OPERVM

FRANCISCI
Petrarchæ Florentini, V. C.
Tomus Secundus, in quo
continentur quæ uer-
sa pagella reci-
tantur.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. IN EPISTOLAS FAMILIARIVM RERVM ad Socratem ſuum,

Præfatio.

Vid uerò nunc agimus frater? ecce iam ferè omnia temptauimus, & nuſquam requies, quando illam expectamus? ubi eam quærimus? tempora (ut aiunt) inter digitos effluxerunt, ſpes noſtræ ueteres, cum amicis ſepultæ ſunt M.CCC.XLVIII. annus eſt, qui nos ſolos atque inopes fecit. neque enim ea nobis abſtulit, quæ Indo aut Caſpio Carpathioue mari reſtaurari queant, irreparabiles ſunt ultimæ iacturæ, & quodcunque mors intulit, immedicabile uulnus eſt. unũ eſt ſolamẽ, ſequemur & ipſi quos præmiſimus, quæ quidẽ expectatio, quã breuis futura ſit, neſcio, hoc ſcio, quod longa eſſe non poteſt, quantulacunque ſanè eſt, non poteſt eſſe non moleſta. ſed à querelis ſaltem in principio temperandum eſt. Tibi frater quænam tui cura ſit, quid de teipſo cogites ignoro, ego iam ſarcinulas compono (& quod migraturi ſolent) quid mecum deferam, quid inter amicos partiar, quid ignibus mandem circumſpicio, nihil enim uenale mihi eſt, ſum ſanè ditior (ſeu uerius) impeditior quàm putabam, multa mihi ſcriptorum diuerſi generis ſuppellex domi eſt, ſparſa quidem & neglecta, perquiſiui ſitu iam ſqualentes arculas, & ſcripturas cariæ ſemeſas puluerulentus explicui, importunus mihi mus nocuit, atque edaciſsimum tineæ uulgus, & Palladias res agentem, inimica Palladis turbauit aranea. ſed nihil eſt quod non frangat durus & iugis labor. Confuſis itaque circumuentus literarum cumulis, & informi papyro obſitus, primum quidem cœpi impetum cuncta flammis exurere, & laborem inglorium uitare, deinde (ut cogitationes è cogitationibus erumpunt) & quid, inquam, prohibet uelut è ſpecula feſſum longo itinere uiatorem, in terga reſpicere, & gradatim adoleſcentiæ tuæ curas metientem recognoſcere? uicit hæc ſententia. ſicut enim non magnificus, ſic non inamœnus labor uiſus eſt, quid, quo tempore cogitaſſem, recordari, ſed temerè congeſta, nullo ordine uerſanti, mirùm dictũ, quàm diſcolor & quàm turbida rerum facies occurrerit, ut quædam non tàm ſpecie illorum, quàm intellectus mei acie mutata uix ipſe cognoſcerem, alia uerò, ſine uoluptate quadam, retroacti temporis memoriam excitarent, & erat pars ſoluto greſſu libera, pars frenis Homericis aſtricta (quoniam Iſocratis habenis raru utimur) pars autẽ mulcendis uulgi auribus intenta, ſuis & ipſa legibus utebatur, quod genus apud Siculos (ut fama eſt) non multis ante ſæculis renatum, breui per omnem Italiam ac longius manauit, apud Græcorum olim ac Latinorum uetuſtiſsimos celebratum, ſiquidem & Romanos uulgares rythmico tantùm carmine uti ſolitos accepimus. Hæc itaque uariarum rerum tanta colluuies, aliquot me diebus occupatum habuit, & licet dulcedine non parua, atque amore ad proprias inuentiones inſito retraherer, uicit tamen charitas maiorum operum, quæ iam diutius interrupta, non ſine expectatione multorum de manibus meis pẽdent, uicit recordatio uitæ breuis, timui (fateor) inſidias, quid enim, quæſo, fugatius uita eſt? quid morte ſequacius? ſubijt animum quæ iecisſem fundamenta, quid mihi laborum uigiliarumq́; reſtaret, temeritas (immò uerò inſania) uiſa eſt, in tàm breui & incerto tempore, tot longos certosq́; labores amplecti, & uix ad ſingula ſuffecturum ingenium, in diuerſa diſtrahere, præſertim cum (ut noſti) labor alius me maneat, tantò præclarior, quãtò plus ſolidæ laudis eſt in auctoribus quàm in uerbis, quid multa? Incredibilem fortè rem audies, ueram tamen, mille uel eo amplius, ſeu omnis

generis sparsa pöemata, seu familiares epistolas, non quia nihil in eis placuisset, sed quia plus negotij quàm uoluptatis inerat, Vulcano corrigendas tradidi, non sine suspitio quidē, quid enim mollitiem fateri pudeat? sed occupato animo, quāuis acri remedio succurendū erat, & tanquā in alto prægrauata nauis releuāda pretiosarū etiam iactu rerum, cæterum illis ardentibus, pauca quidē animaduerti in angulo iacentia, quæ uel casu magis quàm consilio seruata, uel pridem à familiaribus trāscripta, cuncta uincenti senio restiterāt. pauca dixi, uereor ne lectori multa, scriptori asit longè nimia uideantur. His ego indulgentior fui, uiuere passus sum, non illorum dignitati, sed labori meo cōsulens, nihil enim negotij præferebāt. Ea uerò duorū amicorum librantei ingenia, hac lance partiri uisum est, ut prosa tibi, carmē Barbato nostro cederet, sic enim & uos olim optare solitos, & me pollicitū esse meminerā. Itaq; cuncta passim occursantia, uno impetu uastāti, & ne his quidē ut tunc erat animus parsuro. uestrum alter ad leuā, alter ad dexterā adesse uisus, & apprehensa manu, ne fidē meā & spes uestras uno igne cōsumerē, familiariter admonere. hæc illis euadendi præcipua causa fuit, alioquin (crede mihi) cum reliquis arsissent. hæc ergo, quæ nunc tibi de uirili reliquarum illarum parte obueniunt, qualiacunque sunt, non solum æquo, uerum etiam auido animo perleges. non audeo illud Apuleij Madaurensis in cōmune iactare, Lector intende, lætaberis. unde enim mihi id fiduciæ? ut lectori delectationem læticiamúe pollicear, leges tamen ista Mi Socrates, & ut es amantissimus tuorum, fortassè lætabere, cuiusq; animum probas, delectaberis stylo. quid enim refert quanta sit forma, non nisi amantis subitura iudicium? supuacuo comitur, quæ iā placet, si qd hic sanè meū placet, nō id meum fateor, sed tuū hoc est nō ingenij mei, sed amicitię tuę laus est. nulla hic eqdē magna uis dicēdi, qppè quæ nec mihi adest, & quā si planè afforet, stylus iste nō recipit, ut quā nec Cicero ipse, in ea facultate præstantissimus, Epistolis suis inseruit, certè nec libris, in quib. est æquabile quoddā (ut ipse ait) & tēperatum, orationis genus, eximiā illā uim lucidumq; & rapidum, & exundans flumen eloquentiæ, in orationibus suis exercuit: quo genere, pro amicis sæpè aduersus Rēpub. suosque hostes usus est Cicero, quo pro alijs sæpè, pro se quater, & quadragies Cato, quod quidē genus inexpertum mihi est: nam & à Reipub. muneribus absui, & fama mea, tenui murmure forsan interdum, & sibilis lacessita clandestinis, nullum hactenus, quod ulciscerer, uel uitarem, iudiciarium uulnus excepit, & uerbalem ferre opem alienis uulneribus, non est nostræ professionis. neque enim aut tribunal ambire, aut locare linguam didici, aduersante penitùs & reluctante natura, quæ me silentij ac solitudinis amatorem fecit, fori hostem, pecuniæ cōtemptorem, sed benè habet, quando me eius rei non egentem fecit, cuius fortè inopem fecisse egerem. omissa igitur illa oratoria dicendi ui, qua nec egeo nec abundo, & quā si exuberet, ubi exerceam non habeo, hoc mediocre, domesticum & familiare dicendi genus, Amice leges ut reliqua & boni consules, his quibus in communi sermone utimur, raptum accommodatumque sententijs Sed non omnes tales iudices habeo, neque enim aut idem omnes sentiunt, aut similiter amant omnes, quomodo asit omnibus placerem, cui placere paucis semper studiū fuit? Triplex est profectò, ueri iuditij uenenum. Amor, Odium, Inuidia, illud autem uide, ne nimium nos amando uulgare cogeris, quæ melius latuissent, ut enim tibi amor, sic alijs fortè aliud officiet, inter amoris autem & inuidiæ cęcitatem, causa quidē plurimum, effectu nihil interest. odium quod medio loco numerauceram, nec mereor certè nec metuo, sed fieri poteū, ut nugas meas tibi habere, tibi legere, nilq; in eis aliud quàm nostros ac nostrorum casus meminisse cogites, in quo rem mihi pergratam feceris. sic enim & petitio tua non neglecta uidebitur, & fama mea tua erit, alioquin nihil superuacuo nosmetipsos fauore decipimus, quoniam modo amicum, licet nisi sit idem, alter ego, lecturum hæc sine fastidio arbitremur? diuersa inuicem & aduersa, in quibus non idem stylus, non una scribentis intentio, quippè cum pro uarietate rerum uariè affectus animus illa dictauerit, raro quidem lætus, mœstus sæpè. Epicurus Philosophus uulgò infamis, sed maiorum iuditio magnus, epistolas suas duobus aut tribus inscripsit, Idomeneo, Polyeno, & Metrodoro. totidem penè suas Cicero, Bruto, Attico & Ciceronibus suis, Fratri scilicet ac filio. Seneca perpaucas, præterquàm Lucilio suo scribit. promptum opus, & fœlicissimi successus, nosse collocutoris sui animum, unius assueuisse ingenio. scire quid illum audire iuuet, quid te loqui deceat, mihi autem sors longè alia, nempè cui usque ad hoc tempus

uita penè

uita penè omnis in peregrinatione transacta est, ulyxeos errores erroribus meis cōfert, profectò si nominis & rerū claritas una foret, nec diutius errauit ille nec latius. ille patrios fines iā senior excessit, cum nihil nulla ætate longum sit, omnia sunt in senectute breuissima. ego in exilio genitus, in exilio natus sum, tantò matris labore, tantoq; discrimine, ut non obstetricū modo, sed medicorum iuditio diù exanimis haberetur, ita periclitari cœpi, antequā nascerer, & ad ipsum uitæ limen auspicio mortis accessi. Meminit haud ignobilis Italiæ ciuitas Aretium, quo pulsus patria, Pater magna cum bonorum acie confugerat, inde mense septimo sublatus sum, totaque Tuscia circumlatus, prævalidi cuiusdā adolescentis dextera, qui (quando iuuat laborū discriminumq; meorū tecum primitias recordari) linteo obuolutum, nec aliter quàm Methabus Camillam, nodoso de stipite pendentē, ne contactu tenerum corpus offenderet gestabat, is in transitu Arni fluminis lapsu equi effusus, dum onus sibi creditum seruare nititur, uiolento gurgite propriè ipse perijt. finis Tusci erroris Pisæ. Vnde rursus ætatis anno septimo diuulsus, ac maritimo itinere transuectus in Gallias, hybernis aquilonibus, haud procul Massilia naufragium passus, parū abfui, qn ab ipso rursus nouæ uitæ uestibulo reuocarer, sed quo rapior, oblitus propositi? inde nimirū usq; ad hanc ætatē, aut nulla prorsus, aut rarissima subsistendi respirandiq; facultas fuit, & quot inter errandum periculorum sic species pertulerim, præter me unum nemo te melius nouit, quæ idcirco memorare nunc libuit, ut memineris me inter pericula natum, inter pericula senuisse (si modo iam senui) & non grauiora mihi in senio reseruantur. Hæc autē & si cōmunia sint omnibus. intrantibus in hanc uitam (neq; enim militia solum, sed pugna est uita hominis super terrā) sunt tamen alia alij, & longè diuersum pugnæ genus, & quamuis quemq; sua prægrauent, tamen reuera, inter eas quibus præmimur sarcinas, multum refert. in his ergo uitæ tēpestatibus (ut ad rem redeam) nullo portu ancoram longū in tēpus iaciens, quot ueros amicos nescio (quorū & iuditium anceps & penuria ingens est) notos aūt innumerabiles quæsiui. multis itaq;, multumq; animo & conditione distantibus, scribere contigit tam uariè, ut ea nunc relegens, interdum pugnantia locutus ipse mihi uidear, quod propemodum coactum me fecisse fatebitur, quisquis in se simile aliquid expertus est. prima quidem scribentis cura est, cui scribat attendere, una enim, & quid, & qualiter, cęterasq; circumstantias intelliget. aliter uirum fortem, aliter ignauum decet alloqui, aliter iuuenem inexpertum, aliter uitæ muneribus functū senem, aliter prosperitate tumidum, aliter aduersitate contractū, aliter deniq; studiosum literisq; & ingenio clarum, aliter uerò non intellecturum si quid altius loquaris. Infinitæ sunt uarietates hominum, nec maior mentium similitudo quàm frontium, & sicut nō diuersorum modò, sed unius stomachum, non idem cibus omni tēpore delectat, sic idē animus non uno semper nutriendo stylo est, ut geminus sit labor, cogitare quisnam ille sit, cui scribere propositum est, qualiterue tunc affectus, cum ea quæ scribere instituis, lecturus est quibus ego difficultatibus, multum à meipso differre cōpulsus sum, quod ne mihi ab iniqs iudicibus uitio uerteretur, partim beneficio ignis obtinui, partim tu mihi præstiteris, si clanculum suppressoq; nomine ista possederis: quæ si inter paucos superstites amicos occultare nō potes (quoniā linceos oculos habet amicitia, nilq; amicorum uisui imperuium est) admone, ut siqd horum apud eos substiterit, quā primū abijciāt, ne qua in eis rerū aut uerborū mutatione turbentur, ita enim accidit, ut qui hæc in unā congeriē redigi, nunquā aut tibi, ut peteres, aut mihi ut assentier, uēturum in animū suspicabar, laborē fugiens, passim in una dictū epistola, in altera repeterē, meisq; (ut ait Terentius) pro meis uterer. Nouissimè cū multis annis edita, & ad diuersas mundi plagas ire iussa, unū in tēpus locumq; cōuenissent, facilè deformitas uniti corporis apparuit, quæ per mēbra tegebatur, & uerbū q semel in una Epistola positū delectabat, in toto ope sæpius repetitū, fastidio esse cœpit, uni itaq; relinquendū, de reliquis eradendū fuit. Multa quoq; de familiaribus curis, tūc fortè dū scriberētur, cognitu nō indigna, nunc qnāuis cupido lectori, grauia detraxi, memor in hoc irrisum à Seneca Ciceronē, quāquā in his Epistolis, magna ex parte Ciceronis, potiùs quā Senecæ morē sequar. Seneca enim qcqd moralitatis in omnibus ferè libris suis erat, in epistolis cōgessit, Cicero aūt philosophica in libris agit, familiaria & res nouas ac uarios illius seculi rumores, in epistolis includit: de qbus quid Seneca sentiat, ipse uiderit, mihi, fateor, peramœna lectio est, relaxat enim ab intentione illa rerū difficiliū, quæ perpetua quidē, frangit animū, intermissa delectat. Nā Sidonij temeritatē admirari uix sufficio, nisi forte temerarius ipse sim, q temerariū

illũ dicã, dũ sales eius, seu tarditatis meæ, seu illius styli obice, seu fortasis (nã unumquodq; possibile est) scripturæ uitio nõ satis intelligo, unũ utiq;, nõ me fugit irrisum & à Sidonio Ciceronem, quæ libertas, ne sĩ dicã audacia, quos temeritatis nomen offendit, exasperẽ. inuẽtum esse hominẽ Latinũ, qui non dico aliqd, ut (& Senecã, & iã hinc meipsum excusem, uix est enim humanum) omni reprehẽsione caruisse, sed eloquentiã aut stylũ aut omnino dicẽdi genus Ciceronis irrideat, atq; hoc Sidonius ausus est: Aluernus orator, non Latiosẽ fingere, fratrẽ ut ait ille (quod ipsum satis erat audaciæ) sed æmulũ, & (quod est grauius) irrisorẽ, atq; illi detrahere, cui omnes deferunt, præter paucos illius coætaneos ac conuiuas, quos presentiũ comes haud dubiẽ torsit, & in uoces cõpulit inuidia, quã nec Sidonio causam locus, nec tẽpus indulserat, quò magis magisq; animum uiri miror. ut cõtra indubitatum eloquẽtiæ Principẽ, eloquẽtiæ studiosus insurgeret, alio sæculo atq; alio natus orbe. & sanẽ cuncta uersanti, nihil occurrit quò uel docti hominis ignorantiã accusare posim, uel iniuriã excusare, nihilq; quod suspicer, peruersitatẽ fuisse iuditij, nõ naturæ, falli tamẽ in hoc possum (ut in multis) in eo certẽ nõ fallor, uel si fallor, cũ multis longeq; clarisimis falli iuuat, quod solutæ facundię principatus, cõtradictoribus latẽ uictis, unius Ciceronis est proprius, quo luce clarior fit, uel morum uel intellectus obliquitas contrarium asserẽtis. ille tamẽ adducit, nescio quẽ Iulium Titianũ, & nescio quos Frõtonianos, suæ irrisionis auctores, quibus ego simulq; omnibus idẽ sentiẽtibus, una uoce respõdeo hoc solum, sicut equidẽ uerum est illud Senecæ, quoniã quicqd habet Romana facundia, quod insolẽti Grecię aut opponat aut preferat, circa Ciceronẽ effloruit. uerumq; illud Quintiliani, ubi inter multa & gloriosa præconia uiri huius, dono quodã prouidentiæ gentiũ dicit, in quo totas uirtutes suas eloquẽtia experiretur. & post multa, quib. hoc probat. Quare, inquit, nõ immeritò ab omnibus ætatis suæ regnare in iuditijs dictus est, apud posteros uerò id cõsecutus, ut Cicero iam nõ hominis nomẽ, sed eloquentiæ habeatur, hũc igitur spectemus, hoc propositum nobis exemplũ sit. ille se profecisse sciat, cui Cicero ualdẽ placebit. sicut hæc, inquã, uera sunt, sic illud quoque uerisimũ, qbus displiceat Ciceronis oratio, uel nõ nosse uerã perfectãq; facũdiã uel odisse. hãc ergo calũniam indiscussam transire nõ potui, quanquã ualdẽ festinẽ, ad rem credo. Multa igitur hic familiariter ad amicos, inter quos & ad teipsum scripta cõperies, nũc de publicis priuatisq; negotijs, nũc de dolorib. nostris, quæ nimis crebra materia est, aut alijs de reb. quas casus obuias facit, nihil quasi aliud egi, nisi ut animi mei status, uel si quid aliud nossem, notũ fieret amicis. Probatur enim mihi, q prima ad Fratrem epistola Cicero idẽ ait, esse Epistolæ proprium, ut is ad quẽ scribitur, de his rebus quas ignorat certior fiat, atq; ea mihi tituli fuit occasio, de quo aliquãdo cogitanti, quãuis epistolarũ nomen consentaneũ rebus esset, quia tamen & multi ueterũ eo usi erant, & ipse ego uariũ carmen ad amicos, de quo paulò suprà mẽtio incidit, eodẽ prænotabam, his eò uti piguit nouumq; ideò placuit nomen, ut familiariũ rerũ liber diceretur. In quo pauca scilicet admodũ exquisitẽ, multa familiariter, deq; rebus familiarib. scripta erãt. Et si interdũ exigẽte materia, & simplex & inelaborata narratio, quibusdã interiectis moralibus, quod & ab ipso Cicerone seruatum est. Et hæc tãm multa quidẽ, de tã parua re loqui cẽsorũ præmordacium iubet metus, qui nihil scribẽtes, quod iudicari queat, de aliorũ iudicant ingenijs, impudẽtisima temeritas, quæ solo silentio tuta est. cõplosis in littore manibus sedẽti, facilẽ est ferrẽ quã uelut de gubernatoris arte sententiã, aduersus hãc propter uiã latebris, saltem tuis horridula, hæc atq; improuidẽ nobis elapsa defendito, illam uerò nõ Phidiæ Mineruã (ut ait Cicero) sed qualecũq; animi mei effigiem, atque ingenij simulachrũ, multo mihi studio dedolatũ, si unqnã supremã illi manum imposuero, cũ ad te uenerit, securẽ qualibet in arce constituito. hæc hactenus. Illud libentius si liceret silentio tegerem, sed ingens morbus, non facilẽ occultatur, erumpit enim & indicio suo proditur, pudet uitæ in mollitiem dilapsæ. ecce enim (quod epistolarum ordo ipse testabitur) primo mihi tempore sermo fortis ac sobrius, benẽ ualentis animi fuerat, adeò ut nõ solum, sed sæpe alios cõsolaret, frequentia indies fragiliora atqs humiliora sunt, neque sat uirilibus referta querimonijs. illa præcipuẽ, ut occultare studeas precor, quid enim alij dicerent, cum ipse relegens erubescã? ergo ego in adolescẽtia uir fui, ut in senectute puer essem? infœlix & execranda peruersitas fuit, animũ uel mutare ordinem, uel subtrahere tibi penitus ista quæ damno. uerero circumuenire posse uisus eras, qui & flebilium exempla, & omnium cum Consule diem teues, ad excusationum igitur arma confugio, lassauit

me longo

me longo & graui prælio, dum spiritus, dumq; animus fuit, ipse restiti & ad resistendum alios cohortatus sum, ubi hostis uiribus atq; impetu, labare mihi pes atq; animus cœpit, excidit confestim sermo ille magnificus, & ad hæc, que modò displicent, lamenta descendi, qua in re excuset me forsitan amicorum pietas, quibus saluis, ad nullum fortunæ uulnus ingemui, eisdẽ mox unà penè omnibus ruina obrutis, & mundo insuper moriente, inhumani potius quàm fortis uisum est non moueri. Ante hoc tempus quis me unquam de exilio, de morbo, de iudicio, de comitijs, de ullis fori turbinibus, quis me de paterna domo, de fortunis perditis, de gloria imminuta, de pecunia dilata, de absentia amicorum flebiliter agentem audiuit? quibus quidem in molestijs, tam molliter agit Cicero, ut quantum stylo delector, tantum sæpè sententia offendar. Adde litigiosas epistolas, & aduersus clarissimos, atque ab eodem pauloantè laudatissimos uiros iurgia, ac probra mira, cum animi leuitate, quibus legendis delinitus pariter & offensus, temperare mihi non potui, quo minus ira dictante, sibi tanquam coætaneo amico, familiaritate quæ mihi cum illius ingenio est, quasi temporum oblitus scriberem, & quibus in eo dictis offenderer, admonerem, quæ mihi cogitatio principium fuit, ut & Senecæ tragœdiam, quæ inscribitur Octauia, post annos relegens, parili impetu eidem, & quoque ac deinde uaria occurrente materia, Varroni Virgilioque atque alijs scriberem, è quibus aliquas in extrema parte huius operis inserui, quæ nisi præmonitum lectorem, subita possent admiratione perfundere, quędam in illo publico incendio periêre. qualis ille uir tantus in doloribus suis fuit, talis ego in meis fueram, hodie (ut scias præsentem animi mei habitum, neque enim inuidiosum fuerit, id mihi tribuere, quod imperitis euenire ait Seneca) factus sum ex ipsa desperatione securior, quid enim metuat quę totiens cum morte luctatus sit?

Vna salus uictis nullam sperare salutem.

Animosius indies agere uidebis, animosius loqui, & si quid fortè stylo dignũ se obtulerit, erit stylus ipse neruosior, multa sane se offerent. scribendi enim mihi uiuendique unus (ut auguror) finis erit. Sed cum cætera suos fines aut habeant aut sperent, huius operis quod sparsim sub primum adolescentiæ tempus incœptum, iam ætate prouectior recolligo, & in libri formam redigo, nullum finem amicorum charitas spondet, quibus assiduè respondere compellor, neque me unquam hoc tributo, multiplex occupationum excusatio liberat, tum demum & mihi immunitatem huius muneris quæsitam, & huic operi positum finem scito, cum me defunctum, & cunctis uitæ laboribus absolutum noueris, interim iter incœptum, sequar, non prius uiæ quàm lucis exitum operiens & quietis mihi loco fuerit dulcis labor. Cæterum (quod & rhetores & bellorum duces solent) infirmioribus in medium coniectis, dabo operam, ut sicut prima libri frons, sic extrema acies, uirilibus sententijs firma sit, uel eò amplius, quò uiuendo magis ac magis induxisse uideor, contra impetus atque iniurias fortunæ. denique quis inter experimenta rerum sum futurus, profiteri minime ausim, sed hoc animo sum, ut nulli amplius rei succumbam.

Si fractus illabatur orbis
Impauidum ferient ruinæ.

Ita me Maronis Flacciq; sententijs armatum scito, quas olim lectas & sæpe laudatas, nunc tandem in extremis casibus, meas facere, ipsa ineuitabilis fati necessitate didici. Dulce mihi colloquium tecum fuit, cupideq; & quasi de industria protractum, uultum enim tuum retulit, per tot terras & maria, teq; mihi præsentem fecit, usque ad uesperam, cum matutino tempore calamum cœpissem, diei iam & epistolæ finis adest. Hæc igitur tibi frater, diuersi coloribus (ut sic dicam) licijs texta dicauerim, cæterum si stabilis sedes, & frustrà semper quæsitum ocium contigerit (quod iam hinc ostendere se incipit) nobiliorem & certè uniformem telam, tuo nomine meditor ordiri. uellem ex his paucis esse, qui famam promittere possunt & præstare, sed ipse ui propria in lucem ueniens, alis ingenij subuectus, nihilq; auxilij mei egens, profectò tamen, si inter tot difficultates assurgere potuero, tu olim Idomeneus, tu Atticus, tu Lucilius meus eris. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARUM DE REBUS FAMILIARIBUS,

Liber I.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S.

Famam ante mortem non esse appetendam.

Querelam publicam nemo sapiens suam facit, satis quisque priuatarum querelarum domi habet, satis dixi, nimis dicere debuerã, nulli ne hoc unquam accidisse reris? falleris. nulli uerò contrarium accidit, uix superstite qui fecerat, cuiusquam scripta uel gesta placuerunt, laudes hominũ mors inchoat. scis quare? quia cum corpore moritur inuidia, uiuitq; cum corpore. Multorum, inquis scripta laudãtur, quæ si gloriari licet, nõ pergis ulterius, sed: qui indignantibus mos est, suspensum linquens auditoris animum, sermone præteruolans inexpleto, uerum enimuerò fugientem consequor mentis augurio, scio qd uelis. multorũ scripta laudãtur, quæ tuis admota, carere nõ tantũ laudatore, sed etiam lectore debuissent, cum tua interim nullus attingat, recognosce in uerbis meis indignationem tuam, quæ iusta esset, nisi illam de communi omnium aceruo, in usus proprios traduxisses omnium, inquam, quos hic scribendi seu amor, seu morbus tenuit omnium ue quos tenebit. respice enim in primis quorum sunt illa quæ laudantur, quære auctores, certè pridem in cinerem uersi sunt: uis & tua laudari? morere. à morte hominis uiuere incipit humanus fauor, & uitæ finis principium est gloriæ, que si ante cœperit, singularis quædam & intempestiua res est. Plus dicam, dum eorum qui tecum uixerunt, quisquã superfuerit, cumulatè quidẽ quod appetis non habebis, cũ omnes pariter urna cõcluserit, uenient qui sine odio & sine inuidia iudicent, ferant itaq; de nobis qualibet sententiam præsens ætas, si æquam, feramus æquo animo, si iniquam, ad æquiores iudices, hoc est apud posteros prouocemus, quando ad alios nõ licet. delicatissima res est, iugis conuersatio, minimus offenditur, & famæ semper inimica præsentia est, multaq; admirationi hominũ familiaritas detrahit, frequẽsq; conuictus. Vides ne tu hos scholasticos, genus hominũ uigilijs ac ieiunio squalidũ? crede mihi, nihil ad lucubrandũ durius, nihil mollius ad iudicandũ, cũ multa laboriosissimè legerint nihil examinant, & qd in re sit dedignantur inquirere, cum hominẽ ipsum nosse uideantur. itaq; omnium una lex est. cũcta enim ex æquo quorũ auctores, uel semel aspexerint, scripta fastidiũt. Hæc, inquies, paruis accidit ingenijs, magna enim & ualida, p obstantia quælibet erũpunt. redde mihi Pythagorã, reddam tibi illius ingenij contẽptores. redeat in Græciam Plato, renascatur Homerus, reuiuiscat Aristoteles, reuertatur in Italiam Varro, resurgat Liuius, reflorescat Cicero nõ modo segnes laudatores inueniẽt, sed mordaces etiã & liuidos detractores, q; quisq; suis tẽporib. expertus est. quid Virgilio maius habuit lingua Latina? Reperit tamen ille qui nõ Poëtã sed raptorẽ alienarũ inuẽtionum & translatorem dicerent, ipse autem & ingenij fiduciam, & iudice fretus Augusto, alto animo inuidorum uerba despexit. tibi quidem magnam ingenij conscientiã esse scio, sed ubi Augustum iudicẽ inuenies, quem enixè admodum atq; omnibus modis ingenijs sui temporis fauisse compertum est? nostri reges de saporibus epularũ. de uolatu auiũ iudicare possunt, de ingenijs hominum non possunt. quod si fortè præsumpserint, superbiæ

rumor

tumor aperire oculos aut flectere, & in uerum figere non ſinit. Itaq; ne quid ſuæ ætatis ſuſpicere uideantur, mirantur ueteres, quos nouere contemnunt, ut defunctorum laus, uiuentium contumelia non uacet. inter hos iudices uiuendũ moriendũq; nobis eſt & (quod eſt durius) tacendum, ubi enim ut dixit Auguſtum iudicem quæremus. Vnum habet Italia, immò uerò terrarum orbis unum habet, Robertum Siculum regem, fortunata Neapolis, quæ unicũ ſæculi noſtri decus incomparabili fœlicitate ſortita es. fortunata, inquam, & inuidioſa Neapolis, literarum domus auguſtiſsima, quæ ſi Maroni quondam dulcis uiſa es, quantò nunc dulcior uideris, ubi ingeniorum ac ſtudiorum æquiſsimus extimator habitat, ad te confugiat quiſquis ingenio fidit. Neq; uerò differendum putet, ſuſpecta mora eſt, deuexa enim eſt ætas, & mũdus iam pridem eò carere, & ipſa ad meliora regna tranſire meritus, uereorq; ne multa ipſe mihi ſeræ pœnitentiæ materiam prolatando quæ ſierim, omnis quidem pulchræ rei dilatio turpis, & omnis de honeſto deliberatio longior inhoneſta eſt, rapiẽda eſt occaſio, confeſtimq; faciendum, quod antè tempus fieri nõ poteſt. quod ad me attinet, currere & properare propoſitũ eſt (ut quod de Iul. Cæſare, in epiſtola quadam ait Cicero) omnia mea ſtudia in iſtum conferã. ego uerò ardenti quidem ſtudio, ac fortaſſe efficiam, quod ſæpè uiatoribus cum properant euenit, ut ſi ſerius quàm uoluerint fortè ſurrexerint, properando etiam citius, quàm ſi de nocte uigilaſſent, perueniant quò uelint. ſic ego, quoniam in iſto homine colendo, tàm indormiui diù, curſu corrigam tarditatem. Tibi aũt tuo foro uti neceſſe eſt, quãdo ad eum regem aſpirare, nõ tàm freti quàm belli obice prohiberis, patria enim tua, cuius nemo amantior ciuis eſt, inimici regis imperio ſubiacet, dicerem tyranni, niſi quia timeo aures tuas offendere. ad hæc & magna res eſt, neq; noſtris calamis diſcernenda, ſed illorum gladijs. Igitũ ad inceptum redeo. ſi hæc tibi exempla de illuſtriſsimis electa nõ ſufficiunt, alia ex alio grege hominum adijciam, & ætate recentiora & ſanctitate clariſsima, quãtis olim æmulos Auguſtinus noſter, quãtos Hieronymus, quantos habuit Gregorius, donec ſpectata uirtus, & literarum diuina & admirabilis ubertas inuidiam uinceret; uix horum quiſquã integrũ famæ præconium, niſi ab ipſo die mortis accepit. unum æmulo ac reprehenſore carentẽ, unum plena & indecerpta laude decoratum Ambroſium, cuius ne iuuentis quidẽ famam mordax liuor attigerit, apud quoſdam inuenio, quod fortè ad puram eius ac ſimplicem doctrinã, omnis ambigui expertẽ referendum eſt, nam apud Paulinũ, qui Ambroſij uitã & obtrectatorũ eius nomina legimus, & uindictam diuino irrogatã, pfer igiť iam ſine lamentis, q ſummis ingenijs cõtigiſſe uides. Videris aũt quadã in parte tuarũ literarũ, hoc ipſum cõqueri, q multos noueris, magnum in uita nomen aſſecutos, & hoc quoq; ſi me audire uolueris, magnificè cõtemnes. ſcis enim quib. hoc euenit, his equidẽ ſolis, qui famã ſuam, qniam calamo nequeunt, clamore defendunt. aſpice iſtos purpuratos, qui ingenti ſtrepitu, populorum in ſe ora conuertunt, qui ſe ſapientes dici uolunt, & quos ſapientes uulgus appellat, ſingulis ciuitatibus aſcribens ſapientum greges, cum tamen illa florens olim ſtudiorum mater Græcia, non amplius quàm ſeptem ſapientum nominibus glorietur, quod ipſum poſteris importunæ nomen arrogantiæ uiſum eſt, ſed qui eos excuſant, aiunt nõ id eis cognomen proprio iudicio, ſed populorum ſuffragijs obtigiſſe. Vnus ex omnibus ſæculis Epicurus ſapientẽ ſe profiteri auſus, intolleranda ſuperbia, ſeu potius ridiculoſa demẽtia. cuius ſecũdo de finibus bonorũ & malorum meminit Cicero, hodie in noſtrorum cauſidicorum grege, furor ille uulgaris eſt. reſpice & hos, qui in altercationibus & cauillationibus dialecticis totum uitæ tempus expendunt, ſeq; inanibus ſemper quæſtiũculis exagitant, & præſagiũ meũ de omnib. habeto, omnium nempe cum ipſis fama corruet, unum ſepulchrum nomini oſsibusq; ſufficiet. cum enim mors frigidam linguam ſtare coẽgerit, non modò ut ſileant neceſſe eſt, ſed ut de his etiam ſileant, poſſem exemplis affluere, teq; ipſum in multis teſtem facere, quot loquaciſsimas picas agnouimus in oculis inſanæ multitudinis perſtrepentes, quorum repente uox cecidit, niſi longa & apud quoſdam ſuperſtitũ odioſa fortè narratio eſſet; ſed de his & ſæpè alias, & nũc quod res ipſa poſcebat diximus. neq; enim ut eos monerem ſermo mihi inſtitutus, ſed ut tibi ſatisfacerem, cuius omnino diuerſa conditio eſt, tunc enim maximè reſonabis,

cum iam lo qui amplius nequiueris. Cæterum ualdè impatientis animi est, breuissima expectatione torqueri, expecta paululū, eris uoti cōpos, cum obstare tibi ipse desieris, id ex parte, lōgæua forsan absentia, ad plenū mors sola præstabit. reduc ad memoriā ex omnibus sæculi illustres uiros Romanos, Græcos, Barbaros cuius nō præsentia famæ nocuerit, tibi (si recentiore memoria est) plures fortè ex historijs occurrent. Ego id uni omnium Aphricano tributum memini, ut scilicet & fama mirabilis, & præsentia mirabilior haberetur. idē sacris in literis tribuitur Salomoni, quære alium, fortè non inuenies, & si Virgilius immodico studio, Aeneam suum exornandi, hoc ad eū gloriæ genus trāsferre cōtendat, sed immobile uerum est, excusant tamen quasi non Aeneā, sed sub Aeneæ nomine, uirū fortè perfectum quē describat. dedit idē Oratorū uni duntaxat, is qui hoc sicut uerius usurpasset, præillustris scilicet oratorū princeps M. Tullius, uni quoque Poëtarum idē tribuit, Aulo Licinio Archiæ, sed uereor ne id amore iudicium obliquante, præceptori suo mediocris ingenij uiro tribuat, quod nec Homero tribuit, nec Virgilio tribuisset. Cæterum ut ad te reuertar, nihil ex omnib. quæ dixi, quod tibi iustā indignādi materiā præstare posit inuenies, nemo enim se anteiri ab uno uel à paucis ægrefert, nisi qui gloriæ principatū pertinaci sibi mente constituit, patere (ut cæterarū rerū, sic ingenij tui fortè, nominisquē fortunā, putabas eam in solis diuitijs ius habere: humanarum rerū omnium, excepta uirtute domina est, illā quoque sæpè oppugnare, sed nunquam expugnare permittitur. famam certè, qua nihil est leuius, facilè rotat, ac uentosis suffragijs circūuoluit, à dignis eam transferens ad indignos, nihil quidem mobilius, nihil iniquius uulgari iudicio, super quo fama fundata est, itaque mirū nō est, si assiduè quatitur, quæ tàm tremulis innititur fundamentis. hæc sanè non nisi in mortuos regnum habet, mors hominem eximit ab imperio fortunæ. cessant exinde ludibria, hæc uelit ipsa uel nolit uirtutem fama, seu solidum corpus umbra consequitur. Habes ergo (ni fallor) gloriandi potius causam, quàm indignandi, si cum omnibus ferè præstantibus atque clarissimis uiris cōmunis tibi tua sors est, quoque etiā nunc æquiore animo sis, Aphricanū ipsum, quē ex hac acie segregare uisus erā, in cōmune restitutam, cui quāuis quod rarissimū est, ut dixi, præsentia nō noceret, nocuit tamē (ut cæteris hominū inuidia, quā tantis uirtutibus nō potuit extinguere, incēditque potius & inflāmauit, nocuit (quē sine indignatione non possum meminisse cōuersatio lōgior & nascēs ex familiaritate cōtemptus. unde aūt hæc eliciam percōtabere, nolo me aliquid immutasse suspiceris: Ipsa T. Liuij clarissimi scriptoris uerba ponā, qui orta cōtentione dignitatis honorūque inter Scipionē Aphricanū Titūque Flaminiū, in qua succubuisse Scipionē refert. Maior, inqt, gloria Scipionis, & quo maior, eò ,ppior inuidiæ. & statim postea. Accedebat, inqt, & aliud, Scipio Aphricanus iam propè annū decimū, assiduus in oculis hominū fuerat, q̄ res minus uerēdos magnos homines ipsa facietate facit, & hæc quidē ille. tu uerò (ut iam finem faciā) fortunam tuam, tanto comite solabere, expectabisque tranquillius, memor uetus apud Flaccum uerbum esse, quod ut uina, sic poëmata meliora dies reddit. apud Plautum aliquanto uetustius. ille enim ait:

Qui utuntur uino uetere sapientes puto:
Et qui lubenter ueteres inspectant fabulas:

Quod non minus ipsi Flacco bilem commouisse suspicor, quàm tibi tātam esse uetustatis reuerentiam, ac crimen longo sermone purgandū sibi fuerit, Lucilium reprehendisse. postremò tecum cogita, quid est hoc, pro quo tàm sollicitè torqueamur, Vēius est fama quā sequimur, fumus est, umbra est, nihil est, itaque facillimè recto atque acri iudicio contemni potest. quod si fortè (quoniam generosos animos familiaris hæc pestis insequi solet) appetitum hunc extirpare radicitus non potes, excrescentem rationis saltem falce compescere, parendum tempori, parendum rebus est. denique (ut sententiæ meæ summam breuius expediam) uirtutem cole, dum uiuis, famam inuenies in sepulchro. Vale.

Fran. Petrarcha Raymundo Superantio, S. II.
Hominum uitam flosculo similem esse.

VEreri mihi (nec immeritò) uisus es, ne (quod ferè omnibus adolescētibus accidit) ætatis flore decipiar, nō pollicebor tibi Pater animū solidū ac stabilē, omnisque uanitatis

exortem

exortem (quod in hac ætate difficillimum,& potiùs diuinæ gratiæ quàm humanæ uirtutis arbitror) sed mente haud quaquam suæ conditionis ignaram spondeo,sentio me,mihi crede,nunc dum maxime florere uideor,maximè ad arescendum pergere. quid in re celerrima segnibus uerbis utor? immò uero properare,immo currere,immò(ut loquor propriè) uolare. uolat enim ætas,ut ait Cicero,& omnino nihil est aliud tempus uitæ huius,quā cursus ad mortē. in quo,ut ait Augustinus,nemo uel paulò stare uel aliquanto tardius ire permittitur,sed urgentur omnes pari motu,nec diuerso impelluntur accessu. neq; enim cuius uita breuior fuit, celerius diē duxit, quā ille cui lōgior,sed cū æqualiter æqualia momenta raperentur ambobus. alter abijt propius,alter remotius,quo nō impari uelocitate ambo currebant. aliud est enim amplius uiæ peregisse,aliud tardius ambulasse. qui ergo usq; ad mortem productiora spatia temporis agit,nō lentius pergit,sed plus itineris conficit. ecce quanti duo uiri uelocitatē uitæ mortalis describētes,uolare eā & currere asserūt. quotiens uerò Virgilius fugere tempus ait? quid si omnes tacerent? quid etiā si negarent? nunquid ideò segnius fugiēs curreret aut uolaret? Neq; uerò me talia summis labijs locutū putes (quę coætaneis meis est mos) per auctorū uireta captare flosculos,ꝙ uiro turpè ait Seneca, nobis ita permissum putant,ut nihil uideatur adolescētia formosius. Ego me non nego flosculos interdū legere,quib. inter seniorū choros (si res tulerit) uti queā, sed ita adoptatā senectutem merita cū laude perueniā,ut ego magis omnia ad uitā extimē,quàm ad eloquentiā referendam. & quamuis (ut est usus,ut est ingeniū,ut est animus,ut est ætas) eloquētiæ studio delecter, tamen & dum aliorū benè dicta recenseo,& si quādo mihi aliquid fortè sonantius excidit,utrobiq; magis meditor,ut quicquid id est uitæ prosit, adolescentiæq; me malis expediat, quā ut uerbis ornatioribus iuuenilis lingua lasciuiat. summæ quidē dementiæ uidetur,in id niti,ad quod fortè nunq; sis uenturus,& quod paucis accidit,quodq; cum adeptus fueris,modicū prosit fortasis,& multū noceat,illud uerò negligere, quod & omnibus prōptum,præ omnibus utile,damnosumq; nunq; esse possit. Scimus aūt magnorū auctoritate hominū experimētoq; rerū edocti, quoniā paucis benè loqui, benè uiuere aūt omnibus datū est,& tamē plures illud amplectunt̄,hoc fugiunt,ita est natura hominū,difficultatibus incūbere & ea cupidius appetere, q̄ laboriosius parant̄. Ego quidem(& si mihi fidem ætas deroget) teste tamen cōsciencia lego,non ut eloquentior aut argutior,sed ut melior fiā. & quod de morali Philosophiæ parte dixit Aristoteles,ad omnes traho, quanquam si uterq; fructus sequeretur infortunatiorem me laborum nō negarem. tibi aūt pater gratias ago,ꝙ me paternè mones,& oro ut idem sæpè facias. sed hic habeto,me iā hinc cœpisse cognoscere cursum meū,& pericula numerare,& multos nosse decrepitos,me altius humi fixos ac tenacius inhærentes. multū me tāgit illud Domitiani principis iam senescentis. Nil,inquit,gratius decore,nil breuius. & illud Catonis senis apud Tulliū: Quis est tàm stultus,quamuis sit adolescens,cui sit exploratum ad uesperum esse uicturū? & illud Virgilij,tunc iuuenis iuueniliter dictum,sed uerè,sed grauiter,sed maturè.

Collige uero rosas,dum flos nouus & noua pubes.
Et memor esto,æuum sic properare tuum.

Ego uerò memor sum,& quāuis nondū plenè possim,nitor. cogito tamē ut possum,& indies & ,pfundius possim,nitor. cogito nō quid alijs uideor, sed quid sum,& ætatē hanc & qualēcunq; formā corporis,& reliqua unde mihi forsan ab alijs inuidetur) sentio data mihi ad periculū,ad exercitiū,ad laborem. deniq;,ut breuiter concludam, scio me ascēdere ut descendam,uirere ut arescam,ut senescam adolescere,uiuere ut moriar. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnensi. S. III.

Germaniam Rhenūq; ripas se peragrasse narrat.

GAllias ego nuper,nullo quidem negotio,ut nosti,sed uisendi tantum studio,& iuuenili quodam ardore peragraui,Germaniam tandem Rhenīq; ripas attigit, contemplatus sollicitè mores hominū,& aspectu telluris incognitæ delectatus,ac singula cū nostris cōferēs,& licet multa utrobiq; magnifica uiderim,me tamē Italicæ originis nō pœnitet,immò,ut uerū fatear,quò latius peregrinor,eò maior Itali soli subit admiratio. ꝙ si gratias agebat Plato dijs,ut uerbo eius utar,immortalibus,inter multa ꝙ Græcū eum & non alieni-

alienigenam, edidiſſent, quid nos prohibet, pro eodem quoq; gratias agere, ortusq; noſtri Deum auctorē recognoſcere? niſi fortè nobilius eſt Græcum naſci quàm Italicum, quod ſi quis dixerit, dicat idem & ſeruū eſſe nobiliorem quàm dominum. atq; nullus hoc Græculus, quantumlibet procax impudensq; dicere audebit, dum meminerit diù antè Vrbem conditam, ante partum & auctum uirtutibus imperium, deniq; ante

Romanos rerum dominos gentemq; togatam,

Non Italiā, ſed quotā Italiæ partē, eo tēpore deſertā & uacuam Græcis habitatoribus poſſeſſam, magnamq; Græciā nūcupatam. quæ enim tūc magna uiſa eſt, quā maxima, quàm immenſa uideri potuit, poſt euerſam Corynthū, poſt uaſtatam Aetholiā, poſt Argos & Mycenas cæterasq; urbes triumphatas, poſt Macedoniæ reges captos, Pyrrhumq; deuictum, & madentes iterū Aſiatico cruore Thermopylas, credo neminem negaturū, aliquanto clarius Italicū eſſe quàm Græcū. ſed de hoc fortè alibi: Nūc in Gallias reuertamur, Pariſeorū ciuitatem regni caput, quæ auctorem Iul. Cæſarem prætendit introij, non aliter animo affectus, quàm olim Theſſaliæ ciuitatem Hypatā dum luſtrat Apuleius, ita enim ſollicito ſtupore ſuſpenſus, & cuncta circumſpiciens, uidendi cupidus explorandiq; uera'ne an ficta eſſent, quæ de illa ciuitate audieram, non paruū in ea tempus abſumpſi, & quotiēs operi lux defuit, noctem ſuper addidi. demum ambiendo & inhiando, magna ex parte didiciſſe uideor, quis in eadē ueritati, quis fabulis locus ſit, quæ (quoniam longa narratio eſt, neq; hoc loco ſatis explicabilis) differenda eſt, donec ex me omnia coràm audies. Gandauum quoquē (ut media ſileam) eodē conditore ſuperbum uidi, & cæteros Flandriæq; Brabātiæ populos, lanificos atq; textores. uidi Leodium inſignem clero locum, uidi Aquenſem Caroli ſedem, & in templo marmoreo uerēdum barbaris gentibus illius principis ſepulchrum, ubi fabella audiui, non inamœnam cognitu, à quibuſdam templi ſacerdotibus, quàm ſcriptam mihi oſtenderunt, & poſtea apud modernos ſcriptores accuràtius etiam tractatā legi, quàm tibi quoq; ut referam incidit animus, ita tamen, ut rei fides non apud me quæratur, ſed ut (aiunt) penes auctores maneat Carolū Regem quem magni cognomine æquare Pompeio & Alexandro audent, mulierculam quandam perditè & efflictim amaſſe memorant, eius blanditijs eneruatum, neglecta fama (cui plurimum inſeruire conſueuerat) & poſthabitis regni curis, aliarum rerum omnium & poſtremo ſuiipſius oblitum, diu nulla prorſus in re, niſi illius amplexibus acquieuiſſe, ſumma cum indignatione ſuorū ac dolore. tandem cum iam ſpei nihil ſupereſſet (quoniam aures regias ſalutaribus cōſilijs inſanus amor obſtruxerat) fœminam ipſam malorū, inſperata mors abſtulit, cuius rei ingens primum in regia, ſed latens gaudium fuit. deinde dolore tantum priore grauiore, quantū fœdiori morbo, correptū regis animū uidebant, cuius nec morte lenitus furor, ſed in ipſum obſcœnū cadauer, & exangue trāſlatus eſt, ꝙ balſamo & aromatibus cōditū, onuſtū gemmis, & uelatum purpura, diebus ac noctibus tàm miſerabili quàm cupido fouebat amplexu. dici nequit quàm diſcors & quàm malè ſe cōpaſſura cōditio eſt amantis ac regis, nunq; profectò cōtraria ſine lite iungunt, quid eſt aūt regnū, niſi iuſta & glorioſa dominatio? cōtrà quid eſt amor, niſi fœda ſeruitus & iniuſta? itaq; cū certatim ad amantē (ſeu rectius) ad amentē Regem, pro ſummis regni negotijs legationes gentiū ꝓceruq; & prouinciarū ꝓſides cōuenirent, is in lectulo ſuo, miſer omnib. excluſis, & obſeratis forib. amato corpuſculo cohærebat, amicā ſuā crebro, uelut ſpirantē reſpōſuramq; cōpellās, illi curas laboresq; ſuos narrabat, illi blandū murmur & nocturna ſuſpiria, illi ſemp amoris comites lachrymas inſtillabat (horrendū miſeriæ ſolamen) ſed ꝙ unum eſt ex omnib. Rex alioquin, ut aiunt, ſapientiſsimus elegiſſet. addūt fabulæ, ꝙ ego nec fieri potuiſſe, nec narrari debere arbitror. erat ea tēpeſtate in aula Colonienſis Antiſtes, uir, ut memorāt, ſanctitate & ſapiētia clarus, necnō comitatus & cōſilij Regij prima uox, q domini ſui ſtatū miſeratus, ubi animaduerteret humanis remedijs nihil agi, ad Deum uerſus illū aſsiduè precari, in illo ſpē reponere, ab eo finē mali poſcere, multo cū gemitu, quod cū diù feciſſet nec deſiturus uideret, die quodam illuſtri miraculo recreatus eſt. ſiquidē ex more ſacrificanti, & poſt deuotiſsimas preces pectus & aram lachrymis implēti, de cœlo uox inſonuit, ſub extinctæ mulieris lingua,

furoris

furoris Regij causam latere. quo lætior mox peracto sacrificio, ad locum ubi corpus erat se proripuit, & iure notissimæ familiaritatis regiæ introgressus, os digito clã scrutatus, gemmam perexiguo anulo inclusam, sub gelida rigentiq; lingua repertam, festinabundus auexit. nec multo post rediens Carolus, & ex consuetudine adoptatum mortuæ congressum properans, repente aridi cadaueris spectaculo concussus, obriguit exhorruitq; cõtactum; auferri eam quantotius ac sepeliri iubens, inde totus in Antistitem conuersus, illum amare, illum colere, illum indies arctius amplecti, denique nihil nisi ex sententia illius agere, ab illo nec diebus nec noctibus auelli. quod ubi sensit uir iustus ac prudens, optabilem forte multis, sed onerosam sibi sarcinam abijcere statuit, ueritusq́ue, ne si uel ad manus alterius perueniret, uel flammis consumeretur, domino suo aliquid periculi afferret, anulum in uicinæ paludis præaltam uoraginem demersit. Aquis forte tum rex cum proceribus suis habitabat, ex eoq́ue tempore cunctis ciuitatibus sedes illa prælata est, in ea nil sibi palude gratius, ibi assidere, & illis aquis mira cum uoluptate, illius odore uelut suauissimo delectari. postremò illuc regiam suam transtulit, & in medio palustris limi, immenso sumptu, iactis molibus, palatium templumq́ue construxit, ut nihil diuinæ uel humanæ rei eum inde abstraheret, postremò ibi uitæ suæ reliquum egit, ibiq; sepultus est. cauto prius, ut successores sui primam inde coronam & prima imperij auspicia capescerent, quod hodie quoq; seruatur, seruabiturq; quàm diù Romani frena imperij, Theutonica manus aget. longior fui in hac narratione, quàm debui. sed quoniam peregrinatione longinqua, librorum solatio destituta est, & in perpetuo motu facilius est multa cogitare, quàm grandia, iustũ epistolæ modum implere serijs non ualens, eam (ut uides) obuijs quibusq; consarcio. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. IIII.

Coloniæ Agrippinæ urbis descriptio.

AQuis digressum, sed prius unde ortum oppidi nomen putant, Aquis Baiano more tepentibus ablutum, excepit Agrippina Colonia, quæ ad sinistrum Rheni latus sita est, locus & situ & flumine clarus & populo. mirũ in terra barbarica, quanta ciuilitas, quæ urbis species, quæ uirorum grauitas, quæ munditiæ matronarum. Fortè Ioannis Baptistæ uigilia erat, dum illuc applicui, & iam ad occidentem sol uergebat, confestim amicorũ monitu (nam & ibi amicos prius mihi fama pepererat, quàm meritum) ab hospitio traducor ad fluuium, insigne spectaculum uisurus est. Nec fallebar. Omnis enim ripa præclaro & ingenti mulierum agmine tegebatur, obstupui, dij boni, quæ forma, quæ facies, quis habitus, amare potuisset, quisquis eò non præoccupatum animum attulisset. in loco paulum altiore constiteram, unde in ea quæ gerebantur intenderem, incredibilis sine offensione cõcursus erat, uicissimq; alacres, pars herbis odoriferis incinctæ, reductisq́ue post cubitum manicis, candidas in gurgite manus ac brachia lauabant, nescio quid blandum peregrino murmure colloquentes. uix nunquam clarius intellexi, quod Ciceroni placet, & ueteri prouerbio dici solet. Inter linguas incognitas, omnes propemodum surdos ac mutos esse. unum mihi solatium grauissimorum interpretum non deerat. nam & hoc inter cuncta mirabere, cœlum illud spiritus pierios alere. Itaq; dum miratur Iuuenalis, quod:

Gallia causidicos docuit facunda Britannos:

miretur itidem:

doctos quod argutos aluit Germania uates.

At ne me auctore fallaris, scito ibi nullũ Maronem esse, Nasones plurimos, ut dicas uerum fuisse præsagium, quod in fine libri Metamorphoseos, multum uel posteritatis gratiæ, uel ingenio suo fidens ponit. si quidem qua Romana potentia (seu uerius) qua Romanum nomen domito orbe se porrigit, plausibiliter nunc fauentis populi ore perlegitur. his ego comitibus, ubi quid audiendum seu respondendum incidit, pro lingua & pro auribus usus sum. Vnum igitur ex eo numero admirans, & ignarus rerum percontatus Vergiliano illo uersiculo:

Quid uult concursus ad amnem, quidúe petunt animæ?

Responsum accepi: Peruetustũ gentis ritum esse, uulgo persuasum, præsertim fœmineo,

omnem totius anni calamitatẽ imminentẽ,fluuiali illius diei ablutione purgari,et deinceps lætiora succedere,itaq; lustrationẽ esse annuã,inexhausto semper studio cultam colendãq;. ad hæc ego subridens. O nimium fœlices,inquam,Rheni accolæ,quorũ ille miserias purgat,nostras quidem nec Padus unquam ualuit purgare,nec Tyberis.uos uestra mala Britannis Rheno uectore transmittitis,nos nostra libenter Afris,atq; Illyrijs mitteremus, sed nobis (ut intelligi datur) pigriora sunt flumina.cõmoto risu,serò tãdem inde discessimus. Proximis aliquot diebus à mane ad uesperam,ciuitatẽ ijsdem ducibus circumiui, haud iniucũdum exercitiũ,non tàm ob id quod antè oculos erat,quàm recordatione nostrorum maiorum,qui tàm procul à patria monumẽta Romanæ uirtutis tàm illustria reliquissent, inprimis autem occurrebat Marcus Agrippa Coloniæ illius auctor,qui licet multa domi, multa foris præclara construxerit,illam tamen ex omnibus dignam censuit, cui suum nomen imponeret,ædificator ac bellator egregius, dignusq; habitus quem Augustus in generum,ex toto orbe deligeret, qualiscunq; filiæ uirum,sed dilectæ,sed unicæ,sed Augustæ. Vidi tot simul trunca millia, sacrarum uirginum, & terram generosis dicatam reliquijs, ac degenerum,ut aiunt,cadauerum expultricem. uidi Capitoliũ effigiem nostri, nisi quod pro Senatu illic pacis ac belli consilia agitante,hic formosi iuuenes ac puellæ mixtim, nocturnas laudes Deo concinunt, æterna concordia. ibi rotarum & armorum strepitus ac gemitus captiuorum,hic quies & gaudium & iocantium uoces,deniq; illuc bellicus, huc pacificus triumphator ingreditur. Vidi templum urbe media pulcherrimũ,quamuis in expletum,quod haud immeritò summum uocant,Magorum ibi Regũ corpora, ab ortu ad occasum tribus saltibus transuecta,quos æthereũ quondam regẽ ad præsepia uagientem, cum muneribus ueneratos legimus,uenerabundus aspexi. Parumper hic Pater optime & pudoris mei metas excessisse uideor,& plura collegisse quàm necesse erat,utrum fateor, sed mihi nil tàm necesse est,quàm ut imperio tuo pareã,inter multa sanè quæ abeunti iusseras,hoc fuit extremũ,ut de terris,ad quas ibam,& de singulis quæ uidissem audiuissemque,perinde te certiorem scripto facere,ac uerbo solito,ne calamo parcerem, ne breuitati uel ornatui studerem,neue floridiora decerperem,sed cuncta complecterer,deniq; Tulliano uerbo usus. Scribe,dixisti,quicquid in buccam uenerit. Promisi me facturum,promissum crebris ex itinere literulis implesse uideor,si iussisses loqui de altioribus,temptassem. nunc epistolæ officium reor,non ut scribentem nobilitet,sed ut certificet legentẽ, quod si omnino uideri uolumus,ostendemus nos in libris,in epistolis colloquamur. procedo. Ad secundas Cal. Iulias Colonia discessi,tanto sole ac puluere,ut sæpè alpinas niues ac frigora Rheni à Virgilio requirerem. inde Arduennam syluã scriptorum testimonio pridẽ mihi cognitam,sed uisu atram atq; horrificam transiui solus (& quod magis admireris) belli tempore,sed incautos (ut aiunt) Deus adiuuat. at ne longum iter uix æquo peracto calamo remetiar,multis ego regionibus ambitus,hodierno die Lugdunũ perueni, nobilis & ipsa Romanorum Colonia est,paululumq; uetustior Agrippina,duo hic noti amnes,in nostrum mare currentes. Rhodanus Ararisq; conueniunt Sonã incolæ appellant. sed de his nihil amplius. Iuncti enim ad te properant,alter cogenti,alter coacto similis, & Auinionẽ ubi te nunc ac genus humanũ Rom. Pont. detinet,permixtis uadis abluunt. huc ego cum mane peruenissem,& intranti fortè familiaris hic tuus occurrisset,mille eum quæstiunculis (ut mos est peregrè redeuntium) aggredior,ille autem nihil ad reliqua, sed præclarissimum fratrem tuum,ad quẽ maximè properabam,sine me Romam petijsse narrauit. quo audito quærendi ueniendiq; ardor repentè deferbuit. hic igitur expectare in animo est,do nec & æstas ipse deferueat,quàm hucusq; non senseram,& me uegetiorẽ quies faciat, qui me fessum esse,hoc ipso primum loquente perpendi. nulla quidem fatigatio maior quàm animi est,quod si reliqui itineris tædium subierit,Rhodanus mihi pro uehiculo erit,interim ut noris ubi sum,hæc tibi festinante nuncio transcurrere nõ piguit. De fratre item tuo, duce olim,nunc (da dolori ueniam) desertore meo,nusquam alibi, quàm apud ipsum conqueri uisum est,quam querelam,ut sibi quàmprimum mitti iubeas,oratus facito. Et Vale nostri memor.

Fran.

Fran. Petrarcha Iacobo Columnæ, S. V.

De fide & taciturnitate.

REuertebar è Germania & iam Lugdunum perueneram, precum tuarum & deſiderij mei uncis retrahentibus, non tam Poëtico aut Phyſico, quàm curſorio more feſtinans. illic curſui meo moleſtiſsimum frenum adhibuit, inſperatus rumor, aufugiſſe te, abſentiæ meæ uelut opportunitate captata, & ſine me Romã petijſſe, quod profectò nunq̃ facturum eſſe promiſeras. quid dicam? Amante non amato nil reor eſſe miſerius. quomodo autem, ſeu quibus primum uerbis aggrediar? ſuſpitioſum ne, an tuorum cõtemptorem putem, nihil moribus minus tuis conuenit, obliuioſum quæram, mirator ipſe memoriæ tuæ? fidefragum dicam, ſed notiſsima fides eſt. quid ergo? tu culpæ nomen inuenies & teipſum condemnabis, uel ſi libet abſolues, apud tribunal tuum tecum agitur, tu idem & reus & teſtis & iudex eris. Sede igitur & mecum aliquantiſper æquo iure diſcepta. Aequat enim amor imparia. quod ſi contrà me fortè lingua tua pronunciauerit, ad conſcientiam prouocabo, reſponde dolori meo, quærenti. Cur tu Romæ, ego in Gallia ſum? quid tanto diuortio dignum feci? an ut inutilis & inamœna ſarcina in tergum obijcior? de utilitate quidem uideris, de reliquo (quoniam dolor ingens libertatis aſſertor eſſe ſolet) ipſe pronuncio. Nulla igitur (ſi te noui) amœnior, nulla curis tuis opportunior, tecum eſt Lelij mei, & cæterorum pace dixerim, quibus (ut me æquare audeam) ſuperbæ forſitan fortunæ illorum cogit & dolor mei. Ego enim te mundo prætuli, tu mihi quæſo, quid non præferes? an timuiſti'ne ſecretum tuum ex me in uulgus erumperet? ita ne rimoſum expertus es, ita infirmi ac futilis animi, cui tàm facilè commiſſa diffluerent? egiſti incautè, qui mihi totiens grauiora credideris. ſed (crede mihi) quoniam hodie (ut uideo) dolor uerecundiam ſuperat, crede inquam mihi, pater optime, nullius (quem quidem ego nouerim) fido ſilentio ſecundus ſum. nemo me ideò quod ſecreta non teneam, ne dicam fideli amicitiæ, ſed uel Senatorio gradui, uel Sacerdotio Cereris inhabilem arguerit. legimus apud Perſas, nihil fide ſanctius, nihil pulchrius ſilentio, nihil loquacitate deformius. itaq; illud uel morte cuſtodiunt, hanc morte caſtigant, non eſt qui quocunq; ſupplicio ſui regis pandat arcanum, ſi quis fortè contrà fecerit, nullo non ſupplicio dignus habebitur præclare. Quid enim omnino facilius quàm tacere? ad quid ergo utilis, aut cui magnæ rei ſit habendus idoneus, qui rem longè facillimam implere nequiuerit? an uerò occupationes meas interrũpere noluiſti? Conuerſatio igitur longæua quid profuit? Nondum intelligis, non eſſe me de illorum grege, qui, ut ait Flaccus:

Breui fortes iaculantur æuo

Multa qui terras alio calentes ſole permutant: *Qui penetrant aulas & limina regum:*

Vt Virgilius ait, qui animum ſuum in fruſta diſcerpunt, huic arrident, illi ſeruiunt, neminẽ ex integro diligunt, nulli plenè confidunt, certè ego qui ſim neſcio. ualdè enim in iuditio rerum noſtrarum fallimur. ſed ut ſim de grege nihil optantium, magnopere laboro, de multis nunq̃ ſperaui, ſciebã enim, ꝙ qui paucorũ ſimilis fieri ſtudet, multis fiet inuiſus. ſpes & occupationes meæ in te hactenus ſitæ erãt, in quo ſi me diutius errare non es paſſus, perturbane mecũ agi non negauerim, ꝙ alienationẽ animi tui, non cõtumelioſo quidẽ actu, nõ uerbo aſpero, non graui ſupercilio, ſed fugæ ſilentis inditio perceperim, ſin experiri aut inflãmare deſideriũ meum cogitaſti, uide ne aduerſus imbecillem animũ, nimis aculeatum ludi genus elegeris. At fortè indulgentior cauſa eſt, peperciſti arbitror labori meo, ueritus ne faſtidio pelagi impar eſſem, & quoniã id tibi quoq; reſtat, iter per ſiticuloſam Apuliã, ſub æſtiuo ſole deficerẽ. ſed quæſo, non'ne hoc tuo de me iuditio iniurioſus es famæ meæ? ubi ego hanc opinionẽ merui? quis me labor fregit, aut terruit. ſola uidendi dulcedo, per ignotam me Barbariem circunducit, per Italiam credo pulchra neceſsitas nõ dixiſſet, ſub Pyreneis olim collibus, ut tibi comes eſſem niſi pudet, quantis me precibus ac blanditijs oneraſti? quanquam (ut uerum fatear) ſequebar ego, propè cupidius, quàm detrahebar, qui ita nunc ſub Apenini iugis, comes eſſe non merui? niſi fortè inertiam meam illa peregrinatio patefecit, tu uerò quotidie miraberis, unde ea laborum patientia, in literarum

ocio

ocio mihi nato ac enutrito, præsertim cum & anni tẽpus esset aduersũ & uepricosum iter, & inculta regio(quodq; super omnia nos angebat)conuersatio dura & multũ nostris moribus aliena. sed fortè (quoniam sensim ratiocinatio ad uerum ducit) non quæcunq; potuimus possumus, dies auget, dies imminuit ab ea peregrinatione, quarta nunc æstas agit̃, triennio senior factus sum, quod tempus non tantum mutando corpuscula mortalis hominis, sed euertendis imperijs, atq; urbibus late patet. ludo tecum (ut uides) magnus interdum dolor, ubi lamenta defuerint, in iocos uertitur, omnis quidem dies, fateor gradus est ad mortẽ, & uagientis in cunabulis infantes crescẽdo pariter senescunt. neq; tamen ea ætas est mihi, quæ naturale detrimentum sentiat, quippe quæ nondum plena est. Itaq; crescentibus adhuc annis prouehor multoq; & membris & animo ualidior indies fio, quãuis non ignorem quid sequatur. Viator enim quò altius ascendit, eò descensui proximior fit, & si dici fas esset, quodãmodo ascendẽdo descẽdit. Idem mihi accidit. interim tamen ascendo. quæ cum ita sint, idoneã facti tui causam fortè, tu noueris, ego eam palpitabũdus inquiro, nec inuenio, & hoc uno uel maximè amare me intel'igo(quod amãtiũ mos est, primis quidem offensionibus moueri, mox ubi flãma extinguere nõ datur, ad excusationum medicamenta cõfugere, & quod acrius factũ dolent. uel nequaq; factũ si liceat, uel bono animo factũ dicere)hoc igit̃ ago, si possum ut iure desertus uidear, quod utinã mihi persuadeã, & profectò fieri potest, ut tu nec profectionẽ meã impedire uolueris, nec potueris reditũ expectare, & cum me ab amplexu tuo lachrymantem dimitteres, nouam mihi gemendi materiam inculcare uolueris. Vellem inclementior fuisses, pietas enim tua in contrarium uersa est, inexpectato nil hoste nocẽtius, & intempestiua quælibet grauiora sunt. unde si absq; fletibus esse non poteram, melius tunc fleuissem, quoniam natura hoc habet, ut abeuntiũ potius quã redeuntium comites lachrymas uideamus. tu precor, quàm primum cogita, qualiter te mihi exundanti illo defendas eloquio, quàm uere nihil ad rẽm, modò uerisimiliter satis erit. Credere parato nulla inefficax persuasio est, interim facilius inducar, ut tuæ culpæ ignoscam, quàm fortunæ meæ. Vale nostri memor.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. 6.

Dialecticorum detestatur contentiones.

TEmerarium est cum eo hoste confligere, qui non tàm uictoriam appetit quàm certamen. scribis quendam senem dialecticum, literis meis uehementissime permotum, quasi artificium suum ego damnauerim. ideò palàm fremere & minari, multa se quoq; in studia nostra suis literis inuecturum, eas te literas multis, iie quicquã mensib. expectasse. Noli eas expectare amplius. credẽ mihi, nunq; uenient. hoc modestiæ remansit, siue ijs styli pudor, siue ignorantiæ cõfessio est, lingua implacabiles, calamo non contendunt. Nolunt apparere quàm friuola sunt quibus armantur, ideoq; more Parthico fugitiuum pugnæ genus exercent, & uolatilia uerba iactantes, quasi uentis tela cõmittunt. cum his(ut dixi)suo more contendere temerarium est, quippè qui summã uoluptatẽ ex cõtentione percipiunt, quibus non uerũ inuenire propositũ est, sed altercari. atqui Varronis prouerbiũ est: Nimiũ altercando ueritas amittitur, noli autẽ trepidare, ne in apertum scripturæ solidiq; colloquij campũ descẽdant. Hi sunt enim, de quibus Quintilianus inter institutiones Oratorias loquebat̃, quos reperias in disputãdo mire callidos, cum ab illa cauillatione discesserint, nõ magis sufficere in aliquo grauiore actu, quã parua quædã animalia, quæ in angustijs mobilia, campo deprehendunt̃, meritò itaq; campũ timẽt, uerũ est enim illud eisdẽ diuerticula & anfractus suffragia esse infirmitatis, ut qui cursu parũ ualẽt, flexu eludãt. Tibi uerò amice, unũ hoc dixisse uelim, si uirtutẽ, si ueritatẽ sequeris, id genus hominũ uita. sed quo nam fugiemus à facie insanorũ, si ne insulæ quidẽ tutæ sunt? Ergo nec Scylla nec charybdis obstiterit, quo minus hæc pestis in Trinacriã transnatarẽt, immò uerò iam insularũ peculiarẽ malũ est, si dialecticorũ agmini Britãnico Aethnea nũc nouorũ Cyclopũ acies accesserit. hoc cine est, q; in Cosmographia Põponij legerã, Siciliæ maximẽ similẽ esse Britãniã. ego quidem putabã similitudinem hanc, in terrarũ situ, ac propè triangulari utriusq; specie & for-

tassè

ta se etiam in circumfusi maris perpetua collisione cõsistere, nihil de Dialecticis cogitabã. audieram Cyclopas primùm, postea tyrannos, utrosq; feroces incolas, tertium monstri genus aduenisse non noueram, armatum enthymemate bis acuto, & ipso Taurominitani littoris feruore procacius. unum sanè & ego pridem animaduerteram, & tu nũc admones eos sectam suam Aristotelici nominis splendore protegere, dicunt enim Aristotelem ita solitum disputare. est fateor qualisqualis excusatio clarorum ducum inhæsisse uestigijs, nam & M. Tullius non inuitum secum Platone, si oporteat erraturum dicit, sed falluntur, Aristoteles enim uir ardentis ingenij, de rebus altissimis uicissim & disputabat & scribebat, alioquin unde huius tàm multa uolumina summo studio & tantis exhausta uigilijs, inter multorũ, & præsertim illius fortunati discipuli graues occupationes, & in ætate nõ longa, siquidem circa illũ apud scriptores infamem, Tertium scilicet & sexagesimum uitæ annum defunctum accepimus, isti autẽ cur à duce suo, tàm diuersi abeunt? cur quæso Aristotelicos dici iuuat, & non potius pudet? Nihil illi tanto Philosopho dissimilius, homine nihil scribente parum intelligente, multumq; & inutiliter clamante. quis illas conclusiunculas non rideat, quibus literati homines, se simul & alios fatigant? in quibus omnem ætatẽ conterunt, quippe ad illa inutiles, ad hoc ipsum præcipuè dãnosi, qualia sunt quæ à Cicerone & à Seneca pluribus locis irridentur, quale est illud Diogenis propositum, quem dum contumeliosus dialecticus uerbis esset aggressus, hoc modo: Quod ego sum id tu non es. annuissetq; Diogenes. Ille subiunxit: Homo aũt ego sum. cũ id etiã nõ negasset, conclusionem subintulit cauillator. Homo igitur tu non es. Enimuerò ultimum hoc, inquit, Diogenes falsum est, & si uerum fieri uis, à me incipe. Multa sunt id genus perridicula, in quibus quid quærant, an famam, an oblectamentũ, an benè beateq; uiuendi consiliũ, sicut ipsi forsitan, mihi nihil ignotius. nam lucrũ aut digna studiorũ merces, nobilibus ingenijs uideri debet, mechanicorum est lucra captare, honestarũ artiũ generosior finis est. dum hæc audiunt irascuntur (est enim ferè multiloquium cõtentiosi hominis iracundiæ proximum) ergo, inquiunt, Dialecticam tu condemnas? absit. scio enim quantum illi Stoici tribuant, secta Philosophorum fortis & mascula, cuius cum sæpè aliàs, tum in libro de Finibus Cicero noster meminit. Scio quod una liberaliũ est, & gradus ad alta nitentibus, interq; philosophorum dumeta gradientibus, non inutilis armatura, excitat intellectum, signat ueri uiam, monstrat uitare fallacias, deniq; si nihil aliud, prõptos & perargutulos facit. hoc ita esse non inficior, sed non statim qua honestè trãsimus, laudabiliter immoramur, quinimmò uiatoris insani est, amœnitate uiarũ metam quam destinauerat obliuisci, multa citò transisse & nusquam citra terminũ substitisse, uiatoris laus est. & quis nõ uiator ex nobis est? breui omnes aduersoq; tẽpore, tãquam hyberno pluuialiq; die, longũ ac difficile iter agimus, cuius Dialectica pars esse potest, utiq; terminus nõ est, & potest pars esse matutina, nõ serotina plurima quidẽ honestè fecimus quæ turpissimè faceremus. Si enim dialecticæ scholas, quod in eis pueri lusimus, senes relinquere nescimus, eodẽ iure, nec par impar ludere, nec arundine tremula equitare pudeat, nec rursum cunis infantilibus agitari. sunt miræ uarietates rerum ac uicissitudines temporũ, quas occurrẽs natura fastidio uigilantissimo artificio meditata est, eas non putes in anni tantum circulo, sed multò magis in longa ætate reperiri. Ver floribus & arborum comis, æstas frugibus diues est, autumnus pomis, hyems niuibus abundat. Hæc modò nõ tantũ tollerabilia: sed grata, si peruertantur, fiẽt concussis naturæ legib. importuna. & nemo erit, qui uel hyemis glaciem, æquo animo per æstatem perferat, uel solis ardorẽ alienis mensib. sæuientem. sic nemo reperitur, qui uel senem infantibus colludẽtem non oderit, aut rideat, uel puerũ canũ aut podagricum nõ miretur: quid autem quæso ad omnem disciplinam tàm utile, immo tàm necessariũ est, quam ipsarũ literarũ prima cognitio, in quibus omnium studiorum fundamento consistunt? sed ex diuerso, quid sene ridiculosius, in talibus occupato? tu ergo senis tui discipulos, meis uerbis excita, neque deterreas, sed hortare non quidem ut ad Dialecticã sed ut per eam ad meliora festinẽt. Seni autem dic, non me liberales artes damnare, sed senes pueros. ut enim nihil elementario sene turpius, quod ait Seneca, sic nihil Dialectico sene deformius. & si syllogismos eru-

ctare cœperit, fuge consulo, ac iube illum disputare cum Encelado. Vale.

Fran. Petracha Thomæ Messanensi, S. 91

Inuentioni & ingenio quomodo inseruiendum.

QVid agendum tibi sit cõsulis in eo statu, in quo ferè omnis scribentium turba est, quando & sua cuique non sufficiunt, & uti pudet alienis & interim à scribendo cessare non sinit, ipsa rerum dulcedo insitaq; mortalium animis gloriæ cupiditas, sic itaq; perplexus, atq; hæsitans ad me redis, primum omnium consultius fuerat certiorem adijsse, cõsultorem à quo uel multa & uaria, uel unum quodcunque optimũ & electissimũ esset, accepisses. Enimuerò nunc ad ostium pauperis pulsasti, unde tamen, me uolente, non omnino uacuus abibis, quod ab alio mendicaui, id tibi libens impartiar. Mihi quidem fateor, de hac re non amplius, quã unicũ cõsiliũ est, quod si fortassis inefficax experimento deprehenderis, Senecam culpabis, at si efficax, sibi non mihi gratiam referes, deniq; in omnem euentum, illũ non quidem solũ, nam & hoc ante Flaccus dixerat, & (quod satis auguror) ante Flaccum alij, ꝙ quærẽdi nunc ociũ non est, sed expressiorẽ habeas uelim consilij huius auctorẽ. cuius summa est. Apes in inuentionib. imitandas, quæ flores non quales acceperint, referunt, sed ceras ac mella, mirifica quadã permixtione cõficiunt. eius autem non sensum modo, sed uerba Macrobius in Saturnalibus posuit, ut mihi quidem uno eodemq; tempore, quod legendo simul ac scribendo probauerat, rebus ipsis improbare uideretur. Non enim flores apud Senecam lectos, in fauos uertere studuit, sed integros & quales in alienis ramis inuenerit. protulit, quanquam quod alienum ego aliquid dixerim, licet ab alijs elaboratum, cum Epicuri sententia sit, ab eodem Seneca relata, quicquid ab ullo benè dictũ est, non alienũ esse, sed nostrũ. Nõ est itaq;, cur Macrobius culpandus sit, ꝙ magnã epistolæ unius partẽ, in proœmio operis illius, nõ tã transtulit quàm trãscripsit, id enim & mihi forsan interdum, & multis maioribus accidit, sed illud affirmo elegantioris esse solertiæ, ut apium imitatores, nostris uerbis, quamuis aliorũ hominum sententias proferamus. rursus nec huius stilum aut illius, sed unum nostrum conflatum ex pluribus habeamus. fœlicius quidẽ nõ apium more, passim sparsa colligere, sed quorũdam haud multò maiorum uermiũ exemplo, quorum ex uisceribus sericum prodit, ex seipso sapere potius & loqui, dũmodo & sensus grauis ac uerus & sermo esset ornatus. Verùm quia hoc, aut nulli prorsus aut paucissimis datum est, feramus æquanimiter ingenij nostri sortem, nec altioribus inuidentes, nec despicientes, qui infra nos sunt, nec paribus importuni. scio autem quid tu nunc tacitus dicis, homo hic, me à studio retrahit, & ab industria dehortatur, dum patienter ignorantiam ferre docet. ego uerò nihil magis cauendum arbitror, quàm ne ignauia cõsenescat ingenium. licet enim Cicero scribat uidere sibi homines, cum multis rebus humiliores, & infirmiores sint. hac re maximè bestijs præstare, quod loqui possunt, tamen id uel oratori, ad commendationem artis, quàm tradebat indulgendũ fuit, uel sic accipiẽdum, ut ipsum loqui posse, sine præuio intellectu esse non possit. Alioquin multo mihi potius uidẽtur in eo præcellere, quod intelligere, quod multa scire ac meminisse possunt, quod belluis natura non tribuit, tametsi aliquam intellectus discretionis, & memoriæ similitudinem habere uideantur. quid ergo? hortor atq; obsecro, ut omni uigilãtia & summis uiribus, animi tenebras, ignorantiam depellamus enitamurq; in terris aliquid addiscere, quo uia nobis ad cœlum fiat. Sed interdum meminerimus, si fortè (quia non omnes uno sydere nascimur) tarditati nostræ iter ad summa non panditur, decere nos ingenij terminis esse contentos, quos Deus nobis & natura prædixerint. quod nisi fecerimus, nunquam sine mentis anxietate futuri sumus, quamdiu enim in cognitionem rerum ibimus, quod iter nunquam intermittere, usq; ad extremum spiritum debemus, noui quotidie recessus apparebunt, ad quos se ignorantia nostra porigere, hic mœror & indignatio, & contẽptus nostri, quas latebras (quoniam uulgus indoctum non uidebit) latius deget, atq; trãquillius. ita fiet, ut scientia quæ ingens causa sacræ delectationis esse debuerat, molestissimam sollicitudinem inferat, & uitam cuius se ducem pollicebatur interimat. absit ergo cunctis in rebus modestia, illa nobis suadebit, ut non in illis solum, quæ fortunæ aut corpo

ris di-

ris dicuntur, sed in his etiam quæ animi bona sunt, quæcunq; nobis portiuncula obuenerit, de modicis quoq; non modicas grates agere consuescamus, largitori æterno, qui optime quid nobis expediat uidet, id largitus est, non quod delectabilius, sed quod opportunius nouit. & nimirum sicut iure laudatur senex paucorum ille iugerum, qui regum æquabat opes animo, sic ille laudabitur deformis, hebes aut balbus, qui Alcibiadis formam animo, qui Platonis ingenium, aut eloquentiam Ciceronis æquauerit. cui igitur ingenium deest, non desit æquanimitas, cui adest, assit & moderatrix rerum omnium discretio, ut incorrupto iuditio, uires suas extimet, ne fortè sibi blandiens, & ipse se fallens, importabili fasce prægrauet, contrà illud quod in arte Poëtica scriptum est:

Sumite materiam uestris qui scribitis æquam.
Viribus, & uersate diu, quid ferre recusent,
Quid ualeant humeri.

Nempe adiuuandum studio ingenium est, & meditationibus subleuandum, sed minimè cogendum, quo non possit ascendere. alioquin præterquàm quod conatus erit irritus, sæpe accidit, ut dum impossibilia cupimus, possibilia negligamus. dictum breue sed utile (ni fallor) & memorabile inseram, quod apud Quintilianum acutissimum uirum legi, quod quoniam breuiter ac dilucidè ab eodem scriptum erat, mutare uerba non libuit. Accidit enim, inquit, etiam ingeniosis adolescentibus, frequenter ut labore consumantur, & in silẽtium usq; descendant, nimia bene dicendi cupiditate. Qua de re memini, narrasse mihi Iulium secundum, illum æqualem meũ, atq; à me (ut notum est) familiariter amatum, miræ facũdiæ uirum, infinitæ tamen curæ, quid esset sibi à patruo suo dictum. Is fuit Iulius Florus, in eloquẽtia Galliarũ (quoniam ibi demum exercuit eam) princeps, alioquin inter paucos disertus, & dignus illa propinquitate. is cum secũdum scholæ adhuc operatum, tristem fortè uidisset, interrogauit: Quæ causa frontis tàm obductæ? nec dissimulauit adolescẽs, tertiũ iam diem esse, quod omni labore materiæ scribẽdum destinatæ, nõ inueniret exordium, quo sibi nõ præsens tantum dolor, sed etiam desperatio in posterum fieret. tum Florus arridens, Nũquid tu, inquit, melius dicere uis quàm potes? hoc nepoti suo Florus, Quintilianus autem nobis, immò omnibus. Ita, inquit, se res habent. curãdum est, ut quàm optimè dicamus, dicẽdum tamẽ pro facultate. ad profectum enim opus est studio, nõ indignatione. quod cõsilium, ab eloquẽtia, ad actus alios uitæ hominum, multipliciter trahi potest. sed quoniã de ingenio facũdiaq; sermo erat, utriusq; rei ut cæterarũ omniũ, diuitiæ & paupertas æquo animo ferẽdæ. si quem sanè, tàm benigno lumine astra respexerint, ut ipse sibi sine externi operis adminiculo satis sit, & per seipsum magnificos sensus possit exprimere, multum habet, quod dono gratiæ cœlestis ascribat, caueat insolẽtiam, & cum multa humilitate fruatur muneribus Dei, suum apibus morẽ linquat. Nos autem quibus nõ tàm magna contigerunt, apes imitari non pudeat, illæ quidem ut Virgilius noster ait:

Venturæq; hyemis memores, æstate laborem
Experiuntur, & in medium quæsita reponunt.

Experiamur, & nos dum tempus est, dum feruet ætas, & uiget ingenium. nõ expectemus donec frigus senectutis obrepat, & æstiuæ claritati nubila hyberna succedãt. de apibus apud eũdem Poëtam legimus, quod eas æstate noua per florea rura: exercet sub sole labor. & iterum alio loco, quod ille in pratis æstate serena floribus insidunt uarijs:

Et candida circum lilia funduntur strepit omnis murmure campus.

Si uolumus itaq; consilium ad utilitatẽ nostrã latius extendere, quæcunq; de apibus scripta sunt, ad humanæ inuẽtionis industriam referemus. Aestas nostra quid est, aliud, nisi ætas ista flagrantior? rursus quid est algenti brumæ similius quã senectus? quẽ uerò tunc nobis huius tẽporis aut ocij fructũ sperandũ esse proponimus, quas ingenij messes, si nũc facie laboris exterriti cessamus? qd ex horreis nostris posteritas feret, si desidia torpẽre cõsistimus:

Nudus ara, sere nudus hyemis ignaua colono.

Sed ne ab apibus, ad colonos dilabitur oratio, nũc potius, nũc in pratis & per rura multorũ floribus uarij insidamus, perscrutemur doctorũ & hominũ libros, ex quibus sententias

florentissimas ac suauissimas eligentes, candida circum lilia fundamur. idq; sicut indefessè
sic modestè leniterq; faciendū est studiorum nostrorū non inanē uulgi gloriam uentosæ
cōtētionis argutijs paratā, sed ueritatis effectū ac uirtutis honestiorū terminū statuamus.
Licet (mihi crede) sine clamosis altercationibus scire aliquid, non facit clamor, sed medita-
tio doctorem, profectò itaq; nisi uideri magis, quā esse propositū nobis est, nō tàm plau-
sus insanæ multitudinis, quā ueritas in silētio placebit, erimusq; tenui sono, protulisse no-
bisipsis interdum autenticarum scripturarū uerba contenti. atq; ita nō fragore resonabit,

sed strepet omnis murmure campus.

Et quoniam (ut uides) liberalius ago, quàm dubitationis tuæ necessitas exigebat, aliud e-
tiam præmissis addiderim, ut omnem locum fugias, ubi aut turpiter, aut cum pompa uiui-
tur, & ad solius famæ popularis arbitrium, nec minus tibi quàm apibus pestiferum scias
habitaculum. aut ubi odor coeni grauis a, ut ubi,

concaua pulsu saxa sonant uocisq; offensa
Resultat imago.

Neq; tibi soli hoc dictū putes, sed omnibus quicunq; in aliqua rerū laudabilium inuentio
ne uersantur. duobus his præcipuè nobilia multorum suffocantur ingenia, libidinum con-
suetudine, & opinionum peruersitate uulgariū. dū enim illa sedet intrinsecus, exterius ista
circūsidet, eneruatur animus, & lōgius ab ipsa ueritatis agnitione distrahit. hæc uisa sunt
de apium imitatione, quæ dicerem, quarū exemplo ex cunctis quæ occurrent, electiora in
aluearlo cordis abscōde, eaq; summa diligētia parcè tenaciterq; cōserua, ne qd excidat si fie
ri potest. neue diutius apd te, qualia decerpseris, maneāt caue. nulla quidē esset apib. gloria,
nisi in aliud, & in melius inuēta cōuerterent. tibi quoq;, si qua legendā meditandiq; studio
reppereris, in fauū stylo redigēda suadeo. hinc enim illa, pfluēt, quæ tibi iure optimo, & præ
sens & uētura ætas attribuet. atq; ut nullos hodie flosculos, nisi ex Virgilianis carpamus ar
boribus, hinc anni tempore certo, dulcia mella premes, nec tantū dulcia, quantum & liqui
da & durum Bacchi domitura soporem. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi. S. VIII.

Eloquentiam animiq; æquitatem cæteris rebus anteponendam.

ANimi cura Philosophum quærit, eruditio linguæ oratoris est propria, neutra nobis
negligenda, si uos (ut aiunt) humo tollere: & per ora uirûm, uolitare nobis proposi-
tum est. sed de p riore alibi, magna enim res est, & labor ingens, sed messis uberrima. hoc
loco (ne in aliud excē, quā qd me ad calamū traxit) exhortor ac moneo, ut nō uitā tātùm &
mores (qd primum uirtutis est opus) sed sermonis etiam nostri consuetudinē corrigamus,
quod artificiosæ nobis eloquentiæ cura præstabit, nec enim paruus aut iudex animi sermo
est, aut sermonis moderator est animus, alter pēdet ex altero. cæterū ille latet in pectore, hic
exit in publicum, ille comit egressurū, & qualem esse uult fingit, hic egrediēs, qualis ille sit
nūciat, illius paretur arbitrio, huius testimonio creditur. utriq; igitur cōsulēdū est, ut & ille
in hūc sobriè seuerus, & hic in illū ueraciter norit esse magnificus. quanquā ubi animo cō-
sultū fuerit, neglectus est sermo non posit, sicut ex diuerso adesse sermoni dignitas nō po
test, nisi animo sua maiestas affuerit. qd enim attinet, quod Ciceronianis te fontib. prorsus
immerseris, quod nulla te, neq; nostrorū scripta prætereant, ornatè quidē, lepidè, dulciter, al
tisonè loq poteris, grauiter, seuerè, sapiēterq; (quod super omnia est) uniformiter certè non
poteris. quoniā nisi primū desideria inuicem nostra conueniant (quod præter sapiētem, sci-
ro nemini posse cōtingere) illud necesse est, ut disidentibus curis, & mores & uerba dissi-
deant. at benè disposita mens, instar in monte serenitatis, placida semper ac tranquilla est,
scit quid uelit, & quod semel uoluit, uelle non desinit. itaq; tametsi oratoriæ artis ornamen
ta, nō supperant, ex seipsa magnificētissimas & certè sicut cōsonas elicit, negari aūt nequit,
quiddā singularius emergere, quotiēs cōpositis primū animi motibus, quibus æstuantibus,
nihil fœliciter euenturū, sperare licet, eloquentiæ studio tempus impenditur, quæ si nobis
necessaria nō foret, & mens suis uiribus nisa, bonaq; sua in silentio explicans, uerborū suf-
fragijs non egeret ad cæterorū saltē utilitatem, quibus cū uiuimus laborandū erat, quorum
animos

animos noſtris collocutionibus, plurimū adiuuari poſſe nō ambigitur. Inſtabis autem & dices: Heu, quantum & nobis tutius & illis efficatius fuerat ſuadere, ut eorum oculis, noſtræ uirtutis exempla preberemus, quorum illi pulchritudine delectari, ad imitationis impetum raperentur. natura enim hoc habet, multo melius, multoq; facilius factorum, quàm uerborū ſtimulis excitemur, per'q; hanc uiam expeditus, ad omnem uirtutis altitudinem conſurgamus. Ego uerò nō aduerſor. quid enim de hoc ſentirē, iam tūc intelligere potuiſti, cū in primis animū cōponēdū eſſe præmonui. nō equidē ſine cauſa reor dixiſſe Satyricū:

Prima mihi debes animi bona:

Non eſſent aūt prima, ſi quod illa præcederet. ueruntamen, quantum quoq; ad informationē humanæ uitæ poſſit eloquentia, & apud multos auctores lectū, & quotidiana experientia mōſtrante compertū eſt, quàm multos, quibus nihil omnino loquentium exempla contulerant, ætate noſtra, uelut experrectos agnouimus, & à ſceleratiſsimæ uitæ curſu, ad ſummam repēte modeſtiam, alienis tantū uocibus fuiſſe conuerſos. Nō referam tibi nunc, quæ de hac re M. Cicero in libris Inuentionum copioſius diſputat, etenim locus ille notiſſimus, nec fabulam Orphei uel Amphionis interſeram, quorum ille belluas immanes, hic arbores ac ſaxa cātu mouiſſe, & quocūq; uellet duxiſſe perhibetur, nō niſi ꝑpter excellētē facundiā, qua fretus alter libidinoſos ac truces, brutorum'q; animātiū moribus ſimillimos, alter agreſtes & duros in ſaxi modū atq; intractabiles animos, ad māſuetudinem & omniū rerū patientiam creditur animaſſe, adde quod hoc ſtudio, multis in longinqua regione degentibus, prodeſſe permittitꝛ, ad quos enim noſtri copia & conuictus, nunquā forte uenturus eſt ſermo perueniet. Iā uerò quātum poſterius collaturi ſimus, optime metiemur, ſi quātum nobis cōtulerint, maiorum noſtrorū inuēta memineris. Sed hic rurſus occurres. quid enim eſt opus, amplius elaborare, ſi omnia quæ ad utilitates hominum ſpectant, iam ante mille annos, tàm multis uoluminibus ſtylo prorſus mirabili, & diuinis ingenijs ſcripta manent: pone, quæſo, hanc ſollicitudinem, nunquā te res iſta trahat ad inertiā.. hūc enim metum, & quidam ex ueteribus nobis abſtulerūt, & ego poſt me uenturis aufero. decē adhuc redeant annorum milia, ſæcula ſæculis aggregentur, nunquam ſatis laudabitur uirtus, nūquam ad amorem Dei, ad odium uoluptatum, præcepta ſufficient, nunquam acutis ingenijs iter obſtruetur, ad nouarū rerū indaginem. Bono igitur animo ſimus, non laboramus in irritum, non fruſtrà laborabunt, qui poſt multas ætates ſub finem mūdi ſeneſcētis orientur, potius illud metuendum eſt, ne prius homines eſſe deſinant; quàm ad intimum ueritatis arcanum, humanorū ſtudiorū cura perruperit, poſtremò ſi cæterorū hominū charitas nulla nos cogeret, optimū tamē & nobiſipſis fructuoſiſsimum arbitraret, eloquentiæ ſtudium nō in ultimis habere. de ſe alij uiderint, de me autem quid mereantur, in ſolitudine quædam uoces familiares, ac notæ non modo corde conceptæ, ſed etiam ore prolatæ, quibus dormitante animum excitare ſoleo, quā præterea delectet, uel aliorum uel mea nunquam ſcripta reuoluere, quantū'ue ex ea lectione exonerari me ſentiā, grauiſsimis acerbiſsimisq; moleſtijs, nō facilè dicturum me ſperauerim. eoq; magis proprijs adiuuor interdū, quo illa languoribus meis, aptiora ſunt, quæ cōſcia manus, medici languētis, & ubi dolor eſſet ſentientis, apponit. quod nunquàm profectò conſequerer, niſi uerba ipſa ſalutaria demulcerent aures, & me ad ſæpius relegendum, ui quadam inſitæ dulcedinis excitantia, ſenſim illaberentur, atq; abditis aculeis interiora transfigerent. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Meſſanenſi, S. IX:

Quendam ſenem dialecticum deteſtans.

SEniculum tuū optime ualentē noueris, mores nō animo tātum, ſed & corpori opitulantur, frugalitas bonæ ualitudinis ſoror eſt, hunc (niſi famæ conficitur) immortalem ſcito. ita ſiccum & defecatū corpuſculū eſt, ita nihil loci febribus aut podagræ, uictum hominis; aſpectus ipſe teſtatur uultus, pallor, macies, & oculorū ſpecus, & triſte ſupercilium, & inculta ſeueritas. accedit in coturni morē, ſubductus calceus, & atritū ſenio palliolū, modò literas noſſet, Philoſophum aut Poētā diceres. phyſicū enim tergum, tragicos pedes habet, quicquid ad hæc additur, ſuperuacum erit. ut tamē paucis expediā, haud abſimilis eſt ſeni

Plautino, cuius mores atq; animum, mordaci sale respergens seruus ille in Aulularia:

Pumex, inquit, non æquè est aridus atq; hic est senex.
Suam rem perijsse, seq; eradicarier.
Quindiuûm atq; hominum clamat continuò fidem.
De suo tigillo fumus si quà exit foras.
Quin cum it dormitum, follem obstringit ob gulam.
Ne quid animæ fortè amittat dormiens.
Aquam, hercle, plorat quôm lauat profundere.
Panem, hercle, utendam si roges nunquam dabit.
Quin ipsi pridem tonsor ungues depserat
Collegit, omnia abstulitq; præsegmina:
Pulmentum pridem ei eripuit miluius.
Homo ad prætorem plorabundus deuenit.
Infit, ibi, postulare, plorans, eiulans.
Vt sibi liceret miluium uadarier.
Sexcenta sunt quæ memorem, si sit ocium.

Hæc ille. huius autem nostri sexies sexcenta talia curiosus fabulator inueniet, hospitē Apuleij Milonem prodigalitatis arguet, quisquis hunc uiderit, uel semel audierit disciplinā rei familiaris, œconomicis nulli unquam philosopho cognitis regulis coartantem, sed nimis alienis uitijs immoramur. redeamus ad propria omnes ferè mortales uno morbo laboramus, extremis contrarijs iactamur. & est illud Flacci uerissimum:

Dum uitant stulti uitia in contraria currunt.

Quid autem interesse credimus, inter Rufilli pastillos, Gorgonij hircum, aut inter Aristippi iacturam, Stallerij epigrāma: Non oportet errare per deuia, & longè quærere quid beatos faciat, uitia in extremis habitant, uirtus in medio sita est. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi. S. X.

Parasitum faceta periphrasi famelico homini compara.

FOeliciter puto successit, prima percontatio (secūdā facit experiri uis (ut arbitror) in demōstratiuo causæ genere, quid possim. in laudib. potius q̃ in cōtrario me probasses uelim, sed quādo sic placitum tibi & sine nomine res agitur, quāuis exacta periphrasis, uicē proprij nominis obtineat, & hic quoque quæstioni tuæ morem geram. Is de quo quæris:

Scurra uagus est.

est qualem describit Horatius:

Qui non certum præsepe teneret.
Impransus, non qui ciuem dinosceret hoste.

In summa omniū importunissimus, qui unquam parasiticæ arti operā dederit nihilo tamē fœlicior, quàm si omniū desidiosissimus foret, nō tā uel natura scopulum, uel grandinem agricola, uel mercator furē, q̄ eū omnes metuūt, omnes declināt, omnes cedūt semita, qua si oneratus spinis adueniat. ubiq; uias uacuas, deserta atria, obseratas fores inuenit, perinde aduētu eius fugit, ac si in gremio bellū ferat. nunquā tamē incōmodius ista cōtingūt, quàm hoc anni tēpore, æstas utcūq; pauperū portus est. una arbor, & uestē, & cibū, & tectū, & cubile sufficit. nūc quid agat, conspirat hyems, senectus, inopia, nullus opē fert, & (quæ omnium rerū durissima) sine miseratione miseria est. uidi illū hodie ualido aquilone iactatū, ibat altè succinctus, dederatq; omnia diffundere uentis, Maronex Veneris in morem, Si fuluū lupi de pelle galerū tegmē capiti habuisset, in reliquis, hernico à Pelasgis accepto habitu, in bellum ibat sinistri enim pedis uestigia nudus erat: ea rabies urgebatur conuenire sibi posset, quod apud Plautum de se præceps ille Parasitus prædicat:

Nam meus est balista, pugnus cubitus catapulta est mihi, *Homerus aries*

Talis erat. ita tamen ut inter minas diuturnæ famis uestigia cernerētur, hominē deniq; (ut Plautus idē ait) neq; ieiuniosiorē, neq; magis effractum fame uidi, ne cui minus procedat, quicqd facere occepit, postremò dū è cōspectu in angiportū deflexisset, ut pyraticū uelut Scalmū latebris euaderē, uidi illū in trāsitu, fumi globos, p nebulas exhalātē, ceu Caci speluncam, aut quamlibet Aeolicarum insularum præterueherer. audiui nescio, quē tremulū

atq; confusum illi è faucibus erumpentem sonum, quid dicere uellet ignoro, tàm concisim uerba frangebat, sed puto proprios pedes ac scapulas, illo Satyrico solaretur elogio:

durate atq; expectate cicadas.

Habes quod optabas, maledicum me fecisti. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XI.

In eundem senem dialecticum inuehitur.

ECce iterum temptamur, Dialecticus tuus ut scribit, quiescere nō potest, miraris? mirarer ego si quiesceret, cuius gloria in strepitu & cōuitijs sita est. sed benè habet, quod nec ille scribere aliquid nouit, nec eum hinc exaudio, ita & aures interiecto maris ac terrarum spatio, & oculi mei illius ignorantia tuti sunt, totum importuni collocutiores pondus in tuum caput refunditur, & meritò, quoniam literas meas dialecticis ostendisti. ex omnibus sanè quæ de illius raucisimo latratu collegisse te dicis, hoc primum erat et maximum quod artificium nostrū, omniū minimè necessariū dicit. Ecce iam uirtus, quod in alijs literis minabatur euomuit, sed est'ne, hoc quod in studia nostra se inuecturū prædixerat? præclarè quidē. artificium, inquit, uestrum ex omnib. minimè necessarium. primū de artificio uideremus, nescio enim, quid artificij nobis attribuat, sed puto de Poëtica eum intelligere. hanc minimè necessariam dicit non inficior, idem enim uidetur & nostris.

Namq; animis natum inuentumq; Poëma iuuandis.

& Flaccus ipse testatur, & res ipsa docuit Poëticam delectationi atq; ornamento esse, nō necessitati editam. uiuat ergo dialecticus tuus, & cornutis semper affluat syllogismis, quādo & nobiscum sentit, & non est ignarus omniū ut rebar. sed nequaquā his terminis continetur, torrens & feruidum ingenium. quid ergo? Rapidū enthymema contorquet, si minus necessaria, inqt. & minus nobilis: ô q̄ male tegit̄ insania, iā se nō dialecticū modo, sed phreneticū ostendit, ergo sutrina & pistrina & uilissimarū mechanicarū artiū, si necessitas nobilitare illas potest, nobilissimæ omniū fient, philosophia aūt & reliquæ omnes quæcunque beatā atq; excultā & ornatam uitā faciunt, si necessitatibus, nil conferunt, ignobiles. ô doctrinā nouam & exoticam ipsiq; (cuius nomen infamāt) Aristoteli incognitā. ille enim ait. Necessariores; quidē omnes, dignior uero nulla. legat primū Methaphysicæ librū, & inueniet. sed ignota regione, uerū sequi, & scrupuloso tramite senem ire iubeo, non paruus labor. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ. V. C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBVS, LIBER II.

Fran. Petrarcha Philippo Cauallicensi Episcopo, S. I.

Propter obitum fratris mærentem consolatur.

INgens scribendi negotium mihi nunc adimit uirtus tua, ut enim, corporis, sic animi grauius affecti, difficilior cura est, utrique autē sano, aut nullis aut planè leuioribus remedijs est opus, utq; illic Medico, ita hic consolatore minus (immò uerò nihil) est opus, tecum ergo uir optime, accuratius agerem, si te fregisset aut strauisset aduersitas, nunc cum fortunæ impetum forti animo tuleris, consolatoris mihi partes eripiens, laudatoris ac miratoris officium reliquisti, qua in re ut dicebam operosioris styli mihi materiā præcidisti. consolatio enim, ut mœsti auditoris animum penetraret, eget multa uerborum maiestate, eget grauibus animosisq; sententijs, uirtuti testimonium simplex, & incultum suf-

ficit, nec oportet ueritatem rerũ fictis adumbrare coloribus, quoniam uirtus ipsa sibi plau-
dit, & proprio cõtenta præconio, alterius theatri strepitũ non requirit, ueneră ad te nuper,
acri rumore perculsus, immaturæ mortis amantissimi fratris tui, & quàm concussus esse a-
nimus tuus, ex mei pectoris mansuetudine metiebar, nec cogitabam quosdam ictus inua
lidis tyronibus fuisse mortiferos, quos spreuisset fortis & expertus miles, quosdam alieni
sanguinis effusione perterritos exclamasse, ingemuisse, expalluisse, sæpè in extasim conci
disse, cum tamen interim quorum ille pectoribus emanabat, taciti & intrepidi starent, sic
cisq; oculis uulnerum suorũ fluenta conspicerent. Veneram itaq; mœstus & ad benè ua-
lentẽ Medicus æger accesseram, inueni faciẽ tuã, inter affectũ debitæ pietatis, ac decorem, p
priæ honestatis, fraternæ cõpassionis, & uirilis animi signa præferentem, utrũq; mihi placu
it, alterũ mansuetudinem, alterũ sapientiã tuã decet. Humanũ est in morte suorũ pietatis te
stes lachrymas fundere, uirile est modũ illis imponere, easq; cum aliquandiu fluxerint co
ẽrcere, id te utrinq; quã decuit implesse, uultus tui habitus designabat. accesserũt & uerba
maximorũ plena sensuũ, ex quibus ego, qui consolãdi proposito adueneram, nõ tàm tibi
opẽ meã necessariã cognoui, quã ipsa solamẽ curis meis elicui. Nihil ego cõsolãtis in morẽ
locuturus, laudo, probo, admiror, & stupeo magnitudinẽ animi tui, fratrẽ optimũ amisi-
sti, immò uero nõ amisisti, sed in patriã pmisisti, ad quã tibi quoq; ueniẽdũ est. Sed loquamur
ut uulgus, nõ sentiamus ut uulgus, amisisti, nõ amisisses, nisi foret ille mortalis, q̃rela est igi
tur non de unius hominis morte, sed de mortalitate naturæ, quæ nos ea lege introduxit in
in hãc uitã, ut egrederemur ad reuocantis imperiũ, at reuocauit ante tẽpus, & præcipiti edi-
cto fecisse uidetur iniuriã. nullũ hic præfinitũ tempus est, sine termino debitores sumus, si
essemus in diem obligati, possemus utiq; differre, tergiuersari, & exactricis auaritiam cul-
pare, nunc de celeritate conqueri non possumus, quasi ante diem repetatur, quod statim
ut accepimus, debuimus. Sed poterat ulterius uiuere, poterat & citius mori, poterat & ali-
ter mori, & quanquàm honesto uiro nulla mors possit inhonesta contingere, poterat ta-
men durius mori, iste uerò sic uixit, sic mortuus est, ut Deo gratias agere debeas, & quod
talem dedit, & quod taliter abstulit, & si fata rerũ humanarũ ac uarietatẽ casuũ recogno-
scas, non solũ nõ lugebis, sed fortassis etiam gaudebis extinctum. sæpe enim mors labores
uitæ præsentis intercipit, sæpe præoccupat, quis anxietates, sollicitudines mũdi huius: quis
miserias, quis ærumnas, & tot contumelias fortunæ, quis animi corporisq; pericula: & in-
utrunq; ius habentium morborũ turbas enumeret? quibus & si omnibus præmimur, sem-
per tamẽ subiacemus, donec nos ab eorum potestate suprema dies exemerit. Ab his omni
bus itaq; frater tuus, beneficio tempestiuæ mortis immunis est, in hoc aũt Pater benignis-
sime fallimur, & nimis uulgariter erramus, quod morıẽtes dicimus, uitæ cõmodis abduci, q
tamen, si quis altius consideret, ab innumerabilibus malis morte discedunt. quod facillimè
possem & auctoritatibus & rationibus & exemplis ostendere, nisi quia longum sermonẽ
epistolæ breuitas non capit, iam ergo fœlix adolescens, ista nõ metuit, euasit enim hinc, &
modicũ discessit à nobis, talẽ sui nominis odorem post se relinquẽs, ut nõ parua dulcedine
memorãtiũ, sensus & corda permulceat. Ad hoc, inget, quispiã dolemus, q bonũ nobis &
egregiũ uirũ mors p̃ripuit. laus enim defunctorũ quadã damni memoria, lachrymas uiuẽ-
tib. excutit, & inconsolabilẽ gemitũ parit, irreparabilis iactura. nõ sum nescius hoc à pleris
que dici solere. ego aũt (ut uiua uoce tecũ dixisse memini) lõgè aliter existimo, agebatur ad
suppliciũ Socrates, iniquissimis iudicũ sentẽtijs, eoq; animo ibat ad mortẽ, quo steterat sem
per in uita, magno quidẽ & recto, & q fortunæ iugũ ferre nõ posset, lætus erat, q tyranno
rũ minas, quas uiuẽdo despexerat, moriẽdo relinq̃ret, hũc tali cõstãtia porrectũ sibi à carni
fice ueneni uasculũ, iã labijs applicantẽ, multũ dispariter affecta uxor auertit, cuius inter cæ
tera fœminei ululatus cõmiseratio uiri erat, Quod is iustus atq; innocens moreretur, quod
ille audiẽs, & à potu tantisper in uxorẽ uersus. Quid ergo? an tu, inquit, satius putabas, no-
centem & iniustum mori? hoc ille quidẽ eleganter ut reliqua. Ego itaq; ut unde discesserã
reuertar à plurimorũ opinionibus auersus, sic cẽseo lugẽda esse malorũ mortẽ, quæ animã si
mul & corpus interemit, cõtraq; bonorũ exitiũ, gaudio psequẽdũ, q eos Deus ex hac ual

le mi.

le miseriarũ misericorditer eruẽs, ad lætiora traduxerit. Nisi fortè fratris tui mors ideò acerbior uisa est, quod eum procul à finibus patrijs inuasit, sed nõ sumus usq; adeò rerũ ignari. Scimus à Poëta uerissimè dictum esse, quod omne solum forti patria est. & tamẽ hoc uerò uerius est, quod ait Apostolus: Non habemus hic manentem ciuitatem, sed aliã inquirimus, uidentur hæc sibi inuicẽ aduersa, sed nõ sunt, quisq; pro diuersitate loquentium, satis breuiter quod sentiebat expressit, & quãuis aliter atq; aliter, uterq; tamen uerè. si Poëtam sequeris, non potuit frater tuus extra patriam suam mori: at si credis Apostolo, & omnes extra patriam morimur, ut sic tandem in patriã reuertamur, & sane utramuis sententiam sequaris, nihil inuenies, cur de fatalis zonæ distantia conqueraris. dẽr fortassè uiuentibus, ut quibusdã seu honestis affectib. seu turpibus inducti, locũ unũ alteri præferendũ esse cõtendant, morientiũ certe nihil interest, ubi potissimũ moriãtur. & si cui contrariũ uidetur, adhuc se nutricis & muliercularum errorib. imbutũ norit. Interrogatus Philosophus Vbi sepeliri mallet. nihil sua interest respondit, undiq; enim, inquit, ad inferos tantundẽ uiæ est. nos quibus ascendens CHRISTVS in cœlũ, ascendendi spẽ reliquit, dicamus aliter. quid refert utrum in Italia, an in Gallijs, an in Hispaniæ finibus, an in rubri maris littorib. iaceamus? undiq; ad cœlum tantundẽ uiæ est. Illa nobis uia calcanda est, arta quidem & difficilis, sed ducẽ habemus, quẽ sequentes aberrare non possumus, si ad illam uiam spectamus, quid ad nos pertinet, ubi hanc corporũ sarcinã deponamus? nisi suspicari libeat difficiliorem fortunam esse, longe iacentiũ corporũ reassumptionem, in die nouissimo. sed hoc religiosissima & uerè tali digna filio, mulier non timebat, quæ moriens ordinansq; de sepulchro. Ponite, ait, hoc corpus ubicũq;, nihil nos eius cura cõturbet, interrogataq;, Nunquid non procul à patria mortem formidaret? uide quid respondit. Nihil est, inquit, lõge Deo, neq; timendum est, ne ille nõ agnoscat in fine sæculi, unde me resuscitet, hic mulier illa catholica, nos qui & catholici sumus, & uiros pollicemur, nunquid muliebrius sentiemus? sed scio, quid acerrimè lugeant superstites, in mortib. amicorũ, quod uidelicet nunq; eos reuisuri sint, quos summo amore dilexerũt. Paganorũ sit ista crudelitas, eaq; non omnium, sed eorũ tantum, qui animos putant cũ corporib. interire. certè M. Tullius, quẽ paganum fuisse sicut notissimũ, ita dolendũ est, credens animã immortalẽ, & gloriosis spiritibus, post hanc uitam cœleste habitaculũ patêre, non hæc opinabatur. nunquam enim M. Catonem illum senẽ induceret, in eo libro qui inscribitr̃ Cato maior, sperantẽ, & uerbis talibus utentem, ô præclarum diẽ, cum in illud diuinorũ animorũ consiliũ, cœtumq; proficiscar, cũq; ex hac turba & colluuione discedã, proficiscar enim, non ad eos solum uiros, de quibus antè dixi, sed etiã ad Catonem meum, quo nemo uir melior natus est, nemo pietate præstantior. & rursus eodem loco quidem inquit: Efferor studio, Patres uestros, quos colui & dilexi uidendi, neque eos solum conuenire habeo, quos ipse cognoui, sed illos etiam, de quibus audiui & legi, & ipse conscripsi. Hæc & his similia, quæ apud Ciceronem Cato loquitur, satis quid uterque crederet testantur. illi tamen utcunque crediderint, quorum magna ex parte spes inanes ac fallaces fuerant, nobis ab illo, qui & falli non potest, & fallere non nouit, spes certa præstatur, illuc tandem, quo fratrem tuum translatũ confidimus, esse uenturos. Sed quid interim faciam, dixerit aliquis, Desiderio torqueor, amore langueo, auiditate crucior, fratrem reuidendi? Quid facias aliud, nisi quod facere solẽt, qui casu aliquo à personis charissimis auelluntur? memoriam retinent, & absentium imaginem, pro fundamento custodiunt, illos amant, de illis loquuntur, illis prosperum optãt iter. Idẽ fac (& certus sum iam fecisti) fratrem tuũ in ea parte cordis absconde, unde nulla eum pellat obliuio. illum dilige sepultum, ut uiuentem dilexisti, uel etiam multo uehementius. Illum coge sæpius ad te reuerti, commemoratione pia & frequenti. Precare iter ut faustum sibi contingat, & calcatis perfidi hostis insidijs, uelox in patriã reditus. Neq; enim hæc, aut patria nostra est, aut fuerat sua, ubi & nos peregrinamur. adhuc & eũ irritis uotis expectauimus, ad meliora properantẽ: exiliũ est hoc, ipse in patriam profectus est. Oremus ut sospes & sine labore perueniat, id illi prodesse poterit, id agamus, piũ obsequij genus est, pro defunctis orare. Lachrymæ aũt sunt arma mulierũ, uiros non decẽt, nisi moderatissimæ forsan atque

rarissimæ. Alioquin & fundentibus eas officiũt, & illis non proficiunt, quorum amore fun duntur. Si quibus etiam nunc desiderij stimulis urgeris, cogita id diuturnum esse nõ posse, breuis est enim hominum uita, ut si ad nos non sit ille reuersus, nos tamen ad illũ oporteat satis celeriter proficisci. Omnia autem breuia, ut ait Cicero, tolerabilia esse debẽt, etiã si magna sint. Frater tuus ereptus est, mille laboribus, & ueri similiter speratur ad æternam requiem peruenisse, aut de proximo peruenturus, nos in sæculi fluitantis agone remansimus. quãobrem si quis propter seipsum, quod relictus est deflet, uideat me meritò possit audire Tullianum illud: Suis incommodis grauiter angi, non amicum, sed seipsum amantis est. si uerò propter illum, uerendum est (ut idem ait) inuidi magis quàm amici sit. Hæc non tàm ad informationem, quàm ad gloriam tuam retuli, quoniã sicut incœperam, gratias consolatori æterno, ut externa consolatione non indiges, quãquam quid etiã indigẽti conferre potuissent, hæ literulæ raptim de arescẽtis ingenij scatebris expressæ. Superuacuum est deinceps illorum exempla subtexere, qui suorum mortem fortiter tulisse memorantur, & tamen ut intelligas, quorum ego te numeris ascribo, tantoq́ fretus comitatu hæreas, in incœpto, quãtum memoria complecti potuero (pauci enim libelli me in hanc solitudinem sunt secuti) aliquot nobiliora exempla, ex omni copia uetustatis interseram. Aemilius Paulus, uir amplissimus & suæ ætatis, ac patriæ summũ decus, ex quatuor filijs præclarissimæ indolis, duos extra familiam in adoptionem alijs dando, ipse sibi abstulit, duos reliquos intra septem dierum spatium mors rapuit, ipse tamen orbitatem suam, tàm excelso animo pertulit, ut prodiret in publicum. ubi audiente P. R. casum suum tàm magnificè consolatus est, ut magis metueret ne quem dolor ille fregisset, quàm ipse fractus esse uideretur, ex quo non minorem, iudice me, gloriam cepit, quàm ex triumpho quem illis diebus speciosissimum egerat. per illum enim Macedoniæ, per hoc mortis ac fortunæ uictor apparuit. Pericles Atheniensis dux, intra quatuor dies, duobus filijs orbatus, non solum non ingemuit, sed nec priorem frontis habitum mutauit. Cato senior ille (cuius suprà mentionem habui) quãtum laudetur ab omnibus, nullus ignorat, qui modo uel tenuiter nouit historias, quodq́ maius est, sine ulla historiarũ notitia. sic iam apud cunctos huius nominis fama percrebruit, ut eò audito, uix quicquam ad sapientiæ summã adijci posse uideatur. ita fit, ut non magis ueterum iuditio, quàm modernorum consensu Cato sapientissimus habeatur. Atq; inter multa, præclara hominis illius, nihil singularius admiramur, quàm quod mortem filij optimi uiri modestissimè datur tulisse. Xenophon filij morte nunciata, sacrificium (cui nunc intererat) non omisit, coronam tantum, quam capite gestabat deposuit, mox interrogans diligentius, atque audiens, quod strenuè pugnans cecidisset, coronam ipsam capiti reposuit, ut ostenderet de cuiquam morte non dolendũ, nisi turpiter & ignauæ morientis, quo metu uerisimile est, uirum sapiẽtem uereq; Socraticum, ad primum nuncij relatum deposuisse coronam. Anaxagoras mortem filij nuncianti, Nihil, inquit, nouum aut inexpectatum audio, ego enim cum sim mortalis, sciebam ex me genitum esse mortalem. ô uerè dignũ homine responsum. quàm multi sunt è medio etiã grege Philosophorum, qui & si naturæ conditionẽ amplecti simularent, tamen peruersum moriendi ordinem, taciti non tulissent. Anaxagoræ uerò nihil inopinatum poterat contingere, Cogitabat enim assiduè, quod est apud Senecã, omnia & mortalia esse, & incerta legem mortalia. quodq́ alio quodam loco ait idem, sciebat sibi omnia restare. ideoq́ quicquid factum esset, dicturus fuerat sciebam. multa nunc ultrò equidem constantiæ similis exempla se offerunt, sed Epistolæ modus plura non recipit, finem igitur imponam. Etsi cui forsan patientia tua, ab his laudatissimis actibus aliena uidebitur, propterea quod tu non filium perdideris, sed fratrem, æquo animo patiar, unumquenq; sentire, quod opinio sua fert: ego quidem in meipso alterum casum duntaxat expertus sum, filij amissionem non noui, at fraternæ necis uulnus excepi, de hoc certius loqui possum. nihil itaq; contendo, neque luctus inuicem confero, sed illud scio, sæpè facilius amissum filium restaurari posse, quàm fratrem. Vale.

Fran.

Fran. Petrarcha Cauillicensi Episcopo, S. II.

De Varijs sepeliendi ritibus.

AMicum bonum perijsse tibi doleo, sed magis in te rectum perijsse iuditiũ indignor, neq; enim aut te ipse satis uiriliter, ne dicam Philosophice consolaris, aut illum qua flendus est defles, si modò quisquam uiri fortis exitus, non inuidiosus potius, quàm miserabilis uideri potest. nam (ut epistolæ tuæ sensum breuiter stringam) non tàm mihi uideris, aut damnum tuum, aut amici parumper festinatam mortem (ubi parcere possem, uulgato forsitan errori) quàm genus mortis, atq; inhumati corporis iniuriam, iactatum mari Aegyptio, cadauer deplorare, hanc non uulgarem magis, quàm anilem quærimoniã ferre non ualeo. Non'ne enim, quæso, de genere sepulturæ tàm scrupulosæ sollicito, illud occurrit. Sepulchri facilẽ esse iacturam? An Maronei uersiculi, nil aliud clamãtis oblitus es, qui adeò pueris etiam notus est, ut iam in prouerbiũ abierit: quod si ad mortẽ respicis, falleris, si per hanc fœlicem aut miserum fieri putas; satis est notus uersus alterius Poëtæ.

Non fit morte miser.

Vita est, quæ miseros facit, & beatos, quam qui usq; ad extremi fugam spiritus benè egit, nullo eget amplius, fœlix est, securus est, in portu est, quid ergo ad summã fœlicitatis huius pertinere arbitraris, utrum tellus illum opprimat, an pelagus uoluat, an flamma consumat? Sed quoniam te de sepultura singulariter, præque omnibus anxium intelligo, quanto tu beatiorem æstimas, hunc tellure demersum, quàm illum alterum fluctibus obrutum? propter unius credo Virgiliani carminis horrorem, quia scilicet.

Vnda feret pisces'q; impasti uulnere lambent?

Quid autem, si alterius uulnera, rabidi canes absumpserint, si famelicorum grex luporũ effossis tumulis, membra discerperint? respondebis (ut arbitror) & hos itidem infœlices. ita iam ex omnibus felices erunt, quibus in concessa cõtingit requies sepulchri? nihil hac opinione puerilius, cum enim cũcta prouideris, negata belluis uiscera, infestis uermibus negare non poteris. iam cernis qui contactum pulcherrimorum fortassis animaliũ formidabas, quid à turpissimis necessario sis passurus. uerũ ista non adeò metuuntur, quoniam usu iam quotidiana sunt. uides itaq; (quod sæpè dicere soleo) nec mea solum est, sed illustrium Philosophorũ sentẽtia. Quicqd in hac uita patimur molesti, nõ tàm ex ista rerum natura, quàm ex nostræ mentis imbecillitate, siue (ut eorum etiam uerbis utar) ex opinionum peruersitate procedere. Noua timemus, usitata contemnimus. cur quæso? nisi quia in altero mens inermis improuisa rerum facie turbatur, in altero frequenti meditatione rationis clypeum fabricata est, quem asperitatibus cunctis opponeret. Respice nautarũ morem, quã æquo animo patiuntur corpora suorum in fluctus effundi. unum de multis exemplũ illustre non sileo. Lambas de Auria, uir acerrimus atq; fortissimus, dux Ianuensium fuisse narratur, eo maritimo prælio, quod primũ cum Venetis habuerũt, omnium memorabile (quæ patrum nostrorum temporib. gesta sunt) qui hostili classe cõspecta, ubi pugnandi horam aduenisse cognouit, numero licet inferior, tamẽ suos pro tẽpore magnificè ac breuiter adhortatus, magnum hoc hoste cõseruit. cumq; in eo congressu, filius illi unicus florentissimus adolescens, qui paternæ nauis proram obtinebat, sagitta traiectus, primus omnium corruisset, ac circa iacentem luctus horrendus sublatus esset, accurrit Pater, & non gemendi, inquit, sed pugnandi tempus est. deinde uersus ad filium, postquã in eo nullã uitæ spẽ uidit. Tu uerò, inquit, fili nunq̃ tàm pulchram habuisses sepulturã, si defunctus esses in patria. hæc dicens armatus armatum, tepentẽq; complexus, proiecit in medios fluctus. ipse ut mihi quidẽ uidetur calamitate fœlicissimus, cui talẽ casum cõtingit tolerare tàm fortiter. factum nempè eius ac uerba, accensis animis, egregiam illo die uictoriam peperit. nec minus ideò pius est habitus, quàm si incumbens cadaueri, ac muliebriter ingemiscens, in eo præcipuè rerũ statu, cum summo suæ Reip. discrimine torpuisset. Tu genas unguib. foderes, tale aliquid in tuis uidens, nõ tam propter mortis dolorẽ, quã propter ignominiã sepulturæ. nautici ergo homines, quod amicis cariturisint dolẽt, ut cæteri, ꝙ mare illos habeat, æquabilius fuerũt; idq; euenit, quia talia perpeti, longa consuetudine didicerunt. quid'ni igitur indigner cum

Cicerone

Cicerone, plus usum posse quàm rationem; Poterit natura rudis, sine lachrymis cernere, quia consuetus, quod tu Philosophus non poteris, ratione fretus, & tot bonis artib. instructus, tàm tuorũ exemplorũ copia suffultus; animaduerte licet ex historijs, multiplices hominum ritus in sepulturis, & ab usu nostro multipliciter abhorrẽtes. E' quibus quosdam suorum corpora domi seruare, summo studio cõdita, quosdã ea bestijs obijcere solitos, ad id unũ pro singulorũ facultatib. multo antè cõparatis, ac nutritis & generosis canis aluũ optimum sepultura genus opinari, quosdã uerò per seipsos deuorasse legimus. Artemisia illa Cariæ regina, cõiugalis amoris exemplũ, inter cuncta celeberrimũ, nihil habuit, quod uiro tàm dilecto dulcius præstaret, quàm ut defunctum uiuo cõderet sepulchro. redactum enim in cineres summaq; parsimonia reseruatũ, paulatim potui superfundens, bibit, & amato corpori, tali sui corporis hospitium dedit. Nec illud modò quæritur, rectène id fecerit, illudq; potius agitur, ut intelligas omniũ quibus agimur, in opinionibus nõ in rebus esse, inq; his gignendis alendisúe, consuetudinem posse quàm plurimum. illa uirũ quem amauerat consumpsit, tu si quam ex nostris mulieribus, idem facientem uideris, obstupesces, & abominatione spectaculi oculos auertes. fiat idem, ubi fieri solitum est, nec humanitas, nec insignis amor, sed uulgare obsequium dicetur. non oportet peregrina conquirere, maioribus nostris in hac ipsa Italia mos fuerat, suorũ corpora flãmis exurere, quem morem & historiarum fides, & usq; ad nostram ætatẽ inuentæ sub terram urnæ, cũ cinerib. testantur. neq; tamẽ ea peruetusta cõsuetudo est. ante enim (ut nunc) toti humabantur, donec id remedij genus, inexplebili odio bellorũ ciuiliũ, in sepulchra etiã sæuiente cõmẽti sunt, seq; ope flãmarũ, hostili ludibrio subduxêre, Itaq; Scipiones, ut qui meritò se Reip. charos scirent, omnes integri iacuêre. nec omnino ullus in gẽte Cornelia ustus est, ante Luciũ Syllã dictatorem, is primus omniũ, cõtra familiæ suæ morẽ, multorũ sibi conscius odiorũ, corpus cremari suũ uoluit, nominatim ueritus (ut ferunt) ne in se Mariana factio, post obitũ auderet, quo ipse, ausus fuisset in Mariũ. ualuit exemplũ secutiq; sunt factũ, quib. facti ratio nulla erat. Sed postq; cremãdi mos inualuit, uiuiq; sua esse cœpit auctoritas, tũ demũ quod remedium fuerat, decus fuit, & ex illo probrũ ingens uisum, supremis ignibus caruisse. hinc laudata pietas, quæ pauculis lignis collectoris in littore Niliaco, truncatum impiè Magni Põpeij corpus cremare nõ tàm potuit quã uoluit, inde sibi partũ nomẽ. quis enim Codrũ hunc nosset, nisi Põpeij mẽbris faculas inferentẽ; Ille aũt Codrus Atheniẽsis, alia pietas genere, & propria morte cognoscitur. Nunc defunctos cõburere, extremæ fuerit uel iniuriæ, uel uindictæ, unde hæc in una eademq; gente uarietas; nimirũ decursu tẽporis, mutari mores, opinio nes hominũ alternant. Nec rursus id quæro, de quo magnos interdũ uiros dissentes audiui. Vter esse sepulturæ modus honestior, ne quem maiorũ nostrarum memoria, quemq; multis adhuc gentibus seruari fama est, lege addita, quæ sepeliri hominem in ciuitatibus uetat, quibusdam paucis admodum exceptis, quos singularis uirtus legibus solutos fecit, cuius tertio de legibus meminit Cicero; an hic noster, quẽ à uetustiorib. resumptum, Christianæ religionis usus obtinuit. non ea mihi nunc cura est. id potius quod agebam perago, ideò multa nobis horribilia uideri, quia cõsuetudine lõga uarios concepimus errores, quæ aupud alios diuersi cõsuetudine non timẽtur. Si uerò tu mihi (quod professionis tuæ proprium est) cæteris spretis, ueritatem rerum, non uulgi rumoribus, sed insita ratione quæsieris, inuenies uirum sapientem, opinionem ab erroribus auertere, & aut misereri delirantium greges aut ridere. Vale.

Fran. Petrarcha Seuero Apeninicolæ. S. III.

Exilium quid, & exul quis.

EXilium & si ab exiliendo tractum rear, uel ut Seruio placet, ab eo quod quis extra solum erat, non tamen exiliũ esse, nisi inuito accidat annuerim. Alioquin sæpè à regnis suis reges exulant, eoquè maximè tempore, quod prorogandis tuendisquè regni finibus, & propagandæ gloriæ impenditur, quando nemo illos, exules dicere audeat, nisi à quo ratio omnis exulauerit, quippè cum nunquã uerius, & sint, & dicant reges. aliqua ergo uis dolorq; aliqs interueniat oportet, ut exiliũ uerũ sit. id si recipis, iã cernis in tua manu situm,

utrum

utrum exul an peregrinus sis. si lachrymas, si moestus, si deiectus exiuisti, exulem te procul dubio noueris. si uero nihil propriae dignitatis oblitus, neque coactus sed libens, & eodem habitu frontis atque animi, quo domi fueras, iussus exire paruisti, peregrinaris profecto, non exulas, nam & in caeteris formidatarum rerum generibus, inuenies neminem esse miserum, nisi qui se miserum fecit. sic pauperem, non rerum paucitas, sed cupiditates facit, sic in morte (quae exilio simillima est) non tam rei ipsius asperitas, quam trepidatio & opinionis peruersitas nocet, quibus amotis, multos aspicies, nō modo aequanimiter, sed laete etiam ac foeliciter morientes. ex quo nimirum intelligitur, non esse necessarium, sed spontaneum mortis malum. nec in re ipsa, sed totum in obliqua mortalium existimatione repositum, quod nisi ita esset, nunquā in periculo pari, tanta esset imparitas animorum. eandemque rationem uideo exilij, quam caeterorum omnium, nō in illo, sed in nobis esse quo uincimur. Opinionem scilicet, quae ubi paululum a ueritate deflexerit, mox innumerabilibus iactatur erroribus, ut ad uerum difficillime redeat, seque nisi multum adiuta non erigat, ad intuendum propriae originis maiestatem. Vt enim coeptum persequar, quid exilium quaeso? ipsa'ne rei natura aut intermissio dilectarum personarum? an indignatio potius & impatiens desiderium animi, languentis, exasperati? quod si tu mihi quicunque a patria absunt, exulare sine ulla distinctione firmaueris, rari ergo non exules. quis enim hominū, nisi desidiosus, ac mollis, aliquotiens aut uisendi auidus, aut discendi studio, aut illustrandi animi, aut curandi corporis, aut amplificandae Reifamiliaris proposito, aut necessitate bellorum, aut suae Reip. seu domini, seu parentis imperio, domum liquit & patriam? Cur autem ita peregrinantes non miseri omnes sunt, nisi quia restiterunt, nec impelli seipsos, in miseriam passi sunt. atque etenim caruerunt, coniugio, liberis, cognatis, parentibus, amicorum conuictu, amatae urbis aspectu. horum tamen omnium desiderium lenijt modestia, & solamen aliquod inuenit absentiae, sed & multum profuit spes reditus. nunquam tulissent tam cōstanti animo, nisi seredituros in patriā credidissent. sit ita, tibi uero, spem quis abstulit, praesertim cum haec sit una, ex omnibus, quae ab inuito non eripitur? pellitur in exilium uir bonus ad tyranni nutum, spoliatur rebus omnibus, in carcerem mittitur, detrūcatur, laniatur, occiditur, insepultus abijcitur, inter tot minas atque impetus fortunae, cū cogamur ad caetera, ad desperandum nemo compellitur. uidimus in exilium missos, priusquam ad destinatū peruenissent, immenso patriae desiderio reuocatos, alios uero post tempus tanto cum honore, tantaque ciuium poenitentia reuersos, ut mihi foelices tali exilio uiderentur. quosdam ab extrema inopia, ad summos repēte diuitias, quosdam ex carcere ad imperium peruenisse. Nonnullos collum subduxisse securibus, morti praereptos, & prosperitati eximiae reseruatos. nemo unquā tam iniquo loco iacuit, ut non ei liceret oculos attollere, nemo tam deploratū rerum suarum uidit exitum, ut prohiberetur sperare meliora. Ciceronem ab exilio Roma reuocauit, diebus paucis, egregij ciuis praesentia carere uix potuit. reuocauit & Metellum cui cum in spectaculo Trallibus sedenti, honorificentissimae literae S. P. Q. R. nomine redderentur, nihil in laetitiam uersus, eodem uultu fuit, quo moenia urbis exierat. uix nec digressu fractior, nec insolentior reditu. illic patriae furori cessit, hic desiderio paruit, illic modestus, hic pius, utrobique memorabilis. temptauit pari facilitate Rutilium, sed ille durior mansit, & patriam reditu censuit indignam suo. eadem fuerat sors Marcelli, euentus longe alius, qui dum reuocatus a Caesare, summo desiderio bonorum omnium rediens, in hostem incidisset effectum est, ut in locum praedulcis expectationis, publicus luctus incederet, cui mortem tamen illam, nunquam exilio difficiliorem fuisse crediderim. una est enim uirtus, quae uarijs licet asperitatibus perferendis, animos armat atque instruit. fuerat autem hic in exilio talis, ut magnum sui praeberet indicium, qualis futurus esset in morte, de quo non tacebo, quid in libro de Virtute, ad Ciceronem Brutus refert uidisse se eum uidelicet Mitylenis, exulem, tam infracto animo, tamque auido bonorū studiorū, tam denique foeliciter beataque dispositio, ut non ille sibi, quamuis longe relegatus, sed ipse potius exul, cum ab illo discederet uideretur. addit etiam C. Iul. Caesarem, qui sibi & exulandi auctor fuerat, & postmodum redeundi fuit, per ea loca transeuntem, uerecundia permotum, super exilio

tanti

tandi uiri,urbem'q; ideò ubi ille tunc erat,de industria prætereuectum.ô gloriosum exulem, cuius exilium potentissimorum ciuiũ alter suspexit,alter erubuit.sit Cæsar mundo terribilis,Brutus & Cæsari,utrunq; tamen reuerentia cœpit exulis Marcelli.quis exiliũ tale non cupiat,immò uerò quis exilium,quod ipsis patriæ dominis inuidiosum est?illos cõmemoro,quos pœnitentia ciuiũ reduxit.Quã multos aũt fortuna restituit?nunquam Camillum Roma uocasset,fors illi & excidium urbis,quis crederet,ac fremens per Italiã transalpinarum gentium furor,uiam fecit ad reditum,ut esset unus (uix memorandũ) cunctis exulibus,& bonæ spei simul,& spectatæ erga ingratam patriã pietatis exemplar.Atq; (ut aliquando ad nostrorum temporũ acta transgrediar) Mattheus uicecomes, Mediolano patria,præpotentis inimici uiribus pulsus,quamdiu solus ac profugus,& in summa inopia rerum omnium fuit,comploratus à suis,illusus ab hostibus.Quem ferunt die quodam, curarum plenum,præter ripam Benaci lacus errantem,habuisse obuium superbi hostis nuncium,atq; ab eo Domini sui uerbis interrogatũ: Quid'nam tibi tàm incomitatus ageret? nil aliud respondisse nisi se retia tendere. quod Responsum,tunc fortè contẽptui habitum, breui quid mysterij importarat innotuit.Ita ociosus senex, unus aduersarios suos omnes, ceu totidem pisces, cæca spei inanis elusos,prouidentiæ suæ retibus circumuenit. alio quoq; tempore cum ad eundem nuncius rediisset,& percontaretur irridens. Quibus itineribus, aut quando esset in patriã reuersurus?tranquilla fronte respondit: Tu uerò abi,Dominoq; tuo nuncia,ijsdem me redituram itineribus,quibus exiui, sed non antequàm sua crimina præponderare meis incœperint. nec fefellit augurium.Siquidem non multo post, in immensum auctis hostium sceleribus, quibus insolens dabat alimenta fœlicitas, Mediolanum,illis eiectis, uictor ingressus est,in qua urbe (ut uides) usq; in hodiernum'diem,& nepotes dominantur & filij.nec in hanc narrationẽ incidisse ideò uideri uelim,ut uel tibi, uel cuiquam uiro bono auctor sim,aduersus quantumlibet malè meritam patriam, arma capiendi (satius reor pauperem in exilio mori,quàm libertate turbata uolẽtibus imperare) sed ut ueteribus & nouis constaret exemplis,non posse per uim exulibus spem auferri. Et si animos difficultatibus obsessos,ad patiendum erigit fortium uirorum recordatio, accipe nunc etiam insigne,recens'q; aliud exemplum.Stephanus de Columna, summum militiæ decus,cum in omni fortuna gloriosus, tamen in exilio gloriosissimus & admirabilis fuit, (neque enim una erat eius & cæterorum exulum conditio. quibusdam extra patriam nobilibus,tuto uiuere permittitur,hi cum patriam reliquerint,laxiorem retinent libertatem, alijs artior dicta lex est,ut hoc aut illo loco se contineant,illic habitantibus nil durius expectãdum.) huic uerò & patria interdictum,& nullus in orbe terrarum tutus locus, nullus in tanta tempestate portus aut refugium,hostem habuit, ut potentem,ita inexorabilem Bonifacium *VIII.* R. Pont. quem armis frangere difficillimum,humilitate,seu blanditijs flectere,nec possibile quidem esset,denique quem nihil nisi sola mors uinceret, sæuitũ est inhumanè,petitum'q; modis omnibus immerentis caput exulis,promissionibus,minis,potentia,dolis,auctoritate,pecunijs,ingentia persecutoribus præmia, fautoribus denunciata supplicia: cum Stephanus nunc citra,nunc trans æquora,nunc disiunctissimas utriusq; maris insulas, Siciliam Britanniam'q;,nunc extrema Galliarum solivagus circumiret, egenus interea cunctarum rerum,sed prædiues animi,itaq; cum apud Arelatem casu quodam in manus explorantium uenisset,interrogatus.Quis esset?nomen suum,quod dissimulare poterat,multis audientibus dixit,seq; ciuem Romanũ intrepido ore professus est. quanta autem Deus bone,unius capitis maiestas,quem odiosas etiam & armatas manus à furore deterruit?edicto proposito sollicitabantur reges,ne quis cum foueret hospitio, cuius obtentu,cum Sicilia decedere iuberetur,eo animo paruit,ut exul in ea prouincia remansisse,rex abijsse crederetur.sic illum,sic alios toto persecutionis suæ tempore reges uidit,tanquam ipse rex esset. altissimo animo nec ullis aduersitatibus cõtracto,& supra fortunæ fluctus eminente,prorsus ut uni sibi dictum uideri posset Poëticum illud:

Aspice securus uultu non supplice reges:

Quotiens Romæ,& per Italiam nunciata mors eius erat, quotiẽs actum esse de rebus Columnensi

lumnensium fama fuit, & cum illo uiro egregiam corruisse familiã; nulla usquã de illo spes, præter quàm in solo ipsius pectore restabat. nunquã tamen inde discessit, quo minus diebus ac noctibus uersaret animosa cõsilia, & omnem laborem obiret imperterritus. Vltrò enim in medio rerum suarum discrimine, amicorum bellis interdum, utriusque partium ignotus interfuit, & omniũ cõfessione, unius hominis præsentiã est secuta uictoria, haud ambigua, sed ubi ipsi, quã mihi notiora recenseo. quis ergo miserũ dicat hũc exulem, cum quo tantus uirtutum comitatus exulabat, quem post decennẽ sui experientiam, in priorem statum, uera animi magnitudo non fortuna reposuit? sed quorsum hæc tàm multorũ exemplorum conquisitio? Vt nemo præsenti malo attonitus, uenturũ opinione præoccupet, & mediocriter graui exilio, grauissimum malorum omnium desperationem accumulet, præsertim, cum non solum uirtus operosa, ea quæ Stephanũ ipsum in patriam reuexit, sed mutatis sæpe populorum moribus, uel dissentio simultatũ, uel quæ feros animos mitigat longa dies, incidens cõmiseratio, non digna patientium, uel ipsa tacitæ uirtutis admiratio, uel impensum ciuibus suis obsequium, uel publicæ necessitatis occasio, uel aliqua uis fortunæ finem imponere possit exilio. ne quis præterea, quod ipse depulsus sit, uirtutum suarũ proijciat ornamenta, graue cogitans, pretiosissima rerum in exilium ferre, cum uiliora non licet. neque enim nouum est, ut efferentes gẽmas, atque aurũ, Vrbana prædia, & omnẽ inutilem aut onerosam sarcinam, in incendio relinquamus. Quod si aurũ inter pretiosa munerandum esse persuasum est, hominibus, quid tandem de uirtutibus iudicandum est?

Vilius argentum est auro, uirtutibus aurum.

Atqui cum non semper in exilium ferre argentum, & aurum sinamur, quocunque ferimus, uirtutes & bona animi ferre permittimur. quod fecisse uidemus eos, quorum tibi nũc exempla proposui, ut ad imitãdum exardesceres, nec diffideres fieri posse, iterum quod toties factũ est. Licet in exiliũ & carcerẽ, & in mortẽ ipsam ferre uirtutes, licet dixi, immò uerò expedit, necessarium est, oportet, alioquin uerè exules sunt, qui relictis his abeunt uerè inopes, uerè infœlices & miseri. nec satis est, quantum habueris afferre, plusculũ exigitur. Vide quã accurate uiaticũ parat, peregrè profecturus, copiosior cupit esse, quo lõgius pergit. optimũ tibi in hac peregrinatione uiaticum, ex uirtutibus constabit, quib. affluentibus, etiam si alimẽta corporis desint. pauper esse non poteris. has igitur cõgrega, his te undique fulcias, præclarã tibi fuisse olim scio multarũ uirtutũ suppellectilẽ, non importuna nec difficilis, sed agilis & amœna res est, laboriosè (fateor) tãta res quæritur, cæterũ postquã quæsita fuerit, sine labore circunfertur. quã siuisti eam ab adolescẽtia, seruasti eam domi, noli eã nũc senior & peregrinus amittere, sed quantũ habuisti uel eò ampliorẽ, quo maior se ostendit necessitas, perfer, quanquã id tibi nolẽti scii euenturum sponte sua, uiaticum quidem, hoc nunquam usu consumitur, sed augetur potius. Est enim ex uirtutibus quæ usu pullulant, & in medijs difficultatibus crescunt, donec possessorem suũ, ad supremũ fœlicitatis culmẽ euexerint. Taceo nũc exilij tui non spernenda solatia, si sub arcton æternum illud Scythiæ gelu, aut sub ardenti sole inhospitale mundi latus, incolere iuberetis, denique propius licet, sed extra Italiã proiectus, haberes fortasse aliquid, quod fortunæ tuæ posses obijcere, nũc uide, quàm digna querela tua sit, iussus es Florentiã ire, & illic manere, donec te populus reuocet. Nonne animaduertis quantas grates agere debeas magistratibus tuis, qui te ocio longo consopitum excitarent, & ex diuturna consuetudine maternis uberibus hærentem, abduxerunt, teque ex patria (ut pace tua dixerim) multum impari, in ciuitatẽ florentissimam transire uoluerunt. hoc, inquam, prætereo, quoniam sic sumus naturaliter affecti, ut incultum licet ac desertum scopulum, ubi natos nos educatosque meminimus, omnibus anteponendum terris arbitremur, quod si aliquando error iste cessaret, ignosceres profectò fortunæ, immò uerò ueniam peteres, quod beneficium suum non antè cognoueris. adde quod duos præclaræ indolis filios tecum eduxisti, alterum iuuenem, infantem uerò alterum, per opportunis ætatum gradibus distantes, ut scilicet cum illo curarum sarcinam partiri posses, cum hoc etiam obliuisci. hinc præsidiũ uides, illinc solamen profectionis tuæ, hi tibi dulcem patriam faciebant, hos habes, quid requiris aliud? expectas ut uxor pudicissima, ut parent-

ut parentes optimi,ut blandissimæ filiæ reuiuiscant?nõ illos tibi exilium abstulit, sed mors quàm cum totiens insultante,& rerum tuarum dulcissima quæq; rapientẽ ulceris,non debes exilio uinci,quod te omnia uitæ prioris adminicula,& præcipuè natos tantorum pignorum,reliquias auferre non prohibet.uerum ego (ut dixi) & hoc solatium omne, quod fortunæ ictibus subiectum est sileo,scio quæ patriam abstulit,in filios ius habere, redeo ad uirtutum stabiliora præsidia,quas tibi nec ciuium tuorum decreta,nec imperia tyrannorũ, nec prædonum uiolentia,nec nocturni fures eripient.hæc si tecũ detulisti,mentietur quisquis te exulem dixerit,si autem reliquisti,omnes dies,nouum aliquid quod lugeas feret, omnis locus,non molestus tantum,sed hostilis nec exiliũ modò,tibi sed carcer erit. Vale.

Fran. Petrarcha Seuero Apenínicolæ, S.

Exilium non ægrè ferendum. 15.

EXcidisse tibi omnem spem uideo,quod quàm rectè patiaris,epistola superiore testatus sum,doleoq;, nil illam tibi remedij contulisse.nec satis scio, utrum in Medico an in ægrotante sit uitium,qui si ad salutem peruenire cupis,credulũ se consilijs & obsequentissimum medicorum legibus præstare debet.ego quidem in illa id agebam,ut dimissa patria,spem seruares,cuius tanta uis est,ut præsentes molestias,non sentiat,dum sibi lætiora promittens,euenturum tempus cogitatione complectitur. quid autem te sperare prohibebat,patriæ ne relegantis asperitas? quæ nam uerò, seu quid prorsus est,tibi præter hoc unum exilij nomen ablatum,illatumue quo doleas? an ad hæc tibi clarorũ uirorum exempla defuerant? sed multa ante oculos posui,& plurima ponerem,nisi illa perijssent,ex quibus agnosceres,spem bonam euentus habere fœlicissimos,an uerò timuisti, patriam tuam,sine fine sæuituram, quod tantillum ex solita dulcedine remisisset? sed an ignorabas, nulli natorum patres esse mitiores,quàm ei,quẽ semel malè tractauerint? nullius amorem magis ardescere,quàm eius qui erga benè meritam se gessit asperius,ante magis exterruit edictum patriæ,quo pœnis adhibitis,cauetur,ne reuocandis exulibus mentio ulla fiat ad populum: scire autem debes,populorũ uoluntates,sicut ingressu frementes & uariæ sunt, sic progressu faciles & instabiles fore,sed est quædam in animis mortalium,quàm & tenuiter uideo.& uerbis consequi ne queo,miserabilis & funesta peruersitas, aures obstruentium,aduersus salutares consolatorum uoces,atque omnibus modis id agentium, ut miseriores fiant,neue aliquid quod dolorem lenire possit,obrepat, quod nihil excogitari potest,ne dicam dementius esse. Nunc uerò quoniam sic te affectum inuenio,ut desperationem reditus tui,pro quadam (ut ita dixerim) uoluptate suscipias, ab illa parte manum, retraham in qua multum intractabilem,medicamenta nil releuant, quid autem prohibet, illorum more,qui uno aut a'tero membro perdito,ne per reliquũ corpus infectæ partis contagia dilabantur,proxima circunliniunt, uulneris quoq; tui oras ambire, & (ne in totum animum dolor serpat) conquisitis propè fomentis occurrere? noli, quæso,trepidare,non illuc digitos inferam,ubi tu forsan expectas. nil contra opinionẽ tuam hodie dicturus sum, illud potius,ne cum unius rei desperatione,cæterarum omniũ subeũte fastidio,totius uitæ tuæ trãquillitas pereat; enitor,quando ita uis,ut reintegrandæ tibi spei,nulla mihi spes superfit.Finge itaq; in exilio uiuendum,tibi in exilio moriendum. habes, credo, quod petis, ut me fauente,reditum in patriam desperare tibi liceat,uerùm ut cumulatius mos geratur, ægritudini tuæ,indu'gebo tibi amplius,non ut in tantum exilio,sed toto diuisus ut orbe à terra moriare tua, hac tibi barbara tellus incumbat,plus ego quam tuipse dolori tuo permisi,tu lætius nihil,ego etiam tristiora proposui,nec tamen uideo,quid in hac re tàm miserum sit,ut uirum fortem cogere possit ad lachrymas.Certè si aut insani amoris,aut ambitionis facibus ardere te crederem , quæ procùl à patria conflagraturæ uidentur intensius, uel si exilij comes inopia,sequeretur abeuntem,multa mihi simul cõtrahenda fuerant,quibus seu blandum illud,seu uentosum malum mitigari posset,seu præstari solatium paupertati.quæ quanquã mihi dictũ facilia uideri,& tibi auditu credibilia debuissent,non tamen facile uariorũ remedia morborũ, his explicabantur angustijs,quã tristis enim res,quàm

luctuosa

luctuosa sit, iste quem amorem dicimus, q̃ miserabiles exitus inueniat, q̃ fucata & mendaci fulgore cælata sit, quàm nihil eorum quæ pollicetur præstare possit ambitio, quàm magno animo tolerabilis sit paupertas, non potest à quoquã hominũ breuiter dici. In præsenti uerò quando nec amoris flãmas, morũ tuorũ grauitas nouit, & si qd olim tale sensisses, iam ætas extinxit, ambitionis ꝑterea suspitionẽ, bonorũ per omnẽ uitam fuga nõ recipit, & paupertatẽ remisit, patriæ pietas, magnus mihi labor uberioris consolationis eximit. Patria tua nullo te alio affecit incõmodo, q̃ ut eius careres amplexibus, omnia tua aut tecum sunt, aut tibi seruiũt. nõ illa solũ dico, q̃ nec eripi poterãt, magnanimitatẽ, modestiã, aliasq; uirtutes, q̃ siue Bias ille sapiẽs (ut Cicero, ut Valerius, utq; omnes) siue ut Senea ait) Stilbon, incẽsa patria ꝓfugus, sua secũ se ferre gloriaẽ, sed uulgariter intelligo tua, etiã q̃ de fortunæ manib. accepisti, ueteris enim patrimonij dominus, perinde locuplex exul excedis, ac domi fueras ciuis, ac nescio, an eò fortè locupletior, ꝙ manentib. diuitijs sumptus est partior. Accedit ꝙ maior pars hominũ, nõ prius se cadere posse, q̃ tota ceciderit, suspicaẽ, tu uerò nõ cecidisti, sed impulsus es, integer igitur, ac rectus sentis iã (ut arbitror) nutare fortunam, & q̃ fragilib. fundamẽtis inhæseris, cum tibi magnus uidebaris, intelligis, nec deinceps dubitas, eam q̃ impulit posse prosternere: ita (ꝙ rarissimis cõtingit) exul diues, & cautior uadis, ut facilè duobus grandibus bonis, malum unum, & illud exiguum, consoleris, siquid tum in uita bonum, nisi uirtus, aut malum aliquid nisi uirtutis oppositũ dici debet. Vade itaque securus, non te repetet patria, non reuehet casus, at uerò, quod tantoperè defles, exilium & pertinax illustrabit iniuria, multos magnos uiros calamitas fecit, multos declarauit, neminem ex diuerso miserum fecit aduersitas, sed detexit, nec latitare diutius passa est. quid palles, quasi magnũ in te ius habeat fortuna? nõ illa partes iudicis obtinet, sed testis. qualis sis, in tua potestate est, nõ est in illius, qualẽ de te testimoniũ ferat, sed ut ferat, tantũ mentiri nõ potest, loqui potest, quis aũt, nisi culpæ sibi conscius, testẽ metuit uerè locuturum? Non est quæ te ad ignauiã cogat, est quæ digressus tuos dinumerat, patientiam exerceat, suscipiat aut despiciat pectoris tui robur, demum populo referat, quicquid inuenerit, erige animum, discute tenebras errorum popularium, non pateant aures tuæ muliercularum uocibus, nunquam lætus eris, nunquam securus, si te populo regendum tradideris. quicquid magna pars hominum aut miratur, aut metuit, ridiculum est, quicquid prædicat falsum, committe potius te paucorum consilijs, non sunt ut uidentur ista terribilia, inter quæ uulgus exilium numerat, & si lectio longa non profuit, experientia proderit fortassè. Noli semper terram intueri, interdum oculos attolle, confestim ueritas occurret, & exilium nihil esse fateberis, nec peius uiuere uirum bonũ quantumlibet procul à patria, immò uerò, non posse extra patriam uiuere, cui totus hic orbis est patria. quid enim refert, quàm diuersa parte consistat, ualles quidem & lacus, & flumina & colles, alios uidet, cœlum unum est, illi se infert, illuc animum exigit, eò cogitationes suas ex omni mundi parte transmittit, nec aliud quàm sub tectĩ unius amplexu, ex alio in alium thalamũ transiuisse se cogitat. tu quoque (nisi meam & multorum spem diutissimè fefellisti) absit ut ad unum huius immensi ædificij angulum, sis astrictus, quo minus ubicunque terram, sub pedibus calcaueris, ubi cœlum supra uerticem uideris, ubi te spirabilis aura perflauerit, patriam tuam uoces. erit igitur exilij tui, nõ solum facilis, sed iucunda conditio. cũ enim duo sint, quæ hominum affectum ad beneuolentiam excitent, Virtus scilicet qua (ut ait Cicero) nihil est amabilius, & immerentibus uiris inflicta Calamitas, quorum primum facit, ut amemus mireimurque claros uiros, secundum ut misereamur afflictis. alterum in hac tempestate tibi aderit, alterum adesse uidebitur. Virum fortem sentient omnes, exulem dicent. & sanè (si quid Tullio credimus) inter omnes uirtutes, fortitudinis splendidissimus uultus est, rursus inter hominis ærumnas, non in ultimis numeratur exilium. aut ego fallor, aut optandum est, ne fortè recens hæc ciuium tuorum ira lentescat, neue tibi hoc exulis nomen, casus aliquis eripiat, in quo miseriæ nihil, fauoris aũt & gloriæ uides esse quàmplurimũ. Sed laborem, inquis, atq; ignominiã reformidat animus. primum nego, tale hic aliquid inesse, ubi oblatam tibi magnæ laudis materiam, ac generosam fuisse linquendæ

patriæ causam, alto animo obiectam tyrannis cōtumaciam scio. ubi præterea ocij, & quas semper optaueras laborum ferias inuenisti, denique qui ignominiam timet, quam peperit uirtus, famæ non uirtutis amicus est, qui uerò labores refugit, optare desinat gloriam, ad quam certè difficilis, sed clara (ni fallor) & delectabilis uia fert. Tibi quidem uni (ut dixi) singulari quadam prærogatiua, ingens gloria, nullis molestijs, nisi fortè, quas tuipse tibi finxeris quæritur, illud enim uereor, ne alienis potius quàm tuis oculis susceptum uulnus aspicias, & casum tuum, alieno metiaris arbitrio, quæ adeò quotidiana pestis est, ut ad clamorem alienum, plerique titubent, & multo prius concidant, quàm impulsi sint, quanquam satis impulsus uideri possit, quem tot hominum millia, pessimis opinionibus perurgere non desinunt. Sed ut ualdè imbecillis uirium est, quem lenis aura prostrauerit, sic prorsus insanum animi scito, quem uideris res suas, aliorum & præsertim ignorantium ponderare sermunculis, qui quò frequentiores sunt, eò cautius contagiosus morbus euitandus est, passim tàm multorum hominū corda corripiens. Si alios audire uolueris, nō deerunt qui fortunam tuam multiplicib. onerent querelis, qui te incolumem atque optimè ualentem lugeant, qui femineces uelut feretro uiuentis assideant. audies uoces miserabiles, uidebis forsan & lachrymas aut simulatas, aut amentiæ proximas, miser esse incipies, quia miseris aurem præbere cōsueueris. Nihil enim ferè est, quod conuictus assiduus, in hominum ingenijs nō possit, quod si teipsum consulere, tecumque q̄ cū alijs loqui malueris, nunquam desinā de te grandia sperare, teque fœlicissimū iudice, te dicere, & inuidiosum magis extimare q̄ miserum. Et si ad credendum alijs pronus es, & cur & mihi non credis ueriora simul, & gratiora referenti? non tu (mihi crede) corruisti, nec corrues quidem nisi uelis, nullam ignominiam passus es, sed adeundæ gloriæ penitùs in limine optionem habes, utrum gloriosus incedas, an retrocedas inglorius. nō labor est iste sed requies: non exilium sed libertas. quā olim mira celeritate fugientem quærebaris, occurrentem ultrò complectere:

Et quæ tanta fuit Romam tibi causa uidendi?
Libertas, quæ sera tamen respexit inertem,

Ille in sermone pastorio, ut libertatem inueniret, patriam se reliquisse gloriatur, tu Philosophus defles. Vixisti alijs, diù incipe iam tandem tibi uiuere. Nemo properasse te arguet, qui nec prius incœperis, quàm pastor ipse Maroneus, sed

Candidior postquam tondenti barba cadebat:

Omne tempus, ab ineunte ætate ciuibus tuis condonasti, retribuerūt inextimabilis rei, perpetuam largitatem, & ut longæ uitæ reliquias, saltem tibi habeas decreuerūt. agnosce ciuitatis animum, & hic propriam erga illam munificentiā contemplare, q̄ tanta fuit, ut egentissimas licet sui manus pseuerando laxauerit, utere lætus immunitate tibi nūc concessa, sic patriæ tuæ mœnia tanquam inquietū libertatis propriæ carcerē recordare, euasisti, & (quod magnū est) cōtingit iubentibus abire custodibus insanis. siquid fortè committis ut redeas. ad illa potius te conuerte, quibus adolescentiam dedicaueras, quæ robustiores annos tuos fecissent utique tranquillos, nisi quam adhuc desideras patria uetuisset, faciēt autem profectò placidissimam & uenerabilem senectutem, nec exilij modò, sed fortuitarum rerum omnium contemptricem. de studijs liberalibus loquor, & præsertim de illa parte Philosophiæ quæ uitæ magistra est. hæc tu nunquā animo prorsus intermiseras, & si parumper ab eis te ciuilium negotiorum impetus arceret. nunc uerò, his quoniam nihil obstat, totus incumbe, idque melioribus auspicijs nouæ uitæ offer, & talibus animū exerce muneribus. relege ueterū historias, quantas æmulationes Romanorū ducum, & quidē illustriū, hinc reperis exortas, quod aut se quisque q̄primum extra patriam mitti uellet, aut serius reuocari, cur quæso, nisi quia dulce natalis soli caruisse dulcedine, dū latiorem alibi uirtutis exercendæ materiam inuenirent? celebratis Comitijs solebāt Coss. prouincias sortiri, & illam generosior animus optabat, in q̄ periculi plurimū uidebat, nō quod per se quisquam hominū nisi amens pericula seu difficultates eligat, sed quod uirtutis splendor, in illis facillimè uideatur apparere. Quapropter siue exiliū hoc ruū leue est, & importuna querela est, inter blāda uociferantiū, siue durum & molestum, quod populus asserit. ego aūt aduersor, nec tamen ideò, si quid usquā

uetustæ

uetustæ indolis remansit,erit uiro digna querimonia,oblatū sibi spontè deplorantis, quod alijs ambitur.locus hic quē tibi magistratus ordinaret,,puincia tua est, nō possunt omnes cū ingēti exercitu in Aphricā transire,detractoq; ex Italia Hannibale, infestā oppugnare Carthaginem.nō possunt alias ex alijs propagando uictorias,nūc rebellantes Hispanias, nūc obsessa prædonib. maria, nūc Armeniā ac Iudæā, & totius orientis regna penetrare. nō omnib. datū est,aut fractis Numidiæ uiribus,& cōtinuatis imperijs à meridie,in boreā arma transferre,breuissimoq; tempore tinctum Libyco sanguine, Theutonicis ac Cimbricis mersare cruoribus,aut Gallicis latè perdomitis, & regibus ad uiolentam confessionem Romanæ uirtutis adductis,hinc Rheni,illinc Oceani claustra perrumpe,& Germaniam atq; Britanniam uno impetu calcare,nec omnibus contingit, ante currum reges captiuos agere,hæc enim Scipionibus,Pompeijs,Marijs, Cæsaribus Aemilijsq́ue reseruata sunt. His & similibus uiris absentibus,certamen fuit cum hoste lōginquo, tibi cum exilio pugna est,cuius impetum non feres modò,sed repelles & conteres,si cupias quodcunque necesse est,si animo tuo persuaseris,unicum aduersus aspera clypeum esse patientiæ, & illam saluberrimam Cleantis uocem in latinum ab Anneo Seneca translatam, in tuum pectus altè dimiseris: *Ducunt uolentem fata nolentem trahunt.* Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. V.

Animam in corpore multa pati.

EX itinere meo redeuntem, epistolā tuam auidissimè suscepi,optabam enim, solito etiā ardentius,statū tuum prosperū audire,q amoris comites zelus & timor per absentiā crescunt.angebar autem & turbatum erat cor meum, quoniam & turbatum te discessisse nouerā,& hos q turbationi tuæ materiam pbuerāt, nefarij uoti cōpotes,uidebam sub oculis meis,uelut triumphaliter oseruari,quod & te in exiliū pepulissent,& me præsentia oris tui,conuictuq; sobrio ac delectabili,spoliassent. terruerant quoque me uisa mea & somniorum imagines,quæ turbulentæ miris modis,& infestæ semel & iterum animam dormientis i‑pleuerant,non quod ignorarē somnijs temerè non habendam fidem,sed sic est, hoc iter ingressus sum,iter dico,uitæ huius labentis, ad mortem,in quo & æstuare oportet, & algere,& famem & sitim,& somnium & somni minas atque ambages, & quietem turbidam sentire.denique multa pati,donec illa dies expectata pijs,formidata nocentibus, mortalem hunc nos exuat amictum, & animos nitentes, ad supera de compedibus tandem huius caliginosæ stationis eripiat. Interea,fateor,nec longa est uia passionum insultibus, quicquid de his aut sedandis aut tollendis Philosophi disputent, quicquid in se alij sentiant,adhuc ualde sum obnoxius,hæc mihi nascendi lex cum corpore data est, ut ex eius consortio, multa patiar, aliter non passurus.secretorum naturæ conscius Poëta,ubi animabus humanis inesse quendam igneum uigorem, & cœlestem dixit originem,excipiendo subiunxit:

Quantum non noxia corpora tardant.
Terreniq; hebetant artus,moribundaq; membra,
Hinc metuunt,cupiuntq; dolent,gaudentq;, nec auras.
Respiciunt clausa tenebris,& carcere caeco.

Sic eram igitur admirans,quod de te post digressum tuum,aures meas,nullus rumor impulerat,dum ecce literæ tuæ mihi oblatæ sunt,agnoui signum,& iam securior legi. cæterùm quia nuncius mirum in modum festinabat,& res pluribus uerbis egere uidebatur, responsionem distuli in diem alterū,q̄ iam hinc tripartitam fortè prouideo, quod tua quoq; de rebus uarijs triplex est querela.unum q breuiter dici poterat,nō fuit consilium differre, me scilicet peccatorum meorum, nodis implicitum,nondum in portum potuisse cōfugere, sed in eadem tempestate,qua me discedens reliquisti,actatum fluctibus hærere,ne quicquam sæpè retentantem, uela facere, si quis meus uentus ab occidente consurgeret,hoc tamen solo,lætum & Deo gratias agentem, quod te saltem, per multos labores euasisse uideo, quod nauicula tua, ex eisdem periculis ueniens, aut portum tenet,aut pleno subit ostia

uelo. deinceps expeditior casibus meis occurram, quod & consequendi desiderium incessit, & geminæ sollicitudinis dimidia parte liberatus sum. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. VI.

Amicitiam inter absentes durare.

SPerabam ex te magnificum aliquid audire, sapientia enim tua iam pridem mihi uidebatur finem impositura querimonijs, quibus stolidum uulgus & ingratum personat, longè uerò fallebar (ut uideo) atque utinam submissum liceret ab alio suspicari, & non proprijs tuis digitis, querulum illud chirographum constaret, in quo rem unam, exiguam, multis uerbis penè muliebriter deplorasti. cuius lamentationis summa est, te acerrimè atque inconsolabiliter doluisse, quod huius exoptatissimi atque optimi ducis nostri, meamque & amicorum faciem uidere desieris. motum te de digressu subito, turbatumque non dubito, mansuetudinem namque animi, & suauitatem morum tuorum noui, qui omninò cum ulla seueritate, aut habitu mentis asperiore, non conueniunt. Vnde tamen hic tàm immodicus dolor non intelligo, innumerabiles causæ segregant amicos, amicitiam ueram nullæ, qua præsente amicus absens esse non poterit: quantum enim locorum interuallis, ab amicorum conuersatione disiungimur, tantum absentiæ detrimentum, assidua commemoratione discutimus, cuius si tanta uis est, ut morte superata, defunctos etiam amicos, pro uiuentibus celebremus, quod post obitum iunioris Aphricani, sapientissimo & omnium Romanorum in amicitia gloriosissimo uiro Lelio, docente didicimus, quid tàm magnum est, si absentia similiter uicta, longè positos amicorum uultus, pro præsentibus habeamus? Apud Poëtam scriptum est:

Hærent infixi pectore uultus, *Verbaq.* Et iterum:
Absentem absens auditq; uidetq;.

Ergo insanus & obscœnus amor, hoc poterit, pius ac sobrius non poterit? immò uerò multò amplius eodem Poëta dicente:

Ante leues ergo pascentur in æthere cerui,
Et freta destituent nudos in littore pisces.
Ante (peterratis amborum finibus) exul.
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tygrim,
Quam nostro illius labatur pectore uultus.

Lelius ipse de amicissimo uiro loquens, uide quibus uerbis utatur. Virtutē inquit illius uiri amaui, quæ extincta non est. tu quare non dicis, uirtutem illius aut illorum amo, quæ absens aut longinqua non est, sed ante oculos, omni tempore uersatur, & in honore semper erit apud me. at iucundissimum est, amicos præsentes habere, intueri frontē atq; oculos, uiuis eos uocibus alloqui, & colloquentium admotis auribus uerba pcipere, neque enim (quin in hac re Poëticis testimonijs uti uacat) sine quadam animi dulcedine legimus, Anchisen filij occursu alacrem, tensis ad cœlum palmis, & profusis lachrymis dicere:

Datur ora tueri,
Nate tua & notas audire ac reddere uoces.

Nec ego quidem aduersor dulcissimam esse præsentiam amicorum, quis enim hoc negauerit, nisi inhumanus idem ac ferus? sed tu mihi negabis absentiam, quoq; suas habere uoluptates, nisi totam fortasis amicitiæ pulchritudinem, quæ latissimè patet ad oculos solos restringimus, & à sede eius, quæ est in animo seuocamus, quod si fieri cœperit, angustissima quidem area restabit, ubi se amicorum charitas oblectet. ut enim mortem, ut carcerē, ut ægritudines, ut peregrinationes seu necessarias seu uoluntarias sileam, quis quotidianas naturæ necessitates, somnū, famē, sitim, æstus, algores, lassitudinē, quis studiorū aliarūq; rerum occupationes innumeras explicet, quibus etiam in eadē domo ne dicam urbe degentiū, nec uultus aspicere, nec semper uoces audire pmittimur? ita æui breuissimi reperit amicitia, q̄ longissimæ uitæ, nō æquatam modò, sed (ut dixi) superstitem esse decuerat. Quiuis aūt locus in amicitia relinquet Appio cæco, cæteros enim in eadē cōditione positos taceo, ille mihi

ille mihi primus occurrit, quem omninò credibile non eſt, quod oculos non habuerit, nec amicos habuiſſe, qui uniuerſæ Reip. talis fuerit amicus. quid eſt ergo, quod tantoperè lugeas abſentiam, quaſi hæc tibi poſsit amicitiam ſurripere, cum illa nihil, in hac neque cæteris rebus tuis, niſi quantum tu ſibi permiſeris poſsit: memento potius quæſo, non quã longè ſis corpore (quamuis quid longinquum uideri poteſt, in hac puncti unius breuitate, cuius nos homines, uix integram particulam incolimus) ſed eſſe in tua poteſtate, ut animo & cogitationibus præſens ſis, hoc igitur uno quo potes modo, nos iugiter aſpice, literarũ identidem frequenti commertio, teipſum nobis oſtende. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Çolumnæ, S. VII.

Futurorum expectatio amputanda.

MOleſtiſsimam moram traxiſſe te Niciæ indignando deſcribis, per menſem integrũ, expectantem aliquam nauem, quæ in Italiam perferret, atqui in Italia tunc eras, dũ ad Italiam ſuſpirabas. ita dico ſi (quod Poëtis atq; Coſmographis placet) Italiæ terminus Varus eſt, intra quem à parte Italiæ ciuitas illa ſedet, ſed utique de te conſtat, interiorem Italiã in animo habebas, & pro Italia Romã dicere uoluiſti. ſentio iã morbi huius originẽ, expectationibus enim talibus plena eſſet adoleſcentia, quarum illi ætati, qualiſqualis uenia debetur, ſenectuti autem, quæ omnes ſpes ſuas, iam poſt tergũ ſpectare debet, omnis longa uitæ huius & anxia expectatio fœda eſt. tu itaque ſenior de te uideris, ego iunior de me loquar, qui adoleſcentia iam exacta, ætatem tuam adhuc longè, ſi quid hic longum eſt, ante me uideo. Cæterum quò rarius paſsionis huiuſmodi moleſtias experior, eò frequentius ueteris mali reliquias incuſo, eoquè certius intelligo, uirum prouectum, nec præſentibus frangi, nec futuris angi, ſed utrunque tempus æqua fronte deſpicere, & quicquid ſecum uel attulit uel præmiſit, paruipendere, præſentia taceo, quoniam ſermonem de futuris inſtitui, quæ mentes hominum uanis expectationibus ſuſpendunt & in quibus (niſi fallor) ridiculoſius erratur. expectans alijs peregrinæ nauis aduentũ, totis diebus undas proſpicit (ut eſt apud Lucanum)

nutantia longè
Semper prima uidens uenientis uela carinæ.

alius iamiam moturus à littore, ſerenam cœli tranquillitatem, uotis omnibus expoſcit, iſte nulli honeſto negotio intentus, id agit ſemper, quod agebat olim claſsis Iliacæ magiſter ſurgit enim impiger, ut ait Virgilius, omnes explorat uentos atq; aëra captat.

Sydera cuncta notans tacito labentia cœlo.

alter beati ſenis hærens tabulis, ſegnem mortem increpitat, alter nuptias aut partum coniugis, amicæ noctem alter expectans, dies, horas momentaquè dinumerat. quid multa? Meminiſti credo in Philologia noſtra quam ob id ſolum, ut curas tibi iocis excuterem, ſcripſi quid Tranquillus noſter ait:

Maior pars hominum expectando moritur.

ita eſt, paucíſsimos inuenies, qui non toti ex incerto pendeant. Alexander Macedo, Iul. Cæſar, multiq; alij, uel noſtri uel externi duces, quàmmulta parantes ab hac luce ſubtracti ſunt, & medijs eorum conatibus mors occurrit, tantò, ut mihi quidem uidetur, difficilior, quantò inſperatior. hinc eſt, quod idem ille Iul. Cæſar fragili carina, in ancipiti tempeſtate deprehenſus, cum mortem timere cœpiſſet, hoc unum uidetur lamentari, quod

ingentes abruperit actus
Feſtinata dies fatis.

Nouerat Poëta, quid maximè tali uiro, aut moleſtum fuiſſet, in eo ſtatu aut eſſe debuiſſet, idquè potiſsimum querelis inſeruit. una eſt autem aduerſus hunc morbum medicina, primo guſtu fortaſsis amarior, hauſtu autẽ & dulcis & placida. animum à terrenis abducere, ſi fieri poteſt, ſi minus, auellere atque extirpare radicitus. quamuis enim hoc plerumque cum dolore & offenſione ſenſuum fiat, raro tamen, ut uides, amiſſa corporis abſque moleſtia reſtauratur, quantò minus animæ ſalus, in quam & uehementiores morbi & frequentiores incidunt. hoc igitur fac, & præſenti lætus, nulla futuri tẽporis expectatione torqueberis. In Italiã, inquis, tranſire uolo, nauim expecto, uel quietum mare, ſic dices, ſi cor

tuum rebus mūdanis adhuc uisco cōsuetæ delectationis inhæret. at si rursum nititur dices, In Italiam transire uolo, quid enim magis expediat, nouit Deus, homines ignorant. nauim aliquam, sed non minus aliquem expecto, qui nauim non uenturam nunciet, & utrunque rumorem æquis auribus excipiam. Sed habeo, inquies, in Italia magnum aliquid agere. iam si quid tibi Philosophiæ studiū contulit, uides (ut arbitror) quod extra Italiam geri nequit. magnum esse non posse, quotiens me ad unum locum coartaueris, desinit esse magnus conatus, qui inter angustias cogitur. Sed uolo in Italia saltem mori, & patria tellure contegi cupio. qui hæc dicit adhuc Italicus est, uir magnanimus nondum est, quid enim puerilius, quàm curam gerere, ubi capillorum & unguium purgamenta, ubi sanguinis superuacui uasculum deponas, ubi ipse iaceas non curare: certè si corpus consideras, tua nihil interest, ubi sit res à te olim possessa, nunc autem derelicta si pateris, si reluctaris, ablata, si uerò animum respicis, nullus eum locus aut stringit aut laxat, angustus & siue ad coelum ascendendum, siue ad inferos descendendum, undecunque discedat unus est labor. sed dulce est suorum manibus sepeliri. quædam dulcia facit, non insitus sapor, sed corruptus manducantium gustus. quid dulce dicitis, aut nihil sentienti, aut omne huiusmodi obsequium contemnenti. Vna omnium est (ut ad propositum redeam) expectantium conditio, dum uentura prospiciunt, quæ sunt ante oculos non uident, damnum certum sub ambigua spe. hæc quidem utique transeunt, illa autem rarò plena fide succedunt. adde quod uel superuacua ferè sunt, uel damnosa & in caput nostrum recasura quæ cupimus, ut sicut sæpè reiectas indignatio, sic libitum, prouectas uel fastidium uel improuisa pernities sequatur. adhuc igitur omnem spem, omne desiderium auerte, ab fallacibus bonis, incipe unum solum & uerum & summum bonum optare, si tamen usque ad hanc ætatem, rem apprimè necessariam distulisti, tunc discurrendi libido cessabit, & odium longioris moræ, tū uerò nō modò Niceæ, sed, si ita sors tulerit, inter Libycas Syrtes, sine molestia stabis, rebus tuis contentus, nihilque aliud requirens. Dicet aliquis: Nunquid illud saltem unum, quod memoras bonum expectandum erit, ut præsens præsenti gaudio desiderantem animam impleat? Minimè, si enim plenè desideras, si sanctè, si sobriè (aliter quippe tanta res optari non potest) iam quod petebas cæcum est, intus in anima illum quem diligis quære, & inuenies, non est ut eo potiaris exterius euagandum. Et si quid fortè restat adhuc, quod amplius uelis, aut cumulatius expectes, erit expectatio illa suauis & iucunda. qui ad hanc regulam se formabit, lætus è cunctis mortalibus, quotiens exacta luce cubiculum intrabit, de præterito quidem dicere poterit: secutus Virgilianum illud à Seneca relatum:

Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.

Et de futuro illud Horatianum:

Cras uel atra nube cœlum patet occupato: uel sole puro

nec unquam uenturi studio, præsenti oblitus, aut sibi aut alijs inutiliter uitam aget. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. VIII.

Aduersa & naturæ leges toleranda esse.

QVerelarum tuarum uocibus plenus sum, iam res ad fastidium inclinat, iam mollitiem tuam ferre nō ualeo, neque enim aliter, quàm si in hanc uitam nuper intrasses, ad occursum rei cuiuslibet expauescis, pudeat inter lamēta senescere, immò uerò pudeat, olim senē, pueriliter lamentari. puerorū est ad omnia quæ uiderint obstupescere, quippè quibus noua & admirāda sunt omnia, senibus & præsertim eruditis, nihil nouū aut inopinatū euenire solet, nihil itaque stupendum, nihil deplorandū. Vnde igitur tot querelæ, de rebus assiduis, & secundum naturæ statuta fluentibus? portenta mouent animas interdum, si bicipitem puerum, si quadrimanum uides, miraris imbrem lapideum, bouis uerba, mulæ partū, in Annalib. legimus, quotidiana despicimus. Tu quid uidisti, ppter quod nunc totus in admirationem & lamenta cōuersus sis? admirando quidem admirationem, cogis ut admirer, non tàm grauiter in alio ferrem immoderatum hunc stuporem, qui totiens mare

transisti,

transiisti, totiens medijs periculis enatasti, totiens è faucibus mortis ereptus es, admirando & fortunam tuam accusando describis, passum te maris magnam, & ut Satyrici uerbo utar, poëticam tempestatem, atque ad littus unde discesseras flatu contrario impellente relatũ. hanc tu maris iniuriam existimas, natura est, digniorem querelæ causam præferres, si uel illud tibi contigisset, quod quondam Cæsarea classis, inter Italiam Græciamque sustinuit, quando per Hadriaticum mare, glaciali uelut torpore constrictum cursum expedire non ualuit, uel illud, quod terra sub pedibus tremẽte, Pompeianus exercitus tulit in Lybia, ubi nullus potest consistere miles instabilis, raptis etiam quas calcat harenis. nunc uerò si per terram rigidos lapides, aut tumentes colles, si per mare fluctus inconstantiam pertulisti, nihil est quod lamenteris, tanquam iniuriosa tibi fuerint elementa, quod naturæ potius suæ paruerint, quàm uoluntati tuæ. altera literarum tuarum pars, non minus delicate ac flebiliter te cum iam Pisis applicuisses, in morbum diutinum incidisse memorat, non aliter q̃ si in ætate tàm longa, quid morbus esset ignorares. quomodo aũt se aduersus mortẽ p̃parabit animus, inter hæc quotidiana tàm querulus? sed ne latius effundar, amplissima enim res est, & uerborum egens, accipe breuiter, quæcunque de his querelis à me ipse diffusius dici solent. nimis faciles sumus ad accusandum naturam, nemo quod uiuit, at quod egestatem sentit, quod labores patitur, quod senescit, quod ægrotat, quod moritur, quisque cõqueritur, quasi secundum naturam minus ista quàm illa sint. Et nasci, & uiuere, & comedere, & esurire, & dormire, & uigilare, & laborare, & senescere, & ægrotare, & mori, naturalia sunt, ut nemo his mortaliũ uacet, nisi cui fortè senescendi necessitatem mortis præcipitata remiserit. quid igitur inutiles querelas effundimus? an quia nobis solis ista contingunt, solis nobis lugere permisimus? an quia omnibus, cunctorum simul in nos lamenta transfundimus, & ueluti humani generis procuratores, naturam accusamus immeritam? odiosum sanè negotium & importunum. illa enim mitissima, nos beneficia eius per impatientiam exacerbauimus, in parentem optimam ingrati, in nosmetipsos impij. oro itaque Pater amantissime, & si ætatem hanc non dedecet, etiam cõsulo, ut quicqd euenerit, inducamus in animũ, ferre fortiter, ferre moderatè, ferre sine eiulationib. & sine ulla lamentatione muliebri. habuimus enim deliberandi, & gratias CHRISTO, habemus adhuc deliberata exequendi spacium, & licet uulgus insaniat, sunt tamen nobis aliquanto magis sobrij consultores, quorum potius monitis obsequendum est. nec te moueat uita mea, quotiens epistolas meas legis, nec in frontem respexeris ista suadentis. uidisti enim interdum pallentem medicum, qui suam non poterat, alterius ægritudinem curare.

Fran. Petrarcha Iacobo Columnæ, S. IX.

Varia continet cum Romæ urbis laudibus.

SEmisopitum epistolæ tuæ clamor excitat, q̃ iocosis refertam cõuitijs, lætus ridensque perlegi. &, ut primum uenienti iaculo prius occurram, uide quæso Pater optime, de multis quæ contra me colligis, quantum ab intentione tua prima etiam scribẽtis uerba discordent. mirari solitũ te ais, quod mundum in ætate adhuc tenera, sic artificiosè decipiam, ut scilicet ars hæc sit, tàm experientiæ q̃ naturæ. Panegyricũ plurium certè uerborum, sed minimè amplioris gloriæ cecinisse mihi poteras. mundus deceptor generis humani, quot uitam laqueis implicitã, quàm amaræ dulcedinis aspersione cõmendet, nouit quisque apertis oculis iter hoc agit. cuius & nos fraudibus, de industria fauemus, studiosèque ut ipsi ignoti, scimus aduersus Apollinis consilium laboramus. Hunc superbia inflat, sub specie magni & excelsi animi, illum malitia & fraus, & quicquid prudentiæ proximum uidetur, sub amictu finitimæ uirtutis infatuat, ille se fortem putat, inhumanus & ferox, hic se humilem uocat timidus & imbellis. est & quẽ titulo frugalitatis, auaritia sollicitet, & quem prodigalitas specie largitatis exhauriat, personata sunt uitia, & immania mõstra, formosis sub pellibus delitescunt. Accedit delectabilium sed transiturarum, immò uerò transeuntiũ ac fugientium rerum turba, ambitio honorem nobis, & plausum aurasque uulgares, luxuria

blandas & uarias uoluptates, pecunia plurimarũ rerum ſufficientiam oſtentat. nullus ha-
mus ſine eſca, nullus ſine uiſco ramus, nullus laqueus ſine ſpe. Accedit humana cupidi-
tas p̃ceps inopsq; cõſilij, & falli facilis, & inſidijs opportuna. in hoc igitur ancipiti & lubri-
co & ſuſpecto itinere, ſi quem fortè tàm cautũ, uel natura uel ſtudiũ feciſſet, ut mũdi fraudi
bus eluſis, mundũ ipſe deciperet, frontẽ ſcilicet oſtendens populo ſimilẽ, tota intus mente
diſsimilis. quẽ tu hũc uirũ diceres? hũc tamẽ ubi q̃rimus? & natura optima & ætate ſolida, ſi
mul ac ſobria opus eſt, & alienorũ caſuũ obſeruatione ſollicita. Tu tamẽ hoc mihi nomen
imponis, immenſum quidẽ (modò nõ irrideas) q; ſi hodie uerũ nõ eſt, Deũ oro, q potẽs eſt
etiã ab inferis excitare, ut uerũ fiat anteq̃ moriar. ſed quo hinc iocando p̃grederis? multos
fictionibus meis opiniones, de me concepiſſe magnificas, fuit ars hæc fateor, quibuſdã ex
illuſtribus uiris, ut ingenio quodam ueras uirtutes mirãtibus. hinc & Numæ Pompilio di
uini colloquij, & Publio Aphricano diuinæ etiam ſtirpis fama quæſita eſt, mihi ars ea, non
competit, nihil habeo quod oſtentem, & tamen neſcio, quis me ab incunabilis ſuperuacu-
us fati fauor inſequitur, notior ſum quàm uelim, et ſcio de me quantuluſcunq; ſim, in utram
uis partem multa iactari, quibus ego nec deprimor, nec extollor. ſcio populi totidem ferè
mendacia eſſe quot uerba, & hæc quidem hactenus, neque enim ut turbæ diſpliceam, ma-
gnoperè laborandum eſt. Nec dum deſinit urbanitas tua, dicis me, nõ modò uulgus inſul-
ſum, ſed cœlũ ipſum fictionib. tentare. itaq; Auguſtinũ & eius libros ſimulata quadam be-
neuolẽtia cõplexũ, re aũt uera à Poëtis & Philoſophis nõ auelli. qd aũt inde diuellere, ubi
ipſum Auguſtinũ inhærentẽ uides? quod niſi ita eſſet, nunq̃ libros de Ciuitate Dei, ut re-
liqua ſileam, tanta Philoſophorũ & Poëtarũ calce fundaſſet, nunq̃ tantis Oratorũ ac Hi-
ſtoricorũ coloribus exornaſſet, nimirũ nunq̃ enim in ſomnis ad tribunal æterni iudicis tra
ctatus acceſſerat Auguſtinus meus, ſicut Hieronymus tuus, nunq̃ exprobrari ſibi Cice-
ronianum nomen audierat, quod cũ audiſſet Hieronymus fidemq; dediſſet, q; nunquam
amplius libros gentiliũ attingeret, quàm diligenter ab omnibus, ſed à Cicerone p̃ſertim
abſtinuerit, noſti Auguſtinũ uerò, cui nullo ſomno interdictũ erat, nõ ſolũ familiariter il-
lis uti nõ puduit, ſed ingenuè etiã fateri, ſe in libris Platonicorũ, magnam fidei noſtræ par-
tem inueniſſe, & ex libro Ciceronis, q uocat̃ Hortenſius, mutatione mirabili, ab omni ſpe
fallaci, & ab inutilib. diſcordantiũ ſectarũ, cõtentionibus auerſum, ad ſolius ueritatis ſtudi
um fuiſſe cõuerſum, & lectione libri illius inflammatũ, ut mutatis affectibus, et abiectis uo
luptatibus uolare altius inciperet. ò uirũ ineffabilẽ dignũq;, quem Cicero ipſe p̃ roſtris lau
det, cuiq; publicè grates agat, q; inter tàm multos ingratos, unus uelit eſſe gratiſsimus. ò
uirũ magnificè humilem, & humiliter excelſum, non qui alienis plumis ornatus, auctorib.
hic inſultet, ſed q iã Chriſtianæ religionis fluitantẽ puppim, inter hæreticorũ ſcopulos agẽs,
p̃ſentisq; magnitudinis, ſine arrogantia ſibi cõſcius, ueritatẽ primordiorum ſuorũ, & ado-
leſcentiæ rudimenta commemoret, & doctor tantus Eccleſiæ non erubeſcat, ducatũ Arpi
natis hominis licet aliò tendentis. cur autem erubeſceret? nemo dux ſpernendus eſt, qui ui-
am ſalutis oſtendit. quid ergo ſtudio ueritatis obeſſe poteſt, uel Plato uel Cicero? quorum
alterius ſchola fidẽ ueracem, nõ modò nõ impugnat, ſed docet & p̃dicãt alterius libri, recti
ad illam itineris duces ſunt. eadem & de alijs dici poſſent, ſed piget in re notiſsima, teſtes ſu
peruacuos conquirere, nec tamen ideò negauerim, multa apud illos eſſe, quæ uitari opor-
teat, cum & apud noſtros quædam ſint periculoſa incautis, & Auguſtinus ipſe, in quodã
operoſo uolumine. de uberrima meſſe ſuorum ſtudiorum, inter naſcentis erroris loliũ, pro
prio pollice decerpat, quid ergo? rara lectio eſt quæ periculo non uacet, niſi legenti lux di-
uinæ ueritatis affluxerit, quid ſequendũ declinandũue docens. illa autem duce, ſecura ſunt
omnia, & quæ nocere poterant, iam Syrtibus & Charybdi, aut famoſis in alto ſcopulis no
tiora ſunt. Vt uerò iam tandem huic laſciuæ calumniæ finis fiat, uero'ne an falſo Auguſti-
nũ animo cõplectar, ipſe nouit. etenim ubi nec fallere uult quiſquam, nec falli poteſt, unde
deuia uitæ meæ, erroresq; cernentẽ, miſereri arbitror, p̃ſertim ſi adoleſcentiæ ſuæ meminit,
quã uagam & aberrantem miſeratus omnipotens, retraxit ad rectũ iter, & nũc p̃ arenoſis

Aphricæ

Aphricæ littoribus, ubi aliquandiù noxiè delectatus, Vergebat ad mortem, æternæ frõden
tis Hieruſalem ſine fine municipem eſſe dedit. inde mihi fauet, inde me diligit, quid enim
dubitem, cum audiam in eo libro, quem de Vera Religione conſcripſit, eum ſpe firmiſsi-
ma dicentem: Quiſquis angelorum Deum diligit, certus ſum, quod me diligit? ſi enim ille
cõtemplatione cõmunis Dei, angelicum amorem ſibi promittere nõ metuit, cũ ſit homo
audebo & ego, qui homo ſum, amorem humanum, animæ illius ſacratiſsimæ, quæ nunc
cœlo fruitur ſperare. Sed enim nouis hic ſalſibus aſpergor, ais enim, mihi Phyſica etiam nũc
& Poëtica ruminãti, Auguſtini dicta, quaſi quædã ſomnia uideri. melius dixiſſes. Illa tele
genti, totam mihi uitam meam, nihil uideri aliud quàm leue ſomnium, fugaciſsimumque
phantaſma. Itaque lectione illa excitor, interdum uelut è ſomno grauiſsimo, ſed urgente
mortalitatis ſarcina, palpebræ rurſus coëunt, & iterum expergiſcor, & iterum & iterum
obdormio. uoluntates meæ fluctuant, & deſideria diſcordant, & diſcordando me lacerãt,
ſic aduerſ⁹ interiorẽ hominẽ, exterior pugnat, nũc dextra ingeminãs ictus, nũc ille ſiniſtra,
nec mora, nec requies, & ſi pater æternus uoce prælia dirimens, fuſum Darera, de manibus
Entelli ardentis eripiat, uincet exterior. quid multa? adhuc de fine ſum incertus, uinoque in
ſpe, ad uictorem mortis exclamans:

Eripe me his inuicte malis.
Da dextram miſero & tecum me tolle per undas.
Sedibus ut ſaltem placidis in morte quieſcam.

ſed nihil iocis lentius, nihil flexibilius, quocunque traxeris ſequuntur. quid ergo ais finxiſſe me mihi ſpecioſum laureæ nomen, ut eſſet, & de qua ego loquerer, & propter quam,
de me multi loquerentur, rem autem ueram in animo meo lauream, nihil eſſe, niſi illam poë
ticam, ad quam aſpirare me longum & indefeſſum ſtudium teſtatur, de hac autem ſpiran-
te laurea, cuius forma captus uideor, manu facta eſſet, omnia ficta carmina, ſimulata ſuſpi-
ria: in hoc uno uerè ut iocareris, ſimulatio eſſet utinam, & non furor, ſed crede mihi, nemo
ſine magno labore diu ſimulat, laborare autẽ, gratis ut inſanus uidearis. inſania ſumma eſt.
adde quod ægritudinem geſtibus, imitari benè ualentes poſſumus, uerum pallorem ſimu
lare non poſſumus. tibi pallor, tibi labor meus notus eſt, itaque magis uereor, ne tu illa fe-
ſtiuitate Socratica, quàm Ironiam uocãt (quo in genere, nec Socrati quidem cedis morbo
meo inſultes. ſed expecta, ulcus hoc cum tempore matureſcet, uerumque fiet in me Cice-
ronianum illud Dies uulnerat, dies medetur atque aduerſus hanc ſimulatam, ut tu uocas,
lauream, ſimulatus ille mihi etiam Auguſtinus fortè profuerit, multa enim & grauia legen-
do, multumque meditando, antequàm ſeneſcam ſenex ero. quis autem erit facetiarum mo-
dus? ubi defines? quid ais? Temptatum te quoque fictionibus meis, ac propè deluſum, im
mò uerò deluſum, aliquandiù expectaſſe me Romæ, ſimulantem ingens ueniendi teque reui
dendi deſideriũ, tandem, quod ſpectatores callidi in circulatorum præſtigijs ſolent, aperien-
di tibi oculos, & in artes meas profundius intẽdenti, omnem ingenij mei ſcænam patuiſſe.
Deus bone, quid hoc eſt? calumniando tu quidem facies, ut magnus ſim. iam Zoroa-
ſtres uideri mihi incipio, repertor magiæ, ſiue unus ſuorum. eſto ſim Dardanus uel Domi-
geron, uel Apollo, uel alius, ſi quem ars ea notiorem fecit, parum'ne præſtigij eſt, præſtigia-
torem uerbo facere? ſed iam ſatis ſuperque iocum traximus, ſeriò uelim mihi reſpon-
deas. ceſſet quamuis ardor, faciem tuam uidendi, quem laborioſiſſimè in quartum
annum iam protraxi, dum cogito, ecce ille cras aderit, ecce tu poſtridie mouebis,
excidat quidam curarum non mediocris cumulus, quem cum nullo mortalium, ni-
ſi tecum æquo animo partirer, quieſcat affectus cernendi, præclariſsimum Patrem
tuum, magnanimos Fratres, honeſtiſsimas ſorores, exoptatos amicorum uultus.
quanti demum extimaturum reris, mœnia urbis & colles, & (ut ait Virgilius) Tu
ſcum Tyberim & Romana palatia cernere? Credi non poſſet, quantum Vrbem il-
lam (deſertam quamuis) & ueteris effigiem Romæ ſpectare cupiam, quam nunquam uidi,
ubi ſegnitiem meam ſi tamen ſegnities & nõ neceſsitas fuit, incuſo. exultare mihi uidetur

Seneca ad Lucilium scribens, ex ipsa uilla Scipionis Aphricani, nec modicum ducit, uidisse locum, ubi ille uir tantus exulauerat, ubi negata patriæ ossa reliquerat. quod si contigit Hispano homini, quid me hominem Italicum sentire putas? non de uilla Literni, aut de Scipionis sepulchro, sed de urbe Roma, ubi Scipio natus est, ubi educatus, ubi uictor idem & reus pari gloria triumphauit, ubi non unus ille, sed innumerabiles uixerunt uiri, quos nunquã fama tacitura est. de ciuitate, inquam, illa, cui nulla similis fuit, nulla futura est, quæ ciuitas regum etiam ab hoste dicta est. de cuius populo scriptum legimus. Magna est fortuna populi Romani, magnum & terribile nomẽ, cuius sine exemplo magnitudinem atque incomparabilem monarchiam futuram præsentemque diuini cecinerũt uates, neque ego nunc Romanas prosequor laudes, maior res est, quàm ut possit à transcurrente tractari, sed hæc cursim attigi, ut intelligeres nõ paruipendere me Reginæ Vrbis aspectum, de qua infinita perlegi, & ipse multa iam scripsi, plura fortè scripturus, nisi primordia mea præcipitata dies mortis abrumpat. Finge me his ne quaquam tangi, quam dulce tamẽ est Christiano animo, Vrbem cernere, cœli instar in terris, sacrosanctis martyrum neruis atque ossibus confertam, & ueri restium pretiosa cede respersam. uidere uerẽdam populis saluatoris imaginem, & in saxo durissimo, æternum gentibus adoranda uestigia. ubi ad literam luce clarius impletum cernitur illud Esaiæ: Et uenient ad te curui filij eorũ, qui humiliauerunt te, & adorabunt uestigia pedum tuorũ, omnes qui detrahebant tibi. Circumire sanctorum tumulos, uagari per apostolorum atria, melioribus iam curis comitantibus, & inquieta sollicitudine uitæ præsentis in littore Massiliæ destituta. quæ cum ita sint, quid me segnem uocas, cum scias, quod iter meum ex alieno pendet arbitrio? ego meipsum tibi dederam, paruum quidem, sed perpetuum munus, tu me alteri parere uoluisti, si alter propriè dicitur talis: & tam unanimis germanus, nihil hic mihi conscius sum, si culpa est, uel tibi parce uel fratri. In extrema literarum parte ueritus forte, ne lepidissimis iocis tuis offenderer, solet enim leonis quantumlibet blanda contrectatio, animantia parua proterere, suaue olentis unguenti drachmam adhibes, ubi pupugisse uidebare, dum me ad te amãdum, immò uerò ad tibi reddendas amoris uices, prædulciter cohortaris. quid dicam? Multa loqui, non magis dolore quàm gaudio præpedimur, hoc unum me tacentem nõ ignoras, usque adeò saxeus nõ sum, ut ad tàm debitum amorem, sit mihi necessarius hortator, atque utinam in amãdo nõ magis, frenò quàm calcaribus egerem. tranquillior iuuenta sequeretur, hoc saltem oro, ne finxisse me fingas. Vale.

Fran. Petrarcha Agapito Columnæ, S. X.

Studia hominum in deteriora prolabi.

NOn miror in te, quod in omnibus stupeo, & in me autem queror & lugeo, publicum malum est, quæ negligi sine periculo poterãt, certatim quærimus, quod apprimè curandũ erat, publicè negligitur. quàm fertilis ager, quàm domus cõposita, quàm obsequiosus seruus, quàm sollicitus procurator, quàm splendida uestis, quàm nitidus equus, quàm pulchra uxor, quàm nostri corporis ornata superficies, omnes curamus: quàm pulcher & ornatus animus, curar nemo, nec se curaturum spondet, aut sperat, sed quod primum esse debuerat, differimus ad extrema:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primum,
Virtus post nummos.

Sic est hodie, sic erat Flacci seculo, sic erit temporibus pronepotum, nisi fortè meliora de posteris auguramur, utinam id quidem sperare possemus. sed, ut res eunt, indies peiora conijcio, quamuis iam peiora uix possim, nedum timere sed fingere, certè sic uiuitur, eoque criminum ac furorum uentum est, ut procedi ulterius, sine publico præcipitio non possit. Nũc nunc impletum est quod ante tempus dixerat Satyricus:

Omne in præcipiti stetit.

Enitemur tamen pro uiribus, ut semper aliquid accedat insaniæ, nec nunquam à maioribus traditæ licentiæ, finibus contenti erimus, nunquam cõmittemus, ut mentitus uideatur Horatius, ubi ait:

Aetas

Aetas parentum peior auis tulit
Nos nequiores: mox daturos,
Progeniem uitiosiorem.

Et, ut in tempus aliud grauiorem hanc querimoniam differamus, inſiſtentes cœpto, ſemper uerißimũ faciemus, quod Marco Varroni, uiro longè doctißimo uiſum eſt, quoniam ſi duodecimam curæ partem, quam impendimus ut piſtor bonum nobis panem faciat, impendiſſemus in nobis ipſis, iam pridem boni eſſemus (ut de annulis, de calceis, de calamiſtris ſileam) ſic eſt proculdubiò, ſic erit, ſemper curabuntur ſuperuacua, ſemper neceſſaria negligentur. In literis tamen tuis clarißimè uir, unum de te bonæ ſpei pignus habeo, uideris mihi uim pati, & (q proximus ad ſalutẽ gradus eſt) ſtatũ tuæ mẽtis agnoſcere uideris, mihi indignatione magnifica, cũ primũ ſe facultas obtulerit, ex his cõpedib. euaſurus. Vale.

Fran. Petrarcha Agapito Columnæ, S. XI.

Ad Cœnam poëticam amicum inuitat.

AD cœnam expectatus uenies, memorque non hic cupidinarium forum eſſe, poëticum tibi conuiuium præſto eſt, idque non Iuuenalis aut Flacci, ſed quale à Virgilio paſtorale deſcribitur:

Mitia poma,
Caſtaneæ molles: & preſsi copia lactis.

cætera duriora, inelaboratũ ac rigidum panem, fortuitũ leporem, aut peregrinam gruem, idq; perrarò, & callum fortaſsis apri rancidioris inuenies. quid multa? neq; locorum nec uictus aſperitas ignota eſt tibi, itaq; nõ pedibus tantùm, ſed ut facetè Plautinus paraſitus ait, Calceatis dentibus ut uenias, admoneo. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. XII.

Hetruriæ loca quædam deſcribit.

PEropportunum curis meis locum, ſi non aliò properat animus, nactus ſum, in Regione Romana Caprarum mons dictus eſt, olim credo, q ſylueſtribus uirgultis obſeſſus, capris quàm hominibus frequẽtior haberetur. paulatim cognitus loci ſitus, & ſpectata fertilitas, habitatores aliquot ſpontè contraxit, à quibus arx eminenti ſatis tumulo fundata, & domorum quantum collis anguſtus patitur, adhuc uetus Caprarum uocabulum non amiſit. locus ignobilis fama, nobilioribus cingitur locis. Eſt hinc Socrate mons, ſylueſtro clarus incola, ſed & ante ſylueſtrum poëtarum carminibus illuſtris. Hinc Cymini cum mõte lacus, quorum meminit Virgilius. hinc Sutrium, quod non niſi duobus paſſuum millibus abeſt, ſedes Cereri graſsiſſima & uetus, ut perhibent, Saturni colonia. campus oſtenditur non longè à muris, ubi primum in Italia frumenti ſemen, ab aduena rege iactum dicunt, primam meſſem falce deſectam, quo beneficio miraculoq; delinitis animis, in partem regni uiuens, in opinionem diuinitatis, uita functus fauore hominũ acceptus ſenex rex & falcifer deus eſt Aër hic, quantum breue tempus oſtẽdit, ſaluberrimus, hinc illinc colles innumeri, altitudine nec acceſſu difficili, & expedita proſpectui, inter quos & umbroſa laterum conuexa, & opaca circum antra ſubſidũt, undiq; ſubmouendis ſolibus, frondoſum nemus erigitur, niſi q ad Aquilonem collis humilior, apricũ aperit ſinũ, mellificis apibus floreã ſtationem, fontes aquarum dulcium, imis uallibus obſtrepũt, cerui, damæ, capreoli, & feri nemorũ greges, apertis uagantur collibus. Omne uolucrũ genus, uel undis uel ramis immurmurat, nam bouum & omnis manſueti pecoris armenta, & humani laboris fructus, Bacchi dulcedinem & Cereris ubertatem. ad hæc & illa naturæ dona, uicinos lacus ac flumina, & nõ longinquum mare prætereo. pax una, quonam gentis crimine, quibus cœli legibus, quo fato, ſeu qua ſyderum ui, ab his terris exulet ignoro. quid enim putas, paſtor armatus ſyluis inuigilat, non tàm lupos metuens quàm raptores, loricatus arator, haſtam ad uſum ruſtici pugionis inuertens, recuſantis bouis terga ſollicitat. auceps retia clypeo tegit, & piſcator hamis fallacibus, hærentem eſcam rigido mucrone ſuſpendit (quodque ridiculũ dixeris) aquam è puteo petiturus, rubiginoſam galeam, ſordido fune connectit. denique nihil ſine armis hic agitur, quis ille pernox ululatus uigilum in mœnibus? quæ uoces ad

arma

arma cõclamantium; quæ mihi in sonorum locum, quod blandis è fidibus exprimere consueueram, successere. nihil incolis harum regionum inter se aut tutum uideas, aut pacatum audias, aut humanum sentias, sed bellum & odia, et operibus dæmonum cuncta simillima. His in locis pater inclyte, inter uolētem ac nolentem dubius, iam sextumdecimum diem ago, & quantum potest in rebus omnibus consuetudo, fragore militum, & stridore lituū, cæteris in aciem concurrentibus, me sæpè per hos colles uagum, uideas, atq; aliquid quod posteritatem mihi concilliet assiduè meditantem. omnes me cum admiratione respiciunt, ociosum, intrepidum & inermem, contrà ego omnes admiror pauidos, sollicitos, & armatos. hæc est humanarum uarietas actionum, quod si forsan interroger, an hinc migrare malim, non facile dixerim, & ire iuuat, & manere delectat, Ad primū pronior sum, non quod hic molesti quicquam patiar, sed Romā uisurus domo moueram. est autem secundum naturam, ut usq; in finem uotorum, animus non quiescat, ex quo maximè colorem mihi uidetur habuisse, opinio illa, quæ beatifica uisione Dei, in qua consumata fœlicitas hominis consistit, defunctorum animas, tàm diù cariturus astruebat, donec corpora resumpsissent, quod naturaliter non optare non possunt, quamuis illa sententia multorum, saniori iuditio uicta, & cum auctore suo, da ueniam quæso, qui ualde eum, sed non errores eius dilexisti, sepulta iam pridem sit. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. XIII

Causas moræ apud Caprarum montem recenset.

IN hoc ecce Caprarum, immò uerò leonum ac tygridum monte, quolibet agno mitior, Vrsus iste tuus habitat, Anguillariæ comes, amator pacis, sine bellorum metu, inter bella securus, non sine pacis desiderio, hospitalitate secundus memini, consilio uigens, blandè seuerus, & rigidè benignus in suos, pieridum familiarissimus, & excellentium ingeniorum mirator elegātissimus, ac laudator. Et secum non aduersum, ut ille, sed cōueniens moribus suis, nomen sortita Agnes coniunx eius præclarissima soror tua, de qua ut de Carthagine Salustius ait, silere melius puto, quàm parum dicere, sunt enim quædam, quæ nullo melius modò, quàm stupore & silētio laudantur, horū ex genere soror tua est, hoc concors & mite par coniugium, ceu rosas aut lilia totidem, notaui inter spineta ac tribulos odiorū, horum suauitate utcunq; reliquorum temperatur asperitas. Accessit diuinus & singularis uir, Iacobus de Columna, Lomberiensis Episcopus, germanus tuus, ad quem cū aduentus mei nuncium præmisissem, per literas quid me agere uelles interrogans, quomodo obsidentibus omnes aditus domus tuæ hostibus, non tuto uidebar Romam petiturus, Rescripsit ille, congratulatus aduentui, & expectare iubens, paucisq; post diebus ad *VII*. Cal. Februarij affuit, cum Stephano fratre primogenito, cuius etiam uirtus eximia, magna quidem materia uatum, est, neq; amplius quàm centum armatis equitibus stipatus uterq;, non sine spectantium horrore transiuerat, cum quingentos & eò amplius sub hostium signis esse constaret, sed ea, quæ sæpè bellum conficit, fama ducum, interstrauerat, cum his ego nūc genērosis spiritibus habito, tanta dulcedine, ut sæpè alibi quàm in terris esse uidear, nec iam Romam magnoperè requiram, ibimus tamen, quamuis denuò dicantur, aduersarij reditum, in urbem accuratius obstruxisse. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. XIIII.

Ruinas Vrbis admirans obstupescit.

AB urbe Roma quid expectet, qui tàm multa de montibus acceperit? putabas me grāde aliquid scripturum cum Romā peruenissem, ingens mihi forsan in posterum scribendi materia oblata est, in præsens nihil est, quod inchoare ausim, miraculo rerum tantarum & stuporis mole obrutus. unum hoc tacitum noluerim, contra ac tu suspicabaris accidit. solebas enim, memini, me ueniendo dehortari hoc maximè prætextu, ne ruinosæ urbis aspectu famæ, non respondēte atq; opinioni meæ, ex libris conceptæ ardor meus ille lēsceret. ego quoque, quamuis desiderio flagrarem, non inuitus differebam, metuens ne quod ipse mihi animo finxeram, extenuarent oculi, & magnis semper nominibus inimica præsentia. illa uerò, mirum dictu, nihil imminuit, sed auxit omnia, uerè maior fuit

fuit Roma, maioresq; sunt reliquæ quàm rebar. iam non orbem ab hac Vrbe domitum, sed sed tàm serò domitum miror. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. XV.
Laudatoria.

SVnt qui Romanorum ueteres matronas singulas singulis laudibus attollant, & Lucretiæ quidem pudicitiam ascribunt, Martiæ grauitatem, pium impetum Veturiæ, coniugalis amoris ardorem Portiæ, Claudiæ hilaritatem sobriam, Iuliæ facetias & eloquentiam muliebrem, urbanitatem Ceciliæ, Liuiæ maiestatem, Corneliarum alteræ generosum robur animi, alteræ morum uerborumq; dulcedinem. sunt & qui peregrinas suis laudibus prosequantur, honestatem in Penelope, in Artemisia amorem immortalem, In Ipsicratea tolerantiam, In Thamyri fortitudinem, consilium in Thætide, modestiam in Argia, pietatē in Antigione, in Didone constantiam admirantes. uellem ut duo laudatores, ueterū, sorores tuas Ioānam et Agnetē cernerēt haberēt profectò in una domo amplissimā, laudādi materiam, neq; fœmineis titulis conquirendis, per omnes terras & per tàm multa secula uagarentur. quicquid usquam sparsim quæritur, apud has simul inuenitur. Tu uiue, non uirtute tantùm propria, sed magni Genitoris gloria, Fratrumq; concordia, & talium sororum pietate fœlicissimus. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ. V. C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBVS,

LIBER III.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. I.
Tule insula.

PErambulanti ueterum confinia, accessu quidem aspera, sed amœna cum perueneris, creber scrupulus ingenij pede calcandus est. hoc sanè, quem tu tibi nuper iniectum scribis, ego iam pridem premor, quæroq; itidem, qua nam mundi parte Tyle sit insula, quæro: sed, ut uerum fatear, nec certo iudice, nec ad rem ducentibus coniecturis, aut ipsam, aut nulla inueniē di spem inuenio, & hæc tibi quidem, ex ipsis Britannici Oceani littoribus propinqor, ut fama est, ipsiq; uestigamus insulæ scribo. pfectò unde uel antiquo literarū studio, uel noua ac sollicita locorū indagine, certius aliquid scribere posse debueram, ultimam quippè terrarū esse nō ambigitur, hoc Virgilius canit, hoc Seneca, hoc secutus utrūq; Boëtius, hoc omnis deniq; scriptorum cohors, illud quoq; satis inter multos conuenit, in occiduo tractu sitam, quā longissimè ab ortu solis & à meridie recessisse. Cæterum nobis in occidēte positis stimulos addidit, ipsa uicinitas, si ad orientem sita esset, fortè non magis Tylē quàm Taprobanem curaturis, cū uerò Britanniam & Hyberniam cunctasq; Orchadas in occidentali Oceano, ad aquilonem, inq; eodem Fortunatas insulas, ad austrum, partim usu, partim assiduo cūmeantium testimonio, nō aliter penè quàm ipsam Italiam aut Gallias nosceremus circūspicere, mirariq; cœpimus aliquantoq; scrupulosius inquirere, sicubi undis emergeret celebrata hæc omniū literis insula, quā in nostro Oceano, & antiquorū locauit auctoritas, & nūc etiam orientaliū populorū, ac totius orbis confirmat opinio, quid multa? Euenit huic, quod sæpè claris uiris accidit, ut ubiq; sint, quàm in patria notiores, percontare occidentis accolas, indocti ipsum insulæ nomen ignorant, literis utiq; clarū nomē insulæ est. Insula uerò non minus ignota quàm uulgo, mihi quidem de hac re cum Richardo quondam Anglorum regis cancellario, sermo nō ociosus fuit, uiro ardentis ingenij, nec literarum inscio, & qui ut in Britannia genitus atque educatus, abditarumque rerum ab adolescentia supra fidem curiosus, talibus præsertim quæstiunculis enodandis aptissimus uideretur, ille autem, seu quia sic speraret, seu quia puderet ignorātiam fateri (qui mos

hodie

hodie multorum est, qui non intelligunt quanta molestiæ laus sit, homini nato, nec nosse omnia uolenti, profiteri ingenuè se nescire quod nesciat) seu forte, quod non suspicor, quia huius mihi arcani notitiam inuideret: respondit, certè se dubietati meæ satisfacturum, sed nõ prius quàm ad libros suos, quorum nemo copiosior fuit, in patriam reuertisset, erat enim dum in amicitiam eius incidi, tractandis domini sui negotijs, apud sedem Apostolicam peregrinus ea scilicet tempestate, quia inter præfatum dominum suũ, & Francorum regem prima diuturni belli semina pullulabant, quæ cruenta messem postea protulêre, necdum repositæ falces, aut clausa sunt horrea, sed dum promissor ille meus abijsset, siue nihil inueniẽs, siue nouiter iniuncti pontificalis officij graui munere distractus, quamuis sæpè literis interpellatus, expectationi meæ, non aliter quàm obstinato silentio satis fecit. Ita mihi Tyle amicitia Britannica nihil notior facta est. Post annos uerò uenit in manus meas libellus de mirabilibus Hyberniæ à Giraldo quodam aulico, Heinrici secundi regis Anglorum, licet tenui rerũ stylo non rudi tamen uerborum arte contextus, quem ne totum bibliothecæ nostræ foribus excluderem, breuis quædam ipsius particula promeruit, ubi de hac eadẽ insula nostræ similis & operosa dubitatio inserta erat, itaq; similitudo una ingenij, mihi totius operis commendauit, auctorẽ. aliquot ibi scriptorum sententias attingit, quod insularum Oceani, quæ circa Britanniam, quæue inter arcton & occasum sunt, extrema sit Tyle. ubi æstiuo nulla nox, brumali contra solstitio nulla dies, ultra quàm pigrum atq; concretum iaceat mare. ad hæc Solinum & Isidorum testes citat, ignotam nihilominus insulam occidẽti, nullamq; huius uel naturæ uel nominis illic esse confirmat, ideoq; coniecturam sequens, aut famosam sed fabulosa insulam existimat, aut infinito ab alijs spatio secretam, nusquam alibi, quàm in intimis borealis Oceani secessibus requirendam. Cuius sententiæ astipulatorem facit Orosium. Poterat & Claudium, ubi Hyperboreo damnatam sydere Tylem ait. hoc tamen omisso, rem agit, & ad hunc ferè modum ille disputat. Tu testes quos inducit examina, quam sibi constet, & quanta sit dictis fides intelliges: ego enim nunc à libris omnibus, quàm longissimè absum, & id unum in hac peregrinatione molestissimum experior, domo egressus, nullum Latinæ linguæ murmur audio, domum regressus, comites libros, cum quibus loqui sum solitus, non habeo, omne mihi colloquium cum memoria mea est. hæc igitur ex tempore & memoria scribo, ita ut de quibus illam hæsitantem uideo, silentio potius quàm calamo committenda crediderim. multa sanè non aliter, quàm si sub oculis libri essent, memini, quæ frequens horum cogitatio, mihi altius atque tenatius impressit. Plinium ille Secundum, fortè non legerat, quo nemo certius rem expressit, quam uerè definire non ausim, cum illud semper occurrat, quid ita omnibus habeatur incognita insula tàm uicina, tàm celebris. sed dicam quid ipse Plinius Secundus, secũdo naturalis historiæ libro senserit. Tylem esse insulam, sex dierum nauigatione in septentrionem à Britannia distantem, ubi semestrem æstiuum diem ac paris spatij brumalẽ noctem esse coniectat, & uiolento, quantũ sibi uidetur, rationis argumẽto. & præterea nescio quo Phocensi Pythia Masiliensi teste utitur, quæ si uera sunt, quantulum hinc abest Tyle ipsa quam quærimus, cuius apud Indos, ut augurer, fama ingens, apud nos notitia nulla est. Seruius quidẽ & si Grammaticus melior quàm nec Cosmographus uel Poëta, sequẽs tamen priorum uestigia, super illum Virgilij locum:

Tibi seruiat ultima Tyle:

sic ait Tyle insula est Oceani inter septentrionalem & occidentalem plagam ultra Britanniam, Hyberniam, Orchadas. Vides ut unum ferè signum omnes aspiciat, ut inter septentrionem & occasum, ac non procul à Britannia uario sermone conueniant, ubi si corpore conuenissent, re cogente, mutassent fortè sententiam. Duo longius abscedunt, à cæterorũ dictis, sed an ad uerũ propius accedant, an propter distantiam nõ ita manu, ut aiũt, mẽdaciũ prendi posit, incertum est. horum alter Orosius est, cuius suprà est mentio habita, alter uerò Pomponius Mela, nobilis Cosmographus, quem Plinius in multis sequi solitus, hic neglexisse uisus est. is enim toto anno, unum solis ortum, uerno, unumq; autumnali æquinoctio, occasum atq; ita una die dũtaxat, unaq; nocte distinctũ anni spatium, Hyperboreis

populis

populis assignat, primus in littore Asiatico super Aquilonem Ripheosq; montes habitantibus, omnium (siquid sibi credimus) mortalium innocentissimis fœlicissimisq;, Tilem autem inter Oceani insulas, Belgarum littoribus oppositam testantur, noctes ibi breues, hyeme quidem fuscas, æstate lucidas, solstitio nullas. Adest tanta discordia, ut mihi quidem nihilo uideatur occultior insula ipsa, quàm ueritas. sed benè habet, quia qđ laboriosè quærimus, impunè nescimus. Lateat ad Aquilonem Tile, lateat ad Austrum Nili caput, modò non lateat in medio consistens uirtus, & huius uitæ breuis semita, per quam magna pars hominum palpitando titubandoq; proficiscitur ad incertum finem ambiguo calle festinans. ne ergo nimis magnam operam impendamus, in inquisitione loci, quem forsan in uentum cupidè linqueremus, claudenda iam epistola, & tempus curis melioribus impendendum est. hæc sunt, quæ de hoc ambiguo tibi, nũc ex ipsa (ut ita dixerim) inquisitionis arca, excutere potui. reliqua à doctoribus exige. mihi quidem, si hæc ne latibula rimari, & addita nosse negatum fuerit, neipsum nosse sufficiet. hic oculos aperiam, hic figam intuitũ, orabo eum qui me fecit, ut se mihi neq; simul ostendat & (quod uotum sapientis est) notũ mihi faciat finem meum. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. II.

Curas hominum superuacuas esse.

QVid ad literas tuas dicam? Vereor ne humanorum torrens rapidissimus, eorũ amicum nostrum, fundo aluei rotatum, cum uniuerso rapiat. senescit, ut uides, inter ludos atq; præstigia fortunæ, multa sibi promittens, quæ, mihi crede, nunquam uenient. Vna tamen excusatio est: omnes idem ferè morbus habet, quem inuenies, qui nõ sæpè crastinæ quietis hodie laboret; hæc fœlicitas, hæc mortaliũ uita est, mirus furor, nec miror ideò quia publicus, hiare inuentis, & certis bonis abiectis incerta sectati ignorant homines, quãtum lucri sit spes inanes, & fallaces perdere. Nulla grauior sarcina, nulla tamen tristius deponitur, usq; adeò malis etiam proprijs delectamur. Laborat ille quidem & suspirat & anhelat superuacuè, & contra Flacci sententiam. Terras alio calentes sole permutans, breui fortis iaculatur æuo multa. nõ accuso in alijs, quod in nobis excuso, tulit & nos multa uidẽdi ardor, per terras ac maria, & nunc maximè ad extrema terrarum, ea me uoluptas traxit, pellente hinc tædio rerũ, morumquè odio, quo rursum dura necessitas retraxit, nudiustertius applicuit, & cum multa inde sibi scripserim reuersus puluerulentum calamum, tuo primum nomine tersi. Amicus autem noster non ut doctior redeat, nullum mundi littus in accessum sinit, & omni uento caducæ frõdis more circumuoluitur, suspiriorum eius nullus, ut auguror, finis erit, nisi qui uitæ. hoc sibi uerbis meis dicito. Raro quidem præmeditata succedunt, sed finge succedant, crescit cum fœlicitate miseria, id haud difficilè persuaderi posset experto, nisi consuetudo pessima, aures salutaribus uocibus obstrueret. sed ipse de se uiderit, tu uerò cœptum tene, & ne turba delirantium animum à proposito cõuellat caue. Senecæ, immò uerò ipsius naturæ uerbum est. Nec multo opus est nec diù. Vale.

Fran. Petrarcha Stephano Columnæ Iuniori, S. III.

Vsum uictoriæ non amittendum esse.

POtuisti uir fortissime uincere, scito sapientissime uir uti uictoria, ne quis, unquam nostrum tibi possit obijcere, quod Cannensi quondam die Maharbal Hannibali, qui si consilio obsecutus, recto calle ab acie Romam, sanguine nostro rotantia signa uertisset, quæ nam sit historicorum opinio, non ignoras. sed illius impijs ausibus, obstitit Italiæ fauens Deus. Idẽ pios adiuuans conatus, aciẽ tuam comitabit, diriget, se duce uictricia signa nõ deseret. ille tibi nunc perpetuã uictoriam ultimũq; tuorũ hostiũ exterminiũ pollicet, qui de tot olim Barbaricis legionibus, piã paucitatẽ Theodosij principis saluam fecit. & tu profectò iustissimam causam foues, & qui illius tunc iustitiæ fuit, tuæ nunc testis est CHRISTVS, deuotissimè tibi diebus ac noctibus inuocandus, ut peragat q; incepit, nõ equidẽ procul ille, sed tecũ est & tecũ erat (mihi crede) dũ uinceres. alioqn quonã modo cũ paucis tantũ fudisses exercitum, atq; unus duos superbissimos hostes, incautusquè idem ac propè

semiermis,

semiermis, præmeditatos illos, & instructos inopino marte tàm celeriter oppresisses: aderat proculdubiò cœleste præsidium, aderitq́ quotiens non mutata iustitia, partis tuæ piæ reuerenterq́ postulabitur. I tanto securus duce, & de cæsorum sanguine renascentem puerum, Ecclesiarum spolijs oneratum, prædam uerius scito esse quàm prælium, prior nempè uictoria, ut gloriosa sic inops fuit, hæc tàm opulenta quàm facilis, uade igitur, ad certam uictoriam, potius iam ad ambiguũ certamen, & uade non tàm proprijs uiribus, quàm diuino fisus auxilio. Ipsa pro te etiam elementa pugnabunt, quæ pro Theodosio pugnauerunt (quodque ait Claudianus)

Tibi mittet ab antris
Aeolus armatas hyemes, tibi militat æther.
Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Nam & tu quoque cum crucis hostibus, licet CHRISTI nomen usurpantibus, bellum geris, quod sic esse nouus Eugenius ex agno lupus, tyrannus ex clerico, oppressæ ac nudatæ per Italiam testantur Ecclesiæ. Te non tuarum magis, quàm suarum iudicem offensarum poscit læsa diuinitas, noli geminæ deesse uindictæ, neque in his quæ gesta sunt, spem usque adeò posueris, ut quæ sint gerendæ non uideas. aliquid est actum, immò multum, immò plurimum, immò nihil cum principio finis desit, Ne quæso cum uictoria uti posis, frui malis, qua in re nostro quidem optimo, sed pessimo facto suo, errasse tantus ille militiæ magister arguitur. Quamuis autẽ unum illud omnibus bellorum ducibus qui sunt, quiq́ erunt omnibus seculis, abundè cautionis ac documenta præstare debeat, ne tamen in tàm magno negotio, unius exempli commemoratione mouearis, & nostra & peregrina subijciam. Magnus Pompeius ad Dyrrhachium uictor, Iulium Cæsarem propè captum, dũ retinere posset, abire permisit, siue ignorantia rei bellicæ in duce probatissimos, siue fortuna familiari suo, in extremis necessitatibus opem ferens, siue (quæ uulgatior fama est) mira prorsus atque utinam fœlix humanitas illa fuit, ex qua mox in Thessalia calamitas publica, & in Aegypto ducis ipsius mors miserabilis consecuta est, & in Africa Catonis simul ac libertatis interitus, & in Hispania tristis reliquiarum strages, & Romæ spoliatum ærariũ oppressæ leges, atq́ ibidem succinctus ferro abdito Senatus, & uictor in Capitolio, quod quatuor triumphis ornauerat interfectus. Hinc Perusij ac Mutinæ grauis obsidio, et crudelissima Parmensium clades, cuius in Philippicis Cicero meminit, & Pharsalia nostro sanguine rursus infecta, & sub Leucadio atq́ Actio uerticibus, illa ingentia bella naualia. Postremò inde usq́ in seculum nostrum, tantorũ series malorum, ut impossibilis enumeratio sit, & amara memoria, nec dum miseriarum finis ullus appareat. quid de Cyro rege Persarum loquar, qui (ut propriè dicam) uictor in prælio in uictoria uictus fuit: quid de Alexandro Macedone, qui bello incolumis, in conuiuio perijt: Agmemnõ non famosum illud ac superbum Ilion strauit, Africanus minor noster (ut ita dixerim) Poliorchætes Carthaginem atq́ Numantiam funditus euertit, uterq́ in bello, quàm post uictoriã tutior, militiæq́ fœlicior quàm domi, quos nõ minus moribus quàm locis, temporibusq́ distantes, sciens, in hac breuis epistolæ parte coniunxi, quod propè par fatum, atq́ idem amborum exitus uideretur, uictores hostium, quisq́ sua perdomita ac subacta barbarie, inter amplexus nefandissimarum cõiugum periere. Nihil hæc, fateor, ad nostrum propositum. itaq́ rem omniũ ad unum finem deduco, ut ostendam multa etiam uictoribus metuenda. nusquam igitur gestarum rerum fiducia subsistendum, prodendumq́ longius assiduè, ac more Cæsareo urgendum impigrè successum, instandumq́ fauoris numinis, credẽdumq́ nihil actũ, dum agendum aliquid superfit, alioquin multis bello suspectiorem fuisse uictoriam, & uerendũ ualdè, ne melius fuerit non cœpisse, q̃ cœptũ medio procurentis facti calle deserere. Vale.

Fran. Petrarcha Stephano Columnæ Iuniori, S. IIII.
Literas & carmen misisse indicat.

DE uniuerso rerum tuarum statu, quid sentirem, breue quiddam tibi, bellacissimè Vir, materno pridem sermone conscripseram, ut posset militibus etiam tuis innotescere, tecum in partem laboris & gloriæ profecturus. Subinde autem pariente noui aliquid

ſemper ingenio, eidem tibi carmen, ex meo alienoq́ꝫ contexui, ea lege, ut primus meus, ſecundus alicuius probati Poëtæ uerſus eſſet, atq; ita, ut legẽtem non ſententiarũ modo artificioſa connexio, ſed uerborum quoq; cõſonatia delectaret. qua in re, ceu noui poëmatis (tenui licet inuentione) gloriabar, donec miſſo iam carmine deprehendi, alios ante me hoc genus attigiſſe uerũq; quod Hebræus ſapiens dixit: Nihil nouum ſub ſole, quodq́ue ait Comicus Poëta:

Nihil dictum: quod non ſit dictum prius.

Nouiſsimè per nuncium Stephani Senioris, magnanimi patris tui, quo plures uirtuti ſtimulos incuterem, ſcripſi oratione ſolita & libera, quam ſi habes. nihil eſt quod mutem, nihil quod adijciã, quãuis enim multa ſe offerant, tamen ſapiẽtem monuiſſe ſatis eſt. Vale.

Fran. Petrar. Stephano Columnæ Iuniori, S. V.

Solitudinem experientia laudatam.

POſtulas tibi ſtatũ uitæ ſolitariæ, quẽ hac ætate ſecutus uideor (ut aſſeris) præter morẽ hominum noſtrorũ, breuibus uerbis exponi, utrum imitandi an irritandi auidius, neſcio, tu ſcis cæterũ quã magnã rẽ, iter anguſtias cogi, ac breuiter dici uelis, forſan ignoras: ſunt de hoc ipſo diſertorũ hominũ libelli, nec tamen (quantum mihi uidetur) à quoquàm ſufficienter adhuc laudata res eſt, de qua ſæpe mihi fateor, ſcribere aliquid impetus fuit, & feciſſem, niſi quia nõdũ aut ingenio aut ſtylo, aut rerũ notitiæ ſatis fido, quod ad te preces q́ue tuas attinet, ego quidem, ut nunquã æquis auribus laudatorẽ uitæ huius audiam, niſi qui primo dulcedinẽ eius aliqua ex parte guſtauerit, cũ innumerabilibus bonis hæc affluat, quæ nec audiẽdo nec legendo, deniq; nec aliter quã experiẽdo diſcũtur, ſic fruſtrà quenquam doceri, uelle rear, niſi eadem experiẽtia magiſtra. quid enim refert, quanto eloquio res agatur, aut non intellecturis qui audient, aut minimè credituris? tu itaq; ſi te ſolitudinis meæ admiratio, & mirandi ſtudiũ trahit (ut prædicas) noli me curis alijs intentum fatigare, nolli narrationem imparem rebus expoſcere, ſed ſi modo tu (quod ego quia ualde uereor, ſæpe repeto) pura mente diſcendiq́ꝫ, nõ temptandi animo interrogas, ueni & uide, quodq́ꝫ ipſe tibi debere potes, alteri ne debeas. Deſine tuarũ auriũ pruritũ, alieni ſermonis unguẽtibus ſcalpere, leuioribus fabellis idem conſequi non prohiberis, idq; fiet honeſtius, quàm ſi tractatum rei grandis extorqueas, ad nihil aliud aut anuenti profuturum, aut petenti, quã ut legentis intentio culpari poſsit, & ſint ſcribentis uerba contemptui. Vale.

Fran Petrarcha Stephano Columnæ Iuniori, S. VI.

Summa fœlicitas quæ.

QVid in quæſtione propoſita ſentiendum putes, ipſe uideris, nec ætas, nec librorũ lectio, nec rerum experientia defuerit, apud me quidem rerũ nõ honeſtarũ, uel ſola conſultatio turpis eſt, ſi ſentẽtiã extorques, abſit à me non modo ſummũ, ſed (quoniã & in hac opinione Stoicus quã Peripateticus, & in omnibus Stoicus, multò quàm Epicureus eſſe malim) ne aliquid quidem bonum in diuitijs, aut in uoluptate reponere, commoda ſunt hæc, & adminicula uitæ mortalis, itaq; illud fortunæ, hoc corporis bonum uocant. Bonũ uerò quod quærimus in animo eſt nec corpori ſeruiens, nec fortunæ, cætera uocari bona fateor, ſed nõ eſſe contẽdo. Neue me forſan errore lapſum putes, inaduertẽter hoc dicere, nõ ſum neſcius quid de hac re Ariſtoteles, quid Epicurus ſentiat, ſed philoſophantium auctoritas non impedit iudicij libertatẽ. mihi illa Philoſophorũ diuinorũ, ueriorq; ſententia uidetur. Beatos eſſe nõ poſſe, qui bona diuidãt tripartito. Vnũ bonũ eſt, unũ quod fœlices faciat, ueſtra quidẽ nimis inops & emẽdicata fœlicitas eſt, ad quã, nõ modo forma corporis, & proſperior ualitudo, ſed diuitiæ etiã admittuntur, ſeu potius exiguntur, nimis furum inſidijs expoſita, nimis deniq; ſollicita ſemper ac trepida, quo nihil eſt à fœlicitate remotius. Nã illa Epicuri in uoluptate conſiſtens, nõ ſolũ nulla fœlicitas, ſed extrema miſeria eſt. quid enim homini miſerius, quàm bonũ bono pecudis, hoc eſt rationẽ ſenſib. ſubſtrauiſſe? ſed non'ne ego parum ſani capitis uidebor, qui inter tantas partes, ſuper lite tàm dubia iudex non electus acceſſerim. credat igitur, quisque quod credidit, durũ eſt enim ab inueteratis

opinionibus aucelli, extant de his Phōtum tractatus uarij, quorū uix nomina epistolæ clauderētur angustijs. extat integer Ciceronis liber, qui de Fine bonorū & malorū inscribitur, quem cum legeris, nescio an quicquā uel auribus uel ingenio relictū sit, quid requirendū putēt. sed quoniam à me, non quid uerum (id enim fortè abditum est) sed quid mihi uideretur postulasti, Breuirē omnē fine concludo: Noli iniquis cōsultorib. aurē prebere, neq; famam neq; salutē tuā diligunt, id tantùm cōsulunt, q uel sibi eligerēt, uel tibi gratum putāt, tu uerò nihil præter honestum cogitare, nihil in bonis numerare debes, at utile lucrum est, ita prorsus, si cum honestate coniunctū sit: alioquin nil noueris esse posse damnosius. Vulgatum est, quid de hoc ipso in Officialibus libris Cicero idem disputet, sed magnā pars legentium rerum negligens, solis uerbis inhiat & præcepta ultæ, iuditio aurium, quasi totidem fabellas amplectitur, tu memento illic, nō linguæ, sed animi negotium agi, hoc est nō Rhetoricos, sed Philosophicos esse sermones. Stet ante oculos id q Athenis olim Atticis uotū fuit, & Themistoclis consilium, & Aristidis interpretatio, & iuditium concionis, proinde quamuis uulgus irrideat, ac demum lege, emolumentum non aspernor, si nihil probri mixtum affert, si secus, nō aliter aurū quàm scopulū uitabo. Aurū enim, ut ait Plautus,

Multa multis sæpe suasit perperam.

Deniq; (ut eodem cum auctore concludam)

Non ego omnino lucrum omne esse utile homini existimo. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. VII.

Mediocritatem amplectendam.

QVamuis non sim nescius, quantò plus sub multorū, quàm sub unius imperio Romana res creuerit, multis tamen & magnis uiris uisum scio fœlicissimum Reipub. statum esse, sub uno eodemque iusto principe. ita pugnare simul auctoritas & experientia uidentur, sed maior est quæstio, quàm ut tàm breui sit explicanda literula. certè ut nostrarum rerum præsens status est, in hac animorum tàm implacata discordia, nulla prorsus apud nos dubitatio relinquitur, Monarchiam esse optimam relegendis reparandisque uiribus Italis, quas longus bellorum ciuilium sparsit. hæc ut (ego noui fateorque) regiam manum nostris morbis necessariam, sic te illud credere nō dubito, nullum me regē malle, quā hunc nostrum: cuius subditione uiuimus, adeò suauiter ac tranquillè, ut nec Pyrrhi humanitatem, nec fortunā Alexandri, nec Zeleuci iustitiā, nec, ut Romanis potius exēplis utar, Romuli ardorem, nec Numæ religionem, nec Tulli militiam, nec Anci magnificentiam, nec Tarquini habitum, nec Seruij prouidentiam requiramus. & profectò si regem à tyranno sola iustitia discernit, iste rex uerus est, quemlibet tyrannum uocent, uerissimi omnium tyranni, qui se Patres Patriæ dici uolunt, cum quibus nullus Phalaris, nullus Agathocles, nullus Dionysius, nullus denique Gaius aut Nero omniumque fœdissimus Heliogabalus, possit de impudicitia, feritate contendere. Sanè quoniam prudentis est, non tàm quid delectet, quàm quid expediat aduertere, inque hoc ipso non principia rerum, sed exitus contemplari, tibi cuius ille consilijs agitur, optimo consilio, cuius de prudentia & fide dubitari nusquàm sinis, tibi, inquā, amice, cuius animus meus notus est, hoc rusticū fortè sed fidele consilium dedisse uelim, ut suadeas sibi, fines suos satis patère, siue opes siue gloriam spectet. cupiditati nihil est satis, illa eum, non fallat promissis ingentibus, aurea mediocritas est in omni fortuna humana quidem fœlicitas, nullo sibi fine proposito progrediendi auida, & in infinitum tendens, ut solicitudinis plurimū, sic nihil solidi, nihil certi, nihil quieti habet. ideoq; semper mihi placuit Africani modestia iunioris, qui censor lustrale carmen, quo à dijs Romanæ fœlicitatis augmentum poscebatur, uelut nimiæ cupiditatis plenum, & ipsis importunum deis mutari, & ex illo nō aliud, quàm status, qui tunc erat stabilitatem solam iussit exposci. Sobriè quidem ac prudenter, si & mortalia consistere scirent, & ab omnipotenti Deo petitum esset, quod à dijs fallacibus petebatur. multa hic dici posse uideo, sed quid opus est uerbis? uides animum meum, quid cupiam, & quid metuam nosti, audio illum nouas res moliri, opto fœliciter, si pergit, sed malo desinat, tutior enim uia est. Oppone te oro principijs, ingere sibi illud abstinentissimi ducis, Romanos nō tàm

aurum habere, quàm imperare aurum habentibus, uoluisse. Id si de auro rectè dicitur, quod addi potest, quid de terris atque urbibus? item quę si de hostibus rectè dicitur, quid de amicis dices, quos non coacto, sed spontaneo modereris imperio? quorum non terris modo uel aurum, sed corpora, sed animos pleno iure possideas, cum honestius, tum tutius est, amicos habere quàm patrimonium amicorũ: & ubi uolentibus possis, stultũ est uelle nolentibus imperare Philosophorũ, quinpotius naturæ uox est. Nihil uiolentum diu turnũ. modestos regni fines, facile tueare, immensum imperium, difficile quæritur, difficilli mè custoditur. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. VIII.

Præterita & futura anxiè non curanda.

ABjiciamus oro si possumus, & tristem præteritorũ memoriã, & anxiam sollicitudinẽ futurorum, torquẽt enim de nihilo, & geminis uelut aculeis, uitæ nostræ requiẽ hinc inde perturbant. quid anhelamus? quid affligimur? nec transacta mutari possunt nec uenientia præuideri. quid Mathematicis opus, aduersus quos, non modo sanctorũ sed Philosophorũ & Poëtarũ, & omniũ uera sentientium, clamat auctoritas? & ut pluriũ philosophica prætereã, peruulgato Maronis testimonio:

Ignaræ uatum mentes quis ignorat? Scitum est illud Actij:

Nihil, inquit, credo auguribus aures uerbis ditant.
Alienas, suas ut auro locupletent domos.

Nec minus illud Pacuuij uetustissimi Poëtæ:

Nam quæ si uentura sunt præuideant, æquiperentur Ioui.

Nec tu Poëtã à Philosophia putes hac in re diuersum. sic enim ait Esaias: Anunciate quæ futura sunt in futurũ, & sciemus quia Dij estis uos. Fauorini igitur doctissimi uiri Ciceronianum, magna ex parte consiliũ, quo nos uterq; ab his omnib. præstigijs, at fallacis dehortatur, nõ admittẽdũ modo, sed ampliandũ censeo. aut enim promissores hi, qui uenturi noticiam pollicẽtur. aduersa falsò prænunciãt, & frustrà nos inani terrore compleuerint. aut uerè & ante tẽpus miseros fecerint, rursus aut læta uerè, & duplex est incõmodũ: fatigatio expectationis, qua nescio an ulla sit maior, & deliberatio gaudij cũ uenerit, siue ut ipse uocat præfloratio. quod quidẽ antequã ueniat sperãdo & mente præoccupãdo tã dudũ ferè cõsumptũ sit, aut fallo, & inanem profectò ridiculãq; lætitiam, certũ est, spei perditæ dolore mixtoq; simul pudore desinere. Audiẽdi ergo penitus nõ sunt, impossibilia quidẽ sibi, nobis etiã inutilia promittentes. quid uero quisq; sibi dixisse CHRISTVM putet, quod Amphitryoni uerò Iuppiter apud Plautum:

Bono animo es, adsum Amphitruo auxilio tibi & tuis.
Nihil est quod timeas, hariolos, truspices,
Mitte omneis, quæ futura & quæ facta eloquar.
Multo adeò melius quàm illi.

Non quidem, quia sum Iupiter (ut ait ille) sed quia sum Deus. Ille sanè multa nobis ad aurẽ cordis assiduè loquitur, quẽ si audire uoluerimus, facilè poterimus horũ circulatorũ promissa cõtẽnere. mors certa est, hora moris incerta, ut omnẽ horã uelut ultimã expectemus, hæc salutariter nosse satis est. Quæ igitur horũ impudẽtia, quæ nostra demẽtia, ut multa caligine obsiti, soliq; Deo cogniti, uenturi tẽporis denũciatione nos cruciẽt? est. unũ fateor, in hac tota uanitate mirabile, q; cũ in reliqs ualde ueridicus quisq;, uno insigni mendacio subeat mendacis infamiã, hic quantũuis mendax, una fortuita ueritate, ueridici famam consequitur. Miratur hoc Cicero alijs licet uerbis, in eo libro, quo exiguo in spatio diuinationem edificat euertitq;, Augustinus aũt. & sæpè aliter & in libro diuersarũ quæstionũ, maximè, aduersus eos loquens, qui nũc (ut ipse ait) appellantur Mathematici, uolẽtes actus nostros corporibus cœlestibus subdere, & nos uendere stellis, ipsumq; pretiũ quo uẽdunt, à nobis accipere, rationẽ affert. Cũ aũt multa uera, inquit, eos prædixisse dicatur, ideò fit, quia nõ tenent homines memoria, falsitatẽs erroresq; illorũ, sed nõ intenti, nisi in ea, quæ illorum responsis prouenerunt, ea quæ nõ prouenerint obliuiscuntur, & ea commemorãtur, quæ non arte illa (quæ nulla est) sed quadam obscura rerum sorte contingunt. quod si peritiæ illorum uolunt tribuere, dicant artificiosè diuinare, etiam mortuas membranas scriptas

quaslibet, de quibus plerunque pro uoluntate sors erit. quòd si non arte, de codicibus exit, sæpe uersus futura prænuncians, quid mirum, si etiam animo loquentis, non arte sed forte exit aliqua prædictio futurorum: hæc ultima quidem Augustini sunt, quæ hinc auctoritas hominis commendat, hinc fides. Horum uerò fallacijs omnibus, quid putas aliud uiam fecit nisi uulgaris inscitia & infinita cupiditas, ne dicam rabies, sciendi ea tantũ, quæ nec sciri possunt & scire non expedit: tu ergo genus hoc hominum temerarium & procax, ac tranquillæ uitæ contrarium fuge, ut quantum possibile est, breuissimum hoc tempus, sine superuacuis & inanibus curis agas. sic enim habeto, donec superstitionum pondus abieceris, beatã uitam poteris optare nõ assequi, cõtraria se uicissim trudunt, nunquam metus & & fœlicitas cohabitant. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. IX.

Ebrietatis incommoda.

TAceo quę aduersus ebrietatem copiosissimè dici possunt, quàm fœda, quàm periculosa, quã tristis ægritudo est, quantusque furor scienter obruere atque enecare ipsum anim do ioratione, quod singulare ac præcipuũ habet hominis natura, neque pedes, neque linguã, neque animum in potestate habere, tremulum caput, instabiles manus, stillantes oculos, grauem corporis odorem, & pridiani meri reliquias crastino insultantes. Taceo libidinis regnum, uirtutis exilium, uulgi fabulam ac risum, bonorum odium atque contemptum, mutationem repẽtinam, sileo & quamlibet doctorum instantiã, ac cuiuslibet ætatis infantiam, omnium iocis ac fraudibus omniumque ludibrio expositam, rimulas quoque mentis oppressæ ac futilis, & graui pondere fatiscentis. unde secreta effluunt, sæpe cum propria, sæpe cũ aliena pernitie, quæ multis, mortis & extremæ miseriæ causa fuit, luctum præterea & inane gaudium & contentiones & iurgia, & præcipitiũ, & incautos congressus inermium cũ armatis. hæc ut nota, inquam, & uulgata prætereo. Est Apulei Madaurẽsis liber, qui inscribit Floridorũ, ibi quid primus crater agat, quid secũdus, ac deinceps faceta narratione describitur, cuius sententiã non muto sed extendo. Nescio enim, cur aut quomodo plus hodie bibitur quàm olim. utinamque hic luxuriæ modus esset, quocũque te uertas fragiliores ad uirtutem, fortiores ad uitia facti sumus. secundum me igitur, primus crater pertinet ad sitim, secundus ad lætitiam, tertius ad uoluptatem, quartus ad ebrietatem, quintus ad iram, sextus ad litigium, septimus ad furorem, octauus ad somniũ, nonus ad morbũ. hæc illi Marco Bibulo, collegæ nõ Iul. Cæsaris, sed tuo, cuius assiduè cum uitijs lasciuiaque litigas, si profutura credideris, meis uerbis dicito, si forte sibi irreprehẽsibilis uidet, eo quòd nondũ ad ebrietatis extrema peruenerit, sciat plus esse è sobrietatis ac modestiæ fastigio, uel modicum descendisse, quàm ubi semel labi cœperis, in fundum excidere. gradatim subeunt uirtus & nequitia, nemo uel optimus uel pessimus fit repentè. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. X.

Ad bellum hortatur amicum.

FIdes silentium interrumpit, charitas loqui cogit, testor CHRISTVM, coactus ad scribendum uenio, quæ si eodem animo lecta fuerint, quo scribuntur, poterunt & mihi apud te beniuolentiam augere, & tibi gloriam apud gentes. quoniam enim non dissimulare possum, si non falsum amicitiæ nomen gero, quin te magnis periculis circumuentum, uel dormientem excitem, uel commonefaciam uigilantem: uides quàm graue bellum inter Gallũ Britannũque reges oritur, nulla proculdubiò tãta res, ab auorũ nostrorũ tẽporib. certè nec ab atauis, proauorum in Europæ finibus apparuit, aut tàm latus gloriæ campus, fortibus uiris oblatus est. cuncti reges ac populi suspensi, ad tantæ contentionis euentum, præcipuè qui ab alpibus Italiæ ad occeanum incolunt, quos ingens uicini tumultus excitat fragor, in armis sunt, tu solus tanto sub turbine dormis, te quidem Virgiliana premit increpatio, & tibi cœlo missus nuncius exclamat:

Potes hoc sub casu ducere somnos?
Nec quæ circumstent te deinde pericula cernis?

Profectò si nihil aliud quã pudor obstreperet, debebas celerius expergisci, qua enim frõte, quo

te, quo animo cæteris ad æſtiuum ſolem, ſub galea & umbone degentibus, tu procul ab agmine uirorũ, fœmineaq́; circumſtipatus acie, conquiſitis paſtus epulis & molli ueſte contectus, umbra torpes & ocio? homo olim (ut putabam) auidus honoris & gloriæ, homo potens & nobilis, homo iuuenis & robuſtus, quid oro te impedit. Munditias amas, te fugis labores, ſed audi fortiſsimi uiri uerbum à Saluſtio relatum: Munditias mulieribus, laborem uiris conuenire, ſitim metuis, & calles arenoſos & ſerpẽtes ſub leone terribiles? ſed alterius, & ſi minus bellicoſi, nõ minus fortis uiri dictum accipe: Serpẽs, ſitis, ardor arenæ, dulcia uirtuti, gaudet patientia duris. at mortem gladioſq́; formidas? ſed & hic uerbum illud occurrat alterius uiri fortis:

Mors ultima pœna eſt
Nec metuenda uiris.

Non plus inquam metuenda quàm ſomnus aut requies, quid enim inter mortis & originis diem refert? immò uero largiter, ille nos humanæ uitæ laboribus inuoluit, hic liberat, hinc ille mos, ex intimis philoſophiæ penetralibus eductus, in ſuorum ortu lugentiũ atq; in morte gaudentium. Sed ne ab opinionibus uulgarium recedamus, à quibus tamen, ſi ad ſalutem pergimus, q̃ longiſsimè recedẽdum eſt, detur timendã eſſe mortem, & illud uulgatiſsimum Ariſtotelis audiatur: Mortem eſſe ultimum terribiliũ, qui & ipſe quoque conſulto, non maximũ dicere, uoluit ſed extremum. ſed eſto, ſit maximum, putas ne illam ideò uitare, quia bello abſtines aut mari? notum & illud alterius Poetæ:

Fruſtrà cruento Marte carebimus
Fractisq́; rauci fluctibus hadriæ. Fruſtrà per autumnos nocentem,
Corporibus metuemus auſtrum.

Quamlibet exactam curam noſtri corporis habentibus, moriendũ eſt, ſed prolatãdæ mortis ſtudium, ſolet eſſe mortalibus fateor, & excuſationem publicæ imbecillitatis agnoſco. primum, oro te, quantula iſta dilatio eſt, deinde quot, & quam duris caſibus expoſita, quã multis uixiſſe nocuit, & uitæ gloriam imminuit mors dilata? quotidianis exemplis abundamus, ſed reuerentius antiqua commemoro, noſtra quoque libentius quàm externa. ſi paulò minus Tullus Hoſtilius uixiſſet, ictus fulmine non fuiſſet, paucos annos detrahe Tarquinio, rex mortuus erat, ille non exul. Appio Claudio uita longior cæcitatem, Mario carcerem & degenerem fugam, latibulum limoſæ paludis attulit. quid Pompeio Magno clarius, niſi ſplendorem tanti nominis, uitæ diuturnitas, & quæ illam ſecuta eſt mortis indignitas obſcuraſſet? quid de duobus Africanis dicam, quantò melius putas, alter ante mœnia Carthaginis, alter ante portas Numantiæ periſſet? non primus ingratam patriam exilio indigno & famoſo epigrammate ſecundus inultæ mortis iniuria condemnaſſet? ipſe Cæſ. Auguſtus, quem ex omnibus fœliciſsimum iudicares, quãto fœlicior moreretur, priuſquàm filiæ iam ſeneſcentis adulteria & quas execrari ſolitũ accepimus, uomicas ſuas inciperet numerare? omitto Regulũ Catonẽ, & reliquos, quos nobilis mors illuſtrat, quamuis in Catone diuerſum à noſtris ſentire cogar. de Cicerone loquor & Seneca: Nolo ante ciuile bellum obierit, ne conſtantiæ ſuæ, teſtes fide digniſsimi detrahantur, labor ac diſcrimen miror intrepidum, miror colluctantem anguibus, miror arenis Libycis oberrantem, laudo animi robur, contumaciã, laudo libertatem, acceiſitam mortẽ deſperationẽq; non laudo. ne autem me forſan extrema putes exempla negligere. clarior Pyrrhus, clarior Hannibal moriturus erat, ſi ſepulchrum ambobus Italicum contigiſſet, infauſtus utriq; reditus in patriam fuit. clarior Cyrillus ſi ante moreretur, quàm Scythicos fines, clarior Brẽnus ueſter, ſi prius quàm Delphicum limen attigeret, quid ueneniũ Mithridatis? quid uarietatẽ Alcibiadis? quid Themiſtoclis exilium? quid Ariſtidis catenas? quid incendium Crœſi loquar? raro uita longior, cox quæuã fœlicitatẽ habet, quæ ubi occidit, nõ ſufficit infœlicem eſſe, niſi præſens calamitas tranſactæ fœlicitatis memoria, recrudeſcat. Etſi nihil nobis accidat uiuendo, tamen multa ſpectare cogimur in noſtris, quæ nos beatos eſſe non ſinat. fœlix hinc abiſſet Priamus, fœlix Pileus, fœlix Neſtor, ſi filios præceſsiſſent. & ut alterius ge

generis exempla non desint, non Socratem uenenatus calix, non Euripidem canes, non Demosthenem ac Ciceronē gladij consumerent, non obliuio Messalam, non Plotinum lepra peruaderet, si opportuna mors, instantes miserias præuertisset. exemplorū uerò iā satis est, in re præsertim non ambigua. Vides igitur ut longioris uitæ cupiditas cæca est, bona mors optāda est, in qua falli neminem posse constat, neminē pœnitere, sed quoniam usus obtinuit, nocitura passim, & in caput nostrum recasura cōcupiscere, liceat optare cum populo, an tamen ignauiæ semita speras ad optatum, prouehi? Largè quidem falleris quàm multos sopor immodicus oppressit, quos labor & uigiliæ præseruassent, quàm multos uel necauit crapula, uel suffocauit ebrietas, q ieiunio salui forēt. uulgatū est, Plures cœnam occidere quàm gladiū. quocunq; ciborum genere nutritos, quocūq; terrarū angulo latitātes, mors inueniet, & tributū suū inexorabilis repetet, exiget, extorquebit, frustrà tergiuersamur, si ad mortē non ierimus, illa nos sequitur. cogita ergo, quid honestius, quid uiro dignius, an delitescere, & fugere quod euitare nequeas, an occurrere uenienti, et offerre quod debeas, atq; ultrò fortunam sequi, ne si restiteris ui traharis? ò miserāda breuissimæ suauitas moræ, quisquā ne usq; adeò uiuēdi cupidus, ut nō statim mori malit, quàm unius anni spatio, uitā cū dedecore prorogare, præteritorū omniū annorū decora corrūpens? quāto erit obscœnius, metu mortis indecorū aliqd agere, ubi ne dicā anni unius, sed nec diei totius certitudo promittitur & quod ipse tecū cogitas. Item nisi mortis adire periculum timerem. tunc utrūq; dici posset, si sine periculo maneres, nunc autem non'ne uel repentina febricula, uel pestis alia (est enim multiformis humanorum casuum & mira uarietas) uitam tibi, quā regi tuo negas fortassis eripiet? Quæ cum ita sint, hortor atq; obsecro, ut iam tandē caput attollēs circūspicias, uidebis immensam molē, tantis regū & populorū apparatibus nutantem ruiturāq;, quo eam fortunæ uis impulerit, non est dissimulationi locus. Hostes tui uigilant, & regē iugi obsequio circūstant, cui si uictoria cesserit somnū tuū, in tāto nūc eius discrimine contēplāti, & præter hoc, ab olim tibi, si nescis infesto, qd illum animi habiturū reris? sin aliter successerit (omnia enim rotat ad libitum fortuna) an forsan, tibi ex præsenti ocio securitatem, in illo ardore uictoriæ partam speras? tu uero nō quia uolueris, sed quia timueris, cessasse uideberis, teq; cōmunis ruina, cū uniuersitate pariter inuoluet. crede mihi, pars utraq; spectatorē te certaminis uocabit, paratū ad fortunæ nutū, atq; ad uictoris arbitriū circūuolui: ita nusquā fauor, undiq; periculū. Meminisse profuerit, Metij ducis Albanorū, qui quadrigis in diuersum actis, ab Hostilio Romanorū rege discerptus est, quod inter armatas acies, se medium præbuisset. expergiscere oro, uelociter, & dum adhuc tempus est, neglectum hactenus ad officium redi, mundo enim tremente dormire, nescio quid morti similiùs quàm sopiri est. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XI.

Vim amoris ingentem esse.

MAgna prorsus amoris, & mira potentia est, qui tàm ualidè tamq; tenaciter, inuisibili quidē, sed haud quaquā insensibili nexu, minima nectit immēsis, & quorum nulla paritas, pari regit imperio. quid ni, aūt hoc iuris habeat, in animis hominum sensu & ratione uigentibus, qui certis fœderibus, surda & aduersa inuicem elementa conglutinat. non flammis aër, non terra fluctibus hæreret, non ripas fluuij, non æquor littora, non semitas suas astra cognoscerent, nisi omnipotens, & (ut eum uocant)

Sacer orbis amor,

uniuersa cōnecteret. qui cœlū igitur ac terras æquo iure moderatur, is inter humilitatēme am, & tuā altitudinē, nō discernit, habet hoc ille præcipuū, æquare nouit inæqualia, amātēq; fideliter uix patitur nō amari. Sēsit olim claritas tua, nullis qdē meorū actuū argumētis, sed solo (ut dici solet mētis augurio (habēt enim & suos oculos animi, qbus sese mutuo superatis corporeis uelaminib. intuētur) sensisti, inquā, uir clarissime, quæ'nā erga tuū nomen deuotio mea sit, ut amāti uicē referas, amor cogit, id cū sæpe multis indicijs, tū ex duab. nuper epistolis tuis, quas mihi Ioānes Aretinus Cācellarius tu' ostēdit, iucundissimè recognoui, in quibus

in quibus, mirum dictû, cum pro tot illum, tantisq́ rebus, huc miseris, non de Romanæ cu ræ statu, quo nihil hac tempestate deformius, nihil incredibilius, non de maiorum fortunis amicorum, non de ipsis rerum tuarum successibus, postremò, nihil omnino nisi de me meisq́ rebus interrogas, atq; illum increpitas, quod curiosius in reliquis, id unũ quod singulariter, præq; omnibus nosse desideras tacuisset. Ac ne quis te fortuito locutũ putet, bis idẽ per literas questus es. Mitto alias ijs fortasse mirabilia, qui nescirent quã familiariter olim cunctorũ dominus Augustus Cæsar, Virgilium ciuẽ tuũ rusticanæ originis, sed mini mè rusticani uirum ingenij dilexit, & Horatiũ Libertinũ patre, sed ingenuũ stilo, quiq; prin cipis illius, ad eosdẽ humiles amicos, uelut ex æquo missas, et sæpe dulcibus blanditijs refer tas epistolas non legissent. quorum recordatio, quantum miraculo adimit, tantum adijcit lætitiæ, dum talibus exemplis, me misceri sentio, tantæq́ laudis mihi aditum aperiri, quoniam ut alter ex his Cæsareis amicis, ait:

Principibus placuisse uiris, non ultima laus est.

Enimuero nouum hic miraculum emergit, ut enim multa illis, sic mihi, fateor, nihil est quo placere debeam: quomodo enim sperem alijs placiturum, qui mihi ipse non placeo? Fortunatam sanè dicimus uxorẽ, non quæ formosa est, sed quæ uiro suo uidetur. fortunatũ ser uũ, nõ cuius est opera nobilior, sed in quẽ amor domini propẽsior. sic ego quisqs uerè sim, si tibi aliqd uideor, opinione tua me fœlicẽ dixerim. & si nihil habeo, quo placere merear, tamẽ si placeo satis est. Agerẽ gratias tibi, nisi humanitatẽ tuam, uerbis meis æquari posse diffiderem, in his quidem, quæ loquentis ingenium excedunt, tacere consultius. Vale.

Fran. Petrarcha Marco suo, S. XII.

Diuinus Amor commendatur.

ANimum tuum, quàm uisibilis fuit optime Vir, aperte satis in literis ostendisti, neque enim loqui taliter quisquam potest, nisi qui taliter est affectus, sentio aculeos styli, magnus tibi amor uerba dictauit, occurroq́ auide, & pulsanti amicitiæ meæ fores lætus aperio. quid loquor, aperio quæ tibi suauissime postulanti, iam ante quadriennium patuerũt: agnosco Marcum meũ, amplectorque cum gaudio, in his literis tuis, ad me longo (ut ita dixerim) silẽtij postliminio redeuntẽ, & nunc illius floridæ indolis tuæ fructus uberrimos, grauissimosq́ pcipio. semp eqdẽ speraui, ut tãtus de tali adolescẽte uir fieres. Sed id fateor, tam citò fieri posse non credidi, præuenit spem meã præcox eoq; gratior uirtus tua. Cæterũ & ardentissimi propositi tui memini; quod mihi non paucis olim uerbis, in ipso amicitiæ nostræ primordio, fidentissimè reuelasti, idq́ nunc uel mutatũ, uel (quod magis auguror) dilatum esse non doleo, modò mihi illud exhibeas, quod optimo principio pollicitus es, ut in omni fortuna Deum ames, illi inhæreas, illum colas, atq; ad illum totius animi intentio ne suspires, non impossibilem tibi legem statuo, quam te ire iubeo, trita est uia, quàm mul ti uiri clarissimi, magna cum gloria, per Reip. tempestates, ad heremetici portus silentium peruenerunt, q̃multi etiã procul inde iactis anchoris, nauigationem uitæ præsentis fœlicissime compleuerũt. nouit figmẽtum nostrũ figulus ille sidereus, Scit quid nobis expediat, & animæ nostræ sæpe inenarrabilibus modis, quibus se tramitib. aditi uelut insinuat. Tu igitur ne desperes, quasi deuiũ, & (ut Pythagorici uocant) læuũ iter ingressus sis, aut quasi tuorum cura ciuium, quàm geris, diuinæ quàm petis gratiæ, sit aduersa, perge, age, ne titubes, ne subsistas; ne saluti tuæ desis, aderit ille, qui tempus tuum; quod quale dispo sueras, nondum uenit, præuidit infallibiliter ab æterno. Nec est quo te interim inutiliter natum putes, si patriam tuam, his præsertim temporibus tui egentem, que (ut Plato uult) ortus tui partem sibi iure suo uendicat, ope consilioque adiuuas. Notum est apud Ciceronem cœleste illud Africani mei dictum: Omnibus qui patriam conseruauerint, auxerint, adiuuerint, certũ esse in cœlo definitum locum, ubi beati æuo sempiterno fruantur. & quod sequitur. Nihil enim est, inquit, principi illi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem fiat in terris acceptius, quàm consilia cœtusq́ hominum iure socia ti. quæ ciuitates appellantur. Sanè cum exoptatum tibi amice tempus aduenerit, ut te ipsum humo tollere, non tantũ ut Marco uel Ennius, sed ut Ambrosius uel Arsenius pos

sis, alis ad uolatum ualidis, facies tandem ex ipsa, quod animo iampridē facies, eodem adiu tore, qui inspirator fuit, & facies ut spero, securius ætate integra, maturoq; consilio, quàm si id inconsulto repētinoq; impetu iuueniliter attēptasses. Sicut enim per terras latrūculis uacuā, atq; purgata per planum, ac solidū callē, sub tranquilla cœli tēperie, tutū uiatori iter est, sic sedatis passionibus, firmatoq; proposito, & primæuæ insolentiæ timore cōpresso, p modestiores atq; sereniores ætatis annos, tutissime pergitur ad salutem, quamuis nulla ætas repulsa, nullū (ut dixi) genus hominū, eorūq; in aliqua honesta exercitatione uersantur, ab hoc tramite sit exclusum cōstetq; iuxta Plotini sententiā, nō purgatorijs modo, purgatiq; iā animi sed politicis quoq; uirtutibus beatū fieri. ut enim aliquid more nostrorū loquar, actuosa Marthæ sollicitudo, nō spernitur, quāuis sublimior cōtēplatio sit Mariæ. Habes ergo carissime, quantū inter huius tēporis angustias licuit. unū de postulatis tuis q; fuit, ut tibi, p informatione uitæ aliqd scriberē. habes hoc inquā, pro unius ante lucanæ uigiliæ spatio, breue quidem, sed in se (ut arbitror) absolutum. si illud addidero, compēdiosam semitam, ad uirtutē uisam esse Philosophis, ut tales effici studeamus, quales cupimus apparere & illud, quo nihil reor efficatius, quoniā ut eiusdē placet, tota doctorū hominū uita, nō nisi cōmentatio mortis est. Hactenus hæc, q; nō ut te docerē, sed ut admonerē, ac memoriā excitē dicta sunt. reliquū erat, ut te memori animo cōmendatū haberē. iuuat enim uerbis etiam tuis uti (id uerò iamdudū factū esse cōfidito. Ex quo, te primū uidi, imaginē tuā ex adamante purissimo, imis præcordijs indebiliter affixi, quā nulla reuellet dies, nullus locus excutiet extremū est, ut & uirtuti & fortunæ tuæ graculer, quibus tanti principis affinitatē ac beniuolentiam meruisti, & pro charitate huic impensa, seniculo grates agamus. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. XIII.

Aranea & podagræ apologus.

ANilem tibi fabellā, sed ex re (ut Flaccus ait) garrio, Aranea iter agēs, forte obuiā habuit podagram. & quo, inqt, tā mœsta proficisceris? rusticū ait illa, & hirsutū hospitē nacta erā, qui me fame ac labore perpetuo cruciabat, qui cū à mane ad uesperā, me inter glebas & saxa renuisset, uix serū pulueruletā atque inopem domū repetebamus, miseri. nunquā integris calceis, nunquā sine fasce grauissimo, i lic infœlicem diem, nox haud quaquā fœlicior sequebatur, tristi quidē ille me cœna, mucidi ac lapidosi panis, ueteribus fragmētis allioq; & praeduris oleribus solabatur, aceto turbidam superinfundens aquam. Saturnaliū dies erat, quotiēs caseus sardus accesserat sic exceptā, agresti demū, & ipsius agelli duritiā superante grabatulo componebat. ad aurorā inde cosurgens, rursus in cāpū & ad inuisum cogebat opus, sic diē dies urgebat, nulla interim qes, nulla spes quietis. Festo enim die, aut domini lauabat oues, aut riuo uiam pparabat, aut sepem nouallbus prætēdebat, immortale malū, & domū meis moribus aduersam, perosa diffugio. his auditis Aranea. Heu, inquit, quā diuersa cōditio mea est. Hospitē habui effœminatū & mollē, apud quē non summum modò, sed solū bonum uoluptas erat, raro pedē domo efferebat, cœnam ad aurorā, prandiū trahebat ad uesperam, reliquum somnus habebat, purpureis accersitus stratis, quod conuiuijs luxuriæq; superfuerat quieti datum. Conquisitæ intus epulæ peregrinæ, species odorū, Bacchus alienigena uasa aurea, gemmata pocula, serico uestitus, paries, ostro tellus instrata. hæc inter sollicita, semper familiariū turba discurrens, locis omnibus aderat, nulla domus pars neglecta, nullus angulus inaccessus, dum uerritur solum scopis, dum de laqueatis trabib. puluis excutitur, uix usquā artificij mei telas sinebat ordiri, & quo nihil est tristius, si cœpissem, primo rerū apparatu, spem caducam, & labores meos irritos uidebam. agebar infœlix, præceps eijciebar, quærebā latebras, nullæ erant, solidus niueo murus ex marmore, nulla mihi miseræ diuersoria relinquebat. Fugi igitur à facie persequētis, ubi uis quietum exiliū, domesticis sine fine laboribus prælatura. hæc cum illa dixisset, respondit altera: Heu quàmmulta sunt bona, quæ uel nesciendo uel negligendo perduntur, ignorantia cæcitas mentis est, negligentia torpor est animi. aperire oculos oportet, & quæ salutaria sese offerunt non differre. Ecce nunc ex his quæ dixi, quæque audio, cum pessimè sic

nobis

nobis erit optimé, si permutemus hospitia, tuus mihi, tibi meus hospes aptissimus fuerit. Placuit consilium, mutant domos, & ex illo obtinuit, ut podagra inter delitias, & in palatijs diuitum, aranea in squalore & pauperum tugurijs habitaret. Domum tuam amice podagram subintrasse audio, Miror, non putabam illi locum esse in domo tàm sobria, uereorq; ne quid ibi sui iuris inuenerit, quod si uerum est, nō malum magis, quàm mali causam horreo. Malo iam hospitem habeas arenam, principijs resistendū est, nulla melius resistitē ope, quā uigilijs, labore, ieiunio. uidi ego puer iuuenē podagricū, eūdem senem podagra liberum reuidi. quæsiui causam, nullā mihi aliam reddidit, quā quod se uino penitus abdicasset. refert Cicero, & post Ciceronē alij, quosdam diuites podagra inutiles, cum pauperes facti essent sanitati redditos. Non audeo iubere ut sis pauper, quāuis iubere non sit necesse si sapis, inter cætera professus es (ut audio) spōtaneam paupertatem. an mentior? certè intra religiosum limen, & præsertim intra cellulā mendicantis, nullus diuitijs locus est. opulentia enim & mēdicitas non habitant simul. Si paupertas excluditur, uereor ne non tàm aurum, quàm quod ait Apostolus: Thesaurizes iram in die iræ. de hoc tamen ipse uideris, qui fœderum quæ cum CHRISTO habes optimè meministi. Si oblitus es, relege pactorum Chirographum, inuenies quid tu illi promiseris, quid ille tibi. Ego, inquam, non iubeo ut pauper sis, non quia uel tibi non expedit, uel me non decet, & amplecti fidele consilium & dare, sed quia piget uerba profundere & incassum loqui. uideo enim ipsum paupertatis nomē horrendū & infame: q; licet amplexus sis, deponere spōte nō potes, illud saltem cōsulo, uiuas ut pauper. Hæc est illa q̄ à Philosophis frugalitas dicit̄, uoluntaria paupertas. hanc tibi suadeo, hanc tibi unā uiam corporeæ salutis ostendo, alter tibi adsum Hippocrates, amarū fortè, sed salubre pharmacū offertur. Si uis sanus esse, uiue ut pauper. Latens aurum in arcula, animo tātùm nocet, uictus delicatior & animo nocet & corpori, proinde si pellere uis podagram, pelle delitias. Si malum omne uis pellere, pelle diuitias. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XIIII.

Pecuniæ & paupertatis collatio.

Regum ceruicibus impositum pecuniæ iugum, liberrima indignatione reijcio, non sinam (si Deo placet) metallis seruire animū, ad maiora dispositum. illa igitur quoniam præesse prohibeo, subesse non patitur, & quem seruū habere non potest, dominum dedignatur. Minus loquor. Supbior est quā dixi, nec me dominū uult habere nec comitē. recusat imperiū, amicitiā nō admittit, frāgit uectes, soluit nodos, spernit arculæ meæ seram: dū clausisse illam uideor, nescio quibus rimulis inuisa dilabit̄, id sanè mihi ut sæpè molestū sic gloriosum semper existimo, dum circūspicio quibus illa mācipijs & quorū soleat hospitio delectari. His ita se habentib. ignosces, si (q; multò mihi quā tibi grauius est) præsentē indigentiam tuam pecuniaria ope non releuo. At ne nihil putes te scribēdo profecisse, scito copiā pignorū optimorū paratā tibi, apud me, quàm ut ad te perferre nūcius tuus, nulla sibi persuaderi quiuit ingenio, iube illū ad me, sed exorabilē reuerti, alioquin meus ad te ueniet, & si uulnus nostrū nulli nisi Medico reuelatū uelim. Præterea his illud addiderim, ludicrè potius quā iucūdè literis utrinq; cōsultū. Mihi enim cōditionis meæ solamē additū, non in angustijs te comite delecter, sed quod in me indignari non sit, fas quod commune mecum habeat, tantus uir, tibi uerò laborem excusationis ademptum, nisi enim tu præoccupasses, iam calamus erat in manibus. at ne quid nostrarum rerum fœneratoris auarum tamen attingeret, interpellare decreueram, ut tu necessitatibus meis accurreres, quid uis dicam uberrimum Philosophiæ locum copiosissimam q; materiam non ignoro, ubi cōtra tela fortunæ, in quibus non ultima est paupertas, armantur animi, quæ licet in nostris finibus non habitet, quia tamen, ut eleganter ait Faccus:

Curtæ n- scio quid semper abest rei:

Et hic quoq; multa, non tantum nobis, sed in commune salubria dici possunt, quæ sciens sileo, ne publicum sequar morem, pro rebus uerba præstantium, facilis amicitia est, prope tito auxilio consilium dare. Certè ego in his casibus, qui domi meæ crebri sunt, essentq;

rarissimi, nisi me rei familiaris incuriosum, cura generosior effecisset, cum multa remediorum genera, uel ipse mihi conficiã, uel à doctoribus cõfecta reperiam. Tum illud in primis efficacissimũ experior, quod licet omnis fortuna suas habeat molestias, sitq; uerissimum quod ueritatis inquisitoribus uisum est, omnem uitam etiam, quæ fœlicissima uideatur esse tormentum, molestissimus tamen & occupatissimus, & si profundius inspicias. Vere miserrimus est diuitum status, cõtra autem, dura quidem, sed tutissima & expeditissima est paupertas, Mediocritas optima, & inter rarissima Dei dona, hanc nobis cõtigisse gratulor. si quid interdum deest, accidit ut unico defectu, multorum nos munerũ suorum liberalitas cœlestis admoneat, & breui gustu amaritudinis, prosperitatem nostra nobis efficiat dulciorem. qui si multa, qui si omnia deessent, hoc animo tamen sum, ut fœlicius rear laudabiliter egere, quàm turpiter abundare, nec nosse ueram opulentiã, eos qui honestè mendicitati, inhonestas diuitias anteponunt. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XV.

De amicitia ineunda.

STudeto bonis omnib. esse charissimum, neq; uerendũ est, ne nimios habeas amicos, aut nimiũ tibi negotij obijciã, ita dico, si omnes bonos amicos tibi feceris pauci erunt.

Rari quippe boni, numero uix sunt totidem quot,
Thebarum portæ uel diuitis ostia Nili.

Quis inquis, hic loquitur? quid refert si dictũ probas, quid quæris auctorẽ? Omne uerum (ut ait Aug.) à ueritate uerum est, ego hæc loquor, an fortè tu negas, loquitur experientia, quæ mentiri non solet, loquitur ueritas quæ mentiri non potest, qui si mortalem poscis auctorem, loquitur hæc, peritissimus rerum talium. Iuuenalis, quique profundissimè mores hominum nouit. si sibi non credis, audi alium, cuius ore loquitur, qui non modo nouit, sed & creauit homines. is ergo quid ait? Non est qui faciat bonum, non est usq; ad unũ. Poëta paucos, Propheta nullum, & secundum suum sensum uterq; uerissimè. tu uerò (quoniam desperandum non est) aliquos bonos reperiri posse arbitrare, ne cum de omnibus desperare cœperimus, de nobis etiam necessario desperemus. cogita quosdam, nõ modo bonos esse, sed optimos, & pro concordia harum discordantium sententiarum Flaccum, uel ut arbitrare pronunciantem audi:

Nam uitijs nemo sine nascitur:
Optimus ille est qui minimis urgetur.

Sic est profectò, Stoici licet obstrepant, qui omnem morbum ex animis se radicitus auulsuros spondent, præclarissimi Medicorum, modo quod pollicentur implerent, sed in uita hominum, de qua nobis amicitiæ deligendæ sunt, experimento compertum est, nullum animum quantalibet serenitate tranquillum, leuibus saltem interdum perturbationibus non moueri, quibusdam humanarum turbinibus agitari. cæterum sicut armata nauis, in alto fluctuabitur non succumbet, eaque ut nauis, sic animi præcipua laus erit, Ita fit (quod Stoicis non placet) ut in hac uita, cui nihil scimus inesse perfectum, sanitatis locum teneat, leuis at medicabilis ægritudo. igitur ut ad rem oratio reuertatur, ex hoc genere hominum, non quorum nulla sint uitia, sed quorum uitia uirtutibus cedant (quod ipsum noueris esse rarissimum) amicos tibi, quibus potes artibus efficito, poteris autem nullis melius, quàm imitatione morum ac similitudine studiorum. cõtra autem malis, quorum, innumerabilis multitudo est, nec amicus esto, nec hostis, certè nec cognitus. Vultum tuum aspiciant, animum ignorent, sequere illius consilium qui monet, ut intus omnia dissimilia sint. frons populo nostra cõueniat, putent illi te agere q; uulgò agit, tu uerò tuũ aliud negotiũ, & aliquid semper tecũ maius agito. sic enim maximè inter mũdi discrimina securus euades, paucis charus, multis ignotus, odiosus nemini. Neue me hodie, de nihilo Philosophatũ putes, audio te aduersus im, pbos, ingẽs bellũ & inexorabilẽ simultatẽ suscepisse, quos an corrigere, an delere cogites, incertum est, utrobiq; enim par impossibilitas, nisi q; aliquanto facilius arbitror deleri posse quã corrigi: Generosæ indignationis aculeos laudo, cer

do, certamen irritum & studium inane non laudo, si enim laborem superuacuum declinare consilium est, quid de eo labore censeas, cuius unicus fructus est odium; caue itaq; receptui obsecro. alioquin scito multis tibi legionibus opus esse. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XVI.

Aduersis non succumbendum.

O Quàm multa nunc ad literas tuas dici possunt, sed nec mihi ocium, nec tibi uerborum auxilio est opus, aliud cogito remedij genus, magna est enim fortunæ uis, neq; minor celeritas. Interim sanè omnium, quæ uel ex libris uel è media uita hominum occurrunt, quæ sunt multa & uaria hæc summa est. dura sunt fateor, & grauia & inamœna, quæ pateris, unum est difficilium leuamen, patiẽtia, si humana despicias, si te non ad delitias, sed ad laborem in hanc uitæ palestram descendisse memineris. si magno nisu aduersa sustuleris, memor in prælio militem, in tempestate nautam, in rebus malis, bonum animum probari. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XVII.

De temporis iniquitate.

EGo uerò absit, ut dissuadeam, petitioni haud iniustè morẽ gerere, sed illud moneo, ut in fronte oculos habeas, quos ego hactenus in tergo habui. nil iucundius, nil dulcius, quàm benemeritum & egentem auxilij compotire, contra autem inexperto, ingrati uitio nil tristius. Magnæ quidem est, non solum prudentiæ, sed fortunæ: inter tot pectorum latibula, putos animos, furatosq; discernere, & quanti quisq; sit, prius quàm experiaris agnoscere, cuius honestæ preces, ac miserabiles lachrymæ, cuius ficta necessitas, simulatæq; blãditiæ. magnæ parti hominum illud inest, ut ad impetranda quæ cupiunt memores, atque solliciti, ad referendam gratiam segnes obliuiosiq; sint. Tanta & tàm repentina mutatio, inuadit animos, ut quem precantem mane uideris, serò uoti compotem non agnoscas. De his in Ecclesiastico: Donec accipiant, inquit, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant uocem suam, & in tempore redditionis postulabit tempus, & loquitur uerba tædij & murmurationum. nosti cætera. At quoniam inter ingratos uiuitur, non ideò desinendum. alioquin uirtus, uitio uicta uidebitur. sed aliquantò cautius agendum reor. Tu Vale & quicquid acturus es, dum mutandi tempus est cogita, post enim deliberatio serò est.

Fran. Petrarcha Gerardo fratri, S. XVIII.

Scripta Veterum indaganda esse.

QVod sæpè olim uel obliuio uel torpor abstulit attingã, frater, si gloriari licet, apud te gloriabor, in illo, in quo solo gloriari tutum est. Iam ex omnibus humanarũ cupiditatum ardoribus, & si non in totũ, magna tamen ex parte, diuina me pietas eripuit. E cœlo enim est, seu id mihi naturæ bonitas, seu dies præstiterit, multa quidem uidendo, multũq; cogitãdo, intelligere tandẽ cœpi, quanti sint studia hæc, quib. mortale genus exæstuat. Ne tamẽ ab omnib. hominũ piaculis immunẽ putes, una inexplebilis cupiditas, me tenet, quã frenare hactenus nec potui, certè nec uolui, mihi enim interblandior, honestarũ rerũ, non inhonestam esse cupidinem. expectas audire morbi genus, libris satiari nequeo, & habeo plures fortè quàm oportet. sed sicut in cæteris rebus, sic in libris accidit, quærendi successus auaritiæ calcar est, quinimmò singulare quiddam in libris est. Aurum, argentũ, gemme, purpurea uestis, marmorea domus, cultus ager, pictæ tabulæ, phaleratus sonipes, cæteraq; id genus, mutã habet & superficiariã uoluptatẽ, libri medullitus delectãt, colloquunt, cõsulunt, & uiua quadam nobis, atq; arguta familiaritate iungũtur. Neq; solũ sese lectoribus quisq; suis insinuat, sed & aliorum nomen ingerit, & alter alterius desiderium facit. at ne res egeat exemplo. Marcum mihi Varronem, charũ & amabilem, Ciceronis Academicus fecit, Ennij nomen, in Officiorum libris audiui primum, Terentij amorem, ex Tusculanarum quæstionũ lectione cõcepi, Catonis origines, & Xenophontis œconomicum,

ex libro

ex libro de Senectute cognoui. eũdemq; à Cicerone trãslatũ, in iisdem Officialibus libris edidici, sic & Platonis Timeus, Solonis mihi commendauit ingenium, & Platonicũ Phedonem mors Catonis, & Ptolemæi regis interdictum, Cyrenaicum Hegesiam: & de Ciceronis epistolis. Senecæ prius quã oculis credidi meis, & Senecæ cõtra superstitiones librũ, ut quærere inciperẽ, Augustinus admonuit, & Apollonij Argonautica Seruius ostẽdit, & Reip. libros cum multi, tum præcipuè Lactantius optabiles reddidit, & Romanam Plinij Tranquillus historiam, & Aulus Gellius eloquẽtiam Fauorini, itemq; Annei Flori florentissima breuitas, ad inquirendas Titi Liuij reliquias animauit, ut notissima & uulgatissima illa prætercam, quæ teste non egent, & tamen cum accesserit testis illustrior altius in animum descendunt, qualis est in declamationibus Senecæ, laudatus ille Ciceronianæ facundiæ principatus, ingenijq; singulare præconium, & illud in Saturnalibus multiforme Maronis eloquium, ab Eusebio demonstratum, & illud Statij Pampinij Poëtæ reuerens, submissumq; testimonium de Virgiliana Aeneide, cuius longè sequenda & adorãda uestigia Thebaidem suam, in publicum exiturã, admonet, & illud ab Horatio Flacco, immò uerò ab omnibus concorditer delatum Homero Poëtarum principi, pluribus ago, quã necesse est. nam illa quidẽ longanimis recordatio Prisciani grammatici, iuuenilis lectio, quot mihi librorũ peregrina nomina cõgesserit, quot postmodum Plinius secundus, quot nouissime Nonius Marcellus, quotiensq; saliuam excitauerint. Nemo ergo mirabitur (ut redeam (unde digressus sum) uehementer his animos inflammari, atq; configi, quorum singula suas scintillas, suosq; aculeos palam habent, aliosq; clanculum in sinu gestant, quos sibi inuicem subministrant, itaque pudet equidem, sed fatendum ingenuè, & cedendũ uerò est, excusabilior semper mihi cupiditas, uisa est Athenieñsis Tyrãni Aegyptijq; regis, quã nostri ducis, aliquãtoq; nobilius Pisistrati primum, deinde Ptolemæi Philadelphi studium, quam Crassi aurũ, & si multo plures imitatores Crassus habeat. Sed ne Romæ Alexandria uel Athenæ, & Italiæ Græcia uel Aegyptus insultet, & nobis studiosi principes contigerunt, iiq; tàm multi, ut eos uel enumerare difficile sit, tamq; huic rei dediti, ut inuentus sit, cui Philosophiæ, quàm imperij charius nomen esset, & studiosi inquam, nõ tàm librorum quàm libris cõmentarum rerum. sunt enim qui libros (ut cætera) non utendi studio cumulent, sed habendi libidine, neq; tàm ut ingenij præsidium, quàm ut thalami ornamentũ. atq; (ut reliquos sileam) fuit Romanæ Bibliothecæ cura, diuis Imperatoribus Iul. Cæsari, & Cæsari Augusto, tantæq; rei præfectus, ab altero, pace Demetrij Phalerij dixerim, qui in hac re clarum apud Aegyptios nomen habet, nihil inferior, ne dicam longè superior Marcus Varro, ab altero Põpeius Macer, uir & ipse doctissimus, summo quoq; Græcæ Latinæq; Bibliothecæ studio flagrauit Asinius Pollio orator clarissimus, qui primus hanc Romæ publicasse traditur. illa enim priuata sunt, Catonis insatiabilis librorum fames, cuius Cicero testis est, ipsiusq́ue Ciceronis ardor, ad inquirendos libros, quàm multæ testantur epistolæ ad Atticum, cui eam curam non segnius imponit, agens summa instantia, multaq́ue precum ui, quàm ego nunc tibi, quod si opulentissimo ingenio permittitur, librorum patrocinia mẽdicare, quid putas licere inopi? hæc pro excusatione uitij mei, proq; solatio tantorum comitum dicta sint, tu uerò, si tibi charus sum, aliquibus fidis & literatis uiris, hanc curam imposito, Hetruriam perquirant, religiosorum armaria euoluant, cæterorumq; studiosorum hominum, si quid usquam emergeret, leniendæ dicam an irritandæ sitis meæ idoneum. cæterum & si non ignores, quibus lacubus piscari, quibusue fruticetis aucupari soleo, ne qua tamen falli queas, his seorsum literis, quid maximè uelim interserui, quoq; uigilantior fias. scito me easdem preces amicis alijs in Britanniam, Galliasq; & Hispanias destinasse. ne cui ergo fide, uel industria cessisse uidearis enitere. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi. S. XIX.

Infœlicitatem omnes ultrò petere.

ADeò ptinax & fixa mortaliũ spes est, aduersus infœliciter experta, ut neq; sterilitas agricolã, neq; tẽpestas nautã, neq; tectorũ casꝰ architectũ, neq; patrẽfamilias sobolis acerbus

acerbus interitus, deterreat ab incepto. hic illa cõmunia, ut famelicos serere, & naufragos nauigare, & ruinis uix elapsos noua super eisdẽ fundamentis ædificia moliri, & orbos senes, inter sepulchra filiorum, alijs procreandis intendere uideamus. piscatores frigoribus, & fame confectos, hic ante oculos habeo, mirum & prorsus incredibile, totos dies ieiuni ac nudi noctesq; ad aurorã insomnes agunt, cum interim uel retia temptantiũ una eadẽq; sors est nihil agere, frustrà torqueri tẽpus, aliquantò forsitan utilius cõsumendũ perdere, neque tamẽ obstinatis ad inceptũ animis, à fatali gurgite diuelluntur. usq; adeò etiam amari exercitij, consuetudo, longior dulcis est. infaustam arenam, immò uerrentes alueo, quam fugiunt egestatem, inter undas & scopulos inueniunt, nunquam fortè quod tantopere satagunt reperturi. illa quidem dictu minora, nescio an maiori admiratione digna sint. ferarum studium toties uacuatis cubilibus non lentescit. nouis feribus pariendis alendisq; prioris, rapru nunquam segnior tygris redit, crebri partus solatio destitutæ, nihilò moderatior, in reliquum ardor est. Philomena postquã pastorali furto perditos natos, longo gemitu & prædulcibus quærimonijs prosecuta est, nidum ab eodem ramo, sequẽtis puerperij fortunam temptatura suspendit. rem dicam nouam tibi, sed omnibus uallis huius notissimam incolis. Aquila iam pridem in his montibus habitat, subulcus aduena, nedum quos pascit sulbus, sed hirsutis etiam apris asperior, clàm nido insidiatus est, neq; animam suam pluris extimans, quàm ualet de altissima rupe, quæ fonti Sorgiæ nubibus par impendet, ancipiti fune demissus, cuius rei uel meminisse horror est, ad aëream domum temerarius prædator accelsit, & sollicitæ genitrici, spem generis, pullos implumes abstulit. id semel, idq; iterum ausus, nil amplius aquilam mouit, quàm ut nuper tristi domicilio deserto, nidum dumosamq́ue suppellectilem, in alteram rupis partem parumper auexerit. Illic modò sæpius amissæ sobolis spem refouet, nihil sollicito lætius ut reor. Siquidem saxeus iste suus hostis, exigui lucri cupidus, uitæ prodigus, iam restem nodosq; præparat, quibus per inane suspensus, & de insolito specu solitas prædas agat. Iam sensim ad minimam rerum ratiocinando descendimus, nec apibus quidem percepti mellis iniuria, mellificandi dulcedinem, nec formicis sub terra latentium horreorum, inundatio graniferi laboris experientiam, frequentisq; cursus ac recursus imminuit uoluptatem. non enim desperant, infœliciter temptata, retemptari posse fœlicius. alioquin, si cum successibus rerum animorũ simul spes intereat, torpebunt æstus, ij quos undiq; cernimus actionum uariarũ quotidie interpellãtibus, fatis & uitam situ marcidam, exitus inglorius manebit. Quod ne forte cõtingeret animantibus cũctis, & pſertim homini, dura propositiq; tenacia pectora data sunt. Vrbẽ Romã (ut retrò iam facili saltu, ab imis rerũ ad altissima cõscendamus) à Gallis Senonibus incensam restituere maiores, qua in re Camilli auctoritas, tribunis cõtrà nitẽtib. ominis etiã adiuta ꝑualuit. idẽ illi maiores nostri, post Alliã, post Ticinũ, post Trebiã, post Trasimenũ in aciẽ redierunt, post Caudinæ pacis ignominiã, gloriosissimas uictorias retulerunt, & post Cãnas grauissimũ ac penè mortiferũ Reip. uulnus, ne ab ignauis ciuib. delinqueretur Italia, contra sententiam Cecilij Metelli fulgens Aphricani gladius obtinuit. qui nisi inuicta spes, unius eiusdemq; admodum adolescentis, multorum senũ labantes firmasset animos, actum erat de imperio. nulla hodie Romani nominis memoria, nulla Romanæ potentiæ uestigia superessent, faciente enim (ut Flori historici uerbis utar) de Italia Aphricam Hannibale, profectò non Latini, sed Aphri coloni, Italiã possiderẽt, & siquis forte mansisset Italici sanguinis, tantis superstes cladibus non aliter quàm dulcis aquæ riuulus, pelago mixtus, in peregrinos mores uictricemq; barbariẽ cõcessisset. quod nõ sumus igitur, & quod sumus fateamur ingenuè, spei bonæ duntaxat unius hominis debemus, & de nobis quidem hactenus. quid Lacedæmonios, quidúe Carthaginẽses memorẽ, qui sperare non prius quã esse desierunt? quid Saguntinos, qui dum sera nobis auxilia sperant, extremas à crudelissimo hoste miserias acceperunt, longum est per cuncta discurrere. Itaq; ut unde est ortus, illic sermo desinat, ultima iactare nauis ancora spes est, quã si quis in hoc procelloso mari, laborantibus absciderit, nulla est ad uitam uia, nullus ad requiem portus, nullus reditus ad salutem. Miraris nũc, quid tàm longa sibi uelit oratio. scilicet unũ ago, ut amicũ tuũ subscribas exemplo.

exemplorum turbæ,raras & forte uanas,sed firmas spes habentē,& hæc mihi quidem cu riosius explicanda erant,ut affectū scribentis agnosceres.cætera in silētio intelligis. Vale.

Fran. Petrarcha Lelio suo, S. XXI.

Literas amici postulat.

SAepè te literis ad colloquium elicere nisus sum,inefficaciter adhanc diem,pergā silentium tuum interrumpere,pudebit amici tot clamores tacitum audire.labellū clausum, in indignationē fortè uel in risus aperiā,uel in uerba.nō magnifacio qd rescribas, modò lo qui incipias,uictor sum,si occupationes te ueteres tenent,nouas ingeram. si segnitie calamum amisisti,sedulitate restituam.at si fortè superbia extolleris,& quod suspicari ne tenui ter quidem possum,amicis affatibus indignum censes humilitate,mihi ab illo animi fastigio detrahendus,& in æquum campum amicitiæ retrahendus es. Itaq; sic tibi persuade, inculcare querelas & lamēta non desinā,donec mihi uel antiquū inter nos cōmeritū literarū restituas,quādiu saltē tàm propinqui sumus, ut nunciorū penuriā prætendere neuter possit,& quasi per manus ab altero ad alterū sit epistolarū transitus,uel probabilē causam tan tæ mutationis expedias. Nuncius alter alterius uestigia urgebit,literarū mearū aceruiante oculos tuos erunt,amici digitū & anulū nosti,intactas abijcere amor & uerecūdia non sinent. Aperies (licet nolis) ipse tibi blandienē,ut perlegas,itaq; qui breuis scripturæ laborem fugis,longè lectionis fastidiū non euades. si quid igitur mihi credis,oculos tuos digi torum auxilio libera,& ignobiliores corporis tui partes,nobilioribus seruire doce. arripe calamum,nō insueta suadeo,calamus ab infantia gladius tuus est,adulta ætas & patriæ ita tus,ad aliam te deinceps arma rapuerunt,demum ad Romanorum Pontificum quietiores aulas retrahente fato,& ad antiqua studia redijsti. quid igitur peto, fac quod quotidie facis,scribe aliquid,fac itidē quod nūquam facis,scribe mihi mox nempe subsistam,& uel rarius scribam ipse,uel breuius. Vicisse,& de ista silentij tui arce,te deiecisse sufficiet. hic tamen (scio cui loquor) ueteri illo & uulgari clypeo tectus occurres,quid quæreris frater? nihil habeo quod scribam. Ego uerò & si tanta rerū copia,talibus ingenio eloquioue nunquam defuturam scribendi materiā crediturus fuerim,facilè persuaderi mihi patiar, quam libet seu ueram seu fictam causam potius quàm obliuionis nebulam, tibi silentiū induxisse,hoc igitur saltem,quod multi ab amicis petierunt,sed eorum,quos ego legerim primus omnium Cicero,scribe te nihil habuisse quod scriberes,hoc ipsum scribe, sed alijs tamen uerbis,alioquin (quod intentionis meæ non fuit) breue nimis, & apertum euadendi tibi iter ostendi euades, si te noui, saltu unico,& te uno uerbo redimes auctore me. sic ego (quod multis accidit) consilio meo ludar,sed iam satis superq; querelarum est,nisi quia ad ultionem tendo,& taciturnitatem tuam loquacitate punio. Vt uerò aliquid etiam familiarium curarum huic epistolæ includam,quæso,ne pigeat apud cōmunem dominum,pro fœlici rerum mearum exitu intercedere. Voco autem quemlibet fœlicem, modo aliquis sit, multum est Frater uana expectatione liberari,ignorant homines, quid lucri est, superuacua & infinita desideria proiecisse,perdita fatiant,possessa cruciant miserorum animos,plu ribus inanibus quàm solidos occupatos,& tanta est insania, extricari ab erroribus, ut fiat uerò locus metuunt,dum sibi prosperos rerum prægrandium exitus pollicentur.sibi quippè placentes,ac superbi & iniqui rerum suarum iudices,dignos se finxerunt,quibus ad nutum uniuersa succederent.ita quod in amatoria materia dixit Naso:

Dum sibi quisq; placet,credula turba sumus.

Iam mediū uitæ cōmunis latè delirando perduximus, Vt enim eleganter à Tullio dictum est. Metellli sperat quisque sibi fortunam. quot autem in hac uanitate falluntur, immò uerò quàm pauci,quàm penè nulli non falluntur.hinc licet aduertere,quod si uerum scriptorum restimonio stamus,ex omnibus sæculis fœlix ille Metellus,nō nisi unicum comitem, cumq; ipsum non domi, sed procul & extra Italiæ terminos dicitur inuenisse, qui tamen ipsi, quàm ritè fœlicitatis hoc inane nomen usurpauerint, locus iste non recipit, & fortassè aliud dicendi tempus adueniet. Nunc (ut cœptum pergam) si quod omnes sperant,

nullus

nullus aſſequitur, quã multos uitæ ſomnijs eluſos, expectãtesq; mors oppreſſerit, quotq; in finẽ oppreſſura ſit cogita. quibus ergo territus, hanc ipſe mihi legẽ ſtatui, altiora me non quærere. paria uerò pauca, quidem & modeſtiæ, quibus ſcilicet & obtentis ſobriè gaudeam, & amiſſa ferã fortiter, & repulſæ dolore non torquear. ad hanc legẽ ita me formaui, ut uix rei cuiuſquam uerear euentũ, modo expectationis faſtidia detrahãtur, quã obrem, per omnes re cœlicolas frater oro, ab hac quã primũ perplexitate diſſolui. aufer mihi expectationem, quicquid erit æquanimiter feram, finem facio, cum illo, cuius hoc mihi placet inter cætera, Pars beneficij eſt quod petitur, ſi bellò neges. Vale.

Fran. Petrarcha ad Lelium ſuum, S. XXII.

De uiolata quadam Virgine.

IMpletum eſt planè in nobis, quod de Pompeio tuo Cornelia q; ſua ſcribitur, neuterq; recedens ſuſtinuit dixiſſe, Vale. ſed nec multis inter nos uerbis opus erat, quæ nil aliud quàm amicorum, & paſsionum quæ in eis habitant notæ ſunt, cum animi noſtri (licet in ſilentio) uicißim pateant, unũ eſt, quod re nunc agere, ſi poßibilitas adeſt uelim. Iuuenis quidam, uirginem cuius amore langu ebat, ipſa non obluctante cognouit, matrimonij pactis interpoſitis, idque quod magis in aures tuas intret, neſcio an & in thoro, certè apud thorum accidit. loci dominus nobilis dicam, an ruſticus, iuuenem ipſum, quem graui & antiquo odio perſequitur, ad capitale ſupplicium uocat. mulier factum excuſat, nihil ſe contra quàm optauerit paſſam dicens, & promiſſas amantis nuptias efflagitat. Annuit ille, ſilicet, ſed carcere cõcluſus, ſub iniquiſsimo, iudice cauſam dicit. cæterùm ubi compedes amoueãtur, ſoluti ambo, & ætate & animis & fortuna pares, optatiſsimas nuptias celebrabunt. Hæc ut ad me, indignantis primum populi uocibus, deinde etiam amicorum precibus, & lachrymis perlata ſunt, ut primus omnium occurriſti, à quo morbi talis auxiliũ peteretur, & nos aliquando Frater arſimus, & opem ferre decet ardentibus, Dominũ autem noſtrum, & ſi talia ſublimem eius animam non attingant, non tamen uſque adeò ferreum, aut inhumanum reor, ut humanis non miſeratur erroribus, nec eſt quod partius ardere ruricolas ſuſpicemur, in omne genus hominũ par imperium habet arcipotens ille puer. Scio apud Virgilium ſcriptum eſſe, quod:

Subita incautum dementia cœpit amantem,

Et ſequitur. *Ignoſcenda quidem.*

Sed terret quod in fine ſubiungit:

Scirent ſi ignoſcere manes.

Vereor enim, ne durior ille Bellerephon nihil humanitatis habens, inſuper ita aſcenſus, ſit ſanguinis ſitientior quàm oportet. utcũque ſuccedat nos partes noſtras implebimus, ego apud te, tu apud dominum, ut ipſe à præfato thori domino gratuitum munus, captiuum illum per literas ſuas petat. cuius nomen & rei geſtæ ſeriem, uillicus hic noſter, ob hoc unũ ad te miſſus exponet, nihilo narrator urbanior, quàm amatoris, cuius amentiæ modò ueniam poſtulamus. Vale.

Fran. Petrarcha ad Lelium ſuum, S. XXIII.

Eloquentiæ uis quanta.

QVid tibi uis dicam? ſic eſt, ut audieram & legeram, nullũ eſt tàm aſperum ingeniũ, quod non morum uerborumq; dulcedine mitigetur. ſic Aphricanus meus ille ſuperior, Syphacem regem barbarũ, atq; (ut Liuij uerbis utar) Romanis moribus inſuetum, & quod mirabilius fuit, Haſdrubalem quoq;, Carthaginenſium ducem, non barbarum modò, ſed etiã immitẽ Romani nominis inimicũ, inter cœnandũ ſuaui cõuictu, & comi mani ſufecit alloquio. ſic Iul. Cæſar, Amyclam algis, & æquoreis ſpumis aſperſum, nudumq; & inopem piſcatorem, tàm leniter fando cœpit, & illius Cæſareæ facundiæ retibus circunuoluit, ut inaudito uerborum ſono, & ignoti hoſpitis admiratione, ſuſpenſus, confeſtim iubente illo, fragilem atque imparem pelagi minis cymbam, de tui littoris ſtatio-

ris statione dissolueret, parendiq́ studio, sciens ac uolens, ad interitū properaret, at ne sem per Aphricanos & Cæsares loquamur, ille Philosophorū princeps Plato, Dionysiū cōciliare sibi potuit, Syracusium Tyrannū. Archelaū uerò Macedoniæ regem, Euripides Poëta, nec aut illi tyrannici spiritus rigor, aut huic immanitas obstitit barbarica, utramq; duritiem, ingenio & eloquentia molliuerunt. & quod huius generis omnia monstra transgreditur, orator Aphthonius, sæuos carnifices, ad se occidendū missos, & iam strictis mucronibus irruentes, blanda oratione compescuit, uicissetq́ crudelitatē eloquētia, nisi unus ex eo numero, qui eum loquentē non audierat, cæteris iam digresis superueniēs, uelut aspis incantatoris uoce, non audita, uirus in illum scelestis ministerij effudisset. sed quid hominum exempla, conquirimus? Vrsos uidemus, pardos ac leones, atque alias truces & præualidas belluas blanditijs delinitas, parui domitoris imperiū, patienter excipere, nexus insuper, carcerē, minas & uerbera. uolucres cœlo uagas, contra primæuam naturæ suæ legem, humanam societatem anteponere libertati, uitā in uinculis agere, operto capite, præreptoq; etiam patriæ natalis aspectu, famē suam nutritoris arbitrio moderari, de illius manibus cibum sumere, uocem iubentis agnoscere, clamoribus obedire, ire ad emittentis arbitriū, & reuerti, opimasq́ prædas non sibi sed domino reportare. de piscibus mihi tale (quod meminerim) legi, nisi quod Delphines nescio, qua humano generi familiaritate coniunctos ferūt, unde & Arionem quendam, tergo huius piscis insidentem, per tumidos fluctus maris euasisse historica (seu potius) fabulosa narratio est. uectorem ipsum fidibus canentē faciunt, quo nauigationi facilior fides sit, mulcente aures musica, & nauigium subleuante. uisum est enim, fabulam non admitti, nisi color mendacio quæreretur, gubernaculū, malus, uela, remi deerant, pro his omnibus, unius musicæ suauitas subrogata est. sed quorsum hæc tàm peregrina percunctaberis? ut intelligas me ingenium tuum summis inserere, qui non homines, non feras aut uolucres, sed aquaticum hoc animal educatum, inter fontes & flumina, escam de scopulis eliciens, contactu ac sermone. In amicitiā pellexisti, redijt equidem ad me sui immemor, tui memor, cum multa de domino, multa de amicis quærerē, nil nisi de Lelio respondebat, illius formam, illius mores, illius linguam, illius deniq; domicilium atq; habitum admirari. illum mihi quasi incognitum ruralibus & terricrepis uerbis extollere, de illo mihi sæpè licet interrūpenti, lōgissimas narrationes texere. cumq; sæpè Terentianum illud obijcerem. hui mihi illum laudas? ille eo magis ab exordio cuncta retexere. quid plura? Intellexi illicò, re tuis artibus, meum mihi uillicum abstulisse, nec indolui fateor nec inuidi, sed obstupui plus te una hora, quàm me toto decennio potuisse. mirum est, nisi tu colloquijs tuis, aliquid etiā magicæ artis immisceas, nunc igitur captus amore tui, cum his litteris iterū ad te redit, simul & per te dominicæ interuētionis auxilij sperans, per quod amicū suū, de quo pridie tibi scripsi, iam extremis fortunæ laqueis artatum expediat, nisi iudicis animo, (quod iam ab initio uerebar) ad suppliciū obstinato, non sit precibus locus. fama enim est, eum dolore simul & inuidia delibati uirginei floris insanire, ad quē ipse scienter (ut memorant) aspirabat, indignantē grauiter plus in amoris regno pauperis blanditias, quā suas ineptas diuitias ualuisse. quod si accidat, ut obstructis auribus uerba fundantur, domino tamē partus erit integer misericordiæ suæ, tibi beneuolentiæ tuæ fructus, iste quoq; agrestis, amicitiæ suæ debitū, me opitulante persoluerit. ille aūt amator infœlix, si aliter esse non potest, amoris sui dulcedinē (quod multi fecerunt) mortis acerbitate pensabit. Hunc sanè quo'nam humilium amicorū loco numeres, tuū erit. ipse te dominorū suorum inter primos numerat, aliquantoq; mihi de tua gratia iam, quàm de ueteris amici uita uidetur sollicitior, itaq; ut se tibi prorsus insinuet, & allegorico munusculo, animum suum suauissime tibi deditū ostendat. liquoris omnium mollissimi olei uasculum tibi affert, quid quod sponte sua, & (ut aiunt) uirginitate seruata, nullo premēte defluxit, è baccis arborum nostrarum, quæ in collibus istis sunt, ubi posthabitis Athenis repertricem oleæ Mineruam, habitare dicerem, nisi eam iampridem Ianuensi littore ad portum Veneris atque Erycem collocassem, in Aphricæ meæ libris. Vale.

FRAN-

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBVS, LIBER IIII.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. I.

Montem Galliæ quendam describit.

Ltissimum Regionis huius montem, quem non immeritò Ventosum uocant, hodierno die, sola uidendi insignem, loci altitudinem, cupiditate ductus ascendi, multis iter hoc annis in animo fuerat, ab infantia enim, his in locis, ut nosti fato res hominum uersante, uersatus sum. mōs aūt hic latè undiq; conspectus, ferè semper in oculis est, cœpit impetus tandem aliquando facere, quod quotidie faciebam, præcipuè postquam relegēti pridie res Romanas, apud Liuiū fortè ille mihi locus occurrerat, ubi Philippus Macedonū rex, is qui cū P. R. bellum gessit, Hemum montem Thessalicum cōscendit, è cuius uertice, duo maria uideri Hadriaticum & Euxinum, famæ crediderat. Verò ne an falsò satis comperti nihil habeo, quod & mons à nostro orbe semotus, & scriptorum dissensio dubiam rem facit, ne cunctos euoluam Pomponius Mela, Cosmographus, sic esse nihil hæsitans refert, Titus Liuius, falsam famam opinatur. mihi si tàm prompta montis illius experientia esset, quā huius fuit, diu dubiū esse non sinerē, cæterū ut illo omisso, ad hūc montē ueniam, excusabile uisum est, in iuuene priuato, quod in rege sene nō carpit. Sed de socio cogitanti, mirū dictù) uix amicorū quisq; omni ex parte idoneus uidebat, adeò etiam inter charos, exactissima illa uoluntatū omniū, morūq; cōcordia rara est. hic segnior, ille uigilātior, hic tardior, ille celerior, hic mœstior, ille lætior, deniq; hic stultior, prudentior ille quàm uellē, huius silentiū, illius procacitas, huius pondus ac pinguedo, illius macies atq; imbecillitas terrebat, huius frigida incuriositas, illius ardens occupatio dehortabatur, quæ quanquam grauia, tolerātur domi, omnia enim suffert charitas, & nullū pōdus recusat amicitia, uerū hæc eadem fiunt, in itinere grauiora, itaq; delicatus animus, honestæq; delectationis appetens, circumspiciensque librabat singula, sine ulla quidem amicitiæ læsione tacitus, quicquid proposito itineri præuidebat, molestum fieri posse damnabat, quid putas tandē, ad domestica uertor auxilia, germanoq; meo unico minori, natu quem probe nosti, rē aperio, nil poterat lætius audire, gratulatus quod apud me amici simul ac fratris teneat locum. statuta die digressi domo. Malausanam uenimus ad uesperam, locus est in radicibus montis uersus in boream, illic unum diem morari, hodie tandem cum singulis famulis montem ascendimus, non sine multa difficultate. est enim prærupta & penè inaccessibilis saxosæ telluris moles, sed benè à Poëta dictum est:

Labor omnia uincit improbus.

Dies longa, blandus aër, animorum uigor, corporum robur ac dexteritas, & (si qua sunt eiusdem)euntibus aderant, sola nobis obstabat natura loci. pastorem exactæ ætatis inter conuexa montis inuenimus, qui nos ab ascensu retrahere, multis uerbis enixus est, dicens se ante annos quinquaginta, eodem iuuenilis ardoris impetu supremum in uerticem ascēdisse, nihilque inde retulisse, præter pœnitentiam & laborem, corpusq; & amictum lacerum saxis ac uepribus, nec unquam aut ante illud tempus, aut postea auditū, apud eos quē quam ausum esse similia. hæc illo uociferante, nobis ut sunt animi iuuenū monitorib. incredul, crescebat ex prohibitione cupiditas, itaq; senex ubi animaduertit, se nequicq; niti, aliquantulū progressus inter rupes, arduū callē digito nobis ostēdit, multa monēs, multaq; sā digressis à tergo ingeminans. dimisso penes illū, si quid uestiū aut rei cuiuspiam impedimēto esset. soli duntaxat ascensui accingimur, alacresq; cōscendimus. sed, ut ferè fit, ingētem

conatum, uelox fatigatio ſubſequitur. non procùl inde igitur, quadam in rupe ſubſiſti-
mus, inde iterum digreſsi, prouehimur, ſed lentius, & præſertim ego, montanũ iter, greſſu
iam modeſtiore carpebam, & frater compendiaria quidem uia, per ipſius iuga montis, ad
altiora tendebat, ego mollior ad ima uergebam, reuocantique & iter rectius deſignanti.
Reſpondebam, ſperare me alterius lateris faciliorem aditum, nec horrere longiorem
uiam, per quam planius incederem, hanc excuſationem ignauiæ prætendebam, alijsque
iam excelſa tenentibus, per ualles errabam, cum nihilo mitior, aliundè pateret acceſſus,
ſed & uia creſceret, & inutilis labor ingraueſceret. interea cum iam tædio confectum per-
plexi pigeret erroris, penitùs alta petere diſpoſui, cumque operientem fratrem, & lon-
go refectum accubitu, feſſus & anxius attigiſſem, aliquandiù æquis paſsibus inceſsimus.
Vix dum collem illum reliqueramus, & ecce prioris anfractus oblitus, iterum ad inferiora
deijcior, atq; iterũ peragratis uallibus, dũ uiarum facilẽ longitudinem ſector, in lõgam diffi
cultatem incido, differebam nempè aſcẽdendi moleſtiam, ſed ingenio humano rerũ natura
non tollitur. nec fieri poteſt, ut corporeũ aliquid, ad alta deſcendendo perueniat. quid mul
ta? Non ſine fratris riſu, hoc indignanti mihi, ter aut amplius inter paucas horas contigit.
ſic ſæpè deluſus, quadã in ualle cõſedi. illic à corporeis ad incorporea uolucri cogitatione
tranſiliens, his aut talibus, meipſum compellebam uerbis. Quod totiens hodie in aſcenſu
montis huius expertus es, id ſcito & tibi accidere, & multis accedentibus ad beatam ui-
tam, ſed idcircò tàm facilè ab hominib. non deprehendi, quod corporis motus in aperto
ſunt, animorum uerò inuiſibiles & occulti. equidem uita quam beatam dicimus, celſo loco
ſita eſt, arcta (ut aiunt) ad illam ducit uia, multi quoque colles intereminent, & de uirtute
in uirtutem præclaris gradibus, ambulandum eſt. in ſummo finis eſt omniũ & uitæ termi-
nus, ad quem peregrinatio noſtra diſponitur. eò peruenire uolunt omnes, ſed, ut ait Naſo:

Velle parum eſt, cupias ut re potiaris oportet.

Tu certè niſi, ut in multis, in hoc quoq; te fallis, non ſolum uis, ſed etiam cupis. quid ergo
te retinet? nimirum nihil aliud, niſi per terrenas & infimas uoluptates planior, & ut prima
fronte uidetur expeditior uia, ueruntamen ubi multum erraueris, aut ſub pondere malè di-
lati laboris, ad ipſius te beatæ uitæ culmen oportet aſcendere, aut in conuallibus peccatorũ
tuorum, ſegnem procumbere: & ſi, quod ominari horreo, ibi, te tenebræ & umbra mor-
tis inuenerint, æternam noctẽ in ꝑpetuis cruciatib. agere. hæc mihi cogitatio, incredibilè
dictù eſt, quantum ad ea quæ reſtabant, & animum & corpus erexerit. atque utinam uel
ſic animo peragam iter illud, cui diebus & noctibus ſuſpiro, ſicut ſuperatis tandem diffi-
cultatibus, hodiernum iter corporeis pedibus peregi. ac neſcio, an non longè facilius eſſe
debeat, quod per ipſum animum agilem, & immortalem, ſine ullo locali motu, in ictu tre-
pidantis oculi fieri poteſt, quàm quod ſucceſſu temporis per moribundi & caduci cor-
poris obſequium, ac ſub graui membrorum faſce gerendum eſt. Collis eſt omnium ſupre-
mus, quem ſylueſtres filiorum uocant, cur ignoro, niſi quod per antiphraſim ut quædam
alia dici, ſuſpicor. uidetur enim uerè pater omnium uicinorum montium. illius in uertice
planities parua eſt, illic demum feſsi conquieuimus. & quoniam audiſti, quæ'nam aſcen-
dentis impetus aſcenderint curæ, audi Pater & reliqua, & unam precor horam tuam, re-
legendis unius diei mei actibus tribue. Primum omnium, ſpiritu quodam aëris inſolito,
& ſpectaculo liberiore permotus, ſtupenti ſimilis ſteti. reſpicio, nubes erant ſub pedibus.
iamque mihi minus incredibiles facti ſunt Athos & Olympus, dum quod de illis audie-
ram, & legeram, in minoris famæ monte conſpicio. dirigo dehinc oculorum radios, ad
partes Italicas, quo magis inclinat animus, Alpes ipſæ rigentes ac niuoſæ, per quas ferus
ille quondam hoſtis Romani nominis tranſiuit, aceto, ſi famæ credimus, ſaxa perrum-
pens, iuxta mihi uiſæ ſunt, cum tamen magno diſtent interuallo. ſuſpiraui fateor ad Itali-
cum aërem, animo potius quàm oculis apparentem, atque inextimabilis me ardor inua-
ſit, & amicum & patriam reuidendi, ita tamen, ut interim, in utroque nondum uirilis affe-
ctus, mollitiem increparem, quamuis excuſatio utrobique non deforet, magnorum teſti-
um fulta præſidio. occupauit inde animũ, noua cogitatio, atque à locis traduxit ad tẽpora.

dicebam

dicebam enim ad meipsum, hodie decimus annus completur, ex quo puerilibus studijs di missis, Bononiam excessisti, & ô Deus immortalis, ô immutabilis sapientia, quot & quantas morum tuorum mutationes, hoc medium tempus uidit, infinita prætereo, nondum enim in portu sum, ut securus præteritarũ meminerim procellarum. tempus forsan ueniet, quando eodẽ q̃ gesta sunt ordine, uniuersa percurram, p̃fatus illud Augustini tui. Recordari uolo, transactas fœditates meas, & carnales corruptiones animæ meæ, non quod eas amem sed ut amem te Deus meus. Mihi quidẽ multũ adhuc ambigui molestiq; negotij superest, quod amare solebam, iam nõ amo, mentior, amo, sed uerecundius, sed tristius, iam tandem uerũ dixi. sic est enim amo, sed quod nõ amare amem, quod odisse cupiam. Amo tamen, sed inuitus, sed coactus, sed mœstus & lugens. & in meipso uersiculi illius famosissimi sententiam miser experior: *Adero si potero, si non inuitus amabo.*

Nondum mihi tertius annus effluxit, ex quo uoluntas illa peruersa & nequam, q̃ me totũ habebat, & in aula cordis mei sola sine contradictore regnabat, cœpit aliam habere rebellẽ & reluctantẽ sibi, inter quas iamdudũ, in campis cogitationum mearũ, de utriusq; hominis imperio laboriosissima, & anceps etiam nũc pugna cõseritur. sic per exactũ decenniũ, cogitatione uoluebar. hinc iam curas meas in anteriora mittebam, & q̃rebam ex me ipse. Si tibi fortè cõtingeret, per alia duo lustra uolatilem hanc uitam producere, tantumq; pro rata temporis ad uirtutem accedere, quantum hoc biennio per congressum, nouæ contra ueterem uoluntatis, ab obstinatione pristina recessisti, non'ne tunc posses. & si non certos, at saltem sperans, quadragesimo ætatis anno, mortem oppetere, & illud residuum uitæ, in seniũ abeuntis æqua mente negligere: hæc atq; his similes cogitationes, in pectore meo recursabant Pater, de prouectu meo gaudebam, imperfectum meum flebam, & mutabilitatem communem humanorum actuum miserebar, & quem in locum, quam ob causam uenissem, quodammodo uidebar oblitus, donec ut omissis curis, quibus alter locus esset opportunior respicerem, & uiderem, quæ uisurus adueneram. Instare enim tempus abeundi, quod inclinaret iam sol, & umbra montis excresceret, admonitus & uelut expergefactus, uerto me in tergum, ad occidentem respiciens. Limes ille Galliarum, & Hispaniæ Pyreneus uertex, inde non cernitur, nullius quem sciam obicis interuentu, sed sola fragilitate mortalis uisus. Lugdunensis autem prouinciæ montes, ad dexteram, ad læuã uerò Massiliæ fretũ, & quod aquas Mortuas uerberat, aliquod dierũ spatio distantia, præclarissimè uidebant Rhodanus ipse, sub oculis nostris erat, quæ dũ mirarer singula, & nũc terrenũ aliquid saperẽ, nũc exemplo corporis animũ ad altiora subueherem, uisum est mihi confessionum Augustini librum, charitatis tuæ munus inspicere, quem & conditoris & donatoris in memoriam seruo, habeoq; semper in manibus, pugillare opusculũ, perexigui uoluminis, sed infinitæ dulcedinis: aperio lecturus, quicquid occurreret, q̃d enim nisi piũ & deuotũ posset occurrere: fortè aũt decimus illius operis liber oblatus est. Frater expectans, p̃ os meũ ab Augustino aliq̃d audire, intentis aurib. stabat, Deũ testor, ipsumq; qui aderat, quod ubi primũ defixi oculos, scriptũ erat. Et eunt homines admirari alta montium, et ingentes fluctus maris, & latissimos lapsus fluminum, & oceani ambitum & gyros syderum, & relinquunt seipsos. obstupui fateor, audiendiq; auidũ fratrem rogans, ne mihi molestus esset, librũ clausi iratus, mihimet q̃d nũc etiam terrestria mirarer, q iampridẽ ab ipsis gentiũ Philosophis discere debuissem, nihil p̃ter animũ esse mirabile, cui magno nihil est magnũ. Tũc uerò montẽ satis uidisse cõtentus, in meipsum interiores oculos reflexi, et ex illa hora, nõ fuit q me loquentẽ audiret, donec ad ima peruenimus. Satis mihi negotij uerbũ illud attulerat, nec opinari poterã, id fortuitò cõtigisse, sed quicquid ibi legeram, mihi & nõ alteri dictũ rebar, recolẽs quod idẽ de seipso suspicatus, olim esset Augustinus, quãdo in lectione codicis Apostolici (ut ipse refert) primũ sibi illud occurrit. Non in cõmessationib. & ebrietatibus, nõ in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione, sed induite dominũ IESVM CHRISTVM, & carnis prouidentiam ne feceritis in concupiscentijs uestris. quod iam ante Antonio acciderat, quando audito Euangelio ubi scriptum est: Si uis perfectus esse, uade & uende omnia tua quæcunq; habes, & da pauperibus, & ueni se-

quere me, & habebis thesaurũ in cœlis. ueluti, ppter se, hæc esset scriptura recitata (ut scriptorũ rerum eius Athanasius ait) ad se traxit Dominicum imperiũ. & sicut Antonius his auditis, aliud nõ quæsiuit, & sicut Augustinus his lectis, ulterius non processit, sic & mihi in paucis uerbis, q̃ præmisi totius lectionis terminus fuit in silentio, cogitanti quanta mortalibus consilij esset inopia, qua nobilissima sui parte neglecta, diffundantur in plurima, & inanibus spectaculis euanescant, q̃ intus inueniri poterat, quærentes extrinsecus, admirantiq; nobilitatẽ animi nostri, nisi sponte degenerans ab originis suæ primordijs aberrasset, & quæ sibi dederat in honorẽ Deus, ipse in opprobriũ cõuertisset, quotiens putas, illo die rediens, & in tergũ uersus cacumen montis aspexi, & uix unius cubiti altitudo uisa est, p̃ altitudine cõtẽplationis humanæ, siqs eã nõ in lutũ terrenæ fœditatis immergeret. Illud quoque p singulos passus occurrebat, si tantũ sudoris ac laboris, ut corpus cœlo paululũ proximius fieret, subire nõ piguit, q̃ crux, quis carcer, qs aculeus deberet terrere animũ, appropinquante Deo, turgidumq; cacumen insolẽtiæ, & mortalia fata calcentẽ, & hoc quoto cuique accidet, ut ab hac semita, uel durarum metu rerum, uel mollium cupidine non diuertat? ô nimium fœlix siquis usquam est, de illo sensisse arbitrer Poëtam:

Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas,
Atq; metus & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, strepitumq; Acherontis auari.

O' quanto studio laborandũ esset, ut non altiorẽ terrã, sed ut elatos terrenis impulsibus, appetitus sub pedibus haberemus. hos inter nudos pectoris motus, sine sensu scrupulosi tramitis, ad illud hospitiolũ rusticũ, unde ante lucem moueram, profunda nocte remeaui, & luna pernox, gratum obsequium præstabat euntibus, interim ergò, dũ famulos apparendæ cœnæ studiũ exercet, solus ego in partem domus abditam perrexi, hæc tibi raptim & ex tempore scripturus. ne si distulissem, pro uarietate locorum, mutatis forsan affectibus, scribendi propositum deferueret. uide itaque Pater amantissime, quàm nihil in me oculis tuis occultum uelim, qui tibi nedum uniuersam uitam meam, sed cogitatus singulos tàm diligenter aperio, pro quibus ora quæso, ut tàm diù uagi & instabiles, aliquando subsistant, & inutiliter per multa iactati, ad unum bonum uerum, certum, stabile se conuertant. Vale.

Fran. Petrarcha Dionysio suo. S. II.

Diuitias esse contemnendas.

NIl dulcius audierant aures meæ, postquam uocem tuã audire desierũt, quàm quod ad regẽ uocatus accesseris, rationem, inquit, expecto, nõ possum breuiter, itaq; longius incipiam. Optauit aliquando tibi genitrix, longitudinẽ dierũ innumerabilibus periculis et calamitatibus obiectam. aliquando diuitias humanarum mentiũ, non mediocrem laqueum ac funestam sarcinam libertatis, aliquando formam corporis, deformitatis animæ plerunque materiam, quid de sodalibus, quid de nutricula tua ducam? muliercularum omnium una lex est, inepta cupiũt, ridenda formidant, de patre libet altiora credere. optauerit ergo filio, quod ait Satyricus: eloquium & famam Demosthenis, aut Ciceronis, quæ quanti sæpè periculi plena, utriusque exitus est testis, multis & inanibus, uel tuis uel aliorũ pro te uotis fatigatæ sunt aures Dei. horum tibi aliquid anxiæ non opto. quare? quia stultum est, uehementer appetere, quod potest pessimo fine concludi. illud bonum tibi cupio quod mihi, beatam uitam, ad quam multi suspirant, pauci perueniunt. est enim salebrosum iter atque angustum & difficile, & amœna ac prona circum deuia, est autem ut in sagittando, sic in alia qualibet operatione mortalium, aberrare perfacile, signum attingere, is demũ artificij finis est. Idcircò difficilior, quia ad illũ una tantũmodò, ad errorẽ innumerabiles sunt uiæ. hanc sanè quam dico beatã, quanquam ingeniosissimis atq; doctissimis uiris fortè aliter uisum sit, in hoc corporis ergastulo mereri, quidem utcunq; potest labor humanus & sperare, amplecti aũt ac tenerè, non potest. hoc ergo studio decurritur, finis est, ubi quiescit intentio, neque nobis hoc solis persuasum est. quid enim aliud Cicero sentiebat, ubi ait, quod Hæc uita uia est in cœlum? habet tamen interdum, illi æternæ, quiddam hæc mortalis uita simillimum, ut & si beata nondum sit (id enim beatum est,

duntaxat,

duntaxat, cui nil ualet accidere, iam tamen humanas miserias, longè infra se uideat, & in imo stans, adhuc supernæ fœlicitatis luce resplendeat. hoc sanè non diuitiæ præstant, non insanientis uulgi plausus, non potentia, non uoluptas. sed uirtutum comitatus atque animi tranquillitas, ad quam adipiscendam, diuersum fortassè alijs uidebitur. sed quantum opinio mea fert, nihil æquè adiuuat, ac nobilium ingeniorum familiaritas & clarorum uirorũ conuersatio. cernis (ut arbitror) quid intendam, dicam tamen expressius. qs in Græcia clarior Themistocle? ut ait Tullius, ego fidẽtissime, qs in Italia, immò uerò quis in Europa clarior Roberto? in quo sæpè cogitans, soleo non tam diadema, quàm mores, neque tã regnũ q̃ animũ admirari. illũ ego uerè regẽ dixerim, q nõ subditos modò, sed seipsum regit ac frenat, q exercet in passiones suas imperiũ, q̃ sũt animo rebelles, illũ si cesserit opp̃ssuræ, ut nulla est quidẽ clarior uictoria, q̃ seipsum regere. q̃modo ille mihi Rex erit, in quẽ regnat ambitio? q̃modo inuictus, quẽ sternit aduersitas? q̃modo serenus, quẽ mœror obnubilat? q̃modo magnanimus, quem minimarũ etiã rerũ pauor examinat? &, ut fulgida uirtutum nomina taceamus, quis mihi liberum dicet eum, qui cupidinum uariarum iugo premitur multiplici: infra omnia ista descendam, qua fronte hominem dicimus, quem scimus ex homine nihil præter nudam effigiem retinere, belluarum moribus deformem, & sæuorum animantium feritate terribilem? mira ergo, licet publica, dementia? Regem eũ dicere, q nec rex nec liber, & sæpè ne homo quidẽ sit. magnũ est regẽ esse, perexiguũ regẽ dici, rariores sunt reges, quàm uulgus existimat, nõ est titulus iste uulgaris, minus gemmarũ atque eboris sceptra consumerent, si soli reges illa portarent. ueri reges intra se gerunt, q eos uenerabiles facit, semotis licet satellitibus, & abiectis insignib. reges sunt. cæteros cultus exterior, facit horribiles, Robertus uerè inclytus & uerè rex est, qui quàm sit imperiosus in seipsum, exempla inauditæ patientiæ, & moderationis indicant, de quibus alter fortè dicendi locus fuerit: quàm uerò latè regnet in alios, dissonantes lingua & moribus populi, & disiunctissimi regionum fines ostendunt. Seneca tuus in quadam Tragœdia, quid regem faciat, & quid non faciat egregiè recollegit, his uersibus:

Regem non faciunt opes, *Non uestis Tyriæ color,*
Non frontis nota regiæ, *Non auro nitidæ trabes.*
Rex est, qui posuit metus, *Et diri mala pectoris,* nec longè post:
Mens regnum bona possidet, *Nil ullis opus est equis,*
Nil armis, & inertibus *Telis, quæ procul ingerit*
Parthus, cum simulat fugas. *Admotis nihil est opus,*
Vrbes sternere machinis *Longè saxa rotantibus.*
Rex est, qui metuit nihil: hæc ille.

Ad hunc itaque regem (ut principio conueniat finis) uocatus fuisti, quod ut ille iuberet, & ut tu pareres, quid aliud quàm studiorum summa conformitas fecit? ille quidem quantũ curis suis solamen asciuerit dicerem, si apud alium loquerer, tibi certè ad interni hominis pacem, quàm uti sæpè querebaris, Tuscarum rerum fragor impulerat, qua compendiosius pergeres non erat. congratulor ergo seu prudentiæ seu fortunæ tuæ, & uocem, quæ tũc mihi fuit in ore, aliquantò nunc fidentius repeto. ubi enim fama primum, deinde per literas tuas accepi, te Florentia digressum, isse Neapolim, & mecum & cum amicis dixi: Dionysius noster, ad tranquillitatem animi, magnis passibus contendit, & ad beatam uitam rectum iter ingressus est. De me autem sic habe, breui te consequar. nosti enim, quid de laurea cogito, quàm singula librans, præter ipsum de quo loquimur regem, nulli omninò mortalium debere constitui, si tanti fuero ut uocer. benè est: alioquin fingam nescio quid audisse, uel epistolæ suæ sensum, quam ipse mihi summa hominis incogniti & familiarissima dignatione transmisit, quasi dubitans, in eam potissimum partem traham, ut uocatus uidear. & regio quidem stylo, quiddam modò plebeium reddidi, fulgore attonitus, nec æquis ingenij uiribus & lyra, ut aiunt, longè impari. Vale.

Fran. Petrarcha Roberto Siciliæ regi. S. III.

De Animæ immortalitate.

PRæstrinxit oculos meos fulgor insolitus, fœlix calamus uisus est, cui talia crederentur. quod primum mirer? Eximiam breuitatem, an maiestatem sententiarum, an diuinam eloquij uenustatem? nunquam Rex inclyte (fateor) credidi, rem tantam dici posse, tàm breuiter, tàm grauiter, tàm ornatè, nec iam tale aliquid ex humanis ingenijs expectabã. equidem ut cõstaret, te corda hominũ in manibus habere, quo tota illustrium Oratorũ suspirat intẽtio, legentis animũ, tàm uarijs affectibus impulisti, ut sine luctamine, in omnẽ partẽ styli, tua uestigia sequeret᷑ uolubilitate mirabili. ecce enim in prima sobrij frõte sermonis, dũ summã humanæ miseriæ, acerrimasq; molestias laborũ, & necessitatem mortis acerbissimam, tractim ex radicis labe ramis ac frondibus obrepentem, magnificentissimè deplorasses, mouebar usq; adeò, ut crebò inter legendũ suspirans, & ineluctabili sorte perterritus, totũq; hoc nomen hominis perosus, penè nec natus esse, nec unquam nasciturus optauerim. Actũ erat, & mihi iã tranquillitas omnis exciderat, nisi quæ lætale uulnus inflixerat manus, eadẽ mox remediũ attulisset, sensi unũ & repentini mœroris & consolationis artificem, nec unquam certiùs qd eloquentia possit agnouerã, tàm potenter enim paucorũ ope uerborũ, sub immortalis animæ futuræq; reparationis obtentu, ægrũ atq; labantẽ animum erexisti, ut gaudio mihi fuerit, genitũ esse mortalẽ. nam qd beatius excogitari potest, q̃ exutũ ueste corporea, & de compedib. istis explicitũ, ad illã diẽ, exactis tẽporũ curriculis peruenire, q̃ nos absorpta morte, immortalitatẽ induat, reparans indissolubiliter, ac reformãs putrẽ & semesam tineis, atq; undiq; fluentẽ tunica carnis nostræ? quã spẽ, et si Philosophorũ gẽtiliũ nullus attigerit, uetustissima tamẽ est immortalitatis opinio, nec nostris solũ, sed illis etiam ꝓbata, qbus CHRISTI nomen inauditũ est. præter Epicurum enim, & nescio quot ex illo infami grege, immortalẽ esse animam, nemo est q neget. de qua re (ut Pherecydem primum apud Syrios sententiæ huius auctorem, discipulumq; Pherecydis Pythagoram, totãq; Pythagoream familiam, Socratem omnesq; Socraticos prætercam) Plato ipse summus uir, clarissimum uolumen edidit, quo Vticensis Cato moriturus, suprema illa nocte sua, pro consiliario usus perhibetur, ut ad cõtemptũ uitæ huius animosior, & ad amorẽ decretæ mortis accederet. quam sententiam, postea M. Cicero, & in Tusculano suo, & in septimo Reipublicæ diuino genere orationis asseruit, nec non, & in dialogo Lelij qui de Amicitia uera est, & in eo libro, qui Cato maior inscribitur. defensionem continens senectutis, alijs quę præterea tàm multis in locis attigit, ut ualdè mihi quidem sollicitus uideatur, ne quem ueritas tàm comperta prætereat, sed cui hæc insipiens loquor? profectò non modò regum nostri temporis, sed Philosophorum regi. Ignosce autem quæso, sic hactenus me dicendi calor euexit, ut regium dogma, cui plurimum me debere fateor, non amplecterer solum, sed testibus adhibitis confirmarem, quod ita mihi animum affecit, ut securus iam ac spei plenus, formidatum gentibus diem mortis expectem. Hunc diem transuecta neptis tua, quam finis epistolæ canit ac prædicat, inuidiosa potiùs, ut mihi quidẽ uidetur, quàm miserabili sorte defungitur. quamuis enim ab ipso ætatis & formæ flore subtracta sit, publica ferè totius orbis querimonia, multisq; præcipuè populorum utriusque regni, & unde ortum, & in quod translatum, illud rarum & eximium decus erat, lachrymis ac lamentis. ipsa tamen fœlix est, non solum, q̧ ad æternæ uitæ delitias, per horrificum illud mortis limẽ ingressa est, sed etiã, q̃d tu eam nobilissimo elogio omnib. seculis illustrasti. qs enim mortuam, immò uerò, quis non gloriosissimè uiuẽtem dicere audebis, q̃ Deus in cœlo, tu in terris uiuere uoluisti? ò, inquã, fœlix, mulier, ô iterũ fœlix, q̃ ꝓ una temporali uita eademquę breui & incerta, & mille semper casibus exposita, duas æternitates, ut ita dixerim, consecuta est, quorum alteram cœlesti, alterã terreno regi, illam CHRISTO debeat, hanc Roberto, ingentia duo munera, munificentissimis largitoribus accipiens, eò fœlicior uideri debet, q̧ in cœlo & in terra, gratiam dignissimis relatura est. plurimum enim ex persona tribuentis muneribus ipsis accedit, multum interest, à quo beneficium acceperis, & cui proinde sis obnoxius. sanè quæsitam illi cœlitùs immortalitatis

condi-

conditionem,beatiſsimamq́ uitæ mutationem ſileo,ne ineffabilia proſequentem deſtituant uires,quanta demum gloria eſt, quàm tu ſibi ſupremis laudibus perpeniſti.certè dum illud tuum ſiue epigramma,ſiue epitaphium dici mauis, quod æternæ manſurum eſſe confido,nuper defunctæ neptis memoriam celebrabit,ſemper illa tecum, & cum clariſsimis omnis æui nominibus uiuet.erunt qui mortem immaturam, & iacturam modici temporis tali cupiant compenſaſſe panegyrico,quique quod de Achille dixiſſe fertur, Alexander Macedo,ſuſpirantes dicant,ô fortunata,quæ talem præconem tuæ uirtutis inueniſti. ſed iam metuo, ne prolixitas in faſtidium uergat,elegantiſsima quoque breuitas tua,ne longius uager admonet.ſubſiſtam igitur,Deum orans,cunctoſque cœlicolas, ut ſerenitatem tuam,geminis tàm bellorum quàm ſtudiorum laureis ornatam, diu iubeant in ſtatu fœliciſsimo florere. Vale.

Fran. Petrarcha Peregrino Meſſanenſi, S. IIII.

Obitum amici deplorat.

GRauiſsimam querelam,epiſtolæ finibus non contemnam,differre compulſus ſum, non eſt uſitatum animi mei uulnus, aut uulgato medicamine reuelandum, altiùs in præcordia deſcendit,obſeruauit enim nocendi locum, ac tempus, & toto pondere ferox incubuit fortuna.Thomamq́ meum,nunquam mihi ſine lachrymis nominandũ, eximio flore,raræ indolis,fructus uberrimos,& magna rerum incremẽta pollicitum,primo, ut ſic dixerim,ætatis uere præripuit.cuius immatura obitu,ipſe mihi fateor,mortalia cuncta, uilu erunt.uideo quanta rerum noſtrarum firmitas, quid mihi nunc ſperandum ſit,exemplo cõiunctiſsimi fratris admoneor,una ætas erat,idem animus,ſumma ſtudiorum paritas,incredibilis identitas uoluntatum.unum eramus,uno calle gradiebamur, unum terminum petebamus,uno calle gradiebamur.unum terminum petebamus,unus labor, una ſpes, una erat intentio,unus utinam finis eſſet Hanc acerbiſsimam fati uim,deflere mecum, & profundiſsimo ſimul uulneri meo,paria ſi poſſum adhibere remedia,meq́ ipſum meis literis, & iuſto uolumine conſolari propoſitum eſt mihi.fecit hoc primus in morte dilectiſsimæ filiæ,M. Cicero,diuino ille quidem & inacceſsibili quodam ſtylo. fecit idem multis poſt ſeculis,in morte fratris Ambroſius,temptare libet modò,per occupationes liceat, quid in amici morte poſsit ſtylus humilior, Interim epigramma, quod poſtulas,udum fletu accipe,placet,ut ſuper ſepulchri lapidem, breue carmen, & ſuper amici corpus dolor meus emineat. Vale.

Indolis atq; animi,fœlicem cernite Thomam,
Quem rapuit,fati præcipitata dies.
Hunc dederat mundo,tellus uicina Peloro,
Abſtulit hac eadem,munus auara ſuum:
Florentemq́ noua iuuenem uirtute repentè,
Succidit,miſero,mors inimica, mihi.
An'ne igitur grates referam, pro munere tanto:
Carminibus Siculum littus,ad aſtra ferens?
An'ne gemam potiù: ſimul indignerq́ rapinam?
Flebo? Nihil,miſeris,dulcius eſt gemitu.

Fran. Petrarcha Iacobo Meſſanenſi, S. V.

Obitum amici conqueritur.

POſt Thomam meum, fateor, mori uolui, nec potui, ſperaui,ſed eluſus ſum,nec ignoro,quid ſi hoc audiat,reſpõſurus ſit Anneus Seneca.Fruſtrà ſcilicet optari,quod in manu poſitum noſtra ſit ego uerò in multis hominis ingenium probans,ab eodem tamen,in multis & præſertim in hac præcipiti ac temeraria opinione,diſſentio,quam non ſolum noſtris, ſed Philoſophorum quoque gentilium teſtimonijs, & auctoritate conuincere, non operoſa diſputatio eſſet,ſed modò non id agimus.igitur ut ad rem ueniã, infœliciſsimis rumoribus affecto, & optima mei parte amiſſa,uitam ſine illo uerè ſolitariam,atq; anxiam peroſo,peropportuna febris affuit,qua duce,lætus uſque ad ipſum limen mortis acceſsi,ſed eum tranſire uellem,in foribus ſcriptum erat. Noli adhuc, nondum

uenit hora tua:continui gradum,& repulsus inde mœstus ad uitam redij. atq; ita sum,ut facilè cernentibus appareat,me inuitum uiuere,uiuo tamen,quod omnes metuũt, solus sperãs, & dolorẽ meũ breuitate cõsolor. scio enim quod mihi cũ morte fœdus,quod cũ carne commercium,utinam sic mihi,quantulumcunq; uitæ superest,contingat agere,ut omnibus horis,in promptu & (ut dici solet in numerato habeam, quod debeo, sitque quod ait Psalmista: Anima mea in manibus meis semper. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. VI.

Super morte fratris amicum consolatur.

VRget dolor,hortatur charitas,ut scribam aliquid, sola desperatio profectus dehortatur. credo enim, recentissimum adhuc animi tui uulnus,talibus auxilijs non egere, uincet dolor,uincet amor,cedet desperatio,insitæ deuotionis imperio damnatum, sæpius & abiectum reuertor ad calamum. sic enim, & si nihil amplius, tantisper euaporabit iste, qui me intus urit,& prægrauat calamitosæ mentis affectus, atque utinam mœrori tuo, non intempestiuus & inopportunus consolator accesserim. Scio irrisos à Tyberio principe Iliensium legatos, quibus,cum ad eum consolandum, in morte filij aliquanto serius uenissent,mandatis expositis respondit: Etiam illorum uicem ipsæ dolere, quod egregium ciuẽ Hectorem amisissent. sed non ea tibi mens est,neq; hi mores, notissima tua est pietas,peruulgata humanitas,non in tuos modò,sed in omnes. itaque non sum nescius, quot gemitus,iam fortassis uel animi uirtute compressos,uel tractu temporis parumper abstersos,hoc sim suscitaturus alloquio. nunquam etenim casum tuum uerbis extenuare temptabo,illud potius fatebor,nullum ex omnibus,quos ego quidem uiderim, de quibus audierim, aut legerim, plus unius morte fratris amisisse. uide quantum lachrymis indulgeo, & quàm latum suspirijs iter pando, dum extirpandis si dabitur,totius morbi radicibus sum intentus, Fluant interim quacunque libet, dum meminerint, ijsdem mox tramitibus obstrusis, non licere amplius niti, &, qui luctuosarum mentium mos est, alias atque alias dolori rimulas conquirere. Magnam igitur in primis,quandam & insignem iacturam accidisse ubi uideo,talis & tàm dilecti fratris interitu. uerum tunc ego, infinitam & inextimabilem iudicarem,quando mors illum extinxisset,& non spatio modici temporis separasset,atqui dũ hic fuerat,quantulam uitæ suæ particulam sub oculis tuis egit? Computa oro tempora,quod auidissimè faciunt amantes,& ab ultima repetens infantia, usque ad hanc ætatẽ,memori animo percurre,Iã ille procul à patria genitus, & sub illo gloriosissimo patris exilio productus in lucem,primos uagitus edidit in terra longinqua,spectatæq; in dolis puer,tenerioris uitæ annos,uel sine te,uel si tecum egit,ea tamen erat amborum ætas, quæ nec ueri iuditij capax est,& solidi amoris fundamenta non recipit. ita uel semper eatenus absens fuit,uel absenti simillimus. Mox ubi adolescẽtiæ fines attigit,incredibili quodã amore literarum,quatum aut temerè quisquã fuit appetẽtior,nunc per Italiã,nunc per Gallias longè latequè peregrinatus est,ita dum anhelans,ac per diuersa terrarum generosam sitim satagens extinguere: omnibus fermè studiorum fontibus immergitur, usque ad uirilem ætatem,spontaneum ipse sibi indixit exilium,post hæc sola uirtutis admiratione, facillimè dispensante, ante annos ad Episcopatum est prouectus,quem sic gessit,ut tantum uirum, non altiori solio sedentem cernere,cunctos bonos puderet,præter eum ipsum, qui ab omni ambitionis aut auaritiæ ardore liberrimus, & sorte sua lætus, Episcopalem gradũ insigniter honestabat,atque altiorem non modò non optabat ascensum,quin potius detestabatur atque oderat, & uelut præcipitij sedem, illud supremæ fortunæ fastigium perhorrebat. cuius rei,cum totius uitæ tenor,atque unus semper secretioris textus eloquij,in quo celsum illum ac tranquillũ animũ uidebamus,tũ præcipuè testis est,grauitatis ac modestiæ contẽptusq; terrenarum rerum,plena epistola,quam manu propria nouissimis uitæ suæ temporibus ad te scripsit. quamque dum relego,nunquam sine iucundis lachrymis facio. est enim apud me,quem illius & custodia,& responso dignum credidisti,nunc etiam, & præsentem spectare,& uiuas uoces audire mihi uideor,nec magnoperè ullas requirere

Philoso-

Philoſophorum ſcholas, tàm plenè ibi paucißimis uerbis abſoluit, quæ ad ſobrietatem pertinent, & ad beatam uitam, atque inter cætera, mirum dictù, cum de eo attollẽdo altius aſſiduè ageretur, religioſißimo iureiurando interpoſito affirmat, ſe ſupra quàm credi poſſet, rebus ſuis eſſe contentum, nec ullo pacto altius aſcenſurum, & in quo tunc erat ſtatu mori ſe, nõ ſperare tantum, ſed optare. aſcendiſſet autem uel inuitus, quo eum & ſanguinis claritas, & merita trahebant, niſi olim quæ mentes curialiũ poſſidet, obſtitiſſet inuidia, & nũc poſtquam ea, iam gloriæ ac uirtuti ceſſerat, uirentißime iuuentutis curſum, medio calle mors obuia præuertiſſet. ſed ad ordinem reuertor. Factus Epiſcopus, commißi muneris exactißimam curam habens, te quàm primum relicto, ad ſedem propriam maturauit, nec eum tanta rerum locorumq́ꝫ mutatio exterruit, Inter romanas opes ac delitias, enutritus, ad Pyreneos ſaltus, ſerenißima fronte & æquißimo animo tranſiuit, ita ut aduentu eius non tàm ſua, quàm locorum facies mutata, nec tàm ipſe in Vaſconiam, quàm Vaſconia omnis in Italiam trãſiſſe uideretur, ꝙ iter ego ſecum egi, & me fœlicẽ recordatio ſola facit, dũ memini, & mãſuetudinem, in ea fortuna, & humilitatẽ in illis tot naturæ dotibus, & honeſtatẽ in ea ſpecie corporis admirandam. deniqꝫ dum in animum redit illa cærimoniarum omniũ iugis integritas, atqꝫ illa iuuenis pontificis optãda potius ſenibus, quàm ſperanda grauitas, ſicubi errantem audieris, interrumpe, Toto quidem illo tempore germanum amantißimũ non uidiſti, at inde rediens, ſubſiſtit fortaſsè, uſurus aliquando fratris exoptatißimo conuictu, ſperaſſe quidem id illum reor, nam optaſse certus ſum, ſed ea quæ actus hominum diſpenſat, domina prohibuit fortuna. Siquidẽ & domus, & patriæ laboribus ac uocibus excitatus, Romã coactus eſt petere, quo & ego qui tunc lõgè aberã, ipſum (ut ſcis) dulciter euocãtẽ, te uix tandẽ permittẽte ſecutus ſum. credo id agente Deo, ut geminæ uirtutis mirator ac teſtis, pace belloqꝫ illius prouidẽtißimi pectoris cõſilijs intereſſem. Septẽnio in patriam exacto, ea pietate, eaqꝫ animi cõſtãtia. ut reliquiarũ ſuarũ illũ unicũ ſeruatorẽ Roma recognoſcat, & ꝙ in cineres nõ tota corruerit, illius etiã nũc cinerib. ſe debere fateat, ad cõſpectũ tuũ nouißime remeauit. neqꝫ amplius ſubſtitit, ꝙ̃ ut tibi ſupremũ Aue ſimul & Vale diceret. illicò enim & deſertæ ſedis uiduitatem miſeratus, & ſolitudinis auidus, ꝙ̃ diuturnis populorũ cõcurſibus compẽſare decreuerat, aliquando ſibi ipſi uicturus, qui patriæ uixerat, & amicis. rurſus ad Epiſcopatũ ſuum ſeſe contulit, ubi multa cum honeſtate degens, & ſicut antea cæterorum, ſic tunc ſuiipſius uictor, uitam ſuam Deo & hominibus exẽplariter cõmẽdauit. Anno ibi tandẽ uix peracto, iuuenis admodũ, ab huius uitæ tempeſtatibus, ad quietis portũ, & ad fœliciora regna translatus eſt. recognoſce mecũ ſingula, Pater optime nec de germano colloqui pigeat, cum illo, qui in fratre tuo decus ſuũ ſibi præreptum luget, & tamen (quod infantibus prolapſis nutrices ſolent, pòſt tàm grauem caſum, animo ſuo mœrenti, hæc uerborum adminicula qualiacunqꝫ conquirit. recenſe mecum, igitur fraternæ uitæ tempus uniuerſum, ætatis illum anguſtißimam portiunculam, tecum exegiſſe, teq́ue germanam eius dulcedinem, ſemper in tranſitu, & uix ſummis (ut aiunt) labijs deguſtaſſe, fateberis, & ſi hactenus non luxiſti iam tandem lugere deſinito. ego tamen hinc intelligo & ſcio, fecit enim me talium expertum, crebra mortis iniuria, ſcio quid mihi nunc, in ſilentio uulneratus & ulceroſus animus reſpondet. tu'ne mihi mortis & abſentiæ parem conditionem argumentaris? atqui abſentem reuidere cum deſiderio ſperabam, ubi nam degeret noueram, aſsiduisq́ue rumoribus onus ſolabar abſentiæ: nunc uerò, & ſolamen illud, & ſpes omnis intercidit. Mihi autem, fateor, nihil omnino morte ſimilius, quàm abſentia uideretur, niſi in morte certiora quædam ſolatia reperirem. utraqꝫ quidẽ corpore ſegregat, animo neutra diſiungit, uerum ſuſpendit abſentia, & ſemper anxias mentes habet, quibus mors omnem ſuperuacuam curam demit. quis enim fratres abſentes, præſertim uel amicos habere & ſecurus eſſe poterit, niſi qui caſuum humanorum omnino neſcius, fortunæ uim atqꝫ inconſtantiam, nõ attendit? de ſe alij uiderint, ego quidẽ ex quo hic ſum, nunꝙ̃ meorũ literas, niſi tremens & pallidus accepi, & poſtquam omnes benè ualere nunciatum eſt, adhuc curis non exoneror. quis enim me certũ facit, ne dũ per alpes ac maria ad manus meas ſcripta peruenerit, aliquid forſan inciderit aduerſi, ꝙd in ictu oculi fieri ſolet, nec pudebit

apud te familiariter gloriari, multum me in hoc temporis ac studij posuisse, ut aduersus repentinos casus armatum, ac præparatum animũ haberem, utq; ad id si quo modò possem peruenirem, quod ait Seneca: Sapiens scit sibi omnia restare, quicquid factum est dicit, sciebam. ego uerò cum in alijs innumerabilibus, tùm in hoc præcipuè sentio, me nec esse sapiẽtem, quod usq; ad hoc tempus, hanc unam sarcinam prorsus deponere nullo studio ualuerim, istam sollicitudinem tibi mors eripuisse debuit, & nisi magnitudine animi tui fallor, eripuit. scis ubi frater tuus est, & qualiter sibi est, neq; iam status sui ueritatem solitam pertimescis, si iustitia, si fides, si pietas, si charitas uiam sternit ad superos, si terrenis laqueis, expedita mens, liberiore sursum tollitur uolatu: si bonis & benè creatis spiritibus, sedes ultima & æterna cœlum est, illuc fratrem tuum ascendisse cõfidimus, & si qua eum mortalitatis nostræ contagia, quod profectò non suspicor, retardassent, in uia est, & iam solitus atq; alacer festinat ad patriam. Cæterum ubicunq; est, sæpè ad te oculos reflectit oratq;, ne fœlicissimã profectionem eius, gemitibus tuis impedias. Nec te uidendi fratris desiderium torquere debet, uidebis eum suo tempore, multò angustiorem solito, multoquè lætiorem. quid ni, cũ ego adhuc eum uidere non desperem? alioquin fateor inconsolabiliter angere. quis enim mihi Catholico quamuis peccatori, spem negauerit, quam gentiles homines habuisse comperio? intelligis quid uelim. de Catone loquor & Socrate, quorum in hac parte sententias annotare non attinet, quas multò tibi notiores arbitror esse quàm mihi, non igitur mors auferre, sed differre potuit fraterni uultus aspectum, quem licet in perpetuum abstulisset, non tamẽ immoderati luctus, uiro digno esset occasio. Nam siue illum defles uitæ laboribus ac periculis liberatum, & uide, oro, ne inuidentiæ potius dici possint, quàm compassionis lachrymæ, siue teipsum tanto præsidio spoliatum, & dulcissimo iucundissimoq; comite in medio peregrinationis huius calle desertum dicis, & uera quidem, sed nequaquam sufficiens causa est, ut egregios animos propriæ calamitatis afflictione deijciat. Accedit, quod damni tui memoria, quotiens ante oculos mentis redit, totiens diuinæ liberalitatis admoneat æquissimum est. ingratus enim est, qui ablati memor, obliuiscitur accepti. proinde ubi animum pupugit acerba illa cogitatio, Heu qualem fratrem amisi, leniat illa iucundior. ô quantum fratrem habui, immò uerò quantum fratrem habeo, & in æternum habebo. licet ille donec sibi simul, & mihi & patriæ, & mundo necessarium fuit, breuem hic moram traxerit, dũ uerò sibi uni expedientius esse cœpit, ab his malis separari, eripuerit illũ Deus ei scilicet consulens, & non nobis. immò forsan & nobis. quis enim sufficit abditas, & imperscrutabiles dominæ præscientiæ causas, aut exitus contemplari, dicente, nisi fallor Apostolo: Sensum domini quis nouit? aut quis consiliarius eius fuit? quis'nam hominum iudicare audeat, an cuicunq; mortem alterius deplorandi, non satis propriè dici posit, quod in tabellis reddito respõso, patri olim in morte filij dictum est tribus his uersiculis:

Ignaris homines in uita, mentibus errant.
Eu hynous potitur fatorum numine læto.
Sic fuit utilius extingui ipsiq; tibiq;.

Calcitrat aduersus stimulum humana temeritas, & implenti fato superbiæ, suæ cornibus obluctatur, ne quicquam, nisi ut grauius uicta succumbat. quid enim ego, nunc deuotis inanibus, de gaudio, aut querelis hominum loquar? Latet alte ueritas abscondita, caliginosa nube circumcludimur, casu regimur, cæci cæcis ducibus innitimur, nec quid op tandum, metuendumuè nobis sit per umbram carnis agnoscimus, bonis nostris ingemiscimus, miserijs exultamus, sine delectu flemus ac ridemus. suam quisque sententiam sequatur. Mihi errorum maximus uidetur, quod non libere nos & nostra Deo committimus, quod aliquam in nostris consilijs spem habemus, totiẽs decepti, quod tanto huius caduci corporis amore detinemur, ut uix aut æquanimiter hinc exire ualeamus, aut nostros exeuntes aspicere, quasi ad nihil aliud nati simus, quàm ut inter mundi fluctus & ludibria, fortunæ perpetuo turbine iactandæ carnis nostræ tenacissimo limo, ac sordibus hæreamus, quod profectò nõ accideret cogitantibus uotorum nostrorum multiforme periculum, breuis est equidem in primis uita, & fugacissimum uitæ tempus rerum human arũ inquietum aduersis flatibus, & procello-

& procellosum pelagus: rari & uix hominibus accessibiles portus, scopuli undiq; innumerabiles, inter quos difficilis, prorsus ambigua nauigatio est. Iam uix uni contingit ex millibus, ut integer enatatet, sic nos fortunæ imperium exercet, in omnes gradus hominum pari iure crassantis, ita in quiduis obuium cymba fragilis nostræ mortalitatis alliditur, & possumus inter hæc, nobis aut nostris longiusculam uitam. immò, ut uerius dicam, lõgius periculum optare; fingatur aliquis tàm benigno sydere, tàm propitia fortuna, tàm denique fauentem Deo iter hoc ingressus, ut nihil ei possit asperum molestumque contingere. Rem impossibilem, & inauditam seculis fingi iubeo, nec ideò tamen, quamuis periculum absit, aberit metus, & idcircò fortasse, non infœlicius nec inconsultius foret, modò nostri esset arbitrij, sicut in æquore suspecto, nautæ solent circumspecti clauum flectere, diuque ante solis occasum uela submittere, sic in uita portum petere, & adhuc florenti ætate atque animo uirenti, & ualentibus membris, mori prius, quàm eò peruentum sit, quò saltem uita longior perducit, ad ultimas scilicet angustias senectutis, inter quas arctati quidam, & uixisse dolent, & mori metuunt, & totiens uotis exoptatum tempus accusant. denique quid uelint, & quid nolint, nesciunt, tanta est discordia. Hæc & his similia, cogitantes abstinere decet, nec decretum cœleste seu mortis festinãtiam accusemus, alioquin pro nobisipsis tantummodo, conqueri uidebimur & affligi. ego enim nõ dubito, sacræ memoriæ fratrem tuum, nec plus uixisse quàm necesse sibi fuerit, nec minus & opportuno tempore reuocatum. & si multis inter quos mihi misero, diu antequàm uellemus aut suspicaremur, abscesserit. Piget opinari in te, ne dicam cõsolari, illos mollissimos plebeiarum gentium affectus. Vt quid tàm longè positum mors abstulit, quare patrio caruit sepulchro, cui uidere non contingit expirantem ? qualia apud Poëtam etiam ille uir fortis, sed nimis semper pronus ad lachrymas uidetur lamentari.

te amice nequiui

Conspicere, & patria decedens ponere terra.

Vulgata non ingeram, nec quanta sit terræ totius exiguitas Geometricis demonstrationibus utar ostendere, quod undecunque digressio, una est ad cœlum uia, quod non solum omne solum forti patria est, sed omne homini natale solum. quis enim ista non nouit? illud potius dicam, utrumque consulto diuinam statuisse prouidentiam, primum scilicet, ut duabus longè licet imparibus urbibus, ab eo dum uixit singulariter exornatis, ambæ quidem defunctum uiriliter partirentur. & Roma sui ciuis perpetuã & immortalem famam, Lomberiensis ecclesia, ueneranda pontificis ossa seruaret, nullum, nisi fallor augurio, celebriorem titulum omnibus seculis habitura,, si tamen id illum proprium ac perpetuum permiseris, audio enim te de transferendis Romam reliquijs cogitare, quod suadere nec dissuadere propositum est, ne illum aut Vrbi, in qua ciuis, aut Ecclesiæ in qua canonicus sum, inuidisse uidear. secũdum, ut uno ex nobis astantem, qui abeuntis amplexus supremaq; uerba perciperet, cæterorũ luminibus parceretur, quoniam sicut experimento deprehensum est, mitiora sunt aurium, quàm oculorum uulnera. Lõgior sum in hoc sermone quàm oportet, teq; contra omnes insultus, armis longè ualidioribus instructum, nihil in eo quod laudes, præter fidem reperturum spero. sit uerò iam finis, conquiescant gemitus, arescant lachrymæ, sileant lamẽta, noli fratrem tuũ mortuũ extimare, uiuit enim, at nos quotidie morimur, nec sentimus, & uel mortem ô cæcitas, ueræ uitæ principium formidamus. Vt uiuens itaq; non luctibus, sed cogitationibus tuis & colloquijs intersit, prohibe in aula tua, illud pusillanime silentium, quod plerіq; in luctuosis domibus obseruant defunctorum nomen ceu triste aliquid abhorrentes, immò uerò nunc resonet gloriosum illud nomen, & latè ramos porrecturum, apud te radices agat, præsertim, quia inuidiæ nebulam, quæ excelsos uiros libenter insequitur, sepulchra non metuunt, & si multos, quos domus, ac forum odiosos & obscuros fecerat, claros & amabiles bustum fecit, quid de hoc sperem, cuius & suauissima semper & præclarissima fuit uita: & si quid superlatiuo altius, mors quoq; præclarior. ille etiam obsecro, uulgaris abusus, quem in multis, sed in Romanis meis præcipuè notaui, atq; interdum castigaui à limine tuo procul exultet. solent enim nullam defunctum nominare, sine præfatione miseriæ. Ille infœlix. ille male ominatus. & subdunt tandem, ipsum

in

inexpletum nomen, uix primis syllabis intellectis. at uerò germanus tuus fœliciter hic uixit, fœlicius hinc abijt, nunc alibi uiuit fœlicissimè, & ideò pleno ore proferendus est. Apud Lucanum morientis Pompeij uerbum est:

Non sit morte miser.

Eleganter, Alioquin omnes qui nati sunt miseri, quique omnibus seculis nascentur, postremò unū hoc iterū & iterū admoneo, quosdam uiros egregios, quorū nomina tibi inculcāda non credidi, nulla re amplius laudatos, quàm quod suorum mortes forti animo tulerūt. quod tibi eo studiosius aduertēdū est, quoniā si circunspicis uidebis actus tuos in exēplū trahi, te in eminenti specula collocatum, atque in te omnium oculos esse defixos, hoc tibi laborio sum decus, & amplissimi generis maiestas, & retroactæ uitæ moderatio peperêre. Vale.

Fran. Petrarcha Lelio suo, S. VII.

Obitum amici deplorat.

Nimis uiximus Lelij charissime, moriēdum fuerat, antequàm præriperet nobis Deus benignissimum dominum, & indulgentissimum patrem nostrum, utilem mūdo, nobis necessarium, patriæ gloriosum, longæui patris baculum, solamen sororum, fratrum lætitiam, amicorum spem, hostiumque terrorem, morum specimen, uirtutum templum, honestatis imaginem, literarum hospitem, studiorum amatorem, ingeniorum præconem, ac extimatorem rectissimum meritorum. nulli inuidū, spectatum claris uiris omnibus, pium, mitem, modestum, sobrium, affabilem, constantem, fortem, iustum, largum, munificum, magnanimum, circunspectum. heu mihi, laudans deficio, nec inuenio quid tantis uirtutibus dignum loquar, aut amore decipior, aut ætate hac præradiantem & conspicuam cleri lucem, festinatæ nubes mortis obduxit, cuius nuncio accepto, quanta me miserum circumfuderit eclypsis, sensit cor meum, testes sunt oculi mei. uerum post parentis & fratrum lachrymas, nullas uberiores arbitror esse quàm tuas, hoc mihi. & animi tui mansuetudo suggerit, & uetusta deuotio, in qua hæreditatio iure succedens, & paternis finibus non contentus, longè lateque proferas. heu quotiens quantaque dulcedine cogitabam diem illum, quem proximum opinabar, quo scilicet mitissimus eius literis obsecutus, & ab Apenino in Pyreneū transgressus, exoptatissimo eius cōspectui improuissus assisterē, eique & Romanam laureā, quam uertici meo, licet indignus, imprimo, quæque iam ante uel auditu solo, quantæ sibi iucunditatis è longinquo materiam præmisisset, elegantissimum manus & ingenij sui carmen indicat. Insuper & noua Africæ meæ fundamenta, duo parua quidem, sed deuota munuscula uenerabundus offerem, præuertit omnipotens desiderium meum, nec dignius fui, tàm lætum & tàm fœlicem diem cernere. quid uerò nunc consilij capiam? quid de meipso statuam? quid agam? sæpè mecum hæc cum lachrymis loquor. quo ire paras infœlix? is quem petebas abijt quem sequeris? aulam'ne fratris flebilem, & tanto splēdore uiduatam? an bustum ubi sepultæ sunt spes tuæ? utrobique molestiæ. parum'ne tibi mœroris attulit casus, nisi gemitibus tuis obuiam pergas? & uel hinc te mœrentē agmini mœstus immisceas, uel illinc superbi, Pōtificis barbaricas deosculeris manus. sic sum, donec tu literis & affectui meo uela feceris, & consilij uagum firmaueris. Vale.

Fran. Petrarcha Senutio Florentino, S. VIII.

Famulorum uitia describit.

Tria mihi seruorum paria, siue, ut modestius loquar, humilium amicorum, siue, ut uerius, familiarium hostium domi sunt. primum quidem sic affectum, ut alterius nimia simplicitas, alterius sit periculosa calliditas, secundum sic, ut hūc pueritia, hunc senectus reddat inutilem, tertium uerò, sic ut huius furor, illius torpor, odiosius sit. & iuxta illud Socratì cum à Cicerone relatum in epistolis. alter frenis, alter calcaribus egeat. Ego autem has inter contrarietates, castigator olim, nunc spectator sedeo, nec eorum propositum mutari satis possum, qui seruorum turbas, ceu gloriosum aliquid aspiciūt, & obsideri semper, ab his quos pascunt, hoc est à domesticis suffossoribus delectantur. indigentiam tibi meam innotuisse sufficit, puto non expectas, ut deprecer, sicubi forsan humiliori fortuna, se ostenderent animus, ætas, mores, ab extremis æquo spatio distantes, scio hominem, cui non dicam

excellenter,

excellenter,ſed tollerabiliter iſta contigerint,non mihi ſeruũ eſſe poſſe,ſed ſocium,ſed ami
cum ſed dominum.uereor tamen,ne phœnicis inquiſitionem tibi cõmittere uidear, quàm
non niſi quingenteſimo anno,renaſci ſolitam ac toto orbe unicam ferunt,& nobis in occi
dente poſitis incognitam. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Meſſanenſi, S. IX.

De ueterum ſcriptis quid ſentiendum.

DIctû difficile eſt, quantum aures meas uulgari feſſas ſtrepitu, epiſtola tua, bis terq; rele
cta permulſerit, quæ quanquã tibi uerboſa uideretur, ut ex fine cognoui, ego tamen,
in ea nihil præter breuiloquium accuſaui. itaq; comminationem illam ultimam, quod dein
ceps compendioſior ſis futurus, inuitus aſpexi, mallem prolixior eſſes, ut libet tamẽtu Pa
ter, non te mihi, ſed me tibi morẽ gerere dignum eſt. Sed ita ne totum in tua manu poſitum
erit, an ignoras, quod ſæpè conſilio diſsimilis eſt euentus? audies fortè, quod uel ſilentij aui-
dum loqui cogar? uis quod minitari uideor, iam nũc rebus impleam? Teſtor in primis ean
dem me de te opinionem gerere, quàm de Ariſtotele Macrobius, ſeu illam amor, ſeu ueri-
tas genuerit, uix te aliquid ignorare poſſe arbitror, ſi quid autẽ uerò aduerſum tibi accidit,
aut minus præuidiſſe, aut, ꝙ de eodem ait idem, luſiſſe te ſuſpicor. Nempè quod Hierony
mo ſcribis, te illum ſacrorum doctorum ex numero prænuliſſe, haud nouum eſt mihi, uetus
eſt iam, & latè cognitum hoc iuditium tuum, equidem fruſtrà de comparatiuis litiges, ubi
ad ſuperlatiua peruentu m eſt, falli non potes. Optimum ac maximum erit, quicquid ele
geris, licet de hac re inter amicum tuum claræ memoriæ Lomberienſem Epiſcopum Iaco-
bũ, & me crebro diſceptatum eſſe meminerim, illo per ueſtigia tua ſemper uno ore Hiero-
nymum, me uerò Auguſtinum inter ſcriptores Catholicos præferente. Et ſanè ſi neq; ueri-
tatem, neq; te uerear offendere, dicam Pater quod ſentio. cum multa uaria & luminoſa ſint
ſydera, ut ſit hic Iuppiter, hic Arcturus, hic lucifer, ſol acclesiæ Auguſtinus eſt, ſed hæc, ut
dixi, haud magni momenti fecerim, quoniam & electio tuta eſt, libera debent eſſe iuditia.
At quod ſequitur te inter mortales Valerium præferre, quis nõ ſtupeat, ſi tamen ſerio, per
ſeueranterq; dictum eſt, & non iocandi temptandiq; animo, ſic enim Valerius primus eſt,
quotus quæſo Plato eſt? quotus Ariſtoteles? quotus Cicero? quotus Anneus Seneca, quẽ
in hac re magni quidem extimatores, omnibus prætulerunt, niſi illud fortè Platonem ac
Tullium excludit, quod in epiſtolæ tuæ parte perlectum noui, mihi ſtuporis cauſa fuit, ubi
neſcio, quid cogitans illos, poëtas eſſe, & poëtarum choris annumerari oportêre dixiſti, ꝗd
ſi loquendo conſequi potes, plus egeris fortaſsè, quàm putas, ſecundo Apolline, & plau-
dentibus Muſis, magnos duos incolas, umbroſis Parnaſsi collibus addideris, at quid, oro,
te mouit ut id opinareris aut diceres, cũ Tullius in prioribus libris ſummus Orator, in ulti-
mis Philoſophus illuſtris appareat? Sicut autem ubiq; Virgilius Poëta, ſic Tullius nuſquã
quoniam ut in declamationibus legimus, Virgilium illa fœlicitas ingenij oratione ſoluta re
liquit, Ciceronem eloquentia ſua in carminibus deſtituit. De Platone quid dicam, qui ma-
ximorum hominũ conſenſu philoſophiæ meruit principatum? cum Cicero & Auguſti-
nus, & alij qui plures, in omni ſermone, ubi Ariſtotelem cæteris Philoſophis præferunt,
Platonem ſemper excipiant, non intelligo quid Platonem faciat poëta, niſi unum fortè Pa-
netij uerbum à Tullio relatum, qui Homerũ philoſophorum illum uocat, quod nihil eſt
aliud, quàm philoſophorũ principem, ac talem inter eos, qualis inter poëtas eſt Homerus
alioquin ꝗd ipſi Tullio dicemus, qui in epiſtolis ad Atticũ ꝗdam loco, Platonem ſuũ Deũ
uocat, omnibus quidem modis id agũt, ut Platoni diuinitatẽ ingenij attribuant, hinc & Ho
meri, & ꝗd eſt expreſsius Dei nomen. Proinde ſumpta hinc occaſione, mira dulcedine lo
quendi, de rebus incognitis, in tractatum poëtarum tuus immergerit, quis qua ætate ſit
genitus, quẽ quiſq; ſtyli modũ, ꝙ poëtandi genus, quẽ famæ gradũ teneat, longũ eſt ſingula
perſequi, tàm multa nunquam alijs audita, nos omnes diſcendi auidos facũdis tuis literis
docuiſti, ꝙ ſi inter fari aliqd, nõ mihi, ſed, pfeſsioni meæ pmittit, miror quid ita tibi Neuij
Plautiq; nomẽ ignotũ eſt, ut q̃ſi barbaricũ neſcio, ꝗd locutũ putes, ꝙ eos literis ad te meis
inſerui,

inſerui,& auſum(ut ait Flaccus) perſonā formare nouam, tacita licet admiratio, ne caſtiges. adeò ſcrupuloſè enim in hac inquiſitione uerſaris, ut nihil reſtet, niſi temeritatē meam cōdemnare, in ſcænam noua & peregrina nomina producētem. frenaſti tamen impetum, & tandem ignorantiam tuam culpare maluiſti, urbane quidem ac modeſtè, cæterum aliud uerba ſonant? aliud clamat, niſi fallor, intētio, prorſus mirabile, cum tàm familiarem habere Terentium uidearis, ille enim iam ſtatim à principio in ipſius Andriæ proœmio & Neuij & Plauti, unà cum Ennio, eodem meminit uerſiculo. in Eunucho & Neuij itidem & Plauti, in Adelphis. Plauti ſolius, mentionem fecit, eorundem quoq; ſimul meminit Cicero in ſe nectute, & Aul. Gellius in noctibus Atticis, ubi amborum epigrāmata deſcribit ſermone uetuſtiſsimo. ſed quid ago? quis enim, quæſo, unquàm Poëtriæ nomen, abſq; illorum nominibus audiuit? itaq; ſtuporem tuum ſtupeo, & cum bona uenia pater obſecro, ne in manus alienas iſta perueniant, quò enim clarior eſt fama tua, eò ſibi ſtudioſius conſulendū eſt. mecum quidem non aliter, quàm tecum omnia loqui potes, & quod ſecum docti faciunt, mutare ac retractare quæ dixeris, at poſtquàm in uulgus dicta peruenerint, ea demum facultas eripitur, & multorum iuditia ſubeunda ſunt. ego epiſtolam tuam, ad te ſub fida cuſtodia remitto, & hanc illi alligatam mitto, cuius exemplum apud me manebit, non ob aliam cauſam, niſi ut ſi quid adhuc reſpondendum duxeris, dum uerba uerbis confero, memoriam non fatigem, unum præterea noui, & exotici dogmatis inducis, utar enim plena libertate, quando ſemel non cepiſſe non poſſum, aſſeris Ennium & Statium Papinium coëtaneos fuiſſe, quis te, oro, Pater in hanc Chronographiam impulit? quis à te nunc iſta poſcebat? atqui exactius hoc inquirere, inuenies Ennium ſub Africano maiore, Statium aliquot ſeculis interiectis, ſub Domitiano principe floruiſſe. habes quibus, niſi fallor, & reſpondere uelis, & tàm breuiter, ut putabas non poſsis, unum adderem, ſi bona fide ueniam dares, quod olim dum in Vaſconiæ partibus adoleſcens agerem, uerecundè quidem, ut illam ætatem decuit, tibi ſcripſiſſe recolo, cum uulgaribus ſcriptis tuis offendere, quæ ad eum, cuius ſuprà memini, Iacobum de Columna, interdum ea tempeſtate mittebas, cuius me amor, ſicut in eas terras traxerat, ſic in Aethyopiam traxiſſe. ſed tunc penè pueriliter, ut qui uix dū ferulæ manum ſubduxeram, tempus eſt, ut iam uirilis oratio mea ſit. ita tamen ut dixi, ſi tu ueniam dederis, quid ais? rides puto, benè habet, ueniam tribuiſti. Audi ergo Pater & uide, & inclina aurem tuam, ne qua externa auris interueniat. tibi enim loquor, & te rerum tuarum iudicem ſtatuo, quæ accuſare uideor, alijs accuſantibus defenſurus, nec tamen ignarus nimis, acrimonioſam & inſolentem filij ad patrem Epiſtolam, reprehenſoriam uideri, ſed amor audaciam excuſet, ita enim mihi clarum nomen, non popularis auræ ſuffragio, ſed uirtute contingat. Vt ab ineunte ætate ſingularis quædam mihi tui nominis cura fuit, hæc me loqui cogit, ne ſi ego tacuerim, idem ab alijs audias, uel, quod metuendum magis eſt, tacito iuditio l‹a›cereris, & quidam iniqui rerum arbitri, ampliſsimum ingenium tuum, ex his quibus ludens te includis, peregrinæ facultatis anguſtijs metiantur. animaduerti enim te in ſcriptis tuis, omni ſtudio ut appareas niti. hinc ille diſcurſus, per ignota uolumina, ut ex ſingulis aliquid decerpens rebus tuis interſeras. Plaudūt tibi diſcipuli, & omniſcium uocāt innumerabilium auctorum nominibus attoniti, quaſi omnium quorum titulos tenes, & notitiam ſis adeptus, docti autem facilè diſcernunt, quid cuiuſque proprium, quid alienum ſit, & rurſus quid mutuum, quid precarium, quid furtiuum, quid è medio hauſtum, quid à prætereunte delibatum. memoriam oſtentare puerilis eſt, gloria uiro, ut ait Seneca, captare floſculos turpe eſt, quippè quem fructu deceat gaudere, non floribus. Tu uerò in hac ætatis parte, uenerabilis, & in tua profeſsione clariſsimus, immò, ut non ſemper pungam ſed interdum ungam, ſolus ſine exemplo noſtri temporis, earum quibus es deditus literarum princeps, neſcio quo iuuenili animo, dimiſsis finibus tuis, in alienis pratis ocioſus & uagans inclinata iam die, interlegendis floſculis tempus teris. Placet ignota temptare, ubi ſæpè uiam non inueniens, aut uageris aut corruas, placet illorum

ſequi

sequi, uestigia qui scientiam quasi mercimonium aliquod ante fores explicant, cum interim uacua domus sit. certe tutum est, ad id potius niti, ut sis aliquid plusquàm uideris, operosa semper & periculosa iactantia est, adde quod cum magnus uideri uoles, innumerabilia incidēt, quæ te non modò ueram ad mensurā redigent, sed infra etiam contrahent. uni ingenio satis est, unius studij gloriam mereri, qui multarum titulis artiū superbiunt, aut diuini homines sunt aut impudētes aut insani. quis usquam aut Græcorum aut nostrorum, id præsumpsisse memoratur? nouus mos, noua temeritas, gloriosas inscriptiones præ se ferunt, propter quas ut ait Plinius uadimoniū deseri possit, at cum intraueris, dij deæq́, quàm nihil in medio inueniens. Tu igitur (si quid mihi credis) esto tuis finibus contentus, noli illos imitari, qui omnia pollicentur, nihil præstant. faciuntq́ ut omnia cōtrectando. itaq́ (ut ait Comicus) intelligendo, nihil intelligant. Græcum uetus & salutare prouerbium est: Quam quisq́ nouit artem, in hac se exerceat. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. X.

De antiquorum authorum scriptis.

SIc est ut putabam, libertas iram peperit, ueritas odium, admonitio fastidium, sed quid agam? uerba non redeunt, blandior fuissem, si te blandicijs delectari crederem, immò uerò seuerior & hunc ipsum affectum, in uiro forti fœmineum, liberius arguissem, nunc quoniam (ut uideo) amicitiæ, inimica libertas est, fortè consultius agerem si tacere, sed id quoq́ per metuo, est ubi silentium bilem mouet, loquar ergo, ne rursus offendam, sed tàm breuiter, ut coactum noueris. Primum ego te iudicem feci, omnium quæ dixi aut dicam, tu sententiam breuem fers, errasse me in quibusdam, in multis, in omnibus. gaudeo equidem me potius errasse quàm te, eo quòd apparatior est omnis in luce deformitas, & error in sene desperatior. sed tamen est aliquid, quod amplius requiram, ades ergo, ad tribunal tuum prouoco, nullis assessoribus opus est, solus sed tu Hieronymū præfers Augustino? Hoc sciebā, sed eam quam affers iudicij rationem, profiteor me non intelligere. quid enim, quæso, sibi uult quod ais, nō te illū propterea prætulisse, quia sit maior, sed quia fructuosior Ecclesiæ, quod in quodā opere tuo probasse te dicis disputatione longissima, quam uellem literis inseruisses, sed profectò uel nuncio pepercisti uel epistolæ. quod tamē ad huiusce rei probationē præcipuum erat, addidisti, hoc scilicet Augustini ipsius auctoritate cōcludi? sed an ignoras, quod in generali sermone, persona loquētis excipitur, quid uerò, inquis, si Augustini aperta confessio est, sibi Hieronymum præferentis? quis non uidet, quid ad hæc dici debeat? hoc inquam, unum est in quo illius sacratissimæ animæ testimonio non starem, cui insitum scio, ut de alijs gloriosè, de se autem humiliter & loquatur & sentiat. ego quidē fructuosi laboris palmam. in Ecclesia Augustino dabam, haud pertinaciter tamen, uelut is, qui nec opinioni, nec sectæ, nec homini usq adeò sum addictus, ut abire non possim ueritate comperta, hoc apud M. Tullium, hoc apud ipsum patrem Augustinum didici, quod ipse apud eundem Tullium se didicisse non negat. nam apud Horatium Flaccum:

Nullius iurare in uerba magistri,

puer ualdè didiceram. quanti autem ista sint, ipse non dissimulas, qui hac defensionis parte deserta, mox ad aliam euadis, dicens omnibus excusis, omnino nihil est, quod te in hanc opinionem traxerit, nisi indignā quandam & singularem erga Hieronymum ingratitudinem Italorum, hoc est illud unicum patrocinium causæ tuæ? hoc est, inquam, illud mihi nulla ex parte intellectum intelligibile argumentum. quæ nam enim hæc ingratitudo est? sumus, fateor, nō erga sanctos tantum, sed erga sanctorū dominū ingrati, quæ nam Hieronymo singularior, quā cæteris querimoniæ causa est? aut quæ nā potius Italorū culpa quā hominū, cum nec ipse Italus origine, & sæpius in oriente uersatus sit. Versa te pater hac illa, ratio, ut arbitror, non erit sufficiens, probare quod intēdis, nisi fortè qui rationis uice fungitur, instinctus animi tacitus, & pia magis quam ex amussim trucidata deuotio. Verū ista prætereo, tā sacra enim nomina disputatiūculis peccatoris obsolescere, ac quodāmodo prophanari, sacrilegio simillimum reor, itaq́ iam tacere de his consultius fuerit. nam pretiosarum rerum confricatio

atq́

atq; collisio, periculosa est. ad Platonē ac Ciceronē transeo, q̃s tu ob duas fabulas, motū doctrina. & (ut de altera Macrobius testat̃) tripartitæ philosophiæ integritate pfectas, ac procul ab omni metrorum lege, in medijs politicæ, ac rerū publicarū libris insertas, poëtas facere niteris. frustrà Macrobius idem ambos excusat, aduersus insultantes, nō debere fabulam à philosopho cōfingi, ego quidem gratulor, & hos Aristotelem & Senecam & Varronem (si fieri posset, in agmine poëtarum cernere, quod fortè non ineptius, de horum quolibet, quàm de Platone & Tullio dici posset. nam & Aristoteles poëtriam de poëtis, & Varro Satyrarum libros edidit, Seneca autē Tragœdias, quæ apud poëtas profectò, uel primum uel primo proximū locū tenent. sed cur, quæso, nō & histriones fecisti, quoniā aliquid forsan in uita ludicrum dixerunt, aut fecerunt? præsertim Tullius, cuius tàm multa quæ risum moueant, scripta sunt, in Saturnalibus, cum Tyro libertus eius, de patroni iocis librum scripserit, cur non piscatores aut remiges, aut tale aliquid, quia forsan aut hami iactu, aut remi tractu, in solitudine positi, animum relaxarunt? uis'ne tu mihi castrensem morem, scholis inferre, ut sicut unum duellum, Torquatos atque Coruinos fecit, sic una oratio poëtam faciat, perseuerantia requiritur. unus actus habitum non inducit. hæc hactenus. Nam de Ennio ac Statio, in ultima epistola nulla mentio erat, credo annorum numerum in digitos reduxisti, postremò ad illum longum atq; continuum orationis tuæ textum, ubi omnibus modis efficere studes, ut iniustè monuisse uidear, quod ingenio tuo nihil imperuium sit, nihil aliud dixerim, nisi quod benè tibi est, si hanc de rebus opinionem habes. ò te tuo qualicunque iuditio fœlicem. ò utinam hanc me artem, & docere possis & doceas, qua talia ipse mihi de me nouerim conflare iuditia, nescio enim an melius sit interdum, de errore gaudere, quàm semper de ueritate dolere. ad id uerò q̃d me uelut iuratæ militiæ desertorem arguis, quoniam cum maximè florere inciperem, studium iuris Bononiamq; dimiserim, expedita responsio est, quis tibi, & ciuitatem illam, & studium singulariter illustranti, minimè ut arbitror placitura. quoniam itaque satis exagitaui, id totum silebo, quo factum meum tueri soleo, fuit enim hæc mihi quæstio sæpè cum multis, præcipuè cum Oldrado Laudensi iurisc̃osulto, nostra ætate clarissimo, hoc unum est, quod salua concordia dici potest. nihil enim contra naturam benè fit. solitudinis amatorem illa me genuit, non fori, denique sic habeto, me aut nihil unquam proinde fecisse, quod magis puto, aut si quicquam hoc in primis, non audeo dicere sapienter, sed fœliciter factum est, & quod Bononiam uidi, & quod non inhæsi. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XI.

De sumptuum temperamento & frugalitate.

DElectari te lautitijs nō miror, paucorū hæc domorum pestis olim hospita, nunc omnium iugis incola est, nisi quarum paupertas limen obstruit. qua in re, nō natura paucis longè iucundius uictura, quàm nimijs, sed consuetudo multum, multoque magis peccat imitatio. q̃s enim tā frenatæ modestiæ est, cuius non interdū oculos auertat, uicini sumptus nitor ac gloria, sed utile cōsilium est Plautini senis in Aulularia, pro re nitorē, & gloriā pro copia, cuius si meminissent homines, & profusis sumptibus, & iniquis lucris clauderetur uia, & multò tranquillius uiueretur. nunc cæcitatem cupiditas inuexit, & frenum rationis fregit impetus uoluntatis, tu autem, oro quantum potes enitere, ut rationis propriè sectator, potius quàm alienæ libidinis æmulator, appareas, fuge exempla pestifera, nimis malorum dociles animos habemus. Magister unus uoluptatis, magno in populo satis est, citò luxuriæ dat terga frugalitas, nisi cogitationum nostrarum aciem, ratio inuicta firmauerit, docens sequi uera bona, fucata contemnere, quid nunc uicini tui, purpureum latus, atque intermicantes crebra iaspide digitulos miraris? phalerata fœlicitas est, exue, hominem infœlicissimum non negabis. latet sub auro calamitas, &, quod extremum mali genus arbitror, inuidiosus simul & miser est. concludam aliter quàm conclusit Plautus Epidicum suum:

Hic

Hic,inquit,is est homo,qui libertatem malicia inuenit sua,

Immò uerò hic,malitia opes,potentiã & regum amicitias inuenit,se suamq; libertatẽ perdidit. habeat sibi sine inuidia multa illa,& uulgi iuditio permagna,tu tuis bonis,eoq; præcipuè,quod ille perdidit fœlix ac contentus uiuito. Vale.

Fran.Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XII.

Obscœnum amorem improbat.

Tibi quidem amicus,nõ moribus tuis sum,quid autem de te, mihi deq; tota tua re familiari uideatur,quoniã rogas,uerissimè atq; breuissimè,pro me Plautus absoluet,nõ nisi singulis uerbis ad singula. Primũ nõ mihi placet amor tuus,animæ pondus infaustum, obscœno igne perureris,quæro autem ex te,ut Plautinus seruus in Asinaria:

Num fumus est hæc mulier,quàm amplexare?

Si cur quesierim interroges,quia oculi tui semper lachrymantes sunt,hæc tibi muliercults tuis,hoc unum quod in ea Comœdia cui Curgulio nomen est legisse potes:

Mulieres duas peiores esse quàm unam.

Seruo autem illud eiusdem Poëtæ in Epidico:

Nimis doctus ille ad malefaciendum.

Hoc ex me addito.nimis tu facilis ad credendum,nimis pronus ad obsequendum. hæc amice si falsa sunt,dictum meum argue,sin uera,mores tuos corrige. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. XIII.

Confessionem erroris emendationis spem habere.

Quod obiectum ab amico crimen non negas,facis ingenuè, magnam emendationis uitæ spem præfert erroris proprij uerecũda confessio,quod autem de seruo tuo taces,cautè quidẽ,quippe quem accusare non potes,at q; mulierculas tuas excusas,urbanitatis ineptè uel cæci iuditij dixerim,tu uideris,quid de illis sentiendũ putes,quarũ alteram optimam,alterã tolerabilẽ dicis.ego illud Plauti in Aulularia uerò propinquius reor.Optimam fœminam nullam esse.alia licet alia peior sit. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBVS, LIBER V.

Fran.Petrarcha Barbato Sulmonensi, S. I.

De obitu Regis dolet.

Quod uerebar accidit, quod timebam patior,in dolorem metus,uota in gemitum abiêre, non multo ante quàm præsagitem,deseruit nos inclytus ille Rex noster,cuius & si matura ætas esset,tamen peracerba mors est,& heu, me miserum,Barbate optime,quàm uereor,ne illa quoq; præsagia confirmet euentus,quæ mihi suggerit,anxius, & malorum suorũ semper nimis certus uates animus meus,ita me Reginæ iunioris nouiq;ue regis adolescentia,ita me Reginæ alterius ætas ac propositum,ita me tandem territant aulicorum ingenia,& mores,mendax hic utinam sim propheta,sed agnos duos,multorũ custodiæ luporum creditos uideo,regnumq; sine rege.nam quid ego,eum qui ab alio regitur regem dicam,multorũq; sæuitiæ expositum:itaq; si quo die Plato rebus humanis excessit,sol cœlo cecidisse uisus est,quid illo moriẽte uideatur,& qui Plato alter ingenio fuit, & regum nulli aut sapientia secundus,aut gloria,cuius præterea mors,tàm multis hinc in-

de periculis uiam fecit? secundet hæc omnipotens Deus, & sollicitudinem meam, piam magis quàm necessariam rebus probet. at ut alijs cuncta supra spem eueniant, & metus iste superuacuus fuerit. mihi tamen amice, quis consulet, aut quis ↄ edebitur dolori meo? cui de cætero uigilabo, cui quantulumcunq; hoc ingenium aut studiū consecrabo. quis spes collapsas eriget? quis torpentem animum excitabit? Duos ingenij duces habui, utrūque mihi annus hic abstulit, & de altero quidem nuper dum adhuc esset in Italia, utrobiq; consortem fletus idoneum quærens, nostro cum Lelio questus sum, de hoc, hodie tecum queror, querarq; dum uixero, & qui solari alios interdum soleo, nunc qua me ipsum ratio ne uel oratione consolet, non inuenio. hinc ergo consolandi desperatio, hinc flendi pudor, hinc ad utrumlibet styli diffidentia, sed super omnia, illicò te uidendi spes, silentium iubet, parebo, tecum propediem fleturus ex commodo. hæc interea tibi flens ad fontem Sorgiæ dictabam, notum procellarum animi mei portum, quo heri ad uesperam solus fugi, cum mane Rhodani ad ripam, rumor mœstissimus me inuenisset. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ. S. II.

Gratiarum actio pro beneficijs acceptis.

GRatias ago, cùm pro alijs multis, tùm pro eoq; quod cùm Romam peto, totiens uberrimo tuarum literarum fauore præuenior, Agnosco insidias amoris tui, neq; enim ut homo, sed ut angelus excipior nihil impigrius est amante, nunquā tàm iugi aquilone sum uectus, ut imparatū aliqd offenderim, mirarer magis, nisi tuis de me iudicijs assueuissem, cō suetudo enim longior & rerum miracula extenuat, & dolores lenit, & minuit uoluptates. quis autem enumerare sufficiat, quibus tu me, per omnem uitam honorificentissimis decretis honestaueris? quæ nam illa ex æquo propè, cum sis dominus, conuersationis comitas? quæ nam libertas hominis. sub maioris arbitrio degentis? quæ nam secretorum participatio? quæ' nā prærogatiua? quis honor? quāta dignatio? Recordari dulce est, enarrare lōgissimum, unū ex mille referā, quid immò radicatū pectori, & medullis inhæsisse mirabe. ris, meministi dum graui olim, inter quosdam tuorum extorto odio, ad arma peruentum esset, & tu iusta indignatione flammatus, ut pro tribunali sedens, familiam conuocasses, ac dicendæ ueritatis iusiurandum omnibus detulisses, iurassetq; etiam Agapitus Lunensis episcopus germanus tuus, atq; ego iam dexteram porrigerem, tu in medio irarum impetu, codicem Euangelicum retraxisti, teq; cunctis audientibus, simplici uerbo meo contentū esse dixisti: cuius me, aut pœnituisse te, aut impræmeditata facti benignitas uideretur, cū sæpè similes casus acciderint, iurantibus cunctis nunquam me iurare es passus. quid hoc iuditio tanti patris illustrius? quanti uolūt aurū & gēmas extimēt auari, hoc extimare non poterunt. Renouasti in me Pater omnium optimè, Xenocratis Philosophi antiquum decus, cuius in epistolis ad Atticum mentionem facit Cicero, qui cum testimonium dicturus, iurare secundū leges teneretur, ea sibi ab Atheniēsibus spectatæ fidei credentibus, remissa necessitas fuit. hoc, inquam, in me renouasti, nisi quod illi maturo æui, id adolescenti mihi, quodq; illi semel accidit, tu mihi perpetuū fecisti. & putas me posse taliū obliuisci? Ingens erit historia, si similia cōplecti uelim, nec tempus patitur nec locus, magnanimi Patris tui uocem audio, extra muros urbis me licet inuitum prosecuturus aduenit: hodierno die apud Preneste suum hospitabor, ibi me clarissimus ex fidelio suus, ex fratre tuus nepos, expectat. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ. S. III.

Scribit de sua Romam Neapolimq; uersus prouectione.

VT fidem frangerem & tibi sutile, & mihi propè necessarium fuit. Pollicitus me maritimo itinere profecturum, non aliam ob causam, nisi quia uulgò iam persuasum est, expeditius ac citius iri pelago quàm terris. Nauim conscenderam apud Niceam Vari, quæ prima Italicarū urbium ab occasu est, & ad Monæci portum cœlo iam stellante perueneram, irasci tacitus capi, nam illic die postero, inuiti mansimus, sæpe ne quicquam retētato

abitu,

abitu,postridie ancipiti tempestate funē soluimus,& die toto iactati fluctibus,ad Mauricii portum, uix intempesta nocte peruenimus.itaq; castrum ingredi non fuit, littoreum hospitium, nauticum cubile sortitus,cœnam ut fames condiret,somnum ut lassitudini deberem, ibi indignari altius & ludos maris agnoscere. quid multa?uarijs per noctem consilijs agitatis,ad auroram statui præferre terrestrem duriciem,æquoreæ seruituti,itaq; familia & impedimentis omnibus in nauim reimpositis, ipse uno solo comitatus, in littore substiti, & fauit fortuna consilio.inter Ligusticos scopulos,casu nescio quo,Theutoni equi uenales aderant impigri & atque præualidi,quibus ego raptim comparatis,propositum iter egi.neq; tum prorsus nauigationis fastidio immunis.Est inter Pisanos ad præsens & Mediolani dominum bellum ingens,magis(ut uides)de animorum fascibus,quàm de terrarū finibus se præbente materia,latè enim confinia discreuerat Apeninus,ut contemnatur antiquus Padi limes,sed superbia frenum nescit,& nullis terminis est contenta cupiditas. Dū recto tramite proficisci uellem haud procùl Lauentia,exercitus ambo constiterant,Tyrāno grauiter urgente contrà Pisanis Mutronem suum summa ui tuentibus,coactus sum apud Erycen mari iterum me credere, & Coruum scopulum ingentem, à colore nominatum,ac rupem candidam,& Macræ ostiam,ac Lunam olim famosam potentemq;,nūc nudum & inane nomen prætereuectus,nocte concubia apud ipsum Mutronem,in Pisanorum castris expositus,per terram absq; insigni impedimento,reliquum uiæ feci.nō prosequor ubi cœnauerim atq; cubuerim,quod qualibet in parte uiderim audierimúe,ad extrema festino.per Pisas relicta ad læuam Florentia,Senas,atq; inde Perusium ueni,inde Tudertum ubi à Clarauallensibus tuis,magno cum gaudio exceptus, per Narniā ipsis ducib. Romam ingredior IIII. Non.Octobris.& iam bona pars noctis erat,ita me hoc tempore nocturnum uiatorum festinatio præceps fecit,uisum est tamē,magnanimum Patrem tuum,prius quàm me quieti traderem,inuisere,Deus bone,quæ maiestas hominis,quæ uox, quæ frons,quæ facies,quis habitus,quæ in illa ætate uis animi,quod corporis robur? Iul. Cæsarem aut Africanum spectare mihi uisus sum,nisi quia utroq; multum iste longæuior,& tamen idem prorsus aspectu,qui ante septennium erat,dum eum Romæ iterum dimisi, uel qui ante annos duodecim, dum eum apud Auinionem Rhodani primum uidi, mirum & penè incredibile, uir unus Roma senescente non senescit. pauca ibi, nam seminudum & iam in cubiculum euntem illum repereram, de te tuisq; rebus affectu patrio percontatus est,cætera in diem posterum reiecimus.illū diem, à mane ad uesperam secum egi,cuius ne una quidem hora in silentio acta est.sed de reliquis coràm: Mirum in modum exhilaratus est aduentu meo,sperans(ut aiebat)amicos uestros,per industriā meā, finem carceris ac miseriæ reperturos,quàm senis spem,falsam esse doleo,ne enim te longius traham,Roma digressus,Neapolim ueni, Reginas adij,& reginarum consilio interfui propudor, quale monstrum. auferat ab Italico cœlo Deus genus hoc pestis, putabam CHRISTVM apud Memphim & Babylonem Mechamq; contemni, compatior tibi mea nobilis Parthenope,uerè tu harum qualibet facta es.nulla pietas,nulla ueritas,nulla fides, horrendum tripes animal,nudis pedibus aperto capite.paupertate superbum, marcidum delitijs uidi,homunculum uulsum ac rubicundum,obesis clunibus,inopi uix pallio contectum,& bona corporis partem industria retegentem,atq; in hoc habitu non solum tuos, sed Romani quoque pontificis affatus uelut ex alta sanctitatis suæ specula,insolentissimè contemnentem,nec miratus sum,radicatam in auro superbiā secum fert, multum enim, ut omnium fama est,arca eius & toga dissentiunt,ac ne sacrum nomen ignores, Robertus dicitur,in illius Roberti serenissimi nuper regis locum,quod unū decus ætatis nostræ fuerat,æternum dedecus Robertus iste surrexit. iam minus incredibile putabo è sepultu hominis medulla nasci posse serpentem,quoniā à sepulchro regio aspis hæc surda prosiluit: ô superum pudor,quis'nam solium tuum inuasit regum optime:sed hæc fortunæ fides est, humanas res uertit pariter & euertit. non fuit satis mundo solem abstulisse,nisi atras insuper tenebras attulisset, & erepto rege unico,non alter qualibet uirtute inferior succederet,

ret, sed hæc atrox & immitis bellua. ſiccine nos aſpicis aſtrorũ rector: hic tanto regi ſucceſſor idoneus: hic poſt Dionyſios Agathoclemq́; & Phalaridẽ, cunctis obſcœnior, & clã licet immanior, fato debitus, reſtabat aulæ Ficulæ (ut Macrobij uerbo utar) inclemẽtiſsimus incubator, qui miro genere tyrannidis, non diadema, non purpuram, non arma, ſed ſqualidum palliaſtrum induit, eoq́; non totus ut dixi, ſed dimidius, obuolutus, nec tàm ſenio curuus, quàm hypocriſi, nec tàm eloquio fretus quàm ſilentio & graui ſupercilio, per reginarum aulas diſcurrit, & hac illo innixus humiliores proterit, iuſtitiam calcat, quicquid diuini aut humani iuris eſt, polluit, qui quaſi nouus Tiphys, alterq́; Palinurus, fluitantis cymbæ clauum regit, citò (ſi quid mihi credis) ingenti naufragio perituræ. multi enim ſunt tales & ferè omnes, præter unum Cauallicenſis eccleſiæ præſulem Philippum, qui ſolus pro deſerta iuſtitia partes facit. ſed quid faciat agnus unicus, in tanto luporum agmine: quid faciat niſi quàm primum fugiat, ſi poſſit, & ouile ſuum repetat, quod ipſum meditari arbitror, ſed miſeratione regni labentis, & ultimæ obſecrationis regiæ memoria, ceu geminis compedibus detinetur. interim quantum in maleſuada aulicorum acie, ſane uox unius audiri poteſt, Dei & hominum implorans fidem, obſtrepit iniquiſsimis conſilijs, & auctoritate ſua retundit multorum impudentiam, prudens ſapientia, fortunam & humeros proprios ſubmittens, publicæ ruinæ, quam differre poterit, mutare non poterit, atq́; utinam non & eum pariter inuoluta (adeò enim inclinata res eſt) ut iam de humanis auxilijs nihil ſperem, præſertim Roberto ſuperſtite, qui tum perfidiæ principatu, tum nouitate habitus, primum inter monſtra curiæ promeruit & nomen & locum. Tu uero reprehenſione non carebis, niſi de ſingulis quæ alijs ſecretioribus ad te literis, latius ſcripſi, Romanum pontificem certiorem feceris, unum illi meis uerbis in fine dicitor. Siquidem reuerentius ut opinor accepiſſet exhortationes Apoſtolicæ ſedis, Sarracena Suſis aut Damaſcus, quã chriſtiana Neapolis, quod niſi ſanctitatis ueneratio prohiberet, adderem Ciceronianum illud, iure quidẽ plectimur, niſi enim multorum impunita ſcelera tuliſsemus, nunquam ad unum tanta licentia perueniſſet. Verum ego dum uerborum ſpumis indignantem ſtomachum releuare ſtudeo, uereor ne tibi quoque bilem moueri, quæ ſi nulli rei profutura eſt, & præter indignari nil reliquum nobis, hinc illorum temeritas, hinc patientia ueſtra fecit. quid iuuat indignitatem rerum æquare uelle ſermonibus, quod nec Cicero ipſe poſsit, nec Demoſthenes: & ſi fortè ſucceſſerit auctori ſuo tantum damnoſum ſit ingenium, quo ſcribenti potius animi tranquillitas, quàm ſcelerum impunitas ſontibus auferatur. itaq́; finem uerbis imponere conſilium eſt. Ter niſi fallor, aut quater ipſum carceris limen ingreſſus. Capuanæ caſtrum dicitur, amicos tuos uidi, nil niſi de te ſperantes, quoniam iuſtitiã ſibi ſuam, in qua ſummum præſidium eſſe debuerat, damnoſam hactenus experti ſunt, & profectò periculoſiſsimum eſt, ſub iniuſto iudice, iuſtam cauſam fouere. accedit, quod nullus miſero capitalior hoſtis eſt, quàm qui fortunæ ſiue ſpolijs ſuperbus incedit, ſi quidem de medió tolli cupit, cui quandoq́; repetendæ rationis eſſe poſſit occaſio. ita ſemper auaritiæ uicina crudelitas, obſeruatũq́; eſt, unde inſignis patrimonij iactura prouenerit, inde quoq́; uitæ periculum prouenire. dura ſors hominis, cui nec tuto pauperem eſſe, nec diuitem denuò fieri licet, id ſi ulli unquam, amicis modò tuis accidit (de captiuorum enim præda nemo non partem rapuit) quando autem alienæ liberati, aut ſaluti fauebunt rapaciſsimi prædones, quæ cum propria paupertate coniuncta eſſe uideatur, itaq́; nihil habuiſſe ſecurius, ſed ita ſe res habet, dãnis grauibus acres inimicitias quæſiere. Vidi eos in cõpedibus, ò rem indignam, ò inſtabilem ac præcipitem fortunæ rotam, cæterum ut nihil illa captiuitate deformius, ſic captiuorum animis nihil excelſius, ſaluo te, ſpem optimam rerum ſuarũ habent, ego quod ſperem nihil habeo niſi aliqua uis maior interuenerit, ſi enim conſilij clementiam expectant, actum eſt, ſqualore carceris conſumentur, Regina ſenior coniunx olim regis, nunc miſerrima uiduarum, miſeretur, ut dicit, nihil amplius ſe poſſe confirmans, Cleopatra cum Ptolemæo ſuo miſereri poſſent, ſi Photinus Achilleſque permitterent, ego hæc uideo, quo animo, ne dici quidem opus eſt. ſed quid agam patiendum eſt, & quam

uis re-

uis responsi certus, responsum tamen etiam nunc iussus expecto. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnae, S. IIII.

Quae admiratione digna Baijs & Puteolis uiderit.

MOs mihi tuus olim notus, nisi ignorare potes aequo animo, ita generosum spiritum inexplebilis noscendi cupiditas exagitat. gessi uoluntati tuae morem, quotiens arcton, aut occasum circuire fortuna me uoluit mea, nunc mihi diuersum iter peragenti mens eadem est, idem parendi propositum, atque aduentus quidem mei summam, uariosque casus, & quae deinceps in captiuorum tuorum negocijs, apud Neapolim gesta sunt, quae ue in reliquum spes supersit audisti, audi nunc reliqua, quibus irarum nihil, sic delectationis plusculum inerit. siquidem expectationis inutilis ac diuturnae taedio affectus, Garganum montem, Brundusijque portum, atque illum omnem superi maris tractum lustrare decreueram, non magis illa uidendi, quam ista linquendi desiderio, quod tamen Regina seniore dissuadente compescui, & longioris peregrinationis impetum, ad proximiora certe & mirabiliora conuerti. qui si forte hinc digresso, & illa inuisere, anni tempus non negauerit, laborem ipse me um solabor, quod quamuis eorum, pro quibus ueneram nihil fecerim, multa tamen, quae non putabam uiderim, sed de illius ingenti fere totius Italiae ambitu, ad te rediens, uita non deserente, coram loquar. uisa hactenus, quoniam hac citius uia in notitiam tuam uentura sunt, scriptis praeferenda commisi. Baias ego, clarissimis uiris Ioanne Barijli, & Barbato meo comitantibus uidi, nulla mihi laetior dies, & amicorum comitatu, & uarietate rerum illustrium, & uicina multorum tristium dierum, uidimus illum hybernis mensibus peramoenum sinum, quem sol aestiuus (nisi fallor) infestat. nihil enim praeter opinionem habeo, nunquam me hic aestas reperit, tertius annus est, ex quo huc primum saeuiente aquilone, hyeme media delatus sum, praesertim tempore, iter aequoreum seruitus magna est. itaque de multis, quae optabam nihil cominus spectare licuit. caeterum breuissimo rerum gustu, tunc incensum animum & iam aurea ab adolescentia calentem, hodie demum uoti compotem feci. uidi loca à Vergilio, & (quod maximè mireris, ab Homero multum ante descripta. uir Graius antiquissimus, atque doctissimus, & nulli secundus ingenio, insignem, & qualem res exigebat locum, nusquam inueniens, ab Italia mutuatus est. uidi Auerni & Lucrini lacus, Acherontis quoque stagnantes aquas, piscinam infoelicis nati saeuitia Augustae, Caij Caligulae superbum olim, nunc obrutum undis iter, & Iulij Caesaris iniectum pelago frenum. uidi Sibyllae patriam ac domum, & horrificum illud specus, stultis irremeabile, doctioribus inaccessum. uidi Phalernum montem, famoso palmite conspicuum, & hic aridam tellurem, morbis salutare, fumum perpetuo exhalantem, illic cinerum globos, & feruentes scatebras, ahenei instar undantis, confuso murmure eructantem. uidi rupes undique liquorem saluberrimum stillantes, & cunctis olim morborum generibus, omniparentis naturae munera adhibita, post Medicorum inuidia, ut memorant, confusa balnea, ad quae tamen, nunc etiam è finitimis urbibus, ingens omnis sexus aetatisque concursus est. uidi non cryptam modo, quae Neapolitana dicitur, cuius ad Lucilium scribens meminit Anneus Seneca, sed passim perforatos montes, atque suspensos, testudinibus marmoreis eximio candore fulgentibus, & insculptas imagines, quis latex, cui corporis parti faueat, manu apposita, designantes. In stuporem me non magis facies locorum, quàm labor artificum coëgit, iam minus miror Romana moenia, Romanas arces, Romana palatia, quando tam procul à patria (quamuis excellentibus uiris ubique sit patria) Romanorum ducum simul cura protenditur, quibus ultra centesimum lapidem esse, quasi suburbanae fuerant hybernae delitiae, aestiuas enim Tybur praestabat, & Succinus & frondetes Apenini ualles & Cymini cum monte Lacus, ut ait Maro, & aprici Vmbriae recessus, & umbrosi colles Tusculi & ex re dictum Algidum, & uiui fontes, & lucida flumina hybernas Antiũ, Anxuri, Phormiae, Caieta, Neapolis, nulla tamẽ amoenior, nulla frequentior quàm Baiarum statio, quod & scriptorum illius aeui fides & ingẽtes murorũ reliquiae testantur. & si nõ sim nescius fuis-

se magis hoc humanæ uoluptati, quàm Romanæ seueritati dignum domicilium, ideoq́ & Marius natura uir asperior, & Pompeius & Cæsar & humanis moribus altiores, in mōtibus ædificasse laudātur, unde quod decuit, non immersi, sed subducti effœminantibus animos munditijs, nauticum strepitum, & Baianas ex alto despicerent uoluptates. Scipio autem Africanus, uir incomparabilis, & cui in uirtute omnia, nullum cū uoluptate cōmercium, consilio reliquæ uitæ simillimo, non tàm ex alto despicere, quàm prorsus non aspicere decreuit, hunc locum suis artibus aduersum, extra prospectum igitur secessit, & Linterni, quàm Baijs habitare maluit, quā uillulam, hinc nō abesse scio, nilq́ auidius spectassem, si quo duce, in loca tanto habitatore nobilia penetrare potuissem. cum multa sanè mirabilia Deus ille fecerit, qui facit mirabilia magna solus, nihil tamen homine mirabilius in terris fecit. super omnia ergo, quæ uel iste dies mihi ostendit, uel tibi hæc ostendet epistola, Puteolanæ mulieris animi, ac corporis insigne robur fuerit Mariam uocāt, singulare illi seruatæ uirginitatis decus, iugis inter uiros, eosq́ sæpius armatos conuersatio. nulli unquam tamen (ut constantissima omnium opinio est) uel ioco uel serio rigidæ mulieris attentata uirginitas, metu magis, ut memorant, quam reuerentia prohibente. corpus illi militare magis quàm uirgineum, uires corporeæ, probatis militibus optandæ, rara & insueta dexteritas, uirens ætas, habitus ac studiū uiri fortis, non telas illa, sed tela, nō acus & specula, sed arcus & spicula meditatur, non illam oscula, & proterui dentis lasciua uestigia, sed uulnera cicatricesq́ nobilitant, præcipua armorum cura est, animus ferri mortisq́ contemptor. Bellum cum finitimis hæreditarium gerit, quo multi iam ultrò citroque periere, interdum sola, sæpe paucis comitata, manum cum hoste conseruit, ubiq́ ad hūc diem, uictis præceps in præliū ruere, lenta discedere, animosè hostem aggredi, cautè insidias texere, famem, sitim, frigus, æstum, somnum, lassitudinem, incredibili patiētia perferre, sub diuo pernox, & sub armis agere. humi requiescere, herbosum cespitem, uel substratum clypeum, in delitijs habere, inter tàm continuos labores, multum breui tempore mutata est. quātulum est enim, quod me Romam ac Neapolim ad regem Siculum, iuuenilis studium gloriæ attraxit, profectò quàm tunc inermem uideram, hodie armata, & armatis septa, cum ad me salutandum accessisset, miratus sum, & uelut ignoto uiro salutem reddidi, donec risu eius, & comitum monitu pressius intuitus, uix tādem sub casside toruam, & incultam uirginem recognoui. Multa de illa fabulis similia narrantur, ego quod uidi referam. Conuenerant è te diuersis mundi partibus uiri fortes, & armorum exercitio durati, quos aliò tendentes, illic fortuna deposuerat, auditaq́ mulieris fama, experiendi uires cupiditas incesserat, itaq́ magno consensu omnium in Arcem Puteolanam ascendimus, sola erat, & ante templi fores nescio quid cogitans obambulabat, aduentu nostro nihil mota est. Instamus oraret, ut uirium suarum aliquod nobis experimentum prebeat. illa diu excusata brachij ualitudine, tandem graue saxum, ac ferream trabem iussit afferri, quam cū in mediū proiecisset, ut tollerēt atque experirentur hortata est. quid multa? Longa ibi (ut inter pares contentio) & magna res acta certamine, spectatrice quidem illa, & singulorum uires in silentio extimante. postremo facili iactu, adeò se superiorem approbauit, ut reliquos stupor ingens, me etiam pudor inuaderet, deniq́ ita inde discessum est, ut uix oculis fidem dantes, subesse aliquid præstigij putaremus. Fama est Robertum summum illum, & uirum & Regem, his quōdam littoribus magna classe prænauigantem, permotum talis fœminæ miraculo, uidendi gratia substitisse Puteolis, quod ideò apud me ueri faciem non habet, quia in tanta uicinitate terrarum euocaturus illam fuisse uideatur. Sed fortassis aliam ob causam, cū illuc applicuisset rē nouā spectare uoluit, ardēs & noscēdi cupidū illū ingenium, uerū huiusce rei fides, ut cæterarū quas auditui credimus, penes narratores maneat. mihi quidem fœminæ huius aspectus credibiliora efficit, quæcunq́ non modo de Amazonibus, & famoso illo quodā regno fœmineo. sed etiam quæ de bellatricibus Italis uirginibus traduntur, duce Camilla, cuius inter cunctas celebre nomen est. quid enim in multis opinari prohibet, quod in una, nisi uidissem, essem forsan ad credendum segnior? & illa quidem uetus non procul hinc Priuerni, scilicet tempore Iliacæ ruinæ, hæc recentior Camilla Puteolis nostris temporibus

poribus

poribus orta est, quam tibi interim literulis meis testatum esse uolui. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. V.

Tempestatem, quam apud Neapolim ingentissimam uiderat describit.

INsignem tempestatem describens, Satyricus, ut multa paucis clauderet, poëticam tempestatem surrexisse ait. quid enim breuius. quid expressius? Nihil iratum cœlum aut pelagus potest, quod non æquet uerbis ac superet poëtarum stylus. & ne manifesta in re superuacuis utar, Homericam tempestatem, nosti, & allisum scopulo duce. atque omnē Caparei montis insultum quem imitati nostri Poëtæ. aquarum montes, ad sydera sustulerunt. nihil sanè uel pingi eloquio, uel animo fingi potest, quod nō externa dies impleuerit, immò procul excesserit, singulare quoddam, & omnibus sæculis inauditum malum. Itaque Homerus Graiam, Aeoliā Maro, Lucanus Epirensem, alij alias tempestates canant, mihi si unquam uacuum tempus erit Neapolitana tempestas, carminis materiam abundè tribuet, quanquam non Neapolitana tantum, sed totius superi atque inferi maris, & uniuersalis quodammodo tempestas (ut opinantur) fuerit, mihi Neapolitana est. quia me Neapoli graues moras agentem, repperit. Sanè quanta inter præsentis temporis angustias, & festinationem nuncij loqui datum, hoc tibi persuade, nihil unquam horribilius, nihil concitatius uisum esse. Præuenerat quidem mirum dictū, instantis mali famem, religioso quodam Episcopo astrorūque curioso, uicina quadam insula, aliquot ante diebus periculum nunciante, sed ut ferè nunquam coniecturis ad uerum penetrant, non maritimum, sed terrestrem motum prædixerat, ruituramque Neapoli ad *VII*. Cal. Decembris, M. CCC. XLIII. usque adeò miris cuncta terroribus impleuerat, ut magna pars populi peccatorum pœnitentiæ, & sub mortem mutando uitæ statui intenta, omne aliud negotij genus abijceret. multis contra uanos metus irridentibus, eoque magis, quod per eos dies, non paruis quibusdam tempestatibus in die erratū, & tota uaticinij fides absumpta uidebatur, ego nec spei plenus nec timoris, ut ad neutrum prolapsus, sic ad utrūlibet pronus erā, sed pronior ad timorem. nam & ferè hoc in rebus est, ut segnius sperata quàm formidata proueniat, & multas eo tempore cœli minas audieram, ac uideram, quem gelidis in regionibus habitare solito, monstri instar, hyemali frigore, in metū ac penè in religionem uerteram. quid plura? Nox aderat, quàm lux suspecta sequebatur, trepidula fœminarum turba periculi potius quàm pudoris memor, per uicos plateasque discurrere, atque ad uerba, pressis infantibus, supplex & lachrymosa, templorum liminibus obuersari, trepidatione igitur publica permotus, prima uespera domū redij. solitò quidē trāquillius cœlū erat, quæ fiducia qui mecum sunt maturius in cubiculum concesserant, mihi expectare uisum est, contemplaturo qua luna fronte occumberet, erat autem (nisi fallor) septima. Institi igitur ad occasum spectantibus fenestris, donec eam obuolutam nymphis & mœsta facie ante medium noctis, proximus mōs abscondit. tum demum & ego lectulum meum, dilatū soporem excepturus ingredior. uix dum totus obdormieram, cum repente horribili fragore, non tantum fenestræ, sed murus ipse, saxea testudine solidus, ab imis fundamentis impulsus tremit, & nocturnum lumen, sopito mihi uigilare solitum extinguitur, excutimur stratis, & in locum somni, uicinæ metus mortis ingreditur. Ecce autem dum inter tenebras alter alterum quærit, & beneficio diræ lucis, ostensos trepidis inuicem nos uocibus cohortamur, religiosi uiri, quorum ædibus habitamus, & sanctissimus eorum prior, quem honoris causa nomino, Dauid, qui ex more ad nocturnas CHRISTI laudes surgebant, repētino malo territi, crucibusque ac sanctorum reliquijs armati, & alta uoce Dei misericordiam implorantes, thalamum ubi ego eram, prælatis facibus irrumpūt. Reuixi tantisper, omnes inde ad Ecclesiam pergimus, ibique effusi multis cum gemitibus, pernoctamus, cum iamiam affuturum finem, & ruitura circum omnia crederemus. Longius eam, si omnem illius infernæ noctis horrorem uerbis amplecti uelim, & quamuis longè cætera uerū sistat, uiri tamen fidē transcēdet oratio, quis imber, qui uenti, quæ fulmina, quis cœli fragor, quis terrarum tremor, quis mugitus pelagi, quis hominum ululatus, cū in hoc statu, quasi magicis carminibus, geminato noctis spatio, ad aurora uix tandem uenissemus,

& diei uicinitas, magis conjectura animi, quàm lucis indicio appareret, amicti sacerdotes sacra, altaribus instaurant, & nos coelum nudum intueri ausi, in uda & nuda circum tellure prosternimur, cæterùm, cum haud iam dubia licet nocte simillima dies, & omnis repentè clamor hominum superiore urbis parte siluisset, sed de littorea regione, magis magisq; crebresceret, neq; percontando, quid rei esset appareret, desperatione (ut fit) in audaciam uersa, equos ascendimus, & ad portum uisuri morituriq; descendimus. dij boni, quando unquam tale aliquid auditum est? decrepiti nautæ, rem sine exemplo asserunt, in ipso portus medio, fœdum ac triste naufragium, sparsos æquore miseros, & uicinam terram manibus prændere molientes, unda saxi impegerat, & ceu totidem tenera oua disiecerat, totum elisis & adhuc palpitantibus refertum cadaueribus littus erat. huic cerebrum, illi præcordia fluebant, hæc inter tantus uirorum strepitus, tantaq; mulierum eiulatio, ut maris cœliq; fragorem uincerent, accedebat ædium ruina, quarum multa funditus, uiolentior fluctus euertit, cui nullus die illo limes, nulla uel humanæ manus reuerentia, uel naturæ statutos fines, & littora consueta transcenderat. & tam moles illa ingens, studio hominum aggesta, quæ obiectu laterum (ut ait Maro portum efficit, quàm omnis uicina mari regio undis obruta, & ubi planum siccis pedibus interfuerat, periculosa nauigatio facta erat. Mille illic uel eò amplius Neapolitani equites. uelut ad exequias patriæ conuenerant, & ego turbæ immixtus, iam partius timere cœperam, tanta cum acie periturus, dum nouus repête clamor tollitur. locus ipse in quo stabamus, fluctu subter penetrante domitus ruebat, eripuimus nos in editiorē locum, non erat oculos in altum mittere, iratam Iouis ac Neptuni faciem, mortalis acies non ferebat. mille inter Capreas atq; Neapolim fluitabant undarum montes, non ceruleum. aut (quod in magnis tempestatibus solet) nigrum, sed canum, horrifico spumarū cādore fretum cernebatur. Regina interim iunior, nuda pedes, & inculta comas, & cum ea fœmineum ingens agmē, expugnata periculis, uerecundia regia egrediuntur, & ad Reginæ uirginis templa festinant, orantes ueniam rebus extremis. sed iam tanti pauoris exitum pauidè, nisi fallor, expectas. Aegrè nos in terris euasimus, in alto nauis nulla par fluctibus inuenta, ne in portu quidem res Massiliensium longas naues (quas Galeas uocant) quæ Cypro reduces, & tot maria emensæ mane nauigaturæ in ancoris stabant, illachrymātibus uniuersis, nemine autem ferre auxilium ualente fluctibus mergi, nautarum atq; uectorum, ne uno quidem saluo uidimus. aliæ quoq; maiores, & omnis generis naues, quæ in portum uelut in arcem tutissimam confugerant, pari fine consumptæ sunt. unde tam multis sola superfuit, onerata latronibus, quib. iustum supplicium remissum erat, ut in expeditionem Siculam mitterentur, & huic gladio erepti, in illos inciderent. horum ingens quædam & fortissima, & taurinis corijs armata nauis, cum usque sub occasum solis uim pelagi pertulisset, tandem & ipsa uinci cœperat. illi uerò undique fatiscenti carinæ, supremis urgentibus periculis occurrunt. erant enim, ut aiunt, quadringēti numero, turba classi, nedum nauigio sufficiens, & erant uiribus pollentes, & qui à morte liberati, nil iam grauius formidarent, eoq; pertinacius atq; animosius obsisterent. itaq; dum differunt, sensimq; merguntur, usque ad proximæ noctis partem naufragium traxêre, tum uicti, desertis armis, in superiora nauis eruperant, dum ecce præter spem, & cœli uultus serenari, & fessi maris ira lentescere cœpit, itaq; cunctis pereuntibus, pessimi omnium euasêre, siue

Quia seruat multos fortuna nocentes.

(ut Lucanus) siue quia dijs aliter uisum est, ut Virgilius ait, siue ut intelligi detur, illos inter mortis pericula tutiores, quibus uilior uita est. hæc hesternæ historiæ summa est, quæ ne frustrà digitos meos auresque tuas detinuerit, quamuis humanorum discriminum amplam præferat materiam, de quibus multa quidem sæpè, sed pro rei qualitate pauca, semper à sapientibus dici solet, hoc unū mihi certè præstiterit, ut te obsecrem, ne me unquam amplius uitā uentis ac fluctibus credere iubeas, hoc enim est, in quo neq; tibi, neq; Romano Pontifici, neq; patri meo, ad lucem redeat parere uelim. aërē uolucribus, mare piscibus relinquo, terrenum animal terrestre, iter agam, dum pes meus terrā calcet, nec pharetratum

Sarmatam,

Sarmatam, nec ludentem in hospitibus Maurum adire renuo, mitte me quo uis, ne Indos quidem excipio. alioquin parce confesso, non Decembribus tantum Saturnalibus, sed toto anno libertate utar. quid enim, oro, mihi amplius suadeas, aut quibus unquã me uerbis aggrediaris, ut nauigem? firmã puppim, doctos nautas elige, at his utrũq; cõtingerat, cum sole portum pete, nocte anchoram demitte, hostis occursum caue, lege littoris oram, at si diurnis horis in portu, anchora harenis tenacibus affixa, & penè littus ipsum remigio tangentes, inter tot millia miserantium amicorum periêre. Hæc ego non legi, nõ audiui, sed oculis meis uidi, itaq; desine iam tandẽ, & in hoc saltem pauori meo, pudor tuus ignoscat, scio quid aduersus hoc à doctoribus disputetur, ubiq; par periculũ, & si in mari clarius appareat. sit ita, ut tamen ingenuè feceris, si in terris ortũ, in terris mori permiseris, uix ullum inter nos mare est, cuius non sæpè naufragus fuerim, cum tamẽ inter laudatas Publij sententias illa sit:

Improbè Neptunum accusat qui iterum naufragium facit. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. VI.

Gladiatorios ludos detestatur.

ABsolui grauibus occupationum laqueis sperabam, & successisset (ut arbitror) nisi constrictos pietate animos, serpens ille tabificus resoluisset, non ore Psyllus promptiùs, quàm ego aute uirus cognoui. institi occurrere, sed iam uereor, ne lætale malum sit, retemptabo tamen, donec ille spei reliquiæ superérunt. & forsan heri ad uesperam, uel repulsæ gratiam meruissem, nisi consilium diremisset festinata nox, & domum maturius coẽgisset immedicabilis ægritudo, huius urbis, quæ multis in rebus præclarissima, unum hoc obscurum habet, & obscœnũ & inueteratũ malũ. Nocturnũ iter, hic non secus atq; inter densissimas syluas, anceps ac periculis plenũ est, obsidentibus uias nobilibus adolescentulis armatis, quorũ licentiã nulla unquam, uel patrum disciplina, uel magistratuum auctoritas, uel regum maiestas atque imperium frenare quiuit. quid autem miri est, si quid per umbram noctis, nullo teste petulantius audeant, cum luce media, inspectãtibus regibus ac populo, infamis ille gladiatorius ludus in urbe Itala, celebretur, plusquàm barbarica feritate? ubi more pecudum sanguis humanus funditur, & sæpè p̃laudentibus insanorum cuneis, sub oculis miserorum parentum, infœlices filij iugulantur, iuguloq; gladium cunctantius excepisse, infamia summa est, quasi pro Rep. aut pro æternæ uitæ præmijs certetur? illuc ego pridem ignarus omnium, ductus sum ad locum Vrbi contiguum, quem Carbonariam uocant, non indigno uocabulo, ubi scilicet ad mortis incudem, cruentos fabros denigrat, tantorum scelera officina. aderat Regina & Andreas regulus, puer alti animi, si unquã dilatum diadema susceperit, aderat omnis Neapolitana militia, qua nulla cõpertior, nulla decentior, uulgus certatim omne confluxerat. ego itaq; tanto concursu, tantaq; clarorũ hominum intentione suspensus, ut grandè aliquid uisurus oculos intenderam, dum repente quasi lætum quiddam accidisset, plausus inenarrabilis ad cœlum tollitur. circunspicio, & ecce formosissimus adolescens, rigido mucrone transfossus, ante pedes meos corruit. obstupui, & toto corpore cohorrescens, equo calcaribus adacto, tetrum atq; tartareũ spectaculum effugi, comitum fraudem, spectatorum sæuitiam, & lusorum infamiam identidẽ accusans. hæc gemina pestis Pater optime, quasi per manus tradita, à maioribus ad posteros, semper crescendo peruenit, eoq; progressa est, ut iam dignitatis ac libertatis nomen habeat, licentia delinquendi. sed de his hactenus. Nam & tragicum opus est, & multa super his, inter obstinatos ciues iam perdidi, minime uerò mirabere amicos tuos, tanto auaritiæ præmio proposito, in ea urbe uinctos esse, in qua hominẽ innoxiũ occidere, ludus est, quã licet, unã ex omnib. Virgilius dulcẽ uocat, nõ iniquè tamẽ, ut nũc est bistonia notasset infamia.

Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum

Ego quidem & de hac patria dictum illud accipiã, & nisi aliud audieris, ante triduum uel infectis rebus effugisse me credito, in Cisalpinã primum Galliam, inde in Transalpinã, & ad te,

ad te, qui omne tempus, omne mihi præter æquoreum delectabile iter facis. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Andreæ Bononiensi. S. VII.

Somnijs quanta adhibenda sit fides.

NOcturno te somnio permotum scribis, usque adeò, ut nisi quia quod somniasti, ex illorum genere est, quæ amplius quam semel fieri nequeunt, & uigilantem te uidisse crediturus fueris, quod dormiens uideras, & secundo cernere, quod uigilans uidisti, itaque confestim subsequens euentus (ut memoras) minime iterabilis rei, docuit somniũ fuisse quod prius uideras, & an aliquid mihi tale contingerit in uita, quidúe de tota hac re sentiam, quid docti homines censeant quæris: Magnus sermonum campus, magna disputandi materia est, præsertim quia quæstio hæc, non intra literatos tantum (ut pleræque) sed in uulgus excutitur, & cuique per se grabatuli sui argumenta suppeditant, ut in tanto disceptantiũ strepitu, uerum inuenire difficile sit. Neque enim uulgus modò, sed docti quoque dissentiunt, quorum omnium sententias nosti. nisi quia de industria me ad scribendum elicis. habes Macrobij cõmentum in Reip. Librum sextum. ubi de somnijs clara & breui distinctione deseruit, habes de his & horum adiacentijs Aristotelicum uolumen, habes demũ Ciceronianæ diuinationis libros, ibi quid alijs, quid sibi uideatur inuenies, quid me iubes replicare notissima: Sanè post ueterum auctoritatem, opinionem meã audire uelle curiosum est, quippè curiosa est omnis amicitia. si quid uerò momenti repositum apud te, in iudicio meo est, & quid mihi etiam placeat, ad rem pertinere arbitraris, cum in multis, tum in hoc Ciceroni meo assentior, minimè quidem pertinaciter, sed paratus cum eodem mutare sententiam, si quid certius affulserit, affirmandi superbiam temeritatemque declinans. id ipse mihi de Academiæ suæ fontibus consilium præbet, hæc summa est, si quid de hac re uerbosius agentem audire uolueris, est in manibus liber Memorandarum rerum, qui si unquam in publicum exierit, prima operis pars, de his latius tecum aget. alienis autem exemplis, quæ ibi multa collegi, duo hic mihi ipsi (quoniam id postulas) per quietem uisa subijciam, alterum læti, alterum mœsti, sed utrunque certissimi euẽtus, utriusque testes uiuunt, qui ex me hæc inter somnum, & somnij exitum audiere, sic enim & tibi satisfiet, & dulce mihi fiet amborum recordari. Amicus mihi primus sub annis fuerat, quo nihil carius ætas illa, uel à fortuna uel à natura datũ habuit, hic repentè graui pressus ægritudine, nec Medicis suæ, nec mihi meæ uitæ spem reliquerat, quod unum superérat, genus solatij lugebam, & per diem ac noctem lugenti, semper mihi supererant lachrymæ. nocte quadam usque sub auroram peruigil, somnum tristem fatigatis tandem oculis excepi, imago mox illius affuit, cuius ad conspectum horrendos edens gemitus, socios exciui, qui (sicut post ex eis didici) ut dormientem me uiderũt, & si graui aliquo somnio implicitum cogitarent, longas tamen uigilias miserati, turbidam me, quàm nullam quietem suscipere maluerunt. Aeger autem amicus ad me accedere, lachrymasque meas leuiter abstergere uidebatur, & orare, ut dolori quẽ ex falsa causa suscepissem, finem facerẽ, cunque ego dictum refellere, & multa aduersus fortunam meã dicere pararẽ, interrumpentẽ querelas meas, audire illum uidebar, & dicentem: Tace quiequid dicturus es scio. Sed en adest, qui colloquium hoc nostrum dimittat, illi, oro, te salutis meæ spem restitue, & sic habeto, me nequaquam ex hoc morbo periturum esse nisi deseror hæc, inter impulsum cubiculi hostium strepuit, quo sonitu & imago pariter & somnus euanuit, respicio, & iam albescente aurora, unus ex Medicis amicior ambobus, qui de illo desperans omne studium ad me solandum sanandumque conuerterat, ante lectulum meum stabat, aggredior charissimum, & indulgentissimũ mihi uirum, multis obsecrationibus ut ad amicum meũ pergeret, neúe aliquid desperaret in homine, præsertim tàm iuuene, dum ullæ spiritus reliquiæ superessent. ille aũt subtristis, inanẽ & importunã sollicitudinẽ admirari, curãdi nõ suscitandi scientiã se professum dicere, hoc est Medicũ esse non Deũ. ego cõtra nocturnis adhuc lachrymis madẽs, quid corpore sobrio, licet, curis ebrius, uidissem exposui, affusus opẽ rebus afflictis petij. quid multa: Luctantẽ impuli, iuit, & mox reuersus,

nescio

nescio quid spei melioris attulit, inde certatim, qui deseruerant omnes redire, sic amicus meus, ex ipsa mihi morte restituitur, & quanquã dulcedine captus, in rebus proprijs sim longior, tamen quod sequitur non silebo. Iacobus de Columna, hic Iunior, non nostra tantum ætate uir clarissimus, sed ingenio præditus fuit, facile quibusuis sæculis in altũ euasurus. huic ego, dum uixit satis familiariter charus fui (uerum hanc unam asperioris fortunæ leuitatem experior, perrarò supremis me doloribus meis, interesse sustinuit, de longinquo nocuit, & uulnerasse aures cõtenta pepercit oculis) multa de illo uiro dici possent, quæ prætereo, quoniam & à proposito longè sunt, & de moribus quidem eius, nil tu nouum audire potes, qui è cunctis episcopis, hunc unum tibi colendum uenerandumq; delegeras florenti ætate generosissimi adolescentis eximiã indolem, ingeniorum solertissimus agricola, de flore fructũ cogitans fouisti, uirtutem mox uirilis animi, optimè cognitã amasti, tãdem debitos honores, dignitati ac sacerdotio detulisti: postremò de procursu tantarum rerum, & è medijs uitæ laboribus, quãuis ad meliora translatum, tamen humanitatis affectu pijs lachrymis prosecutus es dignitate patrẽ, ætate filium, familiaritate germanum. Sed ad rem redeo. Perosus ille igitur uitæ mortalis strepitum, uerendũ genitorem, fratres ac patriam fugerat, seq; præsul egregius, sedem suam repetens, in Vasconiæ recessibus abdiderat, illic cum reliquas, ubiq; magnificè, tũ partẽ uitæ extremã, uelut instãtis præsagus termini, prorsus episcopaliter ac deuotissimè transegit. ego autem nõ paruo terrarum spatio distractus, in Cisalpina Gallia, & hoc ipso in hortulo, unde tibi hæc scribo, dulci tũc ocio fruebar, pertulerat ad me fama quosdam ægritudinis suæ rumusculos, sed ita ut inter spem & metum fluctuans, certiores assiduè nuncios expectarem. horresco nunc etiam memorans, locus ipse sub oculis est enim, ubi eum nocte, per quietẽ uidi. Incomitatus erat, & hũc ipsum horti riuulum transibat, obuiam ferebar admirans, & de multis interrogans. unde? quo pergeret? quid tàm properè? quid tàm solus incederet? ille nihil ad reliqua, sed ut erat in sermone iucundissimus subridens? meministi, aiebat, olim dum trans Garũnam mecum degeres, ut molestæ tibi Pyreneæ tempestates erant, illis ego nunc fatigatus, & irrediturus abiẽs Romam peto. hæc dicens, iam loci extremũ festinabundus attigerat, contra ego ut ducerer instabã. ille me semel & iterum manu opposita suauiter repulso, tãdem alio & oris habitu & uocis sono, desine, ait, nolo te nunc comitem. figo oculos, atq; exangui pallore mortuum agnosco, & metu mœstitiaq; tactus, exclamo. ita ut eo ipso momento temporis experrectus, accentus ultimi mei clamoris audierim. Diem signo, rem omnem, & præsentibus amicis narro, & absentibus scribo, post uicesimum quintum diem, nuncius ad me mortis allatus est, collatis temporibus eo ipso die, quo uita decesserat, sic mihi illum aperuisse cõperio. reliquiæ eius (quod nec sciebam, nec suspicabar quidem) Romam anno demum tertio reportatæ sunt. spiritus enim, ut spero & cupio, cœlo reditus triũphat. sed iã satis somniatum est. Expergiscamur hoc addito, neq; quia mihi anxio uel dominũ uel amicũ somnus obtulit, neq; qa hic obijt, ille reuixit, cæterũ in utroq;, uel ꝙ optabã, uel ꝙ horrebã cernere uisus sum, & cum uisis meis fortuna coincidit, idcirco somnijs fidẽ habeo, nõ magis ꝙ̃ Cicero ipse, propter unius sui somnij fortuitã ueritatẽ, multorũ ambagib. implicatur. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Andreæ Bononiensi, S. VIII.

Quid de adolescente amore noxio capto, sentiat.

DE adolescente tuo, quid mihi uideatur, & quid sperẽ? amore noxio, & (quod peius est) turpi atq; omnino malis retibus captus est, subirasci interdum potest, uno uerò sæpè cogitur. hæc natura amoris, hæc amantium uita est, irascunt, & litigãt, & frequẽs bellum, crebra pace cõcludũt, & uix momẽto tẽporis, unus propositi tenor manet. nulla quidẽ ex omnib. uitæ difficultatib. incõstãtia & fluctuatione uehemẽtior est, itaq; rarissimè lætos, sæpe mœstos, semper uarios, uniformes nũquã uideas, illũ tum modo delitijs acriter in sensum scribis, credo, quin aliter esse non posse certè scio. quis enim tã obstinatè miser est, ut nõ interdũ oculos aperiat, miseriasq; suas dum uidet oderit. sed tecũ in eò ꝙd sequit nõ sentio. Tu enim spẽ optimã hinc elicis, posse eũ à uinculis resilire, ego ut est ætas hominis

atq; animus, nisi præsentissimo Dei auxilio, intricatũ iri magis magisq; illum reor. Illaque atæ uolucris mos est, ut exagitando sese artius implicet, melius sperarẽ, si non odio amorem ac litigio, sed ob liuione ac silentio finiret. illud sanæ mentis, hoc læsi amoris indiciũ est. timeo illud Terentij in Andria:

Amantium iræ amoris integratio est.

Timeo illud Senecæ ad Lucilium: Nihil facilius recrudescit quàm amor. timeo Vergilianum illud:

Improbe amor quid non mortalia pectora cogis.

Timeo quicquid quarto die Cicero de hac re in Tusculano suo disputat. ad postremum timeo cunctorum hac in parte concordiã Philosophorũ Poëtarumq; sententias. uerum super omnia lenonum ac meretricũ nefarias artes, & inenodabiles laqueos pauesco, horreo Sirenũ blanditias, & uiscũ tenacissimæ uolũtatis, importuosam hanc ipsam horreo, quàm is nunc nauigat Charybdim, multorum naufragijs infamem, deniq; nihil est, quod rebus sic euntibus non timeam. nam quod ille, nunc uel atrociter minatur, uel iratus secum cogitat:

Ego'ne illam, quæ illum, quæ me, quæ non?

Et quæ sequuntur in hanc sententiam similia. hæc omnia, una mehercle falsa lachrymula, ut Terentius idem ait, quàm oculos terendo miseræ uix ui expresserit, restinguet, & se ultrò accusabit, & dabit ei ultrò supplicium, magno licet clamore desæuiat, seq; tumultuosè in libertatem asserat. Ego si iudex sim, secundũ murmur aniculæ in seruitutem asserentis, uindicias dabo. cur quæso? quia noui quã sit illud murmur, hoc clamore potentius, quantũue artes artibus antecellãt, nulla rerum paritas, nulla proportio est, inde ferrum hinc lutum, inde ignis hinc stipula, Inde fingendi celeritas, hinc facilitas credendi, inde unci innumerabiles, hinc totidem ansæ sunt. nosti omnia, & quanquam ab his te curis ætas abstraxerit, nil tibi tamen ignotũ loquor. Parum'ne his fidere Plautina tibi uidetur anus in Asinaria? quæ tumidum & minacem adolescentem sic alloquitur:

Fixus est hic apud nos animus tuus clauo Cupidinis.
Remigio uelo'q; quantum poteris festina & fuge,
Quàm magis te in altum capessis, tùm æstus te in portum referet.

Secura erat ualde mulier uenefica, quæ talibus adolescentium successibus, plenam uitam experiendo didicerat. ad hæc ego tibi, nunc nihil adiecerim, nisi hoc unum ut cogites, lapsu temporis ruere quidem urbes, regna transferri, uariari habitus, innouari leges, quæ uerò naturaliter sunt, non mutari. & animos hominum, & animorũ morbos propè omnes eosdem esse, qui fuerunt dum Plautus ista fingebat. Quod ab hoc sanè crebro iactari solitum ais, arsisse se quidem, sed amplius nõ ardere, si id passim prædicat, signũ in hoc morbo mortiferum est. scitus est Nasonis uersiculus:

Qui nimium multis, non amo dicit, amat.

Non uerbis sed operibus, credo, hisq; non statim, sed si pertinaciter institerit contraria uita, maculas uitæ superioris eluere. uetustam ægritudinem repens medicina non adiuuat, quod longo usu didicimus, longa desuetudine dediscendum est. habes de adolescente tuo præsagium meum, quod utinam falsum fuisse res doceat, & certè potẽs est excelsi dextra, mutatione illa Dauidica: dicto citiùs ab uno miseriarũ fundo misericorditer attollere, sed id rarissimum & paucissimorum hominum scito esse. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Andreæ Bononiensi, S. IX.

Quid de libidinoso sene sentiat.

Dissimilem primæ, sed iustiorem Satyræ materiam afferes, Luxuriosum ac lasciuum senem (ut enim declamator ille ait) adolescens luxuriosus peccat, senex luxuriosus insanit. ac profectò sic est (ut ait Plautus) deliramus interdũ senes, immò uerò non interdum sed sæpissimè, hoc illa iam tunc ætate cœptũ erat, nũc aũt reptamus infantes, ludimus pueri, adolescentes insanimus, conflictamur uiri, deliramus senes. ita nullã uitæ partem perdimus, sed omne æuũ, uarijs quidẽ errorũ gradibus, immò stultitiæ tenore traducimus. nescio quid dicã, nisi tantis in tenebris, aliquid ætheræ lucis affulserit, parũ absum, ab antiquorũ senten-

ſententia, ut non naſci optimum fuerit, proximū quàmprimum mori, omnium tamē huiuſcemodi ſenū, excuſatio una eſt. Imbecillitas ætatis, ſolatio egentis, & iam uſu publico pmiſſa licentia. ſic in Aſinaria petulantiſsimum ſenem ſuum, idem Plautus excuſat his uerbis:

Hic ſenex, ſiquid clàm uxore ſuo animo fecit volup'
neq; nouum, neque mirum fecit, nec ſecus, quàm alij ſolent:
Nec quiſquam 'ſt tàm ingenio duro, nec tàm firmo pectore,
quin ubi quicquam occaſionis ſit, ſibi faciat bene.

Hæc ille dixit, hæc omnes dicimus, ſiue adoleſcentes, quibus luxuriari gloria eſt, ſiue uiri, quibus conſuetudo eſt, ſiue ſenes, quibus iam ueniale peccatum eſt, quem tu inuenies ſenem, qui ſi qua facultas affuerit, teſte ſubmoto, non ſtatim oblitus uirium, iuueniliter ruat in Venerem: ipſe ſibi blandiens, quaſi quicquid delectat aut mulcet, & proſit & deceat, & quaſi ſenectutis unicum ſolamen ſit luxuria, quæ potius ſenectutis obprobrium ac ruina eſt. Tu uerò ſenem noſtrum ora, ut inducat in animum attendere, quid agat, quo progrediatur, quanq; aduerſo tempore, quàm indecora, quanq; ambigua & intempeſtiua Venus ſua ſit. pudor forſan ac metus efficient, quod ratio iam pridem ac ſatietas debuiſſent. ſin pergit, unū hoc illi meis uerbis dicito, breui uel inuitus deſinet. ſiquidem iuuenilis luxuria, ſenectuti proxima, ſenilis autem ſepulchro contigua eſt. Vale.

Fran. Petrarcha Barbato Sulmonenſi, S. X.

Quod in hoſtium inſidias deuenerit.

VT more noſtro, fortunas laboreſq; meos tecū partiat eſt animus. ad Parmā bellum conſtitit, ut noſti, circunſiſtimur, & magnis non Liguriæ tantū, ſed propè totius Italiæ motibus, intra unius urbis ambitū, coartamur, nō quod animus noſtris, ad pugnā deſit, (q; ſæpius animoſa eruptione teſtati ſunt) ſed ea hoſtis aſtutia eſt, ut nec pacis nec prælij uiā pandat, durādo uincere & debilitare animos, lentæ obſidionis tædio cōfidit, itaq; iam ſæpè uariante fortuna, idē ipſe qui obſidebat obſceſſus eſt, nec dum certus eſt exitus. cæterū ſummis utrinq; uiribus res agitur, & (niſi fallor augurio) ſummus fatorum dies accelerat. nutat animus, ac neutrā in partem totus inclinat, ex quo declinare ſtudēs, & inanē ſpē & ſuperuacuum pauorem. In hoc ſtatu non iam paucorū nos dierum, ſed multorū menſiū premit obſidio, inter calamitates bellicas haud ultima, his ita ſe habentibus ſubijt, nuper deſiderium libertatis, quā omnib. uotis expoſcere, omni ſtudio amplecti, poſtremū quā terrā mariq; fugientē ſequi ſoleo. ſubierat iam ante cupiditas trāſalpini Heliconis, quoniā Italus Helicon bellis ardebat, ita ergo hinc odio, hinc deſiderio agebar, ſed qd agerē? Quæ ea ducit ad occaſum uia, prorſus inacceſsibilis facta erat. uertor ad Orientē, & ſi enim omnia hoſtiū plena eſſent, tutior tamē breuis tranſitus, quā ille ingeris per Hetruriam circuitus uiſus eſt. Quid multa? Inter hoſtium ſtationes, cum paucis egreſſus VII. Cal. Martias abeunte ſole, carpo iter, cum propè Rhegium inimicā urbē, ſub nocte media perueniſſem, repentè latronum manus ex inſidijs erumpit, magno mortē clamore denunciās, nō erat cōſilij facultas, tēpus, locus & circūfuſus hoſtis ſuſpectiſsima omnia faciebat, pauci inermes, impuidi, qd aduerſus plures armatos, ad ſcelus inſtructos facerēt? una in fuga atq; in tenebris ſpes erat:

Diffugiunt comites, & nocte teguntur opaca.

ego, etiā fateor, meipſum morti & circunſonantib. telis eripui, dūq; iam omne diſcrimē euaſiſſe crederē, quid oro te, uſquā tutū homini eſt? ſeu foſſæ, ſeu trunci, fortè ſeu ſaxi obice, nihil enim prorſus cernere ſinebat, illius nubiloſæ cæcæq; noctis obſcuritas, equus ipſe fidiſſimus uector meus cernuus ad terram ruit, tāto impetu, ut confractus ac penè examinatus ſim, colligo tamē in extremis animū, & aſſurgo, quiq; multis iam diebus interiectis, ad os manū referre nondū ualeo, tūc ſubleuāte metu in equū reſilui. E ſocijs pars domum redijt, pars uago errore circūacta, incœptū nō deſeruit, duo uiarū duces, cœli ac terrarū inditijs amicis, feſſi ac trepidi inter auia ſubſiſtere coēgerunt. Vnde ne quid terrificum deeſſet, inimicorum uigilum uoces, uicinis neſcio quibus, ex mœnibus audiebantur. ad hæc & ſeua grādine mixtus imber acceſſerat, & inter crebra tonitrua, famoſioris aſsiduus timor mortis.

Longa

Longa erit historia, si eam per singula, illi ergo uerè tartaream noctem sub diuo atque humi iacentes egimus, cum interea magis magisque læsi brachij tumor ac dolor ingrauesceret. nō herbosus cespes ad somnum, non frondosæ ramus arboris, aut cauæ rupis fornix, sed nuda tellus, aër turbidus & iratus Iupiter, hominum simul ac ferarum metus. atque inter tot aspera corpus inualidum, unum quod miraberis forsan, & misereberis solatij genus, in tātis difficultatibus fuit, equis medio calle transuersis, pro tentorio usi sumus, & illorum terga pro cellis obiecimus, qui paulo ante fremētes, ac rapidi mox taciti, & immobiles, non sine quodam quasi miseriæ suæ sensu, geminū nocte illa nobis obsequiū præbuerunt, sic ad aurorā laborando, ac trepidādo peruenimus. ubi primū semitā inter uepres uicinæ lucis, dubius fulgor ostendit, præpropere suspecta loca reliquimus, & amici oppidi, Scandianum uocant, mœnibus excepti, didicimus nocte tota, magnam equitū ac peditum cateruam, circa muros ut nos exciperent in insidijs latuisse, pauloque ante nostrum aduentū pulsam tempestatibus abijsse. i nunc & negare aude, magnum aliquid esse fortunam, quæ & consilia in pernitiem, & errores in salutem uertere potens est. Ludo tecū Barbate charissime, de fortuna enim iudicium meum tenes, formidabile nomen est. utcunque se res habeat, profuit error uix, profuit procella, peiora malis euasimus. illic ergo, cum iam illuxisset cælatū casum meū, non sine multis comitū lachrymis aperio, & quoniā, ne ibi quidē tuta uidebatur mora, alligatus pro tēpore mōtano calle, Mutinā inde. luce proxima Bononiā ueni, hinc tibi præter solitū, alienis digitis ista præscribo, ne aut meo aut rerū statui fides desit. Circa curam corporis fit, quantum humano ingenio fieri potest, spes est potius certa quàm uelox, æstatis opem medici, ego Dei omnipotentis auxilium expecto, interim torpens mihi dextra non obsequitur, animus fit promptior in aduersis. Vale.

Fran. Petrarcha Andreæ Mantuano, S. XI.

Obtrectatorum uerba contemnenda esse.

VIx unquam aliter iustior mihi quærelarum causa, uix uberior defensionis materia, oblata est, in triuijs laceror, quid agā, auctor tangit iniuriæ. fama mea ab infamibus carpitur, contemnendus obtrectator. cæterum eò molestior, quò uilior, dissimulare difficilè, sed decorū silentiū, iustæ querimoniæ præferendū, linguas acuat uerba, non metuo, si scripto egerint, sentient & me calamum habere. Viuus ego uiuorum subruam calūnias, at si quid fortè post bustum minitantur, audio enim eos assiduè parturire, nescio quidē, an ridiculum murē, an elephantē Indicū parituros, quod ipsum si consulto inquam, in id tēpus trahunt, quo amplius hic non ero, timidè agunt minimeque insidias struunt. quotū consilijs, quid aliud dicam nisi Planci illud, in Asinium Pollionē, cuius in principio naturalis historiæ Plinius secundus meminit. Cum mortuis laruas solere luctari. proinde si quid habent, proferant in medium, dum adest qui respondeat. Videbis conuitijs attritum nomē splendescere, clariorem facit Aeschines Demosthenem, Catonem Galba, Salustius Ciceronē, Aemilianus Apuleium, alioquin inglorium belli genus eligunt in absentem loqui, & mutis decertare cineribus, quamuis (ut est ætas) impudenter idipsum sperent. Vale.

Fran. Petrarcha Andreæ Mantuano, S. XII.

De eadem materia, de qua in superiori epistola.

THeon ille, siue mauis Bion, iurgium quærit, agnosco sibilum, aspis in proximo est, indigner an mirer, si mihi nō parcat, qui nec ipse pepercerit Homero? puto extimet, ut quæ sibi eadē mihi uoluptas sit, longè uero fallitur, nihil mihi gratius silentio, pòst illud nil colloquio dulcius amici. sin pergit effugiā, si ne id dabitur, quid sim acturus interrogas? silebo. Si ne id quidem, loquar. quantum lanè, nihil breuius. Et quid dicam? Comminabor in primis id conuitij genus, quod nunquam audierit turbabitur, congelascet, & forsan (ut fit) multa sibi conscius tacebit, atque hic iurgio finis erit. Siquidem nil magis maledici linguam frenat, quàm mordacioris alterius linguæ metus. sic ne hic tamen desinet. culicem hunc quibus armis excutiam? Vlciscar aniliter, & quod anus anui dixisse traditur dicam sibi.

ibi. o uir maximè omniumq; modestißime, o decus ac spes patriæ. Certè nunquam tale aliquid audiuisti, quid nunc ais? An non satis promissum implesse uisus ero, aut ego fallor, aut & si callosas conuitijs aures habet, hoc unum hactenus non audiuit, non ex ore amantis, non arrisoris, non derisoris, non adulatoris quantumlibet impudentis, sic ut teor insuetum stilum, ille mirabitur, tu ridebis, ego interim euasero. Vale.

Fran. Petrarcha Socrati suo. S. XIII.

Moram semper aliquid periculi habere.

OBsecro, obtestorq; te, meq; ipsum simul obsecro, si quis apud utrumq; nostrum precibus meis est locus, ut si tu nondum pectoris tui curas cōposuisti, ego enim inquietudinis meæ mihi sum conscius, propellamus iam tandem cuncta, quibus angimur, & ad huc fluctuante animorū nostrorum statum, aliquando cōpescamus, nec nos pigeat, quod multum distulimus uel serò aggredi. neq; enim uiatori, quanquam uel somno grauis, uel uino obrutus, uel tædio fatigatus, tardè surrexerit suadebis, ut uiso sole in cubiculum reuertatur, somnum tractaturus ad uesperam. multò satiùs esse monstrabis, accelerare gressum, ingeminare, & in id niti, ut quod sopor eripuit reddat industria. & nos (si recolis uiatores sumus, & immensum nobis superest iter, & hora iam tarda est, nostrū enim mane dormiuimus, quo uigilantius exurgendum est. ne cunctantes fortè nos opprimat, plura res exigit, tempus autem pauciora & certè intelligenti uolentiq; satis est dictum. Vale.

Fran. Petrarcha Socrati suo. S. XIIII.

Seruorum malignitatem detestatur.

NVper dum fugiēdi fastidij & relaxādi animi gratia, læpidißimas fabellas, apud Plautum legerem, curisq; mordacibus tantillū temporis uetustißimi uatis auxilio corfurarer, mirū dictū quot ibi elegantes nugas inuenerim, quas seruiles fallacias, quas aniles ineptias, quas meretricū blanditias, quā lenonis auaritiā, parasiti uoraginē, quā senū sollicitudinem, quos adolescentium mores, iam minus Terentium nostrum miror, qui ad illā elegantiam tali usus est duce. sed de cæteris suo tēpore, nam & copiosa & ocio affluentibus, si unquam id nobis fortè contigerit, peramœna rei est. Nunc unum quod hodierno die, tempestiuè admodum se obtulit interseram. est illius Comœdia, cui nomē est Casina: ibi uir & uxor de nuptijs ancillulæ discordant, bellum domesticum, & plusquàm ciuile dixeris, ita intra cōiunctißimos, disiuncta sunt omnia, prorsus nihil conuenit paterfamilias proprijs, mater filij studet amoribus, serui duo competitores, pertinacißimi, certatim ad puellæ connubium aspirant, hic à patre subornatus, hic à matre Herilis ergo cōcupiscentiæ minister, ut incœpto absisteret, precanti dominæ inexorabilem se præbens, à domino qui fortè supræma uerba contentionis acceperat, interrogatur.

quoi cum litigas Olympio

Cum eadem qua tu semper S. cum uxore ne hem mea?

Respondet senex, quasi circūlocutione rem intelligens, enimuerò ad hæc seruus, neq; seruiliter neq; illepide respondet, quod dum hodie legerē, mihi quodammodo dictū credidi.

Quam tu mihi uxorem? quasi uenator tu quidem es

Dies atq; noctes cum cane ætatem exigis.

Hæc ille seruus. mihi uerò quid conuenientius dici potest? uxorem nempè ulla nostra non recipit, multis licet obiecta tempestatibus, sed ab hac Charybdi libera & immunis, uerum aliud molestiæ genus est, cui, & illius serui uerba cōueniūt. & rem quidē olim experiebar, uerba non aderant, sciebam me cum canibus uiuere, uenatorē esse, nisi admonitus nesciebam. Seruos uocant, canes sunt mordaces, gulosi, latratores, cuncta præter ultimum ferre possum, latratus enim tranquillitati, quam quærimus, nimis aduersus est, sed ex omni canum grege, duo mihi prorsus importabiles sunt, cæteros adhuc ferre propositum est. Horū alter est, quem ad te multis cū literis amicorum hodie mittebā, unde hāc tibi superadderē epistolam, Plautus obtulit. hunc tu ergo uel tibi habeto, si uenator fieri cupis, uel in nemus uel in macellū mitto, modò ne unq; ad me redeat. altera est rabidus senex ille, quē nosti

nosti optime, illum depellere pudor prohibet, neq; tàm eius, quã ætatis suæ ac longæuæ familiaritatis intuitus. itaq; quando me mihi uenatorem Plautinus seruus ostendit, faciam quod ingenui uenatores solẽt, domi inueteratum canem, quamuis senio & scabie inutilẽ, latratuq; molestissimum non expellã. cæterũ quẽ fugare nõ licet, fugiem, dimissaq; sibi domo uacua, in alias oras ibo, de quo, quia nondũ fixa mihi sententia est, secretiore epistola propositum meum leges, summa est, ad fontẽ Sorgiæ, ut nunc est animus, piscator esse potero, certè uenator amplius non ero, neq; cum his saltem canibus ætatem agam. Vale.

Fran. Petrarcha Socrati suo, S. XV.

Beatam uitam inquirendam esse.

IN campum Martium, omnes qui nascimur uocati sumus, quidã tamen non, nisi ad strepitum numerumq; complendum, quidam uerò, ut honores & laborum præmia percipiant, quorum ex agmine ut simus, optandum enitendumq; nobis est. de euentu uiderit ille, cuius in manu nos & nostra consistimus. uelle quidẽ nostri erit arbitrij, itaq; firmare propositum, & candidatos adesse, conueniet, ac supremi imperatoris, & amicorum eius implorare suffragia. non enim de cõsulatu aut Prætura, sed ut Plautinus adolescens ait) de capite nostro sunt comitia. Vale.

Fran. Petrarcha Guidoni Ianuensi, XVI.

Quod tardiuscule ad eum scripserit se excusant.

EPistolam sub tuo nomine descriptã perdidi, hoc mihi & nuncij longior expectatio, & sociorum præceps fauor attulit, qui dum assiduo nouarum rerum desiderio, & (ut Solini uerbo utar) impatientiùs potius, quàm studiosus, per Bibliothecam meam more solito uagantes, in illam incidissent, legerunt & tulerunt, ignorante me uerlti (ut asserũt) ne sicut amicis indignantibus, & incuriositatem meam damnantibus, mihi plerunq; cõtigerat, illius etiam periret exemplum. Ego re cognita, ut mihi redderetur instabam, illi autem festinabant. quid te moror? Verum est quod ait quidam:

Mali cuncta ministrat impetus:

Dum enim omnes habere cupiunt, nullus habuit, dumq; omnium consensu, uni scribenda traditur, ille eam omnium cum dolore, uel amisit, uel amisisse simulauit, qualiter nescio, nisi quod ad oculos meos ultrà non redijt. unũ fatebor, nec erubescam testimonium tuum, nunquam credidissem, quod res ulla tàm parua tàm magnæ mihi foret perturbationis causa, raro unquam alias fragilitatẽ meam, sic euidenter agnoui. Torquebar enim, & per multos dies noctesq; perditam quærebam, simul & quærebar, & nunc temerariam sociorum fiduciam, nunc leuitatem meam increpabam. illis exprobrans, quod plus æquo stilũ hunc, mirantes, importunè agerent, mihi quod immaturam gloriam, è primitijs studiorum quærens, amicis fierem fortassis asperior. quantalibet sanè plaga, animi tempore mitigatur. Iam dolere desij, doloremq; pudor expulit, pudet tàm grauiter doluisse. nunc quoniam illius nullæ mihi reliquiæ supersunt, præter amantem memoriam (ut ait Augustinus periefit quidem illa, sed calamo superstite, interim ergo, dum reuertor ad solitum scribẽdi morem, intermissionis causam tibi esse uolui, ne insueto silentio moucreris.

Fran. Petrarcha Guidoni Ianuensi, XVII.

Dolet de amissa Epistola,

NOn sum nescius mirari te, quid ita debiliter fortunã unius epistolæ ferre uisus sim, neq; enim magnæ indolis argumẽtum est, ex litteris gloriam sperare, ex factis, non ex dictis oriri ueram gloriam, ueræ Philosophiæ non dubitant spectatores. illã, inquam, gloriam, non quàm prædicat uulgus, à quo laudari magnis animis penè fastidiosum est, sed quæ ex sobria ac iucunda recordatione bonorũ operum, in pectore uirorum excellentium uiget, atq; aliter, cuius sine theatrico strepitu, sine fauore, uulgari fides, & conscientia testes sunt. hæc est equidem illa uerax gloria, quæ in solo stabili, actis altè radicibus, casum nescit. Illa uerò in hominum fundata sermunculis. Primum diuturna non est, & perfacilè

proteritur,

proteritur, & quibus attollitur flatibus, eisdem semper agitatur ut corruat. deinde si esse posset æterna, uulgaribus tamen, ac minimè generosis artub. quæsita, nunquam ingenuos animos delectaret, seruilis opere uilis merces, idq; ego mecũ cogitans, fateor, & mirabar, et mihi nõ mediocriter indignabar. ex diuerso aũt, dũ reminiscebar, quo mihi dulcis epistolæ illius lectio fuerat flectebar, ut omni culpa desideriũ eius absoluerem. nec satis scio, uerò ne an falsò, sed persuadebam mihi, multis rationibus, nullius me uentosæ laudis ambitu perditam deflere, sed quod eam mihi utilem senseram, tantamquè fiduciam dabat, nõ ars, nõ ingenium, sed uetus ille magister artis, ingenijq; largitor, ut auderem sperare, literas illas, tanti peccatoris digito contextas, legentibus nedum placituras, in quo nudum nomẽ uertitur, sed fortè etiam profuturas. Multa ibi contra hominũ, & præsertim meijpsius mollicicm, inuectus fueram, multisq; ad uirtutem exhortationibus, nec paucis indignationibus, in sæculum nostrum, & uitia, toto nunc orbe regnantia, uelut alternis stimulis, utrunque illi latus armaueram. adeò ut ad eam rediens, uix ingenij mei opus crederem, & plus ei quàm scriptis meis soleo, uenerationis impenderem. De Phydia & Apelle nusquam lectum est, fuisse formosos, operum tamẽ illustrium alterius reliquiæ stant, alterius ad nos fama peruenit, itaq; tot interlabentibus sæculis, utriusq; artificis præclarißimum uiuit ingenium, uariè licet pro uarietate materiæ. usuacior enim sculptoris quàm pictoris est opera, hinc est, ut in libris Apellem, Phydiam in marmore uideamus, idem de Parrhasio, et Polycleto, & de Zeuxi & Praxitele censuerim, cæterisq;, quorum corporeæ formæ, nulla mẽtio est, operum decor eximius, & fama pcelebris. Atq;, ut à ueteribus, ad noua, ab externis ad nostra transgrediar, duos ego noui pictores egregios, nec formosos, Iottum Florentinũ ciuẽ, cuius inter modernos fama ingens est, & Simonẽ Senensem, noui sculptores aliquot, sed minoris famæ, eo enim in genere, impar, prsus est nostra ætas, cæterũ & hoc uidi, & de quibus fortaßè, a'ius plura dicendi locus dabit, opera singulornm, ab auctorib. suis multum differentia, longeq; distantiæ, si quis ab eis causam quæreret, responderent puto, non ut olim Mallius pictor, qui ab amicis interrogatus super cœnam, Cur tàm deformes filios genuisset, cum iam pulchras figuras pingeret. quia in luce, inquit, pingo, in tenebris fingo. faceta responsio illius, horum uerior, si dicerent, & formam corporis, & ingenium quæ forma est animæ. unde opera hæc, quæ laudamus ac miramur, uelut unà è fonte procedunt, munera Dei omnipotentis esse, non hominum, & sumenda esse, nõ tantũ æquo, sed & grato animo, seu largius prouenerint, seu partius, cum gratuita sint, & humanũ meritum semper excedant. nec ab homine quæri rationem oportere, cur plus minusúe aliquid ab illo fiat, cuius uo'untas ipsa est ratio, summa & inaccessibilis, & ad quam, frustrà per seipsum nititur humanus labor, quia quantò accedet homo ad cor altum, tantò exaltabitur Deus, & mortales intuitus, consilij sui profunditate, frustrabitur. In hanc ego narrationẽ, cum præterire possem, sponte incidi, quæ eò spectat ne mireris, si mihi quoque contigerat, ut pulchram scriberem epistolam, turpis ego, & si in ea (ut Gregorij uerbo utar) pulchrum depinxi hominem. pictor fœdus, proinde species ea, qua sorores suas illa uincebat, & sibi pereundi, & mihi dolendi fuit occasio, ut intelligerem, non solum in corporibus, sed etiam in scripturis excellentem formam, interdum nocere, & mediocritatem in rebus omnibus expetendam. sic epistolæ meæ, quam ipse mihi non adoptaueram sed genueram, pereunt, & tunc exequiarum quasi quoddam genus lamenta persolui, & tunc memorans, anniuersarium diem ago, dolens de medio tàm citò subtractam, &, ut dixerim, in ipsis cunabulis extinctam, eoq; minus huius rei consolabilior est querela, quo minor est spes, de illius ossibus, quasi de phœnicis cineribus alteram suscitandi. nullæ eius apud me reliquiæ remanserunt, præter morem enim meum, totam chartæ crediderам, memoriæ nihil. Idcircò nec eam in memoria requirens inuenio, nec ullum uestigium abeuntis agnosco. tantum illud teneo, dulcem mihi fuisse dum scriberem, dulciorem dum legerem, amarißimam dum recordor, nec aliter euenisse, quàm si cui saporiferi fauus mellis, labijs admotus, repentè subtraheretur, amotaq; dulcedine, sola quidem amara dulcedinis recordatio superesset.

His ego perculsus diù à scribēdo cessaui,oderam enim uigilias meas, & unius euentu cæteras metiebar, tandem per memetipsum admonitus, esse stolidum consilium,ut unius naufragij metu,nauigatio relinquatur,aut unius anni memor, aratrum damnet agricola, ad calamum redij.sed quid iterum faciam? Epistola tua etiam mihi perijt, & comitem secuta est,quantum suppetit memoria, duplex inde mihi gaudium fuit. Gaudeo equidem ut mos est hominum,tecum solito benignius agere fortunam,quamuis non ignorem, friuolam esse lætitiam,quæ de fortunæ facilitate concipitur,quæ nunquam amicior fuit, nisi ut familiarius falleret.neminem euexit nisi ut altior casus esset. Verum hic unus ex humanis erroribus est,qui sunt innumerabiles,quosque ut Ciceroniano uerbo utar,cum nutricis lacte suxisse uidemur,& quos utinam uel in senio deponamus. certiùs gaudium ex epistolæ tuæ fine percipio,ubi & fortunam nosse,& ad omnes casus paratum,mihi uideris animum habere,hoc est quod optaui,hoc est quod speraui,hoc est quod Deum rogaui, et ut mihi, & amicis fortem animum contemptorem rerum mutabilium præstaret.ne quid enim in uita sentiamus,aduersi ne quicquam poscitur. Vt quicquid euenerit feramus patienter,dignissimæ preces sunt.equidem (nisi fallor) in uerbis tuis animum tuum uidi,& dixi mecum.Iam uir est,humo erigitur,cœlum spectat: Vale.

Fran. Petrarcha Guidoni Ianuensi. S. XVIII.

De conditione sui status certiorem reddit amicum.

DE statu meo,quem nosse desideras,breuiter sic habe.& si inter benè philosophantes,unum sit hominis bonum,& non tria,id scilicet,quod in animo est, benè cœlitùs instituto,& possessione generosi habitus insignito,quoniam corporis ac fortunæ non bona,sed commoda quædam,ac leuia adminicula dici debent, quia tamen credo uelle te, de omnibus audire,geram morem uoluntati tuæ, qualis sit animus meus,nec plenè scio, nec asserere meum est.sunt enim(ut ait Augustinus)& istæ plangendæ tenebræ,in quibus me latet facultas mea,quæ in me est,ut animus meus de uiribus suis,ipse se interrogans, nō facilè sibi credendum existimet.quatenus autem effari possum: Vndique me habent angustiæ,in luto carnis,& in uinculis mortalitatis meæ,adhuc aut sedentem aut iacentem. Videor tamen,nisi forsan hoc ipsum uideri,idem ego mihi mendaciter fingo, libentissimè surrecturus.sed ponderibus meis premor,& inualuit in me durum inueteratæ consuetudinis iugum,à cuius seruitute,quis liberabit me miserum,nisi Dominus ille,qui souit compeditos,& illuminat cæcos? fortuna contra me hactenus perpetuum bellum gerit, ego autem sciens,quod communio discordias parit,ut in pace uiuam,ne quid commune secum habeam laboro.Imperia,regna,diuitias,honores,cæteraq; eiusmodi sua sunt,& sibi habeat. nihil est horum quod me moueat.Mihi linquat,si qua sunt animi mei bona,hæc sui muneris non fuerunt,& ne sui iuris sint flagito.quid sæuit? Quid minatur? nimis diù debitor suus sum,calculū ponamus, auferat quæ sua sunt,nimis diù depositū eius seruo, quid cogitat? nulla mora est,nullum luctamen,tollat quicquid id est,& nunquam reuersura discedat,& certè iam partem non exiguam tulit,& id quantulūcunq; quod restat, odiosum onus est humeris,ad altiora nitentibus q ad corpus attinet.non sum quem reliquisti,hospes corporis mei,secū malè concordans,implacabilem litem agit, hæc iugis sollicitudo, faciem meā mutauit,ante annos,ita ut iam uix primo me cognoscas occursu.Huius tamen rei, me cura nō tangit,adhuc enim integer Domitiano principi credideram.Nihil gratius decore,nihil breuius.ad maiora uerò genitus sum,q̄ ut sim mancipiū corporis mei. Seneca,inqs,hoc dixit.qs negat.& ego dico,& multi dicēt post me,& ante eū multi fortè dixerūt, & quisquis id dixerit,modò ne mētiat̄,egregiū magnificūq; uerbū dixerit.ego & illud dixi,& q sequitur dicā,& in utroq; scio,q non mentior utinam nec fallar.Absit à me ut amore corporis,aut huius lucis desiderio,diem mortis horrescam,quoniam & hoc ab alio uerissimè dictum,in usus meos uerti,quod hæc nostra quæ dicitur uita,mors est. Vale.

FRAN-

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBVS, LIBER VI.

Fran. Petrarcha Hannibali Tusculanensi, S. I.

De Inuidia, Auaritia, cæterisq; ecclesiæ procerum uitijs.

INfœlicem inuidiam dixit Maro, nec immeritò. quid enim infœlicius, q̃ suis malis, alienisq; simul bonis affligi, non ineleganter quidem, in Mutium nescio quem, apprimè inuidum, atq; maliuolum lusisse legitur Publius quidam, cum enim tristiorem solito uidisset. Aut Mutio, inquit, nescio quid incommodi accesit, aut nescio cui aliquid boni. prorsus ita est, inuidus alterius bonum, suis ascribit incommodis, & ut ait Flaccus:

Inuidus alterius rebus marcescit opimis.

Magna miseria, nō aliter saturitate alterius, quàm fame propria torqueri, atq; alio pinguescente, non secus ac se esuriente marcescere. sed aut temerè diffinierim, an nō inuidia tantū sed uitijs omnib. infœlicior auaritia sit. inuidia enim mœsta est sæpè, sed ociosa est, auaritia tristis, & occupata superbia dū se aliquid magnū putat, falsa licet opinione delectatur, auaritia semper se famelicam & egenam sentit, neq; fallit. uerissimū enim est Poëticum illud:

Semper auarus eget.

nā si auarus est, cupit, q; ipsum uitij nomē indicat. sanè q; ait Seneca: Nō q parū habet, sed q plus cupit, pauper est. & hoc inde cōcludit, q; nō paucitas rerū inopē facit, cū paucis natura cōtēta sit, cui qui ritè satisfecerit diues est, & nihil ei deest, sed cupiditas expleta, q̃ indicat sibi tantū deesse, quantū cupit, cupit aūt omnia, & optando superuacua fecit necessaria. ita egestatē minimā, cuiq; pfacile succurri poterat, irremediabilē atq; immēsam fecit. rursus enim et illud est uerum, q; Philosophis placet, auaro tā q; habet deesse, q̃ q; nō habet. nisi q; mihi quidē magis uidetur, auaro deesse q; habet, q̃ q; nō habet. ex illo enim nil præter sollicitudinē ppetuā, & ueros metus, ex hoc nonnunq; breue falsum gaudiū capit, dū sibi arridet, & optatū bonū, spe fallente præoccupat. ita nunquā satiat, fera quadā ut aiūt) & inhumana dulcedine. auaritia uerò nunquā. nā & successib. inardescit, & Satyricū illud uerū est:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

& minus hūc optat, q nō habet, cuius rei causam unā, (nam plures excogitari queūt) in epistola quadam ponit Anneus Seneca. Neminē, inqt, pecunia diuitē facit, immò cōtrà, nulli nō maiorē sui cupidinē incussit. & sequit: Quæris, q̃ sit rei huius causa: plus incipit habere posse, qui plus habet. Venio ad reliquas pestes, & eius quidē, quā accidiā nostri uocant, eadē ratio est, q̃ inuidiæ fuit. Gula aūt ac libido, sæpè suis fruuntur delirijs, qbus exultant, & gaudio fugitiua percipiunt, auaritia nulla re fruitur, nisi curis auarissimis, dū enim q̃rendis inhiat, & illa nō habet, & q̃sita nō uidet, nisi ad supp'iciū hinc trepida, inde sollicita. quæ cū ita sint, iure auaritia sororū omniū pestilentissima dici potest, quam radicem malorū omnium uocat Apostolus. Nec sum nescius, te mirari quid hodie tecū, hac ut aiūt importuna Philosophia, præter solitū uti uelim, ego aūt nō te magis, q̃ mortales ferè omnes, & præcipuè tuū genus alloquor, inter quos maxima, & solium posuisse, & uexillū fixisse, uictrix mihi uidetur, & imperiosa cupiditas, quod eò indignantius miror, quo minor uobis cupidinum causa est. cui enim hos auri cumulo aceruatis: legitima quidem uobis negata posteritas, uos parcus & exiguus cultus decet, reliqua pauperum CHRISTI sunt, quos fraudare prædariq; nō timetis, domino illorū spectante desuper, & minitante uindictam, & nescitis cui uestrū crimen utile sit futurū, q; uobis interim laboriosum pestiferumq; & funestū est. multi se propter filios excusant, & uitio animi, uelū pietatis obtendit (sic leæna, sic tygris fit enixa ferocior, & animalia mansueta, noux, plis amor exasperat) uobis excusatio nulla, uelamē uitij nullū est, ante totius orbis oculos, nudi estis, digitoq; monstramini, populorum

omnium cum exprobratione mordaci. ecce uirtutis, inquiunt, præcones, qui cũ de uita æterna, deq; animi libertate, multa magnificè loquantur, sine causa tamen, & temporalib. addicti, & auaritiæ serui sunt. re enim uera, & si de omnibus dicat, non'ne de uobis tantũ sensisse uidet̃ Dauid ubi ait: Vniuersa uanitas omnis homo uiuens, ueruntamen in imagine pertransit homo, sed & frustrà conturbatur. Et ut rabiem Pontificalis auaritiæ, tot post sæculis futuram notaret expressius, Thesaurizat, inquit, & ignorat cui cõgregabit ea. hæc utiq; uobis ante alios auari Pontifices dicta sunt, parentes quidẽ thesaurizantes filijs, & legimus & uidemus, quamuis sæpè fortuna paternis uotis obstante, quæ alijs partũ erat, ad alios deuoluat̃, parentũ tamẽ intẽtio nota est. uestra intẽtio quæ'nam quæso? qd agitis, cui thesaurizatis, nisi diabolo & angelis eius, qui sollicitè uos obseruant, numerant dies, & hæreditatẽ uestram auidissimè præstolant̃, gratissima trophæa uestris inscripta nominibus, in limine tartari, de manib. spoliatorũ pauperũ erecturi? sed admirans percõtabere, cur hodie potius ista, q̃ alias, an uel hactenus, uos non auaros, uel auaritiam uitiũ non fuisse, uel te, nũc primũ oculos aperuisse crediderim, qui prius ista non uideris? respõdebo admirationi tuæ. Et sciebam uos auaros, & auaritiam uitiũ esse, nemo usquam est q nesciat, & in utrũque, non nũc primum oculos aperio, sed cũ fortè nudiustertius uenissem ad te, altaria tua, immò uerò altaria Domini uirtutum, argento atq; auro & gemmis onusta conspexi, atq; insanis fulgoribus, perculsus obstupui, & dixi mecũ. Ecce noua auaritiæ arma, nouũ pereundi genus. Auaritia nobis nostra non sufficit, nisi auarũ quoq; CHRISTVM facimus, & diuos ipsumq; uocamus in partẽ p̃damq; Iouẽ (ut Virgilius ait) Vos quidẽ diuitias malè partas, iustificasse uideamini, si p̃dæ rapinarũq; uestrarũ pauperẽ CHRISTVM cogitis esse participẽ, & auro obsidetis inuitũ. nõ hic placandi numinis modus. An nõ legistis apud Senecam, deos tunc propitios fuisse, cũ fictiles fuerunt? atqui deos nunquam propitios fuisse, nec esse potuisse certũ est, quomodo enim propitius alijs esse potest, q miserrimus est sibi? placet igitur nõ hæc Senecæ sentẽtia, sed uerba, q̃ fœliciori materia licet inserere. profectò CHRISTVS semper propitius humano generi, sed tũc p̃sentior fuit, cũ fictilis fuit. nunc aureus atq; gemmatus irascit̃, & p̃ces nostras iustissima indignatione nõ audit, nõ aurũ odit ille, sed cupidos, qbus optandi q̃rendiq; nullus est finis. Primi hominũ, quod erat apertè profitebant̃, q̃rebant diuitias, ut abundarent, uos q̃ritis, ut ornetis CHRISTVM piũ opus, si spolijs ille miserorũ, & nõ potius uirtutibus, ac deuotione fideliũ, uellet ornari, & si nõ fictioni iũcta cupiditas, odiosior Deo esset. animaduerti olim tale aliqd in principibus, dominisq; terrarũ, q omni studio libros quærũt, petũt, rapiũt, mercant̃, non literarũ amore, quas ignorant, sed auaritia inducti, nec animi, sed thalami q̃rentes ornatum. nec scientiam, sed nomẽ, neq; librorũ sentẽtias, sed pretia cogitantes, uerũ his colorata excusatio, licet falsa non deerit, dicent enim, sobolem se ac posteros cogitare, & uerbo quidem nondum natis, aut quæ uitæ genus eligant prorsus incertis, ueræ autem auaritiæ propriæ atque ignorantiæ bibliotheca congeritur, uobis congerendarum opum, quis est color? respondebitis, Vt CHRISTI templa farciatis auro. see quid Persio dicitis, exclamanti?

O curuæ in terris animæ & cœlestium inanes,
Quid iuuat iuuat hoc templis uestros immittere mores?

neue hoc alijs dictum crederetis, audite, ut statim uestro nomine uos appellat:

Dicite Pontifices in sancto quid facit aurum?

Respõdete Põtifices, uobis enim loquit̃. respõdete tot senes, uni iuueni, tot Theologi, uni Poetæ, tot Christiani, uni pagano. qd dicitis? In sancto qd facit aurũ? si respõdere negligitis Poetæ, an'non saltẽ respõdebitis Prophetæ: Qui non aurũ, sed alia quædã à uobis ornamẽta tẽplorũ exigit? apud Malachiã legitis: Filius honorat patrẽ, & seruus Dominũ suũ timebit, si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus? dicit Dominus exercituũ. & ut noscatis quia uobis dicit. legitur: Ad uos ô sacerdotes, q despicitis nomen meũ, nisi fortè quisquam est, q putat ulla unquam ætate, dignius hoc q̃situm, q̃ nunc quærit̃. Video quidẽ ut dixi, uulgus auaritia ardere, & fateor, nihil excusat, nulla est enim excusatio peccati, sed natorum caritas, multiplexq; necessitas, & uulgaris ignorantia crimen leuant. Vos uerò Pontifices, dicite, oro, Quid sibi uult hæc rabies habendi,

bendi, inter diuitias tàm certas? In tanta rerũ diuinarũ humanarũq; notitia, in uita solitaria et cælibe, & de crastino cogitare prohibita? Illud mihi fortè notissimum ingeretis. Aurum habet Ecclesia. benè si habet, pessimè si habetur. placere possunt diuitiæ uirorum, uiri diuitiarum penitus non placent, qui cum somnum suum dormierint, in manibus suis nihil inuenient. uerior igitur illa responsio, quàm percontationi propriã Persius ipse subiecit, cum enim secundo quæsisset, In sancto quid facit aurum intulit:

Nempè hoc, quod Veneri donatæ à uirgine pupæ.

Facessat, oro, iam tandem aurũ templis inutile, & in alia tẽpla Dei, hoc est in usus hominũ egentium conferatur. sit CHRISTI charitas, quæ seculi pompa est. nec semper sub obtentu, deuotionis idololatriæ seruiat. Nescitis q; auaritia est idolorũ seruitus? nulla tot indolis gens abundat, nulli cõuenientius dicitur. Cauete à simulachris. credite mihi Pontifices, aurũ potuit CHRISTVS habere sed noluit, diues esse potuit, dũ inter homines agebat, paupertatẽ maluit, Corynthijs uasis uti potuit, fictilibus usus est. nolite Pontifices excusationes friuolas aucupari, aut sub CHRISTI nomine pabulũ auaritiæ, & uestris alimẽta furoribus aggregare. CHRISTVS uestro auro non eget, nec uestris superstitionibus delectatur, puri ac nudi cordis est, appetens piorum actuum honestarũ cogitationum, & humiliũ uoluntatum, quis inter hæc auro locus? Nolite miseri curare, quàm superbè sacrificetis, q̃ ornatè, quàm splendidè, sed quàm piè, quàm humiliter, quàm castè, quàm sobriè. sacrificate quod diruptis uinculis liberatori suo Rex propheta sacrificat, hostiam scilicet laudis, sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate non in auro, sed in domino: Audite Psalmistam surdi, diebus ac noctibus clamantem: sacrificium Deo spiritus contribulatus. Quid hic opus est auro? spiritu opus est, eoq; nõ nisi contribulato, opus est corde, sed cõtrito & humiliato, hoc est sacrificium Deo gratum, atque homini sine terrarum effossione parabile, submisso & immaculato opus est animo. Contrà nec terso nec rudi, auro opus est. nescio quid amplius dicam, & uereor uerba iactare, sed si post Prophetam ipsum quoq; Persium, Poẽtam audire non piget. uidete, quid ibidem paganus homo, Pontificibus suis dicat:

Quin damus id superis, de magna quid dare lance.
Non posit magni Messalæ lippa propago.

& ne dubium foret, quid est, hoc superis offerendum, quod genere atque opibus superbi, cæci diuitum filij non possunt, subsecutus expressit:

Compositum ius fasq; animi, sanctosq; recessus,
Mentis & incoctum generoso pectus honesto.

præclarum uerbum, dignumque de CHRISTO dictum esset. Tu Vale: & quàm fidelibus conuitijs aurem præbe.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. II.

Veritas, non secta sequenda.

DEambulamus Romæ soli, meũ quidẽ obambulandi Peripateticũ morẽ nosti. placet. naturæ moribusq; meis aptissimus est, ex opinionibus quædam placent, aliæ aũt minimè, nõ etenim sectas amo, sed uerũ, itaq; nũc Peripateticus, nũc Stoicus sum, interdum Academicus, sæpè aũt nihil horũ, quotiens quicquã occurrit, apud eos, q; ueræ ac beatificæ fidei aduersum suspectũue sit, ita enim Philosophorũ sectas amare, & approbare pmittimur, si à ueritate nõ abhorrẽt, si nos à nostro principali, ꝑposito nõ auertũt, q; ubi fortè tẽptauerit, seu ille sit Plato, seu Aristoteles, seu Varro, seu Cicero, libera cõtumacia cõtẽnantur omnes, atq; calcent, nulla disputationũ argutia, nulla uerborũ lenitas, nulla nominum nos tãgat auctoritas. homines fuerũt, quantũ humana inq̃sitione fieri potuit, & notitia rerũ docti, & eloq̃o clari, & naturali ingenio fœlices, sed sup̃mi & ineffabilis obiecti priuatione miserabiles, & ut, q uirib. suis fiderẽt, uerãq; lucẽ nõ reqrerẽt, cæcorũ in morem sæpè lapsi, sæpè ad lapidẽ offendẽtes. itaq; sic illorũ miremur ingenia, ut ingenij ueneremur auctorẽ, sic illorũ cõpatiamur erroribus, ut nostræ gratulemur, & cognoscamus nos gratuitò, sine ullis meritis honoratos, prælatosq; maioribus, ab illo, qui arcanũ suum, quod sapi-

entibus abscondit, paruulis reuelare dignatus est. denique sic philosophemur, ut (quod philosophiæ nomē importat) sapientiā amemus. uera quidē Dei sapientia CHRISTVS est, ut uerè philosophemur, ille in primis amandus nobis, atque colendus est, sic simus, omnia quæ ante omnia Christiani simus, sic philosophica, sic poëtica, sic historias legamus, ut semper ad aurē cordis, Euāgeliū CHRISTI sonet, quo uno satis docti ac fœlices, sine quo quāto plura didicerimus, tanto indoctiores, atque miseriores futuri sumus, ad quod uelut ad summā ueri arcē referēda sunt omnia, cui tanquam uni literarū uerarū immobili fundamēto, tuto superædificat humanus labor, & cui doctrinas alias, nō aduersas studiosè cumulātes, minimè reprehendendi erimus. & si enim ad summā rei modicū, forsan ad oblectamentū, certè animi & cultiorē uitæ modū plurimū adiecisse uidebimur. hæc incidenter, quantū locus iste capere uisus est, dixerim, procedo. Vagabamur pariter in illa urbe, tàm magna. quæ cū propter spaciū uacua uideatur, populū habet immensum, hæc in urbe tantū, sed circa urbē uagabamur, aderatque per singu singulos passus, quod linguā atque animū excitaret. Hic Euandri regia, hic Carmentis ædes, hic Caci spelūca, hic Lupa nutrix, & Ruminalis ficus, uerior cognomine Romularis, hic Remi transitus, hic ludi Circenses. hic Sabinarū raptus, hic Capreæ palus, & Romulus euanescens, hic Numæ cū Aegeria colloquiū, hic Tergeminorum acies, hic fulmine ictus uictor hostiū artifexque militiæ Tullus Hostilius, hic Rex architector Ancus Martius, hic discretor ordinū Priscus Tarqnius habitauit, hic Seruio caput arsit, hic carpēto insidens atrox Tullia trāsiuit, & scelere suo uicū fecit infamē. Hæc aūt Sacra uia est, hæc sunt Exqliæ, hic Viminalis, hic Quirinalis collis, hic Cœlius, hic Martius cāpus, & Superbi manib. decussa papauera, hic miserabilis Lucretia ferro incūbens, & in mortē fugiens adulter, & læsæ pudicitiæ uindex Brutus, hic minax Porsenna, & Hetruscus exercitus, et infestus errāti dextræ Mutius, & Tyranni filius, cū libertate cōcurrens, & hostē urbe depulsum, ad inferos sequens Cōsul, & fractus à tergo uiri fortis pons Sublicius, & Horatius natans, & Tyberis reuehens Clœliam, hic erat Publicolæ, ne quicquā suspecta domus, hic Quintus arabat, dum fieri meruit, de aratore dictator, hinc abductus Serranus ad Cōsulatū uenit, hoc est Ianiculū. hic Auentinus ille sacer mons, in quo ter irata patrib. plebs secessit, hic libidinosum tribunal Appij fuit, & ferro patris iniuriæ subducta Virginia, & decemuiri luxuriæ dignus finis, hinc Coriolanus armis fortè uicturus, suorū pietate uictus abscessit, hoc saxū defendit Manlius, hic excidit, hic Camillus inhiantes auro Gallos, subito repulit interuentu, & desperantes Ciues, amissam patriā ferro docuit recuperare nō auro, hic descēdit Curtius armatus, hic inuētū sub terra caput hominis & immotus terminus, præsagiū summo & stabili impio fuêre, hic fallax uirgo armis obruta & suis circūuēta fallacijs, hæc Tarpeia arx, et Romani populi census toto orbe collectus, hic anser argenteus. hic custos armorū Ianus, hoc Statoris, hoc Feretrij Iouis templū, hæc fuerat cella Iouis, hæc domus omnium triumphorū, huc compulsus est Perses, hinc repulsus est Hannibal, hinc impulsus est Iugurtha (ut quidam opinantur) alij uerò in carcere illum necant, hic triumphauit Cæsar, hic perijt, hoc Augustus in templo reges affusos, & tributarium orbem uidit, hic Pompeij arcus, hæc porticus, hoc Marij cymbriū fuit, hæc Traiani colūna, ubi ille unus omniū imperatorū (ut ait Eusebius) intra urbem est sepultus, hic eiusdem pons, qui sancti Petri nomen inuenit, & Hadriani moles, cui ipse quoque subiectus est, quod sancti Angeli castrum uocant, hoc est saxum miræ magnitudinis æneisque leonibus innixum, diuis imperatoribus sacrum, cuius in uertice, Iul. Cæsaris ossa quiescere fama est. hæc Telluris ædes, hæc Fortunæ domus, hoc templum Pacis, aduentu uerè pacifici regis euersum. hoc opus Agrippæ quod falsorum deorum matri, ueri Dei mater eripuit, hic uinctus Petrus nonis Augusti, hinc riuus olei fluxit in Tyberim, hic, ut fama est, monstrante Sibylla, senex Augustus CHRISTVM uidit infantem. hæc Neronis insolentia & inædificijs feruens luxus, hæc Augusta domus uia Flaminea, ubi sepulchrum ipsius domini quidam tradunt, hæc Antonini columna, hoc eiusdem proximum Appiæ palatiū, hoc Seueri Aphri Septizonium, quam tu sedem Solis uocas, sed meum nomē, in historijs scriptum lego. hoc Praxitelis Phidiæque extans in lapide, tot iam sæculis, de ingenio & arte dictamen. hic CHRISTVS profugo uicario fuit obuius, hic Petrus in crucem actus, hic truncatus est Paulus, hic assatus Laurentius,

rentius, hic ſepultus ueniēti Stephano locū fecit, hic ſpreuit feruēs oleū Ioānes, hic Agnes poſt obitū uiuēs, ſuos flere ꝓhibuit. hic Syluester latuit, hic leprā depoſuit Cōſtātinus, hic glorioſam Calixtus exercuit libitinā. ſed q̄ pergo? poſſū ne tibi in hac parua papyro Romā deſignare? profectò ſi poſsim, nō oportet. noſti omnia, nō quia Romanus ciuis, ſed q̄a tali uin in primis rerū curioſiſsimus, ab adoleſcentia fuiſti. Qui enim hodie magis ignari rerū Romanarū ſunt, q̄ Romani ciues? inuitus dico, nuſquam minus Roma cognoſcit, q̄ Romæ, qua in re nō ignorantiā ſolam fleo, quanq̄ q̄d ignorātia peius eſt, ſed uirtutū fugam exiliūq; multarū. q̄s enim dubitare poteſt, quin illicò ſurrectura ſit, ſi cœperit ſe Roma cognoſcere? ſed hæc alterius tēporis eſt q̄rela. Solebamus ergo poſt fatigationē, q̄ nobis immēſa urbs ambita pepera, ſæpius ad Thermas Diocletianas ſubſiſtere, nōnunquam uerò ſupra teſtudinē illius magnificentiſsimè olim domus aſcēdere, q; & aër ſalutaris, & ꝓſpectus liber, & ſilētiū, ac uotiua ſolitudo, nuſq; magis ibi de negotijs. nihil omnino, nihil de re familiari, nihilq; de Rep q̄ ſemel fleuiſſe ſatis eſt, & euntib. ꝑ mœnia fractæ urbis, & illic ſedētibus ruinarū fragmenta ſub oculis erant. q̄d ergo? multus de hiſtorijs ſermo erat, quas ita partiri uidebamur, ut in nouis tu, in antiq̄s ego uiderer expertior, & dicanť antiquæ q̄cunq; ante celebratū Romæ, & ueneratū Romanis principib. CHRISTI nomē, nouæ aūt, ex illo uſq; ad hanc ætatē. Multus quoq; de ea parte Philoſophiæ q̄ mores inſtruit, hinc nactā cognomē. interdū uerò de artibus, & de earū auctorib. & principijs, itaq; die quodā, dum in eam mentionē incidiſſemus, flagitaſti, ut dicerē, explicitè, unde putarē liberales, & unde mœchanicas initiū habuiſſe, q; carptim ex me audieras. feci q; iubebas, haud duriter, q; hora diei & uacuitas inutiliū curarū, & ipſe locus hortabať, ut ſermonē lōgiuſculū ordirer, & attētio tua rē tibi admodū placere indicio erat. teſtatus ſum tamen me nihil nouū, nihil ferè meū dicere, immò uerò nihil alienū. omnia enim undecunq; dicimus noſtra ſunt, niſi forſan abſtulerit ea nobis obliuio. quæris nūc, ut q; illo die dixi repetā, ac literis mandē. multa, fateor, dixi, q̄ ſi nō mutatis uerbis dicere cupiam, nō poſsim. redde mihi illū locū, illud ociū, illam diē, illam attentationē tuā, illam ingenij mei uenam, potero q; unquam potui. ſed mutata ſunt omnia, locus abeſt, dies abijt, ocium perijt, pro facie tua mutas literas aſpicio. ingenio meo relictarū à tergo rerū fragor officit, q̄ adhuc in aurib. meis tonat, quamuis ob hoc ipſum in primis, inde diffugerim, ut tibi liberius reſponderem, parebo tamē ut potero, poſſem te ad ad antiquos, & ad modernos mittere, à quibus quod poſcis acciperes, ſed ne ita me liberē prouidiſti, dū rogas, ut dicam meis uerbis quicquid id eſt, q;, ut ais, tibi omnia ex ore meo cùm gratius, tùm clarius ſonent. Gratiam habeo, ſiue ita ſe res habet, ſiue ita ut accendas animum dicis. accipe igitur, quod tunc dixi, uerbis fortè alijs, ſed eadem profectò ſententia. uerum q̄d agimus? nam & nō parua res eſt & epiſtola hæc abūdè creuit, & non dū cœpimus, & diei huius extremū eſt. uis parumper digitis meis, atq; oculis tuis parcam? differamus quæ reſtant in proximū diē, & laborem & epiſtolam partiamur, nec eadē papyro res diuerſiſsimas inuoluamus. ſed quid rurſum cogito? quid ue polliceor tibi diē proximū epiſtolamq; alteram? nec diei unius opus eſt, nec epiſtolare negotiū, librū exigit, quē non prius aggrediar, ſi tamē curis maiorib. non retrahor atq; diſturbor, quā in ſolitudinem meā me fortuna reuexerit. ibi enim nō alibi meus ſum, ibi meus eſt calamus, q̄ nunc paſsim rebellat, & recuſat imperiū, moleſtiſsimis occupationib. meis fretus. ita ille, q̄ ex ocio meo iuge negotiū habet, ex negotio ſibi ociū quærit, & quaſi impius ſeruus, ac cōtumax domini laborem in requiem ſuam trahit. ubi uerò primum fines meos attigero, ſuum iugum ſubeat cogam, & de eo, quod quæris ſeorſum ſingulari libro, quid aliorum ſcriptis, quid meis coniecturis aſſequor ſcribam. ſanè ut familiares epiſtolas, ludens & in ipſo maximè uiarum diſcurſu, tumultuqúe rerum ſcribere ſoleo, ſic ad ſcribendum libros, ſolitaria quiete dulciqúe ocio, & magno nec interrupto ſilentio opus eſt. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. III.

Humanam calamitatem nullam beatæ uitæ obeſſe poſſe.

VNa mihi mihi tecū lis eſt, cū cæterarū rerū omniū ſit tanta cōcordia, nimis eſt q̄rulus, nimis indulges tibi, ſortē ꝓpriā deflere, miſerari res tuas, excuſare teipſum, accuſare

fortunā, deniq; nimis molliter humana toleras, cū sis homo. mouit mihi fateor lachrymas, epistolæ tuæ principiū, qd enim occultare cogitē affectus meos, et ubi constātiā tuā regro, illic ꝓpriā dissimulare molliciē? certè tibi te lætū esse iubeo, mœstū me fuisse nō inficior. sed est ꝙ mihi interblādiar, honestiores lachrymæ sunt in alienis calamitatib. q̄ in nostris, quam quam usq; adeò sint nostra cōmunia, ut nil ꝓpriè alienū dici possit ab altero ꝙ alterius no strū sit. idq; nō modò in tāta amicitia, sed nec in cōmuni etiā societate hominū dici posse Satyricus ait: Vbi uiro bono, nullū alienū malū, & humano generi pietatis ad indiciū datas, à natura lachrymas docet. ꝙ tāto ante Comicus dixerat: Homo sum,, humani à me nihil alienū puto. enimuerò licet id uerū esse, nō negē, tamē haud dubiè, in hoc publico diligendi debito, gradus sūt, qbus ex amplissima, ut ita dixerim, humanitatis area, cognationis amicitiæq; redigimur in angustū, et uniuersalis amor, omniū singulari quadā charitate paucorū, ac bñuolētia coarctat̄. sed qd rursus occultē tibi ꝙ sequit̄? ut lachrymas epistolæ principiū, sic risum mihi finis mouit, aduersa sunt inqes, scio, licet interdū uno de fonte ꝓdeant, risus & lachrymæ. nō minus forsitā mœstus erat Democritus, qui ꝑpetuo risu pulmonē agitare solebat (ut ait ille) q̄ madēs ꝑpetuo lachrymarū rore Diogenes, nec lætior Hānibal in calamitate patriæ, solus ridēs, q̄ populus q lugebat. sicut ex diuerso, si Lucano credim⁹, nō mœstior in morte generi flens Cæsar, q̄ exercitus q plaudebat. sed ad te reuertor. Prima igitur epistolæ tuæ pars id egit, ut multarū ac ꝓpè omniū cōgeriē ærumnarū, uni tibi incubuisse diceres, sicut miserabili, sic magnifico qdē stylo, legēs lachrymas nō tenui, & tuarū lituris, ut dixeras, lachrymarum nouas addidi. nescio enim quō casus suos, uiriliter q̄ muliebriter lamētantē, uirū ꝓfundius miseramur. ꝓseq̄bar intētus animo, atq; oculis, & ipsa styli dulcedo blādiebat̄, ut legerē q̄uis lōgiuscula epistola esset. ecce aūt dū cætera humētib. oculis ꝑlegissem, expectās qd insolitæ & tantis q̄relis æquæ miseriæ patereris, totā malorū summā trib. in finē aut q̄tuor uerbis incluseras, Esse te Tybure, senē, pauperē, podagricū. qbus in malis ferre te illud ægerrimè, ꝙ tibi nostræ spes ablata p̄sentiæ uideret̄: neq; enim te morbo uinctū, loco moueri posse, neq; ausurū de tam lōginq̄ ad te amicū euocare, occupationum suarū nō ignotis tibi pōderib. irretitū, hoc, flebilē epistolā fine cōcludis. hic fateor risi. et qd, dixerit quispiā, Pauca hæc tibi uidet̄ an leuia? neutrū quidē, sed sūt adeò uulgaria omniūq; cōmunia, ut penè inhumanū sit penitusq; ridiculū, talib. incōmodis indignari hominē uel mirari. qs enim, ut à primis ordiar, qs hominū unq̄ uixit, q nō uiuēdo senuerit? priscos illos patres, multis sæculis, ꝓtēdisse uitæ spaciū legimus, nūquid tandē & senuisse nō legimus? mitto illos, q in mūdi primordio memorant̄, q̄s uelut in ipsius sæculi iuuēta editos in lucē, uegetiores, atq; uiuaciores fuisse, ac ꝓpè ad M. uitæ annū ꝑuenisse cōfirmant, sed eosdē licet serius, tamē senuisse nō negāt. hos inq̄ omitto, de quorū ætatib. magna inter magnos solet esse cōtētio, q̄ p̄sentis nostri ꝓpositi nō est, ad illos uenio, qbus ut minus mira, sic sensib. nostris accōmodatior est ætas. senuit Abrahā, senuit Isaac, senuit Iacob. de quorū primo scriptū est: Erat aūt Abrahā senex dierūq; multorū. & iterum: Deficiēs mortuus est in senectute bona, prouectæq; ætatis, & plenus dierū. de secūdo: Senuit aūt Isaac et caligauerūt oculi eius, et uidere nō poterat. & rursum: Cōsumptusq; ætate mortuus est, & apposit⁹ populo senex, & plenus dierū. de tertio: Oculi Israël caligabant, p̄ nimia senectute, & clarè uidere nō poterāt. Audis ecce, nec senectutē, modò sed oculorū quoq; caliginē ad defectū. Moyses fortassè robustior, de q̄ cū centū uiginti esset annorū, & moreretur ita legimus: Nō caligauit oculus eius, nec dentes illius moti sunt. nunquid ideò tamē non senuerat, quia solidior senex esset? cuius successor Iosuæ bellator insignis, qui tot reges occidit, tot populos strauit, senio obstare nō potuit, quando audiret Dominū dicentē sibi: Senuisti & lōgæuus es. & ipse congregato populo diceret ad eos: Ego senui, & ꝓgressioris ætatis sum. Ille uir cuius uoci Deus paruit, q inaudita fiducia soli ac lunæ p̄cepit, ut starēt, & steterūt, nunquid illū fugacissimæ diem uitæ continere potuit, ne properaret, aut obuiam senectutem retardaret? quid Dauid rex? non'ne & ipse senuerat, habebatq; ætatis plurimos dies, cum quē operiretur uestibus non calefiebat? is cuius & inter homines, & erga Deum talis ardor fuerat, breui adeò refrixerat senectute, ut accubātis puellæ patrocinio, uteretur. qui de seipso loquens. Iunior fui, inquit, & cōfestim addidit: Et enim senui habes cui fortè dierū

numerum

numerũ inuideas, at nõ perpetuã iuuẽtutẽ. omne ꝙ eſt ortũ, neceſſe eſt, aut immaturũ occidat, aut ſeneſcat, mox maturius occaſurum. in ſecularibus hiſtorijs, nõ æquam humanæ uitæ menſurã inuenies, & ſiqd tibi tale reprehẽderis, irriſiuè nõnũq̃ potius q̃ hiſtoricè dictũ ſcito. quippè ſupra Ninũ Aſſyriorũ regẽ, q Abrahæ cõtemporaneus uidet de excellenti rerũ geſtarũ memoria, ut Macrobio placet, ne Græca qdẽ extat hiſtoria. omnes hiſtorici, q lõgiſsimè retrocedũt, à Nino initiũ ſcribẽdi faciũt, multiſq; poſt illũ tẽporib. noſtrorũ ſenũ incipimus exempla colligere. itaq; minimè mirandũ putãt qdã. nam alij litigãt, ut dixi, ſi ſeneſcente iã mũdo, & uita breuior & fragiliora ſunt corpora, & apud exteros quidẽ, & pauca de multis, ſed illuſtriora pſtringã, diutiſsimè uixit Neſtor, q (ut ſcriptũ eſt) tertiã iam ætatẽ hominũ uiuebat. diù Hiero Syracuſius, diù etiã Maſaniſſa Numidarũ rex, quorũ alter nonageſimũ annum attigit, alter exceſsit. laudata Solonis, nec illaudata Sophoclis ſenectus, quorũ primus nũq̃ intermiſſo ſtudio, ſempq; aliquid addiſcens ſenuit. ſecũdus morti pximus, nobiliſsimã Tragœdiam, ea quidẽ ſcripſit ætate, qua uix ſui cõpotes eſſe ſolẽt, q ad uitam illã ueniũt. Iſocrates orator, eadem, ppè ætate quarto ſcilicet, & nonageſimo uitæ anno, cũ uolumen eximiũ edidiſſet qnq; annos ſupuixit, ſerã uoluptatẽ ſui operis percepturus. Homeri nõ tantũ ſenectutem, ſed et oculorũ cæcitatẽ lego, ſed an ſenectus, an alia cæcitatis cauſa ſit, neſcio an tu legeris, mihi enim nõ occurrit. qualẽ aũt, & q̃ iucũdam credimus Homericã ſenectutẽ, omnibus ſuis accumulatã, & inſtructam curis, quarum paruæ reliqæ, poſt amicorũ milia, tanta me dulcedine afficiũt. atq; perfundũt, puto idẽ alijs accedere, ut ſæpè mearum immemor curarum oblituſq; præſentium malorum, totus in illius cæci ſenis memoriã cõquieſcã. Carneades ad nonageſimũ, Cleantes ad undecẽteſimũ, Gorgias Leotinus ad centeſimũ ac ſeptimũ uitæ annũ, tranquilla ſenectute peruenit. Chryſippus nono ac trigeſimo anno, cœptũ miri opus acuminis, octuageſimo moriẽs reliquit. qua ætate Simonides, in carminũ ſe certamẽ deſcendiſſe cõmemorat. Aetate prouectũ Socratem legimus, & ibat ulterius, niſi uenenatus obſtitiſſet calix, cuius præclariſsimus ille diſcipulus Plato, uno et octoginta annis expletis, eodem ipſo natalis ſui die obijt, & in eo ipſo cui diutiſsimè animũ intenderat, exercitio literarũ. Cuius diſcipulus Ariſtoteles, non niſi ad tertiũ & ſexageſimũ acceſsit, quem periculoſum numerũ annorũ, & humano generi, uel morte, uel inſigni calamitate terribilẽ ferũt. Et cur ita ſit rationes quidã, alij obſeruationẽ ſolam experiẽtiæ longioris afferũt, utrũq; ſanè quid uiriũ habeat, ipſi qui attulẽre diſcutiãt: hunc, ſi uera memorãt, uitæ ſcopulũ humanæ, ne trãſire poſſet noſter Cicero, nõ ſenectute ſua, ſed Antonij crudeli ac nephario imperio effectũ eſt, & q̃niã ad noſtros obuio Cicerone peruẽtũ eſt, uenerabilis apud nos, Romani regis Numæ Põpilij ſenectus, ſed uenerabilior Catonis, Camilli, Fabij, Metelli ac Valerij Coruini, quorũ ferè omniũ una eſt ætas, centum anni Appij quoq; illius cæci, de cuius cæcitate, omniũ ciuium oculi, & uniuerſa Reſp. cõſilium expectabãt. Glorioſiſsimè ſenuit Auguſtus, Pompeius infœlicius, uerũ nõ de fortuna, ſed de ætate hic agit. certè Auguſtus ipſe, omniũ maximus ac potentiſsimus monarcha, poſt incœptum, ut quibuſdam placet & quod nemo negat, diutiſsimè ſummaq; cum pace gubernatum imperium, inter multas Romanorum lachrymas, interq; caſtiſsimæ cõiugis amplexus, ſexto ac ſeptuageſimo ætatis anno, placida morte ſubtractus eſt. Eandem metam tenuit Auguſtinus, ut nomine, ſic uitæ termino imitatus Auguſtum, Hieronymus uerò uiuacior fuit, Origenes ad ſeptuageſimum uitæ annum uenit, tertium & ſexageſimum Bernardus impleuit, de Ambroſio Gregorioq; non ita compertum teneo. omnes tamen proculdubiò ſenuerunt prouidente illo, apud quem fons uitæ eſt, ne hi parum uiuerent, quorũ uita multum profutura erat Eccleſiæ. ad octogeſimũ annũ uenit Aſinius Pollio, Marcus Varro uiuendo & ſcribendo ſeculi unius ſortitus eſt ſpaciũ. Multa de ſua ſenectute locutus eſt Seneca ſenex, aliq̃to ſenior futurus, niſi ferox diſcipulus uetuiſſet pmitte mihi orote, indulgentiſsime Pater, permitte mihi, ut narrationem quæ ualdè animum meum premit, huic loco inſeram, te fauente & ſenectus adhuc unicũ exemplũ, humile quidẽ, ac recẽs, ſed honeſtũ & cui mihi dulcis ac ueneranda recordatio eſt, tot glorioſorũ ſenũ illuſtribus

exemplis adijciam, nunquam id, si apud alium loquerer ausurus. Fuit mihi proauus paternus, uir sanctissimus, & ingenio quantũ sine cultura literarum fieri potuit, clarissimo, usq; adeò, ut eum non tantum de re familiari, de negotio, de contractu, de natorum nuptijs, uicini, aut de Rep. magistratus, quod de Appio cæco traditũ accepimus, sed de rebus etiã altissimis, & ad Philosophiam spectantibus literati homines, præsentes absentesq; consulerent, omnesq; in illius responsis, & æquitatem iudicij & acumẽ ingenij mirarentur. uiro nomen fuit Garcius, his modis, eaq; pietate prædito, ut ad cõsecrãdam uiri memoriam, nihil ei præter promotoris auxiliũ defuerit. nuper me iã adolescentiã egresso, multi superãt de illo mirrabilia narrantes, quæ spõtẽ pretereo, hoc ipsum nõ dicturus, nisi ne fastidires exemplum. Is ergo, post innocueac fœliciter actam uitam, ut audiebam senes nostros dicere, quarto ac centesimo ætatis anno, ipso etiam, ut Plato natalis sui diei, sed trium & uiginti annorum spatio uiuacior, quàm Plato, & præterea eodem in thamo, in quo natus fuerat, longẽ ante prædicta multis transitus sui hora, in gremio filiorum ac nepotũ, nulla corporis aut animi molestia, nil nisi de Deo & de uirtutib. loquẽs, inter loquẽdũ quodãmodo cõsopitus est, q; ex eius ore sonuit extremũ illud Dauidicũ fuisse ferunt: In pace in idipsum dormiam & requiescam. quibus uix uerbis explicitis, quiescens, obdormiuit in pace. Gratias tibi pater amantissime, q; me hactenus passus es, proaui mei memoriam repetere, & nomen eius, his ad te literulis occulere, q; nescio, an usquã dignius q̃ inter egregios senes inter collocandum esset, sed quid agoq; breuis cõsolatio, in longam historiam uersa est. dabis autem ueniam, si scias quãta cũ delectatione uersatus sum, cũ his optimis atq; lectissimis senibus quibus te iã nũc, neq; nõ multo pòst ascriptos cupio, & si cæteris in rebus impares, at æqua nimitate & patientia saltem pares. ne enim me propositi prorsus oblitum putes, quis ægrè ferat, se senem fieri, dum tales uiros, senes factos esse meminerit, immò uerò, qs nõ magno cũ gaudio participet sortẽ beatissimorũ hominum, & alacri animo, cõmunem sibi cũ talibus excipiat senectutẽ. quis enim horũ, seu quis omnino hominum diù uixit & nõ senuit, cuius longam uitã legimus, nõ in seniũ desinentem. At nos uoto contrario, secũq; pugnante diù, immò semper uiuere cupimus, nunquam senescere, nunquam interire. scio aũt quid respõsurus es, horũ te omniũ nõ ignarum, illud dolere, q; ante tẽpus senueris, cõmunis omnium senescentium querela. & Numa Pompilius, cuius suprà mentionem feci, patria ætate canus fuit, & Virgilius poëta, tota ætas nostra, hic lamentis abundat. Ego ipse, non tàm queri soleo, quam mirari, q; canos aliquot ante uigesimum quintũ annũ habui, cũ illud nõ exciderit, q; genitor quondam meus, in reliquis neq; me sanior neq; ualidior, quia post quinquagesimũ ætatis suæ annũ, consulto speculo, supra uerticem sibi unum forte capillum ambigua canicie albescẽtem uiderat, plenus stuporis & querelarũ, totam nõ modò familiã, sed uiciniam excitauit. hoc est, q; æuum nostrum dolet, hoc q; iuuentus nostra cõqueritur, multum breui tempore uariasse, uiuendi senescendiq; modum quibus forte secundum fatear, primũ negem. senescunt solitò citiùs, nec id forsan, usq; quaq; uerum est, sed quod incũctãter affirmem, solitò citius senescunt, siue id latens causa, siue curarum multitudo efficit, profectò enim nostri maiores melioribus, nos pluribus curis inuoluimur. nihil est autem, quod magis præcipitet iuuentæ florem, quam curarum anxietas & labor animi. cæterũ uitæ modus, nisi eũ casus, aut culpa præsecuerit, idem propemodum permanet, qui Psalmographo præscriptus est carmine. Sed quoniã tua me religiosa modestia, certũ facit, nõ te canos cõqueri, qs potius amplecti, & si intẽpestiui essent, ac gaudere nõ dubito, si q; Stiliconi suo Claudianus attribuit. Vultus factura uerendos, canities festina uenit, uerũ alia q̃dam senectutis incommoda lamentari, quæ plura apud alios, apud Tullium sunt quatuor. Imminutio uiriũ, auocatio à rebus gerendis, ademptio uoluptatum, mortisq; uicinitas. multa quidem hoc loco in tuam consolationem dici possent, sed rem à Tullio ex intentione tractatam retractare temeritas. habes eius de Senectute librũ. qui inscribitur Cato maior, quo lecto nihil erit q; requiras amplius, ut reor, nihilq; q; nõ modò molestam, sed nõ planè gratissimam senectuturem faciat tibi. nam quantũ ad celeritatem anticipatũq; tempus attinet, hoc unũ dixerim. sicut enim ubicunq; mors occurrit, senectus est nostra (q; doctissimis uiris placet) sic ubiuis debilitas corporis affuerit, senectus nostra est. nam ut uitæ terminus est mors, sic

floridæ

floridæ ualidæq; iuuentæ terminus eſt, quandocunq; incidens, mãſura debilitas, ſiue igitur
totius, ſiue robuſtioris uitæ finis, dici ſenectus debet, qualibet ætatis parte ſe offerat, datum
tẽpus impleuimus, & legitima eſt ſenectus. de Paupertate quid dicã? quis nõ eſt pauper,
niſi qui nihil cupit? hi qui ditiſsimi uidentur, eò cæteris pauperiores ſunt, quò pluribus egẽt,
cũ neceſſarijs egere, ea demũ ſit paupertas. at iſti procul à uerò falſis opinionibus acti, ſibi
neceſſaria fecerũt, quæ apud minus inſanos, uoluptuoſa quidem, apud ſanos uerò ſuperua-
cua, poſtremò aũt apud doctos damnoſa etiã, atq; omni ſtudio fugiẽda ſunt. uerè itaq; ſunt
omniũ pauperrimi, innumerabiliũ egeni, & uel aſſecutione rerũ optatarũ accendentes, in
digentiam, uel expectatione torquentes. nec ſum neſcius, quid ad iſta reſpõdeant. cõtemni
paupertatem aliquantò difficilius re q; uerbo, non obluctor, dura res eſt fateor, ſed dij boni
q̃ tuta, quàm ſecura, q̃ expedita, quàm libera, q̃ deniq;, ſi amare illã, in animũ duxerimus iu
cunda? ſed deſinamus paupertatem laudare, & amare diuitias, & reuera, quotus hominũ
inuenitur, qui cũ paupertatem ualdè laudauerit, laudatam tota intentione nõ fugiat? uicta
erit, & in æternum ab animis hominum relegata, uel potius extincta cupiditas, ſi q̃t laudato
res habet paupertas, totidem habeat amatores. habebit autem multò plures, ſi innoteſcere
cœperit quid boni habeat, quid quietis ac fœlicitatis adducat. hactenus tamen, ut ætate
Lucani erat munus Dei eſt, nondũ mortalibus intellectũ, niſi admodũ raris. in quibus ſunt
exẽpla illa clariſsima. Valerius, Cincinnatus, Curius, Fabricius, Regulus, nõ diutius q̃ dũ le
guntur, audiũturue, & tunc quoq; nõ niſi ſuperficietenus, animos cæcos auaritia & cupidi
tate tangentia. ſed multo ſacratiſsimi ſenes noſtri, q circumierunt orbem terrarũ, ueritatẽ
ingerendo pectorib. hominũ, in fame & nuditate lætiſsimi, uictisq; & calcatis neceſsitati-
bus triumphantes, quorũ nudis pedib. nõ erat tellus digna calcari. aude teipſum talibus ex
emplis inſerere, aude hoſpes contemnere opes, nõ fortuitò neq; indeliberatè, aude, inquã,
plures ad cõtemptum uitæ, & ad effundendũ propriũ ſanguinem, proijciendasq; animas,
q; ad cõtemnendas diuitias fuêre magnanimi. aude igitur & tu hoſpes, qui nõ habes, hiemã
ſuram ſtationem, deponere ſarcinam libertatis amatoribus importunam, tanto tutior ad
patriam peruenturus, quantò expeditior inceſſeris. aude, inquam, cõtemnere opes, & q; ſe
quitur te quoq; dignum finge Deo. quis enim dubitet, opes potentiamq; cõtemnere, dũ
meminerit, ut ſileam cæteros, CHRISTI ſacrã atq; humilem paupertatem, p̃cipuè ſi huic
cogitatio illa ſuccreuerit, quantũ calamitatũ, quantumúe diſcriminum, iſte omnibus uotis
exoptatæ expetitæq; diuitiæ ſecum ferãt? certè Salomonis, q apud Hebræos ſapiens habet,
ut Lycurgus apud Lacedæmonios, Solon apud Atheniẽſes, Cato uel Lelius apud noſtros,
nõ diuitias neq; paupertatem optat à Deo, ſuperbiendi ſcilicet deſperandiq; materiam, quid
ergo? tantũ uictui meo tribue, inquit, neceſſaria. quem ſecutus Apoſtolus: Habentes uictũ
inquit, & quibus tegamur, his cõtenti ſimus. at nos non modò diuitias optamus, ſed in his
ipſis nihil magis appetimus q̃ q; nocet, luxum ſcilicet & exceſſũ. quid enim oro te, quid eſt
in auaritia q; delectat? nempè nil aliud, q̃ querendi labor, quàm ſeruandi pauor, nil inquam
aliud quàm timere ruinas, incendia, rapinas, domeſticos & extremos fures, ad extremum
mures ac tineas. eſſe ſemp occupato animo, ac mœſto, omnes curas ipſumq; cor uiuentis in
auro ſepelire: cũ ſit ſcriptũ: ubi theſaurus tuus, ibi cor tuũ. Verè ergo miſera eſt,

magni cuſtodia cenſus. ſed hæc nobis accidunt neſcientibus (ut ait Flaccus)

Quid ualeat nummus, quem præbeat uſum,

Sic affectis, ſi honeſtus diuitiarũ modus acceſſerit, paupertas dura uidebitur, ſunt ſine ulla
difficultate fortunæ, illi duo diuitiarum gradus, à Seneca deſcripti, habere q; neceſſe eſt, ha
bere q; ſat eſt. accedat & tertius, q; abũde eſt, & q̃rtus, accreſcat q; multũ eſt: nihil actũ pu
tabitur, donec ad id anhelando & æſtuando peruenerimus, quod nimium eſt. ita niſi noce
re cœperit, niſi cauſas miſeriarum & laborũ & forſan feſtinatæ mortis attulerint, diuitiæ nõ
erũt, ſed qd rurſus ago, q tibi aduerſus paupertatẽ arma cõquiro? q̃cũq; de hac re nõ tantũ
dici, ſed cogitari poſſunt, nota ſunt tibi. Vnũ erat in animo p̃ter uulgata hæc, q; tibi nõ ſub
traham. equidem, ut euacuatio prægrauato corpori, ſic tibi neceſſaria eſt paupertas. tergi-
uerſent licet, ut audio, quidẽ ex ueſtris, & cauillent, paupertatẽ tamen uel expreſsè uel ta
citè nouiſti. Benè habet, tu illam fugiebas, illa te ſequitur. Iam quæ attigit arripuitq;, uotis
optanda

optanda necessitas, quæ te cogat implere quod debeas, CHRISTI seruus es, scis quid illi conueneris, si.e, patientiã habe, non te possum æquis auribus audire. perinde mihi paupertatem defles, quasi nescias, nudum te intrasse in hanc uitam, nudum egressurum, & quasi non paupertatem CHRISTI, sed Crœsi diuitias sis professus. Crede mihi pater, paupertas sæpe multis utilis, ad salutem fuit, nulli unquam inutilis, nisi his, qui eam impatientia & lamentis exasperant, tibi quidẽ adeò non tantum utilis, sed necessaria & salutaris est, ut sine illa neq; saluus esse, neq; creatori tuo potueris pacta seruare. hæc in præsens de honesta & sobria paupertate perstrinxerim. illa enim importuna & sordida, quæ turpis egestas, apud Poëtam dicitur, Deo gratias, te non tangit, ad quam leniendam, maioris eloquentiæ uiribus opus esset. Iam hinc ad podagræ remedia ueniendum est, ò si quis eo morbo tentus, in hanc epistolæ partem fortè oculos coniecerit, quàm putas spem concipiet, fomenti cuiuspiam, aut pulueris, aut lenitiuum cuiuscunque consilij, desinat ex me talia sperare. uolo labori suo parcere, si ex his litteris hoc sperat ulterius non legat, huius enim generis remedia, Medicorum eruditiores, magna ex parte desperant. reliquos si consulas, nihil homini diuiti desperandum, nihil inopi sperandum dicent, cum tamen sæpius diuitum domos hæc pestis inhabitet. si hos igitur audire uolueris, præstabunt tibi, ut inter angustias præsentium dolorum, & futuræ sanitatis spem semper ligatus ulules, semper oleo tristitiæ unctus, atque unguentis madidus ingemiscas. ego uerò te siccum solutumquè ac liberum dolere maluerim, dieta, exercitio, laboribus, aduersus nouum hostem solidare corpusculum, hac in re nihil à Medicis sperare præter uerba, si quid aduersus podagram auxilij est, totum à paupertate, uel si id frustrà sit, ab animi moderatione poscendũ. Podagræ medicina optima paupertas est, seu illam necessitas, seu uoluntas attulerit. ultimam hanc frugalitatem uocant, quam definiunt uoluntariam paupertatem. De his autem alia ad te olim epistola satis dixisse uideor, quando nondum ad me, nisi podagræ solius fama peruenerat, si unum quod tunc me latebat, illis addidero. credere me diuinitus permissum, ut podagræ paupertas accesserit, ut sicut ex quibusdam uenenosis animantibus fit remedium ueneni, & sicut apes, ex quibusdam herbis amarioribus dulcissima mella conficiunt, ita tu malis tuis non aliundè, quàm ex tuis malis possis conflare remedia, & de paupertate quidem, remedioq;, quod illa secum habet hactenus. de animi autem moderatione, patientiaquè longior sermo est, auctoritatibus, rationibus & exemplis instructus. hic occurrit Marius, hic M. Attilius, hic integræ Romanæ Legiones. nulla enim gens in hac gloria par est Hic ex alio genere hominum, Possidonius, Anaxarchus, & quò utilius, eò nisi fallor efficatius exemplũ. Seruus Apher, ultor domini à Tito Liuio relatus, qui tormentis laceratus, non modò non ingemuit, sed superante lætitia dolores, speciem quoque præbuit ridentis. Innumerabilia sunt id genus, è quibus non modò epistolam impleas, sed librum. ueruntamen, ut dixi, post Ciceronem uerecundum modestumquè silentium uidetur. & secundus illius inter Tusculanas disputationes liber, quem sæpè salubrem in meis doloribus expertus, aliquot insignes uiros audiui de libri illius efficacia similia memorantes. illum tibi familiarem facias uelim, illum in manibus habeas, quotiens notis indicijs, ad uentare podagricum senseris dolorem. quanquam est alia multo dulcior multoquè suauior, & docto ac religioso uiro dignior medicina, In omnibus laboribus ac doloribus nostris quibus carere nequit uita mortalis, meminisse laborum ac dolorum, quos nobis CHRISTVS pertulit, meminisse uulnerum, quibus uulnera nostra sanata nosq; periculo sempiternæ mortis erepti sumus: meminisse clauorum ac lanceæ pretiosissimiquè sanguinis, quo lauacro sordibus ablutis recreati, & clementer admoniti sumus, tẽporales alio animo calcare molestias, nihilq; nisi æternæ damnationis & pœnarum immortalium supplicia formidare. Illud insup meminisse profuerit, nõ modò CHRISTVM, cui ppter Deitatẽ suã propter incõparabilẽ gloriã inaccessibilẽq; potentiã omnia prona erãt atq; facilia, sed cãdidatũ q; quẽ uocãt martyrũ exercitũ, multosq; ut nos sumus mortales homines, &, q miraculi clarioris est, nõ modò uiros fortes, sed sæpè etiã mulierculas ac puellas, diuino spiritu, afflatas illa ptulisse, in quorũ cõparationẽ qcqd pateris, ges atq; solatiũ dici possit. tria hæc, tibi &

in primis

in primis profeſsionis tuæ debito notiſsima, ideoq; diutius non inſiſto, ad ſecretiora feſtinans. Eſt remedij genus, quod tu fortè nõ cogitas, quod cum legenti mihi literas tuas ſubitò occurriſſet, riſum mouit, ut dixi, nolo autem indigneris, me quod in meis ſæpè ſoleo, in tuis malis etiam iocari, non in doloribus tantum, ſed in morte iocari ſolitos, uiros fortes doctoſq; cõperimus, teſtes ſunt Veſpaſianus princeps, & Socrates Philoſophus. patere me in pedum tuorum doloribus idem facere, quanquam non metus, ſed ueritate conditus iocus meus eſt. q̃d enim putas? recenſe Pater ab adoleſcẽtia curſus tuos, & animũ ſtare neſciunt, uidebis ut frenum equo indomito, ſic tibi neceſſariam podagram. eſſet neceſſaria forſan, & mihi ut iam tandem ſtare loco, diſcerem ac mecum habitare, tibi tamen proculdubiò ante omnes q̃s ego nouerim, neceſſaria eſt. Iſſes extra noſtræ habitabilis zonæ terminos, tranſiſſes Oceanum, adiſſes antipodas, nullum tibi diſcurrẽdi finem, qua polles in reliquis ratio feciſſet. quid multa? non alio quàm podagræ auxilio ſiſti, quibus illa tibi frenum ſtringit, iubetq; conſiſtere. quid ais? parebis, uelis nolis. noli autem iniuriam arbitrari, nihil cuiquam tempeſtiuius accidit, nihil unquã opportunius, fluitantem carinam, magiſter puppis fune uel ancoris regit, & tibi propè terram, unde primum es in altum euectus, ancora iacta eſt. Permiſit tibi tua ſors, uagam ac laborioſam iuuentutem, nec ſenectuti daturus ferias uidebaris, podagræ beneficio quieſcet. uagum & inſtabile iumentum, cautus paſtor alligat, ubi diſcurſu uetito quieſcendi paſcendiq; ſit facultas. agnoſce paſtoris tui prouidentiam. non te in Perſide, non in Arabia uel Aegypto, ubi uelut in ſuburbano uagabaris tuo, ſed in patriam integro membrorum obſequio reuerſum, poſt peregrinationes innumeras, &, ſi te noui, nunquam tuo iuditio deſituras, uberrimis & amœniſsimis alligauit in paſcuis, ad cumulũ enim gratiæ cœleſtis accedit, quod nõ te Romæ clauſit, ubi & proprijs & familiæ tuæ titulis es clarior, quàm quieti tuæ expedit. ſed nec procul & extra proſpectum dilectæ urbis amouit, quid ergo? Tybur tuo ſenili ocio deputatũ eſt, prouiſumq; ne fugias. doles, & non potius Deo gratias agis, qui te tot terreſtribus maritimisq; periculis, totq; tàm longis anfractibus ereptum, hac demum uoluit conſiſtere terra (ut ait Maro) ubi ſcilicet animæ ſimul & corporis alimenta non deſint, libri tui, feruor tuus, ingenium tuum, & puriſsimi aẽris & nitidiſsimarũ ſpecies aquarum, & pulcherrimæ tellus amœnitas, tetricũ licet & agreſtem animum mulcere queant, ubi ſemper aſsit patriæ prædulcis aſpectus, amicorum moderata propinquitas, ſubmotis tædijs, abſente faſtidio, quæ tibi uel immẽſæ urbis ſtrepitus, uel iugis fortaſsè tot notorum conuerſatio peperiſſet. fuere bonis tuis gratanter, æquanimiter, pacificè, melius tibi accidit quàm putabas, commodiorem toto orbe locum nequiuiſſes eligere, quàm quæ tua tibi ſors obtulit. ſed inſtabis. & cur non inquies, ſine hac corporis iniuria, iubes reſpondere quod ſentio? Animus tuus uinculis egebat. id non ad infamiam, ſed in partem laudis accipias precor, quò enim fertilior eſt ager, eò pluribus abundat compeſcendis extirpandisque, ut ſeges utilior coaleſcat, & ſæpè quò generoſior atq; ualidior, eò ferocior eſt equus, & tenacioribus uinculis egẽs. eſſes nunc, ut auguror, in aliquo mundi angulo, iam Nilum, iam Indum aut Tanaim transnatares, iam Rhipheos montes aut Hercinij ſaltus dumeta tranſcenderes, uagus ſemper & profugus ſuper terrã. occurrit pietas illius, qui ſolus morbos noſtros, et morborum noſtrorum medicamẽta cognoſcit. non idcircò minus utilia, quoniam amariora ſunt, illa magis ingenua uideri poteſt, & humanitate tua dignior querela, quod præſentiam atq; cõuictum meum ualdè ſuauiter requiris, & in quo unicè tibi complacebas, ut dicis, dum cum maximè delectaret, ablatũ luges. enim uerò nihil negotij eſt hic. ſi es amicus, immò uerò ſi Pater, neq; enim aliũ te pietate eximia & paternis ſemper affectib. cõprobaſti, nullus tibi me locus, nullũ tẽpus eripiet, pone me in ſũmo Atlantis, Meduſeis luminib. durato uertice, te in rupe Caucaſea, ubi uinctus Prometheus de Ioue cõqueriť, ſimul ſedebim⁹, ſimul ambulabimus, ſimul cœnabimus, ſimul fabulabimur, ſimul ſeria tractabimus, nihil unq̃ interueniet, q̃ uicinos cernere, & audire, phibeat. uolucer eſt amor, nõ terras tãtũ, ſed cœlũ trãſit & maria, nec podagrã nouit ille nec cõpedes, liberrim⁹ eſt, et fortuna licet obluctãte, ubi uolueris p̃ſẽs. miraris? mortis q̃q; neſcit impiũ, & q̃ illa uideť abſtuliſſe cõplectiť. itaq; uerſos in cinerẽ, apđ illũ integros inuenies, &

na:um

natum Octauia, uirum Artemisia, amicum Lelius inuita morte, & effractis, ut ita dixerim, tumulis, uiuos habent ac præsentes. habe igitur me, nam & ego te habeo, nulla mihi sine te dies agitur, nulla nox, nullum iter, nulla consessio, ubique tecum sum. qui si fortè, quoniam negare non possum, dulce quiddam, & iucundum in se habere præsentiam amicorum, modò illud mihi non negetur, sæpè dulciorem esse memoriam, & quod nollem, sæpè delicatam esse præsentiam. si ergo ad solatium uitæ, tàm tibi utilem præsentiam meam putas, duplex ad id uia est, nam & ego supra spem tuam ad te uenire, tuumque & Horatij uatis æstiuum habitaculum uidere, quantumque desiderio tuo sufficiat, manere non renuo. & tu si ad me uidendum uenire malles, humanus enim animus his dulcis frui solet, quæ laboriosius quæsiuit, monstrabo tibi uiam, in qua nec pedum uitio tarderis, nec terram cogaris plantis attingere, inter seruorū manus, ad amnem Tyburtina mœnia prælabentem perges, ibi nauiculæ impositus, prono alueo descendes, donec ad dexteram Tyberis occurrerit. inde iam latiori amne per ipsius urbis Romæ mœnia, ad mare peruenies, inde etiam dextrorsum, sed fortiori aluo creditus, Tyrrheni sinus æquoris obibis, donec lōgè relicta Massilia, rursus ad dexterā, ratæ fluminea Rhodani ostio subuehare, qua uetus Arelas palustribus uadis, & lapidosa planitie, mox in rupe horrida tristis sedet Auenio olim, nunc Pont. Max. Rom. proprijs sedibus desertis, obstante, ut arbitror, natura, caput orbis efficere nititur, & Laterani immemor & Syluestri. inde semper aduerso flumine, tribus passuum millibus, aut paulò amplius, ascendens, argenteum gurgitem obuium habebis, ad dexteram flectei ter, Sorgia est placidissimus fluuiorum. cuius aquis, quindecim aut circiter passuum milia conscendens, nulli secundū fontem lucidissimi amnis originem uidebis, & incūbente scatebris præaltam rupem, ut iam transiri ulterius, nec posit nec oporteat, ut enim dextera & secunda sint omnia, illic tandem in terram depositus, ad dexteram me uidebis: ubi enim procul ab Italia posim esse tranquillius: uidebis autem modicis, sed umbrosis hortulis, angustoq; contentum hospitio, sed quod tanti hospitis aduentu, factū putes augustius. uidebis quē desideras optime ualentē, nullius egentē rei, nil magnoperè de fortunæ māib. expectantē. uidebis à mane ad uesperā solíuagū, herbiuagū, montiuagū, fontiuagū, syluicolā, ruricolam, hominum uestigia fugientem auia sectantem, amantem umbras, gaudentem antris, roscidis pratisq; uirentibus, execrātem curas curiæ, tumultus urbium uitantem, abstinentem liminibus superborum, uulgi studia ridentem, à lætitia mœstitiaq; pari spatio distantem, totius diebus ac noctibus ociosum, gloriantem musarum cōsortio, cantibus uolucrum, & nympharum murmure, paucis seruis, sed multis comitatum libris, & nunc domi esse, nec ire, nunc subsistere, nunc querula in ripa, nunc tenero in gramine lassatum caput, & fessa membra proijcere, &(quæ non ultima solatij pars est) neminem accedere, nisi perrarò, qui uel millesimam uaticinari posit suarū particulam curarū. ad hæc modo obnixū defixumque oculis tacere, modo multa secum loqui. postremò seipsum & mortalia cūcta contemnere. ecce pater, dum te uoco, ueniendi laborem abstulisse uideor, si enim hæc perlegis, & fidem habes, abunde me uides, iam tandem, dum enim colloqui uideor, epistolam me scribere sum oblitus. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. IIII.

Exempla ueterum, cur scribens toties recitat.

EXemplis abundo, sed illustribus, sed ueris, & quibus, nisi fallor, cum delectatione insit auctoritas. possem aiūt paucioribus uti, fateor, possem & sine exēplis agere, nec istud inficior, quippe cum & tacere possem, & fortè consultius, sed in tot mundi malis, inter tàm multa dedecora, tacere difficile est. Satis patientiæ præstitisse uideor, quod nondum Satyræ calamum applicui, cum diù ante hæc monstra scriptum uideam:

Difficile est Satyram non scribere.

Muta pasim loquor, multa etiam scribo, non tàm ut seculo meo prosim, cuius iam desperata miseria est, quàm ut meipsum conceptis exonerem, & animum scriptis soler. uerum tamen si ratio quæritur, cur exemplis interdum affluam, curiosæq; in his uidear immorari, dicam, puto lectorē eo animo esse, quo sum ego, me quidem nihil est q̄ moueat, quantū exempla

exempla clarorum hominum. Iuuat enim aſſurgere, iuuat animum experiri, an quicquam ſolidi habeat, an generoſi aliquid, atq; aduerſus fortunam indomiti & infracti, an ſibi de ſe ipſe mentitus ſit, id ſanè præter experientiam, quæ certiſsima magiſtra rerum eſt, nullo melius modo fit, quàm ſi cum his quibus ſimillimus eſſe cupit, admoueam, itaq; ſicut omnibus, quos lego gratiam habeo, ſi mihi ſæpè propoſitis exemplis hanc experiendi facultatē dederint, ſic mihi gratiā habituros ſpero, qui me legent. fallor forſan in hac ſpe, tu tamen in hac narratione non falleris. hæc enim una uera rei cauſa eſt. Altera eſt quod & mihi ſcribo, & inter ſcribendum cupidè, cum maioribus noſtris uerſor, uno quo poſſum modo, atque hos, cum quibus iniquo ſydere datum erat, ut uiuerem, libentiſsimè obliuiſcor. in q; hoc animi uires cunctas exerceo, ut hos fugiam illos ſequar. ſicut enim horum grauiter cōſpectus offendit, ſic illorum recordatio magnificiq; actus, & clara nomina, incredibili me afficiunt. atq; inextimabili iucunditate, quæ ſi omnibus nota eſſet, multos in ſtuporem cogeret, quid ita cum mortuis eſſe potius, quàm cum uiuentibus delectarer. quibus ueritas reſponderet illos uiuere, qui cum uirtute & gloria diem obierunt. hos inter delitias, & falſa gaudia exultantes, luxu ſomnoq; marcidos, uino graues, & ſi uiuere uideantur, eſſe tamen adhuc quidem ſpirantia, ſed obſcœna iam & horrēda cadauera. uerum hæc inter doctos & indoctos æternalis maneat, ego ſequar inceptum. Habes ergo ꝙ interrogationi tuæ quodq; quorūdam, qui tecum ſunt admirationi, modò reſponſum uelim, cur exemplis abundem, ueterū illuſtrium, quod & alijs profutura ſpero, & mihi ſcribenti ac legenti profuiſſe, admodum, certè ſcio deinceps, quoniam nihil ab uno homine, quod omnibus hominibus placeat fieri poteſt, mirenī, improbētq; ſi libet, certè ego, ne propter alienū murmur intermiſiſſe uidear morem meum, inſerere huic etiam epiſtolæ, aliquod exempla non deſinam, & quid exempla poſsint, exemplis oſtendam. Omnes qui ante Marium à Medicis ſecabantur, uinciri mos fuerat, quia enim dolorem corporis, animi robore ſuperari nō poſſe perſuaſum erat, uinculorum auxilio utebantur. primus Marius, ſolutus ſectus eſt, ſed poſt eum plurimi. cur quæſo, niſi quia exemplum uiri conſtantiſsimi, ad imitandum animos erexit, &, ut compatriotæ ſui uerbo utar, ualuit auctoritas. Bello Latino Decius Cos. ſeipſum pro legionibus, & pro P. R. uictoria deuouit, res dictū, quam executione facilior, ſpontè tua mortem appetere, ut alteri uictoriam quæras. tàm efficax tamen exemplum fuit, & tàm ualidum, ut bello Samnitico ac Gallico, filius Decius & ipſe Cos. patris imitator exiſteret, & nomine patrē uocans, ſecurus iret ad mortem, quàm pro ſalute ſuorum ciuium. contemnere illo auctore didicerat. quos bello Tarentino aduerſus Pyrrhū imitatos Nepos, tertio tandē uno de grege uictima, & ſi non eodem inſularum habitu, pari tamen animi uirtute, eademq; Reip. pietate procubuit. nunquam talis uir Themiſtocles fieret, niſi Milciadis exemplis acceſus, fieri illi par in animum induxiſſet, nunquam Iul. Cæſar, in illud gloriæ culmen aſcendiſſet, niſi mirari & imitari Marium ab adoleſcētia didiciſſet. quin & Alexandri profuit imago, in tēplo Herculis Gadibus conſpecta, qua mox ad cupidinem magnas res agendi, non exarſit modò, ſed, ut ait Tranquillus, ingemuit. profectò autem, ſi ſtatuæ illuſtrium poſſunt nobiles animos, ad imitandi ſtudium accendere ꝙ Q. Fab. Maximū. & Q. Cor. Scipionē dicere ſolitos, Criſpus refert, quantò magis ipſa uirtus hoc efficit, claro dum proponitur non marmore, ſed exēplo. corporū nempè liniamenta ſtatuis forſan expreſſius continentur, rerum uerò geſtarum morumq; notitia atq; habitus animorum, haud dubiè plenius atq; perfectius uerbis, ꝙ̃ incudibus exprimuntur, nec impropriè mihi uideor dicturus, ſtatuas corporū imagines, exempla uirtutū. qd de ingenijs loquar. imitatio unū inſigne par ſyderū linguæ Latinæ Ciceronē ac Virgiliū dedit, effecitq; ne iā amplius Græcis ulla in parte eloquentiæ cederemus. Dū hic Homerum ſequitur, ille Demoſthenem, alter ducem ſuū attigit, alter à tergo liquit. in omni hominum genere licet oſtendere. idem, ſed in eo, ꝙ in me reprehēdiī arctius, nolim hodie nimius uideri. Vnū etiam nūc exēplū, tibi notiſsimū, quo minus interſerā tēperare neq̄o. ſiqdē quē uitæ callē eriperet, diutiſsimè fluctuāti Auguſtino, & Antonij & Victorini rethoris ac martyris ꝓfuit exēplū, necnō & illorū duorū, in rebus agētiū apud Treueros, repētina cōuerſio, ꝙ̃ cū ſibi Pōtianus miles imꝑatorius enarraſſet, ipſius Auguſtini uerba tenes octauo, niſi memoria fruſtrat, confeſsionum libro poſsita.

Exaſſ.

Exarsi, inquit, ad imitandum. ad hoc enim, & ille narrauerat. hæc ergo consilij mei ratio est, propter obseruatores ac imitatores meos, sæpius iteranda. uideo enim quàm multis exẽpla contulerint, ad uirtutem, & quid in me agant sentio, & de alijs idem spero, si cfallor, res periculo abest, & quibus exempla non placent, non negant, neminem cogo, & si me rogas, à paucis legi malim. Vale.

Fran. Petrarcha. Barbato Sulmonensi, S. V.

Regis Andreæ mortem deplorat.

HEu quàm uiolenti, quàmque ineuitabiles sunt fortunæ exitus uel præuisi, sæpè quidem, ut nosti, Barbate amãtissime, de fortuna deque alijs quibusdam loqui soleo, ut uulgus, ne in sermone communi singularis appaream, si seorsum interroget, responsurus fortassè longè aliter. sed transeo ne si hæteam, acturus aliud, de hac re superuacuis disputatiunculis implicer abstraharque. ut autem cœptum sequar, & fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum, non cum uulgò solum, sed cũ maximis atque doctissimis quibusdam uiris, & in primis cum Virgilio uideri posset, nisi & unus omnipotens, & fati nomen in ore catholico suspectum foret, at quæcunque uis illa sit, seu Dei iuditio, seu permissu, res hominũ uersans, haud dubiè magna uis, et prorsus ineluctabilis est, & aduersus quam frustrà imbecillitas nostri conatus accingitur. nam in cursu facili, consilium humanum opprimit, mali moles, & mortale remedium discurit, inuicta necessitas, id si unquam alias, nunc maximè intellectũ conspectumque clarissime est. rogo quid noui, quid inopini accidit? quis nõ ista præuiderat? & præuidisse, quid profuit? tàm profundè enim totis regni præcordijs, se nequitiæ dirũ uirus infuderat, ut iam nisi mortiferum esse non posset, tantum audaciæ tantumque licentiæ reproborum, tanta piorũ desperatio, tantus mœror incesserat, erãt crebra undique uelut instantiũ procellarum signa, graues frontes, turbida nubes, obduxerat, et turbida pectora pugnaces urgebant uenti, fulgurabant oculi ardentes, flabant ora minacia, tonabantque. propè erat ut manus impiæ fulminarent, æquor aulicum iam tumebat, iamque æstus horrisonus, & reciproci fluctus, & obscœnæ aues, & peregrina prodigia, uestris latæ littoribus recursabãt. morte regis mutata regni facies, & cũ unius uiri anima, omniũ uigor & cõsiliũ euanuisse uidebant. spectabamus hæc omnes, futurisque nõ secus ac pr̄sentibus angebamur malis, loqui aũt quis auderet, ubi uix liberi cogitatus erant, & non tantum uocibus, sed nutibus parata supplicia? quamobrem in triuijs muti omnes, in thalamis murmur ambiguum, mœsta præsagia, & impendentium nuncij malorum, taciti augures, metus ac dolor, denique sic apertis oculis torpuerant animi, quasi quos uicini fulminis lux horrenda præstingeret. nemo, nisi fallor, unus hominũ me apertius timuit, doluitque liberius, nemo illa curiæ portenta & introspexit acutius, & contumacius, aut ligna percussit, aut calamo. heu quanta, quamque euidẽs prouerbiorum fides? Mala uaticineẽ, inquiũt, qui uates ueridicus fieri uult. & iterũ: Rarò ulla calamitas sola uenit. sic est, sic ab antiquis audiuimus, sic uidemus. magna semper ærũnarum acies, incomitatæ non prodeunt miseriæ, in multas incidisse se nouerit, q in unã incidit, equidẽ ut in tãta malorũ cõpia miseros multos esse necesse est, sic in tãta bonorũ inopia fœlices paucos, & sanè miseris miserorũque gemitibus, atque q̃relis referta sunt omnia. cõtrà aũt quã sit mortalibus rara fœlicitas, qs non uidet, cũ & in hoc uitæ tramite, si acriter intuearẽ fortunæque phaleras diligenter excutias, nemo usq̃ uerè fœlix, aut uotorũ plenè cõpos occurrat, & apud scriptores rerũ, uix comitem unũ procul in ultimis Arcadum latebris, fœlix ille habitus Metellus inuenerit? qbus ita se habentibus, qs miretur ut in hominũ turbã cõiecta spicula, sic in cõgeriem malorũ missa uaticinia nõ errare? utque ad uiuũ illa, sic ad uerũ ista pertingere. Meministi amice, ut olim præsens uerbis, uiuo adhuc, mox extincto Rege, cui soli suum, hoc & proprium nomen fuit, absens literis, nec multo post, præsens iterum uiua uoce, non sine suspirijs quid sentirem, quidúe in posterum præsagirem, quasi iam tunc uenturi certus explicui, Videbam enim, subtractum regni fastigio fundamentum, erantque sub oculis corruentis regiæ graues casus. caput adolescentis innocui primũ omniũ hac ruina oppressum iri, fateor, nõ uidebã, nescio quid obstabat, feralib. coniecturis, id unum quod in malis pessimum erat abscondens, quanq̃, ut meminisse uideor, iam inde,

primis

primis ad te literis agnum lupis obiectum, utinam nō tam certo dixerim augurio, & profecto luporum morsus ac rabiem, & illa cōmunia perditorum hominum, contemptum, odium, inuidiam, dolum, rapinam, carcerem, exilium cogitabam. tales homines, talem mortem nec cogitare didiceram nec uereri, quippe qui nullis ex tragœdijs tàm nepharias & tàm truces insidias meminissem. Tulit ecce feracissima scelerum ætas nostra: quo glorietur antiquitas, quo se posteritas consoletur, utque omne æuum fiat excusabile, hoc in tempus sæuitiæ ac totius inhospitalitatis erupit, ò breui multum mutata Neapolis, ò infœlix Auersa, uerè auersa, nomen ex re sumptum, auersa, inquam, prorsus ab humanitate ac fide, quarum prima homini, secunda Regi, & iusto domino debebatur, in te utriusque spreta reuerentia, utriusq; in te sacrum gentibus fractum fœdus, in te enim fraude impia perijt Rex tuus, ferro utinam, aut uirili morte alia, ut hominum manibus interfectus, non ferarum dentibus atq; unguibus laceratus uideretur. ò iniquo condita sydere, infausto signata uomere, cementis extructa sanguineis, & uipereis habitata cultoribus, magistra urbs crudelium exemplorum. abundè impietatis & criminū erat, animantū principis sacro sanctam effigiem, ad imaginē Dei factam, uiolare tàm atrociter, tàm superbè, nunc id scelus non in homine, quolibet ausa es, sed mitissimum, innocentissimū hominū, & dominum tuū, & antè annos tui sollicitū, tui amantē, raræ indolis puerū, magnæ spei regem, truculentissimè laniasti. immò non tu, sed in te acres & immites, dicā homines an belluæ an quod aduentitij genus monstri, qui orbem Italicum Barbarica feritate maculantes, tuū suumq; regem, non gladio, non ueneno, dura licet ac solita regū morte, sed uelut incendiarium aut latronē, infami laqueo peremerunt, et cuius uertici debitū ac speratum diadema, diù perfida tergiuersatione distulerant, eius collo restem & nodos miserabiles iniecerunt, ut exequiarum genere alio, & uita longiore dignissimi corporis ludibria indigna, prætercam, si nostro fortè silentio posterorum notitiæ subtrahantur, tu quidem misera ciuitas, hæc perpessa tuis in penetralibus, quæ omnes terras, & omnia sæcula tristi sint inquinatura memoria, cæterùm & culpæ expers, nisi quod patientia criminum, sæpe consensui proxima est, & nec obstare poteras. nec ulcisci, miseratione potiùs digna, quàm odio. At tu CHRISTE sol iustitiæ, cuncta uidens, & æternis radijs uniuersa collustrans, ut quid hanc infamiæ, nebulæ passus es, terris nostris incumbere, cum posses tàm facilè, nisi delicta hominum obstarent, uapores noxios odiorū, caliginosæ noctis algore concretos, feruido tui amoris splendore perrumpere? tu aūt summe Regū nostri temporis Roberte, quam ex aliqua cœli parte, res nostras & miserari crediderim & spectare, quib. hoc nephas luminibus aspexisti, & hanc tantam tui sanguinis iniuriam, quo animo pertulisti? an non poteras pijs precibus, impium scelus? an poteras, sed nolebas? subdifficilis coniectura. & si enim simillimum ueri fit, te cœlesti gaudio repletum, terrenis doloribus non moueri, nunquid tamen tuorum charitate, atque ingenita pietate non tangeris? ut cunque est, fœlicem te, qui hunc diem in corpore habitans, non uidisti, quin te superstite, nunquam tàm flebilis illuxisset dies, nunquam tantum inuidiæ licuisset. fuit enim uerè frons regia, regni salus, conciliatrix animorum, iustitiæ altrix, expultrixq; perfidiæ, ac uelut quædam salubris umbra, gregibus tuis, ut iucunda pastoribus, sic funesta serpentibus. Quod si humana uirtus obstare decretis æthæreis non ualet, optanda utiq; & penitùs opportuna mors fuit, quæ oculos tuos, quibus ad huc naturæ legibus horror & lachrymæ inerant, tàm mœsto spectaculo liberaret. pròh dolor, tuum illud eximiè charum, pium dulce depositum, quibus seruandum colendū quē cōmiseras perdiderunt, non somno aut ignauia uicti, sed flammanti odio & inuidia stimulati. ò ultrix scelerū iustitia, neq; illi aut innocentia aut sanguis aut maiestas profuit? non hominum quisquàm aut Deorum, non quæ efficacissima sperabatur tui recordatio opem tulit, uoces illas monitusq; nouissimos pij patris, & regis optimi. quibus moriens, quantum mortali consilio datum erat, in longū & familiæ tuæ prospexeras, & regno præruptæ desperatæq; nequitiæ uetus tulit, atq; omnis diuini & humani iuris cōtexit obliuio. sed iam fletuum satis est, modo ne ubi finem fingimus, initium sit. cum enim ut dicebam, & crebra & comitata ueniant mala, cum rara & solitaria bona sint, ex hoc malo nescio qđ

malorum sequi uideo, quod ne iterum certior, quàm uelim mali nuntij uates sim, silentio premam. meliora cuncta proueniant quàm spero. nec Reipub. noceat paucorum furor qui in illis, quorum est, inultus (ut auguror) nō erit. & si enim diuina iustitia, sæpe misericordiæ succumbat, in his tamen hoc accidit, quos pudet ac pœnitet, non his qui flagitio gloriantur. hæc tibi quoque Sorgiæ ad fontem, quo rursus è tanto Italiæ naufragio, uelut in portum fugi, & præteriti dolens, & uenturi trepidus, dictabam Cal. Sextil. intempesta nocte. Vale tui cautus, memor mei.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. VI.

Deplorat is uitijs corrigendis, inanem esse laborem.

Sine illum, linque eum sibi, ætatem habet, uix patent, ire licet quocunq; libet, demitte in collum habenas homini indomito, frustra niteris, repeto, linque sibi, eat quo fert animus, crede autem mihi, non ascendet. uidisti equos ad iter & ascensum pigros, ad pugnam pauidos, tamen impatientes socij frementesq;, degeneris animi, signum est insultare minoribus, non posse comitem pati, nocere cum possit occasionem expectare, non causam. muscæ macros stimulant boues, pauperem peregrinum canis infestat. homunculum nostrum his exemplis ascribito. ubi uel miserabilis orbitas, uel extrema paupertas, deniq; ubi defensionis est minus, ibi plus sæuitiæ, nocendiq; feruentior libido, qua in re nihil deliberat, nisi an facultas assit, uoluntas nūquam abest, & semper una. quid castigas igitur? perdis operā, plus aliquid quàm uerba requirit hoc malum, da illi parem aduersarium, cōfestim ardor iste tepuerit, semper erit lupus oue conspecta, admoue lupum, ouis erit. quid igitur (ut ait Flaccus) obseratis auribus fundis preces, quin tu sine illum sceleribus obrutum, & oppressum suis superbia tumidum, ardentem, auaritia, iracūdia rabidum, inuidia tabescentem, libidinibus efferatum, gulæ uentrisq; mancipium, nimio semper sopore confectum, & (ut ait Maro)

Somno uinoq; sepultum.

quid enim huic facias? quid loquaris? dolio loqueris, & quidē pleno, & nil penitus responsuro, nil intellecturo, nil etiam audituro. perpropriè in hunc dixisse Licinius Crassus uidetur, modo barbam æneam haberet, cætera enim assunt. Os ferreum, cor plumbeum, utique callosas aures, callosumq; animum habet. callū mēdacijs superductū, uera uerba non penetrant: nescio an ex illis sis, quibus perdere uerba leue est, illud certè scio, quæ in homine uerba perduntur, tollerabilis forè iactura, nisi contemptus hinc simul atque odium quærerentur. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. VII.

Loquaces contemnendos.

Quod ad studiū rei familiaris attinet, coaceruandasq; diuitias, prouidentissimum hominem, omniumq; quos ego quidē nouerim, circumspectissimum, non nego, qui que non in uultu tantùm, sed (ut Plautina anus) in occipitio quoq; oculos habet, cæterum in eo quod de eloquentia hominis addidisti, longè dissentio. inter facundum enim ac loquacem largiter refert, alterū qualitatis est, quantitatis alterum. hoc ingenium, & ars, & exercitatio modesta, illud præceps impetus, et impudentia præstabunt. contraria sunt hæc, plærique tamen in discernendo falluntur, tu illo loquente, si diligentius animum aduerteris, fateberis, ut nihil promptius, sic nihil illius sermone durius, nihil asperius, nihil intempestiuius, quod non ideò ut sibi, cuius nomen sciens silui, eloquentiæ falsam famam, sed ut tibi iudicij errorem eripiam, dictum scito. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. VIII.

Mineruam recipienda.

Quàm pauper quam ue sis diues nescio, loquor de arcula, animus enim proculdubio diues est, Bianteo more, sua secum bona circumferens, nec incendio peritura, nec naufragio, & quibus nihil omnino non prædonū uim, non furū mœtuit dolos, non rubiginē tineasq;, nō morbos, nō mortē, nō senium, nō ruinā. de arcula satiē idcirco sum dubius. quia dum

tis, quia dū animum moresq́ tuos, fortunamq́ simul extimo, simulq́ non multis, sic non-
nullis egere te suspicor. sicut enim insanorū est, innumeralibus indigere, sic uerū est, quod
ait Xenophon ille Socraticus. Nihil egere est Deorum, quam minime aūt proximum à
dijs. quamobrem quia de arcula ipsa, nuper à conscio quodam, nescio quid audiui, pro uiri-
li parte succurrendum statui. Ecce itaq́ de fortunæ meæ si reliquijs dicam superbius quàm
uelim, si de muneribus aliter loquar ac sentio dicam ergo, de muneribus, quibus ille me
talia non curante, supra spem supraq́ uotum cumulare dignatus est, aliquantulum ad te
misi, quod quantulūcunq́ est, haud dubito dignāter accipies, & in exigua re, paruo uelut
in speculo cōspiciēs, magnū mittētis affectū, munusculi paruitatē, animi uolūtate pēsabis.
nō quod ego sim nescius, quosdā fortes quosdā doctos ac simillimos tui uiros, & utrosq́
magnanimos, frustrà olim muneribus fuisse tēptatos, in quib. antè alios est Fabricij clarū
nomen, & Curij Romanorū ducum, quorum alter Pyrrhi regis, alter aurum cōtempsisse
Samniticum laudatur. clarius uterq́ contemptus, sed nobilitatis alter etiam claritate respō-
si. Quamuis enim scholastici quidam, more suo cōfundant historias, responsum tamen il-
lud nobile & famosum, Romanos nolle aurum, sed aurum habentibus imperare, non Fa-
bricij, ut uulgus putat, ad regem, sed Curij est, ad Samnitium legatos, Xenocrates legatos
Alexandri Macedonis, cum quinquaginta talētis, ad eum ab ipso Rege transmissos, inui-
tatos ad cœnam, in uillam Academiæ ac mediocri & minime apparato cibo, Philosophi-
ce habitos, cum dimisisset, postridie reuersos, quærētesq́ cui numerari pecuniam regis uel-
let, sic increpuit. Quid uos, inqt, hesterna cœna, nō intellexistis, me pecunia nō egēre. quo
responso, cum mœstos factos cerneret, ne munus ac legationē, regiā spreuisse diceretur de
magna pecunia, exiguā particulā accepit, reliquū referri iussit ad regē. fertur erga eundem
regem & Diogenis Cynici contemptus, ad quē uersatili dolio habitantē, cū Alexāder ui-
dēdi cupidus uenisset, & miratus hominē quæsisset, An donari sibi à rege aliqd uellet. Cæ-
tera, inquit, aliàs, nūc ut à sole dimoueas peto. erat enim hyēs, & fortè tūc fundo testæ illius
ad aquilonē obuerso, ore autem ad meridiem applicabatur seminudus, sed feruēs animi se-
niculus. facetū hoc, duriùs & propè superbū Demetrij respōsum, qui missum sibi ab impe-
ratore Romano aurū, ridēdo ita contēpsit, ut diceret: Si tēptare me uoluit, toto illi fuerā ex-
periēdus imperio. Calanus Indus, dū ingēti lignorū cōgerie extructa & incēsa more patrio,
nudus ad uolūtariā mortē iret, Alexandro Macedoni obuio, & quærēti similiter. Nū se ali-
quid uellet: Nihil, inquit, est opus, breui te uidebo. sed hic quidem miri nihil, quod enim
non spernat, qui ipsam, ppter quā cætera concupiscimus, uitam spreuit: contēptus sanè mi-
raculū, suppleuit uaticinij certa fides, siquidem intra dies paucos, Alexander apud Baby-
lona cratere illo, Persarū atq́ Indorū ultore, consumptus est. urbanius aliquanto Dindy-
mus, ad quem nudum cum Alexander, idem omni fastu regio deposito uenisset, in extre-
ma solitudinum, è cunctis muneribus ab opulentissimo rege sibi allatis, non nisi minima
& uilissima rerum sumpsit, ne contēptus asperior insolentiæ notaretur. sed hæc singulorū
hominum, illa publica animorum & incomparabilis altitudo, Pyrrhi regis, cuius suprà me-
mini, legatus Cyneas, uir ingenio & sapientia excellens, immensis cum muneribus Romā
missus, Senatu primū, atq́ ordinibus cunctis, ex ordine, ne quicquā temptatis, postremò
plebē ipsam frustrà etiam aggressus, ac nemine prorsus inuento, cuius domus aut mens
muneribus regijs pateret, cum eo ipso, quod adduxerat auro, ad stupentem Regem, stu-
pens ipse reuersus est. cæterum hi omnes, aut ab hoste rege, uel populo, aut à superbo ali-
quo donatore temptati sunt. At non Romani Senatus dona Ptolemæus rex Aegyptus,
non Africani sui munus, Masanissa contempsit, non Africanus alter, munera regis amici,
non denique P. ipse R. munerum licet spretor hostium, Pergamæi regis, quem amabat hæ-
reditatem testamentumq́ despexit, multum refert, quo animo quid donetur, & à quo, &
sicut quidam longè magnificus, sic alter inhumanus atq́ insolens est contemptus. Ami-
cus ego non temptator uenio, nec (ut uerum fatear) dono aliquid tibi, sed tecū partior, quæ
scis ipse iampridem nobis esse communia, ac munus exiguum, magnis uerbis exaggerem
accipe quicquid id est, & boni consule, quod profectò, ne idem ipse qui fert, nec alius qui-

uagus Sarmata, & arcitenens Getes, niuosos oberrant collibus, ad occupandam armis pa triam suam uenturos, ullo tempore præuidisset, ad quos se Cæsaris imperio proficisci, tàm iniquo tulit animo, ut nihil aliud flere, nihil aliud deprecari, nihil aliud loqui posset. te uerò frater, quid nunc dicere arbitrer ista cernentē, quæ nec ego præsentia sine lachrymis audio, nec ille futura sine gemitu cogitasset? o fœliciora iam saltem Nasonis ossa, externa tellure obruta, quàm si patriæ Pyramidis honore condita, huius temporis ludibrio seruarentur, iam tra nquilliora dixerim sepulchra inter Istrum & Hypanem, quàm inter Lirim & Vul turnum, illinc Barbari magno agmine diffugiunt, huc irrumpunt, at ego dum dolorem ani mi sequor, propositum excessi, & euehebar longius, nisi me expectans, & crebro interpel lans hic nuncius reuocasset. igitur unde discesseram reuertor. Magno super te pauore tor queor, sed nihil in me, quod ipse nouerim, consilij est, nihil auxilij, quia tamen plus interdū aliqui possunt, quàm se posse confidunt, si quid in me operis agnoueris, iure tuo utere. gra tiam fateor, non mediocrem, apud tribunum stirpe humili, sed excelso uirum animo pro positoq́, & apud P. R. habeo, nullis profectò meis meritis, sed Deus mihi malorū odia, bonorum beniuolentia compensauit. nō quod uel illis nocuerim, his profuerim, uel malus esse desierim, uel sim bonus, sed quia malos odisse, bonos amare disposuit, & ab illorum turba, ad horum paucitatem sæpè transfugere uolui, si datum esset, & uolo si dabitur. siqđ igitur in præsenti discrimine, apud præfatos Tribunum ac Populum prodesse tibi interces sio mea potest, Ecce animus & calamus præsto sunt, est mihi præterea in longinquo, & ab his moribus secuto, Italiæ tractu domus, parua quidem, sed duobus unum animum haben tibus, nulla domus angusta est, nullæ illam damnosæ diuitiæ, sed nec paupertas, nec cupidi tas, libelli autem innumerabiles inhabitant, hæc modo nos expectat, me ab occidente re uersurum, quem iam biennio affuisse conqueritur, te ab oriente si fata cogerint, & si libue rit uenturum. quid tibi præter hæc offeram non habeo. Domus autem ad quam inuito te, ubi sit nosti, in loco salubri, & terroribus uacuo, & plenogaudijs, & studijs opportuno, tu quicquid consilij cœperis, & ad fœlicem exitum Deus applicet. Ego interim utinam falsa timuerim, & absentia quod naturaliter solet, metum auxerit amantis, animus qui dem meus non quiescet, donec uel te uidero, uel per literas accepero, te saluum ex his tem pestatibus enatasse. Vale.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S. IL

Veram humilitatem non esse spernendam.

NOli obsecro amicū ideò spernere, q̄a humilis, ne cōtrarius fias dicto irrefragabili, quo humilitas exaltanda promittitur. uera quidem humilitate, nil minus contemptibile, nil minus uera superbia uenerandum, in discretione tamen huius rei, & aliarum quoque multarum fallimur. Viles enim timidosq́, & abiectos humiles uocamus, magnanimos aūt superbos. contrà autem ueros humiles, falso credita pusillanimitate contemnimus. In solentes uerò ceu uerè magnanimos ueneramur, scitumq́ est illud Catonis huius iunioris à Salustio relatum. Vera rerum uocabula iampridem amisimus. si igitur constat de re, ami cum q̄ tibi, ut est, humilē fateris, uide quæso, ne humilitatem altissimā uirtutē CHRISTOq́ grauissimam despexeris, ne quod nunquam fuisti importunè, & odiosè superbus uidearis. quis enim uel mediocris ingenij, qui utrarūq́, sacrarum scilicet ac secularium scripturarū seriem legerit, non aduertat, quantum magister humilitatis CHRISTVS humilia semper amauerit? ut equidem à primo ordiar, ex quam humili radice nasci uoluit ille, cuius faciem uidere summa & sola fœlicitas est? an non ex nobilissima qualibet nasci posset, uel nobili tate quam uellet? sed nobilitate contempta humilitas quærebatur, Egressa est uirga de radi ce Iesse, & flos de radice eius ascendit. cuius sub umbra reges sedent, populi requiescunt, cuius orbis totus odore reficitur. quæ nam uerò radix ista Iesse, quàm superba, quàm nobi lis, cui Ruth materna auia, mulier aduena, inops, uidua, orba, socrum extra fines patrios secuta, & post pueros messores, in agrum Booz ad legendum spicas, primū misericordi ter admissa, deinde & nocturnis quoq́ blanditijs, in ipsius domi promota coniugium, un

de Iesse pater prodijt, per seipsum obscuri uir nominis: ipsum quoque Iesse quis nosset, nisi propter eius filium Dauid: immò quis quęquam nosset eorum, nisi propter CHRISTVM ex illorum radice surgentem: quorum originem, quantum spernere, quantoque cum stomacho & filium Isai, & seruum suum dicere, solebat ipse Saul cõpatriota superbior, nouissima licet familia editus, minimè tribus Israël, quisquis regũ libros legerit inueniet. Ipse Dauid quamuis eximiæ uirtutis atque excellẽtis ingenij, tamen adolescẽtulus pastor erat, quando est electus à domino, & sublatus de gregibus ouiũ (ut ipse fatetur) & de post fœtantes, acceptus in Regem, pauit Israël innocẽtia cordis sui. An Moyses fortè nobilior, quãdo uisionem illam uidit rubi ardentis, & incõbusti, quando tot prodigiorum signis illustratus, ad liberandum populũ Israëliticũ seruitute Aegyptiaca deo iubẽte profectus est: certè nõ rex, aut princeps, qui tanto operi eligeretur, sed humilis pastor fuit, & (quod magis stupeas) alieni gregis. iam ipse pater Abrahã, filiusque & nepos, quorũ nominibus omnis sacræ paginæ plenus est angulus, quorũ tanta est gloria, ut omnipotẽs ab illis cognomẽ accipere, & Deus Abrahã, Deus Isaac, Deus Iacob dici uoluerit, atque ipse de se loquẽs, eodem ipso cognomine usus sit, putas, reges aut tetrarchæ essent: immò uero uel agricultores, uel pastores ouiũ fuerũt, asellis uilibus insidentes, stipati gregibus suis, inter filios & uxores sedes mutabant, sed in hac humilitate, Deum merebantur ducem, qui eoipso tempore potentissimis ac superbissimis Assyriorum regibus, non modò familiaris esse, sed ne nasci quidẽ uelle dignatus est. ipse Iacob à quo in scripturis sacris, crebrius illud insigne cognomẽ, ac familiarius Deo est, nõ superbia originis, sed humilitate sua clarus, qualiter ab illo soceri sui diuturno & graui seruitio redeat attende. certè nõ sceptrũ reuehit, non diadema, non purpuram, non currus aureos, non armatos exercitus, sed ouium & caprarum, bouumque aciẽ instructa clàm fugiens, filiorum turbã, ac seruorum, & simul duas duciuxores, ac totidẽ concubinas, semen gentis innumeræ, quarũ ex utero, duodecim Tribus Israël, & tanta populorum multitudo, Deo fœcundante mulierculas & humilitatem honorãte descenderet, fiebãt illis in figura, quæ superficietenus cõtẽptibilia uiderẽtur, essent aũt in ipsa rerũ ueritate magnifica. si enim nõ aliter accepta fuerint, quã narrẽtur, qs nõ audita despiciat? quod si gloria tẽporalis clarior foret, quã humilitas, qs dubitet, quin in parte istẽtãtus Dei fauor, multò propẽsior futurus esset: cõfert enim cũ his tribus senibus tã famosis, cũque omnib. illorũ gregib. atque cõiugib. tres immẽsis exercitib. subnixos Romanorũ duces, Scipionẽ, Africanũ, Hãnibalis cornua cõfringentẽ, & tributario iugo imperiosæ Carthaginis colla subdentẽ, Magnũ Pompeiũ in Septẽtrione atque Asia tonantem, et non lacte, sed auro repleta patria, captisque non ouium sed regum gregibus, à mari rubro ad Mæotidas paludes Ripheosque montes uniuersa calcantem, Iulium Cæsarem in Gallijs ac Germania fulminãtem, perdomitisque hostibus, ad postremum in uiscera patriæ uictricia pila uertentem, ipsamque tum gẽtibus imperantem Romam, & in eo terrarum orbem unico Thessalico prælio uincentem: quanta quidẽ hæc sit imparitas rerum uides, poterat nasciturus ex homine Dei filius, uel ex his nasci, uel eos ipsos è quibus nasci decreuerat tales facere. quippe qui utrosque creauerat, poterat non Dauid in angustijs Iudeæ finibus, sed Augustum in toto orbe regnantẽ habere stirpis auctorem, uel Dauid ipsum, tamen principem facere, quantum fecit Augustum. poterat non in Bethleem uico exiguo, sed Romæ cui Iudea inter cæteras seruiebat, & in thalamo aureo nasci, non in stabulo, poterat natus, cui cœlum sedes est, cuius est terra & plenitudo eius, non in summa paupertie, sed in summis delitijs enutriti, nisi quia nobilitatem & delitias nostras spernit, utinam & non oderit. postremò poterat, qui ei succederent, suumque nomen gentibus prædicarent, discipulos sibi literatos, ac potentes, reges oratoresque & Philosophos, non piscatores, rusticos, inopes, & indoctos eligere, nisi quia ipse Deus est, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, nec potentia nostra egẽs ad agendum, quoniam ipse dixit & facta sunt, neque ad persuadendum eloquentia mortali. Viuus est enim Dei sermo, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingẽs usque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque & medullarum, & discretior cogitationum, & intentionum cordis. hoc sermone discipulos suos armauerat, quãdo eos ad persua-

persuadendū generi humano, toto dispersit orbe terrarum, nō consulari trabea, non imperiali diademate, non laurea triumphali, non Philosophorum sententijs, non oratorum floribus, non aculeis sophistarum, non deniq; Verbi sapientia (ut ait Apostolus) ne euacuaretur crux CHRISTI. non inter eos Cæsar fuit, qui cogeret, non Plato qui doceret, non Aristoteles qui argueret, nō Cicero qui suaderet, sed homunculi pauperes, imbecilles, & inculti, qui nunquam aut scholas intrassent, aut literas didicissent. ij tamen inter persequentium gladios, & ferarum dētes, flāmasq; ac tortores, persuaserunt publice quod uolebant. CHRISTUM Deum & hominem natum, passum, descendisse ad inferos, surrexisse à mortuis, ascendisse in cœlum, rediturum ad iudicium, & cætera omnia, quæ ille mandauerat, qui ut scriptum est, stulta mundi elegit, & infirma ut confunderet fortia, qui cum prodesse omnibus uenisset, elegit (ut ait Augustinus) prodesse imperatori de piscatore, non piscatori de imperatore. quod similiter prorsus de Oratore ac Philosopho dici potest, idq; non ætate rudi accidit, & ad credendum facili, sed longè magis inueteratis literis atq; doctrinis omniq; illo antiquo, ex inculta hominum uita, errore sublato, lōgeq; magis iam doctis hominibus, ac temporibus ipsis eruditis, quàm ætate Romuli fuerāt, de cuius diuinitate credit& Cicero loquens, ait, hæc in sua Repub. & Augustinus retulit in sua, ut ad fingendum, si cum uix quicquam (ut idem ait) nunc omnino minus esset loci. Antiquitas enim, inquit, recepit fabulas, fictas etiam nonnunquam incon dite, hæc ætas iam exculta præsertim eludens, omne quod fieri non potest respuit. quæ si, ut dixi, ad colorandam falsam Romuli diuinitatem, quæ credi iam cultiore ætate potuerit, Cicero, uelut non parua argumenta conquirit, Roma uix dum condita, & unum è septem collibus uix integrum, eumq; non tectis, muroq; marmoreo, sed dumoso ambitu, & culmis agrestibus occupante, atque adhuc nescio quid pastorium redolente, quid ætate CHRISTI dici debet, Roma dante iam iura gentibus, imperantibus Augusto Tyberioque, quorum sub altero natus, sub altero CHRISTUS est passus, inter quod tempus & Romuli ætatem, incredibilior, quàm pro numero annorum, rerū mutatio facta erat, non quod medium tempus exiguum sit, siquidem ex quo, propter suam insolētiā à Senatu Romano, ad Capreæ paludem discerptus est Romulus, usque dum propter peccata nostra, in Iudæis, in monte Caluario crucifixus est CHRISTUS, paulo (nisi fallor) plus minusue septingentorum annorum tempus effluxit, quamuis enim Cicero minus sexcentis dixerit, non ad suā ibi, sed ad Africani & cæterorū respexit ætatem, quos in eo ipso libro Reipub. loqui facit. & præterea inter Ciceronis cædem, sub Antonio, & CHRISTI passionem sub Pilato, quantū uerisimilib. coniecturis assequor, septuaginta uel circiter annorum spatium intercessit. Longius ferebar, sed nuncius tuus scribēdi imminet, & singulos calami tractus notat, morulasq; medias metitur, & crebro ostiū cœloq; respiciens suspirat. misereor, expertus, quid est expectatio properāti animo, & ante destinatum, cogor ut dicam, humilitatem ama. Vale.

Fran. Petrarcha Socrati suo. S. III.

Somnium, quod de inuento thesauro somniauerat narrat.

HEsternæ noctis somnium referam tibi, uidebar mihi incertum unde, nihil enim tale, uel cogitare sum solitus, uel loqui, uidebar, inquam, in agello meo, quem ad fontem Sorgiæ habeo, thesaurum inuenisse; monetæ peruetustæ aureæ, nō mediocrem cumulum, una spatiabāmur soli (ut noster est mos) te itaq; confestim euocans, digito rem designo ambos, ut fit, gaudium stuporque defixerat, mihi quidem ut eram, Nemini enim, occurebat illud Annei. Vitate quæcunq; uulgò placent, quæ tribuit casus, ad omne fortuitum bonū suspitiosi, & pauidi subsistite, & fera & piscis, spe aliqua oblectāte decipitur. munera ista fortunæ, quæ putaris insidiæ sunt. de hoc ergo consultantes, parumper hæsitauimus, læti trepidiq;. quid multa: ultimæ insaniæ uisum est, quod per terras ac maria, tantis laboribus tantisque periculis quæri solet, id oblatum ultrò contemnere. Mox certatim oneramur auro domum clàm taciti conuehimus, additis pro tempore, qui exportari uno fasce non poterant, hoc semel, hoc iterum & iterum facimus & semper auidius, semper enim, ut natura rerum

habet, cũ pecunia sollicitudo cupiditasq; crescebãt. Ferit aures interim murmur, inuisum secretũ nostrũ, nulli licet creditũ, spõte sua in uulgus eruperat, nec ita multo post, nescio quis maior dominus, locorum aderat, uendicans sibi iure thesaurum, obnitimur. hinc primum longa & inamœna colloquia, inde lis minæq;, & semper litibus iuncta conuitia, illo acriter urgente, nobis indignantibus, in nostro reperta, nobis eripi, propitiæ dona fortunæ. mille subinde rerum motus, & mille consilia, nunc matura & cauta, nũc temeraria & acerba, cum iam ad resistendum nos, non tàm nostra cupiditas, quàm inexorabilis aduersarij superba durities, inflammaret. iam ab ocio ruris, ad urbana negocia, iam à studijs ad arma translati, nouis curarum turbinibus agebamur, iam pro intentione peruigili, & inquisitione pulcherrima, nouarum rerũ, pernox odiũ atq; ira successerant. postremò iam res litigio, ad bellum se uerterat, ita mutatus animorũ status, & sæpe reperti auri pœnitebat, Philosophabamur in insomnijs. Vbi ultam serenam atq; tranquillam linquimus? quis nobis has curarum superindixit nubes? Quis in has procellas non impegit? an ignorabamus, in auro speciosam ærumnam, & splendidam esse miseriam. necessitas, cum diuitijs crescit, & fugit cum mediocritate fœlicitas. occurrebant aceruatim exempla eorũ, qui uel in diuitijs infœlices, uel in paupertate fœlicissimi fuissent. spernebantur inutiles opes Crœsi, & funestũ Midæ aurũ, & Dionysij Crassiq; spolia, tẽplis auulsa laudabatur Cincinnati, Curij, Reguli, Fabricij fœlix & gloriosa pauperies, accedebat acies hominũ nostrorũ, qui nudi in solitudine, solibusq; & frigoribus adusti, radicibus herbarũ & syluestribus baccis pasti, pro tecto cœlum, terram habentes pro cubiculo, cum uoluptate torrentem turbidum hauserunt, asperoq; & angusto calle gradientes, spe patriæ melioris, omnia prorsus mortalia contempserunt. cæterùm quò plura huius generis ingerebantur exempla, eò grauius dolebamus, non uidisse, nos in tempore sed in tergo, ut aiunt, oculos habuisse: denique sic eramus, ut iam ne cœpto uellemus absistere, solus reddẽdi pudor obsisteret, & iam supremi certaminis instabat alea, cum repente medio noctis, ira metuq; anxius expergiscor, gelidus sudor corpus omne perfuderat. Ita me diuinitas saluum uelit, ut ego perinde fessus animi, fessusq; membrorum eram, ac si graue durumq; negocium non somnians, sed uigilans agitassem. nec facilè dici potest, quàm lætus fui, ubi sensi me thesauro simul, & sollicitudine liberatum, & tantum habere quantum, alit, nõ quãtũ angit, quantumq; uitæ sufficit non quantum affluit, quanq; per somnum in ea sententia radicatus sum, quàm mihi uigilans persuadeo, esse uerissimam scilicet, plus mali quàm boni cupidis mortalibus afferre diuitias. Surrexi demum hora solita (consuetudinem meam nosti) dumq; quotidianis laudib. Deo dictis, ex more manum calamo applicuissem, hoc primum quod sopitum exercuerat, sese obtulit experrecto, huius ergo sententiæ te participem facio, qui particeps somnij uidebaris. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Tricastrino, S. IIII.

Promisit se uelle stare.

PEtitionis tuæ memor, promissiq; mei non oblitus, Italiam, siue (ne grammatica lite implicer, quam in epistolis Ciceroni suo mouet Atticus) in Italiã uado. scio quidem, & memini, quid me de ipsius Ciceronis libris in ordinem redigẽdis, & quarundam (ut dicere soles) ueluti scintillarũ lumine declarandis, sæpè rogaueras. demum quo ineluctabiles præceps essent, ut Rom. Pon. qui feruoris tui conscius, hanc generosam bibliothecæ suæ custodiam ita ibi credidit, ut olim nostri principes, Iul. Cæsar Marco Varroni, Cæsar Augustus Pompeio Marco, & Rex Aegyptius Ptolemæus Philadelphus, Demetrio Phalerio, commisisse noscuntur, curam prorsus ingenio tuo dignam, ut Romanus, inquam, Pontifex digredienti mihi, suum hac in re modestissimè indicaret animum, effecisti. quid facerẽ, notum licet ignoti Poëtæ carmen:

Est orare ducum, species uiolenta iubendi,
Et quasi nudato, supplicat ense potens,

parebo si potero. nã & si parere necessariũ, & tibi placere delectabile, contraq; preces tuas spernere durum, illius iussa negligere sacrilegum, totum in hoc uertitur, quàm mihi in

illis

illis, quos poscitis emendatis codicibus reperiendis, fortuna fuerit. nosti enim, expertus sæculi nostri crimen, quanta sit rerum taliũ penuria, cum tamen inutiles & superuacuæ, immò uerò pœnitus dãnosæ funestæq; diuitiæ, tantis curis ac laboribus aggregẽtur. quod in me erit, studium indefessum, ac diligentiã adhibebo. ac ne moram fortassis accuses, scito mẽ reparãdis uiribus corporeis, quas morb. imminuit, in solitudine mea ad fontẽ Sorgiæ, usq; ad autũni temperiẽ subsedisse, metuentẽ corpus, adhuc inualidũ, lõgæ uitæ cõmittere, tunc auctis uolente Deo uiribus, atq; æstibus imminutis iter arripiã, Interea utinam scire posses, quanta cũ uoluptate solivagus, ac liber, inter mõtes & nemora, inter fontes & flumina, inter libros & maximorũ hominũ ingenia respiro, quamq; me in ea quæ ante sunt cum Apostolo extendens, & præterita obliuisci nitor, & præsentia non uidere. Vale.

Fran. Petrarcha Lælio suo, S. V.

Quod non multa ad eum scribat, se excusat.

MVlta scribere tẽpus dehortatur, somnus prohibet, noctem iam tertiam insomnem ago, neq; ueteribus curis liber, & oppressus nouis, quas mihi profectio mea peperit, multa in faciem & in tergum curanda denũcians. cum ex æquo despicere omnia in animum induxero (quod magna ex parte iam feci) tũm primum tranquillos somnos carpere incipiam, non aliter, quàm Aeneas ille Virgilianus, qui

Iam certus eundi,
Carpebat somnos rebus iam rite paratis.

Aut enim fallor, aut anceps & lõga deliberatio, plenã molestiæ ac laboris est. dubitãdi exitus initium est quietis, dici nequit anxia mens, & cõsultationibus uagis exercita, quãtũ electione cõsilij, in unũ aliquod uersa propositũ, conquiescat. Tũc igiť ut occurret, nũc semisopitus, & uelut insomnis loquar, excusationẽ tuã, quãuis superuacuam amplector, scio enim locorũ distantiã, ut amantib. odiosam, sic honestis amicitijs, non obesse ubicunq; ergo erimus, simul erimus. De negotio tuo faciã ut scribis, q mihi scilicet fieri uellẽ, breuiter expedire, nil enim in me molestius experior, quàm uerbis trahi, hanc amicis sciens, molestiam nũquam feci, nec faciam quidem, placebo si potero, alioquin ne despiciam prouidebo. Versus tuos excitato apud Helicona nostrũ ingenio, texere meditabor, sed nescio, qualiter scedula tua, quam decies in manibus habui, discederem me fefellit, & sine me domi substitit, quare eam ibi, & post me mitte, licet, & sine illa scire uidear, quid dicturus sum, modo frondosi nemoris uspiam diuerticulum occurrat, Tribunitiæ literæ, copiam quam mihi misisti, uidi, legi, stupui, quid respondeam non habeo, fatum patriæ agnosco, & quocunque me uerto, dolẽdi causas materiamq; reperio. Roma enim lacerata, qualis Italiæ status? Italia deformata, qualis mea uita futura est? in hoc publico & priuato mœrore, alij opes, alij tes alij corporeas, alij potentiam, alij consilium conferent, esto quid conferre possim, præter lachrymas non uideo.

Fran. Petrarcha Socrati suo, S. VI.

Mediocritatem se amare scribit.

SVmmæ quidem rerum mearum, quas spectatæ fidei tuæ credidi, nihil detraho, nil adijcio. non tantum firmus, sed fixus etiam in proposito meo sum, cuius si meministi, super uacuum est, quicquid de hac re ulterius loquor. Vt tamen me, mei non immemorem scias, breuiter sic habe: Magnæ fortunæ appetens nunquam fui, siue id modesti, siue pusilli, siue (quod quibusdam magnis uiris placet) magni animi est, uera quidem, & uulgo etiam nota cõmemoro, & quorum te in primis testem habeo, & interdum laudatorẽ. interdum uerò pro qualitate temporum amicissimum reprehẽsorem, quod scilicet (ut uerbis tuis utar) cœpto nimis insisterem, & uidendum esset, ne unde famam summæ constantiæ quærerem, inde pertinaciæ nomen infamiãq; consequerer. Me tamen consilij mei hactenus non pœnitet. Omnis enim mihi altitudo suspecta est, & præcipitij admonet omnis ascensus; multoq; facilius natura duce, in illorum consortium declinare, qui (ut ait Poëta:)

Habitabant uallibus imis:

quàm eorum qui, ut ait idem:

Posuère in montibus urbem.

Quæ cum ita sint, si optata mihi mediocritas, quàm iure Flaccus auream uocat (ut pridem promittebatur) obuenerit, est quod grata intentione suscipiam, & per liberaliter mecū agi dicam, si inuisum illud, & graue maioris officij oris imponitur renuo, excutio, pauper esse malim quàm sollicitus, quāuis ut res eunt, & ut est animus, pauper esse non possim. Hæc & his similia, quæcunque inter nos, in hāc sententiam dici solēt, tu qui nosti optimè & amicis, & dominorum domino, nota fac obsecro, cum tempus uidebitur, quamuis à me ipso nec occultata nec tacita. Sed sunt quidā, quibus ut in animum penetret, sæpè ueritas inculcanda est, quod eò nūc minus mirer, quo quicquid de me modò dicturus es, uideri scio, & ab æratis nostræ moribus, & ab ipsa uulgi opinione remotius, cum quo mihi ut in multis, sic præcipuè in eo quod nunc agitur, discordia multa est. Sed incredibilitatē audientiū, uigor animi & facundia loquētis excutiet. Multa Socrati meo de re qualibet, sed multò plus auctoritatis ac fidei fuerit, amico de secretis amici consilijs differenti, multa quoque de amici ore, quàm de proprio fauorabilius audiuntur, illud in finem ne dissimules, ne quis forte de nostra simplicitate sibi placeat. Non est uera liberalitas dura, non lenta, non difficilis, nihil respicit nisi quem complexa est. illi morigera est, non iubet illa, sed obsequitur, & implet uora non limitat. scimus ergo, quia petenti modicum, immensa porrigere, species est negandi. Vale.

Fran. Petrarcha Nicolao urbis Romæ Trib. S. VII.

Pænam amici imminentem indignatur.

Fecisti fateor, ut sæpè per hoc tempus, illud apud Ciceronē loquentis Africani dictum, multa cum uoluptate repeterem: Quis est hic, qui cōplet aures meas, tantus & tàm dulcis sonus? quid enim in tanta claritate tui nominis, ad tàm lætos & tàm crebros rerum tuarum nuncios conuenientius diceretur, idque quàm cupidè fecerim, inscriptus tibi exhortationum mearum liber indicat, stimulis meis, ac laudibus tuis plenus. Noli, quæso, cōmittere ut dicam, quis est hic qui uulnerat aures meas tantus: & tàm tristis fragor? caue obsecro, speciosissimam famæ tuæ frontem, proprijs manibus deformare. Nulli fas hominum est, Visi tibi uni, rerum tuarum fundamenta conuellere, tu potes euertere qui fundasti. Solet architectus esse optimus, propriorū operum demolitor, nosti quibus tramitibus ad gloriam ascendisti, uersis retrò uestigijs, inde descenditur, & natura facilior est descensus. latissimè enim patet, neque solum apud inferos locum habet (quod à Poëta dicitur)

Facilis descensus Auerni.

Tantum ab illorum desperata miseria, præsentis uitæ uarietate differimus, quod quamdiu hic sumus, cadimus quidē, & resurgimus, descēdimus & ascēdimus. inde aūr nullus est reditus. quid uerò demētius, quā cū stare possis, cadere fiducia reassurgēdi? Sēper ex alto periculosior casus est, & quid, oro, uirtute altius ac gloria, quarū in uertice cōscēderas, nostris temporib inaccesso, tàmque impigrè & tàm insueto calle, ad summa perueneras, ut haud sciā usque formidolosior, cui sit ruina. Pedē figere oportet, obnixus ut consistas, neque spectaculū pbeas, ridendū hostibus, lugendū tuis, nō quæritur gratis clarū nomē, nec seruatur quidem.

Magnus enim labor est, magna custodia famæ:

Permitte mihi, meo uersiculo tecum uti, qui adeò mihi placuit, ut eum ex quotidianis Epistolis, non puduerit ad Africam transferre, & hanc mihi quoque durissimam necessitatem exime, ne lyricus apparatus tuarum laudū, in quo teste quidē, hoc calamo multus erā, desinere cogatur in Satyrā, neu me casu in hanc narrationem incidisse, aut de nihilo locutum putes. E curia digressum, amicorum literæ consecutæ sunt, in quibus ad me rerū tuarū discolor, & primæ multū dissimilis fama peruenit. non te populū ut solebas, sed partē populi pessimam amare, illi obsequi. illā amare, illam admirari. quid dicā, nisi quod Ciceroni scribens Brutus, pudet cōditionis ac fortunæ? mūdus ergo te uidebit, de bonorū duce, satellitem reproborum. sic nobis subitò turbata sunt sydera? sic infensa diuinitas? ubi nunc ille

tuus

tuus ſalutaris genius:ubi(ut uſitatius loquar)ille bonorũ operũ cõſultor ſpiritus,cum quo aſsiduè colloqui putabaris: neq; enim aliter talia fieri poſſe,per hominẽ uidebantur. quid aũt torqueor:ibũt res,qua ſempiterna lex ſtatuit,mutare iſta non poſſum,fugere poſſum, itaq; nõ parũ mihi negocij remiſiſti,ad te animo properam,flecto iter. Certè te alterũ non uidebo,tu quoq;,longum uale Roma,ſi hæc uera ſunt,Indos ego potius, ut Garamantas petam,ſunt ne autem uera hæc? ò multum principio diſsimilem finem,& ò nimium delicatas aures meas:aſſueuera nt magnificis rumoribus,pati iſta non poſſunt,ſed & poſſunt, falſa eſſe quæ loquor,& falſa ſint utinam,nunquam libentius errauerim. magna quidem apud me eſt ſcribent s auctoritas,ſed cognitæ mihi multis indicijs,generoſæ dicam,an animoſæ cuiuſdam inuidiæ,non parua ſuſpitio. igitur & ſi plura,loqui dolor imperet, frenabo tamen imperum,quod profectò non poſſem,niſi quia ſollicitudinem meam incredulitate conſolor,ſecundet hæc Deus,& lætiora faciat quàm narrantur, potiusq; me amicorum alter mendatio,quàm impietate alter flagitioq; læſerit. ſiquidem conſuetudine peſsima effectum eſt,ut mẽdaciũ iam quotidianum, & uulgare peccatũ ſit,proditorem patriæ, nullius æui licentia,nulla conſuetudo,nulla libertas criminũ excuſat: potius ergo ille mentiendo,paucos mihi mœſtos dies,quàm tu patriam deſerendo,mœſtam omnem uitam feceris,ille ſi quid uerbo dereliquerit, uerbo purgabitur. tuum ſi (quod fictum cupio) uerum ſcelus eſt,quibus unquam piaculis abolendum ſperes: immortale decus eſt, inmortalis infamia. Quamobrem ſi (quod opinari nequeo) tuam fortaſſe negligis,at ſaltem famæ meæ conſule. ſcis quanta mihi impendeat procella,quanta ſi labi cœperis,in caput meũ reprehenſorum turba conſpiret,proinde dum tempus eſt (ut Terentianus loquitur adoleſcẽs) etiam atque etiam cogita, circũſpice oro,ſummo ſtudio quid agas,excute acriter teipſum, examina tecum nec te fallas,qui ſis,qui fueris,unde,quo ueneris,quorſum inoffenſa libertate progredi phas ſit,quam perſonam indueris,quod nomen aſſumpſeris,quam ſpem tui feceris,quid profeſſus fueris,uidebis te non dominum Reip. ſed miniſtrum. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Aretino, S. VIII.

Patriæ libertate congratulatur.

OMnia optato proueniunt amice,gratulor ego libertati patriæ, principum noſtrorum gloriæ,trãquillitati ciuium, religionis augmento,publicæ lætitiæ,ſingulariter honori tuo,cuius manibus turbidæ hactenus,& tenebroſæ urbi blãda ſerenitatis,& pax p̃dulcis inuehitur,uotiuo quoq; ſucceſſui,familiarium rerum tuarum gratulor. Perrarum eſt, ut læta cumulatè accidant,quin fortunæ dulcia ſemper,immixtus aliquis amator inficiat. At ſi quando plenè propitia eſſe uult,ex amaritudine rerum,ipſa dulcedinem inſperatam,miris modis nouit elicere. ſæpè igitur dura molliens, & inflectens quæ triſtia uidebantur, uertit in gaudium. Vtendum fortunæ muneribus,non fidendum, certè hoc nunc artificio uſa eſt,Itaq; quid uis dicam?non tantum uotiuis euentibus, ſed caſibus ipſis noſtris, atq; difficultatibus gratulari incipio,uni ſcilicet motiunculæ,illi tui corporis,quam ingens atq; animi multiplex lætitia temperata eſt, & uiarum mearum impedimentis, multis ac uarijs quibus effectum ſpero,ut ambo ſimul in patriam reuertamur.

Fran. Petrarcha Thomæ Meſſanenſi, S. IX.

De ficta amicitia.

AGreſtè prouerbium,Lectum cani ſternere magnus labor. dicti ratio ſi quærit̃,quia ſcilicet accubiturus,huc atq; huc in gyrũ uertitur,ut neſcias tibi puluinar collocet. ludicra quidẽ cognatio illius,cui primũ hoc dicere in animũ uenit,& tamen ſic eſt, Ideq; de multis hominib. dici poteſt,q̃d de cane dictũ rides. Multi enim ſunt,quib. nihil ritè fiat,ita crebro uoluunt̃,ut q̃ in partẽ ſint caſuri,aut qd uelint ſciri nequeat. cum illis placuiſſe credas,nihil egeris,omnis labor,omne perijt obſequiũ,ſi urbanas illis offeras delitias,ruris frugalitatẽ laudẽt,ſi ex urbe deduxeris,frequẽtiã quærãt,ſolitudinẽ execrent̃, ſi colloquio cœperis,faſtidiãt indignent̃q; ſi taceas. abſentes deſiderẽt,p̃ſentes deſpiciãt amicos,ſæpè etiam oderint

oderint.à talibus semper abesse cõsultius, intelligis quid uelim, & frustrà erit, quicquid amplius dixero. dico tamẽ, ne qua dissimulationis occasio tuæ mansuetudini, meo silentio præbeatur. ut quid operã perdis generose anime? lõgè tibi imparẽ atq; dissimilẽ nactus, pedem retrahe, ab incepto laborioso & inefficaci rei, cõciliare illũ tibi, ne quicq̃ niteris, inuito amicus esse nõ potes, formidabilis inimicus potes esse, quẽ nũc ille contẽnit, timere incipiet, si aperte incipias irasci sentietq;. quisnã esset, quẽ gratis, ingrato animo lacessendũ duxerit. medicorũ morẽ in hoc ægro & infecto homine sequere, oro te, experire cõtraria. mãsuetudine irrita, efficax fortè seueritas fuerit, odiũq; potẽtius amore, quẽ blandientẽ spernit, horrebit ex ꝑfesso inimicitias exercentẽ. moribus aduersum meis, sed cõsentaneũ reb. cõsiliũ dedi. quid enim illi facias, qui amorẽ uocet insidias, humanitatẽ, putet esse formidinẽ? Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Anchiseo, S. X.

Qua causa potius Cisalpinam Galliam, quàm Florentiam petierit.

Literæ tuæ plenæ gratissimis atq; dulcissimis reprehensionibus, inuenerunt me circa Padi ripam. IX. Cal. Aprilis ad uesperam. confer aduentus diẽ, cum illarũ missione, & uide si eo tẽporis spatio uenire debuissent, ex Aegypto, uenerũt cum eis & amicorũ literæ, & duorũ facie mihi non notorũ, sed utiq; illustriũ (ut dicis) Iuuenũ, ut scripta testantur senũ, quales utinã multos haberet ciuitas uestra, si tamen nõ esset in exiliũ missura, immò etiam si missura, quorũ dispersio, reliquas saltẽ ciuitates Italicas adornaret. Sed omitto hãc inexhaustam semper, & ueterẽ quærelam, & reuertor ad literas. omniũ ferè una sententia est. Arguor post propositũ ueniendi Florentiã iter in Cisalpinã Galliam deflexisse, quasi natalis patriæ contẽptor, & spes ac uota multorum me illic expectantium elusisse. Possem ad hæc multifariam respõdere, & quid aliorũ respõsurus sim literis, nedũ scio, respondebo tamen aliqd, licet occupatissimus. rogas enim, sequar impetum, dum calamus erit in manibus, ille mihi quo se duci uelit, ostẽdet. Certè cum illis ut stylo scribentium satisfiat, musarum mihi ꝓsidio opus erit, tibi autem, cui sine ullo artificio aperta & nuda omnia esse debent, unũ hoc minimè tacuerim, quod neq; uiarũ labor, neq; pestis anni huius, uniuersum orbem, sed cuncta præsertim littora proterens, atq; cõsumens, neq; animi mei dolor, neq; mala (nisi fallor) & iniqua patriæ tractatio, me à suscepto itinere detorsisset, præsertim cum maiore laboris parte confecta, iam Ianuã peruenissem. hæc igitur uerior & potior causa fuit, quod secundũ spem, quã mente cõceperam, immò uerò (ut euentus docuit) somniaueram, fieri non posse uidebatur, quin aliquem tibi rerũ nostrarum letiorem exitum afferrem, itaq; dulce erat expectare, donec in locũ spei, res ipsa succederet, & iam non cursum modò, sed uolatum meditabar, uidebarq; mihi sine ullo laboris sensu, alpes Bononiæ transiturus, Apenninum uulgariter alpes dixi, inde enim improuisus licet, non inexpectatus tuis, & amicorũ oculis adesse decreueram. accedebat quod hinc potissimè cœpti operis adminicula sperabantur, quibus mora omnis inimica erat, quippe cum nec celeritas exacta suffecerit. quid dicam? scio res solidas esse, spes inanes, scio quod qui spem prodit, nihil perdit, minus dixi, multum uerò lucratur, & tamen expertus loquor, ut nulla minor iactura quàm spei, sic nulla molestior causa est, quia sæpè pluris fiũt sperata quàm possessa, & sæpè quantum nos spes rerum blanda fefellerit, adipiscendo cognoscimus. hinc est, ut quotiens ante experimentum spes interijt, graui nos incommodo affectos extimemus. præuertit ergo consilium meum Deus, & curas quas pias arbitrabar superuacuas declarauit, ut uel sic edoctus agnoscerem, cogitationes hominum uanas esse. & de hoc quidem hactenus. Super negotio litis nostræ nil aliud dico; res in curia uertitur, spero fore ut illius prædonis insidiæ detegantur, in omnes tamen casus paratus est animus, uictor gaudebo, uictus uicta cum cum iustitia, me solabor, non nunc primum fortunæ ludis exerceor, didici quibus artibus caducæ spei uulnus eluditur. eant igitur res utcunq;, modo ego non moueor, neque hercle quo moueri debeam intelligo. nempè æquo animo possum uel assequi, quod meum est, uel dimittere quod nunquam assequi potui. compendiaria ad diuitias Philosophorum uia est, quæ monstrat non addendum diuitijs, sed cupiditatibus detrahendũ. hanc sequi dispo

sui, ne

sui,ne in illud durum ac laboriosum negociorum inextricabiliū iter incidam,à quo me Deus & ipsa naturæ meæ conditio, manu(ut ita dixerim) retraxerunt. De lite igitur,sit quicquid esse potest,mihi paupertas mea nō molesta nec sordida,sed plus etiam quàm uellem, inuidiosa sufficiet,cum qua sibi benè,mihi conuenit (ut uidetur Senecæ) diues sum. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Anchiseo, S. II.

Aduentui amici gratulatur.

CRedi non posset,quantum mihi curarum decesserit, quantumúe letitiæ accesserit, recenti quodam nuncio,quod tecum,quamuis multa loqui,longum tempusq; prohibeat,partiri quantalibet breuitate disposui. Franciscum nostrum aduentare audio,& iam esse Masiliæ,multis quidem iactatum casibus,& terrestribus maritimisq; periculis saluum tamen,& ad me primum ille nūc recto,ut aiunt,calle festinat, & de uiarum,ut certus sum, prolixitate conqueritur,sæpe Virgilianum illud in ore habens:

Italiam sequimur fugientem, & uoluimur undis.

Nec immeritò,putabat enim me in Gallia reperire.sed illam curiæ sentinam tolerare nequiueram, Proximus illi saltus in patriam,tui eum desiderio ardere certe scio,sed mihi crede, quod non scriberem,si propositum meum præuertere posses,ulla prouidentia, crede, inquam,mihi,de consilijs hominum fortuna iudicat. Inter cogitatus atq; actus magnus quidam(ut uulgò dicitur) mons est,quando hic erit,quem iamiam affuturum spero, injiciam manus. Imperiosa res est amor,nihil non licere sibi extimat,uidebor iure meo uti, si quasi reinuentum thesaurum domi recondidero,curamq; suscepero,ne tàm facile rursus cō caream.id tibi prænunciatum uelim,quo patientius feras,cum acciderit. Neq; enim ut aduentus sui famam,tecum modò partitus sum,sic ipsum quoq; partiar amicū,multo rarior,multoq; pretiosior res est amicitia,quàm aurum in qua si quid auidius egero,excuset utcunq; possessæ rei pretium, duritiē possessoris.ego quidem te consortem,non rejcio, ita tamen, præsentem partiamur.ut partem igitur tuam leras,immò uerò ut pro uno duos habeas,uenire te amor agat. Vale.

Fran Petrarcha Ioanni Anchiseo, S. XII.

Amici sui mortem immaturam dolet.

HEu quid hoc est?quid audior? ô spes mortalium fallax, ô curæ superuacuæ, ô labilis status,nihil homini tranquillum,nihil stabile,nihil tutum.hinc fortunæ uis,hinc mortis insidiæ,hinc fugacis mundi blanditiæ,undiq; circumuallamur miseri,& inter tot laqueos,spondere nobis iucūdum aliquid audemus?totiens frustrati,totiens ludibrio habiti,sperandi consuetudinem,& millies elusam credulitatem nescimus exuere, tāta fœlicitatis (licet falsè) dulcedo est.heu demens,heu cæce rerumq; oblite tuarū,quotiēs mecum dixi. uide hic,nota,attende,subsiste,recogita,imprime signum fixum,mansurum,indelebile. memento fraudis huius & illius.nihil unquam speraueris, nihil credideris fortunæ mēdax est uaria,leuis, infida, priora eius blanda & mitia,posteriora acerbissima. nosti iam hoc ferale prodigium,expertus à nemine iam docēdus,tuis igitur exemplis tibi consule,& ullum, cum hac inire cōmertiū caueto,æquè promittentē ac negantē despice,æquè rapientem largientemq; contemne. Hoc decreueram,hoc mente firmaueram,at post tàm uirile propositum,ecce rursus quàm muliebriter,quàm inepte decidi, ridiculosè dixerim,an uerò flebili rectiridiculosè alijs fortasse,mihi quidem prorsus mirabiliter ac miserrimè. Post tot rerum speratarum inopinos casus,induxi in animum,sperare iterum,atq; huic momētaneo & uelut hybernæ serenæ noctis credere, & ex euentu crastini pendere præceps,temerarius,inconsultus,interblandiri curis mordacibus ausus sum. Ecce iam dilectus meus aderit,Franciscus meus,non minus mihi iūctus uoluntate,quàm nomine,non minus amore,quā sanguine.ecce aderit,& fortè iam adest,tàm uehementi enim meditatione in eum incuberā, ut sæpè uelut ante oculos aspicerem,tanto maris ac terrarum spatio distantem,& heu, nunquam amplius in huius mihi peregrinationis exilio reuiuendum. sed ego iure quodam

meo

meo (quod amantium omne est cōmune) fictis cōgressibus, atq; colloquijs, inuisæ moras
solabar absentiæ, meq; ipsum (ut fit) quadam cum uoluptate fallebam. quotiens aliquis ex
pueris meis, quibus ille se fecerat multa morum suauitate charissimum, ad me aliquid nun-
ciaturus intrauerat, ita eram, quasi ille iam adforet. quotiens quis'nam fores impulerat flu-
ctuabam, & pastorium illud in primis occurrebat animo.

Nescio quis certe est: & Hylas in limine latrat.
Credimus, an qui amant ipse sibi somnia fingunt?

Hæc miser amans somnia fingebā, his angebar curis, his æstuabam sollicitudinibus, pasce-
barq; tenui quadam spe, nō aliter quàm opimis per quietem dapibus sopitus, esuriens, &
latratus canum, & seruorum uoces, & moti stridor cardinis, & pauimentum proterens un-
gula cornipedis, & omnis omnino strepitus excitabat. quotiens uel libellos, quibus inhia-
bam, uel cui inhærebam calamum, festinabundus abieci: quotiens surrexi: quotiens prosi-
lui, uidendi auidus, tenendiq; dilectum meum, & curarum mearum prædulcissimum par-
ticipem. Neq; fratrem solum (ut Tullij quibus hoc loco possum propriè uerbis utar) sed
suauitate fratrem, propè æqualem, obsequio filium, consilio parentē, quem nescio an nimis
serò cognouerim, an uerius nimis citò, nisi enim amare hominem cœpissem, nequaquam
morte eius in has lachrymas incidissem. Biennio uix integro illius conuictu & amicitia fre-
tus sum, tēpus, heu, uix alloquij, ne dicam amicitiæ satis patens. sed hoc uno solor orbitatē
meam, quod ambo certatim illius temporis breuitatem, ardentissima hinc illinc charitate
laxauimus, & quicquid in amicitia dulce uel sanctum est (quod in spatioso æuo alij solent)
nos explicuimus in angusto, ut iam delectatio nostra diuturnior, amicitiæ uerò fides certè
neq; sincerior, neq; familiaritas artior esse posset. Inuidit gustatam mihi uitæ dulcedinem
fortuna, plurima & magna fidei suæ pignora, sanius ægerq; suscepi, qua in animi mei pene-
tralibus, adamantina sede reconditi, spero itidem de me, ille sentiret, eoq; propēsius, quò &
humaniorem illū & amantiorem, natura protulerat, nūc aūt illius tēporis memoria, & ama-
ra mihi simul & dulcis est, hinc mulcet, hinc cruciat, nec satis expedio, malim'ne fuisse illi ho-
mini notus an incognitus. Amicū enim talem, fœlix & dulce quidē habuisse, sed amisis-
se miserrimū atq; amarissimū, nunc q; ferè aliàs meipsum ut nunc excusseram, q nō sine pu-
dore fateor, & affectuum in me plus, & uirium minus quàm opinabar inuenio. putabam
enim, & dignum erat multa lectione, lōgaq; rerum experientia obduruisse, aduersus om-
nes ictus, & iniurias fortunæ. Fallebar infœlix, nihil me mollius, nihil eneruatius, putabam
immò, equidem certus eram, me Franciscū meū amare tenerrimè, hoc enim illius erga me
charitas, & obsequia merebant. quantū tamen amauerim, heu, serò nec aliter q perdēdo co-
gnoui, ideoq; nunc intractabilius ulcerosa mēs dolet, plus se cernens amisisse, quàm crede-
ret, qua in te nihil magis obfuit, quā impræmeditatio eius, q euenire necesse erat, nō cogi-
taueram moriturum, & profectò, si quis in hoc torrente rerū humanarū ordo esset, antè me
mori nō debuit, post me natus. Accessit feruens atq; anxia eius expectatio, de qua multa
iam dixi. sic enim ipse mihi supremo lachrymans degressu, sic deinde, per literas pollicitus,
sic Socrates meus, nō futurū iā, sed præsentē eius nunciauerat aduentū, digressum ex Gal-
lia, recto ad me tramite in Italiā properare, heu mihi, nunc recolo, uelut adhuc fœlix atq; in-
teger, proximam abscisionem, & instantes miserias præsagirem, meq; confestim scirē opti-
ma mei ipsius parte cariturum. breuissimam fœlicitatem meam nitebar expendere, quid
fata mecum agerent ignorans. ueniet dicebam, prius me, grandæuum patrem, quàm dul-
ces fratres ac sorores uisere. inijciam manus, ac tenebo, hæc magnis uiribus opus erit. opi-
tulatorem ex aduerso inueniam. Amor, qui cum illo habitat, partes mecum faciet, iam ille
crebro mihi dicere consueuerat Horatianum illud:

Tecum uiuere amem, tecum obeam libens.

Sed ecce manus, quas ego sibi inijcere cogitabam, mors iniecit, & (quod ad te pri-
die breui quadam epistola dixeram, de consilijs hominum iudicare fortunam) longè
aliter atque ego senseram interpretata est. nunc erepta spe, geminatoq; desiderio, quid
agam? lachrymis'ne atque suspirijs alat, & in amissi locum memorem meum indesinen-
ter amplectar? an uerò serenare animum nitar, & circunstrepentibus fortunæ minis,

in arcem

in arcem rationis euaderet: hoc præſtat,il ud placet,hinc uirtus erigit, hinc affectus incuruant, & quo me uertã,quid ue potiſsimũ ſequar incertus ſum,& malè mihi eſt ſæpiſsimè cadẽti,ſæpiſsimè reſurgenti. Saona nocens,atq; impia q̃ me his anxietatib. inuoluiſti,quid tibi pro meritis imprecer: abſtuliſti animæ meæ dimidiũ,ac florentiſsima ætate, creſcẽte'q; iuuenem uirtute,dum adhuc ordiretur inexorabiliter ſuccidiſti,& nunc illi pectori,in quo Franciſcus meus hoſpitabatur,uiolenter incũbis.ipſe enim abijt,te licet inuita. nihil in illũ iuris habes,corpus tantũ illius,& ſpem meã ſimul obruis,pro quo q̃d aliud optẽ tibi: curuati in arcũ colles extendantur,ut in faciẽ directi,& importuoſi littoris redacta.iniquã præbeas claſsib. ſtationem.corruãt mœnia,& manufacta præſidia,quæ uentis ac fluctib. obiecisti.huc uis Syrtium & Eurypi feruor, huc Scyllea rabies,huc charybdis impetus, & quæcunq; uaſti maris pericula trãsferantur,laxet Aeolus inquietos fratres, auſtrũ & reliquos qui tuis finib.inſultare ſunt ſoliti,ut toto orbe trãquillo,te unã perpetuæ quatiant procellæ, quicquid uel mortiũ,uel morborũ per omnes terras,ac maria peſtifer hic annus effudit, in te ſolam cõfluat, quæq; alijs annuatim, tibi peſtis æterna ſit,purgetur inſula Sardiniæ,& quicquid cœli craſsioris uſquã eſt,purgentur ſtagna & ſulphurei lacus limoſæq; penitus paludes,tepeſcat arctos,refrigeretur Aethiopia,uacuetur ſerpẽtibus ſuis Aphrica,tigribus Hyrcania,quicquid mõſtrorũ & immaniũ belluarũ orbis habet,in te, ex omni terrarũ parte cõueniat.in te triſtes nebulæ,in te latices funeſti,& inclemẽtes auræ,in te frigora æſtusq; deſæuiant,deniq; cum ſumma humani generis ſalute,tu ſola depereas,tu locus mortis, tu formidinis ac terrorum,regio tu luctus ac miſeriæ domus eſto,te peregrinus,te mercator, poſtremũ te ciues tui fugiant,te uiator pallidus è ſummis montium deſpiciat iugis,te nauta trepidus ex alto proſpectet,& infamem ſcopulum declinans,opem uelorum remis adijciat,heu,quo me dolor perpulit,quid loquor,aut ubi ſum: Mortalia mortalis tàm grauiter fleo,& inſontem terram,quæ ſuum ius recipit execror , incertus ubi'nam ipſe moriturus, atque hunc puluerem terræ redditurus ſim. itaq; iam lamentis & gemitibus abſtinendum eſt,& pro fratre præmiſſo,dum ſuperſumus orandum,id potius uiros decet,tibi uerò ciuitas pulcherrima,quæ depoſitum meũ ſeruas,ad me tandem reuerſus gratiam habeo,quod in terra forſan barbarica iaciturum ipſa complecteris.Vitæ quidem breuitas fatalis fuerat, tuum eſt,quod amico meo iuueni licet,feſſo tamen iam curarum,contigit Italici ſaltem requies ſepulchri,leue ſolamen,ſed multis iam uiris illuſtribus optatũ. te nimirum hactenus, ut cupidè uiderem,ipſe terrarum ſitus, amœnitas'q; præſtabãt,deinceps chariſsimi mihi cineris ſeruatricem,amara quadam dulcedine multo libentius uidebo.ſi enim amantiſsimæ olim coniugi Pompeij ſui mors,& truncum impie cadauer, arenas Niliacas commendabat,uſq; adeò,ut inde nollet auelli, cur non ego dilecti mei,perpetuam ſedem, litus Italicum amabo: Salue tellus egregia,fraternarum reliquarum cuſtos fideliſsima,tu me largiter flere,tu parcius ſperare docuiſti. Tu autem,ante tempus ereptæ mihi frater,qui hæc in me lamenta præcipitas,æternum uale. ego quidem ex te gaudium ac ſolamen,quod in his quibus aſsiduæ morimur terris expectabam,ubi neq; gaudij neq; ſolatij locus eſt , multo certius præſtante Deo,multoq; cumulatius,deinceps in terra uiuentium expecto. ſed ecce nunc experior,quod apud Statium legi :

dulce loqui miſeris.

Profecto ſic eſt,quàm multa enim non ſentiens,impetu magis,quàm animi iudicio dolenter effudi, nec loquendo ſatior, ſed accendor,nec deſinere quidem ſcio. abrumpam igitur. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S. XIII.

Forti animo fratrum & nepotum obitum ferendum eſſe.

FAtebor ingenuè,& ſi enim ſoluendo non ſim, bonæ fidei debitor ſum, fatebor tibi, me omnia debere, ingeniũ ſcilicet, & corpuſculum hoc, quod peregrinus inhabito, & ſi quid externorum obtigit bonorum. neque enim minus aula tua, animo meo contulit.quàm corpori,quàm fortunis,ſub te nutritus à iuuentute mea,ſub te auctus atq; eruditus ſum,quãtum uel intercurrentiũ caſuum malignitas,uel ingenij mediocritas paſſa eſt.

Vt ex

Vt ex merito teneat,& hunc calamium,& hanc dexteram,& hoc quantulumcūq; est animi lumen, ad animi tui solamen refrigeriumq; conuertere. id me in alijs malis,nostris pro uiribus,obseruasse memini,nec ut reor oblitus es. in hoc uerò tàm graui tamq; intractabili & funesto uulnere,quod nobis nondum flentibus nostris satiata mors intulit,quid agerem,quid loquerer,uel omnino quid hiscerem non inueni,corrui miser,ad primam rei famam,& uelut repentino fulminis fragore dirigui. deinde ubi primum sparsa rationis arma colligere,& prostratū ac iacentē animum attollere posse cœpi,literas infœlicissimi rumoris,quem prius ab egregio uiro Paganino Medialonensi,qui hanc urbem regit, dolenter narrante,mœstus audieram,popoici,& ostēsas,non sine lachrymis legi. enimuerò illic ambagibus perplexa omnia & nil penitus certum legebatur, ab urbe ueteri fama surrexerat, mox perlata Florentiam,& per quorundam religiosorum literas, Apeninum transgressa, Bononiam primo,inde ad nos semper ,ut fit, crescendo ac uariando peruenerat. in re igitur dubia(quia natura hoc habet,ut audita quæ displicent,uix totis præcordijs admittātur) malui mihi interim fœliciora promittere,sic ægra mens,ad melioris spei dulcedinem recurrebat,ea tamen euanida,& uelut somniātis miseri fugitiua fœlicitas erat,quid multa? quamuis assiduè superuētu nouorū nunciorū,spes illa decresceret,nihil tamen prius planè compertum sciui,quàm ad me Socratis nostri lachrymabiles literæ peruenirēt,ita mirum Tyberinas erumnas,ex alio orbe mihi Rhodanus nunciauit. ille uerò mihi literæ ancipitis spei refugium præcluserunt,quo effectum est,ut id modicum intellectus, unde nonnunquam animi medelam mihi atq; alijs elicui,fletus & quæstum pondus opprimeret,non cessi tamen nec cessaui? quotiens assurgere nisus,scribere aliquid uolui? quotiens libellos euolui, rubiginem ingenij tabescentis abstersi,& in intimas memoriæ meæ cellulas,mœstus scrutator introij? deniq; omnia feci, incassum tamen. uenerunt ad manus meas epistolæ quædam,quas uisitante nos sæpius fortuna,per hos annos , utroq; stilo ad te miseram, in quibus nihil omnino meis,ne dicam tuis angoribus,non solum curandis,sed etiam leniendis satis efficàx uisum est. & pudebat totiens uulgata repetere, noua autem cudere exhausto in primis ingenio non ualebam,ordiri tamen & temptare non destiti,si fortè suprà spē orsa succederent. Possem tria uel quatuor literarum ostentare primordia diuerso charactere, modisq; ferè omnibus,quibus pro uarietate rerum grauidæ mentis affectus , conceptusq; parturio. Sanè quantum mihi illa placuerint,cōditor idem,& castigator calamus transuerso liturarum uulnere indicat. his ego difficultatibus implicitus,silere firmauerā, & præsentem gemitum CHRISTO consolatori optimo,solandum finiendumq; cōmittere. hæc pro excusatione silentij mei dixerim,& nunc quod te,post tantū tempus alloquor, non mutati propositi,sed insperati gaudij est,quod pectori meo nuper obstinatius,dolēti,& (qui miseris mos est) mœrorē propriū amanti,eiusdē Socratis recentiores inuexerūt literæ,quibus animi tui inter tot fortunæ impetus,incōcussam magnitudinem eminētiamq; perdidici, & qui dolorem meū tacitus tuleram,superadueniens gaudiū ferre non potui,quo minus pias simul in lachrymas. & in uerba prorūperē,quod me friuolis ne quicquā tēptare sermunculis,pudor & dolor,& reuerentia uetuerant,& id ab illo cœlesti artifice factū uidens,cui cum pro alijs multis,tū pro hoc præcipuè gratias agere,dignū est, quod tibi tot rerū bellis exercito,fortitudinē tribuit,& cōstantiā exemplarē. itaq; decus meū,& iam quasi sola spei meæ,& multorū ancora cōposito,tandē statu fatigati pectoris,& sedatis imbrib. lachrymarum,qui ubi uehemētius ingruerint,serenitatē mentis offuscant, & conspectū præripiunt ueritatis,quid aliud suadeā? quidue aliud rogē,nisi insistendū cœpto,& inuicto animo fortunæ minacis insultibus occurrendū,respiciendū sobriè ad naturæ nostræ uiolētas ac superbas leges,quid sumus,ubi sumus,quādiu uel hoc ipsum,uel hic futuri sumus,unde funē soluimus quem petimus portū,quos inter scopulos nauigamus , quantū maris emēsi sumus, quantulū est quod restat, quantū sub fine periculū,quā multi per tumidum æquor incolumes,in faucib. portus & in littore perierūt? Postremò quā graue iugū super filios Adā,non ut super colla boū,alternis horis ac dieb. sed prorsus omnib. nulla est immunitas,nulla ges à die exitus de uentre matris eorū(ut scriptū est)usq; in diē sepulturæ,ac reditus in matrem omnium.

omniũ.hoc nos omnes, nõ magis graui, quã continuo iugo premimur mortales, quod non genus, non forma, non diuitiæ, non ingenium, non facundia, non uires excutiũt, non arma, non satellites, nõ amici, non denique legiones, & classes & exercitus, sed patientia, longanimitas, constantia. cogitandũ quod nõ liceat fortunæ, in eos dico, qui caduca & fugacia ista complexi, sese illius imperio submiserũt, reliquos enim territat, quidẽ urget & uellicat, sed non sternit. reuocanda sub oculis omnis æui exẽpla. quas seu ppotentiũ populorũ opes effuderit, seu sup illustrium regum regna calcauerit, seu quod usquam ab origine mundi intactu furibũda reliquerit. Nõ uacat historias euoluere, quod in alijs consolatorijs epistolis ad te feci, & quęcunque possem studio, congrere nota sunt tibi, non demissẽ neque muliebriter agam, non enim uel fœminã alloquor, uel puerũ, uel unũ ẽ plebe multiuola, sed uirum fortem, & natura semper excelsum, nũc spero fortiorẽ solito, & ipsis calamitatib. altiorẽ, uirũ crebris signatũ fortunæ uulneribus, duratoque iam uirtutis callo, minas illius & prælia contemnentem. non itaque delinimẽta blanditiarũ, asperitatib. tantis interseram, neque ingeram spem ne potũ, quamuis & illa Deo casus nostros miserante nõ desit, tibi ostendam. Orabo luctus tuos numerare, iacturas extimare, desine in ea quæ restãt, lumina iam tersa cõuerte. Circũspice familiæ tuæ statũ, Columniensium domos, solito pauciores habeat colũnas, quid ad rem, modò fundamẽtum stabile solidumque permaneat. unus erat Iul. Cæsar, Fratrẽ nõ habuit, nec filios, & patris nomẽ occultũ est, quid tamen unus egerit norunt omnes. persuade tibi quæso, quod uerissimum est, quo plus sæuijt, eò minus metuendam esse fortunam, quod potuit fecit, breui tẽpore, & fratres tibi, & nepotes & propinquos abstulit, florentissimãque prosapiã redegit ad paucos. securus generosæque plenus cõtumaciæ illam intuere, præter magnanimũ genitorẽ, propẽ iam nihil est in quod arietare possit. & illi quidem, ut humani nihil unquam intolerandũ fuit, sic nihil deinceps intẽpestiuũ accidet, mortalis æui metas lõgẽ post terga liquit. quem uerò senum mihi dabis, qui tot uitæ annos numeret, quot hic noster fœlicitatis & gloriæ numerat? omnium profectò fortunatissimus, quos nostra ætas habuit, si aliquanto citiùs abijsset. cæterũ sollicitudo ac metus, non nisi expectantis animi esse solet. qui iam suum finem recepit, in tuto est. quantum uerò solatium fortitudo tua, sibi tribuet, inter seniles angustias, quibus eum sub uitæ finem ferox implicuit fortuna, & unde illum explicare, non nisi uel propria, uel superstitis filij uirtus potest. hæc & his similia præsentis mali remedia tib. [illegible]nto, reliqua enim quæ remedia uidentur, stimuli sunt, non leniunt, sed acerbant, mors nec lachrymis redimitur, nec lamentis uincitur, uitari non potest, sperni potest. hæc insuperabilis, & ineuitabilis mali huius uictoria sola est. pluribus agerẽ nisi scirem, quod erectus & sui memor animus loquaci consolatore non eget. defectum uerò, & propriæ nobilitatis oblitum uerba non erigunt, perge modò quæ cœpisti, & bona fide quod monstras exterius, intus age, ne fortè sub tranquilla fronte, turbida mens lateat, quod periculosissimum multis fuit, dum dissimulatis ulceribus, in publico uelut læti, in cubilibus suis mœsti, latenti mœrore tabuerunt. Parum sani capitis, & in perniciem propriam laborantis est ista caliditas, ægritudinem profiteri, & palàm flere securius est. denique quod sæpè dixisse memor sum, & dicendum sæpius existimo, alto loco situs es, unde aspectum & iudicia sermonesque hominum effugere non potes, quo accuratius tibi decoris ac famæ studium esse debet, inter multas quidem iniurias, unum hoc de te benẽ meruit fortuna, magnam laudis obtulit materiam, habent qui nobiscum uiuunt, habebunt qui nascentur, postea quid in te suspiciant, quod laudent, quod efferant, quod mirentur, infractum malis animi robur & generosam uerẽ Romani spiritus maiestatem. Vale.

Fran. Petrarcha Brunoni Florentino. S. XIIII.

Amantum cæca esse iudicia.

SOlum seu solis comitatum curis, epistola tua me repperit, laudum mearum onusta præconijs. & quanquam testis afforet, erubui tamen, interlegendum fateor, quia uerò non proprium, aut alterius non amantis, sed illius amicissimi senis testimonium secuta, in eam narrationem uenerat, minus attulit negotij, illud enim omnibus, quæ uel dicta sunt,

uel in eandem sententiam dici possunt, respondisse suffecerit. solere amantũ cæca esse iudicia. Hinc & apud Flaccũ. Balbinus Agnæ polypo delectatur, & apud uulgus, amatoria fabella est eius qui monoculæ mulieris amore correptus, à parentibus tandem morbo consulentibus, in alias oras missus, & post aliquot annos, amore deposito, in patriam reuersus, fortè illi quam uehementer amauerat obuius, ac repentè tristi concitus spectaculo quæsiuit, quo nam illa casu oculum amisisset. Minimè illa, oculum amisi, sed tu oculos inuenisti. grauiter quidem ac præclarè. sed ne plura. Siquis usquam est amans, senex noster est amantissimus suorum. in reliquis igitur deinceps (si quid mihi fidei est) sibi, non ut Dodoneo Ioui, uel Delphico Apollini, sed ut uiro unicè ueridico, adhibe aures animumque, quotiens ad me, quem paternæ amat, eius mellifluus & suauis sermo descenderit, partius crede, nisi fortè, quod nescio an in sapientem cadat, errare nonnunquam, & decipi dulce est. Sanè carmen egregium, quod insertum erat epistolæ, sine responso mansisset, tacita mei pectoris admiratione contentum, nisi obstitisset ingenij tui meritum, in tanta præsertim uulgaris ignorantiæ nube radiantis. accipies igitur scorium, & qualecunq; est boni consules, carmen breue, quod in lachrymosa materia occupato, nunc animo uix extorsi, non tàm ut id responsum esset, quàm ne nihil. Vale.

Fran. Petrarcha Luchino Vicecomiti Mediolanensi. S. XV.

Veterum Principum & recentiorum collatio.

QVales speraueram, immò quidẽ quales nec speraueram literas tuas legi. gratulor inter excellentiam tuam, & humilitatẽ meam, hoc saltem interuenisse cõmerciũ, taleq; mihi ad notitiã tui aditũ aperuisse fortunam, in eo sanè, q literarũ ipsarũ ultima pars iubet, diligentiæ meæ cura non deerit, eoq; promptius enitar, quò plus delectationis labor afferet, dũ hortulanus herbis & arboribus, ego uerbis & carminib. incũbam, inuitante riui murmure, q querulus fugit, et dextera læuaq; pminentẽ pomiferã syluam secat, cuius studij primitias, iam nũc degustabis. Et si fortassè animũ altissimis intentũ curis, ista nõ tangant, ut temporũ mos est, scio tamẽ, illos tàm magnos rerũ Dominos, Iuliũ & Augustum Cæsares, sæpè à Reip. negotijs, belloruq; laboribus, in nostri tranqllitate ocij quieuisse, & rigentes gladijs dexteras, ab hostib. feriendis, ad syllabas numerãdas, ac uoces aduersis agminibus, intonare, interq; tubarũ clangorẽ, & militarẽ strepitũ, exaudiri solitas, ad Pierij modu laminis dulcedinẽ transtulisse. Neronem transeo, ne præclarũ studio, gloriosaq; nomine illius monstri commemoratione, commaculem. quã deditum musis Hadrianum credimus, cuius intentio tàm uehemens fuit, ut ne uicina quidẽ morte lentesceret: prorsus mirum dictù, sub extremũ uitæ spiritum, de animæ discessu uersiculos edidit, quos insererem, nisi qa uel tibi, uel tuorum alicui notos esse confido. quid Marcũ Antoninũ loquar, qui cũ nõ ambitione, sed meritis ad imperiũ ascendisset, uetus Philosophiæ cognomen tenuit, nouũ spreuit, aliquantò maius extimans Philosophũ esse, q̃ principem. huius generis exemplorum copia ingens est, uixq; aliquis princip ũ, sine hac literarũ supellectili, se principem, immò uerò se hominẽ esse censebat. sed mutata sunt tẽpora, reges terræ, bellũ literis indixerũt, aurũ credo & gẽmas, atramentis inquinare metuunt, animũ ignorantia cæcum ac sordidum, habere nõ metuũt. sed grauis & periculosa materia est, uiuũ potentẽ uerbis offendere, nec ad offensionem longo sermone opus est. Quisquis malè uiuit, nuda læditur ueritate, mortui autem securiùs reprehenduntur. Nulli grauis est percussus Achilles, ut ait Satyricus, itaque hostes literarum reges, nostri temporis, non nominare consiliũ est. non est enim tutũ, in eũ scribere, q potest, pscribere (ut ait Asinius Pollio egregius orator, in Cæsarem Augustum iocans) cuius ego nunc exemplo, suppressis reorum nominibus, accusationem publicam peregero. propè enim omnes idem error agit, & cum nullus eos, quos suprà retuli literarum amicos principes sequi uelit, certatim Licinium Cæsarem imitantur, qui rusticanæ uir originis, ita literas oderat, ut eas uirus ac pestem publicã appellaret. uox non quidẽ imperatore digna, sed rustico. at non sic Marius & ipse quoq; rusticanus uir, sed, ut ait Cicero uerè, uir, quẽ licet uel occupatio, uel natura literarũ ad studia tardiorẽ faceret, literatos tamen homines amabat, præcipuè Poëtas, quorũ speraret ingenio suarum rerũ gestarum, gloriam,

gloriā, celebrari posse. & nimirum, quis est hominum, nisi sit idem prorsus agresti duritie, qui & si non ualdè literis delectet, clarum saltem non cupiat nomen, quod profectò sicut sine uirtute, non quæritur, sic sine literis non seruatur. Fluxa est hominum memoria. picturæ labiles, caducæ statuæ, interq; mortalium inuēnta, nihil literis stabilius, quisquis illas nō metuit, oportet ut diligat, omninoq; uerum est illud Claudiani:

Gaudet enim uirtus, sibi testes iungere causas.
Carmen amat quisquis carmine digna facit.

Nostri uerò, q nihil, nisi Satyrico carmine dignū gerūt, quas metuunt literas oderūt, itaq; cum Licinio sentiunt omnes, nemo cum Mario, nec cum alijs dicam, &, qua nulla turpior desidia unquam fuit, id quod pretiosissimum habebant, surripi sibi per plebeios homines passi, eò sensim peruenēre, ut iam inter diuitias suas, grauissima premantur inopia, ita qui pro exiguo sensu, pro paruo regni angulo, in aciem descendisset, relictum sibi à proauis thesaurum inextimabile proiecerunt, inq; ipsam animi regiam permiserunt alienigenas ingredi, qui eos non purpureis, sed sydereis uestibus spoliatos, inde depellerent. unde illud regale dedecus, uidemus plebem doctam, regesque asinos coronatos, licet sic enim eos uocat, Romani imperatoris epistola quædam, ad Francorum regem. Tu ergo hac ætate uir maximè, & cui ad regnum nihil præter regium nomen desit, è duabus principum sententijs, cui potissimum te applices ignoro, sed meliora omnia de te spero, itaque (ne inlongum exeam breue carmen, quod ex tempore occurrit, inter arbores illas, de quibus tibi admodum familiariter partem poscis, excellentiæ tuæ misi, quod si placuisse tibi sensero, in eo genere posse enim uideor, quam putas, & quam occupario mea spondet liberalior, apparebo. Vale.

Fran. Petrarcha Iacobo Florentino, S. XVI.

Adulationem uitandam esse.

VEris utinam laudibus meis, plenæ tuæ nuper ad me literæ uenēre, & dulcedine mira permulsere animum, sic in eis affectum potius quàm effectum metiebar, si enim ab alio mitterentur, illud crederem. nunc de purissima quidem animi tui parte prodeuntes, scio non fallunt, utinam non fallantur, proinde uera tibi uideri omnia, quæ scribis certus sum. amori tuo gratulor: compatior errori, nec tamen hic te partius errare uoluerim, adeò delectat, quod non sum uideri tibi, mallem esse quod uidcor. quid si ab alto negatum est, tu tamen ne amicus tibi error excidat caueto, equidem ego quamuis mihi temperatè nequiuerim, quominus ad literas tuas, iterum atque iterum reuerterer, sensi tamen lectionem ipsam, non uacare periculo, sic enim grauiter, sic ornatè, sic dulciter, sic denique ad persuadendum appositè in proposito uersaris, ut ualde metuendum sit, ne legentem ad credendum quidlibet facile posis impellere, quod si efficis, habebis opinionis tuæ comitem, nisi quod cum tuus generosus & ingenuus error sit, me implicueris errore ridiculo. Itaque consilium fuerit, & si cum labore fiat, ab illa deinceps literarum tuarum parte, oculos auertere, & si post hac rerum me tuarum iugem ac sedulum lectorem uis efficere, uide quæso, ut Satyricè potiùs quàm Lyricè mecum agas. Larga enim materia est, si intendere cœperis, uidebis in me multa, amicis licet oculis grauia, & fauentis etiam linguæ non euasura censuram. hic precor incumbe, huc facundissimum tuum calamum uerte. ostende me mihi, inijce linguæ manum, arripe, liga, feri, ure, seca, tumida comprime, superuacua rescinde, nec ruborem mihi fecisse timueris, nec pallorem. tristis potio tristes pellit ægritudines, æger sum quis nescit? Acriore tibi sum curandus antidoto, non cedunt amara dulcibus, sed amara inuicem sese trudunt, si prodesse uis, scribe quod doleam. Milonianam Ciceronis, cum reliquis accepi, gratias ago, non mihi nunc primum, tuæ mentis indulgentia nota est, rescribi faciam, & remittam. Comœdiam quam petis, me admodum tenera ætate dictasse, non inficior, sub Philologiæ nomine. illa quidem procul abest, & si ad esset, quanti eam modò faciam, quàmue ac doctorum hominum auribus dignam rear, ex communi hoc intelliges amico. Vale.

Fran. Petrarcha Gilberto Grammatico Parmensi, S. XVII.

De scholastica disciplina.

ADolescentulum nostrum consilij inopem, & ætatis agitatum stimulis, paternæ sollicitudinis ope complectere, iam ut uides, ad biuium Pythagoricum uiuendo peruenit, nusquam prudentiæ minus, nusquam periculi magis est. læua quidem ad inferos fert, ad cœlum dextera, sed illa facilis, prona, latissima, & multarum gentium trita cõcursibus, hæc ardua, angusta, difficilis, & paucorum hominũ signata uestigijs. Non ego hoc dico, dixit Dominus omnium & magister. Spatiosa uia quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. arcta uia, quæ ducit ad uitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. puerũ sanè nostrũ, si hic sibi dimiseris, qd acturũ putas? nempè uel cæci more uulgarẽ strepitũ sequet, uel ferrato (ut aiunt) ibit itinere, &, quæ grauiũ corporũ natura est, deorsum suis ponderibus feretur. nũc tu, oro, uir optime, succurre, & incautũ ac nutantẽ adiuua, rege, iustẽta. discat te magistro, dextrũ sequi callẽ, discat ascendere. quod promptius faciet, si peculiariter in eum oculos defixeris, & adolescentiæ suæ morbis, singularis quædam tuæ prouidentiæ medicina subuenerit. scis quam in partẽ pendeat, unde sit ruinæ proximus, illic opportuno præsidio fulciat. Vetus medicorũ regula est, cõtraria cõtrarijs curari. in lætitiã effuso, tristẽ quidlibet, mœstitia cõtracto lætũ aliqd obijcito. Intensione nimia, si obtusum erit ingenium, more solertis agricolæ, alterna intermissione reparabitur, si rubiginem situ traxerit, exercitio enitescet. atque ita fiet, ut labor quietem condiat, laborem quies, uicissimque nunc ocio, nunc negotio recreetur animus. Innumerabiles præterea sunt morum differentiæ, & tàm diuersa remedia, non magis morborum corporis, quàm animi passionum, ut quod uni pestiferum est, alteri sit salubre, in hoc tota discretio pceptoris uertitur. Iuuenilis pauor, familiaritate ac blanditijs mulcetur, Insolẽtia minis, & seueritate cõprimitur, nec una scholasticæ censura militiæ est, leuia uerbis, grauia uerberibus castiganda. hic laudib. erigendus, hic coërcendus infamia, hic opere fatigandus, hic domandus est ferula. generoso animo, perseuerantiæ studium, affecto solatium, desperanti subsidium, feruor algenti, præcipiti frenum, lento calcar addendũ. Notissima scienti ingero, ut attritu memoria recalescat, & de communibus magna pars artium constat, & aliquando iucũdius assueta loca reuisimus, sæpè non tàm notis, q̃ nouis cantibus delectamur. Puero huic, ut ad rem redeam, uel inuito manũ inijce, ne corruat, ne deuiet ad sinistram, doce quanto periculo processurus, quanto inde labore, quantoq; dispendio regressurus sit. ostende illi, quanto tutius, iam hic rectum iter sequi, q̃ spe reditus, q̃ multos in abruptum egit ultrò diuertere. Facilem casum esse, paratumq; omnibus, in assurgendo aũt magnis uiribus, magno nisu, magno auxilio opus esse. monstra ei uana esse uulgi somnia, falsam de omnibus, sed præsertim de uoluptate sententiam, nihil ad læuam uiæ huius, nisi fœdum, fuscum, fragile, caducum, nihil ad dexteram, nisi pulchrum, lucidum, ualidum, immortale. & quàm propriè illam sequentib. conueniat, quod scriptum est: Derelinquunt iter rectum, & ambulant per uias tenebrosas. atq; illud: Viæ eorum & tenebræ & lubricum. & illud: Via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruant. Hanc uerò alteram sectantibus, illud potius conuenire: Viæ illorũ pulchræ. & illud: Via iustorum sine offendiculo. De utraq; autem simul dictum. Vias quæ à dextris sunt nouit dominus, peruersæ uerò sunt quæ à sinistris sunt. neque solum uni dictum populo, ecce ego do coram uobis uiam uitæ, & uiam mortis. fac ista consideret, fac uideat, quàm reprehensibilis post tot duces, quamq; error ambiguus, per inextricabiles uitæ anfractus, unde sæpè redeuntibus seu redire meditantibus mors occurrit, denique dum res integra, dumq; ipse suus est, nec dum peccati iugum subijt. doce, quantò facilius iugũ illud declinare, quàm excutere, & Poëticum illud teneris auribus frequenter inculca:

hac itur ad astra & illud:

Hac iter Elysium nobis, at læua malorum
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit.

In quo Poëtæ nostro, sapientũ Hebræorũ unus cõsonat, sic enim ait: Via peccantium conculcata

culcata lapidibus, & in finem illorum inferi & tenebræ & pœnæ. his hac ætate consuescat monitis, has hauriat disciplinas. Facilè quamuis formam recens excipit materia, facilè qui uis habitus, nondum duratis mentibus imprimitur, ubi falsis opinionibus aditum præbueris, operosius excluduntur, insta ergo dum uotiui spem successus tractabile tempus præfert. & sic habeto, plus te illi puero hoc beneficio collaturum, quàm si omnes simul ingenuas artes, in pectus suum sedulo ore transfunderis. Magna quædam res est, fateor, scientia literarum, sed maior uirtus animi. Et si utramque ex te discipulus docilis, sperare queat, nosti ingenium quid possit, nosti melius expertus. ego id unum noui, paucorum esse, ut literati fiant, omnium ut boni, modò se bonis ducibus exhibeant obsequentes. Fastidiosior quidem est scientia quàm uirtus, cum sit illa nobilior, paucorum dignatur ingenia, illa nullius animum contemnit, nisi à quo prius contempta est. Vale.

Fran. Petrarcha Lanceloto Equiti Placentino, S. XVIII.

De Remedijs amoris.

HAerebat calamo dextera, scribendi auida, sed incerta, quid scribet, tàm multis & tàm uarijs uno propè tempore, nuncijs pulsabar. interpellabat hinc Tyberis, hinc Arnus, hinc Rhodanus, ille mihi infœlicis, & de me optimè meritæ urbis statum, immò uerius ruinam, quam sine lachrymis audire non possum, nunciauerat. ille quorundã ingeniosorum adolescentium querelas, ad me diuerso quidem stylo, sed una eademq; sententia transmiserat, indignantium grauiterq; tolerantium, quid illic expectatus, huc diuerterim, seu quid ita natali solo habitaculum, istud antetulerim, quæ crebra multorum admiratio est. ille autem curialium literis amicorum silentio meo, in tanto excellentis amici gemitu, q in leuioribus malis minimè solebam, quodq; non tàm iuditio, quàm stupore cadẽtis illustrissimæ familiæ ac mœrore suscepi, calcar blandæ, sed ualidæ reprehensionis incusserat. quo'nã ergo primũ uerterer, Romanis amicis miseratio, Florentinis excusatio, Transalpinis consolatio debebatur, in hoc triuio hæsitanti, quartus rumor accesserat, quidam & nomine mihi iunctus, & sanguine (quodq; super omnia est) & amore & obsequijs animo meo probatissimus, atq; charissimus, dum ex Gallijs ad me uisendi cupidus accelerat, morbo, seu laboribus uiarum, ceu cœli inclementia contracto, Saone subsistere coãctus, acerba mihi morte subtrahitur, qua in re, quibus longæui parentis ac miseræ matris orbitatẽ, fratrisq; solitudine ac sororum lachrymas consolarer, qui meas proprias lenire nõ possem? ita que turba rerum circumuẽtus. feci quod in talibus soleo, quiq; mos pecularis inertiæ meæ est, statui ex æquo, uniuersa negligere, uel si possem etiam obliuisci. si affecto tua incidens epistola, torporem abstulit, & destitutum atq; abiectum calamum restituit, tàm dulcis grauitas, & tã grauis dulcedo inerat. fanè q inter cætera scriptũ erat, Aphricæ meæ nomẽ suspirare, uel inuitũ compulit, neq; enim solus cœpti illius exitum expectas, mihi uerò promptius sit, arenas maris, & cœli astra numerare, quã cuncta fortunæ laboribus meis inuidentis obstacula. finem & ipse incertus operior, prorsus ne frustra uigilauerim, an mihi saltem studij mei uoluptas aliqua, quamuis sera seruetur. q si ritè successerit, ad hoc qualecunque spectaculum ingenij curabo, ne quis te præueniat in orchestra. Vltimam literarũ tuarum particulam subridens legi, iuuat enim morbi mei, ueteris tales nosse participes, & arbitrari cogor, non ignobile accidens, quod in tali consederit subiecto, solamen uerò uulgaris eloquij, q ex me iocosè (nisi fallor) exigis, ego ex te, si fortè animi uulnus fando lenesceret, & poscendũ dicerem, & sperandũ. hisce uersiculis speras, tibi posse dolores atque æstus curasque graues è pectore pelli, augentur potius aluntur q;, alia est igitur huius ægritudinis medicina, cuius quidem, quod fateri ueritas iubet, noster Aesculapius auctor est. herbæ autem, quibus illa conficitur, uel in hortulo tuo certè non sunt, uel incognitæ tibi sunt, uel in amœno gustu efficiunt, ne tangantur. uale, et quod optimum aduersus omnia uitæ nostræ mala remedium reor, quicquid se ad mouendum loco animum obtulerit, diligenter examina, & si principio delectaris, finem cogita.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBVS, LIBER VIII.

Fran. Petrarcha Stephano Columnæ, S. 1.

Fortitudinem animi laudat.

Eu Miserande senex, heu uiuacissimum caput, quo piaculi genere cœlū offendisti? quid fecisti, ut tàm longæ uitæ supplicio punireris? Metellus alter dicebaris, nec immeritò, omnia conuenerant, patria, genus, forma, diuitiæ, aliæq; corporis atq; animi singulares & admirabiles dotes, uxor quoq; clarissima, & uxoris generosa fœcunditas, & Cos. dignitas, & in Romanis exercitibus imperij fastigium, & uictoriarum ac triumphorū tituli. senectus longæua, & inconcussa usq; sub ultimum fortuna, si quid enim aduersi inter miscere hactenus ausa est, qualia multa famosis persecutionib. pertulisti, fecit hoc ut aspe-ritate insigni abstergeretur, & enitesceret gloriæ tuæ decus. Hāc tibi fidē propè centesimū uitæ annū fortuna seruauerat, & tu similiter in orbe terrarū, & in orbis regina Vrbe princeps natus, poteras ubi de fœlicitate agitur, ea scilicet quæ sperari potest, in hac uita rarissimis exemplis, tuum nomen inserere, non ut Sophidius inops, & inglorius arator, mendaci fœlix dictus oraculo, sed ut gloriosissimus omniū nostræ ætatis Romanorum ducū, & q; prorsus difficillimū ac penè impossibile dixerim, in altissima fortuna fœlicissimus, poteras excluso Archade peregrino, sedere fidentius, Romanus cum Romano, princeps cum principe, Stephanus cum Metello, nisi quod præter religionis eminentiam, cuius inter paganum Christianumque hominem, comparatio nulla est, cedere illum tibi, saltem fratrum ac liberorum numero dignum erat. fratrem ille nullum habuisse legitur, tibi quinque contigerant, summi uiri, &, ut breuiter dicam, nec sanguine nec fortuna, quàm uirtutibus & gloria clariores. quatuor ille filios habuit, prætorios, consulares, censorios, triumphales. tibi septem fuerunt. unus R. E. Cardinalis. alius uel Cardinali maior futurus, si ad legitimam peruenisset ætatem, tres Episcopi, duo bellorum duces & bellica gloria pa renti, ut omnia simul expediam, propè pares, illi tres, tibi uerò sex filiæ, de quarum moribus silentium breuiloquio præferendum puto, & quæ'nam Deus bone, quàm flores ex utroq; sexu, nepotum ac pronepotum acies, quàm dulcis turba, quàm iucunda societas? quis ille, ne infinita sequar, ex primogenito filio, primogenitus nepos, Ioannes diuinus quidem, & plenus priscæ ueræq; Romanæ indolis adolescens, cui iure optimo Columnæ cognomen obtigisse diceres? neque enim de columna ut cæteri, sed ipsa columna dicebatur, in quam scilicet amicorum spes, in quam domus ingens & antiqua recumberet. alter iam Marcellinus euaserat, eadem ætas erat, eadem uis animi, par corporis uigor, idē & amor armorum, et equorum studiū, & equitandi peritia, alter quoq; Marcellus indies, uel si quid Marcello clarius fiebat. quæ cū ita essent, quaquauersum. Romanū resonat nomen, uulgò iam fœlicissimus, si duci potest, fœlicior ac summis sublimior uidebaris, sed sapientes expectare finē iubent, quod ille fortunatissimus olim rex Lydorum, Solonis cō silio monet. Re enim uera de mortali fœlicitate mors iudicat &, q; mirabilius, de æterna. Nemo ergo confidat lubrica fœlicitas est. Vis te fœlicem fatear? morere, ueri testes uitæ, sunt ciuis ac sepulchrum, aliter enim, quò altior es, eò grauiori subiaces ruinæ, unicum fœlicitatis exemplum eras nostri temporis, si qualis uitæ cursus, talis exitus fuisset, nihil mali est, q; non secum afferat longa ætas. ut multorum dierum nauigatio, sic multorū annorū uita est. Non unum cœlo sydus, non una tempestas pelago, sæpè flectendus

clauus,

clauus, ſæpè cõtrahẽda ſunt carbaſa, & ſæpè, quo nihil periculoſius habet ars nautica, pro uentorũ uarietate flectenda ſunt, nunquã expectes ut diù ſit immota tranquillitas, aut maris aut uitæ, mutantur aſsiduè rerum facies, & ſæpè ſereniſsimus mane dies, nubilo fine concluditur:

Me'ne ſalis placidi uultum fluctusq́ quietos,
Ignorare iubes? Me'ne huic confidere monſtro?

Hoc apud Virgilium ille famoſus nauta, in mari dicit, hoc apud ſeipſum ſapiens uir dicet in uita. nihil metuit armatus, & iugi meditatione præparatus animus, improuidum & ſibi læta omnia promittentem, quælibet aduerſa deijciunt. Sed ad fortunæ tuæ uarietatem redeo. quinque germanos fratres iampridem ſepelieras, quem non tantarum columnarum ruina proſterneret? manſiſti tamen inconcuſſus, &, quod propriũ magni inuictiq́ animi fuit, in te unũ uniuerſam domus ſarcinam tranſtuliſti. ex illo quidẽ, damnũ irreparabile, immortali cõpenſabas, Fama rerũq́ pgrandiũ memoria, ſolabaris, inq́ tot fratrũ locũ, nepotum lõgus ordo ſucceſſerat. dilecta tibi interim & amãtiſsima uxor eripitũ, fœlix morte ſua, nec in hũc ſeruata dolorem, multò quidẽ ſua morte fœlicior, quã uxor Euandria, de qua id dictũ eſt. Illi enim ne unius, huic ne plurimorũ filiorũ acerbũ interitum uideret, tempeſtiua morte cõſultum eſt. eripitur & natorũ maximus, cui ſingulariter incũbebas, geminũ graue uulnus, tàm multa pperſſo, manſiſti tamen iam ruentib. fundamẽtis. inde alijs uſq; ad inuidioſam magnitudinem auctis, & mira luce fulgentib. fortunæ peperceras, & miſcens amara cũ dulcibus, deſideriũ defunctorũ ſuperſtitũ ſolatio leniebas. iam ſenſim obliteratus primorũ uulnerũ dolor erat, fœlix adhuc, & (ut dixi) Metello fœliciori mori poteras, lõga uita præſtitit, ut fieres Priamo ſimilior, quàm Metello. Metellum quippe ſepelierunt ſui, ſuos Priamus ſepeliuit. multum diuerſa conditio. trux fortuna, pauca ne inconſtantiæ tuæ argumẽta præbueras, niſi ueteribus etiam, nunc exemplis Stephanus noſter accederet, quem breuiſsimo tempore, uario genere moriendi, filiorum ac nepotum multitudine ſpoliatũ, de fœliciſsimo patre miſerandus orbitatis ſpectaculum poſuiſti? ô magnanime uir, ô memorabilis Stephane, iam fœlicior apparebas, quàm qui fieri poſſes infœlix, iam comitatior eras, quàm qui ſolitudinem formidares, iam morti proximior quàm cui eſſet mors filiorum adoleſcentium metuenda, extra teli iactum conſtitiſſe uidebaris. ſed impotens illa, & immitis Dea eſt, ſeu uerius Dei miniſtra, & diuinarum uoluntatum executrix impigerrima, ſed occulta, miris & incomprehenſibilibus modis agens. cuius ut clandeſtini ſemper & uarij, ſic ſæpè mœſti & flebiles ludi ſunt, & certè nullum hac ætate clarius, ſuæ uarietatis indicium erat, ideò inſidiatam eſſe, & aſcenſui glorioſo fauiſſe crediderim, quo ſe mundo notiorem faceret, & poſt tantùm fauoris inſignior clades, & ex tàm alto terribilior caſus eſſet. neque enim poteras tàm infœlix. Talium filiorum numerus efficit, ut ſpectabilis orbitas tua, heu dulcedo amariſsima, heu laborioſa requies, heu funeſtæ blanditiæ. quid metuendum? quid optandum? quid tenendum uitandũue homini eſt? Importunum nihil habuiſſe, quod placeat, durum dulcia tot habuiſſe quæ perderes. uixiſti nimium fateor, ſed ſic oportuit, ut doctior morereris. putaſſes ſolidum aliquid eſſe, fortunam, ſi eius alteram tantummodò faciem aſpexiſſes, ô multis iactate caſibus, quid nunc expectas ut dicam? nolo ſperes, nolo deſperes, alterum uani, alterum infirmi animi eſt. quid enim oro te ſperes? nouos filios? noua coniugia? intempeſtiua eſt ætas, tàm ſenectus apta nuptijs quàm bruma meſsibus. ridiculum ioci genus, ſponſus, ſenex, contrà autem quid deſperes? de tot filijs nullum habes. ſi habes teipſum ſatis eſt, nullæ diuitiæ maiores, nulla clarior poſſeſsio, quàm in poteſtate animum habere. inuenimus, qui centum quindecim filios habuerit. Herotimus quidam rex Arabum, mirum dictù, ſeptingentos habuiſſe traditur. ſeipſum habere paucis contigit. Amiſiſti colloquia filiorum, tecum loquere, cum alijs enim omnium, ſecum loqui paucorum eſt, multa ſunt quæ loquaris, multa quæ reſpondeas, multa enim in tàm longa uita feciſti, quorum uel meminiſſe iucundiſsimum eſſe poteſt. Non poſſunt (ut apud Ciceronem ait Cato) omnes eſſe Scipiones aut Maximi, ut urbium expugnationes, ut pedeſtres, naualesq́ue pugnas, ut bella à ſe geſta, ut triumphos recordentur. tu uerò de illorum

es acie, quibus rerum suarum recordatio gloriosa est. recordare quæ gesseris domi militiæque, terra pelagoq; sis passus, quos labores, quæ pericula obieris, quæ tibi clarissima contigerunt. fateberis credo te, & si semper sine liberis fuisses, magnum uirum, & non ociosa quidem fœlicitate, sed fœlicem tamen. nunc uerò nec sine liberis fuisti, & tales habuisti, quales ut amisisse durum, sic habuisse suauissimum sit. adde quod nihil incauto accidit. Ea sapientia tua est, ut non modo quæ tibi euenerunt, sed & omnia quæ possunt euenire præuideris. possibile enim, nihil est inopinabile sapienti, stultorum impræmeditata sunt omnia. non hoc dicere uolo, maius quiddam in animo est, cuius tibi uno uerbo memoriam renouare satis erat, sed nec quid eorum quæ ex te audierim effluere mihi putes, dicam expressius. Memento ergo, mihi enim imago illius temporis ante oculos est, dum ante annos decem, Romæ tecum agerem, & fortè soli, hora diei iam sera essemus, deambulantes in uia lata, quæ à domibus tuis ad Capitolij arcem ducit, constitimus tandem illic, ubi transuersa illam secat uia, quæ à montibus ad Camilli arcum, atque inde ad Tyberim descendit, dumque in illo quadriuio, nullo interpellante multa colloqueremur, de statu domus ac familiæ tuæ, quæ tunc ut sæpè alijs externis clarior periculis, ciuili bello grauissimo agitabatur, incidit (ut fit) unius ex filijs tuis mentio, quo cum suggestu maliuolorum reor, eo tempore plusquàm paterna iracundia dissidebas, sed tribuit mihi benignitas tua, quod multis ante negaueras, ut me auctore ille tunc rediret in gratiam) cæterum cum de eo multa mecum familiariter questus esses, mutata fronte, tandem adiecisti hæc ferè (non enim rerum modò, sed uerborum mihi suppetit memoria). Filius meus, amicus tuus, de quo me cogis, ut paternæ sim affectus, in senectutem meam, quæ honestius continuisset euomuit, sed quoniam negare tibi hoc non possum, præteritorum omnium obliuio, &, ut aiunt, abolitio sit, post hanc diem, nullum mihi in uerbo iræ uestigium uidebis. unum non silebo, cuius te tempus in omne testem facio, mihi quidem obijcitur in primis, qui contra ætatis meæ decus, pluribus me bellis implicem, q̃ oportet, hanc filijs odiorum atq; discriminū hæreditatē relicturus, ego uerò Deum testor, nullam me aliam ob causam nisi amore pacis bella suscipere. quietis auidum me uel senectus ultima, & in hoc iam terreo pectore frigescens animus, uel longa humanorum casuum reddit obseruatio. uerū ita fixum atq; firmatum habeo, labori terga non uertere, mallem tranquilliora, sed si ita sors tulerit, ad sepulchrum potius pugnando perueniam, quàm discam seruire senex. Ad id sanè, quod de hæreditate dicitur, hoc unum respondisse uelim, & hic fige in me oculos, animumq;. Vtinam hæreditatem aliquam filijs dimitterē, sed aliud uoto meo debitum, aliud fato uisum, quod mœstus dico, siquidem cum fuso naturæ ordine, filiorum meorū omniū hæres ero. hæc dicens, undantes lachrymis oculos auertisti. id quonam seu animi præsagio, seu Dei monitu dixeris incertum, quamuis uaticinari aliqua, de natorum euentibus, principes solere, testis est diuus Vespasianus, qui alterius natorum mortis genus, amborumq; prænunciauit imperium. Ego quidem die illo, tanquam uel casu tibi elapsum, uel ab indignatione profectum uerbū cōtempsi, fateor, neq; tantarū fore uirium suspicatus sum, post longum uerò tempus, dum crebris filiorum mortibus, quæri fidem, uaticinio uiderē, rem inter amicos retuli. inde in uulgus effusa est, itaq; sacræ memoriæ Ioannes, Romani decus Cardinis: & familiæ tuæ princeps, tribus iam fratribus defunctis, euicit precibus extorsitq;, ut sibi rem totam ordine narrarem. quod cum inuitus fecissem, ille suspirans ait: Vtinam genitor noster nō tàm ueridicus uates esset. eodē anno, ferali illo primogeniti tui, ac nepotū casum, magis ac magis horrere præsagiū tuum cœpit, donec ipse dolore confectus, ut arbitror, nouissimè moriendo, dictum patris tristi quidem, sed plena fide compleuit. quæ res cunctis qui eam audiuêre mirabilis, mihi uerò magis indies horribilis ac stupenda est. Meministi omnium non dubito, ego certè sic memini, ut adhuc sepulchrum illud marmoreum antiquum, quod in angulo est, & cui uterque nostrum cubito insistebat. ad hæc, & omnis tui habitum spectare, uocesque illas tuas his auribus audire mihi uidear. quæ cum ita sint, non debet intolerabile damnum esse, quod tanto ante præuisum est, armat enim meditatio animum. quid pateris, quod non te passurum scires?

nemo

nemo plorat filium se genuisse mortalem, nisi sit idem amens & propriæ mortalitatis oblitus. Amamus nostri similes filios habere, nihil uerò magis est nostrum, quam insita atque indicta nascentibus conditio moriendi, sola omnium inseparabilis inhærensque ossibus ac medullis, quid ergo dolent, homines in funeribus filiorum? profectò non certum & publicū naturæ debitū, sed mortis insperatū ordinē, hic tibi (quantū intelligi datur) nec improuisus nec ignoratus fuit, prima lugendi causa sublata est, inopini dolor uulneris. aut igitur affectus tuos, diuino subdis imperio, quod docti omnes & benè instituti faciunt) & quæcunq; tibi acciderunt, tàm præuidisti æquanimiter, quàm tulisti. aut si fortè (quoniam suum naturæ ius eripere difficile est) gemitū reluctanti paternus amor ui expresʃit, tantum tamen tempus efiluxerit, ex quo lugere primū cœperis, ut iam uerisimile sit, lachrymas aruisse. lentescit enim tractu dolor, lentescit & gaudium, quodque unum habent bonum, humanarum passionum nulla perpetua est. sed quoniam magnas res agentibus, oratio longior inuisa, finem faciam, ut uerò non inhumani patris fuerit epistolæ principium, si id pietas coëgerit, humentibus oculis legisse, sic siccis finem luminibus perlegere uiri fortis erit, & indomiti, itaque totum animum collige obsecro, & ingenti nisu fortunæ ruentis incursum excipe, quisquis primum impetum pertulerit uictor erit, plures enim terrore quā ui superat. sed quid ago? quod suadeo implesse te spero, id duntaxar, obtestor ac deprecor, ne unquam fortè, ut est animus sæpè curiosior, eorū in quibus nullū iam nisi memoriæ ius habet, uetera memorando, in nouas miserias relabaris, ac nimis indulgens patrio dolori, rescidas hærentium uulnerū cicatrices, sine abijsse, quæ ut redeant impetrari nequit. an crucient, an delectēt, in tua potestate situm est, uulgus te orbum, senem, miserū appellet, tu uulgus, ut solet insanire & te fœlicem credito, de utroq; fortunæ dolio gustasti. scis quid sapiant, lætū te dulcia fecerūt, amara cautum faciunt, ut intelligas quorsum fidendum sit secundis. uidebas & olim credo, sed hoc non negabis, nunquam te clarius uidisse. nullæ sunt certiores scholæ, quàm in quibus experientia magistra est, quod à multis audieras uidisti, & aurium disciplinam oculis approbasti. uides eam, de qua omnis ferè mortalium sermo est, nihil esse fortunam, uides fabulam esse, quæ uulgò dicitur fœlicitas, illamq; amisisti, inuenisti aliam certiorē, atque solidiorē. Et quā, inquies inter tot dolores mihi fœlicitatem ostentas? quam putas, nisi quam nemo tibi unquam si nolis eripiat? Monstro tibi fœlicitatem contrariam, primæ bonis tuis esse contentum, scire quibus ornatus uidebaris, tua non fuisse, discussis demum erroribus, ueras opiniones executum licet serò. ante omnia formidatum gentibus fortunæ imperium, nō timere. quid dicam amplius? In hoc desino, nudus intrasti, nudus ingredere, & illam humanarum, ut aiunt, rerum dominam, celso animo cō temnere: nocuit usque adeò, nocere iam non possit, quid nunc etiam cogitat, quid minatur? exhausit pharetram exarmata est, nec habet illa quod iaculetur, ne tu habes, ubi de cætero feriatis. Vale.

Fran. Petrarcha Olympio suo, S. II.

Se domum non repererit dolet.

NIhil omni ex parte fœlix aut dulce, dū uiuimus, sentio quàm impropriè locutus sim, immò uerò dum nō uiuimus, cū enim uiuere cœperimus, nihil nisi dulcissimū ac fœlicissimum erit. eccedū eo lætus ac redeo, exoptatissimū mihi tuū, & illius amici optimi cō spectum colloquiumque perdidi, uix lachrymas continui, domum hodie reuersus, ubi comperi uos simul, hic fuisse, mei uiuendi desiderio, superatis alpibus, atque omni uiarum asperitate calcata, meq; non inuento, magna uelut destitutos spe dolentes abijsse. hæc enim & famulorum uocibus perdidici, & literis uestris, quas inter libellos meos, tanquam eximiæ dilectionis obsides reliquistis, & arrabonem moræ breuis & pignora redeundi. sed quoniam dura leniorem in partem flectere sapientis est, cogitemus id cœlitus actū, ne me ut optabatis inuēto, cōgressu amici feruor ille tepescere, & animorū, quo nūc ut reor, per absentiam irritato, pro paucorum forte dierum gaudio prærepto multorum

nobis annorum iucunditas compensetur, de hoc tamen illa uiderit, cuius adamantina duritie, sæpè humani consilij acies, infirma retunditur, certò ego sic mihi fingo, sic cogito, sic spero, & in hac spe multis obsessus laboribus conquiesco. De quo quid sentiam, quid ue tibi suasurus sim, quod & magna res est, & nuncius hic festinat, in diem alium differre coactus sum. Vale.

Fran. Petrarcha ad Olympum, S. III.

Quanto fontis Sorgiæ amore teneatur.

EXpectaui anxiè, necdum aut patiens nuncius, aut ociosus dies affuit, itaq; simul conceptа carptim explico, non quidem ex animi mei sentẽtia, noui enim orationis perpetuæ quanta uis, ille orientalium fluuiorum maximus, multis distinctis alueis, uides quàm nõ modo permeabilis, sed etiã cõtemptibilis factus est, sed pareamus tẽpori, sit libitũ quod licet, quando q; est libitũ nõ licet. & quoniã nuncij huius, haud sat explorata fides erat, unã duntaxat epistolæ tuæ partẽ exequar, ubi reditũ ad fontem Sorgiæ dissuades, ut illã tibi solicitudinem eripiã. uideris enim mihi, de hac re non mediocriter curare, nec immeritò quod eò sæpius uocantẽ Socratem nostrũ, non audire non potui, itaq; uictus tandẽ precibus, spopõderam, si tractata succederent, quibus & honestus illic manendi color, & uitæ necessaria quærerentur, uitæ, inquam, sodaliũ, et multorum ad me illic de more conuenientiũ, mea. enim uita, non modo necessarijs instructa, sed uereor, ne superuacuis impedita sit, quo sibi libuisset secuturum, non ignarus quidẽ rerum harũ & illarum, sed magnũ ibi hactenus ducem nostrum, & uos omnes esse cogitans, quos mihi reliquos mors fecisset, amoris uestri, uelut uncis quibusdam ualidissimis retrahebar. nunc mutata sunt omnia, & amicorum turba abijt, & dux noster obijt, & Socrates meus, qui solus ibi est, quamuis unus in me possit omnia, quamuis inueteratæ consuetudinis ui, & ipse ibi esse, & omnes suos, meq; ante alios secum esse desideret, nunquam tamen audebit, omni spe abscissa, in eas nos terras accersere, ubi omnes prorsus alienigenæ atque hospites futuri simus. neque enim ludus est, hominibus mortalia & caduca corpuscula trahentibus dicere, quod animæ fœlices corpore resolutæ, apud Virgilium loquuntur.

Nulla certa domus, lucis habitamus opacis,
Riparumq; thoros, & prata recentia riuis
Incolimus.

Si enim ista sufficerent, posset utiq; Clausa uallis, unde Sorgiæ fons erumpit, nobis omnibus abundè riuulos nitentes, & frondosas domos, & herbosa cubilia ministrare. sed plus aliquid exigit natura, philosophos quidem, & poëtas duros ac saxeos uulgus existimat, sed in hoc fallitur, ut in multis, carnei enim sunt, humanitatem retinent, abijciunt uoluptates, est autem certa, uel philosophicæ uel poëticæ meta necessitatis, quàm præterire suspectum sit. non est per se sufficiens (ut ait Aristoteles) natura, ad speculari, sed oportet & corpus sanum esse, & cibum & reliquum famulatum existere. neq; enim cantare sub antro Pierio, th yrsum ue potest contingere, sæua paupertas, atq; æris inops, quo nocte dieq; corpus eget (ut Satyricus ait) magno ac perpetuo apud doctos philosophici poëticique dogmatis consensu rerum, sed uerborum uarietate multiplici. Igitur Clausa uallis (ut cœptum sequar) ad aliquid breue tempus, urbanarum uoluptatum tædio affectis, ut olim diuerticula, non inamœna sufficeret, in longum certè, nec promitteret necessaria, nec præstaret. nobis sanè, si sapimus, non in longum modo, sed in finem quoque prospiciendum est, ut uitemus illud Senecæ, quod humano generi facit improperium, ubi ait: De partibus uitæ cogitare omnes, neminem de tota. uerè sic est enim, & hoc est, quod consilia nostra præcipitat, ut inter occupationes tàm uarias, miserandum simul, & ridiculum ignoremus, quonam fluctuantis uitæ gubernacula dirigamus. Scio Clausæ uallis optabilem æstiuo præsertim tempore stationem, & si illi unquam secessus, ille gratus fuit, mihi fuisse gratissimum, decennis indicio est mora, quod si apud te, immò uero apud alterum me sine iactantia gloriari licet, pace montium ac fontiũ syluarumúe, quid usq; nunc loco illi non dicam clarius,

sed certè

sed certè notius incolatu meo accidit: opinari ausim, apud multos, non minus illum meo nomine, quàm suo, miro licet fonte cognosci: quod idcircò dixerim, ne quis dubitet, me illius rus non spernere, quod mihi meisq; rebus aptissimum semper inueni, ubi sæpè curas urbanas, rustica requie permutaui, quod non tantùm electione ipsa, sed agrestibus muris, & (ut spero) solidiore cemento, uerbis atque carminibus illustrare pro uiribus studui. illic, iuuat enim meminisse, Africam meam cœpi, tanto impetu tantoq; nisu animi, ut nunc limã per eadem referens uestigia, ipse meam audaciam, & magna operis fundamenta, quodammodo perhorrescam. illic & epistolarum utriusq; styli partem nõ exiguam & penè totum Buccolicum carmen absolui, quàm breui dierum spatio, si noris stupeas. Nullus locus, aut plus ocij præbuit, aut stimulos acriores, ex omnibus terris ac seculis, illustres uiros in unũ contrahendi, illa mihi solitudo dedit animũ, solitariam uitã religiosumq; ocium, singula ibi, singulis uoluminibus perstringenda, & laudanda suscepi. deniq; iuuenilem æstum, qui me multos annos torruit (ut nosti) sperans, illis umbraculis lenire, eo iam inde ab adolescẽtia sæpè confugere, uelut in arcem munitissimam solebam. sed heu, mihi incauto, ipsa nempè remedia, in exitium uertebãtur. nam & his, quas mecum aducxeram curis incendẽtibus, & in tanta solitudine nullo prorsus ad incendium accurrente, desperatius urebar, itaq; per os meum flamma cordis erumpẽs, miserabili, sed, ut quidã dixerũt, dulci murmure, ualles cœlũq; cõplebat. hinc illa uulgaria iuuenilium laborũ meorũ cantica, quorũ hodie pudet ac pœnitet, sed eodè morbo affectis, (ut uidemus) acceptissima. quid multa? si quæcunq; alibi, cũ his quæ ibi scripsi conferantur, loca omnia, locus ille, me iudice, hactenus superet. est igitur eritq; dũ uixero, sedes illa mihi gratissima commemoratione iuuenilium curarum, quarũ usq; ad hanc ætatẽ in reliquis elaboro. ueruntamen nisi nosmetipsos fallimus, alia quædã sunt uiro tractanda, quàm puero, & ego aliud illa ætate non uiderã, obstabat tamen recto iuditio cæcus amor, obstabat ætatis imbecillitas, paupertasq; consilij, obstabat reuerentia ducis nostri, sub quo esse pluris erat, quàm libertas, immò sine quo, nec libertas, nec uitæ iucunditas plena erat. nec & illum, & quicquid dulce superat, uno penè naufragio amisimus, quodq; sine suspirio dici nequit, uirentissima olim laurus mea, ui repentinæ tempestatis exaruit, quæ una mihi, non Sorgiam modò, sed Druentiã Ticino fecerat clariorem, uelumq;, quo oculi mei tegebantur ablatum est, ut uideam quid inter uallem Clausam, Venesini, & aptas Italiæ ualles, collesq; pulcherrimos, & urbes amœnissimas ac florentissimas intersit. interq; unicum Sorgiæ fluuium ac fontem, & tot lucidos fontes, tot uaga flumina, tot piscosos lacus, duo longè clarissima maria Italiam, curuis & speciosis anfractib. hinc inde uallantia, ut reliquas naturæ præstantissimas dotes sileam, atq; in primis ingenia moresq; hominum, non hic dicendi locus est. & tamẽ uide, quantum primæ impressiones animis hæreant, quantumue consuetudo longior possit in rebus omnibus, ut enim iuxta perfectæ legem amicitiæ, omnes tibi pectoris mei fluctus aperiam, sensum hac in parte rationi rebellantem sentio, & fateor uallem illam, nunc uel maximè repudiãs suspiro, meq; uel inuitum nescio quis locorum amor uellicat. Ibam uerò nunc longius sed expectantis murmure nuncij admoneor, ut dicam. Vale.

Fran. Petrarcha Olympio suo, S. IIII.

Illum iterum cæterosq; amicos ad uitam solitariam inuitat.

OMnis amor impatiens moræ, festinationis appetens, nec ulla tanta celeritas est, quæ nõ tarditas sit amãti. multa tibi hesterno die scripserã. sed quoniam & multa super erant, & exonerari animus ardebat, cũ fortuitus nũcius nõ adesset, ad domesticos me cõuerti, & singulorũ quidẽ obsequia trutinanti, ut intelligas, quàm uẽtri deditus sim, coquus primus occurrit, quo sine incõmodo, immò uerò nõ sine cõmodo carerẽ. coquus, inquã, ꝙ non te latet, apud maiores olim nostros, uilissimum mãcipiũ, uicta demum Asia in pretio haberi cœptum. nunquam utinam armis Asiam uicissemus, ne unquam suis illa delitijs, nos uicisset. sed ad nostra festino. Coquus ergo nunc mihi pro uiatore fuerit, uillicos pro coquo, scis me rustico apparatu, & cibis agrestibus delectari, & in tenui uictu solum cum Epicuro sentire, cui in hortulis & oleribus illius à se laudatæ uoluptatis summa reponitur. sæpè quidem rusticitati meæ gratulor, quæ mihi perpetuã fecit, ꝙ his delicatis ac lautis

uicissitudo

uicissitudo facit, alternum. quis est enim tàm fastidiosè arrogans, cui non semel in anno dulce sit, uel in herbosis aggeribus sub diuo, uel in amici pastoris tugurio discumbere, quamuis auratæ trabes non impendeant, quamuis mensas argentum graue non oneret, murosq; marmoreos, purpurea aulea, nõ uestiant, cuius tàm ambitiosa sitis est, ut præter patulam gemmam seu leones aureo nemore decertantes, Polycleti opus poculũ omne fastidiat? aut cuius tàm superba fames, quæ non interdũ rustico conuiuio sedari queat, quãuis peregrinæ Colchorum uolucres nõ assint, nec ignotis littoribus iactatus rhombus, interq; duos põtes captus Tyberinus lupus, cui ueterum opinio palmam inter pisces tribuit? hæc ergo, quæ his nauseatoribus nõnunquam raritatis lenocinio temptantur, mihi naturæ beneficio semper accepta sunt. & si quando forsitan alternare libuerit, hic mihi iugis uiuendi tenor placeat. lautiora non respuam, sed quæ rarissimè et magno redeant interuallo. neue me frustrà loqui putes, cũ longè aliud sim dicturus, ista sic accipies, ne fortassis incõmodo meo consuleris, coquum meũ mihi ante remiseris, quàm plenè consiliũ ceperitis, de summa rerũ nostrarum quæ nunc agitur. in quam quæso, aperite aures, & non repugnantes animos adhibete. quod enim uni dico, omnibus dico, & cupio has literas (si fieri possit) per ora amicorum omniũ circũferri, & si quis ibit istinc ad occidentẽ nuncius, Socrati nostro nominatim dirigi, ut omnes agnoscant, uel sensus meos uel ineptias. multa quidem altius dici possunt, an nõ multa (nisi fallor) utilius, de hoc tamẽ uos tamẽ uideritis, ego institutũ sequar. Equidẽ aut omnino nihil calleo, aut nisi iam uiri sumus, nunquam erimus. nemo nobis blandiatur, nemo nos iuuentutis appellatione decipiat, nõ sumus decrepiti, esto ne senes simus, at profectò nec pueri, tempus est puerilia relinquendi, tempus est, inquam, esset utinam, nec transisset, sed mihi crede transiuit, & magna iam ex parte post tergum est. ied & aliquid reliqui esse nõ inficior, id ne pari segnitie dilabatur, celeriter occurrendũ est, alioquin eueniet nobis (quod uulgò ferè omnibus) ut adolescentiam respectantes, & in illam oculis ac mente conuersi, senectutis in foucam incidamus, atq; ita demum iacentes, illusiq; de naturæ fragilitate, deq; æui breuitate lamẽtemur, & ueræ querimoniæ Theophrastum proferamus auctorem, Cicerone ac Salustio, & Seneca resistentibus, magnificè superandum, quin arripimus hoc quantulumcunq; quod restat, inq; usus nostros uertimus, ita ut secundum ipsius Senecæ sententiam, quæ Ciceronis ante fuerat, quod facere solent, qui serius exeunt, & uolunt tempus celeritate reparare, Calcar addamus, cuius ope ueras opiniones, & fugientem hactenus beatã uitã, uel sub ipsum uitæ terminũ consequamur. nunquã enim serò fit q; salutariter fit. Nã & si reprehẽsionẽ dilatio mereatur, emendatio tamen laude digna est, certe q; bonum est, intempestiuum esse non potest, alioquin bonum utique non est, si tempestiuum esse desijt. qualem esse credamus pœnitentiam defunctorum, ad nihil iam, nisi ad miseriæ cumulum ualituram, cum contrà non inefficax pœnitentia senum sit. Nos uerò nõ pudeat, quod multò antè decuit fecisse, uel nunc aggredi pudeat, potius ne nunc quidem uariante capillo, turpè est, uariantia non firmare consilia. Aggrediamur itaq;, iam tandem & cogitemus, acriter, quo in statu res nostræ sunt, nec nostræ solum res sed quorumcunq; mortalium, quid enim quæso uita hominis flatus exiguus, & tenuis fumi uapor? sentit in se quisque q̃ putre, q̃ debilẽ, quàm caducũ corpus inhabitet, sed errore iã publico dissimulamus, & imbecillitatis nostræ conscij, diuturnitati proxima cupida menti concepimus. sic est. Nemo est, qui se moriturum credat, immò uerò nemo est, qui non se mortalem sciat, sed diem mortis, qui forsan hodiernus est, in longum pro se quisque reijcit, ita cuius maximè præsentia timemus, eius absentiæ maximè fidimus, cum nihil tàm ambiguè absit, nihil tàm subitò præsens fiat. fallit miseros Aristotelicum illud, ait enim quæ longè, ualdè non timentur. sciunt enim omnes quod morientur, sed quia non propè nihil curant. hæc ille uir tantus, in Rhetoricis, ego autem & nihil curare mortem homines fateor, & esse quam idem dicit incuriæ causam, non nego, sed eam ipsam falsam esse concedo, nam quid falsius, quàm longè ualdè mortem credere, quæ ne unquam longè sit, uitæ breuitas facit, ut semper impendeat, supraq; caput sit? facit humanorum casuum mira uis, ineluctabilis euentus, infinita uarietas. nihil ergo homines mortem curant, non quia est, sed

est, sed quia creditur longinqua, si enim scirent, quàm propè est (quod necessario scirent nisi ultrò oculos auerterent) puto uel timere mortem inciperent, uel ita se uirtutibus armarent, ut eam ceu melioris uitæ principiũ, meritò non timerent. nunc uerò quem inuenies, qui nõ uirtute abiecta, longæ uitæ spem arripiat? quæ ut nõ fallat, & ut sit uita longissima, breuis erit, & in finẽ uitæ spes uiuẽdi, q̃uis rarius, q̃uis nihil mentita fefellerit. Quẽ, inquam mihi reperies, qui nõ coætaneis suis, se superuicturum speret? ita cogitatus nostros, actusq́ disponimus, quasi nullus noster, omnium hæredes futuri simus, cum interim nostra suos expectatores habeat hæreditas, & haud dubiè falli alterutros sit necesse. eripiamus nos huic ludibrio, & si ratio non mouet, moueant nos exempla, quæ undiq; uel nolentibus oculis se offerunt, & uel exclusa se ingerunt, uel admissa præcordijs insident, nec facile nisi contemptu impio & obliuione mortifera differuntur. delectat scire quid scimus, & quo imus, quis cunctantes tergiuersantesq́ manet exitus, intueamur alios, non lynceis oculis est opus, aut illius acie, qui à Lilybei specula, digredientem portu Carthaginis classem Punicam numerabat, iuxta respicere iubeo, uicina ostia, contiguas domos, urbes ipsas, quas incolimus, nimis uagos, ad proprios lares ac limina redeamus, uidebimus, quàm repentè uelut somnium ac umbra præterijt, atque ab oculis nostris euanuit, quicquid in terris charius habeamus. amici qui pro nostra uita ituri ad mortem, si res posceret uidebantur, mœstam nobis, & nimis solitariam forte sua uitam effecerunt. non illi nos hic perpetuos reliquère, sed eodem properantes præuenêre, & forte sua in tempore usi sunt, utemur nostra nos, nam, ut ait Flaccus: Omnes eodem cogimur, omnium uersatur urna serius, ocyus, sors exitura, exiuit ocyus sors illorum, exibit nostra serius, sed confestim: nulla mora est, quantulum enim refert, senex an iuuenis moriare? si ad finem uitæ respicis, quæ ultima & communis omnium est senectus, uerùm est illud:

Nemo non senex moritur.

Si ad uitæ spatiũ nemo nõ iuuenis, si ad opiniones, nemo nõ puer. uerũ ista prætereo, tàm multa enim occursant, ut uix ꝓpositũ sequi possim, piget & impedior gemitu stringere numeris, quos affectus intimos, quæ dulcia pignora mœstus, ac pestilens, & ex omni seculorum serie eradendus nobis annus hic abstulit, pauci fateor, ex omni grege hominum, pauci admodum superestis, cum quibus & uiuere eligam & mori. non quod ego plures alios ab hac acie secludam, nisi quos à nobis uel coniugium, uel occupatio, uel ætas, uel difficultates aliæ disiungunt, amariq́ iubente longinquo. neque uerò nunc de superioribus agitur, quorum beneuolentia fortassè aliqua conuersatio nulla est, obstat enim mutuo conuictui, disparitas fortunarum, & amicitiarum uirus insolentia, dũ uilescere metuentes, adorari expetũt, non amari. nos uerò q̃d impedit, quo minus has uitæ reliquias, quantulæcũq; sunt, simul in pace animi bonarumq; artium studijs transigamus? & si in freto uiximus (ut ait Seneca) moriamur in portu: an quod uni quondam domino obsequẽtes fecimus, id nobis uiuentes non audebimus? plusq; in nobis potuit seruitutis studium, quàm libertatis amor potuerit? Et si enim nobis ea seruitus libertate qualibet gratior foret, quod illius uiri optimi, & in eo statu minimè insolentis affectio, merebatur tamen, esse sub altero, parêre alteri, alieno uiuere, uideri possunt seruitutis honestioris, ueræ autem libertatis utiq; non sunt. En inuisa licet, contigit libertas, aliquantoq́ citiùs quàm optauimus nostri sumus, & animos quidem nosse, omniũ uideor, an fallor? impedimenta rerũ, sors omnia nõ nouit, & si mihi nihil in uobis occultum rear. non sumus principes maris & terræ (ut Aristoteles ait) nec oportet ad beatam uitam, habemus autem quod sufficere possit animis molestis, seque componentibus ad naturam, quod si singulis sat est, quid omnibus euenturũ suspicemur, ubi uicissim alter alteri manum dabit, & quicquid necessitatis inciderit, alterna ope supplebitur? Abundabimus mihi crede, magisq; forsan inuidia nobis, quàm inopia metuenda est. quid igitur expectamus? quid mari & montibus fluminibusq; distrahimur? cur nõ tandẽ domus una cõiũgit, quos olim iunxit unitas uoluntatum, nisi quia noua quælibet, & insueta refugimus, multaqúe pollicitam spem dimittere, uocantemqúe nos altius Fortunam, non audire stultum credimus, cum multò sit stultius, cõtemptis rebus, certis ac solidis, in

umbris

umbris inanibus spem habere: ego quidem non conscientiæ meæ, sed præsentis epistolæ testimonio, in uos culpam omnē retorqueo, quicunq; fueris, ad salubre consilium tardiores, quin huc solutis seu præfectis occupationum laqueis festinate, neq; mihi deerit arrogātiæ quod trahere uidear non sequi, ad utrumlibet ex æquo paratus est animus. si quis usquā uitæ nostræ locus est aptior, raptim adero, nō sum enim qui fidele consilium spernere soleā, nulli credo mortaliū, maiorū est uel fides uel auctoritas amicorū, sin hic uestro iudicio prælatus est, quod nostræ fatentur literæ, quod uos nūc etiam tenet? Nolite cupiditati aurem dare, nunquam dictura est sufficit, semper nescio quid deerit, habet hoc auaritia proprium ac pessimum insatiabilis est, & dum promittit absentia, præsentibus uti uetat. hæc habendi sitis nunquam plura quærendo, sed pauciora concupiscendo sedabitur. crede non mihi, sed Philosophis, quorum hæc ad ueras diuitias uia est. quod ad me attinet, cupiditatibus metā fixi & oraculi loco Poeticum illud accipiens: *Semper auarus eget.*

Ne ipse quoq; semper egeam, quod sequitur feci, certum uoto finem petij, eumq; iampridē licet reflantibus fortunæ uentis attigit. ne uerebor, ne mihi segnitiem meus hæres obijciat, mihi uiuo, non sibi, & rerum mearum cum amicis, Dominus non negotiorum eius, qui nōdum certè mihi noscitur sum gestor, pro me autem, quid mihi tantoperè laborandum? expedit, expeditum esse, impedito itinere gradientem, quid nunc etiam inutiles & funestas sarcinulas cogitamus? eleganter ait Flaccus:

Spatio breui spem longam reseces.

Id ne aūt de breui aliqua uitæ particula dictum putes, & non de tota uita, alio loco ait idem:

Vitæ summa breuis spem nos uetat inchoare longam.

Ita est, non fallitur, nihil est uerius, & si enim uitæ huius angustias, quo possumus modò, ætatū scilicet operosa distinctione, laxemus, & in quātaslibet minutias diuidamus, reduc tamē in unam cuncta congeriem, & curiosius scissa reintegrans, à primo ad ultimū, quamuis longissimæ uitæ diem, totum simul mēte complectere, fateberis summam huius rapidissimi temporis esse breuissimam, huius ipsius si retrò circumq; respicimus, bona pars nobis exacta est. Colligamus nos igitur ad extrema uiarum, quodq; non ambigitur, duriora abiectisq; superuacuis necessaria tenemus. quid procrastinamus? quid differimus? dies diem, mensis mensem sequitur, atq; in se, sua per uestigia uoluitur annus (ut præclarè ait Maro) desinendoq; reincipit, & nunquam sic desinit ut quiescat. quis igitur expectandi modus? aut quis finis? canos iam comites senectutis, & nuncios mortis aspeximus, quid amplius præstolamur? an ut oculi senio caligent? tremant poplites? terga curuentur, primum quis Mathematicus tam longè nobis sponsor est uitæ, Esto, sit Petosyris, sit Necepsus, sit Nigidius ex nostris, sit Veritas demum ipsa, quanta tamen amētia est, quod iustis in spatijs, et ex cōmodo fieri potest inter angustias differre, præsertim, quia ut uini & olei, sic temporis & uitæ fex in fundo iacet, at illam te, cū superiora neglexeris, reseruare ridiculum. Votum solet esse uiatoribus ante noctem hospitari, accingamur obsecro, & post multos itinerum labores, illi nos æterno tandem hospitio præparemus, in hoc uobis luce chariores fratres, si qd in me opis aut consilij est, si quid oblectationis aut gratiæ, ex me sperari potest, si qd subsidij ex his rebus, quas impropriè meas dicunt, cum fortunæ sint, deniq; meipsum, qd sine arrogantia possum, libellos atq; hortulos meos, offero, & si quid est aliud. sunt autem non pauca, quorum indiget inops hæc & mortalis uita, quæ nominatim stylo inseri decor uetat. ad extremum, ut in uota precesq; desinam, inspiret utinam nobis consolator spiritus, in hoc saltem conspirare, ut dum spiramus adhuc, ad requiem aspiremus, & qui tota die suspirauimus, respiremus ad uesperam. Vale.

Fran. Petrarcha Olympio, S. V.

Solitudinem suadet ad capessendam Sorgiæ fontem.

IAm superiori epistolæ anulum impresseram, dum ecce nondum satiato animo, quædam uenturi dulcedo temporis, quam mente & cogitatione præcepto, fatigatū mihi restituit calamum, & cunctante nuncio, ne occasionē perderem, sed ultrò moræ causas exquirere admonuit.

admonuit. iuuat enim diù colloqui, iuuat lateri tuo, quos ipse experior stimulos incutere. si omnes igitur beatam quærimus uitam, neque ab hoc fine, ulla usquam mortalium secta dissentit, quanquam quibus ad illam tramitibus peruenitur, multum soleat humana curiositas altercari. si, inquam, nobis est illa, quam licet perdimus, nec perdere possumus si uelimus, nec perdere si possimus, uelle possumus, ipsa cum anima fœlicitatis inseparabiliter adiuncta cupiditas, si fœlicitatem ipsam scimus, sine amicorum solatio, plenam hic non posse contingere, quo gaudijs nostris obstamus? quidúe omnium bonum impedit tarditas singulorum? Venit e quidẽ ad nos, ut ait Seneca, ex his, quos amamus, etiam absentibus gaudium, sed id leue & euanidum, conspectus & præsentia, & conuersatio habent aliquid uiuæ uoluptatis. ea ergo, quàm primum nobis arripienda est. Et enim si obscœnæ uoluptatis, Philosophorum aliqui adeò appetentes fuerunt, ut ibi summam boni ponerẽt, & illam humanorum actuum dominam statuẽtes, ipsius quoque uirtutis sibi tribuerent famulatum, quis erit tàm ferrei pectoris, qui honestæ uoluptatis non capiatur illecebris, quàm uirtutis comes amicitia præstare potest? Nam quæ, oro te, uita fœlicior aut lætior, quàm cum illis degere, cum quibus te perfectus amor, & mutua charitas, unum fecerint, indissolubili quodã nodo, consensu unanimi, rerum adhibito: Cum quibus tibi nil dissonum, nil occultum, sed concordes animi, serenæ frontes, sermo uerax & inelaboratus, apertimq; etiam cogitatus. hæc si nobis uita cõtingerit, nil amplius optabo, & sicubi fœneratorẽ aut hæredipetam alieno tumidũ uidebo, nullam mihi mouebit inuidiam, me quidem extimatore pauperrimus, licet (ut Satyricus ait)

Possideat, quantum rapuit Nero, montibus aurum
Exæquet, nec amet quenquam, nec ametur ab ullo.

Vbe sanè unum in locum couenerimus, quid enim & uenturo prohibet gaudere? si quidẽ hoc meum habitaculum approbare uidemini, nec immeritò, etenim & si non quale habet apud Virgilium rex Latinus, augustum, ingens, centum sublime columnis, at certè iucundum, solitarium, salubrè, & profectò paucorum tàm benè concordium hospitum latè capax. Siquidem ergo uos huc fata contraxerint, iaciemus ancoram, portum inuenisse uidebimur, & si forsan ad quietis nostræ famam, confluentium amicorum turba succreuerit, nõ deerit urbe media domus augustior, quam sub hac spe uacuam sino, ego enim partem eius exiguam non implerem, cum omni familia quæ mihi solitudinis auido, turba ingens est. neúe tibi his uerbis iniectas compedes, teq́ue uni domicilio ascriptum putes, erit nobis in Bononia studiorum nutrix, in qua primùm adolescentiæ tempus expẽdimus, & dulce erit, mutatis, iam non solum animis, sed capillis antiqua reuisere, & firmiore iuditio ciuitatis illius, simulq́ue nostrorum animorum habitum, & ex collatione temporum, quantulũ, uiuendo processerimus contemplatio. erit inde Plato imminẽs Placentia, & Antonini tui uenerabilis domus, cui tu præsides, mediocritatem loci non aspernatus, multis opulentioribus neglectis, quoniam, ut dicere solebas, uicinitatem meam, in prouentibus numerasti, illic tu omnium hospes eris, occurrent, si paulo longius proficisci libeat, hinc Mediolanum, illinc Ianua, illa terrestrium, hæc maritimarum decus urbium. illa tractus lacus habet & fluuios, hic æquor undisonum, tumidum, ueliuolum, illic Larium uidebimus uberem lacum, cui Comum adiacet, unde Abdua amnis egreditur. uidebimus Verbanum, qui lacus Maior ab incolis dicitur, quem Ticinus intersecat. uidebimus unde Ollius prodit, nec procul inde Benacum, unde Mintius erumpit, uulgò lacus notissimos, doctis etiam incognita nomina. uidebimus impendentes lacubus alpes, aëreas, ac niuosas æstate, gratissimũ spectaculũ, & sylua astra tangentes atq; inter cõcaua rupiũ, q̃rulos riuos summisq; de montibus, magno cũ sonitu cadentia flumina, & quocũq; te uerteris, audiẽ murmur ac sonitũ. In hoc aũt tractu altero, Apeninus supra uerticẽ erit, mare sub pedib. Tritones in oculis, & pelagi mõstra, Neptuniq; fragor in aurib. & saxorũ fletus, & Nereidũ q̃relæ, ibim' p eos, quibus ultra q̃ credi possit oblector, Tyrrheni sinus æquoris, uacui mordacium atque pungentium curarum, & optatum semper ocium, q; nobile illud amicorũ par Scipio ac Lelius, post

labores

labores bellicos, in Caletæ olim, nos Ianuæ littoribus, post labores pierios sortiemur, si quã do autem hac terrarum parte, pleni erimus, alia nobis Pataui nec minus tranquilla, nec minus idonea sedes est, ubi non ultima portio bonorum fuerit, talis illius uiri meruisse conuictum, sub quo ciuitas illa nunc, multorum serie laborum fessa, respirat, ipsum honoris causa nomino, Iacobum Carrariensem, quem amare & colere, in animum ut inducas uelim. nam cum omni ætate uirtus amabilis fuerit, nostra eò amabilior, quò rarior, erit & nobis, ad latus omnium quas ego uiderim, & uidi cunctas ferè quibus Europæ regio superbit, mira culosissima Venetiarum ciuitas, eiusque dux illustris, honorisquoque causa nominandus, Andreas, non minus bonarum artium studijs, quàm tanti magistratus insignibus uir clarus, erit & Taruisium, fontibus fluminibusque circumfluum, domus emporium & lætitiæ, itaque quotiens identitas tædij mater offenderit, aderit optima fastidij medicina uarietas, & quicquid molestiæ obrepserit, alterno colloquio, & locorum talium mutatione purgabitur, uides non dubito, quibus te armis aggredior, quibus artibus urgeo, ut uiribus montis, blanditias muliebres misceo, omnia facio, ut persuadeam, quàm fideliter, ipse mihi sum testis, quàm efficaciter, exitus arguet. quod in me erat præstitisse uideor, poteram fortè si uellem hoc ipsum comptius eloqui, sed affectus immodicus, sæpè facundiæ officit, dixi utcunque quod in animo erat, dixi quod intelligeres, atque utinã probares. Noli, quæso, qualiter, sed quid dicam extimare, melius consulit balbutiens amicus, quàm disertus hostis. ne scio finem inuenire, & sentio me animi calore longius, quàm destinaram processisse, unũ hoc identidem quod sine hortatu meo tibi in animo esse perpendi, inculcare non desinam. Conueniamus, oro, impigrè in hunc locum omnes, si locus hic omnibus placet, alioquin è toto orbe terrarum (nullum enim mundi latus, nullam barbariem recuso) eligite, ubi uobis placeat locũ, ego affectus meos exuo, uestros induo, modò simul esse liceat, benè erit. eligite ubi quod restat pacificè uiuamus, ubi æquanimiter moriamur, tu interim cura, ne sanum consilium corrumpat mora. Vale.

Fran. Petrarcha Bartholomeo Hæremitæ, S. VI.

Carmina quæ petierat amico mittit.

QVod professionem tuam decuit, ex Augustini dictis, uolumen ingens, per alphabeti literas collegisti, rem maioris operis quàm gloriæ. in quo ipso animum tuum miror, qui studio utilitatis publicæ maiora (nisi fallor) ausurum ingenium inclinasti, cuius ut uotiuus exitus, sic prosper euentus, sicut decuit fuit. siquidem cum ob eam causam, Clementi Rom. Pont. literatissimo, sed occupatissimo homini atque ob id talium compendiorũ auidissimo placuisses, patriæ tuæ Pontifex factus, & altiora sperare iussus, quãuis, ut est animi modestia & religionis humilitas, natalis soli iuncta dulcedini, nescio an nihil nõ dico altius, sed gratius inter hæc rerum prætereuntium fastigia sperare queas, & de labore in laborem missus, quod de Augustino fecisti, de Ambrosio facere iuberis, parebis iam, cœpisti enim & perficies spero, pari utinam facilitate & fœlicitate. parebis, inquam, si te noui, non ut altior fias, sed ut gratior, & si enim forte tua lætum te, altioris status cupido non tangeret, æquum tamẽ animum decet, tàm se gratum præbere ultrò oblatis, quàm optatis petitisque. nihil enim æquè in omni munere librandum ac donantis intentio. sed ad Augustinum tuum redeo, et ad te. Petijsti equidem, ut in fine illius magni operis quod sudore tuo de illius opulentissimi patrisfamilias, lapidibus & calce compactum, Pontifici præsenti, sed multò maximè posteris præparasti, aliquot tibi uersiculos subscribendos mitterem, parui & ipse tibi, cui nil negare uolens, & quãuis iam dudum musis indignantibus, longeque alijs curis exercentibus animũ, ab eo studio distractũ reuocarũt, preces tuæ, mitto igitur paucos Elegos, eiusdemque sententiæ totidem, si malis hexametros. utere uel utrisque, uel utrislibet utrosque raptim, & ex temporali impetu dictatos noueris, nuncio tuo mecum syllabas metiente, ita ut nulla tàm breuis fuerit, quæ sibi non longissima uideretur. Vale.

Fran.

Fran. Petrarcha Socrati ſuo, S. VII.

Quod annus peſtilens & coniunctos & amicos eripuerit conqueritur.

MI frater, mi frater, mi frater, nouum epiſtolæ principium, immò antiquum, & antè mille ferè quadringentos annos Marco Tullio uſurpatum. heu mihi frater amantiſsime, quid dicam? unde ordiar? quo iam uertar? undiq; dolor, terror undiq; in me uno uideas, quod de tanta urbe apud Virgilium legiſti:

nam crudelis ubiq;
Luctus, ubiq; pauor, & plurima mortis imago.

Vtinam frater, aut nunquam natus, aut prius extinctus forem, quod ſi nũc optare cogor, quid dicturum putas, ſi ad extremam ſenectutem uenero? ad quã ô utinam non uenirem, ſed ueniam, timeo, non ut diutius uiuam, ſed ut diu moriar. Noſco etenim fatum meum & ſenſim intelligo, ad quid in hãc ærumnoſam & infœlicem uitam ſim proiectus. heu mi frater optime, piget ex intimis, ac miſeret me mei. quid enim dicent, qui hæc audient? tu qui ſolamen auxiliumque alijs laturus uidebare, qui de te nobis nil mediocre promiſeras, qui malorum uſu obduxiſſe iam callum aduerſus omnes fortunæ tribulos, omnemq; duritiem, ſeu magis in ſilicem obriguiſſe debueras. ecce quàm molliter ſarcinas tuas fers, ecce quàm crebris eiulatibus, aures noſtras percutis, ubi nunc maximè profeſsioni tuæ debita celſitudo animi? ubi uerba magnifica? que ſi ad ingenij laudem, non ad uitæ conſilium referantur, quid niſi ſonitus inanis, & curioſarum delinimenta ſunt aurium. Præſtolabamur ex te carmen Heroicum, elegos legimus, hiſtorias uirorũ illuſtrium ſperabamus, unam cernimus proprij doloris hiſtoriã, quas putabamus epiſtolas, ſunt lamẽta, ubi artificioſas iuncturas uerborũ, noua incude percuſſorũ, & dulciter intermicãtes colores rhetoricos q̃rebamus, nil niſi dolentis interiectiones, atque indignantis accẽtus, & lituras aſpicimus lachrymarum? & quis erit modus, aut quis finis? ſi omniũ fata mortaliũ deplorare uolueris. unum tibi pectus, & una lingua, non ſufficit, ingens miſer moleſtumq; negotium ſuſcepiſti, ſuperuacuum, inexplebile, alio de fonte petendæ ſunt lachrymæ, ſemper nempè recentibus aſsidueq; naſcentibus dolorum cauſis, duo feſsi, iamq; exhauſti & arentes oculi, parũ mœſti humoris infuderint. quid agis igitur, tui oblite, & propria nõ cõtẽtæ miſeria ac morbo, in quem ſciẽs uolensq; incideris, niſi amicis inſuper uenenũ porrigasq; pollicitus medicinam? Quin potius uel fle ſolus, uel diſce mortalis æquo animo ferre mortalia, teq; non ſolum, neq; cum amicis ſolis, ſed cum omnibus rapi uidẽs iam tandem inutilibus querimonijs modum pone? erit aliquis indignãtior natura, qui mœſtos apices prorſus abijciat, atq; conculcet cũ irriſione mordaci, Abi, inqet, in malũ ſydus, an ſi tu muliebriter uictus es, nos ſaltẽ uiros eſſe nõ ſines? cuncta præſentio, nilq; me horum frater fallit. Scio uiri eſſe, primũ quidem dolorem propellere, proximum extinguere, tertium moderari, ultimum abſcondere. ſed quid agam? Moriar, niſi dolorem in fletũ ac uerba profudero? illud me ſolatur, q̃d quicquid ſcripſero, molle quamuis ac friuolum, cum ad tuas uenerit, non ad alienas peruenisse, ſed ad proprias manus meas rediſſe uidebitur, quamobrem non magis erubeſcam, dum hæc à te legentur, quam dum à me ſcriberentur erubui. nec me tamen erubuiſſe negauerim. Sẽſi enim animũ ac ſtylũ excuſſo rationis freno, extra deſtinatum iter, affectibus ductũ trahi, quo nil moleſtius pati poſſum, id pudori meo grauius inſultat, quod iam annus integer, iamq; alterius bona pars abijt, ex quo nihil uiro dignum, non dicam facere, ſed ne loqui quidẽ cõtigit, tonãte undiq; ac fulminãte ferociter fortuna. qua in re, benigno ſub iudice forſan excuſer, ſi ad examẽ uenerit, illud quoq; non leue aliqd, ſed M. CCC. XLVIII. ſextæ ætatis annum eſſe, quem lugeo, qui non ſolum nos amicis, ſed mundum omnem gẽtibus ſpoliauit. cui ſi quid defuit, ſequẽs ecce annus, illius reliquias demetit, & quicquid illi procellæ ſuperfuerat, mortifera falce proſequitur. Quãdo hoc poſteritas credet, fuiſſe tempus, ſine cœli aut telluris incendio, ſine bellis aut alia clade uiſibili, quo non, hæc pars aut illa terrarum, ſed uniuerſus ferè orbis, ſine habitatore remanſerit? quando unquam tale aliquid uiſum, aut fando auditũ, quibus hoc unquã annalibus lectũ eſt, uacuas domos, dere-

relictas urbes, squalida rura, arua cadaueribus angusta, horrendã uastamq; toto orbe solitudinem? cõsule historicos, silẽt, interroga phisicos, obstupescunt, quare à Philosophis, humeros contrahunt, frontem rugant, & digitulo labris impresso silẽtium iubent. Credes ista posteritas, cũ ipsi, qui uidimus, uix credamus, somnia credituri, nisi experrectis, apertis hæc oculis cerneremus, & lustrata urbe funeribus suis plena, domum reuersi exoptatis pignoribus uacuam illam reperientes, sciremus utiq; uera esse, quæ gemimus. ò fœlicem populũ proneporum, qui has miserias non agnouit, & fortasis testimonium nostrum inter tabulas numerabit. mœremur hæc quidem, & grauiora, non inficior, sed & maiores nostri meriti sunt, atq; utinã non & posteri mererentur. quid est ergo iudiciũ iustisime, quid est quod insigniter adeò in nostrum tempus ultionis tuæ feruor incubuit? quid est, quod cum culpæ non desint, desunt exempla supplicij? cũ omnibus peccauimus, flagellamur soli? soli inquam, audeo enim affirmare, quod si omnium sæculorum flagella post aream illam famosissimam, reliquias mortalium informi pelago circumferentem, cum præsentibus extimẽtur, delitiæ fuerint, & ludus & reges, neq; enim cũ his malis cõferri decet, bella quãtalibet, in quibus & remediorum multa sunt genera, & (quod ultimum est) uiris saltẽ mori licet. est autem solamen mortis eximium, benè mori. hic remedij nihil prorsus, nihilqúe solatij est, cumuloqúe cladis additum, mali causas principiumq; nescire, nam nec ignorantia, nec ipsa quidam pestis odiosior nugis ac fabulis quorundam hominum, qui professi omnia, sciunt nihil, quorũ tamen ora licet assuefacta mendacijs, tandem silent, & quæ impudentia primum ex more laxauerat, ad ultimum clausit stupor. Sed ad inquisitionẽ meã redeo. An uerò sicut longum iter agentibus euenit, ut aliæ uiæ pars fatigationẽ faciat, alia fateatur, sic nobis accidit, ut lenitas tua Deus, humanis paulatim lassata criminibus, & iugi accesione prægrauata, nunc potisimum uicta subsederit, tuq; nos uector optime, tolerare amplius non ualens, in terga proieceris, atq; à nobis misericordiæ tuæ oculos iratus auerteris. q; si est, non nostrorum modò, sed paternorum simul criminũ pœnas damus, an peiores illis nescio, sed certè miseriores. an illud fortasè uerius quod magna quædam ingenia suspicata sunt, Deum mortalia non curare? sed absit à mentibus nostris hæc amentia. si non curares, illa non subsisterẽt. nam de his qui nostri curam non Deo tribuunt, sed naturæ, quid sentiendum nobis sit, ueritatis tuæ studio deditis, cum Seneca ingratissimos omnium appellet, qui mutato nomine, disimulent Dei munus, & caussando impiè supernè debitũ abnegent maiestatis? Curas profectò nos, & nostra Deus, sed aliquid latitantis & ignotæ nobis causæ est, cur ex omnibus sæculis dignisimi uisi sumus, qui acerrimè plecterentur, non idcircò minore iustitia, quod occulta est. namq; iuditiorum tuorum imperscrutabilis, & humanis sensibus inaccessa profunditas, uel ergo pesimi omnium uerè sumus, quod negare uelim, potius quàm ausim, uel ad futura bona præsentibus malis exercitatores purgatioresq; seruamur, uel omnino aliquid est, quod ne cogitare sufficimus. cæterùm quæcunque sint causæ, quantumlibet abditæ effectus apertisimi sunt. sed ut à publicis ad priuatas lachrymas reuertamur. Anni equidem secundi, uix dum prima pars acta est, ex quo Italiã repetens, te procùl ad fontem Sorgiæ lachrymãs dimisi. non iubeo in longum oculos reflectere, hos pauculos dies numera, & cogita, qd eramus & quid sumus. ubi dulces nũc amici? ubi sunt amati uultus? ubi uerba mulcentia? ubi mitis & iucunda conuersatio? quod fulmen ista consumpsit? quis terræmotus euertit? quæ tempestas demersit? quæ abyssus absorbuit? Stipati eramus, propè iam soli sumus, nouæ amicitiæ contrahendæ sunt, unde autem siue ad quid, humano genere penè extincto & proximo (ut auguror) rerum fine? sumus, quid disimilem, uerè soli, credo id agente Deo, ut uitæ huius illecebris, impedimentisqúe suauibus spoliati, liberius iam ad alterã suspiremus. En quo subita rerũ mutatione peruenimus, ut experiri liceat in nobis, an præclaram illam Epicuri uoce, iure possumus dicere: Satis magnũ alter alteri theatrũ sumus quod ut uerè dici posit à nobis quãdiù tamẽ dici poterit? aut quis augur statuat, quorsum nobis datum sit, de huius mutui theatri stabilitate confidere? alteri secus nutantibus iam columnis, quid enim ego de tua uita certior, hæc scribens, quã tu hæc perlegens de mea? nimis caducum simul ac superbum animal est homo,

nimi-

nimis alte fragilibus super ædificat fundamentis, è tanta sodalium turba, ad quem redacti numerum sumus uides, & ecce dum loquimur ipsi etiam, fugimus atque umbræ in morem euanescimus, momētoq; tēporis abijsse alter alterū accipiet, & ipse mox præuiū secuturus. quid ergo sumus frater optime, quid sumus, nec desinimus superbire: suis angoribus consternatus Cicero in epistola quadam ad Atticum: Ipsi, inquit, quid sumus, aut quādiù hæc curaturi sumus: breuis quidem, sed bona (ni fallor) quæstio, & salutaris & grauida, atque utilibus plena sententijs, sub qua multum ueræ humilitatis ac modestiæ, multumq; contemptus rerum fugitiuarum, uigil fossor inueniet. quid sumus inquam: quàm graui, quàm tardo, quàm fragili corpore, quàm cæco, quàm turbido, quàm inquieto animo, quā uaria, quanq; incerta uolubiliq; fortuna: aut quandiù hæc curaturi sumus: Profectò perbreuiter, nempe non aliud sonat, quàm si diceret, Ipsi quid sumus, & hoc ipsum quandiu futuri sumus: utique hercle non diù, cum hoc idem nostrum esse, ut diuturnum esse non potest, sic nūc possit inter uerba desinere, neq; si accidat miri aliquid acciderit. Vtrūq; igitur bene & grauiter quæris M. Tulli, sed quæso te, ubi nam tertiū reliquisti, & euentu periculosius, & quæsitu dignius: postquā hic esse desierimus, quid futuri sumus: ò rem magnam & ambiguam, sed neglectam. Supererat hic mihi paululū de fragmentis annis præteriti, ante alios uir clarissimus, & (si quid mihi credis) magni animi consilijq; Paganinus Mediolanensis, qui mihi post plurima experimenta uirtutis, acceptissimus, nec me modò, sed nobis dignis simus uisus erat, itaq; iam hic, mihi Socrates alter esse ceperat, fides, familiaritasq; propè eadem (quodq; dulcissimum habet amicitia) participatio utriusq; fortunæ, apertisq; animi latebris, fida communicatio secretorum. quātum uerò te amabat, quantum uidere cupiebat, quem internis oculis iam uidebat, quantum uitæ tuæ sollicitus erat, in illo publico naufragio, ut mirarer ipse hominem incognitum sic amari posse: nunquam tristiorem solito me uidit, Quid amice, trepidus inquireret, quid rei est, quid amicus noster agit: Cum uerò bene te ualētem audiuisset, metu posito, perfundebatur alacritate mirabili. & hic quidē (quod sine multis lachrymis non dico, & cum pluribus dicerem, nisi præcedentibus malis exhaustos hosce oculos, atq; omnes, si quæ sunt lachrymarum reliquias instantibus reseruarem, hic inquam pestilenti morbo, qui nunc orbem populatur, repentè correptus, ad uesperam, postquam cœnam cum amicis, & quod occidui temporis restabat, in nostro tantùm sermone & amicitiæ rerumq; nostrarum commemoratione consumpserat, noctem illam, inter dolores ultimos imperterrito animo transegit. manè autem rapida morte subtractus. ac ne quid de funesta consuetudine laxaretur, triduo inexpleto, illum filij, omnisq; familia cō secuti sunt, ite nunc mortales, æstuate, anhelate, laborate, circumite terras ac maria, ut non secuturas opes, nec mansuram gloriam cumuletis, somnus est uita, quam degimus, & quic quid in ea geritur, somnio simillimum, sola mors somnum & somnia discutit. ò si prius expergisci datū sit, sed de hoc aliàs. Nūc inexhaustā seriem gemituū meorum prosequor, nondum satisfeceram fortunæ, nisi acutiore me cuspide impeteret & ad iram Dei malignorum furor accederet. Hei mihi, iam deficere, iam tremere incipio, illorū more, quos primus torpor gelidæ febris inuadit, iā toto corpore cohorresco, & libēter ualdè ab his curis & ab hoc sermone diuerterem, sed impellit ac præcipitat animum dolor, quem frenare non ualeo. Duos nobis amicos fortuna reliquerat. & licet alios reliquisset, ij tamen erant, tempus uitæ nostræ, quod restat ea non prohibente posse traducere uidebamur, quid enim ex omnibus obstabat: non paupertas, non diuitiæ, non disparitas uolūtatum, Animus illi qua tuor unus erat. Itaq; gloriabar antiquitatem perraris & in diuersis sæculi uno uel altero, ætatem uerò nostram esse, & domum unam, breui fore, duobus simul amicorum paribus ad ornatā. Minus propriè paria nominaui, unū erat immò uerò nullū par, sed una omniū mēs ut dixi. quid heu mihi, Luca nostro benignius: quid Maynardo suauius: in quorum iudicio nos errare, diuturnior experientia non sinebat. Primus quidem sic animo compositus, ut præter dulcissimum iocundissimumq; conuictum, etiam nostrorum studiorum particeps, & comes esset. Alter autem, & si huiuscemodi rerū expers, abundè tamen ornatus ijs, per quæ studijs talibus peruenitur, humanitate scilicet, fide, liberalitate, cōstantia, quid

multa? Liberalium disciplinarum nescius, sed uir bonus & amicus esse didicerat, & in cœtu nostro talis unus aptior erat, quam si omnes studio deditos, cæterarum rerum omnium in curiositas habuisset, itaq; ad opportunitates uarias cõmodè admodum, & penè diuinitus ille nobis quartus accesserat. Nimis fœlices uisi sumus, inuidit crudelissima fortuna, & indignata est, quod nos nondum totos tantorum comitum perditione prostrasset. Mouerant ambo simul, & te frater apud Auinionem, ut certus sum. non sine suspirijs dimisso me alteram animi sui partem cupidissimè petebant. Mœstam nimis, & miseram historiam aggressus sum. sed est quædam & lugendi dulcedo, qua sæpe nimium pascor infœlix. Veniebat pariter optimo animo, fato pessimo, miserabili euentu, ille Romam petiturus, ille Florentiam. quo ergo diuertitis amicitiæ rectius, ite securius non hoc uestrum iter, quid uobis cum Alpibus niuibusque? Omnia uincit amor, & uos cessistis amori. ueniebatis me uisuri, hic erat inimicus, hac cathena trahebamini nõ ibatis, sed trahebamini ab illo, cui cœlum ipsum obsequitur, cui discordãtia inuicem obediunt elementa, amor omnipotens uos trahebat. Agnosco insidias fortunæ, hoc egit ut incosolabilius dolerem, quin & illud impiè molita est, ut qui iam recurso anni spatio, pedem Parma non nouerant, nunc abessem sub obtentu magni nescis cuius boni, quo scilicet & nos aspectu mutuo priuaret, & uos animo consternatos, raptimq́ue ac properè fugientes, facilius in laqueum præparatæ mortis impelleret. Heu dolor insatiabilis, heus uulnus æternum. Festinabitis obliti laborum & periculorum omnium, cæteras enim curas & spes, ac desiderium oppresserat. Naturale est, ut minorem passionem maior absorbeat, ardebat animus, me corãm cernere, & mecum de uitæ totius ordinatione disserere, Inde susceptum iter agere, & rebus in patria dispositis, huc reuerti, hoc eis nempè propositum erat, mi frater, ac meorum dolorum comes unice ut te illuc accersito, simul usq; ad exitum uiueremus. quod si me Parmæ reperissent, poterat mora longior, fortunæ duritiem fortassis inflectere, mutassent fortè consilium, & per nuncios actis, quæ acturi erant in patria, ipsi amoris dulcedine compediti, mecum inseparabiliter resedissent. & nunc quid prohiberet. quo minus simul omnes essemus in quiete illa animi diutius exoptata? sed adamantinis fatorum uinculis tenebamur, & ut abessem ferox fortuna prouiderat. Itaque cum Parmam uenissent, percunctando per obuios, recomperta, tristes ad domum nostram, deiectis animis ac uultibus descenderunt. quid singula prosequar? Omnem domus atque orti angulum, omnes herbosos cespites (cœperat enim iam ad arietis aduentum bruma mitescere) dulci accubitu compresserunt, implentes cuncta suspirijs. deinde cum possent alibi ambo, per noctem in lectulo meo iacuerunt, credo ut quem ad quietẽ necessariam humana fragilitas meditata est, ad laborem mihi perpetuum consecrarent. Posterò autem circa horam diei sextam abierunt literis domi relictis, quibus mihi, & eorum tristitia, redeundi propositum, multaq́ue præter hæc alia, nota sunt, quas ego literas, dum uiuam inter delitias habebo dolorum stimulos, ac lachrymarum materiam immortalem. Mensis ab hinc integer lapsus erat, cum ego ignarus horum omnium domi redij, literas reperi, famulosq́ue meos, cum earum tenore concordes audiui & admirans. sed quid agerem? illi tanto ante discesserant, ut iam demens expectarem reditum ac negligentiam accusarem. Quæ postquam mihi debito longior uisa est, unum ex famulis Florentiam misi, Maynardum literis excitans, ad obseruantiam promissorum, atque illud adijciens ut eundem nũcium Lucæ nostro mitteret, seu ille Romæ moras ageret, seu Theani, cui ingentem quoque epistolam scripsi exhortatoriam, ad notorum modestiam & ad huius uel alterius loci electionem, quicunque rebus nostris apparerer oportunior, nec non ad morem studiose solitariæq́ue uitæ, quæ quoniam omnes æqualiter tangebat, ut per eum ad te etiam mitteretur inserui. Præclarè quidem ut multa illud à Vergilio dictum est:

Nescia mens hominum fati sortisq; futuræ.

literarum portitor abscesserat, & ego qui Romam secũdam multa mihi dulcia fingebam, hæc quidem ab ortu aderunt, illa autem ab occasu. quis me fœlicior congressu talium amicorum?

amicorũ: quorum uſq; tranquilliora ſtudia: quorũ uita quietior: has inter curas quæ infau
ſti rumoris amaritudinem geminarum, nuncius meus, die octauo, poſtquam hinc diſceſſe-
rat, per intenſiſsimum imbrẽ nõ expectatus affuit, & pluuia & lachrymis madens, & fron
te uulnus animi uiſibiliter præferiente, dirigui, & excuſſo manu calamo, ſcribentem enim
fortè compererat. Quid noui affers dic ocyus: exclamo. At ille gemitu uerba frangente,
Infœlix, in quit, nuncius aduenio. amici tui ſuper Apennini uerticem in ſæuas latronũ ma-
nus inciderunt. hei mihi, Quid mali eſt: Proſequitur ille ſingultiens. Maynardum, qui ca-
ſu quodam nil tale metuens ſubſtiterat, in inſidias lapſum, & repentè cõpreſſum inter car
nificum gladios procubuiſſe, Lucã clamore permotum adacto calcaribus æquo, aduolaſ-
ſe uiriliter, ſolũq; inter decem aut amplius ſicarios, ſtricto mucrone conſtitiſſe, multiſq; uul
neribus datis & acceptis, uix tandem uiuum euaſiſſe, prædones ſublata occiſi præda, im-
pio greſſu abiiſſe, ita tamen, ut labore ſimul & conſcientia defeſſi, facile capi potuerit, exci-
tatis agreſtibus ad tumultum, niſi quidã falſo & indigno nobilitatis nomine ſuperbi, quos
nominare non eſt neceſſe, accurrentes è montib. & cohibuiſſent iuſtum impetũ inſequen
tium, & cruentam prædonum cateruam ſuis mœnibus excepiſſent. Lucam adhuc gladiũ
in manibus habentem, procùl inde uiſum, inter rupes ac nemora, nil de eo deinceps aliud
auditum. O frater, quid mihi tũc animi fuiſſe arbitraris: duobus una mortiferis ictibus, in
corde trãsfigor, hic ſcilicet deſperato & irreparabili dolore, inde ſollicito ancipitiq; metu.
auertat deus omne malum, quodãmodo æquanimius audiuiſſem ambos extinctos. Scirẽ
nempè quid agerem, clauderem fores, conſolatores excluderẽ, ſolus eſſem, & dolori meo
totus incumberem, ita uel exonerarem mœrore animum, uel opprimerem, uel lenirem fle
tu deſiderium, uel implerem, & amicos duris uulneribus ablatos, lachrymando conquere-
rer. nunc uerò nõ una, ſed tribus ſimul acerrimis paſsionibus indeſinenter afficior, dolore,
metu, ſpe. & miſerabilem in modum, fluctuantibus atq; inter ſeſe certantibus curis laceror,
atq; diſcerpor, quæ mihi uita nihil morte ſecurior eſt, & finem eius ſupplicibus, atq; aſſidu
is uotis expecto. Aliquanto enim longior eſt, quàm uellem. adhuc quidem iuuenes uide-
bamur, ecce biennio pluſquàm oportuit uiximus. Miſi nuncios ac literas, per diuerſa ter-
rarũ, in primis Placentiam, Florentiam ac Romam. ex his enim præcipuè ciuitatibus de eo
qui ſuperſtes dicitur, aliquid expectabam. Ita iam intentus atque inhians, & omne iter
circunſpiciens, & ad omnem ſtrepitum contremiſcẽs, quintumdecimũ diem ago, quod tẽ
pus, ſi cum multorum annorum calamitatibus trutinetur, facilè prepõderet. Fuit mihi im-
petus interdum ire, nec ſubſiſtere, donec præſens Lucæ noſtri ſtatum, quicũq; eſſet agno-
ſcerem, & Maynardi ò ineuitabilis ſors hominum, alpinũ & rude cernerẽ ſepulchrũ, fuit e-
nim ut fama eſt, ingenti non modo circũſtantium caſtrorũ, ſed ciuitatis etiã concurſu ſum
maq; omniũ miſericordia tumulatus, indignãtibus & exclamãtib. multa ruricolis, grauiter-
que ferentibus, nõ modo defuncti caſum, ſed propriã quoq; fortunã, quod animo præſagirẽt,
idq; illicò conſecutum eſt. Interrupto ſcilicet itinere pro hoſpitib. ac lucris, dãnoſa ſibi bel-
la ſuccedere. Iſſem profectò iampridem, in eaſdem fortè manus, ſimul fato impellẽte uẽtu-
rus, niſi me & anni tempus aduerſum, & ualitudo corporis imbecillior tenuiſſet, & tamẽ,
an ſibi animo contrariũ ſuggerenti potiùs obtẽperem, hactenus frater incertus ſum. Trã-
ſibat hac, ſextus hodie ut reor aut ſeptimus dies eſt, nobilis quidam uir Florentinus, Ciuis
è curia ueniens, cui cum fortè in uia publica equos ſuos curr enti, occurriſſet unus ex pueris
meis, ſecretorum mihi conſcius dolorũ, & ex ſermone hominis ut fit etiam, patriam co-
gnouiſſet, ultrò uerbis eum aggreſſus inquirere cœpit: An de hoc amicorum noſtrorum
caſu noſcet aliquid. & cum noſse omnia uideretur, hortatus eſt, ut mecum loqui, & inſe
ſtum dubietatis meæ nondum uellet abſoluere. At illi audito nomine meo, alioquin li-
cet mihi incognitus, benignè admodum multis comitantibus ad me uenit, quem de omni
bus diligentiſsime percunctatus, in ſumma didici Lucam noſtrum uiuere, ſic & apud nos
literas Florentia trãsmiſsas, ſic publicam famam loqui. Ita ego quod mirari & indignari
ſoleo, in media poſitus Italia, rumores Italicos ignoro, donec ex Gallia nuncientur. Illius
ergo digreſſu, ſic remanſi, quaſi inter denſas animi mei nubes quidam inſperati gaudii ra-

dius penetrasset. Heri autem, cum iam aduesperasceret, sacerdos quidam senex, familiaris meus, ad me lachrymabundus accessit, narrans nuncium quędam, de Tuscia uenientem dicere Maynardum non solũ, sed cũ alijs perijsse, quod audienti mihi de pectore statim alterius inuecta sagitta, serenitas omnis ablata est. sed uix dum sacerdos uerba compleuerat, & ecce mercator, quidam Mediolanensis, notus meus, locum in quo mœstus eram ingreditur, salute data & reddita. Cum, inquit, hac transitum facerem, audiens quod hic esses, licere mihi non credidi, sine cõspectu & colloquio tuo progredi. Vrbane, inquam, sed sed unde nũc te reuehis? Quartus, inquit, dies est, ex quo Florentia discessi. Et heus bone, inquam, quæso quibus itineribus transiuisti? Rectum, inquit, iter sequi non potui. Audisti enim ut arbitror illius boni uiri mortem, pro cuius ultione populus Florentinus ad arma consurgens, multa iam in illis mõtibus castra cõbussit. itaq; deuio quodam, & syluestri calle profectus sum. Dic age, inquam, uir an uirorũ mortẽ memoras Hic enim & sacerdotẽ illum digito signaui, plures narrat occisos. Minimè uerò, inquit, unus profectò solus occubuit, reliqui euaserunt. & cum intentum me atq; anxium uideret: adiecit. De hac re, præter uoces populi, nihil habeo. illic enim in omnium ciuium conuentu, non nisi de unius nece audiuntur, indignationes hominũ & querelæ. credibile est autem, quod si plures essent, de plurib. loqueretur. Placuit coniectura, sed quia nihil certi afferebat, serenare animum, frontemq; nõ potuit, & qualem inuenerat dimisit. Hæc singula frater, tàm scrupulosè exequor, ut particulariter intelligas, quod in summa scire te non dubito, pessime mihi esse, alternantibus his curarũ fluctibus, & fragilem spei cymbam, hac illac æstu reciprocantem iactantibus. Accedit ad ærumnarũ cumulũ, quod dum numerare dies incipio, q curiosè faciunt amantes, miror & stupeo, quid est quod ad literas meas Taruisij, inde Patauij, mox Veronæ datas, tãto lapsu temporis, nil omnino rescripseris, præsertim cum per fidos nuncios missæ, & de rebus non paruis scriptæ essent. Nescio quid nunc mihi nouæ suspitionis oboritur. audio enim pestem illam anni alterius, quæ abscessisse uidebatur ex integro, rursus inuasisse Modani ripas, à quibus utinam abesses. Sed quid ago infœlix? an non satis mihi uera, & præsentia mala sufficiant, nisi & ficto & futuro insuper miser fiam? Vertat hæc Deus in melius, ut qui falsa spe totiens deceptus sum, semel saltẽ decipiar falso metu. quod si acciderit, ut te cum paucis qui supersunt, adhuc semel aspiciam, antequàm moriar, uixisse me satis arbitrabor. Cæterum epistola texi cœperat, in libelli modum euasit, cuius me illud præcipuè delectat in malis meis, quod scribentis animo nubilo & inquieto, non solum stylus ipse, sed forma etiam literarum & papyrus & atramenta conueniunt, q nisi proiecero, & uim dolori fecero, nullus erit modus. Alia enim ex alijs erumpunt. sed forte nec adhuc nobis sol dierum omnium occubuit, & aliquid in crastinum reseruandum est, literæ exemplum quàm Florentinis misi super hac tanta eorum ignominia, quia te iuuet lecturum auguror, præsentibus innexui. Vale frater, & temetipsum rebus lectioribus preseruare studeas, ut nos, si tamen ex alto permissum est, in terris iterum uideamus. Parmæ. Iunij. xx. recommendo me domino meo domino Theanen. participi dolorum meorum. Item domino Archidiaconen. Leodensi. similiter domino meo domino Cauallicensi & domino Senescallo si propè sunt, dominum Guidonem septem. & Romanellũ & Leonem saluto. Hei mihi. Maynardũ amplius more solito non saluto, sed saluto eum sicut possum, & pro eo tantus peccator, indesinenter oro, quatenus cuius corpus mei uidendi desiderio, in pernitiem & in mortem incidit, anima saltem euadat de manibus impiorum, liberãte & saluante liberatore & saluatore nostr DOMINO IESV CHRISTO: qui propter peccata mea multa & grauia, me nunc in amici corpore uulnerari tàm grauiter, passus est. Benedictũ sit tamẽ in sæcula nomen eius. Vale iterũ & semper mei memor, & rescribe quæso si uiuis & si uales, hæc frater ut facilè perpendi potest, scripsi inter molestias & tumultus animi uarios, & cum multa festinantia, licet nuncius aliquis non adesset, sed aderit fortè, dum nõ speratur, uel me absente, qui perferat, ego enim quotidie per rura nostra discurro, non tàm rei familiaris cura, quæ mihi nulla est, quam amore solitudinis, ut si quomodo fieri posit, meipsum obliuiscar & languores meos. Vale.

FRAN.

Fran. Petrarcha Lobardo de Scirico, S. VIII.

Vitam quàm degimus, deſcribit.

QVid mihi, de hac uita quam degimus uideatur, interrogas: nec immeritò, multæ enim & uariæ de hac ipſa opiniones hominum ſunt, meam breuibus accipe. Videtur mihi uita hæc dura quædam arca laborum, paleſtra diſcriminum, ſcœna fallaciarum, labyrinthus errorũ, circulatorum ludus, deſertũ horribile, limoſa palus, ſenticuloſa regio, uallis hiſpida, mons præruptus, caligantes ſpeluncæ, habitatio ferarũ, terra infœlix, cãpus lapidoſus, uepricoſum nemus, pratum herbidum, plenumq́; ſerpentibus, florens hortus ac ſterilis, fons curarũ, fluuius lachrymarum, mare miſeriarum, quies anxia, labor inefficax, conatus irritus, grata phreneſis, pondus infauſtum, dulce uirus, degener metus, inconſulta ſecuritas, uana ſpes, ficta fabuloſa, falſa lætitia, uerus dolor, riſus inconditus, fletus inutilis, inane ſuſpirium, confuſus ordo, tumultuoſa confuſio, trepidatio turbulenta, ſollicitudo perpetua, inſonoris inertia, inops copia, diues inopia, imbecilla potentia, tremulæ uires, ægra ſanitas, iugis morbus, gemina ægritudo, pulchra deformitas, honor inglorius, infames tituli, ridiculus ambitus, ima elatio, excellentia fictilis, humilis altitudo, fuſca claritas, ignota nobilitas, pertuſus ſacculus, uas rimoſum, ſpecus inexplebile, cupiditas infinita, dãnoſum deſiderium, luxus hydropicus, ſitis inſatiabilis, aridum faſtidium, famelica nauſea, uentoſa proſperitas, querula ſemper aduerſitas, uiror trãſitorius, flos caducus, amœnitas labilis, fugax forma, mœſtum gaudium, amara dulcedo, uoluntas aculeoſa, ſtulta ſapientia, cæca prudentia, tetra domus, breue diuerſorium, fœdus carcer, ſine gubernaculo nauigatio, ſine baculo ſenectus, ſine freno iuuentus, ſine duce cæcitas, iter lubricum, tecta fouea, lateris præcipitium, ſilens lima, tenax uncum, operti laquei, abdita retia; ineſcati hami, ſentes aſperi, lappæ hærentes, tribuli acuti, ſcopuli rigentes, uenti rapidi, fluctus impetuoſi, atri turbines, horriſonæ tempeſtates, procelloſum pelagus, uadoſa littora, anceps portus, exarmata nauis, immane naufragium officina ſcelerum, ſentina libidinum, caminus irarum, puteus odiorum, catena conſuetudinum, ſirenus cantus, circea pocula, mundi uincula, rerum uncis conſcientiæ morſus, pœnitẽtiæ ſtimuli, peccatorum incendia, putre ædificium, fundamentũ fragile, muri hiantes, tecta labentia, prolixa breuitas, latæ anguſtiæ, calles inexplicabiles, paſſus impliciti, circulorum motus, ſtatio inſtabilis, rota uolubilis, manens curſus, ſcabra leuitas, ſcrupuloſa ſuauitas, blanda crudelitas, doloſæ blanditiæ, fallax amicitia, concors diſcordia, fidifragæ induciæ, bellum inexorabile, pax infida, ſimulata uirtus, excuſata nequitia, laudata fraus, honoratum dedecus, irriſa ſimplicitas, & contempta fides, Nugæ ſeriæ, ingenioſa dementia, loquax torpor, uelata ignorantia, opinio ſcientiæ tumida, ſcientia uerò nulla, querelarum ſuſpiria, contentionum ſtrepitus, uulgi fragor, obliuioſa peregrinatio patriæ odium, amor exilij, lemurum ciuitas atque laruarũ, dæmonũ regnũ, luciferi principatus (ſic enim Principem mundi huius Veritas uocat) uita dæmonum mendax, & exanimis, ſpirans mors, ſegnis incurioſitas ſuiipſius, inutilium cura, apparendi ſtudium, ſuperuacui appetitus, operoſus uermium apparatus, uiuentium infernus, & uiuorum corporum diuites exequiæ, longum funus, pompoſa uanitas, laborioſa militia, periculoſa temptatio, ſuperba miſeria, miſeranda fœlicitas. En amice, qualis mihi hæc uidetur, quæ tãm multis exoptatiſsima, ac gratiſsima uita eſt, nec dum tamen conceptum omnem meæ mentis expreſsi, peior enim eſt, multo miſerior, quàm à me, ſeu quocunque hominum dici poſsit. ſed quo ex ingenio, ex his paucis, totum reor animum, loquentis introſpicis, unum tot in malis habet bonum, quod ad bonam & æternam uitam, niſi dexter trames deſeratur, uita eſt. Vale inter colles Euganeos III. Cal. Decẽb.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARUM ad uiros quosdam, ex ueteribus illustriores, Liber.

FRAN. PETRARCHA. M. T. CICERONI. S.

Pistolas tuas, diu multumque perquisitas atque ubi minime rebar inuentas, auidissime perlegi, audiui multa te dicentem, multa deplorantem, multa uariantem M. Tul. & qui iampridem qualis præceptor alijs fuisses noueram, nunc tandem, quis tu tibi esses agnoui. unum hoc uicissim a uera charitate profectum, non iam consilium, sed lamentum audi, ubicunque es, quod unus posterorum tui nominis amantissimus, uix sine lachrymis fundit. o inquiete semper & anxie, uel ut uerba tua regnoscas, o præceps & calamitose senex, quid tibi tot contentionibus, & prorsum nihil profuturis simultatibus uolui sti? ubi & ætatis & professionis fortunæ tuæ couenicns ociũ reliquisti? quis te falsus gloriæ splendor senem, adolescẽtium bellis implicuit, & per omnes iactatum casus, ad indignã Philosopho mortem rapuit? heu & fraterni immemor, & tuorum tot salubriũ præceptorũ ceu nocturnus uiator, lumen in tenebris gestans, ostẽdisti secuturis callẽ, in quo ipse satis miserabiliter lapsus es. omitto Dionysium, omitto fratrem tuum ac nepotẽ, omitto si placet ipsum etiam Dolobelam, quos nunc laudib. ad cœlũ effers, nũc repentinis maledictis lace ras. fuerint hæc tolerabilia fortassis, Iul. quoque Cæsarem, præterueho, cuius spectata clemẽtia ipsa es, lacescentibus portus erat, Magnum præterea Pompeiũ sileo, cum quo iure quo dã familiaritatis, quid libet posse uidebare. sed quis te furor in Antoniũ impegit? amor cre do Reipub. quã funditus iam corruisse fatebaris. quod si pura fides, si libertas te trahebat, quod quidem de tãto uiro libet opinari, quid tibi tam familiare cum Augusto? quid enim Bruto tuo responsurus es? Siquidẽ, quod, inquit, Octauius tibi placet, non dominũ fugis se, sed amiciorẽ dominũ quæsisse uidebaris, hoc restabat infœlix, & hoc erat extremũ Cicero, ut huic ipsi tam laudato malediceres, qui tibi ne dicam malefaceret, sed malefacientibus non obstaret. Doleo uicem tuam amice, & errorum pudet, ac miseret tantorum. iamque cũ eodẽ Bruto, hijs artibus nihil tribuo, quibus te instructissimum fuisse scio, nimirũ, qd enim iuuat alios docere, quid ornatissimis uerbis, semp de uirtutibus loqui prodest, si te interim ipse nõ audias? Ah quãto sanctius fuerat, Philosopho pſertim, in trãqllo rure senuis se, de perpetua illa, ut ipse quodã loco ais, non de hac exigua uita cogitãtẽ, nullos habuisse fasces, nullis triũphis inhiasse, nullos inflasse tibi animum Catælinas. Sed hæc quidem frustra. æternum Vale mi Cicero. apud superos, ad dexteram Athesis, in colonia Veronẽsium transalpinæ Italiæ. XVI. Cal. quintiles, anno ab ortu eius, quẽ tu non noueras. MCCCXL.

Fran. Petrarcha M. T. Ciceroni. S.

SI te superior offendit epistola, uerum enim ut ipse soles dicere, quod ait familiaris tuus in Andria, Obsequium amicos, ueritas odium parit. accipe quod offensum animum ex parte mulceat, ne semper odiosa sit ueritas, quoniam ueris reprehensionibus irascimur, ue ris laudibus delectamur. cum quidem Cicero, quod pace tua dixerim, ut homo uixisti, ut Philosophus scripsisti, uitam ego tuam carpsi, nõ ingenium aut linguam, quippe qui illud miror, hãc stupeo. neque tamẽ in uita tua, quicquam præter cõstantiã reqro, & professione Philosophicæ debitũ quietis studiũ, & a ciuilib. bellis fugã, Extincta libertas, ac sepulta iã & cõplorata Respub. uide ut ciuiliter tecum ago ac tu cum Epicuro multis in locis, sed exp̃ssius in libro de

in libro de finib. agebas enim ubilibet uitã probas, rides ingeniũ, ego nihil in te rideo, uitæ tamẽ cõpatior ut dixi, ingenio gratulor eloquiũ. O Romani eloq̃ȷ ſumme parẽs, nec ſolũ ego, ſed omnes tibi gratias agimus, quicũq; Latinæ linguæ florib. ornamur, tuis enim prata de fontib. irrigamus, tuo ductu directos, tuis ſuffragijs adiutos, tuo nos nomine illuſtratos, ingenue cõfitemur, tuis deniq;, ut ita dicã, auſpicijs, ad hãc quãtulacũq; eſt ſcribẽdi facultatẽ ac propoſitũ perueniſſe. acceſsit & alter poëticæ uiæ dux, ita enim neceſsitas poſcebat, ut eſſet & quem ſolutis, & quẽ frenantibus greſsibus præeuntem ſequeremur, quem loquentem, quem canentem miraremur, quoniã cum bona uenia amborum, neuter ad utrunq; ſatis erat, ille tuis æquoribus, tu illius impar anguſtijs. Nõ ego primus hoc dicerem fortaſſe, quamuis plane ſentirem, dixit hoc ante me, magnus quidem uir Anneus Seneca Cordubenſis, cui te, ut idem ipſe conqueritur, non ætas quidem, ſed bellorum ciuilium furor eripuit. uidere te potuit, ſed non uidit, magnus tamen operum tuorum, atq; illius alterius laudator, hæc affirmat, quicunq; queq; ſuis eloquentiæ finib. circunſcribens. Verum expectatione te torqueo, quis'nam dux ille ſit quæris, noſti hominẽ, ſi modo nominis meminiſti, P. Virgilius Maro eſt, Mantuanus ciuis, de quo egregie uaticinatus es. cum enim ut ſcriptum legimus, iuuenile quoddam eius opuſculũ, miratus, quæſiuiſſes actorẽ, eumq; iuuenem iam ſenior uidiſſes, delectatus es, & de inexhauſto eloquentiæ tuæ fonte, cum propria quidem laude permixtum, ueruntamen præclarumq; ac magnificum illi teſtimonium reddidiſti. Dixiſti enim,

Magna ſpes altera Romæ:

Quod dictum ex ore tuo auditũ, adeò ſibi placuit, inſeditq; memoriæ, ut illud poſt annos uiginti te pridem rebus humanis exempto, diuino operi ſuo, eiſdem penitus uerbis infereret, quod opus ſi uidere licuiſſet, lætatus eſſes, de primæuo flore, tàm certum te uenturi fructus præſagiũ concepiſſe.. Nec non & latius gratulatus Muſis, quod inſolentibus Graijs, uel reliquiſſent ambiguam, uel certã uictoriã abſtuliſſent, utriuſq; enim ſententiæ auctores ſunt, te ſi ex libris animum tuum noui, quem noſce mihi non aliter, quàm ſi tecũ uixiſſem uideor, ultimæ aſſertorem futurũ, utq; in oratoria dediſti, ſic in Poëtica palàm Latio daturum, atq; ut Aeneidi cederet. Illas iuſſurũ fuiſſe, non dubito, quod iam ab initio Virgiliani laboris, Propertius aſſeuerare nõ timuit. Vbi enim p̃cij operis fundamenta cõtẽplatus eſt.

Cedite Romani ſcriptores cedite Graij.
Neſcio quid maius naſcitur Iliade:

Hæc de altero Latino duce facundiæ, magnæq; Romæ ſpe altera. Nũc ad te reuertor, quid de uita, quid de ingenio tuo ſentiam audiſti. expectas audire de libris tuis, quæ'nam illos exceperit fortuna, quàm ſeu uulgò, ſeu doctioribus probentur: extant equidem præclara uolumina, quæ ne dicam perlegere, ſed nec enumerare ſufficimus, fama rerum tuarum celeberrima, atq; ingens & ſonorum nomen, perrari autem ſtudioſi, ſeu temporum aduerſitas, ſeu ingeniorum hebetudo & ſegnities, ſeu quod magis arbitror, aliò cogens animos cupiditas cauſa eſt. itaq; librorum aliqui, neſcio, an irreparabiliter, nobiſcum qui nunc uiuimus, niſi fallor, proculdubiò periere, magnus dolor meus, magnus ſæculi noſtri pudor, magna poſteritatis iniuria profectò, namq; quod in tuis conqueror, & in multorum uirorum illuſtrium libris accidit. tuorum ſanè, quia de ijs mihi nunc ſermo erat, quorum inſignior iactura, ita hæc ſunt nomina Reip. Rei familiaris, de conſolatione, de gloria, quãuis de hoc ultimo, magis mihi ſpes dubia, quàm deſperatio certa ſit. Reliquũ eſt, ut urbis Romæ ac Romanæ Reip. ſtatum audire uelis, quæ patriæ facies, quæ ciuium concordia, ad quos rerum ſumma peruenerit, quib. manibus, quantoq; cõſilio frena tractent imperij: Hiſter'ne & Ganges, Hyberus, Nilus, & Thanais, limites noſtri ſunt: an uerò quiſquã ſurrexerit:

Imperium Oceano famam qui terminet aſtris,

Vt amicus ille tuus Mantuanus ait, hæc & his ſimilia cupidiſsimè auditurũ te auguror, id enim pietas tua ſuggerit, & error erga patriam, uſque in tuã pernitiem notiſsimus, uerum enim tacere melius fuerit. crede enim mihi Cicero, ſi quo in ſtatu res noſtræ ſunt audieris, excident tibi lachrymæ, quãlibet uel cœli, uel Herebi partẽ tenes. Aeternũ Vale, apud ſupos

ad sinistram Rhodani ripam, in trans alpina Gallia, eodem anno *XIIII.* Cal. Ianuarij.

Fran. Petrarcha Anneo Senecæ, S.

Reprehensoria uitæ & laudatoria ingenij.

PEtitam à tanto uiro, impetratamq́ ueniam uelim, si quid asperius dixero, quàm aut professionis tuæ reuerentiam deceat, aut requiem sepulchri. qui enim me M. Ciceroni, quem Latinæ eloquentiæ lumen, ac fontem, teste te, dixerim non pepercisse legerit, si te reliquis itidem uera loquens, non pepercero, indignationis iustæ materiam non habebit, iuuat uobiscum loqui, Viri illustres, qualium miram patitur ætas nostra penuriam. Inter omnes quidem cui clara nomina, tuum nomen annumerandum esse, non sum nescius, idq́ si aliunde nescirem, magno quodam, & externo teste cognoui. Plutarchus siquidem Græcus homo, & Traiani principis magister, suos claros uiros, nostris conferens, cũ Platoni & Aristoteli (quorum primum diuinum, secundum dæmonium Græci uocant) M. Varronem, Homero autem Virgilium, Demostheni M. Tullium obiecisset, ausus est ad postremum, & ducum controuersiam mouere, nec eum, tanti saltem discipuli ueneratio continuit, in uno sanè, duorum ingenia prorsus imparia, nõ erubuit confiteri, quod quem tibi ex æquo, in moralibus præceptis obijceret non haberet. laus ingens, ex ore præsertim hominis animosi, & qui nostro Iul. Cæsari, suum Alexandrum Macedonem comparasset, sed nescio, quomodo sicut corporum, sic animorũ egregias formas, aliqua sæpè grauis iniuria naturæ uariantis insequitur, siue quod omnium parens, perfectionem mortalibus inuidet (eoq; magis, quò ad illam propius uidentur accedere) siue quod inter multa decora, deformitas omnis apparet, & quod in obscura facie, facilis ne tuus esset, in præclara cicatrix fœda est, tanta lux in rebus ambiguis, ex contrariorum uicinitate suboritur. Tu uerò uenerande uir, & morum incomparabilis præceptor, errorem uitæ tuæ, si nõ molestum est, mecum recognosce. In omnium sæculorum crudelissimum principem incidisti, & tranquillus nauta, pretiosis mercibus onustus, ad infamem & procellosum scopulum appulisti. cur autem illic hæsisti, quæso te? an ut in tẽpestate magisterium approbares? sed hoc nemo nisi amens eligit, neque enim ut fortis perpeti, sic prudentis est, optare periculũ, quin etiam si libera prudentiæ relinquatur electio, ociosa semper erit fortitudo: nihil enim accidet, aduersus quod auxilium implorandum sit. modesta potius suis utens partibus, & lætitiam frenabit, & uotiua moderabitur. sed quoniam enumerabiles casus eueniunt, & multa fert uita hominum, quibus consilia nostra uincuntur, id circò uirtus iuncta opponitur fortunæ, non quidem secundum electionem, ut dixi, sed secundum necessitatis ineuitabiles, ac ferreas leges, at ego nunquid sanus satis uidear, si diutius cum magistro uirtutum, de uirtute disputem? & probare nitar, id cuius contrarij probatio impossibilis sit? unicum uel te iudice, uel quolibet, qui inter uitæ huius fluctus mediocriter nauigare didicerit, non fuisse consilium Syrtibus inhærere. Quod si laudem, ex difficultate captabas, hoc ipsum summæ laudis erat, emergere, & in portum aliquem salua puppe confugere, impendentem iugiter ceruicibus, tuis gaudiũ uidebas, nec timebas, nec tam ancipitis rei exitum prouidebas, præsertim, quando quod moriendi miserrimũ genus est, intelligere poteras, mortem tuam, & fructu quolibet & gloria carituram Veneras ô miserabilis senex, in hominis manus, qui quicquid uellet posset, nil nisi pessimum uelle, posset. somnio iam ab initio deterritus, uigilans deinde, multiplicibus argumentis, fidem turbidæ quietis acceperas, quid igitur tibi cum his laboribus tàm diu? quid cum inhumano cruẽtoq; discipulo? quid cum dissimillimo comitatu? respondebis. Effugere uolui sed nequiui, & illum Cleantis uersiculum prætendens, quo in Latinum uerso uti soles.

Ducunt uolentem fata, nolentem trahunt.

Illud insuper proclamabis, uoluisse te, opibus tuis renunciare, uel ut sic laqueum, libertatis abrumpes, teq; in tutum, ex tanto naufragio, uel nudus eriperes. Res & ueteribus histo

rici

ricis nota est, & mihi ipsi illorum uestigijs incedēti, haud quanquam silentio prætermissa, uetum tibi palàm loquens, secretiora continui, nunc autem, quando ad te mihi sermo est; putas'ne silebo, quod indignatio ueritasq; suggesserint? testem nempè certissimum habemus, & qui de summis uiris agens, nec mœtu flectitur, nec gratia, Suetoniū Trāquillum. is igitur quid ait? Euertisse te Neronē à cognitione ueterum Oratorū, quo scilicet in tui illū admiratione diutius detineres. illi igitē pectori charus esse studuisti, tibi ut fieres uilis, et irrisione dignus habereris, uel simulato certè, uel in accersito linguæ uitio curare debueras? prima est miseriarum tuarum radix, ab animi leuitate, nec dicā uanitate, profecta, inanem studiorū gloriam, duræ senex, nimis molliter, ne rursus dicam pueriliter concupisti. ipsum quod ad imitis uerè magisteriū accesseras, fuerit uel iuditij, uel fati cuiuspiam, quādo excusationem errorū studiosius aucupamur, & culpas nostras in fata reflectimus, hoc uotū, profectò iuditij tui fuit, non potes accusare fortunam, quod optaueras inuenisti, sed quo pergo? ha miser, postquàm in admirationem tui, uesanum iuuenē, eò usq; perduxeras, ut nulla libertatis, aut comeatus occasio superesset, nunquid æquanimius saltim pati poteras iugum, quod spontè subieras, & hoc saltim præstare, ne in cōtumeliosas notas, æternæ sugillationis erumperes? nō equidem ignorabas, Tragœdiam esse genus scripti grauitate uincere, ut ait Naso? hanc tu, quā mordaciter, quàm uenenosè, quā acriter in illū scripseris notum est. non quod ego sim nescius, nullā uel ingenij uel sermonis acrimoniā, nephādis actibus æquari posse, bonis illius, si modo hominis nomine dignus est. uide tamē, num te deceret id scribere, de Imperatore subiectū, de domino familiarē, de discipulo præceptorem, postremo de illo, cui tàm multa blandiri, ne dicam blandiendo mētiri, solitus eras. Relege libros, quos ad eū ipsum de Clemētia, reuolue quē ad Polybū de cōsolatione dictasti, cætera denicq; tuarum uigiliarum monumenta percurre, si modò uel libros, uel librorū memoriam Læthei gurgitis unda non obruit. pudebit credo laudati discipuli. qua enim fronte, de tali talia scripsisse potueris, ignoro, certe ego, illam sine pudore nō relego. sed hic rursus occurres, & adolescentiā principis, atq; indolem multum spei melioris præferrentem obijciens, errorem tuum, repentina morum eius mutatione, tutabere, quasi uerò, hæc nobis ignota sint, uerum ipse considera, quàm sit excusabile, paucula personati principatus opuscula, uel simulatæ pietatis uoculas obliquasse, animum ac iuditium tibi tali uirum, tali ætate, tanta rerum experientia ac doctrina. quid enim oro, tibi placuit ex illius actis, quæ ab historicis (ut eorum uerbis utar) partim nulla reprehensione, partim non medioeri laude, memorantur, prius scilicet, quàm se totum in probra & scelera demergeret? an aurigandi potius, an cytharizandi studium? quibus tàm curiosē deditū accepimus, ut secretius primùm coram seruis ac plebe sordida, deinde etiam in publico, uniuerso populo spectante princeps auriga decurreret, & quasi numen aliquod oblatum, sibi cytharam adoraret, egregius cytharista. quibus tandem successibus euectus, & uelut Italicis non contentus ingenijs, Achaiam petijt, & Græcorum Musicorū adulationibus inflatus, solos Græcos studijs suis dignos asseruit. ridiculum monstrum, ferox bellua, an illud omen certis magni simul & religiosi principis habuisti, quod barbæ primitias, & illas inhumani oris exuuias, in Capitolio consecrauit? ij certè sunt actus Neronis tui Seneca, ea ætate, qua historici adhuc eum inter homines numerant, tu eum inter deos, nec laudante nec laudato dignis præconijs conaris inserere, nisi fortè illud maiori gloria dignum putas, quod Christianos genus hominum, reuera sanctum, & innocuū uerum ut sibi uidebatur, & Suetonio referēti, superstitionis nouæ ac maleficæ, supplicijs affecit, omnis pietatis psecutor atq; hostis crudelissimus. Ego quidem de te ista non suspicor, eoq; magis propositū animi miror, nam & superiora illa friuola nimis & uana sunt, ultimū hoc nephariū etiam & immane, nec ibi aliter uideri potuisse certus sum, præsertim Pauli Apostoli sacris monitis, aurē non neganti, & oblatam cœlitus amicitiā cōplexo, quàm utinā arctius tenuisses, ne diuellereris in finē, ut cū illo saltē præco ueritatis, pro ueritate ipsa, & pro æterni pmij pmissione morereris, sed progressus sum lōgius, dicēdi impetu, & intelligo me, ad hæc exaranda serius processisse, quā

et ulla

ut ulla tēpestiuæ frugis spes appareat. Aeternum Vale. apud superos in Gallia cisalpina, inter sinistram rapacis Entiæ, & dextram pontifragi Parmæ ripam. Cal. Sextilibus anno ab ortu, eius quem ante tu noueras incertus sum. M. CCC. L.

Fran Petrarcha Tito Liuio, S.

Optarem si fato datum esset, uel me in tuam, uel te in nostram ætatem incidisse, ut ætas ipsa, uel ego per te melior, & uisitatorum ex numero tuorum unus forem, profectò non Romam modò te uidendi gratia, sed Indiam ex Gallijs aut Hispania petiturus, nunc uerò quia datur, te in libris tuis uideo, nō equidem totum, sed quatenus nōdum sæculi nostri desidia perijsti. Centum quadraginta duos, rerum Romanarum libros edidisse te nouimus, heu, quanto studio, quantis laboribus uix triginta ex omnib. supersunt, in illis exerceor, acri cum indignatione animi, aduersus mores hominum nostrorum, quibus nihil in pretio est, nisi aurum & argētum, atq; obscœna corporum uoluptas, quæ sibi in bonis habenda sunt, multò cumulatius, multoq; perfectius, non tantum mutæ pecudis, sed immobilis est, & insensibilis elemēti, quàm rationalis hominis bonum erit, sed de hoc aliàs. Nunc tibi potius tempus est, ut gratias agam, tùm pro multis, tùm pro eò nominatim, quod oblitum sæpè præsentium malorū, tecum me fœlicioribus inseris, ut inter legendum saltē cum Cornelijs, Scipionibus, Aphricanis, Lelijs, Fabijs, Maximis, Metellis, Brutis, Decijs, Catonibus, Regulis, Cursoribus, Torquatis, Valerijs, Coruinis, Salinatoribus, Claudijs, Marcellis, Neronibus, Aemilijs, Attilijs, Quintijs, Curijs, Fabricijs, ac Camillis, & non cum his extremis furibus, inter quos aduerso sydere natus sum, mihi uidear ætatem agere, tu uelim de antiquioribus Polybium, & Q. Claudium, & Valerium Antiatem, reliquosque quorum gloriæ splendor tuus officit, de nouis uerò Plinium secundum Veronensem, uicinum tuū, atq; æmulum quondam tuum Crispum Salustium salutes, quibus nuncia, nihilo fœliciores eorum uigilias fuisse quàm tuas. Aeternum uale, rerum gestarum memoriæ consultor optime. apud superos, in ea parte Italiæ, & in ea urbe, in qua & ego nunc habito, & tu olim natus ac sepultus es, in uestibulo Iustinæ uirginis, & ante ipsum sepulchri tui lapidem VIII. Cal. Martias. anno ab ortu eius, quem si paulò uixisses diutiùs, cernere potuisses. M. CCC. L.

Fran. Petrarcha M. Varroni, S.

Vt te amem ac uenerer, tua me singularis uirtus, & industria, tuum me clarissimum nomen, cogit. Sunt quidem, quos licet extinctos, superstitibus tamen beneficijs ac monitis amamus, qui scilicet cæteris conspectu & odore grauiter offendentibus, ipsi doctrinis instruunt, exemplisq; delectent, quique licet hinc abierint, in communem locum, ut ait, Plautus in Casina, tamē absentes prosunt præsentibus. Tu nihil aut modicum prodes, non tua quidem, sed omnia corrumpentis æui culpa, ætas nostra libros tuos perdidit, quæ autem unius nummorum custodiæ studiosa, quis usquam iniustæ rei custos bonus? tu cognitione rerum supra fidem, & sine exemplo deditus, non ideò tamen actuosæ uitæ semitam declinasti, utroq; calle conspicuus, & illis summis uiris Magno Pompeio ac Iulio Cæsari, merito tuo charus. itaq; sub altero militasti, ad alterū scripsisti libros mirabiles, omnisque disciplinæ refertissimos, inter bellorum & publicorum negociorum diuersissimas curas. Magna est laus, non ingenij modò, sed propositi, corpore atq; animo posse simul, & uelle, non ætati tuæ tantum, sed omnibus sæculis prodesse. Ii equidem tanto studio elaborati libri, digni non sunt habiti, qui per manus nostras ad posteros peruenirent, ardorem tuum nostra uincit ignauia, nemo tàm parcus pater usquam fuit, cuius nō longæuam parsimoniam, breui tempore luxuriosus filius posset euertere, quid nunc libros perditos enumerem? quot librorum tuorum, totidem famæ nostræ sunt iacula, tacere consilium est, quoniam & contractatione recrudescit uulnus, & sopitus dolor, damni memoria excitatur.

tur. Sed ô incredibilis famæ uis, uiuit nomē ſepultis tēporibus, & cū de Varrone nihil appa
reat, doctorū tamen omniū conſenſu, doctiſsimus Varro eſt, quod ſine ulla cunctatione cōpa
triota tuus M. Cicero, in iiſipſis libris, in quib. nihil affirmandū diſputat affirmare nō timuit,
ut quodāmodo luce tui nominis perſtringente oculos, uideatur interim dū re loquit̄, ſuum
principale propoſitū nō uidiſſe. quod Ciceronis teſtimoniū quidā Latinitatis anguſtiis cir
cunſcribūt, alii ad Græcorū mētas extendūt, præcipueq; Lactātius uir, ex noſtris eloquen
tia & religione clariſsimus, qui nullum Varrone doctiorem, ne apud Græcos quidem ui-
xiſſe non dubitat. Sanè inter innumerabiles præcones tuos famoſiſsimi duo ſunt, primus
eſt ille, cui ſuprà mentionē feci, coëtaneus & conciuis Cicero, qui multa tibi, & cui tu mul
ta ſeruata, ex Catonis præcepto ratione ocii, ſcripſiſti, cuiusq; ut uiuaciora ſint opera, ſty-
li forſan dulcedo præſtitit. ſecundus uir ſanctiſsimus & diuino ingenio Auguſtinus, origi
ne Apher, eloquio Romanus, cum quo utinam de libris diuina tractātibus, deliberare po-
tuiſſes. Summus nempè theologus futurus, qui eam quam poteras theologiam, tàm ſcru
pulosè tàm anxiè diuiſiſti. Vt uerò rerum tuarum nihil ignores, quāuis de te ita ſcriptum
ſit, legiſſe te tàm multa, ut aliquid tibi ſcribere uacaſſe miremur, tàm multa ſcripſiſſe, quā
multa uix quemquam legere potuiſſe credamus, nullæ tamen extant, uel admodum lace-
ræ tuorum operum reliquiæ, licet diuinarum & humanarum rerum Libros, ex quibus ſo
nantius nomen habes, puerum me uidiſſe meminerim, & recordatione torquear, ſummis,
ut aiunt, labiis guſtatæ dulcedinis, hos alicubi forſitan latitare ſuſpicor, eaq; multos iam
per annos, me fatigat cura, quoniam longa quidem, ac ſollicita ſpe, nihil eſt laborioſius in
uita. hæc hactenus. Tu uerò ſolare animum, & labores egregii fructum, ex cōſcientia per-
cipiens, mortalia periiſſe non doleas. Sciebas peritura dum ſcriberes, mortali enim inge-
nio, nihil efficitur immortale. Quid autem refert, an ſtatim, an poſt centum annorum milia
pereat? quod aliquando perire neceſſe eſt, eſt quidem illuſtris ſimilis ſtudio fragrantium
cohors, haud quaquam fortunacior laborum, cuius exemplis, quamuis nemo tibi par fue-
rit, tamen utcunque ſortem tuam æquanimius ferre debes, ex qua nunc aliquos numerare
delectar, quoniam clarorum nominum, uel ſola cōmemoratio dulcis eſt. ſunt igitur hi M.
Cato Cenſorius, P. Nigidius, Antoninus Gnipho, Iulius Higinus, Ateius Capiro, C.
Baſſus ueranius pontificalis, Octauianus Herennius, Cor. Balbus, Maſurius Albinus, Se-
uerus Sulpitius, Cloacius Verus, C. Flaccus, Pompeius Feſtus, Caſsius Hemina, Fabius
Pictor, Statius Tullianus, multiq; alii, quos nominare lōgum eſt. hos omnes meis uerbis
tuo ore ſalutes. Velim Iul. & Auguſtum Cæſares, quāquam ſtudio ſummiſsimos, atque
doctiſsimos ſciam, uerecundius tamen fuerit, noſtris imperatoribus ſalutandos linquere,
ſi tamen ſalutare illos audent, quorum ſtudio ac uirtute fundatum imperium euer-
terunt. Aeternū Vale, uir clariſsime, apud ſuperos, capite orbis Ro-
ma, quæ tua fuit, mea patria facta eſt. Cal. Octobris,
anno ab ortu eius, quæ utinam nouiſ-
ſes. M.CCC.XLIII.

FRAN.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. IN EPISTOLARVM SINE TITVLO, LIBRVM.

Præfatio.

CVM ſemper odioſa fuerit, nunc capitalis eſt ueritas, creſcentibus nempè flagitijs hominum, creuit ueri odium, & regnum blanditijs, ac mendacio datum eſt, id me ſæpè dixiſſe, interdum etiam & ſcripſiſſe memini, ſed dicendũ ſæpius, ſcribẽdumq́ eſt. non antè fletus deſinet quàm dolor. Ea me pridem cogitatio induxit, ut Bucolicum carmẽ, poëmatis genus ambigui ſcriberem, quod paucis intellectum, plures forſitan delectaret, eſt enim nonnullis, corruptus adeò guſtus ingenij, ut eos notus ſapor, quamuis idem ſuauiſsimus offendat, ignota omnia, licet aſpetiora permulceant, ſic (mirum dictu) difficultas rerum, ſæpè etiam fragilibus humeris grata eſt. Idem me hodie reſpectus inducit, ut his literis, pauca quidẽ, ſed quò ueriora, eò malis odioſiora concludam, bonis uerò niſi fallor amabilia, Epiſtolas ſcilicet aliquot, diuerſis ex cauſis uarijsq́ temporibus, ad amicos ſcriptas, quas unum in locum ideò cõieci, ne ut erant ſparſæ, totum epiſtolarum corpus aſpergerent, ac ueri hoſtibus odioſum facerẽt. Et ut qui has legere uoluerit, ſciat ubi eas quærat, qui noluerit intelligat, quid decliuet, ſiquis autem eradendas abijciendasq́ cenſuerit, poſſit facilius partem unam, ſine totius operis deformitate conuellere. qua in re & lectori conſultum uolui & mihi. Et ſicut in paſtorio, de quo loquebar opuſculo, ſic in iſto, illic obſcuritate quadam, hic ſcriptorum latebris, ac ſilentio tutus ſum, nec ſolus ego, ſed hi quoque quibus hæc ſcripſeram, quorum nomina ſciens uolensq́ ſubticui, ne his forſan in lucem erumpentibus, aut noxæ ſi ſupererant, aut odio ſi obierint illis ſint, quaſi hæc eis potiſsimè inſcripſerim, quos ſcirem libentius audituros. Equidem liber ille, ad quorundam manus maximorum hominum, me præſente peruenit, dumq́ eam partẽ legerent, qua maximè tangebãtur, quid ibi ſenſiſſem percontatos memini, meq́ de induſtria tranſtuliſſe ſermonem. Hic uerò quia nullum huiuſcemodi uelum erat, prouidebo, ſi potero, ne uiuo me, cuiuſquã talium in manus ueniat, ſi fefellerit, ego tamen ueri ſtudio, quæſitum odium, non uerebor, & mentis partam inuidiam, inter titulos numerabo ſi n uſque dum abiero, bona fide latuerit, poſtmodum ut libet ſæuiant, iraſcantur, tonent, fulminent, quid ad me? certè ſi ut Satyrico placet, uiuenti de mortuis loqui tutum eſt, multò eſt tutius, mortuo de uiuis. illic enim poteſt ſupereſſe, qui uindicet, hic in quem uindicet, utiq; iam non eſt. Sit licet odioſa ueritas, ſit peſtifera, ſit funeſta, ipſe iam in portu nauigat, ut ait Comicus, & in tuto eſt, iã terribilia cuncta tranſgreſſus, omnes mortalium minas ſpernit, ſi quid nunc igitur in me parant, iam hinc pro reſpõſo habeant illud Planti Oratoris elegans, dictum aduerſus Aſinium Pollionem. Cum mortuis non niſi laruas luctari. ſin in hunc, ſeu alios libellos meos accinguntur, ubi illos huic calamo, uel mea indignatio, uel eorum obiecit indignitas, non mecum ſibi fore nouerint, ſed cum ueritate certamen, Deo iudice, mundo teſte.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM ſine titulo, Liber.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S.

Seculi fallaciam, portum ſalutis oſtendit.

QVid agis bone uir? quid agis pater optime? quid agis oro te? quid cogitas? quem rebus exitum, quem præſenti naufragio finem ſperas? portum'ne tenebimus, an in medijs tempeſtatibus obruemur? equorei ſæuis cymba tantis impar eſt fluctibus, nimius carbaſa uentus impleuit, & carina grauiſsimo falce deprimit̃, remos agũt inexperti, claui aũt rector, ut uides, artis nauticæ præcepta deſpiciens, terram amat, quod ingens nauigantibus ſolet eſſe periculũ, idẽ & ſereno nimiũ fidit, demẽs, & ſtellas uagas intuẽs, ſtabilem arcton, fidã puppibus ducẽ ſpernit. Hæc inter, uino madidus, æuo grauis, ac ſoporifero rore pfuſus, iam nutitat, iam dormitat, iam ſomno præceps, atq; (utinã ſolus) ruit. iam pallorẽ cadẽtis aſpeximus, iam naufragiũ miſerũ murmur audiuimus, iã fatiſcens aluus crepuit, ſparſa iã pelago fluitãt armamenta. ô utinã ſi Pater excelſus, amiſſo fluitantem errare

magistro sentiens,ipse etiam ratem suam,nocturnis in undis regat,nec emergi sinat,quàm tanto pretio redemit ab hostibus. Alioquin ualdè metuendum est,ne urgente æstu, inter piratas & scopulos pereamus. huc nos gubernatoris nostri perduxit inscitia, mitius loquor,immò uerò cæcitas,& hocipsum excusabile,loquẽdum est igitur propriè,& uera rebus reddẽda uocabula,fecit hoc furor & rabies & turpis inertia, & procellosi littoris serui dus appetitus,& rationis imperium fortunæ traditum,& horrarū fœde cupidinis pondus infamiæ susceptum. heu quantò felicius,patrio terram sulcasset aratro,quam scalmum piscatorium ascendisset,quid dicam,scio equidem,quod uniuersi offensæ,particularis uindicta non sufficit.sed quid amplius fiat.Ille igitur uadit pro meritis accepturus,& canib.esca maritimis,ille digitis omnium ostensus,omnium salibus aspersus, omnium ludibrium iocusque mensarum. postremo omnibus hoc mare sulcantibus in æternum fabula.De nobis autem quid putas. certè si ad clauum similis nauclerus accesserit,salus nos ipsa,si uelit salua re uix poterit,una nobis in tantis terroribus spes salutis tale nusquam esse portentū. tu uerò circunspici,si qua est ad enatandum tabula,quàm complexi,in siccum euadamus.si consilium meum poscis,in rure tuo,si liceat optime manebimus, ibi silentium optatum,& portus mihi quietissimus uidetur,hic animum intende, & Vale.

Fran. Petrarcha Principi Romano, S.

Maiestatem læsam dolet.

QVid hinc humanitatis aut clementiæ,seu quid omnino iustitiæ sperare posis, excellentiæ tuæ nuncius,expertus testabitur,nouum genus sæuitiæ,puerum incomitatum,incautum,innocentem,hostiliter aggredi,uirgulam,quam si quid iani esset.& uereri & timere debuerat, capsulam quoq;, gratissimis ac suauissimis literis refertam,in caput immeritum,donec utrunque frangeretur allidere,ipsas quoque literas, quæ marmoreos animos mollire potuissent,disceptas effundere. en hospitalitas,en charitas,ad Durentiam captus,tortus,flagellatus,& ciuitatis ingressu prohibitus,nuncius tuus,minas cum uerberibus ac uulneribus referens,ad pedes tuos,uertice cruentato redijt. ò uere Durentia, ut uulgus appellat,duritiesgentium,siue ut quidam scriptores uocant, Ruentia, à ruendo dicta,præceps fluuius,damnosusq;,cuius accolæ nihil undis & alueo mitiores,& ipsi tanto impetu in quodlibet scelus ruunt. ò impudẽter elati, ò irruentes & indeuoti amnes. ò non tua sorbens,& tumidè in Dominum surgens.Sorga. ò Rhodanus rodens omnia,sic Tyberim recognoscitis. sic Romanam dominam honoratis? ò Auinio, cuius uinea (si quid coniectoribus fidei est) botros amarissimos, & cruentam profert uindemiam, sic dominam Romam colis,sic tui,sic illius,sic propriè seruitutis,sic summi imperij memor es. uæ tibi infœlix,si illa cœperit expergisci, immò uerò,si caput extulerit, & dormienti sibi illatas iniurias,ac damna prospexerit,experrecta enim iam nunc est,crede mihi, non dormit, sed silet,& somnia præteriti temporis,sub silentio repetit, & quid surgẽs actura sit cogitat. expectata paululum,& uidebis magnalia in orbe terrarum,fieriq; mirabere, quæ antè factum impossibilia iudicasses. an quid scis,an ubi sis, an cui subsis ignores, an prouinciæ nomen nescis,unde discendat? quis'nam furor hic? quæ'nam ista dementia? sic modico se reno,tempestatem omnium surrepsit obliuio? siccine prouinciarum dominam uenerariss? sopita erat,tu mortua credidisti,ac uelut morte dominæ libertati reddita,ad huc seruam tè putasti. Nisi libertatem ipsam flagitijs approbares,esse aliquid posse,aliquid uideri cupis, nos aliquandiù te uoti compotem,deliberando fecimus,tempus est,ut nobis admonentibus resipiscas. multorum nempè potentia,non in proprijs uiribus, sed in aliena debilitate fundata est . Verùm hæc aduersario conualescente, corruat oportet , tunc ergo quid fueris intelliges, cum quid adhuc sit Roma cognoueris, cuius modò nuncijs sic insultas,putans non esse qui uindicet, falleris,ineptis,insanis,est qui uindicet in cœlo Deus, est qui uindicet in terris amicus Dei, quem tu nescis, sunt uires quas ne suspicari quidẽ potes,ha misera,sed experière ilicò ut spero,tuæ,nobis uim nostrã,iniuriæ reddidere,

cum

incussurũ iustissimæ indignationis aculeos, spero, excussurumq; grauedinẽ torporis, quo nunc priscus generosæ indolis uigor tepet, cui ui uel sponte totus olim orbis cessit, nũc pudor, ultimi hominũ insultant, non inutile opus Reip. si successerit ut opto, breuis scintilla, magnum mouit incendium, uerbum unum, multarum ac magnarum rerum fuit indicium, sed iam res ipsa tractanda est, nec tàm magis exaggeranda sermonibus, quàm indignatione legentium. Nuper equidem inter quosdam, ex his qui sibi uidentur sapientes, alijs fortè non ita, dubitatum, & in quæstionis formam propositum fuit. Expediret ne terrarum orbi, urbem Romam, & Italiam esse unanimes atq; pacificas: & quamuis illa rerum dubitatio, satis puerilis & inepta sit, tamen disputandi studio, utrũq; poterat excusari, nisi multis argumentis ultrò citroq; iactatis, is qui omniũ sapientissimus habebatur, cũ plausu & fauore omnium, Nullatenus expedire, uenenata diffinitione firmasset. quod tu, quæso, Vir eloquentissimè, cum primũ ut soles, in publico perorabis, populo Romano meis uerbis indica, ut intelligat, quæ sunt horum procerum, de nostra salute, per quas & si nihil nocent, animos tamen suos, uentosa loquacitate detegunt, dum quod de nobis cupiunt, tàm uehementer cupiunt, ut dissimulare non possint, & uotum iniquissimum, ac hostile propositum suum, in rationis locum transferre contendunt, cæcitate turpissima. sed ipsi quidem, in erroribus suis morientur. nos in manibus Dei sumus, fortunam non quam ipsi uolunt, sed quam ille nobis præparauerit habituri. Non tamen his deliramentis interfui, contristassem fortasse aliquos, neque enim aut honestum, aut mihi possibile, in tàm impia loquacitate, silentium fuisset, cæterùm ut res ad me perlata est, indignatus grauiter, & tunc inter nostros contrarium diffiniui, & nunc, & apud te libertatis nostræ Principem, quantulumcunq; auctoritate diffinio. teq; ante alios & Romanum populum atq; uniuersam Italiam, ut quod ego uerbis assero, rebus approbetis, per omnes cœlicolas supplex oro, & ut in statu prospero diù uiuas, & Remp. fortiter liberatam, fœliciter regas opto.

Fran. Petrarcha Populo Romano, S.

Libertatem & eiusdem assertorem, ut tueatur, & innoxium defendat, hortatur.

Apud te quidẽ Inuictissime domitorq; terrarũ Popule meus, apud te clã, paucis, res magna tractanda est, aduertite animos, quæso, obtestorq; uos Viri clarissimi, uestra res agit. magna, inquã, nec solũ magna sed maxima, & cui in terris nulla par esse potest, neue forsitan sciẽdi auidos, expectatione cõficiam, aut rẽ suapte natura pmaximam, nitar uerbis augere, pfationibus omissis, ad ipsam rẽ uenio. Tribunus olim uester, nũc captiuus alienus, ò triste spectaculũ, ceu fur nocturnus. aut patriæ pditor, ex uinculis causam dicit, & q̃ nulli unquam sacrilego prepta est, apud iudices orbis terrarum, & iustitiæ magistros, iustæ sibi defensionis facultas eripitur. est ille fortè nõ indignus hæc ppeti, q suo ingenio susq;, ut ita dixerim, manibus plantatam, & iam radicatam florentemq; Remp. in ipso gloriosissimi successus flore destituit: at minimè digna est Roma, cuius olim ciues, lege inuiolabiles, & supplicio exempti, nũc nõ modò sine sceleris infamia, sed multa quoq; cũ laude uirtutis, passim suo quorũlibet arbitrio uiolent: ne enim causam ignoretis Viri illustres, qui olim caput & rector, nũc ciuis dicã, an exul uester opprimitur, rẽ nescio an uobis incognitã, sed certè mirabilẽ & indignam audietis. nõ ille quidem neglectæ, sed defensæ libertatis auguitur. nec deserti, sed occupati Capitolij reus est. illud sibi summũ, & crucibus expiandum scelus, obijcitur, quod affirmare præsumpserit, Romanũ imperiũ, nũc etiam Romæ, & penes P. R. esse. ò impia sæcula, ò truculentam inuidiam, ò maliuolentiam inauditam. tu uerò nũc infallibilis & incorrupte rerũ arbiter CHRISTE, qd agis: ubi sunt oculi tui, quibus humanarũ miseriarum nebulas serenare solitus es: cur illos aduertis: Cur nõ ancipiti fulmine, causam dirimis sceleratã: & si nõ meremur, aspice in nos, & miserere nostri. respice inimicos nostros, nec minus tuos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt nos, nec minus te. discerne quæsumus, inter partes, omni ex parte dissimiles, denique de uultu tuo iudicium nostrum prodeat, oculi tui uideant æquitatem. Certè si iugo Romano, q omnium iustissimũ atq; suauissimũ fuit, aliqua gens, immò uerò gens omnis, ut cernimus, Voluit colla subducere, nihil est quod indignemur, aut miremur. est enim animis

mortalium, libertatis insitus appetitus, sæpè etiam inconsultus ac præceps, & sæpè dū parere melioribus pudor uetat, qui benè subessent malè præsident, sic omnia miscentur, atq; turbantur, unde nonnunquam, in loco digni imperij, seruitiū indignū, & in loco iusti seruitij, iniustum imperium uidemus. quod nisi ita esset, meliori loco essent res humanæ, & adhuc incolumi capite, mundus integrior, id si mihi non creditur, experientiæ credatur. quando unquam tanta pax, tanta tranquillitas, tanta iustitia, tantus uirtutis honor, tanta bonis præmia, tanta malis supplicia, tàm benè cōsultum rebus, quàm postquàm unum caput orbis habuit, caputque ipsum Roma fuit? quo potissimum tempore, amator pacis ac iustitiæ nasci Deus ex uirgine, terrasque uisitare dignatus est. singula quidem singulis corporibus data sunt capita, & orbis uniuersus, cui à Poëta magni corporis nomen ascribitur, uno temporali capite, debet esse contentus, monstruosum est enim omne animal biceps, quantò magis horrendum & immane prodigiū est, animal mille capitum diuersorum, seseque mordentium inuicemque pugnantium? quod si capita plura sint, unum tamen, quod cuncta compescat, atque omnibus præsit, esse debere non ambigitur, ut totius corporis pax inconcussa permaneat. certè quod experimentis innumeris, & doctissimorū hominum auctoritate deprehensum est, & in coelo & in terra, optima semper fuit unitas principatus. id sanè supremū caput, uelle se Deus omnipotens, nō aliud esse q̄ Romam, multiplicibus declarauit indicijs, quàm belli pacisq; gloria, quàq; mirabilem sine exemplo uirtutis, tanta præeminentia dignam fecit, quæ quamuis ita sint, adhuc tamē si humani more animi, malo suo quotidie gaudentis, aliqua gens, ut dixi, damnosam & ambiguam libertatem, quàm tutum & salutare publicæ matris imperium mallet amplecti, posset insolentiæ, uel inscitiæ uenia deberi, illud uerò, quis inoffensis auribus accipiat, inter homines doctos quæri. An Romanum imperium Romæ sit? ergo apud Parthos Persasq; & Medos, Parthorum Persarumq; & Medorum regna consistent, Romanum imperium uagum erit? qs hanc indignitatem stomachus ferat? quis non potius euomat penitusq; reijciat, si imperium Romanum Romæ non est, ubi quæso est? nempè si alibi est, iam Romanorum imperium non est, sed eorum, penes quos illud uolubilis fortuna deposuit. & si enim sæpè Romani Imperatores, pro necessitate Reip. in orientis, aut occidentis extremo, sæpè sub Borea uel Austro cum exercitib. agerent, Romanū tamen interim imperium Romæ erat, & de Romanis imperatoribus, quo uel præmio uel supplicio digni essent, Roma censebat. De Capitolio petebatur quis honorandus, quis plectendus, quis Vrbem priuatus, quis ouans, qs triumphans introiret, inquinent post Iul. Cæsaris seu tyrannidem, seu dicere malumus Monarchiam, Romani principes, quanquam iam Deorum concilio ascripti, adhuc tamen à S. P. Q. R. gerendarum rerum licentiam postulasse compertum est, & data uel denegata licentia, egisse quæ destinauerant, uel cessasse. Imperatores igitur uagi esse possunt, stabile fixumque semper imperium est, nec de temporali statu, sed de perpetuitate imperij dixisse credendus est Maro, ubi ait:

Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.

neque enim hæc dicens, centum aut mille annorum, sed immortalem illis duobus, gloriam spondebat. neue quisquam uerba hæc blanditias uocet, quæ profectò, nec lingua mea, nec uestris auribus dignæ sunt, digressione opus est. scio ego, de hac re Virgilium quodam loco ab Augustino reprehensum, non iniustè, sed ibidem mox iustissimè excusatum, cum Poëta loquentem de uobis Iouem faceret: sic ait:

Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia Romanosq; suo de nomine dicet.

et origini perpetuitatem adijciens, inquit:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono
Imperium sine fine dedi:

hoc non immeritò quidē notat Augustinus. quomodo enim imperium sine fine dabit, q nihil unquā dedit, aut dare potuit, nisi q homo sceleratus & mortalis potest, falsa diuinitatis opinione,

opinione, non ornatus sed oneratus, & oppressus? prætereo autem hæc, quisquis imperium Romanum dedit, (quod non dedisse certum est, nisi omnipotentem Deum, cuius in cœlo & in terra imperium unum est, unde imperia cuncta descendunt) ubi tamen hoc imperium sit quærit Augustinus: in terra an in cœlo? Et utiq;, inquit, in terra est, & si esset in cœlo, cœlū & terra transient, transient quæ ipse fecit Deus quantò citius, quæ cōdidit Romulus? Hæc Augustinus in Virgiliū. & certè perspicuum est, regna omnia, & quicquid usquam clarum aut magnificum oculis nostris apparet, & si ante non ruerint, tunc saltem ruitura esse, dū cœlū & terra mouebunt. illo concutiente qui creauit, quiq; nouū cœlū nouamq; terram faciet, nō mentiturus, ut Iuppiter, cū ipse sit ueritas. eius est illud regnū, principio carēs, & fine cariturū, de quo scriptū est: Et regni eius non erit finis, q licet fortè Virgilius ignoraret, cui Deus ingenium excellens eloquiumq; pstiterat, uerū hæc à sapientibus abscondita, & paruulis reuelāda negauerat, illud certè nō ignorabat, peritura esse omnia regna, q̄ initiū habuissent. Ingenti igitur cautela usus est, siquidem ubi immortalitatem Romano pollicebatur imperio, non ipse loquebatur ex persona propria, sed Iouē loquentem inducebat, ut mendacis Dei, mendax oraculum esset & falsa promissio. Ipse autem ad gratiam P.R. alieno mendacio utebatur, at alibi, quando ex psona sua loq uoluit, ueritatem ipsam idem Poëta non tacuit: *At enim res Romana perituraq; regna.*

Quis non clarè uideat, inter imperium sine fine, perituraq; regna, quid intersit? sed hic Virgilius, ibi Iuppiter loquebatur, hic homo ingeniosus, ibi falsus deus, alijs quidē uerbis, sed hac planè sententia Virgiliū accusat & excusat Augustinus, secundū quam intelligo quæ dixi, & q̄ dicā. Certè Romanus erat, ille q scripsit. Omnia orta occidūt, & aucta senescūt. senescent ergo hæc omnia, si durent, & si cuiusq; rei finis est senectus sua, utiq; omnia senescent, nisi iam fortè senuerint, quādo & q̄ stant, cuncta occident, & occasum si nō præuenerit, saltē comitabit senectus. ita nulla est exceptio, seu durent seu nō durent, orta omnia, aut serius aut ocyus tandē occident, & senescent. Voluet motu cōtinuo, rotam suam instabilis fortuna, & de gente in gentē uolubilia regna uersabit. faciet illa cum uolet reges ex seruis, seruos ex regibus, & in urbem Romam, & in orbē Romanū, suam ineluctabilem potentiam exercebit. quā pcipuè in uos Viri optimi, multis fortè miserantibus, nullo penitus succurrente, diù miserabilibus modis exercuit & exercet. scio doleoq;, & plus quā credi possit indignor, quid amplius faciam non habeo. nec me angit, quod fortuna iure suo utitur, ut in reliquis, sic in uobis, atq; ut se rerum humanarū planè dominā probet, ipsum rerū caput attingere nō uereī. scio uiolentiam, instabiles mores noui, quarundam uerò indomitarum gentium inanem iactantiam ægrefero, quarum nunc Romano trita iugo colla lasciuiunt, ita pudor & fœlix fabula, iam (ut cætera multa & grauia sileam) in quæstionem uenit. an Romanum imperium Romæ sit? enimuerò ubi nunc horrida sylua est, poterunt regia tecta consurgere, atque ubi nunc atria sunt, auro rutilante fulgentia, poterunt cupidi greges pasci, & penetralibus regum, uagus pastor insistere, non detracto fortunæ imperium, potest illa funditus, ut urbes alias sic reginam Vrbium pari nisu, ruina maiore prosternere, quod heu magna ex parte iam fecit. illud profectò nunquam potuit efficere, ut Romanum imperium, alibi sit, q̄ Romæ, simul enim ut alibi esse cœperit, desinet esse Romanum. Hæc se mirabilis Ciuis uester affirmasse & affirmare non negat, & hoc est illud graue crimen, unde in discrimen capitis adducitur, addit autem, se id multorum consilio sapientum dixisse, nec puto mentitur, & defensionis copiam aduocatumquè sibi dari flagitat. negatur, & nisi diuina misericordia uesterquè fauor occurrerit, actum est, innocens indefensusquè damnabitur. hominum pars magna compatitur, nemo ferè est, qui non misereatur, præter eos, quibus proprium erat misereri, & parcere erroribus. non inuidere uirtutibus. Iurisconsulti insignes hic etiam non desunt, qui iure ciuili asserant, hanc ipsam sententiā probari clarissima ratione, nec desunt qui ex historijs, se multa & ualida probaturos dicant, ad eiusdem sententiæ firmitatem, modò liberam uocem liceat emittere. nunc tamen nemo est, qui mutire audeat, præterquàm in angulis, in tenebris, in timore. Egoipse, qui uobis hæc scribo, & fortè pro ueritate non recusem mori, si mea mors

collatura aliquid Reip. uideatur, nunc taceo, neque his ipsis ad uos scriptis meum nomen adijcio, stylum ipsum sufficere arbitratus, hoc adiecto, ciuem Romanum esse, qui loquitur, q si tuto in loco, apud æquum iudicem, & non ad tribunal hostium res agatur, spero ueritate animum illustrante, et linguam seu calamum dirigente Deo, posse aliquid dicere, quo luce clarius appareat, Imperiū Romanū, quamquam fortunæ iniuria attritum, oppressum que diù, & quamquam uariè ab Hispanis, Aphris, Græcis, Gallis, Theutonis occupatū, adhuc tamē quantulumcūq; est, Romæ esse, non alibi, ibidemq; mansurum, & si nihil prorsus ex tanta urbe, præter nudum saxum Capitolij superesset, quinetiam tunc, quando non dū externis manibus agebamur, tantumq; Romani Cæsares imperitabant, non penes eos, sed penes Capitolij arcem ac Populum Romanum, omne ius imperij fuisse, si uerum est, quod malæ fidei possessor, ullo tempore non præscribat. In hoc aūt rerum statu, dum dies trahitur, q fortè desuper datū est, ut q modò nec sperare quidē auderetis, tanta res in lucē ueniat, unum quod ad uestram & Romani nominis dignitatem spectare uisum est, dissimulare non potui, cogente me ad calamum fide illa, qua nos urbemq; uestram, inter omnes singulari quodam amore ac ueneratione complector. Claritatē igitur uestram hortor, atq; obsecro, ne ciuem uestrum in extremis positum deseratis, sed uestrum esse monstretis, solennibus eum nuncijs reposcentes, etsi enim uobis imperij titulū nitanē eripere, nondū tamē eò uesaniæ sunt euecti, ut negare audeāt, uos in uestros ciues ius habere. certè si qd homo iste peccauit, Romæ peccauit, nec dubitari potest, de cōmissis Romæ peccatis, uestrum esse iuditium, nisi uobis fundatoribus legum atq; cultoribus, & qui iura gentibus tradidistis, eripitur ius commune. ubi enim iustius delicta castiges, quàm ubi cōmissa sunt? ubi scilicet & locus ipse memoriam criminis renouans, sceleratis pars nō parua supplicij, & scelerū spectatores, penè spectaculū aut soletur aut terreat. q si fortè Trib. uester, quoniā multi, quin potius boni omnes ita sentiunt, nō supplicio, sed pmio dignus est, ubinam melius, q meretur accipiet, quàm ubi fecit propter quod talia meretur? nusquam dignius præmium uiri fortis exoluitur, quàm ubi fortiter gessit, ut qui actum uiderint, ad imitandum præmio accendanē. Fidenter itaq; reposcite Ciuem uestrum, nihil nouum, nihil iniustum poscitis, potiusq; delinquitis si taceris. quod si communis iure patriæ, ubi nūc captus est puniendus asseritur, quantò uerius communis patria Roma est, ubi ille natus educatus que est, ubi qcqd id est, unde accusatur admisit, q contrà nihil hic uel laude uel uituperio dignum fecit, si uerò contrà morem maiorum, cum fortuna ceciderūt animi, adeoq; degeneratū est, ut iustitiam poscere temeritas uideatur, his quorum patribus, nihil olim difficile uisum est, at saltē q ab omni, q̄ legibus uiuat barbarie posci potest, poscite, ut ciui uestro audientia publica, & defensionis legitimæ nō negetur copia. neue q in luce fecit omnia, immò q quantū p hominē fieri poterat, lucē mundo reddidit, in tenebris condemnetur. ostendite uos deniq; causam ac fortunam non negligere Ciuis uestri, resistite iniuriæ, prohibete nephas, protegite innocentem, reum uel nocentem iudicate, aut saltem, ne pro cuiusquam libidine iudicetur occurrite. ferte q̄ potestis, & q̄ debetis opem Trib. uel si id nomen euanuit, Ciui uestro, multa de Rep. benemerito, atq; illud in primis, q quæstionem magnam atq; utilem mundo, multis sopitam ac sepultam sæculis, suscitauit, quæ una ad reformationē status publici, atq; ad aurei sæculi initiū, uia est. Succurrite illi uiro, neq; cōtēpseritis salutē eius, qui pro uestra salute, sese mille pículis, ac sempiternæ obiecit inuidiæ, illius ppositū atq; animū cogitate, & memineritis, quo in statu res uestræ fuerant, & q̄ repentè unius uiri cōsilio atq; opere, quantā in spem, non Roma tantū, sed Italia omnis erecta est, quantū subitò nomē Italicū, q̄ renouata ac detersa Romana gloria, quantus hostium metus ac dolor, quantum gaudium amicorum, quanta populorum expectatio, quàm immutatus rerū tenor, quàm facies orbis alia, quàm diuersus habitus animorum, quàm nihil sibi simile, ex omnib. q̄ sub cœlo sunt, tā mira & tàm repētina mutatio rerū fuit. Septē enim mensiū nō amplius spatio, frena Reip. tenuit, ut uix ab origine mundi maius aliquid attemptatum rear, & si successisset ut cœperat, diuinum potiùs quàm humanum opus esse uideretur. et profectò, quicquid ab homine benè agitur, diuinum opus est. Huic ergo, quem uestræ gloriæ

gloriæ,nō ambitioni propriæ desudasse notum est,fauor haud dubius debetur, de euentu fortuna culpanda est,si quis aūt torpor feruenti principio interuenit,humanæ uarietati atq; imbecillitati ueniam date,& dū licet uindicate. Ciuem uestrū ab iniuria,q Græcos à Macedonū,Siculos à Carthaginēsiū,Campanos à Samnitiū,Tuscos à Gallorū iniurijs, nō sine graui uestro periculo uindicastis. Extenuatæ sunt fateor opes uestræ,at nunquam plus animorum patribus uestris fuit,quā dum Romana paupertas,diues uirtutum viguit. imminuta uestra potentia est non ignoro,sed mihi credite, si qua pristini sanguinis gutta superest, nō parua uobis est maiestas,neq; mediocris auctoritas. Audete aliquid,adiuro uos memoriam rerum Romanarum,per maiorum cineres,ac gloriam, per nomen imperij, per misericordiam IESV CHRISTI qui diligi proximū,& succurri iubet afflictis. Audete, oro, aliquid,præsertim cuius & honesta petitio,& inhonestum ac turpe silentium est,& si non propter illius salutem,at propter uestrum decus. audete aliquid,si uultis esse aliquid,nil minus Romanū est,q̄ timor. Prædico aūt uobis,quoniā si timetis,si uosipsos cōtēnitis, multi uos quoq; cōtēnent, metuet nullus,sin sperni nolle cœperitis,lōgè lateq; metuemini, q̄ cū sæpè olim,tū nuper apparuit,illo Remp. gubernante,de quo loquor. Aperite tantū unanimiter ora uestra,sentiat mundus,unam esse uocem P. R. nemo usquā illam irridebit,aut spernet,nemo nō uenerabitur aut timebit. reposcite modò captiuū hūc,uel iustitiā poscite, alterū nō negabitur. & q parua quondam legatione,regem Aegyptiū,sub obsidione Syriaca liberastis,nunc ciuem uestrum,ab indignis carceribus liberate,& ualete.

Fran. Petrarcha amico, S.

Quod in Gallijs moram trahere cogatur, dolet.

GEminus mihi Parnassus,alter in Italia est,alter in Gallijs, qualis qualis exulantium latè Pieridum duplex domus,In Ausonio Helicone fœlicior fui:

dum fata Deusq; sinebant,

ut apud Maronē illa miserabilis amans ait, si tamen amans miserabilis, & nō pudicissima ac constantissima mulier fuit Dido, nunc me Gallicus orbis habet, & occidentalis Babylon,qua nihil informius sol uidet,& ferox Rhodanus æstuāti Cocyto, uel tartareo simillimus Acheronti,ubi piscatorum inops quondam regnat hæreditas,mirum in modū oblita principij,stupor est memorare illos,hos cernere auro onustos et purpura,superbos principum ac gentium spolijs uidere pro inuersis ratibus,luxuriosa palatia, & mœnibus clausos montes,pro retibus paruis,quibus olim in æstu Galilæo,uictus uix exiguus quærebatur,quibus in stagno Genezareth tota nocte laborantes,nihil cœperant,mane autem facto,capta est in nomine IESV ingens piscium multitudo, audire nunc mendaces linguas,spectare membranas uerò uacuas,& pendenti plumbulo, uersas in retia, quibus in nomine eodem,sed in operibus Belial,credula Christianorum turba concluditur, ut mox squamis exuta,curarum flammis,& desolatorijs carbonibus exuatur,auari uentris expletura uoraginem. Cernere pro sancta solitudine, frequentiam sceleratam,& circunfusas acies satellitum pessimorum,pro sobrijs uoluptuosa conuiuia, pro peregrinationibus pijs ocium inhumanum,& obscœnum,pro nudis pedibus Apostolorum niueos, furum uolitare cornipedes auro instratos,auro tectos,aurū mandentes, auro deniq; propediem, nisi dominus seruilem luxum coërceat calciandos. quid multa? Persarum aut Pathorū reges dicas,quos adorari oporteat, quos salutari, sine munere nephas sit. ô hirsuti ieiuniqúe senes,quibus laborastis, quibus agrum Dominicum seuistis, quibus sata rigantes, sacrum sanguinem effudistis,mitto autem hæc. His igitur nunc in locis,misereare fortè inquissimam amici,aliud fortè,sed hoc certè supplicii non merentis,his ego nūc in locis, ubi puer fueram,iam senior sum,fato me,liberum (ut putabam) ad puerilia rursum fastidia retrahente,hic ita confectus & affectus sum,ut iam sensim morbo animi, in corpus translato, totus æger,nil præter meros dolores ac rancores loqui possim. Itaque multa, quæ in animo errant,dierre habui,uterque mihi nunc stomachus dolet, nil ex me hodie placidum speres. non potest ex amaro fonte dulcis riuus erumpere. natura fert,ut exulcerati pectoris in festa suspiria,& offensi animi uerba sint acria.

Fran. Petrarcha amico, S.

Malignitatem temporum suorum deflet.

SI per occupationes licuisset, nunquam aliàs tàm iusta scribendi simul & indignandi, ne dicam flendi, materia data esset, quid uis dicam? Piget incœpisse, sed & desinere itidem pudet, itaq; quamuis aduerso sydere, postq̃ tamẽ (ut aiunt) boues sub iugũ misi, hæc mihi breuis papyrus exaranda est: *Omne in præcipiti uitium stetit.* inquit Satyricus, O simplex, ætatem nostram certè non uideras, nunc in præcipiti uitia substiterunt, ut iam sine publica ruina transiri ulterius non posit, intempestiuè igitur alienam querelam, in tuum seculũ transtulisti. quicquid historicorum labor, quicqd tragœdiarum gemitus, in nostram ptulit notitiam, minus fuit, q̃ quod oculis uidemus. quod apud illos cothurno dignũ scelus erat, apud nos iã ueniale peccatũ est. iratus est mũdo Deus, nec immeritò, patientiã potius tantã miro. Tẽporibus illis iocabatur fortuna, nũc sæuit, redde Neronẽ precor, redde Domitianũ, aptior qdem psecutio, sed leuior erit & breuior. Liceat pretio modici sanguinis mercari cœlũ, & ad gloriã martyrio peruenire, latenti tabe consumimur, non uita præripitur, sed uirtus, nec benè uiuere sinimur. nec honestè mori. Sentio, rediit ab inferis Iulianus, eoq; funestior, quod nouũ nomen assumpsit, animum seruat antiquum, & hostile propositum amicitiæ uelo tegit, signa nostra sequentes prodimur, nostriq; ducis auspicijs imus in perniciem, & nisi se CHRISTVS iterũ uindicet, actũ est. heu, nimium dilecte mihi, qd putas, quid æstimas, quid censes, quid mihi nunc animi suspicaris? mirũ nisi contra naturam meã croceus sum, siquidẽ totus effuso felle sum cholera, nõ aũt metus, nõ reuerentia, nõ amor, non ueritati indicta supplicia, præmia mendacio impediũt apertè loqui quæ sentio, sed occupatio sed ira, sed dolor animi, sed luctus, hostes ingenij. & ô utinam stylus par materiæ rebusq; meis explicitis, ociosæ uitæ spatium detur, profectò impetus ardorq; nõ deerunt. non fabulas agam, & si fabulis sint hæc similiora quàm uero, dicam monstra quæ uidi, quæ quæ audiuisti, quibus infectos oculos atque aures habeo. Non simplex insania, nõ unus furens Hercules, nõ una Thyestis cœna, non unus monstruosus, fœdusq; cõcubitus quẽ cõcubitus, nõ una discordia inter auaros fratres, nõ unus innocẽtis osor ac mactator coniugis matrisq;, nõ una profugæ parẽtis impietas ac libido, deniq; nõ unũ Ilion euersum, non unus iniqui patris imperio discerptus Hippolytus, sed totus orbis euersus ac lacer, quæ ab alijs undique studio conquiruntur, hic passim in triuijs occursant. putas'ne Tragico carmini deesse subiectum? cæteri singulorum fortunas ac singula scelera cecinère, mihi inaudita portenta, quorum nullus est numerus, mihi totius humani generis cantanda, seu potius deflenda calamitas, seruitus, ruina, ludificatio et mors: uerissima quoque texetur historia, sed flebilis & horrenda, non lintei libri ab annalibus dissentient, nulla inter Polybium & Claudium, & Lucinium, & Valerium Antiaten, nulla inter Salustium & Liuium, nulla inter Herodotum & Thucydidem lis erit, uero omnia consonant, inquit, Aristoteles. Ego scribam, ueritas dictabit, humanum genus omne testabitur, iudex esto posteritas, nisi fortè tuis malis oppressa, nostris intendere non potes. tibi interim amice, si te noui, ex his paucis, omnia non modò quæ scribo, sed quæ meditor clara sunt, nec Tragœdia tibi alia, nec historia opus est. Vale & te fœlicem scito, quod hinc abes.

Fran. Petrarcha amico, S.

Calamitatem temporum deplorat, Deumq; pro uindicta orat.

DVm sanctissimum grauissimumq; sermonem repeto, quem mecum antè religiosi illius, ac ueteris templi fores, nudiustertius habuisti, concalesco acriter, & ita sum, ut oraculũ aditis penetralib. emissum putẽ, & Deũ mihi uidear audisse non hominem, adeò mihi diuinè p̃sentẽ statũ, immò casum ac ruinam Reip. deplorare, adeoq; profundè digitos eloquij tu in uulnera nostra dimittere uisus eras, ut quotiẽs uerborum tuorũ sonus, ad memoriam aurium mearum redit, totiens dolor ad animũ, mœror ad oculos reuertatur, & cor meum, quod dũ loquebaris ardebat. nunc dum meminit, dum cogitat, dũ puidet resoluat in lachrymas, non quidem fœmineas, sed uiriles, sed masculas, & si detur pium aliqd ausuras, proque uirili portione, usque ad iustitiæ patrocinium erupturas. cum sæpè igitur antea, tum

præcipuè

præcipuè post eum diem, solito sæpius tecũ sum, sæpè si bit desperatio, sæpè spes, sæpè aũt inter utramq; fluitante animo mecũ dico: ô si unquam, ô si in diebus meis accidat, ô si tam clan operis, & tantæ gloriæ sim particeps. dehinc crebro ad eum, quem in delitijs crucifixum habeo, uersus mœsta uoce, atq; oculis humentibus exclamo, IESV bone, & nimium mansuete, quid hoc est? exurge quare obdormis, exurge & ne repellas in finem, quare faciem tuam auertis, obliuisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ, protector noster aspice Deus, uide quid patimur & unde, quæue sub clypeo tui nominis ab hostibus tuis fiunt, uide & uindica. si minus, occurre, priusquã mortiferi uis ueneni uitalia membra corripiat, & extremis malorum obruamur molibus. quid agis in te sperantium salus? quid salutor cogitas, quid hæres, quamdiù oculos auertis, quamdiù nostris non tangere miserijs, quamdiù nullũ tantis laboribus modum pones? an mala nostra nõ uides, quę nec cœli ambitus, nec abyssi profunditas fallit, nec stillæ oceani, nec syluarũ folia, nec arenæ maris, nec stellarum numerus, nec animantium multitudo, nec herbarũ uarietas? an odio tibi sumus, quos usq; adeò amare consueueras, ut nostri amore uictus, cœli regnator Deus, in terram descenderes, atq; homo moriturus ascenderes in crucem? an fortè uides & diligis, sed retrahit impotentia succurrendi? at si non es omnipotens, quid speramus? An terret uis hostium tuorum? sed nondum puto seculi nostri superbia, lecit homines Deo pares. an potius misericordia iudicium frenat? sed uide iudex infallibilis, uide ne dum paucis parcis, perdas innumeros, & pietas sceleratis exhibita sit crudelitas bonis innoxijsquę pernities. sed quid loquor homuncio, quis ego sum, qui tecum litigem? tibi nos ac nostra committimus, de nobis tu uideris qui creasti, memor imbecillitatem nostram, diutius sub tantarum ærumnarum cumulo non posse subsistere, itaque fer opem opportunam, dum adhuc quicquam reliqui est, ne si perire permiseris, suscitare habeas, quos saluare potueris. adesto spes nostra, & quod quotidie iteramus, In adiutorium nostrum intende ac festina, & uel tot mundi mala, uel mundum ipsum finias, precamur.

Fran. Petrarcha amico, S.

De inamæno occiduæ Babylonis statu.

SI quicquid animus meus fert, de huius occiduæ Babylonis statu, cuius fato seu uerius peccato meo, inuitus totiens ciuis fio, uelim stylo committere, uereor Pater, ne et dolorem meũ lamentis exaggerem, & sanctissimas curas tuas occupationesq; pulcherrimas, intempestiuis & inutilibus querimonijs interpellem. In summa scito, non modò hunc, sed ne Ciceronianũ quidē calamũ rebus parē. quicquid de Assyria uel Aegyptia Babylone, quicqd de quatuor labyrinthis, qcquid deniq; de Auerni limine, deq; tartareis syluis, sulphureisq; paludib. legisti huic tartaro admotum, fabula est. Hic turrificus simul atq; terrificus Nemroth, hic pharetrata Semiramis, hic inexorabilis Minos, hic Rhadamãtus, hic Cerberus uniuersa consumēs, hic Tauro supposita Pasiphaē, mixtũq; genus (q; Maro ait) plesq; biformis Minotaurus inest, Veneris monimēta nephandæ, hic postremò qcqd cõfusum, quicqd atrũ, quicqd horribile usquam est, aut fingit, aspicias, ô semper un tutib tuis fœlix, nunc absentia etiam fœlicior tua. putas'ne ciuitatem hanc esse quàm uidisti? lõgè alia est, lõgeq; dissimilis. Fuit illa equidē omniũ pessima, eaq; tēpestate fœdissima, hæc uerò, non iam ciuitas, sed laruarum ac lemurum domus est, & ut breuiter dicam, scelerum atq; dedecorũ omnium sentina, atq; ille uiuentiũ infernus, tanto ante Dauidico ore notatus, q̃ fundatus aut cognitus. Ah quotiens redit ad memoriã illa tua penitus paterna uox, & salutaris admonitio, dum digressum paranti diceres: quo abis? quid moliris? quæ te tui immemorem trahit ambitio? nescis quid petis? quid relinquis? an sciens ad indignum te laborem uadis? uide, quæso, acriter quid agas, quo properes? si benè mihi notus es, pœnitebit te professionis tuæ, curiæ laqueos expertus totiens, non ignoras, in quos ubi semel incideris, absolui non poteris cum uoles. hæc & his similia te suadente, quid responderem aliud non erat, nisi me charitate uictum amicorum, notas ad miserias reuerti. dicebam hæc nec mentiebar, nec dum me charitatis illius pœnitet, sed an libertatem meã, amicorum commodis habuisse pœniteat incertus sum. certè nunc tibi malè crediti, &

serò probati consilij, cui magnas gratias habeo, cui hactenus non impunè fuit non parère, sed parebo melius, si unquam hinc emersero, quod CHRISTO dextram porrigente non despero, & in quod summis iam nisibus accingor. hæc tibi Pater, ne ante scriberem pudor inhibuit, turpe enim & indecorum uiro est, uelle quod mox nolit.

Fran. Petrarcha amico, S.

De generibus persecutionum, quas nolentes aut uolentes patimur.

PErsecutionũ duo sunt genera, hoc nolentes patimur, hoc uolentes, plura forsitan alter inuenerit, & pfectò psecutiones innumeræ, sunt quas qsqs diù uixit intelligit, omnes tamẽ ad uiolentam ac uolũtariã restringunt. patimur aũt nolẽtes exiliũ, paupertatẽ, rapinas, morbos, carcerẽ, seruitutẽ, ignominiam, uincula, supplicia, secures, gladios & mortem. uolẽtes uitiorũ iugo pmimur, & uel degeneri metu, uel turpi segnitie, uel infami patiẽtia, uel uilis lucri spe, uilissimorũ hominũ imperio paremus. exempla posui, è quibus quid uelim uides, & similia colligis, illud equidem primum multis, hoc mihi nouissimum grauius uidetur, ubi scilicet crimẽ in causa est, & est sine commiseratione calamitas. hoc persecutionis fasce, serua nostris temporibus suspirat Italia, tũ demũ finem habitura miseriæ, cũ unũ uelle cœperit. difficilis planè cõditio, sed nequaq̃ impossibilis. unũ dico, nõ studijs, sed studiorũ termino tædioq; seruitij indigni. pròh superi, dominari solebamus optimis, heu quo decidimus, nunc seruimus pessimis. dura sors, intolleranda mutatio. sed ò semp stulta, nũc etiã demẽs & uæsana barbaries, reginam rides Italiã, omnibus utinã, idẽ animus, cõsilio maiore, affectu aũt nõ minore, q̃ mihi est, citò quidẽ explosis nugis, uentũ esset ad seria, de hoc tamẽ omnipotẽs Deus uiderit, si nondũ exosus ad imũ est, uiderit fortuna, siqd est fortuna, siqd humanis ius habet in rebus. sin altius effundere uerũ iubes, & quid sentiam expromere, rident labijs, corde gemunt, ludunt exterius, intus tremunt, & nos enim & seipsos norunt, contemptum pro odio, & pro formidine simulantes. quorsum hæc interroges? Scribo, non quia audite expedit, sed quia mihi non expedit tacere. graue enim onus & molestum est, quod nusquam fidentius, quam in tuis auribus depono, hæc tibi raptim Hierosolymitanus exul, inter & super flumina Babylonis indignans scripsi. Vale.

Fran. Petrarcha amico, S.

De tertia Babylonia, & quinto Labyrintho in Gallia.

SVbscriptiones epistolarum mearũ miraris, nec immeritò, nõ nisi geminã enim Babylona cũ legeris, alteram apud Assyrios olim, ubi clarum Semiramis nomẽ habet, alteram apud Aegyptios nostra ætate florentẽ, q̃ Cãbysem habet auctorẽ, cuius nũc Babylonis in auditũ tibi nomẽ ingerit tecũ uoluis, nõ q; nescias, quosdam ex nostris Romã, quasi alterã Babylonẽ propter pportionẽ imperiorũ, & climatũ statuisse, q̃ qa me almam, sanctam & reginã urbẽ uocitare solitũ tenes, huius nouissimæ Babylonis, tibi nũc etiã stupor manet. Desine iam mirari, & sua Babylõ huic terrarũ tractui est, ubi enim quæso dignius, q̃ in occidentali plaga ciuitas cõfusionis existeret? à qbus quidẽ cõdita incertũ, sed à quibus habitata notissimum, certè ab his, à quibus iure optimo nomen hoc possidet. & si uis, hic mihi crede, Nemroth potens in terra & robustus uenator, contra dominum, ac superbis turribus cœlũ petens, hic pharetrata Semiramis, hic orientali quoque uesanior Cambyses, & ipse regum primo ceruicibus actus, postremò defectus epidis. & pastus cæde suorũ, ab insonti principio, redactus ad miserrimam egestatem, nõ ego te ad Poëtas, neque enim Pierium opus est, non te ad Historicos mittam, consule Catholicos tractatores, sed præcipuè Augustinum, super eo Psalmo qui sic incipit, ut epistolarum ad te mearum aliquæ q̃ desinũt, inuenies, quid sibi Babylonicum nomen uelit, quod cum legeris, dices non minus Rhodano quàm Euphrati debitum, quàm Nilo. Neque uerò miraberis, si in mentem redit, Ambrosium in eo libro, quo indignum Valentiani iunioris interitum deflet, hoc usum esse cognomine, dum de Rhodano loqueretur, atque ut hac admiratione succisa, à radice aliam conuellam, de quinque Labyrinthis potes etiam mirari. cum apud cæteros scriptores, nõ nisi de quatuor mentionẽ inueneris, ut puto, in quibus cũ famam habeant Aegyptius, Lẽnius, Creticus & in Italia Clusius, labyrinthũ Rhodani tacuerũt, omniũ inextrica-

inextricabiliſsimum ac peſsimum, ſiue quia nondum erat, ſiue quia nondum noſcebatur. huius apud me mentio crebra eſt, quàm iuſtè autem qui noſcere cupit, huc properet, non hic carcer horrendus, non tenebroſæ domus error, non fatalis urna humani generis fata permiſcens: deniꝗ non imperioſus Minos, nõ Minotaurus uorax, non damnatæ Veneris monimenta defuerint: ſed remedia, ſed amor, ſed charitas, ſed promiſſorum fides, ſed amica conſilia, ſed fila perplexum iter tacita ope ſignantia, ſed Ariadna, ſed Dedalus, Vna salutis ſpes, in auro eſt, auro placatur rex ferus, auro immane monſtrum uincitur, auro ſalutare lorũ texitur, auro durum limen oſtenditur, auro uectes & ſaxa frãguntur, auro triſtis ianitor mollitur, auro coelum panditur, quid multa? auro CHRISTVS uenditur.

Fran. Petrarcha amico, S.

Veritatem ſcribere, metu ſe uictum non audere.

VNde nunc ordiar, an uerò non ordiar, in dubio eſt, & poëticũ illud idẽtidẽ occurſat: *Eloquar an ſileam?* Loquar tandem, ne fortè de ſilentio ſuſpiceris, aut per deſidiam negligi, aut per inſolentiam contemni, ſed quid primum, aut quid penitus loquar, ſeu potius quid non loquar, tã diuerſa certatim & me urgent, & ſe inuicem premunt, impediuntꝗ concurſum. non uacat omnibus obſequi, infinita ſunt enim, & ſi uacet, minimè tutũ erit, itaꝗ nullis licet occupationibus, nulliſꝗ curis obſidear, quarum tamen pondus ac numerum non ignoras, uel ſolus calamum timor excuſat. Siquidem extra uirtutis regnum, imbecillis ſemper, & nuda ueritas, atꝗ omnis præſidij inops fuit. quid euenturũ cenſes, ubi extinctæ prorſus & ſepulta pridem uirtus eſt: ibi profectò ſummũ crimen eſt ueritas, & ſola ſufficiens ad quærenda multorum odia, cum unius hominis amor, multis obſequijs ſit quærendus. multis inſeruiat neceſſe, eſt qui multis charus eſſe uult. at qui omnibus odioſus, minus negotij habet. non arma capiat, non hoſtem feriat, oportet, lingua liberior pro gladio eſt, uerax ſermo pro uulnere, quid'ni autem id accidat, ubi nemo eſt, cui uerum uerbum abſꝗ graui conuitio dici poſsit: ubi nulla pietas, nulla charitas, nulla fides habitat. ubi tumor, liuor, luxus, auaritia cum artibus ſuis regnant, ubi peſsimus quiſꝗ prouehitur, & munificus prædo, ad coelum tollitur, iuſtus pauper opprimitur, ubi ſimplicitas amentiæ, malitia ſapientiæ nomen habet. ubi Deus ſpernitur, adoratur nummus, calcantur leges, irridentur boni, uſꝗ adeò, ut iam ferè nullus qui irrideri poſsit appareat, ô mores hominum, ô ſeculum noſtrum, ô triſtem & miſerum exilij mei locũ, & ô foelices oculos tuos, qui iſta non uident, iucundiſsimus labor tuus, & inuidioſa pauperies, ſi huic obſcoenæ ac marcidæ quieti, & his malè collectis, et malè fundẽdis diuitijs, conferãtur, uetus uerbum eſt, Cecidit denarius in cloacam. cuius intellectum, qui non haber, huc ueniat, uerbum hoc in frontibus ſingulorum, cum mille alijs æque famoſis titulis ſcriptum leget. unum ego libenter, huic ſcelerum uniuerſali diluuio eximere, & meretur, fateor, ſed ridiculum uiſum eſt, tàm ſolidam & tàm laram regulam unius nominis exceptione, conuellere, nullus hinc igitur Noë, nullus Deucalion enatabit, ac ne Pyrrham putes foelicius nauigaſſe, prorſus ſcito, nullam emergere, ciuitatem ſimul obſcoeniſsimarum uoluptatum fluctus inuoluit, atꝗ incredibilis quædam muliebrium criminum procella, pudicitiæꝗ foediſsimum ſine exceptione naufragiũ, hæc pauca de multis auſa ueritas, uicto metu, ex quibus, & quæ ſilentio præmuntur, elicis. ſi tamen hinc, aut ex quibuſdam peſtiferis animãribus, aut herbis ſalutare tibi aliquid, amici ope conflari poſſe confidis, ſcribere illicò. ne differas. omni enim ſtudio, feſtino irremeabile Labyrinthi huius limen attingere, iamquè ni fallor, quod unum hinc ſperari poteſt, generoſi contemptus filiũ teneo. ſi quid optas, oro, interim fiet, pro uiribus, & ſupra uires fier. ego enim tantis in tenebris, quid tibi, aut etiam quid mihi præter fugam expediat, non uideo. optat tibi ſalutem diſcipulus tuus, qui utinam tecum eſſet, niſi forſan utilius mecum eſt, ut ab annis teneris diſcat, hoc infandum ſpecus, hunc uerè tartareum carcerem, horrere, ne quando per errorem capi poſsit, ubi ego propè infans neſcio, an parentum meorum, an meis, ſed certè nõdũ admiſsis, illa ætate piaculis captus fui, & nunc cũ ſæpius euaſiſſẽ, atꝗ

iterum & iterum in laqueos recidissem. ad postremum, sponte mea iam uir, immò uerò iã senior captiuus, præter meipsum non habeo quem accusem. Huic autem epistolæ, neq; manũ meã, neq; anulũ, neq; locũ, neq; tẽpus apposui. scis ubi sim, & uocẽ loquẽtis agnoscis.

Fran. Petrarcha amico ' S.

Afflictionem patriæ & calamitatem deplorat.

VE populo tuo CHRISTE IESV, ue populo tuo CHRISTE, pater nos misericordiarum fons, nostras tecum flere miserias, quiq; læsorum amantium mos est, cò fidentius cõqueri, quò feruẽtius amamus. si fas est de angelorum Domino semimortuos uermes lamentari, querelam nostram, placatus admitte, & miserere qui solus potes, non accusatores, sed supplices tui querimur, ante æternitatis tuæ solium, cum lachrymis affusi querimur, unde & ut querulos, inoffensus audias, supplicantesq; pius exaudias, oramus: Nec longo sermone, immò nec uerbis ullis opus est, uides conceptus nostros, non solum antequàm in linguam, sed ante etiam, quàm in animam ueniãt. statutum uerò populi tui, non modò tu qui omnia conspicis, sed unde grauiter dolemus atq; erubescimus, hostes etiã nostri uidẽt, & insultantes dicunt: Deus dereliquit eos, psequimini & cõprehendite eos, quia non est q eripiat, Deus ergo ne elõgeris à nobis, Deus noster in auxiliũ nostrũ respice, & respice ut nõ uideas tãtũ, sed ut miserearis atq; opẽ feras, respice res nostras afflictas, & in extremo positas, & quoniam nobis propter inenarrabilẽ misericordiam tuam, hoc fiduciæ prebuisti, ut uascula terrea, atq; fragilia, aduersus æternum figulum disceptemus, certe si tu nos in honorem creatos, in contumeliam uertis, quamuis id iustè facias, multò tamen, quàm soles acrius ulcisceris, si pateris ab alijs uerti, ualdè nostris in malis patientior solito factus es, si uerò nõ aspicis, ualdè præter solitũ factus es negligens. tuorũ. at si nos odisti, ubi est amor ille tuus, qui te pro nobis uolũtariam traxit ad mortem? quod si fortè nobiscum ludis, uide ne ludus tuus, æquo durior sit, nosq; nimis inualidi, ad tàm grauia tolerandum. tu enim es uictor Leo de tribu Iuda, nos autem oues pascuæ tuæ sumus. uide quàm impar est ludus leonis morte, nisi desinis, nos ludendo conficies ac mactabis. sin iratus es nobis, iram tuã nos meritos non negamus. sed ubi est illud q de te nobis dictũ Prophetæ, tui ore credidimus. cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis? recordare Domine, recordare misericordiæ tuæ, criminumq; nostrorum obliuiscere, hoc nobis expedit, hoc te decet, meremur fateor omne supplicium, immò certè peccatis nostris nullum supplicium par est, fecimus propè quæ dignè iusteq; nos punias, et scimus quia iustus es ualdè, sed duplo misericordior, unde non sine causa Propheta idem tuus, antequàm te iustum diceret, misericordem ac miseratorem dixit: Exortum est, inquit, in tenebris lumen rectis, misericors & miserator. uix tãdem ait, & iustus. idem alio loco cum dixisset: Misericors Dominus & iustus, uidens hæc paria, cõfestim addidit: Et Deus noster miseretur. irã in medio posuit, geminosq; hic illinc misericordiæ obices adhibuit, iramq; circũmdedit, ne misericordia frenãte, se moueat. ergo misericors IESV CHRISTE, noli quæsumus ista confundere, noli licet contumaces in seruos iræ tuæ frena laxare, cuius impetum intra misericordiam inclusisti, noli intra iram misericordiam includere, sed nostrarum immemor offensarũ miserere nostri. nunquid in æternũ proijcies Domine, aut in finem misericordiam tuam abscindes à generatione in generationem? aut obliuisceris misereri Deus, aut continebis in ira tua misericordias tuas? ecce Domine prophetica interrogatio illud sonat, ne misericordias in ira contineas, sed potius econuersò, ubi non fortuitò uerba iactauit, sed consulto posuit, unde appareat quod dicebam, iram unam, misericordias plures esse. has ergo misericordias tuas, mirifica nunc in nobis, qui saluos facis sperantes in te, à resistentibus dexteræ tuæ custodi nos, ut pupillam oculi, & qui ingratissimum tibi semper populum Iudaicum in misericordias dedisti, apertoq; mari rubro ad propria reduxisti, nobis quoq; mare rubrũ aperi, & nouum populum tuum, licet ingratum, certè tuo nomine gloriantem, da misericordias. in conspectu omnium qui cœperunt nos, & saluos nos fac Domine, ut experti intelligamus misericordias Domini & confiteantur tibi misericordiæ tuæ. Cito nos anticipẽt misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis, adiuua nos Deus salutaris noster, non quidem propter meritum nostrum, sed propter gloriam nominis tui libera nos, & propitius

esto

esto peccatis nostris, non quia digni sumus, sed propter nomen tuum, & ne forte dicant quod certè dicunt in gentibus, ubi est Deus eorum? ubi enim sunt misericordiæ tuæ antiquæ, misericordiæ Domini, quas in æternum cantabimus, de quibus in æternū speraui-mus ac speramus, aut quid est Domine quod nunc agis? Contriuisti portas æreas, nostræ captiuitatis, & uectes ferreos confregisti, & humiliatos in compedibus pedes nostros uinctos, in mēdicitate & ferro, mittens ex alto iussionem tuam, rex æternæ soluisti, cur noua nobis uincula, ex eadem massa te patiente conflantur? Contriuisti laqueum antiquū, cur eiusdē canabis laqueus nobis alter intexit? eripuisti nos iugo graui & pessimo, & obscœno, quid nobis ex eodē stipite iugū importabile reimponis? reimposuisti, enim nostro in dorso tribulationē, et homines sup capita nostra, atq; utinā homines, & non belluas famelicas & immites. oramus flētes, Ne tradas bestijs animas cōfitētes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. repulisti nos, & destruxisti nos, iratus es, Miserere nobiss. Cōmouisti terram & conturbasti eam, sana contritiones eius, quia uerè graui terq; commota est. ostendisti populo tuo dura, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum, transiuimus per ignem & aquam, reduc nos in refrigerium. Noli nos à nostra iustissima expectatione confundere, sperauimus enim in te, quod motum fluctuum nostri maris, in quo fœliciter senex ille piscatus, tandem perijt, tradita successori nauicula, mitigares tu, q potestati eius dominaris, q̄dq; superbū humiliares, & in brachio uirtutis tuæ deponeres inimicos tuos, de quib. lupos, de piscatorib. piratas, de pastoribus abactores, nūc uerò superbia eorū qui te oderunt ascendit semper. hactenus Deo hæc. Tu autem Pater, quem in primis dolorum meorum participem habeo, noli fortunæ succumbere, sed donec illa, q modò facturā sperabamus meliorē in partē, instabilē rotam uoluit, nitere ut uiuas & ualeas, ut hinc postmodum nostro tempore discedentes, meliorem rumorem ad fœlices animas perferamus.

Fran. Petrarcha amico, S.

Ecclesia Catholica oppressionem luget.

VT uides eunt res, immò uerò nō eunt, sed retrahuntur, nihil est præsidij in uirtute, Iustitia perijt, libertas abijt, æquitas uicta est, libido regnat, sæuit auaritia, feruet inuidia, omne genus hominum suos patitur tyrannos. ad laudes ore & animo canendas Deo geniti, totā uitā in cōtētionibus & emulationibus agimus, insignis illa IESV CHRISTI aula, illa olim arx diuini cultus eximia, nunc tandem peccatis nostris id agentibus cœlesti auxilio destituta, immanium spelunca latronum facta est. & uno quidē fonte descendit origo mali, accedūt fontes alij minores, ex quibus ingēs omnimode miseriæ flumen exæstuat? quo neccesse est propediem pereamus, supremisq; malorum obruamur fluctibus, ac nisi humanæ perfidiæ diuina pietas occurrerit, triste naufragiū patiatur Ecclesiæ, quàm uerò diuersi mores, quàm adiuersa edificantium & euertentium mens, prouideat domui suæ, Deus omnipotēs, ego enim nihil habeo, quod tàm multis contra nitentibus præstare possim, præter commiserationem matri debitam & mihi placitam, ut uides fugam, quàm oculos meos tàm mœsto liberem spectaculo. Video quidem eminus, sed prohibere non uales, cominus uidere renuo, artificium hoc senum & infame, quo Ecclesiasticus iste Dionysius, nostras uexat ac spoliat Syracusas. uideo quatiara uirum mentita Semiramis, frontem tegit, ingenioq; oculos præstringit astantium, & incestis polluta complexibus, uiros calcat. uideo quibus artibus, noster hic Pericles se tuetur, ut quæ reddi nequit, non cogatur reddere rationem, & hic suum habēt Alcibiadem, & nemo uelocius iniquis cōsilijs acquiescit. turbat igitur omnia, miscetq; de industria, quam putas ob causam, nisi ut circulatorum more, uel perplexo loro, uel confuso uulnere licentius fallat. & fraus propria sub umbraculo turbatæ Reip. delitescat? & ille quidem, pro qualitate propositi, artibus utitur non nouis. nā & in fruticoso gaudet anceps, piscator in turbido, fur in tenebris, nobis autē pro inertia nostra, quid possim optare miserius. quàm ut nostri similes semper simus, coram adultero uigili, nare stertentes ad calicem, nescio fateor, an illius impudentia, an patientia nostra sit turpior.

Fran.

Fran. Petrarcha amico, S.

Quod in Gallijs habitare deſideret, diſſuadet

Dlū diſtuli expectans & materiam & nuncium, utrumq; ſimul affuit, quamuis ut es tu ſemper honeſtorum actuum prælargus, ego & ſi ingenij inops, ſcripturæ utiq; non auarus, horum alterum deeſſe non poſsit. adeſt ecce nuncius, ultrà quam optari idoneus, nihil tibi deuotius, nil mihi familiarius, adeſt ſcribēdi materia. Peregrinationis tuæ tumor lōgè difficilis, inamœnæ, qui mihi iam pridem calamum ſuggerebat, niſi quia incertus eram, ubi'nam terrarum eſſes inueniendus, neq; enim aut ipſe mihi perſuadebam, lōgas te moras apud inferos exacturum, ſponte tua, aut omnino ſuſpicari poteram, te illuc aliter quàm coactum cuiuſpiam magnæ neceſsitatis impio perrexiſſe, itaq; tuum tacitus excuſabam iter, quod illa iuſsiſſet, quæ adamātinum ſæpè Regum quoq; Pontificumq; ceruicib. iugum imponit. nunc quia incolumen te reuerſum gaudeo, familiaritate illa, quam mihi peperit tua dignatio, fides mea, libet ex te quærere, quid uiro optimo, cū peſsimis locis, qd tibi cū Babylone? fortiſsimos Romanorum, legimus uitare ſoli:os campaniæ Baas, apricū licet, et ſalubrē locū, ubi ut exiguū honeſtatis, ſic ſaltē uoluptatis & lætitiæ multū erat, adeò rebus omnibus neglectis, uni ſtudio uirtutis intenti erant, ſi hoc ita eſt, quis nō Rhodanū uitet? quis oro, non fugiat Babylonem, & uitiorum ſimul omnium, & laboris ac totius miſeria mœſtam domum? de quo quidem aliquid noſſe debes. Viſa loquor non audita, fato meo peſsimo, in eas terras puer euectus, cui uſq; ad hanc ætatem, indignati equidem, ſed fortunæ compedibus, neſcio quibus uicto, magnæ illic partes ætatis in gemitibus abierūt. noui expertus, ut nulla ibi pietas, nulla charitas, nulla fides, nulla Dei reuerentia, nullus timor, nihil ſancti, nihil iuſti, nihil æqui, nihil penſi, nihil deniq; uel humani. Amor, pudor, decor, candor inde exulant. de ueritate quidem ſileo, nā quis uſquam uero locus, ubi omnia mēdacijs plena ſunt, aër, terra, domus, turres, uici, atria, plateæ, porticus, ueſtibula, aulæ, thalami, tectorū laquearia, murorū rimulæ, diuerſoria ædiū, penetralia templorū, iudicum ſubſellia, pontificum ſedes? ad poſtremum ora hominum, nutus, geſtus, uoces, frontes animi? quid ais? an mentior, an uero de mendatijs uerum loquor? Si illic fuiſti, & nullo tuo maiore negotio diſtractus, in nephariam illam ſcelerum ſcœnam, acumen ingenij, atq; oculos intendiſti, alium iudicem non optabo, quàm ſcilicet omnia ibi uirtute ueroq; ſint uacua, plena criminibus, plena fallacijs, plena fucis, plena blanditijs, plena peſsimis artibus, ambitionis, auaritiæ, ſuperbiæ, liuoris. Vidiſti fictè & inaniter fieri omnia, nō tātū hominib. ſed Deo notaſti ſubdolos riſus, corda flebilia, ſerena ſupercilia, nubiles mentes, molles manus, actus aſperrimos, angelicas uoces, dæmoniacas intentiones, ſuaues cantus, ferrea pectora, & uerba prædulcia pulmone amaro, & ſicco ore cadentia, ſummiſq; labijs uix expreſſa, in quibus planè Dauidicum illud impletur: Molliti enim ſunt ſermones eorum, ſuper oleum & ipſi ſunt iacula. neq; uerò impunitum modò apud eos, ſed glorioſum etiā eſt mentiri, ceu maioris ſit ingenij qui fefellit, maioris ſtatus quem increpare audeat nemo. Nolo hunc articulum ſcrupuloſius exequi, ne forſan urgente materia, ſtylus eat quo nō expedit. res eſt inſuper mūdo nota, neq; probationis omnino, neq; ſermonis egens. unum & breuè & ad reliqua perdiſcēda ſatis efficax inſeram, cui ego ipſe, qui loquor interfui. Duo ſimul è conſcriptis Patribus, in quibus orbis terræ, & oſtium Domus Dei, uelut in cardine uoluitur, à palatio Pont. Max. denſa ſtipati famulorum acie, deſcendebant, turba ingens expectantiū, quibus ante omnes illa infœlix & Deo odioſa ciuitas plena eſt, de more ſurdū illud & prædurū limē obſiderāt, qui ducibus ſuis uiſis, in quib. ſpem ihabebant, circūſtrepere cœperūt, & pro ſe quiſq; anxiè pcontari, ꝗ fortuna, quiſue ſuarū rerū apud Pōtificē ſtatus eſſet. tūc unus patrū, nihil motus in re ſubita, ut q iā pridē talibus aſſueuiſſet, nihil aut uerecundia tactus, aut miſericordia miſerorū, inter ſpes uaniſsimas anima, uitā fortunaſq; ſuas, & tēpus omne pdētiū, inſignis mēdaciorū opifex, multa mētiri orſus, & fingere qd cuiq; ſpe reliquū, quid ad huius aut illius poſtulata Pōtifex reſpondiſſet, ſingula cōſtāti impudētia & in nullo hæſitās pſecutus eſt. qb. auditis creduli omnes, & hic qdē ut fit lætior, ille ſubtriſtis in diuerſum abeūt. alter aūt Patrum, & naturæ nobilioris & uerecundioris animi, & qui niſi ex

illo

illo eſſet ordine, uir bonus eſſe potuiſſet, in collegam iocans: nihil'ne te, inquit, pudet his ſimplicibus uiris illudere, & pro arbitrio fingere reſponſa Pontificis, quem ut ſcis, non modò hodiè, ſed multis iã diebus proximis uidere nequimus? ad hoc ille reuerendus Pater & egregius ueterator, ut erat fronte meretricia, & attrita ſubridens: Immò uerò te, inquit, pudeat, tàm ingenio tardum fore, ut curiæ artes addiſcere, tanto iam tempore nequeas. quo dicto in ſtuporem ego, cæteri autem riſum reſoluti omnes, & reſponſum nebulonis illius multis laudibus efferentes, uirum argutiſsimum prædicarunt, qui tàm promptè mentiri diciſſet ac fallere. uerũ ego nimis latæ materiæ cãpum, nec epiſtolæ, ſed libri opus ingreſſus ſum, itaq; frena iam contraham. ad te uerò pater optime ſtylum uertens, oro, obſecro, obteſtor, adiuro te per temetipſum, ſi tibi charus es, ſi ſolitam animæ curam geris, ne quando tibi poſthac in cor ueniat illuc ire, unde nemo unquàm exemplo melior factus, peſsimi autẽ innumerabiles rediĕre. adde quod nemo inde unquã nõ mœſtus exiuit, niſi eo fortè lætus, quod euaſerat, & infauſtum limen fuſco calle reppererat. ad ſumma, quoniam tua omnina cupidè, ſemper in optimam ac fœliciſsimam partem traho, profectionem hanc tuam neceſſariam, breuem, unicam, non modò nihil nocituram tibi, ſed plurimum profuturam ſpero. quid enim aliud, ut ſeria fabuloſis aſpergam, quid ſibi uult Achilles Homericus, dũ ut impenetrabilis ferro fiat, fertur ad inferos, & tartareis undis abluitur, niſi ut uitiorũ fluctib. tantis exercita, cõtrarij ſui odio, ſolida tua uirtus indurueri t roburq; cõtraxerit, cõtraq; omnẽ humanarũ cuſpidẽ paſsionũ, iã prorſus inuiolabilis facta ſit: placet, laudo, approbo, modò ne redeas. Senecæ uerbum eſt, nõ tantũ corpori, ſed etiã moribus ſalubrẽ locũ eligere debemus. ille aũt unde te dehortor, & corpori peſtilens & animo, nec omnino te dignus eſt, nõ cõueniunt mores: ſit igitur inter uos diuortiũ ſempiternũ, eant illuc qui artes illas diſcere cupiunt, quarũ ibi ſunt innumeri profeſſores, tu domi mane inq; tuo propoſito & tua ſede conſiſte, quam tibi clariſsimã uirtus dedit, cum clariorẽ, etiam mereâre. ſin ut eſt, animus honeſti motus appetens, quoniã quod eruditiſsimis quibuſdã placitum uiris ſcio, unũ hoc nobis cœleſtis originis argumentũ eſt, ut motu perpetuo delectemur, loco te ſi mouere uolueris, ad nos ueni, uide Romam, uide Mediolanum, uide Venetias, uide Florentiam, uide Patauium tuũ, uide Bononiam, ubi honeſtis in ſtudijs egiſti adoleſcẽtiã, & integritatem patriam Italicis artibus adornaſti, poſtremò quid libet uide, Indos quoq;, modò ne uideas Babylonem, neq; deſcendas in infernum uiuens.

Fran. Petrarcha amico, S.

Diſsuadet Galliarum habitationem.

O Quàm cõſona ſenſibus meis cõſilia tua ſunt, breuiter dici nequit, eſt ſanè inter optima rerum ac peſsima, minimè difficilis electio, itaq; toto animo, & quod dehortaris fugio, & q́ hortaris amplector, quodq; aiũt pedibus in ſententiam tuam eo, unde nõ diuellar, niſi inſignis fortè, aliqua rerum incidens mutatio uehementer urgeret, quam profectò, neq; hic metuo, neq; iſtinc ſpero. ubi ſi qui olim uidebanẽ eſſe, uel fuerãt uirtutis amici, aut certè iãpridem obierunt, aut abierũt, ſcelerũ ſchola iam, uirtutis & bonorũ hoſtes eſſe didicerũt, corruptiq; & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis, Nõ eſt qui faciat bonũ, nõ eſt uſq; ad unũ. de his loquor, quibus ut benefici eſſe poſſent liberalior fortuna dederat, ut contrario delectari, ſontes & malefici eſſe mallent, inſita dedit iniquitas, & peccandi auida & dæmoniacis inſtigata ſuggeſtibus, neq; per inſolentiam aliquando cœleſtibus oraculis acquieſcens. tu uerò meus hortator, quid de te ſtatuis (quãq̃ quid ſtatuiſſe profuerit) nuſq̃ minus cogitata reſpondeant. unus enim in terris eſt locus, ubi nullus conſilio locus eſt, ubi omnia temerè fortuitoq; uoluuntur, interq; omnes miſerias loci illius, quarum non eſt numerus, illud inſigne ludibrium eſt, quod cuncta uiſco atq; uncis & laqueis plena ſunt, ut dum euaſiſſe uideâre, tum te arctius implicitum uinctumq; reperias. nulla ibi præterea lux nullus dux, nullus index anfractuum, ſed caligo undiq;, & ubiq; confuſio, ne parum uera, ſit Babylon ac perplexitas rerum mira, utq; Lucani uerbo utar: *Nox ingens ſcelerum:*
Tenebroſa, inquam, & æterna nox, expers ſyderũ, & aurore neſcia, tũ profunda & iugis

actuum

actuum opacitas, perennes angustiæ, infinitus labor, immortale fastidium, neq; uiolenti or illic aut Rhodani gurges, aut Circi flatus, ac Boreæ, quàm impetus & instabilita animo rum, non populum sed rotatum uento puluerem putes, neq; magis ciuitatis infande uicos, quàm ciues ipsos, fœdos ac lubricos fateare: una prorsus est hominum ac locorum facies obscœna, tristis, informis, utrisq; non aliter quàm Aegypto & Pharaoni intelligas iratum Deum, & mittentem in eos iram indignationis suæ, iram, indignationē & tribulationem, immissionem per angelos malos, denicq; nulli omnino gentium magis incubuisse Dauidi cam precationem. Fiant tanq̃ puluis ante faciem uenti, & angelus Domini coartans eos. fiant uiæ eorum tenebræ, & lubricum, & angelus Domini persequens eos. hinc ergo nisi Deus eripiat, quis emerget?

Fran. Petrarcha amico, S.

Quod ex Gallijs in Italiam redierit amico congratulatur.

O Si nosses, quanto me gaudio compleuit abitus, immò quidem reditus tuus (nāq; ire in patriā redire est) omnino nihil de te gratius audire poterā. cætera enim fortunæ fu tura erāt, hoc uerè proprium tuum est, hunc tibi animum fuisse, ut inter tantas spes tot cura rum uncos, tot aduersa consilia, obscœnissimam sentinam flagitiorum omnium spontè de fereres, & illos meracissimo sanguine impinguatos, & in Dominum calcitrantes, non ho minū, sed uoluptatū & pecuniæ piscatores, simul illā terrarū arcem semirutā sed uerēdā, atq; illud sacrosanctissimū mundi caput, impexa canicie gloriosum, tandem consilio saniore re uiseres. Fecisti optimè secundum cor meū, qui nec diutius almæ Vrbi tanti ciuis aspectum eripere uoluisti, nec infaustum illud ergastulum, dignum amplius tua præsentia iudicasti.

Quod metui, ne quid Lybiæ tibi regna nocerent.

Nunc uerò quàm læte audio, te illius irremeabilis labyrinthi fœdis an mœstis ambagi bus absolutum, nūquam si quid apud te fidei mereor, in eosdem laqueos, sic se rebus habē tibus reuersurum, & si tibi quies, si delectatio, si libertas, si uita, si gloria chara est, neq; idcò minus & diuinæ gratiæ & fortibus tuis fidas, semel locutus est Dominus, & de te, & om nibus qui sunt, & qui fuerunt eruntúe mortalibus, immò statuit edicto, omnis cesset ambi tio, dic Deo: In manibus tuis sortes meæ. & semel arreptum iter ne destituas, durum licet, arduum & difficilē, ibis necessario ad fœlicem portum, neq; tibi pessimorum hominum se gnis liuor obstiterit. tabescent illi malis proprijs, & inter malè partas opes more Tātaleo si tientes, aridiq; æquanimem te, in omni statu & ferè diuinis utentem muneribus mirabun tur atq; intelligat, fortunam, nullum penitùs inconstantem & generosum animum ius ha bere. proinde multis in tenebris, hos breues anxios & inglorios dies agent, unus uitæ & no minum finis erit, furijs illos ultricibus, & diris suorum scelerum aculeis laniandos linque. Ipsi te & omnes bonos & spoliatum atq; oppressum orbem suis manibus, suis euentibus uindicabūt. si quid ueri præsagij usquam est, propè est Deus ultionū Dominus liberè agat & retribuat abundanter facientibus superbiam. sua est enim ultio, & ipse retribuet, ut laba tur pes eorum, iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. redit in animum, q̃ illi olim nostro, qui ex eo numero, si dici posset, pessimorū optimus fuit, & cui tu sanguine, ego autem familiaritate, obsequio iunctus eram, ante multos annos occurrit, ut dicerem, instare illi ordini fati diē, quo superbia eorum fatigata, iam Dei patientia atq; hominum de poneret ac rueret, Cūq; ille (cuius ut nosti ipse iracundæ mētis fuit) proteruiæ, mixto risu, potius mihi Tyresiæ cæcitatē, q̃ uaticiniū optasset, obiecisset illud Euangelicū: Simon ego rogaui pro te, ut non deficiat fides tua, & ego non fidei defectu, sed euersorum fidei ruina, quæ utiq; fidei esset augmentum, loqui me ioco liberiore subiungerem. ille iam serio in me uersus: Tace, inquit, & si uerum est, non simus auctores, sed ecce iam ex illo quot fluxerūt dies? credo si uiueret, ut res sunt, uatem illi me diceret, iam ad extrema peruentum, iā & Ro mano & humano generi satis illusum est. satis diù uirtus & ueritas fuēre contemptui, sa tis barbarica regnauit indignitas. Omnia & si nolint, suum locum tepe tunt, & illusionum & longæui ludibrij finis adest, quem cum uidero, satis uixero.

Fran.

Fran. Petrarcha amico, S.

Calamitatem Vrbis Romæ deplorat.

QVo te cunq; conuerteris, idem es, & pariter me delectas, uniformi enim amoris tui dulcedine, sed multiplici & uaria uerborum tuorum consolatione reficior, siue ab oriente siue ab occidente, et desertis montibus, quoniā licet Deus iudex sit, & hunc humiliet, hūc exaltet, tamē te mihi semper humilē, semper altū, semper amabilē, & ab omni parte suauiter spirantem, dulce curarum mearum refrigerium seruat. epistolæ quidem illi, uerissimis grauissimisq; sententijs exundanti, ubi diuinæ facundiæ tuæ fons, e terra arida ac squallēti, & omnis boni uacua, terra (ut Prophetæ egregij uerbo utar) deserta, inuia & in aquosa, oculos meos atq; aures animumq; compleuit, iucunditate mirabili, neq; perennib. ingenij scatebris, mutati loci nocuisse malignitas quiuit, quid prius tibi respondeam, non habeo, quàm ut miserari me sortem tuam, quæ in terra florentissima ortum te, & ab incunabilis enutritum, nunc repentè patrijs finibus auulsum, ad extrema terrarum, atq; hominum inopina rerum mutatione trāstulerit. sit illud gratulari, quod iuditium tuum, uel opinionibus uel persuasionibus falsis inuolui abduciq; à uerò non est passa, tali enim ingenio, humani nihil incognitum esse debet. poteras fortalsis errare, poteras suspicari, poteras credere his, quibus (ut dici solet) præter pretium in pretio nihil est, nūc uerò neq; ueritas opinionibus cedet, neq; cuiq; potius, quàm oculis ipse tuis, & experientiæ fidem dabis. ecce iā oculis uides, iam manibus palpas, qualis est Babylon illa nouissima, feruens, æstuās, obscœna, terribilis, quàm nec Cambysis opus Babylon Niliacam, nec illa uetustior regia Semiramidis Babylon æquet Assyria, Nilū, & Euphratē Rhodanus uincit, nēpe qui tartarea flumina, Cocytum uincit, & Acherontem, quicquid uspiā perfidiæ & doli, quicquid inclementiæ superbiæq;, quicquid impudicitiæ effrenatæq; libidinis audisti aut legisti, qcquid deniq; impietatis & morū pessimorū sparsim habet, aut habuit orbis terræ, totum istic cumulatim uideas, accruatimq; reperias. nā de auaritia, deq; ambitione superuacuum est¦ loqui, quarū alteram ibi regni sui solium posuisse, unde orbem totum populetur ac spoliet, alteram uerò, alibi nusquam habitare compertum est. de quibus omnibus ad te dudum non epistolā, sed librum scribere meditabar, ne in rebus, scilicet à prima mihi ætate notissimis, amicum falli sinerem, & si enim nolim, me ibi tunc mirabiliter & miserabiliter inuiscato, eisdem tu fuisses in locis, ubi uelut in cœno, immò quidem, uelut in igne, aurū amicitiam primum tuam longè auro chariorem repperi, tunc tamen & inexpertior rerum ætas, & iuditij minor uis & moræ tuæ breuitas uerò obstabant, insuper & exilio in peius infinita mutatio facta erat. redisti ergo & ætate iam & iuditio pleniore, & mora non ad sufficentiam modò, uel satietatem sed nisi fallor ad fastidium prolixa, ut qui optima rerum probe noueras, in pessimis non errares, quiquè uirtutem semper amaueras, ad uehementius amandum, quod efficacissimum est, uitio totum odio animum excitares. & si CHRISTVM colis, quod semper relligiosissimè fecisti, conspecta hostium eius impietas, manum pietati & fidei tuæ calcar adijceret. uides enim populum, non modò CHRISTI aduersarium, sed q; est grauius sub CHRISTI uexillo rebellantem CHRISTO, militantem Sathanæ & CHRISTI sanguine tumidum, atq; lasciuentem & dicentem: Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? Populum duricordem & impium, superbum, famelicum, sitientem, hiāti rostro acutis dentibus, procuruis unguibus, pedibus lubricis, pectore saxeo, corde chalybeo, plumbea uolūtate, uoce melliflua, populū cui nō modò, ppriè cōuenire dixeris Euāgelicū illud atq; pphe ticū: Populus hic me labijs honorat, cor aūt eorū longè est à me, sed illud etiā Iudæ Iscariotis, qui Dominū suū, pdens & exosculās aiebat: Aue Rabbi, et Iudæorū q indutū purpura, coronarū spinis, pcutiētes & cōspuētes illusione amarissima, flexis poplitibus adorabāt, & salutabāt, Aue rex Iudæorū, quē neq; ut Deū, neq; ut regē diuinis aut humanis honorib. sed ut rerum mortis ac blasphemū, contumelijs dignū, atq; supplicijs in humano iuditio destinarāt. qd enim, quid oro, aliud assiduè gerit, hos inter CHRISTI hostes, & nostri tēporis Phariseos, nō'ne etenim CHRISTVM ipsū, cuius nomen die ac nocte altissimis laudibus attollunt,

attollunt, quem purpura atq; auro uestiunt, quem gemmis onerant, quem salutant & ado
rant cernui, eundem in terra emunt, uendunt, nundinantur, eundem quasi uelatis oculis
non uisurum, & impiarum opum uepribus coronant, & impurissimi oris sputis inquināt,
& uipereis sibilis insectantur, & uenenatorum actuum cuspide feriunt, & quantum in eis
est illusum, nudum, inopem, flagellatum iterum atq; iterum in Caluariam trahunt, ac ne-
fandis assensibus, cruci rursus affigūt: & ô pudor: ô dolor, ô indignitas, taliū hodie, ut dicit
Roma est, patientibus, quorum erat obstare, tanto illam fastu sibi uendicant, ut q̃s suā uo-
lunt, aspicere dedignentur, & pro qua olim orbe toto tantus fluxit cruor, tot clari duces,
tot exercitus cecidere, eam nunc nescio, quot indigesti & infames rustici nutu regunt, &
captam, uelut ab hostibus, nullo iam contradictore dilacerant ô inconsultè Princeps ac
prodige, nesciebas quantis laboribus constaret imperium, quod tàm facilè dispergebas: so
lent stulti adolescentes à patribus quæsita prodigere, nempè ignari, unde uel qualiter parta
sint, siquidem indigentiæ ac laborum recordatio, magnū prodigalitati ac lasciuiæ frenū po-
nit. at tu senex, quid agebas, ubi eras: si uideri munificum delectabat. de proprio largireris,
tuam donasses, Imperij hæreditatem, quam curator acceperas successoribus integram re-
liquisses. nescio quidem, an potueris sed fecisti, ut ad has tūc humiles nūc superbas manus,
heu longè, alijs manibus fundati status administratio peueniret. de quo nō illepidè iocans
quidam ait: Roma, tibi fuerant serui, Domini Dominorum, seruorum serui, nunc tibi sunt
domini. Pol, ego tecum multa loqui habeam, si facultas detur. sed an hæc audias igno
ro, & certè si audias frustrà sit, fecisti enim, q; neq; si redeas, mutare posis, instaurator fun-
datori, quam euersori similior sit oportet. Tu CHRISTE, qui potes, à quo imperia omnia,
& in terris, & quæ sursum, & quæ deorsum sunt precario possidentur, qui hanc meā & ma
ximè publicam querelam uel in silentio audis, exaudi quesumus, si iusta est. scio quidem
scriptū esse. Si iniquitatē aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. apud te CHRISTE
rerum ueritas certa est, apud nos anceps opinio, secundum quā, certè quod posceris, æquū
est, cum multa enim grauia, tùm illud importabile, quod non solū duro & inepto, sed odio
so etiam & hostili falce premimur, ut uerificatum sit à nobis ad literam, illud Psalmi: Auer
tisti nos retrorsum post inimicos nostros, & qui oderūt nos diripiebāt sibi, dedisti nos tan
quàm oues escarum. nota sunt quæ sequuntur, nobis hoc unum ad quærelam & gemitum
satis est, nam si res inspicitur, olim Domini gentium, quid nunc aliud facti sumus nisi oues
escarum: utinam lanæ oues aut lactis essemus, escarum sumus. rodimur uolentes, consu-
mimur, deglutimur, ab his qui si nolle ceperimus, oues coram leonibus uidebuntur, neq;
id insolitum uidebuntur, quod diutissimè uisi sunt. nunc noster torpor, hanc ignauiæ præ-
stat audaciam, patientiam nostram impiè prorsus & deuorant, & oderunt, & quod ue
hementissimè stupeas, quos extra despiciūt, intus timent, contemptus fingitur, metus est.
mille sunt odij, mille formidinis argumenta, unum utriusque simul inferam, quod licet
occultum prius, erupit tamen, ut nō modò Babylone sed longius nasceretur. Eo tempore,
quo ille Pont. Max. qui sibi prouinciam Italiam, atque inprimis hanc urbem Mediola-
nensiū euertendam, sacerdotalis militiæ, senili expeditione delegerat, & sic in utramque
Christianam, Christianorum Pater perfecto odio sæuiebat, quasi non Italia hæc, sed Syria
uel Aegyptus, non Mediolanum, sed Damascus esset aut Memphis. cum ad hoc sanctum
piumq; opus, unum è sacro patrum collegio, filium ut multi dixerunt, suum (et secundum
famam similitudo ingens morumq; ferocitas adiuuabat) non Apostolicum, sed prædo-
nis in morē, neque signis uirtutum ac miraculis, sed signis castrorum & miris instructū le-
gionibus, in has terras, quasi alterum non Petrum, sed Hannibalē destinasset, in quo bello
Deus omnipotēs suo more & supbiæ restitit, & fauit humilibus, ac palā pro iustitia decera
uit. Fuit unus ex eodē illo grege uir & ipse in nos inexplebilis odij infinitæq; superbiæ, cu
ius ego tunc & faciem puer noram & quantum poterat ætas inualida animum execrabat.
Is pontifici ante omnes charus, die quodam in secretarium ingressus: cū rumoribus con-
sternatum atq; anxium inuenisset. Hærebat enim belli impetus præter spē huius Vrbis, in
limine,

limine, quæ tunc quidem muris nuda erat (ac quod optimum muri genus est, & militia insigni & ducibus armata fortissimis) itaque sæpe iam obsessores suos fuderant obsessi, iam captiuorum turbis carceres redundabant, iam Cæsorum pinguescebant arua uisceribus. in hoc ergo rerum statu, cum solito mœstiorem cerneret, familiaritate intima fretus, sic aggreditur: Miror, inquit, Pater Sanctissime, quid est, quod acutissimus in cæteris, in eo uno, quod est summum nobis ac præcipuum parum uides? ad hæc Pontifex grauibus pressum caput extulit: Et perge, inquit, Quid rei est? tunc ille consultor egregius: Scio, ait, te nihil tam optare quàm Italiæ uastitatem, in hoc uires, opes, consilia expendimus, in hoc Ecclesiæ thesauros, iam penè omnes effudimus, inextricabilem rem aggressi, nisi alia temptetur uia. ecce nunc ille tantus bellorum apparatus, illa nostrarum uirium cuspis, in ipsis Mediolani portis obtunditur, quàm tibi adulatores, uni alicui nostrarum, urbium similem asserebant, re ipsa superior omnibus est inuenta, quando Italiam uinceremus, ab una Italica ciuitate uincimur. sed si uelis, alia lõge facilior uia est. quæ nam, inquit, Pontifex dic ocyus? hoc enim molior, hoc cupio, hoc est unum, pro quo uelim corpus & animam pacisci. ille autem: Potes, inquit, omnia, & quicquid iusseris ratum est, cur non igitur, & Papatum & Imperium urbi Romæ & Italiæ eripis, & illum Cathurcum patriam nostram, hoc est, in Vasconiam transfers? non magnus est labor, dic, & fiet, non armis est opus, quibus longè impares sumus, uerbo de hostibus triumphabis, sic & nos ornaueris nouis insignibus, ad nos translato rerum apice, & gemino lumine inuisum genus orbaueris, his erectus Pontifex, ex ira risu oborto, Fefellisti me, inquit, hactenus, nõdum, te delirare cognoueram, an ignoras inscie, hac uia quam statuisse subtiliter uisus es tibi, & me, & qui mihi successerint Episcopos Caturcẽses fieri, & Imperatorẽ quisquis is fuerit Vasconiæ præfectum. illũ uerò, qui Romæ præfuerit, siquidem spiritaliter Papam, sin temporaliter Imperatorem fore? sic Italum nomen dum euertere putas attollis, & in antiquam restituis dignitatem. nos ergo, dum datur. desuper Romani pontificatus frena teneamus, & in hoc omni studio intenti simus, ne quando fortè suum ius, Italica manus arripiat, quod ipsum, quàm diu prohiberi possit incertum est. de titulis non certemus, uelimus, nolimus enim rerum caput Roma erit. his auditis, argutus ille stultus, erubuit. ego uerò Pontificis & si animum improbem, probare cogor ingenium, qui quamuis in nos odio flagraret immeritò, meminerat tamen ac nouerat, ubi fundata esset altitudo, cuius è fastigio superbirent, & ruinæ proximum uidebat fundamenta concutere, itaque quiescendum existimabat, & quasi furtim quæsitis in silentio gaudendum. hanc historiam, quæ nescio, an ab alijs scripta sit, iam curiosè retexui, ut si tibi nota est, & mihi cognitam scias, si ignota autem, ex me discas, neu gnarus ueterum præsentium sis ignarus, his uerò nunc ducibus agimur, quibus prædæ sumus atque odio, & simulato contemptui & timori uero. Et si quis etiam nunc ex nostris metu aut uerecundia magis, quàm iudicio, assumptus in eo numero est, quasi lucidus riuus, torrenti mixtus turbido, natiuum deposuit colorem, inque plurium naturam & exteros mores abijt. Et iam prorsus nihil est reliqui, nisi CHRISTVM precari, hisque ereptã tradat alijs, quorum non & pœniteat simul, & pudeat humanum genus. hi etenim tales sunt quales dico, fallor, immò uerò quales dicere nequeo, sic ad extrema dedecorum atque nequitiæ, quæ utcunque olim steterat prolapsa res, est, ex quo sancta & potens tunc Romana, nũc Auinionẽsis Ecclesia tãgit, uertice sydera & digito cœlũ uoluit, ubi & Iudas si triginta illos suos argenteos pretium sanguinis attulerit admittetur, & pauper à limine CHRISTVS arcebitur, quod ita esse Christianus nemo est qui nesciat, nemo qui non doleat, nemo qui uindicet. Ita dum alius alium expectat, malorum impunitas, quantum uides creuit, & quod à principio medicabile malum fuerat, iam tempore putruit. ceperat enim, fateor, ante etiam ætatem nostram, ut ab auis accepimus fœdum hoc ulcus inflari, sed quod molestum diceres, intemperans morbum auxit exiguum. itaque iam hæc pestis ad interitum spectat, totaque sanies in nostrum tempus erupit flebile, nisi unum tantis in malis solatij genus esset. Dicã uerò tibi nũc, quod interdum dixi ei, qui solus è cunctis qui supersunt, illo grege pessimo, melioribus pascuis dignus erat, ingenti cum assensu eius, licet ip-

 se dicto,

se dicto, non tàm morum respectu, quàm status atq; originis tangeretur. siquidem enim, quoniam mortalium res oportet esse mortales, duo hæc mundi luminaria extingui, duosque gladios retundi, decreti necessitas cogebat, quamuis utrunq; præcipueq; alterum, occasui exemptum, promissis cœlestibus, speraremus, nec desperandum sit, omnia hæc cum funditus ruerint surrectura altius, si tamen hæc tã grauis rerũ eminẽtiũ ruina, nostro sæculo impendebat. Gaudeo, hercle, quod cũ in manibus nostris lux & uigor suus his manserit, in alienis hæc tanta mutatio facta est, tantæq; culpæ partẽ habet illa horrida & immitis, partẽ hæc mollis & eneruata barbaries. quibus ille auditis, libertate mea nihil offensus. Grauiter, inquit, & libere, & aliorũ fortassè auribus importunè, meis certè fidentissimè, & ut te decu it uerissimè locutus es. neu me forsan ueri inscium, aut diuersæ sententiæ arbitreris, duos Clementes nostros, plus attriuisse Ecclesiam paucis annis, quam septem Gregorij uestri, multis sæculis restaurare possent, nec ego dubito, nec dubitare aliquem existimo. ille quidem hæc suspirans, nos autem zelo domus tuæ CHRISTE IESV iam satis euecti sumus, nec ullus sub sole fœdior rerum trames, stilo potuerat occurrere, itaq; redeundum est. Ad hunc ergo populum, amice satis, tuis, an tibi quietem inuidentibus, an doctrinam ingeren tibus uenisti, peregrinatione ne dicam exilio, utili magis quàm iucunda, quo effectum est, ut & tibi legendi, & mihi conceptum scribendi negotium abstuleris. Iam profectò, nec mihi nec alteri docẽdus, quid sit Babylõ Rhodani, qualiterue sit exulibus Sion inter flumina Babylonis, de quibus adeò magnifice tua mecum nuper egit epistola, ut illius sentinæ abdita funditus scrutatus, omnes eius Labyrinthi latebras penitus inspexisse uideare, mul to tædio, multisq; reor angoribus, huius ueri notitiam comparasti. illud tibi pergratum, mihi inuidiosum affuit solamen, quod inter tantas uitiorum tenebras, quatuor magnis illis quidem uiris, uelut totidem lucidissimis te syderibus usum scribis, quos nescio, an auorũ crimen, ipsos enim optimos integerrimosq; hominum noui, an quæ fallacissima uitæ spes, an quæ fortunæ uiolentia tristisque necessitas, ibi detineat, quare permitte, quæso ut quod in animo est, uel in amœno sermone explicem, quasi, inquam, in cloaca solis radios, & loci simul obscœnitatem, omnem suo lumine nudantes, & circunfusis sordibus inaccessos.

Fran. Petrarcha amico, S.

Babylonem Gal'icam describit.

ET quid adhuc hæres, an non hæres, sed teneris & obluctans raperis, hoc potiùs reor, malo uim, quàm secordiam opinari, non est tuum torpor, ardens ingenium, mens ignea, generosus impetus. Sed quid hæc, si fortius impedimentum est quàm uirtus, magna etiam uis, habet oppositam uim maiorẽ, necessitati omnia succumbunt. illa te Babylon traxit illa te detinet durũ, sed ferendũ, loci natura est. omne bonũ ibi perditur, sed primũ omnium libertas, mox ex ordine quies, gaudium, spes, fides, charitas, animæ iacturæ ingentes. sed in regno auaritiæ, nihil damno ascribitur, modò pecunia salua sit. futuræ tibi uitæ spes inanis quædam fabula, & quæ de inferis narrantur fabulosa omnia, & resurrectio carnis, & mundi finis, & CHRISTVS ad iudiciũ uenturus, inter nænias habentur. Veritas ibi demen tia est, abstinentia uerò rusticitas, pudicitia probrum ingens, denique peccandi licentia magnanimitas, & libertas eximia, & quo pollutior, eò clarior uita, quò plus scelerum, eò plus gloriæ, bonũ nomem, cœno uilius, atq; ultima mercium fama est. habes quantum in tã paucis licuit illius sacræ urbis expressum statum, quem nõ magis in his literis hodie, quàm in illorũ frontibus hominum, quotidie plegis, quorũ uitam nullus stylus, nullum æquet ingenium. cæterum prima omnium ut dixi, ibi libertatis iactura est, quisquis limen illud introijt, cõlestim suus esse desijt, iã nec quiescere, nec abire permittit, sed rotatur, & inefficaci labore consumendus atteritur. paucos inde diuina clementia eripi, à lege, ut Hierusalem diligant, atq; oderint Babylonem. hæc mihi de te spes reliqua est. alioquin tuis de rebus actum crederem, tàm tenaci profundoq; limo te demersum & infixum uideo, interim non uoluntati, aut iudicio, sed necessitati imputo ac fortunæ, quod tamdiù ibi sis, & moras quas uehementer odi, libenter excuso, quod si qua fortassis in profectione culpa fuit, in mora

ipsa

ipsa, utiq; tñ nō culpa, sed suppliciū & purgatio culpæ est. Sed quoniam multi, multa sæpe in carcere didicerunt, quid te uetat, in uinculis discere, aliquid, quo perpetuo sis doctior? q̄-dam nullo modo melius quā contrario discūt, ideoq; qui Mathematicas artes docēt, si quā do parum ueri capax mens, discipuli uisa erit, solent falsa proponere, quæ dū refugit animus, ad ueriora confugiat. Tu quoque solitus, & religioni semper & honestati operā dare, quarū altera ad illius aspectū erigit, optantē animā, de quo ait Psalmista: Quærite faciem eius semp. alterius ea facies est, q̄ si oculis cerneretur, ut ait Plato, miris animū amoribus in flāmaret, neq; tamē ideò minus amāda est, q animo cernitur, si quid tibi nūc etiā ad utriusq; notitiæ summā deesse putas omne studiū in aduersa reflectito, arrige aures, fige oculos, in tēde animū. uis pulchritudinē Dei noscere, cerne quāta est hostium eius obscœnitas. non sunt aūt lōgè quærendi, Babylone habitāt, omnis uicus his uermibus scatet. uis formā ac decus honestatis agnoscere, contēplare quāta est fœditas uitiorū, quorū omniū exēplar in oculis est tibi. quocunq; respexeris, uidebis cuius odio simul Dei ac uirtutis amantior fieri queas. Tu aūt gaude, cōtrario saltē magistra uirtutum, gaude, inquā, & ad aliquid utilis, inuenta gloriare, bonorū hostis & malorum hospes, atq; asylū pessima rerū Babylon, feris, Rhodani ripis imposita, famosa dicā, an infamis meretrix fornicata cū regibus terræ. illa equidē ipsa es, quā in spiritu sacer uidit Euangelista. illa eadem, inquàm, es, non alia, sedēs super aquas multas, siue ad literā tribus cincta fluminib. siue rerū atq; diuitiarū turba mortalium, qbus lasciuiens ac secura insides, opū immemor æternarū, siue ut idē qui uidit expo suit. Populi & gentes, & linguæ, aquæ sunt, super quas meretrix sedes, recognosce habitū. Mulier circundata purpura, & coccino, & inaurata auro & lapide pretioso, & margaritis, habēs poculū aureū in manu sua, plenū abominatione & immūditia fornicationis eius. noscis ne teipsam Babylon? nisi illud forsan errorē facit, quod in illius fronte scriptum erat, Babylon magna, tu uerò Babylon parua es. Parua utique murorum ambitu, sed uitijs & ambitu animorum & infinita cupidine, cumuloq; malorum omnium, non magna modò sed maxima, sed immēsa es. & certè quod sequitur, tibi uni conuenit, nō a'ij Babylon, mater fornicationū & abominationum terræ. mater impia, partuū pessimorū, quādo quicqd usquam terrarum abhominabile, quicqd fornicatorium ex te prodit, & cū semper parias, semper tumens, & taliū plenus ac grauidus uterus tuus est. si nunc quoq; dissimulas, audi reliqua. Et uidi, inquit, mulierē ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum IESV. quid siles? aut aliam hoc sanguine ebriam ostende, aut omnino si potes, te hanc ebriam nega. uera enim Euangelistæ & Apostoli uisio sit oportet, qui si te in spiritu uidens miratus est, admiratione magna, quanta nos admiratione perfundimur, qui apertè oculis te uidemus? Ex omnib. quidem fornicationibus tuis, de quibus biberūt omnes gētes & reges terræ, & ex omnibus abominationibus quid expectes, nisi quod Ioannes idē ait. Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorum. nota sunt quæ sequunt. Verè iā talis facta es, quanto enim homo perditus, & desperatæ nequitiæ dæmone melior. uerè habitatio. immò regnum dæmonum facta es, qui suis artib. humana licet effigie, in te regnāt. tu uerò amice, cum eodem apostolo, audi uocem aliam de cœlo dicentē. exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorū eius, & de plagis eius, non accipiatis quoniam per uenerūt peccata eius usq; ad cœlum, & recordatus est dominus iniquitatum eius, quantū glorificauit, se & in delitijs fuit, tantùm dare illi tormentum, & luctū, quia in corde suo dicitur. Sedeo regina, uidua nō sum, & luctū non uidebo, ideò in una die, uenīet plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igni cōburetur, quia fortis est Deus, qui iudicabit illam. Hæc & quæ Apostolicus ille locus habet, audi omnia, audi & fuge, si qua uia est, ne innocētiam tuam ruinæ nocentiū et Babylonicæ premant iniquitates, quarū nō modus, non numerus, non mēsura, non extimatio demū est. taceo hæreditatem Symonis, & illam hæresis speciē, non ultimam, spiritus sancti dona mercantium. taceo mali illius auaritiam matrem, quæ idolorum seruitus, ab Apostolo dicta est. taceo utriusque pestis artifices, & concursantes Pontificū thalamis proxonætas. taceo crudelitatē humanitatis immemorē, & suipsius oblitā insolentiam, atq; illos uanis flatibus tēsos utres. taceo deniq; illa prodigia que insensibilis uereq; orbus terrarū orbis, tandiù quasi Etnam Enceladus, aut Typheus Inarime pati

potest quorum omnium mœsta nimis, & seuera narratio est. ad ridicula simul atque odiola festino. Quis, oro, enim non irascatur & rideat, illos senes pueros, coma candida, togis amplissimis, adeoque lasciuientibus animis, ut nihil illuc falsius uideatur, quã quod ait Maro:

Frigidus in Venerem senior?

tam calidi, tamque præcipites in Venerem senes sunt, tanta eos ætatis & status, & uirium cœpit obliuio, sic in libidines inardescunt, sic in omne ruunt dedecus, quasi omnis eorum gloria, non in cruce CHRISTI sit, sed in cõmessationibus & ebrietatibus, & quæ has sequuntur in cubilibus, impudicitijs, sic fugientem manu retrahunt iuuentam atque hoc unũ senectutis ultimæ lucrum putant, ea facere, que iuuenes nõ auderent. hos animos, & hos neruos tribuit. hinc Bacchus indomitus, hinc orientalium uis baccharum. ô Ligustici & Campani palmites, ô dulces arundines & indicæ nigrantes arbustulæ, ad honestas delitias, & utilitates hominum creatæ, in quos usus, & quanta animarum perniciem cladem que uertimini? spectat hæc Sathã ridens, atque in pari tripudio delectatus, interque decrepitos ac puellas arbiter sedens, stupet plus illos agere, quàm se hortari, ac ne quis rebus torpor obrepat, ipse interim & seniles lumbos stimulis incitat, & cœtum peregrinis solibus ignẽ ciet, unde fœda passim oriuntur incendia, mitto stupra, raptus, incestus, adulteria, qui iam Pontificalis lasciuiæ ludi sunt. mitto raptarum uiros, ne mutire audeant, non tantum auitis laribus, sed finibus patrijs exturbatos, quæque contumeliarum grauissima est, & uiolatas cõiuges, & externo semine grauidas rursus accipere, & post partum reddere, ad alternam satietatem abutentium coactos. quæ omnia non unus ego, sed uulgus nouit, & si taceat, quamuis ne idipsum taceat, iam maior est indignatio, quã metus, & minacẽ libidinem uicit dolor, hæc, inquam, uniuersa prætereo. malo quidem te hodie ad risum quã ad iracundiam prouocare, ita enim quæ ulcisci nequit, in se flectitur, & in dominũ suum se uit. fuit ergo seniculus quidã, ex eo numero unus, cunctis annalibus implẽdis idoneus. hircina libido homini inerat, uel si quid libidinosius atque olẽtius hirco est, hic seu mures metuens, seu lemures, dormire solus non audebat, nil apud eũ tristius, nil miserius cœlibatu, nouas quotidie nuptias celebrabat, & creber uagis amplexibus sposus erat, cũ & os illi uacuum, & ætas plena esset, septuagesimum pridem annum excesserat, septimo uix iam dente superstite. Erat illi puellarum auceps unus ex multis, domini sui libidine nihilo segnior, cuius retia & laquei, omnes uicos, omnium, & præsertim pauperum domos obsederant, huc pecunias, huc redimicula, huc anulos, huc postremò blanditias, huc cœnæ reliquias, huc omne genus escarum, & quæcunque flexura muliebres animos, conuehebat, ipse interim suspensus animo canebat. nam & reuera cãtor erat, sed qui uocẽ ab altaribus ad choreas ac lupanaria transtulisset. noram hominẽ uulgi digito monstratum, qui his artibus, multas prædas, in os lupi senis, inferre solitus diceretur. mille locus hic ridiculosas historias capit, unum accipe. Multis ille pollicitis, misellam uirguncula, an meretriculam, illexerat, ut domino eius, utique & excelsi gradum, & magnarum opum, sed nec formæ nec ætatis amabilis, obsequi in animum induceret. quid multis agam? acquiescit, & uelut Psyche illa Lucij Apulei, fœlicibus nuptijs honestanda, ignoti uiri thalamum subit. re comperta, impatiens moræ senex aduolat, & ulnis arreptam, pendulis labijs exosculans, atque inermi ore commorsitans, cõsummare nouas nuptias anhelabat. repentino malo percita, & olente senio, & uultu lurido deterrita, exclamat. Ad magnum se quendam, & insignem prælatum non ad deformem & decrepitum sacerdotem aduenisse, nõ posse sibi fraudem fieri. uis si fiat, manibus quoad posset, deinde gemitibus atque ululatibus occursuram, neque dum reliquiæ spiritus ullæ essent passuram se à tàm turpi sene uiolari. hæc uociferãs ubertim flebat. ille autem, & manu scabra, & ore hispido, spumantique tenerum os præcludens, fletibus & querimonijs conabatur obstare, atque inconditomurmure & ineptissimis blanditijs (erat enim præter cætera blesus adeò, ut à nemine posset intelligi) ægram animi solari. sed cum nil proficeret senex egregius, in secretarium se proripit, arreptoque quo conscripti Patres, à reliquis discernuntur, rubenti pileo, & insigne suum, albo caluoque uertici imponens Cardinalis sum, inquit, Cardinalis sum, ne timeas filia. sic amasiola adhuc

la adhuc flentem,& præsenti specie,& futura spe magnificè consolatus,in geniale cubiculum deduxit pronuba nõ Iunone sed Tesyphone,ac Megæra.ad hũc modũ Cupidinis ueteranus,Baccho sacer & Veneri,non armatus,sed togatus & pileatus de suis amoribus triumphauit.plaude,fabula acta est.Nosses hominem,iucundissime sonuisset, & huius & reliquorum mille sunt talia,quorum quædam non ludicra sed pudenda,alia uerò inania & horrenda sunt. I nunc,mirare,ducibus his, & propitium populo suo CHRISTVM & Rempub. prosperari.

Fran. Petrarcha amico, S.

Periculum egresso gratulatur & ut caueat hortatur.

EVasisti,erupisti,enatasti,euolasti.benè est,timebam fateor tibi, timebam animæ tuæ ne post descensum ad inferos,nõ cum uellet emergeret sciebam,& Auerni descẽsum facilem,& apertũ Labyrinthi limen laboriosum atq; operosum exitũ, dicebam mecum.ò si meus Alcides,ò si Theseus meus,ab inferis redeat.ò ne mali pondus illum opprimat,neque pedes ad uirtutem uolucres,adamantinæ scelerum catenæ uinciant detineantque. Inter hæc uota,hosq; inter metus emersisti,Deo gratias, qui ex inferno in se sperãtes animas educit,exoptatus,euocatus,expectatus aduenis,his igitur primum terris redditus, quæ te illi Hærebo crediderant, non Phœbo ut Dedalus,sed CHRISTO alarum remigium consecrabis,& cauebis,neunquam amplius Gnosum spectes.non est sæpius retemptanda fortuna,periculum sine periculo non fit,id cum semel euaseris,declina,ne quando corruas unde non surgas,nulla unquam te mala cupiditas tangat,ut illos principes tenebrarum rursus adeas.quos cum suis opibus suisq; flagitijs dij deæq; omnes,immò uerò deorum Deus,uiuos ac mortuos malè perdat,quæ cœlestis agni sanguine saginati,calcitrant ac rebellant,eò me,mirum,meus ille nunc euocat,quò te præsente,persuaderi mihi non potuit, ut uenirem,ille mihi hortator est fidus quidem, sed improuidus, ut Babylone uiuere eligam ac mori.cur autem siue ad quid,ut uideam bonos mergi,malos erigi, reptare aquilas, asinos uolare,uulpes in curribus,coruos in turribus,columbos in sterquilinio,liberos lupos, agnos in uinculis,CHRISTVM denique exulem, Antichristum dominum,Beelzebub iudicẽ.hæc ad spectacula reuocor,non audiam.malè mihi cum illis, malè illis mecum conuenit.ò crudelis & impia secta hominum,nil nisi seipsos amantium,idque ipsum peruersè prorsus ac nepharie.quis releuabit oppressum orbem? quis uindicabit afflictam urbem? quis euersos mores reformabit?quis colliget sparsas oues?quis pastores erroneos arguet? quis reducet aut retrahet in sedem suum? nullus,'ne licentiæ ac scelerum modus erit,an frustra per Prophetã spiritus sanctus intonuit?Hæc fecisti & tacui,existimasti inique,quod ero tui similis.arguam te & statuam contra faciem tuam.intelligite qui obliuiscimini Deũ ne quãdo rapiat,& non sit qui eripiat,intelligite inquam,nobis loquitur,Dei hostes intelligite. surdis loquitur sopitisq;,nunquam intelligent, nisi horrendo tonitru, seu quoniam tonuisse non sufficit,trisulco fulmine expercecti. Ad te mihi nũc sermo est inuictissime Regum nostri temporis,quẽ non nomino,quãdo & nomen obstat inscriptioni,& abũdè te nominat,ipsa rerum ac gloriæ magnitudo. nam quid opus est uerbis ubi res loquitur? haud im meritò tantis te uictorijs ornatum credere phas est,qui præter principalis tuæ causæ iustitiã,uulpes illas ueternosas,fœdis,& nõ suis è caueis CHRISTIq; sponsam cœno ac uinculis eruere potens es. & facies spero iure,tibi perpetuam fœlicitatem,& uotiuũ cœpti exitũ quisq; fideliũ optauerit. Pastorem illũ,'& senio,& soporem,& mero grauidũ, nunquã spontè latebris & amatis fornicibus egressurũ,solus manu præhensum,& uerbis increpitũ,à uerberibus castigatũ,in antiquũ penetrale restitues.id si fortè tibi celitus non datur, quanquam nec dignatus pluribus,neq; hoc munere dignior quisquã sit,uenient alij quorum quò fœdior manus eò pulchrior uindicta.deniq; qualia multa undiq; crebrescũt, uel prædonum iusta acie,uel salubri peste clementiáq; cœli inclementia.ad postremũ plaga aliqua euidenti, quoniam minis ac prodigijs cor Pharaonis obduratum superbũq;, non tangitur,sponsæ CHRISTVS superueniet laboranti.ò quid scripsi,ò quid mihi uenit in animũ

quo prodijt lingua, quo progressus est calamus: possem eum Iob & ego fortassis dicere. Vnum locutus sum, quod utinam non dixissem, dixi tamen, & iam non dixisse non possum, delere autem & si adhuc liceat non libet, tantus est ueri amor, tantumque mali odium, ut periculi omnis interim obliuiscar. In uno consilium senis illius sequar, quia cum infinita se nunc offerant, & perexigua dicendorum pars exacta sit frenabo impetum, & eodem Iob, manum meam ponam super os meum, & his ultra non addam.

Fran. Petrarcha C. Amico, S.

Contra Auerroim ut scribat hortatur amicum.

MAgnam tuis uberemque materiã, & lætãdi tribuis & sperãdi, antè alios mihi, quo fortassè, non alius in te oculos altius defixit. clarũ tibi lumẽ ingenij Deus dedit, industriæque nobilis stimulos addidit, atque ex his notitiã rerũ uariarũ, pætate mirificã, ipse nẽpè, nõ alius est, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat. ipse est, cui soli cõuenit, quod ludens pro suis longè aliàs traduxit, magister artis ingenijque largitor. & sicut tibi, ad rerum perceptionem intellectus, sic ad expressionem lingua suppetit, cuius defectus magna sæpe decolorauit ingenia, & minoribus ostendit imperia. tu omnibus his instructus, & fauore Dei uuitus, & hominum, mane primo, altũ iter, duræ religionis ingressus es, eo duce, post quem nemo unquam errauit, nisi qui uoluit Augustinum dico, cuius hæsisse uestigijs, ea demum & ad cœlum & ad gloriam uia est. Adhuc penè puer eras, dum cõsanguineo illo tuo, uiro bono & amico meo, instante ad me perductus, aliquandiù pro tuorum tũc annorum imbecillitate recusantem, bona spe illicò me implesti, ut contra, morem propositumque meum, tanto imparem amicitiam amplexus, sæpe exinde de me redeuntem, indies lætius te uiderem, admirans, unde tibi id ætatis, nostræ amicitiæ tanta cupiditas, & sæpè mecum in silentio post, etiam cum amicis illud patris Ambrosij repe ens. Puer iste, si uixerit aliquid magni erit. transiuerunt interim anni plures, nihil enim tàm tacitè, tamque uelociter transi , diùque in patriam reuerso, tuo conspectu carui. ecce nunc puer meus, ad me redijt, sed ut ait Naso:

Iam iuuenis, iam uir, iam formosior ipso:

Ea scilicet forma, quam nec ætas imminuet, nec morbus eripiat, nec mors ipsa. iam de te igitur nõ tãtũ spero, sed spero simul & gaudeo, est enim præsentis boni nomẽ gaudiũ, spes futuri. ecce iã te magnis uiris parem teneo, parem maximis mox tenebo, age modò, perge iter assumptũ. excita teipsum, adde geminum calcar ingenio, hinc honoris, hinc pudoris, mane cœpisti, noli sub meridiem torpere. solent pigri uiatores, dum solem cœli medio suspiciunt, multum lucis sibi superesse cogitantes umbras quærere, seque somno & quieti tradere, serò tandem experti, inclinatam diem, se & elusos intelligere, id ex te certè nõ metuo, non hoc animi tui ardor spõdet non frons, nõ oculi, nõ uerba denunciãt. uerè autem multos, ad summa uenturos error iste detinuit, & auertit, dũ auctoritate nescio quorum insanorum freti, nescio quã ætatẽ cõsistẽtem, uana sibi persuasione confingũt, quæ nulla unquã sui in parte consistit, sed id semper & labitur & currit & rapitur, utque ait Cicero, uolat. Excusat forsan ut cunque senectutis inertiã fragilitas & morborum cohors undique illã premens, quæ tamen, si quid infirmæ uirtutis est reliquum, neque omnia, anni uolatiles abstulerunt, magna ui, senilem suis affinibus abigit torporem, & uigorem iuuenilẽ, ad honestos actus manu retrahit. meministi M. Port. Catonẽ, latinas literas iam tunc senescentẽ, Græcas uerò, tã nunc senẽ didicisse. eaque ipsa ætate Socratem, post literas fidibus operam dare, Carneadem Philosophiæ studio cibi solitum obliuisci, Platonem toto penè orbe peregrinantẽ die ultimo uel Sophronis Mimos sub capite habentem, ut Valerius, uel ut ait Cicero, scribentem mori. Simonidem octogenarium, in certamen carminum descendisse, atque ipsa ætate Chrysippum, & propè centenarios Isocratem, ac Sophoclem præclarissima edidisse uolumina. Et Solonem senem, post conditas suas ciuibus leges, Poëticæ inhiantem, semper denique literarũ sitientem, & in ipsa demum morte discentem. possem exẽpla subtexere, eorũ senũ, qui ætate ultima res bellicas, ut ciuiles eleganrisimè caluerũt, sed mihi ad studiosum alterius generis sermo est. Et hæc quidẽ, atque his similia, senectuti mirabilia prorsus & gloriosa sunt,

ſunt,iuuentuti autem,uſq; adeò debita & ſua,ut nihil ſit pigro iuuene turpius, nihil inexcuſabilius, nihil ad extremum deſperatius. quædam enim uitia annis cedunt,atque diminuuntur,alia ingraueſcunt augẽturq́ue horum è numero ſegnities eſt, itaque ſegnem iuuenem quem uideas,quàm ſollicitum ſenem ſperes? quod attendens,cogitabis,ne qua tibi pars tẽporis ignaua præterfluat,neúe nulla tibi unquã,aut lõgioris aut tardioris ſpes ætatis blãdiatur. breuiſsima enim ſimul & fugaciſsima eſt,& utrum magis incertum ſit,ex æquo contendit cum breuitate celeritas. nihil eſt uerè uita hæc,pro qua tanto tempore agimur,ac torq̃mur,& hoc ipſum nihil,nunquam ſtat. ſed dum quæritur, tanquam fumus euanuit. non eſt iuuenibus expectandum,dum quid prompte faciunt lętè faciant, ſed in iuuentute properandum,unde ſenes gaudeant,mortui celebrentur, & ſepulti uiuant, uoliténtq́ue ut ait Ennius, docta per ora uirum. hæc amice diſcendi ætas eſt, quod hæc ſtudioſa collegerit, ſenectus docta,diſtribuet,quodq; à multis acceperit,refundet in plurimos, in quærendis illam,expectare dementia eſt,cui uel quæſita ſeruare difficile,neq; uerò ſtudioſos ſolos memorẽ,quibus ætas alia nulla eſt niſi hæc una quam degis,& corpore & ingenio prævalida, & impedimẽtis libera,niſi q̃ ſibijpſa peperit,quibusúe ſibi iter ipſa præſtruxerit,quod multi faciunt,qui ſcientiæ ac uirtutis ad quas deſtinabantur obliti. poſt cõcupiſcentias ſuas eũt. neq; à uoluptate ſua auertuntur,donec ſuis pudor ac dolor, inimicis gaudium, uulgò ludibrium effecti,undiq; inutiles,nec literis nec cõcupiſcẽtijs habiles,ad ſeniũ peruenire. Sed ex alio quoq; genere hominum attingã paucos,quorũ te exẽpla ſollicitẽt, quæ cũ alias partes ætatis poſſent,ad agendũ fortia,hanc unã nulláq; aliam elegerunt,neq; uel modicũ diſtulerunt,neq; ſi diſtuliſſent ſucceſsiſſet,ut fecit. certè hac ætate,iã Achylles Troiã, Alexãder Indiã pulſabat,Scipio Aphricanus occidẽtẽ fregerat,meridiẽq; frãgebat,Põpeius Magnus Hiſpaniã prædomitiſq; prædonibus,maria cuncta pacauerat. hac ætate Druſus uerò Germaniã fatigabat,iamq; ad diuortia Rheni,omnia populando ac uincendo peruenerat,tanta q́ue animi uirtute eaq;(more iuuenũ) maieſtate,ut hoſtibus quoq; uenerabilẽ ſe, in omne tempus efficeret. quod nec hodie Germani negant,uel diſsimulant,ꝙ interdum fortè poſitus in ea terrarũ parte,perpẽdi,& ingenua huius noui Cæſaris & ſuorum procerũ cõfeſſione cognoui. Poſſem plurib. illuſtrioribus munire,his teipſum urge ſtimulis,his attolle comitibus. Magnorũ ſequi ueſtigia ſeq; illis cõferre,magnis animis dulce eſt. neu dicas: Iuuenis ſum,multũ mihi ſupereſt tẽporis. ut enim hoc dubiũ,ſic certiſsimũ illũ,quod nũquã dies iſta reuertitur. Arripe eã ergo,ne tibi infructuoſa prætereat,& ut magnæ parti hominũ, immò ferè cunctis hominibus,atq; in morẽ inter digitos effluat. Profectò aũt,ut quod nulli unquã fuit,tibi certi temporis multũ eſſet,& huius tamen,& rerũ omniũ parſimonia,tũc eſt utilis dũ abũdant,nempè cũ defecerint,ne quicquã admiſſa cuſtodias. quãobrem iterũ atq; iterũ te moneo,& obteſtor,ne ullum diẽ per ignauiam labi ſinas,ſed omni ſerò,tecum ipſe calculũ ponas,tanquã diligens paterfamilias, cum ſuſpecto diſpenſatore, hoc egi hodie,hoc incepi,hoc didici,hoc doctior,hoc melior factus ſum. neq; enim minus ad uirtutẽ, quã ad ſcientiam te cohortor,quẽ inutilem tibi diẽ præterijſſe deprehẽderis, nec uixiſſe te credito. Amice diẽ perdidi,inq̃t,Titus Cæſar. id ſi dixiſſe laudatur,qui nõ alijs illa luce profuerat, quid dicturum putes,qui non profuit ſibi? Non poſſumus fateor libro ſemper incũbere,non ſemper ſolitarij & tranquilli eſſe,& nos fragiles, & mundus eſt turbidus & res inextricabiles,hoc poſſumus,curare ne dies ulla ſine noſtra diſcuſsione,& in nos animi refectione pertranſeat. quomodo enim aliena curabimus. ſi noſtra negligimus? ſedendo quidem ſtãdoq;,licet & eundo,de ſe ſuiſq; de rebus in conſilio, in conſenſu, & quãq̃ Ciceroni aliter uideatur,etiam in cõuiuio,ſed lenius cogitare. uix tàm ſterilis ager,uix tàm durus eſt animus,quem non iugis ac diligens cultura fœcundet ac leniat. quid de tuo igitur ſperẽ, quem natura ipſa tractabilem fecit,ac fertilem? noſtram ergo,quod apud Tullium ait Cato. ducem optimum tanquam Deum,immò quidem naturæ rerũq; omnium patrem Deũ ipſum ſequere,altis te uocibus euocantem, omneſq; quos creauit redemitq; homines nõ è cœlo tantùm,ubi in æternum regnat,ſed ex aſperrimo etiam tropheo quod pro nobis nudus,ſpinis coronatus,triumphator aſcendit,omnes inquam uocat,pauci illum audiũt. eſto

unus è paucis, alioquin nihil esse præstaret. Audi illũ & exaudi, à quo corpus atq; animã & ingenium accepisti, per quem es, qualem te gaudemus, per quẽ eris, nisi respuis qualẽ te cupimus & speramus. non te hodie pluribus premam, certus hæc tibi, & multo etiam pauciora sufficere, ut qui ex te quid optem ego, quid ue alij qui te amant, tacito me licet intelligis. unum tamẽ non obmiserim, ne illis aures aut animum accommodes, qui obtentu studij Theologici, te nitũtur à notitia literarum scholarium dehortari, qua ut sileam reliquos, si Lactantius atq; Augustinus caruissent, neq; illæ superstitiones paganorũ tã facilè subruissent, neq; iste Ciuitatẽ Dei, tãta arte tãtisq; molib. erexisset. expedit Theologo pter Theologiã etiã multa nosse, immò si fieri posit, penè omnia, quibus cõtra insultus carnaliũ sit instructus, certè sicut unus est Deus cui omnia subsunt, sic una est scientia, de Deo, cui bonæ omnes aliæ obsequũt. de his tamen libro secundo de doctrina Christiana, ipse idẽ disputat Augustinus. lege ergo de illius consilio, q̃ potes sine propositi principalis præiudicio, & disce quantum dum ne ingenium aut memoriã afficias, semperq; memineris esse te Theologum nõ Poëtã aut Philosophum, nisi, inquam, tum uerus Philosophus ueræ sapientiæ est amator. Vera autem Dei patris sapientia CHRISTVS est. his illud addiderim, ut in omni doctrina illa tibi præcipua cura sit, nunquam abdita, quanquã obscura, sed quã uera. quàm clara sint, quibus animũ intẽdis, sunt etiam qui de his maximè quæ nec ipsi alij intelligũt inaniter gloriantur, stultũ genus, nam ut ueritas obiectum, sic ni fallor claritas est fœlicitas intellectus, in omni autem sanctitate ac uirtute expeditã illã & cõpẽdiariam, Socratis ad gloriã uiã nunq; deleras, ut scilicet talis esse studeas, qualis uis uideri, sunt enim pessimi qdã, q uideri uolũt optimi quasi ut alios, sic & Deũ & cõsciẽtiã suã fallãt. Geminæ autẽ uitæ huius duces multos habes, utriq; tamẽ unus suffecerit Augustinus domesticus tuus dux, quẽ uides, hac ipsa tua ætate, cũ erroribus ac uitijs generoso impetu magnificẽtissimè colluctantẽ, si quis in illo unquam uitæ error fuit, aut doctrinæ primus contraria sublatus est uita, secundus manu propria discretissimo uolumine extirpatus est, ut nil sit tutius, quàm utri illius & uitam simul & doctrinam sequi. hoc ne tibi unquam è memoria excidat. Extremum quæso ut cum primum perueneris quo suspiras, quod cito fore confido, contra canem illũ rabidũ Auerroim, qui furore actus infando, contra dominum suum CHRISTVM contra quẽ catholicam fidem latrat, collectis undiq; blasphemijs eius, quod ut scis, iam cœperamus, sed me ingens semper, & nunc solito maior occupatio, nec minor temporis quã scientiæ retraxit inopia, totis ingenij uiribus ac neruis incumbens, rem à multis magnis uiris impiè neglectam, opusculũ unũ scribas, & mihi illud inscribas, seu tunc uiuus ero, seu interim abiero, semper enim tempus est omnibus & mihi inter alios, iam de habitu cogitandi. neu dubita defuturum tibi, uel ingenium uel stylum quamuis tuorum nonnullis solitum deesse aderit CHRISTVS suas res agenti, qui tibi affuit uel nascenti. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. IN EPISTOLAS RERVM SENILIVM AD SIMONIDEM SVVM,

Præfatio.

Olim Socrati meo scribẽs, questus eram, quod ætatis huius, annus ille M.CCC.XLVIII. omnibus me propè solatij, uiuæ amicorum mortibus spoliasset. quo dolore, nam memini, questibus & lachrymis cuncta compleueram, quid nunc primo & sexagesimo faciam anno? qui cum cætera ornamenta fermè omnia. tum id quod charissimum unicũq; habui, ipsum mihi Socratem eripuit. Nolo per aliorũ casus stylum ducere, ne tristis mihi fletũ renouet memoria, & annus hic pestilens, qui illum in multis locis perq; hãc maximè cisalpinam Galliam non æquauit modo, sed uicit, quique inter cæteras Mediolanum florentissimam, frequentissimamq; urbem his hactenus malis intactam, penè funditus exhausit, me quod uolim iterum in querelas, neque hac ætate, neque ijs studijs, neque omnino me dignas cogat. multa mihi tunc permisi quæ nunc nego. spero non me flẽtem cernet amplius fortuna, stabo si potero, si minus, siccum stemet ac tacitum: turpior est gemitus, quàm ruina. ad id quod dicturus sum progredior. Est ad Socratẽ liber Familiarium rerum noster, cor-

pore

pore quidem ingens, & si finere: ut ingentior futurus, proinde quod illic præsagiebam uideo, nullus mihi alius epistolaris styli, quã uitæ finis ostẽditur. itaq; siquid tale mihi deinceps, uel amicorum instãtia, uel rerum necessitas extorserit, ego enim rerum conscius mearum, nõ quid iam sarcinis adijciam, quæro, sed quid detraham, totum sibi inscribere est animus, cui prosam familiariorem scio esse quàm carmen. quantum sanè uel rerum uel uitæ superet, incertum est, quantulumcunq; tamen id fuerit, boni consules, quod & si modicum totum sit, neq; uerò secundi loci sortem indignabere, aut Socratem tibi prælatum credes, sed memineris ea te mihi tempestate, nondum cognitum, qua opus illud inceptum est, in quo tam multa sunt ad te, cui necdum Simonidis nomen indideram, quin hocipsum quicquid erit, quasi enim iactum retis, tibi dono, eò gratius accipies quò serius. & libratiora enim & rariora esse solent, senum dona quàm iuuenum.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARUM DE REBUS SENILIBUS, Liber I.

FRAN. PETRARCHA SIMONIDI SUO, S.

Fortunæ blanditias contemnendas esse.

Iam antè literularum tuarum aduentum, & Zenobium nostrum defunctum esse mœstus, & te Campanũ fieri lætus audieram, gaudeo, hercle, ubi totus esse non possum, te quasi dimidiũ animæ meæ esse, ut de Virgilio ait Flaccus, dum quod cupio, & spero, ubicunq; fueris benè ac fœliciter sit. Neq; uerò aliter esse posse persuadeo mihi, tali hospite, Mœcenate, illo nostrũ omniũ tali, hoc animo tuo, tali deniq;, & tàm fido tuarum uirtutum, tamq; indiuiduo comitatu. ad id quidem quod Mœcenas ipse, tuq; post illum, tanta precum ui, me nunc etiam in Campaniam euocatis, quid aliud dicam, quàm mitari me, non uestros olim mihi planè notissimos affectus, sed indefessam hanc instantiam, totiẽs negata flagitantiũ. nec rogando enim, nec expectando lassamini, cum ego iam non negando tantum, sed tacendo ac uiuendo, propè lassatus sim. de hoc sanè nihil noui est, ultrò citròq; quod dici possit, trita sunt omnia. His omissis, unũ dicam, quo intelligas, quos mihi nunc quoque, ni caueam blanditiarum laqueos mundus intexit, sed ut tempter, fallique queo, sic edoctus ludis talibus, atque ut dicitur coactus sum. Siquidem hoc ipso tempore, quo me hic, noster tantus tamque unicus ac dilectus uocat, ubi nisi alia obstarent, non alterius quàm ad mei ipsius propriam domum uocor, simul me hinc Romanus Cæsar, hinc Francorum rex certatim euocant, his promissis, hisque muneribus, iã præmissis, quæ si pergam exequi, & longum erit & uidebitur fabulosum. Mirum prorsus, unde duobus principibus armatis, & unius inermis, & iam senescentis clerici cura est. nouissime uerum summus Pontifex, hic solitus Nigromãticum opinari, & ipse me altis uocibus ad se uocat, duobus iã nunc beneficijs collatis, pluribusq; si parcã oblatis, hic enimuerò miri nihil, quo etiam causa nota est, uult me ad officium Secretorũ, quod Zenobius noster gessit, quodq; nec ipse, nec prædecessor unquã suus habuisset, nisi ego illud oblatum mihi, perquã honorifice multos antè annos recusassem. sed senectus auaritiæ suspecta est, sperant forsitan me senem, & quod (ut prohibent) cupiditatem acuit ditiorem solito, amplecti, quod iuuenis inopsq;, nunquam uolui, sed falluntur. cum præsertim egentiũ amicorum, quorum me charitas tunc urgebat, tanto sim factus egentior, inter quos ne longam tibi nunc ordiar mei doloris historiam, quàm præcidere potius, nitor ac seponere, & si liceat obliuisci, Ioannes meus, tuus, noster, immò CHRISTI ut Hieronymi utar uerbo. is Ioannes, qui te colere apud occiduam Babylona consueuerat, inter uitæ durum ac breue antè uesperã, immò uerò ante meridiem peregit, cum mutationis in melius spem dedisset, credo quò grauior mihi mors esset. sed non ita est. quod enim ad damni cumulum calcarq; gemituum, magna pars uerteret, uerti ego ad solamen, & quia ille melior obijt, ego lætior uiuo.

Omnibus ergo me uocãtibus,excusationes obijcio,miras quidẽ,sed præ alijs senectutem ueram illam nõ inficior,sed fando auctã,ad honestos enim & placidos labores,adhuc Deo præstante,sat ualidus,ad inuisos decrepitus,atq; impotẽs factus sum,quod ipsum inter naturæ dona cõnumero,ut & quod posse nolim,nec possim quidẽ,nec honesta mihi unquã desit excusatio,cuius me sæpè penuria,tædijs multis grauibusq́ue negocijs imparatũ obtulit. Ad hanc sanè ultimã uocationẽ,cum me Põtifici excusassem, nominaui te amice, idq; pro honore tuo feci. Dabis ueniam si erratũ esset. Cogitaui enim,si mihi quem ad tantam rem ut idoneũ elegissent, de alterius ingenio creditum esset artificis,ut par erat,uel æmolumentum acceptari,laboriosi fateor,sed honesti officij,uel repulsæ magnanimæ, tibi non defuturum decus. quod si mihi propter inobediẽtiam infesti, meum quoq; de te iudicium spreuissent,tamen tuum nomen,semper & tunc maximè,ueris laudibus prosequi meum duxi,quod quidem ,ex alio quàm ex me tibi nunciatum malim,scribo autẽ,ut paratior sis, respõso,si quid hinc forsan audieris. Neque uerò Mœcenaris nostri laude,laus tua caruit. scripsi enim,te cum illo agere,& illius è gremio postendũ ut appareat, tum in alijs multis, tum in hoc quoq;,qualis ille sit uir,qui talia Ecclesiæ nutrit ingenia, cui olim Zenobiũ de disset,nunc si requiritur te daturus,ut de cõmunis patriæ laude tacuerim, quæ totius ciuiũ gloriæ,quasi fons quidam,illum simul & uos genuit,& altos èdidit, & altorem.reliquum est,ut noris me rumoribus asperis,hinc atq; hinc pulsum,lætum minimè,sed rationis auxilio rectum stare. quid de me ipso statuam,tamen adhuc dubium. & facile fieri potest,nisi nouum aliquid emerserit,ut me audias,non post multos hos menses,in transalpinam solitudinem redijsse. plenus sum Italicarum rerum. Vale.

Fran. Petrarcha Simonidi suo, S.

Pro consolatione gratias agit.

PErgratam meis uulneribus medicinã,suauissima quidem, ac doctissima tua manus, adhibuit.solans me super adolescentis mei obitu,quem uiuentem uerbo oderam, defunctum mente diligo,corde teneo,complectorq; memoria, quæro oculis,heu, ne quicquam. amantissime tu quidem istud ut omnia. sed ò ingens uis amoris,& rationis imperio exempta,fles tu interim consolator meus,& quod fieri ratio prohibet, amor cogit,fles tu illum nec immeritò. Quisquis enim esset in reliquis,tu amator miratorq;,tuiq; nominis indefessus cultor euaserat. quod mihi unum de multis indicium erat,immutari illum indies,magno nisu æui uitia tenerioris excutere. CHRISTVM testor, cui ille nunc uiuit, & cui sæpè suspirans precor funus meum,raptiq; animam recommendo,non ille me tibi,uel charitate uel extimatione prætulerat,neminem ille mortalium tibi æquabat,sic in arce iuditij suistabas,is amor,ea mẽs erat,ea demũ uniformitas indicantis. in cæteris namq; pro ætatis inconstantia uarius, In te unus semper,si quis fortè in comparationem tui uenisset,seniorũ in cõcilio palàm loqui ueritus,submissa fronte,risu tacito,sententiã proferebat. Et si quando iuuenilis illũ ardor in uerba cõpelleret,reuerentiam cum dilẽctione certãtem cerneres, uerecundiam cum pietate,iure igitur illum fles, illumq; desideras,qui te fleturus esset ut patrem,desideraturus ut filium. sed quoniam ius est,ut fortuna semel feriat,& non repertis ictibus conficiat,quem inuasit,unà nunc quoq;,uulnus alterum Socratem meum defles, quem mihi orbe alio genitum,primo statim congressu frons,ingenium,uirtus,unanimem fecerant,sic ut nunq; postea,uel momento temporis labare illi meis in rebus animum senserim,fidemúe lentescere,barbaricè nato homini,rarũ prorsus.sed cõsuetudo lõgior,& cõuictus assiduus,nosterq; amor, sic illũ morbus,sic affectibus nostris imbuerant, quasi media natus esset Italia.noster erat,nostra omnia mirabatur, & penè iam oblitus originis, nil in terris,nisi Italiã suspirabat. quid uis dicam? tanta illa transformatio studiorum, ac naturæ & stupori omnib. & gaudio mihi erat ingenti,eò maximè,q; in meã gloriã reflecti quodammodo uideret,cũ haud dubie inter inmortales,primũ ille me sibi animo fecisset, hũc ego ante ortum alterius,toto fermè septẽnio primo flore adolescentiæ primũ noui, tũ scilicet,dum haud procul Pireneis collibus,sub incomparabili uiro almæ memoriæ, Iacobo de

Columna

Columna locorum præsule, magno & dulci coæuorum contubernio iucundissimè uiuere-mus. & ô cœli regnator, ô creator temporũ, ô syderũ moderator. unde hæc tanta uelocitas. nudiustertius id fuisse dicturus sim, nisi quod præter unũ Leliũ nostrum, de quo ipso sum dubius, nullũ penitus è cœtu illo superesse iam reor. ô fallax uita hominum, nec definimus longas hic, & tàm breui spatio inexplicabiles spes ordiri. ô laborum campus asperrimus, ô errorum inscrutabilis Labyrinthus, ô gemituũ trux palestra, hic infœlices agimur, hic ni timur, collidimur, exercemur, & qui furorum ultimus, hic gaudemus, extollimur, superbi-mus, hic potentiã, hic honores, hic opes, hic imperia molimur, hic iniurias, hic rapinas uol uimus, hic uindictas, quid de nobis interea, nõ uentura tantũ dies, sed hora etiã tẽpus pariat incerti, nihilq; aliud diu uiuendo consecuturi, nisi ut soli ac mœsti, ut corporibus, utq; ani mis graues inter questus & lachrymas & desideria senescamus. certè ego quod nudiuster tius dixi, melius hodie dicturus. Quid enim nisi dies unus est uita hæc? isq; hybernus bre-uis turbidus. & ut multis mane, multisq; meridie interruptus, sic paucissimis perductus ad uesperam, hodie, inquã, tanto & tàm delectabili comitatu, stadiũ hoc ingressus. ecce iã uitæ fessus, & propè iam solus ad me tàm feror, neq; in hoc exoptato uotis omnibus longiuf-culæ uitæ tractu, boni aliquid intelligo, nisi quod æquanimius fortassè morimur, ijs præmis sis, qui dulcẽ nobis faciebant uitã, nil à tergo quod uellicet animum relinquentes, nisi cõtra opportunũ illud ac miserũ, semper flendo in perpetuo mœrore, ut Satyricus ait, & nigra ueste senescere, siue ut propriè quod est dicam, inter amicorum mortes sæpè mori, nullum tuorum nouissimè relinquentem, cuius in ora memoriaq;, post obitum sis uicturus. & tu mihi nunc amabili prorsus iniuria, ac paterna, laboriosi huius tristisq; negotij longitudinẽ imprecaris, dum tremere te ais, atq; horrere, ne mihi superstes sis. ego uerò superstitẽ te uo lo, & hos pauculos, qui è tanta amicorũ acie iam soli superant. Sint qui ultima iussa abeun-tis excipiant, sint qui oculos tegant, humi obruant, quãuis affatim illud mors faciet, hoc na tura, sed dulce est amicæ manus obsequium. nec ulla mihi aduersus fortunam meam, gra-uiora querela est, quàm quod amicis antè diem ablatis, si quis huic numeri dies esset, ego durior adamante, testudine tardior, ac phœnice uiuacior, huc dilatus sim. neu cumulus de sit offensæ, quorum manibus sepeliri optaueram, interesse non licuit sepulturæ. Sed redeo ad Socratem, qui ad me non redit, nec me tamen animo deserit, ut puto corpore licet ab-scesserit, cum unũ & triginta mecum annos fidelis explesset amicitiæ. alter enim fletus no ster uitæ quartũ & uigesimũ non impleuit. quid nũc loquar? Dicerẽ, hei mihi ter & ampli us, nisi quod luctũ pellere est animus, possem simul utinã, & dolorẽ pellere, nitar equidẽ. in quã rem tamen tuo mihi cõsilio utendũ uideo, quod & uirtus humanis casibus altior, & qui dedit abstulit. ignoscẽdũ morti, suo iure usa est, nec fortuna nobis accusanda, nec na-tura, nec quærendus ordo, ubi nullus unq; fuit, cauendũq; quod in alijs aliquãdo rephendi mus, ne iure optimo reprehendar in nobis. nec mirandum uerò quod acerbus ille, hic matu-rus, adhuc uirẽs obijt, utriq; suũ uitæ tẽpus impletũ, nostra nobis implenda sunt, sequẽdiq; quos præmisimus, & quod millies diximus, iam tandẽ antè oculos habendũ. leuis est enim solius linguæ disciplina, philosophandũ nobis & rebus est, si re ipsa salui esse cupimus, hic figamus animũ, & quod loquimur, sentiamus. sequemur nostros, quis hoc dubitat, seque-mur citò, statim, nũc fortassè, & certè nunc sequimur. nam quid aliud agimus, oro te, dum quieti etiã uidemur, nisi properare & currere? currimus quidẽ omnes, & singuli currimus, & uicissim nos urgemus. quid hic opus est stimulis, ipsa nostra nos uehit, ne dicã præcipi-tat natura, & pereuntib. applicat, nulla est mora. quid mœrori incũbere, aut torquere desi derio animã iuuat? en confestim quos quærimus consequemur, ad illos enim nos ituri su-mus, illi ad nos minimè reuersuri, nempè necessarium hoc nobis, at illis irremeabile iter est. Quibus ita se habentibus, abstinendum gemitu, & querelis inutilibus, propeq; illo-rum salute, oblationibus pijs ac precibus indulgendum, quas tu familiaris ac domesticæ conuiua CHRISTI, frequentes pro altero, te daturũ spondes, utq; id pro utroq; facias, quo tiẽs ad mẽsam colloquiũq; domini tui ueneris, per memoriã nostri, per amicitiæ fidẽ, etiam

atq;

atq; etiam obteſtor. hæc ſunt noſtri doloris utiliora remedia, quorum mihi non exiguam
portionem, more ac ſtilo illo tuo, ſenſuum largior, quàm uerborum in auguſtam partẽ epi
ſtolæ congeſsiſti. quæ ue idcircò meis uerbis libens repeto, ut in meum animum, tuo ſtilo
transfuſa, meoq; calamo mox in te refuſa, ſic mea fieri incipiant, ut tua eſſe non deſinant, re
percuſsi claui in morẽ, hinc illinc, affixa pariter ac ſuffixa memoriæ. utar hoc libens tuo mu
nere, quo nullum tempore aptius præſtari poterat, nullumq; ſalubrius indigenti. efficaciſ-
ſimus ad curandum ille eſt medicus, de quo maximè æger ſperat. Supereſt, ut quoniã mihi
ad tempus Socrates meus eripitur, neq; ut uides huic generi cõmunium ſcripturarũ, ullus,
quod ſæpè iã diximus, niſi qui uitæ finis apparet, quod & ſi ſolito auidior ſim quietis, ami-
cis tamen interpellantibus, non reſpondere nefas ſit, nec ſine quadã (quam ualdè horreo)
nota inſolentiæ fieri poſsit, omnis ille familiarium rerum, iamq; ſenilium rerum ſtilus ad te
tranſeat, & alienigenæ hac in parte deditum ingenium, cõciui deinceps meo, uati ſacro, ob
eamq; rem noſtro Simonidi conſecretur, tu es enim meus ille Simonides, quẽ prima huius
operis compellat epiſtola, quæ nõdum tamen ad te uenit, nec ueniet quidẽ ſola. illam certè
cum legeris quid huic deſit intelliges. Reliquum eſt, ut & tui honoris, & mei me ocij ſtu-
dioſum, ad IIII. Idus Ianuarias Patauio digreſſum pertexiſſe Mediolanum, quo eſſem ad
tranſitum alpium paratior. oderam namq; Italos tumultus, optabamq; quamprimũ hinc
abire, ut & tranſalpinum Helicona reuiſerem, quem iam propè decennium intermiſi, cuius
mei deſiderij ſimul ac tædij, ſatis te uno uerbo ſuperioris epiſtolæ finis admonuit, Et ſiquid
fidei Pont. mihi Max. habuiſſet, te ſibi, quod abſens ſcripto feceram, pro me uicariũ præ-
ſens darem. ſic ſimul & officio illi, totiens mihi oblato, cui uel ob hoc ipſum benè conſul-
tum uelim, non tantum benè, ſed magnificè, & tibi, ſeu neceſsitatibus ſaltem tuis, quas oc
cultare mihi uis, nec potes, tanto licet tempore, ac terum ſpatio diſtractus, utrunq; proui-
ſum iri exiſtimans. uerum, omnibus, undiq; bello ardentibus, atq; armatis inter, aditus pau
cis inermibus non fuit, ſubſtiti ergo, reſponſum Pont. operiens, quod ſeu illis ſuo bello im
plicitis (multa enim & grauia inde narrantur) ſeu captis in itinere nuncijs, quod de multis
audiuimus, nondum habui, hoc unum ciuibus noſtris mercatoribus Mediolani agentibus
ſcriptum eſt, per ſuos reſpondiſſe Pontificem, ſi oblata reſpuerem, irem ſaltem ad eius præ
ſentiam, mecum ducens, quem officio idoneum iudicarem. quæ an uera ſint neſcio, ſed ſi
ita eſt, paratus eſto, uel mecum, uel cum literis meis illuc ire, ſi cætera enim clauſa perman-
ſerint, iter tibi patet æquoreum, ego quidem expectationis impatiens, atque in circuitu no
ua bellorum ſemina iacta conſpiciens, iam ferè cunctis fractis itineribus, Pado me credidi.
& quo in hoc ſtatu rerum, uix uolucris penetraſſet, ad V. Idus Maias Patauium redij, hinc
ex ordine iturus ad Cæſarem, tàm me crebris, tamq; altis uocibus euocantem, ut diſsimula
ri amplius, illeſa uerecundia ac deuotione non poſsit. ſic accinctus in zephyrum, in boream
ibam, ut intelligas humanorum conſiliorum quanta conſtantia eſt, ſed hac quoq;, præter
ſpem, bello obſtruſa omnia repperi, neque minus hic angulus Venetorum, pacis olim ha
bitatio, atque alpes Noricæ, quàm reliqua feruet Italia, tum quæ alpibus uicina Germa-
niæ pars eſt, ſuis & ipſa motibus æſtuat. ita omne latus noſtri orbis, uno nunc tẽpore Mars
infeſtat. quæ quamuis amico pacis animo, non moleſta eſſe nequeant, quia tum æſtiuam
requiem pollicentur, propè gratiſsima dixerim, tenſas nempe ad occaſum alas, atque ad ar
cton inter alpes atque Apenninum, ſecus adriaci ſinum maris, nota contrahunt, ac detinẽt
ſtatione, huc tum, ſiquid mihi nunc ſcripturus es, ſcribe. & quoniã te littoribus Siculis, mor
te regis auulſum ſuſpicor, illud quoq; ne ſubtrahas, tua omnia noſcendi auido, ubi, quàmq;
ſuauiter, teq;, tuumq;, immò equidem noſtrum ducem, inſtabilis fortuna depoſuit. Vlti-
mum eſt, ut exoptatum diligentiæ tuæ munus, promiſſumq; non differas, bibliothecæ hu-
ius ornamentum, in qua mihi omnis requies oblectatioque animi, atq; unicũ iam uitæ ſo-
latium remãſit, propera, per omnes cœlicolas oro te, & arculæ noſtræ fidẽ adhibeto, quod
cum mihi contigerit, nil magnopere in terris amplius optabo, nempè qui iam ſpe ſola eſſe
ror. itaq; & ſi librorum nihil acceſſerit, ijs ipſis qui nõ pauci ſunt, neq; ignobiles, meo diues

ſatis

satis ipse iuditio, opibus Crœsum uinci, omnesq; nostrorum locupletum arcas æquè parui
pendo. Viue, & uale nostri memor VI. Idus Iunij.

Fran. Petrarcha Talauando Albanensi Episcopo Cardinali, S.

Honores oblatos recusat.

LIteras pridẽ tuas amantissime Pater, inq; illis Apostolicũ præceptũ, reuerenti gaudio
stupens legi, ad quas familiaris tui illius festinatio, iustũ respondendi spatium non de-
dit, respondi tamen ut potui, idq; pbreuiter, sed puræ, & quod literis defuit, notæ fidei nũ-
cio cõmisisse contentus fui. ecce nunc iterum alijs atq; alijs, de eadem re & literis pulsor &
nuncijs, quibus & stupor meus crescit, & gaudium. nam quis, quæso, non stupeat simulq;
non gaudeat, si amicus sit, uicario IESV CHRISTI, qui me magicũ non tantũ suspicari,
sed affirmare soleat, opinionẽ hãc de me, falso conceptam, semperq; hactenus cõtra tuum
eloquium, ac multorum illam extirpare uolentiũ, pertinaciter defensam, nunc repentè non
modo deposuisse, sed opinione alia permutasse, tàm diuersa, ut cuius horrere uideretur al-
loquium, atque aspectum eius, nunc secretam conuersationem, ac fidele obsequium, do-
nis poscat ac precibus? Magna uis ueri est, impelli potest, prosterniq; mendacio, non extin
gui. Per se ipsum, cum aliquandiu tacuerit, altius assurget, & clarius. Parcat autem illi De-
us, qui falsè illius opinionis auctor fuit. magnus ille quidem uir, nempè tu ordinis non ul-
timus, & præterea iurisconsultissimus, quodq; mirabiliorem facit errorem, & experientiæ
multiplicis, & prouectæ admodum ætatis, nisi fortè nõ error ille aliquis, sed odium solum
fuit (quamuis error nullus, maior possit esse quàm crimen, neq; uerò tàm turpiter quis-
quam errat, quamlibet ridiculum aliquid, ineptum sibi ignorans finxerit, quã qui sciẽs De-
um odit, aut proximum, quæcunq; demum fuerit causa, magicum ille me dixit, nec erubu-
it afferre rationem, quod Virgilij libros legerem, seu legissem, & inuenit fidẽ: En ingenia
quibus rerum summa commissa sit, de his uerò quotiens riserimus, tu nosti, eo ipso nõnun
quam præsente, cui delator meus persuaserat, donec illo tandem, ad Papatum euecto, res
ludicra esse desijt, atq; ad iram tuam uergere cœpit, ac dolorẽ meũ. Non quod aliquid ab
eo magnopere cuperem. ambitiones meæ notæ tibi omnes sunt, sed cum Benedictus ado
lescentiam, & iuuentam Clemens meã, nõ dico Innocentem, sed à turpibus studijs ac ma-
leficis artibus abhorrentẽ agnouisset, senectutem meam Innocentio suspectã esse, nõ dole-
re non poteram. Proinde per id tempus, quo ille conscenderat, nescio, an unquam reuersu
rus, inde abiens, dum tu me ualedicturum, ipso etiam uolente ducere uoluisses, abnui, nè
aut illi mea Magica, aut mihi molesta credulitas sua esset. scis me uerũ loqui, teq; non semel
frustra nixũ, ne insalutato illo proficiscerer. En quid mihi uenenosa uox contulit, unius ui
ri, cui nulla quidem in me odij ratio erat, sed sine causa nihil fit, oderat ille me, non propter
me quidem, sed propter illũ, cui familiarissimum me fuisse meminerat, propter quẽ & te
ipsum oderat, sed odij sibi cõscius iniusti, erga utrũq; nostrũ, simulator callidus, amicitiã fin
gebat (nota tibi cõmemoro) sicut sepulto illi, ipsius nec lenitus morte, ipsis bellum ciner-
bus indixerat. ô tristis & cæca rabies animi, propagatrix pestilens odiorũ. certè si inimicos
diligere dominico iubemur imperio, quid ijs fiet, quibus inimicos etiam extinctos odisse
non sufficit, nisi amicos illorum omnes immortali odio insequantur, siue autem uiuax odi
um, siue pudor mutandi quod dixerat, causa esset, suggestionem hanc aluit ille dum uixit,
& quã plãtauerat irrigauit, gratias Deo quot mendaciũ ueritas, mors mendacẽ uicit. Non
credit profectò Magum Pontifex, quẽ secretariũ uult, nec scœlestis operã dare carmini-
bus, quem interioris thalami archano dignum, & sacris aptum censet epistolis. magnas si-
bi pro tantis honoribus, nec minores pro tali errore deposito, grates ago, & si enim opinio
nibus uagis ac falsis, quanti nequeant constantes animi, sine quodam tamẽ angore nõ fue-
rat, apud animum meum falsa licet opinio, tanti uiri, neq; ullo pacto uelim diuturnã adeò
fuisse, ut de me talia sentientẽ, uel mea illũ, uel sua dies ultima inuentura fuerit. Scio autem
expectari responsum meum, & quamuis humilitatẽ meam illinc, & Põtificis pietas, & tua
humanitas, & amicorum preces & lachrymæ, uehementer trahant, hinc meorum consilia
impellant,

impellant, fixus tamen in proposito primo sum. nil est penitùs quod immutem, quæres apud alium, si agenda sit, plurimum haud dubiè uerborum egeat, tibi meis in rebus, nõ tantum sermo breuis, sed silentium sat est, tecum enim meo iure Dauidicum mihi illud usurpo, domine ante te omne desiderium meum, & non quidem gemitus. qui mihi de rebus iam labentibus nullus est, sed certè suspirium meum à te non est absconditum. Quid uelim, quid optem, quid ambigam, quo suspirem, non mihi notius quàm tibi est. quid igitur multis agam? uideo me uocari ad luctam, ad honorem, ad laborẽ, ferè cunctis optata mortalibus, mihi uerò cum multis nihil conuenit. proinde nec fortuna mea, nec animus lucri egens, nec professio uitæq; genus honorum talium, neq; occupatio, ætasq; deuexior laborum. excusabis me iterum Pontifici, ne quod modestiæ est, insolentiæ tribuatur. quod sæpè me honestauit, tuum modò me defendat eloquium, nominaui duos compatriotas meos, & si tanto officio par creditus, extimator aliorũ dignus censor, est uterq; dignissimus. ego tamen, qui effectum rei celerem ac fœlicem cupio, nam utrunq; literis meis experiri uolui, & quod uaticinabar reperi. alter onerosum respuit honorem. alter si requiritur præsto est. Vbinam uerò sit, quærendus, & quicquid in rem est, tuus hic nuncius nouit, hoc extremum Papæ dicito, si hunc habet, me quidem, & quicquid ex me quærebat, plusq; aliquid inuenerit, Vna est patria, unum nomẽ, unus animus, unum ingenium, unus stylus, ui ta illa clarior, & sacerdotio insignis. Vale. Ecclesiæ decus ac nostrum.

Fran. Petrarcha Ioanni Boccatio, S.

De uaticinio morientium.

MAgnis me monstris impleuit frater epistola tua, quàm dum legerem, stupor ingens cum ingenti mœrore certabat. uterq; abijt, dum legissem. quibus enim oculis nisi humentibus, suarum lachrymarum, tuiq; tàm uicini obitus, mentionem legere potui, rerum nescius omnino, solisq; inhiãs uerbis? ubi demum in rem ipsam internos flexi oculos, defixiq;, mutatus ilicò animi status, & stuporem seposuit & mœrorem. Iam primũ quod erat, in ipsa literarum fronte prætereo, ubi dum uerecundissimè simulq; reuerẽdissimè, non te ausum dicis, præceptoris tui inclyti, (sic me nimia tua uocat humilitas) cõsilium improbare, quod Musas totumq; ut ais helicona, mecũ trahẽs, cuius olim ut scis, inops plebeiusquè incola fueram, nunc iam peregrinis abstractus curis, penè exulsum, quasi damnatis Italis, & indignis industriæ meæ fructu, meiquè præsentia iudicatis, in Germanos siue Sauromatos (uerbo tuo utor) ultimos, commigrare decreuerim. multo me fateor, efficacius reprehendisti, quàm si totum eloquentiæ tuæ flumen, in Satyrã effundisses. Equidem gratulor hunc tibi esse animum, atque hunc zelum, ut quod Maro ait, omnia tuta timẽs, mœtu magis abundes, quàm amore deficias. Tibi uerò amice cui meorum consiliorum, nihil occultum uelim, totum læse mentis archanum pando, me ut Italicæ telluris aspectu, satiari nequeo, sic quod nuper Simonidi nostro scripsi, Italicarum rerum usq; hercle. ad fastidium plenum esse, & sæpè hinc mihi in animum uenisse, nempè non in Germaniam, sed in aliquas mundi latebras me conferre, ubi procùl ab hoc strepitu, inuidiæquè turbinibus, quibus me non tàm utique mea sors, quæ me iudice, nescio an contemptum, sed certè inuidiam non meretur, quàm hoc undecunque partum nomen exposuit, (benè latitans, benè uiuerem, si datum esset, ac morerer) & fecissem, nisi quia quo me animus urgebat, fortuna iter obstruxerat. At quid nũc ad arcton intenderam, non huius quid audisti propositi mens erat, neque enim in illa barbarie. Inquè illa cœli inclementia: terræquè duritie requiem quæro, sed uerecundi modestimquè prorsus obsequi, quod scilicet Cæsari nostro, totiens tantisquè me precibus euocanti, breuẽ mei præsentiam denegasse, non superbiæ modo, sed rebellationis aut sacrilegij cuiusdam uideretur, quandoquidẽ nostri maiores, ut apud Valerium legisti, eum qui uenerari principes nesciret, in quodlibet facinus procursurum crediderũt. parce aiũt metui, & querelis parce, nam & hac quoq; bello clausum iter, haud inuitus offendi, mira res dictũ, quo libenter ibam, libentius non eo, satis & desiderio Principis, & meæ fidei fuerit, ire uoluisse, de reliquo fortuna culpabitur. His omissis ad id uenio,

id uenio, quo me adeò prima lectione concussum dixi. scribis, nescio quem Petrū Senensem patria, religione insigni, & miraculis insuper clarum uirū nuper obeuntem, multa de multis, inter quos de utroq; nostrum aliqua prædixisse, idq; tibi per quendam, cui hoc ille cōmiserat nunciatū, ex quo exactius dum quæreres, quemadmodū sanctus ille uir, nobis incognitus, nos nouisset sic responsum, fuisse illi propositū, ut intelligi datur, pium aliquid agere, quod cum implere denunciata sibi ut auguror morte, non posset, orasse Deum efficaci, & ad cœlū peruētura prece. rebus idoneos uicarios designaret, quibus negatum, sibi cœpti seu destinati operis exitum, diuinitas largiretur, cumq; familiaritate illa, quæ Deū inter iustiq; animam est, se intelligeret exauditum, ne quid in re dubij foret, CHRISTVM ipsum habuisse præsentem, cuius in uultu omnia cognouisset.

Quæ sint, quæ fuerunt, quæ mox uentura trahantur.

Non ut apud Maronem Protheus, sed plenius multoq; perfectius ac clarius, nam quid oro non uideat, illū uidens, per quem omnia facta sunt? illum oculis uidisse mortalib. magna res, fateor, si uera. usitatum enim ac uetustum est, plerunq; mēdacijs fictisq; sermonib. uelum religionis, sanctimoniæq; prætendere, ut humanā fraudē tegat diuinitatis opinio, de quo in præsens pronūcio, cū ad me defuncti nūcius illi peruenerit. Quē ad te primū, quod esses fortè uicinior, expositisq; mādatis, mox Neapolim, inde mari in Gallias atq; in Britāniam perrexisse significas, nouissime me uisurū, & mihi uirilē mandatorū partē, ex ordine prolaturū, tum demū, quantū apud me sit fidei reperturus uidero. Aetas hominis, frōs, oculi, mores, habitus, motus, incessus, sessio, uoxq; ipsa, & oratio, & super omnia cōclusionis effectus, ac loquētis intentio ad cōsiliū uocabunt. nunc quantum ex tibi dictis elicio. Vos duos aliosq; nōnullos, ex hac uita descēdens, ille uir sanctus uidit, ad q̄s quædā secretiora cōmitteret, huic suæ huiusmodi ultimæ uolūtatis executori, industrio ut tu extimas ac fideli, hæc ni fallor historiæ summa est. Cæterū quid ex hoc alij audierint in dubio est, tu quod ad statum tuum attinet duo hæc. (nam cætera supprimis) audisti, Vitæ tuæ terminum instare, paucorumq; tibi iam tempus annorum superesse. hoc primū tibi. Præterea Poëtice studium interdici. hoc secūdum ultimūq; hinc illa cōsternatio mœrorq; ille tuus, quem legendo meum feci, meditādoq; deposui, & tu si mihi aurē, immò si tibi, si rationi insitæ, animum præstas, abijcies, & uidebis inde te doluisse, unde potius sit gaudendum. Nō extenuo uaticinij pōdus, quicquid à CHRISTO dicitur, uerū est. fieri nequit, ut ueritas mentiatur, at id quæritur, CHRISTVSne rei huius autor sit, an alter quispiā ad cōmenti fidē. quod sæpè uidimus CHRISTI nomen assumpserit. esto aūt, inter ignaros huius nominis res agatur, si Poëtis, si Philosophis gentiliū fides est, multa uaticinari solitos morientes, & Græcorum literæ loquuntur & nostræ. Vides ut Hector Homericus, mortem uaticinetur Achilli, Virgilianus Herodes Mezentio, Ciceronianus Theramenes Critiæ, Galanus Alexandro, & quod est ijs similius, quæ te premūt, apud Posidoniū philosophū sua ætate charissimum, Rhodius quidā moriens, breui post se morituros, sex ex coæqueuis suis nominat, & ꝙ plus est, ordinē adijcit moriendi. de quarū rerū uel ueritate, uel causa disputandi nō est locus. Sed ut hæc & quæ similia traduntur ab alijs, postremò quæ terrificator hic tuus nunciat uera sint. quid est tamen, quod te usq; adeò permoueat, uulgaria & nota cōtemnimus, inopina nos quatiūt ac perturbāt, An tu quæso modicū uitæ esse ꝙ superest, si iste tibi nō diceret ignorabas? quod hæc hodie natus infans, si ratione uti possit, ignoret, omnium uita mortaliū breuis est, senijq; breuissima, & si sæpè præter opiniones spesq; hominum, quod quotidie querimur ac lugemus: nascendi ordinē mors præuertat, ut ex uita, qui huc ultimi uenēre, primi abeant. profectò fuimus umbra, somniū, præstigiū, nihil deniq; nisi luctus, & laboris area, uita est, quæ hic agitur, quod unū boni habet. ad aliā uitam uia est, alioquin non contemptibilis modò, sed odiosa prorsus, ac misera, & de qua cōsideratissimè dictum sit, longè optimum non nasci, proximum quàmprimum mori. neúe suspecta sit pagani hominis præcisa sentētia, Hebræorum sapientissimus illi accidit, immò uerò quod & Ambrosius fratris obitū deflens, suo more uestigat, & sic esse discussa temporū ratione dephenditur, nō ille Philosophos, sed illum Philosophi sequunt. cuius ego sensum tibi, de Ambro

sio po-

sio potiùs, quàm Salomone descripserim, ut dicto uni duplex esset auctoritas. Sic ergo ait: Non nasci longè optimum secundum sancti Salomonis sententiam, ipsum enim etiam, ij qui sibi ussi sunt in Philosophia excellere secuti sunt, nam ipse illis anterior, nostris posterior, in Ecclesiasten locutus est. Et laudaui ego omnes mortuos, qui iam defuncti sunt, magis quàm uiuentes, quicunque uiuunt usque adhuc, & optimus suprà hos duos, qui nondum natus est, qui non uidit opus malum, quod factum est sub sole. nec ita multo pòst. Et hoc, inquit, quis dixit, nisi ille qui sapientiā poposcit, & impetrauit & mox paucis de sapientia illius interpositis, quem igitur, ait, non latuerūt coelestia, quēadmodum laterent mortalia, & de suæ conditione naturæ, quā in se expertus est, errare aut mentiri potest. sed nō solus hoc sensit, & si solus expressit, legerat sanctū dixisse Iob. Pereat dies illa qua natus sum. cognouerat nasci malorū omnium esse principium, & ideo diem qua natus est perire optauit, ut tolleret origo incommodorum. Post hæc Dauid ac Hieremiæ testimonio adhibito sic concludit. Si igitur, inquit, sancti uiri uitam fugiunt, quorum uita, & si nobis utilis, sibi tamē inutilis extimatur, quid nos facere oportet, qui nec alijs prodesse possumus, & nobis uitam hanc, quasi funebrem pecuniam, usurario quodam cumulo grauescente, onerari, indies peccatorum ære sentimus. quæ si dixit Ambrosius, si tales ante eum uiri dixerant, quid miser ego dicturus sim, cuius uita nō solū peccatis obnoxia, atque oppressa, sed tota nil nisi temptatio ac peccatum est? Verum etsi multa hic, & dicantur ab alijs, & à nobis etiam dici possint, quos malorum experientia doctos fecit, tamen tibi uel ista superfluunt, neque enim docendus mihi, sed excitandus es, ut memineris, quid diuini homines, quid tu ipse hac de re senseris antequàm tibi repentinus stupor tui memoriam extorqueret, ex quo tamen, huc loquēdo peruenimus, insistam paululum. Quamuis igitur hæc ut dixi, ab ingentibus uiribus disputata atque firmata sint, sic ut non tantū rationibus, sed auctoritate etiam præmūt sua, non alienum fuerit fortasse, qui de ijs ipsis alij senserint audire. Sunt autē duo hæc, unum quod hæc nostra quæ dicitur uita mors est, hoc iuuenis Cicero sexto Reip. libro scripsit: idem senex, Tusculanarum quæstionum prima luce repetijt, alterum eodem Tusculani libro primo posuit, non nasci homini longè optimū, proximū quàmprimū mori. Vtrunque fortasse & Cicero ipse, alibi, & multi alij dixerunt, & primum quidem tametsi innumerabilibus uitæ malis, non uerum modò, sed uerissimum uideatur, simpliciter tamen uitam mortem dici, animosum potiùs arbitror, quàm usquequaque uerum aut libratum satis. quid uerò? placet Gregoriana illa moderatio, è sermone illo quotidiano. Temporalis, inquit, uita æternæ uitæ comparata, mors est potius dicenda, quàm uita. hoc & tutius & salubrius dici puto. de secundo autem & de utroque, quamuis ut uides maximi sint auctores, quid tamen uir doctus & eloquens Lactantius Firmianus hinc senserit, non alienum uidetur inserere, qui libro Institutionum, non recordor quoto, impatientiam arguēs humanam. Quid dicemus ergo, ait, nisi errare illos, qui aut mortem appetunt, tanquam bonorum, aut uitam fugiunt, tanquam malum, nisi quia sint iniquissimi, qui pauciora mala non pēsant, bonis pluribus. Nam cum uitam omnem, per exquisitas & uarias traducāt uoluptates, mori cupiunt. si quid fortè ijs amaritudinis superuenit, & sic habent, tanquam illis nunquam fuerit benè, si aliquando fuerit malè. Damnant igitur uitam omnem plenamque nihil aliud quàm malis opinantur, hinc nata est inepta illa sententia, hanc esse mortē, quàm nos uitam putemus, illā uitam, quam nos pro morte timeamus, ita primū bonum esse non nasci, secundū citiùs mori. quæ ut maioris sit autoritatis Sileno attribuitur, Cicero in Consolatione. Nō nasci inquit, longè optimum, nec in hos scopulos incidere uitæ, proximùm autem si natus sis, quàmprimum, tanquam ex incendio effugere fortunæ. credidisse illū uanissimo dicto, exinde apparet, quod adiecit de suo aliquid, ut ornaret. quæro igitur, cui esse optimum putet non nasci, cum sit nullus omninò qui sentiat. nam ut bonum sit aliquid aut malū, sensus efficit, deinde cur omnem uitā, nihil esse aliud quàm scopulos & incendium putauerit, quasi aut in nostra fuerit potestate ne nasceremur, aut nobis uitam fortuna tribuat non Deus, aut uiuendi ratio, quicquam simile incendio habere uideatur. hæc Lactantius. Ecce autem, ne me cuiusquam sententiæ addictum putes, & auctores & senten

sententias discordantes, in medium sciens uolensqúe connexi, & tu eliges, ut uisum erit, et suo ueritas loco stabit. ego autem ut ad rē redeam, unum hoc dixisse uelim, quicquid horum quæ multa diximus sit uerius, nobis tamen hæc uita, ut non nimis amanda, sic usq; ad exitum tolleranda est, per qúe hanc ipsam, ad alteram, quasi per prædurum iter, ad optatam patriam aspirandum. equidem iam non nati esse non possumus. at si uita anceps, si periculosa, si mala est, de quo ut puto nemo uiuens dubitat, nisi qui uanis uoluptatibus excæcatus, ueram sui notitiam iudiciumqúe perdiderit, consequens est, rei malè bonum atque optabilem finem esse, & si flenda uita est, quod de uita forsan per seipsam extimata non negem, non quod desinat flendum esse, sed quod cœperit. q & quasdam gentes facere solitas accepimus, quibus naturalē esse Philosophiam, iure dixerim, in ortu suorū flentibus, in fine gaudentibus, quē timenda non tàm delectatio uitæ breuis causa est, q̄ supplicij, pauor æterni. quod ut trahi posit, uitari utiq; nisi uirtutis & misericordiæ ope non potest, sed nec trahi quidem. Non mors itaque metuenda, quæ frustrà metuitur, sed corrigenda uita est, quæ res una, ne mors sit formidolosa, præstabit, habenda nobis interim ipsa cū morte familiaritas quædam, nec tantum nomen illud horribile, sed rei ipsius extimatio, atque imago in commercium arcessenda, ut quàm sæpè meditati erimus, uenientem excipiamus intrepidi, nec ut incognitam horreamus. hæc Platonis, hæc post eum Philosophorum excellentium doctrina est, qui Philosophiam ipsam omnemq; sapientium uitam meditationem mortis esse diffiniunt, quod & Paulus sentiebat Apostolus, ubi se quotidie mori ait, nemo enim amplius quàm semel naturaliter mori potest, ut sæpius moriamur, & rem uulgi opinione durissimam consuetudine leniamus, meditatio frequens efficiet, non natura. quæ qualis fuerit Philosophis, norunt ipsi. Nunc clarius multo quàm prius, nostra id est Christianorū meditatio CHRISTVS est, uitalisq; CHRISTI mors, ac de morte uictoria, non possum secludere quod se ingerit de hac re consilium Ambrosij, libro eodem, de uitæ obitu fratris. nec miraberis hoc auctore uti me, qui iam propè decennium Mediolanensis, totoq; quinquēnio suus hospes fuerim. ait ergo. Quid est CHRISTVS nisi mors corporis, spiritus uita, & ideò commoriamur cum eo, ut uiuamus cum eo. sit quidem quotidianus in nobis usus, affectusq; moriendi, ut per illam quam diximus segregationem, à corporeis cupiditatibus anima nostra se discat abstrahere, & tanquam in sublimi locata, quo terrenæ adire libidines, & eam sibi glutinare non possunt, suscipiat mortis imaginen, ne pœnam mortis incurrat. mitto alia, & hæc ipsa, si plura sunt, quàm uoluisses ignoscito, eo enim pergunt, ac te retrahunt, unde te mœror abduxerat, ut nec ualde uitam diligas, neque uitæ finem oderis, aut metuas, neque propinquum iam prouectæ stupeas ætati, qui nunquam pueritiæ uel infantiæ longè erat, & si longissimè fingeretur. illud potius mirare contigisse tibi, quod nescio an cuiquam alteri, præter Ezechiam regem omnibus sæculis acciderit, ut scilicet tui uatis elogio certus sis, aliquot annos uitæ tibi nunc etiam restare, neque enim tàm pauci esse possunt, quin saltem duo sint, sic ubi nemo mortalium diei unius, nemo uel horæ intelligere, tu annorum teneas sponsionem, nisi fortè proximam nunciunti mortem creditur, non sic uitæ spatium exprimenti. Et est hoc sanè in his uanitatibus importunum, ut ex malis nuncijs timor, dolorqúe certus oriatur, & bonis inane gaudium, spes incerta, utcunque res casura est, an non Virgiliani carminis meminisse oportuit:

Stat sua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus
Omnibus est uitæ, sed famam extendere factis
Hoc uirtutis opus.

Factis inquam, non tenuem famæ sonum aucupantibus, sed uirtutem ipsam, quæ necessario è se uere gloriæ umbram iacit. dicerem salutare, diceremq; unicum in hac rerum perplexitate consilium, ni Poëticum, sciens auribus tuis parcerem, ab hac omni consideratione prohibitis, qui multum mihi maior priore stupor incidit, nam si id seni, ut aiunt, elementario diceretur, æquo animo pati possem. senuisti, iam uicina est mors, age res

animæ, intempestiuum senibus, amarumque negotium literarum, si nouum atque insolitum proponatur, sin una senuerint, nil dulcius. Seram hanc igitur curā linque, sine Musas Heliconias, fontēq; Castaliū, multa puerū decuerāt, q̄ dedeceant senē, frustrà niteris, torper ingeniū, memoria labascit, oculi caligant, omnesq; corporei sensus hebent, nouoq; iā fragiles sunt labori. memēto uiriū, & metire ꝙ aggrederis, ne irritis conatibus mors irrumpat. Hac potius, ꝙ semp benefit, quodq; cū omni ætati sit honestū necessariū est, extremè. hæc horūq; similia inchoanti seni, quid'ni grauiter ac magnificè dicerent, indocto aūt, sum mūq; iam habenti, cur dicantur nescio. ecce iam morti ꝓximus, linque seculares curas, pelle reliqas uoluptatū, malas cōsuetudines, reforma animū ac mores, Vt Deo placeas, nouitatē & renascētia uitia, q̄ hactenus abscindebas, radicitus nūc extirpa, in primis auaritiæ studiū, ꝙ senib. cur annexū ac peculiare sit admiror, hoc unū stude, & hoc cogita, ut paratus, ut securus ad extremū uenias, optime, inq̄, prudēterq;, linque literas seu Poëticas seu quascūq; alias, in qbus nō iā tyro sis, sed emeritus ueteranus, in qbus qd tenendū, qd respuēdū tibi sit noueris, in qbus deniq; nō iā labor, sed oblectatio uitæ sit, iucūditasq; reposita, hoc certè, qd sit aliud nō uideo, nisi auferre solatiū ac p̄sidiū senectuti. qd uerò si qd tale Lactantio dictū esset? quid si dictū & creditū Augustino, dicā ꝙ in animo est. neq; ille tā ualidè peregrinarū supstitionū fundamēta cōuelleret, neq; iste ciuitatis Dei muros tanta arte cōstrueret, aliquantoq; Iouinianus Iuliano, atq; alijs pari impietate latrantib. respōderet qd tandē si Hieronymo, quāuis id ipse dictū memoret, et ꝙ credi uult etiam Vigilantio. qd uerò si Poëticis, si Philosophicis, si Oratorijs, si Historicis semp literis abstineret, nunq̄ ille Iouiniani & hæreticorū calumnias reliquorū, tanta persuadendi facilitate contunderet, nunquā Nepotianū sic uel uiuum doceret, uel defunctū fleret, nunquam deniq; epistolas ac libellos suos, tanta orationis luce perfunderet. ut enim à ueritate uerum, sic artificiosum atque ornatum dicendi genus, unde oro, nisi ab eloquentia requirendum est? quam Poëtarū atq; Oratorum propriam esse, nec Hieronymus ipse negauerit, & est notius, quàm ut probari egeat. non discurro per singulos, sed ad summam non intelligo, quid his studijs, non dico senem imbui. nihil enim benefit, quod nō & tempore suo fit, sed à puero haustis, uti sobriè, uel in senectute prohibeatur, scientem dico, quid ex his ad rerum notitiam, quid ad mores, quid ad eloquentiam, qd postremò ad religionis nostræ patrocinium trahi possit. ꝙ fecisse illos maximè uideas quos proximè memoraui, nec ignarū p̄terea, qd Ioui adultero, quid Mercurio lenoni, qd homicidæ Marti, quid p̄doni Herculi, quid demū ut innocētiores attingā, Aesculapio medico, quid patri eius Apollini cytharistæ, qd Vulcano fabro, qd textrici insuper Mineruæ, cōtraq;. qd Mariæ uirgini matri, qd eius filio redēptori nostro uero Deo ueroq; homini debeat. ꝙ si ideò Poëtas fugimus, cæterosq; qbus inauditū & ob id tacitum CHRISTI nomen, quantò periculosius uideri debet, hæreticorum & nominantium CHRISTUM, simul & oppugnantium libros legere, quod tamen studiosissimè faciunt, ueræ fidei defensores. crede, mihi, multa quæ tarditatis & ignauiæ sunt, grauitati & consilio tribuuntur, sæpè despiciūt homines, quæ desperant, propriumq; & suum est ignorantiæ, ut quæ nequiuerit apprehendisse contemnet. & quo ipsa non ualuit, neminem cupiat peruenire. hinc de rebus incognitis, obliqua iudicia, in quibus non cæcitas magis ipsa iudicantium, q̄ liuor emineat. non sumus aut exhortatione uirtutis aut uicinæ mortis obtētu, à literis deterrendi. quæ si in bonam animam sint receptæ, & uirtutis excitant amorem, & aut tollunt metum mortis, aut minuunt, ne deserte suspicionem diffidentiæ afferat, quæ sapientiæ querebatur. neque enim impediunt literæ, sed adiuuant benè moratum possessorem, uitæque uiam promouent, non retardant. quodque in cibis euenit, ut multa, quæ nauseantem atque imbecillem stomachum prægrauarent. ualidum atque esurientem benè nutriant, id in studijs accidit, ut acri sanoq; ingenio, sit multa salubria, quæ pestifera sunt infirmo, si p̄sertim utrobiq; uis discretionis affuerit ꝙ nisi sic esset, nō illa pertinax ad extremū tàm laudata foret industria multorum. Præterit enim, quod Cato Latinas literas, iam senescens, Græcas uerò iam senex didicit, ꝙ Varro ad centesimū uitæ annū legendo, semper ac

scribendo

scribēdo perueniens, uitam prius, quàm amorē deposuit studiorū. ꝙ Liuius Drusus senio & cæcitate confectus, iuris ciuilis interpretationem utilissimam Reip. non omisit. ꝙ Appius Claudius, iisdem pressus incommodis, eadem fuit perseuerantia. quod Homerus apud Græcos idem passus, idem præstitit, alioqúe rerum licet in genere, par industriæ genus exhibuit. quod Socrates iam senior Musicæ operam dedit, quod Chrysippus cœptū iuuentute media opus acutissimum, ultima uix explicuit senectute. quod Oratorum Isocrates, tragicum Sophocles uolumen utrūq; nobilissimum, ille quartum & nonagesimū, hic propè centesimum agens annum scripsit. quod studij amor ingens, & Carneadem senem cibi, & Archimedem uitæ reddidit negligentē, quod Cleantem apud illos, amor idē, cū inopia primum, post cū senio, apud nos Plautū compulit, cū paupertate simul ac senectute luctari. quod Pythagoram, quod Democritum, quod Anaxagoram, quod Platonem per omnes terras, perq; omnia maria, periculorum immemores ac laborum, non habendi, ut multos, sed discendi ardor impulit. quod Plato ipse senex supremo eodemq; natali suo die, uel literis incumbens, uel ut alij uolunt scribens, Philosophiæ amicum spiritū exhalarat, ꝙ Philemon meditabundus, ac libro incumbens, socijs illum expectantibus, pieriam animam emisit, & si de hoc, alia ridiculosior fama est. quod ad extremū, is sæpè mihi nominandus occurrit Solon semp noui aliquid addiscens senuit, atq; obijt, nec genero sum discendi desideriū mors extinxit. præter hæc igitur, & quæ sunt id genus innumerabilia, non'ne & nostri omnes, quos imitari optamus, uitam omnem in literis consumpserunt, in literis senuerunt, in literis obierūt, ita ut eorum quosdam legentes aut scribentes, ultimus dies inuenerit, neq; ulli unquam, quod audierim præter unum quē dixi Hieronymū, noxæ fuit, disciplinis sæcularibus floruisse, cum multis fuerit gloriæ, nominatim sibi. Nec me fallit laudatum à Gregorio Benedictum, quod inceptum studium solitudinis, & propositi rigidioris amore deseruit, at non ille Poëticas, sed omnes omninò literas neglexerat, an uerò laudator suus, idem si tūc faceret, laudaretur, minimè arbitror, aliud est enim didicisse q̃ discere, aliterq; puer spem, quàm senior rem, ille impedimentum, hic ornamentum, ille laborem & quærendi studium anceps, hic laboris fructum certum, delectabilem, & quæsitum studio pretiosum thesarum literarum abijcit. quid expectas? Scio multos ad sanctitatem eximiam, sine literis peruenisse, nullum literis hinc exclusum scio, & si audiam Paulo Apostolo quæsitam literis insaniam exprobrari, quàm iustè autem mundo notum. quin potiùs, si de proprio loqui licet, ita sentio, planum forsitan, sed ignauum iter, per ignorantiam ad uirtutem, unus est finis omnium bonorum, multiplices autem uiæ, eodemqúe tendentium multa uarietas. ille tardius, hic ocyus, Ille obscurius, hic clarius, ille depressius insedit, hic altius. quorum quidem omnium peregrinatio est beata, sed ea certè gloriosior quæ clarior, quæ altior, unde fit ut literatæ deuotioni comparabilis non sit, quamuis deuota rusticitas. nec tu mihi tàm sanctum aliquem, ex illo grege literarum inopem dabis, cui non ex hoc altero sanctiorem numero obijciam. De his autem cogente materia, quoniam sæpè mihi necessè fuit, ut loquerer, te amplius hodie non morabor, qui si cœpto hæres, ut studia hæc, quæ pridem post tergum liquimus, literasqúe omnes, quantum in imis ac distractis libris, ipsa etiam uelis literarum instrumenta proijcere, atque ita undique persuasum tibi est, gratum, hercle, habeo me librorum auidum ut tu ais, ego non inficior, ne si negem scriptis ipse meis arguar, in hac emptione omnibus tuo iuditio prælatum. & quamuis ipse rem meam uidear empturus, nolim tamen tanti uiri libros huc illuc effundi, aut profanis ut firmanibus contrectari. sicut igitur nos seiunctì licet corporibus, unum animo fuimus, sic studiorum hæc supellex nostra, post nos, si uotum meum Deus adiuuerit, ad aliquem nostri perpetuò memorem, pium ac deuotum locum, simul indecerpta perueniat, sic enim statui (ex quo ille obijt, quem studiorum meorum speraueram successorem) libris autem pretia statuere, quod tua mihi præbet indulgentia, non possum, quorum nec nomina certè, nec numerum nouerim, nec ualorem. tu mihi per literas rem digere, ea lege, ut si quando tibi forsan in animum uenerit, mecum has quantulascunq; temporum

reliquias agere, quod & ego semper optaui, & tu aliquando pollicitus uidebare, & eosipsos, & hos non minus tuos quos modo connexi, sic simul inuenias, ut detractum nihil, sed non nihil tibi sentias accessisse. extremum sit, ut quod te multis, inter quos, mihi pecuniæ debitorem facis, pro me negem, mirerque quisnam hic superuacuus, ne ineptus dicam conscientiæ tuæ scrupulus. possum tibi Terentianum illud obijcere: Nodum in scirpo quæris. nil mihi debes nisi amorem, sed nec illum debes, quem pridem fateor bona fide integerrimè persoluisti, nisi fortè ideò, quia quod semper accipis, semper debes, sed & quod soluis continuè, nunquam debes. nam ad id, quod ut sæpè olim, de inopia quæris, nolo tibi consolationes, nolo pauperum illustrium nunc exempla congerere, nota sunt tibi, quid ergo, clara equidem, semperque una uoce respondeo. Laudo quod me magnas, licet seras tibi diuitias, procurante, libertatem animi quietamque prætuleris egestatem, quod amicum totiens te uocantem, spreueris, non laudo. non sum qui ditare te hinc possim, quod si essem non uerbo, non calamo, sed reipsa tecum loquerer, sum uerò, cui uni tantum suppetit, quantum abundè sufficiat duobus, unum cor habentibus, atque unam domum. Injuriosus es mihi si fastidis, iniuriosior si diffidis. Vale. Pataui, V. Cal. Iunias.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

Contra immodicam amicitiæ fidem uera sive paruitatis expressio.

SVauis mihi, Vir insignis, epistolæ tuæ odor, gustusque suauior, si de alio scripta esset, nunc cum suauitate uerecundiam ac ruborem attulit, illis me præferens, quorum idoneus utinam sim mirator. illudi metuerem, nisi notissimæ uirtutis, ac fidei tuæ candor obstaret, te potius errare crediderim, q̃ me falli, habet enim illud excusationem beneuolentiæ plenam, hoc reprehensionem amicitiæ alienam. cæterum ne sub tanto, non mearum laudum fasce multiloquus sim, fatigatio enim est amica silentio, hoc unum modò dicturus fuerim, rem tuam, quantiuis pretij facere tuum est, sed, mihi crede, sic extimans terrebis emptores. respondebis non est mihi uenale, quod laudo, credo equidem, nemo autem, te rem paruam, æquis aurib. audiet, sic laudantē, ut inuidiæ meæ, ut extimationi tuæ cōsulas, ꝙ est dicito, minus quoq;, siquid minimo minus est. pudet strictim attingere. ꝙ te ubertim copioseque differere, ne puduerit, præstringens oculos amor fecit, tu me Oratorem, tu Historicū, tu Philosophum, tu Poëtam, tu me denique Theologum facis, ꝙ non faceres, nisi sic esse tibi persuasum esset, ab illo, cui non credere magnus est labor, amorem dico, quo nunc forsan ueniam merebaris, nisi me claris oneratum titulis, ad extremum maximis, & quibus conferri non mereor, etiam prætulisses. Ego uerò amice, ut intelligas quantum uel opinione mea, uel reipsa ab hac sententia tua absim, horum omnium, quæ mihi tribuis, nihil sum. quid ergo? Scolasticus. & ne id quidē, sed syluicola, soliuagus, inter aërias fagos, nescio quid insulsum strepere solitus, quæque præsumptionis & audaciæ summa est, acerba sub lauro, fragilem calamum attingere, non ut feruens operum, sic & fœlix euentuum amantior, quàm ditior literarum, sum sectarum negligens, ueri appetens, quod quoniam quæsitu arduum, ego quæsitor infimus, atque infirmus, sæpè diffidens mei, ne erroribus implicer, dubitationem ipsam, pro ueritate complector. Ita sensim Academicus, aduena unus ex plurimis, atque in humili plebe nouissimus, euasi, nil mihi tribuens, nil affirmans dubitansque de singulis, nisi de quibus dubitare sacrilegium reor. En tuus ille Hippias, in conuentu olim Philosophico, cuncta profiteri ausus, tecum nihil, præter inquisitionem ueri anxiam, præterque dubietatem atque inscitiam, profitetur. iamque illustris Pandulphi testimonium, ad tuæ multum diuersæ sententiæ robur trahis, quàm ualidum sit agnosces, si non quæ in illo summæ sunt, dignitatē scilicet, utriq; uirtutē librauerís, sed affectū nempè, si iuditiū uerū quæris, liberū tribunal, liber quærēdus est animus, non est aūt liber animus, cui amor imperat, nil tu magis amatori credideris, quàm osori, errat alter honestius, in iuditio pares sunt. Crede ergo illi intrepidè de Rep. crede illi de militarib. artibus, multoq; maximè de ducis imperio, de fortitudine, de

prouidentia,

prouidentia, de seueritate, de clementia, de patientia laborum, de constantia, de magnanimitate, de gloria, de ingenijs quoque aliorum plusquàm militariter, cum ad me unum sermo descenderit, quære, cui credas, alium, hic plurimos iam fefellit, huic ego si nescis, mei usque ipsius in miraculum, charus sum, nullis quidem meritis, sed generosa mens amore alitur, gratis amat, is cibus, ea uoluptas, id sibi solatium. Putabam calamum frenare, sed rapior, neque hinc præconijs tuis pressus, hinc occupationibus meis fessus, possum quiescere, quominus longiusculam historiam literis inseram, dicamque quod tu, quoque mecum stupeas, multos quidem ille uir per annos, antequàm me uideret, loquaci tantum fama excitus, pictorem non exiguo conductum, nec paucorum dierum spatio misit ad locum, qui ea me tempestate incolam habebat, ut is sibi in tabellis exoptatam ignoti hominis faciens reportaret. quod cum me nescio factum esset, longo post tempore, graui bello turbatis, hunc Italiæ rebus exigente, Mediolanum uenit, ubi tunc eram, & licet uarijs undique motibus, periculisque distractus, quibus unum caput minimè suffecturum diceres, nihil tamen prius habuit, nihil antiquius, quàm ut uultum cerneret, cuius uidisset imaginem. mitto quæ à properante dici nequeunt, quotiens per id tempus ad me, quamque familiariter uir tantus, & tantorum exercituum ductor accesserit, q̃ cupidè, quamq; ex æquo, cũ tanto inferiore uersatus sit, ut demũ graui ægritudine liberatus, q̃ sibi & ardentissimo sub sole acta æstas, hyemsq; sub niuibus, & immodicus belli labor curæq; pepererant, cum se nondum suis pedibus ferre posset, famulorum nixus humeris me perijt. quem per totum tempus ægritudinis, ad cubiculi sui spondam diebus singulis uidisset, sed iucundius inter libros ut aiebat, sede uelut in propria reuideret. quã tantam tamq; heroicam uiri illius humanitatem, è memoria mea, ne fugaces ferent anni, nec immemor læthes toto gurgite diluet. denique uictor in patriam, confecto bello, multa cum gloria reuersurus, quod neque pictor primus uotum eius implesset. & mutata annis esset effigies mea, alterum adhibuit, unum quidem ex paucissimis nostri æui pictoribus adhibiturus Zeuxim aut Prothogenem, aut Parrhasium, aut Apellem si nostro sæculo dati essent, sed omnis ætas contenta suis ingenijs sit oportet, misit ergo quem potuit, magnum prorsus artificem, ut res sunt, qui cum ad me uenisset, dissimulato proposito, mequè lectioni intento, ille suo iure assidens, erat enim mihi familiarissimus, nescio quid furtim stylo ageret, intellexi fraudem amicissimam, passusq; sum nolens, ut ex professo me pingeret, quod nec tamen omni artis ope quiuit efficere. sic mihi, sic alijs uisum erat, cur si quæris nescio, nisi quod sæpè uehementius tentata succedunt segnius, & nimia uoluntas effectum necat. eam tamen ipsam imaginem, tantus ille dux secum tulit, interquè delitias habuit, ob hoc unum, quod meo saltem nomine facta esset. I nunc, & sic affecto meis in laudibus fidem habe. Hæc tàm multa in iniquissimo loco ac tempore ut scriberem, coegit illius recordatio tui, tum ut agnosceres illum ualdè amare, teque non minus, si illi crediderts, errare. sit hoc primum amicitiæ meæ pignus, falsis amici animum opinionibus, absoluisse, bona fide quid sim, quidue non sim dixi, de me mihi potius credе quàm alteri, nulli enim profundius notus sum, qui & si me amem, amo tamen ueritatem, hac in parte mihi notam adeò, ut uix magis me pudeat contra illum loqui, quàm loquentibus, uel in silentio consentire. Sileo tamen interdum non assensu aliquo, sed uel contentionis odio, uel loquendi tædio. nunc ne silere potuerim, hinc importabilis laudum moles, illinc eloquentiæ rarus splendor, in causa est, deliniti fortasse alijs, & si me omnes absoluerent, ipse mihi reus atque inexcusabilis uisus sum, si tàm copioso atque artifici laudatori, me tacitum præbuissem. ueni igitur in certamen hac una de re, cum illo, cui in reliquis omnibus consentiens, atque unanimis esse uelim, laudari, fateor, nonnunquam ab alijs solitus, sed non ita, unde est ut nullum unquam tale duellum cum amicis habuerim, nihil tale quo sciam fecerim, quia nec tale aliquid passus sum, tu deinceps, ama ut facis, incorruptius iudica. postremò autem quisquis sim, quam libet uel tardus ingenio, uel hebes iudicio, uel fuscus eloquio: omnium penè incertus atque hæsitans, sum tamen ut arbitror, nisi hoc ipsum falso mihi arrogo, in amicitijs satis constans, non de perfectis illis

loquor, atque rarissimis, ad quas uirtute opus est multa, quarum perpauca ex omnibus sæculis paria memorantur, ut nosti, sed de his alijs, quas mediocritas mea fert. In amãdi actu, ut est animus cessurus, Memini, cunctis in rebus alijs, cedens multis. proinde quemcũq; uel tua sibi me charitas finxerit, uel ueritas, ipsa me fecerit amicum, scito, quodq; tibi pollicitus sum, ne dubita, fixũ est, sic tua meretur uirtus, sic mea exigit natura, si nostræ bonus amicitiæ sponsor iubet, id tibi non Delphico, sed cœlesti oraculo dictum crede. Et uale. quoniam non nisi oris meminisse non potes, memor saltem nostri nominis.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

Vitæ finem proximum, & incertum, fugam mortis nullam. Astrologos multa mentiri.

QVod me ad fugam mortis hortaris, gratum habeo, neque enim id faceres, nisi contrarium mortis, hoc est uitam amares meam, amas igitur, quem non nosti, dicam uerius non uidisti. nimirum, si non nisi quæ uidimus amaremus, nemo Deum, nemo suam animam amaret plus dicam, nemo fratrem, nemo filium, nemo amicum, quos dum cernere credimus, non eos, sed eorum Domos, & hoc quoque dicam uerius, illorum uidemus ergastula. profectò enim, quæ corpora dicimus uincula sunt, quæ nisi solubilia nobis, ac fragilia consigillent æterna, erat humana calamitas, unde Plotini illud iure laudatur, qui de eo atque hominibus loquens, Misericors, inquit, pater mortalia illis uincula faciebat. Sed redeo ad charitatem tuam, nempè ut in se amicum, id quidem fraternũq; q́ de me cogitas, sic si ad naturam rei aspicias inane, nulla est enim mortis fuga, immò uerò persæpe accidit, ut fuga mortis, sit ad mortem fuga, itaque nil melius, nil tutius, quàm inter desiderium mortis ac metũ, nec anticipare, nec detrectare quicquid erit, quod supernè iubeamur, memorque es senis illius, multis malis exerciti, sed ex arce patientiæ non deiecti. q cũ Deo loquens: Vocabis, inquit, me & ego respondebo tibi. obseruemus & nos reuocatorem nostrum, ne aut tergiuersatio, aut præcipitatio sibi nostra displiceat, nam ut uocanti Domino non respondere superbia est, sic non uocanti respondere dementia, æqua uanitas est, mortem nimis uel metuere, uel optare. alterum ignauiæ est, alterum impatientiæ, illic metus inefficax, hic uotum superuacuum, frustrà metuitur, quod uitari nequit. frustrà optatur, quod mox aderit, simus forti animo, ac tranquillo, nihil minus uiri est, quàm metus, nihil minus, quàm perturbatio sapientis. Ex quo die nati sumus, & pericula nobis, & tædia undique & labores, & laquei, quæ cuncta iampridem uiris prouisa esse debent, si non sunt. quem circum? quam palæstram? quod certamen ingressuri simus, atq; omninò, quem in mundum uenerimus ignoramus? ianitor nos fefellit, nisi patienda omnia prædixit in limine, hominem se non nouit, qui se humanis casibus nescit expositum, & naturæ mortalis obliuiscitur, qui de morte non cogitat, horisq; illam & locis omnibus non expectat. Hæc sors nostra est, quam flere licet & conqueri, quod totis uoluminibus docti homines fecère, ut egoipse, nõ paruis epistolis olim feci, sed nil fletu proficitur, aut lamentis adamantinæ leges rerum sunt. semel locutus est Deus, dixitq; semel nascentibus auctor, quicquid scire licet, & quæ ille dixit, fixa sunt omnia. nam ut uatum alius quidam ait:

graue & immutabile sanctis
Pondus adest uerbis, & uocem facta sequuntur.

Et profectò si à fando fatum dicitur, quod non huic tantum, sed sacris quoq; doctoribus, atq; Augustino præcipuè uisum scio, fatum nostrum, si hoc nomine uti liceat, non in stellarũ motibus, sed in Dei uerbis ac prouidentia situm est. seu securis ergo, seu timidis accidet, q́ natura, q́ Deus rigido sanxit edicto, moriendũ esse, nemo dubitat. quãdo, ubi, qualiter, horum dubietas multa est, ut est fermè omnium futurorum. neque dubietas modò, sed inscitia, sed caligo profundissima atque densissima, quam acies nostra non penetret. quid hic opus aruspice? quid torquetur Astrologus? quid insudat curiositas uana Matheseos? quos etsi uerbis accendi posse, non corrigi planè norim, de successu desperans sæpè tamen sic aggredior. Sinite ô insani, sinite, sydera cursus suos agere, siue enim in nobis nihil agunt astra, siue nihil in nobis iudicant, siue horum nihil à nobis intelligitur,

intelligitur, è quibus unum saltem uerum esse, si nihil aliud, uestra utique mundo iudicant mendacia, quodlibet eligite. eligere enim aliud non licet, stultè de re nulla, frustrà de re inaccessibili disputatur, quid ergo mendaciorum mole nos obruitis? fessi sumus audiendo, fessi expectando, cum nihil eueniat omnium, quæ uelut consopiti ebrij murmuratis, nisi rarum fortè aliquid, aut fortuitum uerum, qualia etiam aliquando mentiri uolentibus elabuntur. Nemo enim, quamuis uelit, falsa omnia, loqui potest, sæpè inuitis labijs, mendaci de pectore ueritas prodit, & uos, quidem, uero unico casu elapso, inter mille mendacia superbitis, cum honesti animi, mille inter uera, unico mendacio erubescant. Dicite nobis ante factum certi aliquid, ac ne fortuitum uideatur, uerò uni alterum addite, cur uel post factũ, uaticinia uana confingitis, uel fortunæ ueri nomen datis? quid cœlum frustrà, quid terram, quid homines fatigatis? quid ineptissimis legibus uestris, lucida astra subijcitis? quid uos liberos natos, insensibilium syderum seruos uultis facere? ô ridiculosa proteruitas, & impudentia inaudita, cum ab his quibus humanum genus uenditis, nihil omninò, ab his stultis ac miseris, qui ueneduntur pretia uultis, expetitis, extorquetis. miri contractus, nouæ nũdinæ, sed cum ignaris præsentium ac præteritorum, nihilq; nisi futura nosse uolẽtibus, quæ sola nosci nequeunt. prosper & facilis ludus est uester, doctiores præstigia uestra rident, nã quid uobiscum Mars aut Venus, quid Iuppiter aut Saturnus, quid nomina pridem abdicata renouatis? nosq; uel ore impio, uel nautica ruditate sic licẽter illuditis? quorũ anima tartarus habebat, ad cœlum translata sunt nomina, ab his, qui mox illos ad inferos secuturi erant, nos quibus cœlum promittimus, in his nominib. spem ponemus nisi fortè illud autenticum magis, quod nauta tũc stellis numeros, & nomina fecit, ut ait Maro. sed ꝓfectò non illa, quæ diù ante fecerat is qui numerat multitudinẽ stellarum, & omnibus eis nomina uocat, ô fœlix si quis est cui repositum sit illa cognoscere. erit is uerus quidem, ac pẽclarus Astrologus, non Ptolemæus, non Archimedes, aut Iulius Firmicus, sed altior multò certiorq;, proinde hæc nominum mortalis inuentio, impietati supplicium, nauigationi præsidiũ, uitæ nostræ neque præsidium potest esse, neque supplicium debet. quid incassum malefici laboratis? cum uulgo ut libet, nos aduersus uestras insidias experrecti, intentiquè, & armati sumus, uultis & nos numeris uestris ascribere, ut uobiscum simus, ex illorum grege, quibus per Sophoniam Dominus comminatur? Qui adorant super tecta militiam cœli. q ibi sic exponitur, Solem scilicet & Lunã & cætera. qui eleuantur contra scientiam Dei, quicquid in mundo geritur, ad ortum et occasum stellarum referentes, qui iurant in Domino & in Melchon, qui duobus scilicet dominis uoluit placere. deo & mundo, quod nullo pacto propter dominorũ discordiam fieri potest. nos aũt sub tecto clausi, pij pectoris non cœli militiam, sed ipsum cœli regem adoramus, omnipotentem scilicet Deum patrẽ, & filium eius unigenitum *IESVM CHRISTVM* crucifixum, & sanctum spiritũ paraclitum à patre & filio procedentem, unum hunc trinumq; Deum colimus, illi fidimus, in illũ credimus, in illo non in alio iuramus, quid externa superstitione nos inuoluitis? illi obsequimur, qui creauit nos, & creatos regit, cœlumquè simul ac stellas & creauit, & regit, neque magis in uobis aut creandis, aut regendis stellarum ope, quàm in stellis nostro eget auxilio. si quid loci esset, in nobis alterius potestati, illam pariter cultu debito coleremus, nunc nil alteri nos debere cognoscimus. si quid in nobis est boni, ab illo est. quicquid autem mali, num ab alio quàm à nobis? alioquin pœnale non esset. quod aliunde procederet. nolite ergo creatorem & creata confundere. denique si errorem demum eligistis, uiã linquite ueritatis, ac uitæ ad illum aspirantibus, qui est uia, ueritas, & uita, cæci syderum miratores, ac syderum uiles serui, quodq; est mirabilius proxenetæ, & captiuandarum artifices animarum, quo pergitis? quid intẽditis? Quid nobis aut igneos globos instabiles, aut mortuos peccatores duces procuratis? Ioue minor, sed uel non notus nobis, uel non creditus, nec dilectus cœlum uoluit ac temperat, & suum orbem, ipse opifex moderatur. illi canimus, & non Ioui, in manibus tuis sortes meæ. potestis in animum inducere, ut neglectis fulgoribus, qui si per se extimentur, oculos mulcent excæcantq; animos, ad illum attollatis in-

genia, de quo scriptum est: In lumine tuo uidebimus lumen. & incipiatis aliquando credere, quod Iuppiter uester nihil, CHRISTVS noster potest omnia, quod sol & luna lucent oculis, horum conditor menti lucet, quid illam incorpoream ac diuinam, ad corpora quamuis clara reflectitis? Stupetis forsan hæc lumina, cœlum ipsum diesq; & noctes ornantia, et mundo, si ijs sanæ uti norit utilia, sed recta atq; alta spectantem animam, interior lux delectat, in quam uersi, sortilegis non egemus, & his falsis uatibus, credulorum arculas auro uacuantibus, at uerò nugis aures, errore animos atque horrore complētibus, præsentemq; uitæ statum, futuri pollicitatione turbantibus. hæc amice aduersus hos nugatores, non tantum mihi, sed CHRISTO, & in illum credentibus odiosos, atque his similia, & sæpè dixi, & nunc, ut mirari desinas, his eisdem, quibus honestissimam hanc urbem uacuam sperabam, per hos dies, præter spem obsessus, ac uexatus, quasi illos alloquerer, penè tui oblitus dixerim. pauca licet ex multis, plura tamen ꝙ hoc tempus posceret, aut hæc caperent angustiæ, nisi cum calor heri & nudiustertius, loquendo conceptus, scribentē nūc etiam inflammasset. ad rem redeo. Siquis est igitur, quem adhuc ista sollicitent, quiq; futuri anxius, regi seculorum, cui debet omnia, parum fidat, auium se nocturnumq; iter agere, sine lumine, nouerit diuinumq; illud Flacci carmen audiat:

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus.
Ridetq; si mortalis ultra fas
Trepidat.

Confidamus ô solliciti mortales, neq; trepidemus, ne trepidationem nostram & nos rideat, quodq; grauissimum est oderit, is, à quo amari una certa fœlicitas est. Quiescamus, moderemur curas, querimonias compescamus, & prouidentissimi ac clementissimi ducis imperium, præstolemur taciti, quin potius occurramus, expeditiq; atque alacres festinemus. non ad nos mors uenit, nos ad illam imus, non fortuito ait Maro:

Stat sua cuiq; dies.

ô quid ait, dies stat, nos currimus, & dum fugere, dumq; subsistere nitimur uolamus, quo cum peruenerimus, dies illa nobis amplius non stabit, sed & ipsa cum cæteris, quasi quod expectabat nacta diffugiet, nisi sit aliquis fortasse, cui contrarium uideatur, propter id, quod de peccatore scriptum est in Psalmo: Dominus irridebit eum, quoniam prospicit quod ueniat dies eius. & alio loco: Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. Sanè superuacua disceptatio uerbi est, ubi de re conuenit, loquendi morē præferat quisq;, quem uolet, dum meminerit diem hanc, uicinam uel stantem, adeundam magno animo, uel ad nos uenientem festinantemque pari animo expectādam. Vtrumuis autem imperterritos adimplesse non sufficit, lætos docet, meq; ante alios, quē iam nihil aut modicū hic delectat, qui præmissis uerè omnibus, lætam mihi uitam fatere solitis, totiens laudatam solitudinem, & in terris iam superuacuas moras odi, ac fortassè breuissimas fortè, enim hoc ipsum quod loquimur propè est. quid uerò rem certissimam in dubio ponimus, iuxta dicere uolui cum Psalmista: Propè enim esse, quis dubitet. an quod hôc iter intrantibus, nunquam longè fuit, progressus elōgabitur? & quod manè propè erat, eo rapti sine intermissione pergentibus, procùl erit ad uesperam. Fieri potest, neq; si fiat mirum erit, aut insolitum, ut quod uaria spe in longum trahimus, hoc ipso futurū die sit. & quis nouit, an quod humanis in rebus pessimum suspicamur, simus optimum reperturi? ut quod ualde timuimus, non modò timuisse nos pudeat, sed etiam non sperasse, cum errorum nebulas discussura dies illuxerit, cunq; in lucem illam exierimus, à qua fusco nunc carcere prohibemur. & de his horumq; similibus, ut ipse ais, per me multa. sed tamen multò plura per alios dici possunt, quæ nec tempus patitur, nec locus, & ego satis hodie euagatus sum. unum hoc tibi tuæque sollicitudini notum uelim, me aliam licet ob causam, iam implesse quod mones, & pridem Patauio ubi pestis inualuit digressum, Venetias petijsse, non ut mortē fugiam, sed ut quæram, si qua in terris est requies. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARUM DE REBVS SENILIbus, Liber II.

FRAN. PETRARCHA IOANNI BOCATIO, S.

Obiectorum crimina purgat.

Vt tacere oportuit aut latere, seu uerius non nasci, ut Scyllieos euaderem latratus, non est ludus in publicum prodire, ualidi canes dente, uoce sæuiunt inualidi, illinc discrimen, hinc tædium, utrunque silētio ac latebris uitare, consilium erat, tulit me rerum æstus, quo nolebam, iam conspectus in populo, digitis notor, eorum hominum, quibus ignotum esse prima pars gloriæ est. Non sum Scipio, quem noctu in Capitolium ascēdentem, nunq̃ canes latrauerunt, sic de illo enim scriptum memini, quamuis id uel medicamento fieri posse, uel carmine quidam putent, me quocunque licet media incedentem plebe, canum turba circunstrepit, quo me uertam, omnes talibus uici scatent, neque uerò tam uerear generosos, rari sunt enim, nec facilè irruunt iniussi, isti aũt innumerabiles, inquieti, rauci, quique quos morsu nequeant, tædio agitent immortali. eleganter Anneus tale aliquid & ipse perpessus, sicut, inquit, ad occursum ignotorũ hominum minuti canes latratis. Verè, & minuti illi & ego eis, & si non iniuisus, incognitus. sunt canes, qui præ timore, uel latrare soliti, uel mordere, nullus hic timor talis, nam neque Theoninis ego sum dentibus, & illis ne morderi possint. mira arte consultum est, tacitis semperq; latentibus, nec attendunt, quantæ sit impudentiæ, quantæque superbiæ, iudices aliorum fieri uelle, qui sui iudices alios fieri nolint. Profectò equidē uocis suæ iudicem non admittit, qui obstinato silentio uocem premit. nouum genus, immò antiquum, nec mihi soli ultimo hominum, sed primis ac maximis importunum, an alios Hieronymo, qui de ijs ad amicos scribens, librũ, inquit. Non efferatis in publicum, & ne fastidiosis cibos ingeratis, uitetisq; eorum supercilium, qui iudicare tantũ de alijs, & ipse facere nil nouerunt, quamuis idipsũ satis illos iudicet, ut opinor, quodq; ad tegmen inscitiæ meditantur, ad inscitiæ uertitur argumentum, & quomodo se maximè tegunt prodũt, quia dũ taciti iuditia hominũ declinãt, tacito doctorũ hominũ iuditio condemnantur. si hos tantum ille uir timuit, & uitandos monuit, quid mihi quidue alijs agendum putes? equidem horum ego non tàm metu, quàm odio ac contēptu, & ne prurientibus linguis scalpēdi materiã atq; instrumēta cōgererē, sæpè me monui, sæpe amicos, me ne noui aliquid scriberem, illos ne siquid fortè iam scripseram, in apertum ederent. non habeo, quod de alijs querar, ipse mihi non parui, quæ si scribendi tantus ardor accenderet, scriberem ac delerem, & quando ea mens erat, ex literis uoluptatem capiens, morsus ac latratus inuidiæ declinarē. idq; sic forsitã factum esset, nisi quod me ut ad scribēdum celerem delectatio, ac segnem ad delēdum misericordia faciebat. miserebar innocuæ nouitatis, durum mactare quem diligas, ipse mihi proprijs manibus uidebar, in meam hoc est ingenij mei progeniem sæuiturus, & sæuij tamen, ut Abraham in filio, Dei Zelo, sic ego in scriptis sacrificium, ut poëticæ magis, hoc quàm catholicæ dixerim Phœbo gratum ratus ac Palladi, simul multum proteruiæ, multumque libidini latratoribus meis demptum iri extimans. & si quissem, uel nil scribere, uel scripta perurere perpetuam illis raucedinem, mihi requiem peperissem, sed nequiui, rursumque si reliquias limæ seuerioris addere potuissem, uiuus saltē geuissem, sed nec ad ipsum potui, ut qui amicis nil occultare didicerim, nil negare, hinc mihi fastidij prima radix. Vnum de multis audies, ante annos plurimos, dum post obitum summi regis, à Romano Pontifice miſ-

sum me Neapolis haberet, atq; inter expectationis tædia, opportunum ac dulce remedium Barbatus meus Salmonensis illic esset, uir omnium literarum cupidissimus, mearum uerò tàm immodicè, ut in illis non rerum pondus, non uerborum gratiam, nil postremò quæ rat aliud, nisi an meæ sint. sed ne id quidem, sic illarum sibi eminus uel odor ipse notissimus est, neque mihi per id tempus absque illo dies ullus ageretur, accidit ut in Africa mea, quæ tunc iuuenis notior iam famosiorq;, quàm uellem, curis postea multis, & grauibus prælla consenuit, aliquot illi tali amico uersiculi placuissent, quos palàm poscere ueritus (nemo namque uerecundior, nemo reuerentior amicorum, atq; inprimis mei) submisit, qui illos muneris instar ingentis, supplici prece deposcerent. negaui contra meũ morem, & intempestiuum desiderium, libera charitate redargui, erubuit, quieuitq; tantisper, atq; orauit imperioso ut parcerem amori. Nec secius die altero atque altero, adhibitis intercessoribus institit, importunitate prorsus ingenua ac modesta, tenera quidem frons, pudorq; purpureus mearum duritiem repulsarum ferre nõ poterat, semper igitur illo absente substituti aderant (est quidem quisque, pro alio quàm pro se honestius importunus) iam ut arbitror finem tenes. negaui quantum illæsa quiuit amicitia, cumque nullus peccandi modus esset, ad extremum uictus, nunquam enim cum amicis luctor, quin succumbam, cessi, & uersus nisi fallor quatuor ac triginta, limæ adhuc & temporis indigentes, illi amico, cui nil ad ultimum negaturus sim, ea lege concessi, ut ad manus alterius non uenirent. ad promittendum prona semper intensa cupiditas, non æquè autem ad memorandum tenax, nullam conditionem respuit, dum optata percipiat, dedit fidem, quàm eodem ipso die puto fregerit. sic ex illo uix bibliothecam literati hominis introire mihi contigit, ubi non eos uersus, quasi epigramma illud Apollinei tripodis templum subeuntibus, obuium in limine uiderí, quorum natiuo horrori, scriptorum quoque error accesserat, & si hæc non mea magis, quàm communis omnium scribentium sit querela, sic me igitur, meus ille, ignoscendum fateor, quod honesti amoris cogit impetus, dum laudat, dumque quod sibi sum facere alijs clarum, studet seipsum ac me reprehensoribus multis obiecit, sed non miror, nosco uoces, accentus intelligo, ciues nostri sunt, ad aliena temptandum acutissimi atque promptissimi, ad reliqua tardiores, ne quid mordacius in eos loquar, quorum omnia, præter mores diligo. locus iste digressionem recipit. Fredericum hunc ætati nostræ proximum, qui huius nominis ultimus, Romanum rexit imperium, prudentissimũ principem, & qui Germanus origine, conuersatione Italus, utriusque gentis ad pleynum mores & ingenia, hinc natura, hinc cõsuetudine, didicisset, ita dicere solitum accepimus. Esse has duas toto terrarum orbe præcipuas ac præstantissimas nationes, inter se uerò prælargiter differentes, utrorumq; enim meritis æquè præmia deberi, sed supplicium non ita. nempè utrosq; præmio ad uirtutem erigi, uerũ Italos uenia meliores fieri, & suum crimen, & clemẽtia sui ducis agnoscere, Germanos impunitate tumescere, misericordiam imputare formidini, quo plus ignoueris, plus ausuros, itaq; sæpè Italis tuto parci, nec tuto rãtum, sed utiliter, at Germanus pœnas debitas, uel differri magni rem esse periculi, de reliquo Italos honorifice habendos, Germanos uerò familiariter, hos quidem honoribus, illos effectibus & communione gaudere, hisque artibus hos & illos, ad amicitiam & ad fidem trahi. Italorum familiaritatibus abstinendum, eo quòd & curiosi rerum, & in uitijs alienis nimium sint acuti, atque omnia iudicent, non modo quæ uera sunt, sed quæ falsa licet opinione conceperint, quicquid omnino aliter sit, quàm fieri eis debere uideatur, irrideant, tantã enim cuiq; fiduciã sui esse, ut idoneum se cunctorũ putet esse censorem: contrà aũt germanorum cõuictui indulgendũ, nihil in amicis iudicandũ, nilq; aliud in amicitia quærentiũ quàm amari, nec ullum amoris argumentũ maius familiaritate credentiũ. Hæc tàm multa dixerim, ut uideres quid de familiaritatibus nostris, deq; libidine iudicandi tantus ille uir senserit, quæ sententia quàm sit uera non disputo, uerè autem hoc mihi uideor dicturus, si non de Italis, sed de ciuibus tantũ nostris id diceret, nil uerius, nil grauius dici posse, quorum non familiaritates, aut amicitiæ, sed censuræ sunt. non ille quidem mites ac placidæ, sed inexorabiles & acerbæ, quorum nemo est, qui tum in uiuendo sit mollior Sardanapalo, non sit in iudicando multum Fabricio aut Catone

aut Catone rigidior. & ut cæterarum rerum, ad me minus spectantium iuditia præmittam, sic de literis iudicant, quasi nihil ritè dici queat, quod non & capaces ac patulas illorum aures impleat, & leniat asperas, & infensas placet, & recreat fessas, delicatas mulceat, & illiciat occupatas, opus uel Ciceroni arduum uel Maroni, uel utrinque, quod magis reor imposibile. puto non legerint memoriter quod ait ille, cuius non multa quidem sed hoc multum placet, Improbè facit, inquit, qui in alieno libro ingeniosus est. quantò autem improbius, qui ingeniosissimus in alieno est, & scrupulosissimus, usque ad fastidium atque odium. in proprio non habes modò, sed mutus, sed elinguis, sed exanimis. Ego quidem ut possum gratulor ingenijs nostris, pauci illi incorruptique uersiculi, post Apenninum ac Padum, alpem quoque ac Danubiũ transgressi, nusquam quod audierim reprehẽsorem, nisi in patria repperêre. sed ô ingenia magis acuta, quàm solida, magis acria quàm matura. quis uos urit igniculus? quod uirus inficit? quod calcar exagitat? non tàm uobis æstuantis æthnæ rabies aut charybdis, non tàm trucis pelagi fragor, aut tonitru, quàm uestri ciuis horrificè nomen sonat. non de me uno enim agitur, quisquis gregi publico se subducere nititur, hostis est publicus, cur obsecro? an fortè & illud Senecæ uerum est? Expedit enim, inquit, uobis neminem uideri bonum, Quasi aliena uirtus exprobratio delictorum omnium sit. crede mihi amice, & indignationis huius, & iniuriæ particeps, ex ea urbe nati sumus, ubi unius laus improperium sit multorum, maximè si illorum admoueatur ignauiæ, unde nullum magis quàm suos ciues siquid excellentiæ sit oderunt, quam putas ob causam, nisi quod latendi auidos eò molestior, quò uicinior lux offendit, uis ne hoc tibi adeò clarum fieri, ut nec sol ipse sit clarior, cogita quot nostra, quot patrum atque auorum memoria, & quàm grauibus bellis exerciti, cum abundè fortissimos militiæque doctissimos uiros, domi sempet habuerint, nunc Cisalpinam Galliam, nunc Picenum, terrasque alias, pro bellorum ducibus adeuntes, alienis auspicijs uinci potius elegerunt, quã suis uincere, tantus est pudor suo duce parta prosperitas, ut de se hosti uictoriam, quàm de hoste ciui suo gloriam quæri malit siue is liuor, siue est pauor de liuore oriens, ne scilicet uirorum uirtus illustrium, factis insignibus innotescens, iuxta se positum pandat inertiam. quem morem, nescio quidem, unde, sed non utique à Romanis patribus ac fundatoribus nostris accipiunt, ut omnis exotici dogmatis externæque consuetudinis miratores, sic paternorum atque salubrium indociles exemplorum. iure igitur, & Romanis uictorijs clarorum trophea, ciuium sunt inscripta nominibus, & cladibus nostris, alienigenarum infœlices ducum tituli, atque aduentitiæ pondus hæret infamiæ. ô pessima omnibus exanimi morbis inuidia, mortem humano generi diceris intulisse, necdum desinis. quid ulterius quæris? quid sufficiet, si peremisse non sufficit? ô tristis ac misera corporum complexio, sed miserior animorum. Febricitare leonem quotidie fama est, quanque de hoc, ut de alijs maximè peregrinis animantibus, multa narrentur inania, & obstet haud dubiè huic uulgi sententiæ, quod Aristotelem sequens ait Plinius, quoniam leo uidelicet ægritudinem fastididij tantùm sentit. Certè medico familiari meo filius adolescens fuit, de quo mihi iuratus pater asseruit, de salute illius paterna se pietate solicitum, nullo unquam temporis momento, die aut nocte febre liberum inuenisse. quod an sic esse potuerit physicis linquo, sed ut credi posit, perpetuam febrem Mœcenati fuisse, autor est Plinius naturalis historiæ libro septimo. Capram porrò nunquã febribus carere, non quisque humilis, sed clarissimus lõgeq; doctissimus autor est Varro, rerũ rusticarum libro, q; à carpendo caprã quasi carpã dici extimat. sed ô inuidiæ grauior febris, ô ariditas maior, non herbis pascenda uel frondibus, nõ umbris aut fontib. lenienda, sed damnis ac mortib. & infamia proximorũ utinã sicut in lege locationis excipitur, ne colonus in fundo caprum natum pascat: q; Varro ipse sua ætate seruare solitum tradit, hodieq; diligens patrumfamilias, cum nõ negligit sic natura parens optima, lege perpetua excepisset, ne in suam possesionẽ uitæq; cõmerciũ humanæ quisq̃ inuidiæ filius, & liuore malo tractus irrumperet, aut bonis cõmunib. pascere ur? nunc quando omnia pascua, ijs maximè gregibus proteruntur plantisq; nobilioribus

auidius

auidius infliguntur inuidiæ uulnera, quid niſi gloriæ iudices extimandæ ſunt, huiuſcemodi dentium cicatrices? Sed quid ego carptoribus? quid capellis meis febrientibus, & malè olētibus, ac petulcis faciam? ſilentio inſultant, reſponſionib. iraſcūtur, ueri hoſtes, patiētiæ contemptores, iā uerò q̃ in cauſis primū eſt, de accuſatorū pſona ſatis multa, eua poradi ſtudio dicta ſint, ueniamus ad cauſam. In illa ergo poëmatis mei parte, pmaturæ decerpta, ac uulgata præproperè, mors et mortis querimonia eſt Magonis Pœni: qui Hamilcaris filius, frater Hannibalis, bello Punico Secundo, in Italiā miſſus cū exercitu, tandē ex uulnere in Liguribus accepto, patriā repetēs, mare medio ante Sardiniā obijt. Hic accuſatores mei, quo me ſine inuidiæ ſuſpitione liberius notēt, à laudibus incipiūt carmenq́; ipſum cœlo æquantes, in ſe clarum, ſed à me cui non decuit attributū dicunt. nec rudis quidem, nec inſulſa reprehenſio, ſi uera eſſet, nihil enim quamuis grauiter dictū diſerteq́; reprehenſione legitima cariturum ſcimus, q̃ dicētis ſtatui moribusq́; nō cōuenit, immò uerò, quò plus eloquētiæ, plus erroris impertinens oratio habitura ſit, hoc eſt nāq; decorū illud poëticū ex perſona, de quo Cicero egit in officijs, & Flaccus in arte poëtica, quo neglectò, nil Pieriū, nil diuinū ſperes. uideamus autē nūc ad peragendū calumniā, uafre ceptā quanto ſint ingenio, quantoqúe iuditio reprehenſores mei, has nempè ſi neſcis nugas, & hæc murmura iamdudum ſubſtomachans, ſed tacitus ſpero, ſparſim audiens, quid unus, quidúe alius oſcitaſſet, nec dum ſeriem accuſationis intelligens, hoc ipſo autem primum die, rem omnem ordine didici, referente religioſo quodam iuuene, ciue itidem noſtro, multum illis licet aduerſo, quique mei ſtudio. cum illorum certet inuidia, quaſi ſacrilegium ducēs, homines quantum ſibi uidetur ignaros uelle meis in rebus ſcientiam oſtentare, idqúe adeò moleſtum omnibus, in patria meum nomen amantibus, ut moleſtius nihil ſit, & multa ab eis in auxilium ueri dici ſolere aſſerens. illos autem ceptis inſiſtere tanto nixu, ut iam nō rei ueritas queri, ſed mei tantum infamia uidebatur. hæc mecum ille hodie ſcintillantibus oculis, & inexpletis ac tremulis uocibus agebat, denique tanta erat indignatio, ut uix lachrymas cohiberet. agnoui ætatis amoriſqúe impetum, ſolatuſqúe hominem, iuſsi eſſe bono animo, eandem ſortem Philoſophorum ac Poëtarum, maximis fuiſſe non recuſandam ſed optabilem, his, qui recta uia ad gloriam niterentur. nam & languidis inſtare rubiginem, & clara quælibet ac ſolida, auri in morem attrita & confricta niteſcere. ille uix tandem compreſſo tumore ac feruore animi, quid Ariſtarchi mei excauillentur explicuit. In primis dicunt non his quidem uerbis, ſed ſuis, ægre ſe hoc dicere uelle ſignantibus, illam tantam ſcilicet uim ſermonis, ac congeriem querelarum, non ſat conſentaneam morienti, neque horam illam, tales & tàm graues, ſenſus admittere. ſic ut uides, prima pars calumniæ biceps eſt, non potuiſſe uel morientis ſpiritum in eas uoces, uel ingenium in ea uerba ſufficere. ad hæc uerò, ſolenni more diſputantium nunc omiſſo, prius quàm pluribus diſtrahamur reſpondebo, dum impetus, dum memoria recens eſt, neque enim bellator expectat, dum ad ſatietatem aduerſarij percuſſus, totidem mox ſe ictibus ulciſcatur, ſed uulnera uulneribus miſcens, & nunc hoſtem præueniens, nunc repellens, uictoriam cogitat, non uindictam. Primum ergo, non ſum neſcius, uires morientium exhauſtas, atque ideò neque magnis, neque artificioſis atque compoſitis uocibus pares eſſe. noui in CHRISTO mirabile atque unicum, ut uoce magna clamans expirauerit, dans aſtantibus intellectum, plus in illo aliquid eſſe quàm hominem, quo miraculo experrectus, ille centurio, Dei filium eſſe, eſt confeſſus. quem locum Marco Euangeliſta Hieronymus tractans, Tum una uoce, inquit, ſiue ſine uoce, nos morimur, qui de terra ſumus. ille uerò, cum exaltata uoce expirauit, qui de cœlo deſcendit, quid hic ſanè ſim dicturus, nemo non uidet, niſi cui oculos tumor liuorqúe præcluſerint. me fateor pudet tàm abiectæ ineptiæ reſpondere, ſed res cogit, non morientem ergo loqui facio, ſed uicinū morti, eāq; iā de pximo intuētē. quo in ſtatu nō doctos modò, ſed indoctos, et multa loqui ſolitos, & miris ac grauibus referta ſentētijs, quis ignorat, interdū q̃ a neſcio q̃d pſagij ac diuinationis habētia, & ſi igit̃ pſens mors, īgeniū pmat, & uitalē ſpiritū intercludat, uicina tamē utrūq; adiuuat atq; attollit, & uel in lumine carceris egreſſurū, admonet, in terga reſpicere, ac uidere, q̃

tum laboris

tum laboris, quãtumq; miseriæ relinquatur. profectò quidem de re qualibet nemo melius iudicat, quàm qui & diù illam expertus est, nihil inde iam metuens, nihil sperans, passionibus expeditum animum habet. possem multa de philosophis, multa de historijs, sed malo dicere, in quo falli nequeo, quod his oculis uidi, quodq; his auribus audiui. Fuit unus ex his, cum quibus uitæ huius ex parte laboriosum, licet breue stadium cucurri, multos secum sicres tulit, annos egi, nunquam tanto in tempore, quod audierim ex ore illius uerbum prodijt, aut perrarò, nisi uoluptuosum, præceps, tumidum, inuidum, inquietum, turbidum, meras simultates ac scãdala loquebatũ. nec mirabere, talis erat uita, talisq; præterea uox ipsa, qualis materiæ debebatur. frendere aprum, uel sæuire ursum diceres, non hominem loqui. tandem affuit, quæ nulli hominum defutura est, quamq; si mei iudices præuiderent, nõ styli mei ut arbitror, sed uitæ mortisq; suæ curam gererẽt. conuenimus certatim, & pietatis studio, & uisendi qualiter moreretur, qui sic uixerat, ille ubi se morti proximum intellexit, mirum audies. statim uultu, gestu, uoce, alius ea loqui cœpit, sic se arguere, sic nunc omnes, nunc singulos nos hortari ac monere, tantisq; suspirijs hunc sermonem, usq; sub extremũ spiritum traxit, ut me qui nunquam mores hominis probassem. neque amassem, credo itidem & reliquos qui aderant, perpetuò sui memores beniuolosq; dimitteret. quid de Roberto Siculo dicam rege, quamq; illi morienti simul ac uiuenti, semper unus fuerit actuum ac uerborum tenor, clarius tamen quiddam, atque altius in morte personuit, cygneumq; illud obiens impleuit, philosophicum ac regium & diuinum uerè, sic instans regni periculũ casusque omnes ante oculos posuit audictum, ut quæ futura alijs, sibi præsentia iudicares, cuius lingua, si sui similes aures atque animos inuenisset, non tàm subito infœlix illa Campania, & illa olim maior Græcia, nunc minor Italia, ex tam inuidioso & tranquillo statu, ad hũc adeò inquietũ ac miserabilem corruisset. ita dũ ij nostri secretioris & nouæ philosophiæ professores, uocem & ingenium, uimq; omnem nondum extincti hominis obruũt, atq; sepeliunt, tum præcipuè prostrati sese erigunt, & erecti, solito altius attolluntur, sic uexatio animum tergit atq; acuit, sic sopit ignauiam, sic uirtutem excitat mors uicina, de quo tempore quid apud Tullium admirans legerim dicam. Tum uel maximè, inquit, laudi student, eosq; qui secus quàm decuit uixerunt, peccatorum suorum maximè pœnitet. q; dictũ ex ore pagani hominis, secundæ mihi sufficiens calumniæ fuerit, ea uero est huiuimodi. Quæ illi tribuerim morituro, nõ sua, sed quasi Christiani hominis uideri. ego uerò, non minus hanc inscitiam quàm priorem miror, & fateor, uix putassem nostro sub æthere nasci posse, qui ista tàm raucæ tamq; exiliter blacteraret. aridi atque ignobilis intellectus sunt talia temptamenta, quibus passio sola temptantis, & impatientia detegatur. quid enim per CHRISTVM obsecro, quid Christianum ibi & non potius humanum, omniumq; gentium commune? quid enim nisi dolor ac gemitus, & pœnitentia in extremis? de qua quid Cicero ipse scripserit audiuisti, quanquam quid uno teste res agitur. de qua quisque sibi totusque adeò terrarum orbis, uno ore respondeat, at nusquam sibi CHRISTI nomen expressum, quod superis licet atq; inferis sanctum ac terribile, illis tamen in literis nõ habuit locum, obstãte temporum ratione. Nullus ibi fidei articulus, nullũ Ecclesiæ sacramẽtũ, denicq; nihil Euangelicum, nihil omnino quod non in caput hominis multa experti, iamq; ad finem experientiæ festinantis, secundum naturale ingenium, atq; insitam rationem possit ascendere, quibus utinam, nõ ab illis atq; alijs sæpenumerò uinceremur. potest errorem ac peccatũ suũ recognoscere, & perinde erubescere ac dolere, homo etiam non Christianus, fructu quidem impari, pœnitẽtia autem pari. quod nisi sic esset, nunq̃ in Phormione Terẽtianus hoc diceret, adolescens, egomet me noui, & peccatum meũ. q; si sospes atq; integer fatetur, quid ægrotum posita ante oculos morte facturum credimus, de qua rursum cognitione, & confessione, ac pœnitẽtia peccati, operepretium est nõ quid Anaxagoras aut Cleantes, seu ex nostris Cato uel Cicero, sed quid lasciuissimus poëtarum Naso, quid uel philosophorum ut perhibent leuissimus Epicurus senserit audire, ille enim ait:

Pœnitet ô, siquid misero creditur ulli
Pœnitet, & facto torqueor ipse meo.

ste autem, initium, inquit, est salutis peccati notitia, quod uerbum nō immeritò Senecæ ui deo placuisse, ita quoque illud excutiens, qui peccare, ait se nescit, corrigi non uult, deprehendas te oportet, antequàm emendes. & post statim. Ideò, inquit, quantum potes teipse coargue, inquire, in te accusatoris primum partibus fungere, quid hic ubi dicere aliud uidetur, quā quod in Prouerbijs Salomō. Iustus prior est accusator sui, aut quid aliud Seneca, idem ad Lucilium ubi ait: Somnium narrare uigilantis est, & uitia sua confiteri sanitatis indicium quàm quod in Psalmo Dauid: Dixi cōfitebor aduersum me iniustitiam meam Domino. en confessio, & tu remisisti impietatem peccati mei. en sanitas confitentis. quamuis ergo, cui & qualiter confitendum sit nemo nisi Christianus nouerit, tamen peccati notitia & con scientiæ stimulus, pœnitentia & confessio, communia sunt omnium, ratione pollentium, & si uerba respicimus, quod minus est quod amans ille Terentianus paulò antè loquebat, quàm quod ipse Dauid in Psalmo illo notissimo, & illiciti sui amoris memor, & sceleris, Quoniā iniquitatē meam ego agnosco, & peccatum meum contra me est semper. sed parum mihi uidentur correctores mei, seu hæc pauca quæ diximus, seu philosophica illa multorū, ante alios Platonica & Ciceroniana relegisse, quibus si nomen desit authoris, ab Ambrosio siue Augustino scripta iuraueris, de Deo, de anima, de miserijs & erroribus hominum, de contemptu uitæ huius, & desiderio alterius. quæ quoniam nimis multa sunt, & nimium uulgata sciens taceo, sed si ad mordendum, sic ad discendum uigiles esse uoluerit infinita reperient, ex quibus ita esse (ut loquor) attendant, & fortasse pudeat ista tàm friuola collegisse. Tertia restat accusatio. Nam sat considerate me sermonem illum tàm grauem iuueni tribuisse, qui prouectæ conuenientissimus sit ætati. quod ego ab ijs iàm non iuueniliter, sed pueriliter dictū dico. relegant omnes huius articuli tractatores, nemo nisi fallor, ad initium senectutis, minus spatium inuenietur posuisse, quàm Cicero Sex tamen & quadraginta annos posuit, cuius sententiam siluissem, nisi quia & nihil uiri illius negligendum extimo, & ipse Cato, uera loqui faciens ore illius, id maioribus uisum dicit, sicque in unū triplex coit autoritas. Vt sit ita, quando nihil proprius aduersarijs meis fauet, nunquid exempli causa, anno ætatis quadragesimo secundo moriente, quo defunctum Tytum Vespasiani filium, optimum principem palàm est, loqui falsum maturumque aliquid non licebit, conspecta huic lapsis uitæ fuga, atque huic errorum tenebris mortis uicinitate discussis, Augustini autem senectus multò quàm Ciceronis est tardior. est illius liber, qui inscribitur di uersarum quæstionum, ubi ab anno sexagesimo incipere illam dicit, quæ sententia, seu autor inspicitur, seu res ipsa, quantum firmitatis aut ponderis habitura sit, uiderint, qui nil sobrie, nisi à sene decrepito dici posse contendunt. Nec uerò tàm pertinaciter hanc amplector, ut reliquas omnes abijciam, scio de hoc, alios aliter atque aliter sensisse, sed operosum est hominum sensus ac uerba colligere, itaque & si plures ad testimonium trahi possent, paucos sponte obuios adhibui. inter quos Isidorus, quo autore raro utor, dum in sex ætates uitam nostram diuideret, quarta, inquit, est iuuentus, firmissima ætatum omnium, finiens in quinquagesimo anno, quid Rosores mei dicunt? an hic saltem æuo, ultimus, opinione medius testis placet, an quis alius? ego enim causæ fisus, nullū respuo, nisi qui inter iuuenem ac puerum non discernat, quales ij uidentur, quibus cum mihi res est, qui de iuuene uiro forti, bel lacique duce me loquentem, quasi de puero uel infante loquar, arguunt. hac ætate igitur, plena & firma iuuenis mens erat, quam qui loqui nescit, meo consilio ad scholas eloquentiæ nunquam ibit, hunc ego ideò iuuenem Pœnum dixi, ne si indefinitè Pœnum dicerem, prima fronte Hannibal crederetur, & natu maior & clarior fama. benè autem & ætate sua, & comparatione fratris dictus est iuuenis, qui hinc iuuenis esset, hinc iunior, sed uir tamen, summis in rebus expertus, totiens utranque fortunam. Sed quid causam munitissimam ut inermem tueor, cum promptissimum sit, quod illi firmissima ac solidissima in ætate stupent, id in infirmis ac teneris demonstrare. Mitto Diadumenum Antoninum, qui cum sene patre nō iuuenis ipse, sed puer ad imperium prouectus, cum populum affari nouis principibus mos esset, ubi ad id uentum, prudentius ipso patre concionatus legitur. Sileo Clodium albinum, cuius adolescentiæ nonnulla, tàm grauia referuntur, ut in sene quolibet mirabilia

mirabilia uideri possint, quod ij fortè reprehensoribus meis habeantur incogniti, non tàm historiæ deditis, quàm Satyræ, sed Alexandrum Romanum principem non nouerunt, cuius multa in arctissimis casibus, tàm prudenter atque integrè acta tàm modestè responsa tàm seuerè animaduersa, tàm prouidè de liberata narrantur, ut liqueat longum tempus, ad sapientiam non requiri, quippè non amplius quàm uigintinouē annis, tribus mensibus, & diebus septem uixit. an hunc senem fuisse? an qui tanta dictorum atq; factorum laude diù in illa tumida fortuna, quæ prudentiam necat, insolentiam parit, tanti pondus tulisset imperij paucula uerba consultius loqui non potuisse, in ipsa quæ humani animi tumorem comprimit, morte dicturi sunt? de quo quidem, non in poëmatibus, ubi plusculum licentiæ est, sed in historijs ita scriptum cernimus. Seueritatis tantæ fuit in milites, ut sæpè legiones integras, exauctorauerit, ex militibus Quirites appellans, nec exercitum unquam timuerit. & sequitur ratio dicti huius optima. Quod scilicet in uitam suam dici nihil posset. de hoc eodem principe hac ætate sic prædicat Aelius Lampridius historicus, Erat enim, inquit, ingentis prudentiæ, & cui nemo posset imponere. quid ergo? hic qui imperiū adeptus adolescentiæ in ingressu, usque ad egressum tanta illud sapientia iustitiaque rexerit, totaque tàm claris concionibus ornauerit, mutus in fine fingitur futurus, si naturalis ac tranquillus illi finis, non uiolentus ac rapidus contigisset. sed hæc fortè etiam illis serio studiosis inaudita, quæ mihi lectori uago sors obtulerit. An uerò Alcibiadis puerile quoque nesciunt acumen, qui sapientissimo tum florentis Græciæ seni consilium illud dedit, quod Græcorum ac Latinorum senes pariter mirarentur, uerum ille non habitus animi, sed flos fuit, atque ideò non uirtutis, sed indolis exemplis ascribitur, probat tamen non iuuenem modò, sed puerum posse aliquid efficax ac mirandum loqui. Sed an cuiquam hominum qui se norit ignotus est, Scipio ille, cui primum Africam cognomen uirtus ac gloria peperère, qui durissimo in pretio infœliciter ad Ticinum gesto, patrem suum Romani, tunc exercitus clarissimum ducem, sed iam uictum affectumque acri uulnere, media de morte seruauit, idque uel tum primum pubescens, ut Liuius ait, uel Vir dum annos puerilitatis egressus ut Valerius, seruatique ciuis, & ducis, & patris triplex decus, ac triplici laude consertam meruit coronam, illa ex acie, unde nihil præter fugam iam sperabant, aut quærebāt, uiri fortes, duratique bellorum usu & armorum exercitu ueterani. neque tàm acerbæ contumatiæ uel fortunæ uis aduersæ horrendæque stragis respectus. obstitit, uel ætatis imbecillitas (non enim aut periculum aut annos numerat uera uirtus, idem ipse non multo pòst adhuc ut testatur Liuius admodum adolescens, ignaua prorsus ac pudenda consilia. Italiæ relinquendæ, præsentissimo animo atque incredibili uirtute discussit, item postea quatuor & uiginti nactus annos, ducibus uel attonitis uel extinctis, unus Reip. tutelam, teneris adhuc subire humeris, nō ueritus, imperium in Hispanijs ante tempus accepit, & domesticæ suæ cladis, & publicæ tepido tunc etiam cruore manantibus, cumque post factum extimatio ætatis in metū uerteret, cœpissetq; iam populū inconsulti suffragij, pœnitere uocantis ad cōcionem tribubus, ita omnem diffidentiam magnifica oratione cōpescuit, ut extinctum animorū impetum suscitaret, & cūctorū mentes certissima uictoriæ spe cōpleret, nihil credo, secū in grabatulo iā ætate, puerlior, quamuis adhuc iuuenis loq sciter, q in publico adolescens, maximū in terris populū, ac discordē & multiuolū, fando iā facile in suā sententiam traduxisset, ac ne falsæ spei implesse animos adolescentis audacia uideatur, in Prouinciā mos profectus, quā fortiter quanq; fœliciter, & patrē & patruum, & patriam uindicarat, toto orbe uulgatum est. neue martia uirtus, hanc laudem sola occupet. quæ nam eius ijs diebus apud Hispanam Carthaginem continentia, & fides erga hostem quoque, quanta apud Sueronem seueritas mixta clementiæ. Illic custodia diligens matronarum, & ne oculis quidem delibata pudicitia, hic nutu frontis compressus exercitus punitique fontes, & ad milites habita testatur oratio. Age bello uictor, ex ordine quantus apud populum, quantus in curia apparuit, quando Q. Fabium Max. principem tunc senatus sapientissimum, ac famosissimum senem, secum de summa Reip. dissidētem, licet aduersis Patribus præclara uicit oratione, in qua, illud & ipse gloriat̄, & res probat,

senem

senem ab adolescente saltem linguæ modestia superatum. idemq; mox ex Sicilia in Africã traiecturus, quanto ingenio aliam illã fortissimorũ equitum, armauit atq; instruxit, & ut sileam quæ audaciæ potius, aut fortunæ, quàm consilij dici possent, & si ab eo nihil uel in acie sine certo consilio gestum sit, utq; attingam quæ consilij sunt solius, & ingenij, quæ nam illa suauitas, quæ comitas, quæ uis eloquentiæ, qua non Syphacem modò regem barbarum, ut Liuij uerbis utar, insuetũq; moribus Romanis, sed hostem etiã infestissimũ sibi cõciliauit. Hasdrubalẽ. quæ humanitas, quæ castitas, dum uel sponsam formæ insignis intactam uiro reddidit, uel regi puerum sanguinis captiuum, muneribus adornatum remisit, auunculo, quibus artibus utrunq; uicit utilius quàm prælio uincerentur. quæ illa grauitas, quæ sanctitas, qua sine offensione coëtaneum sibiq; charissimum, sed ferocem atq; amore languidum arguit Masinissam, & deinde luctu nimio consternatum erigens, à præualidæ sensu pestis, in alias curas, alta prouidus arte distraxit. postremò quæ illa mens, quæ illa fiducia, qua instante ultimo rerum casu, petẽdi pacem respondi Hannibali. multa de Scipione meo loqui dulcis & opima materia est, quod nec ducum, quempiam magis amem, nec quisquam melius horum nugas atq; aculeosam retũdat inuidiã, sine dubiò enim, dico idẽ sæpè ut me surdi mei audiãt. sine dubiò, inquam, monstruosius est iuuenem morbo, præsertim & uicina morte cõmonitum, breue aliquid de communi natura, deq; casibus ac fortunis hominum submissa uoce secum agere, quàm adolescentẽ mollire hostes alloquio, amicos arguere, armatas legiones castigare, & contentione orta, quæ acerrima eloquentiæ pars est. Romanorum atq; Carthaginensium duces calidissimos confutare. linquo alia gesta licet à iuuene. Hæc nempè quæ dixi omnia, ab adolescente, uel in ipso adolescentiæ iuuẽtuteq; confinio, ante seu circa annũ trigesimũ acta erãt, iuuenis aũt meus ut dicebã aut quadragesimũ annũ excesserat, aut ad quinquagesimũ propinquabat, nec dũ ideò diù possessum iuuenis nomen amiserat. sine ijs omnibus persuasi, neq; humanæ proficiunt coniecturæ, diuinæ quis obluctabitur ueritati. Siquidem Deus in fine temporum factus homo, qui diuinitate sua æternus atq; immensus præsidensq; omnibus, nec imminutionis patiẽs, nec augmenti, humanitate uerò parentibus, hoc est matri ueræ, & putatiuo patri, subditus crescebat, & cõfortabaĩ, ut Lucas ait Euãgelista. & proficiebat, sapiẽtia & ætate, ad prædicationis initium, ut Deus ab æterno gnarus omniũ, nec egens temporis, ut homo annum trigesimũ duxit idoneũ. qs hominũ hãc ætatem dicere audeat imperfectã, q̃ nobis nostri ducis electio cõsecrauit? quis uetebat expectare illũ, q nec nasci, nec mori potuit, nisi dũ uoluit? poterat tardius, & citius poterat, cœleste iter ostẽdere, omnis illi ætas apta erat. ꝙ ita esse ne dubites, iã inde à pueritia, anno ætatis duodecimo, inter doctores legis sedens ac disputans omnes stupore compleuerat. annũ ergo trigesimũ expectauit, & nõ amplius, idq; nõ propter suã necessitatẽ, sed propter exemplũ nostrũ, ut enim libro ueræ religionis ait Augustinus, tota uita eius, in terris per hominẽ quẽ suscipere dignatus est, disciplina morũ est. Rẽ itaq; nobis aggredi, aliquid grande uolentibus, metã uixit, ne uel magisteriũ anticipemus uel operationem uirtutis, aut doctrinam in seniũ differamus. quiescant oro mei iudices, neq; frustrà se torqueant, nõ infantem, sed nec puerum, nec adolescentem quidẽ, immò iuuenem, hoc est nondũ senem, dixi, quin qui non sapit, adhuc modicũ & in senio delirauit. sunt multi fateor, immò innumeri, qui omnes ætatum partes in uoluptatibus, inter uanitates & insanias falsas agunt, ea spe, ut quasi non doctrina, non studium, sed soli sapientia ferant aura, sint in ætate ultima sapientes, quod tale est, quale si agricola tum inter somnum ac ludos seuientis tempus omne consumpserit, uentura æstate messem speret uberrimam. Sed iam peregrinæ materiæ satis est, unde ego melle soporatam. & meditatis frugibus, offam latratoribus meis obijcerem, atque horrentem colubris Cerberum consopirem, ꝙ si prorsus implacabilis & insomnis inuidia est, ueritati tamen suisq; cultoribus, ante alios tibi, quem his primũ latratibus fatigatum scio, hac ut nostris amicis, sic æmulis relatranti, epistola satisfactũ reor. Quarta, hercle, nescio an & ultima accusatione, si moueor ad aliud quã ad risum moueor. altior in Buccolicis, ut aiunt, stylus est meus, quàm pastorij carminis poscat humilitas, omni utinam alio crimine careant, quæ scripsi, omnia & quæ scribam:

huius

huius reum fieri me facilè patiar, non ignarus, cū tres Poëtis atq; Oratoribus stylos esse nec culpa uacare, si unius in locum alius transferatur. Cæterum comparatiuè magis quàm simpliciter altum aliquid, imumq; uel medium dici uolet, & parui colles in plano eminēt, & magni montes, maioribus cincti latent. Olympus ipse uictor nubium, cœlo uincitur. luna nobis altißima syderibus cunctis inferior est, Poëma ego illud iuuenis scripsi, audaxq́ue iuuenta, ut de suis Buccolicis ait Maro, uidebar inde aliquid scripturus, iamq; inceperam quod sperabam, nec despero, altum adeò euasurum, ut aliud sibi adiunctum humile satis ostenderet, & depressum. Adde quod ut omnis cesset comparatio, multa etiam per se accepta, pro uarietate iudicatum, huic alta, illi uidentur humilia, & in Psalmo scriptum est: Montes excelsi ceruis Et sequitur: Petra refugium herinacijs, & talpa terræ superficiem, ubi attingit, altius non assurgit. & inter uolucres aquila, ut altum teneat, nubem scādit. pauo tegulas, fimum gallus. & quid plura. Stylum ego uerò absoluam, cuius per uni cum uirium altitudo est, & si oporteat, huic nō inuitus infamiæ succumbam, meo autem iudicio, non oportet, modestiore forsan ingenio sunt, quibus id uisum sit, apud me quidem illo in carmine, nihil altius quàm deceat, aut quàm uelim. Tandem uerò amice, aliquando si placet, hos obtrectatores nostros Latinè loquentes aut scribentes, aliquid audiamus, & non semper in angulis inter mulierculas ac fullones, uulgaria, eructare problemata, his enim Philosophantur in scolis, his in tribunalibus iudicant, sine iustitia aut delectu, quisquis, absens idem reus, nulli hominum differtur, nulli parcitur indefenso, ueterum & nouorum lacerantur famæ, longis tersa uigilijs, nomina deformant. sic grassantibus adhibe literatum hominem, muti fiant, & Palladia quasi Gorgon accesserit, durātur in silicem, Scribant modo aliquid quæso, ut & nobis uti si libeat, essedentes intelligant. Sed quid posco non plus ignorantiæ, nec plus inuidiæ quā cautelæ est, semel prouisum est ab incursibus semper ac latitant, & in hoc se doctos arbitrantur, si alijs detrahant, ut cum illo finiam, qui talia multa passus est Hieronymo. Vale Venetijs. *III*. Idus Martias.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

In egestate & diuitijs uirtuti ac gloriæ locum esse.

AD id q; de fuga mortis lociq; mutatione pridē scripseras respōdi, q; ne miserrimi loci mutatio, deq; mutatione oriēs perplexitas causa fuit, quamuis ad eas tibi literas, uel solius famæ præconio satisfactum esse potuerit, nunciantis me ex illo naufragio elapsum, prono gurgite Venetias perijsse, urbem licet situ proximam, longè nunc tamen cœli salubritate distātem. sed cum pestis has uolucres, fugam nullam, fixumq; & immobilem finem scirem, non id fugæ studio fateor, sed quietis feci, ad has uerò nouißimas, licet de præterito consultatio non sit, unum tamen hoc dixerim, consilium ut opinor optimum elegisti, tui amicorum ultimus, non fide, sed tempore ac loco, si quid in me momenti positum reris, accedo. Ita enim sentio, Sanctißimum illum Patrem, uereq; liberalem & urbanum, cui te familiariter notum, læte audio, Dei nutu expresso, ad humanæ excellentiæ summum gradum & tibi, & bonis omnibus utilem, ac mundo salutiferum ascendisse, quo que insperatius eò sanctius. i fœlix, itaq; CHRISTO duce, fœliciorq; reuertere. Neq; uerò, tam etsi rerū labentium contēptores iure optimo laudētur, idcirco uituperandi sunt, qui necessarijs usibus illas quærunt, modo id caueant, ne habendi studio iustitiam, modestiam, pietatem, uerecundiamque post habeant. Quanquam enim Diogenes Cynicus, effracto ad fontem uase ligneo naturali poculo contentus, & uersatili domo habitans, clarus sit, nihilo tamen obscurior, aut Democritus inter diuitias multas, aut ex nostris duo illi, quibus exprobari opes nouimus, Cicero & Anneus quorum alter in Officijs, Nec uerò, inquit, rei familiaris amplificatio nemini nocens uituperanda est, sed fugienda semper iniuria. alter in eo libro, quo beatam ujtam ut potuit figurauit. Desine, ait, Philosophis pecuniam interdicere, nemo sapientiam paupertate damnauit, habebit Philosophus amplas opes, sed nulli detractas non alieno sanguine cruentas, siue cuiusquam iniuria partas. Audis ne sententiam

Ciceronis Senecæ uerbis expreſſam, ut opũ amplificatio, nõ iniurioſa, nec nocua, bono & officioſo uiro ac Philoſopho etiã ſit permiſſa. multa ibi pro ſua & eorũ quibus opulentiæ crimen obiectum eſſet, excuſatione diſſeruit. quod ad ſummã rei attinet, Diuitias nego, inquit, bonum eſſe, nam ſi eſſent, bonos facerent, nunc quod apud malos deprehenditur, dici bonum non poteſt, hoc illis nomen nego, cæterũ & habendas eſſe, & utiles & magna commoda uitæ afferentes fateor. mitto alia ne diuitiarum quibus parum debeo, niſi forſitã in tranſitu ceu Craſſus alter aut Crœſus, hodie patrocinium uidear ſuſcepiſſe. ſed magis ad noſtros ut ueniam, an ne ideò, quod Franciſci clariſsima ſit paupertas atq; humilitas, diuitiæ atq; honores Ambroſij aut Gregorij minus clari ſunt? quorum alter opulentiſſimæ urbis Epiſcopus, alter Epiſcoporum omniũ princeps erat & ut quæq; in genere, nõ modo plures inuicem, ſed eundẽq; ſibi ipſi conferã, oſtendamq; q uolo Nũquid Plato, nunquid Ariſtoteles, ante pentã ſiue acceptã pecuniã, id enim utriq; conſtat, obiectũ quã poſtea fuerant clariores, poteſt nõ ignoro humilis aut importuna petitio, claris obeſſe nominibus, nõ pecuniæ licet ingentis honeſta poſſeſsio. nũquid ergo aut Virgilius multo auro ditatus à Cæſare fuit obſcurior, quàm dum rure primo depulſus exul, atq; inops Romam peteret? aut Syluester inmẽſo Cõſtantini munere minus ſanctus, quam dũ pauper, nudus in nemoribus ac cauernis montium habitaret? nocuit ſucceſſoribus ſuis forſitã ea largitas, nocebitq́ue. ſibi nil penitus abſtulit ſanctitatis, aut gloriæ. & omnino benè fundatum atq; in ſolido radicatum animũ, nihil eſt quod loco moueat, cũ inter fortunæ lubrica, male hærentẽ, & leues auræ agitent, & exiguæ moles frangant. Demũ ne ſemper philoſophemur in nubibus, ſed è latebris erumpentes, aliquando nos & intelligere ualeamus & intelligi, de ſe quidem alij, ut libet apud me optimus uitæ modus eſt, mediocritas hinc ſi cogar ad extrema deflectere, malim certè diues eſſe quã pauper, de paupertate loquor, anxia ac deformi, quàm triſtis indigentia, & luridæ præmunt ſordes. Nam ut paupertate ſi facilis atq; honeſta cõtigerit, nihil eſt dulcius, ſic ultima nil moleſtius egeſtate, unam excipio. quæ propter CHRISTI nomen aſſumpta eſſet. quod ſolum ita ſuperandis difficultatibus, leniendiſq́ue moleſtijs, & leuandis oneribus, & leuigandis ualet aſperitatibus, ut abſq; illo omnis Philoſophorum labor, quaſi inanis ac ſterilis, nitor oculos iuuet, non pellat eſuriem. Poſtremò hæc nodi huius reſolutio breuis ſit, diuitias nec ardẽtius appetendas, nec inſolentius reſpuendas, eas denique nec laudandas, nec uituperandas quidem, ſed ut ſapientibus placet, inter indifferentia numerandas. idem planè de paupertate cenſeo, huius autem atq; illarum uſum laude ſeu uituperio dignum eſſe. nulla tu nunc igitur ambitionis infamiam uereâre. non eſt ambitio, nec cupiditas quidem ulla non dicam fortunæ ut uulgus, ſed Dei dona lætè ſi offerantur admittere, tranquillæ ſi auferantur amittere gratè ac ſobriè illis uti æquanimiter carere, ſicut rebus tuis omnibus ſeu proſperis ſeu aduerſis idem animus, iſq; inuictus, infra ſe poſitis, pari uertice ſemper emineant. Sanè quod te Pont. max. meis literis cõmendari poſtulas, amoris id potius quàm indicij tui eſt. ita enim de me ſentis, ut mea tibi omnia profutura confidas, quod ſi & ego de me crederem, non grauarer tali amico, tanta modeſtia deprecanti, paucas literulas donare, qui tàm multas ſæpe uel ſcribendi impetu, uel ingratorũ importunitate proiecerim. Sed mihi crede, nõ ſimplicitas modo, quæ haud inuiſa eſt bonis, ſed amentia ſeu temeritas uocabitur, ſi apud tantum patrem, tàm puſillus ꝓ tam bene meritò, tàm dignus, inſuper & ignotus commendator acceſſero. Nec ſim dubius, & ſi pro hoc quoq; tibi errore gratias agam, non tibi iudicium fore, aliud quàm mihi, ſi ſepoſito, parumper amantium uelo, quod me magnum aliquid in tuo facit examine, rem ipſam inſtiteris cogitare. quin tu potius cum ad ſacros pedes acceſſeris, ſi dignum ducis, nec in tanta luce fuſci nominis pudet, qualem tibi uidebitur, mei memoriam habeto, quãuis enim non tantũ facie, ut & tibi, ſed prorſus illi ut noſcis incognitus. q me tamen inſtuporem egit, & ſæpè per hos dies, & nouiſsime heri ad ueſperã præferuidis meorũ literis habui, uelle Põtificem ac iubere, ut ad ſe ueniam, idq; confeſtim. magna quidẽ & magnos forſitan motum animos ſpe iniecta, fama ut putant mei aliqua, ſed falluntur, immò uerò ſola

Dei

Dei clementia, quæ immeritū sponte prosequitur id agente. Et fatebor tibi me, si tanti facerem, ut CHRISTI uicarius conspectum meum posset optare, iam nunc iter arripuissem, non meis tantùm aut equi pedibus, sed lectica, si res cogeret ac nauigio perferendus, Deum testor, non tam Papatum eius cogitans, quàm uirtutem, de qua multa, uel tuis, uel exterius, quas dixi meorum literis, uel communi undiq; proborum ac ueracium hominum relatione percipio. in quibus illud eximium, bonos amat, quorum licet è numero nō sim, ut cunq; tamen ijs annumerari, tanto præsertim extimatore, delectaret. nunc nisi fallor augurio, ad laborem uocor, honorificum non dubitem, & si ea cura me tangeret, etiam fructuosum, sed ætati meæ iam, & exoptato semper ocio aduersum nimis. Vale. &c.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

Quanti laboris & periculi sit scribere, scribendum tamen, & qualiter.

QVāta uis esset eloquij, lepôre simul & ratione conditi, atq; hinc uerbis, hinc sententijs affluentis, sæpe re cognitum atq; compertum est. nūquam Milonis aut Herculis tā fortia brachia, quin Ciceronis esset aut Demosthenis lingua potentior, illi quidem magno nisu, molem forte aliquam, pondus ignobile, hi uero animos mouebant, rem nobilissimam, penitusq; mutabilem ac diuinam. hæc in mentem ut nunc redeant, tu facis. cœpi ego literis tuis, uix perlectis, magna uelut aliqua ui compulsus, uariè ac uehementer in diuersum agi, sic ut tibi mirum dictū, simul & compaterer & congauderem. gaudeo equidem, quo pergebas te incolumen peruenisse, qualemqúe optabas ac sperabas, Apostolicam clementiam inuenisse, nihil durius, nihil amarius spe caduca, illius nempè mansuetudinis, morumq; suauium, & cōuersationis angelicæ, præterquàm quòd tuis multorū qúe mihi literis fides fit, certum iam ante præsagium fecerat, urbani nomen. apud me enim appellatio sponte suscepta, iudex est animi, testis propositi, optimam sane Deoq; & hominibus gratam uiam elegit, quæq; eum ad fœlicem portum necessariò perductura est, uiam licet multis incognitam ac neglectam, sibi tamen & suo statui maxime debitam, quamuis enim Rom. Pont. nil altius, nil clarius, nil uenerabilius, immò uerò nihil illi par habeat orbis terræ, ipse tamen tanto euectus honore tantoq; oneri subiectus, cum fideli reuerentia ac stupore debet humanitate ac pietate contemnere, aliquantoq; nisi fallor, & mitior & humilior esse quàm fuerat. mirum hoc multis fortasse uidebitur, qui leui qualibet prosperitate superbiunt, ac non sibi, qui meminit, ut res docet, sed illius in terris uicem gerere, qui ait: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. indecorum est quidem, atque absonum, humilis domini uicarium superbire. huius ego igitur argumentum maius, nec postulo nec expecto quam quòd mihi tu scribis, & loquitur fama. nam quod certius quæso, inuicti & in solido fundati animi signum quæras, quàm neque fortunæ nimis deijci, neque blanditijs attolli. aut unde altius poscas experimentum, quàm quo nihil est altius, equidem quem supremus humani fastigij uertex immotū uidit, nulla amplius res mouebit, ò bene creatum spiritum, quem ista non quatiunt. Fœlix ille his moribus, fœlix mundus hoc capite, fœlix tu hoc domino, ita dico, & ille fœlicior his moribus, q̄ hoc statu, & tu hoc domino, quā libertate fœlicior. Est ubi libertas labor, est ubi regnum seruitus, est ubi seruitus regnum sit, proinde & fortunæ tuæ gratulor, & gloriæ, si cōpatior labori. Benè autem seres habet, ualida est ætas, meritorius ac præclarus labor, extimator optimus, quo nil optabilius, ingenijs bonis, atque ad alta surgentibus. sub hoc ergo Deo auspice, quicquid erit obibis alacriter, indefesse, uiriliter, memorans illud Flacci:

Nil sine magno uita labore dedit,

Vt es fidei abūdans, dexter animi, nihil accessu arduum inuenies, nihil executione difficile, montes etiam fides transfert, & ualdè uolentibus omnia plana sunt. non tu artis eges, nec ingenij, si quid insuetum nouitas feret, animi illud forcipe rapies, & in usum trahes, tua incude repercussum, tuis iniectum recoctumqúe fornacibus, tuum fiet, idq; non solum tale, sed melius. An ignoras ut ex eadem massa Phidias aliam cudebat imaginem, aliā Praxiteles, aliam Lisyppus, aliam Polycletus. incipe ne diffidas, & ueteribus noua permisce, si id ri-

tè feceris, suum precium inuenient. Friuolũ est soli senio fidere. & qui hæc inuenerunt homines erant. Si uirorum uestigijs deterremur, pudeat, primas partes huius laudis fœminæ occupant, harum quibus utimur literarum inuentrix mulier fuit, nec nos moueat tritum illud ac uulgare, nihil nouum esse uel dici posse, postquam id Salomon atque Terentius scripsêre, quàm illustrata philosophia est quàm elimata poëmata, quanta historiæ lux addita. quot inuentæ artes, quot diuersis in gẽtibus leges latæ. quis humanæ uitæ cultus accessit, quantum rerũ exercitiũ: quãta notitia diuinorũ. nil tam cultum nilque adeò cumulatũ, cui nõ aliquid addi queat. assurgere & enitere, ut uoluptas ægri, sic fortis sanique animi cibus est labor. primum solus in silentio meditare, meditata claustris abde memoriæ, serisque constringito, tacitusque eadem intentusqué circuito, atque incorruptus examina. inde oris ad lumen, & ad calamum nullo adhuc teste pedetentim prodeant, uicissimque subsistant, deliberantibusqué similia & dubitare uideantur & fidere. Dubitatio circumspectam, cautam, sobriam, ac modestam reddet orationem, fiducia uerò lætam, uberem, magnificam, speciosam. Vbi sanè conceptus in uerba, siue in literas cõtinuæ lectionis eruperint, sic proferantur ut te audias; non quasi conditor sed iudex, aurem atque animum in consilium uocat, & cogita quid dicturus fueris, si tuus hostis illa dictasset. quid scis, an tua hæc ad manus hostium sint uentura: quorum inquies: inuidorum, qui uirtuti bellum perpetuum indixêre. quisquis paulò altius niti ceperit, multos hostes inueniet, non eodem modo nitentium, ex acie, sed torpentium quoque, quod miraberis, humique iacentium, immò quidem horum maximè. Nullum uitium pigrius inuidiæ est, nimis ferè depressisque pectoribus habitat, gaudij nescia lucis hostis. Vides quantum cum labore periculum sit scribere, sed scribendum tamen, ne ut lupus rusticum, sic nos raucos fecisse inuidia uideatur. ad scribẽdum ita, ut qui nostra momorderint, solida feruida, hispida, dura, atque hirsuta reperiant, & dentibus fractis, intelligant uerum dixisse, qui dixerit, inuidos homines nihil aliud, quàm ipsorum esse tormenta, eam'que non rapidam, iuuenilem, sed maturam uereque regiam fuisse sententiam fateantur. id quæ fœlicius assequemur si recti, si ueri, seuerique iudices nostrarum inuentionum erimus, nihil minus in illis cogitantes quàm auctorem, nihil amantes minus quàm quod nostræ sint. neque enim, ut deformis filius atque incultus, amabilis, quia filius est, sic stylus quoque, quia noster, in quo non cuius, sed quis ipse sit quæritur, quæ in illo ueritas, quæ grauitas, quis ornatus. ubi illud acerrimè prouidendum, ne quis te uerbi huius, aut illius splendor, ne quæ tuæ uel alienæ uocis fallat illecebra. in quorundam ore nil nõ dulce sonuerit, alterius ad os transfer, alio fuisse tibi uidearis ingenio. optanda dictantibus, lingua suauior, sed asperior metuenda, ut semper placeas ad sententias respice, quæ si aptè, si nobiles, si decoræ erunt, & unde etiam delectabunt, & facile uestientur. multa utranque in partem poteris ni desperes, hæc tu solus, aut cum paucis primum dehinc plusculos adhibe liberos, nõ tàm tui quàm ueri amicos, quanquam si amici fuerint non fortunæ, nil nisi fideliter consulturi sint. sic sensim domi horridula, post in lucẽ tersa peruenient. id cũ semel atque iterũ feceris, indies minui senties laborem, donec re in habitum uersa, non iam labor, delectatio in actu non te amice sed meipsum doceo, teqúe alloquens me moneo, meque audiens disco, dabis ueniam longus sum. Experientia, inquit, Aristoteles artem fecit. idqúe enim uerè dicere nulla artium neget, hæc præsertim quam sub oculis habeo, nauticam artẽ dico. quæ prima post iustitiam, huic magnæ urbi in quam nuper procellas mundi fugiens commigraui, tantùm & tàm multiplex incrementum attulit. Meministi enim quanto cum sonitu, & Græcorum & nostrorum uatum nauis olim rudis atque unica, sed onusta semideis, ut fama est. Thessalicis digressa littoribus, per uicinas ac propè contiguas Hellesponti fauces, angustamqúe Propontidem ac Thracium Bosphorum horribilia nomina, æquor Euxinum ingressa, magna uel gloriæ spe, uel lucri quasi alium orbem Colchon adijt, plausuque omnium gentium & immortali præconio dignum fuit, Phasidos alueum attigisse, ô rem nouam. incipiebat experientia artem facere, sed adhuc in cunabulis ars iacebat, creuit inde adeò, ut non immeritò dictum putes, patre maiorem ex Thetide nasciturum. quod & si in cunctis euenerit, in nulla tamen apertius. Ecce nunc Italo de littore naues imminere funem soluunt,

nem ſoluunt, pars pridem hyeme rigida, pars hodie dum adhuc uer ambiguum brumæque ſimilius quàm æſtati. illæ ad ortum ſolis, ad occaſum aliæ, pars in Boreã, pars in Auſtrum, Helybicas Syrtes adituræ, illæ occiduum mundi limite Gades & Calpem à tergo, illæ duos Boſphoros & Celchon & Phaſidem relicturæ, non aureæ ouis, ut quondam trahente miraculo, ſed hortante auro, tamen & urgente, ut per tot caſus, totq; terrarum pelagiq; diſcrimina, hinc uina noſtra Britãnis, illinc noſtra inſuper mella Scythis, in poculũ deuehantur, hinc noſtræ ſyluæ quod uix credas ad Achæos aut Aegyptios. illic ad Syros & Armenios, ad Perſas & Arabes noſter crocus, noſtrum oleum, noſtra lina perueniant, uiciſſim qúe inde aliquid huc redeat. Cogam te una hora uigilare mecum, nempè dum tibi ſomno grauis hæc ſcriberem, intempeſta nox erat, nimboſus aër, cunq; ad hunc locum feſſus calamus perueniſſet, tantus ſubitò nautarum clamor aures perculit, cõſurgens, ſigno quod aſſolet memoriæ impreſſo ſuperiorem in partem domus euaderem, quæ portui imminet, reſpicio, Deus bone, quod ſpectaculũ. quis horror, pius, tremendus, delectabilis: hic ante oſtium littoreo marmori retinaculis hærentes aliquot naues, hybernauerant, hanc ipſam quã meis uſibus dedicauit libera & liberalis hæc ciuitas, ingẽtẽ domũ, molæ æquãtes ac geminas angulares turres, nimis inſigniter ueliferi mali uertice ſupergreſſæ, harum maxima, hac præſenti hora, nubibus aſtra tegentibus, uẽtis muros ac tecta quaſſantibus, mari quodam tartareum mugiente, iter arripit, fauſtum precor, crede autem mihi, ſi hanc Iaſon uideat, aut Alcides uehementer obſtupeant, ſi Tiphys ad clauum ſedeat, erubeſcat tantùm ſibi de nihilo partum nomen. Diceres non nauis illã eſſe, ſed montis pelago natantis effigiem, cum faſce tamẽ preſſa grauiſsimo, bona pars uteri fluctibus tegeretur. & ipſa quidem Tanaim it uiſura, noſtri enim maris nauigatio, ultrà non tenditur, eorum uero aliqui, quos hæc fert, illic iter eã egreſſuri, nec antea ſubſtituri, quam Gangem & caucaſo: ſuperato, ad Indos atq; extremos Seres & orientalem perueniatur Oceanum. en quo ardens & inexplebilis habendi ſitis, hominum mentes rapit: miſertus ſum, fateor nec immeritò à Poëtis dici, nautas miſeros, intellexi, quos cum iam per tenebras ſequi oculis non poſſem, concuſſus animo ad calamum redij, hoc unum tacitus mecum uoluẽs, heu quàm chara ſimulqúe quàm uilis eſt uita mortalibus. Ecce amice fabulam peregi, non neceſſariam epiſtolæ, ſed iocundam mihi, quam quæſitam minimè res ac tempus obtulerant, ad id uerò reſpicit, quod dicere ceperam, Experientia ſiquidem artem facit, uſus autem artem gignit, nutrit, ac perficit, uerumqúe ſit quod Affranius opinatur, terum ſapientiam, uſus ac memoriæ filiam, uerba tenes,

Vſus me genuit, mater peperit memoria.
Sophiam uocant me Graij, uos ſapientiam,

hæc horumq; ſimilia cogitaſſe uidetur Auguſtinus, ubi artem rerum expertarum, placitarumqúe memoriam diffiniuit. & tu igitur experire, idqúe tam ſæpè, ut quod fuit experientia, uſus ſit, hoc plena memoria, mox tibi pulcherrimam ſobolem, facilitatem actionis, fiduciam, delectationem gloriamqúe pepererit. & licet fortaſsis interdum, quod in talibus ut moleſtiſsimum, ſic commune eſt, plebeiorum ingeniorum turba circumſtrepat, facilè cũ tanto ſub iudice murmur inane deſpicies, uirtute ac doctrina & ſtudio inuidiam extincturus, ſed iam finem poſcunt graues oculi, feſſa manus, hora noctis ad ſoporiferam uergentis aurorã, quem ſola inſomnis, nec dum hoc colloquio ſatiata mens refugit. hæc me, ut ad quod modo reſpondeam adigit, quod ſcripſiſti eſſe nonnullos, apud uos, qui non de te tantùm, ſed de me etiam, deqúe meo iudicent ingenio. noli precor indignari, noli obniti, noli operam perdere, hoſtes tibi quæſieris, nec eoſdem mihi ideò dempſeris, ſed irritaueris amplius atque flammaueris, fatalis hæc mihi, ſi dici fas & antiqua eſt peſtis, Multi de me iudicant, quos nec noui, nec noſcere quidem uolui, nec noſci dignos arbitror, & quis eos rerũ iudices mearum fecerit, non inficior me mirari. neque uerò magis iſtinc, quàm communi patria noſtrisq; conciuibus id patior, iudicibus tàm certis àc iuſtis, utinam quàm uelocib. ac ſecuris. neſcio autem, huic generi, unde hoc propriũ atq; affixum, ut ad iudicandum, eò

quisque sit audacior promptiorque, quò indoctior, seu quod paucorũ notitia, multa uetet aspicere, & uacuitas animorum, illos efficiat leuiores, atque ita cum breuior, cum celerior ad ferendam sententiam sit processus, seu quod in hac hominum fama, cuius tenue licet fluxũque negotium, multis ac uarijs artibus præcipuis, tamen armis ac literis agitur, idẽ quod in rebus ferè cunctis eueniat, ut is semper ad aliena rapiendũ uastandumque sit pronior, qui proprium nihil habet, quod eripi ualeat aut uastari. cæterùm ciuilis illa procacitas, ingentẽ mihi nuper epistolam extorsit, hanc externam, ob illius reuerentiam, cuius canibus ne dicã familiaribus, deferendum est, tacitus feram, non modò dum ludit, sed si sæuiat. & sanè tolerare equis animis decet omnium iudicia, nam ut iustè respuere superbia est, sic mollicies iniusta metuere. non solet mendacium esse longæuum, & sæpè multo studio conficta reprehensio, in magnam reprehensi laudem, & reprehensoris infamiam uersa est. tegi potest ueri lumẽ, sed extingui nequit, uiuit enim dum extinctũ creditur, perque obiectas nubes in expectatum iubar erumpit. quamobrem, & si interdum subirascar ac stomacher, fastidioque mihi non exiguo sit, tot talesque tamque non meos iudices pati, ad summam tamen nullum iudicẽ, præter inuidiam atque odium recusó. Restat ad ultimũ, ut te horter quicquid ages quamuis nimium tibique notissimũ, ne unquam uiribus tuis fidas, sed ex alto poscas & speres auxilium pia & humilis terrenæ fragilitatis extimatio, iugisque memoria diuinam opem ac robur cœleste merebitur. nullum hoc artificio certius ad res agẽdas, nullum efficacius, hoc fidele consilium amici senioris amplectere, & Vale nostri memor Venetijs v. Idus Aprilis.

Fran. Petrarcha Lelio suo. S.

Quid sit peius, an sua scriptoribus eripere, an aliena singere.

QVid adulantium mendacijs est opus, quando neque ijs obscura ingenia illustrantur, neque clara tali indigent auxilio, quo in gesto potius offenduntur quàm iuuentur. extenuat sæpè, non cumulat laudati gloriam, laudator mẽdax, falsique suspicionem ueris laudibus inducit. non sum ex hoc quidem numero, fateor, sed quisquis sim, de me mihi loqui expedit, cogit enim res ipsa. Scribis te uidisse opuscula nuper aliquot & quædam quoque uulgaria, meo nomine inscripta, quorum mihi principia misisti, tantũque de singulis ut intelligerim mea'ne essent an alterius, laudo diligentiam, ambiguitatẽ miror. ego enim subitò ijs cõspectis, non tantum intellexi mea non esse, sed indolui, sed erubui, sed obstupui, potuisse illa, uel mea uideri alijs, uel te dubium tenuisse. qui hæc ergo mihi tribuunt bis iniurij sunt, & authorem suo spoliant, & me prægrauant nõ meo. si de quo peius mereantur, queritur, subdifficile iudicium, acsi de quoquã illustrium quereretur palàm est offendi magis cui datur tale aliquid inuitò, quàm cui aufertur. cui de suo enim eripueris, non plus famæ depseris, quàm quod scriptũ illud, quicquid id erat peperisse potuerat, cui uerò alienum attribueris, immortalem facilè conflaris infamiam, atque feceris ut quæcũque benè dixerit fortuna ita dicentur, longè sanè est aliud laudis ignominiæ cumulus, illam despicier Vir magnus, hunc oderit. Ego quidẽ, quãuis & speratæ modicum & quæsitæ gloriæ nihil sit, malim tamen huiusce generis rapinis, in unum quã uno tali munere crescere, & si quid est proprij decoris oculi. quàm aliena deformia ori meo imprimi, atque affigi cui satis superque nimiũ sit suorũ. Multa quidã auferre mihi, ne quequã nixi sunt, quæso, nõ sunt potẽtiores in hac iniuriæ parte, quã in altera, neque largiendo impleant quod nequeunt rapiendó, dic constanti animo uultuque, mea non esse quæ feruntur, meque meis pressum, aliena respuere. est autem nõ sum nescius, uetus hæc iniuria, multisque olim magnis ingenijs, uel errore, uel amore, uel odio inflicta. quàm multa tribuuntur Aristoteli, quorum innocens ille est? Senecæ libellus, nolenti non dubitem, datus est, cuius Titulus est De quatuor uirtutib. omne uulgus opusculum illud auidissimè legit, ac Senecæ libris interserit, inque eo quod Seneca nunquàm uidit, Senecam prædicant, miranturque. sunt qui inter ipsius Senecæ libros omnes, hunc maximè dili-

ximè diligant, quippè illorum maximè ingenijs conforme. nam reuera, & Senecæ inuito, ac si liceat relecturo, in adeptionem uenerit, naturaliter non suus, adhuc tamen uulgò, quã doctis est gratior, quanquam plerisque etiam doctiorum, iam errori succumbente uero hocipsum, quod loquor ignotum sit, iamque cum uulgò de authore sentiant, de opere au tem ipso consentire uulgo nequeant, illud uel præferenti melioribus, uel æquanti, cui qui. dem ego, ipse non detraho, sed his importunis ac loquacibus scholasticis, omnia prorsus nulla lege miscentibus subirascor. nam is quidem liber Martini cuiusdam est Episcopi, ad Myronem quendam regem, ab authore suo inscriptus, formula uitæ honestæ. quæ omnia non libenter, errantibus, breui quadam præfatiuncula dicti operis pridem nostris ex libris abolita, per Bibliothecas autem Galliarum ubi scriptum creditur, adhuc stante noscũtur. isti uerò ino pem scriptorem, & hoc forsan unico gloriantem, suo spoliant, ut diuitem & re bus onustum suis, onerent alieno, neque hoc contenti, sua sibi quoque bis ingerunt, quod in libro de Moribus ac prouerbijs obseruatum est, qui libri Senecæ dicuntur, cum in eis ni hil ille peccauerit, nisi quod in alijs sparsim scripsit, unde illa decerperentur, ex multis unũ in locũ importunius aceruanda. raro quidẽ ille, nisi de moribus agit, & sententiæ breues ac præcisæ, quibus ante alios abundat, quid nisi prouerbia quædam sunt, neque ideò tamen ex bene distinctis apteq; dispositis, hæc suorum confusio sequi debuit, neq; his raptus alie norum, quasi indignum esset, ut pauper ille Martinus, de uirtutibus quarum cultor esse po tuit, & fortassis fuit, aliquid cogitaret ac scriberet, sed referri ad unum omnia etiam men. dacio, oporteret, ne uirtus atq; honestas subiectum esse posset alterius, cum sit omniũ mor talium, & Platonis ante alios, atque Aristotelis, & ex nostris M. Tullij, ad quem nomina tim M. Bruti liber est de Virtute clarissimus, cuius & Seneca ipse suis in libris meminit. quantò ergo melius fuerat, eiusdem Senecæ contra superstitiones, nisi me gustus fallit egre gium opus, uel perditum quærere, uel ne perderetur occurrere, & de Consolatione ad Po lybium ut in multis uoluminibus animaduerti, & correxi non quidem perditum, sed per. mixtum cum eo, qui de breuitate Vitæ inscribitur, in apertum educere ut non unus, sed Duo Libri, sicut sunt ita & uiderentur, & non dicam liber, sed libri titulus non periret. quæ res tardiusculis lectoribus sæpè non paruæ caliginis causam dedit. multa Origeni tri bui fama est, famæ usq; etiam ad discrimen, quædam Augustino egoipse, in magno quodã uetustoq; uolumine, quod Ambrosiana Mediolanẽsis habet ecclesia, ubi scriptorum Am brosij bona pars est, librum styli alterius Ambrosio datum uidi. quæ me res, dum Solitariæ uitæ libros scriberem, paulò minus circumuenit. sensi demum Palladij esse non Ambrosij, multa sunt huiusmodi. Ciceroni ac Virgilio tale nihil accidisse scio propter inaccessibile, cre do, semperq; unum styli genus. Librum cuius nomen est de Vetula, dant Nasoni, mirum, cui uel cur cuiquam id in mentem uenerit, nisi hoc fortassè lenocinio clari nominis obscu. ro, fama operi quæritur, & qđ uulgo fit, ut gallinis pauonũ oua subijciãt. id ab istis in con. trarium uertitur sperantibus, ut generosius superincubitor uilia oua nobilitet, atq; ita eueniſ set, potest consentientibus ipsis authoribus sua plus opera quàm suum nomen amantibus. quod si credimus, miraculo res non uacat, cum scriptorum parti maximè prima nominis ætate ac præcipua cura sit. mihi quidem ut ad rem reuertar, nulla de alio, nulla alij de me, ut arbitror talis est spes. nemo mihi mea igitur eripiat, nemo mihi uel sua uel aliena ingerat, hoc precor, hæc summa est, si alterutro laborandum sit, spoliari feram æquius quàm premi. Vale.

Fran. Petrarcha Lelio suo, S.

De silentio utili & damnoso.

BOnum censeo si fieri possit in libertate uiuere, nulli obnoxium aut subiectũ, nisi cha. ritatis legibus, bonum dixi, cum sit optimũ, quo nil melius habet hominum uita, nul la igitur opum spes. nullus auri pallor, nullus purpuræ aut gemmarum fulgor, nullus ex diuerso squalor inopiæ, nulla uictus asperitas hinc animum dimoueat. melior multò est paupertas libera, quàm seruæ diuitiæ, neq; uerò libertatem si accipio, ut turpi marcescã.

mus ocio, sed ut spõte nõ coacti, nõ labores gratos dicimus, sed honestos nobis, utiles patriæ subeamus, & Ciceronianum illud in Oratore: Mihi enim liber esse non uidetur, qui non aliquando nihil agit. Sic accipio, ut nihil agat occupatorum more, qui duri stimulis urgentur imperij. sed sæpe ociosus exterius, cum alijs nihil, secum intus sempet agat aliquid, omninò enim nihil agere, non liberi sed inertis est. si autem, quoniam, ut ait pastor Maroneus,

Fors omnia uersat.

Prorsus alieno sub imperio uiuendum est, quod tibi nunc, mihi olim, multisq; sæpè uiris maximis ad tẽpus necessariũ, uis fortunæ, seu uolũtas potius Dei fecit, multa cauenda, multa undique prouidenda erunt, de quibus modo agere, nec tempus patitur, nec res poscit. Duo maximè propria tuæ conditionis attingam, primum ut sileas, ne sileas secundum. miraris, dicam clarius. eras olim Romæ, communem illum dominum secutus, qui tàm citò nos in hac miseriarum ualle destituit, dum querulam illam ex Gallijs epistolam misi, quanta esset silentij religio apud Persas, inter multam disserui, cuius si meministi, ut mearum soles rerum omnium, non est opus pluribus, nisi ut scias omnes hac in re dominos Persas esse, nec dominos tantum, sed amicos, quibus non idcircò minor fides debita est, quod uiolatæ fidei minus prompta sit ultio, decus namque non pœnam uirtus liberat, neq; lentius præstat, quod impunè negligitur, quàm quod neglectum plectitur. ultrò enim agit, & ut Tullij uerbo utar, suis animum trahit illecebris, ipsa sibi præmium, ut Philosophis placet, nostri enim altius aspiciunt, suppliciũ est peccasse. siquidem uiro bono, nulla peccato grauior pœna est, cui nil detrahit, multum addit impunitas, mauult certè Vir bonus innocens torqueri, uel si ita res tulerit mori, quàm nocens uiuere ac regnare. Sed quoniam de dominis sermò est, quamuis rari boni, crebriquè mali sint, quamuis ut certum est, plures malos seruos, quàm dominos esse, sic incertum, pauciores ne boni domini sint, an serui. si cui tamen horum qualiumcunq; dominorũ, te tua sors subdidit, siquidem talis est seruitus, qua dominus maior offenditur, & libera iugũ contumatia discute, neu quid hinc sequi posset examina, an paupertas, an exilium, an carcer, an suppliciũ, an mors? nihil enim non utilissimum atq; optimum uideri debet, quo pessimam rerum iram Dei fugias, sin tolerabilis, licet dura conditio est, perfer, et donec omnium dominus de te aliud statuit, eius iussu à quo omnis est potestas, te illi quisquis est, domino subditũ puta. Illi cum in cæteris, tum præsertim, in hoc uno de quo loco loquor deditus, inconcussam suis in rebus, semper sacri silentij fidem serua, quàm non tibi blanditiæ, non minæ, non impetus, non ira, nõ ebrietas, non spes, non metus, nõ tortor excutiat, & de primo quidem hactenus. alterum erat ut sicut omne domini teneas secretum, sic in dominũ secreti nihil quod non statim pandas, inq́ue illius notitiam perducas, omnis periculosa cunctatio atq; suspecta est, neque excusat innocentia tarditatem. est ubi non sufficit innocentem esse, nunquam plurium reus, unius solutione se liberat, multæ de hoc in manibus nostrum temporum historiæ sunt, sed clariora profundius animo illabuntur, & præterea nouis, auctoritatem atque obscuris lucem dare difficile est, itaq; uetus una suffecerit, & exempli satis unus fuerit Alexander, neq; notissimum casum narro, Philotæ illius, qui ut Macedo clarus uir, inq; illo exercitu, primi loci, ad eum diem habitus, semper quod nunciatam sibi regis mortem tacuisset, ultimo supplitio affectus est, neq; eum tam mœstis euentib. aut propria uirtus, rerũq; à se gestarũ recordatio aut paternæ gloriæ fulgor eripuit. is enim nõ suppressor modò coniurationis in Regẽ, sed conscius uisus ac particeps, nõ silentij, neq; desidiæ, sed consilij atque perfidiæ pœnas luit. Si senes autem Persa quidam Philippo primum, mox cum filio militans, æquè illi, charus, ac patri fuerat, ad hunc quasi compatriotam, & ob id pro patria memorandum aliquid ausurum, literæ prætoris Darij Persarum regis inuentæ, atque ad Alexandrum primo delatæ erant, in ijs se senem Prætor hortabatur, ut insigni aliquo magnificoq́ue facinore, gloriam sibi, suiq́ue regis gratiam mereretur, eas cum legisset Alexander, ignoto signatas anulo, ipsi cui inscriptæ erant, per Cretensem quendam militem dari fecit, quibus ille perlectis, homo fidus atque innocens, illicò pertexit ad regem literas ostensurus,

quem

quem cum curis atque conſilijs bellicis occupatiſsimum inueniſſet, ſubſtitit ambiguus animi, an cogitatibus regijs nouæ rei intempeſtiuus nunciator irriperet, an differret donec uacuo illum animo uidiſſet, demum reuerentia peſtifera differendum ratus, illo die tacuit. reuerſus in craſtinum eodem in ſtatu regem repperit, & benè ſibi conſcius, & ob eã rem ut nil regi, ſic nil ſibi metuens, nec periculum dilationis intelligens, iterum tacitus abijt. inter has morulas, cum ſæpè idem faceret, compluſculi fluxerunt dies, quo in ſuſpitionẽ præceps animi rex adductus, innoxium dilatorem iuſsit interfici. utramque hiſtoriam apud Q. Curtium inuenies, quarum prima fidem ſeruare, quod natura inſitum debet eſſe, ſecunda uerò moras pellere fidei monemur, ne quis inter pericula dominorum expectandum cenſeat, cum uitæ necisq; hominum cauſas afferre, non horæ tantum ſoleant, ſed momenta, & ſæpè debitam dolo pœnam tarditas occupet. Vale &c.

Fran. Petrarcha Roberto comiti de Batifolle, S.

Incogniti amicitiam ambit.

ET tui nominis claritas inclyte Vir, & amici communis charitas me cogit, ut hunc calamum aliò tendentem ad te ſola, mihi notum fama, quod non ſoleo tantiſper inflectẽrem, multa quidẽ & magnifica & iocunda de te, tuiſq; ſtudijs. & moribus, audio, pro quibus tibi patriæq; tuæ gratulor, nemo mihi unquam loca ſylueſtria ſeu deſerta dixerit, ubi tales oriantur uiri, qualium urbes magnæ ſteriles, atq; effetæ ſunt. Gratulor aërijs atque umbroſis & roſcidis Apennini collibus, qui te noſtræ tulerint ætati, ſed ut uerum fatear, illos tibi teq; illis inuideo, tuiq; ſimul & illorum deſiderio teneor raplorq;. te mihi quidem uirtus animi, illos loci ſitus reddit optabiles, & quod ortus meus, quamuis impari ſydere iiſdem quoque uicinus eſt collibus. at quoniam occupatio uotis obſtat, tu me iſtinc, ſiquis tàm paruæ rei uſus eſt, iure tuo utere, meq; ſi non prorſus indignus uideor, habeto ibi animo præſente, inter opaca montium conuexa, & patrij amnis herboſam ripam, thoroſque gramineos, nec dum malis urbium moribus infecti gurgitis alueum, inter denſas & uirides ſyluas teſtudines, frondea ſubmouentes ſolem, inter riuos fonteſq; prægelidos, leonis rabiem temperãtes. ego te hic inter aurata palatia, ac tẽpla marmorea, inter Patauina Taruiſinaq; flumina ſinũq; intimum maris Adriaci præſentiſsimum habeo. Vale fœlix, cõdiſce etiam non uiſa diligere. Venetijs *IX*. Calend. Auguſti.

Fran. Petrarcha Roberto comiti de Bentifolle, S.

Patriam cur non inhabitet.

SPẽm de te concepta Vir clariſsimè, miris mihi modis auxit Epiſtolæ tuæ ſtylus, nempè quem militariter eruditum alijs crediderim, anxiè doctum, mihi iam credo, ſic Philoſophicis ac Poëticis cuncta ibi plena ſunt floribus, quid ni ergo, magis magiſque tibi gratuler, ac patriæ regiq; montium Apennino ingenia parienti, & ſuis uberiora fontibus, & ſuis uiridiora frondibus, & ſuis uerticibus altiora: ſcribere tibi, fateor, hæſitabundus inceperam, non quod uſquam omnino aliquid bonorum atque illuſtrium familiaritatè dulcius habeam in uita, ſed ueritus, dum fortunam, dumq; ætatem tuam cogito, te ab his publice iam deſertis ſtudijs abhorrentem, nec ſatis aut famæ fiſus, multa mentiri ſolitæ, aut amantis iuditio, quod antiquo prouerbio cæcitatis arguitur. Ecce iam cui ſcribam ſcio, itaq; ſecurus atq; alacer ſcribo, nec uerba perdere metuens, quæ apud Naſonem leuis iactura, ſed apud ſilentij auidos grauis eſt, immò uerò magnum gratumq; de tuis reſponſionibus, tuiſq; colloquijs lucrum ſperans. Sanè quæ de mei deſiderio, deq; expectatione non tua tantum, ſed locorum dulciſonis atque honeſtis blanditijs multa dixiſti, uera eſſe no dubitem facit, hoc non meæ uirtutis illius, ſed tuæ nobilitatis extimatio. proinde ſi per occupationes aliquando licuerit, tuum hoc recens. ſimulq; meum uetus deſiderium, ut implcam dabo operam. quod ſequitur libẽtius tacuiſſem. Nam amariuſculum guſtu eſt, ſed nihil uiri talis ore prolatum, negligi fas reor. ad admirationem igitur illam tuam, quæ ſæpè

multorum fuit, quid ita patriam fugiam deseramq́, uno breui, sed è medio cordis erumpente suspirio respondisse uelim. o patriæ uenerator, & quando ita uis amator mei ignotique cultor hominis. non ego illam, sed me illa deseruit, quem & aliquando complecti uisa est. & si gloriari humiliter tecum sinis, non tantùm urbes Italæ sed transalpinæ etiam barbaricæq́ue, nunc maximè precibus irritis euocãt & expectant, non quod ego sic merear, nescio me, sed quia id mihi cœlitus datum est. quo unò forsan inutili & uentoso bono, multa ut possum uariarum rerum soler incommoda. Vale, & ignosce uaniloquio, non hoc dicere uolui, sed coēgit dolor, mœstam sarcinam fidēter in amica aure deposui. Pataui VIII. Idus Octobris.

Fran. Petrarcha prior Camaldulensi, S.

PRo benigna illa, & plena ueræ charitatis epistola, in qua quidem illa scripsisti, nõ quæ ego audire, sed quæ tu loqui & scribere dignus eras, meritas grates ago, ad laborē ueniendi ad me, ut tuam me ad hæremum ducas, quem tua sibi sumit humilitas, quia nec tibi conueniens, nec debitus mihi est, acceptum habeo, & perinde apud me est, ac si ueneris, ue nisti enim meliore tui parte, non dubito uenturus totus, nisi obstarem. mihi autem satis est, sic ueniam, sic affectum talis uiri animum reperire, inter hoc mihi, quæso, tribuito, & mihi utilius & facilius tibi, ut CHRISTVM quotiens ad mensam eius accesseris, pro me ores, det quod superest uitæ, tuto fœliciterq́ agere, delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris, demum ex hoc carcere caduci corporis egressuro, lōgumq́ iter & ambiguum acturo, uel ipse mihi obuius sit, & sæpè uocatus, tunc respondeat, ecce adsum, uel angelorum aliquem suorum præcipuè Michaëlem adesse mihi iubeat, qui per ipsas hostium insidias, plano calle dirigat infœlicem animam, suis diffidentem meritis, & de sola Dei sui misericordia præsumentem. Vale. Pataui VIII. Idus Octobris.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIbus, Liber III.

FRAN. PETRARCHA IOANNI BOCATI O, S.

De Astrologorum nugis.

PRæsentiam tuam animo meo gratã, & speraui semper & sciui, & quantum tibi placuit sensi. illa uerò quod minime nouerã, & fausta erat, quandoquidem his mensibus paucissimis, nimiumq́ue uelocibus, quibus in hac quæ mea dicitur, tua domo moram trahere tibi mens fuit, inducias, bona fide mea, uideor habuisse cum fortuna, nil nisi lætũ te præsente ausa. mirabar ipse, quid ita rumorum infœlicium iaculis semper expositas aures meas, tristioris nũq̃ cuspis, nulla percelleret, mecũq́ tacitus quærebã, quid nũc agit hostis meæ: fessa'ne an oblita mei est: an tandē patientiæ uicta succubuit: nihil horũ, nunc intelligo. causa erat occultior, lōgeq́ alia breuis & insolitæ quietis, an forsan erubuit sub oculis tãti amici, mecũ morib. suis uti, dũq́ sibi nō parceret, mihi ꝓpter te pepercit: illud uerius putem, sæuitiam hãc, & dolos quib. largiter affluit, nō uerecundiam qua penitus caret, aut misericordiam fuisse. nō enim tali subnixum comite ferire ausa distulit, dum abires, ne prius inuaderet, ultrò te illi obuium dares, neu mihi uel strato dexteram uel nutanti humerũ offeres. non parcebat igiť sed hærebat, & nocendi tempus obseruans, interim sagittas cruēta cote mortiferas acuebat, itaq́ uix dũ funē solueras, dum repētè ex insidijs hostis erumpens,

erumpens, solum atq; incautũ, teq; animo ac suspitijs prosequentẽ, uulnere perculit inopino, strauissetq; illicò, ni complexus propositum constitissem, quod uix ferum ueris ac solidis conflatum sententijs, quasi unum fluctuãtis uitæ gubernaculum, tempestatibus multis fessus arripui, & Deo præstante non deseram, mortẽ scilicet, & mortalia quælibet æquanimiter ferẽda mortalibus, cæterum me sic sæpè olim, sic nouissimè mea me pupugit sors immitis. ô quid loquor, aut ubi sum. quæ mentem insania mutat? neq; enim hoc tàm illi conuenit, cui à Marone tribuitur, quàm mihi, quem contra notissimã ueritatem contraq; meam quoq; sententiã, loqui cogit dolor, atq; ita fortunã accusare, quasi me claua percusserit, aut cuspide fixerit Panthasilea uel Orithia. Magna quidem pars quærelarum humanarum, non iniusta materia, sed stulta est, illud ergo consultius ac rectius, & fateri & credere, nil hominibus siue iusto licet abdito Dei iuditio euenire, neq; fortunam immeritam & incognitã lacerare. Sed ad id inceptam reuertor historiam. Igitur te digresso, sacerdos ille, cui literas ad meum Lelium perferẽdas dederam. ea ipsa hora rediens, intactas retulit, non fuit uerbis opus, aspectus ipse, pro nuncio fuit, literas ipse meas mœstus arripio, manum atque anulum recognosco, & quid, inquam rei est? quid hæ sibi uolũt literæ? quid huc redeunt? quid incomitatæ? quid intactæ saltẽ ueniunt? quid Lelius meus agit? ubi est? ad hæc ipse defixis in terram oculis tacebat, sensi ad quod longo & frequẽti usu, uatde sensibilis factus sum, ut damna mea antè etiam quàm mihi nuncientur intelligam, tantus amicus ille peierat, immò certè præierat, secuturus uerius sequentem, & cursu continuò properantem. Obijt ergo Lelius meus, uir ingenio, & eloquio, & uirtute unicus, nam de amicitia loqui superuacuum, sic omnibus nota est. Erat autem hic quartus ac trigesimus nostræ annus amicitiæ, pro breuitate uitæ longum satis, pro uiuendi desiderio breue tempus. ecce autem manu adhibita, dum adhuc recens uulnus foueo, spiritumq; contineo, repetita cuspide nouum misero uulnus infligitur, Simonidis nostri obitum referente illo, cuius in gremio expirauit, ô fœlices animæ, dumq; hic fuistis unanimes, unũq; sub tempus hinc digressæ, uobis ut spero benè est. nobis qui remansimus, uestro abitu uitæ cursus, quasi ex amœno & prono calle, ad difficiles salebras ac perplexus penitus deflexit angustias. sic amice nobiscum ludit mors, lætales ictus ingeminans, nec nos differt, nisi ut supplicio longiore confecti, nostrorumq; omnium spectatores cinerum effecti, & diutiùs & sæpiùs moriamur. sed ut libet. Ego enim iam obtorpui, iam sentire nihil incipio, & usum uersus dolor, nõ iam dolor, sed consuetudo flebilis ac natura est. animalia quædam ueneno uiuere fama est, ego uerò malis meis pascor, uoluptate quadam effera, & qui fuerant gemitus cibi sunt, impletumq; est in me seu Dauidicum illud, fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. siue illud Ouidianum:

Cura dolorq; animi, lachrymæq; alimenta fuere.

Ego his pastus, inter hæc senui, & illud afflicti senis, in meum redijt caput, Dies mei uelociores cursores fugierunt, & non uiderunt bonum. quid uis? prorsus extra me sum, insueta Metamorphosis, animi habitum moresq; exui, sola restat effigies. sic me celeres transformauerunt anni, & quidem pauci & mali, sic serenitatem illam, qua me incipiens adhuc læta & facilis senectus, semper licet apud Poëtam tristis ornauerat, mœstis undiq; nubibus inuoluerunt, nulla usquam de alia re conceptis, quàm de amicorum moribus: in quibus ego moriens uiuo, ut si gaudendi materiam sors daret, oblitus, ut arbitror, sim gaudere. Age autem consternatum sparsumquè animum colligamus, ô charissimi Leli sic uobiscum enim, quasi cum præsentibus loquor, ueréq; uiuentibus, planè, inquam mihi tu Leli, & si ego tibi non Scipio, quantum hoc ipso anno, quod tuæ testantur epistolæ, me defunctum famæ credens, fleueras? ô Simonides optime, iure tu mihi Simonides, & sacerdos & uates, & utrunq; pariter sacer uates, quantũ nuper tremere atq; horrere te scripseras, ne superstes mihi fieres, quem tibi superstitem precabaris, me nolẽte factus es uoti cõpos, clausum meis apertumq; tuis precibus cœlum fuit. ô curæ hominum inutiles, mœtus superuacui, spes inanes. quid timuistis amantissimi? quid solliciti fuistis? ecce ego cuius aut fama mortis, aut sola cogitatio sic præcordia uestra concusserat, quiq; meorum primus omnium

mori optabam, mori ultimus permetuo, & hoc primum queror, quia quod me literis ueſtrum uterq; monuerat, in ſe ipſe euit, infectumq; aërē & loca morbis infamia declinare. Verùm ego hæc nequicquam, dumq; animum exonero, non reſpōſuros arguo, qui utinam ô amice te ſecuti, ut animo ſemper, ſic nunc corpore, & uobiſcū fido ſub lare latitantes, peſti cedere uoluiſſent, Romā inſigniter Neapolimq; uaſtātē. quod te feciſſe gaudeo, tibiq; gratiam habeo, qui tectū meum dignū duxeris, ſub quo iiſdem malis, patria laborante quieueris, illi aūt, quorū mihi fideliter, pro ſe quiſq; conſuluit, uti ſuo ipſi cōſilio uoluere, dicam fortaſſè uerius, nequiuêre, durū eſt fixa cōuellere. & Romæ quidē iure ſuo, ſi neceſſe nūc mori erat, oſſa Lelij debebant, ubi cōpacta primum neruis fuerant & pelle ueſtita, ſed alterius cinerem Florētiæ debitū, ſibi abſtulit Neapolis. ſic terrena ſui parte Simonidès ille noſter, amor noſtræq; delitiæ iuxta Virgiliū, iacebit peregrini ſolamen buſti aliquod amatori Pieridum & cultori. utriuſq; uerò pars ætherea, cœlum petijt, ſic mihi perſuadeo, ſic oro, ſic cupio, & profectò ſic eſt. non poſſunt tales animæ, aliorſum ire, delectatur enim cœli regnator, altis & mitibus ingenijs, ſed cur, heu, qui noſtri collegi ultimus, uitæ huius aſperſum limen intrauerat, primus egreditur, niſi ut multiplicibus argumentis intelligam. quod ualdè ſi nunc primū intelligere cœpero, tardus ſim, nullo agi ordine res humanas. Video amice, ut iuditio damnatæ depulſæq; animo, ad calamum redeunt querelæ, & ſunt ſanæ ægri quidam, quibus remedij genus, ſua ubertim quæri, quaſi mali ſenſum lamentis extenuēt. ſunt qui feſsi, ſine ſuſpirijs & læui murmure non quieſcant, quaſi puluinar aptius ſternat ille, ubi ſtrepitus, & tremulæ illæ uoces, pro mollibus plumis ſint. mihi quocunque conſuetudo antiqua, linguam aut calamum impulerit propoſitum recens eſt, fixumquè animo, quod dixi, multo quidem niſu fateor, ſed & multo rerum turbine ſtabilitum, ex æquo deſpicere ſpes, metuſquè gaudia & dolores. hæc ſunt enim ferè, quæ conſtantes quoque animos & generoſa conſilia interpellant. inſtat autem dies, quo nihil ad nos iſta pertineant, quæ nunc tanto molimine uitam noſtrā obnubilant, ac ſerenant. nobis interim ut res ſunt, ſumma ope terroribus uigentiq; triſtitiæ reſiſtendum eſt. quando his contraria, uel ſpes anxia, uel illa geſtiens lætitia, quæ multos attollendo præcipitat, Deo gratias, nihil nobis his tēporibus attulit, nihilq; uidetur allatura, negotij, diuà noſtris exul atq; auerſa luminibus. cæterum his omiſsis ad te redeo, noſtrumquè Simonidem, quorum mihi tu penè iam ſolus ſuperes ſtudiorum comes, ille licet abſceſſerit, præſens eſt, nunquam quæ præſentior, quàm dum abfuit. antè enim finem abſentiæ præſtolabar, quod quoniā mihi morte præripitur, non iam reuerſurum cogito, ſed reuerſum, fictaq; præſentia me conſolor. & ego quidem illum, ac te, ſi quid mihi humanitus inexpletis operibus accidiſſet, quaſi alterum Variū Tuccamq; alterum, animo prouidebam. nunc quando hic ordo ſuperis placet, quod illum mihi fore decreueram, id me illi fieri (niſi fallor) æquum eſt, itaque ſiquid opuſculorum atq; epiſtolarum eius omnis generis imperfectum ſupereſt, inter nos uiritim diuide, & poſtquàm nos quoq; noſtra ſors diuidit, extimatis ingenijs, meam mihi partem mitto, tuam ſerua, debemus hoc illi fateor, nec tu negas, uiuat ille in cœlo, & in memoria noſtra uiuat, dum nos uiuimus, poſt nos autem in memoria poſterorum, quibus non me fallit amor, ſi notus fuerit, charus erit. in quo ſi res æget, faſce licet preſſus, propria meam operam uerecundè memoriter polliceor. In eò autem, quod illi læte admodum acceptanti, poſt mei Socratis obitum, totum illud, quod niſi cum uita finiri poſſe non uideo, opus epiſtolare deuoueram, nihil muto. quod ad hoc attinet nihil actum eſt illius morte, nunc eſt opus ut ſileam. ſcribere illi amplius non poſſum, ſed de illo & ſcribere, & cogitare & meminiſſe, dum mei ipſe meminero, nemo certè uetuerit, proinde nunquā inſcriptio prima mutabitur, quod uiuo uirenti uiro olim ſpopōdit, ſoluam cineri arido, ſoluam nudo nomini, quicquid id erit ad Simonidē meum erit. quod quandiù ſeu quantulū ſit ignoro, tantū erit haud dubiè, quantū uitæ ſpatiū, quo nil incertius. certè aūt lōgius eſſe iā incipit, ꝙ ſperaui, quāq; optaui, illa etiā ætate, quæ cupidiſsima eſt uiuēdi, uiuere uolui, ſed nō ſolus, ſine probatis ac ueteribus amicis, qbus ut uides, iam ferè omnib. ſuperſtito, ut citò, uel ſine amicitijs ſit uiuendum, inhumanū ac miſeriæ genus, uel nouæ quærendæ amicitiæ, anceps ac difficile

negotium

negocium. Sed ne redeam ad querelas, quæ in singulis uerbis occursant, passimq; se ingerunt reluctanti, ad aliam, sed confinem stylus trãscat materiam, uides puto, ualde enim aut sopitus est aut cæcus, qui non uidet quo res hominũ sint statu. annum ætatis huius ultimæ M. CCC. XLVIII. luximus, nunc lugendi principium illud fuisse cognoscimus, neq; ex illo cessasse unquam, hanc insolitam & inauditam à sæculis mali uim, huc illuc dextra læuaq́ue dimicatoris more, promptissimè ferientem, itaque toto sæpius orbe transcurso, cum nulla maneat pars immunis, quasdam bis terq; repetijt, nõnullas anniuersaria tabe pessundedit, Mediolanum urbẽ Ligurum caput, ac Metropolim, usq; ad inuidiam hactenus horum nesciam laborum, & cœli salubritate, ac clemẽtia & populi frequentia gloriantẽ, sexagesimusprimus annus, & uacuam fecit, & squalidam. quo quidem ego diluuio, qui Deo duce tũc aberã, quid amiserim nosti, illi dehinc populo mitior, mihi uel crudelior annus sequens, quod habui optimum in terris, eripuit amicum illum, cui ut similis nulli hominum erat, sic nulli similis est iactura, nomen uiri ne inuitum cogat ad lachrymas, nũc silebo, neq; tibi opus est nomine, ut quem loquor intelligas. idem annus sic Veronam exhausit, ut nostra illam ætas, qualem uidit, uisura utiq; iam non sit. ô immite pectus sæui principis, quem de conditione temporũ suorum queri solitum legimus, quod nullis calamitatibus publicis insignerentur, & cõmune malum aliquod atq; insignẽ pestilentiam optare uides, utinam tale aliquid ferox Cai, ne nos talia multa quotidie uideremus, & ut pijs luminibus parceretur, impios oculos mœstum spectaculum recreasset. neq; uerò trãsmarina tantum, sed & nostra prætereo, longanimis ac tristis historia est. Ad summã, uacuus hominũ, sed criminũ plenus est orbis, sic ad paucos tota scelerũ descendit hæreditas, ne miremur si quo pauciores & peiores sumus, nam necesse est, hoc mentium uirus & hanc rabiem, & hunc luxum & hanc sartaginem uitiorum, perpetuis ignibus superiectam, cui nil demitur, sed indies aliquid additur, eò feruore funestius, quò feruet angustius. Sed procede. tertius hic annus, ex ordine ab initio malorum sextusdecimus, multas quidem urbium nobilium, inter quas & Florentiã reinuasit, quã sic præsens æstas exercuit & afflixit, ut parum sextædecimæ retrocedat æstati. cui accessit ad domesticam cladem, belli furor externi, quod uariæ cum Pisanis gestum, magna partis utriusq; pernitie, & maiore periculo, nunc maximè dubijs pendet euentibus. Inter hæc mala quid Astrologi somnient audisti, usq; ad sexagesimumquintum annũ, iniqui syderis uim producunt, inde iam his qui durare potuerint, letiora omnia, quibus astipulatoribus polliceantur, in dubio est, pollicentur tamen, & tàm propè est dies, ut promissi fides, quanta sit, diù dubium esse non possit, apud populũ dico, quem nõ modò Astrologorum, sed quorumcunq; uaticinantiũ, & qualitercunq; furentiũ promissa suspendunt, apud nos enim, non minus hodie certum esse debet, quàm cum uenerit, ueterũ si benè meminimus promissorum. Proinde nunc Martẽ & Saturnum, nescio ubi nam syderũ nundinãtes faciunt, eamq; coniunctionem (ut eorum utar uerbo) post exitum anni huius, toto nunc etiam biennio duraturam, dicunt, mirùm ualdè ab initio rerum, nunquã his in locis astra illa fuisse, cum iam totiens circos suos & cœlum omne lustrauerint. sin ibi fuêre, mirum aliud, eisdem ex locis ac syderibus effectus, tanto dissimiles prouenisse. horum enim alterum fateri oportet, uel si negant simile aliquid post orbem conditum, seu quoniam conditum negare solent, post hominum memoriam, uisum lectũq; uel auditum proferant, quod si nequeunt, quiescant, & quiescere alios sinant, neq; nos saltem suis artibus falli posse confidant. Nescimus quid in cœlo geritur, quod ipsi quidem impudenter an temerariè profitentur, at ex parte, quæ in terris gesta sunt, nouimus, nisi fortè suas, & ipsum alterationes suasq; discordias cœlum habet, & iam uel senio delira, uel turbata odijs, uias suas oblita sunt sydera, ueræq́ue nunc uagæ & errantes stellæ, nullis legibus, aut naturæ fretus extra Zodiacum Phaëtontea licentia, funestos, mortalibus cursos agunt. & hoc enim, & quiduis ineptiæ dicturi sunt, potius quàm ignorantiam confessuri, quorum non ignorantiam modò, sed cæcitatem uecordiamq; omnem, uulgò etiã multa, olim, sed nil clarius, quã præsens hæc pestis aperuit, uerecundũq; tã esset, aliquãdo fateri, se

nescire

nescire quod nesciunt, insuper quid nescire, illos, nemo est qui nesciat. modestius hac in par
te Medici, quorum peritissimi habiti, sæpè me præsente falsi sunt, artis suæ remedia. ad hoc
naturæ seruientes arcanum non extendi. Possem eis ignorantiam donare, si eam sic in reli
quis faterentur, at Astrologi, qui feruntur, omnium ignari potius mori uelint, quàm se rei
illius ignorantes dicere. Nempe consuetudo & pudor, & peruicacia, & lucellum, & facili-
tas insanorum, futuri semper ab expectatione pendentium, hi sunt linguæ nodi, ut uerum
elicias aculeo opus sit. Nemo uolens, nisi modestia uigens cogat, ignorantiam profitetur.
Norunt ipsi quidem, & si dubitant, cœlo suo tot mendacijs aduersante condiscant, nihil est
quod uentilant, quod mercantur, quoue arida pectora, & siticulosas aures infarciunt, sed
id nihil ignotũ alijs fieri student, ne si emerserit, ipsi etiam nihil sint. Talis enim quisq; est,
qualibus delectatur, inter artificiũ atque artificem multa cognatio est. hæc pertinatiæ cau-
sa ingens. quod sunt uideri metuunt, quod non sunt cupiunt, quia quod sunt, nihil est pe-
nitus, fieriq; aliud iam non possunt, usu pessimo compediti, unum hoc possibile arbitran-
tur, idq; eligunt quod esse nequeunt apparere, frustrà id tamen insensati. Qui ut certè si
de motibus agant, si uentos ac pluuias, si æstus ac frigora, si procellas maris, si solis lunæq;
nuncient eclypses, utiliter sæpè semperque delectabiliter audiendi sint, sic dum res casusq;
hominum soli Deo cognitos fabulantur, ceu mendaciorum tristium opifices respuendi,
æq; commertio non literatorum modò, sed bonorum omniũ repellendi, Ipsi uerò peruer-
sitate animi, quadam atque obstinatione mirabili possibilia negligunt, impossibilius ope-
ram dant, quinimmò usqueadeò depuduit, & cognitu faciliora diffiniunt. Venit ad au-
res tuas forsitan, ut nuper expeditione Ticinensi, cum uir ille magnanimus, qui nunc sibi
præsidet, lacessitus, urbem ualidam munitamq; aggredi statuisset, Astrologi omnes strepe
bant, & hic noster, antè alios tantæ famæ, ut uulgò futuri præscius, potius quàm præsagus
haberetur, multis hic diebus paratam profectionem, sublataq; signa cóntinuit, expectan-
dum dicens, horæ fatalis aduentum, ea uerò cum uenisset, illo iubente, motæ acies, & totis
in bellum uiribus itum est, cumq; antea multis mensibus, mira cœlum ac terram siccitas ha
buisset, eodem ipso die, patefactis subitò cœli ualuis, tanta uis pluuiæ cœpit, multisq; con-
tinuis post diebus ac noctibus creuit. ut campi omnes & hostiles primum, muros, castra
cingentia, miro & insolito diluuio inundarent, non sine multo discrimine, ut uicturi armis,
propè imbribus uincerentur, & si postea melioribus auspicijs in aciem reditum, & uirtute
ac fortuna Viri illius, Dei fretus præsidio, absq; astrorum cõsilio capta urbe, bellumq; con
fectum sit. Sanè tunc mendacio infensus, coniectorem illum, alioquin uirum bonum, do
ctumq; supra cõmunem modum, mihi uerò charissimum, sed futurum fateor chariorem,
nisi esset Astrologus, amice argui, quid ita in tantæ rei iudicio dormitasset, ut tam periculo
sam cœli mutationem, & tàm proximam non uideret. respondit ille: Difficillimum esse,
uentos & pluuias & impressiones alias aëris, & quæ dicuntur præuidere. cui ego: Facili-
us ergo est, inquàm, nosse quid mihi uni, quidue alteri post annos plurimos euenturum
sit, quàm quid cœlo & terræ totiq; rerum naturæq; impẽdeat, hac ipsa luce uel crastina eru-
pturum, cum naturaliter quidem ista, supernaturaliter illa cõtingant, distribuente cuilibet
suas sortes Deo. Facilius, inquit, haud dubiè, sed hoc ita dixit, ut animi pudorem, media in
fronte perlegeres. scit ipse me uerũ loqui, neq; horũ aliqd ut opinor neget. quanq̃ iam in
de à dominij p̃sentis exordio, inter ipsum & me, qui ea rẽpestate illic erã, de maiori etiã er-
rore certatũ esset. Cum enim tẽpus anxio prorsus horoscopio delegisset, quo fœlicius tri
bus illis magnis fratribus, dominationis insignia tradarent, me cui iniũctũ erat, ut in ea so
lennitate uerba facerẽ, & orationẽ meã, & nouorũ dominorũ intentionẽ ac publicã interru
pit, dicens, aduenisse horam, q̃ præteriri sine multo periculo non posset. cũq; ego licet taliũ
haud inscius nugarũ, tamẽ ne stultorũ numerosæ sententiæ obstarẽ, cœpto sermoni finẽ an
tè mediũ posuissem, stetit ille hæsitãs, atq; attonito similis, dicẽs: Adhuc modicæ restare an-
te quã hora illa fœlix afforet, meq; interim hortari cœpit ut loquerer. ego subridẽs, perorasse
me, neq; post finẽ esse aliqd respõdi, neq; pulchrã aliquã fabellã occursare animo, quam

Medio

Mediolanensium populo recitarem, ille æstuans & sæpè ungulis frontem scalpens, tacitis
omnibus quibusdam indignantibus ac ridentibus aliis, post paulum exclamauit. Hora est,
tum uerò longæuus quidam militaris uir, cui id negotij datum erat, tres paxillos puros, re
ctos, candidos, qui nostrarum nunc urbiũ septa sunt arripiens, cuiq; suum lætis uel bis uo-
tisq; & faustis ominibus in manu posuit. sed id tãto, in singulis interstitio temporis actum
est, ut si uerò est rota illa Nigidij, qua Astrologi ignorantiam suam, dum uelare uolunt de-
tegunt, meritò credi posset, diuersam fratribus fati seriem instare. neq; hercle aliter fuit. no
ta est historia, ut antè annum exactum, natu maior & Bononiam nobilem dominij sui pa-
trem, & mox uitam, adhuc uirentibus annis amiserit, reliquorum & prosperitas certior &
uita longior, usq; iam post decennium producta, nunc maximè floreat. quod sæpè amico il
li aruspici iocabũdus obieci, cum ille quidem arte sua nihil amplius fieri posse, uno semper
ore respõdeat. & credo, edepol, uerè hoc dicat, eumq; ut paulò minus excusatum habeam,
ætas facit, & magnæ familiæ educandæ uiolenta necessitas, quæ ad indigna nonnunquam
artificia, magna etiam curuat ingenia. quã ut eum quoq; in has nugas impegisse arbitrer,
uno maxime responso uiri illius adducor, nam cum ego & sibi amicus, & famæ suæ, sæpè
idem aliter, atq; aliter secum agerẽ, quãuis ipse & ætate me multũ & sciẽtia anteiret. ille se-
mel uelut experrectus, profundoq; erumpens, in uerba suspirio. Nihil amice, inquit, hac in
parte sentio, nisi quod tu. sed ita uiuere hic oportet. sensi necessitatis auream cathenam, &
misertus ex tunc silui. cæterùm hic est mos, ut ad inceptum regrediar, hic fatẽdi pudor, ea
mentium libido, in nos & fortunas ut aiunt nostras, nostri animi libertatem ius utrunq; si-
bi aliquid acquirendi, unde fit ut pro honesti studij clara laude neglecta, fuscam fallaciæ &
erroris infamiam mereantur, quorum iudicijs, quod falsi inest fraudi. atq; inscitiæ iudican-
tis. Siquid autem ueri non scientiæ sed casui debeas imputare fortuitò. quid est enim aliud
quod Augustino olim adolescentulo, & ob eã causam tũc minimè credituro, post autem
non credituro tãtum, sed breui etiam aliis persuasuro, perq; omnem uitã aduersario ingen
ti atq; euersori huius uanitatis acerrimo, bonus ille consultor dixit. Vim sortis hoc facere
in rerum natura, usquequaque diffusam. unde est enim, quod & diligẽtissimè cogitata fru
strantur, & casu elapsa, certis sæpè successibus confirmantur, & longo studio non inuenta
ueritas, quasi per ludum sese aliud agentibus ingerit. isti autem, si quod uerum, unum for-
tè uel alterum exciderit insolentissimè prædicant. quod assiduè mentiuntur excusant, præ
dictiq; fidem requirentibus irascunt. Importunum ualde non erubescere, cuius contrario
glorieris possem uel errori, uel inopiæ ueniam dare, si uerecundius mentirentur. impuden-
tem ignorantiam, ac superbum mendacium, quis non oderit? nec ignoro in his redarguen-
dis, multa sæpè me scribentem plura etiam loquẽtem uerba iactasse, quæ mihi fateor, non
profectus spes, sed mendacij odium elicuit, iacturamq; ipse meam solor maximis comiti
bus. quis enim ueri amicus, non hos odit atq; arguit? frustra tamẽ æquè omnes, nil uerbis
proficitur, uerberibus opus esset, & legum supplicijs, non doctorum hominum libris. fi-
xum est enim, præteritorum atque præsentium ignaris, uentura prænoscere, seu uerius quasi
si præcognita prænunciare credẽtibus. quorum iam non infœlicitas solum, atq; impietas,
sed ruditas intellectus, uerisq; omnis incapacitas nota est, his fidem habẽtium, contra quos
ueritas, & ratio, experientia, & nõ sancti tantũ uiri, sed Philosophi etiam graues, totis uolu-
minibus accinguntur. linquo Ciceronis, linquo Ambrosij atque Augustini operosissi-
mos ualidissimosque tractatus, disputationesque lõgissimas, quas nec tempus exigit, nec
recipit locus, nec requirit quisquis aliquãtulũ legẽdo processerit. Nota nẽpe sunt omnia, unã
Ambrosij ipsius, quæ seorsum scripta est, uerã nescio, an breuẽ magis audiãt sententiã, ex eo li
bro, quem de obitu Satyri fratris sui scripsit, Philosophi, inquit, de cœlo disputãtes, quid lo
quant ignorãt. quid hic dicẽt, irridebũt scio, sunt enim non stulti magis, quàm audaces, sed me-
minerint quicquid in hũc dicit, in Spiritũ sanctum dici, quo ille plenus hæc dixit. Sed quid
rursus ago, an qui Spiritũ sanctum spernunt, Spiritus sancti organũ, sanctorũ linguas &
calamos non cõtemnent? nec reuerentius Esaiã audiẽt dicentẽ: Annũciate quæ uentura sunt
in futurum, & sciemus quia dij estis uos. nam ut noui Testamẽti scriptores, ignorantur, sic

Prophe-

Prophetas arguunt insanire, & ad summã, omnia præter Ptolemæum Aegyptiũ, aut Firmicum siculum execrantur, sed illorum furor eis noceat, nobis prosit, ut quantò illos à uerò turpius prolapsos cernimus, tantò nos illi constantius hæreamus, demum ut ijs pro omnia iam tẽpore finis sit, neq; mihi inter surdos inutiliũ plus uerborũ effluat, de horũ omniũ cõminationibus ac promissis, breue si iuditiũ meum uis, miro cõpendio te diuinũ faciam, obserua igitur, quid de re qualibet hij nuncient, contrarium enim erit. qui hoc genere diuinationis uti uolet, rectè illis aduersus, hoc est, rarissimè quidem mendax, semper ferè ueridicus deprehendetur. Iam quid de promisso malorum fine sperẽ, puto perspicis, de quo iterum abiectis odiosis simulq; ridiculis horũ uaticinijs, si iuditiũ amici simplicioris exposcis, non astra, non fulgura, non exta, non uolucres, non deniq; sortes ullas, sed solum animum in silentio consulentis. & si qua est præsagio meo, fides ita sentio, siquidem ira Dei est, qua nunc mortale premitur genus, inquit fateor iam dudum mea fertur opinio, & tum demũ finietur, dum aũt molliti flexiq; ad aliũ uitæ modũ erunt animi, aut dignis fracta supplicijs humana durities, quæ ut uides inflexibilẽ se ostendit, malleoq; hactenus & incude recuditur. Quo in statu, remediũ aliud, nullũ est, nisi ita uiuere, ut parati simus dum uocabimur, ne quasi res noua ac improuisa nos terreat. quæ utiq; uetus est, & nisi desipimus, prouisa iam pridem nobis esse debuit, præsertim ex quo hanc mundi publicã ruinã, & sub ea, nostros fermè omnes oppressos, & quæcunq; nobis in terris fuerant, chariora cõspeximus. Quorũ siquid forte supererat, ecce non reliquiæ periere, hoc in malis unicũ remedium probo, teq; hortor, ut cõprobes. fuga enim mortis (quod monenti olim scripserã amico, ne muto sententiam) nulla est. claude oculos præstigijs, aures nugis, uitam medicis, astrologos fuge, illi corpora, hi animos lædunt, sospitatorem uerũm atq; astrificum uenerare. sin uarietates naturæ aliqua causisq; latentibus infectus aër, uel si sic penitus dici placet, constellatio quædam, nos mortalibus ignota, persequitur, finis erit, dum decocta corruptio, ac digesta solis radijs, uel aliquorsum deriuata, seu consumpta labes, fuerit, horum saneuel alterum, uel utrunq;, quando sit futurum non cœli spectator, sed creator nouit, uel fortassè aliquis Vir pius ac sapiens, cui hoc ille reuelauerit, non Saturnus aut Mars. Iis enim auctoribus utitur insana garrulitas, hos nobis dominos imponere nititur, & consilia Dei eludẽs, quantum in se est, & interimens arbitrij libertatem, quàm deinde fomentis inanibus suscitate sibi uidentur circulatores egregij, dum dicunt dominari astris sapientem, præclarè infinita mendacia uno regunt uerbo, immò uerò mendacia mendacijs accumulant, nam & id quoq; falsum est, nec sapiens astris, nec astra sapienti, sed utrisq; dominaẽ Deus, unde uerò si id credimus, nisi ab astris hoc habuit dominator iste astrorum sapiens, ut sapiens esset, ò perplexi loci, ludus turpis ac fragilis, ò male laudatum diù uerbũ, quod sanè aures respuant. quomodo enim astris dominabitur, qui nihil habear, nisi quod sibi astra concesserint? quæ lex unquam feudatarium eius dominum, à quo feudum habet, & non illi potius obnoxiũ ac subiectum fecit. dominatur sibi Sapiens, dum Deo paret, & respiciẽs ad illum, rationis gubernaculo, uitæ cymbam regi, astris uerò nec potest dominari, nec uult quidẽ, unus enim est astrorum atque hominum dominatur, cuius sapiens non ignarus, atque illi seruire, ab alijs liber esse contentus, non dicam cœli, sed nec terræ ipsius quàm inhabitat, dominum quærit, usus illi satis est. esto autem dominetur astris sapiens. ubi uolũt, dominiũq; istud, uel ab ipsis astris, uel undecunq; suscipiat, an non uident, an dissimulant, quàm multi sunt astrorum serui, si sapiẽs solus aut dominus aut seruitio sit exemptus. Possem multa de scripturis promere, quibus ostenderem, quàm pauci semper fuerint sapientes, quamq; illud uerum Salomonis: Quod stultorum infinitus est numerus. nisi quod probatio rei huius ut arbitror experientiæ relinquenda est quisque mihi, pro se magnis in urbibus circunspiciat, atque intendat, quot sibi quotidie sapientes ueri occurrant. quisque recogitet, quot sibi cum sapientibus res fuit. ita tamen, ut quem quærimus sapientem, uitæ meritò, non uulgaria fama, hoc est nõ uerbis aliorum, aut etiam suis, sed factis rebusque ipsis existimet, post numerum conficiat, puto dextræ manus auxilio, non egebit. non enim sapientem sic accipio, ut sapientes causidicos stulti uocant, neque ut docti quidã, qui multiscium sapientem

dicunt,

dicunt, aliud est enim sapientē esse q̄ disertū, mores ad hanc rem, nō literæ requirūtur, quæ si benè instituto animo accesserint, ornamēto quidē, ac p̄sidio ingēti erūt. Iniquo aūt & in malū p̄no, nunq̄ proderūt, sæpè oberūt. idq; & multis & claris argumētis ostendi facilè esset, nisi uulgò etiā cōstaret, literatos homines fuisse, q uel cōsilijs malis Resp. euerterūt, uel graues fando discordias aluerūt, armatasq; in necem compulêre acies, uel quo nihil potuit fieri peius, diro animas dogmatū ueneno, & uarijs erroribus infecerunt orbem, uoluntas ergo bona, non ingenium, uita, non oratio sapientem facit. Fuêre autem qui nullum, fuêre qui unum solum dicerent sapientem, qui Catoni honos à nostris, apud Graios uerò ab Apolline tributus est Socrati, Græci ipsi septem numerant, quam uerè autem & qui id dicunt, & de quibus dicunt uiderint, certè horum nomina scholis omnibus trita sunt. Plures alij fortassè, sed gens loquacissima, & sitarum miratrix rerum, maxima hoc contenta fuit numero, quem ipsum non defuêre qui carperent ac riderent, multo quidem citiùs sapiens dicit̄ quæ sit, itaq; si oculis cerni posset, q̄ multa his ipsis, qui sapientiæ nomine gloriant̄ desint, ut esse incipiant q̄ dicūtur uulgò, puto ipsum pudoris iniciū puderet, & diceret pauciores sunt quàm fama loquitur sapientes. Mea certè sententia, non dicam Phœnice rarior, atque anno renascens quingentesimo, sed rara utique auis est sapiens, nō gregatim uolat, non ubique nidificat, non quolibet sedet ramo, non omni uerno tempore nascitur, nempè cuius ortum rariorem Cicero extimat unile partu, quem inter prodigia numerari sola raritas facit. Vt ergo astris dominetur, hic seu nullus sapiens, seu perrarus, quid facient alij, seu quid facient omnes? quid porrò nisi seruient astris, seruitute non tantum corporum, sed quæ nulla miserior, animorū, hos tamen ista non tangunt, qui salute hominum spreta, solū de hominibus lucrū captant, soli inhiant p̄dæ, quæ quoniā de liberis nō sperarent, nec facere suos possunt seruos, faciunt stellarū, ut iam diximus, quarū se conscios, & quasi consiliarios dici uolūt, seq; inter seruos ac dominos secretorū internūcios spōdent. ô flagitium audax p̄mittentiū, ô credentiū stultus pauor, & q̄ audaciæ summa est, ut peccata hominū excusent, Dei iustitiā accusant, cū dicūt ut p̄clarè ait Augustinus, de cœlo tibi est ineuitabilis causa peccādi, & Venus hoc fecit, aut Saturnus, aut Mars scilicet, ut homo sine culpa sit, caro & sanguis, & sup̄ba putredo, culpādus sit aūt cœli & syderū creator & ordinator, & quis est hic nisi Deus noster suauitas & origo iustitiæ? Iam uerò ut raptanti stylū iracundiæ frenum ponam, et qui supra desiturum me promisi, uel hic desinam, atq; à circūscriptoribus his diuellar, si hic quoq; ubi naturalis scilicet malorum præsentium causa sit, consiliū meum quæris. nullum mihi certius aliud quàm quod audisti, ubi de hac mortali ubi periclitamur, ac misera uita ad illum confugere, apud quem est torrens uoluptatis & fons uitæ. nam quid, oro, agat aliud uiator, aquæ modicum rimoso uase collectū, labi sentiens, & siti metuens perire, nisi ut raptim eò seuertat, ubi uel perhennē riuum, uel aquæ fontem indeficientis inueniat. hic tamē humanæ plusculū cautionis haud spreuerim, atq; in primis locorū mutationem, ut dimissis ad tempus, quibus pestiferum acrius incubuit sydus, salubriora sectemur, sic p̄cellam portu nauta, tecto imbrem uitat agricola, sic periculū honesto diuersorio sapiens declinat, omniū licet intrepidus, & si cogat̄ eligere. mortē ipsam uisio prælaturus. Hoc nimirū mihi consiliū duo illi dederant amici q̄d tamen. heu, me miserū, cur cōsultor alterius q̄ sui melior quisq;. In proprios usus utere neglexerūt, si sui quidem erat arbitrij, nec decreti uiolentia tenebantur, tu seu humano consilio, seu aliter id quod constat duce. fretus Deo linquens Neapolim, & omissa Florentia longiore circuitu me petijsti, quamuis adhuc utraque urbium illarum tranquilla persisteret fœlix ut decuit, pia fuit electio, qua patriæ me prælatum glorior, tuæque uel prudentiæ gratulor uel fortunæ, illud queror quod coràm quoq; sum questus, nimis te hinc abitū properasse, & si enim purgata ibi omnia dicerentur, nosti tamen uulgi morem, uel fingit uel anticipat quæ delectant, Sensi aūt, patriæ pietas animum urgebat, nec mei desiderium obstabat, trimestri præsentia iam lenitum, sic inexorabilis abijsti, neque ego uel equitantem arguere, uel me illi posthabitum indignari poteram, cui me antea prætulisses. sed quoniam etsi non lynceos oculos, ac aprinas aures habet amor, nescio quid isthic nunc etiam reliquiarum metus atq;

discriminis superesse audio, quod si ita est, te amice per teipsum precor, ut redeas, aufer hanc mihi sollicitudinem, cui si nescis solito carior factus es. cur si quæris, ipsa raritas causa est, nulli quàm monoculo charior lux, è numero ueterum amicorum, ut dicebam, penè unus es mihi, nam de Barbato nostro quid sperem dubius sum, sic modò Pelignos ac Brucios peruagatur mors. Veni ergo optatus, adest ecce anni pars leuissima, curæ nullæ, nisi Pieriæ ac iucundæ, domus saluberrima, & quam stylo tibi fortassis exprimerem, ni tu illam plenè nosces. adest optima, & nescio an melior optanda societas, nomen ab effectu nactus, Beneintendius præclarissimæ huius urbis Cancellarius, & statui publico, & priuatis amicitijs & honestis studijs benè intendens, cuius uespertini congressus, dum diurnis relaxatus curis, læta fronte, pio animo, instructo nauigio ad nos uenit, & nauigationes cõfabulationesque sub noctem, quàm suaues sint, quamque sincerum & benè falsum, quicquid in homine illo est, nuper expertus tenes. Nec non Donatus noster Apennigena, quem ex Tuscis collibus ereptum, multos iam per annos littus seruat Adriacum, Donatus, inquam, noster & donatus nobis se donante, donatoque illi antiquo & professionis successor & nominis, quo nil suauius, nil purius, nil nostri amantius, nil notius tibi: nolo plures nominare, sufficient hi, quamuis enim nunquam mihi solitudo illa ultima, atq; inhumana placuerit, neq; mihi probetur qualis scribitur fuisse Bellerophon ipse, suum cor edens, hominũ uestigia uitans, de quo in solitudine mea, olim duobus solitariæ uitæ libris, pro ingenij uiribus multa disserui, semper tamen mihi uir doctus ac sapiens, paucis egere comitibus uisus est, quippe qui sibi, ipse si res adigat, comes esse collocutorq; didicerit. sin uel grauis hic mora, uel autumnalis intemperies suspecta erit, quanquam meo iuditio nullis aquilonibus, aut zephyris serenari, purgariq; melius coelum potest, q̃ serenis frontibus, atq; optatis colloquijs amicorũ, ibimus hic, erisq; tu mihi secessionis fortassè utilis, at profectò delectabilis author ac comes, commigrabimus Iustinopolim, ac Tergestum, unde mihi fidelibus literis uotiua temperies nunciatur. Ad postremum boni hoc saltem habiturus est reditus tuus, ut quod iamdudum cogito Timaui fontem, uatibus celebrem, multis uerò uel doctoribus ignoratum ubi est, non ubi quæritur, hoc est non Patauinis in finibus uestigemus. quem errorem peperit Lucani uersiculus, quo Apono illũ iunxit Euganeo, sed in agro potius Aquileiensi ibi illum Cosmographi certiores locant:

Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis.
It mare præruptum, & pelago premit arua sonanti.

Vale. Venetijs *VII.* Idus Septembris.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio suo, S.

De illius fletu.

CAsus nostros scisti, non dubitem & flesti, Lelij mei Simonidisq; nostri obitum, alterum antequàm hinc isses noueras, uerum aures meas percuti cuiusuis alterius, quã tuæ linguæ cuspide maluisti, alterum statim post tuæ domus in limine didicisti, de quibus multisq; alijs, quæ præsentem nostramq; simul ac mundi totius respiciunt tempestatem, longam tibi mœstus epistolam dictaui, quam ne miseri causa est, non tàm labor aut tarditas, quamuis uerè utraq; causa est, quàm perdendi metus, hunc etiam laborem, sicut alium ad ipsum, de quo loquor Lelium Simonidemq; ipsum perdidi. quibus cum multa scripsissem, utriusque tepido cinere inuento, una fermè hora, diuersis licet, è tractibus terrarum, signatæ uti erant ad me literæ redière, quas aspectu primo infaustas, ut erant nuncias ratus, flammis iniectas, charis manibus inferias dedi. De te autem ut quod est fatear, Donatũ nostrum, & me ingens pauor arripuit, ne tu quoque post illos abieris, neque nobis uidetur fieri posse, si uiueres, ut nihil his scriberes, quos ais quàm suspensos, quàmque sollicitos linqueris scire te credimus, proinde si uiuis, nulla tibi prorsus excusatio est, sin absumpta salus ut Maro ait, & te charissime frater cespes habet patriæ, excusatus es planè, excusatione tibi quidẽ, ut arbitror fœlici, nobis misera, & quæ si quid adhuc gemituum in fundo animæ resedit, eliciat longum. Vale si uiuis, si defunctus æternum, Venetijs *XII.* Cal. Octobris.

Fran. Petrarcha Nicolao Magno regni Siciliæ Seneſcalco, S.

Promiſſa non præſtari conqueritur.

DVdum magne Vir charũq; decus meũ, dicere tibi aliquid uolui, ſed amor meus, ac ſuauitas tua, dulcibus ſemper alloquijs, uelut manu iniecta, os loqui parantis præcluſêre. nunc tandem ipſe me arguo, ꝙ talem animũ, tàm excelſum, tàm ueri amicũ, ego quoque ueri amicus, aliter q̃ uel illũ audire deceat, uel me loq ſuauiter, magis quã uiriliter, nunc uſq; tractauerim, breue eſt aũt uerbis, ſed re amplũ ꝙ tibi nunc dixiſſe uelim. longum tempus eſt, ex quo te mihi gratiſsimũ fidiſsimũq; refugiũ, procelloſæ uitæ ac ꝑdulce animi ſolatiũ ſtatui, neq; tu tibi, ut dicis, in omnib. primũ, ut ego ſpero, nõ ultimñ elegiſti. Ecce interea, ut deuoti tui fratresq; mei optimi fermè omnes ſimul uento citius abiêre, Socrates, Zenobius, Lelius, Simonides, & quod nouum audio Barbatus, noſtri omnes, at qui te propè ut numen aliquid colerent, me ſupra hominem amarent. mitto alios, quos numerare longum ſimul ac flebile eſt. Et quid putas, ibimus & nos noſtro ordine, idquè quàmprimũ, nulla penitùs mora eſt, citò ſtatim, & forſan hodie moriemur, & quos ꝑmiſimus conſequemur, nec tua te uirtus aut fortuna, nec mea me ſtudia liberabunt. Soluendum naturæ debitum, moriendum, abeundum, cedendumq; ſequentibus, agendumq; iter eſt patrum, æquè in tua palatia, & in meas ſolitudines mors intrabit. In huius autem miſerrimæ uitæ calle breuiſsimo, cuius ut uides ad exitum propinquamus, & imus, & currimus, & uolamus, & præcipuè in his annis ultimo proximis, dux mihi multos ante alios electus, meq; multis, tuo alioquin inſigni præferens iuditio, cum ad finem, uel noſtrum alter, uel ambo uenerimus, quod utique fieri oportet, & differi nequit, quantum dolebis, quod neſcio quibus alijs curis, fortaſsè maioribus, neſcio an & pulchrioribus diſtractus, nihil unquam pro me feceris, cum potueris ſemper & ſæpè promiſeris. & quanquam nullo meo merito, promiſſo tamen tuo debitor ſis, & qui patrimonij ampliſsimi, tuarumquè rerum omnium partem mihi, primam, maximamquè meis proximam, totiens interpoſita iuſiurandi religione deputaueris, tibi ultima & minima, quam ego uſui tuo relinquerem, reſeruata, de quo chirogtaghum non unum tuis ſcriptum digitis, habeo, requiſitus tandem, non dicam patrimonij partes illas, aut de tuis omninò rebus quicquam, quod minimè petebatur, ſed ne unicum quidem uerbum, iuſtum, honorificum tequè dignum, & tuis in labijs & in auribus audientium honeſtiſsimè ſoniturum, illi tuo electo & dilecto præſtare nolueris, ipſe tecum cogita. Ego mihi peccare in te, & in meipſum uiſus ſum niſi te neglecti huius tàm decori, et tàm tui officij aduerterem, quod ut differrem hactenus, quid putas, niſi ſtupens dolor fecit, ne uerò amplius differam, dolore tandem uictus ſtupor, & caſu oblatus hic Vir, mei nuper, tui pridem amantiſsimus impulit, penes quem ſic deſiderium, & querelam & ſuſpirium meum omne depoſui, quaſi in eo cernerem te præſentem, tecumquè de te quærer quod perſæpè tacens ſoleo. ſibi igitur crede, ipſumque audi obſecro, & niſi tibi inglorium ducis, exaudi, patientia ſed armare, priuſquam incipiat, & uerbis aſperiorib. mitem animũ oppone, contra te dici audies. noli partes extimare, ſed cauſam tu, reus idemquè & teſtis, & iudex, de te ipſo fer ſententiam, uide quàm conueniens famæ tuæ ſit, habuiſſe tot annis hominem, quem amicum uoces, quemuè interdum humilitate inſita, magnitudinis immemor, ut maiorem alloqui ſoleas, & ſi ipſe, ut eſt longè, ſe imparem omnibus fateatur, nihilquè ſibi præter ſomnij tàm longo in tempore contuliſſe, tàm claræ nomen amicitiæ, cum amici munus, breui & facili pridem uerbo impleſſe potueris. quid ad tribunal illius, qui non ſolum amicis, ſed etiam hoſtibus benefacere præcipit, huic ſis calumniæ reſponſurus uideris, ego bis te requiſiui, utinam uel negaſſes citò, uel impleſſes ſerò licet, aut ſaltem lentius promiſiſſes, ecce nunc tertiæ & ultimæ preces meæ, q̃ efficaces, in te eſt, nondum ſperare de te deſij, ſi nũc quoq; meam ſpem deſtituis, tuus ero nihilominus, nam quẽ ſemel dilexi ſemper diligo, ſed moleſtus amplius non ero. ultimum hoc præmiſsis adijciam. Magnam et inſignem amicitiæ laudem fore, ſed eam multis & magnis ex rebus conſtare, Amicum dici facile eſt, amicum eſſe difficile. Vale. & ſi nimis familiariter, loquor ignoſcito, Patauij III. Idus Octobris.

Fran. Petrarcha Amico incognito, S.

De ingenio ac moribus Barbati Sulmonensis.

BArbati mei nomē, quo uix mihi aliud aut charius fuit, aut nunc quoq; dulcius sonat, hūc in paruis forsitā, sed in multis certè occupatū calamū auertit, rogas enim, & quasi debitū reposcis, ut de illius uiri uita & moribus actibusq;, quos mihi notos reris, opusculū aliquod, seu Panegyricū scribā, ad memoriam posterorū, ego uerò & illū carmine dignū, & te honestæ rei aptum precatorē, & me illi talis officij debitorem fateor, & uirtutē eius, ut charissimam sic mihi notissimam nō nego. nihil mitius, nihil integrius, nihilq; candidius Sol uidit, nihil amantius literarum. quibus ut lautissimis uescebatur cibis, huius appetentissimus, reliquarum omnium negligens uoluptatum. Inanis gloriæ fugitans, insolentiæ nescius ac liuoris, ad hæc & ingenio acer, & stylo dulcis, & doctrina uber, & memoria promptus fuit. hæc ego de homine illo noui. & si qua mihi fides, apud posteros futura est, testor ita esse, & multo amplius quàm uel temporis breuitas, uel styli huius humilitas pati queat. Me autem ille sic dilexit, ut nullum mihi mortalium, nisi fallor, non dicam anteponeret sed æquaret. conuersationem tamen illius, mea mihi sors inuidit, ex quo illud sydus Italiæ, nostrique summum æui decus, Siculum regem, dura mors abstulit Robertum, non sibi dura, sed patriæ, quo agente, sub iugū amicitiæ missi eramus, quo superstite separari ab inuicem, non magis corporibus quàm animis poteramus. ille nos iunxerat, ille iunctos tenuisset, qui compage salubri & ualida, quasi lapis angularis multa nectebat. quo sublato, & nos disiuncti locis, & totis concordiæ nexibus resolutis, regni ruina miserabilis consecuta est, ut omnibus Siculis notum esset, quantum ad salutem publicam, in unius uiri sapientia ac uirtute repositum sit. illius morte igitur & Barbarus meus Sulmonem suum repetijt, instandum seu præscius malorum, & ego admiratione illa Regiæ maiestatis explicitus, cuius uinculo captus, Parthenopen retrahebar, me deinde uel in Gallijs ubi tūc erā, uel ubi nūc sum, inter Alpes Apenninūq; continui sic effectū, ut de amici optimi charitate ac uirtute certissimus, suos mores domesticos ignorarem, quæ uiuendi norma, quæ familiæ suæ disciplina, quæ Resp. cura: deniq; quid egerit duobus ac uiginti annis, quibus eū oculis non uidi, quid dixerit aut scripserit, cum haud dubiè exundanti ingenio, multa potuerit, nihil habeo comperti, ut si quod abest ocium adesset, de his scribere certa rerum fide non ualeam, aliud quàm quod audisti. Quod ad me, tum pro uirili portione attinet, nomen eius curæ mihi fuisse multæ mearum testantur epistolarum, quæ ad eum sunt, & iuuenile opus epistolaris liber, lege carminis astrictus, sibi totus inscribitur. tu qui sub illius magisterio creuisti, cui conuictu continuo ac longæuo rerum illius atque actuum plena notitia est, cui ætas, ocium, ingenium fauet, quod ex me poscis per teipsum imple, oro fœliciter, ut quod ualdè nosse cupio ex te discam, quo non solum communis mihi tecum amici memoriam, sed communis tibi secum patriæ gloriam celebrabis, quæ maiorem nisi amor me fallit, nulla ætate ciuem habuit, Nasonis antiqui pace dixerim, ille enim ingenio clarus, fuscus moribus, quamuis frustrà, multas longæ uitæ maculas, uno breui purgare uersiculo nixus sit, hic autem noster, & ingenio bonus, & uita melior fuit. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio, S.

De tædio scabiei, & Medicorum remedijs.

SAtis superq; tacuimus, & est ut iucundi sermonis, sic trāquilli silentij uoluptas quædā, hæc ne nos æquo lōgius trahat, occurrendū est. nō dicā scribēdi materiā defuisse, ne mētiar, quādo enim nobis illa defuerit, qbus cœlū, terra, mare, quæue in eis sunt omnia, & in primis homo, mirū naturæ parētis opificiū, idēq; optimū, pessimū animal, & nūc ppè par angelis, nūc aspidib. atris immanior, materia inexhausta est, sempq; se oculis atq; aurib. ingerens, tempus solum defuisse uerè dixerim. affuisse autem atq; adesse, & nescio quorsum affuturam esse, squalidā & arentē scabiem, quæ cū omni difficilis sit ætati, nostræ ut perhibent, & tā suspecta est, mihi uerò absit, dum pruritū animi, morbosq; discussero, ut externorum quiduis incommodorū queat esse suspectū, cæterū hæc pestis, quintū sic iā mēsem occupat,

occupat, ut non solum calamo, sed cibo etiam ereptas manus, ad se arandam fodiēdamꝑ cōuertit. Amici mei Medici, in quibus quid remedij, quidúe omninò cōsilij sit, experti nouimus, qui de malis hominū, ludū sibi & mercimoniū fecēre, quiq; auxiliarios se professi, spectatores ægrorum & ægritudinum facti sunt, omnibus frustrà patiente me, potius q̃ probāte, seu aliquid hinc sperante, tentatis ad extremum, ut etsi non Medici saltem prono stici uideantur, aduentantis æstatis expectandum auxilium censuerunt, dura grauisq; necessitas, quæ aduersus hostem, non nisi ab hoste poscere opem cogit, aut sperare. ego autē neque Medicis credo, neq; ab æstate spero aliquid, sed ab illo de quo scriptum est: Aestatē & uer tu plasmasti ea. & hoc unum scio, certissimumq; pronosticum morbi huius habeo, quod cito uel ego eum, uel ipse me deseret, diù simul esse non possumus, hoc me solor, nō in ista solū, sed in omnib. molestijs meis, benè prouisum est enim, ut cū uitæ mortalis innumerabiles sint angores, nullus possit esse longæuus. Audio quidem aliquos esse, qui scabiem sanitatem eximiam esse dicant, quam mihi ablatam, illis accedere non tantum patiar, sed optabo. certè si hæc sanitas est, nemo me sanior uiuit, usqueadeò ut præ nimia sanitate, uix hæc pauca perscripserim, sed nec multis opus erat, satis est rupisse silentium, scripsi ecce aliquid: tuque aliquid rescribas. Hostis hæc mea interim forsan abscesserit, nos ad consuetudinem reuertemur. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio suo, S.

De mortalis instabilitate propositi.

DVm nil seriū q; scriberem adesset, & omninò aliqd scribere mens esset, q; memoriæ proximū fuit arripui, Leo noster uerè Calaber, sed ut ipse uult Thessalus, quasi nobilius sit Græcū esse q̃ Italū, idē tamē ut apud nos Græcus sit, apud illos puto Italus, quo scilicet utrobiq; peregrina nobilitetur origine. Hinc Leo, inq̃, undecunq; magna bellua, me nolente, frustraq; diù ac multū dissuadēte, surdior scopulis, ad quos ibat, tuū post abitum hinc abijt, nosti hominē, et me nosti, an is tristior, an ego lætior, haud facilè iudices itaq; ueritus, ne cōuictu assiduo fortassis inficerer (est enim animi ægritudo nō minus cōtagiosa, q̃ corporis) abire passus sum, ad quē tenendū, alio q̃ precū uinculo opus esset, dato illi uix comite comico Terētio, q̃ incredibiliter delectari eū, animaduerterā, sæpè stupēs, qd commune habere posset Graius ille mœstissimus, cū hoc Affro iucūdissimo, Sic è cōtrà, nulla tāta similitudo, q̃ nō aliqd dissimulet. Abijt ergo sub æstatis exitū, multa me corā, sæpè in Italiā Latinūq; nomē acerrimè inuectus, uix illū peruenisse diceres, dū ex insperato barba & crinibus suis horridior, maiorq; ad me redijt epistola, ubi inter multa, ceu terrā cœlestē damnarā, modò laudat, atq; amat Italiam dilectāq; Græciam odit, laudatāq; Bizantiū execrat̃. & ut se iubeam ad me uenire, tanta rogat instātia, quanta uix Petrus naufragās imperantē fluctib. CHRISTVM orat, ego rideo mirorq; hanc iuditiorū tantā uertiginē, tā breui tēporis spatio, immò ne id quidē miror, scio enim, animo q radices in sapiētia & uirtute nō egerit, nihil esse mobilius, cuius rei causas fortassè alias, sed unam haud ineptā ut pagani hominis apud Senecā legisse potes, in eo libro quo Elbiam consolat̃. Inuenio, inqt, qui dicant naturalem inesse quandam irritationem animis, commutandi sedes, & transferendi domicilia, mobilis enim & inquieta homini mens data est, nusquam se tenet, spargitur, & cogitationes suas, in omni nota atque ignota dimittit. uaga & quietis impatiens, & nouitate rerum lætissima. quod non miraberis, si primam eius originem aspexeris, non enim terreno & graui concreta corpore, sed ex illo cœlesti spiritu descendit, cœlestium autem natura, semper in motu est. probat hoc deinde, sed superfluo, nam res sensibus clara est, cui hoc tamen adijciam, & rem dicam mirabilem, sed ni fallor ueram, ubi duo illa defuerint, quibus radicatum quæro animum, ad cōstantiam eius non modò, non prodesse literis, sed obesse. dant audaciam, loca edocent, uias monstrant, consumunt uiaticum, uarios ingerunt cogitatus, quibus ut stimulis multa uidendi excitant appetitum, neq; frenant natura uagum animum, sed impellunt, agitant, circumuoluunt, Id si unquam in ullo homine clarum fuit, in hoc nostro Leone clarissimum est. non Leo Marmaricus dum febrit, caueis lustrandis ardentior, crebriorque quā hic noster prouincijs peragrandis, & ut auguror, nisi rationis

officium pauperies occupasset, non Leo esset ille, sed uolucris. Gaudeo hercle uerbis incredulum, rebus admonitum, & saxeum illud caput, experientia emolitum, cæterum neq; constantiæ suæ fido, neque uel naturam uel ætatem, & si ipse aliud spondeat, mutandis moribus aptam reor. Vnum præterea quod ridebis precibus inserit, ut pro eo scilicet apud Constantinopolitanum imperatorem literis intercedam, cuius mihi nec uisa facies, nec auditum nomen, Leo tamen, me sic illi ut Romano imperatori notum, ac familiarem, quia cupit, etiam opinatur, quasi q in imperij titulo conueniunt, unum sint, propè suo iure id quidem, Græci enim Constantinopolim alteram Romam uocant. quã non parem modò antiquæ, sed maiorem corporibus ac diuitijs effectam, dicere ausi sunt. quod si in utroque uerum esset, sicut in utroque Sozomeni hoc scribentis, pace dixerim falsum est, certè uiris, armis, at uirtutibus, & gloria parem dicere, quamuis impudens Græculus nõ audebit. postremò autem ne amici uolatilis, tàm uerbosa mentio frustrà sit, redit his in animum, te precari, ut Homericæ partem illam Odysseæ, qua Vlyxes it ad inferos, & locorum qui in uestibulo hærebi sunt, descriptionem ab Homero factam, ab hoc autem, de quo agimus, tuo hortatu in Latinum uersam, mihi quàmprimum potes admodum egenti, utcunq; tuis digitis exaratam, mittas, hoc in præsens. In futurum autem si me amas, uide obsecro, an tuo studio, mea impensa fieri posit, ut Homerus integer bibliothecæ huic, ubi pridẽ Græcus habitat, tandem Latinus accedat, nec sum nescius, quanta tuarum mole rerum prægrauatis humeris, qd imponam, sui appetens, fidens tui. Vale Venetijs Cal. Martijs.

Fran. Petrarcha Nerio Morando Foroliuiensi, S.

De fama mortis suæ sæpius confictæ.

STupor tuus, fateor tibi, Vir optime, ut multa alia cõmunis est mecũ, cũq; omnib. penè nisi fallor, siq sunt qui reculas meas, cogitatu suo dignas iudicet, nã quis, oro, non stupeat, hominẽ nulli inuisum, charũ omnibus, ut fama est, eũq; nõ apud Indos aut Seres extremamúe Taprobanen, sed in Italia, interq; Italos agentẽ, quotidie mortuũ fieri. Vigesimus annus est, ex q̃ Clemẽtis imperio Petri in solio tũc sedentis, Neapolim, pfectus, dum ibi aliquantulũ tẽpus tero, p Liguriã Venetiãq; omnẽ atq; Aemyliam, defunctus publicè nunciatus sum, additũq; mẽdacio, me intra Siciliã obijsse, de qua re amicus ille, tũc noster, non mali uir ingenij sed uagi, carmen illud flebile texuit, q audisti, q ut uides, me ad ipsam quam defleuit mortem, incertum quo spatio antecessit. Cæterum carmen ipsum, & uulgaris rumor, sic ora omnium auresqúe compleuerat, eoqúe processum erat, ut me reducem, quasi umbram defuncti hominis admirantes, dubitantesqúe conspicerent, uixq; oculis crederet, cuius contrarium auribus credidissent. fueruntq; in eo præstigio nonnulli, qui Thomæ in morem, non me prius uiuum crederent, quàm manibus attrectassent, & ceu prodigium aut fantasma complexi, corpus solidum comperissent. sic uix tãdem prius auditus uisui ac tactui, & cõtrario cessit auditui. Mirabar fateor, nam etsi omni ætati mors cõmunis sit, ea tamẽ erat ætas, q̃ nõ qdem mortẽ, sed plerisq; mortalium, cogitationẽ mortis excludere soleat, ex illo aũt uix annus pterijt, quo nõ saltem semel, eadẽ fama sonuerit. quæ sic oram fermè nostri orbis cum ueritate partita est, ut ubi ego adessem, illic ueritas, unde abessem, mendax fama regnaret, itaque uiuus in Italia, defunctus in Gallijs, contra quoque, illic uiuus, hic mortuus sum habitus, inqúe ipsa Italia, eo fortè quod sublonga est & Apennini scissa iugis, quid aliquando sim passus, dixi iam, dum uidelicet, quem pars una pascebat, altera sepelisset. Nunquam sanè de me tantum famæ licuit quantum nuper, quando hic uiuus, utrobique, immò ubique mortuus opinione hominum fui, usqueadeò, ut Rom. Pont. Vrbanus V. qui me uidendi auidum se dicebat, meq; iam ter uocato Ecclesiasticum mihi, quo delectari & moueri animum posse crediderat beneficium reseruabat, nõ illud modò, sed reliqua, quæ dudũ teneo insuper, & qui ante decenniũ, hoc qbusdã amicis tũc egentib. nũc defunctis cesseram, ambitiosè supplicantibus, famæ credulus, concesserit. ingens denique illa in curia, de his paruis ac paucis beneficijs, tumultus fuit, discurrentibus quidem illis, ad conficiendas gratiarum literas, uelut ad opimam prædã, totamq; urbẽ clamore complentibus. nescio enim, q̃modo meũ nomẽ, & cupiditati stimulos,

stimulos, & beneficijs pondus addiderat. qua in re, spei unius perditæ iacturam, eo solor, quod in reliquis importunitatem illam uulturũ seu coruorũ, cibũ sibi de aliena morte quærentium, lucri cupiditas, in damnũ traxit, uiuentis enim ad beneficia suspirantes, & plumbo aurũ pmutantes, nil in finem sibi præter laborẽ & pudorẽ. si qs auaritiæ pudor esset, ac sumptuosa et ridiculas literas q̃siere, utq; illos ad inanem prædam, sic nos ad luctũ superuacuũ, falsus rumor impulit. Amici mœsti fletu. fleruntq; alij, quos Mediolani charos sollicitosq; mei habeo, & ut recentiora prætercam, hic ad latus Pataui scilicet fletu sum, ubi penè debuerat, si uerum esset, morientis suspirium exaudiri. sic ut inceptum sequar, cum ut ait Apostolus: Datum sit hominibus semel mori, horum me circulatorum artes, ac mendacia sæpius mori cogunt. Hinc ille igitur, quem dicebam, tuus simulq; meus, & multorum stupor, quo enim de fonte, quæso, prodeunt hæc figmenta? seu quid sibi artifices isti uolũt? an fortè adeò nullus sum, obscuriquè nominis, ut ex æquo mea uita, & mors lateat, unde igitur ista sollicitudo? quorsum ista sedulitas. quærendi anxiè, rem tàm fuscam tamquè humilem. Solet nempè famæ flatus, ima contemnere, nec nisi clara atque excelsa contingere, an fortè potius contrà est, ut hoc claritas quædam, nec dum mihi certè cognitus fulgor efficiat. quod si ita est, ut quid ita de me falso fama loquitur, & ad summam, si pusillus atque abditus, quid in medium trahor? si magnus atque conspicuus, quid in luce non uideor? si obscuritas, inquam tanta, est, unde hic tantus famæ labor? si claritas unde error. Mira res prorsus, & insolita, uel de noto homine tot mendacia, uel de incognito tot sermones, semel in Hispania Scipionis Africani nunciata mors, & credita, Romanum exercitum in discrimẽ ultimũ adduxit, sed morbus grauissimus, illi famæ fidem fecerat, erat ille Vir maximus, atque incomparabilis, ego pusillus atque humilis, ille hostibus suis cinctus lateque formidabilis, ego amicis stipatus, suspectus nemini sine maleuolo ut perhibent, sine hoste, denique ex me nihil, ex illo tunc Italiæ, Hispaniæ atque Africæ fortuna pendebat, quod illi tamen unicum fuit, mihi crebrum, atque anniuersarium est malum, minus dico, scis tu, ut annus idem, bis hanc famam peperit, bis extinxit. Verum commenti huius ultimi, & auctorem nouimus, & causam committimus, reliquorum stupor adhuc integer manet. an fortè quædam peruersa animi uoluptas est. ea sibi fingentis auidius, quæ magis exhorreat, non cogitando solum, sed loquendo etiam, ac uulgando, quod minimè uerum uelit, & hoc esse suspicemur. Vnde ego ille hostium expers, amicorum diues, sæpè fingor exanimis, ab his, qui me maximè uiuum optant. certè nisi fallor, nullus est hominum, cui haud damnosa uita, aut mors utilis mea sit. ipse hæres meus, si tamen is erit, quem cupio, quemuè disposui, plusculum ex uita mea sperat, ut arbitror, quàm ex morte. nouit enim beneuolentiæ mihi plurimum, ac pietatis, at unde testari liceat, patrimonij parum esse, meq; superstite sibi indies aliquid, obeunte autem nihil, aut minimum prouenturum uidet. Sed an malo huic fortè latentior causa est, fieriq; potest, ne sic hostibus caream, ut multi putãt, immò habeam, quos mihi non spes, non metus, non offensa (hæ sunt qdem odiorũ causæ) at quo nil peius, nil occultius liuor fecit. q̃ haud dubiè multis immeriti, & inopini exitij radix fuit, dum quibus charos se sperabant, odiosos rebus ipsis experti sunt. Ecce amice, ut ad uerum ratiocinando peruenimus, ita est, digito fundum uulneris attigi. figunt hæc nullis iniurijs lacessiti, nihil ex me timentes aut sperantes, sed gratis odientes, atque optantes, ut malè mihi sit, nec morte peius aliquid opinantes, falso quidem. nam morte bona nihil est melius, ipsi uerò inter bonam siue optimam ac pessimam non discernunt, tantum ut de medio auferat, & infectos tumentesquè oculos, graui hoc fortè, etiam clariore quàm cupiant obiecto liberem, quod si ritè optarent, mecum herclè, optarent, mecumquè sentirent. nam quis nouit. oro te, uiuere ne in longum æuum, an mori hodie magis expediat? si diù uiuere fœlicem faceret, fuisset quod nemo unquam dixit, aut credidit, fœlicissimus omnium Mathusalem, non quantitas uitæ, sed qualitas extimanda est, nec longitudo annorum, sed actuum claritudo, & præcipuè finis attenditur, unde fit, ut sicut dubius sum, an melius uiuere sit, an mori, sic profectò non dubitẽ, tutissimũ atq; optimũ benè mori. Isti qbus æqua omnis, qa omnis mala mors est. unũ hoc ut moriar uolũt, id quoniã noto.

segnius procedit, anticipãt, quodq; iniustè cupiũt, impudenter fingũt, & cõflati à se rumoris sonitu, ꝓ uero nũcio fruunť, ac more sedentiũ in Orchestra, scænicis, q̃ utiq; falsa norũt spectaculis delectanť, his ego qd faciam, nisi ut ꝓno ac uolẽti animo, calcar incutiã, q̃ in horas ꝓmptior alacriorq; sit, ad omnia, q̃ liuorẽ illis adaugeãt, & dolorem, & quid scimus, an agente illo, q fons & principiũ uitæ est, & de q̃ scribiť: Si iniquitatem aspexi in corde meo, nõ exaudiet Dominus. inter iniquissima illorum uota, uiuacior sim futurus, ut sic illos torqueam diutiùs, certè lõgior illis saltẽ uita uidebitur, q̃ finiri expetunt, hoc unum genus supplicij non euadent. Et quãuis ꝙ hi sæpè factũ fingũt, semel fieri tandem sit necesse, ꝙ tamen totiens falsum fuit, & cũ uerũ esse cœperit, falsum poterit uideri, ut q uiuus, uerè dicor mortuus, uerè mortuus uiuus credar, & tã multis erronb. uni fides cõtrario sit errori. atq; ita, q intẽpestiuam falsamq; lætitiã, ex me q̃runt, uerè obstent, falsoq; pleni uix ueri gaudij sint capaces, proinde quoniam hæc pestis, quotidie integrascit, non potero, quidem scio, superstes esse omnibus his me uoce mactantibus, at forsitan multis ero, & proculdubiò multis sum. Cur, quæso igitur, laborat, & sterilibus sulcis, mendacia uana disseminant, non possunt uenenatis linguis omnibus ac sibilis, unum mihi momẽtum dati temporis eripere, nõ est enim impietas pietate potentior, nec possunt piæ preces amicorum, uitæ tempus augere, nec impia hostiũ uerba minuere, agant tamen per me licet, fingant, ꝓdicent, mentiantur, nil in re mutabitur, utrumque aũt mea sors casura sit, ipsi interim gratis sese cruciant, ego illos, dum hic sum, & torqueo & torquebo, nunquam tamen torturus amarius, quàm post mortem, tunc ut spero quidem uiuam. si quid enim Ciceroni magnisque, et ante & post eũ uiris credimus, hæc nostra q̃ dicitur, uita mors est, de quo dicto nuper ad Ioannẽ nostrum scribens, latius, nõ qd mihi tantũ, sed quid alijs uisum esset, expressi, proinde tũc uiuus uerè & inuidiæ subductus, ueris iaculis è sepulchri arce, liuida corda transfigam, Et reor fore, ut q multũ uiuo inuident, magis ac magis inuideant sepulto, cũ nocere iam nil possint, quẽ que diù mori optauerint uiuum malint. Hæc aduersus inuidiam ira differuit. ad te redeo, restat enim epistolæ tuæ pars, in qua quod nemo, nisi uir bonus ac doctus potest, ipse te ad uirtutem fœlicemq; exitum, magnificentissimè cohortaris, qua unicè delectatus sum, nisi in eo, ꝙ tuæ huius propositi, tui ducem & exemplar uitæ statuis, imbecillitatis & cæcitatis sibi conscium, amicum rubore nimio perfudisses. Ego te potius ducem uelim, uel si renuis CHRISTO duce, ambo pariter, ꝙ uix restat, cũ Apostolo præterita obliuiscentes, & in ea, quæ ante sunt extenti, quoniã aduesperascit, nec ullus est iam torpori locus, alacriter transigemus. Vale mi Neri, fœlix & mei memor. Venetijs *VII.* Cal. Maias.

Fran. Petrarcha Gulielmo Rauennati Physico, S.

Dehortatio à studio eloquentiæ.

DVlcis & ualidis uncis ac laqueis, me in amicitiam tuam me trahis, & cogenti similis argumẽtorũ nexus inijcis mihi, frustrà id qdem, cogi nequeo, nemo uolẽs cogitur, uolo ego, & pulsanti ultrò amicitiæ fores pando, & in limine obuius animi te ulnis amplector, uirtus, fides, & instantia id meretur tua. nõ potest excludi, q admitti tã honestè tamq; obnixè postulat, q amicus & meus esse expetit & Donati mei est. quicqd illi es, mihi etiã sis oportet, omnia mihi cũ illo uiro cõmunia ut essent, utriq; placitũ, & nõ uerbis sæpè fallentibus, sed rebus ipsis animisque conuentum est, atq; in primis quod est optimum amici. Pluribus hoc loco agerem, larga enim & amœna materia est, ni uererer, ne loquendo te ad eloquentiæ studium excitarem, unde te ut iam hinc, amice tecum loquar, maximè dehortari uelim. sine medicos loq, longè falliť, quicũq; meditãtis eloquiũ ꝓfuturum ægro somniar, cui ꝓter curã aut leuamen morbi, omnia grauia & molesta sunt. expertus loquor. memini olim me in Vrbe Mediolanẽsiũ, dura quidem & difficili uexatũ ægritudine, ab omnibus qui in pretio ibi erant Medicis, bis quotidie uisitatum, sic uolebat enim, is qui poterat, quosdam licet amor nostri, cunctos tamen superioris imperium urgebat. Erant inter cæteros duo dispares, non tam arte q̃ moribus, alter enim ad grabatuli mei spondam tacitus accedebat, & uenarũ tumultu digitis explorato, quæ in rem essent, cum familiaribus amicis extra thalamum agebat, inde ad me rediens, bono animo ut essem hortabatur,

abibatq;

abibatq;, hunc ergo ut patrem, ut sospitatorem meum intuebar. alter ubi assederat, quasi actis radicibus obtundebat fessum uerbis caput, quantum poterat, quippè immò quidem plus multò quàm poterat eloquentiæ intentus miros & inextricabiles texebat apologos, unde sæpè præter ueros angores, noui aliquid simulandū esse, ut abirer. hūc amicum sanus licet, æger oderam, exclusurus, nisi famæ suæ parcerē, erat enim mihi grata hominis fides, confabulatio tædiosa. Dices autem, hoc tibi uni forsitan, cæteris aliter uideatur, crede mihi, nemo æger diligit concionantē medicū, sed curantē sanos, securos, ociosos, cōpta & dulcis mulcet oratio, quod ipsum utique medici non est, certè ægris, pauidis, occupatis, omnis uerbositas odiosa est. nemo medicum conducit eloquentiæ appetens, sed salutis, ad hanc herbis non uerbis opus est, odoribus non coloribus, physicis demum non rhetoricis argumentis, cura corporum uobis imposita est, curare animos aut mouere, Philosophis ueris atque oratoribus linquere. si utrunque temptabitis, neutrum ritè complebitis, diuersa sunt enim, longeque distantia, & quæ uno simul ingenio exequi perdifficilè sit, cui alterum satis est, ad quod ipsum omni studio peruenirē, quàm sit arduum raritas probat. quid autem quæso, ad professionem medici rhetorum flores? quid dialecticorum nodi, quid grammaticum hyperbaton? quid ænigmata poëtarum? ad naturā rei non, ad artis iniuriam respexit Maro, ubi describens Medicinam, ut omnem inde loquacitatem excluderet, mutam artem dixit. Contra opinionem multorum loquar ut soleo, cum multa necessaria sint Medico, artificiosa quidem eloquentia non modò non necessaria, sed damnosa est. nempè quæ Medicum distrahit, ægrum premit. quid ergo efficax opera, præsensq; remedium. hæc sunt Medici. oratio autem breuis, grauis, sobria, pauca uerba, sed sapida, quæ diffidentis trepidum cor confirment, nec cerebrum languentis exagitent, uerba inelaborata, simplicia, puro animi de fonte cadentia, nō artis plena, sed fidei, quodq; ad ægrū attinet spei bonæ, ita dico, donec sine periculoso mēdacio fieri potest. alioquin spem uitæ huius abscindere, curamq; uitæ melioris ingerere, satius quàm promissis inanibus, & lubrica spe incautum, eousq; deducere, ubi mortis in limine uita simul & spes corruat. Bona quidem atq; utilis spes est, quæ sic corpori prodest, ut non obsit animæ, hanc de me dico, tunc æger concipiet, quando illū scientia doctū credet, experientia agilem, diligentia intentum, & charitate ac fide insignem. potius quàm sermone, dum professionis suæ memorem cogitabit, hoc est nō persuadere dispositum, sed mederi. Hæc ni fallor ergo spem pariunt, atque attollūt, hæc auctoritatē Medico tribuūt augentq;, uos aūt dicere soletis, ut audio, plures illū curare, de quo plures sperāt. uerba superflua nihil ægro, nihil medico, nihil spei conferūt, nihil rei. dici nequeat, quot hominum millia, disputantibus Medicis aut perorantibus periere. hæc tàm multa familiariter, ut uel sic intelligas me amicum. Vale.

Fran. Petrarcha Bonauenturæ Basro, S.

VNa hora duas mihi gratissimas literas tuas attulit, quæ diuersis inde temporibus digressæ, unū hic in tempus coiêre. illis uisis, illicò tecū fui, quamuis enim ut est animus, amicitiarum tenax, & uulgarium negligens curarū, nō tecū modò quotidie, cūq; his paucis, quos mihi iā reliquos mea sors fecit, sed cū ijs quoq;, quos abstulit creber sim, ne cui mirum uideatur, non posse in me absentiam, quod mors nequit, semper tamen atque omnib. præsens locis, ipsis in literis præsentior fit amicus. sic optata faciem docta manus exprimere, nō scribendo minus quā pingendo didicit. Quibus ego nūc literis hoc responsum uelim, & si desiderio tui angar, te tū in loca amœna & salubria cōmigrasse gaudeo, ex diuerso autē, naturæ donū hominū peruersitate confundi, cœliq; serenitatē belli fumo & puluere defoedari doleo, fit hoc ut arbitror, ne qua dulcedo mortalis, nostrū iter impediat, neue nos patriæ cœlestis immemores, uiarum fortè terrestrium redeat amœnitas. speculator æthereus ut torporē nobis excutiat, nūc nos blandis & nūc duris agens stimulis, dulcia amaris, læta tristibus, secura sollicitis miscet ac temperat. Libros quos quærimus, illic non esse miror, nam & ego dum id tibi imponerē, temptabam potiùs quàm sperabam, sed iuuabat experiri, an ꝙ interdū accidit spē successus excederet. inquisitionē qdē hāc librorū, ꝗuis

ſæpè irritam omittere neſcio, tàm dulce eſt ſperare quod cupias, habebimus uerò quos po-
terimus, neque pulchræ indagini, fœdus torpor obſtiterit, reliquos patienter optabimus,
atque ita progrediemur, his contenti, quos nobis noſtra ſors tribuit, legendiqúe impetum
ac diſcendi ardorem mortalitatis recordatione ſolabimur. At quod ibi etiam amicos mi-
hi eſſe ais, & miror glorior, una enim pars Italiæ eſt, cui ignotiſsimum me putabam, uide
autem ne amico & fauenti, mendatio nunc quoq; fuſcum nomen ornaueris. Poſtremò
quod de patriæ meoq; ſtatu queris, accipe, Nullus eſt malorum finis, nulla niſi in miſericor
dia Dei ſpes, ſine hos qui quæ cupiunt fingunt ſibi, tam adeſſe, & quæcũque ſomniauerint
uidiſſe ſe credunt, paululum forſitan ſeſe minor, ſed adhuc ingens atque horrifica ſæuit pe
ſtis, undique aures fletus & querelæ, undiq; oculos tepentia funera, urnæqúe feriunt paten
tes, quodqúe in capta urbe ait Maro, crudelis ubique luctus, ubique pauor, & pluiima
mortis imago, & quocunque te uertas, adhuc latè ferventem uideas libitinam. quarum
me rerum, fateor, non uictus, ſed faſtidium domi tenet, ſæpè ſolitos congreſſus tuæ fidelis
amicitiæ requirentem. et de domeſticis hactenus. Bellum uerò nunquam grauius fuit,
nunquam funeſtius, quod finitum ſperabamus ingeminat, & in dies inferni, ut ita dicam,
follibus excitũ inardeſcit. ſic de cœlo ira Dei culpis hominum, de terris hominum rabies
dæmoniacis pulſa calcaribus, & confuſo laborum ac terrorum puluere mundi callem, &
multa nube miſeriarum, purum iubar uitæ huius, implicuit atque inuoluit, utqúe omiſsis
totius humani generis malis, quæ non dicam ſingula ſparſim flere, ſed ſimul omnia cogita
re difficile eſt, omiſſa quæ nos propius premit, infœlicis Italiæ tempeſtate, ipſam noſtrarum
ægritudinem medullarum atque inteſtinum ulcus attingã, dicam, quod nondum forſitan
audieris, quodqúe maiori dolore, an pudore ſim dicturus extima. Siquidem per hos dies,
Venetorum claſsis, de more annuo, Cyprum atque Alexandriam petens, dum Ereteis
nuper fidis ac ſubditis, nunc hoſtilibus eſſet depulſa littoribus, ad oppidum cui Scythiæ no
men eſt, in extremis inſulæ finibus, qua minorem ſcilicet Aſiam & minorem proſpectat
Armenia, manus iuuenum noſtrorum, iuſtiſsimo quidem odio, nefariæ rebellionis accen
ſa, ſed ut res docuit, plus impetus habitura, quàm cõſilij, aquandi ſeu propoſito, ſeu prætex
tu in terrã egreſſa, cumqúe aquatione prohiberetur, bipartito agmine muros aggreſſa eſt,
tanto ardore, ut iam ea pars oppidi quàm Alexandrinarum nauium ductor inuaſerat,
nam & arte præualidis diffuſa mœnibus, inqúe humiles preces uerſa, ſupplicum more præ
rentis manibus, ſpem ſalutis in deditione reponeret. denique actum erat, ubi repente
pars altera, quam claſsis Cypriæ dux agebat, quaſi nõ Cyprum petens, ſed in Cypro nata,
paucis armatis, immò inermibus Græculis, proximo in colle conſpectis, leporino ac de-
generi & indigno metu, ſine uulnere, ſine ferro, quin & ſine ſtrepitu terga uertiſset. in
qua fuga primo attonitis nouitate rei, uixitq; ſibi credentibus q; uidebatur, deinde reſum-
pto animo erumpentibus oppidanis, noſtrorum quidam gladio, alij undis abſumpti ſunt.
naues ſparſæ reliquiæ periêre, ita horum ignauia, aliorum uirtus irrita, propè iam parto ca-
ruit effectu, damnumq; uetus, nouo dedecore cumulatum eſt. quod ſi pars hæc aut domi
manſiſſet, aut alteri ſimul illuc iſſet, non illius tantum lucis, ſed totius belli inſtantis momẽ
tum, ingens paruo diſcrimine quærebatur. Hæc tibi amice, & ſcituro grauiter, & grauius
neſcituro nota facere uolui. quæ ſic eſſe & idem mihi, illius qui ceſſa de puppe, cuncta
oculis uidit, communis amici literis nunciatum, & hic paſsim indignantis populi murmu-
re, lamentiſq; compertum eſt, quibus in malis, hoc unum boni cognito, ut ſicut caudinam
ignominiam in Samnites, Attilij ſupplicium in Pœnos, Mancini obprobrium in Numãti
nos, ciuium ſuorum mortes in Mithridatem, Auli fœdus, & fœdam fugam in Iugurtham
ulta eſt Roma, ita hæc urbs, ante alias nũc amica iuſtitiæ, multiplicatis iniurijs exacerbata,
& ob id natiuæ parumper oblita dulcedinis, cruentæ perfidiæ ultrix, acrior potentiorq; con
ſurgat, in illos patriæ proditores, quos Venetos putabamus. Quid non dies longior, muta
tiq; cœli qualitas poteſt? Cretenſes tamẽ inuenimus non præſenti tantùm. noſtro, ſed anti
quo tàm poëtico quàm Apoſtolico teſtimonio infames, fefellit nos aſpectus exterior, pe-
ctorũ latebras introſpicere nõ eſt mortalis, obtutus habitu ac nominib. Veneti. propoſito

atq; animis hostes erant, quos uiuos ac mortuos, malè perdet mendaciorum & nequitiæ ultor CHRISTVS. Iam quod ultimum de me petis breue est, non potest mihi priuatim bene esse, cũ publicæ malè sit, ut tamẽ ex fide iustus, sic ego peccator ex spe uiuo, uenit, unde non timebatur excidium, ueniet unde non speratur auxilium. misit nobis rex tartareus proditorem, mittet rex cœlestis ultorem, iustissimo enim bello, dux fortissimus quæritur, ne quid nescias, noster ille Fabritius Veronensis, nulli nostrorum temporum bellicis artibus secundus, hoc unum in consilijs omnibus nunc agitur, in quod quidem tua patria uti opera dignatur mea, quod esse me illi amicissimum notum est. Proinde cum Laurẽtius noster Dux illustris & cognomine Celsus, & re celsior, illum per literas reipublicæ uerbis arcesseret, ego meas iussus addidi, quod facilius amici monitu, & priuato fulta cõsilio, publica eũ flectar autoritas, quem si dedisse dextram senseris, cum illo duce confidito, nostrum limẽ et uictoriam subijsse, de reliquo autẽ, si hac animi ægritudine liber sim, corpore ualeo, et si morẽ nosti. usurpo enim per contrarium illud Hãnibalis, caloris ac frigoris patientia par, haud aliter hercle est, uerum ille utrunq;, ego neutrũ pati possum. æstas me cõficit, si quid deest, hyems perficit, ut atq; hostis usq; adeò, ut altera rediens, desiderium ferat alterius: sic in rebus humanis, semper odiosius quod est. quando, & præteritum quoq; dũ aderat odiosum fuit, futurumq; cum uenerit odiosum erit. sola rerũ, uel memoria uel expectatio dulcis est, ut facile iudices, quanti sint extimandæ, quæ nisi absentia non delectant, ô iucũda semperq; eadem cœlestis habitatio, ubi nec præteritum aliquid nec futurum, sed præsentia cũcta sunt, ubi nil requiritur, nil sperat, sed gaudet de uero & præsenti bono. ubi q; semel placuit semper placet, semperq; est placiturũ immutabile atq; æternum, quod fruentis desiderium, sic lenit, ut non minuat, sic complet ut non finiat, sic refrigerat ut accendat, cui demum non satietas surrepit, aut surrepere unquam potest, non defectus, nõ alternatio, nõ sollicitudo uel molestia ulla metuitur. fœlix uiator, qui illuc tandem misericordia duce, peruenit. nos hic sumus adhuc, ubi diuersa sunt omnia, miseri quidem, nisi animum spes & patientia solaretur. Vale. Venetijs VIII. Idus Decembris.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIbus, Liber IIII.

FRAN. PETRARCHA LVCHINO VEREMIO, S.

Enè habet, non semper quod uerebar, sed interdum quod sperabam accidit, uicisti enim, quodq; est optimum incruenta uictoria est. nulla tanta prosperitas belli est, quæ non nimio emi posśit, hæc nullo sanguine empta est, nec minoris ideò, sed maioris est pretij. Armatã prima pugnæ in frõte iustitiã fuisse crediderim, qua cõspecta cecidere animi hostiles, et cõ scientiæ cuspide, iniusta acies fusa est. alioquin. quo modò tot armati uiri solo uisu territi terga uertissent? erat intus in illorũ præcordijs, ex memoria scelerũ diffidentia & metus, magnas partes in castris hostiũ habebatis, poterat quotundam forrasse iuditio uictoria clarior uideri, si multo cruore rutilantior fuisset. ad me hercle nec fœlicior utilior que Reipublicæ, nec tibi gloriosior, nec mirabilior in seipsa, nulla est est enim tàm instructa acies, quæ non in cursu rapido atque impresśione præualida, & obstinatis in mortẽ animis, uinci queat. sine ferro & sanguine uincere, ea demũ uictoria uera est, quæ hostẽ subigit, ciuẽ seruat. nõ est in lucro ponẽda, multorũ morte ciuiũ, parta mors hostiũ, scitũ est illud

illud inchyti ducis, Male se unum Ciuē seruare, quàm mille hostes occidere. nempè hostis aut uinctus, aut placatus in amicitiam trahi potest, at peremptus ad uitam ciuis retrahi non potest. ego quidem multa circunspiciens, & amantis more multa metuens, te in arma proficiscentem, multa monueram, uictoriam certè sperans, sed neque tàm facilem, neque tàm celerem. itaque non minus mihi negotij superesse præsagiebam, neque pauciora post uictoriam, uel in bello scribenda mihi, quàm ante belli principium opinabar. gratiam habeo Cretensium conscientiæ, ac pauori, qui me hoc labore liberant. ex omnibus equidem quæ tūc scripsi, unum tibi præcipuū descerpsisti, ut cum Metello de uincendi celeritate cōtenderes, & hostes bello igitur, & Metellum uelocitate superasti. quod ad te attinet, Romano more et Romano certè animo in bellum ibas, paratus scilicet, ut ait Cicero, aut uincere aut mori, cōtrà, illi aūt te cōspecto indigenarū more caprearum, cita formidine, circumuenīēdi magniq; metus telo saucij, atq; confixi, quasi ad Dictamū notā sibi & uulneribus salutarem herbam, ad uictoris misericordiam confugerūt. sic tui fama nominis, sic notissima Venetorum uirtus ac potentia, nec minus nota clementia, bellum grauem mira facilitate confecit. Cæterum ut prospera, & prona cuncta cum hostibus, sic cum improbis perfidisq; mil tib. difficultatem ac periculi plurimū fuit, qui cupiditate atq; inuidia excæcati, non exercitum modò ad rebellionem uerbis accendere, sed te quoq; suum ducem, sub quo tàm fœliciter militassent, ferro aggredi ausi erant, ne quando forsitan uicisse te, sine periculo gloriari possès. quem tu motum magnis etiam ducibus profectò terribilem, magnis te maiorem probans, multa uirtute atq; constantia compressisti, priuatæq; dissimulatorum iniuriæ læsam Rēp. ultus es, iusto supplicio, paucorū, quiete illicò rebus reddita, et exercitu ad obsequiū reuocato. In hoc quoq; magnificè, ut in multis incomparabiles illos duces, Africanum maiorem ac Iul. Cæsarem imitatus. itaq; cum omnia, & si magna atq; memorabilia, breuia, tamen atq; uelocia fuerit, non est æquum scripturam rebus ipsis, de quibus texitur longiorē esse. sicut autem multū scribere necesse nō fuit, sic debitū uisum est, hinc tuæ uirtuti, hinc fortunæ publicè gratulari, teq; cum uictoria redeuntem lætis ac triumphalibus uerbis accipere. Salue igitur Metelle Creticæ, seu tu noster Scipio Veronensis, seruator ciuium, uictor hostium, punitor sontium, militiæ restauratio. tu nobis uictoriam sine sanguine gloriosam, tu exercitum sine lite reducis incolumen, tu rei bellicæ suas leges, tu captis ciuibus libertatem, tu patriæ pacem, & perdita regna restituis. quibus meritis, & si pridem laureæ ciuicæq; decus obsoluerit coronæ, & si niuei cornipedes atq; aurei currus, & capitolia summa defuerint, præmia antiqua uictoribus, uirtutem tamen amantium, in animis quo nullum augustius theatrū, nulla prorsus arx celsior, gloriosissimè triumphabis. Vale teq; quàm primum tuorum oculis exoptatum refer. Venetijs 1111. Iunias.

Fran. Petrarcha. Petro Bononiensi Rhetori. S.

ET si præsens animo, corpore proximus, penè auribus strepitū plausumq;, penè oculis fumum puluereq; haurias ludorū, & si quid notitiæ defuerit, nocte dieq; cōmeantium uiua uox suppleat, credo tamen te cupidè meis literis percepturum, quæ cupidius spectaturus fueris, nisi hanc tibi pulcherrimam uoluptatē morbus corporis inuidisse. nam quod oro te pulchrius, siue quod iustius spectaculum fingi potest, quàm iustissimam ciuitatem, non de uicinorum iniurijs, non de simultatibus ciuium, aut rapinis ut reliquas, sed de sola iustitia gaudentem cernere? Augustissima Venetorum urbs quæ una hodie libertatis ac pacis, & iustitiæ domus est, unum bonorum refugium, unus portus, quem benè uiuere cupientium tyrannicis undiq; ac bellicis tempestatibus quassæ rates petant, urbs auri diues, sed ditior famæ, potēs opibus, sed uirtute potentior, solidis fundata marmoribus, sed solidiore etiam fundamento ciuilis concordiæ stabilita, salsis cincta fluctibus, sed salsioribus tuta cō silijs. non credas de recepta Cretæ insula, quæ uetustate nominis, ingens licet, tamen in gentibus animis parua res est, & parua præter uirtutem omnia quamuis maxima uideantur, sed de euentu, qualem esse decuit, hoc est non de sua, sed de iustitiæ uictoria glorietur ac gaudeat. Nam quid magnum uiris fortibus ac potentia & hoc duce, atq; ijs terra mariq;

militiæ magistris; uicisse inermes Græculos, & nequitiam fugitiuam? magnum est, quod nostra etiam nunc ætate, tàm citò fortitudini fraus cedit, & uirtutibus uitia succumbunt, quodq; nunc etiã Deus curat atq; aspicit res humanas. Ego dominus, inquit, & non mutor, & rursus: Ego, inquit, sum qui sum. non esset autem uerè ac planè, si qua ei mutatio inesset, quod fuit idipsum est, neq; à casu hoc illi nomẽ tribuit Psalmista. quod insuper fuit, quodq; est, idipsum erit semper, immò quidem neq; fuit, neq; erit, illi propriè cõuenit, sed est tantũ, simili modò & ꝙ sciuit scit, quod uoluit uult, q̃d potuit potest, id si cui unquã dubium fuisset, eò ꝙ uel culpis hominũ manifestis, uel occulto dei iuditio negligi, quandoq; mortalia uisa essent ecce, ut nuper incruẽtæ facilisq; uictoriæ mira celeritas declarauit, quæ tanta fuit, ut perfectum antequã cœptum bellũ, quod de illis olim Romæ, nunc de Cretensibus Venetijs audirem: hinc ergo gaudium, hinc triumphus. Longum neq; occupatiæ que humilis styli est, totam sacræ seriẽ lætitiæ, uerbis amplecti, rerum summã accipe: Cum ad *II*. Non. Iunij anni huius M. CCC. LXIIII. hora fermè diei sexta, forte ad fenestrã starem, maria alta prospectans, essetq; una frater olim meus, nunc pater amantissimus Patracensis Archiepiscopus, qui autumni principio, ad sedem propriam trãsiturus, propter immotam fortunæ fauoribus charitatem, hic in domo sua, quæ mea dicit̃, hanc agitæstatẽ, subitò longarum una nauium, quas Galeas uocant, ramis circumfulta frondentibus, portus ostia, remis subit, inopino prospectu, nostrum colloquiũ interrumpens, illicet auguriũ cœpimus, læti aliquid rumoris illam uehere, sic tonsis uada frangebant uelis, nautæ alacres, & frondibus coronati iuuenes, læto uultu, uexillisq; super uerticem agitatis, è prora ipsa uictricem, sed adhuc ignaram rei patriam salutabant. iam peregrinæ nauis aduentum, signo dato, summæ turris excubitor nunciat, itaq; nullius imperio, sed noscendi desiderio, ad littus è tota urbe concursum erat, cum uerò iam propior facta, & subiecta oculis res esset, aduertimus signa hostium, de puppe pendentia, nihilq; iam dubij supererat, quin uictoriæ nuncia nauis esset. needum tamen belli, sed prælij cuiuspiam, aut captæ urbis alicuius uictoria, sperabamus. neque quod erat, capiebant animi. at ubi in terram egressi, nuncij uerba in consilio fecêre, supra spem supraq; fidem læta omnia, uicti enim cæsi, capti, & fugati hostes, ciues uinculis eruti, urbes ad obsequium reuersæ, reimpositum Cretæ iugum, posita arma uictritia, pactum denique sine cede bellum, & pax parta cum gloria. quibus cognitis, dux Laurentius uerè Celsus, Vir nisi me forsitan amor fallit, & magnitudine animi, & suauitate morum, & uirtutum studio, superq; omnia singulari pietate atque amore patriæ memorandus, sciens nil ritè nilq; fœliciter fieri, nisi sumptum fuerit à religione principium, in laudes Dei & gratiarum actiones toto cũ populo se conuertit, per quæ urbem omnẽ, sed conspectius, in basilica beati Marci Euãgelistæ, qua nulla ut reor usquã pulchrior factũ est, quantum fieri per hominẽ Deo potest sacris celeberrimis, & procelsione insigni, ante & circa templum habita, ubi non solum populus clerusq; omnis affuit, sed prælati etiam externi, quos hic uel casus aliqs, uel uidendi amor uel uulgata deuotio detinebat. Peractis eximiæ quæ ad rem diuinam pertinebant, in ludos ac spectacula uersi omnes, operosum fuerit enumerare, quot ludorum species, quæ formæ, qui sumptus, quæ solennitas, qs ordo. ut quod in re tali rarum ualdè & mirabile, nullus usquam tumultus, nulla confusio, nullus rancor, sed omnia plena lætitiæ. plena gratiæ, plena concordiæ atq; amoris. & si magnificentia regnum suũ tenuit, ne indè modestia ac sobrietas exularent, sed in sua illã urbe, & in sua festiuitate regnantem regerent frenarentq;. multos quidem festos dies, uario apparatu celebritas hæc deduxit, duobus tandem tota res ludis clauditur. quibus ego nunc propria nomina latina non habeo, dicam tamen ut intelligas. alter nempè discursus, alter cõcursus, ut arbitror, dici potest. in altero enim recto calle decurrũt singuli, in altero singuli singulis hinc inde concurunt, uterque ludus equester, sed inermis primus, nisi quod hastis & clypeis decurrentes, sericis exuuijs uento effusis, quandam bellici actus imaginem repræsentant? at secundus armatus, & duelli species quædam, itaque in illo quidem elegantiæ plurimum, periculi minimũ, in hoc aũt artificio par discrimen, unde nõ sat ꝓpriè hastiludiũ Galli uocãt, ꝙ nomẽ primo magis cõuenit, illo enim uerè luditur, hoc certatur. cæterum in utroque,

quod

quod narrari alteri uix me credulum præbuiſſem, ſed nunc oculis meis credo, magna & mira prorſus induſtria, non ut mundo perſuaſum eſt nauticæ atque æquoreæ, ſed militaris ac martiæ gentis eminuit. ea equitandi tractandorumq; ars armorum, ea demum æſtus & laborum patientia, quæ quibuſuis acerrimis terræ bellatoribus ſatis eſſet. uterq; ludus in platea illa, cui neſcio an terrarum orbis parem habeat, ante ipſam marmoream atque auream templi faciem exhibitus, & priori quidem ludo, nemo externus interfuit, quatuor & uiginti nobiles adoleſcentes, forma, habitu & ætate conſpicui, hanc ſibi partem lætitiæ delegêre, accerſito Ferraria Thoma Bambaſio, qui ut poſteris breuiter notus fiat, ſiquid ego apud illos aut notitiæ ſum habiturus aut fidei, talis eſt hodie in uniuerſa Venetia, qualis quondam Romæ Roſcius, mihi uerò tàm charus, tàmq; familiaris, quàm Tullio ille fuit etſi ut in altera quidem harum amicitiarum parte portio ingens, ſic in altera multa inſit imparitas. Cæterum huius ductu & conſilio, ludus hic actus, & pactus tanto eſt ordine, ut non homines currere, ſed uolare angelos iudicares, mirum ſpectaculum tot ephebos, oſtro atq; auro ueſtitos cernere, tot Aeripedes ac fulgentes phaleris equos, ſic regentes frenis, ſic urgentes ſtimulis, ut uix terram pedibus tangere uiderērur. Atq; ita ſui ducis edictum præſentibus animis obſeruantes, ut hoc ad terminum propinquante, ille clauſtris erumperet, ille autem ſe curſui pręparatet, qui alternatione hac, & ſumma omnium paritate, in circulos re digeſta, unus iſq; perpetuus curſus erat, dum unius finis principium eſſet alterius, & deſinente ultimo, rurſum primus inciperet, ita ut cum multi tota luce currerent, ſero unum diceres concurriſſe. & uiciſsim nunc haſtarum fragmina cœlo uolitantia, nunc uento crepitantia cerneres, ſigna purpurea, nec dictù facile, nec credibile eſt auditu, quæ nam ibi indicis hominum frequentia. nullus ſexus, nulla ætas, nullus ſtatus defuit. Iam Dux ipſe, cum immenſo procerum comitatu, frontem templi ſupra ueſtibulum occuparat, unde marmoreo è ſuggeſtu, eſſent, cuncta ſub pedibus, locus eſt, ubi quatuor illi ænei & aurati equi ſtant, antiqui operis ac præclari, quiſquis ille fuit artificis, ex alto penè uiuis adimentes, ac pedibus obſtrepentes, neúe æſtiuus ſol, pronus ad ueſperam aut caſtore offenderet, aut fulgore diuerſicoloris auleis uſquequaque pendentibus prouiſum erat. illic ego rogatus quæ crebra dignatio ducis eſt, ad dexteram eius ſedi, uerum bidui ſpectaculo contentus, de reliquo occupationem nulli incognitam excuſaui. Infra uerò nihil uacui, non ut aiunt milij granum in terrã cadere potuiſſet, platea ingens templũ ipſum, turres, tecta, porticus, feneſtræ: nõ tantũ plena ſed conferta omnia & condenſa. Inextimabilis atque incredibilis populi multitudo terræ faciem tegebat, & ſubiecta oculis urbis florentiſsimæ, numeroſa ſimul & culta fœcunditas, feſti lætitia geminabat, ut nihil penitus plebi eſſet tanta iucunditate ſuiĵpſius áſpectu et contemplatione iucundius, erat ad dexteram, ingentis in morem pulpiti contextum trabibus ſolarium, ob idipſum tumultuario opere erectum, ubi ex omni flore nobilitatis, honeſtiſsimæ electæ quadringentæ, matronæ inſignes, ſpecie atque ornatu ſpectabiles Meridianũ, & quotidianis quoque conuiuiĵs matutinũ ac ſerotinũ ornamẽtũ cõſeſſu ſydereo præbuêre. Interuenere præterea, quod debere ſilentio tegi, negat in has terras, caſu nuper aduecti è Britanniæ partibus, nobiliſsimi quidam uiri, comiteſq; & conſanguinei Regis ſui, quos recenti uictoria exultantes, peregrinatio huc tranſmarina contraxerat, qui quéſeſe interim laborari æquoreo uegetabant. hunc multorum dierum equeſtris illa decurſio finem habuit, cuius præmium ſolus honos fuit. iſqúe tàm ex æquo unus omnibus, ut cum uictor quiſqúe nemo uictus meritò dici poſſet. Alteri autem ludo quod neq; tàm pari euentu, & periculo maiore agitandus, & in parte uenturã aduenæ erant, alia ſtatuta ſũt præmia corona magni põderis puro ex auro gemmiſq; fulgentibus, uictoris decus, dehinc balteus argenteus præclari operis, quo ſe munere ſolaretur, qui ſecũdum locum gloriæ meruiſſet. iam edictum militari, quidem ac uulgari ſtylo ſcriptum, ſed ducalis bullæ teſtimonio inſigne, per finitimas diſtanteſq; prouincias miſſum erat, quo acciti ad equeſtrem illũ quem concurſum dixi omnes, qui tales gloriæ ſtudio traherentur, conuenêre autem multi non diuerſarum modò urbium, ſed linguarum, quibus & militiæ diſciplina & uirtutis fiducia

ducia esset & spes laudum, cumque iam laudi alterius finis esset, hic ad duas Nouas Augusti cœptus, quatuor diebus continuis actus est, tanta celebritate, ut post hanc urbem conditam, nihil tale memoria hominum repetatur. ad extremum, & ducis & procerum & externorum militarium uirorum nominatim illius, qui dux belli fuerat, uictoriæq; post Deū ac lætitiæ auctor erat, concordi iudicio, primus honor ciui obtigit, secundus aduenæ Ferrariæ profecto. hic ludus, sed non gaudijs prosperisq; successibus, hic & epistolæ finis sit, qua id nitor, ut q morbus eripuit oculis tuis, auribusq; restituā, & ut noris ex ordine, qd apud nos gerit̄, utq; intelligas, inter maritimos etiā uiros, cōstare militiā & magnificentiā, & excelsos animos contemptumq; auri gloriæ appetitum. Vale Venetijs IIII. Idus Augusti.

Fran. Petrarcha Petro Bononiensi. S.

De famulorum peruicacia.

VEnit ad me uidendum socrus tua, uenerabilis matrona, cui si nil aliud suffragaretur, quàm quod filiam te dignam genuit, abundè erat, ut non solum admittenda sed amplectenda animo, & colenda esset ac dignis honoribus prosequēda. quid te longius trahā? Famulos meos, seu domesticos hostes, nosti quanquam quid meos infamauerim, qui optimi omnium dici uolūt, & fortasse famulorum optimi, sed profectò pessimi hominum sunt, ita ut eum quidam mihi illos inuideant, ego eos, quasi intestinum malum, et uiscenibus insu sum uirus exhorream. famulos igitur nosti omnes, nullis descriptionibus opus est, professi seruitium, imperiūq; exercet, immò tyrannidē importunā, atque indignā, mitto alia, non epistolæ sed annalium materiam. Centies non dicam iussi sed oraui, ut siquis ad me ueniat, dum diuino deditus officio sum, nisi uel persona admodum insignis, uel aliquid magnæ rei sit, expectare iubeant, sed dum studio intentus, neque passim omnes accipiant, neq; excludant, sed discretione, si qua esset, uti uelint hominū & causarum. At dum mensæ aut lectu so partem dedi, confestim introëat quisquis sit, nam & utrique breuiandi causas afferri cupio, et utrunq; repetere, post colloquium licet. in ijs fanè ut in reliquis, omnibus eius, q me uelle norunt, contrarium faciunt, seu hæc illorum perfidia, seu mea sors est, seu ijsdē fortè quibus se sciūt, me quoque uictum passionibus ijsdem, subdicumq; rebus putant, somno scilicet ac uentri, quamuis hanc suspiciōnē nec sermo meus, nec uictor uita recipiat. sed ad hodiernæ seriem reuertor historiæ. Erat hora diei sexta, & ego æstiuo de more, in cubiculū concesseram, quod nocti defuerat, à meridie exacturus. hæc ab illo primo nostri generis, non tàm fa niliæ suæ utili, quàm famoso parente, nobis superant, fames, sitis, lassitudo, & somnus, siue hic breuis, siue ille perpetuus sopor mors, uix dum ergo, ut perhibēt, hāc quoad anam mortis imaginem somnum, oculis carpere orsus eram, dum hanc, illam tuā quā in habito domum, adijt mè uidendi auida, quem nec uidit hactenus, & non uisum amat. respōderūt ij custodes mei egregij, consopitum me, neq; mendacissimum genus hoc mētiti sunt, sed nec lætheus ille, nec irreparabilis somnus erat. quid faceret fessa mulier ac grandæua, utrunque enim auguror, & quod difficilius festinantibus pulsa comitibus, & magna in urbe semper plena, populo, nunc aduenarū turbis penitus exundanti. quas hinc dies, atq; utinam nō spectaculi uidendæq; pulcherrimæ urbis desideriū, sed indulgētiæ annuæ pia spes & cū CHRISTO ad cœlū mentib. ascēdēdi cura cōpulerit. abijt ergo, fortunā suā accusās, q me cernere nequiuisset. Ego autē experrectus, qd egerim, qd remedij cœperim, qd putas, nisi ut tacitus indignarer, nēpe ut aiūt, assueta nō cruciāt immò qdē cruciāt, sed parcius, callū habet consuetudo, durū certè, nō imperuiū dolori dolui, & queri illam facere mēs fuit, sed facilius Adriæ in æstu pisciculum, quā hominē unū Adriatica in urbe reperias, hac præsertim die. hæc illi precor meis uerbis dicito ne apud eam fortè uel comites, q seruilis nequitiæ fuit, mihi superbiæ tribuatur. & Vale. Venetijs in die Ascensionis ad uesperam.

Fran. Petrarcha Frederico Aretino S.

De quibusdam fictionibus Virgilij.

IVuenilia inter opuscula, quæ mihi per adolescentiam exciderunt, carmen est tumultuarium, tunc ardenti recens studio, nunc uetustum, ut res eūt, et penè meo iudicio, iā uix meū quod aduersus magnum illū inuidum, ut propriè dicā, ira dictauit, ego autem scripsi illic,

contra

contra eum, qui cum summam gloriam literarum quæreret, ita ut nec parem in Italia certè nec comitem pati posset, præter paucas, quas sibi non pro rerum merito, sed pro aurium uoluptate delegerat, literarum ferè omnium hostis erat. Inter multa accidit, ut poëticam defenderem, quàm ille mordacius carpebat, cuiq; eo pro ætate tũc deditus eram, cumq; inter poëtas laudatos, nostrorum primus ut decuit Virgilius, stylo obuius, ac fictionũ, quæ apud illum & reliquos crebræ sunt mentio incidisset, quas ille maximè execrari solitus diceretur, earum aliquas prætereundo attigi, quas superbo illi, quasi gemmas lincheo obuolutas ostẽderẽ, simulq; suã sibi ignorantiã detegerẽ, inq; oculos ingererẽ, ut uel coactus agnosceret, q; turpè est, uiro ingenioso, damnare q; nesciat. Hinc tibi, post tantũ tẽpus quærẽdi materia orta est, atq; humiliter uestigãdi, q primus ad uirtutẽ ac sciẽtiã gradus, qdnã dimoto, q; circũfusũ, uerò est allegoriarũ uelo, ille sibi uelint fabulæ, dignus es fateor, cui omnia patescãt, dignus ego, qui honesto desiderio manũ dem. quod me hercle, si quantũ animi, tantum esset ocij, libenter aggrederer, iuuaretque de reliquijs iuuenilium studiorum meorũ, iuuenilẽ tuã industriã adiuuare, uereor autẽ si quæ olim iuuenis (iam enim mihi hæc longè alijs intento, pridem in tergum abierunt) de his horumq; similibus cogitare consueueram, loqui incipiam, ne memoria repetendis, nec tempus describendis sufficiet rebus, sin aliorum opiniones coniecturasq; sequi uelim, ingens rerum series aperitur, & tàm uaga, tàm discolor, ut pro monstro sit, scriptorum tanta diuersitas ac libertas. nam & ingeniorum infinita dissimilitudo est, nullus autem, qui nouorum dogmatum castiget audaciam, & res ipsas tales, quæ multos ac uarios capiant intellectus. qui si & ueri sint, & litera illos fert, quamuis ijs, qui fabulas condiderunt, nunq; fortassis in mentẽ uenerint, nõ erunt repudiandi. nam quis inter tot ambages rerum, quid in re qualibet studiosè abdita ueri insit, sic uaticinari audeat, ut indubitanter affirmat, hoc illos, ante annorum millia sensisse nõ aliud, satis est unum aliquem ex uerbis, aut multos sensus elici, ueros tamen, licet plures aut totidẽ, & eosdem aut pauciores, nec eosdem omnes, & horum nullum prorsus habuerit, qui repertor fuit. neq; enim tàm facilè quid cuiq; uisum, quã quid uerũ sciri potest: qualia multa de Moyse in confessionum libris disputat Augustinus. Ego autem, quando id rogas, et & me fessum inclinata iam die, de hospitio cogitantem, ad matutina negotia retrahis, dicã breuiter, non quod uerissimum electissimumq; esse contendam, sed quod illa ætate, quam nũc degis, cum eisdem quibus tu nunc curis ac studijs exercerer, uarieq; ut fert ætas illa, modò huc opinionibus agerer, modò illuc, nũc hoc nũc illud occurreret, cogitanti sæpius occursabat, quodq; cum coæuis meis, quantum non fatigandæ memoriæ præsto est, sæpius fabulabar. Accipe uerò nunc, in manus epistolam illam, unde tibi hæc scrutandi animus fuit, simul, & quod ibi scriptum memini. aspice Virgilium, quem contra illum maledicũ defendebam. et quẽ constat, diuino illo in opere, quod sibi ultimum est, omnibus Castalio de fonte gustantibus, primũ atq; præcipuũ est, altius aliquid sensisse, quàm q; loquitur, idq; nõ modò poëtantiũ cõmunis habet opinio, sed Poëtæ ipsius epistola. quædã ad Augustũ, Cæsarẽ scripta testatur, ubi se rem maximã, & præter id, q; apparet studij multiplicis indigã, dicit ingressum. multa præterea, neq; enim cuncta memoriter teneo, sed quæ summa ita ut dico, clarè innuant. cæterum quia ut ego ipse tunc asserui, nec dictũ muto, ferè nullus apud hunc Poëtam uersus, sine tegmine est, ne infinitam atque inextricabilem ordiar telam, ad id ueniã q; quesisti, & siquid addidero, liberalem calamũ laudabis, sin dempsero aliquid occupatũ excusabis. Iam in primis atrijs fratres, quibus imperitatẽ dixit Aeolũ, uenti sunt fratres, ideò, quia ex eodẽ parẽte geniti, hoc est ex aëre. atri uerò propter turbines et procellas, & puluerẽ, & imbres, & grandinẽ, & nimbos, quos reciprocis flatibus, fratres isti agitant. fratres ergo, sed turbidi ac discordes inuicem, inq; ipsum parẽtem inquieti ac rebelles. Aeolus uerò, uentosissimarũ nouẽ circa Siciliam insularum rex, quæ de nomine eius Aeoliæ dictæ sunt, tantum siue usu, siue arte aliqua uentorũ notitiã habuisse fertur, ut ex colore motuq; aëris, mõtiumq; uerticibus erupturos, aut desituros uentos, certa fide prædiceret, hanc ob causam, non apud rudes modò rerũ nescios, ac stupẽtes, rex uentorũ dictus, atq; habitus, sed apud ipsos etiã poëtas, ante alios Homerũ, apud quẽ elegantissimo figmento,

Aeolus ipse uẽtos utre cõclusos, errãti munus tribuit Vlyxi, hoc sanè Physicũ atq; Historicũ notũq; omnibus. Sũt q moralẽ sensum apud Virgiliũ q̃runt, sic est enim, q̃sq; suũ tendit in finẽ, ita q id maximè animũ intẽdit, itaq; de una eadẽq; re, ꝓ uarietate utenuũ, uarij capiant effectus, utq; ait Anneus: In eodẽ prato, bos herbã q̃rit, canis leporem, ciconia lacertam. Laboriosum fateor utrunq; opus, seu materiam scilicet seu uirtutem, sub poëtica nube quærentium, ita demũ, si noscendi ardor à principio usq; in finem protẽdat indaginem. Vix enim mortali ingenio fieri potest, ut cuncta conueniant, neq; ea quidẽ, ut opinor scribentiũ fuit intẽtio. Sed ut omissis alijs, ad ipsum de quo quæris Virgiliũ reuertar, cuius finis ac subiectum, ut ego arbitror, Vir perfectus est. quæ perfectio uel sola, uel præcipua ex uirtute conficitur, apud eum quidem, inquisitionem mortalem utilissimam censeo, tũ quia uitæ unicũ ornamentũ, tùm quia prima scribentis intentionem sequitur. & q de Virgilio dixi, de Homero dixerim, uno enim calle gradiuntur æquis passibus. In eo igitur, de quo quæris, loco ut iam tandẽ quod petis expediam, uideri mihi solent uenti illi, nihil aliud quã irarũ impetus, & cõcupiscentiæ motusq; animi in pectore, subterq; præcordia habitantes, & humanæ uitæ regem, quasi q̃busdam tẽpestatib. tranquillũ aliquod mare turbãtes Aeolus aũt, ipsa ratio regẽs frenansq; irascibilẽ & cõcupiscibilem appetitum animæ, quod ni faciat, ut Virgilius ipse ait: *maria ac terras cœlumq; profundum,*

hoc est sanguinem & carnem atq; ossa, ipsamq; postremò animam, illã terrestris, hãc coelestis originis, quippè ferant rapidi secum in mortem scilicet ac ruinã. Speluncæ atræ quibus ille abditos facit, q̃d nisi cauæ & latebrosæ partes hominis sunt: ubi secũdũ Platonicam dimensionẽ, suis sedibus passiones habitant, pectus & ilia. supaddita moles caput est, quã rationi sedẽ Plato idẽ statuit, Aeneas uir fortis ac perfectus, de quo paulò supra dixi. at Achates cura uirorũ comes illustriũ, & sollicitudo & industria. sylua uerò uita hæc, umbris atq; erroribus plena, perplexisquè tramitibus atque incertis & feris habitata, hoc est difficultatibus & periculis multis atq; occultis, infructuosa & inhospita, & herbarum nitore & cantu auium & aquarum murmure, id est, breui & caduca specie, & inani ac fallaci dulcedine rerum, prætereuntium atque habitantium accolarum oculos atque aures. interdiù leniens ac demulcens, lucis in finem horribilis ac tremenda, aduentuquè hyemis, cœno fœda, solo squalida, truncis horrida, frondibus spoliata. Venus obuia, syluæ medio, ipsa est uoluptas, circa tempus uitæ medium, feruentior atque acrior, os habitumquè uirgineum gerit, ut illudat inscijs, nam siquis eã, qualis est cerneret, haud dubiè nisu solo tremefactus aufugeret, ut enim nihil blandius, sic nihil est fœdius uoluptate. succincta autem, quia uelociter fugit, & idcircò uelocissimis comparatur, nil nempè uelocius uoluptate, siue in uniuerso illam, siue in partibus extimes, nam & tota citissimè desinit, nec dum exercetur, nisi ad momentum durat. habitu demum uenatricis, quia uenatur miserorum animas, arcum habet & comam uentis effusam, ut & feriat & delectet, & sit delectatio ipsa uolatilis, & inconstans, & uentosa ad extremum omnia. & hæc quidem Troianis amica fingitur, siue quod apud Troiam reuerentius colebatur, siue quia cum sint tres uitæ à Poëtis simul ac Philosophis intellectæ ac descriptæ, & sit prima sapientiæ & studiorum quæ Palladi tribuitur, secunda potentiæ atq; opum, quæ Iunoni datur, tertia uoluptatis & libidinũ, quæ Veneri assignatur, Troiani ultimam ꝓtulerũt, & Troianus iudex, æquitatis & iustitiæ famam nactus inter belluas, magnis in rebus iniustus atq; ineptus apparuit. Assumptus namq; ad certamẽ illud famosissimũ Dearũ, quas non memoraui, nõ rationi obediens sed passioni, pro nuda Venere sentẽtiam tulit, unde illi dignũ ꝑmium, delectatio breuis, & mox lõgus labor, ac malorũ series, ad extremũ mors, nõ sua tantum, sed suorum omnium, & totius demum populi sibi fauentis excidium. Hæc Aeneæ genitrix fertur, q etiam Viri fortes ex uoluptate generantur, & quod singularis quædam illi fuerit uenustas, qua exul atq; inops, castis etiam oculis placuisse describitur, hæc eadem formosæ uiduæ, quorum ex primo libidinis incentiuum, ex secundo libertas oritur delinquendi, suum obijcit Aeneam, magnis iactatum casibus, incẽdio ac naufragio elapsum, uno tantum Achate comitatum, & fusca nube circundatum, quæ quidem nubes, hac mystica nube reconditur, quod interdum ac-

cidit, ut solius fama uirtutis exciti sub obtentu, primū humanitatis ac misericordiæ mouentur animi, ad ferendam opē miseris egentibus. considerata postmodum, & conspecta illorū nobilitate ac forma, uelum illud scinditur, et filius Veneris nudus remanet, turpiterq; incipit amari. Ipse quoque nonnunquam flectitur, quia difficile est etiam perfectis, excellenti rerum specie non moueri, præsertim ubi se amari senserit, atque appeti, immò quidem, ut ait Hieronymus: Impossibile est, in sensum hominis non irruere, motum medullarum calore, sed quia, ut idem ait, ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui statim ut cœperit cogitare, interficit cogitatus. quod nihil est aliud, q̄ quod dixerat ante Dauid tenere scilicet, & allidere paruulos suos ad petram. uel quia hoc, non omnibus accidit, ille etiam fit beatus, qui etsi consenserit peccatoqúe succubuerit, siue quod est grauius, malæ consuetudinis uisco implicitus fuerit, & astrictus uinculis, & fasce curuatus, aliquando tamen Dei instinctu tacito, uel alicuius monitu Dei, placitum nunciantis assurgit, neglectaqúe qua tenebatur uoluptate, ad uirtutis & gloriæ rectum iter redit. Hic Mercurius eloquij dux, à Ioue missus, meliora sequi admonet Aeneam, & ille licet passionatus, magnoqúe animum labefactus amore, paret tamen imperio cœlesti, aduersante nequicquam uoluptate ipsa, & blando usu, nec inexpertum relinquente aliquid, quo dilecti habitus trahi possit. dici enim uix potest, quibus blanditijs occupatum animum, & euadere meditantem uoluptas illecebrosa detineat, quas dulcedines perstanti obijciat, quas amaritudines abeunti. quibus frustrà tentatis, & digresso ad ultimum, quem tenebat solafiet miserabilibus modis, & semota parumper Anna sorore sua annosa, hoc est, consuetudine præteritiqúe temporis memoria, quàm ad illum retinendum, frustrà sæpè transmiserit, & quæ præsens eam mori non sineret, tandem ipsa se perimit, quia nimirum animus, dum Apostoli consilio præterito, ad honesta conuertitur uoluptas, fœda per seipsam perit. Ille uerò diu licet inter deliberandum fluctuatus, ac deinde paratis rebus, iam certus eundi, celsa in puppi consopitus, hoc est alta in mente, & certo proposito conquiescens, quia scilicet consilij firmioris electio, quasi quidam terminus est laboris, ad extremum nauigat, & quamuis interdum oculos reflectens, addimissa respiciens, pergit tamen, & per fluctus aquilone horridos Italiam petit, hoc est per difficultates medias, perseuerantis animi, nauigium, gubernaculo rationis administrans, actuumqúe & uerborum uelis ac remis in aduersum agens, destinatum tandem littus tenet. ubi religioni primum data opera, patrio more sacrificans, sanctum iubet saluere parentem, quem uersiculum, & Catholici adoptarunt, & usque ad altissimum CHRISTI altare pia traduxit ecclesia. Rebus diuinis explicitis, ad humana conuertitur, quæ nil aliud, q̄ ludi quidam sunt, in quibus uariante fortuna, sæpè primi ultimi, & nouissimi primi sunt, & leuitatem ac superbiam iuuenilem, tarda & cōstans superat senectus, de more tamen extrema gaudij luctus occupat. quo concussus animus uiri fortis, sed amicis consilijs ac nocturnis uisis, & diuinis confirmatus oraculis, tantum robur assumit, ut non solum perstet in incepto, sed gubernatore licet amisso, per seipsum regat fluitantem, nocturnis in fluctibus carinam, id est in obscura caligine uitæ huius instabilis, & incertæ, alienam gemens negligentiam ac fortunam, clauum tamen consilij non relinquens. quod in dubijs rebus, inqúe periculis maximè elucescit, donec ad interius uitæ etiam littus Italicum prouectus, Cumanum scilicet Baianumqúe sinum, in quo ni fallor, & locorum situ, & naturæ Graium superat Poëtam, propter concretas sordes, uitæ mortalis casib. multis exercitæ, flumine lotus, inuento fatidicæ Vatis ductu, mēte inferos adeat, ubi fictionum nullus aut modus aut numerus. illic uerò alterius uitæ statu, quantum fieri potest, cognito, ac præclarè posteritatis ingenti spe concepta, iam securior lætiorq; progredit̄, ne in nutricem quidē solitæ immemor pietatis, Circæumq; inde mōtem p̄teruectus, ut exēplo doceat, mala quæ uinci nequeunt, declinanda esse, Tyberinis tandem faucibus inuectus, ad ea ubi nunc Roma est loca, hoc est ad laboriosum, atque ancipitem quærendæ gloriæ campum uadit, quam mox difficultatum uictor omnium, minoribus ereptam procis, cōiugio sibi perpetuo propriā facit, unde illi soboles, posteritasq; clarissima, summi

conditrix

conditrix imperij, moderatrix pacis, miſeratrix humilium, atq; inſolentiũ debellatrix. huius ſiquidem puellæ, cuius de connubio certaẽ, pater animus, mater uero ſponſæ animi caro, quoniã utriuſq; ex actibus, gloria naſci ſolet, uerum etſi externis hanc generis fata deſtinaſſent, hoc eſt, operoſis, & difficilia atq; ignota penetrantibus, mater tamen infirmior, & cõſilij inops, natã domeſticis, & iuxta ſe geniti iñgere ſatagit, hoc eſt carnalibus deſiderijs, ſtudijsq; terreſtribus, ita ut interdum precibus, & importunitate fœminea, uirũ ipſum in ſententiam ſuam trahat, qui tandem peregrinæ uirtutis, omnia uincentis, admiratione permotus, pœnitenti ſimilis ſeſe incuſat, & propoſitum mutat. inclinatis ad extremum rebus, mater uirginis de genero actũ putans, in patibulo ſe ſuſpendit, quia caro intelligens gloriã ceſsiſſe uirtuti, nec ullũ iam ſuis affectibus locum uidens, ipſa ſe perimit. ſecũdum illud quo ſe Paulus apoſtolus Crucifixũ mũdo dicit. Et quanq̃ nec tu iſta quæſieris, & ego aliqua, de q̃ſitis omiſerim, quãdo tamẽ huc loquẽdo puentũ eſt, ne ceptæ curſum narrationis abrũpam, breuiter ad exitum rem deduco. Amara igitur, naturæ nimium dilecta, carne uoluntariæ ſic perempta, & uirtute ad optatum magna ui intẽta, procus inferior, chare ſocerus auxilio deſtitutus, & hoſtili impetu cuncta miſceri audiens, & turrim, hoc eſt, ſupremã partẽ animæ, uirtutis ardore ad cœlum aſcendente, correptam, ex ipſo, in quo erat curru, uolubilium ac rotantium curarũ uidens, obſtupet, & uaria confuſus imagine rerũ, licet impar uiribus, temptare tamẽ ultimam fortunã ſtatuit, ac ſorore, hoc eſt pertinaciſpe reiecta, ad terram unde eſt, p̃cipiti ruens ſaltu, pedes pergit in p̃liũ, quia etiam poſt edomitos atq; extinctos carnis motus, adhuc fomes interior non quieſcit, ſed iam lenitus bellũ mouet, unde & enſis primo illi frangitur conatu, immortalis autem ſoror, alium ſubminiſtrat, nõ primus deſitura pugnam auxilio fouere, quàm iuſſu Iouis mœſtam, ac gementem tartareus illam pauor arceat. contrà, Aeneas & ſagitta ictus, & labante genu, quia ſcilicet Vir quantũlibet uirtute armatus, interdũ temptationibus uulneratur, ſicut in propoſito claudicet, & ſagittam oſsibus inhærentẽ, non Medici manus, neq; ulla penitus ars humana, quãuis id profeſſa, ſed diuinæ tantum miſerationis auxilium conuellat. animoſior tamẽ in pugnã p̃ficiſcitur, & utroq;, hoc eſt bonorũ & malorũ exercitu ſpectante, cõgreditur, & cõgreſſo primo, magnis in hoſtem uiribus haſtam iacit. illa uolans, in oleaſtri amaræ arbõris truncum incidit, inhæſitq́ue, ut auelli ipſa etiam humana non poſſet manu, quia ſcilicet, dũ aduerſus carnale deſiderium acies mentis intenditur, neſcio q̃d amarũ repperit, ſi enim delectatio dulcis eſt, amarum eius oppoſitum ſit oportet, & uſqueadeò detinetur, ut reperi ictus non poſsit, rei ipſius obſtante duritie, neque actus, unde habitus quæritur frequentari queant, & ceu totidem aduerſario infligi uulnere, donec haſtam Venus ideſt delectatio operis, ac uoluptas bona quidem & honeſta, reuulſerit: quæ ſuperueniens, ſignum eſt, q̃ſiti habitus, ut Ariſtoteli placet, quẽ facilitas ſequitur actionis, & actuum frequentia. ex actibus enim difficilib. genitus ipſe, mox faciles actus gignit, ut cum gaudio fiat, q; fiebat cũ triſtitia. Proinde Aeneas aduena, id eſt, uirtus, ſeu Vir fortis, carnis uictor, iam facilem ac ſequacẽ haſtam manu arripit, librans q́ue fœlicius ac certius, competitorẽ ſuum indigenam, carnalẽ, humi ſternit affectũ, parſurus forſan ſupplici, eoq; cõcupiſcentia naturalis, ac propterea excuſabilis uideaẽ, niſi cõſpectis inſignibus, q̃ Pallanti ſuo, id eſt adoleſcentiæ generoſæ, q̃ occidit, eripuit, exarſiſſet: hunc igitur in uindictam illius interficit, quo peremptor, iam tranquillus regnat, relictoq; regi filio, poſt abitum mortali debitũ, opinionem diuinitatis aſſecutus, & materia uatum factus, in ore hominum uiuit. Excucurri ecce uſq; in finem cum per te liceret, tanto ante ſubſiſtere, tulit impetus, & tua hinc pulſus induſtria, hinc ſerie rerum tractus, ne conſuta diſſuerem, tuæ meram percunctationis exceſsi. Nunc ad ea q̃ ſuperſunt redeo, Troiæ ſcilicet incendium, & conuiuium Didonis, atq; ut ab ultimo ordiar, unde orſus eſt Maro, primum omnium Didonem reginam cõditricem Carthaginis, caſtã fœminã fuiſſe, ſi aliunde neſciremus, magnus teſtis eſt Hieronymus, non ſacrarũ modò, ſed & ſeculariũ literarũ peritiſsimus, in eo libro, quẽ aduerſus Iouinianũ hæreticũ ſcripſit, mille compactum conſertumq; hiſtorijs, neq; uerò Aeneam ac Didonem coætaneos fuiſſe, aut ſe uidere potuiſſe, cum trecentis annis, aut circiter hæc poſt illius obitum

nata sit, norunt omnes, quibus aut ratio temporum, aut Grææ Punicæque historiæ notitia ulla est, non hi tantum, qui commẽtarios in Virgilium, sed qui libros Saturnaliũ legerũt, neq; Aeneã aliquando Carthaginem uenisse, secũdo Confessionũ Augustinus meminit, totã aũt Didonis historiam, originemq; Carthaginis, Trogus Pompeius, seu Iustinus explicuit, libro historiarũ XVIII. & quid rei manifestissimè testes quæro? quis enim nisi pars uulgi sit, quis usquam, quæso, tàm indoctus, ut nesciat Didonis & Aeneæ fabulã esse confictam, uericꝙ locum inter homines, non tàm ueri auidos, q̃ decore. & uenustate materiæ, & dulcedine, atq; arte obtinuisse, fingentis usqueadeò, ut iam tristes & inuiti uerũ audiãt, ac p̃scripta dulcis possessione mendacij spolientur. Scio quid loquor, ego enim primus, imò solus, hac ætate, & his locis mendaciũ hoc discussi. ꝙ sic animos occuparat, ut cõtrarium audire, non ut nouam modò hæresim, sed ut iniuriam conuitiumq; aliquid delicati respuerent, multorũ aures illius, ante alios, in quẽ ipsa, de qua quæris epistola scripta est. itaque cum adhuc nouus, atq; ignotus hæc dicerem exclamabant, quasi ego Virgiliũ ignorantiæ damnarẽ, cũq; non hæc illum nescisse, sed sciẽtẽ lusisse contenderem, mirabant̃ & q̃rebant facti causam. & sanè cur Poëta doctissimus omniũ atq; optimus, nam finxisse cõstat, hæc finxerit, cur cũ uel aliam q̃libet heroidum, ex numero eligere, uel p̃sonam formare nouam, suo iure licuisset, unã hanc elegerit, sempiterno elogio notandam, ut quã studio castitatis, ac seruãdæ uiduitatis extinctam sciret, hanc lasciuo amore parentẽ faciat & q̃ri potest, & dubium ualde est. q̃d tamen hic sentiam, q̃dúe opiner, ꝙ ex me p̃sens audieris, ne plura nũc his aggeram omitto, & hæc interfatus ad rẽ uenio. quæcunq; ergo fingendi causa Virgilio fuerit, Dido ipsa, ꝙ constat regina, non quidem indigena, sed externa est, per quam humana potẽtia designatur, regni nomine. omnis nẽpè qua superbiũt homines, potestas aduentitia est, cũctis æquè mortalib. nudis in hanc lucẽ editis. hæc exul domo, cõuectis opibus, peregrino cõsidit in littore. omnes enim exules sumus, ac peregrini nõ habentes hic manentẽ ciuitatẽ, in hoc tamen exiliũ uenientes, opes uarias argenti põdus & auri, hoc est eloquiũ, intellectũ & naturalia bona detulimus, & illa q̃dem miro ingenio, ædificãdæ arci locũ quærit atque ampliat. & nos quanta arte, quot fraudibus nostras angustias dilatantes, hic ædificemus palàm est. quod ad quæsita attinet, illa conuiuium celebrat, quia regum ac potentũ est, subditos alere, quos nunc tamen spoliant deuorantq;. In hoc sane conuiuio, seu conuictu humano, cui reges p̃sident, tria genera hominum discumbunt, ipsi reges primi hominum, tàm sapientiæ q̃ eloquentiæ studiosi, hos signat Iopas, de secretis naturæ rebus agens, quod Philosophi est, atque ideò crinitus, adhibitis cantu & cythara, ꝙ propriũ est Poëtæ. item cupidinarij ac uoluptuosi, q̃ per haustũ Bitiæ exprimũtur, paterãq́ue auream reginæ porrectam manu, ferè enim uoluptas, ut è fonte riuulus, à regibus subiectos deriuat̃. ita rursus ad tres illas uitas sermo redijt, quarũ supra mentio est habita. In hoc strepenti conuiuio, recubans Vir fortis, conscia rerum suarum pascitur, & oratione magnifica delectat astantes, iussus enim loqui, uelut coactus incipiens, dissonis conuiuarum clamoribus, finem facit, narrat autem tacitis atque intentis. & quid putas, nisi fortunæ insultus, dolosq́ue hominum, & uitæ præsentis incendia, & hærentes parietibus animæ passionum scalas. tu in periculis sopitorum uana somnia, & conatus irritos facit obstantibus & falsis consilijs habitam fidem, & negatam ueris, tum peccatorum ariete procumbentem ianuam, factumq́ue hostibus aditum. custodibus animæ primo extinctis in limine, denique uitam omnem, quasi unam ac supremam noctem, inter falsa gaudia cæcis actã mortalibus, & immixtas plebi, iustorum ac piorum, quin etiam Regum mortes, per quas ipse cum ingenti discrimine natalis soli, relicta tergo mollitie, & antiqua coniuge ibi amissa, hoc est consuetudine uoluptatum à prima ætate copulata, animo solus primum, sed uirtute armatus, post alijs ad exemplum coëuntibus, iam non solus, & grandæuũ patrem gestans humeris, & paruum filiũ manu trahens, uix uiuus euaserit, quo diximus p̃uenturus, & gemina pietate memorabilis, & fortunatus euẽtu. & hic tumultus, hæc rabies, hoc periculũ, in quo libidinũ flammis, & irarũ cuspide, hoc est duplicum uulnerib. passionũ, uoluptuosa ciuitas perit. Noctu fieri æquum erat, propter errorũ tenebras humanorum,

finitaq;

finitamquе caliginem, urbe somno uinoq; sepulta: id est obliuione & ebrietate pressis animis. in quam urbem, fractis moenibus, & omnis prouidentiæ dirupto neglectoq; munimine, qui unus animarum atque urbium murus est, armatis plenus hostibus: ingens equus ab initio sæuæ noctis irrepserat, idem impetus ac ciuilis discordia armatis, grauida semper affectibus, atque odijs latentibus & malorum causis, infaustam uerò hanc machinam, quã patriæ in excidium ephœbus seu ephœborum atque adolescentium iustitia fabricata est. unus urbibus euertendis aries, Lachoon sacer senex, urbem inuehi prohibens serpentum spiris, & uenenatis inuidorum nodis, ac flexibus circumuentus, opprimitur. quo amoto, uulgus insanum, in perniciem suam præceps, magno consensu properat, & monstrum infœlix, sacrata sistat arce, dum rationis locum occupat appetitus, quo nihil est propius ruinæ, itaq; tum demum & fatalis equus panditur, & quæ latebant mala erumpunt, multa quidem inter cætera Vlyxes, id est astus hostilis, & Neoptolemus, id est superbia, ardorq; uindictæ, & Menelaus, id est Zelus & dolor, offensarumq; memoria, & si non ipse funerum custos latebrarum, ac pestifer persuasor, id est simulatio & periurium, atque erũpens, cum occultis malis, suisq; omnibus artibus in lucem, fraus sub quo tanto rerum turbine, regibus ac regum filijs, ut dictum est pari cum populo sorte cadentibus, solus Vir fortis euadit, siue ad requiem, ut Anthenor, de quo dictum est:

Placida compositus pace quiescit. siue ad laborem gloriosum, ut Aeneas, de quo scribitur:

Bellum ingens geret Italia: & rursus:

Sublimemq; feres ad sydera cæli:

Magnanimum Aeneam,

Cui nempe per moenia incẽsæ urbis erranti, Helena radix ac principium malorum incendio, id est uexatione lucem dante, cognoscitur quam dum extinguere, ruentemque ulcisci patriam parat. & si ea pars diuino carmini sit adempta, Venus illi iterũ fit obuia, excusans Helenam Paridemq;. quid ni aũt Venus uenereum opus excuset. cũ sæpè etiam apud rigidos censores, data uenia sit amori. Monet præterea serum esse, q; in animo habeat, post effectus ultimos, causis intendere, cũ iam nullus remedio locus. & ineuitabile iuditium Dei sit, hortatur denique ut fugam potiùs quàm uindictam cogitet, quod desperatis in rebus utilius sit, fortunæ cedere quàm obniti. seque illi fugæ comitem spondet, usque dum, in tutum peruenerit, eos scilicet quod etiam uiri fortes, & periculis eripi amant con ingentium, modò nihil omiserint. & cum uoluptate seruantur. His dictis, & Venus abscedit, inter pericula enim rerumque asperitates, libido non habitat, securi leniquе ocij amica, quæ etsi post rediens, abeuntem comitetur, non iam libido est, sed honesta quidem è periculi fuga, oriens uolupras, & confestim Venere digressa, iratas ille facies deorum aspicit, Neptuni scilicet & Iunonis & Palladis, & ipsius demum Iouis, quod & maris artibus, atque nauigijs, & potentia, ac sapientia & postremò, quæ causarum potentissima est, summi Dei fauore Troianos Græci uincerent. quod iam antè præsenserat, ubi ait:

Excessère omnes, adytis arisq; relictis
Dij quibus imperium hoc steterat.

sed quod ibi cogitabat, hic conspicit, erepta nube humida, quæ obducta oculis, mortales uisus hebetabat. quia iuxta famosissimum dogma Platonicum, quod Augustinus reuerenter amplectitur, multiq; alij nihil magis humanum animum impedit, à diuinitatis intuitu, quàm Venus, & uita libidinibus dedita. quam doctrinam grauem, ueramq; proculdubio hausisse potuit Plato, ab alto quodam, non tàm noto, sed utique summo uiro, sibique quod epistolæ eius indicant amico, Archita scilicet Tarentino, eo præsertim sermone, quẽ gratissimum habuisse memoratur, cũ C. Pontio Herennio, patre illius Pontij, q Samnitium dux, Romanum exercitum, Caudinis angustijs inclusit, & sub iugum misit, homine suæ ætatis prudentissimo, cui sermoni Platonem ipsum interfuisse, testis est apud Ciceronẽ Cato, cuiusq; illud inter multa memoriæ affigendum, neq; libidine dominante, temperantiæ locum esse, neq; omnino in uoluptatis regno, uirtutem posse consistere, denique omne illam animi lumen extinguere, iure igitur abeunte illa, & cæcitate animi deposita:

Apparent diræ facies, inimicaq; Troiæ
Numina magna deum.

Hæc de illo, quod quæsieras perstrinxerim, tu ut es ingenio agili, in alijs Poëtæ locis similia cogitabis. Vale Ticini x. Cal. Septembris.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIbus, Liber V.

FRAN. PETRARCHA IOANNI BOCATIO. 8.

Descriptio urbis Ticinensis.

Ecisti optime, qui quando oculis uel nolebas uel non poteras, saltem me literis uisitasti, audito nempe q; alpes transcenderas, Babylonem uisurus occiduam, eo peiorem communis quo uicinior est, suspensus ad euentu rei, manseram usque dum te reducem audirem, & difficultatum uiæ crebris olim gnarus ex cursibus, & corporis atq; animi grauitatem tui cogitans, ocio amicam studioso, talibus aūt curis & negotijs sic aduersam, ut ex illo secura mihi nulla dies, nulla nox fluxerit. gratias Deo, q te sospitē reuexit. quāto enim grauiore pelagi periculo redijsti, tanto dulcior est reditus, gratiorq;. Sanè nisi admodum properares, haud difficilè fuerat, cum Ianuam peruenisses, hue deflectere, non nisi bidui iter erat, uidisses me, quem uides semper ubicunque terrarum sis, uidisses & quam ut arbitror, non uidisti Ticini ripæ amnis impositam Ticini urbem, Papiam iuniores uocant, quasi admirabilem, ut Grammaticis placet, & famosam diu Longobardorum regiam, ubi prius horū ante ætatem, sub Germanici motū belli, Augustū Cæsarem fuisse comperio, credo quidē, quo uicinior rebus esset, ut priuignum scilicet in Germaniam pmissum, maximasq; ibi & gloriosissimas res agentem, quasi è specula prospiciens excitaret. & si fortè bellorum more aliquid incidisset aduersi, ipse illicò totis imperij uiribus, præsentiq; insuper sui nominis maiestate, succurreret. Vidisses ubi Dux Pœnus, primam de ducibus nostris uictoriam quæsiuit, qua acie dux Romanus à filio uix dum adolescente, telis hostium ereptus, & media morte seruatus est, summi futuri ducis insigne præsagium. uidisses ubi sepulchrum Augustinus, ubi exilij senilis idoneam sedem, uitæque exitum Seuerinus inuenit, urnisq; nunc geminis, sub eodem tecto iacent, cum Luitprando rege, qui ipsum Augustini corpus, è Sardinia in hanc urbem transtulit, deuotum piumque consortium clarorum hominum. putes Augustini uestigia Seuerinum sequi, ut uiuentem ingenio & libris his præsertim, quos post illum de trinitate composuit, sic defunctum membris ac tumulo. optes his tàm sanctis, & tàm doctis uiris, proximus iacuisse. uidisses denique, urbem famosissimæ per ora hominum uetustatis, mihi enim supra tempus belli Punici secundi, de quo proximè loquebar, de hac nihil in literis nunc occurrit, immò quidem nisi me fallit memoria, ne tunc etiā apud Liuiū urbis, sed solius amnis est mentio. potest aūt fortasse cōfusionē peperisse, similitudo ipsa nominū, Ticinus fluuius, urbs Ticinū, sed ut omissis dubijs, certa perstringam, uidisses urbem saluberrimi aëris, ecce iam tres hic æstates egi, ita nusquā q; meminerim, tàm crebris & tàm largis imbribus, tàm paruis rarisq; tonitruis, tàm nullis penè æstibus, tàm perpetuis tamq; suauibus auris, alibi unquam tēpus, hoc egerim, uidisses pulcherrimi urbem situs, cisalpinæ Galliæ, magnam partē Ligures tenēt, gens & olim potens, & nostra ætate potentissima, horum hæc in medio est, & modicè extanti, imperioso quodam sedens loco, ripæq; leniter pendentis in margine, densis turribus assurgit in nubila, prospectu undique expedito, & libero, sic ut nesciam, an ulli urbium

urbiū in plano sedentiū apertior sit,atq; iucundior. nullo fermè flexu oris,hic uinosa iuga alpium,hic frondētes Apennini colles,in oculis sunt,Ticinus ipse lætis flexib. descendēs, & misceri Pado properans,ima mœnia labendo p̄labitur,suoq; impetu,sicut scriptum est, lætificat ciuitatē,ripis saxeo p̄clari operis ponte coniunctis, amnis omniū lucidissimus, ut & fama loquit̃,& res probat,mirū quo q; celer in modū,quamuis huc,quasi iam cursu fes sus perueniat, & famosioris aquæ uicinitate cunctantior, & aduentitijs riuis, natiui aliqd nitoris amiserit.ad summam Sorgiæ nostro transalpioo simillimus,nisi quod hic maior, ille autem & æstate quidem,uicina fontis algentior, & hyeme tepentior fluit. uidisses præterea ex his unā,in quibus tu multus, & ego uel nimius sum,æneam scilicet atque inauratam statuam equestrem,fori medio,quasi cursu concito, cliui summa carpentē, tuis olim ut fama est ereptam Rauennatibus. quam eius artis,picturæque doctissimi nulli asserunt secūdam. quodq; ultimū facit,non rerum ordo sed temporum,Palatium ingens urbis,in uertice uidisses,structuræ mirabilis,atq; impensæ,q; magnanimus Galeaz Vicecomes,hic minor, Mediolani atque huius, & multarum in circuitu regnator urbium, erexit,uir in multis alios,in ædificandi magnificentia sese uincens,credo nisi me amor fallit auctoris,quo iu dicio rerum es,cuncta inter modernorum opera,hoc augustissimum iudicasses, & præter amici conspectum, quem tibi non spero quidem esse gratissimum, sed scio, multa te ut arbitror, non profectò leuium ut ait Maro, sed utique grauium ac grandium admiranda spectacula delectassent.me enim fateor, delectant detinentquè, nisi quod alio suæ animum trahunt curæ,itaque iam hinc abeo,haud inuitus tamen, iterum hic menses æstiuos, siqui mihi fato æstiui menses superarant, acturus Quando autem ita res tulit,ut te ab amplexu meo, uel me labor utriūq; q; ipse testaris diffidentia, uel tempus angustum reditūq; tuū expectantis patriæ iussus arceret,uellem Guidonem saltem meum Ianuensem Archiepiscopū,& in illo pariter me uidisses,qui summa concordia uoluntatū, rerūq; omniū ab infantia secū uixi,uidisses mihi crede hominē,corpore licet inualidū, animo sic ualentem, ut uiuacius nil uidisse te diceres,inq; fragili & caduca domo, magnum hospitem habitare posse fatereris.quid multis agam,uidisses quē q̃rimus,uirū bonū,nulla ni fallor, crebrem, sed nulla ætate bonum rarius q̃ nostra,quem tibi non uisum doleo, neq; tàm tuæ, q̃ amici cōmunis negligentiæ,uel obliuioni imputo,qui te pati non debuit,generosas illas causas, gregis egregij, insalutato pastore præterire. ut querelam uerò gratulatione concludam, gaudeo,hercle,quod apud ipsam Babylonem,quos mihi reliquos mors fecit,uideris illum ante alios uerè Patrem, ut dicis, meum Philippum Hierosolymitanum Patriarcham, uirum ut breui eum circumlocutione describam, & titulo parem suo, nec Romano imparem,siquando fortè dignus meritis honor accesserit,hic ut scribis,post longos amplexus, quibus te hactenus sibi ignotum,ceu alterum me,in conspectu Summi Pontificis,ac mirantium Cardinalium, ueri amoris ulnis astrinxerat, post pia oscula, post grata colloquia, & de statu meo,soliciras quæstiones ultimum orauit, ut Librum Vitæ solitariæ, olim dum Cauallicensis ecclesiæ p̄sul esset,in rure suo scriptum,& ei inscriptum,aliquando sibi mitterē. iusta quidem petitio sua est, ex quo opusculū illud absolui,sed uidentem omnia Deum testor,decies uel eo amplius retentaui,ita scriptū mittere, ut etsi stylus, neq; aures, neq; animū, litera saltē oculos oblectaret,uerū studio meo, uotoq; obstitit,illa de qua totiens queror, nota tibi scriptorum fides industria, nobilibus non ultima pestis ingenijs, uix credibilia loqui dicar, paucissimis mensibus scriptum opus, tàm multis annis, non potuisse rescribi, ut scias quæ maiorum pœna operum, desperatio quanta est: nunc tandem, post tot cassa primordia, scribendum illud domo abiens dimisi, inter cuiusdam sacerdotis manus, quæ an ad scribendum sacræ fuerint, ut sacerdotis, an ad fallendum faciles,ut scriptoris, nescio.nunciatum tamen est mihi amicorum literis,iam factum esse quod iusseram,de qualitate,donec uideam,mos horum certissimus,me dubium facit:solēt enim audita mirum,non quod scribendum acceperint,sed nescio quid aliud scriptitare, tantùm uel ignorantiæ est, uel inertiæ uel contemptus. Hoc igitur quod in horas expecto, qualecunque erit, illic uestigio transmittam, scriptorem quā me potius incuset. Tibi autem

epistolam cum hanc mitto ad te anno altero dictatam, quam in tuis his nouissimis literis, ceu desperans, dulci acriter querimonia flagitasti, simulq; alteram anni huius, q̃ non poscis adijcio, in qua, si quid illi litigio antiquo, quod mihi olim, quatuor inuectiuas aduersus hæc monstra hominum, extorsit, se curare iactantium, uereq; mactantium, defuisse uidebitur, adimpletum dices, ut intelligas q̃ me non sentẽtiæ pœniteat. & has quidem ambas aliena, q nunquam ante tempus tecum feceram, scriptas manu accipiens, cogitabis uel lassitudo uel occupatio, quanta sit, quæ in solito more, me tecum, immò mecum, ut sic dixerim, p interpretem loqui cogit. Et hæc hactenus. Quod mihi de Homero manu tua scriptum misetas, antequàm Venetijs proficiscerer, suscepi, ut fide atq; indulgentia tua lætus, sic superuacuo mœstior labore, quem tibi impositurus non fueram, si sciuissem quod nunc scio. Nõ enim nosse optabam, quid apud Graios inferos ageretur, apud Latinos nosse quid agitur satis est, idque uel lectione, uel auditu solo, utinam nec uisu unquam contigerit. sed uolebam scire qualiter Homerus, ipse grauis homo, uel Asiaticus, & quod miraculum auget, cæcus quoque solitudines Italas descripsisset, uel Aeoliã scilicet uel Auernum lacum montemque Circeum, sed quoniam tibi placuit, ut mihi postea totum opus illud eximium destinares, ibi forsan inueniam quod quæro, spem tamen hanc minuit quod scribis, misisse te Iliadem totam, Odysseæ autem partem. in eo quidem libro est, quod scire uelim. Miror sanè, quid ita illam totam, huius partem miseris, sed fortasse integram non habebas, quicquid erit, uidero dum me domum mea sors reuexerit, transcribique faciam, & remittam tibi, quem tanta re priuasse pati nolim. Iterum tibi gratias ago, Donatoque nostro subirascor, qui cum sæpè de minoribus scriberet, tum hoc factum malè siluit, quod animo meo sciret, & missi & mittentis consideratione gratissimum. Vale Ticini *xix.* Calendas Ianuarij.

Fran. Petrarcha Ioanni Columnæ, S.

De Laurea adepta & liberata Parma.

ROma rediens, diutiùs exoptatæ lauræ meæ compos, & uelut uictor, laureati cognomen referens, quod gauisuro tibi, quod tibi ad gaudium quoq; significo, ductu & auspicijs amicorum tuorum de Corrigia. Parmam unde (ut scis) arcebamur, ingressus sum, hoc eodem die, sibijpsi restitutam urbem, pulso hinc præsidio tyrannorum. in quam repente mutata rerum facie, atque incredibili gaudio libertate plebis, pax, libertas & iustitia rediêre. hic ergo precibus eorum uictus, quibus ueniam tuam accessuram ipsi sperant, & ego non dubito, æstatem agere in animum induxi. iurant enim se præsentia mea admodum egere, quod indigentiæ non necessitatis esse certum est. cui enim usui in hoc statu rerum sim? non ego urbanis strepitibus, silentijs delector, non legum aut armorum curis, sed sollicitudini & ocio natus sum. ipsi quidem uoti mei conscij, miram mihi quietem pollicentur, cum fragor hic & ardor lætitiæ gestientis, assiduitate tepuerit, quicquid erit mos gerendus fuit, benignè precantibus. hyemis initio, me uidebis, ita dico, nisi uel tibi citiùs uel fortunæ serius placuerit. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio, S.

De quorundam ambitione.

HAbeo tibi aliquid dicere, ut peccator saluatoris utar uerbo, id uerò aliquid quid nam sit, expectas, & quid putas, nisi quod soleo, patientiæ animum, litigio autem parahcum enim nihil usquam mihi conformius animo tuo sit, sæpè, mirum dictũ, nihil est actibus consilijsq; difformius, & sæpè unde id prodeat mecum quæro, non in te solum, sed in nonnullis amicorum, in quibus idem patior, nec inuenio causam rei huius aliam, nisi quia quos natura parens similes fecit, ipsa q̃ naturam alteram dicunt consuetudo, dissimiles facit,

cit, utinam simul uiuere contigisset, nempè hæc eadem nos unius, quasi bicorporis animi reddidisset. Magnum fors nunc aliquid me dicturum reris, minimum est, quid ni autē minimum sit, quod ipse opifex paruipendit, cum cuiq; sua maximè placeant, unde uix quisquam iustus, sui operis extimator, omnes fermè suimet, suarumq; fallit amor rerum. unus tu tantis ex millibus inuentus es, quē odium, an contemptus in rei propriæ extimatione deciperet, non amor, nisi forsan in hoc ipse decipior, humilitati tribuens quod superbiæ sit, & quid his uelim uerbis, iam nunc audies, nosti quidem hoc uulgare ac uulgatum genus, ut tam uerbis agentium, nec suis, quod apud nos usque ad fastidium percrebuit. sunt homines non magni ingenij, magnæ uerò memoriæ magnæqúe diligentiæ, sed maioris audaciæ, regum ac potentum aulas frequentant, de proprio nudi, uestiti autem carminibus alienis, dumqúe quid ab hoc, aut ab illo exquisitius materno præsertim caractere dictum sit, ingenti expresione pronunciant, gratiam sibi nobilium, & pecunias quærunt, & uestes, & munera, huiuscemodi autem instrumenta uiuendi, nunc ab alijs pasim, nunc ab ipsis inuentoribus, aut prece mercantur, aut pretio, si quando id exigit, uendentis uel cupiditas uel paupertas, quod ultimum & Satyricus norat ubi ait:

Esurit intactam Paridi nisi uendat Agauen.

& hi quidē, quotiens putas, mihi, credo idem alijs, blandè in portū molestiq; sint, quis iam mihi solito rarius, seu mutati studij atq; ætatis reuerētia, seu repulsus. sæpè enim ne esse mihi tædio insuescāt, nego acriter, nec ulla flector instantia, nonnunquam uerò maximè, ubi petentis inopia & humilitas nota est, cogit me charitas quædam, ut ex ingenio meo, qualicunque illorum uictui opem feram, in longum percipientibus utilem, mihi non nisi ad horam breuissimi temporis onerosam, fuerunt qúe horum aliqui, à me quem precibus uicerant, uoti compotes, illi quidem, sed alioquin nudi, atque inopes digresi, non multò post ad me induti sericis, atque onusti & diuites remearent, gratiasq; agerent, quod me auspice, paupertatis grauem sarcinam abiecissent, quo interdum sic permotus sum, ut eleemosinæ speciem ratus, nulli talium me negare decreuerim, donec rursum tædio affectus, id decretum sustuli. Cæterum cum ex nonnullis horum quærerem, quid ita me unum semper, & non alios, tequé in primis, pro ijs rebus impeterent, tale de te responsum reddidêre, & fecisse, eos sæpè quod dicerem, & nihil unquam profecisse, cumq; ego mirarer, quid ita rerum largus, uerborum parcus existeres, addidêre hoc etiam combussisse, quicquid omnino uulgarum poëmatū habuisses, quo nihil admirationi meæ demptū, sed nō nihil additū. cūq; ex illis facti tui causam quærerem, fassi omnes ignorantiā, siluêre, nisi unus qui opinari se ait nescio, an etiā audiuisse, esse tibi in animo, ut hæc omnia adolescentulo primū, post & iuueni elapsa, præsenti solido, & iā cano ingenio reformares, quæ licet illi, et mihi, in longū quoq; prorogādæ uitæ huius incertæ, nimis certa fiducia uideretur, hac ætate præsertim, quanq̄ nō me lateat animi ille uigor tuus & prudētia, mihi illa maior erat admiratio, qs hic ordo, q̄ corrigere uelles, exurere, ut sic qd corrigeres nō extaret. ita diù stupor hic meus mecū fuit, donec tādē in hāc urbē ueniens, Donato hoc nostro, quo nihil tui amantius, nihilq; deuotius, tibi familiarissimè natus, ex eo nuper, dū in hunc fortè sermonē nos quotidiani colloquij series deduxisset, rēq; ipsam, olim notā ignotamq; rei causam didici. ait enim te prima ætate, hoc uulgari stylo unicè delectatū, plurimū in eo curæ ac tēporis posuisse, donec quærēdi legēdiq; ordine, in mea eius generis uulgana, & iuuenilia incidisses, tū uerò tuum illū scribendi impetū refrixisse, nec fuisse satis, in posterū à similibus stylū abstinere, nisi iam editis odium indixisses, incensisqúe omnibus, non mutandi animo sed delendi, teq; simul & posteros, tuorum huius generis fructu operum spoliasses, non aliam ob causam, quàm quod illa nostris imparia iudicasses. indignum odium, immeritum incendium, hoc est autem illud ambiguum. quod an suspsius contemptrix humilitas, non supra alios sese efferens superbia sit ignoro. tu qui animū tuū uides, de ueritate iudica, ego p coniecuras uagor q̄si mecū ut soleo tecū loquens. Quam ijs ergo quibus re superior es, opinione tua

sis inferior, laudo, & errorem hunc mihi magis optauerim, quàm eius qui cum uerè sit inferior sibi altior uideatur. hic me locus admonet, Lucani Cordubensis, qui ardentis uir ingenij, atq; animi, quæ ut ad ascensum, sic & præcipitiũ uia est, cum se adhuc iuuenem, & prouectum, suorum iam prosperum studiorum cerneret, & ætatem suam, & rerum à se ceptarũ reputans initia, successu'q; operũ elatus, seq; ipsum cũ Virgilio cõparare ausus, libri quem de ciuili bello morte præuentus inexpletum linquit, partem recitans, in præfatione quadam dixit. Et quantũ restat mihi ad culicem. huic insolenti percontationi, an tunc à quoq; amicorum, quid ue responsum fuerit incertũ habeo, certè ego, ex quo illam legi, primum gloriabundo illi, sæpè tacitus & indignans hoc respondi, bonè homo, ad culicẽ quidẽ nihil sed immẽsum ad Aeneida. Quid ni ergo pluris faciã, humilitatẽ tuam, me tibi tuo suditio præferentis, quam illius iactantiã, uel præponẽtis se Virgilio uel æquantis. sed est hic nescio quid aliud, q; requiram, idq; tàm abditum, ut non facilè stylo erui posit, nitar tamen, uereor ne tua hæc tàm insignis humilitas, sit superba, nouum multis, & fortasse mirabile epithetum, ut superba dicatur humilitas, quod si aures offendit, dicam aliter. uereor ergo, ne huic tantæ humilitati, aliquid superbiæ sit adiunctum, uidi ego, in conuiuio aut consessu non sat honorificè locatum, subito surgere, extremũ'q; ultrò locũ petere, humilitatis obtentu, sed superbiæ impulsu, uide aliũ abire, & si hoc quiddam molle sit, uel ira, uel superbia, ita fiunt hæc quasi tui primus locus, qui unius & non plurium esse potest, non obtigerit, non nisi aut nullo, dignus esse posit, aut ultimo, cum ut meritorum, sic & gloriæ gradus sint, tu uerò, quod non tibi primum locum arrogas, humilitas ea est, cum quidam, nec ingenio tibi pares, nec eloquio, sperare illum atque abire ausi, sæpè risũ mixtam bilem nobis exciuerint, uulgi quoque suffragijs annixi, quæ utinam non plus foro præiudicij, quàm Parnasso afferant, quod autem secundum tertiumúe pati nequis, uide'ne superbiæ ueræ sit, ut ego etenim, te antistitem cui utinam par essem, ut te præcedat ille nostri eloquij dux uulgaris, id ne adeò molestè fers, ab uno uel altero, conciue præsertim tuo, seu omnino à paucissimis te præiri, uide'ne superbius id sit, quàm ambire excellentiam primi loci. summa enim optare potest magni animi uideri, summis proxima fastidire, utiq; superbi animi uidetur. Audio senem illum Rauennatem, rerum talium non ineptum iudicem, quotiens de his sermo est, semper tibi locum tertium asignare solitum. si is sordet, siqúe à primo obstare tibi uideor, qui non obsto, ecce uolens cedo, locus tibi linquitur secundus, hunc si respuis, nescio an ferendus sis, sin equidem soli primi clari sunt, quàm innumerabiles sint obscuri, quanqúe ad paucos ista lux redeat, aduertere pronum uides, sæpè cum tutior, tum ultior secundus sit locus. est qui primos inuidiæ ictus excipiat, qui tibi suæ famæ periculo uiam signet, cuius uestigia intueare, quidúe in ijs uites, & quid sequaris intelligas, qui te excitet excutiatq; torporem, quem æquare studeas, quem transire cupias, neu semper ante te uideas, enitaris. ij sunt nobilium ingeniorum stimuli, quibus miri sæpè successus prouenêre. nimirum enim, primum citò locum mereri poterit, qui secundum pati potest, qui non potest autem, ipsum quoque quem respuit, incipiet non mereri. & certè si ad memoriam redis, uix ducem, uix Philosophum aut Poëtam summum inuenies, qui ad illam altitudinem capescẽdam, non ijs stimulis actus sit, Primus autem locus, ut cunctis fermè superbiæ in se inuidiæqúe, ab alijs, sic multis desidiæ causa fuit, & amantem & studiosum liuor excitat, sine riuali amor, sine æmulo uirtus torpet, melior est pauper industrius, quàm ignauus diues, satius est accensũ Virgilij studio, moliri in alto positũ, q̃ turpi sopore marcescere, melius cuiusq; est operosæ uirtutis auxilio niti, quàm ociosæ famæ præconio fidere. Habes ut arbitror, quo secundi loci non repudies fortunam, quid si tertius? quid si quartus? indignabere, an si excidit illud Annei Senecæ contra Lucilij sententiam, Fabianum Papyrium excusantis. cui cum Marcum Tullium prætulisset, addidit. Et non statim, inquit, pusillum est, siquid maximo minus est, cum deinde Asinium Pollionem, Tanta, inquit, res est pòst duos, postremum cum Titum Liuium adiunxit, & uide, ait, quàm multos antecedat, qui à tribus uincitur, & tribus eloquentissimis. Et tu amice uide, an non satis tibi quoque, hæc propriè dici possint, ita tamen

ut

ut quemcunque tu locũ teneas, quēlibet ante te uideas, ego ille meo iudicio non sim. Parce iam flammis & tuorum carminum miserere, quin si fortassè, sic penitus persuasum est, uel tibi, uel alijs, ut ego te in hoc ordine uelim nolim superem, tu ne id doles, teq; mihi pro ximum numerari, ad infamiam tuam trahis, pace tua dixerim, si hoc facis, diù me fefellisti, neque illa tibi est animi modestia, neque is nostri amor, quem sperabam. solent enim ueri amantes, sponte sua sibi præferre quos diligunt, & uinci optare, & ex hoc eximiam uoluptatem percipere si uincantur, idquè ita esse, nemo pius pater neget, cui nihil est grauius, quàm à filio superari. Speraui ego, ne desino esse minus quàm tu ipse, non dicam, quàm filius charus tibi, nomen'q; tibi meum tuo charius, sic te olim amica, dulcique ira motum, exprobasse mihi memini, q; si à te uere dictũ erat, lætè me præuium cernere debuisti, neque cursum ideò deserere, sed obnixius sequi, & curare, ne quis in hoc studio currentium, inter nos forsan irrumperet, tuumq; tibi raperet locum. Amicus enim charo assidens, uel coambulans amico, non quotus sit, sed quàm iunctus quærit, nihil dulcius, quàm optata uicinitas, multus amor, nullus ferè in amicis ordo est, sed ultimi primi, primi ultimi sunt, quia omnes scilicet unum sunt. Hactenus accusatio. dehinc excusatio facti tui est. quod licet & confessione tua notum, & ad me talis amici ore perlatum sit, nitor tamen, aliam quàm tu dicis generosam aliquam facti causam inuenire. siquidem actus idem, pro intentione agētis, nūc laudabilis, nūc infamis est. & quid in animũ uenit dicā: Nō te insolentia, qua nihil est à tua lenitate remotius, nō uel cuiusq; inuidia uel impatiētia tuæ sortis, pro prias res delesse, quo illis tibiq; esses iniurius, sed indignatione quadā clara, & nobili, ætati inutili ac superbe nihil intelligenti, omnia corrumpenti, quodquè est intollerabilis contemnenti, tui iudicium ingenij, surripere uoluisset, utque olim Virginius ferro natam, sic te igne pulchras inuentiones, quasi animi tui prolem, turpi ludibrio liberasse. heus tu quid ais? an ad uerum augurio forte peruentum est? certe mihi interdum, unde coniecturam hanc elicio, de uulgaribus meis paucis licet, idem agere propositum fuit, fecissemquè fortassis, ni uulgata undique iampridem mei uim arbitrij euasissent, cum eidē mihi, tamen aliquando contraria mens fuisset, totum huic uulgari studio tempus dare, quod uterque stylus altior latinus, eo usque priscis ingenijs cultus esset, ut penè iam nihil nostra ope, uel cuiuslibet addi posset. at hic modò, inuentus ad huc recens, uastatoribus crebris, ac raro squallidus, colono, magni se uel ornamenti capacem ostenderet, uel augmēti, quid uis? hac spe tractus, simulquè stimulis actus, adolescentiæ magnum eo in genere opus inceperam, iactisquè iam, quasi ædificij fundamentis, calcem ac lapides, & ligna congesseram, dum ad nostram respiciens ætatem, & superbiæ matrem, & ignauiæ cœpi acriter aduertere, quanta esset illa iactantium ingenij uis, quanta pronuntiationis amœnitas, ut non recitari scripta diceres, sed discerpi. hoc semel, hoc iterum, hoc sæpè audies, & magis magisquè mecum repetens, intellexi tandem, molli limo, & instabili arena perdi operam, mequè & laborem meum inter uulgi manus laceratum iri. tanquam ergo, qui currens calle medio, colubrum offendit, substiti mittamq; consilium aliud, ut spero rectius atq; altius arripui, quamuis sparsa illa, & breuia, iuuenilia atq; uulgaria, iam ut dixi, non mea amplius, sed uulgi potius facta essent, maiora ne lanient prouidebo. quanquam quid indoctum uulgus arguo. cum de his quoque, qui se doctos uocant, tanto & grauior & iustior sit querela qui præter multa ridicula, odiosum illud in se, ignorantiæ summam superbiam addidère, itaq; quorũ particulas carptim intelligere, olim magnæ gloriæ dicebant, horum hodie famam carpunt. ô ætas ingloria, tu ne antiquitatem matrem tuam, honestarum omnium artium repertricem, spernis? teq; illi non æquare tantum, sed præferre audes? omitto enim hanc hominum fecem, uulgus, cuius dicta atq; sentētiæ irrideri merent, potius q̃ reprehendi. omitto militares uiros, ac bellorũ duces, qui suo tēpore disciplinā militiæ consumatam, atque perfectā non erubescūt, opinari, quæ inter eorũ manus haud dubiè perijt, funditusq; collapsa est, apud quos nil penitus arte uel ingenio, sed ignauia casibusq; fortuitis aguntur omnia qui ad bellum quasi ad nuptias cōpti, & imbelles uina & fercula & libidinē meditātes eunt, fugāq; pro uictoria cogitātes, quib. nō aduersariũ ferire, sed manũ tollere, non terrere

terrere hostes,sed mulierculaȓu suarum oculos mulcere,propositum atq; ars est. nam & horum falsas opiniones,ignorantia,& doctrinæ omnis inopia excusat. Sileo reges, qui ceu regnum in auro & purpura, in sceptro ac diademate situ sit, ut in his, sic in uirtute & gloria, se superioribus pares putant, ad hoc unum in solio constituti ut regāt, unde & regis oritur nomen,ipsi uero non regunt sed reguntur, & quorum cōsilijs res docet, præsunt populis, subsunt uoluptatibus. Reges hominum, somni ac luxuriæ serui sunt, & hos uetustatis inscitia, fortunæq; præsens fulgor nimiæq; prosperitati semper addita uanitas, utcunq; facit excusabiles. sed quid quæso literatos homines excusabit? qui cum ueterū non ignari esse debeant, in eadē opinionū cæcitate uersantur? scito me amice, acri stomacho hæc iratū loqui, surgunt his diebus, dialectici non ignari tantum,sed insani, & quasi formicarū nigra acies,nescio cuius cariosæ quercus,è latebris erumpunt, omnia doctrinæ melioris arua uastantes. Hi Platonem atq; Aristotelē damnāt,Socratem ac Pythagoram rident,hæc Deus bone,quibus hæc ducibus, quàm ineptis agunt? nolo ego nomen facere, quibus ipsa res nullum fecit,etsi furor ingēs faciat,nolo inter maximos ponere, quos inter minimos uidi, horum tamen isti nominibus gloriantur,relictisq; fidis ducibus, hos sequuntur, qui nescio an post obitum didicerint,certè uim, nec scientiam, nec famam ullam scientiæ habuerunt. quid de his dicam,qui M. Tul. Ciceronem lucidum eloquentiæ solem spernunt? qui Varronem,qui Senecam contemnunt? qui T. Liui, qui Salustij stylum horrent, ceu asperum atque incultum?: & hi quoque nouis freti ducibus, pudendisq; interfui dum ut solent eloquij Virgilius carperetur,dumq; admirans præruptæ dementiæ scholasticū, percontarer, Quid apud illum tàm famosum uirum,tanta dignum infamia deprehendisset? contemptim facie elata, quid respondit accipe. Nimis est,inquit,in copulis. I nunc Maro uigila, Musarum què ope sumptum cœlo carmen,lima inter has uenturum manus. quod de alio nūc hominum monstro loquar, qui religiosi habitu, moribus atque animis profani, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum multiloquos magis,quàm multi scios appellant? nescio unde noui ueniunt theologi, qui iam doctoribus non parcunt, nec mox Apostolis,ipsiq; parcent Euangelio, ora deniq; ipsum in CHRISTVM temeraria laxaturi, nisi ipse, cuius agitur, res occurrat atque indomitis animātibus frenum stringat. Est iam hoc inter eos crebrum,atque in consuetudine redactum,ut quotiens hæc uerenda & sacra nomina proferuntur,uel nutu illa tacito,uel impio feriant sermone. Augustinus,inquiūt,multa uidit,pauca sciuit. neque uerò de alijs loquuntur honestius. Fuit nuper in hac nostra Bibliotheca, unus horum non quidem habitu religiosus, sed Christianum esse, ea demum religio summa est,unus autem horum dico,moderno more philosophantium, qui que nihil actum putant,nisi aliquid contra CHRISTVM & cœlestem CHRISTI doctrinam latrant,cui cum nescio quid è sacris libris ingererem ille spumās rabie,ac natura fœda ira,& contemptus supercilio frontem turpans, Tuos,inquit,& ecclesiæ doctorculos tibi habe. Ego quē sequar habeo,& scio cui credidi, Verbo,inquam, Apostoli usus es,& fide utinam uti uelis. Apostolus,inquit,ille tuus seminator uerborū,& insanus fuit. Optimè, inquam, philosophe sequeris. nā & primum illi olim alij philosophi,& secundū sibi præses Syriæ Festus obiecit, et profectò seminator uerbi fuit utilissimi,q; semē,salutifero successorū uomere excultum, & sacro sanguine martyrum irrigatum, quantam fidei messem tulit cernimus. ad hæc ille nauseabundus risit. Et tu, inquit, esto Christianus bonus, ego horum omnium nihil credo. & Paulus & Augustinus tuus,hiq; omnes alij q̄s prædicas, loquacissimi homines fuēre, utinam tu Auerroim pati posses,ut uideres quanto ille tuis his nugatoribus maior sit. Exarsi fateor,& uix manum ab illo impuro & blasphemo ore continui. Et hæc, inquam, mihi cū alijs hæreticis uetus est quæstio. abi uerò hinc, irrediturus tu & hæresis tua. sic pallio apprehensū cōtumacius quàm mei. nō quoniā sui mores poscerent, domo exegi. mille sunt talia,contra quæ, non dicam Christiani nominis maiestas, CHRISTIq; reuerentia, cui obsequentibus & assusis angelis, infœlices homunculi insultant, sed nec supplicij metus ualet, nec inquisitores hæresum armati,nec carcer atq; ignis,ignorātia ꝓcacē atq; hæreticā compescit audacia. In hoc tempus incidimus amice, in hac uiuimus, iamque senescimus ætate,

ætate, interque hos iudices, q sæpè queri soleo, & indignari, quos scientiæ uacuos ac uirtutis falsa sui implet opinio. quibus libros ueterũ perdidisse non sufficit, nisi ingenijs ac cineribus dicerent, & ignorantia sua læti, quasi quod nesciunt, nihil sit, pingui ac tumido lasciuiũt intellectu, nouos uulgò auctores & exoticas inuehunt disciplinas. Si rua igitur his seu iudicibus, seu tyrannis, cum non alius esset assertor, ignis auxilio rapuisti, factum non improbo, causam probo ego ipse quod de multis feci, penè uelim de omnibus meis idem fecisse dum licuit, nulla enim æquiorum iudicium spes apparet, horumque indies & licentia crescit, & numerus, iam non scholas, sed latissimas urbes replent, & uicos impediunt, & plateas, ut ipse mihi sæpè irascar, qui sic modò his proximis annis ultoribus irascebar exhaustumque flebã orbem, uiris enim forsan fatear, at uitiorum atq; hominum nulla ut arbitror ætate plenior fuit, & ad summã, credo si etiam illis hoc animo fuisse, Apij cæci filiam absoluissem. Vale iam, hoc enim, non aliud habebam tibi nunc dicere. Venetijs V. Cal. Septembris.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio suo. S.

De audacia & pompa Medicorum.

MEum tibi cõsilium approbari, teq; illo uti gaudeo, illa demum approbatio uerá est, quæ re ipsa fit, multi enim uerbis attollere, quod mente despiciunt didicère. scripsisti nescio quando, oblitus temporis, rei memor sum, ægrotasse te grauiter, sed Dei gratia & medici opere liberatum. respondi tunc, nam & id memini, me uehementer obstupuisse, quibus uijs error ille uulgaris, in tàm altum ascendisset ingenium, fecisse enim Deum omnia, tuamq; nobilem naturã. Medicũ nil omnino uel fecisse, uel facere potuisse, nisi q Dialecticus loquax potest, tædij dues, inopsq; remedij, at nunc scribis, te ad tuã ægritudinem Medicum nõ uocasse, iam non miror, si citò conualuisti. Nulla est ægro rectior ad salutem uia, quàm Medico caruisse, dura loquor inexpertis auribus, at expertis tota liquida, comperta uerissima. Naturæ auxiliarios profitentur, sæpè contra naturam ipsam, proque morbis militant, minus mali medium tenent, expectantes rei exitum, ueracissimi fidissimique homines, spectatores qui se exhibent ægrotantium, duelli, sequentesq; fortunã, ociosa signa uictricibus applicant, & in partem gloriæ surrepunt Deus bone. quot Metij Suffetij, cum his nullus Tullus Hostilius, hoc hominum monstro diù caruit Roma, dum fuit optima, præuidit hanc pestem, uitandamque præmonuit. Cato ille qui sapientis nomen apud nostros meruit, sed consilio utili, male creditum, recta suadentium sors communis, irruperunt in orbem nostrum, magno agmine Medici, atq; utinam Medici, & non Medicorum sub insignibus, Medicinæ hostes armati, non solum ignorantia propria scientiæque cognomine, sed amẽtia insuper & credulitate languentiũ, qui tanto salutis desiderio trahuntur, ut quisquis hanc audacius promiserit, is Apollo ipse sit. neque, hercle, ulli horum audacia ista defuerit, atq; efficacissima ad fallendum cuspis, impudentia, frontisque constantia, in artem, inque usum uersis inconcussa mendacijs. Accessit hæc indigni habitus usurpata iactantia, uestes murice ardentes, sub suto uario distinctæ, annuli radiantes, aurata calcaria. cuius non uel sani oculos, lux tanta perstringeret? stupor ac præstigium in urbibus, & præsertim nostris hæc cernere, neque ullum seu priscum esse Tarquinium, seu omnino principiũ nostrorũ qui temeritati infensus, ac nobilitati cõsules, lege lata, pœnisq; propositis, huic tantæ mechanicorũ licẽtiæ modũ ponat: nam si ob ipsum plebeiæ artis exercitiũ, hæc præsumũt, cur agricolæ textoresq; & reliqui pariũ professores artiũ, nõ eadẽ audeãt & faciãt, nisi quia nullis mechanicorũ par temeritas? sin ob philosophiã, cuius nomẽ q iustè sibi uedicẽt tu nosti, Has phaleras sibi usurpãt, & professioni suæ debitas putãt, q turpiter fallãtur aduertere est. nõ his modò qui sciunt mechanicos illos esse, nõ philosophos, sed his q q qbus uerè philosophãtiũ notus est habitus, & sub paupere pallio, mens diues, & præter scientiam aut uirtutẽ rerũ omniũ cõtẽptrix, ante omnia leuitatis atq; iactãtiæ, qrũ hi nostri mechanici duces sũt. quibus hæc audẽdi, quid aliud opinemur causæ esse, nisi inextimabilẽ uulgi notissimamq; dementiam, q fretos lateq; uictores infelicis turbæ, & errorum eius pompam, ac

spolia

spolia præferentes,& præda onusto,& superbos cedibus triumphalem habitum induisse. Quid enim quæso,iam præter equos candidos & purpureos currus deest, immò ne equi quidem desunt,neque equorum aurea ornamenta,ipsi propè diem currus aderunt,nō possunt omnes,quinque millia hominum occidisse,quod ad triumphum exigitur,instituto ueteri Romano,sufficiat occidisse quàm plurimos.nam quod numero defuerit occisorū,qualitas ipsa supplebit,ibi enim hostes,hic ciues perimuntur,atque amici, ibi armati uictores, hic togati sunt, ut iure minor numerus ad triumphum satis sit. illud inter utrosque planè conuenit,ut sicut apud bellorum duces, ij qui plures maioresque hominum strages fecerint,clarissimi habentur,sic inter hos, qui plures periculosas licet,& ancipites experientias quæsierint,ij sint omnium duces,digitoque omnium monstrentur.multa, inquiunt, uidit, multa est expertus,quod nihil est aliud, quàm occidendi fiduciam,longa cōsuetudine quæsiuisse. unum hic nouum longeque dissimile,quod illud nisi de hostibus,isti autem nisi de ciuibus non triumphant,quod eadem ipsa Romana lege,& consuetudine uetitum,uerum ijs quibus ciues impunè liceat occidere, immò equidem non impunè tantùm , sed pretio etiā mortis adhibito,quomodo non liceret,leges ipsas moresque conuellere, aut quis humanæ uitæ dominis,reliquarum rerum negaret arbitrium.triumphant ergo de ciuibus,& ludum reris,cum ijs congredi?qui cum in te iure artis imperium acceperint, de tua ægritudine lucrum sperent,de morte etiam disciplinam?qui,cum tibi,nescio quibus Cois auctoribus Pergameisque & Arabibus, doctis forsitan, sed nostrarum complexionum prorsus ignaris, poculum letale porrexerint, ociosi sedeant, expectantes finem,tu ueneno ambiguo uenas ac præcordia perterrāte,auxiliū speres illius,qui nec tua norit, & suis interim totus malis,nulla sibi ipse opem possit impendere.hic pomis,ille herbis atque oleribus abstinendum dicit,sine quibus multorum præcipueq; nostrorum hominum uictus, quemlibet pretiosis ac medicatis epulis iniucundus sit.neque uerò intelligere est,quonam istud agri culturæ studium,& uariarum æquè orbe alio petitarum insitiones arbuscularum,si illarum fœtus,satoribus cultoribusue suis, sic uitandi sunt. stirpes quidem noxios, atque herbas quasdam uenenosas audiuimus,sed quis illas,quæso, unquam nisi ad alienam fortè perniciem,suo seuit in hortulo, & non ultrò natas infestus emulsit.at hic iussor egregius, quod hæc sibi,uel non placebant, uel non proderant, quantum in se fuit, mortalibus cunctis fecit infamia ac suspecta.alius nescio,an & idem forsan exanguis semianimisq;,quod accolarum plagæ, illius magna pars patitur, sanguinem, ut thesaurum parcissimè reseruandum docet.ego autem hac etiam nūc ætate,nisi hunc uerna semper,atq; autumnali tempore largiter profunderem,sentio Græcus ille thesaurus, me iampridem oppressisset.sed ij secretarij naturæ,nulliusq; rei nescij,quod in se suisue non probant,in omnibus execrantur,sic ad propriam uel eoam cuncta mensuram rediguntur. Alius ardentis forsitan uinipotor, quale Achaicum littus aut Gnosium,aut longinqua fert Meroe,ob eamq; causam,atque hostis,famoso illam damnauit epigrāmate, Aquæ,inquit,ullum opus iuueni,nisi quod bibitur in acutis.o nobilem aphorismum.ego uerò præter acutas,quæ mihi ignotæ hactenus,& ne unquam notæ sint uelim, multa opera,& multos præclarosq; aquæ usus noui.sed ut iocis omissis agam seria, & ut tot hominum millia sileam, robustissimorum optimeque ualentium,quibus unicus potus aqua est, isq; & placitus & saluber, de me testor, qui nisi nunc quoque, ijs hybernis noctibus, sæpè aquæ gelidæ magnam uim biberem, crede mihi non uiuerem.paruus ne rei usus est,aut nullum opus,quā si dempseris, uita hominis non subsistat? quàm multa sunt talia. Sed ijs cœlestibus uiris,quicquid de uniuersa natura,temere licet effluxerit,non modò dogma perfectum,sed diuinum oraculum,uulgò habetur. Hæc est enim nobilis ars Græcorum, quam ne nobis inueherent, ille nostrorum sapientissimus uir timebat,inuexerunt tamen,hæsitq; iam altè actis publico in errore radicibus, haud facilè Catonis ipsius manu Censor,ut redeat extirpanda,et hos quidem ego non minor,nam qui quod destinauit animo,id agit,& si à uirtute deuiet, proposito non deerrat, nec populum quidem ipsum. nam qui quod est solitus facit, nouam uel admirationis uel reprehensionis materiam nullam affert.Benè autem institutas Respublicas earumque rectores,miror ac reges

ac reges ſtupeo, mechanicum habitum parem, ſibi quibus oculis ſpectare, quibus animi pa
ti poſsint. Sed ut ad principium reuertar, hos tu æger ſi à lectulo arcuiſti, feciſti non tan-
tum fœliciter, ſed conſulto, peremiſſent te fortaſsis, ut ſcias enim, qui tum etiam artificio
ſuo fidant, de his loquor, quibus quod fateor rarum aliquis ingenuus pudor eſt, Deum ac
memoriam meã teſtor, audiſſe me olim Medicum magni apud eos nominis ſic dicentẽ:
Ego, aiebar, non ignoro, & me ingratum dici poſſe, detrahentẽ arti, unde mihi opes atq;
amicitias quæſiuit, ueritas tamen cunctis affectibus præferenda eſt, itaq; ſic ſentio, hoc af-
firmo, ſi centũ aut mille homines, unius ætatis ac naturæ, et unius uictus, uno ſimul omnes
morbo correpti eſſent, eorumqúe pars dimidia conſilio uteretur Medicorum, talium qua-
les habet ætas noſtra, alia uerò ſine ullis Medicis, naturali inſtinctu & propria diſcretionẽ
ſe regeret, nulla mihi dubitatio eſt, quin ex illis euaderent. Alium audiui hominem, pluri-
um literarum & maioris famæ, ex quo cum in familiari colloquio admirans, quærerẽ quid
ita ipſe, alijs uteretur cibis, quàm quibus utendũ prædicaret: conſtanti fronte, nilqúe hæſi
tans reſpondit: Et ſi inquit, uel Medici uita, conſilio ſimilis eſſet, uel cõſilium uitæ, aut uali-
tudinis iacturam pateretur, aut pecuniæ, quod uerbum non ignorantiæ tantùm, ſed perfi-
fidiæ manifeſtam confeſsionem continere, ipſis non uidet: quas inter peſtes ſeruari, ſi peri
culũ eſt ſanis, quid aliud q̃ periculorum omniũ finem ſpernẽt ægri: nemo certè mirabitur,
ſi qui beneualentibus nocet, is ægrotantes interficit, non facilè enim arbor radicata conuel
litur, facilè autem conuulſa proſternitur. Audiui alium nuper, & fama clarum, & ſcien-
tia non illius tantum, ſed multarum artium, mihi uerò pluſquàm communi familiaritate
coniunctum, à quo dum quærerem, Quid non arte ſua ut cæteri tanto illi impares utere-
tur: ſupercilio mœſto & graui, & amari digno, & ad fidem rei ſatis uirium habente, Ti-
meo, inquit, Deo res hominum ſpectante, impietatem hanc cõmittere, ut credulum uul-
gus circumueniam, capitali fraude. cui ſi notum eſſet, ut mihi, quàm modicũ, ſeu quàm ni-
hil ægro Medicus proſit, & quàm ſæpè multũ obſit, minor, & minus phalerata eſſet acies
medicorũ. agant ſanè, quando & agentiũ impietas, & patientium credulitas tanta eſt, abu-
tantẽ ſimplicitate populorũ, uitã polliceantur, & perimãt & lucrẽtur, mihi nullũ fallere aut
necare propoſitũ eſt, nullius mali ditior fieri uelim, hæc me cauſa ad alias artes, quas inno-
centius exercerẽ trãſtulit. hoc reſponſo quãtum ille me ſui amantiorẽ fecerit, quantũue opi
nionem, q̃ de eo ſemper habuerã auxerit, atq; firmauerit, difficilè dictù eſt. & hæc quidẽ il-
li, quorũ teſtimonio domeſtico, minimeq; ſuſpecto in ueteri mea illa ſententia, ſtabilitus
ſum, atque ipſam mordicus arripio, nec dimittam quoniam uera eſt, cui te etiam acceſsiſſe
gaudeo factumqúe tuum probo, etſi paupertas, ut ipſe ais, cauſam dedit, ne Medicum è lon
quo arceſſeres, cum nullum habeat ſolitudo tua, & ſolitudinem & paupertatẽ ipſam lau-
do, quæ ut ſæpè nolentibus, & tibi nunc utilis fuit, fortaſſe Medicum ne dicã carnificem
euocaſſes, nõ tàm ſæpè ſalutis quàm urbanitatis obtentu, quæ multos falſum famæ pericu
lum declinantes, in uerum uitæ periculum impegit, qui dũ auaritiæ notam uitant, qui ſe per
derent, pretio conduxêre, quanta ſanè tibi quoque Medici fides eſſet, nec ipſe diſsimulas,
dum ægrorum illos facultatem imminuere, & augere morbum ſolitos, & exhauriendæ
crumenæ potius, quàm aluo utiles dicis. hoc conſilio & ipſe meis utor in rebus, fuerunt
mihi amici Medici plures, olim, ſed ex omnibus adhuc quatuor ſuperſunt, unus apud Ve
netos, & Mediolani unus, Patauii autem duo, docti uiri omnes & affabiles, qui fabulen-
tur egregiè, qui diſputent acriter, qui perorent ſatis uehementer, ſatis dulciter, qui de-
nique perimant ſatis coloratæ, ſatiſqúe etiam apparenter excuſent. quibus in ore mul-
tus Ariſtoteles, multus Cicero, multuſqúe ſit Seneca, multus demum quod miraberis
Virgilius. neſcio enim qua ſeu fortuna, ſeu furia, uagæqúe mentis ægritudine accidit,
ut omnia melius ſciant, quàm id unũ quod profeſsi ſunt. ſed linquo iſta, ſatis hæc ueritas
odiorum mihi pridem, atq; tumultuum excitauit, hos ego autem mea, quotiens ualitudo
tentatur, admitto, ut amicos ut non Medicos, uelut is, qui amicis ante omnia delector,
nilqúe uel præſeruandæ uel reſtaurandæ ſaluti, aptius reor amicorum uultibus atque
colloquijs, ſiquid iubent meæ conſonum ſententiæ pareo, idqúe ipſum illis imputo,
alioquin

alioquin audio tantùm, & quod instituerã facio, atque ita necessarijs meis mandaui, ut siquid grauius ingruat, nihil omnino ex illorum iussu meo fiat in corpore, sed naturæ meæ relinquar, immò Deo qui creauit me, posuitqúe terminos mihi, qui præteriri non poterũt, & hoc tuum meumqúe consilium, quo tibi nunc quoque sit acceptus, non solum incorrupto illo seculo, omnem molliciem respuente, sed postea etiam, quàm medici & unguentarij & ambubaiarũ collegia pharmacopolæ, & uoluptates, & delitiæ orbem Romanũ peruasêre, maximorum fuisse hominum scito. Neúe nũc properãs, inquisitione multiplici distrahar, tres illustrium, aut quatuor, qui memoriæ ultrò occurrunt attigisse suffecerit. De Tyberio principe apud Suetonium Tranquillum legimus, quod ualitudinem qua prosperrima, & tempore principatus penè toto propè illæsa usus est, arbitratu suo rexit, sine adiumento consilioúe Medicorum. De Vespasiano apud eundem, quod ad tuẽdam ualitudinem, qua & ipse prosperrima est usus, nihil prorsus adhibuit, præter membrorũ fricationem, & per singulos menses unius lucis inediam. de Aureliano autem, apud Vopiscum Syracusium Historicum ita scriptum est. Medicos ad se, eum ægrotaret nunquam uocauit, sed ipse inediã præcipuè curabat. de Carolo aũt qui Magni cognomen apud Gallos meruit, Albinus præceptor eius, in ipsius Historia cum aliquot annis ante obitum crebris illũ febribus corripui solitum dixisset, addidit. Et tũc quidẽ, inquit, plura suo arbitratu, quàm Medicorũ cõsilio faciebat, quos penè exosos habebat. nostri uerò nũc Principes nec ructare, nec spuere quidem audent, absque Medicorum permissu, neque ideò tamẽ aut melius quàm illi uiuũt aut diutius. Medici aũt regũ mensis impendent, auctoritate usu parta, iubẽt, prohibent, minẽtur, exterrẽt, arguũt, indignantur & quas ipsi primi omniũ præuaricentẽ dominis leges ponũt. quarũ obseruantia regũ, ut cernimus uitas breues ægritudines longas fecit. Scio ego multis psuasum, immò insitũ, Medicorũ omnium, me publicũ hostem esse, propter uulgatũ certamen, ꝙ cũ illis mihi in Gallijs olim fuit, quæ res præterquàm ꝙ Medicorũ mihi amicitiæ notæ sunt, fuerũtq;, ita per seipsam inepta est, ut de nullo usq; stulto, licet nisi sic idẽ amẽs atq; excors credibilis iudicanda sit, nam quis, oro Medicum oderit, nisi qui morbos amet? ex diuersò autem quis hominum morbos amet, nisi qui salutem uitamqúe suam ac seipsam oderit? illi uerò si Medici ueri sunt, haud dubiè & naturam adiuuant, & oppugnant morbos, & salutem ægris corporibus reuehunt, sanis seruant, firmantq; nutantibus, quis tàm furiosus, tàm naturæ immemor, tàm sui hostis, ut suspitatorem suum oderit? & ego homo sum mortalis, & caducum nactus habitaculum, & mihi mei corporis amor, quidam uel uolenti datur. quomodo igitur sic affectus, medicinam Medicosúe oderim, amo ego illos, odi autem nugatores quosdam, qui tenui dialectica non armati, sed impliciti, obstrepunt non medentur, neq; solum tædio sanos afficiunt, sed ægros morte conficiunt, hos odi, fateor, quæ innumerabilis turba est, illos diligo qui perrari sunt. ut tamen cũ his ipsis, siquis est aditus in gratiam reuertar, neu semper contra hoc artificium genus loquar, Grecis certè remediorum nominibus, ac morborum præstare credentibus, sunt soliti, ut ægrotent Græcè, præstarent salrem, ut Græcè etiam curarentur, et promittunt quidem. quid enim promittere uereantur, quibus & promissi lucrum, & nullus pudor, aut pœna mendacij est? mille sunt huius rei exempla, unum recens præsensqúe narrabo, hinc & tempori conueniens, & loco. sunt enim nunc maximè cuncta sub oculis, æger Medicus, promissiones, mendacia. Est unus prouectæ admodum ætatis, umbrosis illis ac gelidis ortus in uallibus, quas rupes alpium augustant, & quas paruus adhuc Rhodanus secat, unde regio ipsa Vallensis uulgò dicitur. in illa barbarie natus iste, & longa uita, & inculta patria, & ignorantia accolarum nomen nactus, non solum inter suos, sed illorum testimonio, & loquaci & falso, apud exteras etiam gentes nosci, & ut longum iter, magno mendacio est amicum, alter Aesculapius haberi cœptus est, quid rem uerbis traho? ad huius tandem Ligurum domini aures perlata uiri fama, eius se consilio iuuari posse sperans, in ægritudine pedum, quam multos iam per annos, non sine suis magnis angoribus, nec paruis populorum incõmodis perpessus noscitur, quotiens putas homunculũ illum arte charũ, et origine peregrina ut fit, liberoq; famæ mendacio cariorẽ, blandis precib. & magnis pretijs euocarit,

euocarit, ille uel inscitiæ conscius, uel fama tumidus, & quasi rogari dignus, qui rogatus esset, sese aliquid magnum ducens, usque hoc tempus inexorabilis mansit, non ignorantiam, quidem falsus: uel ignotam sibi, uel suppressam, ne mendacio auctum nomen ueritate minueret, sed occupationem modo hanc, modo illam uel simulans, uel excusans, quo uocantis magis ac magis & desiderium creuit, & opinio, donec proxima nuper æstate, in nescio cuius sui hostis potestatem delapsus, magna sibi redēptionis summa imposita, cum se illaqueatum cerneret, ad hūc dominum scripsit, se ad eum si redimeretur uenturum esse, & morbi ueteris, noua remedia allaturum, ut qui non legisset aut oblitus esset, aut sperneret illum pueris quoque notissimum Ouidij uersiculum.

Tollere nodosam nescit medicina podagram

Dominus aut hic, cui & præ animi magnitudine nihil non exiguum, & præ desiderio salutis nihil non dilatum uideretur, libens hoc audiuit, uel salutem scilicet recepturus, uel qui Italorum medicorum uerba probauerat, nugas quoq; barbaricas experturus. misitq; illicò qui redemptum hominem adducerent, & ut totam noris historiam, præter sumptus itinerum, magnificè exhibitos, & quæcunq; honorifico noui Hippocratis aduentui uisa sunt conuenire. in quibus quod constat nemo largior. Nemo non solum ab auaritia, sed à parcitate remotior) ipsa redemptionis solius summa fuit ter mille quingenti aurei, quales nostra urbs cudit, non medico tantum, sed bellorum duci ingēs pretium, proinde die illo, quo Mediolanum seniculus magno emptus intrauit, fortè ego cum domino cœnabam, feruidusq; illum præcursor antecesserat, nuncians Medicum naui uectum applicuisse. lætatus dominus, iussit illi obuiam iri, excipiq; eum læte ac liberaliter, ut mos est suus. præmissi comites, equi, famuli, sibi uerò quem grauis ac grandæuus insideret, sonipes missus, quem expertus laudo niue candidior, uētis agilior, agno mitior, mōte solidior, hoc Theutonus Galienus urbem Italam introiuit, non sine populi stupentis occursu, & surrecturos iamiam mortuos expectantis. Iam ante per eum ipsum aduētus sui nūcium, medicinali illos suo imperio iusserat, parari oua recētia, & nescio quid aliud, ut solent, atq; ijs ferculum confici, cō festim porrigendum domino. quo audito mirari omnes, quidā diuinū hominē opinari, ego aūt stomachari, & temeritatē barbaricā execrari, quæ tāto ægro, nōdū quidē, immò nunq; uiso, fortuita dictare remedia ausa esset, Ticinū interea reuersus, qd illis proximis diebus, more suo iusserit, quidue egerit ignoro, nisi quod breui postmodū sibi male, dominoq; solito peius esse cœpit: nec multo pòst, uel curandi spe, uel prōmittendi impudentia destitutus asseruit, artis ope fieri non posse, quod putauerat, libros itaq; nescio quos magicos, sacros uocat, ipse conquirendos, in illis ultimam spem salutis sitam esse, & inquisitionem hanc, nescio ubi'nam terrarum, neque ipsum scire arbitror, fieri iubet. inq; hoc modò est totus, iā, nunc omnium, & illius ante alios, qui maximè negotio tangitur spe algente. sic Hippocratica illa fama, & expectatio illa sollicita, præcoxque illa & intempestiua remediorum cura, in iocos atq; in Magiam abiere. hunc ergo qui trāsalpinis in Gallijs, inque ea Germania famosissimus haberetur, usque adeò, ut præuulgati nominis claritate, suum proprium nomen amiserit, tantumque Valensis medicus nuncupetur, in medium deducere uisum fuit. sibi itaque nec petenti, nec scituro quidem. nec si sciat gratias acturo, hanc noctis insomnis ociosam particulam dedicaui, ut appareat, quid de illaudatis & obscuris medicis, eorumq; pollicitis sit sperandum, quando hæc laudatissimo fides est. promittūt tamen æquè omnes, ut ad rem redeam, promittunt, inquam, sed promissum impleturi ut dicere solebat Augustus Cæsar, ad Cal. Græcas, idest nunquàm. siquidem & ægrorum necessitas, & fallentium promissio Græca est, & herbarum & frondium & radicū nomina, balaustia, reubarbarum, calamentum. nil non Græcè, quodque est molestius, Arabicè geritur, ut & mendacio longè petito, plus fidei & remedio peregrino, plus pretij sit, rursum illicò ut admissi sunt morbi, nomen Græcum dicunt, aut si opus est faciunt, Hæc est, inquiunt, epilētia, hæc apoplexis, hæc erysipela. quis non tàm sonoris nominibus delectetur & nosce cupiat, quid dicatur Græcè, qd' Latinus æger patitur, quāuis nec Græca sint remedia nec Latina. sed iā satis lusimus de Medicis quidē nostris & multa olim ex professo, & hæc hodie incidēter

dixerim. De Leontio autē, seu Leone olim nostro, qui Thessalus dici mauult quā Italicus, non muto sententiam, & iure subnixam, & tuo demum iudicio comprobatam, nunquam ergo literis meis aut nuncijs reuocabitur, quàmuis roget, maneat ubi elegit, & quo insolenter abijt, illic flebiliter degat. qui tanto fastu cum in omni fortuna turpi, tuum in paupertate turpissimo, delicias Florentinas spreuit, tanto gemitu Bizantinam ferat inopiam, & qui Itala culta dānauit, senescat per me licebit in syluis Hemonijs, & Græcis esca fit uermibus, aut si libet, ubi quod nescio an tu noris, mihi planè compertum est, multos olim egit annos ad Cretensis labyrinthi custodiā reuertatur, homo alioquin nostris studijs non ineptus, si tàm homo esset, nec se belluam asperitate insigni, & nouitatis studio effecisset. quam ob causam nescio, nisi uel naturæ durioris imperio coactus, uel ob calle fortasis, quod multos fecisse nouimus, famam querens, eat sanè suosq; sibi mores habeat, suam barbam, suū palliū, suā famē, metatq; quod seuit, teratq; quod messuit, edat denique quod intriuit. est ubi humanus error aliundè plectitur. est & ubi ipse se punit, suumq; supplicium secum fert. Vale, Ticini IIII. Idus Decembris.

Fran. Petrarcha Donato Apennigenæ Grammatico, S.

Quantum Medicis sit fidendum.

FOrtè sic accidit, ut è duabus epistolis tuis, simul ad me perlatis, illam prius inspicerem, quæ ultimo scripta erat, unde effectum, ut ægritudinem tuam prius abijsse cognoscerē, quàm uenisse. atq; ita cōsolatorium, de more eā quid scribendi negotio liberarer, inuiso mihi magis quàm difficili, dicam enim, quod ut puto miraberis. ea ipsa hora, qua literæ illæ uenerunt tuæ, in libello meo de Remedijs, animo simul ac digitis intentus erā, festino enim, ut eum tibi si detur absolutum feram, & iam fini proximus sum. casus autem fuit, ut tunc maximè tractatum illum scriberem, qui est de Auditu perdito. itaq; nullus, nisi quæ ibi dictaueram transcribendi labor erat, gratia illi, qui largitor sensuum seruatorq;, te nostri remedij non egentem fecit, meq; dubium an ad tempus euenisse gaudeam, quo & tibi donū Dei gratius, & tu semp gratior Deo sis, dulcior est enim periculo, & metu parta securitas. charius fit habenti quod perdidisse se timuit, non habent suum pretium, quæ sine sollicitudine possidentur, prosperitas non noscitur, quam non interpellauit aduersitas, contraria contrarijs aggerantur, non re quidem ipsa, sed opinione hominum. Et ut mala præsentia, præteritorum bonorū recordatio exasperat, sic mali memoria suauissimum condimentum bonis est. illud quoq; non paruifacio, quod quorsum medicis fidas, hoc breui periculo tuo uides, quod & pridem noueras, sed magistram in se experientiā habuisti, hæc deinceps mei illius, de hoc genere hominum ueteris, uulgatiq; iuditij, non sequacem sed signiferum duceq; te fecerit. in quo ut indies sis stabilior, mitto tibi tres illas Epistolas ad Ioanē nostrum. quas mirum & dictù raucidum, & auditù, idiota quidam, uerborum sono, quasi asellus ad lyram, longis aurib. delectatus, magna ut uides anni huius parte detinuit, semper se illas mi fisse asserēs ac deierās, nec unquàm redditurus, nisi tandem ira & indignatione perterritus, cogitansq; id quod erat, mandassem sibi me hanc eius iniuriam tacitum ulterius non laturum. quo audito, seu pudor ille, seu pauor fuit, remisit eas contactu agresti semilaceras. quæ ad me squalore obsitæ, sed gaudentes redière uinclis saltem, & carcerali custodia dilapsæ. hæ nunc igitur, quo pridem si licuisset ibant, ut aliquando perueniant curabis, excusatione tarditatis, tuis uerbis addita. & si intempestiuè enim sint, non acceptæ esse non possunt, is illic, quo pergunt nostri est amor, ea rerum cupiditas nostrarū. Proinde harum una est, quæ perlecta in hac te nostra opinione firmabit, ut & tu eam mordicus arripiens, ad extremum feras, dices si quid inuectiuis nostris defuit, abunde superadditum, si nunc etiam illud adiecero. Siquidē unus, nuper illo de grege famosissimus uir, & scientia, & ætate, & ui tute uenerabilis, quem non nomino, ne inuisum inter suos faciam, hunc nostram sententiam clara mecum uoce confessus est. & inter multa, quod tibi quoq; uelim notum, Magister, inquit, meus cui parem in hac facultate nullum uidi, sæpe dicere solebat, quod Medicinæ noticia delectabilis est, ut reliquarum omnium, quæ arte & regulis continentur, operari autem secundum Medicinam à casu est. I tu nunc, & casui fidem habe. quid agendum

uerò

uero: quid nisi orandus Deus, & si qua est nubes aditū orationis impediens, pijs perrumpenda suspirijs, nostrorumq; obex terminū precibus frangendus, ac lachrymis, ut is apud quem fons uitæ est, mentis perpetuam sanitatem tribuat, corporis uerò quantum nobis expediens uidet. de Medicis non modo nil sperandum, sed ualdè etiam metuendum, Medicos ne autem omnes ausim. hac abscissa præruptaque adeò damnare sententia, absit id quidem. nam & bonos, & nostri amantissimos multos noui, & facundos & literatos multarum artium doctos, sed solius indociles medicinæ, mirum scire omnia, nisi quod unum uelis aut debeas. inter multa sanè quæ de ijs uaria se offerente materia sæpe occurrit, ut scriberem, redit nunc ad memoriam res antiqua, Scripsi olim adolescens breue carmen ad amicum, ardentissima tunc febre liberatus, & curationis illius, totam laudē medico, acuto plane homini, & mihi iuuenili familiaritate coniuncto, dedi. qua ætate non febrem modò sine ope Medici, sed ipsam si dici phas est mortem, prouocaturus, mihi uidebar ac uicturus. quid nūc igitur dicā, aut quo modo ista conglutinē, quæ directè inuicem aduersantur? At si animum intendisti, non opus est pluribus. satis est me iuuenem, immò uerò necdum iuuenem id scripsisse. erat quidem uagula mens, & inconsulta, delectabar laudare hominem mihi charum, quem uerè autem non magnopere disquirebam. nec aliud laudis genus habēs, feci illum meæ salutis auctorē, cuius auctor est Deus solus, inde indies presius intuens, & multa considerans, atque obseruans, nunc alienarum ægritudinum, nunc mearum exitus, & laudatum illum Medicum ut alios taceam, contemnere cœperam, & ratione experientiaq; ducibus, in hanc alteram utinam, non tàm ueram sententiam suam traductus, hæc dixerim, ne te forsan ante alium carmen, illud exiguum in magnam trahas admirationem. lege igitur illud ut adolescētis, hoc ut senis, sit uero iam aliquā do huic finis liti, altercentur illi, nos benè ualentes humanorum nec ignari casuum, hinc ægrorum credula stultitiam hinc contentiosam Medicorū inscitiam redeamus. Cæterum Solitariæ uitæ librum, quem penè iratus iure tuo postulas, sacerdoti meo Paduano, scripsi iam ut tibi transmitteret. quem ut arbitrio tuo legas permitto, ne transcribas ueto, usq; dum uenero, adhuc enim uerbum ibi addidi. nosti morem, alter Prothogenes, nescio è tabella manum tollere. Vale fidissimamque uxorem quos illa nobis edidit Antonium meum & Solonē tuum saluere iube. Ticini. Cal. Septembris.

Fran. Petrarcha Donato Apennigenæ Grammatico, S.

Laus cui utilis uel damnosa.

INter uitæ tedia, atq; iniurias fortunæ, non ultimum posuerim, quod externa mihi dies peperit, adolescens noster, quem tu olim, ego nuper in filium adoptaram, cuius laudibus nostro hinc atque hinc ore sonantibus, non aures modò præsentium amicorum, sed absentium oculi pleni erant, quem certatim lingua & calamo ferebamus ad sydera, memores illius præclarissimæ uerissimæque, & sæpe mihi repetendæ sententiæ, quod generosis ingenijs ingens calcar est gloria, ille cuius moram nobis utilem, sed utiliorem sibi, nostrisq; aptam, sed suis studijs aptiorem, & sic communis emolumenti mutuis ultrò citroq; uinclis astrictam, eoq; perpetuam sperabamus, per quem & nos in describendis opusculis nostris, parte laborum non exigua leuabamur, & ipse legendo, scribendo, meditando, imitando, meliorem se facturus indies, atque ad culmen alti nominis euasurus uidebatur, quem in mensa, in itinere, in consessu, in colloquijs, non tantùm communibus sed archanis in iocis ac ferijs, non ut familiarem, humilem sed ut charum, comitem, neq; ut alienigena, sed ut nostro genitum de sanguine tractabamus, quem ego, quod pridem nosti, ad clericalem statum, quo nullus mihi securior, nullusque tranquillior uidetur, ut secularibus curis liber, affixus ac propius nobis esset, prouehi feceram, per suæ ciuitatis antistitem, uirum & religione, & literis & sanctitate unicū, à quo quidē quib. monitis, quā sacris ac grauibus edoctus fuerit, me colere, meq; amare, atq; obseruare, neq; à me unquā quantū sibi possibile esset auelli, inq; hoc uel maxime Dei munus agnoscere, quod ætate hac in manus illū meas deduxisset, nouit ipse, qui tā subito tāti patris consiliū uerba contēpsit, quē deniq;

quod nosse nūc incipis, nudiustertius beneficij ecclesiastici auxeram certa spe, quo scilicet in emendis libris ac uestibus, adolescentiæque sumptibus extra ordinarijs, non tàm oneri meo quod ferebam auidè, quàm suæ uerecundiæ parceretur, maiora sibi parans animo, si uita longior nobis, & fortuna prosperior fuisset. Iste inquam adolescens talis noster, amor nostræq; deliciæ, heri ad uesperam, uultu & corde alio ad me uenit. Ait nolle se amplius mecum esse, uellet illicet abire, ego autem tactus, immò uerò ictus ijs uocibus, papyro & calamo, curisq; alijs quibus intenderā, reiectis & uelut è somno grauissimo experrectus fixisq́ue oculis os loquentis aspiciens, mirari tacitus mecum cœpi, nec minus miserari animū inconstantem, atq; ætatem illā, qua nulla miserior, & si stultis ac miseris nulla sit dulcior. ubi in uultu tandem satis animum legi quero, Quidnam rei esset, an à me, seu à quoquam amicorum aut seruorum commissum, omissumúe esset aliquid unde hunc animum concepisset, negauit ingenuè, atq; addidit, nō ignarum se, nusquàm æq; tranquillam sibi atq; honorificam moram esse, ac fuerat mecum. hæc lachrymabundus aiebat, quæ idcircò non fingere uisus est, mihi, quia ante non multos dies, inter scripturas, quas ad me de morte referebat, papyrum exiguam latitātem repperi, in qua epistolæ breuis exemplum erat, manu sua scriptum, ubi quod intelligi poterat, nescio cui amicorum suadenti abitum, respondebat; Malè illum consulere, & ne quicquam loqui, esse enim se in summa pace animi, ubi ad uiuendum benè ac fœliciter nil deesset, patrem se non minus quàm dominum inuenisse. reliqua sileo, quæ de me amor pius, de suo autem statu ueritas ipsa dictauerat. quæ scripta cū illius uerbis cōferēti, mihi magis ac magis admiratio miseratioq; crescebat. Et heus, inquit, infœlicissime adolescens, si hæc ita sunt, si nil abest quod requiras, nilq; deest quod offendat, quid te ergo præcipitat, aut quo ruis? ille lachrymis iam penè manantibus. Nil, inquit, nisi quia scribere amplius non possum. hic ego risu, ut fit ex indignatione orto, quid ergo inquam, manus ne tremunt? an caligant oculi? Neutrum, inquit, At scribendi feruor nō tantùm tepuit, sed refrixit, nullo iam pacto persuaderi mihi posset, ut scriberem. ad hæc ego: iure id quidem pateris, sæpe enim, ne tàm continuus in scribendo esses, me monētem audire noluisti, fecit ecce nimietas, quod solita est, satietatē peperit atq; fastidium, intermitte autē hūc scribendi impetum, da quietem animo, fac quod agricolæ cauti solent, intermissio, ut exhaustis aruis, sic & fessis ingenijs utilissima est, nisi quod illis annus integer, ijs autē mensis uel dimidius, & sæpe dies unus sufficit. sine tēpus labi, ferè enim cūctis in rebus uerū est illud Philosophicum, dies uulnerat, dies medetur. pelle fastidium, ex assiduitate conceptū, optime autem huic morbo alternatio uarietasq; medebitur, sepone negotium, quod te præmit, curasq; alias admitte animo, aliud cogita, age aliud, illud quidem huius desiderium faciet. quæ placuerunt displicent, & quæ displicent placebunt, uoluntates hominū, in primis adolescentiū uagæ sunt, uicissimq; de uoluptate supplicium, de supplicio fit uoluptas. esto lōganimis & expecta, breui crede mihi, ocio cōsequeris, ut negotiū ames, ociūq; oderis, utq; laboriosissimū censeas feriari, contraq; omnes tædij subrepētis insultum, à calamo primum poscas auxilium. hæc dicentem, pluraq; etiam nūc dicturū, ille indignans, uultuq; subtristior interrupit. Et nūquam, inquit, hercle uel tibi, uel cuiquam omnino hominum scribā. Quod Dij, inquā bene uertant, noli scribere, quid ad rē? quæ tāti causa diuortij? nō ego te ut scriptorē, sed ut filium habui, si non scribes leges, colloqueris, comitaberis me, ornabis hanc paruam domum, quæ te forsan ornabit, & maiori habitaculo dignū reddet. Perdis, inquit, ille operam, non patiar ut me domus habeat, in qua nulli usui sim. maior est animus, quem ut ocioso pane uesci uelim, frustrà obtineris, ire est propositum, liceat te uolente facere, quod uel nolente facturus sim. ad hæc ego iam excitatior spiritu. ò infœlix, ita ne teipsum despicis, ut nisi scriptor fueris nihil sis, maiorem profectò tui spem dederas nobis, nam si nescis, hanc scripturam tuam, non fluxam neq; lasciuientem, tractibus literarum, sed compressam atq; eximiè castigatam, & magis sobriam quàm decoram, non ut ingenij tui fructum, sed ut florē ac præludiū magnæ scientiæ tenebamus, fefellisti nos, arram credidimus, totum erat, quod ex te percipi sperarique posset, quādo scilicet hoc submoto nihil est reliqui. sed quid, oro, nā me spernis? quid dicturus es Donato nostro, qui te mihi donauit, &

nauit, & me tibi. Quid, inquit, mihi & Donaro est? ò ingrate inquã, sic ingenij tui patrem uenerari is, sic doctrina & paternorum affectuum meministi? sic omnino depuduit? certè ille, dum te solum uiderit exclamabit, ubi patrem reliquisti? & uel me peremptum, uel furentem te putabit, neq; errabit, furis enim, tibiq; ipse manus inijcis his addidi, quod nescio an modestius dixissem, sed sæpe ira dolorq; gloriari compulit, quos nec ambitio nec iactantia compulisset, dixi autem hortatusq; sum, meminisse oportere uerborum sui Præsulis, mãsurum fortasse alibi opulentius, nec tamen honestius, atq; ad id quo niteretur utilius. cogitaret, quæreret, ruminaret, an non sibi conuersatio mea, uel dum uiuimus satis idonea uideretur, uel satis clara post obitum, si mihi superuiueret, quod ætas sua, magis quàm cõplexio polliceri potest, haud forsan infamiæ sibi futurũ apud posteros, quo familiaris mihi, quam amicus, immo quod filius fuerit, iuditio ut si dicam genitus atque electus, inopis licet ingenij, successor ac nominis. Nihil agis, inquit ille, his me uerborum laqueis non tenebis. sic se inde proripuit, & ad summum recto mox tramite ibat, ad portum, nec illum pudor sui, nec nostri amor aut reuerentia tenuisset, nisi quod hæc gemino muro, undique & flumine gemino circunsepta ciuitas, frenum habet, quo stultos atq; improbos cohibet, bonos regit, iniussu meo, ne se loco moueat prouisum. ita igitur ne quid soli & incauto accidat, usque ad meum reditum, quem, ob hoc ipsum maturabo, mœstum reluctãtemque contineo. Oraui ut uerã mihi rei causam panderet, & licentia laxandus, si id faceret & commendatijs literis, ad amicos quocunq; terrarum nostri orbis ire disponeret, ac uiatico prosequendus, lædi enim me mendacio grauius, quàm discessu, ipse aũt cœpto hæsit, per sanctè deierans, nullam esse causam aliam, quàm dixisset. mea tamen & quorundam est opinio, uel noua spe lucri maioris trahi illum uel insania. quorum quid uerius in dubio est, utrumque aliquam ueri faciem habet. nam & per me laudatus, placere multis incœperat, & quod est grauius, sibi de primo spes, de secundo insania nasci potest. notaui ego nec solus quidem oculos eius præter solitum nutãtes, narantesque liberius, quod spectantium coniecturas ad utrumlibet inclinaret. unum tot inter tristia iucundum audies. ut si iratus es rideas, digito iam monstrari incipit, nam & ipse notus hic pridem erat, & res nescio quibus rimulis in publicum uenit nihil nẽpe quod serui nouerint uulgus latet) sunt qui tacito murmure, uides tu, inquiunt, hunc iuuenem, insanus literis factus est, fueruntq; qui hoc mihi dicerẽt, quibus ego stomachans respondi, neq; hunc iuuenem insanum, neque literis insanos fieri, sed insania liberari literatos, nam solere causas effectus sui similes parere, non contrarios abortire, falsumq;, quod uulgo dicitur, insanire aliquos literis, quibus uerius ab insania defenduntur. quamuis id sæpè multis, ante alios Paulo Apostolo sit obiectũ habet tamẽ adolescens noster intempestiuè iam nunc præmium secessionis, cum insani literati nomen, quod multi sibi pretio quolibet partum uelint, tantus est doctrinæ fulgor, ut quibusdam insaniæ tenebris optandus, non is tantùm, sed falsa licet eius opinio uideatur, quibus ego tota mente contrarius sum, qui non dicam, Benedictus aut Franciscus sancti homines & indocti, uel ex alio genere Marius uir fortis literarum nescius, sed uillicus olim meus & squalidus, sed fidelis ac diligens esse malim, quàm Empedocles, qui nõ insanus literis, sed utiq; literatus & insanus quærendæ famæ studio, sese in medium flammantis Aethnæ iecit incendium. uel Lucretius, qui pari seu literarum copia, seu furoris ob impatientiam, ultæ proprio se mucrone confodit, manuque illa qua tot egregia carmina scripserat, ingeniosam magis, quàm infœlicem animam extrusit. Habes historiam tibi non sum dubius, permolestã, nec immeritò, tu enim illius ingenij primus cultor, tu formator morum & hortator indolis fuisti, & profecisse uidebaris, non tibi tãtum sed omnibus, antè alios mihi, ut res docuit, tu laborẽ perdidisti, nos omnes errauimus. ò quàm durum est alta de spe cadere, qui nil unquàm dolere decreueram, hoc fateor, non dolere non potui, quamuis sanè in hoc ingenio & tu semen, & ego qui successeram in labores tuos, spem honestam, magnæ frugis amiserim, nullius tamen maior est iactura, quàm illius. qui nostris laudibus, quas non ad inflandum, sed ad excitãdum iuuenilem animum dicebamus, & falsa de se opinione tumefactus, cum posset fieri aliquid, ante propè quàm cœperit consumasse se credit. itaque sibi accider,

quod multis ut peruenisse iam putans, nunquam perueniat, quo tendebat. nempè hic error infinitos mortaliũ, ne metã gloriosi cursus apprehẽderẽt, compediuit, & præsenti falso gaudio, cõtentos oblitosq; propositi, medio calle detinuit. Equidem ex quo mediũ epistolæ huius excessi, audio quod hic noster orbẽ ambire statuit, demẽs uiriũq; immemor, & ignarus, ut uiarũ maiora pericula sileam, quid sit inter manus hospitum immò hostium uenire, bona est autem ætas, experietur, & quod nos nostra didicimus, sua discet impensa. Primo uerò Parthenopẽ petiturus fertur, ut suscitet credo de cineribus Mantuanis nouũ Virgilium Rauennatem. sed ut illius uiri memoriæ, plenos libros, sic uacua pridem ossium busta comperiet. proinde quod sibi, Musisq; Italis faustumq; sit, eat, & longa sterilitate arẽs, Latiũ sitiens'q; exundãtis ingenij fonte reficiat, nulla per nos bono publico mora sit, dũ præsens illũ tibi reddidero, mox erũpat, seq; in altũ tollat atq; euolet. quando nostri adeò rudi pudet, pœnitetq;, spero fore, ut qui se aliquid magnũ credit, ubi primũ implumes adhuc alas uẽto dederit, quod nũc agit, intelligat, setoq; licet Ichari meminerit, ac Phaẽtõtis. Tandẽ ut ad nos oratio reuertatur, & si prouerbiũ sit antiquũ, Duobus ut pluribus ex malis, minus malũ eligẽdum esse non uideo, cum minus malũ haud dubiè malũ, sit, qualiter mali lectio sit laudãda. itaq; rectius dici reor, maiora mala, maiori studio uitãda, ut si uitari cũcta nõ possunt, minora facilius tolerẽtur, non electione, sed patiẽtia, æquanimitate, modestia. id potiùs consilio Ciceronis in prouerbiũ eat: Ex malis eliciendũ si quid inest boni, neq; id mirũ uidebitur, cogitãti non solũ, ex radicibus atq; herbis amarissimis, sed ex quibusdã quoq; uenenosis animãtibus, ut fama est morborũ remedia constare. Inest aũt malo huic bonum nisi fallor duplex, primum'ne quem de cætero laudemus, nisi solidi constantisq; uirum animi, notissimæq; uirtutis, in hoc enim ueræ laudata uirtus crescit, ut Naso ait, in reliqs au em crescit laudata superbia, laudata uanitas, laudata dementia. neue aliũde quæras argumentum, hunc nos nostrum laudando perdidimus, secundum ne unquam fidamus, illi ætati, quamuis uerecundiam præferat, quamuis cõstantiam spondeat, ac fidem, quamuis deniq; grauitatem fingat, simulet que prudentiam, proq; comperto semper nobis sit, quod apud Lucanum ille uir magnus ait:

Ardua quippe fides robustos exigit annos. Vale. Pataui. Cal. Maias.

Fran. Petrarcha Donato Apennigenæ Grammatico, S.

Familiaris discessum indicat.

ILle quidẽ nostris nostrorũq; clamorib. parũper absterritus hæserat, magis ætatis quàm naturæ uerecũdia, aut rationis imperio, citò ergo quid corde gereret, res ostendit, dũ uesaniæ ui ruptis, obicibus abijt, ut uidisti multum corpore, sed magis animo uagus, nũc Parthenopen, nũc ille Calabriã seu Virgilij bustum, seu Ennij incunabula cogitans, nunc uerò nescio quid somnians, Bizantiõ suspirabat, & quid ageret inquietum caput, corpore simul, tàm diuersis in locis esse non poterat, animo erat in omnibus: atq; ita sic Anneo credimus, cum ubiq; esset, nusquam erat. mirum & penè incredibile, adolescentulum sub ferula enutritum, & ualitudinis, & pecuniæ inopem, tantùm licentiæ tantumq́ue proteruiæ, tàm repentè quasi uirus letale ac præsentaneum imbibisse, ut quibus auribus nõ te tantùm, sed pedagogi tui uoces, heri horruerat ac flagellum. his te hodie, & me, amicorum omnium monitus ac uerba respueret, & causa quidem temerarij ambitus una prætendebatur, quam ex eo sæpius audisti, non iam scribendi labor ac tædium, quo se ab initio tuebatur, sed Græcarum subitus literarum amor. Mirus ualdè homini cui multum & penè totum deesset adhuc ad notitiam latinarum, quod cum frementi sibi, ceu frenum aliquod inijcere niteremur, difficultatibus additis, & uiarum & rerum omnium, atq; in primis rei familiaris inopiam, me eo etiã uanitatis ob odium auxilio destituendum, cunq; his omnibus Athenarum uetustissimam ruinam, ut quæ ab ipsa iam Ouidij ætate, nihil essent, nisi nudum nomen, & postremò notissimam nunc Græcorum ignorantiam iungeremus, stimulis ille latentibus incitus, frena mordebat & si enim honestiori sese uelo tegeret, ueræ tamen causæ longæ aliæ inerant, quas ægre ad ultimum occuluit, sed has sileo, ne plus quàm iuuenilibus infensus erroribus, uideri queam. Prima enim omnium & maxima fuit inconstantia animi,

animi,qua cũ alijs fortaſſe aliud,mecũ uerò ne fruſtrà inſanierit,hoc adeptus eſt,ut in nul-
lo unquã homine uideri,de nullo audierim aut legerim parẽ leuitatẽ,nullæ ſimul res diuer
ſas & aduerſas uno illũ uidimus agitare pectuſculo,non unũ ſed mille animos,eoſq; diſcor
des,inuicẽq; certãtes diceres nihil illic horæ ſpatio uniforme nihil unũ præter unã incõſtanti
am,q̃ ſola in tãta conſiliorũ inſtabilitate conſtabat.conflictantium deniq; uoluntatũ exitus
ad occaſum uertit,de quo unũ uerbũ fuerat, puto nec cogitatus,ſpretis meis ad amicos li-
teris,quibus prodeſſe cupiẽs,immeritò furioſum impetum,uelut induſtriã commẽdabam,
uelle ſe occidentis inuiſere Babylonem ait,& cũ dicto,iter præcipitabundus arripuit. No-
tam tibi hactenus legis hiſtoriã.quòd ſequitur nouũ lege. Iuit ergo, & plectente peruica-
ciã natura,perpetuis imbribus Apenninum tranſijt,ſe quibuſq; uotis obuijs à me miſſum
dictãs,ut qui iam expergiſci inciperet,ac ſentire,quis ſoliuagũ peregrinũ ſequeretur pudor.
quo mẽdacio,quod poſtmodũ ſciui,nonnullis indebitã ſui cõmiſeratione falſamq; ſuſpitio
nem mei fecit,uenit demũ Piſas,Thyrrenũq; littus adijt,manſitq; ibi expectãs nauim,cui ſe
ſuamq; omnẽ inferret amentiã,uagã puppim, uanis mercibus referturus, qua tardante &
creſcente indies infœlices uitæ tædio,ac decreſcente uiatico, raptim tetrãſit Apenninum.
mitto autem caſus ac diſcrimina,quorũ ipſe ſibi unus eſt conſcius, ſed extimare perfacile
eſt,homunculum fragilem inexpertum,ſolam tunicæ oris terram lãbentibus,periuga mon
tiũ,per tot lubrica,tot ſaxoſa,tot cõfraga,tot prærupta,per tot ualles,tot flumina, tot torrẽ
rẽtes hybernis imbribus tumidos, uix neſcium atque hominum , & ſeipſo,& udis onera-
tum ueſtibus,non ſine crebris lapſibus iugique periculo tranſiuiſſe. plano tandem red-
ditus Liguſtico,cũ Faronẽ amnẽ Parmenſiũ penè ſuæ parẽ inconſtantiæ tranſuaderet,ra
pido gurgite arreptus,& inter arenas ac ſaxa cõtortus,parte ſui altera redibat,unde diſceſ
ſerat,altera ibat,ſubiturus partẽ laboris Ixionij,ſeu potius nouã rotã inferis inuecturus,niſi
miſeratus quidã,calce apprehẽſum undis eduxiſſet,ſic ereptus morti,ſed euectus & cõfe
ctus inedia,& pecunia defectus & labore exhauſtus,& ſqualore luridus huc peruenit,quo
me uel perueniſſe iã credebat,uel peruẽturũ mox ſciebat.quẽ cũ recenti caſuũ memoria at
tonitũ,ſtupẽtẽq; conſpiceret Frãciſcus meus,quo nemo te iudice,me enim fortaſsis amorũ
falleret,adoleſcẽs melior,tam charitatis & cõſtãtiæ plenus,quã ille uacuus utriuſq; primo
quidem non agnouit,neq; enim homo ſed tenuis umbra uidebatur,morte obita,quales fa
ma eſt uolitare figuras,ut Maro ait.deinde uix agnitũ,miſertus,audita errorũ ſerie & labo-
rũ ſumme conſolatus mœſtum, atq; undiq; diffidentem cohortatus eſt,ut me domi expe-
ctaret.quod ille pudore metuq; dehortãtibus negauit primum,poſt neceſſitate uictus an-
nuit,nec ita multis poſt aduenĩens diebus,re per literas præagnita,cum inter amicos ille mi
hi per noctem,in ipſo Ticini alueo occurriſſet,exclamaui Poëticũ illud iocans:

Vera'ne te facies,uerus mihi nuncius affers.

& quod ſequitur unus ne. ubi uerò illum uerecundia mutum,defixumq; humi oculos ani-
maduerti,ſolito eum more,ſed non ſolito,fateor,amore,cõplexus ſum.Nihil enim ſibi iam
nihil moribus ſuis fido,ut pudorem dies ,& laborem quies expulerit, ueſtigiumq; periculi
delerit obliuio,uidere illũ uideor,rurſus ad me uultu alio uenientem ac dicentem Vale.ita-
que iã nunc ſibi uiaticum aliud congeſſi, ac ſepoſui,nequa prorſus dilatio ſit furori . in nu-
merato,illud inueniet,me tacitum bipatentem ianuam.Scio quidem per meipſum,quid de
hoc homine addendum erat, & ſi neſcirem,tuis nunc literis,atque conſilijs inſtruor,qui-
bus inhæreo,atq; animi, ut aiunt, pedibus in ſententiam tuam eo. cæterum mens ſuadet,
hoc frõs damnat.noſti me.nullæ tantæ ſunt iniuriæ,quas non poſſum obliuiſci facile & ig
noſcere.Nullus tàm acerbus hoſtis, quem non ualeam pœnitentem atque erubeſcentem
miſerari,dũq; ſic affectus manſerit amare.Vtor in hoc igitur ſui merito,non amici cõſilio.
ſed inſtituto meo,& lenitate animi,ſæpe mihi non inficior damnoſa,nunquam tamẽ ut arbi
tror pudenda.Malo culpa illius tota,quàm ulla ex parte mea ſit. malo illũ inſtabilẽ,quã me
durũ dici.ſi unquã forte reſipuerit,quod uix ſpero,& ſe noſcat , & me & amicorũ iuditia
quæ contempſit extimet & pœniteritia ac dolore ſe puniat,alioquin ipſe ſuis, ego meis mo
ribus uſurus ſim. Vale Ticini. v. Idus Iulias.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIBVS, Liber VI.

FRAN. PETRARCHA IOANNI BOCATIO SVO, S.

Amici casum mirabilem deplorat.

Tris ingentes epistolas, quas anno altero simul ad te uenturas, & si non simul editas, Ticino abiens dimisi, diù licet, unde non decuit impeditas, tandem peruenisse confido. quibus quidem exhausisse tunc animum uisus eram, noui itaque nihil est, nisi quod cum profunda nocte Venetias attigissem, primo mane Donatus noster ad me solus. Illic multa, ut inter amicos, desiderio collo quendi per absentiam irritato, sed pars maior, ut meritus de te fuit, simulque de Homero quem misisse te scripseras, de quo illic quid sit actum quære, huc enim non uenisse illum scito, unde me in alijs ad te literis de Donato immeritò questũ queror. sed Homeri mentio me illius admonet, quo hic medio in Latinum uenit. ò male igitur, ò pessimè actum de Leone dicam nostro, cogit enim pietas atque ingens miseratio, sine stomacho iam de illo loqui, de quo pridem multa cum stomacho, mutatus est animus semper meus, cum illius hominis fortuna, quæ cum misera fuerit, nunc horrenda est. infœlix homo, qualiscunque quidem nos amabat, & si talis esset, qui nec alios, nec seipsum amare didicisset, sinistris alitibus in hunc modum ingressus, sinisterioribus abijt, ubi nullum puto serenum diem uidit. quem memoria repetens sæpe, admiror quomodo in tàm tristem tuscamq; animam Pyerij spiritus ac cœlestis musicæ. uel tenuis descendisset olfactus. Orabat miser, multis precibus ut pro se mitterem, fassus errorem, quæ res maximè iratos animos placat. ego uerò & instabilitatem mihi notissimam, & ætatem intractabilem, mutandisq; iam moribus duriorem ueritus, & consilio insuper tuo fretus, quo fidenter in re qualibet uti uelim, ut quod ritè consulentium utraque fax illustrat, ingenium & fides, spretis precibus responsum literis nullum dedi, cœpit illum tandem familiaritatis nostræ desiderium ardentius, & male sibi cognitæ pudor, Italiæ moribusq; si sus nostris cogitansq; quòd uerũ erat, & si uocari esset indignus, si tamen ultrò uenisset, minimè quidem se nostris arcendum liminib. proxima æstate Aeolo ac Neptuno totoque Phorci exercitu aduersante Byzantio funem soluit. O quid dicam, miserabilem terrificamque rem audies. iamq; Bosphorum atq; Propontidem, iamq; Hellespontũ Aegeumq; & Ionium maria Græca transiuerat, iam Italicæ telluris ut auguror aspectu lætus dicerẽ, ni natura respueret, at equidem minus mœstus, Adriacum sulcabat æquor, dum repentè mutata cœli facie pelagique sæua tempestas exoritur: cæterisq; ad sua munera effusis, Leo miser, malo affixus inhæserat, malo, inquam, uerè malorumq; ultimo, quod per omne æuum multa perpessos, dura in finem fortunam seruauerat. horret calamus infœlicis amici casum promere, ad summam inter multas & horrisonas cœli minas, Iratus Iuppiter telum torsit, quo disiectæ antennæ incensaq; carbasa in fauillas abiere & lambentib. malis flãmis æthereis, cũctis stratis ac territis, solus ille noster perijt, hic Leonis finis. ò res hominum improuisæ, ò mors clarior sonantiorq;, qui uellem. non putabam Capaneo Argiuo duci, nec Tullo Hostilio aut Caro regi illi huic principi Leonis ascribendũ nomẽ, uiri humilis nec indocti, sed nec fortunati unquam prosperè nec iucundi. Semper certè nunc intelligo, ut multa post factũ intelligemus, semper inquam, nubes illa mœstiq; oris obscuritas nunciabat, hoc fulmen. Supellex horridula, & squalentes libelli, hinc nautarum fide, hinc propria tua inopia euasere. Inquiri faciam, an sit in eis Euripides Sophoclesque & alij, quos mihi quæ-

hi quæsiturum se spoponderat truncus informis, ac semiustus in mare iactatus est. quem alia ad te epistola, Græcis escam uermibus destinatam, heu, Italis cibus est piscibus. Tu uiue fœlix & uale nostri memor. Venetijs VIII. Cal. Februarij.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio, S.

Res suas indicat amico.

ANimaduerti ex literis tuis, ad amicum missis, te ualde sollicitum mei esse, super negotio libertatis. Gratus mihi, fateor, hic animus tuus, sed non nouus, pone autē metum hunc, & persuade tibi me hactenus, dum durissimo etiā iugo subditus uiderer, liberrimum semper hominū, & fuisse, adderem & futurum esse, si qua futuri notitia certa esset: nitar tamen, & spero fore, ne discam seruire senex, ubicꝫ ubilibet animo liber sim, & si corpore rebuscꝫ alijs subesse maioribus sit necesse, siue uni ut ego, siue multis ut tu, quod nescio an grauius molestiusꝗ iugi genus dixerim, pati hominē credo facilius, quā tyrannum populum. id enim uerò, nisi semper sic fuisset, ut ubicꝫ liber agerē, aut me uita iam pridem, aut profectò uitæ tranquillitas, ac iucunditas defecisset, cuius cōtrarij tu mihi ante alios testis es, seruire equidem, nō nisi sponte atcꝫ amoris imperio, nulli diù ualeam mortali. quid ergo, nosti hominum mores, & uitæ nodos & laqueos rerum, quarum perplexitates, nec Arithmeticus numeret, nec Geometra mēsuret, nec rimetur Astrologus. sentiunt autem, qui inter eas apertis oculis gradiuntur, unde semper mihi placuit, & à me sæpè laudatum est illud Hebræorum sapientis breue, sed gaudio plenumꝗ sententijs. Cunctæ inquit, res difficiles, ò quid ait. cunctæ, inquam, etiam quæ perfaciles uideantur, sed inter cunctas res difficiles, nulla difficilior quàm uiuere, & præsertim diù, omnis hora & momentum omne, noui aliquid fert, omnis passus suū lubricum suumꝗ offendiculum, & scrupulos suos habet, quos calcare asperfum, uitare difficilē. sed quo rapior, inquē rerum difficultatibus tempus tero, infinita materia, tibiꝗ non aliter nota fortassis & notior quàm mihi. Linquo alia. certè Africanus maior, ut uides conuersatione diutina uiluit in oculis Romanorum, quid minores putas in oculis aliorum? Crede mihi, multis maximecꝫ ægris expedit, interdū uolui, nec est inconstantis, sed prudentis pro uarietate uentorum & tempestate negotiorum uela flectere. non possunt literis cuncta committi, sed si quæ noui omnia & tu nosses, suaderes certus sum, non dico, ut discederem, sed ut quandocꝫ secederem, uitæꝗ fastidijs locorum alternatione consulerem. Proinde Deum ora, ut fabellæ huius nostræ, quæ uita dicitur, finis bonus, & sibi placitus sit. de reliquo ne desperes, me cœlesti luce illustrante, oculos & signante, iter electurum, uel quod melius, uel quod minus malum. restat ut noueris Homerum tuum, iam Latinum, & mittētis amorem & transferentis mihi memoriam, ac suspiria renouantem, ad nos tandem peruenisse, mecꝫ & omnes seu Græcos seu Latinos, qui bibliothecam hanc inhabitant, replesse gaudio atcꝫ oblectatione mirabili. Vale mi frater amantissime.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

Statu sui facit certiorem amicum.

NOueram te amicum, olimquè præcordijs meis insederat tuæ charitatis opinio. hanc Pergamensis Orator meus, hærentem ossibus medullis inseruit, omnes cœlicolas balbutiendo testatus, à nullo me hominum plus diligi quàm abs te. Mirum est, ubi qui debilius exprimit, ualidius imprimit, suspecta nonnunquā eloquentia est, & quæ amica mendacio esse potest, ueri hostis creditur. quod si tibi forsan, uel hic ipse, uel alius, seu alijs suis descriptionib. ut tu scribis, formæ meæ nondum tuis uisæ oculis, siue externam formam intelligis siue internam, nescio, quàm raram atque angustam imaginem impresserunt, discute illam quæso. quod non dicerem, si nunquam penitus nocituram famæ psentiam suspicarer. esset tibi uel falso cōmendatus paterer. sed quoniam adhuc forsitan me uidebis, noli meis in rebus habitū mentis induere, quem coactus exuas. Discute, inquā, nō mei oris, sed tui erroris imaginem, necꝫ sermonibus hominum credideris, atque in primis amantium.

nihil amans osore ueracior, quamuis honestior. est ut uituperandi sic laudandi libido quædam, ac pruritus linguæ. quo regnãte, ueritas exulet necesse est. tentationem uerò humanæ laudis si periculosissimã Augustinus in seipso sensit, quid sensurũ arbitreris præconẽ hûc cui alieni præconij pondus indebitum, si delectat nocet, si respuitur atque contemnitur prodest. sed huiusce quàm tentationum reliquarum experientia, difficilior multo est atque periculosior, quoniam si quantũ æquo animo laude careã, experiri uelim, sic uiuendum erit, ut omnibus aut risui sim, atque ludibrio. ab exordio quidem nostræ amicitiæ, nisi labor memoria, scripsi tibi ut de me mihi credetes non alteri. qualẽ tunc me tibi descripseram talis sum, nisi quod interim biennio propè cõsenui. Ad summam, nisi falli iuuat, unum me de plebe, quanquam plebis notissimum contemptorem cogita. nilque altius finxeris animo, sed amicum tibi, sin absque præiuditio Tullianæ sententiæ dici potest, qua diffinit amicitiã sine uirtute esse non posse. Pro libro autem Beatissimi patris atque olim hospitis mei Ambrosij, gratias ago, tu mihi libros & literata solatia, ego tibi labores & mera tædia transmitto. Non æqua rerum permutatio. sanè oleum iucundè olim & tranquillè solitudinis meæ ad fontem Sorgiæ latitantis, unde me diu arceri multa rerum mutatione suspiro, cuius tibi familiaris meus ille, gustum obtulit, quodque tu mirè mysticis laudibus extulisti, totum funditus tuũ est, nec oleũ modo sed oliuæ, nec oliuæ tantũ, sed tellus ipsa. licet aridula & angusta, nunquam tamen mihi charior, nunquã feracior quàm dum tibi obsequitur. quoque tibi gratius sapiat, quicquid id est ex arbusculis illis fluit, quas penè omnes ego ipse manibus meis seui. Nil amplius hodie, nisi quod labores tuos & patriæ, inter meos numero. Vale fœlix & memor mei.

Fran. Petrarcha Pilleo Episcopo Paduano, S.

Ad animi constantiam hortatur.

AEtate filij, charitate frater olim, dignitate iam Pater amantissime, cum multa quotidie tecum loquar in silentio, pauca tamen ut scribam, causa est, corporis insueta fragilitas, quam inuisam mihi hospitam, inuisior ægritudo, nuper abiens dimisit, de salute quidem tua, redituque exoptato Deo gratias ago, de reliquo autem hortor, & hortando laudo, fortem ut animum & constantem habeas. Non est enim tutior armatura, non turris immitior, non fortior cassis aut clypeus inter prælia fortunæ, hoc te hactenus ac tua ætate sæpius, quàm uel pro annorum numero, uel pro conditione tui status, & magnifice usum scio, & miror & gaudeo. Nec solus quidem tota gaudet & miratur Ecclesia patientiam tuam, quamuis aduersitates, quibus illam obijcis & miretur & doleat. proinde oro, ne deficias neue defatigeris. Solent uehementes impetus breues esse, fortuna lassabitur, est illi nõ quã pudor, quidam immerentium ac fortium, immò uerò Deus miserebitur & laboribus finẽ ponet. in illo spes fixa sit, in se sperantem non frustrabitur, nubes sunt istæ, quæ serenum naturaliter animi tui statum obnubilant, leui uerò diuinæ clementiæ pellentur afflatu. & fortasse quorũ fuit amara perpessio, recordatio dulcis erit, nulla fortuna perpetua est, ne diuturna quidem, unde fit ut sperandum miseris, felicibus metuendum sit. Etsi enim uideantur diuturniora quæ cruciant, non minus tamen uoluuntur aduersam quàm prospera. æqua omnium uertigo, & instabilis undique rota est. Sensus in letis insolens, delicatus in tristibus, illa facit exigua, hæc immensa, cum summa omniũ breuis sit, omnisque diuersitas in opinione est, inque animis, non in rebus omni ex parte breuissimis. de me autem unũ hoc dixerim, tuus sum, ut nosti, quanquam nulli quod quidem sciam usui possum amare, quod quidam non potest. Siquid præterea posse uideor. tuo precor in me iure utere. Postremò sacerdotes meos seruos tuos, Ioannem & Paulum, quos cum his ad te literis misi, paternitati tuæ commendatos uelim, & obtestor, si illæso licitum est honore, ne gratiam eorum alteri meis precibus, à tua leuitate concessa auferat aliena durities. Difficile est iudicium alienæ conscientiæ, multos ego tales, duros, asperos, & linguæ liberioris, meliores uiros noui, quàm suaues alios fictos blandiloquos uel sipelles. Vale. Venetijs VI. Idus Iunij.

Fran.

Fran. Petrarcha Amico suo, S.

Increpat studij negligentiam.

PRofectus es Babylonē, profectionē miror, morā stupeo, negociū odi, sed si ut imbecillæ ætati atq; alienæ opis indignè aliquid uiatici prouideas, & apis aut formicæ in morem, æstate hyemē cogitans, aliquot incertè licet, & labilis uitæ dies, truci illi hærebo dedicasti, & si graui discrimine res nō uacet, tamq; exigui & irreparabilis boni periculosa sit largita, possum tamē humanis moribus, possum spei credulæ ueniā non negare. At si perseueraturus illic, tibi obitū ac sepulchrū eligis, iā hinc inter mortuos sepultosq; te numero. Quid ni enim amice, te defleā, eò profundius exanimēq; cōspiciam, quò morte peior inutilis uita est. Mori enim oportet, male uiuere non oportet. Quid est aūt, q̄d de te tuisq; de studijs audio, etsi non audiam uideo, his oculis, quib. ubicunq; sim, tartareā illam urbem semper intueor. heu mihi, Cicero noster, heu Maro, pro utriusq; enim styli bina acie, singulos eloquij duces alloquor, heu mihi, cui ceditis, non re quidē, sed iuditio legentiū, iniquo & seu inuido, seu inepto sæpè honestis laudibus aduersante. Tanti ne igit̃ pecunia ulla est, aut ullus honos, ut tibi amicè scriptor ille ignobilis, cui nomen non fecisse melius fuerit Tullio præferendus ac Virgilio uideatur, heu generosa ingenia, heu laboris inclyti, gloriosæq; uigiliæ, huccine uiuendo peruentū est, ut uideā nos non plebeio quolibet, sed hoc tali uiro iudice, illius literis ac processibus post habendos? credo ego iam mūdi finem instare, crebescunt ecce prodigia, iam Antichristū aduentare, iam quod quidā suspicati sunt Neronem uiuere, audiemus & reliqua fieri, quæ illius turbinis futura præambula nobis à patrib. nunciatum est. Interea parumúe portenti, parumúe præsagij est, properatis ad extremum orbis, idiotam illū, quod tu legis, & sufficiunt oculi iàm duro negocio, & Pierijs pratis ac fontibus assueta mens, per illius squalidas & arentes membranas nenijs occupatur anilibus? & Homerum Babylonicum contemplatur. ô rerum status instabilis, ô uertigo mirabilis studiorum, neglectis ergo principibus eloquij, spretis Philosophiæ præceptoribus cōtemptis, demum ueræ fidei ducibus, iter ad astra signātibus, uilis opifex lucelli in manibus est, cuius assidua lectio, quàm tibi caput obtundat sentis expertus. mihi certè, nam memini, semel olim, in obiecta, sic & cerebrum cōcussit, & stomachū ut quasi tristis pharmaci poculum hausissem, diù sapor ille faucib. hæserit, & quicquid postea sumptū esset, dulce quamuis ac sapidū amaresceret, & quicquid per eos legerē dies, eiusdē illius lectio uideretur donec nō unius somno, noctis obliuio, tædij illius ingesta amatorq; ille digestus est. Neq; uerò negauerim esse utilem stylū, his quibus altius nō datur, nec sum nescius, in pretio hominem haberi, apud eos quos pecuniæ, non uirtutis aut gloriæ amor trahit. quæ in extimabilis turba est, sed an tu ideò turbæ miscendus, an quia clibanus uulgò utilis, clibanarius fiet Plato? ut rerum sic intellectuum infinita uarietas est. & quanquam quod naturaliter malum est, per neminem benè fiat, multa tamen in se bona, per nonnullos seu malè seu turpiter fieri constat. est in modò rerum omnium, momenti plurimum, est in agentis moribus, in circunstantijs negocij magna uis. non est turpe illa legere, quibusdam fortassè etiam decorum, tibi certè non conuenit. nam ut quædam amisisse lucrum, sic quædam nescire scientia est. non omnis ars omnibus pulchra est. Causidicus lites & forum quærit, plebs ludos & theatrum, rusticus boues & rastra, miles equos & arma, taberna caupo, fornicem leno, templum seruat edituus, arator stiuam, bellator gladium, nauta clauum & remos, studiosus autem calamum uersat ac libros. inquè hoc ipso tanta est difformitas, ut huius in gremio aptè sedeat, is de quo loquor liber. illius ineptissimè fixæ sunt rerum leges, nec facilè conuelluntur, quod si quando peruicacia mortalis præsumpserit, eminet indecorum nescio quid, quod non tàm promptè dici potest, quàm ab intelligente deprehenditur, inter humanos nisus indelebili naturæ uestigio superante. Frustra uerò te uirum egregium & fatemur, & credimus, nisi è publico gregi te subtrahis. Multi sunt illa in urbe, cuius tuus, & sero quidem, & citrò nimium factus es, qui scriptorem illum te lectore indignum auide legant, nec legisse dedeceat, quin & magnum quendam diuinumq; putent uirum, nempè qui quo illi ambiūt iter pādit, neq; ego

illuc

illuc aspirantibus utilem nego. Sed te aliò pergere, tota fermè retroacta ætas iudicat. quo nũc abis sinistrorsum? An te turbæ clamor ac signatior trames fallit, an ignoras nullum esse fragilius, quàm multitudinis argumentum, unam de me felicitatem quàm uoto quidem petunt omnes, rebus pauci, in reliquis propè omnibus inuenias, ut quæ plurimis placent, illa sunt pessima. Si fidem quæris, cogita quot uirtus amicos habeat, quot uoluptas, id si ad libros artiumq; rerumq; omnium studia traxeris, uerum fiet. Sed iam satis innocentẽ hominem insectatus dicar, neque uero ego, illum, sed te arguo. fecit enim ille quod potuit, tu quod uis. Et puto memineris, ut me hortante, dissimilis humilioribus studijs, altum iter ingressus, quod unũ tibi familiariter imputare ausim, gloriam & rarum decus inuenerim. Si mihi nunc spontè relaberis, urgente licet auaritia, mallem perpetuò tacuisses. omnis enim culpa eò grauior, quò culpæ fœdior causa est. quid ergo horter? abitum, nõ audeo, id quidem & si optimum erat, nunquam minor consilij libertas fuit, quam ætate nostra est Amicus amico uerum dicere metuit, frater fratri, socer genero, uir uxori. Non potest à patre uerum filius audire, & quid multa, ueritas omnis iniuria est, omne consilium offensio, nisi animo consonum audieris. ego uerò nihil tecum metuo, nisi frustra hortari: ita enim sentio, facilius te frangi posse quàm flecti, id fortassis efficacius obsecrem, ita illic esse ut uelis, tanquàm qui amaro de carcere dulcem libertatem cogitat, aut per lubricum & obscurum callem, gratum suspirat hospitium. Et hoc unum præstes mihi anxio, tuæq; fame perinde sollicito, quasi mea sit, ne quando uel lucri studium, te uirtutis, uel lectio utilis honestæ lectionis reddat immemorem. Vale diu fœlix.

Fran. Petrarcha Philippo Patriarchæ Hierosolymitano. S.

Laudem in re qualibet suspectam.

Sicut ingẽtia munera uerbis minuit ingrata superbia, sic humilis gratitudo, parua etiam nititur augere munuscula, hinc tu uitæ solitariæ libellum, ubi quod sæpè dixi, nihil me iudice memorandum, nihil est nobile, præter tuum nomen, quem præterea, & si nobilissimus in se esset, & dilatio immodica, & petendi tædium ac fastidium expectãdi, inuisum facere potuissent, his præconijs laudum, hisq; actionibus gratiarum excipis, ut mirari cogar, notissimam licet humanitatem tuam, & amoris antiqui perpetuam, ac recentem semper, & quotidie nouam uim, uno tenore, cunctis meis in rebus tuos, in alijs utique lynceos oculos præstringentem. illud miraculo additũ, quod & Pont. Max. & qui illi proximus gradu est Episcopũ Portuensem, de libello illo loqui atq; eum dignanter expetere, & insuper & Ebredunensem Archiepiscopum & Episcopum Vlyxbonensem. quorũ primus, quanto sit ingenio, iure me optimo restem facis, scio enim, secundum uerò non nisi per famam, & quibus credo omnia, per literas tuas noui, ambos doctrinæ uberrimæ altissimiq; iuditij uiros, & legisse illum auidissimè, & de eo multa certatim honorificè locutos scribis. quid uis dicam. Efficies tu, facientq; illi, ut amare ipse, quoq; rem meam incipiam quàm cõtempsi, nempè qua delectari tãta audiã ingenia, flamq; his stimulis, ad studij mei cursum promptior, atq; ad alia scribenda flagrantior. Neq; uerò miraberis, & mihi euenire posse, quod Augustino accidit, qui de Libro quodam, quem ad Hierium Romanæ urbis Oratorem scripserat, in confessionum libris ita commemorat. Et magnum enim quidam, inquit, mihi erat, si sermo meus, & studia mea illi innotescerent, quæ si probaret flagrarem magis, si autem improbaret sauciaretur cor uanum, & inane soliditatis tuæ Deus. Non tamen laudibus uestris, eousq; decipior, ut nesciam quis ego, quæue facultas mea est, & quod libri pondus quem laudatis, scio me totumq; quod dictis, non mihi tribuo, nec uestro certè iuditio, sed amori, itaque non hic sisto, quasi magnum aliquid tibi, & quale tu prædicas destinari, sed id cogito, quid nunc etiam te dignum, & tàm longi temporis aptum fœnus adijciam. Vale Ticini VI. Idus Augusti.

FRAN.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARUM DE REBVS SENILIbus, Liber VII.

FRAN. PETRARCHA VRBANO V. PONT. MAX. S.

Vt Romam Ecclesiæ sedem repetat, hortatur.

ALiquandiu Pater Beatissime, an aliquid tibi, seu quid scriberem dubius fui, hinc uulgari fama, hinc literis amicorum, de te multa & præclara narrantiũ excitabar. illius antè alios, qui de tàm multis, mihi penè unicum solatium remansit, diu oculis ereptum, animo præsens semper, Philippi Patriarchæ Hierosolymitani, qui ne ueterum studiosum, noua sineret ignorare, simul'p ut scribendi materiam gloriosam, atq; uberem stylo offerret, sæpè per hoc tempus, de rebus tuis miris'q; inmodum laudibus tuorum, deq; Apostolici propositi sanctitate, grauissimas ad me, nec minus feruentissimas scripsi Epistolas. Quibus, fateor, iam defessum tepentem'q; animum, uehementer accenderat, aderat hortatrix alia uetus, scilicet & præscripta iam consuetudo mea, scribendi, non tantum pari fiducia paruis ac magnis, sed eò semper alacrius, quò maioribus sim scripturus, à quibus & benè dictorum ampliorem gratiam, & errorum promptiorem ueniam sperem. nempè ut liui di deiecti'q; animi, non solum alienis erroribus implacabiliter irascuntur, sed alienis quoq; laudibus, hostiliter obstrepunt, sic sereni, erecti, & laudib. gratulantur, & miserentur erroribus. Ita uerò mihi persuaseram, neque opinione dimoueor, ei qui bona fide loquere tur, errorem imputari posse, non scelus, & reprehensione fortasis, non supplicio neque odio dignum esse. Hæc me opinio, & hæc spes impulit, ut prædecessoribus tuis duobus, antè proximum RR. PP. quin & Romano Imperatori ac principibus & regibus terræ, sæpè etiam ignotis scriberem, nec sum ueritus, ne paruitatem meam illorum opprimeret magnitudo, non enim me maioribus cõferebam, neque æquabam uerbis, quos natura parens, aut fortuna tanto se creuerat interuallo, sed ad obsequium ueritatis, uti spiritu libertatis non licitum modò, sed debitum arbitrabar. Neque ipse mihi, quodammodo uidebar loqui, mea fides, mea deuotio, meus amor Reip. loquebatur, itaq; & ad Benedictum *XII.* adolescens adhuc scripsi, & ad Clementem *VI* medio iuuentæ, cur non tibi iam senex scriberem? Maior est fateor iuuentutis feruor & audacia, sed maior auctoritas ac grauitas senectutis, maior quoque animus, quod mirum forsan quis dixerit, maiorque securitas. unde est responsum illud famosissimum Solonis, quem cum Pisistratus Atheniensium tyrannus interrogaret? Qua fiducia sibi tàm constanter obsisteret, Senectute, inquit. Et illud Marci Castrucij, uerbo aliud, idem sensu, cui cum iratus Carbo Cos. nomine, re tyrannus, inter minas diceret, multos se gladios habere. respondit: Et ego annos. quàm sententiose, quàm breuiter gladijs annos opposuit, quasi annos homini noceri, ne gladijs quidem possit, & reuera quid metuat is, qui uitam ipsam, pro qua omnia hic timentur, à tergo habet? aut quid excipi potest, illi qui suum recepit, & in tuto posuit? nec tempestas nautæ portum iam tenenti, nec grando implenti horrea nocet agricolæ. intrepidi fines rerum, meticulosa principia esse solent, & omnino uitæ satietas, securitas animi magna est. Mihi autem apud te summum culmen Ecclesiæ, non de mea ætate, sed de tua humanitate fiducia nascitur. Audio enim, te libenter audire, quæ uera sunt, etsi acria sint, falsa autem quamuis dulcia, aspernari, nec id mirum, ueritatis uiuæ uicarius es in terris. Si dominum tuum amas, quæ il-

lius, quæ ue ab illo sunt, amare omnia est necesse. omne autem uerum à ueritate, uerum esse ait Augustinus. Quibus ita se habentibus, quid me tacitum nunc usque tenuerit dicam, quod fortasse mirabere, omnes quidem qui de te mihi loquebãtur, aut scribebant, sed in primis tuus ille, tuarumque præco ingens rerum Patriarcha, nil nisi de tuis summis & eximijs agebat laudibus, quàm tibi sacer animus, quàm mẽs uigil, quàm pium propositum, quàm feruens studium literarum. quæ præteritorum memoria, quæ prouidentia futurorum, quàm altum lucidumque ingenium, quàm suauis exundansque facũdia. quis bonorum amor, quod malorum odium, quis iustitiæ cultus, quæ Ecclesiæ disciplina. his horumque similibus plena erant omnia, quæcunque ad aures siue oculos meos, amicorum lingua uel calamo ferebantur, ego inter ea dubius hærebã, sciebam quidẽ generosos animos, ad uirtutem, ueris atque honestis laudibus, quasi ad cursum equos egregios calcaribus excitari, quæ etsi necessaria non sint, uel impigerrimis addita, prosunt sæpè, naturæque impetum uelocitatis exaggerãt, iuuabat occasionem inuenisse, qua humilitas mea, in commercium tàm excelsi sermonis assurgeret, & loqui aliquid, de tàm lata & tàm læta materia delectabat, unum omnibus his obstabat, quod summorum laus hominum, quamuis uera & sincera, & de ore tamẽ humilium, uix sine quadã blanditiarũ suspitione procederet. neu te aliquid celem, accessit & altera causa silentij. Obseruator sum, fateor, magnus illustriũ, quorũ ex actibus atque exemplis pendere Remp. existimo, te igit obseruabam, & qui à minimis tàm laudabiliter incepisses, quis esses in maximis expectabã, audiebam te prælatos Ecclesiarũ, qui Romanã curiã frequentabant, ad sedes proprias remisisse, optime, inquã, ac magnificè. quid ineptius enim, quæso, propiusque naufragio est, quã si nautæ omnes, remis atque rudentibus abiectis, relicta nauis prora, nudatisque lateribus, graui fasce puppim premant, clàm rectorem, opportunè ambiant, suisque muneribus desertis, illius officium interpellent. audiebant te ambitioni antiquæ, quæ priorum licentia in immensum creuit, frenum ponere, & ut uno aut paucis pro dignitate uirtutis ac scientiæ beneficijs contenta esset edicere, iustè inquam, grauiterque: nam quid turpius, quàm unum aliquem, parta forsan fœdis artibus copia nauseantem, cernere multis, hinc inde melioribus, penuria famæque laborantibus? Audiebã circa habituum honestatem, multam te curam, multũque studium impẽdere, laudabam nam quis oculus pati potest hæc ludibria, quæ nostra ætas infœlix sibi finxit, dum formosa uult uideri, manibus se deformans suis, at turpissimè dehonestans. Quæ stomachum monstra hæc conspecta non quatiant, cornuti calcei, pennati uertices, caudata cæsaries, & in tricam torta. frontes uirorum muliebriter discriminali eburneo sulcatæ, lasciuiosa uestis uerecũdiæ inimica, uentres astricti fidiculis & afflicti, pro uanitate patiẽtibus miseris, quod beati olim pro ueritate passi sunt. Ad hæc curua iuuenum terga, cernuique superborum uultus, & accliues humeri, compulsaque uiscera sub pectorum specubus habitare. quod unum, an posteritas creditura sit nescio, patres nostri si audiant profectò non crederent, nos hæc oculis omnia cernimus, & siquid præter hæc aliud fœdum, immanè, barbarũ, ridiculum, uaga mens, in suum dedecus ingeniosa, uel didicit uel inuenit. quæ cum ubique uisu turpia, tùm uel maximè te spectante turpissima sunt, honestisque omnibus & benè moratis ingenijs detestanda. Tibi autem Apostolicæ morum censor, edictis ac legibus castiganda præcipuè, & comprimenda, parte castigata, ut perhibent & compressa. Quod utinam facere potuisses, & fecisses, toto orbe terrarũ, aut saltem in Italia, ubi has insanias, eò mœstius fero, quò magis à patrio ritu, & rogatæ gentis grauitate dissentiunt, & eousque degenerant, ut nonnunquam inuidiosa mihi, his spectaculis carens cæcitas, uideri soleat. Audiebam præterea singularem illam tuam curam, paternamque sollicitudinẽ, circa Bononiense studium, quanta nulli unquam Pontificũ fuisset, aut principũ, quib. quãtisque priuilegijs, qua magnificẽtia, qua pietate illud longis ac iugibus bellorum turbinibus, quassatũ stratũque erigis, & antiquam illi. non modò restituis, sed si qua fors fauerit amplificas etiã dignitatem. & hoc quoque te dignum, tibique debitum censebam, nam quis alius studiorũ omniũ, sed præsertim iuris, matrẽ ac nutricẽ urbẽ adiuuet, ac reformet, quàm is qui utriusque iuris peritissimus, alterius autẽ & cõditor, & interpres unicus haberet, aut quis alius, quàm tu huic literarũ ruinæ subijcere humeros, aut uellet

aut pos-

aut posset. in quo si nescis plusculũ, quã quod agere uisus es, egisti, siquidem spẽ ingentem nobis omnibus pbuisti, nõ te Italiam negligere, cuius urbẽ unam, tanta clementia, tantisq; fauoribus prosequaris. Audiebam deniq; te licentiam pestilentẽ, salubri falce rigoris equissimi præcidisse, illam dico, quæ scelestes homines, grauissimis facinoribus perpetratis, ad Cardinalium domos fugere solitos, legum nodis ac digno supplicio eximebat. & hoc ipsum singulari laude dignum, maximeq; tuum iudicabã, ab illius scilicet uicario, qui Sol iustitiæ uerus est defensam, & in suũ ius repositam esse iustitiã, pessimamq; cõsuetudinem, qua nihil infestius est uirtuti, tuis uel abscissam manibus, uel conuulsam, nec iam amplius ut solebat apud exemplares iustitiæ magistros, iniustitiæ refugium asylumq; nequitiæ reperiri. Talia multa de te audiẽs. & auditis lætus, & natura pronus ad calamum, hærebam tamẽ incertusq; animi, operiensq; rei exitum, & quamuis difficilẽ silentium eligebam, ueritus ne mihi forsan accideret in maximo hominũ, quod in magnis accidisse memineram, ut eum ualdè laudarem, quẽ urgente uerò essem aliquando reprehensurus. quodque emptoribus inconsultis euenit, ut dum equos inspiciunt curtis auribus, & uiuacibus oculis, & læta facie delectati, nec soliditatem pedum, nec crurium tergiq; robur examinent, neq; dum formę inhiãt, uim attẽdant, primo quadrupes pulcher aspectu, quàm scilicet par labori, quàm bello idoneus, quàm sit aptus itineri, quàm cursui promptus aut saluti, idem mihi tuis in laudibus eueniret, ut minoribus commendatis, in magnis offenderet, & illusus, non alium quàm meipsum leuitatis arguerem. Inconstantia siquidem, naturalis in puero est, in sene ridiculosa, turpe seni est dicere, cuius mox contrarium sit dicturus, hæc loquendi scribendiq; auidum me frenabant, cogitantem esse aliquos, multis paruis in rebus, usque ad stuporem agiles & expertos, quos si ad unum summum optimum necessarium restrinxeris, nil indoctius dicas, nil sibi dissimilius, nil'q; difformius, ut qui magni esse, & scire omnia uidebantur, subitò nihil sint, penitus nihil sciant. Animaduerti persæpè esse homines de scientijs, de artibus, deque actibus hominum carptim mirabilia fabulantes, iube illos perpetuum aliquid loqui, perfectumq; aliquid agere, exempli causa, illius in qua se ostentabant, sine scientiæ sine artis archana pandere, quodq; est maius, non de arte loqui, sed secũdum artem operari, & aut libros scribere, aut bellicum aliquod, seu ciuile negotium exercere, utrobiq; deficient, ignorantiam in sermone, in actione uel uitium, uel inexperientiam detegentes. hos defloratores, uerius q; deformatores rerũ dicimus, qui medullæ inscij, quibusdam flosculis caducis ac leuibus exornantur, illis similes. qui in ludo quem latrunculariũ ueteres dixère, tendiculas tractatusque aliquos norunt, quos partitos uocant, ordinariũ seriem certaminis nescientes. non sunt autẽ magni uiri habendi, qui in re qualibet, & si multa didicerint, & multa gesserint, summam sui causam officij, uel negligant uel ignorant. nam qualis obsecro habendus est belli dux, quamuis formosus, quanquam eloquens, ac multa de armis ac bellis fandi gnarus, quamuis equitandi doctus, & magnarum uirium, si improuide ducit exercitum, si locum temerè castris capit, inconsulteq; aciem dirigit, dispo nitq; præsidia, deniq; si aut uictus rebus extremis, ægrè consulit, aut uictor uictoria uti nescit, hæc sunt enim artes ducum, superiora autem illa ornamenta, itaque sine illis dux optimus esse potest, sine his autem ne Dux quidem. Da mihi rectorẽ nauigij expeditum, ac robustum, patientem inediæ, ac laboris, quodq; est illius, æquorei tædij solamẽ dulciter canentem, ac loquentẽ, si clauũ regere, & si uela flectere, si remiges moderari, scopulos declinare, procellas euadere, littora noscere, loca discernere, portum petere nescit, nauta forsitan dici poterit, non magister. Mille sunt talia, nosti omnia, deq; his paucis, quid in reliquis sentiendum sit intelligis, sunt quos natura aut fortuna, seu quod est uerius Deus ipse, naturæ fortunæque dominus, ad summam rerum creando disposuit. Inter quos duo sunt omnium supremi Rom. Pont. & Romanus Imperator. & illi quidem, ego ab initio prorsus incognitus, postmodũ uerò familiarissimus effectus, dixi sæpè & scripsi, quod eum pro uirili parte cõtingere uisum fuit, ipse mihi est testis, quib. à me stimulis, quotiẽs sit excitus, erectus, impulsus, increpitus. Quæ licet mei forsitan officij non essent, nisi quod prætermissa maioribus, & utilia omnib. à quolibet potius, quã à nemine dici satius uidebat. Ego tamẽ non

non fortunam meam metiens,sed fidem mihi licitum,neq; dignum ratus sum,in tanto publico naufragio,uocem tollere,& si non omnium periculis succursuram,meos tamen angores,measq; molestias leniturum,nulloq; hominum hoc sibi officium assumente minimus omnium,sed ut puto charitate,non ultimus,flendo & clamando,quando aliter nō dabatur,solus pro deserta Rep. partes feci,uel dolori meo consulēs,ut dixi,uel si piā intentionem diuinitas adiuuisset,& publico cōsultutus.Sæpè enim statui,plurimorū uox una consuluit,neq; auctor uocis,sed uox ipsa mouit animos,suamq; uim latenter exercuit. Sic ne exemplis inhæream,una Centurionis uox fortuita nutans,tunc Romanum stabiliuit imperium,una uox infantis in popolo audita Ambrosiū fecit Episcopum,quæ res, & illius urbis requies fuit,& occidētalium salus Ecclesiarū. Nouit ille supernus rerum cognitor, ex ore etiam pectoris elicere uerbum bonum,penetrabile,potens,efficax.quid uis?ita meum duxi,tacitis ne dicam mutis omnibus, Principem Romanum uel reprehendere, uel hortari,ut nephas mihi,nec infamia cariturum crederem,tacuisse. elegi ergo,ut eū potiùs quàm me,hoc est illius tarditatem,quàm meum silentiū posteritas accusaret.sed mitissimus principum,quàm lætè,quàm leniter,quàm benignè,neq; aliter,quàm reliqui adulantium laudes,& blanditias ipse meas increpationes semper acceperit,multis atq; honorificis rerū ac uerborum inditijs declarauit.Et hæc quidem ego hactenus cum illo,Romanæ urbis,Romaniq; orbis altero lumine,tecum nihil adhuc,metuens ut dixi laudare in paruis,quamuis laude dignis,quem mox in maximis non laudarem.In quibus si te ritè ageres,tunc fateor, & parua simul & magna celebrare decreuerā,totūq; hoc quantulumcunq; est ingenium, & hunc stylum,& has uitæ reliquias dedicare tuis laudibus, nec uirtutem tuam illaudatā pati,cum tot laudatores prisca uirtus inuenerit,& si enim tantæ rei imparem esse,me nescius non essem,sæpe tamen paruis excursionibus ingentia prælia,sæpè magnas paruis principijs res effectas audieram,legeramq;, nec me duce,in tuū quoq; præconium excitari,posse,magna quædam ingenia diffidebam,& iuuabat in hac acie,licet meritis ultimū primum numero esse. Hæc cogitans,toto te triennio expectaui. iamq; ut uides,quartus annus circunuoluitur,dum dies transeunt,& fit nihil eorum dico,quæ ut maxima atq; optima,sic & prima esse debuerant. dicebam mecum, & cum alijs dicebam, pastor noster,illius exemplo,cuius gregem pascit omnia benè fecit,unum & id quidem summum, ac præcipuum differt,gregem ipsum ad suum proprium,& antiquū ouile reducere.neq; id sponte,sed coactus ipsa magnitudine rerū facit.Assueuit grex externis pascuis,herbisq; palustribus, ijsq; iam tanta cum uoluptate fruitur,ut salubrium immemor sit herbarum, habet consuetudo longior uiscum tenax,& perplexos laqueos,quos abrumpere dubium, absoluere operosum sit,his illa nunc sacra mens curis exercita,nondum executione incipit, quod iam intentione perficit,citò exigui cogitatus prodeunt in actum,ac magnarū rerum apparatus, magni etiam sint oportet. inter deliberationem enim, & rem ipsam, magnus quidam mons ut dici solet est medius, cui exuperando & intentione animi & labore est opus tempore. Hæc dicebam,sic credebam,sic diffidentibus respondebam,qui nunc à me promissi mei fidem exigunt,nec quibus hanc uijs expediā inuenio,itaq; quando mihi spem,qua desiderium leniebant,nō tu quidē,sed res eripit,nec me amplius,nec alios fallere, neq; Sanctitati tuæ subtrahere aliqd est animus,eorū omniū,quæ ad aurē cordis mihi loquit̄ fides mea. ita uerò ea,quæ cum reuerentia,qua illū,cuius inter homines locum tenes, te nunc alloquor, tibiq; pronuncio,ut iam hinc ad patientiā inclines animū,& aures potentiū, more blāditis assuetas, reprehensionibus iustis, ut puto, licet iniusto peccatoris ab ore uenientibus, parumper accommodes. Totus penè orbis summe patrum, qui Christianus est,uno tibi nūc ore blanditur,si tua illa uera est,quæ fertur integritas,euenturum spero,ut inter tot adulatores non patienter modò,sed lætè unum audias reprehensorem,& fortè aliquid plus minus ue quàm deceat audieris,fidem laudes,ignorantiam excuses,hac spe fretus incipio. Cuncta quidem apud Auinionem prosperè, magno cuncta consilio geruntur, dixi iam, laudo,sic te decet,ut ubicunq; fueris,benè ac fœliciter uniuersa succedant,& præsentiā tuam uirtus ac prosperitas comitentur,sed dic oro,quid agit interim sponsa tua?quo cōsule regitur?

tur? quo duce defenditur? quibus comitibus consolatur? respondebis immò non tu quidẽ qui interrogationem meã, non dubito placatus atque æquanimis accipis, sed aliquis unus minor, & impatientior respõdebit. Tu Romano Pontifici legem ponis, aut unam illi spõsa tribuis, cui sponsa est, non ea sola quam intelligis, sed uniuersalis Ecclesia, ubicunque ille sibi morã eligit, illic sponsa, illic sedes propria sua est. non inficior Pater Beatissime, neq; angusto tibi sedem tuam, quam libenter extenderem, si in me esset, oceaniq; littoribus undique terminarem, utinamq; tàm latè hodie coleretur CHRISTI nomen, quàm latè olim cultum fuisse multus quidem, sed in primis hinc Ambrosio, hinc Augustino teste cognouimus, qui iisdem penè uerbis latiores Christianæ religionis, quàm Romani imperij fines locant, quod si ut sonat, nec deuotè magis quàm historicè dictum credimus, mutationem rerum maximam, ac flebilem quis non uidet? certè enim id si nunc quoque uerum foret, sedes ac possessio tua esset mare, & plenitudo eius orbis terrarum, & uniuersi qui habitant in eo. sed non ita est; CHRISTVS enim, ut cœli sit maris terræquè dominus & creator, idem ipse est, & uno semper tenore diues permanet, nos peccatis promerẽtibus, pauperes facti sumus nimis, & ad hunc angulum occidentis arctati, quem ipsum infideliũ insultus, hinc atq; hinc quatiunt & infestant, adhuc tamen ubicũq; ritè colitur CHRISTI nomen, illic sedem tuam esse nec nego. nec dubito, illud mihi non negetur, quod inter omnes alias, singulare tecum aliquid, immò quàmplurimum habeat urbs Roma, Cæteræ enim omnes suos habent sponsos, tibi quidem uni subditos, sed suis Ecclesijs præsidentes, illa uerò nullum habet nisi te, itaq; summus in reliquis, in Romana urbe solus es, Põtifex, solus spõsus. De illa tua igitur, nec alterius sponsam nexu coniugij spiritalis te interrogo, qd nũc agit? quo in statu est? quaùe in spe? si tu taces, ipse mihi respõdebo. Aegra, inops, uidua, miserabilis, sola est, & uestẽ uiduitatis induta, diebus. ac noctib. flẽs, Propheticum illud canit: Quomodo sedet sola ciuitas plena populo, facta est, quasi uidua domina gentium, princeps prouinciarum facta est sub tributo. totumquè per ordinem à principio in finem flebile illud carmen ingeminat, illic uerò mœstius fracta uoce, singultibus fessa subsistit, ubi scriptum est: Non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius, omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici. Et iterum: Idcirco ego plorans & oculus meus deducens aquam, quia longè factus est à me consolator, conuertens animam meam, hic, inquam, illa profundius suspirat te significans, nam quis alius consolator? quis, conuertere animam suam, potens nisi tu? cui & prompta remedia, & sponsæ necessitates, ac miseriæ notæ omnes? & siquid fortè notitiæ defuerit, scito, quoniam te absente abest requies, pax exulat, bella assunt, & ciuilia & externa, iacent domus, labant mœnia, templa ruunt, sacra pereunt, calcãtur leges, iustitia uim patitur, luget atq; ullulat plebs infœlix, tuumq; nomen altis uocibus inuocat, neque tu illam audis, neque malorum piger, misereris tantorum, neque uenerabilis sponsæ pias lachrymas uides, teq́ue illi debitum restituis. Qui ut alijs minus dignis ac minus egentibus suos redderes, curiam tuam prouidentissime uacuasti, ita populus quilibet suum habet Episcopum P. R. suum pontificem non habebit, & paruæ urbes, suorum in amplexibus requiescent. Regina urbium semper uidua erit? quodq; uiduitate peius dixerim, sponsum suum semper, cum alijs habitãtem, captumquè peregrinis amoribus audiet, nec tenere illum poterit nec uidere. qui sui præsentia, se & illam gloriosos faceret ac fœlices. Sed quo animo, da quæso misericors pater temerariæ deuotioni meæ ueniam, quo, inquam, animo tu ad ripam Rhodani sub auratis tectorum laquearibus somnum capis, & Lateranum humi iacet, & Ecclesiarum mater omnium tecto carens, & uentis patet ac pluuijs; & Petri ac Pauli sanctissimæ domus tremunt, & Apostolorum quæ nunc ædes fuerat, iam ruina est informisq; lapidum aceruus, lapideis quoq; pectoribus, suspiria extorquens. si responsum ad hæc omnia non meretur humilitas mea, an nõ saltẽ Aggeo Prophetæ, immò Sãcto spiritui per illius os loquẽti respõdebis, tu & fratres tui, quidùe omnino respondere poteritis? Nunquid tempus inquit, est uobis, ut habitetis in domib. laqueatis, & ista domus deserta? nota sunt, & terribilia quæ sequuntur illud in primis, quia domus mea deserta est, & uos festinatis unusquisq; in do-

mum ſuam. cogita, oro, hæc & tecum cogitent, quos iſta magis etiam quàm te tangit, non quia in omni plurium delicto, nõ ſit culpa grauior maioris, ſed quia illi Dominicæ domus obliti in domibus quiſq; ſuis diutius feſtinarunt. Heu mihi, nam loquendo creſcit dolor meus, tractataq; uulnera recrudeſcũt, famoſiſsimus ergo, atq; altiſsimus catholicæ fidei uertex, nutat, & tu ſummus ſpeculator, domus Iſraël ac dominicæ turris excubitor, ad Rhodani ripam ſedes, nec te magnopere indigentis, et magnæ aliorum indigẽtiæ uehementer obſtantis. nec te ſaltem in ſilentio increpat, nõ impoſitum tibi, ſed aſſumptum nomen. Quomodo enim quæſo, & urbanus diceris, & nominis huius originem Vrbem fugis? at qui mihi, & multis nomen aliud ſpem eximiam tui dedit aduentus, nam neq; aliud tua ſanctitas ac ſpectata religio promittebat. cui acceſſerat iugis ſermo tuus & familiare colloquium, cuius ut fides conſtet, ualde tibi meo iuditio prouidendum eſt, ne ſi in ſeria & maxima promiſsione fefelleris, nemo tibi credit in paruis. Eſt autem ſermo, & colloquiũ, quo tibi ſemper in ore Roma eſſe dicitur. Semper te uerbo iter illud optare, ſæpe etiam polliceri, & ſæpius ex te auditum, nunquam te animo quieturum, donec tuo cum grege Romæ fueris, & huic ſancto propoſito, priſq; ſermonibus aderit illa quam dixi conuenientiſſimi nominis. nõ caſualis electio. Nam quis Almam ſacroſanctam Vrbem melius reſtitueret, quàm Vrbanus? dicam quod multis fortè diſpliceat, dicam tamen, tibi enim & ueri amatoribus placiturum ſpero, maior hinc tibi ac perenni perennior quærebatur gloria, quàm ex omnibus quæ ad Rhodanum noſtra ætate, immò omnibus ſæculis geſta ſunt. ſæpe locus famam adiuuat, longius proſpicitur quod in alto ſit. Atque ut ſi eam mundi gloriam, quã licet dulcem & multis optabilem, poteſt inflexibilis & inuicti animi tui ſublimis humilitas non curare, quanti hoc demum meriti apud CHRISTVM reris, Eccleſiam eius, diù uagã, ibi repoſuiſſe, ubi ille eam poſuit, cuius prouidentia ſicut ſcriptum eſt, in ſui diſpoſitione non fallitur, quiq; ſi expediens fuiſſet, cur non illam ad Rhodanum poſuiſſet, ſed conſulto locus inſignior eſt electus, ut ubi terreni caput imperij fuerat, illic cœleſtis imperij ſedes eſſet in terris, fide ſolita, & ſanctitate humili fundata, & Apoſtolorum ſacris ac martyrum compacta cruoribus. Hoc diuinum opus mutare non debuit, humana præſumptio, ſed mutauit, tuum eſt ſi neſcis, nec alterius, in ſuum locum conuulſa reponere. fuerunt & illorũ quinque fateor, qui te ex ordine præceſſerunt, nulli tamen adeò debitum, nulli tam impiè neglectum atque diſſimulatum, ſi negligis ac diſſimulas ut cœpiſti. optarẽ maximè hac in parte uerborum talem mihi Tulliani uenam fontis obtigiſſe, ut conceptum meum qualis eſt, in tuum animum fando transfunderem. dicam tamen ut potero, & quod ſtylo meo defuerit, tuo ſupplebitur intellectu. Attendiſti acriter, certus ſum, ſeruasq; memoriter, quibus uijs ad hoc culmen aſcenderis, neque enim in Deum fas eſt ingratũ ſuſpicari eum, qui gratiſſimus in homines ſis. Non eſt quidem poteſtas niſi à Deo. non mentitur Apoſtolus qui hoc ait. uerum hæc poteſtas, quæ aliunde utique non eſt, aliter atque aliter hinc eſt. ſæpe enim diuina ſapiẽtia ad ſuæ uoluntatis effectum, humanis actibus utitur, ſucceſſione, electione, donatione, acquiſitione, & ſiqui alij ſunt modi, quibus homines ad aliquã poteſtatem perueniunt. Vbi humanorum actuum ueſtigia atque effectus apparent, uolũtas ac diſpoſitio Dei latet, doctis tamẽ ac fidelibus non ignota. & hoc calle, ad Papatum, ante te noſtra memoria peruenerunt omnes. Eſt ubi ipſa Dei uoluntas tàm euidenter emineat, ut lippis quoque cæcisq; etiam nota ſit. ſic ſe Deus per ſeipſum, ſine medio uelle aliquid oſtendit, ut nullæ ibi partes hominum uideantur, quorum linguis aut manib. pro organo quodam inſtrumentoque utitur, illis ipſis, quid per eos fiat ignorantibus, factumque mirantibus ac fortaſsè dolentibus. Hoc tu noſtra ætate ſolus tramite conſcendiſti, nemo te fallat Pater prudentiſsime, nemo tibi perſuadeat, eſſe aliquem tuorum Cardinaliũ, qui uel ſemel unquam cogitauerit te ad Papatum, non dicam promouere, ſed poſcere. ſiquis fortè tibi aliud inſuſurrat, uerba dat, te ſibi mendacio obligatum cupit. Deus te profectò, deus inquam, ſolus et nemo mortalium elegit, linguis licet illorum ut dixi uſus, quas ad aliud diſpoſitas, ad ſuum uertit obſequium, quodq; ipſe uolebat, dictu mirabile, peruolẽtes fecit. hoc ubi acutiſsimo hominum, quomodo rear incognitum, quod nemò ferè uulgarium

garium

garium ignorauit. ſed ſi nunc etiam notius fieri uis quorum electus es uocibus, mores atq; animos tibi notiſſimos contemplare. Pone ante oculos faſtum illum, nuſquam tanta rerum ſuarũ extimatio, parq; contemptus alienarum, alto loco aſſueti omnes, ad ſummum ſinguli aſpirant quo uix eſt, qui alium quàm ſe unum dignum cenſeat, ſe quoniam nominare alios eſt neceſſe, quiſq; ſe cogitans alium nominat, uiciſſim ab alijs nominandus ita neque ſe quiſquã nominare poteſt, neq; aliũ uult, niſi ex eodẽ numero, unde tãti beneficij uicem ſperet. quando ergo illi hoc indicio & his moribus, quamuis uita conſpicuum, literis excellentem, humilis abbatem Cœnobij nominaſſent, aut tantæ rei idoneum iudicaſſent, aut quomodo illis in animum ueniſſet, quod ſibi quiſq; ſuis optabat, exteris dare, ſeu quem ex alto deſpicerent, ſupra ſe cernere, ſeu quo miniſtro uſi eſſent dominum habere. Audacter forſan, ſed ni fallor uerè dixerim, nunquam quo ſunt animo, tale aliquid ſpontè pati, ne dicam facere potuiſſent. Non refert autem quid homines uelint: ſed quid Deus, is te uerò non alium uolebat, conſiliũq; ſuum ultrò non conſenſuris occultabat, quibus ſcrutinia profunda uerſantibus, ſic clanculum tuum nomen inſeruit, ut ex toto nominib. Romano cardine fulgidis, cum ſolus abbas Maſſiliæ ſonuiſſet, dolor & timor malos, gaudium & ſpes bonos, admiratior ac ſtupor omnes arriperet. omnes tamen una uoce, uarijs licet affectibus, in laudem Dei qui facit mirabilia magna ſolus, ſtupentia ore reſoluerent. & ſi tanta de re ſententiam meam uis audire, quantum ſeu ſolem ueſpertilio, ſeu peccator homuncio diuinum conſilium intueri poteſt, dicam quando inde diſceſſerit quod tunc audientibus multis inſignibus uiris dixi, quàm uerè autem in tua ſitum manu eſt. quamuis ſi effectus non ſequitur, quẽ prædixi & credidi, de diuina tamen diſpoſitione ſententiã illam meam amplectar ac teneam, quæ talis eſt. Incipit, credo, CHRISTVS Deus noſter ſuorum fidelium miſereri, uult ut arbitror finẽ malis imponere, quæ multa per hos annos uidimus, uult pro aurei ſæculi principio Eccleſiam ſuam, quam uagari propter culpas hominum diù ſinit, ad antiquas & proprias ſedes ſuas, & priſcæ fidei ſtatũ reuocare. quod ſi omnino uoluerit, nec multis humano more conſilijs, nec magno niſu, aut longi ſpatio temporis ad agendum indiget, cui ut ſcimus actionis infinita facilitas eſt, nec curiam modò, ſed ſaxum illud graue, hiſpidum cui inſiſtit Auinio, nutu ſontis, dicto citiùs, quo libuerit transferendi. Nempe cum nõ ſolus ipſe, ſed in ſe credẽtes, id poſſint ſi, ut ſcriptum eſt, ſicut granum ſinapis habuerint fidem. Ipſe uerò ſiue apertis miraculis decretum ſuum implere diſpoſuit, quæq; per hominẽ tranſportari permiſit, per hominẽ reportare. Ad hoc opus ſanctũ, piũ, utile hominibus, Deo gratũ, tu ex hominib. prælectus, ſi domini uoluntatẽ negligis, quam ſis illi negligẽtiæ rationem redditurus? & quoniam quod fiendum ille ſtatuit, fieri oportet, cur per alium, quàm per te fieri malis, & quod Traiano olim principi dixiſſe fertur, anus illa miſerabilis, qd ſucceſſoris tui uirtus tuæ gloriæ collatura ſit cogita. Scio q; me intelligis, nec aliquid dico, quod non ſæpe ruminaueris, tecumq; tractaueris, ea mihi tui ingenij, tuæque ſanctitatis opinio eſt. quia tamen non omnes ingenio tuo ſunt, propter tardiores ſi fortaſsis hæc audiant, loqui apertius eſt neceſſe. Erat igitur ad hoc opus eligendus aliquis, cui & ingenium, & uirtus, & experientia rerum eſſet, & ſuper omnia rarum bonum animi libertas. cur ſi quæris, breuibus accipe omnes fermè qui prædeceſſoribus tuis fuerunt, tibiq; ſunt conſultores tenendi, in partibus illis Eccleſiam, horum aliquo lapſi ſunt. Quidam hebetiore ingenio nequierunt quid in rebus optimum eſſet eligere, quos non uenia tantum, ſed miſericordia dignos dico. alij uerò animi pollentes acumine, ſed uirtutis inopiam patientes, & paſsionibus uicti, uel Italiæ indigno quodam odio, uel quadam ſoli natalis effœminata dulcedine, non tàm rationi quã affectibus obſequentes, & priuatam uoluptatem bono publico præferentes, ſuaſerunt uerbo, cuius contrarium animo ſentiebant. quidam nec ingenio malo, nec uerſa uoluntate, ſed uel inexperientia uel ætate decepti, nihil Veneſino maius habere Eccleſiam crediderũt. fuerunt in hoc numero, quos percepi dicere & Italiam extra orbẽ eſſe, & æquor innauigabile, & alpes imperuias opinari, cum & utrunque iter amœniſsimum & Italia iuxta ſit. quibuſdam ſenſi aërem, aquas, uina, cibos eſſe ſuſpectos, quæ ſuſpitio ceſſaret, ſi aut his unquàm uſi eſſent, aut Italicam cœ

li temperiem, ac suauitatem & quæ timent omnia, apud probatissimos auctorum, non magis Italos quàm externos laudata semper atque omnibus prælata didicissent. hoc loco aliqua mihi ad memoriam redeunt, parua quidem in se, sed ad probandum quod loquor non inefficacia. Cum enim Benedicto XII. Vulsinij lacus anguillæ miræ magnitudinis, & saporis insoliti missæ essent, & ipse admirans eas, inter Cardinales diuidi iussisset, exigua sibi parte seruata, non multis post diebus, dum ad eum ex more conuenissent, earundem mentione orta ut erat, iocosus in sermone. Si prægustassem, inquit, sciuissemque quales erant, nō fuissem tàm largus distributor, sed nunquam credidi tale aliquid nasci posse in Italia. quo dicto Ioannes de Columna Cardinalis semper mihi reuerenti suspirio memorandus, sub quo illis in locis adolescentiam totam egi, uultu motus, atque animo, erat enim colore nobilis, & qui nihil uel uisu fœtidum, uel auditu absonum pati posset, subitò sic exarsit ut diceret, Mirari se quid ita uir doctus, qui tàm multa legisset, excellentem cunctis in rebus Italiam ignoraret. inde autem, dum post annos super rebus Italicis, pro quibus ab Italia missus eram, Clementem VI. alloquerer, neque ei quod uolebam satis imprimerem, dixi inter uerba, Magno Italos emptum pretio optare, ut Italiam nosset, sicut Galliam nouerat, atque Britanniam. intellexit uir ingeniosissimus quid uellem, idemque se optare respondit. & nimirum, si ut ait Aristoteles, unusquisque iudicat benè, quæ cognoscit, & horum est bonus iudex, secundum unumquodque genus eruditus. quid iudicare alto licet ingenio, potest quisquam de rebus incognitis, nam quod idem addit, simpliciter autem qui circa omnia eruditus, uerum esset, si quis in omnibus eruditus inueniretur. qui ubi nam mihi sit quæren dus ignoro, graue est ergo, & periculosum atque infausti exitus, earum de quibus sis iudicaturus rerum experientiam, non habere. quæ præsertim experiendo, nec aliter benè discuntur, qualia sunt documenta Politicæ totaque pars illa Philosophiæ, quæ de humanis est moribus, ubi inefficaciter inexpertos niti nouimus. Quantam uerò non tu quidem, qui longo & quotidiano rerum usu, sic Italiam, quasi tuam propriam domum nosti, sed tuorum multi Cardinalium in rebus Italicis, de quibus iudicare habent, huius experientiæ penuriam patiantur, iudicem non alium quàm te uelim, itaque non miror, si interdum in nostrarum iuditio rerum errant. Mirarer potius nisi errarent, inexperti autem expertis & tibi antealios credere debuissent, falsamque ipsam opinionem exuisse, qua sibi Italiam, ceu desertum aliquod mente finxerunt, immanemque atque inhospitam regionem. puderet inueterati erroris, certus sum, modo, uel semel quas despiciunt, uel oderunt terra, oculis aspexissent. Profectò enim de locorum specie neminem dubitare arbitrer, nisi uel ignorantia rerum uel inuidia, uel obstinatione animi cæcus sit. nihil omnino sub astris Italiæ comparandum, pace omnium gentium dixerim ac terrarum, ut protestationem illam tecum repetam, qua cum nostro hoc Cæsare usus sum. Sentio me quidem, in hac narrationis parte suspectum, sed non tantus est patriæ, quin maior esse debeat, maiorque sit amor ueri, dabo tamen si expediat testes magnos, quibus non credere pudor ipse prohibeat. Sed quid apud te opus est testibus, quem unum testem ego, negantibus sim daturus, addam tamen alium testem, uiuum quoque, & alienigenam, & præclarum Guidonem Portuensem, quem memini, & ipse etiam puto meminerit, anno Iubileo, ab illa sua gloriosa legatione redeūtem, dum iter suum innata mihi ad illum deuotione prosequerer, et ad Benacum Venetiæ lacum nobilissimum uenissemus, atque ipse non suorum modò, sed Italicorum procerum, atque equitum turba ingenti circunseptus, supra quendam herbosæ telluris tumulum constitisset, ut est ingenio agilis, & eloquio facilis ac iucundus, alpes ad dexteram niuosas, æstate media, & profundissimi lacus æstum, æquoreo parem, ante retroque colles exiguos. ad læuam uerò uberem letamque planitiem diù oculis metiētem, ad postremum me nominatim euocasse, ac dixisse cunctis audientibus. Planè, fateor, uos pulchriorem multoque meliorem, quàm nos patriam habere dumque me confessio tàm clara lætum cerneret, eamque non nutu solum sed uerbis & plausibus approbantem addidisse. At nós tranquilliorem uobis statum habemus regimurque quietius. dumque hoc dicto, quasi uictor abscederet, uinci nolens, ac illum uoce detinui, immò non ego, sed ueritas, dixi enim, Ve

strum

ſtrum nos confeſtim, ut uelle cœperimus ſtatum, habere quis prohibet? nam uos talem terram habere, prohibet natura. tacuit ille ſubridens, ut qui me uera locutum intelligeret, nec mihi credere, nec obniti uerò uellet. ita inde diſceſſum eſt. Tranſeo autem ad errorum ſpecies alias, ſunt qui in Italia nihil præter incolarũ mores metuant, quibus ſe odio atq; contemptu futuros putant, qui ſi Eccleſiam meminiſſent in Italia non alibi, ab humilimis radicibus, in hanc altitudinem excreuiſſe, ſi præterea cogitarem, penè omnem quantacunque eſt, quæ utiq; magna eſt, potentiam eius temporalem intra Italiæ fines eſſe, ſuſpitionem falſam, ſuperuacuam, atque indignam fortaſsè deponerent. Repeto etiam hunc ſermonem mihi fuiſſe, cũ quodam habentiũ nomen à Cardine, uiro nobili, originis tranſalpinæ, quantum noſcere poterã, mitiſsimo puriſsimoq; hominum, præſente tunc Talarano Albanenſi, qui lucidum nuper eccleſiæ ſidus fuit, & ſæpe ſimplicitatem illius, meumq́;, ut ipſe uocabat, aſtum, lepidiſsimis iocis interpellante, cum ille me percuntaretur, An fieri poſſet ut Rom. Pont. ſacrumq; collegium Romæ tuti agerent? Ego autem non ſolum tutos ibi, ſed nuſquam tutos alibi, nuſquamq; dicerem honoratos, modò quod maximè eos decet. iuſtè atq; honeſtè uiuere in animum inducerent. id ſi feciſſent, non colendos tantùm, ſed paulò minus adorandos. Dicebat ille perſuaſum ſibi, Quod ſi forte ſeruorum aliquis ſuorum, ſupplicio dignum aliquid egiſſet, in caput domini periculum redundaret. Reſpondebam: Dum modò non ipſe iuditium impediret, alienum ſcelus, non ſibi periculo, neq; infamiæ, ſed gloriæ futurum, quo amicus iuſtitiæ probaretur. Cumq; inter uerba, ut fit incidiſſet mẽtio Bonifacij VIII. uelut efficaciſsimũ argumẽtũ, ad deterrendos hinc animos. reſpõdebã ego: Bonifaciũ nõ Romæ, ſed in ſua Romæ tũc prælata patria', neq; à Romanis, nõ tamẽ addebã, ſed à Galliscaptũ, qn ut tutus liberq́; eſſet, illicò ut abeũdi facultas fuit, Romã, hoc eſt arcẽ Chriſtianæ fidei petijſſe. quæ ille audiens, & ſingula ſecũ uoluẽs, dixit quidem multa quæ ſileo, ſed in fine ſuſpirãs & uix lachrymas tenẽs, CHRISTVM cunctoſq; cœlicolas clara uoce teſtatus eſt, Optare ſe totis p̃cordijs, Romæ uiuere, Romæ mori. Tunc Albanẽſis uir oculatiſsimus, puritatẽ hominis admirans, ad aurẽ mihi iucũdiſsimo murmure, Habes, inquit, quod uolebas, exhauſiſti hunc hominẽ, uis'ne aliquid amplius audire. quod idcircò memoraui, ut appareat, hanc me atq; alias illius ordinis ſuſpitiones, ex ipſorum quoque non fictis ſermonibus concepiſſe. Quartus nodus ſupereſt, qui peregrinantem Eccleſiam procùl à ſedibus ſuis tenet, ſunt enim horum aliqui, quibus non acumen ingenij, non experientia, non uoluntas naturaliter in ſe bona, ſi libera eſſet', ſed ſola iuditij libertas deſijt, quàm ſæpe diuitiæ ſuffocant atque incuruant, humanarum grauis ſarcina, mentium & carnales affectus, qui interdum fortes etiam animos iunctos tenent. hi ſunt pròpudor & pròdolor, hi ſunt, inquam, qui proprias domos, & antiquam Petri ſedem obliti, in alieno ædificant, & quaſi non dicam paradiſum uoluptatis, ſed habitaculum cœleſte reppererint, ceu nunquam migraturi habitant, omnemq́ue ibi ſuam ſpem, omne deſiderium poſuêre. Et quibus in locis, Deus bonæ, nempè inter feras Rhodani gentes, non ego ſic illas nec Poëta Italus, ſed Hiſpanus uocat, illic enim uentoſiſsimi amnis, ad ripam, ubi ſcilicet, & cũ uento male uiuitur, & ſine uento peſsimè uiueretur. cui ut ait, Seneca ædificia quaſſanti, tum incolæ gratias agunt, tanquàm ſalubritatem cœli ſui debeât ei. nec quod ſequitur ſupprimendum. Diuus certè Auguſtus, templum, inquit, illi, cum in Gallia moraretur, et uouit & fecit. Illic ergò in locis aut limoſis, aut ſaxoſis, atque aridis fratrum tuorum uaſta palatia & ingentes domus, immò uerò carceres & uincula cernuntur, quibus uereor, ne carmen illud horrendum canat æthereus cythariſta, Sepulchra eorum domus in æternum. quod ſequitur notum eſt. hic eſt ergo Pater clementiſsime inextricabilis nodus, corda conſtringens, hic eſt carcer ille proſpectum patriæ melioris eripiens, & uetuſtæ conſuetudinis, quanta uis eſſet, ſæpe rebus ipſis apparuit, quando & cibis agreſtibus educatos, lautiores epulæ offendunt, & ruinoſis in ædibus, & in craſſo aëre aſſueti haberent, & quamuis domicilio fœliciore propoſito', non facilè diuelluntur. Audiui aliquos, mora & uſu familiaritatem quandam, & amorem ſui carceris contraxiſſe, ut qui triſtes intrauerant,

penè inuiti digrederentur, itaq; minus miror, ſi fratres tui, ſuas ampliſsimas domos amant.
ſed quod nimium illas ament, miror, quæ ſic amandæ erãt, ne æternæ domus limen obſtrue
rent, ne ue peregrinatio patriam cogeret obliuiſci. Nempè nihil ſic amandũ eſt, ut aman
do aliud ſeſe amans oderit. Multa iam neſcio quidem, an liberius, an uerius maiore
fiducia, an fide profuderim, quo tenebam longis licet anfractibus peruenturus, pote-
ram breuibus non ignoro, ſed uix magna in auguſto explices. ſiquis rerum de quibus lo
quor magnitudinem metiatur, breuiloquium iudicabit, ut huic autem ſit finis articulo, ſci-
ens hoc ſcrutator mentium, & ſiqua ſunt hominibus abdita, quæ effectum ſui iuditij retar
darent, ſimul omnibus occurrendum ratus, utrum his ad plenum malis explicitum ſibi e e
git, cui ſcilicet & excellens ingenium, & uoluntas optima eſſet, & experientia rerum in-
gens, & libertas animi expedita, quàm nullæ inanes rerum phaleræ præmerẽt, nulla purpu-
rea Tyrioq; muricæ olens ueſtis, nullæ opes, nullæ diuitiæ, nulla conſuetudo ligans ani-
mos, nullæ domorum compedes ſuperbarum. cui non ignotum, ubi & qualis eſſet Italia,
& quanta ibi eſſet Eccleſia, deniq; quod nõ caruit euidenti miraculo, egit CHRISTVS ut
in Italia eſſes, dũ te abſentem nominãtibus ſed præſentem ſibi uicarium ordinaret, ne quis
diſsimulationi locus eſſet, ſed tibi & omnibus appareret decere, te ſummi põtificatus offici
um exercere, ea potiſſimum in parte terrarum, in qua ille tibi, nec ſperanti utique, nec op
tanti, nec opinanti equidem non ſuffragijs hominum, ſed ſola Dei prouidentia contigiſ-
ſet. Atque ubi ex humili, ad ſummum ſine medio conſcendiſti, illic è ſummo humilibus ſi-
ne medio cõſulendum, inſolentibus reſiſtendum, quod nec uſquam terrarum melius fieri
poteſt, nec alibi quàm in ſua urbe glorioſius Rom. Pont. in actum largitori placitum da-
tam ſibi diuinitus transferre potentiam. quamuis enim bonum opus ubique laudabile, nuſ
quam tamen aptius fieri conſtat, quàm dum in ſua ſede ſedet opifex. Tu quidem ortho-
doxæ fidei magiſter, actuumq; opifex piorum, ſedes tua ubi uis, ſed antiqua ut dixi, & ue-
ra, & propria, & publicè utilis, & uniuerſo expediens Roma eſt. Itaque huc rem uer-
to, longumqúe ſermonem ad hunc exitum deduco, ut Vrbanus urbem Rom. Pont.
Romam petas, locum Deo gratum, hominibus uenerandum pijs optabilem, rebellibus
dum tu ibi fueris formidandum, reformando orbi & regendis rebus idoneum, cui hacte
nus non fuit par, niſi me animi fallit augurium nec futurus eſt. Arripe ergo per IESVM
CHRISTVM obſecro, hanc occaſionem cœlitus tibi oblatam, neúe indultum tanto operi
ſpatium labi ſinas. fugit enim tempus, nec reuertitur, nec ſubſiſtit. hoc ſi bene uſus fueris,
in perpetuum gaudebis, Deo gratias in æternum ages, qui tibi decus hoc eximium reſer-
uauit, atque in illo gloriaberis, ſpreta hac unde uenis patria terrena, pro amore patriæ cœle
ſtis, ad quam pergis inter Syrenum cantus, clauſis auribus trãſeuntem, tacito licet domini
reuocantis imperio paruiſſe. Inſonet, oro, iugiter Dauidicum illud animæ tuæ: Audi filia
& uide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum Patris tui. quod
que Abrahæ patri noſtro ait dominus, tibi dictum puta. Egredere de terra, & de cogna-
tione tua, & de domo patris tui, & ueni in terram, quàm monſtrauero tibi faciemqúe te in
gentem magnam, & magnificabo nomẽ tuum erisq; benedictus. hæc ſi tibi dicta credide-
ris, cui ambiguum eſſe poteſt, quin cõfeſtim dimiſſa patria illa quæ tua dicitur, & carnalib.
uictis ac calcatis affectibus, tu quoque iures domino, uotumqúe uoueas Deo: non introitu
rum te in tabernaculum domus tuæ, nec aſcenſurum in lectum ſtratus tui, nec daturũ ſom
num oculis tuis, aut palpebris tuis dormitationem, aut requiem temporibus tuis, donec in
uenias locum domino, tabernaculum Deo Iacob. at ſi negligis, aut ſi differs, datumqúe in-
terim tempus elabitur, crede hoc mihi tunc dolebis, teqúe ipſum argues, quando & dolor
inutilis & pœnitentia ſera erit. cum eo nempè peruentum fuerit, quo cito utique ueniendũ
eſt, ubi bonorum omnium patria una erit, & malorum altera, rogo quid patria iſta, terre-
ſtris, niſi improperium & pudor futura eſt: his qui eius obtentu cœleſtem patriam neglex-
erint, magiſq; curauerint ubi ſepeliẽdi eſſent, quã ubi ſine fine uicturi miſeri, quibus proui
ſa diligentius cariorq; cadaueris quam animæ ſuæ ſedes? Ego certè de te iſta non metuo,
utinam

utinam non magis, de alijs metuendum esset, non enim ad unum terræ angulum arctata est tui animi magnitudo. legisti illud Poëticum:

Omne homini natale solum. & illud alterius.
Omne solum forti patria est.

confido de te, quòd non tàm unde uenis, quàm quo pergis cogitas. Spero quod dum terram aspicis, totus tibi orbis est patria, at dum cœlum, totus hic tibi mundus exilium est. nempe hac meam, immò publicam spem, quam mihi atque alijs tua iam tarditas abstulit, tui quotidie nobis actus ac uerba restituunt. quicquid enim agis, quicquid loqueris, piè et & ad reditum pronæ uoluntatis iuditium est. Duo ex omnibus attingam, ut intelligas nullas esse latebras fulgori tuo, teq; uel in thalamo loquētē audiri, toto procul orbe terrarū. Primū est, q nup dū Massiliā peteres, pietate nō dubitē urgente, ac desiderio reuidēdi, religiosum illū atq; humilē nidū, unde hinc cœlesti ,puidētia, hinc tua uirtute, quasi duab. alis ad superos euolasti, teq; plebs deuota, & tui in primis amātissima, nō ut hominē, sed ut Deū quem officio repræsentas, summo gaudio atq; ingenti ueneratione susciperet, tàm pio spectaculo permotus, nescio an lachrymas, sed certè uerba non tenuisti, quæ in nostris gradus etiam fortassis, quàm multorum qui aderant auribus sonuerūt, dixisti autem inter multa, Quod nisi esset alia causa Romam atque Italiam petendi, nisi ut deuotionem fidelium excitares, abundè quidem hæc sola sufficeret. O sanctum & æterna memoria dignum uerbum. sic est uerè, quamuis autem ut in historijs notum est, Massiliæ ciuitas, ab ipso suæ fundationis exordio, Romanæ urbis amicissima semper fuerit, hodieque, quod inter ipsos populos, magnæ cuiusdam reliquiæ sint amoris, si tamen talis occurrit tibi Massilia, quàm obsequiosa, quàm deuota, quàm reuerens Roma occurret. non affusum modò & præ gaudio lachrymantem, sacramque tellurem pijs fletibus irrorantem populum, sed ipsos Dei angelos in limine obuios habebis, qui uicarium sponsamque sui domini in sedem atque in thalamum proprium redeuntes ineffabili gaudio & prædulcibus hymnis excipient. Secundum uerò, quod dum hæc impia ac odibilis Deo ac mundo prædonū manus, quæ nūc miseras Christianorū regiones terribiliter peruagatur, ad eā te necessitatem deduxisset, ut omni alio cessante remedio, tua & Romanæ curiæ libertas ac requies, multo auro redimenda esset, multa, nec immeritò super hoc cum Fratribus tuis questus, inter cætera iniuriam hanc Bonifacij iniuriæ non æquasti tantùm, sed etiam prætulisti, rectè id quidem, ac ueraciter. & si enim nulla homini in uicarium Dei sui causa sufficiens sit offensæ, tamen reuera linguæ illæ licentioris, & altioris, si dici phas est animi uir, quàm domini uicarium deceret, humillimi quicquid passus est, non sine causa quidem ab hostibus est passus, utique magnis atque insignibus uiris, longa & graui persecutione lacessitis, atq; afflictis, quod iam sic ad extrema perductis, ut aut grande illis aliquid audiendum, aut funditus corruendum esset, ac propterea iam grauius nihil metuentibus, quibus mors ærumnarum finis, non accessio uideretur. nec tamen ea res, sine magni alterius hostis auxilio, ac fauore, nec tunc etiam aperta ui, sed nocturnis insidijs acta est. at tu hominum innocentissimus, qui nulli unquam malefeceris, nec optaueris quidem, hac tua humanitate, & hac rerum & uerborum humilitate, quantum potes, dominum tuum sequens, non subitò non occultè, sed instructa acie, uilissimorum furum circumuentus, ò indignum ac scelestum facinus, teipsum pecunia redemisti, ad quod Bonifacium nec coactum certè, nec requisitum scimus, itaque sanctissimæ queremoniæ tuæ spiritu sancto plenus, Illud ultimum addidisti. Hæc mala omnia hinc maximè peruenire, quod Petri sedem, tuamq; desereres, teq; indies grauiora metuere, si obstinatis nunc etiam animis, deseratur sedes illa, quam sponsæ suæ CHRISTVS elegerat. ò te dignam uocem, ò uaticinium ueri plenum, ò sermonem, cui meritò & terrenum concinat, & cœleste collegium. Verè enim ita est, propter hanc summæ sedis uiduitatem, atque hunc contemptum, & curia tua nunc, & totus insuper Christianus orbis affligitur, & citò nisi prouides, siquid præsagire homini licet, affligetur

aſperius. erumpunt ecce nouæ latronum ſcaturigines, neq; hic finis, aliæ ex alijs renaſcentur, illi ipſi quos fugaſſe uideberis, reuertentur. Nam quos auro placare putaſti, auro irritaſti, ut quibus infinita cupiditas prædæ eſt, nullus autem Dei timor, nulla fides fallendi, denique pudor nullus, hoc tu equidem diſſimulare, aut ignorãtiam rei huius obtendere nullo potes, modò quam clarè admodum in publico proteſtatus eſt. Quid fit ergo? quid procraſtinatur? unde iſta cunctatio? Medicorum error, in curãdis corporibus ferè omnis, ſola cauſæ ignoratione oritur. tu qui morbũ uides, morbiquè cauſam luculenter intelligis, & mederi potes, quid differs remedium? quid expectas? an ut cũcta depèreant uaſtenturq;? parum ne autem, queſo, iam uaſtata omnia, an & tu caſus ultimos præſtolaris? Et ut CHRISTVS Lazarum differs ſanare, ut ualeas ſuſcitare. ſed hoc unum ſibi dominus tuus, dum tibi committeret reſeruauit, an id uerò tantis expectationibus queritur, ut coactus facere uidearis, quod pridem uolens facere debuiſti? at qui bonum licet, niſi uolens facias, non mereris. Et tamen quid iam reſtat, aut amplius cogi poſſis, niſi manuum iniectio, quam pietas cœleſtis auertat, tequè à conuentu malignantium protegat, & quod diebus ſacris precamur aſſiduè, non te tradat in manibus inimicorum tuorum. non'ne enim tu diù ac ſæpe obſeſſus? non'ne itinera latrocinijs interrupta, quibus ad Pont. Chriſtianorum ex toto orbe concurritur? non'ne patri patrũ, ac domino dominorũ, ſeruiliter indicta redemptio. & cum ſint amara quæ ſenſimus, multo etiam nunc amariora metuimus. Age ergo, ut coactus, quo excuſabilior ſis, contra nitentibus, uerè autem uolens lætusquè ſedem tuam repete, quam cum ſemel attigeris, & fortis armatus atrium tuum cuſtodieris, omnia erunt in pace, quæ nunc ideò ſunt in bello, quia tuum principale atrium nõ cuſtodis. & quid multa? perpropriè tibi conueniet, q; de tuo atq; omniũ domino dictum eſt, pax enim erit in terra dum ueneris, dum loqueris pacẽ gentibus, & poteſtas tua à mari uſq; ad mare. Nec te terreat quod Roma quoque, per hoc tempus ſuas prædonum moleſtias eſt paſſa, rabies nempè barbarica, quæ nunc ſacram urbem tentat acephalam, mox ut ſuum caput illa receperit, non dicam Romam, ſed Italiæ clauſtra proſpicere non audebit, ſic, quã tuis in paſcuis ubique debilior, ſic tua paſcua ſine ſuo paſtore fragiliora ſunt ſemper, & iniurijs aptiora. Non inſtabo amplius, ſpero enim te facturum cuncta fœliciter, atque iſtud in primis quod tantopere poſceris, ſi uigilanter aduerteris, ne qua tibi diuini muneris ſubrepet obliuio, ſi continuè te ſingulariter ad hoc opus aſſumptum eſſe memineris. meminiſti uerò non dubito, expeditiſsimumquè ad omne pium opus animum habes, uide autem & uigilantibus oculis caue, ne quem proprium non premit, alienum pondus opprimat, & à tam glorioſi operis executione perpediar, perſuade Cardinalibus tuis, illos enim hac in re maximè uereor, Italiam non eſſe qualem ipſi putant, ſed eſſe nullo ſcriptorum illuſtrium diſcordante, optimam atque clariſsimam, & famoſiſsimam mundi partem eſſe, ut ipſi teſtantur, et atteſtatur ueritas, unam ex omnibus, cui penè nihil mali adſit, nihil abſit boni, modo pax una non deſit. quæ deeſſe te præſente non poterit. doce illos eſſe hic urbes nobiliſsimas, atque pulcherrimas, quibus niſi fœtida uileſcat Auinio, pudeatquè non antea uiluiſſe, eſſe aërem ſaluberrimum, atque inter frigus æſtumquè eximie temperatum. Quam cauſam ſcriptores quidam Romani, atque uniuerſali imperij poſuère, quod ſi ex cõtrarijs mixtum eſſet, ut & auſtrales aſtutias, uigore corporeo, & uirtutibus animi arctoam contunderet feritatem, atque ita neceſſarium fuiſſe, ut de utriſque participanti medio extrema ſuccumberet. Eſſe hic lacus piſcoſiſsimos, quot qualesuè nulla regio, tàm paruo habet in ſpatio, eſſe & flumina, & opportuniſsimis flexibus naturæ conſilio ſic diuerſis locis errantia, ut Italiæ magna pars, Liguria & Venetia & Aemylia atque Flaminia, uix inſignem locum habeant, qui non à quieſcente aquis obſequentibus adeatur. eſſe in circuitu geminum mare, crebris portubus & nobilium urbium corona, & in utrunque decurrentium fluuiorum faucibus inſigne, ita ut undis hinc falſis, hinc dulcib. Italia fermè omnis, ſine labore permeabilis, atque amœna ſit. eſſe ubi deſunt maria, alpes aërias, barbarico oppoſitas furori. eſſe per medium colles urentiſsimos, & apricas ualles,

& cam-

& campos uberrimos, & qui Italiam, quàm longa est syluosis iugis intersecat, patrē montium Apenninum, nitidis hinc, illinc amnibus grauidum, & laticum uarietate salubri, fontes gelidos tepentesq́;, sanis delectabiles, ægris utiles, sitientibus opportunos, simul & metallorum uenas omnium, & bellantium armentorum acies, & nauigiorum species his nostris iam cunctis æquoribus imperantes. Ita ut hoc totum, quod Mediterraneum uocant, mare, si Italici nolint, nisi occulto latrocinio, nulla gens nauiget. Esse hic frumenti, uini, & olei, esse arborum, & fructuum, & pomorum quæ uester orbis ignorat. Esse syluarum & quadrupedum, & ferarum, & piscium, ac uolucrum, & ciborum omnis generis infinitam copiam, ne fortassis fame mori metuant, non tu quidem, qui & hæc nosti, & ab annis teneris, in religione optima enutritus, carnis inedia impinguare spiritum didicisti, sacroq́; ieiunio assuefactus, esuriem amas, crapulam execraris, sed qui Auinionensibus delitijs assueuēre, nihil præter Rhodanum cogitare queunt, nec si queant nolunt, tàm dulcis est enim error consuetudinem saporatus & conditus annis, ut palato animi, ueri gustus amarior fiat, quo profectò spirituali ægritudine laborātibus nihil est funestius. qui si dicant, ut soliti sunt, deesse aliquid Italiæ non contendā, nam si nil penitus deesset, non terrestris esset, sed cœlestis regio, Poëticumq́; illud hoc dicentibus ingeram:

Nec uerò terra ferre omnes omnia possunt.

Simulq́; illud adijciam: Terram nullam esse, cui non aliquid, immò non multum desit. Sed fidenter nulli minus deesse quàm Italiæ, eamq́; ante omnes, rerum bonarum abundantissimam affirmabo, raro aliquid affirmare solitus, sed hoc usqueadeò certum puto, ut ne Indis quidem, aut Aethiopibus sit ignotum, inuitus de materia humili, & aliena meis usibus diù loquor, sed res cogit, noui mores. Audiui sæpè, dum dicerent Benuense uinum, Italiam non habere. en grauis infamia, iustaq́; causa Italiæ relinquendæ. Non'ne autem puerilis ambitio uideri potest, paucis mediocris uini uasculis gloriari, quæ unus alterq́; transalpinarum partium collis proferr, & tot tàm uarias nobilium species uinorum spernere, quibus Italia omnis scatet. nempè quid hoc aliud est, nisi odium gentis, ad elementa transferre. Respondebunt fortè, neque se spernere, neque odisse, sed locum elegisse, ubi & suis & nostris, illuc pelago & nauigabili amne delatis, delitijs frui possint. quod si nostra, illuc, cur quæso non & uestra huc, eodem seu maritimo, seu flumineo tramite deuehantur, & quo transmarina perueniunt, cur non perueniant transalpina, quibus & æque liquidum iter est, & breuius, ueniant planè, ueniant securi, qui beatam sine Benua uitam agi posse diffidunt. nam & hic nostra reperient, & sua illos nullo negotio persequentur, gratia, uoluptati nihil difficile. nihil imperuium illi est, maria penetra, & uerbo ipsa etiam montes trāsfert, Spero autem, postquàm Italos colles attigerint, præterita nō requirent, Ita dico, si corporei sensus, liberi sint, nec animi premantur erroribus, alioquin nulla unquam, quamuis exquisitissima nouitas, ineptissimæ uetustatis uestigium abolebit. eueniet q́; quod de Seuero Romano imperatore memoriæ proditur, qui cum in summo fortunæ gradu esset, & peritis terra mariq́; cibis affluerct, cupidè tamen Afro legumine uescebatur, non quia uel delectabilis cibus esset, uel Italiæ deesset, sed quia ipse Afræ erat originis, cuius amor, quæcunq́; inde orta essent, sapida fecerat. sunt quidam motus naturales, quos extinguere difficile est, ratione animi frenantur, patebat ille uir magnus desiderio naturali, nec ideò tamen honestum officium deserebat. amabat patriū legumen, nec amore patrij leguminis in Africa morabatur. Simile aliquid coniecturati licet, in principibus alijs Traiano scilicet, Antonino Pio, ac Diocletiano, quorum primus quo superbiunt Hispani, Italicæ quidem natus in Hispania, uir imperio senescenti utilis, potuit uel ex ortu, uel ex rudimentis infantiæ, ad Hispanas res amorem quendam consuetudine concepisse. Secundus uerò Romæ natus, sed trāsmōtanæ hoc est Nemausensis originis, nūquid nō ueri similiter credi potest, delectatus fuisse uino patrio, quo tàm ualdè hodie delectanē quidā, q̄s optarē, & par esset maiorib, delectari, tertius è Salonis Dalmatiæ oriūdus fuit, ubi an aliq̄d boni sit nescio, sed uix

fieri potest, quin aliquid sibi esset, quo ille delectaretur, est enim nescio quænã latẽs uis, & natalis soli dulcedo, insita, uilia etiam nobis, quasi quadam communis ortus sanguinitate nobilitat, commendatq;, & quæ natura fecit acria, dulcia facit opinio. Itaq; uix inuenias, nisi doctus ad modum modestusq; sit, qui non patriam suam, omnibus anteponat. si iuditio fiat ineptissimum, si charitate laudabile, modo non sit maiori contrariũ charitati, quale est de quo nunc agitur. Nunquid enim, quæso, horum aliquis, quos proximè nominaui, seu propter affectum patriæ, ubi uel unde ortus esset, seu propter frugum sibi placitum saporem, alibi quàm Romæ, hoc est imperij domicilio sedem legit & fieri potuit, & credi potest, ut sicut Seuerus legum ex Africa, sic alij res alias ex Hispania, Nemanso, Dalmatiamque, aduectas habuerint: quibus Romana tamen in regia uterentur, ut sileam eos principes, qui aliunde orti, non tantùm Romæ agere, sed Romani etiam uideri optarunt, atque ut Romani dicerentur, & crederentur, modis omnibus nixi sunt, nec mẽtionem ullam patriæ ueteris audire uoluerunt, nec immeritò, ut qui nobiliorem patriam imperio, quã origine nacti essent. quales legimus Alexandrum, ac Maximinũ quorum primum Syræ, secundum Barbaricæ pudebat originis, non hoc postulo, ut sui ortus quẽquam pudeat, est enim naturæ aduersum & modestiæ. Sed hoc posco, ut & tu Pater, & Cardinales tui præstetis Ecclesiæ Dei æterni, quod illi quatuor quorum supra memini temporali imperio præstiterunt, ut cum scilicet in animum uenerit, esse hũc in Aluernis ortũ, hunc Lemouicis, aut in aliqua urbium uicinarum, simul illud quoque mentẽ subeat, esse te quidẽ Episcopũ urbis Romæ, illos autem uel Romanæ telluris episcopos, uel in Romana urbe presbyteros, aut diaconos, nec decere Ecclesiam Petriq; sedem, originibus uestris, sed origines uestras illi cedere, illam sequi, nec honestum catholicis atque Ecclesiasticis uiris esse, carnaliũ uncis, affectuũ ab officio retrahi, quos pagani fregerint ac spreuerint. Proinde persuade illis, nam tibi iam persuasum spero, Romam petere, ubi & rerum copia, & qualitas ea est, quæ facile impetret, ut externa non cupiant, uel si fortè aliud quesierint, cuncta affatim non solum ex illorum patria, sed ex orbe toto Tyberinis faucibus cõuehanť. Sic enim de Anco Martio quarto Romanorum rege scriptum est. quod ostiam in ipso maris fluminisq; confinio coloniam posuit. & sequitur. Iam tum uidelicet præsagiens animo, futurũ, ut totius mundi opes & cõmeatus, illo ueluti maritimo urbis hospitio reciperenť. non ergo diffidant pauci homines, & in CHRISTO humiles, ac ieiuni, posse uiuere, ubi opiparè uixerunt, tot superbi principes, & tàm multa milia uirorum, tamq; innumerabilis hinc ciuium multitudo, hinc aduenarum. namq; ne hos loquar, quorum certus numerus stringi nequit, aut lustra omnia diuersis ætatibus acta complectar, duo quæ stuporẽ legentibus ingerunt attingam. Siquidem anno sexto Claudij principis, descriptione Romæ facta, inuenta esse ciuiũ Romanorum sexagesies nouies centena quadraginta quatuor millia. quia res fidem excedit, testis est Eusebius Cæsariensis in libro de temporibus. Cum iam ante sub Augusto, anno eius quarto & quinquagesi no inuenta essent nonagies tercentena, & septuaginta millia. eat nunc aliquis diffidentiæ filius, & uaticinetur non dicam te, quem sic hodie religiosum, & frugalis uitæ amicum affirmare ausim, ut in monasterio fuisti unquam, sed seu uiginti seu triginta reuerendos patres, cum modesta familia ibi non posse uiuere, ubi trecenti olim patres conscripti, ubi tot imperatores, totque exercitus, & tot populi uixère. quod si quis fortè est, apud quem uerò fidem abroget uetustas, ad id quod nuper omnes uidimus, animum reflectat, ut scilicet proximo Iubileo, cum tota propè Christianitas, & is peregrinantium numerus, quem nescio an unum diem, ulla urbs pasceret', confluxisset Romæ inaratis licet, atque incultis Romanorum agris, uineisque præcedenti anno geluac pruinis, per omnem ferè Italiam arefactis, maior tamen ibi rerum omnium ubertas, sub anni exitum fuit, quàm ab initio fuisset. quamuis sanè, propter contentiosos insolentes, quibus est pro ratione odium & liuor, de his multa dixerim, non hic tamen, quod uidelicet & natura præfertilis Roma sit, & aduentitio fertilitatis capacissima, ad id quod probare nitor, magnam uictoriæ spem repono. neque enim dignum censeo, nec credibile existimo, Apostolorum successores, in eligenda sede delitias aut

copiam,

copiam, aut omnino aliud quàm CHRISTVM & salutẽ æternam cogitare, atq; ibi esse libentius, ubi Deo placere & hominibus prodesse, ubi deniq; uiuere benè ac fœliciter mori possint. Tempus admonet, ut nunc etiam unum tàm multis adijciam, ô si igitur nocte hac, quæ Apostolorum Petri & Pauli glorioso martyrio sacra est, & hac ipsa noctis hora, qua tibi anxius, tàm fidenter nec minus reuerenter hæc scribo in basilica Apostolorum principis, quæ peculiaris basilica tua est, diuino quod nunc canitur officio, & matutinis CHRISTI laudibus interesses, quantam & quàm sacram principes uoluptatem, quæ suspiria, quas lachrymas dares, quàm dolores, quod non longior nox esset. Audebo te iterum orare, ut & hoc mihi rursum credas, nunquam parem tibi delectationem dabit Auinio, cum omnibus delitijs, quæ uel esse ibi, uel conuehi, uel animo fingi queunt, ut enim omne ibi mũdi aurum, omnes gemmæ, omnia uina, omnes epulæ aceruentur, nunquã ibi erit illa deuotio, quæ fœlicem faciat animam, certumq; id uerumq; me dicere Christianum genus omne fatebitur, in hoc saltem nullus locus Romæ par, aut suapte est natura, aut fauore quolibet hominum fieri potest. Et hæc hactenus. Vnum silui, siue ad extremum distuli, quod primum esse potuerat. nosti quo in statu Christiani tui sint per orientem, quin & propinquius malum est, non audisti ut inermes Asiæ populi, quos nostra desideria fortes facit, atque in primis olim Phryges, Turchi hodie, miseram Græciam, sine fine diripiunt & Aegeo sparsas cycladas populantur, quæ etsi longis erroribus, obstinatæ peruicaciæ iustas pœnas dent, inde tamen ad nos, uerosque Catholicos est transitus. Iam Cyprus, Creta, Rhodus, Eubœa, uiciniorque nobis tentatur Achaia, & Epirus. iam Calabrum littus flentis Græciæ mœstissimas uoces, trepidis auribus accipit, sic nunc itaq; fides CHRISTI, ut uides, ad orientem periclitatur, tu ad occidentem sedes, ad huc, ô maxime dux nostrarum, & Pontifex animarum, qui ut tuum munus impleres, nisi fallor pridem surrexisse debueras, teque uel solum difficultatibus obuium ferens, non Romam modò, sed Constantinopolim perrexisse, quanquam solus esse non potes, CHRISTVS ipse, cuius res agitur tecum erit, & CHRISTI acies quocunque ieris te sequetur, nõ est boni ducis, sed periculo subtrahere, multo minus autem labori, sed illuc properare, quo eum plurimus bellantium clamor uocat. Potuit CHRISTVS crucem fugere, si nos deserere uoluisset, nullis nostris meritis obstrictus, pro salute nostra mori uoluit, nos beneficio præuẽti, pro illius gloria non solum mortem fugimus, sed laborem, iam dudum debuit omnis status, omnis ætas arma corripere, & in illo spei ancoram figere. qui nullum unquam in se sperantium fefellit, qui Theodosio, cum paucis contra immensos exercitus Barbarorum prælianti, miram incredibilemq; uictoriam dedit, & pro eo fecit elemẽta pugnare. in quo quidem eleganter conterraneus meus, quamuis CHRISTVM nesciens, Deo tamen ueroq; testimonium perhibuit his uersibus:

Te propter gelidis aquilo de monte procellis,
Obruit aduersas acies reuolutaq; tela.
Vertit in autores & turbine repulit hastas.
Omnium dilecte Deo, cui fundit ab antris.
Aeolus armatas hyemes, cui militat æther.
Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Et nos dilecti Deo essemus, si eum qua tenemur mente diligeremus, nunquam nempè se diligentibus abfuit, ut qui interdũ se persequẽtibus affuit, & nobis ab antris CHRISTVS non Aeolus, armatas hyemes funderet, nobis æther ut auxiliares ad classica ueniẽtes militarent uenti. sed quis ingratis militet? quis sopitis atque torpentibus opem ferat? non sopiti tantùm, sed exanimes, & peccato mortui. longæua namque in naturam uersa uoluptate marcuimus. iam moribus malis obruti, sepultiq;, & hocipsum cœlestibus auxilijs destituti sumus. Ad te autem redeò, ubiq; fateor utilis, sancta ubiq; & uenerabilis præsentia tua est, sed quid quæso? quid Rhodanus? quid Sorgia & Ruẽtia tui egent? quis tibi tuorum protegendus? quis hostiũ cõprimendus? egent tui Ioniũ & Aegeũ & Helespõtus & Propontis & Bosphorus. quid hic igit̃ mõstri est, nõ possum satis hoc quærere, in oriẽtem pugnat̃, tu quid agis in occidente, spiritualiũ dux bellorũ? & est hic quidẽ dominorũ error

publicus

publicus, qui profectò tuus esse non potest, ut se suis uoluptatibus dominos fieri putent, cum necessitatibus alienis fiant, tu si nominis, si officij, si domini meministi, qui suis in pascuis, te pastorem fecit, non illic hærebis, ubi umbra fortaßis aut fons gratior, sed ubi prædo seu lupus infestior, ubi necessitas dominici gregis maior, memor illius Euangelicæ sententiæ bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis, mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ uidet lupum uenientem, & dimittit oues & fugit. Tu es pastor, tuæ sunt oues, quæ domini tui sunt. omnia tibi cōmisit, omnē tibi gregis curam, omne ius contulit. lupus ad ouilis ostium fremit, & tu cessas. si nō mercenarius, sed uerus es pastor, offer te præclaro pioq; discrimini, quod sicut temerè optare non est prudentis, sic molliter declinare, non est uiri fortis ac magnanimi. Mitte oculos in longinqua, non locorum modò, sed temporum, uidebis quanta ibi calamitas præsens sit, quātumq; periculi futuri. Nam ut ait Comicus: Istud est sapere, nō quod ante pedes modò, est uidere, sed etiam illa, quæ futura sunt prospicere. Certè nisi tā hinc prospicis, nisi occurris actum est, pudendam nobis Christiani nominis, illis in partibus ruinam, & prorsus indignā ac miserabilem audiemus, quæ ut dixi non CHRISTI, qui est iniuriæ inaccessus, sed nostra iactura est, nostra socordia, noster pudor, qui iam tantus ibi est, ut an maior esse poßit in dubio sim. Nescio enim an peius sit amisisse Hierusalem, an ita Bizantium poßidere, Ibi enim non agnoscitur CHRISTVS, hic læditur, dum sic colitur, illi hostes, hi schismatici peioris hostibus, illi apertè nostrum imperium detractant, hi uerbo Romanam Ecclesiam matrem dicunt, cui quàm deuoti filij sunt, quàm humiliter Rom. Pont. iussa suscipiant, tuus à te ille datus Patriarcha testabitur. Illi minus nos oderunt, quia minus metuunt, isti autem totis nos uisceribus & metuunt & oderunt. Constat, quia nos canes iudicant, etsi loquendi libertas affuerit, canes uocant. Interfui ego solenni die, dum Romano ritu missa celebraretur, Græcus quidam homo non illiteratus, sed multò maximè stultus atq; arrogans, exclamauit: Ego non poßum pati, inquit, Latinorum nugas. quod uerbum intellectum si fuisset à populo, non impunè ut auguror tulisset, sed sic est, sic de nobis sentiunt, & basilicas suas, si quis ex nostris introierit, quasi humano sanguine aut fœdo facinore uiolatas, reconciliant & expurgant. & hæc quidem Romana Ecclesia diù nouit, & passa est. quod an dici torpor, an patientia mereatur, cum tàm facile dilui poßit hoc dedecus, iudicandū linquo alijs, certè nos nostrosq; hostes, à quibus nunc Hierosolyma detinetur, magnum æquor interiacet. itaque cum illis ut res nostræ, & illorum sunt, non paruus est labor, unde fit, ut dilationem nostram impotentia fortaßis excuset, quamuis impotentiæ, non nisi ex nostris dissensionibus exortæ excusatio nulla sit, inter nos autem & hos Græculos, nihil est medium, nisi noster sopor ac nostra segnities, quibus ut odij plurimum sic nihil est uirium, nilq; ibi uolentibus negotij est, duobus Italiæ populis sponsor sim, si tu benè uelle ceperis, breui eos non iunctos modò, sed unumquemque per se, uel imbelle illud imperiū euersuros, uel ad iugum matris Ecclesiæ deducturos, quo magis magisque conniuentiam hanc stupeo, nec satis intelligo, quid ita res maximè negliguntur, cum minimarum tanta sollicitudo sit hominibus. Et licet hic omnium Christianorum publicus pudor sit, tamen in omni exercitu malè rem gerente, ducum pudor est maximus. sæpè quidem sub uno duce periere, qui sub alio salui essent, sæpè culpa ducis, qui dispositi erant ad uictoriam, uicti sunt; sæpè etiam & ferè semper militum culpam uulgi opinio reflectit in duces. quamobrem uobis, qui omnium duces estis, tibi dico Romanoq; principi, quo studio assurgēdum sit, ut non solum uestræ sed cōmunis etiam molē uitetis, infamiæ, ipsi cognoscitis. Nec cognoscere satis est, plus aliquid, immò plus multū exigitur à uobis, ne putetis hanc nos gratis magnitudinem consecutos, per difficultates medias itur ad gloriam, nunquam quiescet, quem uirtutis calcar attigerit, ex una in aliam indefessa cōstantia gradietur, & ceu totidem altioris famæ iuga conscendet, eritq; sibi is labor omni dulcior quiete, immò quidem ea sola requies, animo in altum suspiranti, cui ab egregijs actibus feriari, is demū mœstus est labor, miserumq; ocium. Legisti ut Iul. Cæsar bella sibi decem damnum uocet, fugamq; hostium turbatus aspiciat, ut T. Vespasian. diem perdidisse se doleat, quo nihil suo more magnificè

magnificè liberaliterq; gessisset, ut Alexander Macedo, adolescens primum, inter coëtaneos lamentetur, quod Philippus pater crebris uictoris hostes sibi uincendos, atq; omnem bellicæ laudis occasionem materiamq; præripiat, Vir deinde, ne hostes fuga dilabantur, sollicitus, atque intentus uigilet, eoq; metu dempto, iam securus dormiat, quasi nihil nisi securitatem metuens, & laborum finem. utque aliquid de literis sacris immisceam, Israelitici dux populi Iosue, dum post illam de tot regibus uictoriam, nox instaret, & post parta gloria contentus requiescere, & diuinum laborem, nocturno sopore diuellere, & laborem ipsum, & cum illo gloriam augere cupiens, ut cōsisteret soli iussit & paruit. sic est, regij generosi animi pabulū, ac delitiæ sunt labores, nō propter se quidē, sed propter id, quo non aliter quā per illos ascenditur. hæc duobus uobis ante alios semper habenda sub oculis, semperque animis agitanda proposui, non feruidè tantùm, sed etiam importunè, ut qui cuncta mihi deesse maluerim, quàm fidem. Meo quidem uel forsitan alieno officio functus sum, uera utiq;, & ab alio melius dicēda, cui maior esset auctoritas, sed uel nulli cogitata, uel omnibus formidata disserui. à posteritate certè gratiam à tua autem Sanctitate, & illius alterius maiestate ueniam saltem sperans, quæ si ab illo ut dixi in optimam semper partem sunt accepta, eò nunc à te mitius accipiēda confido, quò successor Petri mitior debet esse quàm Cæsaris. & cum illo quidem, ut materia incidit, sæpè olim, tecum hodie primum, mihi sermo iste susceptus est, seu uerius, quoniam crebro mihi hæc tecum in silentio lis fuit, nunc nouiter productus ad calamum. qui quoniam, etsi pro desiderio meo breuis, pro tua tamen multiplici occupatione longissimus euasit, aliquo fine claudendus est. Roman. Pontifex, Christianorum dux, Roma te suum sponsum, Christianitas suum ducem, uocat altis uocibus, non ad requiem, sed laborem, ad quem homo nascitur, neq; ad pacem, sed ad bella reposceris, in quibus tamen bellis temporalibus, æterna pax animæ & multorum salus & gloria tua est. tuum est eligere, quo in statu mori uelis. nam seu debitum gloriosæ implenti, seu ingloriæ negligenti proculdubiò moriendū est, tui prædecessores Auinione sibi sedem elegēre, quo consilio ipsi uiderint, ego enim, qui ab infantia ciuitatē illam, multo melius quā patriam meam noui, singulare nihil præter lutū & uentū ibi esse perpendi, nam ut insignē illic copiam ciborū esse iactantibus credā, cuius sæpè contrariū uidi, utq; omnibus in hoc uno sit locus ille superior, in quo inferior multis est, nō tamen satis ingenuam cōsilij rationē hanc fuisse permiserim, tàm grauib. & tàm sanctis uiris, ut more pecudum pascua opima captantiū, ubi uberius, nō ubi honestius uiuerēt eligerent. quod si eos natalis zonæ uicinitas mouit, fuit in illius forsan excusabile, terrā spectantib. & terrena meditantibus, tibi aūt lōgè aliter nutrito, lōgeq; aliter assumpto, lōgè aliter sentiendū, cui non hæc, aut illa pars terrarū, sed totus orbis est patria, immò exiliū, ut dixi patria aut cœlū, huius tamen exilij sedes Roma, non quidē sola, sed sanctior gratiorq;, illi qui te hinc dum uelet in patriā reuocabit, assurge animis, & uilia disce contēnere, magna recepisti, nec parua fateor repetuntur, apertū tibi miraculum diuinitas fecit. Nunc tu illi miraculū fac apertum, ut de tàm profundo Ecclesiā suam eruas. neq; enim parui miraculi res fuerit, tot tàm radicatos animos inde conuellere. fiet tamen haùd difficile nisi tu ibi etiā radicatus sis. quod si fuetis, triste omen CHRISTVS auertat, quid inter te & illos intererit, quorum nunc inutilis moræ, & inanis gaudij fructus est dolor. tanta est hominū, quanta uoluptatū actuūq; diuersitas, nec ulla re magis, ab inuicem differunt, qua uarietate opum ac distātia animorum. Vnum, quia loco proximū erat, præterire mēs fuerat, sed coëgit pius animi calor, nihil occulere, nihilq; subtrahere, sacris auribus tuis, omniūq; uel tuū nomen uel conscientiā meam premūt. Fama est, esse palatij tui partē, quæ Roma dicitur, quā ingressus spōsæ te reddidisse, totumq; prorsus implesse Romani Pōtificis officiū uideare. noli cū domino tuo ludere, frustrà fallaciūculis tentaē, dialecticus summus est, cui sophisma nullū insolubile, scrutator infallibilis, ac profundus intelligit cogitationes nostras, de lōge semitas nostras, & funiculum nostrū inuestigat, & omnes uias nostras puidet. quasi obliquæ sint, & à pietate discesserint, placere sibi non possint. ergo illas Deus aspiciēs, ut satyrici uerbo utar, ridet & odit, ridet cantiunculas, odit finem, scriptum est: Nolite errare, Deus non irridetē. Nec uerò tibi

fortuna blandiatur, tua nec te longe uitæ ſpes decipiat, breuis eſt uita mortaliũ, maximeq́ Pontificum, ſeu quod ſenes ad hunc ſtatum ueniunt, ſeu quia curarũ pondus laborq́ perpetuus, & negotiorum æſtus neceſſe eſt uitam ipſam efficiant breuiorem. & iuuenũ mors, & ſenum ſemper in foribus extimanda eſt. ſed quæ in illis opinio, in iſtis ſcientia certa eſt, & quamuis utrorumq; ſumma breuis, quin potius nihil ſit, & quaſi ſomnium aut fumus, aut umbra prætereat, iuuenis tamen aliquantulum uiuere poteſt, licet & ſtatim mori poſſit, & ſæpè ſenẽ moriendo præueniat, ſeni ilicò moriendum eſſe, certiſsimũ eſt. Cum ad tribunal CHRISTI igitur uentum erit, ubi non tu dominus, & nos ſerui, ſed unus ille dominus, nos cõſerui omnes erimus. non ne putas tibi dicturus ſit. Ego te à terra inopem ſuſcitans, & de humilitate tua erigens, nõ ſolum cum principibus, ſed ſuper principes collocaui, eosq́ tibi ad genua pedesq; procumbere uolui. tu Eccleſiã meam tibi creditã, ubi nam gentiũ reliquiſti? tu multis à me ſingularibus inſignitus donis, quid ſingulare mihi præter cæteros reddidiſti? niſi quod ſediſti in rupe Auinionenſi, Tarpeiæ rupis oblitus. an me credis, dum rerum caput eligerem, non aliud eligere potuiſſe? an electionem meam iuditiũq; contemnitis? tuq; in primis, qui priorum corrigendis erroribus, mirabiliter per me aſſumptus, nihil penitus ab illorum tramite declinaſti, ingreſſu diſsimilis, cæteris progreſſu ſimillimus & egreſſu? qui ad hanc interrogationem mihi ſeruo tuo, non facilè reſpõderes, quid reſponſurus es domino? aut quid dicturus Petro? Ego, inqet, iuſto metu crudeliſsimi Neronis fugiens, domini increpantis occurſu Romã redij, ad ſuppliciũ & ad mortem. te quis Nero, quis ue Domitianus expulit? quis mortis aut ſupplicij metus, tàm diù exulem fecit? quid quæſo nũc Romæ fit, quid mea domus? quid ſepulchrum? quid populus meus agit? an mihi non loqueris? an quæ te percontor ignoras? unde uerò mihi nũc redis? an & tu ad Rhodanum exulaſti, qui ſi te ibi forſitan natum dicas, an non ego natus alibi? ſed uterque noſtrum aliam naſcendo, renaſcendo aliam patriam nactus erat. Itaq; conſcius ego dominicæ uoluntatis, Romæ poſtpoſui Galilæam, at ut Romæ Rhodanũ prætuliſti. Hæc ego pater clementiſsime, fide pura, ſtylo humili dictauerim, fiſus tibi amariuſculam ueritatem, quàm melliculas blanditias chariorem. ſi erraui, aut ſi ſanctitatem tuã, mea libertas offendit, flexis animæ poplitibus ueniã peto. tu uerò nunc reiectis conſultoribus uanis, tecum cogita, tecumq; delibera, an quod ſupereſt temporis, in cœno Auinionenſi agere malis. an Romæ, quæ tota caro & ſanguis eſt martyrum, an in ſaxo illo, & in illa uentorum patria, quàm nũc colis. an in Vaticano potius ſepeliri eligas, locorum omnium noſtri orbis, ſine ulla comparatione ſanctiſsimo. Ad extremum in die ultimi iuditij, an reſurgere ames inter Auinionicos peccatores famoſiſsimos, nunc omniũ quæ ſub cœlo ſunt, an inter Petrum & Paulum, Stephanum & Laurentium, Syluestrũ & Gregorium, & Hieronymum & Agnetem & Ceciliam, & tot millia ſanctorum uel in CHRISTI confeſsione fœliciter quieſcentium, uel pro CHRISTI fide fœlicius peremptorum. deniq; quicquid elegeris, unum Roma ſuo iure flebiliter poſcit, ut ſi tu illam ſpreueris, quodq; iuſtum ſit, nemo te melius nouit, ſponſum ſaltem ſibi alterum ſuum Cæſarem reſtituas, quem Innocentius VI. ut perhibent, is qui te proximus anteceſsit, ab amplexu eius iuſiurandi religione prohibuit. ô diuortium, ſi uera loqui licet, indignum, neq; ſponſis tantum, ſed toto uiciniæ nociturum. tu Patrum optime, & boni communis amantiſsime, obicem hunc, qui ſolus potes amoue, & Cæſarem Romæ eſſe, non ſolum permitte, ſed præcipe, ne nolle te ibi eſſe crudelitas, nolle alium inuidia uideatur. & hoc tibi, uel ſi reſpuis, hoc ſibi præſens ac uẽtura plebs Chriſtiana per os meum, quamuis inſulſum & paruiloquium, & indoctum, ab illo tamen dictũ credat, qui mentiri neſcit, quiq; dum uult nõ pecatores atq; ignaros tantũ, ſed bruta quoq; animalia loqui facit, quia dum Roma ſponſis ſuis uidua, ſuisq; luminibus orba erit, neq; res humanæ, nunquã benè ibunt, neq; Chriſtiani fines conquieſcent. Si alterum receperit benè erit, at ſi ambos optimè glorioſè, fœliciterq́. CHRISTVS omnipotẽs, dies tuos proroget in longum æuum aperiatq; cor tuum, conſilijs non blandis, nec fortaſsè delectabilibus, ſed ſanis ac fidelibus, utq; arbitror, Deo gratis. Venetijs III. Cal. Iulias.

FRAN-

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIBVS;

Liber VIII.

FRAN. PETRARCHA IOANNI BOCATIO SVO S.

De ætatis parte dubia.

NOs est iuuenum, annis suis semper aliquid detrahere, senũ uerò uel tantundem, uel plus addere, eò quod liberius sit addentis mendaciũ, quã detrahẽtis, proniorq́ credulitas audientiũ, utrorumq́ aũt certa ratio, sed diuersa est. iuuenibus conseruandæ, & in longũ protrahendæ uitæ, ne dicã libidinis. Contraq́ senibus quærendæ atq augendæ studiũ auctoritatis. utriq certè tãta cõstantia mentiũtur, ut illi cum multos sæpè fefellerint, aliquotiens & seipsos fallant, credantq́ se mendacio iuniores, benè si & mortẽ fallerent, sta tuto illos in termino expectantẽ. & hi ut uni mendacio fidem quærant, plurimis implicentur, multa quæ ante se fuerint, quasi uisa oculis, & cognita fabulantes, mihi utrunq declinare est animus, illud enim turpe mendaciũ, hoc inane. Fatebor tamen, neq tuum iudicium erubescã, diù me in primo agmine, non mendacio, sed silentio uersatũ, sisus enim sum multum ipsum, cui annorũ numerus naturæ digitis inscribi solet, uiuacitate quadã, & uitæ modò iuuenilibus probris, explicitæ plus opinioni aliquid spectantiũ detracturũ, quàm ausura esset impudentia mentientis. quãuis huic spei obstaret, properata canities, quæ nescio unde iam inde ab annis tenerioribus, caput adolescentis inuaserat rara licet, quæ cum prima ueniens lanugine albicanti uertice, uerendũ nescio quid haberet, ut quidam dixère & teneri. adhuc oris habitũ honestaret mihi, tàm eatenus iniucunda, quod ea saltem in parte iuuenili, quo gaudebam aduersaretur aspectui. Sed quoniã & Cai falsi sæpè testes sunt ætatis, & mihi omniũ coẽuorũ testimonio, tàm præcox illa mutatio, & tàm præceps fuerat, ut nulli esset uel incognita uel suspecta, speraui alijs illam iuditijs oppressum iri, nec fefellit spes, interim sic affecto, & Numæ regis incantamenta, & Virgilij iuuenis barba candidior, & Domitiani adolescentis coma senescens, & Stiliconis festiua, & intempestiua canities Seuerini. Et si quid tale uel legerem, uel audirem, magno animum subibat assensu, clarisq́ comitibus me solabar, & si aũt nunquã, quod mihi sum conscius, de ætate mentitus ipse mea sim, siquãdo tamen, quod persæpè accidit, iuniorem me aliquis diceret, mendacij expers, alieno mendacio delectabar, siquis uerò, quod rarum fuit, seniorem faceret, hoc mendacio tacitus irascebar, at si quando uel casu aliquo, uel acriore iuditio, quisquã uerũ meorum numerum dixisset annorum, ueritate ipsa offensus, & admirans quasi me proditum extimabam. cuius mali causam mecũ querens uix inuenio. & insaniam quidem illam, aliquando mihi cum alijs iuuenibus cõmunem fortassè, non negem. Grates autẽ Deo meo, cuius gratia miserum me, de corpore mortis huius cum Apostolo liberabit. & quod ad hanc miseriæ partem attinet, puto iam liberauerit per CHRISTVM dominum nostrum. Iam à multis annis sed perfectius, post Iubileum, à quo septimusdecimus annus hic est, sic me adhuc uiridem pestis illa deseruit, ut incomparabiliter magis odio mihi sit, quàm fuerit uoluptati. ita ut quotiẽs ea fœditas in animum redit, pudore & dolore percitus cohorrescam. scit me CHRISTVS liberator meus uerum loqui. qui sæpè mihi cum lachrymis exoratus, flenti ac misero dextram dedit, secumq́ me sustulit, iuxta illud Poëticum:

Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.

Quæ cum ita essent, cur ex illo tẽpore, ad hãc etiã nũc ætatẽ opinio me iuuẽtæ falsa quoq delecta-

delectauerit miror, immò stupeo, cum legissem, iam à puero apud Tullium Catonis senis famosissimam sententiam, & toto illi semper animo consensissem, quod senectus, honorata præsertim, tantam habet auctoritatẽ, ut ea pluris sit, quã omnes adolescentiæ uoluptates. Tandẽ etiam atq; etiã cogitanti, nulla mihi causa rei huius occurrit, nisi consuetudo quædam, qua ut bona nihil melius, sic nil peius mala. Assuetus iuuenũ me choris inserere inuitus, in alterã quamuis honestiorẽ centuriam transmigrabã. Itaq; cõplexus profugã iuuentutem, magno nisu hærebam, qua cum nec sequi possem, nec tenere sini illam, & ad senectutem nouam uersus hospitam, quod miserũ suspicabar, faustũ repperi tãtoq; fructuosiorem hanc experior, quantò erat illa floridior. deinceps nec mentiri, nec alieno mendacio uti amplius est opus, pudet iam negare uelle, quod nequeam, nec si queã deceat, quodq; si fatear infamiæ nihil, gloriæ fortassè aliquid habiturum sit, nõ per se quidem, nulla est enim gloria senem esse. Sed si grauitas mẽtis, si cõstantia, si integritas sensuũ, & pro ætate, forma corporis, nõ collapsa, neq; sordida ut plerisq; est senibus. Si postremò uel uitæ modestia seruatarum uiriũ, uel studio iugi, gestisq; rebus non omnino perditi temporis laus accesserit, quid iuuat canos occultare? quid uellere? qui ubi semel inceperis aut uellendi omnes erunt, aut irritis conatibus desistendũ. quid naturæ uim auferre nitimur? frustra id quidẽ, cui aliquandiu lucrati erimus succumbemus, & dementiam giganteam superis resistentẽ ius cœlestis opprimet, & dissimulata se senectus prodet, & improuisa mors aderit, nilq; aliud nostrum nobis contulerit aduersari, quàm ut uincamur insignius. Cedo ego igitur uolens, nec coactus cedam, cedo, inquam, & manum tollo, non fortunæ ut Cicero, sed naturæ, cui prorsus obstare, non fortitudo sed amentia est. Nolim uerò diutius in me celare, quod semper in alijs ueneratus sum, senectutem dico, quàm apprimè uenerabilem æquè Philosophi legesq; diffiniunt, quãq; benè institutis in urbibus ueneratã semper, & in honore habitam scimus, distuli tamen non inficior, quantũ quiui. siquidem ad senectutis initium, quod olim ad teipsum scribens dixi, Cicero noster, sextum & quadragesimũ, alij quinquagesimũ, tardius omnium quos meminerim Augustinus sexagesimũ annũ ponit, fortè ideò, quod fortior illi esset solidiorq; cõplexio. negari enim nõ potest, in quinquagesimo esse nõnullos, quàm alios in sexagesimo seniores, quod uel uitæ diuersitas, uel naturæ efficit. ego uerò quid facerem? has omnes metas excesseram, & iam planè horũ omnium iuditio senex eram, differebam tamen & dicebam. Cur tàm uariè terminos statuerunt docti homines, nisi quod quisque in alio, quod in se expertus est iudicat, quid scis autem, an tibi ualidior sit natura? certè hactenus præter illum adolescentiæ florem perditũ, & iuuentutis agilitatẽ, quæ prima pereunt, in nobis insignem nullam incessisse mutationẽ, sentis, expecta igitur donec nõ scriptorum, maximeq; discordium, sed experientiæ, tuoq; rem diffinias iuditio. Cum te senem senseris, tunc ne prius profitebaris senectutem, sile interim, & intende, quid taciti ferant anni. Sic amici de laxandis uitæ finibus, mutandisq; confinibus ætatum, quasi de proferendis columnis Herculeis meditabar, hodiernus dies, qui natalis est meus, peruicaciam hanc infregit, meq; quod præterita & uentura animo metientem traxit ad calamum, hac præsertim antilucana hora, qua me in lucem editum, parentibus ac nutritoribus meis, in hoc ut in multis habita fide didiceram. Tibi igitur non querenti, ut ultrò dicam quod & tibi alijs sæpè anxiè querentibus obnixo silentio semper occului, præter unũ nuper Astrologum, in ea arte magni nominis, cui scrupulosè hoc admodum atq; acriter uestiganti, & inde ut aiebat elicere molienti, an significatori meo. ita enim uocant, uitæ meæ tenor ac fama cõgruerent, & qui me progressus rerum, quisue exitus maneret. dixi tandem magis, ut uel sic ab illo expedirer, quàm quod in libris suis, de quibus scis quid sentiam, & consentis, ut reor, uel astris cœli meas sortes crederem, quæ ut sæpè dixi, & semper dicam ac sperabo, in manibus Dei sunt, neq; tamen sola hæc consideratio, quã audisti, quod scilicet natalis hodie meus sit, tantum uirium habuisset, ut me alijs implicitum curis, nunc ad calamum cogeret. Multi enim mihi natales redierũt dies, neq; unquam adeò rerũ labentiũ illecebris cõsopitus fuit, quin memoria uitæ fugacis expergiscerer, & dicerem mecũ: En mortalis homuncio, anni spatio senior, mortique uicinior factus es. alia est ergo confessionis huius causa

poten-

potentior, q̃ ni reſpuis paucis expediam. Opinio quædam peruetuſta, & ipſa rei nouitate mirabilis, ſed ea quæ ad probationem adducitur ratione mirabilior, dicunt enim, longa obſeruatione compertum, tertium & ſexageſimum uitæ annum, periculoſum ualde generi humano eſſe, uel inſigni calamitate aliqua, uel morte uel morbo corporis aut animi. quæ cum grauia ſingula, tamẽ grauiſsimũ ultimum, ſi tamen & uerum eſt. anni huius multi meminerunt, ſed qui nunc memoriæ ſe offerant. A. Gellius in Noctibus Atticis, Cenſorinus in libro quem de ſæculis edidit, & Iulius Firmicus Maternus aſtrologus, neſcio an uerior cæteris, ſed profectò cũctis ornatior. quos ego legerim, libro quarto matheſeos rem iſtã curioſius excutit, rationem afferens, quaſi ipſa de re conſtet planeq́ conueniat. Eſt autẽ hæc ratio quam præfatus ſum, mihi mirabilem uideri, quæ quanti ſit ponderis librent, qui his animum curis applicuère, ego enim ex æquo fateor, & rem ipſam, & rei cauſam deſpicio, dicit autem, uitæ annos ſeptimum, ac nonum, naturali quadam, ſed latenti ratione damnoſos, & pernitiem ac diſcrimen peſtemq́ue aliquam afferre mortalibus, & hinc fieri ait, ut cũ & ſepties nouem, & nouies ſeptem, unum numerum efficiant, duobus infauſtis numeris in ſe uerſis, & in unum coëuntibus, illic duplex malum geminatumq́ue diſcrimen incidat. atque ideò ex his conſtans tertius & ſexageſimus annus infamis ſit, & à Graijs famoſo cognomine inſignitus, ab Aegyptijs uerò Androclas dictus quaſi effractor, quod humanã frangat, debilitetq́ue ſubſtantiam. adduntur et diſcriminum hoc in tempus erumpentium uaria nomina, accuſationes, inſidiæ, peregrinationes ancipites, naufragia, incendia & ruinæ, damna & patrimoniorum amiſsiones, uulnera, morbi, luctus ac mortes, minæ omnes horribiles, ſed horrorem omnem ſuperat, quam ſupra memorauimus, ægritudo animi, tanto peior his omnibus, quãtò animus corpore eſt melior, etſi ſuis careat bonis inſignior ſit iactura. qs tàm imperterritus, ut iſta nõ metuat? poſſem ad pauoris cumulum, circa hoc tẽpus incidẽtes, & Philoſophorũ, & ſanctorũ & principũ & tyrannorũ mortes interſerere, ſed terrorẽ minuere, nõ augere propoſitum eſt. uix enim ulla pars ætatis ab adoleſcentia in ſenium erit, quæ non aliquarum mortium illuſtrium rea ſit. Ego igitur iſta non metuo, illi fidens, q me ignarũ in hãc uitã induxit, & ab ipſis materni uteri dilexit anguſtijs, ſuæq́ miſericordiæ cõplexus eſt radio, q me in finẽ pari miſericordia ꝓſecutus, opportuno tẽpore hic educet, q cõtẽnentem ac peccantẽ nõ deſeruit, pœnitentẽ ac de ſe ſperantẽ, ſe amantẽ, precantẽq́ nõ deſeret. Credo equidẽ, q̃ q̃ iſti terrifici homines minant̃ nõ euenĩet, et uel benè uiuẽti, uel benè utiq́ uiuere cupiẽti, & malè uixiſſe toto animo dolenti, nullus uitæ amicus infœlix erit. et ſi qd horũ fortè accidat, ꝑter ultimũ illud, q grauiſsimũ dixi, omnia me, etſi mors ipſa fuerit, adiuuãte illo, de q̃ ſcriptũ eſt: Et ſi ambulauero in medio umbræ mortis, nõ timebo mala, quoniã tu mecũ es. & iterũ: Nam etſi ambulauero in medio tribulationis Domine uiuificabis me, forti animo laturũ mortẽq́ ipſam inter naturalia poſiturũ, ſpe immortalitatis inſuꝑ & reſurrectionis adhibita. quarũ primã boni & docti omnes habuerũt, ſecũda maximi etiã caruerũt uiri læti & intrepidi moriẽtes oſtẽderunt nobis, non modò nõ impoſsibilẽ, ſed nec ualdè difficilem mortis eſſe contemptũ. Tanta uerò luce rebus addita, uide, quã ſit turpis uerè Chriſtiano homini metus mortis. Annũ ego hũc immeritò, niſi fallor infamẽ, & uel nouũ nihil, uel ꝓfectò nil terribile, ſi uir fuerim allaturum, hac die, & hac ipſa hora ſecurus ingredior. ſcito enim: & ſciant ſiqui erunt, qui tàm humilem non faſtidiant originem ſcire, me anno ætatis huius ultimæ, quæ ab illo qui hanc mihi ſpem tribuit IESV CHRISTO & initium traxit, & nomen milleſimo trecenteſimo quarto, die lunæ uigeſima Iulij illuceſcente, commodum aurora, in Aretina urbe, in uico qui ortus dicitur, natũ eſſe. quæ dies, apud noſtros publica, & inſignis eſt nota, ea ſcilicet q exules noſtri, qui ſe Aretium Bononiamq́ue contulerant, hinc illinc contractis in unum exercitibus, armati die illa, & ipſa fermè qua naſcebar hora, antequàm ſol iugis montium erumperet, ad portas primæ uenerunt, ſiqua fors fauiſſet, ferro exilium ulturi, iſq́ue aduentus etſi inefficax fuerit, quia tàm magnis motibus, & ingenti omnia terrore concuſſerat, neſcio quidem, an adhuc eſt memoria hoſtium elapſus, ſed uſque ad hos proximos annos, uulgò percelebris fuit. hæc eadem hodie & lunæ dies, & uigeſima eſt Iulij, annus qui

tunc erat quartus, nunc sextus & sexagesimus est. mitte in digitos rationem, duo & sexaginta fluxerunt anni, ex quo uitæ huius in quietum limen attigi, & hac die, & hac hora, ille horrendus ut perhibent tertius ac sexagesimus incipit, sic si uerum dicere solitus es, nec iuuenum more, aliquot ipse tibi quoque nunc annos subtrahis, ego te in nascendi ordine, nouem annorum spatio antecessi. ecce tibi amice, diē primum, meæ huius uitæ mortalis exposui, ultimum quoq; libenter exponerem, sed ignotus est mihi. Frustrà Dauidicum illud ingemino: Notum fac mihi domine finem meum. sed cum omnes dies meos, tum illum præ cæteris regi seculorum recommendo, tu illum diem, si superstes fueris, ut cupio, ab amicis his meis, qui hoc uitæ stadium meum currunt, cum uenerit scies, quibus semper acerbus, semper oneratus ut Maro ait, dies ille uidebitur, cum principio tum fine collato, uitæ meæ quantulacunque fuerit percipies breuitatem, & dices illud ærumnosi senis: Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletus multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra. Proinde cum ex more nocte media surgenti, hæc mihi subitò in animum uenissent, calamum festinus arripui, ut ea tibi quàmprimum nota facerem, uidebimus præstante Deo anni huius excursum. si quid infaustum accidet, doliturum te, non dubito, si mors aūt modò non turpis, ne doleas, quæso, neu queraris, ut enim nihil est filio indignius, quàm parentem infamare, sic nil homini difformius quam accusare naturam. sin quid lætius erit, quàm promittitur, gaudebis scio, & ego ipse, si me uita comitabitur, anni in fine gratulabor tecū, ut cum Gaio olim Asellio Augustus Cæsar, apud quem etiam anni huius est mentio, quod hunc scilicet senectutis scopulum euasero. Tu rei exitum intentus obserua, quid ue mos tibi tuo tempore metuendum, aut sperandum, famosæ que sententiæ quanta sit fides, in meo capite periculum fac. Et uale, seu uiuimus, seu morimur nostri memor, Ticini. XIII. Cal. Augusti ad auroram.

Fran. Petrarcha amicis suis, S.

De senectute propria & eius bonis.

SEnul fateor, id q; iam amplius dissimulare, & si uelim nequeo, & si queam noli. Gaudete coëtanei, seu ad resistendum senio fortiores, seu ad occultandū ingeniosiores, seu ad credendū faciliores spei uanæ quæ de fallaci ac fugaci oritur iuuenta. ego clàm labētis æui blanditijs non credo, gaudete adhuc iuuenes qui uideri uultis, cedo ego, iam tempus est, uacuum que uobis locum linquo. possidete illum pertinaciter, & tenete chyrographum ætatis. ex professo senex sum, ipse annos meos in speculo, alij in fronte legunt mea, mutatus est primus ille oris habitus, & lætum lumen oculorum mœsta ut aiunt, at ego sentio, læta nube reconditum, comæ labentes & cutis asperior, totoque uertice nix albescens, adesse ætatis hyemem nunciant. Gratias autē illi, qui nos à prima luce, ad uesperam, & à prima ætate in senium prospectat ac regit. ego in hoc statu, non solum animi uires auctas, sed corporeum robur, ad studia solita, & honestos actus, nulla ex parte decreuisse sentio. nā ad alia inualidus fieri, & gaudeo, & nitor, & ætatē ipsam ieiunio, labore, uigilijs adiuuo. quibus omnibus, quotiens sic affectus sum, ut nihil turpe uel cogitare libeat, uel implere liceat, tūc ego Milone fortior, & Alcide, de meo corpore, quasi de antiquo hoste, q multa mihi & grauia bella cōmouerit, triūphare mihi uideor, inq; animi mei capitoliū, uia sacra laureatos currus agere, tū rebelles affectus, ac pdomitas passiones in triūpho ferre insidiosissimam que uirtutis hostem reuictam nodis adamantinis, durisque compedibus uoluptatem. Itaque mirabitur fortassè aliquis, non hi tamen, quibus tam familiaris est uirtus, ut mirabilis esse desierit, unquam hercle mihi gratior fuit uita, q̄ dum cæteris odiosa esse incipit, sic me Deus qui gradatim prouexit ad ætatem hanc, de hac mortali & uana, ad illam ueram & æternam uitam prouehat, ut ego pluris facio diem unū huius maturi tēporis, quod iuuenes ferè omnes, dictu mirum, & cupiunt, & oderunt, q̄ illius floridi temporis annum, tòt fluctuantem assiduè alterius motibus, & iuuenili uarietate uolubilem, ut que illud Marci Catonis apud Tullium uerè quidem, licet impari uirtute mihi applicē. Siq; Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repuerascam, & in cuius uagina ualde recusem, nec uerò uelim, quasi decurso spatio, ad carceres à calce reuocari. neque enim unquam mihi

mihi probabitur intellectus ille Virgiliani uersus, apud Nonium Marcellum, libro de proprietate sermonum. Prudentissimè inquit noster Maro, diem partiens, primam partem, quasi eius ætatem pubere meliorem dixit nono libro:

Nunc adeò melior quoniam pars acta diei:

Prudentissimè, inq̄, noui, sed tu dictū nō prudenter inflectis. nō de uita enim, sed de die Maro loquitur, cuius prima pars stomachi tumultibus, ac serotinis confusarum rerum uinculis explicita & immunis atque ob id magnis cogitanbus aptior dici solet, quanquam sobrijs animis, atq; corporibus omnis pars diei, ad omne bonū opus apta est. At φ ad ætatem uniuersam trahere niteris, quasi prima quæque pars sit melior, & si idem alibi Virgilius multiq; alij consentiant, & φ ad corpus attinet, negari penitus non posit, φ ad animū tamen, hoc est, nobilissimam nostri partem falso dici, nemo animi compos est qui dubitet, nisi fortè delyris senibus, hic ueniam damus, φ nō suo id uitio patiantur, sed ætatis. Solēt enim ut sese excusant, ætatem immeritam accusare, & morū culpam annis ascribere, cū reuera non sit senū delirare, sed sapere, ut uerò aliqd delirent, immò ut multi præuia ætas facit, error uitæ, termini parit errorem. q pergit, qua nō debet, peruenit quò nō uult. sic erroneā iuuentam, delira sequitur senectus. Contiguæ inuicem, & connexæ sunt ætates, & ut prima quæque sequentis iuditium præfert, sic quæq; ultima testimonium perhibet præcedētis, omnia fert ætas, inquit Maroneus pastor, & quod fateri oportet, est haud dubie uel aduersa, uel onerosa memoriæ senectus, multitudine rerum ac pondere paucorum, facilis custodia est, & inopiæ argumentum sua omnia in promptu habere. Cæterum premit senectus memoriam, nō opprimit nec extinguit, q̄uis pmptior adolescentis, angustior tamē senis est memoria, pluriū recordat̄, sed cunctantius, plura enim uidit, plura audiuit, plura legit, plura didicit, plura uelut clauibus abdidit, & multorum dominum, multa negligere est necesse, multæ illi sunt arculæ diù intactæ, & locupletis in morem, non cuncta quæ posidet ad manum habet, quærenda sunt, & eruenda, ut quæ sint reposita non amissa. quibusdam morbus, ingenium, memoriamq; abstulit, ætas nulli. nunquam sapiens iuuenis, ob senium delirauit, sæpè aūt insipiens adolescens, in senectute resipuit. quos igitur stultos senes uideas ac deliros, stolidi iuuenes fuerunt. nulla est ætatis culpa, quæ accepit reddere, alium cumque meliorem aliquando facere laus est. Multa quidem locus hic recepit, at non tempus, expector alibi, neque tamen festinatio tota uetuerit, pauca de multis inserre, quibus quod inter meam, uulgiq; sententiam intersit, aspicias quā quis hæc audies aut uidebis. Fuit mihi nūc quæ etiam superest. unus ex his, quos amicos uulgò dicimus, qui si tot essent, quot feruntur, melius uiueretur, homo iucundissimi conuictus. is cum semel ad me de more ueniens consedisset, circumspicies domum, non amplam sed ingenuam, supellectilemque non auream, sed honestam, thalamū uerò non tapetibus sericis, sed mūdis & candidis instratum paleis. erat enim hyems, & clarū in angulo, non incendium sed focū, cum deinde bibliothecam introgressus, & sæpè tacitus libellos numerare incipiens, diu nihil ageret, magni illos extimans, in quo certè non errabat, modo aliud quàm pecuniarium pretium cogitasset. arculam denique speciosissimam peregrini operis, & amici munus alterius intuens, atque auri plenam putans, cū nec aurum nec argentū inclusum haberet, sed & papyri & carminū plena esset. ad hæc insignes amicitias, & fauorē maximorū hominū reuoluēs animo, q̄bus me munitū atq; ornatū nouerat, & hæc singula & fortasse alia, in unū cōtrahēs, meq; fortunasq; meas non aliter, quàm Dionysium Democles admiratus, suspirans ad postremum ait. Heu, quid tibi omnium deest, præter unum solum, quod si adesset omnium fortunatissimus, pfectò mortaliū fores. id uerò etsi animo p̄sagitem quid intēderet, ut id unū tamen mihi totum faceret, oraui. illo ad literam Dauidico usus uerbo scilicet: Vt sciam quid desit mihi, qd̄ue hoc esset φ fœlicitatem meam angustaret, cui si forsitan nosci cœpisset, aliquid remedij quæri posset. ad hæc ille altiori suspirio, Hoc, inqr, tale est, cui nec tuo, nec cuiusquam ingenio succurri potest, Sola ex omnibus iuuenta deest tibi, huic subridens: Noli, inquam, amice si me amas flere, quod iuuenis non sum, fle potius φ iuuenis fui. huc ex ordine dum solari hominem incipio, & docere ætatem, quam ille miraretur inutilem

ac periculosam. quam uerò contemneret utilẽ ac securam. Et si quid in ulta boni est, optimã uitæ partẽ esse, nõ me diutius loquentẽ passus, sed perinde auersatus, quasi nouam sibi hæresim ingererem, colloquio se subtraxit. Et erat tũc pualida uirensq; ætas, sed iam non amplius lasciua nõ florida, illi aũt uiro bono, sed indocto miserũ uidebatur adolescentiam præterisse. Et hæc quidem historia, nunc in animũ redit, ut ex unius opinione uulgus omne detegerem. unus enim cunctos error habet, unũ omnes sentiũt. q si uitam omnem miserã dicerent, forsitan nõ errarent, nunc errore miserabili, q̃ miserrima miseriæ huius pars est, unã illam fœlicissimam opinant, sed linquamus uulgus, cũ ineptijs suis, cuius nõ modò totidẽ sunt errores, quot cogitationes, quot uerba, quotq; actus, sed tota uita error ac uanitas est, ipsi etiam docti sæpe homines, in hoc errant & uulgi uestigijs elusi, rectum iter deserunt, sicut & maturescere doleant, & senectutem quam tot uotis pij illis parentes exoptarunt, magnis passibus aduentantem horreant, & adolescentiã ac iuuentam, non minori impetu profugas amplexi hæreant, & inuiti auellantur, inquié id semper, quod à tergo est irrito desiderio atq; inani dulcedine retrahantur. Nec me negẽ in hac acie fortassis ali. quotiens fuisse irreditura, cupientiũ, sed postq̃ ppius accessi, ita mihi accidit, ut his quos è longinq̃ uisus fallit, uidi enim formidabilia q̃ optabã, optabilia q̃ timebam. Scit Deus, scitque animus meus, rerũ memor, & conscius mearũ, quotiens frustrà suspirasse puduerit, q̃ redire non poterant, & si possent, omni nixu redeuntibus obsistendum erat. sed ideò reputans iuuenum, utcunque suspirijs ueniam do, nisi quos uulgi furoribus, quàm senum forte domesticorum ac prudentium potius acquieuisse consilijs, uenia reddidit indignos. Senes uerò quos alieni consilij non egentes fecisse olim res ipsa debuerat, adhuc adolescentiam suspirantes, qualium hodie plena sunt omnia, prorsus & indignos uenia, & odio dignos puto. Ad summam, sanè de omni ætate non iuuenum, sed senum debet esse iudicium, eorumq; non omnium, sed modestorum, quiq; animis quoq; senuerint, cæteri enim iuuenibus, immò & pueris annumerandi sunt. Veri igitur senes, recti iudices sunt ætatũ, malè enim q iuuenis fuit, contrà, nullus iuuenis senex fuit, aut futurusue sit nouit. Me iam unum ex idoneis iudicibus ipsa ætas, & ni fallor æquanimitas facit, quid sum scio, quid eram memini, dum ætatis flore fœlicissimus uidebar, usque ad tædium notatus digitis, atque oculis multorum, quod & nunc maximè patior, sed alio multumque dissimili quodammodo, temporibusque collatis, & si ætas quælibet suas amaritudines suasque dulcedines habeat, omnibus tamen ad libram actis, tranquillam & placidam & honestam senectutem, omnibus ætatibus præferendam censeo. dixi sæpè & repeto haud ignarus contra multorum totiusque pene orbis sententiam me loqui. nec sum nescius, ut ad cursum, utque ad saltum, ad negotia, ad labores promptior robustiorq; est iuuenum ætas. impetuosior præterea, atque feruentior, sed neque constantior, neque consultior, in quo uulgus ipsum mecum sentit, neque in quo ualdè dissentit animosior. Cuius rei ratio si quæritur, præsto est. iuuenis enim uxorem ducere, filios gignere, opes, amicitias, potentiam, famam quærere, uoluptatibus frui, honoribus insigniri, diu uiuere cogitat, quæ profectò metum mortis animo afferunt, prouidenti ad tàm multa, tàm uaria tempore opus esse, quod mors interueniens ablatura sit. Seni hæc omnia retro sunt, quæ seu iampridẽ habuit, atq; usus fit, usum satietas consecuta est, seu illa quidem aut contempsit, ut uilia aut ut desperata deseruit: quibus cessantibus, unum iam ex omnibus cogitat benè mori, ipsa mortis uicinitate securior. Magna pars enim rerum formidolosior, è longinquo est. neque uerò placere mihi unquam potuit, quamuis adolescenti, & multo nunc minus seni, quod apud Ciceronem iure optimo Cato improbat Cecilianum illud: In senecta hoc miserrimum sentire, ea ætate se odiosum esse alteri, neq; illud Iudicis Gnosij, tertio Troianæ historiæ scriptũ libro: Non dubiũ, inquit, cuiquam, qui contemptui sit adolescentiæ senecta ætas. immò quidem hoc mihi est dubiũ, certũq; contrarium, laudabilẽ senectutem, & amori esse, & reuerentiæ atque honori, itaque uilis & inglorij cuiuspiam uerba senis hæc iudico. Scit se esse bonis, neque contemptui, neque odio, neque pudorem uita illi, neque mors pauorem incutit, at q uitam omnẽ pbris ac libidinib. impenderũt, q fœlicitatis suæ apicem, in

corpore

corpore posuerũt, dũ ad seniũ, hoc est, ad ætatẽ corporis & formæ & uiriũ cõsumptricẽ uiuẽdo puenerint, qd miri est, si fragiles ac deformes exterius, int' uacui & inanes, & literarũ inopes, & uirtutũ etiam nullius fui, sicut equi & muli quibus nõ est intellectus, & corporeũ robur esse desijt, & qbus illos bestialis uita simillimos fecit, tanq̃ ab auratis phaleris uectandorũq; usu regũ ad quadrigas rusticas translati irridenť, abijciũturq;. iocus ac ludibriũ iuuẽtutis. quando aũt apud Hebræos Dauid regẽ, apud Graios Nestora, apud nos Fabium uel Catonẽ fuisse cõtẽptui auditũ est, & senuerant, sed pars illa, q̃ maximè ualuerant, seniũ nõ timebat. Et quoniam ad supremũ gloriæ culmẽ euadere, paucorũ est, ne qs hinc diffisus, humi hæreat, quot q̃tidie secũdi gradus honorati senes, sese offerũt, q seipsos, qui familiam, qui patriã, ac ꝑualidam iuuentutẽ, cõsilio suo regant, quãuis corpore imbecilles, & attriti æuo, modò nõ animo languidi & eneruẽs. hæc deniq; de hac re sententia mea est, q̃ semp fuit, sed nũc certior iudex sim, ꝓbatione rei habita, nõ testib. tantũ, sed experiẽtia. itaq; cũ de hoc sæpè alibi, nusq̃ tamẽ pluribus, multa de ignotis loq ueritus, etsi satis intelligã, hæc & illa uideri posse supuacua, cũ de his à M. Tullio curiosè admodũ uolumine integro disputatũ sit, sed mihi & amicis, de me loqui quanq̃ nõ necessariũ dulce est. Nec me later, qd nũc obijci dissentientiũ possit argutijs, nondũ scilicet puenisse me ad uera senectutis incõmoda, esse ætatẽ iam nec floridam, nec uirentẽ adhuc, solidam tamen, ac ualentem, mutandũ stylũ, cũ ad illa puenero, loqui me fortiter, nondũ annis inualidũ, dũ prima & recta senectus ut Satyricus ait, nec dũ terram curuus aspicio, nec dũ auxiliari baculo, sed pedibus meis feror. Noui omnia, neq; ignoro, ætatem qualibet tripartitam esse, prima pars uiridis, unde apud Virgiliũ Viridis senectus. secunda uerò dicitur adulta, tertia aũt præceps. unde & suam ꝑcipitẽ senectutem, uocat Cicero, ea ꝓrsus ætate, qua nunc ego sum, cũ mea nõdum ꝑceps, sed adhuc Dei munere uiridis sit senectus. iam senectus tamẽ, iam nõ amplius iuuẽtus, quisquis ætatum terminos metator figat. Cum illuc ergo peruenian, si peruenian, tamen lætiora forsitan quàm dicunť inueniã, sic ex similibus auguror, sic à doctis senib. audiui, sin quid aliter, ac sperauerim inuenero, quid putas acturus sim? an fortassis Senecæ cõsilio ꝓsiliam ex ædificio putrido ac ruenti. absit ab anima mea furor ille, ego uerò resistã, et obstabo dũ potero, neq; me falsæ libertatis appetitus ꝑceps aget, in ueram seruitutem, uidenť enim morte uolũtaria, quasi calle cõpendiario morbi uiui, seu insignẽ aliquam fortunæ iniuriam uitare, nec attendũt, q̃to iniuriosior quisq;, sibi hoc cõsilio, quàm cuiq; sua sors sit. Illa enim ultra temporalem nihil, hi æternã, sibi mortẽ inferũt. cæterũ hæc species euadẽdi, q̃ ceu ꝑruptũ iter, tanti ingenij uirũ, in sententiam tàm infamem traxit, ut diceret. Inueniri etiam professos sapientiã, qui uim inferendam uitæ suæ negent, & nephas iudicent, ipsum interemptorem sui fieri & bonũ exitũ esse, quem natura decreuit. Mirũ ualde ex ore ꝑsertim docti hominis, morũq; & uitæ hominũ magistri, quasi rem nouã inueniri ait, qui hæc dicerent, cum uerus sapientiæ professor, nullus inueniatur, qui non idem dicat ac sentiat, ipse tamen, eum qui hæc dicit, non uidere ait se uiam libertatis claudere, ita enim libertatis amor, sui ipsius hostem fecerat. quanto melius amici Senecæ, Cicero & Maro, multique alij, sed hos ille familiarissimos habuit, quo magis miror, tales eum uiros, uel obliuisci potuisse uel spernere, apud primum quidem Africano minori properandæ mortis consilia uoluenti, sic respõdet Paulus pater. Nõ est ita, inquit, nisi enim cũ Deus is, cuius hoc tẽplũ est. omne q̃ cõspicis, istis te corporis custodijs liberauerit, huc tibi aditus patere nõ potest. in cœlũ scilicet ubi colloquiũ fingebať. mitto alia, notissimus enim locus est. secũdus uerò cũ de his ageret, qui sibi lætum insontes peperêre manu lucemq; perosi, proiecêre animas, mox addidit:

Quam uellent æthere in alto,
Nunc & pauperiem & duros perferre labores.

Sic est quidẽ, dũ ꝑcipitio fugiunt, labores in maiores ruunt, ita ut q̃s paulo ante iacturã animæ declinabant, cogantur optare, frustrà id tamen, nam sic sequitur: Fata obstant, & q̃ notissima quoq; sunt reliqua. nõ oppono nunc alios Senecæ, & ꝑsertim nostros, quibus tàm impia, tàmq; insana sententia illa est, ut eã nec aurib. dignentur excipere. sat est illi suos obiecisse, nõ quoslibet, sed eloquij Princeps latini. Posset utcũq; cõsiliũ migrandi ex ædificio

molesto,nō dico prudẽtis esse,sed fortasse magni animi,siqs sibijpsi ædificiū elegisset, nūc ab illo cœlesti rege deputatum,peregrinanti animæ,sine offensa cõtẽptuq; domini linqui neq;.nō modo igitur ex ædificio quolibet inamœno,sed nec ex uinclis asperrimis migrabo,nisi q me iūxit absoluat,sempq; mihi magis placuit,hac in re mollis & fortunati Regis; q̃ seueri Philosophi iuditiū.siquidẽ Darius rex Persarū,bello uictus, desperatis rebus, dū suos hortaret,ut sibi qsq; cōsuleret,cur nō ipse uel morte ludibriū uitæ imminens uitaret, rationẽ reddidit his uerbis.Ego,inquit,hic legẽ fati mei expecto.forsitan mireris quod uitā nō finiam,alieno scelere q̃ meo mori malo.ego quoq;, qsqs me status seu corporis,seu reliquarū rerū manet,sortem meam p̄meditatus operiar,uidero qd de me hic,quidúe alibi sanxerit rex meus,& sicillo p̄stante nitar animū formare, ut quicquid erit, læte si dabitur, aut saltem fortiter patienterq; suscipiat.Interim senectutis iniuriam adhuc nullam sentio, nullasq; molestias,iucunda autem multa.nec assentior quidem Terentiano Chremeti, senectutem ipsam morbum esse,nisi unum forsan adieceris,quo sit plenior sententia, ut dicatur senectus morbus corporis sanitasq; animæ. Ad hanc ætatem alacris, eo iam eius primos fines introeo,quosq;,ut dix,præcipites sibi uocat Cicero,ad Augustum scribens,hos mihi planissimos facillimosq; comperio.millia ibi tamen querulorum.uiuere cupientium gementiūq; q̄ uixerint,unus ego si potero,sine negotijs, sine iurgijs senescam. Quid futuri temporis uerbo utor,iam senesco,iam senui, neque interloquendū quod sæpe accidit principij sum oblitus.Senui,inquam,naturæq; gratiam habeo, seu me iter hoc explere uoluerit,quanq̃ post senectutem nihil sit,nisi seniū & mors,illud pars ultima senectutis. Hæc aūt uitæ finis,seu supremo labori meo parere maluerit,& si ubicūq; uiator desinit, illic uiæ terminus,laborq; ultimus sit.Neq; enim refert,q̃tum ire potuerit,si plus nō iuit, certe ego rei huius arbitrium,curamq; omnem illi commisi,apud quem ut scriptum est, gressus hominis dirigentur,apud quem præfixus est terminus eius,& numerus mensium,& dierum, mille anni tan.q̃ dies externa q̃ præterijt.Ipse uocabit me,& ego respondebo sibi,bona uninā & salubri fiducia. Procedo interea indies lætior,& coëuis meis adhuc reluctantibus, & sequacib. nostris dico, Venite securi,nolite trepidare,nolite senes miseros audire,qui si malarū cupidinū nodis explicitos,nō aliter flent,q̃ flere implicitos decebat.nolite illis propter senectutẽ credere,q̃ superficie uenerabiles,uel inuitos facit.senectus, quo per medias uitæ procellas.pergitis,nō est qualem ferūt,molestissima illis omnis ætas fuit,stultitiæ uitiū non ætatis,docti modestiq; hominis senectus,pacatis animi fluctib. incōcussa, & relictis retro litium ac laborū scopulis, ac qbusdam qetis atq; ocij,uelut apricis collib. rerū turbini obiectis,circūsepta & tranqlla est. Ite modo,festinate ut facitis,ubi timebatis naufragiū port° est.O ueneräda ante alios senectus, ô diu optata, ô ne quicq̃ formidata mortalib. & si nosci cœpis,fœlix ætas.indignus est ad te p̄uenire,q te metuit,indignus p̄uenisse q te accusat. ego te semp optaui,nunq̃ timui,ego tibi appropinquãti,quoad licuit obuiā processi,ego te uotis expetitam,& præoccupatā animo,aliquando & p̄sentem teneo,& amplector, ô bona malorū uictrix affectuū,expultrixq; optima libidinū pessimarū, tibi uni post Deū tribuo,q̄ p̄duris compedibus,& tristi carcere relaxatis, liber tandẽ meiq; iuris esse incipio. Sera quidẽ fatear,at quo serior,eo gratior libertas. Hæc perdita,mœstam mihi iuuentutẽ fecit, hæc reddita senectutẽ lætā facit.rarū spectaculū sed uerū,quā omnes passim, sed ante alios Virgilius totiens tristem uocat,eam mihi obtigisse lætissimam,utinam Socrates & Lelius mei uiuerent,si tamẽ id etiam illis placitum esset,multiqúe alij qui mecum ab adolescentia uixerunt,sed & multi adhuc superant.si mentior, multi possunt teste redargui, adolescentiam mihi iuuentamqúe curis grauem ac subtristem fuisse, notum est, quippe pugnantibus inter se animæ partibus, & dissensione perpetua, ac ciuilibus uelut bellis uitæ statum pacemqúe turbantibus. Magnarū opum ualde auidus, nunq̃ fui,sed mediocritatẽ quā amare iam didici, nondum ferre didiceram, & iuuenilibus alijs urebar ardoribus , atque ipse mihi pondus & labor,& suppliciū factus eram,ut nil penitus uoto meo magis aduersum sit,q̃ redire,etsi liceat ad illas animi tẽpestates, unde euasisse salua puppe me gaudeo, & diuinū munus agnosco. nā qd amicis senib. optari solita est iuuẽtus,cū ea p̄scriptione, ut idẽ

animus

animus,eademquie grauitas maneat,tranquillitas morum,ac modestia,& sapientia rerũq; experientia,& scientia literarum,ornamenta demum omnia,quæ faciunt uenerabilem senectutem dupliciter uanũ est,præter ætatis enim iter irremeabile,quo tamẽ multos à morte ad uitam,nullũ prorsus à senio ad iuuentam rediſſe legimus,impoſsibilitas est alia,neq; enim poſsibile magis est,senilẽ animũ iuueni esse,q̃ iuuenile corpus seni,cur amicis ergo, magis optant iuuẽtutem doctam sobriamq;.q̃ solidam ac stolidam senectutem, nisi quod ad annos libidinũ amicos,quando aliter non potest,cogitando saltem, anxia mens recurrit,& turbulentiſsimos motus illos,quorum uelut hostium è manibus cum cupidiſsimè fugerim,si ad eos reuerti cupiam,non amens modò,sed insanus sim, quosque in me ratio, quoniam sola non poterat,postquàm tempore adiuta compescuit,tum demum benè mihi esse primũ cœpit,atque ita intus, & extra sensum immutari uisus sum, quasi coruus in cygnum transformarer,& candorem animi comæ cãdor adueheret.Hæc tàm multa præcupidè uobiscum dixerim,amici,de ætate malè cognita,sed iam mea,de me aũt nihil, q in ea cuius meriti sim qualisúe,& quamdiu sim futurus,quando & qualiter digressurus nescio,nihil inquam,nisi hoc unum,quod senectutis ad laudem,cunctis quibus noscor audientib. ꝓfiteor intrepidus, atq; affirmo.nec me tristior iuuenis,nec lætior senex, uos læti securiq; senescite,& gaudete,& ualete mei memores. Ticini *III.* Cal. Decembris.

Fran. Petrarcha Thomæ de Garbo Florentino, S.

De opinione & fortuna.

PEregrinam ac iucundam ualdè,nec minus spatiosam ac profundam colloquendi materiam attu[l]iſses,si uel hinc mihi satis ingenij esset,atq; ocij,uel tu inde sic quæsiuiſses, ut respõsuro aliqd uacui reliquiſses,sed cũ fermè omnia q̃cunq; de hoc ipso,ꝙ ex me quæris dici poſsunt,artificiosè admodũ copioseq; dixeris,qd nisi de responsore me feceris miratorẽ.Renouasti planè mecum illud Saluatoris nostri,q Magistros legis interrogans,eos ipsos nisi obstructæ aures uerò eſſent,dum q̃rit edocet,& certè uirorũ excellentium de re qualibet inquisitio diligens,atq; argura dubitatio disciplinam tacitam ac latentem ꝑfert,neque enim nisi magnis ex causis mouentur,quas dum dubij explicãt, sæpè illos quibus nil dubij illic erat,excitant instruuntq;,id si unquam aliàs,nec præsertim te q̃rente accidit. de opinione siquidem ac fortuna,pulchram atq; ambiguã quæstionẽ, nominatim mihi, uerè aũt omnib. In cõmune utilem moues.quæ nam scilicet harũ sit potẽtior,cũ utraq; potẽtiſsimam fateâre.ponis primũ opinionis miros ac multiplices effectus,atq; adeò uiolentos, ut huc illuc imbecillẽ animam,alternis motib. sic impellant,ut sæpè illi ueritas uicta succũbat. ꝙ utinam non tàm crebrũ uulgatũq; eſſet,neq; ꝙ iam in prouerbiũ abijt,omnia sic opinionibus tenerent̃.Nam qd est aliud,ut de meipso etiam aliqd loquar,ꝙ alter ampliſsimas inter opes,inops,alter in summa pauptate ditiſsimus uiuit.qd hic, inquã, causæ est, nisi opinio utriusq;?q̃ illi diuitias suas angustat,& pluriũ egestatem ingerit, hinc diuitẽ repsentat inopiam,sollicitèq; cõtemptũ auaritiæ persuadet,contento bonis suis animo, & quicqd acceſserit pondus non diuitias opinanti?quid ꝙ optimè ualentes,flere ægros ac phreneticos ridere,ac gestire lætitia uidemus?qd uera non ualeat,si falsa tantũ ualet opinio? quid illud, ꝙ q sæpè propriè fragilem & angustũ postem,humo proximũ,rectus inceſſerat,solidæ & angustæ turris in uertice tremens stetit,item pes,qui fuerat,currumquie & laterum uigor idem,uis oculorum eadem,locus ipse,cui insistitur stabilior firmiorq; opinio sola debilior, dicam an ualidior,quæ sic animi solitũ robur excutiat,ut q in tremulo stabat,tremat in stabili.Legisti ut Caſsius eorum unus,qui Iul. Cæsari nõ dico impias ac scelestes,ne quæstionem adhuc dubiam ꝑtereundo diffiniam, sed audaces certè manus intulerant, in campis Thessalicis, res illuc Romanas ciuilibus furijs rursus urgentibus, sic opinione uehementiſsima circũuentus,atq; obrutus, Cæsarẽ ipsum obuiam habuit armatũ, & adacto equo stimulis in se ruentẽ,ut quem uiuũ & imperantem ferire nõ timuerat,sepulto atq; exanimi tergũ daret,exclamans,plenum illud formidinis atq; erroris.de Pauli quidẽ raptu dubitari potest,quoniam idem ipse,an in corpore an extra corpus fuerit se nescire ait,sed ꝓfectò Francisci stigmata,hinc principiũ habuêre,CHRISTI mortẽ tã iugi & ualida meditatione complexi,ut cũ eam in se iamdudũ animo transtuliſſet,& cruci affixus ipse,sibi suo cũ do-

mino uideretur, tandem ab animo in corpus uerã rei effigiem, pia transferret opinio. mitto illã opinionũ pestiferam uim, q̃ totũ orbem uastat atque inficit, ꝙ cũ paucissimis & ꝓpè iã nulli scientia, aut uirtus in pretio sit, cũctis ferè mortalib. opes, imperia, uoluptates, summa quædam & ꝑcipua bona sunt. Quæ res una, maximè in has miserias, quas uidemus morta lia corda præcipitat, quid hoc enim, nisi opinionũ infinita peruersitas, quam malorũ fontẽ omniũ qdam ponunt, nec puto fallãtur. sed qd longinqua, quid ue occulta uestigem, cũ do mi, incꝗ oculis clarissimũ sit exemplũ. scis tu, quem Medicinæ ars omnium, nõ dico maximũ, ne de ignotis iudicem, sed haud dubiæ famosissimum nũc habet, quàm flebiliter mol literqꝫ, magna pars ægrorũ leues quoqꝫ ferat angores, audis quotidie miserabiles illas uoces, heu mihi afflicto, ꝙ ob crimen hæc patior? qd feci? quis unquam passus est talia? lõgæ sunt equidem, nec ignotæ Herculis atqꝫ Promethei apud Tulliũ querelæ. sed tu multas audis, quas nec hi querulí, nec de his agentes Tragici cogitarunt. Cum interea summus, ecce hominum nostri orbis ingens Ligurum regnator, Galeaz Vicecomes hic iunior, cuius ad curam, te fama tui nominis è longinquo acciuit, pleno iam decennio podagram non in pedibus tantum, unde morbi illius nomen oritur, sed in manibus cubitisque atque humeris, & toto corpore patiatur acerrimam, ita ut iam partes inferiores, obtorpuerint, uerius que contractis, immobiles, non gradiendi solum usu, sed effectu careant consi stendi, tàm inuicto tamen hæc animo perfert, tam que infracto, ut cum nos, qui circa illum uersamur extremos & intolerabiles, tàm dilecti capitis dolores, sine lachrymis non cernamus, solus ipse cruciatibus affectum atque confectum, quasi alienum ignotiqꝫ hominis suum corpus aspiciat, & astantes in stuporem cogat, illius patientiæ magnitudo, monstriqꝫ instar sit ingentis, hominem delicatissimi corporis, summis in delitijs enutritum, & ꝙ indignationem ac dolorem minus forti animo auxisse potuerat, ætate nunc etiam florida, ac uirenti, insuper & dum membrorum obsequio usus est, peregrinationibus multis ac magnis, nec non bellis & armorum usu, & ludis equestribus gloriosum, nõ siccis modò oculis, sed serena fronte, in se illa ꝑpeti, quæ sani in alio mœsti uideant gementesqꝫ. Interroga illos, q diebus ac noctib. ei assistũt, dicent nunquam, uel dolẽtis interiectionẽ, uel indignantis accentũ, ex ore eius auditũ, sed hoc semꝑ. Multa mihi magnifica Deus fecit, si hoc unũ incõmodũ, bonis tãtis immiscuit, nihil estꝙ de domino meo q̃rar, sed sunt plurima de quibus gratias agam. Sit nomen Domini benedictum. qua quidem æquanimitate, tàm insolita, & patientia tàm insigni, mihi fateor dignissimus uideretur, cui ualitudo prosperior data esset, nisi quod infallibilis Dei præscientia, omnia examussim librans, sæpè difficultates corporis, animæ tribuit ad salutẽ. neqꝫ uerò patiẽtiam solam, in tantis asperitatib. exhibet, sed magnanimitatẽ quoqꝫ, cõstantiã, ꝓuidentiam, largitatẽ, sollicitudinẽ, mitem letis in rebus, imperterritum in aduersis animum, & quo nihil est mirabilius, in hoc corporis sui statu, interqꝫ rerum motus & fortunæ minas, uniformitatem ac perpetuam alacritatem, & q̃ id genus necessaria nouit esse regnantibus. quibus ex rebus, illud Septimij Seueri Romani principis, in hoc nostro luce clarius eminet, Caput imperare non pedes. Delectanit me de illo hactenus tecum loqui, cuius nostrum uterqꝫ uirtutem diligit, morbum odit, cui tu omnẽ, si qua humano ingenio fieri potest, ego q̃ solam possum, uotis ac precibus opem fero, de q̃ idcirco prolixius agere, ipse mihi ꝑmisi, ꝙ & ipsum ad nos, & rẽ ad ꝓpositũ ptinere sum arbitratus, unde enim hæc tãta diuersitas. illũ leuia muliebriter, hũc grauia ferre uiriliter, nisi ex ea ipsa opinione, de qua loqmur, qua scilicet illi persuasum sit, dolorẽ omnẽ magnã esse miseriã, huic contra, nil nisi in animo miserum esse, in quem si se erexerit nullũ miseriæ, nullũ passi onibus aditũ patere. hæc prouide, q̃ in corpus incidunt, quamuis amariuscula experimenta esse animi, materiamqꝫ uirtutis difficilibus gaudentis, & mollia quælibet execrantis, deniqꝫ hinc extremũ illud, ꝙ alter tristis, ut magna pars mortalium, alter lætus moritur, quia uidelicet cum mors una sit, opinio est diuersa. Venio nunc ad epistolæ tuæ partẽ alterã, q̃ de fortuna est, cuius tu potentiã uerbis exaggeras, nec tu solus, sed ferè omniũ ingenia, in hoc unũ pari nixu, uaria licet assertione, conueniunt. itaqꝫ Crispus in omni re dominari fortunã ait, uellem uirtutẽ excerpsisset, Cicero humanarũ dominã rerũ dixit, qua in re Virgilius ab illo, quem in multis sequitur Homero, eousque dissentit, ut cũ

apud illum nusquam sit fortunæ nomen, ut perhibēt, ꝙ nihil illa esse cēseret, apud hūc nostrum, non nominata potēsꝙ duntaxat, sed quodam loco omnipotens, etiā sit fortuna, nec me fugit quosdam nostrorū, & olim, ꝙ ab Augustino iustißimè apprehēsum est, & nuper in cœlo illā posuisse, ceu numen aliquod, ꝙ mirari satis nequeo, nisi uulgi forsitan sequātur errorem. de quo Satyricus loquens: *Z e inquit,*

Nos facimus fortunæ deam, cœloꝗ locamus.

Turpe est aūt sapientiū disciplinam, ut sequaces multos habeat, sequi uestigia delirantum, à quib. toto calle diuertere, ea demum summa philosophia est, paßim certè multos, qui fortunam propitiā nō uirtuti tantū, sed diuino etiā auxilio anteponāt, & fortunæ amici maline esse q̄ Dei. Quamobrē nō potest, nisi magnū aliquid uideri, de quo ita docti sentiant & indocti, in multis dissonū humanū genus, ita consonet. Quid hic dicam, aut quid extimem. non mihi qui de bona fortuna inscribitur Aristotelis libellus ignotus est, nec Ciceronis illud oblitus sum, Magnā uim esse in fortuna, in utramꝗ partē, uel secūdas ad res uel aduersas. quis ignorat? nam & cū ꝓspero flatu eius utimur, ad exitus ꝓuehimur optatos, & cū reflauit affligimur. Sed cum hoc simul illud Lactātij memini uerba ista discutientis, Primum enim, inquit, qui negat sciri posse quicquam, si hoc dixit, tanquàm & ipse, & omnes sciant, deinde qui etiā q̄ uera sunt dubia conetur efficere, hoc putauit esse clarū, ꝙ illi esse debuit, uel maximè dubiū. nam sapienti animo f.lsum est. Quis, inquit, nescit. ego uerò nescio, doceat me si potest, q̄ sit illa uis, q flatus iste, & qui reflatus. turpè igitur hominē ingeniosum id dicere ꝙ si neges, probare non poßit, postremoꝙ is qui dicit, ad sensus etiā retinēdos, ꝙ stulti sit hominis, rebus incognitis temerè assentire. Is planè uulgi, & imperitorū opinionibus credit, quàm fortunā putet esse, quæ tribuat hominib. bona uel mala. hæc Lactātij forsā ante tempus inserui, quod directè proximis Ciceronianis illis, aduersa erant. Rursum uerò non sum nescius, Augustinum, quod in opere suo quodam, sæpè fortuna nominasset, ne ab alio reprehendi posset, consultò id quidem, ac prouidenter, ut reliqua. ceterùm uir ille sanctißimus, & de sacris agens rebus, non immeritò prophanum fortunæ nomen exhorruit, ego aūt peccator, & utrūꝗ secularib. olim studijs occupatus, millies nomen. hoc literulis meis inseruisse uideor, nempè quo & uulgi ora, & doctorum libros hominum plenos noueram, quin etiam adeò me nominis huius non pœnituit, ut nouißimè de utriusꝗ fortunæ remedijs, libellum scripserim, non fortunā duplicem, sed bifrontem statuens, de quo libro q̄d alijs uideatur, eorū sit iuditiū, q audierint aut legerint. Ego ex quo ad exitū ductus est, nec ex illo profundè aliquid degustaui, nec experiri fuit, quantum meis ipse consilijs adiuuare, eò tamē mihi probatior factus est, quo illum quibusdam magnis ingenijs gratum uasdè & optatum sensi. De hac igitur re, tàm trita, cuius, ut dixi, non modò sæpißimè mentionem feci, sed etiam nominatim scripsi, quamuis uulgatum et publicatum loquendi morem secutus, id fecerim, quod mihi ad uulgares sæpius, quā ad Philosophos sermo esset, de hac inquam, in archano mei pectoris, ubi multa & nota mihi cū populo lis est, quid uerè sentiam sæpè breuibus attigi, quasi eminus uibrans meæ aciem qualiscunꝗ sententiæ & nunc, quoniam cogis expreßius attingendum, de quo fateor, ut de alijs multis, aliquanto libentius audirem, quod & utilius id reor & tutius, sed interrogationem tāti uiri dißimulare nō potui. Scio igitur ut audisti, magnos uiros scripsisse de fortuna, & me paruum scio, nomen quę istud & secularibus scriptoribus usitatum, nec intactum sacris. teneo Augustinum ipsum, dum de fato ageret, quod nescio an idem, quod fortuna, an consanguineus sit illius, inter multa dixisse, Nisi fortè fatum à fando dictum intelligamus, id est aliquando nō enim abnuere poßimus, esse scriptū in literis sacris, semel locutus est Deus, quod enim dictum est, semel locutus est, intelligitur immobiliter, hoc est incommutabiliter, est locutus, hac ita ꝙ ratione possemus, à fando fatum appellare, nisi hoc nomen, iā in alia re soleret intelligi, quo corda hominū nolumus inclinari. Et eodē libro, Prorsus, inq̄r, diuina ꝓuidētia regna cōstituunt humana. q̄ si ꝓpterea, quisquā fato tribuit, quia ipsam Dei uoluntatē uel potēstatē, fati nomine appellat, sententiā teneat, linguā corrigat. etsi, hercle, sic accipiat, ego quoꝗ magnum quoddā & ineluctabile fatū, ut Maro ait, seu fortunā nō inficior. Si enim tàm magna, tamꝗ urgentia principū mortaliū sunt ꝓcepta, quā maxima extimāda sint diuini oris

 edicta,

edicta, etsi non posse equidem fata mutari, sed trahi posse, Homerica primum, post Vir-
giliana sit fictio, uerè tamen nec mutari nullatenus, nec differri queunt, nec uis ulla, nec fu
ga, nec tergiuersatio, nec dilatio locum habet. At ut uulgus, nec exigua literatorum, quoq;
hominum pars accipit, fortunæ nomen, clarè fateor, nec indocti uereor infamiam, credere
me nihil esse fortunam. Quæ res forsan in primis, facti me rationem, qui de eo scripse-
rim, quod uel scirem, nihil esse uel crederem. respondebo: Me de fortuna quidem nihil, sed
de remedijs contra illam, quæ fortuna dicitur, scribentem collegisse, quæ mulcere uel auge-
re humanum animũ uisa sunt. quæ quoniã uulgò fortuita dicerentur, nomẽ antiquũ tenui,
ne lectorẽ uerbi controuersia deterrerem, & scriptis alienarem & scribenti, scio ego persua
sum publicè, quotiens fortè quid accidit, & absq; apparentibus causis (sine causa enim ni
hil accidit) id esse fortuitum, eamq; Fortunam dici. Exempli causa: Pater familias peregrè
profecturus, & nulli fisus, thesaurũ humi infodit, ꝙ rediẽs inueniret, fuitq; nec redijt. Lon-
gum post tẽpus, rusticus terrã fodiens, aut fundamẽtum iaciens architectus, id reperit, non
hoc ille mente egerat, non hoc iste quærebat, sed ille ut thesaurũ absconderet, hic ut agrum
coleret, seu domum strueret. Fortuna, inquiũt, fuit amborũ. illius ut perderet, huius ut inue
niret. Ego hãc rẽ multis apertissimam, non discerno, eũ qui thesaurũ abdidit patrẽfamilias,
fuisse scio, eum qui architectũ uel agricolam quod reperit aurũ uel argentũ uel tale aliquid
quo repperit, uomerem seu ligonem, quo illum ageret manus, brachia, boues, stiuã, & quæ
sunt generis huiusce. Vadit aliquis uel Bononiã ut studeat, uel ut oret Romã, nõ expecta-
tos in latrones lapsus, occiditur. reuertebatur ab exilio Marcellus, & læto animo patriam
repetebat, sed ab hoste impio præuẽtus occubuit. Talis erat, inquiunt, horũ omniũ fortuna.
Ego uerò adolescentẽ studiosum, & deuotũ peregrinũ. & utriusq; iter, & præterea ciuem
bonũ, immeritũ, exulem, & exilij locũ Mithylenas, & Athenas cædis & latrones atq; ho-
stes obuios, & mucrones, & incursus, & ictus, & sanguinẽ, & omnino rès ipsas atq; actus
agentesq; & euentus rerũ uideo. Hæc inter quæro fortunã, de qua sermo est, nihil inuenio
præter nudũ nomen. Nã si ipse rerũ accidentiũ inopinus ac subitus euẽtus Fortuna dicitur,
quæ diffinitio nõnullorũ est, satis ex hoc ipso rei ueritas, nisi fallor elicitur, horũ enim, & simi
lium euẽtus, quis est alius, ꝗ uulnera et mortes & spolia, quorũ auctores, nec fortuna nec fa
tum, nec omnino alij, quã homines ueri sunt, his atq; alijs inductus, fortunã per seipsam ni
hil esse dicẽtib. assentiri cogor, de quo, ne aliena mihi tribuã, à multis inter quos ab his quo
rum suprà memini, Augustino & Lactãtio Firmiano, institutionũ libro, & argutè satis, ut
arbitror & fideliter disputatum est.. Benè igitur & piè Christianissimi illi fratres, pro ue-
ritate cõprehensi torquẽdiq;, ac mactandi, cũ fortunæ mentionẽ iudex impius fecisset, bre-
ui ac præcisa, nec minus uera sentẽtia, fortunã Christianos nescire, ꝓfessi sunt, quos magno
rum hominũ fulcit auctoritas. Nã ut sileã, duos illos, ꝗs pauloante nõ silui, qui hoc ipsum sæ
pissime replicãt, & Ambrosio fata nulla, & Hieronymo nec fatũ, nec fortunã esse uisum
uideo. Ad summã ergo, sermo mihi uulgaris, ut intelligar de re ipsa, hoc iuditiũ meũ est, si
fortasse nõ sat uulgare, nõ sat philosophicũ, piũ puto, idq; mihi sat est. Quod q̃dẽ sæpè mi-
hi olim dictũ, sæpè scriptũ, nũquã tamẽ apertius. sentio enim, neq; cõtrariã opinionẽ, de cu
ius potestate primũ diximus, humanis affixam præcordijs, & alto errore radicata extirpa-
ri, nec loquẽdi morẽ publicũ mutari posse, atq; ideò pacẽ quærẽs, nõnunq̃ loquar, ut pluri-
mi, sentiã semp̃ ut pauci. Sin fortassis utar sæpe aduerbijs, à fortuna dictis, cũ fortunã ipsam
nihil esse dicã, si ergo uerior illa sententia, neq; enim tanti archani diffinitorẽ me profiteor,
eorũ scilicet qui uolũt, ut aliq̃d sit fortuna, uel ꝓuidentia ipsa Dei occultis homini, sed sibi
notissimis causis agẽs, atq; agitãs res humanas, seu q̃d q̃busdã placuit, ꝓuidentiæ ministra,
& diuinarũ uoluntatũ executrix quædã, nescioq; cũ scriptũ sit, ipse dixit & facta sunt. sed si
ita esset, nulli dubiũ, quãuis opinio intra hominẽ ipsum sit, fortuna aũt exterius opinione,
illã tamẽ esse ualidiorẽ. Nẽpè & opinioni & animæ, cui illa insit opinio; & corpori, & reb.
omnibus imperantẽ, Dixi, ecce, ꝙ occurrit ex tẽpore, inter occupationes multas, & libros
nullos, & curas itineris, totus animo in id uersus, doctis omnibus, ante alios tibi, amice rei
huius certiore iuditio reseruato, siquid compertum mihi præscripseris, amplexurus. Vale.
Ticini V. Idus Nouembris.

Fran. Petrarcha Luchino de Verme Equiti Veronensi, S.

Contra Thurcos profectum, exhortatur ad reditum.

TEnes ut arbitror memoria, nunquam mihi tuum hoc iter placuisse. quamuis enim in se pium, & iustis ex causis susceptū, non sat tamen aut præsidijs, aut ea quæ primum in bellis præcipuum locum tenet, prouidentia circumfultum, ab initio uisum erat. ꝙ non esset, si ut nuper aduersus rebellantem Cretam primus, sic nunc aduersus Assyriam dux esses, sed nō ita est. illic enim tuis hic alienis auspicijs rem geris, itaque magis ac magis, indies mora mihi inuisa ac suspecta est tua, nescio enim, qd insoliti metus incidit, quem irritū cœlites uelint, iam mihi tamen, ut uerum fatear, in augurium uergit, scis quàm fragili stamine pendent res humanæ, neq; aër ille, neq; comitatus, neq; curæ tuæ conueniunt naturæ. redde te nobis, & propera oramus, omnis dies anno longior expectāti est, redde tuorū oculis exoptatam lucem, aufer animis desiderium tui, iugi deniq; nos pauore libera, uano utinam, graui tamen, & iam certè nimium diuturno, ueni ergo. Nam si iuisti ut cæderes inuidiæ, quod magni aliquotiens fecerunt uiri, ecce tibi illa iam cedit. si fastidio identitatis, satis superq; iam uariatum est, sin multa uidendi studio, quod necessarium claris futuris uiris, clari quidam uiri extimant:

Etiam multa & certa experientia rerum exterarum longaq;
Externorum bellorum occasione circumactus,

tempus est, ut nostri uicissim desiderio teneâre, demum quolibet animo hinc abijsti, de propositi tui summa, dubium nulli fuit, quæ profectò alia non fuit, quàm ut quotidiano illo tuo more, te meliorem faceres. Iam melior factus, redi &. Vale. Ticini IIII. Idus Decembris.

Fran. Petrarcha Iacobo de Verme, S.

De Luchini patris obitu.

O Insidiosa sæpius fors hominum, quàm fortunam uocāt, & blanditijs fallax, sed interdum minax, quodq; est factura prænuncians, hoc nūc more ultimò usa est mecum, siue ulla, siue alti or potestas, de qua quæri nephas, nihil insidijs auctum est, uulnus hoc fateor, diù ante prouideram, sed impendētia euadere difficilè est, præsertim. quæ ita in alterius manu sunt, ut nullæ nobis in his partes, uel ingenij uel industriæ sint relictæ. Horrebat animus mœstis augurijs, & toto corpore cōtremiscēs, cogitabam semper odiosam mihi, magnanimi tui patris absentiā, semperq; præsagiens, metuensq; quod accidit, ne scilicet rarum illud nostræ ætatis & patriæ nostræ decus, cuius pars æthera cœlo debita erat, & nunc reddita est, terrestris Italiæ atq; Athesi nobis, pro hac parte ultima Thrax Ebrus atque Euximus eriperent. super quo, non tacui, quin & illum, & funestam moram, literis ac nūciorum linguis increpui. sed fortassè nec ipse aliud poterat, & inuictos humeros, imperiosa necessitas, atque instantis ruinæ pondus urgebat. Sic erat in fatis, inquit Naso, immò uerò hæc uoluntas Dei erat, ut qui à prima adolescentia, iusta arma semper induerat, expeditione nouissima, contra hostes fidei, pro pietate ac religione suscepta, honestissima omnium sanctissimaque militia, & armorum usu optimo, defuncti animus, ad illum, cui tot claras uictorias debebat, uirtute armatus, ac triumphaturus ascenderet, quoq; illum peruenisse cōfido fœlici laborum fine inuento, quorum sibi nullas ferias uirtus dabat, & quoniam mortaliū mortes flere, ut olim, iam nec ætatis nec propositi mei est, fœlicitati ego suæ gratulor, damnum meum tacitus mœstusque prætereo. Literam quidem tuam fili legi, acri quadā & amara dulcedine, talis amici, multa mihi suspiria renouātem, cui te similium fieri opto, incq; hoc summo ut studio niti uelis, hortor ac deprecor. sic amicos enim omnes, meq; in primis, magno gaudio cōplebis atq; sufficies, ut tali filio supstite, tātus Pater planè nobis redditus uideat. Neq; uerò tibi, ut multis, difficilis ad gloriā uia est, habes domi ducē, quē mireris, quē sequaris, cuius ad imaginē te conformes. habes ante oculos speculū, memoriā uiri illius incōparabilis, ac uirtutum omniū exēpla domestica, pronum opus, ad exemplar incorruptū scribere, ultimū est, ne ossa illius ex quo amicis manib. transfecta Bizantion, atque honorificè ibi recōdita didicisti, meo consilio amplius moueanť, sed in cœlis quiescente anima

illa

illa in terris, in q; urbe regia conquiescat, tu fili charissime, teq; tuamque domum uiduam solare, & per uestigia tanti patris age uiriliter & fœliciter. Vale. Ticini V. Idus Iunias.

Fran. Petrarcha, Donato Apennigenæ Grammatico, S.

De Pœnitentia, & ad hanc efficacibus sanctorum libris.

DVæ quidem nuper epistolæ tuæ, diuersis diebus à te scriptæ, nescio an & datæ etiam, simulq; mihi redditæ, nec sine gaudio perlectæ, saliuam exciuerunt scribēdi plurima, sed occupationū memor, pressi impetū, una de mea qdē re familiari, q̄ q̄uiā n mis una materia est, seorsū ut mos est meus ad illā respōdebo. altera uerò tuo de statu, illo inq̄ statu q solus est tuus, præter quē cætera omnia, & breuia & caduca sūt, & nutu uoluitur alterius, nō enim iam fortunæ tribuam, q; soleo, ne mihi aduerser, hoc unū uerū et propriū tuū bonū est, q; q; excipi tibi, nisi ipse cōsenseris nō potest, animæ statū dico, pœnitentia quo nil de te possē lætius audire, ac cōfessione purgatū salutifera, de qua re multa olim à sanctissimis uiris dicta sunt. & nūc fortè aliquid à peccatore homine dici posset, si quantū animi tātū esset & temporis. faciam uerò q; est proximū, et peculiare occupatorū omnium atque inopum, qui quos ope nequeunt, cōsilio adiuuāt amicos. Accede animo parumper, assum tibi non lōgè, ut Argiuis quōdam ducib. illa infœlix apud Statiū nutrix, sed p̄stidi mōstrator fontis, a quæ salientis in uitam æternam, nec uerebor, ne me meus interim serpens lædat, q; & mihi nullus Archemorus, & Mitridaticū est optimū, cōtemptus. q; p̄stare ipse nō ualeo, unde accipias dabo, & ad illud beatissimū ac Deo amabile par hominū te remittam, q̄s quia inuicem pius amor hic nexuit, & nunc Deo charitas æterna connectit, libenter ego etiam scribens, aut loquens, iungere soleo Ambrosium scilicet atq; Augustinū sacratissimas animas, & operasissimas cœlestis faui, ac diuini apes eloquij, hi enim de hoc, q; nunc agitur, hoc est de pœnitentia singula scripsēre uolumina, quibus nihil utilius, ad securum iter uitæ huius, & alterius spem. Est & Augustini opus aliud, q; Confessionum dicitur, tredecim distinctum libris. quorū in primis nouem ab extrema infantia, ac materno lacte uitæ, totius errores ac peccata omnia, in decimo aūt adhuc superstites peccati reliquias, & p̄sentē tūc uitæ suæ statum, in ultimis aūt tribus dubitationē suam, de scripturis sæpè, etiam ignorantiā cōfitetur. qua confessione, doctissimum penè omniū qui fuerint, si q; est mihi iudicium se ostendit. Hūc librum intēto deuotoq; animo legere, si in consuetudinem deduxeris, spero te, pijs atq; salubribus nunquam lachrymis cariturū, uerecundiæ quidem, sed expertus hoc dixerim, ut enim ductu eius quē diligis, ad hāc uidentior lectionem uenias, scito illū librū, mihi aditum fuisse, ad omnes sacras literas. quas ut humiles, & incomptas ac secularibus impares, & nimio illarum amore & cōtemptu harum & opinione, de me falsa, atq; ut breuiter, & hoc ipse peccatum meū fatear, insolentia iuuenili, & dæmoniaco, ut intelligo clareq; uideo, nunc suggestu, diū tumidus adolescens fugi. Is liber me mutauit eatenus, nō dico ut uitia prima dimitterem, quæ uel hac utinam ætate dimiserim, sed ut ex illo sacras literas nec spernerem, nec odissem, immò uerò me paulatim horror ille mulceret, & inuitas aures recusantes q; ad se oculos traheret. Deniq; ut amare literas illas inciperem, & mirari & quærere atq; ex eis licet minus florum forsitan, at profectò plus fructuum, quàm ex illis alijs antea tàm dilectis elicere, neq; uerò dignum erat, nulla ex parte Christianū hominem Augustini eloquio mutari, cū ut ipse dicti operis libro tertio meminit Ciceronianus, eum adeo mutasset Hortensius. Has cōfessiones si aliunde nō inuenis, ego tibi exemplar destinabo, ut uel sic boni tui participes fiam, quamuis ut puto, propinquius tibi sit apud insignē illū Philosophū, uerū theologum ac magistrum, cuius tuarum in altera literarum mentio erat, uel germanum eius, & professione uitæ parem & scientiæ, duo ueræ lumina suæ religionis Augustini nomē habentis, ac regulam, & Patauinæ geminum urbis decus eximium quos mihi non mea quidem, sed illorum uirtus spectata conciliat, quorumq; sententiam, de me, quamuis non tàm iuditiariam quàm paternam pluris facio, quàm detractorū omnium uipereas linguas, ac sibila, quos quotidie in meam famam plures certè, quàm credidi, & unde non credidi, nec ni fallor merui, feruidum inuidiæ uirus irritat. Sed de hoc alibi, sæpè mul ta q; mœstus dixerim, cogente materia. nunc ultrò breue hoc ad calamum uenit, atque indignationis auxilio, ne reppellerer obtinuit, undecūq; aūt ad manus tuas liber ille peruenerit,

poteris ſi placebit, & rebus conſentaneū uidebitur, unū ex his, quæ olim in libris ipſe meis ſcholaſtica curioſitate præſcribere ſolebam, meum diſtichon in primordio eius apponere. Id uerò eſt huiuſmodi:

Hunc celer ad fontem deſerta per arida pergat.
Quiſquis eget lachrymis. quibus impia crimina tergat.

Hæc hactenus. Scripsêre & alij multi, res ad ſalutem utiliſsimas, de his loquor, non quæ ſcientia implent, & ſæpè inflant, ſed quæ deuotione humili, humanum animum accendūt, ut collationes patrū, & patrū uitas. quarū aliquæ nō pietate tantū, ſed eloquentia referre miris modis, & lectorē adiuuant & delectant. qualis eſt Athanaſij Antonius, cuius uita perlecta, multis profuit ad imitationē uitæ, qd ni, aūt cū Auguſtino ut ipſe in octauo Cōfeſsionum refert, uel audita profuerit. qualis eſt. Et Seueri Martinus, & Hieronymi Hilariō, eiuſdēq; uel Ioannes Aegyptius, uel Paulus primus heremita, quē placere tibi admodū ſenſi, nec immeritò. Eſt enim neſcio, an deuotum an diſertum magis, opuſculū, neq; in hoc numero, prætereundi duo ſunt Ioannis Chryſoſtomi deuotiſsimi libelli. quorū alter de Reparatione lapſi, de Cōpūctione cordis alter inſcribitur. qui quoniā dinumerare omnes lōgū eſt tibi, cū uoles in noſtro armariolo p̄ſto erūt. His ut delitijs aſſueſcas uelim, & his animū cibis paſcas, mihi etenim crede, nullis in Hippocraticis aphoriſmis tāta ægris ſpes ſalutis, aut tàm certa remedia, nec te terreat, utilis conſilij dilatio, ſatius eſt ſero, q̄ nūquā reſpicere, immò uerò nil quod benè fiat, ſero fit. etſi enim nō careat mora periculo, cedit illud tamen accedēte remedio, q̄ ſi efficax eſt, ſerum utiq; non eſt, moræq; ſecum ac periculi finis adeſt Tragicum illud animo reuolue:

Nam ſera nunquam eſt ad bonos mores uia.
Quem pœnitet peccaſſe penè eſt innocens.

Pium uerbum, etiam ſi à Catholico diceretur. Quam conuictū ſanè meū tibi, amicitiamq; utilē dicis, ad ſcientiam, ad uirtutē, ad hanc ipſam deniq; uitæ mutationē, & confeſsionis ac pœnitentiæ amorē, uellē uera diceres, & fortaſsis ut eſt cæcitas amantiū, uerū putas, cū pſectò p̄te raros nudosq; licet fidos monitus, horum nihil tibi, uel fuerim uel eſſe potuerim. Sunt fauillæ aūt in animis noſtris, cinere terreſtri obrutæ, & uelo carnis abſconditæ, quas cū ſpiritus, qui ubi uult ſpirat, flando exciuerit, fomite amoris & ſpei cœleſtis adhibito, ſacrū ſubitò ſurgit incendium, in his maximè, qui propriū ſtatū, & pericula uitæ præſentis intelligūt, quib. ego te amice cōnumero, Tu diuini operis, me in partē uocas, eſſem utinā tibi meiſq; omnibus, uel doctrina utilis, uel exēplo. neutrū ſū uereorq; uere, ultimo potius ſim uidamnoſus. tuq; hoc ipſe, ſi dimota parūper amoris nube, q̄ magnis quoq; iuditijs officit, per obſtantes tenebras oculum figas, ſole clarius uidebis. non hæc chare mihi, libens dico, libentius uel tacerē, uel gloriarer etiā ſi liceret. Sed nihil eſt ueritate potentius, illa me hinc cogit, inde autem amor tui, ne ſcilicet tuis in rebus rectus iudex, in meis tacito me labaris. Poſtremò, quod urgente ſtylum charitate dixiſti, ad opes tibi, quoq; nō nihil noſtram amicitiam contuliſſe, tale fuit, ut non magis admirationem mihi, q̄ riſum pareret. ergo ego tibi ad diuitias profui, cui etſi non pecuniam, ac pecuniæ radices, curam, ſollicitudinem ac tempus eripui, quem à plateis urbium, ſæpè ad ſolitudinem & in ſyluas, ſæpè à negotijs ad ocium traxi. cui omnes æquè feſtos dies feci, cui denique & contemptum deſidem, & exigui amorem, & quietis ſtudium, & ad ſummam, totum meum gelu domeſticæ incurioſitatis affricui. itaque an hoc unum ludens dixeris, an prorſus in ratione rei familiaris erraueris, incertum habeo. certè me duce diues nemo, quod nouerim, ſed nonnulli pauperes facti ſunt. qui ſi reditus pateat, diuites iterum fieri nolint, ſed ut in te deſinam, dij precor læta omnia, ſi diù tamen ſimul uiuimus, quanquam nullū hic diū, loquor autem de diuturnitate mortalium, uereor, ne tu in finem, iure optimo de me dicas, quod de præceptore ſuo Anthiſtene Cynicum Diogenem dicere ſolitum legiſti. Ipſe me, aiebat, mendicum fecit, ex diuite, & pro ampla domo, in dolio fecit habitare. Vale. ſeu tu diues, ſeu pauper noſtri memor. Ticini IIII. Idus Iunias.

Fran.

Fran. Petrarcha Frederico Aretino, S.

De notorum modestia.

MAgnam, parua ex epistola tua, delectationem cœpi, summus illis lepos ac festiuitas inerat, quod his multo est melius, non exiguum sanè mentis indicium. Sorte lætus atq; cōtentus tua es, nil humanis in rebus utilius, nullus rectior, ad salutem trames, regna enim, & imperia, opesq; & potentiam optare omniū, assequi paucorum est. optare autem q̄ assequi nequeas, quid est aliud, nisi q̄ habeas fastidientem, inefficaci animum labore con sumere: tu ergo, quod mediocri uel tenui quoque gaudeas statu, laudo & probo, teq; his moribus ditiorem censeo, quàm si Crœsi atque Alexandri opes inopes, fragilemq; potentiam aceruasses. sic enim qua per hominem fieri potest, ut uulgariter loquar, fortunæ ad te aditum præclusisti, cuius ut uides, uitare illi impetum nequiuêre. mirum dictu, potentiæ do mitrix, insolentis imbecillitate humili retunditur, more ignis, qui in obiectum malus acrius sæuit, ademptione leniendus obstantium, seu etiam extinguendus. Fortuna ergo hæc, quæ dicitur, nō thesauros, nec munitas arces, nec instructas classes, nec præualidos horret exer citus, quin his potius irritatur, atq; accenditur, quorū toties se uictricē meminit, atq; unde sibi clarior nūc etiā fit triumphus. at frugalitatē, modestiā, fortitudinē, cōstantiā timet, à quibus uicta se sæpissimè recordatur. Sic tu uitā q̄ multi spernerēt, & querelis inanib. onerarēt æquanimitate ac patiētia, nō modò tolerabilē, sed iucūdam efficis ac fœlicē, ut nil haber peregrinatio hæc nostra miserius, sic nil cōmunius q̄ querelas. pauca sunt fateor in hac uita .q bus placendi causæ magnæ insint, sed hominibus natis humana omnia, uel accepta uel mi nime certè flebilia esse debent. Magnæ aūt parui hominū, nihil omniū placet, nisi q̄ uel asse qui nequeūt, uel seruare, hinc indignationes iræq;, & de sua sorte cuilibet querimoniæ im mortales, ærumnosior sanè est inter delitias, mœstus ac querulus, quàm in supplicibus, aut paupertate tranquillus. quales multos fuisse, & audimus & uidimus. tot demum inter miseros atque ingratos, ille solus est fœlix, Deoque gratus, & sibi ipsi propitius, non qui uel quicquid optat, adipiscitur, uel quicquid adeptus est, proprium atque perpetuum habet. Id enim nulli unquā obtigit, sed qui uel quicquid euenerit, sic aspicit, qu. si unum illud optauerit, uel quicquid amiserit, sic cogitat quasi amisisse sit melius. Benè igitur facis, nec semel tantū, sed bis benè, q̄ sortem tuā lætus amplecteris, sic & illi equidem pretium quæris, & quietem tibi, hoc nimirū est fortunā, si qua esset, uel superare uel fallere. magnas illa tibi diuitias si negat, quin & has spernas, & paupertate tua gaudeas, negare non potuit, negat turbidos urbiū honores, quin rure solitario et agresti delecteris uita, præter te unum, nemo tibi præripiet, tecū cōtra illā uirtus militet, hac fretus, nullo usquam certamine uinci potes. q̄ omnipotentē enim apud Poetā nostrum legis, impotētē atq; infirmā, obiecta illi uirtute reperis, nulla enim re, hercle, potētior, q̄ impatientia & mollitie fit humana. ô fœlix, & meo quidem inuidiosæ iuditio, q̄ remotis urbiū plateis, & superborū duris ciuiū liminib. dimissis, tibi redditus nemorūq; & agrorū dulce silentiū nactus es, humileq; plebeculā, & iustitia regis & stylo laudas, nec immeritò, etsi enim acri sub iudice, nemo bonus, mali om nes, ita tamē aut minus mali, aut certè quos cōstat, mali ultimò diutius boni. Igitur his cō uiue lætus ut facis, tecūq; fœliciter agi credito, q̄ ad tēpus saltem tristi diuitū, atq; umbroso supcilio, quodq; in primis mōstruosæ uestis, seq; indies tranformātiū habituū ludibrio liberatus es, q̄ ut fugeres, nō Apeninus modò mōtiū mitissimus, sed Athlas, tibi uel Caucasus adeūdus fuit. populū tuū fermè omnem una ueste cōtectum, atq; cōtentū uides, nisi festa luce, forsitan interga paucorum, quos uel ætas uel rei rusticæ peritia primos fecit, albo interdum color acrius successerit, uides duros calceos, nō pedis impedimentū sed auxilium, masculas togas uides, frigus arcentes tegentesq;, quæ tegi docuit natura, nō insanias has no strorum iuuenum, quodq; est desperatius, & nostrorum senum uultus modò tegentium, & pudenda nudantium, quibus non est satis infectum, atq; oppressum, probris omnibus animū habere, nisi oculos alienos inficiant, ac fatigent, his irascor, hisq; iratum amatorē uerecundiæ Deum spero, de quibus me ubi ne quicquam quæri scio, ne desino, tanta est indi gnatio, tamq; offēsus est stomachus spectaculi fœditate. quam maximè ob causam, tuum

rus,

rus, tuumq; tibi ociũ inuideo, eoq; magis ꝙ sæpè diuq; illud expertus, peccatoq; uerius, q̃ fortuna mea urgente, in aduersum lapsus, utriusq; nisi fallor status extimator idoneus factus sum. Certè tu oculos, nunc sobrio pascis obtuitu, purisq; aures uocibus, utraq; mihi diuersa sors est, ego superbos tumidosq; de nihilo, atque elatos ciues, atq; aduenas, tu humiles humo intentos cernis agricolas. ego lites clamoresq; furentium, & tubas & timpana, tu mugitus boum, labentisque riui murmur, & querelas uolucrum audis, Philomenam primus ueris nunciam auditurus, ego in urbibus, & quo molestius, nihil Auinio meo est, inter turbam & quadrigas premor, tu in syluis et collibus, inter innocuos greges ociosus, ac pro libito uagus erras, & frondentes ramos, & gẽmantes palmites, & prata ridentia, reduci mox uisurus ariete. mihi totius anni facies, pene una concursatio, & lutum & puluis & strepitus, & lubricum & cloacæ. Hæ sunt urbium deliciæ, quid hinc aliud speres, redeat licet non Aries modò, sed Taurus, Lædeiq; fratres nudi, rosea inter serta lasciuiant, non tollũtur urbana fastidia, sed mutantur, at ruris facies, semper amabilis, & ingenijs appetenda nobilibus, seu hyemis asperitas, dulciter horrida feris, alitibusque captandis operosa, seu uer florum, uagis aptum ac procliue discursibus, seu messium parens & amica umbris æstas arida, seu diues atque uuidus autumnus, agrestes uario exercet in opere, instantisque brumæ preuius, in montibus pastas oues, ad aprica reducit habitacula, hic arator sedulus, hic uenator deuius, clamosusq; anceps, hic immobilis tacitusq; piscator, hic fontes & flumina & nympharum chori, & specus & nemora & musarum diuerticula. & ad summã, tum qualitate ipsa rerum multiplicium tũ uarietate dulcissima est uita illa, de qua olim, dum ea frui licuit, non pauca disserui. Vnum quod festiuè admodum literarum tuarum finis attigit, intactum liquisse uoluerim, ne quid prorsus in tuo tibi rure displiceat, cum ex omnibus nempè, quæ ibi sunt sobriam honestamque percipias uoluptatem, unus ut intelligo, nõ perdius modò, sed pernox, ac perpetuus clangor te anserum inquietat, habet non inficior aurium laborem, hæc improbitas, offendunt quietis silentijq; auidos, & anseres & cicadæ stridulæ in ramis, & rudentes in pascuis aselli, & q̃ sunt huiusmodi, sed in primis, ineptissimus in triuijs uulgi fragor ac strepitus, nulla enim usquam bellua crede mihi, tædiosior uulgò est. cætera tamen ferè omnia uel hyeme uel noctibus saltem silent, quædam uerò noctibus importuna, luce ferias agunt, anserinum iuge tædium, sed quod facilè perferas, si in animum redierit, clangore anseris excitatum, quõdam Capitolij defensorem, irrumpẽtes Gallos nostris ab arcibus arcuisse, idque ob meritum multis post seculis, auis huius effigiem illic argenteã extitisse. quod an illi excubitricis eximiæ famam quæsierit, an quod haud dubiè uigilantissimum sit animal, non noui. Insuper idipsum an Cal. Nouembribus gestum sit. atque hic ista, quam cernimus die, illo anserum celebritas funesta processerit, mira utique, si sic excubiarum merces, nouum præmij genus mors. an ex hoc tantum, quod eo tempore opimior æsuique aptior cibus est, rursus incertum habeo. sed utrumuis horum opinemur, hæc profectò saluberrima cogitatio, atque huiusce tædij remedium erit optimum, ꝙ nuper dum de remedijs scriberem, casu fortassè ideò prætermissum fuit, ut his ad te nunc literis insertum, singulariter, nunc tibi esset utile, ut scilicet quotiens ales illa præsertim noctibus strepit, putes te ad resistendum uitijs excitari, & confestim arma corripias, arma, inquam, non quæ apud Aeoliam Achilli Mulciber, aut Aeneæ, sed q̃ intus in anima cœlestis, tibi faber excuderit. neque uerò minores tibi extimes uitiorum insidias, atq; insultus quàm Gallorum Manlio. Proinde non anserem, sed Angelicum tubicinem strepuisse credito, quotiens nocturnus anser increpuit, & te obsessum, & circumfusos hostes acerrimos, mundum, carnem, dæmonia, recordare, teque per tenebras ac dumeta reptantibus obuiũ fer armatũ, de quo alibi plurib. tibi in p̃sens ista suffecerint, hoc addito, ut quotiẽs ore anseris excitatus, hostib. tuis diuina ope, ex altiore animi parte restireris, arcẽq; defenderis, nihil hinc tibi, sed totũ illi tribuas de quo scriptũ est: Nõ dormitabit neq; dormiet q custodit Israel. & iterũ: Nisi Dominus custodierit ciuitatẽ, frustra uigilat qui custodit eã. & rursus: Obũbrasti sup caput meũ, in die belli ne qua te maius gloria, ut Manliũ ne q̃ benè gestæ rei con-

scientia

ſcientia, atque hinc oriens excellentiæ appetitus, è Seruati Capitolij rupe deijciat. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio. S.

De anno ætatis LXIII. fruſtrà infami.

ANnus eſt hodie, & ambito zodiaco ſol repetijt Leonem, ex quo tibi frater epiſtolā illam ſcripſi, qua ſecurus ipſe mei, ſollicitum te fortaſsis fecerim, & ſi ut uerum fatear, magis me ſecurum iugis meditatio, & quem illa mihi ingenuit contemptus mortis, ineuitabilis effeciſſet, quàm quod ea de qua tunc ſcribebam Aſtrologorum comminatio, prorſus cōtemptibilis uideret. neq; ideò rurſus hoc dixerim, ꝙ illorum nugis plus fidei habeam quàm ſoleo, ſed quia memoria præteriti temporis, uera ne an falſa neſcio, an ni fallor uera, & obſeruatio, quanta in tàm paruo numero annorum eſſe potuit, propè mihi perſuaſerāt, ex parte uerum eſſe, quod diceretur ſeptimū ſcilicet ac nonum annū, uitæ hominum moleſtos, alterius inſultibus, & nouæ aliquid calamitatis aduehere, ſed an tertius & ſexageſimus, ex his cōſtans, geminato diſcrimine, duplo terribilior, ut hi uolūt eſſet, non æquè mihi perſuaſum erat, multoquè minus eſt hodie, in me contrarium ope gratiæ cœleſtis experto. Tunc uerò ſuperſtitionis illius Aſtrologicæ parte altera, non in totū liber, & in rei exitum intentus, expectandum anni finem cenſui, utque tibi ſolicitudinem breuiorem facerē, epiſtolā illam, diu poſtq̄ ſcripta & ſignata erat, ad te mittere diſtuli, quo timere de me tardius inciperes. expectatus finis ecce adeſt, annus ille terribilis, qualis fuerit, futurusuè alijs ſit, ipſi iudicent, mihi ſalubris ac iucundus fuit, raro unquam corpore ſaniorem, ætate qualibet me fuiſſe memini, priuatim aduerſi nihil incidit, publicè uerò duo proſperrima, per hos dies euenēre, ita dico, ſi ſtabile atq; perpetuum alterum fuiſſet, alterum ꝙ futurum eſt. illud enim tranſijt, hoc pendet. Si quidem Petrus Cypri rex, Alexandriam cœpit in Aegypto, Magnū opus, & memorabile, noſtræq; religionis in immenſum amplificandæ fundamentum ingens, ſi quantum ad capiendam tantùm, ad ſeruandam urbem animi fuiſſet qui ſibi certè non defuit, ut fama eſt, niſi quod comitatus eius, ex tranſalpinis maximè gentibus, collectus, melioribus ſemper ad principia rerum, quàm ad exitus illum in medio præclariſsimi operis deſerētes, ut qui pium Regem, non pietate, ſed cupiditate ſequentur, collectis ſpolijs abiēre, pijquè uoti impotem, auari uoti compotes fecēre. Ad hæc Romanus Pontifex, uerè, inquā, Pontifex Romanus, honorificè nominandus, Vrbanus V. quem ut audire potuiſti, anno altero, libera quidem, ſed fideli epiſtola cunctantem increpueram, hoc præſenti anno Eccleſiam CHRISTI, quæ ab ortu meo, uſque ad hoc tempus inter Burdegales & Pictauas uaga interq; Carpentoractes, Auinioneſq; nouiſsimè conſenuerat, atq; torpuerat, illa de fece eruit, & ad ſedē ꝓpriā reduxit, magni ac multiplicis principiū boni, niſi illud, quod Eccleſiæ ſanctæ ſponſus auertat, bonorum hoſtis inconſtantia labefactet, hactenus tamen eò gratius, fidelibus animis quo inſperatius, uide certè, quod uidere nunquam fateor ſperaueram, ſemper optaueram, dignum eſt, ut & boni huius auctori, totius Eccleſiæ conſenſu pio meis uocibus grates agam, idquè iam meditor, & fœlicem annū, hūc immerita liberem infamia, ꝙuè in alterius epiſtolæ fine promiſeram, tecum gratuler amice. non ut immortalis quidem, ſed ut anno huic terrifico ſuperſtes, ipſe enim irrediturus, abijt me relicto, qui ut me mortalem noui, ſic & illud ſcio, quod tertio & ſexageſimo anno ætatis, iam non moriar, cui hodie quartus & ſexageſimus natalis eſt dies. nam ut uides, Auguſti Cæſaris utor uerbis, cōmunem ſeniorum omnium tertium ſexageſimum annum euaſimus. non deos autem ut ille, ſed Deum oro, ut mihi quantumcūque ſupereſt temporis, id ſaluis nobis, ſuperſtites amici traducere liceat, in Reip. quod ille, ait, & multo maximè animarum noſtrarum fœliciſſimo ſtatu. Vale. Ticini. XIII. Cal. Auguſti. MCCCLXVII ad auroram.

Fran.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIBVS, Liber IX.

FRAN. PETRARCHA VRBANO PAPAE V.

Grandatio producta in suas sedes ecclesia: & exhortatio ad perseuerantiam.

IN exitu Israël de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro, facta est in cœlis gratulatio angelorũ, atq; in terris hominum piorum, ecce pater Beatissime beasti, quod in te est Christianũ populum, Iam non ultra uagabitur, aut dominum aut uicarium domini sui quærens, sed illum in cœlo sursum, & in anima sua intus, quoniam utraq; sedes Dei est, hunc in terra & in propria sua sede reperiet, illa, inquam, sede, quã dominus præelegit, in q̃ & uiuẽs uicarius primus sedit, & moriens resedit. orbẽ nostrũ serenasti, & quasi sol oriens longè noctis algorẽ simul ac tenebras effugasti. ô fœlicem te conscientia, tàm pclari operis, fecisti q iam impossibile homini uidebatur. sed Deus proculdubiò tecũ fuit, is qui ait apostolis: Sine me nihil potestis facere. hoc in te rarum & eximium, q cum Deus ipse amator & conditor humani generis, multis immò omnib. se offerat, ab omnibus ferè repellit. Mundus, caro, dæmonia, superbia, uoluptas ac nequitia oppressêre animos, ut assurgere porrigẽti manũ Deo nequeant. tu imbecillitatis conscius humanæ, nõ modò nõ repulisti domini cœlestis auxiliũ, neq; tibi ad aurem cordis salubria inspirantem consilia, spiritum extinxisti, sed inuocasti eum scio, pijs precibus lachrymisq; potentibus cœlũ flectere, quas cum ille, qui nullum in se sperantẽ despicit, auribus atq; oculis percepisset, & poscenti opem laturus aduenisset, existi ei obuiam, & manu prehensum dominũ tuũ, intimo in thalamo fidelis animæ deuotione humili suscepisti, idq; secretius ne cõperto, aduẽtu regis gloriæ sui, & tui hostes obstreperent, & ut soliti sunt, piũ sanctũq; principiũ impedirẽt. Inde ubi secũ in silentio deliberans, q̃ agẽda essent, in illo tuo nobili & glorioso proposito cõfirmatus es, in apertum exiens, illo duce, magnũ opus aggressus, supra omniũ spem magnificẽtissimè cõsumasti. ô iterũ te fœlicem, ô fœlicẽ diem, q te matris ex utero in lucẽ edidit, & ceu benignũ sydus aliquod mũdo dedit, nũc uerus mihi, uerè summus ac Romanus es Pontifex, uerè Vrbanus, uerè Petri successor, uerè uicarius IESV CHRISTI, eras, & ante nõ inficior potestate, dignitate, atq; officio, nunc q est optimũ uoluntate, pietate, atq; exercitio, neq; enim aut uoluntas sanctior, aut purior pietatis esse potest, homini quã tibi est, sempq; fuit ut puto, sed nũc ita rebus ipsis eminuit, ut iã nemini esse possit occulta, neq; à quoq; pmptius posset, aut cautius in actũ deduci, sine q̃ quidẽ sterilis est uoluntas, quin que Pontificũ statu pariũ nõ animis, & sexaginta uel eò amplius annorũ negligẽtias, unus tu diebus paucissimis emendasti. Permitte mihi oro te, quã pter tuam benedictionem, nihil ex te cupio, nihil peto, sine adulationis suspitione, pleno ore laudare, q plena dignũ laude censeo, memor quanta cũ libertate arguam, q reprehensione dignũ iudico, paruus uermis, nõ modò terrarũ dominos, sed duo illa mũdi luminaria, duosq; illos gladios iustitiæ, sæpè olim, & teipsum nup. horũ alterũ ita pupugi, ut aut multa esset fides, aut multa demẽtia, huius ultimi iudiciũ aliorũ sit, ego mihi fidei sum conscius, opto, ut benè eant res humanæ, ut quas in statu pessimo uiuens uidi, in optimo moriens relinquam, si quo fieri potest modo. quod certè post Deum, nisi per te atq; illũ alterum temporalia moderantem, nullo modo fieri posse uideo, aut spero, perfecto autem si pungere audeo, cur ungere metuam, utrunq; enim Medicæ manus est proprium, utrunq; ego pari fide facio, & si neutro forsan idoneus. Equidem licet pauca didicerim, multa legi, multa etiam in hoc uitæ stadio decur-

rendi uisa mihi, uel audita comemini, & CHRISTVM testor, ueri deũ nihil me uidisse, unquam uel audisse nostro gestũ æuo, nescio an & nihil etiã legisse, quod his tuis excellentissimis actib. coparari queat, uel intẽtione, uel cõsilio, uel effectu. magna pars principũ, & quod mœstus dico, magna quoque pars Præsulũ, nil pr̃ter seipsos ac utilitates suas, ac pprias uoluptates cogitant. tu cõtemptis magno animo atque oblitis affectibus, qui ut hominẽ alio forsitan te trahebant, solus omniũ Põtificũ nostræ ætatis, bonũ publicũ cogitasti, ô uir ingens, sine exemplo tẽporũ nostrorũ, uel raro nimiũ cũ exẽplo, qui uirtutẽ sic amare, sic uoluptatẽ spernere docueris, & si ueris extimatoribus nulla sit uoluptas gratior, q̃ quæ de Deo, & de uirtute percipitur, & quod constat nulla sit certior, nulla longæuior, sed loquor de uoluptate uulgari, qua nil repugnantius est saluti. Illa quidem uiatores quinque, q te in hoc ordine præierũt, à recto calle terrenis illecebris, uncisque carnalib. sinistrorsum egit, nunc intelligunt, quanto fuit melius rationẽ, quã appetitũ sequi, & rebus implere, quod polliciti erant nonnulli ex eis, quãque debiti promissio superuacua sit. quantò fuit honestius agere, quod tantum exigebat officium, quàm quod lubrici titillabant sensus, postridie perituros, neque aduersus ueritatem fictionibus certare, & cum illo ludere de quo scriptum est: Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquũtur mendacium. nihil est minus Rom. Pont. quàm duplicitas, aut fictio, cuius & conscientia sole lucidior, & constantia perseuerantior esse debet, ut quod de Romano quodam duce, ab hoste etiam dictum fertur, à suo cursu facilius sol flectatur, quàm à suo ille proposito, ac progressu actuum piorum. Tu uerus Pater Ecclesiæ, nihil uerbo, multũ corde pollicitus, ipsam Ecclesiam ægrotantem sentiens, ex pertorũque cõsilio medicorũ usus, ex infecto exilio, ad originis illam suæ locum, & ad aërem proprium reduxisti. Non tamen à te id tàm facilè gestum, q̃ à me facilè dictum est, magnus labor fuit, magna sedulitas, ingens ars, mirumque alti pectoris acumen, uno attractu, tot tàm ualidas radices, sine offensione conuellere. ô quid loquor, immò uerò cum offensione acerrima, & multorum dolore grauissimo, sed docta manus, ac suauis asperrima uulnera leui tactu mitigat. Gratias igitur Deo & tibi, ecce uideo, quod semper optaui, nunquam fateor speraui, uideo matrem meam, sua in sede, ubi te sospite, diù ægra esse non poterit, te iubẽte reducta, te curante sanabitur. Intende illi nunc Alme Pater, toto sacræ mentis ingenio, quod tibi remediorum feracissimum is dedit, qui sponte necessitatibus, & tanto te prædestinauit officio, mores corrige, medere languoribus, auaritiam frena, pelle procùl ambitionem, sobrietatem perditam repulsamque restitue, fluxam siste libidinem, urge languidum torporem, feruidam iram stringe, reduc cæcam ad rectum iter inuidiam, supercilium elatum, & tumidam compesce superbiam, quod non facilè potuissent, qui has inter pestes educati, consuetudinem in materiam uerterant. Tibi inter uirtutes his contrarias, enutrito erunt cuncta facilia, quod difficillimũ fuerat perfecisti, age iam reliqua. reduc Ecclesiam tuæ creditam custodiæ in antiquos mores, quam in sedes pristinas reduxisti, ut undique fiat irreprehensibilis, & qualis olim fuit, toto orbe uenerabilis, esse rursus incipiat, ac dilecta, quod diù certè non fuit, eorum pace dixerim, qui in culpa sunt, tu ad hoc natus ministerium, gloriosum imple fœliciter. Admone Cardinales tuos, omnes ac singulos, ut meminerint se esse mortales, ne semper delitias, sed quandoque mortem cogitent, & æternam uitam, figant oculos, uidebunt nihil stare, sed breuia & uento uelociora omnia, totumque quod hic uiuitur, anceps, uarium, tremulum, caducum, ubi curis inanibus, & fallaci spe, quasi in solido pedem ponunt, rerumque contemptibilium curiositate ridicula conflictantur. Audio enim, quo nil possem tristius, nilque in dignantius audite, quosdam ibi esse, qui murmurent se Beuense uinum, in Italia non habere, nunquam fuissent utinam uites illę, paulominus dixerim, uites uelle, si CHRISTI Ecclesiæ, uenenosam usqueadeò uindemiam pariturę erant. sed ô si habeant charitatem Dei, & hominum, si Petri sedem, si famæ decus, si salutem populi, si animas suas ament, quàm modicum id curabunt, sed ut curent, quod opinari etiam graue est, cuiusque an illos nescio, me illorum uicem pudet, quod si penitùs curant, nec hinc error affixus præcordijs extirpabilis ulla ui est, neque ulla arte medicabilis, ad habendum certè quod adeò inhianter

sitiunt,

sitiūt, aperta & facilis est uia, de quo satis ut arbitror, epistola ad te priore differui, si unum adiecero, quod ne ullo pacto sileam, licet obstante reuerentia, dolor cogit, Primi siquidem apostoli, quorū isti locū tenent, ubi'nam corporis sui sanguinē pro CHRISTO in terrā fun derēt, pio studio q̄rebant, itaq; ferè nullus incruentus cœlū adijt, heu mihi, mutata rerū facies, modernis Apostolis diuersum studiū, ubi'nam scilicet terræ, sanguinē palmitū, uenis expressum suo infundant corpori, neq; in cōuiuijs tantū, ubi locus ipse fortassis ueniā meret, sed in serijs quoq; colloquijs, prima rei huius est mentio. Non quæ bonos uiros, sed q̄ bona uina tellus ferat, illa omnib. p̄fertur, illa Syon, illa Hierusalem, illa deniq; Roma est, sola digna q̄ apostolorū inhabitent successores, atq; idipsum saltem, cui uino palma debere tur, rectè utinam iudicarent, non tā diù terris omnib. p̄lata esset Auinio, non sine multarū nobilium graui urbiū iniuria, ibi enim boni nihil esse, nisi aliūde aduectus notius est, quā ut probari egeat. Sed obijciunt fluuiū, qui & ipse, ante mille annos, utinā aruisset, seu potius nunq̄ terræ uisceribus erupisset, si ecclesiæ CHRISTI causam daturus erat exilij, ita uerò de hoc fluuio fabulantur, quasi alius nusquā sit. sanè si ueteres historias legant, nō Pontificū Romanorū, sed reorū, atq; exilio damnatorū sedes est Rhodanus, quē isti nescio, cur ut paradisi fluuiū uenerantur, immò planè scio qa scilicet uinū Beneunse conuectat, quintū naturæ additū elementū. At tu in pane & aqua dudum alte, fœlicius, qui poscam in delitijs habuisti, suscipe, super his paternam iracundiā, increpa, argue, reprehēde, castiga, pone frenū appetitui alieno, q iampridē tuo ꝓprio posuisti. solēt ut ꝗs irasci maximè q his carēt, uix ad plenū fontibus, culpæ particeps irascit̄, neq; uerò qſqs irascit̄ ulcisci potest, & zelo & potētia opus est, tibi quidē monasteriū, heremus, religio, & ieiuniū dederūt. Sed pōmnibus illa, de qua multa libens audio, naturalis atq; innata frugalitas, ut gulæ irasceris, Papatus tribuit ut castiges, Qui regis Israēl intende, q deducis uelut ouem Ioseph. ne lasciuiant oues, uide pastor gregis egregiæ. & memento, quamuis grauiora sint alia, duo tamen hæc uitia esse, quæ maximè bestialem accliuemq; humi faciunt humanam uitam, gulam, atque luxuriam. Doce fratres ac filios tuos, spernere quæ amabant, amare, quæ metuunt, quæ'ue oderunt: odisse seipsos, qui tām diù oderint quod amandum erat, dignum literis aureis Augustini uerbum est, Nemo potest perfectè diligere, quo uocatur, nisi oderit unde reuocatur. & post pauca: Nec fiet quisquis qualis cupit esse, nisi se oderit qualis est. ostende sensibus uagis, adhuc malas domos Rhodani, & palustria rura quærentibus, loca illa salubria, ubi effectum est, quod ianitor cœli, doctor orbis, pariter ut de utroque canit ecclesia, iudices sæculi, uera mundi lumina, per crucem alter, alter ense triumphans, uitæ Senatum laureati possident. ostende illis digito, non procul inde ab illius ingentis ac deuotæ foribus Basilicæ, ubi Simon Petrus ascendit in crucis patibulum, unde clauicularius regni gaudens, migrauit ad CHRISTUM. ostende paululum distantius, ubi Paulus Apostolus lumen orbis terræ, inclinato capite, pro CHRISTI nomine, martyrio coronatus est. hæc enim sæpè de suis ducibus cecinerunt, ac legerunt, loca sancta & arbitror non uiderunt, quæ cum uiderint, hæserintque animis, pudebit ut spero, prophanorum & infamium locorum, ad quæ non recto iuditio, sed obliquo affectu, & longo usu amorem immeritum conceperunt, iube illos cogitare, atq; interius spectare oculis, uenerandum ac sanctissimū senem, Petrum, non peregrini uini cupiditate, sed iusto metu mortis absterritum abire, dehinc calle medio, CHRISTUM illi obuium, quo conspecto, statim uerbo unico ut aiunt, ad certam mortem intrepidus remeauit, uideant illum ipsum, mox in cruce pendentem, per quem ipsi sedibus aureis ac scabellis eburneis, insistentes, accepisse se sentiunt, nisi ingrati sint, quicquid habent excellentiæ, quicquid opum, quicquid gloriæ. post aspiciant mentibus gloriosissimi Pauli truncum caput, uas electionis, doctrinæ cœlestis, armarium limpidissimum fidei nostræ solem. illum cordis auribus audiant, ipsa de morte altis IESUM uocibus nouissimisque suspirijs inuocantē, miraculi testes eximij fontes ibi sunt totidem, quot saltus dedisse sacrum caput fama est, hisipsis in locis, quæ cæsa ceruix attigerat. si deuotè uoces illas audierint, deque his fontibus, pio haustu biberint, & symphonias

tranſalpinas ſpernẽt, & nõ ſiticuloſos modò fonticulos, q ſunt ad Rhodani angulos, nõ requirẽt, ſed ſuccedet ut ſpero ſitis altera, & æterna uini Benuenſis obliuio, ꝙ ſcriptoribus rerũ, & ueteribus & nouis incognitũ, nec uſquã inter uina nobilia numeratũ, ab his aũt immodica & indigna laude, ceu deorũ nectar celebratũ meruit, ut à me nunc iuſtè niſi fallor, q̃uis ꝑmordaciter notaret, & licet guſtui ſapidũ, qa ſaluti tamen aduerſum eſt, ceu dulce uirus aliquod, omnibus uirtutẽ ſitientibus odioſum ſit, & hoc tamẽ haberi etiã Romæ poteſt, nullo negotio ut dixi, & ſine hoc, non tantũ parcè & ſobriè, ſed profusè & uoluptuſè, etiã ueſci licet, habẽt uerò multa ſub oculis niſi oculos obſtruãt, q̃ uel terreſtris uiæ, uel cœleſtis patriæ gloriã cogitantes, nobiliori quodã ſapore ꝑmulceant. Sed quoniam de his ſæpè multa loq cõtigit, hortante materia, & infinita res eſt, ſacra miracula, almæ urbis amplecti, totum hoc tuæ prouidentiæ relinquens, ad id redeo, quod in te mihi mirandum laudandumq́ delegeram, quamuis ut uerum fatear, promptior ſit admirationi animus, quam expreſsioni ſtylus, aſſurget tamẽ, ut ꝙ ille intus loquitur, hic deſcribat, legẽdũq́ alijs offerat, quocunq́ charactere, modò ut intelligar, nullam hic eloquentiæ famam quæro. ſentio ego Pater Beatiſsime, difficultates ac labores tuos, quos in executione præclariſsimi operis paſſus es, non aliter inquam illos ſentio, quàm ſi omnibus interfuiſſem. Audire mihi uideor Cardinalium blanditias ac ſuſurros, ex cõdicto ſacratiſsimis tuis auribus ingeſtos, ut ab incepto dehortarentur, teq́ inde retraherent, quo cunctantem urgere affuſi, ac ſupplices debuiſſent. quorum certè propoſitum admirari cogor, nec mirari ſatis poſſum, ſtupor ingens, monſtrum incredibile, Romanæ eccleſiæ Cardinales, ſic Romanam urbẽ, Romanamq́ Eccleſiam uel odiſſe, uel formidare, uel ſpernere. quis enim præter hos ſolos, fuit unquam, qui ſuum titulum glorioſum præſertim, atque utilẽ non amaret? nothũ prorſus ac triſtè prodigiũ, uiros tantæ reuerentiæ, tantæq́ ſapientiæ ac doctrinæ, in ſolã matrem, optimè meritã, duros eſſe, et ſi dici licet impios, q ut breuiſsimas fugaciſsimasq́ reliquias, incerti tẽporis in loco peſsimo, ſed dilecto exigant nõ attendũt, qd ſibi, qd eccleſiæ, qd humano generi expediens, qd placitũ Deo ſit, ꝑter enim paucos Italos, q ut puto, expectabãt redẽptionẽ Iſraël, & q in exilio uixerant, in ſua & cõmuni omniũ patria mori optabãt, ꝑterq́ germanũ tuũ unicũ, q tecũ ab infantia nutritus, teq́ mirari & imitari ſolitus, nil omninò aliud, q̃ ut uelle didicit, aut nolle, cæteri omnes ſic exilij finẽ, ut principiũ hærebãt, ô cõſuetudo cũctis in rebus potentiſsima, de patria exiliũ, de exilio patriã feciſti, q̃ omnia libentius, ut par eſſet, his ſcripſiſſem, quos hæc tangũt, niſi & numerus capitũ, & olim mihi notiſsima elatio animorũ, reſpuẽs, indignanter qcqd aurib. delicatis infert, aſperius obſtitiſſent. Illi igit ſcripſi, ad quẽ culpæ omnis expertem, ꝑtinet ſola correctio, quiq́ nõ ſtyli aſperitatẽ, ſed rei ueritatẽ, neq́ cõditionẽ, ſed intentionẽ ſcribẽtis examinat. Procedo aũt, & hos tranſeo, quos tuo iure cõpeſcere poteras, uel ſi cœpto hærerẽt, tuo itidẽ iure cõtẽnere, ut tamẽ tua modeſtia nota eſſet, omnib. hominibus, aduerſus hos quoq́, & ꝑuerſas horũ opiniones inflexibilesq́ ſentẽtias, multũ te laboris ac moleſtiæ ꝑtuliſſe nõ dubitẽ, illud notiſsimũ ac maximũ, ꝙ reges ac principes, qbus te ꝓ eccleſiæ decore morigerũ ꝑbes, his cõſentientes, à te aũt tota mẽte diſcordes, ſuauiter grauiterq́, ut iniqua uota deponerẽt admonendi erãt. Ante alios inclytus rex Francorũ, Eccleſiæ filius, q deuoto quidẽ, ſed iuuenili amore matrẽ cupiens ꝓpinquã, nec cõſiderans, quãtò honeſtius ac melius abſutura eſſet, ad te abitũ meditantẽ, quos potuit laqueos direxit, qbus ſacros pedes apoſtolicos, ad omne piũ ſanctũq́ opus paratiſsimos implicaret, doctũ ſcilicet ac diſertũ, ut perhibent quendã uirũ, q corã te ac fratrib. tuis, cupidè nimis audictibus uerba faciẽs, in eo partẽ maximã ſuæ orationis aſſumpſit, ut cœlotenus ſuã Galliã attolleret, Italiãq́ deprimeret. magnũ opus, atq́ arduũ, nec ſibi tantũ, ſed cuicũq́ difficile, ne dicã impoſsibile. neqꝫ enim ſermo hominũ res mutare, & ſi ſæpè mẽdacio uerũ uelet. & ô utinã ꝑſens, te mandãte, dignus fuerim, q̃ licet impar eloquio, & inferior ſtatu, ueritatis auxilio fretus, illi calumniæ reſponderẽ. oſtendiſſem illi forſitan, te iudice, rẽ ſe aliter habere, q̃ diceret, & nunc ſi cauſæ ſuæ fidit, deq́ hoc ipſo literatũ inire certamen eſt animus, quamuis ſemper occupatus, & iã feſſus offero me duello, pro ueritate,

ueritate,pro patria. Scribat igitur,uel q̃ dixit,uel quæ poteſt.Ego illi Gallo Italorum ultimus reſpõdebo,& erit utilior diſputatio ſcriptis commiſſa,quàm uerbis.uerba enim fugiunt,ſcripta manent,illa ad paucos,hæc ad multos,illa ad præſentes tantũ,hæc etiam ad abſentes poſterosq; peruenient.Spero iudicẽ CHRISTVM habens & te, cõuiciatori illi uiro, alioqn docto & inſigni,ſed in loquendo calore atq; impetu animi prolapſo,q̃ non decuit, facilè probaturũ me falſa eſſe,q̃ minimè ut auguror,ſibi mãdata de capite ſuo dixit:Noſce mihi uideor regis adoleſcentis,canũ & ſenilẽ animũ,ac pcipuam quandam urbanitatẽ,linguæq; modeſtiam,magnis mihi olim in rebus exptam,iniunxiſſe illi, crediderim, ut te oraret,ut Galliã laudaret,iurare penè auſim, ut uituperaret Italiam nõ iniũxit. ſed hic nũciorũ mos,quorundam eſt,ut niſi de ſuo aliquid addiderint,nil egiſſe uideantur,profectò autem multi ſunt, qui non credant ſua poſſe laudari niſi aliena uituperent. Proindè ut breuiter ſummam perſtringam, de rebus ac gloria Italorum & Gallorum, quidue inter utroſque interſit,adeò notũ eſt,ut dubitari nequeat,ab homine,cui hiſtoriarum notitia ulla ſit.nam de ingenijs diſceptare ridiculum, libri extãt ueri teſtes, quid quæſo de liberalibus artibus, quid de rerum cognitione,ſeu naturalium ſeu geſtarũ, quid de ſapientia,quid de eloquentia,quidue de moribus,& de omni parte philoſophiæ habet lingua Latina, quod non fermè totum ab Italis ſit inuentum:ſi quid enim externi, de his rebus fœliciter auſi ſunt, uel Italos imitati ſunt,uel Italia ſcripſerunt,in Italia didicerũt.E quatuor Eccleſiæ doctoribus duo ſunt Itali ac Romani,duorum reliquorũ alter iuxta, & propè intra Italiæ fines ortus, certè intra Italiam doctus ac nutritus,alter in Italia conuerſus,& conuerſatus,omnes in Italia ſunt ſepulti.nullus eſt Gallicus,nullus doctus in Gallia. Ius utrunq;, quo utimur Itali condidère,conditumque Itali expoſuère, ita ut horum nihil, aut perexiguum exteris cedat,& in altero quidem longè Græcos Itali ſuperant,de altero nemo eſt qui litiget.Oratores & Poëtæ extra Italiam non quærantur,de Latinis loquor,uel hinc orti omnes, uel hic docti. ſed quid ago,aut quid rem certiſsimam uerbis traho?radix artium noſtrarum, & omnis ſcientiæ fundamentum Latinæ,hic repertæ ſunt literæ, & Latinus ſermo, & Latinitatis nomen, quo ipſi Gallici gloriantur. Omnia, inquam,hic exorta,non alibi atq; hic aucta ſunt.poſſem ſingulatim de his agere, ſed intelligentibus ſatis, reliquis nimis eſt dictum. Et quid,oro,tot tantarum rerum ſtudijs, quod obijciant habent, niſi fortè ut eſt genus ſibi placens,& laudatrix ſui, unus his omnibus fragoſus Straminum Vicus obijcitur. ad hæc, & omnis hic floruit Politia, & ſi qua uſquam ſupereſt, aliqua in parte Italiæ floret adhuc,duo mundi uertices hic ſunt, Papatus & Imperium, iam de armis, de uictorijs,de triumphis,de diſciplina militiæ,de iugo denique gentium omnium, ac tributis annuis,loqui nolim, ne perturbem Gallicum ingenium,de moribus uulgaribus fateor Gallos, & facetos homines, & geſtuum & uerborum leuium, qui libenter ludant,lætè canant, crebrò bibant, auidè conuiuentur. uera autem grauitas,ac realis moralitas, apud Italos ſemper fuit, & licet, quod flebile damnum eſt,uirtus toto orbe decreuerit,ſi quæ tamen eius ſunt reliquiæ,in Italia niſi fallor ſunt, ſi quid eſt peruerſi moris, inter ipſos eſt, nuſquam aduenæ tanto ſunt in honore, & de quo nemo,ne conuiciator ille quidem dubitet, nuſquam tanta eſt Eccleſia, ſeu potentiam illius, ſeu deuotionem non Italici tantum, ſed totius credentis in CHRISTVM populi metiare, ut quæ hic orta, hic adulta, hic ad ſummum gloriæ culmen euecta eſt, hic Deo uolente, teque agente, ut ſpero, in perpetuum permanſura. Eſt fateor Gallicana pars Eccleſiæ opulenta & nobilis, ſed Eccleſiæ caput, ut imperij, in Italia eſſe nemo ſani capitis neget, ſi quis horum eſt incredulus, Romanum patrio titulum permutet,tunc quid fuerit ſentiet, & quid ſit, interque ſupremum caput, imaque membra, quid interſit intelliget, durum ualdè grande, aliquid debere, cum nolis. Si Romani adeò nominis pudet, Romanas abijciant dignitates,& res ſuas, ac patriam, ut uerbis, ſic electionibus præferant. ego uerò ſat inſanus ſim,qui ſuadeam Italicas Eccleſiaſticas dignitates ſuas abijcere, quibus ſolis magni clarique ſunt, his qui non ſuas Italicas ciuitates ambiant, atque uſurpent, inaudita tyrannide ſtupente Petro, CHRISTO autem mirante etiam ac minante,& niſi ille de cœlo,tu de terris occur-

ritis,quãdoquidem incertum,quo germine hausto,Itali consopiti sunt,actum est de rebus
nostris,seruam mox Italiam,& propriè quod dici solet,Ecclesiam militantem,immò & ar
matam uidebimus,& pugnantẽ de imperio,nõ de fide,deniq; etiã triũphantẽ, priusquã ad
cœlũ, arcusq; sydereos sit ꝑuentũ,& singulos clericos,singulis urbibus triũphaliter præsi
dẽtes,donec experrectis,q nũc dormiunt,omnia deformenť, & reformenť mutatione ter
ribili.Quamuis aũt probè nouerim,eos ꝙ suadeo nõ facturos, scribo tamẽ interim ipse, ꝙ
meũ reor,ꝙ tu alme pater intelligas,et ipsi si audiãt forsitan moueantur.& ꝓfectò si adduci
possint,ut patrijs suis bonis cõtẽti,externũ inuisum põdus abijciant, erit hoc nobilis odij
atq; indignationis ingenuæ,potius q̃ id maximè spernere quo maximè gloriantur. magis
eliget uir fortis ac magnanimus,feudũ quamuis pingue deponere, quã ab inuiso domino
possidere. Certè Domitius ille captus ad Corfinium, nõ opes, aut dignitatẽ aliquam, sed
qua nil est homini charius,uitã ipsam quã à Iul. Cæsare nolens ac tristis acceperat, ubi pri-
mũ honestæ mortis affuit facultas,uolens ac lætus,importunum quasi pondus abiecit. ex-
pectaui,ego,fateor interdũ,ut hi nostri proceres,idem facerent,& urgente odio ac cogen-
te superbia,Italica dignitatum nomina,& inuisa ornamenta deponerent. sed ut uideo fru-
strà expecto,certũ est consilium eorum,& quamuis iniquum & ingratum,uanũ utiq; non
est. Firmauerũt sibi sermonẽ,neq;,ut Italiã rodant simul atq; oderint, incũbent & contem-
nant,dũq; hos laqueos absconderẽt dixerũt,qs uidebit eos?atq ego eos uidebo,uidẽt mil-
le alij,uident omnes.qs tàm cæcus enim usquam est,ut ista nõ uideat?uident,inq̃,sed taciti
omnes,immò muti. Ego etiam, nisi mihi uocem pietas patriæ, & rerum indignitas extor-
sisset,cum alijs tacuissem,& fortasse consultius memorans illud Crispi pueris quoque no-
tissimum. Frustrà,inquit,niti,neq; aliud se fatigãdo,nisi odiũ quærere,extremæ est demen
tiæ.scio enim,me ne quicquam loq,& sentio hinc mihi magnorum hominum impendere
odia.at profectò non maximi, cuius ex hoc certè non odium timeo, sed amorem spero.
Alioquin neque ego te tàm fidenter alloquerer,nec tu me tàm patienter audires,quod ex
tuis ad me literis,atque à te uenientium relatione cognoui.neque demum ille esses, quem
te fama loqtur,mũdus credit,ego etiam scio,nõ uerbis ꝓ loquentiũ diuersitate uariãtibus,
sed rebus q̃ mentiri nesciũt fidem habens,credant deniq; te,alij qualẽ uolũt,ego te scio,&
CHRISTI cui in spiritu tuo seruis, & Petri cui in officio succedis, & Ecclesiæ cui ꝑsides,
& Apostolicæ sedis,cui insides,ad extremũ totius christianitatis,& in primis Italiæ arma-
torẽ,ꝙ nisi ita esset,nunq̃ tu Ecclesiã ex inferno illo,q contiguus patriæ tuæ erat,tot retra-
hentibus atq; obstantibus, carnaliũ uictor affectuũ,ad Italiã reduxisses,ubi si tu uixeris,&
in te sanctũ uixerit ꝓpositũ,nil Ecclesiæ metuendũ uideo,nil penitùs nõ sperãdũ usq; ad re
cuperationẽ etiã hinc sacræ telluris,& peculiaris patrimonij IESV CHRISTI, hinc Ec-
clesiasticæ libertatis, de qbus duobus, tui isti cõsilarij parũ curãt, modò uoluptates patriæ
saluæ sint,qbus ita se habẽtibus,totũ hoc & laboris põdus,et gloriæ,humeris tuis sentis im
positũ,magnũ opus,merces inextimabilis,infinita,ꝓinde,nõ satis attẽdit ille quidem elo-
quens licet uir,quem alloqueretur,quam quidã partẽ primam dixère prudẽtiæ, ꝙ si acriter
attẽdisset,nõ uitupasset,eã mũdi partẽ,quam tu unicè diligis,& in qua tua & Ecclesiæ po-
tẽtia dignitasq; fundata est,nẽpè rẽ suã,ulli charam ac ꝑcipuam paruipendi, patienter for-
tè aliquis,at libẽter nemo audit. Planè ꝙ de cibis Galliæ deq; uinis dixit, ad quandam nisi
fallor iniuriã audientiũ ꝑtinuit,ita enim Apostolicos uiros,ceu totidẽ pisces, aut uolucres
cibi obtentu inescasse credidit ac cœpisse,nimis iam prò pudor hæc,ꝑ urbem fama uulga-
ta est,in eligenda,scilicet Ecclesiæ sede,uoluptatũ ac ciborum, atq; in primis uini copiam
ac gustum,ad consilium uenire,quasi non de Christiana religione, sed de Bacchanalibus
consulterur. Heu mihi, nec auditur Paulus ad Corynthios, immò ad Christianos cla-
mans: Nolite iugũ ducete cum infidelibus,quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate,
aut quæ societas lucis ad tenebras?q̃ autem cõuentio CHRISTI ad Belial?adeò ego indi-
gnans mœstusq; animi,Quæ proportio CHRISTI ad Bacchũ? nunquid ideò, quia sacri-
ficium altaris uino eget, Bacchus erit Christianorum Deus, nec iam CHRISTI præce-
ptis ac monitis, sed Bacchi delinimentis furoribusque parebitur.heu mihi,ter & amplius,
quid

quid hoc est, quid audio? debuit sane concionatorem illum, ab his nugis tuæ saltem sanctitatis reuerentia, extimatioq; modestiæ & conspecta tuæ frontis auctoritas deterrere. sed tu illi quidē, ut te decuit breuibus uerbis ac grauibus respondisti: Domino aūt suo, à quo missus erat, nullo melius modo respōderi potuit, quàm re ipsa. nō modò enim nō distulisti destinatū iter, sed accelerasti, recolens sæpe moras nimias, magnis principijs nocuisse, qui quidem Rex, si ut facit filialiter te amat, & fideliter ueneratur, gaudebit tandem ibi te esse, ubi & tibi salubrius sis & mundo. Inest, non sum nescius, molle quiddam animis nostris, ac tenerum, quo abesse nunquam uolumus quos amamus, quæ res sæpe, & amantis in perniciem uertit, est autem hoc puerile magis ac fœmineum, quàm uirile, uiri enim non ubi sint, sed qualiter, quos charos habent cogitant, & malunt absentibus benè esse, quàm præsentibus malè, ut qui absentes corpore, animo sunt præsentes. illos audiunt, illos uident, illorū prosperitatis ubicunq; participes, at mulierculæ puerique, quos diligunt, semper iuxta se uolunt, nec auelli sponte nunquam sinunt. non discernunt enim, nec respiciūt finem, sola præsentia ac iocis & confabulatione pascuntur, neq; omnino alium ex amicitijs fructum quærunt. Illi quidem infamatori Italici nominis, tàm ardenti, ignoto licet, qui ad causæ suæ uictoriam illud eximium arbitratus est, si patriam suam abundantiorem ciborum, quàm Italiam assereret, quasi non ad religiosissimum summumq; Pontificem sed ad coquinæ magistrum Apitium loqueretur, multa possem respondere, nisi me pigeret de tàm humili tam què abiecta materia diù loqui, te præsertim audituro, sed si cum illo tantum mihi res esset, efficerem forsitan ut puderet, uirum talem coram uicario ueritatis, tàm multa locutū, quæ ueritas nō probaret. certè q; omitti non debet, Galli sicut scriptum est, usum uitis, & oleæ, Romæ iam adolescente didicerunt. Et q; constat, gens eadem, frugum maximeq; uini dulcedine, primo Italiam ingressa, innumerabili quidem cum exercitu, multa & grauia bella nobis intulit, isq; ad Romanæ urbis tunc surgentis incendiū, sed p̄cipitē atq; effrenem gulam, puniente Deo, sic ad ultimū strati, deletiq; omnes, ne qs extaret in ea gēte, ut nobilis ait historicus, q incensam à se urbem Romanam gloriaretur. q; si mutationē temporū, aut rerū fortassis obijceret, sic p̄sentem illi & Italiæ copiā, & Galliæ inopiam, ac defectus multiplices enudari, inq; oculos ingeri posse cōfido, ut nō rubor eū solus, sed fames etiā sitisq; corripiat. & hæc me, q; inuitus facio loq cōpulit, uiri illius animosa, p̄cacitas, atq; iactantia, q̄ si se attollere, & parua p̄ maximis celebrare decreuerat, qd nostra depressione, siue ullis omninò cōuitijs opus erat: nulli iniuriosum mendaciū, sed tantū p̄posito mentientis accōmodū, cōniuentiā sæpe p̄meruit auditorū. at in alterius si prorūpat iniuriam, aduersario uix carebit, suscepi ego ueritatis ac patriæ cōmunem causam, inq; angustias has coēgi, quāuis & hæc multos habeat, his obiectis larius atq; uberius respōsuros, & illa pro se clamās, mille ex libris, qn & ipsa rerū specie taciturna respōdeat. Alter mihi nūc error, ex ordine refellēdus occurrit, ad me nup hæc scribentē, haud spernēda qdem narratione perlatus, Esse ibi quosdā tuorū Cardinaliū, q negari nō posse cōsentiant, magnū aliqd fuisse Italiā, nunc eandē ferè nihil esse. librata parū ac p̄rupta nimis assertione diffiniā, bone IESV q̄ ista cæcitas? q̄ p̄cipitatio est? q liuor, quæ ue impatiētia sic odisse? ne idipsum, q; sic oderis uidere posis, quāq; odio dignū sit agnoscere, est ne hoc fortè p̄fectū illud odiū, q; Psalmista commemorat, immò uerò lōgè aliud penitusq; cōtrariū, p̄fectū enim odiū est, sic malū odisse, ut bonū ideò nō oderis, sed diligas, malo q̄uis adiunctū. cōtrà igitur, sic malū amare, ut bonū oderis, imp̄fectū pessimūq; odiū est, & si magnū sit, nō quantitatē, namq; secūdum qualitatē odij signat ista p̄fectio. si mihi nō credit, Augustinū audiant, loci illius expositorē, Hoc est, inqt, p̄fecto odio odisse, ut nec p̄pter uitia homines oderis, nec uitia p̄pter homines diligas, isti aūt sic oderūt nos, ut & bona nostra si qua sunt, et nostras utiq; optimas, toto orbe pulcherrimas regiones, solo Rhodani amore oderint atq; accusent, nec ad illarū speciē ac decorem circūfusum, uel sufficienter intuendū aperire oculos possint, mirum prorsus, sed uulgare malū, ut q īn re aliqua uehementer errauerit, una animi ruina, multis succūbat erroribus: ecce, q̄ nūc animos cogit, ingenti amnis, ac telluris inamœnæ desiderium immēsum, ut dum indigno affectu, q̄ sunt ima suspiciūt, maligno defectu, q̄ sunt summa despiciant, cūcq; urgente

uerecundia fateantur, quod utcunque poterat negari, suadente inuidia, negent illud, quod fateri præsens ueritas, ac uiolenta compellit. antiqua etenim si negentur, auctoritati hominũ, ac librorũ fidei derogatur, at negando præsentia, uero ipsi & intellectus ac sensuum testimonio resistitur. His itaque, qui scientes cõtrà uerũ litigant, nil omninò, frustrà enim surdo canitur, hebetauit iudicium uoluntas. reliquis siqui sunt, qui ignorãtia labi possent, hoc modò respõsum sit, Italiæ caput Romã, nec Italiæ tantũ, sed totius orbis, multis bellis ac cladibus, interque alias lõga suorũ Pontificũ ac principũ absentia extenuatã & attritã, ac penè cõsumptã, dolens fateor, cuius uastitas, quantũ nõ soli Italiæ, sed mẽbris omnibus, hoc est mundo noceat, & in primis Christiano generi, uidẽt omnes, nisi quorũ liuor tumorque oculos premit, hæc tamẽ ipsa Vrbs tot uastantiũ è manib. tibi coelitus reseruata ni respuis, & diuinæ gratiæ, tuæque uirtutis adminiculo restaurãda, foelicitatẽ tibi in coelis æternã, atque in terris immortalẽ gloriã allatura est. Potest haud impudẽter optare nobilis opifex, ut aliqd rebus desit, quo suũ ingeniũ, sua ars, sua uirtus appareat. de reliqua autem Italia qd dicã, nisi sententiã illam meã ueterẽ, & ni fallor ueram, nõ dico equidẽ, quàm nũc est, memor uniuersalis pestilẽtiæ illius, cui nulla ætas parẽ habuit, à qua uigesimus nunc annus agitur, quæ postea alternatim exhaustũ discerptũque orbẽ, quodã uelut anniuersario malorũ torrẽte repetijt, sed nõ minus Galliam, quàm Italiam lacerauit, immò ad impetũ pestis aëriæ, terrestris hominũ rabies, & lõgissimi belli furor accessit, tamque atrociter illis terris incubuit, ut dum male fida pace, rebus reddita, per ea loca, ad regem missus, iter agerem, cũcta undique ferro atque igni euersa conspiciens, lachrymas non tenerem, non enim sumus, qui ut isti, cætera omnia, nostri amore orbis oderimus. Sed indubiè ac fidenter affirmem, hanc ipsam Italiam, nunquam uiris atque opibus, & præsertim maris imperio potentiorem fuisse, quàm nostra fuit ætate. nunquam si concordes animi, atque olim benè ualidum caput esset, recipiendo orbis imperio, nec ferendis infidelium tot millibus, atque indignis imperijs aptiorem. non sequor animũ calamumque, ne beatitudinem tuam, hac in parte amplius fatigem, maximè cum de hoc ipso multa alibi questus sim, non ignarus tamen, his obstare Tarentum, Capuam, Rauennam, aliasque magnas olim urbes, nunc non ita. sed opponam illis omnibus, uel hanc unam, unde tibi hæc scribo Venetorum urbem maximam, immò regnum ingens, cui magna olim regna subiecta sunt, urbem longè dissimilem cæteris, utque ego dicere soleo, orbem alterum, quæ tunc nihil aut minimum fuit, quamuis & Veneti ducis, & Venetiæ non urbis, sed prouinciæ nomen antiquissimum sit, urbis enim nomen, quod meminerim supra Vespasianum principem non legi, sed constat eam, non multis ante hoc tempus sæculis, in hanc magnitudinẽ excreuisse, sunt tamen & aliæ quas opponam. Ianua olim oppidum obscurum, ciuitas nunc præclara, patria quoque mea, Vrbs quod uerbũ sonat Florentissima, non dum tamen Romana Rep. iam florente fundata. quid Bononiam tuam loquar, quam sub prædicti principis ætate, foelicissimam dictam inuenio, quamque ego siqua in terris est foelicitas, uerè foelicissimam puer uidi, deinde ut retrogradæ res mortalium sunt, lapsu temporis, foelicem, pòst & miseram ad extremũ per hos annos proximos miserrimam uidimus, nunc te auspice, foelicitati suæ redditam uidemus. Certè hæc & aliæ, in eodem tractu, non antiquæ admodum, bello Punico secundo, per Italiam tonante, à Romanis conditæ siue insigniter auctæ sunt, coeperuntque esse quod non fuerant, nec multò post tempore, quasi ad nihilum redactæ sese maiores deindò surrexẽre. quarum in epistola ad Faustinum, moesto stylo ac pio, meminit pater Ambrosius nominatim Bononiam ipsam, Mutinamque & Rhegium, & Placentiam, aliasque tunc semiruptas urbes deflens. quibus hodie, & si non omnibus, plena tranquillitas, decor tamen, & sua manet integritas. Gaudendumque quod hac una in re, uiri sapientissimi atque sanctissimi fefellit augurium, quod illas in perpetuũ prostratas dixit: ac dirutas. & ad summã, tota hæc Italiæ pars, quã candidas alpes, ac uiridẽ Apenninũ interiacet, multò his tẽporibus est ditior frequẽtiorque, quàm antiquitus partes aliæ, humani morẽ status uarietate testantur. Cæterũ opinentur ut libet, nihil est enim opinione liberius, ad multa alia, ut coguntur multi, ad credẽdũ nullus. Credant ergo, si uidetur Italiã nihil esse, quã totus sæpè orbis sensit esse aliquid, an non saltem intelligunt, in hoc nihilo, totam ferè illam

suam

ſuam excellentiam eſſe incluſam, nec referre quàm ſit uilis arcula quæ plena theſauri ſit in gentis. His exploſis almæ Pater ad te redeo. Ecce ergo multa inter obſtantia, per procellas rerum, uarias atq; aduerſos flatus, uelo pietatis, & rationis gubernaculo, ac remis induſtriæ benè uſus, ſanctam & uenerabilem matrem Eccleſiam, ſua in ſede repoſuiſti. difficilè eſt autem, quin paterfamilias peregrè remeans, in domo diù deſerta atq; incuſtodita, multa ſit reperturus correctionis egentia. hic incũbe, hic omnem ſacri ingenij uim exerce, ut ſparſa recolligas, lapſa erigas, deformata reformes, nutantia firmes, conſumpta reſtaures, euerſam domum non deſtituit uir ſapiens, ſed attollit ac reficit, quod ſi in ſingulis domibus uerum eſt, cur non in omnibus, & in tota urbe, ſi ita res tulerit uerum ſit? Iure igitur incenſa, olim, ut dicebam urbe, Trib. Pleb. obluctantibus migrandumq; cenſentibus, M. Furie Camillus ut reſtitueretur obtinuit. extat oratio, & ciuis & uiri boni, animo & moribus digna. quod ſi tunc accidit, nouitate illa urbis ac temporum ruditate, quod nũc cenſeas, poſt tanta religionis rerumq; cœleſtium ac terreſtrium incrementa. habes urbẽ conquaſſatam fatear, ſacrã tamẽ, et humano generi, ſed præcipuè Chriſticolis uenerandã, urbẽ diuinarum & humanarũ rerũ omniũ pcellentẽ gloria, urbiũ parentẽ, orbis caput, arcẽ fidei, ubi te fideles amẽt, unde te metuãt infideles, nõ ideò deſerẽdam, quod lacera & inculta eſt, ſed eò attentius, atq; obnixius repandã, quò maius hinc meritũ reparãti eſt. hãc ſiquidẽ Romulus fundaſſe, Brutus liberaſſe, Camillus inſtauraſſe laudarĩ, ille, cuius proximè mẽtionẽ feci, uerũ ca ſecularis imperij eſt laus. Spiritale aũt imperiũ illic Petrus ſtatuit, Sylueſter auxit, Gregorius exornauit, horũ laudes omniũ, in te unũ trãsferendi, naturã tibi oblatam uideo. nõ horum uni ſiue alteri, ſed ſimiliter omnibus comparari, ab incorrupta & memori poſteritate mereb ris, utriusq; enim imperij fundamẽta, & incrementa, & ornamenta collapſa ſunt, tuq; omniũ inſtaurator. Ex quo miror ualdè, quorũdã ſuſpitiones hominũ, qui te tanta gloria, tantisq; meritis cõtemptis, ac perditis, abire uelle aiũt, uel ad illud ergaſtulũ, unde Eccleſiã eruiſti, uel neſcio quo, nullus eſt enim uel ſanctitate, uel gloria locus par, nullus ub tã ũ ualeas & Deo placere, et hominibus prodeſſe, qui tui fines ultimi duo ſunt, ſeu uerius, qui tuus in hac uita unicus finis eſt, gemino ſub mandato. quo pergũt, ubi ſiſtunt, unde & pendent lex pariter & Prophetæ. Itaq; nec famæ cõtrariæ, nec trepidis cõiecturis, cõfuſisq; rumorib. acquieſco, nullo modò meũ cadit in animũ, te ſic cœpiſſe, ut ſic deſinas, ſatius enim fuerat, nõ cœpiſſe, nil in rebus eſt deformius, quàm præclari principij fuſcus finis, ut quod ait Flaccus: *turpiter atrum*

Deſinat in piſcem mulier formoſa supernè,

quod ſi in pictura turpe eſt, in oratione turpius, in operatione turpiſſimũ eſſe nõ ambigiſ. multi ſunt & penè omnes, qui præclarũ nihil incipiũt, nec infames ſunt, quippè nec cogniti, at qui ſe glorioſo principio notũ fecit, ſi id ſpontè deſtituat, infamiã nõ euadet. tu non ſolũ cœpiſti, ſed magna ex parte peregiſti, uide ne tuis manibus, tuum opus euertas. id enim non modo quam non cœpiſſe, ſed quam cœptum omiſiſſe, multo fœdius, ſolet namque actibus medijs, quidam torpor irrepere, ſpecie difficultatis obiecta, profectò autem conſumata bona, atque ad exitum perducta, reſcindere inuidia eſt. Cœpto igitur nuſquam calle deflexeris, nulla eſt rectior ad ſalutem, nuſquam ſubſtiteris, tempus breue, longum iter, lenit laborem operis ſpes mercedis. nunquam denique in tergo reſpexeris, noſti enim, quod nemo mittens manum ſuam in aratrum, & aſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. nec ignoras, ut uel apud ſcriptores gentium, Orpheus retrouerſus, eductam ab inferis ſuam perdidit Eurydicem, uel apud noſtros Loth è Sodomis exeunti, ut ſaluet animam ſuam, neque pòſt tergum reſpiciat imperatur. quod uel oblita, uel deſpiciens uxor eius, reſpiciensquè poſt ſe, in ſtatuam ſalis uerſa, exemplum atque utile condimentum poſteris liquit, quo in ſimilibus ſaliantur, ne in ſipido rerum guſtu, ad ea quæ benè dimiſerint animo, aut oculis ſe conuertant. Quibus ita ſe habentibus, fama & uulgus ſuo more ueris, falſa permiſceant, meam mihi nullus opinionem uerbis eripiet. Si te abeunte audeam, niſi uideam non credam, & ſi uideam uix credã. ſunt quæ uix oculis credantur. Magnam de te tuiſq; de rebus, magnam tua de ſanctitate, de magnitudine.

animi, de constantia, de fide, de ingenio spem concepi. credo ego, te forsitã blanda ægros animos spe solari, & id agere, ut inter honestæ more tædium, & inhonesti spem reditus, elabantur dies, utque assolet, tempore contractum, & tempore desiderium euanescat. Perge oro Beatissime, & ita fac, fac si potes, potes autem omnia supra hominem omnipotentis domini uicarius, fac in titulis suis ædificent, qui tam diù tamque auidè in non suis ædificarunt, honesti lapides, honestæ trabes, honesta calx fuerit, denique honestus labor, honestæ quę curæ, & honesti sumptus in proprijs, qui alienis in finibus, quã honesti fuerint, quàm decorum, quamq; conueniens, quod ruente: *Roma pulcherrima rerum*, ut Virgilius ait, qua nihil maius Sol uidit, ne sit irrita Horatij uatis oratio, parua & turpis Auinio sup astra se tolleret, & q̃ uix cõpetẽs cauda est, fieret mũdi caput, diffinire non est meũ, eorũ cõsciẽtiæ relinquaũ, qui prostrata Metropoli Vrbi, omniũ quæ sub coelo sunt, qui labentibus tectis Apostolorum & suis, immò sanctorũ domibus, quarũ ædituos fuiné professi, sparsis ac laceris, domos illic aureas erexerunt, inspectante uniuersorũ Domino, ac iudice nescio, an etiã approbãte. Fac incipiãt Pater prouidẽtissime, fac incipiãt, tantũ uoluptas una aliã trudit. actũ erit. Mox domorũ ueterũ, ut cœperint obliuisci, & lutum Auinionicũ nõ mirari, longis erroribus infecti animi, subitò conualescere nequeunt, tempore læsi ut dixi, tẽpore etiã curabũr, sed nõ solo tua mẽs, tua frons, tua uox, franget auctoritas. Interim dies ibũt, mẽtes uerioribus sentẽtijs, oculi melioribus spectaculis assuescent, cũ gustare cœperint, quid est Roma, immò uerius, quid est fides, & quid debitũ, quid honestas, siquis homo uel casus eos cogeret, unde tàm tristes modò ueniũt reuerti crederent, uel ad mortẽ uel ad miserũ exiliũ se cõpelli. Adhuc tamẽ et tua sublimis sanctitas, & mea fidelis humilitas scio, & sentio, cõtradictoribus patẽt, sunt qui dicãt, planè enim illos hinc audio, Romanum aërẽ insalubrẽ esse, quib. iã ex parte responsum est, nulla enim nõ ciuitas, tantũ angustissima, sed angusta domus, tàm salubris fuerit, q̃ non suspectã factũr ruinæ. quãlibet purus aër si inclusus esse cœperit, fit infamis, hæc Romanam Vrbem, eiusq; temperiem, atq; aëris puritatẽ, uel concutiunt uel accusent, accedit & solitudo longior, & mœnium squalor, ac raritas incolarũ. quæ omnia, quid aliud quæso, quàm illa, de qua supra questus sum, Romanorum pontificum ac principum inuexit absentia. quidúe aliud quàm eorundem possit expurgare præsentia, uetus est prouerbium, cuius Aristoteles meminit, Nulla melius æquũ re, quam domini sui oculo pinguescere Vrbem tuã à suis pastoribus derelictam, prouidentiæ ac pietatis tuæ oculus impinguabit, ac reficiet. illã tu q̃ à CHRISTO IESVposcitur, & labẽtem respicies, & uidendo corriges, nam corrigi quidẽ illa, ni deseritur curariq; potest, non te ergo deterreat breuis labor, quo æternũ præmiũ meriturus sis. Redde illi re, immò redditũ cõserua, redde illi, inquam, suũ caput, statim & membra reddideris & uigorem, & si non pristinum at magnum, illũ redintegrare non potest, nisi is qui facit mirabilia magna solus. redde hominum frequentiam, quod stando moræq; perpetuæ spem dando, & contrarij metum, omnem Christianis pectoribus extirpando perficies, ubi hoc feceris, mox et domos erexeris, & aërem correxeris. quem si infectum naturaliter, quis astruat, obstat illa mirabilis ciuiũ multitudo, de qua epistola altera ad te scripsi, & quã nullius scriptoris ingeniũ æquare potest, illa uis animorũ, atq; illud robur corporum, quæ nisi optimo in aëre, nec nasci potuerat nec seruari. obstat auctorũ omnium illustrium cohors, & minimè Romanorũ, ne affectus animi testimonij fidem leuet, nominatim eloquentiæ ille fons lacteus, & historiæ princeps, apud quem ita scriptũ est. nõ sine causa dij hominesq; hũc urbi cõdendæ locum elegerũt, saluberrimosq; colles, flumẽ opportunũ, quo ex mediterraneis locis, fruges deuehantur, quo maritimi commeatus accipiãtur. Mare uicinũ, ad commoditates, nec expositũ nimia propinquitate, à periculo classium externarum, regionum Italiæ mediũ, ad incrementum urbis natum, unicè locum argumentum est ipsa magnitudo, & post pauca: Hic Capitolium est, inquit, ubi quondam capite humano inuento, responsum est, eo loco caput rerũ summũ impij fore, quæ sequũtur sciens sileo, haud nolim siluisse, non dico Virgilij apud quem inclita septicollis, *Et fœlix prole uirum imperium terris cœlo animos æquat.* sed Hieronymi, iãq; is familiarior tibi est, qui aduersus Iouinianum scribẽs, mentio eius, de

qua

qua loquor urbis oblata, Vrbs, inquit, potens, urbs orbis domina, urbs Apostoli uoce laudata, & sequitur uocabulũ Romæ aut fortitudinis nomen est, iuxta Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos. linquo alia. non est igitur mirum, quod grauissimus etiã hostis, urbem regum, siue, ut alij tradunt, urbem templum sibi uisam, & senatum regum, hoc est ex legibus constantẽ, nõ erubuit confiteri. sæpe etenim uel inuitos, ad confessionẽ sui ueritas cogit. Id non modò mirabile sed stupendum, quod hæc ipsa urbs, sic & amicis, semper & hostibus uenerata, atq; ante omnes alias in honore habita, solis filijs suis Cardinalib. odio sit atq; contemptui. Quos tu uerus pater hortabere, ut hos animos ponant, nouos induant, sponsam tuam matrem suam diligant, illam sui præsentia, suisq; operibus exornent, quæ & operibus illos ornet & gloria, neq; tali matre nuda ac famelica externas uestiant ac pascant, neq; sua indiga & mendacia in alienas effundant, quod in propriam refundendum erat. Id enim fœdum sibi, odiosum CHRISTO nouerint, qui suo sanguine dicauit Ecclesiam, non solũ cœlestibus et æternis diuitijs, sed temporalibus etiam ac terrenis, quas in aliud quàm ipsius in laudẽ atq; obsequium, spargi nephas sacrilegiumq; est. Proinde tu uigila, domini est enim uigilare, seruorũ stertere, Homerus ait: Non oportet noctu quiescere consultorẽ uirum, cui populi sunt in cura. surgere oportet, prius dominos seruis, inquit Aristoteles, & dormire posterius, & quæcũq; decet facere, neq; nocte neq; die omittere, de nocte enim surgere, ut idẽ ait, ad sanitatẽ atq; & œconomiam & philosophiam utile. tua sanitas non tibi tantùm utilis, sed necessaria est mundo, tu non solius œconomiæ sed totius Reip. curam geris, multo maioribus uigilijs indigentis, tu non falsæ & inanis, sed ueræ ac solidæ Philosophiæ, ueræq; sapientiæ Dei patris studio uacas, omnes in te unum causæ coëunt, ut de nocte surgas, ac uigiles, uigila, inquam, speculare, superintende, q; est proprium Episcopi, atq; uniuersa circumspice, uersatili atq; acri & uigili ingenio opus est, magnæ cuiusq; rei executio, noctes insomnes, intentũq; animum exigit. de tua quidem optima, ac stabili uoluntate certissimus, alienæ duos obices uoluntatis metuo. quot tuum est, uel mollire uel frangere, ne hic pudor atq; hæc m-cula, frontẽ premat Ecclesiæ, neúe hæc fabula sit præsentis & sequentiũ seculorum, ut uiuo saltem, tàm præclari duce operis, sanctissima Petri sedes iterum deseratur, tàm præsertim uili causa, uini scilicet, quod ab homine sobrio, facilè sperni potest, uel si nequeat, & transfertur agiliter, & transferendo fit melius, neq; uerò ubi erãt, quo reuerti ardẽt, uinũ illud nascebatur, quãuis esset aliquanto propinquius. neq; maiusculũ hoc iter est, aliud quàm nautarum labor exiguus. quib. nullus satis est magnus labor, ad hoc unũ natis, neq; herclè tã ebriosus unq̃ fuit aliquis, ut uini amore, in uineis habitaret. Colitur uinea, nõ incolitur, & in uinea quidẽ uinũ nascitur, legit̃q;, in torculari premitur, in penu conditur, in aula bibitur, & prima illa sunt uillici, ultimũ hoc domini, uinea tua & illorũ est, quaq̃ uersum, religio uera protẽditur, nõ tã uino, q̃ rubenti martyrũ sanguine fertilis, cuius uindemia ipsa est salus fidelium animarum. sed quæcũq; sit uinea, quisq̃s ager, ecclesiæ certæ, aula regia atq; arx superior Roma est, quod & si quidam dissimulent, nemo est qui nesciat, ne apud Indos quidem puto, nemo etiã sit qui neget. Redeant ad cor, nec iam amplius contra stimulum CHRISTI calcitrent, durus est enim, neque iugum eius excutiant. nam suaue est, & omni leuius libertate, humani animi uitium est error, obstinatio dæmonum est propria. Satis superq; satis erratum est. sit iam modus erroribus, satis est perditi temporis, extrema ne pereant enitendũ est, auerrant aures animarũ, ab impiorum suggestibus angelorum, periculosissimi enim sunt inuisibilibus flammis ac iaculis sæuiũt. Quos, ut ait Augustinus, in ipsis mentibus formidamus, adhibeantquè illas domini præceptis, aperiantquè oculos, & uidebunt CHRISTVM rectum illis ad se iter designantem, illum audiant, illum aspiciant ac sequantur. Cesset pertinacia ac funesta durities, non pudeat uinci, neq; enim ab illo uincũtur, & se uincere uictoria summa est. Cũcta aũt ritè facturos spero, & tibi credere incipiãt, & nouissima sua quæ iam uicina sunt cogitẽt hæc tã multa pariter, ut Ciceronis uerbo utar, sanctissimè atq; optimè, & dixi olim, & nũc addidi, non quia tibi necesse esset hæc audire, sed quia mihi propè necessariũ nõ tacere. scio enim illos multa quotidie contra hæc loqui, quibus obstare nõ superbũ modò, sed insanũ putent. magni quidem uiri sunt, sed maior est ueritas, & collocutorẽ modicum, non dubito atq; humilem

reprehensorem,

reprehensorem, suo quasi quodam iure fastidiunt, sed si se homines meminerint, non fastidient rationem, cui si se subijciant, nec auctoritate nuda niti uelint. quid his fortè respondeant non habebunt. Illud nec relatu dignum, quamuis id multi prædicent. esse ibi qui cupiant, sinistrum aliquid, quod CHRISTVS, cuius res agitur auertat, tibi uel Ecclesiæ prouenire, quo sis pronior ad discessum, atq; hanc ob causam, placuisse illis motiunculam, quæ ad Viterbium fuit, atq; inde spem nephariam concepisse. Ego autem non dicam excellentissimis dominis, sed ne seruis quidem, nisi uilissimis hunc fuisse degenerem, immò immanem atq; impium appetitum, suspicari audeo, qui extremi forsitan furciferi cuiuspiam ferum pectus inuaserit, illi equidē quisquis sit, si tàm male quisquā esse potest, resipiscentiam ac ueniā, si has nolit, sibi æternū de aliena fœlicitate supplicium, perpetuitatē uerò rebus, prospe ris, Ecclesiæ pacē, tibi constātiā ac salutē opto. peccatorq; licet indignus, in se tamē dignis precibus, illum oro, qui tibi tāti principij mentē dedit, ut uotiuū finem & bonorum operum consumatricem optimam perseuerantiam, largiatur.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno suo, S.

De materia superioris epistolæ, & de crebra loci mutatione.

NEscio qua seu syderum ui, seu uolubilis animi leuitate, seu lege necessitatis rerum humanarum, dura & ineluctabili adamantinos, ut Flacci uerbo utar, claros summis regum quoq; uerticibus affigentis, seu alia quauis mihi incognita ratione, totam ferè usq; ad hoc tempus, in peregrinationibus uitam duxi. hic ut boni fortè aliquid, sic mali certè plurimū tuli & si roger, cur nō igitur pedem figis, repeto q incipiens dixi, causam rei nescio. sed effectū scio, de quo quoniam abūdè alibi dixisse uideor, amplius nihil hic dicam, nisi q iam audisti, fuisse mihi hos circuitus lucro interdū nō inficior, sed sæpius damno. Villicū habui ad fontē Sorgiæ trās alpes, ubi floridiores anni, magna mihi ex parte fluxerūt, cuius & temporis, & loci, & hominis libens memini, q & tēpore illo, nisi tàm uelociter abijsset, nil iucūdius, & loco si talis permansisset, nil tranquillius, & homine ni mortalis fuisset, nihil suo ingenere lætius, nihil obsequiosius, nam fidelē dicere, detrahere est, ipse siquidē fides erat. is mihi, ex quo uagari inde cœperā uel proficiscenti uel redeūti, amica reprehensione solitus erat hoc dicere, Vt uideo sæpè rotaberis, nunquā uerò, mihi crede, ditaberis. nonnūquam seu exacti, seu instantis itineris uiaticum, sic taxabat, ut in illo penè falleret, & monenti, hoc aiebat expendes, & reuerso hoc aiebat, expendisti. idq; constanter usqadeò, ut non agelli custos absens, sed præsentissimus uitæ comes fuisse, inq; omnibus hospitijs sedisse ad calculum uideretur, & mirabar, & ridebam, uera licet illum loqui sentiens, quod & nunc maximè sentio, prouerbium uetus est nostrorum hominum. Non facit muscum sæpè uolutus lapis. Et ut opes sileam, quarū fluxus nemo uir magnus inter damna, quidā etiam inter lucra posuēre, quid de alijs dicam, sic uagādo notitias plures forsitan quæsiui, sed amicitias pauciores. quo enim uera amicitia, unum è maximis uitæ bonis in transitu quæreretur, cum minoribus acquirēdis tempore & constantia opus sit, & si aliquas, & si multas, uel sic uagus habui, quot cōsistens fuerim habiturus iuditio est, natura nullā prorsus ad rem, q̄ ad amicitias proniore. Iam de ingenio ac doctrina facilis coniectura est, profectò enim plus aliquid ambiēdo uidit, q̄ uisurus domi fueram, & experientiæ rerumq; notitiæ, non nihil est additū, sed detractū literis. quot enim studio putas dies hi, discursus abstulerint, ut bibliothecculam ipse reuisens meam, non inter ueterū tantū libros aduena, sed inter mea etiam uiderer opuscula donec sensim, non sine tempore ac labore aliquo, in familiaritatem pristinam reuocarer. quæ iactura haud quaquam leuis est, breuitatem fugāq; temporis extimanti. & nisi me hic metus tenuisset, frenassetq; impetū, ut erat adolescenti animus, & casuum improuidus, & uidendi auidus illem ad extremos hominū Seres, atq; Indos ultimaq; terrarum Taprobanem adijssem. Scio quæ tunc mihi mens fuerit, non me quidem illa ætate, me labor, non maris fastidia, non pericula terruissent, terruit amissio temporis, atq; animi distractio, cogitantem inde me, plenum spectaculis urbium, fluminumq; ac montiū et syluarum, sed literulis; quas ad id tempus iuuenili studio collegissem, uacuum & inanem, atque inopē temporis reuersurū. itaq; consiliū cœpi, ad eas terras, nō nauigio, nō equo pedibusue per lōgissimū q̄ iter, semel tantū, sed per breuissimam chartā, sæpè libris ac ingenio pficisci, ita ut quoties uellem,

uellem, horæ spatio, ad eorum littus irem, ac reuerterer, nõ illæsus modò, sed etiã indefessus, neq; tantũ corpore integro, sed calceo insuper inattrito, & ueprium prorsus, & lapidũ & luti & pulueris inscio. Vnum sanè in occiduis his meis anfractibuis, dictù quàm re leuius, peperior, q amicorũ literas, eorum dico, quos disciplina & eloquio claros noui, quæ mihi & decore proprio, & amore dictantiũ, pro thesauro erãt, inter crebras locorũ mutationes, sic interdũ perdidi, ut est meis simul etiam multa perierint, quæ mansissent, si uni scamno insistere potuissem. hoc nimirũ est amice, propter q unũ in hanc multiplicẽ modò narratio nẽ incidi, teq; alijs multis, aut sim dubius, et magnis implicitũ atq; intentũ rebus, huc perpu li, familiari quodã impetu, qui de nihilo longas sæpè texit historias, poteram nempè, nisi hoc esset hinc initium sumere, q epistolas tuas, ad me ultimas, quarũ alteram dũ adhuc Ticini agerem, alteram Venetijs accepi, nunc Patauii quærens, non inuenio, & respondere aliquid uellem, tempus est enim, immò iam præterijt, siue occupatio siue tarditas mea, siue illa ipsa de qua loquor instabilitas in culpa est, ut ex memoria ego respondeam oportet, quæ si me fefellerit fallax est, cumq; omnes assiduè tũ uel maximè senes fallit, fortassè ideò, quia pluriũ illis est debitrix, et est depositi maioris fides rarior. Vtq; incipiã, epistolarũ tuarum prima pars, ni fallor meæ mortis te rumore cõcussum grauiter, deiectum narrabat, donec uerior nuncius iacentẽ animũ erexit, ad q unum dixero: Noli amice, noli obsecro, his am plius unq̃ moueri. Rẽ audies mirã ualde. Quartus & uigesimus annus est nũc, ex quo pri mum fama similis, Liguriam impleuit, quasi non obscuri casus homunculi, sed imperatoris cuiuspiam esset aut regis, fuerunt qui de hoc, ipse tunc uulgares tantus, & tanto studio meditarentur, ut reuersum tandem in stuporem me similiter ac ruborẽ cogeret, tàm præcox tamq; immeritum nomen, tanto clarior iuuenis fui, quã sum senex. sed hæc transeo. Ex illo uix fluxit annus, quo non saltẽ semel, meæ mortis fama reuixerit mirum cum & ego ualitudine corporis hactenus semper ferè prosperrima, & mediocri fortè rerũ usu sim, & talia nõ nisi de potentioribus fingi soleant, quorum mors momẽti aliquid rebus possit afferre. mea quidem mors nulli ut reor utilitatem magnã, paucis damno, Reip. nihil penitus afferret. quid festinant? quid mendacio anticipant? quod ut uerum fiat, eis nihil, & si eorum fortè libidini ac maliuolentiæ aliquid collaturũ sit. Insisterem hoc loco rei causam uestigaturus, nisi quod ad amicum alterum uirum bonum atq; eruditum, simile olim rumore, ac stupore percussum, mea non ociosa de hoc extat epistola. sed ut summã noris, scio inimicorum hæc figmenta esse, miraberis unde mihi hostes, sed sic est nullos mihi offensa, nullos odium, multos fecit inuidia. & hoc quoque mirabere, cum inuidiosum nihil omnino mihi sit, sed uilibus animis, quicquid uile minus obieceris, inuidiosissimum apparebit. fingunt sibi quod cupiunt, publicus mos stultorum, & hi quidem, nondum uitæ meæ, uel dieculam uel m mentum unum, his artibus detraxerunt, passioni autem suæ, multum per impatientiam addidère. In uno fateor, ut iocosa serijs misceam, iocosa utique, sed molesta, nihil ominus, in uno, inquam, horum me mendatijs læsum sensi, quod cum ante aliquot annos, Sũmus Pontifex, nullis meis erga eũ meritis, ut cui uisus nunq̃, & uix fama ambigua notus eram, nullis meis precibus, sed liberalitate & clementia sua, sola præbendulam illã perexiguã qui d. m, sed locorum mihi ubi à pueritia educatus essem, cõsideratione grauissimam, proprio cõtulisset instinctu, tucq; id mihi uoti mei cõscius nunciasses, quæ rẽs qualiter literas executorias fieri uellem, uenit interim unus ex his annuis interfectoribus nominis mei. qui quos manu nequeunt, lingua uulnerant, persuasitq; Pontifici me defunctum esse. Quo te etiam tunc rumore pergrauiter consternatũ fama fuit, & tũc quidem, q uulgare est ueterator ille sui præmiũ, ego alieni mendacij pœnã tuli, unũ dixi, duo dicere debui, simile enim per omnia, sed multo maiori in re, cũ hoc Romano Imperatore anno tertio passus sum. quoa udito utrobiq; cũ amicis tũc iocatus, si cũ dominis ioca ri licet, & nũc iocor. Siquidẽ q uiuẽti da tũ erat, ut defuncto eripi, sic restitui rediuiuo potuit. neq; hoc dico ambitione ulla ductus, in epistola q̃ cõmuni nostro, & omniũ dom ino porrigẽdã, per hunc nũciũ accipies, qd cũ eo pepigerim, uidebis, ut nil scilicet p̃ter benedictionẽ suã, illius è manib. aut cupiam aut exposcam. Nec sat scio, an quod olim diù optaui, assequi iam mihi expediens sit, posset forsitan

paruo

paruo hoc addimento, Patriarchæ amantissimi patris mei desiderium. quo iampridem uel licor, & locorum amor me illuc quandoque retrahere, ubi prædulcis quondam, & quieta fuit mora, nunc ô uolubiles res humanæ. ne secura quidem satis est statio, quod ipse hinc meis, illic dimissis in reculis sum expertus, propter falsam hanc igitur solam famam, amara leniens iocis hoc dixerim. te deinceps meis in rebus si me diligis, neque mendax fama, neque ueritas comperta deijciat. Scis amice, & me & te, tributo mortis obnoxios, quod nobis cum Pontificibus Cæsaribusque commune est, immò hercle cum omnibus qui sunt erunt ue de mortalibus, qui fuerunt nempè soluendo iam debito liberati sunt, ut nulli hominum graue esse debeat, quod omnibus æquum est. necesse est, ut aut tu de me, aut ego de te hunc accipiã rumorẽ, non hoc dicerem, si quis res nostras ordo ageret, par existimans, ut qui prior uestibulũ uitæ huius introij, postico prius egrederer. sed ah, quoties me fefellit hæc opinio, quæ ne amplius fallat, & cupio, & precor. utcunque res casura sit, siquidem uerum nuncium meæ mortis acceperis, non inhibeo ne suspires, ne sim durior, sed ne unam omnino lachrymulã effundas, iam hinc moneo, atque obtestor, neque multũ doleas, immò, inquam, nõ plus doleas morientem, quàm nascentem doluisses. Nihil doleas igitur, nihil fleas, non est Philosophicum, nec uirile quidem flere naturalia, non minus naturale autem, nec peius est mori, quàm nasci & fortasse melius, pro me potius Deum ora dum hic sum, benè ut hinc abeam, dum abiero ut mitis mihi CHRISTVS occurrat, & meorum immemor delictorũ, hoc mihi utile, tibi honestum, Deo placitum. Fletus autem horum nihil, de me quoque libẽs loquere, tuo in ore meum, immò nostrum nomen, meque qua non uisum potes hominem in memoria tua serua, hoc funeris sepulchrique genus acceptissimum, amicitiæ uerae est, reliqua superstitiosa & inania & caduca. & hæc omnia eò spectant, non'ne meam tãtũ, sed ne cuiuscunque mortalis æquo graui mortem feras. quanquam in hoc ego ipse, sæpè nimis errauerim, quod epistolæ meæ multæ flebiles, quarum nunc me pudet, quasque, uel nunquã hoc calamo exaratas, uel dũ licuit deletas, uellẽ, apertissimè testãtur. uicit me amicorum in mortibus, sub pietatis clypeo, mollities fragilitasque animi, nũc agnosco quas ineptias dixi. quo fructu tot lachrymas, tot lamenta profundi, uel non sentiẽtibus uel damnantibus quos lugebam. Cæterùm nemo melior uitæ dux, quàm qui illam sæpè errando & cadendo didicit, non damno humanitatem, ac pietatem, ne inhumanum atque impium dogma sit, sed imbecillitatem in uiro fœmineam, atque ægritudinem animi reprehendo, quibus se uehendum quisquis dederit, in ærumnam decidet sempiternam, nunquam enim flendi dolendique causæ deerũt, quodque ait regius propheta. Deficiet in dolore uita eius, & anni sui in gemitibus. hæc data pœna diù uiuentibus, inquit alter. at non omnibus, sed his tantùm, qui fortuitis casibus, uirtutum inopes, atque inermes, non æquo marte congrediuntur, uerbo tecum utor meo, ne dum huic sententiæ nouiter uestiendæ, operam do, cœptæ cursum orationis impediam. His te ergo pro tempore, mirum dictu contra meam mortem uiuus armauerim, ut dum me hoc tandem carcere relaxatum, quod falsò iam sæpius audiuisti, semel uerè audies quod audire si diuticulè uixeris necesse est, consolatore alio non egeas, memor me, dũ adhuc in terris tecum essem, præmonuisse, ne ut mortuũ fleas, sed ut laqueo mortis huius elapsum, & uiuere incipiẽtem, læta memoria prosequaris. Venio ad aliud, quod dicebã memoriæ depositum, et epistolam quidem illã, multiloquam seu libellũ, breuẽ mauis dicere, benè acceptum apud Pontificem Maximũ, ut tu ais, gaudeo. certè enim quisquis illi stylus, quæcunque materia scribentis, clara utique fides fuit, affectumque animi scito, nec lingua æquari potuisse nec calamo, nunquam me adeò uei borum inopem, nu llarerum in parte cognoui, hac me fides egit, quo ingenij fiducia, nõ egisset, ut de illis rerum moderatoribus, tàm liberè loqui auderem. Adiuuabat impetum fidelis animi, & calami libertatem eius, ad quem mihi, sermo erat, circunspecti profunditas, cui illos multò quàm mihi uel alteri notiores esse. certus eram, ut de illorum moribus secum agens, nihil tàm uererer, quàm multa præterijsse. Egit hoc infallibilis, & æterna prouidentia terribilis, in consilijs super filios hominũ, ut qui princeps Ecclesiæ, sospitator orbi lãguido destinatus erat, cõsiliarissimos suos, familiarissimè scrutaretur, antequã illi eũ uererentur, aut metuerẽt, aut quandoque uerẽdũ metuẽdũmue

animis

animis præsagirent. Difficilè est nosse hominum mores, sub hypocrisis uelo, fuscæ ac profundæ sunt humani pectoris latebræ, & ut reliquarum rerum, sic mentium color inter tenebras delitescit. serò iam nubes fictionis obtenditur, uidit illos intrinsecus, eo tempore, quo patebant, hoc mihi apud eum loquendi fiduciam illam dedit, non quod mei & illorũ essem uel sim nescius, & quanta illis ueneratio deberetur, si quod profitentur impleret. sed heu mihi, tota ferè hominũ uirtus umbra est, uerba, cerimoniæ, modus uestiũ, pedum motus, gestus corporis, oculorum flexus, frons, coma, supercilium, singula hæc leniuntur. interior animi forma negligitur, neque præterea oblitus sum, illã sententiam Ciceronis, ꝙ carere debet omni uitio, qui in alterum dicere paratus est, consonam sententiæ saluatoris ubi in terra scribens, Vt qui sine peccato est, primus in peccatricem lapidẽ mittat hortatur, uerũ hunc omni uitio carentem uelim, Cicero ipse mihi si nouit ostendat, ego illum fateor, non noui, & si expectandus sit, serò quisquã reor accusabit. accedit, ꝙ nec homines accusare propositũ fuit, sed ecclesiæ statũ flere, & si is fletus absq; graui hominũ nota nõ esset, & quamuis ego me multiplici uitio laborantẽ sciam, meũ tamẽ uitiũ mihi uni, illorũ uitia mũdo nocẽt. Semper enim nocẽtissimi omniũ sunt habiti, q uenenato exẽplo, moribus publicis ceu morsu uipereo nocuerũt, neq; ideò fortassis ausus essem uera loqui, ne mihi ꝙ solita est, cũ illis ueritas odium annexũ, odio damnũ pareret, si ad opes ut uulgus aut potentiã aspirarẽ. nunc nil cupiens, quid metuã. solẽt hæc cõiuncta esse, nasciq; alterũ ex altero, cupiditas uerò & metus, frena sunt animi, quæ à recto sæpè illũ calle detorquẽt. neq; tamen his liber ea scriberẽ, ne scilicet os in cœlũ posuisse dicerer, nisi ꝙ scienti omnia narrabã, si fortè nobilissimã sanctissimãq; animã, ut assolet, notæ, licet historiæ commemoratio excitaret, & quo per seipsam festinabat impellere, CHRISTO gratias & uicario eius. En uidemus quod uix equidem optare nullo modò, aut sperare ausi essemus, nemo hic sibi laudẽ arroget, nemo gloriam aucupetur, nullæ hic sunt hominis partes alterius, nisi optando forsitan ac precando, cum in contrarium partes fuerint multorum, ardentissimæ illæ quidẽ, sed Deo agente irritæ, atq; inanes quo illius sanctissimi patris maior mihi indies admiratio est, priorq; deuotio. qui per tot tàm ualidos obices ægram matrẽ Ecclesiam, suis solus gestans humeris huc euasit, maiorq; illorũ execratio, qui hoc impedire tanto studio nixi sunt, ut fideliũ animis, nescio quid suspitionis inieceri nt, aliud se aliquid adorare ꝗ CHRISTVM, unde effectũ, ut quamuis uoti iã cõpos nõ quieuerim, sed multa nũc, etiã uel æque acria uel acriora profuderim, è quibus epistolã secundam, paulo minus primæ partẽ texui, dici enim nequit quã ta indignatione animus, rumoribus nouis exarserit, audito, quid in illa sancta quidem uia, nõ sancti quidem uiatores, contra sanctum me ducẽ, uel egisse feruntur, uel dixisse. Scis me anni partem Venetijs agere, cuius urbis classis, inter alias iter Apostolicũ comitantes, una uticq; etsi absq; iniuria reliquarum dicitur, prima fuit in hoc saltẽ, ꝙ è lõginquo ueniens, omni ferè quàm longissima est Italia ambita, usq; in intimum Galliarum sinum, atq; ibi abditam Massiliam, ubi uix accinctus Pontifex expectabat, gubernaculo deuotionis, & obedientiæ remigio penetrauit, hinc multa didici. quæ quã molesta uisu, fuerint, eò melior ꝙ molestissima sunt auditu. Vnum de multis interserã, fuisse ibi nonnullos ex illo etiam uenerabili ordine, qui confestim ut Venetus classem terris eripuit, ceu torti acriter, muliebri eiulatu, omnium in se nautarum simul uectorumqúe ora conuerterent, quin & conuitijs, ne qua stomachi esset excusatio, blasphemijsqúe non parcerent. ô malum Papam, ô Patrem impium exclamantes, quonam terrarum miseros filios rapit, non quasi ad Christianitatis unicam ac supremam arcem urbem Romam, sua in sede catholicæ futuri reges Ecclesiæ, sed quasi Chesiphontem aut Memphim Sarracenorum in carceres traherentur, uerè ergo miseri filij sic affecti, uerè aũt fœlicissimus Pater ac pijssimus, si latinè dicitur, q uolẽtes etiã ac luctantes filios ad salutẽ ducit. Ego igitur clamor, immò totus fidelium grex exclamat, ô beatum optimumqúe ac cœlitus missum mundo Papam, qui Ecclesiam ludibrio exuere ausus, suo in solio atq; honore reposuit, qui hoc uituperat, quid sit unquam laudaturus nõ intelligo, uerè Papam optimum nõ modò antè alios, sed unũ ex omnibus nostræ ætatis, & uerè pessimũ atq; impurũ os, quod contra indulgẽtissimũ patrẽ latrat. Meritò itaq; Deus illi,

illi, qui in his maledictis acerrimus omniũ fuit, manifestum ac terribile signum fecit, ut scili cet ex quo sanctam ciuitatem attigit, illicò moreretur, qui cum morti proximus esset. ad summũ Pontificẽ destinasse traditur, qui dicerent, persuasum sibi à Medicis, ut si saluus es se uellet, ad suum aërem atq; patriam remaneret, cõmea umq; deposcerent. quod audiens Papa, quid responderit, ut nil penitus illustrium latet, usq; huc famæ relatibus insonuit, quæ an uera sint, tu ad sacros pedes assiduus indicabis. ego enim rei nescius, rem scienti narro, sed id facio, ut si in manus fortassis alterius hæc uenerint, responsum omnibus notum hat, marmoribus insculpi, & præ foribus urbium, ac templorum legi dignum, atq; æterna om nium, sed præsertim doctorum sanctorumque hominum memoria celebrari. cũ enim man data nuncij peregissent, ille subitò ite, inquit, & domino uestro, amico meo, & scholæ so cio dicite. cura in patriam eundi bona est, modò nouerit quæ nam patria sit sua, nam terre nam patriam cogitare in hoc statu intempestiuum, ac mortiferum, cœlestis illa Hierusalem uera patria nostra est, ad hãc ergo suspiret, ad hãc animũ attollat, cuius tamẽ in limine duos se maximos potentissimosq; hostes quæsiuisse meminerit, Apostolos CHRISTI Petrũ scilicet & Paulum. quorum uolũtati summa ui restitit, meq; illius executorem, præ cunctis dissuasoribus, omni quo quiuit ingenio retardauit. illos ergo, dũ adhuc licet cõpunctione cordis, & lachrymis ac precibus mitiget, ut eos sibi propitios, nec obstrusũ patriæ limen in ueniat, hic insistat, hoc cogitet, omissisq; curis inanibus, unã hãc arripiat, qua placati Apo stoli CHRISTVM placent, lætamq; illi ianuam regni cœlestis aperiant. Euntes hæc sibi meis uerbis nũciate. ô responsum uerè angelicũ. quo accepto Cardinalis, ille o sorq; almæ urbis, non ita multo pòst, benè utinam, fœliciterq;, & sani credulus cõsilij expirauit, & in sanctis quæ oderat, atq; horrebat locis, tanta est CHRISTI misericordia, sepulturam meruit. Hoc ut modò dicebam, scienti nescius narro, quo nihil unquam dici altius, nihil grauius audiri, ut si ita est, & tu mihi notum facias, & ego alijs fecerim. si minus scribas, ad contex tum mihi, si uacat responsi formam apostolici, ut si oportet, in hac etiam epistola mutetur uerborum forma. quæ si ita permanserit, sciant qui hæc audient, rem à me narratam, tuo & ueri testimonio constare, & sic esse ut hic legitur. Nã si diuersum scribas, ita hic erit ut scrip seris, omnino enim, nec obliuione, nec latebris digna res est, ueniet forsitan post me, qui di gniore hanc honestet eloquio, uel ego ipse fortassis alibi maiore nixu incũbam, non dico, ut laudem meritam stylo æquem, sed ut minus incultã posterorũ memoriæ trãsmittam. quid nunc his querelas infantiles, & indignas uiris adijciam, quod Benuense uinum non ha bent, de quo satis usque ad risum ac fastidium disputatũ est: & ô sancte IESV si in te cre derent, non'ne confiderent aquæ hydrias in uinũ optimũ posse cõuerti, nõ præcessit eos ul num illud, sed sequetur, ne timeant, quocunq; ierint, & secutum est iam nũc audio, & gau deo hercle, si uel sic fortè conuitijs abstineret. quid q calor immodicus. præterita æstate Viterbij fuit: sed an, quæso, materiam suis cessuram, delitijs, seq; ideò q diuites sunt, frigus & æstũ non sensuros sperant: an ciuitate illa nobilissima, unde tam queruli, & tàm mœsti ueniunt æstiuis caruère caloribus: an ego, seu ibi non fui, seu quia aliquot annis inde ab fui, loci illius oblitus sum. Ego uerò, etsi neque apud Aethiopes, neque apud Arabes fue rim, harum tamen certè nostrarum occidentaliũ regionum, bonam partẽ circuiui, plagam enim Artoam, sermo iste non recipit, nec sum memor, ubi Boreæ flatus cõticuerit aut Cir cij. quod unum ibi refrigerium unum remedium uitæ est, importuniores alibi sensisse æstus æstiuos, ultimus nisi fallor, Ioannis XXII. Rom. Pont. annus fuit, quo tantus illi cœli fer uor inualuit, tanta imbrium penuria, ut ferè omnis umbilicò tenus nuda plebs, per paradi sum illum dominorum Cardinalium, lymphatico more discurrens, altis atq; miserabilib us uerbis, atque uerberibus, mali finem, pluuiam atque aëris temperiem precaretur. Memini tunc penè omnium, omnis sexus atque ætatis, uultus, colla, & manus, cutim quasi squa mas, quasdam more serpentum exuisse, ut si quis rarus ardoribus, illis inuiolatus obsiste ret, non tàm carneus quàm ferreus putaretur, nec aut aliquid tale usq;, nostro sub axe, sic ad omnes peruenisse scio, aut hos Viterbij tale aliqd passos credo, sed nõ est ludus, immoderatè uel diligere uel odisse, Si possibilẽ sit, in cœlo aliquẽ inultũ ac uolẽtẽ in inferno esse, inueniet

ille

ille,contra coelum,pro inferno aliquid his horumq; similibus permotus indignatione uehementissima,& libertate illa,uiam quam natura mihi dederat studium auxit,aetas cumulat,scripsi multa quae primus leges.ad te enim primum ueniunt,tuum ultrò subitura iuditium,in quo precor,ne ut solet,uerò amor officiat,seuere iudica,& uide,an nimia sit libertas,indignatio enim nimia esse non potest. Illud neq; tuum, neque cuiusquàm animum moueat,quod Papam Romanum quo nil maius,immò cui par nihil orbis habet alloquor, quasi illius reuerentia stylum cohibere debuerit,mihi enim ,ut uides,magna hinc pars fiduciae orta est,quod uicario ueritatis,nulla ueri particula occultanda uideretur,praesertim, cū & si uellē, nihil illū penitus celare possem,scientem eò cuncta lucidius,quo manibus suis illa palpasset,aeternosorum medicus uolucrum. Narraui igitur, non ut ex me illa disceret,sed ut mihi,atque omnibus nota cognosceret,eoqúe obnixius uel curandis his uel amputandis incumberet,ne paucorum maculae,lepra serpente,uniuersalis Ecclesiae corpus inficiant.qua in re,& si mihi parum auctoritatis esse sciam,ueritati tamen undecunque prodeunti,auctoritas sua est.quae latenti quadam,ui animos ligat attrahitqúe quid enim refert buxea an eburnea,an & aurea & ornata gemmis fistula consonans,& suis constans numeris uox erumpat? at tu,tamen cum haec semel,quae summo nunc etiam Pontifici dirigo, solus tacitusquè perlegeris, & tecum cuncta libraueris,uoca in consilium quem soles, & quem uelle me.pridem nosti,iuniorem hūc Agapitum Columnēsem, sic enim honestius. clariusq; illū dixerim,quàm Episcopum Aesculanum, totam deniq; quā primae epistolae anno altero legem dixi,cuius te memorem spero,hinc quoq; dictam credito.Addere consilio Columnensem alterum Stephanum ,& ipsum iuniorem, horum enim ego nominū maiores iunior colui,hos iuniores amo senior,sed habeo,cōtra hunc querelae causam non mediocrem,ualdè enim amanti,nulla nō grauis offensio est,quam sibi si se casus obtulerit, non occultam uelim.Cum ante diem Cal.Nouembrium,è Gallia rediens,Apostolici reditus reuocante,fama me in Mediolanensi rure tunc agentem, generosa illa sua humilitate uisitasset,atq; illic inter nos raptim,multa pro tempore longè uelut absentiae spatio recollecta, subiti more torrētis effusa essent,inq; hoc colloquio,aliquot pergratae mihi,fluxissent horae, uix tandem digressi sumus,ipse quidem totus,ut res docuit. Ego uero mortali tantùm mei parte,oculis illum quoad licuit, animo usq; in finem comitatus. Iuit ille data fide, quod cum primùm Romā peruenisset,latè mihi de omnibus scriberet, quorum noscendo rum auidum,me sciebat,& ego ex more amantium,atque optantium, dies diùnumerans promissi,exitum expectaui,sed tarditati suae gratias, hac iam expectatione liberatus sum. neq; iam mirer,si munusculum mihi optatum, sibi facilè promissumqúe, non misit, cum rem magnam,neq; mihi,sed sibi familiaeq; suae utilē neglexerit, in quo pace sit dictū sua qui mos in amicitijs meus est,excusare illum nolo,nec ualeo. Posset, inquam,aliqua uehemēs occupatio,totumq; ad se animum trahens,seu necessaria profectio,seu fortasse,ut res hominum tremulae ac fragiles sunt,morbus mihi incognitus,segnitiem excusare.illud aūt quid excuset,quod hic idem,adolescentem conterraneum nostrum,nunquam aliàs uisum , nec uel fama notum sibi,sed eoipso die,quo me uisit,casu obuium, paucis inter festinantes uerbis habiti,tāta & tā subita cōplexus amicitia est,ut neglecto me,q ante triginta annos suus fui, & cui necessarijs de rebus scripturum se spoponderat ,illum multis postea natum lustris,& qui filij sui filius esse posset, saepe interim familiaribus, ac iocosis epistolis dignum duxerit?ò fors rerum inscrutabilis,ac reposta,non equidem inuideo,miror magis , inquit, Maro,miror certè,unde huic tali uiro,hac aetate & constantia,ea nouarum amicitiarum curiositas,ea ueterum negligentia,his contentus,haec si illi dixeris,aut legeris gaudebo. Quē non minus idcò si uisum erit,ad examē uoca, liberi enim consilij & magni ingenij Vir est, meq; & si non magnificat,multum amat,patrē sanè meum Patriarcham abfore doleo,consultorem optimum ac iudicem. age ergo, uel solus, uel cum his, seu cum alijs,quod decori meo,immò quidem nostro conueniens extimabis. Vnum esse uideò , in quo me aemuli mei notent, quod in laudibus Pontificis multus sim, dicent me forsitan hoc tramite ad Episcopū aspirare,sed hac me suspitione liberet,ante acta uita,nullis blāditijs res egebat.Po

Xx tui

tui sæpè uel rogatus, ad eum gradum scandere, dulce est mihi, cum amico, sed in domino gloriari. scio quibusdam Romanorum ducum, gloriæ datum, quod triumphi gloriam spreuerint, quo in genere nominatim laudatos C. Marium, Magnumq; Pompeium & Augustum Cæsarem inuenio. Ego triumphos, nec merui nec contempsi, Deo autem gratias, q mihi animum dedit, recusandi ea quæ maximè ab hominibus mei generis appetuntur, idque ne semel improuidè casuq; aliquo non consilio gestum dici posset, iterum atq; iterum, hæc se mihi reddidit facultas. Et certè hoc unum est, in quo illi non crederem, nec parerem cui in omnibus obedire & debeo, & uolo, si me ad cuiuscunque urbis Episcopatum uellet attollere. Sat meis sarcinis pressus sum, & si non me alienis implicem, ut peccatori, benè mihi est, usq; quod queror ad inuidiam, malè esse mox inciperet. omne penè hominū genus noui, multos uidi in excelso, quidē formidabiles, seu fœlicem nullum. omnis altitudo uel ruinæ proxima est, uel cōsideratione præcipitis ac prærupti status attonita, quo ergo tot laudes, dicat aliquis IESVM CHRISTVM cūctosq; cœlicolas, & cōscientiā meam testor, nunquam me hactenus, quod de illo sentio uerbis æquare potuisse, increpui ego illum, dū sic moriturus uisus est, nec tamen interea dignas laudes silui, quo ad utrunq; me paratum, nec affectibus sed ueritati, unde operam dare omnes intelligerent, ubi animum totum factis aperuit, neque reprehensioni ullus relictus est locus, tota eum mente laudaui, & laudabo dum loqui potero, nisi quod absit, quodq; nec dæmones, nec homines dæmonibus pares efficient, præclarissimi desertor initij, rursum reprehensibilis uideretur, uerba enim oportet, aut conformari rebus, aut mendacio deformari. Laudaui eum quantum sciui, & potui, nō quantū debui ac uolui, laudibus suis uictus est stylus meus, nō me fallit dilecti licet amor uiri, nunquam tamen uisi, nescio an uidendi. non accepti beneficij memoria, non spes, aut cupiditas expectati, sola ueritas me impellit, non hominem celebro, sed uirtutem, illam amo, illam stupeo, illam noui, cuius enim non uidi faciem, facta uideo, & accedit ad gratiam fateor hinc externa uiri origo, hinc interna acies dissuadentium, nam si aut ille nō alienigena, aut hi non tàm alieni animis, tamq; infesti Italiæ hostes essent, non tāta uel illius laus, uel mea esset admiratio, omnis enim uirtus eò clarior, quò maioribus obiectis asperitatibus, exercita atq; confricta est. illud enim fieri potest, ut multum & iuditio meo, & gloriæ eius adijciat præcedentium uita Pontificum. Valdè quidem contrarietas eminet propinquarum rerum, quæ distantium latuisset. Vbi unum dicam, quod Stephano illi, cuius paulo ante mentio incidit, commiseram, sed auguror eum, non aliter id implesse, quàm reliqua. expectas audire, quid nam rei sit? Quærentem an apud summū Pontificem, pro me aliquid esset acturus? oraui, ut post recommendationem mei nominis humilem, breuem adderet historiam, cuius testem faceret, Anneum Senecam, eo libro quem de Beneficijs edidit. Ea uerò est huiusmodi: Alexandro Macedoni Magni nomen Asiaticis uictorijs iam adepto, Corynthij fama illecti, per legatos, ciuilitatem suæ urbis obtulerant, quod tale erat, quale si regi, Magno, paruum regni sui oppidum id offerret, ut in oras ultimas, pro tā leui causa ridiculosa esset, ac stulta legatio, nisi illud rē suapte perexiguam, natura magnam, atq; optabilē reddidisset, quod uidelicet honorē illum, ac ius ciuium, nulli unquā alteri, præter Herculi tribuissent. Quo respectu, Rex immensi animi, & non solum parua, sed mediocria cuncta despiciens, minimum id non spreuit, sed gratanter amplexus, exemplo docuit, ut rem uilem raritas charam facit, his præmissis, petij ut inferret, haud ignarum me quàm modicum, immò quàm nihil, Romano Pōtifici, tàm pusilli hominis amor sit, posse tamen eò sibi gratum esse, quod illum non unus tantū, sed omnino nullus alter eorum, qui in ætatem nostram incidissent, Pontificum habuisset. & si causam quæreret, cur ouis ultima, et infima pastores gregis dominici nō amassem respōderet. Quia etsi qdā ex eis magnifici, quidā docti ac facūdi fuisse uideātur, quidā quoq; de me priuatim bene meriti, nullus tamen, nisi me mea, multos sua fallit opinio, usque ad hoc tempus suum respexit officiū. & quoniam multa hodie colloquēdi ardor incessit, altero quoq; ridiculo te finente locū hūc infertiam. Surgo ex more, nocte media, ad dicēdas CHRISTO laudes, quamuis aūt peccatori, & si mihi Deus dixerit, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum

meum

meum per os tuum confiſus tamen de miſericordia, iuſtificante impios, tantam inde dulce
dinem & tàm ſobriam uoluptatem percipio, ut nulla pars temporis mihi tàm grata tamq;
ex integro mea ſit, reliquũ enim ſæpe alijs, illud mihi uiuo, neque ex omnibus, quæ mihi di
uina largitas dedit, quæ non pauca erant, niſi ego peccando omnia euertiſſem, quicquàm
eſt, quo me arctius obligatum Deo ſentiant, quã quod me unum fecit, ex illorum numero
quod nomen eius laudando inuocant ac ſperando. Ad quod quidem intempeſte ſilenti-
um noctis aptiſsimũ experior, & hic mihi mos, dudum cœptus, ac deinde per omnem ui-
tam, niſi morbus inſignis interrupit, uſque ad hunc ſeruatus eſt, diem & uſque ad ultimum
Deo præſtante ſeruabitur. Sacro ergo quadrageſimali tempore, & cùm uigilijs & ieiu-
nijs attrito corpore, & Eccleſiaſtico officio longiore fatigato animo ad ſoporiferam auro-
ram, nocturniq; ſimul finem officij, propinquarem, ter quotidie pro Papa noſtro Apoſto-
lico orãdum occurrebat, Amicitiam noſtram iuro, raro olim eo loci perueneram, quin me
riſus lentus ex indignatione ortus, arriperet, quanquam non ridendi tempus illud eſſet,
ſed gemendi. En dicebam tacitus, non tàm ſæpe pro parentibus proq; benefactoribus
meis oro, qui Eccleſiam Chriſti in exilio detinet, & uiduam patitur Petri ſedẽ. orabam ta-
men ut poteram ex quo autem, hic amicus Dei fecit, unde tota & militans & triumphans
gaudet Eccleſia, ſemper ad illum orationis locũ ſic affectus uenio, et ad Papæ, quaſi ſancti-
cuiuſpiam præcellentis, ſeu etiã CHRISTI nomen reuerenter inclinata frõte, trinas preces
ita altius expreſſiuſq; pronuncio, ut ob hoc unum penè omnia uideat dixiſſe. quam in me
mutationem, ipſe nonnunquã miror, ſed mirari deſino cauſam ſciens, facit hoc ingens, &
ſpectata ſummis in reb. uiri ſanctitas, ſcis ut nihil in reb. noſtris amabilius eſt uirtute, neq;
id ago ignorans, peccatoris oratione, patrem illum beatiſsimum non egere, cum potius
benedictione ipſius ego egeam, ſed meo alacer fungor officio, dum quod mœſtus agebam
lætus ago, oranſq; pro alio proſum mihi. Ecce amice, quantam huius diei partem occupa-
tionibus tuis eripui, neq; exitum inuenio, adhuc enim unum illud occurrit, quod ſcripſiſti,
Patrem illum, altiſſimi ingenij uberrimæq; doctrinæ, à te ut in illã familiarem humillimam
que epiſtolam, gloſas ei aliquas ſcriberes exegiſſe, quod nouo certè Auinionem ſtupore
circũdedit. nam quid hoc aliud dictu eſt, quàm ſi præualidus atq; agilis pardus ac ſempe-
dalis per tranſuerſum riuuli, trãſitum, pontẽ quærat? Sed ſic eſt, nunc intelligo, quod ipſi di-
cere ſolent non omnes per omnia dictum prius, à Vergilio,

non omnia poſſumus omnes.

Veriſsimumq; illud eſt Criſpi, Vbi intenderis ingenium ualet. aſſueuit his ſtudijs Dei nutu
rector Eccleſiæ futurus, non quæ ocioſorum auribus mulcendis, ſed quæ populorum mo-
ribus corrigendis. idonea eſſent, benè autem habet. tu illic es, modo noſtra hæc humilia
quidem, ſed fidelia legere, interdum uel audire dignetur, uiua adeſt expoſitio. Vltimum ſi
ritè memini, tuis erat in libris, ante omnes te mortales opuſcula mea optare, quæ tuo utinã
deſiderio digna eſſent, ſed hic eſt mos amantum, non res extimant ſed auctorẽ. ego uerò
ut amici uerbo utar, omnia in te cupio transfundere, qualiacunq; ſint, id examinandum
tibi liquero. & ſi notim, quid ex his, quibus ſuprema manus impoſita eſt, maximè cupias, id
ut primum habeas, curabo, & ſi ut uerũ fatear facillimum cogitatu eſt, quantæ totius exi-
gui partes ſint, unum longè memorabile, penè mihi abſtulit obliuio. Scribis te honoribus
uanis, & externis auctũ reb, timere, de hoc potius quàm ſperare. ſed de diuina interim be-
nignitate confidere, benè ais. ita enim Dauidicum illud, à quibuſdam uidetur intelligi,
Ab altitudine diei timebo, ego uerò in te ſperabam. tali hinc timore, & hinc ſpe armatum,
nec proſperitas extollet, nec proſternet aduerſitas. Vale iã dicturus eram, dum repente in-
exſpectatus affuit amicus, Romam ueniens, data ſalute & reddita, quid nam ſcriberẽ quæ-
ſiuit, auditaq; rei ſumma, unum auribus meis nouum, animoq; gratũ intulit. Cardinalẽ illũ,
de quo ſigillatim ſupra dixi, ſic in morte contritũ, ut deuotius nihil, atq; ita prioris penituiſ-
ſe peruicaciæ, ut aliũ nullũ ſibi uellet hæredem, niſi ſolã tituli ſui Eccleſiam, quàm præcun-
ctis horruerat, cuius in refectionem, omne ſuum patrimonium iuſſit expendi, atq; ibi ſepe-
liri mortuus uoluit, ualuiſſe illi conſilium Apoſtolicum intelligo, immò CHRISTI conſili

um uicarij sacro ore prolatum, quo sera licet, non efficax illius animæ mutatio facta est. & hinc sibi prouideant collegæ eius, ut dum datur obstinatos animos, ad amorem suarum sedium, inflectant, nec expectent, pro sanioribus consilijs diem mortis. Anceps enim expectatio est, tu iam tandem Vale, nostri memor, & quas aspicis lituras, signa familiaritatis existima.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIBVS, Liber x.

FRAN. PETRARCHA SAGRAMORO DE POMERIIS EQ. ac Monacho Cisterticn. suo, S.

Ad Perseuerantiam hortatur.

Emper & uiuis uocibus tuis, & literis delectatus sum, tu mihi es testis, olim in mundo charissime, nūc in CHRISTO longè charior amice, ut omittam quotidiana colloquia, tot per annos multa, & uaria duræ illius ac difficilis peregrinationis, atque inamœni circuitus, quem cum multo labore, nec sine periculo, per terras barbarorum simul egimus, primum ac maximū, & penè unicū mihi in tuis affatib. fuisse solatiū. nihil tamē nū quā ex te, seu de te letiùs, nihil melius uel audiui, uel audire potueram, seu legere, quā quod nuper tuis iā sacris digitis scriptum legi, anxius nempè ad euentum rerum tuarum, incertusq; animi remanseram, sentiens te hic ut Augustini uerbo utar, parturitione nouæ uitæ, turgidum abire, illinc notos uitæ ueteris nodos timēs, quorsum hæc inter erumperes, recenscq; propositum quis'nam exitus exciperet, expectabam. Ecce euasisti, mundum. ò uiator fœlicissime, & breuis ambiguæ uitæ uiam, ante uesperam, tuto cautus hospitio conclusisti, & per quot labores, & per quanta pericula scio ego, sciunt omnes, nemo aūt certius q̄ tu, qui te uiuum esse, & tantis asperitatibus resistere potuisse, credo nunc, tecum tacitus mireris, tuum ipse terreum ac mortale corpus, aspiciens, uerè aut ut nullum sæpe animal fragilius, sic interdum nullum durius est homine. Itaque nunc leuissimis prostratus impulsibus, ceu non suam & male hærentem subitò animā ponit, quod de multis accepimus, quorum quosdam gaudium ingens, uel inanis etiam letitia, alios dolor, nunc magni nunc paruis ac leuibus conceptus ex causis risus alios, alios uuæ passæ granum unicum, deniq; Fabium Senatorem pilus unus in potu lactis absorptus, præcluso spiritu necauit, possent ne oro, magis friuolæ causæ mortis existere: contrà uerò, nonnunquam uel uulneribus, uel minis inuictus, ita spiritum tenet, ita emisisse illum creditus aliquando reuocat, quod de multis aspeximus, etiam ac legimus, ut nihil omnino uiuacius humano corpusculo uideatur. horum tu unus ex numero es, quod ut clarè uideas, huc parumper flecte animum, & post cursum uitæ præcipitis iam subsiste, respiciensq; in tergū remetire memoriter uias tuas, libra actus, annos numera, curas examina, desideria contemplare, tunc intelliges, per quot lapidosi itineris anfractus, quam quietam domum, per quos fluxus procellosi maris, quàm tranquillum littus attigeris & duci tuo gratias ages, qui per medias te Syrtes & per Scyllam ac charybdim inter Syrenes ac scopulos, ad salutis portum, salua puppe perduxerit. ut salubrem enim tibi augeam stuporem, noli illos cogitare, qui è uitæ huius tempestatibus enatāt. illos cogita qui mergūtur qui quoniā nō comparēt, pauci uidentur, cum sint plurimi. Dies, immò ætas tota me deficiet, numerantem casus hominū nō communiū modò, sed illustrium, miserabiles ac famosos, unū ex illustrib. ex plebeis alterū attingā: quos et noui ambò, & notissimi nobis olim uiri, tibi nōdū forsitā auditi Luchinus noster Veronēsis, heu, mihi qualis

& quan

& quātus uir tutus, & quàm nostri amans, nunquā nos proprijs nominibus, sed te filium, & me fratrem uocitare solitus, post fidelem amicitiam gloriosamq; militiam, ut terrenæ tandem, ac labētis gloriæ cœlestem superadderet, profectus cōtra Turchos, illic in littore maris Euxini honestissimo quidem in actu, atque expeditione sanctissima, sed procul à patria diem clausit, naturali licet obitu, uniuersæ tamen, nisi me amor fallit, Italiæ flebili ac damnoso. Ossa Constantinopolim reportata sunt, ne quid de tanto nobis tāq; experto belli duce superesset, præter memoriam, & luctum filiūq; unicum adolescentem, qui uirtute animi, simillimus patri erit ut speramus. Martinus Theutonus ille semitalis, qui crebro hinc, & missus ad imperatorem ibat, illic nuper in syluis Theutonicæ quas ambo transiuimus eodē ipso tunc comite, quas ūe tu postea solus, totiens perrerrasti, latronum siue hostium in manus lapsus ferro perijt. at tu uide quotiens euasisti, uerum totiens perire potuisti. nosce liberatricem in se sperātium CHRISTI manum, quæ pro nobis clauo transfixa, morti sæpe tuum meumq; caput eripuit, non ut immortales essemus, sed ut melius moreremur. Pone, oro, sub oculis tempus illud, quo per eas syluas armatorum comitatu septi, tensis balistis, equestrib. & strictis gladijs, multa per diem millia Theutonica passuum agebamus, tum ab ipsis uiæ ducib. tuti nihil, ab alijs uerò periculi multum esset, nisi nos prædonibus cūctā lustrantibus abscondisset, atque inuisibiles effecisset, ille de quo scriptum: In die malorum protexit me, in abscondito tabernaculi sui, & rursus: Obscurentur oculi eorum, ne uideant, & dorsum eorum semper incurua. & tunc quidem multi eramus, ad solamen fortè aliquid, ad periculi fugam nihil. At tu postmodum, cum famulis tuis, solus, aduersis tempestatibus, loca illa iens, ac rediens, penetrasti, diū ille tibi dicerem anniuersarius labor fuit, nisi te scirem, anno uno, septies, quod uix fieri posse quisquam credat. iter illud tartare um exegisse. Quāquam, quid hoc unum memoro, nisi quod hoc tibi crebrius fuit, nō tua quidem optione, sed superioris imperio? at quem locum non modò occidens, sed & oriēs habet inaccessum tibi, qua nostris obuersus pelagis? quotiens enim et quot maria transisti iunior? quàm deinde Barbariem non adisti? quæ discrimina, non obisti, dùm sæpè tibi dicerem. Nō sufficies amice tot laboribus, neque enim ferreum corpus est tibi, pelle & carne uestiuit te, ossib. & neruis cōpegit te, cœlestis ille opifex Deus. Nūc qd dicā, ecce nō ferreū modo, sed chalybeum, plusq; aliquid est inuentum, quod non tuæ tribues naturæ, sed illius gratiæ. ille te contra omnem difficultatem, inuisibili adamāte solidabat, qui formauit te, & posuit super te manum suam, sciens quid de te esset acturus, scientia illa sua mirabili, ad quam non possumus, qua cognoscit omnia nouissima & antiqua. Is te deniq; ad hunc finem, ab utero tuæ matris elegerat, qui iam diù antequàm nascereris, antequàm formaretis in utero, nouit te, qui pro tua atq; omnium salute, nec latibulum uteri uirginalis, certè nec patibulū crucis, exhorruit, qui te ideò tot laboribus passus est exerceri, ut finaliter regeēs, intelligeres quid intersit inter seruitiū Dei & hominū, nō seruitiū dico, sed imperium. Profectò enim illud dulce tutū fœlix, hoc amarū, anceps, miserū. Proinde te præteritorū memorē eatenus uelim, ne ingratus domino tuo sis, q tā multis ingratis & nō tuis gratus ac fidelis fueris. de reliquo aūt te hortor, ut omnē mundi fallacis ornatū, ac fugitiuā falsamq; dulcedinem paruipendens, & cum Apostolo præterita obliuiscens, atque in ea, quæ ante sunt, extentus totis uiribus ad superna contendas. Erige teipsum, dominus dexterā dabit, attolle animum, & oppressos somno, carnis fumoq; rerum mortalium caligantes aperi oculos, atq; expurga, & uide unde emerseris, obstupesces, & flens dices. nunc cœpi, Hæc mutatio dexteræ excelsi, nisi quia dominus adiuuit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea. Raro siquidem clarius cuiquàm CHRISTVS affuit quàm tibi, quod facile senties, si ad cursum rapidissimi temporis, & uolatilis uitæ fugam respiciens, ab adolescentia usque nunc pericula, ac labores tuos pro uanitate suscepto, fœlicesq; exitum, simul quē multorū graues interim lapsus, recensueris, hoc est enim, quod & milites in bello, & nautas in fræta præcipitat. Nemo occisos aut naufragos omnes præmia uictorum & reducum lucra dinumerant infœlices, ut est dictum, cogita quo tibi fœlicior uideare. memēto

etiam quibus aliquando seruieris, quid feceris pro amore hominum, qui difficilè quæritur, & facilimè perditur, & sæpe quæsitus nocet, fac nunc aliquid pro illo, cuius amor solita pietate parabilis, semperq; utilis & æternus est. Cogita quid egeris pro extimatoribus pessimis, qui & merita magna licet extenuant, aut dissimulant, atque irrenumerata prætereunt, & leuissimas culpas exaggerant puniuntq;. age aliquid pro illo, qui nullum bonum, sine premio dimisit, nunquam ad se reuersus, sine supplicio, mala multa dimiserat. Amasti aliquos, qui te non amabant, ama illum, qui te amauit, antequàm tu eum nosses, qui amatus nunquam, non amauit, cum sæpe non amatus amauerit, & amando se cogerit amari. Illum ama, quem amare summa est uirtus, à quo amari, summa fœlicitas, seruisti superbis, ac mortalibus, & quibus seruire uile ministerium fuit, illi seruire incipe, qui est mitis & humilis corde, qui.p iā nō moritur, & cui seruire regnare est. Si summū fidei seruitij pretiū est, libertas, quantum cum libertate regnum erit. Scis ut minores sileam, quanto pro Cæsare hoc nouo, proq; Romano Imperio feceristi, quæ & si notissima sibi essent, ne dissimulari tñ possent, & ut literulis meis testata remanerent, quotiens illi fidem ac labores tuos, ante oculos posui, & quid tibi, uel tui actus uel mea uerba profuerint uidisti. Itaque recolens diu te inutiliter laborasse, utiliter iam quiesce, quicquid enim pro CHRISTO egeris, age quantum potes, collatum mūdi laboribus, quies hæc inquam fructuosa, cum ille sterilis labor esset, nec sterilis modo sed pestifer, itaque qui laboriosissimo calle, ad infernum ibas, quietissimo tramite, is ad cœlum, fœlicissima rerum permutatio. Seruus hominum fuisti, factus es amicus CHRISTI militabas mundo, Deo militaris, illius militiæ stipendium belū erat, & labor, & puluis, & strepitus, & mortes, & uulnera, & in finem tartarus, huius aūt pax ac requies, heremus, silentium, & cœleste habitaculum. & perennis uita. illius militiæ sæcularis studium erat, escam uermium corpus alere, atque ornare, & uelut offerendam regi dapem, infarcire affatim, auro ac gemmis, & candidis linteis obuolutam, templum Dei animam negligere. huius autem religiosæ militiæ studium est, amicum colere, corpus atterere, & in seruitutem redigere, & obedientiæ uinculis astringere, & silitio affligere, denique ut hostem à quo multa perpessus, multa metuas, in carcere & compedibus habere. illa tibi suggerebat nunc cruenta arma, nunc purpureas uestes induere, quib. aut terreres hostes, aut mulierculas delectares, hæc te humilem pallidamque induit cucullam, qua dæmones terreas & placeas Deo. Illa te docuit fortes equos, tensis tibijs urgere, hæc te docet charitatis ac spei stimulis, ad salutis brauium pigritantem animam excitare, equos autem, & teipsum spernere & Dauidicum illud horrificum meminisse, quod insani equites non aduertunt: Non in fortitudine equi uoluntatem habebit, neque in tibijs uiri beneplacitum erit ei. Illa tibi militia, ad postremùm conscientiæ morsum, ac pauores abditos, uanasque hominum laudes & iactantiam operosam, hæc animi puritatem ac securitatem perpetuam pollicetur, & contemptum laudum humanarum, ut in domino laudetur anima tua & in domino glorietur, qui de tantis illam malis eripuit, bonorumque participem tantorum recto ad uitam duxit itinere. ò Cistertium sacra domus, ubi hæc fiunt, ò Cistertium fœlix schola, ubi ista discuntur, ò beatum te, qui intra illud sanctum limen, & teipsum quem perdideras, & pro multis dominis, pauperibus & malis ac duris, unum bonum, mansuetum, largum ac diuitem dominum inuenisti, qui dat omnibus affluenter, nec improperat, qui rogatus iustè nihil negat, & si differt uult uberius donare, sæpe etiam nec rogari, expectat ut merita nostra trāscendens, sic & uota præueniēs, habes dominum, qui non te decipiet, non calumniabitur, non contemnet, sed eo te pluris faciet, quò te magis ipse contempseris, habes dominum, qui non lædet, nec te lædi sinet, non te periculo obijciet, non labori, nisi iusto & pio, & meritorio & utili, & delectabili, & honesto, habes dominum, non huius urbis aut illius, non regni aut imperij temporalis & ab altero quæsiti, sed qui cœlum, mare, terram, & quæ in eis sunt, quæ creauit omnia, pugno cōtinet, nutu regit, cuius regni non erit finis, nec tamen hac tanta potestate difficilem, aut superbum.

bum. Nunquam tibi amicus humilis familiarior fuit, quàm hic erit, si tota & pura mente uolueris, nihil enim secum fingi potest, nihil diuidi, totum uult. cor atque animam tuam cum nemine uult partiri, zelotes est. si quem fortè, nisi in se. aut propter se, alium ames irascitur, & quemcunque consortem dedignatur, nec immeritò, neque enim partem habet, & ipse de se ait: Videte quod ego sum solus, & non est alius Deus præter me. & de eo dictum est: Neque enim est alius extra te. & iterum: Non est similis tui in dijs Domine. quanto minus ergo in hominibus. quotcunque se per orbem reguli attollant, quotcũque se dominos dici uelint, uerè unus est Rex regum, & dominus dominantium. Et si te aliquando totum dare homini libuerit, nihil in te habẽti, nisi cõsensum tuum, da nunc immò redde totum Deo corpus, & animã. cogitatus atque opera quæ illius sunt. Et si ea sibi forsan eripuetas, ut alterius fierent imploratus aderit, ut indigno possessore spoliato, suum ius ipse recipiat, & tu fidẽ tuam, si illi ergo uitæ primitias abstulisti, redde reliquias, saltem bona fide integras, liberaliter, cum debitore paciscitur, & libenter obliuiscitur. Nempè si in laudem Iulij Cæsaris, ait Cicero, Quod nihil soleret nisi iniurias obliuisci, quanto id dignius, in laudem CHRISTI dicitur, qui nisi obliuiosus iniuriarum, nostri autem & suæ misericordiæ memor esset, frustrà per Prophetam diceretur: Cum iratus fueris misericordiæ recordaberis: & iterum: Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt. ac deinde: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. & post statim: Secundum misericordiam tuam memento mei tu: Meminerit, mihi crede, tui tuarumque miseriarum, & suarum misericordiarum sponte meminerit, quid ni enim? quis non libens, quod eximium habet recordetur, & cogitet? quis non thesauros suos explicans, quod prætiosissimum ibi est, crebrius auidiusque consideret? quod si eius, de quo nunc loquebar, principis in honorem laudator idem ait. nullam de uirtutib. suis plurimis, misericordia eius admirabiliorem esse, nec gratiorem quãtò id iustius CHRISTO, datur de quo scribitur: Misericordia domini plena est terra. Suauis dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Misericordia domini, quia non sumus consumpti. contrà uerò, tuarum ne dubites offensarum, obliuiscetur omnium, modo tu mala rum uoluntatum, & malæ consuetudinis obliuisci uelis, obliuiscet, inquam, & delebit iniquitatem tuam, & quantum distat ortus ab occidente, longè faciet à te, & à peccato tuo mundabit te, & proijciet illud, ut quæsitum non inueniatur. Non fefellit qui promisit dicens, deponet iniquitates nostras, & proijciet in profundum maris, iam peccata nostra, ne que hic desinet, donec summum illud impleuerit, ut ubi abundauit peccatum, abundet & gratia, quod in multis & fecisse, cum scimus, & facturum esse confidimus, denique plus in illo reperies quàm sperare auderes, unde aut optare, nisi per te unum steterit, ipse enim nullam conditionem non amplectitur, dum in ius domini reponatur. ita læte redeuntem te excipiet, quasi nil debeas, & fortassis eò lætius, quo & maiore cum gaudio, filius amisso patrimonio, reuersus excipitur, & amissa in deserto ouis, & dragma domi perdita, exultãtius inuenitur, & omnino maius est gaudium, super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non egent pœnitentia. quod non ideò scriptum est, ut iusti ad peccatum incitentur, sed ut iniusti à desperatione retrahantur. Accede ad illum confidenter, nec timor aut pudor impediat, non te detineant, sed tu illos trahe, bonus enim comitatus peccatoris & acceptus Deo est, metus & uerecundia, modo spem ac fiduciam non excludant. Sit tibi de te metus, de domino tuo spes, placatum tibi illum inuenies, si te rerum atque eum dominum ex animo fateâre, plus uno die fastidij, plus insolentiæ atque irarum passus es, ab homine æquè ac tu mortali, & peius forsitan morituro, quam ab omnium domino sis passurus, omni tempore, non te auarus ianitor, non superbus lictor arcebit, die noctuque adire illũ poteris atque alloqui. semper te audiet, & si ritè aliquid petes, exaudiet, quanquam nec multa petere sit necesse, & unum necessariũ esse eodem dicente didicerimus. scit cœlestis Pater quibus indigemus, & necessitatum conscius est nostrarũ, primum quæramus igitur, unũ illud, hoc est Regnum Dei, & hæc omnia adijcientur

nobis. Si quando autem tibi fortaſſis durior aut tardior uideretur expecta, eſto lõganimis, noli diffidere, neq; tædio, uel angoribus aſtici, noli impatientiæ ad te aditum dare, fiet tibi uel quod cupis uel quod expedit. quod ſi fortè, qui per aulas mortaliũ dominorũ creberrimus mos eſt, interceſſione tibi opus, apud dominum, ea crediderís prona ſemper ac facilis ad gratiam uia eſt. non eges pecunia, non dolis, aut blanditijs ſed pietate ac fide. Eſt illi uirgo mater, qua nil unquã mitius ſol uidit, nil humanius noſtra habuit natura. Iã uerò humilitas tanta eſt, ut & eã cœlo dignã fecerit, & ad terrã cœli dominũ inclinare potuerit, quando hanc uel ſolam, uel præcipuã reſpexiſſe uidetur, Deus homo mox futurus, dũ idoneam genitricẽ, noſtra ſibi de ſpecie, præparet, deniq; omnis in hac uirtus, ita ſupereminet, ut præter ſolam filij ſui animã, in nulla unquã alia tã excellẽs fuerit, hæc fideliũ licet peccatorũ preces filio porrigit, & pia illis ueniã poſcit inſtãtia, & ſi enim peccata oderit peccatores nõ odit, ſed potius miſeretur, eorũq; cõuerſionẽ diligit, ac ſalutẽ cupit, recolẽs illorũ peccato, & quæ ex peccato naſcitur miſeria, diuinã miſericordiam inclinatam, tanti ſibi honoris tantòq́ue fœlicitatis materiam excitaſſe, & ut mater Dei fieret, & Virgo perſiſteret, qua nil unq̃ toto orbe fœcundius, nilq; eſſet intactius. Sin fortaſsè quia interdũ magnis in curijs præſertim accidit, ut apud interceſſorem, interceſſore altero opus ſit, pium hunc tibi ambitum neceſſarium putabis, optimum remedium præſto eſt, habes Bernardũ ordinis tui principem quem te amare, & tui præſentia gaudere, mihi perſuadeo, atq; optare, ut in domo ſua quã mundo prætuleris, benè ac fœliciter tibi ſit, illũ aduoca, nullus tibi paratior ad ferendã opẽ, nullus dominæ gratior ut creditur, nullus amitior, delectantur pij duces, fidis adeſſe tyronibus, & quid multa, habes interceſſores atque aditũ, habes ſilentiũ atq; otium, habes loca ſolitaria ac deuota, habes demum omnia unus, niſi tibi ipſe defueris, quod ut ſpero non facies, piger in ſæculo, inq; oculis hominum nõ fuiſti, ubi pigritia ſæpe utilis, & damnoſa ſollicitudo eſt, piger in heremo ante Dei oculos nõ eris, ubi & ſollicitudo ſemper utilis, & funeſta pigritia eſt. illic enim de rebus perituris, ut nunc uides atq; inanibus agebatur, hic de tua æterna agitur ſalute, publicus mundi error & uulgaris eſt cæcitas, parua & fugitiua ſectari, magna & manſura deſpicere, in hoc tu decætero nõ errabis, probaſti omnia, ſingula diſcuſſiſti, quod optimũ eſt tenebis. Multa uidiſti, quãuis adhuc iuuenis, quæ multi decrepiti nõ uiderunt, experiẽtiæ niſi fallor nihil deeſt, ne quid deſit, uolũtati tuũ eſt curare. itaq; ne diutius ab orãdo te diſtrahã, hic inſiſte, ut per ſingulos dies, inuiſibili ac cœleſti medico ægritudinẽ tuam inuiſibilem, atq; occultũ animæ uulnus oſtendas, occultum dico alijs, ſibi enim nihil occultũ eſt, ſcrutanti corda & renes Deo, ſed quod uidet oſtẽdi ſibi amat: oditq; occuli. Neq; te hinc terreat tuæ miſeriæ magnitudo, multo enim magis ipſe eſt, miſerator, quàm tu miſer. Noſtra miſeria magna quidẽ, Dei aũt miſericordia infinita eſt. neq; uerò diffidas, quaſi magnum inſuetumq; aliquid pietas, magnum fateor, immò maximũ, tibi, ſibi uerò perminimum, ſi tu homo peccator, ipſe eſt Agnus Dei qui tollit peccata mundi, qui nõ uenit uocare iuſtos ſed peccatores. An qui mũdũ tot peccati ſarcinis leuat, ſuo faſce unum hominem non leuabit? ſi es æger & malè tibi eſt, ipſe ait, Non egent, qui ſani ſunt Medico ſed qui male habent. Si leproſa conſcientia tua eſt, iſte leproſo nõ abhorret, quorũ in domo diſcubuit, ne quis unquàm dubitaret, in leproſæ mentis habitaculũ inuitatũ eſſe illum uenturum, leproſos quoque mundauit, & leproſo illi dicenti: Domine ſi uis potes me mundare: reſpondit, Volo mundare: & leprã ipſam, dicto citius ſola beatificæ manus extenſione diſcuſsit. ſi quod in anima tua ius peccandi uſu, forſitan aduerſarius noſter inuaſit. ipſe obſeſſos à dæmonibus liberauit. Si tempeſtatibus rerum temporalium, ac fluctibus uitæ præteritæ, nunc etiam tua quatitur nauicula. ipſe uero compeſcuit tempeſtatibus, & Petrum ne mergeretur undis, extulit, & Paulum ter naufragio eripuit, ſi curua & in terrã prona eſt uoluntas tua, ut ſurſum nõ poſsit aſpicere, ſi claudi motus, ſi affectus Paralytici, neq; attollere ſe ualentes, ſi manus aridæ atq; operibus pietatis inualidæ, ipſe curuos & claudos & Paralyticos erexit. ipſe aridos ſalubri humore reſtituit. et ſi fortè longa contractus ægritudine, nec te ipſum ad ſalutem ferre potes, nec qui ferat habes aliũ. Idem eſt ipſe, qui langui-

do iam

do iam triginta octo annis immobili, iuſsit ut ſurgeret, ſurrexitq; grabatulum ſuum home
ris ſuis geſtans. Si quis feruor adhuc cupiditatum antiquarum, uelut febris animam tenet,
ipſe febrientem grauiter Petri ſocrum manu tangens liquit incolumem. ſi hydrops inſa-
tiabilis mentem premit, ipſe ſanauit hydropicos. Si cæci interiores oculi tui ſunt, ipſe cæcos
illuminauit. ſi ſurdæ aures monitis cœleſtibus, ſi uel Dei laudibus, uel peccatorum confeſ
ſioni muta ſunt labia, ipſe ſurdos fecit audire, & mutos loqui. ſi poſtremo mortuus pecca
to, ſi mala conſuetudine es infectus, ipſe mortuos ſuſcitauit, & quatriduanos iam fetentes
è ſepulchris erutos uitæ reddidit. Nihil petes ergo, quod non dederit, quodq; non libentiſ-
ſimè ſit daturus, pete intrepidus, ſed reuerẽs, quod neceſſe habes, porrò ut dixi unũ eſt ne-
ceſſariũ, cum damnoſa & ſuperuacua multa ſint. Neque importunus fieri metuas, ipſe im
portunitatem hanc docuit, Ipſe ait: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, Pulſate &
aperietur uobis: de Dijs gentium Satyricus loquens ait:

Carior eſt illis homo quàm ſibi.

Aſpirauit ad uerum, ſed non attigit, cum enim omnes dij gentium dæmonia, non carus
illis, haud dubiè, ſed odioſus eſt homo, inuidentibus nobis omnem fœlicitatem, atq; om-
ne ſanctum gaudiũ, & de noſtra miſeria ac dolore gaudentibus, rectè ſi dici uelis, tu deo-
rum nomen ad Deum uerum, atq; unum transfer, uerè illi carior eſt homo, quàm ſibi, illi
enim ſemper eſt charus, qui ut ſcriptum eſt, diligit omnia quæ ſunt, & nihil odit eorũ quæ
fecit, nec dubium quin in primis ipſum, qui ad eius imaginem ac ſimilitudinem à principio
factus erat, & cui ipſe poſt ſimilis fieri uelle dignatus eſt, hominem amet, in ſimilitudinem
hominum factus ut legimus, & habitu inuentus ut homo, non poteſt nõ amare, quod eſt,
amat igitur plus, & amauit prius, ut qui melior antiquiorq; eſt multò, totus amor atq; æter
nitas, amauit nos antequã nos eum, uel nos ipſos, quippè antè etiã quã eſſemus, niſi enim
amaſſet, non creaſſet, meritò eſt amandus, immò quidem redamandus qui amare incipit,
& amore uictor & tempore, de quo ait Ioãnes Apoſtolus: Diligamus dominũ, quia ipſe
prior nos dilexit, & Paulus: CHRISTVS dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis,
quanquam quid alios teſtes quæro, ipſe amator & Deus noſter, de patre ſuo loquens: Sic
Deus dilexit mundum, inquit, ut filium ſuum unigenitum daret, nil aliud profectò, quàm
hominem, mundi appellatione ſignificans, at nõ ut Deo ſemper ſicut & ſibimet carus eſt
homo. Et ſi enim quod Apoſtolus idem ait. Nemo unquam carnem ſuo odio habuerit;
ſæpè tamen per effectum patuit, multos ſuam amando animam odiſſe, atq; ita fuiſſe ſibi
ipſis, uel manifeſto odio, uel amori odij uim habenti. Sic dilectus Domino q; tuo carior,
quàm tibi, pete fiducialiter, nil hæſitans, nã & ab amante petis, & ab habente quod peti-
tur, dare autem, & ſolito & optante, negante autem nihil, quod dono dignum ſit, ſciens
repeto, nam ſic hoc de terreno Imperatore plauſibiliter dictum eſt, quantò plauſibilius de
cœleſti, qui cum omnia quæ optari poſſunt, & quo nihil eſt melius, fœlicitatem & ſeip-
ſum homini dederit theſauris ſuis, nil inde detrahitur, dicerem, ſed additur, niſi quia quod
plenum atque perfectum eſt, additionem & augmentum reſpuit. Certè aliquid quotidie
diuinorum munerum, munero accedit, & miſericordia quæ non poteſt maior eſſe, ſit no-
tior, proinde & ſi ſuprà tuum meritum petiturus ſis, & ſi tu tanto indignus es munere, ut
indigni ſumus omnes, non hoc tamen ille reſpiciet, neque quid te accipere, ſed quid ſe da-
re deceat inquirit, quod in Alexandro rege Macedonum, à Seneca repræhenſum in æ-
terno rege noſtro, prorſus à nemine reprehendi poteſt, ſed laudari debet ab omnibus.
Nam ſi quæreret, quid nos accipere deceret, aut nihil nobis aut ſupplicium daret, ſeſe
igitur reſpicit, ſe metitur, & ſecundum magnam miſericordiam ſuam, miſeretur noſtri.
Non ſecundũ opera noſtra, gratia enim ſaluati ſumus per fidẽ, & hoc nõ ex nobis, ut Apo
ſtolus ait: Dei enim donũ eſt, non ex operibus, ne quis glorietur, fecit quidẽ quiſq; noſtrum
q; peccatoris eſt propriũ, facit ipſe q; eſt propriũ Redemptoris, abſit omnis diffidẽtia, adſit
ſpes ſalubris, quiſquis ſanè tu ſis, id quod petit, dono utiq; nõ indignũ eſt. Nam neq; cuiq; dãni
aliquid, neq; inania cõmoda, petis tibi opes inopes, honores inglorios, potẽtiã imbecillẽ,
ſed Dei miſericordiã ac ſalutẽ animæ tuæ, qua una inuẽcta, multo eris ditior, quàm quiſq; regũ eſt

pompis suis omnibus, inter quas cæci superbiunt terra & cinis. Sed iam satis est, summā à omnium hæc sit, inquē hoc finiam. Multi olim tibi erant domini, per quos poteras perire, principes ac reges terræ unus tibi nunc est dominus, per quem potes saluus esse, isquē ex celsus præ regibus terræ isquē terribilis, & qui aufert spiritum principum, terribilis apud reges terræ. Hunc cole igitur, & hunc ama, ut effectum tui nominis impleas, quicquid enim aliquando aliter, pro qualitate materiæ scripsisse uidear, non potest sacer amor esse mundi, huius cum sit scriptum: Nolite diligere mūdum neque ea quæ in mundo sunt, quoniam omne, quod est in mūdo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorū & superbia uitæ, & iterū: Adulteri nescitis, quia amicitia huius mundi inimica est Deo. Ergo ut dignè sacri amoris nomen habueris, cœlum ama, cœliq; dominum concupisce, hunc quære, de quo dictum est: Quærite faciem eius semper, & hūc inuentum arripe, & totis animæ ulnis amplectere, utere cōsilio Augustini, proijcere in eum noli metuere, non se subtrahet ut cadas, proijce te securus, excipiet & sanabit te, & puto iam sentias, iam sanari incipias ab illo, qui quoniam Dei perfecta sunt opera, crede mihi, perficiet quod incipit. non lassabitur, non lentescet, non quæret occasiones qui postremo te in finem comitabitur, tequē nec in uita destituet, nec in morte, sed tūc maxime aderit, ut spiritum quem creauit accipiat per angelos suos ad sedes pacificas perferrendum, & per sacerdotes suos corpus humore commendet, die ultimo resumendum, ut plena fœlicitas tua sit. ecce qui tantum paruo & labili pro præmio laborasti, paruo & dulci labore, immò multa cum requie, dominorum optimo seruiens, infinita & æterna præmia consequeris. idq; acriter tecum reputans, & uentura præteritis conferens, nec tristitiam unquam, nec fatigationem senties, nec torporem. Et hæc tā multa hodie tecū, non quia tu multis egeas, sed ut te alloquens, me audiā docēdo discitur, sæpè datum alteri consiliū danti profuit. Quod me autē uerbo, sed multò magis exemplo tuo excitas piè facis. quod epistolam uerò meā petis, nō aliter quàm si ad tàm honesti principij perseuerantiā, meo tibi opus esset hortatu, amice id quidē ut omnia & humiliter atq; urbanè, uerè enim in me præter opinionē tuam, meamq; simul fidem, quid est unde, seu realis seu uerbalis auxilij & multū speres, possem uero repetere, quæcunque olim germano illi meo, eodem calle Carthusiā tūc ingresso, quo tu nūc Cistertium, ingenti epistola, quæ deinde sibi ac fratrib. suis scripsi latius, nisi quod & tibi, non necessarium, & mihi non facile uisum est, è duobus sanè, quæ postulas, præter epistolam feci, quod magna pars eorum, qui se amicos dicunt, aut neutrū, tamē faciūt, aut minimū. Feci ego q; minimū, Psalmos septē misi, quos in miserijs dudū meis, ipse mihi cōposui, tàm efficaciter utinā quàm incultè, utrumq; enim præstare studui, leges eos qualescunq; sunt, idq; patientius facies, si hos quidem ipsos, & te petijsse, & me multos antè annos, luce una nec integra dictasse, memineris, Librum Vitæ Solitariæ quem ad solitudinis tuæ solatium requiris, in præsens mittere nequeo, duos namq; nec dum plures habui. alterum tu portasti tuo ultimo digressu, ad illum cui inscriptus est, antiquum probatumq; patrem meum, quem quàm latè susceperit, tu in uultu eius, ego in literis suis legi. alter penes me substitit, quem licet non tanti faciat iuditium meum, quanti amor fecit illius, caruisse tamē eo nolim, at si scriptor fortè quod per rarum, fateor, fidus affuerit, credo te sperare, quod & hoc, & quicquid potero, pro tua consolatione prono uolentiq; animo semper faciam, & præsertim, quo ad studium religionis, pacemq; animi proficias & CHRISTI amorem. quem tu frater, cum tibi suspirijs sanctis ac pijs lachrymis (quibus ad frangendam peccati duritiem iramq; Dei leniendam, atq; auertendam, & gratiam consequendam nihil est efficatius) ualde familiare illi factum senseris, per me oratus, pro hinc orabis, ut qualiscunq; uitæ meæ finis, bonus, & sibi placitus sit, in quo ut ipse nouit, ultima immò unica spes est mea,

Viue nostræ memor amicitiæ, & uale Venetijs.

XV. Cal. Aprilis.

Fran.

Fran. Petrarcha Guidoni Septimo, Archiepiscopo Ianuensi suo, S.

De mutatione temporum.

SCio iam mihi hinc obstare, illam Flacci sententiam, ubi de moribus senis agens, difficilem illum dixit, & quærulum, seq; puero, acti temporis laudatorem, non nego id quidem ita esse, sed licet id mihi sæpè alibi fortassis, huic nunc tamen epistolæ, non aduersum dico, quamuis enim ego querulus & laudator ueterum, hæc tamē seu ueterum laus, seu querula præsentium uera erit, se per hos mentiri solitum ueritas sonat. cui & si auctor fidem deroget, ipsa sibi fidem facit, dico ego, teq; fassurum spero, dico & queror, & si uirum decet lugeo, quid ita peioribus annis senectutem agimus, quæ pueritia acta est, nisi quod auguror, ut arboris, sic hominis ætatem esse, ut sicut illa cœli minas, atq; aërias tēpestates, ita hæc mundi difficultates, & procellas rerum durior ferat, quas tenerior nō tulisset. Sed hæc consolatio, nobis accōmoda est. alijs non ita. nam innumerabiles nobis, & senescentibus pubescunt, & pubescentibus senescebant, fieriq; potest, ut & hos tranquilla maneat senectus, & illis pueritia inquieta transfluerit, quamobrem omissis alijs, ad rem nostram uenio, profectò enim, ut uiuendo ad malorum tolerantiam duriores simus, ad multa fragiliores facti sumus, & quod nemo neget, indignantiores ad omnia. nihil est enim indignantius senectute. motus hic animi, & si placare norit ac tegere, sentit tamen, sic ut ætas nulla profundius, fessa iam, & uitæ confectæ fastidijs, hæc sententia mea est, quàm non audiendo, nec legendo, sed experiendo didici, quamq; an tu probes nescio, certè quod de ætatis mutatione in peius, ac ruina dicere institui approbare, ipsa te sole clarior ueritas coget. Nec iniucundum puto, nec inutile fuerit, aliquantulum nunc etiam præteriti temporis meminisse, quàm longissimè igitur potes, retro mecum uerte oculos. & primam quidem illam uitæ partem, quàm tu domi tuæ, ego in exilio meo egi, neque uerò magna hinc elicias argumenta, ubi tàm exiguum lumen sit rationis animi'q;, in ipso sanè infantiæ pueritiæq; confinio, fortè in Galliam transalpinam. Eam scilicet quæ prouincia Prouinciæ nunc dicitur, olim Arelatensis prouincia dicebatur, uno propè tempore transuecti, ambo confestim quē qualem ætas illa patitur, amicitia iuncti. usque ad exitum duratura, unum uitæ iter arripuimus. atque hic ego, tuam Ianuam sileo, unde tunc nobis transitus fuit, cuius tu ortus in finibus, nunc Pontificatus in uertice constitutus, nosti omnia, & ego quidem de his latius, Duci urbis illius, & consilio scripsi olim, epistolamq; illam tibi cognitam & probatam scio. Meta puerilis nostræ peregrinationis illa fuit, quæ ab antiquis Auennio, à modernis Auinio dicta est, inde quoniam Romano Pontifici, & Ecclesiæ secū ibi tunc nouiter peregrinanti, neq; in suam sedem, usq; post annum sexagesimū reuersuræ, locus angustus erat, domorum ea tempestate inops, incolarumq; colluuie exundans consilium, nostrorum senum fuit, ut mulieres cum pueris, ad locū proximū se transferrent. in qua transmigratione, & nos duo iam pueri, nec dum puberes, cum reliquis simul, sed ad aliud, hoc est ad scholas Grāmaticæ missi fuimus, Carpentoras, loco nomen, urbs parua quidē, sed prouinciæ paruæ caput. tenes memoria tempus illud quadriennij, quanta ibi iucūditas, quanta securitas, quæ domi quies, quæue in publico libertas, quæ per agros ocia, quodue silentium. tu crede idem sentias certè, ego adhuc illi tempori, immò uero omnium temporum auctori gratiam habeo, qui id mihi spatium, tàm tranquillum dedit, ut absq; ullo rerum turbine, pro ingenij imbecillitate, doctrinæ puerilis, tenerum lac haurirē, quo ad cibi solidioris alimentum conualescerem. Sed mutati sumus dicat aliquis. hic est, ut mutata simul nobis omnia uideantur, sic oculo, sic palato, alia quidem sano, ægro alia eadem res uidetur. mutatos fateor, quis enim non dicam carneus, sed ferreus aut saxeus, tanto non mutetur in tempore? Aeneæ atq; marmoreæ æuo cædunt statuæ, urbes manu aggestæ, & quæ iuga montium præmunt arces, quodq; est durius solidæ ipsis ex montibus rupes erunt, quid facturum re ar hominem, mortale animal, fragilibus membris, & cute tenui compactum. Sed an mutatio tāta est, ut manente anima, iuditium aut sensus abstulerit, satis extimo, si nobis quales hodie sumus, quę tunc fuit ætas illa redeat, non omnino talem uisum iri, qualis eo

tempore

tempore uisa est, ne nihil penitus annis actum dicam, alia certe uidebitur, nunquam tamen non longè melior multoq; tranquillior, quàm quæ nunc agitur? an quia fortasis, minutissimum illud opus, Myrmecides quadrigæ, quàm tegebant, ut perhibent aliqui musca rotarum radios, non discernunt oculi, seu calcitratis non dinumerant formicarū pedes, partesq; alias humani aciem obtuitus, tenuitate frustrantes. neq; Iliadem illam quàm subtiliter adeò fuisse descriptam, ut tota unius testa nucis includeretur, ait Cicero, clarè expediteque perlegunt, idcirco sic caligant, ut urbes uicosq; urbium, ciues, mores, habitus, domos, templa, non uideant, sic mens habet, ut immutata & deformata omnia nō agnoscat. an non sæpe postea ciuitatulam illam reuidimus, à seipsa usqueadeò diuersam, ut alienati magis animi uideri posit, tamque enormem mutationem rerum omnium non uidere. Non multis annis, ex quo inde discesimus, totius quod antè non fuerat prouinciæ, litigiorum sedes, dicam rectius domus dæmonum facta est, cessit ocium, cessit gaudium, cessitque tranquillitas, cuncta illicò iudiciarijs tumultibus atque clamoribus plena erant, quid nobis obijcitur mutatio, qui translati alio, & locis mutatis, & accedente æuo, mutati utique poteramus, & haud dubiè mutabamur, ipsi iam ciues uix suam patriam agnoscebant, quod crebra uxorum lamentatione didiscimus. Sed hæc mutatio, pro iustitia fuit, dixerit quispiam, quæ raro sine clamoribus exerceri potest, ego autem de mutatione ipsa, non de causa disputo. Nunquid uerò illud etiam iustitiæ fuit, quod post annos, ea ipsa urbs, & circunfusa regio, quæ securissima & Apostolicæ, cui subest sedis reuerentia, penè armis exempta & inaccessibilis uidebatur, marti prædonum exercitu non uexata tantum, sed uastata, atq; ad extrema miseriarum redacta est, hæc nobis pueris. siquis illic unquam euentura uaticinaretur, nonne inuisus pariter, atque insanus haberetur uates? sed teneo ordinem. Et quanquam de maioribus possem, ut memoria tamen tua, nostræ astipuletur assertioni, de his quæ simul ambo uidimus, cupidius tecum loquor, inde igitur simul quoque, nam quid diuisim magna ætatis partis gessimus, uicina iam pubertate ad Montem Pessulanum, florentissimum tunc oppidum, iurisque ad studium delati, aliud ibi quadriennium exegimus, cuius tunc potestas, penes maiores Balearicæ regem erat, exiguum præter loci angulum, Francorum regi subditum, qui ut semper præpotentium importuna uicinia est, breui totius oppidi dominium ad se traxit, quæ nam uerò tunc ibi quoque tranquillitas? quæ pax? quæ diuitiæ mercatorum? quæ scholarium turba? quæ copia magistrorum? quanta ibi nunc horum omnium penuria, publicarumque & priuatarum rerum, quanta mutatio, & nos scimus, & ciues qui utrumque uiderunt tempus sentiunt. Inde Bononiam perreximus, qua nil puto iucundius, nilque liberius toto esset orbe terrarum, meministi planè, qui studiosorum conuentus, quis ordo? quæ uigilantia? quæ præceptorum. Iurisconsultos ueteres re diuinos crederes, quorum hodie propè nullus est ibi, sed pro tàm multis & tā magnis ingenijs, una urbē illam inuasit ignorantia, hostis utinam, & non hospes, uel si hospes, ac non ciuis, seu q; multum uereor, regina, sic mihi omnes uidentur abiectis annis, manum tollere. quæ nam ibi ptereà, tunc ubertas rerum omnium, quæue fertilitas, ut iam præscripto cognomine, per omnes terras pinguis Bononia diceretur. Incipit illa fateor quidem huius Pont. Max. qui nunc rebus præsidet consilio ac pietate reuirescere, atque pinguescere, uerum hactenus, ut illius urbis non modò præcordia, sed medullas rimareris, nihil macrius, nihil aridius inuenisses. Facetè ut in malis iocari solitus erat, ille uir optimus, ad illius regimen, Legatus de latere, ut ipsi uocant, missus nouissimè, ad quem uisendum anno retro tertio, cum uenissem, post parui hospitis lætos & nimis honorificos amplexus, sermonem uarium exorsi fumus, quærentique mihi publico de statu: Hæc, inquit, amice Bononia olim fuit, nunc autem Macerata est, Piceni nomen oppidi traxit in iocum. Sentis puto, ut dulci quadam cum amaritudine, inter hæc mala, & bonarum memoriam rerum uersor, hæret memoriæ meæ credo, & tuæ indelebile fixumque uestigium, illius temporis, dum studiosorum unus ibi agebam, uenerat iam ætas ardentior, iam adolescentiam ingressus, & debito & solito plus audebam, Ibam cum æquæuis meis, dies festos uagabamur longius, sic ut sæpenos,

pe nos in campis lux desereret, & profunda nocte reuertebamur, & patētes erant portæ, siquo casu clausæ essent, nullus erat urbi murus, uallum fragile, iam dissiectū senio, urbem cingebat intrepidam, nam quid muro, seu quid uallo tanta opus erat in pace? sic pro uno multi erant aditus, quisque commodiorem sibi carpebat ingressum, nil difficile, nil suspectū erat. ut muro, ut turribus, ut propugnaculis, ut armatis custodibus, ut nocturnis excubijs opus esset, interne primùm uenena tyrannidis, pòst externorum fecēre hostium insidiæ atque insultus. quid notissima ruminans, circa Bononiam demorari stylum cogo, nisi quia tàm recens, illius mihi ueteris Bononiæ memoria est, ut quotiēs hāc uidere contingit, somniare crediderim, neque oculis ipse meis fiderem, sic multos iam per annos pati bellum, libertati seruitus, copiæ inopia, ludis mœror, cantibus querelæ, choreis uirginum prædonum cunei successēre. ut præter turres atque Ecclesias adhuc stantes, miseramque urbem, altis uerticibus despectantes, hæc quæ Bononia dicebatur, diù quid uis potius quàm Bononia uideretur. Sed ut iam Bononia discedamus, acto ibi triennio domum redij, illam dico, quàm pro Arni domo perdita, mea mihi sors bona, utinam reddiderat, Rhodani turbidam ad ripam, qui locus à principio in finē, & si uno semper tenore iuditij, non tàm propter se, quàm propter concursantes & coactas ibi concretasque totius orbis sordes, ac nequitias, multis atque ante alios mihi, pessimus omnium uisus sit, tanto tamen sese peior factus est, ut quod nemo, nisi prorsus impudenti mēdacio, negare audeat, sibi ipse collatus, fuisse olim optimus uideri possit. nam ne singulis immorer, quanquam nulla ibi unquam fides, nulla charitas, & quod de Hānibale dicitur, nihil ueri, nihil sancti, nullus Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio, ibi non quidem propter se, sed propter præsidētis electionē summa ueræ religionis ars esse debuerat, erant ibi tamen, quantum oculis apparebat, multa securitas ac libertas, quæ ita funditus periēre, ut cū cæteris & publicanorum inaudito ibi hactenus, & ignoto deprimatur iugo, & metu graui hostium, sine si ne circumsonantium necesse fuerit, nouis urbē mœnibus circumplecti, & ubi noctibus totis aperta omnia fuerant, luce media portarum aditus armis obstruere, neque id ualuit, quin male tuta ferro, ac mœnibus redimenda auro, & precibus salus esset, idque ego Dei nutu gestum, seu permissum reor, ut uel sic uicarius suus, quisque illi assidēt neglectæ diu nimis sponsæ, in memoriam ac desiderium traherētur, quod siue hac causa, siue insita uirtute, iam in Pontifice factum uides, reliquos duriores aut Deus molliat, aut mors quod cepisse iam uisa est. cæterum mala hæc, si capiti acciderunt, patientius ferant membra, nec miretur quisquam, si quos à limine propior, præsens Romanus Pontifex ipse non arcuit, eiusdem absentis reuerentia, non coërcet, ne qua enim uetus mali consuetudo, recens bonum interpellet, uellicansque nondū stabiles animos redeundi fortè ingerat appetitū, plagā illam latrocinijs maximè nunc infestam scimus. Vnū hic antequàm longius eam, quod me premit dicam, nitarque hodie, quod uerū nolim, tecum loquēdo iuuenescere. nosti ut in illo surgētis uitæ flore, cuius ante memini, quē Grāmaticorū in stramine, uelut in delitijs egimus, cum semel parens meus, patruusque simul tuus, qui ea fermè tunc ætate erant, qua nunc sumus, ad Carpētoracēsem, quā modò dicebam ciuitatulam, de more uenissent, patruū ipsum, quasi aduenā, uolūtas cœpit, ex uicinitate credo & nouitate rei orta, præclarissimum illū fontē Sorgiæ uidēdi, qui per se olim notus, si parua de re gloriari, cū amico id est secum licet, meo lōgo postmodū incolatu, meisque carminib. aliquāto notior factus est. Re audita, puerilis & nos cupiditas exciuit, ut duceremur, & quoniam nō sat tuto cōmitti equis uidebantur, singuli nobis famuli dati sunt, qui equos ipsos, nosque ut sitā tergo cōplexi regerēt. atque ita matre illa omniū optima, quas quidē uiderim, quod carne mea, amore aūt cōmunis mihi tecū fuit, uix tandem exorata, sed multa pauente ac monente profecti sumus, cum illo uiro, cuius uel sola recordatio læta est, cuiusque tu nomen & cognomē retinens, doctrinæ aūt & famæ plurimū addidisti, cum ad fontē Sorgiæ, uentū esset, recolo enim, nō aliter, quā si hodie fuisset, insueta tactus specie locorum. pueriles inter illos cogitatus meos dixi, ut potui. En naturæ meæ locus aptissimus, quē, si dabitur aliquando, magnis urbibus prælaturus sim. hæc tunc ego mecum tacitus, quæ mox postea ut uirilem ætatem attigi, quantum non ocio

meo mundus inuidit, latæ claris inditijs notam feci, multos illic enim annos, sed auocantibus me sæpè negocijs, rerūq; difficultatibus interruptos egi, tanta tamen in requie tantaq; dulcedine, ut ex quo, quid uita hominū esset agnoui, illud fermè solū tempus uita mihi fuerit, reliquum omne supplicium. Iam tunc indiuisibiles animis, distracti studijs eramus, tu litigium & rostra, ego ocium sectabar & nemora, tu calle politico diuitias honestas quæsiuisti, quæ me mirum dictu solitarium, cōtemptorem, profugū, in medias syluas usq; ad inuidiam insecutæ sunt, quid uerò tibi nunc ego illud agreste silentiū, illud nitidissimi amnis assiduum murmur, illū boum sonoris in uallib. mugitū, illos uolucrum in ramis non diurnos modo cōcentus, sed nocturnos explicem? scis omnia, & si me hac in parte nō penitus sequi ausus, quotiens tamen urbanis tumultibus, te furari posses, quod perrarum erat, cupidè illuc ut è procellis in portū fugere solitus. quotiēs autē reris, me uox atra solū, procul in cāpis inuenerit, quotiēs per æstatē media nocte surrexerim, & nocturnis CHRISTO laudibus persolutis, unus ego, ne somno pressus famulos inquietarē, nūc in agros p̄sertim, sub lustri luna, nunc in mōtes exierim? quotiens hora illa, nullo comite, nō sine uoluptate horrida, immane illud fontis specus intrauerim, quo uel comitatū luce ingredi horror est? unde aūt in tanta fiducia si quæritur, nempè umbras laruasq; non metuo, lupus nunquā in ea ualle uisus erat, hominum pauor nullus, bubulci in pratis, piscatores in fluuio peruigiles, illi quidem canebant, hi silebant, utriq; certatim me colebant, seq; ad omnimodum obsequium horis omnib. offerebant, quippe cum suum lociq; dominum scirent, non amicū mihi tantum esse, sed fratrē, optimū sed parentē, sic ubiq; beneuoli, hostes nusquā, ita cūcta deliberans, sic mihi te fauente, atq; idem sentiente persuaserā, si totus orbis bello quateret, illū immobilem ac pacificum locum fore, q; ut crederem, & Romanæ respectus Ecclesiæ, de quo dixi, & multò maximè uicinitas faciebat, super omnia aūt paupertas securissima rerū, & contemptrix auaritiæ atq; armorum. quid deinde mirari posses, in rem nosses, adhuc me ibi agente, lupi aduenæ, usq; in oppiduli domos, cateruatim ruere ceperant, & facta gregū cede, attonitos trepidosq; ipsos loci incolas habere, nec dānum modò, sed augurium esse, & luporū credo, qui uenturi erant præsagium armatorum. Siquidem nō multò post, quàm inde discesseram, parua quædam fœdaq;, & infamis manus furum, sed ignauiæ accolarum fidens, omnib. circum pererratis ac direptis, ad extremū prorsus, ut sacri fures essent, ac de furto suo Lauernæ furum deæ rite sacrificarent, ipso dominico natali die, incautum rus agressi, ablatis quæ auferri poterant, reliqua flāmis exusserunt, inq; illud hospitiolū, ex quo Crœsi regna spernebā, ignis immissus est, testudo uetus incēdio restitit. properabant enim fures impij, libellos aliquot, quot illic abiens dimiseram, uillici mei filius, iam id antè præsagiens futurum, in arcem cōtulerat, quàm prædones inexpugnabilem ut est rati, sed ut erat indefensam ac uacuā ignorantes abiêre. Sic diris è faucibus, præter spem, seruati libri, prouidente Deo, ne tàm turpes ad manus, p̄datam nobilis pueniret. I nunc, & illius Clausæ uallis opacis in receptaculis spē habeto, nil clausum, nilq; altū. fuscū nihil est furibus, atq; prædonibus, omnia penetrāt, omnia prouident, ac rimant̃, nullus tàm munitus tamq; excelsus est locus, in quem non scandat armata cupiditas, & soluta legum uinclis auaritia. Sed ita me Deus amet, ut præsentē loci statū cogitans, memorq; præteriti, uix opinari possum, esse illum, ubi in montibus noctu solus ac securus errauerim. uerum ego nō ruris illius ignobilitate, sed solitudinis meæ suauitate p̄sata, plura forsan, q̄ pro re dixerim, ut antiqua equidem nouis iungerē, ex quib. rerum imitatio nota esset, ordinem deserui, sed reuertor. Quarto igitur postq; Bononia redierā anno cum illo uiro sæpè mihi & multū, nunquam uerò quantū meruit laudato, Tholosam, Garumnæq; alueum, & Pyreneos colles adij, cœlo sæpè turbido, sed serenissimo comitatu. & quid de his dicam, nisi quod de alijs eadem Tholosa, eademq; Vasconia, Aquitania eadem, nomine, re, omnes prorsus aliæ, sibiq; ipsis præter unam soli superficiē, omni ex parte dissimiles, inde autem reuersus, quarto idē anno iuuenili ardore uidendiq; cupidine Parisiorū urbē petij, in quo quidē itinere ac reditu, sic iuuente calcar urgebat, extremos regni angulos Flandriamq; & Barbaricam, atq; Hānoniam, & inferiorē Germaniā circūiui, quo cū nuper ex negotio redijssem, uix aliqd omniū

recogno-

recognoui,opulentissimum in cineres uersum regnũ uidens,& nullam penè domũ stantem,nisi urbium aut artium mœnib. cincta esset, de quo tũc ad uenerabilẽ senem Petrum Pictauensem scripsi latius,ac dixi,qui post obijt,ante non multum tempus fœlicius obiturus.Vbi est enim illa Pariseos,quæ licet semper fama inferior,& multa suorum mendacijs debens,magna tamen haud dubiè res fuit,ubi scholasticorũ agmina. ubi studij feruor,ubi ciuium diuitiæ,ubi cunctorum gaudia,non disputantiũ,ubi nũc auditur sed bellantiũ fragor,non librorum sed armorum cumuli cernũtur,non sylogismi,non sermones,sed excubiæ atq; arietes muris impacti resonãt,cessat clamor ac sedulitas uiatorum,strepũt mœnia, silent syluæ,uixq; ipsis in urbibus tuti sunt,cessit enim penitusque abijt,quæ illic templum nacta,tranquillitas uidebatur , nusquam tàm nulla securitas, nusquam tàm multa pericula. quis hoc unquam , quæso, diuinasset, quod Francorum Rex,quamuis quod ad se unum attinet,inuictissimus hominum,uinceretur,& in carcerẽ duceretur,& ingenti precio redimeretur? Tolerabilius tamen hoc efficit auctor mali,rex,à rege licet impari uictus est. illud prorsus miserum,pudendumq;,reditu in patriam prohibitus,& regem ipsum, & filium,qui nunc regnat,coactusq; cum prædonibus pasciscitur,tutum per suas terras iter agerent,quis hoc,inquam,illo in regno fœlicissimo,non dicam cogitasset,sed aut unq; etiam somniasset,quando uerò credent hoc posteri,si ut sunt uolubiles res humanæ, regnum ipsum quandocunque suo statui restitutum fuerit,nos enim non credimus,sed uidemus. Inde autem,hoc est à prima Gallicana peregrinatione reuersus,quarto itidem post anno, primum Romam adij,quæ etsi,iam tunc,multoq; prius,nihil aliud quasi quàm illius Romæ ueteris argumẽtum,atq; imago,quædam esset,ruinisq; præsentibus præteritam magnitudinem testaretur,erant tamen adhuc cinere in illo,generosæ alique fauillæ,nunc extinctus, & iam gelidus cinis est.Erat ex cineribus ueterum renatus Phœnix,unicus senex ille gloriosissimus Stephanus Columnensis,eius quem supra memoraui,mei ducis magniq; & illustris,sed caducæ nimium genitor familiæ,Vir,cum suis sæpè mihi dictus dicẽdusq;,erãt alij,quib. ruinæ ille saltẽ patriæ charæ essent,quorũ nullus,aut ibi nunc aut humanis in rebus iã superstes est. quarto rursus anno Neapolim perrexi,& licet sæpè post id tẽpus Romam Neapolimq; redierim,primæ tamẽ impressiones hærent animo,erat ibi tũc Robertus Siciliæ,immò Italiæ,immò Regũ rex,cuius uita fœlicitas,mors exitiũ regni fuit,ipse quidem,me digresso nõ diutius superuixit,& planè si cœlo obstante uetebar,ingruentib. malis occurrere ut solebat,uix cuiquam tempestiuius mori cõtingit,ut mihi planè ad eximiam uitæ felicitatem,talis mors accessisse uideatur,ego autem anno demum quarto,sic tunc uitam,quaternario patiebat,illuc rediẽs,hũc rediturus,nisi me Clementis tunc Rom. Pont. iussus urgeret,muros quidem,& plateas,& mare,& portum,& circumfuso colles, uitiferosq; eminus hinc Phalernũ,hinc Veseuũ,Indi capreas quoq; & Inarimẽ & Prochytam; ictas fluctibus insulas,& fumantes hibernis mensibus Baias,notam mihi Neapolim non inueni,semina uerò cladium multarũ,atq; impendentis signa miseriæ clara perspexi, cuius me tàm certũ fuisse uatem doleo. at quid inde sentirem,nõ uerbo solũ,sed & literis tonante iam fortuna,nondũ tamen fulminante,testatus sum,quæ ita post illicet impleta sunt omnia,& multa insuper addita,ut uaticiniũ ipsum meũ,quamuis horribile,infinita malorũ serie uinceret,quæ deflere,quàm enumerare facilius multò sit.Nõ multo antè id tempus,in has terras,in quib. adolescẽs studiosus fuerã ociosus,& iam uir reuersus,amicitia trahẽte, illius,cuius adhuc memoriæ multũ debeo,Cisalpinã hanc Galliã,quàm tantũmodo prius attigeram,totã uidi,nõ ut aduena,sed ut accola,urbium multarũ, Veronæ in primis, & mox Parmæ ac Ferrariæ, demum Patauï, quo me illa,quæ discutere nescio, catena eadem traxit amicitiæ , sed ulterius uiri optimi , cuius casum , nunquam sine dolore meminero, qui cum undique maximus clarissimusque uir esset peregrini paruique hominis,& solo nomine cogniti,nec unq̃,ut ipse aiebat,nisi semel uisi,idq; in trãsitu familiaritatem,diu sic ambiuit,quasi p hoc magnũ aliquid sibi suæq; Resp. quæsiturus,& eius quidẽ urbis incolatus illo supstite,cõtinuus mihi sicut auguror futurus,eodẽ reb. excepto ppetuus, tamẽ fuit licet interruptus,ex causis,pinde urbs hæc,q̃ primũ tẽpore ad eam ueni,sic recẽti peste illa terribili

terribili attrita erat, ut dehinc primogeniti illius prouidentia ac studio, & usq; ad hoc tempus, inconcussa pace, fateri oporteat, unam hanc ex omnibus erectam, potius quàm deiectam. ad id uerò, quod anno antequã illuc uenirem, hoc est antè pestis initiũ fuerat, imparem sibi ac dissimilem prorsus, ut reliquas, Mediolanũ serius ac Ticiniũ noui. & quiduis dicam, Nulla omnium est, quæ fuit, nõ dico antè multa sæcula, sed nuper nostra memoria, ui sa enim, non lecta loquor, uel audita. Ipsa urbs Mediolanũ, quàm antè mille quingentos annos florentissimã lego, & quæ ut puto, nunquã magis, quã nostra floruit ætate, nũc non floret ut solita est, quamuis adhuc magnitudine & potentia, atque ut dicitur pondere suo stet, ciues suos interroga, fatebuntur hæc ita esse, tristiusq; aliquid de suo addent. quid nũc Pisas, ubi uitæ septimum annum egi, seu quid Senas loquar? quid dilectum mihi primi exi lij atq; originis meæ locum Aretium, uicinumq; illi Perusium, quid uè alias dicam, una omnium conditio est. non sunt hodie, quod heri, ut cum sit mira uarietas rerum, tamen incredibilis ac stupenda celeritas. Possem te modò per Italiam totam, immò & per omnẽ Europam passim circunducere, noua ubilibet ad inceptum argumenta reperturus, sed uereor, ne meipsum teq; & alios, si qui hoc nostrum colloquium audituri, lecturiq; sunt, fatigẽ, si te per omnes terras, stylo ducam quarum recens simul & misera & aperta mutatio est, delectatus tamẽ sum. Nescio an sat propriè hoc dixerim, nisi sit quædã in mœrore delectatio. Sed profectò libuit mihi tecum hactenus fando, peregrinari, per trãsactos annos, ac loca distantia, eaq; maximè, in quibus aliquando tecum fui, & quod iter pedibus aut nauibus mensi sumus, calamo remetiri. nullo autem pacto, harum rerum per memoriam indicta patria transire possum. Illa uerò, quid est aliud, quàm uarietatis infaustæ argumentum euidens, quæ nudiustertius conuenientissimum nacta uocabulum, inter alias nõ Italicas modo, sed Christianas urbes, rebus omnibus, usq; ad inuidiã florebat, mox deinde crebris malis, extra incendijs ac bellis, interfectis ac pestibus usq; ad misericordiã deformata, omnes certè mortales, antè alios quidem suos ciues, admonet, quanta sit in rebus pereũtibus spes habenda. Hic mihi contentiosus fortè aliquis obuiet. est enim genus hominũ, quib. quoniam uirium nihil est, ad ueritatem defendendam, & quiescere nesciunt, fallacijs hanc oppugnant, idq; sibi artificium facere, quod negari igitur nequit in his, quas dixi urbibus uerum hoc esse fatebitur, in alijs forsitan non ita, atq; hoc respectu mutationẽ uniuersi, nullam esse, quod quantũ uni decreuerit accrescit alteri. Cui ego respondeo, ostendat mihi in occidente, aut in arctoo, uel in una urbe contrarium & uicerit. certè enim hæc ipsa, unde tibi nunc scribo, & cuius ad ultimum incola factus sum, non tàm oblectationem, quàm securitatem & quietem quæres. Venetorum urbs, quàmuis & consilio ciuium, & locorum situ, inter omnes ali is nostri orbis prospero ac tranquillo sit in statu, fuit tamen aliquando prosperiore, tunc scilicet eum uisendi gratia, cum præceptore meo, huc primum è Bononia adolescens ueni, & hoc quoque, sic esse non negantes ciues audias, etsi, quod nec ipse negauerim, aliquid, immò quàmplurimum ædificijs accesserit. Sin me longius cauillator traxerit, fatebor, me quid apud Seres Indosq; agitur nescire, sed Aegyptum Syriãq; & Armeniam, totamq; Asiam minorem, non alio rerum incremẽto, nec meliori uti sorte, quàm nos. nam Græciæ calamitas uetus est, sed Scytharum recens, ut unde nuper ingens annua uis frumenti, nauibus in hanc urbem inuehi solebar, idem nunc serius onustæ naues ueniẽt, quos urgentes miseri uendicant parentes, iamq; insolita, & inextimabilis turba seniorum, utriusq; sexus, hanc pulcherrimam urbem Scythicis uultibus, & informi colluuie, uel ut amnem nitidissimum, torrens turbidus, inficitq; si suis emptoribus non esset acceptior, quàm mihi, & non amplius illorũ oculos delectaret, quã delectat meos, neq; fœda hæc pubes, hos angustos coartaret uicos, neq; meliorib. assuetos formis, inamœno aduenas con tristaret occursu, sed intra suam Scythiam, cum fame arida ac pallenti, lapidoso in agro, ubi Naso illam statuit, raras herbas dentibus uelleret, atq; unguibus, & hæc quidem hactenus. Sed instabit, & uarietatem quæri dicat immeritò, quasi huius tantũmodò sit ætatis, cum sit omnium. ego aũt nihil queror, sciens ab initio rerũ, uolui omnia, nihil stare, nec dico, qd putas causæ est, quod propria tempora meliora fuẽre quàm nunc sunt? stulta est enim ut ait

Salomon

Salomon huiuscemodi interrogatio. multæ quidem possunt esse causæ Deo notæ, & quædam fortassis hominibus, non quæror ergo mutata tempora, nec causas quæro, sed mutationem astruo, contra opinionem iuuenum nostrorum, qui hæc inter mala geniti, quia aliud nil uiderunt, nil aliud fuisse contendunt, inscij atque increduli, et mutationem temporum manifestam, prorsus ac flebilem, mutatis studijs nostris, atque animis imputant, quos mutatos fateor, & gaudeo. sed mutatio hæc, nihil ad alteram, neque enim minus rapido acta impetu rota, ingens uoluitur, quam formica interim, per illam segnis incedit. Illud deníque in litem ueniet. Mutationem hanc, non rerum esse, nec temporum, ac nec mũdi quidem, sed solorum hominũ, quod ipse etiam in parte non negem, sciens mundi appellatione, sæpè homines accipi, quibus haud dubiè factus est, & quorum usui mundus obsequitur, & sanè mutationum huiuscemodi, multæ ipsis in hominibus causæ sunt, & siquis altius fodiat, fortasse omnes sed aliæ apparent, latent aliæ: Certè quod pietas, quod ueritas, quod fides, quod pax exulet, quod impietas, quod mendacium, quod perfidia, quod discordia & bellum regnet, & toto sæuiat orbe terrarum, quod prædonum manus impiæ, quasi iustæ acies, pro libito uagentur, & uastent ac diripiant quicquid est obuium, nec his urbes obstare ualeant, neque reges, quod infecti mores, deprauata studia, deformati habitus, palàm est, non nisi in hominibus radicem mali totam esse, quamuis ego ut iam dixi, non de causis, nunc, sed de rebus tantum disputem, quæ profectò nobis pueris adolescentibusq; non erant. Rara bella inter regna uel populos de finibus aut de iniurijs gerebantur, societas contrà omne genus humanum nulla usquam nostro æuo fuerat. erant societates mercatorum, quas ipsi uidimus, quibus ante omnes, patria diu floruit mea, per quas, quantæ commoditates afferentur, hominibus difficile est dictu, difficilius creditu, per has enim totus ferè nostræ orbis regebatur, reges ac principes uniuersi, horum ope & consilio fulti erant. alterius generis societates, peregrinorum, magno agmine deuota loci Hierosolymam Romamq; petentium cernebantur, fures ibant singulatim noctu pauidi, nullæ furium diurnæ acies campis explicabantur, nulli armati societatum duces, famam sibi gentium cladibus propria feritate quæsierant. Quintus & uigesimus annus, est ex quo auribus primum nostris horrisonum hoc nomen intonuit, quod malum breui quantum creuerit, quorsumue processerit uidemus, ac miseri ciues, & agricolæ, immò & reges & Pontifices usque ad summum maximumq; omnium experti sunt, qui ut suprà attigi, ad Rhodanum, unde nuper abijt, semiobsessus ab illis, atque ad indignam redemptionem extitit coactus, quod nec ipse tunc tacitus tulit, sed inter suos meritò quidem, grauiter questus est, nec ego ad eum scribens silui, quis terribilem igitur & infandam hanc mutationẽ temporum, non agnoscit, aut quis negat: consequens enim est, ut aut sensu careat, aut pudore, dissimulari nequit, sese oculis ingerens pessimarum ac nouarum rerum fulgor horrificus ac lugubris, quando ea nunc quotidie mundus infoelix patitur, quæ nuper hominum nullus audierat. qd de alijs? nomẽ pestis auditũ erat, & in libris lectũ, pestis uniuersalis exhausura orbem, uisa nõ erat, nec audita, hæc p annos iã uiginti, ita omnes terras, pterit, ut intermissa qdem a'icubi forsitan, aut lẽtescẽs extincta, utiq; nusq; sit, adhuc ita indies, dum uisa est abijsse reuertit, breuiq; gaudio circũuẽta aggredit, & hæc ipsa diuinæ nisi fallor iræ testis, ac sceleru humanorũ, q̃ si aliquãdo finirent aut decrescerẽt, cœlestes quoq; mitescerẽt ultiones. Terræmotus præterea auditum lectumq; erat nomen, at rem ipsam ab Historicis, rei causam à Philosophis quærebamus, & motiunculas nocturnas, fortè aliquas raras quidem, & ambigua somnioq; simillimas curiosi ibi homines fingebant, terræmotum uerum, nostro æuo nullus senserat, uigesimus annus est nunc, unum enim mali utriusq; principium fuit, ex quo alpes nostræ, quarum motus insolitos ait Maro *VIII*. Cal. Februarias tremuere, inclinata iam parũper ad occasum die, Italiæ quę simul ac Germaniæ pars magna contremuit, tàm uehementer, ut adesse mundi finem inexperti quidam crederent, quibus insueta prorsus, & nunquam cogitata res erat. Veronæ tunc in bibliotheca mea solus sedẽs, quanquam non in totum rei nescius, repentina tamen & noua re percussus, solo tremente sub pedibus, & undique concursantibus ac ruentibus libellis, obstupui, & egressus thalamo,

lamo,familiam moxq; populum trepidissimè fluctuantem uidi, omnium in ore funereus pallor erat. qui hunc proximè secutus est anno, Roma tremuit, usq; ad ruinam turrium ac templorum, simul & partes Hetruriæ tremuerunt, de quo tunc sollicitus ad Socratem nostrum scripsi. Anno idem septimo tremuit inferior Germania, totaque Rheni uallis, quo tremore Basilea concidit, non tàm magna urbs, quàm pulchra, & ut uidebatur stabilis, sed contra naturæ impetum nihil est stabile. Inde ego paucis ante diebus abieram, Cæsare ibi hoc nostro, bono quidem mitiq; principe, sed ad omnia lento, per mensem expectato, qui mihi tandem in extrema barbarie quærendus fuit, de quo motu, ad Ioannem urbis illius uenerandum præsulem scribere animus fuit, quod ab illo satis honorificè uisum me nō obliuiscerer, & an scripserim non memini, apud me autem exemplum epistolæ non extat. Cæterum die illo, in ipsius Rheni ripis, hinc atque hinc octuaginta, uel eo amplius castella, solo æquata referuntur, futurum nostra illa prima ætate portentum memorabile, si pastoris leue tugurium tremuisset. at malorum usus metum ac stuporem mortalibus excutit, & in his quidem mutatio, de qua loquor, eminet causis latentibus, ut dicebam, nisi quod credendum est ut alia, sic & hæc culpis hominum prouenire, quarum nullus est modus aut numerus. Interesse autem, quod illa homines faciunt, hæc uerò permittente quidem, aut iubente Deo propter humana flagitia, quæ si quando desinerent, desinerent & flagella. Postremò quæcunque sit malorū causa, quisquis agēs hæc ueritas est. En pater, ut die uno, annos, nostros omnes tibi ante oculos congessi, meritò quidem longè impares, numero autem pares, quem ego nuper ad amicum scribens, bona fide sum professus. tu an idem facias, an adhuc quod nonnulli senum solent. iuuentam respiciens aliquid etiam nunc occultes nescio. Viue fœlix & Vale nostri memor.

Fran. Petrarcha Paulo de Bernardo Veneto, S.

Transfretantem uotis reditus prosequitur.

LVsi tecum amice, nec lusisse me pœnitet, bonam tibi epistolam ludo extorsi, ad quam quid opus est multis? sentio uera esse, quæ dicis omnia, scio me amari abs te, quantum amare hominem potest homo. Neque hymeneos tuos, nostræ amicitiæ obstare suspicor, sed fauere, coniugalis enim sarcina, quæ ut blanda interdum, sic leuis est nunquam, quò te acrius premet, eò me dulcius suspirabis. neque uerò silentium tuum in argumentum tepescentis animi traxerim, amicorū omnia bonam in partem trahere solitus. si tu mihi seu colloquio præsens, seu absens, literis creber sis, credam te tuis affectibus morem gerere, sin rarior, occupationibus meis, alterum apud me feruidi amoris, alterum discretæ uerecundiæq; modestiæ signum erit. Non est ergo quod uereare, ne quid mihi non dicam de tui amore, sed de tuarum quoque rerum iuditio exciderit, idē totusq; es, atq; integer apud meum cor. Reliquum est, ut quoniam ad Transmarinum iter accingeris, faustam tibi nauigationem, & uotiuum reditum precer, planum tibi æquor & fauētes hinc Zephyros emitti, illuc Euros redeunti tribuat, non Neptunus atq; Aeolus quorum alterum sortitum cum fratribus insularum oræq; maritimæ temporale dominium, alterum quidem tempestatum sagum, Aeoliarum tamen inopem regem, Illiacis constat fuisse temporibus, sed maris & terræ cœliq; regnator CHRISTVS omnipotens, de quo scriptum est: Qui producit uentos de thesauris suis. & iterum concludens: Sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos. ille qui imperat uentis ac fluctibus, Ille, inquam, te incolumem comitetur ac reuehat nobis, quos cum chara thori socia, desiderio plenos linquis, quiq; tibi naui ascēsuro, unà secum dicimus illud Achilleæ coniugis apud Gratium: *I fœlix nosterq; redi.*
Vale Pataui V. Cal. Septembris.

Fran. Petrarcha Donato Apennigenæ Grammatico suo, S.

Consolatoria super illius filij, fratisq; simul nepotis immaturo obitu.

TRes ordine mœstas epistolas tuas, per hos dies habui, quarum prima tetigit quidem, at secunda impulit, tertia uerò animum concussit, sternere enim, neque ullus me iam

rumor,ut ſpero,neque ſi mihi crediderís te poteſt,parabam conſolationem,immò admoni tionem breuem,quid enim tu conſolatore indiges?ſolari alios & meipſum ſolitus,quam. uis & inſignes Medicos ſuis morbis alterius opem medici quærentes,ſæpè uiderimus, & facundiſsimos Cauſidicos, ſua in lite, externi patrocinium oratoris, unde eſt illud uulgò tritum: In propria cauſa aduocatum quære. etſi enim id Cato ille ſenior uir durus, corpo. ris atque animi rigore fretus incomparabili, & priſco eloquio, & acri admodum fiſus in. genio,non quæſiſſe unquam legitur, quater & quadragies accuſatus ab æmulis, ſicut, ut nemo unquam crebrius,ſemper à ſe defenſus,ſemper à iudicibus abſolutus,ſi communem tamen uſum reſpicis,uix uſquam adeò ſibi poteſt mens humana ſuis malis obſeſſa conſu. lere,qui n amici conſilij & fide opis indigeat. Sed quid tardis ac rudibus inconculcandum eſt,nec in conculcando proficitur,id nobilibus ingenijs oſtendiſſe uel ſtrictim ſufficit. il. lud hac in parte mirabile,quod corporeis morbis,illicò Medicus accerſitur, morbis animi non ita.quos tamen & periculoſiores eſſe,non eſt dubium.& curari poſſe facilius,corpo. rum enim morbi incurabiles,multi ſunt,animorum nullus, modò curari uelit is qui pati. tur.quamobrem peruerſitatem hanc miratur Flaccus, nec immeritò . miratur & Cicero, qui erroris huiuſce cauſam,& ſubtiliter quærit,& deprehendit egregiè ſuo in Tuſculano, ni memoria fallor luce tertia . eò igitur ne in hoc tuo ſtatu importunè philoſophari uelle te cũ uidear, te remitto. Cæterum quicquid id erat,ꝙ parabam in filij tui ægritudine orſus eram , ne deficeres animo, & ut aiunt ante tubam tremeres,ſed inter ſpem ac metum re. ctus incederes,paratus ad utrumlibet, hæc primo nuncio meditantem , ſecundus auertit ac tertius,non iam morbum afferens,ſed mortem , plus mihi negotij allatum dixerit quiſ. piam,ego contrà ſentio,demptum plurimũ ac penè totum.multum erat fateor, ut in filio tàm dilecto,ipſe tua languida uiſcera,& grauiſsimis diſiecta doloribus, inuictus aſpiceres, ut tamen id magnificè faceres,ſuadere iam cœperam,ac monere,et quod in te forti animo paſſurus fueras,fortiter patereris in altero, ſi alter dici poterat quem genueras, quem alue. ras,quem docueras,cui totus incubueras, utcunque res accepta eſſet, hortabar ut patien. tiam atque conſtantiam,quam illuſtres multi olim uiri,in ſeipſis exhibuerant,atque hinc in ſignem gloriam conſecuti erant,exhiberes in filio,nõ auſus quidem uetuiſſe, ne languen. ti puero ſpiritum compaſsionis impenderes,ne naturæ aduerſum uideretur. uetum quiſqs illum caſus exciperet,tu ne rueres,ſed erectus ſtares,& ſiue eum tibi is qui dederat diutius largiri,ſiue eripere uoluiſſet,& de dato,& de ablato,mecum Deo gratias agere,ſic & ego enim,meo domeſtico in dolore,nuper egi,atque ago.humile quidem,ſed amicum tibi pro ponitur exemplum, poſſem heroum filios accire, niſi quod cariora nobis noſtra medio. cria,quàm aliena eximia eſſe ſolẽt.noſter ille,quem memoro,præterquã quod mea omnia tua ſunt,ſpiritalis filius tuus erat,ſacro illũ de fonte leuaueras, patere æquo animo meum, me recens & cruentum uulnus tuo uulneri miſcere,ut quæramus ſimul utriqꝫ ſalutiferum fomentum,neqꝫ tacitus tecum dicas,non ſunt paria uulnera.ego filium deſidero,tu nepo. tem.CHRISTVM enim & amicitiæ fidem iuro,plus me illum amaſſe,quàm filium. non il lum ego,quid ad rem,at mei genuerant,Franciſci,qui ut noſti,per ſe quiſque non minus, quàm egoipſe animo meo chari ſunt,ita ex duobus longè mihi charisſimis progenitus, du plo mihi erat charior,quàm ſi ex me genitus fuiſſet. Tu antiquũ ac præclarum tuo nomẽ, nos noſtro humile ac domeſticum dederamus,immò utrunqꝫ tu dederas,tuus Solon ma. gni ſi fors ſineret profectus augurium,noſter utriuſque parentis,meum quẽ ſimul nomen nactus erat,ita & ſolatium uitæ ingens,& ſpes,domus ac iucunditas & nobis tribus, quar tus iam Franciſcus acceſſerat,obtigerat illi credo,ut hinc acrius dolorem & ingenium, & formæ rarum decus,regium diceres infantem,æquaturus apparebat,formæ gratiam pater. næ,ſed uicturus ingenium,quod deterrimũ in illo dixerim,ſic me ore referebat,ut ab igno. rantibus matrẽ, prorſus ex me genitus credi poſſet.ita omnes aſſerebant , ſic te mihi olim per literas affirmaſſe,cum uix dum eſſet anniculus,in illius uultu meam faciem te uidiſſe, & hinc neſcio,quid magnæ ſpei iam tunc animo concepiſſe memini. quæ quidem ſimilitu do,in tanta ætatum diſtantia,tàm inſignis ipſis quoque parentibus chariorem, eum atque

omnibus passim charum, sed in primis magno illi Ligurum domino, tam acceptum fece rat, ut qui pauloante, sui unici infantis interitum, siccis oculis spectasset, nostri obitum sine lachrymis uix audiret. ego uerò fœlicitatem illi æternam, nullo negotio partam licet, mihi autem curam non exiguam ereptam, & sic uno actu, pariter utrique consultum, & si cla rè uideam. & iam inde ab initio uiderem, tanta tamen uitæ dulcedine spoliatus, non mo. ueri fateor nō potui. Et si quo erā ante hos paucos annos animo nūc essem, amicos omnes crede mihi, teque ante alios, lamentis ac gemitu complessem, neque pertinet ideò quod in. fantem flerem. Amantur enim sæpè uehementer hi tales, quos præter naturæ instinctum, ipsa ætatis innocentia puritasq́ conciliat, quàm quos iam adultos, amori odium miscens, fastus & inobedientia alienat. Non me igitur tenuisset suæ respectus ætatis, meæ tenuit, nam cum uirum tum præcipuè senem flere mortalia turpe est, quem tempore & casuum obseruatione similium, contra omnes insultus obduruisse utor peculiaribus meis ac Tullij uerbis, atque occaluisse conueniat, non committam sciens cuius me confestim pudeat, ut multarum hodie pudet epistolarum, quas in mortibus meorum dolore animi uictus, ni. mis molliter, quamuis piè, æuo quondam teneriore profudi, spero me deinceps muliebri. bus saltem malis explicitum, in me unum totus orbis ut corruat, non dicam lætum neque immotum, sed nec querulum opprimet nec iacentem. didici querelas ad nil utiles, patien. tia nihil utilius, in his q̄ mutari nequeunt, hæc olim legebā, nec credebam. Nunc si hæc nusquam, sed ubique contrarium legerem, nec crederem, omnem tamen meæ fragilitatis historiam, ut noris, bustum ego marmoreum illi infantulo, apud Ticini urbem, bis sex ele. gis inscriptum, literisq́ aureis exaratum statui, quod uix alteri facerem, & mihi ab altero fieri nollem, sed qui lachrymas & querelas pressi, sic affectibus sum oppressus, ut quoni. am illi nihil aliud esset quod tribuere possem. ad cœlum profectò, nec terrestria iam curan. ti temperare nequiuerim, quo minus hoc ultimum, & inane tribuerim obsequij genus, & si non sibi utile, gratum mihi hoc illi, igitur sacrum uolui, non causam lachrymis, ut Maro ait, sed memoriæ non tàm meæ, cui nec saxo nec carmine opus erat, quam eorum quos il. luc casus attulerit, ut sciant, quantum ille suis, ab ipso uitæ principio charus fuit. Quam. uis autem Ciceroniana sententia sit, Philippicarum libro *VIII*. Gratiam aliam referri mor. tuo non posse, quàm statuæ uel sepulchri, apud nos tamen quædam maior est gratia, pre. ces scilicet ad Deum fusæ, pro defuncti anima ac salute, his non eget utique infans meus, nihilominus tamen, quod in conspectu Dei nec cœli ipsi mundi sunt, nec infans unius di. ei super terram sine peccato, pro hoc quoque misericordiam eius imploro, ut ab amplexu meo diuulsum, suo illum foueat benignus amplexu. sic illius amor paruuli, totum meum pectus impleuerat, ut an unquam tantum aliquid amauerim, haud facilè dictū sit. En ami. ce qualiter affectus ad solandum alios accedo, sed nec tibi ego, nec tu mihi alius, & te ergo qua possum, & non minus solatij indignum me consolor, multi alios, quidam se libris, aut tractatibus consolati sunt, ego utrunque simul facere molior, quod ut spero, tibi gratius, qualecunque remedium erit, ægrotanti præstitum ab ægroto, benè enim ualenti ægrum uerbis solari facile est, nullius solamen altius in mœstum animum descendit, qua similia pa. tientis, & ideò efficacissimè confirmandis, astantium animis uoces sunt, quæ ex ipsis sup. plicijs emittuntur. quid quod nec misereri plenè miseris nouit, qui non ipse pari miseriæ ge nere miser, in suis siue in se fuerit, aut saltem esse potuerit, unde est horror ille, stuporq́ Ae. neæ, quem mihi de medio naturæ sinu sumpsisse Virgilius uidetur:

Et subiens chari genitoris imago,

ut regem æquæuum crudeli uulnere, uidit uitam exhalantem, quod illa iam regina exul, exulem miserata, prædixerat:

Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Succurro ego tibi, & solor te amice, prosperatio temporis, proque ingenij uiribus, & me ipsum solum, quibus sunt cuncta communia, spes & metus, & gaudia & dolores. ideò ut dixi, uulnera nostra coniungo, ut medicamenta permisceam. Possem pro remedio Phi. losophorum et Poëtarum omnium uireta percurrere, et electos tibi sententiarū flosculos, hincinde

hincinde decerpere, possem & pectusculi mei latebras scrutabundus ingredi, et si quid ibi de proprio esset circumspicere, nisi quod aliena nota sunt tibi, nostra aut in similibus amicorum uulneribus ac morbis assumpta olim, & aliena scienti, ingerere superbum & nostra replicare superfluum, & noua raptim cogitare difficile est. ad hæc subitis malis repentino opus esse remedio nouimus, utiliusque fuerit, mox uulnus alligare, pro tempore puramque & facilem quamlibet ac communem medicinam apponere, quàm in peregrinis antidotis conquirendis tempus terere, dum neglecti uis uulneris ingrauescat, uereorque ad hæc ipsa sero nimis accesserim, quod epistolæ tuæ omnes pro locorũ uicinitate tardè admodum ad meas manus peruenêre. omnium sanè quæ pro nostra consolatione dici possent, quibus ingentes implerentur. hæc ni fallor summa est. attollenda humo desideria, armandumque animum, ne conspectum hostis exhorreat, aut terribilium specie, sine ulla fortunæ uiolentia manum tollat, quodque elegantissimè ait Cicero, abstrahendam mentem, à sensibus, & cogitationem à consuetudine abducendam, hoc si facere potuerimus, nihil miserum erit omnium, quæ miserrima uulgus existimat. nil tibi, quod non mihi hodie consulturus sum, infantes nostri, & prædulcia pignora auidi, & fortassis udi quæruntur oculi, suspirantque grauiter ulcerosa præcordia. Certè humanum illis fuerit mori, neque ante diem accidit, cui nullus est ascriptus dies, humanũ nobis oblata uitæ solatia optare, lumina oculorum nostrorum baculos, ac sperata præsidia tuæ instantis meæ iam præsentis senectutis. quid ergo? ut humanum desiderare, sic flere fœmineum: nempè excusat hoc nostrum desiderium natura, quæ nescio, quid eneruè & liquidum animis nostris inseruit. idque in promptu posuit, ut omnibus maximè infirmioribus palàm esset. ex diuersò natura eadem mollitiem hanc accusat, quæ uirile quiddam ac solidum ipsis nostris in mentibus posuit, sed profundius, sic ut nisi uirtutis auxilio erui, atque effodi nequeat, ac negotijs applicari. primùm illud ultrò sensibus obuium, hoc secundum, sine studio uix peruium rationi, mentem scilicet à sensibus abstrahendam, cogendamque in specus intimos, ubi inuicta securitas, & masculi habitant cogitatus, itaque facilè flemus, difficillimè consolamur. Estque hæc iam uetus, & immobilis consuetudo, suos flendi uelo pietatis obsita, & pietatis excusata, immò laudata cognomine, nec ineptijs solũ uulgi, sed magnorum hominum firmata sententijs, atque exemplis. quantum fleuit Octauia Marcellinum suum clarissimum adolescentem, & Virgiliano carmine nobilem, sed mortalem tamen. nullus illi flendi alius, quàm uiuendi modus fuit, ut hic sexui ueniam demus, nec sequamur indoctos, qui nimis multi sunt. quantum sapientissimus Græcorum Nestor suum fleuit Antilochũ, Hectorea peremptum manu, ꝙ miserabilibus comites, quæstionibus agitans, cur ad eum peruenisset diem, & naturam suam nimiæ uiuacitatis accusans? quantum denique noster nuper Paulus Hannibalensis. suum luxit haud ultimus procerum Romanorum, sed dolentium omnium longè primus, et sic omnia luctuum exempla, tristi superans uictoria, ut ex omnibus, qui nunc adsint memoriæ, unus hic, nulla externa adhibita, sola ui doloris interflendum præcluso repente spiritu, extinctus, miser Pater charum nimis filium, sequeretur ad sepulchrum comes. Theodosius Macrobius, uir curiosissimus Maroneum pathos anxiè pertractans, huc nimirum carmen illud adducit, ubi occiso filio Mezentius Hetruscorum exul ait:

Nunc alte uulnus adactum.

Et, quid, inquit, aliud ex hoc intelligendum est, quàm hoc altum uulnus esse amittere filium? & rursus idem: *Hæc si sola fuit, quæ perdere posset.*

sed & hic, inquit, accipiendum est perire, esse amittere filium. ecce tibi, qui doceant mortem filij non uulnus modò patris esse, sed mortem. mille sunt talia, quibus totum, quod ubique est, uno uulgus ore consentiat, hi errores in communi hominum opinione uersantur, & quasi cum lacte nutricum hausti, nulla interim his sanandis, cura impensa, aucti indies, nos ab infantia in senium prosequuntur. At si uiri sumus, si à uulgò ulla ex parte differimus, nil uulgare nos deinceps, nil plebeium decet, quid enim singulare nomẽ quærimus,

si communibus sententijs inhæremus:singularibus ingenijs ac studijs,singularis fama quæritur,stultus est,q p multorũ uestigia,ad paucorũ gloriam puenturũ sese sperat,habet unusquisq; trames suos terminos.si delectant animũ clari fines,ardui & laboriosi calles placeant,p hos te ducere,meq; ipsum uelim. Durũ fateor suorũ mortibus nõ tangi,nec ego tangi prohibeo,ne ipse sim durior,durũ quoq; nõ ruere,ut sit durũ,certè laudabile,optabile,uirtuosum est,q nõ esset,nisi durũ esset ac difficile,sed laudis amor et uirtutis,hãc duritiem lenit. Quid agendũ q̃ris,dixi iam,& mens à sensibus,& cogitatio à consuetudine abstrahenda,inq; arcẽ rationis altissimam attollẽda est. Illic quies habitat,illic tuta omnia et tranquilla,inde cũcta sub pedibus,mundũ,uulgus,opiniones,curas,actus,ac fortunam si qua est uidebimus, atq; eius & mũdi insidias detectas, q̃ fuerũt,ut incauti caperemur.utq; immodicus nostrorũ amor,et breue gaudiũ,lõgo in nobis mœrore ac desiderio plecterentur, nos uirorũ fortiũ more,dolis cognitis,dirigemus aciẽ in hostes,& illorũ resistemus incursibus,atq; in eos retorq̃bimus,q in nos parabant,neq; desiderio,neq; luctui succumbẽtes, sed grati in Deũ,lætiq; q habuimus,cõtentiq; q amisimus,immò uerò pmisimus,infantes nostros,et quasi fragiliores,in tuto collocauimus. Meministi ut Metabus fugiẽs,& suæ me tuẽs infantulæ,cuius nomẽ tua fert Camilla,obiectuq; amnis implicitus, ac multa deliberãs,ad extremũ alligatã hastæ,trans fluuiũ iecit,atq; ita iam expeditior innatans ptransijt, ubi hasta cũ uirgine uictor,ut Maro ait:gramineo uellit è cespite. & nos amice cursu cõcito fugimus,nostriq; nos à tergo pmũt hostes,& tumidus gurges in medio est,iamq; in aduersam ripã,& nos inter nostrũ retardantia,humerosq; nostros,licet dulciter pmẽtia, pondera chara iactauimus,mille pręrepta periculis,ac mille miserijs mortis huius, q̃ uitã mortui appellant,illic eadẽ cũ hinc euaserimus reperturi. Legisti credo,ut Antigonus Macedonũ rex,cũ filijs quondã in ancipiti tẽpestate dephensus,cũ uix tandẽ euasisset,suos monuit, nequando se simul casibus exponerẽt,ne pirent simul. qd tu aũt te alloquens me alloquor, doles ne tantisper abs te semotũ filiũ tuũ:& nõ potius gaudes,illic esse eũ, ubi nil metuit, & nil cupit,nulli malo obnoxius,omnibus abundans,bonis nullũ habituris finẽ:illic esse, q̃ & tu puenisse iam cuperes,& peruenire illũ suo tempore cupiebas,sed differri optabas, & in longũ trahi,sentio id quidem,& cor tuũ uideo. Atqui nihil est stultius,q̃ optati boni moras q̃rere,certamq; fœlicitatẽ,certis sponte miserijs circũuentam,in dubiũ reuocare. & Deus bone,quantula ista dilatio est,quã tantoperè pcuramus? qs enim tàm uitæ auidus, mortisq; tàm metuens inuenitur,nisi sit idem scurra uilissimus,q certam ante oculos mortẽ habẽs,momẽti unius spatiũ,supplex poscat. & qd rogo aliud,quàm momentũ fugacissimũ,uita est,nõ solũ nostra hæc,de cuius breuitate omnes disputant & q̃runtur, sed lõgissima q̃libet,quæ dicitur longa enim,ueraciter nulla est,lõgumq; nil penitùs, quod finitum, ut si ætas illa primorũ hominũ,quæ fertur non Argantonij Tartesiorum regis,quem sacræ nescius historiæ,centũ uiginti annos uixisse scribit Cicero,nõ Aethiopũ atq; Indorũ, aut cuiuspiam eorũ,quorũ agẽs de senectute Valerius meminit,sed Mathusalem,siue cuiusuis illa ex acie uiuacissimorũ patrũ,qd hinc elicis?mille anni non solum ante oculos Dei, tanquam dies hesterna,quæ præterijt ut ait regius propheta. Sed etiam ante oculos hominũ, quamuis aliqd,immò multũ cogitatione & expectatione uideantur,ueræ tàm cũ transierint,quid plus habẽt q̃sso te,quàm momentũ unicũ,q̃ singula hæc literarũ elementa chartæ imprimo,quodq; adhuc calamo in singulis hærente pterijt,& iam amplius nõ est? Omitto aũt longiusculæ miserias uitæ,quas nulla unquã uox,nullus stylus æquauerit, quantæ sint, tamẽ hinc metire,& hinc æstima,quoniã fuẽre q dicerẽt,optimũ non nasci, pximũ quàm primum mori,& inuenit nõ modò inter Philosophos,sed etiam inter sanctos,hæc sententia laudatorẽ,& de primo quidẽ dubitari potest,de secũdo, autẽ uix quenq̃ rear esse q dubitet. q̃uis ergo,tecũ gustu nõ inficior amarius,utiliter tamẽ,ac cũ puero tuo utiq; fœliciter actũ est,innumerabiles ærumnas uno liquit ille suspirio,pronum habuit, & apertũ iter ad superos, quod si tibi creditum esset, uel difficile, uel obstructum forsitan habuisset, uide itaque, ne quod multis usu euenit, malum tuo cuperes dilecto, hoc enim nihil aliud, quàm

quàm ut Flacci uerbo utar, amando perdere. quanto aũt precor emptum pretio uoluisses, graui forte secum naufragio iactatus amantissimum filium supra siccum littus cernere, ut quisquis te exitus maneret. ille saluus esset, ac uiueret, atqui uiuit ille iam securus, & tu quidem nosq; omnes magno mari uoluimur, ac fœdo naufragio laboramus, ille aũt requiescit, & non saluus modo, sed beatus ibi est, unde si possit nolit, ac ualdè respuat reuerti, à terrenis parentibus, ad cœlestem patrem miro compendio translatus. quid fles igitur? quid te torques? Malles natum hic relinquere, quo & ille solus remaneret, atq; orphanus, & tu sollicitus ac mœstus abscederes. Ecce ille fœlix, atq; innocens abijt, comitãtibus angelis, tu securior abibis ac lætior. Sileat ergo iam tandem intus in anima confusum illud, ac dissonum falsarum murmur opinionum, abeant rerum conglobata phantasmata, quæ auribus carius, atq; oculis hausimus, quæue oculos mentis, ab aspectu ueritatis impediunt. Cogitemus inexpectatos ac uarios euentus rerum, improuisos hominum lapsus, incerta pericula, & ludibria miserorũ, nec eorum minus quos fœlices dicunt, impẽdentia semper atq; imposita ceruicibus, luctus quoq; metusq; perpetuos, curasq; & angores, dãna, solicitudines, ignominias, egestates, morbos corporis, atq; animi patentes atq; abditos morsus, & intimos se rodentis cõscientiæ, quæ omnia nihilo facilius, quã arenam numero stringas æquoream. Interq; hæc turbidamq; tumultibus & negotijs inquietã uitã, tempusq; breuissimũ, & fugax, & instabile, cum fastidio multos afficiens, senium pedetẽtim clanculumq; subrepens, seq; inopinãtibus ingerens: mortẽq; nouissimã & incertã, certissimè mortis horã, ac miserrimos ad extremũ exitus adumbratæ fœlicitatis, & falsæ lætitiæ mœstum finem. Si filium amasti, si teipsum amas, gaudebis illum his ereptum malis, teq; his leuatũ curis, & quãta illi euenire potuerint, q̃ regum quoq; filijs eueniunt, tecum ipse recogitans contremisces. Non est mi Donate magnum uiuere, quod si esset magnum, aliquid muscis & uermibus obtigisset, neque in longa uita, stat humana fœlicitas, alioquin ualde essent fœlices cerui & cornices, aut Phœnix arabicus, quem profectò me iudice nõ tàm ætas, quã eximia raritas ac forma nobilitat. Magnũ est potiùs benè uiuere, benè mori, benè aũt uiuit, q carentẽ uitijs, quantum licet, atq; abundantem uirtutibus uitam agit, benè moriť, q nõ totus moriť. Et primum quidem, quanquam non sit pueri pro ea parte, qua ad benè uiuendum uirtus exigitur, quam ætas illa non recipit, filio tamen tuo, clara indoles non defuit, q̃ nihil est aliud, quàm uirtutis flos quidam, ut sic dixerim, certè ultimum plene affuit, benè mori sine peccato scilicet ullo graui, sine cogitatibus ac desiderijs malis, sine offensa Dei ac ꝓximi. Caue ne hunc lugeas ut mortuum. qui quod optimum uita habet, uitæ finem bonum habuit & acceptum Deo. Sed nunc etiam sentio, quid te premit, uotum commune omnium parentum, quod natura insitum uix uirtus extirpat. Illum tibi superstitem destinatas, & qd ei post tuũ trãsitũ diù posset accidere prouidebas, durus quidem, & sæpè inefficax patrum labor, lõgæ curæ, ac difficiles, sed fallaces nimium, & cum cogitationes hominum, ut Psalmista ait: Vanæ sint, nescio an ulla sit uanior. infectiare illũ cogitabas literis, in quibus multi atque plures, in quibus ferè omnes insaniũt, et primum herclè, tu proprio largiri filio tuo poteras, quod tàm multis alienis sæpè largitus es, secundũ utique cum labore, ut q̃reres necessè erat, prouehere illum uolebas, in quibus plurimi laborãt, ad coniugiũ in quo paucissimi quiescunt, deniq; illius filios, & ut est animus, filios filiorũ uidere, forsitan exoptabas, q qualis stimulus sit parentũ, si nescires, filius tuus ipse te docuit, & in fine modis omnib. id agebas, fati nescius (ut diuticulè uiuendo, diù enim nemo hic uiuit) in labores multos quod que est pessimũ, in æternã mortẽ fortassis incurreret, aut insignẽ certè aliquã in ærumnam, q̃ uita lõgior uix euadit, ut optato enim omnia prouenirent, q in rebus hominũ rarũ ualdè est, horror tamen est meminisse, quàm dubia sæpè quàm misera sint, quæ prosperrima uisa erant. omnis uia bona est, cuius bonus est terminus, & quò breuior eò melior, at profectò quicquid pater filio laborat, eò respicit, quo tuus filius iam peruenit, ad optabilẽ scilicet ad fœlicẽ mortẽ, q̃uis enim multæ sunt uiuendi uiæ, hæc est meta omnium, cui uix aliquid addere, multumq; detrahere exoptatũ uotis uitæ spatiũ potuisset. Pone iam gemitum, mille sunt gemendi causæ, sed gaudendi aliquæ, mortalem in terris habuisti, habes in cœlis im-

mortalem filium, eras illi ſollicitus. ille eſt tibi, qui quantum ſe amaueris nunc agnoſcit, & quos nuncuſque neſciunt, omnia uidentis, in facie tuos uidet affectus, uicemque retribuens, pro te Deum orat, precator fauorabilis, dignæ preces, & facilis exauditor, nunquam tibi filius fuit utilior, quam nunc eſt, plus dicam, pondus olim carum, licet iam præſidio eſſe incipit, quid perrarò, hic, immò nũquam accidit, habes filium, de quo nihil metuas, multum ſperes, dico iterum quid fles igitur? gaudendum eſt, tergendique oculi, nam potes modò, ne nolis, maloque tuo ſciens faueas. Sic enim habeto, omnes hos ſingultus, has lachrymas, hæc lamenta, non naturæ omnium eſſe, ſed ignauiæ ſingulorum. nam ſi eſſent omnium, omnes flerent, pariter ſuorum in mortibus & tantundem flerent. nunc autem, neque omnes flent, nec flent æquè omnes, neque ideò minus amant, qui flent minus, aut etiam qui non flent. Nempè cum fortia maximis ictibus reſiſtant, mollia facillimis rumpuntur impulſibus, non ut agentis uires id faciant, ſed imbecillitas patientis. Et ſi autem, non ſaturari amorem lachrymis ſcribat Maro, de fœdo tamen amore ibi loquitur, quæ animi pergrauis eſt paſsio, haud dubiè de crudeli amore loqui eum, ipſi ſui uerſus dare iudicant, uos de pio honeſtoque loquimur amore, in quo pietas ſola requiritur, & dulcedo quædam animi, & rarum ac ſuaue ſuſpirium, et iucunda memoria defunctorum. ſed non paſsio ulla, non mœror, neque lachrymæ, non tàm de uiri pietate, quàm de infirmitate fœminea prodeuntes, utque ita eſſe, puideas, inconſolabiliter ut diximus Octauia fleuit, incoſonabiliter fleuit Neſtor, at nõ ſic Cornelia, nõ ſic Cato, & fuit par ubiq; amor, parque amandi cauſa, par gemẽdi, paritas denique ſexuum ac damnorum, niſi quod Octauia unũ, Cornelia autem plures amiſerat, flendi ergo diuerſitatem fecit. ſola diuerſitas animorum, unde actuum noſtrorum pendet ac uultuum tota diuerſitas, fleuit etiam ut audiſti, uſque in pernitiem Paulus Hannibalenſis, at non Stephanus Columnenſis uir ac unicus ætate, qui genere & patria uicinus Paulo, exemplum illi eſſe debuerat, ne mœrori ſuccũberet. Is enim iam tribus annis cõtinuis, totidem clariſsimis filijs amiſsis, tandẽ paulo ante Pauli obitũ, audito primogeniti ſui uiri ingentis, & nepotis ex eo incõparabilis adoleſcẽtis interitu, q in illo ciuili motu ſimul oppetierant, nec lachrymulã unã fudit, nec uerbũ miſerabile, nec accẽtũ triſtitiæ, ſed ad primum nunciũ defixis parũper terræ oculis, ad extremũ dixit: Fiat uolũtas Dei: & certè ſatius eſt mori, q̃ unius ruſtici iugũ pati. Nicolaũ ſignificans Trib. urbis Romæ, quo tũc populi duce, ea clades accepta erat, ipſo urbis in limine. Pauca eſſe, & antiquitatis & noſtræ ætatis, & uirorũ & fœminarum acta recenſeo, ut uterque ſexus patientiæ & æquanimitatis exemplũ habeat, & quàm multa alia, uel noua uel uetera ſunt exempla, magnificè fortiterq; ferentium ſuos caſus, ſed quoniam ueteribus pleni ſunt libri omnes, neq; ubi'nã tibi quærenda ſint, noſtro eges iuditio, et ſæpè etiam ſcriptis meis exigente materia, ſunt inſerta, ex nouis adhuc unum attingam, ſed illuſtre notũq; omnibus, an quoq̃ ſcriptũ neſcio, ſed altiore facundia: & cultiore utiq; dignum ſtylo. Roberto illi, qui ſenex iuuenẽ me dilexit, ut ſepultũ ſenex diligam, Regi Siculo, immò quidem q; pace omniũ noſtri temporis ſit dictũ, ſi uera uirtus attenditur, Regum regi, filius unicus fuerat, Carolus dux Calaber, reginæ huius pater, q̃ nunc p̃ſidet, præſeditq; diù nõ tranquillè, ſed maximis regni motibus rerumq; turbinibus. & his quidẽ magni regis filius, ingenti fama adoleuit, eximiæ uirtutis præcipuæq; iuſtitiæ. cum maioribus enim ſuis diuidens patrimonium, hoc uirtutũ, hanc ſibi partẽ gloriæ delegerat, ut cũ proauus uir fortiſsimus, auus liberaliſsimus, pater ſapiẽtiſsimus habiti eſſent, ipſe iuſtiſsimus haberetur, & ſic erat, cunq; omnibus inſit naturaliter filios amare, in hoc tamen, hinc & patrẽ cogitabis, & regẽ, ac p̃ter amoris uim, paterni ſucceſſoris etiam tanti curã. illinc filiũ, & talẽ filiũ, q præter uirtutis excellẽtiã, qua nil in rebus amabilius, nõ primogenitus modò, ſed unigenitus patri eſſet, quẽ nõ primũ, ſed ſolum regni ſucceſsio maneret, tũc intelliges, q̃ illi carus eſſe potuerit. hũc in medio ætatis flore, & in ſumma omniũ expectatione ac ſpe, morbus inuaſerat. aſsidebat illi Rex ſedulus, nõ tãtũ officio patris ſed medici, fuit enim inter multa, qbus omnes reges uicit Phyſicus etiam inſignis, ſed & Phyſica & Medicinæ omnes, et Medici, mortis aduentum ſilent: obijt ergo adoleſcens regius, ſummo regni totius gemitu ac dolore, ſolus Pater, cũctis flentibus non flebat. quoniam exactis eloquijs, nec uultu nec ueſte alius, oratione

tione magnifica proceres mœstos ac populum consolatus, Aemilij Pauli laudem adæqua uit, q in statu simili cõsolatus fertur Populũ Romanũ. & si enim ille duo amisisset, hic unũ, illi tamẽ duo reliqui erant. licet in adoptionẽ dati, quibus charissimũ se sciebat, nequit enim ars naturam tollere, iste unũ perdẽdo omnes amiserat, nec aduersarũ rerũ refrigeriũ gignen di, iam spes ulla superaret. & tamen ipso die regni negotia explicuit, lites adijt ac diremit, quid in re qualibet facto opus esset edixit, non lugubris, quasi Rex, sed à rege alacri submis sis consolator, aut uicarius uideretur, sed iam satis multa de hoc uiro. Omitto aũt Iob om nibus celebratũ uiris, cuius est illa uox orbis semper memoranda parentibus, mœstisq; om nib. & afflictis Dominus dedit, dominus abstulit: sic ut domino placuit, ita factũ est, Sit no men Domini benedictũ. Exemplũ uetus, & regis & sapientis adijciã. Dauid siquidẽ sum mus uir, Amon primogenitum suũ. atq; ideò prædilectũ sibi, sed incestũ, et in peccatis occi sum. ac deinde filiũ aliũ, Absolon speciosissimũ iuuenem, sed fratris interfectorẽ, atq; in se etiam impiẽ repellantẽ, & in eo statu animæ ancipiti fine cõsumptũ, grauiter fleuit, ut uide mus idem tamẽ dũ suus ægrotauit infans, flesse quidem & ieiunasse legitur postq uerò ille obijt, hic cibũ sumpsit, ac desijt flere, factiq; sui causam hanc attulit: si fortè flentem Patrem miseratus Deus, filiũ sibi suũ reseruaret, uitæq; redderet, quo defuncto superuacuũ & inuti lẽ fletũ esse. Ego, uadam, inquit ad eũ, ille uerò, nõ reuertetur ad me, & consolatu est se ipsum, & uxorẽ suã matrẽ pueri, factũ dictũ uie sapiens ac graue, & auctore dignũ suo, ubiq; nisi fallor imitabile. Addo ego tamẽ facti causam alterã, q languenti filio cõpati non est pa tris, ac langoribus expeditũ, & iam morte superata ueræ uitæ gaudijs fruentẽ, flere non est. dicã patris, sed amici. quib. ita se habentibus, eradenda seu uerius abscindenda, immò extir panda radicitus, ex animo sunt alimenta tristitiæ. quid uerò? an te filij obliuisci iubeo, quo dolorẽ exuas? iuberẽ planẽ, si meminisse illius, absq; dolore nõ posses. mallẽ ego mihi, & ti bi mallẽ iucũdam obliuionẽ, q memoriam luctuosam. Et est herclè, obliuio, ut aiunt aman tibus utilis, unde apud Poëtas somniferum, ac perinde obliuiosum papauer, sacrificatur Orpheo, & lethæo sua sunt sacra Cupidini sed & hæc insanis in amoribus tenẽt, piẽ enim de amantibus meminisse debitũ, obliuisci nephas. Itaq; absit, ut id iubeam, Augustus pro ne poculi sui, hac ætate, qua filius tuus erat, extincti imaginẽ in cubiculo consecratam posuisse traditur, quotiẽs introiret exosculari illam solitus, quanquam id fortasse mollius uideri pos sit, q tantum principem decuisset, uerum amor imperium non ueretur, non tibi paternus amor, nec memoria interdicitũ sed dolor, sed gemitus, sed querelæ, uolo illũ loquaris, illũ co gites, illũ ames, illumq; memineris, nõ amare, sed dulciter recordare, illius ut fidelem decet, non ut mortui, sed ut nunc primum uiuere incipientis, fœlicissimumq; enim iam in patria degentis, quo breui peruenit ab exilio, læto illum meditare animo, & tibi ipse, qua potes illius imaginẽ repræsenta, nec sine causa tibi datum ad tempus, nec sine causa ad tẽpus ere ptũ puta. Reuidebis eũ, si qua est fides, nec tui cibi amplius nec amictus, nec omnino opis egentem tuæ. nihil tibi interim perijsse, sed intercessorem apud Deum accreuisse extima. nunc te enim puer tuus, solito magis amat, ut dicebam, quia nunc primum, quàm tu illum ames intelligit. quem si inter has lachrymas agere adhuc malles, siquidem propter teipsum, te non illũ amas, sin propter illũ ipsum etiã odisti, ut utrũq; qua decuit amaueris, illius fœ licitatem lætè tuã fortiter orbitatẽ perfer. his hortisq; similibus me solor, his tu quoq; quan do nec plurib. nec his ipsis doctũ piũq; eget ingenium te solare. & quæcunq; ex me audis, nostrũ credito dixisse Ioannẽ, qui casum tuũ, nõ aliter q ppriũ tulit, teq; talẽ in tuis qlẽ se in angoribus suis cupit, finge nos oramus, te alterum semper ad dexteram esse, alterum ad si nistram, si hoc feceris speramus. q æquo amplius non dolebis. Vale.

Fran. Petrarcha Donato Apenntoinæ Grammatico. S.

De amicitia sua facilitate.

DVlciter mihi acerbus fuit, aduẽtus Antonij nostri quẽ in carne, ego mẽte genuimus dulcis quidẽ propter se, acerbus aũt primo aspectu, ,ppter præerepti fratris unici me moriã, quæ tamẽ ipsa si sapimus dulcis erit, nihil mali enim euenire illi credimus, & multum boni accreuisse confidimus, si quid hoc in genere mortis est asperũ, superstitibus imminet. enimuerò id flere, non tàm pium scimus esse q tenerũ, nam miserijs ereptos, atq; exilio &

fœlicitati ac patriæ redditos lugere, quid nisi inuidia est, in hoc ubi uerbosam illam, ni me fallis, epistolam profuisse gaudeo. sed uereor ne me, neu teipsum fallas, & faceto mēdacio, meis affectibus uicem reddas. ego tamen ut prodessem scripsi, sperans planè præter stylum frontem ipsam, præsumptamq; uel absentis imaginē, apud te uirium aliquid habituram, q si habuit benè est, alioquin nudum animum metire. Sanè quid nunc illis adijciam, præter preces nihil habeo, et si materia rerū largiter adesset, dedolandi illas nectēdiq; tēpus deest, oro igitur si me amas, si Ioannem, qui dum illa scriberem mecum erat, dum hæc legis est, tecum immò, cum utroque simul est semper, oro, inquam, immò obsecro & adiuro te per omnes cœlites, per nos duos quos in terris nisi fallimur primos, facis perq; amicitiæ sanctā fidem, & quicquid pium ac dulce nobis est, tecum ut puerum tuum, ex misero factum esse fœlicem, non æquo tantū, sed læto animo patiaris, neque dum laborum quæris comitem maturatam illi doleas quietem, quod si ad huc forsitan illa suspirijs turgent, lachrymis ne madent oculi, si qua uel tenui mœroris nube frons adducitur, Ciceronianum illud in primis, animo dolentis occurrat efficacissimum, cuius hæc summa est. Nō futurum perpetuum, scilicet hunc dolorem tuum, neq; enim es, qui inter flendum, uel cum infœlici illo patre, mori uelis, uel cū misera illa matre senescere, quorū nomina altera ad te habet epistola, lōgus enim fletus, ut sapientibus placet, aut fictus, aut fatuus, proinde lunæ cursus, aut solis magno etiam luctui finem dabit, uiuendū itaq; quā decorū, quāq; conueniens uiro sit, plus tempus exiguū, apud eū posse, q rationē, quæ primum usq; adeò in homine locū tenet, ut ea dēpta, ipsa quidē diffinitio, ne hominē dici sinat, non sum tibi aliud nūc scripturus, nisi q filij tui, & mei aduentus, animo meo gratissimus, aliquanto etiā gratior fuisset, si uacuus ad uenisset, dixisse tibi sæpè uideor, sed ut uideo, non mereor fidem, dicam rursus, & experiar, si fortè scripto fide dignior sim quàm uerbo. nō est operosa res amicitia mea, quippè quæ nec magni etiam pretij res est, ut sit autem maximi, nihilo erit operosior. & amare & amari gratis didici. si necessitas amicorum ingruat, nil cuiquam proprium uolo, ubi id cessat, quid sibi uult, precor ista largitio? quid hæc cura? quidue hic labor? nisi ut quod nolim onerosus amicis, hac difficilis fiam, longè id prorsus ab animo meo est, cui abundè sufficit in amicitijs pura fides, ardens charitas, & comitas morum, & conuersatio facilis, ac iucunda quicquid his accesserit, nescio quid ambitiosum, & fœneratione sapit amicitiæ, quasi emendus pretio sit amicus, eat tamen ut potest, quanto ita tibi persuasum sentio, me ut unum ex Parthorum regibus, nephas esse sine munere salutari. Vale & Ioanes noster tecum, Pataui V. Nonas Octobris ad auroram.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM

DE REBVS SENILIBVS,

Liber XI.

FRAN. PETRARCHA VRBANO PONT. MAX.

Literis Papæ respondet.

Va me Sanctitas in longum æuum, breui nuper elogio, honestare dignata est, Pater Clementissime, pro quo tibi non quas debeo, sed quas possum gratias ago, magnas certè, sed ut ait Cicero maiores habeo, quibus stylo æquandis, nō sufficit lingua nec calamus, tuo nēpè de munere, uberrimā studij mei, inesse gloriam, cū hac tamen immixtum uelut cereri lolium, curas metuo, sic tuarum laudū hinc mulcedo animū lenit, hinc urget aculeus. Epistolam seu libellum meum utrunq;, illi quidē tribuis nomen, atq; in eo prudentiam,

prudentiam, eloquentiam, quemq;, ut ais, ad commune bonum habere uideor. Zelum laudas, quorum ego nil penitùs, præter ultimum in me agnosco. Sed quod summus hominum probat, improbare, nisi amens, nullus hominum audebit. et libellum illum, quidem te gratãter ac benigne, aduerbijs utor tuis, suscepisse ais, quod ut credã tua illa præstat Vrbanitas, quam præclari nominis imples effectu. Insuper & eundem diligẽter perlegisse, commemoras, atq; in eo multa comperisse, & uerborum elegãtia, & sentẽtiarum põdere laudanda testaris, q nõ dicam laudibus, atq; oculis tuis, sed auribus tantũ, tuaq; utinam patiẽtia dignus esset, facis aũt, q te decet, ut nihil horridũ licet, & incultũ pura fide, deuotoq; animo dictũ spernas, & ꝑfectò si in honorãte est honor, ut uidetur Aristoteli, tu ne honoras, pusillos atq; humiles attollendo. tu exẽplo illius, cuius uicẽ geris, tuus actus exẽplaria nostra sunt, & merito dignos præmio ꝓsequeris, & indignos gratuita misericordia præueniẽs dignos facis, quorũ me de numero per te fieri gaudeo, gloriorq;, q̃uis enim ad pietatẽ semper tua deflectat & inclinat humanitas, atq; innatus ad fideles tuos amor, quidã altũ tamẽ, rectũq; iuditiũ tuũ inflexibile, & humanis passionib. inaccessũ multis, & claris indicijs ostẽdisti. Et hic mihi sine elatione lætitia, sine ꝑsũptione fiducia, ꝑrsus enim nihil esse nõ potest q tibi aliqd uideř. neq; uerò te pudeat Pater beatissime, neq; pœniteat minorũ collo quijs inclinasse ingenium, ac stylum, nec cum maioribus, nãq; nec cũ parib. loq potes, aut oportet ut taceas, aut cũ minorib. colloquaris rara adnodũ, sed gloriosa necessitas. Ne te autẽ c llocutoris exigui turbet humilitas, Augustus Cæsar, cui tẽporali potẽtia par non fuit, sæpè humilibus cũ amicis, nominarim cũ Virgilio atq; Horatio poëtis altis uiris ingenij, sed ortus humilimis familiarissimas fecit epistolas, ut dulce sit mirũq; legẽtibus, in tàm sublimi statu, talẽ animũ tãtãq; mãsuetudinẽ inueniri. Proinde q in epistolæ fine me dicẽdi auidũ, meq; opportunis fauorib. ac gratijs profeq dispositũ te dixisti, plus est, q̃ q ex tã alto merear audire, retribuet amator CHRISTVS humiliũ, ego aũt, & si fortè consultius, non uenirẽ, ne illa scilicet q̃ ut cõciuis quidam meus ait, famam minuit ꝑsentia, animũ tuũ à cõcepta de me opinione retraheret, quando tamẽ ita uis, & nõ iubẽdo fortius iubes, estq; ubi silẽtiũ impetuosius sit quàm uerba, tuo quidẽ nec minus meo desiderio parere disposui. sed retardat me hinc æstas naturalis, semꝑ hostis mea, hinc ꝑsens mei corporis accidentalis offensio. Aetas ꝑterea iã ꝓuecta, utq; ita dixerim, inclinata dies, & quietis auidior & laborũ, metuẽs quasi fessus ad uesperã uiator, cogitansq; de hospitio. nitar tamẽ ꝑ obstantia quàmprimũ dabiř, & erũpam, ut discussis impedimẽtis ac difficultatibus superatis, ad sacratissimos pedes tuos, dudũq; mihi exoptatissimos ꝓficiscar, ante quos, iam hinc flexis animæ poplitibus reuerẽter affusus, nõ q magna pars mortaliũ, diuitias, priuilegia, beneficia, ꝓlaturas, sed ꝓ his omnibus benedictionẽ solã ac beniuolentiã tuam peto, is mihi magnarũ altus opũ cumulus, summarumq; ambitus fuerit dignitatum. Deum interea, qui tẽ elegit precor, ut dies tuos, quos uerè mundo utiles credo. lætos ac longæuos fieri, & uotiuis iubeat florere successibus, ut te duce Italia nosterquè orbis, qua Catholicus es, tranquilla pace compositus, ac iustitia conquiescat, ut ubique omnes errorum tenebras, ueræ fidei lux illustret, & Christiani nominis maiestas, tuo tempore mundum totum occupet, atque possideat, ut & CHRISTVM dominum, & te CHRISTI uicarium, usque ad fines terræ cunctæ suscipiant nationes, cultuq; perpetuo uenerentur. Denique post laudabiliter actam uitam, tibi facilẽ tribuãr, ac beatum exitũ, immò introitũ uitæ melioris aperiat, ac fœlicẽ animã terreno de carcere digressurã, is q creando, ibi illã infudit CHRISTVS omnipotẽs, & uirgo mater manib. pijs excipiãt Petro & Paulo amicis tuis astantibus, circũfusa cũ gaudio sanctorũ acie, & frequenti angelico comitatu. Amen. Pataui VIII. Cal. Augusti.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

FOrsan amice de responsi mei tarditate miraberis, sed cognita causa desines mirari, scito igitur, me hinc sub aduentũ tuarum literarũ abijsse, magnis enim precibus, et repetitis literis Ticinũ iterum, atq; iterũ euocabar, & quamuis naturæ meæ infesta æstas aduẽtaret, meq; hinc qetis amor stringeret, illinc status ꝑsens. & suspectũ latrũculis deterreret iter, uigente tamẽ hinc ingrati metu, honestiq; inde specie animum attrahente, quod scilicet ad tractatum

tractatum tantæ pacis euocatum me sentire, si fortassis ulla ex parte bono publico utilis esse possem, parui, digressusque Patauio ad VIII. Cal. Iunias. VI. illuc die, hora tertia perueni. neue in singulis morer, illicò rediturus fueram, non obstante tibiæ collisione, qua in parte corporis à pueritia parum fœlix fui, & quæ me tum sæpè olim, tum per hos dies complusculos afflixit, inutilas quée inter Medicorum manus, usque nunc detinet, nisi quod æstuante in horas bello, iam terrestre iter ad reditum, prorsus obstrusum erat, nec nauis ulla prece uel pretio reperiri poterat, quæ se periculo exponere audiret. Et si enim Padus ipse etiam bello arderet, sperabam tamen, eo calle à fortuitis me prædonibus tutiorem, quibus cessantibus, nil timebam, ratus meum propositum atque amorem pacis, & belli odium, utrique partium notum esse, & sic accidit, siquidem mense ibi integro, & amplius inter nauis inquisitionem & difficultates rerum uarias absumpto, tandem nauclerus unus, non tàm pauidus affuit qui securum me uidens, & ipse desijt timere. Cuius in nauim, mirātibus cunctis, quibusdam uerò & reprehendentibus introiui, successitque fœliciter duce Deo. Cū enim ubique classes in undis armatas, ubique in ripis armatas acies inuenerim, nautis famulisqúe trementibus atque pallentibus, ego unus, seu hanc amentiam, seu fiduciam quis dixerit, ubique intrepidus atque inermis occurri, non solum incolumis, sed etiam honoratus, uno omnibus ore fātentibus, non esse alium præter me, qui iter illud ageret securus, cumqúe ego id meæ tribuerem paruitati, sole. e enim animalia parua, quæ magna non possent transilire: una omnes uoce similiter respondebant, neque magnū neque paruum inueniri posse, qui non alterutris uel inuisus esset uel suspectus. denique Varro nō sum, nescius plura, quàm necesse est, quia certum habeo, te libenter hæc legere, ubi omnes capti uel occisi, & certè spoliati omnes essent, ego uino & altilibus, & pomis, & speciebus sic onustā puppim habui, ut nō ferocitas quidē ulla, sed liberalitas bellatorū, meū illud iter pacificū retardaret. Quorū nihil penitùs meritis meis, sed diuinæ cuncta clemētiæ ascribo, quæ mihi & amicū pacis animū dedit, & hūc ipsum omnibus, latæ notum, inque meo dare legibilē uultu fecit. sed progredior. Cū tandē Patauiū nudiustertius ad uesperā peruenissem, imbræ perpetæ atque ingenti, is qui huic urbi præsidet amicus tuus, uir potētia magnus, sed uirtute maior, ante expectatū, reditu meo lætus, usque ad portā ciuitatis mihi obuiā uenit, sed nocte repulsus, ac pluuia, dimisit, è suis qui apertos mihi aditus seruarent. & quantū honoris atque amoris serò illo in me congesserit, non missis tamen famulis rerū onustis uariarum, sed demum ipse cum paucis ad me ueniens, ac cœnanti assidens, & post cœnam illic inter libros, in noctem usque concubiam comitatus confabulationibus colloquijsque gratissimis, neque si narrare uelim potero, neque si possim fides dabit: ac post dies paucos, cum iam reditus meus Venetijs notus esset, Donatus noster Grāmaticus, qui ibidem literas mihi tuas simulquè apostolicas reseruabat, utrasque mihi attulit, & tuas quidem lætus ut soleo, illas non reuerens modo, sed stupidus ac submissus accepi, utrobique sanè nondum datæ die, secundas epistolas meas illuc peruenisse cognoui, neque miratus sum, præter enim absentiæ meæ moram, literas ipsas apostolicas iam bullatas, apud te diutius substitisse, ipsis in literis legi. Ad has quidem S.P.N. Papæ literas, quid respondeam uidebis, nempe qui & responsionē meā iure tuo perleges, & quod mihi meo iure polliceor, tuæ uiuæ uocis adiuuabis oraculo. iam quod dominicis ipsis in literis, clarè satis, in tuis etiā expressius cōtinetur, reculas meas tanto iudítio probari diuinæ suæquè gratiæ retribuendum scio, ego autem, & si indignus hæc audiam, nihil tamen possem gratius audire, & est prosperitatis immeritæ iucunditas ac uolupias quædā, nec indoctus docti famā respuit, & deformis uirgūcula, se formosam sponso uisam gaudet. Expecto nunc secundæ epistolæ fortunam. nam prima utique fortunatior esse non potuit, quàm summo hominum placuisse, cui me oro, cum omni qua potes reuerentia recōmenda. Scripsi tibi cor meum erga illius sanctitatem, & cupiditas mea, seu de illo spes, quæ nam esset aperui, ut nosses quo ad hoc me passionibus expeditum loqui dixi quod in animo erat, nec repetitione res indiget, & te memorem esse, & mihi apud te fidem non deesse confido. Sane quod tuarum in principio literarum legi, quotiens ad scribendum uenis, si animū tibi meæ uirtutis admiratione præstringi, ut uel nō incipias, uel

inceptum

inceptum deserat.scio te iocari mecum,& potes,quidem fateor,mecum non aliter quàm tecum loqui omnia, nam si alter hoc diceret,non ludere illum arbitrarer,sed illudere. nihil enim est in me mirabile,nisi in tanta uirtutis ac scientiæ penuria,tanta uitæ securitas ac libertas fandi,de simplicitate oriens bona,utinam urbana quidem excusatio ista silentij, ue rè aűt tua satis occupatio te excusat.Colutium cuius me uerbis salutasti, ut saluere iubeas precor,& talem tibi operum participem obtigisse gaudeo,utrics requiem obtigisse gauisurus magis,quãuis gloriosum laborem,magnis delectationibus abundare non dubitem, sed id amicis optare soleo,quod mihi.Vale Pataui *XII*. Cal.Augusti.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

QVid uis dicam aut respondeam,in hoc quidẽ,& in reliquis, haud inuitus consilio tuo ſtem,neqd tamẽ occulã amico tali,siue ego securior,siue tu cautior, nihil tã formidolosum uideo(seu actiuè formidolosum sumit,seu passiuè)dices mihi,Veritas odium parit,scio & expertus scio,odiũ tamẽ illud amabile uiris fortib.arbitror,etiã si ppter uerì studiũ moriendũ esset optabile,sed nõ id periculũ est,in psenti certamine. tutius est interdũ belligerare,cũ multis,q̃ cũ uno,alter alterũ expectãs,mauult suæ aliũ, q̃ se alienæ iudicẽ iniuriæ,fuit mihi cũ uno istorũ nominatim,atq in scriptis lis pergrauis,& euasi, & agebatur de me solo,hic de tota agitur Ecclesia,honestissima aũt bella sunt, quæ p Rep. suscipiuntur. Nil ne igitur timeo,& qd timeã oro te,cui nil dari,modicum possit auferre,de his loquor,q̃ fortuita nuncupantur,mea enim mihi nullus eripiet,non senescens tantũ, & inermis presbyter,sed nec iuuenis tyrannus,nec armatus pdo. At negari potest,siqd optaueris.planè mihi negeť episcopatus quẽ petẽdũ duxero,immò uerò planè mihi detur ut tot queat,& si hac in parte delirauerim graui ac sollicito munere,sera & insolita plectatur ambitio,proinde modò Papã nõ offenderẽ,quẽ nõ tãm,ppter Papatũ,q̃ propter eximiã rarãq uirtutẽ,& q̃ illã pbant gesta magnifica,ppetuò mihi amandũ uenerãdũq delegi,& quem suis reprehensionibus delectatũ,alienis multa cum sua laude coniunctis irasci nõ est uerisimile,de reliqs,qd ad me?nõ potentiam noui,nõ opes,sed & mores noui. scio illos, & me scio,neque homines,sed uitia hominum insector,Interim tuis parcis, nulla herclè odi alterius,nulla acrius arguo,sed id mecum ago,hoc cum altero. nõ est aũt tuum: quomodo non est meũ,q est omniũ,nisi fortè Sarracenorũ siue Iudæorũ q nostris gaudent & tripudiant ruinis,at ne quicq niteris,frustrà aũt nisi ait Crispus,neq aliud se fatigãdo,nisi odium quærere extremæ dementiæ est. Ego uerò,non nihil, immò plurimũ quæro. Euaporo animũ, & tristitiam quæstu leuo,posteritati me approbo & excuso,bonis placeo, et ni fallor Deo, malis certè displiceo,& quoniam uerecundiæ aut conscientiæ,nihil est,aculeos saltem doloris infligo,sed non inscius,quàm sint multi mali,& quàm pauci,libro nempè,non numero.parua ne tibi igitur hæc uidentur.Quid tibi autem iniuriæ est illatum,ut sic oderis? nihil mihi,sed Romanæ Vrbi,sed Ecclesiæ,sed Petro & Paulo,sed CHRISTO cuius & si inuisa non impleam,nomine glorior,neque uerò omnes,immò e quidem nullũ odi,quosdam uerò & dilexi,qbusdam & diligi uisus sum,& quid eorũ amor ualeat,si utilitas aut blanditiæ cessent,pbè didici. Sed ah nescis,plus sæpè parũ odij nocere,quàm amoris plurimum pdesse.nil penitus scio,nilq uelim scire quo timidior fiam,q nil cupit,& nil metuit, ut quorundam animantium magnitudo terribilis ac nocendi potens, sic quorundam ipsa paruitas,atque impotentia tuta est,& uiolentiæ inaccessa. Quid unquam muscæ aquila nocuit, qd formicæ leo,hæc dixi ut me intelligas,& qua datur uideas.tu amicus tui consilium euocatus,ne me audieris, fac q bonum censes. De reliquo Stephani Columnensis euentu mœstus accepi,& quamuis tu mihi in literis,spei reliquias nescio quas ostentes,ego tamen ut rumores placito falsos,sæpè sic infaustos penè semper ueros memini,sed qd agam? Exhausi oculos,atque ilia,consumpsi lachrymas atque suspiria, suspiro tamen adhuc,& suspirans scribo hæc,fleui olim quantum potui,plus ne quàm debui,iam satis superque, satis est fletuum,usque non ad satietatem modò,sed pœnitẽtiã ac pudorẽ.Itaq cũ æstate hac pteri ta,unicũ mihi uitæ huius.q̃ dicitur ac pdulce solatiũ, unicum gaudium ingrauescentis in dies iã ætatis,deniq lumẽ unicũ oculorũ meorũ,acerba quidẽ,& siqs hic ordo esset,prius

intempestiua

intempestiua mors tulerit,non dico, non dolui,sed non fleui, neq; unq̃ mortalis hominis, neq; meã si CHRISTVS amauerit mortẽ flebo, ubiq; hũc ipsũ esse animũ ualdè gaudeo, eoq́ue magis, q̃ in hoc meis,te adiutum monitis, munitumq; armis dicis,unde & tu amici obitum,piè admodum,atque amanter, sed fortiter tamen,ac uiriliter fers,eũq; mihi ut ignotum scribis,cõmemoratione gratissima,rectè id quidem ac memoriter,teq; seq; dignissimæ textum: nec tis Historiæ,desine aũt,illum mihi ut ignotum loqui,uidi hominẽ, & quantum uitã paucis horis licuit, circũspexi,ut enim me doloris tui participem agnoscas,non solum ideò, quia tuũ nihil alienũ mihi esse potest, sed quod ille per se etiam erat, scito eum ad me anno altero uenisse Venetias,& mira suauitate, in nostram amicitiam introgressum, multa ibi intus in præcordijs meis, & magna beneuolentiæ uestigia reliquisse, uirum bonum & modestum prudentemq; ac ne plura,qualem tu illum stylo pingis,iure optimo, tibi bonisq; omnibus diligẽdum, Deus illum morte, huius bellis eductum, in eternæ uitæ pace locauerit. ad extremum,noris & fama & literis auditum,hic dominum patrẽ meum, Patriarcham, Hierosolymitanum,Romuleo Cardine sublimatum esse,quod ita futurum semper credidi,& dilatum stupui,& fatebor tibi, ut est usus hominũ,difficile extirpabilis, primum huiusce rei nunciũ lætus audiui,mox ad me rediens misertus sum,Domino autem nostro, quem quodammodo plus quã seipsum amat, quid latentis offensæ fecerit ignoro, quo in eum ultionis honorificũ hoc genus inuenerit. Vt uelut aurea illũ uinciens cathena,dum maximè necessaria quies esset, ac libertas omnem sibi spem quietis ac libertatis abstulerit, de quo illi forsitan modo uacuũ tempus affulserit,scribam aliquid,solet enim ut Catuli Veronensis uerbo utar, *meas aliquid putare nugas.*

Vale Pataui *III.* Nonas Octobris. Sed,heu,heu interiectionẽ familiariorẽ mihi quàm uellem,quãto post hanc datã die,à domino urbis huius audiui,de hoc ipso domino meo amantissimo patriarcha aliqd haud dubiè faustũ sibi,mihi uero ut est animus mortaliũ graue,durum flebile.cumq; me relator ipse rumore illo mœstum cerneret,rem in dubio ponere uisus est.ego autem ut proximè dicebam scio,tristiloquã famã semp fermè ueridicã, sed de hoc quid nunc dicam,aliud non habeo,amaui hominem, & amare nisi meipsum amare desierim,non desinam,scripsi ad eum olim,in solitudine mea & in rure suo positus : Vitæ solitariæ libros duos,nunc status sui mutatio suggerebat, ut totidem sibi Actiuæ Vitæ libros scriberem.iamq́ue id animo uoluebam,& amice, quod ualdè nolim, hac sollicitudine liberatus sum.Vale iterum.

Fran. Petrarcha Colutio Stignano, S.

ALiquot ante annos ad Franciscum nostrum Brunij scribens,nouum tunc probatissimum nunc amicum dixi,cum in hominis senescentis amicitiam incidisse, quod si tunc uerè dixi,quod nunc putas?scis ætatem currere ac uolare, momentoq́ue breuissimo ab infantia in senium,& in mortem iri,hæc me causa extimatioq; temporis , iam trepidulum ac tepentem facit,& ab illo scribendi ardore iuuenili manu retrahit algenti, & si enim multas magnas epistolas,post id tempus amico illi scripserim atque alijs, tandem tamen his diebus animum mutaui,& amorem.si cur,rogas?quia omnis passus pars est uitæ, omnis hora pars est uitæ,utq; eundo,sic uiuendo passim termino acceditur. Ero deinceps in epistolari colloquio,cum amicis breuior,cum reliquis tacitus,sic dispono, nisi aliqua in diuersum iusta admodum me causa compulerit.senectus loquacissimos facere consueta, breuiloquum me fecerit. Tibi ergo nondum uiso,nuper cognito,iam dilecto,ad honorificam tuam illam atque amabilem epistolam,nil in præsens aliud reddiderim, nisi stylum affectũq; hunc tuũ mirũ in modũ,animo meo gratum esse,quamuis enim indignus ego, hoc cultu atq; honore,nõ ideò tamẽ inferior laus tua est,dũ uirtutis inqsitor illius,etiã nudũ nomẽ umbrãq; pertenuẽ, atq; ambigua uestigia ueneratis,famæ forsan credulus,multa mẽtiri solitæ,& ni fallor dignus ob idipsum,qui nec mearum neq; ullaruw prorsus rerum, in iuditio falli queas.Macte indole egregia,quid nunc ageres illi. quisquis is esset, in quo tibi uera & solida uirtus occurreret. Vale Pataui *IIII.* Nonas Octobris.

Fran.

Fran. Petrarcha Guillelmo Marmauro EQ. Neapolitano, S.

Malè fundatas amicitias non durare.

ORpheus noſter Auſonius, qui tuam huc epiſtolam ferebat, me non uidit, cum ei proximus eſſem, neque ſuũ mihi ſaltem indicauit aduentum, mirarer niſi ſcirem humana omnia tempus atterere *Omnia fert ætas.* inquit Maro.
Omnia de nobis anni prædant euntes: inquit Flaccus.
Nolo in cauſa propria, teſtimenio meo uti, & in carmine & in proſa, ſententiam hanc, alijs atque alijs uerbis, quod accepta mihi eſſet, ſæpè repetij, hinc rapinæ ac ruinæ, una omnium uirtus excipitur, quæ tempore non modò non interit ſed augetur. Ego autem extimabam amicitiam, quæ inter me atq; illũ à iuuentute mea, pueritiaq; ſua, interq; patrem eius, ac me ab adoleſcentia mea, atque illius iuuentute contracta erat, in uirili auctam uereorq; pro uirili huius parte, ne fallerer, uulgares enim amicitias quæ in utilitate aut ſola delectatione ſubſiſtunt, haud dubiè tempus imminuit atq; euertit. quam ob cauſam amicitia quæ cũ patre mihi eſt indies, reuireſcit, quæ cũ iſto autem, in horas deficit ac decreſcit, & propè iam ad nihilum redijt, tãto certiores, tantoq; ſolidiores ſunt ſenum amicitiæ, quàm iuuenum, quamuis autẽ huius noſtri conuerſatione delectarer, propter dulcedinem illam, quam me fateor ex muſica modulatione percipere, uſque adeò ut nonnunquam, quæ de cœleſti harmonia ſensêre philoſophorum quidam, ſimulquè his contradicentium ſententiam animo agitãs, in eã partẽ ſim procliuior. Quæ ſeu ſphærarum motu, ſeu aliter ſuperis nõ inuidet, hãc auriũ uoluptatẽ, qua in re hic noſter, ut ego opinor antiquũ illũ lõgè uicit Orpheũ, nõ minus tamẽ cũ uictu eius alloquioq; mulcebar, nõ minorẽ enim, ſed maiorẽ uerborũ, & cũ Tullio multo maximè actuũ concẽtũ arbitror quàm ſonorum. Eat tamẽ utcunq;, ego enim, & cum amicis dulciſsimè uiuere didici, & ſine illis, ubi culpa careã, amariuſculæ quidem, ſed uicturus uideor, quippè qui interdum propter multa quæ uita hominum fert, penè coniunctũ, cõgreſſuſq; hominũ exhorream, propterq; odiũ malorũ. quibus omnia plena ſunt, bonorum paucitas, quodammodò mihi ſuſpecta ſit, ut ſicut in pelago dulcis aquæ fontem, ſic & urbibus uirũ bonũ inuenire prodigioſum rear. Et quid plura, inter perditos hinc uiuorũ mores, hinc acerbã dulciter memoriam defunctorum, ac mortis iniuriam, quæ tot bonos mihi tàm paucis annis eripiunt. alterum penè Bellerophontem iam me uideas. Non quidẽ miſerum aut mœrentem, meumq; ipſum cor edentem, ſed errantem in campis hominũq; ueſtigia, qua licitum eſt uitantem, in ſyluiſq; ſi detur, quod ſupereſt uitæ, ſeu uerius mortis huius præcupidè exacturum. Hæc in primis tàm multa, de communi amico ut uides, non ſine ſtomacho ut per te illi cum primũ occurreris, innoteſcant dolituro ſi quid eſt ingenui pudoris, ſic ſe uel per inſolentiam uel per negligentiam, & ſi non utilem, at antiquam certè & fortaſsis honeſtam amicitiam poſtergaſſe, quam tanta fide talis Pater colit. quæ mihi, & ſæpè olim, & nuper dum Verona iter agerem, luce clarior apparuit. Scripſi ecce plura quàm credidi, tulit ardor quidam læſi animi, dehinc ſcribam pauciora quàm uellem. Epiſtola quidem tua, per multorum manus ad me ueniens, magno me gaudio compleuit, multa ibi legi, quæ mihi fidem facerẽt certiſsimam, te ſi tàm proximus mihi eſſet, quamuis de quo quæror fuit, uel ad me uenturum fuiſſe, uel iudicaturum ubi te quærerem. Et certè ſi & hic impetũ ſequar, difficillimũ erit, finẽ huius quoq; ſermonis attingere. Sed quia iam tẽporis penuria, ac neceſsitate cõpulſus, ſtatim in epiſtolis breuior fieri, unũ hoc dixiſſe, cõtentus ſim, affectũ erga me atq; animu hũc tuũ, non nouũ mihi ſed pergratũ eſſe, tuam hãc tantam reuerentiã, q̃ ex multarũ tuarũ epiſtolarũ uniformi tenore percipio, non ita quanq̃ enim optima è radice ueniens, atq; in te decora mihi, tamẽ prorſus indebita eſt, proinde me olim tibi, tàm laborioſæ quæſitũ, et tàm procul inuentũ, & tã auidè tanq̃ prædulciter uiſum, neſcio an & unq̃ in terris amplius reuidendũ. q; non dicerẽ, ſi noſter ille Vir maximus, paulò diutius uixiſſe, plenã fiduciã in amicis habe, & ſi quis eſt uſus utere. atq; utinã uel irrequiſitus aliquid poſſem. ne ſpes tua, quam ex me tàm ingentẽ concipis fruſtrà eſſet, ultrò Deum teſtor, laboribus animiq; tui fluctibus opem atque conſiliũ laturus, ſi qua mihi gubernandi ars, ſi qua eſſet experientia, & nunc quoniam plus interdũ poſſumus q̃ credamus, licet in plurimis contrà ſit, ſi quid fortè eſt, quod pro requie, proq; ſolatio tuo poſsim iube,

adſum

adsum animo,hic subsistam.Ire enim,longius breuitatis studio, & propositi noui fixa lege prohibeor. Viue & Vale nostri memor Pataui V . Idus Nouembris.

Fran.Petrarcha Francisco de Vrsinis, S.
Noua contractus amicitiæ.

IVcundum in stuporem, tuæ me nobilis indolis generosum specimen, & beniuolentiæ iuuenalis,clarius ardor compulit.Macte uirtute,ad quam sic affectus es,ut eius in me nudum nomen,ac tenuem umbram colas.Gratum habeo,& hunc tibi esse animum.& hanc sortẽ mihi,atq; amator ueri,licet honestissimũ,hunc errorem amo,unde hic amor meisq; de rebus , tuæ hæc fluxit opinio,& Italiæ & Romæ communi gratulor parenti, quæ nunc etiam talia parit ingenia.Proinde quia multa scribendi ocium non habeo, hæc summa est, ego tibi tàm charus esse gaudeo,antequàm cognitus,nec tantũ gaudeo,sed miror, tuusq; esse nunc incipio,nunquam desiturus. Tu me autem inter tuos,utcunq; uisum erit numera,teq; tui similem præsta & uale. Venetijs IIII. Idus Februarij.

Fran. Petrarcha Antonio Donati Apennigenæ filio, S.

FIlii literulam tuam perbreuem,neq; ut ita dixerim te lustiorem,sed ætatulæ & corpusculo tuo parẽ,ingenij rudimentũ,& styli tui primitias libẽs uidi,& ita precor,fac.exerce animũ,experire , enitere & assurge. non uidebit autumnus,rami fructum, cuius flores uer non uidit. Scribe, lege, meditare, addisce,stude ut doctus,sed multò maximè,uir bonus & quotidie te melior fias. Et caue ne sine diurno lucro aliquo,te uesper inueniat, ita ut breui, & illi qui te genuit,gaudio, & mihi qui te diligo esse posis auxilio,ille enim à quo auxiliũ sperabam,qui post me uenit,ante me factus est,opinione saltem sua,de milite dux,de discipulo magister. Vale, & utrumq; iubeas saluere parentẽ. Ticini. XIII. Cal. Decembris.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.
Commendatio iuuenis studiosi.

HIc cuius è manibus hanc scedulam accipies,triennio & amplius mecũ fuit,non ut familiaris,sed ut filius,paterne eũ habuit,paterne monui,paterne & increpui & laudaui, paterne demum amaui,q; miraberis et paterne odi,hic est de quo tibi dudũ scripsi,q; castigatam literã scriberet,de qua epistola,illa ingens est,quã D. N.PP. tuo consilio porrigendã,tuisq; mox porrectã manibus,ad te misi,hic, inquã,ingenij diues semper,sed doctrinæ inops,ad me primũ uenit. nũc q; eodem ipse teste glorier,nõ mea quidẽ opera, sed cõuictu & obseruatione,& lectione,& cõfabulatione abit hinc doctior,q̃ uenerat.cũ gratia tamen mea,ac licẽtia,nõ addo,& cũ cõsilio discedit.Quid multa?Iuuenis est,uno uerbo totũ dixero,uult probare mundũ,quẽ probasse ego,nimis memorãs cohorresco.Optat Romã uidere,quod unum desiderium, si hic sisteret, improbare non audeo,nam & ego ipse, qui totiens eam uidi,reuidere illam ardeo,sed hic noster,uult ut auguror maiore in pelago,piscari,lucrum sibi,non naufragiũ proponens,uult temptare fortunam,ut dicit suã .Quam si secundam reperit gaudebo,sui aduersam,salua dum puppis sit,repetere,hũc tranquillum licet exiguũ portũ non uetabitur. quin uel contumaciter digresśis, dum redire uoluerit,diebus patet ac noctibus,immò & pernox lumen in uertice,& qui reduces excipiat habet in littore, hic equidem,quisquis eum agat impetus,non tàm suus credo,quàm ætatis in se bonus est,ni fallor,meus & mei amãs,studiosus boni animi uagi,fateor,sed modesti,& bonorũ fauore non indigni,si quã sibi uiã bonã sua fors aperit,non desit,oro cõsilij,tui fax Vale.

Fran. Petrarcha Hugoni de Sancto Seuerino, S.
Commendatio eiusdem.

IVuenis iste,quem conspicis,aliquot annos, mihi pro filio fuit,nec esse desinit,etsi enim corpore abeat,confido eũ,animo nõ abire,& hunc ipsum motũ,non tàm sibi q̃ ætati imputo,firmitatis indige,ac discursibus gaudenti,qui mos,ne me ipsum,quod sæpe soleo,nũc accusem,multos in senium comitatur,& hic quidem adole scens,boni ingenij raræq; indolis, adolescens tamen, multis de more consilijs agitatis,nobilius ad extremum prætulit, & quoniam ire fixum erat,non alia quàm discendi cupiditate, peregrinari elegit. In primis autem, literas Græcas sitit, & senile Catonis desiderium,uix dum pubes anticipat. Hunc

Hunc ego impetum, iam per anni spatium, non sine ingenio ac labore continui, sæpe precibus interdum iurgijs ostendens, ingerensq; oculis, quantum sibi latinarum, nunc etiam literarũ desit, difficultates quoque rerum uarias, ac pericula coaceruãs, quibus inueniem temperari posse rebar ardorem, præsertim, ex quo semel digressus breui, ut sibi prædixerã, cogente necessitate redierat. Et planè, dum peregrinationis infaustæ memoria recens fuit substitit parumper, & spem dedit posse animum regi. nunc tandem, ut fit, non longa requie laborum omnium subrepsit obliuio. En iterum frenos mordet, nec iam ulla uel ui, uel arte compesci potest, sed ardenti nescio an prudenti, & sobrio discendi desiderio, dimissa patria, amicisque & cognatis, & annoso patre, & me quem ut patrem diligit, & quem patri saltem conuersatione prætulerat, ad te solo sibi nomine, cognitum festinat. Neu forsitan mireris, habet ista præcipitatio rationis uelum, cum enim primum illi animus fuisset, recto calle Constantinopolim proficisci, edoctus à me, Græciam ut olim ditissimam, sic nunc omnis longe inopem disciplinæ, hoc uno mihi credito, non omisit iter propositum sed inflexit, cumq; ex me sæpius audisset, aliquot Graiæ linguæ doctissimos homines, nostra ætate Calabriam habuisse, nominatim duos, Barlaã monachum, ac Leonem seu Leõtium. quorum uterque mihi perfamiliaris, primus etiam & magister fuerat, profecissetq; aliquid fortasse, ni mors inuidisset, statuit Calabrum littus inuisere, & Italiæ plagam illam, quæ magna olim Græcia dicta, est cũ ubiq; autem te potẽtem, illic potentissimum non ignorans, meis literis commendari optauit, quas apud te, nec fallitur efficaces sperat annui, haud grauatim, & tibi solatium, ut opinor ex illius ingenio, & illi præsidium, ex tua potentia quæsiturus. Amo enim hominẽ, & quamuis leuitatem animi, nõ tàm approbem, quàm excusem, discendi uotum improbare non audeo, immò me iudice dignus est assequi, quod tàm anxiè, tamq; ardenter expetit, ut dum illud solum cogitat, non difficultatũ modò, uel affectuum, sed suijpsius, & suarum uitium sit oblitus, quod desperat apud Græcos, non diffidit, apud Calabros inueniri posse. Commendo igitur eum tibi, quem si latè uideris, atq; ope & cõsilio adiuueris, rem te dignam, & ut arbitror Deo gratam, feceris, mihi uerò gratissimam, qui subtristis illum ac sollicitus abeuntem uideo. Vale.

Fran. Petrarcha Lorbardo à Serico, S.

Breuis consolatio.

DVlci quadã uelut acredine, acriq; dulcedine epistolã tuã legi amice, ita mihi suauiter annosi patris interitũ defles, ut & tibi cõpatiar, & tuæ gratuler pietati, qua nil melius, nil suũ magis est homini & pſertim filio. Solare animũ, & naturæ parer, & tu patri debitum persoluisti. sera illius, & sat dilata solutio, tempestiua & præcox pietas tua est. non est quod quæraris, est quod gaudeas. Ad hoc ille natus erat, ut moreretur. & per hoc breue iter, ac difficile in patriam remearet, seu rectius dicitur perueniret. ad hoc omnes nati sumus. Viarum multa uarietas, omnium finis idem mors, immò uerò, non finis, sed transitus, bonis optabilis. Aequæ naturale certè, nec miserius est mori, quã nasci, & fortasse fœlicius. Vale, & uiriliter age, atq; amisso gubernatore, tuis iam manibus clauum rege.

Fran. Petrarcha Vrbano Rom. Pont. S.

Pro innocentia generalis ministri ordinis fratrum minorum.

MVlta iam nunc proposito meo Beatissime pater obstãtia uideo, magnitudinẽ illinc, tuam hinc paruitatẽ meã, inde difficultatẽ rei, de qua loqui cogito, primũ tamen obstaculũ, tua mihi nota benignitas, secundum nota tibi, ut arbitror fides mea, tertium ueri, amor falsiq; odium tollit, scio ego magnitudinem tuam, sed mansuetudinem tuam scio, occurritq; animo illud Parij Gemini, apud Cæsarem declamantis. Cæsar, qui apud te audent dicere, magnitudinem tuam ignorant, qui non audent, humanitatẽ. noui præterea paruitatem meã, sed & animi puritatem noui, quæ tãta est, ut dum res poscere uidebatur, non modo coram te, sed contra te loqui ausus fuerim, quod tu hominum mitissime, non tulisti tantum, sed laudasti. hæc est enim uera hominis magnitudo, nõ potentia solũ, ac dignitate, sed humanitate præcellere. sentio demũ altitudinẽ causæ, ad quam quidẽ, quod suspitione in ius

dicijs communibus,non careret testis,irrequisitus accedo,sed zelus ac studium ueritatis,p uiribus adiuuandæ,meam hanc fiduciam fortasis excusent. Nunc ne pluriloquio tuas sanctas occupationes impediam,ad rem ipsam,tibi notissimã atque historiam inamœnam uenio. Magister Thomas uir clarissimus ac sacrarũ professor inclytus scripturarũ atq; ordinis minorũ,ad quem propter multa,maximè propter auctorem sic afficior, quasi unus ex ordine illo sim,generalis minister,coniurata nescio quorum,sed profectò nõ bonorum hominum inuidia,ut amare enim mali bonos,sic odisse bonos boni nequeunt, famæ suæ ac status in discrimen trahitur,heu mihi fœdum spectaculum,quod auditu solo tàm turpe tamq; indignum sit,ut sagittæ in morem,è longinquo uulneret. Quomodo enim quæso ferant oculi,quod ferre uix possunt aures, uirorum nomen excellentium maliuolẽtiæ moribus,ac criminibus falsis expositũ, nec reuerentiam ullam esse uirtutibus, sed quo plus est gloriæ,plus esse uel odij uel liuoris. Turpe inquam, & indigne, nec nouum tamen,nec mirabile,nisi quod sub oculis tuis tantum audire non deberet inuidia, alioquin usitatum & uetus est malum. omitto aũt antiquiora illa, Socratem, Theramenem, Anaxagoram, Ciceronem, Senecam, Rutilium ac Metellum, quos, quid aliud, quam uirtutis odium in exilium & in mortem egit. quanta Christianis etiam temporibus, pro Christi fide passus est Athanasius? quanta passus Ambrosius, dum ille persequentibus hæreticis fugiens, & toto uagus orbe terrarum, illa sustinuit, quæ non ipsum modò dum patiebatur, sed pium quoque lectorem adhuc torqueant, ac fatigent. Hic autem intra mœnia suæ urbis arctatus, à Iustina Augusta, totis imperij uiribus seruiente, atque ab alijs Arrianis, illa pertulit, quæ nota sunt omnibus. quid Augustinus? non ne dum si hæretici insidias tetendissent, usli uiarum errore, periculum mortis euasit? quid Hieronymus? quid Ioannes Chrisostomus? quot uterque passus obtrectatores, scripta indicant utriusq;. quid Boëtius Seuerinus, & ipse uir sanctus, ac doctus, cuius innocẽtiæ, ac uirtutum præmia, in cœlo, alia sed in terris infamia, proscriptio exiliũ mors fuère. Non sequor omnes, innumeri enim sunt, immò uerò qs unquam rectũ fidei, ac uirtutis iter ingressus, nõ persecutorũ patuit incursibus, cum dicat Apostolus ad Timotheum scribens, quod omnes qui uolũt piè uiuere in CHRISTO IESV, persecutionẽ patientur: mali autem homines, & seductores proficiẽt in peius, proficiant planè in peius, & in pessimũ, quãdo sic uolunt proficiant, in suam perniciem, non bonorum proficiant, immò deficiant errantes, ut Apostolus idẽ ait, at non quod sequitur, in errorem mittentes quod ut patet, omni nunc studio feruentis nequitiæ molliuntur. qui si fortè aliquem suis artibus in errorem miserint te nõ mittẽt permanebis, ut soles, inconcussus athleta iustitiæ, id satis est nobis omnibus, ueritatẽ ac famam uiri huius amantibus, non enim ego solus, quamuis minimus omniũ hæc scribo, multi scripserunt, sicut auguror, multi scribent, nemo non saltem animo subscribet, nisi liuore impio flammatus, ac bonorum silens ruinam, boni omnes affusi tota simul Ecclesia, tota tibi supplicat Italia, totus ordo patercq; ordinis Franciscus fœlix, nudipes, pauperculus è cœlo rogat ne ministrum suum. CHRISTO & sibi charissimum, inuidiæ mole opprimi, neu theoninis ut aiunt dentibus rodi sinas, unum est, quod mirer ac doleam, si uera est fama, magnum quendam ac potentem uirum, quem tranquillum & serenum, ista præstare debuerat altitudo, non fauisse tantum accusatoribus, ac fauere, sed per se talia non ausuros, ad accusandum suo hortatu, suoq; consilium perpulisse, quid ni doleam? & quo tramite seu quo flatu, in tàm altum animum, tanta iræ uel inuidiæ nubes ascenderit, mœstus admirer, & mirarer magis, nisi ex historijs meminissem M. Catonem Censorium, famosissimæ uirum sapientiæ, quod unum in illius uita reprehensione ualida dignum, noto contra gloriosissimum Africanum, accusatores nepharios excitasse, qui tandem Senatus bonorumque comitijs lacerati sunt, quod ex infamia tanti uiri sibi gloriam cõcupissent, quod apud te, nunc æquissimè cordium librator, his de quibus queror excusatoribus euenturum spero, & cupio, ut per te acriter castigati, & increpiti, discant non de infamia aliena, sed de propria uirtute clarescere. Occupant sane claros etiã animos interdũ humanarũ caligines, pasionũ, sed quæ ibi flante aura purissimæ rationis, diù esse non debeant. Rectè igitur ac secundum suæ dignitatis exigentiam fecerit ille uir

ille uir magnus, quem nominare, nisi pro sua laude uoluerim, si quos auctoritate impulit, auctoritate retraxerit, ab incepto imperio. qui si, ut fertur, hanc iracundiæ causam præfert quod ad regimen ordinis, hunc assumi uoluit, uel alium maluit, electores arguar non electum, quem omnis ambitionis exortem, immò omnium, quæ circa se agerētur ignarum, ad hunc honorificum laborem assumptum esse, non ambigitur. Cæterum ille, ut sibi libuerit, iræ suæ moderabitur, frenumq; uel contrahet uel laxabit, tu autem quod te decet, non permittes, ut CHRISTO res hominum spectante, & te CHRISTI Ecclesiam gubernante, pro cuiuscūque libidine famæ uirorum illustrium obscurentur. unde hoc sperās non te amplius fatigabo, sed propter quod ad calamum ueni, pure, fideliter, ac reuerenter expediam. Fateor, me in mei ipsius quanto magis in alterius conscientia falli posse, cum in pectoribus hominum, tot profundæ tamque inaccessibiles sint cauernæ, quantum tamen, nisi uel fama publica, uel fide digna relatio, uel conuersatio ad extremum, & quæ multum animos aperiunt altera colloquia, rei huius immeriti notitiam contulēre, dicam clara uoce quod sentio. & quamuis apud superbos extimatores, testimonij fidem minuat, testis humilitas, apud te tamen humilitatis amicum, & uiuæ uicarium ueritatis, humile, sed securum breue, sed incorruptum ueritati testimonium prohibeo. Citatus testis non à iudice, sed à CHRISTO & conscientia mea, utrunque ergo, tuumque simul sacratissimum ac uenerandum regibus caput testor, ne non iuratus testis, dicar, me quantum scio, & credo, falsi nihil, uera omnia dicturum. Equidem Pater Beatissime, magistrum Thomam, de quo agitur optimum & integerrimum uirum noui, clarum literis, sed uirtutib. clariorem, quodque est maximum, & supremum religione insigni, ac pietate & Catholicæ fidei luce clarissimum. & ad summā, talem mihi opto animam, qualem illi esse confido. possem pluribus: Longa enim de grauitate animi, de suauitate morum, de sobrietate, de abstinentia & austeritate uitæ, de deuotione præferuida, de humilitate contemptuq; suijpsius ac mūdi, de misericordia, & charitate non ficta, deq; dotibus alijs uiri illius, texi posset historia, sed ingenio tuo, hæc pauca de multis, immò quidem uel pauciora sufficiunt, uides & intelligis causam, mali huius. Et sicut de accusatorum odio, consternatio & metus, non illius quidem sibi optime cōscius nihil timet, sed mei multorūq; animis, sic de clemētia ac sapientia iudicantis spes, & consolatio multa suboritur. Non potest te iuditio præsidente, uiri illius uirtus & gloria, sic inuidiæ calce calcari, ut nō maior ex iniurijs floridiorq; tuis sacris manibus erecta consurgat, & quoniam solida & pura uereq; aurea est, splendidior fit attritu. In Deo denique, & uitæ spes innocentiæ suæ est; diù te CHRISTVS incolumen Ecclesiæ suæ seruet, & post gloriosi terminum laboris, in suam requiem atque æternam gloriam, faciliter transuehat ac fœlici exitu. Patauí. Cal. Ianuarij.

Fran. Petrarcha Hugoni Estensi Marchioni, S.

Abstinendum esse ludis inanibus.

PEtrus Mōtanus familiaris tuus, & amicus meus, de te mihi lætos ac magnificos, sed nō nouos attulit rumores, quibus nihil possem gratius audire, & sic oro fac. Indolē egregiam, honestis studijs adiuua, enitere in altum, disce magno animo calcare uulgaria; neque ulla difficultate desistere, donec de uirtute in uirtutē, indefessi passus, ad supremum claritatis culmen euaserim, inane, nouum est, ætatis breuis autem, quamuis subdifficilis est uia, per quam ad longæuam gloriam æternumque itur habitaculum. hanc ingressus, hanc sequere, neu diuertas, pro hac nil arduum, nil horrendum extima, pro hac enim se labori ac discrimini, pro hac demum si res exigat, ui tàm morti obijcere, id eximium uiri opus est. hinc nunquam ego te retraham. sed urgebo, & currenti quod in me erit, animo calcar adijciam. sponte autem sese offerre periculis, non magni animi est, sed paruæ prudentiæ. Ne igitur longus sim, pro salute, pro dignitate, pro patria, ubi oportet pugna fortiter, pugna uiriliter, pugna fœliciter, periculosis autem ac damnosis, & puerilibus his ludis Equestribus abstine, hoc precor, hoc consulo, non sapientiæ iure sed ætatis. temerarij forsitan, sed fidelis certè consilij

tè consilij ueniam dabis, satis sit innotuisse iam omnibus, te huiusmodi ludis excellenter uti posse si libeat, quicquid ultra proceditur, frustrà est. Inopini sunt casus hominum, & sapienti magnopere prouidendũ est, ne ultrò se ingerat, ubi periculi plurimum, utilitatis aut gloriæ nihil est. Linque illis hos ludos, qui nihil maius possunt, nihil melius sciunt, quorũ ex æquo inutilis mors & uita cõtẽnitur. tua uita & fratribus, & amicis, & Reip. chara est, tuum ingenium atq; animum, altiores admodum decent curæ. Nunquam sic lusisse Scipio legitur, nũquam Cæsar, opto tibi gloriosum & fœlicẽ statũ. Patauí *VIII.* Cal. Maias.

Fran. Petrarcha Bonauenturæ heremitæ, S.

Consolatoria super morte fratris.

QValem prodolor uirum, quod sidus amisimus, loquor improprie & torrẽte rapior uulgaris eloquij, nihil amisimus, nisi gratum delectabilemq; conuictum, & illius mellifluí oris affatus, quo loquente, audientium animis, uirtutẽ acres infligebantur aculei, quo docente, nemo non proficiscere poterat, eoq; magis, quo maiori esset ingenio, hæc & his similia, aliquanto citius, quã uellemus nobis præreptá, nõ nego, quæ tamen in hoc breuissimæ uitæ cursum ubi longum nihil, nisi dolor & gemitus longæua nobis esse nõ poterant, sed necesse erat, ut cõsestim aut nos illũ, aut nos ille præcederet. Cæterũ hoc utrũq;, neque enim rei tàm labilis, tã caducæ grauis prorsus ac flebilis est iactura, ipsum certè, quem amauimus, & quẽ semper amabimus ipsum, inquã, nõ amisimus, sed præmisimus, qui nobis ad cœlũ suis precibus uiam pandat, nos ibi alacer ac iucũdus expectet, quo eum nisi ad cœlum abijsse, illum suspicer, qui etiam dum hic esset in terris, & sub mole corporea angelicis moribus & cœlesti uiguit intellectu. Nolim tibi nũc, quod præsenti sibi nunquam feci, de tanto tã q; unico fratre blandiri, sed humana laus, cuiuscũq; in aurib. melius sonat, quã ipsius qui laudatur. ita uerò me ille amet, cuius in amore fœlicitas uera est, ut ego uiuẽtiũ fama, forte aliquos neminem sibi uel ingenio uel eloqo, uel morũ suauitate præferẽdũ noui, quæ tanta illi inerat animæ, ut ab ipsius uerbis & cõgressu, nũquam nisi lætior trãquilliorq; discesserim, neq; mihi unquã tàm longa cõfabulatio secum fuit, quin cupidis auribus meis atq; animo scienti, breuissima uideretur, erant enim inter uerba illius hominis, faces quædam blandæ & lucidæ præter cõmunem morem eorũ, quoq; quos magistros dicũt, erant in semone hami inescati, dulcib. sententijs, qui audientium corda uaga quãuis, arriperẽt ac tenerẽt. quæ mihi colloq facultas, & sirarior foret, distrahentibus nos studijs nostris humanarũq; uarietatũ, his qui sunt innumerabiles uncis ac laqueis, qui sæpè animo iũctissimos terris & corpore distrahũt, uel absens tamen illo ingenio delectabar, hinc amici memor absentis, hic illius præsentiam, & cogitãs & expectãs, qua in re, quantũ uitæ huius in agone perdiderim, mœstus sentio, mœstumq; mecũ cõputo, quotiensq; Hieronymianũ illud, in silentio tuo simul, & meo nomine repetam, nõ meruimus talem uitæ nostræ habere cõsortem, nam & si iacturam rei transitoriæ, non nimis flendam uiro dixerim, ferè tamen mortales, mortalium sunt facturæ, quarum ex numero, & profectò grauissima est. sed incõmodum nostrũ, quantũcunq; est, fraternæ fœlicitatis contẽplatione consolor, nam & hic maluissemus bene illi esse, sine nobis, quã nobiscũ male, de fratre igitur nostro, quem tibi mater, mihi charitas fecit, gratulandum nobis potius, quã dolẽdũ, quãq; enim ad tempus nos reliquerit illuc iuit, ubi finis est omnium rectè uiuentiũ, pieq; Philosophãtium, quorum hic noster in acie, dicere ausim, uel signifer uel dux fuit, neq; uerò ad iniuriam naturæ, sed ad cumulũ gratiæ cœlestis ascripserim, q paulò ante tẽpus, ut dici solet, durũ hoc, & scrupulosum iter impleuit. tale est enim, quale si uiator hyberno pluuiali die ad hospitiũ sospes, integer, indefessus, alto adhuc sole perueniat, quo alij fessi, & madidi, & uiarum erroribus elusi, uix tandem sub crepusculũ sint uenturi, nobis fortasse compatiendum, qui relicti sumus, non quod illum amiserimus, ut dixi, qui nunc maximè noster est, sed quod inter mũdi mala, & pericula nostra senescimus, & ab illo exoptato ac fœlici hospitio retardamur, proinde serenandus animus, siccãda lachrymæ. Cõprimenda suspiria, nõ aũt abijciẽda memoria, sed

ria,sed ad illam frater,ut uiuus,non ut mortuus,reuocādus,uiuit enim uerè,cum illo,apud quē fons uitæ est,q sibi,cui multa olim & magna scripturarum suarū secreta reuelauerat, nūc seipsum & illā,quā stupentes Angeli uenerantesq; suspiciūt faciē ostendit. Magna ille dudū gloria patriæ, Magnū ordinis sui decus & eximiū fuit. Et quāuis tu superſis nō omit tam tamen. quis non hominum nos spectabat oculis atq; animo suspēsus,præsertim ubi casus aliquis fortè nos iungeret,in consessu publico,aut in uia,quis non nos amabat & laudabat,& mirabatur,fraternitas ipsa miraculo addebat,ac raritas par statura, eadem quasi corporis habitudo,unà propè duobus fratrib. ætas erat,una certe professio,una conuersatio,unus habitus,una religio,unus ordo,unus splendor magisterij,pluris extimabantur tales duo fratres,quam quatuor alij,pares licet,fœlices parentes dicebantur,qui tale par hominum genuissent,fœlix Patauiū, ubi geniti essetis, & nutriti, nihil est enim quod unam quāq; patriam,tā fœlicem facit,quàm suorū ciuiū uirtus & gloria,unde apud Virgiliū,Roma quamuis opibus pollēs,& imperio,non alia tamē re,quàm prolè uirum fœlix dicitur, fœlix deniq; heremitarū ordo,in quo edocti & instructi,ad hoc scientiæ culmen, ad hanc gloriā uenissetis,nūc de parētibus qdem,nil pronūcio,quos pridē ab hac luce subtractos re or patriæ, quantum decreuerint,atque ordini sentire,illos iam nunc arbitror,& indies magis,magisq; sensuros,sibi uerò qui hinc abijt, nisi quod dolorē nostrum ægrè illū ferrè non dubito, nihil penitus decreuit, si accreuit, immensum ; ut qui pro corruptione terrestri cœlestē incorruptionem,proq; temporali hac morte uitam,sit adeptus æternam. Quid ad meiuuat enim meminisse,lōga & graui iactatum ægritudine, tū cū sero illo ultimo uenisset,heu nunq; amplius reuersurus,mane aūt fatalē sibi petiturus locū,ita me inuitus,tādem nocte iam sermonem dirimente destituit,quam animo prouideret,inter nos hic fortè colloquium illud extremum,utq; ego tū primū,me ægrotum intelligerē,quod eo præsente nō senseram, paucis diebus interiectis,mane quodam,q sibi solēnis & perpetuus mos erat,cū missam deuotissimè celebrasset,nō multo pòst,feria inter uerba,cum amicis,repente se deficere cognoscens,suam in cellulam properauit,lectuloq; acclinis Dauidicum Psalmum illum famosissimum, Miserere mei Deus:incipiens,antequā expleſſet,religiosam illam,atq; ut sic dixerim exceptæ actionis animā exhalauit,ita Deo redditus,nobis autē,quod ait Hieronymus de Blesilla,subita morte subtractus est,quo de genere mortis, ut perpropriè ad rē nostram,ait Cicero,dictù difficile est,quid homines suspicentur,uos uidetis. mihi de hoc nec loqui,nec suspicari aliud,sed illud potius opinari libitum ac licitū,saluatorem nostrum IESVM CHRISTVM, qui mane eum mensa dignatus est,sero illum & æternæ cœnæ delitiis,& thalami cœlestis habitaculo fuisse dignatū,hoc ille meruit,hæc ego spero,hoc precor, hoc cupio. quantum sanè me torserit illa commemoratio,non facilè dictū est ; quod eò ipso die,quo Venetijs ille bene natus obierat,dū nos Patauij essemus, & tu de more ad me uisendū uenisses,ad uesperam interq; libellos nostros,quod libenter & nimis humiliter sole consedisses, atq; ego,& quos de fratre rumores haberes quæsiuissem , prosperos respō disti,cum ille sub meridiem expirasset,at rei nūcium & diei breuitas, & fluminis impetum distulerat. Itaq; die proximo, cū & illum obijsse, & te abijsse didicissem, quotiens putas Virgilianum illud mœstus exclamauerim:

Nescia mens hominum fati sortisq; futuræ.

immò quidē fati sortisq; & præsentis nescia mens hominum. Multa ecce dixi, uereorq; ne nimia. & ò si mihi calor ille ad scribendum esset, qui iuueni fuit, quantum adhuc te tum de præmissi fratris ingenio, de doctrina, de eloquentia, de uirtute, de moribus agerē, uberrima nempe materia est. qui etiam hoc ipso, se uilis animi, non dicam frigore, sed tempore plura dicerē, nisi quod excire tibi, & mihi lachrymas nolim, quas sopire potius, & consilium & mens est, hæc me ratio multis iam dieb. ascribendo, cōtinuit, usq; adeò, ut uel tardus, quod fatendum ultrò est, uel tui oblitus, quod fidenter negem, uideri potuerim, uera autem causa fuit, ne te minus forsan idoneo tempore interpellans, & hinc tædij aliquid afferrem, & inde de dolorem non minuerem, sed augerem. Cōsulto tibi spatiū dedi, quo cum pietate nō indebitas lachrymas reddidisses, reliquas & rationis imperio, & amici consilio ac prece detergeres. Vale, & qui solari alios nosti, optime te solare, consolatorq; spiritus consoletur.

Tua in domo ruſtica collis Euganei. Cal. Nouembris.

Fran. Petrarcha Philippo S. Marcellini & Petri Presbitero Cardinali. S.

De ſtatu ſuo.

LIterulæ tuæ, me quadraginta diebus, & amplius febrientem, & languidum inuenerũt assurrexi tamen illis, ut potui, easq; cum debita reuerentia ſuſcepi, & legi mandatum de mei euocatione cõtinentes, S.D.N. Papæ. cuius uoluntatem, licet non expreſſam adeò olim ſenſerã, ſuis ad me literis, in quibus dignatus eſt inſerere, quod me uidere optabat. quod utiq; nimis eſt mihi, meritumq; omne ſupergreditur, quod tãtus Pater ac dominus, non dicam me uidere, ſed de me uerbum uel unicum loqui uelit. Deus hic ſibi glorioſam & tranquillam, in cœlo autem fœlicem & æternam uitam, pro mercede retribuat, uere aũt, quo ad præſens excuſatio mea ſatis immò nimis nota eſt, multo inq̃ notior q̃ uellẽ CHRISTVM teſtor ueri Deum, quod niſi inter amicorũ aut ſeruorum manus, ad Eccleſiam domui meæ cõtiguam ire non aliter poſſem, quam uolare, itaq; neceſſitate urgẽte, & nunquam antea tecũ feci, ſcribo tibi aliena manu licet, ut uerũ fatear, amici talis, ut mea propria manus ſit. In hoc nunc igitur ſtatu ſum, plus dicam, & ſi id certus ſum: nec animo nec auribus gratum tuis. Non equidem ſpero me deinceps unquam ſolitas uires, immò uel aliquas reſumpturũ, proceſſi enim in dieb. meis: ut noſti, & ſupra modũ attritus & exhauſtus ſum, ſupra modũ prorſus cum Apoſtolo grauatus, ſupra uirtutẽ, ita ut tedeat me etiã uiuere, ſed & ipſe in me ipſo reſponſum mortis habui, ut non ſim fidẽs in me, ſed in eo, qui ſuſcitat mortuos. Ad ſummam, ualde quidem, ac multimode me uiſitauit, his temporibus omnipotens Deus, quãuis munus multo, quam mereor, cui & pro ſanitate & pro morbis, & pro uita, & pro morte, cum uenerit æqua fide ac reuerentia grates ago. Tu uerò mi domine, qui etiam non rogatus bona omnia mihi ſemp & utilia, & honorifica procuraſti, excuſa me oro dominicæ ſanctitati, ſibiq; non meo tãtùm, ſed tuo maximè nomine gratias agito, ualde enim hac me uocatione, ex hoc ſuo de me iuditio honeſtauit. ſed nec poſſum, ne poſſe uelim, ultra q̃ placitum Deo ſit. Pataui VIII. Idus Octobris.

Fran. Petrarcha Vrbano V. Pont. Max. S.

Vocatus, ualetudine aduerſa ſe excuſat.

INter cuncta, quæ mihi uel natura tribuit, uel fortuna, ſi tamen hoc nomine miſeratione Catholico, & præſertim cũ CHRISTI uicario uti licet, nihil habeo beatiſsime Pater ac ſanctiſsime, cum tua beniuolẽtia comparandum. equidẽ ut mos eſt humani animi, ſemper aliquid concupiſcere, multorum contẽptor, quæ apud cæteros optabilia & prima cẽſentur, nũquã tã iuuenis, tã conſilij inops fui, quin magnorũ & illuſtriũ notitiã ac gratiã, magni lucri inſtar optauerim. quod fortaſsè ideò, quia minimè auarum ambitioſum notum erat, uſque mihi ad inuidiã cumulatè obtigit, uſq; adeò, ut cũctis fermè noſtri tẽporis Põtificib. Romanis, atq; Principibus regibusq;, & terrarũ dominis, aut notus aut carus fuerit, aut utrũque. Cur aũt ipſe fateor, & miror, & neſcio, niſi, ut dixi, noti modeſtia digna fuerit non repelli, nec dũ tamen p tot gradus, ad ſumma peruenerã. aliquid deeſſe nũc, etiã honeſto deſiderio ſentiebã, nõ quod à maioribus amari cuperem, q nõ erant, ſed à melioribus. ſolet enim largiter inter eſſe, inter duos parib. quãuis uel eadem dignitate fulgentes. quid inter Salomonem filiũq; eius Roboã? quid inter Numã Põpilium Superbũq; Tarquiniũ interfuit? illos qdem in Hieruſalẽ, hos in Romana urbe regnãtes? quid inter Aemiliũ Paulũ, & Terentiũ Varronem, uno ſimul tempore cõſules? qd deniq; inter Cæſarem Auguſtũ & Tyberium, & ſi nõ ſimul, at immediatè contiguiſq; quodãmodo ſolijs imperantes. poſſem ut Regũ Coſs. & Cæſarũ, ſic & Pontificũ exẽplis uti, quibus ſciẽter abſtineo. Ad rem redeo, fui ego & magnis interdũ, licet indignus, & maximis uiris charus. ſed nulla uerior, nulla certior magnitudo, quam q̃ non uentoſis hominũ ſuffragijs, ſed uirtute & meritis parta eſt. Tu mihi præſtas patrum maximè atque optime dominorum, ut iam nõ amplius ambiã, uel maioribus uel melioribus charus eſſe, ita ſortes meas, mira illa tua humanitate, ac manſuetudine conſumaſti, unum eſt, quod hoc meum de tua dignitate oriens, gaudium parumper dicam uerius, uehementer imminuit, quod de me, ſcilicet non tibi, ſed famæ forſitan aut amicorum

teſtimonijs

testimonijs fidem habes, cum & fama, ut loquar sit, & mendax esse soleat, & amantum saepe iudicia caeca sunt, utcunq; se res habeat. Ego uicario Dei mei quibuslibet testibus, tanti esse gaudeo, ut uocari merear. quãuis enim, uia mihi & ualitudini & aetati meae ualde laboriosa sit, uocatio proculdubio gloriosa est. uotum mihi tuum Pater beatissime, anno altero per Apostolicas literas indicasti. & esse mihi satis, superq; debuerat, quod me uidere nõ modo optares, sed etiam dignareris. Et erat, fateor, satis, & plusquàm satis, nisi ad te animum festinãtem externae causae, & quidem uiolentissimè praeuertissent. fecisti post haec expressius me uocari, tuo nomine, per illũ quẽ mihi inter mortales uenerabilem dilectũq; praesenseras, inde per alios atq; alios, ex omnibus mihi charissimos, & ad persuadẽdum aptissimos, nouissimè cum iã pridem minus generosa mens, dilationem tantã uel ignauiae, uel insolẽtiae ascripsisset, tua me coelestis humanitas, nunc quoq; suauiorib literis excitat, & ꝙ uix alteri, quàm oculis ipse meis crederem, primo quidem tarditatem meam excusas, aduersae ualitudinis sub obtentu, quam uera quidem excusatio, ac notissima, sed non sola est. Neq; uerò sufficeret sola eò ꝙ antequã me morbus inuaderet, nisi aliud obstitisset, uenisse potueram, deinde aũt te in eadem esse libenter me uidendi uoluntate testaris, & iubere tuo iure solitus, regibus ut ad te ueniam affectuosis precibus me rogas, ego uerò tantùm hoc urbanitatis & clementiae tuae pondus ferre non ualeo, quamuis apud me preces illae ualidissima merito sint praecepta. Illud Pater Clementissime, his tuis in literis legi, quod repetere cogitanti, pudor & gaudium occursant, dicis enim, te ab olim optasse personam meam uidere, & interseris causam, Personam, inquis, tuam multiplicium uirtutum ac scientiarum doctrinis insignitam. & de dicto quidem tuo, nulla mihi potest esse dubitatio, sed de causa multa mihi confusio est. optas etenim me uidere, quia talẽ opinaris, qualẽ tibi descripserũt, qui in rebus meis amore oculos perstringente falluntur, quod si hoc ipsum ex te diceres. & ita crederes, quanquam ego contrarium scirẽ, dicerem tamen tibi, nunc quod illi olim dixi, cuius ad euellendum me, hũc auxiliares literas flagitasti, quem ne tu solus Pontificib. retroactis incognitũ cognouisti, & qua decuit honorasti, quantoq; altius poteras extulisti, dixi enim Solitariam illi, ut tunc poteram Vitam scribens, siquidem in hoc erras, gaudeo, neque hunc errorem excidere tibi unquam posse uelim, gloriosum mihi, tibi delectabilem, damnosum nulli, de me quidem, quibus crediderit tua sanctitas uiderit, & ipsi uiderint, quid de me dixerint, tuo tamen animũ illicò aut amore illos aduerteras, suspecti esse debuerant, ego haec inter, qsquis sim, & si ut olim scripsisse tibi uideor tutius erat, atq; consultius latuisse, ut opinionẽ tuam latebris meis solidarem, tui tamen urgente reuerentia, ante annum uenisse, & debui & uolui, atq; utinam me tacito scire posses, quot & quantis obstaculis retardatus sum, super quibus me tibi forsan literis excusassem, nisi quia ut uerum fatear, paruitatẽ meã & magnitudinẽ tuã librãs tandẽ opinari coeperam, tàm pusillam tamq; obscuram rẽ, ex amplissima memoria tua, inter ingeniũ occupationũ strepitus, facile obliuione dilapsam, itaq; silẽtio me tegerã, nolo enim extimes, te uermiculi huius optare cõspectũ, me aũt nõ optare patris & Principis Christianorũ Romani Põtificis, & talis põtificis, faciẽ uidere. Multos ex historijs sic amo, qui ante mille annos obiere, quod eos si liceat uisurus, nullũ laborem durum, nullum iter longum iudicarem, quo ad tàm exoptatum spectaculum ueniretur. mirum prorsus in modum, longas uirtus & ualidas manus habet. e lõginquo ad se animos trahit nonnunquam & corpora, quod de multis quidem nominatim de Tito Liuio lectum est. ita penitus uerum fit, Ciceronianum illud, Lelio tributum, Nihil est, inqt uirtute amabilius, nihilq; ꝙ magis alliciat ad diligendũ, qppè cũ ꝓpter uirtutem & probitatem, & eos quos nunquam uidimus, quodammodo diligamus: nota sunt reliqua, quibus ostenditur non modo in ignotis, sed in hostibus amabilẽ esse uirtutẽ. nolo diu tecũ de te loqui, ne uideri incipiã ꝙ non sum. quomodo aũt nõ optarẽ illũ cernere, quisquis esset, cui CHRISTVS & animũ & consilium dedisset Ecclesiam suam, sponsam suam, unicam suam matrem omnium fideliũ, ex illo foedo, & infoelici ergastulo eruendi, & ad sedem propriã reducendi: hũc ego nõ colerẽ, nõ amarem, nõ tanta mente complecterer: nõ totis praecordijs exoptarẽ: non me Christianum crederem, nisi sic affectus essem erga Ro-

manũ modò Pontificẽ sic de Rep. meritũ, sic de me, sed erga quẽcũq; aliũ hostẽ licet sæpe leniuit odiũ, sæpe extinxit magnæ uirtutis admiratio. qd tibi igitur debeo, si cuilibet hoc p̃starem itaq; quãuis interdũ me ut dixi tractu temporis, tibi oblitũ suspicarer; nihilominus tamen debiti mei cõscius, enitebar, excussis impedimentis assurgere, dum ecce ô spes hominũ uanæ, ô res hominũ caducæ impe dimẽtorũ maximũ, utinãq; ultimũ superueniẽs ægritudo, cuiuscũq; uel iuuenis robur effractura, me repẽte corripuit, & quasi leo, sic cõtriuit omnia ossa mea, tandẽq; uix abiẽs, sic me fragilẽ reliqt, ut nec in equũ scãdere, nec pedibus incedere, deniq; nec ad Ecclesiam domui meæ cõtiguã, sine famulorũ clericorũ ue subnixu ire possum, ueris opẽ sperãt medici, ego aũt illius tãtũ, de quo scribitur: Aestatẽ & Ver tu plasmasti ea. si ut Padus noster Adriacum petit, sic Tyrrhenum peteret mare, sã iã iter arriperẽ, & fragilitatis incommoda, fluuiali obsequio releuarem, ut soleo. Inter sessionem siue accubitum, ac libellos meos dulce mihi solamẽ, omniũ laborũ, nũc necessitas quæ clauos adamantinos, regũ quoq; ceruicibus affigit, ut expectem cogit, donec diuinum adsit auxiliũ, quo membrorũ, & si nõ solito, at aliquo saltem obsequio uti queã. Quod ut sic esse noueris, sub hac speiam nũc, pro uerno tempore equos ad iter idoneos p̃curare incipio, non ignarus, quia sic Catoni Censorio laudatissimo seni, equus unus, si seruorũ triũ comitatus, in magnis etiam officiis satis fuit, utrunque enim de illo scriptum est, priuato mihi seruus unus, equus uerò non unus modò, sed nullus sufficere debuisset. sed corrupti deprauatique hominum mores, atque omnia in deterius uersa sunt, pompæ & superbia, & uanitas & uoluptas oppressẽre animos, & priscam illam continentiam amicamq; modestiam pepulẽre. Mihi est actum, nisi puluerulentus equorum ac seruorum circũstet exercitus. Adhuc tamen nitor, in hoc peruersæ consuetudinis torrente consistere, ne me totum sternat ac rapiat, ita que cum habere fortitan, uel optare saltem plures possem, duo mihi equi domi sufficiunt abundè, sed ad iter pluribus egeo, non quidem secundum cor meum, sed secundum corruptum sæculi nostri morem. Nescio enim quomodo inter nostros, sæpè notior sum quàm uellem, & necesse est interdum, ad euitandum populare murmur, renitentem animum, uulgi moribus ut coaptem. quod idcircò dixerim, ut quoniam placitum tibi est, usq; ad humilitatem meã, tuum altissimum animum inclinare, propositum meum hinc conijcias. quæro æger, quo sanus utar, nec expecto, dum sanus fiam, ne qua tunc sit mora, profectò enim ubi primum aliquis mihi uigor affulserit confestim ueniam, & apparebo ante faciem domini. Et ut me ipse cognosco, meque non uulgi fama, sed conscientia mea metior, atq; extimo, certus mihi uideor, quod ubi me semel aspexeris, seniculum imbecillem, & iam nulli habilem negocio, nulli idoneum labori, nisi quem spontè susceperim, nulli denique rei aptum, nisi ocio & quieti, & meum, tantus tibi licet, inutilem ac deuotum, & mihi certè difficilem laudabis aduentum, & reditum nõ negabis, immò ad meam illicò requiem me remittes, neque mihi illud auferes, quod daturum te promittis. Omnes enim qui te iubente mihi scribunt, magnam mihi beneficentiæ tuæ spem iniiciunt. quàm immensam esse non dubito, ego autem, ut me totum noueris, ex quo ut patet, nequaquam tàm paruæ rei notitiam dedignaris, non sum qui extra domus meæ limen, ulla opum spe aut cupiditate diuellerer, nihil enim in rebus humanis magnoperè cupio, nihil flagito, nihil spero, amor, fides, debitum, deuotio, reuerentia, gratitudo, hi sunt stimuli, quibus mouear si mouendus sim. Quamobrem nullius promissionem tàm intento animo, quàm tuam, tamque erectis auribus audiui, ubi animis consulturum, te quieti animi mei. ô te digna promissio, ô generosum & uerè magni animi donum, nam quid mihi si omnes qui sub cœlo sunt thesauros, meum congeras in sinum, ut collati mihi uni Crassus Crœsusq; inopes sint, non'ne si caream animi quiete pauperrimus sim, atque miserrimus, tolle diuitias, nudum linque, da quietem solam, animi diues ero, certè ad hũc unũ finẽ, tot tã diuersis artibus tãtisq; laborib. cumulãtur opes, ut quiescant animi. qua in re, ut in aliis multis, lõgẽ fallitur humana sedulitas, nulli animo diuitiæ dãt quietẽ, cũ multis eripiant, unũ tecũ, ea quã humanitas tua mihi tribuit fiducia gloriabor, sed in domino. Nõ ad meam sed ad CHRISTI laudẽ sit dictũ, paucos nempè Pater beatissime peccatores noui, hactenus qui non dicam

quietiore,

quietiore,sed minus inquieto animo sint,quàm ego. non arrogo ex hoc mihi uirtuosi famam,non est enim uirtus,quia non ex habitu electiuo,sed naturali quodam instinctu, ab adolescentia,animo meo insitũ,nil cõferre diuitias ad beatã uitam. quòd si hanc quantulacunque est animi quietẽ,quã in huius uitæ cursu plena esse nõ potest,quis enim currit & quiescit?tua mihi sanctitas auxerit,qui iã pro solo affectu,magni tibi muneris sum debitor, inextimabilis & immensi debitor fiam,proinde donũ hoc quietis,à nullo usquam hominũ tàm lætè susciperem quã à te. nullum enim æquè dignum censeo,cui quietam & tranquillã debeam senectutẽ. neque uerò illi ætati,tàm necessaria quies est,neque huic sententiæ aduersum dixeris Ciceronem. Senib. inquit,labores corporis minuendi,exercitationes animi etiã augendæ uidentur. exercitationes dixit,nõ labores, quisque igitur doctus senex,& illas amplectitur & hos fugit,nam & exercitatione senilis torpor erigitur,& labore deprimitur,& omnino laboriosum,nihil senectuti cõgruit,sed quieta omnia. quod incidenter quidẽ,sed pro me ipso,& excusationis meæ dictum parte suscipies. Solebam hodie,ut sic dicam inane, nã quid est aliud uita hominis,quã dies unus,isque & breuis & turbidus,antè non multũ,inquam, tempus eram solitus,post longissimũ iter,quæri,& tàm propè terminus fuisset,nunc ad uesperã, ò uertigo rerum incredibilis,nullum iam breue iter inuenio,omnis motus inane corpusculum fatigat,rem ergo,& mihi necessariam,& te dignam feceris,si quamuis ut olim in genuæ sum professus,nil ex te præter Benedictionem & gratiam tuam petam, ultrò tu requiem aut largiaris,aut cumules ætati indigæ. & quieta enim senectus, & quietam mortem,uia est,& quieta mors transitus ad æternam uitam, CHRISTVS tibi hanc uitam sanctam,ac iucundam faciat,serumque & facilem uitæ finem,teque post hos labores, ad alteram illam uitam,fine cariturum, eamque de qua multa diximus quietem transferat. Patauij x. Cal. Ianuarij.

Ad eundem.

MVltos eorum, qui magnum aliquid,aut armis,aut ingenio molirentur, mortis interuentu cœpta destituisse,Beatissime Pater accepimus, at ne æquo longior euadam,paucis contentus,multa prætermittam,neque enim res incerta est aut egens testium, utque à Literis alias sacris incipiam, Moises Israëliticam gentem Aegyptiacæ iugo seruitutis eductam,in terram promissionis inducere,præoccupatus morte nõ potuit. Iul. Cæsar, sub extremum uitæ tempus,quot & quantis rerum apparatibus intentus,quàm multa circa Romanæ urbis ornatum Reip. & imperij tutelam,& augmentum mente uoluebat, templisque atque ædificijs publicis,insuetæ magnitudinis,Bibliothecis Græcis insuper ac Latinis Romam decoratæ. Quæ mox Diuus successor eius Augustus impleuit. Ius præterea ciuile,ex infinita illa ueterum legum exundantia,superuacuis decisis ac decerptis utilibus,& per paucos coniectis,in libros ad aliquem studiosis habilem facilemque modum, ac parabilem restringere. quod diù post impleuit Iustinianus,ut potuit. ad hoc, secundo receptis Hispanijs,post Pompeij magni mortem,ab occidente in arcton & orientem arma conuertere,bellumque Dacis primum rebellantibus,ac deinde partis inferre, gentibus quidem alteri indomitæ,alteri secundum Romanos ea tempestate potentissimæ. Quid nunc uerò hos atque alios, neque enim omnes attigi uiri huius ultimos conatus, quis concluserit euentus,quæris,audi Suetonium Tranquillum. Talia inquit, agentem atque meditantem mors præuenit. Alexander Macedo, perarata Asia, totaque illa terrarum parte perdomita, hic Carthaginensibus minabatur,illinc,ut Lucanus ait:

Oceano classes inferre parabat,

Thaprobanem,an Antipodas petiturus nescio,hæc paranti, quid huic quoque contigerit, audi quod sequitur:

Occurrit suprema dies, namque solum,huic potuit finem uesano imponere regi.

Cyrus inter Persarum reges famosissimus, ipsa eadem Asia subacta, uersus in Scythiam, cum exercitu festinabat, hunc magno impetu uadentem, nullumque sibi iam regni terminum, nisi qui mundi esset animo statuentem, imbecillitatis & superbiæ regiæ documentum, ingens mulier, uidua atque orba pessundedit, nec Pyrrhi regis lentior ap-

 paratus,

paratus, nec lætior finis fuit. qui ad regnum Italiæ aspirans, & armorum specie Romanos duces & elephantum mole turbauerat, qui denique ferro impar, auro hostem muneribusque temptauerat, ad extremum uictus, & optata pulsus Italia, bella nunc etiam sua renouans, in Græcia ipse quoque fœminea peremptus est manu. Attilium Regulum multis inclytum uictorijs, & iam portis ac mœnib. hostium insultantem, improuisi ducis aduentus, & mutata subitò fortuna, belli è curru, penè triumphali in carcerem, & in mortem trusit. Traianum principem, & potentiam & famam senescentis Imperij renouantem, Reip. damnosa mors abstulit. aliud de hinc hominũ genus stringam, Virgilius Maro, opus illud eximium, plures miratores quàm imitatores habiturũ, cõsumare cœperat, iamq́ ad exitũ res spectabat. mors præclarum negotiũ interueniẽs, impediuit, letumq́ principium, mœsto fine conclusit. Idem & Lucretio accidit, & Lucano, nisi quod horũ uoluntaria, naturalis mors illius fuit, his Poëtã unũ nescio, an nobis cognitũ, charũ nobis, Statiũ Papinium addunt quidã, sed fallunt, opus enim hic utrũq́ perficit. ego quidẽ, utri me partem ingeram, non uideo, penè ex æquo, ad utrãq́ quid afferam nõ est, nam & armis nihil penitus, & ingenio pauca admodũ moliri datũ, sed sunt & aliæ ad gloriam uiæ, unum erat, idq́ per se magnum, mihi uerò per maximũ ut ad te uenirem. quid enim fœlicius? quid maius meæ fortis homunculo, uel contingere poterat, uel sperari. quàm totiens, totq́ tàm honorificis literis, tàm benignè, tàm leuiter euocatũ, ad Romanum Pontificem, non quẽlibet, sed quem CHRISTVS Ecclesiæ suæ dedit omnium Pontificum nostræ ætatis corrigendis erroribus proficisci? quid uerò nisi amplũ ac magnificũ hæc, mihi peregrinatio allatura uideretur, cũ tantum gloriæ sola uocatio attulisset, ut & ipse magis me amare, quodãmodo, & alij magis ac magis inciperent me mirari, plurisq́ me facere, quem tantus non contẽneret extimator, ue niebam ergo tanta alacritate, quantã in nullo hominũ me uidisse, nescio an in ullo usquã legisse meminceram. sed ut uerũ fatear, alacritas illa solius erat animi, corpus enim adhuc imbecille erat, & inualidũ, neq́ ulla prorsus mihi uiriũ fiducia, omnis in cœlesti spes erat auxilio. sic euntẽ supraq́ uires & supra ætatẽ tui trahente desiderio, properantẽ, mors inopina coercuit. Quid enim, licet, incredibile, uerũ loqui timeã, non ægritudo illa, sed uera mors fuit. fictionem Poëticã quis dixerit, aut hyperbolẽ importunã, morbo aut extasi mortis, nomen imponere. Ego uerò de incognitis non disputo, triginta uel eò amplius horas, quid fuerim nõ magis memini, quã quid fuerim antequ nascerer, nullus intellectus in anima, nullus sensus in corpore, in quo cum multa & acria remedia temptarent, nihil omniũ quæ erga me, & in me fierent aliter sensi, quã imago marmorea Polycleti sensisset aut Phidiæ. nemo deniq́ me, nisi defunctum dixit & credidit. Sic apud nos ubiq́ uulgatũ, sic Patauij, sic Ferrariæ ubi tunc eram, uulgo creditũ. sic deuotis tuis, huius Rectori urbis, & illius cuius in domo iacebam, physicisq́ suis persuasum fuit, quod tàm grauiter tulẽre, hij nobiles magnificiq́ Viri, ut quib. olim multũ debui, infinitũ debeã, neq́ ipsis modo, sed utriq́ populo, tantus mei obitus utrobiq́ publicus dolor fuit. nnq́ minus eadẽ fama Venetias, atq́ Mediolanum, & Ticinũ, urbesq́ alias ubi amicos habere uideor peruagata est, ita ut quidã, ex eis ad me uisendũ, siue sepeliendũ accurrerint. quin & sacratissimas aures tuas, famã hanc pulsasse auguror. quod ut credam, non mei nominis claritas, quæ nulla est. sed eorũ cogit ambitio inexpletaq́ rabies, qui alto opũ in pelago sitientes, diebus ac noctibus te circũstant, tuamq́ non desinunt infestare clementiã, quiq́ si recolis. antè annos, cum mihi casus multo, quàm nunc leuior accidisset, adierunt te, certatim beneficia mea, pauca quidem. & parua poscentes, plura licet & maiora quàm mereor, & quæ illis planè multa & opima uideantur. Solam hanc ob causam, quod mea sunt, uni adeò sum magnus inuidiæ. Petierunt autem non hæc duo tantum, quæ nunc temporis habebam, quæúe nunc habeo, sed illa quoque, quæ antè longum tempus, amicis egentibus sponte concesseram: & quod mirer, nisi tàm præceps & tàm cæca cupiditas sit, illa etiam quæ nunquam habui, unde effectum, ut illis cuncta miscentibus, complusculos dies, tota curia bullis inefficacibus ebulliret. neque uerò nunc illos segnius egisse crediderim. nam & uigilantissima semper auaritia est, & cum uitia quædam tempore minuantur, hæc durando

crescit, & successibus inardescit. Verū ego talium curas, & uitam pariter ac rumores paruifacio, qui mortes hominū somniār, suæ mortis obliti, & quod fœde cupiunt, impudenter anticipant, more uulturū, expectantes beneficijs alienis, quasi cadaueribus saturari. cæterorum potius iuditijs fidem do. quomodo enim tot & talia fallerentur ingenia, hominum expertorum, meq; oculis cernentium manibusq; tractantium. quoniā igitur, quo in statu fuerim, neq; tūc sciui aliquid, neq; nunc memini, ignarus mei, cur non alijs de me credam, mortuum fuisse testantibus? fui mortuus. & ecce sum uiuēs, suscitante illo, qui Lazarum suscitauit, uiuo autem, iterum moriturus, & hoc saltem moriendo didici, quæ præcedunt, scilicet, aut sequuntur esse posse terrifica, & horrenda, mortem ipsam penè nil esse aliud, quàm leue suspirium, aut suauem & profundum somnum, & perpropriè ut multa illud à Poëta dictum:

Dulcis & alta placidæq; simillima morti.

Rediuiuo sanè idem, mihi qui antè casum fuerat, ueniendi ad pedes tuos erat animus, nec me terrebant Medicorum minæ, una uoce firmantium, nullo modò uiuum me Romam esse uenturum. quamuis in hoc, cum eis planè sentirem, quod si me in loco aliquo deserto casus ille uiolentus, ac terribilis inuasisset, actum erat de me. sperabam tamen posse, uiuus peruenire, illic autem omne quodcunq; mihi euenisset, fœlix faustumq; censebam, tùm quia Benedictio tua mihi è corpore hoc migranti, non defuisset, ut spero, tum quia, quicquid Cardinales tui dicant, ut libet irrideant, quodquè est odium simulent contemptum, Roma proculdubiò sacro sanctissimus mundi locus est, ubi Christianus uerus & uiuere optet & mori. quid me ergo detinent, non timor, hercle, sed debilitas, quæ tanta est, ut non magis Patauium redire, quàm Romam adire potuissem, nisi quod in naui iacens redij, ubi & domino & omni populo stupori & gaudio multo fui, ita me spectantibus, ut hominem à mortuis redeūtem, hic sum pater beatissimè non infirmus modò, sed mœstus quoq;, quia honestissimum desiderium meum, sperato caruit effectu, quodq; optimū moliebar implere, non licuit. nihil tamen mihi conscius, hac in re feci, CHRISTVM testor, quod in me fuit, & sæpè mecum in silentio recogitans, ita mihi accidisse doleo. miror autem minimè, causam enim scio. nō eram dignus te uidere. tibi uerò Christianorum pater, corpore atq; animo nunc affusus, supplico, ut impotentiæ meæ parces, meq; inter ultimos seruos numerare digneris, quamuis inutilem & ignotum. Is qui te ipsi uicarium legit in terris, diù sospitem tanto seruet officio, teq; hinc serò digredientem cœlesti sede recipiat. Pataui VIII. idus Maij.

FRANCISCI. PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIBVS,

Liber XII.

FRAN. PETRARCHA IOANNI PATAVINO Physico insigni, S.

De quibusdam consilijs Medicinæ.

Btulisti mihi materiam iocandi in mulis, ludit apud Ciceronem uir egregius in morte. ego nōdum quidem in morte, sed in morbo graui ac multiplici, & nescio quàm uicinus morti ludam tecum. non soleo disputare de incognitis, ut multi, qui dum uideri sapientes cupiunt, insipientiam detegunt, omniaque, ut ait Comicus intelligendo faciunt, ut nihil intelligant. quomodo qui Medicinæ nunquam oculos seu aures, ne dicam animum applicui, immò qui prosperrima, ad hoc tēpus fretus ualitudine, uerum, ut fa-

ut fatear, illud studium, uelut mihi superuacuum neglex², & non quidem artem ipsam, sed artifices paruipendi, præter aliquot uiros, quos dilexi, quoniam ueri mihi Medici uidetur, quomodo, inquam, talis ego, cum principe Medicorũ huius temporis, aut uinco, aut uno ex paucis disputarem, de rebus ad Medicum spectantibus? Non disputatio ergo, sed ludus instituitur, ut tantisper & tu curas meas rideas, & ego malorum præsentium obliuiscar, ac morborum, qui me agmine facto, ut Satyricus ait, circunsiliunt & infestant. Misisti mihi plenam fidei epistolam, plenam solitudinis, plenam artis quàm professus es, cui quãtum ego arbitror, nil adderet Hippocrates, nil demeret, nil mutaret, quid'ni autem ille consilijs tuis acquiesceret, cuius è fontibus hausta sunt, cum ego horum inscius, & contemptor in multis, tamen ratione uictus acquieuerim. Scribis pro remedio status mei, & si non omnimodo, & aliquali mutatione uitæ, seu uictus soliti opus esse. quod quidem sine contradictione concesserim, habet enim ætas quælibet sua, ut animi, sic & corporis alimenta. & sicut studia puerorum non conueniunt senibus, sic nec cibi omnes, ita suũ hoc distinxit opificium natura, ut unaquæq; pars, præclari licet fragilis caducique operis, suis pro uarietate temporum sit fulta præsidijs. Et ut doctus Architectus, in eadem domo æstiuas, & hybernas, ac reliquis anni partibus, suas cuiq; distribuit mansiones, sic natura solers ac prouida, in eodem homine uarias statuit ætates, & cuiq; sua quædam propria & attributa constituit. Primum uer ætatis infantiam, ac pueritiam uoco, has adolescentia sequitur, quasi uer præceps, & æstati proximum. & quamuis nulla ætas uanior, nulla inconsultior, nulla in libidinum irritamenta prodiuior, hanc tamen illa, quàm æstatem uitæ dixerim, iuuenta consequitur, non iam florida, uirens tamen. & non quidem tàm uentosa seu mobilis, sed maioribus cupidinum atque irarum ignibus æstuans. hanc subit ætas ista maturior senectus, à sexagesimo anno, ut Augustino uidetur incipiens, quanquam alijs aliter uisum sit. similis hæc autumno, & tranquillior cunctis & lenior, & legendis fructibus retroacti temporis aptior, æuo cõsumptis, & uirtutum studio domitis, æstibus passionum, ultima est hyems senij, iners, frigida & quietis appetens, & caloris. quàm quædam tamen magna olim & præferuida ingenia concalescere coëgerunt, de quo nunc agere longum est. Vt igitur has ætates, quod de tribus expertus sum, de quarta auguror, studijs atq; exercitijs distinctas fateor, sic & cibis & alimentis arbitror. Ecce autem, ut causam ego tuam adiuuo, & quod breuiter stringis latius explico, ubi unum interfatus, pergam quo disposui, quod tu quidem non pro adulatione publica, sed pro ueritate, & pro nostra singulari amicitia dictum crede, obsecro. quicquid igitur Hippocrate aut Aesculapio, id & tibi credere, & fortasse plus aliquid, quia quem sumis arte ac sciẽtia parem reor, fide & charitate superiorem scio. quamobrem, si quid aliter actu dixero, aut si aduersari uidear, aut si aduerser, feres animo, meq; non tibi, sed his quos modò dicebam Medicinæ repertoribus aduersatum finges. Iam primum illud certum habeo, non aliter tibi salutem meam, quàm tuam propriam cordi esse. neque illud minus mihi persuadeo, eorum quæ à maioribus uestris scripta sunt, nihil tibi prorsus incognitum, qui & aliqua forsan ingenio, te illis ac studio adiecisse. Nulla hinc quæstio, nulla repugnantia, illud indubium uenit, an cuncta quæ illis exciderint, quasi diuino ore prolata, sic fidem mereantur, ut contra sentire nephas sit. Et Hippocratem quidem purũ hominẽ, Aesculapiũ uerò Deum habitum, non apud suos tantũ, sed nostros etiã noui, à maiori tamen fulminatũ Deo. neq; uerò sum nescius, si tuorũ te auctorum dictis, uti patiar, quicquid uoles, nullo negotio probaturũ, sed in causa propria, testimonia sunt suspecta domestica. Scio aliquos, dũ de ueritate aut falsitate disciplinæ cuiuspiam altercantur, in medium adducere solitas, eiusdem ipsius artis auctores, quorum de fide quæstio prima est. Quod mihi nõ mediocre in disputando uitium uidetur, ad probãdum, quod uelis id afferre, quod non posis, quia non constet, & dubium, ut sic dicam, per ambiguum probare. non recipio fidei testem, ancipitis laudatum, licet inter suos. Procedo autem dicis, & quasi fundamentum consilij tui ponis, ætatem simulque naturam meam lapsu temporis immutatam, itaq; me prorsus Philosophico monitu respicere ad

ætatem

ætatem iubes,in quo planè mecum sentis,& id dicis uerbo,quod ego rebus experior. iuuat enim nunc etiam causam tuam agere,magnus est amice immò inextimabilis uitæ cursus,dicam melius uolatus,uolat enim ætas,inquit Cicero,adderem,hercle,si scirem ad uolatum aliquid,nulla hyrundo,nullus sic uolat herodius,ut uitæ nostræ dies uolant, in illis enim motus alarum internoscimus,& spatia,& progressum,& appropinquātes termino, & iamiam peruenturos cernimus,in nobis autem,nisi forsan aliquibus,his ꝗ perpaucis,& cœlesti præditis ingenio,atq; animo,nil omnino,nisi nos inopin ātes,ac stupidos peruenisse. quo circa uolatum hunc ætatis,non auis uolatui similem,rectè quis dixerit, sed sagittæ quàm non arcus impulerit,sed balista. quæ si tàm benè iuuenibus nota essent,quā sunt senibus,& illius ætatis honestior atq; innocētior uita esset,& huius recordatio gratior atq; iucundior. At nunc cæcam,& improuidam adolescentiam,rapidamq; iuuentam longioris uitæ spes,in scelera & probra multa præcipitat,quæ tum demū dum caueri nequeunt, nec iam aliter quàm pœnitentia & lachrymis dilui,experrecta serum conspicit senectus, & fallaci quorsum spei fidendū esset intelligit. Distinguimus ætates pro uarietate sentētiarum, quod ipse ego,nunc ut uides feci,& quod in frusta diuidimus,magnū esse aliquid ostendimus,hinc spes longas,& telas inexplicabiles ordimur,& ingentia rerū difficiliū iacimus fundamenta,proponimusq; animis,perpetuam iuuentutē,ac fœlicitatē cras futuri senes,ac miseri,non quod per se miseram senectutem dicam,sed fœlicem potius, nisi præteritarum ætatum delusa esset erroribus,neq; uerò uel sic miseram,modo assurgat,& discussis inanibus,sapientiam & ueras opiniones,iuxta Platonicam sententiam extrema quamuis ætate percipiat.quod si Philosophis uisum est,quid uideri nobis debet,quibus & sapientiam & uirtutem & salutem assequi,sine curiositate aut labore nimio,qualis illorū fuit,sobrio animi dolore,pioq; gemitu datum est,illa uerè misera est senectus,quæ hinc fragilitate corporea,ut mea nunc morbisq; senilibus,hinc petulantia iuuenili,quàm Deus à nobis longè faciat,& turbidis motibus quatitur animorum. Sed redeo ad errores iuuenum & spes uanas.quid his enim,quæso, non liceat, quibus nemo obstat, omnes fauent, non uulgus modò,sed humanum genus. Cæterum fallant sese homines ut libet, totum hoc quod distinguimus,quod multiplicamus,quod extendimus nihil est,proinde hic est ille ætatis nostræ rapidissimus uolatus, de quo nemo cogitat,nemo non loquitur,nemo, inquam , cogitat nisi in finem,quādo in tergum uersus,& exacta remetiens,somniasse quodammodo se extimat non uixisse. Mutari autem cum ætate hominem, quis non sentit: aut quis est qui negare audeat? Adhuc quidem causam tuam munio, cedunt annis arces marmoreæ,ne dum terreus homuncio, ex contrarijs compacatus humoribus, cedunt mœnia fortissimarum urbium. Nonne uides ut Babylon illa uetus interijt. Troia corruit, & Carthago,quibus duabus, & non tàm anni nocuēre quàm ignes,& gladij,& arietes. Corynthus & Syracusæ,& Caput & Aquileia, & Clusium,& Tarentum,paruæ sunt ueterum urbium reliquiæ, Lacedæmon & Athene nuda sunt nomina, Roma senio succumbit, iamque succubuisset, & totam in cinerem uersa esset,nisi eam clari nominis sustentaret auctoritas. innumerabiles aliæ nunc senescunt, suum & ipse exitum habituræ, cito quidem, sed ignotum nobis, eò quod longior sit ætas urbium,quàm hominum.prius ergo quàm una urbs senescat,multa hominum milia senuerint,neq; homines tantum, sed famæ hominum obierint,annis tacitè seclisq; labentibus.Quid miri autem, si manu factæ urbes cedunt senio? rupes cedunt, & iuga montium statum ac naturam mutant,unde iam Vesuuus frixit,Aethna tepuit. alpes multis locis subsedēre, abscisisque undis Pelorus Siculus,atque Italus Apenninus,ubi frondosis olim collibus stabant. Nunc infamem despiciunt charybdim, horrisonis fluitare uerticibus, ad extremum, & si hoc unum magni negent uiri,magnique inquam,in alijs,in hoc parui, æuo ut credimus mundus cedet. quid ni igitur cedam ego? cessi equidem,& si dici licet, ultra communem modum sobriè temperāterque uiuentiū, quorum me numero inserere non meo certe iuditio,sed aliorum testimonio fortasse ausim. Sunt ecce mihi,dicam uerius fuerunt, uitæ anni sex & sexaginta.

ginta. qui dum singulos cogito, multa mihi annorum millia uidētur, at dum omnes simul, dies unus, isq; & breuis & nubilus, & laboriosus & miser. & cum multos libidinosos, ebrios, octogenarios sat benè ualentes nouerim, hic me annus sic affecit, ut sine ope famulorum, multis iam diebus immobilis sim, pondus, mœstum, graue alijs, odiosum mihi. quid hic rei est. Audio iam hinc te, & concinnentes undiq; medicos aquæ potum, unam esse uel præcipuam mali causam. ó fœlix ebrietas. addent alij pomorum esum, fugam carnium, ieiunium, ô infausta sobrietas, ergo sanum nihil, nisi ebriorum potus, & luporum cibus? sed de his tecum integra mihi, nunc etiam lis manet, erit fortè aliquis, non Medicus, qui peccatum meum, rei causam solam dicat, quod si admittimus, Deo meo gratias ago, qui multorum criminum, fœdas notas, leui supplicio expurgat: quod si aliam causam, malitiam quis complexionis obiecerit, testem uiuum, & fide dignum proferam, illum alterum Medicorum modò tecum principem, si quid famæ credimus, compatrioram meum Thomam, possem alios, sed mortuos testes, ad iudicium uocare, ridiculum. Ille ergo anno altero, apud Ticinum ubi tunc eramus, sub amico illo tuo Ligurum domino, turba nobilium audiente iurauit, nullum se unquam corpus meo solidius, suo utor uerbo, nullum sanius, nullam complexionem uidisse nobiliorem. & certè quamuis magnarum nūquam uirium me fuisse meminerim, agilitate tamen, ac dexteritate corporis tanta fui, ut posse uix cederent, ab aliquo superari. quæ si primæ ferè post tenerum & labile come decus, in hominibus pereant, me gradatim tamen, ita usque ad hoc tempus comitatæ erant, ut præter saltum ac cursum, quibus iam nec egeo, nec delector, nullā quasi iacturam ætatis, hac in parte lentitem. Annus hic omnium uicem gessit annorum, longa ergo, nempè annua ægritudine, sic deiectus sum, ut non meis pedibus, sed famulorum brachijs assurgere ualeam aut moueri. gaudeo, ædepol, ut in malis, quod nō hic sexagesimus tertius, de quo multa olim ad Ioannem alterum scripsi, sed sexagesimus sextus est. quamuis enim exoticis suspectisque dogmatibus, non facilè flecti possim, poteram tamen fortasse, si tunc mihi ista euenissent, errore illo Astrologorum, de quo tūc agebatur, & si non opprimi, tangi tamen. Sed omissis hæc quod ad me attinet, causarum indagine, cum illa anceps, effectus autem certi sint, tu ut physicus, ut amicus, ut uir bonus, remedia mali huius, tuo quidem ingenio, & altè excogitata diligenter conscripta transmittis. Quæ si ritè numero, sunt sex, præmittam uerò illa tria, in quibus mihi tecum nulla lis erit, iubes ex præcepto artis tuæ, ut carnibus, ac piscibus salsis, & herbis crudis abstineam, quibus delectari soleo, parebo equidem. nam & natura mea, ipsa sibi consulens, hoc ciborum genus, solito partius appetit, parata his carere perpetuò si necesse sit. ad tria illa festino, in quibus à te paululū, immò ualdè dissentio. Iubes ut ieiunium à pueritia, usque ad hanc ætatem, sine intermissione seruatum, linquam, & inertis more cursoris, in stadij fine deficiam. Atqui, non nunc nouiter audio consilia Medicorū, diuinis aduersa esse, consilijs. nec sum nescius, quid & Medici, & qui ieiunium damnāt dicere soliti sint, utilius esse, & honestius cibum partiri, quodq; uno prandio sis sumpturus, in prandium & cœnam diuidere, haud irrationabile forsitan, si dictis facta congruerent. atqui hæc dicunt, interfui enim uitæ consultorum talium, & mane se implent, & serò sese ingurgitant. ita cibum non diuidunt, sed duplicant Platonicum illud obliti: Nullo, inquit, modò mihi placuit, bis in die saturum fieri. Proinde si Deus me restaurare dignabitur, solitum & connaturatū iam mihi ieiunium, non omittam, neq; nūc omitto, nisi eatenus ut sextæ feriæ ieiunium, panis & aquæ tantisper, dum hæc repentina fragilitas cedit ad morem ieiunij cōmunis, inflexerim, Deo auspice mox ad consuetudinem reuersurus. Sed iam senior imbecilliorq; non poteris, immò quidē ego, etiā omnia possum, in eo qui me confortat, sed qui hoc dixit Apostolus, tu peccator magnus es. an non & ipse peccator antequā Apostolus, an uerò peccatores, qui nomē eius implorāt, CHRISTVS deseret? propter quos è cœlo in terram uenit. Non sum diffidentiæ filius, de me quidem ualdè metuo, de illo autem nihil meritus, fateor, multum spero, & posse non dubito, non hæc modò ieiunia, fœminis etiam puerisq; facilia, sed aspera quælibet ipso adiuuante perficere.

perficere. An uerò non tot decrepiti senes, in desertò panem hispidum, & torrētis aquam, in delitijs habuêre, perpetuo ieiunio & fortes & uegetiꝰ non legisti Antonium propè centenarium, & Paulum centenario maiorem, pane unico, & exigui uena fontis, lætū illud sacrumque conuiuium apud Hieronymum celebrantes. quod quotiens pijs auribus audimus, prisque oculis legimus, nullo cibo aut potu sola uirorum talium commemoratione reficimur. at illis dicat aliquis, aderat Deus. quis hoc nescit: sed & nobis adest, alioquin non essemus. An ego defuturum mihi Deum rear, dum præsertim boni aliquid moliar, an qui mihi contemnenti affuit, & peccanti pœnitentique non aderit & peccantiꝰ Possum amice ieiunare ne dubita, noli omnia tuis auctoribus credere, crede aliquid amico, cui nunquam ieiunium nocuit aut nocebit. nam quid causæ dicam, quod aniculæ tremulæ, totos menses uictu duro, & tenui ieiunant, nos uiri lauto largoque uictu, diem unum ieiunare non possumus, non hæc fragilitas mihi crede, sed gula est, non est igitur, cur honestum & innoxium intermittam morem, immò quidem sicut sancta canit Ecclesia, saluti animarum, simul & corporum institutum, ita enim sentio, fame aliquos, plures crapula, nullum penitus ieiunio perijsse. Progrediamur ad reliqua. Aliud ex consilijs, non tàm tuis quàm medicorum omnium, tu enim sciens, credo, cum litigioso homine tibi rem esse, cautius agis, sed ex aliorum sententijs, tuam metior, quàm tu quoque lentius uibras & in transitu. Est autem, ut pomis & omni genere fructuum arboreorum, quasi aconito abstineam aut cicuta. in hoc autem ac sequenti consilio, temperare non potero, quo minus aliqua repetam, ex his, quæ olim ad Ioannem illum alterum scripsi, cuius suprà mentio est habita, hoc intererit, quod tunc iratus recēti memoria cōtentionis antiquæ, quæ mihi cum Papæ Medicis fuit in Gallia, qui nescio cur famæ meæ nescio, an & uitæ bellum indixerant, quod epistolam unam breuem, sed ni fallor ueram, ausus fueram scripsisse Pontifici, nunc placatus, & illius immemor tumultus, cum amico iocans scribo, Deus enim bone, quod hic odium, quæue infamia pulcherrimæ rei est, & gustū simul, & tactum, & nares, & oculos delectantisꝰ omnes ne igitur homines insaniuntꝰ solus is sapuit, qui pomis immeritis, maculam hanc immisitꝰ quomodo autem natura sic humanum genus illuderet, ut ubi plurimum oblectationis & gratiæ ponebat, ibi plurimum discriminis abderetꝰ non est piæ matris, sed nouercæ impiæ, & immanis, melle uirus abscondere. nam si dicitur, non fructus, sed eorum immodicum æsum damnamus, nulla iam superest quæstio, si quidem & perdicum & phasianorum, quorum omnum apud uos, ut audio laudatissimæ carnes sunt, æsus nimius nocet, quàm hinc poma infamiam meruêre, non rēs ipsa reprehenditur, sed excessus æquè in rebus omnibus reprehendendus. alioquin quo hic tantus agricolarum labor, & industriaꝰ quid de hac re tractantibus, & Græcis facias & Latinisꝰ Hesiodo, Virgilio, Catoni, Varroni, Palladio, multisque alijsꝰ quid denique Ciceroni, & in eo præsertim libro, quo senectutem defendit, ab his uitijs, atque incommodis, quæ insani iuuenes, illi obijciunt ætati, in quo quidem Cato ipse Censorius inducitur, tantus uir, agriculturam, mechanicam licet, tamen haud dubiè utilissimam mundo artem, miris laudibus efferens, atque inter multa salubria ac iucunda, consitionibus atque insitionibus arborum, nihil illam asserens inuenisse solertius. quid demum Cyro Persarum regi, quem eodem libro, arborum quas seuisset ipse suis manibus, ferendasque dictasset, spem atque ordinibus gloriantem legimusꝰ quid postremò Romanis ducibus, Appio & Decio, à quibus poma Appia & Decia in Italiam aduectaꝰ illa prædulcia, hæc uerò subacria utraque sapidissima, suorum nomina traxisse uidentur auctorum. & quoniam ab antiquis licet sine periculo dissentire, quid amico facimus communi, quo nescio, an seu uir melior, seu nostri amantior alius usquam sit, qui per cunctos angulos Italiæ, omne genus fructiferarum arborum, quæsiuit, & incertum, an Italia longius hac inquisitione penetrauerit, ut non sua tantum, sed amicorum uiridaria, peregrinis arboribus exornaret, dicimus ne igitur & modernos omnes, & antiquos præter solos Medicos insanisseꝰ Profectò enim si huiuscemodi arbores iure damnantur à medicis, nō mediocris insania est, tanto studio nociua conquirere, quanto uix proficua debuissent. quod si neq; arbores

bores ipſe, neq; illarum fœtus, ſed incontinentia ſola reprehenditur, iam ſupra reſponſum
habes, quamuis ego notiſſimos Medicorum, ut hac. ſaltem in parte illos excuſem, aliter
docentes, aliter prandentes, aliter dictantes, aliter cœnantes, ſæpe notauerim. Vltimum re-
ſtat, ita meis alienum ſenſibus, ut ſtupore ipſo calamum frenet, puræ aquæ potus interdici-
tur, cur queſo: an fortè ideò, quia ille magnus uir ex noſtris, aquæ nullũ opus inueniſſe ſe di
cit, niſi quod bibitur in acutis, & in ſe forſitan uerum dicit, ſed an uerè nullum aquæ opus
aliud ſit, de hoc quæri poteſt, immò nec de hoc quidem, ut arbitror, quæri debet, quid enim
proh ſuperũ atq; hominum fidẽ, ita ne ergo ſenex unus, Græculus fortè, uini amicus, a-
quæ hoſtis, tot fontes lucidiſsimos, tot puteos profundiſsimos, tot riuos amœniſsimos, &
ad ſummã, totum hoc naturæ parentis iucundiſsimum elemẽtum, uno tam breui ſuſtulit,
ac ſiccauit elogio? quid hic dicam? niſi miſeras tot alpinas gentes, quæ liquidis fontibus
ſitim, ſedant, uinum non modò non habent, ſed nec noſcunt quidem, uiuunt tamen multò
etiam ſalubrius, quàm uos meri bibuli, quibus unum diem uino caruiſſe ſupplicium eſt.
Miſeros patres illos noſtri generis, antequàm uinea plantaretur, quorum tamen uitæ
ſpatium, ſiue noſtris moribus, propè ad milleſimum tendebatur annum. miſeras matro-
nas Romanorum, illas primas, quibus uinum bibere capitale fuit, uſq; adeò, ut qui illud bi
bentem coniugem occidiſſet, non ultore tantum, ſed reprehenſione caruerit, nec tamen in
utiles ideò, nec exangues fœminæ illos filios peperêre, quos nunc etiam admiramur culto-
res uirtutum, expulſores uitiorum, paſsionum ac gẽtium domitores, compotrices noſtræ,
nobis iſtos pariant quos uidemus. Miſeros gallorum antiquiſsimos, antequàm uinum
noſſent, cuius uſum, ut ſcriptum uides, Roma iam adoleſcente didicerunt, & non potius
hos miſeros Bacchi & Veneris ſacerdotes, qui propter uini patrij, ſaporẽ, CHRISTVM,
Petrũ, fidẽ, decus atq; animas ſuas quas mortales putant, & malè ſibi creditam Eccleſiam
derelinquũt quanq; enim hic latentior cauſa ſit, tamẽ iſta prætendũt ut ſæpè dixi, maluit e-
nim ebrietatem fateri, quàm impietatem, cum negare neutram poſsint. miſeros ad extre-
mum. non Indorum modò Philoſophos, quos Gymnoſophiſtas ac Bragmanos uocant,
quorum princeps, fontis aquam bibens, uber ſe terræ matris incorruptum ſugere gloria
tur. ſed ferè omnes totius populos orientis, quibus lege lata, uini potus eripitur. ſolos
denique nos fœlices, qui uini dolia facti ſumus, ubi uinum ſiluiſſe noluerim, contra no-
ſtram uiolentiam, neſcio, an ueracius dictum an mordacius. Cum nuper inter Soldanum
Babylonis Aegyptiæ, & noſtros belli cauſæ, heu, non de fide CHRISTI, neque ſaltem de
imperio aut gloria, ſed de mercibus atque auaritia ortæ eſſent, regeretq; tũc Aegyptum &
Soldanum puerum, uir quidam conſilio ſublimis, conditione humilis, ut quem ante pau-
cos annos, ære uenditum fama eſſet, ſed quem ſubitò ſua ſors extulerat, ut ex alto rue-
ret, atque illi è ſuis quidam ſuaderent, ut Mitridaticum ſequens morem, antequàm Chri-
ſtiani fratres ſuos, ut minabantur, inuaderent, omnes qui ſub eo eſſent morte mulctaret.
Non eſt, inquit, illi temerè committendum, ut inſontes & noſtro utiles imperio perima-
mus. Neque uerò Chriſtianorum minis ac iactantia nos moueri oportet, & ſi enim poten
tes, ac magnanimi uiri ſunt, uinũ tamen bibunt, & idcircò multa ſerò minantur, quorum
mane non reminiſcuntur. O latratum canis perfidi, contumelioſum, fateor, ſed uerũ, ſic
eſt enim, uitam noſtram, uitæ noſtræ dehoneſtant, & feruente uenis uino, uani facti ſumus,
modeſtiamq; & rerum ac uerborum fidem excluſit ebrietas, nec amici nobis credunt, nec
nos hoſtes metuunt, quia ferè ad menſam & promittimus & minamur. quæ licet non uini
quoque, ſed abutentium culpa ſit, quia tamen latè patens, & radicatum nimis eſt uitium,
neque iam aliter, quàm uini penuria extirpari poteſt, crederem medius fidius, expediens
mundo, ne uinum uſquam, niſi ad ſacra reperiretur. clamabis tu, & tota acies tua, quid fa
cerent ſtomachi? quieſcerent, non feruerent, non tumerent, non ructarent, non ſpuma-
rent, non pugnarent, facerent quod fecerunt, ueterum ſtomachi, priuſquàm uini uſus eſ-
ſet, hodieq; faciunt, quibus uini uſus nondum eſt. Sed nos gulæ culpam ſtomacho damus,
& inuectos uino morbos, uino pellere, quaſi flammã flammis extinguere, nitimur. ſcio ho
minem, qui nunc ſuper eſt, nec procùl hinc abeſt, ſuarum rerum teſtis idoneus, hunc ego
adoleſcens,

adolescens, sua adhuc uiridi ætate cognoueram, sic podagra pressum, ac chyragra, ut nulli penè rei utilis haberetur. reuisi eum post decennium, incolumem, nullis podagræ ueterisque mali uestigijs, utentem expedito & libero membrorum ministerio, obstupui, illi causam stuporis intelligens, Vinum, inquit, me fregerat ac ligarat. aqua me restituit atque absoluit. Nudiustertius cum podagram illi reuersam, post tàm longum tempus ex filio audiuissem, scripsi sibi, uideret, ne cum amico eius uino hostis podagra subijsset. cui ille, non id uini potu, sed esu tantum, immersi uino pacis accidisse respondit. I nunc, & rem optimam uinum, nega, quod podagram facit, & conseruat, & reuocat, solo ut sic dixerim odore, Vinum certè proprium illusit auctorem, eumque qui primam uineam plantauerat, primum uinea supplantauit. uinum Loth, diuino iuditio tot ex millibus solum iustum, in horribilem præcipitauit incestum. uinum Nabal Carmelum, suæ hinc imbecillitatis, & in Dauid regem contumeliæ, illinc regiæ potestatis oblitum, in conuiuio dediruit, cum iamiam ebrio mors instaret, nisi uiri periculo, prouidentia coniugis occurrisset. Ammon fratrem primogenitum, cum propter uiolatæ sororis iniuriam iratus, Absalon perdere decreuisset, uino grauem iussit interfici, quamuis aliter quidem posset, sed sic uinum possessores suos faciles præbet excidio. & ut sacris literis, sæculares immisceam, uino adolescens ille Scythicæ filius reginæ, circumuentus à Cyro Persarum rege, cum toto ruit exercitu. hi sunt qui Romanos sobrij uicerant, ab eisdem mox ebrij uicti sunt. Alexander Macedo ferro inuictus, uino uictus. atque ad acerbam actus est mortem. uino Antonius Triumuir è Romano factus est Barbarus, uitæ ac famæ iactura insigni. uino feruidos omnes, qui ad euertendam Remp. accesserunt, præter unum Iul. Cæsarem fuisse Cato ait. uino denique, ipsius Catonis fama temptata est, sed radicata altius mansit immobilis: & quæ memoria, seu quis stylus materiæ, non succumbat recensendis uini mœstis, ac funestis euentibus: ad summam uerò. multo mala uino accidunt mortalibus. & uos aquæ potum interdicitis, homini ab infantia pueritiaque, & usque sub finem adolescentiæ iugi aquæ potu enutrito, & consuetudine in naturam uersa, quod maximè uestri, ut audio trutinandum dicunt, uix serum ad potorum uini signa translato, fontem tamen adhuc plus aliquanto quàm dolium amanti. Nec me fugit obstare mihi, illud Apostoli ad Timotheū scribentis: Noli, inquit, adhuc aquam bibere. Ecce non'ne hic tecum loqui uidetur, & me alloqui. fieri autem potest, ut ille uel consuetudinem uel naturam alteram, & meæ dissonam haberet, & à iuuentute uino usus senior aquæ assuesceret, cuius contrarium in me est. itaque mutationem hanc, ex deuotione forsitan exortam, illi damnosam, intelligens, Paulus id ei prohibet, quod mihi prohibuisse damnosum sit. aliter enim non'ne & uino inesse luxuriam, & bonum esse non manducare carnem, & non bibere uinum. Paulus idem in cōmune prædixerat: neque illi uinū tamen ut uinum, sed ut medicinam tribuit. ait enim uino modico utere propter stomachum tuum, & frequentes infirmitates tuas. Vltimum certè hoc annus iste, mihi nouum & insolitum inuexit, crebras scilicet ægritudines, sed dum sanus sum, stomachum non noui, de quo multi per singulos lamentantur dies. siqd autē aliquando fortè grauedinis incidit, nil sanius experior, quàm bonæ aquæ recentisque haustum. scio me rem nouam Medicis & incredibilem loqui, sed & mihi, si mereor, de meipso aliquid credi potest, millies hoc expertus affirmo. Sed mutata est ætas, quis hoc nescit, & dum loquamur, mutatur, mutabiturque tàm diù, donec mutari amplius non possit, quod sola mors faciet. nunquid autem excors hebesque adeò sum, ut quid mihi prosit aut noceat non sentiam. Tepui equidem non refrixi, meque ipso frigidior, sed coæuis meis multis, & minoribus aliquanto calidior sum adhuc, & tamen aqua utor parcius quàm solebam. quid uis amplius? ut aqua prorsus abstineam frustrà uelis? suspicor autem, tuo & amicorum consilio actum esse, ut ad hos colles uberes atque amœnos, in reliquis inaquosos, tamen uenerim, ubi aquam puram bibere, & si ualdè cupiam, non possum inter fontem scilicet, & hanc domum sic solis radio tepefactam, ut placida esse desierit. sed si recentissimum urbanæ domus

ad puteum rediero, huius memor incommodi, uidero quorſum Modico conſilio crediturus ſim. tu tamen & doctrina fretus, & ingenio, ualidum hic in me conficis argumentum. Et ſi Medicis, inquis, non uis credere, nunquid ſaltem tibijpſi, nunquid experientiæ matri artium non credes? cogita quot tibi hic annus, præter ſolitum morbos fecit, ex contemptu præceptorum Medicinæ, aquæ potus, eſus fructuum, ieiunia, horum cauſæ ſunt malorum. primam ut uides ultrò fateor morbos multos unum mihi in tempus incidiſſe, quis mihi uerò alteram præbet, illas quas Medici uolunt cauſas, hæc incommoda mihi ante tempus attuliſſe, & non potius in longum tempus forſitan diſtuliſſe. occulta quidem & profunda ualdè ſunt naturæ opera, de quibus rectè iudicare difficillimum eſt. Cæterum ſuo ueritas loco ſtet, opinionem autem meam, mihi multis firmatam experimentis, non dicam Græculus ille unus, ſed ne Græci quidem omnes eripient. non ſi Vlyxes aſtu, ferro Achilles, Aiax impetu, Neſtor auctoritate, ſceptro Agamemnon redeat armatus. nec ignoro quid dicturus ſis, nempè, quod ſolitus es, Fac ut libet, inquies, ſcito tamen, quia Medicis non credendo minus uiues. Satis uixi amice, & ſi fabulam peregi, non recuſo deſinere, uel etiam imperfectam, ſi ludorum domino placet interrumpere, feſſus iam, nec ſi hodie moriar, iuſtè quidem de uitæ conquerar breuitate. nam ſi omnes ad meam perueniant ætatem, orbis terræ humano generi erit anguſtus, tantumquè abeſt, multum uiuere ut cupiam, ut uixiſſe nimis uerear, dum repeto, quos amicos, & quos uiros, qualeſue præmiſerim, & qua nihil hic fit, niſi idem hodie, quod heri, quotidiequè peius aliquid, quot undique pericula, quot fortunæ minæ, quot habituum ludibria, ab Aquilone naſcentia, unde omnis ſemper mali radix, moribusquè Barbaricis quam ſe docilem noſtra præbet Italia. quod in alijs facilè paſſurus, in has ægrè patior. quantum denique uirtutum exilium, quantum imperium uitiorum, quot hominum tædia, quot rerum. hæc inter, tu ſuauem mihi, ſeu dulcem uitam putas, aſpera & amara eſt, ſed omnis aſperitas, & omnis amaritudo, æquanimitate & patientia lenienda eſt. uitæ ergo patiens, non uitæ cupidus uiuo. qualiſcunque autem uita hæc, prolongari poſſet, ſi Medicis obedirem, hoc ego certè nec curo penitùs nec ſcio, immò unum fateor, ex his quæ prorſus ignoro, ſiue enim, quia nobis non uſquequaque tutò creditur, ſiue quia nobis omnia credere difficile eſt, & credentem aliqua, non omnia credere periculoſum. multos Medicis obſequentes, quin & ipſos medicos uitæ breuis, & infirmæ, & rebellantes alios uitæ diuturnioris ac ſanioris agnoui. proinde nec mea uita, nec mortalis cuiuſpiam longa eſt, mea uerò, ſecundum communem iuſtæ uitæ modum, iam breuis eſſe non poteſt. claudendæ aures uulgò ſunt, excutienda errorum nubes, & caligo, abijcienda uitæ cupiditas, mortis metus. Alioquin nullus erit finis, ſemper annis aliquid detrahere, ſemper uoſmetipſos fallere dulce erit, ſemper iuuenes, & eſſe optabimus, & uideri, ueram confeſſionem mors eliciet. ego non iam breuem, utinam non malam potius, & inutilem uitam queror. quadriennio me minus ac decennio uixit Maro. triennio minus uixit Cicero, triennio minus Ariſtoteles, decennio minus Cæſar, Decennio minus Scipio, ille orbis uictor, hic Carthaginis euerſor ac Numantiæ. Alexandrum ſileo, & Achillem, caducamquè Priami familiam, & ex noſtris Druſum Germanicum, Marcellinum, & reliquos illuſtres, qui in ipſo ætatis flore perierunt. An mihi non ſufficit tantos uiros uitæ ſpatio exceſsiſſe, quamuis me decennio, & Auguſtus & Auguſtinus exceſſerit. Horatius Flaccus pari ſpatio, & anno amplius. Plato tribus luſtris, totidem Simonides, & Chryſippus, quatuor & eo amplius Cato, quinque Hiero Syracuſius, quinque Carneades, ſeptem Maſsiniſſa, ſeptem Valerius Coruinus, ac Metellus & Fabius, acceſsère ad hunc numerum, Iſocrates & Sophocles, & Cleantes, & Varro, uel hunc etiam attingere, quem Gorgias Leontius ſeptennio ſupergreſſus eſt. quid nunc igitur? eſt ubi ſumma concupiſcere uirtus ſit, at rerum labentium mediocritate contenti ſimus. quamuis igitur, non uiuendi uoluptas, quæ mihi ut dixi cernenti, æui noſtri mores fateor nulla eſt, ſed ſtudiorum meorum, ratio pluſculum aliquid uitæ poſcat: Sentio tamen quia ſi centum adhuc annos uiuerem, ſemper

aliquid

aliquid nescio quid deesset, quamobrem dico iterum, uixi satis, uiuam tamen adhuc, quantum illi placuerit, de quo scriptum est: Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt: in omnibus Deo gratias agēs, & paratus ad utrumlibet, seu ille me uiuere iubeat seu mori. neque quod dum possem honestius unquam feci, longam ab eo uitam, sed bonū uitæ exitum optabo, sperans, non de meritis meis, sed de illius misericordia, quod uitæ huius finis, erit uitæ melioris initium. hæc tecum amice, sicut præsens soleo, absens lusi. Et quamuis fugam temporis attendens, pridem animo firmassem, deinceps in epistolis maximè, breuior fieri, tu propositi memoriam abstulisti, tàm suaue mihi fuit, tecum usq; in finem lucis, & papyri marginem, præ loci angustia compresis literis, longū de nihilo texuisse sermonem, tu uiue & Vale fœliciter nostri memor. inter colles Euganeos, iiij. Idus Iulij.

Ad eundem de eadem re.

VIdeo amice apparatus tuos, totis copijs in aciem descendisti, quis non metuat, tàm ualidum bellatorem, tàm enixè armatum, tanto nisu omnes cuneos explicantem. sentio uictoriam queris, quamuis enim dicat, Plato communem morem Lacedæmoniorum, inflammatum cupiditate uincendi, omnium tamen, hic hodie communis est mos, omnes Lacedæmoni facti sumus, sed dic mihi uir optimè, quæso te, si fortè tuis uiribus, uel mea imbecillitate me uiceris. nunquid & ueritatem simul, & conscientiam tuam uinces? credo, ædepol, ea quę mihi de tua nobili uerecundia spes est, quod & si collocutorem tuum fando superaueris, uictum te tamen, in silentio à ueritate fatebere. Multa me quidem à congressu hoc, literatoquę ut sic dicam prælio dehortantur, ac retrahunt, præter tui robur ingenij, ac peritiam dimicandi, fragilitas primum illa membrorum, quam mihi nescio, an perpetuam, an molestam hospitam morbus absens reliquit. occupatio deinde, non illa tantū iugis ac uetusta studiorum meorum, quæ quotidie integrascit, tibi ut auguror, non ignota, sed familiarium quoque quas tu nescis rerum. multus sum in re rustica, multus in architectonica, ut agnoscas enim, quàm benè Medicorum sententijs emendatus sim, omne nunc arborum genus, undecunque conquiro, inuitante hac aptissima insitionibus aiunt parte. quod eò iam fidentius faciam, quò pomorum non te hostem ut uerebar, sed beniuolum profiteris, modestiam uero non in pomis magis, quàm in rebus omnibus utilem, immò necessariam, sine qua nihil ritè agitur, ut in animo meo manibus suis serat, atque irriget cœlestem agricolam orabo, licet autem alteri studio meo præsenti ædificandi scilicet, eadem ipsa pars temporis, iam aduersa esse incipiat, non desino tamen, aut lentesco, sed accelero tibi thalamum extruere, quem non rusticum, nisi propter silentium & quietem dicas. ad quem urbanarum rerum tædio, si quando diuerteris, in omnibus quæ sub cœlo supraquę cœlum sunt rebus, unanimes & concordes de solis cibis perpetuo litigemus. Accedit his tertia impediens, causa potentior, timeo te offendere, tantus est enim timor ingenuus, quantus est amor uerus. scio quidem, quia si quod in animo est liberè exprimam, offendam tuas aures, tuumque quod ualdè nolim animum. ex diuersò autem, si taceam, uereor ne contemni putes. à quo longè abes, uides in quo biuio sim. eligere medium callem nitar, ut si fieri potest, utrunque pari spatio deuitē, & si urgente materia, in alterum labi oportet, malim te parumper offendere, q̃ ulla ex parte contemnere, offensa enim in amicis contrario placatur obsequio, contemptus omnis amicitiæ neruos secat. itaque nullus in amicitijs contemptus. Offensæ aūt crebræ sunt, immò quidem raræ, sine offensis amicitiæ, cum dicat Anneus de amico loquens: Non amo illum nisi offendero, offendā ego te forsitan, sed cauebo libentius si potero. ꝙ quidē, si pleno & perfecto iure amicitiæ uti uelim, hoc est nihil dissimulare, nihil occulere, sed ita tecum loqui omnia, ut mecū difficillimū ac penè impossibile iuditio, cūcta igitur circunspectans, & amico metu prouidēs, si offensus fueris, iā hinc ueniā peto, certumq; de tua humanitate mè facio, ꝙ illa iam nūc mihi læta mente concesseris. unū nunc, etiam antequā incipiam, p̄fari libet. Ego in te personā duplicem cōsidero, &

amici scilicet & Medici, cum amico, ita mihi omnia côueniunt, ut nihil tibi, aut uideri possit, aut placere, quod non mihi protinus & uideatur et placeat. non enim alium in amicitijs modũ scio, nisi ut è duobus animis unus fiat. cũ Medicis autem multarum & magnarũ rerum, uetus & indecisa lis est, quamuis de nihilo natam putes, experientia longior, & obseruatio intenta mihi peperit, cum ut uerum fatear, perrarò uiderim illius artis effectus pollicitis respondere, quod non minus contra animi mei naturam est, quàm contra naturam corporis uenenum. Nec idcirco præmiserim, ne fortè animus tuus, orationis meæ turbetur aculeis, & si unus enim sis, nec reipsa diuisionem pati possis, intellectu tamen etiam indiuidua diuiduntur. si quid igitur dulce hic legeris, ac pacatum, amico dictum accipe, si qd amariusculum in Medicum dici puta & indignari desine, & mirari, & tecum dicito non Ioanni loquitur, sed Medico. Nũc uenio ad rem ipsam, in qua breuior fieri, non tàm spero, quàm cupio, tum quia de his totiens, & cum amicis, & cum Medicis disserui, & iam res ad fastidium uergat, tum ut offensionem tuam, si qualitate rerum uitare nequiuero, breuitate saltem minuam, sed ne id sperem, ipsa rerum efficit multitudo, & tuæ disputationis acrimonia, qua medicinæ partes ardentissimè quidẽ agis nec immeritò. Postq̃ te ꝙ usu adolescentibus euenit, per paterna uestigia, non tuũ certè iuditiũ, sed tua sors appulit, q̃uis dignum esset ingeniũ tuũ, melioribus curis tradi, longeꝙ aliud iter sequi, & neglecto fusci fœdiꝙ huius & caduci carceris ancipiti & inefficaci remedio, animi q̃ pars nostri immortalis ac ꝑclara est, remedia consectari. quod utinam factũ esset, non pro tua tantùm gloria, ac salute, sed pro magno etiam uitæ meæ solatio. sed linquo hæc, cum iampridem sis quod esse debueras, nec ut puto iam mutandi propositi locus sit, quamquam nonnullos illustrius, prouecta etiam ætate uitæ consilium, ac studia permutasse nouerimus, transeo autem, ne illum cum quo pugnare habeo, consilijs aggredi, & ad defectionem, ac transfugium exhortari uidear. Tu inprimis igitur, pro auctoribus tuis, quos non sat uideor ueneratus, pia ut se res habet arma corripuisti, utque eis auctoritatem, aliorum quæreres ab exemplo, Priscianum & Ciceronem in medium deduxisti, addens & Virgilium & Homerum, aliosꝙ, sed omnium ultimum est Ptolemæum. hæc nempè perpropriè, una est enim ad tribunal meum huius & Medicorum causa, non quidem semper, sed ubi quod cupidissimè audentissimeꝙ, ne dicam impudentissimè, faciũt Astrologi, de iuditijs sermo est, et de stellis fata hominum colliguntur, quæ collectio, non solum ueræ fidei, nostræꝙ religioni, sed omnibus ritè philosophantibus est aduersa. Quæris autem pluribus quidem uerbis, sed in hanc ferè sententiam. Si Prisciano enim de partibus orationis, earumꝙ inuicem functu, seu omninò de congruo crediturus sim, Ciceroni de ornatu, Homero ac Virgilio de figmentis, cur non pari ratione Medicis de salute corporea: afferS & alia famosorum nomina, quibus in sua arte cuiuslibet fides sit, sed multis ad unum finem, uno prorsus calle tendentibus, uni aut paucis occurrendo, simul omnibus est occursum. quid uerò nunc eligam? Nosco me in magno esse periculo, & fateor libentius tacuissem, sed non possum, tua me urget auctoritas, & unum T. Huij conciuis tui, seu apud illum Hannonis Pœni prudentissimi uiri dictum. Senatori enim, inquit, ille, ego aut doctori interroganti, si reticeam, aut superbus aut obnoxius uidear, quorum alterum est hominis alienæ libertatis obliti, alterũ suæ. loqui igitur oportet, neꝙ uerò aliud loqui decet, quàm quod sentio. sæpè namꝙ silentiũ honestum, semper mendacium inhonestum est. quid igitur quæso horum, quisquam habet commune cum Medicis, Grammatici seu subiectum, seu finem dicere maluimus est congruitas. Rhetoris autem ornatus, orationis, & ut ipsi dicũt oratoris officium est, appositè dicere, ad persuadendũ finis persuadere dictione. de primo uideo Priscianum, & quosdam agere, quod linguæ proprium est Latinæ, quamuis aliter illa esse potuerit, in quantum positiua est, cæterum ut ea utimur benè ad hoc præsertim, quem tu nominas tractata est, adhibitis eorum testimonijs, qui illam repererè cum lingua Catonis & Ennij, ut ait Flaccus, nec minus & Tullij & Maronis, & aliquot præterea ueterum sermonem patrum dictauerunt. non possum illorum loquendi morem, cum huius doctrina conferens, negare, benè ab hoc traditam esse Grammaticam. & si quid uitij inesset, non huius esse sed illorum, inuentoris enim

culpa

culpa est omnis, sed si qua est culpa. Recitator culpæ expers, sæpè particeps laudis est, idem de Cicerone censeo, auribus atque animo in hanc me sententiam cogẽtibus, ut nihil ab homine dulcius, nihil ornatius, nihil ad persuadendum efficacius dici posit. Iam Poëtæ de quo quæri solet officium est, nõ fingere id est mentiri, quod quidam cogitant indocti, alioquin & uulgares Musæ, & nimis multi passim in triuijs Poëtæ essent, quorum certè rarissimum semper genus fuit, ita ut præter solos Oratores, nullum rarius. quid ergo? officium eius est fingere, id est componere atque ornare, & ueritatem rerum, uel mortalium uel naturalium, uel quarumlibet aliarum artificiosis adumbrare coloribus, & uelo amœnæ fictionis obnubere, quo dimoto ueritas elucescat, eò gratior inuentu, quò difficilior sit quæsitu. Enimuerò quis hoc nescit, ab Homero ac Virgilio, ante alios elegantissimè factum esse. procede autem, teúe ad patientiam para. Medicinæ subiectum credo sit sanitas, non ornatus, & Medici officium, non perorare, ut ego arbitror, sed curare. & qualiter quidẽ Hippocras cæteriqúe curauerunt ignoramus, nisi Galieno fortè discipulo multa glorianti, fidem adhibere necessario cogimur. aut Aesculapius Hippolitũ suscitasse credendus, atque ita per illum, nunquid Medici suscitabunt, percuntati Prophetæ Regio esse responsum, quæcunque tamen sit, de antiquis opinio, quæ pro distantia temporum aut locorum ad libitum fingi potest, de his Medicis, quos unà nobiscum, ætas una fert regio, seclusis Arabum mendacijs, licet asserere, nosse me aliquos disertos, de reliquo prorsus urbanum fuerit tacuisse. Nescio enim, qua seu fortuna, seu electione culpabili, cuncta melius discunt, quàm quod unicum profitentur, quorum efficaciam, in curandis ægris mortalibus, certus sum, nemo te melius nouit, nemo libentius argueret. nulli est enim odiosior ignorantia quàm scienti. nisi uerò de te ita crederem, neque tantum te amarem, neque te tanti facerem. siles tamen, id qúe non tàm magnanimiter, quàm cõsultè, ne collegas tuos tibi reddas infensos, tum profectò maximè, tuum esset, pro industria, non solum odia paucorum hominum, sed totius orbis inimicitias constanter excipere, hosqúe et increpare & arguere & clamare. Vt quid genus humanum fallitis? & abusi crudelitate, & inscitia miserorum, funesta mendacia, pro ueritate uenundatis? atque ex homicidio, unde supplicium cunctis, nulli debetur impunitas, soli uos præmia indigna captatis. quã pulchrè ista, quàm grauiter tuo ex ore sonarent? sed tu odium uitas, reliquos metus aut ignorantia mutos facit. ego unus clamo, nec audior, uulgus obsurduit, docti tecum litem fugiunt. Rei me suspectum dicunt, quasi de Consulatu aut Prætura, aut de patrimonio, aut offensis aliquibus, aut studijs simultatum, aut denique de re ulla; nisi de sola ueritate sit quæstio. Sic te tacito, me iam raucescente, reliquis consopitis, aut certa conniuentibus atque dissimulantibus capitalis error, radicibus creuit altissimis, & opinio solo insitus, & sarculo dementiæ uulgaris adiutus, & licentiæ ueteris impinguatus, irriguo, & præscripto præmio, ne dum impunitate lasciuiens. ego quidem, nam quid uerear, amico quàm Medico, palàm loqui, hinc uerba Medicorum audiens, illinc curas aspiciens, sæpè in memoriam redeo, illius in Rhetoricis Ciceronianæ sententiæ, qua de arte loqui facile esse, diffinit, difficile autem secundum artem operari, quod ita esse, nusquam clarius, quàm in hac arte perpenditur. ita passim uerbis curant, rebus interimunt, ut in actu prorsus alij uidentur. ab his qui uisi fuerint in sermone. nec minus ideò ô monstrum horrendum, publica sit loquentibus, sic agentibus, fides est, & præter multa, quæ memoras, illud habet Medicina præcipuum, artium tutissima est, unus barbarismus, aut facilis solœcismus, Grammaticum nudat, una leuis aurium offensa, Oratorem uituperat aut Poëtam. Medicus perimit, nec culpatur, nec perimere sufficit, nisi accuset, hunc frigus, hunc ieiunium consumpsit, hunc pomorum esus, hunc aquæ potus extinxit. nemo sine graui sua culpa moritur, nemo sine Medici magna laude sanatur, scis tu, me et si non grata quidẽ sensibus, nec blanda, nec dulcia, uera tamen loqui, non ignarum tamen, quid sit apud Medicum, Medicis detrahere, sed apud Medicum rarum, nobilemqúe crebris Medicis ac plebeis, quod omninò non facerem, nisi cum è communi grege segregatum, unde egregij nomen

otitut scirem, & sæpè infamiam multorum ad unius laudem redūdare didicissem. ad quem loquor igitur, & q̄d loquor scio, neq; in hos scopulos inscius ueni, loquor rē auribus asperam, inamœnam, animo aūt nō ingratam ueritati, dedito non sectis, & nō q̄d in opinionibus, sed q̄d in re qualibet sic quærenti. cōtra Medicinam sanè, siqua est Medicina, nihil unquam dixisse reperiar, contra hos quidem Medicos dici uolūt, multa sæpissime. ꝙ Deum testor inuitus facio, sed coactus rebus ipsis, optarem posse contrarium opinari, idque mihi multò gratius futurum perfacilè cogitatu est, tùm quia nescio, an in ulla secta studiosorum hominum, amicos plures habuerim, sed omnis amicitia uerò cedit, tùm etiam propter me. non'ne enim & ego homo sum mortalis, ac fragilis, & si corpore, non immortalitatis capax, at certè appetens sanitatis: ad quam & nunc egerem, & sæpè per hos annos, sano Medicorum consilio exuissem. at cum indigentia sæpe præsens fuerit, remedia fuerunt semper absentia, non præclarè autem promissiones, & uerba solantia, qua si mihi consolatore moralique Philosopho, non Medico opus esset, cum tamen nō uerborum cultus, & copia, sed effectus operum sit Medici, ut enim nulla medicina eloquentem, sic nulla eloquentia sanū facit, nec sine causa naturæ conscius Poëta, ꝙ mihi in omni huiuscemodi disputatione repetendū uenit, medicinæ unitam artem dixit, quæ non solum loquax hodie, sed clamosa est. ego itaq; in infirmitatibus meis, uerborum quantum uolui semper, & plusculum, ret um nihil inueniens, euasi tamē hactenus, & cur putas, nisi quia nondum meum tempus aduenerat. Ex his autem & similibus mille, quæ transeo, ne ludus in Satyram desinat, iam ut t eor uides, cur non ut de Grammatica Prisciano, & de Oratoria Ciceroni, de Poëtica Virgilio & Homero, sic de sanitate Medicis tuis credam, neq; hoc mihi insolentiæ ut ostendis, aut ꝑsumptioni dederis, certus enim mihi uideor, quod quicunq; Medicus non pertinax, eoque magis quò fuerit maior cum ad se redierit, & in suum cubiculum introgressus, clauso ostio, hæc quamuis auditu grauia ruminare cœperit, contradicet forsan exterius, intus autem, nisi se fallere uolet, uera fatebitur, repetens secum, quotiens & aliorum spem illuserit, & à suo ipse artificio sit illusus. ad hæc ego non sine multis experimentis casu aliquo, sed maximis ducibus hoc iter ingressus sum, scis, non sum dubius, quid de uobis uir doctissimus Plinius Secundus scripserit, & sapientissimus Romanorum Cato ille Censorius, tanto ante prædixerit, quàm è Græcia in Italiam ueniretis, non curo autem inculcare notissimo. ad totam primam epistolæ tuæ partem, & ad id quod multis uerbis, ex me quæsieras, pluribus etiam est responsum. Ante uerò quàm ulterius progrediar, aduerto ne suspectum aliquid dixisse, et quod carpi posit, ab his qui nectendi laqueos in uerbis, artificio delectantur, quasi an Medicina esset, in dubio posuerim. quæ profectò à tot & tantis ingenijs nominata non fuisset, nisi esset aliquid. ego uerò & esse Medicinam, & magnum aliquid esse, non dubito, ut quæ sacris in literis à Deo creata, & in libris seculabus inuentioni deorum immortalium consecrata sit, quod propter Apollinem filiumque eius Aesculapium dictum est. Scio, quod si nemo mortalium superesset, Medicina tamen, cæteræq; artes, nihilominus in seipsis essent, sed hæc artes, in abstracto uel solius in mente Dei sitæ, quid aut huius aut illius, seu corporis seu animi sanitatem, siue ornatum? non sufficit esse artes, ut hominibus prosint, notæ hominibus sint oportet. Qualiter autem Medicinam ipsis Medicis notam reor, intende animum parumper. non ego amice, sed res loquitur, dum præter infaustos̄ leuium ægritudinum euentus, ipsos passim Medicos uideamus, ita uiuere, ut suspicari liceat, aut hāc ipsam quæ Medicina dicitur, qualiscunque sit in se, inter homines tamen artem quandam esse, fallendi damno ingenti, ac periculo mortalium adinuentam, qua pauci ditarentur, multi periclitarentur, aut esse artem ueram, & utiliter excogitatam, sed à nostris minimè intellectā. uel si hoc tolerabilius dicitur, intellectam quidē, sed naturis hominū, quarū est inextimabilis & infinita uarietas, minimè applicabilē. q̄d enim aliud relinquiť, dū de mille Medicinis una nō proficit. multæ officiūt, & sæpè conficiunt, de his loquor, q claro uero q; utinam Physicæ cognomine gloriantur. Nam illos alios, quos Chyrurgicos dicunt, quibus solis mechanicorū sordium, et infamiæ nomen

nomē impingunt, & in me & in alijs remedia optima ſum expertus, & ſæpè illos uidi, grauia uulnera, ſeu fœda ulcera, fomentis adhibitis, aut curare uelociter, aut lenire, nempe q̄d agant, uident, mutant. reliquorum cæca remedia, ubi unis hæsêre p̄cordijs actū eſt, de quibus quid prætereà ſuſpicer, aut quid dicam? niſi quod extremū uideo, eſſe artem, ſi ſic uultis diuinam, quantiſcunq; p̄conijs illuſtratam, euectamq́; ſup̄ ſydera, q̄ perſtudiosè facitis, quibus promptius aſſentire, facto illam, quàm ſermone laudantibus, circa hanc ipſam tamen, Medicos dubitare, ideoq; forſitan quam uerbo laudant, obſeruatione contemnere. quod ſi dicimus, quæ 'nam mihi uel alijs artis huius relinquitur certitudo, cum Medicis nulla ſit, dicere enim quod ſcientes uolentesq́ue ſibi noceant, non habet ueri faciem. quid uerò præter hæc reſtat opinabile, hac dico, quam nunc agimus ætate? nam de antiquis fortè aliter ſenſiſſem, ſi modo uera eſt fama, fuiſſe modicum. & niſi memoria me fallit, Aſclepiadem qui dicere auderet, ſi quis ſibi per omnem uitam, niſi extremus, in ſenio morbus obreperet, nolle ſe medicum dici, & conſtanti uſque in finem ualitudine meruiſſe, ut Medicus diceretur. quin etiam ſeu ſpontè ſeu fato quodam, plus aliquid præſtitiſſe quàm promiſerat, ut qui nec in mortem morbo incidit, ſed ætate ultima, ex alto præcipitans interijt, nunc cum iuuenes paſsim Medicos ac robuſtos ægrotare, & mori uideam, quod ſperare alios iubes. Ecce ne præſenti res exemplo egeat, quamuis plena omnia ſint exemplis, mortuus eſt ille conterraneus meus, quem nudiuſtertius uiuentem, nunc, ô inſtabilem fortunæ rotam, ô artem incertam, ſeu inualidam Medicinæ è tantis opibus, tantaq́ue illius artis opinione, ut & ipſe mortuos ſuſcitare crederetur, non à me quidem, ſed à multis ſubitò, ab hac luce digreſſum, prior epiſtola in teſtem meæ complexionis accurrat, & mortuus adhuc uirens, & corpore non præualidi hominis modo ſed tauri. quid nunc dices? neſciſſe illum medicinam, nunquam ſis dicturus, ne tibi uel fama uel ueritas contradicat. aut ſanè medicina non ſuccurrit morbis, aut medicinam ille contempſit, quem illa dictauerat. & ſæpè illum fateor notum, ficubus, pomis ac ceraſis, ſic utentem, non ut homines iſta comedere, ſed ut fœnum rodere ſoleant iumenta. idem & in alijs multis animaduerti, mecum uerbo diſſentientibus re, ipſa & mente concordibus, in eo maximè, quod illas atras ac tartareas potiones, quas cæteris de more porrigunt, ſibi porrectas abijciunt, non hoc quidem ultimum inſulsè, modò ad primum, non tàm prompti eſſent, proinde horum quodlibet elegeris, non inuenies credo, cur Medicinam ſic uereri oporteat, quaſi ſine illa non ſit ſalus, cuius Princeps uel ab illa ſummis in neceſsitatibus deſeri, uel illam deſerere uideamus. Miraris 'ne igitur ô uir docte conſilium meum? putas 'ne me adeò uel natura ſtolidum, uel ætate delirum, ut conſilij ſic egens conſilia ſana reſpuerem? ſed tàm multa inter ambigua certum aliqui diſcernere neſciens, quod nec illius artificij profeſſores ſciunt, incertusq́ue quid ſequar, quid fugiam, quid apprehendam, cui hæream, totum anceps ac tremulum, & perplexum negotium illud exhorreo, meq́ue naturæ meæ, immò cœleſtis auxilij finibus contineo, hoc ne arguis? ſi periculoſi fluminis ad ripam, uadi neſcius, cum me alter hac uocet, alter illac, interim uiæ duces mergi intuens, ſubſiſtam, aut ſcalmum operiens, aut pontem, ſiue omninò aliud iter quærens, irridebis, & non potius laudabis? an uerò parum iuſta cunctatio mea eſt? an parum torrens uitæ huius ambiguus? Parum crebra naufragia directorum, ducumq́ue noſtrorum, de quibus quid aliud licet extimare, niſi uel ultrò fallere illos, uel falli potius, & neſcire, quid conſulant, cum uideam eos ipſos, qui theſauros de conſilijs quæ ſerunt, uel minus quàm cæteros homines conſilijs ſuis uti, uel ſuis conſilijs interire? ut adducar ergo Medicis credere, duo ſunt neceſſaria non ſuadere, & arguere, utrunque enim penitus fruſtrà eſt, ſed primū, ut ipſi ante alios conſilijs ſuis pareant, proximū ut eis fauſtum ſit, ſuis conſilijs paruiſſe, horum quodcunq; defuerit, uerba perdunt, quid igitur, ſi utrūq; ad credendū non flector, eloquio, nō mouear ſyllogiſmis? ſiq́s Rhetor aut Dialecticus, me cornutū probet, putas 'ne pro exploranda ueritate concluſionis, manibus frontē tangam? Video hic te tranquilla fronte, hæc omnia perlegentē, neq; iraſci enim ulla re potes, quæ ab amico,

quæúe pro ueritate amica tua, dicitur, quamuis idipſum, quod dicitur, iniucundum quamuis & falſum eſſe, dum ipſi qui diceret, uerißimũ uideretur, ut nunc mihi, cui nil uidetur uerius dici poſſe. ita rebus & non uerbis credo. At non ſic amici illi tui, qui ſententiam ſuam qualẽcunq;, cuiuis damnoſam, modò ſibi utilem, mordicus tenent, eamq; ſibi eripi implacabiliter naſcuntur. Itaq; ante multos annos, dum fortè mihi in Gallijs tunc agenti, cũ Papæ Medicis, quibus Cardinalium Medici fauebant, eadem hæc lis eſſet exorta, multis & uerbo & ſcripto hinc inde iactatis, tandem quæſtione ſepoſita, in iurgia eruperunt, & neſcio an ignari, quàm multa in me dici poſſent, in poëticam acriter inuehi cœperunt. cunq; ego ſubridẽs, dicerem me mirari, quid ita, ſi quid à me læſi eſſent in Virgilium immeritum uindicarent, me enim quanquam poëticis olim iuueniliter delectatum, iam longè alijs curis intendere, & illi ira feruidi percontarentũ, Quæ'nam mihi ars eſſet, contra illam, à ſe eſſe docturos, ut liquidò appareret, non ueritatem illos quærere, ſed uindictam. ego recordatus Paulini Nolani antiſtitis, Reſpondi artẽ me ſcire nullam, ſed eſſe hortulanum. quo nunq; uerius dicere potui, q̃ nunc poſſum, Hortulanus namq; ſum totus, & tu aduerſus Pomonam deam peccas, q ab inſitionibus arborũ & herbarũ cultu, hoc me diſtrahis ſermone. Et nunc omißis iocis, ſiqs ſerio ex me quærat, qd artificij habeam, reſpondebo: Nõ quidẽ ut Pythagoras, q ſimiliter inquiſitus, cũ ſe Sophon, id eſt ſapientẽ dicere, quo cognomine primi illi ſeptem uſi erant, erubeſceret, primus omniũ, nominis huius inuentor Philoſophũ ſe reſpõdit, hoc eſt nondũ ſapientẽ, ſed ſapientiæ amatorem, quod tũc nomẽ humillimũ, breui poſtea uehementer intumuit, nũc & tumidũ & inanè eſt. His q illud profitentur, non iã ſapientiam, ſed oſtentationẽ, & uentoſas cõtentiones amantibus, hoc itaq; ſolum dicam, eius me artis non ꝓfeſſorem, certè ſed amatorem, neq; illam habere, ſed optare, quæcũq; meliorẽ me factura ſit, contra quam qſquis dicere uoluerit, nõ ille mecũ bellũ. ſed cum uirtute ac ueritate ſuſcipiet. Iam uerò ut ad libelli tui ordinẽ reuertar, illud quale eſt, Quod ad quærendam Medicis fidẽ dicis, illos plurimũ laboraſſe. Enimuerò id ego nec nego nec fateor, nec ſcio, ut ſit autem ita, ſi glorioſa omnia laborioſa dixeris, fatebor. ſi cõuerteris negabo, ſemper gloriam labor præit, ſed non ſemper gloria ſequitur laborem. an non maior nautæ uel agricolæ, quàm ducis aut Philoſophi labor eſt, quamuis ergo omnis gloria laborioſa ſit, ſæpè tamẽ eſt labor inglorius. atq; ſequitur, ſic affecto, diſputationem nullam eſſe poſſe cum Medico, & ipſe etiam affirmo, atque ita ſi memini, præfatus eram, non me cũ Medico diſputare, ſed ludere cum amico. At tu tamen congrederis propius atq; arctius, quando igitur, non me inflectit auctoritas, Medicinæ, mea me ſaltem ut tibi uidetur confeſsio captum tenet, tuiſq; armis uinctus expugnor meis, res non noua, multi armis proprijs periere. ſic in montibus Gelboẽ Saul rex cum armigeri gladio perire non impetrat, ſuo ipſe gladio incumbens perit. ſic in ualle Therebinti Dauid Goliath proſtrato, quia ſuum non habet, illius gladio caput amputat. ſic ad Troiam, nocte illa ultima, Chorebus armis ſeſe hoſtilibus inſtruit, & idem facere ſocios hortatur, atque ita armati, multos orco Danaum demittunt. ſed quo'nam tandem precor, modò meis armis, de me mihi uictori parta eſt: quia ſcilicet faſſus ſum, quod negare nequeam, ſi uelim, & mutari indies, et mutatam eſſe tàm ætatem quàm naturam meam. Quid hinc probas, mutata natura, & uiuendi modũ mutari oportere. quis hoc urget, niſi mortalitatis & imbecillitatis immemor. at qui ego, & ita factum in me dixi, & dico iterum, parua'ne tibi hæc mutatio uidetur, quod cum florida ætate, mane, meridie, ueſpere, horis omnibus, aquam puram ad ſatietatem bibere ſolerem, nunc ſemel ſerò tantum moderanter illam haurio, idque non medicinæ conſilio ſed naturæ: quæ quiſquis ego ſum, ſolers ipſa, quid expediat, niſi fallor intelligit: & ſi hodie appeteret quod olim, in his dico, quæ nõ eſſent honeſtati atq; animæ aduerſa, morem illi gererem, recolens illud Catonis apud Tullium. Natura optimum ducem, tanquam Deum ſequimur, eiq; paremus. parui ego naturæ, & parerem ſemper, niſi maioris obſtaret imperium. non Hippocratis ſcilicet, ſed Dei. Quid præterea: ſi uidebam illa ætate prima acria & acerba, uel tale aliquid, accenſus complexionis igne currebam, & de ramis

poma luctantia rapiebam, atque ædebam, nunc illa præteriens, uix oculis aspicio, & repetens transacta subrideo, mecumque tacitus dico. ô mutabiles res humanæ. quid quod nonnunquam solitus, totis diebus nihil aliud edere quàm poma & pira, & ficus & persica, nunc ante uel post cibum, aliquid horum summo semper delectationi gustus modestiæ frena substringens; non quia mihi id suggerit Galienus, sed consultrix mea natura mea, quæ dum sana est, iam nil noxium nouit appetere. ex hoc fonte illud etiam prodit, quo me ut iaculo impetus fatali, ut de sex illis, q̃ mihi certè scio, fidelissimè cõsulis, tria tãtũ patienter obedienterque suscipiam. quod pace sit dictum tanti amici, tantique physici, non tàm tuo, uel cuiusquam consilio quàm illius facio, quæ non sine causa mouetur, in homine præsertim iuuenilibus passionibus expedito. Vbi sanè Medici cum interna illa infallibili consultrice concordant, non inuitus illis gratificor, pareoque in reliquis non ita. & idcircò alia illa tria, ceu iniquas pacis conditiones libera contumacia recuso. & malo cum Medicis immortale bellum. quàm iugum illud collo subeam. quomodo enim fructus bonos maturos, & salibus incoctos abijcerẽ; quia fortè non placuerint Hippocrati. quales ego aliquos noui, admodum dissolutos, alios sobrios ac modestos, qui pomorum nec odorem nec aspectum quidem ferrent. Vidi ego Romanæ ecclesiæ Cardinalem, uirum autenticum et grandæuum, ita cotonea execrantem, ut quoties uel unum aspexisset, subitò faciem eius sudor angustiæ & luridus pallor inuaderet, eratque de hoc cura familiaribus, ne quo tali turbaretur occursu. Vidi alium in domo Clementis VI. R.P. quem coæui iuuenes, rosa unica per totum illud ingens hospitium persequentes, cuncta ludo & fragore complerent, Sic illi rosæ odor inuisus erat, ut fama esset, cum si fuga alia non pateret aliquotiens per fenestras, siue undecũque prosilientem, graue uitæ periculum adijsse, cum tamen haud facilè dixerim, an rei cuiuspiã alterius, quã pomi illius florisq; huius odor gratior usquam sit. quid aũt suspicemur, nisi quod si duo isti fuissent auctores Medicinæ, suis in libris cotonea rosasq; damnassent, utq; eis fides esset ab omnibus exegissent. sunt hæc amice, non iudicia sed naturæ uitia, ac defectus, non posse pati, quibus alij omnes iure optimo delectentur. sunt alij ex diuersò, qui omne quod delectat prædicent, & extollant, quibus pro ratione sit gustus. qualem ego noui, nisi fallor, tibi quoq; cognitum Ioannẽ Permensem in Ecclesia illa Concanonicum, & confratrẽ meũ, qui qualiscunq; esset, in reliquis medicinæ, magnum sibi nomẽ, nõ in patria sua solũ, sed in Romana curia inter illos Satrapas, inq; illa Medicorũ turba et colluuione peperat, ita ut primus, aut inter primos numeraretur. hic poma omnia, cõmuni Medicorũ more uituperãs, ficus solas nõ permittebat modò, sed laudabat, et scis causam, quia reliquis offendebatur, harũ estor erat eximius. Si ad ista respicimus, alieno uiuendũ nobis erit appetitu, ego aũt possum forsitã sperare, & tecũ hac in re, & in alia cum Hippocrate concordiam, quando nec tu poma condemnas, & ille aquæ potum, ut tu scribis laudat. modũ tamẽ in utroq; requiritis, quẽ & ego, nõ in his magis, q̃ in omnib. & requiro, & laudo, ita ut nihil absq; illo, quis bonũ benè fieri cõcedam, de quo ergo pugnamus; miror ut qd hæc repetenda credideris, ad q̃ & supra satis, ut puto, & priori etiã respon sum erat epistola. Non esse hanc pomorũ scilicet, neq; aquæ infamiam sed excessus, primis adhuc ergo uersamur in terminis, & quod ueteri prouerbio prohibemur. Actum agimus. Viden' ut hasta & gladius contra me, de meo prolatus armario, nec clypeum hunc penetrat, nec loricam, ut sis uictor, aliunde tibi arma sumenda sunt, atque alijs cotibus acuenda. Sed emergunt ecce de transuerso, nouæ contentionum causæ. cum enim illis tribus, quæ nociua dicitis, carere in perpetuum sim paratus, cur non idem in tribus alijs sim facturus, quæris, quasi uerò, cui unum aliquid credideris, cuncta credere sit necesse, Quod si in illis Medicos sequerer, forsitan non iniustè quæreres, cum esset in reliquis, ut & tu putas eadem ratio, & consultor idem. At cum illud mihi natura suadeat, ut dixi, si quæritur quid in his aliud seruem, respõdeo. noli hoc à me quærere, sed ab illa, quæ mihi in illis aliter, quàm istis usq; nunc consulit. cui si fortè quod non credo, idem in his quoque consulere cœperit, aut iubere parebo, illius Ciceronis immemorabilis dicti memor,

quid est enim aliud, Gigantũ more bellare cum dijs, nisi naturæ repugnare? Restat quod minimè euenturum suspicabar, de ieiunio iterum disputare seu ludere, ubi quasi, quod dixi, posse me omnia in eo, qui me confortat, irridens dicis: Nescio, in quantum medicus, an & credis Deum omnia posse? & ieiunium & omni carentem cibo uno, sanum modo, sed im mortalem facere? te autem secundum medicinæ regulas loqui, secundũ quas impossibile iudicas, ut ieiunans sanus sim. ergo amice uide, quantum opinione differimus, uix sine ieiu nio sanitatẽ sperẽ, equidem nihil benè sine Dei adiutorio fieri posse arbitror, & idcircò id dixi, quod in omni licet parua re dicerem, in hoc tamen nullum Dei singulare miraculũ ex posco, quid esset, si absq; cibo uiuũ diu, aut quomodolibet immortalem faceret, sed simpli citer, & si nõ secundũ medicinæ, at secundum naturæ & cõsuetudinis meæ leges, ieiunare possim, & ieiunaui à puero semper, & ieiunabo dũ potero, & potero dum uiuã. nõ addo aũt sanus. quotiens enim sanus esse desiero, ieiunare non tantũ potero, sed compellar. Ni. hil in eo statu cibi capio, ipse me morbus alit mœsto fateor alimento. Tu de ieiunio ac de pomis, & de omnibus ita mecum agis, quasi unus sim, ex illorum grege, de quibus uulgò dicitur, quod nesciunt se satis comedisse, nisi dum uentrem dolent, adhuc perstas in partitione cibi, quam sententiam nõ Medicorum modo, sed uoluptuosorum omnium scie bam, tuam certè non noueram. nunc ut uideo, & doleo tua est, se ad hanc quoq; in episto. la altera, quid sentirem dixi. Quicquid Medici diffiniant, ego crebram comestionẽ, nec cor pori utilem arbitror, nec honestam moribus, non oportet sæpe gulam irritare, sæpe cum uo luptate luctari, anceps enim & lubrica, ut que ait Cicero, uncta luctatio est, in qua cibo tuin ci solitum, se iam senex fatebatur Augustinus, dum ut suis utar uerbis, hilarescens infœlix anima, obtentu salutis, obumbraret negotium uoluptatis. Satis est semel in die, huic man. cipio seu iumento animæ dare operam, quamuis magna pars hominum, immò quod mœ stus dico, omnes ferè homines calcitrantem, & indomitum hunc asellum, omni studio infer tiant, & impinguent, famescente anima, cuius ad obsequium deputatus erat, quamq; uel ut peregrinam cogitant, & quam uel nesciunt uel oderunt, quasi nil sit homo aliud, quàm corpus, cum sit tamen scriptum: Mens cuiusque is est. quisque non ea figura, quæ digi. to demonstrari potest. Vos habetis Aristotelem, cui de anima loqui concedendum, ut magistro Cicero ipse ait. Sed nec ille, nec uos aliud quærere uidemini, nisi quid sit anima, quæue animæ passiones, & diffinitionibus contentari iussam, cogitis esurire, toto nisu, cir. ca hoc caducum & putre corpus incumbitis, nobilissimum ut uos dicitis subiectum, quale autem uerè quisque in se, nisi amens & sui oblitus intelligit, idque ipsum utinam benè fie. ret. Nihil amplius à Medico requirendum dicerem, sed quàm bene fiat, & dixi hodie, & sæpè olim plura fortè quàm quietis atque ocij, sed non plura, quàm ueri studio conueniret. Id sanè quod materiali cõcludere uis exemplo, ut sicut paruo igniculo, sic senili stomacho, nõ simul multa sed carptim cõcoquenda (utor uerbis medicinalibus re cogente) & digeren da mandentur. probare eget minimè. quid ad propositum tamen? tu multum ætatis imite ris, argumento, ego enim illam quàm plerique dissimulant, aut negant, quos & legimus & uidemus, in populo de minuenda ætate pertinaciter concertantes, non aliter quàm si pos. sit mendacio mors differri, apertè ac ueraciter sum professus. sed an nescis, quosdam anno quadragesimo, quàm alios sexagesimo seniores, non omnibus una est senectus, quia nec una omnibus uita est. Possem plebeis exemplis affluere, sed delector illustribus. non legi. sti, quàm fragilis & nullarum uirium Africani filius adolescẽs fuit, cum eodem propè tem pore Cato senex, & Masinissa rex, nonagesimum agens annum, solidis uiribus essent, & magna laborum patientia. Tu in me quidem annos numeras, complexionem uerò non ponderas, oportet autem ad multa respicere, qui libratam uult proferre scientiam, hoc te, (parce oro) meis in rebus paululũ à recto calle diuertit, neq; enim est dubium uelle, immò cupere te curare, neque illud Ciceronis ambiguum, Medicos causa morbi inuenta, curatio nem inuentã putare. sed hic labor, hoc opus est. quid enim aliud tui fidelissimi cõsilij retar dat effectum, nisi q; tu ætati calida adhibes remedia, & sic annis cõsulis, nõ mihi cũ omnes

meæ

meæ corporeæ pasſiones, a calore nimio oriantur. Intellectū eſt hoc ſæpe, nunq̃ clarius q̃ præſenti anno, cū te hic ſama mei ſtatus, illic flāma priamoris, in hos montes coēgiſſet, ue niſſetque tecum ille uir inſignis elegantiæ, & tibi animo & profeſsione conformis, & nomine, mihi autem per te primum cognitus, iamque amicus, quantus enim ſubitò ad me ingreſſos habuit ſtupor, quod ætate hac, is ex me calor erumperet, uix in adoleſcente credibilis, ut thalamus penè omnis arderet. Ego autem quamuis febre & ſopore obrutus, nihil ferè loqui poſſem, interiectiones tamen admirantium audiebam, ipſe nihil admirans, cui noui nihil acciderat, tollit enim cunctis ex rebus conſuetudo miraculum. gelidā quidem, ut in plurimis ſenectus ac fragilis. quidam tamen ſenes & calidi & robuſti, delector illuſtrium & antiqua & recenti memoria. Vidi Romæ Stephanum de Columna, uirum omni ætate mirabilem, qui cum ad annum octogeſimum propinquaret, & eo ſpectante fortiſsimi iuuenes ludis exercerentur, equeſtribus, eſſetq; ibi haſta quædam infamis, quam nullus ad eum diem non dicam fregiſſe, ſed flexiſſe potuerat, atq; ipſe iocans iuuenibus ignauiam exprobraret, & primogenitus eius uir, & ipſe militaris ac ſtrenuus reſpondiſſet. Facile quieſcenti eſt, pater, è feneſtra de laborantibus iudicare, & mirari uetera, more ſenum irridere præſentia. generoſo impetu deſcendit, Nūquid & nos uiros eſſe creditis. ſecum ipſe uociferans, & aſcēſo equo qui ꝓximus ſteterat, ſtimulisq; ad acto, haſtam illam manu rigida correptā, in plurima fruſta comminuit: multo cum ſpectantium, filij ante alios horrore. Ego me robuſtis nunquam miſcui, dum robuſta etiam eſſet ætas, nunc fragilibus miſceo, ſanis uerò hactenus me miſcebam. neque adhuc dum mediocriter ualeam, fragilitatem ullam ſtomachi ſentio, uellem de reliquis partibus idem poſſe dicere. Nunc quod uerè poſſum dico, ſanus Deum teſtor, nunquam cibum potūue aliquem mihi nocuiſſe perpendi, quod quidem meminerim, ſi uel ſemel contrarium perpendiſſem, quo ſum animo, illis in perpetuum abſtinerem. At non ſentientem forſitan me læſerunt, fieri hoc quidem, & contrarium fieri poteſt, hoc enim nec per meipſum ſcio, nec cui credam habeam, cum quotidie cæterorum audiam querelas, hodiernum prandium, heſterna mihi nocuit cœna, uinum hoc, aqua illa me læſit: mihi horum nihil penitùs, niſi meos forſan angores, me melius ſentiat Auicenna. Quod ſi crederem, optarem hercle ſemper, & ſenſu & ſtomacho caruiſſe. multi ſe formoſos putant, cum deformes ſint, quod & faciem ipſi ſuam uidere non poſsint, & libenter ſeſe fallant, & ab alijs falli optent, et falIantur à ſpeculo. At quis niſi torpens penitùs, uel exanguis, non ſentiat dū ægrotat, graui præſertim ægritudine, qualem ſtomachi eſſe perhibent qui probarunt? Audiui, q amiſſo oculo interrogatus, ab illudentibus, Qualiter ſibi eſſet: reſpondebat, Medicus me uidentem dicit, ego mihi uideor non uidere. Ego autem ſicut æger nulli ſanum me dicenti, ſic ſanus nulli ægrum affirmanti credam, Igniculus quidem meus, potens eſt, ſibi commiſſa percoquere, plusq; aliquid ſi neceſsè ſit, at plus interdum potuit. non contendo, ſed plus illi committebam, quia plus appetebam. Iampridem in me appetitus rerum ferè omnium imminutus eſt, habeoq; & ipſe cū Catone ſenectuti magnam gratiā, quæ ut uides, mihi ſermonis auiditatem auxit, potionis & cibi ſubſtulit. Neque tūc tamen, neq; hodie ſtomacho, niſi quantum pati poſsit, & ſemper minus aliquid committo. Et quamuis de hoc, regula nulla ſit certa, eo quod cibus idem uni nimius alteri exiguus ſcit, ut ſcis Ariſtotelem in Ethicis dicere, & exemplum ponere Milonis Crotoniatis athletæ, cui cibus diurnus magnus, & integer bos fuiſſe traditur, eumque aut grauatum, ſolus ad ueſperam comediſſe, cibus tamen meus. & ſi multis fortè fragilioribus nimius futurus communi more hominum, ſemper naturaliter ad modicum uergit, & hunc ipſum anguſtare potiùs, quàm laxare ſtudui, & ſi auſim cum amico, ſed in domino gloriari, raro unquam, ex quo uiriles annos attigi, uel ab hac frugali & modica menſa mea, uel ab amicorum ſeu principum conuiuio, niſi eſuriens ſurrexi, neque unquam ieiunij prætextu, die illa mihi largius indulſi, quamuis fortaſsis, in craſtinum condimento pridianæ famis, alacrius aliquanto comederim, itaque cum religioſi etiam ieiunantes, duplici ut ipſi uocant uti ſoleant, pulmento, abſit, hoc ſemperque abſuit à me, nunquam

amplius

amplius quàm unico & modico usus sum. & quis unquam crederet, me tam multa de cibis & stomacho locuturũ, sed ad Medicum sermo est, maiora licet meritũ & dicere & audire, dico autem hæc fidenter, quia me uera loqui scio, nempe pro inani iactantia, sed pro patrocinio ueritatis, ea dicere quæ libentius non dixissem, sed gloriabundus potius uideri eligo, quam ulla tibi suspitio nasci queat, sub honesto nomine, inhonestum aliquid me moliri, alioquin non ieiunium, sed ingluuies est, licet enim minus malum sit semel quàm bis, me tamẽ transiluisse utrumq;, tamẽ est malũ. Instas aũt & cõtra ieiuniũ, & cõtra reliqua sententiæ meæ partes, debere me consentire Medicis, in his saltem, quæ natura ipsa suadeat, corpus humanum è contrarijs constans, uariabile, atque passibile, & sine intermisione uariari. quis de hoc unquam dubitauit? Non ego eo persuasore, neque tamen hoc medicis, sed naturæ credo, immò nec idipsum credo, sed scio, quanta de hoc prius ad te scribens dixerim. Meministi, & quantò plura dici possint, sentis, si probatione res egeat, quæ per se ipsam, heu, nimis omnibus manifesta est. id cogitans, & quasi chyrographum meum tenens, ac iam uictor exultans, & planè uirilem physicum, non scholasticum puerilem, qualibet nũc utuntur, clamores nostri, quibus pleni sunt uici omnes & plateæ, qui nec loqui sciunt, nisi disputent, nec disputare possunt quia nesciunt, nec quod erat optimum tacere didicerunt. Itaque quod est pessimum clamant, irascuntur, insaniunt, syllogismum in me torques, & mutata inquis siue annis, siue alijs ex causis natura, simul mutari debet uitæ regimen, hoc non ego. Mutata est autem natura tua, tum ætate, tum morbo, hoc si uelim negare, non potero, quod confessus sum. urbanè autem facis, & grauiter, qui non infers stomachosum illud ergo Parisiense & Oxomiense, quod mille iam destruxit ingenia, sed quid ais? Ex his, quoniam te ut scio syllogisticè argumentationis forma non latet, quid inferatur, necessario, meridiana luce clarius uides. Video planè, clarè uideo, sed nonne & tu uides, frustrà te extorquere uelle, quod ultrò conceditur. Mos est iste Cæsareus de quo dictũ est,

Concessa pudet ire uia.

Certè si epistolam meam primã relegis, & si hanc legis, inuenies me in uitæ regimine immutasse, sed in illa parte præcipuè, quàm maximè mihi natura suggerit immutandam, Cur non ergo in alijs idem facio. Iam dixi, & sæpè ijsdem interrogatiunculis pulsatus unum repeto, Faç ut idem illa suggerat, prorsus idem faciam. & hoc pro responso sit alterius, sed eodem redeuntis instantiæ tuæ, quia probare uis, si una in parte mutatio facta est, fieri eadem in omnibus debere, quod si ita dicis, quasi omnia æqua sint, & non dãnosum, ac proficuum altero magis alterũ, & omnino in rebus ingens differentia. Velles aut nũc & tu syllogismũ mõtanũ ac rusticũ audire, secũdũ naturæ mutationẽ, q̃ ab initio fassus erã, mutari uitã etiã oportet. Mutata est autẽ natura mea, & eatenus mutata est uita. non expectas, ut inferam. Obtemperatũ igitur imperanti seu naturæ, ut ego dico, seu q̃d tu asseris Medicinæ. Ad hæc mutata est natura in quanto, non in quali, calidissimus enim fui, non iam calidissimus, sed adhuc calidus sũ, aqua est frigidũ elementum, & poma sunt gelida, cõtraria uerò cõtrarijs curari, medicorũ ut audio uox est, quamobrẽ sicut his fuit, aliquando profusius, sic nunc partius est utendum. utrumq; autem factũ est. quid sequatur nosti. Animaduerti autem in epistola tua, uideri me tibi pertinacem ualde, in defensione aquæ & pomorum, cum mihi magna pars Medicorum, pertinatior in eorum accusatione uideatur, quodq; egregius fero, sine ulla prorsus ratione uel causa. nolo alium quàm te testem, nam cum satis rem discusseris, quid in his mali, quid non optimum reperiretur, nisi excessus? quæ hic aquæ, quæ pomorum culpa est? quid huic Medicorum odium? quid ue hanc merentur infamiam amplius quàm falsam? sed illi amici Medicorũ sunt, nolunt eos infamare, rectè id quidem, modò non infamarentur immeriti. sic amicis enim amor est debitus, ut omnibus iustitia debeatur. quid autem inter uos & illas uolucres, tantam fecit amicitiam quærere, & mirari soleo. Sed fortassis à Phaside Colchorum fluuio, unde nomen acceperunt, Iasonia, ut fertur, in Græciam puppe trãsuectĩ, & distantia chariores (auget enim rebus pretium difficultas) de gente in gentem diligi, & laudari cœpere, atque inde famesi ad externos, ac sequentis æui Medicos peruenẽre, sed nulla affectio uerum mutat, quamuis sæpè illud oppugnet.

oppugnet. quantumuis phasiani uestri cari ac dilecti nobis, quātumuis in se boni, si excessum addiderim mali erunt, immò non ipsi, sed excessus malus, sic de pomis, sic de aqua, sic de alijs. Sed de aqua, quia tu locū hunc curiosius attigisti, quid aliud sim scripturus, quàm quod scripsi? propè enim unum dicimus, cū pugnantia dicere uideamur. Scio quod aquæ potus ubi modum excesserit nociuus est corpori, sed quid uini potus? tu nocentiorē etiam non negas, immeritò. aqua enim corpori potest obesse, uinum sæpe animæ nocet & corpori, quanquam tu quod miror, inter uini laudes, in quibus nollē te esse tàm sedulū, calorem augere illud dixeris, quod mihi necessarium non esse, ne quicquam dico, de hoc sanè & quam multi melioribus sæculis, benè sine uino, pura ex aqua uixerunt hodieque uiuant, quippè cum aquam natura repererit, uinum gula. Egisse uideor abundè, quem tu locum cautissimè disputator, uelut inaduerteris præteris, ut ignarus quanta sit aquæ, ut sic dixerim, maiestas, si uini paucis bonis, multis malis ac pessimis effectibus comparetur, sed hanc quoq; ut dixi temperabo, non inuitus temperabo, inquam, non omittam, nisi cum uiuere & bibere desinam, hos terrestres potus, qui quandoq; sitim acuunt, quādoque leniūt nunquam tollunt, & ibo si cœlitum datum erit, non ad illud deorum nectar fabulosum, sed ad illud fontem aquæ salientis, in uitam æternam. quàm qui biberit, amplius num sitiet, interim his de fontibus, moderanter aquam bibam, uinoq; utar modicè, non quia id utile, sed quia sic oportet, inter ebrios, quorum uita non in sanguine, sed in uino est. alioquin ut ferocem, & inhumanum hominem me uitabunt. Tu autem sic habeto, quod nisi rex noster & Deus noster *IESVS CHRISTVS*, cuius uita omnis exemplar lucidū boni est, nostris quas, excepto peccato, in se suscepit omnes infirmitatibus condescendens, his usus fuisset, nunquam ego diuinitatem eius testor, ex præsenti proposito meo, aut uinum biberē, aut carnes ederem, spernerem hæc tanquam potum, grauemq; cibum, non Pythagorea, sed Christiana deuotione, nec audirē Medicos utrunq; laudantes, quorum ego miror obstinatam peruicatiam, quid ita? & si non studium modestiæ, at non saltem pudor, ab his indignis laudibus literatos homines dehortantur, & si dijs placet, audiendi sunt, de hac re etiam Arabes laudatores. Nunc uerò bibo & edo, ut cæteri nec tamen laudo, sed consuetudine rapior, ad id etiam quod non probo. Vnum antequàm desinam te obsecro, ut ab omni consilio mearum rerum, tui isti Arabes arceantur, atque exulent, odi genus uniuersum. scio Græcos fuisse olim ingeniosissimos ac facundissimos uiros, multi inde Philosophi & Poëtæ, maximi & Oratores, & Mathematici insignes, Medicorū principes, illa pars mundi genuit, Arabes uerò quales Medici tu scis. quales aūt Poëtæ scio ego, nihil blandius, nihil mollius, nihil eneruatius, nihil denique turpius, & quamuis animi hominū, alij ad alia proniores sint, ut tu tamen dicere soles, in omnibus elucescit ingenium, & quid multa, uix mihi persuadebitur ab Arabia posse aliquid boni esse, uos autem docti uiri, nescio quo fragilitate animorum, magnis illos, & ni fallor indebitis præconijs celebratis, usq; adeò, ut audisse meminerim, ab illo cuius modo mentionem feci Ioanne Parmensi, audientibus alijs Medicis, dictumq; firmantibus, quod si quis Latinorum Hippocrati etiam par existeret, loqui quidem posse, nisi Græcus tamen aut Arabs scribere non auderet, & si scriberet sperneretur. quod dictū non modò, ut urtica meū cor inussit, sed confixit ut subula, & quantò profundius confixisset, si illi fortè studio datus essem, certè ad abijciendos codices, dolor ille sat uirium habuisset. Nunc uicem doleo Latinorum antè alios nostrorū hominum, quibus si ille uerum dixit, turpi diffidentia præclusum est iter ad gloriā, præreptumq; illud Laberij, qui ait:

Laus est publica.

Ergo post Platonē atq; Aristotelem, de rebus ad omnem Philosophiæ partē spectātibus, Varro & Cicero scribere ausi sunt, post Demosthenē de rebus ad eloquentiam pertinentibus, Cicero idem, post Homerum Poëticè scribere ausus est Maro? & uterque quem sequebatur, aut attigit, aut transcendit, post Herodotum & Thucydidem T. Liuius, & Crisp. Salustius historias conscripserunt, & illos à tergo quàm longissimè reliquerūt, post Lycurgum & Solonem leges q; duodecim tabularum, nostri iurisconsulti, de tàm paucis

granis,

granis, in ſulcos Græcorum ingeniorum parcè adeò effuſis, legum ciuilium, tàm opimam meſſem, in horreum Romanæ Reipublicæ congeſſerunt, ut in eo ſtudio facile oſtenderent ſe uictores, poſt Mathematicos Graiorum ſcribere noſter non timuit Seuerinus, Poſt illorum quatuor theologos, noſtri totidem ſic ſcripſerunt, ut ſine contradictore ſuperauerit, poſt ſolos Arabes ſcribere non licebit? denique Græcos & ingenio & ſtylo frequenter uicimus, & frequenter æquauimus, immò ſi quid credimus Ciceroni, ſemper uicimus, ubi anniſi ſumus, quod ſi uerè de nobis in comparationē Græcorum tantus ille uir dixit, multò fidentius in comparationem omnium aliarū gentiū dici poteſt Arabiculis, ut uos uelle uidemini, duntaxat exceptis, ô infamis exceptio, ô uertigo rerum admirabilis, ô Italica uel ſopita ingenia, uel extincta. ſingulariter ingenium tuū fleo, his anguſtijs circunſeptū. Hæc extra propoſitū oneroſa & amara profuderim, ad te credo, & ad finem propero, Nimis impetum ſequor, & ſi noris, quot & quàm diuerſis interim premor curis, ſtupeas, abſiſte autem mihi, de præterito, aut futuro experientiā obiectare ut ſolens, & probare uelle aquam, poma, ieiunium uel fuiſſe uel futuras eſſe, mearum cauſas ægritudinum. ſi hoc nempè probaueris uictus ſum, tolle digitum, reddo arma. Sed nec probaſti hactenus, nec probabis ut ſpero, ſicut ego contrarium, non tàm poſſum probare quàm credere, non nocuiſſe mihi iſta ſed profuiſſe, exceſſum uerò non horum potiùs, quàm cunctarum rerum, cunctis hominibus nocuiſſe, & nociturum eſſe non ſum neſcius. Et ad ſummam, ſi ut ais Hippocras aquam laudat, tu mihi aliter Hippocras, uel ſiquid eſt Hippocrate maius, apud Medicos, pomis ac fructibus es amicus. Ego exceſſum quod ſæpe repeto, ut uel ſemel audiar, in omnibus reprehendendum dico, quocunq; te uerteris, reſtat inter nos lis ſola ieiunij, cuius quidem ita tibi perſuade, nullus poteſt eſſe finis, niſi ceſſeris, quod ſine ullo dedecore ſis facturus, eſt enim laudabilis uerò uinci, quàm mendacio uincere. Et certè quæcunque ſit uerior, mea ſaltem honeſtior cauſa eſt. Ecce autem pedetentim, unde digreſſus eram redij, Ieiunium nempè ſancta res eſt, & animæ utilis ac ſalubris & corpori, ſtudioſis uerò boniqúe aliquid agentibus, ſecurè dicam neceſſaria, ſeu deuotionis ſtudium ſit, ſeu negocium literarum. neque enim de athletis aut foſſoribus agitur, aut de his qui pedibus Sitioniam baccam terunt. profectò autem non decet uirum ſobrium & caſtum, ſuum uas incorruptum cum honore ſeruantem, aut uirum magnanimum ingentia molientem, aut uirum doctum & ſublimia meditantem, ſæpè & multum ad menſam ſedere, & hoc breue tempus, ac labile, æquis portionibus cum uoluptate partiri, quodqúe comeſſationibus ſuperfuerit, aut gerendis rebus, aut orationi aut philoſophiæ dare. Abſit hoc à moribus noſtris, immò contrà, quod illis ſuper eſt, refectioni corporeæ tribuendum. non enim corpus hoc ad dominium, ſed ad ſeruitium animæ natum habemus, & ſicut ſeruus domini, ſic corpus animæ reliquijs ueſci debet, & contentari. unum nunc etiam locus hic recipit.

Quotiens putas interfuerim colloquijs tranſalpinorum principum, & præcipuè Prælatorum, ubi de moribus noſtris ſermo incidit: Senſi illos inter alia mirari, quoſdam quoque uituperare, cœnas Italorum, de quibus in reliquis extimationes claras atque magnificas concepiſſent, idqúe eò magis indolui, quò eorum iuſtam redargutionem, & Platonicæ ſententiæ conſonam intellexi. nam & ille epiſtola ſua quadam, ad architam Tarentinum, cœnas menſaſqúe arguit Italicas. Sed tanti Philoſophi reprehenſionem facilè ſim laturus, quo autem animo, quantoqúe putas audiam dolore, nos à barbaris ſobrietate ſuperari? neque uerò me fallit, ut olim apud maiores noſtros Romanos, ueteres dico, uſus non fuerit prandiorum, unde Poëticum illud:

Hæc eadem labente die conuiuia quærit.

Et quid corpori utilius Medici diſputent. audiui enim eos, ut in multis, ita etiam hanc in quæſtionem diſcordes certè rebus agēdis, quibus Romani antè omnes deditì erant, opportunius rear ad ueſperam diſtuliſſe, dies enim actui idoneus, nox intempeſta & inactuoſa eſt, & refectioni aptior & quieti. Neque enim cœnam, niſi prandio ſuperingeſtam arguo, ſed Medici per manus opiniones ſibi mirabiles ac ſylueſtres tradunt, & à

ſtipulanti-

stipulantibus gula, & uulgò unus aliū docet, nihil peius esse ieiunio. Et miraris & dicis te nescire, neq; audisse unquam consilia Medicorū, diuinis aduersa esse consilijs, seu contraria diuinæ cōditioni. Miror autem ego non minus, talem uirum non audisse, quæ lippis & tonsoribus nota sunt, qa quæ displicent pigris semper auribus hauriūtur. Nolo tibi autem mōstrare ubi quæras, q̄ inuentū doleas, sed si qris inuenies. in multis quidē à diuinis consilijs discordaris, ut qui corpus tantū, hostem animæ atq; ergastulum cogitatis, in ieiunio præsertim. Eat uerò nūc quisquis duras habet ungulas, & extirpet errorē tot radicibus subsistentem. & ô utinam ego te, qui me à ieiunio diuertere niteris, possem ad ieiunium fando cōuertere, & uelles Medicinā, hac saltē in parte dediscere. crede mihi, uictū te gauderes, præter occulta namque quàmplurimam corporis atque animæ commoda, unum certè oculis, antequàm elaberetur, sumpto in manus speculo, uideres te uiuidius coloratum. Proinde ut hæc tria, de quibus bellum gerimus recolligam ac perstringam, nitar ego sobrietatem in medio positam, adipisci, si extremorum alterutro pereundū est, malim aqua pallere, q̄ uino rubere. malim pomis laborare, q̄ carnibus, exhaustusq; ieiunio, quàm distentis crapula perire, erit saltem purius, erit honestius cadauer. iamque de insolita & prorsus aliena materia satis superque certatum est. quod cum alio quocunque ex his, qui Medici tantum, & nil amplius sunt, nunquam in animum mihi uenisset, ut facerem, iam solito magis lites & discordias abhorrenti. nam quis æquo animo uideat, sua omnia uastari, seque erepto unico palliolo nudum linqui? quis nō ad iram adque ad odium atque ad arma prosiliat? quod patenter quondam, cum illis expertus sum Papæ Medicis, quorum suprà memini. Ex te autem tale nihil uereor, cuius scientiæ diuitiarum, leuis accessio Medicina est, quam licet olim, ut sæpè multi, artes alias iuueniliter sis professus, penè tamen absque illa modò, qualicunque iuditio maior esses, ac diti r. Itaque uelut opulentissimi Patrisfamilias & amici fines, latique ruris sterilem angulum securus ingredior, & proculco obstantesque rubos falce reseco, propè cupiens, ut tui esse desinant, qui te his implicitam à cultu arui fœlicioris impediunt & auertunt. Vtcunque res casura sit, interim dum tu bellum instauras ego adero. sæpè congressus bellantium, & præsentes uultus sequestri pacis & concordiæ fuerunt. Facilè forsitan dum ultrò citroque acies instruitur, pax erit, licèt enim aliter atque aliter tu à Medicis, ego adeò, ambo tamē unum uolumus, ut quodcunque scilicet uitæ restat, sanus degam, quo uita ipsa sit lætior, longiorque, quanquā cum diù siquid est hic diù distulerimus moriendum sit. Vale Euganeo in rure, febricitans scripsi, ut tantisper febris obliuiscerer. xv. Cal. Decembris.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIbus, Liber XIII.

FRAN. PETRARCHA NICOLAO MARCHIONI Estensi Ferrariæ domino, S.

Consolatoria super fratris morte.

Heu mihi duro nimium & uiuaci, ergo ego infœlix, & sinistro natus sydere, in hac misera et fugaci uita, tandiu ideò reseruatus sum, ut lætum aut dulce nihil sentiens. tristia & amara cuncta perpetiar, ad hoc solum uiuo, ut quotidie amicorū & charorum mortes audiam, uticq; ait Satyricus multis in luctibus, inq; perpetuo mœrore & nigra ueste senescam, per omnem uitam flendo fatigatus. nullius deinceps hominum mortem flere decreueram, idque & professioni meæ debitum, & ætati rebar, sed nimis ad uiuum tangit dolor,

dolor, heu Vir clarissime. amisimus immò præmisimus, tu fratrem amantissimum atque optimum, ego dignitate dominum mitissimum, charitate filium obsequentissimű, qui nullis omnino meis meritis, sed sola sui nobilitate animi, me ut nosti, sic amare dudum cœperat, nec tantű amare, sed colere, ut ego ipse & gauderem uehementissimè, & mirare non minus, unde illa tanta dilectio, tantaque ueneratio in tanta status, atq; ætatis imparitate. solet enim illa ætas hanc fugere uel horrere, ille uerò non ita, memini neque unquam obliuiscar, neque obliuisci debeo, ut hoc ipso anno, dum Romam petens, casu illo terribili retardatus apud te, quo me sors mea, in hoc saltem placata detulerat, qui mei curam, non quasi alienigenæ paruiq; hominis, sed ut magni cuiuspiã uiri, tuo de sanguine suscepisti, dura & graui, & ut publicè creditum fuit, ultima ægritudine laborarem, quibus sermonibus, qua pietate, quo uultu, per singulos dies, ter aut quater ad me uisendum illa fœlix & benedicta anima ueniat. quas mihi assiduè consolationes, quas oblationes, quæ lenimenta doloris afferebat, uoce illa humili ac benigna, ut præ gaudio, & suæ admiratione uirtutis, meum ipse incommodum uix sentirem. Sileo è longinquo salutationes amicissimas, sileo nuncios, cum muneribus, & munus omne uincentibus, suauissimis atque honorificentissimis literis ad me missos, quod est summum, dico floridum adolescentem moribundo, sic astare seniculo, hei mihi, non credebam, nec credibile erat ipsum ante me mori debere neque accidere potuisset, si quis esset ordo rerum humanarum. Accidit autem, quia nullus hic ordo est, nulla constantia, nulla stabilis aut certa iucunditas, sed confusio & labor & dolor & gemitus, à quibus nulla sors hominis, nullæ opes, nulla liberat altitudo. damnum quidem tuum, nostrumque omnium, qui te illűq; dileximus, neque dissimulo, neque uerbis imminuo. Magnum profectò rarumque & eximium uitæ decus, ac solatium ad tempus amisimus, quod non flere etiam ad tempus, & desiderare non possumus, sunt tamen & magnis angoribus inuenta remedia, de quibus agere non breuis epistolæ sed libri materia sit ingentis. Vnum hoc temporis breuitate sufficiat, siquidem pro nobis dolemus, occurrit Ciceronianum illud, semper in his casibus repetendum. suis incommodis grauiter angi, non amicum sed seipsum amantis. si autem propter illum uanus est dolor, non solum quia irreparabilis est euentus, sed etiam quia faustus utique illi est, audebo enim dicere, quod uerum credo, quia fratri tuo nihil mali, immò multum boni accidit. quamuis enim oculi nostri illum anxiè requirant, illi tamen proculdubiò benè est, tàm nobilis animus, tàm mitis atque innocens uita fuit, ut sperari de eo aliud non possit. uiuit ille, qui mori oculis hominum uisus est, immò nunc uiuere incipit, hæc enim ut sapientibus placet, quæ dicitur uita mors est, uiuit, inquam & cum creatore suo, cumque angelis eius, ac beatis sanctorum hominum spiritibus, æuo fruitur beato, ereptus mundi periculis & ludibrio fortunæ. neque si reditus pateat reuerti uelit. gaudet enim laborem permutasse, cum requie, cum securitate formidinem, cum fœlicitate miseriam. Nam licet & dum nobiscum erat, fœlix uideretur, uerè tamen nemo hic fœlix, ut doctissimis uisum est, fœlix ergo ille, nos miseri dum hic sumus. quocirca mœrere hoc eius euentu uereor, ut apud Ciceronem ait Lelius, ne inuidi magis quàm amici sit, & ille quidem nunc, ut mea habet opinio recordatur nostri, suosque omnes in quibus, quia ita sibi placuit, ego me numero sed in primis tantum talemq; Germanum, quem semper unicè dilexit, eo nunc amat ardentius, quo æterno propinquior est amori. non sumus enim, Deo gratias, de illorum grege, qui putant animas cum corporibus interire, in nostra igitur, & nostrorum morte immortalitas animæ, & resurrectio corporum, nos solantur, quarum prima consolatio etiã Philosophis fuit. altera nobis est solis, de quibus si impetũ atq; ardore animi sequi uelim, longus ero. sed nõ possum, uires enim mihi corporeæ nullæ sunt, neq; enim, postq̃ à te, & ab illo, heu, ultimű discessi, ullus mihi sine grauib. morbis actus est dies, itaq; uix hæc ipsa pscripsi. Cõfido aũt de sapientia & magnitudine animi tui, q; & hũc casum, quo tibi ĩ nullus acerbior euenire potest, & humana omnia, ita & inuicta mente tolerabis, & ingruentem sensibus tristitiã, insita leniens uirtute, in omnibus diuinæ cõfirmaberis uoluntati, & tecum in silentio cogitabis,

cogitabis, cœlestem prouidentiam, à qua tàm multa & tàm grandia recepisti, tibi hoc nũc, licet amarum gustui, bonũ tamen, & cõsideratis mundi malis, salutiferũ forsan & optabile tribuisse. Hæc tibi manu tremula, humentibusq; oculis, statim scripsi, cum hac ipsa hora, ad me rumor mœstissimus peruenisset, ita ego æger, tristis, desolatus, cõsolari alios nitor, ꝑinde siccandæ lachrymæ, comprimenda suspiria, calcandus dolor, hoc excellentiam tuam decet, quæ si uera est, nihil illi arduum uidetur. Positi in excelso estis ò principes dominiq; terrarum, ut exemplo alijs sitis, uos oculi omnes intuentur, omnes aures audiũt, linguæ omnes loquuntur, omnes uestri actus & uerba pensantur, enitendum summo uobis est studio, ne plebeiũ aliquid, aut uulgare loquamini, nequid depressum atq; humile sentiatis, sed magnifica omnia & excelsa, ne uos ullis impulsib. fortuna deijciat, nec inclinet quidẽ, quæ in uos, quò maiores estis, eo sæpe maiori accingitur apparatu, frustrà autẽ hoc inter homines fastigium possidetis, nisi sereniores & altiores animos, cæteris hominib. habearis, laboriosum fateor, sed uera gloria, & magnus honor, siue multa industria, & magno non quæritur labore, hic loquendi utinam & dolendi finem facio. Sperãs te, quod posceris tua sponte facturum, utque ita sit, affusus ego, & omnes qui tuum nomen diligimus, obsecramus. Christus consolator optimus, te soletur, & conseruet in gratia sua, Arquade Nords Augusti mane.

Fran. Petrarcha Philippo De Maserijs EQ. Aegiscyprij Scribæ, S.

Communis amici mortem lamentatur.

FOntem lachrymarum, de mœstissimi animi scatebris, per hos oculos erumpẽtem, tua simul excitauit & compressit epistola, tàm uariè meũ quocunque tibi libuit cor egisti, ut clarum faceres, quod à disertissimis uiris accepimus, omnipotentem ut sic dixerim esse facundiam, ita meum & totius Italiæ graue damnum, & irreparabile mihi in oculos ingessisti, quod nisi confestim asperrimo uulneri, leuissimam Medicinam, docta manus adhibuisset, facilè imbecillem spiritum, & cõfixum abditis aculeis, dolori dolor abditus extinxisset. Quis enim non dicam, tanta amicitia & affinitate coniunctus, tot obstrictus meritis, sed quicunq;, nisi hostis humanitatis, nostri Iacobi obitum, effuso gemitu non lugeret, ereptum terris hospitem uirtutum, unum ex paucissimis, qui iam nostro æuo superãt, & in ipso flore ætatis extinctum, nostræ decus priscæ specimen militiæ, uerè quidem, nõ me fallit amor, & si ualdè amẽ, mors illius mœsta eclypsi militiæ lumẽ pressit. nam qs illo uerior miles, aut quis rectior, quis innocentior, quis iustior, quis pro uarietate rerum animosior ac mitior, & humilitati magnanimitas, & magnanimitati iuncta stupebat humilitas, insolitæ simul habitare. claritatem sanguinis morib. illustrabat, quem natura generosum fecerat, uerè uirtus nobilem faciebat, perfectumq;, et undiq; perpolitum, ne uel sibi ulla militaris laus uel nostro uirtutum inopi sæculo, quod de Demetrio suo ait Seneca, aut exemplum aut conuitium deesset. Fuit quem excelso calle operum, multi ad gloriam sequi uellent, pauci possent uirtutem illam heroicam, etiam hostes uenerabant, & qui eum oderant. illam odisse non poterant, boni illam amabant, mali mirabantur, habet enim uirtus hoc insitum, bonos in amorem sui, malos in stuporem trahi. talis ille uir fuit, nihil prorsus illi defuit, nisi uita longior dicat aliquis. ego autem nullam breuem uitam dico, quæ profectò uirtutum munere functa est, non refert, quanto in spatio preriosa explices, nec thesauro pretium auget arca ingens, nec imminuit angusta. illius uitæ tempus additũ, nobis profuisset, atque omnibus quibus ille uel carus fuit, uel utilis ad exemplum, sibi autem, ad quid nisi ad periculum ac laborem? Omnia perfecit, quæ ad ueram gloriam pertinerent, plura facere poterat, non maiora. ea fuit in iuuentute grauitas, in grauitate iucũditas, in iucunditate seueritas, in seueritate clementia. Ea demum uirtus in animo, in proposito constantia, in consilio acumen, in præsentibus circunspectio, in futuris prouidentia, in conuersatione suauitas, in uerbis fides, in rebus atque actibus industria, cum amicis charitas, cum hostibus leue odium atque placabile, cum superioribus obsequium, cum subiectis humanitas, cum omni genere hominum iustitia. nihil illo leuius inermi, nihil durius armato, nil ad iram tardius, nil promptius ad ueniam, ut qui nunquam nisi pacis studio bella susciperet. Dulce mihi

& amarum est, multa de illo, quem dileximus, immò uerò quem diligimus tecum loqui, & si de quibusdam ignauis potentibus, quidam longas historias texuerunt, opulẽtia admirati, quantus de hoc liber texit, queat ab illo præsertim, cui nihil uiri huius incognitum sit. Sed hinc calamum luctus frenat, illinc tu mihi materiam abstulisti, sic perstringens eius laudes, ut prolixius fortasse aliquis, laudari melius, certè ac uerius nemo possit, fœlix ille tali stylo tantoq; laudatore, fœlix tali subiecto stylus tuus. ille quidem & uirtute sua clarus, & eloquentia tua adiutus, diu uiuet, immò proculdubiò uiuet semper, cum illo apud quẽ fons uitæ est, & hic quoque per famam uiuet, denique in memoria æterna erit iustus, proin de uicissim ille de tuo testimonio, tu de illius præconio nomen nobis clarissimum quæsiuistis. Quem tu enim stylo non ornaueris, & quem stylũ ille suis in laudibus, non disertum feceris? gratias tibi non meo tantum nomine, sed bonorum omnium, quia quod nec ego ita, nec ut puto alius potuisset, laudum eius agrum uberem, ingenij tui acuto & lucido uomere coluisti, & suarum florea prata uirtutum magni amoris pijs imbribus irrigasti: ut multa equidem ac magna prætercam, à te scripta magnificè ac fideliter enarrata, unum præterijsse noluerim, quod quoniam mihi aures animumq; re loquente mira suauitate promulserat captare nunc geminam grata repetitione dulcedinem, meus est. ò fœlices igitur oculi tui, qui uiderunt, quæ ab illo uiro ante non multum tempus apud Alexandriã gesta sunt, fœlix ille etiam, an licet expediens esset, & ab adolescentia exoptatum dissolui, & esse cum CHRISTO. prolongatus est tamen uitæ modus, donec illa perageret, quæ & spectanti desuper res humanas cœli domino grata essent, & per omnes terras, fama celebri uulgarentur quæ & nostra ætas memoraret, & posteritas comendaret, quæ demum & tu lachrymis scriberes, & ego flens legerem, fœlices quoque aures tuæ, quæ audierunt fortia illa, & salubria & gloriosa consilia, quibus si creditum fuisset, hodie quantum ego arbitror, & Petrus inclytus Cypri rex, indigni uir exitus, sed sacræ memoriæ uiueret, neque in conuentum malignantium & manus impias incidisset. & nunc forsitan sub eodem Petro rege tuo, militans Iacobus frater noster, nec dum fato functus, ut quem pius aleret labor, sanctumq; exercitium uegetaret, immò quidem regi æterno ambo pariter militantes, per orientem ac meridiem CHRISTI nomen attollerent, & Christianitatis fines, atque imperium prolatarent. iamq; non tantũ Alexandria, sed Memphis & Antiochia & Damascus, & Babylon Christianorum essent, CHRISTI nempe sunt omnia, nec Deus noster bonorũ indiget nostrorũ. nobis quærebatur, & quæsitum nobis, quicquid id erat, & nobis amissum est. CHRISTO enim præter cor humanum, quod unice cõcupiscit, nihil dari potest, nihil eripi, nobis, in quã, paucorũ uirtute, quorũ tu etiam pars fuisti, illa nobilis ciuitas data erat. nobis multorum seu ignauia seu perfidia erepta est, nec minus pudoris attulit, amissa quàm capta decoris attulerat. Sed sic eunt ferè res mortalium, raro sanum cõsilium contradictore caruit. Ita dum in suam quisq; libidinem, non in commune bonum nititur, quotidianum in cõcilijs malum, melior pars, maiore & numero ueritas uicta est, uicit auara barbaries, uicit uilis amor prædæ, uicit interrumpẽdæ paululum metus uoluptatis, uirtus nuda & incomitata succubuit. Itaq; onusti præda, ad quam sola uenerant religione simulata, oneratique autem obrutiq; dedècore abierunt, omisso, neglecto fidei negotio, quo ne scio, an ullum gloriosius ab auorum memoria cogitatum sit, hæc hactenus. unũ antequàm desinam, attingendum est, & tuæ probatissimæ fidei testimonium perhibendum. Tu quidem uir egregie, amicum è medio sublatum, non solum lingua & calamo affectum, animi testantibus, dulci pietate prosequeris, sed superstites etiam natos, memori charitate complecteris, bonam utique tequé rem dignam agis. neq; mihi neque cuiquam suorum dubitatio ulla est, quin talis amici filios tuos ducas. cuius enim radix est propria, & rami proprij sint oportet, fuit uir ille usque in finem tuus, neque ut auguror unquam magis, quàm nunc est, quando scilicet inexhausto summi amoris fonte perfusus totus est charitas. Certè Dauid rex filio Ionathæ, à quo dilectum se fuisse meminerat, quamuis persecutiones multas ab illius patre perpessus, sese prebuit indulgentẽ, & Massinissa rex Numidiæ propter memoriã Africani totam progeniem Scipionum miro usque ad ultimam coluit senectutem.

Sed iam satis est frenabo impetum, alioquin nullus erit flendi modus, tu me fletu madidum flere uberius, tu me fletu exhaustum, fletum comprimere docuisti. in dolore tibi parui, cur in consolatione non paream? consolabor, quia tu iubes, & quia necesse est. Stultus est enim luctus longior & lugenti damnosus, & illi inutilis qui lugetur. non committam, ut propter meam multiplicem miseriam, illius morte contractam, lætam illam fœlicemque animam gemitibus amplius turbem meis suarum iā uirtutum laurea coronatum, de uitijs atque inuisibilibus hostibus in arcu æthereo triumphantem. Tu uiue, & defuncti & super stitis memor. Vale, Pataui pridie Nonas Nouembris.

Fran. Petrarcha Ioanni Aretino, S.

De sua origine.

IGnoti hominis, sed noti nominis epistolam libēs legi, fuit Ioannes alter Aretinus, quoque, cum quo longa mihi usque ad illius uitæ exitum, ac fida semper steterit amicitia, Ioannis igitur Aretini ad nomen, in auribus meis, olim crebrò dulciter solitum sonare, longo uelut è somno experrectus, caput atque animum erexi, grataque mihi cari capitis memoria renouata est, in hoc altero Ioanne delectauit me fateor nobilis indoles, & senilis in iuuene caniquè styli grauitas. Sed super omnia hic affectus, & hic amor erga hominem nescio, an aliquando uisum, ac certè non cognitum, qui profectò tantus esse non posset, in te aliqua meæ uirtutis opinio decepisset. error ingens, sed honestus, & tua præsertim ætate laudabilis, quosdam nempè nonnunquam falsi nominis sono ac splendore excitos, relictis à tergo quos pro ducibus sequebamur, ueram perduxit ad gloriam. optas & optando oras, ut familiaritate mea sterili quidem, & unica te digner epistola, quā te, ut thesaurum sanctasque reliquias seruaturum spondes, ad tuum, ut ais, tuæque posteritatis longum decus. non sum amice, unde hoc speres, paucorum est, ut nosti quibus scripserit famam dare, horum ego de numero non sum. quomodo enim alijs dem, quod mihi nondum tanto studio quæsiui. scribo tamen, non ut te glorificem, sed ne spernam, & scribo inter angustias, magno rerum circumuallatus exercitu, quod ut tibi sit gratius, iam me temporis penuria parcum facit. Non hoc tamen impediet, quominus ad id tibi respondeam, quod tàm obnixè flagitas, an scilicet Aretij natus sim, id enim te augurор audiuisse, & ita hoc quæris, quasi magnos hinc titulos quæsiturus patriæ, & clarorū certè hominum origines, terras, in quibus orti sunt, per se licet ignobiles ornant fateor, atque nobilitant. De Homero quidem dubitatio uetus est, & multis indecisa lis gentibus, dum una quæque illum sibi uindicat, & tanti ciuis gloriam ad se trahit, ad quod constat, sic nascendo Pythagoras quidem Samon, Brienem Bias. Miletum Thales, Abderam Democritus, Clazomēnas Anaxagoras, Calcedonem Xenocrates, Eleam Zeno, Stragirim Aristoteles, Lesbum Theophrastus, & ex nostris Arpinum Cicero, & qui tunc Andes dicebatur, inopem & angustum Mantuæ uiculum, Virgilius, Tagastum Augustinus, Stridonem Hieronymus honestauit. sed neque aut horum ego rursus, ex numero sum, aut patria tua, ut sit nobilis unius cuiusque hominis eget auxilio, quàm ab ipsis Romani imperij primordijs, inter tria Etruriæ capita numeratam legimus. Quando uerò tàm anxiè me rogas, plus etiam aliquid, quàm interrogas respondebo. non solum ergo Aretij, sed in uico intimo ciuitatis illius, qui Hortus uulgò dicitur, heu flos aridus, & fructus insipidus, natus satusque etiam fui. Florentinis quidem parentibus, sed in exilium actis, ea scilicet tempestate, qua meliorem partem expulit, qui creber nostris in urbibus mos est, nostrique naufragij partem alteram, Bononia altero pio gremio fouit Aretiū. addam huic historiæ, quod haud grauatim te lecturum spero. Anno igitur iubil'eo Roma reuertēti, atque Aretio transeundi, quidā nobiles conciues tui, qui me comitatu suo dignum censuerunt, dum extra mœnia urbis adducerent, ignarum me per illum deduxerunt uicum, atque inscio, & miranti domum illam ostenderunt, in qua natus essem, haud sanè amplam seu magnificam, sed qualis exulem decuisset, dixerunt que inter multa unum, quod apud me, ut Liuij uerbo utar, plus admirationis habuit, quàm fidei, Voluisse nonnunquam dominum domus illius, eā amplificare, publiceque, prohibi

tum.ne quid ex ea specie mutaretur, quæ fuisset, quando hic tantillus homuncio, tantusq; peccator intra illud limen, in hanc laboriosam & miseram uitam uenit, proinde illa digito tui ciues ostendunt, plusque aduenæ præstat Aretium quàm Florentia suo ciui. sed hæc & alia grauiora ferenda esse fortiter, scio, & amara dulcibus pensanda, quamuis illa prapon derent, & sic facio, cum pro alijs multis, tum pro hoc uno nominatim deo gratias agens, qui hunc mihi animum & hāc mentem dedit. Habes quod quæsisti, occupationem & tarditatem meā, tuæ precis efficatia. Reliquū est, ut si amicitiā nostrā cupis, non me deinceps uidebitis, & nouis tuis laudibus oneres: quod mereor facito, ne me unge, sed pūge, scinde, iure, increpa, non ætati debitum, sed uitæ prona est materia. Nemo ad talia non disertus fuerit, Auditum tibi meum nomen, audita & uitia sint oportet, indignum laudare irritus, & magnus est labor, denique si me amas, cum alijs de me ut libet, mecum ut postulo, & ut te meque pariter dignum est. Ne tu uiuo mihi perangeryçum cane, sed Satyram. Vale Arquade inter colles Euganeos v. Idus Septembris.

Fran. Petrarcha Ioanni Aretino, S.

DEsiderium recularum nostrarum alte tibi insitum cerno, nec me ideò doctum, sed te pium nostrique amantem noscendique auidum reor, dicis te habere epistolas meas multas, uelim omnes, et maximè correctas habeas. neque unquam per me steterit, idque ipsum, & de alijs uelim. Ad hæc cuncta nostra uulgaria, & siquid est Poëticum collegisse te speras, sed id mihi difficile est creditu. Cæterum illis ante alia necessariam esse correctionem exactissimam sentis, quæ à diuersis ut auguror hisque nec intelligentibus mèdicasti. sunt aliquot præterea libelli, qui te forsitan delectabunt, ego certè tuam indolem studiumque, meis uigilijs adiutum iri, si qua sors tulerit gaudebo c hæ hactenus. epistolam tuā rure abiens dimisi, neque sat memini, an quid aliud responsi indignum attulisset. Vale & insignem Rhetorem, utrumque optimum Petrum nostrum, ut saluere iubeas quæso. Patauí, IIII. Nonas Ianuarij.

Fran. Petrarcha Donato Apennigenæ Grammatico, S.

Artium errores uitandi esse.

LIterulam tuam, fili, simulque munusculum recepi, pyra scilicet, qualia nulla quidem ut arbitror tellus fert, nisi Italia magna, ut Maro ait, parens frugum, utrunque mihi pergratum fuit. nolim tamen hanç te curam amplius insumere, uis fortasse uestigia patris tui sequi, qui mihi quod habet, quodque non habet libentissime largiretur, benè quidem feceris, eum in omnibus sequendo, nunquam eo duce à recto calle uirtutis aberrabis, habes enim patrem, adhuc tibi forsitan, propter tuos annos incognitum, sed cognoscunt eum alij, quorum ego sum unus, illum ergo sequere. illum cole, illum obserua, illi crede bonum te ad portum diriget, neque despicias, quia non est Medicus, aut Dialecticus loquax. Philosophi enim ueri nulli usque, dialectici autem passim multi sunt, est certe, qui adolescentiæ tuæ passionibus medeatur, & falsas opiniones, quibus illa ætas abundat, ferarum falce conclusionum resecet, tenerisque præcordijs, ueras inferat sententias. est mihi crede tuus genitor uir bonus, & literatus & prudens, & ut breuiter dicam. Est quod, ait Flaccus, ad unguem factus homo, tuique amantissimus super paternum etiam amorem quamuis tibi fortassis, interdum aliter uideatur, nam neq; blanditiæ patrem decent, neque prosunt filio, & si uerò, te illum in omnibus alijs sequi uelim, in hoc uno nolim. neque enim à te ista, neq; à tua facultate, neque à tua ætate requiruntur. stude modo, & uiriliter age, teq; ipsum attolle alis ingenij studijq;, in quo hoc patrem non tantum sequere, sed transcende, uinci enim à te cupit. magnū iter acturus es. nihil ut ait Comicus loci est segnitiæ neque socordiæ, de artibus, ad quas te contulisti, elice quod tibi utile, quodq; animæ moribusq; tuis salutiferū experitis. reliqua ut uenenum abijce. Non loquor sine causa, amor tui & parentis loqui cogit, non illarum artium professores, ab infantia usque ad id tempus, ætas tua tenera est, atque flexibilis, et omnis impressionis capax, multæ ibi sunt spinæ, multi laquei, multi unci, qui facile imbecillem leuemq; animam arripiant, atque obtentu scientiæ à pietate detorqueant,

queant. Multa ibi sunt deuia, multa inextricabilia, quibus inscriptum sit, hac itur ad cognitionem rerum uariarum. qua qui pergunt, ueniunt ad ignorantiam creatoris omniũ. Blandi itineris ferox terminus, de promissa luce ad tenebras peruenire. iter hoc sæpe inaduertens, anima iuuenilis ingreditur, & credula omnium & cupida. Est enim non inficior animis nostris, & præsertim nobili præditis ingenio, discẽdi sciendiq; dulcedo quædam insita, sed rationis imperio moderanda. Multa sunt enim que nescire ea demum scientia summa est. habet ars ferè omnis boni aliquid, uis discretionis exigitur. Caue igitur fili, nunc dum tempus est, antequàm impliceris, eoq; peruenias unde non redeas. Spero quidem de tua indole, quod supra ætatem scies, reiectis uanis apparentibus, existentia ac mansura decerpere, ut fias non uentosus disputator, sed realis artifex, & ad summam talis uir, qualem pater tuus, & ego & omnes, qui te diligimus expectamus. Cura ut sis doctus & si potes Philosophus, quod esse aliter nõ potes, nisi sapientiam ueram ames, uis esse sapiens ac doctus, esto pius, amator scientiæ, sed uirtutis magis, amicus Aristoteli, sed amicior CHRISTO sine quo fundamento, quicquid ædificas proculdubiò ruiturum est. CHRISTI aũt inimico esto hostis Auerroim, & lege illum Psalmi locum: Absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum & quæ diuinus ibi loquitur Augustinus. illud quoq; tibi persuade, & in pectus tuum quanto potes altius demitte, quod nisi ualde te amarem, & ualde tibi metuerem, ista non dicerem. neque uerò quia sim doctior, sed quia sum senior te moneo. Narrabis tamen hæc, cum primum poteris patri tuo amico meo, & si consilium meum probat benè erit. alioquin fac quod iubet, qui te genuit. Vale.

Fran. Petrarcha Romano rhetori. S.

TVa prior epistola, quæ serius ad me uenit, tui mihi nominis nouũ peperit amorẽ, delectatus sum ingenio, delectatus stylo, & quod minimè soleo iuuenilibus blanditijs atque affectu isto, tàm uehementi, qui nullo ignoti hominis ex merito, sed è sola amantis pietate proficiscitur. Senis amor, in adolescente signum optimum, Romana denique delectatus origine, qua nulla sub cœlo clarior, aut fuit, nisi fallor augurio aut futura est. adde, quod haud quanquam silentio obruendum erat, quia epistolæ auctor illius opus est magnanimi & inuicti Pandulphi, quo nil carius habeo in terris, altera autem epistola, ingentẽ mihi metũ attulerat, ac mœrorẽ super morbo graui, atq; ancipiti Petri nostri rhetoris tui, & amici mei optimi. quẽ enim tãti uiri casus, ad lachrymas, nõ moueret, nisi hostis esset sciẽtiæ ac uirtutis? Ita sanè mihi persuadeo, neminẽ esse mortaliũ, qui me magis illũ amet, quẽ ꝓfundius sua tangat aduersitas. cõsternato equidem mœstoq; animo, & humentibus oculis epistolam illam legi, atque ilicet ut iubebas, iubebat & pauor meus, mentem, uultũ, uocem manus ambas ad cœlum tollens, oraui boni ominis auctorem, ne adhuc uirum mundo utilem eriperet, neu me hoc uitæ solatio spoliare, neque me illi, sed illũ mihi superstitem æterna fatorum lege decerneret. Id enimuerò sæpè me peccatorẽ in amicis alijs, sed heu, uota sæpè irrita, fuisse mœstus memini in hoc autem, & si ego precator indignus, quia tamen preces in se dignæ sunt exauditum iri spero, eoq; maximè, quod multæ interfluxerũt dies, & nil noui audio, neque uerò talis uiri obitus famam publicam, neq; illa aures meas, ad nil aliud nunc intentas fallere potuisset, uiuit ergo, ut auguror Petrus meus, & ut diũ hic fœlix, tandem in cœlo semper fœlix uiuat, CHRISTVM precor. At tu illum solare meis uerbis, & ut spes fessas erigat, atque humana ferre sciat humanitùs, admone, postremò mei memorem saluere illum iube & Vale.

Fran. Petrarcha Matthæo longo Archidiacono Lacodiensi, S.

De utriusque statu.

ERat fortè dies festus, ac solennis quem mihi solẽniorem fecit, ac lætiorem tuarum aduentus subitus literarum dies, inquam, qui ad uestigia saluatoris adoranda, reges olim ab oriẽte perduxit. nunc ad me prædulciter salutandũ, mitissimas talis amici literas, ab extremo attulit occidente, uidentem omnia CHRISTVM testor, uix tale aliquid lætius poteram audire. Multos enim iam per annos, de te certi nihil audieram, cum facies tua, sem-

per his affixa præcordijs inhæreret, quã inde diuellere, nec locis, nec temporibus, nec fortunæ unquam licuit aut licebit, dubitabam tamen, & humani more animi metuebam, præcipuè postquam Mediolano abij, & amicus meus quidam fidissimus, Pergamensis, rebus abijt humanis, qui uoti mei conscius, sæpe me de tua uita ac salute certiorẽ nũc uerbo, nũc literis faciebat. quãuis autẽ nos mortales natura protulerit, ut neque immortalitatem sperare, neque mortem metuere debeamus, mecum tamen ipse recogitans, præter te & reuerendissimum Philippum, olimdum in curia quæ Romana dicitur, uersarentur Cauallicensem, nunc Sabinensem Episcopum Cardinalem, nullum mihi iam eorum, quos à iuuentute dilexerim superesse, non poteram, fateor, non timere, de utroque sollicitus, de te autẽ eo sollicitior, quo incertior, & damna mea metiens, atq; dinumerans, crebroq; suspirans in silentio dicebam. ò quid agit nunc ille charus Pater & amicus tuus. ò si uiuit & uescitur aura æthera, ò si bene secum àgitur, ò utinam uiuat, & ualeat, nec me solum in hac miseriarum ualle destituat. Nunc gratias Deo, de quo timui, iam gaudeo, & exulto non uiuum modo illum, sed incolumen audiens. Fecisti optime ut soles omnia, qui breui epistola, longa me sollicitudine liberasti. De meo uicissim statu, si status dicitur asiduè labi, de quo in parte tuarum literarum ut scriberem postulasti, breuibus accipe, sum animo per CHRISTI gratiam quieto, satis ac trànquillo, & iuuenilibus nisi fallor pridem passionibus expedito, cõtemptor magnus omnium, qui miratur humanum genus, familiariter tecum, sed in domino glorior. quia licitum mihi spero, Corpore diu sanus fueram, hoc biennio infirmus, & sæpe prò mortuo habitus, uiuo tamen ad huc quantuluscũq; sim tuus ut soleo, in reb. alijs penè omnib. sic est mihi, ut erat quãdo ultimũ me uidisti, ex quo si ritè numero, hic quartus & uigesimus annus est, tẽpus uitæ, propè ne dicã absentiæ lõgũ satis, potui equidẽ altius ascẽdere, sed nolui, omnis mihi altitudo suspecta est, mãsi ergo in humilitate mea, id utilius credẽs atq; iocũdius, & ad summã, nulla re fermè auctior sum, quã fui, nisi tot, annis & aliq̃t libellis. mallẽ sciẽtia ac uirtute, nulla re imminutior nisi ualitudine ꝓspera & amicis, quos mihi quàmplurimos paucis annis, dura mors rapuit, patientiamq; meam uehementer exercuit. Aliquandiu Venetijs moras traxi, nunc sum Pataùij in ecclesia residẽs, Fecit Deus, inscio me, ut tempestiuè admodum inde discederem, instante inter has urbes, hoc grauissimo quod nunc sæuit bello. futurus ibi suspectus, hic sum charus. Magnas tamen partes temporum rure ago, nunc etiam, ut semper solitudinis appetens & quietis, lego, scribo, cogito, hæc uita, hæc delectatio mea, est, quæ mihi semper ab adolescentia mea fuit. mirũ tàm iugi studio, tàm pauca, tanto in tempore didicisse, de reliquo aũt nulli hominum inuideo. nullum odi, & quod antè longissimum tempus scripsi, nullum despicio, nisi me, nunc multos despicio, primum me. Fuit igitur prima ætas mihi, tumore atq; errore iuuenili contemptrix omnium, præter se, media autem grauitate uirili, sui solius contemptrix, hæc ultima libertate senili, & surpsius ante alios & penè omnium, nisi quos uirtus clara contemptui eximit, rarum genus. Ad hæc nullum ualde metuo, nisi ualde amem, nihil ualdè cupio, nisi bonum finem, turbam famulorum, uelut hostium fugio, fugiturus omnes si liceret, id ne liceat, ætas atque fragilitas efficiunt. Visitatores nullo usquam secessu, nullis latebris fugere ualeo, honorificum uitæ meæ tædium ac laborem. extruxi mihi in collibus Euganeis, paruam quidem sed decoram atque honestam domum, ibi reliquias uitæ, qua datur, in in pace exigo, & defunctos & absentes, amicos tenaci memoria animiq; ulnis arctius semper amplectens, singulariter tui memor, tui cupidus si qua sors sineret. Neúe quid te lateat, mearum rerum sæpe per hos annos à Romano Pontifice atque imperatore, quin etiam à Francorum rege, alijsque principibus multa cum instantia, ac sæpe magna, nescio quidem cur, quodúe ob meritum, sed quod magis reor, fato quodam euocatus, æquè omnib. hactenus surdus sum. contrà multorum enim sententiam, si expediens arbitror libertati. sed nimis te detineo. parce oro, & Vale Pataui ad uesperam Epiphaniæ.

Fran.

Fran. Petrarcha Pandulpho Malatestæ, S.

De sua ualetudine afflicta.

EPistolam tuam uir clarissime, plenam tuæ illius antiquæ mũdo quoq; iam notissimæ charitatis, ante nõ multos dies acceperã, dũq; & alijs ex causis, & ut tibi opportunius responderem dimisso rure, ubi libẽtius multo, quã in urbibus habito, Patauum redijssem, tibiq; q placiturũ certus erã, de mea salute anxio, scribere meditarer ex lõga me scilicet ægritudine, propè iã sanitati redditũ, credo ut mœstã potius ueritatẽ, q̃ lætũ mẽdaciũ audires cœlitus effectũ, ut me subitò ad VIII. Idus Maias, familiaris mea uiolẽtissima febris arripe ret, conuenerunt Medici, & quos domini iussus urgebat, & quos nostra trahebat amici- tia, & multis altercationibus hinc inde habitis, nosti morem, diffinierunt me nocte media moriturum, & erat iam noctis illius prima uigilia, uides quantulum mihi uitæ spacium re- stabat, si uera essent, quæ hi nostri fabulãtur Hippocrates, sed quotidie magis, ac magis me in illa, quam de his semper habui opinione confirmant, dixerunt unicum longiusculæ re medium uitæ esse, si fidiculis nescio, quibus astricto, somnus abrumperet. sic me ad aurorã forsitan peruenturũ, exigui spacij tædiosa merces. cum tamen somnum mihi in eo statu eri pere, esset haud dubiè mortẽ dare. itaq; nihil obtẽperatum. nã sic amicos oraui, sic famulis mandaui, ne quid quod à medicis dictum sit, meo unquam fiat in corpore. si quid penitùs fieri debet coutrarium fiat, proinde noctem illam dulci ac profundo placidæq; morti, ut ait Maro, simillimo sopore transegi. quid te uerbis morer? Nocte media peiturũ, mane redeũ tes, fortè ut exequijs interessent scribentem inuenerunt, & attoniti, nil aliud quod dicerẽt habuẽre, nisi hominem me esse mirabilem, totiens in me decepti & elusi; nec iterum & ite rum impudẽter asserere desinũt, quod ignorant, nec clypeũ aliũ inueniunt, quo ignoranti am suã tegant. & ut sim fortasse mirabilis, quanto ipsi mirabiliores, nam qui illis credũt, nõ iam mirabiles, sed stupẽdi sunt. Hic ergo sum uir inclyte, sic mea me sors uersat, & reuersat, & quanquam sanus uidear nonnunquam, semper tamẽ ut arbitror æger sum. alioquin un de tot tam rapidæ febres erumperẽt, uicissimq; repullularẽt, sed ecce, ut aut nocte illa media obijsse, aut instanti obeam, quid ad me? ad hoc ibam. Et quid nocet mox casurum cadere seu quid prodest surgere illicò ruiturum? quando tamen generosum animum tuũ, hæc tàm humilis cura contingit, ut scire cupias, qualiter mihi sit, scito me de statu mei corporis pror sus incertum, neq; me solum, sed omnes quicunque hic uiuimus mortales, eò me tamen in certiorẽ, quò uisibilius, quotidie. ipsa cum morte confligo, quæ siue me confestim oppres- serit, ut iam quater intra unius anni spacium minata est, siue diuticulè distulerit, diu nempè non differet. CHRISTO Deo meo æquè de omnibus gratias ago, ipse enim nouit, quid mihi expediat. Et ipse faciet, utrum sanè sit melius mori an uiuere Deus scit, hominem quidem scire arbitror neminem, aut moriens apud Ciceronem ait Socrates. In me tan- dem sic diffinio. nec tibi uirum optimè, nec eorum quibus charus sum cuiquam amplius sum cogitandum, aliquid uel optandum, nisi bonum finem. & certè iam tempus est, non expedit ad fastidium uiuere, ad satietatem sufficit, tu Viue fœliciter, mei memor, & uale in ter colles Euganeos, VI. Idus Iunias.

Fran. Petrarcha Pandulpho Malatestæ, S.

Se tempore pestis ad loca salubria euocanti respondet.

TVa breuis ac prædulcis epistola, qua nil suauius cogitari potest, ingentẽ mihi lætitiam in aduersis attulit ac solamen, quãuis nouũ ueræ nihil attulerit. scio enim, ab olim cor erga me tuum, at quod tritum & uetustum in animo meo erat, tua hæc præsens scriptura re nouauit, itaque tantam inde dulcedinem legens cœpi, ut præsentium immemor dolorum, totus in tui uultus, multumquè diuquè exoptata mihi præsentia respirarem, & quiescerem tantusquè me subitò scribendi ardor arripuit, quod si eum sequerer, & hos digitos iam de- fessos, & occupatas maioribus aures tuas fatigarẽ. sed desiderio tempus deest, meq; aduer sa impedit ualitudo, uixq; hæc pauca perscribo, unum hoc ergo suffecerit, oblationes tuas reuerenter amplector, & quos possum gratias ago, uertiquè Deum CHRISTVM testor,

me de nullo homine magis sperare, quàm de te, & si quæ infortunio, Quæ regum quoque diademata uersat ac proterit, ad indigẽtiam coarctarer, nullius me quã tuam, seu domum, seu arculam, seu uillam fidentius aditurum. nempè quam experientiam me docuit meam esse, uenirem fateor cupidè, quo me uocas, non metu mortis impulsus, sed desiderio tui tractus, nisi statu mei corporis impedirer. Nobilis autem ueræ meritoq́ue gratissima mihi charitas tua est, sin secura mihi metuens, nil timenti. pone hunc igitur metum, quæso, nam nec Pataui, nec Venetijs, quibus nunc in urbibus pestis regnat, sed inter colles Euganeos sum, loco quẽ nuncius hic tuus me monstrante oculis suis uidit, delectabili admodum ac salubri, ad quem & mei amore, & locorum specie captus, harum dominus regionum, amicus tuus, sæpe uenit, & morulas mecum trahit. Reliquum est ut scias me, tuæ mihi charissimæ facie licet incognitæ coniugis transitum, mœsto animo percepisse, non tàm propter eam, quæ relictis his miserijs, haud dubiè nũc fœlici uita fruitur, is sibi ut nobilitatis atque originis, sic Romanæ pudicitiæ splendor fuit, quam propter animi tui statum, quem turbidũ suspirijs atq; undantem fletibus cogitabã, quis enim tanto nõ moueretur damno? multa hic dici possunt, larga est materia, sed angustũ tẽpus hæc omniũ summa est, tua magna uirtus, & magnis in rebus sæpe cognita, magnam hanc uincat asperitatem, id magnitudinem tuam decet, hoc igitur fac, & CHRISTVS consolator optimus te soletur. Vale Arquade Cal. Septembris.

Fran. Petrarcha Pandulpho Malatestæ, S.

Se tempore belli ad loca pacifica inuitanti respondet.

NEc cessat tua mecum, nec lentescit humanitas, gratiam habeo, quãtam quisquã grati hominis speret è pectore. anno altero, ut me faucibus sæuientis latè pestis eriperes, blandis scriptis, ac nuncijs, ad loca salubria euocabas, nunc belli minis erepturus, ad loca pacifica me inuitas, sic in omni discrimine, Inq́ue omni siue elementorum, siue hominum motu, pia me amplexus memoria, te ætate filium, amore, ac sollicitudine patrem geris, urges literis, quæ possint duris è rupibus saxa conuellere. addis comites, addis equos, nihil omnium prætermittis, quãuis & equorum & comitum satis sit, & desiderij infinitum, at uirium & uigoris corporei parum est, occupationum uerò longè nimium. hæc ad te properantem animum meum frenant, adde asperum tẽpus, iter intractabile, & super omnia pudorẽ, hoc in statu rerũ abeundi, nolim quod nunquam fui, timidus nunc uideri, quod si res istæ mitescerent, fieri posset, ut circa ueris aduentum, præsens te inuiserem tuisq́ nec minus meis oculis, aliquando morẽ gererẽ, tecũq; quiescerẽ. neq; est opus, ut locorũ amœnitate sollicites, scio loca esse, qualia & tu scribis, & ipse olim aliqua puer uidi, & præterea locus omnis ubi tu sis, nũquã nisi amœnus ac iucũdus uideri animo meo potest. Nugellas meas uulgares, quæ utinam tuis manibus, tuis oculis, tuoq; iuditio, dignæ essent, per hunc nuncium tuũ ad te familiariter uenientes, uidebis, non patienter modo, sed lætè, non dubitò cupideq; atq; aliqua uel extrema bibliothecæ tuæ parte dignabere multa ibi comperies excusationis egentia, sed benigni censoris iuditiũ subituræ ueniã non desperãt. Ante omnia opusculi uarietatem, uagus furor amantium, de quo statim in principio agitur, ruditatem styli ætas, excuset, namq; leges magna ex parte adolescens scripsi. si excusatio ista nõ sufficit, excuset tuæ petitionis auctoritas, cui negare nil ualeo. inuitus, fateor, hac ætate uulgari iuueniles ineptias cerno, quas omnibus, mihi quoque si liceat ignotas uelim. & si enim stylo quolibet ingenium illius ætatis emineat, ipsa tamen res senilem dedecet grauitatem. sed quid possum? omnia iam in uulgus effusa sunt, leguntur q; libentius, quàm quæ seriò postmodum ualidioribus animis scripsi. quomodo igitur negarem, tibi sic de me merito tali uiro, tamq; anxiè flagitanti, quæ me inuito uulgus habet, & lacerat? qualiacunq; sint igitur non habes quod quæraris, habes etenim quod petisti:

tu modo te iussisse, Pater Romane memento.
Inq; meis culpis tu tibi da ueniam.

ut ait Ausonius magnus, ad Theodosiũ Augustum. Ad hæc & plebeios atq; incomptos apices scriptorum, raritas absoluat, qui hinc famoso quondã studio, mirũ dictũ fere nulli sunt.

sunt. Tarditatem uerò scribentis inertia, & bellorum fragor, diù antè missurus hæc fueram, nisi Mars circumtonans uetuisset, incorrectionem operis, si qua occurret, mea excuset occupatio, qu. obsessus feci hæc, per alios reuideri. denique exterioris habitus paupertatem, mea excuset absentia, profectò enim si fuissem præsens, dum in libri formam ligaret, & sericum tegmen, & fibulas saltem argenteas habuisset, multa nunc de tua graui ægritudine, quæ me uehementer exterruit, & afflixit, multa quoq; de tuorum casibus mihi pro uirili parte flebilibus stylo sese offerunt, quæ iam fessus calamus recusat. nolo quidē putes illam me epistolæ tuæ partem, sine suspirio, ne dicam lachrymis legisse, qui mihi æternum uenerabilis ac præclare coniugis simulq; magnanimi fratris tui dulcem acerbamq; memoriā renouauit. Illa enim quem suis nunquam, sed tuis oculis tantū uidit, non aliter quā parentem me dilexit honestiq; uicem meruit amoris. ille autem familiarissimè cognitum & amauit & coluit, non uerbo tantū, ut huius tēporis mos est, sed realib. multis & magnis obsequijs, & ad summam alter, immò idem ipse mihi Pandulphus euaserat. Itaq; coram CHRISTO loquor, uix alij duo mori poterant, qui cor meum pari cuspide uulnerarent, Sed quid agimus, non est præter patientiam remedij genus ullum, Id tibi suadere superfluum non solum, quia res hæc à maximis uiris, & à me pusillo sæpè tractata est, sed quia qcquid etiā, hac in parte dici solet, aut dici potest, tibi notissimum sit oportet, prudentissimo atq; obseruantissimo casuum humanorum, illa omnium consolatio summa est, quod ambo rectum iter ad superos tenuisse credendi sunt, & amborum uita fuit, ea insignis matronæ fides, pietas, castitas, ea uiri illustris excellentia, cessat igitur altera dolendi causa. si quid enim mali accidit, nobis accidit, id'q; ipsum magnitudine animi superandum est, ne nimis nos amare, nimis molliter ferre nostra incōmoda uideamur. Vale Patauii pridie Nonas Ianuarij algentibus digitis, & feruente bello.

Fran. Petrarcha Philippo Sabinensi Episcopo Cardinali Sedis Apostolicæ Legato, S.

AVdieram non multis ante diebus, tuæ rumorem ægritudinis, per literas egregij Eq. filijq; mei amantissimi, ac deuoti tui illius, qui de tua salute sollicitus, animiq; mei conscius, mihi scripserat te grauiter ægrotasse, rem tamen ad salutē iam spectare. Me uerò non tàm cōualescentiæ, quā ægritudinis rumor mouit, omnes enim homines, facilè quæ cupiunt credunt, unus ego, quæ metuo, itaq; laborē uix cogitans, & anni tēpus, & ætatis aduersum, non eram sine pauore perpetuo, donec literas tuas tandē, animi dubius, ac suspēsus accepi, tum salute tua cognita, mœtuq; seposito, totus in gaudiū uersus, & pia uota, & gratiarum meritas, actiones, diem festū egi, non lætius, audierur. Græciæ populi, se Romani ducis edicto, uoce præconia, libertati redditos, quàm ego tuorum testimonio literarū, te superni regis imperio liberatum. quid'ni aūt ex omnibus quos ab adolescētia dilexi, tu mihi penè iam solus superas, diuq; superes precor, cunctq; erit abeundū, benè fœliciterq; abeas me progresso, dura nempè conditio, diù uiuentis, suaq; omnia pignora præmittentis, & nigra ueste (ut ait Satyricus) senescentis. Tuum sanè ad has partes aduentū lætè audio, quem & tibi gloriosum, & Italiæ utilem ac fœlicem spero, talis te innocētiæ ac uirtutis fama præuenit, omniūq; iam animos occupauit, gaudeo singulariter propter me, cui iam hinc uicinitate locorum, uera utinam spes offertur, id quod unicè cupio, faciem tuā saltem semel anteq̄ moriar reuidendi, cuius aspectu. ô sors rerū inuidia, penè iam quatuor integris lustris priuor. Quamuis enim anno retro tertio glorioso Pontifice tūc Vrbano V. teq; certatim euocantibus, Romam uersus iter arripuissem, quo tunc nouiter, illius uiri auspicijs ac ducatu Ecclesia CHRISTI, nimis diù peregrinata, sed non satis diù mansura redierat, medio tamē calle, morbo graui, dicam uerius, temporali morte præuentus, retrocedere sum coactus, neque illum uidere, neq; te reuidere contigit. quem casum ex meis ad eum, & multorum huius ore procerum literis, intelligere potuisti, nec sim dubius doluisti, nūc nisi in finem mea mihi sors inuiderit, te tenebo, dexterāq; illam osculabor, unde mihi tot dulces epistolæ, tot piæ consolationes, tot salubres monitus, prouenēre, & quāuis hoc tēpore, quo nos interuiximus, in eodē semper ego uestigio permanserim, interdū licet inuitatus ascendere, tu non

quantum mereris, multum tamen, uel inuitus ascenderis, omni quidem tempore uir illustris, sed tunc præsul exiguus, nunc maximus Cardinalis, familiaritate nihilominus illa antiqua indulgẽrissimum patrem meũ, amplexus, in memoriã temporis retroacti, & earum peregrinationum rusticationumq́, quas olim tuo in rure ad fontem Sorgiæ, per longũ diem, usq; ad uesperam in syluis cibi obliti, earumq́; uigiliarũ, quas ibidem inter libros somni immemores, longis noctibus, ad auroram mira sæpè cum uoluptate transegimus reuocabo. Quæ omnia nunquã mea memoria dilabuntur, nec dilabi quidẽ possunt, non modò alpibus aut freto angusto, sed ne toto quidẽ oceano, aut etiam ipsa læthe transmissam, quando tibi quotidie iuuenili ardore, noui aliquid inrer multa Solitariæ uitæ libros duos, quantalibet deuotione dictabam. quos tàm læté, tamq́; alacrirer suscepisti, ut sicut mihi post literis tuis innotuit, penè omnes aliquos libros abijceres, & illos tibi cõtinuè pter morẽ, etiã ad mensam legi faceres. Mihi aũt ad reliqua ingens, hac tua tanta dignatione calcar adijceres, quanto ergo, cum gaudio hunc proximũ diem, sperem ipse cogita, qui animum meum uides, parcat tamen illis Deus, qui humeris tuis, lõgo & honesto labore fatigatis, hoc tàm graue licet honorificum pondus imponere uoluerunt, idq́; Pontifici suaserunt. Nosco aũt mores, dum eis benè sit, qualiter sit, alijs non curant, neq; alienos labores, aut pericula, sed suas tantũ cogitant uoluptates, sunt ex eis quidã, quibus bonorũ omnium sit inuisa præsentia, eosq́; non tantũ abesse cupiant, sed non esse, ut liberius possint, sine contradictore, & sine conspicuo teste peccare. sed illorum qualemcunq; propositum uertat in bonum Deus, & faciet spero, de his nil amplius in præsens, nisi quod eum ipsum, cuius incipiens mentionem feci, adolescentem, raræ indolis atq; clarissimæ, qui summo & reuerenti amore re diligit, & morib. tuis captus, te in patrẽ unicũ prælegit, obsequijs atq; honoribus tuis, toto animo deditum, tibi non alirer, quàm me alterũ recõmendo, quod non facerem, tàm fidenter, quamuis & propter optimi patris memoriam, omnia debeam nisi eum tuo, bonorũq́; omnium fauore dignissimũ iudicarem. Restat, ut ad id respondeam, quod in quadã literarum tuarum parte perlegi, te Pontifici de me meisq́; de rebus, digressu ultimo locutum, nomen'q́ meum multo uerborũ onere celebrasse, eorũ literis qui colloquio interfuère cognoui. illum uerò & benignè suscepisse sermonẽ, & liberaliter respõdisse, neutrũ miror. Nam & ipsius, dum se adhuc Romuleo cardine contineret, primum nuncijs, dehinc uiua 'uoce, post Vrbanum, Romam petens, me Ticini comperisset, demum ubi supremũ gradũ humani status attigit, mitissimis literis, magna suæ beniuolentiæ argumenta percepi, & tu quod solitus es fecisti, gratias agerem, nisi quod & semel pro omnibus actæ sunt, & rem suam benè gerentibus gratiæ non aguntur. Vltimũ est, quod ais, ingenti gaudio exultasse, tuum cor, in eo, q; masculos de me rumores audieris, qui quãuis grauibus morbis & multiplici uexatus incõmodo, bonũ dicor animum habuisse. Non haud meam Pater optime, sed ad CHRISTI laudem sic dictum, ut & uberius tu gaudeas, & sibi pro me gratias agas, qui hunc mihi animum dedit. Cum in malis, si sic dici debent meis, amici ad me quotidie conuenirent, meq; uiso discederent lachrymantes, ego nec suspirium unquam, nec lachrymulam unam fudi, sed mansi imperterritus, & lætus, ita ut ipsos Medicos, me manibus contrectantes, sæpè cogerem in stuporem. Et me ipsum coëgissem, nisi quod eam mihi patientiam, non ex me, sed ex cœlesti auxilio sentiebam esse, quod cum semper præsens, his mihi temporibus præsentissimum fuit, ut crebro in memoriam Rediret Apostolicũ illud ad Corinthios: fidelis autem Deus est, qui non patietur uos temptari, super id quod potestis, sed faciet cum temptatione etiam prouentum, ut possitis sustinere. certè uehemẽs ista temptatio, quæ me propè usq; ad uitæ odium adduxit. Et si huic mortali corpusculo, ualdè nocuerit, animæ profuit ut spero. Agnosco fragilitatem meam, agnosco misericordiam Dei mei, qui patientiam meam, insperata sanitate remunerauit. dicam rectius misericordiam, unam altera misericordia cumulauit. scriptum est enim: Miserebor cui misereor. & misericordiam præstabo cui miserebor, his duabus misericordijs, tertiam si sibi placet adijciens, & has tantas asperitates, quibus me uoluit exerceri, meis in rationibus poni iubens, de reliquo debito liberalis, & pronus ad ueniam esse uelit, sanguinis sui memor, qui non

meis tantùm, sed omnium hominum piaculis, iusta sub lance præponderat. quartam quoque misericordiam tribus accumulans, tantùm salutem mihi uirium, cum sanitate restituat, ut quod semper optaui, quodq; ad primam aduentus tui famam, etiam speraui, possim demum ad te uisendum pergere, in his tamen, inq; omnibus Dei uoluntas fiat. Si hoc non possum, ipso duce, in prima te uidebo, hoc extremum mihi CHRISTE ne neges, non me ab illo post mortem separes, quem in hac uita charissimū sensi. Posco ego de meo unico, peccator humilis, quod de suis duobus Gratiano & Valentiniano sacer poscebat Ambrosius. Illud interest, quod is suis ea prece prospiciebat, ut essent secum. Ego hac pater amantissime. mihi prospicio, ut sim tecum. Vale Arquade VI. Cal. Iul.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

De quibusdam suis secretis affectibus.

OMissis familiarium rerum curis, quibus ingentem epistolam cōpegisti, quas nec stylo dignas censeo, & de quibus agendi locus, alter dabitur, ad id uenio, quod me premit, quodq; tuis in literis ridens legi, Philippus Sabinensis, uirorum optimus, & Ecclesiæ mundoq; utilis, mihi uerò superindulgens Pater, in legationem Italicam profecturus, & in crastinum moturus, serò Papam adijt, & accepta licentia, post omnia, ut latius nomen meum memoriæ eius imprimeret, me sibi recommendauit instantissimè, rem serena fronte, & uerbis lenibus approbanti, urgente demum hora, ut paucis multa cōprehenderet. Habeto, inquit orò, Pater sanctissime, cōmendatum hūc hominē, & propter me, qui ad eum suprà quàm dici possit afficior, & propter se ipsum magis, crede enim mihi, uerè Phœnix unicus est in terris. hoc iterum atq; iterum cum dixisset abijt. Vnus autem è patribus Reuerendis, qui digito cœlum uoluunt, illo iam digresso, sermonem de me habitum reassumpsit, & laudatorem, & laudatum mordaciter irridendo, Phœnicis appellationem in diuersa distorsit. & quamuis tu insita modestia, utrūq; suppresseris, ego tamē & quis fuit, & quid dixit, quasi teb. ipsis interfuerim nosse mihi uideor. potest planè & natura tumidus, & fortuna quicquid sibi in os amplum uenerit, de me loqui, olim sibi dilectissimo, nunc inuiso, ipse quoq; interdū charus mihi, nūc ex merito odiosus. Vtriusq; si causam mutationis ex me quæris, dicam breuiter. Ipse me propter inimicā suam ueritatem odit, & propter libertatem, quæ superbiæ semper aduersa est, ego illum odi propter multa, sed in primis propter amicum sibi mendacium, cuius ut uno uerbo expediam, ipse quoq; cum diabolo pater est. & de illo quidem satis, immò nimis est, dictum, quanquam & multo plura si libeat possim, & nullum timeam, nisi quem diligo. Ipsum uerò non diligā ut audisti. Et ò utinam ipse, & ego simul æquo in statu rerum temporaliū, non ego magnus, ut ipse, hoc enim nouit CHRISTVS nollem, sed ipse paruus ut ego, alicubi iustis sub iudicibus uiueremus, citò enim nisi fallor augurio, non ego quidem Phœnix, quod amore lynceos alioquin oculos præstringente, laudator meus asseruit, uerum ipse bubo esset, aut noctua, hæc stomacho indignante profuderim. credunt enim propter malè partas, & malè perdendas opes, sibi omnia licere, sed est, ut ubi ut copia, sic inopia dat animos ad loquendum, multisq; silentium indixère diuitiæ. Illud quoque tuis erat in literis, credere te in Papam optimæ uolūtatis erga me, uerumtamen propter turbam famelicorum Cardinalium. quos de profundis, ad eum statum nuper assumpserat, nec uoluntatem in actum traducendam, nec magnificum inde mihi nunc aliquid te sperare. Age uerò expleat illorū sitim si potest, quā nec Tagus certè nec Hermus, nec Pactolus, nec postremò ut sit aureus, totus explebit oceanus, de me aūt nō curet. Ego enim nihil sitio, nihil esurio, nisi ut modicū hoc, quod restat si dabit, benè uiuam, benè moriar, ad quod utiq; magnis opibus nō est opus. Sanè si hac Dodonea uoragine expleta, siue ut loquar rectius irritata, nomē meū Deus suam ad memoriam reduxerit, de me disponet, ut uidebitur, haud equidē in magno posuerim discrimine, siue aliquid magnum mihi fiat, siue modicum, siue nihil, æque ad omnia præparatus est animus, & honores pati didicit & repulsas. quod si fortè quoniam hoc in dubium uenire potest, quid cupiam, seu quid uelim roget. Ad primū respōdebo, me nil cupere eorum, quæ ab homine dari possunt,

possunt, ad secundum dicam, me nescire, ut his qui in talibus, nec unam uitæ totius horam posui, addam tamen, quod apud Ciceronem Cotta, Omnibus uerè, inquit, in rebus quid non sit, citius, quàm quid sit dixerim. prælaturam itaq; nullam nolo, nec uolui quidem unquam, similiter neq; aliud quicquam, quamuis opulentissimum cui curæ aliquid sit adiunctum. Satis est mihi unius animæ meæ cura, utinamq; sufficiam, de reliquis ut libet, unũ signanter admoneo, ne qua te spes urgeat, ut quod in tuis nunquam faceres, meis importunè aliquid agas in rebus. quiduis penè quàm importunus esse maluerim, omnia mihi ferè obijci, uel ab amico patiar, uel ab hoste, modò nõ sit dolus malus, uel ambitio. cui hæc autem loquor? Nempè illi, qui & si non uultũ certè animũ & mores, & omnes reculas ac speculas meas nouit. Illud etiam scito. si quid mihi fortè collatum erit, citò idipsum alteri ut arbitror conferri poterit. ego enim iam delibor, & sentio tempus meæ resolutionis instare. Heu mihi misero, qui non possum dicere quæ sequuntur. certè ego frater, præter naturalem uitæ legem, quæ non est aliud, quàm quidam cursus ad mortem, breuis & lubricus, penè oculis uideo, me indies ultra etiam ætatis exigentiam ad extremum rapi, & uehemẽter imminui, atq; umbræ in mortem euanescere, de quo miror quidem, quia non sic uixisse uideor, ut id mihi deberet accidere. CHRISTO autem teste non doleo, immò uerò si pro peccatis meis mihi accidit, ualdè etiam gaudeo. Ita enim & uerbo, & scripto dudum à domino poposcisse me memini, ut debitum meum, in hac uita, quantum mihi possibile sit, & in his membris exigat, ante quàm tempus ueniat egestatis, si quod sæpe petij, semel assequor benè est. Vale.

Fran. Petrarcha Francisco Bruno, S.

De ijsdem rebus.

ET amice, quem his oculis nunquam uidi, mirum dictũ, noui melius, quàm multos eorum, cum quibus plurimos annos egi. cuius rei causa est, in promptu. nempè oculos illos, quibus magis cernimus, in te altius defixi. siles quidẽ, & silentij causam scio, non scribis, quia non potes, quod optabas scribere, noli obsecro, noli damno damnum addere. Loquor impropriè. nullũ est damnũ, cui aliud addi possit, dãnum mihi nõ leue est, solito literarum tuarũ solatio caruisse, an tu etiã me nõ nosti. sæpè equidẽ dico, & scribo eoq; fidentius quò certius uerũ scio. Nihil est omnino, quod cupiam, nil quod sperẽ, nisi bonũ uitæ huius exitum, legi enim & expertus sum, concupiscibilẽ appetitũ infinitũ esse, nisi ratione cõprimatur, id iam pridẽ uideor fecisse. quod si florenti fecerã ætate, quid nũc reris? nempè senilis auaritia stulta est, nec minus ideò, quod quotidiana sit, immò contrà quò cõmunior eò stultior. nam quid oro dementius, quã decrescẽte uia, augere uelle uiaticũ? cumq; inter longũ securus incesseris, in cõspectu hospitij trepidare? scribe ergo aliquid quæso, & si nõ magni lucri, at magni gaudij. Scribe te sospitẽ, & mei memorẽ satis est, quãuis auaritiæ nihil satis sit, amicitiæ satis est, incolumitas atq; pſperitas amici. scribe qd de te ipso statuas, an in turpi exilio illo mori, an florẽtissimã tandem in patriã reuerti. scribe deniq; quicquid uis, modò aliquid scribas, & signa notæ manus aspiciens, te uiuentem ego ac ualentẽ sciam. Credis fortasse, quia res apud Pontificẽ segnius procedit, me uel pudore obrutũ, uel mœrore. absit à me hæc tàm læta fragilitas, absit à te hæc tàm dura credulitas, maiora sint oportet, quæ me ne dicã deijciant, sed moueãt. equidem audita promotionis eius fama, dixi mecum, hic uir tui amantem se dicere consueuit, posses aliquid sperare si esses illorum unus, qui undecunq; apparenti, spei cupidæ manum dant, hoc unũ nihil amplius, donec suauissimam ipsius epistolam accepi. & qualẽ uix ab æqualibus meis expeterẽ, quæ quãuis & spei magnæ & pollicitationis multiplicis plena esset, non me tamen ulterius perpulit, quã ut ei per literas gratias agens, & penitus nihil petens, totum suæ permitterẽ sanctitati, an nõ satis super q; satis est mihi, q Christianorũ Pater ad me primus ipse sic scripserit, ut nemo melius scit, q tu q literas Apostolicas dictasti, in quib. ego, & ingeniũ tuũ, & filij tui, qui meus est filius digitos recognoui, quasq; cũ pdecessoris sui literis, ut thesaurũ seruo, & quotiens gloriari familiariter cũ amicis uolo, illas & has simul, pfero, & uide inq; qd mihi scripserint duo, & ex ordine uicarij IESV CHRISTI. si qd pterea me optare putas falleris, uel si quid

etiam indignari. Credo erga me piam Pontificis uoluntatem, neque ego in cõmunibus etiam amicitijs aliud quæro, nam qui utilitatem solam ex amicis quærunt, feneratores amicitiæ non cultores sunt. ut mutata autẽ sit uoluntas, quodq; in rebus ferè omnibus accidit, stando refrixerit, quid mirari habeam uel irasci? Non sum humanarum adeò inexpertus rerum, an non põtifex homo est, an non ore Dauidico spiritus sanctus ait: Omnis homo mendax: nec ullus excipitur. an non tũc mentitus est Pontificum omniũ princeps Petrus, quãdo cũ iuramento negauit, quia non noui hominẽ? an Põtifici huic nostro non licet, uel dixisse olim, quod in animo non habebat, uel nunc nolle ꝙ uoluit? Neutrum tamen credo. Sed habeo ibi ego, habet & ueritas aduersarios magnos, qui toto nisu emolumentis & honoribus meis obstant. qui si scirent quanti eos facio, quantoq; mihi est melius cum mediocritate mea, quã eis cum omni eorũ pompa atq; inani magnitudine, desinerent forsitan aduersari, uel fortasis inuidiæ & stimulis agitati, multo etiam aduersarent ardentius, quãtum mihi à bonis & insignibus uiris honoris impenditur, mihi, inquã. nam quod sibi fieri putant, non fit eis, sed eorũ infulis phalerisq;. & quàm multi sunt, qui eos uenerando despiciũt, & oderunt. Et quid, q̃so opes inopes, cum omnib. earũ curis ac uoluptatibus? quid honores inglorij, & uentosi cum omnib. infulis onerosis ac ridiculis, quib. stulti tumẽt ac superbiunt, & sibi placent, cum his ipsis & Deo displiceãt & mundo? quid hæc, inquam, in hora illa nouissima infœlicem animã adiuuabũt, aut illud cibatum diu corpus, opiparè futurum mox uermium uilẽ cibum uisu horridum, odore aũt importunũ, horam quidem illam sero uenturam sibi fingunt? Nam uenturam sciunt utiq;. Illa uerò magnæ illorum parti proprer senium iuxta est, propter imbecillitatem mortaliũ, & uitæ breuitatẽ, & uarietatem casuũ omnibus propè est, & longè esse non potest. Hoc est sanè ne quid tibi cõtra amicitiæ legem celẽ, hoc est, unde tibi irascerer, si liceret, ꝙ horũ metu ac stupore obmutuisti mecũ, ita quod mihi in animũ, nunq̃ uenisset, ut crederẽ, hostes meos quod murice uestiuntur ualdè suspicis, quos ego ob idipsum ualdè despicio, ab adolescẽtia spretor maximus ignauorũ diuitũ. putas'ne quos spreuerim iuuenis senex mirer? contrà est, multa quæ mirabar iuuenis senex sperno, & tu spernere incipies, mox ut te raptãti cupiditati indomitæ frena substrinxeris, parce oro. indignatio loquitur non ego. Quid enim in cœno illo fœdissimo, iam diues & iam senex hæreas miror, quo tibi proficiscendi auctor fui, suadente rei familiaris angustia, & ætate inde causis cessantibus tibi digrediendi auctor sim? nam ut ait Anneus. quis exitus erit? quid expectas donec desinas habere quod cupias? nunquã erit tempus, lege quæ sequuntur. Et tibi nõ alteri dici puta Lucilio loquebatur: tibi loquitur: immò omnibus eodem morbo animi laborantibus. epistola est, nisi me memoria frustratur XIX. dixi ego quod debui, facies tu quod uoles, dum memineris quòd nitens Florentia te expectat, olens te iam fastidit Auinio, ubi mori malis elige, & quicquid elegeris zelũ meum boni consule, amor & pauor loqui cogunt, alioquin non soleo mihi officiũ reprehensoris, aut consultoris assumere. Satis in me habeo quod reprehendam. Vt uerò iam tandem, hãc & mihi & tibi, ut arbitror inamœnam materiam relinquamus, illud ad summam meo iure postulo, ne amplius quàm nolo, quamq; expedit penès Pontificem sollicitus sis mei, nil enim mihi posset esse molestius, cõmitte rem ipsam uolũtati suæ, & fortunæ meæ, immò diuinæ dispositioni cuncta committo, & quoniam nondum satis notus uideor, cui esse notissimus arbitrabar, bona fide omnes tibi latebras mei cordis aperiam. Scito igitur & compertum habe, nihilo magis me magnis operibus gauisurũ, quàm honesta paupertas animũ quietaret, hunc mediocritas nõ quietabit? ea uero mihi semper affuit, unde usq; ad hoc tẽpus sat liberaliter uixi, ita nulli unquã inuiderim, cũ multi mihi semper inuiderint, aliquantoq; magis uereor, ne mihi si accesserint opes, obsintq;, quã quod prosint spero, & hoc mecũ ipse recogitãs, ꝙ epistola ad te superiore dixerã, ut si Deus nomẽ meũ ad memoriã Põtificis reuocasset, de me disponeret, ut uidereť, immuto, & q̃d ad hoc attinet, oro, ne reuocer, atq; ita sentio utilius mihi multo esse, ꝙ pauperior fiã, quã ꝙ ditior: et q mihi aduersanť, & si lædere cogitẽt, ꝓsunt tamẽ atq; hostilib. animis, reb. ipsis mecũ sentiunt. Tu uerò quasi spe magna deiectus, et magno ꝓlio uictus taces, q̃a me scilicet, diuitẽ nõ fecisti, immò

uerò

uerò assurge animo, & aude contemnere opes, ut Maro ait, non tantū pro te, sed pro amicis etiam, & si quis forte meditare uellet obniti ere, & ingenti nisu obsta. Ego nunc Pontifici nihil scribo, ne illum in memoriam mei, suæq; promissionis reuocem, Inquàm si per se ipsum fortè redierit, animum illi meū, quem iam puto nosse incipis clarè dic, ut intelligat, quanto fœlicior Anacharsis Hannone, Diogenes Alexandro. neq; uerò tàm horū exemplis inniti uelim, quàm continentissimi Xenocratis, qui de quinquaginta talentis, quæ sibi inde miserat Alexander, ne donum regiū sperneret uideretur, ac nuncios contristaret, triginta minas tātum, magni muneris, exiguam partem cœpit, hūc sequar, ex omnibus quidem, quæ mihi Pontifex Romanus, aut dare uellet, aut posset, literas suas quibus ualdè meum nomen honestauit & insertam literis Benedictionē Apostolicā, amplector ac teneo, aliud penitùs nihil uolo. Quid ergo, durus ne adeò es, dicat aliquis, ut nihil uelis? ego uerò bonū omne seu illud publicū, seu priuatū uolo & cupio, hoc expresso, horū me, nihil quæ bona uulgus appellat, inter bona numerare, quamuis & delectabilia uideantur, & sint sæpè humanis usibus opportuna, sæpè uerò pestifera & funesta. Quid cupiam ergo si quæritur, bonū illud cupio, quod semper est bonum, neq; in malum flecti unquam potest, uenit in animum mihi, nunc ut ipse tecum uerbum meum repetam, quod ad illum, qui me in magnam mutandi sæculi spem erexit, fœlicissimè recordationis Vrbanum V. scripsi olim, opto ut benè eant res humanæ, ut quas in statu pessimo uiuens uidi, in optimo moriēs relinquam. Ille quidem abijt, & quod mœstus dico, nobile inceptum, iniquissima susurronum persuasione destituit, ut daret intelligi, non magna aggredi, sed perseuerare difficile. abijt, inquàm, & mox obijt, & nescio quid de illis suspicer, nec solus ego, sed mundus, qui illius ad reditum pronum animum metuebant, quibusq; propositum est, CHRISTI ecclesiam quoad possint in exilio detinere. Ille quidē diuticulè si mansisset, in hac uita, diù enim nullus hic permanet, habuisset haud dubiè, quæ iam cœpta erat epistolā meam nouam, in qua quid mihi de eius habitu uiderētur, magna, parui hominis libertate legisset expressum. & si prima, in qua illū acribus uerbis increpuerā, quod cōmissam sibi Petri sedē in illo fixisset ergastulo, libenter legit, remissisq; ad me literis, copiosæ admodū laudauit, quod mihi certissimum benè institutæ mentis iudiciū fuit, hanc ut puto, multo etiā laudasset uberius, tanto enim acriorib. reprehensionū aculeis accingebar, quanto grauior culpa est, clara principia deserentis, quā non incipientis, uerū ille, ut dixi, inter medios apparatus thalami huius euasit, seq; ipsum, de uotis insultibus festinata morte subduxit. Ego autem putas'ne optare desierim, ut benè eant res humanæ? nō optare, edepol, desij, sed sperare. ille enim mihi uir unus aptissimus uidebatur, efficere quod optabā, quem nec ignorantia, nec ignorantiæ soror inexperientia excæcasse, nec delitiæ infames, affectusque feminei eneruasse debuerāt, ut ad eum ipsum scripsi latius. Fuit ille uerè uir optimus, & ad omne bonum opus si sineretur expeditissimus, sed magna raraq; res est ualdè, perseuerantia generosi propositi, inter tot subdola & uafra consilia tot uoces dissonas, tot aduersos flatus stabilem se tenere, quid est aliud, quàm contra uentum nauigare fœliciter, quod ab uno homine præstari posse difficilè, seu uerius impossibile factū est, fit quidem illud internū multorum auxilio, multoq; remigum sudore, qui illi quem nomino nulli erant. omnes in cōtrarium nitebant, omnes uētum sequi, omnes ire in scopulos & in naufragium cupiebant, quid unus ille, tot inter aduersantia potuisset? sed quid loquor? penè ipse dirimere alienam culpā, labor potuisset, ille omnia cūctis licet obluctātibus, si plenè uoluisset, uoluit quidē nō inficior, sed lētius quā tantæ rei pōdus exigebat. flecti itaq; se siuit pessimā in partē, & ut malis hominib. placeret CHRISTO displicuit & Petro, bonisq; omnibus. & quib. hominibus, Deus bone, uoluit placere? nempe his, qui & sibi displicebant, & quib. ipse utiq; nō placebat, naturali inter uirtutē uitiūq; odio ô fœlix, si cōtemptis & quod maximè suū erat auctoritate cōpressis, suauioribus impijs, generoso principio inhæsisset, æternum inter clarissimos numerādus, si ut quod flebiliter nuper scripsi, flebilius nunc rescribam, ipsa in morte, quæ proxima immò contigua illi erat, quod ita esse scire debuerat, quia cū in omni ætate, de morte nō cogitare. stultitia magna sit, tum in senectute dementia atq; insania summa est, ipsa, inquā, in morte grabatu-

grabatulum suum antè arā Petri Apostoli, cuius hospes erat, ac successor ferri iubens, ibi tranquillā & bonæ uoluntatis animam emisisset, Deum hominesq; testatus, si unquā inde discessum esset, nō suā culpam, sed eorū fore, qui tàm turpis fugæ inuenirētur auctores. nesciuit hoc agere, uel nequitiē, ut est dictū uoluit, utique enim & poterat & sciebat. sic culpas multorū infamiū in se uertit, quorū consilio quod benè egerat male euertit. Remitte illi, misericors IESV CHRISTE hanc animi mollitiē, atq; fragilitatē, & hāc & alias culpas omnes, & delicta iuuentutis eius, & ignorantiā hanc senilē, ne memineris, quia ut nūc sunt homines, uir meo quidē iudicio bonus fuit. ego illū oculis, ꝙ meminerim, nūquam uidi, & si à prædecessore suo missus, sæpè Mediolanum fuerit, dum ibi agebā, sed nec dominorum curias, nec loca publica frequentans, intra claustrū Beatissimi hospitis mei Ambrosij me tenebam, animo aūt eum uidi, & diligentissimè contēplatus sum, & ut apud nos auditum est sanctitatis eius fama, nunc maximè celebraē, & miraculis claret, ꝙ nulli ex prædecessoribus suis, his nouissimis accidit. Nihilominus tamen adhuc sancto illi uiro detrahitur, ab his ipsis, unde me solor, quib. ego peccator, ut dixi, nō nisi propter ueri odiū, odiosus sum, ille aūt, dictù mirum, ob hoc solū, quod Romanos Cardinales discolos, & errātes, Romā, hoc est in domum propriā reduxit, & reducturus iterū timebatur, Cardinalibus ipsis, non ut reor omnibus, sed omniū pessimis odio erit æterno, quod nihil est aliud, quàm si cæcus pia manu, fouea eductus, ancipiti suæq; domus ad hostiū directus, perpetuò directorē suum oderit. itaq; quem aliter nequeunt, linguis feriunt uipereis. sed eorū uirus faucibus impijs inhæret, ipsi aūt quem feriunt, hoc non nocent, utinā non plus alio nocuissent, sed nec alio nocuerunt, uirū optimū, pessimorū è collegio excludentes, quo nihil illi gratius agere poterant, nihil acceptius. Nullū est enim ferè grauius suppliciū, quā inter dissimiles morib. cōuersari. fœlix ille nunc igitur, & securus, quos præsentes spreuit, eorū ex alto maledicta contēnit, nulla enim tàm clara uirtus unq; fuit quæ detractatorib. careret, & CHRISTVS ipse detractatores habuit, & Maria, quid sperare queant alij? redeo aūt ad inceptū. Si igiē, quando ille spem meam maximè tunc florentem, sic repente destituit, neq; de hoc Pontificibus nostris, aut principibus cura est, Deus ipse hanc mihi, qui potest, restitueret ut in statu bono, seu saltem tolerabili relinquerē res humanas, quā putas letus morerer? potest ille quidē omnia, sed hoc unū peccatis nostris offensus, puto nolit, & meritò. certè dum ad iuuentutem nostri temporis & animæ uitijs & corporis habitu deformatam respicio, si quid bonæ spei esset abijcio. Fuit quidē hæc nostra ætas incipiens, & si non bona, quæ utrunq; tamē ferri posset, post mediū in omne dedecus atq; flagitiū prolapsa, uisa est nobis ad fundum miseriæ peruenisse. quid uis dicā, huius finis initiū est, sequētis tàm nulli honesto studio deditæ totq; probris ac uanitatibus obrutæ, ut quantū fructus est, flore conijcitur, nostram excusatura uideatur ætatem, meq; pœniteat pudeatq; uiuēdo, in hoc tēpus incidisse, quo hæc uideam, quæ utinam non uiderem, sed aut tempore ab his semotus, aut loco, uel ante hos triginta annos obijssem, uel apud Seres siue Indos hoc uitæ studium peregissem.

Vt uerò iam tandem omittam magnificè loqui, ut sim ipse peruisicus, ego quidē cum præsentis sæculis tædio ingēti, nec futuri melioris ulla spe senesco, & ualdè indies ad terminum appropinquo, ita ut compertum habere uidear, rem differri non posse, hoc mihi ætas ipsa iam suadet, & turba ægritudinum persuadet, quibus hoc tempore præter solitum obsideor & oppugnor. quidni autem cupiam dissolui, & si cœlitus datur, esse CHRISTO, cum ubilibet modo non apud inferos esse optem, ut hinc abeam, & de publico hactenus, priuatum uerò quod optabam bonū erat, quies animi, quā mihi Pontifex ille sanctissimus, non tantū pontificialiter, sed paterne per literas spondebat, ac nuncios, præstitissetq; non dubito, quod in se erat, quàmuis illam praestare non sit hominis sed Dei, ab eo igitur illam peto. Et tu edoctus ad plenum, qui pro amico metuas, & quid optes, nihil unquam pro me hominem roges, sed CHRISTVM ora, obsecro, ut qui mundi statum qualem cupiebam uidere amplius non spero, miserabilis animæ meæ statum, sic compositum & tranquillum uideam, ut securus ac lætus, ad uerā uitam, ex hac morte digrediar. Vale fœlix, inter colles Euganeos, ubi nunc habito, nisi me bella pepuleriut. IIII. Cal. Iulias.

Fran.

Fran. Petrarcha Ioanni de Dondis Patauino, S.

EX mea sospitate te gaudium, & honestam uoluptatem percipere, uir optime, nec nouum mihi nec dubium est, nec hinc tamen æquo amplius gaudeas, mea hæc sospitas, non solida sed inanis, ac tremula & infirma est, sicut omnium mortalium, sed mea ante omnes, dum sanissimus uideor, subitò nescio quidem, unde, uel naturæ uel fortunæ meæ insidiæ erumpunt, quamobrem non ante me sospitem arbitrabor, quàm omnibus uitæ malis excessero, quod utinam cito sit, modo CHRISTO propitio egressurus sim, his tamen in malis, hoc saltem boni est, quod de omnibus Deo gratias ago benedictus ipse, qui hunc mihi animum præstat, & licet magis de statu alio gauderem, iste tamen fortasis est melior. non semper aut amara obsunt, aut prosunt dulcia. quod quidem scribis, in eo te conuicto refici solere, atque ideò absentiam ægrè ferre, non miror, est hæc propria & perpetua uis amoris, at quod addis, & perfici, hoc non mirari fateor, non possum. quomodo perficiat imperfectus, tu uideris qui dixisti. sed est hic quoque, non inhonestus error amantium, ut sibi quem diligunt, qualem cupiunt talem fingant, utcunque se res habeat, tua hac opinione gaudeo, & exulto, ac repeto, quod olim Solitariam uitam scribens, tunc Cauallicensi Episcopo Philippo me dixisse memini. Siquidem in hoc erras, gaudeo, neque hunc errorem excidere tibi unquam posse uelim, gloriosum mihi, tibi delectabilem, damnosum nulli, & hæc hactenus. quod ego autem uice uersa tua gaudeã sospitate, ne dici quidem opus est, eoque magis, quò ex urbe nobis rure degentibus, indies grauiora nũciantur. Gratior est enim inter labores requies, inter pericula securitas, inter aduersa prosperitas. Vale Arquade V. Cal. Septembris.

Fran. Petrarcha Ioanni de Dondis Patauino, S.

INcolumitas tua gaudium meum est, tædia autem & tuorum lãguores ac funera, uulnera animi mei sunt, sed non eges monitis, humana omnia humanitus ferre hominem oportet, ad hæc nati sumus. Quæ de imperfectione mortalium scribis, planè approbo. nihil est uerius, at quod addis, te ex me, & si non perfectionem ullam, ultimam quæ est paucorum, seu nullorum hominum perfectum, tantum non exiguum sentire, atque ideò meæ te auidum præsentiæ. Gaudeo hercle, si sic est, si nimis dixi pridem, & repeto gaudio, sic uideri, plura scriberẽ. Sed ipse mox adero. Vale mei memor. Arquade III. Cal. Nouẽb.

Fran. Petrarcha Gasparo Veronensi, S.

CVra tua de me, & sollicitudo, & metus amoris comites non sunt res nouæ, nec incognitæ, uerum olim non mihi soli, sed omnibus quoque notissimæ, quas nunc tamen tuis efficacissimis literis recognoui. agerem gratias, nisi quod unum sumus & nemo sibi ipsi gratias agit. Ego ad ciuitatem redij, iam tertius dies est, & familiolam meam rure dimissam, hodie uel ad tardius cras expecto, libellos quos ibi habui, mecum abstuli, domum & reliqua cõseruabit CHRISTVS qui sollicitus est mei, qui que à pueritia, immò ab utero matris meæ licet indignũ, & immeritũ, me custodit, quæ si tamen omnino destinata esset incendio, fiat uoluntas Dei, mihi de cætero satis est, sepulchrum domus ultima. Nam quod amor dictat, & tu scribis, de inscribendo nomen meum, ipso domus in limine, pium magis, quàm accommodatũ est rebus atque temporibus, Studiosorũ nomina Mars non curat, non est amice nomen meum, ut tibi sic alijs, carum uerendumque. neque ego me tanti facio, ut ne dicam bello, sed ne pace quidem nomen meum multum mihi profuturum sperem. Totum igitur Deo cõmittitur, ut prædixi, qui rore pacifico, odij hostilis ardorem, uel lenire uel extinguere potens est, unum & si ualde properẽ siluisse noluerim, siquidem hac tua tanta tàm trepida sollicitudine effecisti, quod impossibile iudicabam, ut plus etiam quàm soleo, Gasparum meum amem. Vale & pro me Deum ora. Pataui XV. Cal. Decemb.

Fran.

Fran. Petrarcha Gaſparo Veronenſi, S.

De ſtatu belli.

Literulam tuam non abſimilem ſororum legi, plenam ſolliciti amoris ac timoris, gratum habeo ut debeo. noli tamen te in talibus animo laborare, & generoſas occupationes tuas interrumpe, familia illa mea, cui magis longè quàm mihi metuebam, inter ipſa tonitrua Martis euaſit, & hic Deo gratias mecum eſt. non enim tibi nunc aliud ſcripturus, ſed ut literulæ modum impleam, ſubit animum, res noua quidem, & ex parte ridicula, ſtulti ſcilicet cuiuſdam minimè ſtultum dictum, his inſerere. Dum quodam tempore, magni motus inter Florentinos ac Piſanos exarſiſſent, qui peccatis utrorumque crebri nimis ac penè anniuerſarij nobis ſunt, iamque exercitus Florentinus, portis egrederetur, ſtultus quidam, qui per urbem nudus ibat, ſpeciem rerum motus inquiſiuit, & quid rei eſſet? reſponſum à proximo quodam fuit. An ignoras fatue, contra Piſanos bellum eſſe ſuſceptum? ad hæc ſtultus. An non, inquit, belli huius pax erit? Quomodo, ait is qui loquebatur, pacem cogitas, ò demens, nunc maximè bellum incipit. Quæro tamen, inquit ſtultus, An non belli huius aliquando pax futura ſit? Atqui ait alter, nullum bellum ſempiternum eſt, erit utique pax quandoque, ſed nunc bellum eſt. An non igitur, ait ſtultus, ſatius eſſet nunc pacem facere antequàm inciperet bellum uel procederet? quid uis dicam? niſi quod ſi dici liceret, ille mihi hoc uerbo ſtultus ſapiens fuiſſe uideretur, quod nunc utinam hi noſtri bellatores acrius librarent, eſſet fortè uel non cœptum, uel finitum bellum, antequàm damnis minus & bellicis calamitatibus premeremur, poſt quas, utique pax futura eſt. Bona illa quidem licet ſera, quæ tempeſtiua eſſet optima, uerum aures ſanis conſilijs clauſæ ſunt, utcꝫ ait ille, proficitur bello, immò deficitur, inſanitur, peccata hominum profectò omnium cauſæ ſunt malorum, hæc hactenus de euentu uidebimus, & expectabimus cœleſtis Domini uoluntatem. Vale Pataui x. Cal. Decembris.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIBUS, Liber XIIII.

FRAN. PETRARCHA FRANCISCO CARRARIENSI,

Humana mirabilia non eſſe.

GRauiter affectum, & penè me tædio rerum præſentium conſopitũ, una tua uir inclyte & breuiſsima, & ſimul doctiſsima uox exciuit. ea uerò fuit huiuſcemodi. Quæ in mundo fiunt, ſeu contingunt omnia, ſeu bona illa ſeu mala ſint, & mirari te, & non mirari. idcꝫ te mihi ceu talium cognitori, uerbis utor tuis, ac magiſtro, rei huius iudiciũ relinquere. ego in his ingenium tuum olim mihi notiſsimum recognoſco, & generoſi ænigmatis uim perpendo, ſimile quiddam habentis Heraclito. ille enim ait. In idem flumen bis deſcendimus, & non deſcendimus. tu autem rem eandem, & mirari te dicis, & nõ mirari. cõtraria hæc uidentur, ſed non ſunt, utrincꝫ ſuæ ſunt cauſæ, ut & miretur ſapiens, & non miretur, neutrumcꝫ mirabile ſic habẽdum. fuit aliquando, qui quæreret. Si eſt Deus unde malum? ſi autem non eſt Deus, unde bonum? perplexa illi forſan interrogatio, nobis & omnibus qui nõ in totum deſipiunt, Deũ eſſe nulla prorſus eſt dubitatio, quamuis inſipiens in corde ſuo dixerit, non eſt Deus, de hoc ipſo tamen Deo non ſolũ innumerabiles exteræ nationis, ſed ꝙ dolendum eſt magis, multi etiam ex noſtris, ſeu ignorãtia, ſeu ſuperbia malè ſentiunt ac ſenſerunt, de quo quidem nõ modò Chriſtianæ religionis Theologi, ſed paganæ et iam ſuperſtitionis Philoſophi queſti ſunt, immeritò illi quidem, non enim in uno errant, aut in altero, ſed quicquid loquuntur aut ſentiũt error eſt, cum Deos celebrẽt non Deũ. ſed ne lõgius eam à propoſito, quicquid uſquam boni eſt, ab hoc uno Deo eſſe non ambigitur, quicquid autem mali uel à ſuggeſtu dæmonum, uel à peruerſitate hominum,

qui libero creati arbitrio, ad deteriora uolūtariè inclinantur. cum igitur aut insignis pietas, aut charitas, aut fides in homine cernitur, est fateor, quod mireris. cur quæso? nisi propter eximiam raritatem, multa enim mirabilia raritas fecit, quod natura non fecerat, raros aūt bonos ait Satyricus poëta, & numero uix septem esse confirmat, quos ad unum regius propheta restringit. Sed sequamur communia, certè quotcunque sint boni, paucissimos esse nemo est qui nesciat, hoc est admirandi causa, de qua Satyricus idem ait:

Nunc si depositum non inficietur amicus.

si reddet ueterem cum tota ærugine follem: prodigiosa fides & tu scis digna libellis: quæq; coronata lustrari debeat agna. & quæ in hanc sententiam sequuntur. Contrà uerò, dū cœperis cogitare uirtutem omnem non ab alio esse, quàm ab illo qui est dominus uirtutum, non miraberis ab eodem, qui potest omnia, & uult bona, non in animam modò rationalem, sed in animal brutum aut saxum insensibile infundi potuisse, uirtutem, quam prima facie mirabaris. ex diuersò, autem si quando filius in patrem, frater in fratrem, uxor in uirū, seruus in dominum, in benefactorem suum aliquis beneficij oblitus insurgat, gratitudine ac pietate calcatis, quis non & doleat, & miretur, quod malorū tanto est maior numerus, quàm bonorum? at cum ad rei causam de qua dixi, & multò maximè ad consuetudinem quotidianam, sese animus reflexerit, illicò desinet admirari, quis enim miretur, quod in oculis habet semper, cuiusq; contrarium, quasi nunquā uidet, hunc sensum, mi Domine, è tuo breuiloquio mei, breuitas intellectus elicuit, si rectum, hoc est si tuum benè quidem, si minus tuum, ex te libenter audiam & tenebo. Te autem hortor atque obsecro, ut quod magnitudinem ac sapientiam tuam decet, humanum nihil admirans, sed uirtute inferiora ducens omnia, speiq; anchoram in CHRISTO & misericordia sua figens, aduersus hos tuum sanguinem, tam cupidè sitientes, uigili animo excubes & intento. sisq; ad omnia impertertitus & inuictus, nihil metuens, omnia tamen circumspiciens & cauens, nec passim omnibus qui tibi arrident, sed tuorum probatissimæ fidei te committens, difficilis fateor discretio, puros animos fucatosq; discernere, sed multum de ingenio tuo fido, deq; tua rerum experientia, in qua nulli cedis. super omnia autem spero de custodia IESV CHRISTI, de q̄ scriptum est: Si iniquitatem aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus: quod uerbum si diligenter excuteretur, hos tibi sine ulla iusta causa perniciem molientes, multum terræ debuerat, sed benè habet, & tu saluus, & prima coniurationis cuspis effracta est, tot iam insidijs patefactis, de reliquo, & illi segniores ad insidiandum, & tu eris instructior ad cauendum., & CHRISTVS ipse ab initio custos tuus, non te destituet in finem. si enim in coniuratione pari, scribit Valerius uigilasse oculos deorum, pro salute Tyberij, & si Marcus Antoninus ille doctissimus principum, in periculo simili, uxorem suam Faustinam, dum per literas solaretur, ita de mendacibus deis scripsit. Esto igitur secura, Dij metuentur, dijs pietas mea cordi est, quid tu de uero Deo & dicere potes & sperare? illi ego quātuscunq; peccator, teq; tuamq; uitā ac salutem suppliciter recommendo. optarem præter preces ac uota posse tibi aliquid præstare, uel auxilij, uel consilij salutaris, Nil libentius unquam feci.

Fran. Petrarcha Stephano Columnæ, S.

De libris Agapiti Columnensis.

MVltas tibi literulas his temporibus scripsi, nec ullius merui responsum, miror, non propter scribentem quidē, neque propter scripturam, sed propter materiam, de qua scriptæ erant, de te scilicet tuis meisq; uti consanguineis Dominis meis, neque enim obstat ætas tenera, radicato altius amori atque honori. erunt semper mei domini, meique simul erunt filij, quicunque ex illa radice prodierint, quam dilexi, & diligam, non illum mihi mors amorem, non læthei gurgitis unda præripiet. Sunt ut scis penes me libri, olim claræ memoriæ Agapiti senioris de Columna, nunc adolescentium nostrorum, ego quidem hoc biennio, ter aut quater cum morte luctatus sum, quæ si me strauisset. poterant facilè libri illi perdi, non sine illorum iuuenum detrimento insigni. & mei animi dolore. & quotiēs tibi, quotiēs eorū clarissimæ genitrici scripsi, ut me hoc fasce leuaretis, uos responsis, aut nullis, aut pplexis adeò rē traxistis, ut denuò cogar ad calamū, teq; p omnes

cœlicolas

cœlicolas obtester, ut quàmprimum hac me graui sarcina expedias. Certè si nunc prodigiosum est, depositū non negare, ut Satyrico uidetur, quantò est prodigiosius, nolle illud accipere, & orantem ut recipiatur nō audire, crede mihi, si ut iuris ciuilis, & canonici sunt, sic Ciceronis & Varronis libri essent, fortè non totiens te rogarem. proinde tu ut uisum erit, ego quamuis rerum fessus, & fidem, & quam potero diligētiam adhibeto, si per suos steterit, quos res tangit, quicquid euenerit sine culpa sum. ipsa me ueritas, & hæc excuset epistola, ad quam ut rescribas obsecro, per si quis tibi mei amor unquam fuit, si qua tibi superest nostrorum memoria defunctorum, qui in cœlo semper ut spero, certè adhuc in memoria mea uiuunt. Patere, quæso, immò fac ut deinceps alijs de rebus, quàm familiaribus tecum loquar. Viue nostri memor & uale.

Fran. Petrarcha Stephano Columnæ, S.

SCribis inter multa, qbus uel seorsum literis, uel ipsa nūcij tui uocem respondeo, Pont. Max. meam optare pꝛēsentiā, neq; ad laborē meū, neq; ad usum suum, sed ad hoc unum, sicut ait, ut mei pꝛēsentia suā curiam honestet, optarem & ego fateor primū talis esse, ex quo id meritò sperarer, id enimuerò quò minus sum, eò maior in me est dignatio tāti patris. Secundū uerò, ut ex his locis, meā pꝛēsentiam optatet, in qbus ego peccator, et nisi fallit opinio *CHRISTVS* & Petrus suā optant, ire enim si neqrem, ferri niterer, ut Vrbano uocāte dudū feci, q̄uis possibilitas, piæ tūc defuerit uolūtati, fortasse ideò ne Pōtificē ipsū miserabile illud, ad ergastulum redeuntē, φ aurib. mœstus audiui, oculis mœstissimus uiderē. qd nūc sanè tanto respōdeam uocatori? & qd putas, & si inuisum ad locū, amabilē tamen ad domi nū, pronō saltē animo, uenirem nisi in me senectus simul, & morborū exercitus, cōspirassent, qbus obsessus, uix ꝓximam ad ecclesiā ꝓficisci queo, de ipso enim, quamuis nihil me ritus, multū spero; plurima quidē habeo suæ charitatis indicia, nominatim uerba illa mitissima, quibus pter alia missa sæpè, per nuncios ipse mecum præsens Ticini usus est, dum præ decessorem suum sequens, Romam peteret. cæterum is mei nunc corporis status est, ut uenire nullo possim modo, quinimmò si ibi essem, non usui sibi esse, sed labori, expediret enim inter cætera mihi, de Medicis prouideri, locot tecū, uir optime. Medicis enim nunquam credidi, nec credam quidem. Vale Arquade Cal. Decembris.

Fran. Petrarcha Iorbardo à Sirico, S.

De habitatione rustica & urbana.

SCripsisti mihi quo lætius de te nihil audire potuerā, neq; nūc illud metior, φ te magno mei uidēdi desiderio teneri ais, ita quidē esse, immò aliter esse nō posse certus sum, nota mihi fides tua, nota charitas, notus amor, nō uerbis inanibus, aut arrisu amicitiarum fragili caducarū uinculo, sed rerū infallibilib. argumētis animorū nexu ualido ac tenaci. et q̄uis hoc tuo desiderio delecter, ac gaudeā, mirū & penè incredibile, magis delector impedimēto. qs unquam hoc audiuit, placerē cui q̄ ualde unum aliquid, sed multò amplius placere cōtrarium. sic est tamen. gaudeo, hercle, φ me cupias uidere, nam & ego te cupio, opto ut nos inuicem uideamus, etsi enim animo tu me semper, ego te uideam, amicorum tamen conspectus & præsentia, & conuersatio habet aliquid uiuæ uoluptatis, immò uerò q̄plurimum. In hoc enim planè cum Antæo sentio, in eo non æquè consentio quod ait, uenit ad nos ex his, quos amamus etiam absentibus gaudium, sed id leuè & euanidum. magis ꝓbo quod idē alibi amicus, inquit, animo possidendus est, hic autem nunquam abest, quæcūq; uult quotidie uidet. neq; enim maius priuilegium insani amoris, de quo scribitur:

Absentem absens audit q; uidetq;:

quàm honestæ amicitiæ debet esse, nec nimis è natura illud apud Senecam abienti dicitur amico. Mecū stude, mecū cœna, mecū ambula, q̄ illud apud Virgilium de amante:

Hærent infixi pectore uultus Verbaq;.

itaq; φ de absentiū gaudio ille ait, potest id quidē uerū esse, in his qui imagines amicorum leuiter sibi in animo depinxerunt. nam qui eas ibi solido, quasi de marmore insculpserūt, his non leuè & euanidum, sed firmum gaudium de amico, non solum paruo terræ spatio

 distante

distante percipitur, sed de extincto etiam ac sepulto. q̃ igitur me quē mente conspicis, oculis sperare cupias gaudeo, ut dixi, at q̃ metus reuidendæ urbis, cuius me nunc incolā non electio mea, sed necessitas mœsta facit, hoc desiderium tuū frenet, magis magisq́ gaudeo, & libētissimè te uisurus, te libētius nō uideo, dū scilicet rei causam nō rē ipsam cogito, ita ergo fac obsecro, nec te noster amor, ab hac sancta et sobria intentione dimoueat, malo me non adeas, quam urbē simul adeas, & me non præsertim totum reperturus. uix quicquam tanti pretij reperias, quod non adeundi periculo sapienter sperni possit, ac negligi:

Impiger extremos currit mercator ad Indos.

benè ais Flacce. nēpè inde ad nos, & gēmæ, & aromata deuehunt, longum iter, labor magnus, & periculū nō paruū, sed ut mores hominū sunt, nihil arduū ducit auaritia, nihil gula difficile, q̃ ut exprimeretur adiectū est: *Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes,* hoc est per tempestates ac scopulos, cœliq́ intemperiē & ardores. Finge aūt, & per ueros ignes illuc iter esse, & q̃ inde petūtur, è medijs ignibus rapienda, nemo tā curret ad Indos. at q in urbibus nō solū ignis iste materialis, sed q̃ multò est grauius, multoq́ funestius, inuisibiles animorū flammæ & incendia uitiorū omniū exæstuant, & ad summam quot sunt urbes, toti dē sunt sentinæ libidinum ac scelerum officinæ, Vbi enim, quæso, nisi in urbibus uoluptates fœdæ habitant? ubi lenocinia, & prostrata passim pudicitia, calcata uerecundia, pulsus decor? ubi demum stupra & adulteria, & incestus atque omnis generis corruptelæ? ubi fraudes, ubi doli, simulatiq́ue contractus, & superpositi partus, & expositi, & hæredis ad nutum composita testamenta, ubi furta & rapinæ? ubi periuria, & periculosa mendacia, & corrupti iudices, infidi notarij, falsi testes, interque iustitiæ patronos oppressa iustitia? ubi ad ultimum uana lætitia? uerus dolor? ubi inanis gloria? uerum dedecus? ubi luxus & gula inexplebilis & mœsta pauperies, & sollicitæ operosæque diuitiæ, & uoracissimum fœnus? & pomparum strepitus? ubi mons superbiarum, uallis formidinum, palus libidinum, sylua negotiorum, & mare miseriarum, & tempestates litium, & errorum nubes, & puteus odiorum, ubi imber assiduus lachrymarum, ubi ex æquo risus ac luctus inconditus, & querelæ & clamores, & contentiones & iurgia amara, & mellitæ uenenosæque blanditiæ, & susurri infames, & clandestini morsus, & studia partium, sine fine flammantia, utque omnia simul stringam, ubi uirtutum fuga? & imperium peccati omnis, ubi & patentes inimicitiæ, & occultæ & fraudum tendiculæ, & insidiæ capitales & ueneficia, et cædes, & quicquid mali homo in hominē molitur? multa ecce nec dum omnia diximus. qui hæc, & quæ sunt huiusmodi cernere expetit, uel audire, non longa est uia, proximam urbem petat, quæcunq́ illa sit quãuis angusta, quamuis amplissima, & plena talium inueniet, & capacem, horum certè atque omnium malorum fons est ciuitas, adeò quæ ad tutelam humani generis facta erat, ad eiusdem excidium uersa est. Benè igitur facis & prudenter, qui illuc metuis reuerti, ubi nemo unquam peior factus habitauit, unde nemo, unquam nisi melior fidendus accessit, nemo non melior factus exulauit, inique illam suis ciuibus, tu ad alteram pertines ciuitatem, rure habita. illa dulcis & innocua ac tranquilla, opportunaque moribus tuis habitatio, ubi non uoluptati studeas sed uirtuti, immò & uoluptati, sobriè ac modestè, nulla enim certior, nulla iucundior uoluptas, quàm quæ de animi bonis innocentia ac uirtute percipitur. illic habita ubi non corpus, sed ingenium colas, immò & corpus, quod exundantia opprimitur, parsimonia ac frugalitate uegetatur, denique ubi non mundo placeas sed Deo. Neque quid de te cæci extra sentiant, & insani, sed quid conscientia tua intus, quid cœlestis desuper speculator attendas. in omni enim quod honestè, quod piè, quod sanctè, quod utiliter sis acturus, quanto fieri potest longius à uulgi consilijs, atque opinionibus fugiendum, & ab illo aures, quasi à Sirenum cantibus, oculos nō aliter quàm à basilisco aliquo diuertendos censeo, hoc & tibi & mihi, & omnibus eodem aspirantibus consilium do. Et de his quidem, quoniam abundè in libris quos ad Philippum meum, magnum illum utiq́ semper uirū, tūc tamē exiguū episcopū, nūc ingentē Romanæ Ecclesiæ dignitate, nō morib. Cardinalē, scripsi, disseruisse uideor, nūc te ad illos remisisse cōtētus ad instituta ꝓgredior. Delectauit me in

me in epistolæ tuæ fine, dialogus ille, cũ tuis hospitibus habitus, uitam tuam hanc miranti-bus, uoluptariamq; laudantibus, quid ni aũt delectet ac placeat? nihil sententiosius, nihil breuius, de quo quidem iuuat hic pauca decerpere, ut intelligas quid mihi sapiat sermo tu us, cuius iocosa & abscissa breuitas, me in risum, librata ueritas in stuporẽ egit, dum unus è grege illo, qui fœdi corporis turpissimæ parti neutri seruiunt, ridens quæsiuisset, Quid comederes. respondisti panem & polentam, & poscenti potum ostendisti puteum. Præclarè, nam quid aliud si quis illam rogetnatura ipsa respondeat, nec natura solum rerum prudentissima, seu naturæ consentiens, Anneus acer Stoicus, & uirilis sectæ, sed famosus ille patronus uoluptatis Epicurus, Panẽ, inquit, & aquam natura desiderat, nemo ad hæc pauper est, intra quæ quisquis desiderium suum clausit, cum ipso Ioue de fœlicitate cõten dat. Quid hic aliud dici posit, quàm quod utriusque me duces hac in parte concordes dicunt? siquidem Epicurum Anneus in hoc sequitur, & Anneum Nepos, ubi ait:

Satis est populis fluuiusq; ceres.

Quod quidem ne uulgi uulnerer palatũ, sic intelligi uolo, ut Seneca idem alio quodam loco. Non est res iucunda, inquit, aqua & polenta, aut frustũ panis ordeacei, sed summa uolu ptas est, posse capere ex his etiã uoluptatẽ, & ad id se deduxisse, q eripere nulla fortunæ in iquitas possit. Et alibi: Non diues ille rex Pergami, quin cõtrariũ sensisset haud dubiè, sed paup ille amicus Senecæ Attalus, Ad ueras, inquit, re cõuerte diuitias, disce paruo esse cõtẽtus, & illam uocẽ magnus atq; animosus exclama, habeamus aquã, habeamus polẽtam, Ioui ipsi cõtrouersiam de fœlicitate faciamus. Addidisti aũt responso, & olera interdum, & legumina, & lac bouis. Ex hoc rursum sobriè, quando & ipse Epicurus, quantumlibet mollis auctor, defensorq; sentẽtiæ, uixisse tamẽ exigui lætus plantibus horti traditur, & Curius fortissimus dux Romanus, q ualidissimam Italiæ gentem, q ditissimũ Græciæ regẽ uicit, ut de eo scriptũ est, paruo q̃ legerat horto, ipse focis breuibus ponebat oluscula. eadem ratio leguminũ. nẽpè quibus & Seuerũ principem, inter tot delitias, & Pythagoram Philosophũ carnem fugitantem, uti solitos acceperas. eadem denicq; ratio lactis est, q nõ hominũ modo, sed bubalũ manu pressum, Cæsari Augusto placuisse legimus. qs omnino hominũ cibũ aspernetur aut respuat, cuius mundi dominũ, nõ dico patientẽ sed appetentem audiat? sed turpis gula tumidæ sũcta supbiæ, rerũ nobis omniũ fastidiũ fecit, nisi quas difficultas cõmendat aut pretiũ, homo iners animal, & caducũ simulq; insolens, et petulcũ, per studiosus uoluptatũ & ciborum, cibus ipse mox uermiũ futurus, sed hinc quoque progredior. Quem uerò non delectet tua illa responsio, dum quærentium ut carnes ederes, lupum te non esse dixisti, & hoc propriè. Adde autem nec leo, nec ursus, nec uultur, semiferũque aliud, et immane animal. edimus et nos quandoq; carnes, ut cæteri, sed nisi CHRISTVS rex noster & Deus noster, ut repetam q communem ad amicũ nuper scripsi, non quidem gulæ obseques, certè nec necessitati suæ consulens, quamuis ut homo interdũ esuriens, sitiensq;, sed nostræ potius imbecillitati, quantum ego arbitror, condescendens, his usus fuisse diceret, auderẽ & ego cũ Virgilio impiorũ cibũ appellare. Sic enim ait, illud ante Iouẽ, multorũ malorũ principẽ atq; errorũ tẽpus aureũ, describens, ante etiam sceptrum Dyctei regis, & ante

Impia quam cæsis gens est epulata iuuencis.
Aureus hanc uitam in terris Saturnus agebat.

Vitam scilicet parcam & modestam, & terræ frugibus, contentam, & animalium cædibus abstinentem, præcipueq; terrestrium. Mutata res sub Ioue primũ, eoq; sensim deducta est, ut non solus iam iuuencis, sed nulli parcatur animantium, ita ut iam fœda etiam & horrenda, insuper & uenenosa tenentũ, psuasumq; est homini, q & ipse terrestre est animal, q sine terrestriũ morte uix uiueret. Quinetiam, q multi & magni sunt auctores, Antropophagi gens atroa Borysthenẽ circa amnẽ, dũ humana carne cupidius, q̃ cibo ullo alio, famem se dant, sicut mœstam in circuitu & latè uastam solitudinẽ hominũ, sic ferarũ horribilem frequentiam effecerũt, fertur in aduerso mũdi tractu, sub meridiẽ gens altera, sed eiusdẽ & uictus & nominis, famæ uerò tenuioris, utraq; sanè gens Ichthyophagis, qui serpentib. uescuntur immanior, ille enim cibus periculosus in se, iste aũt trux & inhumanus in pximũ,

quando igitur quæso iuuencis abstineant, q̃ nec homine abstinēt nec à serpente, crede mihi amice, quocūq; te uerteris, ferocissimū animal est homo, simulq; debilissimū atq; mollissimū, & ut dicam breuiter, miserrimū. indies igitur magis ac magis probo, q̃ de homine scribuntur à multis. Lege naturalis historiæ librū *VII.* cuius in principio Plinius anxiè doctus uir, uidet mihi miro cōpendio humanæ summā pstrinxisse miseriæ, q̃ quoniā multiformis & uaria est, neq; minor ideò, q̃ in angustias sit coacta, eius unicā tibi hodie decerpsisse particulam, huic inserendam epistolæ, haud proposito dissonum extimaui. Vni, inqt, animantiū luctus est datus, uni luxuria, & quidem innumerabilibus modis, ac per singula mēbra, uni ambitio, uni auaritia, uni immensa uiuendi cupido, uni superstitio, uni sepulturæ cura, atq; etiam pos. se de futuro. Nulli uita fragilior, nulli rerū omnium libido maior, nulli pauor confusior, nulli rabies acrior. hæc sunt Plinij. quibus illud ut ad rem pertineat, addi potest. Nulli sollicitior atq; operosior gula est, adeò, cum cunctis animalibus cibus unus sufficiat, uni homini non sufficiunt omnes, cui ut unde discesseram reuertar, cum tot cibi sint, nec humano quidem gustu, nec tanto digni studio, iure Apuleius Madaurensis in illius libri fine qui uocatur. Asclepius, quasi glorians dicis. Conuertimus nos ad puram, & sine animalibus cœnam, nunc nulla sine animalibus cœna, & cōmunia apposuisse probro habetur. neque ego inter hominum miserias hanc ultimam pono, de quibus multa per libros, sed nescio an breuius aliquid quàm quod ait Iob: Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs, heu mihi q̃ multis & q̃ grauibus, quanquam ineluctabilibus, quibus coacti quidam sunt asserere. optimum homini nō nasci, proximū quam primū mori. Inter quas tamē cæci & miseri mortales, & ignari rerū, & conditionis obliti exultant. oppletiq; mero, & carnibus, uelut eximia fœlicitate tripudiant, & nos rident, seu etiam oderunt, illorum insanias, aut uerbo aut supercilio liberiore damnantes, neque audiunt Dauid. Adhuc, inquit, escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, neque illud uulgatum: *Extrema gaudij luctus occupat.*

Et quid tibi uis? his atque alijs, sed obseruatione in primis humanarum rerum quotidie magis assentior Graio uati, qui quādo huc loquendo puentum erat, prætereundus non fuit. Is ergo Odysseæ libro *XVIII.* Nil, inquit, miserius terra nutrit homine. sed iam satis sit, tulit me ipsius de qua loquor rei odium, ultrà quàm destinassem. Quid quod uasa Corynthia requirenti, Samia quæ nos fictilia dicimus prætendisti? profectò non unius tantum urbis domos, sed mores animosquè mortalium latè Corynthium illud corrupit incendium, unde principium Corynthiorum prodijt uasorum, quorum immodicus appetitus, clarissimæ maximorum famæ hominum notam cupiditatis affricuit, unde q̃ cōstat Augustus Cæsar Corynthiarius ab obtrectatoribus dictus est. At Curius ille, cuius suprà memini tàm constantis fuit animi aduersus Samia, quod hunc tantum uirum, tantumq; uictorem, rapas in igne torrentem, & in fictilibus reponentem legimus, & miramur dum hæc agenti, nō amici sed hostes illi, quidē admiratione uirtutis sola, nō Corynthium æs, sed auri magnum pondus attulerūt, quod ille fictilibus posthabitū, magnificentissimè recusauit. Iam uerò q̃ quærenti quisnam tibi cocus esset? ignem respondisti, & id quoq; perpropriè, fuit apud maiores nostros cocus seruorum omnium, uilissimus, nunc familiæ princeps est, q̃ris causam? nullam inuenies pter gulam, hoc nobis & nō unicū malū uicta intulit Asia, & uictores hostiū, luxuriæ uiuēdos, exarmatos eneruosq; obtulit, & quāto melius fuerat Asiā uicisse. At ex ordine psequenti, num famulū haberes, aut famulā? dixisti Ad primū nō habere te inimicum uelle, ad secundum apud inferos Sathanam habitare, utrumq; non minus propriè dictum dico. nam & famuli quicquid de his Seneca loquatur, urbanius, ueri hostes sunt, & fœmina ut in plurimis uerus est diabolus, hostis pacis, fons impatientiæ, materia iurgiorum, qua caruisse tranquillitas certa est. Proinde quæ te de coniuge percontatus est, non sat mihi uidetur tuum nosse propositum, neque satis intellexisse, quàm malè, quamq; discorditer Philosophiæ studiū cōiugiūq; cohabitent, quamobrē & hic quoque respōsum tuū, iure quidē, & sententia & breuitate laudabile, q̃ Orpheum te non esse dixisti. nēpè q̃ sic cōiuge capiaris, ut cupidè descēdas in tartarū, ope fidiū petiturus Eurydicē.

neq;

neque si planè esses Orpheus, tecꝫ Threiciam cytharam moderantem, feræ atque arbores sequerentur, illuc unquam me hortante descenderes, uxores habeant, qui muliebri sine fine, consortio & nocturnis amplexibus atque conuitijs uagituq; infantium, & insomni negotio delectantur, eoq; modo, maximè claritatem nominis, & perpetuitatē familiæ moliuntur, quo nihil incertius. Nos si dabitur, nostrum nomen non coniugio, sed ingenio, non filijs sed libris, nō fœminæ, sed uirtutis auxilio propagamus, parū sibi, parū Deo fidit, qui ad gratiam posteritatis, ac gloriā opem poscit uxoris, uxor enim & filios, & nepotes, fœcunditate successuum, & curas tibi pariet & labores. clarum nomen ac longæuum, nisi ipse tibi pepereris, non habebis. inter tot fœmineos, hic uiris est partus. quantum hodie Platonis aut Aristotelis, quantum Homeri ac Virgilij nomen esset, si matrimonio illud ac sobole cōparandum censuissent? non sunt hæ uiæ ad gloriam, quæ dicuntur, sed deuia & errores. neque hac ad splendorem famæ pergitur, sed sæpè ad pericula, sæpius què ad dedecora, & ferè semper ad tædia, & certè periculorum atque dedecorum innumerabilia sunt exempla. Atridas interroga, Argiuumq; augurem, & de nostris ducibus Africanum minorem, Magnumquè Pompeium & collegam eius Crassum & Agrippam, de principibus Iul. Cæsarem, & Tyberium, & Seuerum, Duos inter mille duarum adulterio infames. Iulianum, et Domitianum cum sua Domitia, quæ sibi nomine par fuit & moribus, atque ante omnes Claudiū, qui inter Messallinas atq; Agrippinas suas, hinc se fœda & uulgata libidine inquinatum, hinc ueneno ancipiti attentatū peremptumq; fatebitur. & omitto Marcum, & Arcturū reges, fabulasq; Britannicas, ac Philippum Macedonem Alexandri patrē, falsò creditum. coætaneos quoque nostros sileo, ne ut uiuentibus assolet nimium molesta sit ueritas. Nam coniugalium tædiorum pleni sunt thalami, omnes lecti, domus, uici, atria, plateæ, ut de his agere infinitæ materiæ uideantur, non sunt euoluenda uolumina, modò publicum egredere undique coniugum querelis clamoribusquè pulsaberis. nominatim magnus horum testis est Socrates, nisi maior esset Hadrianus & Augustus Maximus. Quid de filijs dicam, propter quos uxor optatur? utrūnq; certè & uxorū & natorū, q̄ sit anceps mercimoniū dici nequit. sed omissis q̄ infinita sunt, quia de uxoribus satis est dictū, q ad natos attinet, pro summario rerū gustu, testes prodeant Marcus Aurelius Antoninus, & quem proximè nominaui, Seuerus ipse Septimius. de quorum primo Iulius Capitolinus historicus, in hunc modum scribit: Et hic, inquit, sanè uir tantus, & talis, ac dijs uita & morte coniunctus, filium Commodum dereliquit, q si fœlix fuisset, filiū non reliquisset. de utroq; simul Aelius Spartianus, Veniamus, inqt, ad genitos. quid Marco fœlicius fuisset, si Commodū nō reliquisset hæredē? quid Seuerio Septimio si Bassianū non genuisset? sed quo tendimus, atque ubi linquimus Ciceronem, cui soli, ut historicus idem ait, melius fuerat liberos non habere. quod non sic accipio, ut soli sibi id melius fuerit, cum & idem de alijs dicunt, sic & de alijs atque alijs dici possit, sed ut sibi, hoc est solitario melius fuerit, incomitatum liberis, insuper & coniugio fuisse quod non fuit. esset autem uel in cognitus, uel infamis, nisi scribendo libros & legendo, quàm ducendo uxorē, & gignendo filios, plus gloriæ quæsiuisset. Et ille quidem Marco suo, heu, totiens laudato turpi filio superstite, post fata ut quibusdam placuit, fuisse uidetur infœlix. at quod potuit uxoris molestias, opportuno diuortio declinauit, neque unquam induci quiuit, ut experto semel ac damnato iugo, iterum colla submitteret. nobis sanè quibus remedium illud, & si necessarium esset adeptum erat, dum libertas præsens, & mille compedes ab initio prouidendo, Deo gratias & prouisum fuit, ne in hos laqueos incideremus. quod & te, uulgo licet aduersante, constanter fecisse hactenus, & me olim in multis iuueniliter uarium, in hoc semper uniformem propositi, ad hanc ætatem peruenisse, gratulor seu consilio, seu fortunæ nostræ. Hæc tàm multa de uxore dixerim, ut factum nostrum, quod sæpè sapientibus displicuit, hac saltem in parte nobis placeat. Duo etiam nunc supersunt, antequàm te ocio tuo reddam, primū q ciuitatem liqueris admiranti, Sollicitudines te & curas & tædia reliquisse dixisti, quid uerius poteras? quid breuius? addere licet & scelera, & illa omnia, quorū suprà mentio est habita, uel quorum Dauid meminit in Psalmo: Iniquitatem & contra-

dictionem, & laborem, & iniustitiam, & usuram & dolũ, ac post omnia inhumanitatẽ, & obliuionẽ rerũ optimarũ, atq; habitum pessimarũ. Et quoniam hodierna die Seneca teste, uti cœpimus, nõ curemus, nũc alium fatigare, is ergo quid ait. Inimica multorũ est cõuersatio, & confestim: Vtiq; inqt, quo maior est populus, cui miscemur, hoc periculi plus est. hinc de seipso loquens: Auarior ait redeo, ambitiosior, luxuriosior, immò uerò crudelior & inhumanior, quia inter homines fui. Et iterum cũ se ab Attalo sua multa bona ac salubria didicisse dixisset, hoc addidit. Et deinde ad ciuitatis uitã reductus, ex benè cœptis pauca seruaui. id si Senecæ tali uiro tàm forti, tàm rigido, tàm cõstanti accidit, quid fragilibus eventurum credimus? pulchra prorsus & optanda doctis habitatio, ubi auaritia, ambitio, luxuria, ad extremum crudelitas inhumanitasq; discuntur. bona uerò & salutaria dediscuntur, amici tui, quod tàm cupidè urbem fugio, admirandi ipsi, cum uulgò potius ac stupendi, qui in popinis ac balneis, in lupanaribus, & macello suam omnem posuère fœlicitatẽ, miserabili cæcitate. Eadem ratio est admirationis alterius, quod uiuorum respuens consortia, tàm libenter obsequijs & familiaritate frueris mortuorum, hoc ille rerũ nescius ridet. hoc sapiens siquis est laudet, ab his enim quos appellant uiuos, uix quicquam boni unquam, aut uerbo didiceris, aut exemplo. Contrà, uix à mortuis quicquã mali, bona autem multa quotidie, tum quia tædiosissimi isti sunt, illi semper affabiles & modesti sunt, qui licet ipsi forsitan dum in terris agerent, difficiles ac morosi essent, quod penitùs euitare uix est nostræ fragilitatis, in eorum tamẽ sermonibus, quos scriptos reliquerunt, illorum flos ac fructus ingenij merus est, multis abundans, & honestis & utilibus & iucundis, cũ interim de his nostris, seu uiuentibus dicam uerius, spirantibus, seu defunctis dicam rectius sepultis, rei speiq; bonæ nihil appareat. quis ergo tàm cæcus, & tàm excors, ut inter ista non eligat, longum est ire per singula, sed hæc attingere libuit, ut nosses tuam mihi sententiam probari, qua perlecta, dixi mecum uir hic rectum iter graditur, iamq; cum sene Terentiano in portu nauigat, dignus uulgi mores, morasq; urbium odisse. Vale.

Fran. Petrarcha Gulielmo Maramauro EQ. Neapolitano, S.

Fecisti amice ut soles omnia, q; me rerũ nuper apud Neapolim gestarũ, tuis literis participẽ uoluisti, nõ enim tu illius animo meo iucũdissimæ historiæ seriẽ descripsisti, aut pinxisti, q; ipsum ritè facerẽ, aut pclari scriptoris, aut egregij sit pictoris, sed q; cœlestis fuit ingenij, me psentẽ rebus in medijs posuisti. Illa ego nõ legi, nec audiui, sed uidi, tecũq; omnibus interfui, rarũ opus, & paucorũ hominũ, gratiam tibi habeo nõ mediocrẽ, illius nempè, si nescis filij mei, & gaudia & honores mei sunt, illo benè agente. ac prosperãte glorior & triumpho. Alma quidẽ Regina, morẽ suũ tenuit. paruificũ nihil agere didicit, proceres quoq; Parthenopei, quis interdũ hac in parte, loqui aliter uisus sim, illũ qui apud uos, nescio, an adhuc agitur ludũ tartareũ perosus, cogitãs, tamẽ nullam tàm benè moratam ciuitatẽ, quæ non aliqd reprehensione dignũ habeat, pleno in reliquis ore laudandos, celebrandosq; se nunc offerunt, liberales semp ac munifici & fideles amici. q; ita esse Roma ipsa testabit, q̃ bello Punico secũdo afflictis imperij uiribus, ab omni fermè Italia derelicta, immò attrita quidẽ ab omnibus, & oppressa à Capuanis, ante alios uicinis nostris, de quibus optimè merebatur, pro quibus multa & magna bella gesserat prodita, & iniurias perpessa grauissimas Neapolitanorum liberalitatem eximiam ac fidem, extremis suis sensit in rebus, unde & ego ueteribus & nouis argumentis inducor, ut censeam q̃ Parthenopen nouit, & nõ amat, aut nõ nosse, aut nõ amare uirtutẽ. Fecerũt benè igit nobilissimi Ciues, & q; soliti sunt, q̃ generosum & egregium adolescentẽ, ad omne bonũ opus aptissimũ, & ab alio licet Italico orbe uenientẽ, aliunamq; simul suã, apud eos reor ortã, nutritãq;, dũ pclaro cõiugio unirent, honorib. ut tu scribis cõcelebrauère magnificis, uno actu sibi morẽ solitũ possidentes, benè meritis honorẽ debitũ exhibẽtes, de his hactenus. Status mei historia, quam exposcis longiuscula est, ideoq; prætereo, summa est, quod animo ut peccator, non desperans benè ualeo, honestis studijs nunquam magis incubui, nunquam maiorem inde uoluptatem percepi, quàm hodie percipio, dicam tibi rem mirabilem, sed uerame, cum ad reliqua omnia senescamus, ad hoc unũ quotidie iuuenesco. Hæc quæ dicitur fortuna, more

suo me.

suo mecum agit, nec egeo nec abundo, immò equidem abundo, quando & multi mihi inuident, quod aliquando non credidi, sed nũc scio, & nihil est sub cœlo quod ualde cupiam, nisi bonum exitum, parum ne tibi diues uideor hoc animo? Corpusculũ hoc solum uidetur uelle mihi ad fidem frangere, loquor impropriè, hac lege conuenimus, & iam simul satis diù fuimus. Tu uiue & Vale fœliciter nostri memor.

Fran. Petrarcha Gerardo Carthusiensi fratri suo Germano, S.

MAgnũ tempus, & ni fallor quartus est annus, ꝙ de te nullos huiusmodi rumores, uno uentre digressis, magna satis intermissio, quamuis Deo gratias, tã de te nil nisi fœlix faustũq́ nunciatũ iri sperem, eo siquidẽ cõscẽdisti, ubi tuta sunt omnia. ꝙ ultimis ad me literis flagitasti, alacriter adimpletũ est, & de omnibus q̃ uolueris idẽ fiet, est enim mihi uotorũ tuorũ olim nota modestia, qbus obsequi me ut uelle, sic & posse nõ sim dubius. Status meus cuius noscendi auidũ te scio, tã uarius, tamq́ incertus est, ut uix eũ uerbis assequi posse queã, ut expediã quæ datur. hoc integro triennio, æger fui, seu est ætas, seu peccatum meum, seu ꝙ sat crediderim, utrumq́. Ecce enim ꝙ olim scripsi ad Ioannẽ de Colũna piæ memoriæ Cardinalem dominũ & altorem meũ, paucos fratres simul ad senium peruenire. ecce, inquam, nos peruenimus, deq́ illis paucis, facti sumus ego primus, tu secũdus, ambo tamen terminũ, quem petebamus attigimus, tẽpus est æ modò, ut pro sanitate corporea, quæ usq́ ad inuidiam floruimus, partem nostram gustemus humanæ miseriæ, immò uerò non miseriæ, sed naturæ, quamuis adhuc te satis ætati resistentem audierim, tunc tamẽ ego etiam resistebam, scis autem, ꝙ ego te semper tẽpore aliquot, ut sic dicã passibus præibam, tu me uiribus, expecta igitur, & esto animo paratus non longũ incõmoda senectutis effugies, nisi optãdæ, licet formidatæ mortis auxilio. De me quidẽ, & de mea uita, sæpè per hos annos à medicis quibus nihil credo, & ab amicis, quibus omnia, desperatũ est. quibus ego nil moueor, quid enim refert, quàm laboriosi itineris in parte subsistã, ubiq́ requies fessis optabilis, siue sim sanus igitur, siue infirmus seu uiuam, seu moriar, sicut domino placuerit ita fiat, sit nomen Domini benedictũ. De reliquo sum, licet indignus, in magna opinione hominum ac fauore, non populorũ modò siue ori sed principũ, ut similiter regis regũ IESV CHRISTI. me ut imperatorem sileam, regesq́ alios, et qui nunc est Põtifex petit, & qui nuper fuit, usq́ ad obitũ expectauit, ad quẽ mitissimis literis, plusquã semel euocatus, immò ut propriè dicam exoratus, læte ibam, eò maximè, quod ad locũ sanctũ ac uenerabilem uocabar, sed infirmitas morti similia, quæ iam tũc me latenter inuaserat, gressus meos, medio quidem calle detinuit. Ad quid uocer, si me roges nescio, & miror, aptus enim dominorũ familiaritatibus nunquam fui, & si quando fuissem esse desij, atq́ utiq́ iam nõ sum. Aetas præterea & ualitudo mea, ut audisti, non est apta discursibus, quorũ, qd nõ dies mutat, ante non mille annos insatiabilẽ me uidisti. deniq́ multa circũspiciens, & multa deliberans, mea duxi omnia, magna, & omnibus optata relinquere, & reducere me ad mediocrẽ, & solitariam uitam. Itaq́ ne longè nimis abirem, ab Ecclesia Euganeis istis in collibus, non amplius q̃ decem millibus passuum, Patauina urbe distantibus, domũ paruam, sed delectabilẽ & honestam struxi, cumq́ oliueta & aliquot uineas, abũdè quidem nõ magnæ, modestæq́ familiæ suffecturis, hic quanq̃ æger corpore, tranquillus animo frater dego, sine tumultibus, sine erroribus, sine curis, legẽs semp & scribẽs, & Deũ laudãs, Deoq́ gratias, & de bonis agẽs, & de malis meis, quæ nõ supplicia nisi fallor, sed exercitia mea sunt assiduè. præterea CHRISTVM orans, bonũ uitæ exitũ, & misericordiã ac ueniã, quin & obliuione iuueniliũ delictorũ, unde nil suauius in labijs meis sonat, quàm Canticũ illud: Delicta iuuentutis meæ, et ignorantias meas, ne memineris Interea solũ te germane unicè suspiro, & sæpe tacitus mecũ dico, ô utinam esset his in collibus unũ aliqd Chartusiense cœnobiũ, ꝙ hic staret aptissimè, ubi meus ille famulatũ CHRISTO notũ, fidelissimeq́ iam supra triginta annos exhibitũ consumaret, tum demũ mihi, quæ haberi potest in terris consolatio plena esset, ceteri enim nostri omnes mecum sunt, læti quidem, nisi eorũ animos mea turbaret ægritudo. Est p̃terea nobis hic amicorũ bona copia, quanta nusquã alibi, & si enim p diuersa terrarũ multos habuerimus, mors iã penè nos omnib. spoliauit, q̃ cõmunis senescẽtium

omnium pœna est, adhæc & locorum dominus, Vir ingentis sapientiæ, non me ut dominus, sed ut filius diligit, atque honorat, & per seipsum sic affectus & magnanimi patris memor, qui me dilexit ut fratrem. Hæc tibi sic ex ordine cuncta describo, ne quid nescias eorum, que te nosce uelle auguror. nam cõmunia illa de familiaribus rebus, que digna notitia, sed indigna stilo cẽsui, uiuis nuncij uocibus commisi. illud inter haud prætereunda posuerit, q̃ in hoc statu, neq; mihi magnæ diuitiæ sunt, neq; molesta pauperies, quæ mihi quidẽ sors rerum optima uidetur, quidq; in summis opibus repono, forte mea contentus, aliud magnopere non requiro, uix noui hominem, cũ quo statum meũ permutasse uelim, statum hunc loquor extrinsecum. nam internũ animæ statum, cum omnibus bonis, & sanctis uiris libentissimè permutarem, magnæ uerò diuitiæ, quid ad me? aut in quo melius mihi esset: immò in quo nõ peius, si multo amplius terræ uel auri possiderem, non est locus, ut de opum ingentium periculis atq; laboribus dispute, nota sunt omnia & experta quis non Horatianum illud audiuit,

multa petentibus
Desunt multa, bene est, cui Deus obtulit
Parca quod satis est manu.

An uerò non sufficit necessarijs affluere, nisi & superuacuis opprimamur? ego quidem non his tantum, quæ mihi necessaria sunt abundo, sed quæ meis omnibus, ante alios tibi, scribe modo, quid fieri uelis, non frustrabor tuum desiderium, nec differam, neq; uerò ut peteres expectarem, sed uolens occurrerem, nisi didicissem quod pecuniola illa, quam aliquotiens tibi misi, non peruenit ad manus tuas, rigore, ut credo, tuæ religionis obstante. Scripsisti interdum, ut si ante te morerer, quod si fit, secundum naturæ ordinem, & secundum desiderium meum erit, certam pecuniæ summam tibi testamento legarem, ad te minutis, pro occurrenti necessitate, solutionibus peruenturam, enimuerò id iampridem factum noris, & legato quantitas triplo maior, quàm petebatur incerta est. nec tamen expectari mortem testamenti confirmatricem expedit, iube parebitur, & tibi gratius erit & mihi, quod ipse fecero, quã quòd hæres meus. Hæc tibi frater amantissime, quid ni autem, cum ad notitiam mei memoria uel sola suffecerit. Sed quoniam de triplici statu meo loqui cœperam, & quid de anima, quid de rebus exterius sentiam uides, teq; ut credas charitas cogit, de residuo sententiam meam accipe. Ego quidem mihi ægritudines has corporis, tàm frequentes, & tàm puras ad salutem animæ datas credo, non minus utiles, quàm molestas, ea mihi de Deo spes est, modo cum passionibus & patientiã præstet, q̃ & fecit hactenus, faciet in finẽ spero, si tamen ipse idẽ, qui solus potest, mihi nec petẽti, nec petituro quidem, unquam sanitatem corporis offerat, non quã olim adolescens, sed quàm nuper iam senescens habui, quamuis animæ fortassis inutilem esse posse non dubitem, non recusem tamen, ut id modicũ quod superest uitæ, sine angoribus exigã, neq; à studijs impediar meis, à quibus fateor, nunc uehementer impedior, hũc sui corporis amorem, miseris mortalibus inseruit natura. At si, quod nulli unquam fecit, cum possit omnibus adolescẽtiam, mihi seu iuuentam restituere, & transactum tempus consentienti reuehere sit paratus, ipsum de quo loquimur CHRISTVM testor, non consentiam, nihil est enim, utraq; illa ætate miserius, cum suo illo uitiorum inseparabili comitatu. Mirabuntur senes nostri, qui quod esse neque unt, uideri stupent, cum nihil sit certè ridiculosius, nihil sene deformius, qui iuuenis uult uideri, dicam quod mirentur magis siquidem mihi immortalitas offeratur, hos inter mores, semp uicturus recusabo, nã & difficillimũ est, ineptis comitibus longũ iter agere, nec fidelis est seruus, qui q̃uis affluens delitijs, faciẽ domini non requirit. Vale frater in CHRISTO.

Fran. Petracha Ludouico Marsilio suo, S.

MErita de te mea, amice quæ multa commemoras, pace tua dixerim, nulla sunt penitùs, nisi quod ab ipsa tua pueritia te dilexi, nescio quid iam tũc præsagiens, & nunc magis ac magis indies diligo, cito iam qualem in te cupio uirum sperans, Libellum tibi, quem poscis libens dono, donaremq; libentius, si esset qualis erat, dũ eum adolescenti mihi donauit

donauit Dionysius ille, tui ordinis sacrarum professor, egregius, literarum & undique uir insignis, indulgentissimus pater meus, sed ego cum & natura forsitan, & ætate tunc uagus, quod mihi periucundus, & materia & auctore & paruitate sua pugillaris esset, atque ad ferendũ habilis, sæpè per omnem fermè Italiam ac Germaniamque circumtuli, ita ut iam propè manus mea, et liber unum esse uiderent, sic inseparabiles usu perpetuo facti erant, dicam rem mirabilem, ut sileam lapsus fluminũ ac terrarum, semel mecum ad Niceã Vari sub fluctibus maris fuit, actumque erat, haud dubiè, nisi utrumque præsenti periculo CHRISTVS eripuisset. Sic eundo & redeundo mecum, senuit, ita ut iam senex à sene, sine ingenti difficultate legi nequeat, & nunc tandem, ab Augustini domo digressus, ad eandẽ redit, nunc quoque tecum peregrinaturus, ut reor. Accipe eum qualis est, & boni consule, atque incipe meis in rebus, iure tuo uti ac præfationibus superuacuis abstinere, & quidquid tibi placuerit, non postulare sed sumere. Vale fœlix, & pro me quotiens ad mensam eius accesseris CHRISTVM ora. Arquade VII. Idus Ianuarias.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio, S.

Excusat se de silentio.

POtes mirari, utinam non etiam indignari, quod si aliud tibi scribere uel non poteram, uel nolebam, aliquid saltem, tuas ad literas non respondi, ego uerò, quod sæpe accidit, occupatis maximè, dum multa cogito nihil efficio. equidem amice, si occupationũ mearũ, quamuis inanium historiam ingrediar, ipsa mihi occupatio occupationem & pariet & augebit. Ad summam, quod sæpe conceperam explicare, nunquam potui, at ne quid fortasse aliud suspiceris, quod hoc uetus olimque notissimum tibi sit, addo uiolentiorem, aliam recentiorem quæ silentij causam, quàm libentius tacuissem, ne aures atque animum tuum, inuisi rumoris cuspide pungerem, nisi quod hoc ipsum te, ab alijs audiuisse, uel auditurum esse non dubito. Tecum igitur à me salus abijt, nunquam postea sanus fui, nunquam ut auguror sanus ero, ita morbum, ætas sanitatem, nihil adiuuat, nisi forte me putas aut Medicos consulere, aut plus illis fidei habere quàm soleo, ego uero indies magis, magisque monstrum illud horreo, arceoque ut hostes à limine, nisi quos interdum non medicinæ, sed amicitiæ ius admitti iubet, ea lege ut omniũ quæ dixerit nihil faciam aut patiar. Nunc tandem anno altero, nil eorum quæ decreueram, sed hoc unum scribo Apologeticum tuum, quod ira nobili dictante, in censores meos effudisti, ualde mihi placuit, & affectu tuo & stylo, & sententijs delectatus sum, & scio illos hæc & grauiora promeritos, noli tamen generosum ingenium, pro illorum meritis inardescere, nec tuo iuditio. nec tua iracundia digni sunt, Sine illos suis moribus, tuos tu ne deseras, neque acrius te illorum pungat amentia, quàm me, qui ea principaliter contingor, quamuis sine te tangi nequeam aut offendi. Proinde tibi persuade, quod primum in literis tuis erat, dixisse Laurentium nescio quem; uirum ut tu ais doctum, sed profectò naturæ mearumque rerum penitus inscium, me, audita illorum sententia, quàm de me tulerant subitò in furorem uersum calamum arripuisse, ac respondisse, pace sit dictum sua, procul à uero esse forsitan sic audiuit, sed qui primus hoc dixit aut errauit mediusfidius, aut fefellit. non in furorem sed in risum egit me meorum iudicum sententia, utcumque enim uera illa, iudices ipsi erant ineptissimi, neque uerò statim, sed anno plenè elapso calamum responsurus cepi, cum in Padi alueo ascendẽs, & tædio affectus, quid aliud tunc agerem. non haberem, neque id ipsum unquam facturus aut cogitaturus, nisi me Donati nostri perpes indignatio, & iuges querimoniæ acuissent, obdurui dilectè, contra inuidiæ tales morsus, ab adolescentia, quod aliquando non credidi, pestibus his obsessus, hoc esse uerissimum & contrarium falsum scito. Reliquum est, ut tibi cum clanculum digresso, mœstus & querulus mecumque ipse litigans, fortasis & lachrymans successui saluo gratuler ac reuerso. Vale.

Fran.

Fran. Petrarcha ad Donatum Apennigenam Grammaticum, S.
Nihil in amicitia expetendum.

QVotiens monui, quotiens oraui, quotiens blandiens, quotiens subirascens, nūc lingua, nunc calamo litigaui tecum, ne tua liberalitas, suspitione me cupiditatis aspergeret, tu perstas & dum famæ tuæ studes, meam non cernis infamiam. Quando ego hoc merui de te, quæso ut me uel cupidum adeò uideri facias, uel superbum, ne amicitia mea sine magno ac perpetuo pretio quæri possit: Ita nō frequentas modo hanc tuam munificentiam, sed ultimis his tuis in literis, an unam atq; perpetuam polliceris, quod nihil est aliud, quàm quod ego nunquam fieri uelim, nunquam desiturum imitari. quod uerbum ipso facto iniuriosius, importuniusq; propè dixerim, atqui non uiuit in terris credo, cuius amicitia facilior sit quæsitu, modo cōueniant mores, nūquam ab amico, nisi illud sine quo amicitia nulla est, amari nolui. quis hic muneribus locus est? amoris fortè fœminei sit ista cōsuetudo, eiusq; non ingenui, sed uenalis. ego nō tua munera, sed cor tuū uolo, illud habeo, satis est rei, cum ad perfectionem suam uenerit, quidquid superadditur ad deformitatem uergit. quid iuuat illa conquirere, & mihi ingerere, quibus nec ego egeo, nec tu abūdas, si nolo, miror cur hoc facis, sin uolo, miror cur uel meus uel cuiusquam amicus esse uelis, qui ex te aliud, quàm te quærat, nisi magnæ forsitan necessitatis, in tempore, quoniam nulli rei parci, sed omnia esse communia, fidelis amicitiæ lex iubet, proprium nihil. Illa quidem, quæ summis regū quoque uerticibus clauos figit adamantinos, ut Flacci uerbo utar, utrūq; nostrum premere potens est, sed nunc tamen, tibi proximior est quàm mihi, sum enim ut scis periturus, opibus te ditior, mihi nulla præsens necessitas. Abundè mihi sufficit Donatus meus, Donatus inquā, & non emptus, cur tu igitur emas me, cui non te uendidisti, sed donasti? non est hæc æqualis amicitia, ubi unus donatur, alter emitur, immò quidem amicitia nulla est, ubi non undiq; cuncta gratuita sunt. quid est hoc igitur quod facis? nulla tuarū literarum incomitata, nullus tuorum nunciorum uacuus ad me uenit, dum paro uel literas legere, uel nūcios audire, tua ètransuerso munera erūpunt. At quid quæso, nisi fortè Terentianum illud, semper sequi uis usitatum fateor, sed, iniquū, ut semper qui minus habent addant ditioribus. Noli obsecro, ut sis bonus & liberalis, me malum & amarum facere. sæpe licet uerbo, facto interdum diffamantur homines, ego promissionem tuam de futuro respuo, de præterito autem queror, & ut morem mutes oro. Si contrarium feceris turbabis me, & coges ad id quod hactenus non feci, ne turbarem te, ut inurbanus potius, quàm auarus eligam uideri, quidquid miseris remittā, sic ulciscar, & quod nequerunt preces, contumelia forsitan impetrabit, ut desinas largitate mihi molestus fieri, est in rebus omnibus modus quidā, quem transgredi in offensa uirtute non ualeas. Non sic Crassi partiri sumus hæreditatem, ut mihi auaritia uiri illius cesserit, opes tibi denique, non sum unus è Parthorum regibus, quos non licet sine munere salutare. Vale.

Fran. Petrarcha Petro rhetori Bononiensi, S.
Contemnenda mortalia esse.

INgens mihi solatium attulit, tua quædam breuis epistola, cum enim nihil usquā mihi humanis in rebus carius, amicitiis sit, unam uirtutem Ciceroniano consilio, si qua mihi esset uirtus exciperem, cum nihil de amicis gratius audio, quam ut tales sint, qualem esse me cupio, contemptores omnium quæ uulgus aut miratur, aut metuit. Ecce pestis hæc, sine exemplo omnium seculorum, quæ quinque iam lustris non nostrum modò, sed omnem orbem alternis insultibus atterit, urbem illam iucundissimam, unde tibi origo, ubi nunc mora est, quæ olim me adolescente, omnis honestæ letitiæ templū erat, annuo furore repetijt. Quid te igitur, tantis in moribus agere arbitror, nisi quod & tu dicis & si taceas scio, multi diffugiunt, timent omnes, tu neutrum preclare magnifice. quid enim stultius quàm timere, quid nec euadere ullo queas ingenio, & timēdo aggraues? quid uanius quàm fugere, quod quocunq; fugeris, sis obuium habiturus? fugiant pauidi, trāsmontes & maria, callidè forsitan, nisi homines & transmontes & transmaria morerentur. Dicis te habere animum,

animũ, qualem ex me didiciſti, tuus amor, tua charitas loquitur nõ tu. ex me enim nil diſcere potuiſti, ego autem ex te multa, niſi uel ingenium, uel ſedulitas defuiſſet ſcribis eſſe tibi onus infeſtum, mecum diutius non fuiſſe, nec faciem aut uerba mea, tuis ad literam utor uerbis collegiſſe quæ recreatione tibi, ac fructũ conferre ſint ſolita, uellẽ herclè ſic eſſet, ſed nõ magis amicorũ laudibus attollor, quã conuitijs deijcior æmulorũ, mearũ rerũ ipſe mihi ſum cõſcius. qdqd in re ſit, tibi ſic uideri gaudeo, nõ me tamẽ ideò doctiorẽ, ſed te meliorẽ ſentio. Et ego quidẽ abſentiam tàm longæuã odi, & præſentiam tuã opto, hos præſertim inter colles Euganeos, ubi tot inter mundi mala ſunt, mihi meiſq; curæ alacres, aërq; ut uidetur ſaluberrimus quãuis inſidioſum & inſtabile elemẽtum. Tu uerò mihi ſemper animo præſens es, eriſq; dum uixero, non ſum tibi nunc aliud ſcripturus, niſi tuam me laudare ſententiam, atque hortari, ut tui ſimilis forti animo conſiſtas, fugamq; molientibus, mortemq; timentibus meis uerbis dicas, illos fruſtrà torqueri, nam neq; mortalem deponi poſſe conditionem, ipſa niſi deponatur humanitas, neq; aliam ullam fugam mortis eſſe, quàm mori. Vale.

Fran. Petrarcha Beneuenuto Immolenſi Rhetori ſuo, S.

De Poëtis.

AD reſpondendum literis tuis, nec corporis ualitudo, nec ſpatium temporis ſuppetit, quæ multorũ ergo uerborum erant, ſi potero paucis expediam, quæ ſi ſatisfecerint gaudebo. Alioquin paratior ſim, ſemper audire, quàm dicere & diſcere quàm docere quæres, nec immeritò, ars hæc, quam quidam nobis tribuunt, & quam fateor à tenera ætate dilexeram, an liberalium una ſit: dico inter liberales minimè numeratam, ſed ſuper omnes liberales eſſe, omneſque complexam, quod & ſi multimodè probari poſſit, ſufficit tamen ad probationem, Fœlix Capella, de omnibus ſeptem poëticè agens ſicut noſtri. nec te moueat, quod in numero liberalium non ſit, inter quos neq; theologiam, neq; philoſophiam, nouimus, magnum eſt inter magnam eſſe, ſed interdum maius excipi, ſicut è numero magnorum ciuium, principes excipitur, liberales quidẽ habitum ſcientiæ, humano inchoant in animo, innominatæ inter eas, aliæ inchoatum perficiunt & exornãt. De reliquo non muto ſententiam, quàm in inuectiuis poſui. quicquid contra poëtas iuſtè dicitur, ſcænicos notat. namq; dicis Boëtium contra poëtas, qui citatur teſtis, ſcænicum non fuiſſe, & ego fateor, & fatendũ eſſe uiri cogit auctoritas qd ergo, non ſcribentem, ſed ſtilum philoſophica notat increpatio. Erat enim ſtylus Elegiacus, ſcænicis rebus et amatoris aptior, hic quaſi inſciam, quid intenderet, philoſophiam fingitur mouiſſe, ut in uerba illa prorumperet, quæ ſi omne poëticum, ſine exceptione damnaſſet, nequaquam ille non doctus modò, ſed ſanctus uir uſq; in finem operis, cœptum ſtylum & ſcænicarum meretricularũ conſortium tenuiſſet, multa enim per totum poëticè dicta ſunt. neq; rurſus id mirari conuenit, magnos nonnunquam uiros, non ridiculo tantum, ſed obſcœno etiam uſos ſtylo, qualia ſunt in Saturnalibus illa Platonica, quæ mallem tantus philoſophus tacuiſſet, fert interdum error, quidam interdum feruor animi, quò non decet, & quanquam res malæ ſint, ſtylus tamen eſt bonus, & ars irreprehenſibilis, ſi ad fœliciorem materiam conuertatur. Ad hunc ergo modum accipio, quicquid uſquam contrà poëtas dicitur, ut contra ſcænicos dictum ſit, non à ſanctis modò, ſed ab ipſo etiam Cicerone, quo nemo alius, non poëta, plura pro poëtis dixit, nec tamen inficior, etiam alios inepta quædam, immò multa dixiſſe, de quibus accipi poſsit. Quod ais, ſcripſiſſe Hieronymum, quod ſcilicet dæmonum cibus eſt ſermo poëticus, homines enim erant ſubiacentes erroribus, & non ſolum homines ſed pagani, alioquin ſi ſimpliciter accipimus, multum hoc cibo paſtus eſt ipſe Hieronymus, ſic in omnibus ſcriptis ſuis poëticum ſapit ſtylũ, quod ipſemet intelligens, de hoc ipſo non ocioſè alicubi ſeſe excuſat. ſæpè qdẽ me fatente, poëtarũ ſermo malus eſt, quid ni aũt, cũ & ulta ſit peſsima: quid hic igiť dicam: & quid putas: niſi q; ſentio, & qd credo. Poëtis id nõ poëtice tribuendũ, nã & rebus optimis, peſsimè uti, aliqs cõſtat, & famoſos theologos, hæreticos

magnos

magnos audiuimus,& morales philosophos pessimis moribus,non hæc artiū,sed artibus male utentium culpa est. audebo dicere, si poesis in bonum piumq; ingeniū inciderit,usq; ad CHRISTI laudē ueræq; religionis ornatū trahi potest.si hoc probas,benè habet,at si minus & ego studiū,hoc à tergo liq, & si quid rectius audiero, nō in tuā modo,sed cuiuscūq; docti hominis sententiā libens ibo. Vale Patauii,in ægritudinis meæ strato. V. Idus Feb.

Fran.Petrarcha u[illegible]go cuidam, S.

GRatulor tibi, quod post tantos fluctus ac procellas animi,bonum in portum peruenisti,fortunæ tuæ,immò Deo tuo charior es,quàm tibi,tu te iactas,et,p nihilo te fatigas,ille tibi requiem, uel nolenti ingerit, tu difficili calle uis errare,ille te manu dirigit in uiam pacis.es ecce nunc,eius ductu,cum uiro optimo,& mihi tàm charo,ut uix sciam,an aliquid charius habeam,in terris, cum quo qui uiuere nescit,cū quo q uiuere sciat, ego nescio.nosce cum consulo,& disce iam tandem aliquando consistere , non est sani sæpe thoro circumuolui, non est pudicæ sæpe nubere, disce homo conuersationem humanam, disce homo homines pati posse, quos non pati tantū, sed diligere iussus es, neu fastidias, à quibus ne fastidiaris optandum est. Noli omnes homines fugere , quocunque uenies, homines inuenies, aut cum hominibus uiuas, aut cum belluis oportet. laudarem solitudinem,ni te noscem nec solitudinem nec frequentiam posse pati.animi morbus etiam, isq; ue grauissimus,neque aliter quàm uirtute animi comprimendus.quædam sunt,in quibus & causæ simul & remedia sit morborum, animus te agitat,ille te sistat,si hoc non fecerit, admonitiones meæ omnes,iam per annos frustrà in uentos abierint. Gratulor quoq;,quod urbem Romam uideris,ex omnibus erroribus tuis,orbem totum licet ambias,simile nil uidebis. Vidisti mundi caput,squalidum fateor, & impexū,quod ne hostes quidem negent, qui se nunc etiam Romanos Imperatores Romanosq; Pontifices dici optant,& his titulis gloriantur,cum omnia sint potius,quàm Romani.hoc ergo per te ipsum cogita,& sic habe,non te Romam uidisse sed montes ubi Roma fuit.

Fran.Petrarcha Gasparo Veronensi, S.

LIterulam tuam charissime libens uidi,sicut & tua omnia, de quæsitis tuis nihil certi, quod rescribam habeo,nihil enim incertius mihi est,quàm huius caduci corporis status,quod unum possum dicam,non inuitus modo,sed coactus,rure abij uiua cogente necessitate,illa me pepulit,illa me detinet,quantum tamen augurio assequor,ante pascha rediero ,sæpe enim mihi Horatianum illud ad aurem cordis sonat,

ô rus quando ego te aspiciam?

Et si autem sciam, non nunc nouiter conspectum, atq; conuictum meum tibi semper exoptatum fuisse,quod non mei fateor meriti,sed indulgentiæ tuæ est, nō audeo tamen te ad ueniēdum exhortari,occupationum conscius tuarum,at si uenire decreueris,ad amici,immò ad tuam propriam uenies domum, rure autem puto me inuenies, quamuis properes, ubi non solum oculi mei ac meorum,sed parietes ipsi,suo modo letissimè te uidebunt,aduentu tàm chari hospitis exultantes. Amicum uestrum cū uenerit,salutabo,suo enim nūc in rure habitat agriculturæ simul ac philosophiæ deditus, Vir undiq; bonus,ac fidelis et nostri amans.

Fran.Petrarcha Philippo Sabinensi, Episcopo Cardinali, S.

De statu suo.

ET mirari potes,& turbari,nisi & admirationē pspicacis ingenij altitudo cuncta prospiciens,& turbationem animi mansuetudo iræ nescia,cōpressisset,alioquin quē non moueat,quod totiens & à tali tàm suauibus literis euocatus,quæ deberēt è durissimis mōtibus saxa conuellere,nondum loco moueor.ad quid autem,& nunc uocor, quæso,& uocabar pridem, tunc nempe,ad tria mihi ex omnibus,que sub cœlo sunt singulariter exoptara,ad urbem Romam,quàm nunquam totiens uidi,quin semper auidior reuidendi ipsa efficiar uisione ad Romanum illum Pontificem,qui uocando fatigatus, tibi libenter substituto,cuius uox mihi familiarius nota est,hoc uocādi onus imposuerat, quēue oculis nunquam

quam uiſum uidiſſe, uel ſemel terrenæ mihi fœlicitatis ingens portio futura erat, non quia tantus dominus, ſed quia uir talis ad te deniq; uerendamq; mihi, & ante alias, ſemper amabilem faciem tuam, quam profectò quantum uidere cupiam, CHRISTVS nouit, & ego tuq; ut reor certo animi ſentis augurio, cui à iuuentute prædulciter aſuefactus, & à qua poſtea per tam longum æuum fortuna mea ſæuiente diſtractus, quid mirum ſi torqueor, & ingenti premor deſiderio? Reliquos quidem caros eos dico, quos mihi iam reliquos mors fecit, ſæpè per hos annos, uidi te, à ſæculis non uidiſſe mihi uideor. Quid ceſſo igitur tam diu? putas dicam quia optabilia illa tria ad unum rediêre, nam & tu Roma abijſti, & Papa rebus abijt humanis, non hoc dico tui ſolius deſiderium ſatis eſt. Quid ergo? eſt pater excuſatio uera quidem, ſed difficilis, mearum nempe rerum ſtatus, incredibilis prorſus ignorantibus, ſcientibus atque cernentibus monſtruoſus eſt, dicam tamen quod res habet, & fidem quam fortaſſe non mereor, ueritas ipſa merebitur. Ego itaque, ſæpè dum ſanus uideor, æſtu ualido & febribus repentinis arripior, ita ut ſubitò exanimis appaream, omneſquè in deſperationem cogam uitæ meæ præter paucos, qui me altius norunt, die autem uno uix exacto, ſubito etiam præter omnium ſpem, ceu reſuſcitatus aſſurgo, & quaſi ego ille non fuerim, reuertor ad calamum, & ad libros, & ago res meas, ut prius hoc non ſemel aut bis, ſed amplius quàm decies, hoc biennio paſſus ſum, ita ut medicos quoque, quorum nonnullos hic amicos habeo, ſæpe uiciſsitudo hæc mea, & uarietas iſta fefellerit, q an ſepius fallāt, an fallātur in dubio eſt. cū enim me nocte media moriturū publicè dixerint, mane proximo redeuntes, credo ut ad tumulū comitentur, inueniūt me ſcribentem: Stupēt igitur nec quid dicāt habēt, aliud niſi me hominē eſſe mirabilem, ut ſim ego in hoc, inq; alijs fortaſſe mirabilis. quāto ipſi mirabiliores. qui cum medici dicantur, & ſint homines literati legunt omnia, Ariſtotelem, Tullium, Senecam, Virgilium, quin & dialecticæ inhiant & rhetoricæ, & poëticæ, & aſtrologiæ, quodq; eſt peius alchimiæ, ſolam negligunt Medicinam. mirum dictù, cum tàm multa ſcire ſtudeant, id unum maximè quod profitentur ignorant. Sed hæc mihi cum illis uetus eſt quæſtio, uetus lis, decreueram ad te, maioremq; illum, qui me uocat primo uere iter carpere, & quo ad poſſem, per aquam proficiſci, reliquum per terram lento gradu, dicā quod mireris nullum hic uer fuit, aſprimāq; hyemē æſtas ardentiſsima, ſine medio cōſecuta eſt, hærebam cœptis tamen, & iā ſarciniculas cōponebā, dū ecce mēſis huius die ſeptimo iā uergēte ad occaſum ſole, me familiaris mea febris inuaſit, uulgata fama, totiens in me licet eluſi, medici conueniunt. quorū unus magno philoſophiæ titulo inſignis (ô nomen olim uenerabile, nunc uanitati & inſcitiæ proſtitutum) fidenter aſſeruit me lucem proximam non uiſurum, uidi tamen Deo gratias, & illam & exinde aliquot alias, & ſi oculi colorquè hominis uerum ſpōdent, poſſū multò quāuis ātiquior, plures nūc etiā uidere, quam ille uitæ hominū necator ineptiſſimus, ita enim ſibi cōſuetudinē fecit, omne ægrū nocte proxima periturū dicere, ſic in promiſſione ſalutis interdū mētiri metuit, ut in cōminatione cōtrarij aſsiduè mētiatur. Cæterum & ego iam ætate fatigatus, & ille tabe confectus, haud dubiè niſi fallor, æui breuis ambo erimus, de mea quidem nullum, de illius autem morte, ut quibuſdam fortè uidebitur philoſophiæ damnum ingens fuerit. ego uerò ſecurus iurauerim, neſcire illum penitùs, non modò quæ philoſophi ſunt, ſed quid philoſophiæ ipſius uerum nomen importet. & de hoc quidē hactenus cuius ſciens nomen occului, ſoleo enim eorum contra quos loquar nominibus abſtinere, ne uel famæ, uel infamiæ illis ſim, hic iam ad me redeo. Nō ergo ſicut illi qui ſolius phyſici nominis fiducia, uitæ mortaliū mortiq; uiuentiū fines locat, nec attēdit, quā mortuo ipſe ſimilior quā uiuēti, ſed ſicut illi placuit, q annos & menſes, & dies meos, omnes ſub oculis numeratos habet: conualui, & ſurrexi ſanus ut uidetur, ſed tàm fragilis, ut in præſens de profectione non cogitē, quamuis in poſterum, propoſitum non mutari, caſus modò ſimilis, non occurrat, alioquin ſurrexiſſe quid proderit, ſi illicò recidendum eſt? neſcio quidem, unde hæc mihi uitæ tanta ludibria, peccata mea fateor, & hæc & multo etiam grauiora promerentur, uitæ autem meæ modus & ſobrietas, niſi fallor aliud merebatur. quod ſi pro peccatis meis hæc patior, gaudeo & Deo gratias ago,

modò

modò meis in rationibus ponantur hæc omnia, & sit ob hæc mihi creator meus ad ueniam promptior atque facilior. de aduentu autem meo nil nunc aliud scribo, te enim meis promissionibus, sæpius falli noli, multa tamen hic cogito, inque his cogitatibus acquiesco, non quidem inscius cogitationes hominum uanas esse, neq; mortalitatis & fragilitatum immemor mearum, uelle solum meum est, reliqua omnia in manibus dei sunt. Spero & nitor equidem, te uidere antequàm moriar, profectò autem siue te uideam, siue non uideam, semper te uideo, & uidebo uidentem omnia Deum testor. Ad hæc unum quod cogitare te cogito, siluisse nol uerim, est enim utrique nostrum, immò omnibus apprimè necessarium. Tu quidem reor in silentio ex me quæris, & ego tibi in epistolæ huius calce respondeo, quid uel ego in hoc statu, & inter uitæ huius angustias, inter has iàm crebras conflictationes corporis ac morborum agam, quid consilij ipse mihi capiam, tibique suadeam, quid nunc tuis quoque iactaris incommodis. idem enim tibi uolo, quid mihi idem consulo, audi ergo, remedij externi penitùs nihil est, nisi fortè nunc primum Medicis fidem damus, ut senibus & infirmis opem ferant, quam iuuenibus & robustis nunquam ferre potuerint. scis ut Medici nostri semp fuerint, Deus & natura alij, aut nulli fuerint nobis, aut nihil egerint, aut ualdè nocuerint, de his ergo consilium irretractabile mihi stat, credo idem tibi, utrumque enim experientia una atque eadem docuit magistra, unum atque idem dogma percepimus, quid tandem medicus noster uersus supra in cœlo, & intus in anima nostra est: hinc auxilium expetendum, hinc sperandum nobis, interea totis uiribus enitendũ, diuina ope nostro nisu in tutum euadamus. certè si grandiusculam fossam saltu unico uelles amplecti, longe cursum arriperes, ut ad locum saltus, cumulata uirtute, integer atq; agilis peruenires, nunc foueã montis horribilem, nullique prorsus euitabilem transituri, quam periculosissimam omnium uel scimus esse, ut credimus, nunquid ad eam improuidi ueniemus: absit à mentibus nostris, per omnem uitam mihi crede, uel si hoc pestifera dilatione neglectum est, hac saltem ætatis parte præparandus est animus, erigenda mens, colligendæ uires, abijcienda quæ premunt, arripienda quæ prosunt, quibus fulciti, horam illam expediti, & intrepidi uideamus, foueamque illam irremeabilem transeamus, cuius primo saltu, si fortassis erratum sit, nulla unquam ex integro saliendi spes relinquitur, nihil tamen ex omnibus prouidendum curandumue æquè est, quàm ut Dei dextram, ubique miseris, sed illic præsertim, & necessariam & paratam, fideliter atq; humiliter apprehendamus, quæ morte superata, ad immortalitatem potest sola perducere. Vale.

Fran. Petrarcha Philippo Sabinensi Episcopo Cardinali, S.
Versiculos petitos mittit amico.

Rogas & rogando iubes (apud me enim inter preces, iussusq; tuos nihil interest) nempe cum & inter iussus ac silentiũ nil intersit, modo mihi de tua uoluntate constaret, rogas, inquam, ut uersiculos aliquot, quos olim in spelunca illa deuotissima dictaui, ubi ut ferunt, fœlix illa peccatrix Maria Magdalena, triginta uel eò amplius annis pœnitẽtiam suam egit, tibi per hunc nuncium tuum mittam, mihi quidem ita contigit, ut cum illo fortunæ multo maioris, quã prudentiæ, uerò illuc pergerem, diù obluctans, ad extremum non tàm suis, quàm piæ memoriæ Ioannis de Columna Cardinalis, cui nil negassem precibus uictus, atque conuulsus, in illo igitur sacro, sed horrendo specu, tres dies & totidem noctes, sine intermissione habitans, & sæpe per syluas uagus, & comitatu cum quo eram non admodum delectatus, ad usitatum solatium me conuerti, quod pellendis aptum tædijs ipse mihi conflaui, fingendi scilicet a nimo, præsentiam absentium amicorum, & auerso à præsentibus cogitatu, cum absentibus colloquendi hæc paranti, tu mihi primus affueras, cum quo mihi eo tempore familiaritas recens erat, paruo tunc episcopo, magno semper & præclaro uiro. cũ ergo specus in parte consedissemus, uisus es hortari, ut breue aliqd dicerem, illius sanctissimæ mulieris, ad gloriã, parui tibi, eoque promptius, quo ut sunt mentes hominum piorum, ad omnem deuotionem pronæ, sed ad aliqu m proniores, iam te illam inter sanctas, ut Martinum inter sanctos tibi prælegisse, perpẽderam, feci autẽ raptim, & ex

& ex tempore, ut qui nulla penitùs tũc in re moras pati possem, feruidus audaxq́ iuuenta. ut Maro ait: nam si eisses fortasis oblitus, libenter enim obliuiscimur tædiorum, curarumq́ue prementium, quartus & trigesimus annus est, ex quo acta sunt hæc, uide si interim possumus semisse, toto ante decennio, quàm in rure tuo positus Solitariæ tibi uitæ libros inscriberem. cæterum tunc reuersus, hos tibi uersiculos incorrectos legi, qui tuo & meo nomine scripti erant, ut quos te imaginario teste atque hortatore dictaueram, dehinc eos inter scripturarum mearum cumulos abieci, nec eorum amplius recordatus sum, tu nunc illos petis, quos difficile fuit inter alia scripta, difficilius in mea memoria reperire. Ibi nempè perierant, nec penitùs occurrebat tale aliquid me fecisse, tandem per iuditia temporum, quibus in talibus uti soleo, cum labore & puluere reinuenti semilaceri, ut erant, & squalentes ad te ueniunt, neque enim in eis aliquid muto, multa cum posim, quo scilicet nõ quid sum, sed quid eram uideas, & cum uoluptate quadam adolescentiæ nostræ rudimenta memineris:

Dulcis amica Dei, lachrymis inflectere nostris,
Atq humiles attende preces, nostræq́ saluti.
Consule, namque potes, nec enim tibi tangere frustra
Permissum, gemituq́ pedes perfundere sacros.
Et nitidis siccare comis, ferre oscula plantis.
Inq́ caput domini, pretiosos spargere odores.
Nec tibi congressus primos, à morte resurgens,
Et uoces audire suas, & membra uidere.
Immortale decus, lumenq́ habitura per æuum
Ne quicquam dedit ætherei, rex CHRISTVS olympi.
Viderat ille cruci hærentem nec dira pauentem.
Iudaicæ tormenta manus turbæq́ furentis
Iurgia, & in uultus & æquantes uerbera linguas.
Sed mœstam intrepidamq́ simul, digitisq́ cruentos
Tractantem clauos, implentem uulnera fletu.
Pectora tundentem, uiolentis candida pugnis,
Vellentem flauos manibus sine more capillos.
Viderat hæc, nunquam dum pectora fida suorum.
Diffugerent pellente metu, memor ergo reuisit
Te primam ante alios tibi se prius obtulit uni.
Te quoq digressus terris & ad astra reuersus
Bis tria lustra cibi, nunquam mortalis egentem.
Rupe sub hac aluit. tàm longo in tempore, solis,
Diuinis contenta epulis & rore salubri.
Hæc domus antra tibi, stillantibus humida saxis.
Horrifica, tenebrosa situ, tecta aurea regum,
Deliciasq́ omnes & ditia uicerat arua.
Hic inclusa libens, longis uestita capillis.
Veste carens alia, terdenos passa decembres:
Diceris, hic non fracta gelu, nec uicta pauore
Namq famem & frigus, dura quoq saxa cubile
Dulcia fecit amor, speiq́ alto pectore fixa.
Hic hominum non uisa oculis stipata cateruis,
Angelicis, septemq́ die subuecta per horas.
Cœlestes audire choros, alterna canentes,
Carmina corporeo de carcere digna fuisti,
Tu uiue & uale nostri memor.

DD FRAN.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARUM DE REBUS SENILIbus, Liber XV.

FRAN. PETRARCHA LVCAE DE PENNA, S.

De libris Ciceronis.

DAbis ueniam insignis Vir stylo, ut quibusdam fortasse uidebitur, irreuerenti, sed Deum testor minimè insolenti, stylo enim alio uti nescio, singulariter te alloquor, cum sis unus, & in hoc naturam sequor, ac maiorum morem, non blanditias modernorum, mirorque quid tu talis Vir, me aliter alloqueris, cum & ego unus sum, utinamque integer, nec in multa uitiorum frusta discerptus, denique sic Romanū imperatorem, regesque alios, sic Romanos quoque Pontifices alloqui soleo, si aliter facerē, uiderer mihi mentiri. quid'ni autem, cum IESVM CHRISTVM ipsum regem regum, & dominum dominantium, ut minores alios longè, licet maximos sileam, non aliter alloquamur, utque iā hic, quod olim cum antiquo feci, nouo glorier cum amico, styli huius, per Italiam non auctor quidem, sed instaurator ipse mihi uideor, quo cum uti inciperem, adolescens à coætaneis irridebar, qui in hoc ipso certatim me postea sunt secuti, nunc incipio. Multos dies in itinere posuit epistola tua hæc nouissima, siquidem III. Nonas Februarias, ad leuam Rhodani ripam data, X. Cal. Aprilis, serò admodum prima face peruenit, in hos colles Euganeos, ubi nunc secus intimum sinum maris Adriatici, senex & infirmus, à iuuentute, dilectam Solitariā Vitam dego, amator ruris, osor urbium. Petieras ex me, ut de libris Ciceronis, si quos inusitatos, & extraneos haberem, tibi quoque cuidam nuper cœpto operi subuenirem, tua scilicet impensa, quo iustior petitio tua esset, sperans credo, nec immeritò, me facilè licet incognitum, honestis precibus haud difficilem fore, seu propter respectum famæ tuæ, longè etiam te dolentis, seu uel maximè propter illius reuerentiam, cuius iussu opus illud assumpseras, domini nostri Summi Pontificis, qui me dignatione eximia, & pijs uerbis ac literis suum fecit. quanquam omnes qui CHRISTI sunt uniuersali debito fuisint, petitioni tamen tuæ respondi, tunc non quod uolui, sed quod potui. Ciceronis libros, nō me alios habere, quàm qui communiter habentur, & quos idem dominus noster habet, uel ut puto etiam pauciores, unū addidi, quod & uerum fuit, habuisse me alios, & amisisse. cuius rei longa esset historia, quam tamē pro tempore breuem feci. Eas literas ad te non peruenisse ais, & petis ut replicem, quod scripsi, simul ut rem noris, simul ut literis meis delecteris, quod ut speres tua charitas, & nobilis te cogit opinio, parebit, & quanquam senectuti occupatæ præsertim & inualide, non labor tantum, ut tu dicis, sed supplicium sit scribere, scribam tamen, de delectatione tu uideris, de fatigatione pronuncio. Certè si motū animi mei sequar, ego te hodie fatigabo, ita igitur se res habet. Siquidem ab ipsa pueritia, quando cæteri omnes aut Prospero inhiant, aut Aesopo, ego libris Ciceronis incubui, seu naturæ instinctu, seu parentis hortatu, qui auctoris illius uenerator, ingens fuit, facile in altum euasurus, nisi occupatio rei familiaris, nobile distraxisset ingenium, & uirum patria pulsum, onustumque familia, curis alijs intendere coēgisset. & illa quidem ætate, Nihil intelligere poteram, sola me uerborum dulcedo quædam, & sonoritas detinebat, ut quicquid aliud uel legerem, uel audirem raucum mihi, longeque dissonum uideretur. Erat hac, fateor, in re, pueri non puerile iudicium, si iudicium dici debet, quod nulla ratione subsisteret, illud mirum, nihil intelligentem id sentire, quod tanto post aliquid, licet modicum intelliges sentio, crescebat indies de-

dies desiderium meum, & patris admiratio, ac pietas aliquandiù immaturo fauit studio: & ego hac una, non segnis in re, cum uix testa estracta, aliquā nuclei dulcedinē degustarem, nihil unquam de cōtingentibus intermisi, paratus spontè meū genium fraudare, quo Ciceronis libros undecunq; cōquirerem. Sic cœpto in studio, nullis externis egens stimulis, procedebam, donec uictrix industriæ cupiditas, iure ciuilis, ad studiū me detrusit, ut si dijs placet addiscerē, qd iuris de cōmodato, & mutuo, de testamentis & codicillis, de pdijs rusticis & urbanis, & obliuiscerer Ciceronē uitæ leges saluberrimas describentem, in eo studio. septennium totum perdidi, dicā uerius q̄ exegi. utq; rem penè ridiculam flebilēq; audias, factū est aliquando, ut nescio, quo sed minime generoso cōsilio, omnes quos habere potueram Ciceronis, & simul aliquot Poëtarū libri, lucratiuo uelut studio aduersi, latibulis ubi ego, q; mox accidit metuens, illos abdideram, me spectante eruti, quasi hæresum libri flammis exurerē, quo spectaculo nō aliter ingemui, q̄ si ipse ijsdem flammis injcerer. Proinde pater, nam memini, me tàm mœstū cōtemplatus subitò duos libros, penè iam incendio adustos eripuit, et Virgiliū dextra tenens, læua Rhetoricam Ciceronis, utrūq; flenti mihi subridens ipse porrexit. Et habe tibi hūc, inquit, pro solatio quodam raro animi. Hūc pro adminiculo ciuilis studij, his tàm paucis, sed tā magnis comitibus, animū solatus, lachrymas pressi, dehinc circa primos annos adolescētiæ, mei iuris effectus, libris legalibus abdicatis, ad solita remeaui, eò feruentior, quò interrupta delectatio acrior redit. Post non multum tēpus, circa uigesimū secundum ætatis annum, dominorum Columnensium nobilissimæ, sed heu nimium caducæ familiæ, quæ mihi uenerabilis, semper & flenda erit, familiaritatem domesticam nactus eram, sub qua penè totum adolescentiæ meæ tempus, & uirides annos egi, cuius mihi autor fuit uir incōparabilis, Iacobus de Colūna, tunc Lomberiensis episcopus, cuius mihi recordatio dulcis, pariter et amara est. non fuit mūdus eo dignus, CHRISTVS illū sibi uoluit, & citò terris ablatū cœlo reddidit. Et quoniā senex senem fatigauit, ut scriberet, senem senex refatigabit ut legat. Ille igitur me diù ante metas pueritiæ, uix egressum Bononiæ uiderat, & ut ipse pòst dicebat, meo delectatus erat aspectu, ignarus adhuc quis aut unde essem, nisi quod scholarem scholaris, ex habitu cognouerat, in eo enim studio, quod ego deserui, ut audisti ipse perseuerauit, donec honorificum ad terminum, mox ad Episcopium non annis debitum, sed meritis est prouectus. Qu. mob causam, cū ad eā quæ Romana dicitur curiam profectus, ibi me infausto illi carceri, ab origine destinatum, reuidisset, iam malas prima lanugine uestientem, conditionibus meis exactius exploratis, ad suam tandem præsentiam euocauit, qua ut puto nulla unquam d..lcior fuit, nulla suauior, nullus illo uiro grauior, nullus alacrior, nullus sapientior, nullus melior, nullus aut in prosperis modestior, aut fortior in aduersis atq; constantior. Non audita mihi, sed uisa oculis loquor, iam in eloquentia nullus par, corda hominū habebat in manibus, siue ad clerū, siue ad populum sermo esset, quocunq; sibi libuisset, animos audientium rapiebat. Iam & in epistolis & in quotidiano colloquio, tàm clarus, ut cum eū uel legeres, uel audires, cor eius introspiceres, neq; ullo opus esset interprete, sic uerba conceptibus respondebat. Inerat & in suos sine exemplo charitas, in amicos liberalitas indefessa, inexhausta pietas in pauperes, affabilitas in omnes. hic uir tātus fit ut Flacci uerbo utar, ad unguem factus homo, eaq; oris ac morū maiestate, ut inter mille uisu solo principē iudicares, cū me semel atq; iterū uidisset, ita me cōuersationis et eloquentiæ suæ laqueis cœpit, ut suprema solus in mei animi arce cōsideret, unde nec discessit unq̄, postea nec discedet. & erat tūc forte ad Episcopatū suum in Vasconiā iturus, ac nescius, reor adhuc, quod in me iuris haberet, quo iubere poterat orauit, ut sibi in eo itinere comes esse uellem, seu fide quam tamen nosse nondum poterat, sed in fronte eam lynceus uir legebat, seu ingenio, seu uulgari delectatus stylo meo, in quo tunc iuueniliter multus eram, parui, atq; iui. ô tempus rabidū, fugax uita, quartus & quadragesimus annus est, nunquam puto lætior æstas fuit, reuersus inde, me in familiaritatem perduxit Reuerendissimum fratris sui Ioannis, supra morē Cardinalium, uiri optimi atque innocentissimi, fratrumq; omnium, ad extremum magnanimi senis patris Stephani, de quo ut de Carthagine ait Crispus: Silere melius puto quàm

parũ dicere. quin hoc ipsum, parce obsecro, si me scis cogitas, dũ mihi obsequor tædio tibi sum, dulcis enim mihi fuit amaritudo, Iacobum Columnẽsem primũ dominũ meũ, summum adolescentiæ meæ decus in memoriam meam fando reducere, unde, ut dixi, nũquam certè digredii, q, heu, nimiũ citò, me & non dico patris ac fratrũ, q me, omnes penè simul periere, sed amicorũ omniũ spem deseruit. Cuius à morte, directè ut de Africano apud Tulliũ ait Cato, tertius hic & trigesimus annus est, sed si uel stylus meus aliquid uiriũ haberet, uel famæ hominũ merita sequerẽtur, dicere cõfidenter, q ibidẽ ait idẽ: Memoriã illius uiri omnes excipiẽt anni sequẽtes. sed iam satis uulnera mea doloresq refricui. nũc ad Ciceronẽ redeo. Itaq iam aliquali fama ingenij, falsa licet, sed multò maximè fauore cognitus talium dominorũ, uarias amicitias, p diuersa cõtraxerã, q essem in loco, ad quẽ fieret ex omni regione cõcursus. abeuntibus demũ amicis, & ut fit petentibus, nunqd è patria sua uelle, respõdebã nihil pter libros Ciceronis, ante alios dabam memorialia, scriptoq & uerbis instabam. & quotiẽs putas preces, quotiẽs pecuniã misi, nõ p Italiã modò, ubi eram notior, sed p Gallias atq Germaniã, et usq ad Hispanias atq Britanniã, dicam q mireris, & in Græciam misi, & unde Ciceronẽ expectabam, habui Homerũ, quique Græcus ad me uenit, mea ope & impẽsa factus est Latinus, & nũc inter Latinos uolẽs mecũ habitat. Et quid tibi uis, *Labor omnia uincit improbus:* inquit Maro.

Multo studio, multaq cura, multa undiq parua uolumina recollegi, sed sæpè multiplicata, eorũ uerò, q maximè optabam rarò aliquid, ita ut q humanis in rebus crebrò accidit, multa mihi deforẽt, multa supfluerent. Nondũ sanè sanctorũ libros attigeram, & errore cæcus & typo tumidus ætatis. Nil mihi ferè, nisi unus Cicero sapiebat, præcipuè ex quo Quintiliani institutiones Oratorias legi, quarum quodam loco, hæc planè sententia sua est, nam et liber abest, & uerba non teneo, Benè de se speret, quisquis erit, cui ualdè Cicero placebit: & hoc in eo libro dicit, in quo de eloquentia, deq Oratoribus agens libero iudicio, summi uiri Annei Senecæ, tunc placentẽ omnibus, stylum damnat, quo dicto magis ac magis in sententia, tanto à stipulatore firmatus, si quando uisendi desiderio, quod tunc sæpè faciebam, in longinqua proficiscerer, uisis fortè eminus Monasterijs ueteribus diuertebam illicò. & quid scimus, inquam, an hic aliquid eorum sit quæ cupio. Circa quintum & uigesimum uitæ annum, inter Belgas Heluetiosq festinans, cum Leodium peruenissem, audito quod esset ibi bona copia librorum, substiti, comitesq detinui, donec unam Ciceronis orationẽ manu amici alteram mea manu scripsi, quam postea p Italiam effudi. & ut rideas, in tàm bona ciuitate barbarica, atramenti aliquid, & id croco simillimũ reperire magnus labor fuit. Et de libris quidẽ Reip iam desperans, librũ de Cõsolatione q̃siui anxie, nec inueni, quæsiui & librum de laude Philosophiæ, quod & ipse libri titulus excitabat, & in libris Augustini, quos iam legere cœperam. librum illum ad uitæ mutationem & ad studium ueri, multum sibi profuisse compereram, sic undiq dignus uidebatur, qui diligentissimè quæreretur. Enimuerò hic negotij nihil esse credidi, statim enim affuit, nõ liber, sed falsa libri ipsius inscriptio, q sciens narro, ne quando tibi q impossibile arbitror, idẽ qui mihi illic error obreperet, legebam, neq aliquid de eo q titulus pollicebatur inueniebam stupebamque, & tarditati meæ alienum errorem imputabam, demum cum legendo cuius insatiabilem me natura facit, in libros Augustini de Trinitate diuinum opus incidissem, inueni allegatũ ibi librum, nõ quidem quem habebam, sed quẽ habere credebam, & aliquid ibi de eo libro positũ, q nihil est dulcius, dirigui, & oblationẽ ratus, experiẽtiæ die quodam feruidus, librũ legi totũ intentissimè, eius certè quod apud Augustinũ erat, penitùs nihil inueni: puduit errasse tàm diu, & remansi certus, librum illum non esse de Laude philosophiæ, sed quis'nã esset incertus, esse aũt Ciceronis stylus iudicio erat. fuit enim cœlestis uiri illius eloquentia, imitabilis nulli. Post hæc uerò cum ultimo Neapoli uenissem, Barbatus meus Sulmonensis amicus optimus, & tibi forsan saltem nomine cognitus, uoti mei conscius, paruum Ciceronis librum, mihi donauit, cuius in fine principium solum erat, libri Academicorum: quod ego perlegens, cõferensq cum illis, qui inscribuntur de Laude philosophiæ, luce clarius, deprehendi illos esse duos, tot enim sunt, tertium et quartum uel secundum & tertium

tertiũ Academicorũ, subtile opus magis, quã necessarium aut utile. Sic lõgæuo errore liberatus sum. obtulerat casus mihi iam antea uenerabilem quendam senem cuius nomen, ut reor adhuc in curia notũ est Raymundum Superantiũ, ad quem, ante hos XL. annos, scripta iuuenilis mea q̃dam nũc etiam extat epistola, ille copiosissimus librorum fuit, & ut Iurisconsultus, in qua facultate pollebat, alia quidem cuncta despiciens, p̄ter unum T. Liuium, quo mirũ in modum delectabatur, sed historiæ insuetum, magnum licet ingenium habebat. In eo studio me sibi utilẽ ut dicebat exptus, tãto amore cõplexus est, ut patrẽ potius crederes, q̃ amicũ. ille mihi et cõmodãdo libros, et donãdo supra cõmunẽ modũ facilis fuit, Liber Ciceronis de Gloria, ab hoc habui et Varronis et Ciceronis aliq̃. cuius unũ uolumẽ de cõmunib. fuit, sed inter ipsa cõmunia, libri de Oratore, ac de Legibus impfecti, ut semp inueniuntur, et p̄terea singulares libri duo, de Gloria: quibus uisis, me ditissimũ extimaui, longũ est exeq, quos & qualiter, & unde q̃sierim, p̄ter unum uolumen elegantissimũ, cui par aliud inuenire difficile, paternas inter res inuentũ, q͏ in delitijs pater habuerat, quodq̧ non ideò euasit, quia illud mihi executores testamentarij saluũ uellent, sed quia circa prædam pretiosioris, ut putabant patrimonij occupati, ceu uile neglexerant. In his omnibus, noui nihil, ut dixi præter illos de Gloria libros duos, & aliquot orationes aut epistolas. sed ego ne fortunæ frustrà obniterer, ut uiator sitiens, inopi riuulo, quibus poteram communibus me solabar. At non'ne ego sat mirus sum, mirandiq̧ materiam tibi do, qui rogatus historiam unam narro alteram, Postulas ut qualiter libros amiserim dicam, ego qualiter quæsierim dico, ut cognito quantus fuerit quærendi labor, quantus fuit perdendi dolor intelligas. nũc q͏ petis expediã. Fuit mihi penè ab infantia magister, q me primas literas doceret, sub hoc postea Grãmaticã & Rethoricam audiui, utriusq̧ enim pfessor ac p̄ceptor fuit, cui parem ego nõ noui, quo ad Theoricam loquor, q͏ ad practicã attinet, non ita prsus Oratianæ cotis in morẽ, q̃ ferrũ nouit acuere, nõ secare. hic sexaginta totos ut fama erat annos scholas rexit, & quot scholares, tanto in tẽpore uir famosus habuerit, cogitari facilius quàm dici potest. in quibus magni uiri multi, & scientia & statu, & legũ scilicet professores, & sacrarum magistri literarum, & p̄terea Episcopi & Abbates, ad ultimũ Cardinalis unus, cui ego puer patris intuitu charus fui, uir non statu maior ac fortuna, cũ esset Hostiensis Episcopus, quam prudẽtia & literis. Et p̄ceptor ille quidẽ meus, incredibile dictù, inter tot magnos, me minimũ omniũ p̄dilexit, hoc notũ erat omnibus. Nec ipse dissimulabat, unde Almæ memoriæ Ioannes de Colũna, cuius supra memini, Cardinalis, quotiẽs iocari secũ uolebat, seniculi enim simplicissimi & Grammatici optimi delectabat̃ alloquio, ad se uenientẽ ita pcontari solebat: Dic magister, tot inter discipulos tuos magnos, q̃s ut scio diligis, est'ne aliquis Frãcisco nostro locus? Ille cõfestim lachrymis obortis aut tacebat, aut interdum abscedebat, aut si loqui posset, psanctè iurabat, nullũ se tantum ex omnibus dilexisse: hunc talẽ homunculũ, Pater meus dum uixit liberaliter satis, adiuuit, inuaserat enim eum pauperies ac senectus, comites importunæ ac difficiles, post obitum patris, omnem in me spem posuerat. Ego autem impar licet, me illi tamen & fide & obsequio obligatũ sentiens, aderam omni ope, qua poteram, ut deficiente pecunia, quod crebrũ erat, egestatẽ suam apud amicos, nũc fideiussione, nunc precibus, apud fœneratorẽ uerò pignoribus. millies in hunc usum libros, & res alias asportauit, & retulit, donec fidẽ expulit paupertas. Grauiore siquidem pressus inopia, duo illa Ciceronis uolumina, unum patris, alterum amici, librosque alios me tradente, abstulit, prætendens necessarios sibi in opere suo quodam, quotidie enim libros inchoabat, mirabilium inscriptionum, & procemio consumato, quod in libro primum, in inuentione ultimum esse solet, ad opus aliud phantasiam instabilem transferebat. quid te ad uesperam uerbis traho? cum inciperet suspecta esset dilatio, quod non egestati, sed studio concessi libri erant, cœpi altius exquirere, quid de eis actum esset, & ut oppigneratos comperi, penès quem essent indicari mihi petij, ut facultas fieret luendi eos. Ille et pudoris plenus, & lachrymarum, negauit se id esse facturum, quod turpè nimis esset sibi, sed quod ipse deberet alter faceret, expectarem paululum, quod suum erat citò se facturum: obtuli in hanc rem pecuniæ quantum uellet, & hoc respuit, orans ne sibi hanc infamiam inurerem. Ego & si nihil dicto fiderem, nolens tamen,

quem amabam contristare subticui. ipse interim paupertate pulsus, in Tusciam fuit, unde sibi erat origo, me tunc ad fontem Sorgiæ, mea transalpina in solitudine latitante, ut solebam, nec prius eum abijsse, quàm obijsse cognoui: oratus à ciuibus suis, qui ad sepulturam illum serò quidem laureatum tulerant, ut memoriæ eius honorificũ aliquod epigramma componerem. nec deinceps alia unquam diligentia, uel minimum amisi Ciceronis iuditium, nam de alijs non curassem, inuenire quiui, Ita simul & libros perdidi, & magistrũ, habes en historiam quam petisti, longiusculam fateor, sed dulce mihi fuit, & ueterum recordari, & nouo cũ amico diu colloqui, quem ignotum, & suæpsius epistolæ cõmēdant, & testimonium uiri illius, cui omnia crederem. Sentio autem nunc, quàm honestum esset, propter additiones & lituras hanc rescribere, sed occupationi ac fatigationi meæ tua parcat urbanitas, & quæcunque oculos lædunt, ceu totidem signa familiaritatis aspiciat. Vale. Arquade v. Cal. Maias.

Fran. Petrarcha Francisco Senensi Physico, S.

Amicitiam spondet.

EPistola quædam repens atque inexpectata, & pijs affectibus tuis, & meis tàm ueris, utinam quàm amicis plena laudibus, me itineri accinctum, & mane moturum serò reperit. Non fit ab assuetis passio, ut uos dicere soletis, non est mihi nouum ire, sed familiare nimis, & penè in naturam uersum, præsens autem rerum status, iter ambiguum, meq; sollicitum facit. Ibo tamen charitate inde tractus, hinc debito meo pulsus Inter hæc quamuis mihi silentium suaderet occupatio, uicit tamen tuus ille tàm feruidus nostræ amicitiæ appetitus, extorsitq; ut hoc tibi potius tumultuarium, ac breuè rescriberem, quam nihil responsurus fortasse latius si se aliquis, quod uix spero nunc ociosus dies dederis. Vellem amice is esse, quem me facis, sed non sum, quisquis autem sim, quando ita uis, tuus esse non abnuo, hoc in præsens dixerim, ne præteritum te querare. Vale Patauí xi. Cal. Aprilis.

Fran. Petrarcha Francisco Senensi Physico, S.

De libro Vitæ solitariæ.

EPistola quædam tua, nuper ad me ueniens, quamuis ab illo rerum omnium, præter quàm mearum extimatore, rectissimo iure optimo laudata, & laudatoris sui testimonium secum ferens, sine ulla tamen forsitan responsione mansisset, nisi ut Ciceronis utar uerbo, consignatis mecum ageres tabellis, inserta epistola quadam breui, quam ante multos annos, tibi respondens scripsi, hanc tu in iuditio, uelut obligatoriã, profers, quasi quod semel fecerim, semper facere sit necesse. ꝙ quàm sit iustũ iudica. Ego quidem hinc occupationibus innumeris, uiresq; meas excedentibus, hinc ætate iam deuexa, quã ꝑ seipsam morbus à quibusdam dicitur, & aliorũ grauium morborũ circũuentus exercitu, si quietē silentij delegissem, forsitan excusabilis fuissem, sed epistola illa mea. in ipso tuæ epistolæ corde cõspecta, risi mecũ artificiosam amicabilemq; uafriciem, et dixi tacitus: Nõ est fugæ locus, scribere oportet, quoniam scripsi. sic arte mirabili extorques, ut scribam, nõ scribēdi modò iam fessus, sed uiuendi equidem, ut multa ꝓteream, Romanus, quadringētas & eò amplius epistolas, magna ex parte non exiguas, sed ingentes mihi elapsas, diuersis temporibus ad diuersos plerunque, etiam ad ignotos, qualis es tu, duobus sat magnis uoluminibus comprehendi, mille alijs reiectis, nullam aliã ob causam, quàm quod eas locus ipse non caperet. An non, quæso, si nil aliud unquam delirassem, satis superq; satis, hoc uno deliratum uideretur, dum omnibus respondeo, quosdam ultrò uerbis aggredior, magnam uitæ breuis partem, hoc in negotio consumpsi, cum tot interim utiliora distulerim, & nunc iam senex facio, quod utinam iunior fecissem. sed contrariũ aliquando decreueram, & scripseram, quamuis enim nullas studiosi ferias laboris. usq; in finē sperē, huic tamen epistolari exercitio, finem pono, ne meliorib. studijs semꝑ officiat: uideo enim infiniti opis esse, omnib. ad me scribētibus, respõdere, & cupio, si q̃ modo possim, nugis meis ualedicere, anteꝗ̃ ille mihi, iamq; in fine sum, postꝗ̃ nõ modò si uenisset epistola, sed si Romanus imperator mihi scriberet, ꝙ sæpè fecit, nõ aliter, q̃ quotidiano sermone rescriberē, ante finē uerò, quanquam sub extremum ueniens, nõ modò respõsionem ipsam, sed reponi eam inter alias meruit, simulq; illã alterã, qui iampridē mihi perierat, melius à tua diligentia, quàm à mea negligentia reseruatam, & mihi gra-

mihi gratum, tibique forsitan non ingratum erit, ut meis in reculis, inter maxima nomina,
saltem bis tuum nomen appareat. Nunc tandem ad epistolam ipsam tuam uenio. Scri-
bis te quibusdam opusculis meis, nominatim libro Vitæ solitariæ, usque etiam pias ad la-
chrymas delectatum, ea præsertim in parte, ubi triplicem solitudinem, beato illi, cuius no-
men ambo gerimus Francisco tribui. Ad quod quidem te non styli uim, sed amorem no-
minis induxisse, certũ habeo, utrũq; tamẽ gaudeo. Nã cũ omnes ferè homines, suarum re-
rũ iudices mali sint, ꝙ amore iuditiũ obliquante, sua illis omnia placeant, ego unũ omniũ,
quos nouerim cõtrario malus sum, mea mihi omnia displicẽt, tàm bona illa esse cupio, ut
qualiacũq; sint nõ ꝑueniant, quo uolebã. q̃ si quando cuiuspiã intelligentis uiri iuditio, pro
bata cognouero, incipio & ipse mecũ opus diligere, ac ꝓbare. ꝙ haud quaq̃ euenire mihi
posse miraberis, cũ Augustino tali uiro, memineris euenisse, ut magis flagraret, si libri sui
de Pulchro, & apto, hierio ꝓbarentur Romano oratori, ad quem eos scripserat, si aũt im-
probarentur, sauciaretur cor ipsius. lege Confessionũ eius librũ quartum, haud procul à
fine ibi hæc inuenies. Certè liber ille meus, de quo loqueris, et ad quem scriptus erat, uiro
acris ingenij, tàm probatus fuit, ut raro unquam clarius agnouerim, ꝙ dici solet, amãtum
cæca esse iuditia, usq; adeò, ut etiã postq̃ fuit ad Romanũ Cardinem promotus, eũ sibi ad
mensam, magnis uiris ꝑsentibus legi faceret, ubi nihil nisi de scripturis sanctis legi solitum.
Tibi amice si inscriptus licet alteri probatur, non minori mihi est gaudio, immò quidẽ eò
maiori, quò minus est aduentitiæ causæ, ut probetur aut placeat. Mouent ꝓfectò animum
scribentis aliena iuditia, quibus maximè, neq; adulationis neq; odij sit adiuncta suspitio,
ideoq; ueri Poëtæ, ut ait Cicero, suũ quisq; opus, à uulgo considerari uoluit, ut si quid re-
prehensum sit à pluribus corrigatur. Addo ergo si quid laudatum à scientibus in pretio ha
beatur, dicit idem. Et pictores facere solitos, & sculptores, quod specialiter de Apelle pi-
ctorum principe scriptum est. Circa hunc sanè tibi placitum libellum, quæris aliqua, q̃ mi-
hi non usquequaq; fateor clara sunt. Respondebo tamen ut potero, dicis quidem Vitam
solitariam à me ibi ueris & multis exemplis ac rationibus adornatam, quod an ita tibi uide
atur, nescio. Qualiter tamen ad hanc uitam natura aduersante, uel fortuna, faciliter ascen-
sus, tuis utor uerbis, interrogas? quid hic dicam, Nisi ut qui uitam hanc non amat, quod
obstaculum est naturæ, amare eam incipiat, & optare. Id uerò qualiter fieri posit, iterum
ex me quæres? dicam breuiter quod sentio: Nullo melius modo, quàm diligenter ac gra-
uiter uitæ huius oblectationes, & contrariæ miserias extimando, quod fateor non potest,
nisi qui utramq; sit expertus, de quibus & à me ibi aliqua dicta sunt, & multo plura à do-
ctioribus dici possunt. Si fortuna autem bonæ se obiecerit uoluntati, hæc nempè ni fallor
pars, tuæ dubietatis est altera, quid hic rursus dicam, nisi quod omnibus notum est. Qua
cunque in re inter uoluntatem & actum, aliqua se obijciant impedimenta, abijcienda esse
uiriliter, ut amotis obicibus, facilè ad optata peruenias, & si non sim nescius, esse genus
impedimentorum, quæ abijci nullo queant modo. qualis est uxor in primis, de qua & tu
mentionem facis his in literis tuis, & ego in libro illo, quid sentirem, satis nisi me frustra-
tur memoria palàm dixi. et de his quidem plura possem, sed quid dicam aliud non habeo,
unum antequàm hic abeam præmissus adijciam. Siquidem quod meus ille liber, tuas
uenerit ad manus, gratum habeo, cuperem ut secum mea omnia peruenissent, haberes re-
prehendendi copiam uberem, atq; perpetuam, at quod librum scripseris, non placet, ut cur-
dicã. Venit Venetias nuper prior magnus Camaldulẽsis, uit claræ religionis, & lætissimæ
senectutis, & iampridem amicus mihi, per literas, is penes amicum quendam meũ fidelissi
mũ, librum illum reperit, & erat fortè, quem primũ scribi feceram, atq; ideò, ut fit, omnes
undiq; margines additionibus pleni erãt, quas cũ senex legeret, & nunc hos nũc illos, pri-
mæ scripturæ additos uideret, amicabiliter subirascens. Quid, inquit, autor nostri ordinis
Romualdus, tantus amator solitudinis meruit, hinc excludi? ad hæc amicus ille, Causam, in
quit, nullam scio, nisi quod scribenti forsitan erat incognitus. Prior inde iam ante me ui-
dendi auidus, in hos montes uenit, & quæsiuit idem, & responsum idem ex me habuit,
nempè uerum aliud non erat, hinc digressus, Romualdi uitam multis cum precibus, ad

 me misit,

me miſit, ex qua ego, quod ad ſolitudinē ꝑtinere uiſum fuit elicui, capitulumq; unum libro addidi. Illud quoq; deuotioni meæ additū, ut ſanctiſsimū illum uirū, ſemper uenerabilē habeam, interq; alios confeſſores diem eius feſtum colam, dū uixero *XIII.* Cal. Iulias. Huius rei fama excitus amicus alter, quæri cœpit, quid Ioannem quendam auctorem ordinis uallis Vmbroſæ compatriotam meum, poſt terga relinquerem, huic quoq; reſpondi, nō id negligentia uel contemptu, ſed rei ignorantia cōtigiſſe, & nunc maximè uitam eius expecto, in qua ſi qd erit ad ſolitudinē ſpectans, & hūc inſeram. non enim ſanctitas ſola ſuffecerit. alioquin res in longū iret, ſi ſtylo ſanctos omnes amplecterer, idq; me interdū prædicatoribus reſpondiſſe memini, quærentibus in eo libro Franciſcum eſſe, non Dominicū, meq; hac in parte ſuſpectū aſſerentibus: dixi enim, & ſic eſt, hic de ſolitarijs agitur, & Dominicū quidē ſanctū lego, ſolitariū nō lego. Quia igitur & Romualdus hic, & ille forſitan Ioannes, de quo adhuc dubius ſum, addēdi erant, ſi uidebitꝰ mallem ſcribere diſtuliſſes, ſed ſtudioſi animus frenū neſcit. eſt autem haud dubiè magna fames, ruſticos & ineptos cibos cogit eſurire. Quæris ex ordine, An'ne omnes Medicos æquè odio habeam, atq; contēptui: ſentio, mouit te uerbū unū, in fine literæ breuis illius, quā nuper ad amicū tuū dominūq; meum Stephanū de Columna, undiq; nobilem uirū ſcripſi, ubi iocans dixi: Nec credidiſſe unq̄, nec crediturū eſſe me Medicis. Eſt aūt haud indigna ſtudioſo cura ſcire uelle, qd de ſua facultate quiſque ſentiat, quamuis multorum, in iuditio, aut nihil aut modicum ſit momenti. Ad finem epiſtolæ tuæ, optas ut diligam Medicinam, & eſt æquum, utique ut qui te diligo, & tua omnia diligam, niſi fortè tuum aliquid, damnoſum tibi eſſe cognoſcerem. Ego uerò non ſum amicus, ſiquid fingo, uerè itaque Medicinam diligo, cuius ut homo ſemper egens fui, nunc ut ſenex egentiſsimus ſum, mendacia uerò Medicorū, ſed eorū, qui falsò Medici dici uolunt odi fateor. Legiſti ut dicis Inuectiuas meas, quas contra loquaciſsimam illam picam effudi, Papæ medicum, qui cum paucis Aphoriſmis, ruditer intellectis, habere cœlum ſibi ſub pedibus uidebatur, atque inde naturæ abdita contemplari. id tamen nihil ad me, ultrò ſibi ſuam ſuperbiam & ignorantiam relinquebam, niſi ipſe me primus acri conuitio laceſsiſſet, impertinenter id quidem, nihil ego ſibi ſcripſeram, ſed Rom. Pont. tunc Clementem *VI.* ægrotantem, bona fide monueram, ut caueret à Medicis, non quidem ab omnibus, ſed à multis, exemplo illius qui ſepulchro ſuo moriens iuſſit inſcribi: Turba Medicorum perij: eligeretq;, ut alteri percontationi tuæ ſatisfaciam incidenter, non duos quidem medicos, ſed unum tantùm, non eloquentia, ſed ſcientia & fide pollentem. Audiui autem pòſt, à Medicis, eſſe hoc ipſum conſilium Medicorum, quod an ita ſit, quis melius quàm tu nouit? hæc ſanè cum Pontifici ſuus nuncius iuuenis quidem bonus, inſcius literarum, confuſius retuliſſet, remiſit eum illicò ad me, iubens, ut quod ſibi uerbo mandauerant, ſcripto certius remandarem, parui, ut debui, & Epiſtolam illam ſcripſi, quæ fons odiorum fuit omnium. Ego autem iurgijs ignoti hominis è tranſuerſo ictus exarſi, fateor, eram enim multo tūc iunior ardentiorq;, quàm ſim hodie, tamen naturaliter uerecūdus, & fugitans iurgiorū, tacere conſultius ducebā, & ꝑfectò tacuiſſem, niſi unus è principibus Eccleſiæ, cui familiariſsimus fui, ſilentiū diſſuaſiſſet, dicens, illud ꝑ homines inſolentes, non modeſtiæ ſed ignorantiæ tribuendum. Ille mihi calamum in manu poſuit, quo arrepto, temperare non potui, quo minus oſtēderem maledicum illum ſibi. ſed quid opus eſt pluribus? Si ut dicis illud opuſculū legiſti, attendiſti credo, me nihil contra Medicinā, ſed contrà falſos Medicos, quorum ille dux erat omnia locutum. Medicinam quis odiſſet, niſi amator ægritudinum? Venerabilis atq; amabilis illa quidem, non ſolum quia creauit eam altiſsimus, ut tu ſcribis, & multum hoc uerbo ſibi placent omnes Medici, cum id omnium ſcientiarum atq; artium ſit commune, quarum nulla eſt, quā altiſſimus non crearit. principium libri illius, ubi uerbum illud eſt relege, ita ibi ſcriptum aſpicies: Omnis ſapientia à domino Deo eſt. procede hinc ad ſeptimum libri capitulum, inuenies nominatim, Ruſticationē, hoc eſt agriculturā ab altiſsimo creatā, et ad ſummā qcquid utile homini futurum erat, creauit altiſsimus, ſed propterea illam amo, quia humanæ uitæ utilis erat, niſi facta eſſet inutilis. Illud amo igitur, & hoc odi, illos maximè qui huic malo

materiam

materiam præbuere, parcat illis Deus, immò non parcat, qui temeritate pestifera tàm necessarium, tamq; honestum præsidium naturæ fragilis euertentes, mutum ut Virgilius uocat, hoc est reale artificium, uerbale præcipitium effecere, moxq; ut murice uestiti, atque auro insigniti sunt, uitæ necisque omnium se credunt imperium assecutos, atque utinam suo proprio, non communi periculo fallerentur, ut causas rerum profundius scrutarentur, nec tàm prompti essent, ad funesta remedia, quæ peregrinis nominibus adūbrata delitescant, & Latinam mortem Græco uelamine obuolutam credulis inuehant. Odi ego, fateor, in omni genere hominum mendacium, est enim Deo aduersum qui est ueritas, sed nullum magis odi, cum sit periculum in nullo mendacio maius, ut Plinius ait, unum excipio, quod circa religionem fallit, est enim ut illud corpori, ita hoc animæ mortiferum. An uerò dicat aliquis, & tu dicis, Huic Medicorum infamiæ nullum excipis: uellem hercle, nescio enim quomodo è nullo genere, tot amici mihi semper fuerint, sint què usque hodie. sed ne quid dissimulem, aut occultem, ne quicq̄ hactenus quos excipiā q̄ro, doctos q̄dem uiros, & eloquētes inuenio, nō Medicos, ego autem uerba ab Oratoribus aut Poëtis, at à Medicis sanitatem solam, & ut dicam breuiter non Medicinæ, sed salutis professores quæro, quos si inueniam, non diligam modo, & colam, sed paulò minus adorabo, diuini muneris largitores. Itaque ut ipse fateris, principibus Medicorum, quos tu memoras, non detraxi, nec detraherem quidem unquam, nondum sic insanio, modò illos fama concelebrās uera sit, & credo uerā esse, q̄uis domesticū testimoniū suspitione nō careat, his tātum detraho, qui salutē polliciti, nos interciūt syllogismis, Sed iam satis multa de Medicis, de quibus multò plura, cum eisdem, quàm cū alijs loqui soleo, quæ ut plurimum in iocos desinunt. Est mihi inter alios unus hic, nisi eum Medicina detinuisset iturus ad sidera, tàm excelsi, tamque capacis est ingenij, mihi uerò tàm amicus, ut uix ipse sim amicior, hic me anno retro tertio, febrientem cum iustis ex causis adire non posset, literis uisitauit, monuitq́ue, q̄d in eo statu mihi esset agēdū. Ego cuius feruor ānis tepuit nō refrixit, sciens q̄d mihi scripturus esset, quippè qui Medicorum consilijs plenus sum, antequàm literas legerem calamum cœpi, q̄bus lectis iugiter æstuans respōdi, & longa fuit altercatio, sed amica, nēpe primis congressibus, non contenti, magnis iterū epistolis literali disputatione cōflixímus, tandē ipse peruicaciā meā sentiens subticuit. Suadebat aūt inter multa, ut fructibus arboreis, aquæ potu, & ieiunio abstinerē, cū ego tamen, ut naturā meā noui, sine aquæ potu triduo nō uiuerē. Nō sum, nisi fallor, adeò ignarus rerū, ut meipso melius Græculus q̄spiā, aut Arabicu'us me cognoscat, quem nunquam uiderit, mille annis sepultus, antequàm nascerer. Est apud Ciceronē in Officijs locus quidam, ad hæc spectans. Valitudo, inquit, sustētatur notitia sui corporis & obseruatione, q̄ res aut prodesse aut obesse soleant, & continentia in uictu, omniq; cultu corporis tuendi causa prætermittendæ uoluptatis, addit tamē unū, quod his aduersum uideatur, Præterea, inquit, arte eorū quorum ad scientiā hæc pertinēt. Vbi ego, ut te tantisper à litibus ad risum uocem, scripsi in margine manu mea sic: ubi sunt q̄so? & erant tūc fortasse aliqui, & fortasse hodie sunt, quamuis eos ipse fortè nō uiderim, uel si uidi certè nō nouerim. Sed ad amicū meum illum redeo, cū quo longa concertatione habita, ipse in sua, ego in mea opinione substitimus, nec ille me in suam, nec ego illum trahere in sententiam meam possum. Ille me diutius fuisse uicturum dicit, si Medicis paruissem, ego uerò maturius moriturum. nam & esse me delicatissimæ complexionis, quæ in morbos citò incidens uix emergat, & experimento admonitum, tutius mihi naturæ meæ credere, quàm horum consilijs, qui uocantur Medici. & iam tamen satis diù uixisse, & quantulum restet incertum esse. Hæ sunt inter nos quotidianæ dissensiones, sed modestia eius constantiæ meæ cedit, & iam sensim, ut amicus, non ut Medicus ad me uenit, idq́ue persæpè, nam & confabulationibus meis, & qualibuscunque scriptis incredibiliter delectatur. Cum hoc tamen, & cum alijs conuersando, ita mihi accidit, ut Medicorum consilia multa didicerim, nihil credam, quia efficax, nihil experior, hoc est illud quod à me dictū breuiter, te in longā traxit admirationē. sic est tamen, non uerbis credo, sed effectibus, qui non fallunt, antequàm meum limen intret Medicus, scio ex parte quid cōsilij afferat.

Ede pullos, uix dum natos, bibe aquam coctam, tepentemque utere foedo illo remedio, quod ab aue littorea Medici didicerũt & similia. Ego autem meo uno Dei consilio usque adhunc diem uixi, eodemque usque in finem uiuam, cumque naturæ debitũ persoluero, Deo præstãte esse sanus incipiã ac securus, hæc tàm multa de cõmunibus, de te amice quid diffiniam non habeo. Ingeniosum uirum ac discretum uideo, qualem Medicum certe non uideo, possem uidere si uicinior fores, ualdè enim nunc præcipue sano Medico æger indigeo. quando autem hoc iter ingressus es, si quid mihi credis enitere, ut unus sis illorum, si qui sunt, non qui syllogisant, sed qui curant. Et quamuis multa dixerimus, unum tamen, quod in parte erat epistolæ tuæ prætereundũ non existimo. Optare te annos uitæ tuæ mecum, si licet, partiri, ut quod tuæ subtraheretur meæ accederet ætati, eius abditi uoti, tui Deum testem facis. nouæ quidẽ amicitiæ ingens liberalitas, sed animosa fiducia, de die dubium, annos uelle largiri, etiam si à puero quolibet Nestori esset oblatum, seu ipsi quoque uiuacissimo hominum Mathusalem. Omnes enim morimur, nec ullus est certus uitæ modus, aut ordo moriendi, quotidie senectutem ultimam iuuenes antecedunt. Te tamen loqui talia, pius amor cogit. credo igitur & gratias ago, meque uel hinc maximè tibi carum sentio antequàm cognitum. Proinde anni tui amice sint, læti utinam ac fœlices, mei autem ut ualdè multi essent, unquam optaui, iam optare incipio, ut pauci sint, ut enim cum Patriarcha Iacob loquar, dies peregrinationis meæ paruisunt, & mali, & dum respicio ad ætatis nostræ mores, nihil melius in futurũ spero, sicut ait Satyricus: *omne in præcipiti uitium stetit.* Vale Arquade Cal. Maij.

Fran. Petrarcha Philippo Sabinensi Episcopo Cardinali, S.

De absentia amicorum æquo animo ferenda.

SPerabam quod optabam, ferè enim spes desideriumquè cohabitant, sperabam hac anni parte tecum esse, ut et tibi sæpe roganti satisfacerem, & mihi semper optanti, de hoc & tibi spem dederam, & mihi, quæ ut uides utrũque fefellit, uide oro, nunquã ego te fefelli, non incipiam nunc, uide inquam, tentaui omnia, nil successit. experiri uolui, an mille saltem passus equitare possem, nunquam potui, tantusque erat ardor animi, ut si id potuissem, de reliquo benè mihi ipse promitterẽ. spoliauit me igitur mors amicis, quod illa nõ fecit, supplet absentia. Fer pater æquo animo, inter amicos numerari, quis enim et uirtutis, & status imparitas, ab hoc te numero segregare uideat, & sis profectò mihi plus aliqd, quã amicus, si qui amat tamẽ & amatur est amicus, dũ sit amor hic amati causa, nõ alia, amicus es haud dubiè, neque enim minus mihi de animo tuo cõstat, quã de meo. Neque uerò te grauiter laturum scio, quod amicus tuus dicar, cũ audieris Augustũ Cæsarẽ, nõ solũ ferre, sed optare & hortari, ut Horat. Flaccus nõ humilis modo, sed libertinæ originis amicus suus, dici uelit, quin & insolẽtias Cardinaliũ alto animo reiectorũ, qui exiguo rubenti panno, mortalitatis obliuione capiuntur, nõ mortales tantũ, modo illi quidẽ, sed quodãmodo moribundi, tu nisi tanto tempore mecũ es, & nõ cognoui te, non solũ hoc panniculo nõ superbis. sed ne qualibet purpura, seu corona, immò et funditus te noui, factus humilior nulla te re alia, quã solis auctũ curis sentis. & quotidie ex hac tua magnitudine mediocritatẽ pristinã, & trãquillas solitudines atque ocia nostra suspiras, dũ soli in syluis totos dies, ageremus, & famuli ad horam prandij nos quærentes, uix ad uesperam inuenirent, & oblitos cibi, & mirantes diem tàm ueolciter transiuisse. Sileo quanta, quàmque honesta nobis esset ex alterno sermone delectatio, dum nil nisi de nostra salute, uel de literis atque rerum illustrium memoria loqueremur, terrasque omnes, & omnia sæcula, simul ante oculos haberemus, supra quam credi posset, nostra sorte contenti, & rerum labentium contemptores, præcipuis laudibus efferentes, inter quos Iacobum de Columna, qui ætate tunc iuuenis, sed morum grauitate, & mortis uicinitate iam senex, cum ab omni ambitione remotissimus, ad Episcopatum papa iubente, inscius, ne dicam inuitus peruenisset, atque inde ad Patriarchatum Aquileiensem, summo nobilium ac totius populi consensu, ac studio peteretur, ab urbe Roma, ubi tunc erat fratri scripsit, & fidis suis, inter alios, mihi iurans, ascendisse se altius quàm uellet, neque unquam amplius ascensurum, nec ita multò post tamen ad cœlestem dignitatem

tatem CHRISTO uocante conscendit. Hæc, inquã, & quæ sunt id genus sileo, ad id mihi te sponde, uel tacitus, quantò tũc dulcius auribus tuis insonuit Sorgæ murmur, & uolucrũ cantus, quàm nunc clamor litigãtium, qui in nostris consistorijs tartareo reboat mugitu, huc te tamen extulit sors tua, & summa illius sancti patris prouidentia, qui te prædecessoribus suis incognitum, & libẽtissimè latitantem, nosci dedit, Ecclesiæ consulens, non tibi nisi quod magnus et pius labor, inter tot præsertim impios, præmio non carebit, hæc præfatus, nec de tua æquanimitate longe quẽ licet imparis, amicitiæ nomine, ulla dubius ex parte ad instituta progredior. Ita me igitur ille amet, qui amando fœlicitat, ut uix ulla mihi est tanta iucunditas, quantam ex tui ante alios amicorumque fidelium commemoratione percipio, uellem ex conuersatione posse dicere, sed ea rarior occasio est, Ita enim fato asperiore disiungimur, ut legendus sæpius, quàm audiendus spectandusue sim uobis, utendum sorte, nec acerbanda querelis absentia, nec desideriũ impatiẽtia irritandum, dictum est sæpè, & dicendũ sæpius, si nihil nisi quod oculis cernimus amaremus. Nemo Deũ, nemo animam suam, nemo seipsum, nisi per speculũ amaret, ego uerò, & in amicis, & in me magis amo, quod non uideo. Inque ipso, quo mirum in modum recreor, conuictu non tàm uultus, atque ora præsentium, quàm internam pulchritudinem, animæ faciẽ ac lineamenta conspicio, & quod in quolibet uideť oculis primũ occurrit, non amicum, sed amici habitaculũ esse scio. Animus enim cuiusque is est quisque, non ea forma quæ digito demirari potest, ut eleganter ait Cicero. quod cogitãs Anaxarchus in supplicio positus, ad carnificẽ suũ ait: follẽ Anaxarchi feri, follẽ nempe feriebat, ubi latebat, atque unde spirabat Anaxarchus. Philosophum enim ipsum in arce rationis extãtẽ, & patiẽtia armatũ ferire nõ poterat. Ea cogitatio mihi præstat, ut distãtibus licet habitaculis, semper habeã uos potentes, cũ & animus meus sit uobiscũ semper, & uestros mecum esse confidam. Neque tantum eos qui procul absunt, sed eos quoque, qui penitùs abierunt, iamque exiguũ in cinerem uersi sunt, uos adestis, uiuũt illi. Sic totũ absentiæ mortisque dispendiũ amor lenit, & ego omnes, tã mortuos quàm absentes, teque in primis uideo, & cum ad te uenire non possim, tecum sum aduersante licet & repugnante fortuna, & si non sum nescius, nimis ipsis in uocibus, inque fulgoribus oculorum, quibus amicus intus habitans, utcumque quibusdam ueluti bipatentibus fenestris aspicitur, summam inesse dulcedinem, atque inextimabilem uoluptatem. Sæpe forsan hoc nomine usus uideor, sed quamuis infame nomen, uulgo indice sit uoluptas, ad utrumlibet tamen doctiorum iuditio trahi potest, cuius rei præclarissimos auctores, Ciceronem & Senecam habemus, qui & uoluptatem illã Epicureã damnent, et honestæ delectationi, nonũquam idem ipsum uoluptatis nomen attribuunt, & Maronem ubi & uniuersali omne genus oratione complectens ait:

Trahit quemque sua uoluptas:

Et regem patrem, cuius amore, ut nullus maior inter homines, sic nullus honestior filio loquentem facit, *Dum te chare puer mea sera & sola uoluptas*
Complexu teneo.

Quod si tantorum triũ testium auctoritas, uocabuli unius infamiam non abstergit, omni exceptione maior, quartus accedat, quo non solum uoluptas, sed ebrietas etiam sobria & sancta sit. Nonne enim æthereus citharista Dauid, Deo gratissimum, carmen canens cum dixisset: Filij hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt. confestim addidit: Inebriabunť ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos: puto iam ad excusationem infamati nominis, nihil amplius requiri. Tu autem Vale, & sic habe, post Deum ac uirtutem, de quibus adhuc non tàm gaudeo, quàm gaudere cupio, proximam mihi esse fidis atque honestis in amicitijs uoluptatem. Arquade. *III.* Nonas Maias.

Fran. Petrarcha Carolo IIII. Imp. Rom. S.

De falsitate priuilegij, Austriam ab imperio eximentis.

CLaudum usquequaque mendaciũ est, facile deprehendiť, acris ac uelocis ingenij iuditiũ ægre fugit, producitur en mane Chirographũ ampullosum, ueri uacuo, per nescio quẽ, sed procul dubiò nõ magistrũ fratiũue hominẽ, sed scholasticũ rudemque literatorẽ, utique mẽtiendi auidũ, sed fingẽdi mẽdacij artificiũ nõ habẽtẽ, quod si habuisset, nunque certè tã insulsas

ineptias effudiſſet. Solent enim huiuſmodi artifices, uerisimilitudine aliqua, falſum condite, ut quod nunquā fuerit, quia tamē his quæ fuerunt ſimile eſt, & ipſum fuiſſe credi poſſit, hic ſi forte Ius Romanū & imperij maieſtatē armis ac legibus & uirtute fundatā, atq; uallatum, nugis ſuis euerti poſſe crederat, quod extremæ erat inſaniæ, debuit ſaltē artificioſas nugas, & coloratum proferre mendacium, quod non ſtatim oculis etiam lippientibus appareret, de quo quidem figmento Cæſar, dubius non ſum, quin tibi illicò, tuiſq; pro ceribus ſapiētiſsimis uiris, atq; doctiſsimis & in primis Cancellario tuo oculeo prorſus ac lynceo, tota funditus illius nebulonis ſcæna patuerit, quia tamē me, hic quoq;, quod ſentio loqui iubes. pareo & loquor, quod ex tempore in animum uenit occupatum, lōgeq; alijs preſſum & obſeſſum curis, non hoc ultimum tuæ Clementiæ pignus habens, quod me tanti ſecreti conſciū, atq; participē uoluiſti, quodq; his fraudibus detegēdis idoneū cēſuiſti. Omitto aūt, q par in parē nō habet imperiū, neq; aliud Iulius Cæſar ſtatuit aut Nero, cuius tu cōtrariū ſtatuere, tuo iure nō ualeas. quod nō uidit ille trifurcifer, dū indignisſimæ libertatis, duos illos finxit auctores, calliditate ridicula, quaſi quod optimus feciſſet, & peſſimꝰ cōfirmaſſet, reſcindi poſſet à nemine: hāc tamē litigij particulā, Iuriſcōſultis tuis linquo, ſeu potius tibi, cuius in ſcrinio pectoris, ut puer in ſcholis ciuilibus audiebā, iura ſunt omnia, ad id quod expectas uenio. Nos inquit Iulius Cæſar Imperator, nos Cæſar, & cultor deorum, nos ſupremus terræ Imperialis Auguſtus & reliqua. Quis tàm hæbes rerumq; inſcius uſquam eſt, q nō iam hinc apertis oculis uideat, totidē ꝑpe mēdacia eſſe, quot uerba, licet enim ut Lucanus ait, omnes uoces, ꝑ quas iā tēpore lōgo, mētimur dominis, ætas primum illa repererit, nō tamē illas uoces repererit, ꝑ quas nobis domini mētiūtur. quis ergo Cæſarē ſui, plurali numero, quod ante eū nulli alij factū erat alloq cœpiſſet, magnitudini eius adulātes, q mos poſtea ab Imperatoribus in populū fluxit, ipſe tamen de ſe nunquam cum militib. etiā ſuis, niſi ſingulariter loq ſolitus inuenit: hoc ille bos ignorabat, q ſi ſciſſet cautius mugiſſet. Sūt penès me, ipſius de quo agitur Iulij Cæſaris aliquot familiares epiſtolæ, nā eiuſdē orationes, apud Lucanū atq; alios multæ, apud Saluſtiū una, dici poſſent, nō illius, ſed ſcribētium arbitrio dictatæ. Epiſtolas autē idē ipſe dictauit, è qbus excepli gratia paula decerpſi, Cæſar Oppio Cornelioq; Salutē. Gaudeo me hercle uos ſignificare literis, quam uald è probetis, quæ apud Corfiniū geſta ſunt, cōſilio ueſtro utar libēter, & hoc libētius, q mea ſponte facere inſtitueram, ut quā lenisſimū me ꝑberē. Itē Cæſar Oppio Cornelioq; ſalutē. Ad VII. Idus Mart. Brūduſiū ueni, ad murū caſtra poſui, Pōpeius eſt Brūduſij, miſit ad me Cn. Magiū de pace quæ uiſa ſunt reſpōdi, hoc uos ſtatim ſcire uolui. cū in ſpē uenero, de cōpoſitione aliqd me cōficere, ſtatim uos certiores faciā. Idē Ciceroni ſcribēs. Et ſi te, inqt, nihil timere, nihil imprudēter facturū iudicarē, tamē ꝑmotus hominū fama, ſcribē dū ad te exiſtimaui, & reliqua. Extat eiuſdē epiſtola, ſeu priuilegiū de re magna, nō ad ſingulos familiares, ſed ad gentē Sidoniorū talis Cn. Iul. Cæſar Imperator & pontifex, & dictator II Magiſtratibus Sidoniorū & Cinthiæ, & populo ſalutem: Si ſani eſtis bene eſt, & ego ſanus ſum, cū meo exercitu. Exemplum facti decreti, ad Hircanum filiū Alexandri principem ſacerdotū, & rectorem gentis Iudæorum uobis deſtinaui, in publicis ueſtris annalibus reponatur. Volo uero Græcæ & Latinæ in ærea tabula ſcriptū hoc proponere, & ſtatim poſt cū deliberata ſententia decreui, & infra propter has cauſas Hircanū Alexandri filioſq́ue eius rectores gentis Iudæorū eſſe, & principatum Sacerdotij gentis Iudaicæ ſemper habere, ſecundum patrios mores præcipio, ipſum quoque filioſque eius, inter eos qui auxiliantur nobis, & inter uiros nobis amiciſsimos, eſſe cenſendos, quantacūque ſacerdotalia iura ſunt, eū & filios poſsidere decerno: & reliqua. Hanc quidem epiſtolam apud Ioſephū certiſsimum auctorem hiſtoriarū libro tertio, ſi quæris inuenies, poſſem curioſius inſiſtere, ſtylum uides. nam quod ſe Cæſar hic Iulius, Auguſtum uocet non falſum modò, ſed ridiculū quis non uidet: ſiquidē nomen hoc, ab illius ſucceſſore principiū habuiſſe, putabā pueris, q uel ſcholæ limen attigiſſent omnibus, notū eſſe, lege Annei, Flori, lege Suetonij Tranquilli, lege Oroſij, lege Eutropij, lege deniq; omnium hiſtorias, Nullus hoc ignorauit, præter hunc a ſellū importunisſime nūc rudentē. Iam quod ſequitur neſcio, quis auunculus manufactus, mirū penitùs, quid ita Iulij Cæſaris auūculus, in illis tantū literulis notus ſit,

notus sit, nusquam omnino alibi lectus, uel auditus, præsertim cum ipsius pater Cæsaris, uel nulli uel paucissimis cognitus habeatur: quod mirarer, nisi quia cogitare soleo, fuisse tantam illius uiri gloriam, eumq; nominis splendorẽ, ut nõ aliter q̃ sol stellas, ille circa se positas obscuraret, unde aũt auunculus iste nũc redeat, aut ubi nam tot sæculis latuerit, siue quam ob noxam in extrema terrarum deportetur, nescio, ubi præcipuè illud miror, quod testis innominatus ad iuditium uenit, & tanta de re fides quæritur per eum, cui non solum fidei, sed nominis sit defectus: quo magis magisq; detegitur rei nullitas priuilegio, sine illius nomine, cui concessum dicitur prolato, cũ priuilegia, si pueritiæ recolo, stricti iuris sint. Multa sunt ibi, quæ illud debilitant, & infringũt, & hanc quoq; particulã Iurisconsulti tui uideant. Nisi fortè magis serium orientalis plagæ nomen dicas, quæ uulgo Austria dicitur, cum tamen auster & oriens sint diuersa, uerum ea nomina pro situ finiumarum regionum uariè imposita, dixerim, uerè autem, siue omnẽ terræ ambitum, siue urbem Romam, unde hæ literæ, quibus est ea pars imperio eximeretur, manasse finguntur spectes, neq; australis est regio sed arctoa. Quid quod data literarum apertissimè falsa est? ubi nec dies certus, ne Cos. ascribitur: quis enim nisi amens dicat, datum Romæ die Veneris, regni nostri anno primo, & non adijciat, cuius mensis quota sit dies, quis pastor, seu quis arator ita scriberet, ne dum ille, qui præter cætera ingenij opera, quo non iunior, quàm imperio fuit, anni totius exactissimam rationem noscitur inuenisse. Nam quod ait regni nostri, sic à ueritate semotum est, ut non risum modò, sed bilem excitet stomachumq; concutiat. Cæsar enim ut audisti Imperator & Pontifex & dictator dici uoluit. Rex nunquam, Reges Romæ septem legimus, prima urbis ætate, si qui post illos regnare uoluerunt, uel gladio cæsi, uel de saxo Capitolij præcipites acti sunt: fateor quidem Cæsari affectati regni suspitionem pro summo probro, non ab alijs, quàm ab hostibus obiectum suis. Ergo ille uir tàm gloriæ cupidus, tamquée consilij abundans, quod sibi ad infamiam datur, inter titulos numeraret? non magis certè se regem diceret, aut dici uellet, quàm scurram, quàm adulterũ, quàm lenonem, immò uel multò etiam minus, illa enim turpia & obscœna, regium uerò cognomen odiosum nimis, & periculosum & importabile Romæ fuit, uis hoc clarum fieri. Cum Hispaniæ populi, Scipioni Africano maximas ibi & gloriosissimas res agenti, regnũ uirtutis admiratione detulissent, uide quid responderit. Ipsa enim T. Liuij uerba subscribo. Silentio per præconem facto, sibi maximum nomen Imperatoris esse dixit, quo se milites sui appellassent, regium nomen alibi magnum, Romæ intollerabile. Quamobrem quod Lucanus ait: *omnia Cæsar erat,*

Ita dictum accipe, quia in se unum omnes dignitates honoresquée congesti sunt, qui tunc Romæ essent, ubi regnum proculdubiò non erat. Absit ut regni faceret mentionẽ, quam factam ab æmulis execraretur, penitusquée reijceret. hæc ad Iulij Cæsaris fabulam, rudi illi & inepto mendaciorum fabulatori dicta sint. quorum bona pars Neronianæ conuenit fabellæ, cuius finis est, datũ die Martis, illius magni Dei: ô impudens & insanum caput, quid si quis contrariũ proferat? Cuius data sit Lunæ dies, aut Mercurij, quẽ primũ quẽúe ultimum dicemus? quis hanc mẽtiendi licentiã, quis amentiã istã ferat? Tibi uerò ridẽdum Cæsar & gaudendum est, quod rebelles tui, plura cupiant quàm possint, atq; imperium tuum detractare, seq; mendacio in libertatem asserere uelint, potius quàm sciant. Nam si scirent, iste mentiri nunquam sic cœpisset. Nos Nero amicus Deorum, quem contemptorem deorum omnium legisset. sic enim de hoc loquens Suetonius Tranquillus ait libro Cæsarum sexto. Religionum usquequaque contemptor, præter unius Deæ Syriæ, hanc mox ita spreuit, ut urina contaminaret. Hæc sunt Imperator Auguste, quæ in præsens sine magno se obtulerant studio, præter utriusque stylum epistolæ, qua à principio ad exitum, totus rudis ac nouus est, ut sicut est, sic uere illic unde uenit nudiustertius textus à scabro textore aliquo uideatur, & si affectata pueriliter antiquitatis opinio, in singulis uerbis emineat, sed in eius locum quæsita notitia falsitatis, quæ literæ deformis in morem, penè oculis cerni queat. Ita totus ab eo, quod uideri uult, ab antiquitate scilicet ac Cæsareo remotus est stylo, quo fortassis anus credula, seu montanus agricola, at nõ certè uir intelligẽs falli possit. Tua aũt epistola quam illorũ odio dictatã, ad me misisti, magnũ te mihi

approbat

approbat oratorē, gaudeo, nempè Cæſaris propria ut bellorum & iuſtitiæ, ſic linguæ & ingenij laus eſt. Tu Vale Cæſar noſtri memor, & imperij, & ſic Viue, ut mentiri tibi tui non ſint, hoſtes metuāt, Mediolani *XII.* Calendas Aprilis. properè.

Fran. Petrarcha Ponino Grammatico Placentino. S.

NOn poſſum tibi remediū præſtare fidelius, quàm quod ipſe pari in ægritudine, efficax ſum expertus. Fuit ergo mihi adoleſcentiā ingreſſo ſenex quidā, conterraneus meus, uir & ueneranda canitie, & morum grauitate notabilis, ad hæc & ſcientia literarum, ſupra communem modum, quamuis ex illorū grege eſſet, qui ſcriptores Papæ nūcupantur, quos laborioſos magis, quàm ingenioſos agnouimus. Id officium ſupra quinquaginta annos, fide multa geſsit & induſtria. Iam q; & ætas, & integritas, ſuperq; omnia mitiſsima quædam conuerſatio, ac prædulcis eloquentia, plurimum ſibi beneuolētiæ atq; auctoritatis addiderant, Ioannes uiro nomē, nam cognomen ſola ſibi patria dederat de Florētia dicebaẽ, hinc amoris credo prima radix, nihil enim, q̄ qdam ſciā in me erat adhuc aliud, q̄ amaret bonos (inter bonos autem amor communis patriæ, potens ualde eſt, ſicut inter malos odium) cæterum ille magnus, exigui ingenij mei & mirator & amator, & hortator factus erat. Retribue illi CHRISTE IESV, multū enim illi debeo, neq; uerò adeā ætatis meæ partem uenit, in qua ſibi rebus ipſis gratus eſſe potuerim, nunquam totiens me uidit, qui nardentes lateri ſtimulos incuteret, & p aterna pietate. iuuenilem ſpiritū excitaret, ad uirtutem, ad ſcientiā, atq; in primis ad amorē Dei, ſine q̄ nihil benè agi poſſe, immò prſus nihil eſſe hominem diceret, quantalibet ſcientia potentiaq; ſuffultū. Hūc igitur talē uirum ſolum, & honeſtis de more ſtudijs iterum, die quodam ſolus, & cogitabundus aggredior, exhilaratus eſt aduentu meo, uir ille mitiſsimus. & qd inquit, cauſæ eſt, quod te curis ſolito grauiorem uideo? fallor an noui aliquid incidit? tunc ego, Nec tu pater optime falleris, nec quicquam noui accidit, ſed ueteribus angor ac crucior. noſti etenim labores, noſti animi mei curas noſti, quāto ſtudio ſemp exarſerim, ut me uulgo altius ipſe ſubueherē, & ut loquar cum Virgilio Enniocq;, tentata eſt uia, quam me quocq; poſſem tollere humo uictorque uirum uolitare per ora. nec cura, nec intentio mihi unquam defuit, nec ingenium deeſſe uidebatur, cui & ſi cuncta ceſſarent, non ne teſtimonium tuum abunde ſufficerat? quotiens tu multis audientibus, eximiam mihi laudem præclari ingenij præbuiſti? ut iam penè omnibus perſuaſiſſes ita eſſe, ut ex illius ore auditum, qui nil facilè mentiretur: quotiens abductum ſubmiſſa uoce monuiſti, ut intellectum talem, bonis artibus exercerem, neq; per ignauiam paterer, tantum dei ac naturæ munus hebeſcere. Ego tanto teſte ſecurius enitebar, & nil iā mihi difficilè uidebaẽ, inſtabā tamē, horasq; omnes literarū in ſtudijs terebā, ut ocioſa mihi nulla diffluerer, nec cōtētus inuētis, nouū aliqd aſsiduà moliebar, interblandiēs labori meo, nō fruſtrà futurū quicqd agerē, ſed grandia mihi, & ſpecioſa omnia pollicebar. Ecce aūt ſtudio nūq̄ intermiſſo, dū ſumma crederē, apprehēdiſſe paulatim, ad infima me relapſum ſentio, et penè fontē ſolitū ingenij aruiſſe, unde hæc inopina peſtis ignoro, quæ tūc facilia uidebārẽ, inextricabilia nūc uidētur, ubi nuſquā hæſitans currebam, iam per ſingulos paſſus ſubſiſtens, deq; omnibus dubitans uix incedo. ſic ex ingenioſo hæbes, inops ex diuite, ex animoſo pauidus, diſcipulus ex magiſtro, deſperationi proximus, ad te uenio, q me in has anguſtias impegiſti. Nil me ſcire profiteor, & an cœpta deſtituam, nouū uitæ iter arripiam, an qd aliud agam, non ab alio, quā à te conſiliū poſco: hæc & his ſimilia, nō ſine lachrymis iuueniliter uociferantē, non diutius paſſus. Noli, inquit, fili noli obſecro, gratiarū actionibus, debitū tempus in querelas effundere, melius enim ſe res habet, q̄ putas, tā diù nihil ſciebas, quādiu multa ſcire tibi uidebaris, quo die tuā ignorantiā deprehendiſti, mihi crede inextimabiliter profeciſti, nūc demū ſcire aliqd incipis, cū nihil ſcire te credis, pateſcunt enim latebræ, quas magnificè de te olim ſentiens, non uidebas nimirum. Nam & qui ſcandit in montem, multa incipit uidere, quæ in imo poſitus nec uiderit quidem, nec curanda crediderit, & qui pedibus fretū intrat, quò magis proceſſerit, eò magis altitudinē maris intelligit. & ad eundū lōgius opus eſſe nauigio, proinde tu, qui me hortante ut tu ais, & ego non inficior, hanc ingreſſus es ſemitam, me ipſo non hortante modū, ſed urgente cœpta proſequere, deus aderit, ne dubita, quibus è cœleſti uelut oraculo auditis,

lætiorque propositi, & melioris spei plenus abscessi. Et hæc ille quidem mihi, quæ tu tibi dicta credito, hoc adiecto, quoniam propriam nescire miseriam, ea demum miseria summa est, & sunt quædam ægritudines, quas nec corpore pressus æger sentit, & cum expergisci ac sentire cœperit, spes atque initium est salutis. Vale.

Fran. Petrarcha Ianino Grammatico Placentino. S.

Esse adhuc uirtutis aliquot miratores.

NOli amice, noli obsecro, in arrepto hoc præcipuè tam specioso calle lentescere, eam quã prætendis ob causam, quod uirtus scilicet honestæque artes, nostra ætate esse quidem sine honore uideantur. contemptricẽ boni, omnis hanc ætatem dicimus, fateor, nec mentimur. satis nempe contemnitur, cui quærendo studij nihil impenditur. an tu autem putas uirtutem, ut honorata sit, celebritate hominum, & uulgi plausibus indigere? Crede mihi, si omnes homines tacuerint, si obierint, si oderint, ipsa sibi uirtus suus est honor, sed nec tacẽt, nec oderũt, & quis eã nemo assequi studeat, aut admodũ rari, sunt tamẽ adhuc, q eã in alio mirarẽtur, esset modo aliqua quã mirari possẽt, tolle miraculũ ipsũ, sustuleris miratorẽ, an existimas apud maiores tãtũ nostros, in pretio fuisse uirtutẽ? fuit illa quidẽ, usque adeò, ut pro animo uitã darẽt, pro qua uix est hodie, q pauxillũ pecuniæ permutaret, esset nũc, etiã tamẽ eò mirabilior gratiorque quò rarior pro re magna atque in æternũ memorabili, scribit Hieronymus se legisse ad T. Liuium uenisse quosdã nobiles, de extremis Hispaniæ Galliarũque finibus, an autẽ parũ causæ erat, cur adesse uisendũ audiendũque nõ nobiles qdã tantum, sed mundus ipse confluerett? omitto enim illũ quem lacteum sibi Hieronymus, Pompeio suo, Valerius beatũ eloquẽtiæ fontem donat, quanti demum erat, unum hominem uidere, qui & si nihil aliud egisset in uita, nihil amplius aut agere posset, aut eloqui. diuino tamen stylo summaque diligentia, quamuis C. Caligulæ aliter uisum sit, opus illud immensum, totius ab origine Romanæ Historiæ centũ quadraginta duobus uoluminibus explicasset, miraculo pximũ, ad quod ne dicam imitandũ, sed uel transcribendũ uix unius hominis uita sufficiat, spectare caput, quod tàm multa tractasset, digitos qui talia taliter extraxissent. Credo equidem, si T. Liuius ipse, nũc uiueret, nõ quosdã ad eum, sed plurimos profecturos. certè egò, ut est animus, foret modo quæ nuper erat ualitudo, prosperior, & securũ iter, ne dum usque Romã, sed usque ad Indos, eũ quærere nõ grauarer, ex hac ipsa urbe Pataui, unde illi origo fuerat, ubi mihi multos iam per annos est mora. Inuitus referam, sed neque uicinius, neque recentius exemplũ habeo, neque multis amicorũ notius, quamuis tibi per ætatem, nisi illorum relatibus notum esse nequiuerit. in quo & si forte gloriabundus uideri possim, his qui omnia pessimam semper in partem trahunt, ego tamen, meo quodam iure, mihi licitum reor, & superior, in epistola te trepidum paterno consilio cohortari, sic nunc tecum paterna fiducia gloriari, si gloria dici potest, quæ nullis omnino meritis parta est, præsertim cum ad tuam exhortationem, & diffidentis animi firmamentum, pariter utrumque pertineat, cuius mihi semper ut filij cura fuit. Nonne igitur audiuisti, ut ego ipse, qui si non dicam, cum antiquis, sed cum coëtaneis meis conferar nihil sim, dum in Gallijs agerem, admodum adolescens, nobiles quosdam, & ingeniosos uiros, tàm de ulteriore Gallia, quàm de Italia uenientes, ad me uidi admirans, nullo alio negocio tractos, quãm ut me uiderent, mecumque colloquerentur, quorum unus fuit honorificè nominandus, Petrus Pictauiensis, religione & literis uir insignis, atque ad admirationis augmentum, fuère aliqui, qui præmissis magnificis muneribus, sequerentur, quasi liberalitate iter sternerent, & ianuas aperirent. non est Auinio Rhodani ubi tunc eram, Romæ comparabilis ulla in re, sed & Romanus Pontifex, & multa Romanæ ciuitatis insignia, illic erant, suntque hodie frustrà, nuper per Vrbanum quintum parumper auecta, erant quæ, locum toto facerent orbe famosum, & tamẽ non se aliud, quã me unũ quærere, & uerbo, & rebus ipsis fatebantur, usque adeò, ut si abessẽ, fortè cõfestim ad fontẽ Sorgiæ, ubi maximè æstatẽ agere solebã, omnibus neglectis accederẽt. si horũ tu uel inscius esses, uel incredulus, tui certè ipsius oblitus esse non potes, qui me diù postea in Italiã iã reuersum, nõ quidẽ tanto, magno tamen uiæ tractu, nũquã antea mihi uisus aut cognitus adijsti, unde hæc amicitia orta est, que nisi durasset,

durasset, immò & creuisset in tempore, nequaquam tàm familiariter tibi ista nunc scribe-rem. quot deinde usque huc, ad me ex illa præsertim studiorũ amicissima uenerũt Partheno pe, iuuenes maximè, q me ibi tẽporibus summi regis uidisse nõ poterant, propter nostram familiaritatem, tibi esse nequit occultum. sicut nec ille, Perusini uatis aduentus, ita dico, si literarum amor ingens, & ardentissimus spiritus uatem facit, q senex cæcus ad Pontremulum oppidũ scholas Grammaticæ regebat. audito aũt, q ad ipsum de quo loquor regem Neapolim perrexissem, ut q iuuenili fastu tumidus, cuiuscunque examen, alterius eo tẽpore dedignarer, qui nunc nullum recusarem, unici filij adolescentis humero innixus, et ipse mox Neapolim, magno mei desiderio tractus uenit, cognitaque uiæ causa, quam ipse publicè prædicabat, Rex eum uidere uoluit, erat enim monstri instar, uiri facies feruorque illa gelida in ætate, contemplatus aliquamdiu uultum hominis, æreæ statuæ simillimum, audiensque quid peteret. Si uis, inquit, quẽ quæris in Italia reperire festina, alioquin quærẽdus tibi erit in Gallia, sic ab eo, nuper hinc digrediente, cognouimus. Ego uerò, inquit, homuncio: Nisi me uita destituat, ipsum si oporteat, apud Indos quærã. Miratus rex & miseratus, sibi uiaticũ dari iussit, inde summo cum labore, sua relegens uestigia, ne quicquam Romæ prius me quæsito, Pontremulũ redijt, ibi audiens, quod adhuc Parmæ essem, hyeme etiã nũc aduersa, niuosum transit Apenninum, & præmissis ad me, haud ineptis aliquot uersiculis, ipse mox affuit: *ô qualis facies, ô quali digna tabella.*

Is enim de quo id scribitur, unũ oculũ habebat, hic nullũ, ille elephanti tergo, hic suis pedibus ferebatur, ille Romæ & q illam sequebatur orbis imperiũ, hic unum homunculũ, non nisi fama sibi cognitũ quærebat. Et quotiens putas, sed quid loquor, pñs rebus intereras, quotiens filij & discipuli alterius, quo p filio, & quibus ambobus pro uehiculo utebatur, manib. sublatis, meũ caput osculatus est, quo illa cogitassem, quotiẽs hanc dexteram, qua illa scripsissem, quibus se diceret uehementissimè delectatũ, & q pauca tunc scripserã, cum uel hodie pauca sint, transeo, longa est historia, semp ad hũc modũ, triduo mecũ fuit, & totam ciuitatẽ miraculo sui impleuit, cognito qs esset, & quid ageret. Illud non silebo, q cũ die quodam in excessũ mentis, multa diceret inter cætera, Vide, ait, ne tædio tibi sim, si cupidius te fruor, ad quem uidendũ tanto cũ labore peregrinus aduenio. ad quod uerbũ cum risum astantibus excitasset, & risum & ridendi causam intellexit, excitatiorque subiunxit in me uersus: Te non alium testem uolo, quod ego exoculatus melius certiusque te uideo, quàm quisquam horũ oculos habentiũ, q dicto cũctos in silentiũ ac stuporem uertit, plus nõ dico, nisi q urbis illius dominus, mei amantissimus, q nescio an sua ætate ullus in terris liberalior uixerit, cæci sermone atque animo delectatus, abeuntẽ multo honore ac magnificẽtia, psecutus est. Mihi aũt hæc speciosa, tũc magis uisu fuerãt, q nũc relatu gloriosa sunt, sed ideò in hãc narrationẽ incidi, ut tibi noto exẽplo, torporẽ siqs esset excuterẽ, tibique ostenderem. Esse adhuc aliquos, qui uirtutem colerent, modò aliqua esset uirtus. pro te enim ipse responde, quid te ad tantũ laborem, tàm aduerso tempore subeundum, nisi aliqua forte mearum rerum fama commouerit, quæ si falsa tantùm potuit, quid uera non posset? qui eum ergo tàm cupidè petierunt, in quo nihil præter indolem laudabile promittebat ætas, quo impetu, quo feruore Ciceronem aut Virgilium, aut ipsum de quo nobis sermo erat T. Liuium petijssent. Stude ergo uiriliter, neu diffidas, uel ingenium tibi defuturum, modò adsit mendio, uel honorem scientiæ ac uirtuti. Vale Pataui *VII.* Idus Maias.

Fran. Petrarcha Ioanni Priori magnæ Carthusiæ, S.

Vt pro se Deum oret.

ITa ego te stupẽs et uenerabũdus alloquor religiosissimè uir, quasi alloquar in te CHRISTVM, q hospes beatificus tuũ proculdubio pectus inhabitat anima enim iusti sedes est Dei. Illius est donũ, q inter homines peccatores quibus orbis abũdat, angeli uitam, & angelicã famam habens, per densissimas tenebras sæculi nostri. nouũ mũdo sydus effulgẽs, et e Carthusiæ sublimi specula, uelut ex oriẽtalis iugi uertice, lucifer matutinus irradias. Quid autem prius dicam, quàm quod prius occurrit: me miserum te fœlicem. ego enim, ut Virgilij uerbo utar: *uulnus terris iactatus & alto,*

quotidie

quotidie grauibus humanorum fluctuum procellis exerceor, tu quod ait Terentius, iam in portu nauigas, ego inter spinas & auia uitæ huius anxius, & iam fessus oberro, tu tranquillus in limine cœli sedes, & in uestibulo paradisi, mihi semper ante oculos timor Mortis, tibi autem uitæ spes, & infallibilis arra uersatur. quid denique primum precer, nisi quod primum cupio, & quo magis indigeo, ut pro me misero apud CHRISTVM dominum intercedas, apud quem te plurimum posse confido: si forte qui nunc errans in solitudine inaquosa, uiam non inuenio, esuriens & sitiens, in me deficiente anima, ad dominum clamans, de necessitatibus meis eripiar, & meritis tuis adiutus, CHRISTO duce deducar in uiam rectam, ac supernis ciuibus ascriptus, ciuitatem habitationis ingrediar, uel si forte primam illã tentationem ignorantiæ supergressus sum, reliquas tres cuadam, quas ex ordine Psalmi textus exequitur, sedensque in tenebris & umbra mortis, uinctus in mendicitate & ferro, humiliatus in laboribus & infirmatus, iterum ad dominum clamans, ex tenebris atque ipsius umbra mortis educat, contritisque portis æreis & uectibus ferreis confractis, de uia iniquitatis meæ suscipiar, & de uinculis peccatorum. omnẽ præterea escã abhominata est anima mea, & inedia spirituali, usque ad portas mortis appropinquans, clamansque rursus ad dominum, misso uerbo eius de interitionibus erepta, de necessitatibus proprijs liberetur. Postremò descẽdens in mare nauibus, faciensque operationẽ in aquis multis, uidensque opera domini, & mirabilia eius in profundo, ascẽdensque uicissim usque ad cœlos, & descendens usque ad abyssos, & propterea in malis tabescẽs, turbata & mota in moreebrij, omni eius sapientia deuorata atque consumpta, & quod unicum est, & uerũ primumque & ultimum auxiliũ, in his pœnis, denuo ad dominum clamãs, de necessitatibus itidem educatur, statuatque illi dominus procellam in aurã, & sileant fluctus maris, atque ita in portum uoluptatis suæ, læta tandem & secura perueniat. Hæ sunt quatuor illæ temptationes, quas propheta regius afflatus Spiritu sancto uidit, profundiusque conspexit. quarũ Prima ut ait Augustinus, Est temptatio erroris atque inopiæ ueritatis, & famis uerbi. Secunda difficultas benè operandi, & uincendarum concupiscentiarum. Tertia primæ aduersa, tædij scilicet atque fastidij. Quarta tempestatis atque periculorũ in gubernãdis ecclesijs, & sunt primæ tres cõmunes omnium. Vltima uerò propria præsidentium, quamuis & gubernator sine uectorum periculo non tempretur, nec minus, non dico negotium sed pelagi discrimen adeat, q ad exiguæ gubernaculum puppis sedet, quã qui ingens nauigium moderatur. In his temptationum cõtrarijs uẽtis ac fluctibus, uitæque tempestatibus, tuarum mihi precor orationum largire præsidium, communem dominum, dum ad mensam eius conuiuia sacer accesseris precare, adsit mihi erranti, fatigatoque nec corruã. inferat in anima sterili lachrymis riganda, & fœcundanda salubribus sui amorem, sæculi contemptum, odium uoluptatum, studium uirtutum, uerã pietatem, sanctam religionem, indubitatam fidẽ, lætam spẽ, charitatem feruidam, solidam castitatem, dignum cultum sui nominis, opera autem carnis, susurros dæmonum, infœlicis animæ consensum, præteritarum reliquias passionum, & pessimam consuetudinem, qua iunctus ad mortem rapior radicitus extirpet. Faciat peregrinationem meam sibi placitam, gressusque uagos dirigat, in uiã salutis æternæ, dignetur mihi indigno in die exitus mei, & in illa suprema hora mortis assistere, neque reminiscatur iniquitatum mearum, sed egrediẽtem ex hoc corpusculo spiritum, placatus excipiat. Nõ intret in iuditium cum seruo suo, contumacissimo licet atque miserrimo, misericordiarum fons misericorditer mecum agat, causæ meæ faueat, & deformitates meas contegat, in die nouissimo denique ne patiatur hanc animam, opus manuum suarum, ad superbum sui & nostri hostis imperium peruenire, aut prædam fieri spiritibus immundis, & famelicis canibus esse ludibrio. Ecce petitæ orationis formam tibi præscripsi, uariare illã tamen non prohibeo, quid enim animæ meæ expediat, tibi notius arbitror, quam mihi, sed hæc sunt ferè quæ indies singulos precari soleo, inualidas aũt preces meas & criminibus meis pressas, tuis ut precibus iuues precor. Crudelitas est negare opem supplici, quam sine cuiuscũque iniuria, & sine tua possis difficultate præstare, hæc profectò sunt munera, multum gemmis & auro cariora, q̃ egenus & pauper ego, ex te in CHRISTO ditissime ac fœlicissime uir expecto. Et unde

EE tibi

tibi iſta fiducia dicat aliquis, fortaſsè de homine unquã uiſo? ſpes hæc fateor, non de meri-
tis meis uenit, ſed de amore duriſsimo, quo te paſtor optime, innocuũq; gregem tuũ proſe
quor in CHRISTO IESV, ſi tamen non magni meriti pius eſt amor, uenit & deuotiſsima
ſanctitatis tuæ fama, quæ te mihi facilem aditu, atq; exorabilẽ pollicet̃. neq; pie ſpei obſtat,
te his oculis non uidiſſe, amantur ſæpe uehementius quæ nõ uidentur, neq; enim ſine cau-
ſa ſcriptũ eſt: Nolite diligere quæ uidẽtur, ſed q̃ nõ uidentur. q̃ enim uidẽtur tẽporalia ſũt,
quæ autem non uidẽtur æterna. Video ego te, quantuſcũq; peccator, & quantũlibet diſſi-
milis tibi, & uideo te in illo, qui utrunq; noſtrum uidet intrinſecus, in quo & omnia eodem
ipſo largiente uidebimus, & multos etiam nũc uidemus, qui mille annis anteq̃ naſceremur
obierant, uideo te in feruore ſpiritus, qui gelidus licet, ad reliqua in tui nominis memoria
recaleſcit & quanq̃, melioribus oculis ac certiore luce te uideam, opto tamen te his etiam
mortalib. oculis intueri, atq; his aurib. audire, quamuis & exẽplis tuis, & ex ore multorum
ſæpe te audiã, ut q famæ publicæ, de te multa crediderim, opto congreſſum cõplexũq; tuũ,
quãuis te aſſiduè, animæ meæ brachijs deſiderioq; cõplectar, opto inutili & peccatrice ma
nu, hac ſi detur aliquãdo contingere ſacratiſsimã illã dicatãq; Deo dexterã, tanti uiri, quam
uis eã iugi teneam affectu, & magna mentis intẽtione conſtringã. Nẽpe notior eſt mihi q̃
putas, in alto enim ſtas, lateq; cõſpiceris, multis quos ipſe nõ noſcis, te notiſsimum uirtus
facit. Accedit pretioſum mihi quidẽ, & prædulce pignus tuæ creditũ cuſtodiæ, pignus, in
quã germani mei unici, CHRISTO ſub te tuiſq; ut ita dixerim auſpicijs militantis. Illũ ego
cui ſecũdũ nec habeo, nec ſpero, illũ quo mihi è cunctis naturæ fortunæq; muneribus nihil
eſt charius, tibi quoque familiariariter ac filiariter charũ ſcio, quẽ mihi ablatũ CHRISTI
tuuſq; fieret, æquanimiter fero, & ſolitudinẽ meã, fraternæ ſalutis ſpe & meditatione conſo
lor, immò uerò & gaudeo, & glorior, talẽ mihi cõtigiſſe Germanũ, quẽ mihi mũdoq; ſub
tractũ, ultrò tu in filiũ tibi in ſeruũ ſibi CHRISTVS aſſumeret. iſta ſunt igitur, q̃ mihi apud
humanitatẽ tuam plurimũ fiduciæ, ſubminiſtrãt, proinde quo erga te, ac cõmilitones tuos
ſacræ militiæ CHRISTI ſeruos animo ſim, ex priore Mediolanẽſis Carthuſiæ cognoſces,
qui tibi manu ſua, meas literas, lingua autem meum ſpiritum præſentabit. Vale ex ipſa Me
diolanenſi Carthuſia, ubi nunc habito VII. Cal. Maias.

Fran. Petrarcha Ioanni Priori magnæ Chartuſiæ, S.

Excuſatio quod uiuentem laudauerit.

LAuiſti mihi caput egregiè ut uulgò dicit̃, nec defuit ſaponis acrimonia, ut uerbo utar
Ambroſij, CHRISTVM teſtor quẽ fallere nõ eſt, nec tibi me blãditũ eſſe, nec alteri, at-
que utinam nõ mihi p'us indignãtis tumor feruorq; animi, & cõtẽptus, q̃ adulatio nocuiſ-
ſet crebræ contẽtiones in opuſculis meis, q quo erã animo, nũquã ab initio diuinaſſem, cre
bræ quoq; facetiæ & aliquãdo mordaces, blãditiæ nuſquã ſunt. ueras enim laudes inter blã
dimẽta non numero, q̃ multis ad ſtudiũ uirtutis ac pſeuerãtiã profuerũt. turpe eſt, inquis,
uiuentẽ, & eũ ipſum quẽ alloqueris laudare. ſcio nihil agendũ eſſe q noceat, quid ſi proſit,
quid ſi laudãti, qđ ſi ipſi etiã expediat laudato, leuis eſt, quẽ leuis aura præcipitat, uẽtos non
metuit, qui radicẽ habet in ſolido, fundamentũ in petra, conſtantiã in habitu, còr in cœlo.
Præclara illa quidẽ ingenia, ut ait Cicero, q̃ gloria inuitãtur. ſic eſt, degeneres in uiã rectam
iurgia & minæ, generoſos animos blandũ gloriæ calcar impellit, & Aſellũ fuſtibus, plauſu
ſonipedem excitamus. mẽs bona ſuis laudibus nõ inflatur, ſed erigitur, laudataq; uirtus cre
ſcit, ut elegãter ait Naſo: Tale neſcio quid expertus loquor. Sãctitatis laudẽ, nec habui pro
fectò, nec merui, ſi qua tamẽ linguæ uel ingenij laus fuit, quæ quanta ſit neſcio, illud ſcio, q
ſi uera eſt magna eſſe nõ poteſt, ſentio quos mihi ſtimulos incuſſerit, Laudaſti, ais, me ui-
uũ, & me mihi intelligo quid reprehendas, ſcriptũ eſt: Ne laudaueris hominem in uita ſua:
quẽ locum dum tractat Ambroſius, Lauda, inquit, poſt uitã, magnifica pòſt conſumatio-
nem. & rurſum: Lauda pòſt periculũ, prædica ſecurũ. quid autem ſcio an ſuperuicturus ti-
bi ſim, ut me tunc ſaltẽ alijs laudaro, quid ſi hoc faciẽs, non illud omiſerim? ſed deijcies me
laudando ſi hoc crederẽ, non laudarẽ, noli grauiter ferre ſi laudaueris, ſerue bone & fide-
lis, non tua ſed domini laus eſt, laudare CHRISTVM in operib. ſuis uetas? certè nedum ab

alio laudari uerũ & gloriari licet, sed in domino. Quoties Augustinus Hieronymum laudat, quotiens Hieronymus Augustinũ, & sanctissimũ ac beatissimũ Papã uocat, atqui non alterũ, non defunctũ, mutuo siquidẽ colloquũtur. Exclamabis aũt, Nõ sum Hieronymus nec Augustinus ego. nõ sum Augustinus nec ego Hieronymus, quid si mihi maior es quã Augustinus Hieronymo, uel Hieronymus Augustino, nescis quia magnitudo & paruitas, relationẽ inuicẽ quãdã habent, & parua etiã magna fiunt minimis comparata, & magna collata maximis, parua fiũt. Nescis Ambrosius ipse, q̃ laudari uiuũ phibet, quãtis uiuũ laudib. efferat, loquẽs sibi. legi illius homeliã q̃ de beatæ Mariæ uirginis purificatione dicta uit, & attende, q̃ reuerẽter Augustinũ, de intellectu uerborũ Simeonis interrogat, quas sanctitatis ingenijq; laudes interserit, putabis nõ dicã patrẽ filio, aut discipulo magistrũ, pictatis fideiq; ducẽ militi suo, quẽ dum in uiã ueritatis induceret, & puluerẽ uetustatis abstergeret, suis manib. sacro lauisset in fonte, immò uerò non doctorẽ doctori, nõ Episcopum Episcopo, non amicũ amico, deniq; nõ hominẽ homini, sed hominẽ Deo loq, non humanũ eloqum, sed cœleste oraculũ expectãte. Possem hoc loco Philosophicis, uel Poëticis exẽplis affluere, ni uererer, ne cũcta pfacile, at ut aiũt flexo leuiter umbone discuteres, ad sanctorũ igitur exẽpla me refero, quãtis, oro te, laudibus Ioannes Chrisostomus, & quãto uerborũ honore Demetriũ alloquit, quanto brauio cõpellat Isidorũ, quanto Augustinum Hylarius Arelatẽsis & Prosper. sed occurres, & sãctos saltẽ ab his fuisse laudatos dices: at qd Paulo dicis Apostolo, qui uas electionis, doctor gentiũ, Senecã inter scriptores, licet sacros, à Hieronymo relatũ, tamẽ haud dubiè paganũ hominẽ, laudat, ad eũ missis epistolis, cur mihi nõ liceat laudare nõ modo Christianũ hominem, sed CHRISTI seruũ & Christianæ militiæ professorẽ. Lege Ambrosij epistolas Valenitinio ac Theodosio principib. inscriptas, uidebis seueritatẽ illã sanctissimã, apud homines profanos, propter aliq̃ uirtutis effigiẽ sæpè honorificẽtissimis usam uerbis. Quod si forsan dicas: Quære sanctũ quem dignis laudib. prosequare, homo enim peccator ego sũ, & reliqua. q̃ in ore tui similiũ esse solẽt, quid sacro dicis Ambrosio, qd alijs multis, q̃s sciẽs sileo, ne sim prolixior quã oportet. qd pterea ad illud Dauidicũ respõdebis, Quia defecit sanctus. quia diminutæ sunt ueritates à filijs hominũ, quia nõ est q faciat bonũ: sicubi ergo uel tenuẽ tãtis in tenebris scintillã ueritatis aspexero, nouũ solis iubar aspexisse mihi uideor, & illuc cupidus feror, laudãs non tàm lucẽ ipsam, q̃ lucis auctorẽ. Id nec mihi noxæ, nec tibi ut arbitror debet esse fastidio. & sanẽ si multiplici testimonio probari potest, licere nõnunq̃, se sine arrogãtia laudare, quãto magis & laudare aliũ, & ab alio laudari, licet laudãtẽq; alium audire. Cesset modo dolus, insolẽtia, & inconsulta credulitas, & adulatio uenenosa. A quibus profectò suspitionibus & te uitæ ac professionis austeritas, & me, si professio ac uita nõ liberãt, liberet saltem ætas, ab omni iã adolescẽtiæ leuitate remotior, blanditiæ tenerioris ætatis sunt, & sexus infirmioris, uirilẽ canitiẽ non decet. Quæ cum ita sint, tã & si certus & infallibilis tibi consulor, assiduè intus ad aurẽ cordis sonet, ego tamen potẽtia tua fretus loquar, & dicã, quid hic mihi cõsilij sit. Adulantiũ uoces ut uenenũ melle illitũ respue, adulantemq; ne redeat frõtis atq; uerborũ auctoritate propellito. cæterorũ laudes, sic admitte, ut si ueræ sint imbecillitatis tibi cõscius humanæ, & maiorẽ in modũ te humiliãs, nihil in laudibus, nisi unum bonorum tuorũ glorifices largitorẽ, sin falsæ, quantũ tibi desit intelligas, satagesq; te defectu, ac laudatorem tuum mẽdacio liberare, talis fieri studeas, qualẽ ille te prædicat, ita utrobiq; sentias, tibi calcar adhibitũ, ad gratitudinẽ, ad uirtutẽ, ut uel de pceptis lætus, Deo gratias agas, uel pro defectu mœstus, tuum in profectum alienũ ueritas errorem. Ego quantuscumque peccator, nõ ueniout oleo meo tuũ caput impinguẽ, absit ab anima mea, ut q; nulli unquã me fecisse memini in te pater incipiam: sed ut te alloquẽs me excitẽ, si possim, & dũ tibi nõ noceam prosim mihi, si forsitan te laudando ad imitandũ pectus hoc gelidũ inardescat, nã q̃s imitari studeat. nisi q; aliqua singulari laude dignum putet. Sine igitur te laudari, quo & tu melior fieri possis, & ego te cupiam imitari. Facis aũt non inficior magnificẽ, qui hominum laudes spernis, eorũ maximẽ, quibus si reddere uicem uelis, sine graui mendacio nõ possis & eueniet tibi, quod de Marco scribitur Catone, qui quò minus gloriam quærebat, eò magis illam assequebatur, si penitùs quidẽ iubes laudare, te desinam non mirari, quàm

quam non te laudauerim, nec te mirer. Illum in te laudo, illum miror & uenerot, qui hominem per se miserũ animal, & caducũ sæpe, laudabilẽ, mirabilẽ, & uenerabilẽ gratis facit, illud nunquã efficies, ut tuarũ precũ auxilium desinam flagitare. Quod nõ facerem, si uel meas tibi, uel tuas preces CHRISTO contẽptibiles arbitrarer, ab illo equidem procul, & heu magno nimis absum interuallo, & concretione terrestrium raucus sum, tu proximior, tibi uox clarior, tu me audies spero, ille te pro me rogantem audiet exaudietq́ utinã, in eo maximè, q ut petas nominatim pcor, ut talis scilicet sim dũ uiuo, qualis uellẽ fuisse dũ moriar. Reliquũ est, ut petitionibus & quæstionib. tuis, utcũq satisfaciã, quib. si te seq uellem, nũquid ego quoq non sat dignè subirascerer? Tantũ nẽpe mihi preconium ingenij tribuis, quantum ego nec posco, nec mereor, & quãq multũ exprimã, plus tantũ incõparabiliter est quod taces, tacitusq́ pronũcias, ubi me rogas, ut de Dignitate conditionis humanæ, librũ ab Innocẽtio III. promissum ut dicis, nec ab illo æditũ, ipse ædã, pmissumq́ impleã alterius, q propriũ implere nõdũ potui, quasi prõptũ sit, mihi de re qualibet copiose suauiterq́ differere. Nec aduertis uirũ illũ, quẽ uirtus & ingeniũ, ante tẽpus ad Romani põtificatus apicem euexerũt, De miseria humanæ cõditionis ingressum scribere, uix implesse propositũ, de cõtrario aũt, se scripturũ promisisse, tãtũmodò nõ adhibitis spõsorib. quos se digresso, delusa posteritas cõueniret. Illius fidẽ ut absoluã, tu nunc iubes, & experiar, q illum uel noluisse, uel timuisse, uel nequisse compertũ est. sed quis ego sum, aut q̃ est in me facultas? ut apud Ciceronem ait Lelius. Ergo ego, q ille uir exhorruit, securus aggrediar? q etiam si Põtificatu seposito per seipsum extimetũ, cautus habetur omniũ iuditio, ut doctissimis ascribatur, in Põtificatu aũt, talis fuit, ut haud dubiè sicut sæpe dicere magnos Ecclesiæ cardines audiui. peregrinæ nationis atq inuisæ, qui hoc nõ spõte sua, sed cogẽte ueritate fatebãtur, post illũ Petri sedẽ, æq nullus honestauerit cũ hoc tali uiro, tãtæ auctoritatis, tàm potẽtis ingenij, me adeò nõ ex æq̃ partiri iubes hanc sarcinã, ut cũ de Miseria humanæ conditionis ille tacuerit, mihi de cõtrario sit agẽdũ, atq ita q nemo dubitat, quæ illi prona fuit, & facilis, mihi difficilis, & maligna materia sit. Amplissima est enim humana miseria, breuis & pangusta fœlicitas, uerũ qa & si nõ faciẽ tamẽ, ut mihi uideor animũ tuũ noui, & scio nõ aliũde, pcedere, ut hoc mihi onus iniũxeris, nisi ab ingẽti quadã, & insigni fiducia, q̃ de reb. meis & ingenio concepisti, suggerẽte charitate illa, quã in CHRISTO me diligis libentissimè parerem. qd enim melius possem, quã implere quod pcipis? sed obstãt acerui mearũ occupationũ, q̃ tàm multæ sunt, ut si eas noueris aut miseraris, aut rideas quas, mihi fateor nõ ambitio cupiditasq́ cõflarunt, sed operosum ociũ, & literarũ sitis inexplebilis, nec unquã ut auguror, nisi supremo cũ spiritu deponenda, meisq undiq obsideor curis, nec ulli magis conuenire dixeris illud Virgilianum uel reginæ amantis, uel amentis inertisq́ pastoris pendẽt opera interrupta & semiputata mihi frondosa uitis in ulmo est. Itaq sicut nihil tibi negatũ uelim, sic uirib. meis maiora promittere non ausim. Tẽptabo tamẽ, si quas fortè mihi horas intercipere furariq possim, dedicandas tibi, & id faciam, non tã ingenio meo, q̃ orationibus tuis fisus. & dicam tibi, quorsum processerim dictu mirũ, cum adhuc nihil inceperim. Est mihi liber in manibus, de Remedijs ad utranq Fortunam, in quo pro uirib. nitor, & meas & legẽtiũ passiones animi mollire, uel si datum fuerit extirpare, fortè autem ita accidit, ut dũ de tristitia miseriaq tractatus uenisset, ad calamum, essemq́ in eo occupatus, ut eiusmodi tristitia, nullis certis ex causis ortam, quam ægritudinem animi Philosophi appellãt, obiectu contrarij consolarer, quod nullo melius modo fit, quàm causas lætitiæ conquirendo. id uerò nihil est aliud, q̃ humanæ conditionis exquirere dignitatem, eo ipso die, tua superuenit epistola, hoc ipsum uehemẽter expostulãs, quasi quid tunc ageren sciens, ultrò currenti stimulum tuæ exhortationis adijceres, feci igitur & diligentius institi, nõ aliter quã si scribenti assiduè, immineres, & tibi. in silentio respondebam. facio ecce quod iubes, hic rerũ & arbitror summa est, quasi ornare diligẽtiusq distinguere, uel uitæ breuitas, uel uerum impedimenta uetuerint, hoc tibi saltem nullus eripiet, hæc hactenus. De quæsitis autem tuis, ne nimis te hodie prægrauarem, ei de cuius manibus hanc accipies explicui, uiro utique doctissimo, tuiq, & propter te mei quoque amãtissimo, cuius mihi ualde deuotio & aspectatus, & propositum placuere. Vale fœliciter in CHRISTO IESU per quẽ

te ob-

te obsecro, & adiuro, ut quoties eius fueris alloquio, mei habeas memoriam, neu de profundis ad dominum & ad te clamantem, ex altissima tuæ contemplationis arce despicias.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS SENILIBVS,
Liber XVI.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio, S.

Ei cui uirtus, de opibus nihil conquerendum.

AD literas tuas nihil respondere decreueram, continebãt enim utiles licet amabicabilesq; sententias uehementer tamẽ à meis sensib. abhorrentes, incidit mihi interim uolũtas, de re alia, nõ paruam tibi epistolã scribẽdi, quam cum lituris obsitam rescribere pararem, amicus quidam penè lugitet ægrotantẽ, miseratus, hunc mihi abstulit laborẽ, illo aũt scribẽte, cogitare cœpi. quid nunc dicturus est Ioannes meus: homo isti dictat superuacua, & ad necessaria nõ respõder, tunc impetu magis, quã iuditio, abiectũ calamũ reassũpsi, & scripsi epistolã tibi alteram eiusdẽ pene magnitudinis, in qua tuæ respondeo. Ambas aũt propè duos mẽses, ex quo scriptæ erãt nũcio nõ occurrẽte, dictaui. Nunc tandem, cum hac parua magnæ illæ duæ ueniunt, apertè illi quidem, quo scilicet aperiendi laboribus pas suum remittatur, legant qui uolent, modo integras restituant. Scient nihil nos bellis agere, utinam non plus alij, esset enim pax nobiscum, quæ nunc exulat, ill. m ego alteram manu mea scriptam prius leges, illam alienæ manus postea, hunc eis ordinem dedi. Cum ad finẽ ueneris, fessus dices. Est ne hic amicus meus, æger ille senex, occupatus: an nescio, qs alius eiusdẽ nominis, sanus, iuuenis, ociosus: ego ipse me, fateor, & puicatiã meã miror. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Bocatio, S.

De non interrumpendo per ætatem studio.

EPistola status tui nũcia ad me uenit, eaq; in parte animum meum, magno qdẽ, non insolito mœrore cõpleuit, his olim rumoribus plenus sum. iniquè fateor, tecum agi, in his quæ fortunæ bona uulgus uocat, Philosophi autem ueri, nec bonorum appellatione, nec pretio digna dicunt, & si leuia qdem, uitæ mortalis adminicula non negent. doleo equidem, & indignor, dicerẽ fortunæ, si qd illam esse crederem, nunc irasci non audeo, si quæ lætos mœstosq; nos faciunt, nõ temerè ut cõmunis habet assertio, sed maioris arbitrio eueniunt, q cum tibi plus multò quã cæteris mortalibus daret, prælatum penè omnibus coæuis tuis, multis æquauit, compẽsatione iusta forsitã sed molesta, ut nostri temporis Lactantius esses, aut Plautus, cui plurimũ esset ingenij atque eloquij, nec minus inopiæ. Si autẽ quo es iuditio, acriter tecum ipse rem discuns, & quid tibi datum, quid negatum extimas, puto fatebere, omnibus ad libram deductis, quamuis amariusculè nõ infœliciter te humanis habitum in rebus. Quod ut clarè uideas, intende animum, & cogita, neu te fallas, quot sunt in toto hominũ conuentu, cũ quibus non dico pecuniã, nõ ualitudinẽ, nõ agellos, sed res tuas omnes simul permutasse uelles, & si paucissimos aut si nullos inuenis, conquiescere ac solare animum, illi gratias agens, qui dat omnibus affluenter, nec improperat, sed cũ tibi omnia largiri nollet, meliora largitus est. In hoc enim fallimur, q dũ uirũ uirtutib. ac literis insignem, cæterarũ rerũ cernimus indigentẽ, miramur, irascimur, indignamur, idq; sibi iniustè quærimur accidere, que maioribus dignum remur, quod tunc rectè diceret, quando ea quibus ornatus est, à seipso, uel ab alio sibi essent non ab illo, qui non omnia uni dat, sed hoc tibi, illud alteri sicut scriptum est, diuidens singulis prout uult, satis sit igitur accepisse chariora, quãuis negata sint uilia. Illi autẽ quisquis erit, caducis opibus glorianti, tu Philosophico pierioq; locuples thesauro, dic fidenter illud Flacci:

Te greges centum Siculæq; circum
Mugiunt uaccæ, tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa, te bis Afro *Murice tincta*
Vestiunt lanæ, mihi parua rura &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit & malignum *Spernere Vulgus.*

Sæpe q̃dē hūc sermonē, cū amicis habui, & qd dicere soleā nūc scribo. Si uirtutū diues, aliq̃s forte cuiuspiā principis ad obsequiū deuenisset, & ille eū duriter atq; auare tractaret, ac diceret, sufficiant tibi uirtutes tuæ, de alijs sine me boni huius inopiā patientibus subuenire, posset hic talis iure optimo respondere. si quid est uirtutis, non à te illud accepi, tu ergo, si iustitia uti uis, debes nudū in me meritū intueri, & qualem inuenis extimare, aut par præmium sit uirtuti, neq; mihi insolutū dare, quod nō tui, sed cœlestis est muneris, meq; non ex probratione, sed beniuolentia indignū facit. Hoc omniū domino dici neq̃t, q uirtutis corpusq;, & animā ipsam, dedit, ille quidē amplius petenti, iure suo potest dicere. Sile sorte tua contentus, ac desine cuncta cōcupiscere. suasq; dotes quātaslibet allegāti Apostolicum illud obijcere, Quid habes q nō accepisti: simulq; q sequitur: Si aūt accepisti quid gloriaris, quasi nō acceperis? & hæc quidē hactenus pauca de multis, q̃ tibi ita nota sunt omnia, ut uix ulli hominum notoria, è quibus omnibus unū illud efficio, Non posse istē uirtuosum uirū, de inopia temporaliū rerū queri. Venio hinc ad alterā epistolæ tuæ partem, quæ de me erat, dixi equidē, olim sæpè, & totiēs inculcare unā eandēq; rē piget, at si ut literæ tuæ sonāt, læta mihi & opulēta sors esset, nunq̃ profectò tā tenuis tua esset, hoc uelim tibi in animū demittas. Nihil est uerius, muta igitur epitheta pro opulēta, mediocrē, pro læta nō anxiam, si dixeris, uerò propius accesseris, qualiscūq; sit, tamen hoc totiēs dictū, nec iam amplius repetendū scito, q si unicus mihi esset panis, æquis portionib. diuidendus ueniet inter nos, q si Paulo & Antonio famosissimis olim heremicolis, satis fuit, cur nō nobis etiam satis sit? non sumus paris meriti, panis tamē ille, conditus mutua charitate, & q̃uis nō corui rostro, ab eodē tamē domino missus erit. si præterea lectulus unicus, nostro esset in thalamo, largiter sic unanimes duos exciperet, forani curatūq; fidus arbiter nostrarū. sed et panes et lectuli plures erūt, nilq; omnino nobis deerit, una modo nō sit æquanimitas. Nūc ad id trāseo, cuius partē me noueris implesse miraculo, scribis te ægritudines meas multiplices ægrè ferre. scio neq; hoc miror. Neuter nostrū, ægrotāte altero, planè sanus esse potest, addis credere, id mihi ætatis iam initio prouenire, q ut Comico placet, senectus ipsa morbus est. Neq; hic rursus aliquid est, quod mirer, neq; sententiam hanc respuo, unum modo illi additum si, Esse senectutē morbū corporis animi sanitatē, q aūt, an peruerti forsan ista maluerim? ut cū sanitate corporis sit animi ægritudo? absit hoc ab anima mea, ut in corpore, sic in toto homine opto, & gaudeo illā partē in primis benè ualere, quæ nobilior est. Obijcis mihi annos meos, q nō posses, nisi ego illos tibi dinumerassē. obijcis, inq̃, & oblitū uelut amones, & benefacis. Vtile est enim excitare memoriā, his p̄sertim in reb. q̃ libenter effluūt, quales sunt omnes amari, quos humana mens refriget. ego aūt crede mihi, memini, & p singulos dies ipse mecū dico, En gradus unus ad terminū. Equidē de ætate mea, in qua senes, addendo iuuenes detrahēdo uarijs modis pati uanitate mentiri solitos scimus, tibi ante aliq̃t annos, bona fide uerū scripsi, ne quid mearū rerū te lateret. Scripsi & per idē tempus cōmuniter ad amicos, meæ iā tūc indicē senectutis epistolā. & si enim dicat Anneus, quosdā inuitos senectutē audire & canos, & alia ad q̃ uotis perueniitur, idq; ego nō quibusdā, sed penè omnibus euenire cōsentiam, nō tamen hāc ætatē plusquā cæteras erubesco. quid enim magis senuisse me pudeat, q̃ uixisse? cū alterū sine altero diu esse nō possit. optarem planē, si daretur nō iunior quidē esse, sed inter actus honestiores ac studia senuisse, neq; grauius quicquā fero, q̃ tāto in tēpore, nōdum quo debuerim peruenisse. ideò adhuc nitor, si quo modo forsan ad uespā, diurnā desidiā reparare cōtingeret, & sæpe mihi per animū recursat sentētia Cæs. illi sapientissimi principis Augusti. Sat celeriter fieri quicquid fiat satis benè, seu illud Philosophicum doctissimi Platonis: Beatum cui etiam in senectute contigerit, ut sapientiā ueralq; opiniones assequi possit. seu deniq; Catholicum illud sacratissimi patris Am-

tris Ambrosij, Beatus planè qui uel in senectute surrexit ab errore, beatus q uel sub ictu mortis, animũ auertit à uitijs, his horũq; similibus expergiscor, ut fauente Deo emendem, serò licet in me nõ solũ, ꝙ uitæ defuerit sed etiã quod scripturæ, q̃ ab initio neglexisse uideri poterat, fortasse cõsiliũ, nunc quid nisi senilis torpor & ignauia uideretur. Qua in parte consilium, fateor, illud tuũ est, quod uehemẽter me mirari ut dixi & dico. quis enim ex ore uigilãtissimi uiri, somni consiliũ & inertiæ non miretur? Relege oro, & examina ꝙ scripsisti, ipse iudex contra consiliũ tuũ sede, & si audes illud absolue, quo me scilicet. pro remedio senectutis, ad multũ senectute qualibet peiorẽ segnitiem cohortaris, idq; quo facilus ꝑsuadeas, magnũ nescio quid me conaris efficere, ut qui satis sicut uiuẽdo sic proficiẽdo ac discendo processerim, iã subsistã. Mihi uerò mẽs lõge alia est, ut ait ille, diuersumq; propositũ, gressum ingeminare, & nũc maximè uelut amissa parte lucis, sub occasum solis ad exitũ properare. qd tu aũt consulis amico, ꝙ tibi ipse non consulis? Non est mos hic fidelium consultorũ, inq; hoc ingenio uteris, atq; arte mirabili, dicis enim, me iã scriptis meis latè cognitũ, q utinã benè cognitus ac probatus, uiciniæ meæ essem. Addis, quo nisi me multum amares, & nisi penitùs alterũ me nouissem, falli crederẽ, & illudi, nũc nõ me abs te, sed te ab amore falli sentio, q multos doctissimos iã fefellit. Dicis aũt me, & oriẽti notũ & occasui. his et mediterranei maris omnia littora, et ꝙ ridiculum omne trãscẽdit, hyperboreos addis & Aethiopes, mirũ ualdè, si persuaderi tibi hoc potuit tali uiro, mirabilius si persuaderi mihi posse credidisti, nisi eo modo forsitan, quo in una eadẽq; domo q̃uis exigua omnis quatuor mundi partes designari possunt. Auster & Boreas ortus & occidens, uixq; uel si domi meæ, ad plenum notus esse crediderim, nec scio an qsquã sit hodie in terris, q angustiores sibi de se fingat opiniones. Tu amice cur fallere, cur ut dicã ꝓpriè, me infatuare atq; inflare uelis, miror, nisi alter te fefellit, ut dixi, ꝙ ipsum supra fidẽ mirer, cum nulli q̃ tibi notior semper esse putauerim, & tamen omnia opinari malim q̃ de tãta fide fictũ aliquid suspicari. Cæterũ ut longiusculè, immò ut longissimè, utq; rudis homuncio, ibi etiã notus sim, qua ætate Marci Tullij, ut ait Seuerinus, nondum Romanæ Reipub. fama trãscẽderat. ubi inaduertentiã tanti uiri, solitum fateor me mirari, non de sua enim sed de Scipionis Africani ætate Tullius agebat, ubi hoc ait. Sed esto quocũq; libet meũ nomẽ ꝑuenisse tibi fingito, sicut ego doctissimos Patres uidi, de filijs quibus nec sciẽtia nec spes sciẽtiæ ulla erat, mirabilia somniãtes. An tu tamẽ id studij mei frenũ crederes? calcar esset, quo ꝓsperiorẽ exitũ laborũ cernerẽ, eò acrius incũberem, meq; quò sum animo successus nõ segnem redderet, sed sollicitũ, & ardentẽ. Tu uerò quasi terræ finibus nõ cõtentus, me sup æthæra etiã notum dicis, Aeneæ laus ac Iulij, illic quidẽ haud dubiè notus sum, utinã et dilectus. illud planè præconiũ ꝙ mihi tribuis non recuso. Ad hæc, nostra studia multis neglecta sæculis, multorũ me ingenia per Italiam excitasse, & fortasse lõgius Italia. sum enim ferè omniũ senior, qui nũc apud nos his in studijs elaborãt, at ꝙ hinc elicis nõ admitto, ut cedẽs ingenijs iuniorũ, suscepti laboris impetũ interrũpam, permittãq; alios aliqd scribere, si uelint, ne unus scribere omnia uoluisse uidear: ô quantũ nostræ inuicẽ differunt sentẽtiæ, cũ uolũtas amborũ una sit. Tibi ego omnia, seu lõgè plurima, mihi uerò nil penitùs uideor scripsisse. Sed ut multa scripserim, & ut multa scribã, quo nã melius modo possim, sequẽtiũ animos ad perseuerantiã exhortari, sæpe ualidius excitãt exẽpla q̃ uerba, certè ꝓbatissimus dux Camillus senex, bella iuueniliter obeundo, multo magis ad uirtutem iuuenes accẽdebat, q̃ si illis in acie relictis, edicto quid agendũ esset, in cubiculũ concessisset. Quid aũt sollicitus uideris, ne scribẽte me omnia, scribere aliquid alijs nos uacet, tale est, qualis metus ille ridiculus Alexandri Macedonis, qui timere solitus fertur, ne uincẽdo omnia Philippus pater, omnẽ sibi spem bellicæ laudis eriperet, insanus adolescẽs, qui nesciret quanta sibi nũc etiã bella, si uiueret, domito licet Oriẽte restarẽt, nec Papyriũ forsitã Cursorẽ et Martios duces nosset. Sed hũc metũ nobis abstulit Anneus Seneca, quadã ad Lucilliũ epistola. Multũ, inquit, adhuc restat operis, multũq; restabit, nec ulli nato pòst mille sæcula ꝑcidet ocasio. aliquid adhuc adijciẽdi. Tu amice mira rerũ perplexitate, hinc me niteris à ꝓgressu cœptorũ operũ perueniẽdi desperatione, illinc parte gloriæ ostentatione diuertere, & postquã dixisti mundũ me scriptis implesse, Putas 'ne peccor, inquis, Origenis aut Augustini æquare uolumina numero.

Equidē Auguſtinum æquari à nemine poſſe reor, quis nunc enim illū æquet quem æuo illo ingeniorum feraciſsimo, me iudice nullus æquauerit, nimis magnus undiq; Vir fuit, nimis inacceſſibilis. quod ad Originem attinet nō tā numerare ſolitū, quā extimare, me noueris pauculos libellos incorruptos, ſcripſiſſe maluerim, quā libros innumeros, in qbus magni ſi uera eſt fama, & intolerabiles ſint errores, utrunq; horū æquare tu mihi dicis impoſſibile, fateorq; quanq; diuerſa ratio ſit amborū. Contra teipſum tamen, qui me ad ociū ſtylo impellis, quaſi aliud neſcio quid cogitans laborioſiſsimos quoſdam ſenes profers, Socratem, Sophoclemque, & è noſtris Cenſorium Catonem, & quot poſſes alios, ſed uix diù quiſquam ſciens contrà ſe loquitur, hic tu tamē & conſilij tui & meæ imbecillitatis excuſationes. hinc inde & conquires, dicis: Diuerſam fortaſsis illorum fuiſſe, & meam eſſe complexionem. cui quidem haud coactus aſſentiar, quamuis & mea complexio interdum ualidiſsima uiſa ſit, his qui talium notitiam profitentur, ſed ualidior eſt ſenectus. Huc etiam illud affers. Bonas me partes temporum, ſub obſequio principum perdidiſſe, hic ne erres, uerum accipe. Nomine ego cum principibus fui, re autem principes mecum fuerunt, unquam me illorum conſilia, & perraro conuiuia tenuerunt. Nulla mihi unquam conditio probaretur, quæ me uel modicum à libertate à & ſtudijs meis auerteret, itaque cum palatium omnes, ego, uel nemus petebam, uel inter libros in thalamo quieſcebam. Si dicam nullum diem perdidi, falſum dicam, multos perdidi, utinam non omnes, uel inertia quadam, uel morbis coporis uel angoribus animi, quos prorſus euadere nullo contigit ingenio. Quid iuſſu Principum perdiderim iam audies. nam & mihi cum Seneca ratio conſtat impenſæ. Semel Venetias miſsus, pro negotio pacis inter urbem illam ac Ianuam reformandæ, hybernum in hoc menſem integrum, exegi, inde ad Romanū Principē in extrema Barbariæ, heu, collapſi ſpes Imperij refouentem, dicam rectius deſerentem, pro Liguſtica pace, tres æſtiuos menſes, deniq; ad gratulandum Ioanni Francorum regi, Britannico tūc carcere liberatō, alios tres hybernos, & ſi enim in his tribus itineribus, aſſiduè ſolicis curis animum exercerē, quia tamē nec ſcribere erat, nec affigere cogitata memoriæ, perditos dies uocō, quamuis in ultimo, dum Italiam repeto, ad Petrum Pictauienſem ſtudioſum ſenem, epiſtolam ingentem dictaui, de mutatione fortunæ, quæ ſero rediens defunctum illum repperit. Ergo ecce menſes ſeptem, ſub obſequio principum amiſi, iactura ingens non inficior, in tàm breui uita, utinam tamen non fuiſſet ingentior, quàm mihi adoleſcentiæ meæ uanitas, & occupationes ſuperuacuæ pepêre. Addis ad hæc forte aliam nobis eſſe, quàm ueteribus fuerit uiuēdi metam, fieriq; poſſe, ut qui hodie ſenes ſunt, tunc iuuenes dicerentur, hic quid aliud dicam, niſi quod cuidam nuper Iuriſconſulto huius ſtudij, quem cum ad deprimendam ueterum induſtriam, & excuſandā ignauiā modernorū, hoc in ſcholis dicere ſolitum accepiſſem, mādaui ſibi per unū è diſcipulis ſuis, ne id amplius diceret, ne inter doctos ipſe indoctior haberet. A' duob. & eò amplius annnorū milib. circa humanæ uitæ ſpaciū, nulla mutatio facta eſt. LXIII. annos uixit Ariſtoteles, totidem Cicero, uicturus amplius ſi impio atq; ebrio placuiſſet Antonio, & quā multa iāpridē de ſua calamitoſa ac pcipiti ſenectute tractauerat, librumq; de ſenectute cōſcripſerat, quo cū amico cōmuniter uteretur. Septuaginta uixit Ennius, totidē Flaccus, Horatius, LII. Virgilius noſtra etiā ætate breue tēpus, at Plato LXXXI. idq; pro mōſtro habitum fertur, ut propterea q perfectiſsimā expleſſet ætatē, qſi q ſupra hominē eſſet ſacrificatum ei cōſtet, à Magis, cum paſſim hodie noſtris in urbib. hæc ætatū ſpatia uideamus, & octogenarij & nonagenarij occurrāt, nec miretur quiſquā nec ſacrificet. Si tu hoc loco mihi uel Varronē obijcias, uel Catonē aliosq; qui ad centeſimū peruenerunt annū, uel Gorgiā Leontiū, qui hos magno ſpatio ſupergreſſus eſt. Ego illis quos opponā habeo, ſed quoniā obſcura ſunt nomina unū pro multis obijciā Romualdū, Rauennatē clariſsimū heremitā, q nuper inter maximos labores, quos ſibi pepererat amor CHRISTI, in uigilijs ac ieiunijs multis, à quibus quod in te eſt, me nūc tu, cōſilio tuo abſtrahis, centū & uiginti uitæ annos habuit. Quē articulū idcircò ſcrupuloſius digeſſerim, ne pter illos primos patres q ab exordio rerū fuiſſe memorātur, & quib. exiſtimo nullū penitùs cōmerciū literarū fuit, maiores alios noſtros nobis uiuaciores, aut pdices, plus illis fuit induſtriæ nō plus uitæ, niſi q uita ſine induſtria

ne induſtria

ne industria nō uita sed segnis et inutilis mora est, quãq̃ tu pplexitatē hãc caute, paucissimis
uerbis euaseris, dicēs, ut ætatis nulla sit q̃stio esse poste cōplexionis, & fortè aëris, aut cibo
rum, uel his deniq; uel alijs ex causis, non posse me quod poterant illi, & planè consentio,
fateorq; sic esse, sed non æqu: confiteor, quod hinc infers, ad quod operosis accingeris ar-
gumentis. quæ tamen aliqua ex parte his ipsis aduersa uideantur, dicis enim & consulis, ut
satis mihi sit, tuis ad literã utor uerbis, carmine forsan æquasse Virgilium, soluto Tullium
stylo, quod ò si ueritate inductus, & nō amore seductus assereres. Addis me ex S. C. mo-
re maiorum splendidissimum titulū, & Romanæ Laureæ rarū decus adeptum, quæ eò per-
gunt, ut fœlici studiorū fructu auctus, & æquatus maximis, & insigni laborum præmio ho
nestatus, Deo & hominib. importunus esse, iam desinam, parto cōtentus, & uoti cōpos e-
gregij, cui planè nil defuerit modò, q; tibi persuasit amor, aut uerū, aut saltē omnib. persua
sum sit, ultrò alienis testimonijs acquiescam, & qui mos est publicus, de me alijs credã, sed
diuersum alijs uidetur. Antè omnes mihi, qui profectò neminē æquasse me arbitror, nisi
uulgus, cui multo malim semper ignotus esse quàm similis, laurea aūt illa mihi immaturo
æui, fateor, atq; animi, immaturis quidē texta frondib. obtigit, quã si fuissem maturior non
optassem, amant enim ut senes utilia, sic iuuenes speciosã, nec respiciūt finē. Et quid putas?
nil prorsus scientiæ, nisi eloquentiæ illa mihi, inuidiæ autem infinitum attulit, & quietem ab
stulit, sic inanis gloriæ & iuuenilis audatiæ pœnas dedi, ex illo enim fermè omnes in me
linguas & calamos acuere, semper signis erectis in acie standum fuit, semper nunc ad dex
tram, nunc ad læuam insultantibus obsistēdum, ex amicis, hostes mihi fecit inuidia. possem
multa hic quæ te in admirationē agerent memorare, ad summam, hoc mihi mea laurea præ
stitit, ut agnoscerer ac uexarer, sine qua quod optimū uitæ genus, quidã putant, & quiesce
re poterã & latēre. Suprema mihi tuæ ratiocinationis ars uidetur. ut quãto diutius possim,
uiuere studeam, ad gaudiū amicorum tuæq; in primis solatium senectutis, quia ut animis,
me tibi superstitem cupis, heu mihi, hoc & Simonides noster optauerat, heu iterū uoto ni-
mium efficaci, cum ipse mihi, si quis humanis ordo foret, in reb. superstes esse debuerit. op
tas idē & tu frater ante alios, & amicorū aliqui piū uotū, uoto aūt meo prorsus aduersum,
opto ego uobis saluis mori, & post me relinquere, quorū in memoria & in uerbis uiuam,
quorum precibus adiuuer, à quibus amer ac desiderer, præter enim conscientiæ purita-
tem, nullum reor solamen hoc gratius morienti. quod si hoc mihi fortè suadeas, tua illa fa-
cit opinio, qua me ualdè uitæ auidū arbitraris longè falleris. quomodo ego uiuere diu op-
tem, inter hos mores, ad quos peruenisse ualdè doleo, & ut sileam grauiora, hos inter de-
formatos & obscœnos habitus uanissimorum hominum, de quibus & scripto & uerbo sæ
pè nimium queror, sed indignationem animi ac dolorē uerbis explere non ualeo, qui cum
tali dicantur, & in Italia nati sint, omnia faciunt, ut Barbari uideantur, essentq; utinam
barbari, ut meos & uerorum oculos Italorum, tàm turpi spectaculo liberarent: Deus eos
omnipotens uiuos ac mortuos malè perdat, quibus non est satis, maiorum uirtutes, ac glo
riam & belli pacisq; artes omnes per ignauiam amisisse, nisi sermonem atq; habitum pa-
trium, per amentiam dehonestent, ut non tantū patres nostros, qui tempestiuè hinc abie-
runt, sed cœcos quoq; fœlices iudicēt, qui ista non uident. Vltimū rogas ut tibi ignoscam,
qui mihi consulere uiuendiq; modū præscribere ausus sis, ut scilicet intentione animi uigi-
lijsq; & laboribus consuetis abstineam, & ætatē fessam annis, simul ac studijs pingui ocio
ac sopore refoueam. ego autem non ignosco, sed tibi gratias ago, tui conscius amoris, qui
te, quod in tuis non es meis in rebus Medicum facit. tu potius mihi ut parcas quæso, qui ti
bi non paream, & sic tibi persuadeas, me & si cupidissimus uitæ essem, quod non sum, ta-
men si consilio tuo stem, aliquanto citius periturum, labor iugis. & intentio pabulum ani
mi mei sunt, cū quiescere cœpero atq; lentescere, mox & uiuere desinam, nosco ipse uires
meas, non sum idoneus ad reliquos labores ut soleo, legere hoc meum & scribere, quod
laxari iubes leuis est labor, immò dulcis est requies, quæ laborum grauium parit obliuio-
nem. Nulla calamo agilior est sarcina, nulla iucundior, uoluptates aliæ fugiunt, &
mulcēdo lædūt, calamus & in manus sumptus mulcet, & depositus delectat, ac prodest
non domino suo tantum, sed alijs multis sæpè etiam abeuntibus, nonnunquã & posteris

 post

post annorum millia. Verissime mihi uideor dicturus, omniũ terrestriũ delectationum, ut nulla literis honestior, sic nulla diuturnior, nulla suauior, nulla fidelior, nulla quæ per omnes casus possessorem suũ tàm facili apparatu, tàm nullo fastidio comitetur. Parce igitur Frater parce, tibi omnia crediturus, hoc non credam, Quemcũq; me feceris, nihil est enim quod non possit docti disertique uiri stylus, mihi tamen enitendum est, si sum nihil, ut sim aliquid, si sim aliquid, ut sim plusculum, & si essem magnus, quod utiq; non sum, ut qua datum esset, fierem maior, ac maximus, An non mihi liceret maximũ illius immanis & barbari uerbũ usurpare? cui cum suaderetur, ut iam satis magnus nimio parceret labori. Ego uerò, inquit, quo maior fuero, eò plus laborabo dignũ uerbum, quod nõ à Barbaro diceretur, hoc mihi igitur fixum est, quãq; sim procul ab inertibus, consilijs sequens ad te epistola erit indicio. non contentus enim cœptis ingentibus, ad quæ breuis hæc uita non sufficit, nec si esset duplicata, sufficeret, nouos quotide & externos aucupor labores, tantũ somni & languidæ odium est quietis. An tu uerò forsitan nõ Ecclesiasticũ illud audisti, Cũ consumauerit homo, tunc incipiet, & cũ quieuerit tũc operabit̃. equidẽ nunc cœpisse mihi uideor, quicquid tibi, quicquid alijs uidear, hoc de me iuditiũ meũ est. si hæc inter uitæ finis adueniat, qui certè iam longinquus esse non potest, optarem fateor, me quod aiunt uita peracta, iuuentutem inueniret, id quia ut sunt res, non spero, opto ut legentem, aut scribẽtem, uel si CHRISTO placuerit orantem, uel plorantem mors inueniat. Tu uale mei memor, & uiue fœliciter ac uiriliter perseuera. Pataui IIII. Cal. Maias ad uesperam.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. VARIARVM EPISTOLARVM,

Liber I.

FRAN. PETRARCHA ANDREAE DANDVLO Venetorum Duci, S.

T aliquid ad te scribam inclyte Dux, hinc mea fides, hinc humanitas tua suggerit, illinc rerum præsentiũ ac temporũ status cogit, hæc quidẽ præstat, ut loqui uelim, hæc ut audeam, ille aũt ut tacere nequeã. quis enim ab amante sollicito, silentiũ requirat? libertus amoris, uerecũdiæ frenum nescit. os licet obstruxerit rationis manus, & magnitudini rerũ se imparem recognoscens animus, quiescendum tacendumue denunciet, erum per tamen anxiũ pectus in uoces, non peregrinas sententias aut uerba uenabitur, quicquid ad manum uenerit, quicquid dolor metusq; suaserint, loquetur, festina, trepida, tumultuaria, & q̃ natura rerũ fert, simillima mẽtis fluctib. exibit oratio. Id si nunq; alias, nunc mihi p̃sertim euenire noueris, moueor equidẽ, uir illustris, & ualde permoueor, & si proprium affectus mei nomen exigis, permetuo frementes in circuitu procellas, & quos undiq; cernimus rerũ motus, sed ut totius humani generis lamenta prætereã, Italicus homo, ad Italicam querelã uenio. Surgitis nunc ad arma duo potentissimi populi, duæ florentissimæ urbes, duo ut dicã breuiter Italiæ lumina, q̃ ut mihi quidẽ uidetur, peropportunè adeò hinc illinc, circum Ausonij orbis claustra distribuit natura parens, ut uobis ad arctõ & ad ortum solis, illis ad meridiem & ad occasum uersis, uobis superum, illis inferum mare frenãtibus, post debilitatum inclinatumq; iam, ne dicã prostratũ, prorsus & extinctũ, Romanũ imperium adhuc reginam Italiam, quadripartitus orbis agnosceret. de qua re, & si quarundam fortè gentium superbia in terris, litem factura uideatur, in alto, certè nullius unquam impudentia controuersiam mouebit. cæterũ si in uosmetipsos, quod nedũ spectare, sed ominari horreo, uictricia nunc arma cõuertitis, haud dubiè uestris proprijs manib. saucij perimus, uestris proprijs manibus spoliati, & nomen, & multis quæsitum laboribus Imperium maris amittimus. Ita tamen, ut quod sæpè aliàs, malorum solamen habuimus, non perdamus.

mus. calamitatibus enim nostris gaudere poterunt hostes, sed minimè gloriari. inter cũcta
nimirum, quibus angor aut terror, nil magis quàm intractabiles & consilia iuuenum paue
sco, ignara ætas est, ac fortunæ uolubilis inexperta, & cuius impetu magna olim imperia
corruerunt. omnia sibi quæ cupiunt pollicentur, eoq; sæpissimè fallũtur, ut enim uerũ est
quod ait apud Liuium ille clarissimus bello uir. Non temerè incerta casuũ reputat, quem
nunquam fortuna decepit. sic & quod sequitur uerũ est. Nusquam minus euẽtus respon-
dere, quàm in bello. falli proculdubiò necesse est, eos, quibus unus duntaxat, isq; serenus
ac tranquillus fortunæ uultus apparuit, bifrons est enim, aliquantoq; sæpius uiolẽta quàm
mitis, ideoq; lætus audiui, te res ambiguas, ad senile consilium reiecisse, hoc prudẽtiam mo
resq; tuos decuit, quorum grauitas atq; maturitas, te in illa acie primum fecit, cum adhuc
in altera sis ætate. Adolescentiæ ferociam, senio prudentiam ascribunt, ut non immeritò, il-
li quondam Romanæ Reip. magistri, quorum uirtuti nihil in accessum fuit, siue ob hono
rem, siue ob similitudinem paternæ sollicitudinis Patres dicti, ob ætatẽ certè senatorum nó
men acceperunt. Qua cura iuuenibus primum, mox ætate nostra pueris, quoq; permissa,
ex quã alto ceciderimus, utinã non tàm publicè notũ forer, sed de hoc alibi, Neq; enim leue
est dolori ac pudori simul obsequentẽ, & deflere præterita, & uẽtura prouidere, dare dam
no lachrymas, & periculo cautionem, ad id ergo, quod uenturi metu crucior, reuertor. Sol
licitum me fateor, atq; attonitum me habet, patriæ tuæ status, de te quid dicam? cuius enim
gloriæ gratulor, si compatior labori, parum ipse mihi consentiam, ingenio tuo non compa
ti non possum. sentio namq; quod intersit inter armorum strepitum, & Pieriam quietem,
quamq; tenuiter inter Martis tubas, plectrum sonet Apollinis Quia uerò nihil patriæ ne-
gare potes, quæ de te sic in pace merita est, ut eam nec belli tædio, nec mortis terrore dese-
reres, sed relicto tantisper Helicone, ac feriantibus libellis, secutus es publici fati uiam, &
grati ciuis & boni uiri, & egregij ducis officio functus es, ita tamen, ut armatus pacem co-
gites, pacem ames, atq; ita persuasum habeas, nullos te triumphos clariores, nulla opimio-
ra patriæ spolia referre posse, quàm pacem. Libenter ubi de pace agitur Hannibalis uerbo
utor, quo scilicet ex ore bellicosissimi uiri, ueritas ipsa uideatur loquẽtis, aduersum studijs
testimonium extorsisse, is ergo apud eundem Liuiũ, quid ait? Melior tutiorq;, inquit, cer-
ta pax, quàm sperata uictoria. hoc ille uincendi desiderio ardens, & qui pacẽ toto orbe tur-
bauerat, quid igitur amicus pacis? Non'ne potius dicat, melior sanctiorq; est certa pax,
quàm certa uictoria? propera quod illa quietis, claritatis, & gratiæ, hæc laboris, & crimi-
num & insolentiæ plena est. quid autem pace iucũdius? quid fœlicius? quid dulcius? quid
uerò sine pace, uita hominum, nisi periculum pauorq; perpetuus, ac tristis curarum immor
talium officina? Quæ'nam ista uoluptas oro est, sub diuo pernoctare, classico somnũ fran-
gere, corpus lorica, atq; ut ait Maro. canitiẽ galea premere, ferreis semper uinclis artatum,
mori subitò, & quæ ultima uirorum fortium cura est, inhumatum abijci? iuuat mordaci sol
licitudine, iuuat metu & odio miserũ cor atterere, & his studijs incertum, huius breuissimæ
uitæ tempus impendere? sicine tutum est, cum pelago simul, & cum hoste certare, hoc
est gemina pariter cum morte luctari. Nemo enim, quæso, uos fallat, cum asperrima atq;
inuictissima, & quod tristius dico, cum Italica gente bellum geritis. Vtinam inimicæ ur-
bes uobis essent Damascus aut Susis, utinam Memphis potius aut Smyrna, quã Ianua, u-
tinã aduersus Persas aut Arabes, utinã aduersus Thracas aut Illyricos pugnaretis. nũc ue
rò quid agitis? Si qua Latini nominis reuerentia est, quos delere molimini, fratres sunt, &
heu, non tantũ apud Thebas fraternæ acies, sed per Italiã instruuntur, amicis flebile, letum
hostibus spectaculum. quis autem belli finis? ubi seu uictores fueritis, seu uicti? anceps est
enim, alea fortunæ. necesse est ut alterum è duobus Italiæ luminibus, extinguatur, obscure
tur alterũ. de tanto enim hoste, incruentã sperare uictoriã, uide ne non tàm generosæ fidu
ciæ, ꝗ incuriosæ demẽtiæ signũ sit. Sanè uos uideritis Viri magnanimi, & præpotẽtes po
puli, quod enim uni dico, dictũ ambobus intelligo, nisi quia, ut ad te potissimum hæc scri-
pta perueniãt, & deuota familiaritas, quæ mihi cum uirtutibus tuis est, & ipsa locorũ uicini

tas cau-

tas causam prebuere, Vos, inquam, uideritis, quorsum pergatis animo, quis sit irarum modus, quis terminus odiorũ, quid de salute propria, quid denique, cuius non parua portio pẽdet ex uobis, de statu publico cogitetis, modò ne illud excidat, quod nisi gliscentis belli ardor, fonte aliquo pietatis extinguitur, de uulneribus quæ parãtur, nõ Numantinus aut Pœnus, sed Italicus sanguis fluet. & eorum, qui si qua repentina uis ingruat, aut si qua Barbaries quod interdum, sed nunquam gratis ausa est, fines nostros irrumpat, primi uobiscum arma, pro cõmunium fortunarum defensione suscipient, qui simul pectora sua, morti atq; hostilibus telis obijciẽt, qui & uestri tegentur, & uos clypeis & corporibus suis teget, qui profugos hostes classibus prosequentur, pariter uiuent, pariter morientur, pariter pugnabunt, pariter triumphabũt. Tales igitur hos uiros propter leuis forsitan iracundiæ stimulos inuadere, & quanquàm impunè possis euertere, quid delectationis habeat, non intelligo, norunt fortassè melius incensi quorundam animi, qui supplicio amicorum, & uindicta quarũlibet offensarum, more fœmineo delectantur, profectò nec utile nec honestum, denique nec humanum est. Satius est obliuisci iniuriam quàm ulcisci, & inimicum placare quã perdere, illum præcipuè cuius & merita præcesserunt, & si in gratiam redierit seq possunt. Nẽpè si utrobique par labor esset, tamen mansuetudo hominum est, ferarum rabies, eaque non omnium sed ignobilium, & quas sinistra naturæ manus attigit. Si igitur inter consulares tuos, quos plurimos grauissimosq; non dubito, mea uox auditur, non modò uenientem non repelles pacem, sed ultrò illi obuiam ibis, & tenacissimè complexus inuẽtam, ut apud uos æternam maneat curabis, quod facilius assequeris, si quicquid erit, sobriam uenerandamq; canitiem in consilij partem uoces, illos audi, qui fortunæ ludos nosse, & amare Rẽpub. didicerunt. his enim dulcedo pacis est gratior, qui contrarij amaritudinem prægustarunt. cæteri ergo, tanquam pacis hostes à limine arceantur, neque enim tamen illos admitto, quibus nulla sunt senectutis insignia, præter rugas canos, & caluitium, & in curuum tergum, nasique madentis infantiam, & cum uoce trementia membra. ut Satyricus ait: Suas sibi, autem equidem inuidiosas dotes habeant, nos enim non putres quærimus, sed maturos, neque rursus illos exclude, siqui sunt, qui florentibus annis animi præoccupauerunt senectutem, neq; quod in te miror, in alijs sperno, sic ubi præcox indoles affulserit, non sum nescius, quantum Africanus meus adolescens, afflictæ Reipub. non manu solum, sed cõsilio profuerit, Aut dũ secretũ Senatus celat Papyrius prætextatus, quo nam ioco matrem deluserit, quid pedagogo suo Portius Cato? quid seni anxio puer suasit Alcibiades? Sed mihi crede, perrarum genus hominum, quibus tenera ætate contingat sapere, ubi sanè tale aliquid, & prægressum animos adolescentem uideris. nec enim inficior fieri posse, senum choris ascribito. Tu qui & consilij prima uox, & rerum caput esse meruisti, hoc semper tecum cogita, primas ad te partes, uel gloriæ uel infamiæ pertinere, ideoq; sopitis omnibus solus uigila, neque enim quod illustribus uiris placet, par Imperatoris & militis labor est, promptior ad actum uenit, quem maior præmij pars impellit, & quanquam multæ, & uariæ sint præmiorum species, ad quas pro uarietate affectum, non uniformiter inclinamur, haud dubium tamen, quia nobilibus animis, post uirtutem, summum calcar est gloria. Hinc igitur excitatum animum, curis optimis exerce. sunt optimæ curæ de salute patriæ ut ait Cicero. His igitur tibi nunc in cœlum iter facturus assurge, teque supra teipsum erige, uide, circunspice, contemplare omnia, & fœlices bellorum exitus, cum infœlicibus confer, & damna cum commodis, & gaudium cum mœrore. & quoniam, ut dixi in causa pacis aptissimus testis est Hannibal, diligenter caue, ne ut ait ille tot annorum fœlicitatem, in unius horæ dederis discrimen. quantis enim putas laboribus, hæc collecta potentia est, quantis gradibus, ad hoc fortunæ fastigium est ascensum? per uetusta si nescis gentis tuæ fama est, quod plerique non putant, multisque ante urbem conditam sæculis, non Venetorum modò, sed quod magis mirabere, Veneti etiam ducis clarum nomẽ inuenio. Quod diligentius aduertendum est, ne uirtutẽ casibus, & tot annorũ cõsilio partũ decus, fortunæ uastaturos subdas impetio, & quoniã ut sapientib. usum est, nullo maiori, quam

ri, quàm famæ precio uirtus constat, optimè & è Rep. te facturũ noueris, si ubi res exigat, iactura etiam propriæ laudis, bonum publicum redemeris, frementique turbæ, tuta magis quàm speciosa consilia, & profutura potius quàm placitura præbueris. quod enim eidem duci accidit, & cumulatior gloria, & cum admiratione omnium amor te publicus sequetur. Quæ si etiam spes abesset, sentis tamen quid uirtuti, quid gloriæ debeamus, tantumque inter eas, quantum inter solidum corpus & inanem umbram interesse, & parte ipsum noueras, & à Philosophis accepisti. Quanto autem cum dolore, ne quid omnino tibi subtraham, audiuisse me putas, recens uobis cum Aragonum rege fœdus initum? ergo ne ab Italis ad Italos euertendos, Barbarorum regum poscuntur auxilia? unde infœlix opem speret Italia, si parum est, quod certatim à filijs mater colenda discerpitur, nisi ad publicum parricidium alienigenæ concitentur? dicet aliquis. Idem mali genus, prius ab hoste temptatum. iam dixi, & si unum alloquor utrunque, redarguo. quantò dignius fuerat irarum de tersa rubigine, à quo non ullius amicitiæ sinceritas, non fraternus amor, non suprema demum parentis ac natorum pietas prorsus immunis est, Venetos cum Ianuensibus unum fieri, quàm formosum corpus Italiæ lacerari? uobis occidentalium, illis ut audio dextras orientalium tyrannorum, in partem furoris implorantibus? ò ferales & superuacuas cautelas. ò maliuolentiæ genus ultimum, quod manu propria non possis, ad id circumspicere quod irrites, & argumentum odij præbente uicinia, uicinos scelerum subrogare. At qui multarum hinc iniuriarum fluxere primordia, dum indigno & nescio unde prodeunte, fastidio nostrarum rerum, in admirationes rapimur externarum, & iampridem consuetudine pestifera, Italicam fidem, barbaricæ perfidiæ posthabemus. Insani qui in uenalibus animis fidem quærimus, quam in proprijs fratribus desperamus. quo effectum est, ut iure optimo, in has calamitates inciderimus, quas serò iam & inefficaciter lamẽtamur. Postquam Alpes & maria, quibus nos mœnib. natura uallauerat, & interiectas obseratasque diuino munere claustrorum ualuas, liuoris auaritiæ superbiæque clauibus aperiẽdas duximus, Cymbris, Hunnis, Pannonijs, Gallis, Theutonis, Hispanis. Quotiens illud pastorium Maronis flendo cecinimus:

Barbarus hæc tàm culta noualia, miles habebit.
Barbarus has segetes? en quo discordia Ciues,
Perduxit miseros?

Sed ut ad rem redeam, Quid uos deliberaturi sitis ignoro, illud scio, quod in æmulatione olim pari, sed conditione longè impari, dum euertẽdi infestissimam Athenarum urbẽ, Lacedæmonijs oblata esset occasio, nec de potentia iam, sed de uoluntate sola superesset quæstio, è duobus Græciæ luminibus eruturos se alterum negauerunt. Præclarissimum sanè responsum, & prisca illa Spartanorum dignissimum disciplina. Quod si ex ore illorum sonuit, quos uictoriarum principandique libidinis notat Plato, quid uobis mitissimis ac modestissimis uiris uisum iri arbitror? Certè ego qui in tantis motibus, non moueri nequeo, ut diuersis affectibus amore, metu, spe, unum pectus urgentibus, secumque certantibus pace animi careo, iusta me reprehensione curaturum credidi, si cum hi syluas in classem traherent, hi gladios acuerent, ac sagittas, illi muros ac naualia connumerent, quod unum mihi telorum genus erat, ad calamum confugissem, non belli auctor, sed suasor pacis. Finem facere iamdudum cogito, non ignarus quanto uerborum freno, uti deceat, cum superioribus colloquẽtem, sed nullus est amore superior, ille te coget ad ueniam, qui ad multiloquium me cogit. hoc unum in finem, coram duorum populorum ducibus affusus, & lachrymosus obsecro. Infesta manibus arma proijcite, date dextras, miscete oscula, animos animis, signis signa coniungite. sic nauigantibus oceanus & Euxinij maris ostia patebunt, nullusque regum aut populorum nisi uenerabundus occurret. Sic uos Indus, sic Britannus Aethiopsque permetuet. sic Thaprobanem, sic Fortunatas insulas, famosamque, sed incognitam Thylem, & omnem australem atque Hyperboreã plagam, securus uester nauta transilict, modo inuicem tuti sitis, nil aliunde trepidandum est. Vale ducum, ac utrorum optime. Pataui XV. Cal. Aprilis. M. CCC. LI.

Andreas

Andreas Dandulus Venetorum Dux Francisco Petrarchæ, S.

PRomissam diuq́ optatam epistolam, de manu latoris libenter accepimus, quàm degustare tantum, sed & postea legere proponebamus, ex commodo, ni styli sublimitas procedere longius suasisset, qui quàm disertus fuerit, ex hoc, quod tãta dulcedine nos traxit, & tenuit, ut illam sine dilatione non tantum delectati, sed gauisi legerimus, indicatur. mirabamur in ea uires animi præcellentis, alti profunditatem ingenij, & redolentis facundiæ lenimentum, & dum hæc concurrere cernimus, uix credere possumus, ut compositio tàm uirilis & sancta, nisi è pectore sacro defluerit. decuit namque uirum sincerum, qui reliquit forum & curiam, ut in ampliora præsenti uenturæq́ profecturus ætati secederet, pacis exordiri dictamina, & eloquẽtiam à celesti numine præstitam. magna est enim admiratio copiosè sapienterq́ dicentis, & difficilè dictù, quantopere conciliet animos comitas affabilitasq́ sermonis, in salutem proximi exemplo Ciceronis conuertere. Nouimus, equidem, nec possumus diffiteri Vir optime, quàm si suauis & dulcis tranquillitatis amœnitas, & quo ad nos attinet humanæ infirmitatis meminimus, & uim fortunæ, ac omnia quæcunq́ peragimus, subiecta mille casibus esse, scimus. sed si philosophica & quod præponi debuit diuina, dirimantur consilia, prosecutio iusti belli, quod gerimus laudari, quàm reprehendi potius, & si ulla uis rationis existit, seu quod magis credẽdum est Deo nostro, quamuis cura mortalium, exitus sperari fœlices meritò debuerunt. Quid enim infœlicius est fœlicitatem peccantium? quid amentius quàm pati diù, patientiam uirtutem insignem, non modò uirtuosos, sed uitiosos, & aduersus penitùs affectus procedere? sanè maleficos uiuere, seu impunitam laxare perfidiam, diuinis & humanis institutis prohiberi didicimus, secus imperante malitia, nedum præmijs iustus carebit, sed subiectis pedibus calcaretur iniustis. causæ nostræ iustitiam, & quantis obprobrijs, ac demum acerbis lacessitos iniurijs, improba Iani nequitia, inuitos nos, & renitentes ad querelam excusserit, super uacuum explicare credidimus, cum satis uulgatum, & notum minimè dubitamus. Testis est Deus, qui & secundos dedit & dabit euentus, quod eos fraterna & syncera dulcedine, non tamen mutua relatione confouimus. Vt enim prætereuntes antiqua, noua sectemur, libertatem pretiosissimum boni genus nobis molliuntur eripere, & dum licita prohibent, cogunt ad arma, ut meritò Cæsarianum illud occurrat:

Arma tenenti omnia dat, qui iusta negat.

Fratres ergo an domesticos hostes istos uocemus, quorum nulla pestis magis efficax ad nocendum? fuit uirtus hæc in Romana Rep. nec redarguendi sunt tàm uenerabilis imitatores exempli, ut uiri fortes uicinum pernitiosumq́ hostem, acrioribus supplicijs quàm remotum & acerbissimum coërcerent. quamdiù patientia nostra abusi sunt? quandiù nos furor eorum elusit? nullum ad finem sese affrenata iactauit audacia. O utinam famam Italicam, quàm pereuntem sæpius deplorasse uidemini, nostris tantum temporibus inquinassent. Sed uetus est querela, quàm obtenebratum sit eorũ astutijs, reginæ quàm dicitis, diadema. Mare sibi reddiderunt infestum, terrarum orbem exosum, & inimicas singulas nationes, de quorum moribus breuem summam accipio, quod conuenire nequit, cum alijs, qui minimè cum seipso. Negetur fortè, uera sint quæ suprà describimus, conuincemus si negari contingerint, quo cognito, neminem extimamus tàm improbum, tàm perditum, tàmq́ mentis expertem, qui non iure per nos factum esse fateatur. Plura dicenda forent, sed omittimus, ut finem claudamus epistolæ. Bellum ita suscepimus, ut nihil aliud quàm pacem honorabilẽ patriæ, quæ uita nostra nobis est charior, quærere uideamur, & quem admodum superbè ac uiolenter nos agere si spernemur, placatum cedentemq́ hostem, sic nunc cum propè confractum resistentem, ac tergiuersantem traxerimus, nulla uerecundia sumus obstricti, si bella hos contrà permittimus, qui pacem, pati minimè potuerunt. Vale uirorum peroptimè, tibiq́ persuade, nobis esse charissimum, sed multo fore chariorem, si nos sæpius recreare curaueris similimus monimentis. Venetijs XXII. Maij. M. CCC. LI.

Ad eun-

Ad eundem.

NIl audies noui, nil insolitum leges, sed ea tantummodo recognosces, quibus iam sæpe aures tuas oculosq; lassaui. Meministi enim credo clarissime Ducum, ante hoc ferme triennium, cum iam duos præstantissimos populos, ad arma terrifica Mars funestus induceret, prius tamen quàm mare ceruleum sanguine rubuisset, nō mihi, sed Italiæ metu eius, in qua fateor, mea quoq; temporalis salus includitur, quàm longam & quanti amoris quantæq; sollicitudinis atq; formidinis plenam epistolam ad te misi. Cuius & si fortè non meminisses, neq; enim il am tanti facio, ut tali memoria digna sit, at saltē elegantissimæ grauissimæq; tuæ responsionis, oblitus esse non potes. Cum uerò iam bis acie decertatū, iam Hellespontiacum æquor atq; Tyrrhenū, geminis cladibus nostris infectū, & iam simillimum ueri esset, irarum flāmas longo cruoris imbre lentescere, ab hoc nuper Italorū maximo, fidelis, heu, sed inefficax, tractator pacis, ad te Ciuesq; tuos missus, quib. nec Dux usquā consultior, nec gens ulla tranquillior, quanta præsens in cōsilio cui præsides, quanta te cum solus in thalamo uerba feci, puto propter uicinitatē adhuc, ut ita dixerim in auribus tuis sonet, Nequicquam tamen, nam & procerum tuorū, & q mirū in modū stupeo, pectus etiam tuū, salubrib. monitis, precibusq; iustissimis, belli feruor atq; armorū fragor obstruxerat, reliquiæq; ueterum irarū, & recentis memoria tumorq; uictoriæ, minimum nouū id quidem. Iracundia enim est, ut ait Cicero, inimica consilio, uictoria aūt natura insolens & superba est, accesserat ab aquilone quædā nouarū rerū aura pertenuis, quæ licet aduersus id, quod intendebant flaret, perfeceritq; quod timui, pace sit dictū tua, tantam tamen grauitatem auertere, ac saniora dissipare consilia, non debebat. quo usq; enim miseri in iugulos patriæ, & in publicā necē, barbarica circumspiciemus auxilia: quousq; qui nos strangulent pretio conducemus? dicam clara uoce q sentio. Inter omnes mortalium errores, quorum nullus est numerus, nihil insanius, quàm quod tanta diligentia tantoq; dispēdio, Italici homines Italicos conducimus uastatores. quæ tamen ô pietas? ô implacabilis dolor? qualis inter amantium, & colentium manus esset, cum tot iam sæculis inter uastantium feras, manus, multum adhuc cunctis terræ regionibus antecellat? quid in uerbis moror, præsertim cum tibi notissima sint quæ loquor? Sensi ego tunc mœstus, insidias fortunæ, & quam doctoribus nihil esse credideram, non modò aliquid esse didici, sed in omni re dominari cum Salustio, & humanarū cū Cicerone rerum dominam, & omnipotentem atq; ineluctabilem coactus, cū Virgilio cōfiteri. Itaq; multis hincinde uerbis perditis, quàm spei plenus ad te uenerā, tàm mœroris pudorisq; fauoris plenus abscessi? Sortē enim publicā lugebā, pudebatq; me mei, q tanto impar negotio delectatus, nec tamen præclare legationis una pars, sed dignatione mittentis, quāuis idipsum sibi obnoxius excusassem, princeps etiā ad loquendum, & fortissimis illis atq; doctissimis uiris antepositus, qui me longè uirtutibus anteibant, fructum uerò rei optimæ, sed insufficientiæ meæ debitum reportarem, tametsi, quod mihi defuerat militariter, facundissimus ille collega, nisi me amor uiri fallit, impleuisset disceptatione nouissima. Sed aperire aures obseratas, & obstinatos animos mouere, non nostri, nescio, an Ciceroniani esset eloqui. Magna quippè facundia est, uel potius nulla, quæ cogat inuitos, quod ipse permetuens, in ipso quidem sollicitæ orationis initio, Ciceroniano etiam usus uerbo, esse opus animo non repugnante, testatus sum, tàm frustra, tamen ut reliqua. Metuebam sanè quod nunc uideo, ne uestra illa durities belli maximi materia, & immensi discriminis causa foret. quæ si tàm tibi cæterisq; principibus Rerum publicarum, quàm mihi homini penitus ocioso ac solitario displicerent, fœlix Italia, iure suo, cunctis nūc etiam prouincijs imperaret, quæ propè iam serua est, uerū quia magnus amor, multum mihi præbet audaciæ, & quia dulcis spei reliquias inuitus abijcio, iterum atque iterum retemptabo omnia, teq; de tàm longinquo Ducum prudentissime contestabor, si absens fortè fœlicior quàm præsens, calamoq; potentior sim quàm lingua, aut si secunda primam uincat epistola. Nosti equidem uir optime, è cunctis reb. mortaliū nouissimè spem deponi, nec nisi cum uita extremoq; Alitu, quāuis ne tum quoq; deponitur, quin potius

ad me-

ad meliora conuertitur, sed de mortalium rebus loquor. Hoc igitur modò me refouet, In hac una publicis malis fessus, & magnus fortunæ minis exterritus conquiesco, uiuere desinam, si sperare desiero. Quid autem sperem si me roges? spero quod cupio, sanã mentem consiliumq; maturius, & si non forsan à ratione, at saltem ab experiẽtia profecturum. nosti expertus quid pax, qui bellum secum ferat, uidisti faciem utramq; fortunæ, uicti fuistis & uicistis, quamuis ut est mens hominum indomita, uincẽdiq; præcupida, primum forte negaueris, non contendo, ut uiceritis, semper computa, quæso quid tibi, quid Reipub. uictorijs accesserit? minus profectò auri, minus est sanguinis, & quod pessimum est, plus scelerum ac malorum. quæ si uictoribus accidunt. quid sperare debent uicti. Incipe iam precor in hanc rem oculos aperire, quos uigilantissimos ac lynceos habes, in cæteris, si damni quàm lucri plus, si plus mali quàm boni, plus flagitij quàm uirtutis, si boni, si lucri nihil, in bello est, si contrariorum infinita congeries, desine oro iam tãdem, & tibi etiam, cui ex parte Troianus est sanguis, ab illo Duce Dardanio dictum puta:

Proijce tela manu, sanguis meus.

Non patiaris, ut Duce te, Venetorum ac Ligurum potentissima signa concurrant. iam enim ut uides, suis in finibus non stat bellum, nempè contagiosa res est, & quæ facilè serpat in proximos, atq; ita sensim uel longinqua complectitur, multa quoq; quæ primum immunia uidebantur torrentis in modum odiorum atque discriminum alluuione permiscens. Putabas tibi cum Ianuensibus rem esse, quod ipsum flebile nimis, ac miserum erat, ecce iam cum tota Liguria bellum geris, & quod inter hæc mala non ultimum posuerim, ab hoc etiam tali uiro, tantæq; pacis amatore dissentis, cuius nescio, an uirtus an fortuna mirabilior sit, an animus maior an humanitas. Solet autem excellentibus uiris, esse familiaritas quædam, & beniuolentiæ affectus, licet incognitis, conglutinante pares animos natura. similitudo enim amicitias parit, cõmunis alit utilitas. at qui ambo uos iusti, ambo prudentes, ambo magnanimi, quænam causa discordiæ? Pax utilis est ambobus, immò cunctis necessaria, nisi illis qui rapto uiuunt, & exiguum censum multò mercantur sanguine, immane genus hominũ, si tamen homines sunt, quibus humani nihil est præter effigiem. Hi sunt, qui infami stipendio, calamitosam & miseram uitam trahunt, iure itaq; pacem, & in pace famem metuunt, bellum amant, & lupi uelut ac uultures, strage hominum ac cadaueribus delectantur. his ne tu belluis more geres? æquè carnem & cæsorum exuuias esuriunt, æquè sanguinem sitiunt atq; aurum, noli quæso noli cõmittere, ut florentissimã tuæ creditam custodiæ Rempub. atq; omnem hanc, quæ inter Apenninum & Alpes interiacet opulentissimam atq; pulcherrimam Italiæ partem, externorum ac famescentium prædam facias luporũ, à quibus nos benè, quod in ore semper habeo, ipsarum iugis Alpium solers natura secreuerat. De nullo queri possumus, nostra illis impatientia uiam fecit, dum leuia quælibet, in nostros ulciscimur, passi sumus, ut alienigenæ nostris impunè pascantur, sagineturq; uisceribus. Ha quantò melius inædia consumentur & rabie, quod facient, statim ut gregis Italici pastores, resipiscere cœperint. pastorum prouidẽtia mors luporum est, id sanè ante alios facere, & fecisse iam spero, nisi enim falsum fama loquitur, & nisi fallor augurio, stomachari incipis, iam stipendiarij militis insolentiam auaritiamq; fastidis. quid expectas igitur? ad cor redi, & si externi displicent, tuos ama, siquidem auiẽ fortè in animo rubiginis, si quid odij est, amore patriæ & malorum cõmunium miseratione deterge. Nec tibi persuades, pereunte Italia, Venetiam saluam fore. pars illius est enim, & natura partis ea est, ut sequatur sui totius, uel subsistentiam uel ruinam. Hoc tecum sæpè recogitans, noli Dux optime rerum summam in extremum adducere, ubi & uinci miserum est, & uincere sceleratum, eoq; ipso miserius est, quàm uinci melius in nostros hostes, quibus utinam careremus, quàm in nosmetipsos hæc tela uerterentur. Melius hæ diuitiæ, uel necessariorum præsidia bellorum, uel pacis fuerint ornamenta, quàm uoluntariæ instrumenta sæuitiæ. Quantum potes accelera, quoniam præteritis succurrere non licet, instantibus saltem malis occurrere, nec expectes. dum tota hæc impendens belli nubes, in nostrum caput detonuerit,

tonuerit, & sanguine proprio Italia omnis inundauerit, quo iam gemitui, non iam consilio locus erit. Expergiscere, tuosque ciues excita, & publicum illis ostende periculum, hoc fac prius, quàm cuncta depereant, priusquàm Italia uel desertum uel barbaries fiat. Caue ne cum natura te mitem pacificumque genuerit, populumque tuum omnem, & in immensum aucta fœlicitas, non bellorū, sed pacis & iustitiæ fundamentis innititur, de illorū grege uideamini, qui ut ait Psalmista: Cogitauerunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia, ne fortè eiusdem imprecatio in uos cadat. Dissipa gentes quæ bella uolunt. nihil enim ut arbitror odiosius Deo est, quàm curare & niti, ut cum cū ille te aliqua singularis dote uirtutis ornauerit, tua sponte & uoluptate quadam effera malus fias. quāobrem etiam atque etiā hic insisto calamo. sequere non uulgi furorem, sed naturam tuam, dexteram semper in partem, & ad optima quælibet te uocantem, & si uulgaribus auris eò fortè prolapsus es, quò non oportuit, retrahe nunc etiam pedem ab incepto præcipiti, dum licet, dum nondum signis signa collata sunt, dum tonat adhuc, nedum fulminat Mars horrendus, dum inter amaras & horribiles belli minas, audiri potest dulcissimum pacis nomen, denique dum spes una, tàm multis nondum consumpta terroribus, uiua uelut, magnis in tenebris lux apparet, irreditura fortè si spernitur. Arripe illam dum se exhibet, dum dicaris Italicæ pacis auctor, nomenque tuum multis & magnis rebus, cum hac præcipuè gloriosum mittas ad posteros. Nil tibi suadeo nisi quod tuum est, rationem sequi non impetum, cauere ne omnia in præcipitium tecum trahas, cum enim id turpe omnibus, tùm tibi turpissimum & penitùs alienum est. Nam quid hæc litteræ profuerint, quid studia hæc artium honestarū, quibus te præ cunctis ætatis nostræ ducibus abundātissimum fama prædicat, nec mentitur, si cum meliora prouideris, deteriora feceris. Absit hoc ab animo tuo scelus, & ut iam loquacioris, quàm putabam epistolæ modus sit, oro, precor, obsecro, obtestor atque adiuro te, per uirtutis amorem ac studium, quo nulli cedis, per patriæ charitatem, qua cūctos exuperas. postremo per quinque CHRISTI uulnera, quibus sacratissimus & innocentissimus sanguis fluxit, quo redempti sumus, si benè, si piè, si fideliter locutum putas, mihi aures animumque neges, & si consilium placet, non contemnas auctorem. Alioqn omnia uides Deus CHRISTVS, & præsens in omne æuū epistola testes sint, ut à Plutarcho Philosopho aliquid summam, tuque sis hodie Traianus meus, quod in perniciem Italiæ, non modo non pergis auctore Francisco, sed pro uiribus reluctante, teque, quando aliquid nequit, alto suspirio & magnis animi gemitibus reuocante. Vale. V. Cal. Iunij M.CCC.LIIII.

Andreas Dandalus Venetorum dux Fran. Petrarchæ, S.

AMice, dum singulare desiderium nos teneret, serie pollicitæ pridem nobis epistolæ, causas nosse, quibus summæ uirtutis & constantiæ uiro, cui os & sapientiā dedit Deus, ut alios nedum lingua doceret, sed cōfirmaret & opere, frequens locorum mutatio, aduersa quippè studijs contigisset, alterius tenoris epistolam nostræ quietis & pacis, utique suasiuam, non minus libentes excepimus. In qua & si tuæ mentis fidelem affectum, multorum dictis prudentium ornaueris, quod tamen breue à nobis responsum accipias, huius quod uiget fratris, potiusquàm uerbis insistere, temporis conditio nos excuset. Ad explicandam enim cum Ianuensibus causæ nostræ iustitiam, non nimis innititur, quam ipsa ex se ueritas satis nota, & prosperorū successuum cœlitus nobis accumulata fœlicitas, abūdantius sunt professæ. & quamuis in Hellespontο nos semel uictos esse descripseris, quod in facto sic erraueris, ut de loco, quem Propontidem nostri nominauēre maiores, uenia danda est (sæpe nanque ipsos etiam prudentissimos factum fallit) ut autem in statum rerum præsentium, unde digressa est nostra reuertatur oratio, pacem Deo teste, testeque mundo cordialiter optauimus, & optamus, præcipuè cum quibus & longa familiaritas, & uetusta sinceritas nobis fuit. quæ profectò si turbata non esset, iam ultrò ueniens, & nobis spontè se offerens, nedum Italiæ, sed orbis totius multa iocunditate uigeret, eò maximè quod nec ad

eam alius ante uictoriam animus nobis fuit, nec amplius quàm tunc à uictis hostibus pete bamus, memores quanta sit gloria Principis, uti mansuetudine post triumphum. Nec mo dica quidem admiratione mouemur, quod animi repugnantis ad pacem duritie, nobis im pingis, cum mitis & honesta responsio, tibi & socijs tuis facta, & subsecuta legatio, Summo Pontifici per nos missa, mentis nostræ protestentur affectum, puritatem in nobis, non simulatam astutiam detegentes, propterea quod tantos labores sensimus, ut eruptam è manibus nostris pacem recuperare possimus, utque cuius graues ærumnas sæpius deplora sti, repellat, quam sensim in se serpere sentiebat florens Italia seruitutem, gratificare non im probare debueras, & libertatis amator, & prædicator eximius, uoto simili laborare nobi scum, nec refellere fructuosa remedia, quæ si benè meminimus, facundo iã eloquio suasisti. Scis enim tuo Cicerone testante, nullam mortem seruitute maiorem, nilque detestabi lius esse dedecore, nil fœdius seruitute, & cum ad decus & libertatem nati sumus, aut tenenda & tuenda est, aut cum ipsa pariter moriendum. Si ergo benè reioperam exhi bemus, proximorum nostrorum calamitatibus condolentes opportunius uisum erat, ad execrandam alieni culpam demeritis, & nostram quam optime nosti innocenti am excusandam, tuam, in partem alteram, quàm ad nos, quos pacificos ipse fateris, sumus etenim, epistolam se uertisse, quamuis hæc & alia scripta tua, & peculiaris charitas, quæ nobis cum uirtutibus tuis est, & ipsa tui animi prompta sinceritas admixta que grauitas, cum uenustate sermonis gratissima nobis reddant, & cum oratio tua, in id quod intenditur fue rit, & sit apud nos satis iam efficax, ad illos quorum in nostros labores sic irrepsit cupiditas, stylum uerte, & eorum criminatis erroribus, ipsos admonere ne dubites, ut qui se tanti Di sturbij reos esse cognoscunt, quàm *CHRISTVS* nobis pacem reliquit, in terris, præpedire meritò uereantur. Ne ipse qui iustus est, & cuius iudicium semper rectum eos in ira cor ripiat, & arguat in furorem. quod quidem facillimè assecuturum te credimus, si sit uir ille ta lis, qualem cum laudibus extulisti. si enim bonarum mentium est, ibi etiam culpam agno scere ubi non est, quantò magis, ubi recens & notiora palàm sit: nos autem licet uarientur plerunque, secundum uarietates temporum humana cõsilia, idem quod hactenus fuimus, nunc sumus, & eadem mẽte, qua semper ad pacem dispositi, fama & honore nostræ patriæ reseruatis, pro qua nos & uniuersaliter ciues nostri, si ei profuturi fuerimus, nedum argen tum & aurum, sed uitam qua nihil est charius, exponere cunctis periculis prompti sumus. Vale facundissime uir, & super prius quæsita materia, pro recreatione nostra, uelis mot. s rescribere mentis tuæ. Venetijs datis. *XIII*. Cal. Iunij, *M.CCC. LIIII.*

Fran. Petrarcha Priorib. Artium, Vexillifero iustitiæ, P. Q. Florentinó, S.

IAm satis me uixisse arbitror optimi ciues, & illam sapientis amici uocem audire u'de or, Morete dum lætus es. neque enim es in cœlum ascensurus. præclarissimè. quo enim insatiabilis ista cupiditas uiuendi, uirtute nõ annorum numero metienda fœlicitas, & cum perueneris quo tendebas, desinendum est. Audebo quidem apud uos familiarius gloriari, eoque fidentius, quod quantulacunque uel esse uel fingi potest mea gloria, ingentis gloriæ uestræ perexigua quædam erit accessio, nunquam opes aut potentiam op taui, ad quas & si non forte pertingere, at saltem suspirare permissum erat, ab annis teneris parua ducens, quæ multis maxima uidebantur, id unde mihi quidem nescio, sed me uera lo qui testis est uita, testis oratio, testis est animus meus. huc omnes curas omnes, uigilias me as uerti, si quo studio datum esset, ut bonus fierem, aut bonorum beniuolentia non indi gnus. quorum primum nondum cõtigisse mihi doleo, secundum uerò uestro munere, quã cumulate, quamque suprà spem successerit, suauissimus literarum uestrarum tenor indicat ex quibus fateor, non minus me stuporis percepisse quàm gaudij. Gaudeo enim atque ut Traianum principem Plutarchus alloquitur, & uirtuti uestræ gratulor, et fortunæ meæ, sed supra fidem stupeo, ætate hac, quam omnis boni tàm sterilem putabamus, & quod mi raculum coaceruat, in tot animis, tantum popularis ut sic dixerim, ac publicæ libertatis exi stere, ex quo intelligi potest, quãta in dato beneficio sit laus, ut ait Cicero, cum in accepto sit tan-

sit tanta gloria. Quid enim quæso præclarius? quid malus uel precari præsens poteram uel optare, quàm quod uos absenti mihi, nuper ac tacito, uiri illustres & magnifici contulistis? Cuius unquam patriæ erga benè meritum ciuem, tanta liberalitas? tanta dignatio? excutiatur antiquitas, proferantur historiæ. reuocauit ab exilio Ciceronem suum Roma, reuocauit & Rutilium & Metellū, sed ab eo exilio, quod ipsa mandauerat, reuocauit & Camillū, sed extremæ fortunæ casus admonita. & sicut horum omnium iniusta relegatio, sic omniū iusta, Camilli uerò necessaria & propè uiolenta reuocat. Reuocarunt Alcibiadem Athenæ, sed conditione non absimili, & necessitate publica propè pati. quo unquam Pl. S. quoue S.C. sponte absens, ciuis, nullo patriæ periculo reuocatus est? Virgilio Augustus Cæsar agrum reddiderit, sed quem ipse præripuerat, cui unquam filio culpa patris ager perditus, publico consilio restitutus est? Inaudita sunt hæc pietatis & liberalitatis indiciā. & cum ferè raritatem claritas sequatur, quanto exemplo lamentis uestræ beniuolentiæ fulgor erit? Aduocor, sed quamuis oro? sed à quibus? quàm ualidis precibus? quàm imperiosis blanditijs? quanta spe ager auitus de publico redemptus restituitur? at quo 'nam sarculo cultus eloquentiæ? quibus uerborum floribus ornatus? quibus laudibus nostris frangas? quanta nostræ uirtutis messe lætissimus? Cui unquam tàm fertilis, & tàm fœlix fronduit agellus? adeo quippè natiuam soli duritiem uestra uicit industria, ut nec Afris ego iam, nec Siculis frugib. inuideam, & Cāpanum Liberi Cererisq; certamē, ex uberrima ac iocundissma ruris mei statione despiciam, quamlibet regis opulentiā animo, supergressus. Ita enim mihi contingat, hunc tantum Reipub. fauorem, qui nūc uestræ liberalitatis est proprius, aliquando & meriti mei esse, ut ego multo pluris facio uestrum hoc de me tale iuditiū, & honorificentissmū illud eulogium, muneri uestro additum, quem non modò restitutum, sed uerius donatum agrum, sed quicquid insuper seritur uel aratur in circuitu. quod haud difficilè, me persuasurum reor, ijs quibus ulla rerum mearum fuerit ex conuersatione notitia. Quid enim mihi præstare potest hæc infinita diuitiarum sitis, atque anxia finium & operosa propagatio? certè quò ulterius metam fixero, longiusq; processero, eò magis intelligam, quantum restet, & clariùs ne quicquam laxati ruris angustias, meque inopem recognoscam. & ô superuacuos labores, cum nihil auaritiæ sufficiat, quanti est quod naturæ sufficit, quantum quod sepulchro? regnorum finibus non cōtentos, breuis urna concludit, sine qua tamen, & benè uiuere, & fœliciter mori licet. Equidem gloriosissimi ciues indulgentia uestra hæc, ut uobis sempiternam laudem, sic mihi solatium non mediocre peperit, dulcem ac prædilectam in sedem restituto, in qua Pater, Auus ac Proauus meus, uir ut literarum inops, sic prædiues ingenij, in qua deniq; maiores mei reliqui, non tàm fumosis imaginibus, quàm clara fide conspicui, longa serie senuerunt. Ego autem, seu natura mihi conflante alas, seu fortuna, uolare longius' edidici, nunc uobis auctoribus primæuis, mihi tandem nidus panditur, quo reuolare queam, longis iam fessus erorribus. Magna hæc esse non inficior, sed illa permaxima, quod donum publicum, tanto mei nominis digno utinam præconio, tanta precum instantia, tanta uerborū suauitate conditum est, ut nisi sim saxeus, æternum mihi hoc uestro beneficio, & lumine ad gloriam, & calcar accesserit ad uirtutem. quibus rebus, si impares grates agam, nō meæ mentis ingratitudo fuerit, sed uestræ munificētiæ magnitudo. ago tamen quas possum, sed ut ait Cicero, maiores habeo, qbus exprimēdis, & accuratiori stylo, & fœliciori opus esset elogo. ita me uestris beneficijs obrutum ac circumclusum sentio, ut minus sit omne, quod dixero, quàm quod dicere uoluissem, unum hoc in finem non obmiserim, quod anno altero, Roma reducem, inter clarissimos illos uiros, qui tum frena Reipub. gubernabant, dixisse me recolo. siquidem eousq; patriæ meæ, me attollit humanitas, ut illud quondàm pro tituli gaudio imperatoris Augusti responsum cum lachrymis redditum Senatui, mihi nunc tantillus homuncio, apud uos, pro tantis rerum ac illorum honoribus usurpare non uerear. Compos enim factus uotorum meorum P.C. quid habeo aliud Deum immortalem precari, quam ut hūc consensum uestrum, ad ultimum uitæ finem perferre liceat. proinde quid animi habeam,

ad reditum si Deus fauerit, quantumue mandatis uestris obtemperare cupiam, ne omnia scripto, sed aliquid uiuis legati uestri uocibus committam, uir egregius Ioannes Boccatij, per quem literas & monitus uestros ac iussa percepi, præsens perager, qui ut hanc epistolam, fida manu ad uos, ore disertissimo perferet affectus meos, quemue cum audieritis illius ore me locutum credite. Cupio uos florentissimi semper in Repub. ualere fœliciter. Pataui. VIII. Idus Aprilis.

Fran. Petrarcha Nicolosio Bartholomei de Luca, S.

5 AMicus noster cõmunis, quo nihil fidelius, nihil potest esse sincerius, sæpe admonuit, ut te meis literis uisitarem, excusaui, nũc occupationum uariarum turbam adesse dictitans, nunc scribendi deesse materiam. Nunc autem occasionem nactus, omne mearũ excusationum dimouit obstaculũ, petens ut Florentini Senatus literas, humanitatis eximiæ, nouo quodam & insolito & inaudito genere honoris, publicũ erga me testantes affectum tibi mitterem, commoda & honores meos præcordialiter gauisuro. Digna res uisa est, in qua sibi morem gererem, mitto igitur & illorum exemplar epistolæ, & responsi mei, ut intelligas quanto adhuc esset in pretio, uera uirtus, si usquã appareret, quando falsum eius nomen non despicitur. Vale.

Fran. Petrarcha Nicolosio suo, S.

6 TVus hic & bonorum omnium amicus, atq; honestarũ amicitiarum diligentissimus proxeneta summo studio institit, ut tibi aliquid scriberẽ. quod cũ aliquandiu recusarẽ ignarus, unde inciperem, aut quibus uerbis hominem solius famæ testimonio cognitum alloquerer, euicit tãdem, ut calamum arriperẽ, scripturus quicquid occurreret. quod cum fecissem, lætus & uoti cõpos abscessi, mihi autẽ in silẽtio cogitãti, quo'nã artificio familiaris epistola de nihilo texeretur, mirãtiq; & mihi requirẽti, qd mihi tecũ rei esset, quæue scribendi materia, nihil prius in animũ uenit, q̃ Ciceronis illa uulgata quidẽ, sed præclara sententia, Virtute nihil amabilius, nihil q; q magis alliciat, tãtãq; eius esse uim ut eos quoq; q̃s nũq̃ uidimus diligamus, itaq; cõfestim uenit percussa ualido aquilone nubecula, & cũctatio & admiratio omnis euanuit, iã latũ scribẽdi cãpum uideo, tãq; nihil miror, talem animo meo uirũ esse charissimũ, quanquã facies eius, mihi hactenus quidẽ, ne uisa sit. si enim nisi quod oculis uidimus amare non possumus, primus & maximus amandi gradus euertitur, semetipsum nullus amabit, nemo namq; suum animum, nemo faciem suam uidit. Hoc nimirũ interest, quoniam ut uosipsos, quos nunquam uidimus amemus, natura est, ut uero alios uirtus efficit. & fama uirtutis nuncia. Hæc est quæ præclarissimum regẽ Massinissam oblitũ patriæ, ac pignorũ tantorũ, Africani mei cõgressum coëgit expetere, ac præsentia tãti ducis attonitũ, è Carhaginensiũ castris ad Romana signa pduxit, & quod instar mõstri, facit morum animorũq; diuersitas, eiusdẽ Ducis & rei causam, sui quidẽ hostis, sed uirtutum amici honorificentissimos decreto & supplici ac uenerabũda prædonũ acie, absentis honestauit exiliũ. Deniq; diuinæ eius originis in pectoribus hominũ opinionem genuit, & nedum, neris laudib. sed etiam fabulis locum fecit. hoc est, quod benè meritos & uiuentes in terris celebrat, & extinctos ad cœlum effert, tũq; æternitate uicturos elicit è sepulchris, credibiliora recenseo. quãtum sanè, quãq; accensum studium quãta inter legentes audientesq; heroum solet esse contentio, amãre ac uenerãte quolibet non quem uidit, sed quem famæ credidit, magnum hoc, quod sequitur maius, quoniam non modo, quos non uidimus, seu quos uidere nequiuimus, sed etiam quos odimus, Mẽdatrix illa conciliat, quod & breuiter attigi, & dicendum est latius, Hæc est enim quæ odijs in amorem uersis prævalidas munitissima quę urbes expugnauit, quæ grauissima sæpe bella conficit, & Camillo quidem ferreas Faliscorum portas aperuit, Pyrrhũ regẽ, ductoresq; Romuleos, Curiũ, rigidũq; Fabricium, quãta esse potuit familiaritas deuinxit. Porsenã Superbũ illum Hætruriæ regnatorem, ab obstinata raptim obsidione distraxit. Hæc tantũ uirorũ, & tã multos oriẽtis populos, unius uiduæ subiecit arbitrio. hæc ad genua Cæsaris Iulij, adhuc forsan grãde aliquid ausuros, Gallorũ regulos inclinauit, hæc Magnum Põpeiũ ad Possidonij fores, hæc Alexandrum

Macedo

Macedonem ad Diogenis dolium duxerit. hæc Tito imperatori humani generis assensu gloriosissimum cognomē tribuit, dilatoq; Germanicũ, in personā, licet immerentis filij restituit principatũ. Atq; ut aliqd de Hebræorũ historijs attingā, hinc quoq; miratrix illa Salomonis regina, de tā lōginquo Hierosolymā uenit uisura q audierat. & legatio Machabei maria trāsiuit, amicitiā expetens Romanorũ. Innumerabilia huius generis exempla se ingerũt, sed ut iā lōgiusculā epistolā breui fine cōcludam, quid hic miri est, si uirtus tua, & fama uirtutis comes indiuidua, multorum, atq; in primis latoris præsentium fidei credita, me in amicitiam tuā dulcedine captũ trahit? præsertim cum nihil impediat non ætas, non patria, non imparitas studiorum. Confabulari tecum hactenus iucundum animo meo fuit, hinc iam mihi manum solitæ occupationes inijciunt, tu uerò Vale, & quotiens amicos tuos numerabis, caue quæso, ne meum sileas nomen. Pataui. VI. Idus Ianuarij: sub intempestæ noctis silentio.

Benintendius Scribis Consodal. S.

SI conceptum sermonem possem mādare silentio, si oculos meos ab utilitatib. uestris auertere, si ori meo frenum imponere potuissem, rebar mihi consultius actum fore, non ignaro, quantas secum calamitates attulerit, de potētibus uiris loqui, quamq; præsumptuosum sit, cum maiori, quàm anceps cum pari, quàm sordidum cũ inferiori contendere. ut cunq; mihi tamen euenerit, uincit charitas uestra, uincit graue sæculi nostri pondus, uincit acerbæ sortis nostræ mysterium, ut loquar, non sileam sermones, utique non adulatorios uel amœnos, acres potiùs & mordaces & querulis uocibus circumseptos, unde tamen exordiar incertum habeo, cum multa mihi dicenda sint, plura tamen tacenda. faciam quod solent perplexitate nimia laborantes, laxabo habenas, amplustre deponam, uela uentis cōmittam, quocunque mens impegerit illam sequar. Magnus est dolor meus, magna iniuria mea, irremediabile uulnus meum, & cum ex præteritis præsentia metior, futuraq; coniecto, in lamentis & suspirijs miserabilem uitā duco, adest tamen frequēter inter uigilantem & dormientem, uelut in extasi, posito, dux ille Danduleus recolēdæ memoriæ, ne dum noster, sed totius patriæ nostræ parens, uirtutis & sapientiæ clarum sydus, summæ benignitatis & gratiæ uiuus fomes, auidè quæritans, quo'nam in statu sit eius Respub. quibusq; gubernaculis moderetur. Et cum me trementem, & pallidum, attonitum ac prorsus elinguem totis intuetur luminibus, elicit ex taciturnitate quod sentio, & uelut cœlestis accola, terrena cōtemplans ex alto quod passi sumus & patimur, his uerbis clara uoce depromere iam festinat. O pura dilectione mi fili, quem uiuens semper & moriens gessi in uisceribus charitatis, nunquid uera loqui legatum te puduit? nescis quod ueritas est de cœlo, & quod pro ueritate passi sunt, multi martyres sancti diuersa genera tormētorum? Nescis quod ueritatem occultans, & mendacia proferens pariter sunt peccantes, & quod utilius permittitur nasci, scandalum quàm ueritas relinquatur? equidem mihi præserim tuis moribus sic familiariter cogito, uerum secreti tui minimè celare debueras. Amicus enim ut ex æquo te alloquar, immò amicissimus tibi fui, & si quem amicũ existimas, cui nō tantundem credas, quantum tibi, uehementissimè erras, nec uim ueræ amicitiæ plenè nosti. Hæc est amicitiæ uera lex, ut sit in duobus pectoribus una mens. Putas'ne ignota sint nobis astra tenentibus, quæcunque uos inferi nedum agitis, sed etiam cogitatis? scio quod dolentissimè refero, quàm tempestiuum & calamitosum sibi, & patriæ primum successorem habuerim, scio etiam & secundum, scio quot aduersi casus me obeunte urbem nostram exceperint. Scio quantis demum iactatam fluctibus, & adeò ualida tempestate quassatam, at nisi portus peteretur, propè submersioni iam foret: ad pacis amœnitatem, te uelut ministro in partem eius laboris assumpto Christus ipse perduxerit. Et si fidei nostræ credis, credentem quippè nō ambigo, quē Christianissimum esse noui, apud superos uitam agētibus, ex actibus uestris aperta sunt omnia, nec minimum quicquam occultum. Igitur ex his & alijs quæ circa uestram Rēpub. uersata sunt hactenus & uersantur, mihi sicut, & semper & suis incommodis assiduè uigilanti, multa dicenda forent, sed infinita sunt numero, quæ possent decentius considerari quàm dici, & occupatus adeò sensus ut uideo, & nubilā mentē

FF 3 geris,

geris, ut in eis explicandis distinctius attentiori opus sit animo, & spatio longiori. Ad uulnerum quidem tuorum fomenta progrediar, in quibus est meticulosa dilatio. Multa magnaque sunt, sed ex eis non plus quàm unum mortiferum quo diligenter curato, facilis est enim, si parumper acquieueris cura eius, senties profectò te fortius infirmitate animi quàm alterius iniuria laborare Quod me tibi mors immatura subtraxerit, hunc qui te transfixit gladium esse noui, hanc illam fuisse sagittam, quæ tibi cor transuerberauit & animam, facit hoc pietas tua, facit tui erga me amoris ardentissima facula, faciunt non minus inexorabiles & graues ærumnæ, quibus premi cõsideras fratres tuos. ita eos tenera dilectione prosequeris, sic amas, sic diligis, sic uersa uice te colunt, ut meritò non minus suis, quàm tuis læteris & doleas prosperis, & aduersis. Iustos namque clamores, & querulos eiulatus eorũ frequenter intelligo, quod uenerabile illud & penè sacrum collegium, hactenus quidem, & nuper meis tantum temporibus, uelut de patria benemeritum, in summa charitate & honore iam habitum, nunc ignominiosa uulgo fabula factum sit. Pudet talia de talibus uiris audire. futurum tamen scio, ut sicut qui falso prædicantur, necesse est ut suis laudibus erubescant, sic qui fallo criminantur, necesse est suis criminationibus enitescant. affirmabo planè quod sentio, & profiteri non desinam, quod experientia doctus sum. eorum qui tibi assistunt pars maior, & sanior fide, & sufficientia & morum honestate, in omne æuum laudanda transisset, parent fructus eorum, & opera ipsa ueritas eminens, ex se lucet, ideò longis argumentis probare non molior, quod manifestum & notorium palàm sit. De reliquis uerò quid sentiam non quidem eiusdem matris sunt filij, nec in uia domini pariter ambulantes, audire fortè desideras. Et mihi de quibusdam spes aliqua, de reliquis uerò nulla. indurata & prorsus inueterata sunt uitia, & nisi cum uita pariter euellenda. sunt qui de se meliora promittant, nondum sani sed ad sanitatem aspirant, facilè nisi in medio cursu deficiant assecuturi quod cupiunt. Nam labor improbus cuncta uincit, & ut tuus ille Anneus Seneca Cordubensis. testatur. Velle fieri bonum, pars maxima est bonitatis, cuiusquam etiam rei principium, partem potentissimam esse nosti. Bonis igitur consulo, patientiæ terga parent, insistant uirtutibus, inceptis fideliter perseuerent, nec odio nocentiam suam perdant. Calumniari quidem possunt, criminari non possunt, callum faciant maledicta quæque, non sibi sed alijs exemplo disertissimi Socratis dicta putent. Ita uenturum est Virgilianum illud, ut det Deus his quoque finem. reliquos autem admoneo, ut dimissis erroribus in recta resipiant. Secus extirpentur de medio. Modicum enim fel totum uel amaricat, unica menda totam faciem deformat, parum fermenti totam massam corrumpit, ideò putrida membra, ne totum pereat solent à corpore resecari. Nephandum quippè foret utile, per inutile uitiari. sed ut uideò, nimia iam expectatione torqueris, & ad hauriendum salutare poculum, quo dolori tuo fomenta propinem, intritam & sollicitam curam geris. Accipe quod nedum leniat, sed mundet ex toto, amicum præmisisti non perdidisti, ex his qui amantur, Licet eos casus abstulerit. Manet cum iocunditate memoria, non tantùm futura, sed præterita quandoque delectant, hæc expectatione, illa quidem memoria. superuacuum etiam est doelre, ubi dolendo ne quicquam proficias. Deinde iniqunm est quæri, de eo quod uni accidit, & omnibus restat. Demum desiderij stulta quæstio est ubi inter amissum & dolentem minimum interest. Respice celeritatem rapidissimi temporis, cogita breuitatem huius spacij, per quod usitatissimè curamus. Obserua comitatum hunc generis humani, eodem tendentium distinctum, minimis interuallis, etiam ubi magna uidentur. Quem putas perijsse præmissum esse uidebis. quid autem dementius, quàm cum idem iter tibi emetiendum sit, eum flere, qui tibi dilectus ad gloriam antecessit? Non sum ablatus tibi ut extimas, ô fide pectoris mei comes, non tibi subtractus sum, non malis artibus circumuẽtus, translatus sum in meliorẽ regionẽ. Euectus ubi labores diutinos, in quietẽ perpetuã cõmutaui, de terreno cœlestis agricola. de seruo liber & dominus, de sordido & humano corpusculo angelus factus sum, Ibi redẽptoris nostri gloriosã effigiẽ, gloriosus aspicẽs, sanctorũ

sociatus

sociatus agminibus, in hymnis & cantib. hilarem uitam ago. Tuas igitur lachrymas festinus exterge, gemitus comprime, & lamentis omnibus, ammodò finem impone, ne fortè cercioratus his tantæ fœlicitati meæ inuidere potiùs, quàm gratulari uidearis, Confabulari tecum, & singulare desiderii & uoluptas maxima mihi fuit, sed ad decātandas iam solitas laudes altissimo, & in eius contemplatione captandam summa cum uoluptate lætitiam, me uocat chorus Angelicus. Obsecro autem per uiscera misericordiæ IESV CHRISTI, ut omnis mœroris & turbinis detersa caligine, fluctuanti adhuc patriæ, fidelis ut hactenus adiutor assistas, nec te ulla quæ possit occasione contingere deneges, cui tantùm teneris. chari quidē parētes, liberi, propinqui pariter & amici, sed omnes omniū charitates una cōplexa est patria, p qua nemo bonus dubitat mortē appetere, ubi ei profuturus sit. noui fidem tuam, noui sinceritatem, & intima cordis tui, in te fidunt, in te sperant proceres Venetorum, non potes dū uixeris patriæ recusare labores, licet graues infestiq; sint. Non solum enim nobis nati sumus, partem nostri primam patria uendicat, partem parētes, partem amici. aderit & comitabitur diuinæ maiestatis auxiliū, omnem à te noxiam nōuitatem auertet, imbecillitati tuæ me quoque intercedente, uires subministrabit & gratiam, nihil est enim quod Principi illi Deo, qui omnem mūdū regit fiat in terris acceptius, quàm consulere patriæ, miseris & afflictis opem ferre, quietem & pacem sæculo suo dare. Hac petijt cœlum uia, hac petiturus es tu. omnibus quidem qui patriam iuuerint, auxerint, opemque præstiterint, certū scias in cœlum diffinitum locum, ubi beati sempiterno æuo fruātur. Eternum Vale mi fili, cui animam, quæ iam cœlo potitur, natos & coniugem, non aliter quàm sint in mente adduco, expertus quod uerum & fidum amicum te sibi reliquerim, quātum natura patitur, in suis commodis uigilem, & assiduè curiosum V. Idus Februarij, Anno incarnationis eius qui nos à morte redemit. M. CCC. LV.

Benintendius Venetus, Modio Parmensi suo, S.

NOn potest mi Modi uirtus tua latere sub modio, fulget & eminet, uelut in cādelabrō posita, & tota iam ueris non fictis suffulta laudibus ex se lucet, ideò ut à querelis exordiar tecum, hactenus mihi quidem incognito, tantum huius fugacissimi temporis, cuius solius auaritiam ueterum nostrorum commendat auctoritas, irrecuperabiliter perdidisse me doleo, quamuis enim bonus non sim, in hoc tamen libenter incumbo, ut bonorū fiam consortio non indignus. Fateor magnam uim ad cōciliandos sibi animos uirtus habet. ea nihil est amabilius, nihil quod magis ad diligendum alliciat, cum propter uirtutem & probitatem, eos etiam quos nunquam uidimus diligimus. Vincit omnem cognitionē naturæ, morum similitudo bonorū, nullaq; societas gratior, nulla charior, quàm cum uiri boni, moribus similes sunt familiaritate coniuncti. proinde cum plerique referentibus multa, magnaque de te nuper audiuerim, factus es mihi ante charus quàm cognitus, & dum mihi suggeritur quanta sit eloquentiæ tuæ uis, quanta discretionis integritas, quantusque animi tui uigor, in te delector & stupeo. stupeo quippè, grauibus te curis obsessum, tot sæcularibus implicatum negocijs, sic uacare animo & sapientiæ potuisse. & cum senserim tecum, iniquè fortunam egisse, per multos casus uariaque pericula te iactando, hoc ipsum delectat me, animi tui robur, ô quàm mirabilis & ueneranda res est, nostra præsertim ætate, uirtutis, utinam non magis sterilis quàm fœcunda, uirum interitum inuenisse periculis in medijs tempestatibus placidum, & inter aduersa fœlicem maius hoc altiusq; mi Modi, q̄ ut simile tuo in quo est corpusculo credi possit. Sed uis ut opinor in te diuina descendit, animum tibi excellentem exhibuit, moderatum, omnia tanquam minora transeuntem, quicquid timetur operaturque ridentem, quem profectò agitat cœlestis potentia. Non posset res tāta, sine adminiculo numinis summi stare. itaq; nisi fallor, maiore tui parte illic es, unde uenisti, quēadmodum enim radij solis, contingunt quidem terram, sed ibi sunt unde mittuntur, sic animus tuus magnus ac sacer, conuersatur quidem nobiscum, sed hæret origini suæ. illinc pēdet, illuc mittitur & aspirat. Quocirca fœlicitati tuæ uehementer congratulor, & fortunæ meæ habituræ, de inceps inde impensæ ratio mihi cōstet. unde uirtutis & patientiæ formam summam, cuius exemplo aduersus hoc momentanea & caduca me muniam.

Postremò ad eius mores,& regulam me componam. Ha, quantum prodest animo, nondum adulto, illic adhæsisse, unde se possit facere meliorem. Propterea eligendus est nobis uir bonus,& ante oculos semper habendus, ut illo uidente uiuamus, & tanquam illo spectante omnia faciamus. hunc te mihi electum esse cognoueris obseruabo, imitabor,& sequar etiam, si mare transieris, animi tui mores, quos & si nō sperem facile consequi posse, magnus quidem est labor,& prorsus uiribus meis impar, at saltem attingere non despero, nihil enim est quod pertinax opera,& cura intenta, & diligens non expugnet. Robora in rectum quamuis flexa trahuntur, curuatum trabem calor explicat, & aliter natæ arbores in id finguntur, quod exigit usus noster, quantò facilius mens ipsa flexibilis, & omni humore exequentior, formam bonitatis accipiet, si feruenter instabitur? Ne temerarium me quæso pura, ueris si de me meliora promitto. imbecillis enim foret, & ægri inexperta formidare, nec spem bonam concipere, ubi tali tantoque duce regendus sim. Sed ne forte nimis blandiri tibi hæc mea uideatur oratio, ars enim ea procul à moribus meis est, alias me tibi scripturum præn osciro, quo huic tuæ laudi contraria iudicat uulgus exterior, non ut me qui discipulus esse uolo, tibi correctorem exhibeam, sed potius, ut uelut honoris tui amantissimum habeas ea parte, ex puritate fidei relatiore. Et cum nihil ex omni parte beatum, nihilq; in humanis adinuētionibus adeò perfectum, quod si ad perspicacis correctionis regulam deducatur, multa non indigeat te(r)sione, magnum augmentum benè constituti animi tibi erit, si ea quæ de te fortè adhuc ignoraueras, nūc in melius reformando cognosces. *VII*. Idus Nouembris. *M. CCC. LV.*

Modius Parmensis Benintendio, S.

PErūncta melle Rhetorico tua me permulxit epistola, Benintendi, q̃ mentis & oris ad miranda nitore, oculos meos dulciter illexit, inflexit spiritum? perfricuit & auditum. uerum ubi secum strictius, quorsum me uocaret sollicitæ quæritarem, non obstupere non potui, quò nam modo, dum eminentiæ tuæ gradum, laboris tui studium, peruigili meditatione contemplor. qui tanti ducis impia, tantorum principum consulta disponis, his utcunq; cedens, in meos titulos te conferres. nec mihi satis liquet, nūquid permulcendis moribus, an propulsandis errorib. institisti: his etenim haud iniuria mihi meminisse uideor, adolescētulos urgeri solere, quos olim uel illusione corripimus, uel in meliores animare callida persu(a)sione molimur, moliris equidem fateor, nec de te qui tantus, qui talis es, nisi sanctum, nisi honestum credere minus fas fuerit quàm dubitare nefas, moliris nanque uelut interpretor, torpēti animo calcar addere, pauores excutere,& qui tibi ad probitatem offici credor, in hac te perficiar suadente. Supprime quæso mi Domine reuerende, ac nimium elata uela substringe, nam quid agis, nisi ut præconij ludibrio mendacis erubescam? quem tanta uis facundiæ floridum, integra discretione conspicuum, animi lorica potentem,& si sæculi fluctib. & si fortunæ ictibus actū, uacasse disciplinæ, præ nimio stupore miraris? Miraris enim nec admirari desinis, quem nostris temporibus nihil attonitum, minimè cupidum, bifrontis fati ludis, non sine socij fauore numinis, inconcussa mente spectantē, oratione blanda non minus quàm uera describis. Erubesco deniq; & mutesco penitùs, quando quod mēs ægra cogitare, nedum manus trepida stylo dare uix audet, me tibi ducem eligis, speculum exigis, sed ut iam arbitror hic tibi mos est, ut quos uirtuti faciles reris hunc laudibus accendere, hunc pro animorum exigentia soleas argutijs deterrere. Porrò ut ex multis quæ tot & tāta profaris, ad paucissima respondeā, Is nō sum, is nō sum, iuratus exclamē, quē tantis plausibus extollere, deperditi temporis querimonia cōplorare, quem phaleratis orationibus allicere, quem tanto debeas molimine flagitare, quin ut prætereeam quanta sit, qua si cafficeris ingeniorum dulcedo similium, si pectusculi mei latebras inanes percurreris, fortassè quem latentem sub Modio non horrebas, nō aūt tibi in Modio cognitū, quàm minus charum intellexisse dolebis. Nouissimè ne tuis prorsum, qui tanta me contēplatione dignaris uidear, auspicijs, diffendere, nō ut tecum, quem mihi singularē dominū pelegi, cui meos animi motus,& cuncta nota subegi, fulgentibus ne dicam paribus armis accingar, sed ut nascentis amoris nostri radix mutuo compluta, pignore coalescat, solutis in-

uigilare sermonibus, non intrepido tamen pollice laboraui, nequaquam ignarus, illuc me rapi, ubi tua nostrorum cæcropidarũ simillima turba, palestris concertat ingenijs, florescit Liuius, & facundia Ciceronis, ubi tua te uenerabilis caterua miratur, labori suo columen, & pedibus dulce iubar. Succedo itaq; domine mi, ac genibus tuis supplex & deuotus aduoluor, ut siue mitior qualem te tua commendat humanitas, siue qualem te ad ultimum polliceris, acrior imparitare malueris, mihi licear tua iussa capescere, dictata facescere, ac eo medullitus aspirare, quod & quacũq; me uocabunt tui Socratici pectoris rudimenta. Venetijs x x i. Nouembris.

Benintendius Venetus, Modio Parmensi suo, S.

REm non nouam neq; inopinatam aggrediar, uulgatam potius, & clara uoce promissam, si tanto illi præconio, quod de te pridem altera mea profitebatur epistola, quicquam ista detraxerit. Quæ si forsian, quod minimè reor, aliqua sui parte tibi molesta peruenerit, tantillum saltem reportatuta sit fructus, ut quem te illa tantũ extulerat, præsens nunc experta sit uirum. Sunt mihi quæ fortibus in te lacertis traijciam, acutissima iacula, sunt ualidissima tela, quibus te transuerberare iam properem, sunt sagittæ mortiferæ, quas in te mittere totis uiribus non formidem. quid autem aduersum hoc negotij tibi sit, ipse delibera, non te tutabitur scutus uel Galea, nõ lorica, uel thorax, nõ quoduis alterius generis munimentum, quantumcunque exquisito artificio sint contexta. Armis crede, mihi alijs quàm ferreis opus est, miser es Modi, & miserior multo quàm putas, cum seruus, & iam non seruus esse non possis. Astrinxisti fidem tuam, astrinxisti pariter libertatem, & utinam illi domino, cui seruire summa est iocunditas, & libertas, sed quod pace tua dixerim, ab eo cui seruiueris seruias, seruiturusq; sis, quid sperare potueris, non agnosco. Sperasti fortè diuitias ab eo qui in diuitijs pauper est? sperasti honores ab eo, in quem honoris occasio, letiferum uulnus inflixit? Sperasti libertatem ab eo, qui semper animo inquietus, in summa libertate, seruorum noscitur esse seruus? quanto tibi consultius actum erat, si tecum ipse uixisses, si te dignum fecisses Deo, nemo autem alius est Deo dignus, quàm qui hos uanos honores, opesq; contempsit, quorum tamen possessionem non interdicit, ex toto, sed effici cere uult, ut intrepidè possideantur à nobis. Id uerò minimè consequi possumus, nisi nos etiam sine ipsis beatè uicturos esse putemus. Nunquid satius erat tibi his, qui quotidie noui casus emergunt, ceruicem subducere, & secundum naturam uixisse, quæ paucis, ut nosti minimisquè contenta est, panem & aquam ipsa desiderat. nemo ad hæc pauper est, intra hæc si tua desideria conclusisses, cum ipso Ioue de fœlicitate contenderes. Sed ut uideò, implicauit te potius error, communis gloriæ uidelicet appetitus, qui summum calcar etiam uirtuosissimis esse solet. quasi pulchrum duceres, & ad magnam tibi dedecus ascriberes, apud illustrem uirum, famæ pretium meruisse, falleris licet aliquali uenia dignus sis. Nonne meministi, quod uera animi magnitudo, honestum illud, quod natura sequitur factis, positum non in gloria iudicat, & mauult esse principem quàm uideri? Nam qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis uiris habendus non est, facillimè enim ad res iniustas impellitur, non est philosophia populare artificium, nec ostentationi paratum, nulla extrinsecus instrumenta, iam quærit, domi colitur, ex se totum est. Nulla ergo excusatio est peccati ubi reprobata causa peccaueris, sic itaque, si seruitutem ambitionemquè tuam, ex corde recenseas, senties profectò, hæc duo laudem tuam acutissimè transfodisse. Respondebis, ut opinor, hæc eadem imputaturus & mihi, fateor non sum liber, non ab huiusmodi labe totaliter absolutus, libens tamen seruio, iusto & Christianissimo principi, non domino uel Tyranno, qui uitæ necisquè in me habeat potestatem, Seruio reipublicæ meæ, quæ mihi meipso charior semper fuit, seruio patriæ meæ, quæ filijs parentibus & amicis, & demum priuatæ utilitati præferenda est, hanc mihi non seruitutem, sed summam arbitror libertatem, non tàm honoris, diuitiatum uel gloriæ cupidus, quàm ut apud eum qui omnium corda nouit, fructus benefactorum, sit mihi benè fecisse. Crediderit forte hic finiam, & sigillem epistolam e

maius certamen expecta. Accipe quod te profundius sauciet,& penetrabilius uulneret mentem tuam. Versus ut audio componis,& carmina, dictiones & syllabas quotidie mẽsurare non desinis. uerbis tamen,& uocibus operam tuam ponis. ô pueriles ineptias his rebus intentus es, quæ nec te possint, nec alios facere meliores, in hoc labores, in hoc uigilias tuas perdis? in hoc subducis supercilia tua, barbamq́; demittis,& pallidus quandoq; & exanguis insudas? turpissima iactura, quæ sensato uiro, ex conscientia sua uenit, si multum superesset ætatis, parce dispensanda, ut necessarijs tantum sufficeret, nũc quod mors à tergo quotidie nobis, magnaq; instat, pars eius præterijt, & quicquid ætatis retro est, iam tenet, quanta dementia est, superuacua discere, in tanta temporis egestate? & cum aliena sint omnia, tempus quod solum nostrum est, frustra conterere? Nõ Virgilius, non Homerus, non Ouidius, Statius, uel Lucanus, non reliqui Poëtarum, quotquot numerare uolueris, aut eorum utique faceto stylo metra composita, eo quòd ab omnibus quæritur, à paucissimis inuenitur, consilio te iuuabũt. id tibi cœlestis amor & Philosophia sola præstabit, efficiet ut libenter Deum, contumaciter fortunam aspicias, aliquid contra paupertatem, aliquid denique contra mortẽ, singulis te adhortabitur horis, docebit te nulli rei seruire, nulli necessitati, nullis casibus, demum ad calcem perducet, ut teipso contentus sis,& ex te nascentib. bonis, utque hoc quotidie mediteris, quemadmodum possis æquo animo imbecillem hanc & transitioriam uitam relinquere. facere suadebit, non dicere, & non uerbis opera, sed operibus uerba probare. crede mihi, mi Modi, literata colloquia, & exceptis sapiẽtum uerba collecta, eruditusque sermo, uerum robur animi nõ ostendunt, cum sit oratio etiam timidissimis audax. Proinde tibi persuade, libertatem esse pretiosissimum boni genus, quàm naturalem facultatem, eius quod cuique facere libet, nisi quod ui aut iure prohibetur sapientes esse diffiniunt. Seruitutem econtra omnium malorum grauissimum, qua quis alieno iuri, contra naturam subijcitur. ab initio enim omnes homines liberi nascebantur. Ambitionem quoque periculosissimam pestem fore, quæ ut tuus ille Salustius ait, Multos mortalium falsos fieri coëgit, aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere. demùm summam negligentiam illam esse, si exiguum hoc nobis datum est temporis, inutiliter expẽdatur,& prodigè, ubi uelut irrecuperabile fuerit parcissimè dispensandum. Postremò cum qualem quantumue haberi te uelis, non in fortunæ, sed in manibus tuis sit, tunc consumata fœlicitas tibi erit, tunc summam summarum attigisse te noueris, cum eò perueneris, ut qualis haberi cupias, talis sis. XV. Cal. Decembris.

Benintendius Venetus Francisco Petrarchæ, S.

NErius noster mihi pridem apparuit, ad cuius primo cõplexum, magna me subijt ueneratio eius, dum eum esse memini, qui se probitatibus suis fecerat amicitia tua dignum. magnum opus fecisse, magnas sibi comparasse diuitias, immensum sibi theatrum extruxisse, uisus est mihi. quæror, irascor & litigo mecum ipse, quòd non maiori cera tanti uiri gloriam & ipse ego uenatus sum. Accuso ignauiam meam, ipse me sæpe redarguo, ac miserum & infœlicem me clamito, q tãta diligentia, hoc luteum corpus opiam, fami sitiq; satisfaciam suæ, ac eius si quid lãguoris intercidat, singula membra curem. animũ uerò qui nõ suo sed alieno potius, uitio semper est nudus, qui nõ annonæ sed pastoris inopia famelicus, semper & æger, sic prorsus ac si mea nihil eius intersit, abijcerẽ. Dico intro meipsum, si cæci corporis lumina perdidisses, si auditum, gustum, uel tactum, aut denique odoratum, si nistra manu casus aliquis abstulisset, nunquid Adriaticum mare non sulcares? nunquid Ionicum & Aegeũ? nunquid Charybdim & Scyllam forti animo hedum traijceres, sed tranares? nũquid non Italiã, Germaniã & Galliã peragrares? & ut paucis totum cõplectar, nunquid non Europam, Asiam, & Aphricam uelut furibundus inquireres, ut nedum qui sanaret, sed qui salutem promitteret inuenires. Nunc in foribus tibi est, qui morbos animi diligenter expurget, qui tanta ualitudine infectum eum curet, & sanet, tenebras pellat, lucemq; subducat, qui beneficio suo te partem angelis efficiat, ut quid moraris uel cessas? Excute teipsum & libera, festina, propera, & uirum illum uellut diuinum quoddam oraculum

oraculum supplex adora, nulla adeò tibi transeunda sunt maria, nulla hostium adeunda pericula, nulla peregrinatione iter quærendum. Plana tuta & aperta sunt omnia, utilis labor est, utilior multo, quàm putas, plus eò quàm sperare posis inuenies. nunquid quod raro in Philosopho reperitur, Christianæ religioni quisquam fidelior? nunquid ad obediendum quisquam humilior? nunquid ad imperandum quisquam modestior? nunquid ad seruiendum paratior, & in conuersatione benignior uisus est? ita ut meritò dici posit, quod nequaquam ei similis sit inuentus. Ad Titum Liuium lacteo tunc eloquentiæ fonte manantem, multos de ultimis terrarum finibus legimus peruenisse, & quod ad sui contemplationem Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. quantò magis his, non lacteum fontem, sed ut uerius dicam, aureum uirtutis & eloquentiæ flumen emittens, adeundus & contemplandus est uir? ò thesaurum immensum, si bene quis computet, ò inextimabile sæculi nostri donum, illam in terris inuenisse salutem, quàm nec præteritis nec futuris sperare, nisi de cœlo fas fuerit. Leges in antiquorum Historijs, uiros fuisse prudentes, iustos, temperatos & fortes, sed quod uni contigerit, alteri defuisse comperies. in uno hoc totum quod dici, uel cogitari posit uirtutis inuenies. si quæras scientiam, æquabis eum Aristoteli uel præpones, si mores, Anneus Seneca cedet illi, si eloquentiam, alteram inuenisse credideris T. Ciceronem. si Cardinalium uirtutum quamuis ex quatuor, alterum conspicies Socratem, alterum & Platonem. si huiusmodi ergo uir, cum nil aliud quàm Deus in humano corpore uiuens extimari iam posit, inuadat me sæpius immoderata quædam cupiditas, ut mandatū dominicum quodammodò in te sequens, Vxorem & filios, patrem si superesset & matrem, fratres denique & sorores, cætera etiam, quæ circa me bona uidentur, propter te deseram centuplum accepturus. Scio quidem quod in manibus tuis est, regna, imperia, nobilitates, honores, diuitias, opesque conferre, & quod his omnibus maius est, animas hominum erudire, eisque sapientiam dignißimam rerum infundere. quid autem ea optabilius sit? quid præstantius? quid melius, aut homine libero dignius, non agnosco. hæc est diuinarum & humanarum rerum notitia, hæc falsi uerique scientia, hæc quæ sola potest hominem contentum beatumque præstare. Itaque secessum mihi frequentius persuadens, cuncta dispono, accingor ad iter, & pacatis omnibus, uelut cœlestem gloriam petiturus, hilaris & tutus abscedo. Et semper in limine, quæ me turbet ratio, uidelicet rerum omnium moderatrix, clamat & resistit in faciem, uulgatam illam non tamen satis intellectam sententiam repræsentans, Appetitus obtemperet rationi. Ad huius uocem attonitus sisto gradum, pedem retraho, ad nauis iam properantem ascensum, & quasi subita obumbratione concussus, eius imperium taciturnus expecto. Arguit, increpat, & castigat, & uelut grauiter delinquentem alloquitur. quis te in dementiam tantam duxit, ut temerè quicquam nec cōsulto cōstituas? Cogita quis sis, quo, quidue quæsiturus accedas. rudis & tenebrosa materia, cui uix posit aliqua bonitatis effigies, ne dicā imprimi, sed nec etiā insigniri. pro sapientia, temptas luminū summū lumen? nescius quod frustrà quicquā agitur in non disposito & patiente? Tu pedagogi ministerio adhuc egēs, qua fronte clarißimi uiri fores, etiā proiectißimus in uias, & nisi consumatæ sapientiæ accesibilis mentibus pulsare præsumens? nam tibi delirare maximè uideretur, qui scandere turrem excelsam, uix per multas ascensibilem scalas, unico saltu contenderet? num tibi insanus uideretur, & improbus, pannosus & sordidus, nec cilicio quidem dignus, regiam sibi uestem, auro, gemmisque contextam, repentina quadam impetitione deposcens? magno ut opinor mouereris cachinno, sed maiori multo, si alium inuenires, uolare contra naturam uolentem, certè ut ille, quo altius ascenderet, maiori foret ruina casurus, sic & tibi nisi proposito resipiscas, quasi erranti uiam, quo magis ambulare credideris, itineris plus restabit. Sunt ad sapientiam ipsam gradus, quorum si quem interscalari uel prætermitti contigerit, necesse est qui hoc temptat, ordine peruerso præcipitet. melle & lacte prius educantur infantes, demū inualescentibus annis, ualidioribus nutriuntur cibarijs. Tu quoque

simile fac, in eorum adhuc numero collocandus, est enim cibus quem quæris, prorsus uiribus tuis impar, cum autem adoleueris, ad fortiora matura consultatione conscendens, tūc destinatum portum, securus intrabis, ubi salutarem medelam, ubi incomparabiles thesauros, ubi quicquid potest, circa hominem boni esse, conferta mensura recipies, ita ut tibi meritò sit dicendum: Hoc est quod semper optaui. Hæc igitur uirorum optime, etiam quæcq constantissimum territura, tua præsentia carere inuitum me compellunt, feram quod potero, patiēter, daboque operam, licet ignauus & discolus, licet publicis obsessus negocijs, ut aliquādo me faciam desiderio meo dignum. tu autem benignus & pius, hoc unū quod absenti præstare potes, literatum colloquium, quæso, mihi ne deneges, hoc uno modò mihi uisendum te præbe. nunquam epistolam tuam accipiam, ut non protinus tecū sim, nam si amicorum absentium imagines iocundæ sunt, quæ memoriam renouant, & desiderium absentiæ falso & inani leuant solatio, quanto iocundiores futuræ sunt literæ, quæ ueri notas amici, & uera uestigia repræsentant? Vale mi fœlicissime domine, & quotiens seruos tuos computare uolueris, precor nomen meum saltem in ultimis non omittas. ago autem tibi reuerenter memoriam, ut epistolarij tui copiam munus quidem mihi charissimum, & alias tua benignitate promissum, qualicūcq uia habere promerear, pro cuius scriptura per communem amicum nostrum Marcum de Raude, ciuem Mediolanensem & Venetum, sicut necesse fuerit scriptoribus satisfiet. Ecce enim, & ego tibi expendens, exsoluo debitum quod promisi, mitto inclusam responsionem, quā ad ea quæ secundario inuexisti, non tamen ut asseris tibi receptam, mandauit recolendæ memoriæ dum ille Danduleus, olim tibi, suis dilectus uirtutibus & ueræ nostræ patriæ uera lux, ut scias ei nec uerba nec sententias defuisse. Et ut nil restet, quo tanti uiri possit accusari memoria, certū tene, eum omni tempore appetentissimum pacis fuisse, at ut audire sæpius potuisti, hic mos, gloriosum quippè patriæ nostræ decus, ducibus nostris est, ut quamuis in eos dignitatis titulus sit collatus, potius sequi quàm ducere, nec tàm imperandi quàm parendi sibi potestatem asciscunt, utque ipsius uiri laudes, quas nec capere posset, uoluminis magni liber paucis absoluam, nil in eo natura peccauit, nisi quod tàm breuem uitam dedit eidem, cui tamē benè redditæ reliquit memoriam sempiternam. VII. Cal. Feb.

Fran. Petrarcha Benintendio, S.

BEnè mihi accidit, quod in urbe licet frequentissima, tua me solitarium epistola repperit, erubuissem coràm multis deprehensus in publico, nunc solus erubui, & dixi quid non potes imperiose amor? quid non potes? quando etiam talis uiri oculos iuditiumq perstringis? in literis quidem tuis optime uir, duas simul ueterum sentētias recognoui, & amoris scilicet, & eloquentiæ magnam uim, nec de nihilo dictum, uel amantium cæca esse iuditia, uel Oratorem posse omnia. Primū te amice, in extimatione rerum mearū, fallit haud dubiè, secundum uerò me paulò minus fefellisset, ut talis mihi uideri inciperem, qualem tu me facis, sic corda legentium in manu habes, sic papyrus pro regia, sic calamus tibi pro sceptro est, nisi quod me cogi sentiens, in arcam rationis euaseram, mecq ipsum identidem percuntabar, an uera essent, quæ de me stylo quamuis artificioso & mellifluo dicerentur. scio quid mihi intus in silentio sit respōsum. Proinde oro, posthac pudori meo parcas, neúe me non meis laudibus oneres. non precor errorem exuas, quo delector, tantùm ne me facundiæ unco trahas, in errorem multo imparem. Tuus enim error ingenuus, & amicitiæ testis, eximie meus si sit, nisi amens ridiculosusq erit, quanquā ni fallor ne in hac parte labi possim prouisum est mihi. Habeo cui hæream conscientiam meam. à qua si non exterius flatibus auulsus fuero, non facilè corruam. illic enim non nisi aura purissima, ueriq flant spiritus. Denicq sic habeto posse me tibi omnia credere, nisi quæ de me scribis, quæ si aliundè procederent, qua putas fronte lecturus fuerim? at nunc mihi notissimus candor tuus, quicquid ais, aut sensibus meis approbat, & quæ ore alterius illusoria uiderent, & tuis labijs grata facit, & dulcia. Ad summā, quisquis sum, tuus sum, & amicitiæ nostræ fores, quas eloquētiæ tuæ clauib. aperire tāto studio satagis, apte sunt, ut libet exoptatis ingrederе. Crede

re. Crede mihi, nullo nisu, nulla opus est arte, ultrò animis præsto sum, teq; in limine lætus excipio, non prius exclusurus, quàm hanc inde animam mors excludat, idque sic esse ut di co, penitùs tibi insitum esse uelim. Pauca sunt quibus glorier, in quę his ipsis hæsitare soleo. unum hoc intrepidè dixerim, temporales amicitias non noui, ad quas si non in annis emo-lumenti fluxa ratio, sed honestas allicere, immortalis ex se genitas mortales esse non sine-ret. Ego fateor, ad ineundas amicitias tardus, ad fruendas immobilis, ad hanc contrahen-dam utiq; pronus sum, ac ne id fortuitum putes, de te mihi diu ante prouisum erat, quem ut in amicis haberem, & dignus & appetens uidebaris. Sanè quod præter modestissimum amicitiæ uotum, etiam de scriptis familiarib. quæ uaria exigente materia quotidie mihi è manibus excidūt, partem postulare dignatus sis, miror, quid ita cum uiuum fontem domi habeas, & lucidum, semiarentes ac turbidos uicinorum riuulos sitibundus ambias. nisi pridem intellectus mihi sit animi tui ardor, qui tacitus est, ut nullum ingenij liquorem un decunque fastidiat, neq; sibi suffecturū arbitretur, quicquid perennibus scatebris uberri-mum pectus affatim promit, nisi uel ad limina pauperum pulses, & tui locuples aliena mendices. Perge, age, habes quos sequaris duces, seu Socratem mauis, seu Platonem, quo rum alter ut scriptum uides, ad discēdum pauper, ditissimus ad docendum fuit. alter literas toto orbe collegit, quas toto orbe refunderet, his exemplis fretus, & hac iter ingressus fie-ri non potest, quin ad summas quoque diuitias proueháre. Quod ad nugas meas attinet desiderio tuo, etiam mei, & mearum rerum amor accedit, amor cæcus ut dixi, & semper obliquus rerum arbiter. uulgo dici solet. Placens histrio semper placidum canit. profe-ctò autem non in me, neque in meis scriptis est ut placeant, sed in te. quantum uerò in his, quando in his delectaris, quantū in maioribus si qua sors fauerit, tibi morem gerere cupiam & rursum, quid si uacet, ex te uelim, eius ex ore audies cuius è manib. ista percipies. qui uir musica suauitate mulcere aures, & digito potens est ingenium excitare. cumque ipse sit ma gnus, quanquam non è coniugio Thetidis maiorem se genuit. nunc ambo quietis auidi, de toto orbe sibi Venetiam delegere, adesto illis oro, qua potes, mei sunt eoque magis esse tui, quo esse sui non alterius uidebuntur. Nouissimum est ut noris, epistolam, illius opti mi uiri & ciuis & Ducis meliore nunc patria uiuentis, quo digni utinam diutiùs fuissemus, latum me, sed non sine lachrymis perlegisse, ita mihi de sepulchro, immò de cœlo responde re uisus est, ut multa mihi suspiria renouaret, sed non ita, ut non sibi quoq; multa responsu-rus fuerim, si nobiscum ageret. nunc ut puto, uel tacitum intelligit. Vale memor nostri. Mediolani. XIIII. Cal. Iunij.

Fran. Petrarcha Benintendio suo, S.

COlēde semper atq; honorabilis amice, literis uestris primū acceptis, super epigrāma-te claræ & gloriosæ memoriæ domini ducis nostri, ut quid segnitiem meā cælem ex-cusationē non Epitaphium meditabar ut qui multum'q; alia curarum acie obsessus, & occu pationum mearum mole obrutus, uobis urreor, animi saltem augurio non ignota, nec cœp tis ipse sufficiam meis, & usque adeò, ab huiusmodi iuuenilibus exercitijs sim distractus, ut non iā antiqua repetere uidear, sed noua prorsus & insueta temptare, uitæq; metiēs breui tatem, & fundamentorum amplitudinem quæ ieci, sedulò mecum ipse remetiens contre-miscam, ideoque iampridem semel mente firmauertam, nihil unquam uel ingenij exercitio uel cuiusquam precibus, uel qualibet seu necessitate seu delectatione materiæ noui, carmi-nis aggredi, satis superque existimans, si notiuæ uota successerint. quod præruptum animi decretum, neglecta interim ingenij asperioris infamia contra feruidam amicorum instan-tiam, inexorabilem sæpe me tenuit. quid multa? Iam calamus erat in manibus, iam-que excusatio texebatur, dum secundus interuentus epistolæ inijciens manum, diffiden-tiam abstulit, pudorem attulit, duritiem fregit. itaque calamum, quem ad negandum cœ-peram, ad parendum uerti, quid & per quem, & pro quo poscereiur, quidue & huius amicitiæ & illius memoriæ debeam, acriter mecum uoluens, eadem hora igitur, eademq; sessione, quatuordecim Elegos dictaui, qui si mei non uidebuntur, nolite mirari,
nam

nam nec ego ut cuperem meus sum, nec sum ille qui fueram, ita me multa circunstrepunt, quanquam hoc ita uelim accipi uerum esse, ubi me uiuum, meas res intueor. Nam ubi alios, & humanum genus omne contemplor, multa fateor occurrunt, unde cum mei statum alienæ sortis collatione consoler, neq; facile quisq; me liberior aut magis suus appareat. quod si fortè uersiculi plures sunt, quàm petiti erãt, remediũ præsto est, duos abijcite quos uidebitur, & numeri ratio cõstabit. Sin omnino non placent, eò me magis uestrum credite, qui ut uobis obsequar mihi aduersor, neue aliquid uobis aut natis inclyti Ducis negem, sciens ac uolens inglorio labori, id ipsum, cuius mihi penuria ingens est, tempus impendo. Ascripsi autem in margine, si quid est ubi uel dubitem, uel res eadem uariè dici posse uideatur, ut sic electio uestra sit. Mihi enim cum omnes Musæ hodie, tum præcipuè illam abesse perpendi, quàm, Graiam Graij uocant. Valete. Scripta rurali calamo in domo Carthusiæ Mediolan. ubi & æstatem ago. Cal. Septemb. ad uesperum. M. CCC. LVII.

En domus Andreæ Veneti Ducis, ultima quærtis est?
Alta, sed assurgens spiritus, astra tenet.
Publica lux iacet hic, & quartum sidus honorum,
Stirpis Dandulea gloria prima, ducum.
Hunc animi uigilem temeraria Græcia sensit,
Et leuis antiquo reddita Creta iugo.
Hunc, comes Albertus Tyrolis, nostra perurgens,
Vastatis proprijs, qui meruit ueniam.
Hunc Iustino polis feruens, & Iadra rebellis.
Pertimuêre trucem, percoluêre pium.
Hic Genuam bello claram, pelagoq; superbam.
Fregit ad Algerium, seruitioq; dedit.
Iustus, amans patriæ, magnos cui fecit amicos.
Ingenio præstans, eloquio omnipotent.

Benintendius Francisco Petrarchæ, S.

REuerende domine mi. Si plus debito importunus infestusq; sum, ascribite quæso feruenti in uos deuotioni meæ, quæ omnem à me pauorem simul & ruborem auertẽs, nimirum deuiare facit à tramite rationis. scio quidem, nunquam erga uos ulla, ex me merita præcessisse, unde tantum uirum sic audaci fronte, tàm crebris pulsare tædijs ausus sim, sed uestra summa uirtutis, omnem iam uulgata per orbem, & animus mihi famelicus, sitibundusq; simul, timore nescius, in hoc quantulũcũq; futurũ sit, hic tẽporis moræ meæ pabulo generoso, quo diu delectatus sum cupiens saginari, faciunt audacem ex timido, & ex uerecundo securum. Epistolas duas ad Ciceronem habui, restat ea, quàm ad Anneũ Senecam direxistis. & cum diebus octo uel circa, hic adhuc me moraturum existimem, supplicone me ociosum uestra benignitas esse sinat. quicquid uobis ad manũ occurrerit, quæso copiandum transmittite, cui uestra omnia clarissima sunt, fulgentia super aurum, & quamlibet margaritam. In quibus & si multa alia grandis utilitatis mihi futura sint, in summo tamen pretio mihi erit, quod ea intuens uidebor uos habere præsentem, quem in singularem patrem & dominum habere propono, cunctis temporibus uitæ meæ. Recommendans me humiliter gratiæ uestræ semper. Venissem nunc & frequentius uenirem ad uos, si his quibus utiliter insudatis operibus, meam uisitationem tàm utilem quàm superuacuam esse scirem.

Fran. Petrarcha Nerio suo, S.

GRauem curis, obsessumq; negotijs & perosum cuncta quæ uideo, nec aliter quàm fessus atque aridus ceruus solet, ad umbrosum fontem, ad solitudinem, unde latratu canum sequacium pulsus est, atq; ad silentium aspirantẽ, epistola tua parũper auertit, quæ tàm longa interfuisset, ut quod ad exiguum tempus fecit, rerum me præsentium obliuisci in perpetuum coëgisset, Ita enim me seculi nostri memoratorem scito, ut uix fuisse aliquid ætare, miserius, aut extremius putem. Vnum me solatur, quod si nasci oportuit, & penitùs necessarium fuit, ut inexorabilis Clotho nos ad prædurũ huius uitæ limen impelleret, nec prius in lucem erumpere datũ erat, minus mali fuerit nunc natos esse, quã postea, talia

de poste-

de poſteritate coniecto, trepido, utinam ludar, augurio. Sed hanc mihi ſpem de ſe noſtra tribuit iuuentus, ea indoles, hi mores ſunt, is notorum modus, is terminus ſtudiorum, deliros etiam ſenes noſtris iuuenibus admotos ſapere ad inuidiam putes, & fœlices dicas, quod pridie nati ſunt, ſic mundus indies ad extrema præcipitans ſecum omnia, in deterius trahit. Mitto autem, quandoquidem & quid ſerior ætas actura ſit, quod de Sergio Galba fertur dixiſſe Tyberius Cæſar, ad nos nihil pertinet, & cauendum eſt, ne maior ingenio ſit querela. neúe mihi forſan occurrat illud Senecæ, ubi ait: Omnem ætatem de moribus ſuis queſtam. Credo enim, ſed ni fallor, quo ad mores attinet, nulla unquã dignius queſta eſt. Illud non omiſſum, quod ab amantibus ſeſe. & ſua cuncta mirantibus opponi poſſe uideo. non ſum neſcius Italiæ uulnerum, quæ nunc, quæúe olim perpeſſa, iam malis induruit, & callum crebris cicatricibus ſuperduxit, quanquam non Italia tantùm, ſed terrarum orbis, ab origine clades tulit innumeras. Quid uerò eſt aliud, breuis hæc uita, quàm mors longior? quid aliud terrena habitatio quàm grauis ſeruitij fœdus carcer, & iugis mœſtitiæ cæca domus? ſcio. ſed aliud eſt ab hoſtibus, aliud à uitijs obſideri, urgeri, premi, uri, uaſtari. deficit aliquando hoſtis externus, & ipſe alium fatigando laſſatur, denique omnis hominum incurſus breuis, nec ullum omninò bellum mortalium immortale eſt, cum auctoribus ſuis intercidat, oportet, & ſuis ipſum uiribus extinguatur. Vitia ſpatio temporis augentur, & exercitio roborantur, & quo plus nocuerint, incipiunt plus nocere. nemo crudelior quàm qui diù fuit, nemo tàm citò luxuriæ ſuccumbit, quàm qui ſæpè ſuccubuit. multis ex actibus habitus fiunt, & aſſueſcendo cur ueſcimus, ut pronos in terram ſternere promptum ſit. ſic æuo creſcit auaritia, ſic ſenum pertinacior ambitio eſt, & ſic reliquis peſtibus proceſſus eſt ſuus, neúe mori unquam morbus poſsit, ægrorum intemperies facit. Cum his hoſtibus res eſt nobis, quibus modò non reſiſtimus, ſed fauemus, & ultrò noſtros in iugulos ferrum damus, quinetiam mirum dictù, ſi lenteſcere ceperint, irrit mus illos, quaſi, minus miſerum fieri, ſit miſeria ſumma. quod paſsim in multis modò ſenibus, uſq; ad faſtidiũ uidemus, quibus nihil obſcœnius ſol uidet. De quibuſdã legimus, at inprimis de illo, cuius paulò ante memini, Tyberio, quem apud inferos quoque dij ſui dexæq; male torqueant, ita mihi ſtomachum torquet, bilemqúe agitat, quotiens ſenem illum lego, miris & infandis modis, atq; inter cæteros relatu etiam turpi, ſpectaculo concubitus monſtruoſi, ut Tranquilli uerbo utar, deficientes libidines excitantem. hinc ille ridiculæ, infamesq; noſtrorum ſenum querimoniæ, quod ſolito minus uoluptatibus inardeſcant, quod malæ ſuada titillatio, & pruritus iuuenilis abſceſſerit, quod gulæ ſomniqúe & uentris illecebris, deſtituti ſunt, poſtremò quod uires corporeæ ad cedem carnificinamq; defecerunt, at quid peius eſt, ſanguinarium eſſe uelle, quàm eſſe quamuis qui malus eſſe cupit, utique iam malus ac peſsimus eſt. nec quiſquam peior, quàm qui peccato ſtudet & flagitio gloriatur. Delectari equidem in malis, propè malorum omnium eſt natura, unde peccandi conſuetudo iucundiſsima, apud Ciceronem dicitur, in medijs ſanè delectationib. inhoneſtis, moleſtum aliquid pati, & uelut frenum aliquid ſentire libidinum, malorum adhuc eſt, ſed ad meliora tendentium, & quos ſæpè de magnis tempeſtatibus liberatos, in portum perueniſſe cognouimus. Effundi autem in malis, & efferri lætitia, & geſtire, & niti, & quod eſt omnium peſsimum gloriari, propè ultimæ deſperatæq; nequitiæ eſt. horum uerò plena ſunt omnia, hoſq; inter uiuendum eſt nobis, & ſi inter hos tantũ, ac non etiam ex his ſumus, benè eſt, quanquam conuictus ſceleratorum, nullis ſit moleſtior, quàm his, qui ab illorum moribus inſigni diſsimilitudine ſecernunt. Vtcunq; eſt inter hos uiximus, & q; Pſalmiſta regius deflebat, Inueterauimus inter inimicos noſtros, quodq; miſerrimũ dixerim, inter hos ipſos moriendũ eſt, quo enim patet fuga? quo ibimus? quo non nos ſceleratorũ acies ac ſigna præceſſerint? ubi nõ peſsimis morib. imperiũ partũ atq; firmatum ſit? Trans Oceanũ nauigandũ erat, niſi quia credibile eſt, uitia noſtra iam ad Antipodas deſcendiſſe. ad cœlum potius euolandum, niſi noſtris ad terram ponderibus premeremur, illa ſi ſalui eſſe cupimus, deponenda ſunt, quod facilè factum eſſet, niſi quia malorũ exemplis obruimur, quorũ cum feraciſsima ætas noſtra ſit, ut dixi feratior eſt etiã

ſperanda

speranda posteritas. Pugnarunt equidem maiores nostri aduersus Pœnos, Cymbros, ac Theutonas & Britannos, ægrè uel Italiã ab Hannibale uel Capitolium à Senonibus defenderunt, omnium tandem uera & indomita uirtute uictores. nos si Capitolij nostri arcem, à tanto Barbaricorum uitiorũ circunfuso exercitu defendimus, ad tutelam nostram, cœlesti alite excitati, si circunstrepentibus uulgi erroribus, immota fronte resistimus, & Manlio & Mario, & ipso Cæsare fortiores erimus. Illos enim ab hoste murus interdum uallumq; dirimebat, sæpè noctibus quiescebant, hyemis asperitatem hybernorum solario leniebant, nobis nulla quies, nullum sine periculo tempus, non bruma, non induciæ, nõ nox. nihil usquam tuti pacatiq; est, assiduè de salute certamus, semper in acie stamus, temptamur, circunsidemur, impellimur. hostes intra muros sunt, ad ipsam rationis arcem scalas applicãt. quid expectas ut dicam? in ipsas mensas nostras, atq; cubilia irrumpũt, quodq; proximum exitio est, uulgus omne pro hostibus partes facit. In hoc tàm ancipiti duroq; certamine, nõ nisi de cœlo speranda uictoria est. inde eam amice poscamus, interea tamẽ ubi sim uideo, non moueri nequeo, interdumq; tàm grauiter, ut meæ fortis impatiens, mœstis penè uincar angoribus. Aberrasse fortè à proposito uideor, tulit impetus, sed redeo. his ergo hodie curis implicitus, quas mihi circumstrepentiũ rerum fragor sarietasq; pepererant, dum thalamo egredior, epistolam tuam in limine obuiam habui, breuem quidem, è longa ueluti peregrinatione succinctam. Multa tamen, qui properantibus mos est, paucis illa uerbis expedijt, & qualiter affectus singula putas audierim. atq; in primis Lelij mei nomen, cum quo cupide oro uersare, totaq; illum mẽte complectere. digni estis alterutro. Sane quod sequitur, nostræ gentis aduentu, Pisanum populum graui suspitione turbatum, mirari non debes, nam neque gens ulla suspitiosior, & uipera nostra terribilis, rubentem dentibus uirum stringens, securos quoq; sollicita. in quo Cæsaris prouidentiam laudo, quæ & pauori ciuium succurrit, & pudori multum occurrit. Quod uerò de patria mea scribis, latè admodum legi, & Romano principi obedientiam non negari, & si qua iam toto orbe neglectæ libertatis cura est, eam in patria mea esse. Vltimum nihil miror, quod de auri potestate facetissimè cauillatus es, scio enim esse uerissimum illud Flacci:

Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius,

Igne fulmineo, quod ipsum in libris Methamorphoseos ponit Apuleius. Certus, inquit, fragilitatis humanæ fidei, & quod pecuniæ cunctæ sunt difficultates peruiæ, auroq; soleant adamantinæ etiam perfringi fores, quàm latè patens & quàm nota sententia est, quæ non modò Philosopho sed philosophanti tribuitur asello. Legisti credo apud Pomponiũ Melam Cosmographiæ lib. tertio esse gentem Aethiopum, auri ditissimam, æris indigam, cui raritate & frequentia pretia rerum alternantibus, & ornamenta ænea & uincla sunt aurea. nobis amice omnia iam ex auro sunt, & hastæ & clypei, & compedes, & coronæ, hoc & comimur, & ligamur, hoc diuites sumus, hoc inopes, hoc fœlices, hoc miseri. aurum solutos uincit, uinctos soluit, aurum sontes liberat, damnat innoxios, aurum disertos ex mutis, ex disertissimis mutos reddit. auro concionatus est Metellus in Cæsarem, auro Demosthenes orator obmutuit. aurum & de seruis principes, & de principibus seruos facit, & audacibus metum, pauidis præbet audaciam, & curas inertibus sollicitisq; segnitiem. Hoc & inermes armat, & nudat armatos, indomitos duces domat, magnos populos premit, ualidos fundit exercitus, bella longissima paucis horis conficit, pacem præstat & eripit, siccat, flumina, terras lustrat, maria concutit, montes æquat, pandit aditus claustrorum, urbes aggreditur, expugnat arces, oppida demolitur, & quod apud Ciceronem legimus. Nullus fortis est locus, in quem onustus auro asellus non possit ascendere. aurum claras parat amicitias, magnas clientelas, & honesta cõiugia, quippè quod generosos & fortes, & doctos, & formosos, & quod miraberis sanctos efficiat possessores suos. itaq; qui diuites sunt, boni uiri in ciuitatibus appellantur, eis tantùm creditur. Nulla fides est pauperi, quia pecuniæ nihil adest, uerumq; est illud Satyrici:

Quantum quisq; sua nummorum seruat in arca, Tantum habet & fidei.

Postre-

Postremò inuitus dicam, sed ueritas cogit, non modò potens sed omnipotens est aurū, & omnia quæ sub cœlo sunt auro cedunt, auro seruiunt, & pietas & pudicitia & fides, omnis denique uirtus, & gloria aurum supra se uident, inquè ipsos animos cœlitus nobis datos, pudet fateri, etiam rutilanti imperium est metallo. Hoc reges ligat atque Pontifices, hoc homines, & ut aiunt etiam ipsos deos placat. nec quicquam inexpugnabilem inaccessumquè auro est. quod sciens Iuppiter, ut custoditæ mulieris pudicitiam rapturus ferreas portas effringeret, in imbrem aureum sese uertit. tali deo dignum opus. Deus autem noster pudicitiam amat, aurum spernit, auaritiam detestatur. Opto tibi ualitudinem inconcussam mentis & corporis.

Fran. Petrarcha Nerio suo, S.

NOndum superiori epistolæ signū impresseram, dum ecce alia superueniens coēgit, ut posito anulo, depositum calamum rursus arriperem, & quamuis tua hæc, superiori sit lōgior, responso tamen breuiore contenta erit. nam nec cui nostri querelam iterare est necessé, q̃ & tacitus loquor, & ipsa res clamat, nec quicꝙ ꝓhibet, ꝙ in illa dixeram ad hanc transferri. necꝙ enim aut minor est hodie dolor meus, quàm heri et nudiustertius fuit, necꝙ minus efficax, epistolæ tuæ hodiernæ solatium quàm hesternæ. Accedit quod necꝙ de his, quæ nouissimè scripsisti, ausim apertè pronunciare. quod sentio, necꝙ tu ideò minus ꝗd sentiam, quid ue pronunciem intelligis. sæpè silentium ad exprimendum animi conceptus, quouis sermone potentius fuit, nec minus silentio Niobe, quàm latratu Hecuba, dolorem animo insitum designabat, itaꝙ cum illa in saxum, hæc in canem uersa fingatur, nō minus mutum illius simulachrum, quàm hæc querula rabies, suam miseriam loquebatur. Illud non siluerim, agnoscere me Cæsarum fatum, quod & in occasu solis & sub austro, deniꝙ ubilibet fœlicius fuerit, quàm sub arcto, ita ibi gelida omnia, nullus ardor nobilis, nullus uitalis calor Imperij. Redde nobis fortuna, si Romuleos Cæsares, Parcæ uetant, at saltem ab Hispania Theodosios, Seueros ab Africa. Heu, quid diceret nunc architector ille magnus Monarchiæ, successorem suum, cum sacerdote humili, de humilitate certare, dū meminisset superbissimum olim Galliarum regem, dum supplex, ut ait Florus historicus, in castra uenisset, phaleras & sua arma ante Cæsaris genua proiecisse, ac dixisse: Habe hæc, uirum fortem, uir fortissime uicisti. multa se offerunt id generis. nam & locuplex materia & multiloqua x indignatio est, sed frenabo impetum, ut qui hæc ipsa, non, mihi ira cogente ac dictante profuderim. sanè de Cæsaris Legatiꝙ congressu, quod prouidentissime uaticinaris amplector ac probo, & penè rem ipsam uideor uidere, non quod omnia ista me moueant, contrà quæ multa sæpè differui, sed ex præteritis uentura conijcio, Itaque nō rangor, quod legati sonipes in Cæsarē calcitrarit, quàm quod calcitrare animos noui, & scio quod omnis potestas est consortis impatiens. hæc hactenus. Lelium meum immò tuum, immò nostrum, familiarissimum & Cæsari factum gaudeo non miror, nihil enim est uirtute rapacius, nihilꝙ tenacius, rapit uincitꝙ animos hominū, uinctosꝙ semel in ꝑpetuum uinctos tenet. nulla mihi dubitatio unꝙ fuit, ꝗn non solū ab illo humanissimo Principum, sed ab alio quolibet licet asperioris ingenij, cū tamē uirtus in precio sit, posset ille uir amorem ꝓmereri, nō modò notitiā promeruisse. Quis enim tā agrestis est, ut Leliū nō amet, et sapientiæ laude ꝑspicuū, & in amicitijs faustū nomen? Quod si sola uirtutis fama efficit, ut quē nunꝙ uidimus, senem illū Leliū amemus, ꝗd huius nostri uirtus, ac p̃sentia posse debet? itaqꝫ minus miror, ꝙ de Legato sedis Apostolicæ idē scribis, cū quo familiaritas Lelij uetus est, illud potiùs miror, ꝙ prioribus literis p̃termissum his inserui, ꝗd ita illū ad coronandū Cæsarē, diù ante digressum iste præuenerit, nisi quia ut arbitror, & ut solet, illū fortuna segnem, hūc sollicitū uirtus facit. Vnū non mirari cū eodem nequeo, ambo pergerēt, Modano'ꝑ dimisso Tyberim peterent, unde reuerentior adhuc Romanus Princeps: diadema supremū poscit, ꝙ Petri successor, Cæsaris successorē securior nō curat, ꝗ fieri potuit, ut Cardinalis rutilo uertice, & purpureo fulgidus amictu, tantoꝙ spectabilis comitatu, nostri huius lyncea lumina fugierit, aut cū hic Pisas, ille uix dum Ianuam ꝑuenisset, ita ut illi obuiam iste redierit: Auguror sanè alterum terra, mari alterum uenisse. de hoc equidem ac

reliquo statu uestro, tuis ac suis literis certior fieri uelim. Ad singula respondisse uideor. Nam ad epistolæ tuæ finem de familiaribus curis stylo, alio et seorsum loquar, ut soleo. Gratias autem tibi, quod quas ipse iam obliuioni tradideram, adeò ut ne locutum tibi de his aliquid me putarem, tàm memoriter tenes, ut facilè pateat, rerum te mearum curiosiorem esse quàm meipsum. Mirum & penè incredibile, nisi claritatis tuæ miraculo incuriositatem, mea longè lateq; nota detraheret. Vale fœliciter, nostri memor.

Fran. Petrarcha Nerio suo, S.

MIrari cogor, in tantis occupationibus tuis, in his fluctibus rerũ maximarũ, quos ab aquilone ueniẽs, nouus Cæsar inuexit Italiæ, & quorum te ualde principẽ tua sors facit, hanc tantam meis in rebus diligentiam tuam, ut uideri possis, nihil aliud q̃ me unũ cogitare, ita dico uideri possis ignaris industriæ ingenijq; tui. Nam qui te nouerunt, non mirantur, posse animũ tuũ ad multa, & multũ diuersa sufficere, pŕsertim ubi illũ suis stimulis urget amor, quẽ omnis difficultatis uictorem, & regẽ nouimus animorũ. Hæc cur pfatus sim interroges, quia dũ te literis priorib. fessum reor, ecce duæ simul aliæ, à te mihi uir optimè reddunt, omnes impigerrimis digitis tuis scriptæ, ita mirũ plus tibi uacat in negotio q̃ in ocio. Mihi mirũ, inquã, nisi celeritas, q̃ ut Cicero noster ait, ingenij laus est, mirũ esse discuteret. sed uenio ad rẽ, & illud transeo, quod in primis quasi magni criminis te mihi purgas infamiam, & ppè sacrilegij instar ducis, in tuis me literis singulariter cõpellasse. itaque stylũ mutas, quasi uel ego blandiriarũ egeam, quas primũ Iul. Cæsaris fortuna mũdo intulit, aut te uilior stylus robustiorq; nõ deceat, cuius & ueteres omnes, quicũq; calamũ attigere, quẽ articulũ quoniã alibi latius digessi, nũc suspenso pede ptereuehor. & siqd auctoritatis apud te nõ qdem merui, sed inueni, me quoq; nouissimũ omniũ habes auctorẽ, q hoc stylo nõ tantũ, ad amicos, quos ex æquo alloquor, sed ad Reges atq; Pontifices, Cæsarẽq; ipsum uti soleo, quos reuerentius affari ius æquũq; est. Verũ ego reuerentiam uerã in mendacijs nõ repono, mẽtiri aũt dominis his uocibus, qbus nũc uulgò utimur, ætate ipsius Cæsaris inuentũ, Lucanus asseruit. Sentio aũt quid te mouit, neq; tu dissimulas, motũ te literulis meis, in quibus stylũ hũc intermisisse uideor, cuius rei ne de cætero moueare reddenda ratio est. Ego quidẽ amice stylo huic cõstanter inhæreo, quotiens grandiusculũ aliquid adorior, grandia enim nec huius angustissimi fugacissimiq; tẽporis, nec ingenij mei sunt, nec huius calami, quẽ agrestem rectius cũ liceret, cœlestem urbanius dicere maluisti. At quotiens ad plebeias atq; humiles curas, quas nec stylo dignas putẽ, aliqua rerũ necessitas me attraxerit, plebeiũ quoq; characterẽ nõ recuso, ne fortè plus opere uerbis impẽdam, q̃ sententijs debeatur, idq; mihi nõ aliud causæ in illis literulis fuisse noueris. Et hæc quidem hactenus, ex nũc aũt quicqd agam, & stylo quolibet, illud saltẽ nõ admittam, ut plurali numero utar amico & uni loquens. idq; tũ p meipsum sum facturus, ne amicis mẽtiar, tũ uel maximè ne exemplo tibi noceam, cuius apud te nõ leue põdus esse uideo. Tu igitur si me amas, ad pprium stylum redi, & id agamus nõ ut auribus uulgi, sed ut decori nostro satisfecisse uideamur. Venio nunc ad acerrimum dolorem meum, quo in secũda parte literarum tuarũ, quasi uenenata cuspide aures meas, atq; animũ pupugisti. ô factũ pessime, de amico optimo. ô infaustum negotiũ, ô rem tristem, calamitosam, & miserã, ô nouũ & inauditũ seculis infortunij genus. Assueseceram oculos tristib. spectaculis, aures amaris rumoribus, pectus cunctis fortunæ uulneribus, & cogitabam assiduè, quid unq; mali, quid asperi, qd acerbi accidisset homini, ut quidẽ mihi & meis, quoniã homines sumus & nõ dij, uel euenturum esse, uel euenire posse certè scirẽ, utq; aduersus omnia iacula duratũ, atq; armatum animũ haberem, relũ hoc, quia nunq; tale aliquid uideram, nil simile, prius audieram, aut legeram, cogitare & puidere nõ potui. & ideò inermem improuidumq; transfixit. Hei mihi quid querar? unde ordiar? quid dicam? accusabo fortunã? surda est. accusabo mollitiẽ amici, qui sibi mortem, mihi mortiferũ dolorem attulit? sera est accusatio erroris, irreuocabile damnum est. quo auctore potiùs inutiles sint querelæ. Et tamen ô dulcedo effera, iuuat insistere, & fando alimenta miseriæ præstare. quid enim aptius possit animus tristis, quàm in tristi materia uersari, habet & mœror uoluptatem suam, duram quidem sed sibi accõmodatam,

datam, in Arte poëtica ſcriptum eſt: *triſtia mæſtum Vultum uerba decent.*

Vtar conſilio q me decet. ſed quo pergo, ut illi nihil proſim, mihi noceam, fortè aures atq; oculos tuos lædam? ô cæca mens hominum, & nõ futuri modò, ſed ſæpè pſentis etiam fati ſui neſcia. Ad Paulum Hannibalenſem unum ex Romanis principibus, cui me familiariſsimum uirtus & humanitas fecerant, qbus illum mirabiliter natura dotauerat, mandata dederam, tibi ignarus, illũ iam rebus humanis exemptum, taliter quidem ut non mortem quæ natis omnib. æqua eſt, ſed genus mortis unice miſerũ cogerer, uſq; ad meam ipſe mortem lamentari. O' cogitationes hominũ uanas, ô inanem ſpem, ô lubricũ ſtatum, ô inſtabilẽ fortunã, ô ancipites uitæ uias. ô pcipites exitus, ô pſperitates ambiguas, ô ineuitabiles ærũnas. amiſit filiũ Paulus, tritũ & intolerabile mali genus, qs enim nõ aliquando filiũ pdidit, niſi q nullum habuit? rari ſunt qbus fortuna prolẽ dederit, nec donũ ſuũ delibauerit, rapinã dicimus, primitiæ ſunt. amiſit Paulus noſter filiũ, rẽ nõ inſolitam narras, & alius Paulus filios amiſit, Hãnibalẽſis unũ pdidit, Macedonicus duos, alij plures, quidã omnes, unũ iſte pdidit. Priamus unus, ex tanta natorũ acie ſupſtuit, ſed hic ſuũ ferro amiſit. qd refert an ferro, an incẽdio, an naufragio, an febribus, an ueneno. mors aũt una eſt, ſed hæc iuuenẽ abſtulit. ſcio. Nã adhuc iuuenis Pater erat. quæ 'nã uerò hinc tanti doloris cauſa fuit? An ignorabat doctus homo, & prudens, plures multò iuuenes mori ſolere, q̃ ſenes? & ut uulgò dicit, plures hœdos perire q̃ capras? Humani generis incremẽtũ terra nõ caperet, ſi omnes ſeneſcerẽt q naſcuntur? qd igitur ploras? dicat aliqs. nihil adhuc noui audio. Adoleſcẽtem in plio pugnantẽ, in plio cecidiſſe. eueniũt iſta quotidie, & fortiũ patrũ innumerabilis multitudo eſt. nam q ſcribis, corpus exangue, hoſtib. fuiſſe ludibrio, hoſtili ſæuitiæ aliqd, ſed ſupſtitis exiſtentiq; miſeriæ nil prorſus adiecerit. ſtultũ enim, cũ mortẽ ſpreueris, cadaueris iniuriam formidare. Patres obitum filiorum forti tulẽre animo, laceros quidem artus ſiccis oculis collegẽre, multi autem ſuos cum lachrymis ad ſepulchrum, ad inferos quidam uerſis in ſe gladijs proſecuti ſunt, fletu immodico. quod meminerim aũt Paulum noſtrum nemo. hic eſt nouus & rarus & inconſolabilis dolor meus, homo nobiliſsimus, & mea quondam opinione fortiſsimus, ſic fortunæ tergũ præbuit, ſic laxauit frena mœſtitiæ, ut illa eum præcipitaret in mortẽ. ô lachrymas meas, ô inexhauſtos fletu oculos, ô liuentia lumina. da ueniam Paule, fons ille aruit, qui cunctis amicorum miſerijs ubertim lachrymas dabat. ſiccare illum uel una Romana domus debuit. dum Columnenſium familiam fleo, flere alios poſſe deſij. omnes lachrymarum mearum ſcatebras illa conſumpſit, pumice ſiccior factus ſum. Tu tamen uir optime, ſine lachrymis meis non eris, quas de profundiſsimis atq; abditis animæ receſsibus fando eruam, & qbus mœſtũ funus abſens proſequar, immò uerò inter triſtia funera fletu madidus pſensque uerſabor. Quid, heu, mihi feciſti? uir in rebus alijs acer ac ſtrennuus, qd feciſti? nõ ſat magna pietas eſt, uiſa paternis lachrymis, filij funus ornare, q ipſum uirtute animi melius, & ſpe ac ſolatio promiſſæ reſurrectionis ornaſſes, ſed parũ piæ uiſæ ſunt lachrymæ, niſi mortẽ morte accumulans, chariſsimo & inſonti filio, paternæ mortis inuidiã, poſt fata relinqueres, & reũ atq; odioſum poſteris faceres, quem amabas. Non'ne pſtabat qtãuis præpoſterè filio ſupeſſe, & te ſibi fratres, fœliciores tibi natos q̃rere? uirẽtiſsima ætas erat, uel q Chriſtianæ pietatis propriũ fuit, pro illius ſalute animæ, cuius corporis pceps & feſtinata mors fuerat, preces atq; ſuffragia ad cœlũ mittere? uel ſi qua ea dulcedo eſt, recolligere animũ atq; firmare, & in extrema ſolatia patri uiroq; forti, debitæ ultionis intendere? Poſtremò qd uis facere potius, q̃ q potiſsimũ elegiſti? q̃ enim iſta dementia eſt, ſupbis hoſtibus, qui filij tui frigida membra calcauerant, quibusq; ſuus luctus, & crudelitatis & inſolẽtiæ ſupplicia debebant, de te quoq; duplex gaudium, & geminam ultrò uictoriam conceſsiſſes? ô mortalia pectora, in extremis ſemper cæca caſibus. audita primũ morte filij, cõſpectoq; cadauere, q humanitatis immemor hoſtilis ira diſcerperat, cũ & ferro poſſes ulciſci, & animi uiribus grauẽ ferre fortunã, & fato ſuccũbere maluiſti, & te exitialibus atq; mortiferis ultus es lachrymis, cũq; uirorũ exemplis illuſtrium, quæ probè noueras, reuocaueris ad uitam & ad ſpem deſperatam in mortem neſcio, qua

ferali dulcedine raptus es. Nō'ne aūt, q̄so, luctus incōsolabiles parāti tibi occurrat Anaxagoras, q morte nūcianti, Nihil, inquit, inopinū narres. cū enim ipse mortalis sim, sciebam ex me genitū esse mortalē. Non'ne Xenophon in animū uenit, cui cū sacrificāti primogeniti mors filij nūciata esset, neq; cœptū sacrificiū intermisit neq; succubuit fortunæ, sed corpore atq; animo mansit immobilis, corona dūtaxat, q̄ capiti gestabat, deposita, ne tātū uulnus nō sensisse uideretur, moxq; cū gaudio reposita, ubi accepit, fortiter dimicantē filiū occubuisse. deos testes faciēs plus se uirtute filij delectari, quàm in morte torqueri. Non'ne amici filij dolorē immodicum, castigare uisus est Pericles; qui duobus simul rarissimæ indolis amissis filijs, neque coronam deposuit, neq; concionibus abstinuit, neque ullum penitùs, aut in uerbis, aut in uultu mutati animi signū dedit. Et si lōginqua respicere mens lachrymosa non poterat, non'ne sub oculis erant Romanæ uirtutis exēpla clarissima? Non'ne aderat. M. Cato Senex ille famosissimus, cuius cum innumeræ laudes sint, tamen illa apud Ciceronem præcipua est, quod fortiter ac modestè optimi filij mortem tulit? Non'ne Catonis collega, Q. Marcius, qui cum Cos. eo ipso die, quo Senatus secundum legē conuocandus erat, unicū spectandæ indolis filiū amisisset, & sepulturæ filij pius pater interfuit, & mox Senatū Cos. egregius conuocauit, unū diē inter diuersissima priuati mœroris & publicæ maiestatis partitus officia? Non'ne Paulus Aemilius cuius suprà meminerā, Paulo nostro par nomine, sed φ nollē uirtute superior, q duobus primū filijs in adoptionē datis, & mox duobus, q̄s sibi seruauerat q quales essent inde cōijcies, φ inter datos, Africanus iunior) intra septimū diem morte subtractis, orbitatē suam tàm inuicto animo ptulit, ut post triumphū Macedonicū, quē sibi uirtus & fortuna de opulētissimo rege pepererāt, & quē alterius filiorū mors pcesserat, alterius insecuta erat, P. R. alloquens, quasi publici consolatoris officio fungeretur, & id sibi optato accidisse diceret, φ in tanto splēdore successuum publicorū, metuēs ne qua forsan gaudio ut fit mœstitiæ se nubes effunderet, deos anxiè precatus esset, ut si quid tacitū minaretur, totū à populi ceruicibus, in suam domum fortuna conuerteret. Non'ne M. Hor. Puluillus, cui cum Capitolium dedicanti ab Aemilio mors filij nūciata esset, ab opere glorioso, quamuis equidem, ut falso mœsto tamen rumore perculsus absisteret, nihil aut uultu, aut animo motus est, cœptūq; non amplius in termisit, q̄ ut cadauer iuberet auferri, tēpli continuò postem tenens. φ si falsæ tantū ille religioni, dijsque mendacibus tribuit, quantum ueræ religioni, uero Deo tribuendum erat? quantoq; studio prouidendum, ne tuo fletu Paule tu perires. CHRISTVS offenderetur? quan quā qd exempla uirilia colligo, cū Romanæ mulieres, pudorē tuū premere, & lachrymas siccare debuerint uir Romane? nam ubi tunc quæso, ubi tūc Cornelij Africani filia, Gracchorū mater. cui præter maternæ pietatis affectū, quàm chari filij essent, illud indicat, φ Campanæ olim hospitæ, apud se muliebriter iactabundæ, & sua sibi ornamenta mōstranti, filios è ludo literarum reuertentes ostendit. Et hæc, inquit, mea ornamenta sunt. Hos illi filios, & hæc ornamenta simul omnia, sæua mors rapuit, tantum tamen animi fœmineo fuit in pectore, ut ex morte illā cōplorantibus, & miseram uocitantibus responderet, Mœstam utiq;, sed miseram se nō esse, q̄ tales filios genuisset. ò nō fœmineum sed uirilem & uere paterna gloria dignam uocem. Vbi erat Liuia Augusta, cui cum è duobus filijs mors. ut fermè mos suum est, & pessimnm reliquisset, & optimum imperioque dignissimum abstulisset, ita casum suum fleuit, ut ultrò & modum & finem lachrymis imponeret, mediamquè se inter piam matrem & principem fœminam exhiberet, ne uel naturæ debitum negaret, uel tanti coniugis oculos spectaculo tristiore confunderet. Quanto aūt exactius cauendum erat, ne gemitu nimio læderetur CHRISTVS spectator ac iudex actuum nostrorum, cui mortalibus querelis, iuditia æterna conuelli, haud dubiè neque immeritò permolestum est. Sed Romanas transeo, quibus ut muliebris est pudor, sic uirilis animi robur, atq; constantia, quas φ nunc etiam fama uulgaris, & si multa uiris detrahat, iure tamen omnium gentium mulieribus anteponit, cum in hoc genere laudis sese offerat grata muliercula, ut prole impar sic par animo, quæ audita morte filij, q in acie ceciderat. In hoc, inquit, illum genui, ut esset q mori pro patria non timeret. digna uel hoc respōso, cui natus

incolumis redderetur, quem tàm fortiter amisisset. Verũ quo progrediar? quid ago? Consternatos & absq; resurgendi spe deiectos animos, fortia exempla nòn decent. itaq; quando nihil mœstius, nihil hoc tẽpore dulcius possum, libet nũc incœpto hærere, & omnibus seculis flebiliora congrere, ut ostendam Paulo meo, nihil toto orbe miserabilius, nihil ulla ætate flebilius, q ut patrem indueret, uirum exuit, cõsecutusq; est, ut miserrimus pater, potiùs, quàm modestus & sapiens uideretur. Excutiantur Poëtæ, euoluantur Historici, ꝓtrahantur in medium insignes gemitus, ut appareat quantũ in hoc genere mali altior cunctis est Paulus, quantumq; supereminet, & toto uertice supra est: ut Maro ait: Fleuit suum Pallanta, miserabilis Euandrus, sed post fletum uixit, & uindictam ꝓstolari maluit, quã filium sequi. Lausum quoq; Mezentius fleuit, nec immeritò, nam si credimus Virgilio, pietas patris, filio causam mortis attulerat, non multum hic filio superuixit, temptauitq; uindictam, quæ cum parum succederet, non tàm flendo mori uoluit, quàm pugnando. & erant ambo senes, & ut diutiùs uiuere, & animosius pugnare potuerit Paulus meus. Legimus Phocæum Argi patrẽ, q nauali prælio, q Marsiliæ gestũ est, cum traiectũ iaculo, et expirantem filium uideret, uiolentius quidem indoluit, non tamen eatenus ut fletu solo, sed ut gladio proprio confossus, saltu etiam præceps in medios fluctus, gemina uelut morte procumberet, quod genus mortis ô Paule utinam esses imitatus. sic enim nisi fallor & partius & profectò uirilius doluisses. nullus enim maior dolor, quàm qui non eget auxilio, nec circumspicit instrumenta, sed ad inferendum mortem solus sufficit. Ad hæc & honestius uiro est, uulneribus quàm lachrymis mori, hunc dolorẽ & has lachrymas consumptrices, apud Lucanum, ut rursum ad luctus fœmineos reuertamur: Pompeiana uxor optabat, ubi ait:

Turpe mori post te solo non posse dolore.

Ipsa tamen hæc dicens uixit, sicut Hecuba uixit, & Andromache post coniugum & natorum mortes. multum filios multæ fleuerunt matres, sed plus omnibus Marcellum, mater Octauia Augusti soror, quæ talis tantæq; spei filio amisso. qualem nullum Romæ puerum fuisse Virgilius æternæ memoriæ mandare non timuit, omni solatio reiecto, in tenebris perpetuisque gemitibus æuum egit, pertinaciter infœlix, omnis illi lætior habitus, omne minus triste uerbum irritamentum doloris, omnis illi consolator hostis fuit. postremò ita semper uixit ut ait Seneca, talis per omnem uitam, qualis in funere. Multum fleuit apud Virgilium mater Euryali, multum apud Statium nutrix fleuit Achemori. ille tamen filijs uixère superstites, hæc alumno sic fletum legimus Antigenes & Argiæ mortem, nũc legimus mirum supfuisse iuuenculas dolori, cui uir fortis superesse nequiuerit. Fleuit Euadnes Capaneum, fleuit Brutum suum Portia, sed illa se in ardenrem uiri rogum intulit, hæc candentes hauriens carbones, præcluso spiritu, q pridem animo destinarat, uirum ad inferos prosecuta est. & ut amores illicitos attingamus, q ut turpiores, sic nonnunquam iustis amoribus fortiores sunt. Fleuit Hero Leandrũ, Phedra Hippolytũ, neutra tamẽ gemitu, sed illa præcipitio perijt, hæc laqueo. Apud Catulum Lesbia meretricio amore saucia, passerẽ suũ fleuit extinctũ, ita tamen ut oculorũ aciem pderet, nõ ut animam exhalaret. uerum hoc dicit aliquis, uiros aut fratres, aut amicos flebant, noster hic filium, sed quid superioribus dicemus, quæ fleuerunt natos, uel plurimos uel unicos? Quid dicemus illis matribus, quas Romana narrat historia, post insignem cladem, quæ ad Thrasymenum, ut Liuius tradit, cui potius fidem do, & quem Valerius sequitur, uel Cannis, ut Plinio placet, est accepta, nunciatis filiorum mortibus, attonitas fleuisse? utramq; autem post aliquantulũ temporis, alteram scilicet mœstam domi sedentem, ꝑter spem cõspecto filio, dum in occursum eius assurgit exanimẽ corruisse, alteram percũctandi studio anxiam, extraq; muros urbis egressam porta Flaminea, qua fusæ redibant legiones, obuio repente filio, dũ irruit in amplexus expirasse. has nempe non mœror, sed quod multis accidit, gaudiũ interfecit. fuisset ille utinam ô Paule falsus etiam rumor tuus, ut te quoq; non luctus, sed gaudium peremisset. nunc quocunque me uerto, dolore simul ac pudore confundor. Legi ego permultos amantis morũ, legi matrum gemitus, ae sororũ & coniugum utriusq; sexus, siquidẽ duos Plautios mirũ dictu, ut eiusdẽ nominis, sic paris amentiæ, in patientia doloris, in uxorum

mortibus sese gladio transuerberasse compertum est, quod apud Valerium Max. non ex cusari tantùm, sed laudari, si de proprio loqui datur, non excuso nec laudo. Legi mortem Indorum, apud quos cum mortuis uiris uiuæ cremantur uxores, legi singulorum hominum, legi populorum atque exercituum luctus, tàm uehementes, ut quidam arma reliquumq; ornatum, quidam etiam semetipsos ardentium ducum rogis iniecerint. legi quorundam fidem superuacuam amicorum, nulli utilem, & damnosam sibi, qui confodi gladijs iuxta dilecta cadauera uoluerunt, quam dum liceret euadere. Ad summam multos inuenio, quibus causam mortis dolor attulit, cui uerò mortem intulerit, nullum nisi fortè pro uero recipimus, quod de Homero Poëta quidam scripsère, remq; tàm stultam de tàm docto uiro, de tàmq; diuino ingenio suspicari liber. quod ipsum tamen, & si inter uera numerare uoluerimus, nec de morte altera dolor fuit, nec repentina uis doloris, sed ægritudo fortè animi, & ægritudinis, fortè inedia ac spiritus indies tristior, qui proculdubiò uitam imminuit, & sicut scriptum est exiccat ossa, & quem multos paulatim seu consumpturum esse, seu consumpsisse non negem, in quibus nomen habet Macedoniæ rex Philippus, morbo animi crudelitatis propriæ & insulsæ tristi seraq; pœnitentia Perseiq; filij dolis & impietate contracto. Nam Paulus Rutilius, quem nunciata fratris repulsa, in consulatus petitione illicò expirasse, scribit Plinius *VII.* Naturalis historiæ, ut uerum sit, huic sententiæ præiudicij nihil affert, quod iam ante morbo impeditus describitur. Itaque facilè parua doloris accessio, inclinatum animum strauit atq; integrum, quenquam subitus dolor de alterius morte susceptus, mœroris impetu & lachrymarum diluuio oppresserit atq; necauerit, hoc est quod apud auctores idoneos, uel non legi, uel me legisse non memini, eoq; insolabilior dolor est meus, quo inusitatior amici miseria, qui sic mori uoluit, ac potuit, ut sine exemplo sit mors ipsa mortalibus. Cæterùm, ego quoque fortasis impetu animi euectus sum longius, quàm debui, da ueniam quæso. amara mihi & dulcedo, & dulcis fuit amaritudo, cum amico iam sepulto, quasi responsuro ac præsente contendere, sed tandem detersis utcunque oculis, ad te redeo, atq; ita censeo, idem omnibus agendum esse, fortunæ sub imperio degentibus, quod solent, qui sæua premuntur tyrannide, tergum patientia durandum. sic instruendos oculos ac aures, sic formandos animos, ut quod uident non uideant, quod audiunt non audiant, & quod sciunt nesciunt, multa dissimulanda omnia toleranda, & ut Flaccus ait, amara lento risu temperanda. Horribile cogitatù est, quàm nihil est mali, quod non impendeat hanc uitã agentibus, cui nisi fallor optandus finis esset, quem tantoperè formidamus. Itaque sapiens omnia cogitat, omnia præuider, omnia scit, multo ante quàm fiant examinans, nõ tantum quæ uentura sunt, sed quæ possunt euenire, tanquam quæ euenire possunt, prorsus non euenire non possint, & aduersus possibilia quælibet ceu necessaria atq; ineuitabilia sese armat, peruigilem intentumque in excubijs animum tenens, & hæc quidem sapiens. Ego autem, qui tàm procul inde absum, ut sapientem si occurrat, ne nosse quidẽ uenerariq; dignè queam, meis hactenus amicorumq; fortunijs non possibilia fateor, & uerisimilia & inusitata præuidi. Videbam ergo nunc gladios, uidebam morbos & uenena, & incursus ferarum, & naufragia, & incendia, & laqueos, & ruinas, luctum repentinum mortiferum non uidebam. Vnde facie rerum insolita uehementer exterritus, atq; deiectus sum, sensim animum attollere, & sparsa arma colligere incipio. Discam cogitare, & expectare omnia, & si possim nihil ualde metuere, imparatum & inermem nostra fortuna repperit, lorica defuerat, ubi furtiua cuspis irrepsit. quamobrem uulnus hoc sentio, & Paulum meum, nunquam sine suspirio recordabor. Tu uale. nam de reliquis & præsertim ad summam Reip. quod ominer, & quod sperem ne dici, quidem opus est. Mediolani *XII.* Cal. Martias.

Fran. Petrarcha Guidoni Septem suo, S.

4 RVmores Italicos, quotidie nisi fallor ad satietatem audis, qui uel utinam rariores essent, uel minus immites. nũc crebri uehemẽtesq; sunt, & sonori adeò, ut nõ tantũ in Gallijs uicina regione, sed apud Indos atq; Arabes audiri queãt. Magni sunt rerũ motus, magni bellorũ strepitus, magna impiorũ iugisq; collisio, magna deniq; famæ uox, quæq; non modò

non modò alpes patrias, sed maria transilit, & cum magna sint semper, mali præsentia, futu rorũ apparatus continuò maiorẽ. Ita nobis q; in omni aduersitate durissimũ est, extremum malorũ solatiumq; spes aufert: semper ne igitur sic inuicem conteremur: semper nostrorũ laborum sonitu, cunctarumq; gentiũ aures, atq; ora complebimus: semper mundo quod audiat, famæ dabimus qd loquatur: ita'ne uerò ætati tantũ suæ, sed omnibus seculis, nec poẽtico magis, quàm prophetico ore locuti sunt Virgilius & Flaccus, quorum alter:

Grauidam imperijs belliq; frementem Italiam dixit, alter,
Auditum Medis Hesperiæ sonitum ruinæ.

Agat modò fortuna, perficiat quod incepit, quando si Virgilio ipsi credimus, omnipotẽs & ineluctabilis dea est, de qua re, ne quid p̃cipitante iudicio diffiniam, nihil in præsens pro nuncio, tu tamen sententiam meam nosti, si quid serium loq; soleo, ab hac opinione remotissimus sum. nunc loquor ut uulgus à quo maximè dissentio. cæterùm siue illa nihil, siue aliquid est, nam dea proculdubiò non est, & rursus siue suis uiribus, siue nostra ignauia potens est, q quibus solis obstari illi poterit arma rationis obiecimus. Agat, inquam, sæuiat, tonet, ac fulminet, in hoc p̃cipuè mundi latus, ubi in utrãq; partẽ plurimum se semper exercuit, pergat, instet, premat, urgeat, & quando ita superis & inferis placet, ut dictũ est, cœpta perficiat. uereor sanè ne p̃sens præfatiuncula, quasi magnæ mœstitiæ index, amantem & amore pauidum, atq; sollicitum animum tuum fortè turbauerit. pone metum, priuatim nihil aduersi est, certè sicut publicæ nihil est prosperi. Quid enim prosperũ uiris: immò uerò quid nũc nõ triste prorsus, & miserũ, libertate mortua & sepulta: qua multi sæpè uitam, cũ uoluptate & gloria perfudere, p̃sertim cũ nõ libertas sola perierit, sed cũ illa simul fides, pietas, pudicitia, pessimusq; iam morbus latè regnantibus, nullus usquam iustitiæ ac modestiæ locus est: quæ quoniam sine consensu generis humani contigisse nõ poterant, ideò stomachosus & indignans animus, non magis suam quàm publicam sortem luget, hic sæpenumerò dolor meus, his quæ nulli hominum prosunt, mihi etiam noceat, friuolis querimonijs euaporat. & hoc genere principium istud esse noueris. Nunc ne te amplius expectatione torqueant, quod destinaueram expedio, & omissis rumoribus, qui assiduè aures tuas fama uociferante circumsonant, quos nullis annalibus comprehendi posse crediderim, q Pisis & q Senis populorum motus, quod in latus reuoluta Bononia, quisnam patriæ meæ status, utinam & florentis semper, si aliquando fructiferæ, quid fleat Roma, quid Parthenope metuat, ut regibus ipsis cognomen suum, Terra laboris æquauerit, quibus æstibus odiorum ferueat, sulphurea Trinacria, quid agat Ianua, quid paret Liguria, quid Aemilia cogitet, aut Picenum, quàm insomnis & laboriosa sit Mantua, quàm meticulosa Ferraria, quàm Verona miserabilis, Actæonis in morem, suis ipsa canibus laceretur, ut Barbaricis semper incursibus pateant Aquileia & Tridentum. Postremò pudorum maximus, qui prædonum cœtus per Italiam peruagantur, utq; de prouinciarum domina, seruorum sit facta prouincia. ad Venetorum, ut Liuij uerbo utar, angulum, & ad ea quæ uix dum potes audisse festino. Qui bello cũ Ianuensibus suscepto dicãante detecto, latẽs enim bellum defuisse nunquam puto, intra breue tempus primum uicti, mox uictores, rursum maiore prælio uicti sunt, in quo illis quidem, ut hominibus, ut que Italis compatior, mihi autem gratulor, quod hæc eis mala omnia uentura præuidi, prædixique non astrorum iuditio, aut ullo uaticinij genere, quod totum despicio reijcioque, sed præsagio quodam mentis, & urgentibus coniecturis, quibus in eam sententiam trahebar, ut uidere mihi tunc uiderer, quod nunc uideo. Atque utinam dux Andreas, qui rerum summæ tunc præerat, hodie uiueret, exagitarem eum literis, & omnes aculeos incuterem, ac tota uterer libertate. Bonum enim uirum, atque integrum, Suæq; Reip. amantissimum sciebam, doctum præterea & facundum, & circumspectum, & affabilem, & mitem, uno tamen offendebar, quod belli studio ardentior erat, quàm naturæ ac suis moribus conueniret. uiuenti equidem non peperci, & præsens uerbo & absens literis lacessere ausus tantùm uirum, quæ ille de animo meo certus, patienter ferebat, sed recenti uictoria clarus, consilium respuebat, consuluit illi mors, ut & acerbissimum patriæ suæ luctum, & mordaces

ciores meas literas non uideret. Vti enim fortunæ teſtimonio ſolebat, nec dubitare, quin
ſicut illa proſperior uideretur, ſic iuſtior cauſa ſua eſſet, itaq; ſæpè mecum illud Scipionis
Aphricani dictum uſurpabat, qui loquens cum Hannibale: Dij, inquit, teſtes ſint, qui &
illius belli exitum, ſed ius phasq; dederunt, & huius dant & dabunt. illudq; Cæſareum:

Hæc fato quæ teſte probet, quis iuſtius arma
Induit, hæc acies uictum factura nocentem.

Eſt et quantulum illi uiuendū erat, ut in eundem iſta reflecterē, nocentem teſte fato cōuin-
cens, qui teſte fato innocentiam aſtruebat? Paucis ante obitum diebus, literulas meas ac-
ceperat, aculeoſas fateor, plenas tamen affectuum optimorum, quibus ita ſe torſit, ita re-
ſponſionis ſtudio efferbuit, ſicut poſtea retulerūt, qui præſentes erant, quaſi ſummo pudo-
ri duceret, non æquaſſe ſtylum quod unum facillimum illi erat, literato in primis diſertoq;
homini, id enim puto, quod erat difficillimum non curabat, retundere ſcilicet & frangere
ſententias uerbis, equidem atq; dicendi exercitio ornatus, uerborum certamina non time
bat. ſed quid rebus ipſis facias, atq; apertiſsimæ ueritati quid reſpondeas, niſi ut taceas aut
cōfirmes? uerba enim compares, aut par aut ſuperior eſſe potes, rebus inferior ſis oportet.
ſæpè phaleratam eloquentiam nuda ueritas uincit, itaq; cum ſe multum torſiſſet, ſeptimo
demum die, nuncium meum ſine literis dimiſit, reſponſum propriumq; nuncium polli-
tus, quem non miſit nec deinde reſpondit, ſeu morbo corporis, ſeu animi præuentus, quod
per eos dies contra ſuam atq; omnium ſpem, animoſiſsimè ad littus Venetum, ipſa eadē,
quam penitùs uictam atq; exterritam extimabat Ianuenſium claſsis acceſsit, cui tumultui
Dux ipſe præter morem armatus interfuit. nec poſt eum diem, ferè aliquid geſsit, quaſi fe-
ſtinans, impendentibus caput malis, matura morte ſubducere. & ſi quidam ferant, reſpon-
diſſe eum, neſcio quid, quod nequaquam ad me morte forſan interuenientem peruenit.
poſt quæ ſtatim apud Achaiæ inſulam cui Sapientiæ nomen eſt, Veneti ab eadem illa ua-
ga claſſe Ianuenſium deprehenſi, ingentiq; prælio fuſi ſunt, eum honorem Duci optimo
differente fortuna, ut ſicut dixi dilatam patriæ ſuæ cladem in carne poſitus non uideret.
ceı.è ut ubi potiſsimum uinceretur, diuinitus eueniſſe crediderim, quo ſcilicet uocabulo
loci, ſaltem reliqui duces admonerentur, ut ſapientiam quàm fortunam ſequi mallent, &
à ratione abeuntibus rerum elicerent argumenta. Sed non'ne fidifragus ſum, qui noua
p·llicitus antiqua perſoluo? expecta autem in fundo eſt, unde promiſsi mihi fides conſtet.
hactenus audieras, quod ſequitur nouum audis. Huic equidem tali duci iuueni, ſenior
ſucceſſerat, & ad patriæ gubernaculum ſerò licet, ante tamen quàm uel ſibi uel patriæ opus
eſſet acceſſerat, uir ab olim mihi familiariter notus, ſed in quo fallebat opinio, animi quàm
conſilij maioris, Marinus Phalerius, uiro nomen. explere animum in ſumma dignitate
non potuit, ſiniſtro pede palatium ingreſſus, namque hunc Veneti ducem ſuum ſacroſan
ctum, omnibus ſeculis magiſtratum, quem in illa urbe ſemper, ut numen aliquod antiqui-
tas coluit, nudiuſtertius in ipſius palatij ueſtibulo decollarunt, cauſas rerum ut Poëtæ
ſolent, in primordijs ſuorum operum explicarem, niſi comperta loqui uelim, nequeo, tàm
ambiguè & tàm uariè referuntur. nemo illum excuſat, omnes autem uoluiſſe eum in ſtatu
Reip. à maioribus tradito, neſcio quid mutare, atq; ita cūcta cōueniunt, ut quod ait Flaccus:

Primo'ne medium, medio'ne diſcrepet imum.

nam quod nulli unquam arbitror eueniſſe, dū ad ripam Rhodani pro negotio pacis, per
me primum, & mox per eum fruſtrà temptato, apud Romanum Pontificē legationis offi
cio fungitur, Ducatus honor non petenti, immò qdem ignaro ſibi obtigit. reuerſus in patri
am, cogitauit quod ut puto nemo unquam cogitarat, paſſus eſt, quod nemo unq; in loco celeber
rimo omniūq; clariſsimo atq; pulcherrimo, eorū quę ego uiderim, ubi maiores ſui, ſæpè lætiſ-
ſimos honores pompis triūphalib. deduxerūt, illic ipſe ſeruilē in modū, cōcurſu populi tra
ctus, & capite trūcus occubuit, templiq; fores & palatij aditum ſcalasq; marmoreas ſæpè
uel feſtis inſignib. uel hoſtiū ſpolijs honeſtatas, ſanguine fœdauit proprio. Locū ſignaui, tem
pus ſigno. Annus eſt ab ortu CHRISTI M.CCC.LV. dies fuit ut ferūt XIIII Cal. Maij, ru
mor eſt tātus, ut ſiqs urbis illius diſciplinā moresq; proſpexerit, quantāue rerū mutationem

uqius

unius hominis mors minetur, quãquã alij plures, ut perhibent complicũ ex numero, idem supplicium uel pertulerint uel expectent, uix maior in Italia tẽporibus nostris emerserit. Hic forte meũ iudicium expectes. populum si famæ creditur absoluo, quãuis et lenius sæuire, & dolorem suũ mitius uindicare potuerint, sed nõ facile iusta simul atq; ingens ira cõprimit, magno præsertim in populo, ubi iracũdiæ stimulos rapidis incõsultisq; clamoribus præceps atq; multiuolũ uulgus exacuit. Infœlici homini, & compatior & indignor, qui honore auctus insolito, quid sibi sub extremũ uitæ tempus uellet ignoro, cuius illud quoq; calamitatem prægrauat, q̃ præscripto publici more iuditij, non modò miser fuisse, sed insanus amensq; uidebitur, & tot iã per annos sapientiæ falsam famã, uanis artibus usurpasse. Ducibus qui per tẽpora fuerint edico, positũ sibi præ oculis sciant, ubi se uideãt duces esse non dominos, immò uerò nec duces sed honoratos Reip. seruos esse. Tu uale & quoniam publica fluctuant, demus operam, ut priuatas nostras res, quàm modestissimè gubernemus. Mediolani, *I X*. Cal. Maias.

Fran. Petrarcha Modio Parmensi, S.

SCripsit adolescens noster, tibi nescio quid, immò uerò nescio quibus uerbis aut qualiter. quid autem scio, scripsit autẽ non ut precibus te grauiter, sed ut animũ exploraret tuum, quàm pronus esset ad conuictum nostrũ. cæterũ quæ ex illo audisti, quo dubij nihil, ætas infirmior, & adoptata consequendũ præceps pariat, ex me forsan cupis audire. Accipe igitur, & ex paucis multa cõprehendens, hoc uelut socialium pactorũ chirographũ habeo. cupio equidẽ te, non ignarus magnorũ tibi ac præpotẽtũ hominũ aulas patere, sed ita mihi persuasi, melius tibi futurum nostra cum paupertate, quam cũ illorũ diuitijs, si bene animũ tuum noui. dulcior est enim honesta paupertas, cum amico, quàm sub domino diuitiæ ingentes, præsertim libertatis, quietis, & frugalitatis auido, qualem te si natura non fecisset, ut auguror studium fecit. Neúe paupertatis nomen suspectum sit, scito ut nihil hic sordidi, nullum mœstæ indigentiæ locũ esse, sic sollicitas & graues huic abesse diuitias. Comparatio sola est, quæ uulgo diuitias & pauperem facit, quemlibet ex his querulis, qui perpetuis sortem suam inutilibusque conuitijs ac lamentis exagitant. Amiclæ illi Cæsareo comparatum diuitem extimabis, quemlibet ex his beatis, qui non suis bonis auro purpuraq; superbiunt, si Marco Crasso illi diuiti, aut Lidorum regi Crœso admoueas, pauper erit. sanè uerum diuitẽ non uulgaris opinio, sed solus animus facit. Hunc tu qualem afferas ipse uideris, hic tibi rerum optima præsto sunt, mediocritas & libertas. non ego te ad seruitium, sed amicitiam uoco, aut nunquam pariter, ac nusquam, aut nũc mecum, si uocanti obsequeris, liber eris. si quæris igitur ad quid te uocem, iam respondi, ad amicitiam, ad conuictũ. Ac ne ad torporem uocari metuas, agere aliquid te uolo, ita tamen ut actionis modus, ex arbitrio tuo pendeat, an incipere, quorsum úe progredi libeat. nemo te calcaribus aut clamoribus urgebit, nemo tibi frena substringet, ipse uitæ tuæ cursum, regẽq; moderabere. hunc ipsum adolescentem, si se dignum exhibuerit, meliorem & doctiorem facies. aut enim ex te discet, aut ex nemine, te ab infantia mirari didicit, teq́ue ante alios amare. multum uerò doctrinæ conferunt, familiaritas, amor, admiratio. Ad hæc & nugarum aliquid mearum, non nisi quantum libuerit, & si libuerit scribes, tuum erit iuditium an dignæ sint, quæ tuum, rebus proprijs, non ociosum, calamum fatigent. in studij mei partem ueni, mea mihi magis probabuntur, si tuo scripta sint digito. Sperabo siquid mihi, uel obliuione uel incuria sit elapsum, subterfugere manus tuas ingeniumq; non posse. Pro his tibi non montes auri, non purpureas togas, non marmorea atque ebore & hebano crustata palatia, sed quæ tibi gratiora conijcio: Victum non inopem, sed modestum, & philosophico non audeo parem dicere, sed proximum. Ocium præterea, solitudinem, libertatemq; polliceor, mirũ quàm præstare mihi ipse nõ possũ, hanc tibi spondeo. Sed sæpè pallẽs Medicus, salutẽ alteri tribuit, quã nõ habet. Ego quidẽ importunæ, & inutilis & molestæ famæ cõpedibus, sonituq; nominis ac fulgore supuacuo, uerũq; ut ingenuè fatear indigno, nec liber esse possum, nec latere. Tibi in terra aliena, donec saltẽ nosci cœperis, & ociũ & libertas, & latebræ

iucundissimæ non deerūt. Hæc sunt quæ in præsens sese afferunt, aduentus tui præmia. uel lem addere posse, aliquam te fortè dulcedinem in scribendo ex nostrorum studiorum participatione sumpturum. sed & de hoc uideris. Vnum tibi præterea, quod non in ultimis licet, in ultima parte epistolæ posuerim, erit uicius Ambrosius. Vale.

Fran Petrarcha Nicolao Syocero Constantinopolitano, S.

CLari animi, clarum munus ut decuit, fuit, operationes enim hominū animū imitatur, & qualis quisq; sit, ex actuū qualitate conspicitur, singulare aliquid te decebat, népe singularis es uir, & ab acie uulgari tota intētione remotissimus, si esses unus è populo, fecisses ut reliqui, nunc aūt implesti magnificè quod tuum erat, unoq; actu, & amicitiam & ingenium aptissimè declarasti. Misisti enim ad me, de Europæ ultimis, donum, quo nullū uel te dignius, uel mihi gratius, uel re ipsa nobilius mittere potuisses. Magnus ille rex Syriæ Antiochus, ut quidā putant. siue ut Ciceroni placet, rex Pergameorum Attali, G. P. Scipioni, magnificentissima dona, usq; ad Numantiam misit, ex Asia, quæ ille uir clarissimus non abscōdidit, sed ut ait idem, inspectante suscepit exercitum, cuius auus Aphricanus ille superior, insignia munera Masinissæ regi legitur donasse, uirtutis ob meritum, qua Romanum exercitum enixè admodum, in bello iuuerat. Fecere idem sæpè alij. Neq; enim modò sæpè publicas priuatasq; munificentias enumero: sed attingo aliquas quarum relatu facilè quid sim dicturus intelligas. Donant aurum quidam, uel argentū cōcupiscibilem forte, sed certè periculosissimam terræ fecem. donāt spolia rubri maris, & alge ditioris exuuias, lapillos gemmasq;, cometarum in morem sæpè lugubre, prorsus ac sanguineum rutilantes. donant monilia & baltheos fuliginosorum decus artificum, donant squallentium opus architectorum, arces & mœnia. Tu uerò uir optimè, nihil horum, quæ & opulentiam largiētis, ostenderent, & accipientis auaritiā irritarent. Quid igitur? Rarum munus & iucundū, meq́ue utinā, te profectò dignissimū, ut dixi. quid enim ingeniosissimus atq; eloquētissimus, nisi ipsum ingenij & eloquentiæ fontem daret? donasti Homerum, quem bene diuinæ omnis inuentionis fontem, & originem uocat Ambrosius Macrobius, & si omnes tacerēt res ipsa testatur, sed fatent omnes. Ego aūt ex omnibus sciens, unū tibi teste protuli, quē ex omnibus Latinis tibi familiarissimū esse perpēdi. illis enim facile credimus q̄s amamus. Sed redeo ad Homerū. Hūc tu mihi uir amicissime donasti, cū nō in alienū sermonē uiolētō alueo deriuatū, sed ex ipsis Græci eloquij scatebris purū & incorruptū, & qualis primū diuino illi profluxit ingenio. Summū utiq;, & si uerū rei pretiū exquirit, inextimabilem unus habeo, cuiq; nil possit accedere, si cū Homero, tui quoq; præsentia largireris, qua duce peregrinæ linguæ ingressus angustias, lætus & uoti cōpos, dono tuo fruerer, attonitusq; conspicerem lucem illam, & speciosa miracula, de quibus in arte poëtica Flaccus ait:

Antiphatem, Scyllamq; & cum Ciclope Charybdim.

Sed nunc quid agam? Tu mihi nimiū procul abes, fœlix utriusq; linguæ notitia singulari, Barlaam nostrum mihi mors abstulit, & ut uerum fatear, illum ego mihi prius abstuleram, iacturam meam, dum honori eius consulerem non aspexi. Itaque dum ad Episcopium scandentem subleuo, magistrum perdidi, sub quo militare cœperam, magna cum spe. Longè impar fateor, tui & illius ratio. Tu mihi multa, ego tibi quid conferre possim, non intelligo, ille autem, cum multa mihi quotidiano magisterio cœpisset impendere, non paucio ra quidem, sæpè etiam lucrum ingens ex conuictu nostro sese percipere fatebatur. Vrbanè nescio an uerè, sed erat, ille uir, ut locupletissimus Græcæ, sic Romanæ facundiæ pauperrimus, & qui ingenio agilis, enūciandis tamē affectibus laboraret. Itaq; uicissim, et ego fines suos, illo duce trepide subibam, & ille post me sæpe nostris in finibus oberrabat, quāquam stabiliore uestigio. nam & hic quoq; ratio. Illi enim plus multò Latini, quā mihi Græci erat eloquij, ego tūm primū inchoabam, aliquantulum ille processerat, ut qui Italice natus esset in Græcia, et qui licet ætate prouectior, Latinorum conuersationem, magisteriūq; sortitus, ad naturā propriam facilius remearet, illū mors, ut paulò ante questus sum, te mihi, morti non absimilis rapit absentia & si enim ubicunq; sis, de tāto gaudeam amico, uiua tamen illa tua uox, quæ dicendi sitim, qua me teneri nō dissimulo, posset uel accendere uel linire, minime

nimè aures meas ferit,sine qua Homerus tuus apud me mutus,immò uerò ego apud illum surdus sum. Gaudeo tamē uel aspectu solo, et sæpè illū amplexus ac suspirās dico:ô magne uir,quàm cupidè te audirē,sed aurium mearum aliam,mors obstruxit,aliam longinquitas inuisa terrarū.tibi quidem pro eximia libertate gratias ago,erat mihi domi, dictu mirum, ab occasu ueniens olim Plato Philosophorū princeps, ut nosti,(neque enim uereor ne tu tantus uir,ꝙ scholastici quidam solent, huic præconio obstrepis,cui nō Cicero ipse, non Seneca,non Apuleius,non Plotinus magnus ille Platonicus,postremò non Ambrosius, non Augustinus noster obstreperet) nunc tandem tuo munere,uir insignis Philosophorū principi Poëtarum princeps asserit. quis tantis non gaudeat & glorietur hospitibus? Habeo quidem ex utroque, quantum latinitas habet in sermone patrio,sed Græcos spectare,& si nihil aliud,certè iuuat. Neque præterea mihi spes eripitur, ætate hac profectus in literis uestris,in quibus ætate ultima profecisse adeò cernimus Catonem. Tu si quid forsan ex me cupis,redde mihi fiduciæ tuæ uicem,& in me iure tuo utere. ego enim ut ui des,iure meo utor in re, & quoniam petitionis successus,petendi nutrit audaciam, mitte si uacat Hesiodum,mitte precor Euripidem. Vale uir egregiè, nomenque meum quod sine ullis meritis, nescio qua indulgentia, uel hominum uel fortunæ satis in occidente cognoscitur,in orientali aula si uidetur, & inter uestros heroas notum facito, ut quod Romanus Cæsar amplectitur, Constantinopolitanus non fastidiat Imperator. Mediolani IIII. Idus Ianuarij.

Fran. Petrarcha Ioanni Aretino. S.

Rogas,immò uerò debiti mei admones,ut huius iunioris Iacobi de Carraria,uiri optimi optimeꝙ de nobis meriti, qui nuper Pataui dominus dictus est,re autem ipsa,nihil minus dominus magis,quàm uerissimus Patriæ Pater fuit,laudes atꝙ fortunam stylo amplexus,hinc aliquid ad te scribam,amoris scilicet mœrorisꝙ participem. Parua quidem res si superficietenus metiare, sin altius foderis,operosior forte quàm putas. quoniam & panegyricum uiri uirtus,& mors exigit Tragœdiam, præclarissima duo poëtici laboris opera. Latam igitur atque uberem dicendi materiam affers,sed in qua disertum fieri,rerum potiùs,quàm ingenij laus sit,quid enim illi defuit,quod claro præconio dignū esset? quid dolori aut desiderio nostro deest? & natura facundus est dolor, & desideriū ui mutuæ relationis accēditur. Pronū opus, & de illo ad te scribere, & è duabus uitādis,styli metis alterā nō timere ,ne qd nimis,quin etiā plaudēte Italia cōcordi testimonio bonorū,ne obstrepentibus quidē malis,apud amicas aures laudare,quē diligas. Accedit indignæ atꝙ insolitæ genus mortis, & in qua fides,apertissima uulgato illi prouerbio ꝗreretur. Alienæ dominum fieri quemlibet,uitæ propriæ contemptorem. tā repērè enim, medijs licet in penetralibus, angustissimæ domus suæ,ingenti procerū ac nobilium amicorū custodumꝙ sui corporis circūuallatus agmine,luce media,die festo,securus & incautus, in obscœni ac desperati Canis, & ne quid immanitatis abforet, eius Canis quē ad mensam suam,illo die pauerat, assidueꝙ pascebat,rabiem cruentosꝙ risus incidit,ut nullo unquā indigniori spectaculo, oculos hominū pollutos rear. Cum enim ipsi qui scelus audiuimus,sic affecti sumus,quam miseri sunt,qbus uidere contigit,mitissimū atꝙ alio fine dignissimū illum uirū,belluamꝙ infamem ac pestiferā, uno momēto temporis,unoꝙ uelut turbine corruētes. tam præceps enim inopinūꝙ malū fuit,tamꝙ incredibilis astantiū stupor,ut fidissima pectora,pro dilecti capitis salute,mortem æquo animo subitura, nihil illi pereunti tempestiuæ opis afferre potuerint, nisi ut pars expirantem attolleret, pars infandū carnificem, excarnificatū mille uulneribus conficeret. Heu impar sceleri uindicta,heu nimium par exitus imparium spirituū,et in diuersa pergentium,quæ cū ita sint,precibus tamen hactenus obluctor tuis,non laborū fuga,non occupationū mole,quāuis illa sæpè adsit,hæc autē nunquā desit. demū nō aliā ob causam,nisi nec semel absumpto doloris impetu, frigescat fortasse animus, q tanti amici memoria, & indeficienti lachrymarū materia delectatur, exhaurire oculos metuit, quotidieꝙ sibi aliqd reseruat. ô flebilem parsimoniā,quid de illo loquar? qd meminerit? quid deploret? Postremò cui ꝓpositū est illius uiri faciē ac mores,illius uirtutē ac fortunam

ſemper ante oculos habere, & cum cũcta ſuſpiciat, nihil præter exitũ lamentari, quãquam hoc ipſum humani potiùs affectus, quã phyſici profectus eſſe non negem. quotiens enim rationis paſsibus ad altiſsimam illam arcem ætheręæ mẽtis aſcendo, unde nõ minus, quàm è ſummis olympi iugis nubes ſub pedibus cernũtur, uideo qua hinc rerũ caligine, qua erro rũ nube circundati, quãtis in tenebris ambulemus, uideo nihil eſſe, quo paſsim gaudemus aut dolemus, in hac uita nihil quod tãtopere uel cupimus uel horremus. Nugas meras quibus angimur, laruas quas pueri ſenes expaueſcimus, aurãq; leuiſsimã qua deijcimur, aut leuamur, prius arũdinea leuitate. Video eã ipſam, quæ mortaliũ fœlicitas dicitur, præter uirtutem ſolidi nihil eſſe, eã ſolam beatos facere, quos amplectitur, miſeroſq; quos deſerit, & pedibus, ut aiũt, in hanc Stoicorum ſententiã totus eo. ita quidem, ut definitionem illam, omniũ Philoſophorũ definitionib. anteponam, quæ uirutem eſſe ait, rectè ſentire de Deo, & rectè inter homines agere Profectò autem, cui talis animus contigerit, nulli unquam lamentabilis poterit eſſe fortuna, ſed optãda potius, & inuidioſa fœlicitas Sanè nos imbecille caducumq; genus homines, imis in uallibus habitantes, graui premente ſarcina, ratione quidem ad excelſa conſcendimus, ideòq; uulgo, quam uero proximiora ſentimus ac loquimur. hic meæ multorumq; querimoniæ, de rebus interdum friuolis, interdum nullis, non nunq̃ uerò fœlicibus, tãta uotorũ pũerſitas, tãta eſt cæcitas animorũ. ſed ecce iã ſenſim aberrauimus ab incepto, ad primordiũ reuertamur. nõdũ itaq; de oblata mihi materia texere cõtinuum aliquid auſus ſum, & cauſam audiſti. Cæterũ omnis dies hominis, etiam nunc morbis obnoxio, nouũ aliquod de ipſius morte ſuſpiriũ parit, ut ſi cũcta literis mãdare uelim, nil ferè aliud acturus ſim, ideoq; uẽtis mandare conſultius ſit. Interdum tamen & literis, quale eſt illud, quod cũ nudiuſtertius digreſſurus Patauo, ad memoriam reuocaſſem, rogatum me, ut quod ſine precibus debeo, illi caro & amato cineri, aliquod epigramma ſubſcriberem, ſed diem de die trahentem neglexiſſe, dolui mecum & erubui, quicquam omnino tàm pio & tàm debito obſequio prælatum. cumque iam frequentes aſſorent qui me proſequerentur, & in primis promiſſa repoſcerent, quæ nec negari pudor ſineret, nec tempus impleri. quid facerem? cœpi impetu, ſi quo modo poſſem addere calcar ingenio, profectuſq; cum paucis ad ſepulcri locum, quaſi licentiam, quam à uiuente conſueueram, ab exanimi percepturus. intempeſtiua hora diei erat, obſeratiſq; templi foribus, & meridiantibus æditui uix admiſſus, iuſsis expectare comitibus acceſsi ſolus ad tumulum, ſediq; iuxta, & non reſponſuris oſsibus uerba dedi. Illic ergo pro tempore breuiſsimam moram trahens, non ſine lachrymis; ſexdecim Elegos dictaui, ardore magis animi, quàm ſtudio aut ratione arctius adiutus, tradidique expectantibus amicis, uix ad exitum perductos atque abij, hortatus, ut ſi nihil, aut illis, aut mihi interim melius occurriſſet, ex his ſi quid placeret eligerent, arbitratu ſuo, incidendum marmori, ad quod poliendum, inſignis nunc artificum deſudat induſtria. Vale.

Fran. Petrarcha Ioanni Boccatio ſuo, S.

BEaſti me munere magnifico & inſigni, iam Dauidicũ pelagus ſecurior nauigabo. Uitabo ſcopulos, neque uerborum fluctibus, neque fractarum ſententiarum colliſione terrebor. ſolebam ipſis meis uiribus in altum niti, & nunc altius brachia iactando, nunc poſſe fortuito ſubnixus, per obſtantes fluctus feſſum ingenium laborare, ita quidem, ut ſæpe cum Petro mergi incipiens, exclamarem: Domine ſaluum me fac, & ſæpe ſecum CHRISTO manum ſupplicibus porrigente, conſurgerem. hos inter æſtus. puppim tu mihi prævalidam, & nauclerum induſtrium deſtinaſti, diuini ingenij Auguſtinum, cuius opus immenſum, quod uulgo tres in partes, apud quoſdam plurifariam diuiſum, multis & magnis uoluminibus continetur, totum uno uolumine comprehenſum, & à te mihi tranſmiſſum, lætus ſtupenſq; ſuſcepi. Et dixi mecum. non eſt inertiæ locus, ſi quid ocij ſupererit, iſte diſcutiet. Magnus adeſt hoſpes, & magno curandus impendio. Dormire totis noctibus non ſinet, fruſtra palpebris in oculis coniunctis, uigilandum eſt, lucubrandum eſt, fruſtràquidem meditamini, laborandum eſt, uerum dicam. nemo ex amicis illum ſine admiratione reſpexit, cunctis una uoce teſtantibus, nunquã ſe librum tanti cor-

poris

poris uidisset & de me ipse profiteor, rerũ taliũ haud ultimus inquisitor, nec mole literarũ, q̃ sensuũ ubertate, maius opus. Mõstrũ est cogitare, quãtus ille uir ingenio, quantus studio fuit, unde ille feruor impetusq; scribendi, sancto uiro illa rerũ diuinarum notitia, terrenis diù primum, illecebris capto, illa demum laborum patientia seni, illud otium Episcopo, illa Romani eloquij facultas Affro homini, de quo propriè dictum putes: quod ipse de Marco Varrone dixit Terentianum secutus. Vir inquit doctissimus, undecunq; Varro, qui tàm multa legit, ut aliquid ei scribere uacauisse miremur, & tàm multa scripsit, quàm multa uix quenquam legere posse credamus. Sed ut alia omittam, eiusdẽ ingenij monumẽta, seu quæ multa sunt mihi, seu quibus adhuc careo, & rursum seu qui Retractationum suarum libris, ipse idem commemorat, seu quæ ibi uel oblita fortè, uel neglecta, uel nondum scripta præterijt, ad quæ omnia relegendũ, uita humana uix sufficit, quis eum, si nil aliud egisset, unum hoc scribere potuisse non stupeat: nullũ unũ, & unius opus hominis Latinis editũ literis, huic magnitudini conferendũ scio, nisi fortè sit alter eiusdem liber in epistolas Pauli, quod nisi fallit extimatio, frustraturq; memoria, propè ad eandẽ literarum uidetur accedere, uel T. Liuij Romanarũ rerũ liber ingens, quem in partes quas Decades uocant, non ipse qui scripsit, sed fastidiosa legentiũ scindit ignauia, huic tali amicitiæ tuæ dono, præter eam quam loquor magnitudinem, & libri decor & uetustioris, literæ maiestas, & omnis sobrius accedit ornatus, ut cum oculos ibi figere cœperim, siticulosæ hirudinis in morem, nequeam nisi plenus auellere. Ita mihi sæpè dies impransus præterlabitur, nox insomnis, in quo quidem delectationi meæ, quam iam ferè unicam, nec nisi ex literarum lectione percipio, quantum hac tua liberalitate sit additum, non facilè uulgus extistimet, cui extra corporeos sensus, nulla uoluptas est. Tu uerò perfacile, neque mirabere, libri huius aduentum me scienter atq; anxiè expectasse. scis ut cupiditati longa breuitas festinatio tarda est, quod si apud Nasonem, amantis insani uerbum est.

Septima nox agitur, spatium mihi longius anno:

quod mihi uisum putas, cui inter expectandum, ut ex persona alterius, ut idem.

Luna quater latuit, toto quater orbe recreuit?

Solet honesta cupientium flamma, serenior esse non segnior, consulto tamen actum rear. Non quidem abs te qui in mittendo multam sollicitudinem habuisti, sed ad formã potius, ut ipsa dilatio desiderio meo calcar, munerisq; tuo gratiam cumularet. Pro quo tibi grates meritas agendi, ne forte putes, quod huius epistolæ contextus aut dies unus modum statuat, non alium scio quàm legendi uiuendique finem fore. Vale nostri memor. Mediolani V. Idus Maij.

Fran. Petrarcha Benedicto de Columna Romano Episcopo Theatino, S.

NOn aliter literas tuas legi, quàm frontem oculosque tuos spectare consueueram, quid tibi uis dicam pater? conscientiam meam testor, semper ego tecum sum, & cupidè tecum uersor, quantum sinor, interiecto tanto maris ac terrarum spatio. Cæterum illo die multisq; sequentibus, dum alternis epistolam tuam pono, & positam resumo, dumque illam nunc lego, nunc cogito, diù toto animo tecum fui. Tibi sanè in præsens, occupatior etiam fragiliorq; quàm soleo, quod & loci mutatio curas auxit, et uires corporeas morbus imminuit, hoc unum pro responsione reddiderim. Gaudeo mediusfidius te ad proprias sedes, incolumem peruenisse, atq; fœliciter Thirrenũ littus Adriatico permutasse. gaudeo atq; utinam propediem locũ hunc, fœliciore aliquo, ad extremũ uerò permutatione fœlicissima, terram cœlestibus permutemus. quid autem uetat augurari? citò te Tirrheni maris oram reuisurum, ac propè Theanum tuum antiquũ, uel Parthenopeo littori, uel Casilinis collibus præfuturũ, Romuleis mallem, idq; magis uel origini tuo debitum uel uirtuti. Sed tã alta spectare prohibet durior nunc Italis fortuna, haud eqdẽ prorsus immeritò, neq; enim iniustũ est, ut eò diu careãt, quo se ultrò per insolentiã, atq; impatientiã spoliarũt, quãquam quid nos meriti, quos nondũ ad uitæ finẽ sors uiolenta proiecerat? Sed neq; id nouum est Paternæ culpæ supplicium, insontem ferre progeniem. comederunt acerbas uuas

patres

patres nostri, & ecce filiorum dentes obstupescunt. Et iterum: Patres nostri peccauerunt & non sunt, & nos iniquitates eorum portauimus. Itaq; Tyberinos honores, cuncta rodens Rhodanus uorax, & quæ spectacula bone IESV! sed ne cõgratulatoriam epistolam querelis impleam, ad te reuertor. Gratulor quidem tibi, & spero dignitatis tuæ gradum hunc esse, non terminum. cæterum quocumque pedem moueris, animo consequar, & ubi cumq; fueris tecũ ero. quod si imaginariæ præsentiæ forsã uera successerit, te pater optime, Barbatumq; meũ eximiè g.. uisuros, tacentibus licet uobis, certè scio. nõ opus erat huic rei asserendæ, multum tempus impendere, animos uestros noui. Verum id hac tẽpestate, uerum fatear, occupationes meas circumspiciens, non tàm spero quàm cupio, ô si quotiens uellem, possem ut animum sic corpus hoc in longinqua transmittere, quàm sæpe me hospitem haberetis. sed enim id nõ ante futurũ credimus, quàm corruptibile hoc in corruptionẽ, & mortale istud naturã induerit immortalẽ. Vale. IIII. Nonas Octobris.

Fran. Petrarcha Episcopo Cauallicensi. S.

VTcumque alijs, quorum uel libertate uel opera fretus eram, quid dicerem inueni, ad te scribere cogitanti, mirum ut sæpè uerba defuerunt. Quid enim dicerem? Ita mihi persuasum profundeq; insitum est, tuum te negotium agere, dum meum agis, idq; non emolumenti conside ratione uulgaris, sed alia quadam generosa & ingenua expectatione paucorum, & in primis tua. Sunt enim qui nihil nisi pecuniario pretio extimare didicerũt, tempus amicitijs impendunt, quo nihil est carius, tamẽ nil sibi uidentur impendisse, nisi forsitan quantum lucri idipsum tempus, intentis ad alia, collaturum fuisse uidebitur. dant consilium, dant auxilium, dant animam, dant seipsos, nihil se dedisse putant, forte etiã nec falluntur. at si quid pecuniæ impensum est, id extimatione tacita, id importunis uerbis exaggerant. haud immeritò, quando eis pecunia pretiosius nihil est, non tempus, non fama, non sanguis, non uita, non anima tantùm imperij inter miseros mortales, auro argentoq; dedit insana cupiditas. Tibi uerò mens alia, diuersi mores, iuditiumq; dissimile, non te superficies rerum fallit, solertèr introspicis, & suũ pretium rebus ponis. non tu ex me aurum speras, non ambitiosa suffragia, sed animum meum, & obsides, animi effectus tenes potius quàm speras, de futuro etenim spes est, itaq; q; habet, sperat nemo. Tu quidẽ pleno iure animum meũ habes, ubicumq; sim, ille tecũ est, quem tibi pulchra negociatione mercatus es. Pietas, fides, humanitas, sapientia, eloquentia, literarum amor, charitas mei, conuersatio suauis, & seruata dignitate familiaritas inaudita. hæc sunt pretia, quibus me hominem liberum comparasti. Posses, non inficior, contractum communi iure rescindere, ultra dimidiam iusti pretij deceptus, non tamen id uereor, nam & præscripta res est, & multa præterea licet exigua, in se adeò posterioribus cara sunt, ut ea uix ullis pretijs commutasse uelint. innumerabiles sunt affectuum humanorum causæ, & inextimabiles extimantium uoluntates, inuestigabilesq; respectus. Quidam uasti animi sunt, & appetitum non nisi ab immensa transmittũt. His orbis ipse terrarũ carcer uidetur, & angustiæ, q; de Alexandro Macedone, ac de Iulio Cæsare lectũ est. contrà alij minimis delectanť. magna fastidiũt, his tuguriũ regia est, ampla domus ergastulũ, tales puto fuisse Diogenẽ & Amiclã illũ Cæsareum, prius q; uector sibi permaximus obtigisset, multos quoq; alios pcipuè & nostris, qui pauperẽ ducẽ nacti, omni studio fecerũt sibi familiarissimã paupertatẽ, in scissuris lapidum atq; in desertis speculũ habitantes. sic & in reliquis inuenies. Quidẽ purpuras mirantur, & quicqd supra humanæ mensuræ modũ attollitur, attoniti et hiantes aspiciũt. his regnare fœlicitas prima est, id si fortuna negauerit, at saltem amicitijs regũ studet, & proximũ regno putant esse sub regibus. Alij omnem potestatem perosi, ferre nequeunt regis occursum, quibusdam melle dulcior ut dixi, alijs amarior felle pecunia est, itaque nummos alij, non quasi fallax & fragile mortalis uitæ præsidium, sed quasi fratres aut filios amant, sæpe plus etiam quàm se ipsos, quando ut nummis parcant, fame pereant. Horum alij contactum ceu cõtagiosum aliqd euitant, & quasi nõ sufficiat auaritiã declinasse, nisi in cõtrariũ relabãtur, bellũ indixère diuitijs, quas ut ualdè optare imbecillis, sic nõ posse pati eneruati animi,

hinc est

hinc est apud Flaccum extrema illa ridicula, procul à uirtute distãtia Saberij & Aristippi, quorum primus multiplici pœna hæredibus apposita, ni paruissent, omnem ingentis patrimonij sui modũ, sepulchri saxo iussit insculpi, quo scilicet posteritati nota fœlicitas sua esset, quam in diuitijs reponebat. alter in Lybia seruos, aurum suũ, quo grauati tardius incedebant, quasi cœnum iussit abijcere. cum ille posset rem caducam peritus uenerari, & hic in meliores usus largiendo, quàm proijciendo conuertere. sunt quibus in rebus omnibus mediocritas placet. Horum ex numero esse uelim, nec uerebor pusillanimitas infamiam, meque illo Senecæ testimonio tuebor. Magni, inquit, animi est magna contemnere, & mediocria malle, quàm nimia. sed omissa uotorum uarietate mortalium, ad nos & rem nostram redeo. Tu quidem, quàm industriè amicitias regum colas, insigni nuper experimento, & præclara usque ad exitum fide monstrasti, adeò ut te & amicum rex dum uixit, & nunc etiam regnum ipsum Siciliæ patrem uocet. nec ideò quod in monte stare consueueras, uallem odis, doctus & suspicere, & æqua conspicere, nec tamen ima despicere. omnia enim agere uirtus docet, & diuersissima, licet uno rationis impio administrat. non sum Rex. quid refert si apud eum, cuius sum, quantuluscumque sim, in pretio sum? Multi deformes cõiuges ardentius amauère. sæpè quò minor filiorũ indoles, eò parẽtum amor fuit intentior. Scipio Aphricanus, summus hominum, filium usqueadeò dissimilem pueri, ut hostis nõ filius uideret, plusq̃ paternè dilexisse tradit. mirũ, sed aliqd latet, q amorem excitet amantẽq sollicitet. sine causa enim nullus amat, quanq̃ alijs nõ tàm pronis ad amandũ, eadẽ causa tãto impar forsitã sit amori. certè ego dũ me metior, qd de me ipso sentiã, in dubio sum. fateor enim, ipse mihi nõ placeo, nec mirari sufficio, qd est hoc, q clarissimis uiris, neq enim uereor, ne uanitati detur, si hãc mihi ueræ licet immeritæ gloriæ partem summo, clarissimè, inquam, omnium qui nostra ætate uixerint, charum fecit. Dum equidem, ipse res meas funditus excutio, nihil inuenio, quod in me bonis amabile suspicer, præter unum hoc, quod ipse etiam, quisquis sim, bonos semper amaui, & colui, semperque ab his amari & uolui & optaui, nec ullas mihi in uita maiores opes posse contingere ratus sum, quam beneuolentiam bonorum atque illustrium uirorum, quorum quò minor est copia, maior est gratia, optabilisque conuictus. Sed dum cogito, tot claros uiros, haud facilè in eo simul omnes errore uersari, nescio quomodo de me mihi spes oboritur, ita ut dixi dubius sum, nec scio quid mihi, quid alijs credam, uos uideritis, quicumq me uobis amandum, nullis causis apparentibus delegistis. Verum ut non alios sileam, de te loquar, quem à principio crebrioribus & clarioribus indicijs patrem sensi. Veni Mediolanum, inquit, Augustinus & Ambrosium episcopum, in optimis notum orbi terræ. & post pauca. Suscepit me, inquit, paternè ille homo Dei, & peregrinationem meam episcopaliter dilexit. quid tibi? quid mihi conuenientius dici potest? Veni ego non Mediolanum, unde tibi tamen hæc scribo (quo pridem à te corpore digressus) cum aliò pergerem, fortuna sic res hominum uoluente, perueni, sed in ruris tui secreta, non te quidem, quem adhuc nisi facie non noram, sed solitudinem ab infantia dilectam, ac locorum silentium quærens. ueni ubi à te, q̃ paternè susceptus sim, quàm erga me familiariter simul episcopaliterque te gesseris, tu fortè uel nihil extimes, uel quod ualdè beneficis inesse solet, oblitus sis, ego non si læthei gurgitis fluenta transierim, obliuiscar. Vt me semper una fronte, unoque animo uideris, ut ad te inde uenientem exceperis, morantem excitaueris, segnem increpueris, & adhortationum stimulis sæpè segnitiem excusseris, sæpè nec stimulisq parentẽ, urbe relicta tua, quoq me dignatus sis consolatusq præsentia, teq hospitis amor attraxerit, quo locorũ tuorũ charitas nõ trahebat. Me'ne, ut cæteras prætermittam, illius locis immemorẽ arbitraris. dũ coactis sarcinulis Italiã repetẽs, serò ad te p benedictione ac licentia uenissem, ante solis occasum Ruentiã transiturus, ut te grauiter ægrotantẽ, q dolori meo parcens me celaueras, mœstus & admirans reperi. ut subitò factus alacrior, totos pœnates læto quidẽ sed modesto clamore cõplesti, te sanitati redditum, aduentu meo prædicans, ut in egregiũ fratrem tuũ uersus, nihil iam te de salute dubiũ dixisti, quia

quem

quē querebas inueniſſes, ut mox dū ego dolens quidem, & inuitus, ſed urgente hora, quæ ad tranſitum rapidiſsimi fluminis iam tardior uidebatur, propoſiti mei ſummam, & ad quid ueniſſem, quoúe iter intenderem indicaſſem tibi, repentè triſtior & penè intermortuus orasti, ut illam tibi noctem darem. Affuturū enim deum, & aliquid remedij monſtraturum quod cū pietate tua uictus annuiſſem, meruiſti, ut precibus credo tuis, ꝙ Scholaſtica quondā uirgo ſanctiſsima, pro Benedicto fratre promeruit, ingēs & inopinus imber affuit, cum tota non pluiſſet æſtate. cæterū quia ſeu laborū uſus, ſeu naturæ eſt ſatis, iā cōtra uentos & fulgura & æſtus & pluuias induruiſſe, uideor uni fortè ceſſurus impedimēro. ꝙ & ſi librorum quos mecū ferendos aſſumpſerā, amore tangebar, ac uehemētiſsimè retrahebar, poſt me tamen illos dimittere non uetabar, & tergum indomitū imbribus dare, obſtaculo interim ualidiore detineor. Siquidem nocte illa, priuſquam à colloquio tuo in cubiculū tranſiſſem, rumor ad nos incredibilis peruenit, te gaudente, me propter miraculum fictam, à te fabulam opinante. Iter quod deſtinaueram bello fractū, quod nec noſtra unquā nec autorū noſtrorū ætas audiuerat, qui cū mane percrebuiſſet auctus, ſubſtiti, atq; his cauſis in unū coeuntibus effectū eſt, ut ſicut Olympia ſoror, noctis ſpatiū fraternæ moræ, ſic tu pius Pater moræ meæ propè integrū anni tempus adiūgeres. cui totū, ut quicquid id eſt uitæ reliquum adiungere potuiſſes, ut non à te magis corpore, quā mente diuellerer, ſed ꝙ tūc nequiuiſti, nunc implere ſatagis, idq; nō uerbo, cui tamen fidei plurimū ineſſet, ſed his quæ mentiri neſciunt, rebus probas. Taces tu quidē, ſed pietas tua loquitur, clamāt actus, pro quo gratias agens, clamat animus meus, lingua tamen ſilet, cui paria meritis tuis uerba nō ſuppetunt. Id enim agis, non ut uulgare aliquid, ſed ut ſuprema uitæ gaudia, libertatem, ſolitudinem, ocium, ſilentium, id agis ut laborum ferias, ut tranquillæ mentis ſtatum, ut te poſtremò, ut me mihi reſtituas. In quo te adeò peruigilem probes, quaſi rerum immemor maximarum, huic uni omne ſtudium curamq; deuoueris, quod mihi ſtupens Socrates meus ſcribit, & ſtylo efficit, ut penè rebus ipſis interfuerim. Perfeciſti iam tandem ut ſpero, quod ſæpè temptaueras, obluctantemq́ue fortunam pro niſu & indefeſſa diligentia fatigaſti, uicta iam nobis cedit & patitur, ut quod ſemper optaueram propè te uiuam, propè te moriar, quod ſi ita eſt, ut audio feciſti rem fateor, qua neſcio an ulla mihi gratior fieri poſſet. Cæterum ut principio finem iungam, conſcientiam tuam interroga, illa tuum te quoque negocium feciſſe fatebitur, ſupple igitur inſcientiam meam, & tu tibi gratias age, quod licet à nemine fieri, ipſi ego patri noſtro Moldenſis ſcripſerim, ſic habeo, efficaciſsimam uberrimāq́ue omnium in terris eſſe gratiam, quàm benè conſcius animus, in ſilentio refert ſibi. Viue & uale. Mediolani *VII.* Cal. Maias.

Fran. Petrarcha Barbaro Sulmonenſi. S.

25 INuidiſſe fortunā noſtræ amicitiæ crediderim, ita nos diſtraxit ac diſſuit, ut uix hoc ipſum commercium literarum, extremū ſolamen abſentiæ, ſit relictum. ubi enim ut ſit ocium, ubi inquam nuncij? ubi fides? piget occupatos ac defeſſos hos digitos, tantum quotidie literarum perdere, tu mihi, nam memini, pontem neſcio, quem dudum traiciendis animi conceptibus ſtruxiſſe uidebare, & monſtraſſe iter quo, ſiquid omninò familiarium nugarū ad te haberem, facilè mitterem. Nempè pons ille illicò, quo nàm terræmotu, ſeu quibus imbribus incertum, ita corruit, ut ne ueſtigium extaret, itaque iam deſperare cœperam poſſe curas meas illuc, niſi data opera, miſsis ad te nuncijs peruenire, eò nunc libentius, & religioſum hunc uirum, & quam ſinu extulit epiſtolam tuam uidit, reſtituit enim ſpem ueruſti moris renouandi, quo ſcilicet abſentiæ diſpendia leniremus. Quid autem quæſo fœlicius, quid dulcius, quàm cum amicis totum ſi detur tempus agere uitæ, atque qui tecū ero, dum me leges, mecū eris dum te legā? Semper mihi fateor præſens es. utor enim priuilegio amantiū, & abſentem abſens audio & uideo. poteſt Appēninus corpora noſtra dirimere, animos loca nō dirimūt, alpes ipſas interſere, & Caucaſū & Athlanta & Olympū nubibus altiorē, ipſū deniq; Oceanū interpone. cōgrediemur tamē, confabulabimur, colloquemur, unà erimus, ſimul deābulabimus, ſimul cœnabimus, ſimul pernoctabimus,

bimus,nec epistolis uentis allata qualem Tiberianus hemisphærij huius accolis, ab Antipodibus missam fingit,sed præsentibus ac notis affectibus,importunam uincemus absentiam,& licet obstantibus elementis cõuenienter,cum quo uis uultu assiduè mecũ sis. nec aliquando discesseris,ex quo primum meus esse uoluisti,tamen in literis recentior atq; uenacior facies tua est, ut intelligendum multis post diebus, præter solitum quasi uiuas uoces audierim,frontemq; quodammodo,& ipsos amici oculos aspexerim, ita mihi in paucis uerbis eminebas.totus ut dicerem. o fœmineum ingeniũ,o bona Carmentis, quæ hoc inter absentes remedium meditata es.fecerat idem apud Chaldæos Abraam,apud Hebræos Moyses, apud Græcos Cadmus, Aegyptijs & Latinis mulieres argutissimè prouidistis. Isis Aegyptijs,tu nobis. Hoc igitur mihi solatium restitutũ gaudeo,teq; longo uel ut postliminio redeuntem lætus amplector. Nunc ad epistolæ tuæ sensum uenio,ubi si breuior sum quàm uelis,ueniam dabis. Nam & hospes mea tertiana, & september familiaris hostis meus,sic in me nuper coniurati exarserunt,ut si paulò uel illa acrior uel ille longior fuisset,oppressuri fuerint haud dubiè.à primo enim ad extremum diem, in grabatulo meo uinctum,ac semianimem propè tenuère.tempus affuit,& aër blandior,& mensis amicior. sensi.m redeo, unde raptim excidi, tamq; nullarum adhuc uirium sum,ut uix ad scribendum digitos explodam,uix papyrum explicem, uix calamum uersem ipsum iacet ingenium,proprij carceris concusione deiectum.sed assurget indies,& si eum noui, fiet intermissione uegetius. interea tamen has notulas, quales excudere potuerunt ægra mens, frons pallida,manus imbecillis & tremula, æquo animo ut perlegas, & præterea eadem amicitiæ uis compellet,quæ te adeò sollicitum ardentemq; coaceruandis opusculis meis fecit,quæ ut memoras ab innumeris,& mirum in modum patria moribus ac professione distantibus mendicasti. Stupui audiens,si licet,beneuolentiæ antiquæ nouus stupor, uetus hic mos tibi,mihi propter perseuerantiam admiratio quotidie recens est, quod ita nihil affectui tuo detrahebat,cuncta consumens ætas. Quibus autem armis,amor,aut quibus uiribus uinceretur,quem seu uincere seu uincire omnia, secretorum naturæ conscius Poëta confirmat. Quintusdecimus nisi fallor annus agitur,ex quo immortalem amicitiam,& uitæ nostræ finibus non contentam,saluberrimam ad umbram pastoriæ gregis, syluæq; domino,tunc Argo dextras sũgenre contraximus,ecce idem hodie, mirator es rerum meatum qui tunc fueras.mirum & prorsus impossibile,si autem me minus, aut te solito plus amares. Minus enim seipsos amantibus, & sua cuncta mirantibus alienum omne fordebit,tibi animus idem atq; uniformis est,semper itaq; tua legens dixi. Magna est Barbati mei humilitas,magnus amor,adamantinas opiniones & radicatos in silice sensus haber. en ut anxiè quàm magnas opes,non etiam ineptias meas quærit. unde hoc? nimirum non ingenij mei,sed illius indulgẽtiæ laus est,has illi curas amor,hoc studium,hos labores,qui. esceret nisi amaret,haud noua quidem res. Inops iuditij omnis amans,lippos amicus oculos laudabit, obliquũ nasum,nodosos digitos, mœstam frontẽ, genas aridas, squallidam comam. quid enim inter adulantem & amantem interest, nisi quod ille fallit, hic fallitur? ille persuadere uult,alijs hic iam persuasit sibi. uidi ego barbate uirũ optime, & quem strumosæ humerus,quem claudicantis incessus, & quem blesæ confabulatio delectaret. nouissimum hoc & tibi accidit.quid enim flagitas? quid quæris? Facessat ad horam amor, non ames partius,sed incorruptius iudices.uidebis quoq; balbutientis amici sermunculos,tantò studio optare,quantò nisi amor esset abijceres.fit tamen ita. errori enim tuo gratulor,nam & ex amore oritur radice pulcherrima, & plusculum fortè quàm suspiceris nomini tuo confert,dum integrè iudicas hæsitare. Quis scit an & interdum de rebus meis mutare sententiam cogit testimonium,talis uiri. Vt,in quam,ita sit,profectò literularum mearum,quæ tibi sine ullo discrimine placent omnes, partem exiguam,tanta sollicitudine congregasti,cum tibi interim uoti tui conscius,multa parauerim. Tibi equidem, quodcumq; mihi est epistolare carmen scripsi,quod ne pridem acceperis, nõ mea sed scriptorum culpa est,quorũ semper insidijs ac fraudibus patui,homo incautus,intentusq; alijs studiorũ meorum iactura non ultima. Ita sæpenumerò,meq; measq; res,reculas dicere debebã, negatis

HH pactis

pactis auxilijs retardarint,& ad proprios cuncta digitulos redegẽre,quæ mihi uel non attingendorũ uel deferendorũ plurium causa fuit. Hactenus hæc. Nam operosioris uigiliæ labores,nec promisisse tibi uelim,nec negasse.primũ ideò,quia sentio fidem meam, hac in parte suspectam,eo q dudum promissa distulerim,secundum quod nec uiri boni nec amici,arbitror aliter,quàm in animo habeas loqui,unum hoc dissimulasse noluerim,quoniam de stupendis amoris effectibus sermo susceptus est nobis,mirari me, qd hic iterum rei est, q mihi tàm facilè Poëtarũ regis titulũ,de inexhausto charitatis & indulgentiæ tuæ fonte largiris, cuius rei sanctum hunc atq; deuotum hominem testem dicis, qui id mihi cognomen his in locis esse narrauerit. Idq; quàm cupidè ac scienter arripueris,epistolæ tuæ super scriptio,& finis indicãt,quasi uerò nõ cuilibet idẽ narranti, pari facilitate crediturus fueris. Enimuerò primũ tibi amice,quem passionibus expeditũ,in omni uerò iuditio, nulli secundum facio,meis in rebus quantum fidei sit,si ad teipsum redis intelliges.deinde hũc testem, de re sibi incognita locutum scire debueras,& scires,nisi persuasor potentissimus amor obstreperet. Non equidem tantum prona,sed præceps ad delectationem est humana crudelitas,cum ad contrarium pigra sit. Cernis ut amari fugitans, quocunque tàm dulcis aliqs rumor uocat,uento uelocior fertur. Sed oro te,non'ne huius testimonium audienti, primum illud occurrit,ut piscatorem de aquis interrogandi,de nemoribus uenatorem, pastorem de gregibus,de uentis nautam,de bubus agricolam,sic & de armis militem, & de bellis ducem,sic religiosum denique de sacris,Poëtam de Musis,Oratorem de causis,de naturis rerum & uitæ ratione Philosophum. extra suos hunc terminos eduxisti, dum coëgisti ut de Poëtica sententiam ferret. Sed dices: Nihil est de proprio, uulgi iuditium referebat.sentis ut pedetentim ad corruptissimi iudicis tribunal accessimus, iam mallem de proprio loqueretur.cogita Barbate acriter,quantò priscis uatibus,nostris aut fœlicior aut certè facilior ætas fuit,prius dico,quàm Pierides ex Græcia in Italiam commigrarent, ea scilicet tempestate,quando ut Sulmonensis tuus ait:

Qui benè pugnabat, Romanam nouerat artem,
Mittere qui poterat tela disertus erat.

Haud magni negotij tunc fuit,esse Poëtarũ regem. Vt sileam reliquos, quantus Lucilius est habitus,quẽ tu in aliquo reprehendisse prope sacrilegiũ uideretur,cum in multis impunè reprehendatur Maro. quantus alijs quantusq; sibimet uisus est Neuius, quantus Plautus,& qui fuerint scimus,ars exigua,mediocre ingeniũ,uiuax fama, magnus populorũ fauor,rerũ suarũ extimatio immensa. Lege epigrammata sepulchrorũ ab his edita,satis superba fateberis,& si ab alio dicta essent,& si alter horũ Homerus,alter Virgilius fuisset. Blanda,inquam,ætas & fauorabilis Poëtis,quæ de tàm paruis radicibus,tàm magnificas opiniones eliceret,nobis durior nostra est ætas,à quibus exactiora omnia requiruntur, limatiori sæculo successimus. alta sapere non sinimur,cultioribus ingenijs circũsepti sumus, quorum admiratio insolentiam nostram frenat.cauè igitur, ne me amando prægraues, obruasq; non mei mole cognominis. Ingenuè quidem regis Poëtarum appellationem respuo, ubi enim regnum, hoc exerceam quæso?quos mihi statuis regni fines?occupata utraq; sedes est,cognomenq; istud apud Graios senex ille Mæonius,apud nos Venetus pastor tenet.ubi sedere,quoue ire iubes,ut sim uatum rex,nisi fortè in solitudinem meam transalpinam,atque ad fontem Sorgiæ me restringis?illic iocari enim tecum dulce est,nescio an rei, sed certè cum Nasone tuo gloriari solitus sum,forsan audacter, ut ipse ait. sed sicut in suo Poëtico exilio Istrum ille,sic in meo peregrino ocio Sorgiam ego:

Ingenium nullum manu habere meo.

Ludo equidem amice,ut uel sic intelligas,omnibus me modis id agere,ne titulo premar importabili,neue non mihi debitum regnum petens,læsæ reus inueniar Maiestatis. Reliquum est,ut noris,me indies magis ac magis,congressus ueros atq; complexus tuos optare,quod utinam uel semel mihi contingat antequàm moriar. Et uale Barbati fidissimè, nostri memor. Mediolani IIII. Idus Octobris.postridie quam literas tuas acceperam.

Fran.

Fran. Petrarcha Amico, S.

MIratur ille uir doctus, ſed docendus adhuc, quid eſt, q; in epiſtola quadã, nuper Senecã ac Tulliũ, quodq; Christiano ingenio maius eſt, ipſum quoq; Hieronymũ notare nõ ſim ueritus. Vltimũ nego, de reliquis rationẽ cũ illo cõmunicandã accipe. Nemo ferè eſt, cuius aliqua non reprehendantur, non tàm ſubtilè, quàm laborioſum fuerit, rẽ exemplis aſſerere, uerte Philoſophorũ libros, ac ſanctorũ quorundã, quorũ celebrior fama eſt, multa paſsim apud illos, uel ab ipſis, uel ab alijs retractata, ſeu certè retractanda cõperias. Notaui ego aliquot Senecæ ſententias, ſed ut arbitror non iniuſtè, notaui aliquas, crede mihi, plures poteram, & tamen Senecam ipſum miror ac ueneror. Notaui Ciceronis mei unicam, uerum id non ſic accipi uelim, ut quaſi alienæ famæ delatoris titulo gloriabundus, inſultem, ſed ut ex unius hominis, duabus inuicẽ contrarijs ſententijs, perferam ueriorem, idq; non arroganter, ut qui me non modò non inferre maioribus, ſed nec paribus cõferre, nec minoribus p̃ferre conſueuerim, nec iniurioſè quidẽ, ut, cui, fateor, Cicerone ipſo, ſcriptorũ nullus acceptior ſit. illam itaq; ſententiarũ repugnantiam, quamuis ab ineunte ætate perpenderem, tamẽ uerecũdius aſſerebam, donec ciuitatẽ Dei Auguſtino duce ingreſſus, animaduerti opinionẽ meam illius auctoritate firmari. Leges illum Auguſtini locũ. eſt aũt magni operis Liber primus, haud procul à fine. Videbis illic Catonis uoluntariã mortem improbari, quam Seneca ante omnia uiri illius egregia facta collaudat. Cicero aũt excuſat. & licet aliquanto modeſtius, non negem excuſare culpam, quàm laudare, tamen ſi Auguſtini rationes dicto conferas, intelliges nec metu imminentis mali, nec p̃ſentis odio, nec ſpe uitæ melioris arceſſendam mortẽ, nec iniuſſu eius à quo corpus iſtud accepimus emigrandum. Nec Catonis in morte ne dicam laudem, ſed excuſationem ullam eſſe, & quãuis pluriformiter, utrinq; ſuppreſſo Ciceronis nomine, conijcies tamen Ciceronicam Catonis excuſationem eiuſdem Ciceronis ſententia meliore damnari. De me autem ſic habeto breuiter. Mihi quidem nomina uirorum Illuſtrium ſi dici phas eſt, totidem prope numinũ loco ſunt, & tamen in his ipſis, cum multa delectent, ueritas primæ reuerẽtiæ cauſa eſt, quæ ubi cultoribus etiam ſuis neglecta uidebitur. qs enim tantus amicus ueri eſt, qui non interdũ à ueritate deuiet, ſeu illa ſegnities ſit, ſeu rerũ obſcuritas, ſeu ingenij hebetudo. Tum proculdubiò rem ſolidam, umbris inanibus & ueritatem ipſam, quantorumlibet nominum gloriæ anteponam, nec metuam hoc meo iuditio, uel hoſtes uel amicos ueritatis offendere, quod illos oderim, hos certè ſciam mecum eſſe ſenſuros, atq; illam ſemper propriæ ſententiæ prælaturos. deniq; ſic animum inſtitui, ut cuius benedicta laudare auſim, eiuſdẽ errores improbare, nõ uerear, quamuis illud uolens, faciam hoc inuitùs. ſi enim uerè ſit, utrũq; ꝑmiſſum, alioquin et alterũ honeſtius, utrobiq; par mẽdaciũ. Vale & iterũ Vale.

Fran. Petrarcha Gerardo Fratri germano ſuo, S.

SVbit animum, luce mihi charior Germane, longæuo ſilentio finem ponere. q; ſi forſan obliuioſi animi iuditiũ arbitraris, falleris. non, prius te q̃ me ipſum obliuiſcar, timui hactenus tyrocinij tui quietẽ interrũpere, fugere te ſtrepitũ, amare ſilentiũ ſciebam. me uerò, ſi ſemel inciperẽ, haud facilè deſiturũ. Is amor tui eſt, ea rerũ tuarũ admiratio. E' duobus igitur extremis, nõ quidẽ mihi gratius, ſed tibi tranqllius eligebã. nũc ut uerũ fatear, non tàm tibi q̃ mihi cõſulturus, ad ſcribendũ uenio. Quid enim tu ſermũculis meis eges, q cœleſte iter ingreſſus, angelicis aſsiduè colloquijs recreraris: fœlix animi fortunatusq; ꝓpoſiti, qui mundũ tàm maximè blandientẽ, medio ætatis flore, ſic ſpernere potuiſti, interq; Syrenum uoces obſtructa tutus aure tranſire. dum ego te alloquor, ipſe res meas ago, ſi fortè uel ſic ſacro ardori tuo, ad modũ torpens & longo gelatũ ſitu pectuſculum meum incaleſceret. Tibi autẽ clamor meus, ut minimè utilis, ſic minimè importunus eſſe debebit. Neq; enim Tyro ut olim, ſed CHRISTI iam miles es, longa militia probatus. gratias illi, qui tanto honore dignatus, et ut ſæpè aliàs, ex agmine medio aduerſarũ partium inſignem transfugam, ad ſua ſigna conuertit. prius ergo uerebar intempeſtiuas tibi uoces ingerere, deinceps ſecurus te ſecurum, ipſe compello, incipientibus formidoloſa ſunt omnia. quæ timuimus pueri, adoleſcentes riſimus. Militem inexpertum ſtrepitus omnis exanimat, duratus

bellis nullo fragore concutitur, rudis nauta, primo uentorum murmure terretur, gubernator antiquus, qui totiens fathiſcentem & exarmatam puppim perduxit in portum, ex alto deſpicit iratum mare. Spero aũt in illo, qui te ab utero matris tuæ, ad hoc laborioſum certè, ſed glorioſum iter aſſumpſit, ut per uarias difficultates tutus in patriam peruenires, q̀ nulla te amplius rerum facies mouebit, non luctus, non curæ, non morbi, non ſenectus, non metus, non fames, non egeſtas, terribilis uiſu formæ, læthumq́ laborq́:

poſtremo non ingens ianitor orci.
Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa cruento.

Et quicquid illud ad exterrẽda corda mortalium, Poëtarũ ingenijs cogitatũ eſt, neq; plus conſtantiæ tribuerit aduerſus omne terrificũ, Herculi ſuo Iuppiter adulterio pater, quam tibi natus Virgine, pater omnium æternus, qui rectas in ſe ſperantium reſpicit, & adiuuat uoluntates. quæ cum ita ſint, ſine metu iam tuorum uoces audire, & ſiquid uacui temporis inter occupationes optimas affulſerit, & reſpondere breue aliquid potes. Patere autem me ſecularibus tecum uti teſtimonijs, quibus non ſolum Ambroſius, & Auguſtinus noſter, ac Hieronymus abundant, ſed & Apoſtolus uti interdum non erubuit. neque cellulæ tuæ, aditu prohibeas, quæ & ore meo digna ſunt, & tuis auribus non indigna. Pythagoras peracuti uir ingenij fuit, ſed eius acumen longè relicta ueritate, ſæpè uſq; ad aniles ineptias penetrauit. hinc illa ridicula, & permulta uaria corpora uolutatio animarum & renaſcens, de bellatore Philoſophus, Iliaci belli teſtis, Euphorbius, denique famoſa μετεμψυχώσιν quam miror ſequi uel Platonem, uel Ariſtotelem potuiſſe, ſed magis miror Originẽ, qui eandem complecti uiſus iniſaniam, ab ipſo miratore ſuo, & laudatore Hieronymo, & à reliquis ueri ſectatoribus meruit in finem damnari. Verum ne Pythagoræ occurſus, me deuiare coëgerit, uir ille cuiuſcunq; ingenij, morũ illa ætate grauiſsimorum fuit, clariſsimæq́ modeſtiæ, unde & uiuẽti ſummus honor impenſus, & ipſe poſt mortẽ Deorũ cõſilio aſcriptus eſt, & domus eius apud poſteros ꝓ tẽplo habita. Huius ergo prima inſtitutio q̃ nam fuit? nẽpè ut diſcipuli ſui quinquennio ſilerent p̃clarè. ſtultũ eſt enim prius uelle loq quàm diſcas. cæterũ amouendũ ori nõ dico cuſtodiam, quæ amouenda nunquam eſt, ſed repagulum quinq; tempus annorum ſufficiens extimauit. Tu uerò ſi ritè computo, in ſeruitio IESV CHRISTI: & in ſchola eius, iam ſeptimũ annũ ſiles, tẽpus eſt, ut loqui poſſe aliquid incipias, uel ſi p̃ omnib. ſilentiũ dulce eſt, mihi uel in ſilentio reſpõdeas. Meminiſti frater qualis olim rerũ noſtrarũ ſtatus erat, & animos noſtros quã laborioſa dulcedo, & quantis amaritudinibus cõſperſa torquebat. meminiſti puto ut nũc & libertati tuæ cõgaudeas, & fraternæ cõdoleas ſeruituti, q̃ me adhuc ſolitis compedibus arctatũ tenẽs, iã cultrũ lateri, iam laqueũ collo parat, peregiſſetq́; iã pridem ni liberatoris, in dextera, quæ te ſeruitio exemit, me ab interitu defendiſſet. Orabis frater, ut me quoq; iam tandem libertati reſtituat, & uno uentre progreſſos, pari fine fœliciter, & ſi præire debuerã, nõ pudebit ſeq. Meminiſti, inq̃, qs ille, & quàm ſuperuacuus exquiſitiſsimæ ueſtis nitor, q me hactenus fateor, ſed in dies ſolito minus attonitum habet, quod illud induendi exuendiq́; faſtidiũ, & mane ac ueſperi repetitus labor, quis ille metus, ne dato ordine capillus efflueret, ne complicitos comarum globos, leuis aura confunderet, quæ illa contrà retroq; uenientium fuga, quamdiù pedum, ne quid aduentitiæ ſordis redolens, ac fulgida toga ſuſciperet, neu in præmiſſas rugas colliſa remitteret. uerè inanes hominum, ſed præcipuè adoleſcentium curas. quorſum enim ea mentis anxietas, ut placeremus ſcilicet oculis alienis? & quorum oculis q̃ſo? ꝓfectò multorum, qui no[illegible]is oculis diſplicebant. Seneca in quadam ad Lucilium epiſtola. Quis eam, inquit, quam nulli oſtenderet induit purpurã? mira quidem dementia, ſtatũ noſtrum non animi ratione, ſed uulgi furore moderari, & in conſilium uitæ noſtræ illos admittere, quorũ nobis uita contemptui eſt. Nemo cicatricoſum tergo ducem, nemo gubernatorẽ naufragijs inſignẽ eligit, illos legimus quos miramur, illis ſolemus noſtra committere, quos rerum ſuarum adminiſtratio claros facit, itaque uulgus inſanum, cuius mores rideas, cuius omnem opinionem uitamque deſpicias, in moribus tuis, ſequi pluſquàm uulgariter inſaniẽtis eſt. Vt enim cœptũ ſequar, ceſſet ambitio, & uulgus ꝓcul exulet, quanto

uilior,

uilior,atq; ad omnes opportunitates aptior, quantoq; tractabilior est uestis plebeia, quàm regia: nobis tamē,eo tempore longè aliter uidebatur, quorum studij laborisq; pretiū erat conspici,& ut ait ille, *digito monstrari & dicier hic est:* Quàm Hortensius orator fuit clarus,sed delicatior quàm deceat uirum,& formæ non minus q̃ eloquentiæ studiosus: nunq̃ speculo inconsulto in publicū ꝓcesit, in illo se comere,in illo se mirari,in illo uultū togamq; componere consueuerat.multa sunt eius uiri muliebria,sed illud in primis.Collegam suū,ꝙ is casu obuius arcto quodā loco, in eum impegisset,& artificiosum ex humero togæ sinum turbasset,collisione fortuita, iniuriarum accusare sustinuit,prorsus fœminea uanitate,quasi capitale crimen esset, tàm compositi habitus, qualis offensio. Nos frater, & si nulli diem diximus, ob eiusdem iniuriam animo tamen haud absimiles fuimus,sed te de tantis errorum tenebris eduxit, repentina mutatio dexteræ excelsi.ego sensim multisq; laboribus assurgo,credo ut intelligi detur, nullum hic adminiculum literarum,nullum opus ingenij,sed totum Dei munus esse,qui fortè mihi manū porriget,imbecillitatem meam ingenuè cōfitenti.Id sanè si ratio nō persuaserit,senectus coget,quā magis magisq; indies aduentare,& iā finibus meis obequitare sentio.Quid de calceis loquar,pedes quos protegere,uidebantur, q̃ graui & q̃ cōtinuo bello premebant: meos fateor inutiles reddidissent,nisi extremis necessitatibus admonitus, offendere paululū aliorū lumina, quàm neruos & articulos meos conterere maluissem. qd de calamistris,& comæ studio dixerim: quotiens somnum, quem labor ill distulerat, labor ille abrupit: quis pyraticus tortor,crudelius arctasse,quàm proprijs ipsius manibus arctabamur: quos male nocturnos sulcos,in speculo uidimus,rubenti fronte transuersos, ut qui capillum ostentare uolebamus, faciem tegere cogeremur: Dulcia sunt hæc patientibus,passis uel memoratu horrida, incredibilia inexpertis. quantum uerò te nunc illa præterita memorantem,præsentia ista delectant calceus laxus, pedis non uinculum, sed munimen,coma alte resecata,& capillorum sepes,non iam auribus importuna, nec oculis, toga simplicior, & quæsitu & custodia facilis, nec egressu laboriosior q̃ ingressu, tanq̃ animū ab insaria defendens,sic corpus defendit à frigore.O te fœlicē, qui ut hæc dulcius saperent,illas amaritudines ꝑgustasti,& ut hæc leuiora ꝑteream,recordare etiam,quo promptius è tanta Charybdi liberatus dignas Deo gratias agas,quanta nobis fuerat cura, quantæq; uigiliæ,ut furor noster latè notus,& nos essemus populorū fabula. Quotiens syllabas contorsimus: quotiens uerba transtulimus: deniq; qd non fecimus,ut amor ille,quem si extinguere non erat,at saliē tegi uerecundia iubebat,plausibiliter caneretur: laudabamur in studijs nostris,& capita delirantiū peccatoris oleū impinguabat.sed inefficabilis Dei pietas,gressus tuos interea,pedetentim reuocabat ad rectum iter, & satietate rerū pereuntium, ꝑceps illud desideriū castigabat, ut scilicet diuersis ætatibus utrobiq; incola, qd interesset inter Babylonē atq; Hierusalē exptus agnosceres.O misericors Deus, q̃ tacitè cōsulis,quā occultè subuenis,quā insensibiliter mederis.qd enim tantis laboribus bone IESV: qd aliud nisi amorē mortalem,immò uerò mortiferū petebamus: cuius nos fallacē & multis sentibus obsitam suauitatem attingere summotenus permisisti, ne grande aliquid inexpertis uideret',& ne tanta esset ut opprimeret misericorditer ꝓuidisti, delitijs nostris è medio sublatis,cū qbus dextera tua,spes nostras è terra penè radicitus extirpauit: Iuuenili ætate reuocasti eas,morte quidē ut spero illis utili,nobis necessaria,& abstulisti à nobis animarū nostrarū uincula.& tamē ô cæca mens mortaliū,quotiens questi sumus,quasi ante tempus accidisset,ꝙ cū summo uitæ nostræ discrimine trahebatur,aui quasi salutare aliquid intempestiuū sit.Quot suspiria,quot lamēta,quot lachrymas in uētos effudimus, & morem phreneticorū medico nostro insultantes,manū tuā repulimus,lenimē optimū, nostris uulneribus adhibentē.Nūc ergo dic mihi uir Deo ex hoste familiaris,ex aduersario ciuis, dic mihi,quoniā & ista ꝑtractas,& illa retractas,qd similis sint cantiunculæ inanes,falsis & obscœnis mulicularū laudibus refertæ, turpi & apta cū cōfessione cōsilijs,qd simile habēt diuinis laudibus, & sacris excubijs, in qbus modò ꝑ mœnia & ꝓpugnacula ciuitatis Dei mira ordinatione dispositi CHRISTI uigiles,aduersus antiq hominis insidias intētissimè

pernoctatis: fœlix & inuidiosa militia, magnus quidem fateor, et durus labor, sed breuis & æterno pēsandus p̄mio. Mihi aūt adhuc restat de quo tecū si pateris Deus meus, disceptare uelim. q̄d est enim responde mihi, q̄ cū ego et frater meus, gemino laqueo teneremur, utrunque cōteruit manus tua, sed nō ambo pariter liberati sumus: ille quidē euolauit, ego nullo iam laqueo tentus, sed uisco cōsuetudinis pessimè delinitus, alas explicare nequeo, & ubi uinctus fuerā solutus hæreo. quid causæ est, nisi q̄ cōtritis pari ratione laqueis nequaquam q̄ sequitur par fuit, Adiutoriū nostrū in nomine Domini. Cur aūt hanc Dauidicā cantilenam tanto cōceptu cœptam, tàm dissona uoce compleuimus: nulla Dei uolūtas sine causa est. quippè omnes inde depēdent, & illa sit omniū fons causarū. Frater ergo ritè cecinit, erecto ad cœlū animo. Ego terrena cogitans, et curuatus in terram, & fortè liberatricē dexteram, nō agnoui, fortè de proprijs uiribus speraui, aut hoc aut illud causæ fuit, cur effracto laqueo nō sum liber: Misereberis domine ut dignus sim, cui amplius miserearis. sine enim gratuita misericordia tua, nullatenus potest humana miseria misericordiā p̄mereri. Nunc ad te frater redeo, & sensim ad grauiora conscendo, ut gradatim te tibi fœlicissimū ostendam. Recordare quis ille hominū concursus, quæ nam prælia salutantium, quanta cōcursantiū offensio, quantūue sudoris ac laborū ut compti & elaborati nūc hic, nūc illic in publico cerneremur. Et Deus optime, qui cæcos illuminas, claudos erigis, mortuos suscitas, qualis illa iactatio est, postq; enim omnib. uicis, omnibusq; noti erimus, omnibus scænis circumacti, restat iter patrū nostrorum agere, & formidatum sepulchri limen irredituro pede transcendere. Adde nunc conuiuiorum gloriosa fastidia, quæ sine magno ut aiunt famæ discrimine nō uitentur, & epularum uariam procellam, cōcusso stomachulo fluctuantem. q̄ si ab amicis patimur incommoda, quid expectet ab hostibus: quorū multa sunt genera. domestici, externi, horumq; alij clandestini, alijs ex professo inimicitias agunt, & rursum alij lingua, alij fraudibus, alij gladio decertant. Breuius loquor, omne genus experto. Ad hæc, quid quæso, non iniuriarū à seruis contumeliarumq; p̄petimur: Excusat eos Seneca multis quidem uerbis, & omnē culpam reflectit in dominos. Luciliumq; suum laudat seruis familiariter conuiuentē. quid dicam: Vereor tanti uiri uillicare sententiam, & tamen q̄ phibet longè mihi aliter uidetur. potuit illis fortè uel prudentia, ut bonos seruos faceret, uel fortuna ut inuenirent p̄stitisse, mihi fateor, neutrū fuit, cum utriusq; studium semper fuerit. Itaq; de se alij uideantur, ego quod nescio, laudare non possum. apud me & iniquissimū est, seruorū genus, & prouerbium illud uetus à Seneca reprehēsum ueri locum habet, Totidem hostes esse quot seruos. at de bonis seruis epistola illa est, mali enim eodem auctore, à dominorū cōsortio excludunt: credo, sic enim sonat uerba, & bonorū exēpla, de liberis nō pauca colligimus, hæc id quidē ignoro, neq; scriptoribus fidē nego, sed siue temporum mutatio, siue sors, siue impatientia mea est, ego bonum seruum nunquam uidi, quæro tamen, & si fortè obuius fuerit, uelut occursu bicipitis hominis obstupescam. At ne q̄s hoc uel sæuitiæ uel desidiæ meæ imputet, omnia tēptaui, neq; minus ego, quā Lucilius familiariter cū seruis meis uixi, & ad cōsiliū, & ad cōfabulationē, & ad cœnam illos admisi, meq; ipsum, & res meas illorū fidei cōmisi, fidelesq; ut facerē credidi, nec credendo profeci, quin potius ars omnis in cōtrariū uersa est. Seruorū enim à colloquio meo, nemo non procacior discessit, nemo non cōtumacior à cœna surrexit, & ut familiaritas insolentes, sic fiducia fures esse docuit. Vt ergo Senecæ de suis, sic mihi de meis, & cunctorū seruis, omnes enim ferè nescio quomodo pares sunt, uera loqui liceat. Ego quidem fateor, seruili peruicacia nil molestius patior, in uita. cætera enim bella, inducias habent, cū domesticis hostibus, sine intermissione pugnamus, quāuis nō sim nescius, æquo animo ferēdum esse, quod maximis uiris accidisse uideo. Nempè & Vlyxem illa prima ætate, quàm heroicam uocant, inter multos quos sustinuit labores, seruorum & ancillarum quoq; contumelijs affectum, clarissimi loquuntur auctores. & hoc recentiori æuo, Fredericus Romanus Imperator, de seruorum iniurijs, ut fama fert, uiuens moriensq; conquestus est. Cæterum hæc seruorum incidens querela, hoc agit, ut te fœlicem scias, qui seruili tyrannide liberatus, leuissimo ac suauissimo CHRISTI iugo colla subieceris. quid de alijs dicam: quod illud

adulationis

adulationis latens, inter dulcia uenenum coram arridentium retroq; mordentium? quæ illa de transuerso famæ uulnera, incertis auctoribus, & è media uulgi acie, clàm iaculata conuitia? quæ illa auaritiæ rabies, animos efferantis, omnisq; diuini & humani iuris obliuionem pestiferam afferentis? Hæc de curatoribus prædones efficit, extremum autem mali genus est, dum remedijs attonita miscentur. eligis hominem, cuius fide inter hominum fallacias lis tutus, ille te primum fallit. Quid huic consilij capias? & ut Satyricus ait:

Quis custodiet ipsos custodes?

Hæc nos pestis ab infantia persequitur, seu fortuna seu simplicitas nostra est, adolescentes soli incuriosi, & apti iniuriæ uisi sumus. tritum assiduitate prouerbium est: Occasio facit furem. hæc nos Frater, ut semel expediam, de diuitibus inopes facit, immò certè, quod diuini muneris recognoscimus, de occupatissimis ociosos, de impeditissimis expeditos. Accessit, q; omnes qui se spolijs nostris onerauerint, breui quidē ipsius fortunæ manibus excussos, uel graui morbo cōsumptos, uel miseri senectutē languētes uidimus. nec paruū iniuriæ solamē ultio est, Deo pſertim auctore cōtingēs. Quid dicam de fori ac litium tempestate, q̄ mihi nō curiam modò, sed terrarū orbē odiosum facere potens est? quid de alijs quæ pter mortē grauissima iudicanē? captiuitatis insidiarūq; periculis, qualia multa olim terra pelagoq; ptulimus? quorū commemoratio stuporē mihi renouat, & horrorem. Sed euasimus. non id nostræ naturæ priuilegio accidit, sed diuina clementia euasimus, sed perire potuimus, & certè debuimus, nisi nos misericors pater uiuificis oculis aspexisset. euasimus, sed eisdem periculorum generibus noti, & socij penè re incendio, gladio, carcere, naufragio, alijsque innumerabilibus modis, quorum propter duros & recentes amicorum casus, tristis & acerba narratio est. Inter hos laqueos ambulauimus, atque inter hos scopulos nauigauimus, Frater, quid loquor? quasi æqua condictio sit amborum? ego miser, inter eosdem uersor assiduæ, tu iam Deo gratias, portum tenes, fœlix hora, qua natus es, fœlix omne periculum, quod te per multa experimenta formidabilium rerum, ad amorem securitatis adduxit. Confer oro, nunc ista cū illis, cum turbulentis opibus quietissimam paupertatem, cum amaris negotijs, dulce ocium, cum iniquis hostibus optimos fratres, denique cum litibus silentium, cum turbis solitudinem, cum urbibus syluas, cum comessationibus ieiunia, cum diuturnis choreis, nocturnos choros, postremò cum Auinione Carthusiam, cum terrenis periculis cœlestem pacem, cum seruitute Diaboli amicitiam Dei, cum morte perpetua sempiternam uitam. necesse erit te fœlicissimū fateare. urge propositum, preme quod cœpisti. non te labor terreat, nō ƒ angat asperitas. Flacci uerbū est:

nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus.

Quod si in hac uita, de qua ille loquebatur minima, etiam magno constant, q; totiens incassum aucupando, pbauimus, quis labor magnus uideri debet, quo ad æternam beatitudinem peruenitur? absit segnities, languor abscedat. dū matutino tēpore excitaris, ad diuinū te collo quium euocari credito. & heu quotiēs nos mortalis domini iussus exciuit, quo tiens periculis ac laboribus obiecit, & quis oro te fructus? Nempè nō nisi amicitia humana, anceps, piculosa, difficilis. tibi amicitia diuina proponit, certa, secura, parabilis. crede mihi, cadet ex animo tædiū, somnus ex oculis, cū tibi, ppofueris, uocantē Deū & optime recū agi senties, q; uigilare uulgo circūstertente iubearis. Mos imperatorū est, pbatis militibus difficilia cōmittere, dū coci piscatoresq;, & ut Horatiano sermone utar, Ambubaiarū collegia, circa forū cupedinariū oberrant, illi inter gladios ac tela uersanē, & periculum ingens tenui gloria cōsolantur. Cū aūt orando colloqui ceperis, gaudiū cū reuerentia certabit, ut insomnē te atq; impigrū sub tanto pbeas spectatore. Audisti ex historijs M. Catonis, milites illo pſente, & sitim & puluerem, & æstū, & serpentū morsus tolerare solitos, & sub illo teste, sine gemitu ac lamentis occumbere. Audisti Scæuam illū fortē, potiùs quàm iustum uirum, sub oculis sui ducis nō modò pugnare, sed mori etiam exoptātem. q; si mortalis domini ueneratio pſtare potuit, q; CHRISTI pſentia posse debet? Is equidem non expectandus ut ueniat, sicut Cæsarem suū infœlix ille bellator expectat, sed suscipiendus

colendusq; omnibus locis omnibusq; tēporibus p̄sens est.uidet actus nostros, cogitationes introspicit,ingens calcar animo,nisi funestæ cōsuetudinis torpor obsistat. Epicuri doctrina est, Imaginarium uitæ testem q̄rere,amico scribens.Sic,inquis,fac omnia tanquam spectet Epicurus.Seneca uerò ut illustrioris uiri p̄sentia,Lucilij sui uitā formet, monet ut Catonem eligat, Scipionem,Leliū uel aliū quemlibet spectatæ uirū famæ, nō potest non placere sententia à magnis uiris laudata.nam & M. Tullio placuisse eam uideo,quam. Q. Ciceroni Fratri suo scribens,licet alijs uerbis inseruit.Placet ergo consilium Epicuri,inter illos à quibus scriptū atq; probatum est.nobis hac arte nil est opus.Testem fictū, nō quærimus,cū uiuū atq; uerū præsenremq; semper CHRISTVM habeamus. Nam etsi ascendero in cœlum illic est, & si descendero in infernum adest. Omnia igitur coram illo, quasi spectante,sed uerè spectante faciamus. Pudebit non modò actuum, sd arcanarum etiam uoluntatum, quas non tantùm fictus, sed etiam uerè præsens Epicurus testis,non posset agnoscere.nouit autem eas ille,cuius oculis nihil est imperuium. Putemus illum ante oculos nostros positum clamare.Quid agitis ô cæci & ingrati?ego pro uobis mortē spontè sustinui,uos mihi laborem exiguū negatis?hoc uestra pietas? hæc accepti beneficij memoria est,qui nutu cœlum terrasq; & maria guberno,qui fulmina de nubibus iacio,qui alternis uicibus tēpestates ac serenū reueho,qui diē noctemq; suis luminibus exorno, & uario horarū numero,tenebras lucemq; dimetior,qui perpetuum solis obsequium duodeno stellarum ordine, ad quaternas temporum uarietates adhibeo, & fastidio consulens grata rerum & inaccessibili nouitate anni circulum circumuoluo,quā non modò calcabilem terram,labilem aquam,atq; auram spirabilem,sed innumerabiliū rerū nobis p̄sidia, & oblationes & ornamenta congessi,denicq; qui ad imaginē meam, quamuis stulti obstrepent, de nihilo uos creaui, & quo me,quo quæri uellē,iter uobis ostendi.Ipse ego,inquam, ut post tot beneficio rebellantes ac deuios reuocarem,inter uos ex alto sub seruili habitu dissimulata maiestate descendens,pro salute uestra,paupertatem,labores,insidias,conuitia, contumelias,carcerem,uerbera,flagella,mortem crucemq; non timui. Vos mihi quid redditis? non dico par tantis meritis,quod nec cogitare sufficitis, sed quod omnino signum ostenditis animo ingrati?Quid ad hæc Frater responsuri sumus?an hic quicq; ambigui est? profectò si hæc intus in anima,loquentem dominum audire uoluerimus, surgemus nocte alacres,hoc enim agere cœperam,ut eo tempore deuotiùs CHRISTO laudes canamus,quo illum pro nobis opprobria & iniurias passum esse meminerimus. Sed quia diù te iam Frater ab altitudine contemplationum tuarū distraxisse uereor,hæc summa est. CHRISTVS tibi totius uitæ testis assistat.illum igitur intuere,si uis in illo labore, nullis omnino uigilijs fatigari. ad hoc enim inaccessibili & inenarrabili trinitatis consilio effectum est, ut æternus, & immortalis omnipotens Dei filius,uestem nostræ immortalitatis indueret, ut scilicet,quoniam inter Deum & hominem,nulla proportio erat,ipsa Dei & hominum mediator,utramq; perfectissimæ in se uniens naturam,& ad Deū homines attolleret,& Deum ad homines inclinaret, possetqúe mortalis acies, in Deum figi mortali carne uestitum. Quod si immortalitate recepta, in gloriam suæ diuinitatis ascendentem, sequi oculis & mente difficile est, & puri hominis testimonio delectaris, elige tibi aliquos, de professionis tuæ ducibus,Ioannem Baptistam,Antonium, Macharium, uel si rigidiores hi uidentur, elige Benedictum, elige ab erroribus seculi redeuntes Augustinum,& Arsenium, quos multum semper placuisse tibi scio,habes patrum uitas,illas pei lege ut facis, ubi amicum inuenies, quem testem secretis consilijs non recuses, quo scio te ipsum uitamqúe modereris tuam, sine quo denique nil agas, nihil cogites. Lege Gregorij dialogum, Augustini Soliloquia, & scatentes lachrymis Confessionum libros, de quibus quidam ridiculi homines, ridere solent. Tu in eis solamen ac refugium non mediocre reperies. De Psalterio enim non dubito, te Hieronymi consiliū sequi,ut è manibus tuis,nunquam excidat,de quo more meo,poëticum nescio quid pridem scripsi, quod quoniam placere tibi animaduerti,ne modò graueris,secururo reseruatū nuncio excipies. Tu uerò,ut finem faciam,uitam omnem inter contemplationem ac Psalmodiam & orationem lectionemq; partire.

partite. Corpori tuo, tanquàm, rebellaturo si possit, & contumaci mancipio, nihil tribuas, nisi quod negare non potes, in uinculis habe, seruiliter tractari debet, ut intelligat unde sit. Suspectam pacem facit hostis infidus, nosti quorum insidias in seculo pertuleris, ab hijs in perpetuum caue. Cum fidefragis inimicis, non tuto reditur in gratiam, hæc inter gaude, spera, suspira, seruiens domino in timore & exultans ei cum tremore: ac gratias agens, quod tibi pennas dedit, tanquam columbæ, ut uolares & requiesceres, quibus non segniter usus es, sed elongasti fugiens, ut in solitudine constitutus, innumerabilia mundi mala de cætero non sentires, quæ ego miser sentio, quibus & obsideor, ac circunspiciens contremisco. nec addo, dum adhuc de Babylone patet exitus effugio. Noli tamẽ desperare, obsecro te, ora potius, ut aliquando consurgam. Multum est fateor peccati mei pondus, sed finitum tamen, at eius unde auxilium expecto, infinita clementia est. Hæc tibi Germane unice, nõ meo, sed peregrino stylo, ac propè monastico dictaui, te potius, quàm me ipsum cogitans, leges dum ex commodo licebit, & si hinc perfectioni tuæ nihil accesserit, scito me mihi saltem profuisse, dum scriberem, quoniam mea me pericula meditantem, status tui fœlix interim torsit inuidia. Vale memor mei. VII. Cal. Octobris, ex oppido Carpensi.

Fran. Petrarcha Amico suo, S.

SOlebant Romani Coss: legatos consulares ad exercitum ducere, quibus in bello coõperatoribus et consultoribus uterentͬ. Horũ crebra Romanis in annalibus est mentio, Legatorum clarissimus, Africanus est meus ille superior, qui L. Scipioni Asiatico Fratri suo Legatus in Græciam atq; Asiã profectus, ut fraternæ pietatis præclarissimũ exẽplum, sic ingens magnæ uictoriæ causa fuit. Regum quoq; gentiũq; nuncios solennes, Legatos dici solitos scimus, horũ plena est omnis historia. q reges aut populi, siue hostes, siue fœderati, siue bello domiti, legatos uel auxilij poscendi, uel res ablatas reposcendi, uel misericordiæ implorandæ, gratia Romam miserũt, Romaq; trãsmissos acceperunt, siue harũ aliqua, siue alijs causis. clarissimè quidem hoc in genere habentur, & Fabij Maximi legatio, ad bellũ Carthaginensibus indicendũ, et Sulpitij ac Vilij ad bellum Scitiacum compescendum, & T. Flammij in Bythiniam ad Hannibalem deposcendum. Externorum uerò legatio insignis fuit, Hasdrubalis senis cognomento Hædi, qui missus à Carthagine ad misericordiam excitandam, & poscendamq; à Romanis pacem, animos solo flexit aspectu. nec minus illustris Africani iunioris quolibet, in genere numeranda Legatio, qui ut ait Cicero, obijt Legatus Aegyptũ, Syriam, Asiam, Græciam, atq; absens ad bellum Maximũ conficiendum consciendamq; Numantiam Cos. iterum est directus Philosophorum quoque legatio præclara, ad impetrandũ mulctæ remissionem ab Atheniensibus Romam missa, in qua & Academicus Carneades, & Stoicus Diogenes fuerunt, & Peripateticus Critolaus, quorum quænam in publicis ac celeberrimis Romæ locis ingenij atq; eloquẽtiæ ostentatio, quænam Catonis Censorij. & quæ seuera sententia, de illis dico dimittendis, & tibi notum est, & locus iste non exigit. quorũm enim hæc? Nempe non nisi ut aduertas hoc legati nomen apud maiores tritum atq; uulgatum, nec omnibus ereptum. longa quid non mutat dies? Romanam ecclesiã sibi propriũ uendicasse, ne dicã usurpasse. Itaq; iam Legatos exercituũ suis quoq; nominibus uocat. at quibus mandata regum aut urbiũ cõmittuntur, nuncios dicũt, siue aliter, aut uulgo, alius atq; alius sermo est. Soli igitur sunt Legati, quos ut aiunt Romanus Pontifex ad aliquas prouincias destinauit. e quibus quidam legati tantũ, qdam uerò de latere legati nũcupantur, quos uidelicet missos. collegio quid sacrũ uocant Romulei Cardinis fulgor illustrat. Ita mihi fando uideor audisse, neq; enim res est, cui ediscendæ multũ tẽporis impedisse uelim. sit aũt ita, qd enim ad nos? Et ferẽdũ est æquo animo, ut qui rerũ potiũtur summa, nomina rebus uel auferant uel imponãt. Quando etiã senes nostros modestissimos hominũ, tamẽ propter potentiã atq; opes, quibus teste Liuio ante ipsum Romanũ imperiũ floruerũt, geminis æquoribus quibus Italiæ magna pars cingit, nomina quæ adhuc durãt, tot circũ littoreis gẽtibus nihil obluctãtibus, imposuisse meminimus. His ante propositũ decursis ad rem uenio. Legatus iste de latere, qui iam solus

mundo patiente,nomen hoc habet XVIII.Cal.Octobris,Mediolanum obuio domino & magna celebritate populi fauentis ingressus est. cui ego nescio qua recti confusione iudicij, ut me urbanum ostenderem, quod non sum, nec esse uelim, neque si uelim natura permittet mea,prægressus alios,Ticinensi porta, ad secundum forte lapidem occurrens didici,si nō antea didicissem,quàm sit rerum naturalium fragilis ac lubricus status. Cum enim ingentes pulueris globi, rotarum atque quadrupedum agitatione commoti, fusca nube cœlum solemque texissent,conspectu mutuo erepto, contra morem meū,ut me malus abstulit error,inferor in mediam cohortem. At uix data & reddita salute,sic puluis omniū fauces & ora compleuerat,aridumque præcluserat uocis iter,dum me recolligerem,ut & alijs parcerem & mihi, equus quo uehebar, & ipse oculis captus, postremisque pedibus in præaltam iunctamque me foueam dilapsus,omnes qui aderant metu & horrore compleuit, præter me unum, qui quid mecum ageretur nesciebam, tanta caligo puluereæ noctis incesserat, eò mihi molestior,quod à luce uenientis oculi sunt in tenebris pigriores.At uerò ille magnanimus adolescens,quem nisi cœptam successionum telam fata præciderint,Mediolani Liguriæque diues expectat hæreditas,& quo nisi iuditium amor fallit,inter iuuenes fortunatos, nullus est melior,nullus humanior, ante alios me nomine inclamans, ut cauerem admonebat.Ego ignarus,& plus fateor clamore omnium,quàm periculo meo motus,non prius intellexi quid rei esset,q̃ solas equi auriculas extantes,meque densis uepribus oppressum uidi. Profuit ad salutē ꝓprium nō nosce discrimen, quosdam iuuit ignorantia,& dum nil metuunt nil nocuit,sic cōtra multos ægros,morbi fecit opinio,ut aliquādo essent, quia diu esse crediderāt,neque enim de nihilo dictū est:Imaginatio facit casū. Cui pari ratione illud obiecerim,imaginatio casū tollit.Ita cū multa scire sit optimū,quædā melius nesciūtur.Certè cū discrimē ipse mecū nescio,dūque nil mali suspicer,nil incōmodi passus sum,neque enim periculū nisi post periculū agnoui,magisque cū iā timedū nihil esset,timui,& nūc ut ait Maro horresco referens.Tūc ut erā in pedes subitò desilui, supremūque ripæ marginē, plusquā meo saltu tenui,illæsus & inuisibili subnixus auxilio. Subsisterat eqdē adolscēs ille mitissimus, iussisque famulis descēdere,ipse nō modo uocis obsequiū mihi ꝓbuerat,sed dexteræ.Dū interim equus meus magno nisu sibi consulens, primisque dictu mirum ungulis dependens, attritus genua,uix tandem emergenti, qui si ut natura rei poscebat, repentè postquàm labi cœperat,in tergum cecidisset,actū erat,& absolutus eram omnibus curis. Affuit hominum sucursus,Affuit equi uigor.Dicet aliquis,ingratum mendacium,mendax ingratitudo,uana salus hominis,fallax equus,ad salutem.ipse suā ut alias supposuit manum,præsentique me solus exitio CHRISTVS eripuit.Quod idcircò tibi notum uolui,ut sicut apud Flaccum,caducæ arboris ruina:sic apud me instabilis equi lapsus,propriè nos conditionis admoneat inanem esse prouidentiam humanam, ineluctabilem fati uim, innumerabiles mortalium casus, inextimabilem cæcitatem. Itaque dum huic occurrimus, in illud occurrimus, & dum maximè circumspicimus ac multa prouidemus, tum maximè, unde nihil metuebamus opprimimur,fitque quod ait ille uerissimum.Improuisa leti uis rapuit, rapietque gentes,ne quicquam extruamus atque angimur, sola potens est occurrere cunctis diuina clementia. Ea tunc Flacco affuit, nunc mihi, sæpe alijs, alioquin nec ille suum, nec ego meum, nec multi bellorum casus in pace, pelagique pericula in littora renarrarent. Hic super scrupulus premit, quod dum difficultatem unam euasisse credimus, superest altera. tota nostri nostrarumque rerum custodia cōmittenda Deo est,& de proprijs uiribus aut consilijs nil sperandum.Sed iam de moribus satis est dictum,ad familiaria cōuertamur. Legatus ergo hic,de quo ambiguè tibi scripseram,spem meam liberalitate uicit sua, ut prope me diffidisse pœniteat, quamuis semper minus sperare sit tutius. Nihil omnium quæ petieram negauit,ultrò etiam pro me ipso grande aliquid peterem hortatus est.ego autem pro me nihil, fallor, immò uerò pro me omnia. quid enim uerius meum,quàm quod amicorum est? Cæterum ego iam pridem mihi modum statui, & fines posui, quos ne transeat sitículosa cupiditas,uallum ac foueam circumduxit,coëgique animum stare,ne ue illum testi

monio

monio suo priuem. neq; renuentē iusta imperia, neq; recusantem frenos, neq; suadentem ferocia, si obstrepere pestilens consuetudo desierit rebellantem. sic sementem qui dedit adiuuet, ut mihi fragilitas grata est, ut læta & ociosa paupertas, amicior quàm tristes occupatæq; diuitiæ. Si quid secus hac loquor ac facio, & præ rapido rerum humanarum torrente raptatus, indignans tamen, & in diuersū nitens. Mitto autem hæc. sic enim glorior, sic quæror, sic omnia tecum loquor, ut mecum. Idem animus, eadem Patria est, idem studiū, idem nomen, par uoluntas affectusq; persimiles, tu pietate prior, tu religione præstantior & familiarior Deo. sed & hæc sileo. Verum ut intelligas quod mallem, clariori aliquo scire posses, iudicio quanto p uris ego faciam, preces tuas, quàm tuipse, qui eas uerecundè porrexeras, ut inter poscendum omnem mihi negandi uiam ostendere uideris, scito quod & si pro his amor, pro his sanguis, pro his miseratio, pro quibusdā familiaritas meritumq; certarent, prima tamen omnium petitio tua fuit, quam tuis scriptam ut misisti, legatiq; signatam digitis accipies huic epistolæ interclusam, literas hinc fieri non illud modò, pro quibus executionib. uti uelles erā nescius, sed extremæ tēporis angustiæ uetuerunt. Petitione enim mihi serò tradita ille mane discessit, ita tamē res acta est, ut amātissimus pater Egitauiēsis episcopus cancellarius suus, literas ipsas expediri iubebit, ubi tu eū, uel p parte mea uel nostra alter adierit. ibis ergo, uel mittes aliquem ex tuis Pisas aut Senas qua ille iter acturus est, Episcopūq; cōuenies, & uiua uoce de negocio instructū, & literis ad eū mei, quæ cū istis ueniunt excitandū, p alijs uerò unum ex meis seq illū iubebo, nullas enim hic literas scribi temporis siuit inopia, doleo quod tibi laboris aliquid aut negotij reliqui, sed necessariū fuit,

nil sine magno
Labore uita dedit mortalibus.

I ergo, & laborem tibi, certum imaginaria condias uoluptate, iucundum si tibi finxeris efficies. Estima tibi ocio, non negocio trahi. semper sedes, nunquam patrium limen transis, in hoc nempè differimus, ad cætera penè gemelli & hic quoque meum morem indue, tuum exue. Habet & motus suam dulcedinem. & sæpe quiete gratior fuit labor, ut nihil aliud quietem ipsam efficit gratiorem. Incipe, surge, age, moue te loco, reuersus saltem melius sedebis. qui semper alienas facis, aliquando res tuas facito. Fallere te & si possim nolo; & si uelim nequeo. artificium meū iudex facio, quod consolatores solent, fando quod oportet ut delectet nitor. Cuperem legatum ipsum Florentiam inuisere, quod & optare illum arbitror, sed puto non poterit, magnis & grauibus Ecclesiæ negotijs recto Romam calle festinans. Ipse uerò, quantum obliquo atque udo calle festinauerim, frustra tamen, ut huc ante crepusculum peruenirem, claudicantes lineæ, & fesso simillima uiatori, uel sola frons indicat literarum. Vale.

Fran. Petrarcha Nicolao Florensio, Regis Siciliæ Senescallo. S.

IAm tandem uir clarissimè, perfidiam fides, auaritiam largitas, superbiam uicit humilitas, iam charitas odiū, desperatio spei cessit, perseuerantiæ difficultas. iam sub malleo ueritatis, pertinax mendacium, & mendax obstinatio uocis tuis obstantium fracta est. Immortale bellū est, inter inuidiam & gloriā, inter nequitiā & uirtutem. Gratias illi, qui est dominus uirtutum & rex gloriæ, q eò Duce, in præsenti certamine uicta parte deterrima, cuius sæpè contrariū uidemus optima pars triumphat. ecce nūc unita tua cura, gloriosissimi Siculi regis uertex, negatos honores inuito liuore suscipier. Peccator uidebit, & irascetur, dētibus suis fremet & tabescet. Ipso autem solito angustior multumq; serenior auito solio residens, pulsis Latio mœstitiæ nubibus, atq; imbribus lachrymarū, orbem nostrū fronte siderea, & stellanti diademate serenabit, ereptam restituens regno pacem, tranquillitatēq; populis exoptatā. In quam rē ut fecisti hactenus, mundo notissimum tuum illud ostendēs ingenium, eoq; uigilātius, quo maioris est laudis, iustè modesteq; regnū regere, quā fœliciter adipisci. Nūc siquidē tempus est, ut omnes animi tui uires colligas, atq; ingentibus negocijs accingaris. nihil est actum, si quid Cæsarei moris habes, cū & multa supersint, & supremam tua celebris gloria manū poscat. uidimus te aduersæ fortunæ magnificentissimè reluctantem, iam cernimus te uictorē, sed en totiens uicta reuertitur aspectu mitior, & auratæ casidis,

ut ita

ut ita dixerim, fulgore ſuauior, uiciſti aduerſam, proſpera redit in prælıũ. quid putas? Mu-
tata ſunt arma non hoſtis, & tibi quoq; nouo armorum genere opus eſt. nolo enim exti-
mes, minus eſſe negotij, quãdo hoſtis eſt blandior, nullũ inſidioſius bellum eſt, quàm ubi
blanditijs, credulitas oppugnatur, in arcto quidem egregiè rem geſsiſti, qualem te in aper
to exhibeas expectamus. multos in anguſtis indefeſſos, cãpeſtris pugna laſſauit, multos
in aduerſitatibus fortes uiros, fortuna proſperior ſtrauit. Hannibal Cannis uictor, uictus
eſt Capuæ, & ardorẽ quẽ Trebia glacialis accẽderat, tepor extinxit. ſæpè pax periculoſior
bello fuit. multis nocuit aduerſario caruiſſe. quorumdam uirtus ocio latuit, quorundam
uerò prorſus emarcuit, locũ ſubmoti hoſtis occupante luxuria. nulla homini pertinacior
lis eſt, quàm cum animo moribusq; ſuis. nuſquam minus induciarum, intra murum pugna
conſeritur, hoc genus hoſtium bello languidum, pace feruidum experimur, & ſub toga
plus auſurũ quàm ſub galea. ut cæteras gentes ſileam, Romanos bello indomitos & om-
nium gentiũ uictores, pax tranquilla perdomuit, & ut quidam illius æui ſcriptores, elegan
tiſsimè lamentãtur, uictum orbem, uictorum uictrix luxuria ulta eſt. quod præſagire uide-
batur Scipio ille uir optimus, à ſenatu habitus, dum tàm enixè Catonis ſapientiſsimi, licet
ſenis, aduerſante ſententia, deleri Carthaginẽ prohibebat, non quod illam parcius od iſſet,
ſed ne ut ait Florus metu ablato æmulæ urbis, luxuriari fœlicitas noſtræ urbis inciperet. qui
utinam conſilio ualuiſſet, manſiſſetq; potius nobis cũ hoſtibus & cum Carthagine, quàm
cum uitijs & uoluptate certamen. meliori loco res ſtarent, ut puto rariusq; pugnatũ eſſet
& crebrius triumphatum. Quorſum hæc forſan interroges? quia ſcilicet multos auguror
futuros, quibus quieſcendi iam tempus eſſe uideatur. mihi penitùs diuerſa mens eſt, ſi me
audire uolueris, ſcies unũ eſſe laboris & uitæ finem, tibiq; & omnibus claris uiris, uſq; ad
extremum ſpiritum, uel cũ uiſibili, uel cum inuiſibili hoſte luctandum fore. quin etiam ui-
de, quantũ à communi opinione diſſentio, geminatũ tibi laborem & ſenties & gaudebis.
nullo unquam tempore, tàm magno conamine conſurgendũ tibi tàm ſupra ſeipſum attol
lendus animus fuit, ad ſumma certamina uentũ eſt, uniuerſus orbis intelligat, in utraq; for
tuna. qualis quãtusúe uir fueris, neq; tu tantũ, ſed qui tuis etiã conſilijs obſequunt. Habes
regem animo ſenem, annis adoleſcentẽ, cum quo terra mariq; iactatus es, quem per multa
præcipitia cogente fato, in ſummũ ſtatus humani faſtigium perduxiſti. Oſtende illi, quibus
in hunc fortunæ uerticem ſit euectus, quibus artibus conſiſtendũ ſit. neq; tàm deinceps eni-
tendum, ut aſcendat altius, quàm ut aſcenſu ſeſe approbet. Non indignum & hæreditarium
ſceptrum, nõ magis ſanguini debitũ, quàm uirtuti. nõ facit uirum, ſed detegit principatus,
& honores non mutãt mores, atq; animum ſe oſtendunt. Perſuade illi minus eſſe Regem
naſci, quàm iuditio regem fieri, eſſe enim fortunæ illud, hoc meriti. Doce: deum colat, pa-
triam amet, iuſtitiam ſeruet, ſine qua regnum licet opulentum, ac ualidum ſtare nequit.
Diſcat uiolentum nihil eſſe longæuum, & amari multo tutius eſſe, quàm metui. Aſſueſcat
nihil in terris optare, niſi bonam mentem, nihil ſperare niſi bonam famam, nihil niſi dede-
cus formidare. cogitet quò altior eſt, eò ſe clarius uideri, eoq; minus occultare poſſe quàm
geſſerit, & quò potẽtiæ plus eſt, eò minus eſſe licẽtiæ. nouerit regẽ à populo nõ magis habi
tu differre quã moribus. ſtudeat ab extremis æquo ſpatio diſcedẽs, uirtutẽ in medio ſuam ſe
qui. Ceſſet prodigalitas, abſit auaritia, illa opes uaſtat, hæc gloriã. ſit ſanè tenax famæ ꝓpriæ,
ſit parcus honoris, ſit auarus tẽporis, ſit largus pecuniæ, & illud Romani ducis modeſtiſsi-
mũ animoſiſsimũq; reſpõſum, ſemꝑ in auribus eius ſonet. Nolle aurũ ſed aurũ habẽtibus im
perare. malit ſubiectos abũdare, quã fiſcũ, & intelligat diuitis regni, dominũ inopẽ eſſe nõ
poſſe. Calamitatũ ſemꝑ meminerit ac laborũ, quibus calamitoſa terra laboris, his tẽporib. paſ-
ſa eſt, tunc ſe fœlicẽ, tũc ſe uoti cõporẽ, tũc ſe uerè regẽ putet, quãdo criminibus alienis inue
ctas miſerias, ꝓpria uirtute diſcuſſerit, dãna reſtituerit, ruinas erexerit, pacem cõfirmauerit,
Tyrãnidẽ oppreſſerit, reddiderit libertatẽ. Inducat in animũ amare, quibus regit, nã & amando
amor quæritur, & nullũ certius regnũ eſt, quã præeſſe uolentibus. Saluſtianũ illud dogma.
Regni nunquam ex animo regis tui, nõ exercitus, neq; theſauros præſidia regni eſſe ſed ami-
cos, eosq; nec armis cogi, neq; pecunia parari, ſed officio & fide. & quæ in eandẽ ſentẽtiam
ſequuntur.

ſequunť. Cōcorditer uiuēdū eſſe cū ſuis, cōcordia enim paruas creſcere, diſcordia maxima res dilabi. Exēplo M. Agrippæ plurimū huic ſentētiæ debeat, ꝑ q̄ & frater & ſocius, & amicus et Rex bonus fiet. Amicitijs poſt Deū, poſt uirturē nihil charius habeat. quē ſemel amicitia dignū duxerit. nulla cōſilij parte ſubmoueat. ſequēsq́ Senecæ cōſiliū, omnia cū amico deliberet, ſed de ipſo prius. Multū fidat, ſed nō multis, & inſtat. uerū amicū à blando hoſte diſcernere, ueras laudes accipiat, ut uirtutū ſtimulos, blanditias coērceat ut uenenū. Tardè eat in amicitiā, tardius inde diſcedat, et ſi fieri poteſt nūq̄. idipſum nō p̄cipitāter, ſed pedetentim faciat, & ut eſt antiquo, puerbio. diſſuat amicitiam, non diſcindat. qualē præſtat, talem ab alijs animum ſperet, neque à quoquam diligi ſibi fingat, quem ipſe non diligit. Error iſte potentum eſt. Liberrimi autem ſunt affectus, iugum non ferunt, dominum non agnoſcunt, nunqam amor niſi amore cogitur. de amico ſanè nihil mali cogitet, nihil temerè cuiquam credat, pellat ſuſpitiones, delatoribus aurem neget, pertinacius inſtantes arguat, non deſinentes puniat. Imperatoria uox eſt, Princeps qui delatores non caſtigat, irritat. Alexander Macedo, licet impetuoſiſsimus adoleſcens eximia tamen fiducia, contēpſit accuſatorem, & fœlix fuit euētus ut debuit. ſiquidem porrectam ſibi potionem à Philippo medico, quem amabat in manibus habenti, ſuperuenerunt literæ à Parmonione, quibus admonebať Philippū Darij muneribus expugnatum, necem eius hoſti promiſiſſe, itaque cauendas inſidias, & mortiferam potionem. his ille perlectis, protinus exhauſit poculū, & mox Philippo literas tradidit legēdas. obtrectatores alto animo deſpiciat, & ſic uiuat, ut eos uel in ſilentio redarguat probetqúe mentitos. Memorans Auguſtum reſcripſiſſe Tyberio, non eſſe indignandum, quod de ſe quiſquam malè loqueretur. Satis eſt enim, inquit, ſi hoc habemus, ne quis nobis malè facere poſsit. præclarè. alioquin plus haberet homoq̄ Deus, qui licet inacceſsibilis, ſit nec poſſit offendi, humanis tamen ſæpè cōuitijs attentatur. hac igiť in re rex tuus exerceat animū atq; aures, in qua non tantū huius omniū maximi ac modeſtiſsimi principis, cuius modo mentionem feci, ſed & Magni Pompeij ciuis ampliſsimi, & Pirrhi regis & Piſiſtrati Athenienſis tyranni, patientia commēdatur. Secretum uerò ſuum ab alijs inquiri æquo animo ferat, alienum non magnoperè ſcrutetur. magni animi eſt talia non curare. contrà autem propè par utrobiq; diffidentia. talis fiat qualis uideri uult. Tū demū in ſe nihil occultū uolet, nec magis horrebit hoſtis occultum quàm amici, nec pluris faciet conſiliū quā teſtimoniū æmulorū. Pari fiducia Scipio tot caſtris exploratores, Romanorū atq; Carthaginenſiū circūduxit, pari animi magnitudine, Iulius Cæſar, & captum Domitiū dimiſit, & tranſfugā Labienū ſpreuit, rerū licet conſcium ſuarū, & nō ſemel archana hoſtiū inuēta, nec unquam lecta combuſsit. ad hæc nō temerè neq; fortuitò ſereniſsimi titulū ſibi impoſitū arbitretur, ſed ut in animū eius Deo ꝓximū & humanis paſsionibus altiorem, nulla mœroris nebula, nullus flatus lætitiæ geſtiētis, nulla pauoris glacies, nullus libidinum terrenarum fumus poſsit aſcendere. Iram in principe turpiſsimam non ignoret, crudelitatem uerò nominari etiam nephas eſſe, eò funeſtiorem, quò noſcendi plura ſuppeditant inſtrumenta. ſentiant uerum eſſe, quod ait Tragicus:

Omne ſub regno grauiore regnum eſt,

atq; ideò minaci tumore depoſito, communem ſe ſubiectis exhibeat, & quicquid in illos ſtatuerit, de manu ſui ſuperioris expectet. Superbiam, nec minus inuidiam plebeium malum credát eſſe non regiū. cur enim uel ſuperbire regem oportere, q debitor munerū tantorū, & tantò ſit obnoxius creditori? uel cur etiam inuidere, qui ſupra ſe neminem tàm multos autem infra ſe uidet? ueritatem totius fidei fundamētum eſſe non dubitet, & mendacio prouenire, ut uera loquentibus non credat. plurimum enim ueri parua falſitati aſperſione fuſcari. itaque ſi credi ſibi aliquid cupit, omnia uera loqui in conſuetudinem trahat, atq; ita linguam inſtituat, ut mentiri neſciat. quid enim ridiculoſius, dicam an periculoſius rege mendaci? ſub quo neceſſe eſt incertam trepidamq́ Remp. fluctuare? ſtabile prorſus ac ſolidum uerbum eſſe debet, in quo fundata eſt tantorum ſpes ac tranquillitas populorum. Cur autem mentiatur, cui maximè expediat, nullum ſi fieri poſsit uſquam eſſe mendacem? cur aduletur, qui nullum metuat, nihil ſperet? quos adulatorum

ſtimulos

stimulos non impropriè uideor dicturus. cõtra etiam, cur se iactet, cum laudare seipsum rebus deceat non uerbis: cur minetur, cum sola ualeat fronte terrere: cur in quempiam excandescat, cum possit etiam tranquillus ulcisci, possit & parcendo uindictæ genus nobilissimum exercere: caueat præterea immoderatius exultare, occupationes circumspiciens immortales, desinat tristari, honores suos & diuinam erga se munificentiam recognoscens. nulli se negare audeat, cum non sibi soli, sed Reip. natus sit. Compertum habeat, se res suas agere, quotiens subditis opem ferret. Sit æquitate temperatus rigor, sit seueritas mixta clementiæ, prudentiæ insit alacritas, maturitas celeritati, securitati cautio, modestiæ iocus, autoritas leuitati, sit in gestu decor, conuiuio sobrietas, suauitas in sermone, in repræhensione charitas, in consilio fides, in iuditio libertas, in risu tarditas, modus in accubitu, grauitas in incessu. sit enim calcar in præmio, frenum in supplicio, ad illud ardenter ad hoc pigrius accedat, alio uultu superbum hostem, alio ciuem noxium feriat. illic exultet, hic doleat, exemploque ducis eximij, suorum scelera inuitus tanquàm uulnera attingat, quæ nisi tracta tractataque sanari non possunt, ut Liuius ait, & cum gemitu ac lachrymas, haud secus quàm uiscera secet sua. affigatque animo regem misericordia simillimum Deo fieri, & penitus errasse Philosophos, qui misericordiam damnauerunt. Magnanimitatem peculiarem regibus esse uirtutẽ, sine qua nec regno nomine digni sunt, humanitatem si adsit, non uirtutem esse hominis sed naturam, si desit monstrum potius esse quàm uitium. eò magis regis debitum, quò magis reliquos homines debet excellere. Is qui primum in hominibus locum tenet, eam quæ in hominibus pulchra sit, esse pulcherrimam in principe castitatem. nil pudico rege formosius, nil obscœnius impudico. gratitudinem mutis etiam animantibus insertam, turpiter humanis abesse pectoribus, eam cæteris ornamento regi etiam præsidio fore. Ingratitudinem regi neruos roburque corrumpere, dum & obliuioso piget obsequi, & ingrati animi uoraginem fundo carentem, permittis explere muneribus. denique oneroso honore, & onerato se pressum onere fateatur, eumque qui rex fiat, & si autem fuerit expeditus, ac liber, ex illo tamen honestam suscipere, sed laboriosam ac sollicitam seruitutem, & sub qua publica sit libertas, uiuendumque sibi deinceps exemplaritèr. Exemplo enim regum regna componi, & requiri solere de manibus præsidentum, quicquid uulgus errauerit. Nihil sibi proprium uelit præter sceptrum, & diadema, & quæ hinc oritur curam de salute, omnium gloriosam sed difficilem, ac multorum capitum hydræque non dissimile renascenti. Præstet acrimoniam ingenio debitam, uerecundiam ætati, uirtutem generi, impio maiestatem. Purpuram spernat, contemnet gẽmas, despiciat uoluptates, & irrideat uniuersa quæ fugiunt, æterna sola suspiciat ac miretur. Arma, equi, literæ, supellex regia, pax, & bellum, exercitationes regis sint. utrobiquè Romanis artibus regnet, quæ: ut Maro meminit:

pacique imponere morem.
Parcere subiectis & debellare superbos.

Postremò norit hanc uitam aliam esse magni discriminis, non ad ludum iocumque, non ad iners ocium, non ad degenerem luxũ, Ad nihil aliud demum hominibus datam, quàm ut breui merito æternitatis aditum pandat, & famæ materiam sempiternæ. Itaque rerum se bonarum docilem prebeat, cupidè legat, atque audiat maiorum gesta uirorum, & exemplo illustrium sit scrutator sollicitus, & feruidus imitator. Illud nominatim demum teneat, quod olim ab illo magnifico inimicarum urbium euersore seruatum in exercitu Numantino, multis deinde Romanis ducibus disciplinæ militaris exemplũ fuit, ut sicut ille castris, sic iste urbibus ac regno instrumẽta luxuriæ depellat, & mores longa licencia deprauatos corrigat, sine quo spes salutis, non dicam uictoriæ nulla est, hoc ab ipso illo, alia sumant ab alijs, è quibus omnibus perficiat clarũ uirũ. quotque insignia nomina præcesserũt, tot sibi magistros uitæ, tot sibi duces ad gloriã datos sciat, nõ minus interdũ accẽdũt generosos animos excẽpla, quã premia. nec minus uerba quã statuæ, iuuat laudatis sese cõferre nominibus, & pulchra æmulatio est, quæ de uirtute suscipitur. Ac ne curiosa inquisitione tempus teram, habeat ante oculos rex tuus, nõ peregrinũ uetustũque sed recens ac domesticũ uirtutum omnium, nisi me amor fallit, exemplar idoneum, illustrem ad diuinum eius patruum

truum Robertum, cuius quàm regno utilis uita esset, mors damnosissima declarauit. Illum intueatur, ad illius gloriam se nitidissimo speculo contempletur. Ille sapiens, ille magnanimus, ille mitis, ille rex regum, erat. Illum ut tempore, ut sanguine, sic animo sequat̃, & moribus. sæpe enim cũ cæterarum rerũ, cũ præcipuè ingeniorũ immutatio fœlix fuit tã bonus est, qui fieri bono similiter studet. Multa dixi, sed præ magnitudine rerum pauca, plura etenim sunt quæ restant. tu quidem ꝓpè omnia p̃clarissmè Vir, humeris tuis sentis incũbere, uerũ magno moribus, nihil est arduũ, nihil durũ, nihil graue, nisi nõ amari. Id tu causari non potes, de alumni tui amore, iuditioq; certissimus, duxq; & auriga conciliorum eius, non Chiron Achilli gratior, non Palinurus Aeneæ, nõ Philoctetes: nõ Lelius Africano. Eia ergo ꝑfice quod cœpisti, omnia fert enim charitas, omnia uincit amor, ꝑfecto aũt ẽ, q gloriæ partẽ petit. cõsequẽs est, ut solicitudinis partẽ ferat, aurũ ꝓfundè fodit, de longinquo uehunt̃ aromata, Thus Sabeis sudat arboribus, Muricẽ Sydõ, ebur India, margaritas mittit Oceanus, difficile paratur omne, qđ in p̃cio est, nõ est q̃situ facile, p̃ciosissima rerũ uirtus, auro splẽdidior fama est, labore q̃ritur, studio detergit̃, diligentia custoditur. Rosa inter spinas habitat, inter difficultates uirtus, inter curas gloria, illic dignus periclitãdus, hic animus, hũc tu igitur gloriosissimis accinge primordijs, dũ enim cõsumasse putas omne, incipies, hũc optimis & regis & reip. curis exerce, qbus exagitatus, & fœlicius hic aget, & postquã hinc abierit, Cicero opinatur & nos scimus, uelocior ad sedes æthereas ꝑuolabit. Vale patriæ decus ac nostrũ. x. Cal. Martij, Auionensi. M. CCC. L.

Fran. Petrarcha Amico suo, S.

ONerabo te literis, obruam te papyro, non sinam te aliud legere, quàm nugas meas, nullum respirandi spatium dabo, comminatus siue pollicitus eram, tibi breuiores deinceps epistolas meas forma, quod occupationi nostræ debitum erat, ne dicam fastidio eorum, qbus omnia sunt ꝓlixa, nisi quæ hæbes atq; insolens eloquẽtiæ suæ forceps, abscideret, nũc ut uideo multiplicat̃, & crescit, nil amicitia loquatius, amicorũ collogo, nulla enim breuis uox, nullus nõ angustus dies fuit, cupidũ dũ cõuenerit amicorũ par, improuisè fugiunt horæ, nõ loquentib. tẽpus, nõ ambulantibus rura sufficiunt, non gelu, non æstus, non fames, non lassitudo sentitur: *Omnia uincit amor:* Duo sunt benè instituti animi solatia, literarũ ociũ, & fidelis amicitia, duo tædia, occupatio & turba, ultimũ in urbibus primũ, illud optimè in solitudine, & in Helicone nostro semꝑ exꝑior, siue mane solus in syluas ierim, siue dulcis interuenerit amicus, nullus est finis, non p̃tius obire solem, quàm abijsse perpendo. sin uespertina cõgressio est, nõ axem flecti, non stellas labi sentio, denique non fugam noctis intelligo nisi solis aduentu. Ego quidem perlibenter sum tecum, nunquam non præsentior es mihi, quàm dum uel te alloquor, uel loquentem audio, hic & epistolarum tuarum ista cupiditas, & prolixitas mearum. Inuitus enim auellor, alloquor te dum scribo, audio te, dũ epistolas tuas lego, utrobique te audio, tecum sum hodie, sanè, quia serium nihil erat, & intermissiones occupatis animis non minus quàm exhaustis agris utiles esse solẽt, aures magnis rebus parũper ablatas, nõ inamœno ridiculo ꝓstabis. Theophitus qdẽ ille, quẽ hactenus nesciebã, eo q literas tuas illũ loq̃ntes de manibus non suis acceperã, ab ipso die, dũ fortè huius sociã scriberẽ, ad me uenit, cũ uestibulũ prius atq; atriũ totã ꝓ domũ uerbis implesset, nihil mot⁹, ab assuetis enim nõ fit passio, excipio hominem, uultu quã animo lætiore, nõ q aut me etiã intermissio nõ delectet, aut hospitẽ nõ amẽ, sed q tẽpe minus idoneo obambulens, & nescio unde reuehẽs, meliorib. curis, nõ satis opportunis incessisse uideretur, quid multa, concedimus: Incipit ille de inexhausto fonte uerborũ, immò uerò continuat, iam enim antequàm limen attigisset inceperat:

Demitto auriculas ut iniquæ mentis asellus:

cum grauius dorso subit onus. Ille mox urgebat instare, linguæ fustibus, ad pistrinũ agere, ego autem nihil, nisi q dũ ille mihi linguã suam, ego sibi aures meas accõmodo, ita illinc loquẽdo, hinc tacẽdo, impari pugna cõserit̃, dum in hoc statu res essẽt, hortari illũ incipio subducat equum, seq; familiari prandio, cuius iã tẽpus instaret, æquum præbeat. Ille aũt ad hæc surdus, sed non mutus, ad propria cœpti sermonis torrente profluebat, multa de te in

primis

primis, quàm mihi, q̃ illi sidē amicus, mirari cœpi quisnam iste Dionysius, qui nobis quoque tertius accessisset, Damonis aut Phitiæ moribus simile, nihil habens, nec satis intelligere, unde ille te nosset, de me enim nõ miror, ab extrema infantia, nescio quo sidere hæc me lingua ꝑsequitur, nec mutasse climata, & effugisse patriam me iuuat, in te nostra omnis admiratio, ut nobis non animus modò, sed fatũ idē, ut euntibus uia sacra Bolanus idē semper obuius, qbus enim ad te ille tramitib. penetrasset incertus erã nec meminerã, me illi aditum ꝓbuisse, cũ enim ante aliq̃t menses, ille mihi sub ardētissimo sole pulueru'ēto, & arcto quodã loco occurrisset, meq; cõfestim ex more uerbis aggressus esset, nec spes operis superesset, aut fugæ, sed hinc sol, hinc puluis, hinc cicadæ, hinc Bolanus iste certaret qd facerē, iubebat ille aliqd sibi cõmitti in patriã, ad amicos, negabã ego cõmisso opus esse, ille transuerso quadrupede, occupatis angustijs, obstabat, cœpi consiliũ ex tēpore, utiq; te meis uerbis salutaret imposui, ita cõtentus ille ministerio cessit, & ego è manibus amici hostis euasi, ratus id uerbũ, ꝙ mihi elapsum esset, nequaq̃; tãto studio colligendũ seruandũq́;, sed uerborum impiger agricola loquēdi semē oblatũ, nõ tã sterilibus sulcis mandat, qn tàm centesimũ fructũ ferat, sic semētis exiguæ copiosissimam messem referens, capax horreũ, patulæ auris impleuerat, multa super Priamo cumulans, super Hectore multa, super te aũt ante alios, quæ stylo quolibet ad me perlata mulcebãt, cætera uerò rãcidiora, de seipso, de amicis, de cognatis, de affinibus, de uernaculis, de clientulis, omniq; sodalitio, de uniuersa familia, quid germana, qd neptis, qd uicinæ omnes agerent, postremò de canibus ac lupis, de leone patrio, de tota Rep. de ꝓside prouinciæ, de primoribus populi, de sterilitate annua, & de innumerabilibus alijs, q̃ memoriã uincũt, ut nõ minus ego, q̃ apud Milonem suũ Apuleius posset, si nox esset, nõ modò somnolētus balbutire, sed stertere, conatusq; solis fabulis cubitũ ire dũ ecce cocus increpitãs, horam prandij transire denũciat, nihil ille lentescere, sed enixè q̃dam excusare, ꝙ literas ad me tuas quas afferre debuerat ꝑmisisset, nũcij celeritate fortuiti, festinationi tuæ cõsulēs, nec dũ talia dicente illo: ô segne cerebellũ, subibat animũ quid præsagij esset, ita mihi persuaseram, illum in somnio fabulare, inde cum miris modis obtũderet, ut iam in labijs esset illud Horatij:

Confice, namq; instet mihi fatum triste,

subito expergiscor tacitusq; respicio, ut noti noua forma uiri, ut religio sine literis, ut cætera omnia, quæ epistolæ conuenirent tuæ, simulq; ad meipsum redeo, & mecum posset'ne is esse Neophytus quē mihi pridiè meus ille sapidissimo sale descripserat? Ille est haud dubiè. En rudis & noua religio, en illa uerborũ largitas, singula conueniũt, ille est: talia cogitantē tantus risus arripuit, ut nec rationis freno, nec cõmorsicatis digitis, nec ulla meditatio dolendarũ rerũ cohibere potuit, tũ liquido expertus sum esse ut aiunt: affecti animi motus indomitos: ut uerò ridentem ille me uidit, q̃siuit quid rei esset, admirans: ingenio impigro erat opus, nec enim cõsultandi, quid loquaciter spatiũ inopina res dabat, ex improuiso respõdēdũ erat: uerũ enim uerò ex hominis habitu, materiã responsionis arripio, et heus, inq̃, qs nõ stupens rideat. q te meminerit armorũ gloria paulò ante clarissimũ, eundemq; nũc uideat tanta gratia religionis insignem: utramq; uitæ uiã, multũ diuersis studijs, breuis spatio tēporis honestasse: lætari ꝑconio uisus est, et rauco plausu titulũ bellicæ laudis amplectũ, seq; primus in talos attollere, q̃ grãdiusculi formã bellatoris indueret, hæc inter discubuimus, ille plenus lætitia, cibo feriari cõtentus, bibere et loq, ego aũt satis habui audire, & silere, & uicissim erupenti cachinno frena substringere, cũ totus non nisi de re Militari sermo esset, q̃liter arma mouēda, qualiter ferēdus hostis, qualiter declinandus, Phormionē illũ dicēs, nisi ꝙ ego Hãnibal nõ erã, cæterũ nostri quoq; seniculi, mirus feruor, & inexhausta copia ꝑegrinæ materiæ, singula nutu quidē approbabã, nã hæc loqui poterã, nec si possem, ille ꝑmitteret: sic totus ille transisset dies, nisi publicũ horologiũ, quo ultimo inuento, per omnes ferè iam cisalpinæ Galliæ ciuitates metimus tēpora, ꝓlium diremisset, admonitus enim diē ire, surrexit. Ego illũ ad limē cũ pueris ꝓsecutus sũ, et egregiũ bellatorē, uix omnes sustulimus in tergũ equi, cui ad capellæ squalētis effigiē, ꝑter cornua nihil desit, cũ interea nil nisi rei militaris, epilog⁹ loqueret. qd te in uerbis tenes? uix tandē inde diuulsus est, nescio historiæ finē, nutantes ruinãq; minitantes abierũt, neq; cõpertũ habeo, in quã foueã æquus

sessorq;

ſeſſorq́; ceciderit, quod extremum petijt fuit,'ut per me tibi, per te familiæ eius innoteſce-
ret, cum huc corpore quidē, ut ipſe ait, ut ego teſtificor lingua incolumē perueniſſe. Vale.

Fran. Petrarcha Amico ſuo, S.

RIſi ut iubebas, non ea tamen, qua iubebas ratione, ſed alia quadam, neq; enim ideò,
quod tibi tātiſper Latini ſermonis ueſtigia titubaſſēt ridiculū extimaui, ſed quod titu
baſſe tam grauiter pudniſſet. Ita ego te unius uerbi, immò unius ſyllabæ, immò uerò uni-
us literæ ſollicitū uidi, q̄ tibi quidē elapſa, & haud duriter aurib. meis illapſa erat, ut dicerē ò
doctiſsimorū licet hominū curas? cui enim q̄ſo nō idē poſsit accidere? Cicero noſter ſum-
mus Latini eloquij parens eſt, proximus illi Virgilius, ſeu quoniam de hoc ordine dubitaſ
ſe quoſdam uideo, ſunt certè Romanæ facundiæ parētes Tullius & Maro, quod qui mihi
negauerit nil ipſe ſibi conſenſerim, utriq; tamen Grammaticale eſt, integrarū etiā dictionū,
cuius tædio Cicero ipſe in epiſtolis ab Attico ſuo poſcit auxiliū, quo ſe magna moleſtia li-
berandū dicit, at qui ſiquid eſt in arte Grāmatica, ubi titubanti labentiq́; uenia debeatur, in
Præteriti perfecti propemodum ambiguitate poſuerim, cum ut Grammaticorū princeps
ait, ipſi probatiſsimi artiū ſcriptores, non omnino certis hæc regulis diſſeruiſſe noſcantur,
ſed non ego perinde, tibi nunc excuſationes aucupor, quaſi ille tuus, & non calami potius,
quam inaduertentis animi lapſus ſit, quod ipſum quoq; uenia dignū erat, hic uerò tam ni-
hil culpæ eſt, ut nullus ueniæ locus det̄, quādo enim ingenio tuo, oriq; aureo excideret, ꝙ
proculdubiò ſi uel in ſomnis loquereris aduerteres, multa furatur calamus, & plura ſæpe
magnis ingenijs & magna tractātibus. Nihil habēti nihil eripitur, magnorū domini parua
dāna non ſentiunt, pauperis eſt numerare pecus inqt Naſo, ſic eſt ingeniū locuplex, quaſi
diuitis heri domus, quæ quò maioribus aucta lucris, eò magis ſeruilib. furtis obnoxia eſt, tu
ergo perfluxi dicere uoluiſti, & profectò dixiſti, calamus iugi opere fatigatus gemina ſub
ticuit conſonantē parce ſuſpitionibus, iā maior es, quā qui uel obtrectatorū iuditio, in talib.
per ignorantiā labi paſſis, ſed uide oro cogita, & intēde acriter, nō tātū ſtylo ne obſit, ſed ut
animo proſit error calami, uide amice quanto nobis omnib. qui puluerē paleſtræ huius at-
tingimus, maior ſit eloquentiæ cura, quàm uitæ, & antiquius famæ ſtudiū quàm uirtutis,
quanta quæſo uigilātia cauemus, ne quid in ſermone ſordidum, incultum ue ſit, cū uitæ in-
terim negligētes, multa ibi ſqualida pro rſus & horrētia contemnamus. Ita paucorum hu-
manorū ſeruantiſsimi, diuina iuſſa trāſgredimur, quando ut benè uiuamus, lex immobilis
Dei eſt, ut nō ſic aut ſic loquamur, humanū placitū, atq; cōuētum, quotidiani uſus imperio
motū, ſæpe mouendūq;. hæc nimirū eſt illa peruerſitas quā pater Auguſtinus in Confeſsio
nibus ſuis deflet. cuius uerba quoniam mihi placuerant, & tibi placitura ratus inſerui. Vide
inqt, Domine Deus meus, quomodo diligenter obſeruent filij hominū pacta literarū, &
ſyllabarū, accepta à priorib. locutorib. & à te accepta æterna pacta perpetuæ ſalutis negli
gant, ut qui illa ſonorum uetera placita teneat aut doceat, ſi cōtra diſciplinā Grāmaticam,
ſine aſpiratione primæ ſyllabæ hominē dixerit, magis diſpliceat hominibus, q̄ ſi contrà tua
præcepta hominem oderit, cum ſit homo. multa tibi præterea in hanc ſententiam queritur
nec iniuſtè. Cum enim eloquentia ſit paucorum ualdè, uirtus aūt omniū, ꝙ eſt paucorum
omnes appetunr, quod eſt omnium nemo. Nemo enim hoc Grammaticæ tanum expro
batum putes, quem mihi Poëtarū dabis, qui non prius eligat uita claudicare, quā carmine?
quem hiſtoricū, qui cum res omnium ſæculorum literis, quod memoriæq; mandauerit, qđ
reges egerint aut populi, quæ rerum ſeries, quæ tēporum alios docuerit, quid ipſe agat, re
rumq́; ſuarū ordinem, uitæq; breuis reddere rationem uelit aut ualeat? iam ut percurrā reli-
quos. oſtende mihi Rhetorem qui nō magis orationis deformitatē horreat, q̄ uitæ. oſtende
mihi Dialecticū, qui non ab effectibus proprijs, ab concluſiuncula uinci malit, q̄ aduerſarie?
Sileo Arithmeticos & Geometras, qui omnia numerant, omnia metiuntur, unius animæ
numeros ac menſuras negligunt. Muſici numerum ad ſonum referunt, huic ſtudio omne
tempus impendunt, hi ſunt qui cōtemptis morib. tractāt ſonos, Ciceronianum illud obliti.
Maior & melior eſt actionum, quàm ſonorum concentus, illic ne diſcreparet elaborādum

erat, hic sperni poterat, in quo tanto opere laboratur. Astrologi cœlũ lustrãt, astra connumerent, ausi rem ut ait Plinius, etiam Deo improbam, quid imperijs aut urbib. euenturum sit, tanto ante denũciant, quid sibi quotidie eueniat, non attendũt, lunæ solisq; defectus prouident, præsentem eclypsim animæ non uidẽtes. Iam q clarũ Philosophiæ nomẽ habent, uel rerũ causas quærunt uentosa iactãtia. Scire aũt negligũt, quid est Deus rerũ creator omniũ uel uirtutes loquendo describunt, uiuendo destruunt, postremò qui sibi nomẽ honestius præsumpserunt, & diuinorum scientiã sunt professi, quo deciderint uides. Ex Theologis Dialectici, atq; utinam nõ sophistæ. neq; enim Dei amatores, sed cognitores, neq; id esse cupiũt, sed uideri. Itaq; cũ alterũ silẽtio sequi possent, alterum strepitu consequuntur. en quo mortaliũ redacta sunt studia. O scires, quãtus nũc me urget impetus, quãtus docẽdi calor accẽdit, ut de his copiosissimè disserã, sed maior confusiorq; rerum area est, quã quæ præsenti calamo uereri queat, & nisi fallor, sup iocoso tui breuis epistolæ fundamẽto, satis ædificatum est. Ad hæc & mih semper optatæ solitudinis, ocijq; dulcedinẽ, quanta nuper in uisæ frequentiæ, & insperararum occupationum amaritudo cõsperserit, forsan audisti. nimiùm diù fœlix fueram, nimiùm diu liber, nimiùm meus. inuidisse fortunam dicam, an fortè cœlitus, ac esset ne lasciuire animus uoti cõpos inciperet? fateor enim solitudo, ocium, libertas, tamen nisi perfectæ uirtutis consumatiq; animi bona sunt. unde me multum abesse sentio, & lugeo, profectò autem animo passionib. obsesso, nil ocio peius, nil solitaria libertate damnosius, tunc obscœni subeunt cogitatus, subit insidiosa luxuries, blandũ malũ, & familiaris occisarũ mentium pestis amor, quib. ego me laqueis absolutum rebar, sed forte fallebar, ferenda fidelis medici, licet asperior manus, fortè latentib. consulitur malis, aut rediuiuis morbis occurritur: & fortè breui incõmodo, lõga præteriti uenturiq; ocij fœlicitas cõmẽdatur. Certè ego dum fata Deusq; sinebãt, ocio meo cupidissimè fruebar, & fruerer si mãsisset. nẽpè ꝙ in finẽ ualde optas, ut merearis inter discipulos meos dici, qđ nisi nimis amicũ, & modestũ & humile notũ est? inter amicos diceris, eosq; nõ uulgo, sed ut docti uocãt quorũ uides quanta penuria est. ego te quidẽ, ut studiorũ & uoluntatũ omnium, ut patriæ nominisq; participẽ habeo, sic siquid id est, & gloriæ uelim, haud ignarus, fœliciter me hoc contubernio mercari opulẽtãq; facietatẽ, magnãq; lucti spẽ, paruo mihi famæ peculio cõparari. Et uale.

Fran. Petrarcha Guilielmo de Pastrengo, S.

HEus chare, quibus 'nam luce latibulis lates? quibus in abditis abderis? en ad Lelij nostri pergo fores, te peto, uox non datur, pulso non aperitur, quorsum hæc? egredere, coràm cupido tu exhibe, fare, age, coràm quem quæritis, adsum.

Fran. Petrarcha Guilielmo de Pastrengo, S.

DIgne quidẽ admirans, quibus ego latebris delitescerem quærebas, aut quid nouæ rei contigisset, ꝓpter ꝙ tibi oris mei præsentia, solito rarior occurreret, & nũc aliquãtò dignius miraberis, quid hic præstigij sit, ꝙ cũ relicto rure, mihi hac pſertim anni parte gratissimo, faciem tuam uisurus, ad odiosam semper ciuitatem redijssem, te insalutato, sic repentè discesserim. Vtriusque ergo rationem accipe, quam breuissimis uerbis, digerendam fortè latius apud te. mihi enim & nuncius hic, & sol ad Oceanum properans, breuiloquium suadent. Subegerat me sibi pridem uita lautior, ea quæ in urbibus agitur, & in ea urbe potentissimum, ubi tu nunc es, illic multos per annos, quas miserias, quos ue labores pertulerim infœlix, non epistolæ breuis opus est, quibus tandẽ exagitara mente cernens, nullam nisi in fuga libertatis, spem relictam retrahentibus, quanquam his, quibus me amando perditum ire mos fuerat, profugi, & eripui, meipsum periculis quacunq; patuit uia. atque omnes fortunæ minas perpeti decreui, dum mihi uel propè mortem aliquantisper uiuerem. Cœperat enim sensim quod optabam contingere, & animus ex diuturnis compedibus relaxari inenarrabili quadam dulcedine, & cœlesti uitæ simillima. Sed quanta est duratæ consuetudinis uis. sæpe ad huc 'infaustam mihi ciuitatem repeto, nec illius unco necessitatis tractus, ultro in laqueum redeo, & ex portu totiens naufragiũ passus, relabor in pelagus, quibus urgẽtibus flatib. incertũ est. Mox omne mei ius eripit, mihi undiq; uentorũ rabies, undiq; fluctus & scopuli cœlũ undiq; & undiq; pontus, postremò

mors

morsundiq;, & peius morte uitæ præsentis tædium & uenturæ metus ante oculos. Quod itaque me his proximis diebus uidere nequiueris, scito nullam causam fuisse aliam, nisi curæ ueteres exedentes cor miserum, confestim ut me in mœnibus suis inuenerunt, tanquam fugitiuo & contumaci seruo, iniecerāt manum, & iam mihi flagra nota cernebam, iam carcerem, iam cathenas & uerbera, cum uelut experrectus. noctu quia luce non poteram euasi. Ignosces igitur, si & me uidere posse te, non uiso abij & aduersus uulgus insanum, causam meam ages, à quo dementiæ arguor, quod quietem ruris, urbanis ipso reclamante prætulerim. Vale memor nostri.

Fran. Petrarcha Guilielmo de Pastrengo, S. 34

HAud equidem fugam tuam, æquo amice ferebam animo, priuor nāq; conspectu grato, careo dulci eloquio, ueras nō audire datur uoces, nec mente profectò concipio, quo'nā pacto eius queat nō esse tristis absentia, cuius cōuersatio fuit dulcis, sed tabescenti ægroq; animo, curarumq; undanti fluctibus, epistolæ tuæ occurrit lenimen, hac edoctus te carceris exosi euasisse claustra, uincla rupisse, laxasse compedes, ergastula reiecisse, procellosum transnasse salum, cupito appulsum littori, optato potitum solo, edaces animi sedati sunt turbines, & furenti freto, lenis suborta tranquillitas. Liber nunc uolatus tui libe ri, de plurimis pauca referre, uidere nempe sæpe te uideor, parente Memnonis equis eue cta roseis, auium concentu dulcisono, prælabentis riui garrulo excitum murmure, per anfractus collium rosidos montium, iuga conscendere, & herbido sedens cespite, mare fortè ueliuolum, culta terræ, iacentesq; de specis terras. non pugillares desunt, meditaris sedulò, semper aliquid scriptitas, ut te tibi meliorem reddas. Delio cœli petente summa, domū repetis Fabricij, Curijq; nō aspernatus epulas, membra paulisper à thoro leuas. at cœli medij, rapidos ut summoueas ignes, uallem illam uere Clausam ingrederis, ubi sole iā in gyrū flexo montes ad ortum umbram iaciunt, illic fons ille mirabilis, ex radicibus scaturiens, rupium centum fermè perora, argenteas singultans aquas, totidem uomit fluctus, qui grādi fragore, rapidis per uallis ima præcipitatis uerticib. inter saxa confraga, rauco murmure sonantibus, allisus scopulis, amœnū pòst paulò crescit, in amnē. Illic antrū illud ingens, atq; terrificum, laticibus nūc silentib. tacitum, nonnūquā horrendos fluctus eructuans, miram gratamq; æstuantib. temperiem præbet. Ibi specus alter aquis i limibus, uitro candenti lucidioribus imminens, nympharū ut reor domus, Illic tibi certam delegisti sedē, hunc iuxta crassa sedens in umbra, uatem suum saxo repetēs, dum protegit hædera, oblectāte prospectu, amœnas oculos pascis intuitum, ibi tui acumē intendis ingenij perspicacis. In ibi de se de animi archana depromis. Tunc Helicō, Aganippe, Aon, Pierides, præsto sunt, tūc Fauni, Nymphæ, Satyri, Panes, Naiades: Oreades, Dryades tibi plaudunt, tibi cōcinunt. orbis tūc delitias, fugacem reputas umbrā, nec his comitatus choris torpes ocio, desidia marces, uacas omnino, nō inde pfectò ante discedis, quā tabellas portes plenas, licet manus ut plurimū uacuas, bonus huiusce non solus, ut forte autumas amice potiris, adsum corām, tecū fruor pariter refocillor, exulto, & cresco. Dilecte Vale, eiusq; q tu alter est, memoriā habe.

Fran. Petrarcha Guilielmo de Pastrengo, S. 35

TEnes memoriæ diem illam, qua de patria mea discedens, Pischeriam appulisti oppidū sanè munitum, decorum, mirabileq;, hoc solis ab ortu Benaco ex patre, per pascua læta prælabens, alluit Mintius, hic post largas dapes quieti dediti, honestis sermonibus insomnem parte ex magna traximus noctem. Illuscente die, conscendimus equos, non aurora uibrantes detexerat radios, nusquam cœli læta facies, tristem nubila tenebant lucem. iam mœnium liqueramus septa, camporum tenebamus culta, iam parētes exieramus in agros, cū subitò usib. nostris, hinc Benaci placida se offerūt terga, illinc Licana sylua, diffusos explicat saltus, festinares licet uoris iter, captus'ne loci amœnitate an amici, quē relinquebas dulci præsentia, pigrius incedebas. uentum erat ad locum, quo limes breuis Veronen. solum à Brixiensibus discriminat, amenti similis, continuisti animam atque amantis implicitus collo, in hæc tādem uerba rupisti. Distrahor à te chare, regionis exteræ futurus incola, nunquam fortasse meis te præsentabis obtutibus, fidus semper dubitabit amor. Nulla un-

quam sæcula, distātiam ueram obliterabunt amicitiam, me possides, ego te, Vale dilecte: sit tibi cura mei, sit mihi cura tui: & Vale dicens parce quæso, lachrymis non pepercisti. at ego distractus mente, mœrens corde, imbre suffusus, oculos nil aliud potui dicere, preter, Erit diuellimur, abeuntem uisu prosequor, spectare iuuabat, morantem uix retrahunt comites, sæpius lumina torqueo, lucem illam elinguis ferre pertranseo. curarum nutrix sequitur, nox fugatur, somnus mem bris non datur quies. Dū profectionē tuam mēte agito, cœli inclementiam, soli malitiam, ardua montiū, lubrica ualliū, obruta niuiū, lutosa camporū, uentorū rabiē proluuiones tor rentum animo uerso, solabar me, curasq́ꝫ his demere tentabam dictis. uiget ætas, ualent mē bra pernicia, robur adest, ualitudo suffragatur, iuuentæ flore potitur, præstat animus, cūcta uirtuti cedunt, nūc sollicitudinib. huiusce liber, edomitis alpibus, ante reuerendissimorum patrū ora uersaris, huic semita cedis, caput aperis, assurgis, illi alteri dexterā porrigis, & nō nunquam de more patrio in oscula ruis, nunc in Agricolæ nostri æde iactaris, uacas sacris, elisias circum agis sedes, columnæ adhærens Paphice sacras colis lauros, frondis delphice in umbra gratularis Gratulor & ego, nec liuoris felle torqueor, sed exuberanti gaudio fartior. Vale fœlixq́ꝫ uiue, mi luce charior.

Fran. Petrarcha domino Guilielmo de Pastrengo, S.

GRatiam tibi habeo uir optime, quod te mihi adeò morigerū præbes, ego enim multo malim studijs meis, quàm uoluptatibus opem ferri, quamuis & studia suas uoluptates habeant immarcessibiles, honestasq́ꝫ, quas nulli hominum notiores arbitror esse, quàm tibi, libro illo ualde egeo in Virorū illustrium congerie, cui hos humeros qualescunque subieci. Oro ergo festina, scis quàm carum est, tēpus, horas & momēta librantibus, insup & pro eo nominatim gratias ago, ꝙ me iam debiti admones officij, tentaui ut suadebas, ꝙ per meipsum fecissem, & iam cœperā, sed tarditatē meā nosti, & cōtemptū rerum, ita enim mihi cōtingat mori, ne totus moriar, ut multa uersanti, ineptissima fabula & prorsus inane somnium uidetur ferè quicquid in terris agitur. Stimulis ergo opus erat, hos mihi, morū meorum conscia tua fides, adhibuit, de euentu uiderit fortuna, sed qd loquor. nihil illā esse didici, præter nudum nomen, & præualuit apud me Graij uatis auctoritas. uiderit ergo Deus omnipotens cui Dauidicum illud dixi. In manibus tuis sortes meæ pium certè consilium, esse inefficax non debebit. Tu uale Raynaldum nostrum ut saluere iubeas precor. Mediolani. VII. Cal. Augusti properè.

Fran. Petrarcha Guilielmo de Pastrengo, S.

37 NOmen tuum optime atq́ꝫ exoptatissime mihi Vir, quo nihil dulcius audio, quodq́ꝫ hodie huius deuoti tui ore auribus meis insonuit, nō dicam me coēgit ad calamum, qui nescio quo seu errore, seu fato, seu actuum humanarū odio, uix nisi somno uel necessitate alia excussus è manibus meis cadit, sed alio tendentem calamū huc cōuertit, ut tibi scriberē, Esse me Pataui corpore uiciniorē tibi, quā soleo. nā omnia uidētem Deū testor, semper animo præsens sum, sanū præterea & beneualentē ac iocūdissime senescentem. qd ad ætatē attinet, fortunæ nēpè uulneribus, nō alijs, q̄ nimiū crebris charorum mortib. impelli & concuti, me fateor nō, psterni, de reliq̄ ueterib. illis meis deditū curis, quas & si taceā nosti, atq́ꝫ in primis tui memorem, tuiq́ꝫ auidū, ꝙ desideriū lenire propè diē spero, apertū est enim iter, ꝙ nisi fallor immeritò clausum erat, permisit nanq́ꝫ mihi dominus beneficium illud, pro quo totiens laborastis, & quod multo pluris facio, arram mihi magnæ humanitatis exhibuit, beneficiū quidē ipsum, simulq́ꝫ adolescētem cuius fuerat. ô res hominū, mors abstulit, qui cum paucos dies læto uidisset in uita, eo ipso die, mirū dictù, quo iuri suo restitutus uidebatur, uitali destitutus est, spiritu, Deo gratias, qui me lōgo labore, sed nō sine dolore liberauit, tu Viue fœliciter nostri memor & Vale. Pataui. x. Augusti serò.

Fran. Petrarcha Guilielmo de Pastrengo, S.

38 VIrū hūc si nosse cœpis, & amare incipies, & mirari, lōga est historia, sūma est ꝙ honestis ex causis familiarissim⁹ & amicissimus fact⁹ est mihi, & serò licet tātus eū discēdi ardor cœpit, ut neglecto studio rei familiaris, et deserta fabrili officina, in q̄ insigniter eminet

totum

totum se literis dederit. Itaq; iam nil nisi scholas, libros & magistros cogitat, inq; hoc unū noctes insomnes, & sollicitos dies agit, amplectere eum oro te, & proposito suo faue, nihil est deformius, quàm iustis desiderijs opem non ferre, & quid putas ambiat, non opes, non potentiā, non honores, non uulgi compedes ac uenena mentiū uoluptates, sed unicū ocij sui præsidium, & uitæ solatium, libellos quærit, sine suo ductu, tuisque auspicijs nil au surus, suspirabis intelligens quo aspiret, & tacitus dices, utinam tempestiuius cœpisses, sola enim ætas obstat ingenio, quāuis & Plato prouectior Philosophiæ, & Cato senex Græcis literis operā dedit: hæc hactenus: Raynaldū nostrū mei memorē saluere iube, cui hoc ipsum scribere uolui nec potui, expecto enim Calphurni Buccolicum carmen, & tuam Varronis agriculturā, ualde enim memini si quid mihi ꝓmittitur. Vale Pataui 17. Aprilis ꝓpere.

Fran. Petrarcha domino Guilielmo de Pastrengio, S.

Discolor ut Nymphæ, tetigit uestigia pellis,
Lectior, & cunctis nimis inuidiosa puellis.
Nescit habere locum, refugit sub claustra reuerti.
Et tibi purpurei, dedecus, addidit innuba serti,
Teq; per arua canens, uarios legit undiq; flores.
Et timeat humentes pedibus calcare sorores.

Literas tuas ornatissimas, atq; pulcherrimas, obiurgatus à me Lelius meus, sed iaculo tamen meo clypeum legitimæ excusationis obijciens, misit tandem. Qui te salutatum cupit, poteris eum ut auguror cum Ludouico, & Gerardo fratre, hodie uel cras hospites habere, & sitientes ad riguum fontis mei, iam istic degenerantē, sed adhuc quidam originis suæ signa gestantem, inducere, peponem optimum non comedi, sed deuoraui: nemine in partem admisso, præter Nympham, pictis, tā tunc pedibus deorum conuiuia meditātem, & Neptuni nuptias, aut Nærei, aut Tritonum obsequia, & siquid uel æquorei uel fluminei numinis usquam est.

Prioribus Artium, uexillifero Iustitiæ P.Q. Florentino, S.

SAepè mihi propositum fuit, egregij Ciues, pro uarietate rerū ac temporū, aliquid ad uos scribere & uicissim nunc frenū ais, nunc calcar incutere, nūc indignari perdita, nunc recuperata libertate gratulari, nonnunquā flere uobiscum, multiplices & uarias Reip. tempestates, & impēdentis naufragij fideliter admonere, ut ita me uobis, quoniam aliter non dabatur, uerbis saltem, animi testibus, & si non habitatorem, certæ amatorem patriæ comprobarem, sed dum cogitarem mecum cœpi, quantum ab altitudine curarum uestrarum distaret, meorum humilitas studiorum, subito semper mihi è manibus calamus lapsus est, nūc autem cogor ut scribā, nec reluctari ualeo, ualeo urget enim animū dolor ingens, & extorquet mihi uerba cum lachrymis. Ecce etenim, quod ignorabam hactenus, atq; utinam perpetuò ignorassem, suauissimus & meritò charissimus, ciuis uester & amicus meus intimus, Maynardus Acursij, Fores dū è Romana curia, Florētiā redit, molestias atq; pericula, tàm longi itineris transgressus, & iam dilectæ patriæ uicinus, in ipso penè portarum limine, & in uestro, ut ita dicam gremio, crudeliter interfectus est: heu uir infœlix, quantos ætate uiridi pertuleras labores? quotiens ignota terrarū circūiueras, ut trāquillam in patria tua tādem & honoratam ageres senectutem? quo pergis, ah miser, fatiq; tui nescie? & ubiq; tutior, ꝗ in patria future? quo ꝑgis? quo ruis? quo miserādæ festinas? tibi canit Poëticū illud:

Fallit te incautum pietas tua.

Quæ cum sit magna in parentibus, & propinquis, ut ait Cicero, tamen in patria maxima est. Illa te proculdubiò trahebat soli natalis amātissimū, illuc iam senior redibas, unde puer excesseras, & illæ terræ, quæ te infantē pauerat, fatigatæ uitæ reliquias referebas, cupiēs ubi ortus eras, mori, & ubi repraueras sepeliri· sed ô scelus, ô inhumana feritas, truculentissimi homines, immò uerò cruētæ & immanes belluæ, te improuidū & inermē calle medio spectabāt, horrendum & ignotū orbi Italico prædonū genus, qui non saturati auro quiescere, quæ summa uotorū raptorib. esse solet, nisi sitiēter tuæ sanguinem haurirēt, & exoptatū ingressum patriæ tibi præriperēt, ac sepulchrū: ô sitim sanguinis inauditā; quid amplius ꝗ-

ritis fæuissimi canes? quid q̃ritis in corpore spoliato? odiũ quidẽ ignoti & innocentis hominis, nec ullũ erat certè, nec fingi poterat. Si auri fames uera sceleris causa est, reddite iam nepharij uoti cõpotes ad prædam, & graues speluncas criminũ officinas, & qui illic auidè uos expectant hospites uestros inuisite, sinite nudũ peditẽ abire, satis est, nihil ulterius poscitur, ne in latronũ manus inciderit, sed hominũ, nil inde uobis metuendũ est, tàm munitis habitatis arcibus, ut impunè & cœlũ & Florentiã cõtemnatis. homunculũ solũ fessum, & attonitũ timetis? habẽtes receptacula tàm uicina, tàm ualida? Nolite igitur auaritiæ seuitiã cumulare, quicquid populabile manu erat, q̃dq; in uestros usus uerti poterat abstulistis, animam sibi & amicis, & uobis nulli usui futurã linquite, quid toruũ intuemini? quid cogitatis? quid molimini? quæ ista rabies est? quid micantes uolunt gladij? quid petunt? ô uoluptas effera, nullo odio, nulla spe proposita, & nullo metu sacrosanctũ & Deo simillimũ animal hominẽ trucidare, ferre rapidas manus in uiscera, & quod ne generosè quidẽ feræ facerent, lacerato cadaueri incũbere, & spumanti sanguine delectari. Pudet ac miseret, ô clarissimi ciues, nec de paruo doloris scaturiunt tot lamenta, neq; magis talis amici talẽ casum lugeo, q̃ tantùm tàm gloriosæ Reip. pudorem. quid enim dicetur apud gentes? quid posteritas loquetur? innoxiũ hominem, qui interseras ut Lucanus ait Rhodani gentes, qui per deserta prouinciæ qua nulla usq; hodie dissolutior nulla desolatior terra est, ac per Alpes medias, nõ niuibus tantũ, aut uagis excursoribus. sed armatis hoc tẽpore exercitib. cæsas nõ modò per diem, sed sub tempesta etiã nocte incesserit, in finib. Florẽtinis, luce media procubuisse, uelut ouem impiæ uictimæ destinatam? & ô æternũ ætatis nostræ dedecus, inuentos esse qui audeant è cõspectu quodãmodo urbis uestræ, & illius olim formidati palatij, in quo celeberrima iustitiæ sedes erat, laniare pro libito ciues uestros. ô tempora, ô mores libet enim exclamare cum Tullio. Ego quidem puer, audiebam maiores natu, narrare solitos, populi illius uirtutes omnimodas exim ãq; iustitiam, nõ in cõtradictionib. modò placitisq; cõuentis, sed in his duob. maximè, quib. solũ sapientissimus legislator ait, Rempublicam cõtineri præmio scilicet & pœna. quorũ profectò si desit alterũ, necesse est uelut altero pede claudicantẽ efficiat ciuitatem, sin utrũq;, eneruatã prorsus & languidã, frigescente hinc bonorũ uirtute, illinc malorũ inardescente nequitia in utrãq; partem magnificè prout derãt patres nostri, quib. artib. Romanæ origini q̃ fama uulgauerat, certissimã fidẽ dabãt, itaq; ut olim genitor ille, uester, pop. Rom. toto polluit orbe terrarũ, sic illos acceperam, quantũ cœlitus datũ erat eisdẽ uestigijs gradiẽtes, & singularẽ in primis quãdam laudem, apud omne genus hominũ meruisse, & inter Tuscorũ populos longis temporib. tenuisse uoluntariũ quodãmodo principatũ, titulo quidẽ Imperij abstinente, & quo superbiæ inuidiæq; minus, eò laudis & gloriæ plus erat in nomine, nõ ergo dominiũ dicebat, sed auxiliũ ac profugiũ uicinorũ. Vt nõ immeritò cẽserẽt, floridũ illud nomẽ sortitã Florentiã, in qua flos uirtutũ omniũ, & gloriosorũ actuũ abũdaret, erat omniũ finitimarũ gentiũ, ad tã benè moratũ populũ, amore & reuerẽtia mixtus timor, neq; solũ in proprijs, sed in extremis q̃q; Tusciæ finibus, timebatur ciuitas magistra iustitiæ, quid enim aliud causæ fuit, q̃ inter lapidosos & asperos colles, in solo arido, nec maritimo portu, nec nauali flumine adiuto, tàm breui tẽporis spatio ferè enim omniũ Italiæ ciuitatũ recẽtissima ciuitas uestra est, in eam sue creuerit magnitudinẽ, ut uicinas omnes amplissimas, quidẽ urbes prope incredibiliter supergressa, nõ solũ forma nominis, aut p̃ciosis mercibus, q̃ ipsum miraculi instar erat, sed & ipsa etiã fœlix prole uirũ, & in hoc quoq; matri similis, at tãtæ sobolis, iã nõ capax disseminatis toto orbe ciuib. omne mũdi latus impleuerat? q̃ nam q̃so tot præsertim aduersantib. huius tantæ & tã repẽtinæ magnitudinis causa fuit? dixerit aliqs, fortasse aẽrẽ causam esse, & q̃ uirtuti est propriũ tribuet fortunæ, alter impigerrimæ gẽtis industriã uersatilesq; animos, & applicabile ad omnes artes ingeniũ, inter causas numerabit nõ ineptè quidẽ, dũ meminerit, tãdiù primã & maximã huius rei causam fileri, donec iustitiæ studiũ filerẽt. Illa, in quã incremẽti, uestri uera et p̃cipua causa est, sine qua, nedũ ciuitas, sed nec domus exigua nõ dicã crescere, sed nec stare quidẽ poterit. Fũdamentũ ciuitatũ omniũ iustitia est, sup q̃ si uerum q̃ritur, uestri maiores ædificatã uobis Florentissimã atq; firmissimam Remp. reliquerunt.

Id si

Id ſi modò per ignauiam labi permittis, quid ſperari licet, aliud quã ruinã? Surrexerunt ecce ſicarij infames, & ꝗ unum ad excitandũ omnes irarũ aculeos ſatis erat, ciuem ueſtrum optimum, cui uirũ ut creditur, ab eo die, quo ſiniſtrum pedẽ domo extulit, inſidias tetenderunt, nuſquam niſi in ſinu ueſtro mactare auſi ſunt, quodque auorũ temporibus cogitare etiam in cubilibus timuiſſent, id ſub oculis ueſtris, & in uia publica, crudeli atq; intolleranda prorſus audacia peregerũt, quod ſcelus ſi inultum linquitis actum eſt de ſtatu publico, actum de iuſtitia, actum denique de ſalute, de libertate, de gloria. Corruit fundamentum illud, ſuper quo uſq; ad ſydera creueratis, & Deus bone, quorũ manibus euerſum? Magna pars doloris eſt, uilis auctor, iniuriæ, furciferi, carnifices, ſyluicolæ, ferino uictu aſſueti, ſed ferino magis pectore, & ferinis morib. uix carcere, uix cathenis, aut funib. ueſtris digni paſſim in iugulos ueſtros ruũt, & ad ſatietatẽ ſuam paſcuntur cædibus, & ſanguine miſerorũ, profectò nunquã hoc auſuri, niſi uel in ueſtra ſegnitie, uel in ſuis latibulis ſpem haberent, ꝗ ſpes, ſi uos ut ſoletis, uiri eſtis, ab omni eos parte deluſerit. Exercuit uos fateor, & impulit his temporibus fortuna, ſed non ſtrauit neq; debilitauit, uſq; adeò ut paucos in circuitu ſæuientes latrunculos perferatis: ſolet uera uirtus, & clarior ex aduerſitate conſurgere, et ſi bene mores ueſtros noui, nec me longa de uobis fallit opinio, uos à populo Romano, unum hoc inter multa præcipuum, & uelut hæreditariũ poſsidetis, ne ſcilicet fortunæ uos deijciat aut frangat iniuria, ſed attollat, & quod maximè uirorum eſt, inter difficultates creſcãt animi. hinc mihi ſpes non parua ſuboritur, audio enim uos accenſos atrocitate negotij, & generoſa indignatione flammantes, ad ſolita arma iuſtitiæ conuerti, quod ſi uerum eſt, nullus unquam locus ut ſpero, nulla ars, nullus ſceleratorum fauor hominum, ab infandis ceruicibus, meritum iracundiæ ueſtræ fulmen auertet. Verum ego prædulcis amici, lachrymabili iactura, ſupra quàm dici poſſet amariſsimè cruciatus, multa uobiſcum uiri illuſtres familiariter locutus ſum, heu fruſtrà, heu ſerò, ſentio enim damnũ meũ, non poſſe reſtitui, nõ ſi mille linguis adamantinis in ſempiternum loquar, aut Orpheo dulcius flebilibus ad lyram querimonijs ſaxa permulceam, unquam mihi redibit amicus meus, irremeabile iter ingreſſus eſt. neq; nunc id agitur, ut ille reſurgat, ſed ne illò corruat decus ueſtrum, quorũ alterũ impoſſibile, alterum uerò perfacile, & in ueſtra poſitum manu eſt. Illud quidem admonere non eſt neceſſe, quod ſcelerum iudices, non præterita ſed futura reſpiciunt, quid enim prodeſt, ad ea quæ retractari nequeunt ſtudium adhibere? ſimilibus tamen malis occurritur, & exemplo terribili humana temeritas coërcetur, hinc illa nimirum doctiſsimorũ hominum laudata ſententia eſt. Non quia peccatum eſt, ſed ne peccetur inuenta ſupplicia. quæ quanquam ſint pro huius ſceleris immanitate digniſsima, quanquam tacitus expectare nõ prohibear, expectare tamen rector. Vniuerſa igitur hæc ſic intelligar dixiſſe, ut apud beneuolas aures dolores mei ſenſum loquendo deponerem, ac graui moleſtia tumidum cor leuarem, potiùs quã ut animos ueſtros ad uindictã ſanguinis inflammarẽ. id enim nec profeſſioni, nec ſtatui meo conuenit, itaq; teſtatus, quod ad illam quicquid dicturus ſim, aut dixerim non aſpiro. Id ꝗ honeſtius poſſum flagito, quatenus antiquæ gloriæ ueſtræ iuſtitiæq; memores, qua ſingulariter floruiſtis, eam ueſtris perire temporibus non ſinatis, idq; obnoxius precor, ut uiæ ſalutis publicæ, per quas & ad ueſtra, & ad ipſa parentis mœnia, ſemper quidẽ, ſed nunc præcipuè, inſtante ut noſtis Iubileo, fidelium ex omni regione concurſus erit, purgatæ latronibus pateãt peregrinis, ne iuſto mœtu territi, uel pium opus omittere, uel rectũ iter flectere compellantur, quod niſi acriter prouideritis (ſed ſpero utiq; prouiſuros) æternæ uobis infamiæ maculam irrogabit. In primis autem expeditũ eſſe decet Apennini trãſitum, unde numeroſior populus expectatur, ad quod utinã tempeſtiuius in animũ ueniſſet, ueſtrã magnificentiã exhortari, fuiſſet prouiſum fortaſsè maturius, nec alijs cauendi circumſpiciendiq; materiã infœlicis amici mei miſerabile ſpectaculũ prebuiſſet. at ꝗd ſuſpecti ſ erat, id ætas noſtra nõ uiderat ſed ſic à ſeniorib. acceperat, eſſe ꝗdẽ Apẽnini iugũ natiua aſperitate difficile, cæterũ nil uiatori tutius uel hoſpitalius. Quid aũt erit, ſi de cuſtodib. fures, de canibus lupi fiũt? ubi ad ſuũ ſyluoſi montis horrorẽ, nequiſsimorum hominũ terror acceſſerit? breuis nempè totus ille terrarum tractus, ab hominibus deſeretur,

inhoſpitalior Athlante uel Caucaſo,huic ignominiæ & huic peſti,Viri fortes occurrite.ui-
debitis ſaxa nondum ſicco,ciuis ueſtri cruore rorantia,inde diſcetis cæterorum ſaluti quo-
nam remedio prouidẽdum ſit,qui amputare uult arborẽ,à radicib.incipiat,qui ſiccare uult
riuulos,fontem ſiccet.Qui extinguere uult latrones,inſiſtat receptatoribus extirpãdis,ite
celeriter,ite fœliciter,quo cœpiſtis,& benè iuuantibus ſuperis,fœda ſcelerum clauſtra cõ-
fringite ſimul ac notam ab oculis noſtris abſtergite,relinquẽtes poſteris iuſtitiæ famam,q̃
à patrib.accepiſtis.Illuc nominatim precibus iſtis addiderim,ut dominum Lucam cogno-
mento Chriſtianũ,uirũ ſanguine ac uirtutib.clarũ,qui eidẽ Mainardo infauſtæ uiæ comes
fuerat,& de quo dubiè fama loquitur,pro honore ueſtro iubeatis inquiri,an impiorũ ma-
nibus euaſerit,quod quidam narrant,an parili feritate conſumptus ſit,ꝙ potius timeo, &
timere non deſinam,donec aliud ſciuero.parcite aũt multiloquio, tulit me longius fortè q̃
decuit,hinc humanitatis ueſtræ fiducia,illinc doloris mei impetus ,& amicorum pietas,de
quibus ante modo ſcripſi, ut eos per dies ſingulos præſtolabar. Ita enim concorditer de
Auinione diſceſſerant,ut me uiſuri,nulla alia cauſa ſuadente, per hoc iter longius uenirent
& cum Parmæ nõ inueniſſent in domo mea per noctẽ & diem non integrũ morati diſceſ-
ſerunt mœſti,literis ibi demiſſis,quarũ ſumma erat,ſe huc ad me è ueſtigio reuerſuros, cũ
què ego rediès,& multis diebus ſpectans,lõgiorẽ promiſſio moram inciperem admirari,
famulum unum cum literis miſi.qui eos tarditatis argueret,per quem didici,hoc eos chari
tatis & amicitiæ pretium percepiſſe.quamobrem ſi loquaciorem fecit dolor,ignoſcite.Li
cet enim rerum neſcius & abſens tunc fuerim,quia tamen mei ſolus amor uidendiq; deſi-
derium,eos hac traxerat,ſolus ego ut mihi uideor,totius infortunij cauſa fuit. Omnipotẽs
Deus,uos tãtis mundi malis incolumes conſeruet,in ſtatu fœliciſsimo.Parmæ 11.Iunij con
cuſſo animo grauiterq; proſtrato feſtinanter.

Fran. Petrarcha Amico ſuo, S. 41

TEmpus breue,magnum ſcribendi deſideriũ anguſtat.& ardorẽ animi prægelidus aër
frenat,ſine exemplo annus eſt,& bruma horrida,uulgo iam penè in miraculũ, atq; ut
dici ſolet in religionem uertitur. ô tranquilla Parthenope,& magnis ingenijs laudata Cã-
pania,ueſtrum eſt quod ait Maro:

Ver perpetuum atq; alienis menſibus æſtas.

et profectò non talis ipſa loquentis mater ,glacialis Mãtua,& impórtunis frigoribus op-
preſſa,niuoſiſq; alpiũ & Apennini iugis obieſſa Liguria, quanquam præſens annus , qui
nouitate ſui attonitos etiã ſenes habet,neſcio an aliquid cauſæ ſecretioris offenderit, quòd
ſcilicet Germaniæ finib.ueniens nouus Cæſar,cœlo noſtro,ſuum fortè frigus inuexerit,
cuius is rigor eſt, ut ipſos quoque Germanos in ſtuporem cogat. certè ego nudiuſtertius
Mantuæ,quo ad ipſum Cæſarem,multum rogatus acceſſeram,in familiari colloquio quo
princeps ille mitiſsimus,lingua & moribus non minus Italicus quàm Germanus,me nũ-
quam ante hac,præter quã in literis uiſum,ſæpe dignatur,ſic eũ dicentẽ audiui, Vix ſe un-
quã tale aliqd in Germania ſenſiſſe.cui ego reſpõdi,Fortè cœlitus actũ eſſe,ut miles Theu
tonicus,ſubitam cœli mutationẽ & Italicã temperiẽ nõ horreret. Mitto autem hæc,hyems
zephyrijs cædet,æſtas aquilonib.omnia ſenectuti.ueniet dies,quæ diebus omnib . metam
ponat,& hãc tẽporum uarietatem ſtabilis cõcludet æternitas.natura ſuũ opus, noſtra inte-
rim nos agamus.equidẽ non me gelu,quodcũq; Ripheis montib . Meoticiſq; paludibus
adiacet,retardaſſet.multa ſcribere cupiebam,ſi literas tuas in tẽpore recepiſſem , ſed dum
iſte uir clarus & nobis charus huc attigit Mediolanũ aberam ut dixi,reuerſus & tuas orna
tiſsimas quatuor epiſtolas,quibus totidem meis ſerò licet,abundè tamen ſatisfactum fate-
or,& latorem abitum meditãtem repperi.Superuacuũ uiſum eſt,inchoare quod perficere
non erat,reliqua igitur ſuum diem,qui longior forte dabitur atq; tranquillior,in hoc breui
& turbido nil aliud dixerim,niſi nil penitùs tuarum ad me literarum hoc biennio perue-
niſſe,ꝙ mirari te non miror,atq; etiã indignari,ſed ferendum eſt quod mutari nõ poteſt.li
teræ noſtræ medio uiarũ ſuos raptores inueniũt,qd aũt ſcimus:multos forſitã amice ſtu-
dijs noſtris accẽdimus,multis gloriæ ſtimulos fortaſſis incuſsimus,ſine,ꝑgant q̃ cœperũt,

Sæpè nobis diſpliceant,labores & epiſtolas noſtras detineant & auertãt,modò nos amẽt,
& quod rapiunt mirentur. Vale.

Fran. Petrarcha Philippo de Vitriaco Muſico, S.

AMicas aures,amicus ſermo pulſabit,non tàm blandus quã uerax,neq; tàm compo-
ſitus quàm fidelis. quid enim loqui uerear,de longinquo, quid corã poſitus non ue
rear? magna eſt amicitiæ libertas,magna ſecuritas,qui multum diligit nihil timet,immò ue
rò timet omnia,& omnia circunſpicit. magnus amor,illa,inquam,omnia quibus amatum
ſuſpicatur offendi,de amico quidem ſuo Seneca uiderit,de quo ait: Non amo illum niſi of-
fendero,ego nihil minus uelim,quã te offendere,ſed abſit,ut offendi uerò poſsis,ueri ſem
per acutiſsimus & ardentiſsimus inquiſitor.delectare potius ſpero,& imbecillitati animi,
uirtutis ope ſuccurrere,ut tãtus ætatis noſtræ Philoſophus,abiectis uulgi delirãtis ineptijs,
& iam nõ modo uiriliter ſed Philoſophicè ſentias & loquaris, quid enim quæſo re, ne dicã
æternum ſed uel diurnũ reſtat homini,ſi in animũ quoq; ſenectus admittitũ? ego quidem &
ratione inſignita,& experientia magiſtra,& illuſtri etiã hiſtorico atteſtante didicerã, Or-
ta omnia occidere,& aucta ſeneſcere:ſed ab hac ineluctabili ſorte mortaliũ, exemptũ ani-
mum arbitrabar, quippè qui nõ terreſtris,ſed æthereæ ſubſtantiæ ſeſe in altũ ui propria, &
quibuſdã,ut ita dixerim,naturæ ſuæ alis attolleret,mortẽq; deſpiceret, quodq; de quibuſdã
uetuſtiſsimis Italiæ populis apud Poëtam legerã,quod ſcilicet,nec tarda ſenectus debilitat ui
res animi,latius extendens ad omne genus hominũ referebam,cogis me,in hac dubiũ opi
nione ſubſiſtere,uideris enim mihi,& eloquar apertè,quod ſentio,uideris, inquã, mihi uir
egregie,non tàm corpore quàm animo ſenſiſſe. quod ſi accidere tibi potuit,in tanta bonarũ ar-
tiũ copia,tantaq; uirtutũ ſuppellectili,quid eucturũ credimus his nudis & inermibus, nul-
lum uirtutis ſolamen habentibus,nullũ præſidiũ literarũ?his dico,qui paſsim in triuijs ob-
errant,curis,inanib. circumacti,ad nil aliud explendũ turbæ numerũ idonei,& fruges co-
medere nati?ut eleganter ait Flaccus. Atqui hoc mihi non negaueris, ſi ſeneſcere animus
poteſt,poſſe etiam interire,cum haud dubiè ultima uitæ pars,& quaſi quidã deſcenſus ad
interitum ſit ſenectus, quod ubi conceſſeris uide,quid ſequitur. Dulcedo enim uitæ inter
cidit,ſpe immortalitatis erepta,quæ una præſtabat,ut me hominẽ,non dolorẽ ex parte alte
ra morti tẽporaliter obnoxiũ,nobiliori interim & quod naturæ fides addiderat,utraq; tãdem
parte uicturum. Nec ſum neſcius mirari te,quorſum tàm lõgis anfractib. mea pergat ora-
tio,immò uerò ſi ingeniũ tuũ noui,iamiam cõſcientia bellicante,quid dicã,& quod ſim dictu
rus intelligis.eſt hic ut noſti,præclariſsimus pater,& cõmunis amborũ dominus Guido Bo
lonẽſis Cardinalis,et Apoſtolicæ ſedis Legatus,iã faciẽ tuã intueri uideor,modeſtus illam
rubor inuaſit. Nõ præſagiebas me de manib. ſuis,tuas literas inſpecturũ,quod ſi euenturum
cogitaſſes,nunquam profectò tàm molliter,tàm demiſsè,nunquam,da ueniã ueris nominib. tàm
muliebriter loqueris.& ſi non mihi,at ſaltẽ miſsis hoſpitib. meis parceres,quæ ne modò ad
uerſus te numeris ſuis armentur,nõ illarũ patientia,ſed tẽporis breuitas cauſa eſt. quid enim
ais oro te,cognoſce mecũ,uerborũ tuorũ formulã,cõſignatis,ut dici ſolet,tecũ agitur tabel
lis.hũc ipſum dominũ noſtrũ,arguis,pũgis,increpitas,& nimis intollerãda mollitie, nõ ab
ſentiam, ſed ut tu uocas,exiliũ eius defles,peregrinationemq; ſanctiſsimã,& qua glorioſior
nulla eſſe poteſt,exilij cognomine decoloras. hæc nimirũ eſt illa ſenectus animi, quam in te lu-
geo amice. nũquã quo primum mihi tẽpore notus eſſe cœperas,iſta dixiſſes,deferbuit ſan
guis,& ille ardor egregius,quo nulli ſecũdus uidebaris,abdita quælibet & incognita perſcru-
tandi. Ita ne inter curioſitatẽ anxiã ultimamq; ſegnitiẽ,nihil eſt mediũ? parũ tibi diſtans In-
dia uidebatur. Iam Thaprobanẽ,& ſi quid oriẽtalis oceanus habet occultius cupido metie
baris ingenio. iam ad extremã Thilen ignotis littorib. latitantẽ ſuſpirabas,quoniam Orcades
& hyberniæ & quicquid terrarũ noſter fluctus aluit,ipſa in ciuitate ſordebant. quid aũt miri,
ſi anguſta animo literatiſsimi hominis terra erat? in hũc aſsiduũ cœli uerticẽ,qui ſupra nos
ſtabili temone cõuertitur,inq; illũ aliũ, quem ſe qui ſunt Antipodes ſuſpiciũt,in obliquum,
deniq; ſolis callẽ,inq; fixas & errantes ſtellas, infatigabili ſtudio cõſcendentes. nam quid
non dies longior euertit? Eſſe in Italia miſerũ exilium reris,extra quàm eſſe, niſi quia omne

solum forti patria est, potius uideri posset exilium pace tua dixerim, nimis tibi Paruus pons Parisiēsis impresit, testudinei sui arcus effigiem, nimis aures tuas subterlabentis Sequanæ murmur oblectat. Postremò nihil calceo tuo, nisi gallicus puluis insedit. oblitus mihi uideris illius, qui interrogatus cuias esset, Mundanum se esse respondit. tu usq; adeò Gallus es, ut Galliæ fines excedere, quamlibet ob causam exilium uoces: est quidem non inficior, natalis patriæ dulcedo nobis insita, scio præclarissimos uiros, nequaquam huius affectus expertes, audio apud Liuiū restitutorem Vrbis & Imperij Camillū, quibuslibet summis ducibus parem, sese in exilio Ardeatino tactum fuisse, cœli patrij memoria, cōfitentem audio Diomedem apud Vergilium suum Calydona. Deorum inuidiæ ascribentem audio Nasonem suam absentiam, non paucis uerbis, sed integro uolumine deplorantē. cum hoc aūt & illud scio, pusilli & inualidi animi esse, ubi honestæ uacāt causæ, abiectis his cōpedibus, non posse consurgere. Ingens est Romanorū & externorū ducū, ingens quoq; Philosophorum copia, qui uel ut bellicam, uel ut ingenij gloriā cumularent, uitam in perpetuis peregrinationibus exegerunt, sed quia libentius professioni nostræ uiciniora commemoro, Philosophorū aliquos attingam. Plato relictis Athenis, ubi si dici fas est, pro terrestri quodam numine colebatur, Aegyptum primò, deinde Italiam circumiuit, At quātus labor homini sedere solito, sed per omnes uiarū difficultates, discendi cupiditate, pro uehiculo utebatur. est & peregrinatio famosa Democriti, famosiorq; Pythagoræ, q semel domo egressus, nūquam rediȷt, ueri flagrantior amore, quàm patriæ, lustrauitq; Aegyptū ut ait Cicero, Persarum Magos adijt, tantas regiones barbarorum pedibus obiuit, tot maria transmisit. cuius peregrinationis extremum si quæritur, in Italiā ipsam uenit, ibiq; reliquū uitæ ægit, & quatuor ibi lustra cōsumpsit, ubi tu nūc annuā domini nostri moram, uelut flebile exilium, & prorsus perditū tempus doles. Expergiscere, expergiscere obsecro, & ingeniū tuū excita, uir insignis, atq; inclinatū animū attolle, uidebis quanta opinionū nube uulgarium tenearis, dum illæ tibi uoces exciderint, quas utinam non legissem, non est exiliū q; tu putas, sed breui labore famæ materia sempiternæ. hoc tibi persuadere nunc difficile est, qui ut uideo, nihil extra Parisius magnificum, aut delectabile suspicaris, & extrema illas agelli tui glebulas, quibus animum addidisti. cum uerò ad te ipse redieris, & prophanis uulgi rumoribus exclusis, te unum percunctari, tibi credere malueris, benè de te sperare non desinam. Redde mihi collocutorem meū, redde mihi pristinū Philippū, me quidē tacente ueritas perorabit. at modò non tecū, sed cum altero nescio quo, Philippi illius hoste, cōflictatio mihi ista suscepta est, quāobrem si quid fortè liberius dictū legis, quàm blanditiarū nostri æui mos habet, ignoscito. iuuat enim magnificè loqui, & certè decet, ut quadam ad Ciceronem epistola Brutus ait: aduersus ignorantes, quid pro quoq; timendum sit. Vt enim ad exulem tuum reuertamur, uideres hunc autem augustiorem solito, & fronte siderea per urbes Italicas incidentem. Videres populorum ac principum concursus, summo illum honore prosequentium, audires plaudentium atq; fauētium uoces, eneruati puderet eloquij, neq; iam exulem, sed pacis & quietis auctorem, atq; sospitatorem Reip. nūcupares ueriore uocabulo. cum enim inter Vngariæ & Siciliæ regna profundius odiorum fontib. scatentes, bellorum causæ, magnam Europæ partem in discrimen traherent, tāto par oneri, nemo alter inuentus est. Hunc Rom. Pont. iudiciū, hunc sacri collegij consensum, si tu tibi miserum aut pœnitendum censes, quod fœlix faustumq; dicturus sis nescio. sed adiuro te, per illam quæ præesse debet affectibus rationem, quod tu mihi ocium, cum hoc negotio quas mihi delitias, cum his curis quàm mihi requiem cum his laboribus comparabis uiderit Epicureum uulgus quid pronunciet. ego tàm generosum exercitium, omnibus delitijs, omnibusq; uoluptatibus prætulerim, quas somnus aut uenter aut ambitio præstare potest. omnis enim uirtus, omnis gloria, omnis honesta delectatio in arduo sita est. ad obscœna descēdimus, condescēdimus ad honesta, noli igitur domini nostri deplorare fortunam, exulem te potius credito, & exilium tuum geme, qui tàm procul à contemplanda illius gloria recessisse, dolerem & ego, nunc pariter uicem tuam, nisi tu iter eius miseratus, tacitè quidem te fœlicem absentia iudicares. gaudenti autem compati, non pietatis sed dementiæ opus

est, nisi

est,nisi forte miserati falso gaudio gaudentē, ea demū misericordia summa est. Cæterū & si tu ante tempus immobilis factus es,patere tamen æquo animo,hunc quem tota te mente diligere certe scio,inertes moras itineri posthabuisse magnifico. uirēs enim ætas est, corpus ualidum,præclarus sanguis, altum ingenium,ardens noscēdi cupiditas,hi sunt stimuli,quibus impulsus & Sequanam & Rhodanū amittere ausus est,neue solos Philosophos peregrinatos, atq; hoc obtentu,hunc regia prosapia ortum, ab illorum humanitate segregandum putes, illustrioribus exemplis agam. Quatuor & uiginti annos natus erat Scipio,cum aduersus quatuor ualidissimos Carthaginensium exercitus, totidemq; clarissimos duces in Hispanias profectus est, inde innumerabilibus uictorijs ornatus rediens, cum parta laude contentus domi manere posset, tonante per Italiam Hannibale,in Africam transire maluit,& se inter asperrima uocantem maioris spem gloriæ secutus est, non inde diuitias relaturus,sed salutem patriæ, agnomenq; sibi, qui enim Cornelius iuerat,redijt Africanus. Iuit ad Troiam Neoptholemus,contemptis aui precibus ac lachrymis,Iuit Vlyxes per omnes terras ac maria,& erat illi domi decrepitus. pater, infans filius,coniunx adolescens,& procis obsessa, cum ipse interea Circeis poculis,Syrenum cantibus, Cyclopum uiolentia,pelagi monstris, ac tempestatibus decertaret, uir erroribus suis clarus , calcatis affectibus, neglecto regni solio, & tot pignoribus spretis, inter Scyllam & Charybdim,inter nigrantes Auerni uertices, senescere maluit, quàm domi, nullam aliam ob causam,quàm ut aliquando senex,doctior in patriam remearet.Et reuera si experientia artem facit, quid artificiosum, quidúe alta laude dignum sperare relinquitur illi,qui paternæ domus perpetuus custos fuit?Boni uillici est,in auito rure consistere,telluris suæ uim bonumq; cognoscere,contra nobilius & in altum nitentius ingenij est, multas terras & multorum mores hominum uidisse,uerissimumq; est quod apud Apuleium legisti. Non immeritò enim,inquit,priscæ poëticę diuinus auctor,apud Graios summæ prudentiæ uirum monstrare cupiens,multarum ciuitatum obitu,& uariorum populorum cognitu,summas adeptum uirtutes cecinit,quod Poëta quidem noster imitatus, suum Aeneam nosti,quot urbibus ac littoribus circūducit. Tu domino nostro cōpateris, quod aliquid præter Parisius uidit. nec intelligis quàm gratum spectaculum illi fuit,ingenio oculis cernere,quod cogitatione præuiderat. Etenim si in Tusculano disputans Cicero,ait.Aliquid assequi se putant, qui hostium Ponti uiderunt,& eas angustias per quas penetrauit,ea quæ est nominata Argo,quàm Argiui in eadē lecti uiri uecti petebant pellem auratam arietis. aut hi,qui Oceani freta illa uiderunt:

Europam,Libyamq; rapax ubi diuidit unda.

Quid se hic adeptum putare potest,qui fractas punico aceto,Italicas Alpes uidit,& cisalpine Galliæ lætissimos atq; latissimos campos libero permensus intuitu,Mediolanum urbem egregiam,& à maioribus uestris condita,Brixiāq; & Veronā,ab eisdem uestris maioribus possessa loca prospexit? Inde petens Patauium Troici opus Antenoris.hinc Venetorum inter cunctas littoreas mirabilem atque permaximam urbem , mox cinctum fluminibus & æstiuis delitijs amœnum paruumque Triuisium,quàm sibi sedem delegit; delectationis non tàm patriæ, quàm undique conuenientium commoditati prospiciens. Inde ad compescendos arctoos motus , Aquileiam prætereuectus Alpesq; noricas transgressus,lōgè lateq; Germaniā peragrauit,& illū olim imperij limitē Danubiū, Nilo parē, mille superbū fontibus,& horrificis gurgitibus æstuantem attigit.Inde nuper multa reuersus cum laude,hodie minoris corpus Antonij ingenti populi deuotione transuexit, quæ una sibi apud Patauium longiusculę moræ causa fuit,cui translationi ego interfui, grauitatis eximiæ ac cerimoniarum mirator unus ex plurimis. Crastino iter inceptum aget, ut sicut Adriatici fremitum maris uidit,sic Thirrenas aspiciat tempestates.& primo quidem fluuiorum regem transibit Eridanum,& antiquissimā ciuitatū Rauennam,post Ariminum,mox fanū,inde Perusiū præualidā urbem,atq; inter iacētes alias tandē, rerū caput, & dominam Romam petet,quam quicunq; non uiderit,temere alias admiratur, cuius ut bis aspectus,ut interdum speciosior foret,P. R. fortuna præstabat,ut uerò nunquam salutatior

tatior iubileus annus efficiet. Voces licet exulem, ille mihi uidebitur fœlicissimus peregrinus, Ibi Apostolorum limina & terram calcabit, sacro martyrum purpuream cruore, uidebit uel muliebri linteo, uel in cunctarum Ecclesiarum matris parietibus, extantem domini uultus effigiem. Videbit ubi profugo Petro CHRISTVS occurrit, & super præduram silicem, æternum gentibus adoranda uestigia. Ingredietur in sancta Sanctorum, locellum cœlestis gratiæ plenum, Vaticanum lustrabit, & beatis ossibus extructus Calixti specus, incunabula & circuncisionem Saluatoris aspiciet, & uirginei lactis uasculum candore mirabili. Videbit Agnetis anulum, & diuinitus extinctæ libidinis miraculum, recognoscet. Contemplabitur truncum Baptistæ caput, & Laurentij craticulam, & aduectum aliunde Stephanum, unoque duos contentos hospitio. Videbit ubi pauli fuso sanguine dulcis aquæ fontes eruperint, unde nato domino fons olei descendit in Tyberim, ubi templi pulcherrimi fundamenta, æstiuæ niuis indicio iacta sunt, & ubi partu Virginis templa fortissima corruerunt. Cernet lapidem infando Simonis cerebro maculatum, monstrabitur sibi Syluestri latibulum, & uisio Cōstantini, & dicta cœlitus insanabilis morbi cura. Innumerabilia quoque alia, quorum partem idem ego, ad Clementem VI. scribens, loquaci quondam sum complexus epistola. Siquando uerò à cœlestibus ad terrena descendere libuerit, cernet Romanorum principum stupenda licet collapsa palatia, Scipionum, Cæsarum, & Fabiorum domos, uidebit septem colles, unius muri ambitu circumclusos. Mirabitur latas uias, captiuorum contra agminibus augustas, & triumphales arcus, subactorum quondam regum, ac populorum spolijs onustos. Capitolium ascendet omnium caput arcemque terrarum, ubi olim cella Iouis fuerat, nunc est ara cœli, unde Augusto Cæsari puer CHRISTVS ostensus est. Hæc ille. Tu uerò quotiens prata Germani & Genouefe collem contemplabere, ortum solis tibi lustrasse uideris, & occasum, opinione tua fœlix, si tamē ulla est in errore fœlicitas. Roma autem digressus ille, nequid scias, per Italiam Italiæ regionem Hetruscorum urbes inuisere in animo habet, gelidis ac tepentibus circūfluum fontibus Viterbium, & Vrbem ueterem, prærupti saxi in uertice sedentem. Senas præterea & lupa altrice, & septem collibus Romæ æmulam ciuitatem, Romanorum opus ducum Florentiam, de qua nihil ad præsens, ne qui te mihi, me tibi suspectum faciat amor patriæ. Inde superato rursus Apennino, per studiosam transire Bononiam, atque huic iterum reuerti cogitat, omnium hic legationis suæ prælatorum solenne concilium acturus, atque ita cum demum Mediolanum repetet, & ad læuam flectentes, tertio transiliet Apenninum uisurus & Ianuam, nec immeritò. Nulla enim animosior, nulla hodie uerius regum ciuitas dici posset, si ciuilis inde concordia non abesset. Ita per Ligusticum sinum, quo nullus amœnior, per cedrinos ac palmiferos saltus, per odoriferum atque undisonum littus, ad Italiæ finem ueniet in Gallias reuersurus. Non hæc properantis tædio affecti animi signa sunt, uides ut Menandreo more circunflectitur, quo & à pluribus locis aduētus sui iucunditas sentiatur, & generosa mēs pluriformium rerum recreetur aspectibus. Habet igitur exul tuus magnam gaudendi materiam, multa & magna & memorabilia uidisse, & ubi præclarissimū nomen suum, illa quæ minuere famam solet, auxisse præsentia, habet & quo lætetur Italia, quæ inter præsentis æui nubila hoc uelut benigno quodam sidere, serenata est, & quæ ab initio rerum, ut ipse non ignoras omnium auctorum testimonio laudatissima terrarū omnium semper fuit, tantùm præconem nostra ætate, unde non sperabat inuenit. Crede enim mihi, mirabere, ubi eum reducem audies, de rebus Italicis prædicātem. itaque ut iam tandem, aliquando concludam, si desiderium tanti patris ægrè fers, si solitudinem tuam, & si tu nimio contractam animi rubiginem lamentaris, possum humani passionibus ueniam dare. si uerò uel nos illi, uel illum nobis inuides, prorsus Satyrico dente mordendus es, quem torqueat aliena lætitia. Proinde quicquid est, breue est, Aestas te proxima uictorem faciet, reddidura tibi quem nobis eripiet, imaginem tamen illius, nulla dies de nostris præcordijs extirpabit. & quantò putas alacrior, quantoque rerum experientior redibit, quātò non solum cæteris, sed etiā semetipso sublimior, qui tàm multa oculis suis uiderit, & urbanitatē Gallicam Italica condiuerit grauitate. In plausus illud tuum omnipotens uerteres eloquium, pudebitque

inutilium

Inutilium querelarum, quarum nulla quidē erat excuſatio, niſi, quia uulgari ſermone conſcriptæ ſunt, ut intelligi detur non te in illis tuam, ſed uulgi ſecutum eſſe ſententiam, cuius tecum deprehenſumq; iuditium ſemper fui. Tu uiue & Vale noſtri memor. Salutat te Marcus Medicus compatriota Virgilij. Patauij *xv*, Cal. Martias.

Fran. Petrarcha Honorabili & inſigni uiro domino Franciſco Bruno, S.

EPiſtolam tuam, apoſtolicis literis inſertam, non tantū lætus & ſoleo, ſed ſolito lætior uidi, grauib. enim me curis explicuit, Nam ne quid te nō actuum modò, ſed cogitatuū meorum lateat, ſuſpicari fateor, nondū quidē plenè cœperam, ſed iam incipere meditabar te mei oblitum,' non quia id naturæ tuæ, ſeu moribus conueniret, ſed fortunæ proſperitas certè, quæ nūquam tanta tibi eſſe poteſt, quantum cupio, obliuionē amicitiarū parere ſolita, parumper mihi eſſe incipiebat annuo iā ſuſpecta ſilentio. feciſti optimè, q me hoc labore animi liberaſti. Quieui illicò lecta excuſatione tua, quā prius ex ore amici præuenientis audieram, ſed magna apud me eſt calamo tuo fides, Ad rē uenio. Sāctiſsimus dominus noſter mihi ſcribere dignatus eſt, & qd ſcribat noſti, literas enim tu dictaſti filius tuus qui & meus eſt filius niſi fallor, ſcripſit. Literis tanti patris reuerēti metu ſed non ſine quadam fiducia concepta, non de ullis meritis meis, ſed de ſola ipſius & olim et nunc maximè cognita mihi humanitate, reſpondeo, quid non dico, tu qui ſuas dictaſti literas meas leges. Permiſi mihi paulò liberius euagari, quam conſiderata ipſius magnitudine debuiſſem, ſed humanitatem ſolam, & clemētiam cogitaui, ne tamen nimiū multiloquio importunus fierem, frenaui impetum, & in finem remiſi eū, ad has tuas literas ut uidebis. Summa aūt hæc eſt. Ego frater ſiquid mihi ad uitam unius canonici deeſſe dicam, mentiar, ſed ſi dixero, me plures habere notos, & plura inde grauamina quàm totum ferè capitulū cuius ego pars ſum, forſitan non mentiar. quæ an declinari ulla arte ualeā ignoro. ſæpè certè tentaui, nunq̄ hactenus ſucceſsit. unde mihi non exiguus uitæ labor, & quāuis forſitāglorioſa, tamen haud dubiè tædioſa perplexitas. Si quæras, num q reſtat tranſire poſſim, ut nunc uſq; tranſiui, poſſum planè, ſed haud quāquam facilius quàm olim, immò uerò difficilius, quod ad ſarcina indies augetur, & uires minuūtur, habeo hic prebendam, quæ mihi panē & uinum dat non ſolū ad utendū, ſed etiam ad uendendum. Reſidentia mihi aliqd ualeret, ſed ego urbes, uti ergaſtula fugio & magis eligo ſolitario in rure, ſi oporteat eſurire, q̄ in urbib. abundare, quamuis nulla fuga, nullæ me latebræ à cōcurſu protegant, habeo famulos, ſine quibus utinam uiuere poſſem, aut ſcirem, habeo equos, quando pauciores duos ſaltem, & ut ſileam quæ ſunt hiſtoriæ longioris, ſoleo habere ſcriptores quinq; uel ſex, habeo tres ad p̄ſens, & ne plures habeam cauſa eſt, quia non inueniuntur ſcriptores ſed pictores utinam non inepti. Habeo unum presbyterum uenerabilē uirum, q dum in Eccleſia ſum aſsiduus mecum eſt, cum quo ſæpe, ubi ſolus prandere diſpoſui, ecce ſubitò è tranſuerſo cōuiuarum acies, uel cibo paſcēda uel fabulis, uitari enim prorſus nequit, ne uel ſuperbior appareā, uel auarior quàm ſum. Sic me Deus amet, ut nonnunquam ſpectare mihi uideor, illos Penelopeos Homericos procos, niſi quod hoſtes illi fuerant, hi autem ſunt amici. Exonero animum loquendo tecum, immò mecum, & ideò te tandiù hoc inutili ſermone occupo, quādo autem de me Frater hæc crederes? & totum hoc mihi facit lenitas mea, quæ me natura licet uulgo abſtractum in commune reſtituit. Cupio præterea & diſpono Deo dante, non templum Marti, quantum nuſquam eſſet, ut Iulius Cæſar, ſed unum hic paruum Oratorium Beatæ uirgini extruere, iamq; opus aggredior, ſi deberem libellos meos pignorare uel uendere. & ſi ad opuſculum hoc explendum, CHRISTVS mihi uitam & facultatem dederit, ſtatim ſi uenire ipſe non poſsim, ſicut non poſſe arbitror, defectus uirib. corporeis, famulum unum ad dominum meum Sabinenſem, & ad te mittā, ad retendandū iſtic, quod òlim me fruſtrà noluiſſe, & ipſe ſcit, & tu etiā nō ignoras. Hæc amice curarū mearum pars milleſima eſt. ſi his ergo atq; alijs, & qd mihi à prædeceſſore ſuo promiſſum erat ut noſti, dominus noſter quieti meæ conſulere dignaretur, nō teneturfateor indigno & immeritò, niſi ad imitationē forſan illius, cuius uicē gerit, qui multa bona quotidie cōfert immeritis & indignis. Et ſi quidē hoc uelit, ut literæ eius indicant, poteſt perfacilè profectò uno uerbo.

Nullus

Nullus enim dominorum, tàm facilè potest benefacere quib. uult, quàm Romanus Pontifex. qui se fortè mihi facere uellet, secundum suam condecentiam, quod dixisse fertur Alexander Macedo, multum esset aut nimium, si uerò secundum meam insufficientiam, nihil esset aut modicũ. Temperet hæc igitur, ut sibi uidebitur. siue enim multum faciat, siue nihil, siue modicum, contentabor. Quin tu potius, dicat aliquis, pete quod uidetur, quando paratum habes animũ largientis, hoc amice non possum, triplici ratione. primũ nempè quid petam prorsus nescio, sicut ille qui raro ùnquam de talibus cogitaui. omnia ferè uitia mihi obijci, uel ab amico patiar, uel ab hoste, dum dolus malus, dumq; ambitio sequestrentur. Deinde esto quod amicorum indagine, aliquid quod peterem inuenirem, antè tamen quàm nuncius meus ad pedes Apostolicos perueniret, esset de facili idipsum petitũ ab alio & concessum. Non est enim ut opinor dominus noster in illa duritie, qua fuerunt aliqui in diebus nostris, negare omnia parati, dum non nisi perfectis uiris dare aliquid uolunt, quod si fiat, aut omnia beneficia uacabũt, aut paucissimis omnia conferentur, tàm rara est humana perfectio. postremò fieri posset, ut aliquid peterem, quod eidem domino non placeret, sed propter incomparabilẽ benignitatẽ suam, supplicationibus meis condescenderet, quod ego nullo modo uellem habere aliquid, quãuis magnificũ, & mihi utile, quod sibi nõ penitùs gratum esset. Quid fiet igitur. dicam tibi: Si uolũtas domini est, qualis uidetur esse, ipse sit & benefactor & cõsultor, nec mereĩ id sibi dici, quod fœlicis recordationis domino Clementi, patruo suo dixi. Cum enim sui gratia, officiũ quod tu nunc industriè geris, mihi obtulisset, quod me nolente, tunc habuit magister Frãciscus de Neapoli, & deinde me sæpè, licet indignũ, Episcopũ facere uoluisset. & ego indignantibus dominis, & amicis cõtinuè recusassem, ultimo mihi dixit. Pete quod uis & faciam tibi. Cui ego respondi: Si benè facere mihi uultis, nõ solum beneficentia, sed electio Pater sanctissime uestra sit. Vos scitis optime quanti me facitis, quando aliquid petente alio, uel quomodolibet ad notitiã uestram uenit, quod me dignum uideatur, mei si placet memoriam habetote. quod ipse se facturũ clementissimè repromisit, & fecisset non dubito, nisi eum mors, multis & inter alios mihi damnosa præuenisset. Ita ergo mihi expedit, ut dominus noster faciat, si mihi aliquid uult facere. Nam si expectatur, ut ego senex nunc sollicitus sim petitor, quod iuuenis nunquam fui, actum est, nil penitùs unquam fiet. In hoc sanè domini mei Sabinensis interuentio, & tua sedulitas efficacissima erit, & neutram defuturam certè spero. Alios ibi non habeo, nam quos habui, uel defuncti uel alienati sunt. Solus ipse dominus Sabinensis tribus & triginta annis, in eodem proposito erga me mansit, nec ulla unquam, siue propter occupationes eius inextimabiles, siue propter silentiũ meum, siue propter absessum suum facta mutatio est, nisi de bono semper in melius. secũ de his ergo delibera, & ipsum ad omnia fidenter require, animũ eius ad me, uerbis ut puto tibi cognitum, factis animi testibus recognosces. Ego enim sibi breuiter scribam, & eum quoq; ad has literas remittam, ne minutias & fabellas meas sæpè repetã. de quibus scis q nunquam tibi aliquid scripsi, neq; nunc quidem fueram scripturus, nisi quia sic res poscere uisa est. Et nunc frater habes totam hanc historiam, necessariã potius quàm iocundam, si unũ addidero, quod posset forsan in colloquium uenire. Nam si roget in hunc modum: Quamuis nominatim nescias, quod petendum sit, cuius generis tamen beneficio optares edicito: dicam quod apud Ciceronẽ Cotta: Omnibus ferè, inquit, in reb. quid nõ sit citiùs, quã quid sit dixerim. Prælaturã itaq; nullam uolo, nec uolui quidem unquã, similiter nec beneficium curatum, quodcũq; quamuis opulentissimũ, satis est mihi unius animæ meæ cura, atq; utinam illi uni sufficiam. De reliquo faciat dominus noster, ut sibi placuerit, ut unũ sciat, quod siue mihi prouideat, siue non, seruus suus sum, quamuis ad nihil utilis at fidelis saltem, meq; suis iussis obnoxium fateor, & suis olim alloquijs, & nunc suis literis insigniter honoratum, ita ut sibi non iam sua libertate deuotior, sed obligatior fieri possim. Illud quoq; sibi persuadeas, quod si quid mihi contulerit, idipsum citò alteri conferre poterit. Ego enim iam delebor, & ut extimo tempus meæ resolutionis instat, heu mihi misero, quia quæ sequuntur dicere non possum. Certè ego frater, præter naturalem uitæ legem, quæ non est aliud quàm

cursus

curſus ad mortem breuis & lubricus, ſentio me indies ultra etiam ætatis exigẽtiam rapi, & uehementer imminui, atq; umbræ in morem euaneſcere. De quo miror quidem, quia non ita uixi, niſi fallor, ut id adhuc mihi deberet accidere ſed Deo teſte non doleo, & ſi pro peccatis meis accidit ualde etiam gaudeo, Ita enim dudum me adeò popoſciſſe bis in deuotiuncula quadam memini, his uerbis. Fiat mihi thalamus meus purgatorium meum, & lectulus meus lachrymarum conſcius mearum, & in corpore meo doleam, priuſquàm præceps corruam in tartara. & iterum, Sit mihi pars purgationis labor meus, quo hic per ſingulos dies exerceor, reliquũ in hac uita, & in his membris exige, priuſquàm ueniat tempus egeſtatis. ſi quod bis petij ſemel aſſequor, benè habet. Tu uiue fœliciter mei memor, & uale. Arquade inter colles Euganeos: in uigilia Penthecoſtes.

Fran. Petrarcha Philippo Cauallicenſi Epiſcopo. S.

TRia tibi ueniunt pater, multum diuerſa munuſcula. Vnicus auro nitens piſcis, & ſquamis maculatus argenteis, Torrentinam alij, Turturam quidã uocant. gratius tamen fuerit saporem noſſe, quàm nomen hunc hoſpitis mei filius ſeruus tuus, in his hodie lucidiſsimis undis cœpit, Item pinguis anas amœni dudum fontis incola, cui aduerſus raram indolẽ egregij canis, nec liberas aër uias, nec tutas fluuius latebras dedit, nec natanti fuga patuit, nec uolanti. Ad hæc epiſtola quædam recens, quàm in rure tuo nuper hamo debilis ingenij, inter animi mei fluctus, & rerum ſcopulos, ipſe quoq; piſcatus ſum. Cætera tamen ita ueniunt, ut apud te maneant, hæc uenit ut redeat. neq; diutius quàm ut oculos tuos ſemel impleuerit, tecum ſit. Scis cauſam? quia ueritas odium parit. quod ſi iam tunc tempore Terentij uerum erat, quid hodie arbitraris? Perlege ergo ſi libet atq; ſecretius, ac remitte, donec ſciamus, quid mundo Deus aut fortuna parauerit, tunc conſultabimus, quid huic fiat, an danda ſit flammis, an ſororibus aſcribenda. Interim ſcito, & huic fidem mentire meam, nullis me oculis hanc alijs oſtenſurum fuiſſe, quàm tuis. Vale decus meum. ad fontem Sorgiæ. XIX. Cal. Ianuarij ſilentio noctis intempeſtæ.

Fran. Petrarcha Philippo Epiſcopo Cauallicenſi. S.

SI quicquid mea mens cogitando concipit, ſcribendo parturiat, ingens digitis meis oculisq; tuis opus exoritur, Quod & ſi ualdè aggredi cupiam pater amabilis, tempus uetat. ita diſtrahor incertis affectibus, & dum neceſsitati pareo, deſiderio obluctor. ſed benè habet, quicquid ſcripturus fueram, tacito me luculenter intelliges. Noſti animum, ubi cogitationum actuumq; noſtrorum radix fixa eſt, unde fit, ut quæ ex illo prodeunt, ignorare non poſsis. Familiariter olim tibi niſi fallor, ſtudiorum finis & uotorum meorũ intellecta modeſtia eſt, utor enim fidenter, hoc nomine non ſuperbè, cõſcius ſuæ humilioris originis, quod unde modicum, inde & modeſtia dicitur, & à modo nomine utrunq; deſcẽdit. Quæ cum ita ſint, cogita pater indulgentiſsime, quid uelim. Nullis ariolis, nullo opus interprete, ne ipſo quidem uel meæ uel alienæ uocis oraculo, Intus ad aurem cordis tui clamat animus meus, & noſter nihilominus Socrates non tacebit, quàm improbat concupiſcentia, & ſi probè noueris, certius tamen, nunc ex amici colloquio penſabis. Tu autem pater, apud communem dominum, in quo ſpei anchora, & quod propriè titulo ſuo conuenit, rerum noſtrarum cardo conſiſtit, preces meas ſi fauorem merẽtur adiuua, Si minus excuſa, ut enim magiſter amorum ait:

Quid deceat non uidet ullus amans.

Amo ego uos, ita me ille amet, in cuius amore ſumma fœlicitas eſt ſita. amo, inquam, & ueneror, ueſtramq; præſentiam eximijs præcordijs concupiſco. Itaq; dum uoto meo obſequor, ueſtra forſan faſtidia, non aduerto, ſiquid importunius agit, hoc me precor abſoluat, intenſi enim affectus regi neſciunt, frenũ mordent. Epiſtolam illi inſcriptã, quãuis lõgiuſculam, plura tamẽ uolentis dicere, animi nunciã efficaciſsima uocis tuæ auctoritate confirma interpretare, iuſtifica, paucis enim, uerſiculis, ſummã tibi meæ mentis approprio, præſta te mihi, ne fruſtrà ꝑoptauerim, ꝙ hominũ magna pars metuit ſilentiũ, ſolitudinẽ, paupertatẽ, mirùm. ſolus ego ex omnib. mortalib. diues fiam, cum pauperũ qui fruſtrà diuites fieri uolunt, paſsim tot milia uideamus. Occurrite omnes, qui me diligitis huic monſtro. non

cogat

cogar unus, unde tàm multi ſe excluſos dolent, & unde tàm cupidè omnes fugiunt nõ excludar. Diuitias alij, ego paupertatem appeto, ſed non omnem profectò, non ſordidã, non triſtem, neq; ſollicitam, ſed tranquillam, ſed pacificam, ſed honeſtam, hanc mihi niſi ab illo dari poſſe deſpero. & ſi uerum loqui iubes indignor, atq; ab alio dari nolim. Apud eũdem igitur intercede, pulſa, urge, inſta, opportunè quidem, uel ſi res exigit importunè. Facilem pro me aditũ inuenient preces tuæ, non ſolet ſuas ille deſpicere, proinde ne uidear precando diffidere, age non ut mereor, ſed ut ſpero. Mediolani Idus Martias.

Fran. Petrarcha domino Franciſco Bruno, S.

PRædilecte frater, caſus fuit. ut cũ ſatis multa per alterius manus ad te uentura ſcripſiſſem, iterum mihi in manus calamum neceſsitas honeſta reponeret. Siquidẽ lator præſentium presbyter. N plebanus &c. & domini capitanei capellanus, cum præfato domino ſuo, ad dominum noſtrum uenit. Eſt autem uir, ut mihi dicitur bonus, & in ſuo genere ſingularis, propter quod inter tàm multos, ad tãtum officiũ prælectus eſt, quibuſdam quoq; mihi uenerabilibus ac dilectis charus admodũ & acceptus, quibus cum notũ eſſet, quod hic paucis bonis eſt incognitum, quanta ſcilicet inter nos ſit identitas animorum, optarũt ut ad te commendatorias literas meas ferret, ad quas nõ difficilis fui, quia & amicis talibus nil negare didici, & apud bonũ pro bonis, interceſsionem fauorabilem reor. Faue illi quæſo, qua potes rem mihi feceris gratiſsimam. Vale.

Fran. Petrarcha Franciſco Bruno, S.

NIſi ualdè fortibus humeris ſis, tot mearum interceſsionum ſarcinas, ferre non ualeas. Scripſi ſæpè & repeto, notã adeò his in locis amicitiæ noſtræ famam, ut ſi paſsim omnibus annuam, literas ad te meas, optantibus ſat negotij, unũ hoc tibi allaturum ſit. Parco aũt labori tuo, parco & meo, & ad multa facilimus, hac in re difficilẽ, immò inexorabilem me præbeo niſi his ſolis, quos mihi uel uirtus uel ſingularis amicitia conciliat. Vtroq; uero latorem præſentium affluentem noueris, N. uirum ſcientificum atq; honeſtum, & mihi has ob cauſas atq; inſignem morum ſuauitatem qua delector, acceptiſsimũ. Hunc tibi dudum cõmẽdaſſe memor ſum, & ipſe tuæ benignitatis ac uirtutis præco ingens, mihi ſe ne dicam tibi, tuum ob meritum perpetuò obligatum fert. Nunc fortè alijs ex cauſis, ſed ut reor, licet hoc taceat, quia unus eſt ex illorum acie, quorum uirtus malis, ac morum diuerſitas odioſum facit, ſtuduit aliquantiſper peregrinari à patria, & tentare ſi qua ſibi ſors alibi proſperior foret. Recõmendo eum tibi iterum, eò arctius, quo ſola olim fama, nũc experiẽtia notus inſuper & dilectus, tunc amicus amicorum, nunc uerò amiciſsimus mihi eſt, quod nõ eſſet niſi talem ſcirem qualem dico. Si ſibi ergo uel ope uel conſilio prodeſſe potes, te hinc uiro bono, immò optimo profuturum, hinc mihi cui ſemper places eximiè placiturũ ſcito. De me ſiquid noſſe uolueris ipſe dicet. De alijs enim pridem latius ſcripſi, & reſponſum tuum expecto. Vale Paduæ XXVI Nouembris mane.

Hæc epiſtola, Cancris in modum retrograda, ingenij exercitio inſigni ab authore conſcripta, lecta ſiquidem, in genere demonſtratiuo uerſatur, à principio de curſu laudat, à fine incepta uituperat.

Fran. Petrarcha amico, S.

IVcunda ipſa fœlicitate, lætis'q; ijſdem succeſsibus te proſperis potiturum, nunquã qualibet te paſſurum aduerſa, probate re uera, fide & operibus amice non ficte uir intimis affectibus geſtio, ac iugiter Deum oro. Prolõgentur dies tui, nec tibi ſit uita breuis, Diuitijs affluas, neque careas ergo cunctis optatis, debita quæpiam hæc tuæ uirtuti non uitijs. Verſus ad commendationes tui, promere uolui, ſtylo ſonante diſpoſitus fidelitatis in tuæ laudes, non iurgia criminandum, ſiquid fuerit, tegens de tui rubore, pandens tua tamen egregia, non infima opera prædicanda. Cognoui te moribus perfectum, in cunctis quadruplici uirtutum cardinalium radio, abſq; uitiorum maculis aſperſum, ſic iugiter extitiſſe. Virtutum ipſarum ordinem ſeruandum non iam præpoſterandum ideò duxi, ſingula ordinata in te facere, quoniam ſemper noui. Probas te prouidum in futuris, caues ſemper pericula, neque proſpera fortunæ niſu animi complecteris. Diſpoſita in te præſentia, ſolerti non ſegni

ſtudio,

studio, certa in actibus tuis ostendis, cōpositum hic animum, nonque rudem effectibus monstras. Amplectenda sunt undique, non aspernenda operum tuorum gesta, probanda re ipsa exemplorum ueterum illustriū memorē, nō excorde, nāq; te fuisse prorsus, & esse homines proclamāt, prompta nō disgregata memoria. Tribus itaq; temporib. tuus animus manet, dispēsantibus in singulis, prudentia omni, ac ꝑitia rerū absq; cordis ignorātia quorūcunq; naturaliter insita tibi dilectam te iustitiam in iudicando foues, præmia bona, non supplicia iustis, iniqs pœnarū discrimina nō coronas, dudū tribuere didicisti. Veritati similis, abdicatis tibi flagitijs reddis, hominibus omnib. sua, non piger, aut iniqsimus cēsor, seuās dubio procul misericordiā in seueris, & pietatem in rigoribus, semper tuis cedēs ex animo clemēti in adiectionibusq; pœnarū. Donator liberalis, nemini parcus, largitor munificus, nō auarus. Execratis uitia nō uirtutes, mores honestissimos insectaris. honestū nilq; penitùs est, iniquum quod operaris, iustos & bonos sequeris, per omne tempus, pius in consilijs, iustus in omnibus operibus tuis. Cōstantem in animo te certè noti ferunt, fœlici statu humiliari, non exaltari, aduersis euentib. fortē non depressum te reddere. Fortitudinem ac uirtutem omnibus temporibus inuincibilem, sic seruans agnosceris. Declamaris animo probo, re uera, famaq; publica longanimis non trepidus, feruidus nō remissus, strenuus non uecors. diceris apparere. Sancta modestia, pulsa gastrimargia fungeris, castimonia reiecta lasciuia, delectaris. Temperatum in uerbis & actibus cibis & potibus. te die ac uitæ experti manifestius attestantur. Deo atq; hominibus gratia omnibus opera tua patent. Meditaris nam iugiter quodq; fas, & pereas anima mala nece. Fœlicem in gradibus singulis dicere malim te, probandum te consona ueritate perspicua, cunctis nota, regno dignissimum, indignissimum rure, cunctis notoria.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. IN LIBRVM DE SVI IPSIVS ET ALIORVM ADDONAtum Apennigenam Grammaticum,

Præfatio.

Abes enim Amice iam tandem expectatum promissumq; librum, paruum de materia ingenti, mea scilicet ac multorum ignorantia, quam si ingenij in incude studij malleo extendere licuisset, crede mihi in cameli sarcinam excreuisset. nam quæ latior loquendi area, quis cāpus ingentior, quàm humanæ tractatus ignorantiæ, & præsertim meæ? Ita uerò hunc leges, ut me ante solum hybernis noctibus fabulantem audire soles, & qua impetus fert uagantem. Liber quidem dicitur, colloquiū est. Nil de libro habet præter nomē, non molē, non ordinem, non stylum, non denique grauitatem, ut qui cursim in itinere approperante conscriptus sit. Sed ideò librum appellare mos fuit, ut paruo remunere, magno sed nomine promereret, & sisus licet nostra tibi omnia placere, tamen ita te fallere cogitaui. Est & inter amicos hic fallendi usus, pauxillum pomorum uel exiguū obsonium missuri, uase argenteo inclusum. candido linteo obuoluimus, nec plus nempè quòd mittitur, nec melius. sed accipienti gratius, honestius fit mittēti. Sic & ego rem paruam, pulchro uelamine honestaui, cūque epistolam possem dicere, librum dixi, qui tibi non idcircò uilior fuerit, quòd lituris & additionibus plurimis intertextus, & pleno undique margine circūfertus est. Et si enim oculis demptum aliquid sit decoris, animo tamen tantundem gratiæ additum uideri debet, quod hinc uel maximè te mihi familiarissimum intelligis, cui sic scribam, ut additiones ac lituras ceu totidem signa familiaritatis ac dilectionis aspicias. Nec præterea dubitare possis, meum esse, qui & manu mea tibi olim notissima scriptus, & quasi de industria tot cicatricibus deformatus, ad te ueniat. Memorans tale aliquid de Nerone scripsisse, Suetonium Tranquillū. Venêre, inquit, in manus meas pugillares, bellq; cum quibusdam notissimis uersibus ipsius cyrographo scriptis, ut facile appareret, non translatos aut dictante aliquo exceptos, sed planè quasi à cogitante atque generante exaratos. Ita multa & deleta & inducta & superscripta inerant. & hæc quidem ille, Nil tibi nunc aliud sum scripturus.

Viue mei memor, & uale. Pataui. Idibus Ianuarijs, mei doloris in lectulo. hora noctis. XI.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. DE SVI IPSIVS ET MVLTORVM IGNORANTIA,

Liber.

Vnquam ne igitur quiescemus? semper conflictabitur hic calamus? nullæ nobis erunt feriæ? quotidie æmulorum ingenijs respondendum erit? nec inuidiam aut latebræ excluserint, aut tempus extinxerit, nec quietem mihi omnium fermè pro quibus humanum laborat atq; æstuat genus, rerum fuga pepererit? nec uacationē denique iā deuexa, ac defessa ætas attulerit? O uenenum pertinax, quæ me pridem Reip. excusasset, nondum excusat inuidiæ, cumq; illa cui multum debeo me absoluat, hæc cui nil debeo me molestat. Olim fateor styli tempus erat amicioris, & naturam meam semper, & ætatem iam tranquillior decebat oratio. date ueniam amici, & tu lector quisquis es parce oro, tuq; ante alios Donate optime, cui hæc loquor ignoscito. Loqui oportet, non quia id melius, sed quia contrarium difficilè. & si enim ratio silentium suadeat, digna nisi fallor indignatio & iustus dolor uerba extorquent. Auidissimus pacis in bellum cogor, rursus ecce inuiti trudimur, rursus ad censorium agimur tribunal, Mirùm, nescio an inuidæ amicitiæ an amicæ dixerim inuidiæ. quid non potes liuor improbe, si amicos etiam flammare animos potes? Multa experto, hoc mali genus inexperto hactenus, nūc primum mihi mea sors obijcit, omnium grauissimum pessimumque, nam cum hostibus, congressus sæpe prosperi, dulcis ut quibusdam placet, ita est dulcis profectò uictoria, cum amicis decertare & uincere & uinci miserum. Mihi uerò neque cum amicis modo, neque cum hostibus, sed cum inuidia bellum est, non nouus hostis. licet insolitum pugnæ genus, pharetrata ferè quidem in acie descendit, sagittis aggreditur. è longinquo ferit. hæc boni habet; cæca est, & ut facile declinetur, si prouisa sit, & sine delectu iaciens, suos uulneret. Hoc mihi nunc monstrum, salua amicitia transfigendum, anceps sanè negocium, è duobus inuicem se complexis, illæso altero, alterū confodere. Tenes puto memoria, ut apud Alexandriā Cæsar inopino marte circūfluus, Ptolemæū regē secū in omnes belli casus trahit, ne sine illo pereat, q̄ res sibi nō exigua euadēdi, ut credit causa fuit, q; illū scilicet mactare, simulq; hūc seruare difficile censuissent, qui illum oderant, hunc amabant. Nec id puto excidit, ut die illo quo Persarum regnum Ortanis uiri prudentis ingenio, & septem uirorum fortium uirtute, seruili tyrannide liberatum est, Gophyrus unus ex coniuratis, fusco in loco tyrannorum alterum amplexus, socios ut uel per suum corpus illum feriant hortatur, ne parcendo sibi, ille forsan euaderet. Et mihi nunc igitur sancta clamat amicitia, ut uel per suū latus styli acie, impium feriam liuorem, quem ipsa non æquis amplexibus sinu fouet. durum inter res tàm iunctas, tantis in tenebris discernere. Nitar tamen, ut sicut tunc Gophyro incolumi hostis occubuit, sic confutato nunc & perempta acri inuidia, dulcis amicitia salua sit, quæ si uera est, ad quod necessaria uera est uirtus, ubi non aliter fieri possit, extincta inuidia lædi mauult, quàm illa superstite supraq; se regnante nō lædi. Sed iam tandem ipsam rē aggrediar, mox ut loqui cœpero, & ni fallor antequàm cœperim, notā tibi non aliter, q̄ mihi eoq; fortassè notiorem, quo amici famæ quā propriæ studiosior est amicus. Et facilius quidē & honestius irascimur, si quid in amicos dictū fuerit, q̄ si in nos. Itaq; multi sua spreuere conuitia, atque hinc laudati sunt, amici nemo tranquillus iniurias uel spectare potuit uel audire. neq; enim par animi magnitudo est, alienis ac proprijs offensionib. nō moueri. quo modo aūt ignotū tibi esse potest, q; ut mihi notum esset, tu fecisti, de quo me spernente ac

ridenteq;

ridente doluisti: nota igitur tibi loquar, non ut amplius innotescant, sed ut scias, quo aducr sus inuidiam sim animo, et eodem esse incipias, nec grauius alienum uulnus, quā proprium ingemiscas. Deniq; ut agnoscas, quibus contra illam armis utor, qualiter longo usu atq; acri studio, & aduersus oblatrantium murmur obsordui & aduersus liuidos dentes obdurui, & præsentis quidem textus historiæ hic est. Veniunt ad me de more, amici illi quatuor, quorum nominibus nec tu eges, gnarus omnium, nec in amicos, quamuis unum aliquid non amice agentes, nominatim dici lex inuiolabilis finit amicitiæ. Veniūt autem bini & bini, ut illos seu morum paritas, seu casus aliquis cōglutinat, nonnunquam uerò simul omnes, & ueniunt mira suauitate, lætis frōtibus dulcibusq; colloquijs nec sim dubius, pijs intentionibus, nisi quod nescio, quibus rimulis in illas meliori hospite dignas animas, infœlix liuor obrepsit. incredibile negotium, uerum licet, atque utinam non tam uerum (quem non saluum modò sed fœlicem cupiunt, quem non solum amant uerum etiam colunt, uisitant, uenerantur, cui non tantum mites, sed obsequiosi ac liberales esse omni studio nituntur. O natura humana, & patentibus & abditis plena languoribus) eidem illi inuident. quid? Nescio fateor, & inquirens stupeo. non opes certè, quibus me tantum singuli superant, quanto:

Delphinus Ballena Britannica maior.

ut ait ille: quas præterea & maiores optant mihi & mediocres, easq; non proprias sed communicabiles, non superbas, sed humillimas, sine iactantia, sine fastu, nec ulla prorsus inuidia dignas norunt. non amicos, quorum mihi partem maximam mors abstulit, quosq; ut reliqua omnia, partiri libens cum amicis soleo. non formam corporis, quæ si qua unquam fuit, cuncta uincentibus annis euanuit, & quamuis huic ætati satis adhuc Deo largiente ac seruante habilis, at certè inuidiosa iampridem esse desijt. & si qualis unquam fuit, adhuc esset, an uel hodie possem, uel tunc poterā obliuisci. uel Poëticum illud q; puerulus hauserā;

Forma bonum fragile est.

Vel illud Salomonis in eo libro quo paruulū docet. Fallax gratia & uana est pulchritudo. quomodo igitur inuiderent mihi quod non habeo, quod dum habui ipse contempserim, quodquè si redderetur, nunc uel maximè cognita & experta eius instabilitate contemnerem? Non denique scientiam aut eloquentiam, quarum primam penitùs nullam mihi esse confirmant, altera si qua esset, apud illos hoc moderno Philosophico more contemnitur, & quasi literatis uiris indigna respuitur: sic iam sola Philosophantis infantia & perplexa balbuties, innitens supercilio atque oscitans, ut Cicero uocat, sapiētia in honore est. nec redit ad memoriam Plato eloquentissimus hominum, nec ut sileam cæteros, dulcis ac suauis sed ab his scaber factus Aristoteles, sic à suo desistunt seu deerrāt duce, ut eloquētiam (quam illæ Philosophiæ ornamentum ingens ratus, ei studuit adiungere, Isocratis ut perhibēt oratoris gloria permotus) hanc isti impedimentum probrumquè existiment. ultimo non uirtutem ipsam opportunam, haud dubiè, inuidiosissimamq; rerum omnium, sed ut illis ut puto uilem, eo quòd nec tumida nec elata est. Hanc mihi ergo uerè optarem, sed profectò concorditer ac libenter tribuunt. Et cui parua negauerint, muneris instar exigui, quod est maximum largiūtur, uirū bonū, immò optimū dicunt, qui ô utinam non malus, ut nanq; non pessimus, in iuditio Dei sim. Eundem tamen illiteratum prorsus & idiotam ferunt, cuius aliquando contrarium, iuditio literatorum hominū diffinitum est, quam ueraciter non laboro. neque enim magni facio quod mihi eripitur modò quod conceditur uerum esset. cupidissimè cum his fratribus meis nostræ parentis gratiæ cœlestis hæreditatem sic partirer, ut ipsi quidem literati omnes, ego autem bonus essem. Literarum uerò uel nihil uel non nisi quātum quotidianis Dei laudibus opportunum est, nouissem. Sed heu uereor, ne & humile me frustretur uotum, & superba illos opinio. ipsi autem mitem bonis moribus, & multa me asserunt amicitiarum fide, in quo quidem ultimo nisi ego fallor, non falluntur. Cæterum ea est causa, cur me in amicis habeant, non ingenium illum non industria, non doctrina, nō studium honestarum artium, aut spes ueri ex me unquam audiendi discendiq;. Ita planè eò reditum, quod de Ambrosio suo narrat Augustinus. A-

mare,in quit,eũ cœpi non tanquam doctorẽ ueri,ſed tanquã hominũ benignũ in me. ſeu
quod,de Epicuro ſentit Cicero,cuius cum multis in locis,mores atq; animũ probet, ubiq;
damnat ingenium,ac doctrinam reſpuit.quibus ad hunc modum ſeſe habentibus, quid
mihi inuideant dubitari poteſt.cum inuidere aliquid non ſit dubium. neque enim benè diſ
ſimulant,nec interius pulſas ſtimulis linguas frenant,quod in hominibus, alioquin non in
compoſitis,nec inſulſis,quid niſi euidens paſsionis indomitæ ſignum eſt?quàm ſi inuident
ut faciunt,nec quod inuideant eſt aliud utique latens uirus per ſeipſum panditur, unum
enim hoc inane inuident,quantulumcunque eſt nomen & hanc famam,quæ uiuenti ma-
ior,forſitan,quàm pro meritis,aut pro communi more obtigit,qui perrarò uiuos celebrat.
In hoc illi obliquos defixêre oculos,quo & nunc & ſæpe utinam caruiſſem. crebrius enim
damno id memini mihi fuiſſe,quàm uſui,cumquéſ non paucos mihi fecerit amicos,hoſtes
fecit innumeros. Et ita mihi accidit,ut his qui inſigni caſside ainbus haud magnis in pug
nam eunt,quibus nil aliud Chymeræ fulgor præſtat,niſi ut à pluribus feriantur. Hæc mi
hi olim peſtis,perquàm familiaris uiridioribus annis fuit,nunquam uerò moleſtior, quàm
quæ nunc exarſit, quod & ego delicatior ineundis bellis iuuenibus, ac talibus ſubeundis
oneribus & illa unde nec uereor nec uerebar, & quando uel meis moribus uicta uel æuo
iam conſumpta eſſe debuerat, inopina renaſcitur. Sed progredior. Cogitant ſe magnos
& ſunt planè omnes diuites , quæ nunc una mortalibus magnitudo eſt. ſenti-
unt etſi in hoc multi ſeſe fallant,nullum ſibi nomen partum,nullum ſi ritè præſagiunt ſpe-
ratum. has inter curas anxij tabeſcunt,& quanta uis mali eſt?rabidi uelut canes,in amicos
quoque linguas exerunt,dentes acuunt,uulnerantquéſ quos diligunt. quænam hæc cæci-
tas? quisnam furor?nonne enim ſic etiam Pontheum furens mater lacerat,& Hercules
paruos natos?amant iſti me & mea omnia,præter unum nomen,quod mutare nõ renuo,
ut Therſites dicar,aut Chœrilus,uel ſiquid aliud malunt,ſi uel ſic obtineã,ne qua ſit penitùs
tàm honeſt. amoris exceptio.Eo uerò acrius urũtur,& cæco æſtuant incẽdio, quod & ipſi
ſtudioſi omnes & lucubratores magni ſunt,ita tamẽ ut primus literas nullas ſciat,nota tibi
loquor omnia,ſecundus paucas,tertius nõ multas,quartus uerò nõ paucas fateor,ſed per-
plexas adeò tamquéſ incompoſitas,& ut ait Cicero,tanta leuitate & iactatione,ut fortaſſe
melius fuerit nullas noſce.ſunt enim literæ multis inſtrumenta dementiæ, cunctis ferè ſu-
perbiæ,niſi quod raro in aliquam bonam,& benè inſtitutam animã inciderunt:multa igi-
tur de belluis,dequéſ auibus ac piſcibus, quot leo pilos in uertice, quot plumas accipiter
in cauda,quot Polybus ſpiris naufragum liget. Vt aduerſi coëunt Elephantes,bienniũ-
quéſ uterum tument,ut docile uiuaxquéſ animal,& humano proximum ingenio , & ad ſe-
cundi tertijq; finem ſæculi uiuendo perueniens,ut Phœnix aromatico igne conſumitur u-
ſtuſquéſ renaſcitur,ut Echinus quouis impetu actam proram frenat, cum fluctibus eruius
nil poſſit.ut uenator ſpeculo Tygrem ludit,Arimaſpus Gryphen ferro impetit, Cete nau
tam tergo fallunt,ut informis urſæ partus,multæ rarus,uiperæ unicus,iſquéſ infœlix, ut cæ
ci talpæ,ſurdæ apes,ut poſtremò ſuperiorem mãdibulam omnium ſolus animantium cro-
codylus mouet:quæ quidem uel magna ex parte falſa ſunt,quod in multis horum ſimili-
bus, ubi in noſtrum orbem delata ſunt patuit,uel certè ipſis auctoribus incomperta,ſed
propter abſentiam uel credita promptius uel ficta licentius.quæ deniq; quamuis uera eſ-
ſent,nihil penitùs ad beatam uitam,nam quid oro, naturas belluarum & uolucrum & piſci
um & ſerpentum noſce profuerit,& naturam hominum ad quid ſumus,unde & quo per
gimus uel neſcire uel ſpernere. Hæc & alia huiuſmodi aduerſos hos ſcribas,non Moſai
ca uti,utique nec Chriſtiana,ſed Ariſtotelica ut ſibi uidentur in lege doctiſsimos,cum ſæpe
liberius agerem, quàm ſoliti ſint audire , idquéſ fortaſsis incautius,ut qui inter amicos lo-
quens,nihil inde periculi prouiderem. mirari illi primùm,poſt iraſci,& quoniam contra
ſuam hæreſim ac paternas leges dici iſta ſentirent, collegerunt & iſti conſilium, ut me
quem profectò diligunt,ſed ut famam meam quam oderunt ignorantiæ crimine condem
narent.uocaſſent utinam & alios. Fuiſſet forſitan in conſilio.dicendæ ſententiæ contra-
dictum,ipſi uerò ut concors eſſet,& unanimis ſententia,ſoli quatuor conuenêre.Ibi de ab
ſente

sente atque indefenso, multa & uaria, nō quod uariæ animati essent, cū unū omnes sentirent, unum quê dicturi essent, contra se tamen suūque iudicium, peritorum more iudicum argu. n tes, ut uelut contradictionum angustijs elliquata, & expressa ueritate coloratius diffinirēt. Dixerunt primo, famam publicam pro me stare, sed parum fidei merita responderunt, nec mentiti sunt, eo quòd uulgus rarissimè uerum cernat. dixerunt deinde, maximorum atque doctissimorum hominum amicitias, quibus ornatam quod in domino glorier uitam egi, eorum sententiæ obstare, quin & regum familiaritates plurimorū, nominatim Roberti Siculi regis, qui me iuuenem quoque crebro & claro scientiæ atque ingenij testimonio honestasset. Responderunt, & hic planè mentita est iniquitas; & nō dico iniquitas, sed uanitas, sibi Regem ipsum literatum magna etiam fama, sed nulla fuisse notitia. Reliquos quam uis doctos, in me tamen non sat perspicaci fuisse iudicio, seu amor ille, seu incuriositas fuisset. illud sibi præterea obiecêre, quod Rom. Pon. tres proximos, pro sequemque certatim, me ad suæ familiaritatis insignem gradum, ne quicquam licet euocasse & hunc ipsum qui nunc præsidet Vrbanum, de me benè loqui solitum, mitissimisquê me literis uisitasse. iam insuper & Romanum hunc principem, neque enim alius ætate hac legitimus princeps fuit, me inter familiares charos numerare, meque ad se multa quotidie precum ui & nūcijs repetitis atque epistolis solitum uocare, late notum nulliquê dubium est. ex quibus aliquid mihi nonnullius pretij argumentum quæri sentiunt. Sed & hunc obiectum dissoluentes, & Pontifices uel secutos famam, aberrasse, cum cæteris uel moribus, non scientia inductos, ut id agerent asseruêre, & principem studio gestarum rerum, atque historijs motum, quarum mihi aliquam notitiam non negant. Ad hæc obstare sibi dixerunt eloquentiam, quàm ego Mediusfidius, non agnosco. ipsi autem persuasorem satis efficacem perhibēt, quod & si rhetorici siue oratoris officium sit, appositæ dicere, ad persuadendum finis, persuadere dictione, multis tamen indoctis cōtigisse aiunt, quodque est artis, tribuūt fortunæ, uulgatumquê illud afferunt: Multum loquentiæ, parum sapientiæ. nec aduertunt diffinitionem Catonianam illam oratoris huic calumniæ aduersantem. Obstare demum & scribendi stylum, quem non solum uituperare, sed partius laudare ueriti elegantem prorsus & rarum, sed absque ulla scientia falsi sunt. sed qualiter hoc fieri posset non intelligo, nec intelligere illos reor. & puto si ad se redeant, dictumquê recogitent, tàm facilis pudebit ineptiæ. si enim primum uerum esset, quod ego rursum nec fateor, nec opinor, secundum falsum esse non dubitem. nam quo pacto omnium ignato stylus excellens sit, qui eis nihil ignorantibus nullus est? Ita'ne fortuita omnia suspicantes, locum non linquimus rationi. Quid autem uis, seu quid reris? Expectas credo iudicum sententiam. omnibus igitur ad examen ductis, nescio quem Deum, quoniam nec Deus uolens iniquitatem; nec Deus inuidiæ aut ignorantiæ ullus est, quàm geminam ueri nubem dixerim, ante oculos habentes, breuem diffinitiuam hanc tulêre sententiam, scilicet me sine literis uirum bonum. O utinam ueri nihil unquam, præter hoc unum dixerint, aut dicturi sint. & ò alme salutiferquê IESV uerè literarum omnium & ingenij Deus, & largitor uere Rex gloriæ ac uirtutum Domine, te tunc flexis animæ genubus supplex oro, ut si mihi non amplius uis largiri, hæc saltem portio mea sit, ut uir bonus sim, quod nisi te ualdè amem, pieque colam, esse non possum. ad hoc enim, non ad literas natus sum, quæ si solæ obuenerint inflant, diruuntquê non ædificant, fulgida uincula, laboriosumquê negocium ac sonorum pondus animæ. Tu scis Domine coram quo omne desiderium atque omne suspirium meum est, quod ex literis, quando his sobriè usus sum, nihil amplius quæsiui, quàm ut bonus fierem, non quod id literas, aut quamuis id polliceretur Aristoteles, & multiquê alij omnino, aliquem nisi te unum facere posse confiderem, si quod per literas quo tendebam iter, honestius ac certius, simulque iucundius extimarem, te duce non alio. Tu sis, inquam, scrutator renum & medullarum, ita esse ut dico. nunquam tàm iuuenis, nunquam tàm gloriæ cupidus fui, quod interdum me fuisse

non inficior, quin maluerim bonus esse quàm doctus. Optaui utrunque fateor, ut infinita est & inexplebilis humana cupiditas, donec in te sistat, supra quem quo se erigat non est. Duo optabam, sed quoniam alterum eripitur seu negatur, gratiam iudicibus meis habeo, qui è duobus mihi optimum reliquerunt, modò ne id quoq; mentiti sint. Et ut mihi præriperent quod uolebant, quod non erant dederunt, quo iacturam ipse solarer meam, sed inani solatio morem in me muliebris inuidiæ secuti. quæ si quæritur de uicinæ forma, bonam illam & benè moratam dicit omnes denique titulos falsos licet illi cedit, unum & fortasse uerum, ut eripiat formosæ nomen. At tu deus meus scientiarum domine, extra quem non est alius, quem & Aristoteli & Philosophis quibuslibet ac Poëtis, & quicunque multiplicant loqui sublimia gloriantes, quem denique literis & doctrinis & omni no rebus omnib. pferre debeo & uolo. Tu mihi quod illi falsum tribuunt, uiri boni nomen tribuere uerum potes, & ut uelis precor, neque tàm nomen bonum, quod unguentis preciosis præfert, Salomon quã rem ipsam posco, ut sim bonus, ut te amem amarique merear abs te. nemo enim sic suis amatoribus uicem reddit, ut te cogitem, tibi obsequar, in te spem, de te loquar. Recedant uetera de ore meo, & tibi præparentur cogitationes meæ, ne rè enim arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore, fœliciorq; est multo unus ex pusillis istis, qui in te credũt, quàm Plato, quàm Aristoteles, quàm Varro, quàm Cicero, qui suis omnibus cum literis te non norunt, & admoti iunctiq; tibi, qui petra es, absorpti sunt, iudices eorum & literata ignorantia patefacta est. Literæ igitur sint, uel horum qui illas mihi auferunt, uel quia horum nisi fallor esse non possunt, sint quorumcunque potuerint, horum autem si suarum opinio rerum ingẽs & Aristoteles nudum nomen quod his quinque syllabis multos delectat ignoras. Insuper & inane gaudium, & elatio fundamenti inops ac ruinæ proxima, omnisquè quem inscij & inflati de suis erroribus fructum, uana & facili credulitate percipiunt, mea uerò sit humilitas & ignorantiæ propriæ fragilitatisquè notitia, & nullius nisi mundi, & mei & insolentiæ contemnentium me, contemptus, de me diffidentia, de te spes. Postremò portio mea Deus, & quam mihi non inuident, uirtus illiterata, ridebunt planè, si hæc audiant, & dicent me, ut aniculam quamlibet sine literis piè loqui. his enim literarum typo tumidis, nil pietate uilius, qua ueris sapientibus ac sobriè literatis nihil est charius, quibus scribitur, pietas est sapientia, meisquè sermonibus magis ac magis in sententia firmabuntur, ut sine literis bonus sim. Quid uero nũc dicimus, Donate fidissime? te alloquor, quem magis horum liuoris aculeus, quàm meipsum cui infligebatur pupugit, quid inquam amice agimus? an æquiores iudices prouocamus? an silemus, & silentio sententiam confirmamus? hoc satius, immò ut scias quàm nihil obluctor, ne decimus expectandus dies sit, nunc qualiumcunque sententijs iudicum acquiesco, teq; & reliquos quos res tangit, qui de me contrarias sententias tuleratis obsecro, ut & uos mecum pariter manum detis, & uobis patientibus horum iuditium uerũ sit, Verum, utinam, in eo quòd mihi tribuunt, nam in eo quod eripiunt ultrò, fateor, immò profiteor uerum esse. Et si iudices idoneos planè negem, nisi fortè eo iure niti uelint, quod istorum Deus Aristoteles, ait. Vnusquisq; benè iudicat quæ cognoscit, & eorum bonus est iudex. melius nempè cognosci nihil posse uideatur, quàm quo abundat ipse qui iudicat, ut scilicet hoc obiectu possint ignorãtissimi homines, de ignorãtia iudicare. non est autem ita. & de ignorantia enim, & de sapientia, & de re qualibet, sapientis est iuditium in eo inquam sapientis, de quo iudicat. neq; uerò ut de Musica Musici, de Grammatica Grammatici, sic de ignorantia ignorantes iudicant. Sunt quibus abundare inopia summa est, & quæ melius à quolibet iudicentur, quàm ab eò qui maximè his abundat. Deformitatem nemo minus intelligit, quàm deformis, cui cum illa familiaritas iam contracta est, ut quæ formosi oculos uulneraret, hanc iste nõ uideat. eadem ratio reliquorum omnium defectuum. nemo peius iudicat de ignorantia, quàm ignorans. Non hoc dico, ut declinem forum, sed ut pudeat siquis est pudor iudicasse qui nesciunt. ego enim de hac re non modo senten-

ſententiam amicabilis amplector inuidiæ, ſed hoſtilis odij, & ad ſummã quiſquis ignarum me pronunciat, mecum ſentit. nam & ego ipſe recogitans, quàm multa mihi deſint, ad id quo ſciendi auida mens ſuſpirat, ignorantiam meam dolens, ac tacitus recognoſco. Sed me interim, dum præſentis exilij finis adeſt, quo noſtra hæc imperfectio terminetur, qua ex parte nunc ſcimus naturæ communis extimatione conſolor, idquę omnibus bonis ac modeſtis ingenijs euenire arbitror, ut agnoſcant ſe pariter ac ſolentur, his etiam quibus ingens obtigit ſcientia, ſecundum humanæ ſcientiæ morem loquor, quæ in ſe ſemper exigua pro anguſtijs quibus excipitur, & collata alijs ingens fit. alioquin quantulum quæſo eſt, quantumcunque eſt, quod noſce uni ingenio datum eſt. immò quàm nihil eſt ſcire hominis quiſquis ſit, ſi non dicam ſcientiæ Dei, ſed ſuiipſius ignorantiæ comparetur. & hanc ſui cognitionem, ac propriæ imperfectionis extimationem, ſuiquę ipſius, quam dixi, conſolationem, his maximè, qui plus ſciunt pluſqꝫ intelligunt ineſſe auguror. fœlices errore ſuo iudices mei, qui huiuſcemodi conſolatione non indigent, fœlices inquam non ſcientia, ſed non errore & ignorantia arroganti, qui ſibi ad angelicam ſcientiam, nil deeſſe autumant, cum ad humanam proculdubiò deſint multa omnibus, & multis omnia. Sed ad me reuertor, & heu amice, quid non mali affert uita longior? cui unquam tàm firma proſperitas fuit, ut non quandoque uariauerit, & quaſi uiuendo ſenuerit? Seneſcunt homines, ſeneſcunt fortunæ, ſeneſcunt famæ hominum, ſeneſcunt denique humana omnia, quodquę aliquando non credidi, ad extremum animi ſeneſcunt, quamuis immortales, uerumquę fit illud Cordubenſis: Longius æuum deſtruit ingentes animos. non quod animi ſenium, mors ſequatur, ſed diſceſſus à corpore, reſolutioqꝫ illa, quam cernimus, & quæ, uulgo mors dicitur, & eſt mors corporis profectò, non animi, Senuit, ecce, refrixit animus meus. nunc experior ſenex, quod iuuenis inexpertus & paſtorium canens dixi. quid uiuere longum fert homini? quo enim ante hos non multo annos hec tuliſſem animo? quibus niſibus obſtitiſſem? crede mihi, bellum graue, inter ignorantiam & ignorantiam fuiſſet. nunc ſenem inuadere, eò turpius, quò tutius tollo manum, & mea illorum cedit ignorantiæ. Certè ego, quàm præſagiens quid mihi reſtaret, nunquam ſine compaſsione quadam Laberij hiſtoriam legi, qui cum uitam omnem honeſta militia exegiſſet, ſexagenarius ad extremum Iulij Cæſaris blanditijs ac precibus (quæ de ore principum armare prodeunt) productus in ſcænam de Romano equite factus eſt Mimus, quam iniuriam ipſe quidem non tacitus tulit, immò multis interquę alia his queſtus eſt uerbis:

Ego bis tricenis annis actis ſine nota
Eques Romanus lare egreſſus meo,
Domum reuertar Mimus. nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi quàm uiuendum fuit.

Ego quidem, gloriari licet apud te, literatus nunquam uerè, ſed aliquando creditus, domo puer egreſſus mea, nec uel ſenex rediens, totum penè tempus in ſtudijs triui, raro unquam ſanè mihi dies præterijt, quin aut legerem, aut ſcriberem, aut de literis cogitarem, aut legentes audirem, aut tacitus ſciſcitarer, neque uiros tantum, ſed & urbes doctas adij, ut doctior inde meliorqꝫ reuerterer. Montempeſſulanũ primo, quod per annos pueritiæ propinquior eſſem illi loco, mox Bononiam, pòſt Tholoſam & Pariſius Patauiumqꝫ & Neapolim ubi ſtudia tunc florebant, ſcio me multorum aures pungere. Illo Regum & Philoſophorum noſtri æui maximo Roberto, non doctrinæ quàm regni gloria inferiori quem mei iudices, ut infamiam tanto cum rege communem, penè mihi arbitrer glorioſam, quanquàm & cum alijs, ut noſtrum poſſit eſſe communis, ætate & fama maioribus, de quo in fine dicturus ſum, nulla fuiſſe dicũt notitia. cæterùm de hoc rege, & orbis totus, & ueritas in contraria fuêre ſententia. ego autẽ iuuenis ſenem illum non ut regem colui, Reges enim paſſim plurimi, ſed ut rarum ingenij miraculum uerendumqꝫ ſacrarium literarum. Ego illi & fortuna & annis tantò impar, quod

adhuc multis est notum, in illa urbe præsertim familiarissimè charus fui, non meritis meis ullis, aut meorum, neq; militaribus aut aulicis artibus, quæ mihi penitùs nullæ erant, sed ingenio, ut aiebat, ac literis: Aut ipse igitur iudex malus, aut ego custos pessimus, qui studendo semper & laborando dedicerim. Maximam præterea atq; optimam studijs uitæ partem, illa in curia, quam Romanam nescio cur dicebant, leuam Rhodani ad ripam, ubi quinquaginta uel eò amplius egit annos. atq; unde nuper hoc ipso anno, utinam irreditura digrediens ductu & auspicijs sancti si perseuerauerit Vrbani Quinti, almam urbem & sacratissimam Petri sedē utinam permāsura repetijt. nec procùl inde transalpino in Helicone meo, ubi Sorgia oritur, Rex fontiū consumpsi, quarum in altera, omnium fermè nostri orbis literatorum hominū conuentus assiduus præsto fuit, in altero solitudo & silentium, & quies meditantibus aptissima. itaq; illuc studēdo, & nunc scholas nūc magistros adeūdo, nūc amicis quæ didicerā aut scripserā recitādo, hic uagādo & cogitando, & licet peccator sæpè etiā orando, ac mecū semper, raroq; nisi de studijs liberalib. conferēdo, omne meū tempus in literis actū est, mille interea doctis ac probatis senib. & notitiā & in gratiā ueni, quos si pergam numerare, commemoratio quidē dulcis, sed Catalogus haud quaq̄ breuis euaserit. his sanè omnibus uel solā uel præcipuā hanc ob causam placui, ꝙ literati famā, studiosis in urbibus adolescens habui, quā nunc seni in nautica ciuitate, quatuor iuuenes per sententiā eripiūt, ita & mihi ut Laberio accidit, post & sexagesimum annum meo de statu excidi, non ut ille saltem Mimus, quod artificium unū licet, & ingeniosum tamen quærit artificē, & suum inter mechanica locum tenet, sed quod est ultimum ignorans. sic res eunt, huc & studia & labores nostri nostræq; uigiliæ peruenêre, ut qui iuuenis doctus à quibusdā dici soleo, profundiore iuditio senex idiota reperior. Dolendū forsitan, sed ferendū, forsitan nec dolendum, ferendū sanè, ut reliqua omnia, quæ hominib. accidunt, damnū, pauperies, labor, dolor, tædiū, mors, exilium, infamia, quæ si falsa est, spernenda est, nam & cōtradictores inueniet, & eundo deficiet. Si uera autem recusanda non est, ut nec alia culpis hominum inuenta supplicia. equidem si scientiæ uerum decus, mihi uerbis eripitur, ridebo, at si falsum non feram modò sed gaudebo, non meis sarcinis excussus, & indebitæ famæ laboriosa custodia liberatus. Melius cum prædone agitur, dum iniustus spolijs exuitur, quā dum impunè furto utitur, iniusti possessoris exclusor iniustus esse potest: at exclusio utique iusta est. Quod ad me attinet ut dixit, non iustam modò sententiam, sed iniustam probo, nec iudicem quemlibet nec raptorem renuo. operosa ac difficilis res est fama, & præcipuè literarum. omnes in eam uigiles atq; armati sunt, etiā qui sperare illam nequeunt, habentibus nituntur eripere, habendus calamus semper in manibus, intento animo erectisq; auribus semper in acie standum erit. Quisquis quocunque proposito, me his curis, atque hoc fasce liberauerint, assertori meo gratiam habeo, & seu uerum seu falsum, certè laboriosum ac sollicitum literati nomē, quietis atq; ocij auidus, libens pono memorans illud Annei Senecæ: Magno impēdio temporū, magna alienarū auriū molestia, laudatio hæc constat. O' hominem literatum, scimus hoc titulo rusticiore contenti, ô uirum bonum consilio tuo sto. præceptor morum optime, titulo rusticiore ut tu ais, ut ego arbitror, meliore ac sanctiore, atq; ob eā rem etiam nobiliore contētus sum, quando præsertim mihi hunc mei iudices relinquunt. illud tamen metuo ut dicebam, ne hic ipse titulus fallens sit, nitor tamen ut sit uerus. neq; hinc desinā, nec lassabor usq; ad extremos, halitus nouissimūq; singultum, & si quod idem alibi dixisti, ut sim bonus, opus est uelle, siue hoc perficit, benè erit, siue inchoat, & pars est bonitatis, uelle bonū fieri, pro ea saltem parte, titulum uerum spero. Redeo ad censores meos, de quibus & multa dixi, & ut nil te lateat, nunc etiam aliquid est dicendum. neque enim ut illiteratus, sic & amens ac stupidius dici uelim: literæ enim sunt aduentitia ornamenta, ratio autem insita, ipsiusque hominis pars est, non ergo, ut illis ita, & hac non me pudeat caruisse. neque uerò hæc defuit, quā illorum tendiculas declinarem, circumueniri eorum artibus non facilè potuissem, mea ipse puritate & uelo honestissimo fidelis, ut re

bar

bar amicitiæ obuolutus sum: fidentem fallere, perfacilè est. dixi & repeto, ad uisendum me ut multi alij, illius pulcherrimæ maximæq́ urbis ciues soliti uenire, bini sæpius & interdum simul omnes. Ego autem lætari, & quasi totidem angelos excipere, oblitus rerum omnium, nisi illorum qui totum animum occupabant, & miris serenabant modis. Ibi confestim ut inter amicos multa & diuersa colloquia. Mihi autē nihil curæ esse, qualiter seu quid dicerem, seu omnino aliud, quàm ut læta frons lætiorq́ animus esset, talium hospitum aduentu, ita ut interdum gaudio in silentium cogerer, interdum reuerentia quadam, ne concursu, ut fit loquendi auidos impedirem, & nunc nihil, nunc uulgaria loquerer. nil enim in amicitijs comere didici, nihil dissimulare, nihil fingere, sed in lingua atq; in fronte animum habere, neq; aliter cum amicis, quā mecum ipse loqui omnia, quo ut ait Cicero, nihil est dulcius. quid enim ostentare amicis eloquentiā aut scientiam opus est: qui animū, qui affectus, qui ingeniū, ipsum uident, nisi fortè aliud, nō tentandi, sed discendi gratia quæsierint, ubi tamen nec ostentatio, ulla nec ornatus exigerit, sed fidelis ut reliquorū omniū, sic scientiæ participatio, exceptionis expers & inuidiæ. Itaq; sæpè miror Cæsarē Augustū tantum principem, tantā rem exiguæ rei curam, inter tot maximarū rerum curas, alias suscipere potuisse, ut non modo ad populū aut Senatum, seu ad milites, sed cum uxore etiā atq; amicis, nil nisi de libertate, & crebro in scriptis loqueretur. Fecit hoc forsitan, ne quid superuacuū & insulsum, casu aliquo sibi excideret, quo cœlestis oratio reprehēdi posset aut sperni. Licuerit hoc illi summo de culmine subditos scriptis uelut oraculis alloquēti, mihi aūt sermo, uagus inter amicos inelaborantesq́ sententiæ, ualeat eloquētia, si tamē iugi studio quærēda est, indisertus malim esse, quā sollicitus semper ac tristis. Hoc proposito, cum sæpè inter charos ac familiares, uti solitus meæ præsertim facultatis cōscios, tū præcipuè nuper usus inter hos nostros, amica fiducia, in hostilē calumniam inaduertēs incidi. nihil enim accuratè, nihil anxiè, ut quodq; in animū, utq; ad os primū uenisset prius erūpere. illi ex cōposito circunfusi, singula trutinare, quicquid dicerē, sic excipere, tanquā nec melius ad me quicquam, nec id ipsum cōptius dici posset. Id semel idq; iterū atq; iterū cum fecissent, in sententiā quàm ueram optabant facilè cōfirmati sunt. nil nempè facilius, quā persuadere uolentib. iamq; credentibus eò illi fidētius, ut ignarū aliqui credo, insuper, quod tūc minimè suspicabar, & inscitiam redire. Sic incautus unus, plurimū insidijs circūuentus, ignorantium gregibus ignorans misceor. Solebāt illi uel Aristotelicū problema, uel de animalibus aliquid in mediū iactare, ego aūt uel tacere, uel iocari uel ordiri aliud, interdumq́ subridēs quærere, quo'nā modo id scire potuisset Aristoteles, cuius & ratio, nulla esset & experimentum impossibile. Stupere illi & taciti subirasci & blasphemum uelut aspicere, cui ad fidem rerū aliud, quàm uiri illius auctoritas quæreretur, ut iam planè de Philosophis & sapientiæ studiosis amatoribus, Aristotelici seu uerius Pythagorici facti simus, renouato illo more ridiculo, quo quærere aliud non licebat, nisi an ille dixisset. Ille autē erat Pythagoras, ut ait, Cicero. Ego uerò magnum quendam uirum, ac multiscium Aristotelem, sed fuisse hominem, & idcircò aliqua, immò et multa nescire potuisse arbitror, plus dicam, si per istos liceat nō tàm mihi amicos quā sectarū. Credo, hercle, nec dubito illū non in rebus tantum paruis, quarū paruus & minimè periculosus est error, sed in maximis & spectantibus, ad salutis summā aberrasse, tota ut aiunt uita & licet multa Ethicorum in principio, & in fine de fœlicitate tractauerit, audebo dicere, clament ut libuerint cēsores mei, ueram illū fœlicitatē, sic penitùs ignorasse, ut in eius cogitatione non dico subtilior, sed fœlicior fuerit, uel quælibet anus pia, uel piscator, pastorúe fidelis uel agricola. quo magis miror quosdā nostrorū, tractatū illū Aristotelicū sic miratos, quasi nephas cēsuerint, idq́ scriptis quoq; testati sint, de fœlicitate aliquid post illū loqui. Cum mihi tamen audacter forsan dixerim hoc, sed ni fallor uerè, ut solē noctua, sic ille fœlicitatē hoc est, lucē eius ac radios, sed non ipsam uidisse uideatur, nempè, qui illā non suis in finibus, nec solidis in reb. ædificiū, uelut excelsum ꝓcùl in hostico tremulaq; in sede

fundauerit, illam uerò non intellexerit, siue intellectam neglexerit, siue quibus prorsus esse fœlicitas, non potest, fidem scilicet atq; immortalitatem, quas ab illo uel non intellectas uel neglectas dixisse iam me pœnitet. alterum enim tantum dicere debui, non intellectæ erant, nec nouerat illas ille, nec nosse potuerat aut sperare. Nondum enim uera lux terris illuxerat, quæ illuminat omnem hominem, uenientem in hunc mundum. Fingebant sibi ille & reliqui, quod optabant, & quod naturaliter optant, cuiusquè contrarium optare potest nemo, fœlicitatem dico, quanquam uerbis ornatam, absentem uelut amicam canentes, non uidebant gaudebantq; de nihilo prorsus, quasi somnio beati, uerè autem miseri, uicinæq; mortis tonitruo ad miseriam excitandi, apertisq; oculis conspecturi, quæ nam esset illa fœlicitas, de qua somniando tractauerant. quæ quidem ne quis ex me dici omnia, atque ideò nimis temerariè dici putet, tertium decimum de ciuitate Dei Augustini librum legat, ubi de hoc ipso contraq; Philosophos qui fecerunt sibi, suo utor uerbo, sicut eorum cuique placuit, uitas beatas suas, multa grauiter atque acriter disputata reperiet. Hoc, fateor, dixi sæpè & dicam quo ad loqui potero, quia uerum me dixisse ac dicturum esse confido, si hoc sacrilegum opinantur, uiolatæ me religionis accusent, sed Hieronymum simul non curantem, quid dicat Aristoteles, sed quid CHRISTVS. ego contrà, illos si diuersum sentiunt impios sacrilegosq; non dubitem, priusq; uitam & quicquid charum habeo Deus abstulerit, quàm sententiam hanc piam ueram salutiferam, aut quàm amore Aristotelis CHRISTVM negem. Sint planè Philosophi, sint Aristotelici, cum proculdubiò neutrum sint, sed ut sint utrumque, neque enim clara hæc nomina illis inuideo, quibus falsis etiam tument, non mihi inuideant humile, uerumquè Christiani nomen & Catholici. Sed quid peto, quod ultrò facere illos & facturos esse scio, Non quidem nobis hæc inuident, sed contemnunt tanquam simplicia & abiecta, ingenijsq; suis imparia & indigna. Secreta igitur naturæ atque altiora illis Archana Dei, quæ nos humile fide suscipimus, hi superba iactantia nituntur eripere, nec attingunt, nec appropinquant quidem, sed attingere & pugno cœlum stringere insani extimãt, & perinde est eis, ac si stringerent propria opinione contentis, & errore gaudentibus, neq; illos ab insania retrahit, non dico, ne rei ipsius impossibilitas, ad Romanos Apostolicis uerbis expressa. quis enim cognouit sensum domini? aut quis consiliarius eius fuit? Vel illud Ecclesiasticum ac cœleste consilium. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit Deus tibi illa cogita semper, & in pluribus operibus eius non fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt uidere. Non hoc dico, ex quo enim sperauerit quicquid cœlitus, immò ut dicam quod est, quicquid quid Catholicæ dictum sciunt, at saltem de Democriti non ineptus iocus. Quod est, inquit, antè pedes nemò spectat, cœli scrutantur plagas. & facetissima illa Ciceronis irrisio temerariè disputantium, nullaquè de re dubitantium, tanquam modò Deorum ex concilio descendentes, quid ibi agatur oculis suis aspexerint, quibusquè perceperint. Vel illud antiquius atque acrius apud Homerum. Iuppiter non mortalem hominem, non ex communi grege Deum aliquem, sed Iunonem illam suam coniugem ac sororem reginamquè Deum, graui comminatione deterrens, ne secretum suum intimum auderet inquirere, aut sciri posse præsumeret. Sed ad Aristotelem reuertamur, cuius splendore lippos atque infirmos præstringẽte oculos, multi iam erroris in foueas lapsi sunt, scio enim unitatem principatus posuisse, quàm iam antè posuerat Homerus, sic enim ait: Quantum nobis in Latinum soluta oratione translatum est. Non bonum multitudo numinum, unus dominus sit unus Imperator. isti autem pluralitas principatuum bona, unus ergo princeps, sed ille humanum, hic diuinum. ille Græcorum, iste omnium principatuum, ille Atridem, iste Deum principem statuebat, eousque ueri sibi fulgor illustrauit animum, quis hic princeps qualisuè & quan-

& quantus, nescisse eum, & qui multa de nominibus curiosè admodum disputasset, unum hoc & maximum non uidisse crediderim, quod uiderunt multi literarum nescij, subente luce non altera, uerum aliter illustrante. Idq amici isti mei ita esse non uident, cæcos ego illos planeq exoculatos esse uideo, & sic omnibus uideri, quibus oculi sani sunt non magis, hæsitauerim quàm smaragdum uiridem, niuem candidam: coruum nigrum. utque audaciam meam æquanimius Aristotelici nostri ferant, non de uno tantum ita sentio, & si unum nominem, lego quamuis ignorans, & antequàm isti nostram ignorantiam deprehendissent, intelligere aliquid uidebar. lego, inquam, sed uiridioribus annis attentius legebam. adhuc tamen Poëtarum & Philosophorum libros lego. qui Ciceronis ante alios, cuius apprimè & ingenio & stylo semper ab adolescentia delectatus sum, inuenio eloquentiæ plurimum & uerborum elegantium uim maximam, quod ad deos ipsos, de quorum ille natura nominatim libros edidit, quodque omnino religionem spectat, quo disertius dicitur, eò mihi inanior est fabella, Deoque tacitus mecum gratias ago, qui hoc mihi seu iners, seu modestum dedit ingenium, animumq non uagum neque altiora se quærentem, neque his scrutandis curiosum, quæ quæsita difficilia, pestifera sint inuentu. sed quo plura contra CHRISTI fidem dici audio, & CHRISTUM magis amem, & in CHRISTI fide sim firmior, ita nempè mihi accidit, ut siquis in patris amore tepentior, de illo audiat obloquentes amorque qui sopitus uidebatur, illicò inardescit, ita enim eueniat necesse est, si uerus est filius. Sæpè me CHRISTUM ipsum testor, de Christiano Christianissimum hæreticorum fecere blasphemiæ. pagani enim illi ueteres, & si multa de his fabulentur, non blasphemant tamen, quia ueri Dei notitiam nullam habent, neque enim CHRISTI nomen audierunt. Fides autem ex auditu est. Et quamuis in omnem terram exiuerit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum, Apostolorum tamen uerbis ac doctrinis toto orbe sonantibus, illi iam mortui ac sepulti erant, miseri magis quàm culpabiles, quorum aures quibus haurire fidem salutiferam potuissent, inuida iam tellus obstruxerat. Inter cunctos tamen potentissimè illi tres libri Ciceronis, quos de Natura Deorum inscriptos supra memini, sæpè me excitant, ubique scilicet tantum illud ingenium de his agens, ipsos sæpè Deos irrideat ac despicit, non quidem seriò fortè supplicium timens, quod antè aduentum Sancti spiritus, ipsi etiam Apostoli timuerunt, sed his quibus abundat iocis efficacissimis, quibus clarum fiat intelligentibus, de eo ipso quod tractandum assumpserat, quid sentiret, ut sortem suam sæpè interlegendum miseratus, ipse mecum tacitus dolensque suspirem. quod uerum Deum uir ille non nouerit, paucis autem ante CHRISTI ortum annis obierat, oculosque mors clauserat, heu quibus è proximo noctis, erratice ac tenebrarum finis, & ueritatis initium ueræque lucis aurora & iustitiæ sol instabat. qui tamen Cicero, ipse suis in libris, quos in numeros scripsit, & si errorum torrente uulgariũ lapsus, sæpè Deos nominet, & sæpè illos tamen deridet, ut dixi, & iam inde à iuuentute sua libros Inuentionum scribens, dixerat eos qui Philosophiæ dent operam, nõ arbitrari Deos esse. Nempè Deum nosse, non deos, ea demũ uera & summa Philosophia est ita dico, si cognitioni pietas & fidelis cultus accesserit. idem quoque iam senior his ipsis in libris, quos de dijs, non de Deo scribit, ubi sese colligit, quantis ingenij alis attollitur. ut interdum non paganum Philosophum, sed Apostolum loqui putes, quale est illud in primo contra Velleium, Epicureæ sententiæ defensorem. Eos, inquit, uituperabas, qui ex operibus magnificis atque præclaris, cum ipsum mũdum cum eius membra, cœlum, terras, maria cunque eorum insignia, Solem & Lunam, stellasq uidissent, cumque temporum maturitates mutationes uicissitudinesque cognouissent, suspicati sunt aliquam esse excellentem præstantemque naturam, quæ hoc effecisset, moueret, regeret, gubernaret. In secundo autem. Quid, inquit, potest esse tàm apertum, tàmque perspicuum, cœlum, si aspeximus, cœlestiaq contemplati simus, quàm esse aliquod numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur. Et eodem in libro.

Crysippus

Crysippus quidem, inquit, quanquam est acerrimo ingenio, tamen ea dicit, ut ab ipsa natura didicisse, non ut ipse reperisse uideatur. Si enim, inquit, est aliquid in rerum natura, quod hominis mens & ratio, quod uis, quod potestas humana efficere non posit, est certè id, quod efficit homine melius. atqui res cœlestes, omnesque hæ, quarum est ordo sempiternus, ab homine confici non possunt. est igitur id quo illa conficiuntur, homine melius. Id autem quid potius dixerim quàm Deum. deinde paucis interiectis, quod si omnes, inquit, mundi partes ita constitutæ sunt, ut neque ad usum meliores, neque ad speciem pulchriores, effici potuerint, uideamus utrū ea fortuita sint, an eo statu quo cohærere nullo modò potuerint, nisi sensu moderante diuinaq; prouidentia. Si igitur meliora sunt quæ natura, quàm quæ arte perfecta sunt, nec ars efficit quicquam sine ratione, nec natura quidem rationis expers est habenda. non igitur conuenit signum aut tabellam pictam cum aspexeris, scire adhibitam esse artem, cumq; procul cursum nauigij uideris, non dubitare, quin id ratione atque arte moueatur, aut cum solarium uel descriptum, aut ex aqua contemplari intelligere declarari horas, arte non casu mundum qui & has ipsas artes & earum artifices & cuncta complectatur, consilij & rationis expertem putare, quod si in Scythiam aut in Britanniam spheram aliquis tulerit, hanc quàm nuper familiaris noster effecit Posidonius. cuius singulæ conuersiones idem efficiunt in Sole & Luna & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in cœlo singulis diebus & noctibus, quis in illa barbarie dubitet, quin ea sphera sit perfecta ratione. hi autem dubitant de mundo, ex quo oriuntur & fiunt omnia casu, ne sit ipse effectus, aut necessitate aliqua, aut ratione, ac mente diuina. Archimedem arbitrantur plus ualuisse in imitandis spheræ conuersionibus, quàm naturam in efficiendis, præsertim cum multis partibus sint illa perfecta quàm hæc simulata solertius. Hæc ut audis apud Tullium scripta sunt, quibus dictis, rudem mox pastorem illum sumit, ab Actio Poëta, & ad propositum suum trahit. Nauim nunquam antea sibi uisam, illam scilicet, quàm in Colchon uehebantur, Argonautæ, procul è monte cernentem, atque attonitum nouitate miraculi pauentemque, & multa secum opinantem, montem aut saxum, terræ uisceribus ereptum, ac uentis impulsum pelago rapi, aut atros turbines conglobatos fluctuum concursu aut tale aliquid, uisis inde iuuenibus, quorum ope atque opera nauigium agebatur, & cantu nautico audito, heroumque uultibus conspectis, & ad se reuersum, & errore ac stupore deposito, quid'nam rei esse intelligere incipientem. post quæ statim infert Cicero. Ergo, inquit, ut hic primo aspectu inane quiddam sensuq; uacuum se putat cernere, post autem signis certioribus, quale sit illud, de quo dubitauerat incipit suspicari, sic Philosophi debuerunt, si forte eos primus aspectus mundi conturbauerat, postea cum uidissent motus eius infinitos & æquabiles, omnesq; ratis ordinibus moderata immutabiliq; constantia, intelligere inesse aliquem, non solum habitatorem, in hac cœlesti ac diuina domo, sed etiam rectorem ac moderatorem, & tanquam architectum tanti operis tantiq; muneris. quod ipsum, alio loco penè ijsdem uerbis posuit, Tusculanarum quæstionum libro primo. Hæc, inquit, & alia innumerabilia cum cernimus, ne dubitare, quin his præsit aliquis, uel effector si hæc nata sunt, ut Platoni uidetur, uel si semper fuerint, ut Aristoteli placet, moderator tanti operis & muneris? Vides ut ubique unum Deum gubernatorem ac factorem rerum omnium, non Philosophica tantum, sed quasi Theologica circumlocutione describit, itaque magis hoc probo, quàm quod in ipso naturæ Deorum libro sequitur, auctore quidem Aristotele, quamuis namque sententia una sit, ibi tamen mentio est deorum, quorum nomen in omni ueritatis inquisitione suspectum est. Sic enim ait, præclare ergo Aristoteles, si esset, inquit, qui sub terra semper habitasset, bonis & illustribus domicilijs, quæ essent ornata signis, atq; picturis, instructaq; rebus his omnibus quibus abundant, hi qui beati putantur, nec tamen exisset super terrā. accepisset aūt fama & auditione, esse quoddam numen & uim deorū, deinde aliquo tempore

patefactis

patefactis terræ faucibus, ex illis abditis ſedibus euadere in hæc loca, quæ nos colimus atque exire potuiſſet, cum repentè terram & maria cœlumq; uidiſſet, nubium magnitudinem & pulchritudinem uentorumquè uim cognouiſſet, aſpexiſſetquè ſolem eiuſquè magnitudinem & decorem, quem tamen per efficientiam cognouiſſet, quod is diem efficeret toto cœlo luce diffuſa: cum autem terram nox opacaſſet, tum cœlum totum cerneret aſtris diſtinctum, & ornatum, lunæq; luminum uarietatem tum creſcensis, tùm ſeneſcentis eorumq; omnium ortus & occaſus, utq; inibi omni æternitate ratos immutabileſq; curſus. quæ cum uideret, profectò & eſſe deos, & hæc tanta deorum opera eſſe arbitraretur. atque hæc quidem ille, Ariſtoteles, ſcilicet, cuius exemplum quod peregrinum nimis & ab experientia ſemotum uideretur, factam & non fictam rem, memoriæquè proximam in medio deducit, idem Cicero. Et nos autem inquit, tenebras cogitemus tantas, quantæ quondam eruptione æthneorum ingenium finitimas regiones obſcuraſſe dicuntur, ut per biduum nemo hominem homo agnoſceret. cum autem die tertio ſol illuxiſſet, ut reuixiſſe ſibi uiderentur, quod ſi hoc idem externis contingeret, ut ſubitò lucem aſpiceremus, quæ nam ſpecies cœli uideretur? ſed aſsiduitate quotidiana, & conſuetudine oculorum aſſueſcūt animi neq; admirantur, neque requirunt rationes earum rerum quas ſæpè uident, perinde quaſi nouitas magna, quam magnitudo rerum debeat ad exquirendas cauſas excitare. quis enim hunc hominem dixerit, qui cum tàm cœli motus certos, tàm ratos aſtrorum ordines, tamque inter ſe omnia connexa & apta uiderit, neque in ijs nullam ineſſe rationem eaquè caſu fieri dicat, quæ quanto conſilio gerantur, nullo officio aſſequi poſſumus? An cum machinatione, quadam moueri aliquid uidemus, ut ſpheram, ut horas, ut alîud, per multa non dubitamus, quin illa opera ſint rationis? cum autem impetum cœli admirabili cum celeritate moueri uertiq; uideamus, conſtātiſsimè conficientem uiciſsitudines anniuerſarias, cum ſalute rerum omnium dubitamus, quin ea non ſolum ratione fiant, ſed etiam excellenti quadam diuinaq; ratione? Licet enim iam remota ſubtilitate diſputandi, oculis quodammodo cōtemplari pulchritudinem earū rerum, quas diuina prouidentia dicimus conſtitutas. Audis amice quod prædixeram, non quaſi Philoſophum loquentem, ſed Apoſtolum. quid enim aliud tibi ſonare uidentur hæc omnia, & ſingula, quàm Apoſtolicum illud ad Romanos? Deus enim manifeſtauit illis. Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; eius uirtus ac diuinitas, ita ut ſint inexcuſabiles, quia cum cognouiſſent Deum, non ut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis. quid quæſo aliud ſibi uult Cicero, totiens repetēdo mundum, diuina prouidentia conſtitutum, diuina etiam prouidētia gubernari, idq; uelut manu, linguæ, oculis hominum ingerendo, niſi ut auctore ac factore rerum cognito, puderet uiros ingenioſos à fonte ueræ felicitatis auerſos, per opinionum deuia, uanis atq; aridis cogitatibus circumuolui. Poſſes autem admirari, niſi me noſſes, quod à Cicerone uix diuellor, ſic me illud delectat ingenium. Ecce nunc rerūſtyliq; dulcedine quadā, non inſolita raptus, quo non ſoleo, ut alieno mea inferciar opuſcula, patientiam non tàm tuam, quàm lectoris imploro. equidē, dum habere meum aliquid uiſus eram, de proprio ueſtiebar, mercator inops, literarum ab his quatuor ſcientiæ famæquè prædonibus ſpoliatus, cum mihi iam proprium nihil ſit, ſi aliena mendicem, importunitatem atque impudentiam paupertas excuſat, & quàm putas magna animi paupertas ignorantia eſt? & qua nulla maior præter uitium, ſed ne, tres illos libros in libellum hunc unicum coanguſtem, Ciceronianum nihil hodie amplius tranſcribam, quamuis & ſæpè alibi, & hic præſertim, plurima ſtudioſè, operioſiſsima diſputatione perſtrinxerit, ad hunc ipſum finem, ut ex his omnibus quæ uidemus eſſe Deum & factorem & rectorem omnium cogitemus. hæc enim ferè diſputationis illius ſumma eſt, ut cœleſtibus ac terreſtribus penè cunctis expoſitis, cœli ſcilicet ſpheris ac ſyderibus, tum ſtabilitate ac fœcunditate terrarum maris ac fluuium opportunitatibus, temporumquè uarietatibus ac uentorum, herbis quoq; & plantis, & arboribus atq; animātibus miris, uolucrum

& qua-

& quadrupedum piscium naturis, deque his omnibus commoditate multiplici, cibo, labore, uectura remedioque morborum, uenatuque & aucupio, & architectura & nauigatione, & artibus innumeris omnibusque uel ingenio uel natura inuentis. denique corporum ac sensuum & membrorum compage ac dispositione mirabili, ad ultimum ratione & industria, in quorum explicatione curiose admodum ac facunde uersatur, sic ut nesciam, an scriptorum aliquis, tàm anxie unquam tamque acriter ista tractauerit. semper una si conclusio, omnia quæcunque cernimus oculis, uel percipimus intellectu, pro salute hominum & diuinitus facta esse, & diuina prouidentia ac consilio gubernari. Immò etiam ad indiuiduam condescendens, cum quatuordecim nisi fallor insignes Romanos duces nominasset, addidit quorum neminem nisi adiuuante Deo talem fuisse credendum est. & post pauca. Nemo, inquit, uir magnus, sine aliquo afflatu diuino unquam fuit. quem afflatum quid aliud, quàm Spiritum sanctum homo purus intelligat? itaque præter eloquentiam, quæ nulli hominum par fuit, quod hic in sententia tractatur, quis unquam Catholicus immmutaret? Quid nunc igitur? Ciceronem ne ideò Catholicum inseram, uellem posse, ò utinam liceret, utinam qui tale illi ingenium dedit, & seipsum cognoscendum præbuisset, ut quærendum præbuit. etsi, enim uerus Deus nec nostrarū laudum nec mortalis eloquij egens sit, haberemus tamen, nunc in templis ut arbitror Dei nostri, non quidem ueriora nec sanctiora, id enim fieri non potest, nec sperari debet, at forsan dulciora & sonantiora præconia. Verum absit, ut uno aut altero bene dicto, totum quicquid est ingenij unius amplectar, nam Philosophos non ex singulis uocibus spectādos, sed ex perpetuitate atque constantia ab eodem ipso Cicerone immò à ratione insita didici. quis tàm rudis, ut non quandoque gratum aliquid dicat? an id uerò satis est? sæpè una uox ad tempus multam tegit ignorantiam, sæpe splendor oculorum aut flaua cæsaries, fœdas corporum mendas uelat. qui totum tuto uult laudare, totum oportet ut uideat, totum examinet: totum libret, fieri potest, ut iuxta illud quod delectat aliud lateat, quod tantundem uel multò etiam magis offendat. Ecce idem Cicero ibidem: Vbi multa pergrauiter disseruit, & pietati simillima, mox ad Deos suos, ut ad uomitum redit, expeditisque nominibus, ac qualitatibus singulorum, nec iam de unius Dei, sed de deorum prouidentia acturus. Audi, quæso, quid interserat. Quos Deos & uenerari, inquit, & colere debemus. cultus autem deorum est optimus, idemque castissimus plenissimusque pietatis, ut eos semper pura integra & incorrupta, & mente & uoce ueneremur. Heu, mi Cicero, quid ais? tàm citò Dei unius & tuijpsius obliuisceris? ubi excellentem illam præstantemque naturam, numenque illud præstantissimæ mentis, ubi meliorem Deum homine, atque eorum quæ humana uel ratione uel potentia fieri nequeunt, cœlestium scilicet? huius ne quem cernimus sempiterni ordinis effectorem? ubi illum denique cœlestis ac diuinæ domus habitatorem, insuper & rectorem ac moderatorem, & tanquam architectum tanti operis, reliquisti? & quasi è domo illa syderea, quàm grata sibi confessione præbueras depulisti, dum tàm fœdos, tàm indignos ei comites dares, aspernanti, atque ore Prophetico proclamanti. Videte quod ego sim solus, & non est alius Deus præter me. qui sunt igitur ij noui recentesque & infames dij, quos in domum domini conaris intrudere? sunt ne hi de quibus Propheta alter ait: Omnes dij gentium dæmonia, dominus autem cœlos fecit. tu mihi nunc de hoc cœlorum rerumque omnium factore & creatore loquebaris, meritaque pij auditoris aures atque animum delectabas, sic repente illum creaturis rebellibus atque immundis spiritibus miscuisti? euertisti uno uerbo, omnia quæ sapienter ac sobriè dixisse uidebaris, sed quid dixi, unò uerbo, immò compluribus. Sæpè enim, immò passim eodem quasi dormitās, uestigio nutante relaberis, & quos modò deos irriseras ueneraris, quin & Solem & Lunam & Stellas, & postremo palpabilem hunc mūdum, ipsum quem uidemus, quem tangimus, quem calcamus, sensu præditum, animantē, & quo nihil est stultius Deum facis. idque licet non tu tibi, sed Balbo tribuas, apud te loquenti, quod ipsum Academicæ fuerit cautelæ, in fine tamen libri illius Balbi disputationem non ausus, ne in

Acade-

Academiæ legem pecces ueriorem dicere, uerisimiliorem dixisti. Vt quicquid ille dispu tauerat, approbando tuum fecisse uidearis. Verè autem tuum sit, quod Platonicum se- cutus morem, alteri tribuere, tuasque sententias proferre, ficto alterius ore malueris, quan quam sanè quodam loco dicti operis, Deum unum plurinomium Balbus idem afferre ui deatur, quo uelut erroris clypeo uti solent Stoici ad excusandas insanas deorum turbas, quasi diuersis uocabulis, non nisi rem unicā designari uelint & intelligi, ut sit scilicet exem pli gratia Deus unus. isq; in terra Ceres dictus, Neptunus in pelago, in æthere Iuppiter, in igne Vulcanus. tamen hæc excusatio, & ueritatis obumbratio, quàm sit friuola quis non uidet? qui ut reliqua sileam, apud scriptores gentium præeminentiam inter se deo- rum discordiasq; & bella sacrorumq; diuersitatem uiderit. Deus enim uerus, nisi unus esse non potest, neque se maior, neque se minor alicubi, cum semper & ubique idem ip se sit, neque aliquando secum discors esse potest, aut fuisse, neque nunc. qui non tauro, sed uno semper laudis & iustitiæ & contribulati spiritus ac lachrymarum sacrificio delectatur, unus ille in cœlo & in terra, una illi utrobique substantia, unum nomen. illa quoque di- uersoria ac fictionum subterfugia, quod uidentes Philosophi quæ de Ioue dicerētur, Deo non conuenire, duos Ioues, unum naturalem, alterum fabulosum ut Lactantius ait, seu potius tres Ioues, ut ait Cicero, numerant hi qui Theologi nominantur, deorum inquam Theologi non unius Dei, quantas uires habeant, & quanti extimanda sint pretij, ne ni- mis à proposito deerrem, apud ipsum Lactantium Firmianum qui quæret, inueniet In- stitutionum suarum libro primo, nam illud piger etiam attigisse, quod Soles quinque toti demq; Mercurios, totidemque Dionysios, totidemq; Mineruas, quatuor uerò Vulca- nos, quatuor Apollines, quatuor Veneres, tres Aesculapios, tres Cupidines, tres Dia- nas dicunt, sex Hercules, ut Cicero ait, aut ut Varro tres & quadraginta, neq; illos pu- det & ea dicere, quæ nos pudeat audire, ne dicam credere. rogo enim. quis has non sto- machetur ineptias? quis has ferat ambages? omnia non errorum modò, sed sic inanium somniorum plena undique ac referta sunt, ut miserear interdum atque indigner, nobile illud eloquium in his positum & consumptum curis. nam de reliquis ut libet, at quæ cir- culatio? quis hic ludus? quænam hæ fabellæ? quinque Soles facere, cum ab eo quod so- lus luceat Solem dici uelint, & cum plures non fuisse quidem unquam, sed oculorum ui- tio fortassis aut animorum consternatione uisos esse, nonnunquam inter prodigia nume- ratum sit? pacę ueterum sit dictum, Ciceronis antè alios. nec scribenda hæc fuisse censeo, nec legenda censerem, quibus conscribendis ille uir tantus incubuit, nisi ut lectæ & cogni tæ deorum nugæ, ueræ diuinitatis & unius Dei amorem, & contemptus superstitionis ex- ternæ nostræ religionis reuerentiam legentium animis excitarent, nullo enim clarius mo- dò, unaquæque res, quàm contrario admota cognoscitur, nil magis amabilem lucem fa- cit, quàm odium tenebrarum. quæ si de Cicerone meo dixi, quem in multis miror, quid de alijs me dicturum speras? Scripserunt multa multi subtiliter, quidā etiam grauiter, dulciter, eloquenter, sed in his quasi uenenum in melle miscuerunt, quædam falsa ridiculosa pericu la, de quibus nunc agere longum nimis & impertinens. neque enim in omnibus ea mihi excusatio fuerit, quæ fuit in Cicerone, non sic omnes alliciunt, quibus & si materia alta sit, non est e'oquij par dulcedo. Sæpè cantus idem pro uarietate canentium, nunc dele- ctabilis nunc molestus fuit, & eandem Musicam longè uariam uox ostendit. ne tamen res egeat exemplo, Pythagoram summi uirum ingenij fuisse, quis non nouit? eius tamen est nota illa μετεμψύχωσις, quam in caput non dicam Philosophi, sed hominis scandere potuisse, suprà fidem stupeo. scandit tamē, & à magno ingenio profecta, magna etiam ut perhibent infecit ingenia. dicerem hic aliquid si auderem, quod quia non audeo, audenti- or pro me dicet Lactantius Firmianus, qui in libris Institutionum, hunc ipsum de quo lo- quimur Pythagoram uanū senem & ineptū, hominemq; leuissimū perridendæ uanitatis, appellare non ueritus, totum hoc fabulosum & inane mendaciū, atq; illud in primis, quod se in priore uita Euphorbium fuisse mentitus est, generosa styli atq; animi libertate despi- cit ac

cit ac refellit. Hoc est autem unum illud electissimum, inter Pythagorica dogmata, quibus ille uir aduena apud Metapontinos credulos, ubi diem obijt tantum meruit nomen, ut domus eius pro templo, ipse pro Deo cultus atque habitus sit. & quamuis hæc ipse non scripserit, nihil enim scripsisse traditur, dixi tamen, & post eum scripsere alij. Quis atomorum turbas, concursusque fortuitos non audiuit: ex quibus in unum coeuntibus, coelum & terram & uniuersa constare uult Democritus, secutusque Democritum Epicurus, qui ne quid penitus deesset insani, mundos innumerabiles posuere, quod cum audisset, suspirasse fertur Alexander Macedo, quod nondum unum ex innumeris subegisset. uani uastique animi suspirium: certe hi duo philosophicæ hæresis huius auctores, millesimam nondum partem mundi huius agnouerant, dum mundos innumerabiles somniabant. I nunc, & non solum doctos, sed sobrios etiam ac discretos, quodque est euidentissimum ociosos nega, quibus uacauerit talia cogitare. quid de alijs dicam, qui non mundorum innumerabilitatem, infirmitatemque locorum ut hi proximi, sed mundi huius æternitatem astruunt, in quam sententiam præter Platonem ac Platonicos, Philosophi fere omnes, & cum illis mei quoque iudices, ut Philosophi potius quam Christiani uideantur inclinant, & ut illum famosissimum, siue infamem Persij uersiculum defendant.

De nihilo nihil, in nihilum nil posse reuerti. *gigni*

Non modo mundi fabricam Platonis in Timeo, sed Mosaicam Genesim fidemque Catholicam totumque CHRISTI dogma sanctissimum ac saluberrimum, & coelesti rore mellifluum, oppugnare non metuant, nisi humano magis, quam diuino supplicio terreantur, quo cessante submotisque arbitris, oppugnant ueritatem & pietatem, clanculum in angulis irridentes CHRISTVM, atque Aristotelem quem non intelligunt adorantes, meque ideo quod cum eis genua non incuruo, accusant, quod est fidei ignorantiæ tribuentes. Fidem enim ipsam incusare uerit, sectatores fidei insectantur, obtusosque & ignaros dicunt, neque quid alij sciant, aut quid nesciant, sed in quo secum sentiant aut dissentiant attendunt, omnisque dissensio apud illos ignorantia est, cum ab errantibus dissentire summa sit sapientia. Ita autem proposito insistunt, ut quoniam ex nihilo fieri aliquid impossibile sit, natura, Deo ipsi impotentiam hanc ascribant. coeci ac surdi, qui non saltem naturalium Philosophorum antiquissimum audiant Pythagoram, solius hanc Dei forte uirtutem ac potentiam asserentem, ut quod natura efficere nequeat, Deus facile possit, ut qui sit omni uirtute ac potestate potentior atque præstantior, & a quo natura ipsa uires mutuetur, non miror si CHRISTVM, si Apostolos, si Doctores Catholicos non audiunt, quos contemnunt. hunc Philosophum non audire, uel spernere illos miror, sed nec non legisse hoc, sed tantos aliorum iudices phas est suspicari, quæ si tamen forsan non legerunt legant, si quis est pudor apud Chalcidium in Timeum Platonis secundo commentario: sed ne quicquam moneo, omne quod ad pietatem tendit, a quocunque dictum, pari temeritate atque impietate despiciunt, & ut docti uideantur insaniunt, quod ancillæ humili negatum sit, omnipotenti quoque domino uetitum opinantes. Quin etiam quod in horum tumultibus aduertere potuisti, ubi ad disputationem publicam uentum est, quia errores suos eructare non audent, protestari solent se in præsens sequestrata ac seposita fide differere, quod quid, oro, est aliud, quam reiecta ueritate, uerum quærere, et quasi sole derelicto in profundissimos & opacos terræ inhiatus introire, ut illic in tenebris lumen inueniant, quo nihil amentius fingi potest. Ipsi autem ne nil agere illos putes, seu quid agant ignorare, quod aperta professione non audent, protestatione clandestina fidem negant, nunc serijs Sophisticisque blasphemijs, nunc ludicris & male salsis & olentibus iocis atque impijs, atqui magno audientium assensu, de quo apud ipsum Ciceronem loquens Balbus. Mala, inquit, & impia consuetudo est, contra deos disputandi, siue ex animo id, siue ex simulatione loquebatur, ut deorum culto pie, quanquam pietas illa impia esset, ac pestifera. quam ergo mala, quamque impia consuetudo, ueri Dei cultoribus

ribus uideri debet,contra Deũ ſuum,hoc eſt contra unum uerũ uiuũ cœli Deũ diſputandi quocunq; propoſito.nam ſi ex animo fiat,ſcelus ingens & impietas,ſi ludẽdo aũt,ineptiſſimus ludus,& cenſoria dignus eſt nota.nõ hoc tamẽ aſpiciunt iudices mei, quorũ in iudicio nõ ignorans adeò uiderer,niſi Chriſtianus eſſem.quomodo enim Chriſtianus homo literatus uideretur,His qui idiotã CHRISTVM magiſtrũ & dominũ noſtrũ dicũt?nõ facilè rudis magiſtri diſcipulus eruditus fiet,ab illius ueſtigijs non diuertẽs,cupidè igitur & audacter,& importunè cõtra præceptorẽ cõtraq; diſcipulos eius clamanr, immò latrant & inſulrant,inq; eo maximè glorlantur,ſi cõfuſum aliqd ac perplexũ dixerint, nec ſibi nec alijs intellectũ.Nã qs p̃cor intelligat, nec intelligentẽ ſe.nec audiũt Cæſarẽ Auguſtũ,inter multa animi ingenijq; bona,diſertiſsimũ principẽ,qui ut de illo ſcribitur, genus eloquendi ſecutus eſt elegans,& temperatũ,p̃cipuamq; curã duxit,ſenſum animi,q̃ apertiſsimè exprimere,& amicos irriſit,uerba inſolita & obſcura captantes,& hoſtẽ increpuit,ut inſanũ,ea ſcribentẽ q̃ mirenť potiùs audientes quàm intelligant. Verè ergo miri homines,q hinc doctrinæ gloriã aucupentur,unde apud doctos ignorantiæ merẽtur infamiam. ſummũ enim ingenij & ſcientiæ argumentũ claritas.nam q; clarè quis intelligit,clarè eloq poteſt, quod que intus in animo ſuo habet auditoris,in animũ transfundere,ita uerè fit,q; in his dilectus nec intellectus Ariſtoteles ait,in primo Metaphyſicæ: Scientis ſignum poſſe docere,quam uis hoc ipſum artificio nõ uacet.quia ut ait Cicero 2. de Leg. non ſolũ ſcire aliquid artis eſt,ſed quædam ars eſt etiã docendi.At ars hæc nimirũ intellectus ac ſcientiæ claritate fundata eſt,& ſi enim ars huiuſmodi p̃ter ſcientiã exigatur,ad exprimendũ ſcilicet imprimendũq; animi cõceptus,nulla ars tamen de obſcuro ingenio,claram promet orationem.Amici aũt noſtri,nos luce gaudentes,neq; ſecũ in tenebris palpitantes,quaſi noſtræ ſciẽtiæ diffiſos,& ob id omnium ignaros, qa nõ de omnibus ꝑcõpita diſputamus, ex alto deſpiciũt, tumẽtes inauditis ambagibus,ſibiq; p̃eipuè hinc placentes,q; cũ nihil ſciant, ꝓfiteri omnia & clamare de omnibus didicerũt.neq; illos hinc retrahi pudor ullus aut modeſtia, & conſciẽtia latitantis inſcitiæ,neq; nõ dicam ille Publij Mimus: *Nimium altercando ueritas amittitur.* Sed illud Salomonis autenticũ,uerba ſunt plurima, multaq; in diſputando habentia uanitatẽ.aut illud Apoſtoli. Siquis aũt uidetur cõtẽtioſus eſſe,nos talem conſuetudinem nõ habemus,neq; ecclesia Dei.atq; illud eiuſdem. Videte ne quis uos decipiat, per philoſophiã & inanem fallaciam,ſecũdũ traditionẽ hominũ,ſecundũ elementa mũdi,& non ſecũdum CHRISTVM.qd eſt aũt hoc q; loquor,aut quomodo paulò unq; credituros ſperẽ? an nõ ipſe CHRISTI diſcipulus,quò magiſtro gratior,eò iſtis inuiſior contẽptiorq;?qs aurẽ odioſo unq; p̃buit cõſultori?non ſi amicus,nõ ſi ipſe frenũ ſtringat Ariſtoteles,quieſcent, tantus eſt impetus,tanta animi temeritas,tantus timor,tanta philoſophia nominis & tàm uana iactantia,tanta deniq; opinionũ ꝑuicatia,& peregrinorũ dogmatũ uentoſæq; diſputationis improbitas,cuius illud ſuprapoſitũ, inter multa damnabile, q; coẽternũ Deo mundũ uolũt.ubi ꝓphanas illas cantiunculas,graui nõ ſine ſtomacho ſolitus ſum audire, quas hi noſtri in triuijs paſsim,apud Ciceronem uerò Velleius,Epicuri partiũ defenſor quærit, his uerbis.Quibus enim,inquit,oculis animi,intueri potuit Plaro fabricam illam tanti operis,qua cõſtrui à Deo fabricariq; mundũ facit? poteſt utcunq; hæc interrogatio tollerari, niſi q; iam quærendo reſponſum eſt,quibus hæc oculis uidit Plato,nẽpè animi, quibus inuiſibilia cernuntur,& quibus ipſe ut Philoſophus fretus acerrimus atq; clariſsimus multa uidit,quamuis ad hanc uiſionem,noſtri propius acceſſerunt,nõ uiſu quidẽ ſed lumine clariore.at q; ſequitur quis ferat.Quæ molitio,inquit,quæ ferramenta,qui uectes,quæ machinæ,qui miniſtri tanti muneris fuerunt?quemadmodum aũt obedire & parere uoluntati architecti,aẽr, ignis, aqua, terra potuerunt? quæſtio diffidentis & irreligioſi animi,ita enim quaſi de lignario aut ferrario fabro quærit, non de illo de quo ſcriptũ eſt: Ipſe dixit & facta ſunt.dixit aũt nõ uerbo uocali,ne laboraſſe uel iubendo ſomnient,ut multa ſunt ſoliti, ſed ꝑ uerbũ internũ ſibiq; coẽternũ.q; erat in principio apud Deũ,Deus uerus,de Deo uero, conſubſtantialis patri. per quem facta ſunt omnia.Hic profectò mundum fecit ex nihilo, uel ſi ut Philoſophi quidã uolunt,ex informi materia quam ὕλη Graij, quidam alij ſyluam

uocant,factus est mundus. Hæc ipsa ut ait Augustinus, facta est de omnino nihilo. Fecit, inquam, Deus igitur mundum uerbo illo, quod Epicurus & sui nosse non poterant, nostri uerò Philosophi non dignantur. eoq; sunt priscis illis inexcusabiliores. Potest etiam lux in tenebris non uidere, qui in luce apertis oculis non uidet, planè est cæcus. atq; apud ipsum Ciceronem in processu quæritur, quomodo qui mundum natum seu factum introduxerit, is eum dixerit fore sempiternum, haud iniustè quidem queratur. nos autē & principium habuisse, & finem habiturum mundum dicimus. Illa quæ sequitur uana magis, sed uulgaris est quæstio. Sciscitor, inquit, cur mundi ædificatores repentè exciti, ante innumerabilia secula dormierunt. qui hæc interrogant, non attendunt, si ante centum millia (uel quia id q; apud Tulliū scriptū est, Babylonios quadringenta septuaginta annorū millia numerare) ante hæc omnia seu plura multò millia factus esset hic mūdus, id ipsum similiter queri posse, cur non prius cum mille annorum millia infinito collata, nihil amplius quàm totidem dies sinnt dicente Psalmographo: Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies externa quæ præterijt: uel multò etiam minus, seu uerius nihil penitùs, unius enim diei uel unius horæ ad mille annos, siue ad millemillia annorum, sicut unius exiguæ stillæ leui imbre delapsæ, ad omnem occeanum cunctaquè maria, per quem minima quidem, aliqua tamen est comparatio & nonnulla proportio. at multorum & quotcunq; uolueris millium annorum, usque dum numero nomen desit, ad æternitatem ipsam, prorsus nulla. Illa enim supra mundum, hinc maxima & hinc parua, utriusq; certè finita sunt. hæc autem contra hinc infinita, licet maxima quæ illis admota, non exigua extimanda esse, sed nulla aut ille uir magnus Augustinus, qui de hoc ipso ualidissimè disputat libro *XII*. ciuitatis Dei. Et hæc est illa perplexitas, quæ Philosophos coëgit æternitatem mundi ponere, ne tàm diù ociosus fuisse uideatur Deus, quàm multorum sententiam paucis uerbis stringere. Theodosius Macrobius secundo commentario, in sextum Ciceronianæ Reipublicæ. Mundum quidem, inquit, fuisse semper Philosophia auctor est, conditore quidem Deo, sed non ex tempore. siquidem tempus ante mundum esse non potuit, cum nihil aliud tempora, nisi cursus solis efficiat. quæ tamen apud ipsum Ciceronem his uerbis eliditur. Non enim si mundus nullus erat, secula non erant. secula nunc dico, non ea quæ dierum noctiumq; numero anni cursibus conficiuntur, nam, fateor, ea sine mundi conuersione effici non potuisse, sed fuit quædam ab infinito tempore æternitas, quam nulla temporū circumscriptio metiebatur. Spatio tamen qualis ea fuerit intelligi potest, quod ne in cognitionem quidem cadit, ut fuerit aliquod tempus, cum nullum esset, quæ uerba penè ad contextum idem Augustinus interserit. Addunt sanè ingeniosi magis homines quàm pij, ad æternitatem ipsam de qua dictum est, mutationes rerum uarias, ex incendijs ac diluuijs terrarum mundo inuectas, quibus & temporalis & quodammodo nouus uideatur, cum æternus sit. quo in genere toto ut iam tandem serò licet unde discessi redeam, euectus enim sum rerum cohærentium cathenam) maximè uitandus Aristoteles, non quod plus errorum, sed plus auctoritatis habet ac sequacium. Fatebuntur forsitan, seu uerò seu uerecundia coacti, diuina non satis Aristotelem uidisse, neque æterna, quod à puro ingenio semota sint, sed humanorum atque prætereuntium nihil non peruidisse contendent, ita cò reuertimur, quod contra hunc ipsum Philosophum disputans Macrobius, siue ioco siue serio. Videtur, ait, mihi uir tantus nihil ignorare potuisse, mihi autem prorsus contrarium uidetur, neque ulli hominum humano studio eorum omnium scientiam fuisse concessam. hinc laceror, & quamuis alia sit inuidiæ radix, hæc tamen causa prætenditur, quod Aristotelem non adoro, sed alium quem adorem habeo, qui mihi non inanes rerum fallentium ac friuolas coniecturas, ad nil utiles, nulli subnixas fundamento, sed suspsius notitiam pollicetur, quam si præstat, cæterarum ab eodem conditarum rerum, & accessio super uacua, & apprehensio facilis, & inquisitio ridiculosa uidebitur. hunc igitur habeo de quo sperem, hunc habeo quem adorem, quem piè utinam & iudices mei colant. quod si faciunt, sciunt Philosophos multa mentitos, eos dico qui Philosophi dicuntur, ueri enim Philosophi, uera omnia loqui solent. horum tamen ex numero, nec Aristoteles nec Plato est,
quem

quem ex omni prisca illa Philosophorum acie, ad uerum propius accessisse nostri dixere Philosophi. Isti uerò ut diximus, sic amore solius nominis capti sunt, ut Iccus aliqd, quam ille de re qualibet loqui, sacrilegio dent. hinc maximum nostræ ignorantiæ argumentū habent, quod nescio qd aliter de uirtute, neq; sat Aristotelicè dixerim, en crucibus dignū crimen, perfacilè fieri potest, ut non diuersum modò aliquid, sed aduersum dixerim, nec malè illicò dixerim: *Nullius addictus iurare in uerba Magistri,* ut de se loquens Flaccus, ait: Illud quoq; possibile est, ut id licet aliter dixerim, atq; ijs omnia iudicantibus, sed non omnia intelligentibus dicere, aliud uisus sim. Magna enim pars ignorantium, ut ligno naufragus uerbis hæret. neq; rem unam benè aliter dici putat, tanta uel intellectus uel sermonis quo conceptus exprimitur, inopia est. Equidem fateor, me stylo uiri illius qualis est nobis, non admodum delectari, quamuis eum in sermone proprio, & ducem, & copiosum, & ornatum fuisse Græcis testibus, & Tullio auctore didicerim, antequàm ignorantiæ sententia condemnarer. sed interpretum ruditate, uel inuidia ad nos durus scaberq; peruenit, ut nec ad plenum mulcere aures possit, nec hærere memoriæ, quo fit ut interdum Aristotelis mentem, non illius, sed suis uerbis exprimere, & audienti gratius & promptius sit loquenti. neque illud dissimulo, quod sæpè cū amicis dixi, nunc ut scribā cogor, non ignarus, magnum mihi hinc famæ periculum instare, magnumq; & nouum eius quæ mihi obijcitur ignorantiæ argumentum scribam tamen, nec iuditia hominum uerebor. Audiant me licebit omnes qui usquam sunt Aristotelici, scio quàm facile solum hunc peregrinū & exiguū conspuent libellum, est enim in conuitia pronum genus, sed de hoc libellus ipse uiderit, quo se linteo detergat, modo me ne conspuant, sat est mihi. Audiant Aristotelici, inquam, omnes. & quoniam Græcia nostris sermonibus surda est, audiant quos Italia omnis & Gallia et contentiosa Pariseos ac strepidulus straminū uicus habet, omnes morales, nisi fallor Aristotelis libros legi, quosdam etiam audiui, & antequàm hæc tanta deregeretur ignorātia, intelligere aliquid uisus eram, doctiorq; his forsitan nonnunquam, sed non qua decuit melior factus ad me redij, & sæpè mecū & quandoq; cū alijs questus sum, illud rebus nō impleri, q; in primo Ethicorū Philosophus idē ipse præfatus, eam scilicet Philosophiæ partem dixi, nō ut sciamus sed ut boni fiamus. Video nempè uirtutē ab illo egregiè diffiniri & distingui, tractariq; acriter, & q̄ cuiq; sunt propria seu uitio seu uirtuti, quæ cū didici, scio plusculū q̄ sciebā, idem tamē est animus qui fuerat, uoluntasq; eadē. idē ego, aliud est enim scire atq; aliud amare, aliud intelligere, atq; aliud uelle: docet ille nō inficior qd est uirtus, at stimulos, at uerborū faces qbus ad amorē uirtutis uitijq; odiū, mens urgeī atq; incendiī, lectio illa, uel nō habet, uel paucissimos habet, quos q quærit, apud nostros pcipuè Ciceronē, atq; Anneū inueniet, & q; quis fortè mirabitur, apud Flaccū Poētā quidā stylo hispidū sed sententijs periucundū. qd profuerit, aūt nosse quid est uirtus, si cognita non ametur? aut quid peccati notitia utilis, si cognitum nō horretur? immò herclè si uoluntas praua sit, potest uirtutum difficultas et uitiorū illecebrosa facilitas, ubi innotuerit, in priorē partem pigrum nutantemq; animū impellere. neq; est mirari, si in excitandis atq; in erigendis ad uirtutē animis sit partior, qui parentem Philosophiæ huius Socratem circa moralia negociantem, ut uerbo eius utar, irriserit: & si quid Ciceroni credimus contempserit, quamuis cum illi nō minus, quàm nostri q; nemo nescit expertus, acutissimos atq; ardentissimos orationis aculeos, præcordijs admouent infliguntq;, quibus & segnes impelluntur, & algentes incenduntur, & sopiti excitantur, & inualidi firmantur, & strati eriguntur, & humi hærentes ad honestissimos cogitatus & honesta desideria attolluntur, ita ut terrena iam sordeant, & conspecta uitia, ingens sui odium, uirtus internis spectata oculis, forma quē & tanquam honesti uisa facies, ut uult Plato, miros sapientiæ, miros sui pariat amores. Quæ licet præter CHRISTI doctrinam atq; auxiliū omninò fieri non posse, non sim nescius, neq; sapientem, neq; uirtuosum, neq; bonum aliquem euadere, nisi largo haustu, non de fabuloso illo Pegaseo, q est inter conuexa Parnassi, sed de uero illo & unico, & habēte in cœlo scatebras fonte, potauerit aquæ salientis in uitam æternam, quam qui gustat amplius non sitit. ad hæc tamen ipsa pergentibus, illi ipsi quos dicebam, multū conferūt mul-

tumq́ue adiuuant, quod de multis eorum libris, multi ſentiunt, & de Ciceronis Hortenſio nominatim, in ſe expertus gratè admodum profitetur Auguſtinus. Et ſi enim nō ſit in uirtute finis noſter: ubi eum Philoſophi poſuêre, eſt tamen per uirtutes iter rectū eò, ubi finis eſt noſter, per uirtutes, inquam, non tantū cognitas ſed dilectas. hi ſunt ergo ueri Philoſophi, morales, & uirtutum optimi magiſtri, quorū prima & ultima intentio eſt, bonum facere auditorem & lectorem, quicq; non ſolum docent, q̃d eſt uirtus aut uitiū, præclarū́q; illud hoc fuſcum nomen auribus inſtrepunt, ſed rei optimè amorem ſtudiumq;, peſsimèq; rei odium fugamq; pectoribus inſerunt. tutiùs eſt uoluntati bonæ ac piæ quàm claro intellectui operam dare. Voluntatis ſiquidem obiectum, ut ſapientibus placet, eſt bonitas, obiectum intellectus, eſt ueritas. Satius eſt autem bonum uelle, quàm uerū noſſe. illud enim meritò nunquam caret, hoc ſæpè etiam culpam habet, excuſationem non habet. itaq; longè errant: qui in cognoſcenda ueritate, non in adipiſcenda, & multò maximè qui in cognoſcendo non amando Deo tempus ponit. nam & cognoſci ad plenum Deus in hac uita nullo poteſt modo, amari autē poteſt, pie atq; ardenter, & utiq; amor ille felix ſemper. Cognitio uerò nonnunquam miſera, qualis eſt dæmonum, qui cognitū apud inferos contremiſcunt. & quanquam prorſus incognita non amentur, ſatis eſt tamen Deum eatenus, quibus ultra non datur ac uirtutē noſſe, ut ſciamus illum omnis boni fontē lucidiſsimum, ſapidiſsimum, amœniſsimum, inexhauſtū, à quo & per quem, & in quo ſumus, quicquid ſumus boni. hanc poſt Deum rerum optimam, quo cognito, totis illum præcordijs ac medullis propter ſe, hanc autem propter illum amemus & colamus uitæ illum unicum auctorem uitæ hanc præcipuum ornamentum. Quæ cum ita ſint, non eſt forſitan his Philoſophis noſtris, & ſi non ſint Græci, de uirtute præſertim credere, ut iudices mei putant reprehenſibile, & ſiquidem uel hos ipſos, uel meum forte iuditiū ſecutus dixi aliquid, quamuis Ariſtoteles aliter, aut aliud dixerit, non ideò apud æquiores eorum iudices ſim infamis. Notus enim mos Ariſtotelicus, in Timeo Platonis, & Chalcidio expreſſus. Hic, inquit, ſuo quodam more, pleni perfectiq; dogmatis electio quod uiſum ſit, cætera faſtidioſa in curia negligit. ſi ab illo igitur faſtidium aut neglectum aliquid dixi, uel non forſitan cogitatum, fieri enim poteſt, nec humanæ diſſonum eſt naturæ, quamuis ſi hos ſequimur, nec conſonum uiri famæ. Si hæc dixi quicquid eſt, neq; enim ſatis quid ſit illud noui, neq; hi ſatis ingenuè ueris me certiſq; criminibus impetūt, ſed ſuſpitionibus ac ſuſurris, hæc ne ſufficiens cauſa eſt, qua fluctib. ſic demergar ignorantiæ, ut in uno errans, in quo ipſo poſſum, his errantibus non erraſſe, factus ſim omnium reus, & in omnibus ſemper errare, niſiq; omnium ſcire damnandus ſim? quid ergo dicat aliquis, an & tu contra Ariſtotelem mutis? contra Ariſtotelem nihil, ſed pro ueritate aliquid, quam licet ignorans amo, & contra ſtultos Ariſtotelicos, multa quotidiè in ſingulis uerbis Ariſtotelem inculcantes, ſolo ſibi nomine cognitū, uſq; ad ipſius ut auguror audientiū́q; faſtidiū, et ſermones eius contra rectos ad obliquū ſenſū temerariè detorquētes, nemo uerò me amantior, nemo reuerētior illuſtriū uirorū, & q̃d ait Naſo: *Quorúq; aderant uates rebar adeſſe Deos.* Ad Philoſophos & maximè ad Theologos ueros traho, ipſum uerò Ariſtotelem, niſi maximū quendam uirum ſcirem, non hoc dicerem. ſcio maximum, ſed ut dixi hominem. ſcio in libris eius multa diſci poſſe, ſed & extra ſciri aliquid poſſe credo. & antequā Ariſtoteles ſcriberet, antequàm diſceret, antequàm naſceretur, multa aliquos ſciſſe non dubito, Homerum, Heſiodum, Pythagoram, Anaxagoram, Democritum, Diogenem, Solonem, Socratem, & Philoſophiæ principem Platonem. Et quis inquient principatū hunc Platoni tribuit, ut pro me reſpondeam, nō ego, ſed ueritas ut aiunt. & ſi non apprehenſa, uiſa tamen illi propiusq; adita, quàm cæteris, dehinc magni tribuunt auctores, Cicero primum & Virgilius, non hic quidem nominando, ſed ſequendo, Plinius præterea & Plotinus, Apuleius, Macrobius, Porphirius, Cēſorinus, Ioſephus, & ex noſtris Ambroſius, Auguſtinus & Hieronymus, multiq; alij, quod facilè probaretur, niſi omnibus notum eſſet. & quis non tribuit niſi inſanum & clamoſum ſcholaſticorum uulgus? nam quod Auerrois omnibus Ariſtotelem præfert, eò ſpectat, quod illius libros exponēdos aſſumpſerat, & quodāmodo ſuos fecerat, qui quan-

quam

quam multa laude digni sint, suspectus tamen est laudator. ad antiquum nempè prouerbi
um res redit, Mercatores omnes suam mercem solitos laudare. sunt q nihil per seipsos scri-
bere audeant, & scribendi auidi alienorum expositores operū fiant, ac uelut architectoni-
ce inscij, parietes dealbare, suum opus faciant, et hinc laudem quærant, quam nec per se spe
rant posse assequi, nec per alios, nisi illos in primis & illorum libros, hoc est subiectum cui
incubuere laudauerint, animosè idipsum & immodicè, ac multa semper hyperbole. Quāta
uerò sit multitudo aliena dicta exponētiū, an aliena uastantiū, hac p̄sertim tēpestate senten
tiarū liber, ante alios mille tales passus opifices, clara si loq possit & querula uoce testabit̃.
& qs unq̃ cōmentator, non assumptū ceu propriū laudauit opus? immò eo semper ube
rius, quo alienum urbanitas, suum opus laudare uanitas atq; superbia est. linquo eos qui
tota sibi delegere uolumina, quorū unus est aut primus Auerrois, certè Macrobius, non
tantum licet expositor, sed scriptor egregius, cum tamen Ciceronianæ Reipublicæ non li
bros quidem, si unius libri partem exponendam decerpsisset, expositionis in fine quid ad-
diderit notum est. Verè, inquit, pronunciandum est, nihil hoc opere perfectius, quo uni-
uersæ philosophiæ continetur integritas. Finge hunc non de libri parte, sed de totis philo-
sophorum libris loqui. pluribus quidem uerbis, non plus autē dicere potuisset, siquidem
nihil integritati potest, nisi superfluū accidere. Quid uero Philosophorum libris omnibus,
q uel scripti uel scribēdi sunt, contineri amplius potest, q̃ Philosophiæ integritas, si tamen
hæc ipsa uel omnibus cōtineri potuit aut poterit libris, & non aliqd deest primis, & nouissi
mo defuturum est. Sed hæc hactenus. Scio ut dixi, durum me famæ scopulum adisse, tanto
rum non modo mentione Philosophorum sed comparatione proposita, stylum tamen ob
iecta, nec reiecta excuset ignorantia, audaces facere solita & loquaces. Metus amittendæ
gloriæ, aut nominis minuendi frenare solitus oratores, amicorum mihi demitur sententia.
quid metuam quæso? non potest perdi, nec mihi iam minui quod amissum est. quicquid di
xero, aut id erit quod amici mei iudicant, aut plus aliquid, minus nihilo nihil est. Quando
ergo quolibet flatu pulsus huc prodij, emergam ut potero, & id dicam quod me sæpe &
interdum magnis quæsitoribus respondisse memor sum. siquidem de Platone & Aristote
le, si quæratur, Quaunam maior clariorq; uir fuerit, non mihi tanta est ignorantia, & si-
multam iudices mei tribuant, ut tanta de re ausim præcipitare sententiam, de rebus licet par
uis continenda ac libranda est neq; uerò me fugit, quanta sæpè de doctis hominibus inter
doctos concertatio sit exorta. de Cicerone ac Demosthene, deq; ipso itidem Cicerone ac
Virgilio, de Virgilio insuper atq; Homero, de Salustio ac Thucydide, deniq; de Platone
ipso & condiscipulo eius Xenophonte, deq; alijs multis, quorum omnium si indago diffi
cilis atq; extimatio anceps est, Inter Platonē atq; Aristotelem, quis sedens iudiciaria au-
ctoritate pronunciet. At si quæritur uter sit laudatior, incunctanter expediam, inter hos re
ferre, quantum ego arbitror, quod inter duos, quorum alterum principes proceresq; alte-
rum uniuersa plebs laudet. A' maioribus Plato, Aristoteles laudatur à pluribus. à ma-
gnis & à multis immò ab omnibus dignus uterq; laudari, eo enim ambo naturalibus at-
que humanis in rebus peruenerunt, quo mortali ingenio ac studio perueniri potest, in diui
nis altius ascendit Plato & Platonici, quāquam neuter peruenire potuerit, quò tendebat,
sed ut dixi propiùs uenit Plato, de quo nullus Christianorum, & in primis Augustini libro
rum fidelis lector hæsitauerit, quod nec Græci, quamuis hodie literarū nescij dissimulant,
maiorum per uestigia Platonem diuinum, Aristotelem dæmonium nuncupantes. Neque
me rursum fallit, quāta in libris suis in Platonē Aristoteles disputare sit solitus, quod quàm
honestè & quàm procul à suspitione inuidiæ faciat, quamuis alicubi amicum Platonem
sed amiciorem asserat ueritatē, ipse uiderit, simulq; hoc sibi dictum audiat. Facile est cum
mortuo litigare, quem tamē multi boni uiri post obitum defenderunt, nominatim in Ideis,
contrà quas ualidè omnes ingenij sui neruos, ille acerrimus disputator intenderat. notissi-
ma Augustini ipsius ac secura defensio est, cui pium quoq; lectorem, non minus assensu-
rum rear, quàm uel Aristoteli uel Platoni. Vnum incidenter hic dixerim, ut errorem meo

rũ iudicũ hisq́ similiũ refellã, qui uulgi uestigijs insistẽtes opinari solẽt, & insolẽter nec minus ignoranter obijcere, multa scripsisse Aristotelem. neq́ hic errant. multa enim scripsit proculdubiò, plura etiam q̃ cogitent, quorũ aliqua nõdũ habeat lingua latina. at Platonem prorsum illis & incognitũ & inuisum, nil scripsisse asserunt, præter unũ atq́ alterũ libellũ, quod nõ dicerent, si tàm docti essent, quàm me prædicant indoctum. nec literas ego, nec Græcus, sexdecim uel eò amplius Platonis libros domi habeo, quorũ nescio an ullum isti unqam nomen audierint. stupebunt ergo si hæc audiant. Si non credunt, ueniant & uideant. Bibliotheca nostra tuis in mãnibus relicta, nõ illiterata quidem illa, quamuis illiterati hominis, neque illis ignota est, quàm totiens me temptantes ingressi sunt. semel ingrediantur, & Platonem tentaturi, an & ipse sine literis sit famosus, inuenient sic esse ut dico, meq́ue licet ignarum, non mendacem tamen, ut arbitror fatebuntur, neque Græcos tantùm, sed in Latinum uersos aliquot nunquam alias uisos aspicient, literatissimi homines, de qualitate quidem operũ iure illi suo iudicent, de numero aũt nec iudicare aliter, quàm dico, nec litigare litigiosissimi homines audebunt, & quota ea pars librorum est Platonis, quota ego his oculis multos uidi, præcipuè Calabrum Barlaam modernum Graiæ specimen sophiæ, qui me Latinarum inscium, docere Græcas literas adortus, forsitan profecisset, nisi mihi illum inuidisset mors, honestisq́ principijs obstitisset: ut solita est. Nimis iàm post ignorantiam meam uagor, animo & calamo nimis indulgeo, redeundum est. hæ sunt igitur amice, atque harum similes causæ, quæ me amico, sed iniquo, mirũ dictù, meorum iudicio sodalium obiecẽre, quarum ut intelligo nulla potentior, quàm quod licet peccator, certe Christianus sum. Etsi enim forsitan audire possim, quod obiectum sibi Hieronymus refert, Mentiris, Ciceronianus es, non Christianus, ubi enim thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Respondebo, & thesaurum meum incorruptibile, & supremam cordis mei partem apud CHRISTVM esse, sed per infirmitates ac sarcinas uitæ mortalis, quas nec dum ferre sed enumerare difficile est, non possum, fateor, ut uellem sic inferiores partes animæ, in quibus est irascibilis & concupiscibilis appetitus attollere, quin adhuc terris inhæreant, & quotiens quanto nisu humo illas auellere mœstus, & indignans retentauerim. Et quia non successit, quid hinc patiar, solus ipse quem testor, & quem inuoco, CHRISTVS nouit, qui fortasse miserebitur, ut salubrẽ conatum adiuuet imbecillis animæ, & peccati mole obrutæ ac depressæ. Interim non nego, multis me curis uanis ac noxijs deditum, sed in his non numero Ciceronem, quem mihi nunquam nocuisse, sæpe etiam profuisse cognoui, quod dictum ex me nemo mirabitur, Augustinum si audierit, de se similia profitentem: de quo me supra proximè, sed alibi pluribus egisse memini, ideoq́ue nunc unum hoc dixisse contentus sim, non dissimulo, equidem me Ciceronis ingenio & eloquentia delectari, quibus ut innumeros silcam, Hieronymum ipsum usque adeò delectatum uideo, ut nec uisione illa terribili, nec Ruffini iurgijs, sic stylum inde dimouerit, quin Ciceronianum aliquid redoleret, quod ipse met sentiens, de hoc ipso alibi se excusat. nec uerò Cicero fideliter ac modestè lectus aut illi nocuit, aut cuiquã alteri, cum ad eloquentiam cunctis, ad uitam multis ualdè profuerit, nominatim ut diximus Augustino, qui ex Aegypto egressurus, Aegyptiorum auro & argento sinum sibi gremiumq́ue compleuit, ac tantus pugil Ecclesiæ, tantus propugnator fidei futurus, antè diù quàm in aciem descenderet, sese armis hostium circumcinxit. ubi ergo de his, de eloquentia præsertim quæritur', Ciceronem fateor, me mirari inter, immò ante omnes qui scripserunt, unquam qualibet in gente, nec tamen ut mirari, sic & imitari, cum potius in contrarium laborem, ne cuiusquam scilicet imitator sim nimius, fieri metuens, quod in alijs non probo. si mirari autem Ciceronem, hoc est Ciceronianum esse, Ciceronianus sum. miror enim nempe, quin etiam non mirantes illum miror, si qua hæc ignorantiæ noua, confessio uideri potest, hoc sum animo fateor, hoc stupore. At ubi de religione, idem de summa ueritate, & de uera fœlicitate, deq́ue æterna salute cogitandum incidit, aut loquendum, non Ciceronianus certè, aut Platonicus, sed Christianus sum,

quippe

quippe cum certus mihi uidear, quod Cicero ipſe Chriſtianus fuiſſet, ſi uel CHRISTVM uidere uel CHRISTI doctrinam percipere potuiſſet, De Platone enim nulla dubitatio eſt apud ipſum Auguſtinũ, ſi aut hoc tempore reuiuiſceret, aut dum uixit hæc futura pnoſceret, quin Chriſtianus fieret, quod feciſſe ſua ætate, pleroſq; Platonicos refert idẽ, quorum ipſe de numero credendus eſt. Stante hoc fundamento, qđ Chriſtiano dogmati Ciceroni anum obſtet eloquium, aut quid noceat Ciceronianos libros attingere, cum libros hæreticorũ legiſſe, nõ noceat, immò expediat, dicente Apoſtolo: Oportet hæreſes eſſe, ut & qui probati ſunt manifeſti fiant, in uobis. cæterùm multum hac in parte plus fidei apud me habiturus fuerit, prius quiſque Catholicus, quamuis indoctus, quam Plato ipſe uel Cicero. Hæc ſunt igitur argumenta ualidiora noſtræ ignorantiæ, quæ uera eſſe gaudeo, hercle, utque in dies ueriora ſint cupio. Profectò enim de quo mihi cum magnis uiris liquidò conuenit, ſi quemcumque Philoſophum quantumcumq; famoſum, ſi denique Deum ſuum Ariſtotelem reuixiſſe, & Chriſtianum factum audiant, ruditatis & inſcitiæ arguent, & quem ante ſuſpexerint ſuperbi deſpicient ignorantes, tanta penuria tantumque odium ueri eſt, quaſi dedicerit, eo ipſo quod ad ſapientiam Dei patris à caliginoſa & loquaci mundi huius ignorantia ſit conuerſus. Neque mihi dubium eſt, quin Victorinus dum rethoricam docuit clariſsimus habitus, ita ut in Romano foro ſtatuam meritus accepiſſet, illicò ut CHRISTVM & ueracem fidem clara & ſalutifera uoce confeſſus eſt, ab illis ſuperbis dæmonicolis, quorum offenſæ metu, aliquandiù conuerſionem diſtuliſſe eum in confeſsionibus ſuis Auguſtinus refert, hebes ac delirantiſsimus haberetur. quod de ipſo etiam, Auguſtino eò magis ſuſpicor, quò & ipſe uir clarior fuit, clariorque conuerſio, & quanto fidelibus utilior gratiorque, tanto CHRISTI & Eccleſiæ ſuæ hoſtibus inuiſior mœſtiorque, quando apud Mediolanum in eiſdem confeſsionibus idem ipſe commeminit, magiſterio rethoricę depoſito, ſub illo fideliſsimo ac ſanctiſsimo pcone ueritatis Ambroſio, ſcientiam cœleſtẽ atque iter ſalutis arripuit, & de Ciceronis expoſitore, factus eſt prædicator CHRISTI. De quo quid ſemel audierim narrabo, ut intelligas quãtus hic morbus quàm peſtifer, quàm profundus ſit. audiui uirum magni nominis, dum de Auguſtino placitum ſibi neſcio quid dixiſſem, cum ſuſpirio reſpondentem: Heu quàm dolendum, quod ingenium tale, fabellis inanibus irretitum fuit. cui ego. ô te miſerum qui hæc dicis miſerrimumque ſi ſentias: Contrà ille ſubridens: Immò uerò ſtultum te, inquit, ſi ſic credis ut loqueris. ſed melius de te ſpero. quid de me autem ſperaret, niſi ut contemptor pietatis in ſilentio ſecum eſſem. Proh ſuperum atque hominum fidem, ſic iam nemo igitur literatus horum iuditio eſſe poteſt, niſi ſit idem hæreticus & inſanus, ſuperque omnia importunus & procax, qui per uicos ac plateas urbium, de quadrupedibus ac belluis diſputans, bipes ipſe ſit bellua. quid autem miri, ſi delirum non modo ignarum iudicant, me amici mei, cum de hoc proculdubiò ſint grege, qui pietatem quolibet ingenio cultam ſpernunt, & religionem diffidentiæ aſcribunt, neque ingenioſum putant, neque ſatis doctum, eum qui audeat in Ariſtotelem ſolum mutire aliquid, contra fidem catholicam diſputare, eamque quò quiſque animoſius oppugnare præſumpſerit, expugnari enim nullo poteſt ingenio, nulla ui, eò ingenioſior apud iſtos doctiorque, quò fidentius fideliusue defenderit, eò habetur obtuſior atque indoctior, & ignorantiæ conſcientia, fidei uelum aſſumpſiſſe, quo ſe contegat atque inuoluat creditur prorſus, quaſi non diſcordes ac trepidæ fabellæ & nugæ inanes ac uacuæ ſint illorum, nec ſcientia certa de ambiguis aut ignotis, ſed opiniones uagæ & liberæ & incertæ. ueræ autem fidei notitia & altiſsima, & certiſsima, & poſtremò fœliciſsima ſit ſcientiarum, omnium, qua deſerta, reliquæ omnes non uiæ, ſed deuia, non termini ſed ruinæ, non ſcientiæ ſed errores ſunt. His tamen iſti animis, Hiſque ſunt iuditijs ut neſciam, an non ſolum duo illi de quibus ſupra dictum eſt, uel ſi qui ſunt ſimiles, ſed ſupremus omnium Paulus ipſe, non dico, cœperit diſplicere Iudeis, quibus ante placuerat, quod Hieronymus epiſtolã eius ad Galathas exponens, ait, ſed omnino &, phariſeis & põtificibus inſanire uiſus olim ſit, quod

de lupo agnus, quod de persecutore Christiani nominis, factus esset Apostolus CHRISTI. & his nostris etiam uideatur. Possum ergo ignorantiam mihi obiectam, posim & si obijciatur insaniam magnis comitibus consolari, & sic facio, quin interdũ & delector & gaudeo, honestis ex causis, non ignorantiæ tantum, sed amentiæ reus esse. cæterùm de me lætus, de amicis doleo, & si enim aliæ iuditio prætendantur causæ & forsitan leuiores, hæ quidem scelere & impietate non uacant, illis mortiferæ & infames, mihi etiã gloriosæ, ut pro his causis non solum fama, sed uita insuper spoliari, si res tulerit æquissimo sim passurus animo. Illud angit in primis, quod uerisma omnium, uel unica uel inter tantas eminens obliqui causa iuditij, liuor est, qui multos semper, sed nullos unquam sanos ac lucidos infecit oculos, coëgitquè falsum cernere. Res stupenda & noua, neque mihi unquam hactenus audita, nunc quod nolim in meo capite experta & cognita, amicis inuidiam inesse pectoribus. Amicis nunquam si non plena ac perfecta amicitia, quæ est ita, amicum ut se amare. amant isti me, sed non toto pectore, dicam melius toto amant pectore, sed non totũ me. uitam certè & corpusquè & animam, & quicquid habeo præter famam, eamquè dumtaxat literarum, horum ego uel omnium uel singulorum in manibus fidenter nilquè hæsitans posuerim, neque hæc exceptio aut odij, aut amicitiæ lenitioris, sed inuidiæ est, ut dixi, etiam in amicitijs habitantis, uel, si hoc auditù durum est, & hoc quoque melius aliter est dicendum, ut non liuoris sit exceptio sed doloris. Dolent forsitan, immò dolent utique apud doctos, apud quos mihi uerè ne an falso literati hominis partum nomen audiunt, se nec literatos esse, nec cognitos. Hinc ereptum mihi cupiunt, quod non habent, neque si sapiunt sperant, magna uotorum conflictatio, rerumquè discordia, cui bonum omne uel maximum uelis, eidem nolle uel minimum, non tam puto, quia mihi id esse, quàm quod sibi doleant deesse. Quærunt neque id fateor iniustè, in amicitia pares esse, & id agunt, quoniam clari omnes esse non possumus, quod facilius censent, simus omniũ obscuri. est non inficior in amicis paritas pulcherrima, ubi enim insignitis pars una præponderat, non benè uidentur amicorum animi, quasi impares inuenti sub amicitiæ iugum mitti. Verum ea patitas amoris, ac fidei esse debet, fortunarum &, gloriæ non ita, idquè ut ignotos sileam, Hercules ac Philoctete Thesei ac Perithoi, Achillis & Patrocli, Scipionis & Lelij probat imparitas. Ipsi tamen ut libet uiderint, quo animo erga meum nomen fuerint, qui erga me, ni fallor, haud dubiè sunt optimo. Ego autem amice, ne quid nescias, & ut noris, unde & quo animo tibi hæc scribo, inter Padi uertices, parua in naui sedeo. ne mireris, si uel manus scribentis uel oratio fluctuat, per aduersum hunc ingentem amnem, tota cum ignorantia mea nauigo, cuius olim in ripis multa scripsi iuuenis, multaquè meditatus sum, quæ illorum temporum senibus probarentur, prius quã hij iuuenes senilem ignorantiam deprehendissent. ò sors hominum instabilis, Padus ipse quodammodo mihi compati uisus est, quasi studij nostri memor, & ueterum conscius curarum, quod quem iuuenem (si sine superbia dici potest) gloriosum uidit, senem cernat inglorium, famæquè præfulgidis exutum uestibus, mequè retrò assiduè ad ius meum ab iniquis iudicibus reposcendum, magno impetu & toto gurgite reimpellit. uerùm ego laboriosam mihi, & quibus minimè suspicabar, inuidiosam fame sarcinam perosus, & litium fugitans & contemptus spretor, exuuias meas raptoribus charis linquo. habeant sibi me cedente, si ut pecunia sic & fama, dum habent eripitur ad raptorem transit, habeant sibi uel scientiam, uel huic apud stultos parem, scientiæ opinionem. ego uel utraque, uel profectò altera, hoc est opinione scientiæ nudus, eò fœlicior fortassis, & ditior nuditate humili, quàm superbis illi spolijs & ut arbitror non fuis. uado igitur lætus, claro & graui fasce deposito, & obstantem Padum remis uelis ac funibus supero, Ticinum repetens, studiosam & antiquam urbem, ubi non modo uestimentum famæ uetus inter nautas perditum inueniam, si ea cura sit, sed carere illo, & si ualdè cupiam nequibo. ego autem nitar semper, & optabo illiteratus dici, dum Vir bonus, aut non malus sim, ut uel sic quiescam, fesso nil dulcius est quiete.

Hanc

Hanc mihi ſemper ad hunc diem mendax, ut nunc audio, literarum fama eripuit, & hanc ipſam, ſeu falſa, ſeu uerax, ignorantiæ fama reſtituet, atque ita uel ſerò tandem aliquando benè erit. Id tamen ut uereor fruſtra nitar, atque optabo, tàm multi contra meos iudices ſentiunt, ut non illic tantùm quo mihi nunc iter eſt, ſed ubicunque per hunc noſtrum orbem ſuam hanc ſententiam promulgarint, quãuis apud me in rem iudicatam tranſierit ut audiſti, apud alios tamen in ſuum caput plurium ac maiorum iuditio recaſura ſit, præter unam illam forſitan, ubi hæc audent, orbem nobiliſsimam atque optimam, ubi propter populi magnitudinem, multiplicemque uarietatem, multi ſunt, qui ſine literis philoſophentur, ac iudicent. Multa enim rerum omnium, & quod unicum ibi uel maximum malum dixerim, uerborum longè nimia eſt libertas, qua freti, ſæpè ineptiſsimi homines claris nominibus inſultant, indignantibus quidem bonis, qui ibidem quoque tàm multi ſunt, ut neſciam an in ulla urbe tot modeſti boniq́ue uiri ſint, ſed tanto maior eſt, ubique ſtultorum acies, ut ſapientium indignatio fruſtrà ſit, tàm dulce omnibus libertatis eſt nomen, ut temeritas & audacia, quod illi ſimiles uideantur uulgò placeant. hinc impunè aquilam noctuæ, cygnum corui, leonem ſimiæ laceſcunt, hinc honeſtos fœdi, doctos inſcij, fortes ignaui, bonos mali lacerant. nec malorum licentiæ, boni obſtant, quod & numero illi ſuperant, & fauore publico, expedire credentium ut quicquid loqui libet, & liceat, ita prorſus inſedit illud Tiberij Cæſaris, in ciuitate libera, linguam mentemq́ue liberas eſſe debere, liberè quidem eſſe debent, ita tamen ut libertas uacet iniuria. Vides ut ad finem propero neque peruenio. multa enim interueniunt, quæ curſum orationis impediant, non quod ego ignorem, multò ſapientius multoq; grauius futurum fuiſſe, hæc & alia ſæpè ſimilia tacuiſſe. Sed difficile eſt inter aculeos non moueri. Sæpè ergo tales pulices, uel conterere neceſsè mihi fuit, uel excutere. facile autem hos tuliſſem, ſi te facile perferentem cognouiſſem, in his enim, non inſcitiam meam, quam libenter amplector, ſed illorum inſolentiam ægrè fero, ſed ut dixi, tacitus hanc laturus niſi tu fuiſſes. tuæ equidem & non meæ indignationi, tàm longis ſermonibus morem geſsi. De ignorantia mea tibi non epiſtolam iam, ſed librum ſcribens, addidi de multorum ac penè omnium ignorantia, quæ ſe obtulerant feſtinanti, de quibus cogitare ſtudioſius ſi detur, non libellus exiguus, ſed ingentes texi queant libri. Quid enim quæſo communius ignorantia? quid uberius? quid latius? quocunque me uertam, in me illam, & in alijs, ſed nunquam exundantius, quàm in meis iudicibus inuenio, quæ ſi tàm illis nota eſſet ut mihi, alienæ forſan ignorantiæ ferendis ſententijs abſtinerent, eſſetq; ad tribunal illud iniquiſsimum atque ineptiſsimum perenne iuſtitium. quis enim niſi impudentiſsimus, quod in ſe uidet damnat in altero? excuſatio una eſt, docti ſibi uidentur, eò præſertim in tempore: nam quod conſtat poſt cœnam illa ſententia lata eſt. Videri autem prima fronte potuerit, de meipſius ignorantia, niſi aliud addidiſſem. Nouus libri titulus, non ſtupendus tamen, ad memoriam reuocanti, ut de ebrietate ſua librum ſcripſit Antonius Triumuir, tantò enim hoc turpior titulus ille eſt, quantò morum, quàm ingenij turpiora ſunt uitia. Ignorantia quidem uel deſidiæ cuiuſpiam fuerit, uel inſitæ tarditatis, at ebrioſitas uoluntatis peruerſiq; animi. ſicut autē ibi Antonius omnium ebrioſiſsimum ſe fatetur, unum duntaxat excipiens, magni prò pudor filium Ciceronis, ſic & ego omnium ignorantiſsimum me non nego, ſed non unum, immò quatuor fortaſsis excipiam, ſed iam ſatis eſt, uereorq; ne nimium, iamq; uelut è turbidis fluctibus portum ſpecto, iam demum igitur alto animo feramus hanc ſeu falſam infamiam, ſeu ueram famam ignorantiæ. Nam neque falſum metuit, niſi qui parum uero fidit, neque uerum odit, niſi qui falſum amat. ſi falſa eſt infamia, citò delinet, apud ipſos etiam auctores infamiæ, dum quid dixerint ruminantes pudor inuaſerit. apud alios enim nec incipiet quidem, nec ad quem diuertat patens limen docti hominis reptura eſt. ſin uera eſt fama qd tergiuerſamur? an amore uani nominis labefacere nitimur ueritatem? quid eſt autem in hoc ipſo, quod magnopere

generosum animum & humana noscentem & cœlestia suspirantem torqueat. dum cogitat metiturq; quantulum esse, quàm nihilo proximum, quod non dicam unus alterq; Philosophus, eorum quoque qui clarissimum scientiæ nomen habent, sed simul omnes norunt, quamq; exilis rerum portio, omnium hominum scientia, uel humanæ ignorantiæ uel diuinæ sapientiæ comparata: dabis hinc mihi amice aurem, dabis fidem, atq; hoc non recens & nunc primum ad os ueniens, sed sæpè dictum, sæpius cogitatum credes, quemcumque horum qui magnâ scientiæ fama sunt, seu ueterum seu nouorum, ex illo illustrium rege, & nominum luce secreueris, & diligenter excusseris, inuenies, si rerum ueritas nec hominum clamor inspicitur, scientiæ modicum, ignorantiæ plurimum habuisse, quod ipsos si adsint, nec ingenuus pudor absit, planè fassuros mihi ipse persuadeo, & hoc Aristotelem morientem ingemuisse quidam ferunt, ut nemo sibi blandiatur, aut scientiæ opinione superbiat, sed Deo gratias agat, si quid ei forsitan supra communem modum obtigit, ad quod ipsum credendum non sit uelox, potius quàm sibi quàm alijs de se credat, sibiquê non plausoris blandi, sed censoris in se rigidi, uice fungenti. uerè enim quisquis fauore seposito, quo & fallimus & uicissim fallimur, apertisquê oculis res suas aspexerit, multa in se flenda, pauca admodum plaudenda reperiet. Sed omissis quorum grauior est querela, de uirtutibus loquor, ad scientiam reuertamur, iam quid inops perdere metuat, ubi qui habentur ditissimi ueræ inopes sunt, siquidem in hac ipsa portiuncula scibilium rerum, philosophamur, tumidissimi & inquietissimi dissidemus, & magnæ uelut specie scientiæ superbimus, inq; ipsis angustijs, qui maximi etiam sunt uersantur, & pauca scientes multa nesciunt, & nescire se nisi insaniant non nesciunt. uerissimumq; est illud Ciceronianum, quod quisq; grauis Philosophus multò sibi deesse cognoscit, quem defectum quo quisque minus sentit & curat minus. ideoq; doctissimos maximè uideas discendi auidos, & maximè ignorantiam intelligentes. sanè in hac tanta scientiæ inopia, ubi implumes alas uento aperit humana superbia, quàm frequentes & quàm duri scopuli: quot quamq; ridiculæ philosophãtium uanitates: quanta oppositionũ contrarietas, quanta pertinacia: quanta proteruia: qui sectarũ numerus: quæ differẽtiæ: quæ nam bella: quanta rerũ ambiguitas: quæ uerborum pplexitas: quã profundè, quamq; inaccessibiles ueri latebræ: quot insidiæ sophistarum, omni studio ueri iter, uepribus ceu quibusdam obstruẽtium, ut nequeat internosci, quis illuc rectior trames ferat: quam ob causam Caio maior pellendum censuit urbe Carneadem. quæ nam postremò hæc inter, hinc temeritas, hinc diffidentia maximorum hominum, & desperatio quædam apprehendendæ ueritatis Pythagoras, ait, de omni re ad utramque partem æquis argumentis disputari posse. & de hoc ipso, an res omnis ex æquo disputabilis sit. Sunt qui dicant, altè obrutam ueritatem, & profundo uelut in puteo demersam, quasi ex imis terræ latebris, & non potius è summo cœli uertice, petenda ueritas, & uncis ac funibus eruenda, non scalis gratiæ, & ingenij gradibus adeunda sit. Socrates ait:

Hoc unum scio, quod nihil scio.

Quàm humillimam ignorantiæ professionem, ceu nimis audacem reprehendit Archesilaus, nec id unum sciri asserens nihil sciri. ea gloriosa Philosophia quæ, uel ignorantiam profitetur, uel ignorantiæ saltem notitiam interdicit, circulatio anceps, ludus inextricabilis. contrà Gorgias Leontinus rhetor uetustissimus, non modò aliquid, sed sciri omnia posse credit, non à Philosopho tantùm, sed ab Oratore nempè, qui, ut ait Cicero, omnibus de rebus Oratorem optimè posse dicere existimauit, quod certè ipse nõ potuit, non posset aũt optimè de rebus omnib. dicere, nisi optimè omnes nosset. Idem sensit Hermagoras, qui non modò Rhetoricam, sed Philosophiã omnem, rerumq; omnium notitiam tribuit Oratori. Magna mediocris ingenij fiducia, & longè omnibus fidentior. Hippias scire se omnia profiteri ausus, ut non modò de liberalib. studijs, deq; uniuersa Philosophia, sed de mechanicis quoq; plenã sibi gloriã usurparet,

dicerem diuinum hominem, niſi inſanum crederem. ſed quoniam iam nec ſciri omnia, immò nec multa per hominem certum eſt, & confutata iam pridem arque exploſa Academia, ac reuelante Deo, ſciri aliquid poſſe conſtat, ſit ſatis ſcire quantum ſufficit ad ſalutem. multi plus ſapientes quàm oportet perière, & dicentes ſe eſſe ſapientes, ut ait Apoſtolus: Stulti facti ſunt, & obſcuratum eſt, inſipiens cor eorum. Mihi ad ſobrietatem ſapere ſi contingat, quod ſine multis, immò ſine ullis literis fieri poſſe, illiterata utriuſque ſexus ſanctorum cohors indicat, ſatis erit & fœliciter agi mecum exiſtimabo, neque unquam mei me ſtudij pœnitebit, & hos garrulos idiotas, qui falſo literarum nomine turgidi dici amant, quod non ſunt, aut miſerebor aut odero, aut ridebo deq; ue inanibus atq; incognitis altercantes, neq; illis iactantia, nec tumorem peſtiferum, neque omninò aliquid, non ipſas certè diuitias inuidebo, nunquam ad ſe redeuntibus, ſæpè foras effuſis, ſeq; ue extra quærentibus. In finem, literati libens nomen pono, & iam poſui, ſi indignum ut ueritati conſcientiæq; ue ſatisfaciam, alioquin ut inuidiæ, de re autem poſteritas uiderit, ſi ad illam famæ paſsib. peruenero, ſi minus, obliuio. uiderit, inquã, poſteritas incorrupta, quam ab æquitate iuditij, non animorum perturbatio ulla, non odium, non ira, non amor liuorq́; ueri hoſtes impedient. uiderit illa ſi me nouerit, Iudices enim meos proculdubiò non agnoſcet, quippe quos nec ætas hæc nouerit, uix uiciniæ notos ſuæ, uiderit iudicetq;. et ſi horum ſententiam approbet acquieſco, ſi reſcindat, non idcò his iraſcor, ſciens quãta ſit in animis hominum poteſtas affectuum. hi ſunt autem, qui in me ſententiam hanc dictarunt: fallor, unus enim quẽ ſæpè hodie nomino, liuor fuit. ille hanc digitis ſuis ſcripſit, quam nec amor potuit mutare nec ratio. cur ergo iraſcerer amicis, pro eo, quod ab illorum hoſte commiſſum eſt? ſi iniquitatem filij nõ ſert pater nec filius patris, quanto minus hoſtis iniquitas nocere debeat amico, præſertim illius carcere ac uinculis aſtricto, qui ſi quando ſibi redditus fuerit, & ſuas & amici iniurias ſit ulturus? ſunt multa præterea quæ iracundiam ſiqua eſſet exemplorum comprimant compeſcant remedijs, nam q̃ unquam uel doctrina, uel ſanctitas uel uirtus quælibet tàm excellens ſuit, ut obtrectatoribus non pateret? immò quidẽ, ut Liuius ait: Quò gloria maior, eò propior inuidia. & ſic eſt. quanquam enim iners malũ ſit inuidia, & alta & animosè nõ aſcendat ſed uiperæ in morẽ, iuxta Naſonis ſententiam: humi ſerpat, familiare tamen illi eſt, altęq; gloriæ radices auidiùs inſeq, clariſq; nominibus ſuum uirus infundere, nõ aliter q̃ ſubterranei quidam uermes, qui proceras arbores radicum morſibus clandeſtinis, & tacita labe pertemptant. ſic ſæpè ſæuit liuor, ſed interdum magis æſtuat, paſsionẽ animi ſilentiũ frangẽte, clamoribus. & Therſitẽ pede claudũ, diſtortũ cruribus, humeris gibboſum, pectore concauũ, caluaſtrũ uertice, atq; pruriginoſum, & Agamẽnoni Græcorum regi, & Achilli Græcorũ ſortiſsimo, detrahẽtem publicè. Ilias narrat Homerica, & Drancẽ Turno uerbis iniuriantẽ Aeneis Virgiliana teſtat̃. ſed hic miri nihil. eſt enim cõtrarijs inter ſe naturale odium. quãta in D.D. Iuliũ & Auguſtũ Cæſ. uel ab amicis uel ab hoſtib. dicta ſũt, illud ſupra fidẽ ſtupeo, q; Peſcẽnius Niger uir ſortiſsimus, progeniẽ Scipionũ toto Romano orbe præcipuã, ſortunatã potius dicebat eſſe, quã ſortem? nullus hic proculdubiò liuor erat, ſed libertas inconſulta iuditij. uerum hæc & ſimilia peregrina nobis, atque longinqua ſunt. ad propinquiora ueniamus. Poſſem ſanctos memorare, præcipueq; ue Hieronymum, ſed prophana materia, & de ſolis literis ſermo eſt, itaque illos attingam, ſed non omnes, qui noſtræ propiùs ſunt querelæ: quis ergo in primis Epicurum in tolleranda ſuperbia, ſiue inuidia, ſiue utraque detrahentem omnibus non audiuit? Pythagoræ, Empedocli, Timocrati, quem amicum licet totis uoluminibus laceraſſe tradit̃, q; in Philoſophia paululũ à ſe ſuiſq; inſanis opinionib. diſcordaret. habẽt tamẽ, & hi tres, & alij quos diſcerpſit patiẽtiæ materiã, quãdo idẽ & mirè Platonem ſpernit, & cõtumelioſiſsimè Ariſtotelẽ uexat, ac Democritũ: à q̃ ultimo q̃ ſciebat in Philoſophicis cũcta didicerat, & quẽ exigua mutatione uerborũ in omnibus ſequebat̃, hunc acrius infamabat, nẽpè q magiſtro caruiſſe gloriaret̃, et uideri uellet. Secuti ſunt in hac de-

trahẽdi libidine præceptorẽ suũ Metrodorus atq; Hermacus, supradictos quoq; Philosophos lacerantes, nec ullius magnitudini parcentes aut gloriæ. fuit & Zeno ipse maledicus atq; irrisor, qui Crispum uirum acutissimum & eiusdem secum sectæ contemptum nominans, non Crispum sed Crispam semper diceret, & non modò coætaneos, sed parentẽ Philosophiæ Socratem, conuitijs ac maledictis incesseret, latinoq; usus uerbo, credo ut peregrinæ linguæ mordacior esset iocus, scurram Atticum uocitaret, quod ipsum scomma, si sit illud, & non potiùs lædoria dici debet, in eundem apud quem hæc scripta sunt Ciceronem, post ab æmulis uersum est, quem ob insignem linguæ festiuitatem dixêre aliqui Consularem scurram. dignus iocus, non illius uiri auribus ac moribus, sed ore potius & scurrilitate iocantium. Iam Annei Senecæ in Quintilianum, atq; in Senecam Quintiliani detractio nota est. erantq; ambo uiri egregij, ambo Hispani, mutuis tamen morsibus sese carpunt, atq; alter alterius stylum damnat, mirum prorsus in tantis ingenijs. solent enim docti indoctis esse odio ac stupori, horum illi igitur, modò facultas affulserit, famam rodunt, doctis, facie licet incognitis, inter se cognatio multa est, nisi hanc liuor, aut excellentiæ appetitus abruperit, quod in his proximis duobus, inq; alijs de quibus ante diximus euenisse credibile est: Quibus quandoque cessantibus, nouum dictù, claros inter uiros esse uidetur æmulatio quædam, quasi uentis quiescentibus, tumens mare. Cuius duplicem rei causam apud quosdam lego, una est fauor discipulorum atque sequacium, qui libentius quieturos contrarijs sententijs in certamen trahit. altera uerò paritas ipsa, quæ sine sensu eorum, qui in comparationem adducuntur spectãtium, iuditia in diuersum agit, ut quamuis in se concordes duo uiri & passionibus liberi, uideantur tamen inter se taciti, quasi duo propinqui montes, aut totidem turres excelsæ, de altitudine eminentiaq; contendere. cuius exemplum, nisi memoria me frustratur, est supra memoratum, par uirorum Plato & Xenophon. Incidunt uerò nonnunquam non his modò, sed superioribus, & acriores dissensionum causæ, non inuidia studiorum, sed profundis flammantes odijs. nam Salustij in Tullium, atq; Aeschinis in Demosthenem, horumq; in illos inuectiuæ, non ingenia neq; stylos arguunt, sed mores, amarumq; aliquid et hostile, immò pacatum nihil in se cõtinent, nullæ ibi facetiæ, nullus iocus, sed certamen longè aliud, quàm quod de literis aut pro gloria sumi solet. cui collati, omnes meorum iudicum aculei, ludi sunt æquissimo animo ferendi, dum præter hos ipsos quos audisti, mille alios memini, de solis literis concertantes, nominatim Homericos, Aristarchum ac Zoilum, Virgilianos, Cornificium & Euangelũ. Ciceronianos, Asinium & Caluum. dumq; in animum Graius uenit, ferox fateor, sed minimè rudis princeps, qui cogitauit ut scriptum est, de Homeri carminibus abolendis. cur enim sibi nõ licere dicens, quod Platoni licuisset, qui eum è ciuitate quam constituebat eiecerit? Sed & Virgilij & T. Liuij scripta, & imagines parum abfuit, quin ex omnibus bibliothecis amouerit, quorum alterum ut nullius ingenij minimæq; doctrinæ, alterum ut uerbosum in historia negligentemqúe carpebat. at Anneum Senecam, & tum quidem, & nunc maximè placentem, Arenam esse sine calce dicebat. & loquimur uiros, Cum Leontium Græca mulier, immò ut Cicero ait meretricula, cõtra Theophrastum tantum Philosophum scribere ausa sit. quis hæc audiens indignetur, in se aliquid dici, cum in tales à talibus talia dicta sint? nil superest aliud, nisi ut non dicam te, & aliquot paucos, qui ad amandum non egeris stimulis, sed amicos reliquos, censoresq; simul meos precer atque obsecrem, ut deinceps me, & si non hominem literatum, at ut uirum bonum. Si ne id quidem, ut amicum, deniq; si amici nomen præ uirtutis inopia non meremur, at saltem ut beneuolum & amantem ament.

Lectori.

Lectori.

Epistolam habes inter eas quas de rebus Senilibus inscriptas uides, statim in initio Libri octaui, ad Vrbanū V. Pont. Max. qua author gratulatur, à Papa, tàm diù existentem Aueniono Ecclesiæ sedem (ut uocant) in Romanam Vrbem iterum translatam, id maximè quoq; persuadere conabatur, ne procerum quorundam Gallorum consilio, Pontifex uictus, Galliam repeteret, quam præ Italia, quanta orationis potest, author impugnat. hæc motus quidam Gallus, quæ sequuntur scripsit.

GALLI CVIVSDAM ANONYMI IN FRANCISCVM PETRARCHAM INVECTIVA.

HOmo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico & incidit in latrones. Verba ista domino nostro Papæ summo ac sanctissimo Ecclesiæ Pontifici, possunt satis propriè adaptari. ipse namque homo est, quem secundum Prophetæ sententiam, dominus gloria & honore coronauit, cuius etiam subiecit omnia sub pedibus. Iste igitur homo descendit ab Hierusalem in Hierico, cum de partibus Galliæ, se transtulit ad partes Romanorum. Hierusalem namque uisio pacis intelligitur: quantam autem pacem Ecclesia in partibus Galliæ reppererit, quantam humilitatem in magnis, quantam promptitudinem in paruis, & quantam obedientiam in omnibus sentit nunc, ac meminit ut experta. Sed ipse descendit in Hierico, qui interpretatur luna, cuius mutabilitas inter mundi cætera patet euidentius uniuersis. quid enim in rebus humanis est, uel inconstantius siue mutabilius quàm Romani? Immò certè ipsa Roma, plusquàm alia urbs, uel ciuitas, sæpius & pluries mutata est, si quis enim consideret ipsius initium, quod habuit ut dicunt in tempore Romuli honoris fastigium, quod habuit in tempore Augusti, & ipsius etiam in tempore præsenti miseriam, mutationi lunæ Romæ mutationem, uerè & realiter poterit comparare. A' principio namque lux eius. id est eius potentia aliqualiter apparuit, sicut luna cum dicitur *μονόειδης*, postea uerò notabiliter inualuit sicut luna cum dicitur Amphyarchos. deinde uerò ad plenam perfectionem peruenit, sicut luna cum dicitur Panxilenos: postea uerò sicut ipsa creuerat, sic decreuit, & quasi ad nihilum est redacta. Ipsa namq; est, sicut dixit. Orosius, quasi inexplebilis uenter, cuncta consumens, semper esuriens, nihil alijs relinquens, nihil habēs cunctis gentibus & urbibus, quas miseras fecit, non solum miserior, sed infœlicior est relicta. Miseriam cuius certè non potuissem credere, ni uidissem, occurreruntq; mihi tunc uersus cuiusdam dicentis:

Romæ sceptra iacent & celsa palatia cerno.
Cæsaris alta domus nunc fit casa uilis egeno.
Roma modò nihil est, nihil est Romæ nisi signum.
Cæsar in urbe sua nil cernit Cæsare dignum.

Cur igitur iste nobis Galliæ paupertatem improperat? constat enim illam partem Galliæ, de qua recessit Ecclesia, esse fertiliorem, uel saltem tàm fertilem, sicut Roma, siue pars Italiæ, in qua ipsa residet pro præsenti. quid igitur ad propositum, si Galli. Roma iam adolescente, usum uitis & oleæ didicerunt? suam arguit ruditatem, immò ex hoc uerecundari debent. quia Galli in hac sagacitate hos præcedunt, Galli etiam pro certo paucitatem ciborum, & uinorum pro facili iactura recipiunt. illud Lucani in *V.* attendentes:

Humanum paucis uiuit genus: & iterum illud Claudiani contra Ruffinum:

Viuitur exiguo melius natura beatos.
Omnibus esse dedit: si quis cognouerit uti.

Et iterum illud Horatij in epistola ad Bullatium:

Si uentri benè sit lateris pedibusq; tuis nil *Diuitiæ poterunt regales addere maius.*

licet igitur non sint pauperes per rerum indigentiam, ditiores tamē sunt per sufficientiam, iuxta

iuxta illud Maximiani: *Et rerum dominus nil cupiendo fui.*

Sed non ſunt huiuſmodi Italici, & ſpiritualiter Romani, qui ſemper lucris temporalibus inhiantes, nihil aliud cogitant, non aliud ſomniant præter lucrum. Iuxta dictum Apoſtoli, Queſtum extimantes pietatem. nullus eſſe ibi iocus, nullus ludus, immò, generaliter nullus actus, in quo uirtus utili præponatur. loquatur igitur ipſe non de Galliæ, ſed de ſuæ Italiæ paupertate, ubi ferè nullus habet bonorum ſuorum, immò quod deterius eſt, ſui corporis proprij poteſtatem. Animi enim puſillanimitate, tyrannorum ſubiecti dominio, ad egeſtatem Tantali & ſummam miſeriam ſunt redacti. Sequitur, Et incidit in latrones. Licet ſecundum quod uulgariter dicitur, commune dictum, non ſit omnino falſum, & ſecundum Ariſtotelem: Fama non omnino falſa ſit, quam populi multi clamant. meum tamen calamum ab huiuſmodi uerbis auertiſſem, niſi me illius uiri literati & periti, malè tamen ut credo aduertentis, uerborum iniuria deduxiſſet, qui de exitu eccleſiæ à partibus Galliæ locuturus, uocis concordantiam turpiter mutando, & uerbis imperitis inuolutus, ſententiā turpius inchoauit, per hæc uerba: In exitu Iſraël de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro. Audiſtis blaſphemiam, licet enim & benè per Iſraël & domum Iacob eccleſiam intelligat, Aegyptum tamen Galliam, & Gallicos Barbaros nominando, ipſe proculdubiò delirauit. Si enim Galliam illam, de qua exiuit eccleſia, uerè & realiter & per proprietatem intelligit Aegyptum, ſalua reuerentia, hoc eſt falſum. ſi uerò per ſimilitudinem, tunc eſt ac ſi diceret, album nigrū. Aegyptus enim interpretatur tenebræ, Gallia candida. γάλλα enim Græcè candor dicitur, unde Galli quaſi corpore candidi. quæ ergo eſt conuentio lucis ad tenebras. Horrere profectò debuit Prophetæ maledictionem dicentis: Ve qui dicitis malum bonum, ponentes lucem tenebras & tenebras lucem. Aegyptus etiam alia interpretatione intelligitur, anguſtia ſiue tribulatio. unde ibidem dicit gloſa: In exitu de Aegypto. id eſt, Eccleſiæ de anguſtia. quam autem anguſtiam Eccleſia paſſa ſit in Gallia, ego ſine dubio non audiui: uidi enim eam ibi in omnibus quietam & tranquillam, non iniuria tyrannorum laceſſitam, non inſcitia populi perturbatam, nec maiorum oppreſſam potētia, ſed beneuolentia & obedientia omnium ueneratam pariter & dilectā. Eccleſiæ igitur exitum de Gallia non debuit dicere de Aegypto. Sed aduerte quæſo quod ſequitur: Domus, inquit, Iacob de populo barbaro. ô uerbum improprium, uerè admirabile & ineptū, & non è tali uiro ſaltem, ſic improuide proferendum. Sicut enim ipſe dicit: Mendacium quod in alterius prorumpit iniuriam, eſt nephandum, ecce populum Gallicum, uocat populū barbarum. Sed quid eſt eſſe barbarum? non'ne eſt eſſe extraneum & ignotum legibus, inordinatum moribus, indiſciplinatum, rudem & inhoneſtum? quod ſi ſic, ut oportet intelligat, inter Gallos non quærat barbariem, quia eſt & remanet apud eos. quis enim mentis compos, ſani capitis, & ueri iuditij rationis. populum barbarum diceret eſſe Gallicum, in quo eſt temperantia in uictu, munditia in habitu, amœnitas clementiæ, ſuauitas facundiæ, in uerbis ueritas, in factis honeſtas, in corde fidelitas, ſtrenuitas operis et agilitas corporis? iuxta illud Iulij Celſi, populi tamen huius inimici, in libro V. de bellis Cæſaris. Galli, inqt, homines ſut aperti, minimeq; inuidioſi, q per uirtutem magis, q̄ per inſidias dimicare conſueuerūt. ubi ergo quæſo eſt, tā nobilis populi barbaries? ſed certè Romanorū realē barbariem narrat beatus Bernardus ad Eugeniū Papā ita ſcribēs. qd tàm notū ſeculis, q̄ proteruia Romanorū, gens inſueta pati, tumultui aſſueta, gens immitis & intractabilis, ſubdi neſcia, niſi cum non ualet reſiſtere. & ſequitur: Scio ubi habitas, increduli & ſubuerſores ſunt tecum Romani, impij in Deū, temerarij in ſancta uel ſanctos, ſeditioſi inuicē, æmuli in uicinos, inhumani in extraneos, q̄s neminē amantes, amat nemo, ſuperioribus infideles, inferiorib. implacabiles, inuerecūdi ad petendū, ad negandū frōtuoſi, ingrati cū acceperint, grādia loquunt̄ cū operātur exigua, blādiſsimi adulatores, mordaciſsimi detractatores, & doctiſsimi ꝓditores. Sunt ne iſta igit̄ mores, & ingenia barbarorū? ſed hic dicet aliqs. Forſitan fuit hic alienigena, & malè de ignotis potuit iudicare. Reſpondeo pro certo, non eſſe ueriſimile, immò nec credibile, tantum uirum ſine cognitione & experientia ſic locutum. Sed ut omnis de medio extirpetur ſuſpitionis occaſio, aduertat Iuuenalem Italicum, qui uerba

Vmbricij focij fui, qui ob multitudinem uitiorum de Roma recefferant, dolendo commemorans, in *III.* Satyra primi libri fic ait, inter cætera:

Nam quid tàm miferum & tàm folidum uidemus, ut non
Deterius credas horrere incendia lapfus
Tectorum afsiduos & mille pericula fæuæ *Vrbis.*
Hic tuc Vmbritius, quando artibus, inquit honeftis
Nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum.
Cedamus patria, uiuant Arturius iftic
Et Catulus, maneant qui nigrum in candida uertant.

Hi autem Arturius & Catulus fuerunt duo lenones, & hominum deceptores. Sequitur

Quid Romæ faciam? Mentiri nefcio, librum
Si malus eft, nequeo laudare. & pofcere, motus
Aftrorum ignoro funus promittere patris
Nec uolo nec poffum, ranarum uifcera nunquam
Infpexi, ferre ad nuptam quæ mittit adulter
Quæ mandat, norunt alij: me nemo magiftro *Fur erit.*

Ecce ergo, quomodo Iuuenalis Italicus, tanquam bonus Satyricus Romanorum uitia denudauit. cum enim dicit: Quid Romæ faciam, mentiri nefcio, ipfos effe mendaces denotauit. cum autem dicit. librum. &c. ipfos effe adulatores demonftrauit. cum autem dicit. ranarum. &c. & pofcere motus aftrorum ignoro, ipfos reprehēdit de fuperftitionis & uanæ opinionis infania. cum autem dicit: ferre ad nuptam &c. reprehendit eos de turpi maculationis infamia. cum autem dicit. me nemo magiftro fur erit, reprehendit eos de uilis latrocinij malitia ut meritò dictum fit, quod D. N. Papa defcendēs, ut dictū eft à Hierufalē in Hierico incideret in latrones. Taceo quæ fequuntur, fcilicet qui expoliauerunt eum, & plagis impofitis abierunt femiuiuo relicto. abfit hoc bone IESV. abfit ut ab ipfis Romanis cæterisúe incolis confinium ciuitatum, Pater fanctifsimus, cum facrofancto reuerendorum Cardinalium collegio, aliqualiter impugnetur feu etiam fpolietur. abfit ut uenerabilium Cardinalium fublata de medio magna ex parte, ex quibus cum ipfo Summo Pontifice unum corpus efficitur, ipfe femiuiuus membris deperditis relinquatur. hæc & multa alia gratia breuitatis non profequar, & quia nec uolo, nec opus eft, omnia eius dicta fingillatim decerpere, quatuor folum inter cætera eius dicta mihi fatis fufficit trāfcurrere. Primò enim propter illum miferum aggreffum ad Italiam fiue Romam D. N. Papam mirabiliter fœlicitat, fecūdo ipfum & dominos Cardinales ad uirtutē hortatur & p̄dicat, tertio uinū Beluenfe, Rhodanū & partes finitimas terribiliter uilificat. quarto Galliā deprimēdo, Italiā ac Romā glorificat & exaltat. Primo igitur quantū ad D.N. Papæ fœlicitatem dico, ꝙ fi intelligat fœlicitatē, fecūdū uirtutē operari, ut uidet, Ariftoteles fentire, *x*. Ethicorum dicens. Erit uita fœlix fecundum uirtutem operantis, tanquàm benè uiuentem, & uirtuosè operantem. D. N Papam effe fœlicem non dubito: fed hoc effe, ut dicit, propter eius aggreffum non concedo. immò firmiter credo, illam uiam, quantum ad multas operationes, tàm fpeculatiuas quàm practicas, et tàm cōtemplatiuas, quàm actiuas impedimentum magnum & obicem extitiffe, quoniam fecundum Ariftotelem ubi fupra. Accidentia tribulant, & conturbant beatum, triftitias enim inferunt & impediunt. fi autem per fœlicitatem, iuxta fententiam Boëtij tertio de Confolatione intelligat, ftatum omnium bonorum aggregatione, perfectum, fecundum deductionem eiufdem Boëtij in eodem, ueram fœlicitatem in ipfo fummo Deo effe necefse eft, propter quod talis ftatus non habitus in uia, beatis in patria referuatur. unde & iuxta Salomonis fentētiam: Nemo fœlix dicitur in hac uia. mutabilitas enim fortunæ mortalium, nomen fœlicitatis annihilat. quod & fi ante quemquam fortè mortalium contingeret, non tamen fecundum multorum opinionē prudentium, præpotentibus & diuitibus & magnis honoribus fublimatis. quod etiam fentiens Boëtius primo de Confolatione dicebat:

Quid me fœlicem totiens iactaftis amici?
Qui cecidit ftabili non erat ille gradu.

unde & Ariftoteles fententiam Anaxagoræ, *x*. Ethicorum repetens dicit: Videtur aūt

Anaxa-

Anaxagoras non diuitem neq; potentem, extimare fœlicem, dicens. quoniam nō utique admirabitur, si hoc inconueniens appareat multis, isti enim iudicant, q̃ sunt extra sentiẽtes solum? Vnde & idem Anaxagoras, cuidam à se petenti. Quisnam esset beatus? Nemo, inquit, ex his quos tu fœlices existimas. sed eũ in illo numero reperies, qui à te ex miseris esse creditur. non erit ille diuitijs aut honoribus abundans, sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrinæ, fidelis & pertinax cultor, in secessu quàm in fronte beatior. Causas aũt quare non dicuntur diuites, & potẽtes fœlices, satis tangit Aristoteles primo & decimo Ethicorum. has tangit Seneca in Tragœdia Herculis Oethei: pulchrè dicens:

Aurea rumpunt tecta quietem *Vigilesq; trahit purpura noctes.*
O' si pateant pectora ditum *Quantos intus sublimes agit*
Fortuna metus *Pectora pauper secura gerit*
Tenet & paruula pocula fago, *Sed non trepida tenet ipsa manu.*
Carpit faciles uilesq; cibos. *Sed non strictos respicit enses.*

Et Lucanus in V. *O uitæ tuta facultas*
Pauperis angustiq; lares. o munera nondum: *Intellecta Deum.*

Virgilius etiam in libro de Culice de ista materia inter cætera sic ait:

Quis magis aptato queat esse beatior aeuo.
Quàm qui mente procul puras sensusq; probando
Non auidas agnouit opes, nec tristia bella.
Nec funesta timet ualidæ certamina classis &c.

Sequitur: *Illi dulcis adest requies & pura uoluptas.*

Huius aũt sententiæ narrat exemplũ notabile Valerius Max. libro V. de Gyge rege Lydorũ, q de statu infimo ad regnum ditissimum peruenerat, quo inflatus animo, cũ ab Apolline petijsset an quisq; mortaliũ ipso esset fœlicior. Aglaum Sophidiũ esse fœliciorem Apollo respondit, hic tamen erat Archadũ pauperrimus, sed ætate iam senex, terminos agelli sui nunq; excesserat, paruuli ruris fructibus atq; uoluptatibus contentatus. ex quo deducit Valerius, magis probare ridens tuguriũ, quàm tristem curis & solitudinibus aulam, paucasq; glebas pauoris expertes, quàm pinguissima Lydiæ arua metu referta, & unũ aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitum & arma & equitatum uoracibus expensis onerosum, & usus necessarij horreolum, nulli nimis appetendum, quàm thesauros omnium insidijs & cupiditatibus expositos. Si igitur curæ & sollicitudines mundanam fœlicitatem impediunt, cur ergo iste pro reditu ad Italiam D. N. Papam fœlicitat? ubi non solum ipse, sed & omnes sequaces, curis & sollicitudinibus sunt repleti, & metu multiplici tribulant. Et q uidit testimoniũ phibet. Vidi enim omnibus arma imperari, fortalicia præparari & uallari, uidi fugam in campis, congregationes in uillis, immò quasi ubiq; formidinem. Et quis est, qui non uidit aut audiuit, Viterbiorum congressionem furiosam, Romanorum commotionem iniuriosam, rebellionem Perusinorum & obstinationẽ animosam, & generaliter tyrannorum contradictionem odiosam? ubi igitur non est animi tranquillitas & corporis securitas, qualis quæso potest esse hominis fœlicitas? dicit etiam Aristoteles in primo Ethicorum: Non esse eum fœlicem, qui malos habet filios. quales autẽ D. N. Papa spirituales filios habet, ibi Deus nouit, nec oportet plus dicere, nisi qd' scripsit Moyses in Cantico: Generatio hæc peruersa, & infideles filij. & iterũ: Si aduentus ad Italiam ita D. Papam fœlicitat, & spiritus quo ductus est in desertum, ipsum moueas ad regressum, non'ne ipsius regressus si contingat, ipsum faciet infœlicẽ? Absit. omnia enim sibi licent. licuit enim sibi ire, licet etiam & redire, nescio tamen si suberit posse cum uoluerit. scio tamen secundum Senecam in Tragœdia Agamemnonis: Nunquam esse seram ad benè agendum uiam, & quem pœnitet peccasse penè esse innocentem, non dico ipsum peccasse. absit. Spiritus enim bonus duxit eum ut credo, nec dicam ipsum malum, sed multò meliorem si reducat. nũc igitur ad eius prædicationem & exhortationem regredior, mirabilis prsus & inaudita nouitas, uirũ cæcutientẽ acutè uidentibus uiã, & rectũ iter ostendere. qs enim huius alti collegij, se esse mortalem ignorat. quis etiam aliquando de uitæ æternitate nō cogitat? quis eorũ nō nouit, totũ q; hic uiuit̃, uel habetur instabile, immò trãsitorium & caducum.

caducũ. credere̅ namq; tantos uiros talia ignorare, nec ea aduertere, nephas est. nullus enim eorũ, quantũ ad hoc, uel ignorat ꝙ hic sit, siue uerbis talibus indigebat, hinc ꝓ certo potuit uerisimiliter dubitare, ne sibi illud Euãgelicũ obijcere̅t: In peccatis natus es totus, & tu nos doces? & iterũ: Medice cura teipsum. & iterũ: Rabbi ubi habitas? ꝙ si profectò cõsideret, exhortationis causam & materiã, ꝓpe se reperiet amplã ualdè, uideat enim & consideret, ꝙ in terra quam inhabitat, uiget iniuria ꝓ iustitia, pro pietate nequitia, ubi tàm uiolenta oppressio subditorum reperit, ubi uera fide procùl abiecta, nephariè quasi hæreditate Dei sanctuarium possidetur. & breuiter ubi iuxta dictum Ouidij:

Viuitur ex rapto, non hospes ab hospite tutus, Non socer à genero. fratrum quoq; gratia rara est.

Consideret igitur modum ibi uiuendi & regendi, & infinitos modos, quibus ut ipse nouit, turpiter extorquetur pecunia: & talibus loquatur & prædicet. Sed quid plus. Non'ne in Mediolano uidi abhominabile idolũ super altare Dei, hominis scilicet armati imaginem, sedentis super equum de candido marmore fabricatum, & in loco ubi corpus CHRISTI sacratum consueuit sacrari uel reponi, collocatum? est ne igitur illud sub dissimulatione transeundum? Non'ne est formidandum, ne Deus suam uindicet iniuriam? Dicit enim Psalmista: Vidi ipsum superexaltatum, & eleuatum sicut cedros libani, & transiui & ecce non erat. Nam secundum Senecam in Tragœdia Thyestis:

Vbi non est pudor nec cura iuris, Sanctitas, pietas fides instabile est regnum.

Et in tragœdia Oedippi: *Inuisa nunquam imperia retinentur diu:*

Et in Octauia de prospera fortuna dicit idem:

Crede, inquit, obsequenti parcius. leuis est dea.

Si igitur Deus patiens est, ad tẽpus nõ est aliqualiter confidendũ, quoniam indutus est dominus uestimẽtis ultionis, quoniã ipsi uindicta est, & ipse retribuet abundanter facientib. superbiam. consideret igitur iste prædicator egregius, quantum Deo adiuuante ipsius prædicatio, siue exhortatio multis posset proficere, & quod habet in foribus, quos facundiæ suæ lenitate mulceat, & profunditate scientiæ dirigat exhortando, dimittatq; in oculo remoto festucam, trabem magnam de proprijs oculis remouendo. Nunc igitur uenio ad uini Belunensis quam certè nec demeruit, nec libenter audiui blasphemiam, Rhodaniq; & illarum partiũ iniuriam. quis enim mentis compos, talis uini, immò uerò potiùs tanti boni maledictionem non horreas? Ait enim: Vtinam nunquam fuissent uites illæ, paulominus dixerim uites ullæ, si CHRISTI Ecclesiæ usq; adeò uenenosam uindemiam perituræ erant. ô nobilis uindemia, ô uenenum pretiosum, super cætera uina dulce salutiferum & iucundũ, q̃ misera & inepta est tuæ maledictionis occasio, propter ꝙ non intres in os eius, et dulcis sapor tuus per eius fauces nõ transeat: ferè enim Ouidij maledictionem demeruit, qua miseræ uetulæ maledixit. scilicet nec uinum potet, quoniam sit uel pingue uel acre. credit'ne tantos uiros ita gulæ deditos & affectos, ut propter huius uini carentiam, Italiam fugiant & horrescant? Absit hoc maximè, cum illud uinum haberent de facili si placeret. sed quid facit hoc? Sine dubio, credo, ꝙ audita & exꝑta Romanorum malitia, Italorũq; plurium perfidia, immò quasi omnium mores mali, huius aũt malitiæ fidem habuerunt ex auditu, hanc aũt nũc de facto facie ad faciem contemplantur. Nõ igitur propter uina Italiam fugiunt, siue Romam, sed propter sæuitiam & magnam perfidiam, de proprio capite dubitantes. illud Euangelicum attendentes. Cum persecuti uos fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Sed etiam Rhodanus ut & ipse artat, quid meruit? Si, inquit, Ecclesiæ Dei causam daturus erat exilij. sed quale rogo cum Ecclesia in Auinione, passa est exilium. ubi in potestate uiguit, & in securitate quieuit, & in tanta ueneratione habita est? non'ne etiam ille summi & altissimi domini uicarius, cuius est omnis terra et plenitudo eius, in aliqua parte terræ patitur exilium? non'ne solis Romanis debitor est? absit. ubicũq; enim pro utilitate fidei Catholicæ statuit residere, sedes sua est, nec sine causa dictum est. ubi Papa, ibi Roma. sed dicit, in Auinione nihil boni esse, nisi aduectum aliunde. sed ubi, quæso, est bona urbs uel ciuitas, quæ bonis non egeat alienis, nisi fortè dicat Romam, in qua tantæ & tales sunt plateæ, ut pro bladis & uinis cunctis eius ciuibus credantur sufficere. ꝙ non abun-

dantiam & sufficientiam, sed defectum arguit manifestum, & iterum illa nobilis ciuitas Venetorum, quam & super alias sic extollit, quid habet aliunde nisi aduectum? Vir igitur discretus, uerbosas & inanes desinat argutias in nostro etiam uico straminum, quē fragosum nominat, deridendo ab ipsis puerulis lacerandas. Audeo tamen dicere motus aliquantulum iniuria, sed ueritatis tamen limitem non transcendens, quod fragor consimilis in tota Italia non auditur. In Auinione uerò esse & fuisse omnium bonorum affluentiam, & patet & patuit per effectum. unde & dominus Anselmus à domino rege missus, hæc & multa alia quæ D. N. Papam reuocare poterat ab incœpto luculenter ostendens, malè fuit per istū salua reuerentia, redargutus. Quod si certè uixisset, uiuis rationib. ostendisset, nec credebat se loqui ad coquinæ magistrum, seu cocorū principē, sed ad Ecclesiæ dominū & summū Pontificem, quem tanquàm bonū patrem decet atque oportet curare de omnibus. sed quid dicit Terentius: *Veritas odium parit*, propter quod uerum fuit, quod factus est ei inimicus uerum dicens. Quid etiam Rhodanum & loca confinia, sic sine ratione uituperat? Recordatur Iustinum libro *XLIII*. referentem: quod tempore Tarquinij regis ex Asia Phocēsium iuuentus in ultimos Galliæ sinus nauibus profecta, Marsiliam inter Ligures & feras gentes Gallorum condidit, namque Phocēses exiguitate ac macie terræ coacti, studiosius mare quàm terras exercendo in ultima oceani ota procedere, in sinū Gallicū ostio Rhodani deuenerunt, cuius loci amœnitate capti, reuersi domū, referentes quæ uiderant, plures sollicitauerunt, quos secū adducentes, Marsiliam fundauerunt. quid igitur iste dicit malas domos Rhodani & palustria loca, cum antiqui taliter maria peruagantes, amœnitate loci capti, ibi potentem urbem condiderunt. potentem certè dico: utpote cuius auro etiam ipsa Roma de Gallorum manibus sit redempta. Scriptū enim ibi est, quam reuertentes à Delphis Marsiliensiū legati, quo missi munera tulerant Apollini, audierunt à Gallis urbem Romanam esse captam incēsamque. qua in re domi nunciata, Marsilienses aurum & argentum publicum priuatumq; contulerunt, ad explendū pondus Gallis, à quibus pacem redemptam cognouerant. Non igitur iste seu etiam Romani, loca circa Rhodanū siue horū incolas dedignentur, quorum beneficio sunt redempti, & quorum auxilio factum est, ne adolescens Roma tunc pauper & misera, ultimum excidium pateretur. Nunc autem ad aliqualem defensionem Galliæ inuitus & coactus regredior, sciens comparationes inter has regiones odiosas, laudem autem Galliæ omnimodam, Gallorumquée uirtutē multis & illustribus repertas auctoribus, nec uolo nec opus est recitare, nec omninò etiam has silere. De Gallis enim ita dicit Solinus, Galliæ inter Rhenum & Pyreneum, item inter Oceanum & montem Gebenam porriguntur. præpinguibus glebis ac commodè prouentibus fructuarijs, plerisq; consitæ uitibus & arbustis, omni ad usum animantium fœtu beatissimæ, riguæ aquis fluminum et fontium. hæc ille. Et quid ultra de bonitate terræ dici potest? de uirtute autem Gallorum multis repertas scriptoribus, possem plures codices adimplere. unus tamen pro multis sufficiat, & ut breuius fiat aduertat Pompeij Trogi breuiatorem Iustinum libro *XXIII*. sic dicentem: Galli abundanti multitudine, omni eos non caperent terræ, quæ eos genuerant, trecenta millia hominū ac sedes nouas quærendas, uelut examen miserunt, & portio in Italia consedit, quæ & urbem Romam captam incendit, & portio Illyricos sinus, per strages barbarum penetrauit, & in Pannonia consedit. Gens aspera audax & bellicosa, quæ prima post Herculem, cui ea res uirtutis admirationem, & immortalitatis fidem dedit, alpium inuicta iuga et frigore intractabilia transcendit, sibi domitis Pannonijs, ꝑ multos annos cū finitimis, uaria bella gesserunt. Hortāte deinde successu, diuersis agminibus, alij Græciam, alij Macedoniam omnia ferro prosternentes petiuēre, tantusq; terror Gallici nominis erat, ut etiam reges nō lacessiti, ultrò pacē ingenti pecunia mereantur. Itē libro *XXV*. dicit idem: Gallorum ea tempestate tantæ fœcunditatis iuuentus fuit, ut Asiam omnem uelut examen quoddam implerent, demū neq; reges orientis sine mercenario Gallorū exercitu ulla bella gesserunt, neque pulsi regno, ad alios quā ad Gallos confugerunt. Tantus autem terror Gallici nominis, & armorum inuicta fœlicitas erat, ut aliter neque

maiesta-

maiestatem suam tutam, neque amissam recuperare posse sine Gallica uirtute arbitrarentur. hæc ille: Quid igitur iste Gallos atque Galliam uituperat? fateor enim, & uerum est, Italiam magnam partem & bonam orbis esse, nec intentio cuiusquam est uel fuit, ut credo, sic eam deprimere, ut isti ueritati contradicat. sed quia sermones secundum subiectam sunt intelligendi materiam, cum dominus Anselmus de Italia loquebatur, intelligebat de Italia seu illa parte Italiæ, ad quam ipsa curia transmigrabat. comparando igitur partes, quas dimittebat partibus, quas adibat, si uerum locutus est nouit Deus. non igitur oportuit propter ista, ciuitatū Italiæ, quasi usq; ad cœlos diuitias atq; magnitudinem eleuare, maximè quia Galli magnam earum partem depulsis Italicis fundauerūt. dicit enim Iustinus supradictus libro xx. ꝙ Galli cum Italiam uenissent sedibus Tuscos expulerunt, & Mediolanum, Comū, Brixiam, Veronā, Pergamū, Tridentū, & Vincentiam condiderūt. Et etiam ipse testatus in libro xx. plurimas alias Italiæ ciuitates, immò sine dubio, quas omnes alienæ nationes fundauerunt. secundū enim ꝙ ipse scribit, ibi aliquantulū diffusius, Tusci à Lydia uenerūt, Venetos capta Troia Antenore duce misit. Adria Græca urbs est, Arpos Diomedes cōdidit, Pisæ in Liguribus Græcos autores habent, & in Tuscis Tarquinia à Thessalis & Spinambris. Perusini originem ab Achæis ducūt, Latini populi ab Aenea cōditi uidētur, Falisci, Nolani, Abellani, Chalcidei sium coloni sunt. Sabini, Samnites, Tarentini, Lacedæmone profecti, spurijq; uocati sunt. Turinorū urbem cōdidisse Philoctetem ferunt, ibiq; adhuc uideri monumentum eius, sagittasq; Herculis Herculis quæ fatum Troiæ fuerunt. Aepeos Metapontū cōdidit, dicuntq; ibi esse ferramenta, quibus equū Troianū fabricauit, propter ꝙ omnis illa pars Italiæ maior Græcia appellata est. cur igitur iste tantū de suis ciuitatib. gloriatur, quas isti alienigenæ Italicæ gentis miseria aut nullas aut desertas inuenerunt? Quid etiam Italorū grauitatem & scientiam sic extollit? immò etiam in tantam prorūpit iniuriam, ut dixerit. Nullus doctus in Gallia. certè in Gallia sunt & multi & plures præfuerunt, salua reuerentia ualdè docti. non recordabatur credo de Hilario Pictauiensi, de Fotino episcopo Smirnēsi, de Eutherio Lugdunensi, de Vincenrio Leurinensi, de Saluiano Marsiliensi, & de Prospero Aquitanico siue Aquitanensi, & pluribus alijs ualdè doctis. nō habebat etiam ante oculos aliquos alios satis nouos. scilicet Vgonem & Ricardū, de Sancto Victore, Petrū comestorem, Alexandrū de Halis, Henricū de Gandauo, Petrū Aureoli, Guillelmū Antisiodorensem, & Ioannem Scoti, qui uocatur subtilis, & plurimos uiros alios magnos. ꝙ si forsan dicat, quod ipse intelligit, ꝙ nullus de quatuor doctoribus, suam sciētiā didicit in Gallia, uerba tamen ipsa prima facie turpè sonant, maximè cū in illo passu, Italiam laudādo, Galliam pro posse uituperet. quod & si fortè uerum sit, possem ego multos uiros Gallicos subtiles & ingeniosos omniq́ue scientia clarissimos, sicut & iam prædixi etiam nominare, & uerè concludere. Nullus doctus in Italia. quis enim Italicorum naturalis Philosophiæ secreta penetrauit & reuelauit abscondita, ut non multo melius quidam immò plurimi non Itali, ubi quæso legitur Tullij Physica, Varronis Metaphysica, seu cuiusquam illorū Philosophia naturalis? aliquos certè ipsorū libros bonos atq; humanæ uitæ proficuos composuisse fateor ualdè multos, longè tamen, teste Deo, Ethicæ Aristotelis postponendos. sed etiam quid ad Romanorū laudem de Latinitate loquitur, cū inter Romanos & Latinos tanta sit differētia, tanta sit uel fuerit discordia, sicut inter Gallicos & Anglicos? cur igitur Romani sicut & nos de Latinis literis gloriantur? sed dicit: Oratores & Poëtæ extra Italiā non quærantur. & quid est? Non'ne optimi Poëtæ Statius & Claudianus Itali sunt, quorū Statius est Tullēsis, uel ut alij dicūt Tholosanus, & Claudianus dicitur Viennensis. multos alios uerò, gratia breuitatis non nomino. antiquitus tamen ipsa Roma, in istis & specialiter in Poëtis præualuit, ꝙ in suo Architriuio aliqualiter tāgit Ioānes Anglicus, nobis quasi naturaliter inimicus. cū de nostra urbe Parisiensi, inter alia loqueretur ueritate coactus, illam inter cæteras magnificās ita dicens: Parisius terra iuris, crisea metallis, inda libris, Græca studijs, Romana Poëtis, Athica Philosophis, mundi rosa, balsamum orbis, sidonis ornatus sua mensis & sua potu, messe ferax, inopra rubis, nemorosa racemis, plena feris, piscosa

lacu, uolucrosa fluentis, diues agris, fœcunda mero, mansueta colonis, munda Deo, fortis domino, pia regibus, aura dulcis, amœna situ, bona quolibet, omne uenustum, omne bonũ, si sola bonis fortuna faueret. iste igitur Ioannes Linguarũ multarũ, & urbiũ excellẽtissima quæq; Parisius, & uerè attribuens sicut credo, quoniam laus plusquàm uera, quàm dabit hostis erit, tanquàm excellentissimũ urbis Romæ Poëtas nominauit, quos tamen à ciuitate benè ordinata, tanquàm ueritati contrarios Plato censuit esse pellendos, ut recitat Augustinus de Ciuitate Dei libro *x. c. xiiii* propter quod ipsi Græco Platoni palmã dandam esse pronunciat, sicut patet ibidem. sed dicit: Habes urbẽ conquassatam, fateor, sacram tamen. nescio quid per urbẽ intelligat. si intelligat urbem, loca sacra ac ipsorum sanctorũ reliquias, ipsam certè cõcedo esse sacram, sed tunc uoluntariè & impropriissimè locutus est. sed si ipsas plateas domosq; sicut dicit conquassatas uocat, urbem ibi non inuenio sanctam, nec debuit dicere urbem sacram, sed sicut dicit Iuuenalis: urbem sæuam. & certè benè sæuam quæ sua sæuitia tot ualentes homines interfecit, tot innocentes uiros iugulauit, quæ tot sanctos & iustos peremit crudeliter, & necauit, quæ quasi sua cupiditate totũ orbem spoliauit, non solũ inimicos prosecuta, sed & benè meritis iniqua semper extitit & ingrata. non'ne Africanus superior, qui non solũ concussam & confractam armis belli Punici Remp. sed etiam exanguem atq; morientem Carthaginis dominam reddiderat, eius clarissima opera iniurijs pensando, à patria depulsus, atq; in exilium mortuus est, sepulchroq; suo iussit scribi: Ingrata patria, nec ossa quidem mea habebis. uel habes cineres enim suos sicut ait Valerius, ei negauit, quam in cinerem labi passus non fuerat. Nihilo minor uirtute posterior Africanus, duabus urbibus, Numantia atq; Carthagine Romano imperio imminentibus ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit, mortis punitorem in foro non repperit. Scipio etiam Nasica, qui pestifera Tyb. Gracchi manu faucibus oppressam Remp. strangulari passus non est, propter iniquissimam uirtutum suarum apud ciues extimationem, sub titulo legationis Pergamum secessit, & quod uitæ superfuit, ibi sine ullo ingratæ patriæ desiderio peregit. infinitas autem alias ingratitudines Romanorũ gratia breuitatis pertranseo, est'ne igitur dicenda urbs sacra, tantis uitijs & ingratitudinibus maculata: cuius ingratitudo non solum patuit in antiquis & suis principibus, sed etiam in Ecclesiæ ministris & summis Pontificibus, quorum aliquos fugauerũt, aliquos occiderunt, & uniuersaliter quasi omnes aliqualiter uexauerunt. sed dicit: Hanc siquidem Romulus fundasse, Brutus liberasse, Camillus instaurasse laudantur. quicquid de isto sit uel scribat, multi tamen auctores autentici, de fundatione urbis Romæ atq; causa nominis aliter senserunt. nam secundum Solinũ quidẽ dicunt nomen Romæ ab Euandro primo datum, à natura uerò Valentia uocabatur, seruataq; significatione impositi prius nominis, Romam Græcè Valentiam nominatam, quam Archades quoniam habitassent, in excelsa parte montis, deriuatũ est deinceps ut turissima urbium arces uocarentur. Heraclidi placet, ut capta Troia quosdam ex Achiuis in ea loca ubi nunc Roma est deuenisse per Tyberim, deinde suadente Roma, nobilissima captiuarum, quæ his comes erat, incensis nauibus posuisse sedes, struxisse mœnia & ab ea Romen uocauisse. Agathocles scribit, Romæ non captiuam fuisse. sed Asconio natam, Aeneæ neptẽ, appellationis eius causam fuisse. Traditur etiam proprium nomen Romæ, ueruntamen uetitum publicari, quoniam quidem, ut non enunciaretur archana sanxerunt, ut sic notitiam eius aboleret, fides placidæ taciturnitatis. Valerium denique Soranum, eò quod etiam interdum eloqui ausus fuit, peremerunt. Aliqui autem dicunt q; illud nomen celatura fuit febris, urbi sic impositum, in honorem Februæ matris Martis. hoc aũt esse uerum non assero. Scio tamen beatum Augustinum ipsam febrem ciuem nominasse Romanam. *iii.* de Ciuitate Dei. c. *xii* quod propter hoc dictum fuisse credo, quia Febris ipsam Romam quasi naturaliter & hæreditariè inhabitat. quicquid tamen fuerit de Romæ fundatione & nomine, si etiam ut communius dicitur, à Romulo fundata sit, non est magnum, unde & Iuuenalis in fine tertij, cuidam ciui Romano de sua origine glorianti: ait sic:

Attamen tu longè repetas longéq; reuoluas,

Maio-

Maiorum quisquis primus fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

id est latro & homicida dicit glosa ibidem. non est igitur hoc magnum, cum etiam secundum eorum opinionem, & turpiter genitus fuerit & nutritus, ut aiunt enim ipsi, Remum atq; Romulum expositos, lupa suis aluit uberibus, propter quod non est mirum si Romanorum mores sunt lupini. De istis autem Romulo atque Bruto, quos ad Romæ gloriam hic adducit: loquitur Orosius, libro secundo ita dicens: Romulus raptas Sabinas, improbis nuptijs confœderatas, maritorum & parentum cruore dotauit. interfecto primo auo Numitore, dehinc Remo fratre, arripuit imperium. regnum aui, muros fratris, templum soceri sanguine dedicauit. sequitur de Bruto: Brutus Consul apud Romanos primus, primum regem Romæ, non solum exæquare parricidio, sed & uincere studuit, quippè duos filios suos adolescentes, totidemq; uxoris suæ fratres, reuocando rum in urbe Regum placito insimulatos, securi percussit. est 'ne igitur, hoc magnum, uiros facinorosos ut suos fundatores & patronos ad laudem huius urbis nominare. Furium Camillum, quē ipse dicit Romam restaurasse, ingratissimi ciues ab ipsa urbe Roma depulerunt. nec tamen ego nego, in ipsa urbe Roma multos ualentes uiros extitisse, quorum p̄sentes Romani nō sequentes, à prædecessorum suorum ualida probitate degenerant, ubi & in quo quæso Romæ nunc est Horatij Coclitis fortitudo? Q. Crispini mansuetudo? Fabij Max. moderatio? Catonis fiducia? Q. & Mutij Scæuolæ constantia? Valerij Publicolæ sufficientia? Scipionum militia & continentia? Lucij Pauli abstinentia? Varronis uerecundia? Curtij audacia? Iulij Cæsaris clementia? Pompeij patientia? Fabricij iustitia? Reguli fidelitas? Q. Considij liberalitas? M. Marcelli pietas? Q. Metelli humanitas? omnium enim istorum derelinquentes uestigia, insequuntur uita pessimorum. Benè enim retinent, Septimij auaritiam, Catilinæ perfidiā, M. Drus. supbiā, Serg. Galbæ sæuitiam, Clodij Pulchri luxuriam, Caij Sergij uoracitatem, Crassi cupiditatem, Sullæ & Marij crudelitatem. istis enim Romani uitijs maculati, de prænominatorum ualentium solo nomine gloriantes, tanquam et ipsi tales essent, stultè & inaniter superbiunt. Dicit enim Horatius:

Magnum hoc fore dico
Non patre præclaro: sed uita & corpore pulchro. & Iuuenalis:
Quis generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere & præclaro nomine tantum *Insignis.*

Propter quod uersus finem tertij libri dicebat:

Malo pater tibi sit Thersites dummodo tu sis
Aeacidæ similis, Vulcaniaq; arma capessas.
Quàm te Thersite similem producat Achilles.

Bonis igitur alienis, proprijs relictis uirtutibus, stultum est se credere decoratum. nec etiam in oppressione gentium & armorum antiquorum glorientur potentia, quorum ex maiori parte uirtus fuit sæuitia, sophisticata uirtute, palliata, nata cupiditate, nutrita supbia, omni uerò honore uiduata: Quod etiam testatur beatus Augustinus tertio de Ciuitate Dei. c. XIIII. dicens: Libidine dominandi Roma uicta, Albam se uicisse triumphat, & sui sceleris laudem gloriam nominabat. quoniam, inquit, scriptura nostra, laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua egerit benedicitur. falsa igitur tegmina & deceptoriæ dealbationes auferantur à rebus, ut syncero inspiciatur examine. sequitur. Habet præmia laudis ipsa crudelitas, sed puto esse sanius cuiuslibet inertiæ pœnas luere, quàm talium armorum gloriam quærere. Hic igitur sisto manum, calamumq; ultra currere non permitto, ne styli insipidi satietas, fastidium ingerat audienti, omnisq; bonus ciuis Italicus seu Romanus, si placet, mihi parcat, quia & si iniuria pulsus scripsi, non tamen Salustio et suis auctoribus grauiora. uerum quia paruitatem meam tantā sublimitatem nō decet attingere consulēdo, S. P. N. ac summū Pontificē, nec moneo ad reditū, nec exhortor ad manendū, sed ipse tanquàm homo spiritalis omnia diiudicans, secundum beneplacitum suæ semper faciat sanctitatis, ad ipsius Dei laudem, populiq; sibi subditi commodum & solamen, ut Dei & hominum gratiam commerendo, sempiternam gloriam assequatur.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. CONTRA CVIVSDAM ANONYMI GALLI CALumnias ad Vgutionem de Thienis,

Apologia.

Vper aliud agēti mihi & iam dudum certaminis huius oblito, scholastici nescio cuius epistolam immò librum dicam, uerius homeliam ingentem pariter atque ineptam, multo ut res indicat sudore confectam, & magni iactura temporis attulisti, dum è longinquo ueniens, amice hanc exiguam domum tuam me uisurus adisses. Vix fuit tempus, raptim trepidante oculo, tantam nugarum congeriem percurrendi, in quibus cum multa essent tacito digna silentio potiùs quàm responso, hæ ferunt tamen nonnulla memoriæ, quibus respondendum credidi, ut ostenderem illum sibi, qui quoniam mihi nec uultu nec nomine notus est, nec quē pcussus repcutiā scio, tu lueres immeritus, nec res noua est ut culpa unius, in supplicium uergat alterius, qbusdā nocuit uenenosa gustasse, & in caput alterius cōparata, alterius in perniciē reciderūt. Tulisti tu q̄ ille me cōficeret, temetipsum cō feceris, ille te uerbis et fastidio suæ ruditatis impleuit, ego si qd defuerit reimplebo, tu ætate iuuenis, morib. senex & professor iuris, sede medius & iudica, si suspectum Gallis natio te reddit, Italica ueritas ipsa, & quicunq; iustus iudex iudicet. Hic diuido. primū quidem miror, unde hæc nunc, quoue à dæmonio meridiano? Epistola enim mea, quam hic Galliæ propugnator, & oppugnator Italiæ lacerandam sibi difficilem certè prouinciam elegit ad F. S. Q. memoriæ Vrbanū V. R. P. ante hoc nisi fallor quadrienniū, missa erat. qd igitur rei est? ut uel tot annis Orator iste tacuerit, uel nūc tandem caput extulerit, nisi quod patrū suæ iustitiæ fidebat, sicut obstare suæ iracūdiæ nūc nō potest? Dolēt enim æstuantq; dum ueritate tangunt, more aiit segniū bellatorū differūt, dū se clanculū aduersus incautos ulciscant. hæc pfectò & lōgi silētij, & intempestiui alloquij causa fuit, tā clarissima ueri luce superatus obstupuit, atq; ideò ueritus se commisisse impari duello, substitit, donec emēdicatis hostiatim stipēdiarijs, ut sic dixerim, auxilijs, omnesq; quos inuenire potuit libros, siue unū manipulū florū, opus uerè Gallicū, & q Gallica leuitas, pro omnibus libris habet, in prœliū secum trahēs, auderet in aciē uenire, nilq; aduersario denūcians, è trāsuerso sagittas fragiles iaculari. qui ne parū scholasticus uideatur, & capitula & paragraphos, & externæ longam seriem scripturæ, suis nugis interserit, tanto nisu, ut ridiculus labor suus, penè omnes qui illas audierunt aut legerunt, hyeme media sudare coēgerit. compatior homini contrà uerū, tàm anxiè laboranti, & tamē mirū dictū, quisquis eū susceptæ cōcertationis euentus exceperit, ipse iam se de aduersarijs suis fastidio uindicauit. Vinci potest, non inultus tamen, ita omnes affecit, sic capita omniū obtudit, ut p se quisq; Neroneū illud exclamet: Vtinam literas nescirē: unusq; omniū sermo esset. Literato stulto, nihil est importunius. habet enim instrumenta quibus suam uentilet ac defendat amentiam, quibus cæteri carētes, partius insaniunt. Vt uerò iam tandem his prœludijs modus sit, plocutor iste, non scribentis epistolam, sed sermocinantis in morem, pro fundamento sui sermonis, Euangelicū illud assumit. Homo quidā descēdebat ab Hierusalē in Hierico & reliqua. Hei mihi, qd est hoc, q ego audio, ex ore psertim literati hominis, prò superū fides ò ineptū ac turpe principiū fabellæ, eo'ne igitur miseriarum ac uesaniæ uentum est, ut quicunq; Christicola, maximeque Pont. Rom. Auinione digrediens, Romam petat, à Hierusalem descendere dicatur

dicatur in Hierico, & non potius ex sentina profundissima uitiorũ omnium, immò quod ex inferno il o uiuentium, in Hierusalem dicatur ascendere. huccine igitur res prolapsa est, ut Auinio probrũ ingẽs, fœtorq; ultimus orbis terræ, Hierusalẽ dicatur: Roma uerò mundi caput, urbiũ regina, sedes imperij, arx fidei catholicæ, fons omniũ memorabilium exemplorũ, Hierico nuncupetur: ô cor saxeum, ô lubrica et effrenis lingua, quæ 'nam hic feralis monstra licentiæ: nam ista temeritas, ne dicam rabies loquendi: dicam Mimus impropriè, blaterandi, utq; sermone utar Homerico, quod uerbum sæpè dentium seras transiuit, debuit faucibus uox hærere, neq; in apertũ prorumpere, doctis prisq; omnibus stomachum concussura. dicam certè quod sentio, si quid fuisset ingenij pudor, è manibus calamum extorsisset, ne sede prorsus orationis, tale iaceret fundamentum, super quo boni nihil posset ædificari. quid enim nisi pessimum, quæso, dicturus sit, qui in ipso sermonis exordio, Petri sedem Romam, deprimens uerbis inanibus, cœlotenus illam mundi fecem turpemq; barbariem nititur attollere: Sensi equidem in uerbis illius hominis descendentis, immò uerò habitantis in Hierico, seu Rom. Pont. descendere facientis, graue sibi ac molestum barbari nomen. sic deformes quæq; formosè dici amant ac uideri, nec ulla est tàm turpis quæ obiectam sibi turpitudinem, non in contumeliam trahat, non mutatur autẽ ueritas, rerum humanis affectibus, alioquin quis non naturæ bonis ornatissimus esset & fortunæ: non habet autem, quo mihi succenseat ille uir, hanc ob causam dico, si ad barbari nomen irascitur, irascitur non mihi, neq; enim ego nominis huius inuentor sum, sed Historicis omnibus atq; Cosmographis, qui tàm multi sunt, ut eos una epistola uix capiat. quorum quis est omnium, qui nõ Barbaros Gallos uocet: rei huius indaginem sibi linquo, ut industriam eius exerceam, historias euoluat, inueniet credo unde mecũ in gratiam reuertatur. Iste aũt declamator multiplicibus uerbis hærentem ossibus barbariem tẽtat excutere, multa de Gallica morum elegantia disputans, quorum omniũ ut scias, q̃ uera sint cætera, uictus temperantiã, primam ponit. in quo mihi quidem tàm aperto mendacio irridere usus est potius quàm laudare. quid enim nisi irrisio est, in aliquo id laudare, cuius cõtrarium publicè notum sit, Atqui omne humanum genus interroget, una uoce contrariũ respõdebit. si præter suos nulli hominũ fidẽ habet, quærat à Sulpitio seuero, & inueniet ab illo, omniũ quidẽ meo iudicio Gallorũ disertissimo, obiectã Gallis edacitatem, ea uerò nisi fallor, ab hoc Barbaro laudare, uictus tẽperantiæ est aduersa. mitto alia, non enim Gallicos mores damno, & de eis quid sentiam satis in epistola ad Vrbanum uideor dixisse. quamuis enim & à feritate morum Franci olim dicti, & feroces aliquando habiti, nunc tamen longẽ alij, leues lætiq; homines sunt, faciles ac iucundi cõuictus, q libenter adsciscant gaudia, curas pellant, ludẽdo, ridendo, canendo, edendo, & bibendo. puto intelligentes ad literam illud sapiẽtis Hebræorũ, q; semel dixisse nõ cõtentus, p quã sæpè repetijt. Nõ'ne melius est, inquit, comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis. & iterum: Omnis enim homo qui comedit & bibit, & uidet bonum de labore suo, hoc donũ Dei est. et rursus: Hoc itaq; mihi uisum est bonum, ut comedat quis & bibat, & fruatur lætitia ex labore suo. & præterea: Vade ergo, inquit, & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio uinum tuum. et non solũ quod hoc bonum esset, sed quod bonum aliud non esset, adiecit: Laudaui, inquit, igitur lætitiã, q; nõ esset bonũ homini sub sole, nisi q; comederet et biberet atq; gauderet, & hoc solũ secũ afferret de labore suo. qs quæso tanti uiri consilio nõ ederet libenter, ac biberet & gauderet: sapientes Galli, qui & per seipsos hæc sapiũt, & sapientibus crediderunt, inque consuetudinem naturamque uerterunt. at quod eodem libro ait idem: Cogitaui in corde meo, abstrahere à uino carnem meam. ceu Gallicanis legibus contrarium aduersantur, ac respuunt: Hactenus excusasse sufficiat epistolæ meæ principium, illud improperium ut ipse asserit, & ineptum. Ego quid de re magna, summo hominum scripturus, magis proprium fateor, non inueni, nec adhuc uideo, præter hominem illum suum descendentem ab Hierusalem in Hierico, quid accommodatius materiæ, quid in rem aptius dici posit, nec prorsus intelligo, quid principio illi desit, nisi sola forsitan scribentis auctoritas. Fingunt enim Galli se, credantque quod uolunt (licet,

MM enim

enim cuiq; de se suisq; rebus, opiniones fauorabiles atq; magnificas animo fabricare, sunt'que q hoc faciũt, ut ille ait, fœlices errore suo, ad hoc opus sanè nulla gens promptior q̃ Galli cæterùm opinentur ut libet, barbari tamen sunt, neque de hoc inter doctos dubitatio unquam fuit, quamuis ne id quidem negem, nec negari posse arbitror, esse Gallos barbarorum omnium mitiores. sed hic barbarus nostrarum rerum uituperationes, suarum laudibus intermiscens, non irati tantùm, sed furentis in more, nullo ordine multa in os stomachi ipsos euomuit. magnũ, credo, aliquid sese extimans, cui impunè maximis obtrectare, malitia temporũ sit pmissum. quorũ ego partẽ magnam sciens trãseo, quod nec responso certè nec audientia dignum duco. atq; in primis uarietates urbis Romæ, quas hic quidem, usq; ad curiositatẽ ridiculam prosecutus est, figuras lunæ uarias Romano statui comparando, quasi Roma sola, & non urbes ac regna omnia, multoq; magis singuli homines mutentur assiduè, & temporali uicissitudini tàm obnoxij, donec peruenerimus ad æterna. Babylon illa uetustior funditus ruit, Troia itidem & Carthago, Athenæ insuper & Lacedæmon & Corynthus, iam'que nil penitùs nisi nuda sunt nomina, Roma autem non in totum corruit, & quanquam grauiter imminuta, adhuc tamen est aliquid, præter nomen. muri quidem & palatia ceciderunt, gloria nominis immortalis est, quid hic uelut in re insolita lunæ uarietatibus opus erat, nisi ut Astrologum, immò ut Lunaticum se probaret? Indignetur Gallus ut libet, non prius almæ urbis, quã totius orbis fama decrescet siue deficiet, semper altissimus mundi uertex Roma erit, & si propter inuidiam, aut odiũ, aut segnitiem, causam'ue aliam & Põtifices & principes illam sui deserant, gloria illam comitabitur, illi autem ubicunq; & undecũq; fuerit, Rom. Pont. Romaniq; Principes uocabuntur. qd hic Gallus strepit? qd Barbarus fremit? an mẽtior? negabit magnũ aliquod fuisse, cuius post tot sæcula reliquiæ, nũc etiã tantæ sunt, ut nec Gallia, nec Germania, nec ulla barbaries, se illarũ gloriæ conferre audeat? nõ præsumet id credo, quamuis natio sit contẽptrix omniũ & miratrix sui. Sed qd aget scio. laudabit Galliæ tabernas, pulchra laus sobrij hominis. quas tamen ego illac nuper transiens, & euersas uidi & desertas. laudabit patriæ quietem, quam profectò turbidam inquietamq; prospexi, sed non est ibi mutatio, quanta est Romæ. quis hanc rem, rei'q; causam non uidet? minutarum rerum ruina magna esse nõ potest, procùl absunt ab hoc metu, nunquam cadet ex alto, qui in imo iacet, Roma igitur ex alto cecidit, non cadet Auinio. Vnde enim caderet, aut quomodo decresceret, quæ est nihil? pudet me fateor erroris eius, qui cum uideatur aliquid legisse, non erubuit summis ac præclaris infima rerum & abiectissima comparare, quodq́ue est stultius, anteferre. sed excuset eum utcumque natalis zonæ dulcedo quædam fœminea, non uirilis, & qui multum in rebus hominum usus ualet, ac præsertim rudium, uiri enim egregij, uirtutis ope uincunt omnia. Certè magni homines fuerunt, qui in media orti barbarie, & nutriti pudore, tamen originis se Romanos dici uoluerunt, splendore nominis gloriosi, quos quoniam omnibus noti sunt, enumerare non attinet, Gallus noster, ut uideo, nollet esse non barbarus, & libenter in cœno ubi educatus est residet. Parcendum imbecillitati animi, consuetudine obruti atque assurgere non ualenti. nam & lutum suibus, & palus ranis, & tenebræ uespertilionibus gratæ sunt. illud autem q uis excuset, aut quis ferat, quod uilissimi loci studio, optimis nobilissimisq́ue detrahere, & affectu incondito atque insulso, uirtutem tentes opprimere? ita enim quærit quasi nesciat, id quod omnibus Christicolis notum est, atque utinam, non Sarracenis paganisq; etiam notum esset, ne tàm latè ludibrio haberemur. Et quam, inquit, angustiam Ecclesia passa sit in Gallia, ego sine dubio non audiui. surdaster est, immò surdus omnino, qui tonitruum non audit, multa hic de quieto & prospero Ecclesiæ statu, intra cloacam illam palpitando prosequitur. ô carnalis homuncio, nihil habens spirituale, uerè unus ex illorum grege, de quibus agens Cicero: Nihil, inqt, animo uidere poterãt, ad oculos omnia referebãt. ergo nec angustia nec molestia ulla est, nisi dũ corpus in carcerẽ et uincula cõijcitur? qd si animus peccatorũ nexibus coartatus, miseri seruitij iugũ subit? de hoc barbarus iste nõ cogitat, nõ uidit hæc igitur nec audiuit, qa scilicet aures oculosq; in carne habuit, quos si in spiritu habuisset, audisset utiq; uidissetq;, miras &

ras & miseras angustias, quas nulla cōpedū durities, nullus carcer æquauerit, uidisset mo rū ueterum ruinā, quæ multò est grauior ac funestior, quàm murorum. & quærit, quasi so lus in Hierusalem peregrinus, quam angustiam Ecclesia passa sit in Gallia. ego aūt quæro ubi nam gentium parem pati potuisset angustiā? et ò quàm multa se hic stylo offerunt, sed frenandus, est ne prodeat quo non decet, immò quidem decet, sed non expedite eò maxi mè, quia ut in Epistolis ait Cicero, Desperatis Hippocras uetat adhiberi medicinā. & nisi satis odiorū ueritas inuisa conflauit, neque ideò mentiri incipiam, sed tacere, & orationis hanc partem spontè præteruehar, quod si boni discipuli habet ingeniū, qui magistri titulo gloriatur, multa ex his paucis eliciet, quibus intelligat Romana ecclesia, quid in Gallis an gustiæ passa sit, meq; uera loquutum uel in silētio fateatur, est tamen laudatoris illius certa quidem, utq; est mos præsens, non insulsa caliditas, licet enim turpibus blanditijs bonum opus Episcopiū occupatur, ad quod obtinendum, sciat se alijs quàm uerborum retibus in digere, ne dum enim falsæ nugæ & inanes, sed omnis illic eloquentia Ciceronis, in hac par te succūberet, Vnum ei posset opitulari. Posset ut ego mentitus uidear Episcopus fieri, quod si accidat gaudebo, quamuis uerborum aduersario profuisse, homo enim prodesse homini dū possit, fatigari nunquam debet, quoque minus est gratiæ, minor amicitiæ ne- xus aut sanguinis, eò maius est meritum. fit episcopus igitur me fauente, candidamq;, ut a iunt togam, sui habitus, nigris atq; deformibus maculis, inquinet, dum uel turpibus placi- disq; mendacijs, falcis laudibus, adulationibus uiro indignis, denique, uel eorum gratia, uel mei uerique odio, perueniat quo suspirat, Sit Episcopus Placentinus, aut Laudensis, sit episcopus Mentiensis, sit episcopus Adulensis & mitram falsarijs debitam mercatur, mihi qui episcopatum nolo, quiq; eum gradum, sæpè olim mihi nō oblatū modo, sed ingestum semper recusaui, præferens cunctis opibus libertatem, nihil blanditijs opus est, loquor er- go liberius, cariusq; mihi est odium uirtute quæsitum, quàm barbaro illi erit, si successerit di gnitas parta mēdacio, his omissis, ad id uenio, quod aduersus urbem Romam conuitiator hic murmurat, ubi illud mirū, quod uulgares homines atq; inopes rationis, suas nō dicam iniurias, sed offensas quaslibet magni extimāt, cū sic negligant alienas: ubi enim populum barbarum nominaui, quod si nō blandè, iustè tamen feci, ceu gladio ictus exclamauit, nec in me uel aliter excandescens, quàm in CHRISTVM olim principes sacerdotum. Audisti, inquit, blasphemiam? nec aduertit qui uideri doctus uult, in solam diuinitatem esse blasphe miam, ipse autem almæ urbi ueneno sæ detractionis contumelias irrogando, esse credit ex- cusabilis, tanta est barbari, & tàm temulēta præsumptio. quamuis non ego blasphemiam ut ille, sed blasphemiæ proximū dico, urbem sacram prophano conuitio lacerare. quanta seruorum audacia, quanta proteruia, ubi semel dominorum uinculis elapsi sunt, non ualen- tes aliter se ulcisci, contra dominos maledictis insurgunt, effunduntq; in uentos dolorem animi ulcerosi, & quasi canes inualidi metu latrant. recordatur hic barbarus antiqui seruitij, & adhuc penè callosum Romano iugo collum habens, fugitiuus seruus, de domina sua procùl tremebundus obloquitur. quæ ò si filijs suis, illis dico maioribus, Deus omnipotēs pacem daret, fraternamque concordiam, quàm citò, quàm facilè rebellantem barbarie, iugo illi ueteri, Italicis ut olim uiribus adiuta, compesceret. Id si antea fuisset incognitum, nuper apparuit, dum uir unus obscurissimæ originis, & nullarum opum, atque ut ratio do cuit, plus animi habens quàm constantiæ, Reip. imbecilles humeros subijcere ausus est, & tutelam labentis imperij profiteri, quàm subitò erecta omnis Italia, quantus ad extrema ter rarum Romani nominis terror ac fama peruenerit? & quanto grauior peruenisset, si tàm facilè esset perseuerare quàm incipere? eram ego tunc in Gallijs, & scio quid audierim, qd uiderim, quid eorum qui maximi habebantur, in uerbis inque oculis legerim. negarent modò forsitàn, negare enim aculeo absente, perfacilè est, uerè aūt, tūc omnia pauor cōple uerat, adeò adhuc aliqd Roma est. Sed de his nil amplius, ne barbarū meū fortè acriter co- gitantem, quid est Italia, quid sua barbaties, quamque rerum paritas, nulla proportio, uerò iuditio metiente, ad desperationem metus impellerem. quanquam quomodò ego illum uel cogitare uel sapere aliqd tectū credā, qui quodā loco sui sermonis interroget, quid per

MM 5 nomen

nomen Sacræ Vrbis intelligã. nec uidetur audiuisse ciuili cautũ lege, ut is locus, ubi non di cam liberi, sed serui etiam corpus, nec corpus modò integrum, sed pars corporis humo cõ dita est, religiosus habeatur. quod religiosa igitur uideri debet Vrbs Roma, ubi tot fortiũ atq; illustriũ, ubi tot principũ integra corpora, ubi deniq;, quod in hac re maximè extiman dum censeo, ut urbs ante omnes alias sacra sit, tot Apostoli gloriosi, tot sancti martyres, tot almi pontifices ac doctores, tot sacratæ uirgines requiescũt: omnis profectò sacri nescius & prophanus, haud dubiè totus est, qui Romam meritò sacram dici, seu dubitat seu miratur. Et certè si ciuili Iure leges sacratissimæ nominãtur, idq; nemo sanè mẽtis unquã arguit, quàm sacra dici potest urbs, legũ domus augustissima, & eorũ omniũ qui Latinas condiderunt leges, aut altrix aut genitrix. quid notissimæ autem rei argumẽta congrimus, cũ expressè sanctissimã urbẽ Seneca, & nõ sacram modo, sed sacratissimã ciuitatẽ nuncupet lex ciuilis: quam hic fortasse dispiciũt, quia nõ Auinione, per prothonotharios Papæ, nec est dictata Parisius, per magistros scilicet parlamenti. sed quid illi facias inepti: quærit enim ad modũ curiosè Gallus noster, quid est quod Vrbano fœlicitatem urbis extulerim, an quia secũdum uirtutem operari fœlicitas una sit, an quia in suam sedem reduxit ecclesiam exultantem, primum namque fatetur, at secundum negat. o ceruicositas, Deo & hominibus odiosa. o cristati Gallorum uertices ac superbi, æquè falsum asseuerare, & uerum negare dispositi. ego autem utrumq; confiteor. Nam & secundum uirtutem agere, fœlicitas uitæ huius, & ad fœlicitatem uitæ alterius, uia est, & uirtuosius quoquam nego, fieri ab homine potuisse, quod Eclesiam pro qua CHRISTVS sanguinẽ suũ fudit, de sanguinib. liberasse, suamquè in sedem è cœno illam erutam reduxisse, modò in finem generosum illud sanctumq; propositum tenuisset: quid ni igitur mirer, uirtutem uiri illius, quæ tanta fuit, ut uix mihi possibile uideẽ uirũ talem in illa natũ esse barbarie, nisi à Satyrico didicisset, summos posse uiros, & magna exempla daturos, ueruecum in patria crassoq; sub aëre nasci. neque illud ignorarẽ humani generis rerumq; omnium creatorem, patris ubiq; potentiæ, atq; ad illam exercendam, nec impediri locis aut temporibus, nec iuuari, cæterum ut norit hic barbarus, quantũ ab eius oppositione dissentio, ego & uirtutẽ illius uiri, & in primis factum propositum illud miror, & contrariũ sentiẽtis non sani hominis, sed Galli caput ægrotãtis ac pituita grauiter laborantis existimo, nec omnino illi, aliquid præter constantiã defuisse, itaque sæpè nũc mihi ad memoriam redeuntem, acri simul ac fideli increpatione compello. Heu Pater Beatissime quid fecisti: unde ista mollicies: quis te fascinauit, ut principiũ tàm grandè desereris: q te autẽ clarior, si quod gloriosissimè cœperas, ad extremum spiritum perduxisses, ad quem ut patuit, iam propinquum ueniensq; grabatulum tuum, antè proximam Petri arã, cuius hospes ac successor eras, fieri iuberis: CHRISTOq; & sibi gratias agens, qui tibi hũc animũ atq; hoc consiliũ præbuissent, in illo loco sanctissimo fœlicem animam emisisse. quis te, oro, & uixisset honestius, quis æquanimius obijsset: si quis enim fortè post te, ad obscœniũ illũ fornicem, Ecclesiam reduxisset, culpæ ille reus suæ rationem CHRISTO reddere, tu facti cõscius eximij, rectò calle isses ad superos, nunc tu ipse, heu, quis te perdidit: tu inquam, dicam quod in animo est, sponte ad uomitum rediisti non audiens Petrum iterum exclamantem: Domine quo uadis: His illum horumq; similibus la mentis exagito, quæ sibi scribere meditabar, & iam cœperam, si mori paulum distulisset. ualde enim cum facie licet incognitum, dicam uerius, uirtutem eius mihi mundoquè notissimam amaui, & familiaritatem secum, quanta esse poterat, in tanta rerum omnium imparitate contraxeram. Vti ergo tota eius patientia atque humanitate decreueram, utraque fœliciter, iam pridem dum adhuc in illa miseria moras traheret, acri quadam expertus epistola, quam ipse non patienter modò, sed gratanter ac benignè recepisse, seque illam diligenter perlegisse, & in ea multa benè & eleganter dicta, utor ad literam uerbis suis, & tàm uerborum elocutione, quàm sententiarum pondere, laudanda comperisse respondit atque in finem, ut Gallo nostro luem excitem, dignatus est, meam, ut ipse ait, prudentiam & eloquentiam, quas ego confiteor non agnosco, ac zelum quem ad commune bonum me habere & dixit, ego non dissimulo, & multipliciter commendare, seque me-

uidendi

uidendi auidum. & gratijs atque fauoribus prosequi dispositũ profiteri, quæ profectò non diceret aut dixisset, si tàm malè uisus essem loqui sibi, (arguendo moram eius, ad id quod expetebat, in loco illo pessimo atq; turpissimo, & hortando, ut ad sedem sibi & Ecclesiæ debitam se trãsferret, quàm barbaro huic nostro, ad quem omnino nil pertinet, uisus sum. & literæ quidẽ apostolicæ thesauri instar penes me sunt, eruntq; dum uixero, nõ tàm quia Papæ quàm quia optimi & sanctissimi uiri sunt, nec tàm ideò, quia laudes meas, quàm quia illius piæ testimonium uoluntatis, euidentissimè protestantur. Post hæc autem anno elapso, cum & ipse Romam petijsset, & ego uoti cõpos, illam sibi alteram epistolã misissem, quæ hunc barbarum in furorem uertit, scripsit ille mihi iterum, quibus in literis parumper questus, quod cognito eius desiderio, ad uidendum siue uisitandum eum essem tardior, demũ ipsam eã tarditatem excusans, sub obtentu meæ aduersæ ualitudinis ad extremũ etiam, iubere regibus solitus, me rogauit, ut quàm primum, siue personæ meæ periculo aut incommodo possem ad se pergerem, cupidè tunc etiam me uisurum, & animi mei quieti consulere intendentem. & ego parendi auidus, ibam, nisi me casus horribilis ex itinere medio retraxisset ita mihi tantum illum Patrem, quem uidere non contigit, amare saltem licuit ac uereri, atque eius acta laudare, illud in primis, quod hic barbarus, nec laudare nec uituperare audet, quamuis ut sentis libenter id faceret, nisi quod nondum sic ex omni parte depuduit, inter barbaros quoque adhuc reuerentiæ aliquid, sed perexiguum est uirtutis, quam ipse ego uberius laudarem, nisi perseuerantiam defuisse cõspicerem, illud tamen in silentio respondentem audio, non potuisse unum se tot susurronib. obstare, contra CHRISTVM atque eius Ecclesiam coniuratis, quam excusationem nec admitto nec respuo, quod & uerum scio, & si fundatus esset super firmam petram, non dubito flatus tales alto animo potuisset contemni. parcat illi CHRISTVS, cuius negocium agenti, ea tepiditas intercessit, illi uerò gaudeant & triumphent, qui nunc in inferno uiuentium Beluense uinum bibunt, nec Prophetam audiunt exclamantem: Expergiscimini ebrij & flete, & ululate omnes qui bibitis uinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore uestro more Prophetico rem futuram quasi præsentem, immò iam præteritam narrat, & quasi iam euenerit, quod necessariò euenturum est. & si enim nondum perijt, peribit ilicò. Tempus est enim ut iam iam uilissimæ istæ dulcedines, in amaritudinem conuertantur, & an ego excutiens, ita enim istæ me uocat, qui hæc quasi præsentia iam hinc uideo, an ipse magis exoculatus, qui fulgore panni captus, exigui nihil audet aut cogitat, præter Episcopatum quem mendacio fidens, stulta & cupida mente præoccupat? non autem facile dictũ, quàm me delectauerit uiri huius ingenium, tàm rectè, tàm propriè Pharisæorum usus est uerbo, qui ueritatem Deiq; opera prædicanti responderunt. In peccatis natus es totus, & tu doces nos? & eiecerunt eum foras. quid quæso conuenientius poterat sectæ illius defensor acerrimus, contra eum, qui quem factis expugnare non potest, uerbis oppugnat, si uel sic, ubi nec paradisi amor proficit, nec inferni metus, aliquid saltem pudore pficeret? Hæc sibi pro responso Gallus noster accipiat, cur Vrbanum dixerit fœlicem, tunc scilicet, dum uirtuosissimè operando, non se solum, sed, totam fœlicitaret Ecclesiam. atque ut me in sententia fixum norit, unum istis adijciam, modò cautum mihi sit, ne læsæ maiestatis accuser. non equidem sic insanus sum, ut Rom. Pon. legem ponam, cum ipse sit legifer omnium Christianorum, aut legem sibi statuam, siue sedem, qui sedium dominus est cunctarum: si enim ut apud Cordubẽsem legimus Veios habitante Camillo. Illic Roma fuit. quantò magis ubi Rom. Pon. habitat, ibi quoque concesserim Romam esse? unum hoc si cœlitus datum esset optarem, ut sicut tunc Camillus, ubi licuit Veijs omissis Romam redijt, ita nunc Pontifex, audebo enim dicere, temerarie forsitan, sed fideliter, & ni fallor uerè, quod si hoc sibi placeret, cui diuinitas rei huius arbitrium dedit, non modo honestius sanctiusque, sed tutius, ibi esset, quàm in ulla penitus parte terrarum, nec ingenti pretio cogeretur à prædonibus redimere suam & Ecclesiæ libertatem, quod prædecessor suus in sancta fecit Auinione de-

quo

quo tūc & ipſe grauiter in cōſiſtorio queſtus eſt, & ego dū ſibi ſcriberē nō ſilui. q̄ Romæ ſedis anguſtiā Gallus iſte nō uidit, dū ad enarrādas fœlicitates Auinionicas magno niſu, implumes alas explicuiſſet, ſedē rectis magnæq; miſeriæ uel oblitos alios credidit, uel oblitus eſt. unū his nunc etiam pari fide ac ſimplicitate ſubnectā, nō oportuiſſe nec oportere Pontificem Rom. armata manu Romam petere, tutiorem illū facit auctoritas, quàm gladij, ſanctitas, q̄ loricæ, arma ſacerdotū ſunt orationes, lachrymæ, & ieiunia, & uirtutes, & boni mores, & abſtinentia, caſtitas, humanitas, manſuetudo actuum & uerborum, quid ſignis militaribus opus eſt? ſatis eſſet crux CHRISTI illam ſolam tremunt dæmones, homines reuerentur, quid tubis aut buccinis? ſufficit Alleluia. certè Iulius Ceſar, poſt tot bella, tot uictorias, non armatus urbem Romam, ſed cum inermi exercitu inermis uictor introiuit, Cæſarem loquor, ut ad id de quo agitur, efficacius argumentum ſit. ſi ſic enim uenit Ceſar, quid putemus Petrum? ſcio autem quid calumniator noſter obijciet. Inermis, inquit, uenit Petrus, atque ideò interfectus eſt: ita enim quodam apologetici ſuo loco, Romā, multos innocentes homines iugulaſſe ait, atq; ideò meritò à Satyrico ſæuę dici, nec intelligit, nolo dicere idiota, ſæuū pro magno poni ſolitum, iuxta illud Aeneidos primo:

Sæuus ubi Aeacidæ telo iacet Hector.

cum fuiſſe magnum Hectorem non crudelem, conſtet illud eiuſdem:

Maternis ſæuus in armis Aeneas.

quem ubique ſcilicet Pium dicit, hic ſæuum dixit, id eſt magnum. Et eſt haud dubiè non artificioſa quidem ſed inſidioſa & prorſus hoſtilis obiectio. Multi, inquit, perierunt Romæ ſancti uiri, ſed & multi quoq; in Gallijs & alijs in urbibus, plures tamen Romæ. quis non uidet hoc unde? plures eò conueniebant, nempe ad mundi caput & imperij ſedem. pereundi autem cauſa fuit, nō regionis atrocitas, ſed religionis aduerſitas, & uolebat CHRISTVS urbem ſuam quam & temporalium dominam iam fecerat, & ſpiritualium facere diſponebat, uberiore ſanguine ſuorum martyrum conſecrare. Romanus fuit non inficior Nero, qui occidit Petrum, ſed Romani fuerunt, qui Neronem occiderunt. idem de Domitiano, deq́ue multis dici licet, uertat ſe quocumque libet detractoris ingenium atque odium, Romanos inueniet qui ſanctos condemnauerunt, multoſq́ue qui uindicauerunt. Nec tantū Apoſtolorum & martyrum, ſed ſui proprij ſanguinis, quamuis ignaros rei, Romanos tamen ultores ſibi CHRISTVS elegit. Romanus fuit itaque CHRISTI ultor, cum Gallus fuerit crucifixor, ut poſt dicā. Audiamus nunc Gallū ſeu uerius coruum noſtrum, q candidā plumā fuſco mendacio denigrauit, & didicit Cæſarē atq; Antonium ſalutare. Audiamus, inquam, & rauco ſtrepitu ſuas amentias repetentem. quia enim uinum Belunenſe uitupero, ut ipſe ait, ut ego fateor, nō adoro, rurſus exclamat: Et audiſtis, inquit, blaſphemiā. ò indigna uiro & pudēda prorſus exclamatio, uerùm minus forſan impropria, quàm ſuperior fuit. nā quid ſcimus, an iſte ſit illorū unus, quorum Deus uenter eſt, ut ait Apoſtolus? ſi ſic, eſt enim qui contra uinū loquitur, utique contra uentrem atq; ita cōtra Deū ſuū loquitur, & uideri poteſt ſpecies blaſphemiæ. ego autē nec cōtrà uinū, nec contrà aliquod Dei donum loquor, ſciens quoniam omnia quæ fecit Deus bona ſunt, ſed ebrietatē gulāq́ue uitupero, quam non Deus, ſed humana ſibi fecit improbitas. Et quoniam ſæpe bona aliqua, culpa abutentiū mali materiam eſſe compertum eſt, ut uinum ebrietatis, aurum auaritiæ, ferrum ſæuitiæ, formaq́ue libidinis, optaui ego, ut cum damnoſa quorūdā Belunēſis uini ſitis, & noceret Eccleſiæ, & frenari aliter nō poſſet, uinū ipſum, unde ea naſcitur, è medio tolleretur. hanc potor egregius blaſphemiā uocat, quaſi, quod abſit, contra CHRISTVM aliqd ſim locutus, pro cuius reuerentia & amore, uinū illud, quamuis in ſe bonū odi, fateor. et qd mihi iratus Gallus occinat, nō imptinēs eſt audire. ô nobilis uindemia, inquit, & uinū pretioſum, & hoc forſitā non ineptè uenenū, inquā, non corporū ſed mentiū: his addidit. Super omnia uina dulce ſalutiferū & iucūdum. hoc utiq; non ineptum modo, ſed falſum eſt. Sed omittamus de uinis loqui, ne quem deſpicimus imitemur. quàm miſera eſt, inquit, tuæ maledictionis occaſio. ô quā flebiliter ſuæ fœlicitatis iniuriā fert, I nūc, nega uini doliū loq, nega Bacchi ſacerdotē, qui cōtra uinū ſuū ſuaſq; delinias hiſcere

hiscere ausum, dicat esse blasphemū: ô cœlū: ô terra, ô humanum genus, ô Catholica plebs fidelis, CHRISTO, Deo nostro, suæq; fidei uinū Beunense præponitur, nec ipsius CHRISTI decus aut uoluntas, sed uini illius opportunitas, ad summæ rerū consilium euocatur, & ego tanti mali causam perosus, penè sacrilegij reus agor, cum non solum tamen illud uinum accusem, sunt & alia quædā, de quibus tacere iubet Plato, iubet pudor. Transeamus igitur hinc, & id potius audiamus, qua se suumq; bonum summum, imprecatione, fratercu lus hic flammatus, ulciscit. Propter hoc, inquit, non intres in os eius, & dulcis sapor tuus per eius fauces non transeat: quid uobis uidetur? an non satis se magnificè ultus est? & sanè nil peius optare mihi poterat, quàm quod sibi pessimum iudicaret. mihi autem affecto aliter & nutrito, ea imprecatio leuis est, si nec Beunēse, nec omninò uinum ullum biberem, tamen lætè uiuerem, itaq; gustui fideliter respondeo, quod pater Augustinus de olfactu Ciceroniano penè usus uerbo. de illecebra quidem, inquit, odorum non satago nimis, cum absunt nō requiro, cum adsunt nō respuo, paratus eis semper carere. Ita mihi uideor nisi forsitan fallor, ita ego de omni uino mihi uideor, quamuis & ipse multo faciliùs falli possim. Ab experientia quidem, & sanctorum patrum ab exemplis, ab Anneo demùm Seneca didicisse potui, quod satis est uitæ hominum, panis & aqua, uitæ hominum dixit, sed non gulæ, quam sententiam carmen nepos eius expressit:

Satis est populus cereresq; fluuiusq;.

Sed non populis Galliarum, neq; ego si essem Gallus hoc dicere, sed Beunense uinum, pro summa uitæ fœlicitate defenderem, hymnis, metris & cantibus celebrarem, sum uerò Italus natione, & Romanus ciuis esse glorior, de quo nō modo princeps mundiq; domini gloriati sunt sed Paulus apostolus, is qui dixit: Non habemus hic manentem ciuitatem, urbem Romam patriam suam facit, & in magnis periculis, se Romanum ciuem & non Gallum natum esse cōmemorat, idq; tunc sibi profuit ad salutem. Sed hic barbarus, ad uituperium sacræ urbis, cuius laudib. nec linguæ omnium disertorum, nec libri omnes sufficiunt, os impurum aperire ausus, multa dicit, quæ nec relatu quidē digna sunt, quod grauissimum Romanæ gloriæ uulnus est, contrà illam Bernardus durissimis conuitijs armatus inducitur. Nota res est, qui de consideratione agens, fortè si diligentiùs cuncta considerasset, gentem famosissimam omnium quæ sub cœlo sunt, partius infamasset, fecit tamen, & licere sibi debuit, calamo suo scribere quod occurrit, quid hic dicam? Non ego contra sanctum uirum loqui uelim, cum maximè, quem in quibusdam scripris meis ualdè aliquando laudauerim. qui si sanctus non esset, quantumlibet magnus in reliquis, facilis esset & expedita responsio. at nunc quidem, & si non contra sanctum, de sancto tamen loqui nihil prohibet. Multa quidem loquendo & scribendo, multa redeunt in animum, quæ dilapsa uidentur. Damnauit iste nunc recolo, Bernardus Clareuallensis Abbas, de quo sermo est, Petrum Abaelardum literarum quendam uirū, hic iratus Berengarius, Pictauensis, uir & ipse non infacundus ac discipulus Petri, contra Bernardum librum unum scripsit, non magni quidem corporis sed ingentis acrimoniæ: de quo postmodùm à multis increpatus se excusat, quod adolescens scripsisset, & quod sibi uiri sanctitas nondum penitùs nota esset. horum certè neutrmm mihi competit, nam nec de Bernardi sanctitate sum dubius, & adolescens esse desij, sed illud dico, quod licet hodie procùldubio sanctus sit, fieri potest, ut dum ad Eugenium scripsit, nondum forsitàn sanctus esset. sanctitas enim sicut omnis uirtus, non cum homine nascitur, sed studio quæritur & augetur, & frequentatis actibus in habitū transit, itaq; mihi aliud assumo, quod in quadam excusatoria epistola ad Episcopum Mimaten. Berengarius idem ait. Non'ne Abbas homo est? non'ne nobiscum nauigat, per hoc mare magnum & spatiosum, inter reptilia quorum non est numerus? cuius nauis, & si prosperiori feratur nauigatione, tamen serenitas maris in dubio est. ego uero Bernardi nauem portum iam tenere non ambigo, sed dum scriberet, haud dubiè non tenebat. Homo erat, & in carne positus, passionibus subiacere poterat, notum est illud Ioannis os auri, non de sanctis quibuslibet, sed de ipsis Apostolis. Nam & si sancti sunt, inquit, homines tamen sunt, & si uinci à carne non possunt, quasi iam spirituales, tamen percuti

possunt

possunt quasi adhuc carnales. potuit aliqua forte lacessitus iniuria Bernardus illa scribere, & multa irati homines dicunt, quorũ postea illos pudet, esto autem cesset ira animi, repens motus, ex aliqua ortus offensa. An non naturale inter aliquas nationes est odium? & profectò Gallorum gentem infestissimam, nomini Romano apud Crispum, & de immanitate gentis Gallorũ, & de infestissimo odio in Romanum nomen apud Liuium legimus, & sic esse realiter experimur. ut cessent tamen hæc omnia, nec ira ulla: nec odiũ Bernardũ impulerit, & fuerit planè sanctus dũ id scriberet, quamuis Ambrosianæ sententiæ sit aduersum ubi ait: Quis autem uiuens tutus posit, ac sine trepidatione laudari, qui & de præterito meminit se habere quod doleat, & futuro uidet sibi superesse quod timeat? quis uerò hominum in hoc corpusculo positus debeat, sibi quicquam uendicare de meritis. nota sunt reliqua. Sed ita fuerit sanctus in uita, quid hic responsionis inueniam? nõ reprehendam Bernardum, sed laudatores hoc uituperatore, eodẽ ipso nec negante, nec indignante maiores obijciam, Ambrosius in proœmio epistolæ ad Romanos de eis loquẽs: Hij enim, inquit, caput sunt omnium gentium, mirum ualdè. nec excipit Gallos. Mox super textu, gaudium suum testari dicit Apostolũ, Quod cum Romani regnent in mũdo nec excipit Galliam, subiecerunt se fidei christianæ. Dicet autem Gallus, Romanorum iste potentiam & imperium nõ uirtutem laudat? Audiat ergo quod sequitur: Erant enim, inquit, doctrinæ memorabiles, & boni operis cupidi, studiosique magis agendi benè quàm sermonis. Sed ecce iterum strepet Gallus, testi domestico, non credendum, quoniam sit ciuis Romanus Ambrosius, quod negari nequit. nec intelligo tamen, quid irato hosti plus sit fidei quã placato ciui. Hieronymo autem quid opponet, qui & Romam laudat, & laudatam dicit ab Apostolo, de quo quoniam in ipsa epistola ad Vrbanum scripsi, nil nunc amplius dico, sed ipsius Hieronymi dictum aliud coniungo, qui secundo libro in epistola ad Galathas. Romanæ plebis, inquit, laudatur fides, ubi tanto studio & frequentia ad Ecclesias et martyrum sepulchra cõcurritur, ubi sic ad similitudinem cœlestis tonitrui anima resonat, & uacua idolorum templa quatiuntur, non quod aliam habeant Romani fidem, nisi hanc quam omnes CHRISTI Ecclesiæ, sed quam deuotio in eis maior & simplicitas ad credendum. quid hic Gallus dicet? an consonat hic Bernardo, in eo maximè, quod ille incredulos primum, dehinc impios, tandem etiam proditores uocat, nimis si dici licet hostiliter? Vbi est aũt ista proditio? Vbi non potius obseruata publicè & priuatim, etiam hostibus Romana fides, cuius omnis historia plena est? illud quoque, quod his interposuit, temerarios in sancta illos dicens, contrarium est ferè omnibus scripturis, quæ Romanis attribuit grauitatem. quid est enim tàm temeritati dissonum quàm grauitas? sed audire Gallum hic uideor protestantem, nisi Romanum hostem in testimonium adduxeris, non credam est planè hostis ex ore laus ingens, nec immeritò Virgilius ait: *Ipse hostis teucros insigni laude ferebat.*
Aperiat nunc aurem Gallus, & cristam insolentiæ dimittat, ut non semper placita, sed interdum uera incipiat audire, atq; ut ueris opinionibus locus sit, concretũ puluerem erroris, è cauda Galliæ leuitatis excutiat. Pyrrhus Epirotarũ rex, hostis P. R. cũ Cyneam doctissimum illũ uirum, & insignis memoriæ laude conspicuũ, pro componenda pace Romã misisset, & infecto negotio redeũtem, qualis esset Roma interrogasset, ille regũ urbem sibi uisam, siue ut alij perhibent Regum patriam se uidisse respondit. scilicet & illic ferè omnes tales esse, qualis Pyrrhus in Græcia, quẽ regũ sanè optimũ fuisse constat & mitissimum. Videat Gallus & Bernardus, uideat inter reges optimos atq; mitissimos, & nõ amicis modo sed hostibus minimè odiosos, & immitem atq; intractabilem gẽtem, & in extraneos inhumanam, quid intersit, nam quod æmulos ait in uicinos, directè opponitur ei, quod in libro Machabeorum de Romanis legitur, quod non inuidia neq; zelus inter eos nec ego nunc. tamen Gallo meo transcribere librum illum cogito, & ut ipse mihi Iustinum, quo ut uerum fatear, non egebam locum, signasse sufficerit, legat ergo operis illius librum primum, capitulum octauum & abundè laudatam uirtutem atque potentiam inueniet Romanorum. Iam quidem grandiloquentiam paruificentiæ coniunctam Romanis obijcit. impropriè dictũ à Bernardo nunquã dixerim, sed impropriè & ineptè ab hoc
barbaro

barbaro refricatum dico , prima enim Græcis datur,iungo ego Græcis Gallos,qui licet
inferiores ingenio,iactantia & loquacitate ſuperiores ſunt,Romanis hoc uitium nō con-
uenit,boni operis cupidis,ut repetam ꝙ præmiſi,ſtudioſiſq; magis agendi benè,quàm ſer-
monis.de quibus ſcriptum eſt: *Optimus quiſq; facere quàm dicere malebat,*
Secundum uerò illis affricuiſſe perridiculum , audeo enim dicere, quod me uerum dicere
certus ſum,& nihil facilè affirmare ſolitus hoc affirmo,quod totius humanæ magnificen-
tiæ ſupremum domicilium Roma eſt,nec eſt ullus tàm remotus terrarum angulus, q hoc
neget,quod ſi barbarus hic ignorat,aut torpet,aut ſtertit,aut plenè deſipit & inſanit.quid
enim magnificum, quæſo, legit unquam aliquid aut audiuit ſine nomine, & gloria urbis
Romæ,ex quo Vrbs ipſa condi cœpit & creſceret de quo tempore ſcriptum eſt:

Nunc quoq; Dardanum fama eſt conſurgere Romam.
Quanta nec eſt,nec erit uiſa prioribus annis. & ab ingenio altiore:
Illa imperium terris,æquabit Olympo. *Septemq; una ſibi muro circundabit arces,*
Fœlix prole uirûm. & rurſus idem:
Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbes
Quantum lenta ſolent inter uiburna cupreſſi.

De qua alter uir magnus: Nulla unquam Reſpub. nec maior,nec ſanctior,nec bonis ex
emplis ditior fuit.Vellem ſcire quid nunc agit Gallus noſter,ſed ſat ſcio,ſtupet,hæc igno-
ta q̄ neq; à Gallis neq; è Gallinis addiſci poſſunt,diſcūtur ab Hiſtoricis & Poëtis ac ſcri-
ptoribus rerum,nec ſtupet modò, ſed iraſcitur, quoniam hæc tàm multa tàm magna de
Auinione ac Pariſius non habentur,quarum altera ſignificatorem non habet in cœlo. al-
teram Architriuius,de poſt uidebimus. Ante tamen,quàm ad laudes alias procedā, con
uitijs reſpondendum eſt, quæ niſi fallor duo,nunc etiam ſuperſunt, inuerecundos Roma-
nos ad petendum,ingratosq; cum acceperint,ille uir ſanctus ait. unum à tergo relinque-
bam,frontoſos ſcilicet ad negandum.hoc eſt ferè niſi me fallit numerus, obiectorum ſum
ma.nam quod his additur,inſuetam paci gentem, aſſuetaq; tumultibus ac bellis ſi negare
uelim,iam ipſe fatebitur,à Numa rege in Cæſarem Auguſtum,non niſi ter clauſus Ianus,
quibus exercendis,in utraq; fortuna tanta fuit uirtus,ut poſt hunc barbarum,patrio more
tergiuerſantē,nil in terris ſimile unquam extitiſſe,fidenter addiderim, nec futurū eſſe om
nibus notū ſit.uideatur in omnibus Romanis bellis,cū fortitudine certaſſe iuſtitiam, Sint-
que illa uериſſima,quæ in libris autenticis ſcripta ſunt,ut omnes gētes ſciant P. R. & ſuſci
pere iuſtè bella,& finire,atq; in omni fortuna eoſdem animos habere,immò uerò magni-
tudinem P. R. admirabiliorē propè aduerſis rebus.quàm ſecundis eſſe.Et illud ab hoſte
etiam prædicatum,P. R.eò inuictum eſſe,quod in ſecundis rebus ſapere,& conſulere me
minerint,& mirādum fuiſſe ſi aliter facerēt ex inſolentia,quibus noua bona fortuna ſit,im-
potentes lætitiæ,inſanire P. R. uſitata,ac ꝓpè iā obſoleta ex uictoria gaudia eſſe,ac plus pe
nè parcendo q̄ uincēdo imperium auxiſſe,quanquam qd ego iſta minutiora perſtringo,q̄
ſi uelim cuncta complecti,omnes mihi ſcriptorū ſæcularium libri illuſtres tranſcribendi erūt.
Quid eſt enim aliud omnis hiſtoria quàm Romana laus: unum inter alia eſt,quod nō mo-
dò acceptarem,ſed aceruare propoſitum eſt,gētē ſubdi neſciam fateor, ſed ſubdere alias,et
præeſſe,ne ſi hoc negare uoluero,magnitudo conuincat Imperij,ꝙ licet inter manus bar-
baricas imminutū atq; debilitatū,& penè conſumptū ſit,Romanas inter manus tale fuit,
ut omnia mundi illi admota,pueriles ludi fuiſſe uideantur, & inania nomina, quanquam
nō ſim neſcius,quoſdam leuiſſimos Græcorū,qui ut T. ait Liuius,& Parthorū quoq;, ut
contrà Romanū nomē gloriæ fauent,dictitare ſolitos,maieſtatem Alexandri Macedonis,
uix quidem tenui fama Romæ cogniti,non laturū fuiſſe P.R.uidelicet non tot duces egre
gios,tot prudētiū ac fortiū uirorū millia, uni furioſo adoleſcēti potuiſſe reſiſtere, neq; ſolū
leuiſſimi Græcorū,ſed ꝙ T.Liuius noſſe nō potuit,leuiſſimus qdā nup uaniſſimusq; Gal
lorū.idē dixit:& ſic omnis pudor perijt,ut nō tantū literis uiliſſimam hanc nugellā,ſed Mi
mis etiā carminibusq; mādaret,Neſcio qdē cur,niſi ꝙ inſignē,nec tā Græcū q̄ Italicū pota
torē nouerat Alexandrū. & ſimilitudo morū parit amicitias,& partas nutrit.Iratus uocor,
immò

immò quidem causam aliam scio. tantum est enim odium Romani nominis, ut non Alexandrum modò, sed Sardanapalum Iulio Cæsari prælaturi sint. nempè illos nisi per famam non nouerunt, hunc senserunt eorum ferro uiscera resecantē, atque insolentias castigantem. Dissicentur tamen & crepent medij, nūquam sibilis uipereis ueritas quatietur, Adamantino monte solidior, semper Romana gloria toto orbe resonabit, semper inuidentiū illi nomen erit inglorium, immò infame. Sed de hoc ne in longum nimis exeam, nil amplius de omni enim ista materia, ab ipso T. Liuio, ab urbe cōdita libro nono, pclarissimè disputatū est, ibi legat barbarus, & crepabit. Hoc igitur quē confiteor articulo prætermisso, ad eos redeo quos negabo, obijcitur Romanis impudentia ad petendum, ingratitudoque accepti, duo magna si uera sunt uitia. quæ nunc tantis obiectionibus, nisi ueritas nuda, respondeat? contra primū quidem mille sunt testes, sufficiant tamen in præsens tres populi, duo reges. Bello punico secundo afflictis penè ad ultimum Romanis, rebus atque ærario exhausto, Neapolitani legatos Romam cum muneribus miserunt, in quibus erant quadraginta pateræ auri magni ponderis, quibus in capitoliū inuectis, & ante pedes patrum expositis, orabant legati, ut munus de se paruum, ingens tamen deuotione mittentium dignarentur recipere, & Neapolitanorū rebus omnibus tāquàm proprijs suis uti. Neapolitanis gratiæ actæ sunt, legatique cum muneribus remissi, auri nihil acceptum est, præter unam eamque minimi ponderis pateram, ne amicorum munus spreuisse crederentur. Eodem tempore, & Prenestini legati, ipsi quoque & pateras aureas attulerunt, & gratijs actis, remissi sunt, auri nihil acceptum est. Post id tempus, durante adhuc bello, cum Carthaginenses ad conducenda stipendiaria auxilia, cum immenso pondere auri & argenti in Hispaniam misissent, capti nuncij à Fagutinis, cumquè omni eo quod attulerant Romam missi per legatos, quibus gratiæ actæ, aurum & argentum quod hostibus arreptum, & in suam perniciem missum, suo quodam iure retinere poterant, Legatis reditum, insuper addita munera, solum nuncij hostium retenti, coniectique in carcerem, ut aduocata in consiliū nō auaritia, sed inimicitia redderetur. Pyrrhus ille, cuius mentionē fecimus, sentiēs Romanos armis indomitos, muneribus aggredi instituit, itaque pro pace, cū Cyneam mitteret, magnos illi adiūxit uim auri, quo patritios ac Senatum, dehinc ordinem equestrem, postremò plebē humilē reuocaret siue tentaret, quid autem? Neminē cuius domus muneribus pateret, inuenit, qui si missus esset Auinionē, puto aliquod apertū ostiū inuenisset. Per eosdē dies Ptolemæus rex Aegypti, legatis Romanis ad se pfectis, magna munera miserat, quæ cum illi alto animo recusassent, ad cœnam postridie inuitatis, singulis aureas coronas in cōuiuio destinauit. quas cum ob honorem magni & amici hospitis recepissent, die illas proximo, statuis regijs impresserunt, ut intelligi daretur, charitatem eos & honorificentiam regis acceptasse non aurum. quàm inuerecundi ergo essent ad petendum negata, qui tàm obstinati erant ad oblata renuendum, uiderit ipse qui dixit. Contra secundum uerò obiectum, scilicet indignam gratitudinem, multi quoque & reges & populi testes sunt. Masinissa in primis rex Numidiæ, Attalus & Cumenes Pergami, Hiero Siciliæ, Deiotarus minoris Armeniæ, Mamertini præterea, innumerique alij, quos attingere longum est. Sed ad summam & si aduersus quosdam ciues, seueri patris in morem durior, non negetur, quam uel suum Reique publicæ decus, uel illorū merita postularent, erga amicos non solū reges & populos, sed humillimas quoque personas, nihil gratius P.R. de quo uerissimè scriptū est. S.&.P.R. beneficij memor, & iniuriæ immemor esse solet, Et iterum. Romani domini militiæque intenti, festinare, parare, alius alium hortari, hostibus obuiam ire, libertatem, patriam, parentes armis tegere, post ea ubi pericula uirtute propulerant, socijs atque amicis auxilia portabant, magis dandis quàm accipiendis beneficijs amicitias parabat. & rursus: Hoc in pectus tuum demitte, nunquam P. R. beneficij uictum esse: nam bello quid ualeat, tu testis. hoc propriè sibi dictum Gallus accipiat. Scit enim, & si nescit, expertos milites suos maiores interroget. & dicent sibi, ante alios ille, sic enim de ipso scriptum est: Corpore armis spirituquè terribilis, nomine quasi ad terrorem composito, Vencigerorix Aluernus Galliarum rex, qui fortuna multis prælijs sæpe, & magnis bellis atque conatibus retentata, nouissimè in

deditionem redactus, & maximum uictoriæ decus, supplex cum in castra uenisset, & phaleras & sua arma ante Cæsaris genua proiecit. Et habes, inquit, fortem uirum, uir fortissimè uicisti. non muto aliquid hac in re: Flori illustris historici uerba sunt, unum superest, Romana illa durities, siue ut eius uerbo utar, frontositas ad negandum. & est sanè difficilè in uniuersum pronunciare, tàm dissimiles tàm diuersi sunt hominum mores. Dabo autem è tot millbus duos uiros, Romanos ac Principes, qui insimulationem publicam singulari sua laude discutiant. Iuliũ Cæsarem, & T. Vespasianum. De quorum primo scriptum est Cæsar in animũ induxerat laborare, uigilare, negocijs amicorum intentus, sua negligere, nihil denegare, quod dignum dono esset. alter & ipse nihil, solitus negate, non oportere aiebat, quenquam à sermone principis tristem discedere. atque etiam recordatus quondam super cœnam, quod nihil cuiquam tota die præstitisset, memorabilem illam meritoq; laudandam uocem edidit. Amici diem perdidi. sic enim de illo scribitur, & rursus: Neq; negauit quicquam petentibus, & ut quæ uellent peterent ultrò adhortatus est. non prosequor utriusque clementiam morumq; dulcedinem, sufficit ad obiectũ negandi duritiem respondere. Sed occurret. Et non sunt, inquit, omnes tales, certè nã si essent, non tanta esset eorũ gloria. Magnum rerum atque hominum decus est raritas, magnum impariras ornamentũ, si pares essent omnes, nullus excelleret. det mihi aduersarius unum Gallum, uel omnino unum Barbarum, similem his duobus, & uicerit. Nescio quidem an ad cũcta responderim; nec tanti illa facio, ut in hac inquisitione multus sim. optarem ego si fieri posset, ut ille uir tãtus discussisset, nõ modò quid diceret, sed & contrà quos diceret, fortasse etenim tacuisset; nec perpetuam illam famæ notam immeritis immisisset. sed irreuocabile uerbum, quanto irreuocabilior est scriptura, præsertim post obitũ scribentis: itaque q; scripsit, scripsit, eat ut potest, & rerũ ueritas, cum cõtradictione linguarũ, suo marte cõtendat sub incorruptis, nõ sum dubius, uictura iudicibus, aliorum sententias contemptura. non potuit uir sanctus errare, sed si homo, si Gallus, si Burgũdio, si iratus errasset, nõ esset ut arbitror, inter prodigia numerandum. Cæterũ quocunque res uergat, non efficiet Barbarus, quin in loco famosissimo Iuris ciuilis ita scriptum non sit. Summa Reipub. tuitio, de stirpe duarum rerum, armorũ atque legũ ueniẽs, uimq; suã exinde muniens, fœlix Romanorũ genus omnib. anteponi nationib. omnibusque dominari, tã præteritis effecit tẽporib. quàm Deo propitio in æternũ efficiet. mirũ ualdè. Romanorum dixit nõ Gallorũ. Et ita secundũ Saluij Iuliani scripturam, quæ indicat debere omnes ciuitates consuetudinẽ Romæ seq & legẽ, quæ est caput Orbis terrarũ, non ipsam alias ciuitates Romam dixit, non Parisius, & præterea legũ corpus non Auinionem, sed Romanæ iustitiæ templũ dicit, quin et legũ originẽ, et summi pontificatus apicẽ ait, neq; enim dubitantem de hoc, immò aperta prorsus impudentia reluctantem barbarũ istum norat. qui eãdem urbem, legũ patriã, sacerdotij fontem uocat. ego autem petita uenia occiduam hanc Hierusalem, unde homo ille descendit fœlicissimus nisi redijsset patriã, potorũ & uini multiplicis fontem uoco, confer nũc titulos, uincet Auinio, maximè si illos addidero mundo notos, mihi autem à pueritia lõgè notissimos, quos ut taceã uerecundia persuadet. Sed iam sensim fatigari incipio Romanæ urbis præconia colligẽdo. quibus si diutiùs immorari uelim, tẽpus mihi prius defuturum, quàm materiam intelligo. parcendum & scribentis tædio & legentis, atque in primis barbari illius, qui quàm amaro animo, quã tristis hæc uideat, audiatq; quàm cupidè, si facultas detur, ex libris hæc omnibus erasurus sit. Non aliter scio, quàm si oculis uiderem, ita illum ex animoso nimis alloquio, nosce mihi uideor. & quoniam in uno eodemq; homine, Galli cristam atq; anseris linguam, monstri genus, & contentiosæ gentis peruicatiam, noui illum exclamantem hinc exaudio. uera erant ista dum scriberentur, sed mutata sunt tempora. Mutata itaque tempora, & mutatos homines, mutataq; omnia & in peius fateor. cui enim quæso, non illud uatis auditum est:

Damnosa quid non imminuit dies.
ætas parentum peior auis: tulit
nos nequiores, mox daturos *progeniem uitiosorem.*

NN sed uniuersa

sed uniuersalis ista mutatio est, quamuis necessariò, ut dixi, in rebus maioribus maior sit, & non solū in tot sæculis, sed in paucis annis, & in nostra ætate mutatio mirabilis, & miserabilis facta est, & si res prodeunt ut cœperunt, ualdè ut reor ad mundi exitū propinquamus quis non dicam Gallus sed Asellus hoc nesciat? & si loqui ualeat fatentur, ego quidē mutationes temporum legens, nonnunq̃ tardior ad credendum, ex his quæ ipse nuper oculis meis uidi, nil tā incredibile existimo. Verūtamen in hoc statu rerū, nunc etiam Romanos uiros bonos, & si amicè, si paternè, non hostiliter non tyrannicè tractarentur, satis affabiles, expertus dico, multis annis cū eisdē Romæ & alibi conuersatus, in uno planè fateor intractabiliores esse Romanos q̃ Hierosolymitanos Rhodani, quod nō tā æquis animis cōiuges suas sibi eripi pati possunt, omni prius q̃ dedecus id laturi: nempe quorū in auribus adhuc sonat, uerbū illud uetus, Icilij ciuis sui. Sæuite in tergum & ceruices nostras, pudicitia, saltem in tuto sit. quæ uos toto orbe dignissima exaudiri, propter distantiam fortè in Gallias, & ad ripam Rhodani non peruenit, & quamuis iste conuitiator non contentus, Bernardi conuitijs, auaritiam illis obijciat, dicens eos semper lucris temporalibus inhiantes, nihil aliud cogitare, nihil aliud somniare, ego pace eius, nihil hoc falsius dico. Nulla gēs minus lucro dedita est, nunquam magna in urbe, tā pauci mercatores, tā nulli fœneratores inueniuntur, itaq; præter principes, qui plures sunt, quā Gallus hic cogitet, & maiores, nullus ferè in populo tanto diues est, ut non magis uoluptatibus quā lucris incūberēt. Et de uitijs quidem hactenus, si n aūt saltatrices suas claudas ac potrices, Romanis matronis cōparare uoluerint, sed eclypsabitur, mare tumultuabitur, terra tremet, ego attonitus obmutescā. Cogitet Gallus & recogitet, odijq; uelū ab oculis mētis amoueat, uidere fortassis incipiet, quid intersit inter Romanā grauitatem, Gallicam leuitatem. sed ipse, ut auguror, Romæ semper pauens, sic enim scripta eius indicāt, ideo q; iudicij impos fuit, unus ex illis, de quib. ait Psalmista: Illic trepidauerūt timore, ubi nō erat timor. Nec enim amicis formidabiles, sed amabiles sunt Romani, Gallus aūt qui illos, nulla quidē alia causa, nisi hæreditario quodā iure oderat, se ab alijs amari nō posse existimabat: nō iniustus metus fateor, sed iniustū odium, odisse qui nihil mali sibi facerent. & si patres eius, ab illorū patrib. uicti, domiti, triūphati ac tributarij facti sint, sed illa trāsierint, non est causa odij, nisi mala mēs, malus animus, ut ait Comicus, implacatus, inflexibilis ad maliuolentiam obstinatus, & ò utinam quando amori non est locus, esset uicissitudo & paritas odiorum, ut sicut illi nos oderunt in toto corde suo, in tota anima sua, & in tota mente sua ita nos illos odissemus, aut ego fallor augurio, aut è uestigio litium omnium finis esset, idem ille, qui maioribus nostris fuit. Progredior autem meo quidem, non illius ordine, quid nunc agit igitur, inquietus, & impatiens ueritatis homūcio, & quid putas? aggrauat crimina, blasphemias coaceruat, & primo populum barbarū dixisse arguor quem dicerem aliter non poteram nec debebam, nisi noua uocabula, rebus imponere uoluissem. Insuper & Beunense uinū, de quo satis est dictū, & Rhodanum blasphemasse. Mirū q; inter tot blasphemias uestimenta sua nō scidit, ego uerò nil penitùs blasphemaui, sed optaui ut causæ malorum ingentium tollerentur, ueneno-sæ damnosæq; uindemiæ tristis exilij. quid Gallicus noster strepit. Quod, inquit, exilium in Auinione passa est ecclesia. responsio odiosa non operosa, ipse sibi respondeat, quis sit penitùs, qui hoc nescit, scit utiq;. sed præcipitē in locum astu barbarico me impellit ut cadam, At quòd Rhodanum exilij locum dixi, non debet quasi rerum inscius stupere. turpe est enim docto uiro, de communibus admirari. legat Bedæ librum de Temporibus, legat & Iosephum Scholasticum denique notam omnibus euoluat historiam, inueniet filium Herodis Archelaum, ab Augusto propter eius scelera exilio damnatum, quo autem deportatum? nempè Viēnam Rhodani ciuitatem. procedat Gallus noster ulterius, & uidebit Herodem illū qui cognominatus est Antipas similiter relegatum. quo autem opinemur, nisi ad locū exilij Viennā? procedat nūc etiam, & uidebit Herodem alterum Tetrarcham scilicet à Caio principe Lugdunum Rhodani relegatum, ubi cum uxore, quæ illum ad exilium coniugali pietate prosecuta erat, misera morte consumptus est. sed nimis accelero, ubi Pontium Pilatum linquimus, qui iam antea magnorum reus criminum, Lugdunū quoq; à Ty-

à Tyberio fuerat deportatus: dicat nunc Gallus, quanquam sit dicaculus, me mentitum, in epistola ubi ad Vrbanum scripsi, Rhodanum non Rom. Pont: sedem esse, sed reorum atque exilio damnatorū. potest quidem non inficior, Ro. Pont. si uelit, non in Gallijs modo, sed in Hispanijs aut Britannis habitare, at quid expediens, quid honestum, sua ipsum sapientia non dubitare non dubito, Sibylla uereor. qui enim potuerunt unum senem, uerbis è propria opinione, quanto poterunt facilius unum iuuenem, in communi omnium sententia detinere: de hoc tamen CHRISTVS uiderit, sua res agitur. ego quia plus non datur, dum loqui potero, non tacebo. potest Auinionem caput mundi præsentia sua facere, quid ni enim possit omnipotentis domini uicarius, & Christiani caput populi: at si eam uelit, gloria & honore, ac deuotione fideliū Romæ parem facere, illi ipso domino erit opus, ut arbitror, qui facit mirabilia magna solus. Ecce autē inter loquendū mihi quod sæpe accidit in animum uenit, de quo nihil incipiēs cogitaram, gaudeant nunc igitur & exultent Galli, paruis & friuolis ex causis soliti gaudere, magna immò maxima res inuenta est, gaudeant, inquā, & qui gloriantur in poculo glorientur, ubi apud historicos est mētio, de hoc exilio Lugdunensi, his utuntur uerbis. pro ijs omnibus deportatus est in exilium Pontius uidelicet Pilatus Lugdunum. & sequitur, unde oriūdus erat, ut ibi in opprobrium gentis suæ moreretur. parua ne igitur gaudendi causa est, tantum ciuem inuenisse ô mens hominum obliuiosa & improuida. ego quidem ex Euangelio mirabar, quomodò in passione IESV CHRISTI Pontius Pilatus, tam promptè manus lauisset, quasi innocens à sanguine iusti illius. nunq̄ facere hoc sciuisset, ni fuisset Gallus. Gēs argutula, promptula, facetula, miror quod non etiam lotis manibus semel bibit, ut innocentior uideretur, noueram ab adolescentia Pontium Pilatum Gallum esse, sed tempore mihi elapsus, in tēpore redit; ut cum hoc præcone Gallorum communicato gaudio, gratularer Gallicis nationibus, tanto duce nobilitatis, ut iā frustrà Roma suos Cæsares loquatur suos Scipiadas, suos Aemilios, suos & Marcellos & Fabios, & Metellos, & Pompeios, & Catones, & Curios & Fabricios, & Coruinos, & Decios, & Torquatos: & Flamminios, & Valerios, & Appios, & Papyrios, & Camillos. His alijsq; omnibus respondebit Pontius, qui non de Hanniba le, necq; de Carthaginensibus, non de Pyrrho, non de Macedonibus, nō de Gallis, de Germanis, de Britannis, de Hispanis, be Volscis, de Samnitibus collatis signis, sed de IESV NAZARENO lotis manibus, illoto animo triumphauit, nominatim Gallo nostro gratulor, qui bellum mecum, & cum ueritate suscepit, nusquam credo triumphaturus de nobis, nisi in arcu parui pontis, & in uico straminū, famosissimis nūc locorum omnium nostri orbis, mulierculis puerisque plaudentibus, & quicquid contra Italiam dictū fuerit consona uoce laudantibus. fœlix natio, quæ de se optimè, de alijs omnibus pessimè opinatur, grato saltem semper læta mendacio. Sed non'ne ego sim iniurius qui sic famam Gallicæ gentis extenuem, quasi nō sit eis alius uir, Illustris, nisi Pontius Pilatus: immò quidem & alij multi sunt, quos hic uir iratus in oculis mihi ingerit, & quæritur me dixisse. Nullus doctus in Gallia. quomodò ego dicerem, de tàm magna prouincia tot studijs ornata: nondum sic insaniam ut hoc dicam, sed cū de quatuor illis doctoribus agerem, quos post Apostolos, & Euangelistas primos fidei nostræ duces sancta habet Ecclesia, nullū eorum uel in Gallia ortum, uel in Gallia doctum dixi. quid igitur an errauit: benè autem ne Gallus intelligit: sed calumniam sciens struit, ex me quæreris, nunquid essem oblitus Hilarium Pictauien. minimè. magnus quidem uir, sed non unus ex quatuor. Profert dehinc sancto agmine multa suorum plebis nomina, quæ egò non existimo ultra suam uiciniam nota essem. misertus sum hominis, magna clarorum hominum, siue nominum penuria laborantis & quam multos ad furtum credimus traxisset pauperiem, quos cupiditas non traxisset, nempe inter cæteros quos ad Galliæ ornamētum trahit inuitos, unus est Vgo de Sancto Victore, cuius si sepulchri legisset epigramma, sciret non Gallum eum fuisse sed Saxonem, nisi fortè quadā cognatione Barbarici, omnes Barbaros Gallos dicat. sed disputator argutus aduertere debuit, non omnem propositionem esse uersatilē. Certè enim omnis Gallus est barbarus, sed non barbarus omnis est Gallus. At fortasse non homines aspicit iste sed studium, ut

quisquis Parisius studuerit, Gallus sit, inuitus dicam, sed cogit siue urget ueritas, est illa ciuitas bona quidem, & insignis Regia præsentia, quod ad studiũ attinet, ceu ruralis est calathus, quo poma undiq; peregrina & nobilia deferantur. ex quo enim Studium illud ut legitur, ab Alcuino præceptore Caroli regis institutum est, nunquam quod audierim Parisiensis quisquam ibi uir clarus fuit, sed qui fuerunt externi uti q;, & nisi odium barbari oculos perstringeret, magna ex parte Itali fuere. Petrus Lombardus Nouariensis, quem i; si Petrum Lompardi solent dicere, ut uideatur patris nomen esse non patriæ Thomas de Aquino, Bonauentura de balneo regio, atq; Aegidius Romanus, multiq; alij. At ne semper accusem excusabiles Gallos, non negauerim si modicè literati sunt, nempe contrà naturã niti sæpe labor est irritus, natura autem Galli sunt indociles, iratus est barbarus, non mihi autem irascatur, sed Hilario suo, qui primus hoc dixit, Testis est Hieronymus libro in epistola ad Galathas secũda. fatebitur forsan, q; negare nequit. sed occurret, Et quãquã Galli sint inquieti, & indociles indocti, habent tamen alias uirtutes, neq; enim solis in literis est humana fœlicitas, fortissimi uiri sunt atq; inuictoriosissimi. Vellẽ hercle ita esset. & si enim uerè barbarus, nullus amabilis multum sit minus tamen odibiles sunt, qui partius barbarizant, sed contrarium sæpissimè, & olim & præsertim nuper apparuit, uerumq; experimento his temporibus deprehensum est, quod libro tertio belli Gal'ici Iulius Cæs. Nam ut ad bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus, sic mollis ac minimè resistens, ad calamitates perferendas mens eorum est, Et quid, ait, princeps historiæ: his corporibus animisq; in impetu uis est, parua eadem languescit mora. sed expecta ne properes. Audiamus Iustinum, nec obijciam Augustinum, qui quarto libro Ciuitatis Dei capitulo sexto de Iustino & Trogo, quem Iustinus abbreuiauit, mẽtione oborta, Quædam ipsos, inquit, fuisse mentitos, aliæ fideliores literæ ostendũt. sed ut nil mentiti fuerint, & omnia uera sint, quibus hic barbarus totam fabulam suam replet, quid inde conficiet? uerset & reuerset ut libet, nihil ibi magnæ laudis inueniet, nisi quod multitudo Gallici populi, ingens fuit, ut eos scilicet Gallia nõ caperet. Quid hic, quæso, laudabile? nempè & muscæ multæ sunt, & culices, & formicæ, pauci leones, paucissimi elephantes, Phœnix est unicus, & omnino signum nobilitatis est paucitas, quis autem, quæso, tanto in populo unus aut alter illustris est habitus? Relegat illum historiæ locum, & quos inuenerit, nobis qui hoc nescimus annunciet. est & aliud in ea multitudine gloriosum, quod mercenarij Regum Orientaliũ fuere, atqui stipendiariorum nulla uita miserior, corpus atq; animam parua mercede uendentium, eat nunc & comparandi studio, ponat hos miseros, contra:

Romanos rerum dominos gentemq; togatam.

at Gallos ferro omnia prosternentes, multas prouincias peragrasse, ut sit ita. Finem respice re sapientes iubent. Eorum certè qui in Italiam uenerunt, nullus omnino superfuit. tribus magnis prælijs, ad unum deleti omnes, nequis in ea gente, ut ait Florus, extaret, qui incensam à se Romam urbem gloriaretur. Eorum uerò qui in Græciam perrexerunt, nihilo melior sors fuit primum merò, qui peculiaris gẽti mos, dehinc ferro uicti omnes occubuère. Brennus dux illorum, qui solus in ea hominũ colluuie nomen habet, uulnerum impatientia gladio se transfixit. reliqui fugientes & incommodis multis afflicti atq; attriti, & præuenti ab hostibus perière, ut nemo ex tanto exercitu, qui paulo ante fiducia uirium, etiam Deos contemnebat, uel ad memoriam tantæ cladis superesset. Testẽ ab aduersario citatum in iudicium adduco Iustinum, ipsum, cuius hic est quarti uicesimi libri finis. & hæc sunt Gallorum expeditiones, hæc bellica gloria, pro uirtute impetus postq; impetum ruina. Credo ego iam barbarum suscepti sponte certaminis pœnitere, sentit enim nisi cerebrum bouis, atque asini habet auriculas, se ratione succumbere. quid faciat igitur, nisi quod obsessi solẽt, quibus ad defendendam urbem, non satis est animi, in arcem confugient? & quia Galliam non potest, urbem illam unicam famosissimam, atq; fabulosissimam defender, atque ad id ipsum, Deus bone, quàm friuolam implorantur auxilia. multo quidem illaudatus esse maluerim, quã à tali laudatore laudari. uerũ quidẽ hoc mihi uideor allerturus, licet forsitan inurbanè ex omnib. quos legerim, nullus unquam tædiosior Architriuio illo est, quem hic à

Parysien-

Parisiense præconium: uelut alterum Ciceronem aut Virgilium implorant. ô quæ monstra sermonis, quæ uerborum inculcatio, non tantùm lectori nauseã incutiens ac dolorem capitis, sed risum eliciens & sudorem: usq; adeò dum uult omnia dicere, nihil dicit. Vnum ex omnibus attingendum est, quo cuncta conijcias. Rosa, inquit, mundi, balsamus orbis: ô fœtidum balsamũ, ô olentem rosam, equidem ex omnibus ciuitatibus, quas multas ab ineunte etate, nunc negotio tractus, nunc uidendi dicẽdiq; desiderio circuiui, olentiorem nullam uidi, una excipitur Auinio, quæ in hac parte miseriæ principatũ tenet. pudeat ue rò iam tandẽ, de tàm nota uarietate contendere, ne non tàm rei obscuritas uideatur, quàm cæciras contendẽtis. piget nunc illas ad insanias respondere, Auinionẽ carpsi, laudat iste Marsiliam, urbem fateor haud ignobilem, & tranquillo portu, & æquoreo prospectu, & quod præcipuum habent, Romana fide ac deuotione laudabilem, sine qua ut dicit Cicero, nunquam nostri imperatores ex Transalpinis bellis triumpharunt. Sed quò, quæso uir hic prudens: quò progreditur? ut inter barbaros suos scire aliquid uideatur, nihil ad rem pertinentem illius urbis originem interserit, quæ narratio ut plerũq; ignorantibus euenit, contra ipsum uertitur. nam & feras Gallorum gẽtes, & Gallicam continet feritatẽ, & postremò sic Marsilienses aduẽtu suo Gallicam mansuefecisse barbariem, ut non Græciam in Galliam migrasse ipsius historici uerbis utor, Gallia in Græciã trãslatione siue aduentu, in libro de Consolatione ad Helbiã matrem, agens Seneca, maximè trucibus & inconditis Galliæ populis se interposuerunt: hæc disputator callidus non uidit, contentus multa dicere, sed qualia non aduertẽs. Iam illud quale est, duos proferre non Italos Poëtas, quasi quoscunq; subtraxerit Italiæ, sui sint. Statium scilicet & Claudianum, quem facere nititur Viennensem. risi legẽs, dixiq; mecũ: ô quã malè tegeris iniustitia, nisi uelo fictitij tegaris: certè nihilo melius quàm tussis aut scabies, emergeris enim teq; ipsam tuo prodis iuditio. Viennẽsis est igitur Claudianus? errat Gallus in re Gallica, immò quidẽ Lugdunẽsis. sed excusat errorem urbium uicinitas. Illud inexcusabile, quod de quo loquitur non intelligit. Duo enim fuerũt Claudiani, Poëta alter & paganus, alter præsbiter Christianus. Hic fareor Lugdunensis fuit disputator, acer satis, qui magnorũ hominũ inter cæteros Hilarij Pictauensis deprehendit errores, ille autem, & unde fuerit & si sciam, non dicã, ne Gallus insultet, uelle me patriam, meam satis per seipsam Deo gratias florẽtem, uno Pierio ciue nobilitare. Statium origine Gallum non inficior, addo si libet Lucanum ex Hispania, cæterùm undecunq; ipsi fuerint stylus est Italus, nempe aliter nullus esset, uerumq; deprehẽdi tur, quod ego ipse in pastorio iuuenili, carmen olim dixi:

Tyberina latinè docti, omnes per rura loqui.

itaq; se Lucanus multis in locis Romanum uult uideri, ne ut reor ullam patrui grauiorem habet iniuriã, quàm quod is in operis sui principio, si uera est fama, uerbum illud appofuit:

Corduba me genuit.

horat enim quantò nobilius Romæ ciuem esse, quàm Cordubæ. Statius uerò suum Poëma concludens iubet, ut Poëtam Italum longè sequatur, & uestigia semper adoret. quid si bi igitur uult Gallus? An nõ uidet quid alienigenæ quoq; de seipsis & de nostris senserint? sufficiat sibi Anticlaudianus Alani sui, paulominus tædiosus Architriuio: Poëtæ ambo barbarici, multum pariter se diffundunt, multum frustrà se torquent, mirum nisi etiam mul tum sudent. ijs contentus de Claudiano altero non laboret, quale illud est, quod inter Romanos & Latinos differentiam ut inducat, atq; ita literarum gloriã Romanis eripiat, dicit Inter eos magnas fuisse discordias, nec fallitur. quid tamen ad rem ipsam, cum inter Romanos ipsos, & in eiusdem mœnibus discordiæ fuerint & bella ciuilia? an non omnes ideò Romani? odia atq; discordiæ ciuilitatem ac patriam non mutant, quamuis imminuat uel eripiant charitatẽ. certè de bello inter eas gentes orto, agens Liuius. Bellum, inquit, utrinq; summa ope parabatur, ciuili simillimum bello, propè inter parentes natosq;. deniq; quotiens inter eos ferro certatum traditur, nõ tanquam duarum, sed unius gentis & belli ciuilis mentio est. si testem alium Gallus quærit, audiat Augustinum libro *XVIII.* Ciuitatis Dei. Haud procù à principio de Græcis historijs agẽtem. Per Græcos, inquit, ad Latinos, ac demũ ad Romanos, qui etiã ipsi Latini sunt temporũ seriem adduxerunt, qui genrem P. R. originis

eius antiquitate timati sunt. & iterũ: Ex Græcis, inquit, & Latinis ubi est ipsa Roma equidem literas Latinas à Carmenti Euandri regis matre repertas inuenio, & quantum opinari est, Palatino in monte, qui est unus è septẽ, quos hodie Romanæ urbis murus amplectitur. illic enim filij sedes fuit, ubi nondum Roma erat. & præterea docti uiri, in omni sermone ac scriptura Romanam facundiam latinam uocant, atq; econuerso, ut duo sint nomina, sed res una. Esto autem probat Gallus quod intendit, non Romanas esse quibus utimur literas, sed Latinas, qd hinc inde efficiet. utraq; gens Itala, est ut nõ sint Romanæ, Italæ tamẽ sunt. neque ego in Epistola quam iste sibi delegit oppugnandam Romæ, sed in Italia ortas dixi. contentionis autem studio, benè armatum hostem, plumbeo etiam pugione diuerberat, ne nil agere uideatur. quid rursus igitur illi faciem? iam non ineptiæ dicam sed insaniæ, tantus enim ardor est, tantus impetus obtrectandi, ut quid loquitur non attendat. ubi quæso, inquit, legitur Tullij Physica? ubi Varronis Methaphysica? ô stulta percunctatio, Barbarus insolens Græcis nominibus delectatur, & ita hoc dicit, tanquàm qui hos libros scripsit Aristoteles, Gallus sit. Legi librum fraterculi cuiusdam, cui nomen est Prosodion. in hoc ille Grammaticali opusculo, impertinentissime euagatus, & patriæ suæ uano amore, Hispanum fuisse ait Aristotelem. quẽ fortassis iste phreneticus Gallum facit. quid enim aliud sonãt uerba Tullio Italo ac Romano. quid nisi Gallum obijciat illum, qui Galliam nunquam uidit? credo etiam nec audiuit, ratione Græcus aut Macedo, patria Stagirites. Fatetur hic quidem Gallus, non ut reor ex animo, sed urbanitate quadam Gallica, Italiam magnam partem, & bonam orbis esse ipsius enim uerba trãscribo. Agamus ergo Gallo gratias, immò quidem ueritati, quæ fateri illum cogit, quod ab alio dici fert molestè, & id ualdè laudare quod uehementer odit. Fatetur insuper & nostrorum quosdam scripsisse libros multos, humanæ uitæ utiles, longè tamen Ethicæ Aristotelis post habendos, mirũ pugnæ genus, cum uno cœperam duellum, is iam fessus labente uestigio, alium fortiorem ue ut in aduertenti obijcit. quid enim commune habet Aristotelis Ethica cum Gallorum ignorantia? ut uincat Aristoteles quid ad Gallos, nisi quod intẽsum odiũ, quicquid hosti detrahit, sibi ascribitur? ego tamen externo & ualido bellatore non moueor, sed in mea opinione persisto, quam ut reor experientia ueritasq; adiuuant. de qua quoniam multa nuper materia cogente, disseruit breuiter, nunc attingam. Scio Aristotelis Ethicam, librosq; alios uiri illius, ab alto ingenio profectos, quantum tamẽ ad id spectat, ad quod Philosophiæ pars moralis inuenta est, hoc est ut fiamus boni, sicut idem ipse diffinit, nego ullos sæculares libros nostrorum libris, non dicam præferendos esse, sed æquandos: atq; illud esse uerissi num quod Tullius ipse confirmat, multis in locis, sed in uno maximè. Meum, inquit, iuditium fuit, omnia nostros aut inuenisse per se sapientius quã Græcos, aut accepta ab illis fecisse meliora, quæ quidem digna statuissent, in quibus elaborarent. Et hoc igitur meũ quoq; iuditium est, non ideò minus uerum, quia Gallo forsitan non probetur, plus Aristotelem docere, plus Tullium animos mouere. plus in illius moralibus libris acuminis, plus huius efficaciæ inesse. ille docet attentius, quid est uirtus, urget iste potentius, ut colatur uirtus. Quid sit utilius uitæ hominum Gallus ipse diffiniat, Et cum Tullio Senecam pono, de quo Plutarchus magnus uir & Græcus, ultrò fatetur nullum in Græcia fuisse, qui sibi in moralibus possit comparari. Sed occurret Gallus in uia & dicet, origine hunc Hispanum, respondebo dignitate & conuersatione, stylo insuper ac studijs Romanum esse, & mihi sufficere quod Gallus utique non est, sicut aduersario sufficit Aristotelem, Italum nõ fuisse. non scripsit Tullius Physicam, addo ego nec Ethicam, non scripsit Varro metaphysicam, addo ego nec Problemata, Sumus enim nõ Græci, nõ Barbari, sed Itali & Latini at scripsit Tullius Officiorum libros, illa Ethica sua. scripsit de re familiari, siue de domo sua illa œconomica sua, scripsit de Republica, de re militari illa Politica sua est. at Gallus titulos suos Græcos amat, & quamuis scientiam fortè nec Græcam habeat, nec Latinam, magnum se aliquid credit dum Physicam ructuat metaphysicam spuit. Non scripsit Physicam Tullius, scripsit autẽ de Legibus, de Academicis, de laude Philosophiæ librum, quo se ad rectum iter uitæ & ad studium ueritatis adiutum ingenuè prædicat Augustinus,

quod

quod de Ariſtotele nunquam dixi. An de Philoſophorum uel Gallorum aliquo dixerit, ego neſcio, aduerſarius forſitan meus ſcit, laudum anceps, ſollicitus Gallicarum. Non ſcripſit Tullius Phyſicam, ſed ſcripſit de eſſentia mundi, de natura deorum, de diuinatione de fato, de ſenectute, de amicitia, de cõſolatione, de gloria, de Tuſculanis quæſtionibus, de fine bonorum & malorum, partitionum, topicorum, de oratore, de optimo genere dicendi, de optimo genere oratorum. Rhetoricorum duo uolumina, tria autem epiſtolarum, orationes innumeras, quibus par eloquium nunquam fuit. Stupet barbarus ad hæc nomina peregrina, cum tamen pauca de multis attigerim, & maior multo rerũ quàm nominum fulgor ſit. Quid quod nec metaphyſicã Varro ſcripſit, ingens accuſatio docti uiri. at ſcripſit libros. uigintiquinque humanarum rerum. ſedecim diuinarum. ſed in ijs ultimis multa uana congeſſit, & à cultu ueræ diuinitatis abhorrentia. Agat diuinæ prouidentiæ, diuinæq; miſericordiæ gratias Gallus noſter, quæ erroribus eum præſcijs, eductum ad meliorem ætatem, uerĩq; dei notitiam reſeruauit. nam & maiores ſuos Druides ſacerdotes, multis Deorum nominibus falſorum, & ueriſsima ſuperſtitione obrutos habuiſſe non ignorat, qui omnes Gallos, dite prognatos, aſſererent, & credulitatem publicam, inanis aſſertio merebatur. nullo enim modo diuinarum illis uerũ ueritas apparere illis poterat, quibus nondum uerus ſol iuſtitiæ illuxerat. Elucebant tamen inter errores ingenia, neq; ideò minus uiuaces erant oculi, quamuis tenebris, & denſa caligine circũſepti, ut eis non errãti odium, ſed indignæ ſortis miſeratio deberetur. & quod Idolis ſeruierunt, ut Hieronymus ait, non obſtinationi mentis, ſed ignorantiæ tribuendum eſſet. magni quidem erant illi, ſed in imo poſiti, nos parui autem in excelſo, Deo gratias, collocati ſumus: intempeſta fuit illis nox, nobis eſt lucidus meridies, nec propterea meliores, quia ſine meritis, ſed propterea fœliciores dici poſſumus, idq; nõ de his duobus tantum, quos in manus habeo, ſed de omnib. gentiũ Philoſophis ac Poëtis intelligo quib. inter oculos mẽtis & ueritatis obiectum nubes impenetrabilis interceſſit. Sed redeo ad Varronẽ. Nõ ſcripſit methaphyſicã, ſcripſit tamẽ de Philoſophia, de Poëtica, de lingua Latina, de Vitis patrũ. et quo feror? An Terẽtiani illud oblitus ſum, cuius meminit Auguſtinus? Vir inq̃t doctiſsimus undecunq; Varro, q tã multa legit, ut aliqd ei ſcribere uacauiſſe miremur, tã multa ſcripſit, ſi multa uix quẽq̃ legere poſſe credamus. libet igĩ indignari. ô uiri maximi, ô latini eloquij præclariſs. ſydera, ô ingeniorũ rerũq; omniũ ſors immitis, hũc ne igĩ ueſtri labores, ueſtræq; uigiliæ peruenerunt, ut Gallicũ ad tribunal barbarico iuditio rei eſſetis, quod phyſicam & metaphiſicam non ſcripſiſtis. Iam uerò deliramẽta illa, non proſequor, ut res adducit innumeras, nil ad propoſitum pertinentes, atq; inops mercator omnes ſuas merces, ſimul explicat. Inter alia Iuſtini ſui partem, nõ exiguam trãſcribendo, Vrbium Italicarũ narrat auctores: de quo Iginus quidam integrũ librum fecit. legat autem, quem dixi Senecæ librũ ad Helbiam, ibi reperiet omnes fermè gentes, alteram ex altera exortas, ſic more cœleſtium & terrenam uoluuntur. Multi alienigenæ in Italia urbes condiderunt, quis hoc neſcit? quid ue ad rem? quæ autem mundi pars eſt, ubi non Itali urbeſque condiderunt? Romanum imperium ut ait Seneca, nempe auctorem exulem reſpicit, quem profugum capta patria, exiguas reliquias trahentem, neceſsitas & uictoris metus longinqua quærentem, in Italiam deduxit. deinde uide quid addidit. Hic demum, inquit, populus, quot colonias in urbem miſit, ubicumque uicit Romanus habitat. hæc Seneca. Vbi autem quæſo. non uicit, niſi forſan in Gallia: Roma à Troianis in Italia eſt cõdita, Troiam uerò quis cõdidit? nempe Italus fuit & Tuſcus. unde eſt illud apud Virgiliũ, ſub Troianorum ad Italiam aduentu. Hinc Dardanus orbis, huc repetit Coloniã Agrippinã, Marcus Agrippa Auguſti gener, ad ſiniſtrã Rheni ripam condidit, ſimiliter & alias multas, per diuerſa terrarum, ſed hæc una nomen nũc etiã ſeruat autoris. Lugdunum, de quo multa hodie diximus, Paulus Romanus ciuis ſtruxit. Tarraconẽ in Hiſpania Scipiones, Pariſiorũ urbẽ & penè Gallis inuidioſam, tantæ ſuæ ſedis auctorem Iulius Cæſar creditur condidiſſe. Idem de Gandauo, dum adoleſcens ibi eſſem à ciuibus audiebam, ſic patribus per manus proditum memoriæ eſt. Totam præterea Rheni uallẽ colonis ab Auguſto miſsis habitatam inuenio. Verum hæc ſedium

mutatio, non patriam ad quam pergitur, sed per gentes immutat, Itaque & Galli in Asia Asiani, & Itali in Phrygiã, pfecti Phryges, & post Troiæ excidiũ, in Italiã reuersi, Itali iterũ facti sunt. Sic nostri in Galliã uel Germaniã trãslati, naturã illarũ partium imbiberũt, moresq; barbaricos. Et Mediolanenses à Gallis conditi, atq; olim Galli, nunc mitissimi hominum, nullum seruant uestigium uetustatis, ita uis cœlestis humana moderatur ingenia. Cõditarũ sanè in Italia à Romanis, non est numerus, Bononia, Mutina, Pollentia, Parma, Placentia, & decus urbiũ Florentia, nolo nũc in alias mũdi partes stylum cogere, atq; in hac curiositate diutius istã seq, ne in quo aliũ rideo. ipse ab alijs sim ridẽdus. Quo'nã uero pgreditur? dicit Marsilienses aurũ misisse, quo à Gallis Roma redimeretur, insulsè dictũ, ut alia multa, ita enim loquitur, quasi salutem urbis Romæ Marsiliæ tribuat, & reditionẽ ignominiosam Romanis improperet. contrà ego, aurum missum non inficior, itaq; eam de qua dixi urbis illius, in Romanos promptissimam fidem probat, cæterum qui captã Romam & incensam fateor, auro redemptam nego, ferro nempè redempta est, & Gallo sanguine expiata. Historiæ patrem legat, ex hac ipsa urbe oriundum, unde hæc scribo illum lacteo eloquentiæ font emanãtem, ad quẽ uisentem usq; Romam de extremis Galliarum, Hispaniæq; finib. nobiles ueniebant uiri, unius aspectum, ubi regiæ præferentes. illum inquam, legat, & luce clarius suum uidebit errorem. Dicit Romæ multos esse tales malos & fuisse. quis hoc etiam nescit? Tres soli homines in mundo erant, unus fuit malus, cũ illo qui mũdum creauerat, fuerunt duodecim unus fuit proditor. An nõ igitur meminit illud Iulij Cæsaris apud Crispũ. In magna ciuitate, multa & uaria ingenia sunt. fuerũt Romani ingrati, non id quidem nego. non est autem is mos magis P.R quàm omnium populorũ. quis unquam populus gratus fuit? gratitudo non omniũ, sed paucorum est. ingrati fuerunt, contra quos? cõtra ciues optimos, illi autẽ ciues unde erãt? Roma una omnib. patria. Erant ibi & boni & mali, at plures mali. ubi quæso, unquam contrariũ uisum est? Vbi unquam pro uno bono non fuerunt, uellem dicere multi, cogor dicere mille mali? Fuit Romæ proditor patriæ Catilina, alij quoque quos odio dictante dinumerat, sed proditio illa quorum potius, quàm Gallorum fulciebatur auxilio? gens radicitus inimica, quæ inuisam urbem, per se nihil ausura, ab ipsis ciuibus, ut audere aliquid inciperet exercitanda erat Romæ Catilina, sed & Cato fuit, qui de proditoribus sententiam tulit, fuit & Cicero uigil Cõsul, qui sententiã executus est, fuerunt & mille alij, quibus parem unum non habuit orbis terræ. at non fuit in Gallia aliquis Catilina? crede ædepol. Fuit enim Catilina, quamuis ingenio malo prauoq;, magna tamen ui animi & corporis. Hæc profectò uis non habitat inter Gallos, res illarum partium, undiq; fragiles exanguesq; sunt, nec boni nec mali famæ inchoentur, sunt ibi, ut apud gentes alias mali, sed obscuri, quomodo enim mali cognoscerentur, ubi boni etiam sunt ignoti? Voluptatem ex regno ingens fama exaltat. desinat oro, iam barbarus conferre summis infima, fusca clarissimis, & quid illud erroris, quod Italicum Satyricum de Romanis moribus sit conquestus. addit etiam duos Romæ lenones illo tempore fuisse Arturium & Catulum. credidi primum, & sic scriptum erat quod lenones dicerent, & mirabar quid sibi uelint hi lenones, intellexi illicò de lenonibus esse sermonem, & subridens dixi: uolo succumbere huic barbaro, quod inuitus facio nisi cũ in magna Roma duo fuerint lenones, in parua Auinione sunt undecim. scit enim ipse, & utinam nescirent alij, quãtus illi artificio locus sit. Obijcit nobis pater multa, impatientiam tyrannorum, uellem hoc negare, sed nequeo in aliqua scilicet Italiæ parte, nam in alijs est libertas, quanta nusquam alibi terrarum, quod ego quidem nouerim, uera autẽ libertas ac perfecta, dũ in hoc exilio degimus, fateor nulla est. si autem mihi locum aliquem sub cœlo omnis expertẽ tyrãnidis hic iactator ostẽderit, illuc raptim cũ omnib. sarcinulis commigrabo, ibiq; reliquiæ uitæ meæ sedẽ eligã ac sepulchrũ. qua in re, nouerit, me nõ facile falli posse ut qui in his locis in quibus iste fœlicitatẽ statuit, ut prima pueritia educatus sim. sanè si species tyrannidum explicare uoluero, occurreret stylo lõga nimis atq; odiosa mater. sic satis taciturnus intelligi. Iã q usque adeò mirat equestrẽ statuã marmoreã, idolũ uocat, ipse sup altare Dei uidisse Mediolani, lõgè rudis est admiratio. Nõ enim sup sed secus altare, & in capella domestica

illam

illam uidit,quanto ego dignius mirer, uidisse Parisius insigniũ choros Ecclesiarũ,sic confertos bustis & cadaueribus peccatorum,quodq; est fœdius peccatricũ, ut uix quisquam possit se flectere ibi,uixq; iter pateat ad altare. si Gallo censori rigido alienarum rerũ,mol li ut augur orsuarum, responsio ista non sufficit,illũ interroget cuius est statua,ille sibi summarie respondebit,paratus etiam maioribus respondere,sed iam satis, superq; satis est, cauendumq; nedum stulti sequor ineptias,ipse sim stultior, contagiosus morbus est amentia. Exclamabit Gallus in finẽ,ut grex illum audiat ignorantium,& Gallicæ gloriæ defensorem uocet. Multa igitur me meritum dicet,intus autem uelit nolit, clara uoce fatebitur, nil uerius dici posse, quanquã paratus ad omnia. Nempe Bruti factum nõ est ueritus damnare, qui amore uirtutis & libertatis & patriæ, sese oblitus, patrios affectus exuerit, nescio hercle, an res ulla nunquam hac uirilior facta sit, quã iste uituperat, teste fretus Orosio: qui licet non inelegans scriptor, tamen quod legentibus pronũ est aduertere, in uituperatione Romanorum tuũ suũ expendit ingeniũ, intentione forsitan non mala, ad nobilitandũ, scilicet CHRISTI fidem, quanquã nec ab ipso, nec ab ullo hominũ sat laudari posit. Quia tamen, nec suo nec cuiusquã mẽdacio ueritas indigebat, superuacuẽ. neq; enim, ut in Bernardo mihi obstat reuerẽtia sanctitatis, sancto licet scripserit Augustino. iam quidẽ Romulo obijciunt & uiolentas nuptias illũ celebrasse, & in reliquis ardentissimi uiri spiritus fuisse. excusari potest facilius quã negari. & nuptias quidẽ penẽ excusat ipsa necessitas. Quis est enim tã modestus, qui si fame ultima laborãs, panẽ humili pce poposcerit, negatũ nõ si possit eripiat? At qui populus uirorũ erat, ita enim scriptũ est, unius dũtaxat ætatis, ad ppetuitatem nuptijs opus erat, hæc à finitimis repetitæ, nõ duriter modò, sed cõtumeliosẽ etiã denegatæ erant, credo præsagientib. iã uicinis, noua ex urbe uenturos, qui eos reliquosq; mortales & terrarũ orbẽ iugo premerent, ea negatio ac repulsa, uiros fortes ac magnanimos incitauit, occasione itaq; mox arrepta, nõ ad stuprũ sed ad coniugiũ, & diuinæ atq; humanæ domus societatẽ, negatas uirgines rapuerũt. quod hic, quæso, tãm nephariũ scelus est? Et quod in alijs urbib. quas nominare nõ est necesse, nuptias quoq; ad adulteriũ raptas, & depulsos insuper maritos audiuimus, quid est quod Romulos solus arguit, nisi q; nulli grauis est percussus Achilles? reliquũ sanẽ uiri illius ardorẽ Florus excusat. Quid, inquit, Romulo ardentius. tali opus fuit ut inuaderet Regnũ, & profectò, q; quãdoq; usq; regnũ cernimus, aut regis inuadentis ardor fecit, aut ignauia populi facientis. non fecit natura reges primos sed industria. Ad id deniq; quod Camillũ patria pulsum dicit, quid respondeã nisi Ciceronianũ illud? Nouuũ crimẽ, & antẽ hunc diem inauditũ. nouum, inquã, & mirabile crimen, exilium. ecce quàm multa uir doctus accumulet pro defensione mendacij, quod oppugnare pro uiribus suum erat. Sed amicum Gallis est mendacium, & amicum suum nullus oppugnat. Ego aũt ueritatis nõ me sat amicum rear, nisi eius fidele patrocinium, cõtra quoslibet suos hostes. proq; eius amore prõpto animo & multorũ & maiorũ odia inimicitiasq; suscepero: quod cum facere iuuenis inceperim, non desistam senex. tu amice ut hæc in barbari notitiam ueniant, curabis. Sibi quidem, quoniã nihil mihi scripserat, nil rescribo, sed in literis tuis illius procacitatẽ cõtudisse suffecerit, sin fortassis eum uideris, quẽ ordo ille adulationũ atq; mendaciorũ in regno esse, (unde utinam tu abesses) admone eũ non ut barbarũ, sed ut hominẽ, quãdo aliquid scribit, pro certamine gloriæ, ut nunc fecit, caueat saltẽ ab aperto mendacio. nã quæ contra rationem uel sine ratione dicunt, utcunq; nondũ q̃ oratione defendunt, palàm falsa, nulla defendit oratio. Adducit ergo uir ille pueriliter satis, Lucani uersiculũ nõ integrũ & inpertinentẽ ad rem, probationis non egentem.

Humanum paucis uiuit genus.

Vulgatam illam uult probare sententiam, naturã paucis esse contentam, qui quidem uersiculus, & si per seipsum seorsum, sensum ad quem trahitur non respuat, ubi tamen positus est, lõge aliud sonat, hoc enim uult dicere, quod humanum genus uiuit paucis, id est ad obsequium paucorum, Regum uidelicet & principum, in numero pauci sunt. Cæsar enim ibi loquitur, qui alibi hoc ipsum expressius attigit, non paucos sed unũ mundi dominum sese dicens, ut non paucis, sed uni sibi uiuere humanum genus ostenderet: ubi ait:

NN 5 Frustra

Frustra ciuilibus armis miscuimus gentes.

Siqua est hoc orbe potestas altera quàm Caesari, si tellus ulla duorum est. Romanum enim non Gallicum animũ habebat, in eo igitur doctus hic fallitur, quod paucis eo loco sextum casum credidit, cum sit tertius. In eo quoq; quod Numitorem à nepotibus interfectũ ait, pace tanti uiri, in historiae cõmunis labitur notitia, Numitoris enim frater Amulius interfectus, Numitor autem restitutus in regnũ fuit, unde à fratre pulsus exulabat. credo ibi plura esse talia, sed haec legenti se statim obtulerunt. Sperabat ut auguror barbaris suis loqui, atq; ideò sibi licere omnia, non discreturis quid ueri in rebus, hinc multiloquium meum, illinc scriptum Galli. Pataui Cal. Martias.

Lectori.

Ad Clementem VI. Pont. Max. quem febrè correptum audierat, hanc in sequentem scripsit author Epistolam, quae cum ad manus aulicorum peruenerat, Medici cuiusdam conuitijs multis lacerata fuit, minabatur is quoq; in authorem Epistolae, nescio quas Philippicas se scripturum, Pontificis, Sodalium, amicorumq; ciebat. quàm poterat enixè, atq; ambiebat fauores, auxilia & consilia. Petrarcha uerò admonitus clàm ab amicis coactusq; purgare se, atque aduersarij calumnias confutare, nititur.

Clementi VI. Pont. Max. Fran. PETRARCHA, S.

Ebris tuae nuncius beatissime Pater, tremorem membris meis, & horrorem attulit, nec idcircò blandiloqueris, aut similis dicar illi, de quo Satyricus ait:

Flet si lachrymas conspexit amici.

Et iterum.

Si dixerit aestuo sudat.

Sed illi potius, qui (ut ait Cicero) de salute P.R. extimescebat, in q̃ua etiam suam inclusam uidebat. Mea quidem ac multorum salus in tua salute fundata est, non igitur simulatus est tremor, neq; enim alieno periculo permoueor, sed proprio. omnes qui de te pendemus, & in te speramus, te aegrotante sani fortè uidemur, sed non sumus. Verum quia tum semper, tum praecipuè, in hoc statu breuem decet esse sermonem, qui in diuinas aures, humano ore transfunditur, pauca tibi nunc animo affusus & uenerabundus loquar. Lectum tuum obsessum Medicis scio, hinc prima mihi timẽdi causa est, discordãt enim de industria, dum pudet noui nihil afferentem alterius haesisse uestigijs. nec est dubium (ut eleganter ait Plinius) omnes istos famam nouitate aliqua aucupantes, animas statim nostras negociari, & in hac sola artium euenire, ut cuicunq; se Medicum profitenti statim credatur, cum sit periculum in nullo mẽdacio maius. Non tamen illud intuemur, adeò blanda est sperandi pro se cuiq; dulcedo, nulla praeterea lex quae puniat inscitiam capitalem, nullum exemplum uindictae, discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt, medicoq; tantum, hominem occidisse impunitas summa est. Horum turbam uelut inimicorum aciem clementissime Pater intuere, instruat te illius infausti epigrammaris memoria, inscribi iubentis in sepulchro hoc solum:

Turba Medicorum perij.

In aetatem nostram potissimè uidetur incidisse, illud M. Catonis senis uaticinium, quandocunq; Graeci ad nos literas suas, ac praesertim Medicos transmisissent, omnia corrupturos. Sed quia iam sine Medicis uiuere non audemus, sine quibus tamen innumerabiles nationes, fortè melius atq; salubrius uiuunt, & P. R. aetate florentissima, eodem teste Plinio, ultra DC. annum uixit, unum tibi de multis elige, non eloquentia, sed scientia & fide conspicuum. Iam enim professionis suae immemores, & dumetis proprijs exire ausi, Poëtarum nemus & Rethorum campum petunt, & quasi non curaturi, sed persuasuri, circa miserorum grabatulos, magno boatu disputant, atq; illis morientibus, Hippocraticos nodos, Tulliano stamine permiscentes, sinistro quamuis euentu superbiunt, nec rerũ effectibus,

sed inani

ſed inani uerborum elegantia gloriantur. At ne quid à me hodie fictum Medici tui putẽt, quem ſæpe nomino Pliniũ, quod is & de Medicinis multa, & de Medicis plura, quàm quiſquam & uériora diceret, in omnibus ferè huius Epiſtolæ partibus ducem habui. ipſum ergo audiant, palàm, inquit eſt, ut quiſq; inter iſtos loquendo polleat, Imperatorem illicò uitæ noſtræ neciſque fieri. Sed ego longius quàm deſtinaueram, metu calamum urgente prouectus ſum, ut uerò iam deſinam, Medicum non conſilio, ſed eloquio pollentem, uelut inſidiatorem uitæ, ſiccarium aut ueneficum uitare debes, huic quidem iure optimo dici poteſt, quod loquaci coquo Plautinus ille ſenex in Aulularia:

Abi, inquit, opera hic conducta eſt ueſtra non oratio,

Ad hoc & exactam tui cuſtodiam, & (quæ ad ſalutem corporis miris modis adiuuant) ſpem bonam, ac lætum animum habeto, ſi te, ſi te nos omnes, ſi tecum ægrotantem Eccleſiam ſaluam cupis. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. IN LIBROS INVECTIVARVM; CONTRA MEDICVM quendam ad Amicum,

Præfatio.

Vatuor Inuectiuarum libros dicam, an quid aliud, ad te miſi, libentiſſime negauerimus, ſi uel negare tibi aliquid poſſem, præſertim obnixius poſtulanti, uel ſi illi iam in publicum non exiſſent. Rid ebis interlegendo, & tacitus dices: Ille meus, unam amplius quàm putabam artem habet, Male loqui didicit. Bene ais, teſtor enim tuum caput, meum hoc artificium non fuit, non ſum totus indocilis, mallem lentior. ſed hoc didici in his ſcholis, ubi impertinens & ineptus conuitiator docere non potuit quod neſciuit, meliora forſan in Academia, in Parnaſſo. Neſcis quia ſicut in plateis urbium rixantur aniculæ, in roſtris litigant cauſidici, in fornicibus lenones, in tabernis ebrij, ſic in ſcholis diſputant Philoſophi, & in ſyluis cogitant Poetæ. didici quod res, quod locus tempus'q; poſcebant, immò uerò quod cogebat importuniſſimus magiſter. Quamuis enim in ocio, in ſolitudine mea eſſem, ille tamen urbicus iurgator, nec ſolitudini nec ocio meo parcens, nec ipſam locorum faciem ueneratus, cui diuinum neſcio quid ineſſe ipſe ſi niceat, non neges in illis, ut propriè mihi uideor dicturus, Pierijs penetralibus latitantẽ, conuitijs aggreſſus excíuit, in alijs longè, inquã alijs conſopitum curis, & hanc quam in me miraris inſuetam artem docuit uel muitum. illud ægrius fero, quod & glorioſius aliqua de me loqui, & neſcio an ineptis ſed certè neceſſarijs laudibus, dare operam me egit. utriuſq; rei excuſationem in fine libri ultimi uidebis, nunc propediem mirabere, quod eandem, quam mihi olim hoſtis impoſuit, gloriãdi neceſſitatem impoſuerũt amici. Antè alios cœnobius noſter uir doctus, & quem Auſonijs armatum Muſis, barbarica nuper laurus ornauit, de'q; noſtris ingenijs, mirum dictu, iudex cenſor'q; Germanicus, ferre ſententiã non expauit. ille, inquam, amiciſſime quidem admonens, efficaciter'q; coarguens, impulerit etiam quã nolebam, ut quod nunquam amplius euenturum ſuſpicabar, pro excuſatione mei nominis, nunc denuò gloriarer. Epiſtolam eius ad me uidiſti puto, aliorum uerò non ita, quibus ſtylus uarius, ſed omnibus una mens eſt, moram meam his in locis, niſi ſat reliquiæ uitæ meæ conſentaneam probare. Reſponſionem meam ad omnes, quia una non capiebat epiſtola, & de ſama totiens certare durum erat, quãquam tota res alto animo ſperni poſſet, ne tantorum uoces hominum cõtempſiſſe dicerer, Libellum de uitæ meæ cur ſu contexui, ubi ſi res meas, non dicam irreprehenſibiles aut laudabiles, ſed tolerabiles excuſabiles'q;, mira uerò & illi amico, & alijs miratoribus meis, ſiue amantibus ſiue tempeantibus, ſiue ex profeſſo carpentibus, puto reſponſum erit. Hactenus Inuectiuarum mentio, calamus tulit, cum quibus & librum iſtum ſenio uictum, & canum morſibus lacerum, ſimul & uetuſtiſſimam meam quam poſtulas chartam mitto, in quibus nihil mihi charius, quàm uetuſtas ipſa, cuius uenerator, noſtra ætate niſi fallor, nemo inde maior fuit. Vale, Mediolani, IIII. Idus Iunij.

FRAN-

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. CONTRA MEDICVM QVENDAM, INVECTIVARVM

Lib. I.

Viſquis es, qui iacentem calamum & ſopitum (ut ita dixerim) leonē importunis latratibus excitaſti, iam ſenties aliud eſſe alienā famā prurienti lingua carpere, aliud propria ratione defendere. Iniquū fateor inter nos certamen inſtituitur. ubi me percutias habeo, ubi te repercutiam nō habes. quod enim nomen habere poteſt mercenarius & infamis artifex? Profectò aūt mihi tecū non de opib. aut de imperio, ſed de ſolo nomine pugna eſt, cuius te egenum atq; inopem eſſe, & ſiquid interdum non admonearis, intelligis. Quia tamen cogis ad id, ad q̄d nunquam ſponte deſcenderē, & loqui aliquid neceſſe eſt, ne ſi (quod interdum in animum uenit) propter contemptū rerum tuarum tacuero, tu tibi forſan ex mea taciturnitate complaceas, petita non à te, ſed à lectore uenia, ſiquid cōtra morē meum dixero. Reſpondebo ad aliqua, multa enim tàm ineptè dicis, ut quiſquis ea reſponſo digna duxerit, ipſe meritò uideri poſſit ineptior. Primum itaq; literis tuis lectis, riſum me cohibere nequiuiſſe noueris, quo nam enim alio modò clarius probare poteras, uerum eſſe quod negas te, ſcilicet egreſſum tuis, alienis in finib. oberrare, magno cum eorum diſcrimine, qui nimiū credulitate ſequuntur, quib. ſanitatis fructū pollicitus, nil niſi intempeſtiuos floſculos inutilium uerborū ingeris, cum facto non uerbis opus ſit? quanto enim ſudore, quantoq; cum ſtudio inanem, ſed ampulloſam & tumidā, plenamq; cōuitijs epiſtolam effudiſti? ſed hic ueſter eſt mos, aduerſus uerū iurgio certatis, Et nimirū, hoc ipſo quantū tibi fideres apertiſsimè declaraſti. Si enim non extremus perditiſsimusq; omniū fuiſſes, non deſperaſſes fieri poſſe, ille unus ex multis, qui iuxta ſententiam meam eſſes, in Rom. Pont. conſilium euocandus. Immò uerò generoſæ mentis inditium eſt, & ſi uni tantum ſpes gloriæ propoſita ſit, in id niti, ut unus iſte tu ſis, q; ſi aſſecutus fueris, uoti cōpos egregij, alioquin laudabili, ſaltem ſis cōmendandus affectu. Ego quidē (nā memini) non artificium, ſed artifices improbaui, eosq; nō omnes, ſed procaces atq; diſcordes. Mirū dictù, ut ſibi cōſcius tuus multorūq; animus indoluit & exarſit? neſcio q̄d hoc rei eſt. argue tardos Philoſophos, pūge inertes Poëtas, carpe incōpoſitos oratores, nunq; Plato & Ariſtoteles, nunquā Homerus & Virgilius, nunquā Cicero aut Demoſthenes miſcentur. Increpa Medicos inutiles & ignaros, omnes propè fremēt & inſanient, quod antè nō noueram, breui literula ſum expertus, ſingulare quiddā hoc in genere dixerim, An fortè, ideò quia uniuerſali maculæ nemo ſubtrahitur? Nolo id quidē opinari, nec dum deſpero, fore aliquem Medicum, cui ualdè probetur quicquid dixi, dicturusúe ſum, quiq; ſuam ſingularē laudem, in cōmuni cæterorū infamia recognoſcar, & (quod cunctis excellentib. ingenijs inſitum reor) gaudeat ſe paucorū ſimilē, diſsimilemq; multorū. quod niſi ita eſſe crederem, fruſtra ſuaſiſſem unū de multis eligendum, ut uerba mea repetā, non eloquētia, ſed ſcientia & fide conſpicuū. Tu tamen ille unus proculdubiò non es, quod ſi eſſes, nunquam diſcordes ac neſcios Medicos increpanti, tàm uentoſa reſpondiſſes, epiſtola profundiſsimè tangebaris, tàm grauiter exclamaſti. Nec puduit illud etiam, inter confuſum murmur inſerere, me Pontifici adulatum. ego nec cuiquā adularer, cui propoſitum ſit (uulgo etiā non ignotum) præter uirtutē ac bonam famā uniuerſa contemnere. quid enim me moueret, ut nūc fierē, quod ab annis teneriorib. nunquā fui? percontare ipſum illū, de quo loquimur, & dicet tibi: Sæpè ultrò ſe mihi obtuliſſe, quantū tu optare (licet ſis importuniſsimus) non auderes, meq; propter amorē libertatis, quod tibi in expertū & incognitū bonū eſt, omnia recuſaſſe. Deſine itaq; leprā tuā, & ambitionis auaritiæq; malū, benè ualētibus imponere,

tu palpa-

tu palpator, tu non solū blandus, sed (si es ille quē puto) tædiosissimus etiā adulator, nō modò Pontificū, sed & pauperū latrinas, uilissimi spe lucelli, ego florentes syluas & solitarios colles ambire soleo, nō nisi uel sciētiæ cupiditate uel gloriæ. Id nō scripto, sed cachinno refellendum arbitror, quod inter anxiæ cōquisitas euadendi uias, quib. inenodabilē ueri laqueum tentas abrūpere, palpitando dixisti, Me forsan tui nominis inuidia tactū, illud scripsisse, quo tibi gregiq; tuo famā eriperem. ego ne tibi misero inuiderem? absit, auertat Deus, qui enim misero inuidet, necesse est sit ipse miserrimus. ego tibi nomen eripere nitar ingloriē? procul ab hoc periculo es. ire potes toto securus orbe terrarū, q ad famæ iacturam attinet.

Cantabit uacuus coram latrone uiator.

Erit qui fortè nares amputet, oculos effodiat, famam tibi nullus eripiet, q non habes, quid aūt intolerabilius est homine insolenti? qui ubi pudorem semel abiecerit, quicquid dixeris negabit, magna meretriciæ frōtis impudentia est. Negas ecce Medicos discordare, q publica totius humani generis est querela. utinā tamen ita sit, malim esse mentitū, quanquā hac in re mentitus esse nō possim. cæterū saluis omnib. errasse maluerim, quā me ueridico, periclitari tot hominū milia, qui discordi & uario prorsus incerto Medicorū imperio gubernātur. Nempè q in summi Pont. cura nup dicis fuisse cōcordes, Vide, non dico ne mētiaris (id enim iam uobis quotidianū atq; uulgare est) sed ne maximis testib. ueritas uos ipsa confundat. concordastis fortè postquā ille cōualuit, qui q nemo ne ipse quidē dubitat, multò antè cōualuisset, si tu saltem per totū ægritudinis suæ tempus, in extremis Indiæ littorib. habitasses. ò si q ominari horreo: sed licet immortalis Dei uicarius, Deus est tamen ipse mortalis) si ergo tūc naturæ debitū persoluisset, quanta fuisset inter uos, & q indecisa discordia, de pulsu, de humoribus, de die critico, de pharmacis, cœlum ac terrā dissonis clamoribus implessetis, causam ipsam ægritudinis ignorantes. miseri qui sub auxilij uestri fiducia ægrotant. CHRISTVS aūt in cuius manu salus hominū sita est, saluū illum ignorantib. omnibus uobis fecit, & faciat precor, quantū sibi, quantū Ecclesiæ, cui præsidet est necesse, uos Dei beneficium, & cōplexionis ac naturæ suæ laudē usurpantes, uideri uultis illū à mortuis suscitasse, & nunc tandem transacto periculo concordatis, non inelegāti uafricia, ne si Pater ille doctissimus, quiq; uel ingenio, uel experientia, nō dicā omnia ut tu adulator, sed multa cognoscit ac prouidet, discordare uos senserit, præcipites ancipitis uiæ duces abijciat, aspernat, atq; oderit. sed mihi crede, ne quicquā rectè iacitur antè oculos pennatorū, nouit ille mores uestros, & si me interroges, propter cuiusdam speciem honestatis, & ne consuetudinem publicam damnasse uideatur, uestra potius uult fastidia, quàm quia ignoret, aliquanto grauius esse periculum, uitam suam nugis uestris, quàm fragilem sine gubernaculo carinam pelago, uentisq; committere. quod ad me attinet, iracundiā tuam minimè quidem miror, sciebam uerum esse Satyricum illud:

Accusator erit, qui uerum dixerit

Nec minus illud Comicum: *Obsequium amicos: ueritas odium parit.*

Quod cum cōmuniter uerū sit, tum pcipuè inter illos, qui mendacio uiuūt. illud miror, q̄d ira in rabiē furoremq; conuertit̄. nil enim tibi scripserā, quippè qui nūc (etiā inuitus) non intellectur ū alloquor, at Rom. Pont. graui tunc ægritudine laboranti, metu ac deuotione dictantibus, epistolā scripsi breuē, sed nisi fallor, utilē sibi, tibi fortè nō ita, admonuiq; ut turba dissidentiū Medicorū, necnon etiam Medicum non scientiæ sed inanis eloquētiæ curiosum, quæ ingens nostris temporibus multitudo est, omni studio caueret. quod licet grauissimè stomacheris, me tamen neq; consilij mei pœnitet, neq; me lapidandum credidi, si sibi licet non egenti fidele consilium dedissem, cui omnes, qui Christiano nomine gloriamur, non modò consilium, sed obsequium, insuper & obedientiam deberemus. Debuisti si sanus esses, non mihi rescribere, qui tibi nil scripseram, sed eidem illi scribere, si sibi forsan aromatico illo tuo ac medicinali suadere posses eloquio, ut tibi seipsum, & res suas crederet, uitam ac salutem, nisi de tuis manibus non speraret. contrà autem mē studijsque meis deditos, nociuum atque inutile genus hominum declinaret, seu mē Poëtam, seu quodlibet aliud dicere libuisset. omnia enim tibi licere arbitror idiote, qui pro-

qui propter mei, quin potius ueri odiũ in Poëtas immeritos es inuectus. ego tamen hac in te poëticè nihil ſcripſi, quod ita eſſe, niſi planè deſiperes, ipſe ſtylus indicio eſt. Cogeret me procacitas fortè tua, poëticè aliquid de te loqui, teq; omnib. ſæculis lacerandum tradere, niſi quia indignus uiſus es, qui per me poſteris notus eſſes, aut locũ in meis opuſculis inuenires. ſed quid colores cœco? quid ſurdo ſonos ingero? mechanice, res tuas age oro te, cura ſi potes, ſi minus interfice, & pretium poſce cum occideris, id nulli imperatori aut regi, ſed tibi uni uitæ necisq; domino, ut iactas, humani generis cœcitate permittitur. utere funeſto priuilegio, optimè enim tutiſsimè arti cerebrum addixiſti, quiſquis euaſerit, tibi uitam debet, quiſquis obierit, tu illi præter experientiam nihil debes, mors naturæ aut ægroti uitium, uita tuũ munus eſt, iure igitur Socrates, cum factũ de pictore Medicum audiſſet, Caute, inquit, Artẽ enim deſeruit, quæ defectos ſuos habuit in aperto, eãq; cõplexus eſt, cuius error certa terra tegitur. quid te aũt non auſurũ rear, qui Rhetoricam Medicinæ ſubijcias, ſacrilegio inaudito, ancillæ dominã, mechanicæ liberalem? niſi forſan illa te cogitatio has in inſanias traxit, quæ ſi unquã caput tuũ potuiſſet irrumpere, nunquam uſq; adeò aſininum dicerem, ut ſcilicet, quoniam ætate noſtra iniquiſsimos homines imperitare uiris optimis, facto rerũ peſsimo uidemus, ad artes quoq; ſpeciẽ hanc tyrannidis trahendã, ac propagandam putes. ſed prius omnia, quàm huiuſce rei arbitriũ, fortunæ traditum uidebis: faciet illa Nerones atq; Caligulas regnare, Dionyſios atq; Phalarides in patria florere, Catonem intra peſtes Libycas errare, mori Regulum in carcere, in paupertate Fabriciũ, Marcellum in inſidijs, in exilio Scipionẽ, hæc & his ſimilia faciet, quotiens uolet, more ſolito iocari, Medicinæ ſuppeditare Rhetoricam non poterit, extra ſuos fines imperiũ non habet. Sed quid loquor? neſcio an prius, quàm ad finẽ ſuſcepti ſermonis ueniam, libeat mutare ſententiam, ac fateri ius illã etiã in artib. habere. quod niſi ita eſſet, nunquã tu de tanta ignorantia, tàm ſuperbus incederes, cum multi interim uiri literatiſsimi mendicent, uerum ea non artium fortuna, ſed artificum dici debet. Ad id mihi reſpondeas uelim, ſi rebus omnib. fortunæ imperio confuſis, artes quoq; cõfundere, & liberales mechanicarũ ſeruas facere (quod utrarumq; prohibebaris nomine) uoluiſti? cur non potius nauigationi, quàm medicinæ Rhetoricam ſeruam faciebas? Nauigationem certè ſui generis, hoc eſt mechanicarũ quidam dixere, Rhetoricam, eò quod in primis illi cui mercatura omnis ſubiacet, in peragrãdo orbe luſtrandisq; littorib., atq; innumerabiliũ nationũ conciliandis ratione animis, multa ſit opus eloquentia. unde & Mercuriũ, quem ſermonis Deum uocant, inde dictum uolunt, ꝙ mercaturæ κύριος hoc eſt dominus eſſe uidetur. quod cum ita ſit, cur non potius (ut dixi) nauigationi Rhetoricã ancillari præcipis? quod æquanimius propter ſimilitudinem latura ſit, niſi quia ruditatem illam tuam, & caligantis ingenij cæcitatem occultare, nullo modo potes. proximis tuis literis expecto ridiculoſiſsimè rerum cenſor, ut lanificio iubeas ſubeſſe Grãmaticam, Dialecticam armaturæ. quid enim te rurſus nõ auſurum putem, qui me os in cœlum poſuiſſe dicas, quoniam Medicos diuinum ac cœleſte genus attigerim, cum tu impuriſsimum os aperire non ſis ueritus, in Plinium Secundum, uirum ex omnibus ſuæ ætatis doctrina ingenioq; præſtantiſsimum. ita enim de illo ſcriptum uideo, nec excipitur Galienus coëtaneus (niſi fallor) ſuus. uir & ipſe non indoctus, ſed in doctorum atq; loquatium abundantiſsimus ſucceſſorum. Quæ autem iſta dementia? quæue iſta uoluptas eſt? à pedite uulnus acceptum, equiti refundis innoxio, & ſoluta oratione, cum ſis læſus, iram ulciſceris in Poëtas, quaſi Poëticum ſit omne quod neſcias, id ſi tibi permiſero, quid uſquam quæſo non poëticum relinquetur? quid enim non te penitùs ignorare crediderim, qui ad experiẽdum ineptiſsimos ſenſus tuos, tàm pueriliter deſudaſti? Deus bonè, quæ deliramenta? quæ ſomnia? Inſultas Poëticè, cuius nunquam faciem uidiſti, laudas Medicinam quàm ego non improbo. quis enim ſanè mentis hoc audeat? Scio artem eſſe non inutilem, & ſerò licet à noſtris hominibus receptam, poſtea tamen in honore habitam, quinetiã inuentioni deorũ (ut perhibent) immortalium conſecratã, tàm magna res uiſa eſt, ut humana non putaretur inuentio. quàm opinionẽ certioris fidei auctor, in Eccleſiaſtico confirmans. Altiſsimus de terra, inquit, creauit Medicinã, quãuis ad omnia ſit cõmune, quicqd nouimus,

quicquid

quicquid scimus, quicquid sapimus, quid nisi diuina inuētio dominiq; donum est? cum in
eiusdem libri principio scriptum sit: Omnis sapientia à domino Deo est. At ne tibi de me-
chanicæ tuæ singulari, ceu laude cōplaceas, audi quid de agricultura altera mechanicarū;
eodē scribitur libro. Non oderis (inquit) laboriosa opera, & rusticationē ab altissimo crea-
tam, quid habes quod super quęcunq; agricolā accolas? Ambæ artes uno de fonte prode-
unt, ambas creauit altissimus, immò uerò quid habes, quod te agricolæ cōferas, cū huma-
niam ille uitam adiuuet, quā tu (licet cōtrarium professus) oppugnas, ille humano generi la
borando prosit, tu noceas quiescendo, ille nudus in campis, famē sua publicā pariat saturi-
tatem, tu phaleratus in thalamis, uoce tua publicā destruas sanitatem. In eo quidē nō simi
liter concordamus, quod effectus Medicorū dicis esse mirabiles, quos effectus quæso te,
nisi illud forsan inter miraculosa cōnumeras, quod uos sæpius quàm cæteri hominū, immò
uerò quasi cōtinuò, ægrotatis? itaq; magnis in populis, facies uestra solo pallore discerni-
tur, iamq; in prouerbium abijt. Colorem Medici dicere, quotiens croceum hominē aut ta
bescentem uideris. Parum'ne hic miraculo est, salutem alijs, quàm ipse non habeas polli-
ceri? Esset profectò miraculum, nisi illud extenuaret assiduitas mentiendi. nisi fortè ille mi
rabilior est effectus, quod qui se totum uestro consilio tradiderit, sanus esse nunquam pote
rit. hi sunt Medicorum, non tantū miri, sed stupendi etiam effectus, Medicorum uerò non
omnium, sed multorū atq; in primis tui. Credo ego Hippocratē uirum doctissimum fu-
isse, puto Galienū (illo duce) multa primis inuentionib. addidisse, non detraho claris uiris,
ne fiam tui similis, qui obtrectandi studio, me cum Plinio miscuisti, quem si intelligere pos-
ses, esses hortandus ut legeres, & teipsum in eo speculo intuens, uel deformitatē tuam cor-
rigeres, uel desineres superbire, sed crede mihi Græcū hominē putares, cum tamen is inter
raros Latinæ eloquentiæ principes, in Saturnalibus numeretur. si in literis tuis uideo, arro
gans & ignarus es, alterū facit ut nil discas, alterū ut nil scias, quid enim de hoc tanto uiro
somnias? Dicis enim quod quicquid ueri habet, ab antiquis Medicis accepisse, uos à qui-
bus tot mēdacia didiceritis nō dicis. sed quid iterū tēpore gloriaris? Ignauissimorum ꝗrun
dam hominū cōsuetudo est, ut cum inter uitia senuerint, nulliq; pares sint, sola se præferant
senectute. atqui ne hāc ipsam unā gloriandi tibi materiā cōcesserim, in singulis enim te uer
bis detegis, nihil esse, nihil sapere, nihil nosse. cōputa annos, & reperies uirū illū omnes fe-
rè quib. uteris Medicos præcessisse, quanq; quid attinet Medicorū antiqtate nominibusq;
cōfidere, qui si ad lucē redeant, una uoce fatebunt, nullos se hostes alios habere ꝗ uos, quo
rum uel turpi segni ie, uel ingeniorū hebetudine, sui labores ac uigiliæ perierūt, quiq; quo-
tidie mentiendo illas arguitis fuisse mendaces. Lege si libet (& nisi ego quoq; tibi Græ-
cus uideor) epistolam illam totā, quæ cum ad hoc unū scripta esset, ut uniuersali Domino
cautionem pareret, tibi nescio cui (immò quidē scio sed dissimulo) dolorē peperit ac furo-
rem. illā lege libet, Inuenies me nil omninò cōtra Medicinā, nilq; cōtrà ueros Medicos lo-
cutum, sed contra discerptores atq; aduersarios Hippocratis, quod eodē plaudēte fieri cre
didi, tu aūt non cōtentus in me multa dixisse, multa itidē contra Poëticam ac Poëtas, qua
dam libidine uobis insita loquendi, de reb. peregrinis & incognitis, euomuisti. nō legeras
apud Varronem Romanorū doctissimū, neq; apud Tulliū, quē fidenter, licet fortè obstre
pas, dixerim principē Latinorum, quid de Poëtis scriptum est. uerba enim ipsa, ne quid me
mutasse, uel addidisse suspiceris apposui. A summis, inquit, hominib. eruditissimisq; sic ac
cepimus, cæterarū rerū studia & doctrina & præceptis & arte cōstare, Poëtam ipsa natura
ualere, & mentis uiribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu afflari. quare suo iure, no
ster ille Ennius, sanctos appellat Poëtas, quod quasi deorū aliquo dono atq; munere, com
mendati nobis esse uideant. sit ergo iudices sanctū apud nos humanissimos homines, hoc
Poëtæ nomen, quod nulla unquā barbaries uiolauit. hæc Cicero. Multa sequunt in eandē
sententiam grauissima, innumerabilia etiam apud alios, quæ spōtè prætereo. neq; enim mi-
hi propositum est, in auribus tuis nobilitare uelle Poëtarum nomen, quod tibi ignobile ui
deri, ea demum summa mihi notabilitas uidetur. cur autem hæc narrem nescio, an te ridi-
culosior sim, si asino lyram tungam. Respōdebs, audio sed nihil intelligo, & Poëtæ nomen
nulla

nulla unquam (ut modò dicebam) barbariæ uiolatum, atq; omni ex parte tibi incognitum, uiolabis plus quàm barbarica feritate. itaq; peropportunè audies, quod cuidā nuper tuæ professionis homūculo, cum assensu & approbatione multorū dixi. Cum enim uestro more, multa contra Poëtas hisceret, potius quā diceret, nunc Poëtā Ciceronem, nūc Plinium affirmans, quæsiui ab eo, Quid Poëtæ nomine crederet importari: quod cum se nescire non negasset, pro tempore historiā dixi, non inamœnam cognitu, magis ab auctorib. relatam, quam tibi quoq; dicā, puto si quid omnino aliud, quā de febrib. audire potes. Hannibal uir bellicosissimus, bello uictus, à Romanis Ephesum ad Antiochū regem Syriæ profugerat, à quo lætissimè susceptus, eo quòd Romanorū odijs æstuanti, nullus unquā cōsultor tàm idoneus uidebatur, in summo honore apud illū erat. contigit aūt Phormionem quendam nomine, secta Peripateticum, qui ea tempestate literarum sciētia clarus habebat, simul illic fortè apud regem esse, ad quem (si uellet) audiendum inuitatus, Hānibal, dum fama uiri tactus annuisset. seniculus non indoctus, & ut homo Græcus audax & uerbosus Phormio, credo extimans nihil se melius in præsentia tanti ducis, nihilq; conuenientius loqui posse, materiā rei militaris ingressus, in plures horas sermonem cōtinuum protraxit. deniq; dum qualiter sit ductandus exercitus, qualiter instruenda acies, qualiter capiēdus castris locus, quando signum pugnæ dari, quando cani receptui conueniat, postremò quæ antè prælium, quæ in prælio, quæue post prælium sint seruanda copiosè disseruit, secutusq; esse plausus omnium, quæsitumq; ab Hannibale, quid sibi etiam uideretur de illo sapiētiæ professore. Multos (inqt ille) stultos delirosq; senes uidi, nullū tamē, quo magis delectarer quā sene hoc, quippè qui tàm multa de reb. incognitis loqueretur. quò dicto facetè admodū & illius & uestrā impudentem notauit audaciam. de omni enim materia loqui uultis, uestræ professionis obliti, quæ est si nescis urinas, & quæ nominare pudor prohibet, cōtemplari, nec pudet insultare his, quib. uirtutū atq; animi cura est. eleganter de hoc Phormione loquens Cicero. Quid, inquit, aut arrogantius aut loquatius fieri potuit, quàm Hannibali, qui tot annis de imperio, cum P. R. omnium gentium uictore certasset, Græcū hominem, qui nunquam castra uidisset, nunquam deniq; minimam partem ullius publici muneris attigisset, præcepta de re militari dare: quanquā non omnino par tua & Phormionis causa, multoq; iustius ego te rideo, quàm illum risit Hannibal. Ille enim de rebus licet experientia ignotis, at saltem lectione cognitis loquebatur, tu de his rebus loqueris, quarum nō tantùm usu atque arte es indoctus, sed ingenio etiam prorsus indocilis. hanc historiam cum illi contentioso homini narrassem, quod erat ipse senex, sibi dictum credidit, quasi & seniū ei & stultitiam exprobrassem, itaq; uehementer excanduit. Tu qua ætate sis non satis scio, nisi q delirare sæpius solent senes, non quidem omnes, sed quorum iuuenilis ætas uilibus curis & obscœno artificio acta est. quo autem ingeniosis, mihi incognitum esse noluisti, audiens ergo te uideo, mordendi auidum, sed ignorantia torpentem, algentis more aspidis coactū uirus. non posse diffundere, nisi quod in fine multū irarum attritu, terrifice concalescens, neq; tamen tàm morsu quā sibilo metuendus, in me calcaneotenus erigeris, ubi scilicet Boëtiū Seuerinum, aduersus sacras Pierides testem citas, atq; ut testimonio fidem quæras, cautissimus disputator, Patriciū illum uocas, quasi de Prætura uel Consulatu quæstio sit, & quasi non multi testes, licet minimè Patricij sint, hac in re multum Boëtio præferēdi. Verum absit ut huius uel alterius fide digni hominis testimoniū recusem, ad inquisitionem ueri, omne genus studiosorum hominum admitto, mechanicis duntaxat exclusis. Ille igitur quid, ab ægrotantis cura, scænicas meretriculas philosophico procùl arcet edicto. Viue bellator egregie, uniuersam poësim letali iaculo transfixisti. certè si quid eorum de quibus tàm temerarie disputas didicisses, scires scænicā illam quàm Boëtius notat, ipsos inter Poëtas in pretio non haberi, non autem uidisti, ecce quod iuxta erat, licet idipsum literis tuis ignoranter insereres. quid enim ait: Veris eum Musis curandum sanandūq; relinquite: hæ sunt Musæ, quibus si qui usquā hodie supersunt poëtæ, gloriantur ac fidunt, quarum ope non ægra corpora mactare, sed ægris animis succurrere didicerunt. de quibus si loqui uelim, donec cerebro humido ac fluenti tanta res insideat, amens ero, neq; enim Amphionis uel

Orphei

uel Orphei cythara tàm duram silicem mouere posset, neq; enim tam hirsutam tygridem lenire, quas tu ac omnes id genus fictiones, ueluti uerò aduersas, mira plebei artificis temeritate, condemnas, in quibus tibi tuiq; similibus studiosè abditus, allegoricus sapidissimus ac iucundissimus sensus inest, quò ferè omnis sacrarum etiam scripturarum textus abundat, quas te animo irridere non dubito, sed supplicium times. Quàmobrem feram æquo animo, te Poëtis quos ignoras, uanitate notissima insultantem, idque mihi alicuius bonæ spei argumentum fuerit, si tibi ualdè displiceam. Cur autem indigner audere te aliquid ad uersus me, cum aduersus CHRISTVM, si impunè liceat sis ausurus, cui Auerroim (tacito licet iudicio) prætulisti, scis quod non mentior, quamuis aliud uerbo clames, cesset pœnæ metus, pfectò ut sciolus uidearis, esse uoles hæreticus. Sed ad fictiones quas carpebas redeo, audi ergo quid Lactantius, uir & Poëtarum & Philosophorum notitia, & Ciceroniana facundia & quod cuncta transcēdit, Catholica religione clarissimus, primo suarum Institutionū libro ait, Nesciūt quid sit Poëticæ licentiæ modus, quousque progredi fugendo liceat, cum officium Poëtæ in eo sit, ut quæ uera sint, in alia specie obliquis figurationibus, cum decore aliquo conuersa traducat, totum autem quod referas fingere, idest ineptum esse, & mendacem potius quàm Poëtam. stupes bellua, nunquā puto istud audieras.

Mentiri uobis linquimus, quodque grauissimū mendacij genus est, mentiri summo cū discrimine damnoq; credentium. Id si mihi non credis, uulgus interoga, cui & illud in prouerbium uersum est, ut aptissimè mentienti dicant: Mentiris ut Medicus. Poëtæ (neque enim me hoc nomine dignari ausi, quod tu mihi demens ad infamiam obiecisti) Poëtæ, inquam, studium est ueritatē rerum pulchris uelaminibus adornare, ut uulgus insulsum (cuius tu pars ultima es) lateat. Ingeniosis autem studiosisq; lectoribus & quæsitu difficilior & dulcior sit intentu. Alioquin si tibi falso persuadeas, quod quidā indocti solent, qui quod consequi nequeunt execrantur, ut scilicet Poëtæ officium sit mentiri, illud tibi consequenter persuadeas uelim, esse te Poëtarum maximum, cuius propè plura mendacia sunt quàm uerba. ultrò tibi Meonius senex cedet, uictus cedet Euripides, cedet Maro, uacuus tibi Helicō linqūtur, indecerpta laurea, illibatusq; Castalius fons. Sed expergiscere si potes, lippientesq; oculos aperi, uidebis Poëtas raros, quidem natura rerum disponente, ut rara quælibet cara simul & clara sint: Videbis eos gloria & nomine & immortalitate fulgētes, quàm non sibi tantū, sed & alijs peperere, ut quib. ante alijs perituris consulere nominibus datum est, & quorum adminiculo ipsa etiam uirtus eget, non equidem in seipsa, sed in eo quod habet cum uitijs & obliuione certamen, te uerò cum tuis nudos uidebis, omni uera laude uanitatibus obsitos, obrutosq; mēdacijs. Hæc non aduersus medicinā (quod sæpe testatus sum) neq; aduersus excellentes Medicos, qui irasci non debent, qui cum semper rari, nostra sunt ætate rarissimi, sed aduersus te, delirantesq; similiter dicta sint. in quibus illud fortè mirabitur quispiam, quod libellum pro epistola remisi, sed meminisse conueniet facilius infligi uulnus quàm curari, & citius dici conuitia quàm repelli, ideoq; & maior defensio Demosthenis, quàm Aeschinis accusatio est, & longior Ciceronis, quàm Salustij inuectiua. hactenus hæc: cætera in tempus aliud reseruo. Nolo enim putes me lacessiti styli, & iustissimæ indignationis aculeos, more apum in uulnere reliquisse, experire iterum cum uoles, quid inter ingenium & ingenium, quid inter calamum & calamum intersit, illud uerendum, ne dum per abrupta distractus, multumq; huic tuæ ridiculosæ eloquentiæ intentus, in insuetis conflictationibus tempus teras, his quoque pecunia pariter ac sanitate spolias, magni periculi causa sim, de hoc tamen ipse uideris, ego mihi, quicquid atemptaueris, ad cumulum gloriæ adscribam. Alta petentibus non semper quies, sed eorum sæpè, q sine graui periculo uinci possunt, optāda rebellio est. Si benè dixisses audisses benè. audisti autem, quod ego loqui sum solitus, sed quod tu meritus es audire. Sile parumper, & rumina, & tibijpsi da ueniam, qui cœpisti. Verùm ego satis ne sanus sim diutiùs tecum loquar, qui quod ridiculū omne supergreditur, Medicinæ nomine, mortem mihi literarum tuarum, in fine denuncies, ad quam differendam, Medicina fortè aliquid, tu profe-

ctò nihil, ad celerandam uerò quàm plurimum conferre potes. Præclarum, fortius artifici um longæuis, corpusculum scis expedire languoribus. certe ipsa mihi uiuas (modò uoces habeat) Medicina gratias actura sit, si eorum præsentem infamiam fando nudauero, qui an tiquam illius gloriam nouis erroribus extinxerunt.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. CONTRA MEDICUM QVENDAM, INVECTIVARUM

Lib. II.

Abes unde mihi perpetuò gratias agas, de muto & elingui, argutulus atq; faceculus factus es disertissime Hippocrates. Nescis quantum huic calamo debeas. ecce iam prosam scriptitas, citò facies carmina, iáq; hymnos incipis balbutiendo contexere; boni ingenij puer eris. immò uero stulte senex & ignare, multo consultius tacuisses, nō ut ideò Philosophū te probares, sed ut ignorantiam saltem tuam silentio uelares. tacendo enim latere poteras, loquendo non potes. Lingua animi fera est, hanc tu nullo ad hostium pulsante, nescio cur mouisti, tenebrosam fœdamqúe tui pectoris domum omnib. apiens, quæ melius semper clausa mā sisset, nisi quia dementiam diutiùs occultare difficile est. Credo non legeras quod scriptum est, Stultus quoque si tacuerit sapiens reputabitur, & si cōpresserit labia sua intelligens. benè Socrates, cum decorum adolescētem tacitum uidisset. Loquere, inquit, ut te uideam non tàm in uultu putabat uideri hominem, quàm in uerbis. ecce locutus es, uidimus te, iáq; si millies taceas uidemus. uoluisti apparere & multis quos latere poteras, esse ludibrio, in quod gaude præpotens orator, externa ope non eges, nullo opus est indice, operosè nimis, tuo te prodis indicio, tā late tristis male coagulati eloquij fumus manat. ô ridiculum animal, uolebam dicere, librum scribis, rectius dixerim, quod tuæ professionis est proprium, aromatum lentas fœdas inuoluere, & ubi periculosis ambagib. dictare soles, miserorum mortes, utq; uilia magno constent, fallasq; licentius, radicibus nostri orbis imponere peregrina uocabula, ubi nunc ut tibi uidetur Philosophicos locos ut ego sentio tabificos locos scribis. Sed ut libri formam habeat uersutus opifex distinguis in partes, & forsitan uictor eris: apothecarij scripsisse te librum dicēt. quid ni igitur exclamē? Accurrite Philosophi, accurrite Poëtæ, accurrite studiosi, quicunque unquam scribendis libris operam datis, accurrite, uestra res agitur, mechanicus libros scribit, penitúsq; uerū fit illud sapiētis Hebræi. Faciēdi libros nullus est finis. qd enim fiet si mechanici passim calamos arripiunt? actū est. ipsi boues, ipsiq; lapides scribent, Nilotica Byblus non sufficiet, siquis est pudor, dimittite illam literatis, uos si gloriæ cupiditas tangit, in uento & aqua scribite, ut ad posteros fama citius uestra perueniat. quid quærar? quid eloquar? quid dicā? definite, quæso, qui papyros arte conficitis, quiq; tenues in membranas cæsorū animaliū terga conuertitis, Hetruscis expiandū sacris infaustū & infamæ monstrū incidit. quid enim bicipitē puerū, aut quadrupedē miramur? quid obstupescimus mulæ partū, tractúsq; de cœlo templū Iouis, aut sub nubib. uisas faces? Quid Aetheis uaporib. ardēs æquor, & cruentū amnē, imbrēq; lapideum, aut si quid tale in annalibus ueterū reperitur? habeat suū secula, nostra portentū, mechanicus etiā libros arat. quis non Roscio deinceps artis histrionicæ librū donetterat & ille mechanicus, sed insignis, ingenióq; promeritus nō modo maximorū ducū gratiā, sed ipsius quoq; familiaritatē atq; amicitiā Ciceronis, mulcebat ille oculos, mechanicus noster

cus noster aures uulnerat, agebat ille quod placeret omnibus, hic quod nulli. aut quis coquinæ magistrum indignetur Apitium, suam literis inserere disciplinā? cur enim inter culinas non scribitur, inter latrinas scribitur? cognatas res esse nomen arguit. cum autem nō inter epulas libri fiant, inter urinas fiūt, ad quas stylo celebrandas florentissima artiū rhetorica captiua perducitur, & quæ populos moderatur, inq; animis regū regnat, inter Medicos ancillatur? Sed quæso te Philosophiæ atq; artium domine, quo animo Tullius Rhetoricā tot uoluminib. tāto studio tractasset, si futurā talis ingenij seruā sciret? q̄ uerè (nō dicam serua) sed famularis etiā tua sit, si aliunde nescirem, abundè quidē artificiosus, & hybleo melle dulcior orationis tuæ contextus insinuat. Certè q; scholis omnib. est notum, Rhetoricæ facultatis officium est appositè dicere, ad persuadendum, finis persuadere dictione. quanta autem illud arte facias, quanta hoc fœlicitate perficias, qui te semel audierit non ignorat. Sed ista suum locum inuenient, à primordijs inchoandum: excuset autem prolixitatem mei sermonis, tuæ ignorantiæ magnitudo, de qua aut nihil omnino dici debuit, aut parū dici nō debuit. Prima quidem libri tui pars, de teipso agit, quis, qualisúe tu sis. iam idipsum cautè. sciebas te incognitum, nisi tabellionum more de teipso aliquid loq̄reris, atq; ita qua scriberes auctoritate constaret. Qui sim, inquis, perlecto hoc toto iā nosces opusculo. ò magne uir, nimis humiliter de te sentis, immò uero cōfestim accepto in manus opusculo noui te, quē & ante noueram. Sed nunc scientiā tuā omnem funditus detexisti, & ut scriptum est in Psalmo: Denudasti fundamentū eius usq; ad collū. quid aūt de te dicas, quem te facias audiamus. Sum, inqs, Medicus. audis hæc Medicinæ repertor Apollo, uel amplificator. Aesculapi? Consequenter & Philosophus, audis ista Pythagoras, qui nomē hoc primus omniū inuenisti? flete repertores artiū, fines uestros proterit asinus infulatus, non se modo Philosophum, sed Philosophiam suam iactans, Philosophia nostra, inquit. heu quid hoc est? peiora sunt audiēda si uiuimus. iam, ut suspicor, ad finem sæculi, propinquamus. Erūt signa in sole & luna & stellis, hoc signum in Euangelio nec fuit, quando asinus Philosophabatur, cœlum ruet. quid uis dicam? iam philosophiæ misereor si tua est, sed meo periculo iurare ausim, nescire te quid sit esse Philosophum. at ne omnia unam in partem congerā, multa etiā nunc de hac re tecū loqui habeo. præmisi autē hæc, ut scires apud me Philosophum te non esse. quid uerò, quid deinde intulit audax stultus, Se his artibus armatū, non tātùm corporis sed animi uitia curaturum? uenite huc qui ægrotatis, salus non semper ex Iudæis est, adest semibarbarus sospitator. & me superbum uocitas. relege nunc epistolam illam meam, quæ te furere fecit, & faciet mori quando ego uel Philosophiā uel poësim meam, quando me aut Philosophum aut Poëtam dixi, aut aliud quicquā, quàm tuorū morum & ingenij contemptorem, quod mihi non modo licitum sed debitum rebar.

Verecundè se solius Rhetoricæ magistrū dicit Augustinus, ut te Philosophum dicis ac Medicum, addis & tertium, Rhetoricæ dominum, quartū licet addere, postquā titulis gaudes. Cloaca es magna quidem, ut est apud Senecam, & profunda. en, quod ad primā tui gloriosi partem operis modo responsum uelim. Secunda apologetici tui pars de me erat, cuius in cognitione si falleris, non miror. quis enim non tibi alius uideri possit, cū tu tibi Philosophus uidearis? dixisti equidē Philosophus sum. tàm hoc uerum, quàm quod sequitur, tàm Philosophus tu, quàm ego ambitiosus, arrogans, superbus, nunquam mihi (fateor) cum populo conuenit, tanta tamen animi securitas est, ut populum non recusem, quos honores ambierim, & nō potius spreuerim oblatos, quid mihi unquā arrogauerim? ubi superbè me gesserim? de qua re & dictum est aliquid, & plusculum dicere est animus.

Loquar autem tibi iam, nō ut aduersario procaci & infesto, sed ut homini, nescio tamē an rationis ullum uestigium habenti, & dicam, q; ut puto, nō intelliges, quoniam uicinarū rerū, ne dum idiotis, sed doctis etiam laboriosa discretio est. sed dicam clarius quàm dici soleat, ut si non intellexeris, cerebri tui, nō styli mei uitium accusetur, audi ergo. Suꝑbo libertas omnis superbia uidetur, sapiens uerò inter superbiam fiduciam discernit, & scit largiter referre, quo animo quid dicatur aut fiat. Hinc ille uir optimè sibi conscius, dū in publico ꝑoranti populus obstreperet. Tacete inquit. melius ego unus noui, quid Reip. expediat

quã uos omnes, quod ut animosè, sic uerè dictũ, aliquos qui ad superbiam traherent fuisse, à uulgi moribus non abhorret, docti autem gloriosæ fiduciæ adscribunt. Scipio ille uir maximus, qui famosum primus agnomen ex Aphrica reportauit, capitalem causam dicturus. Primo quidem die, sine ulla criminum mentione, ut ait Liuius, orationẽ adeò magnificam de rebus à se gestis est orsus, ut satis constaret neminem unquam neq; melius neque uerius laudatum esse. quid ergo? nunquid in proprio ore laus sordebat? Audiebantur, inquit, ab eodem animo ingenioq; quo gesta erant, & aurium fastidium aberat, quia pro periculo, non in gloriam referebantur. secundo autem dicendæ causæ die, dum artius urgeretur, non modo sordidam & obsoletam uestem reorum more non induit. aut submissè iudicum misericordiam implorauit, sed cum fortè reuolutis annis dies esset, quo ipse bello Punico secundo periculosissimo omnium atq; grauissimo supremam manum imposuerat, uirtutis ac fœlicitatis propriæ recordatus, & ob hoc conscientiæ fiducia euectus, uictricem capiti lauream imposuit, testatusq; eo die, litibus ac iurgijs abstinendum, propter diei illius anniuersarium honorem, quo ipse olim cum Hannibale & Carthaginensibus benè ac fœliciter decertasset, agendasq; potius Deis gratias, precandosq; ut P.R. semper sui similes duces darent, desertis in curia accusatoribus atque iudicibus, fauente ac prosequente uniuerso populo, Capitolium & deorum templa triumphantis in morem circumiuit, non minus gloriosus ciuium, quàm fuerat hostium triumphator. rem notissimam narro, tuis licet ab auctoribus non tractatam, nec cuiquam dubium esse potest, quin inaniter effusa laudatio turpiter sonuisset, nisi eam natura rerum, & quædam quasi uiri necessitas extorsisset. Si Leonem latrantibus excitaturum dixi. si me omnia præter uirtutem & bonam famam solere contemnere, arroganter tibi uideor locutus, falleris ut in multis, neque enim insolenter me locutum noueris, sed fidenter, ut teipsum uel graui rugitu, expergefactus agnosceres. quid enim putas, aut quid ais? non'ne iam, reor, erubesceres, nisi ruborem tuus ille lætheus & immedicabilis pallor excluderet? nonne iã tacitus saltẽ, ac pallidus recognoscere incipis, q; dixisse tibi uerũ uideor insolẽter, quantũ inter ingeniũ & ingeniũ, quãtũ inter calamũ & calamum intersit? Profectò autẽ ille, quem mihi assumpsisse uideor uirtutis amor ac laudis, non ociosæ iactantiæ est, sed eò pertinet, ut scias me ab ea quam mihi obiectabas adulatoris infamia remotum, cum cesset illa cupiditas, quæ tuam & multorum linguas docuit adulari. Sed hæc turpiter, quamuis uerè proprio ex ore sonuerunt, iam responsum habes. Tunc id uerè diceres, quando nulla iusta causa, sed inanis tantùm gloriæ studio dicerentur. Nunc non magis pro mei nominis, quàm pro ipsius defensione ueri dicta ferre debebis æquanimiter, & tibi parcere, quod in me arguis. Cato ultime, grauissime morum cẽsor. adde quod ego nõ mihi scientiam aut gloriam esse, sed earũ cupiditatem, neque me uirtutem aut bonam famam habere dixi, sed optare, uel quod minus est, non spernere, quid hic, oro, tàm superbum notas, nisi quia tibi res insueta est, aliquid præter pecunias optari uel amari? accingere quicquid potes calumniæ, præter desiderium & affectum boni nihil mihi tribuò, quibus qui caret, sibi & alijs inutilis uiuit, si tamen dicendus est uiuere, qui optimarum sensu rerum eget, pessimarũ passionibus abũdat. Accedit quod & hæc, & siquid in me laudabile, aut si quid penitùs boni est, quamuis id tibi dolituræ inuide, in oculos ingesserim ut doleres, teste tamen conscientia, non inde me, sed auctorem omnis boni Deum laudo, neque in meipso glorior, sed in illo ad quem omnia refero, præter, defectus errores que meos, quos mihi imputo, scit ipse me uerum loqui. Ecce in Psalmo C. XLIIII. ait Augustinus; Inuentum est quomodo & me laudare possim, & arrogans non sim. Verum ut de Poëtis, quibus ut canis ad lunam latras, aliquid immisceam, apud Virgilium Aeneas de se interrogatus, inter cætera quid ait.

Sum pius Aeneas, fama super æthera notus.

Idem apud Homerum respondisse nouimus Vlyxem. ad hoc responsum meum: tu atque alij, qui nihil de nobis loqui uerum, simul atque magnificum potestis, uel superbè dictũ ab Aenea, uel turpiter fictum à Virgilio clamaretis: sed doctiores excusant, quia scilicet ut ignorantem alloquens, laude propria pro iudicio sit usus, & fuerit ea sibi necessitas non uoluntas.

lĩtas. quid aũt? Nõ'ne ego etiã ignorãti se, ignorãti me, ignorãti omnia? equidẽ si uel te, uel me, uel aliquid boni nosses, nunquam me nil tibi dicentem aut dicere cogitantem, nullam tui notitiam habentem, aut habere cupientem, tàm importunis (ut repetam quod te premit) latratibus excitasses. cuius te hodie puto pœniteat, sed pudor animi retrahere pedem uetat. anxius itaq; ridiculusq; luctator, alienam quod mihi forsitan credis incognitam in tuis responsiunculis opem quæris, piget hinc percepisse, pudet inde desinere. ita tergiuersaris, incertius hæres atque ut est in antiquo prouerbio: Auribus lupum tenes. Vnũ hoc loco præterire noluerim, quod inter superbias meas ponis, indignum te mihi uisum, qui meis opusculis scribereris. uide autem, quæso, ne inter tuas potius numerandum sit, si tibi contrarium uideatur. scripsi aliqua nec desino, haud unquam desinam, dum hic digitus calamum feret, sed omissis alijs ne me rursum, de meipso magnificè loqui dicas, scribo de uiris illustribus, quale non ausim dicere, iudicent qui legent, de quantitate pronuncio, haud dubiè magnum opus multarumquè uigiliarum, etsi non ab auctore, certe à subiecta materia nominandum, nihil ibi de Medicis, nec de Poëtis quidem aut Philosophis agitur, sed de his tantùm qui bellicis uirtutibus. aut magno Reip. studio floruerunt, & præclarã rerum gestarum gloriã consecuti sunt. illic si tibi debitũ locũ putas, dic ubi uis inseri. parebitur, sed uerendum est, ne quos ex omnibus sæculis illustres, quantum hac ingenij paupertate licuit in unum contraxi, aduentu tuo diffugiant, teq; ibi solo remanent, mutandus libri titulus, neq; de uiris illustrib. sed de insigni fatuo inscribẽdũ sit. Si audire me uelles, petẽdũ potiùs ab Apuleio Madaurẽsi, ut in libro philosophãtis asini locum habeas, uel orãdus Plautus, ut alicubi, in Amphitryone te collocet, ubi syllogismos tuos explicãs, probes Byrriã nihil esse, magnoq; animo cõtẽnas, quod in meis locus tibi desit opusculis, cũ & alibi aptius esse possis, & ego nullum in tuis operibus locum quærã. Illud quoque locus hic exigit, quàm certè sit tutum, de ueritate tecum colloqui, quãq; tranquillum uide, stantibus enim scriptis obstrepere, & insidiari non pudet, quid faceres inter uerba uolantia? quid est autem quod inter multa dixisti, Me senectutem detestari? nihil hoc falso falsius. nemo me reuerentior senectutis, nemo qui ætatis illam partem pluris faciat, qui eam æquiori animo complectatur, si iam adest, si appropinquat, expectet. sed ita demum apud me uenerabilis est senectus, si ab honestis progressa primordijs, gloriosum habet aliquid præter rugas. In libro Sapientiæ, si qua tibi talium cura esset, hanc sententiam inuenisses. Senectus, inquit, uenerabilis est: tecum sentiebat, nisi addidisset. non diuturna neque numero annorum computata, ecce iam dissentire incipit. quid ergo? Cani sunt, inquit, sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Cato ille senex famosissimus, qui ætatis huius apud Tullium patronus ac laudator inducitur, dum senectutem operosam semperq; aliquid agentẽ dixisset. addidit, Tale scilicet, quale cuiusq; studiũ in superiori uita fuit, & iterũ: In omni oratione, inquit, mementote me eam senectutem laudare, quæ fundamentis adolescentiæ constituta sit. si hunc Philosophe reprehendis, me reprehende, secum enim sentio, nec cõtrarium dixi prorsus, mutare scripta mea non potes, quippè nec ego ipse qui cõdidi, postea quàm in publicum exierunt, mei iuris esse desierunt. quid igitur dixi? Delirare sæpius solent senes. hinc calumniæ radix, sed procede noli subsistere, lege quod sequitur: Non quidem omnes, sed quorum iuuenilis ætas, uilibus curis obscœno artificio acta est. Id forte uerbo, tu uerum negas, facta autem probas esse uerissimum. itaque Deum testor, me nil aliud, quàm te unum dum id scriberem cogitasse, qualis enim senex esse poterit, qui mentiendo, blandiendo, fallendoq; consenuit? stultorum senium ingens copia est. scis quare? quia sapientum iuuenum immensa penuria, qui autem inter uitia senuerunt, quò ad metam propius accedunt, eò magis insaniunt. Hos ego sæpius delirantes dixi, nec mirum, si ex his in quibus usque in finem uiuitur, senectus ultima uitæ pars plus impressionis accipit quàm reliquæ, & si densiores in unum sordes suo more descendunt. propter eandem causam, qui in uirtute per omnem uitam delectati sunt, in senectute mirabiles retroacti temporis fructus legunt. & tum maxime fœlices sunt, dum esse desinunt, ut incipiant esse perenniter. hos autem constat esse rarissimos, horumq; est illa quam dicis uenerabilem senectutem.

ſtutem. Reliqui uerò qui medium locum tenent, ut plus minusúe in hanc aut in illam par-
tem inclinati uixerunt, ſic in ſenectute meliores aut peiores fiunt. itaque mille uarietates et
morum infinita diſtantia, nec ſenum modo, ſed iuuenum, quorum omnium naturas benè,
niſi fallor, & Ariſtoteles in Rhetoricis, & in arte Poëtica deſcripſit Horatius. Hæc mihi
nunc ſenum diſtinctio probatur, quæ ſi tibi non placet, ſcribe aliam ſumme Philoſopho
rum, quam in marmoribus indicamus. Certè ut ad ſtultos ſenes redeam, nunquam tu pri-
ma ætate, quanquam ſemper temeritate notabilis fueris, auſus fuiſſes, garrire iſta tàm ſtoli
dè, & ſi in animo habuiſſes, ſolet enim adoleſcētiæ familiaris eſſe iracundia. crede igitur mi
hi, nil ſtulto turpiq; ſene moleſtius, cui & ſtultitia puerilis ſupeſt, & ſemel acceſſiſſe uidetur
auctoritas. Sed ego iam hinc ordinem tuum amplius nō ſequar quippè qui nullo mo-
do mihi uideor ordinatius dicturus, quam ſi longiſsimè diſceſſerim ab ordine libri illius,
quem mihi ſerio ut aſſeris remiſiſti, ut apertè cohijcerem, qualis tibi repentinus ac tumultua
rius ſtylus eſſet, ſi lucubratus ac ſerius talis eſt. Peſsimum quidem in primis hominum ge-
nus, ſummoq; ſtudio declinandum, quibus eſt ſtultitiæ mixta caliditas. Qui uerò huiuſce-
modi cū aduerſario mihi negocium ſciebam, ſatis ut puto, ne quàm tibi iuſtā mordendi ma
teriam loquendo tribuerem circumſpexi. crebrò igitur dixi, non me Medicinæ detrahere,
ſed tibi loquor impropriè, nihilo detrahi nihil poteſt, ſed intelligitur quid uelim, proteſta-
tionem humilem ac ueram, ſuperbè, mendax reijcis. credo non aliam ob cauſam, niſi ut in-
dignitate ipſa exacuas, & irrites ad dicendum, quod dixiſſe nolim, nunq̄ tamen efficies, ut
odio turpium pulcherrima contemnem, qui contra Medicinam ipſam, mihi feceris chario
rem, quod tu eā dehoneſtas ac polluis. Scio ut dixi nō inutile artificiū auxilioq; caduci cor-
poris inuentū, quid hoc prohibet, illudq; ſimul uerū eſſe, te cū tuis falſo illam uiolare cog-
nomine? ſophiſta ridicule, æquitatis argutor, æquū laudas, extra propoſitū uerſaris. ſed nul
lum excipio, immò aliquos. Et quos inquies? Ad tribunal prætoris urbani res agatur, quis
me ad hoc coget reſpōdere ſi nolim? Nō eſt nunc alijs gratificādi locus tecum mihi res eſt,
noui mores tuos, q̄s ſi tu æq; noſſes, odio tibi eſſes, ſi ſcribam q̄ ſentio compatriotis aut a-
micis meis me blanditū dices, nihil eſt enim, quod nō ſimile ſibi fingat uilis ac uenalis ani-
mus, qualē ſe nouit, tales alios opinatur, qua nulla inter homines cæcitas maior, mēſura ue-
ſtra fatui cūcta metimini, nec gigantem manus ædificas, nec formica cogitat Elephantem.
Aliquot ni fallor Medicos ueros noui, & ingenio & ea quæ in omniū artiū arte ponenda
eſt, diſcretione pollentes, quibus ut arbitror, eo moleſtior es, quo te præſsius intuentur, &
profeſsionem ſuā, tua non ambigūt ignorātia deformari. eſto aūt, nullos norim Medicos,
nullos exceperim, quid uetat eſſe aliquos ignotos mihi, præſertim ſtudijs longè alijs uacan
ti, & ſanitatem corporis debenti, non Medicis, ſed naturæ? utcunq; res ſe habeat, nihil ego
aut aduerſus Medicinam aut aduerſus miniſtrū eius locutus inueniar, licet ut ſoleo, cuius li
bet artificij corruptores, lingua forſan liberiore percuſſerim. quorum in turba te laten-
tem & incognitum uulneraui. parce oro Philoſophe, non te, ſed ignorātiam perſequebar,
eamque non omnem, calcanda eſt enim ignorantia ſuperborum, humilium ſubleuanda. ſi
in hac inſectatione publica, ſingulariter es læſus, ueniam merui, quia ignorans feci. gaudes
nunc ſuperbè, quaſi affuſus ſupplicem, rideo potiùs ineptias tuas. Ignorantium infamiam
ad te trahis, cum tibi doctiſsimus uidearis, immò uerò ignorantiæ tibi conſcius, ex me quic
quid ignorantibus obijcitur, tibi merito dictum putas, & quod diſsimulando fieri poterat
alienum, impacientia tuum facis. Quid uero ſi paucos Medicos? quid ſi paucíſsi-
mos dicam? non hoc ad artis infamiam, ſed ad gloriam ſpectat? Non'ne debuerat
generoſus animus difficultate non territus, ſed accenſus, ad ipſum nomen glorio-
ſæ paucitatis aſſurgere, ſeque in partem raræ laudis accitum crederet? ſed certè, id nō omni
bus datū eſt, & paucíſsimorū prorſus ingeniorū ea raritas eſt amica, quāobrem, ubi nobi
lis exultaſſet ſpiritus, plebeius ingemuit. cur q̄ſo? an & hic fallor? an mētior? Profectò nō ſo
lū hodie, ſed ſemp̄ raros ingenioſos, rariſsimos ſapiētes fuiſſe, nemo dubitet, niſi qui nunq̄
oculos, uel in ætatem ſuā intēderit, uel ad antiquā reflexerit. Stulte, nolo q̄ ſis excidat, ſtulte,
inquam,

inquam, & inſanè uix ulla unquam ætas uel ingeniorum uel uirtutum fuit egẽtior, quàm noſtra, ſiue id culpis hominum accidit, ſiue fato, ſi tamẽ eo nomine uti licet, & non rectius Dei uoluntas ſeu prouidentia dici debet in ſermone Catholico, ſiue deniq; quod tu fabulam putas, mundus iam ſeneſcens & ad extremum uergens, more ſeneſcẽtis hominis piger ac frigidus, in ſua operatione lenteſcit, & tamen hac ipſa ætate, nulla ingeniorum penuria præſtabit, ut tuo ingenio locus fiat, fruſtrà te contentionibus implicas, fruſtra te ingeris duello non tuo, quaſi aut ego (quod nunquam cogitaui) Medicinam uerbis aggrediar, aut ipſa nõ à quolibet opprimi malit, q̃ à te defendi, q eã & exercẽdo uiolas, & opprimis defendẽdo. incaſſũ ergo niteris, nullus uſq̃ famæ tuæ locus eſt, nemo te clamorib. tuis noſcet, niſi quos eluſos uerbis inanibus aut peregrinis medicaminib. infectos, tui memores in perpetuũ effeciſti. Duo hic, anteq̃ ad maiores illæ tuæ criminationis inſultus ueniã, leniter exufflãda ſunt, q̃ dixiſſe me fingis, an ſomnias. Nõnũq; cõtra uerũ Medicos certare, eoſq; non ſemper curare. utrumq; enim magnis ſudoribus excuſas. ſed ubi precor id dixi? excute epiſtolam meam, quod puto propter ueritatis odium grauiter facis, certè ego illam relegens, horũ nihil inuenio, & de Medicis quidem aliàs: de te mihi nunc ſermo eſt, hoſtis Hippocratis, peſtis ægrotorũ, dedecus Medicorum, de te mihi nunc ſermo eſt. Dico igitur ſi non dixi, non te contra ueritatem, interdũ de induſtria uel iocandi experiendiq; ſtudio certare, in quo ſtultiſsimè gloriaris, ſed ſola ſemper ingenij cæcitate, neq; te interdum non curare, quod cupidè profers, quaſi clypeum inſcitiæ peſtilẽtis, ſed paſsim ſanos in morbum, ægros in mortem agere. hoc dico, ad hoc mihi reſpondeas uelim, hoc Rhetoricæ ſeruæ tuæ patrocinio excuſes. ſi enim negas, contentione dimiſſa, populũ teſtem uoco. nota quippè negantibus, ut ueritas ingerenda, ſic ſubtrahẽda eſt uerboſæ altercationis occaſio. Scio quid nunc cogitas, populus infœlix & conſilij ſemper inops, fruſtra tot malis admonitus, ad te redit. quem igitur ignorantiæ tuæ in teſtimonium adduco? nempè non alium, neque ſententiam muto, utrunque uerum eſt, inſcitiam tuam populus nouit expertus, idem à te poſcit auxilium. gaude ſtulte, inſolens Medicus, iam non Medicus tantum, ſed Deo ſimilimus euaſiſti: de quo ſcriptum eſt in Pſalmo: Cum occideret eos quærebãt eũ. ille quidem ſuſcitare poterat, & tu potes ut dicis. quid enim ſonat aliud, quod inter inanes ridiculaſq́ue iactantias effudiſti? Veſtra ſæpe opera, homines uelut à mortuis ſuſcitatos, quantũ abſuit quin te deum faceres? ſed expecta, ego te ante huius ludi finem, in concilio deorum ponã, & diuinitate tua dignum ſi potero nomen inueniam, nunc propoſitum ſequor. Impunè occidis, ergo cũ ſuſcites? ſed omiſſis prophanis & fine carẽtib. nugis tuis, cur hoc populus faciat, ſi me roges, facit hoc prudenter ut reliqua, ſapientis eſt uerbum. Stultorum infinitus eſt numerus. eorum uerò quæ à talibus fiunt, fruſtrà ratio inquiritur, ſi penitùs cauſam petis? illa uerè eſt, quam affert amicus Medicorum Plinius, quem tu ſpernis ignotum, & quam ego olim poſui in epiſtola illa ad Clementẽ Papã, unde tota iſta lis orit̃, In hac enim, ait ſola artium euenire, ut unicuiq; ſe Medicum profitenti, ſtatim credatur, cum ſit periculũ in nullo mendacio maius. mox ex perſona populi loquens. Non tamen, inquit, illud intuemur, adeò blãda eſt, ſperãdi pro ſe cuiq; dulcedo. hæc eſt cauſa, quæ te populo, quẽ interimis fortè cõmendat, notiſsimoſq; defectus tuos cogit, interim obliuiſci, dum ab ardenter optantibus incõſulteq́; ſperãtib. ſalus queritur. ubi mors eſt, tãta eſt ſpei humanæ pertinacia, ſic in animis miſerorum regnat obliuio, quã fretus multos ante diẽ in tartara præmiſiſti, qui ſi redeã, illi maturã de te potuerint, ferre ſententiam. ſed inde quidem tutus es, irremeabilis eſt regio, nolo tamẽ ſperes latere ſuperſtites, notus es publicè, & puto doctos fruſtrà temptabis, cæterorum ſtrages minime flenda eſt. quod ſi fortè doctos aliquot turbæ miſcueris, & idcircò dicas illos à mortuis ſuſcitatos, quoniã (ut ait Cicero) hæc noſtra quæ dicitur Vita mors eſt. & quia huius uitæ finis, melioris, uitæ principium eſt bonis, planè uerus eſto, me plaudẽte Philoſophus. ſed abſit, ut tale aliquid cogitare ualeas aut loqui, illud itaq; uerius. Omnes qui euadunt tribuis tibi, omnes qui pereunt naturæ, ut ſemper habeas unde glorieris & gaudeas miſeris autem tuis, nunquã deſinit unde triſtentur & lugeant. Quid

nunc dicam ad reliqua. Multas tremulas sententias, in me uibras, multa leuium uerborum tela contorques. quis non metuat cum tanto hoste concurrere? nihil, scio, nisi uerberum tuorum fatores metuo. si tibi impropriè locutus uideor, quod uerborũ dixerim foetores, Cæsari parces Augusto, quem sic loqui solitũ scimus. Dicis in primis me carere Logica: Non credo mihi Rhetoricam aut Grammaticam interdicas, quæ Logicæ nomine cõtinetur, quamuis & id iure tuo posses. O summũ totius specimen barbarismi, sed eam solam in qua te longè præcellere syllogismi tui ostẽdũt, mihi subtrahis Dialecticam quã Logicam uocas, en crimen, ô iudices, quod si fateri libeat, possim illustres Philosophos proferre hãc ipsam qua carere arguor Dialecticam irridentes, eademq; possim apud Ciceronem ostẽdere, clarissimam Philosophorum sectam ueteres Peripateticos, caruisse. Sed ô stulte, nõ hac careo, uerũ scio, quid ei, quid cæteris liberalibus artibus dandũ sit. didici à Philosophis, nullam earum ualdè suspicere. equidem ut eas didicisse laudabile, sic in eisdem senescere puerile est. Via nempe sunt, non terminus, nisi errantibus ac uagis, quibus nullus est uitæ portus. tibi nobiliorẽ terminum non habenti, terminus est quicquid occurit, in summo re fœlicitatis gradu situm reris quotiens unum fortè fragilẽ syllogismum, & nihil ex nihilo cõcludentẽ, multa cerebri uertigine tota insomni nocte texueris. tunc in corde tuo dicis insipiẽs. Nõ est Deus, neq; est altius aspirandum. quid enim scimus? Plato & Aristoteles magni uiri, mundum faciunt æternum, Democritus innumerabiles mũdos facit, Epicurus Deum nullum & mortalem animam, hanc Pythagoras in gyrum ducit, sunt qui eam contrahant ad suum corpus, sunt qui eam spargãt in corporib. animantiũ, sunt qui cœlo reddãt, sunt qui circa terras exulare cogant, sunt qui inferos asserant, sunt qui negent, sunt qui unam quamque per se, sunt qui simul omnes animas creatas putent. Fuit & qui mirabilius quiddam dicere auderet, siquidem unitatem intellectus attulit dux uester Auerrois, hæc tecum dicis si tamen nosti hæc, & addis: Quis inter ista discernat. quid mihi autem (nescio quis Christus) cominatur, quem ipse Auerrois diffamauit impunè, quod nemo unquam Poëtarum fecit. quid aũt tanto uiro Catholici simplices respõdebunt? qui si ad contentionẽ uentum fuerit syllogismorum cumulis obruentur. ecce ego qui nudiustertius nihil eram, iam magnus esse incipio, iam syllogismos facio, iam Dialectica mea est, ad quid aliud natus erã, habeo quod petebam, iã disputare non uereor colocutoremq; meũ si libet asinũ probo, Crede autem mihi multò facilius teipsum, inter hæc ergo male nate homuncio senuisti, nec pudet uiuere, nihil in uita aliud agentem. Discite miseri non spernere Christũ, sæpè ille nobis quis esset, & quid posset ostendit. ô infœlix uilem tibi metã Dialecticam statuisti, ad quam tamen, mira iurgatoris insania, cum nunquam propin quaueris, peruenisse te putas sed perueneris, sed à tergo liqueris Chrysippũ, quid inde tibi nisi miserum pudẽdumq; quid enim stultitia peius, & quæ stultitia maior quam totos dies inter puerilia uolutari senem, dumq; sero domum redeas, nihil scire, atq; has ineptias non ante demittere quàm tibi conclusiunculas meditanti, raptim mors improuisa concluserit? Illam certè præmeditari, contra illam armari, & illius contemptum ac patientiam componi, illi si res exigat occurrere, & pro æterna uita, pro fœlicitate, pro gloria breuem hanc miseramq; uitã alto animo pacisci, ea demum uera Philosophia est, quam quidam nihil aliud quã cogitationem mortis esse dixerunt. quæ Philosophiæ descriptio, quãuis à paganis inuenta Christianorum, tamen est propria, quibus & huius uitæ contemptus, & spes æternæ, & dissolutionis desiderium esse debet. Quæsi tu, qui te tumido uocas ore Philosophum, uel semel in ætate tàm lõga, senex delirantissimè cogitasses, nunquam aut te Philosophũ dicere ausus esses, aut ibi gressum uitæ figeres ubi nunc figis, aut artificium tuũq; uerbis attollis rebus opprimens, tàm parua teipsum pecunia turpiter uẽditares. Philosophi enim, si nescis, pecunias spernũt Philosophiã uenalẽ facere nõ potes, quis enim uẽdit quod nõ habet? Si tu eam haberes, nõ tu illam ideò uenalem faceres, sed illa te uenalem esse non fineret, nunc nec ipsa te honestat, nec tu eam, sed nomen eius turpi auaritia dehonestas. Audis nec sophista uentose, parce quæso Logicæ nobilis, parce si te sophistam uoco, res ipsa me cogit. ubi enim res uideo, uerbis contrarijs fidem non habeo. Cornutum mihi enthymema producito, ad.

cito, admoue ad aculeum, cogere poteris fortasſis ut fatear, ut aſſentiar nunquam coges, quod ego te Philoſophum credam, cum mercenariū mechanicū ſciam. repeto libẽter hoc nomen, quia noui, quod nullo magis ureris cōuitio, non caſu, ſed ſciens ſæpè te mechanicum uoco, & quo grauius doleas non primū, percontare qui mechanica literis mandauerunt, ab illis digito tibi monſtrabit̃ locus tuus, tu tamen reſpuis, & Philoſophus uis uideri, q̃d ut aſſequaris (ludus riſu Comico proſequẽdus) nō ſemel methodi uocabulo uſus es. ô callidum ingeniū, adoptatū cōpendio peruenisti, iam Philoſophū te alij fortè dicent, ego autem non, ſi ſingulas lineas methodis multis infarcias. Philoſophū te putabo, ineſt equidem (fateor) ſæpè etiam ſtultorum animis gloriæ quædam præceps & inconſulta cupiditas, hanc tibi detrahere non poſſum, eſt enim uoluntas indomita præcipueq́ꝫ dementium, Id ſcito certiſsimè, nec eſſe te Philoſophum nec uideri, proinde omnium ſophiſmatum & totius logicæ auxilium implora, mihi prius upupā quā Philoſophū te probabis. Miratis indocte, & quid mihi, inquis, atq́ꝫ upupæ ſimile eſt? nil profectò ſimilius. uolucris galeata eſt, cristatiq́ꝫ uerticis, & quæ pueris aliq̃d uideat̃, re aūt uera impuriſsima eſt auis uictusq́ꝫ fœdiſsimi. nolo aliquid obſcœnū loqui, nō quidẽ propter te, qui nō horres earū rerū mẽtionem, quarū odorib. delectaris, ſed propter eos qui legent iſta uel audient. ſciſcitare aliquem, qui naturas rerum nouerit, dicet tibi auis illius cibos, inde te moreſq́ꝫ tuos inſpice, teq́ꝫ ipſum nō li fallere (nulla enim pernitioſior, nulla capitalior fraus eſt, quàm quæ propriū fallit auctorem) uidebis te eiſdem quib. illam reb. ali. oro iam upupa, noli philoſophari, citius philoſophabitur aſellus, certè præclarus Platonicus Apuleius, cuius ſupra memini, qui accepto ueneno, aſinum factum ſe (ut ait Auguſtinus) aut iudicauit aut finxit, in eo ſtatu philoſophatum ſe iocando cōmemorat, philoſophantem upupā nulla habet hiſtoria, Eia upupa, fac quod ſoles, rimare tumulos, cætera ſileo, Philoſophiam linque Philoſophis. putabas te Philoſophū, fallebaris. Philoſophus (quod ipſum nomẽ oſtendit) ſapiẽtiæ amator, tu pecuniæ ſeruus es. ſentis Logicè quā ſint iſta cōtraria, ſine magno apparatu concluſum arbitror, eſſe te aliud quàm putabas. Quid autem in ſomnijs philoſophando non audeas, qui colorem Medici negando, præſtringere oculos uel excuſando rationẽ hebetare non ſis ueritus? in primis pallorem negas, ita nec oculi nobis ſunt nec ſpeculum tibi. deinde ſi pallor ſit, illum Reip. imputas, nec excuſaſſe contentus gloriari incipis, quaſi philoſophicū ſit pallere. quàm dulce Deus bone uerū Philoſophiæ nomen eſt doctis, cum falſum tibi tàm dulce ſit, ut inter multa ludicra te philoſophicè coloratum dicas? certè pallorẽ amantibus, magiſter amorum tribuit. unde eſt illud:

Palleat omnis amans color hic eſt aptus amanti.

Et illud alterius:

Tinctus uiola pallor amantium.

Sed ueſter longè alius pallor, & ut ſtatim audies aliunde proueniens, hunc pallorẽ nō ego, non unus aliquis ſcriptorū ueterum, ſed res ipſa uobis tribuit, & opinio omnium mortalium, & cōmune prouerbium. hunc tu negare uis, & quia non potes, ad philoſophos transfers, quaſi conſorte uitiū leuaturus. At qui philoſophorū principes, utriuſq́ꝫ linguæ præclara facie fuiſſe uulgatū eſt, nō tamen hæc magnifacio, ſed quæcunq́ꝫ fuerit philoſophorū facies, tu ne te rurſum ingeris impudẽtiſsimè hominū, tu ne mihi totiens philoſophorū coetibus excludendus occurris. Reſpōdebo igitur rurſum tibi, quod cuidā tui generis reſpōdit facundiſsimus quidam uir. Barbā, inquit, ac palliū addā, ego ſi libet, & ægritudinem & pallorem uideo, Philoſophū nō uideo. Elegas planè reſpōſio. quid enim ad Philoſophiā habitus corporis aut color? habitus colorq́ꝫ (ut ita dixerim) animi requiritur. tu de Philoſophio præter opinionẽ tuā propriam ac ridiculā nihil habes, non famā certè, nō aſpectū quamuis palleas, nō inceſſum. ille fatuū potius quàm Philoſophū repræſentat, malè tutus eſſes inter canes, ſi tàm benè lepus aut ceruus quā fatuus uidereris. Poſtremò eorū q̃ certius ꝓbant Philoſophū, nil habes. nō uitā, nō animū, non mores, non ingenium, nō linguā. Vides quā nullo modò ſim paſſurus, ut nomen Philoſophi uſurpando commaculas. Perſuaſiſti autem tibi ut intelligo, prorſus te eſſe magnū aliquid. Benè eſt, ſatis eſt tibi quidẽ ut gaudeas,

nobis ut rideamus: sin etiam ut credamus uis efficere, facto est opus, philosophiæ pars nobilior in rebus est, quando te contemptorem rerum caducarũ uidero, cultoremq; uirtutum, studiosum ueræ laudis, pecuniæ negligentem, inhiantẽ cœlestibus, à latrinis diuitum exulantem, tunc credere potero, quicquid uoles. Porrò enim ut Platonem sequens ait Augustinus: Si sapientia Deus est, per quẽ facta sunt omnia (sicut diuina auctoritas ueritasq; monstrauit) uerus Philosophus est amator Dei. tu igitur amens uage, intra cubiculum tuum redi, ibi Philosophum illum quære, quem tàm temerariè profiteris, nusquã inuenies. uerũ ista cœlestis & tibi hactenus inaudita philosophia est. Agamus itaq; iuxta uetus prouerbium, pingui Minerua, sic enim pingue tuum poscit ingenium. Si cõmunia illa terrenæ philosophiæ, aut si quid eorum præstiteris, dignus esto, qui iuxta Platonem sedeas, Aristotelem doceas, Socratẽ celebres, cum Xenophonte contendas. Nunc uerò inops omnium quæ Philosophum faciunt. qua fronte philosophicum nomen tibi, siue (ut cepto hæream) uenerandum nocturnisq; contractũ chartis, philosophici oris arrogas pallorem, tuus nempè diurnis peluibus contractus & marcidus pallor est, quem si tibi uel amicitiæ affectus, uel pauperum miseratio, uel quàm tu fingis Reip. charitas aspersisset, posses nõ modò non infamis sed gloriosus etiam uideri. Nunc modici fames auri, per omnes cloacas miserum trahit, & talem facit, ut teipsum si uideres horrere merito possis ac fugere. noli ergo Reip. sed cupiditatibus tuis ascribere, quod talis es, neq; studium infamare, sed uitam tuam. Proculdubiò enim acutissimæ Philosophiæ, ueram rei causam, in aperto positam nõ uidisti, & uis uidere quid in imo uiscerum ac fibrarũ lateat, quod est antẽ oculos non uides. Ostendam tibi ego, qui non sum Medicus, & logica careo, palloris tui causam, quàm ueram esse senties uel inuitus. is per loca atra, liuida, fœtida, pallida, undantes pelues rimaris, ægrotãtium urinas aspicis, aurum cogitas. quid igitur miri est, si tot circum pallidis, atris ac croceis, ipse quoq; sis pallidus, ater, ac croceus? Et si grex ille quondam prouidẽtissimi Patriarchæ colorem traxit, obiectu uirgarum uariarum, quid noui accidit, si tu quoq; expectas, ut ab auro dicam, immò uerò, ab obiectis. Multũ distuli, & libentius tacerem, sed materia uerũ nomen exigit, quod si sæpè in literis sacris est, semel in his scriptum tolerabitur, ab obiectis, in quam, stercoribus & colorem & odorem traxeris & saporem?

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. CONTRA MEDICUM QUENDAM, INVECTIVARUM

Lib. III.

Ut ego fallor Hippocrates & Aristoteles secũde, aut in hoc certamine, quod tecum conuitijs tuis cogentibus suscepi, prima iam leuis armaturæ tuæ acies fusa est. uenio nũc ad armatos & graues syllogismorũ cuneos, in quib. uelut inequitatu electo, totã uictoriæ spem reponis, ut hic quoque quid possis appareat. Vbi illud primũ occurrit, quod unum dementiæ tuæ sufficiẽs argumentũ erat, quãdo digressus à Medicinæ laudibus, quæ sunt multæ, nisi tu eas non tàm loquẽdo quàm rudendo minueres, subitò furore correptus, sine ulla causa irruis in Poëtas, & more tuo nota atq; ignota permiscens, iterũ cogis ut rideã. Antè omnia quidem possem calũniam tuam paucis uerbis eludere, poëtas impetis, quid ad me? poëtæ respondeant, uel quod est rectius contemnant. non enim aut tu tanti es, ut tibi sit magnopere resistendũ, aut poësis auxilio meo egeat, aut ego me Poëtam facio. neq; enim me tali dignor honore, ut est apud Vergilium, & si tu me dicas, aut alij poëtam forte dicere uoluerint, nihil tamen omnino mihi tecum poëticæ rei est. Sed quoniam

hoc in

hoc in alijs meis ad te literis capere nequiuiſti,& ingenio fatigato nõnũquã diuerticula hu-
iuſmodi,& cum ſtultis quoq; colloquia grata ſunt,inſiſtã nõ moleſtè,audiãq; quicquid in-
eptire libuerit. Illud primũ quæro,cũ lingua illa temeraria & pigra & uiſcoſa & pharmacis
delibuta multa ructuaueris in poëtas,quaſi ueræ fidei aduerſos uitandosq; fidelibus. & ab
Eccleſia Dei relegatas. Quid de Ambroſio, Auguſtino & Hieronymo, quid de Cypriano
Victorinoq; martyre, quid de Lactãtio cæteriſq; Catholicis ſcriptorib. ſentias? apud quos
nullũ penè manſurũ opus ſine Poëtarũ calce cõſtruitur,cũ cõtra ferè nullus hæreticorum
Poëticũ aliquid opuſculis ſuis inſeruerit,ſeu ignorãtia,ſeu ꝙd ibi ſuis erroribus conſonũ ni
hil eſſet. Quãuis enim deorũ nomina multa cõmemorent,ꝙ temporũ qualitatẽ, gentiũq;
potius q̄ ſuũ iuditiũ ſecutos,feciſſe credendũ eſt,quod ipſum & Philoſophi fecerũt, qui ut
in Rhetoricis legimus,Deos eſſe nõ arbitrantur,tamẽ Poëtarũ clariſsimi unũ omnipoten
tem,omnia creantem,omnia regentẽ opificẽ rerũ Deũ in ſuis operib. ſunt cõfeſsi. Reſpon
debis autẽ,neſcire te quid apud Catholicos agat,quippè qui Galieni θεραπευτικα tantũ le-
gas,q̄ non legiſſe me dicis. ad quod illud Marij ducis eximij reſponſum accipe. Neq; lite-
ras Græcas,inquit,didici,parũ placebat eas diſcere,quippè q̄ ad uirtutẽ doctorib. nihil pro
fuerant,certè ſi te tua illa θεραπευτικα uel meliorẽ uel doctiorẽ,uel ſaltẽ corpore ſaniorẽ ef
feciſſet,dolerẽ me eas literas nõ legiſſe,nũc dũ te intus & extra cõtueor, multũ uel iuditio
uel fortunæ meæ gratulor,per q̄ ab ea lectione remotus ſum,q̄ te talẽ fecit,ſi talis mihi futu
ra erat qualis eſt tibi. ſed ad Poëtas redeo. quæ ſit Poëticæ utilitas,& quis finis interrogas.
larga quidẽ,nec inamœna fortè,nec inutilis reſpõdendi materia,poterã ſi nõ tibi,ſaltẽ uero
ſatisfacere,& pauca tibi nõ ut intelligeres,ſed quia quæſieras uerba ꝓijcere,ſed non ſinis,
& more lymphatici feſtinãs,quæſtionẽ ipſe tuã præcipitanter abſoluis,alijs quidẽ pluribus
& unctiorib. uerbis. Sed hac planè ſententia finẽ Poëticæ ſtatuens ualdè mirabilẽ,mulcen
do fallere. nõ ſunt uates unguentarij,mulcere & fallere ueſtrũ eſt,ſed his ſatis ſupra reſpõ-
ſum puto. Quo deinde,quo Philoſophus noſter ruit,poëſim non neceſſariã probat, ſyl-
logiſmo terribili,pudet inſerere,nihil in meis literis uelim tàm friuolũ inueniri. uerte eum,
tu qui multis hũc menſib. fabricatus es,probabitq; contrariũ. Malo tamen nihil immutes,
perficiaſq; ꝙ intendis,hoc uolo,hinc tecũ ſentio,ipſi ꝓ tecũ ſentiunt Poëtæ quid enim ali
ud uult Flaccus in arte Poëtica,clariſsimis quidẽ uerbis,ſed quæ tibi barbarica uideantur,
ideoq; illa nõ inſerui. Cæterũ ut in re ipſa tecũ ſentio,ſic in cauſis effectibuſq; diſſentio, nec
ſolus ego,ſed ueritas,neq; enim propter cauſam,q̄ tu putas,non neceſſaria poëſis eſt, neq;
ex eo,ꝙd nõ neceſſaria fatemur,ſeqtur ꝙ tu putas. Locus requirere uidet,ut repetam eam,
quæ mihi antè multos annos fuit,cũ quodã dialectico ſanè, Siculo ſimilẽ q̄ſtionẽ grauiſsi-
mè quidẽ,ſed tamen aliquantò tolerabilius delirante. Ille enim ſtyli conſcius ſcribere non
audebat,tu ad omnẽ ſtultitiã promptus ac præceps,auderes ipſum uerbis inuadere Cicero
nem,aut ipſum ſcriptis lacerare Demoſthenẽ,modò aliquid uideri poſſes,quãuis imperia
tẽptare certamina p̄ruptæ temeritatis homullule nõ timeres. Abſtinebat ille igitur ſcriptis,
hoc ſaltem uerecũdiæ inerat,multa tamen ad unius amici mei aurẽ quotidie murmurabat,
quæ ad me uſq; huc,ipſius amici calamo proferebantur, inter multa quidẽ hoc erat, quod
ex te nũc audio. Minime neceſſariã poëſim,ꝙ cũ nemo præſentiũ negaſſet cõcluſit ille,en-
thymemate claudicante & rauco,ut illũ prorſus ex uerbis aut ſcholarẽ aut p̄ceptorẽ tuum
ſuſpicer, & ait,Ergo ignobilis & indigna. idẽ uel dicis certè uel cogitas. quid enim aliud
ſibi uult operoſa illa & futilis,& ante mediũ feſſa deductio,ſed ꝙ uni fatuo dicitur, ſufficit
dixiſſe multis. ô inſane,igitur putas,neceſsitas artiũ nobilitatẽ arguat,cõtrà eſt,alioqn nobi
liſsimus artificiũ erit agricola. ſutor quoq; & piſtor,et tu ſi mactare deſieris, in pretio eritis.
Abſit nulla uos neceſsitas in pretio ponet,nulla faciet nõ eſſe mechanicos. neſcius ꝙd ſer-
uus domeſticus,ſæpè quò uilior,eò magis neceſſarius. Clibanarius & laniſta, q̄ neceſſarij
ſunt q̄ uiles. Citius philoſophiæ ſcholis & militari cingulo, quã macello & balneis ſit cari-
tura plebecula. Ite nunc Dialectici ſenes,ex neceſsitate nobilitatem argute, ſi uidetur,niſi
fortè aliud ſentitis,in reb. uita ſenſu & ratione carentib. tẽptate hic etiã,ſi libet ueſtræ artis
effectũ. Aſinus magis eſt neceſſarius q̄ Leo,gallina q̄ aq̄la,ergo nobiliores, Ficulnus ma-
gis

gis neceſſaria quā laurus,mola quàm iaſpis,ergo nobiliores. malè cōcluditis: falſum dici-
tis,pueriliter loquimini,quod naturæ ueſtræ & moribus & ſtudio conuenit, nō ætati,idio
tæ procaces, in ore ſemper habetis Ariſtotelem (qui credo) in ore ueſtro,quàm in inferno
eſſe triſtius ducat,& puto dextram ſuam oderit,qua illa ſcripſit,quæ paucis intellecta, per
ora multorum ignorantium uolitarent. ille certè, ueſtram concluſiunculam non probat,
ubi ait.Neceſſario res quidem omnes,dignior uerò nulla.locum non ſigno,nam & famo
ſiſsimus locus e &c ut Ariſtotelicus inſignis. Quod uerò poëſim inter liberalia nō admit
tis,potes id quidē philoſophiæ atq; artiū dominus,iure tuo,ſed te Homerus ac Virgilius
precant, ut eos ſaltē à mechanicis nō excludas,cum (quod diſsimulare nō potes, ſis,& ip-
ſe mechanicus,hoc tātū refert quod Philoſophiā tuā eſſe dicis,mechanicū te eſſe dicūt alij.
an in ordine ueſtro Poëtas non recipis,ſi eos etiam inde repuleris durus eris. uerum ut o-
mittam iocos,numera liberales artes,nunquid tibi(non dico Medicinā) quæ alibi habitat,
& inter mechanicas ſepta eſt)ſed ipſum Philoſophiæ nomen inuenies. ſæpè inter magna,
non poni,cuiuſdam eximiæ magnitudinis argumentum eſt. Dabo tibi illuſtre exemplū ex
hiſtorijs,audires,credo,libentius fabellas,quas poſt cœnam antè focum de oraculo & la-
mijs audire ſoles,ſed annis certè iam non puer,ſi potes aſſueſce melioribus. Apud Titū Li
uium Hannibal ipſe,uir profectò in ſuo arte doctiſsimus,dū interrogatus,Quos fuiſſe bel
lorum duces omnium gentium clariſsimos extimaret Alexandrum Macedoniæ regē pri
mo, Pyrrhum Epirotam ſecundo, & (quod eius de qua multa dixi, fiduciæ non ſuperbiæ
fuit) ſeſe tertio nominaſſet. admonitus cur Africanum à quo uictum eum eſſe conſtabar,
præteriſſet. Ita certè reſpondet,ut appareat eum non obliuione uel inuidia,ſed ad ſingularē
laudem inter magnos maximū,ſiue inter maximos incōparabilē ſiluiſſe, & Africanum è
grege aliorum Imperatorū (ut ipſius Liuij uerba ponā)uelut inextimabilem ſecreuiſſe,de
qua re multa dici poſſent,ſed intelligenti ſatis,non intelligenti aūt nimis eſt dictum. Ad
omnes quidem eas nugas,ad quas Ariſtotelem trahere uis inuitum,non reſpōdeo. pudet
enim me tui nimis,in propatulo ignorantiā habes,ſed fidentiſsimè unum dicā,neſcire te qd
ſit Tragœdia,aut quid de tetrametris in iambicos tranſiſſe, cū tamen turpe ſit docto uiro
proferre quod neſciat. Redi ad cor fateberis me uerum dicere,hoc mihi ſatis eſt dicas, ſed
in publico me mentitū,ſcis tu te nihil horum intelligere,neq; hoc tibi ad crimē obijcerem,
modò ne te talib. implicando,& teipſum perderes,& ægros tuos occideres,quia ad te non
tragœdias,non tetrametra, non iambicos exigunt,ſed ſalutē,quā ſi haberent,puto ſyllogi
zando corrumperes. Quis enim ſine dolore capitis audiat,quid eſt quod hinc arguis: dicis
ſcientiam eſſe firmam & impermutabilem,nec mentiris. & addis poëticam uti metris &
nominibus,quæ pro tempore uariantur hinc infers,conſortio ſcientiarum ſiue artium ex-
cludendam. ô idiota omnium tædioſiſsime,quos unquam audierim,quid hic contra poëti
cam ſingulare: quæ ſcientia ſine uerbis,& in quibus uerbis non tantūdem uſus poteſt: An
non audiſti,quod in illa de qua iam loquimur arte Poëtica ſcriptum eſt:

Multa renaſcentur, quæ iam cecidere.
Cadent'q; quæ nunc ſunt in honore uocabula ſi uolet uſus.
Quem penes arbitrium eſt: & uis & norma loquendi.

Pauca exēpli cauſa ponenda ſunt,nō tibi quidē ceruicoſe, neſcie,ſed lectori. Romulus Ro
manæ urbis conditor Quirinus dictus eſt,cur: quia haſta in p̄lijs utebat, quæ Sabinorū lin
gua Quiris dicit. Cæſar Auguſtus cū ſupremo uitæ tēpore,ſtatu eius fulmine diſiecta eſſet,
in qua ſcriptū erat Cæſar,& prima litera cecidiſſet,remanentib. quatuor ſequentib. cōſulu
it aruſpices,quid ſperandū ſibi illi aūt dixerūt,centū dieb. uicturū & nō amplius,q ea lite-
ra ſignificaret,quā fulmen excuſſerat. ipſum uerò poſt mortē in deorum numerū referen-
dum,id ſignificare quod remāſerat, quoniā lingua Tuſcorum Cæſar Deus diceretur. Per
curre nunc Tuſcā ac Sabinā, quære hoſtiatim,quid eſt Cæſar: quid eſt Quiris: Arabicè
te locutū credēt. mille ſunt talia,q̄ ſciēs ſileo. omniū una ratio eſt. mutant uerba,manēt res,
in quib. ſcīētiæ fundatæ ſunt. ſed Ariſtoteles Græcus homo mutationē Poëtarū fortè ſuo-
rum aliquā reprehēdebat, qualia multa hodie uidemus in Theologis noſtris. hæc aūt apud
Latinos Poëtas mutatio nulla eſt. quis enim noſtrorū à Virgilij calle deſciuit, niſi fortaſsè
Statius

Statius Pampinius, qui Thebaidæ suæ imperat, ut Virgilianā Aeneidem sequatur, & uestigia semper adoret. lege miser & relege locū illum Aristotelicū tertio Rethoricæ, unde male tornatum syllogismū elicis, neq; hoc aut illud uerbum excerpas, nihil intelligēs ut uidearis Aristotelem legisse, sed totum locū excute, inuenies si tamen intelliges, hominē illum ardentis ingenij, & complecti omnia cupientem, de eloquētia oratoria & poëtica, & quid inter eas intersit, & de his quæ utriq; uitanda sunt, & utriusq; uitijs atq; defectib. more suo multa disseruisse, de his autem quæ tu somnias, nihil penitùs cogitasse. Vnde cōcludens ait: Manifestum est, quod non omnia quæcunq; de elocutione dicere est, pertractandū nobis est, sed quæcunq; de tali, qualem dicimus, hoc est de oratoria, de hac enim in rethoricis agitur. & sequitur ratio. De illa autem, inquit, dictum est in his quæ de poëtica. Ab Aristotele desertus rursus, ad Boëtium fugis, relatiuorumq; ope subniteris. quod ita ridiculū est, ut mihi iam non magis ebrius quā phreneticus uidearis. quo enim tua hæc impertinēs & absurda relatio, ubi undiq; uictus ac consternatus animo & oblitus tui, quis non risu pereat. ad inimicum tandem fugiens, minimè Latinis quidem aut congruis, sed maternis atque uulgaribus uerbis idiota rudissimè Priscianum in auxilium tuum uocas. Magna profectò necessitas est, quæ cogit ut ab hoste etiam poscas auxilium. sed certè post eam quàm naufragi more palpitando arripis relationem, longeq; post scænicas illas meretriculas, abire iussas. Verius, inquit, seu meis. hoc est Philosophicis Musis, eum curandū sanandumq; relinquite. hoc est igitur quod dicebam, quodq; extra omnis relationis tuæ terminos sedet, nulla ibi relatio, sed penitùs diuersa sententia est. frustrà te digito occultas. malè tegitur omnis ignorantia, nisi inter indoctos, hæc ne inter indoctos quidem benè tegitur, hanc enim quis non Grāmaticæ limen ingressus puer agnosceret? sed ei qui Philosophiam tàm temerè uiolauit, cur non liceat instare Grāmaticam? Verte teipsum quocunq; libet, Musæ poëtarum sunt, quod nemo quidem dubitat, at quod insanè non respicis, Philosophia suas illas Musas, & earū merito, suū dixit Euripidē, Lucanum quoq; familiarē suum non erubuit confiteri, quod nisi ita esset, nunquā Aristoteles paulò te minor Philosophus, librum de Poëtica edidisset, quē ut auguror nō uidisti, ut scio non intellexisti, nec intelligere potuisti. nunquam aut Homerum Poëtā Aristoteles idem exposuisset, aut Cicero transtulisset, aut clari quidam scriptores, magnis illū Philosophis anteposuissent, nunquā aut Tragœdias Anneus Seneca tanto studio dictasset, aut Solon ille princeps Græciæ sapientum carminibus delectatus, tàm cupidè post Athenis conditas leges, & ætate iam prouecta, fuisset Poëticam executus. cui studio si uacare tantū quātū instituerat, in illa ciuilis dissensionis intemperie licuisset, opinor ut Timei Platonici uerbis utar, non minorem Hesiodo uel Homero futurum fuisse. nimis multa de re certa, tibi licet inopinabili & ignota, & in qua perdis operam non dubito, uerum ego non tibi, sed lectori loquor, cui tàm gratus fieri cupio, quàm molestius tibi. nihil sanè horum omnium necessarium erat, si uel per te ipsum nosses, uel capere posses, ab alio, quæ de hac scænica parte Poëticæ dicuntur à multis, & à meipso iā in pcedentib. tacta sunt, quantūue inter illā et heroicā intersit, Nec enim negauerim ut in uino fex. & in oleo amurca, sic in rebus ferè omnibus, etiā in corporeis esse suam fecē, itaq; & Philosophiæ qdā species, & Philosophi quidā uulgò habent infames, ut Epicurus totusq; Epicureus ille grex, Aristippū dico, Hermacūq; & Metrodorū & Hieronymū illum senē, nō hūc q quartū inter doctores Ecclesiæ locū tenet. quin & ex illustriorib. quidā, in multis optimo iure carpunt. Vnde Paulus Apostolus uerus CHRISTI Philosophus, & post eū clarissimus eius interpres Augustinus, multiq; qs enumerare nō est necesse, Philosophiā laudatā ab alijs execrant, cū tamē nulla unq; philosophia altior fuerit, aut esse possit, quæq; ducit ad uerum, q̄ nostri cœlesti munere potius, q̄ humano studio, antè omnium philosophorū uigilias ac labores eminētissimè floruerūt. qd ergo? q̄modo hæc sibi inuicē aduersa cōnectimus, Philosophū à Philosopho reprobari? laudat Philosophia, sed nō omnis, laudat uerax, fallax carpit. illa uerò nō est Philosophia, si fallax est? nō inficior id quidē, sed Philosophiæ nomē habet falsum, q̄ ne qs nos fortè seduceret, fidelissimus ac puidētissimus Paulus admonuit. Cauete, inqt, ne qs uos decipiat p Philosophiā & inanē seductionem, se-

nem, secundum elementa mundi. quē secutus Augustinus, cum in libro cœlestis Reip. nono, hæc ad literā scripsisset. Deinde, inqt, ne quis omnes tales esse arbitrarēt, audit ab eodē Apostolo dici, de quibusdā, quia q̧ notū est Dei manifestū est in illis, Deus enim illis manifestauit. inuisibilia enim eius à cōstitutione mūdi per ea quæ facta sunt intellecta cōspiciuntur, sempiterna quoq; uirtus eius ac diuinitas. Itaq; cū sæpè Augustinus ipse Paulū sequēs, Philosophorū scripta plena fallaciarū ac deceptionū diceret, putas 'ne de omnib. loq̄retur? absit, ibidem enim statim Platonicū dogma cōmendat, & eodē libro octauo, Apostolū ipsum inducit Atheniensib. loquentem, cum rem magnā de Deo dixisset, & q̄ à paucis posset intelligi, quod in illo uiuimus, mouemur & sumus adiecisse & dixisse, sicut & uestri quidam dixerunt, & tamē eorundē rursus Platonicorū sacrificia detestanē, quoniā cognoscentes Deum, non glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cognitionib. & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum & quadrupedum & serpentū. quorsum hæc? ut uideas Philosophiæ totius partem unicā laudari, eamq́; nō integrā, neq; tam ferociter insultes. ad hanc enim formā, & cætera rediguntē. Sed ut omissis alijs cœptū sequar, in ultimo agmine poëtarū, quidam sunt, quos scænicos uocant, ad q̄s ptinet illud Boëtij, & quicquid à quolibet cōtra Poëtas uerè dicitur. & hi quidem ipsos inter Poëtas cōtemnuntur. qui quales essent, Plato ipse declarauit in sua Rep. quando eos censuit urbe pellendos, ut enim constet non de omnib. eum sensisse, sed de scænicis tantū, ipsius Platonis ratio audiēda est ab Augustino posita, qa scilicet ludos scænicos indignos Deorū maiestate ac bonitate censebat, in quo multos sui tēporis notauit eius generis Poëtas. ita enim ferè accidit, ut uilia qualibet multa sint. id tamen Platonis iuditium, non modò heroicis atq; alijs nil nocebat, immò uero multū proderat, quoniam uelut excussor poëticam ingressus in aream, ualido uerbi flabro, grana discreuit à paleis. quando autem Homerus apud illos, quando Virgilius apud nos, aut alij illustres scænicis ludis dederunt? profectò nunquam, sed de uirtutibus, de naturis hominum ac rerum omnium, atq; omnino de perfectione humana stylo mirabili, & quem frustrà tibi aperire moliar tractauerunt. nec tamen nihil in ijsipsis reprehensibile dixerim. quippe cū & in Philosophorum principibus, multa uideam reprehensa iustissimè, hæc sane non artis, sed ingenij culpa est. quis igitur nescit, aut quis negat quosdam, ut Philosophorū: sic & Poëtarum in cogitationib. euanuisse? aut quis meretur antè ueritatis aduentū licuisse aliquid errori, cū post agnitam ueritatē, quidā quoq; Catholici magni uiri ita deuiarint, ut ipsa ueritas nunquam acrius oppugnata non fuerit quā ab eis fuit? Solet hoc interdum acutioribus ingenijs euenire, ut dum penetrare uolunt, superuacua nimium, illud acumen in medio conamine retundatur, atq; ita uel necessaria non attingat, siquis autem ueritatis amicus, sine qua nihil uerum dici potest, quoniam ut ait Augustinus, omne uerū à ueritate uerum est. siquis ergo talis, pio instigatus affectu, ad ipsius ueritatis ornatū, musarū præsidio niteretur, & uel stylo clarissimo CHRISTI uitā, uel sacrū aliud uel prophanū etiā, modò nō uetitum celebraret, q̧ nostrorū quidam fecerunt, quamuis p̄ter legē carminis, nullo poëtico artifico usi sint, quis putas id melius posset implere? Responde uir doctissime, oro te, & qd sis responsurus examina. An poëta talis qualem tibi describo, & qualem esse posse, & forsitā esse nō est incredibile, an Hippocrates ipse si uiueret, uel Medicorum unus, qui de urinis semper non superficietenus ut tu, sed profundissimè disputasset, puto nemo est, nisi omnino depuduit, qui in respondendo hæreat. noli ergo contemnere in alijs, quod assequi non potes, qui miserrimæ impudentiæ mos est. sed uenerare potius & mirare, nō tàm scientificos, aut scientiam ipsam quam scientiæ largitorē, qui dona sua distribuit ut libet, & his quidem dedit numero, his autem singularitate præcellere. Gloriare si placet, neq; enim obluctor, & magis necessarios & plures esse Medicos quàm Poëtas. contrà illi gloriētur, & minus necessarios & pauciores esse Poëtas, quàm Medicos. quinetiam nullius generis ingeniorum tantam semper fuisse raritatē, quanta poëtarū excellentiū fuit, præter oratores solos, qui ex omnib. seculis paucissimi numeranē. de qua re, in Oratore Ciceronis clarissimè disputatū est.

est. Illud in poëtica singulare, quod cum in cunctis artibus mediocritas admittatur, in hac una secus est. quoniam ut eleganter ait Flaccus:

Mediocribus esse Poëtis.
Non homines non dij non concessere columnæ:

Quæ meo iuditio non ultima raritas Poëticæ ratio esse potest, tibi uerò cum primum turba hominum & necessitate artificij gloriari cœperis, illud occurrat. multis quidem, sed antè alios agricolis, in hac gloria cedendum. illi uos utroque superant. nolo aūt indigneris quod uos & agricolas iuxta pono, fecit idem Aristoteles. non ex duobus medicis fit commutatio, inquit, sed ex Medico & agricola. audiuit ut tanquam paria uerbis æquat tacitus credo hæc propter reuerentiam Aristotelis passus sis, illud impatientius feres, si ad propositū reuersus, cœpta peregero, & tamen loqui oportet, urget enim ueritas, calamū reluctantem, nec stomachari conuenit, si de Philosophis ac Poëtis dicā, ad mechanicos trahā. Habēt igitur & mechanici fecem suam. quæ nam uerò ea fex est? clamabis ad sydera, dicam tamen. Tu es fex ipsa mechanicorū. uis hoc statim sine ambagibus probem? in fundo es, in imo iaces, is proprius fecis est locus. Numera mechanicos, nullum sub te nisi theatricū uidebis, nec tamē ideò, sicut præceps oris tui nobilissimis artibus insultat audacia, sic ego quam uis humilibus insisto, scio enim necessitates hominū multiplices & graues, ut non immeritò Propheta idē & Rex clamat ad Dominū: De necessitatib. meis erue me. & undecūque necessitatibus nostris ueniens auxilium à Deo est. cuius dona gratanter reuerenterque suscipi debere, quis nesciat? siue ergo ille nobis per seipsum sanitatē dederit, siue ad id expertus Medicus, siue herbarum cōscia, tremula anus accesserit, & ars, & arte quæsita uel seruata sanitas, munera Dei sunt. Itaque contrà Medicinā nihil omnino, quod millies dixi, & adhuc ut uideo, non sufficit. si quid autem cōtra Medicos uideor, clamo, & cupio me studiosum omne genus audiat, contra te tantùm, tuique similes dictum est, dicturque quod restat.

Superest ut illi calumniæ respondeam, qua obscuris delectari arguor, quasi notitiam rerum uulgo inuidens debilioris ingenij, ad quod illud etiam affers Deos humano generi inuidere à Poëtis scriptum esse, Sed ab Aristotele reprehensum. Ego quidem, ut pro meipso loquar, nil cuiquā prorsus inuideo, magisque uereor ne alienus mihi liuor officiat, quàm ne me meus inficiat. sed sub meo nomine notasti forsan inuidiam Poëtarum. eò enim spectat, quod de Deorum inuidia, dixisti, tanquam minimè mirum sit, inter eos præcipuè regnare illā, qui eam usque ad superos extulerunt. qua in re morem tuū non deserens, multum à ueritate discedis. Nusquā ferè uel minus inuidiæ, uel innocentiæ magis, uel amicitiæ tantundem. nō capit hic locus Poëtarum uitas. quanta Virgilij integritas? quæ nam Statij urbanitas? quæ faceties Nasonis? quæ fides Ennij? quæ Pacuuij grauitas? quis Vari candor? quæ Flacci discretio? quæ Persij pietas? quæ modestia Lucani? quæ libertas atque constantia Iuuenalis? longum est singulos attingere, nec oportet. & sileo Græcos, sileo multos è principib. nostris huic studio deditos, atque in primis Pierij spiritus Augustum, quo nil clarius in temporalibus imperij solio sol uidit. hic mihi quis audeat nominare inuidiam, aut in tàm altos animos tantorumque hominum splendorem, iners & nebulosus liuor tentet ascendere. quod si fortè stylus insuetus uideatur occultior, non ea inuidia est, sed intentioris animi stimulus, & exercitij nobilioris occasio. Quid uerò Philosophi, an nō Aristoteles, & qui luculentissimus omniū habetur Plato ipse, loqui posset apertius, ut sileā reliquos, atque ante omnes Heraclitū, qui agnomen ab obscuritate sortitus est. quid sermo ipse diuinus, quem & si ualdè oderis, tamen apertè calumniari propter metū incēdij nō audebis, q̄ in multis obscurus atque perplexus est, cū prolatus sit ab eo spiritu, q̄ homines ipsos mundūque creauerat, ne dū si uellet & uerba noua reperire, & repertis clariorib. uti posset. Certè Augustinus ingenio illo suo, quo se & mularū artiū notitiā, & quæcūque de decē Cathegorijs Philosophi tradūt, sine magistro percepisse gloriat. Esaiæ principiū fatetur intelligere nequiuisse. unde aūt hoc, nisi fortè spiritū ipsum sanctū inuidisse dicas, & non potius prouidisse legentibus. de qua obscuritate loquens Augustinus idē libro de Ciuitate Dei x I. Diuini, inquit, sermonis obscuritas, etiam ad hoc est utilis, quod plures sententias ueritatis perit

tis perit, & in lucē, notitiæ producit, dū alius eū sic, alius sic intelligit. Idē in Psalmo CXXVI.
Ideò enim, inquit, fortè obscurius positum est, ut multos intellectus generet, & ditiores di
scedant homines, qui clausum inuenerunt, quod multis modis aperiretur, quā si uno mo-
do apertum inuenirēt. Idem in Psalmo CXLVI. de scripturis sacris agens, Peruersum hic,
inquit, nihil est, obscurum autem aliquid est, non ut tibi negetur, sed ut exerceat acce-
pturum. & post pauca. Noli, ait, recalcitrare aduersus obscura, & dicere, melius dicere-
tur si sic diceretur, quomodo enim potes sic dicere, aut iudicare quomodo dici expediat.
quem secutus Gregorius super Ezechielem: Magnæ, inquit, utilitatis est, obscuritas elo-
quiorum Dei, quia exercet sensum ut fatigatione dilatetur. & exercitatus capiat, quod ca-
pere non posset ociosus. habet quoq; adhuc maius aliquid, quia scripturæ sacræ intelligen
tia, sic cunctis etiam aperta uilesceret, sed in quibusdam locis obscurioribus, tanto maiori
dulcedine inuenta reficit, quanto maiori labore castigat animum quæsita non sequor om-
nia, quæ ab illo & ab alijs in hanc sententiam scripta sunt. quæ si de scripturis illis rectè di-
cuntur, quæ sunt omnibus præpositæ, quanto rectius de illis quæ paucissimis. apud Poë-
tas igitur ô nimium rudis, styli maiestas retinetur, ac dignitas, nec capere uolentibus inuide
tur, sed dulci labore proposito, delectationi simul memoriæq; consulitur. Chariora sunt
enim quæ difficultate quæsiuimus, accuratiusq; seruantur, & non capacibus prouidet, dum
ne frustrà se atterant, ipsa rerum facie si sapiunt à limine deterreantur, unde fit ut hinc repul
si, alias uias teneant, præsertim postquam numerare cœperint, & hic quidē oblectationem
animi, claritatem nominis, lucri nihil aspexerint, nec est enim omniū studia ista sectari, sed
eorū tantùm, quibùs & ingenium & natura, & rerum uitæ necessariarū, uel fortuna suffici
entiā dederit uel contemptum uirtus, itaq; alter ad agriculturam, alter ad nauigationem, al
ter ad medicinam transit, nam quid exempli causa euenturum putas, si caput illud ubi habi
tat ingenium tuum sese ad Poëticam applicuisset? quantam in primis egestatem? (nihil e-
nim hic uenale, nullus fraudibus locus) quot deinde passurum fuisse ludibria? quot comi-
tum iocos, priusquàm cuius uxor esset Aeneas apud Virgilium didicisset? hæc est quidem
uera rei ratio, non quia latere expedit, de quo ruinosum & undiq; fatiscentem syllogismum
extruis, sed quia nullum fallere, paucis placere propositum est, pauci autem docti. Vis ui-
dere ita esse, ut dico, nempè tum demū auctor in pretio est, cum amœnis ex latebris, dulcis
sensus eruperit, nec est dubium, nullam aliam ob causam tibi tuiq; similibus odiosam esse
Poëticam. nisi quia uobis inaccessibilis & ignota est, quod fateor, in lucro ponimus, nō in
damno: noli igitur reprobare stylum ingenio peruium, memoriæ habilē, ignorantiæq; ter-
ribilem, nam & sanctum canibus dare, & ante porcos proijcere margaritas, diuino etiā elo
quio prohibemur. sanè illa quam memoras poëtica deorum inuidia, altioris cuiusdam se-
cretiorisq; mysterij est, quàm putas, neq; solum inuidiæ deorum, sed fraudes, bella, libidi-
nes apud Poëtas sunt, uicisti cauillator acutissimè plus confiteor quàm accuses, sed cum di
caris animal rationale, mortale, quamuis alterum tantum sis, si placet quærenda rerum ra-
tio est. Primos nempè Theologos apud gentes fuisse Poëtas, & Philosophorum maxi-
mi testantur, & sanctorum confirmat auctoritas, & ipsum si nescis Poëtæ nomen indicat.
in quibus maximè nobilitatus Orpheus; cuius XVIII. Ciuitatis æternæ Libro Augusti-
nus meminit, at nequiuerunt quo destinauerant peruenire. dicet aliquis fatebor, nam per-
fecta cognitio, ueri Dei non humani studij, sed cœlestis est gratiæ laudandus, tum animus
studiosissimorum hominum, qui certè quibus poterant uijs ad optatam ueri celsitudinem
anhelabant, adeò ut ipsos quoque philosophos, in hac tanta & tàm necessaria inquisitione
præcederent. Credibile est, etiam hos ardentissimos inquisitores ueri, ad id saltem perue-
nisse, quo humano perueniri poterat ingenio, ut secundum illud Apostoli supra relatū. per
ea quæ facta sunt, inuisibilibus intellectis atq; conspectis, primæ causæ & unius Dei qua-
lemcunq; notitiam sortirentur. Atq; ita deinceps omnibus modis id egisse, ut quod publi
cè non audebant, eo quòd nondum uiua ueritas terris illuxerat, clàm suaderēt falsos deos
esse, quos illusa plebs coleret. q̄d & Philosophos postea fecisse, in libro Veræ religionis
ostenditur: quis enim nisi amēs, adulteros aut fallaces ueneraretur deos? aut quis penitùs
crederet

crederet deos esse, quorum ea flagitia audiret, quæ nec in hominibus tolerabilia iudicaret? cui præterea dubium esse posset, quin peccata quæ humanitatē ipsam hominibus ereptura essent, eandem multò magis dijs talibus præriperent deitatem? belligerantes deos inuicem Homerus et Virgilius fecerunt, propter q Athenis Homerum pro insano habitum Cor. Nepos refert. credo nimirū apud uulgus, docti autem intelligūt, si plures sunt Dij, & discordare illos & bella inter eos esse posse, & necesse esse, ut altero uictore, alter uictus, atq; ita nec sit immortalis nec omnipotens, consequenterq; ne deus quidē. Vnum esse igitur Deum, & nō plures, uulgus autem falli. Et si quis interroget, cur nō potius palàm uulgi uesaniam increparent? possum cum Augustino respondere, q utrū timore an aliqua cōditione temporum fecerūt, iudicare nō est meum, ego tamē, & si sola timoris causa fuerit non mirabor, cum uideā CHRISTI quoq; tēporibus, ante Sancti spiritus infusionem, ipsos etiam Apostolos timuisse. Enimuerò quod à te de inuidia Deorū dicitur, eodem quo cætera referendū est, nec mirari conueniet memorantē illud Psalmistæ. Omnes dij gētium demonia. & quod scriptum est. Inuidia diaboli mors introijt in orbem terrarum. quæ nam igitur admiratio est ista, inuidisse Deos, qui nunquam sine inuidia fuerunt? quænam uerò preterea Poëtarum culpa, rem ueram si intelligatur salubremque narrantium? aut quæ nam Aristotelica illa reprehensio, si tamen ita est? neque enim mihi nunc, aut eius loci memoria recens, aut inter hos montes liber ipse Metaphysicus est presens. quomodo autem consentaneum sit, uel Poëtas in hac linguæ libertate reprehendere, uel Deorum inuidiam excusare, in eo libro præsertim, in quo principatuum pluralitate damnata, unus omnium princeps asseritur, nō uideo sed adducor, ut credam te, locum illum non meliùs intellexisse quàm reliqua. Hoc ego nunc de Poëtis antiquis opinabile uerisimilimumq; protulerim. qui si unum Deum crediderunt, hoc ne in illis accusas, si unum credentes plures nominauerunt seu etiam coluerunt, habes planè quod accuses. nec ego quidem illos excuso, sed commune cum Philosophis crimen dico, quod audisti, publici iudicij metus leuat, qui firmissima etiam niterdum corda concussit, uerè autem plures Deos, tanta ingenia credidisse nunquam mihi persuadebitur. Sed esto, crediderint, errauerint (nihil est enim quod disceptator indoctus & pertinax non præsumat) non id certè Poëticum sed humanum fuerit temporumq; crimen uel ingenij, non artis, ut dictum est, neq; quod alio tempore atque alio ingenio, & ampliori gratia Poëtam esse, pium disertumque prohibeat. Sed non ego Poëtas aduersus fragilem & inermem hostem dum defendere uideor, offendo? Risus & silentium, & contemptus poterant aduersus tua tela sufficere, nullis opus erat uerbis. sed tacere nō potui, ne ipse tecum forsan in aliqua cloaca uiderer, id enim tibi Capitolij instar est. Inter ægri uentris crepitus raucasq; pelues hæ tuæ turbæ sūt, hic plaudētis conclamātisq; fauor exercitus, uelut de Musarū ruina & sacrorum studiorum excidio triumphares. Ne respōdeas stulto, iuxta stultitiam suam, ne efficiaris similis ei. hoc cum sapiens dixisset, statim addidit. Responde stulto, iuxta stultitiā suam, ne sibi sapiēs esse uideatur. Primū me parū per tacitū tenuit, secūdū coēgit, ut loqrer, frustrà quidem ut puto. Si enim desieris, tibi sapiens uideri, incipiens q impossibile arbitror esse, fortè non stultus, Doctus fieri non potest, nisi q se nouerit atq; oderit ignorantem, defectus proprij cum dolore notitia, principiū est, pfectus. Et ad hos qdem sermones, nō famæ pro priæ periculū, nō mei nominis offensa (quāuis grauis) tantū me fateor accendit, quantum hinc ueri zelus, hinc tuæ loquacitatis inflāmauit indignitas, quantum enim ego tangebar, quicquid in Poëtis inuectus eras, poterā, ut dixi dissimulādo transire, nā nec mihi Poëtæ nomen arrogo, q scio quibusdā magnis uiris multo studio nō potuisse contingere, quam uis si fortè mihi ultrò contigerit, non respuam, & id ad me olim iuueniliter aspirasse non negem, nec conuitijs tuis presens hodiernæ lectionis meæ studium tangebatur, poteram, ut aiunt, de calumnia iurare, me Poëtarū libros ante hoc septēniū clausisse, ita ut eos inde non legerim, nō quod legisse pœniteat, sed q a legere iā quasi superuacuū. Legi eos dū tulit ætas, & ita mihi medullitus sunt infixi, ut ne diuelli qdem possint & si uelim. Ac ne me gloriari iterū grauiter feras, non ea laus memoriæ sed ætatis est. tener admodum illos edidici, expertusq; sum omniū ferè q in uestibulo Ciuitatis Dei de Virgilio loquēs Augustinus,

quem propterea (inquit) paruuli legunt, ut uidelict Poëta magnus omniumque clarissimus atque optimus teneris ebibitus annis non facilè, obliuione possit aboleri, secundum illud Horatij:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

accedit quod in eisdem studijs agere senectutem, in quibus adolescentia acta est, minimè mihi magnificum uidetur. Maturitas quædam ut pomorũ, ut frugum, sic studiorũ ac mentium debet esse, eoq; magis, quo turpior damnosiorque multò est animorum acerbitas quàm pomorũ. si ergo Poëtas hodie non lego, forsitan interroges quid agam? solet enim stultitia alienæ uitæ curiosa esse, suæ negligens, respondebo tibi præfatus, ne quod dicam superbiæ ascribas. Melior fieri studeo si possum, & quia impotentiam meam noui, posco auxilium de cœlo, & in sacris literis delector. q̃ si Victorino pagano homini iam seni, Deo per illas alloquente, pectusq; durissimũ moliente, ueram infunderũt fidem, cur mihi Christiano homini, nõ possunt ueræ fidei firmitatem & opera & amorem uitæ fœlicioris infundere? quæris quid agam? Nitor non sine multo labore, præteriti temporis errata corrigere, quod si mihi contigerit, fœlix ero, sed adhuc fateor ab eo quo suspirat animus, longè absum. quæris quid agã? non Poëtas lego, sed scribo, quod legant qui post me nascentur & raro plausore contentus, acies insanorũ sperno. & si uotiuè successerit, quod ago bene est, alioquin uoluntas ipsa laudabitur. postremò ut aliud nihil agam, maturescere saltẽ cupio, si nondum fortè maturui. Tu autem puer centum annorũ maledictus à Deo, & elementarius senex, irrisus à Seneca. ibi senectutẽ agis, ubi pueritiam exegisti, & fluxos nunc etiam syllogismos, filo marcente conglutinas, quos queat anus qualibet temulẽta confringere, quicquid uerò aliud quàm puerile stamen redoluerit aduersaris. Itaq; libellos meos homelias uocas, quasi nomen infame meditatus, quod sanctissimis tamẽ atq; doctissimis uiris placuisse, notũ est. At minimè mirandũ, si quorũ actus despicis. & uerba contemnis. Homelia porrò Græcæ originis nomẽ est, quod latinè dici potest sermo prolatus ad populũ. Ego sanè in his literis ad populũ nihil, sed ad ignorantiã tuam loquor, si quo pacto possem, non dico illã tibi, sed illi superbiam extorquere. quis autem, quæso, peregrinæ linguæ à te nunc notitiã requirebat, cum propriè sis ignarus? Sentis ut causam tuã ago, quo scilicet insolẽtem honesti nominis contemptũ excuset ignorantia. ò semper scholastice literator, nunquam literatus aut magister, quis enim literatus ita scriberet? Lege Philosophorum libros, uel interroga qui legerũt, quis unquam scribẽdi morem hunc tenuit? inest enim uerbis illorũ uis ingens syllogistica, syllogismus nunquã aut perraro, quippe pueritiam prætergressi loquũtur ut uiri, efficatior est autẽ dissimulara callidè quàm inaniter ostentata subtilitas. Sed & hic excusator licet irrequisitus assum tibi, illi enim ut se tu autẽ loqueris ut te decet. Ecce iurgator improbe, extorsisti ut nõ tantũ maledictis tuis, sed etiam cogitatibus responderem. quædã sponte præterij. misereor enim tui. nam qd superbo ignorante miserius? Sed ne planè miserear, tu facis, ita nanq; iactanter atq; fastidiosè miseria tua abuteris, ut nulla tibi miseratio debeatur. quomodo uerò dissimulẽ, aut quid illi faciã uanitati, qua pbare niteris, cuius contrariũ apparet in te ipso, dũ tu loq poteris: occultari nunquam poterit? Quanta mechanici temeritas? Rhetoricam prorsus in seruitutem asseris, iam non castigandus sed urendus es, ne uerbis sed uerberibus coërcendus. Nimis insanis Medice, crede mihi, Medico eges. Mirum quod Medicorum nullus est, qui curam tui suscipiet, puto sis omnibus odiosus, teq; perditum uelint omnes, Medicinæ inquam Rhetoricam, seruam facis, de Medicina uiderimus. Certe ipse Rhetoricam in tuam seruitutem aut amicitiam nunquam trahes, quid autẽ probes, & qualiter audiamus. Per Medicinam inquis & Ethicam docemur rectè uiuere. Dij te perdãt fugitiue. Male incipis. Medicinæ nihil est commune cum Ethica sed multa contraria, quid enim ad uiuendum rectè Medicina, nisi quantũ agricultura, fortè etiam longè minus, nisi putas malè uixisse olim Romæ tot millia uirorum fortium, per quos orbis terrarum domitus, uirtus culta uitia calcata sunt: qui tamen longũ in æuũ sine Medico uixerunt? Vixerunt fateor malè, non quia medicus temporalis, sed quia uiuificator æternus illis defuit. aliogn nulla gens melius, uel nisi malè

uiuebat

uiuebat uirgo illa mirabilis q̃ carnalẽ suo corpori nunq; Medicinam adhibuerat. Cur autem, quæso, medicinæ Ethicam permisces? Tene te loco, neq; fines tuos excesseris, quamuis nec Ethica præstare possit rectè uiuere, cum id potentioris alterius Dominiũ sit, uerum ea longior operosiorq; disputatio nec propositi huius est, Prosequere igitur ludum tuum, ita tamen ut deinceps Ethicam non molestes, sed memineris quid sutori terminos suos excedenti respondit pictorum famosissimus Apelles, Age res tuas ut Medicus. per medicinam docemur, ais rectè uiuere, non ut congruè loquamur uel ornatè. sed potiùs congruè & ornatè, loquendi artes discimus, ut uiuamus rectè. sic nõ medicina ad has artes refertur, sed hæc potiùs ad illam sunt, hinc cõcludis, seruæ igitur eius sunt. ô malè digesta cõclusio. Sic iam longius feris quàm minatus eras, neq; solum Rhetorica, sed omnes quotcunque sunt honestæ artes, ipsa quoq; Philosophia & Theologia scientiarum omnium regina, tibi seruient mechanicæ. Si hoc mihi ꝓbaueris, q̃ per Medicinam rectè uiuere doceamur, omnes enim huc referuntur & omnium unus est finis ultimus, non dico ut præstent rectè uiuere, sed ut ad rectè uiuendum adiuuent. iure ergo illi seruient, quæ id præstat ad quod omnes reliquæ aspirent. certè ego nunc risu & uerecundia impedior, syllogismum tibi tuo parem remittere, quo probem te uilissimè seruũ rei, quod urbaniùs possum dicam si quod alio spectat, & ad aliud refertur, & propter aliud est inuentum illi seruiat oportet, ut tu uis, medicina autem tua pecuniam spectat, & ad illam refertur, & propter illam est. Conclude, dialecticè. ergo pecuniæ serua est, bene tibi accidit. Turpioris rei seruum te facere meditabar, pudor obstitit, sed ô grauis argumentator, quis te talia docuit? assumis falsa notoria? & ea de quibus principaliter discordamus, quod magnum in argumentando uitium est. Primum enim ut dixi: Medicina ad rectè uiuendum nihil omnino, nisi quantum una mechanicarum corpori famulantium. Deinde quis illud diffiniuit, inter nos de quo à principio litigamus, præter enim, quod circa Medicinam nobis infinita dissensio est, non'ne alius scrupulus premit occultior? Equidem ut tibi planè concesserim, quod Medicina ars sit nobilissima, tuq; præclarus Medicus. illa ut est mechanicarum penultima, sic omnium prima artium. tu, ut non tantum ultimus, sed hostis es, sic Medicorũ omniũ sis princeps. liceat uobis passim cuiuslibet necessariæ artis obsequio uti, & cuius utile obsequiũ fuerit, illa confestim uobis ancilla sit, q̃d futurũ arbitramur? Ancillabitur forsan Astrologia, quæ cœlestium corporum notitia, terrenis aliquam corpusculis opem ferat. ancillabitur Musica, quæ in hominum pulsu, fortè non inutiliter dimensiones temporum & interualla consideret? quæ res, uobis quia necessaria esse posset, ideò prorsus incognita & neglecta est, illam appetitis, quam nec consequi potestis, & si possetis deberetis nolle. Rhetores esse uultis, ridente Tullio, indignante Demosthene, flente Hippocrate, populo pereunte. ne enim in singulis immorer, ad litis nostræ summam uenio. si omnes, inquam, artes, quamuis nobiles, quamuis ingenuas, tuo humili & mercenario artificio seruas facis, eoipso quod utiles aut necessariæ proposito tuo sint. idq; tibi nescio, quo iure permittitur, nunq; profectò uel sic tibi Rhetorica serua fiet, quã cõstat, ad id quo te intendere oportet, non modò nil probasse, sed obesse quàmplurimũ. quid enim ægro longa oratione est opus, cui ferè uerbum omne molestum est, nisi ut iubeatur bono animo esse, cureturq; artis ope si potest? an forsan apothecarijs persuadere propositum est, quibus penè maternis uerbis sunt dictanda remedia? unum est, quoniam factũ tuũ, quàm? possum excusare dispositui. unũ est, quo in te alicuius eloquentiæ studium excusem, si fortè defectus tuos & Medicinæ imperitiam, non dicam supplere, sed tegere putas eloquentia, & cum apertè peremeris, ostendas culpam esse non tuam, sed ægroti, sed astantium, sed naturæ. si præterea in morte manibus tuis ascita, uis superstites consolari, utrumque enim Oratorum & Rhetorici opus est fateor, accusare, excusare, consolari, irritare, placare animos, admouere lachrymas atq; comprimere, accendere iras & extinguere, colorare factum, auertere infamiam, transferre culpam, suscitare suspiriones. Oratorum propriè sunt hæc, Medicorum esse non noueram. sed si Rhetorica tibi seruit, quicquid ancillæ tuæ est, tuum esse conceditur: omnia hæc igitur tua sunt, & quæcunque alia Oratoribus assignantur, plusquàm

permittitur quàm putabam, potes enim ocidere, mirū dictū & quem occideris accusare. Sed quando hodie, nescio quomodo de accusatore factus sum excusator tuus, quid te uetat, hoc tanto & tàm capaci ingenio, ut Philosophum & Medicum, sic Oratorem esse, atque actus oratoris exercere cum gloria? Nonne ita homo es tu, ut Cicero? accusat ille Clodium ac, Verrem, & in inuectiuis Catilinam, & in Philippicis insectatur Antonium, magnos uiros ac feroces, ad ultionemque promptissimos, & molem muliorum criminum ac Reip. ruinam illis opponit. Tu defunctum unum, nec loqui ualentem, nec ulciscitur non fidenter accuses, quod ipse ne cauerit? excusat item Cicero, capitalium rerum reos, Deiotarum regem, Plantium, Q. Ligarium, Milonem, mille alios. tibi cur teipsum non liceat excusare? Consolatur ille sese in morte unicæ charissimæque filiæ, tu in illorum morte, de quibus nihil ad te, cur non possis alios consolari? Facilè seipsum excusat, quem non pudet, facilè consolatur alium qui non dolet. & illud est certum quod quisque promptius se quàm alium excusat. contrà autem quisque promptius alium consolatur, quàm seipsum. si hæc ergo te mouent, stude in oratorum libris, uelis esse Rhetoricæ dominus, utilis est tibi, necessaria est, totus es, sine illa nullus es, quotidie enim facis, quo & excusator tibi sit necessarius, & consolator alteri. sed si es quod profiteris, nō excusator tui, nō consolator aliorū, immò uerò Medicus, si non uulgi plausū, sed ut debes ægroti tui respicis salutē, quo pergis? quid cogitas? quid agis? aut quid tibi rei est, extra terminos tuos longè? an nō aliud semper tibi conscientia ad aurem cordis immurmurat? Iste cum quo ludis æger est, tu te Medicum dicis. quid opus est uerbis? Cura, semper dixi tibi Medice. Rhetorica quam seruam tibi uis efficere, hostis est tua, postquā Rhetores atque Poëtæ esse uoluistis, Medicos esse desistis. Sed hæc mihi tecū uetus est querela, cogita et recogita syllogismos tuos inanes, & uacuos inuenies. nō probant quod uolunt, & si probarēt tibi dedecus, ægris tuis damnū ac periculum probarēt. proba potius Rhetoricā tibi incognitā, quā seruā. sed ægros oculos lux serena perstringit, delectat uideri, quod esse nec expedit nec licet. An aut solidū & uniuersalē syllogismum recipis unius Logica carentis? siquidē sicut anima rationalis, nisi rationem amiserit, corpori suo imperat, corpus autem illi seruit. sic omnes artes propter corpus inuentis, illæ autem seruiūt. Cōstat autem liberales propter animam, mechanicas propter corpus inuentas. conclude Dialecticē. Ergo Medicinæ Rhetorica serua est: habes Medice quod optabas. Sed, an ego tecum ludo, cum tu tamen sis iratus, & iocosa conclusio in contrarium cadat. Dimoueantur ambages, dicam clarè quod sentio, quamuis dentibus tuis fremas & tabescas, & mihi fortassis anceps pharmacum mineris. expediret tibi, sed multò magis ægris tuis, ut mutus esses non orator. & quod natura non fecit, faceret homo aliquis Reipublicæ amicus, linguamque præscinderet, sumpto forcipe de altari, linguā illam insulso uix ore uersatilem qua superbis. Tum demum, curare inciperes, nunc cogitas prædicare, & quicquid prædicas in nihilum finit, fallor, immò uerò in tuam infamiam & in perniciem alienam, certe non artis ignominiam, nec à casu, medicinam Virgilius mutam uocat. sed quoniam muta debet esse, non loquax, uos autem eò rem deduxistis impudentia uestra, ut de mutis parabolani dici merueritis. hoc nomen iure ciuili uobis impositum, nunquam cadet. solebant Medici ueteres taciti curare, uos perorantes & altercantes & conclamantes occiditis. hæc Medicina, hæc Rhetorica nostra est, & cum nulla gens magis Rhetoricis floribus nuda sit, nulla minus illis indigeat, tamen Rhetorica & Oratores & Poëtæ & Philosophi & Apostoli ac suscitatores corporum dici uultis, & penitùs nihil estis, nisi uerba inania nugæque uolatiles. Olim quidem sine syllogismis curabantur, & propè ut tu nunc falsò gloriaris suscitabātur infirmi. hinc arbitror fabulæ locus fuit Hyppolitum ab Aesculapio suscitatū, quod eum ab extremis efficax Medicus, & uelut à morte media reuocasset. nunc quanta multitudo? syllogizantibus uobis pereūt, qui sine uobis uiuere potuissent. sæpe iam, ne quicquam dixi, curate, medemini. eloquentiam his, quorum est propria relinquite, uestra esse non potest, & ut pro consilio consilium reddam tibi, sed aliquantò fidelius. Tu me iubes alienos fines irrumpere, ego te ad tuos redire moneo, Tu mihi consulis, ut mutato adhuc uitæ genere, Medicus fiam, rem

neque

neque magnificam nec penè impoſsibilem, ego tibi ne unquam rhetoricæ ſtudeas, ut tandem medicus eſſe incipias, quod diù te eſſe mentitus es. Tam decet ornatus Medicum, quàm aſellum phaleræ, tibi ſanè ne hinc reprehendi poſſes, abundè prouiſum eſt. quiſquis te diſertum dixerit, idem nitidam ſuem & uolucrem teſtudinem, & candidum coruum dicat. In te ergo non facundia, ſed facundiæ ſtudium male olet, & facundiæ inimica loquacitas. de his loquebar, dum dixi non eſſe Medici ornatum, magis eſt mercatori neceſſarius, q̃uis nec ille rhetoricæ quidem ſtudet, ſed uſu experientiam quærit, ac promptitudinem colloquendi. quam ob cauſam illud à te non ſine certa ratione quæſieram, cur non potius nauigationi Rhetoricam ſubieciſſes, ſi cogebas eam ſeruire mechanicæ: quem locum non intelligens qui ignorantium mos eſt, non ſine meo & multorum riſu, reſponſionem ſuperuacuam diffiniſti.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. CONTRA MEDICVM QVENDAM, INVECTIVARVM Lib. IIII.

SCiens gratiſsimam mihi partem maledictorum tuorum, ad ultimum reſeruaui, non quia tu, quo ultimam poſuiſſes, de ordine enim tuo, de ingenio, de ſtylo quid ſentiam audiſti. ſed ut prioribus exactis, in hac parte licentius immorarer, palam q́ue omnibus fieret, quàm ſis uirtutis amicus, quàm cupidus literarum, qui mihi ſolitariam uitam, uelut probrum aliquod obiectas: de qua quidem duo mei libri extant, quos quoniam ad te nec perueniſſe, nec peruenturos eſſe confido, neu perueniant uelim. de hoc ipſo cogor aliquid, hic etiam ignorantiæ tuæ loqui. ita ne demens & excors, quos uituperare uis laudas? non miror, quia & quos curare uis interficis, & puto quos interficere uelle efficeres immortales. Tu mihi ergo ueſane, & omnis boni expers, inter aceruos iurgiorum etiam ſolitudinem exprobraſti. feciſti optimè, quamuis peſsima uoluntate, libenter hoc crimen fateor. ſum ſolitudinis amicus, talem me genuit natura, acceſsit conſuetudo naturæ æmula, acceſsit ſtudium & iugis cura, magno niſu animi ſemper incubui, ut quantum fieri poſſet illa contemnerem, quæ te morbidum, marcidum, ſemianimem in urbibus captum tenent. Solitarius ſum fateor, immò profiteor & ſolitarium eſſe iuuat, uixq́ue ullam uitæ dulcedinem, urbano in ſtrepitu ac fragore percipio, addam quod non poſtulas, uix de homine præſertim ſtudioſo benè æſtimo. qui non ſi abſque intermiſsione honeſti efficij datum ſit, cupide interdum à procellis ciuilium curarum in ſolitudinem uelut in portum fugiat. habes igitur quod eſt accuſatori maximè optandum (ut Cicero ait) confitentem reum, ne que confitentem modo, ſed ſeſe nouorum inſuper criminum coaceruatione ſpontanea deferentem. ſed expecta, noli uictoriæ lætitia inflari. ſæpè probauit actor quod non probaſſe præſtabat, & facti uictor in iure ſuccubuit. Probas me fatente ac fauente, quod intendis. ſed an hinc in meum, an in tuum caput redundet infamia, nondum probas. proinde pædagogum tuum, ſenex puer ut arceſſas conſulo, multis hic tibi ſyllogiſmis claudicantibus opus eſt, ut uel irriſor uitæ ſolitariæ clarus ſis, uel ſectator obſcurus. incipe, aude, noli trepidare. Logicus es, Philoſophia tua eſt, Rhetorica tibi ſeruit, & quod omnes titulos tuos tranſcendit, ſummus es Medicus, confice ridiculum ſyllogiſmum, qui ſæpè mortiferum poculum confeciſti, & ſi neſcis, melius, dic ita: Quod naturæ aduerſatur, malum ſit neceſsè eſt, cum natura ſit optima. ſolitariè autem uiuens naturæ aduerſatur. ſecundum quam politicum animal eſt homo. Mala igitur ſolitudo. ad hæc, Conſtat quod carere

bonis est miserum. Multa uerò in urbibus bona, esse certum est, quibus solitarius caret. Misera igitur solitudo. adde si placet. Vt utilis est qui multis prodest, sic inutilis qui nulli, habitator uerò urbium, uir bonus, multis prodest, saltem exemplo: Solitudo autem seu sancta rusticitas nulli, nisi sibi prodest, teste Hieronymo. Inutilis ergo rustica solitudo. uide ut periculosum est cum stulto multum colloqui. Ecce iam sensim ipse ludens, ad ineptias tuas labor, & dum te æmulari studeo, propè tui similis factus sum. sed quoniam ex persona tua loquor, excusor, & fatebor ingenue, nulla arte, nullo studio simulare possem usqueadeò stylum tuum, quin prima fronte discernerer. Ita mihi nescio, qui θεραπευτίκον insibilas, quod rostris perorantem Tullius facilè possit expellere. Syllogismos autem tibi texui pharmacum olcant, stomachumque subuertant. cæterum hos ludos hasque tendiculas puerorum, ridendo præterire magnificum, puerile dissoluere, tamen quia cum pueris pueriliter, & interdum quod nutrices solent, bleso ore loquendum est. & hic parumper insistam. An naturæ semper obsequendum, an uerò nonnunquam ualdè etiam resistendum sit, non huius temporis est quæstio, tu eam fortè Philosophorum princeps, in aliquo tuorum uoluminum uentilasti. quæ enim Philosophiæ locum rear à tanto Philosopho prætermissum? sed sit naturæ obsequendum, sitque homo naturaliter animal politicum, nihil tamen politiæ obesse, solitudinem studiosorum hominum, qui proculdubiò rari sunt, sæpè etiam multum prodesse compertũ est, plusq; uirũ unũ solitarium conferre Reip. quàm centum qui latrinis aut tabernis aut lupanaribus obuersent. neque enim solitudinem loquimur, cunctis hominibus infensam, qualem Bellerophontis accepimus, qui uniuerso generi humano odium indixerat, aut Thimonis nescio cuius (obscurum enim nomen habet) qui, ob id quod omnem amicitiam sperneret, nullumque diligeret, ab Atheniensibus lapidatus traditur. non hanc solitudinem loquimur, sed tranquillam & mitem, & ab hominum uitijs non ab humanitate semotam, Ecce nunc tu per uicos tuis ac plateas, & quasi ad currendum nati simus, me in solitudine sedentem, inhumanum putas. crede mihi, (si placet) plures te quotidie impetunt, plures melioresq; me diligunt. & nisi gloriari tibi importunè nimium uidear, dicam quod multis est notum, tales ad me uisendum uiros in hanc solitudinem uenisse, & præter me unum hic cupidè fuisse, tales etiam misisse de longinquo ad cohortandum me, noscendumque quid agerem, qui te si ultrò illos adeas, ægrè uisuri sint, nihil dicturi, modicum responsuri. Sed transeo ne te nimis affligam. hoc autem non est ut glorier, cum omnis honor in honorante sit, sed ut scias multos ruris amatores, etiam in urbibus charos esse, multos habitatores urbium, ipsis in quibus habitant urbibus odiosos. Ita non aduersam solitudinem politiæ, meq; licet solitarium, & amare bonos noueris, & ab illis non minus amari, quàm si cœno oblitus ac sudore, & nunc huc, nunc illuc more tuo discurrens, prehensarem homines, loquendo caput omnium obtunderem, nullum dormire sinerem, cunctis liminibus insultarem, & quem semel arripuissem, tenerem occideremq; tenendo, ut ait Flaccus:

Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

In eo quidem. quod bonis urbium carere solitarij uidentur, nolo quæstionem antiquissimam renouare, quæ inter Peripateticos ac Stoicos, multis iam sæculis fuit, eritq; per sæcula. Illis summumq́, his solum bonum dicentibus esse uirtutem. quæ si uera sententia est, quibus quantisq; bonis careat solitaria uita, quisquis uera bona urbium numerat ac metitur, intelliget. Sed quia te post Aristotelem, tempore, ingenio etiam primum, & cum additamento logicæ Peripateticum scio, concedam nec de hoc ipso nouiter litigandum sit, esse præter uirtutem bona, quibus urbes abundare non negem, in quibus fornicem, balnea, macellum, mulsum, adipem, pulmentum, & quæ sunt similia numeratis: Verum his carere apud uerè realiterq; philosophantes, non modò non miserum, sed magna etiam solitariæ fœlicitatis occasio est, simul ut cum his uestris bonis & alijs careat urbanis malis. Et quæ nam sunt ista, inquies? quis dinumeret? Illis caruisse non est parum, quæ si ad literam intelligas, non mediocris quemlibet fortunæ uirum, sed

Dauid

Dauid regē, ex urbibus in solitudinem pepulerunt. quæ nam uerò hæc? Nempè iniquitas & contradictio in ciuitate, & labor in medio eius, & iniustitia, & non deficiens de plateis eius usura & dolus. Iam quod sequitur responsione non eget. sancta rusticitas sibi soli pro dest, studiosa autem solitudo prodesse posse, quàmplurimis non negatur. Et ipse Hieronymus, qui hoc dixit, quantùm solitudine delectatus, & quantùm ibi mundo utilis fuerit, sciunt omnes. Sed quia non possunt omnes esse Hieronymi, & si magnum nihil in solitudine generatur, tantū ut uiuatur innocuè, uitentur incentiua libidinum, quibus porticus ciuitatum ac theatra flammescunt, parùm ne tibi forsitan uidetur? apud me multo quidem optabilis est solum saluari, quàm perire cum multis. Sed iam satis est, iam te ægrum ægris tuis linquere meditor, illi te conficient, tu illos. Caret solitudo multis uulgi uoluptatibus, sed abundat suis, quiete, libertate, ocio quamuis uerum sit ꝙ ait Anneus: Ocium sine literis mors est, & uiui hominis sepultura. & profectò solitarius idiota nisi fortè CHRISTVS, ualdè continuè secum sit quantolibet spatio terrarum, sine ullis uinculis uinctus est. unde non miror, id tibi uitæ genus inuisum? quid enim hic ageres, nisi numerare horas, & quærere quando cœnatum secundum regulas tuas, quando cubitum ires. quem circumscribere, seu cum quo clamare posses, nullus occurreret, tecum loqui nescires. Id enim est hominum paucorum, & tamen ijs eisdem in locis parua fateor, seu uerius nulla copia. Sed nonnullo nec paruo quidem amore literarum, iam benè tàmque prædulciter mihi est, ut si statum animi mei nosses, putem te horam qua natus es, odio habiturum, ꝗ te in illā miserā & infœlicē uitam proiecit, & propter pecuniæ paruæ spem ꝑmagnas rapit angustias. qd ergo locutus es miserabilis senex? qd in me damnasti? Amarūt solitudinem Patriarchæ, Prophetæ, Sācti, Philosophi, Poëtæ, Duces, Impatoresq; clarissimi. Immò uerò solitudinem quis non amat, nisi qui secum esse non nouit? odit solitudinem quisquis in solitudine solus est, timetque ocium quisquis nil agit. quantum uerò habeat unde tristetur, qui ut gaudeat turbam quærit, planè miser est, qui fœlicitatem sperat à miseris. ò mendice, dico Medice, qui, te naturæ conscium Philosophum uocas, sic ubinam sit uera fœliciras didicisti? Certò non opus est turbis confusisque clamoribus, non theatrico strepitu, non uulgo inter miserias plaudente, non quadrigis fundamenta quassantibus, non cruento foro, non nidore fumantium popinarum, & olentium acie coquorum atque aromata transmarina terentium, quos uobis exceptis, nescio an efficacissimos omnium ministros mortis appellem, nihil his omnibus est opus. Intus in anima est quod fœlicem & miserum facit. hinc illud poëticum dignè laudatur: Nec te quæsieris extra. constat autem nihil melius esse animæ, quàm dum amoris obstaculis, uitæque compedibus, in Deum atque in seipsam, libera tandem & expedita conuertitur. Enimuerò id dum sumus in terris, nusquam melius quàm in solitudine fieri posse, & si tu non capias, fatebuntur experti. Illud quoque Platonicū, ab Augustino relatum et laudatum notissimè uerum est, non corporeis oculis (ut uerba etiam ipsa ponā) sed puramente ueritatē uideri. cui cum anima inhæserit, eam beatā fieri atq; perfectam, ad quam percipiendā, nihil magis impedire, quàm uitā libidinibus deditam. quæ sententia à Virgilio, quam tu spernis ut uespertilio aquilam, simia leonē, elegātissimè sub allegorica nube recōditur, quē locū ꝑtereo ne cerebellum tuū mole rerū opprimā, quam doctrinā, ab Archyta Tarētino magno in primis & præclaro uiro, didicisse Plato ipse potuerat, dum illū Pythagoreosque alios uisendi discendiq; gratia in Italiam uenisset. ille enim, ut apud Ciceronem Cato meminit. nullam capitaliorem pestem, quā corporis uoluptatem hominibus dicebat à natura datam. Deinde enumeratis malis, quæ ex uoluptatis radice nascuntur, illud addebat. Cum homini siue natura, siue quis Deus, mente nihil præstabilius dedisset, huic diuino dono nihil tàm inimicum esse, quàm uoluptatem. nec enim libidine dominante, temperantiæ locum esse, neq; omnino uoluptatis regno uirtutem posse consistere. quibus ita se habentibus, nec illud ambigitur, & quod beatam perfectamque animam fieri uetat, summo studio uitandum & uirtutem in proprio non inimicæ suæ regno esse quærendam. Iam illud, ne probari quidē est necessè. ciuitatem libidinū esse sentinam, omniumq; ibi turpium uoluptatum

illecebras scaturire. Piget nunc pudetq; conclusiunculas infantiles, tuo more subnectere. tu qui Logicam spuis, facilè consequentiam uides. At ne nimis urgeam, excusare nunc etiam iuditium tuum libet. profectò enim solitudinem odisse mechanici est, facis fateor, q; te decet. ubi enim nisi inter turbas credulas fatuorum, ingenioli tui mercimonium ostentares? posses hic quidem esurire, totius anni mendacia, una re luce non pascerent. Iure igitur locum fugis, moribus tuis aduersum, illud iniustè agis, quod inter studiosos literarum ac mechanicos non discernis. linque solitudinem his, quibus nec falli nec fallere est animus, qui nec pauperiem timent, nec diuitias uenerantur, sed utrunque paribus spatijs delectantur assistere. qui honestissimam uoluptatem ex libris, ex ingenio, ex animi agitatione percipiunt. Tu autem nullo prohibente habita, ubi te matutina mulierculatum cohors in publico sedentem adeat, circumstrepat, interpellet. Tu pro tribunali stricto, pallido labello, elatoquè rugoso supercilio suspirans, exanimes, quid ea nocte quis minxerit, & quis tandem quassanti capite, sententiam feras, ille peribit, iste curabitur, quam cum falsam finis ostenderit, apud te non prius mendacium quàm excusatio sit inuenta. sin uera forsan euaserit (fieri enim non potest, ut quisquam tàm plenus mendaciorum sit, quin casu saltem ueri aliquid multiloquio misceatur) exultes ac tumeas, ipsumquè te putes Apollinem & Delphis oraculum processisse, non es itaque totus amens, locum tibi aptissimum delegisti. Habitant reges in urbibibus præsidesquè terarum & iudices, quique coërcendis uulgi moribus præsunt, quos Reip. necessitas excusat, horum præsentiam requirentis. habitant ibi aliquo graui negotio detenti, hos propriæ ius necessitatis absoluit. habitant ibi uoluptuosi atque cupedinarij, quibus placet fornix & uncta popina: ut ait Flaccus: Habitant ibi circumscriptores, mimi, fures, totumquè id genus. ibi postremò habitant mechanici, quibus omnibus propositum unum uel fallere uel lucrari, tibi utrumque propositum est, quod intendis, alibi non potes. Fuge igitur solitudinem, urbes ama. quinetiam si quid mihi credis, illic tibi non suburbium elige, sed plateam? quid multa? doctos ut scopulum caue, habita inter stultos, uenator nemora, piscator aquas, sequitur lupus indefensum gregem, circulator mimos, fur & impostor diuites, stultos, credulos insequit, nihil sanè circulatori grauius, quàm ludum suum ab astante cognosci. hic ne me omninò rusticum putes, quia rure habito, hinc illud uenenum uisceribus tuis sparsum, quod te quiescere non finit. cum enim Pont. Max. hinc morbo, hinc quorundam fraudem uel ignorantia circumuentum cernerem, eum certè fideliter ut res docuit frustrà præmonui, licet enim tunc euaderet, in eosdem tamen laqueos mox reuersus, utilisq; consilij uel immemor uel contemptor, totum se uobis tradidit, ubi quod sæpè accidit melior pars numero uicta est, tuaquè & cæterorum ignorantium præualente sententia, intempestiuis remedijs, & immodica (ut fertur) senilis sanguinis rapina, illum si sineretur, adhuc fortè uicturum, Pontificali sollicitudine liberastis, ita breui tempore, caput mutauit Ecclesia, & antequàm nos nostræ contentionis, is unde cõtentio orta erat uitæ suæ finem repperit, te iuuante, hoc quenquam animaduertisse fers grauiter. sed certè non solus ego ludos uestros intelligo, quid soli mihi irasceris, an quia solus è cunctis ludo astantibus, mutire ausus sum, ut qui fallebatur aduerteret? habes propè iustam iracundiæ causam, circulator, puluerem tuum circulumquè tuum detegere, quin etiam spargere, atque stringere uolui, fateor fecissemq;, si mihi creditum fuisset. Vnum tibi satis inculcare nequeo, nec enim decies repetijsse sufficiet, Si in me rabies tuæ ignorantiæ sibi conscia, linguam urgebat, quid Poëtæ meriti, quorum nec aliquem nosti, nec aptus natus es noscere? Vt sim ego Poëta, quod tu potiùs dicis, & ego patiar quã credam, quid tamẽ audio? non ego te carmine aut ullo Poëtico mucrone confixeram, sed pedestri solutoq; sermone læserã. quodq; maius impatientiæ tuæ signum fuerit, non ad te, sed ad alterum transmisso, neque enim de te, sed de ignorantibus atque discordibus, quorum tunc ego te principem nesciebam. quotiens tibi iam dixi frustra despumas in Poëtas, aërem uerberas, in uentum furis, neq; enim poëticæ læsus, ò cerebrum plumbeum, hoc non potes intelligere, cum Philosophia & logica tuæ sint. Miraris si te surdum cæcumq; aut si saxeum uocem, quid tecum amplius quàm

cum

cũ aliq̃ ex his ſcopulis Sorgiæ impendentib. loq iuuat? niſi q̃d ille aliquid forte, tu nihil ad q̃ſita reſpondes. Læſerim ego te, quid poëtica meruit? ſim Poëta, telũ illud ueritatis, ut uideo, altè deſcendit in cor tuũ, nõ loro poëtico, ſed nuda manu, & uerbis puris, atq; ſimplicibus miſſum erat Philoſophe ingens, q̃ro à te. An ſi te Muſicus nõ cãtu, ſed uerbis offenderet, uel Ariſtoxenũ, uel ipſam Muſicã cõdẽnares? an ſi quis Aſtrologus nõ quadrãtẽ æneum, ſed baculũ tibi quercinũ in caluitiũ impegiſſet, malediceres Ptolemæo? an ſi te uel agricola nõ ſtiua, ſed ſaxo feriat, Heſiodum carpes aut Palladiũ? Vel piſcator nõ hamo, ſed gladio ꝑcutiat Petro detrahes aut Andreæ? an ego qa tu mihi oles, Hippocratis uel Aeſculapij memoriã lacerabo? ſatis eſt aduerſariũ ferire, euã ne ob unius hominis odiũ, humanum omne genus oderis, multosq; tibi hoſtes feceris, impar uni hæc repetere uiſum eſt, ut q; ingenio nõ potes, crebra ſaltẽ repetitione cõcipias. Te dũ me inuaderes iratũ fuiſſe, dũ poëticã laceſſeres furioſum, utrobiq; nõ modò mẽdicũ literarũ, ſed omnis inopẽ rationis, & cũ Poëtis quidẽ deinceps ut libet, mihi iã parcere poteras, odῃ cauſa ſublata eſt. hacten⁹ enim ludũ tuũ uolui impedire, nec potui, poſthac impedire, nec cogito nec oportet. Hunc enim Põtificẽ habemus, qui, ſi uerũ audio, nugas tuas nõ pluris faciat q̃ ſint, quiq; uel innata prudẽtia uel exemplo nouo & inſigni tales facilè uitet inſidias. Finis iam huius ſermonis eſſe poterat, & ut arbitror tempus erat, ſed ubere atq; ꝑgnanti eloquio tuo retrahor, ſic facetè tantaq; arte me detines, ut abire nequeam abs te: Quis enim tam mutus ut illi ioco non reſpõdeat, quo deſpõſaſſe me dicis fontẽ Sorgiæ? clare Philoſophe, nõ locũ hũc aut illũ, ſed tranquillitatẽ mẽtis ac libertatem ſequor, quas tu neſcis. Illas ego nõ tantũ ad Sorgiæ, ſed ad Nili fontẽ q̃rere nõ grauabor, Ibo q̃ nec Alexander mittere, nec Cambyſes potuit peruenire, nõ me rubicũda peruſti zona poli, nec epularũ defectus impediet, q̃ cauſa duplex cœpto arcuiſſe legitꝰ tantos reges, & eſuriens & peruſtus, ſi ibi illas eſſe nouerim, ad tranquillitatem animi libertatemq; perueniam. ſcio tamen eas non in locis, ſed in animis inueniri, uerũ ad id conferre aliquid loca ſalubria & quieta, non dubito. Cur, inquies, aſperiore loco habitas? cur mollioribus nõ uteris, ſi reddẽda nũc etiam uitæ ratio eſt, nec dũ manum ferulæ ſubduximus, dicam de multis unam cauſam legiſſe, neſcio an intellexiſſe potes apud Senecam, honeſtius Scipionem Liternis exulaſſe, quàm Baijs. non eſt unam rem amantis contrariam ſpontè ſequi. non eſt igitur aut uirtutem adepti, qualem me non eſſe lugeo, aut ad uirtutẽ ſuſpirantis, qualem me ſi permiſeris non nego. Nõ eſt, inquam, ad uirtutem ſuſpirantis ultrò degere, ubi uoluptas inimica uirtutis imperet, quid ergo? Nemo inquies bonus in urbibus? nõ dico id quidẽ, ſed innumerabilis mali, à quibus non modò proficientem, ſed perfectum quoq; ſi poſsit ſecurius ſit abeſſe. accedit, q; nec ita rure relegatus ſum, quin ſæpius q̃ uellẽ amicorũ precibus ad urbem retrahat, ſæpè & ſpõte mea uager, uitans locorum alternatione faſtidiũ. Facti mei cauſam audiſti. ó ſi te nunc ſciſciter, uiceuerſa quid tu latrinas omnes ambire nunquam deſinas, qualem mihi expedies rationem? Dices ſanare Remp. quam ægram fateor, à te ſanari poſſe nego, niſi quantum te ſpero, quotidie multis illam dementibus, ueluti corpus infectum dãnoſis, humoribus exhaurire. Quem uerò non curis exonerent, impleantq; lætitia ſpeculationes illæ tuæ pulcherrimæ. quarũ prima eſt. An in ſolitudine habitãs ſim Deus an beſtia. Diffinisq; nõ Deũ. Sed audite q̃ſo Philoſophi rationẽ, quia Poëtas ſequor, ut dicit, & nõ ꝓbat. ergo ſi Poëtas nõ ſequerer Deus eſſem. Tu igitur qui nec Poëtã nec ipſum Poëtæ nomen intelligis, quis deorũ es? certò ſi ignorantia Deũ facit, tu nõ ſolũ Deus, ſed Deus deorum iure uocaberis. Quæro autem, q; apud Lucanum de Nerone ſcriptum eſt, quis Deus eſſe uelis? nõ reſpondes, perplexus es, dabo tibi conſiliũ, lege Varronis uel (qa illos non habes) Auguſtini libros, inuenies q; tibi placitũ aliquod dei nomen. Deus enim eſſe nõ prohiberis. qa Poëtas negligis, magna ibi Deorũ copia, & nominũ multa uarietas. ſi me rogas, quia in his paulò forſan exercitatior ſum, tria tibi deorum nomina utriuſq; ſexus excerpſi. Eſto uel Pallor, uel Cloacina, uel Febris, hæc te citò utinam ô ſtudium caput arripiat, ut perſtrepere deſinas, & tuo periculo experiaris, quibus remedijs abundes. O inſenſate non ſum Deus, niſi forte eo modo quo propter intelligentiam & actum Ariſtoteli uidetur homo mortalis Deus. quod ſi beatus eſſem, utique Deus eſſem. iuxta illud Philoſophicum Seuerini; Omnis beatus Deus.

natura

natura quidē unus, participatione uerò q̄plurimos eſſe nil prohibet, ꝙ ab Auguſtino habuit Pſal. CXVIII. Non enim inqt exiſtēdo ſunt homines Dei, ſed fiūt participādo illius unius q uerus eſt Deus. certè peccatis effectū eſt, ut cū audiſſemus. Ego dixi dīj eſtis, et filij excelſi omnes, illud cōtinuo triſtius audiremus. Vos aūt ſicut homines moriemini. ac ne qs principatui potētiæq̄ fideret, additū eſt. Et ſicut unus de principib. cadetis. itaq; ꝓfundiſsime ſpeculator, nō ſum deus, nec ſemideus qdē, qualē Lucanus Pompeiū, Labeo deſcribit Herculē & Rom. & de Philoſophis Platonē. nunq̄ miſer in has inſanias cecidiſſes, ſi aliquādo cogitaſſes, q̄ grāde negotiū ſit, licet excellentib. ingenijs, diuinitatē nō dicā aſſequi, ſed etiā cōtēplari, ſi ſemel legiſſes, illud ꝑclare dictū à Platone, ab Apuleio relatū, & ab Auguſtino in Libro de Ciuitate Dei poſitū: Deū eſſe ſummū omniū creatorē ipſumq̄ ſolū eſſe, q nō poſsit penuria ſermonis humani, q̄uis oratione uel modicè cōprehēdi, uix ſaltē ſapientib. uiris, cū ſe uigore animi quātū licuit, à corpore remouēr, ad intellectū huius dei. id quoq; interdū, uelut in altiſsimis tenebris rapidiſsimo coruſcamine, lumē candidū intermicare: qd tibi Medice uideſ. qd de hac urina iudicas Platonis, certè Auguſtinꝰ medicus animorū, ſani hominis eā cēſet. quāobrē nō ſū deus ut dixi, qppè nec idoneus cōtēplator dei, nō ſi tā ſapiēs ſim quantū tibi ſapiens uideris, qd ergo? Opus exiguū Dei ſum, cultorq; utinā, beſtiæ uerò titulū ne me te uiuēte merebiſ. Sed eloquētiæ tuæ nihil eſt arduū, nomen tuū mihi tēptas ingerere, & quē nō exhilaret urbanitas tua, dū me interrogas, An ſim leo, q ſcilicet ut dicis, id reſpōſionis principiū ꝑferebat? atq cōuitiator mordax & friuolæ, ſiue me leonē uoces, nō mouebor, ſciēs ꝙ in ſcripturis ſacris. quorū non ignarus modò, ſed hoſtis es. CHRISTVS Leo dicitur, ſiue me leonē neges, nō iraſcar, memor ꝙ in eiſdē ſcripturis, Diabolus eſt leo. ô inſulſi ſales auctoriq; ſuo ſimillimi, qd ais, nō potes iocū tuū concludere in me ſenex? Iā nemo eſt q aliud in te, niſi te rideat. Explica linguæ nodū, fac rideā. dū ægri interim tui plorāt. dic, age, dic ſecurè, nil timueris tuā aureā eloquētiam expectamus, dic Rhetoricæ imperator, dic Galiene, Demoſthenes, dic bone Cicero & Auicēna, ſum leo, uel quid aliud. Non es, inquit, leo, ſed noctua. ridete omnes, plaudite, fabula acta eſt. Sed, heu, nō ſacrarū tantū uerū omniū literarum neſcie, an nō ſaltē audiſti talia enim legiſſe non potes, q̄niā extra τερατευτικαν tuā ſunt, apud antiq̄s noſtros ingenioſiſsimos, ꝙ nemo ambigit, ac doctiſsimos quidē uiros, auē hāc Mineruæ cōſecratā, q̄ apud illos ſapiētiæ dea eſt? Miraris idiota, ꝑegrina ſunt hæc, uelles audire rei cauſam. occulta eſt auis & uolucrum ſtupor, nocte uigilat, inter tenebras uidet, dormientib. cūctis uolat, mirari aūt deſines, ſi cogitare cœperis ex ꝑſona CHRISTI, qui uerus ſapientiæ deus eſt, & ipſa ſapientia patris eſt, in Pſalmo CI. dictū eſſe: Factus ſum ſicut Nycticorax in domicilio. Vide aūt quanti te faciā, Philoſophe, ꝙ ad ridendū ſtudio cōquiſiſti, ad irriſionē tuā & gloriā meam facili ludificatione cōuerſum eſt. Videro q̄liter upupam tuam Philoſophiæ Rhetoricæq̄ dominus laudādo tuam uertes in gloriam. diſce iam iurgator, uel mordere ꝓfundius, uel ſilere, nūc enim me noctuæ roſtro uides q̄ leuiter uellicaſti, ueneni multū, uirtū nihil habes, quādo mihi ut crimē aliqd ſolitudinē obijciens, ex actu laudabili conflare infamiam uoluiſti, ꝓuidebo ne me ueris ꝓbris poſsis attingere, eritq; tibi liuor tuus ad pœnā, mihi tū ad laudē, tū etiam ad cautelam. Curabo ita uiuere, ut boni gaudeant, tu Medicus repes, ſiue in hac ſiue in alia ſolitudine ut ſors tulerit, ſiue in urbibus uiuam, ubi uixi longè aliter q̄ tu, ubi nemo mihi urinā ſuam, multi & magni ſecretū animi familiariter oſtenderūt, cōtigitq; ꝙ optabā, ut eſſem charus illuſtribus, uulgò ignotus, libet enim gloriari ſed in domino, cui ſemꝑ tū ꝓ multis, tū ꝓ hoc nominatim gratias agam, ꝙ me ualdè diſsimilem tui fecit. Interea dū hic ſum, ꝙ quamdiù ſit futurū neſcio, illud ne tibi uidear mentitus, ꝙ ſuꝑbiæ mihi datū, in principio literarū tuarū huc ſciēs diſtuli, me florentes ſyluas & ſolitarios colles ambire ſolitū, uel ſcientiæ cupiditate uel gloriæ. repeto enim nō dubitans, ne lateat ut tu fingis, notū enim ſpero, nō modò qd agā, ſed qd cogitem, dixi igitur ut doleres, & repeto ut doleas, tantā diuerſitatē noſtræ ſortis agnoſcens, dū certè oculos tuos ille mœſtus atq; horrens peluium ferit aſpectus meos grata ſerenitas & agrorū ac nemorū lætiſsimus uiror lenit, Dū auribus tuis irati uētris murmur intonat. meas ſuauis uolucrū cantus & dulcis aquæ ſtrepitus delectat. Dū naribus tuis incluſus aēr, & auræ triſtioris flatus ingeriſ, meas florum circūfuſa diuerſitas, &

sitas,et calcatarū odor mirus herbarū recreat atq; pmulcet. Dū lingua hebes infœlixque,
palatū tuū delibādis atris potionibus inuiscantur,mihi lingua in aliq̄ uel honesto colloqo,
uel salubri soliloquio detinetur. Dū manus tua miserorū rimatur atq; explicat purgamēta,
mea aliquid scribit gratū posteris,ut spero dū legetur, q; certè scio gratū mihi dū scribitur,
& si nihil enim maius,at saltem obliuia temporū mu tarūq; grauiū & inutilium curarum
animo meo affert. Deniq; dum tu lucrum cogitas aut r. pinam,ego illud meditor,ut si pos-
sim ex alto pereuntia lucra despiciam.et ut sæpissimè stomacheris,dum tu captus uilis lucri
cupidine,grabatulos ambis ac latrinas,ego illa sola cupidine, quam audisti, florētes syluas
& solitarios colles lustro.sentis quam me nō pœniteat dixisse,qđ totiēs repeto & exagge
ro,magnifice forsā & de me altius loqui uideor,sed à quodam magnanimo literatoq; uiro
didici,magnificè loquēdū aduersus ignorantes. Brutus hoc in epistolis suis ait(patere me
uti testimonio hominis incogniti,apud te notissimi,apud doctos,et quē Tullius ac Sene
ca cū ueneratione suscipiunt (quanto ergo magnificentius atq; altius loquendū, aduersus
surdos.altè locutus sum,sic oportuit ut audires, hymnis quidē tuis,carmen breue reddide
ram,sed iniuriā Musis hanc inferre nolui, eas ut insueto odore confunderē, tuiq; ad limen
cogerem,ubi se nunquā fuisse gloriātur. Ecce multa mihi quæ penè per dissuetudinem
euanuerant ad memoriam reduxisti: gratiam habeo conuitijs tuis. Exercent ingenium bo
num opus:nisi malo more pessimoq; animo fieret. Hoc tibi examinādū linquo:ut libet igi
tur ego & tacere possum & loq audeo: insultusq; tuos nec opto nec horreo: nec dū acule
os deposui: q; à te quoq; grauiter acceptū quàm uerè dixerim: puto sentias: nisi prorsus
obtorpuisti. Ita tamen hoc accipias uelim:si nō post annum:sed ad iusti temporis spatium
in aciem redis:absit enim ut ab unius tempus non extimantis pendeam semper arbitrio
tempus mihi charum est:fugamq; eius intueor. Si ergo distuleris:tibi nihil. Chartæ autem
quod merebitur quæ indignari nō poterit:si illic posita fuerit ubi auctor suus assiduè cor,
ingenium,manus,linguam,oculos,nares habet,& tibi quidem in præsens hæc suffectura
crediderim, ut aliquid in diem proximum reseruemus. Tibi autem lector quisquis
es,ocio abundans,in has fortè literulas incidisti,pauca dicturus sum. duo sunt quidem ad
quæ perrarò nunquamq; nisi inuitus uenio. ad utrumq; nunc iste mordacissimus conui-
tiator me coëgit. Gloriari & de seipso prædicare uanum ac superbum, alteri detrahere in
iuriosum & molestum est. non audeo te rogare ut mea legas opuscula. altiorem tibi ferti-
lioremq; lecturam opto,sed hoc dicere audeo,si quicquid ab ineunte ætate scripsi, & ut pu
to scribam cū his conferatur, quæ mihi detractor iste uiolentus extorsit,neq; sermo tā ferui-
dus,neq; tantum in reliquis omnibus iurgiorū,neq; decima uel propriæ laudis uel alienæ
infamiæ pars leget,nisi q; olim,memini me alterius cuiusdā & certè maioris æmuli, quem
in alio,terrarū tractu atq; alia ætate perpessus sum, Rabiem inuidiæ facibus accensam, co-
actū similiter tribus aut quatuor epistolis contudisse. sed ea contentio,lege carminis, iuue-
niliter actitata est. hoc deerat iniuriæ,ut à sene iam senior,soluta oratione lacesserer,utque
in omni ætate et in utroq; stylo cōpellerer insanire. Vnū me solat̄,utrobiq; lacessitus sum,
putabā aliquādo fugisse latebris inuidiam fallebar,illa me ut uideo uel subterraneis latitan
tē cauernis inueniet,displicet persecutio,q̄uis fortè nō inutilis,displicet inuidia,sed inuidiæ
causa nō displicet,neq; uelim talis esse,in quē illa nil cogitet,aut in quem nil audeat. Secu-
rus esse uelim nisi putem impossibile,ausa est in Cæsares, in reges,in populos,penitusque
paucis contigit, quod Salustius meritò difficillimum dicit, inter mortales, ut gloria inui-
diam superarent. illud contrà facillimum multis accidit , ut gloria inuidiam irritarent.
unum miror, quod cum hæc pestis inter pares uniqúe studio intentos oriri soleat,mi-
hi semper unde non debuit orta est. Deum testor, non libens ad respondendū olim ue-
ni,sed multò nunc magis inuitus,ad hæc redeo,quamuis inter utriusq; linguæ principes,in
terq; sanctos uiros. q; multo mirabilius est, q̄ nam uerborū certamina freq̄nter exarserint
nō ignorē. In immortalib. enim scriptis memoriæq; mādata sunt,q̄ pbra, quas contume-
lias,uel in Ciceronē Salustius nō iacit,uel in eū ille nō reiecit,unū ipsis in uerbis odium cer
nas,nō mitior,sed multo quoq; acrior inter Aeschinē ac Demosthenē capitaliorq; dissen-
sio.qs Hieron.cōtētiones nō audiuit cū Rufino Aquileiēsi,quasdā quoq; cū Augustino,
leuius quanq̄ reuerētiusq; habitas,duras tamē atq; mordaces. Verū hæc et his similia, in
alijs

alijs q̄ in me libẽtius excuſarẽ,ſed cogor ubi nollẽ,& ad duo mihi inprimis moleſtiſsima ꝑuim trahor.Quid enim lector oro te,qd eſt ꝙ in me ſpontè glorier:ꝑfectò q̄ſuis obtrectator meus,quouis iuſto extimatore rerũ,nihilo etiã ſi dici libeat minor ſit,adeò ut ſtylus ipſe meus,quodammodo frenũ mordens,aduerſarij cõtẽptu ignobilitate ſuꝑbiat. Ego tamen (ut tibi uerũ fatear)meipſo iudice nihil ſum,& ſi quid uel uerè eſſem,uel uiderer mihi, quorũ alterũ cupio,alterũ abominor,an tamen ideò poſſem obliuiſci, illa ſapiẽtũ pueris etiam nota cõſilia.Laudet te alienũ & nõ os tuũ.& alius. Tollite inanẽ iactantiã, res loquẽtur tacentib. uobis.ex aduerſo aũt,qd ego alterius nomen inuadã.iniuſtè agã,ſi honeſtũ nomen, ſi infame,ſuꝑuacueq;,ꝙ ſi forte de literis(ut fiat)quæſtio eſſet exorta.Verũ eſt enim nõ ſolũ illud:Quot capita tot ſententiæ.ſed illud quoq;: Cuiuſq; capitis,multas eſſe ſententias. unde ſæpè accidit,ut de una eadẽq; re,aliud manè,aliud ſerò,immò & in eodẽ inſtanti,nũc illud uni & eidem ingenio uideaĩ.Si ergo uel de ſententijs inter ſe,uel de unius ſentẽtiæ terminis,uel de re qualibet diſſẽſio incidiſſet,dicẽte uno,ꝙ alius nõ probaret,an ſtatim ad iurgia ueniendũ,& quaſi pugnãdo ueritas q̄rereĩ,furore atq; odio decertandũ erat? cur non potiùs meminiſſe illius ſententiæ decebat,q̄ in libro de Finib. à Cicerone poſita eſt,q̄ ſi legiſti.parces nota repetẽti ſi minus,puto nõ inuitus leges. Diſſentientiũ,inqt,inter ſe reprehẽſiones,etiam nõ ſunt uituperãdæ,maledicta,cõtumeliæ,iracundiæ,cõtentiones,cõcertationesq; in diſputãdo ꝑtinaces,indignæ philoſophia mihi uideri ſolent.Et ſequiĩ: Neque enim diſputari ſine reprehẽſione,nec cum iracũdia aut ꝑtinacia rectè diſputari poteſt.neq; enim diſputando ſolũ,ſed etiã in atrocionib. cauſis doctrinæ huius meminiſſe ꝓfuerit. Hic idem alibi:Rectũ eſt,inqt,etiã in illis cõtentionibus,q̄ cũ inimicitiſsimis fiunt,etiam ſi nobis indigna eſſe uideamus,tamen dignitatem retinere,iracundiã pellere.Et ſequiĩ: Quæ enim cũ aliq̄ ꝑturbatione fiunt,ea nec cõſtanter fieri poſſunt,neq; his q aſſunt ꝓbari.Sanè quod ad diſputandũ ꝑtinet,Latinis iſte nõ fuerat diſputandi modus,licet ut Cice. idẽ ait,ſit iſta in Græcorũ leuitate ꝑuerſitas,q maledictis inſectanĩ,eos à qbus de ueritate diſſẽtiũt.Quæ cũ mihi iãpridẽ nota eſſent,& animus natura quietis appetẽs,à cõtẽtionibus abhorreret,nunquã ſpõtè fueram ad talia deſcenſurus,niſi iſte quẽ alloquor,ſuꝑbus,inuidus,p̄ceps,temerarius & ignorans(ut breui eũ tibi circũlocutione deſcribam)me nolentẽ, ꝓcacis,ut ita dicã,linguæ ſuæ manibus, ad hũc uelut puluereũ, ac ſtrepentẽ iurgiorũ campũ, ex arce tranqlli ſilentij detraxiſſet, ut quẽ delectet porcorũ more cœno ſemꝑ immergi, & cui ego nihil,ſed omnis ueritas,omnis uirtus offenſa ſit.Itaq; lector amabilis,à te ueniã peto,ſi in uolutabrũ iniurioſi colloquij protractus,cõtra naturã moresq; meos aliqd dixi, ꝙ aures tuas læſerit,ſicubi glorioſius de me,deq; illo mordacius q̄ uelles effatus ſum.Magnificẽtius fateor,fuiſſet utrunq; cõtẽnere,ſed rara patientia eſt,q̄ nõ penetret acutũ conuitiũ.proinde ſi q̄ iacula primũ ille cõtorſerit in nomẽ meũ,ꝙ quantulumcũq; ſit,augeri ſtudio non minui,ſi p̄terea ꝙ moleſtias tuli,quot quantiſq; mẽdacijs aures ueri auidas impleuerit, q̄ deniq; importunæ ſit & ſcurriliter debacchatus audieris,& quis ipſe ſit noueris,ſpero tecũ ipſe dicturus ſis.Gloriatus es neceſſario,detraxiſti uerè.Primũ excuſo,ſecũdum probo, niſi qa rem uerbis æquare nequiuiſti.Solebant equidem ingenioſi adoleſcentes,ab inſigni actione aliqua,primũ nomẽ auſpicari,quaſi uictori accederet uicti nomen,& fama multis q̄ſita laboribus,euentũ unius iudicij ſequereĩ,nõ infamiæ negotiũ ut mos erat, ſed inde quoſdã ualdè nobilitatos legimus.Hic ex me lacerato,ſenex idẽ ſperat,ſpero ego ꝙ falliĩ,atq; utinam non magis ad uotũ cogitatio ſibi ulla ſuccedat.Inuentus eſt,q ſolius famæ cupidine Philippũ Macedonũ regẽ interficeret,ut quidam putant, apud alios aũt cauſa cædis eſt iuſtior. inuentus eſt qui Dianæ Epheſiæ templũ incenderet,ut uel inſueto facinore notus eſſet,qui ne ꝑ ſcelus aſſeq uideretur.qd' optabat, Epheſij prouiderũt indicto ſupplicio, neqs eum hiſtoricus nominaſſet.Certè conuitiator meus,qui nõ regẽ,nõ templũ uiolauit, ſed humilẽ ſoliuagũq; ruricolam,nõ hinc nobilitabitur,neq; hic ꝑ me, nec alibi nominãdum puto, nec per alios.quis eſt enim tàm uili deditus negotio,qui circa tàm ieiunum nomen tempus expẽdat? At quis eſt,qui et ſi eũ antea dilexiſſet,nõ deinceps liuidis aduerſis immeritũ ſcriptis eius perlectis,aduerſetur.atq; oderit? Ita ſi fortaſsis hoc calle famã petit,ne quicquam inſaniuerit. ſin turbaſſe ociũ & ſilentiũ meũ interrupiſſe cõtentus eſt, quod decreuerat impleuit,

pleuit, aliquot mihi dies eripuit, quos nemo restituet, & à meis tramitibus abductum, ad durũ & insolitũ iter traxit. Quid ni igitur turber, tẽporisq́ iacturam querar, nec mihi nec alteri fructuosam, nisi quãtum studioso homini, modò animi crimen absit, & data sit occasio non quæsita, in omni gnere orationis exercendus est stylus: en in demonstratiuo genere exerceor, mallem in laudibus exerceri. Cæterùm ut aliquando sit finis, Is qui hanc mihi necessitatem imposuit, in alienis finibus non inueniens, quod quærebat reuertatur ad proprias febres. tu lacessito faueas, lacessentem oderis, & ualeas precor.

SEQVVNTVR NOTHA QVÆ IN ALIIS ÆDITIONIBVS FALSO AVTHORI ATTRIBVVNTVR.

Stephanus Columna Simoni Mediolanensi Archiepiscopo, S.

Atis à me cupidè pater optime scio te oratũ, ut librũ Apuleij quẽ intitulare iuuat, de Monarchia, moderni tẽporis accõmodares, ꝙ abnuere minimè ualẽs, habere te illũ in Babylone asseruisti. Inde mihi tradi ta cere spopõdisti, sed quoniã desiderio meo ꝓmissum nimiũ crastinabatur, haud uereor iterũ illũ, & etiam cũ ambitione q̃dã reposcere, nec illã mihi ad uitiũ, quanq̃ id sonet, precor adscribas, q̃ plerunq; ut in de Oratoris institutione Quintilianus ait, causa uirtutũ est. q̃ si me in cæteris rebus, in qbus plerosq; mortales inuadit, ut inde fieret, teste Salustio, ꝙ ambitio illo in tẽpore omnia possideret, usq; huc reor minmè læserit, in cõspiciẽdis tamẽ libris, antiquorũ ingeniorũ fragrãdiã redolẽtibus, adeò impellit audaciã, ut etiã importunè ab amicis illos habentib. exigã. Nõ qa temerè sicut q̃dã agũt, q multò plura q̃ possint, de seipsis sibimet pollicent. eos exqram, tanq̃ sine peritissimo instructore, in illis ꝓficere posse audeã mihi ꝓmittere, ꝙ aut nullis aut raris cõtigisse legit. Nullis ergo, aut raris me parẽ facere, nimiũ accõmodasse mihi necesse foret, ꝙ idẽ ipse Quintilianus improbat. Scire te q̃dẽ haud ambigo, quoniã ut de Augustino Volusianus aiebat. Legi deesse credit, qcq̃d Simonẽ ignorasse cõtingeret, ꝙ huc magister Nicolaus de Sicilia nuprimè aduẽtauit ordinis fratrũ minorũ, in sacris literis peritissimus doctor, & in cæteris sciẽtijs, in qbus fas & uirũ Christianũ insistere, acutissimus speculator, & clarus instructor, ad quẽ uelut ad fontẽ sitiẽs, ꝓposito meo inest, de omni dubio, cũ nõ dubitẽ multa occurrent, habere recursum, & sup Apuleio ab ipso ꝓsertim haurirẽ sensum, nec licet mihi deneges aut cõferre differas, postulatus inscriptis antiquorũ, ꝓclara philosophantiũ opera, q̃ frequẽter uerbo & exẽplo docere cõsueuerãs. Inuasit enim me nõ minor auiditas nũ studẽdi, q̃ inter ueteres nouasq; messes egestate blãdorũ maximè egẽtib. uoracitas comedẽdi. Adest qppè satis optato ociũ literarũ, sed de est ꝓfectò librorũ copia. unde sperẽ, in illo quẽ à te postulo, supra uires assurget ingeniũ, eroq; tui gratia, illius uiri familiaris, & fortè si sors dederit, peculiaris admodũ. cuius fine te uix ad nominis notitiam iam perueneram. Et si mox cõcesseris librum, multũ cõmodi affers, cũ inter illos me connumerẽ, in qbus plus impetus facit, multũq; uitiũ conferat ingenio uehemẽs studẽdi uolũtas. Opto in CHRISTO ualeas, et mei memor sis pater optime.

Simon Episcopus Mediolanensis Stephano Columnæ, S.

AMbitione mobiliũ & caducorum, & si motũ nõ tantũ uulneratũ ut asseris, pater reuerende gaudeo, nã beatũ illũ esse dico, cui rectũ in animo est, q uiuit ut natura ꝓscripsit, quẽ aliqua uis mouet, nulla tamẽ uulnerat. Ambitionẽ tamen libri Apuleij literis tuis impressam, nõ amplector, tẽpus ꝙ tantũ nostrũ est, cuius pretiũ nõ est breue, etiã si nõ breue, expẽdere ubi plurimũ supuacuæ uanitatis, noxiæ curiositatis est. ò quãta ergo ignorantia, & alienatio mẽtis, quãta sensuũ debilitas, & infirmitas rationis, affectui tuo, sic ambitio sẽ huiusmodi librũ affectanti, nubẽ opposuit. Omnes natura ducimur ad cognitionẽ ueri boni, in q̃ excellere pulchrũ putamus. q̃modo ergo fabulosum & fictũ ambis, quẽ Spiritus sanctus effugit: Visio librorũ unà cũ Quintiliano tuo, ut importunè etiã exigas grata uidetur, peccas, qesce, nesciens diuidere. nã largiter inter libros refers. saltẽ addere debeas, ut secũdũ Apostolũ ad fabulas nõ fiat cõuersio, similisq; angustiæ turbatio, si de cõtempla-

tione ad actionẽ fiat uersio. Omnes uolũt beatè uiuere, nec hoc Cicero dubitauit. Quomodo uult beatè uiuere, q nõ uult secũdũ uirtutẽ uiuere, secũdum ꝙ uiuere, est solũ beatè uiuere? Fortè erues, Beatè uiuere est, secũdũ delectationẽ suam uiuere, quod omnes uolunt. error est, ad Augustinũ in huiusmodi angustia te relego. Velle enim qđ nõ deceat est miserrimum, nec tàm miserũ est, nõ adipisci quod uelit, quàm adipisci uelle qđ non oportet. Intellexisti? Iuuat te librũ intitulare de Monarchia temporis præsentis, sed plus iuuaret si dixisses de Monarchia simpliciter. Amplius esse malũ est pròh dolor, cum Seneca loquar, translatum est certamen nostrũ ad turpia, quod Oligarchia ac Dæmocratia erc. alliciebas ex titulo tropologico, non ignorans historialem? nam apud quosdã est de Asino, & sic est libri textura. Quomodo ergo alijs sociabis? nã scriptũ est: Nõ arabis in boue & asino. Vis enim cibari carnib. asininis, ut dicař ꝙ in Propheta: Quorũ carnes ut carnes asinorũ? Scis ꝙ alitum recipit naturã alimenti? noli fieri asinus, sicut nec equus & mulus, in quibus non est intellectus. Quæris copiam librorum, tibi non adest, & mihi abest, & numerus non est. Nam huc & illuc ire errare est, sed perspicaciter intueor, quod tui appetitiua copiæ abũdat. ideò nisi temperetur, de digestiua aliqualiter ambigendum est, cum fastidientis stomachi sit multa degustare. Addicis epistolæ principio, doctrina Ciceronis de Oratore instructus, indicantis prius demonstratiuum fortius argumentũ apponere, promissi fidẽ, quam fallere graue est, hoc non nego, & mouet, sed credebam te ad hunc librum, ut exploratorem transire, nunc apparet quasi trãsfugam, huius tamen uitij expiationis est remedij spes, magister Nicolaus de Sicilia, in sacra pagina Magistri, in matre legum, ubi non totum legi mihi notus, & tutamen tuum tutissimum erit, & salubre profugium, de fonte eius haurire, et sub mensa micas edere. Ideò fidei cum dilatione fiet impletio, ut in confuso cum meliori opportunitate tribuatur congruentius, cum maiori suauitate acceptetur suauius, et cum celeriori uoracitate expediatur intentius. Habe patientiam, nam plura nuper à Philosophicis laudata sunt. Vale in CHRISTO ut opto.

Stephanus Columna, Simoni electo Mediolanensi, S.

CVm primũ reuerende Pater, manus mea literam tuam accepit, uiditq; oculus, plecta cum foret, parũ in me hærẽs, haud aliter quàm admirãs steti, quo'nã ordine contexta fuerit nõ aduertẽs. Iterũ recurrebã ipsam, & cũ studio recensebã, terq; quaterq;, nec altero ex quatuor dicẽdi genere, totis intẽtus sensibus olfactu maximè, quo Rhetorũ florũ redolentia pcipi solet ingenij occurrẽre, ut simul se omnib. quatuor aspectui pͤsentãtibus, ꝙ de Maroneo scripto dici nõ potest, q cũ eloquentiã ex omni genere cõflauerit, copiosè, siccè; breuiter atq; pingue, & simul uno cõtextu, & separatim atq; sparsim, quolibet per se utẽdo genere scripsit, ita ut apud unũ Mantuanũ hæc quatuor genera reperire possis. uehemẽtius ampliusq; hærẽs, aliquãto silẽtio instauraui uires loquẽdi, paululũ fateor distuli, quoniam alijs occupatus negotijs, nõ uacabat, respõdere tamẽ debui, nec pro dilatione aliquid excusationis opponere, indignũ esse arbitrãs, ut quoniam ad scribendũ excitatus ipse fuetam, in respondẽdo differrẽ. Sic Augustinus ad Volusianũ inquit: Morari etiã me fecerit, ultra uotũ astruo, ipsa inops materia, & nullus tincto murice digna uestiri tegmine, illud quàmplurimũ Flacci timẽs: *Parturient montes nascetur ridiculus mus.* Cum oratio materiam forsan excedit. Sed quid ludicra uerear, iocosq; fugiã, quorũ ratione hũc excessũ uolẽs facturus sim, cũ ueteribus & cura & studio digna uisa sunt? Cicero autem, quantũ in ea te uoluerit quis ignoret, qui uel Liberti eius libros, quos is de iocis patroni composuit, quos quidam ipsius teste Macrobio putãt esse, legere curauerit. Plautus quidẽ ea re clarus fuit, ut post mortẽ eius Comœdiæ, q̃ incertæ ferebař Plautinæ tãtũ esse, de iocorũ copia noscerẽtur. Catonẽ etiam illũ Censorinũ argutè solitũ iocari, legi. Horũ nos ab inuidia muniet auctoritas, si in nostris cauillemur orationibus, quàm pinguius quàm Rhetoricæ institutio iubeat, de arida materia loquamur, cũ id factũ iocandi gratia intelligi uelimus. Iam ad te ueniendũ est. Ad Satyricũ accedere nõ putabam, uel ad Medicũ, immò uerò ad Antistitem, & talem dixerim qualem CHRISTVM nobis ostẽdit Apostolus: Qui sciat nostris infirmitatibus compati, nõ qui ad arborẽ securim apponat, nec prius quiescat, donec ad terram prosterneris cunctam molẽ. Ambitionẽ meã uidẽdi librũ Apuleij, ferè dixerim tanquàm

hæresim

hæresim, uerũ assertiuè dicam, uelut ignauiã & insaniam quandam improbare niteris. Esto illam excusatam fecerim, φ plerunq; uirtutis est causa, illud te satyrizare sciens, φ expendere tempus, φ tantum nostrum est, ubi plurimum superuacuæ uanitatis, & noxiæ curiositatis est, ut ad literam replicem dictũ tuum, credo dicere uoluisti, perdere est, hic ad respondendum initium faciamus. Vetus quæstio est, et sæpè quæsitum est, Vtrum sanctius sit, modicos habere affectus an nullos? Stoicis uisum est illos expellere, quos secutus est Seneca, ut uidetur in Epistola quam cum hac quæstione orsus est. Peripatetici uerò illos temperãt. Quid mihi obijcies, si Peripateticus ista pro sententia effici uelim, ac cupida affectione uidere Apuleiũ? Et si ad uanitatẽ curiositatemq;, quas cõtẽnere plurimũ astruis, non aduerterò, affectũ temperẽ meũ, metaphoricũ insectans sensum illius, Modò tẽpus φ irrecuperabile est, φ appciari nõ potest, amisisse me dices. Aut hoc tẽperamentũ, ut impossibile improbes, ac si reiecta cortice, dulcis nucleus, quẽ arida testa celat, sumẽdus non fuerit, uel si sumi mi non posit, ridiculũ dictũ esse? Subtus amara folia dulcia latent poma, an non legenda odio foliorũ? aut madẽda dulcoris cupidine, sanus quis ignoret? prudẽs, qs auide nõ comederet? Haud aliter de Apuleij libro dicere uelim. Curiosam fortè & fabulosam cõtinet & lasciuam, sub qua, ueluti sub uirentiũ & luxuriantiũ foliorũ umbraculis, gratissimus fructus abscõditur, ꝓfunda & altissima iacet sententia, q̃ summo studio, meliori ingenio, toto conatu, maximo ocio, multoq; sudandi tẽpore haurienda foret. An non Virgilius sub fabulæ tegumento, illam, & maximè omnium maiorem sententiam cecinit, cum in sextauaticinatus fuerit Aegloga: *Iamnoua progenies cælo dimittitur alto?*

Quis Prophetarũ de incarnati uerbi ꝓgenie expssius dixerit, si tũc ab intellectu, ex fabularũ curiositatibus uerificata, postmodũ sententia q̃ fuit eripi potuisset humano? Sanè hoc in studio non tẽpus ꝑditur, sed colligit̃ & seruat̃. Nã fictũ haud ambigo, nec fucũ amplector, sed philosophãtiũ ueras cũ ratione insector sententias, & uarijs cuniculis usq; penè ad centrũ terræ descẽdẽs, cupidus sub mũdi machina, auri uenas exqro. Quod cũ in parte fecisse rebar, cũ à te de aureo asino Apuleij librũ, quẽ sic apud quosdã intitulatũ asseris, obtinere potuissem, nõ eqdem ꝑscrutaturus fabulas, sed illius antiqui Poëtæ adepturus philosophiam, haud aliter, q̃ sub sterqlinio margaritas. Et quanq̃ plurimos huius æui delectẽt, me aũt nõ alliciũt curiosæ Poëtarũ fabulæ, ꝓter illa, quandoq; mercede & accepta studẽdi remissione, q̃ omnibus danda est iubente Quintiliano, quẽ mecũ Satyrizas, non solũ qa nulla res est, q̃ pfectè posit cõtinuũ laborẽ, atq; ea quoq; q̃ sensu & anima carent, ut seruare uim suã posint, uelut qete alterna retenduntur. Et φ studiũ discẽdi uolũtate, q̃ cogi nõ potest, cõstat, in illis attædiatũ ingeniũ, uelut quodã in ludo recreet̃. Solẽt enim & plus uiriũ afferre, ad discendũ, cõsequẽdũq; boni uiri notitiã, renouari ac recẽtes, & acriorẽ animũ facere, q fere necessitatibus repugnat, ut qd ergo satyra tua aduersus me clamitat? cur inuehit? quã ob tẽ obiurgat? unde mihi insaniã obijcit? qua ꝓ causa, ignorãtiã & sensuũ debilitatẽ ac rationis infirmitatẽ opponit? eqdem nõ intelligo, cũ in his nimiũ uerũ dixerim, spiritũ cur indignationis efflaueris? O q̃, ut meus qdam nuprimè exclamauit, differendus est sermo intrinsecus, priusquã in uocẽ uel calamũ ueniat, ꝓsertim ubi animos in cõtumeliã cuiusquã prumpit. Fauni licentiã obsecro, sagax uenator, unde cõmodius actiusq; uernantia & rosida prata, florida, inq̃, ac uirẽtia lustra ferarũ, & ꝓssa uestigia odora, ui canũ exqrit, et ipsam insequitur belluã: ac facilius capit̃ ꝑda, q̃ ꝑ saltus & aspera densaq; nemora dumis, sic ꝑ lepida scripta, fragrãtis styli ꝑfusa rore, & summa rerũ inuẽtione cõserta, ac lenocinio adiuta uerborũ, & cõtra æstũ excãdescentis ingenij uerũ, cũ q̃dam animi feruore q̃rentis fabularũ, quẽadmodũ qbusdam reclinatoris, intermixta umbris, q̃ ꝑ inculta insulsa & scabrea, nullo colore nitentia, aut ordine redimita, ad ueri boni scientiã ꝑuenit̃, φ ut ais duce natura ꝑquirimus, & è cœlo ꝑuenti gratia reperimus, ꝓinde iã te pœnituisse intelligã, inter illos me annumerasse, q uirtuosè uiuere recusãtes, beatè uiuere uolũt. Nec me ad Augustinũ delegari oportuit, cũ ꝑ se nota sint, φ simul esse nõ possunt, q̃ cõtradictionẽ implicant, q̃ uelle & nolle pariant, nullus ambigit, & φ uirtus & uitiũ cõtraria sunt, qs ignorat. Et φ me uitiosè iudicas uiuere, quã tui cõclusio cõplectitur argumenti, inde probationẽ assumens, φ librũ Apuleij ambitiosè postulo, q plurimã cõplectitur uanitatẽ, φ si ostendero, qd ex tua ratione sequatur, illam pace tua sit dictum glorier confutasse Augustinũ de ciuitate Dei, q legerit, Poë-

tarũ sententijs, ac ad cõtextũ auctoritatibus, tanquam ex cemẽto & lapidibus murũ fabrican-
tẽ intelliget, atque sentiet omnes quos allegat, & uti familiares, & seruos in opus suũ addu-
cit. intellexisse necesse fuerit, aliàs quantũ in opere potuisset, minimè cõcepisset, ꝙ sine stu
dio congruentius fieri potuisse, quippè nõ credit, immò modestius autumari potest, quod
omnes solerti cum studio recensuerit, ex quo constat, sic profundè ad eorũ sententias nan-
ciscendũ confodisse, quod ad operis sui fabricam cõstruendam, inter alios operarios, eos
dignos elegerit. Et si daretur ocium, omnes doctores Ecclesiæ, & uera mundi lumina, ac
mille alios uiros sanctos, numerare possem, qui Poëtarũ cum studij solertia libris imbuti,
ipsis familiariter admodum usi sunt. Quos ex tui argumenti conclusione, per quandam con
sequentiam, male uixisse damnabimus, ꝙ nephas est dicere, et absurdũ nimis audire. Cum
ergo consequentia mala reddatur, uis antecedentis corruit rationis. & huc usque tantum
ad Antistitem iuuat fuisse locutum. Iam tandem cum Medico, quantum pręsenti concerta
tioni opus fuerit, experiri liceat. mox contra me, ciborum uarietatem opponis, cũ Senecæ
ratione munitus inquis: fastidientis stomachi est plura degustare. Præmittis etiã ꝙ propen-
dis, appetitiuam meã copijs inhiare. Quapropter nisi tẽperamẽto moderetur, foret de indige
stione timendũ. Vnde mihi oritur materia disputandi. An ad digestionẽ diuersitas ciborũ,
an singularitas magis cõfert? Hoc dixisse uelim, An homo melius digerat, qui una nutriatur
specie alimẽti? an qui pluribus & diuersis? Vides ergo, quòd propè ad te accedo, qui diuersitatẽ impro
bas, immò tecũ esse uolo, paulisper teque adiuuare uidebor, sed ut omnes tuas radices euellere
uno conatu possim, quantũ inniti potuerit, rationi dicta tua ostendã, proinde ueniã gulæ à te
tanquam à prætore peto, cuius me defensorẽ, in hac parte necesse est, ꝙ profitear. Et hoc certè rhe-
toricæ dignitatis gratia. Est enim rhetorica, professio cõmunes locos in utrãuis partẽ inuento
rũ alternatione tractare. Verũ si me de hac quæstione paganus quisquã, sanè te, ne de rustico lo
quar in pago, uel rure nato atque nutrito, cõsuleret, quia pagana uel rustica ingenia, citius ex-
emplis quàm ratione capiuntur, docuisse illũ bestiali institutione cõtẽtus essem, & plurimũ satis-
fecisse illi nõ ambigerẽ, exẽplo pecudũ, quæ si uno cibo nutriantur, & uniformiter, multo cor-
poribus humanis saniores sunt, sed fortè illũ attẽtiorẽ, & altero exemplo fecissem, si ostẽderẽ
sibi, ut cõsideraret, nullũ unquam fuisse Medicorũ circa curã ægrotãtiũ, tã audacis negligẽtiæ,
ut febrienti uariũ, & nõ simplicẽ cibũ daret. Vnde satis cõstat, ꝙ facilis digestionis sit, uni-
formis & simplex alimonia, ut ægrotãti cũ infirma est natura sufficiat. Iterũ rustico illi ter-
tiũ addidissem exẽplũ, nõ minus esse multipliciũ alimẽtorũ uitãda nutritio, quã uinorũ mul
tiplex uariatio, nemo credo hæsitat, illũ qui uarijs uinis proluitur, facile in ebrietatis insaniã de
uenire. aduersus quam conuenienter quidam exclamabat autor:

Quid non designat ebrietas: aperta recludit Spes iubet esse ratas, ad prælia trudit inermem
Fœcundi calices (uarijs redimiti falernis) quem non fecere disertum.

Verũ ne te deserã Medicorũ optime, ad teipsum redeo, cuius paulo antè per uillano quodam
si occurrisset obliuisci uolebam, nec tibi tantũ assistere uelim, exẽplis quã ratione. Nam illa
me tacẽte clàm te esse nõ poterit, Aut equidẽ qualitate calefactionis illius, in quã post dige
stionẽ uertitur, cibus, si nõ apta humori, qui corpus obtinuit, generantur in stomacho crapu
læ, aut cõgerie cibi, quẽ ad coquendum natura nõ sufficit. Et qui unico cibario utitur, facilè
qua liquefactione uel cibi resolutione grauetur uel iuuetur, intelliget. Haud enim ambige
re potest, cuius cibi qualitate possessus sit, cũ sumpserit tantũ unũ. Et ita fit certissimè apud
Medicos, ut infirmitas cuius causa cognita est, facilè uitetur. Qui aũt multiplici cibo alitur,
diuersas patitur qualitates, diuersorũ succorũ uel liquorũ, quia nõ cõcordãt humores, ex mate-
riæ uarietate nascẽtes, nec efficiũt liquidũ purũque sanguinem, in quẽ uertũtur iecoris mini-
sterio, & in uenas cũ tumultu suo transeũt. pertendis ne præclare Medice, quàm procaci
lingua te iuuerim? Nihil tamẽ est tàm indignũ tolleratu, quã ꝙ aures nostras, grata lingua,
captiua teneat, & uerborum iocunditati assentire cogimur, circumuenti uolubilitate ser-
monis, quia ad extorquendã fidẽ agit in audientes tyrannũ. ideoque abs te recedã, & aduersus
has dictas, quas astruisse poteras rationes, & exempla plebana, quantum poterit assurget
animus. at in primis auxilij nostri ingeniũ, penè audientes, speciosis quã ueris, ut liquidè
ostendetur, cœpit exemplis. Dictũ quidẽ est, simplici pecudes uti cibo, & ideò expugnari
difficilius, eorũ quam hominũ sanitatem, sed utrũque falsum probari potest. Neque enim sim

p'ex est animalibus brutis alimonia, nec ab illis quàm à nobis morbi remotiores, primum nanque probatur clarissimè ex uarietate pratorū, quæ depascuntur, quibus herbæ sunt ama ræ pariter atque dulces, aliæ succum callidum, aliæ frigidū nutriētes. Videtur ergo tibi cibo rū substātia simplex, ubi tot enumerātur uel arbusta uel fructus. non minus nutrimēto di. uersa quàm nomine: quod autem non facilius morbi homines quàm pecudes occupētur, Homero teste, contētus sum, qui pestilentiam refert à pecudibus inchoatā. sed ut quanta sit multis animalib. infirmitas, breuior quàm plurimū eorū, quàm hominū uita inditio est, nisi recurras forsitan ad ea, quæ de coruis atque cornicibus fabulosa dicuntur, quos tamen uidemus omnes cadaueribus inhiare, uniuersisque seminibus insidiari, & persequi fructus arborum. nam quod minus edacitatis habeant, quàm longæuitatis, eorum opinio fabula. tur. Secūdum uerò exemplū si benè recordor est, quod solent Medici ægris cibū offerre, non uarium, cum hunc offerunt Medici ut opinor, non quasi digestu facilior sit, sed quasi minus appetendum, ut horrore uniformis alimoniæ desiderīi edendi langueścat, quasi in multis coquēdis, ꝓpter infirmitatē nō sufficiente natura. Ideo siquis ægrotantiū, uel etiam de ipso simplici cibario amplius appetat subducitur adhuc desideráti, quapropter à nobis commento tali, non qualitas, sed modus exquiritur. Tertio autem in edendo, sicut in po. tendo suades, uaria & diuersa uitari, habent latentis insidias, quia nominis similitudine co loratur. cæterū longè alia ciborum ratio est. quis enim edendo plurimū sauciatus est, quod in bibēdo perfacile contingit, farcitus cibo stomacho, uel uentre, grauatur, infusus uino fit similis insano. opinor ideò quia crassitudo cibi uno in loco permanens, administrationē di. digestionis expectat, & tūc demū mēbris confectus dilabitur. potus uerò ut natura leuior, mox altū petit, & cerebrū quod in uertice locatū est, ferit fumi calentis aspergine. Et ideo uaria uina uitantur, ne res quæ ad possidēdū capur repentina est, calore tàm diuerso quàm subitò consilij sedem sauciet. Quod æquè in cibi uarietate metuendū, nulla similitudo, ratio nulla suadet. Ibi etiā ibi assentire nō possum, quod succus uarios de ciborū uarietate con. fectos, dicis contrarios esse corporibus, cū corpora ipsa de qualitatibus sint fabricata con. trarijs, ex callido enim & frigido, de sicco & humido nos constamus. Cibus uerò simplex cui adest, succū de se unius qualitatis emittit. similibus autē similia nutriri probasti. Dic er. quæso, unde tres aliæ corporis qualitates nutriri debebūt? Singula autē ad se similitudiem sui rapere, testis est Empedocles, ergo si homo nō unus nutriendus est nec ex uno, cui sen tentiæ literarum sacrarum ueritas multū conuenit, Quia non ex solo pane uiuit homo, sed ex omni uerbo quod ꝓcedit de ore Dei. ut panis ad corporeū referatur hominē, uerbum uero Dei complectitur hominē spiritualem. Deus etiam omnium fabricator, aërem quo circūfundimur, & cuius spiramus haustu, non simplicē habere uoluit qualitatē, ut aut frigi dus sit semp aut caleat, sed nec cōtinuè siccitati, nec ꝑpetuè eū aduxerit humori, quia una nos minimè q̄litate nutrimur, de ꝑmixtis quatuor fabricati. Ver ergo calidū fecit Deus & hu. midum, sicca est æstas & calida, autūnus siccus & frigidus, hyems humida pariter & frigi da est. sic & elementa quæ sunt nostra principia. Cur ergo corpora nostra ad uniformē ci. bū redigis, cū salus sit hominis uigēte appetitiua, qua deficiente languescit, & periculo fit ꝑpior? Nā sicut in mari gubernatores uento si minus sit, sua contrahēdo in minorē modū uela ꝑteruolāt, & flatū cū est maior coërcēt, sopitū uerò excitare nō possunt. ita ut appeti tiua uirtus cū titillat et crescit rationis gubernaculo tēperat, si autē semel ceciderit animal. extinguit. Cū ergo cibo uiuimus, & cibū appetētia sola commēdat, elaborandū nobis est, commēto uarietatis, ut hæc semp prouocet, cū præsto sit ratio, qua inter moderationis suæ terminos temperetur. Iā uerò ut finē disputationi faciā, sic de appetitiua ingenij nostri sien dum arbitror, ut pꝫsæpè uarietatis lectionis recreetur. Vt enim terræ uarijs mutatisque semini bus, ita nostra ingenia, nūc hac nulla meditatione recolatur, iuuat interdū ex historia locū. appetere siue apphēdere. Vo o epistolā diligētius scribere, Nam sæpè in orationes quoque nō historia modo, sed propè poëtica descriptionū necessitas incidit, & pressus sermo, prius quam exēplis petitur, interdū proprij officij uacare formis, quandoque insistere iuri, & dare operam Comœdijs, libentiusque scribere inuenta delectat. Aiunt enim non multum esse legendum, sed multa. Vale in CHRISTO.

NICOLAI TRIBVNI ROMANI AD GVIDONEM BOLONIENSEM S. R. E. Cardinalem, Oratio.

Euerende mi Pater & Domine. et si placidũ mare, ex tumido serenũ, si cœlũ ex nubilo, hilari aspectu resumit, si in signũ principalis clemẽtiæ, regẽ apiũ natura priuauit aculeo, si feritatẽ suã, in sibi, pstratos leo deponit, ut scribit, qd mirũ, si humanas pſertim principantiũ mẽtes, diuinitatis quippe participes q̃rimus & repenimus, in tẽpore deposita seueritate clementes? cũ & ipse formator earũ, humanæ in iustitiæ sponte subijt aculeos, ut diuinos & iustos humanitas euitaret, cũ quibus si quando que eã, p demeritis pcutit, non utiq; ambitiosa uelut ultione mortificat, sed castigans uiuificat, uulnerat & medetur. qui etsi scelera insuper detestanda, quantumlibet pdeliberata, ultra septuagesies septies remitti præcipiat pœnitenti, quantò ergò facilius, semel cõmissa, & reuocata, quantocyus illa remitti debet. quantò deniq; leuius delicta nostra, quæ non ab ortu nata, ppositi, sed uirtuosæ actionis in semita, à subterraneo mirmicaleone prupta, ubi ia cturam pcipitationis inflixerint, ipse condolens, & ipse mundificat cõpassiuus? Sanè toti iam constat mundo notoriũ, qualiter derelicta diù ciuitas, pſertim à tempore, quo insidiantis Vrsi, & tortuosi Colubri rabie uenena nutriuerint, pro minimè circũligatis, minusq; sanatis, nunq; oleo fotis, suis pròh dolor, sine intermissione uulneribus, q̃ pro falso nomine ciues Romanos, ignobilesq; uirtute tyrannulos, latrocinantes diutiùs, & ubilibet sunt illata, & qualiter ab infectione lepræ suæ extra ferens, & in seipsa quã incurata marcescens, odiũ suipsius inficiens, & infecta ceciderit, & cũctarũ pròh dolor forsitan nationum. Nec latet pſentes, nec uerisimiliter latebit in posteros, qualiter iustus iudex, sub unico ciuiũ animo, salutem propriam publicæ postponente, solo Reip. liberandæ proposito loricatum, montes illos in ualles, aspera eorum in plana, lucos in agros, aquas intolerabiles in riuos transibiles transformarit. quæ quidem, dum hominis paucitate, ineptitudine ciuium, prauitate potentum, breuitate temporis, sine sanguinea plebis gutta, faciliter acta pensantur, nemo nisi calumniator inuidus, aliunde progressa dictauerit, quàm à Deo. sed dũ ex confidentia pij operis, uelut diuino fretus auxilio, inter humana nihil suspicans, tàm suppliciter quàm confidenter incederem sarcinatus, subterranei hostis laqueos, & fossas sub arena cauernulas, non aduertens, corrui fateor, tàm proprij lapsu pedis, quàm alienæ manus uersatus impulsu, patrocinali cõsilio & auxilio destitutus. quod si nullus alius dolor, nulla alia punitio transfixisset, nisi quod post diuturnos incredibilesq; labores, mentis & corporis, personæ pericula & meorum, ad effectum sititæ diutiùs & esuritæ iustitiæ, ad brauium laudati iam operis ferè perductus, tàm damnosè, tàm lugubre, unà cum populo sum frustratus, compassionem quàm maximam apud rectos & pios, mea quippe iuuentus & par uitas indefensa, utriusq; fortunæ non practica, iustorum iuditio merebatur. quid nam difficilius, q̃ populorũ infirmitates agnoscere inueteras medullitùs, & mederi? in ægritudine quidẽ corporũ herbæ & lapides plerunq; subueniunt, sed ægrotãtibus dare animis, nequa quã diluuia conferunt, angelica munera, & diabolica funera, in eorum raró sanitate cõueniunt, fames & pestilentiæ non sufficiũt, terrores & gladij non proficiunt, & diuinæ ac humanæ leges deficiunt & Prophetæ. Verum si uidebatur super dolorem uulnerum uulnerari, Medici pròh dolor, adhibendum, utinam cum salubri populi desolati respectu, cum moderationis ipso libramine, talis & tanta fuisset mi Pater afflicto, ut pia ipsa iustitia, clemensque correctio, peccatum coërcuisset in pœna, & non me absorbuisset nocentem, unà cum populo sine culpa. poterat enim, si qua tumefactio nouitio apparebat in uulnere, quæ à seipsa ut patuit unctionibus resiliebat, ubi lenimenta spreuisset, imposita taliter in hora succidi, ut intactis populi neruis, cui compatiendum potius erat, mortificatæ iã plebis sanitas saluaret, & pecus q; uidebatur pasci cibo morbido,

aliter

alter diſgregare quiuiſſet, ut illo ſublato de medio, inter eorundẽ luporũ fauces, quorum rabies uerisimiliter multiplicata præſumiť, erepti nõ caderent. Iterũ greges dei, eo maximè, ꝙ meo teſtante regimine, poterat Alma ciuitas, ꝑ Romanos ciues è plebe deletos, ſanius ꝙ̃ per Nicolaũ Laurentij debiliorẽ cæteris, cũ ſolo Eccleſiæ ſpiritu reformari. Nõ eſt equidem uerisimile, ꝙ aptioribus dignioribuſꝗ me, ea ciuitas nõ abũdet in ciuibus, quãquam informato populari regimine, & confortata ab Eccleſia cauſa potentum, iacere uideantur exterriti, ac deſtituti cũ cordis uiribus eneruatis, quiſnam ſuſurrare iam poſſet, aliã ꝙ̃ maternam in populũ Eccleſiã reſpexiſſe Romã, ubi impio rectore ſummoto, expedientem & pium populo ſubrogaſſet, utinã per continuationẽ huiuſmodi meliorem, mea foret in orbe credita, ex opinione peruerſitas, nũc ex hoc mea iuſtificata uidereť & pœna. ſed hoc iam meum plus extergit infamiam, iam famã ueritatis elucidat, quod ductus ad tribunal, non audax ſed elinguis, non iudicor ſed extinguor, & ꝙ eſt in omni iure moleſtius, pauper cũ fortibus oppreſſus cũ oppreſſoribus uenire prohibeor, ꝙ deprecor ad examẽ. Dicet aliquis forte mihi: Quid tua refert ô minime ciuiũ, qualitercũꝗ arca Romanæ Reip. recalcitrantibus deferatur à bobus, & uelis ꝑſumptuoſa tu manu illã erigere, quæ nõ niſi forſan ſuprna diſpenſatione ſic trahitur, & ꝙ diſpẽſatoriè agitur, tenere tu repenſes? An putas ouis una totum Romanũ gregẽ, plus ſuo paſtore diligere, plus cognoſcere, melius confouere? Pater, quippè non puto, ſed Romani curã Pontificis, quanquam ad Romanum ouile tàm debito quàm neceſſario, primo uertatur & potior, tamen confluẽtibus iugiter aliorũ implicatam tumultibus, & in illiuſmet informatione deluſam, poſſe ſuſpicor, eam minus attendere poſſe, minus inſpicere, & uelut alienis ſub oculis palpitantem, minus curare uulnera palliata. Nec temerè ad erigẽdũ arcam manus erexeram arrogantes, qui diutius ruinam eius certiſſimam rèmedium contemplatus, & cauſam, executionem iuditij mei primo temptans in curia, nõ reprobatã fore ſperaui, ſed per ſummũ Põtificẽ uelut ꝓbabilẽ acceptatã, nec adhuc dexterã meã, uelut propriæ prudentiæ niſus, cõprobabili cauſæ actualiter attuliſſẽ, niſi eiuſdẽ Domini noſtri Vicarij conſentire uidiſſem dexterã communitã. ſed nonnulli Reuerendi Patres Italici libidine conſanguinitatis euicti, aliud quàm iunior omnium Daniel de alma Roma, ex ore meo tũc clamãte de Suſanna teſtimonium protulerunt, uerum benedictus iuſtus Dominus, iuſtitias diligens & proſequens æquitatem, qui & ſecundum uias adinuentionum ueſtrarum retribuit, ſcrutans renes, exaudiuit eo, tempore quo in conſiſtorio protuli uocem eius. & ſupra ipſorum tantummodo iniqua iudicantium caput, & ſanguinem, iuditium retulit iudicatum, oſtenditꝗ dominus in oculis, tunc titubantis Eccleſiæ, quod non iuxta eorum iuditium Alma Ciuitas ſponte meretricata cum fortibus, rectoris conſortium ſpreuerat popularis. Et hodie uiolenta quid clamitet, in omnẽ terram ſonus eius, quam corda oribus, de oppreſsis euertent lugubris & querulis, auditur. Porrò unum eſt, quo amaro corde plus lugeo ne quando ſacræ paſtores Eccleſiæ, illius malè conſulti populi, infectionũ ueterũ recordati, & ſi cõtinuũ præcipitiũ eius aſſentiant, & remedium nõ ignoret, & de illorũ forſan inſtabilitate diffiſi, eos unà cum cæteris eorum ducibus, ut demeritos cadere permittant in foueam, ab ipſis ijſdẽ tenebrarũ ducibus præparatã. Sed abſit ſancta mater Eccleſia, ꝙ̃ nõ ſolũ irata nõ peccat, immò peccatũ & iram conterit iraſcẽdo, ut cæcos filios illuminare deficiat & claudo porrigere dextrã, immò ꝓrſus erigere ſtudeat, ac baſes eius & plãtas ut rectè ambulet ſolidare. Nã ubi pijſsima mater noſtra gladiũ ſeueritatis eduxerit, qs ille mũdo miſericors, opponet clypeũ pietatis? ſed qd mirũ ſi ploro, ſi ullulo, ſi ſedẽs et renuo cõſolari, ſuꝑ interfectis meis ubiꝗ ciuibus, mihi reuerẽdis ut patribus, charis ut fratribus, et ut filijs ꝑdilectis, dum ſi ꝑ totidẽ diſꝑſis pecoribus aggregãdis, omnes dies meos, in urẽti. curis, ſudorib. et periculis expẽdiſsẽ, ubi in ipſo uiolẽtatus affectu, ꝓ illorũ amore mortificor, & ipſi meꝗ ſeipſos ſuſpirãt, & ululãt tacitè peſſundatos. nõ foret reprehẽſibilis, quinimò cõpaſsibilis omnibus, meus lachrymabilis queritatus? & nũc poſt aggrauatum meum ex calumniatione delictũ, utinam poſt mortificatã uitam, interitum duriorem herodiani potentes, in mea dudum natiuitate turbati, pro mortificatione mei nominis, mortificare deſiſterent Rachel filios innocentes. Certè ſi cogitare poſſet ali-

quādo summus Dauid, genus neqtiæ, saltē unū, quo ipsum in Deū impijssimè, in Syon
abominātissimè in omnē Israel nephādissimè sese innocuos reseruasse cognosceret, uel in-
nocuos puduisse, uel saltē nō sese inde supextulisse cōstaret, ipsos quādoq; regnare Hiero-
solymis auctoritate Pontificū nō turbaret, nūc aūt captiuatā ab eis ciuitatē sanctā, euacua-
tā populo populosam, eorū tributo suppositā. gētib. dominantē eorū cōtradictionibus de-
solatā, in opprobriū uicinis omnib. cōstitutā, ab amicissimis suis spretam, cōsolatore caren
tem, sine Principe & Cōsule derelictā, roboratas manus pessimorū in ea, factos inimicos
eius in capite, quē pietatis uillicū, quem charitatis talentiferum, quem ueritatis agricolam
offendero, si lamentor? quinimò calamitosus animus, animosus & calamus, in mœroris
agonizatione conueniant, & ubi charta & atramenta deficiant, arida pellis mea, & de ca
lamare mei cerebri, lachrymarū liquor expressus, in doloris expressione succurrāt. An ego
sum ille, qui inuidiæ zelo corrosus, persecutores meos malos existere malim, & eos meri
tos subesse, q̄ præesse iustitiæ, tā in populi, q̄ in mei ipsius naufragio cōcupiscā? cū nulli me
et illos recognoscenti, sit dubium, non uirtutem eorū, sed æmulā uirtuti malitiam, causam
fuisse, & esse mei discriminis & ploratus. nam cum diligentibus in populo, ueram pacem,
mihi iram esse non posse uel odium, testantur uox & affectio populi aflicta, nunc mea ui-
ta denunciet, & ab adolescentijs actitata. nam quia uidi pacem atq; iustitiam, omnes inno-
centes & rectos sitire, dolentes in populis, non cū adulteris & furibus meam posui porti
onem, sed illis adhæsi, & illi mihi pariter adhæserūt, illas cum illis uolui, nec aliquando simu
laui, uerùm & si multi oretenus, æquitatem & pacem ibidem corruisse condoleant, corde
tenus tamē easdem nō ignorantur inficere, medicamine palliato, Sed opposito, quod unus
existerem ex ambitiosis Romæ rectoribus, ipsam simulantibus charitatem, dato quod
zelo meo, totidem correspondisset ambitio, si iustitiæ & libertati reparatæ tyrannides, si pa
ci & concordiæ reformatæ malignitas, si defensioni piorum locorum miserabiliumq; per-
sonarum, impietas, si honestati & pudicitiæ reuocatæ, lubricitas, si restitutioni publicarū pri
uatarumq; rerū raptus auiditas, si passagiorū & gabellarū amputationib. onerositas, si co
æquationi iuditij inter potentē & pauperē, pusillanimitas, si sollicitudini & diligētiæ, negli-
gendi tepiditas, si uiarū securitati, rapacitas, si limitationi & subiectioni tribunatus officij, p
syndicatores mihijpsi spontè p̄positos, superstitiosa cupiditas, si obediētiæ in persistēdo, per
tinacitas, si populi utilitati, damnositas, si accusationi meæ, accusantium æquitas, si conditi-
oni unici pauperis, æmulorū æqualitas, si famæ meæ, infamiæ paritas, pōderatæ in libra iusti
tiæ, sub uerò me conuictū iuditio cōlibrassēt, tandē ipsa depositio, cunctis priuata muneri-
bus, omnib. referta periculis, cū acqsita potētū inimicitia, inde futura perpetuo cōpēsata, si
ne alterius persecutionis aculeis, ad pœnam & pœnitentiam sufficissent. Nunc autem ue-
lut de nulla harum uirtutum utilis, de nulla probabilis, de omnibus contrarijs factus reus,
sup additis sacrilegij, schismatis, hæresisq; commaculis, ad grauamen supplicij perperam ad
inuentis, non aliter quàm conuictus, executionem sententiæ, cum meis omnibus, utinam
per mortis unius & non centesimæ, ab Ecclesia Dei & Synagoga potentum pariter sum
occisus. Nam exilio ab Vrbe perpetuo, in mortis condemnatione turpissimè, fuga, terrori
bus mendicitate, nuditate, fame, maledictionis infamia, securitatis & pacis desperatione
perpetua, & uinculis superiūctis, continuis sum ibidem passionibus cruciatus. quid in pec
cantem proposito, in conuictum iuditio? in impœnitētem ex uitio? in pertinaciter etiam de
erroribus gloriantem, pœnæ infligi poterit grauioris? & adhuc de die in diem, quinimò in
æternum mihi irascitur Dominus, ac si humanum figmentum non & ipse cognosceret, ac
si in me omnem malitiam, & nullam in filijs hominū, & in Ecclesiæ angulis repperisset, ali
quando prauitatem. nam superfundit picem flammis, & sulphurem clemens Pater, cum
mei memoratur, intonat super filiū, ex solo feruore nouitiū transgressorē, quē minimè qui
dem uidet astutum, nimium credulum, simplicem, & fidelem, semel ex iuuentutis ignoran
tia lapsum & ad misericordiæ uocem septuagiessepties reuolutum. Heu, nam omnes
accusationes meas, non aliter quàm commissa connumerat, & pro tot benè actis ab ipso
eodem commendatis operibus, saltem refrigerij guttulam, nec ex retributione iusti-

tiæ, nec

tiæ, nec ex rore paternæ misericordiæ recompensat. Cum Apostolica clementia, ad superexaltandam misericordiam in iudicio, etiam si causa puniitionis exuberet, ex exaltato in cruce spectaculo se sentiat doctrinatam. Testor, Reuerende Pater, altissimum, quod si qua ꝑ populi defensione sum passus & patior, pati antea credidissem, in manibus quondam domini Stephani de Columna. Qui conscientia reformatus in uita: causam populi per me iustè defensam contestatus in publico, & filiorum furias reprobans mortuorum, per pacis osculum socero meo patenter exhibitum, omnem meam familiam, meq; si afforem securauit, uel quondam domini Cardinalis de Columna, de legitima mei causa, coram Deo & hominibus comprobanda confisus, & non desperans de misericordia, me brachijs obtulissem. ac ubi rationi appetitum subijcere noluissent, fuissent saltim de unico mortis genere, tot mearum mortium conclusorio satiati, cum sub illorum potentia & prætextu, causam meam compositam aduersus me, de fidei suspicione, de Ecclesiæ, de imperij abrogatione uel derogatione, fore falsissimam, in conspectu Dei & hominū sit apertum. Sed euenit Pater interdum, ut unde homo placere plus studeat, aut per imprudentiam peccet ignorans, aut non introspectis eius ab extra uisceribus, displiceat unde prodest. nam si de inuasione imperij madefactam se conscientia cognouisset, non utiq; manus intrassem Cæsaris improuisus: sed innocentiam proprio cordi insertam, sicut & mihi, sic extimaui cæteris fore notam. Sanè quis poterit pro uero malignitatem in honore contra Ecclesiam suspicari, qui autem assumptionem eius piam uoluntatem Ecclesiæ rapuit, in assumptione fiducia, confidentia in administratione, obedientia in dispositione. paupertas in peregrinatione, simplicitas in captiuatione, adeò reperitur puerilis: heu mihi, nam plerumq; mortales, proprios honores & commoda, doctrina & artibus mercantur in foro, ego autē, hoc æmulo charitatis in tempore, quo omnis cura fida Reip. à multis extimatur insania, incōmodum nanciscor & dedecus, quod à uulgari exercitatione me subtrahens, non artem didicerim aliam quàm pro plebe. Hanc quippè animo recensebam, hanc diuino & humano putabam præualere iuditio, hanc ueteri & nouo tabulario summam fore, hanc deniq; Christiana & gentili concordia legeram, sicut onerosam fore præ cæteris, sic & præ cæteris speciosam. hanc igitur adamaui pauperculus, exquisiui potissimum & elegi, uitæ longitudine, diuitijs & delitijs paruipensis. quid nam mirum, si is qui CHRISTVM didicerit, se & sua pro plebe ponere glinerit, cum & ipsa cruda gentilitas, nullo radio decocta paraclyto, idipsum in Rep. senserit charitatis? Mirari quandoq; libeat Platonicum illud: Decet rectores ut quicquid agunt, ad commune commodum referant, obliti commodorum suorum, insuper proprias erogare substantias in communi. Ac si uidisset Apostolos instruit Dionysio. non Apocalypsim audiuerant, cum uirginitatis & iustitiæ in Rep. intemeratè custodes, præcipuo cœli loco gaudere Scipio bellicosus & Cicero, & ipse commemorator eorum Macrobius, nescio quo spiritu protulissem. Nam & ipsam iustitiam, utpote intemeratam ab eis uirginem appellatam, summus Poëta noster Maro testatur, cum diceret:

Iam redit & uirgo redeunt Saturnia regna:

Quanquam hoc carmen, nonnulli magistrones erronei, Apostolicas prophetias deserentes, pro uirgine matre Dei, à Hieronymo in procemio super Genesi redarguti, dixerunt forè dictum. Non'ne & charitatiua Reip. est illa Ciceronis ab Augustino replicata monitio, quod si ex naufragio duo in tabula una natantes, laborauerint inter undas, ei qui utilior est Reip. alter minus utilis sponte cedat? sed quid philosophantiū argumētis inuoluor, cū omnia sacræ paginæ uolumina exemplaria, patrū & decreta sanctorū, super dilectæ meæ pulchritudine cytharizent? potissimè illa taceo, q canes mei, me idololatrum, me clamitant fore sacrilegū, q gentiliū fuerim studia ꝓsecutus. sed impudici fortè erubescerent, si omnium doctorum Ecclesiæ linguas laureatorum lectione disertas, sicut Anzeloti & Tristani fabulas lectitassent. & ego quādoq; tædiosa forsitan ꝓ infamatione mouerer, nisi dilectissimū mihi, almū illū patriciū Boëtiū Seuerinū, paladinis à canibus accusatū, idipsum sibi cōquereret in uinculis accidisse cū diceret. Sed uti innocētiā meā alicuius sceleris admixtione fuscarēt, me sacrilegio cōscētiā polluisse mentiti sūt. ô Deus. nā tales coad

iutores CHRISTI, contrà me partes pro CHRISTO suscipiunt, qui interrogati nesciant quid resonent, CHRISTI quinimò Barrabæ fautores effecti, CHRISTUM & Christos pro modico crucifigunt. Tales Ecclesiæ filij, me Ecclesiæ æmulum diffamant, qui ubi effrenatius raperent impuniti, cũcta subuerterẽt & sitirẽt Ecclesiam perpetim uiduatam. Tales conscientiati, catholica mihi pro Ecclesia detrahũt, q cũ eorum dominis quos adorant, ad capiendũ Summũ Põtificem, ad diripiendũ uasa templi, ubi tempus & locus cum uoto concurrerent, tanquam ad prædas hostium iterũ cursitarent. q in derisione & opprobrio subsannantes dicũt: Vanũ fuit consilium eius, ut hos dies, in populis meditaretur antiquos. eadẽ ẽst terra q̃ fuerat, sed alij sunt messores, uerũ ex q̃, sic ad uotũ eorum uigilat & dormit altissimus, quẽ uigilare sup miseriam inopum, & gemitũ pauperũ, & populorũ aliquando confidebam, utinam agrũ colere, putare uites & arbores, cũ meis retro parẽtibus, nequaquam Reip. studia quæsiuissem. nam nunc non utiq; tyrannorũ audaciam & populorũ metum, quem uicissitudine econuersa mutaueram, corruens duplicassem, non in me linguas aspidum inuidorũ & dentes acuerem, non signanter signũ sagittæ pontificalis existerem, non maledictionis eius funestus me gladius penetrasset, non tædio iam præ cæteris uitam elugerem, non perpetuũ mihi & meis iugulũ fabricassem. Porrò si iuxta opinionem multorum, ne post expeditionem meam, uires pristinas & suspectas, paruitas mea fortè resumeret, Sedes Apostolica suspicans, obserat mihi ianuas, ut dicitur pietatis, quanquã non mediocriter hæc consona & concepta in populorũ patribus, eadem & in tyrannis sit admiranda suspicio, ut principes Holophernis, & sacerdotes Israël unũ reprobent iudicem, IESUS & Iudæus unam in templo lapident circumuentã, CHRISTUS & phariseus unam in conuiuio, abijciant pœnitentem. certè si infectus ego, ab urbis tyrannulis perditorũ more conciuium, ad almæ Vrbis præcipitium concurrissem, tandem despectus & derelictus in uia, ab Amalechitis sequax eorum Aegyptius, tanto clementius à misericordiæ patre Dauid recipiendus eram in tempore, etiam & fruendus. nam & per eum, ipsos Amalechitas super uniuersæ Italiæ tunc faciem, de populorũ sanguine conuiuantes, cũ uoluisset circumuenire, iam poterat & debere. nec non utramq; sponsam eius sacerdotalem & regiam, cũ afflictis filijs suis Italicis filiabus, & prædis, facilius liberare captiuas, tamen ut illa, & qualibet de me ambitiosi dominatus sit ablata suspitio, q̃ uerè deprehendi non potest, q nudus, & per se nolenter intrauit, nudior & uiolentior tunc exiuit, ad cautelam tamen titubantium ampliorem, & de cætero, ne inter sæculares laicus, mœrore pallidus & rubore appaream p̃confusus, ad portũ Hierosolymitanæ militiæ, quomodo ab initio ruinæ despectus habitare delegeram, respirandum, in habitu & regula postulaui & postulo, oraui & supplico me remitti, nexu matrimonialis copulæ non obstante. cũ & parua consors mea, idem de se uelit, & claustrali religione se supplicet honestari. Nunquid Pater tanta me occupat ceruicosa cordis amentia, ut uelim putemq; posse, in contradictione tàm istorũ principũ, Apostolici uidelicet & Augusti, q̃ tyrannorũ omnium, populos defensare nudissimus, qđ quidem sine lachrymis nequeo dicere, cũ consorte, filiabus & filijs, nepotibus puerulis & germanis, de eleemosynis pauperum, uiuimus delitentes: an credam saturare plus alios, cui ad respirationem propriam & meorum, nullus Italiæ locus insidijs uacuus, nullus quietus erit perpetim & securus? qui certè ante assumptã populorũ causam, & præsertim ubi assentationibus & blanditijs uenerari homines uoluissem, tutus & alacer, inter conciues uiuere poteram, potentibus & plebeis amabilis, affabilis, & optimus. sed in hoc uno potentissimè iratum huic populo Deum fore cognouerim, quod & ipsum, sub impijs irremedianter sinit ire præcipitem, & singularibus quotidie flagellis excruciat, qui pro illius remedio singulariter laborauit. Verum ubi possibile mihi foret, uiribus reuolare resumptis, quis stolidissimus omnium, ruinas, languores et tædia à sapientioribus euitata conciuibus, expertus iterum uolenter assumeret? quæ assumpsisse iam memorat condolenter: dudum & ille prudens Salustius, de se expertus admoneat: Omnis curã Reip. minimè mihi hac tempestate cupienda. quoniam uirtuti honor non datur, frustrà autem niti, & nihil aliud quàm sese fatigando odium quærere, extremæ dementiæ est. non enim dico hoc, ut flagella hæc, me à

populi

populi charitate dissoluerint(nam tunc redemptos odiuero, cum pretiosum pro eis pretium odiuero redēptoris)sed titubo,ne omninò frustrà sit charitas, quæ uicario CHRISTI uidetur impietas.& quantumlibet bonum opus, dignum sit gratia,quod ab illo pertinacia iudicatur,nunquid credam expertus,iam caducis fortunæ muneribus,cum timore retentis,& perditis cum dolore:præparet illa blanda conuiuium, instruat cantilenas, polliciatur coronas frondifluas,& arentia quidem folia ex ligno quod plantatur in arido,quoniam nunquam ulterius mensam eius intrauero,ut dum saturatus consedero,paulopost decidam calcitratus. placet cum pauperibus cellulas habitare quietas,placet fabas rodere rusticanas,quàm curis rodi perpetuo rusticis & urbanis.& licet ante depositionem tyrannorum,de uniuersa Italia,per uiam triplicem,theoricam,practicam, planam, sanam, humanam,regiam,& directam,nemini per me apertam,faciliter uideam ab Ecclesia posse perfici, grauibus armigeris, sine turbis, tamen recordator seu executoris instructor potius, quàm executor & prosperans effici maluissem. sed quid amplius zelo miserorum clangor:quid feruore insanior populorum,ubi ab infelice despecto suspectoq; pro salute populi,sibi nullorum testimonio credenda uerba inaniter proferuntur: idcircò illis omissis, Reuerendæ Paternitati uestræ,pro infœlice me supplico,in lachrymis genu flexo, quatenus de humanitatis misericordia recordati,quæ ad peccādum est prona,si corruit miseran te domino releuatur,superexaltatum iamdudum,& humiliatum iam nimis, claritatis uestræ dignitatis intuitū,& gladium illum bicipitem,quem pro peccatis meis,usq; ad interitum hunc sustineo tumulatus,quod in respiratione paululum reuelli patrocinetur à uulnere,& super dolorem meum,ocium dolentium dolori dissimilem,modicum quæso olei superfundat. non equidem uana spes. nec uanum fuit mihi,hoc præcipuum ad paternitatem uestram præsidij implorandi consilium,quoniam uera illa nobilitas regiæq; uirtutis,utroq; sydere pietatis irradiatis,infectū contra me calumnijs aërem,uētis procellosis obductum, uerisimiliter præabhorrens,de consistoriali cœlo sereno spiritu profugabit. Nam & dirruptis uinculis his,Paternitatis uestræ sum,cuius alas mensæ benignitatis expertus,laudis hostiam ore & animo relaturus,etiam si uia gladijs obsidatur hostilibus, cursu uenire uoueo personali.ego namq; nouit altissimus,nouerunt & hi domini qui me claudunt, qđ à principio carcerationis huius,translationem meam apud Romanam curiam supplicaui,ut saltem pateret in publico,quicquid mihi obijcitur sub mantello.à qua quidem repræsentatione,apud sedem Apostolicam personale,non læsa conscientia,quæ semper sæua considerat,non uicta maculis anima,non contumaciæ prauitas,sed inimicorum ibidem roborata potentia,me retraxit.nam si potentes me subleuassent in curia, quantum premunt, q; aut casum inexpertus,aut post casum citius releuamen adeptus existerem, Pater reuerende quis nesciat, nisi qui difficillimas reconciliationes Ecclesiæ,facultas ab illis, & dispensationes in curia,iuxta eorum uotum,de regimine ciuitatis ignorat:Sed Pater non minus pulchrum hoc de Ecclesia in ore hominum canticum cantare,uidelicet, Quod pauperem uni cum indefensum, in contradictorio tyrannorum omnium,liberauit Ecclesia, quàm illud, quod in prouerbium Romæ sonat:

Potentes oportet adorari:cui paradisum uult intrare.

Si uerò potentes,non pro me,sed contrà me,clamitant,populus è contrà pro me tacendo uociferatur,tacet nam trepidus strepitu,acclamat tamen,sed affectu,& si aures Pater, ad illos erigitis,in medio consistorij corde clamant. Nunquam quippè in sacra pagina legitur, uocem potentem & fortium,sed uocem afflictorum & pauperum, uocem clamantis populi,uel deprecantis pro populo,Dominum exaudisse: quinimò confracturum in ira sua reges & principes,depositurum tormentaturumq; potentes,percussurum robusto,& fortes in populorum miserabiliumq; succursum,per omnes uerbi sui gladio minitatur. Cæterum si de tantis iniquitatibus reus,ut feror efficior,ad decus pertineret Ecclesiæ,aut tàm detestabilem hominem,per iustitiam è mundo diuellere,aut pœnitentem per misericordiam reparare.his nam geminis uolat alis,his permaxim è fulcitur Ecclesia munimentis,misericordia uidelicet & iustitia,quarum si alteram esuriui diutius, reliquam sitio penitùs in meipsum.

meipsam. Et quoniam unus ex *LXX.* munera oblaturus in domo domini, factus eram, nec Hismaëlis in occursum uenientis, noui, pròh dolor, euitare uersutias, sperabam in medio ciuitatis adductus, non cum *LXX.* interfectis aliquando concidere, sed cum CHRISTI thesauros absconditos habentibus superesse. nescio uerò quo iure pœnitentia peracta non releuer, quo iure contumax & excommunicatus & pertinax interficior ut infectus, q uinculis impeditus, petij semper & peto, & per personalem præsentiam me purgari. nam non ignorat iudex æternus, quod Dominis meis Obredunensi & Petragoricensi supplicans, pro misericordia rescripsissem, nisi caligantes per lachrymis oculi prohiberent. Fiat autem quod placet altissimo, fiat quæso Pater misericors, fiat uestro patrocinio Pater iuste, ut examinatus in Pragensi Ecclesia, ibique Hierosolymitana militia honestatus, surdus, tacitus, semp & mutus, humiliatus semper in domino peregriner. frustrà namq animarū pastores, leuem iustitiam, uberemq misericordiam pro seipsis & alijs à domino peterent, quas adeò ipsi præmoniti petentibus denegarent, uel partem iustitiæ protegentes, quàm nihilo minus postulo rigorosam, uir reus & palmes inutilis, nunquam uerisimiliter quieturus, in uita tamdiù, in omni mundi angulo susurraturus, condignam suorū operum pœnam ploret, mare sibi etiam clementiæ desiccato, & remota calumnia, quæ in me sanctæ Ecclesiæ non est opus, per meram iustitiam regiam & apertam, reum tollat è medio pœna una. denią ut saltem adiutus in spiritu, ne diuturnis intolerabilibus anima corrumpatur angustijs, hac meritò succisus è uita, miserante domino in alia requiescat.

PROPOSITVM QVODDAM FACTVM CORAM REGE HVNGARIAE.

Serenissime Rex & mitissime princeps, quanta de uirtutibus & probitatibus uestris diuulgata sint, & diuulgentur per orbem, ego non possem mente concipere, nescirem lingua depromere, nec explicare sermone. multa enim & tàm magna sunt, ita ut in omni terra exiuerit sonus eorum, nec mirum etiam, cum dotauerit uos Deus illis quatuor cardinalibus dotibus, quæ habent hominē supra humana erigere, parem angelis, & proximum Deo facere, Prudentia uidelicet, Iustitia, Fortitudine, et Temperantia. Est enim Prudentia secundum q diffiniūt morales Philosophi, diuinarum & humanarum rerū notitia, iusti atq iniusti scientia. Quantum aūt serenissime Princeps, in ista uirtute præcellatis, ex hoc patet, q uos diuina colendo & humana perspicaciter indagando, cum tanta maturitate & prouidentia resistitis, regitisq regnum uestrum, quod ipsum & nomē nationis Hungaricæ uestro fœlici tempore gloriosum & famosissimū reddidistis, unde meritò potest in uos applicari uerbum illud, quod dixit regina Saba, cum uidisset sapientiam Salomonis: Beati sunt uiri tui, beati serui tui qui coràm te stant. Barones uestri serenissime Rex, regnicolæ uestri, subditi uestri, beatissimi dici possunt, & in sapientia tanti principis meritò gloriari, nam secundum Platonis sententiam, tunc regna, tunc ciuitates, tunc Resp. beatissimæ dici possūnt, cū eas sapientes regūt, uel earum rectores contigit sapientiæ studuisse. De iustitia uerò uestra inclite rex qd dicā? est enim iustitia cōstans & perpetua uoluntas, ius suum cuiq tribuens, uos autem in ista constanti & perpetua uoluntate, cuiuslibet quod est suum, sic iugiter & laudabiliter insudatis tribuere, quod apud uos nulla est exceptio personarū. Vos non distinguitis potentem ab impotente, non diuitem ab egeno, non fœlicem à misero, sed omnes apud uos in sua iustitia sunt æquales, propter quod uerificatum est in uobis illud Propheticum: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis. Vnxit uos Deus oleo lætitiæ præ cunctis regibus mundi, omnem à uobis iniquitatem & malignitatē amouit, et meritò, nam in codice Iustiniani de summa trinitate et fide catholica scriptū est. Cum

rex iu-

rex iustus sederit super sedem, non aduersabitur quicquam sibi malignum. De fortitudine autē & magnanimitate uestra multa dici possent, est enim fortitudo considerata periculorum susceptio, & laborū diuturna perpesśio, sed quis Rex in mundo maiora pericula, grauiores labores aggressus est, quàm uos pro honore Regni uestri & cōmodis subditorum uestrorum: uos cui omnes seruiunt, obediunt, personam uestram, quam omnibus posuistis tàm pro nihilo computastis, labores & pericula uobis fuerunt magna solatia, ubi de honoribus regni uestri & commodis subditorum uestrorum actum est, in quo uerisśimè ostendistis, quantam charitatem ad uestros regnicolas & honorem suum habeatis, cum sicut in Euāgelio scribitur: Maiorem charitatē nemo habet, quàm ut ponet quis animam suam pro amicis suis. De Tēperantia uerò & modestia uestra serenisśimè Princeps, non sufficerem enarrare quæ sunt. est enim, temperantia uirtus quædam cohibens illicitos animi motus, suasu prosperitatis in nos impetū facientes. inquiratur orbis, legātur libri, reuoluantur historiæ, non inuenietur in Christianitate Rex, uel Princeps potentior, non nobilior, non tempore fœlicior, & cui magis ad nutum cuncta successerint. Et tamen in tantis prosperitatibus, in tanta eminentia nunquam est is in superbiam elatus, animus uester nō inflatur, non intumescit, sed quantò uobis Deus maiora contulit, tantò semper benignior & humilior extitistis. propter quod respexit Deus humilitatem uestram, & ex hoc beatum uos dicunt omnes generationes. Respexit clementiam & pietatem uestram, & ex eis uerificauit in uobis illud quod scribitur: Misericordia & ueritas Regis, custodiunt thronos eius. & alibi scribens Ambrosius beatus dicit: Legi & perlegi multa uolumina scripturarum, nec inueni unquam pium mala morte mori. Has aūt quatuor Cardinales uirtutes, serenisśime Rex, quæ sic abundantisśimè refulgent in uobis. quædam quinta alijs excellentior, alijs pretiosior, alijs dignior, mirabiliter uos nobilitat & decorat. Fides uidelicet, & uera dilectio IESV CHRISTI, quæ quāta fuerit, & sit in uobis, ex hoc patet, quod uos tanquam Christianisśimus & Catholicus Princeps Deum summè colitis, sanctos suos multipliciter honoratis, Ecclesiam Romanam & personas Ecclesiasticas in maxima reuerentia & deuotione, geritis & habetis, & quod mirabile in oculis omnium uidetur, cum naturaliter, subditi soleāt eorum dominos non laudare, uos sic charitatiuè, sic gratiosè cunctos uestros subditos gubernatis, quod omnes una uoce uos clamant Regem sanctum, Regem iustum, Regem pium. quod profectò nō esset, nisi opera uestra sancta essent. Quod autem opera uestra sancta sint, licet ex multis rerum argumentis sit patens, ex hoc præcipuè colligi potest, quod personam uestram & posse uestrū, & totius Regni uestri sacræ Ro. Ecclesiæ nuper contra infideles, ad augmentum fidei liberaliter obtulistis, petentes ab ea crucis, uexillum, quod ipsa gratiosè contulit. Et spero in adiutorio IESV CHRISTI, cuius negotium agitur, quod ipsum negotium prosequimini fœliciter, & ad optatum perducetis effectum, ad honorem Dei, exultationem fidei, & laudem ac memoriam uestri nominis sempiternam. ita quod CHRISTVS ad uos meritò dicet: Euge rex bone & fidelis, quia, super populos meos, quos tibi commisi fuisti fidelis, eos scilicet dirigendo non in destructionē fidei, & pernitiem Christianorum, sed in exultationem fidei meæ, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituā scilicet in gloria paradisi. Ad fomitem igitur serenisśime Rex tantarum uirtutū uestrarum, ad fomitem tantæ iustitiæ, uel sapientiæ, tantæ benignitatis & clementiæ uestræ, non sine magna fiducia miserunt inclytus Dominus meus Dux & commune Venetiarum, istos duos nobilisśimos ciues suos, Dominum Andream Contarenum procuratorem sancti Marci, & Dominum Michaëlem Faledro, uiros timentes Deum, uiros pacificos, uiros magnæ auctoritatis & prudentiæ, quorum quilibet suis meritis & uirtute, & progenitorum suorum, promouendus esset ad dignitatem ducalem, quandocunq; casus uacationis contingeret. Quibus & mihi licet indigno commiserunt, quod cum omni inclinatione & reuerentia debita, maiestati uestræ portaremus humiles & deuotas cum recommendatione salutes. Et sic facimus, supplicantes ei qui est omnium uera salus, quod Vos & regimen uestrum dirigere, & conseruare dignetur in sua gratia fœliciter ut optatis. Præterea requisiti per Reuerendū in CHRISTO Patrem dominum Petrum Dei gratia Pactensem & Lyparensem Episcopum Apostolicæ sedis legatum, quod ad uos mitterent ambasiatores super tractatu concordiæ, ad quæ

dam

dam per ipsum expolita, pro Reuerentia S.R.E. & Maiestatis uestræ, miserũt nos ad quærendam pacem, gratiam & amicitiam uestram, sicut habuerunt cum prædecessoribus nostris Regibus, cum quibus ne dum amicitias, sed uetustissimas parentelas & affinitates hactenus coluerunt. nec miserunt nos contendere, uel litigare, quia nõ decet inferiorem cum superiore contendere, non decet minorem cum maiore litigare, sed solummodo ut amicabiliter & de plano inueniamus pacem & gratiam uestram, nam tanta est fiducia quam habent & in summa benignitate uestra, quod esto quòd factum differentiarum hincinde uertentium foret, absolutè in manibus uestris relictum, tunc non exigeretis ab eis nisi honesta & tolerabilia statui suo: quem statum suum inclyte Rex, in ueritate Dei potestis proprium reputare, & quicquid tenent & possident, in terra & mari, quod per Dei gratiam multum est, potestis ita tenere esse paratum ad cuncta beneplacita & honores uestros, in omnibus his quæ honestè, possent sicut si propriæ foret in manibus uestris. & utinam datum esset à Deo, quod possetis sic dilucidè, sic apertè uidere corda & uoluntates nostras, sicut auditis uerba mea: nam ubi ex informatione sinistra uobis data, per æmulos nostros tractauistis, & tractatis nos pro inimicis, nos pro ueris amicis & seruitoribus haberetis, & sic si Deus pmittet, q̃d uos et nos sequatur concordium, uos experiemini, & de facto inuenietis, nos bonos amicos & seruitores uestros. Et dicam uobis plus, quantuncumque recepérimus uel possemus recipere offensas à uobis, istud tamen nunquam fieri poterit, quod recedamus à naturali amore & charitate, quam ad uos habemus, ita quod æmuli nostri fortè de damnis nostris poterunt gloriari, sed nunquam gloriari poterunt, quod à deuotione uestra separemur & parcat Deus eis, qui fuerunt in causa tantorum malorum inter uos & nos, qui fuerunt causa destructionis tot millium Christianorũ, cum quibus de leui potuissent recuperari totum patrimonium IESV CHRISTI. qui fuerunt causa dissipationis tot facultatum & bonorum, qui fuerunt causa, quod tot uiduæ & pupilli mares & fœminæ uadant per mundũ miserabiliter mendicantes, quorum uoces continuè clamant ad Deum, non contra uos illustrissime Princeps, sed contra eos qui maius peccatum habent. spero tamẽ quod misericordia Dei, de qua plena est terra, eos ad pœnitẽtiam quandoq; reducet: & quod fatebuntur & recognoscent culpas & errores suos. Conclude igitur serenissime domine, sic dico, scriptum est: Cor Regis in manu Dei est, & ubi uoluerit inclinabit illud. cor uestrum & cuiusque Principis est in manu Dei, sine quo nil sanctum, nil iustum, uel rectum, Iuxta sententiam beati Iacobi Apostoli dicentis: Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descẽdens à Patre luminum. Scio quod inclinabit Deus cor uestrum ad pacem, quam uobis pro hærede in terris reliquit, ascendens in cœlos enim dixit: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis, idcircò supplico omnipotenti Deo, quatenus sic in tali die, qualis fuit feria sexta nuper præterita, ipse ostendit stellam & lumen suum tribus regibus orientalibus uenientibus adorare filiũ suum, & sicut in eadem die, ipse misit spiritum sanctum in spem columbæ, super filiũ suum in baptismo dicẽs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. ita hodie per suam sanctissimam pietatem ostendat uobis lumen claritatis suæ, & infundat super uos gratiam spiritus sui sancti, quod istos uestros ueros antiquos seruitores & amicos, qui sic humiliter, sic reuerenter uenerunt ad petendum pacem, gratiam & amicitiam uestram, benignè suscipiatis, gratiosè exaudiatis, & liberaliter admittatis, & quod pax & perpetua dilectio sit inter uos & eos, ad honorem Dei & Ecclesiæ Rom. propagationem, Christiani nominis bonum statum uestrum, & suam tranquillitatem, & commodum subditorum partium utriusque. ita quod ex hoc Rex regum super uos dicere possit: Hic est Rex meus dilectus, hic est Rex meus fidelis, in quo mihi complacui, ipsum audite, ipsum honorate, ipsum glorificate. quod ipse concedat qui est benedictus in secula seculorum amen. Isti domini mei, & ego erimus parati, esse & tractare super nobis cõmissis, ubi & quando Maiestati uestræ placuerit ordinare.

OPERVM FRAN. PETRARCHAE, TOMI SECVNDI FINIS.

OPERVM

FRANCISCI PETRARCHÆ

trarchæ Florentini V. C. Tomus Tertius, in quo quæ Carmine ab eo Latinè ſcripta ſunt, deqúe Laurea Poetica ab ipſo recepta, quædam ſcitu digna continentur, unà cum authoris Teſtamento, quæ omnia uerſa pagella indicabit.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. DE SVMENDA ATQVE RECEPTA LAVREA POETICA ad Amicos, Consultatoriæ Epistolæ.

Fran. Petrarcha Thomæ Messanensi, S.

Laurea an Romæ, an Parisijs sumenda sibi cum amico deliberat.

Ncipiti in biuio sum, nec quo potissimum uertar scio, mira quidem, sed breuis historia est. Hodierno die, hora fermè tertia, literæ Senatus mihi redditæ sunt, in quibus obnixè admodum, & multis persuasionibus, ad percipiendam lauream Poëticam Romam uocor. eodem hoc ipso die, circa horam decimam, super eadem re, ab illustri uiro Roberto, studij Parisiensis Cancellario, conciue meo, mihiq; & rebus meis amicissimo, nūcius cum literis ad me uenit. ille me exquisitissimis rationib. ut eam Parisium hortatur. quis unquam, oro, te euentorum tale aliquid, hos inter scopulos diuinasset? et sanè, quia res penè incredibilis uidetur, utranq; epistolam, illæsis signis ad te misi. hæc ad orientem, hæc ad occidentem uocat, uidebis quàm ualidis hinc atq; illinc argumentis premor, scio quidem in rebus humanis ferè omnibus nihil solidi inesse, magna ni fallor in parte curarum, actuumquę nostrorum umbris eludimur, tamen, ut est animus iuuenum, gloriæ appetentior quàm uirtutis, cur non ego, quoniam apud te familiariter gloriandi præstas audaciam tàm hoc mihi gloriosum rear, quàm sibi olim potētissimus Aphricæ regū Syphax, quod uno eodemq; tempore, duarum toto orbe maximarum urbium, Romæ atq; Carthaginis in amicitia uocaretur: nimium id regno eius atq; opibus tribuebatur, hoc mihi. Itaq; illum inter aurum ac gemmas, superbo solio subnixum, & armatis stipatum satellitibus sui supplices repperêre. me solivagum, mane in syluis, serò aūt in pratis Sorgiæ ripis obambulātē inuenerunt mei. mihi honor offertur, ab illo auxilium poscebatur. sed quoniam lætitia inimica consilio est, fateor ut lætus euentu, sic dubius animi sum. urget enim hinc nouitatis gratia, hinc reuerentia uetustatis, hinc amicus, hinc patria. Vnum ab altera lance præpondera, quod rex Siculus in Italia, quem è cunctis mortalibus, æquiore animo ingenij iudice pati possum. curarum mearum fluctus uides, tu, quē ad earum gubernacula manus porrigere non puduit, fluctuantem animum consilio tuo reges. Vale.

Fran. Petrar. Thomæ Messanensi, S.

Probat amici de Laurea consilium.

Consilium tuum non tantum suscipio, sed amplector, magnificum est enim, tuaq; sapientia & humanitate dignissimum, nec me terret, quod patriæ sis amicus, es enim amicior ueritati. ibo quo iubes, si quis electionem fortè mirabitur, rationes primum, deinde etiam nomen tuum mirantibus obijciam. sæpe auctoritas pro ratione suscipitur. id modo negocij restat, quibus me uerbis excusem Roberto meo, ut non ipse tantum, cui nobiscum facile conueniat, sed illa quoque, ingens uniuersitas, si fortè res in lucem uenerit, factū sibi satis existiment. sed de his coram latiùs. audio enim ipsum aduentare, eo proposito, ut me Parisium trahat, quod si ita est, res inter præsentes transigetur. Ad id sane quod in fine literarum tuarum, ex me quæris, donec diù rem cum animo meo tractem, nisi fabulam texere uoluero, respondere aliquid non possum. Peregrina historia, meis morib. est, & quod me huic interrogationi alienissimū facit, prorsus diuersæ me interim exercuerunt curæ, uerumquę est illud Salustianum: Vbi intenderis ingenium ualet. præterea an-

tiqua res est, & à memoria mea multorum annorum spatio remota. Itaque ut ait Plautus:

Longa dies animum incertat meum.

sed de hoc etiam præsens loquar. Vale.

Fran. Petrar. Thomæ Messanensi. S.

Romam se pro laurea petere, scribit.

FOrtunæ insidias non hodie primum intelligere incipio, nõ inuadit nos tantum illa, sed spargit ac separat, ne lætis scilicet & aduersis in rebus, alter alteri solatio sit, norat illa, quantæ olim meum cor urerent curæ, quibus ad plenum mederi, præter te nemo poterat. tunc ergo mirum in modum cõquisitis causis, te in bello pectoris mei æstu, refrigerium unicum auectum, ab Arcto rediens inueni. itaq; tametsi Romã tuã, propriam & cõmunem omnium, mihi uerò ante omnes semper, tunc autem & seipsam, propter gemino desiderio exoptatam patriam petijsses, tamen consequendi difficultas, mœstum atq; deiectum animũ habebat, ut cum ubique exul, mihi sine te uidear, tũ præsertim anxius atque amore ardens, & Romam tibi inuiderem, & te Romæ, quo in statu, eadem illi iuuenilem animum frenante fortuna, pauci anni quibus ad inuicem sic distracti uiximus, multorum apud me uicem sæculorum tenuerunt. ueni tandem (ut uidisti) hyeme bello pelagoq; tonantibus, omnes, nempe difficultates fregit amor, utq; ait Maro:

Vicit iter durum pietas.

Dumq; suum uenerabile ac prædulce obiectum quærunt oculi, nulla maris fastidia stomachus, talium licet impatientissimus natura, nullam brumæ terræq; duriciem corpus, nullas periculorum minas animus sensit. sic ad te enim totus, totaq; mente pergebam, ut te unum cogitans, præsentia non uiderem te inuẽto, nulla mihi longæ uiæ memoria superesset. Ecce autem, nunc eundem illa laqueum, aliorsum licet obuertit, ut me Romam petente, te Vasconia, & occidui littoris extrema possideãt, & tum maximè distrahamur, dum maximè te præsentem cuperem, omnis meæ gloriæ summum decus. sed sic eunt ferè uota mortalium, ut quod uehementius cupiunt, ægrius assequantur. cæterum ut meliore tui parte illic in tempore præsens sis, scito me laureæ Delphicæ cupidine (quæ olim clarorum Cæsarum & sacrorum Vatum singulare & præcipuum uotũ fuit, nunc uel spernitur, uel nescitur) mihi sanè noctes plurimas insomnes fecit, & de qua sæpe multa tecum egi, quamque cum me tantillum, certatim duæ maximæ urbes exposcerent Roma atque Parisius, altera mundi caput et urbium regina, nutrix altera nostri temporis studiorũ, post uarias deliberationes, ad extremum, non alibi quàm Roma, super cineribus antiquorum uatum, inq; illorum sede percipere, ingenti ante alios fratre tuo suasore & consultore, disposui, hoc ipso die iter aggredi. in quo plusculum temporis exigitur, adeundus enim rex, uidenda Parthenope, inde inter erit Romam. illic aliquot dierum moram uideo, denique nisi fallit extimatio pascali die, ad. *VI.* Idus Aprilis, in Capitolio res agetur. quæris quo hic labor. hoc studium, hæc cura? an doctiorem, an meliorem factura sit laurea? notiorem fortè, & plurium inuidiæ expositum, scientiæ autem & uirtutis sedes est animus. Ibique non in frondosis ramis auicularum more nidificant. Quorsum igitur hic frõdium apparatus? quid respondeam quæris? quid putas? nisi illud sapientis Hebræorum, Vanitas uanitatum, & omnia Vanitas: sed sic sunt mores hominum. Tu Vale. & fauenti oro ades animo.

Fran. Petrar. Roberto Siciliæ regi. S.

De laurea suscepta.

QVantum tibi liberalium & honestarũ artiũ studia deberẽt, Regũ decus, quarum te quoq; Regẽ industria fecisti, aliquãto (nisi fallor) quã tẽporalis regni diademate, clariorem,

clariorem,olim mundo notum erat,nouo nuper beneficio,deſertas Pierides obligaſti,qui
bus hoc meum quantulumcunque eſt ingenium , ſolenniter conſecraſti,ad hæc & urbem
Romam,& obſoletum Capitolij palatium,inſperato gaudio,& inſuetis frõdibus decora-
ſti,Parua res fortaſsè dixerit quiſpiam,ſed profectò nouitate conſpicua,& populi Roma-
ni plauſu, ac iucunditate percelebris. Laureæ morem,non intermiſſum more tot ſæcu-
lis,ſed ibi iam prorſus obliuioni traditum,alijs multum diuerſis auris ac ſtudijs,in Repub.
uigentibus, noſtra ætate renouatum te duce,me milite. Scio quædam & per Italiam,&
apud exteras nationes ingenia clariſsima, quæ nihil ab hoc propoſito,niſi deſuetudo lon-
gior,& ſemper ſuſpecta rerum nouitas arcebat,ea deinceps poſtquàm in meo capite peri-
culum fecêre,breui conſecutura, & Romanos lauros certantibus ſtudijs decerptura confi
do.Quis enim metuat,Roberto auſpice,cunctantis animi ſigna conuellere?iuuabit in hac
primum eſſe,in qua eſſe ultimum non inglorium reor.ego quidem non inficior,tanto im-
par oneri fueram,niſi mihi fauor tuus,uires atq; animos addidiſſet, atque utinam diem fe-
ſtum,ornare ſereniſsimæ frontis tuæ præſentia potuiſſes,quod profectò;ut ipſe dicere ſo-
lebas)niſi ætas non ſineret,nequaquam maieſtas Regia uetuiſſet.ſenſi quidem multis indi
cijs,Auguſti Cæſaris quoſdam mores,tibi admodum probari,atque illum in primis, quod
Flacco Libertino homini,& qui prius aduerſarum partium fuiſſet,tàm non placatum mo
do,ſed beniuolum familiaremq; ſe præbuit,& Maronis ſui ingenio delectatus, Plebeiam
originem non deſpexit. Præclare,quid enim minus regium,quàm in his,quos aut uirtus
aut ingenium commendat,dum & uera nobilitas non deſit,& nobilitare ipſe poſſis,ſuffra
gia aduentitiæ nobilitatis exquirere?nec ſum neſcius, quid aduerſus hoc literatores noſtri
temporis reſpondeant,ſuperbum & ſegne genus hominum,Maronem & Flaccum ſepul
tos eſſe, ne quicquam modo de his magnifica uerba iactari, excellẽtes olim uiros perijſſe,
tolerabiles nuper & ut fit, in imo fecem ſubſtitiſſe.quid dicant,& quid cogitent nouiter,ne-
que paſſim obluctor. uidetur enim mihi unum Plauti dictum non tàm illi ætati, quæ uix
eius rei guſtum cœperat conuenire,quàm huic noſtræ.Ea,inquit,tempeſtate flos Poëta-
rum fuit,'qui hinc abierunt in communem locum.hoc profectò nos dignius lamentamur,
tunc enim nondum uenerant,quos abijſſe conqueritur.iniquiſsima uerò horum intentio
eſt.neque enim id agunt,ut interitum ſcientiarum defleant,quas extinctas ac ſepultas cu-
piunt,ſed ut coëtaneos ſuos, quos imitari nequeunt,deſperatione deterreant.Sanè illos de
ſperatio ſua retrahat,nos impellat,& unde illis frenum ac uincula,nobis impetus ac ſtimuli
acceſſerint,ut ſtudeamus fieri qualem illi nullum opinãtur,niſi quem antiquitas illuſtrauit.
Rari ſunt fateor,pauci ſunt, ſed aliqui ſunt,quid autem uetat ex paucis fieri,ſi omnes rari-
tas ipſa terruerit?breui quidem non pauci erunt ſed nulli,enitamur,ſperemus, dabitur for-
ſan ad iſta pertingere:

Poſſunt quia poſſe uidentur:

& nos,mihi credè,poterimus:ſi nos poſſe crediderimus.quid enim putas? Plautus ecce
ſuam deflet ætatem,Ennij fortè ſeu Neuij mortem doles,ipſorum quoq; Maronis ac Flac-
ci ætas,non æqua tantis ingenijs fuit,quorum alter diuini ſpiritus Poëta, dum uixit æmulo
rum bellis, ſine fine uexatus , ut alienorum operum deflorator carpitur. alteri uitio da-
tur,quod uiſus eſſet antiquos partius admirari.fuit hoc eritq; perpetuum,ut ueneratio ue
tuſtatem,præſentiam comitetur inuidia. tibi uerò regum optime, nec minus Philoſopho-
rum ac Poëtarum maxime(ut ex te didici)illud eiuſdem principis altius inſedit, quod Trã
quillus ait. Ingenia ſæculi ſui omnibus modis fouit. & tu modis omnibus ſæculi tui fo-
ues ingenia,eiſque humanitate & clementia tua faues,expertus loquor, recitantes, & be
nignè & patienter audis,nec tantùm carmina & hiſtorias,ſed & orationes & dialogos.cõ
poni tamen aliquid de te,n ſi & ſerio & præſtantiſsimis offenderis.in omnib.his Auguſtũ
imitatus,auerſatus autem illos,qui cuncta faſtidiunt,niſi quib.pretium fecit impoſſibilitas
conſequendi. His tuis moribus,hac facilitate animi,cum multi ſæpe, tum ego nuper hor

tatus sum, singulari quadam et sine meritis fortuna. neq; hic (ut dixi) substitisset regia digna tio, si aut remotior senectus, aut Roma propinquior fuisset, uerum hic maiestatis tuæ nuncius, qui pro te omnibus interfuit, quid nobis uel Roma uel inde digressis, seu gaudij seu periculi acciderit, uiua uoce narrabit. De reliquo autem nouissimi uerbi tui, ut ad te quàm primum redeam, sine intermissione meminero, testor Deum, non tàm aulæ regiæ splendore captus quàm ingenij. alias enim quàm quæ sperari à regibus solent, ex te diuitias expecto. precor autem, ut annos uitæ tuæ proroget, & te demum ab hoc solito mortali, ad æternum transferat, is apud quem fons uitæ est. Vale.

Fran. Petrar. Barbato Sulmonensi, S.

Lauream Romæ magno cum populi fauore assumpsisse scribit.

IDibus Aprilis anno ætatis huius ultimæ M. CCC. XLI. in Capitolio Romano, magna Populi frequentia, & ingenti gaudio peractum est quod nudiustertius, de me rex apud Neapolim decreuerat. Vrsus anguillariæ comes ac Senator. prææalti uir ingenij, regio indi tio probatum, laureis frondibus insigniuit. manus regia defuit, sed non auctoritas nec maiestas. illa non mihi soli, sed omnibus præsens fuit, defuerunt oculi tui atque aures, animus enim assiduè mecum est, defuit Magnanimus Ioannes, quem à rege transmissum, & miro studio festinantem, præter Ananiam excepere Hernicorum insidiæ, quas eum euasisse gaudeo, licet expectatus in tempore non adesset. cætera supra spem, & supra fidem successisse noueris, At ut recenti experimento cognoscerē, quàm semper lætis iuncta sint tristia, uix mœnia urbis egressi, ego cum his, qui me terra & pelago secuti erant, in latronum armatas manus incidimus, è quibus ut liberati & Romam redire compulsi fuimus, quantusq; ibi ob hanc causam populi motus, & ut die postero certiori armatorum fulti præsidio discessimus, ac cæteros uiæ casus, si explicare temptauero, longa erat historia. cuncta igitur ex latore præsentium cognosces. Vale.

PRIVILEGII LAVREÆ RECEPTÆ à Francisco Petrarcha, Exemplar.

VRSVS COMES ANGVILLARIAE, ET IORDANVS

de Filijs Vrsi, milites Almæ Vrbis Romæ Senatores.

AD perpetuā Rei memoriam uniuersis ad quos præsentes peruenerunt literæ. Cū sic cōstamus ex anima & corpore, sic duplex querēdæ gloriæ uia sit apta mortalibus, quarum altera mentis altera corporis uiribus peragenda est, utriusq; rei principatū, omnipotēs Deus, in hac gloriosissima Vrbe cōstituit ab æterno ex quo quidē innumerabiles olim tā ingenij, quā bellicis artib. memorādos, hæc eadē Vrbs aut ipsa genuit, aut alibi genitos, Erudiuit, aluit, illustrauit, inter multa nimirū, q̄ animi uirib. gerūt, ut ad p̄sens de corporis actib. taceamus florētissimi atq; laude omni dignissimi, q̄dā in nostra Rep. historici, ac p̄cipue poētæ maximè uiguerūt. quorū industria ac labore tā sibi ipsis, q̄ alijs claris uiris, q̄s dignabātur nobilitare carminib. nominis immortalitas q̄rebat. Horū in primis opera effectū, ut cōditorū huius Vrbis & imperij, atq; aliorū omnis ætatis Virorū illustriū uitā, & mores, ac nomina teneamus, q̄ nullis locis, per tot sæculorū lapsū, ad nos potuerant peruenire. Sanè sicut poētarū & historicorum copia, multis gloriosæ & diuinæ gloriæ causa fuit, sic eorū defectū tactu tēporis postea succedētis, multis alijs ad æternitatē nominis indignas obliuionis tenebras nō dubiū attulisse. Hinc sæpè cōtingit, ut laudes eorū hominū, qui nobiscū uixerūt ignorātes, mira res dictū uetustissimorū certā notitiā habeamus. Et poētæ q̄dē præteriti gloria tēporis pariter illustres fuēr, & futuri, quoniā ut diximus, immortalitatē, & sibi & alijs q̄rebāt, ac præter honores & priuilegia, quib. publicè donabatur, pro p̄mio quondā & studiorū, p̄prio ornamēto coronā laureā merebātur. tāto enim honore dignos cēsuit, Respub. ut unū atq; idem laureæ decus assignandū censeres Cæsarib. & Poëtis

siquidem

si quidem & Cæsares duces[q;] uictores,post labores bellorum, & poëtas post labores studiorum,lauro insigniebant,per æternam uiriditatem arboris illius, æternitatem tàm bello quàm ingenio quæsitæ gloriæ dignantes,atque ob illum,in primis,qui sicut hanc arborem Deus solam non fulminat, sic creditur Cæsarum & Poëtarum gloriam illam,quæ more fulminis cuncta prosternit, solam uetustatem non timere. Hoc nempè poëticum decus ætate nostra,quod dolentes referimus,incertum qua seu ingeniorum tarditate, seu temporum malitia,usq; adeò oblitum esse uidemus,ut etiam,quod per ipsum Poëtæ nomen importetur , penè incognitum nostris hominibus habeatur, opinantibus multis poëtæ officium nil esse,aliud quàm fingere seu mentiri,quod si ita esset, prorsus & leuis res,& omni honore indignum dedecus uideret.ignorãt aũt poëtæ offitium,sicut ab eruditissimis & sapiẽtissimis uiris accepimus,in hoc esse uirtutẽ rei,sub amœnis coloribus. abscõditã & decorã,uelut figmentorũ umbrã contẽtã,altisonis celebratã carminib. & dulcis eloquij suauitate resp̃gat, q̃ sit q̃situ difficilior, magis atq; inuẽta dulcescat. Sanè aũt poëtas egregios,in morem triumphantium accepimus, in capitolio coronari,usq; adeò,& in desuetudinẽ nobis abijt illa solennitas,ut iam à mille trecentis annis,nullũ ibi legamus, tali honore decoratũ,q; excogitãs ingeniosus Vir,& taliũ studiorũ ab adolescẽtia scrutator ardẽtissimus, Frãciscus Petrarcha Florẽtinus, Poëta,historicus prælertim tẽpore præsenti,sciẽtiæ succurrẽdũ ratus,quo neglecta magis erat ab hominib.& deserta post auctorũ uolumina,diligẽti primũ indagine,non incognita relicta,deinde,post propria,proprij ingenij opera historiarũ præcipue & Poëmatũ quorũ partim adhuc habet in manib.honesto laureæ flagrans desiderio,non tàm propter gloriam, sicut idem in nostra & P.R. præsentia professus est, quàm ut ad simile desiderium studiorum omnium animos irritaret, quamuis ad hunc ipsius honorem alibi suscipiendum,studijs atq; urbibus euocatus tractus tamen memoria antiquorum Poëtarum,nec non affectu & reuerentia huius sacro sanctæ Vrbis cuius eum, semper fuisse constat feruentissimum amatorẽ,post habitis aliorum precibus decreuit, huc potissimum ubi laureatos esse meminerat se conferre, ante eum,& ne super hoc suæ forsitan præsumptioni confisus uideretur,statuit de seipso alteri credere potius,quàm sibi,ideoque circumspiciens ,nec ullum in toto orbe,reperiens digniorem,ad serenissimum Roberbertum Hierusalem ac Siciliæ regem illustrissimum, de Romana curia digressus,quæ in Auinione nunc residet,usq; Neapolim personaliter accessit,itaq; illius tanti regis,omnium scientiarum fulgoribus abundantissimè radiantis,sese subiecit examini ex cunctis mortalibus illũ præferẽs,q intra omnes dignissimus uisus est,maturo sane cõsilio,& tãto iuditio ut probatus posset à nemine reprobari. Cum itaq; Rex idem audito eo, atque operum eius parte prospecta,dignum profectò tali honore iudicasset,ac super eius sufficientia cum suo sigillo testimoniales nobis literas,& eius fide dignos nuncios destinasset, eodẽq; idem Frãciscus pleno Capitolio,laureum poëticum solenniter postulasset,nos Regio testimonio,et famæ publicæ,quæ eidem de eo multa proloquuntur,erat,sed multo magis operum euidẽtia certissimam fidem reddentes, præfatum Franciscum, hodierno uidelicet solennitatis Paschalis die in Capitolio Romano,lectorum celeberrimo tàm dicti regis, quàm nostri populario nomine magnum Poëtam, & historicum declaramus, præclaro,magisterij nomine insignimus,et in signũ specialiter Poësis,Nos VRSVS comes et Senator p̃fatus pro nobis & collega nostro,coronam lauream,nostris manibus eius capiti impressimus, dãtes eidem tam in dicta arte poëtica,quàm in dicta historica arte,atq; que in omnibus spectantibus,ad eiusdem auctoritati præfati domini regis S.P.Q.R.tàm in hanc sanctissimam Vrbem(quàm omnium urbium & terrarum caput esse non ambigitur & magistro)quã alibicunq; locorum legendi disputandi,'atq; interpretandi ueterum scripturas,& nouas à seipso omnibus sæculis auxiliante Deo,& mansuros libros,& poëmata componendi,liberam tenori præsentium potestatem.nec non & ubi,& quotiens sibi placuerit possit, huiusmodi atq; alios actus Poëticos, laurea seu myrto, uel hedera,si id genus elegerit coronare, &

in actu atque habitu quolibet Poëtico, & publicè solenniter exercere, adhuc conscripta, per eum hactenus uelut per hominem in talibus expertum, in his scriptis approbamus. Reliqua uerò quæ scripturum eũ contingerit, in posterum, ex quo ab eodẽ promulgata, & in lucem edita fuerint, simili ratione approbanda censemus, decernentes eum ijsdem priuilegijs, immunitatibus, honoribus, & insignibus, perfrui debere, quibus hic uel usquam terrarum, uti possunt, uel posse sunt soliti, liberalium & honestarum artium professores, eoque magis quod professionis suæ raritas, uberiorib. eius fauoribus, & ampliori beneficio eum dignum facit. Insuper eundem Franciscum Petrarchã, propter insignes sui ingenij dotes, ac propter notissimam, deuotationem, quam ad hãc Vrbem nostramque Rempub. affici, & communis omnium fama & actus eius, & uerba testantur Ciuem Romanum facimus, pronunciamus, decernimus, declaramus, ipsum & ueterib. & nouis ciuiũ priuilegijs, ac nomine decorantes. De quibus omnibus & singulis interrogatus, P.R. solenniter ut mos, est nemine protinus aduersante, placere sibi omnia acclamando, respondit. In quorum testimonium, præsentes literas, utriusque substantiæ Senatus subscriptione, & nostræ aureæ bullæ, sibi concedi iussimus, appensione munitas. Datum in Capitolio, præsentibus nobis, & tàm alienigenarum, quàm Romanorum procerum, ac populi multitudine numerosa.

V. IDVS APRILIS. ANNO DOMINI. M. CCC. XLIII.

DE LAVREA AC POESI
ALIISQVE OPERIBVS FRAN. PETRARCHAE,
Ioannis Bocatij Testimoniũ ad Hugonem Regem Cypri.

FRanciscum Petrarcham Florentinum uenerãdissimum præceptorem patrem, & dominum meum, nuper Romæ ex S.C. approbante Roberto Hierusalem, & Siciliæ Rege inclyto, ab ipsis Senatoribus Laurea insignitum, inter ueteres uiros illustres numerandũ, potiùs quàm inter modernos indico. Quẽ non dicã Itali omnes quorũ singulare ac perenne decus est, sed & Galliæ omnis atque Germania, & remotissimus orbis angulus Anglia Græciaque plures nouère Poëtam præcipuum nec dubito, quin usque Cyprum ad aures usque tuæ sublimitatis, nomen eius, inclyta fama detulerit. Huius enim iam multis patent opera & metrica & prosaica memoratu dignissima, certum de cœlesti eius ingenio testimonium hinc inde ferentia. Stat enim exitum cupiens, adhuc sub conclaui clausa diuina Aphrica, Heroico carmine scripta, primi Aphricani narrans magnalia. Stat Bucolicum carmen, iam ubique sua celebritate cognitum. Stat & liber Epistolarum ad amicos metrico scriptorum stylo. Stãt præterea ingentia duo Epistolarum prosaicarum uolumina, tanta sententiarum, tanta rerum gestarum copia, tanto ornatus artificio splendentium, ut in nullo Ciceronis postponendas censeat lector æquus. Stant in Medicum inuectiuæ. Stat Solitariæ uitæ liber, & qui paucis post diebus in lucem nouissimus uenturus est, de Remedijs ad utranque fortunã. Sunt præterea in officina plures, quos cito eo uiuente fabrefactos legemus in publico.

Ad eundem aliàs.

DIebus nostris memini Robertum Hierusalem & Siciliæ regem splendidum à multis ornatis titulis postulasse ab insigni Francisco Petrarcha, in aliis tribuisset, ut sibi ascriberet Aphricæ à se nouiter editæ titulum, quam quæso auctorus gloriam, Francisci an suam? suam profectò.

De Bucolicis Fran. Petrarchæ, Io. Bocatij Elogium.

ILlustris atque nouissimus Poëta Franciscus Petrarcha, in suis Bucolicis sub uelamine pastoralis eloquij, Veri Dei & inclytæ Trinitatis laudes, irasque ritus, inculcantes ignauia Petri nauiculam, mira descriptione notauit.

De Aphrica Petrarchæ. Io. Bocatij Elogium.

ESto auo nostro tertius exurgat Aphricanus, non minori gloria, maiori tamen iustitia delatus in æthera, uersu uiri celeberrimi Francisci Petrarchæ, nuper Laurea Romæ insigniti, tanto enim facundia & lepiditate sermonis, in medium trahitur, ut ferè ex tenebris longi silentij, in amplissimam lucem deductus uideatur.

FRAN.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. BVCOLICA,

Aegloga prima.

PARTHENIAS.
SYLVIVS ET MONICVS.

ONICE tranquillo solus tibi conditus antro,
Et gregis & ruris potuisti spernere curas.
Ast ego dumosos colles, syluasq; perrero,
Infœlix: quis fata neget diuersa gemellis?
Vna fuit genitrix, at spes non una sepulchri.
Mon. Syluì quid quereris? cunctorum uera laborum,
Ipse tibi causa es? Quis te per deuia cogit?
Quis uel inaccessum tanto sudore acumen
Montis adire iubet? uel per deserta uagari,
Muscososq; situ scapulos, fontesq; sonantes?
Syl. Hei mihi solus amor, sic me uenerata benignè
Aspiciat spes nostra Pales. Dulcissimus olim
Parthenias mihi iam puero cantare solebat.
Hic ubi Benacus uitreo pulcherrimus aluo
Per similem natum fundit sibi. Venerat ætas
Fortior, audebam nullo duce iam per opacum
Ire nemus, nec lustra feris habitata timebam
Mutatamq; nouo frangebam carmine uocem:
Aemulus at famæ dulcedine tactus inanis.
Ecce peregrinis generosus pastor ab oris
Nescio qua de ualle canens nec murmure nostro
Percussit flexitq; animum mox omnia cœpi
Temnere, mox solis numeris & carmine pasci
Paulatim crescebat amor, quid multa? canendo
Quod prius audieram didici, Musisq; coactis
Quo mihi Parthenias biberet de fonte notaui.
Nec mirum est ideò cultus mihi, magnus uterq;.
Dignus uterq; coli, pulchra quoq; dignus amica.
Hos ego cantantes sequor, & diuellere memet
Nec scio, nec ualeo, miror q; quod horrida nõdum
Sylua, nec aërij cœperunt currere montes.
Verum ubi iam uideor collectis uiribus olim
Posse aliquid, soleo de uertice montis ad imas
Ferre gradum ualles, ubi fons mihi sæpe canenti
Plaudit, & arentes respondent undiq; cautes.
Vox mea non ideo est grata mihi, carmina quanquam
Laudibus interdum tollant ad sydera nymphæ
Dum memini quid noster agat, quid ille aduena pastor
Vror, & in montes flammata mente reuertor,
Sic eo, sic redeo, nisi forte Camenæ
Dulce aliquid dictare uelint, quod collibus altis,
Et mihi complaceat, quod lucidus approbet æther
Non rauca leue murmur aquæ, nec cura nec ardor.
Defuerit, si fata sinant, & mentis tarda negarit
Stat germane mori nostrorum hæc summa laborum.
Mo. O si forte queas durum transcendere limen,
Quid refugis (turpesq; casas, & tua pauescis,
Ocia, quid frontem obducis? nemo antea coactus
Nostra petit, plures redeunt à limine frustra.
Syl. Non pauor hic animi fuerat si forsitan aures
Dulcibus assuetas inamœna silentia tangunt
Miraris, natura quidem fit longior usus.
Mo. O iterum breue si mecum traducere tempus
Contingat, sileatq; fragor, rerumq; tumultus.
Dulcius hic quanto media sub nocte uidebis
Psallere pastorem, reliquorum obliuia sensim
Ingeret ille tibi non carmen inane negabis
Quod modò sollicitat, quod te suspendit hiantem?
Syl. Quis quæso? aut quonam genitus sub sidere pastor
Hoc queat? audiui pastorum carmina mille.
Mille modo, quenquam nostris æquare caueto.
Mon. Audisti quo monte duo fons unicus edit
Flumina, siue ubinam geminis ex fontibus unum
Flumen aquas, sacrumq; caput cum nomine sumit.
Syl. Audiui ut quondam puer hispidus ille nitentes
Lauit apollineos ad ripam gurgitis artus.
Fœlices Nymphæ, quæ corpus tangere sancti
Promeruére dei, fluuius (si uera loquuntur)
Per cinerum campos ultricibus incidit undis.
Hunc igitur dulci mulcentem sydera cantu.
Mon. Illa tulit tellus, licet experiare iuuabit.
Syl. O ego noui hominem, ciues, & mœnia parua
Sæpe Hierosolymæ memorat, nec uertitur inde
Semper habet lachrymas, & pectore raucus anhelat
Hi Romam Troiamq; canunt, & prælia regum,
Quid dolor, & quid possit amor, quidue impetus iræ
Quid fluctus uentosq; regat, qui spiritus astra
Nec non & triplicis sortitos numina regni
Expingunt, totidem uaria sed imagine fratres
Sceptriferum summum Iouem faciesq; serena:
Inde tridentiferum moderatoremq; profundi,
Cæruleumq; comas, medium fuscumq; minorem.
Torua latus seruat coniunx, alterq; paludis
Nauta tartareæ piceas redit itq; per undas.
Tergeminusq; canis latrat tum dura ferit.
Pensa trahunt membris, fixa sub lege sorores,
Quin etiam Stygias æterna nocte tenebras,
Anguicomasq; simul Furias, templumq; forumq;,
Tum syluas & rura canunt atq; arma uirosq;.
Mon. Hunc unum canit ore deum, quem turba deorum
Victa tremit, cælum nutu qui temperat almum,
Aethera qui librat liquidum, qui totis æternos,

Quiq́ niues spargit gelidas, & nube salubri
Elicit optatos herbis sitientibus imbres,
Qui tonat, & trepidum rapidis quatit aëra flammis
Tempora syderibus, qui dat sua semina terris,
Qui pelagus fluitare iubet, consistere montes,
Qui corpus mentemq́ dedit, quibus addidit artes
Innumeras, geminum cumulans ab origine munus,
Qui uitæ mortisq́ uices, quæq́ optima fessos
Fert super astra, uiam docuit, repetitq́ monendo,
Hunc meus ille canit, neu raucum dixeris oro.
Vox solida est, penetransq́ animos dulcore latenti,
Iure igitur patrijs primum celebratus in aruis,
Attigit & nostros saltus, lateq́ sonorum
Nomen habent, quæ rura Padus, quæ Thybris & Arnus
Quæ Rhenus Rhodanusq́ secant, quæq́ abluit æquor.
Omnia iam resonant pastoris carmine nostri.
Syl. Experiar si fata uolent, nunc ire necesse est.
Mo. Quo precor? at quis te stimulus, quæ cura perurget?
Syl. Vrget amor musæ, quoniam modo littore in Aphro
Sydereum iuuenem genitumq́ ex stirpe deorum
Fama refert, magnis implentem pascua factis
Te Polypheme tuis iam constrauisse sub antri
Dicitur, & Lybicos syluis pepulisse Leones:
Lustraq́ submissis audax incendere flammis.
Hunc simul Italidesq́ nurus, puerique senesq́
Attoniti aduerso certatim à littore laudant.
Carmine fama sacro caret hactenus & sua uirtus
Præmia deposcit, pauitans ego carmina cœpi
Texere, temptabo ingenium, uox fortè sequetur
Orphea, promeritum modulabor arundine parua
Sospes, uariosq́ uiæ circumspice casus.

ÆGLOGA II.

ARGVS.

IDAEVS PHYTIAS SYLVIVS.

VREVS occasum iam sol spectabat, equosq́
Pronum iter urgebat facili transmittere cursu.
Nec nemorum tantam per secula multa quietem
Videras ulla dies. passim saturata iacebant
Armenta, & lenis pastores somnus habebat:
Pars teretes baculos, pars nectere serta canendo
Frondea, pars agiles calamos. tunc fusca intentem
Obduxit Phœbum nubes, præcepsq́ repentè
Ante expectatum nox affuit: horruit æther
Sæuire, & fractis descendere fulmina nymbis.
Altior æthereo penitùs conuulsa fragore
Corruit, & colles concussit & aruo cupressus,
Solis amor quondam, solis pia cura sepulti.
Nec tamen eualuit fatalem auertere luctum
Solis amor, uicitq́ pium sors dura fauorem.
Præscius heu nimium uates tu Phœbe fuisti.
Dum sibi, dumq́ alijs erit hæc lachrymabilis arbor
Dixisti, ingenti strepitu tremefacta ruinæ
Pastorum mox turba fugit, quæcunq́ sub illa
Per longum secura diem consederat umbra.
Pars repetit montes, tuguri pars lumina fidi
Pars speluncas, terræq́ caput submittit hianti.
Syluius & Phytias scopulum fortassis eundem
Præcipiti petiere gradu, geminisq́ cauernis
Occuluere animas trepidi, nec pauca gementes.
Pòst ubi laxatis tempestas fracta parumper
Nubibus, & cœli siluerunt murmura fessi:
Incipit illachrymans Phytias, ô Iuppiter alme
Si scelus hoc nostrum meruit, si rustica sordet
Pastorum pietas, miseris ignosce precamur,
Innocui miserere gregis, meliorq́ capellas
Collige dispersas, teneris signata labellis
Vbera se moueant, nisi fortè oblinia lactis
Illius astrigeræ nectar tibi suggerit aulæ
De grege nempe fuit tua nutrix: talia questus
Subticuit, pectusq́ manus percussit & ora
Syluius, audita rupis de parte querela
(Nam neq́ se coràm cernebant, obice paruo
Præteritæ silicis ramoq́ comante dirempti)
Concussa sic mente refert, genitumq́ coërcens:
O Phytia Phytia fateor, sic astra minari
Iampridem aduerti, Postquam flammantia Martis
Lumina, & imbrifera Saturnum parte morantem
Obsessumq́ Iouem, Venera transuersa tuentem,
Sybila uentorum postquàm peregrina notaui.
Nonne procul nebulas limo exhalante palustri
Surgere, & in nostrum delatas uidimus axem.
Nonne grues profugas, turpesq́ ad littora mergos.
Num coruos, fulicasq́ uagas, num sydera mœsta
Vidimus, & nimbo uelatam abscedere Phœbem?
Tum quæ multa olim nascentis signa procellæ
Syluicolæ cecinere senes, sed ferre necesse est.
Hæc est uita hominum Phytia, sic læta dolendis
Alternat fortuna ferox: Eat ordine mundus
Antiquo, nobis rerum experientia prosit.
Quo grex cunq́ miser ruerit consistere certum est.
Phy. Chare mihi imprimis & semper maxime Syluì
Respondit Phytias, oculos te consule tergam:
Tu modo si quid habes damni solamen acerbi,
Tempestiua graues releuent oblinia casus.
Syl. Immò ait ille: tuum est quæ condita carmina seruas
Mecum partiri, Daphnys pastoribus olim,
Et tibi nunc ingens meritò cantabitur Argus
Phr. Quid tibi, non nobis Phytias? num tu quoq́ carmen
Argeum uocitare libet nimis omnia celas:
Incipe fortè sequar, nisi uox tua terreat, inquit.
Syluius. Ille alta fregit suspiria uoce,
Arge decus rerum, syluæ dolor Arge relictæ
Hoc licuit rapidæ sacro de corpore morti?
Hac ausa est tellus? te qui stellantis Olympi
Iam solus spectator eras, humus obruit atra.
Quò fauor, & nostri rediit quò gloria secli?
Quis tempestates prænoscet ab æthere longè?
Quis mihi uoce feras, quercusq́ & saxa mouebit?
Aut longum dulci traducet carmine solem?
Quis terrebit apros? quis tendet retia damis?

Quis

Quis uisco captabit aues? quis flumine mergens
Ah miseras curabit oues? quis sacra Cybeles,
Atq; humilem Admeti famulantem in gramine Phœbum
Rite canet? quem nocturnus trepidabit abactor?
Quem noscent dociles alta sub rupe capellæ?
Quem uigiles fidiq; canes? quem dulcis amicæ
Quis mihi solennes stat uet pee littora ludos,
Insuetam patrio renouans ex more palestram?
A quo consilium dubij,diuinaq; latè
Syluestres responsa ferent? quis tempore in arcto
Supplicib. præstabit opem? pulcherrime quondam
Arge amor ac luctus: Dryadum quid sylua, quid antrum?
Quid sine te colles,& post te uiuere quisquam
Aut nolet aut poterit?pastores credite,mors est
Viuere post Argum. Iam nunc arescere circum,
Stagna,lacus,fontes,ipsumq; uidebitis æquor.
Spiritus alter erit uentis,color alter in herbis.
Floribus alter odor,solitos nec poma sapores
Seruabunt,nec prata comas, nec flumina lymphas
Vellera nec pecudes, nec opimas campus aristas.
Omnia nanq; oculis unus (nec fallimur) ille
Lætificare suis & fœcundare solebat.
Illo sylua fuit semper sub principe tuta:
Pax inerat fronti,purgabat nubila uerbo.
Ille abijt, fortuna suos mutata fatigat.
Syl. Extorquet lachrymas, nec iā mihi uiuere dulce est.
Post Argum,sed uiuaci parebimus astro.
Phy. Effugis (agnosco) nusquam sine carmine Syluis:
Si libet,ite caue,post i,tua damna recense.
Syl. Pastorum rex Argus erat:cui lumina centum
Lyncea,cui centum uigiles cum sensibus aures
Centum aetes,centumq; manus,centumq; lacerti,
Lingua sed una fuit,cum qua rupesq; ferasq;
Flecteret,& fixas terra diuelleret ornos.
Ille diu clarus syluis,perq; omnia notus
Pascua,formosis cantatus ubiq; puellis,
Mille greges niueos pascens per mille recessus
Postquam pertæsum est nemorum longiq; laboris,
Irrediturus abit,uolucriq; per auia saltu
Euolat in montes,illinc de uertice summo
Despicit,& nostras curas nostrosq; tumultus
Regnataq; uidet quanta est angustia syluæ.
Alloquiturq; Iouem,& uiduum commendat ouiles
Arge uale,nos te cuncti,mora parua, sequemur.
Hic dictis abeunt patrij Sulmonis ad arua
Contendit Phyrias,syluas petit alter Hetruscas,
Solus ego afflicto mœrens in littore mansi.

ÆGLOGA III. AMOR
PASTORIVS.
STVPEVS. DAPHNE.

ECQVIS erit precibus finis, mea cura,fugaq;.
Fige pedem Daphne precor, & miserere tuorum.
Daph. Quæ Phœbum spreuit quem non spretura putemus.
Quare alias curas ,sis importunus amando.
Stu. Hinc labor,hinc amor exagitant,cogūtq; trementem
Interrupta loqui.sis respirare parumper.
Vis,dolus, insidiæ cessant depone pauorem
Et nostros audire sedens dignare labores.
Daph. Pare igitur,cupidasq; manus frenare memento.
Stu. Daphne ego te solam deserto in littore primùm
Aspexi, dubius hominem ne,deamue uiderem,
Aurea sic rutilo, flagrabat murice palla:
Sic cœlum latè insolitò complebat odore,
Dulcia sydereas iactabant ora fauillas,
Ardentesq; comas humeris dispersserat aura.
Dirigui,sol cum radijs certabat iniquo
Marte tuis,totum non nostro lumine,corpus
Fulgebat,timuiq; deos,ne fortè uidendo
Arderent,raperentq; priusquam uulnera nossēt
Nostra,uel occultos incensi pectoris ignes.
Accedo,cupiensq; grauis primordia morbi
Pandere,uix sicco uocem pulmone reuulsi.
Acrie,inexpletum uulnus indignante locuta,
Effugis,insessus docuit,nam uerba profundo
Insedere animo,& liquidis hæsere medullis.
Exiliunt lachrymæ,& miserum suspiria pectus
Fletibus assiduis tundunt,atq; imbre repenti
Tu tandem(quæ sola potes)miserere, modumq;
Pone malis,si iusta peto,si cognita narro.
Daph. Quòd placuit mea forma uiris,quod torsit amātes
Dinumerare piget,placuit super omnia Phœbo.
Aureus ille comam uiuido spectabilis arcu
Ingenio , citharaq; potens, Ioue patre superbus,
Spretus & indignans abijt,stat conscia curui
Ripa senis memorantq; patris sub gurgite nymphæ.
Tu quid habes quo posse putes hoc frangere saxum?
Stup. Quisquis amore uoles solido tranquillus,& alto
Pace frui,maiora fuge,& nimis alta caueto.
Illic contemptus,& iurgia mixta querelis,
Atraq; perpetuis bacchantur nubila uentis.
Quinetiam uitare pares(licet obstrepat error
Publicus)admoneo,fidum tibi iunge minoris
Pectus,ubi obsequium pernox,humilesq; uicissim
Blanditiæ, dulcisq; timor,res cognita paucis.
Alta petunt omnes,utinam mihi tale dedissem
Consilium:sed cogit amor,perq; ardua uictum
Luctantemq; rapit,uictor fuit ille deorum:
Molliaq; Herculeis aptauit pensa lacertis.
Tu cui libertas salua est,tibi consule Daphne
Daph. Consilium laudo,sed enim quæ prima petebam,
Prima taces,spes summa tuos quæ nutrit amores?
Stup. Prætereo quæcunq; tribus mea pectora lustris
Ingenti soluere fide,gemitusq; latentes,
Et uigiles noctes,& quæ fert plurima secum
Immitis dum sæuit amor,quæ fortè benigno
Iudice sint aliquid,tamen hæc perijsse sinamus.
Sic erit:attulerit tales mihi uita labores.
Debitus incautæ fuerit furor iste iuuentæ.
Haud tacuisse uelim,quod cum mea pauca putarem
Posse placere tibi,studui,si musica fortè
Ars mihi ferret opem,quod te fontes atq; Camœnæ,
Non auri fulgor caperet,frustraq; timebam
Hanc etiam tentasse uiam,raucumq; uidebar
Nescio quid strepere,& donec mea carmina Faunus

Non

Non puduit, Dryadesq́ pari celebrare fauore.
Sæpe quidem ramum uidi dulcedine tentas
Linquere, & attonitas in me spectare capellas,
Spernere apes cytisum, mutas æstate cicadas.
Lætabar, nec nata prius fiducia nostra est,
Quàm facer ille mihi, cane fidens, diceret Argus.
Daph. Et meritò, nanq; ille fuit qui talia posset
Iure iubere suo, nosset qui talia solus.
At tu, si qua recens studium tibi contulit, effer.
Stup. Daphne nostra quies, noster labor, atq; uoluptas,
Vnam ego te dominam, teq́ hostem effusus adoro:
Tu decus es nemorum, tu spes pastoribus ingens:
Te uates magniq́ duces, te Iuppiter altus
Diligit, ac iaculo refugit uiolare trisulco:
Quo ferit omne nemus: te quam pharetratus Apollo
Quam celebres arsere dei, nunc Stupeus ardet
Pastor inops, leuisq́, gregis contemptor opimi.
Diues erit, si pulchra uetes sua carmina daphne.
Daph. Plus aliquid quàm rebar eras, reuerentia nostrì
Impedit, adde aliud, poteris fortasse placere.
Stu. Fortè die medio dum me meus urget amator
Syluæ amor, in syluas subitè uox contigit aures
Dulcior humana, stupui, leuis unda recentes
Per pronum herboso uoluebat calle lapillos.
Prominet ipse locus, murmurq́ secutus aquarum,
Purpurea in ripa, lauriq́ uirentis ad umbram
Virgineam aspicio: cælo plaudente choream
Flecto gradum propere. tunc una sonantior omnî
Ex numero, si fata tuos hoc tramite gressus
Rara mouent, audi diuinos cernere uultus.
Hæc ait, & dextram tenuit, tremor omnis abibat:
Posse loqui incipio. quin uos mihi parcite diuæ.
Error amorq́ trahunt fecta uestigia dura
Heu mihi sparsa fera. fugit illa meosq́ dolores
Nescit: ad hæc uirgo subridens, nouimus inquit
Omnia: Thessalidem sequeris per confraga daphnem.
Fabula iam pridem nostris notissima lucis:
I certus, lentescet enim, tamen accipe ramum
Hunc prius: & tenero frondosum pollice ramum
Decerpsit, cupidoq́ mihi porrexit, & ibis
Ibis ait, disces q́ nouem uidisse sorores,
Quas uulgus spectare nequit, quas nulla prophanis
Mens curis imbuta uidet: Si plura rogaris,
Dic uidisse, quibus ui bella mouere, dolisq́:
Quàm tutum, præcepta docuit de turre Pyreneus,
Voce uel ingenio picæ docuere loquaces.
Dic sacro de monte uagas dic fontis ad undam
Quem pedis impulsu genitus ceruice Medusæ
Alatus perfodit equus, dic uexa canentes
Orbibus imparibus uario modulamine uocum
Cuncta nouem uariosq́ animorum ex ordine motus.
Quid famæ prædulcis amor uocisq́ leuamen,
Quid studium, ingeniiq́ uigor, quid culta cerebri
Ora tenacis agat: pòst hæc quisnam impetus & quid
Iudicium ætherea, quæ uam discretio mentis.
Quid ue potes mulcere aures in fine fugaces
Hæc Daphne, dic, uerte oculos regina canorî
Hunc mihi prima chori ramum dedit arbore uulsum
Quem tibi monstrarem uolucrem iubet illa monetq́
Hæmoniæ post signa fuga consistere tandem
Ferrea sit, quamuis motam pietate uidebis.
Daph. Motaq́ sum sequere & collem properemus in illum.
Stup. Perge, labor nullus tecum iuga prendere olympi.
Daph. Scis quo colle sedet? maiestas quanta locorum est?
Stup. Imperiosus apex dare circum iura uidetur
Collibus, & cælo syluas despectat aperto.
Daph. Huc ego pastores memini uictricia sertis
Tempora, & arboreis spoliis ornata referre,
Curribus inuectos niueis delubra deorum,
Intereram iam læta uirens: spectare iuuabat
Cum ductore greges captos, tristesq́ iuuencos,
Exuuiasq́ graues peregrinis montibus actas,
Et longos rerum strepitus, pompasq́ frementes.
Huc ab hyperboreis per uim custodibus aurum
Gryphibus ereptum, magnos peruenit in usus.
Huc Asiæ prædas, informi squalida tergo,
Huc quoq; nutantes tulit Indica belua turres:
Quid te multa morer. quicquid nemus undiq; pressit
Exulis uberibus, hoc est in monte coactum.
Hic insti sedere patres, hic uiua iuuentus,
Hic castæ lusere nurus, hoc pastor in antro
Maximus insidiis periit, nec pulcher Adonis
Vulnificos euasit apros. sed tristia linquo,
Hoc ipsos est fama deos habitare cacumen,
Hoc caput est nemorum, domus hæc Iouis ampla tonantis.
Hic natum complexa suum Latona Sibyllæ
Agnita fatiloquæ pastori ostensa superbo est:
Hæc iuga magnanimus Scipionibus actus hybernis
(Sic creuit fortuna locis) tua cura subactis
Saltibus ex Libycis rediens puer ille reuisit.
Et secum rudis ille senex, pòst tempore multo
Cantantes uenere alii, quos dicere longum est:
Partheniasq́ tuus triplicis modulator auenæ.
Omnibus his uiridi frondebant tempora lauro.
Hic ego, dissimili quæquam sit sedere sertum
Fronde tamen simili faciam tibi: porrige ramum
Quem sacra. Castaliæ regnatrix tradidit alma:
Illius hic. nostrumq́ simul tibi munus habeto.
Linque alias curas, & noster protinus esto.
Stup. Nunc uigilasse iuuat, dulce est meminisse laborum.

ÆGLOGA IIII.

DAEDALVS.

GALLVS ET TYRRHENVS.

ALE quis ingenium, tanti quis numeris usum.
Vt niueum compegit ebur, neruosq́ loquentes
Addidit ac numeros, dic ô Tyrrhene quis ille.
Dædalus an ne alius dextra successor & artis?
Tyr. Dædalus ipse fuit: nec falleris omine Galle
Artificum stupor æternus, quem docta potensq́
Miratur natura uirum: mihi maximus ille
Argutam dedit hanc citharam, plectrumq́ modosq́
Gal. Cuius amor meriti, cuius pulcherrima merces?
Tyr. Nullus, nam si sponte meum quæsiuit amorem

Dignus quem sylua, quem grex, quem pastor adoret.
Gal. *Qua tamen hac regione tibi sors obuia uenit?*
Tyr. *Est nemus aerium trabibus qua frigida quernis*
Summouet umbra diem, non illic aura, nec æstus,
Non gregis aut hominum uernos premit ungula flores
Fontibus aduersis circum duo flumina surgunt,
Hoc secat Hetruscos, petit illo gurgite Romam:
Hic quasi uenturi præsagus, tristia mecum
Plurima uoluebam, flebam quoq; uidit ab alto
Dædalus annosas inter considere fagos.
Accessit, citharamq; ferens, puer accipe dixit,
Hac casus solare tuos, hac falle laborem.
Gal. *Infelix ubi tunc aberam, fortassè fuisset*
Hæc fortuna alij, citharam mihi Dædalus illam:
Nouit enim egregiè, atq; interdum uisus amare est.
Tyr. *Hanc minimè, sed fortè aliam: nam millia multa*
Ille habet, & largè partitur munera in omnes.
Galle, sed ante diu quàm præsens sylua uireret,
Hæc fuerat promissa mihi, nonq; anxia partu
Mater, anhelanti Lucinam uoce rogabat,
Et mæstum ignarus lucis iam limen adibam.
Attulit ecce pium sors Dædalon, haud mora, mixto
Vagitu gemituq; graui, concussus apertas
Substitit ante fores, deq; obstetricibus uni
Si puer est citharam dabimus, si nata monile,
Dixerat ac speculum, subitoq; euanuit, inde
Polliciti redijtq; memor, fatoq; beauit.
Gal. *Vtilis inuidiæ species mutatio feruens*
Incutiensq; animo stimulos, Tyrrhene fatebar,
Ardeo nunc similem citharam, nisi forsitan ista
(Quod malim) caruisse uelis, sunt uellera nobis
Mollia sunt hædi, pretium uel grande licebis
Ipse rei parua status, parebitur ultrò.
Tyr. *Grande rei paruæ? cithara solatia nescis,*
Rem magnam (si nota) uocas. fastidia mulcet,
Laxatos animos refouet, solamen amicos.
Gaudia restituit, pellit de pectore luctum:
Exiccat lachrymas, compescit flebile murmur:
Spem retinet, frangitq; metum: uultumq; serenat.
Gal. *Quid pretio maiore uetat uel magna pacisci?*
Tyr. *Non mihi setigeri quantum uix pascitur usquam.*
Velligeriq; gregis, ne dum leue uellus & hædis
Sit pretium citharæ, non si tibi gurgite latos
Ambiat Hermus agros: rutilis obluuet arenis
Quid mihi diuitiæ? quid rerum mutat aceruus?
Nostras cerne opes. hic est qua crebra rebellis
Prælia fortunæ. mundi prementia nimela
Pauperiemq; leuo, rigidas hac sæpe per alpes
Perq; nemus uacuum, perq; atra silentia noctis
Fisus, eo: plaudunt uolucres, & concaua saxa
Interea tristes fugiunt per nubila curæ.
Gal. *Laude suum cumulas. fer opem, optatoq; potiri*
Te duce contingat, uinam memor, emoriarq;.
Tyr. *Sera animum quæ cura subit? breuis ecce iuuenta?*
Flos cecidit, tunc tempus erat, iam discere turpe est
Quod pulchrum didicisse foret. sic uoluitur ætas,
Omnia sic uoluit fugiens ac nescia freni.
Sorte tua contentus abi, citharamq; relinque
Est quibus à tenero tractata suauiter annis
Poscitur auxilium, tu consulis, incipe rebus
Mecum, uerba alijs quos possunt uerba mouere.
Gal. *Poscimus hanc auidè. toto nil pulchrius orbe est.*
Tyr. *Pulchra mouent oculos, sed prosunt acta fruenti.*
In partesq; uenit pudor atq; modestia uori,
Gal. *O felix, ô chare deis Tyrrhene supernis.*

AEGLOGA V. PIETAS PASTORALIS.

MARTIVS, APITIVS, FESTINVS.

VID genitrix ueneranda dolet germane? quid illi
Accidit hoc dignum gemitu? quor funiue recentes.
Mæsta pluit lachrymas, nec lumina nostra madescunt?
Api. *Cuncta uorant anni uolucres. domat omnia tempus*
Indomitum, cecidit matris fortuna decorq;:
Arenti uirens senio dat terga iuuentus.
Mar. *Aspice quot circum stabiles urgentibus annis,*
Et uirides cernuntur anus aliunde profecta
Luctus, & offensi ueniunt suspiria cordis.
Quærere nos causas: satisq; obstare repertis
Suadet amor, pietasq; iubet, meritumq; reposcit
Altricis, partusq; labor, fastidia, curæ.
Api. *Vim nescit natura pati, licet omnia certent*
Pectore ab aduerso, cunctas licet aduoces artes.
Humanum genus, & studio contendat inani:
Inuictum caput illa ferens contemnit habenas
Mar. *Hæc propè dij natura pares iubet esse parentes.*
Api. *Hæc eadem prohibet cursum prauertere uitæ,*
Et rerum turbare uices, iuuenescere mater
Nostra nequit. uaria est pietas, de coniuge quisq;
Cogitet, & paruis studeat succurrere natis
Mar. *De genitrice nihil. sed enim mihi maxima matris*
Cura subest uiduæ, nil hac mihi charius usquam.
Api. *Quis uetat esse pium? munus leue dulcia uerba*
Hos humeros, has illa manus, hæc brachia nobis
Sola dedit, donisq; suis ea sola fruatur.
Non comes esse sibi quascunq; uocarit in horas
Abnuo, nec fragili baculo me ferre senectæ.
Mar. *Dij tibi consilium cœlo tribuere serena:*
Nunc pietas sua regna dedit, sua possidet arma.
Filius es, matri cui subueniamus egenti?
Api. *Fare quid expectas? omnis mora torquet amantem.*
Mar. *Est domus ampla sibi, nemorosa condita colle,*
Dudum magnanimi quam quodam tempore fratres,
Obsequijs coluêre pijs, tam cognita latè
Mater erat, saltus nimis inuidiosa per omnes,
Felix & partu, & syluestribus inclyta gazis.
Ac nemorum regna potens: mors inuidia natos
Præripuit misera, perierunt corpora fratrum.
Fama uiget, nos ludibrio dilata iuuentus
Spectamus, sed fama iacet, tenebrisq; sepulta est,
Sub nobis mutata domus, fortuna tot annis
Incolumis nostros cecidit non passa furores.
Hæc matri reparanda domus, nil gratius illi

Ni quos

Ni quos fata premunt, fractis consurgere bustis
Aspiceret natos, & tempora prisca teuesti.
Api. *Villa sunt hominum curarum millia mille:*
Quisq; sibi. sapiens. Vnde haec tibi somnia frater?
Pellere pauperiem, labor est mortalibus ingens:
Cui nunquam speranda quies, nos forte maligna
Viuere per syluas uix ulla possumus arte.
Et tecum germane loquor, nunc furta rapinis
Mixta iuuant, prædæ plenis ab ouilibus actæ
Tu noua tecta paras ruituræ attollere matri?
Non noua, sed ueterum turpes reparare ruinas.
Da frater, da chare manus: partemq; uirilem
Sponte subi, uincat pietas inuicta laborem.
Siccemus pariter lachrymas, & mœsta parentis
Pectora (ne tales doleat genuisse) leuemus.
Api. *Cura superuacui pectus quatit, & cadit illa*
Spes sobolis talis, quæ cuncta repleuerat arua;
Nec muris contenta fuit, nec cespite paruo,
Ad paucos reditum, pascet nos auia baccis.
Arboreis, duplicis'q; capax testudinis antrum.
Dum tonat excipiet, uentos'q; arcebit & imbres.
Mater ubi alternis conuiuia festa diebus
Hic aget, atq; illic, gemino'q; fruetur honore.
Mar. *Coniugibus despecta quidem, & calcata superbis*
Ac dominas habitura nurus, quin flectere tandem
Es manitus meliora uide, genitricis uterq;
Septa colas, limen'q; pius uenerator adoret,
Quod sacri tetigere pedes, non aspera mando,
Dulce est annosæ iuuenem seruire parenti:
Non in uestibulo pudeat me mane uideri
Sollicitum, quid mandet anus, quin septa laremq;
Moliuntur solites sedes, hinc iussa nepotes.
Accipiant, hic una domus, nec scissa potestas,
Nec fratrum diuisus honos, uicinia iunctos
Horrebit, uirtus gladio plus uera timetur.
Aggrediamur opus, quædam leuiora uidentur
Expertis. genitrix animos si cernat amicos.
Ipsa aderit. nam pascit oues, pascit'q; iuuencos.
Vnde istas cumulamus opes? ars fallere matrem.
Prima quidem pueris, fortunæ frustra uetustæ?
Præterea & terræ salis altum infodit aceruum.
Quem cupido quondam pecori blandita latenter
Miscuit, & sapidas aspergine reddidit herbas:
Insuper & ueteres hortos, umbrosa'q; tempe,
Saturniq; domos, & quæ possedimus ultrò,
Lydius ah nunc hospes habet uiolentus. ab alto
Monte cadit riuus, qui dum sua rura reuisit,
Impedit inualidam transuerso gurgite matrem,
Pons fuit hic manibus. sanctorum structus auorum,
Tempus in hoc solidus, tacitos quo tramite fures
Qui gregibus pestem, syluis suprema parabant
Repperit argutus nocturna tempore pastor:
Colla'q; sic meritis fregit tua dextera pontem
Hunc (tibi nota loquor) timidas effudit in undas,
Dumq; nocere mihi properas, matriq;, tibiq;
Et gregibus, syluis'q; noces, sed iurgia mitta:
Hic nostram modò poscit opem, sine crimine quamuis,
Non onerum partem tecum tolerare recuso.
Api. *Compulit in facinus tua longum superbia uerùm*
Cymba breuis fluuio est habilis transire uolenti:
Rus breue trans fluuium superest, fortuna solutos
Augustat, fines'q; locat quos fratribus olim
Tam breue pacatis quàm nas sumus, arcta priorum
Arcta extremorum confinia, at inter utrunq;
Laxarunt sua rura senes, audacia lætos
Non stabiles habet euentus: en omnia demum
Ad primas rediere uias, sors'q; improba gyro
Lusit in assiduo, quid quòd sine ponte manemus
Tutius in ripa, iam quantum ad cætera, serùm est
Aedificare domos, sub tempus uelle sepulchri
Festi. *Quid uano sermone leues consumitis horas,*
Tertius ille minor quem uos calcare soletis
Syluas frater habet, iam fundamenta domorum
Sede locat patria, genitrix sibi rura, gregemq;
Credidit, & nati gremio secura quiescit.
Parent cuncta sibi, curas agit ille seniles.
Ense puer stricto, laqueis'q; sub arbore tensis,
Quis auium, furumq; pedes, & colla premantur.
Pinguibus arentes teneris'q; ab ouilibus arcent
Portia claustra lupos, tristis non murmurat ursus:
Sanguineus non sæuit aper: non sibilat anguis,
Non rapidi prædas agitant ex more leones,
Non aquilæ curuis circumdant unguibus agnos.
Excelso prædulce canens sedet aggere custos:
Pascua tuta silent, audit iam littus utrunq;
Carmen, & extremum Calaber Ligurumq; recessus
Vndifragi, secti'q; tenens conuexa Pelori
Si uocem extulerit, Mauros turbabit & Indos.
Arctoas'q; niues, Austriq; calentis arenas
Imperat is uobis linguam cohibere capellas
Ist domum, tondere uopes, negat alma'q; mater
Partem uteri uos esse sui, supposita'q; iurat
Pignora falsa sibi, uallis te proxima misit
Apennigenæ quæ prata uirentia syluæ
Spoletana metunt, armenta greges'q; proterui
Te longinqua dedit tellus, & pascua Rheni.
Mar. *Nunc memini audieram ueteres narrare bubulcos.*

AEGLOGA VI. PASTORVM PATHOS.

PAMPHILVS, MITIO.

VIS nemus omne uagis lacerandum præbuit hircis?
Quid syluæ meruere meæ? quas rore superno
Iuppiter, & riuis spumantibus horrida coniunx.
Impiger atq; olim prrpus phaneus'q; rigarunt?
Quæ rabies, furtim segetes dum carpit acerbas
Spes & opes turbauit agri? cui pulcher Hyberus
Delitiæ, nostrumq; decus sub tempus aratri
Non timuit prunas crepitantibus addere lauris.
Quis propè consumptus dextram nisi noster Apollo
Porgeret afflicto. montes'q; efferret in altos?
Pastorum sors dura nimis, date frena capellis:
Indomitos cohibete greges, simul ubera multo
Lacte fluant semper, magicas non nouimus artes.

Et

Et nunc iste ferox, lites & iurgia secum
Instruit, ac saxum & nodosa repagula gestat.
Quòd maledicta parat, poteris maledicta mereri
Ense perire suo, quòd fert reperire uenenum:
Blandiÿs tamen agg grediar. Quo Pamphile & unde?
Quos ue locos habitas? serum tua claustra reuisis.
Quid fremis? in'q; graui quis feruet spiritus ore?
Pam. Furcifer hic Mitio? nec te durissima fontem
Sorbet adhuc tellus? iam iam mirabile nullum est,
Si nemus & messes, atq; omnia uersa retrorsum
Spem lusere meam, cui proh custodia culti
Credita ruris erat, cui grex pascendus in herba.
Intempestiuis periere mortibus agni:
Defessi periere boues, hirciq; supersunt:
Immundiq; sues, quos luxus & ocia tendunt,
Turba nociua satis, nulla'q; lege per agros
Spargitur insultans, uirgulta'q; dentibus urit:
Iam montes infecit odor, nostram'q; quietem.
Mi. Haud inopina quidem patior conuitia, dudum
Singula nam tacito tractans sub pectore mecum
Vaticinatus eram, iam turbidus ille redibit,
Nec serui tergo, nec amicæ parcere famæ
Doctus, nec rigida pietatem admittere fronte.
Pamphile, quàm facilè est alienam carpere uitam,
Quàm durum seruare suam. te fortè magistro
Senior haud gregibus mors ac lupus ingruat albis,
Nec quisquam bacula'q; minax ultriq; ueneree.
Nil tibi tristis hyems, quanquam cessura rigori
Illa tuo, nil uer dubium, nil morbidus Auster.
Nil tibi de proprio uiolenta remitteret æstas.
Non uolucres segeti, non mitibus umbra racemis,
Non caper arboribus non bucula parceret herbis.
Pam. Non'ne ego pastor eram, dum trux turpissime rerũ
Nereus, aduerso pascens in uertice tauros,
Transuersum deiecit humi? & pecus omne parabat
Vt rapere? obluctor donec uiolentior ille
Exuit hirsutam tunicam, nudum'q; reliquit?
Mi. Quid potius tractare uelim? quot tempore paruo
Tunc nostri cecidere greges? est sanguine uallis
Pinguis adhuc. cacis rupium congesta cauernis
Ossa iacent, horrore feris locus ille tuentes.
Non tibi, non aliÿs licuit mandare macello
Membra boum sparsere lupi, sparsere leones:
Dÿ tibi sint hostes, at non iacuêre magistri:
Non sauci siluere canes, quod saua sinebat
Extremum fortuna fuit, spoliare cadentes.
Et niueas urbi domino'q; remittere pelles.
Tu mihi quid seruas nisi cornua dempta iuuencis?
Mi. Seruo aurum, teneris quod compensauimus agnis.
Seruo habiles cyathos, & agresti urgere labellum
Subere non dignor, rudium misereiq; parentum.
Adde quòd ars duce me multum pastoria creuit:
Discolor en talos Tyrrheno ex more cothurnus
Circuit: effulgens obnubit tempora iaspis.
Candida Sydonio ter murice uellera tinxi,
Et magnos peperi pro munere lactis amicos.
Sponsa nitet gemmis, collum'q; monilibus ambit;
Et mecum fusca secura recumbit in umbra
Non glacie niuibus'q; rigens, nec solibus usta,
Qualis erat tua turpis anus, dum rura teneret.
Regia si species, non nostra uidebitur uxor.
Tum passim herbosis ludunt in uallibus hœdi
Iu'q; uolutabris segnes innata uoluptas
Conglomerat uersatq; sues, non humida pastor
Fortior antra subit: sedeo iacto'q; supinus,
Multa canens quæ dictat amor, nec crastina curans.
Commissiq; gregis ludos & prælia cerno.
Tu querulus tristisq; mane, tu dente canino,
Qua rabies tuleris, semper mordere paratus.
Pam. Ergo impure tuum nostris cum sentibus antrum
Iungis, ut indignas habitans tibi præferat uxor
Rebus onusta suis, ut tu meliore cubili
Membra loces, somnum'q; animo uigilante fugacem
Excipias oculis, & turbida uisa fatigent?
Concilient ut uasa sitim: causasq; timendi
Inueniant, & forma domus & chara supellex?
Heu labor insanus precio cumulare periclum.
Heu furor extremus nuptæ parere furenti
Turpis adulteria, & thalami tot probra pudendi
Dissimulare potes, nempe hi quos fingit amicos
Coniugis incestæ, facilem rapuêre pudorem:
Insidias'q; parant etiam tibi, lumina tolle
Immodico depressa mero: lupus instat ouili
Antra'q; peruigiles circumstant ditia fures.
Mi. Furibus est mecum contractum sanguine porci
Fœdus, & inferni descriptum regis in ara.
Inuisum superis sacrum fortassis profundis
Acceptum sed iure deis, quibus are litatum est.
Non ego, ieiune confringant pinguia tygres
Septa licet, toto'q; fremens ruat æthere grandos
Amnisq; satisq; necem ferat atrior annus
Pauper ero, tantum scrobibus commisimus atris.
Pam. Tolle ferrum scelerare sacrum, quod Iupiter & Sol
Erubuit, potuitq; iubar sed ace sbarelam.
Præterea qui pastor eras, per littora gazas
Conuehis, & uentrum perages fœliciter, aude
Linquere iam syluas, urbes'q; uidere semotas.
Pandere uela nothis, tumidas tentare procellas
Vxor enim ignotis iam pridem, in collibus errat.
Et patrium limen, thalamum'q; egressa pudicum
Illa sequetur ouans, meretrix famosa'q; porcos
Secum agit ardentes, & olentes turpiter hircos.
Herba peregrinæ quibus est iam grata paludis?
Mi. Quid pater obscuris animos ambagibus imples?
Longa'q; nunc feris? quid litibus ocia frangis?
Desine iam mœstis alacres incessere uerbis.
Dic age, dic breuiter quicquid fert impetus & mens.
Pam. Et meritus post uincla crucem, post uerbera ferrum,
Supplicium breue, qum potius sine fine dolores
Carceris æterni, uel si quid tristius usquam est.
Mi. Serue infide, fugax, domino'q; ingrate benignô.
Surde senex gestare crucem, tollerare cathenas
Si nescit, sors ipsa tua est uulgata per omnes.
Fabula iam stolus, Nerei terrore superbi
Destituisse gregem, medio nisi tristis Apollo
Sistere calle gradum non uertere terga iuberet.
Cætera nam sileo, domino quàm fidus in arctis
Casibus, ut posmt desertæ ignoscere caula.
Pam. Et fugi & rede ancimui pastoris iniqui
Verbera nulla: metum facilem damnauerat ætas.

Flumina

Flumine mox laui maculas, pallorq́ recessit
Mi. Quæ tibi causa fugæ? cur claustra quieta relinquis?
Cur longinqua sequens, quæris contiuus auitas?
Quo claues uesane rapis? quin obice, rerum
Tantarum si cura premit, per mœnia saltu
Errantes cogentur oues sub tecta reuerti:
Iam mihi magna placent, inopis non semper ouilis
Seruus ero, dulcem cantando nactus amicam,
Formosus fieri studeo: solemq́ perosus,
Antra umbrosa colo, frontemq́ manusq́ recenti
Fonte lauans, speculū Corydon Bizantius istud,
Quo mihi complaceo dono dedit, omnia nouit
Et patitur coniunx, quoniam sua multa uic sum
Dura fero. Vos ignotas iactetis amicas
Ne mea perpetuis foueat complexibus Epy.
Pam. Infamis mulier, multisq́ infausta maritis
Te foueat demens, prior Epycus ille prophanos
Lapsus in amplexus, cecinit per rura per urbes
Quam coniunx generosa sibi, prior ipse puellam
Nactus ad irriguos secum traduxerat ortus,
Ludibrioq́ habitus, uiuens moriensq́ iacentem
Exedêre canes, & perminxêre sepulchrum.
Lætior aut alijs post hunc, sed adultera forsan,
Fida tibi fruere, & speculum Cordonis habe o
Aeternum gemat ille miser, pastoribus aulæ
Qui primus mala dona dedit, formosus haberi
Dum petis, & capiti circumdans serta nitoso,
Ignotum tot pondus atis, dum floribus antrum,
Dumq́ pedes debitè rosis syluestribus ornas:
Omnia depereant, quando impia sydera cœlo
Impia sors terris superant, intercidat una
Cura gregis, rurisq́ labor, studiumq́ peculi:
Mi. Succedet mihi fortè aliquis, nec longius hinc iam
(Augurio nisi fallor) abest: qui tristis iners q́,
Mitia peccduris excusat facta repulsis:
Alternasq́ ferat Romana in pascua sordes
Pam. Quem talem nisi te genitum fortasse minaris?
En tua tota fides, en laudum summa tuarum,
Peiorem si terra parit, tunc optimus ipse:
Tuq́ nocens Mitio sic crimen crimine purgas:
Viue latè, gaude nitij maioris ad umbram.
Mi. Lætus agam, moriarq́ dolens, tu tristis utrunq́
Nescio quid confusa tibi tua somnia feruent.
Pam. Par fuerat meminisse, quibus bonus ille periclis
Ista parauit herus, laniatum uepribus asperis
Vidimus, heu quanti miserans armenta redemit
Perdita, sublimi ueniens mercator olympo.
Quàm tenuis uictus, quàm nulla superbia uerum
Ruris habet dominum, tu luxuriaris in aruis
Illinc, ipse suam sitiens ac sobrius aula est.
Mi. Immemor ille sui, & uerum fateamur, auarus
Perdere pauca timet, cum possit perdere multa.
Impiger horrendis pastores uocibus implet:
Hinc didicisse potes, semperq́ in fontibus agros
Mersat oues, tondere iubens ne uellera lappa
Intricent: prohibens ipsis à sæpibus hircos,
Ostentatq́ rubos, itidem steriles q́ miricas
Pascua dura ferit: famulos marieq́ geluq́
Conficit, ac tolerare famem somnumq́ sitimq́
Edocet, adiungitq́ minas, atq́ intonat ore.

Dulcia cuncta uetat, iubet aspera, culta cauebis,
Auia lustrabis, montes superabis iniquos,
Et pedibus nudis tribulos calcabis acutos.
Moribus his hominū quisquam de sanguine natum
Vixerit, aut raros illi metuit amicos?
Contrà ego me memini domino seruire potenti
Perdere magnificum multis placuisse decorum:
Vis ubi nulla premit, quis tot consumet aristas?
Quod pecus assiduo peraget tot gramina morsu?
Lasciuos errare greges, hircosq́ procaces
Coniugio gaudere sinas, simul ipse iocabor
Dum mea me coniunx, dum me mea suscipit Epy
Pam. Vos uestros seruate, meos mihi linquite mores.
Infœlix sic noscis herum, dum tutus in umbra
Stare putas, aderit præuertens gaudia luctus:
Mi. En urbis terrere paras, præsentia foetus
Despiciunt, timidos etiam distantia terrent.

AEGLOGA VII. GREX INFECTVS AC SVFFECTVS.

MITIO, EPY.

VLCIOR his syluis & grami ne dulcior arui:
Gratior his antris, & gratior amne sonoro
Huc modò dum solus, ades mea nobilis Epy
Epy. Nulla dies Mitio nostros abrumpat amores,
Nulla dies gremio caput hoc disiungat amato,
Vltrò assum, semperq́ adero, nec sponte reuellar.
Mi. O mea (nam dulce est animum exonerare loquendo)
Quid mihi nunc stomachi teris'peacordia quantum
Fœlix habet sparsit mordax modò Pamphilus acri
Perculit incautum penitus pupugitue querela
Multa minax absentis heri, sub fine fauorem
Obtulit intrepido, fortem fortissima contra
Frons stetit hac, chara comes tot dulcia mecum,
Tot lætos partita dies, partire quod instat:
Ne pigeat, numeremus oues, numeremus & hircos.
Seu grauis iste cadit, seu forsitan ille tremendus,
Vera licet fictis prætexere crimina uerbis,
Stet modò frons eadem, contemptusq́ formula fandi.
Epy. Lanigerum quodcunq́ pecus seruare solebas,
Mors rapuit, uel morbus habet, per gramina ripæ
Pascitur alterius quicquid superesse dedit sors.
Febris iners, scabiesq́ tenax, uiolentaq́ tussis.
Iam uacuos populantur agros, premit horrida sudor
Mucidus, & rigidi configunt tergora dumi.
Tutius absuerint ne furem læta pererret
Mœsta lues capita, & serpens per ouilia pestis.
Mi. Cætera nosse datur, refer hunc tua lumina tantum
Epy. Perge meum culmen, mea spes, mea tota uoluptas.
Ille procul fuluo quem cernis ludere tergo,
Vertice conspicuum, setis cui discolor albis
Barba, genas mentumq́ tegit, per pascua latè
Noscitur immitis, frondisq́ petulcus & herbæ.
Hunc etiam cupidæ metuunt perferre capellæ,

Sic durae

Sic duras teneras'q; tegit, sic pondere toto
Irruit, incumbens miseris: Veneremq; nec ullam
Respuit, haud propriæ sit segnior inde maritæ.
Quæ paribus signata notis, & concolor illi est.
Ipse quidem luxu immodico lassatus, & annis
Iam senuit, sed dura ferro recalensq; senectus.
Ille procax parili totus licet ardeat æstu,
Viribus aut paribus fruitur, tamen omnia turbat
Septa furens: nullasq; sinit dormire quietas
Somnifera sub nocte capras. sed ouilia circum
Huc animus non sanguis agit, dumq; aspera prensat
Colla, parum stabiles fregisse per oscula dentes
Cernitur, & uocis paulatim perdidit usum.
Quem quotiens uideo, subitus quatit illa risus,
Vt fragi et dumeta petit: crebrosq; hymenæos,
Et ueneremgeminis ardentem naribus omni
Tempore suspirans, inamænum spargit odorem.
Tertius ille autem distortis cornibus atra
Luxuria efferuens, teneris malè temperat hædis
His multum debere memor grex ipse fatetur.
Horum namq; licet circum præsepia natos
Enumerare leuas atq; agmina multa nepotum.
Ille piger senio torpet, tamen integer olim
Ludere clam solitasq; uides nec spernere frondes:
Nunc iacet & cœlum spectat, fremit arduus ille
Proceris gaudens per syluam insistere ramis:
Permeat hic ualles, longinquaq; rura peragrat.
Esurit ille rubos, fulgentibus imminet uuis:
Nec tota satianda Tago sitis arida feruet.
Ille ferox animi est, & torua fronte minatur.
Ecce duo obnixis, qui sese cornibus urgent.
Sæpe graues syluis olim exciuere tumultus.
Nunc multa grauiora parant, atq; omnia turbant.
Ecce duo morbo impliciti, niger iste quiescit,
Candidus ille silet, scabiem fricat ille uetustam.
Ille quidem tota quem cernis ab agmine solum,
Natura generosus erat, sed non sua tondens
Gramina, sollicito tacitus terit auio gressu.
Huic hostis generosus item, sed fractior æuo
Contigerat: mors alterius certamen utrinq;
Conclusit, non ille uadum torrentis aquosi,
Nec iuga saxosi timuisset carpere montis.
Dux gregis ille fuit, dum nostra relinquimus ultrò
Pascua, primus iter rapidum per lubrica flexit,
Hortatus socias, mox cætera turba secuta est.
Vnde diu lætos uacui deduximus annos.
Mi. Quid non longa rapit seclis fugientibus ætas:
Decreuit grex ecce situ, quæ culpa, quis error
Immortale homini nihil est, moriemur & ipsi:
Ludere consilium nec cunctis temporis horam.
Perdere segnitie, curasq; repellere inanes:
Nisi forsan tibi nunc aliud dilecta uidetur.
Epy. Prorsus idem, quid enim restet, quæ meta malorum
Ambiguum, licet ille grauis promissa minasq;
Iudicii inculcet, res pendet, ludere præstat
Interea & primam morti subducere partem.
Quam sapiens (sileo) semper tibi fida profectò
Hortatrix, atq; una fui, præsentibus uti
Et gaudere bonis, fato mandare futura.
Blandiţs profugam assiduis reuocare iuuentam,
Et remorare manu, properantæ obstare senectæ.
Sed si tangit amor pecoris, muliebribus aurem
Consiliis aduerte tuam, nisi fortè pudori est.
Mi. Dic mea, dic requies thalami, dic gloria nostri.
Epy. Hos tibi fœcundæ matres peperere, quid herere
Sanguine in externo: ueteri noua cornua serto
Floribus ex nostris ornabimus, ipsa latentem
Pamphilus haud noscat fraudem, nec degener istic
Sanguis inest, humilisq; gregis uestigia seruant.
Linquitur hic luxu, non pinguia pabula desine,
Coniugiumq; frequens, implebit ouilia solus.
Errantes studet ille senis transcendere cursu,
Et facit, ille gregem longè pòst terga reliquit.
Aspicis hunc timidum meditatur prendere truncos
Mordicus, & uacuas cornu iam uerberat auras
Mitior hunc uultu sequitur, mihi crede, sed ille est
Sæuus, & hirsuto multum truculentior apro.
Me spectante parem, spoliauit coniuge nuper,
Et potitur tanturis nunc naribus, ac pede torto,
Illum inopem pauidumq; procul per saxa fugauit.
Hi turpes rerum indocti latitare uidentur.
Sed sine consuescant, discent tot multa magistris
Hiduo. quid teris, fatales dulcibus uuis;
Iam pingues mustoq; graues, hos pelle reuulsa
Persolues, læso uemens triaterica Baccho.
En tibi par aliud, ratio famuletur amori,
Dignum laude licet blandis prope lenius agnis
En quoq; par longè narium pratum ille modesto
Dente metit, ramos patulo uorat alter hiatu;
Teq; tuumq; gregem rauca qui uoce fatiget:
Meq; fugare locis informi murmure possit.
Spumeus ac frendens, tonsoq; simillimus urso.
Hos tibi Romulei miserunt gramina saltus,
Cætera de nostris ueniunt tibi gaudia lucis:
Hinc alij atq; alij accrescent, sors bona fauebit.
Mi. O pecudum decus eximium, reginaq; syluæ
Perge, agè iunge greges, & cornua flore rubenti
His quoq; circunda, grex esse uidebitur unus.
Hunc tamen oblita es, numeris ascribe merentem.
Epy. Inuisa regione satum quem florea uallis
Pauerit, & nostri spretorum miserit arui.
Pellicis imperio premimur, moribundus & unus
Introeat, spatiumq; breuis non explicat anni.
Mi. Iram frange precor, nil unquam tale iubebo,
Iam tranquilla redi. quoniam res magna peracta est
Pamphilus ut redeat, iustas licet arte querelas
Abstulimus, tacitam mæstus sibi sorbeat iram.
Epy. Multa quidem curis dedimus, iamq; hora quieti
Nos uocat, accelera, glacies premat hispida colles
Brachia nos nexi, molli lateamus in ulua.

AEGLOGA VIII. DIVORTIVM.

GANYMEDES, AMYCLAS.

VO fugis? expecta, liceat condiscere causas
Dissidij, tu nostra puer (nisi fallor) amabas
Pascua, quò pastor abigis cum matribus agnos.
Ingrate, atq; oblite mei rerumq́ mearum.
Amy. Parce parens damnare tuum, puer ipse, fateris
Hâc paui regione gregem, tibi lætior annis
Tunc animus fuerat, nunc intractabilis, asper.
Me quoq; uiuendo patientia prima reliquit.
Gan. Consilium solet esse senum, iuuenumq́ uoluptas
Tu mihi deliras senior, tum uallis amator,
Vnius deserta uagus nunc auia tentas.
Amy. Propositũ mutat sapiens, at stultus inhæret
Res, tempus, fortuna, locus, firmata sequentur.
Consilia alternant, macie turpiq; ueterno
Terga pecus confecta gerit: squalentia sentes
Vellera dilacerant: quid agam? nec pocula fontis
Tuta, nec herbarum morsus, succiq; salubres.
Ipse aër suspecta mihi suspiria reddit.
Quin iustam permitte fugam, & miserere coacti,
Nam potes, ecce etenim ueni ad tua gramina pauper,
Pauperiorq́ domum redeo non lacte nec hædis
Auctior, inuidia & solis iam ditior annis.
Adde supercilij pondus, quod non grauis æquet
Aethna iugis, non Ossa rigens, non altus Olympus.
Id prius æquanimis tuleram, indignatior ætas
Est senium, rugæq́, animos in uerba ministrant.
Triste senex seruus, sit libera nostra senectus.
Serua iuuenta retrò est, seruilem libera uitam
Mors claudit, memor usq; mei subsiste ualeq́:
Me fatum tentare meum sine pascua circum.
Gany. En animo seruum memoris, sic omnia uetus
Abstulit, has meteor, grates, hæc præmia reddis?
Vt nil præstiterim, multum licet impar, amaui.
Amy. Verba quidem uerbis, res rebus, purus amori
Sed solus debetur amor, gratusq; memorq;
Sum, quia te semper, postquam mihi notus, amaui.
Et dum uita comes, si quid mihi credis, amabo.
Gan. Quò properas igitur? quæ te magis allicit ora?
Vnanimes quæ causa repens disiungit amicos?
Perdit enim serui nomen cui libera mens est.
Ami. Aspice fatigero tangentem uertice mõtem
Nubila, tum grauida fontes tellure crepantes:
Vnde ruens pelagi's confunditur unda quaternis:
Aspice præruptum scopulis extantibus altè
Ire sub astra iugum, lapis ille imperuius olim:
Punicus asperso donec sibi pastor aceto
Fecit & igne uiam, nostris pastoribus ingens
Diluuium stragemq́ ferens, hoc forte per æstum,
Solus ego æstiuent, nuper sub colle uagabar.
Gallias erranti sese comitemq́ ducemq;
Obtulit, & uiuas digito direxit ad undas.
Progredior, uallesq; nouas, & pinguia latè
Rura noto, sed sæpe oculos in terga reflectens
Iam latus hoc sordere mihi, iam turbidus æther
Cœpit ad occasum, iam sydera mæsta uideri,
Agnosco ualidum patriæ reuocantis amorem.
Illic & uiolæ melius per roscida pallent,
Per dumeta rosæ melius redolentq; rubentq;
Purior ac patrius illic mihi prata peterrat
Riuus, & Ausoniæ sapor est iam dulcior herbæ.
Gan. Spreta fides igitur comitum tam certa piorũ,
Cum quibus & niueas laqueis, uiscoq́ columbas,
Gaudebas damasq; plagis tentare fugaces,
Cum quibus & capræ soles, umbrasq; leonis,
Et tauri flores, & adultæ uirginis uuas
Carpere, uel fando cunctantem impellere noctem,
Vel longum breuiare diem sermone iocisq;
Et requie molli durum condire laborem
Ami. Nil spretum nisi sylua ferox, pastorq; proteruus
Et gignens aconita solum, & mæstissimus auster:
Et plumbo infectos latices, & turbine tortus
Puluis, & umbra nocens, & grandinis ira sonore.
Gan. An prius ista tibi tam longum ignota per æuum?
Ami. Nota prius fateor, tenuit me pestifer usus
Luctantem, me uester amor, me forma puellæ
Blandior illecebris, sed iam cum tempore sensum.
Omnia mutantur, studium iuuenile senectæ
Displicet, & uariant curæ uariante capillo.
Gan. Hic uulgo iam notus eras, nec charior alter
Vel mihi uel socijs, syluis errabis in illis
Et mecum mansisse uoles, cupiensq; reuerti
Ami. Nil penitus non esse potest, fortuna gubernat
Res hominum, ualet illa pijs obsistere cœptis.
Illa fauere malis, at si præsagia quicquam
Nostra ferunt certi, leuis est ad prima recursus
Principia, huc genitor profugus me ruris auiti
Finibus infantem captis, ripaq; palustri
Exposuit miserum, atq; abijt. per quatuor inde
Seruio lustra tibi, nulla est iniuria, iustus
Libertatis amor, patrij quoq; cura sepulchri est
Tempestiua seni, iam tandem absiste precari
Atq; iterum pater alme uale, dexteramq; relaxa,
Gany. Ah miser, & merita quis te cum laude canentem:
Audiet? aut leui describet carmina lauro?
Amy. Expectando quidem fessus, raucusq; canẽdo
Attuleram, uereor uocis fastidia nostræ.
Post alijs placiturus eo, non una per omnes
Est hominis fortuna dies, nunc mane quietum
Turbida lux sequitur, nunc matutina serenus
Nubila uesper agit, sic tempestatibus atris
Tutus adest portus, sic littora puppe tenentes
Tempestas inopina ferit, spes, terror, ubiq;
Iuxta habitant, fortuna uaga est, & protinus inter
Quãuis pressa manus, ceu lubricus effluit anguis
Nil habet ista magis tua nunc opulentia certi,
Quàm mea paupertas, ubi pluris signa fauoris
Et minus est fidei. sed iam me Gallias audi.
Sollicitat dãnatq; moras, & Phœbus Hyberum
Vergit ad Oceanum, montem nix occupat altum.
Balatu moueor pecoris, nec candida dulci
Mugitu in geminas cessat reuocare iuuencas.

Ire

Ire libet, liceat, nusquam sunt carmina tanti.
Gany. Men' iuueni pauisse domu, & finxisse dorndo
Vt doctum noua ylua senem nouus hospes haberet.
Sic labor agricolis longus, breuis inde uoluptas
Arua domant alij, sic fessus nauta quietis
Inuehit ancipiti delatas aequore merces.
Nosco meum sydus, alijs nenda paraui.
Fatum agnosco tuum, primis non pauper ab annis,
Pauper eris senior, pauper morieris Amycla
I tamen, ipse meis (quando hoc immobile uotum est)
Te sine (quod nollem) iam solus pascar aceruis
Ipse per aestatem mediam uel colle uirenti
Valle uel umbrosa, uiridiq; in margine fontis.
Solus Apollinea modulans sub fronde sedebo.
Lanigerumq; gregé pascam, & loca florea circum
Mellificas imitabor apes, te diues habebit
Sylua, sed urentes turbabunt ocia curae.

AEGLOGA, IX. QVE.

R V L V S.

PHILOGEVS THEOPHILVS.

EV lacera fragmenta domus: heu sydus agello
Triste meo, quid nociui nunc flu- pibus imbres.
Quid pecori studium, leg' ti quid lenior aura?
Aut soles ualuere pij? sors aspera ruris
Semper, & immenso tenuit fortuna paratu.
Agricola infelix, ubi cornua tollens
Floriger annus adest, circum sua gaudia feruntur,
Rastra manu uersans rigida, scabrosq; ligones.
Vrget in arua boues, sulcosq; annexus inhaeret,
Inserit hic ramos, herbas hinc ungue nocentes
Vellit & uilibus lolium secernit auenis.
Hic fodit, & ripam bellis brumalibus armat:
Inde leues prono diuertit tramite riuos.
Nil uel inexpertum linquens, uel segniter idem
Expertus, sed cuncta timet, tum nubila ab austro
Suspicit, & secum pluuias incusat inertes.
Tranquillosq; dies optat uentosq; fauentes
Inuocat, ac caelum precibus uotisq; fatigat.
Heu misero, postquam sudore exhaustus anhelo,
Spes cernit florere suas, iamq; horrea laxat.
Ecce furens sata culta truci uertigine nymbus
Obruit & longos anni breuis hora labores
Vna necat pereuntq; simul sua somnia sissu
Adde repentinam rabiem torrentis iniqui.
Adde peregrinas uolucres, populantia campum
Agmina, tectorum lapsus, incendia, fures.
Adde grauem morbos nebulam, mortesq; parentem,
Innumerosq; gregis casus, hominumq; ruinas.
Qualia nunc flemus moesti, & nix flere relictum est.
Hora metus mortis quoniam trepidantia claudit.
Heu heu quo me cura tulit? quo caecus habendi
Traxit amor? poteram uulgo quod uiuus artes,
Quot rerum tentare uias? cur ultima lecta est
Paupertate labor maximus, semperq; malignam
Scalpere tellurem, quaerulasq; audire cicadas?
The. Quid gemis? aut quae nã usq; adeò fortuna molesta est?
Phi. Quid gemis? heu mea rura uides? fonte ecce labuntur
Atq; operum spes ecce mea, quid uiuere longum
Fert homini? nec desinimus nocitura precari.
Quae modò dumus agis fuerant angusta capellis
Antra uacant, raraq; procul languentis oberrant
Relliquiae armenti, quas mors uiolenta per orbem
Spargit, & insequitur, non aequoris obice uesli.
Non coeli terraq; situ, non deniq; totis
Caucaseis arcenda iugis, sic omnia uictrix
Proterit, & latus depascitur ordine saltus.
Exemplis caritura quidem tenuere nepotum
Vix habitura fidem, superans si forte nepotes,
Nec fidem, modo fata parant, imponere rebus
The. Nosse mali causas, ingens solet esse leuamen:
Discute, si nosti, quae tanta pestis origo?
Phi. Multa Dei celant hominé, non omnia seruus
Clausa uidet domini, cum sit mortalis uterq;
Quae tamen in syluis crebrescat fabula dicam.
Certe sinus pelagi geminos quos maxima frãgunt
Flumina, & aduerso dirimentia gurgite terras:
Hanc hirsuta premit glacies, & bruma perennis
Asperat, horrificosq; infestant murmure tygres.
Illum blanda rosis non arescentibus aestas
Temperat, & uirides feruntur per plana uolucres.
Hos alio prius orta sinus afflauerat orbe,
Hinc nostris translata lues, nunc regnat in aruis
The. Quo mare tã facili trãsiuit ad aethera saltu?
Phi. Illius heu cupidi, stimulat sua quemq; libido
Peruenit pars una gregis, fucosq; uenenis,
Et diras gustauit aquas, atq; inde reuertens,
Mox peritura cohors late contagia fudit,
Pastorem pastor, pecudem pecus inficit aegra.
Spirat enim saniem inclusam pulmonis adusti,
Ad latus, infaustis aspirant flatibus Euri.
Intereunt iumenta, boues, duriq; bubulci
Gramineq; & segetes, uacuis morib undus aristis
Imminet, & culmum componit messor inanem.
Nec morbi modus ullus adest, uelocibus alis
Mors uolat, externos frustra glomeramus odores.
His etiam sua pestis inest, quid demoror omnes
Occidimus, nisi fata mina placata remittunt.
Quanquã quid reliqui est miseris? iã falce recurua
Vltima rura metunt, Craia quae uectus ab ora
Marmoreum; nouam designans limite syluam
Inclyta magnificus posuit confinia pastor
The. Falleris ah demens, nam iusta & merentes
Pastores feris Dei populumq; rebellem
Effugite ô caeci, securaq; poscite regna.
Phi. Nec mora tuta quidem, nec iam fuga tutior usquam:
Obuia mors peruerit enim, & quocunq; mouerem
Mille parat medius laqueos, & retia calle.
Accipe consilium properè, cunctatio namq;
Lenta fuit semper subitis inimica periclis.
Huc huc uolue oculos, haec est uia recta, sine ullis
Insidijs, praedura quidem calcataq; paucis,
Sed super aërius arctato tramite colles
Perferat, & sistat fessum in regione quieta.

Illic uita habitat, læua sed alentis auerni
Sulphureis stant stagna uadis, ibi lurida mortis
Signa uides, atroq́ polum nigrescere fumo.
Hos euade lacus, dextram mihi prende cadentem.
Phi. Eniter, tu me sequere, & miserere iuuando,
Quæ prior, interdum attollens & porrige dextram.
The. Vltimus ac primus adero, pellamq́ trahamq́:
Tu modò, nec labor officiat, tibi solus adesto.

AEGLOGA X. LAVREA OCCIDENS.

SOCRATES, SYLVANVS.

VID Syluane doles? tanta quæ causa querelæ?
Syl. Heu Socrates quem uix reliquam fortuna ruina
Dura sinit nostra: nescis dulcissime nescis
Quid quæras? & quàm iusta mihi sit causa querelæ.
So. Auguror, expecto, sed rem cumulatius ex te
Fare miser misero, non aspernabere luctus
Participem comitemq́, ioci quem lætus habebas.
Syl. Nescis præualidi rumpunt ut uerba dolores,
Quid me chare iubes fari? pastoria numquid
Materia est lugere Deas? tamen accipe quantum
Singultus lachrymæq́ sinunt. Fuit alta remotis
Sylua locis, qua se diuersis montibus actis
Sorga uirens Rhodano, pallens'q Ruentia miscit.
Hic mihi quo fueram Tusco translatus ab Arno.
Sic hominum res fata rotant, fuit aridulum rus
Dum colui indigne, atq; operi successit egestas.
Id reputans auertor, enim piguitq́ laborum,
Pertæsumq́ inopis studij tandemq́ relinquens
Arua marata, uagus syluis spaciabar apricis.
Verum inter scopulos nodosáq́ robora quercus,
Creuerat ad ripam fluuij pulcherrima Laurus.
Huc rapior, dulcisq́ semel postquã attigit umbra,
Omnis in hanc uertor, cessit mea prima uoluptas.
Rusticus ardor erat, sed erat gratissimus ardor,
Ille mihi insueto, qui me mortalia prorsus
Oblitum, immemoremq́ mei meminisse iubebat
Hanc unam, curasq́ & totũ huc uoluere tempus.
Sic ruris desertus honos, & quicquid in enses
Præcipitat, pars parta animi, pulsiq́ tumultus
Has ego delitias & opes hæc regna putaui.
So. Perge, quis interea neglecti uultus agelli?
Syl. Nec noui, nec nosse uelim, mihi laurea cura
Sola fuit, sed iam Socrate ignosce, gemendum est.
So. Imò age perge precor, pariter lachrymabimus ambo,
Et pietas communis enim, & iactura dolorq́.
Syl. Laurea culta mihi, nec me situs asper & horrens
Arcuit incæpto, proprijs nec uiribus ausus
Externos uolui consultor adire colonos.
Nec longæ tenuere uiæ, nec tempus iniquum
Ac durum tardauit opus, uulgata tenebam
Ascræi consulta senis, tamen altius ire
Mens erat, ac uarijs artem solidare magistris.
Dux mihi nullus erat, nisi amor, feruorq́ uidendi
Primum iter in Latium, qua pulcher Mincius unda
Formoso de patre oriens, interluit arua;
Hic Venetum celsis exstantem montibus unum
Pastorem agricolam, bellatoremq́ uirum
Conspiciens: dextra modulantem in uertice risa
Accedo, & breuibus percontor plurima uerbis.
Iussus ab hoc Asiam, Graiasq́ inuisere terras.
Vix Athesim attigeram, patrij qua lumina montis
Deserit, & latos fugiens amplectitur agros.
Ecce Veronæ per prata uirentia Martis
Ire duos uideo, canit hic, legit ille salubre
Herbarum genus, & pecori bonus applicat ægro.
Progredior, calidusq́ Aponus, gelidusq́ Timauus
Iam spatijs æquis aberant, dum peruigil alas
Intempestiuum quatiens dominoq́ molestum,
Perstrepuit læuo uillæ de culmine gallus:
Mox baculo excussus, mæstum cantoribus omen
Præbuit, hinc nullo resonantia littora cantu,
Procuruosq́ sinus tacitus sequor, obuia tandem
Rura sonora animum, uocemq́, & uerba dedêre.
Lætior illa lego Smyrnam sub fine uiarum
Perueutum cæcumq́ senem, sed multa uidentem
Conuenio, isq́ Italo missum ut cognouit ab orbe,
Prosiluit, dextramq́ dedit, nemorumq́ profundo
Accubitu, & fusca fessum statione recepit.
Attonitumq́ manu penetralibus intulit umbris.
Figo oculos, & cuncta libens, & singula circum
Visa noto, cupidusq́ fruor sermone senili
Insolitum, Dij qualem hominem? quid diuite cælo
Subtrahitis terræ rarum breue munus egentis?
Hunc magni circum comites lætissima turba
Stabant, iuxta autem cunctis sublimior unus
Cui grege de toto supremus cesserat hircus,
Fortunas casusq́ ducum, regumq́ canebat.
Nec casum tamen ille suum, fortemq́ repostam
Nec tristes in terga canes inflare uidebat
Regibus attonsoftendus post fata capillo.
Iuxta alter senio infractus iuueniliter alta
Voce canẽs, furere hinc dictus, sed uoce furorem
Diluit, & falso quæsitis crimine laudem.
Sacra sacerdotes canit hic, ille arma tubasq́.
Inde Deum fauor, inde uirum, per Lesbia captum
Rura lupum, saluumq́ gregem, iaculoq́ lyraq́
Fretus, & hinc clarus factis, hinc cantibus alter,
Altera sollicitis laqueos cantabat amoris
Docta puella, choris doctorum immixta uirorum.
Cynnameus roseo calamus cui semper ab ore
Pendulus, & dulces mulcebant astra querelæ.
Hanc choris laté cantata Bacchide notus,
Hanc clarius charam suspirans carmine Lyden,
Et quem Cyrenis genitum dedit Africa Nilo,
Hanc Thebis Samio pastor stupet igne liquescens,
Nec minus hanc nostriq́ procul mirantur amantes
Voce omnes humili, & querula simul impare cãtu.
Pone senex pueri in gremio, uix mole soporis
Lumina pressa mouens, lenibat cantibus auras
Mox siluit uictus, cesserunt carmina somno,
Argutum Dircæa palus amisit olorem.
Vidi Sidonio pastorem rure profectum

Aonia

Annua quem morbi uis extinctura diebus
Augeret alternum natalibus ultima, donec
Vna animam, doctosq́ modos abrumperet hora.
Vnum ibi Cecropij contemptum in gramine saltus
Ingenio rectum, claudum pede, uoce calenti,
Spartanos in bella tanes accendere uidi.
Vnum uoce parem, summis per littora longe
Solum, qui populo leges & iura dedisset.
Iamq́ senex musis operam daret urbe relicta.
Vidi aquilam caluis circumuolitare sedentis
Ore caput, pleno simul illum lumina campo
Defixum, immota meditantem carmina fronte
Vidi expectatum ut cantret dulcedine multa,
Obriguisse senem, uocemq́ in faucibus imis
Arctatam, Musas animam rapuisse putares.
Sic cubito incumbens, similisq́ erat ore canenti,
Fistula pallenti pendebat muta labello.
Hunc alius musis qui pastor amicior almis
Sed minus acceptus syluis & uictor ut arte
Iudicio sic uictus erat: de more solebat
Victorem uidere suum, quòd iudicis æqui
Carmen inops, quòd fama uagis incertior auris.
Vidi quò fixas caperet spes, adderet iras,
Cogeret ad certam flammanti carmine mortem.
Vidi alium syluis pulsum, mox carmine dulci,
Extinxisse odium: quid enim uim carminis æquet?
Temnere opes tanti causam pretiumq́ laboris.
Vidi aliquos artesq́ bonas celebrare, sed inter
Hos fuit ampla sacrilegæ hac qui iura parentis:
Stringeret, hoc meritò doctas laudaret Athenas.
Vidi qui mulctra assiduus numeroq́ superbus,
Lacte premens fragilem fiscellam rumperet acri,
Qui noua mactatis oneraret plaustra iuuencis,
Qui sole terga boum terret laniata cigentis:
Et qui sparsa sedent pastorum furta notaret,
Biblida qui uetito cantaret amore furentem,
Qui caneret Solem ac Lunam, stellantiaq́ arua
Scinderet, & uolucri cælum signaret aratro.
Qui uiuos plectro lapides aptaret ouili,
Colle sub Aonio funesta ad pabula ripæ:
Quiq́ palestrita, & pictor, primoq́ sub æuo
Cantor, ad extremum cursorq́, aucepsq́ fuisset.
Quiq́ illi fesso tandem, & dormire paranti
Ex leuibus calamis puluinar strauit amœnum
Quiq́ truces cantu solitus mulcere leones,
Iustitia & cithara insignis, uenerabilis annis.
Incola syluarum primus quem Thracia uidit.
Aëream dulci Rhodopen dum uoce moueret,
Præcipitem fidibus blandis dum sisteret Hebrum.
Huic duo per montes auritaq́ rura canenti
Perpetui comites, dextra Germanus inhæret,
Filius ac læua, tegit illum linea uestis
Iste sacer Musis plenum de fonte reposcit
Atq́ pium cratera patri porrigebat anhelo
Deniq́ Gedorum latebras, Asiaq́ uireta,
Hebræosq́ graues & carmine trita minaci
Gramina Iordanis, peregrinaq́ nomina lustrans,
Mollia rura Arabum, satis indigna, ditia mellis,
Affixusq́ oculis animoq́ intentus ubiq́
Vidi alios, atq́ inde alios, non omnia passim
Visa sequor, uidi Sicula regione creatum
Ac socios quibus horridulum cantare uoluptas
Prima gregem latebrisq́ minas uitare leonum.
Quiq́ alios supra tenet ortum à carmine nomen
Quiq́ gregi calida gelidus male pauit in Aethna.
Qui docet Ephesios, Tyrios qui rumpere campos.
Docto ac altisono diuulsus ab agmine tandem
Flector, ibi unum omnes nemorum quem turpis habebat
Angulus, & tenui ridebant pascua nutu.
Nudus, ut ille ingis madidum raucumq́ canendo
Indignum magni prædonis retulit aurum
Sed quid ago? aut patrijs quorsum peregrinor ab aruis
Doctior inde domum fesso, dum remige portu
Brundusij egresso iuuenis placidissimus alto.
Occurrens, trepidam porrexit ab aggere dextram,
Maternumq́ ostendit auum per rura iacentis
Apuliæ, Calabrumq́ nemus sub ualle Galesi.
Ingenio agricolam nulla tamen arte colentem
Pana uirum uideo, nec secum multa locutus
Eminus, Auruncæq́ ducem populumq́ salubo
Moris aratores ueteris, quaq́ Aufidus, æquor
Fertur in Hadriacum, patrio sub sole perustum
Liberum. dominoq́ lira gregibusq́ placentem
Alloquor, inde alius gelidi, Sulmonis alumnus
Multa iocans, longamq́ aciem per opaca latentum
Ostendens, digito, fuscos aperire recessus
Tentauit frustra, uultus densissima nubes
Texerat ambiguos, dubium uix murmur ad aures
Aura tulit, quantum in nobis obliuia possunt?
Vnus in hoc numero gaudens se condere uiuo
Fonte, Deus numerum fluuiorum arsisse puellas.
Aequoreosq́ alius memorabit carmine nostro
Insuetum cecinisse deos, aliusq́ uicissim
Montanum imparibus carmen uariabat auenis:
Hinc procul & Latio, & Musis charissimus Afris.
Fluctiuagosq́ alius numerans sub gurgite pisces.
Aurea plectra apio cinctus uiridante mouebat.
Hinc alius rutilumq́ crocum & candentia carpit
Lilia, tum uarios iungebat in ordine flores.
Multa libens sileo, sed iam mihi nota tenenti
Longa breui stringens aderat suspiria cantu,
Paupertas quem tuta iuuet, quem Delius ardor.
Callus amans alius restinctam carmine flammam.
Flens quasi supplicium, properatoq́ tempore fati
Accensamq́ alius dubium Romanus an Vmber
Vmber erat, uariasq́ minax & blandus amica
Notior inde alius fluuiali occurrit Aquino,
Turbidus aspectu, & ruralibus horridus armis.
Arpinati alius sylua, cui pauper amictus,
Victus inops ac difficilis, sed læta canenti
Frons erat, & nullo uita turbata labore.
Protinus hinc geminæ tangebat sydera quercus,
Vnde salus pecori bis contigit, altera dextra
Altera laus lingua, magnos breuis herba iuuencos
Fecerat, una duos contexerat umbra Gigantes:
Hinc quoq́ uidi alium Campano carmina fastu
Implentem, & multum gracili sub uoce placitem.
Sic ueneratbundus dominantis limina Romæ
Ingredior, stupor hic tremulam suppressit auenam.
Pila inter tristesq́ tubas, strepitumq́ cotarum.

At studio rerum Latia dum demoror urbe,
Forte procul tenuem dubia uix aure susurrum
Grandaeui senis excipio, doctorq; paternis
Hunc primum cecinisse modis, audentior alter
Posteriorq; humili quamuis de stirpe parentum
Ortus, & Adriacum iussus migrare Pisaurum
Posthabuit, quem tunc horrebant undiq; colles.
Agrestem summo imperio praeponere Musam.
Non ueritus, facilis hedera submittere lauros.
Hic alienigenam seruum quem carcer honestus
Fecerat ingenuum, multaq; ornauerat arte
Audiui cantare hominum moresq; dolosq;
Atq; metus curasq; senum, & iuuenilia furta.
Lenonumq; artes, iam tempore marmoris Afri
Oblitum, atq; Italo texentem pectine carmen.
Hic cui relligio syluestris, & inclyta rerum
Copia & ignoti nihil usquam, ut prisca ferebat
Fama, sed Ausonides carmen cum uellere fuluo:
Qui canit Alciden, qui Thesea, quiq; cruentis
Fratribus in campum adductis ad mollia castra
Transfugit occultus, blandum Cupidinis agmen.
Relliquias qui Troia tuas & frustra legebat
Maeonio neglecta seni, qui prole decori
Coniugio memori studiosum ornauerat usum
Qui mensas uersuq; gregem laceraret edacem
Et qui laudata caneret conuiuia gentis
Parcior hunc nono pascebat caseus anno
Hunc uideas dextra rigidam gestare securim,
Ornantem officij generoso gutture pompam
Hunc grauitas. illum censura seuerior offert:
Hunc tenui uinclo profugos qui nexuit annos
Secula: Pierio usus cohibere furore.
Pennatas Musas, qui martia traxit ad arma
Punica dum latio ferueret in orbe procella.
Indixit qui bella feris, suasq; tumultu
Miscuit, apta magis tendens uenatibus arma.
Tramite qui largo Troianum Anthenora colles
Duxit ad Euganeos. necnon comitante marito
Bis raptam fessis Helenam qui reddidit Argis.
Phyllida qui querula, Phaeacum qui uoce Latina
Luxuriem moresq; canit: quiq; Hectora supra
Ilion, euersumq; Troiamq; à stirpe reuulsam.
Quiq; uirum dotemq; Ioui conuexit opimam:
Linquo senem qui discipulum per prata sonorum
Hesperiamq; tubam docto conflauerat ore.
Linquo uirum fortem posita qui casside maestus,
Sed iussus plenusq; ira saliebat honesta.
Vnde alium domini uidi meruisse fauorem.
Vidi qui totiens libuisset ferrea blando
Pectora molliret cantu, lachrymasq; moueret.
Hic quoq; (nam memini) miserum solabar amantem,
Amentemq; magis, cui uis erat ampla canorae
Vocis, & ingenij magnus sub pectore torrens.
Est amor exitio pastorum, publica pestis.
Blandis ubi immitem peperit furor ille furorem.
Forte oculos, auidumq; animum, septena per antra
Nobilibus famosa iugis, & opaca mouentis
Collis: ubi Arcadiae celeberrima carmina Nymphae
Arte patrum curas fugi siuaq; uerba ligarat
Monstratur, altosq; uitens in uertice laurus
Admonuit nostrae, & dulcem renouauit amorem.
Tum frondosa ingens ramis altissima fagus,
Optatamq; gregis ac ductoribus umbram
Fundebat, uolucrum sedes aptissima nidis
Assiduumq; sonans uarioq; exercita cantu,
Atq; hec multa iubens i sede uerendus aeterna.
Formosusq; Gigas, lucum omne fronte serena,
Et pastorali ius maiestate regebat.
Ocia ni desint, nulli usquam uoce secundus.
Dulciter ille quidem, quanquam raucescere curis
Musa solet, sed rara canens, frontesq; canentum
Exornans niueis uittis, & fronde perenni.
Ille ubi pastoris properatum funus amati
Fleuit, inexplicitum carmen mandasse duobus
Fertur, & angusta limam sub lege dedisse.
Iusso alacres instare operi, rerumq; suarum
Immemores, aliena manu tractare magistra
Conspicerres, laudemq; alij sibi uelle laborem.
Tres nemorum dominos, & eadem cespite musis
Intentos, gregibusq; simul spectare decorum
Dulce fuit, quorum unus iter cantabat acuta
Voce suum, niger ille oculos gestuq; uenusto
Pastorum pauor, ac stimulus: contrà ille secundus
Totus amor placida doctus nil fronte negaret
Tertius impexis astus, & frigora, & imbres
Assuetus perferre comis, qui multa uidendo
Omnes ambierat syluas, cygneaq; serum
Carmina iam properans uicina morte canebat
Longè ibi trans fluuium Regum inter busta seorsum
Vnus erat rutilus diuini ruris arator,
Qui pinguem scabro sulcabat uomere campum:
Huic comes. hinc prudens, hinc sedulus alter arantē
Certabant rigida, glebas conuellere rastro
Terra ferax, fessiq; boues, & laurea nusquam,
Nusquam, hedera aut myrtus, uiridis nam gloria ferti
Non studium musae fragilis uox, arca sacro
Fonte recens, atq; alta domus, tum pinea latè
Sylua uirens dulcesq; oleae gremioq; decorum
Clara fouens roseo puerum stat limine uirgo.
Hic matrona fuit hortis quae lecta remotis
Vimineis calathis, templo aurea poma sacrauit
Mira loquar supraq; fidem, sed carmina uidi:
Hic hominis, pariterq; aquilae. bouis atq; leonis
Hispanum nostra modulantem uoce iuuencum,
Procedo iam ruris opes uisurus Hetrusci
Hic mihi tunc terris iuuenis fuit obuius altis
Cultor agri rigidus, patriaq; in moenibus alter
Lenior, ad sterilem uersando expertus arenam
Cuncta, dehinc inculta iacent, aduersa sed intē
Imus ad Hispanos cultus, est Corduba testis
Ciuis & alta canens ad solem uertice nuda
Nil patrij sermonis habens: nil frontis Hyberae
Testis & emerita est & Bilbilis, atq; uadosis
Gadibus ora tepens noctem quae sera diemq;
Vltima surgentem solem uidet atq; cadentem.
Hinc ego Burdegalam repetens, in littore cerno
Aequor ubi ambiguum refluo ferit amne garunna
Multiloquum magnumq; senem, quem templa uafatē
Nomina Ausonij dederant, urbanior inde
Vnus aquis ubi fessus Aiax languentibus exit

Occupat eloquio, notus procul ille Larissæ
Notus apud Thebas, sed enim Tyberina latine
Docti omnes per rura loqui, tuq; inclyta Narbo
Carmina piscoso referens accepta Benaco
Sum nimius, sed uisa trahunt, ignosce tenentiq;
Dulcia postremo tuguri uix limina parui,
Orbe peragrato, & laurum, mea regna, reuisi.
Soc. Vndiq; conuectis ornans reor artibus illam.
Syl. Longus ero si cuncta sequar, sic illa parentis
Naturæ, & nostro fuerat sufflata fauore:
Vt neq; Dodonam, nec Cretam Iuppiter illi,
Nec Venus Italiā, aut Amathū Eurotaq; Diana:
Nec Delon Cirramq; suam præferret Apollo.
Ille quidem assiduo repeto uolucresq; sagittas,
Atq; arcū pharetramq; agilem, citharamq; solebat
Illuc ferre suam, ramoq; aptare nirenti.
Nescio quid fateor, Socrates tamen omnia nosti
Diuinum ramis inerat per gramina circum
Ludere Amadryades passi, Nymphasq; uideres
Hanc superū rapido dū fulmine Rex quatit orbē
Liquerat intactam, folio ueneratus ab alto
Romuleam uidi sobolem pubemq; superbam
Imperio, & trabes sacras hinc carpere frondes.
Vidi hominum genus argutum, doctumq; canendi
Esse sub hac cupidè & rarissima texere serta
Ipse ego (quid longus, quid non ualet improbus usus)
Edidici uariare modos, ac multa per herbam,
Sed non magna canens, demum me frondibus iisdem
Exorno, celsos poteram nec prendere ramos,
Ni sublatum humeris tenuisset maximus Argus.
Hinc mihi primus honor dulcis labor ocia læta,
Pastorumq; fauor multus, collesq; per omnes,
Illicet ignosci incipio, digitoq; notari.
Laurea cognomen tribuit mihi laurea famam,
Laurea diuitias, fueram qui pauper in aruis,
Diues eram in syluis, nec me felicior alter:
Sed lætum fortuna oculo conspexit iniquo.
Fortè aberam, syluasq; ieram spectare nouellas,
Pestifer hinc Eurus, hinc humidus irruit Auster.
Ac stratis latè arboribus mea gaudia Laurum
Extirpant, franguntq; truces, terraq; euertunt,
Brachia ramorum, frondesq; tulêre comantes.
Hei mihi, quo nunc fessus eam? quibus anxia umbris
Recreer? aut ubi iam senior noua carmina cantem?
Illic notus eram, quo nunc uagus orbe requirar?
Quæ me terra capit? potes ad tua damna reuerti
Infelix, sparsasq; solo conquirere frondes,
Et laceros ramos, & iam sine cortice truncum.
Amplecti, lachrymisq; arentia membra rigare.
Ibis, an ignotas fugies moriturus in oras?
Infaustum uiuaxq; caput dulcissima rerum
Spes abijt, quid uita manens inuisa fruentis?
Quid fragilis leuisq; dolor præcordia uersat?
Soc. Pertimui longeq; aliud te flere putaui.
Syl. Heu heu, parua igitur flendi tibi causa uidetur?
Soc. Nulla quidem potius, lachrymosis parce querelis
Est dolor usq; loquax, laurum non Eurus & Auster
Sed superi rapuêre sacram, & felicibus auis
Inseruêre Dei, pars corticis illa caduci
Oppetijt, pars radices uiuacior egit
Elysiosq; nouo fæcundat germine campos
Viuimus his oculis superos syluane uerendos
Leniter auulsam meliori in parte locantes.
Syl. Vidisti? an mœsto solamen fingis amico?
Soc. Vidi equidem & comperta loquor uestigia supplex
Consequere, atq; precare aditum, uerbisq; cauto
Inuidiam conflare Deis, quod honestius, apta
Transire in terras, ubi nunc tua gloria uiuit.
Syl. Dij faciant precor ecce humilis, semperq;
precabor.

ÆGLOGA XI. GA.
L A T AB A.

NIOBE, PVSCA ET FVLGIDA.

V C soror ad tumulum gelidiq;
ad saxa sepulchri
Quid lachrymis alimenta petis
Germana quid optas.
Nio. Est gemitus magni solamen grande doloris,
Afflictamq; animam releuant sus-
spiria quæstus,
Enecat artatus mentem dolor, optima mœsti
Pectoris est medicina palàm lugere, fuisset
Idem animus semper, nunquam præcordia torpor
Verteret in silicem, nocuit tacuisse dolenti.
Mitto autem, cupidam modò due ubi copia flendi.
Ful. Carpe iter hac qua nodosis impexa capistris,
Colla boum, crebrasq; canum sub limine paruo
Videris excubias, giluosq; ad claustra molossos.
Ille locus tua damna tegit, iamq; aspice contra
Hic Galatea sita est, qua nil natura creauit
Pulchrius in terris, nisi nos amor usq; fefellit,
Depone hic quodcunq; premit, complectere bustum,
Oscula fer saxis, umbræ dic uerba silenti.
Nio. Heu nimis arcta domus, tanto domus arcta dolori.
Hæc sedes Galatea tibi est? quam fulgere cernens
Sol stupuit fassusq; parem, fassusq; subinde
Maiorem attonitus serum sese abdidit undis
Hæc sedes Galateæ tibi? uos sydera cœlo
Statis in occiduo, ludis themone Poëtas
Iuppiter ore poli lustras, conuexa sereno.
It gelidus cum falce senex, armatus orion.
Luna uices peragit solitas, uoluccrq; deorum,
Interpres, nomenq; Venus positura uicissim.
Hic pallens Galatea iacet, iam terra cinisq;
Iam nihil ætherea nisi forsitan spiritus arce
Viuit, & inde uidet flentes tranquillus amicas.
Nil mihi respondes, animæ pars altera nostræ?
Optima pars eadem, dexteras adhibete precanti,
Si qua fides mundo est, pietas seu prisca superstes.
Heu lapidem infestum qua nunc soror arte reuoluam,
Irruam in amplexus, figam oscula dulce cadauer.
Hoc referam moribunda sinu, foueamq; sacellis
Inferam, & arcanæ durum penetralibus addam,
Addam perpetuos celebres quos mundus honores,
Virgineos addam cœtus, ritusq; uerendos
Et sua sacra dea, nec fax, nec carmina deerunt:
Fœmineas longè lateq; sonantia laudes.
Heu mihi prædurum lapidem, graue pondus inersq;

Deficio sub fasce soror, nitensq́ fatisco.
Fus. *Surge soror surge, sacrumq́ cadauere corpus*
Commaculare caue, placeant præsentia, frustra
Præteritum expectes, tuta est obliuio amanti.
Nempe hesterna dies ulla nequit arte reuerti,
Mors adimit curas, mors omnia uincla resoluit.
Iam satis est fletum, nostros mors fregit amores
Nio. *Fregissetq́ minâ nostros mors æqua labores*
Speraui, propterea nam fleueras, miseramq́ fefellit
Viuo sed infœlix, & luctus seruor in omnes.
Fus. *Parcens en leuo tristis tibi Fulgida calle*
Aduenit, & tacita castigat fronte querelas.
Ful. *Quid misera cacæq́ animi mortalia fletis*
Tam grauiter? quid fles Niobe? quin incipe uitam
Scire pati, quæcunq dedit fors dura, dabitq́
Et me torquet amor, desiderioq́ meorum
Permoueor, sed quid facias? arma irrita calces
Aduersus stimulum, melior patientia prestis,
Multa tibi facit ipse animus leuiora ferendo,
Quid gemitus? moritura fuit Galathea, dein sæpe
Immortalis erit, proprio tabescere damno
Non amor, alterius sortem lugere secundam
Inuidia est, quantum nobis decesserit omnes
Scimus, & ingrato quantum decesserit orbi.
Sed ferimus, nos desinite, ac meliora tenentem
Suscipite, & cœlum terris optate relictis.
Fus. *Fabula, quis alis cœlum terrestria, prendit?*
Ful. *Aethereis, sic terra suum, sic astra reposcunt.*
Fus. *Credulitas uulgata quidē, nos certa probamus.*
Fus. *Fusca latet imis habitas, nā summa tenemus*
Et cœli terræq́ situm speculamur ab alto.
Nio. *Ambages ueteres, & inenodabile uerum*
Mittite & integram uenturis tradite litem.
Fulgida quin potius (Musas nam noscis agrestes)
Dic titulum busto, relegat quem serior ætas
Ful. *Hic liquit Galathea suū pulcherrima corpus*
Libera iamq́ polos, & regia tecta tonantis,
Ipsa quidem superūq́ choros mensasq́ frequentat
Mors roseos artus, mors candida colla genasq́
Sydereosq́ oculos tetigit, uultusq́ serenos
Obscuro dimersit humo, mortalis quisquam
Diligat, aut speret stabiles hic figere plantas?
Quid genus aut probitas? quid opes? quid forma? quid ætas
Quid ue decens cultus? quid gloria nominis ingens?
Omnia contigeram, manus abstulit omnia mortis.
Nio. *Nuda domū repetens è carcere fugis amato,*
Nuda quidem nominē, quam gloria uestit amictus
Clarior assidue longisq́ recentior annis
Hanc quæcunq sibi uultuq́, animoq́ per æuum,
Aut cantu aut sermone placens, cupiensq́ placere
Deferet ante oculos, hanc nos dum spiritus iste
Artubus hærebit miseris, & uiuere coget.
Hāc uel apud manes nebulosaq́ flumina Lethes,
Exemplarq́ pudicitiæ formamq́ decoris
Corde sub hoc semper memori pietate feremus
Tum nostro Galathea tuum de pectore nomen
Exibit, fugient proprijs, dum sedibus astra
Mellis apes studium linquent, nidosq́ columbæ
Coniugium turtur, prædam lupus, arbustaq́ capræ,
Custodita dolos mulier, mendacia seruus.

AEGLOGA XII. CONFLICTATIO.

MVLTIVOLVS, VOLVCER.

VAE noua fers Volucer, quis nam stupor, unde uehit te?
Vol. *Arduus in tenero pingues per gramine tauros,*
Et molles pascebat oues, Pan maximus olim
Pastorum, & sylua latè celeberrimus omni:
Faustula quem complexa simul mulcente fouebat,
Viderat hunc crassa, gelidaq́ sub ilicis umbra,
Articus armipotens, secumq́ hæc turbidus ira:
Huncine perpetua gaudentem pace uidebo?
Securoq́ sinam resupinum stertere somno?
Si satis hunc noui, dextramq́ erexit in altum,
Excutiam madida cerebri de sede soporem.
Dixit, & omne fretum, refugasq́ exterruit undas,
Horridaq́ extremis uox est audita Britannis.
At sonitu ingenti penitus torpore fugato,
Pan caput abstulerat, gremioq́ innixus amicæ.
Multa prius secum frendens, ac multa uolutans.
Vnde, ait, ista tibi tam insulsa superbia demens?
Vnde furor? nescis uires stolidissime nostras
Spernis opum cumulos, spectatos spernis amicos,
Experiere quidem, serum tentasse dolebis.
Fidus auaritiæ nunquam contingit amicus
Ille refert, ac diuitiæ sunt præmia belli:
His ne putes tardare minis, incendis & urges,
Desine, nec uentos, nec turgida uerba timemus.
Est animus, sunt arma mihi, dubijsq́ probatum
Pectus amicorum, sunt qui tibi terga iubente
Me feriant, dextrumq́ premant latus atq sinistrum
Ipse genas, frontemq́ manu, baculoq́ retundam
Non tibi par animus, non est manus apta duello.
Pan timuit, flentesq́ oculos, his aspicis atq his.
Intonsis instare ferox pastoribus agmen.
Sustulit horrificam uocem qua flumina & agri,
Et mare uicinum infremuit collesq́ remoti.
Ac procul aëriam clamor peruenit ad alpem,
Vndiq conueniunt, & qui per frigida tempe
Herbiuagos eluere greges, armentaq́ belli
Grata deo, & qui lanifica dilecta Mineruæ.
Et qui frondipetas nemoroso monte capellas,
Glandilegosq́ sues, & amentes prata iuuencos.
Turba ingens unoq́ omnes in gurgite tandem
Sordidulum lauare pecus, quæ rura secanti
Dux Italus fluuio dedit aurea cingere templa.
Tot deerant alimenta uiris, nisi Pana uirili
Faustula sollicitum curarum parte leuasse.
Nam grege de magno, decimum largissima quæq,
Obtulit, atq famem sedauit pinguibus hædis.
Ah meretrix obliqua tuens ait Articus illi,
Immemorem sponsi cupidus quā mungis adulter,
Hæc tua tota fides, sic se aliena ministras
Erubuit nihil ausa palàm, nisi mollia pacis,
Verba, sed assuetis noctem complexibus egit.

Et tuo

Et tacitam submisit opem mulieribus ardens
Atq; imbuta odijs occultans ruminat iras,
Et gelido stat fl imma metu, iam brachia uterq;
Pastor ad ambigui certaminis orsa parabat.
Iam studijs aduersa acies, iamq; arma fremebant,
Quaeq; suos uocat ore deos, haec moenia Troia
Arcturumq; canit, pugilum canit illa labores
Monstriferumq; refert Carolum tum iurgia labe,
Iactantur, tota uolitant conuitia caelo.
Pan fraudes pensiq; nihil, fandiq; piiq;
Nota quòd infamis testetur fabula cauda,
Obijsse, exiliq; locos, & inhosp ta tesqua:
Hostibus humani generis linguaq; tremensis,
Barbariem, & rauco strepitantia uerba palam.
Ille autem, tibi uerba placent, mihi facta relinque,
Et tamen expediam nodosa uolumina linguae
Et loquar tecu aliquid, faciet res ipsa disertum.
Te ne tegis digito? periuria, furta rapinas,
Nouimus oppressos homines, elusa deorum
Numina, quae dignas tandem me uindice poenas
Expescunt, oransq; preces, lachrymaeq; perorant.
Quas anus infelix mulier, miserabilis, expes,
Pollicitis decepta tuis noctesq; diesq;
Fundit, & ingratum queritur defecta nepotem.
Serua canum, tu primus quidem, tu summa malorum
Causa, negas? scelerum semper tu perfidus autor,
Induis arma fremens, eadem mox abijcis arma.
Illa gemit, surdumq; uocat, non irrita iusto,
Spes ubi nulla tui est, mittens suspiria caelo!
Mater, & ipsa dolens rogitat, miseraq; sorori,
Increpitant te poscit opem, fratresq; superbo
Affusi, maestiq; greges, syluaeq; precantur.
Quem non mouissent? sed inexorabilis unus,
Durus, inhumanus, ferus, horrens, despicis omnes,
Quid tamen officio retrahit nisi pectoris ardor
Impius, & fului sitis importuna metalli?
Scilicet attonitus fulgenti incumbit aceruo,
Hinc stupor ille oculis, hinc illa obliuio menti
Caelestum, atq; animae, sed quem tibi crimina finem
Promittunt? audi, nam saepe illustria multum,
Multum animos exempla mouent in flumine Tusco.
Pastor auarus erat, quem par sitis impulit aequi
Foederis oblitum patrios transcendere saltus,
Occidit is meritò grauis at contagia culpae,
Immeritum parili traxerunt turbine natum.
Infaustumq; gregem innumeris texêre sagittis.
Nunquid si fidei, uel si memor ille decoris
Partitas aut sitiens, tanta cum strage suorum
Assirias gustasset opes, aurique saporem.
Arcticus haec torrens motus Pantalia contra,
Si uacat exemplis tempus dare saeuus eorum
Pastor ad Euphratem fuerat, cui sanguine fuso,
Esset inhumanum sitienti horrenda uoluptas.
Ille ferox similisq; sui confinia raris
Saeuitia stimulante pari, dum despicit ampli,
Incustoditos uiduae transcenditis agros.
Incautumq; necem natum dedit anxia mater.
Omnem e. minuit fixa sub mente dolorem
Euonisq; simul pastor temerarius actu,
Foeminei mucronis obit truncusq; gelato
Non aurum bibit orenitens, sed pocula Martis,
Concretam saniem, & tepidum de caede cruorem.
Ergo agè, quando pares exempli Arcticus instat,
Brachia tentemus, succedant uerbera uerbis.
Quid modo Colchorum uolucres, Orientis odores,
Quidúe gulae & uentris irritamenta capacis.
Omnia quid pelago uehemens Echinus, inersq;
Rhombus, & ornati squamis rutilantibus olim,
Ferreus aurata quos fixerat hamus arena
Sub Venetis clam mersus aquis, quod uulnere crebro
Si qua uel Hispano natat ingens bellua ponto:
Vel Libycis iactata uadis, peregrinaq; nostra
Profuerint? quod palmitibus seu dèpta Phalernis,
Seu Ligurum decerpta iugis ardentia uina?
Quaeq; ferat gemina transmisit colle Vesenus,
Dolia praecipiti rapidum spumantia musto?
Quaeq; dedit Meroë soli subiecta propinquo:
Praeterea quid lenta quies, quid mollis in umbra,
Et sopor, & rauci per florea gramina fontes?
Omnia in exitium uertent, & blanda uoluptas
Conficiet bellum, mulier tua sola iuuare
Te uolet & poterit, ualidum prius agra leonem
Sternet ouis, prius armigerum Philomena tonantis
Vicerat, ille autem quorsum per iurgia tandem?
Quid mecum commune tibi? nil Arcticus inquit,
Nil tecum commune mihi, nam iudice fato
Destituunt uictum, uictorem cuncta sequuntur.
Huius in arbitrium non nostra sponte uenimus,
Tu cogis, tu iustitiae contemptor & aequi.
Quem caecum fortuna facit, pariterq; superbum,
Quid tua nùc nutat? tumidos quid uoluis ocellos?
Vndiq; uenturos iam iam tibi fingis amicos.
Obstruxit tua fama uias, in tempore iussi,
Tum mihi crede aderunt, lentus dū uoce sub una
Gramine Caucaseo pastus libet agnus Hyberum.
Haec dicens media pedibus iam stagna paludis
Frangebat, Pan contrà, aditus & ouilia sepsit
Vepribus, & fluuio circumdedit antra sequaci;
Transierat, subitoq; ingens per rura tumultus,
Exoritur, metum fateor, meq; inde recepi,
Panaq; turbatum, penitusq; per auia liqui
Solivagum, mox ambigua dum mente reflector,
Heu uictum, uinctumq; graui sine mora catena
Prospicio trans stagna rapi, non libera caelo
Brachia, sed maesta rorantia lumina frontis
Tollentem, ac tales iactantem in nubila questus:
Cernitis haec superi, seu quid nam interuenit umbra
Caeca rotat fortuna fidem, regit omnia fatum.
I nunc, in rebus spem certam pone secundis.

FRANCISCI PETRARCHAE
V. C. AFRICAE DE BELLO PVNICO,
LIBER I.

T MIHI conspicuum meritis, belloq; tremendum
Musa uirum referes, Italis cui fracta sub armis,
Nobilis aeternum prius attulit Africa nomen. (sugere fontem
Hunc precor exhausto liceat mihi
Ex Helicone sacrum, dulces mea cura sorores.
Si uobis miranda cano, iam rurіs amici
Prata quidem & fontes, uacuisq; silentia campis,
Fluminaq; & colles, & apricis ocia syluis
Restituit fortuna mihi, uos carmina uati
Reddite, uos animos. Tuq; ô certissima mundi
Spes, superumq; decus, quem secula nostra deorum
Victorem atq; Herebi memorant, quem quina uidemus,
Larga per innocuum retegentem uulnera corpus
Auxilium fer summe parens, tibi multa reuertens
Vertice Parnasi referam pia carmina, si te
Carmina delectant, uel si minus illa placebunt,
Forsè etiam lachrymas, quas si mens fallitur, olim
Fundendas, longo demens tibi tempore seruo.
Tu quoq; Trinacrij moderator maxime regni,
Hesperiaeq; decus, atq; aeui gloria nostri.
Iudice quo merui, uatumq; in sede sedere,
Optatasq; diu lauros, titulumq; Poëtae.
Te precor oblatum tranquillo pectore munus
Hospitio dignare tuo, nam cuncta legenti
Forsitan occurret, uacuas quod mulceat aures,
Poeniteatq; minus suscepti in fine laboris.
Praeterea in cunctos pronum sibi feceris annos,
Posteritatis iter, quis enim damnare sit ausus,
Quod uideat placuisse tibi fidentius ista
Arguit expertus, nunc quem simplice dignum,
Effecisse potes, quod non erat, aspice templis,
Dona sacris affixa, pauens ut uulgus adoret.
Exime, despicies, quantum tua clara fauori
Fama mea conferri potest, modò mitis in umbra
Nominis ista tui dirum spretura uenenum,
Inuidiae latuisse uelis, ubi nulla uetustas
Interea, & nulli rodent mea nomina uermes.
Suscipe iamq; precor Regum inclyte, suscipe tandem,
Atq; pias extende manus, & lumina flecte:
Ipse tuos actus meritis ad sydera tollam
Laudibus, atq; alio fortassis carmine quondam.
Mors modò me paulum expectet, non longa petuntur
Nomen & alta canam Siculi miracula Regis
Non audita procul, sed quae modo uidimus omnes.
Omnia, namq; solent similis quos cura fatigat,
Longius ire retro, tenet hos millesimus annus
Sollicitos, pudet hac alios consistere meta.
Nullus ad aetatem propriam respexit ut erret.
Musa, parum notos nullo prohibente per annos
Liberior, Troiamq; ideo canit ille ruentem.
Ille refert Thebas, iuuenemq; occultat Achillem,
Ille autem Emathiam Romanis ossibus implet.
Ipse ego non nostris referam modò temporis acta
Marte, sed Ausonio sceleratos funditus Afros
Eruere est animus, nimiasq; retundere uires.
At semper te corde gerens properansq; reuerti,
Rex iter hoc ingressus agam tua maxima facta,
Non ausus tetigisse prius, magis illa trahebant,
Sed tremui me teq; uidens, atq; omnia librans.
Ingenium tentare libet, si fortè secundis,
Cesserit auspicijs solidos tunc uiribus alta
Ingrediar, nanq; ipse aderis, meq; ampla uidebit
Inclyta Parthenope redeuntem ad moenia rursus,
Et Romana iterum referentem serta Poëtam
Nunc teneras frondes humili de stipite uulsa
Scipiade egregio primos comitante paratus,
Tunc ualidos carpam ramos, tu nempe labantis
Materia generose tua, calamumq; labantem
Firmabis, meritumq; decus continget amanti
Altera temporibus pulcherrima laurea nostris.
Quae tantis sit causa malis, quae cladis origo
Quaeritur, unde animi, quis tot tolerare coëgit
Dura, per errato ualidas furor aequore gentes.
Europamq; dedit Libyae, Libyamq; rebellem
Europae, alterno uastandas turbine terras.
At mihi causa quidem studij non indiga longi
Occurrit, radix cunctorum infecta malorum
Inuidia, unde oriens extrema ab origine mors est.
Atq; aliena uidens tristi dolor omnia uultu
Prospera, non potuit florentem cernere Romam
Aemula Carthago, surgenti inuiderat urbi.
Sed grauius tulit inde parem, mox uiribus auctam
Vidit, & imperio dominam parere potentis:
Ac leges audire nouas, & ferre tributum
Edidicit, tacitis intus, sed plena querelis
Plena minis, frenum funesta superbia tandem
Compulit excutere, & clades geminare receptas.
Augebat dolor atq; pudor seruilia passos
Multa uiros, animisq; incesserat addito duris
Tristis auaritia, & nunquam satiabile uotum.
Permixtae spes amborum optatumq; duobus
Imperium populis, dignus sibi quisq; uideri
Omnia cui subsint, totius cui pareat orbis
Praeterea damnumq; recens, iniuriaq; atrox
Insula Sardiniae amissa, & Trinacria rapta
Atq; Hispana nimis populo confinis utriq;
Omnibus exposita insidijs, aptissima praeda
Terra, tot infandos longum passura labores
Haud aliter quàm cum medio depraensa lupo sum
Pinguis ouis, nũc huc rapidus nunc dentibus illuc
Voluitur, inq; tremens partes discerpitur omnes
Bellantum proprioq; madens resupina cruore.
Accessit situs ipse loci, natura locauit
Se procul aduerso spectantes littore gentes:
Aduersosq; animos, aduersas moribus urbes,
Aduersosq; Deos, odiosaq; numina utrinq;.
Pacatiq; nihil uentos, elementaq; prorsus
Obuia, & infesto luctantes aequore fluctus.
Ter grauibus certatum odijs, & sanguine multo
At coeptum primo profligatumq; secundo
Est bellum, si uera notes, nam tertia nudus

Praelia

Prælia finis habet, modico confecta labore
Maxima nos rerum hic sequimur, medicosq; tumultus,
Eximiosq; Duces, & inenarrabile bellum.
Vltima sydereum iuuenem lassata procellis
Hesperia excussamq; graui ceruice cathenam,
Ausoniumq; iugum, Romanaq; senserat arma.
Iam fuga præcipites longè trans æquora Pœnos
Egerat, horruerant animos, dextramq; tonantis
Fulmineam, moresq; Ducis famamq; genusq;
Armorumq; nouas artes, atq; orsa cruentis
Nobilitata malis, uix tandem littore Mauro
Perfidus urgentem respectans Hasdrubal hostem,
Tutus erat. Sic uenantum perterritus acrem
Respicit, atq; canum ceruus post terga tumultum.
Montis anhela procul de uertice colla reflectens
Constitit, Oceana domitor telluris Hyberæ.
Qua labor ambiguus natum, pelagiq; columnas
Verberat Herculeas, ubi fessus mergitur alto
Phœbus, & assiduo detergit puluere currum.
Hic ubi non uis ulla manu mortalis, at ipsa
Omnipotens aduersa aditum natura negabat.
Constitit, atq; auidis præreptum faucibus hostem
Indoluit uicisse parum, iam blandior agrum
Non mulcet fortuna animum, Carthagine tecta
Gloria gestarum sordebat fulgida rerum.
Nempe uidebat adhuc profugum longinqua tenentem
Lentaq; semineci uibrantem spicula dextra.
Turbida quin etiam rumoribus omnia miscens.
Fama procul nostro ueniens crescebat ab orbe,
Arcibus instantem Ausoniis, uolitare sub armis
Hannibalem, patriaq; faces sub mœnia ferri.
Illustres cecidisse Duces, ardere nefandis
Ignibus Hesperiam, atq; undantia cædibus arua.
Vrgebat uindicta patris, pietasq; mouebat
Vt cœptum sequeretur opus, nam sanguine sæuo
Cæsorum, cineresq; sacros umbrasq; parentum
Placari, atq; Itala detergi fronte pudorem.
Hic amor assiduum pulsabat pectora clari
Scipiadæ, in frontem elicient oculosq; iuuentæ
Fulgentes calido generosas corde fauillas.
Anxia nox, operosa dies, uix ulla quietis
Hora Duci, tanta indomito sub pectore uirtus:
Has inter curas, ubi sensim amplexibus artis
Nox udam laxabat humum, Tithonia quamuis
Vxor adhuc gelidumq; senem complexa foueret.
Nec dum purpureo miudas a cardine ualuas
Vellere, seu roseas ausæ reserare fenestras
Excirent dominam famulæ quæ secula uoluunt.
Fessus & ipse caput posuit, cui lumina dulcis
Victa sopor clausit, cæloq; emissa silenti
Vmbra ingens, faciesq; patris per nubila raptim
Astitit, ostendens charo præcordia nato,
Et latus, & multa transfixum cuspide pectus.
Diriguit totus iuuenis fortissimus artus,
Arrectaq; horrore comæ, tunc ille pauentem
Corripit, & noto permulcens incipit ore:
O decus æternum, generisq; amplissima nostri
Gloria, & ô patriæ tandem spes una labantis,
Siste metum, memoriq; animo mea dicta reconde.
Optimus ecce breuem, sed quæ nisi despicit, horam

Multa feras placitura dedit moderator olympi.
Ille meis uictus precibus, stellantia cœli
Limina, terrarum minus patefecit, & ambos,
Viuentem penetrare polos permisit, ut astra
Me duce & obliquos calles, patriæq; labores,
Atq; tuos, & adhuc terris ignota sororum
Stamina, tum rigido contortum pollice fatum
Aspicias, huc flecte animum, uiden' illa sub austro
Mœnia, & infami periura palladia monte
Fœmineis fundata dolis? uiden' ampla furentum
Concilia, & tepido stillantem sanguine turbam?
Heu nimium nostris urbs insignita ruinis,
Heu nimibus trux terra Italis iterū arma retentas
Fracta semel, uacuisq; iterū struis agmina bustis?
Sic Tyberim indomitum segnissime Bagrada temnis?
Sic modò Byrsa ferox capitolia despicis alta?
Experiere iterū, & dominum per uerbera nosces.
Is tibi nate labor superest, ea gloria iusto
Marte parem factura Deis, hæc uulnera iuro
Sacra mihi meritò patriæ quibus omne refudi
Quod dederat, quibus ad superos Mauortia uirtus
Fecit iter, non ulla meos fodientibus artus
Hostibus, atq; abeunte anima mihi multa dolenti
Occurrisse prius tanti solamina casus:
Quam quod magnanimum post funera nostra uidebam
Vltorem superesse domi, spes ista leuabat
Inde metus alios, hinc sensum mortis amaræ
Talia narrantem percurrit, & impia mæstis
Vulnera luminibus, totumq; à uertice corpus
Lustrat ad usq; pedes, at mens pia prominet extra:
Vberimq; fluunt lachrymæ, nec plura parentem
Sustinuit, mediisq; erumpens uocibus orsus.
Heu heu quid uideo? quisnam hæc mihi pectora duro
Confixit mucrone parens, quæ dextera uerendam
Gentibus immeritò uiolauit sanguine frontem?
Dic genitor, nil ante queat committere nostris
Auribus, hæc dicens alto radiantia fletu
Sydera uisus erat, sedesq; implesse quietas:
Infima si liceat summis æquare, marina
Piscis aqua profugus fluuioq; repostus amœno,
Non aliter stupeat si iam dulcedine captum
Vis salis insoliti & subitus circumflet amator.
Quam sacer ille chorus stupuit, nanq; hactenus irā
Et dolor, & gemitus, & mens incerta futuri,
Atq; metus mortis, mundiq; miseria nostri.
Millia curarum rapidæ quibus optima uitæ
Tempora, & in tenebris meliores ducimus annos.
Illic pura dies, quam lux æterna serenat,
Quā nec luctus edax nec tristia murmura turbāt
Non odia incendunt noua res aurem[?] deorum
Insuetus pulsare fragor pietate recessus
Lucis inaccessa tacitum impleuerat axem.
At pater amplexu cupido, precibusq; modestis
Occupat, & grauibus cohibet suspiria dictis.
Parce precor gemitu, non hunc tempusq; locusq;
Exposcunt, sed uisa animum si uulnera tangunt
Vsq; adeò iuuat & proprios agnoscere casus
Accipe, nam paucis perstringam plurima uerbis.
Sexta per Hesperios penitus uictoria campos
Nostraq; signa simul Romanaq; uiderat astra

Cum

Cum mihi belliq; moras curasq; perose
Consilium teste euentu fortuna dedisti
Magnificum infelix fido, ut cum fratre uiritim
Sollicitum partirer onus, geminumq; moranti
Incuterem bello calcar sic alite laua
Distrahimur tandem, & scissis legionibus ambo
Insequimur latè sparsis regionibus hostem.
Nondum pleno colis iam flamma nostro, sorores
Destituunt fessa, iam mors sua signa relinquit.
Illicet imparibus ueriti concurrere fatis.
Fraudis opem dubio poscunt in tempore Pœni.
Ars ea certa uiris, & nostra incognita damno,
Celtiberumq; animos quibus auxiliaribus arma
Fratris ad id steterant precio corrumpere adorti.
Persuasere fugam nostrorum exempla per æuum
Ante oculos gestanda Ducum, ne robore freti,
Extremo proprio non plus in milite fidant.
Obijcit ille Deos, ius, fas, & inania uerba
Raptim abeunt, tacitoq; uale uis quanta metallo est?
Dij pudor, alma fides, uni succumbitis auro.
Præsidio nudata acies, fraterno retrorsum
Auio constituit, notosq; recurrere montes.
Hæc uisa est spes una Duci, premit hostis acerbus
Doctus ad extremum cadenti insistere tergo.
Me quoq; iam magno distantem Punica tractu
Agmina cingebant, quæ clàm nouus auxerat hostis
Improbus insultans, uisum & mihi cedere fato
Ne quicquam uetitum charo me iungere fratri,
Inferior numero multum, tribus undiq; castris
Vallabar, multumq; locis urgebar iniquis.
Ferrum aderat, spes nulla fugæ quod fato sinebant
Tempore in angusto, durissima pectora ferro
Pandimus, & uastas Herebo detrudimus umbras.
Ira doloreq; dabant animos, ars bellica nusquam,
Consilijq; nihil: ceu dum uelamina pastor
Fida gerens, apibus bellum mouet improbus almis:
Nocte sub obscura trepidant, mox dulcia flentes
Excedunt inopi substrato cubilia cera.
Inde ruunt cæcæq; fremunt, sparsoq; uolatu
Importuno instans capiti, stat callidus hostis,
Inceptiq; tenax (postquam irrita uulnera uictor
Eruit, extirpatq; pia cunabula gentis
Sicq; sola salus miseris & summa uoluptas
Inuisam iaculis gladioq; ultore cohortem
Tundimus, & rapidas in uulnere linquimus iras.
Illi ex composito stabant, ceu flantibus austris
Aërius consistit Erix, atq; astriger Atlas
Quid moror, incauti armorum sub nube uirumq;
Obruimur, fortuna suum tenet inuidia morem
Aduersata pios. gelidus mihi pectore sanguis
Hæserat, agnosco insidias, mortemq; propinquam
Nec mihi, sed patriæ metuens, pro tempore raptim
Ingredior dictis cunctos firmare labantes.
Hac uia præclari miles patet ardua leti
I duce me, quem sæpe alias maiore profecto ac
Fortuna nunquam fama meliore secutus.
Non acies ferri, facies non obuia mortis
Terreat, exiguo decus ingens sanguine Mauors
Obijcit, & charos illustrat cæde nepotes.
Nosse genus, patriamq; libens amplectere sortem.

Ignauum fortemq; mori, me tangere damno
Natura lux una iubet, breue tempus utriq;.
Iam licet & terra pelagiq; pericula cessent
Vltrò aderit suspecta dies, hoc fortibus unum
Contingit, ut læti morerentur. cætera flendo
Turba perit, lachrymasq; metu diffundit inertes,
Hora breuis longæ testis uenit ultima uitæ.
Ergo agè si latio quicquam de sanguine restat
Morte palàm facito: nam dum fortuna sinebat
Vicimus, & nostris exibant funera dextris.
At modò corporibus. (cedunt quando omnia retro)
Sit satis obstruxisse uiam: per pectora nostra.
Perq; truces oculos, uultusq; in morte tremendos
Transcendant, talem libet his opponere mortem,
His claustris uallare aditus: sciat horrida uerox
Barbaries cecidisse uiros, & pallida quanquam
Haud speranda tamen Romano cadauera calcet.
Accelera bene nata cohors, in limine mors est,
Inuidiosa bonis, Romanas semper ad aras
Cum lachrymis recolenda pijs. & thure perenni.
Talibus accensi coëunt, & grandinis instar
Scisso nube ruunt, in tela micantia, primus
Et circumfusos furor irrediturus in hostes.
Consequitur deuoto neci fortissima pubes.
Sternimus, & morimur, paucis tot milia contra
Quid reliquum? sed fata pij nunc ultima fratris
Expectas, neq; enim hesperia felicior ora.
Ille quidem extremo fati de turbine frustra
Surgere conatus, magnæ sub mole ruinæ
Oppressusq; iisdem, nec mors magis ulla decebat
Altera quàm fratris: fuerat concordia uitæ
Mira, uel exiguis nunquam interrupta querelis.
Vna domus, uictusq; idem, mens una duobus,
Et mors una fuit, locus idem corpora seruat
Amborum & cineres, hoc tempus fermè sub unum
Venimus, hic nobis nulla est iam cura uetusti
Carceris, ex alto sparsos contemnimus artus:
Odimus & laqueos, & uincula nota timemus,
Libertatis onus, quod nunc sumus, illud amamus.
Ille aũt illachrymans, tua me tua chare profundo
Corde premit pietas genitor, sed mollis inersq;
Vltio uerborum, semper fuit optima rerum.
Dic tamen hoc ô sancte parens, an uiuere fratrem
Teq; putem, atq; alios, quos pridem Roma sepultos,
Defunctosq; uocat: leniè pater ipse loquentem
Risit, & ô quanta miser sub nube iacetis,
Humanumq; genus quanta caligine ueri,
Voluitur: hæc, inquit, sola est certissima uita.
Vestra autem mors est quam uitam dicitis: at tu
Aspice germanum, uiden' ut contemptor acerbæ
Mortis eat? uiden' indomitum sub pectore robur?
Et uiuum decus & flammantia lumina frontis?
Quin etiam à tergo generosum respicis agmen?
Hos mihi defunctos audebit dicere quisquam?
Et tamen egregios humani sorti tributi
Efflauere animos, ac debita corpora terræ
Liquerunt: ternis nitido uenientia contra
Per purum radiare diem lecta agmina uultu?
Immo, ait, eximie, nec quicquam dulcius unquam
Hos uidisse oculos memini, sed nomina nosse

Est animus, tibi nec genitor contraria mens sit.
Per superos, ipsumq́ Iouem, Solemq́ uidentem
Omnia, per Phrygias, si qua est ea cura penates,
Per si quid patriæ uenit huc dulcedinis oro.
Aut ego fallor enim, aut quosdam hoc ex agmine noui,
Et mores habitusq́ uirum, gressumq́ manusq́:
Insolitum licet ora micant, tamen ipse recordor.
Vidi etenim, & patria nuper conuiximus urbe.
Vera quidem memoras, fraus hunc modo rebus ademit
Punica terrenis, perijt congressus iniquo
Credulus ætate, heu nimium Marcellus in illa.
Iste memor finis, lateri lætus admouet ultrò,
Nobiscum ùe libens cœlo spatiatur in amplo.
Crispinus longè sequitur, quem perfidus uno
Absumpsisse die tentauerat hostis, at illum
Languida dilatæ tribuerunt uulnera morti.
Alter ibi cecidit moriens, ubi furta latebant,
Inde leuis rectè penetrans huc spiritus: illic
Frigida carnifici dimisit membra cruento.
Sed magis ardentemq́ animis, pugnasq́ frementem
Cerne per insidias indigno funere Gracchum
Corpore seclusum nelido, & pollentibus armis
Præterea Aemilio nimium fors inuida Paulo.
Aspice magnanimum terrebant quot uulnera pectus
Cannensi Romana die deflenda supremum
Fata putant renuit cladi superesse, sed ultrò
Oblatum contempsit equum, multumq́ rogantem
Reppulit, & nimium respondit nixius: At tu
Macte animi uirtute puer, discede, tuumq́
Victurum adde caput, teq́ ad meliora reserua.
Dic patribus muniant urbem, dic mœnia firment,
Condiscant extrema pati: nanq́ improba sæuas
Ingeminat fortuna minas, hostisq́ cruentus
Victor adest. Fabio mea uerba nouissima perfer.
Dic me iussorum memorem uixisse suorum.
Dic memorem te teste mori, sed fata, feroxq́
Collega ingenti turbarunt cuncta tumultu.
Nuda loco caruit uirtus, milis impetus illam.
Effuge dum morior, ne forsan plura loquendo
Sum tibi causa necis: dicentem talia ferro
Circumstant, uolat ille leuis, timor alleuat artus,
Et plumas adiungit equo, & calcaria plantis.
Anxia ceu uolucris ubi nidum callidus anguis
Obsidet, hinc uisa sese subducere morti
Optat, & hinc dubitat sua dulcia uiscera linquens.
Infœlix pietas tandem formidine uita
Cedit, & incustis serum sibi consulit alis:
Vicinaq́ tremens respectat ab arbore fatum
Natorum, rabiemq́ feræ: & plangoribus omne
Implet anhela nemus, strepituq́ occurrit amico:
Sic ibat iuuenis memorandus sæpe retrorsum
Lumina mœsta ferens, uidet ingens surgere campis
Naufragium, uidet immitem post publica Pœnum
Funera sacra Ducis fodientem pectora duris
Ictibus, & cœlum gemitu pulsabat inani.
Quid moror? innumeram licet internoscere turbam
Cæsorum hoc bello iuuenum, patriæq́ cadentum
Scilicet immenso studio: dum lædere quærit
Ciuibus atq́ inopem spoliat dum fortibus urbem,
Compleuit cœlum nostris ferus Hannibal umbris.

Talia dum genitor memorat, suspiria natus
Alta trahens, lœuis fateor cognoscere quicquid
Optabam magis, & uultus spectare meatum.
Cætera ni prohibes, nihil est sermone secundi
Patris amabilius, quin tu modò cominus, inquit,
Alloquere, atque aures quàm primum inuade paratas.
His dictis tulit ante gradum, frontemq́ modestam
Demisit, patruumq́ tenens, sic incipit ore:
O ueneranda mihi uerò, nunquamq́ parente
Clare minus, si uostra Deus dedit ora uidere
Mortales oculos, alti si lumina mundi.
Indignoq́ mihi clarum seruauit olympum:
Da precor exiguam nostris affatibus horam,
Nam breue tempus adest, monitorq́ in castra reuerti
Oceani subuixa uadis, ubi maxima Calpes
Impendet pelago, cœlumq́ cacumine pulsat.
Illic me Romana manent modò signa, Ducemq́
Expectant rapidum, hoc tandem stat limite bellum.
Suscipit amplexu iuuenem placidissimus Heros,
Atque ita: Si iussu superum mortalia cœlo
Membra uehis, nec enim tam magni muneris autor
Eximiumq́ decus, quam de te concipiam spem?
Dictu difficile est, cui tantam numina uiuo
Concessêre uiam: nam ni diuinus inisset
Spiritus, haud quaquam hoc homini fortuna dedisset.
Quæ faciles dispensat opes, arcana uidere
Cœlica, uenturos longè prænoscere casus,
Et fatum, præ cire suum, spectareq́ beatas
Has animas, subterq́ pedes radiantia Solis
Lumina, & aduersos tam uastis tractibus axes.
Hæc nunquam fortuna dabit: quia cuncta potenti
Sunt seruata Deo, qui si te lumine tanto
Illustrat, quo nam te alio dignetur honore?
Non ergo immeritò fractos, passimq́ iacentes
Hesperiæ campis totiens despeximus hostes:
Vidimus & nostræ uindictam mortis. Ab illa
Egregiæ pietatis habes per secula famam.
Quidlibet hinc aude, mecum nam proximus aurem
Inuenis, atq́ animum uacuum, quin ocyus ergo
Ingredimur, fandoq́ breuem consumimus horam.
Dic, ait is, si uita manet post busta, quid almus
Testatur genitor? siq́ hæc est uera perennis,
Nostra autem mortis similis: quid demoror ultrà
In terris, quin huc potius quacunq́ licebit
Euolat assurgens animus tellure relicta.
Non bene sentis, ait, Deus hoc naturaq́ sanxit
Legibus æternis, hominem statione manere
Corporis, edicto donec reuocetur aperto.
Non igitur properare decet, sed ferre modestè
Quantulacunq́ breuis superant incommoda uitæ.
Ne iussum spreuisse Dei uideâre, quòd ista
Sunt geniti sub lege homines, ut regna tenerent
Infima: nanq́ illis custodia credita terra,
Et rerum quas terra uehit, pelagusq́ profundum.
Ergo tibi, cunctis bonis, seruandus in ista est
Carne animus, propriamq́ uetamur linquere sedem.
Nobilibus curis, studioq́ & amore uidendi
Promineat ui fortè corpusq́ relinquat,
Ac longe fugiat sensus, seq́ ingerat astris.
Hic decet egregios animos, his exitus est quem nostri

Diuini

Diuini fecêre uiri meliora sequentes.
Sed dum membra uigent, breuis est mora, suscipe nostri
Consilij quid summa uelit, tu sacra fidemq́
Iustitiam cole, pietas sit pectoris hospes
Sancta tui, morumq́ comes, quæ debita uirtus
Magni patri, patriæ maior, sed maxima summo
Ac perfecta Deo, quibus exornata profecto
Vita, uia in cœlum est, quæ uos huc tramite recto
Tunc reuehat, cum summa dies exemerit illud
Carnis onus, puraq́ animam transmiserit aura.
Hoc etiam monuisse uelim, nil gratius illi
Qui cœlum terrasq́ regit, dominoq́ patriq́
Actibus ex nostris, quàm iustis legibus urbes,
Conciliumq́ hominum sociatum nexibus æquis.
Quisquis enim ingenio patriam, seu uiribus altè
Sustulerit, sumptuq́ oppressam iuuerit armis:
Hic certum sine fine locum in regione serena
Expectet, ueraq́ petat sibi præmia uitæ,
Iustitia statuente Dei: quæ nec quid inultum
Nec pretio caruisse sinit. sic fatus, amoris
Admonuitq́ faces auido stimulisq́ nepoti
Accensoq́ Duci simul hæc placidissimus addit.
En Fabium cœlo maiestas maxima tanti
Nominis ac uirtus & Iuppiter ipse reseruat,
Cerne Ducem quantum licet hunc cunctator ac omni
Dictus erat populo, tamen ingens gloria tardis
Debita consilijs uiget, hunc non flamma, nec ensis
Eripiet Latio, sed dum magis arma tonabunt
Punica, tranquilla feret hoc annosa uetustas.
Ecce autem interea uenientum turba, nec ulli
Nota fuit facies, habitus tamen omnibus unus,
Sydereoq́ leuis fulgebat lumine amictus.
Angusta pauci procul omnes fronte præibant
Iam senioq́ graues, & maiestate uerendi.
Hæc acies Regũ est, quot tempora prima tulerunt.
Vrbis, ait, nostræ, frons arguit inclyta Reges.
Romulus ecce prior famosi nominis autor
Publicus ille: parens cernis dulcissime, quantus
Ardor inest animo, talem uentura petebant
Regna uirum: uenit incessu moderatior alter
Religione noua, populum qui temperat acrem.
Hic uirtute prius patriæ Curibusq́ Sabinis
Insignis, nostraq́ ideò transuectus in arcem est.
Aspice sollicitum, monitu ceu coniugis almæ
Instituit leges, & euntem diuidat annum.
Extulit hunc natura senem, primoq́ sub æuo
Hanc habuit frontem, sic tempora cana genasq́.
Tertius ille sequens quã tu nunc uideris, omnem
Militiæ expressit Regum fortissimus artem.
Fulmineus uisu, uictus quoq́ fulmine solo.
Quartus agit muros, & Tybridis ostia fundat
Præsagus quas totus opes huc conuehat urbis,
Sectaq́ primæuo connectant mœnia ponte.
Frons quinti mihi nota parum, sed suspicor illum,
Quem nobis Regem longè dedit alta Corinthus.
Ille est haud dubiè, uideo tunicasq́ togasq́.
Et faces, trabeasq́ graues, sellasq́ curules,
Atq́ leues phaleras, & cuncta insignia nostri
Imperij, currusq́ & equos, pompasq́ triumphi.
Illum autem numero quem cernis in ordine sextum,
Seruilis solio Regem transmisit origo.
Et nomen seruile manet, sed Regia mens est.
Dedecus hic generis uirtute piauit & actis.
Condidit hic censum prior ut se noscere posset
Roma potens, altumq́ nihil sibi nota timeret.
Finierat, tunc ille iterat. Si lecta recordor,
Romuleo cinxisse comas diademate septem
Audieram, totidem cognomina certa tenebam.
Alter ubi est igitur? Fili charissime dixit,
Huc & luxus iners, & dura superbia nunquam
Ascendunt, atrox animus, nomenq́ Superbum.
Hunc exposcis enim qui sceptra nouissima rexit?
Rex ferus & feritate bonus, nam tristia passa
Hic libertatis primum urbi ingessit amorem:
Quin animas lætas, melioraq́ regna tenentes
Cerne cateruatim uera uirtutis amicos.
Tres simul ante alacres alternaq́ brachia nexi
Ibant, hos læto celebrabant agmina plausu
Vmbrarum, atq́ omni deuotum ex ordine uulgus
Substitit admirans, quæ tanta est gratia, dixit,
Ista trium? quis tantus amor connectit euntes?
Hos idemq́ parens, eadem ait, extulit aluus,
Hinc amor: hisq́ ipsis libertas credita quondam,
Hinc fauor, heu iugulos & uulnera cruda duorum
Aspice, utriq́ recens nitet ut generosa cicatrix
Pectore in aduerso, populorum pugna potentum
Tergeminis mandata uiris, ut sanguine pauco
Scilicet innumera cessarent funera gentis.
Diuisis exercitibus, conspecta suorum
Aduersisq́ oculis sex ultima bella gerebant.
Libertas tunc nostra tremens, similisq́ cadenti,
Vnius ad fatum dubio sub Marte pependit.
Vnius est asserta manu, Germanus uterq́
Occiderat, populoq́ nimis fortuna fauere
Cœperat Albano, nisi tertius ille superstes
Inter, & fratrum mortes, & publica fata
Restituisset, agens uictricia corpora campo.
Donec se uictos spatijs, largoq́ cruore
Defectos, plagisq́ graues, & cursibus haustos
Impiger alterno iugulasset uulnere fratres.
Id recolens nunc exultat, gaudentq́ uicissim
Germani, ad superos nec multo funere missi.
At quibus imperium uirtus ea contulit ultrò,
Circumstant memores, sed quid per singula uersor?
Millia non'ne uides spatiosum implentia cœlum?
Publicolam ante alios tanto cognomine dignum.
Præclarum pietate Ducem, patriaq́ parentem?
Lumina uisendi cupidus flectebat & ingens
Agmen erat iuxtà, stabilem qua uergit ad Arcton
Lacteus, innumeris redimitus circulus astris.
Obstupuit, quæritq́ uiros, & nomina, & actus.
Chare nepos, si cuncta uelim memoranda referre
Altera nox optanda tibi est ait, Aspice ut omnis
Stella cadit pelago, cœlumq́ reflectitur, & iam
Candidus auroræ meditantis surgere uultus
Vibrat, & Eoa iam somnum diluit unda.
Tum pater admonuit, fugientia sydera nutu
Ostendens, uetuitq́ moras. Hæc nosse satis sit
Romanas has esse animas, quibus una tuendæ
Cura fuit patriæ, proprio pars magna cruore

Effuso has petiji sedes, meritoq; caducæ
Pertuli æternam per acerba pericula uitam

AFRICAE FRANCISCI PETRARCHAE.

LIBER II.

ALIBVS intentum pater arripit, atq; benignè.
Tempus ait cælo descendere, gratia cara.
Huc uenisse fuit, patienter abire decorum est.
Ne propera petecr alme parens, quem agnoris inquit,
Paucea mihi dubio, certumq; remitte futuri
O nate, exigui solatia temporis insit
Exigis, ambiguæ subitò tibi somnia noctis,
Omnisq; implicitæ uanescent uisa quietis.
Si qua animo memori uestigia fortè manebunt,
Somnia uana tamen, mentemq; errasse putabis
Sed nequeo spreuisse preces, dic nate quid angit
Te magis? & breuibus celeri te subtrahe Phœbo.
O genitor, si nota tibi diuina uoluntas,
Siq; tibi ante oculos uenturum est cernere tempus,
Scire uelim quid fata parent, nam bella uidemus
Aspera terribili latium quassantia motu.
Hannibal in foribus stat perfidus, omnia cetro
Versa cadunt, nostro pinguescunt arua cruore.
Tot clari cecidere Duces, nos lumina tanti
Imperij tam magna, duo cecidistis eodem
Tempore, tunc Italis captus regionibus est Sol:
Magnaq; sub gemina mutauit Roma ruina.
Quid superest dominam, quis nunc manet exitus urbem?
Corruet an stabit? quod si frustra arma mouemus,
Exime tot curas animo, tantosq; labores,
Somnum redde oculis, & membris redde quietem.
Nam mihi si, cogente Deo patriaq; cadendum est,
Quid iuuat obniti contrà? fatoq; prementi
Humanas efferre manus? moriamur inermes.
Viuat, & in toto regnat ferus Hannibal orbe.
Non tulit indignantem animo pater optimus, imò,
Imò ait, armato latronem pellere luscum
Finibus Ausoniæ dabitur, discedet iniquo
Inde animo, metuetq; alienam linquere terram
Sanguinis ac prædæ sitiens, at mœsta suorum
Plebs metuens, belloq; nimis turbata propinquo,
Hunc repetet retrahetq; domum, postquam effera tanget
Littora, funesto ueritus confligere campo
Congressus uolet ante tuos, tu furta caueto.
Insidiasq; uiri, doceat te dira tuorum
Funera Barbarico confecta ferociter astu.
I tamen, atq; hostis crudelem conspice uultum
Et dictis intende aurem, cautusq; uigilq;
Insidiosa sinis uersuti percipe uerba.
Si rennis, retrahisq; pedem, nihil crede per orbem
Aut timidus uideare alijs, aut fortè superbus.
Ille quidem uaria tentabit flectere mentem
Arte, dolisq; nouit, dulcem per secula pacem,
Pacem iterans, pacisq; tegens sub nomine fraudem.
Vnicus euersor pacis firmissime præsta,
Propositumq; tene, nil de patriæq; tuaq;
Maiestate cadat, fremet ille, & tristia coràm
Fata uidens, humiles uoces submissaq; uerba
Ore dabit fictò: iuuenem semperq; secundis
Assuetum, casus uarios librare monebit.
Fortunæ ac multa ancipiti sermone tremenda
Proferet, euentusq; Ducum, cum nulla uidebit
Verba alium mouisse animum, tum tristis, & ira
Feruidus, arma fremens bellumq; in castra redibit:
Pugna erit ambiguo quam spectant fata fauore,
Cuius ad euentum toto timeatur in orbe.
Sanctior is præerit castris, Dux impius illis.
Hunc uirtus obiecta malis, cultusq; modesti.
Et pudor, & bene suada fides, pietasq; comesq;.
Iustitia & reliquæ uibrabunt arma sorores.
Inde furor, dolus & rabies, & nescia ueri
Pectora, contemptusq; Dei, feruensq; libido:
Cæcaq; perpetuis crescens subtilibus ira,
Et scelerum species horrenda, ac nomina multa.
Victor eris bello tandem, uictoria nec te
Efferat. ast illum fortuna aduersa repentè
Prosternet, uictus fugiet, peregrinaq; tanget
Littora, quæ Grais Asiam regionibus æstus
Hellespontiaci dirimit maris: omnia tandem
Tentabit, regumq; pedes, indignaq; supplex
Continget genua, atq; aliena precabitur arma
Italicas ardens iterum ruiturus in oras.
Si fortuna sinat, nobis sed amicior illa
Iam longis satiata malis, funesta retrorsum
Consilia euertet. quid multa? uacabitur exul
Pessimus, & terras uirus dispergit in omnes
Romanas in morte petens, ceu saxea sæuum
Cum fortè in triuijs tempestas obruit anguem
Ille furit, moriensq; minas uomit atq; uenenum,
Mille ligans caudam, squamosaq; corpora nodis
Horrificus solo aspectu, postrema cruentus
Sibila, languentesq; oculos attollit & ipsum
Sæuit in autorem frustra: sic turbidus iste
Mille uias moribundus aget, quo tempore fortè
Publica dum perages mandata uidebis inermem
Securum, faciemq; trucem quæ terruit urbem
Colloquio festina dies uideatur amico
Tantorum felix Ephesus sermone uirorum
Fama quidem mendax, falsa cum lance nefandos
Aequat iniqua bonis facinus, dum grande tremendum
Horrendum dictu inuenit: canit orba per orbem
Nec dirimit causas, patriam iuuat ille cadentem.
Laudatur, multaq; alius cum strage cruentas
Captat opes. Regumq; sibi uicturus in æuo.
Hic quoq; laudatur, laudabitur Hannibal atq;
Scipio, posteritas mirabitur omnis utrunq;.
Heu par dissimile, & diuerso sydere terris
Illatum, ac uulgus discernere quanta sit inter
Magnificum ac tetrum facinus distantia nescit.
Quam subitò miris animum uolet ille loquendo
Flectere blanditijs, seu sunt hæc, Punica semper
Pectora, seu laudem uirtus, uel ab hoste meretur
Præcipuè, tam cara quidem uerùm illa iocosum

Qualiacunq;

Qualiacunq; tibi risum fortasse mouebunt.
Nil aliud: sic ille graues in morte reflexit
Cum dederit, falsaq; animam spe pauerit amens
Tandem Bythinica ruet impenetrabilis aula
Dux atrox, ubiq; metum depellet, & orbi.
Hostis fata uides. tanto quem tempore tellus
Sustinet Ausonia, quod si Romana requiris,
Pauca sed è medio factorum intentus aceruo
Accipe. Proclivem faciet uictoria præsens
Ad reliquas, facilemq; uiam, nullumq; pudebit
Quem teneat Carthago potis apprēdere portum.
Illa iugum populos, & ferre tributa docebit.
Illicet Aetholus consurget, uanus ad arma
Proruet Antiochus, fratris iunioris & illum
Vincetis auspicijs, teq; orbis noscet Eous,
Vt Zephyrus pridem ac pluuialis nouerat auster.
Inde alia ex alijs nascentur bella, sed omnes
Vincet Roma minas, & totum proteret orbem,
Victum iugum regna excipient, sub legibus ibunt,
Mox Galatæ, Macedumq; furor, nil regia possunt
Nomina nil patrum egregij prodesse labores
Magnus Alexander totiens reuocatus ab umbra
Si redeat, mea sit quæ nam sententia nosti.
Græcia tota breui procumbet tempore uicta.
Et male cæsorum pœnas dependet auorum.
Hic placet, et Glabrio, et spectata modestia Manl,
Flaminijq; animus, claris quæ crescere factis
Incipit, & tecum tentat certamina fama.
Res instant uariæ, series quoq; longa laborum,
Florida iamq; uiris uenit armipotentibus ætas.
Hac mihi id Scauros, Drusos, crebrisq; Metellos
Insignes titulis, & nomina clara Nerones
Protulit, hos olim ueniet de stipite ramus
Pestifer, ac populis umbra nociturus iniqua.
Iam sensim assurgunt rigida uirtute Catones.
O utinam domus illa minus foret inuidia nostra.
Surgunt Aemilij, quorum de gente nepotem
Elige, qui nomen gestis mereatur auitum
Reliquiasq; tuas ferro consumat & igni.
Durior id meritis odioq; accensus honesto.
Longius incedam, iamq; hinc Syllamq; ferocem,
Pompeiosq; graues, animosaq; pectora Bruti
Ante oculos habeo, stupeoq; ubi condere ferrum
Audeat, hinc rerum summa ad fastigia uentum est.
Cæsareumq; genus, toti dominabitur orbi.
Prouideo, quid cuncta sequar? non ditior unquam
Vrbs animis erit egregijs, Ducibusq; supremis.
Crederet hoc aliquis. Campano raptus aratro,
Vnus erit bello eximius, qui nostra sub austrum
Signa ferat, Lybiamq; iterum premat, inclyta Regum
Colla triumphali uictor fracturus ab arcu.
Bisq; sub extrema Latium formidine soluat
Obsidione graui, calidaq; reuersus ab ora,
Atq; alpes subitò iussus transire niuosas
Præter aquas Sextias (dicunt sic nomine uellem)
Theutonicum insigni compescat strage furorem,
Post simili ardentes prosternat uulnera Cymbros
Orbis in extremi latebras, ubi castra locasti
Nunc iuuenis memorande tuis per secula factis.
Magnus item iuuenis ueniet, nec dignior alter.
Nomen habet Magni. hic Tagum, Betimq; & Hiberum
Coget ferre iugum, dominumq; agnoscere Tybrim.
Hic idem nimia ciuem feritate rebellem
Contundet, tibi nulla animum contingat honestum
Inuidia, atq; alios pariteris ad alta uolare.
Nullus erit, nullusq; fuit cui gloria tota
Cesserit, illa nouis semper parat integra partem
Vita breuis, rerumq; uenit longissimus ordo
Quid fiet nisi quæq; suæ produxerit ætas
Venturus qui sponte uelut occurrere fatis?
Sufficeret cunctis spaciosi temporis unus:
Publica res poterat duce te contenta fuisse.
Tu siquidem lætus mecum dum bella geruntur
Hic eris, & iuuenem egregium laudabis ab alto.
Pauca sed innumeris memoro, maiora supersunt
Gesta uiri plectroq; alijs maiora canenda.
Namq; hic præcipitis (si fas dixisse) uolatu,
Victor ab occasu descendens uictor ad ortus
Perueniet, nomenq; Italum super astra leuabit.
Omnia succumbent, multis fortuna triumphis
Larga uolet ditare Ducem, moderatior autem
Inplendusq; animus paucis quòd laurea triplex
Stringet honesta comas: quod te sua Roma uerendo
Extantem curru uideat, contentus abibit.
Hic & Pyratas pelago depellet ab omni,
Vincetur Iudæa tenax, Armenia duplex:
Cappadoces, Arabesq; & lato corpore Cangez
Persis, & Arsacides, rubroq; à littore tandem
Omnia uincentes rigidam ueniemus ad Arctons
Et glaciale solum. Tanaym, & Mæotida duram.
Ripheosq; procul tangemus in æthera montes.
Arctiri longo fugiens certamine Reges.
Et uitam simul, & regnum bellumq; perosi
Caspia calcabunt uictores claustra, Sabæam.
Thuriceremasq; domos, intacti limina templi
Intrabunt, cernentq; adyti penetralia sacri.
Purpura non illos, non gemmæ, aurumq; mouebunt
Thesauros inter medios mucrone trementi,
Paupertas Romana uenit, nec sanguitur illis.
Insula non tot restabit libera Ponto
Non tellus, seu pressa iugis, seu flantibus astris.
Aula sub imperium ueniet ditissima Cypri.
Creta superstitionem ingens domus atq; magistra,
Euboicumq; latus Phœbo Rhodus inclyta & undis.
Tum salis Aegei cœlo, uelut astra sereno
Cyclades effusæ medio clypeitisq; potentis,
Trinacria, & crassa diues Sardinia sulco.
Pauperiesq; solo, sed apricis Corsica saxis.
Et quicquid Thuscò iacet æquore, quicquid Hibero,
Quicquid & Adriaco. sed quis cum classe frementem
Ibit ad Oceanum? fortissimus illi nepotum
Vnus erit magno semper cantandus in orbe
Gallica, qui uario complebit rura pauore,
Et fluuios atri uiolabit sanguinis unda.
Inde procul cœlo & terra pelagoq; repostos
Auricomas rapido calcabit marte Britannos
Stringet, & indomito luctantem gurgite Rhenum
Pontibus, hostilesq; tenens cum milite fines.
Tristia cœruleis Germanis bella mouebit.
O fœlix, si fortè modum sciat addere ferro.

Nesciet heu noleiq́ miser, sed turbine mentis
Victrices per cuncta manus, in publica uertet.
Viscera, ciuili fœdans extrema cruore
Prælia, & emeritos indigno Marte triumphos.
Ne tamen infamiam multa decora furore
Commaculare pudet, quàm turpiter omnia calcat
Ambitus? ut totum imperium sibi uendicet unus?
Primus, & exemplum reliquis, spolietq́ superbus
Tarpeiam, miserosq́ nouo legat ordine patres.
Hæc & Pharsalicas mortes, Ephyrææq́ arma,
Tharsonq́ & mundam, & capitolia sanguine tincta,
Omnia prætereo. Succedet maximus illi
Inde nepos, clara ueniens à stirpe sororis.
Hic mihi longinquos mittet sub legibus Indos,
Aegyptumq́ ferox, & Barbara castra mouentem
Vxorem latij capiet Ducis: inde per omnem
Fulminet ense diem, Reges pede supprimat altos
Hic parêre ferum Romanis fascibus Hystrum
Perdoceat, geminæq́ solum quod subiacet ursæ.
Hic urbem tribus inuectus de more triumphis,
Edicet toti præcepta incognita mundo:
Et summo celsus solio submissa uidebit
Sceptra sibi, cla os'q́ Duces, atq́ agmina uulgi,
Munera ferer omnes studioq́ ardere placendi.
Iam senior rigidos bello contundet Hyberos,
Vltimus ille labos, exhinc tranquilla sequuntur
Secula, tum gemini claudentur tristia Iani
Limina, & Erati iungentur cardine postes.
Inde grauem tumulo mittet ueneranda senectus.
Digressum amplexu, & dilectæ coniugis ulnis.
Huius post cineres uideo Romana reuerti
Fata retrò, & prolabi pulchros ad turpia mores.
Hei mihi quid moreris, tecum moritura propago
Nominis est nostri, sed tu tibi debita nactus,
Alta petes conuexa poli, quid turba superstes
Ludibrium mundo, generisq́ infamia primi
Tartara conspiciet meritis, Stygiosq́ recessus.
Ac nimium propero, uideo pie nobile natum
Atq́ patrem, & gemino capitolia læta triumpho
Laurea bina uiret, duplex quoq́ purpura. currus
Non uideor spectare duos, contenta sed uno
Itpietas, noua res equidem, & dignissima fama.
Corruet his duc bus Hierosolyma, uictaq́ ferro
Inclyta religio, & gladijs prærumpet sacra
Fas erit, & poterunt populi peccata mereri.
Vlterius transire piget, nam sceptra decusq́
Imperij, tanto nobis fundata labore,
Externi rapient Hispanæ stirpis & Afræ.
Quis ferat has hominum sordes? nostriq́ pudendas
Relliquias gladij? fastigia prendere rerum?
Amplius urgentem quoniam frenare dolorem,
Non poterat, rupit lachrymis, & uoce loquentem.
Quid miserum pater alme refers? tantum ne licebit
Fortunæ? prius in stygias conuulsa paludes
Astra cadent, prius æthereo trux arbiter orci
Victor erit solio, cœloq́ tonabit ab arce
Africa, quàm Romæ uictrix sua iura, suumq́
Nomen in æternum capiat, non longa dolentem
Passus, ait, depone precor lachrymasq́ metumq́.
Viuet honos latius, semperq́ uocabitur uno
Nomine Romanum imperium, sed rector habenas
Non semper Romanus aget, quin Syria mollis
Porriget ipsa manum, mox Gallia dura, loquaxq́
Græcia, & Ibricum tandem cadet ista potestas
In Boream: sic ers Romanas fata rotabunt.
Fortè sub extremos annos mundiq́ ruentis
Interitum, ad proprias sedes fortuna redibit.
Altius incumbens atq́ urbis cætera nostræ
Fata petens, unum hoc de pluribus ille supernus
Abscondit sub nube Deus, sed noscere quantum
Permissum est animi augurio, non uita sub hoste
Roma ruet, nulliq́ data est ea gloria genti.
Nulli tantus honos populo, uincetur ab annis
Rimosoq́ situ paulatim fessa senescet.
Et per frusta cadet, nulla unquam, nulla uacabit
Ciuiliq́ odio & bellis furialibus ætas,
Tempus adhuc ueniet, cum uix Romanus in urbe
Ciuis erit uerus, sed terras lecta per omnes
Fex hominum: tamen & tunc se mala sana cruentis
Turba premet gladijs, & ni fortissimus unus
Vir aliquis dignus meliori tempore nasci
Opponat sese medium, frontemq́ manumq́
Luibus ostendat, superest quodcunq́ cruoris
Pectoribus miseris per mutua uulnera fundant.
Hoc solamen habe, nam Roma potentibus olim
Condita syderibus: quamuis lacerata malorum
Consilijs, manibusq́ diu durabit, eritq́
Has inter pestes nudo uel nomine mundi
Regina, hic nunquam titulus sacer excidet illi.
Qualiter annosum uires animusq́ leonem
Destituunt, sed prisca manet reuerentia fronti.
Horrificus sonus, quanquam sit ad omnia tardus,
Vmbra sit ille licet, circum tamen omnis inermi
Paret sylua seni, sed quis uel noscere certam
Audeat, aut rebus tantis præfigere metam?
Vis loquar? in finem quamuis ruinosa dierum
Viuet, & extremum ueniet tua Roma sub æuum,
Cum mundo peritura suo. sic fatus, ab alto
Pectore suspirans, tacuit dextraq́ sequentem
Per nitidum conducit iter. Iam prona cadentis
Calcabant conuexa poli, gradibusq́ suprema
Linquebant leuibus, qui lumine terga feriret
Lucifer altus erat, tamē una erat umbra duorum.
Athlantisq́ ruens de uertice plena propinqui
Cynthia conspecti splendebat imagine fratris.
Hic iterum genitor sacro ueneranda resoluit
Ora sono, stetit eximia dulcedine mundus
Captus, & æternos tenuerunt astra meatus.
Nate prioris, ait, solamen & optima uitæ
Pars mihi, qui læto cumulas nunc gaudia cœlo.
Quodq́ ego non rebar facis, ut spectando beatus
Mortalem uidear mihi me fœlicior ipso.
Huc aures intende pias, & pectora ueri
Plena refer, mora nostra breuis, namq́ inuida noctis
Vmbra abijt, pelagusq́ operit iam fluctibus astra.
Omnia nata quidem pereunt, & adulta fatiscunt:
Nec manet in rebus quicquam mortalibus, unde
Vir etenim sperare potest, populus ue, quod alma
Roma nequit. facili labuntur secula passu.
Tempora diffugiunt, ad mortem curritis, umbra

Vmbra estis, puluisq́ leuis, uel in æthere fumus
Exiguus, quem uentus agat, quo sanguine parta
Gloria? quo tanti mundo fugiente labores?
Stare quidem uultis, sed enim rapidissima cœli
Vos fuga præcipitat, cernis quàm parua pudendi
Imperij pateant circum confinia nostri?
Hæc tamen heu quanto nobis extenta labore,
Nunc quoq; quàm multo uobis seruanda periclo?
Finge quod esse potest, & erit nisi fata benigni
Pœnitet incœpti. totius sola sit orbis
Roma caput, terris dominetur sola subactis.
Quid tamen hic magnum? tanto quid nomine dignum
Inuenis? angustiis actatus finibus orbis,
Insula parua sum est, curuis quam flexibus ambit
Oceanus, uiden' ut paruus cognomine magno?
Nec tamen hanc totam incolitis, nam multa paludes,
Multa tenent syluæ, pars rupibus hispida torpet:
Pars riget glacie, pars squalet inusta calore,
Serpentumq́ domos calidus tegit æstus arenis.
Vtq; simul totum uideat, huc lumina uolue
Verticibus cœli aduersos, atq; alta ruentes
Cernis stare polos? subiectaq́ cuncta duobus
Perpetuo durata gelu, prohibetur ab illa
Stirps regione procul, nil nascitur illic
Quod uictum præstare queat, quæ semita solis
Latior, obliquusq́ uagis it circulis astris.
Ignibus arua rubent, mediusq́ exæstuat ingens
Pontus, & ardorem cœli malè temperat humor
Subditus, huc olim prisci finxère Poëtæ
Conuenisse Deos, potulq; ciboq́ refectos
Aethiopum cum Rege: grauis duxisse sub umbra
Athlantis placidam tranquillo numine noctem.
Quod fictum est ideò, quia numina magna putabant
Sydera, quæ liquidis primum nescuntur in undis
Aethiopum quas litus habet, mox fessa uidentur
Vergere ad occasus ubi maximus eminet Athlas,
Vltima terrarum, qui possidet, ille paratus
Excipit, ac magno uenientia contegit antro.
Sed redeo, mediam uetitum est attingere zonam
Aetheris, hinc etenim uos inclementia longe
Submoueat, ac circum flammis permixta tepescit
Frigora, sic gemina mortales sede fruuntur.
Altera sed uobis est inuia, separat illam
Et calor & pelagus, statio tantum unica restat
Parua, sed hæc uasto nimis interrupta locorum
Desertoq́ habitu, linguarum dissona multum
Murmura, diuersi mores, hæc crescere famam
Impediunt nulli toto cognoscier orbe.
Contigit extrema quis erit benè motus in artho:
Et uili ignotum continget nomine fontem?
Quem sua probatum commendet gloria, & idem
Littus ad Hiberum resonet? mortalia quorsum
Vota ruunt? amplam cupiunt diffundere famam,
Septa sed arcta uetant, angusto carcere clausos
Somnia magna iuuant, at cũ lux ultima somnum
Excutit, ac tenebras adimit, tum cernere uerum
Heu miseri serò incipiunt, & tempora retrò
Nequicquam aspiciunt abeuntq́ amissa gementes:
Illa quoq; in nobis ridenda insania mentes
Occupat, æternum cupitis producere nomen,
Secula demulcent animos numerosa, uenisq́
Posteritas longa ante oculos, libet ire per ora
Doctorũ, extinctos hominum clausosq́ sepulchro
Liberiore uia per mundi extrema uagari.
Viuere post mortem, uiolentas spernere Parcas,
Dulcia sunt fateor, sed nomine uiuere nil est,
Viuite, sed melius, sed certius: ardua cœli
Scandite fœlices, miserasq́ relinquite terras.
Hic uos uita manet, quam secula nulla mouebunt,
Quã nec tristis hyems, nec noxia torqueat æstas,
Anxia sollicitam quam non opulentia reddet.
Quærula non mœsta paupertas, pallida non mors
Obruet, aut nocuo uexabunt sydere morbi
Corporis atq; animi sine tẽpore uiuite: nam uos,
Et magno partum delebunt tempora nomen.
Transibunt citò quæ uos mansura putatis.
Vna manere potest ô casus nescia uirtus.
Illa uiam facit ad superos, hac pergite fortes,
Nec defessa graui succumbant terga labori.
Quòd si falsa uagam delectat gloria mentem:
Aspice quid cupias, transibunt tempora, corpus
Hoc cadet, & cadet indigno membra sepulchro:
Mox ruet & bustum, titulusq́ in marmore sectus
Occidet, hinc mortem patieris nate secundam.
Clara quidem libris fœlicibus insita uiuet
Fama diu, tamen ipsa suas passura tenebras.
Ipsa tuas laudes ætas uentura loquetur,
Immemor ipsa eadem, seu tempora fessa tacebit,
Immemoresq́ dabit post secula longa nepotes.
Magna geris, maiora geres, immensaq́ uictor
Conficies tu bella manu, & dignissima fama:
Res multis laudata quidem, laudandaq́ multis.
Cernere iam uideor genitum post secula multa
Finibus Hetruscis iuuenem, qui gesta renarret
Nate tua, & nobis ueniat, uelut eminus alter:
Charus uterq; mihi, studio memorandus uterq;.
Iste rudes latio duro modulamine musas
Intulit, ille autem fugientes carmine sistet.
Et nostros uario cantabit uterq; labores,
Eloquio nobisq́ breuem producere uitam
Contendet: uerùm multò mihi charior ille est,
Qui procul ad nostrum reflectet lumina tempus:
In quod eum studium, non uis pretiumúe mouebit.
Non metus aut odium, non spes aut gratia nostris
Magnarum, sed sola quidem admiratio rerum.
Solus amor ueri, sed quid tamen omnia prosunt?
Iam sua mors libris aderit, mortalia namq;
Esse decet, quæcunq; labor mortalis inani
Edidit ingenio, quos si tamen illa nepotum
Progenies seruare uelit, senioq́ nocenti
Vim facere, ac rapido uigilans obsistere seclo.
Non ualeat tàm multa uetant, fatalia terris
Diluuia & populos uiolentior æstus adurens.
Et pestes rerum uaria cœliq́ marisq́
Bellorumq́ furor, toto nil orbe quietum
Stare sinent, libris autem morientibus, ipse
Occumbes etiam: sic mors tibi tertia restat.
Quot modò in extremo claros oriente uel austro
Esse uiros reris? tamen ad uos mittere nomen
Non potuére suum: quot prima ætate fuisse

Illustres

Illustres, famamq́ ausos sperare perennem,
Nunc tamen ignotos? annorum uate locorum &
Estis in angusto positi, quæ cuncta uidentem
Huc decet huc animos attollere, uulgus inane,
Viderit in terris, quo te sermone loquatur.
Despice quisquis is est, & si mea iussa merentur
Te docilem: humanum iubeo contemne fauorem,
Neúe tibi uel unam rerum pone tuarum.
Illecebris trahat ipsa suis pulcherrima uirtus.
Gloria, si fuerit studiorum meta tuorum,
Peruenies equidem, sed non mansurus ad illam.
Præmia sin autem cœlo tua nate reponis,
Quo semper potiaris habes, sine fine beatus
Et sine mensura: sin tu dulcedine famæ
Tangeris, & stimulis etiam nunc pungeris istis
Quàm præclara tuo stet gloria fixa labori.
Polliceor, ut uiet pretium tibi nate quod optas.
Illa uel inuitam fugias licet, illa sequetur.
Vt sub Sole uagum comitatur corporis umbra
Ipsa tui: quocunq; gradum tu flexeris, illa
Flectitur, & stat si steteris: sic fama uolentem,
Nolentemq́ simul sequitur, sed numquid ineptum
Dixeris arenti gradienté in puluere, ut umbram
Aspiciat post terga suam? non sanior ille est,
Qui terit ætatem frustra, corpusq́ fatigat,
Aut animum curis onerat, nihil inde reposcens
Ni laudem, & uarios populi per compita uentos
Quæ nam igitur quæres mea sit sententia? dicam.
Ille erat, ut metam teneat licet inter eundem
Vmbra sequatur iter, uirtutis amore laboret
Hic alius, cœlumq́ sibi sit terminus, & non
Gloria quæ meritos sequitur uel spreta labores.
Ergo agé, nate uiam tibi quã supee ardua monstro
Ingredere, aut potius captum ne desere callem.
Publica res duce te uigeat, uictrixq́ supremo
Cardine fortunæ sedeat, spectabit ab astris
Quicquid ages placidus Rex cuncta regentis olympi.
Lætus honore tuo. sed nullo lætior actu
Quam quòd te patriæ baculum superesse labanti
Nomen & hoc meritò Scipionis habere uidebit
Cognomenq́ aliud tibi quot tua facta parabunt.
Insuper id moneo, memoriq́ hoc imprime menti
Post studium recti, patriæq́ parentis amorem
Proxima de charis tibi cura supersit amicis.
Pronus amicitias amplectere quas tibi uirtus
Conciliat, partesq́ cole: hoc da nate roganti
Rebus in humanis nil dulcius experiere.
Alterno conuictu, & fido pectore amici.
Est equidem ex multis tibi nunc certissimus unus
Lælius, arcani sit conscius atq; minister
Ille tui, regat affectus, pectusq́ profundum
Cernat inaccessum reliquis, post tempore multo
Lælius alter erit, domui claroq́ nepoti
Charus, & eximio pariter coniunctus amore.
Hinc olim multi errabunt, parq́ omnibus unum
Lælius & Scipio celebrabitur inter amicos.
Quot tulit extrema ueniens ab origine mundus.
Cum duo sint paria, & longo distantia tractu.
Suscipe tu primum, nec sit licet alius, amicum
Despice plebeium, quoniam de plebe uerendi
Surrexere uiri, quos nobilioribus æquos
Viua tulit uirtus, animusq́ parentibus impar.
Dixerat, ille autem tua pee uestigia quanquam
Ingressus, nunquam primo memor ipse decori
Defuerim, tamen admonitus uigilantior ibo
Quo me sancte uocas genitor, sed multa monitrem
Te satium tacuisse meum, pater optime miror.
Mæstior ille equidem, tua te dulcissime uirtus
Aspera cuncta pati doceat, quid fata reseruent
Vltima præclaro malis nescire labori.
Ingratam patriam, piget heu narrare pudetq́
Experiare licet, facilis contentus abito
Vindicta non arma tibi, non castra mouenda
Et si fortè queas, præstat quamcunq; subire
Fortunam, patriam seruatam perdere noli,
Et meritum maculare tuum, fugat illa, recede,
Non reuocat, persta, sed præclarissimus exul
Viuenti illarum moriens ulciscere uerbo
Dedecus & patria cineres, atq; ossa negato.
Ingratumq́ uoca, memoriq́ inscribe sepulchro.
Hoc liceat tantum, tibi nil permiseris ultrà.
Iamq́ uetor traxisse moras, memor ergo parentis
Nate uale, & nitis surgentem dirige fratrem.
Isq́ uiam post te tua pee uestigia seruet.
Dixit, & æquabis fugientia sydera cursu.
Interea lux orta super tentoria fulsit,
Irrupitq́ Ducis durum rubicunda cubile.
Buccina castrorum cecinit, somnusq́ tremendo
Attonitum subitò somnusq́ paterq́ reliquit.

AFRICAE FRANCI. SCI PETRARCHAE,

LIBER III.

Mpiger astrigerum postquam Sol
pe culis axem,
Et rapidos immisit equos, cessere
trementi
Sydera cuncta fuga: cõsurgit ma-
ximus Heros.
Singula pertractans animo quæ
uisa per umbras
Intulerat nocturna quies, cur dulcia patri
Oscula non rapui? cur uertere terga parantem
Non tenui? prendiq́ manu? cur ista ruit nox
Tàm citò, nec licuit placido sermone morari?
Multa petiturus fueram, quibus ultima campis
Agmina concurrant, seu qua regione profundi.
Quantũ in amicitijs fidei, quàm Barbara Regum
Pectora fida forent, qua nam tellure sepulchrum,
Quodue genus mortis sors imperiosa reseruet
Vel mihi, uel fratri, qui sit patruelis amati
Exitus aut fatum: nam pridem est cognita uirtus
Omnibus an soli mihi nunc iniuria chara
Impendet patriæq́ nefas. at forsitan ista
Sit melius nescire mihi, ne conscia finis
Aduerso retrahat uirtus sua carbasa uento.
I modò quà captum est, patriæq́ ignosce furenti,

Nescit enim quid agat sic secum fatus, amicum
Accire properè Lælium iubet illicet ille
Affuit, atq́ oculos tacitus frontemq́ uerendam
Suspiciens immotus erat. charissime Læli
Magna animo uoluuntur, ait, quæ gessimus ambo
Sufficiant fortassè alijs, at quantula res est,
Italicas inter clades, miserandaq́ fata
Hispanas fregisse acies? uacua ista periclo
Militia & matris quæsitum est dedecus armis.
Ni cœptum peragatur opus. timuisse uidemur
Horrifici ducis aspectum, & longinqua petisse
Prælia, non ausi patria concurrere terra,
Mœniaq́ obsessæ defendere dulcia Romæ.
Exilium ac fugam, ne hostes ciuesq́ uocabunt?
Nescio quid tibi nunc animi, quid roboris insit.
Sed mediocre aliquid nequeo sperare, sit ergo
Incœpisse alijs clarum, & memorabile fatum:
At mihi nil. satis est aliquid dum restat. iniquam
Hannibalem reuomentem animam pelus ipse uidebo
Tu nostros placare duces, Carthago profundo
Perfida subsidet, quàm pectoris ita quiescat
Alta mei: moriarq́ libens, dum tristia possint
Morte mea æquari Pœnorum uulnera nostris.
Nunquid iusta Deus pro nobis tela mouebit
Tantorum uindex scelerum? num fulmina cœlo
Descendent? num periuræ densissimus Athlas
Telluris clypeus, mundi tutela nefandi?
Cedet sponte loco radice reuulsus ab ima?
Serpentumq́ acies montesq́ immittet harena
Ardentis? facietq́ uiam spirantibus austris
Num piger infames contorto uertice muros
Bagrada discutiet gelido uiolentior histro?
Scelestesq́ animas ultricibus obruet undis?
Vicimus, imbelles tenerant licet arma lacerti.
Bella Deus peraget, periuria crebra perosus.
Iam tamen hinc humeris onus hoc ineūbere nostris?
Prouideo, tædetq́ moræ: sed multa necesse est
Scrutari, & longe uenientes cernere casus.
Africa tota odijs ardet: non littora portum,
Non domus hospitium præstat, non pabula terræ:
Quocunq́ intendas oculos, hostilia cernas
Omnia, quæ primum teneat nauilia classis?
Miles agros? ubi nostra duces tentoria figent?
Quis tutum monstrabit iter? quis cura, quis urbes
Edoceat? mores q́ hominum quis fluminis alti
Ad uada præcedat trepidantes ire cohortes?
Singula sunt igitur studio tractanda sagaci.
Id primum tentare uelim, si Barbara corda
Vlla fides habitat, nomen fortassè Syphacis
Audisti, cunctos illum præcedere Reges
Fama refert opibus, nec aurū sanguine quisquam
Altior incedit, populisq́ uel ubere regni.
Is nobis tentandus erit, si fama Latini
Nominis in Lybicos potuit penetrare recessus.
Flectetur alloquio, precibusq́ benignus.
Barbara namq́ etiam nōnunquam gloria mulcet
Pectora, & agrestes animos, ea littora nobis
Hostilem in patriam congressis: namq́ ea mens est
Optima reor, captoq́ accommoda bello.
Has tibi cura datur uir optime, nam tibi sermo
Dulcis adest placidaq́ ingens solertia mentis.
Perge animum placare feri, & molire loquendo.
Dixerat is raptim religans à littore funem.
Aequoreas superat fauces, quæ littus Hiberum
Diuidit à Lybicis pelagi breuis æstus harenis.
Illa dies Maura proram statione recepit.
Hinc properè ad Regem niueis suggesta columnis
Atria surgebant fuluo distincta metallo
Regia præfulgens.
Ordine gemmarum uario radiabat in orbem.
Hic croceos, illic uirides fulgere lapillos
Aspiceres, altoq́ uelut sua sydera tecto.
Signifer in medio sinuosi tramitis arcu,
Aureus obliquos supremo culmine cursus
Assiduè faciebat, ibi ceu lumina septem
Quæ uaga mundus habet: septem uafer ordine gemmas
Clauserat ingenio nondum lapis optimus Atlas
Tardior hæc, gelidoq́ seni magis apta placere.
Illa minax, longeq́ rubens, ast illa benignis
Ire uidebatur radijs, tecumq́ serena
Luce coruscabat medio carbunculus ingens,
Aequabat solare iubar, largoq́ tenebras
Lumine uincebat, mira uirtute putares
Hunc proprios formare dies, hunc pellere noctes
Solis ad exemplum. post hunc duo lumina motu
Splendebant parili, sed quod rutilantius ibat
Spectando subitos animis spargebat amores.
Cornua de fusco simuans adamante deorsum
Impigra præcipiti celebrabat luna meatu,
Atra quidem, at radijs circum illustrata supernis.
Hæc suprà, horrisonis diuersa animalia passim
Vultibus & uarijs cernuntur sculpta figuris.
Cornibus intortis aries stat in ordine primus,
Deuexa in tergum facie, ceu mersus in undis
Horreat egregiæ fluitantia membra puellæ.
Inde ferox taurus, facieiq́ imposita natanti
Stirpis Agenoreæ, iuuenum mox clara duorum
Corpora progenies Ledæ, par nobile fratrum,
Quarta sed æquorei species uenit horrida cancri
Quem fons prærapidi sequitur metuenda leonis.
Post illum it uultu roseo pulcherrima uirgo.
At geminis hinc illinc extantia brachia libræ,
Instabiles paribus compensant passibus horas.
Scorpius hinc cauda perlustrat tecta minaci,
Ingentesq́ aperit chalas, hinc Thessala monstra
Semiuiri informis species, cui uultus & armi
Sunt hominis, tonsoq́ senex spectabilis arcu.
Horrifer occursu, pharetraq́ incinctus & urna,
Infima pars quadrupes, iuxtaq́ essurgit in altum
Forma leuis capreæ, rutilo cui cornua in auro
Effulgent, fissoq́ riget pes ungue bicornis.
Post ingens nudi effigies, nimboq́ migranti
Frons uelata hominis uelut æthere pronus ab alto
Fundat aquas, salsoq́ natant in gurgite pisces,
Pectoribusq́ secant caudisq́ trementibus undas.
Signa poli duodena uago, dum lumine captim
Collustrant, operiq́ inhiant, & cuncta sequuntur
Vndiq́ fulgentes auro, speciesq́ Deorum
Et formæ Heroum stabant atq́ acta priorum.
Iuppiter ante alios angusta in sede superbus

Sceptra

Sceptra manu fulmen'q; tenens: leuis armiger ante
Vnguibus Idæum iuuenem, super astra leuabat.
Inde autem incessu grauior, tristis'q; senecta,
Velata capite & glauco distinctus amictu,
Rastra manu falcem'q; gerens Saturnus, agresti
Rusticus aspectu, natos pater ore uorabat.
Flammiu mus'q; draco cauda postrema recurua
Ore tenet, magnos sese torquebat in orbes.
Nec procul ingenti diffundens cornua gyro
Atq; agilem arcendis Neptunus ferre tridentem
Cernebatur aquis, pelago'q; natabat in alta,
Tritonum'q; greges, Nympharum'q; agmina circum
Errabant procul, æquoreum uenerantia Regem,
Hinc quoq; iussus equus percusso mergere saxo
Littoream pedibus rapidis pulsabat harenam.
Proximus imberbi specie crinitus Apollo:
Hic puer hic iuuenis, nec longa tempora tractu
Albus erat facer, ante pedes rapidus'q; fremens'q;
Stabat equus, quatiens'q; solũ mandebat habenas.
At iuxta monstrum ignotum immensum'q; trifauci
Assidet ore sibi, placitum blandum'q; tuenti
Dextra canem, sed læua lupum fert atra rapacem
Parte leo media est, simul hoc serpente reflexo
Iunguntur capita, & fugientia tempora signant.
Necnon & cythara species angusta canora
Ista uidebantur somnum perducere ad aures
Et pharetra atq; arcus uolucres'q; in terga sagittæ
Cirrao'q; ingens Phiton resupinus in antra.
Hic etiam Graijs Italis'q; optanda Poetis
Dulcis odorifera lauri uiridantis in auro:
Vmbra nouem placido resonebat tegmine Musas.
Illas carminibus uario'q; mouentia cantu
Sydera mulcentes alterna uoce putares.
Frater is hunc iuxta iunior, frons ipsa fatetur
Argutum, uirgam'q; gerit serpentibus atris
Intextam caput insigni exornante galero.
Circundant'q; pedes nitidis talaria plumis,
Gallus adest uigil, & cornu cadit Argus ab ense:
Ad lænam noua sponsa sedens, facies'q; superbit
Egregia, & rara lætatur imagine dotis.
Hæc propè Gorgonidum stat fabula nota sororum
Anguicomum'q; caput fraterna Perseus Harpe
Obtruncans fisus speculo, & ceruice reflexa
Marmoreus'q; senex, atq; ortũ sanguine monstrum:
Atq; latus sonipes. & Musis fons sacer almis.
Nec non funerei post hæc, Mauortis imago
Curribus insistens aderat furibunda cruentis.
Hinc lupus, hinc rauca stridentes tristia dira
Cassis erat fulgens capiti, manibus'q; flagellum.
Hinc ignominiam, comperta'q; furta dolosa
Coniugis aspiciens, Vulcanus abire parabat:
Sed pede tentus erat claudo, quem turba Deorum
Vidit, & obliquum riserunt astra maritum
Cornua tollentem cælo facie'q; rubentem
Pectora syderibus distinctum panea uideret
Hispida crura rigant pedibus terit antra caprinis.
Et pastorali baculum fert more recuruum
Texta sibi ex calamis sonat ingens fistula septem.
Parte alia sua sceptra gerens Regina Dearum
Clara Iouis soror & coniunx augusta sedebat,
Hinc sublime caput uelatum est nube decora.
Discolor aspectu quam circum amplectitur iris:
Pauones'q; pedum dominæ uestigia lambunt.
Proxima terrificæ species armata Mineruæ
Virginis ut perhibent, dextræ cui longior hasta
Et cristam galea alta mouens, hanc Gorgonis ora
Cristallinis habens clypeus tegit, in'q; tenebris
Prospectante Dea uolitat nocturna uolucris
Cecropius'q; noua frondescit campus oliua.
Hæc cerebro prognata Iouis Veneris'q; pudendum
Illudit genus, & primordia fœda sororis.
Nuda Venus, pelago'q; natans, ubi prima refertur
Turpis origo Deæ: quondam lasciua gerebat
Purpureis ornata rosis, uolucres'q; columbas
Semper habens, nudis'q; tribus comitata puellis.
Quarum prima quidem nobis auersa, sed ambæ
Ad nos conuersos oculos uultus'q; tenebant.
Innexa alternis per candida brachia nodis,
Nec puer alatus, nec acutis plena sagittis
Post tergum pharetra deerat, nec mortiferi arcus
Ille unam ex multis iaciens in Apolline fixam
Liquerat, hic superi rumpebant astra fragore:
Trux puer in gremium sibi sæua genitricis abibat.
Inde choris Dryadũ nemus omne Diana replebat
Hareades, Fauni'q; leues, Satyri'q; frequentes,
Plaudebant in circuitu multum'q; Dianæ
Dilectus uiridi stertebat cespite pastor.
Fonte miser nitida pulcherrima mẽbra lauantem,
Viderat Actæon, rapido mox ipse repentè
Dente canum laceratus erat sibi ceruus cadebat.
Sacra dea in Scithica non sit placabilis ara.
Vltimus, sed mater Cybele, cui gratior Ida
Nulla fuit tellus, magno grandæua sedebat
Corpore consistens claui, sceptro'q; uerenda:
Vestis honos uarie Phrygijs'q; ex turribus altam
Gestabat capiti, sobolis fœcunda coronam.
Namq; omnes peperisse Deos, ipsum'q; tonantem
Hanc ueteres memorant, liceat si uera fateri
Hæc eadem senes utero, uariante Gigantes
Protulit, infandas mundo per secula pestes.
Curribus hæc agitur domita ceruice leonum.
At procul inferni moderator turbidus orbis
Sulphureo insistens solio tenebrosa regebat
Tartara, quem iuxta coniunx inamœna sedebat.
Rapta olim, ut fama est, Siculi sub uallib. Aethnæ.
Hic dolor, hic gemitus animarum amissa luentum.
Et claustris distincta nouem pallentia regna
Cernuntur, stygij'q; nigræ stant gurgitis undæ.
Tristior hac Acheron fluctu perlabitur atro,
Concretam limo cogens fluitare paludem
Cocytus'q; gemens lachrymosa flumine æternum
Circuit hunc orient, & ripis antra pererrat.
Vmbrarum'q; choros, nec non Phlegetontis adusta
Gurget aqua taciti'q; fatus obliuia lathè
Funduntur. Christi'q; animas qui transuehat amni
Puppe senex fusca residet remo'q; gubernat.
Hæc rex cuncta uidet stygius cum coniuge torua
Per tenebras longè aspiciens & lurida pascit
Lumina supplicijs uarijs. sæuos'q; ministros
Imperio exagitat: cui nox tristia quæq;

Et fune, & torto famulantur stamine Parcæ.
Sub pedibusq; triceps iacet atræ ianitor urbis
Hæc uarijs insculpta modis atq; ordine miro
A superum regnis centrum, perducta sub imum
Lælius aspiciens puro nil uilius auro
Agnoscit, pedibusq; premit quæ rara putantur.
Inde procul magnæ transcursis finibus aulæ
Peruenit ad Regem, solio tunc ille superbo
Surgit, & amplexum cupidè petit hospitis, inde
Considunt, placito mox Lælius incipit ore:
Optime Rex tanto quem sors dignatur amico,
Quantum non alium rediens Sol littore ab Indo,
Dum petit Hesperium despectans cuncta cubile,
Aut uideat uidit ue ne aut nisi cæca uidebit.
Suscipe, ne uanas abeant mea uerba per auras.
Maximus in magno Scipio notissimus orbe,
Te saluere iubet, si quid sanctumq; piumq;
Est usquam, si pura fides, si cura decoris
Durat apud gentes, populo sunt largiter uni
Omnia, sed populi summum uir posidet unus.
Roma caput rerum, Scipio dux summus in illa est,
Haud equidem conficta cano, nūc ille tuam Rex
Poscit amicitiam, uidisti qualia Pœnis
Pectora sint, quàm fluxa fides. mihi crede secundos
Bellorum euentus, si quos Deus ille Deorum
(Auertat fortuna) daret: tibi pessima regni est
Conditio, & multis obnoxia uita periclis.
Et modò terror eos non spiritus ullus amoris
Continet: at nulla Romanis certior ars est.
Quam seruare fidem. nil illa est charius, amplæ
Diuitiæ nobis dulces numerantur amici.
Testis adest paruo distans Hispania tractu,
Testis & Ausonia est: at tu nunc Africa nostram
Experiare fidem, & populi promissa togati.
Ipse tibi nostra nihil opportunius usquam
Cernis amicitia, procul absumus unde timeri
Tædia rara queant, si poscimur, ampla paratis
Classibus exiguo transmittimus æquora uento.
Nostra ubi tempus erit, medio radiantia campo
Improuisa tuis occurrent hostibus arma.
Præterea nisi sæua uiam quam sternimus ultrò
Obstruit ac medios fortuna intercipit actus:
Fixa manet populo sententia tollere turbas
Regum, atq; indignis sceptrum extorquere Tyrannis.
Omnia ut ad paucos redeant, nam Rege sub uno
Optimus est patriæ status, & malè uiuitur inter
Regnantum sine lege greges. tunc Africa tandem
Omnis ad unius redeat moderamina Regis.
Cætera prætereo, nam quis te dignior alter
Littus Atlantæum tebras'q; intricaret umbras?
Munera quin etiam ne despice fortis amici,
It tibi namq; Apuliæ rapidum sub finibus ortum
Mittit equum, bellis habilem: qui cursibus Austros
Aequat, & infesto uenientia tela tonante.
Iungit equo phaleras, niueo monilia collo
Aurea Samnitico quondam prærepta tyranno
Addit & arma uiros, rigidis fortissima uenis
Quas aperis uario præfertilis Ilua metallo.
Aspice nigrantem galeam, gladiumq; nitentem:
Aspice quàm tutum tegit ingens lamina pectus.
Vt faciles ocreæ, uarijs ut purpura bullis
Intertexta micat, ferrumq; obnubit opacum.
Ferreus ut fuluo stimulus splendescat in auro.
Vt procul hasta ferit, clypeusq; ut uulnera curuo
Excutit obiectu chalybum. Romana deinceps
In bellum fer signa precor, fœlicibus ista
Sumpseris auspicijs, magni Scipionis amicus
Hoc petit ille uolens hoc te tua Roma precatur.
Iunge fidem, fœdusq; feri, sit faustus utrisq;
Iste dies, gemina semper celebrandus in ora
Europæ, Lybiæq; bonus. Sic ille locutus
Conticuit, uocemq; simul uultumq; remisit.
Tunc rex blandus ait, uestrum Romane libenter
Propositum amplector, nec amici munera tanti
Despicio, uestramq; fidem. sed iungere fœdus
In partemq; noui subitò transire pericli
Sponte mea uereor, nisi primum cernere coram
Magnanimum facis ipse Ducem, mihi summa uoluptas
Victricem tetigisse manum, quæ fœderis obses
Fida sit, & pignus uenturæ in secula pacis.
Scimus quanta quidem uirtus, quàm clara per orbem
Fama uiri nullus Romano illustrior usquam
Viuit in imperio, nullusq; potentior alter
Flectere uoce animos, & pectora fronte mouere.
Tangimus & meritis, & nomine tangimur ipso,
Optamusq; ducis congressum, dextera dextræ
Hæreat, atq; oculis oculi, permixtaq; uerbis
Verba sonent, faciatq; fidem præsentia famæ,
Nam neq; usq; adeò sunt corda ferocia nobis
Pectore sub nostro, nec mens tàm Barbara uiuit:
Vt non pulchra oculos moueant, spectataq; uirtus
Alliciat, capiatq; animos. me maxima regni
Cura tenet dubij, finesq; excedere auitos
Circumfusa uetat regio fœcunda Tyrannis.
Iuissem uisurus eum, nec gloria facti
Parua foret, tantum quæsisse per æquor amicum.
Ille igitur quem degeneris non lenta morantur
Frena metus, quem ferre mali patientior ætas
Aspera quæq; monet, si nostri est cura per undas.
Tuta uia est, sociam, si quid mihi credis, ad aulam
Colloquium petat, & sermone fruatur amico
Interea tamen ad nostras accedere mensas
Vmbra monet crescens, & pars extrema diei.
Dixit, & exurgens solio dextramq; benignè
Apprendens stratis sublimen ex more locauit
Purpureis. notum mox ampla per atria signum
Dat tuba: conueniunt famuli, turmaq; frequentes
Discurrunt, non una dapes, non pocula simplex
Cura fuit uariare uiris, pars aurea gestant
Vasa manu, pars cristallo splendentia puro.
Ast alij effossos gemma crateres in ampla
Implebant spumante mero, quod miserat olim
Ipsa parens Meroë Phœbo succensa propinquo.
Ardescit splendore domus, fremituq; redundat.
Talis apud mensas (nisi testem spernis Homerum)
Cœna fit Alcinoy: sedet illic blandus Vlysses,
Lælius hic hospes mellito affabilis ore.
Vix dum finis erat dapibus, cum comptus in ostro
Astitit argutus iuuenis, patrioq; canoram

Increpuit

Increpuit de more lyram dulcedine mira.
Obstupuere omnes, sonitum mox uerba secundant.
Maximus Alcides postquam fera monstra per orbem
Perdomuit, fecitq́ uiam sibi nuius ad astra,
Euasit saltus Nemeos, Lernamq́ paludem,
Terribilesq́ diu umbrosi colles Erimanthi
Faucibus Hemoniæ scissis, clarisq́ duabus
Vrbibus euersis, stratisq́ bimembribus aliis,
Et caeso Gerione ferox, dignatus ad istas
Ferre gradum terras, & nostra pericula tandem
Diluentiens, patrijs Anthæum extinxit in aruis:
Libertas hinc nostra uenit, teterrima pestis
Herculea compressa manu, tuta omnia laetè
Liquit, & insolitis pauerunt rura colonis.
Omnibus ex actis pacati conscius orbis
Ipse sibi. Limenq́ petens interritus orci.
Cominus horribilemq́ ausus spectare Megeram
Haud procul à nostris, memorandum, finibus aleè
Erexit geminas pelago turbante columnas
Vtq́ pererrati foret illic terminus orbis
Edixit fueratq́ diu, sed nuper ab orco
Vesanus ueniens iuuenis, conuellere metam
Est ausus, nomenq́ ideò mutare nequiuit
Herculis autoris. Lybiæ cui rura tenenti.
Longæuus nimioq́ Atlas sub pondere fessus
Deposuit cælum ac stellas, sic ipse quieuit
Nec sibi longa quies: nam mox dul edine captus
Heu miser, atq́ oculos ausus uidisse Medusa.
Vertitur in scopulos, uuneq́ stat quē cernimus ipsi
Magnus, & ingenti tellurem contegit umbra,
Immensoq́ iacet spatio porrectus, & astra
Vertice tangit adhuc, illum uix hospita semper
Et nymbi atq́ auræ quatiunt, & fulmina & imbres
Non tamen ipse diu post casum mansit inultus
Vltor ab Arcadia nam Palladis arte tremendi
Colla tulit monstri Lybicas cruor ille nefanda
Inficit sanie tabi stillantis harenas.
Sic nocuit mundo uiuens moriensq́ Medusa
Post regina Tyro fugiens his finibus ampla
Mœnia construxit, magnam Carthaginis urbem
Ex re nomen ei est: mox aspernata propinqui
Coniugium Regis, cum publica uota suorum
Vrgerent, ueteris non immemor illa mariti
Marte pudicitiam cedimus, sic urbis origo
Opperijt Regina ferox, iniuria quanta
Hinc fiat, si fortè aliquis quod credere non est
Ingenio confisus erit, qui carmine sacrum
Nomen ad illicitos ludens traducat amores
His igitur fundata modis urbs tempore creuit
Exiguo, ac rebus semper coniuncta secundis
Inuidia exciuit ualidas in prælia gentes.
Tunc acres uixere uiri, quos inter amore
Insignes patriæ fratres Carthago Philenes
Nunc colit extinctos, numerumq́ auxisse Deorum
Extimat, ac gemini ueneratur nominis aram.
Hi patriæ uitam cupidi si fortè negassent
Plura Cyrenæo cecidissent millia campo.
Vltima nunc bellis agitur feruentibus ætas,
Nec mare quod fauit medio, nec iuncta Charybdi
Scylla rapax, Italis Pœnos à finibus arcet.
Hannibal æterno dignus cognomine montes
Perfregit latios, et q́ uiam rupit aceto
Saxa prius, strauitq́ uiam legionibus aptam.
Hic ubi syluestres solent incubare capellæ
Concursum est totiens, iam sanguine rura madescunt
Iamq́ rubent fontes, Italis iamq́ altior aruis
Exerit herba caput. subitò demissus ab astris
Cum iuuenis memorandus adest, patriæq́ ruinas
Fert humero. uidit hunc claris Hispania factis,
Africa iamq́ audit, sic nunc ut picta duorum
Stat fortuna Ducum: sic iam sub pondere nutat.
Finis erit quem fata dabunt, sed magna parantur
Huc ubi perduxit carmen cytharista repentè.
Subticuit, digitoq́ lyram percussit inanem.
Plausus ad hæc sequitur procerum, populiq́ fauentis.
Rexq́ iterum Lybicos audisti ex ordine casus
Hospes ait: nostraq́ uides primordia gentis.
Græcia si dictis est debita nostra retexe
Principia, nostrosq́ duces. hic leniter ille
Subridens, quam congeriem Rex optime rerum
Exigis? an breuiter nostros audire triumphos
Fortè putas breuior narrantibus exeat annus
Tu petis anguste conferre in tempora noctis
Cuius magna retro pars est, tum lingua uolentem
Deserit, impediunt curæ, somnusq́ laborq́
Non uacat hæc inter tempus sermone tenere.
Quis facilè Italiam per secula longa frementem,
Tuscorumq́ acies, & tot Samnitica bella:
Ac totiens uerso fugientes agmine Gallos
Explicet? aut nostros & in hac tellure labores
Et pelagi medio: quos sors contraxerat ambas
Protinus infesto coëunter remige classes.
Aut quas infœlix passa est Hispania clades,
Plena cadaueribus nec habentia flumina cursum
Assiduæq́ noui fumantia cædibus arua
Quæ nostri fecere Duces, annalibus altis
Tantarum capitur uix pars millesima rerum
Quos si fortè iuuat, Tarpeia uisere ob arce
Scipio transcriptos, ibi nam custodia templi
Publica nostrorum seruat monumenta laborum.
Illic multa leges, quæ sint licet ampla, putato
Esse minora tamen uero, nec teste citato
Est opus, acta patent, scriptorum copia nunquam
Romano fuit in populo, quos grauis abundè
Orbis habet nostris, facere est quā scribere multo
Dulcius, atq́ alijs laudanda relinquere facta
Quàm laudare aliot: quin angustissima libris
Si quis interdum uideas quæ gessimus illos
Externæ scripsere manus, at Græca Latinis
Addita res nequeunt tantas æquare loquendo
Ingenia, hoc uestro maneat sub pectore certum.
Nunc quantum nocturna patet sermonibus hora,
Principia expediam. Teucrorū à sanguine longa
Gentis origo uenit, uictrix quem Græcia bello
Ditior ad patrios muros sparsisse bilustri.
Et fortasse aliquis iam tanti criminis ultor
Natus in Italia est: sed nunc ad cœpta reuertor.
Naufragio ex tanto, uixq́ ex tot millibus unus
Integer euasit sine crimine: namq́ ubi Troia
Matris adhuc phrygio fumabat littore bustum,

Iamq́ cinis facilem incipiẽt glomerare fauillam,
Inclytus & claris multum spectatus in armis
Dux Anchisiades, cui non uia prona salutis
Viribus aut proprijs, aut urbibus esset amicis.
Destituit patriam lachrymans, charamq́ cubilis
Consortem, & passus terra casusq́ tremendos
Erroresq́ uagos & mille pericula ponti.
Impiger Ausonias tandem tamen attigit oras.
Isq́ ubi belligerum Latij sensere coloni
Troiugenam: externoq́ uiro Lauinia pactos
Reddidit amplexus: sacro pia flumine membra
Deseruit moriens, puer hunc excepit Iulus
Succedunt, illumq́ alij: sic omnia Regum
Tempora fluxerunt longam qui mœnibus Albam
Sub sceptris habuere suis ad Tybridis undam.
Donec magnanimus posuit noua mœnia pastor,
Vltor aui, uindex scelerum, qui nostra parentem
Dixit, & æthereas defunctum traxit ad arces
Posteritas, raptoq́ tulit sua thura Quirino.
Fundamenta uides urbisq́ exordia nostræ,
Quos tibi nũc sermone duces? quæ nomina fando
Exequar? innumeram uideo concrescere turbam.
Præcipuè ex quo [illegible] tulit ampla uirorum
Semina nobilium, & tranquilla parit in urbe
Ingentes animas. stellata sydera noctis
Et pelagi fluctus, & harenas littoris antè
Enumerem, quàm cuncta quibus mea Roma superbit
Nomina clara Ducum, Curios fortesq́ Camillos,
Et Paulos bello claros, Fabiosq́ trecentos,
Quos simul una dies patriæ subduxit egenti.
Torquatosq́ truces, Lepidos, durosq́ Catones,
Fabricios modico contentos. Indica cursu
Nomina quæq́ dedit cœlo demissa uolucris.
Marcellosq́ animi illustres, Graiosq́ feroces:
Et Regulos fidei plenos, quæ nomina belli
Fama tulit pridem uestras, nisi fallor, ad aures.
Et qui magna procul transcendũt omnia summos
Scipiadas, quos alma domus Cornelia cœlo
Extulit: atq́ hominum superis æquauit alumnos
Vnde Ducum dux ille genus trahit. est mihi magnus
Enumerare labor uel nomina sola domorum.
Quòd si gesta uelim percurrere digna relatu
Quantus erit? non usquam mihi ferrea lingua est
Nec tibi sunt aures, at ne fortassè putentur
Exemplo caruisse fides, quam uestra Philenis
Fratribus altisono cecinerunt carmina cantu:
Pauca sed è pleno longè repetentur aceruo
Namq́ olim aut uento terram impellente latenti,
Aut causa quacunq́ alia, prærupta uorago
Romano patefacta foro, conterruit urbem.
Stabant attoniti pleno circum agmine patres,
Vndiq́ sollicitum, prægrandia uoluere saxa.
Vulgus anhelabat, pars conuectare canistris
Tellurem magnasq́ trabes. nil molibus ullis
Cum fieret, simul ira Deum manifesta moueret
Consilio superum uisum est compescere pestem
Dum pauidi responsa petunt, consultus Aruspex
O præclara nouis gens, inquit, territa monstris.
Hoc specus explendũ est. non qua ratione putatis
Quid iuuat aggestu lapidum, & telluris inani
Flectere uelle Deos? non si Tarpeius in imas
Sexq́ alij latebras descendant ordine colles,
At super incumbat grauis Apenninus & Aethna
Finis erit, sunt quæ uobis pretiosa dehiscens
Fossa petit, paucis plenus concurret hiatus.
His dictis riguere animi, pallorq́ per omnes
Mœstus erat: multi gemmas, aurumq́ ferebant:
Argentumq́ alij, namq́ hæc meliora putantur
Inter inexperta, & uerorum ignara bonorum.
Corda hominum quot cæca ligat terrena cupido,
Nigraq́ corporei quot carceris occupat umbra?
Vnus ibi ante alios iuuenum fortissimus altè
Exclamat, quæ tanta animis ignauia cæcis?
Vilia pro charis, pro magnis parua tulistis.
Nil opus est auro, fœdis quod terra cauernis
Euomit, aut lectis inter deserta lapillis,
Vnum ego uos moneo: nobis uirtute uel armis
Nil melius tribuisse Deos, hæc summa profectò
Hæc uerè Romana bona, & si summa reposcunt,
Arma uirumq́ dabo, dicens hæc, lumina cœlo
Erexit, templumq́ Iouis quod præsidet arci
Suspiciens, tendensq́ manus sursum atq́ deorsum
Atq́ omnes superosq́ Deos, manesq́ precatus
Ad quos tendebat. ualidum calcaribus ultrò
Vrget equum, barathroq́ uolens infertur aperto.
Arma ruente uiro lucem sonitumq́ dedere.
Fit strepitus, coëunt ripæ, & iunguntur in unum.
Virq́ sequens tremula pars ultima transilit hastæ.
Ceu quondam in modico cœlũ splendore dehiscit,
Et uelut ætherei reserat penetralia mundi
Inde repentino transcurrens turbine flamma
Visa fugit, cœloq́ redit sua forma sereno.
Hic tibi uir quantus, patriæ quem reddere uitam
Ac uiuum terræ liceat dixisse cadauer.
Cernis & armatum stygios inuisere lucos.
Curtius in nostris fuit hic annalibus ingens.
Vis referam Decios, quorum prior ille latinas
Fortè uidens acies nostrorum terga prementes
Constitit ingemuitq́ ferox, mox magna precatus
Numina, deuotum medios se misit in hostes
Victato capite, & succinctus more Gabino.
Ipse quidem in gestis prosternitur undiq́ telis
Nobis morte sua uictoria contigit illo
Certa die, secumq́ simul metus cæca tremorq́
Omnis in aduersos subitò transisse Latinos
Creditur, ipse habitu horrifico spectabilis atro
Celsus equo, specieq́ humana augustior ire
Visus erat Decius id paruo post tempore natus
Iure uelut proprio pugnantibus agmine Gallis
Rettulit, & nomen patris, & pia facta secutus.
Quem etiam clara compellans uoce parentem
Traditur ad mortem indubiam per tela per enses,
Gallorumq́ aciem, & cuneos penetrasse frementes.
Secum ad uictores fuga transijt & metus & mors.
Tertius inde nepos, ut auitis atq́ paternis
Accedat titulis, quamuis obscurius illi
Fama dedit nomen, simili pietate Lucenas
Strauit opes. simili descendens tramite ad umbras
Sic tribus in campis: totidem pater ordine ciues
Et palmam peperisse nece, & perijsse uolentes.

O genus

O genus eximium, dignum cui secula cuncta
Rite canant laudes, cui nulla oblivio sensim
Obrepat, seriorq́ ueter celebrare nepotes.
Cætera nota tibi, ac passim uulgata relinquo,
Vidisti, neq; enim tam longa interuenit ætas,
Vt nequeas uidisse quibus fortissimus olim.
Regulus expositus seruarit sacra fidemq́
Supplicijs, quanto patriæ inflammatus amore.
Heu bene nate senex, nunquam tua fama peribit,
Tu moreris, tamen illa tibi mansura superstes
Viuit & æternum uiuet.
Quanquam quid genera, atq; uiros memorare necesse est
Cum sæpe ad certam legiones currere mortem
Viderimus monstrante Duce, & sua fata docentes
Ire licet clamante uiri, ueteremq́ redire est.
Nec flexisse animos, ideo nec lumina quenquam
Præcipitemq́ leues uisse in uulnera saltu.
Romanum est si nescis opus, contemnere casus
Fortuitos, placidè uenienti occurrere morti.
Spernere quæ gentes aliæ mirantur & optant:
Contrà autem amplecti quæ formidanda uidetur.
Vincere supplicia, & tristes calcare dolores,
Sponte mori potius, quàm turpem degere uitam.
Dixerat ille autem, medio interrumpit & aufert
Plurima, quid Regum nostrorum extrema reliquit?
Hospes ad hæc: fateor fas tunc quærere Regum
Regius est sermo, tamen hæc breuitatis amore
Transieram, tibi sed suspecta silentia forsan
Neue putes ideò quòd nostris regibus ausi
Insultare sumus nos forte cupidine prædæ
Incensos, nomen sceleri quæsisse decorum.
Accipe uera rei fuerit quæ causa nouandæ.
Libertas optata diu, nunquam ue petita,
Mulcebat splendore animos, sed sceptra premebant:
Efferaq́ imperijs urgebant regia duris.
Impendens capiti miserorum & torpor inertes
Ceperat: immemoresq́ sui, pudet illa referre
Pertulimus quæ mœsta dami: pudet omnia rursus
Dicere quæ campis alienis castra sequutes
Rege sub infando iugulis sumus impia passi
Mancipia & segnes animæ, nihil ille putabat
Per scelus horrendum titulos quæsisse superbi
Criminibus in sæua nouis cognomina mundo
Ingeret, patriæq́ suæ proli qualia monstra
Millia tot pariter quibus omnia perdita uirtus
Fecerat: ac turbam cui tot fortuna parabat.
Et cui tot Reges populosq́ subegerat, unum
Indignum timuisse caput, uitusq́ prophanos
Obseruasse sacris pro legibus, haud ita Regem
Mellificæ uenerentur apes, fucosq́ nocentes
Atque leues culices arcere à finibus ausæ
Quæ donuum mellis trepidum sæpe atq; pauentem
Excludunt, omnes Regem tamen intus inermem
Exiguumq́ timent, illum admirantur, & illum
Militiæq́ domiq́ colunt, & regia semper
Atria circumstant, humerisq́ in nubila tollunt.
Nos quoq; sic nostri timor & reuerentia Regis
Continuit, donec permixta superbia luxu
Creuit, & intumuit turpis luxuria fastu.
Tunc mora nulla uiris uisum est succidere ferro
Hanc saniem, medicasq́ manus in uulnera ferre.
Quæque sub imperijs stetit inconcussa superbis,
Victa sub obscœno cecidit patientia facto.
Regius insani iuuenis præcordia flamma
Succensus, uulnusq́ trahens malesanus acerbum
Nocte sub ambigua matronæ limina castæ
Intrat, & exceptus placidè, nil tale uerentem
Vi superat, uoti compos, spoliumq́ pudoris
Fœminei referens, & opaca gaudia noctis
Lætus abit, furti tacitè sibi conscius alti.
Illa dolens, uitamq́ simul corpusq́ perosa,
Et membris irata suis, uas uile pudenda
Fœmina luxuriæ uiues dicebat, & in te
Semper adulterij uestigia fœda manebunt?
Et poteris spectare thorum, quo rapta fuerunt
Omnia chara tibi? uir, uirtus, fama, pudorq́.
Quin obis, & tristem potius precor effuge lucem
O anima infelix, inimicaq́ claustra refringe.
Hæc sibi clàm questa est, subitò patremq́ uirumq́
Euocat, id siquidem cupiens, ut testibus illis
Corporis inuisum liceat deponere pondus,
Roma patrem, longinquaq́ uirum tunc castra tenebant
Cui dum forte redit properans iam patre reperto
Nuncius occurrit, dominæq́ ex ordine uoces
Narrat, atrox facinus, sed quod non nouerat ipse
Euenisse domi, raptimq́ opus esse reductis
Patre uiroq; simul, stupet ad mandata maritus
Coniugis, incertusq́ animi, sub corde uolutans
Quid sibi fata uelint, aut quid fortuna minetur
Procedit diuersa putans, & limine primo
Inuenit attonitum socerum, pariterq́ uocatū
Ibant, & paribus curis alterna loquentes.
Illicet aduentu mulier commota suorum
Profudit lachrymas, mox percontante marito
An ne satis sospes? minimè, nanque omnia dixit
Perdidimus, pretiosa simul, nil dulce remansit,
Præreptaq́ pudicitiaq́ hæc perijsse fatendum est
Heu misera stant fœda tuo uir optime lecto
Signa aliena uiri, fuit hoc uiolabile corpus,
Integer est animus, mors testis, porgite dextras
Et præstate fidem, scelus hoc ne turpis ad umbras
Auferat impunis: tumuloq́ insultet adulter.
Ex hinc indignans transacta crimina noctis
Explicat, atque adhibet uerbis lamenta precesq́
Consolante uiro mœstam, facinusq́ negante
Esse ubi mens pura est, ego me sic crimine dixit
Absoluo, sceleris pœnas euadere nolim:
Exemploq́ mei non uiuet adultera Romæ.
Dixit, & eductum latebris qui ueste latebat
Pectore sub uiuo gladium moribunda recondit.
Et ruit in capulum, uelut hoc releuare pudorem
Vulnere prostratum ualeat, sic nota parentem
Fama refert uolucrem, proprio de sanguine natos
Extinctos dira morsu serpentis ad auras
Tollere, & illorum exequijs expendere uitam
Horrida conclamans cernentes uulnera, luctus
Exoritur, tremuitq́ domus sub murmure tanto.
Brutus ibi solus lachrymas, & inania uerba
Castigat, uir egregius, celata sub alto
Pectore cui uirtus ingens erat. ille cruentum

Fenidus educens spumanti uulnere ferrum.
Attollensq́ manu, superos summumq́ tonantem
Iuro ait, hunc q́ olim castum intactumq́ cruorem
Quod flammis ferroq́ genus, sobolemq́ domumq́
Regis, & inuisum caput, ac Diadema superbum
Nunc, post hac semper, mihi dum lux ista manebit
Persequar aternis odijs, nec regna tenere
Ille potest, poterit manus hac dum tela mouere.
His dictis alios eadem iurare coëgit.
Mirantes unde hac audacia tanta repentè
Pectore sub Bruti: uel quo de fonte ueniret.
Conuocat hinc ciues, triste & miserabile uisu
Protrahit in lucem populo spectante cadauer.
Ostenditq́ alijs gladium pulmone tepenti
Vndantem, pectusq́ alijs, uulnusq́ profundum
Admonet, hunc nata, iubens hunc meminisse sororum
Coniugis est alium, pignus cui norat amoris
Esse domi pradulce aliquod, quo regia pergant
Acta docet, fastusq́ ferox aditura libido.
Ira dabat stimulos, & rebus consona uerba,
Purpura cade madens, pallorq́ & frigida membra:
Et patris atque uiri, spectacula cruda mouebant,
Omniaq́ exuperans fortis uiolentia Bruti.
Illum igitur quoque gradum deflexerat, ingens
Turba sequebatur ferro succincta uirorum:
Fæmineiq́ greges crudelia fata gementes
Quis fuerat celebri spectata Lucretia fama.
Quid moror? historia est multarum maxima rerum.
Hoc Duce. pelluntur Reges. exulq́ senexq́
Tarquinius moritur, nati omnes, diraq́ coniunx,
Supplicium scelerum non una morte luerunt.
Corruit in cineres Regis domus alta superbi.
Regnorum hic finis, post hac meliora sequuntur
Tempora, & hinc nostri libertas incipit aui.
Annua perpetuis strauerunt iura Tyrannos.
Sauaq́ legitima fregerunt sceptra secures,
Atque unum peperere duo, geminata modestos
Ferre magistratus subitò noua signa uideres.
Primus iuit fasces autor qui primus adepta
Libertatis erat, studio seruauit eodem
Denique quos peperit natos, qui regia mallent
Imperia, afflictos uirgis, truncosq́ securi
Compulit ad mortem pro libertate serena.
Tam simul infelix genitor, quàm ciuis honestus:
Tam rigidus Consul, quàm libertatis amator.
Idem post Regis sobolem fera bella nouantem,
Regniq́ uel tali repetentem iura paterna
Obuius excepit, iuuenemq́ superba minantem
Vulnere letali transfixum compulit orco.
Sed dum torua frement, odioq́ assensus in illum
Irruit, alterna non uidit cuspidis ictum.
At pariter cecidere truces, at fortior illum
Immoriens Brutus resupinum corpore texit
Victor ad extremum: sic immemor ille pericli,
Eruit infandam inde animam, & ferus ultor ad umbras
Perfide Tartareas ferro sequar inquit acuto
Talia per meritum sexum simul omnis & atas
Fleuit, & insolitis strepuerunt rostra querelis
Pracipuè tamen, ut proprium luxere parentem
Vltoremq́ pudicitia gratissima matrum

Agmina, nec longum esserunt mæsta per annum.
Nunc manet his Bruti semper uenerabile nomen.

AFRICAE FRANCISCI PETRARCHAE.

LIBER IIII.

NIERAT, tunc Rex iterum placidissimus inquit:
Magna quidem memoras, uideo quantum infima summis,
Et quàm sint Romana alijs distantia facta.
Senio praterea quid fæmina uestra pudica.
Morte uelit, ne cuncta sibi iam candida Dido
Arroget, aut iuuenis terra demersus iniqua.
Omnia ne nostris contingant clara sepultis
Fratribus occurrunt, genitor namq́ nepoíq́
Vnum de cunctis. miranda maxima transit.
In turbam potuisse animos descendere tantos.
Plus hominum suprema dies quàm catera terret
Hunc uirtus pradura solet minuisse pauorem.
Vix tamen hac cunctis usquam uix contigit uni.
Publica sed nobis eadem est stat unica uestris.
Mens exercitibus pro libertate tuenda
Recta fronte mori, sed quid super omnia longè
Nosse uelim, egregij uitam, & Ducis acta moderni
Prateris, hoc igitur precor hoc edissere nobis
Qui mores, qua fortuna uiri, quis pectoris hospes
Et animus, qua maiestas iuuenilibus annis
Insita, namque unum nobis hoc crebrior illum
Fama tulit, tum pracipuè qua gessit Hybero
Nuper in orbe refer tibi si notissima posco,
Omnia si prasens spectasti, & cernere soli
Cor licet arcanum, quoniam nil proximus ardens
Celat amicitia, at tu nunc festina parumper.
Nox subsiste precor, Lælius dum pulchra uelans
Eloquitur, teneat niueos aurora iugales.
Et contenta senis gremio iacuisse mariti
Det spatium uerbis, solitoq́ iocosior ille
Vxorem roseam complexibus alliget arctis.
Vidit ut intentos animis atque auribus omnes
Lælius, & nullo concussa silentia motu.
Incipit: heu quanto tam grandia iussa sequenti
Est opus eloquio: mihi non facundia torrens
Largaq́ Cecropia contingit Graïa lingua
Maximus insano iuueni uigilauit Homerus.
Rusticus egregio uigilat nunc Ennius, atque
Dignus ut hic Graio sic dignior ille latino
Vate fuit: precone autem fortassis Achilles
Indiget, hic nullo, surgit sua fama sine ullis
Artibus, inq́ dies crescunt preconia, nec me
Fallit amor, ueniet tempus cum libera cælo
Fama uirum tollet: stimulis nunc forsitan ille
Inuidia sed grata magis iam cœpta sequamur.
Nulli unquam natura uiro tam larga fuisse
Creditur, æthereo corpus splendore nitescit.
Imperiosa Ducem frons arguit aspera blandam

Vnde

Vnde simul uibrant unum duo lumina fulmen
Quod nullus sufferre queas, coma densa per armos
Protinus ad Solem uenit ferientibus aurum
Explicat impexum, quoniam cassisq́ sudorq́
Et labor assiduus prohibent, animusq́ modesto
Contentus, cultumq́ timens transisse uirilem.
Celsior est alijs, quotiensq́ in prælia uentum est
Spem procul ipse suis sublimi uertice præstat.
Terret & hostiles acies, spem quippe metum
Ille habet aspectus.
Pectoris est qualem petit ingens spiritus aulam.
Cætera conueniunt, humeros & brachia cernas
Militis altifici, licet inter milia mille
Videris hunc, uerum ualeas cognoscere Regem.
Iste decor nimius multos trepidare coëgit
Immemoresq́ sui, tenuit dulcedine quadam
Insolita, tacitosq́ diu conceptaq́ uerba.
Distulit, aut alio deflexit calle loquentes.
Pulchrior est etenim mortali corpore longe
Atq; hominem supra, uix illum fulgidus æquat
Iuppiter, aut puro pharetratus in æthere Phœbus.
Ista tamen quia parua uiris, spernendaq́ formæ
Commoda sunt, sileo. uultus spectasse seueros
Ipse suos cernet, ueris q; minora locutum
Me dicet, datur hæc illi nam gloria soli.
Nominibus quia cum noceat præsentia magnis
Hunc super attolit, cuius si quæritur ætas,
Nondum tridenum fateor peruenit ad annum
Omnis in ascensu est crescens cum tempore uirtus
Iam sua nunc senibus grauitas mutanda seueris,
Atque iuuentuti leuitas optanda serenæ est
Hostibus asperius nihil est, nil dulcius inter
Charorum affectus, siue illum tela mouentem,
Siue armis positis uultos spectabis apertos.
Quid potius deceat dubites, hunc prospera unquam
Extulit, aut strauit iaculis fortuna molestis.
Vnus utrobiq; est eademq́ mens permanet & frons.
Rebusq́ in ambiguis, rebus tranquilla secundis
Spreuit opes, populi uentosos spernit honores,
Gloria uera placet dulces conquirit amicos
Hæ sibi diuitiæ sunt, quas solet ille perennes
Quæ peperit seruare fide, modò fama per omnes
Voluitur Hesperiam, iuuenem uenisse superbis
Dijs similem, cui uis hominum non nulla resistat,
Quique etiam placida quoscunq; subegerit armis
Vincat amicitia.
Vincitur ut cælo species telluris opaca.
Florida si omnes tellus premit Itala terras
Vtq; nitet cæli pars purior una sereni:
Italia sic Roma potens præfulget in ipsa,
Solq́ uelut radijs fulgentia sydera uincit,
Scipio sic omnes superat. stat uera fateri
Non illum nostro iuuenem de more creatum
Dixeris, atq́ ideo non omnia falsa locuta est
Fama uirum super astra leuans, nam protinus alto
Persuasum est multis hominem hunc descendere cælo.
Nam quid cuncta sequar, piget illa minuta referre.
Fabula sed uulgo nota est, pulcherrimus anguis
Obuersatus enim matris persæpe cubili
Dicitur, & uisus multis mouisse pauorem.
Suspitioq́ frequens hinc iam uulgata per urbes
Diuini partus oritur, cui scilicet ipse
Additus in lucem puer. & mox maximus idem
Vir similis nulli diuinis rebus apertam
Atq; animo facit esse fidem, spectatáq́ rursus
Relligio, & uitam mos obseruatus in omnem,
Namq; ubi Sol oritur, solus solet ille remotis
Omnibus in cellam Iouis, augustissima nobis
Tarpeioq́ colle sedet: cui sacra pauentes
Rite sacerdotes celebrant, securus ad aram
Intrare, & limen foribus firmare reductis.
Hic quasi multa loquens tempus terit, inde repentè
Digreditur, summosq́ animosq́ portendere uultum,
Cælestemq́ oculos uideas præferre uigorem.
Ipse spei plenus, si quid tunc instat agendum
Aggreditur, certosq́ solet promittere magnis
Successus bellis: ue luti sibi numine ab ipso
Promissos, multis equidem sic pectora campis
Accendit, tribuitq́ animos, & posse coëgit
Quòd modo non poterant, uires mens firma ministrat.
Nilq; ualent artus, nisi quod dedit illa ualere.
Sæpe ego conspexi cum iam ferienda retrorsum
Terga darent acies, & Signifer ipse trementi
Vix regeret uexilla manu, rapuisse magistro
Pila ducem pauido, & medias penetrasse phalanges
Clamantem: Deus ecce præit, sequimur ne uocantem
An fugimus? sequar ipse libens, uictoria soli
Continget promissa mihi: & si fata uetabunt
Vnus ego emoriar, uos en fuga libera, post me
Viuite degeneres, aliter moritura iuuentus.
His dictis eduxisse acies, & pectora morti
Opposuisse uiros, sic uincere sæpe coactus
Tantus amor Ducis est, tantus pudor urget in arma.
Nanque ubi perpendunt quanta est constantia mentis
Quanta fides superum, quàm præsens Iupiter illi
Consistunt, iussuq́ Dei remeare putant se.
Hæc propter cum multa adeò tractauerit olim
Ardua, nulla acie uictum dum primus in illa
Dux foret, assiduis meminerunt secula bellis.
Casibus hic quoq; nunc quantum sibi fortè futuris
Præsumat, seu quos iubeat sperare laborum
Euentus audire uelis: Carthaginis alta
Mœnia iam quatit, ille animo iam scandere in arcem
Cogitat, ac pelago titubantem inuoluere Byrsam:
Vt leo seu nitidam in pratis errare iuuencam
Præcipiti stimulante fame, seu turbidus hostem
Fortè lacessitus iaculis prospectat, & iras
Supprimit, ac rabiem frenat, dum proximior sit
Interea tamen absente nondum unge cruento
Dilacerat, morderq́ oculis, ac tecta pererrat
Viscera, & inuisum minuit per frustra cadauer.
Sic noster mihi crede leo nunc æstuat. ullas
Nec metuit uires, tantum à præda uel hostis
Auffugium timet, atq; aditus circumspicit omnes.
Omnia posse putat quæ unde quæcunq; putauit
Posse, potest: igitur peragit quæcunq; cupiuit.
Optima sola tamen cupit & pulcherrima facta.
Quid iam de pietate loquar, quæ cognita patri est.
Et patriæ, narijs olim spectata periclis?
Sed duo nunc tetigisse sat est, furor hostis acerbi

Flenda

Plenda Cisalpinis iam Gallica rura colonis
Vastabat: Romam iam flamma padocenus ardens,
Et capitolinas fumus perflabat ad arces.
Maximus huc nostri genitor ducis, ipse malignis
Mittitur auspicijs, quia multa patentibus aruis
Congredimur: superat Pœnus, perijsset in illa
Dux acie, nisi natus agens tunc circiter annum
Octauum decimumq́, ferox tellure iacentem
Transfixumq́ latus, media de morte parentem
Eripuisset (opus patri) medios'q per hostes
Fecisset mucrone uiam. Iam fata premebant
Vltima, iamq́ minax ferro, facibusq́ potentem
Hannibal Italiam confecerat, atra cruentus
Cannarum & nostro famosus sanguine uicus.
Vulnera uisceribus læuis inflixerat, omnem
Spem metus expulerat, ueluti cum fluctibus almis
Succubuit, cœliq́ graues pelagiq́ tumultus
Non tulit, horrescunt nautæ pallor'q per ora
Funditur, ac trepidos angit noua cura magistros.
Qua rapiat sibi quisq́ fugam, seu littora salsa,
Seu scopuli saxosa petens iuga parua propinqui,
Seu residens trunco, disiectis turbine claui
Enatet, & rabido committat brachia ponto:
Talis erat nostræ status urbis, talia nobis
Consilia, heu quantas tracturus mole ruinas
Imperij mutabat apex, quid uera fateri
Distulerim: coëunt iuuenes, Princeps'q Metellus
Conueniunt, fuga sola placet, terras'q nocentes
Linquere, & Hesperiam uictori tradere Pœnos
Quod simul innotuit, ceciderunt corda, tremor'q
Omnibus incessit gelidus, tum forte Tribunus
Militiæ, uix dum teneras lanugine prima
Exornante genas, erat imperterritus unus
Scipio, dumq́ omnes dubijs succurrere rebus
Consulerent inopes animi, tempus'q pauentes
Extraherent sermone uago: quo pergimus inquit,
Egregius iuuenis? non tempora longa supersunt
Consilij, sed facto opus est. quin stringimus enses,
Ite precor mecū proceres, quibus ultima cura est
Vrbis & imperij, uestigia nostra sequantur.
Publica res nondum perijt, talibusq iacentes
Erexit sermone animos, consurgimus omnes
Consequimur'q Ducem: non illo celsior ibat
Amphitrioniades cum dura rebellibus olim
Prælia semiferis, & grandia tela moueret.
Imus, & ut trepidi uentum est ad tecta Metelli,
Irruit ipse prior, stabat tremefacta pudendis
Consilijs intenta manus, uix mœsta sonabant
Murmura, uix pauidum feriebat lingua palatum:
Qualis inest captis color, aut fiducia frontis
Quos fera terribili addixit sententia morti.
Illi equidem miseri trepidant, letiq́ propinqui
Casibus attoniti, spectant tamen omnia circum
Quà fugiant (quando illa patet uia sola salutis)
Tunc super insultans stricto mucrone tremendus
Iuro, ait, ætherei per numina summa tonantis,
Me nunquam dum uita mihi dum membra manebunt
Deserturum urbis Romæ, Italiæ'q labores,
Passurumúe alios, & nunc tibi Quinte Metelle
Iurandum est pariter. uel si fortasse recusas,
Hac moriere manu, uobis'q nouissimus uenit
Omnibus ista dies: gladiumq́ erexit, & omnes
Contremuere metu. facti Dux ipse Metellus
Diriguit, res nempe ferox inopinaq́ mentes
Presserat. haud aliter quàm si Iouis ira trisulcum
Torsisset male firma domus in culmina cælum:
Nec secus irati ciuis tremefecit imago
Hannibalis, quàm si uictricia signa uiderent,
Impendere sibi mortemq́ & uincla minari
Ergo in uerba simul quo iusserat ordine iurant.
Dux prior, inde alij, merò sic ille pudendam,
Compressit uirtute fugam, uix sextus ab illo
Annus agebatur, quo patrem à morte reduxit.
Occiderant almæ duo maxima lumina Romæ
Scipiadumq́ ingens uno prope tempore nomen
Obruerat fortuna nocens, Hispanaq́ tellus
In dubijs amissa fidem mutarat auitam,
Millibus ex tantis procerum consurgere nullus
Nullus ad immensæ reparandum uulnera cladis
Audebat præstare manus, tum filius ultor
Et patris & patrui nomen dedit, is'q Pirenem
Transgressus maiore animo quam uiribus, omnem
Retulit Hesperiam populi sub iura Quiritum
Qua duo lata patens inter distantia multum
Aequora porrigitur: uel qua longissima tractu
Ad uestrum est hinc uersa more, Herculeas'q columnas
Illinc perpetuus nomen debentia flammis
Ad iuga consurgens Gallorum prospicit arua
Quicquid in his habitat terris hominum uel opum uel
Hostibus ereptum fortuna iudice nostrum est.
Vt tamen ex multis decerpam pauca decoris,
Vrbs sedet, Hispano posuit quam littore primus
Hasdrubal, & magnæ nomen Carthaginis illi
Imposuit, cuius partem ualidissima cingunt
Mœnia, partq́ maris rapido defenditur æstu.
Huc opes Pœni pompas, huc signa uiros'q
Contulerant, atq arma duces: quia siue per undas,
Siue per explicitos instarent prælia campos,
Opportuna foret, bello'q aptissima sedes.
Antiquam læuo prospectans tramite matrem.
Proximus huc etiam populus confugerat omnis
Tuta petens, ceu cum primas incendia flammas
Attollunt, piceus'q uolans replet æthera fumus.
Diffugiunt quos dira fugat uicinia pestis
Euacuant'q domos, secum pretiosa ferentes,
Et testudineam concurrunt undiq ad arcem.
Huc famæ signantis iter uestigia seruans
Scipio contendit, neglectaq́ cætera linquens
Hanc petit, huc acies ducit Romanaq́ circum
Castra locat, paruumq́ leui struit aggere uallum.
Mira loquar, sed uera tamen, non mœnia crebris
Turribus, & ualido circumfirmata paratu,
Militiæ ut ardor, sua fata extrema uidentes
Custodumq́ acies, & propugnacula mille:
Ac turbanda procul ferientes castra balistæ.
Scandentem muros, per'q omnia tela ruentem
Sustinuere Ducem. breuior non contigit ullis
Mœnibus obsessio, siquidem primordia bello
Vna dies finemq́ dedit: non tecta relinquunt
Ocyus imbelles Ioui instimulante columbæ

Armis

Armigero, aut pauidi uenientem ad lustra leonem
Diffugiunt lepores subitò, custodia portæ
Deseritur, pauci ualidè se mœnibus atris
Occultant, alij fugiunt, totamq́ per urbem
Sternuntur uario complentur cuncta fragore,
Pugnantumq́ simul strepitu, gemituq́ cadentum.
Qualis ab Aethiopum rapidis cum tollitur austris
Littore tempestas nostrum casura sub axem,
Apparet metuenda procul, mox proxima nubes
Dehiscit, & mixtis descendunt fulmina saxis:
Iamq́ tument amnes, iam qui modo segnis abibat,
Quilibet alta fremens imitatur fulmina torrens.
Turbati agricolæ fugiunt, ingensq́ superne
Terror ait miseros pereunt armenta furentis
Fluminis obiectu, quos quæ trementia uoluas
Lumina terrifici disiectis nubibus ignes
Præstringunt, moriq́ ante pedes, nec flectere quoquam
Possis iter: nec stare queas, hinc luctus & horror,
Lugubresq́ procul resonant per nubila uoces.
Multa sub hoc tempus micuerunt indole clara
Signa Ducis manifesta noui, uir quantus in armis
Et quantus post bella foret nanque arma mouentes
Milite ab aduerso, non Mars uiolentior urget
Infesto temone trahas, nec acerbior Hebro
Spumantes immergit equos, uerùm arce reclusa
Hostis ubi ad ueniam proiectis concidit armis,
Illicet extinctus cecidit furor, iraq́ cessit
Pulsa animo, ferrumq́ manu sic aere serenat
Nubila pacifico despectans Iuppiter ore,
Continuoq́ silent uenti fugiuntq́ procellæ.
Sol uiret, emergunt fulcit sua noctibus astra,
Et mundo sua forma redit: iam uictor ad arcem
Tranquillus uoluebat iter, Romanaq́ celsis
Turribus affigi uictritia signa iubebat.
Post hoc sacra Deis meritasq́ rependere grates
Instituit, stabat cinctus de more sacerdos,
Lataq́ deuoti feriebat pectora tauri.
Compellans ad sacra Iouem, Phrygiosq́ penates,
Romuleamq́ animam: custosq́ ex ordine diuos
Custodes latij quorum capitolia curæ
Credita perpetuæ mundi caput esse merentur,
His actis grates meritas & debita soluit
Præmia militibus, uirtus, ut alatur honore
Haud equidem ignaros: fuerat mos ille uetustus
Romanis Ducibus primo seruatus ab æuo:
Inualidas turresq́ altis cum mœnibus urbes
Cingere obsidio cui primum scandere muros
Seu uirtus, seu fata darent proponere dictam
Nomine mirabilem de re ueniente coronam.
Hoc pretij prædulce genus, quia gloria mentes
Erigit, immemoresq́ omnis facit une pericli.
Id modò prospiciens animos Dux talibus ardens
Inpulerat stimulis, sed enim fastigia uictis
Apprendisse duos manibus uox publica & ingens
Ortus erat castris studio uariante tumultus
Hunc illi: contra illum alij laudare fauentes.
Sic ubi uuluificus ferientes dentibus aprum
Eiectum caueis, & opacis sentibus acres
Eripuere canes certatim, amnesq́ per arcus
Explicuere solo, strepitus consurgit ab alto
Spectantum iuuenum, quis primum figere morsus
Clunibus hirsutis ausus, quis prendere saltu
Hispida terga feri, quis primum haurire cruorem,
Pugna canum sit, de meritis uenantibus unà
Illi uictores latratum in nubila tollunt.
Scipio turbatos cuneos atque arma frementes
Agnoscens uirtusq́ noua non parua duelli
Semina discordes raptim ad prætoria turmas
Conuocat, & uerbo surgentes comprimit iras,
Quin, ait, amborum uirtus tam clara uirorum
Eminet, ut cunctis longè post terga relictis
Officiat, sibi sola quidem ut debita neutri est
Fama uel ambobus, quod dignius esse putamus
Nam prior est quem nemo præit, sic ore sereno
Fatus, & amborum pariter uiridante corona
Tempora circumdat, simul impetus omnis & ira
Concidit, hunc finem tristes habere querelæ.
Haud aliter quàm cum ualidos in prælia tauros
Excitat inuidia, & dilectæ candor amicæ:
Cornua tentantur truncis mugitibus auræ
Complentur, tunc ampla fouent armenta duobus.
Et partem fecere boues, si prouidus iras
Præsensit, rapidosq́ agnouit pastor amores,
Tempestiuus adest & blando murmure metus
Temperat, ac pugiles uictrici fronde coronat,
Et sua placatos procul inde per arua remittit.
Interea lachrymosa cohors, miserabilis ingens
Fœminea audita est, gemitu sua mœnia complent.
Hic pius infremuit iuuenis, gestitq́ patronum
Ipse pudicitiæ, tutæ committitur arci
Omnis ab incursu metuens sibi sexus & ætas
Insignus auxilij populus custodia sanctis
Et mandata uiris, uetitumq́ sub ora uenire
Fœmineum uulgus quòd lumina blanda pudori
Insultant, castiq́ oculis flos rapitur oris.
Id modò permetuens longè captiua relegat
Agmina: proh superi, mortali in pectore quanta
Maiestas, spectate senem iuuenilibus annis.
Nam simul ætatis stimulos, floremq́ uirentis
Blanditias perferre graue est, mihi crede, frequenter.

AFRICAE FRANCISCI PETRARCHAE.

LIBER V.

OE N I A magnanimus uictor trepidantia Cirthæ
Ingreditur, primosq́ lares & auita tuetur
Tecta libens, generis chara incunabula primi
Milite confestim ad portas custode relicto.
Ipse altam cupidus raptim tendebat ad arcem.
Sic stimulante fame lupus amplum nactus ouile,
Intima dum penetrat, socium prædæ atque laboris
Linquit, & ingressu quo tutior abdita fidis
Corpora deducat latebris mergenda palato.
Ventum erat ad miseri felicia tecta Tyranni

Qua

Quæ merso malefida uiro Regina tenebat.
Hæc subitis turbata malis in limine uisa est
Obuia uictori, si quam fortuna pararet
Tentatura uiam duræ leuamina fortis.
Vndique sydereis gemmis auroq; nitebant
Atria, non illo fuerat Rex ditior alter.
Dum tenuit fortuna fidem: nunc fidite lætis
Pauperior non alter erat: tamen omnia longè
Regia præradians uincebat lumina coniunx.
Ille nec æthereis unquam separandus ab astris,
Nec phœbæa foret uetitus certamina uultus
Iudice sub iusto: stabat candore niuali
Front alto miranda Ioui, multumq; sorori
Zelotipæ metuenda magis. quàm pellicis ulla
Forma uiro dilecta uago: fulgentior auro
Quolibet, & solis radijs factura pudorem.
Cæsaries spargenda leui pendebat ab aura
Colla super, rectoq; sensim lactea tractu
Surgebant, humerosq; agiles effusa tegebat.
Tunc olim substricta auro certamine blando,
Et placitis implexa modis sic candida dulcis
Cum croceis iungebat honos, mixtoq; colori
Aurea condensi cestissent uascula lactis
Nixq; iugis radio Solis conspecta sereni
Lumina quid referam præclaræ subdita fronti
Inuidiam motura Deis, diuina quod illis
Vix inerat, radiansq; decor qui pectora posset
Flectere quo uelit, montesq; auferre tuendo
Inq; Medusæum præcordia uertere marmor.
Africa ne monstris caruisset terra fecundis
Hoc planctu confusa nouo modo dulce nitebant
Dulcius ac solito, ceu cum duo lumina mixta
Scintillant pariter madido rorantia cœlo
Imber ubi nocturnus abit geminata supernè
Leuiter aërei speciei inflectitur arcus
Candida purpureis imitantur floribus almæ
Lilia mixta genæ, roseis tectumq; labellis
Splendet ebur, serie mira, tum pectus apertum
Leue tument, blandoq; trahens suspiria pulsu.
Cum quibus instabilem potuit pepulisse precando
Vnde nequit reuocare uirum, tum brachia quali
Iuppiter arctari cupiat per secula nexu.
Hinc leues longæq; manus teretesq; sequaci
Ordine sunt digiti propriumq; ebur exprimit ungues
Tunc laterum conuexa decens & quicquid ad imos
Membrorum iacet usque: pedes illosq; moueri
Mortali de more neges, sic terra modestè
Tangitur, ut teneræ pereant uestigia plantæ:
Aethereum conseruet iter, sic nube corusca
Obsita magnanimum Venus est affata tonantem.
Naufragio nati seu morte impulsa nepotis
Dulcis opem sperare patris, dum Troia per undas
Dum subterraneo tremuit pia Roma tumultu:
Hac igitur forma nulli cessura Dearum
Occurrit iuueni mulier, nec cultus in illa
Segnior effigie, uarijs nam purpura gemmis
Intertexta tegit Reginæ pectora mœsta,
Et dolor ipse docet miseram, nec cuncta placere
Tempore felici poterat magis, illicet ergo
Vulnus inardescens totis errare medullis
Cœperat, æstiuo glacies ceu lenta sub æstu,
Cera uel ardenti facilis uicina camino
Linquitur, ille tuens, captiua captus ab hoste
Victaq; uictorem potuit domuisse superbum.
Quid non frangit amor? quis fulminis impetus illi
Aequandus? iamq; illa gradu prouecta trementi
Est affusa Ducis genibus, quem uultus & arma
Addiderant, comitumq; fauor, plausuq; sequentum:
Arreptaq; manu submissa uoce locuta est:
Si mihi uictricem, fas est attingere dextram
Captiuæ uiduæq; tuam, per numina supplex
Cuncta precor miserere mei, nec magna rogaris
Vtere iure tuo, captiuam mortis acerbæ
Carceris aut duri licet hanc absumere forte.
Est etenim mihi uita mori, lux ne ista placeret
Fata coëgerunt: statui nimis inuidia nostro.
Tu quocunque libet iubeas, genus elige dignæ
Mortis, & hoc unum prohibe, ne uiua maligno
Seruitio calcanda ferar: sunt fortè sorores
Rex tibi, quas referat fortunæ iniuria nostræ
Ante oculos inuicte tuos, namque & sua nobis
Fata fuisse uides, succedunt tristia lætis.
Nec tamen ullorum fuerim præsaga malorum.
Ipsa tibi fausto in finem precor utere regno.
Et natis transmitte tuis, nullusq; nepotum
Armet in insidias animum: mihi turbida regni
Vltima fortunæ nimiumq; aduersa priori
Contigerint, damnisq; meis lassata quiescat.
Mitior hinc alijs, mihi sed Romana fuisse
Scis odia, armorumq; solent me dicere causam,
Materiamq; ferunt belli, nec falsa queruntur.
Eripe ludibrio miseram, manibusq; superbis
Eripe, deq; meæ specie Rex inclyte mortis.
Tu cui fata fauent, cui mens se deuouet ultrò
Videris: hæc inter lachrymis perfundere terram
Cœperat, auratis suffigens oscula plantis.
Immemor armorum iuuenis, cui martius ardor
Exciderat, grauidumq; nouæ dulcedine formæ
Pectus, & insolitis ardebant uiscera flammis.
Suspirans Regina, precor iam luctibus inquit,
Pone modum, trepidumq; animo secludе pauorem.
Parua petis, sed magna feres, nam formæ genusq;
Maiestasq; animi, dignam cui plura petitis
Largiar insinuant: igitur Regina manebis
Et nostri memoranda thori per secula consors
Ni renuis, nostroq; notet uetus ardor amori.
Hic humilem complexus heram, multumq; diuq;
Ora salutiferis referentem tristia planctis
Subleuat illachrymans, unde ista potentia cæco
Tanta Deo? tantum ne leuem ualuisse pharetram,
Vt iecur inuicti per tot fera prælia Regis
Vulnere traiectum tenui prosterneret intra
Fœmineum imperium? uultu tandem illa remisso
Incipit: ô Regum decus, auxiliumq;
Dum meruit patriæ, nunc terror maximus idem.
Si mea post tantos unquam consurgere lapsus
Fata queant, spesq; una foret post damna superstes
Quid mihi uel longa potuit contingere uita
Lætius, ad talem quàm si translata maritum
Dicerer, & fausta subitò creuisse ruina?

Sed quia

Sed quia fata premunt, & nostris debitus annis
Finis adest, mihi chare animos attollere fractos
Desine, non tali pelago conuulsa ratis nat.
Fortunæ mihi nota fides, sat magna petenti
Dona dabit mortem, qua libertate retenta
Perferat hanc animam directo tramite ad umbras.
Romanum fugisse iugum mihi meta precandi est:
Cætera non ausim tibi, sed pro talibus ille
Rex superum meritis grates exoluat opimas,
Qui mea magnifico transcendere uota fauore
Nisus erat: uultum hæc dicens auertit, & illum
Compulit in lachrymas iterum, sed parce dolori
Parce ait, & nostris oculis, quos fletibus istis
Mens refugit, terráq; iacens nil suspicit altum.
Tu tamen intendas animum melioribus, ibit
Fortè alio fortuna nocens, aditumq; relinquet
Ad magnos placata gradus, si dura quod horret
Mens omnem sors illa uetat, tunc ultima sera
Mors dabitur promissa tibi, per sydera testor
Alta poli, Regumq; fidem, manesq; Deosq;
Talia uix tremula confusus uoce peregit,
Hinc sese uacuam tulit irrequietus ad arcem
Quis queat instabiles animorum noscere flexus
Quos ferus urget amor? non illos turbidus æquet
Euripus, & non scylla fremens, non dira charybdis
Nempe procellosi malesanum pectus amantis
Nulla quies habitat, non lux tranquilla dierum,
Non sua signa poli, non noctis imago serenæ,
Non ratibus clauum, non tutus littore portus
Horrida perpetuò facies turbata tumultu
Vndiq; naufragium scopuli cladémq; minantes
Impiáq; aduersis discordant æquora uentis.
Heu miseri, quibus huc subitò uoluuntur & illuc
Incerti pelagi atq; uiæ. Iamq; tecta supremi
Intima Rex thalami, secretáq; lumina solus
Intrarat, tacitusq; sedens, dum singula secum
Pertractat, qua nam ille fidem persoluat amanti.
Difficilem uidet esse uiam, nam territat illum
Captiuæ status, & miseræ fortuna mariti.
Romani mens alta Ducis, tum nota pudici
Pectoris integritas, illam metuebat amori
Aduersam reperire suo, sed dura tatenis
Euinctum ualidis lex imperiosa trahebat,
Cernentem sua fata procul. Ceu uictus in alto
Nauita, qui mæstus scopulos, syrtesq; uadosas
Ante oculos uidet ipse suos, nec flectere proram
Arte ualens solita, uentoq; impulsus & undis,
Omnia desperans, fortunæ mandat iniquæ
Et clauum, & remos, & uela fluentia nimbo,
Ac lachrymans in puppe sedet: sic naufraga regis
Mens hæret compulsa quidem, nec flectere quoquam
Orsa ualens, gemitu sic longam concitus horam
Exegit uario: nunc ora nitentia coram
Cernere Reginæ, nunc dulces fingere uoces
Ipse sibi, pedibus nunc oscula pressa, manusq;
Leniter apprensas, lachrymosáq; pectora flentis
Dulcibus undantesq; oculos arsisse fauillis.
At medias inter curas, nisi forte uerendi
Frons aderat dilecta Ducis, tunc improba tergum
Spes dabat, & domitis stabant præcordia flammis.

Sicut ubi ardenti gelidus successit aheno
Humor aquæ furor ille silet, paulumq; tepenti
Stat similis, mox aucta suas incendia uires
Exercet magis atq; magis: sic ille tumultus
Pectoris oppressus, stimulis agitantibus ijsdem
Fortior admotas rationis spernit habenas.
Ergo uulnifico reuerentia cessit amori
Præsentisq; decus formæ, & damnosa uoluptas
Absenti prælata Duci est, capit illicet ægre
Consilium, factiq; uiam deprendit inanem.
Et secum, quid lentus agis? speciosa hymenæus
Coniugia, & lætos blandus modò Iuppiter annos
Obtulit ecce tibi, satis est meminisse laborum.
Exul, inops, profugus, regno spoliatus auito:
Per mare, per terras, per mille pericula supplex
Regibus ac populis multos errasse per annos
Gaudeo, iam tempus fuerit fortassè quietis.
Nam si cuncta breuis numerentur tristia uitæ,
Nullus erit toto te nunc annosior orbe.
En regnum fortunatum quo dulcius illo
Perfruere diu, longo post tempore reddit.
Depositumq; refert, hostem qua nulla uoluptas
Maior. habes uictum, uitæq; & mortis in ipsum
Arbiter es, qui chara tibi tulit omnia solus
Omnia nunc redeunt, simul hic possessor iniquus
Regna gemens renouit, nitidisq; simillima Nymphis
Fœmina, prætereà primo spoliata marito.
Bellorum sic iura uolunt, occurrit & ardet
Si liceat, sed multa timet sibi conscia sortis.
Nempe uerecundè petit id quod uoce negare
Visa fuit metuens: heu qualis forma gementi
Quamq; decent lachrymæ, quid maiestatis in illa est
Et quid læta foret, qualis Regina superbo
Alta sedens solio, si gloria supplicis ingens
Captiuæ si tantus honos, proh dulcis amantum
Vita, nec altius concordia rupta querelis.
Vna quidem facies semper mens una, duobus
Vna quies unusq; labor, non pulchrius orbe
Par fuerit toto, nisi nos obliuia formæ
Forte tenent nostræ, genus & mens omnia tandem
Conueniunt, casusq; graues mollire ferendo
Conuenit, atq; ætas spatio distincta quod ipsis
Coniugibus gratum esse potest, quodq; ipse notaui.
Conuenit ille etiam qui summis infima solus
Aequat amor, propera, nec enim tibi fortè timendum est
Ne tua condemnet fori iuuenilia furta
Scipio, quin iuuenem iuuenis miserebitur ultrò
Viderit & lachrymas ueniam præstabit amori.
Coniugium fortassè sacrum, non furta uocabit.
Reginamq; thori sociam ueneeabitur olim.
Mitior ille dudum simul hoc affatus, amicos
Conuocat, atq; animos aperit: iubet omnia raptim
Expediant modico conuiuia culta paratu.
Atria non reboant, non tuscus ad æthera clangor,
Non comitum fremitus, non alta palatia turmis,
Non crebræ micuere faces, fax ussit amantes
Vna duos, lachrymis mox extinguenda duorum.
Pulcher Athlantæo properans sub gurgite mergi
Hesperus optatam noctem referebat: iniquos
Assuetus perferre dies, & amantibus hostis

Inuidia

Inuidia luciferi dum nomina suscipit astri.
Mentibus heu quantum nostris caligine caca
Illud uentura dies, fortasse beatus
Coniugio, sobolemq́ sibi turbamq́ nepotum
Rex animo complexus erat, genialia latus
Tempora noctis agens, illi non blanda mariti
Oscula mille noui, non regni iura uetusti
Per cunctos promissa Deos: de corde pauorem
Funditus expulerant, semper tremefacta sepulchrum
Ante oculos mortemq́ tulit, nec somnia laetum
Portendere aliquid, uisa est sibi nempe secundo
Rapta uirò, sentire minas & iurgia primi.
Et tremuit sopita, licet tum uertice montis
Aërij traducta sedens subiecta uidebat
Regna sibi populosq́ uagos, monstrumq́ repente
Concurrisse alium maiori corpore montem
Tum uerò tremuisse iugum cui nixa sedebat.
Impulsuq́ graui gelidos de uertice fontes
Descendisse duos: montemq́ abysse minorem
Inde retrò: ast illam rapido per inania lapsu
Tartara nigra quidem, & stygiam tetigisse paludem
Publica finitimas subitò perlabitur urbes
Fama gradu, uicta uictorem sponte secutum
Coniugia, & bello indomitum seruire puellae
Vulgus adulterij signabat nomine factum,
Quod neque legitimis arsissent ignibus inter
Armorum strepitus. alioq́ superstite Rege
Coniuge, captiuae uictori forma quòd uno
Visa die, & dilecta prius, subitoq́ recepta
Foedere non inter patrios ex more penates
Iuditio nequit: sed cuncta libidine sanas
Praecipitante moeas sterens, sic omnia uulgus
In peius torquere loquax: iam crebrior aures
Fama ducis uaria feruens pulsauerat aestu.
Indoluit chari facinus miseratus amici
Dux pius, hic rerumq́ modum secum ipse reuoluens,
Intempestiuos est detestatus amores:
Multaq́ in absentem tacitus conuitia finxit.
Sic pater offensus, longinqua uerbera nato
Instruit, & thalamis iratum fulmina fundit,
Mox nulla placito, & dulci sermone mouendus.
Altera post primam sequitur, populosq́ secundo
Fama leues rumore replet, succedere castris,
Siphacem uictumq́ trahi, ruit obuius omnis,
Visendiq́ auidus positis exercitus armis
Illum admirari, atque illum celebrare frequentes,
Hunc illum bello ingentem, Regnisq́ superbum
Romanum, poenumq́ Ducum qui uiderit uno
Tempore sub laribus pacem ueniamq́ precantes.
Cuiq́ duos mundi dominos, non multa puderet
Blandiri: cui certatim solennia tanquam
Vota Deö ferent: cui Regum maximus olim
Masinissa meus toto concesserit orbe.
Quem facie turbata noua fortuna rotasset
Ad terram impulsu subito, uix credula tantae
Corda rei ingentis lapsu stupefacta ruinae
Si quis Athon uideat uerso seu uertice Olympum
Aegaeis cecidisse uadis Erycisq́, tuumq́
Apennine caput Tyrrhena sub aequora mersum
Non credat satis ipse sibi, sed somnia uanis

Plena putet monstris Rex inter talia magno
Concursu inuehitur Ducis ad tentoria nostri.
Heu quantis fortuna dolis mortalia pessum
Omnia das, quantum sublimibus inuidia regnis
Haec magnis promissa lues, haec meta bonorum
Stare parum & ruere. hic regum Rex ille supremus
Mancipium uenale iacet, trahiturq́ catenis
Obrutus, & multo circumuallatus ab hoste
Contigit Hesperij mentem Ducis illa uetusti
Hospitij neglecta fides blandusq́ serenae
Vultus amicitiae, conspectus, iunctaq́ dextrae
Dextera, consessusq́ tori, ac praesentibus illa
Maiestas collata malis, tandemq́ profatur:
Quid tibi uane Syphax uoluisti? unde ista furenti
Mens adeò transuersa tibi, pacti ne repulsa
Auxilij contentus eras, nisi bella moueres?
Dixerat: ille animo uultuq́ immotus eodem
Perstitit, ac sero uix longa silentia fregit.
Nil mihi magnanime & nostri Dux maxime secli
Nil grauius fortuna tulit, quàm frigida campis
Linquere, quàm medijs moriens haec membra nequiui.
Armorumq́ inter stragem cumulosq́ uirorum.
Poenarum mihi summa quidem quod uiuere bello,
Contigit exhausto, nec enim nunc ora uiderem
Hac mihi perfidia meritam renouantia litem.
Ast ego si miseris liceat credenda profari,
Et queat in grauibus uero locus esse catenis
Vera loquar, primumq́ omnes meruisse fatebor
Spontè cruces, qui sacra uolens, qui iura fidemq́
Fasq́ piumq́ simul conuentaq́ foedera sancti
Hospitis, exiguae turpiq́ libidine uictus
Calcaui: testesq́ Deos memoresq́ malorum.
Sed quae causa grauis, quae tristis origo ruinae
Forsitan ignoras, ego nunc uerissima paucis,
Expediam, non illa meum releuantia crimen,
Quin potius iusti stimulos auctura pudoris.
Foemina cum primum laribus suis aduena nostris
Auspicijs innexa malis, atque aliis torua,
Tunc perij, perijtq́ fides, & gloria nobis
Excidit, ac sceptrum manibus, diademaq́ frontis
Prodita tunc tacitis arsit mea gloria flammis.
Funereas tulit illa faces, potuitq́ dolosis
Flectere blandiujs animum, lachrymisq́ malignis
Hospitis illa sacri famae superumq́ Deorum
Reddidit immemoremq́ mei, quid te moror? illa
Illa suis manibus misera tulit arma marito,
Induit illa latus, capiti tunc cassida charo
Tum gladium dextra, clipeum dedit illa sinistra,
Increpuitq́ tubam, trepidumq́ atque arma pauentem
Impulit ambiguam in mortem, secumq́ coëgit
Aduersis certare deis: quando agmina campis
Contulimus fleximusq́ acie, fuit exitus ille
Erroris mihi crede mei, placuisse prophanos
Amplexus, fuerant huius primordia casus
Coniugioq́ haesisse fero, proh regia, uerè
Regia & innumeris nuptura sine ordine coniunx
Regibus hostiles nunc nunc translata penates
Igne cremes simili (nisi me praesagia fallunt
Et facies) mecum hoc ueniet solamen ad umbras.
Dixit, & obticuit, grauiter turbatus & imo

Lumina mœsta solo referens: iam senserat iras
Scipio, namq; oculos & stigmata clara loquentis
In uultu nimium offensi spectarat amoris.
Hinc magis atq; magis chari scelus horret amici
Iustus amor Regis, quoniam si digna querelæ
Masinissa tibi fuerat, non iusta rapinæ
Causa furor, stimulisq́; repens impulsa libido
Turpibus, hæc inter Regē sub claustra recondunt
Fama recens latis sensim crebescere castris
Cœpit adesse Duces, uictriciaq́; agmina Regis
Ac Lælij placido uenientes suscipit ore
Scipio, laudatos populo spectante decorat
Muneribus largis, abstractum deinde seorsum
Sede locat Regem iuxta procul atq; remotis
Testibus alloquitur, Nisi me tua maxima longè
Masinissa diu uirtus spes ata fefellit
Non tibi causa tuum fuerit, nisi magna uidendi
Scipiadam fideiq; meæ tu credere fata
Vt malles, ueteres sic aspernatus amicos
Africa, nam uastis Latio disiungitur undis.
Nec minus alternis discamus moribus, ergo
Grande aliquid tibi causa uiæ fuit: æquore tanto,
Tot bellorum inter fremitum, mundiq; tumultus
Certè, ego si proprio mihi non sordescit in ore
Gloria, non alia tantum uirtute superbum
Me fateor, quàm quòd blandè mihi frena tenere
Frena uoluptatis uideor, non hostis in armis
Obuius, aut flammis resonās undantibus Aethna,
Euboicæ non sic fundo grauis æstus ab imo
In cumulos surgentis aquæ metuendus ut ista est.
Turba uoluptatum quæ circumfusa tenet nos,
Præcipuè tamen hæc nitidæ suspecta iuuentæ
Pestis, & ætati prætendit retia nostræ
Aequor enim silet interdū, grauis Aethna quiescit
Dura nimis, luctusq́; grauis, simul oscula trunco
Fixa diù tenero, uitaq; abeunte tepenti.
Atq; ideò similis Regis miseratus amores,
Intulit Oceano uultus lachrymosaq́; lauit
Ora cadens, noctiq; suas permisit habenas
Scipio, nulla etenim dederit fortuna quietem
Ni mediocris erit, nam tristior illa dolores
Læta uehit curas, per noctem singula secum
Ancipiti cum mente rotat, num territa pulset
Mœnia Pœnorum, & turres Carthaginis, an se
Extremos fundat Lybiæ uastator in agros.
An requiem fessis paucorum forte dierum
Præbeat equitibus, peditumq́; det ocia turmis.
Illa recusabat potior sub pectore cauti
Cura Ducis, quibus inde uijs captiua per auras
Agmina Pœnorum Latio transmittat ouanti.
Præcipuè in Rege, Regisq́; in coniuge multum
Angitur, & quantis uelit hos custodibus ire
Cui tantum committat onus: sic anxius hæret
Mercator cui nota uia cessēre secundæ,
Et lucri fortuna fuit, nunc cogitat aurum,
Ac gemmas quas puppe uehat, pretiosaq́; rerum
Quisq; ratis custos placeat, non charior usquam
Vllus erat Lælio nullo fœlicius alios
Credere consuetos lassata mente labores
Hunc igitur noctis medio uocat, admonet arma
Nauibus imponat, lectoq́; ut remige centum
Instruat, ac patria accessurus littora classem
At misero multum diuersa flebat amanti
Nox ea cum lachrymis, quas sese uertat in artes
Quos roget ille Deos: precib. quibus atra relaxet
Stamina Parcarum & dilecta tempus amica
Nunc uenit in mentem chara cum coniuge raptum
Herculeas subita linquentem classe columnas
Fortunatorum famam tentare locorum.
Nunc recta penetrare uia Carthaginis altæ
Mœnia, & ad ueteres humilem ueniamq́; petentem
Pergere cum gemitu, & dulci cum coniuge amicos.
Nunc ferrum laqueosq́; sibi properataq; mortis
Instrumenta manu, tristesq́; intexere nodos
Auxilioq́; necis tantos finire dolores.
Sæpe manus gladium tetigit, pudor obstitit unus
Non metus incœpto, uiduæ non anxia uitæ
Dulcedo, ueritus famam maculare perenni
Crimine, continuit capulumq́; animumq; remisit.
Voluitur inde thoro (quoniam sub pectore pernox
Sæuit amor, lacerantq; truces præcordia curæ)
Vritur, inuigilant mœror, metus ira furorq́;
Sæpe & absentem lachrymans dū stringit amicam,
Sæpe thoro dedit amplexus, & dulcia uerba.
Postquam nulla ualent uiolento frena dolori
Incipit, & longis solatur damna querelis.
Cura mihi nimium, uita mihi dulcior omni
Sophonisba uale, non te, mea cura, uidebo
Leniter æthereos posthac componere uultus,
Effusosq́; auro eligantem ex more capillos.
Dulcia non ultrum mulcentia uerba Deosq́;
Oris odorati secretaq; munera carpam.
Solus ero, gelidoq́; infernam membra cubili,
Atq; utinam socio componat amica sepulchro
Et simul hic uectos illic concorditer annos
Contingat duxisse mihi sors optima busti.
Si cinis amborum commixtis morte medullis
Vnus erit, Scipio non scindet amores
O utinam infernis etiam nunc una latebris
Vmbra simus, liceat pariter per claustra uagari
Myrthea, nec nostros Scipio disiungit amores.
Ibimus unà ambo flentes, & passibus ijsdem
Ibimus, æterno connexi fœdere, nec nos
Ferrens aut æquos Scipio interrumpet amores.
Inuidiosa Deis Herebi, populoq́; silentum
Ac Cereris genero, cunctisq́; beatior umbris
Vmbra feret dulces nec Scipio franget amores,
Ille quidem astrigeros tractus cœlumq; tenebit
Dux sacer, humanis in totum moribus impar
Nec uolet infernas sedes, aut pallida Ditis
Regna sequi, aut cupidos iterum turbabit amātes,
O utinam Lybicum nunquam transisset in orbem:
O utinam Latijs semper mansisset in oris.
Quid precor heu demens? si non uenisset, amica
Et decor, & species, faciesq; simillima Soli
Non mihi nota fores: sine qua nec uita fuisset
Grata quidem pariter quanta sit discordia: uitam
Abstulit, ac tribuit Scipio dulcissime saptim.
O utinam Romam uictricia signa tulisset.
Captiuo cum Rege prior, Reginaq́; retro

Mansisset non uisa tibi, quid surda precamur
Numina? castrorum dominus, uictorq́ superbus
Captiuam petit ecce suam: dabimus ne? sed urget
Importuna precum species nocitura precari.
Sed rogat, ac uultu tacito mihi multa minatur.
Sed rogat, ac durum precibus latitare sub istis
Imperium agnosco, parebimus: at prius horrens
Iuppiter admoueat capiti sua fulmina nostro.
Hoc tellus uoret alta latus, pelagusq́ per amplum
Impiaq́ falsiloqui spargantur uiscera Regis.
Ergo ego Romano placitum, quia sancta, reuellam
Fœdera coniugij? licuit sine coniuge Regem
Viuere, & id satius fuerat: quia cœlibe uita
Scipio noster erat, sponsæ nunc pacta negare
Non licet, ast ingens & inexorabile turbat
Imperium, quid agam morieris munere chari
Sophonisba uiri, morieris munere sæuo.
Hoc placuere Ioui, sic nec captiua traheris
Littus ad Italiæ, uiribus subiecta Latinis.
Nec nostros illusa dolos sic posse uideris
Aut fractam culpare fidem, moriêre, quis ergo
Finis amoris erit? mors effera, parcite cuncti
Cœlicolæ, calcanda fides, fugiamus in orbis
Vltima, & ignotas Lybiæ penetremus harenas.
Est ubi serpentum regio tutissima nobis
Tutior hac patria: nec enim uenturus ad illam
Est Scipio, nec pestiferi uis ulla ueneni
Tàm pulchros læsura pedes mihi forsitan ipsa
Ignoscens spectante feræ, dulcissima coniunx,
Stat fugere, & te impendenti subducere morti.
Pauperiem lætus tecum, exiliumq́ fugamq́.
Mœstaq́ cuncta feram, sed nec sequêre uocantem
Fœmineos si noui animos: Regina supremo
Sueta sedere loco, & quanquam sequerêre, parati
Nil habeo: atq́ omnis Romana potentia passus
Claudit, & extremo Scipio nouissimus orbi est.
Somnia nunc tacitè quondam mihi tempore noctis
Visa recognosco turbatæ horrenda quietis:
Non satis intellecta prius, tunc illa fuisti
Candida prostrato per uim subducta marito
Serua? sed imperio tandem pastoris iniqui
Custodi præcepta nouo, tunc nempe placebat
Vel sic uisa mihi, sed quid coniuncta ferebat
Mors tua (dij uisis omen remouete malignum)
Per metuo, nam cuncta sibi constantia certo
Ordine cernebam, nec me sopor ille fefellit.
Quid faciam, moriêre igitur, moriêre profecto.
Nil aliud superest coniunx miseranda, sibiq́
Autor mortis ego, sed quæ mihi uita futura est?
Scis Venus, & cœla prospectans Iuppiter alto
Mortales actus, nostrosq́ hoc orbe labores.
Quis mihi uerba dabit placitas ducentia noctes?
Aut grauis ingentes animi mulcentia curas?
Quis dabit amplexus, quisúe oscula dulcia iũgat?
Te sine dulce nihil, quid prodest regia largo
Agmine seruorum, Tyrio quid lectulus ostro
Comptus, & innumeris instrata palatia gemmis?
Quid diadema iuuat, læti quid gloria regni?
Vror, & assiduis torquentur pectora flammis.
Heu mihi dulcis adhuc, dulcis post busta ferenti
Quo fugiunt uultus. hinc iam te cura supremum
Viuentem deflere iuuat Sophonisba Deorum
Atq́ hominum decus eximium, quã nostra tulerunt
Tempora, syderei exemplum speciminq́ decoris.
Quæ faceres conspecta fidẽ supra astra: quis ipsis
Splẽdor inest superis, qualis quamq́ alma uenustat
Forma deas, aduerte pias his fletibus aures.
Hei misero, fuerat quoniam meminisse iucundum
Lumina syderis mulcentibus æthra fauillis.
Alma sub exiguo claudentur condita busto
Lumina magnorum, mentes tractura Deorum
Lumina durorum, rabiem fractura uirorum
Lumina quæ mihi me abstulerant: curasq́ minores
Candida frons, auro circumcrispante decora
Frontibus humanis angustior, abdita saxo
Stabit in angusta risus, qui ferrea fugit
Pectora, qui cœlum, qui circumfusa serenat
Nubila, tartareum ruit irrediturus ad antrum.
Hei mihi fœlices animæ, quibus illa repentè
Lux oriens ueteres ueniet purgare tenebras.
Hei benè progeniti, quibus illa uidere licebit
Quæ mihi mors inuisa rapit: per lacteus atram
Diuina celerante gradu conscendere cymbam
Iustius transiliet, Lethæi gurgitis æstum
Fortunate Charon, utinam mihi flectere clauum
Contingat, ueteremq́ diu contingere ripam
Tuq́ mei interea serues moderamina regni
Inuidiose senex, quando hæc tibi monstra uidere
Contigit, aut ullo posthac continget in æuo.
Vidisti Aethnæo raptam sub uertice nigri,
Vxorem transire thori, nec uultus Elisæ
Te latuit nostræ, facies nec Gorgonis horrens,
Nec quæ satiferum laqueo pendente secuta est
Laodomæa uirum, ne te pulcherrima Procris,
Nec Teucrum pestis, Minoisq́ altera proles:
Altera nam cœlum tenuit stellante corona
Sed cui tantus honos, cui tanta gloria famæ
Crude senex, mihi crede darem non ulla uidebunt
Secula, nec rerum laudatrix magna suarum
Aetas prima tulit, uisa tangere iuuenta
Ardebis mihi crede senex, me forsitan illac
Coniugis infausta uestigia chara sequentem
Tardius excipies ueniam, nec tempore multo
Hic mihi carcer erit. proh, si prohibemur adire
Corporeosq́ iterum uis est remeare sub artus.
Occidimus, tu parce senex atq́ arbiter æquus
Igne pari flagrans iuuenilibus annue flammis.
Cerbere si potuit uates Rhodopeius iram
Frangere uoce lyræ, facile nunc coniugis ista
Quid poteris conspecta tibi, conspectaq́ Regi
Tartareo, uereor ne nostros captus amores
Tentet. & annosæ redeat Proserpina matri.
Somnia sunt quæ fingis amans, & falleris amens
Massinissa, diu fœlix si rata fuissent
Munera fortunæ: modò sed mœstissime Regum.
Pone modum lachrymis, metamq́ impone querelis
Dulce meum decus, atq́ animæ pars altera nostræ.
O breue solamen, longus dolor inclyta coniunx
Ibis ad Elysias directo tramite ualles.
Et mihi mores tua geminum lachrymasq́ relinques.

Sed fen

Sed sequar, hæc miseri superant solatia morbi
Obticuit, subijtq́; sopor, tum fessa parumper
Membra quies sensim subrepens tarda fefellit.
Multa sed in somnis questus, cœlumq́; Chaosq́;
Fortunamq́; feram incusans, hominesq́; Deosq́;
Ecce parum fausto finem positurus amori
Phœbus ab Oceano rediens surgebat Eoo,
Concrepuêre tubæ, surgit tremefactus, & iras
Suscitat, ac questu se sæpè reuoluit eodem.
Postquam castra uidet fremitum testantia motum,
Et metuit mandata Ducis, timq́; affore credit.
Si negat, horrendum dictu, & mirabile sumit
Consilium, quod tristis amor dabat. aurea fido
Pocula dat seruo, custodia dira ueneni
Credita cui fuerat, Rex hæc inundantia summo
Ac super infusa cernens spumantia morte
Vade ait, & miseræ mea tristia munera perfer
Reginæ, scriptosq́; Deos absolue fidemq́;
Me promissorum memorem sciat illa, secundum
Impleo, sunt superi testes, erat altera longè
Conditio mihi grata magis, tentatsq́; frustrà
Est uia, si qua foret per quam Regina maneret
Coniugio contenta meo: Romanus ab alto
Dux uetat, huic nostri, sic dij statuêre, potestas
Fortunaq́; iubente data est, sibi consulat ergo.
Cogitet unde ruens, quæ sit prostrata, quis illam
Exutus excipiat, uiduatam nomine nostri.
Insuper & primi reuerentia quanta mariti,
Quāta patris uirtus, titulisq́; & sanguine dignum
Consilium paret ipsa sibi, quod pessimus unum
Instrumenta fugæ libertatisq́; paramus.
Hæc ait: atq; oculos lachrymis auertit onustos.
Nuncius accelerans, Reginæ ad limina pulsat
Munera dira ferens, pannis anus obsita & annis
Prosilit: atq; habitum, conspectaq́; pocula narrat.
Substitit attonitæ similis, similisq́; pauenti,
Nec remorata diu, positoq́; instincta pauore
Ingrediatur ait, stat terræ lumina fixus,
Et peragit commissa tremens, itueripit illa,
Suscipio mandata libens, nec dona recuso
Regia, si maius nihil est, quod mittere dulcis
Possit amans, certè melius moriebar in ipso
Funere ni demens nupsissem. numina testor
Conscia, non aliquid, quoniam de coniuge charo
Sit nisi dulce mihi, sed sydera promptius alta
Terrenis, ut erant uinclis exuta petebam
Hoc refert extremum, & mortis mihi testis adesto.
At uos cœlicolæ, & qui maris ampla tenetis
Quiq; locum mundi medium stygiasq́; tenebras
Quas adeo, licet ante diem, si iusta precandi
Materia est, præstate pias his questibus aures.
Audiat & cœlum, & pelagus, tellusq́; profunda.
En morior, moritiq́; magis me causa dolere
Quam mors ipsa facit, quid enim commertia tangunt
Nostra Duces Latios? eu quanta superbia gentis?
Non satis est hostem regnis spoliasse paternis
Libertate animos spolians, & ritè coactis
Coniugijs, sanctosq́; audent irrumpere amori,
Ac pactos laniare thoros, uictoria postquam
Fata potest æterna Iouis, sint ultima uitæ
Tristia, & eximijs sua Roma ingrata trophæis.
Exul ut à patria deserto in rure senescat
Solus, & à fidis longè semotus amicis:
Ne uideat sibi dulce aliquid, qui dulcia nobis
Omnia præripuit, tum chari iniuria fratris
Exagitet doleatq́; suos non æqua ferentes,
Filius extremos inglorius aggrauet annos
Indigno tandem atq; inopi claudier sepulchro.
Iratusq́; tibi & patriæ moriâre relicta
Scipio, & infames saxis inscribe querelas.
Tu quoq; finitimo semper quatiare tumultu,
Si secum posthac coniunx charissime firmum
Fœdus habes, uideas obeuntes funera natos
Intempestiuo, & fœdatos cæde nepotes
Alterna, ueniens illa de gente cruentus
Rusticus insultet generi per uulnera uestra
Et trahat ante rudem iunctos per mœnia currum
Obruet & nobis proprios tua Roma triumphos.
Dixerat, ac circum gemitum lachrymasq́; uideres
Astantesq́; fero attonitos intendere fini.
Illa manu pateramq́; tenens, & lumina cœlo
Attollens, Sol alme, inquit, superiq́; ualetes
Masinissa uale, nostri memor. inde malignum.
Ceu sitiens haurit non mota fronte uenenum,
Tartareasq́; petit uiolentus spiritus umbras.

AFRICAE FRANCISCI PETRARCHAE.

LIBER VI.

VLLA magis stygios mirātum obsessa corona
Vmbra lacus subijt, postquam diuisa triformis
Partibus haud æquis stetit ingens machina mundi.
Obtutu attonito stabant horrentia circum
Agmina pœnarum, sparsoq́; regentia uillo
Eumenidum tacitis inhiabant rictibus ora.
Regia uis oculis inerat, pallorq́; uerendus.
Et uetus egregia maiestas fronte manebat.
Indignata tamen superis, Irataq́; morti
Ibat, & exiguo desigens lumina flexu.
Iudicis inferni postquam ad prætoria uentum est,
Iniecit sibi sæua manum: canentia Minos
Ora mouens dixit: Sit carcere clausa secundo,
Quem sontes habitant animæ, quibus ultima uitæ
Cura fuit neglecta suæ. Rhadamantus acerbo
Iuditio firmabat idem, iam prendere mœstam
Cœperat immanis lictor: tunc maximus altè
Aeacus exclamat, siluerunt turbida latè
Tartara trans stygiam uox est audita paludem.
Mortis amor causa est, lucemq́; coacta reliquit.
Tertia claustra sibi sunt legibus addita nostris
Hæc erat immerita. neq; hæc iniuria nostra
Accedat nunc uoce recens, satis aspera uita
Mansit apud superos fortuna & mortis acerba:
Assensêre pari circum clamore fauentes

Vmbrarum populi, & nigri limentia regni
Concilia. Haud aliter quā cum sententia captum
Turpibus adduxit laqueis, crucibusq́ uel igni
Mens bona, quæ non supplicio, sed fortè mouetur
Infami, trepidatq́ tamen generosior, ac si
Conditio mortis subitò datur, altera frontis
Effigies, uultusq́ alius formatur & extra.
Pectoris apparent lachrymis noua gaudia fusis.
Lætior ipsa quidem, positaq́ decentior ira
Optatas uisura locos. Regina modestis
Passibus ingreditur, iuuenum cui cingit utrunq́
Turba latus, ueteres repetens quasi somnia uitæ
Haud procul à ripa Lethæi fluminis illa
Quæ capit expositos inamœnaq́ mittit in antra
Planities obscura iacet, quæ collibus atris
Cingitur, hic latis æterna silentia campis
Myrteaq́ umbriferos uelut ambit sylua recessus.
Non his armorū strepitus, studiumuè frementum
Cornipedum, non cura canū, pecudumq́ boumq́.
Sed labor & lachrymæ, & longo suspiria tractu,
Et macies, odiumq́ sui, pallorq́ ruborq́:
Et malesuadus amor scelus ira fides doliq́
Furtaq́ blanditijs immita, iocusq́ dolorq́
Et risus breuis & ficto periuria uultu.
Crebraq́ sub raris habitant mendacia ueris.
Illa per angustas fauces ingressa sub ipso
Limine claustrorum laqueo sua colla prementem
Cernit Yphim, & nimia consumptā Biblida luctu
At procul ingenti latitabat Myrrha pudore
Frondibus ora tegens, iterum spoliator auerni
Orpheus Euridicen frustra reuocare parabat.
Maximus extremo nemorum uagus ibat Achilles
Pallidaq́ immiti signabat gramina passu
Aduersa regione Paris ceu noua timeret
Arma hostis, gressu tacita properabat, at illum
Tristior Oenone à tergo lachrymosa uocabat.
Ipse aliò tendebat iter, tum regia uirgo
Et mundo matrona nocens, tot causa dolorum
Turnus & ipse dolens rapta de coniuge campis
Errabant, mediaq́ duos in ualle uideres
Solivagus lateri hærentes, alternoq́ collo
Brachia tendentes heu fœlicissima Thysbe
Suspirans, inquit, placuit seruatus auerno
Dulcis amor tacitum nullis inuiderat umbris
Nusquam adeò chari meminit deserta mariti
Ne quicquā namq́ ille senex moriturus & annis
Lassandus uita uenturus ad ultima longe est
Heroumq́ greges diuersaq́ claustra tenebit.
Postquam fama ferè uolitans prænuncia mortis
In uulgus effusa ruit, tunc una per omnes
It pietas, tota lachrymis maduere cohortes.
Hunc sors Reginæ mouet, hunc iniuria Regis,
Qui scelera accumulans, maiori criminе crimen
Diluit, hunc ingens duro constantia leto
Fœminea & nulli non admiranda uirorum
Scipio, permetuens iuuenis ne forsitan ardens
Nunc etiam gemini sceleris sibi conscius in se
Consulat asperius quicquam pro tempore blandis
Mitigat alloquijs castigatumq́ modeste
Temperat, & curis cupit exonerare malignis.

Proxima sic dubij medicus discrimina morbi
Agnoscens, ægrum placido sermone moratur
Ac monet, & proprij immemorē uelit esse pericli
Altera nox fessum curis, uigilemq́ sopore
Reddidit amore. iam Lucifer astra premebat
Candida, iamq́ dies pelago ueniebat ab Indos
Iam uolucrum dulces ullo sine fine querelæ
Auditi, & nocturna silentia rumpere Progne
Surgit & effusas iusso præcone cateruas.
Congregat, ac media sublimis ab agmine fratres
Romani proceres, fœlicia castra secuti
Victores quos hesperiæ tot pressa per annos
Terra tulit, quos innumeris nunc Africa sentit
Cladibus extremis iam tam sensura ruinis
Intentas adhibete aures, & corda precanti
Prona duci, me uera quidem, & comperta professū
Testis ab excelso prospectans Iuppiter esto:
Gloria tam longi nunquam mihi uana laboris
Causa nec imperij fuerat damnosa libido
Sed patriæ prægrandis amor, qui nostra uadosis
Syrtibus, Oceanoq́ alternat castra frementi
Hoc Duce Riphæas nudus transire per Alpes
Non uerear gelidū cum bruma reduxerit annum
Aestiuū medio armatus, nec more leonis
Aethiopum penetrare latus sitientiaq́ arua
Nam mihi uel dubij certa est uictricis Martis
Vel mors læta quidem, patriæ mea uita salusq́
Non mihi debetur, pia debita perdere soluens
Nil uideor, nunc ista tamen quo tendere pergant
Expediam breuibus, uos me per cuncta secuti
Aspera, supremo mentes aptare labori
Finis adest, summumq́ decus mihi mœnia circum
Cingere propositum, & sauæ Carthaginis urbem
Aut redit his, cui cunctis uni sua uulnera seruat.
Perfida gens nostræ tantum aduersata saluti,
Tum Latio interrupta quies, uobisq́ per summis
Fama uenit, belli fato quærenda supremi
Aut manet, & uictum cunctatio sola fatetur
Indefensa mihi tellus dabit impia dignum
Supplicium & cæsos purgabis sanguine ciues.
Rura nē Barbaricis pedibus calcanda fuerunt
Italiæ? nobis animos tam iusta negabit
Vltio, quin etiam quod uel meminisse molestū est
Mœnia nostra urbis, capitoliaq́ alta minaci
Cominus ille fremens uix lumine uiderit uno
Nos muros spectare suos quæ causa uetabit?
Non mihi si campis ueniat Mars ille secundus
Pœnorum armatus, stygiaq́ reuersus ab unda
Quatuor atq́ truces quos pauit in arma leones
Alterno cingat latus ordine pectora contra
Ferre reformidem, sic me spectata Quirites
Vestra monet uirtus. At nūc pater inclytus umbris
Occubat infernis, uatorumq́ omnis ad unum
Turba redit latius iugulos sic ensis in illos
Fulminat, iste autem per secula tanta superstes
Quid nisi fertus honos & nostræ gloria dextræ est
Sic uixisse diu finis sibi fructus honesti
Hæc tandem ferière manu, licet aspera iactes
Prælia, & aduersa Romanos cuspide fixos:
Gloria prima tamen mortis tibi cognitus auctor

Scipio.

Scipio, & in tumuli scribendũ hoc marmore nomen,
Nunc agite egregijs animos præparate triumphis
Vltores patriæ, tuq́ ô decore inclyte Regum
Masinissa ingens, quem nec turbata fatigant
Aequora, nec toto descendens Iuppiter igne,
Non ferus infesto concurrens numine Mauors,
Accede, & nostris animum sermonibus offer.
Magna tibi hoc bello uirtus, multusq́ Deorum
Est fauor, agnosco, nunc urbis munera nostræ
Munera pro meritis fateor tibi parua sed arram
Maiorũ mihi crede damus, uiden' ecce frementem
Cornipedem, lætum phaleris, auroq́ superbum?
Nescit ut esse loco: fulgentes respice currus.
Cætera quin etiam quæ circumferre triumphis
Romanæ statuêre duces, ut iaspide crebra
Texta corona micat, rutilo riget integer auro.
En crater quantoq́ manum grauis implicat orbe
En habitus sacra quo nil conspectius urbe
Nouerit, ipse animus pridem Romana quid esset
Virtus mortales inter te nosse fateris
Quod nescire potes, nulli tàm clara solemus
Externo præstare uiro, tibi nostra sed uni
Arma, habitum, titulos nomenq́ decusq́ libenti
Mente damus, te participem sociumq́ licebit
Esse triumphorum, nobis quos nostra pararit
Fortuna in medio sedes tibi certa Senatu
Semper erit nostro, ciuis monumenta tenebis
Omnia Romulei, stabilem sociumq́ & amicum
Te salutamus Regem, tum optime Læli
Hanc auro gemmisq́ grauem gestare coronam
Dignus habe, captosq́ trahens, primumq́ Syphacem.
Maturabis iter, pelago stat classis aperto,
Et placitum spirans fretum substernitur Austro.
At uos ô socij certaminis atq́ laborum
Emeritas laudes, & præmia digna feretis
Cum nos laurigero capitolia celsa prementes
Læta uidens currus, cum circumfusa fauentum
Millia uictorum plausumq́ fremitumq́ iocosq́
Maxima septeno spectabit uertice Roma:
Quem mihi fata diem nunquam mentita propinquum
Promittunt. Sic fatus erat, iamq́ undiq́ magnus
Consurgens lætusq́ fremor pulsabat olympum
Ante omnes meritas grates expendere certant
Rex, Meliusq́ Duci spesq́ ingens addita Regi
Abstulit antiquas, aliamq́ in uiscera curam
Intulit, ut regni posset protendere fines
Pauperis, hostilesq́ suis adiungere terras.
Quod sperare quidem fors illius atq́ potentis
Scipiadæ promissa dabant Ceu rebus anceps
Aspiciens uolucrem subitò discedere paruam
Conqueritur, mouet exigui spes perdita lucri
Maior inopina mox & generosior ales
Parte poli sensis si forsitan aduolet alis
Erigitur, recipitq́ animos, spesq́ ampla futuri,
Præteriti meminisse uetat: sic prima secundæ
Cura parum solido sub pectore cessit amantis
Victor amoris amorq́ libidine uicta libido est.
Proxima nox alia transiuit imagine somni
Non habitus, non incessus, non uultus amica
Ante oculos, non uox iterum exaudita gementis.

At solium atq́ urbes, ac fortibus oppida muris
Fluminaq́ & montes lati confinia regni
Iam rubicunda uagos Eoo litore currus
Aptabat uentura dies auroraq́ noctis
Candida pellebat tenebras cum buccina classem
Excitat, & uento tenduntur uela secundo.
Littore iam toto stabat Romana iuuentus:
Digressu uisura suos hic uerba parenti,
Hic fratri perferre iubet, iubet ille sorori,
Hic socijs, multumq́ rogat: confusus in altum
Clamor it, & uariæ resonant per inania uoces.
Lælius in medio conspectus amica salutat
Aequora: tũ Ducibus commendat carbasa uentis
Atq́ alacres læto respondent murmure nautæ:
At mœstus mediaq́ Syphax de puppe reflectens
Lumina, supremum patriam uisura, locosq́
In quibus altus erat, tacitus lachrymosa monebat
Postquam clausfit dolor, uocisq́ repagula seruans
Euicit, talem diffudit ad astra querelam.
Heu tellus aduersa Deis, heu sydere tristi
Pressa diu tellus, quam nostris attulit armis
Fœmina Sidonis fugiens à littore pestem.
Pectoribus nostris animis quos intulit illa
Exul, inops mulier, metuens atq́ icta recenti
Vulnere, nempe auidos bellorum & sanguinis atri
Tutius ut fuerat regnum tenuisse uetustum
Et pacem seruasse suam, lato æquore gentes
Discreuit natura duas, aduersaq́ fixit
Littora nos mortem medijs quæsiuimus undis
Quid uisum est nostris elementa irrũpere damnis
Et uento pelagoq́ manus inferre tumenti
Sat nostro præcisa uocetur à corpore tellus
Hispania, & calidis fumans Trinacria uenis
Quid mihi nunc nobisq́ fuit Sardinia flatu
Pessima pestifero, melius latuisse marinis
Aeternum potuisset aquis quo signa furentes
Pertulimus, pudeat spatio requiescere tanto
Hei mihi non alias sic te pulcherrima ceruam
Africa, ne patrij tangent hæc lumina colles
Littus ad inuisum ferimur, locus ille sepulchri
Quis putet extremis genitum sub finibus orbis
Itala terra teget, medijs ac uita procellis
Irrequieta fuit, sic tristes licia Parcæ
Distribuere mihi, sic Dij statuêre superni
Hi tibi qui uires, animumq́ dedere superbum,
Omnia miscentem, meritas dent soluere pœnas
Hannibal ingentis quoniam mihi causa ruinæ es
Et patriæ natus miseræ, tu causa supremi
Prima mali, patrias utinam iuratus ad aras
Fulmine flagrasset merito, proh Iuppiter ille
Ille tibi feriendus erat, nam uindice flamma
Quid iuuat innocuas quercus & saxa ferire
Heu puer infœlix patriæ, cunctisq́ tibiq́,
Tuq́ diis inuise parens qui dura tulisti
Semina bellorum natis caruisse nefas sit
Quanto erat utilius, genitor sed tristis ad umbras
Iuisti, tantos ueritus spectare furores.
Non licuit cupida mundi satiare cruore
Lumina, non gladios, at post scelerata propago
Hunc fudit, sæuo inferias missura parenti.

Tu certè iam digna luis, sed pessime rerum
Quas pœnas mihi nate dabis, qui stagna lacusq́
Qui freta, qui fluuios, qui terras sanguine turpas.
Fortè ego præmoriar, tua nec sinat ultima præsēs
Cernere supplicia, at manes penetrare uidebo
Agmine cæsorum, & furiarum turbine septum.
At coniunx infida uirum quæ linquere frustra
Niteris, & nostris insultas cladibus, imos
At manes inuita petis, solamq́ uidere
Te potero, & uultus iterum spectare pudendos.
Littore nam patrio, nisi me mea lumina fallunt
Immemor ille sui turpissimus errat adulter.
Dixit: & in gremium lachrymantia condidit ora.
Illum non scopuli, non horrifer Eurus ab antro
Terruit Aeolio, non monstra natantia ponto.
Deuotum, mortisq́ auidum, gelidumq́ cadauer
Littoribus Lybicis transuerso turbine reddi
Optantem tacitè, tempestatesq́ uocantem
Inuidus haud aliter tenuis regnator agelli
Annua cui messis perijt spes, optat iniquum
Ver alijs, imbresq́ feros, & grandine mixtos
Arboribus frugibusq́ graues incumbere uentos.
Interea Scipio curarum parte leuatus
Carpit iter, tumulumq́ habili munimine cingit
Quem funesta uocant, turresq́ ibi subrigit altas.
Mœnia præcipiti circundans lignea uallo.
Iamq́ in conspectu Carthaginis ampla repentè
Castra locat, latè fugientibus arua colonis
Vastantur, trepidant subita formidine ciues
Obsessi, solamq́ uiam superesse salutis
Absentem reuocare Ducem, clamare fatentur.
Legatos igitur raptim qui publica fanda
Fata ferant mittunt, reuocetq́ ad prælia tandem
Vltima, & extremos patriæ sub morte dolores.
Ast alij Ligurum uallem properante iubentur
Classe uehi, atq́ illis magonem auertere terris
Ni redeant, patriæ summas instare ruinas.
Ille quidem quamuis animum grauis ira cruentum
Angeret, aduerso quoniam tamen aspera Marte
Vulnera passus erat, metuens inimica supremi
Arma mali, flatur patriæ parēre uocanti.
Interea blandis terrent qui tempora uerbis,
Terdenos Oratores in castra senatus
Pœnorum ex omni lectos ac ficta loquentes
Romano misere Duci, quorum unus ab alto
Pectore suspirans, lachrymis sic incipit ortis:
Summe Ducum, cui cuncta parem per secula nullum
Mundus habet, prima numerans ab origine retro
Visceribus patrijs quæ publica uulnera sæua
Paucorum fecere manus rabiesq́ nocentum
Aspice placatos tandem, & miserere precamur
Afflictis, liceat per te sperare salutem,
Quam ciues rapuere feri, si parcere pulchra est
Vltio, si imperium nobis auxisse receptis
Romanū, quàm tantam urbem extinxisse repulsis
Vtilius, si uictores meminisse uetusta
Præstat amicitiæ, quam uos præsentia tantum
Atq́ iras pensare nouas ignoscite uictis,
Parcite supplicibus, rebus succurrite nostris:
Occidimus, præstate manus, hostemq́ iacentem
Erigite, & nostro sic insultare pudori.
Optima uincendi species quando hostis amicus
Fit meritis, sed prætereo speciosa profari:
Nomen amicitiæ quoniam fortuna silere
Nostra iubet, satis est miseros optasse salutem
Et ueniam petijsse reos, per sacra tonantis,
Per nostros Romane Deos, ignosce paratis
Suppliciumq́ pœnamq́ pati, non nostra negarim
Crimina, sed uerum liceat Dux sancte fateri
Te coram nostro uiolentus profuit autor
Hannibal errori, nostrasq́ cupidine summi
Imperij pauit furias, & uelle coëgit
Quod sero nunc nolle dolet, uerum ille necessè est
Vt pereat, scelerumq́ ruat cum pondere tandem
Sic illum sua fata uocant, tu nostra benignus
Respice, si ciuem crudelem sensimus hostem.
Tu ciuis pius esse uelis, qui diceris hostis.
Dixit: & ante pedes iacuit uictoris at ille
Erigit, & uultu respondet pauca seuero:
Non pacis tractator ego, sed uictor & ultor
Sum scelerum, Lybicas memini transmissus in oras
Quam mihi spem fortuna ferat, uictoria quam sit
Prona mihi notum est, sed me tamen ultima uestri
Fata mouent, animum nequeo posuisse benignum
Mundus ut agnoscat sic nos pia bella mouere
Vt nostro sit pacis amor sub pectore semper.
Parcimus indignis, has pacis figite leges
Mentibus, & seruare fidem condiscite tantis
Cladibus edocti, superosq́ & sancta uereri
Fœdera, bis denas non ultra littora naues
In patrios seruare usus, non stella mouendi
Ius uobis, populi iussu, sint prælia nostri
Arbitrij, uestro tellus Hispana subesse
Desinat imperio, uestris ne quiescat ab armis
Insula nulla freto quod nos interiacet & uos
Non procul à Libyco iuuat sibi libera marte
Vincula captiuis turpesq́ auferte cathenas
Victorum pedibus, stet nobis transfuga nullus
Nullus in Italia Pœnorum exercitus ultra
Permaneat, uestrosq́ duces remeare iubete.
Sitq́ trium spatio par consultando dierum
Quos damus accepta est, legatos mittite Romam
Sanciant hanc populus pacem iubeatq́ senatus
Si minus, at saltem paucis siluisse diebus
Tres liceat noctes per me duxisse quietas.
Dixit: ad hæc Cereris pro tot legionibus addit
Ingentes cumulos, atq́ æris grande tributum.
Illi autem uelut pacis iam nulla molestia
Conditio foret, ac fractis spes nulla sub armis
Omnia suscipiunt læti, populoq́ reportant,
Isq́ fremens ficto confirmat pectore pacem:
Haud secus ancipiti periturus nauita mortem
Tempestate timens ubi iam spes nulla relicta est
Vota deis cumulat pelagi, tremulasq́ tumentem
Neptunum ter uoce ciet, Tethydisq́ marinæ
Numen, & iratum compellat Nerea ponto
Dona dabit templis, omnem feret ille laborem
Si redeat tranquilla dies, portusq́ uideri
Cominus incipiat fruSim mens perfida tuto
Atq́ inconsulti subeant obliuia uoti.

Sic finis

Sic stimulante metu deludunt tempora Pœni,
Pollicitis redeat donec ferus Hannibal absens.
Illum interea curarum turbine fessum,
Vltimus Italiæ Brutiorum in monte tenebat
Angulus, & ludos fortunæ, & monstra notantem.
Hunc adeunt lassi, fandiq́ peritior unus
Sic ait: ô Lybiæ decus, & spes ultima mundi:
O patriæ iam sola salus, miserere tuorum,
Quos fera terribili uexat fortuna tumultu.
Prospice pendentem mutata fronte ruinam
Fatorum.
Iam tua suppositis arderent mœnia flammis,
Ni procul absentis prodesset ciuibus ingens
Fama tui, uereorq́ miser, ne dum æquore lato
Huc ferimur, patrijs errent incendia tectis.
Namq; sub extremum, subitoq́ minantia casus
Liquimus, imperio atq; urbi succurre trementi,
Quæ reuocat, fidumq́ sibi trans æquora nomen
Inuocat ore pio, tu uel te redde precanti
Vel causam te te nostræ fateare ruinæ.
Iamq́ tuis Lybicis (nisi me præsagia fallunt)
Littoribus reducem frater super æquora classem
Alligat, at frustrà, fratrum modò turba, paterq́
Mortuus æthereas rediens mittent ad auras
Auxilium feras afflictis, non ira Deorum
Tàm leuis aut tali, uenit stamina pollice duræ
Parcarum nunc nostra manus, ubi credita soli
Vita, salus, decus, & miseri sunt omnia regni.
Dixit: & inuictæ lachrymas dedit oscula dextræ.
Ille perorantem querulo cum murmure semper
Audierat, frendensq́ manus compresserat, & se
Torserat: haud aliter quã carmina noxia serpens,
Et magicum murmur cursumq́ uetantia uerba
Quando audit, rauco uiolentus sibilat ore,
Et sese in nodos sinuoso corpore uersat.
Sæpe manu frontem percusserat, udaq́ cœlo
Sæpe supercilia extulerat, sæpe agmina rerum
Conscia tum multarum oculo conspexerat atro.
Tandem mœstus ait: fatum Carthaginis olim
Agnoui generisq́ mei, fraternaq́ cornix
Admonuit, quid sera mihi fortuna parasset.
Nũc tamen ante oculos iam fata nouissima uestræ
Vrbis & obscœnas uideor spectare ruinas.
Heu mihi, Carthago, dulcis Carthago: quis & te
Et me, & tot nostros Latia de gente triumphos
Perdidit? ac tacitè multos iam sensimus hostes
Non reuocare fuit quotiens stipendia militi
Est uetitum, bello exhaustas quotiensq́ cohortes
Impleri. Ast odium nunc eminet, atq; in aperto
Res agitur. retrahunt, & me parere necesse est.
Parebo, inuitus sibi non hinc arroget hostis
Externus, non me totiens pessundata uincis
Roma, nec Ausonio conspirans robore tellus
Me ciues uincere mei, Latioq́ meorum
Inuidia atq; dolus pellunt, non martia uirtus
Nec modò inhonestè poteris tàm maximus ille
Insultare fugæ Scipio: quàm perfidus Hanno
Consiliumq́ secuta suum plebe cæca senatus
Ille meas unisus opes, famamq́ domumq́
Vertere non aliter poterat, quàm publica nostris
Damna simul miscens populi me mole ruentis
Opprimet atq; una conuoluet cuncta ruina
Hostis Pœnorum & Romani sanguinis ulter.
Talia feruebat rabidus, nimioq́ dolore
Insanus: ceu læsus aper cui spumea mento
Fex riget, & duro horrentes stant tergore setæ.
Italiæ procul extremo sedet inclyta quondam
Vrbs Crotho pauper, claro cognomine portus
Matutina uidens redeuntis lumina Phœbi.
Picturis hic egregijs ditissima templa
Iunonis fuerant, Graia quæ nobilis arte
Zeusis adornarat nimia, dederatq́ per orbem
Relligione coli uiuidas, hic quinq; seueræ
Stabat imago Deæ nudasq́ imitata puellas.
Et formæ decerptus honos, quem corpore in ullo
Se reperire simul quia desperauerat autor,
Abstulit à multis, speciemq́ redegit in unam.
Hoc instructa fugæ iam pridem, atq; abdita portu
Punica classis erat. quoniam uariantia fata
Militiæ, sanus fortunarumq́ magister
Viderat ante diu, steteratq; paratus ad omnes
Euentus: igitur raptis legionibus huc se
Contulit iratus, mundo superisq́ sibiq́.
Italico nec adhuc mens exsatiata cruore
Sæua uiri ad manes suprema piacula mittit.
Heu miseranda acies, miserorum, & magna uirorum,
Quò tua te fortuna tulit, formidine postquam
Frustra animos tentasse uidet, si castra cruenta
Fortè sequi, & profugam uellent conscendere classem:
Sæuus inhumana confestim excanduit ira
Longæuamq́ senũ, teneram iuuenumq́ cateruam
Tale nihil ueritam, nudam fragilemq́ & inermem
Quæ pellente metu intis successerat aris,
Obtruncat. calido complentur sanguine templa,
Et fremitu tectum omne sonat. sic ille prophanus
Commaculatq́ sacros postes, iurandaq́ Pœnis
Iunonis simulachra suæ, uultusq́ Deorum
Terrificos. gemitu ingenti domus ampla remugit
Hæc sacra contentus dijs persoluisse marinis
Dux ferus, & cœli contemptor maximus alti
Conscendit puppim uictor, funemq́ cruentum
Soluit, & Italiæ flens dulcia deserit arua
Quam tacitus: lachrymãsq́ retrò multumq́ diuq́
Prospiciens pelago ex alto, quatiensq́ minantis
More caput, frontemq́ plicis maioribus implens.
Murmure terribili sic tandem turbidus inquit,
Italia Italia, & rerum caput aspera Roma
Quænam uos nostris facilis fortuna repente
Faucibus eripuit, tu quisquis es ille Deorum
Maximè, & in nostros nimis importune labores,
Quid mihi parta diu momento temporis aufers
Iuppiter Ausonij defensor perfide mundi?
Quis tibi nostra dedit tot clara decora sub uno
Vertere posse die? cur non Cannensia mecum
Prælia tentabas, si tanta libido nocendi est?
Venisses utinam medijs tunc obuius armis,
Armassetq́ sua se fulmine dextra tonanti
Mulciber Aethnæa chalybem fornace recoctum
Cuspide densasses in uulnera nostra trisulca.
Hinc succincta Ioui clypeum sua nata dedisset,

Palladiaq́ pater texisset gorgone pectus,
Atq; utrumq; latus stipassent uana Deorum
Numina: torsisset medio Mars puluere currum:
Mortibus ipse grauem uacuasset Phœbe pharetram,
Monstrificumq́ gerens aduersa per agmina robur
Alcides genitorem aruis tutasset in illis.
Vicisset fortuna Deos ibi nostra, Iouemq́.
O mihi chare comes, consultor fide Bomilcar
Cannensi cur sancta die tua iussa reliqui,
Cur mihi non armis durato utrinq; labore
Tantum animi fuerit, quantum iuuenilibus annis
Scipiadæ fuit indomitos qui morte sub ipsa
Audeat Italiæ nostros inuadere muros.
Victor ego exemui uictas irrumpere portas,
Quid uetuit Romam raptam periisse cruento
Agmine? quis pactam potuit mihi tollere cœnam?
Iupiter ipse, dolis, non ui, qui nostra futuri
Pectora cæca tulit. quòd si tunc ista remota
Tempora fatorum licuisset cernere nube:
Non quicquid cœlo, & pelago, terraq́ Deorum est,
Non genus omne hominum, nostros auertere cursus
Hinc poterat, spes nostra quidem & fiducia tanta
Murus Romæ fuit, tibi nunc discrimine in illo
Nil acies, nil arma tibi, nil mœnia uel arx,
Sed nostra in aluere mora: proh sanguine quanto
Vndassent maris, & Thyrreni littoris æstus.
Quas Tybris rutilo transisset gurgite in altum
Corpora, quot currus, quot nobiles arma Senatus
Aurea, quot flammis ultricibus obruta tecta
Spectassem, uiginq; una sub strage cadentis
Millia quot, specula longè metuendus ab alta
Quas uoces, quos accentus, quæ murmura plebis
Auribus audissem lyrici mihi carminis instar:
Nec tamen armorum cæpi nec pœnas et urbis
Mœnia conspexi arma tui, latebrisq́ coëgi
Tot claros latitare Duces. Iam nempe notare
Fulminibus nimbisq́ tuam tunc Iuppiter iram
Si mens sana fores poteram, quid musta colore
Flumina sanguinea referam, tempusq́ sub unum
Ticinumq́ uadis tepidum, Trebiamq́ rubentem
Montibus aduersis genitos: tractusq́ uiarum
Coniunctos testes nostrarum in secula rerum.
Quos padus Adriacum descendens traxit in æquor
Quid Transumeni memorem sub gurgite Lascas?
Sanguine pinguescunt Italo, satis ampla relatu
Gessimus, Ausonijs annalibus Hannibal ingens
Nomen erit, Liuijs nunquam delebile fastis
Hannibal exiguo restabat summa labore
Fama, sed inuidit patriæ Dux maximus Hanno
Inuidere Dei fauentes. Sic tristis abibat
Hannibal, & quarto linquebat littora lustro
Italiæ possessa gemens, nec tristior unquam
Vel patriam quisquam, uel dulces liquit amicos:
Quàm patri imperiis ille suam sibi nempe uidere
Exul ab hostili iussus regione reuerti,
Mæstior has inter curas, serasq́ querelas
Subtrahitur sensim terris, Iamq́ æquore currus
Phœbus anhelantes radiens condebat Hibero.
Inde uiæ spatium, noxq́ addita littoris amnem
Abstulit aspectum, tum Dux concussa quieti
Membra dedit dubiæ, certamq́ obuersus ad arthon.
Classis agens curas, & sydera nota magister
Sollicitat nautas, quibus est custodia puppis
Magnetis, ferriq́ uias spectare sequacis.
Et mul insomnem studio traducere noctem.
Littora classifragis linquunt famosa procellis.
Atq; altum tenuisse iuuat, tum lintea prosper
Fert aquilo & flatu pellit distenta secundo.
Vixdum pulchra dies pelago surgebat, & astra
Vndiq; uicinum fugiebant languida solem,
Cum dextra Italicæ transmisso pollice plantæ
Hic ubi rauca uetant iterum concurrere colles
Aequora disiectos, procul exercitia pauorem
Scylla rapax nautis, atq; irrequieta Charybdis
Incutit ancipitem sed conscia turba pericli
Læua secant maria, & Phœbi flectuntur ad ortus.
Iam prope conspicitur fumosi uerticis Aethna
Sulphureis innixa uadis, olimq́ Cyclopum
Terra ferax, at nunc trucibus domus apta Tyrannis,
Iam Syracusanus famoso littore portus
Apparet, sulcantq́ fretum, quo bella gerentes
Tam longè a patria furgit urgentibus olim
Argolicæ periêre rates, Dux ipse casetus
Mœnia prospectans casum testata recentem
Marcelli meminisse sui, cui uicta triumphum
Illa dedere prius, diro quàm proditus astu
Oppeteret. surgunt longè conuexa Pachini
Quæ dum pulsa legit uentis, & remige classis,
Solq́ sitisq́ ruunt, uerumq́ sic fata iubebant
Nocte secans fluctus medios, ac littora linquunt
Trinacria, pelagiq́ uia breuiore feruntur,
Lenta per ambiguam fulgebat Cynthia noctem,
Et cæcis radiabat aquis. Dux peruigil alta
Puppe sedens, medius casus uenturaq́ uersat
Prælia, & euentus dubios, finemq́ latentem.
Talia uoluentem de circumstantibus unus
Compellit: si digna peto Dux maxime nobis
Exoptate diu, quæ stet sententia rerum
Nunc animo tibi nosse uelim, ne sperne precantem.
Legatus tibi sum patria transmissus ab ipsa
Atq; urbis pars una tuæ, te fessa tuumq́
Expectat reditum, nunquid cum littora tanges
Punica, confestim patulo confligere campo,
Atq; manum conferre uoles, an mœnia primum
Intrabis patriæ, spes erecturus in arma.
An alia fortassè uia meliora tuenti
Consilia apparent, quem nostro fata laborū
Impositura modum reris, quem'ue affore finem.
Ille autem, quis certa Deus sub turbine tanto
Consilia expediat? quis det meliora tenere?
Ibimus in patriam, quoniam sic imperat Hanno.
Forsitan & dulces muros prius ipse subibo,
Quàm fatum tentare uelim, uiresq́ meorum
Spesq́ animosq́ prius: uultusq́ & ora uidebo
Sin autem medijs iuuenis Romanus in aruis
Occurrat, pugnare mihi sententia fixa est,
Atq; omnem potius, successum sponte subire,
Quem Deus & fortuna dabunt hic turbidus ille
Conticuit, senior iuxta cui flectere clauum
Ars erat, annosam tollens ad sydera frontem,

Mox freta læta tuere, ueniam te Iuppiter inquit.
Neptunumq́ patrem, atq omnia numina supplex
Deprecor, infandas Lybia prohibete ruinas:
Atq omen prohibete malum, mihi multa uidere
Vita dedit longos huc continuata per annos.
Nunc tremor inuadit mentem, timidumq́ senectus
Efficit: heu quanto fleuimus discrimine contra
Hostiles acies, tunc cum Romana pauentem
Castra pererrabant Lybiam, & Carthaginis ampla
Mœnia pulsabant, tum Dux erat optimus illis
Regulus, eximio cui sic fortuna fauore
Blanda uidebatur, nihil ut sperare liceret
Afflictis, quantum tandem dat Bagrada facti
Testis adhuc, quantum frustra serpentis amica
Sensimus, auxilium, Latijs namq illa sagittis
Obruitur transfixa fera, & sub grandine multa
Telorum compressa perit: uix iugera campi
Quatuor excipiunt immani mole iacentem.
Vix tandem tot uicta malis fortuna remoto
Opportuna quidem non dignis mittit ab orbe
Auxilia, ipse Ducem fida Lacedæmone nutrit
Græcia, magnificos uideor mihi cernere uultus
Xantippi, moresq́ graues, librataq́ uerba:
Te quotiens Hannibal uideo, quotiensq́ loquentem
Audio: tu uix dum in lucem tunc aditus, infans,
Sed quid cuncta sequor? uictores uincere nobis
Contigit arte Ducis, sola Romanaq́ castra,
Romanasq́ acies, Romanaq́ signa Ducemq́
Fudimus, & nostris subijt Dux ipse cathenas.
Hei mihi quid cesseram? quid me meminisse coëgit
Hannibal hoc pelagus? namq hic nisi noctis opacæ
Indicijs fallor, Xantippum sæua sub undis
Et reditum in patriam mentita, & perfida classis
Demersit, uideor corpus spectare natantis
Aequore tam uasto, & uix brachia fessa mouentis.
Dij quæ monstra boni, quæ mens ingrata nocentum.
Quid uoluere sibi? solum qui causa salutis
His fuerat, soli unanimes absumere morte.
Remigis implebam partes, illumq́ cadentem
Et uidi, & dolui, & præsagia tristia finxi.
Ipsa mihi uereor summum narrare dolorem
Qui sequitur, sed digna fuit uindicta Deorum.
Hæc equidem paucos post annos fortè tenebat
Impia classis iter, nec longè à finibus istis
Incidit in classem Latiam, nempe ipse tremendam
Nostrorum stragem, totoq́ incendia ponto.
Et uolitare trabes & mixta cadauera uiuis
Corporibus, circumq́ atro freta tincta cruore:
Et uictas puppes, remosq́, & sparsa per undas
Carbasa, naufragium horrendum, fractosq́ rudentes:
Vulnera crebra nimis, mortesq́ & in æquore luctum
Confusum, tristesq́ sonos, trepidumq́ tumultum
Prælia tartareis, Ereboq́ simillima uidi.
Dij mihi non aliter faueant, nisi semper ab undis
Donec fœda fuit strages, fera bella cientem
Xantippum releuare oculos, atq ora uidebam:
Subdentemq́ faces ratibus, flammasq́ per æquor
Fundentem & cœlo gladio, ac tela pluentem.
Nec prius ex oculis abijt, quàm classis in omne
Dissiluit pelagus, Siculi quod littoris unum,

Sardiniæq́ latus medijs disterminat undis.
Libertas equidem Xantippo uindice nobis
Tunc perijt, tandemq́ precor trux ira quiescat.
Molliat ille animos, iam satis ultio tanta
Vna sit offensa, sed nunc antiqua recordor:
Nam locus admonuit, scelus & uindicta quod isto
Contigit in pelago. Sic quæstus, uertitur inde
Ad læuam, medioq́ retro procul æquore multa
Ante se ad dextram Lilibæia littora feruent:
Occultantq́ sinu Phrigij monumenta sepulchri.
Sic longam alterno noctem sermone leuabant,
Et ueterum memores iam tunc uentura timebant
Anxia, tum tenui succumbunt pectora somno,
Et nouus eoo consurgens Eurus ab axe,
Lintea complebat facili crepitantia pulsu.
Lælius hac inter perducto Rege reuertens
Accelerabat iter: namq illum chara trahebant
Iussa Ducis, profugusq́ hostis, multumq́ timebat,
Ne sine se forsan dies foret ultima belli
Expectata sibi semper, cum fama repentè
Incidit hostiles pacem ueniamq́ precantes
Affore legatos, igitur reuocante Senatu
Lælius ipse domum repetit, sic dulcia chara
Lumina cum peteret iuuenis malè sanus amicæ
Si pater aut genitrix trahant, uestigia flectit
Lenta dolens, pactamq́ timens amittere noctem.
Fuluius expositos Baiano in littore Romam
Perduxit comitem, quem dederat ipse profectis
Scipio, sed muros uetitis intrare, uetusto
Concilium de more datur, stat proxima portis
Bellonæ sacrata domus, quo tota Senatus
Turba uerenda coit: simul & quos miserat hostis
Conueniunt. In multa palàm quia falsa citatis
Asseruere Deis, ira grauiore Senatus
Accendere animos, pacemq́ & fœdus amicum
Poscentes, meruere odium, uiolata negare
Publica pacta quidem, causamq́ inferre malorum
Hannibali, cunctosq́ alios absoluere culpa.
Cœpit ad hæc uarium murmur, tum concitus unus
Ex patribus, quoniam pacem petijstis auitam,
Dicite ait, fuerint quæ fœdera pacis:
Omnibus ætatis clipeus: fuit, illa uetusta
Si iuuenes, neq tot retrò meminisse per annos
Punica sic potuit fraus, & frustrantia tempus
Verba, parum latuere patres, excedere templo
Iussi, abeunt. In tres scissa est sententia partes.
Principibus quæ nisa suis, quarum una reuersis
Consulibus, nam fortè aberant quæ summa potestas
Responsi seruabat onus dignumq́ mouebat
Maiestate Deûs latia, Liuiusq́ morandi
Autor erat reditus, at contra in acta Metellus
Fœdera Romano fuerat qui causa petendi
Cuncta referre Duci, nosse quiq́ omnia solus.
Illa sed asperior sententia uisa Leuini
Optima, quæ muris pellendos censuit hostes
Exploratores.
Sic sine pace retrò redeunt, sine fœdere raptim,
Et sine responso, custodia litus ad usq
Mittitur Ausonia, ne quoquam flectere cursum,
Neu fraudis moliri aliquid per Punica possint

Ingenia atq; artes nati exercere paternas.
Fuluius ipse etiam Læliusq; in castra iubentur
Hæc patriæ mandata Duci non lenta referre.
Pergat qua cœpit, primordiaq; alta sequatur,
Fortunamq; deosq; suos, neu pacis in umbra
Destituat, cœptum ue sinat lentescere bellum.
Fecerat interea pacis spes blanda sequestre
Vt terris securus iter, pelagoq; uiator
Carperet, intrepidiq; currens æquore nautæ
Hac spe igitur Romana ingens à littore classis
Arma ferens, homines uacuisq; cibaria castris
Soluerat, & gemino sulcabat cærula cursu.
Namq; alias calaris puppes aquilone secundo
Flatibus: aduersis alias Lilibeius onustas
Miserat, has pelago tempestas corripit alto
Dispergitq; uagas, scapulis allidit, & undis
Pars pelago submersa perit, pars littus inimicum
Victa petit, secura hominum metusq; procellæ
Omnia tunc poterat celso de uertice Birsæ
Cernere fidefragũ, & promptũ ad periuria uulgus.
Ergo oritur subitus per mœnia læta tumultus,
Inq; forum coeũnt, pauci quibus esset honesti
Cura fidesq; opibus potior, potiorq; rapinis
Pactorum & toties noti precibusq; petitæ
Pacis ab Italia uulgus meminisse iubebant.
Ast odijs alij, cæcaq; cupidine prædæ
Flagrãtes, raptum arma fremunt, interq; tumultum
(Vt solet in multis) melior sententia uicta est.
Conscendunt auidi naues, Gisgonius illis
Hasdrubal eligitur sceleris: Dux isq; repentè
Egreditur portu, sparsasq; per æquora puppes
Desertasq; fuga nautarum inuadit, at ille
Fluctibus hinc illinc inopes fraudibus hostis,
Vincuntur facilè, paucas maris abstulit æstus
Demersitq; alias: plures rapuere nefandè
Prædones. medias Octauius ipse procellas
Dux secuit classis, terdenis puppibus, ac se
Remige defessus sub tuto condidit antro
Montis Apollinei uento iactatus & æstu
Scipio tam fœda concussus imagine fraudis.
Quamquã animos fortuna dabat, uirtusq; laborum
Contemptrix, nocuam iustis tamen ille querelis
Tres Oratores oneratos mittit in urbem
Impetus hos uulgi ferus excipit, atraq; circum
Tempestas lapidum exoritur, fremit impia turba
Intentatq; manus, & ni reuerentia summi
Fortè Magistratus interuenisset, in illo
Iura die humani generis calcata fuissent
Cæde truci, trepidi tandem per iurgia & hostes,
Præsidijs fulti exiguis ad littora pauci
Vix peneterant, repetuntq; ratem iam tuta uiderĩ
Puppis ab incursu poterat, iam castra suorum
Cernebant, subitò cum tres à littore naues
Erumpunt ex insidijs, non paribus aquis.
Pugna oritur, castris littus Romana relictis
Agmina in extremum coeũnt, clamore uel armis
Succursura suis, ac quis succursus in armis
Vnde uetabat iter, sed enim conspecta suorum
Signa dabant animos, tandem Romana sagittis
Missilibus uacuata ratis, conuersa malignæ
Subtrahitur pugnæ uersis ad littora remis,
Ac nisu ualida terris allisa fatiscit
Ipsa quidem, sed uectores tellure petita
Exposuit, cursus, & spem frustrata sequentum.
Sic lupus inuento procul à custodibus agno
Irruit, & dentes acuit, rabiemq; famemq;
Si fuga tunc trepidum rapiat de faucibus hostem
Insequitur, mordetq; animis, & deuorat auras,
Donec ad ignotas caulas & ouilia uentum est:
Tum retrahit cursum, terret locus ipse, canumq;
Latratus, uiridiq; sedens super aggere pastor
Talia dum Pœni peragunt, non læta ferentes
Romuleæ reuehit. legatos missus ab urbe
Lælius, & pauidos latijs succedere castris
Imperat. agnouit Scipio, nec terna sub uno
Tempore flagitia, aut triplex iniuria mitem
Excussere animum: Legatos namq; benignè
Alloquitur: quanquam primum sint fœdera uobis
Et superum despecta fides, iusq; omne quod usquam est
Non tamen à nobis modò præmia digna feretis
Perfidiæ, ueniet fraudes quæ uindicet omnes
Vna dies, nil indignum seu moribus in nos
Ipse meis faciam, seu maiestate meorum.
Nec uestram sequar ipse fidem, discedite tuti
Mitius armatos inter sub tempore belli
Romanos habiti, quam uos sub pacis amictu
Vos inter.
Viribus ipse animisq; ingens in tempore bellum
Feruidus instaurat, Lybiæ status ipse pauentis
Tunc erat. Italia sed iam Dux iussus uterq;
Cesserat, & uaria quamuis regione profectae
Aequoris, & patriæ fraternas tempore eodem
Aduentare acies passim iam fama ferebat:
Iamq; magno iamæ soluens à littore classem
Alite non fausta pelago se saucius alto
Crediderat, patriam petiturus tramite recto
Si fortuna sinat, sensim surgescere colles
Cædriferi, nulliq; cedens his saltibus ora
Incipiunt, raraq; uirent per littora palmæ,
Hinc Delphinus adest luco contectus aprico.
Obice qui montis uiolentos proximus austros
Reijcit, immotaq; silens statione quiescit.
Parte alia sinuosa patent conuexa Siestri:
Hinc solis uineta oculo lustrata benigno
Et Baccho dilecta nimis, montemq; rubentem
Et iuga prospectant Cornelia palmite latè
Inclyta mellifluo, quibus haud collesq; phalernos
Laudatamq; licet mærent cessisse pudebit
Tunc seu pigra situ, nulli seu nota Poëtæ
Illa fuit tellus, iacuit sine carmine sacro.
Hoc mihi nunc canenda loco, sulcantibus æquor
Insula iam Veneriq; placens à littore portus
Exoritur, contraq; sedet fortissimus Erix
Ausonius Siculæ tremens cognomina ripæ
Collibus his ipsam perhibens habitare Mineruam
Spernentemq; patrias olei dulcedine Athenas
Exoritur coruiq; caput, tumefactaq; circum
Dissiliunt maria, & saxis fremit unda uadosis
Cognitus in medio nantis dorsoq; nigranti
Arduus assurgit scopulus cui proxima rupes

Candidior

Candidior latè Phœbo feriente refulget.
Post in secessu curuo maris ostia macra
Cernuntur rapidi stantisq; palatia lunæ
Labitur, & placidis frangens mare fluctibus Arnus
Hunc supra & ripas tenet urbe pulcherrima Pisa
Hanc oculis digitisq; notant, propinsq; patescunt
Hetruriæq; lacus, spatioq; breuissima Gorgon
Syluaq; nobilior, rigidisq; capraria saxis
Insula, tum niueo prædiues marmore, retrò
Linquitur ad læuam Gilium, uicinaq; contrà
Stat iuga, de gemino nomen sortita metallo.
Plumbeus hic uertex, illa est argentea rupes.
Nec procul Herculei deuexo monte recessus.
Et Thelamonis opus, nautisq; infestior æquo
Paruus aquis proprijs uiolenti gurgitis umbro
Dextra, sed à tergo uentosi frondea tractus
Corsica restabat: iamq; hinc Sardinia longè
Tabificos aperit colles, hinc aurea Roma
Hincq; procelloso Tybridis stant littore fauces.
Hic postquam medio iuuenis stetit æquore Pœnus
Vulneris increscens dolor & uicinia duræ
Mortis agens stimulis ardentibus urget anhelum,
Ille uidens propius supremi temporis horam
Incipit: Heu qualis fortunæ terminus altè est
Quam lætis mens cæca bonis, furor ecce potentum
Præcipiti gaudere loco, status ille procellis
Subiacet innumeris, & finis ad alta leuatis
Est ruere, heu tremulum magnorum culmen honorum
Spesq; hominum fallax, & inanis gloria fictis
Illita blanditijs, heu uita incerta labori
Dedita perpetuo, semperq; heu certa, nec unquam
Stat mortis præuisa dies, heu sortis iniquæ
Natus homo in terris, animalia cuncta quiescunt
Irrequietus homo, perq; omnes anxius annos.
Ad mortem festinat iter, mors optima rerum,
Tu retegis sola errores, & somnia uitæ
Discutis exacta uideo nunc quanta paraui
Ah miser incassum, subij quot sponte labores
Quos licuit transire mihi, moriturus ad astra
Scandere quærit homo, sed mors docet omnia quo sint
Nostra loco. Latio quid profuit arma potenti,
Quid tectis inferre faces? quid fœdera mundi
Turbare, atq; urbes tristi miscere tumultu?
Aurea marmoreis quid'ue alta palatia muris
Erexisse iuuat? postquam sic sydera læuo
In pelago periturus eram, charissime frater
Quanta paras animis? heu fati ignarus acerbi
Ignarusq; mei dixit, tum liber in auras
Spiritus egreditur, spatijs unde altior æquis,
Despiceret Romam, simul & Carthaginis urbem.
Ante diem fœlix abiens, ne summa uideret
Exitia, & clarìs quod restat dedecus armis.
Fraternosq; suosq; simul, patriæq; dolores.

AFRICAE FRANCISCI PETRARCHAE,
LIBER VII.

ESCIVS extincti iuuenis frater Hannibal instans
Bellum animo, & uarios agitans sub pectore casus.
Fraternam sperabat opem, iamq; affore classem
Illius ac dulces cupidè sibi fingere uultus,
Fingere colloquia, & Latijs quid passus in aruis
Audire, & proprios fratri narrare labores:
Inq; sibi infestos ulcisci in tempore ciues,
Hannonem ante alios. acies dum mente frequentes
Instruit, atq; equitum circundat cornua, semper
Germanum armauit, primaq; in fronte locauit.
Spem quoq; nonnunquam mens immoderata uetustam
Rettulit imperij, charo tunc grandia fratri
Italiaq; dedit partem, Regemq; uocauit
Atq; superuacuis ignarus pectora ueri
Implicuit curis: uolucris uelut anxia nido
Pabula dum cumulet memori torquetur amore,
Assiduoq; fremit studio, & suspenditur alis
Cum tamen interea generis spem sortè malignus
Abstulerit natos atq; incunabula pastor:
Non procul Hannibalis distabat cursus ab Afro
Littore, cum iussus rapiim uestigia mali
Nauita conscendit, quam classis prenderet oram
Visurus, summoq; sedens in uertice ligni
Dirupta, respondit: spectamus saxa sepulchri
Huc recto impellens fert uentus tramite proram.
Tristior augurio, clauum Rege carbasa uolue
Flecte uiam, cursumq; alio melioribus inquit,
Auspicijs detorque meum. tum iussa magistri
Expediunt, ac uersa uadis ad proxima Leptis
Littora sollicito peruenit remige classis.
Qui status interea Romanis esset in oris
Qui'ue foret Lybicis, quæ spes, qui terrore utrinq;
Volueret alterno fluitantes turbine mentes.
Dictu difficile est, quotiens ingentia duri
Hannibalis monumenta animis confectaq; bella
Obuersabantur, tunc spes Romana cadebat
Victa retrò, ac quotiens clari occurrebat imago
Scipiadæ, florensq; uiri & spectata iuuentus,
Ac uirtus infracta malis spes pulchra redibat
Tunc Italis, terrorq; iterum transibat ad hostes:
Et quanquam Latijs depulsum finibus atrem
Hannibalem fratremq; oculis Respublica lætis
Cerneret, ast alia urgebat præcordia cura
Segnities suspecta Ducum, quibus omne senatus
Mandarat studium, ne quo molimine possent
In Lybiam transire hostes, neu terra uel æquor
Securum præstaret iter, discrimine nullo
Nunc ambos abijsse simul, nempè una pericli
Conditio, sed campus erat discriminis alter
Collectisq; domi Pœnorum uiribus ingens,

Cæsus &

Casus & excidium metuendum instabat, & hora
Vltima Romani imperij, ceu corpus in omne
Si longaeua fuit scabies, abiensq́ repentè
Deserat extremamq́ cutem partesq́ patentes,
Gaudia corripiunt animum, si forsitan aeger
Sentiat abstrusum merorsus turgescere pectus,
Horrescit peiora timens, pestemq́ priorem
Optat, & in regnum cordis dolet esse coactam:
Sic metus extinctus minimè, licet hoste remoto
Verum alio translatus idem grauiusq́ periclum
Visceribus superesse mouet, magnumq́ timendi
Calcar erat Fabij praesens quasi semper imago,
Cui longè praesaga uiro sapientiq́ futuri
Mens fuerat, certoq́ uelut prudentia uati
Ille quidem uulgo solitus praedicere semper
Si quando patriam peteret ferus Hannibal, urbi
Tunc ueros instare metus, & flebile tempus:
Non ibi ductores pauidos, Regesq́ fugaces
Venturos acie aduersa, non lecta per agros
Agmina pastorum propriè, uerum arma tremendum
Laurum Hannibalem cuius numerare triumphos
Expleat annales, plures qui truserit orco
Romuleo ex populo, uiduae quam liquerit urbi.
Ast utrumq; latus circum belloq́ geluq́
Duratas, longaq́ famae ualere cohortes.
Quiq́ etiam multos quibus ars celeberrima passim est
Romanos iugulare Duces, quorum agmina undis
Scipiadae occurrit gladijs, nil nominis illic
Molestas ualitura Duci, nil forma genusq́.
Fabula nil ortus, nil colloquiumq́ Deorum.
Dixerat hoc Fabius, quoniamq́ id morte sub ipsa
Vaticinatus erat ueluti suprema minantis.
Dicta patris memori nunc iactabantur in urbe,
Terrebantq́ animos: at enim iam parta per agros
Tot uocis optata quies, uultuq́ serenus
Ausonia, laetam meritò persoluere plebem
Vota iubent superis, per quinq; altaria flammis
Incaluere dies, totidemq́ onerata coronis
Limina cuncta Deûm, uiridiq́ comantia lauro.
Hannibal à Lepti trepidis rumoribus actus
Ad Zamam celebrabat iter, iamq́ omnia latè
Scipio uastabat, facibus iam rura uel armis
Diis Romanis ardebant, ultima secum
Praelia dum pensat Poenus, subitosq́ ueretur
Congressus, certos statuit praemittere contrà
Qui referent, quà sint hostes regione locorum:
Quid'ue agitent, quo fulta situ, quo ue ordine castra
Consistant, tulit, hos laeuo fortuna profectos
Tramite castrorum incautos custodia captos
Pertraxit Ducis ante pedes. tunc ille Tribunus
Imperat, ut circumductis per singula monstrent,
Castrorum armorumq́ genus, uultusq́ uirorum
Atq; equitum peditumq́ habitus, numerumq́ manusq́
Paretur, sic intrepidi tentoria passim
Circuerunt, omnem abstulerat Dux ipse pauorem.
Mirantur morem indomitum, legesq́ seueras
Militiae, durasq́ manus, atq; apta labori
Corpora, non glacie nec ui frangenda nec aestu:
Atq; cicatrices aduerso corpore crebras.
Ingentesq́, acres oculos, testantiaq́ alios
Ora animo, & uerba tonis resonantia miris.
Postquam cuncta uiris sunt explorata, reuersos
Scipio subridens placidè, uultuq́ sereno
Alloquitur, firmatq́ animos satis omnia nunquid
Iuistis per castra uiri, nostrosq́ paratus?
Si quid adhuc superest securi cuncta uidete.
Et uestro narrate Duci. sic ille benignè
Hortatus, dubios hominem ue Deum ue loquentem
Audissent, stupidosq́ incerta mente reliquit.
Inde uiris sumptus praestatur opimus equosq́
Concessit, comitesq́ uiae, qui tuta locorum
Ostendant, uultuq́ tegant, ne fortè per agros
Sparsa manus iustam oblato putet esse rapinam.
Talia dum latius peragit Dux, forsitan illo
Massinissa die peditumq́ equitumq́ catervae
Ingentes, alacri ueniunt in castra fauore.
Omnibus ex uisis nil tam perterruit asprum
Hannibalem, quàm clara hostis fiducia magnae
Spes animo uoluentis enim, nec bella pauentis
Attamen extremas, quoniam iam fata ruinas
Vrgebant, aderatq́ dies, qui nubila fortis
Pelleret ambigua, statuit tentare loquendo
Ante Ducis mentem aduersi, si flectere possit
Consilio pacisq́ nouos infundere amores.
Siue ille egregia morum dulcedine tactus,
Seu uentura pauens, seu iam longaeua laborum
Taedia pertaesus, seu fraudem inducere uerbis
Insidiasq́ parans, solitasq́ recurrens ad artes.
Nuncius haec propter praemissus pergit ad hostem,
Colloquium petit, nihil aduersatus, & ambo
Castra mouent ex composito, multumq́ propinquis
Considere locis facilis congressus ubi illos
Iungeret exiguis urbe Nargara moenibus inde est
Haud procul, hunc Scipio raptim munimine collem
Occupat, haec sedes tutis aptissima castris.
Dulcis aquae fontes illic, & pabula passim
Opportuna uiris & equis, uix millibus alter
Quatuor aduersis ductor distantia castris
Ardua communit, scatebris ubi nulla benignis
Lympha caput tollit, camposq́ irrorat inertes:
Ne'ue diu mora tuta foret sitis ipsa urgebat
In medio tumulus legitur conspectus utrinq;,
Detectusq́ situ, ne quid inter frondea claustra
Antraq́ syluarum fraudisq́ doliq́ lateret.
Marcellus terrebat enim, & collega peremptus.
Hinc illinc armata acies, huc gressibus aequis
Agmine quadrato ueniunt, paribusq́ remota
Subsistunt spatijs: at Dux praegressus uterq;
Cornipede excelso, positis concorditer armis.
Pone suus quemq; est testisq́ comesq́ secutus,
Vnicus interpres. tumulo sic cominus ambo
Conueniunt, summi siquidem Regumq́ Ducumq́
Quos aut prima tulit coeli quocunq; sub axe
Aut aetas latura sequens. ceu bella Gygantes
Si renouent indigna Deis, stentq́ agmine contra
Fulmine deposito procedat Iupiter ingens
Mercuriusq́ comes, tum pars aduersa Typheum
Mittat, & hinc contem se turpis homunculus addat
At longè armati spectent commercia fratres
Terrigenae, tum parte alia furor ipse Deorum

Conticeat,

Conticeat, promat Phœbus, teneatq; sagittas:
Horrificamq; minax quatiat procul Aegida Pallas
Terra tremat, rubrent ignes & fulguret æther.
Mortibus haud alijs. alioq; horrore uidentum
Conuenere pares sileant mihi cuncta priorum
Nomina non alias nullo consistere campo
Maiores fortuna duos uidisse negabit
Alter ad alterius conspectum hæsere uicissim
Immoti, tum multa alto sub corde mouentes.
Dum stupor attonitos habuit, siluere parumper.
Scipio fulminei cernens horrentia circum
Hora Ducis, uultusq; truces. hic Iuppiter ille est
Cuius ab armatis legionibus ora timentur:
Italiæ terror, murus Carthaginis arxq;
Hesperiæ domitor, qui Gallica rura peragrans,
Fregit inaccessas alpes, callemq; niuosum
Natura luctante dedit, tot nostra cecidit
Agmina, totq; Duces, totiens qui lumine nostro
Sanguine fœdauit, campo potuitq; patenti
Atq; acie iusta manum superare parentem
Meq; simul iuuenem pauidæ qui lumina Romæ
Non ferro nostriq; metu, sed numine certo
Præsentiq; Deum, nymbisq; fauentibus urbi
Liquit, & erubeo nostram debere salutem
Non animis, non uirtuti, non fortibus armis,
Sed tempestatis tantum auxiliaribus undis.
Talia uoluebat Scipio. Contrà Hannibal hic est
Hic cuius tenera iam nunc ætate remotos
Fama polos penetrat, cuius dant credula summis
Secula numinibus uirtus: quia suggerit ortum
Sanguine qui patrio madidum cõtingere campum
Non timuit, cladesq; suas tam fortiter ultus
Insequitur uictos, & nos post prælia tanta
Hispania tellure fugat, nostrosq; labores
Irritat, iste abitum cunctis meditantibus unus
Consilium uertit, cunctisq; trementibus idem
Constitit immotus, nullus sua rura tueri
Audebat, nostras an iste insultat in arces.
Hic Regem, cui nostra ingens innixa manebat
Spes prius, alloquio flexit, mox fregit aperta
Perdomuitq; acie, uictumq; in uincla coëgit
Me quoque deiecit prius hic quam uiderit, & nunc
Expulit Italia. quid multa? uel iste profectò
Est mihi uel nullus toto metuendus in orbe.
Quæ dum cuncta pares oculi trepidantis in ictu
Voluissent animis, incepta silentia rumpens
Hannibal, hæc primus: Si me mea fata maligno
Sydere damnabant, ut post tot bella peracta
Totq; acies cæsas campis, tot milia fusa
Solus ego pacem à nobis petiturus inermis
Fortuna uariante uices, supplexq; uenirem
Gratulor ex cunctis, quibus hoc decus illa parabat,
Te potius mihi sorte datum, quia nobile ingens
Solamen mihi uictor erit, minimumq; pudebit
Sub tanto cecidisse uiro, tibi gloria porrò
Vltima non fuerit, nisi mens mea conscia fallit
Hannibalem cui de nobis tot larga triumphos
Fata dabant, cui tot campis atq; agmine fracti
Romani cessere Duces, tibi cedere soli
Non acie, non ui, solo sed nomine uictum
Ludibrium quoq; fortunæ quæ bella parentum
Cœpta tuo mecum nata claudenda reseruat
Indigner, stupeam ue magis, namq; ille per arma
Dux acer, plenus uictor fortissimus annis
Ille mihi cessit iuuenem, uictusq; Latinus
Finibus est, contra tu nunc iuuenilibus annis
In propria me nempe domo sine uulnere uincet
Tempore iam belloq; Ducem, uictricia signa
Duratosq; animos, durataq; membra gerentem.
Cura quidem fateor fuerat pulcherrima pacis
Gentibus indomitis, nec enim Trinacria nobis,
Non fera Sardiniæ tellus, non tractus Hiberus.
Præmia magna satis pro tot iam classibus aut tot
Sunt exercitibus, pro tanto sanguine fuso
Culpari transacta tamen, licet usq; loquendo
Mutari uetitum est, transuerso calle furentes
Traxit auaritiæ rabies, aliena petebam,
Vrgeor, in proprijs spes immoderata fefellit
Atque animus patris impatiens sic blanda parumper
Fortuna in magnis alio furit improba uultu.
Casibus hæc uarijs, nisi me quoq; fallere dulce est
Iam satis edocuit, non sat sibi tradere tutum.
Hinc ratione meos moderantem cæteris actus,
Cœpit pacis amor, tua sed feruentior ætas
Et fortuna diu felix exterret utrumq;
Consilio aduersum pacis, studijq; quietis
Nanq; ego commemini medio feruore iuuentæ,
Qualis apud Trebiam fuerim, permitte proferri
Qualis apud Cannas, talem te suspicor esse,
Nempe uirens ætas, & formosissima clari
Te uindicta patris, et tot fœlicia bella
Africa & Hesperia, & nunquam mentita secundos
Successus fortuna leuat, satis omnia noui
Præterea expertus totiens, scio quanta libido est
Vincendi, quantumq; decus, uictoria quando
Certa foret, fateor rerum est dulcissima, sed nunc
Quis Deus hanc nobis qui non & fallere possit
Pollicitus mihi crede aderunt, nisi sistimus iras,
Corpora, ferrum, animi, uultusq;, manusq; uirorum
Agmine ab aduerso, simul hic quem cernis inermem
Alter erit, pectusq; aliud frons q; altera longè:
Nec sonus hic uocis, nec pacis inertia uerba.
Ergo animos assume nouos, nec nomina pacis
Vile sonent, pulchra est, inquis, uictoria, sed spes
Anxia uincendi, pax est pulcherrima rerum
Hæc tibi certa patet, nisi respicis omnia uersa
Et quotiens animos præsentia prospera tollunt.
Ante acres intende oculos, circumq; retroq;
Nec quid læta ferat tantum fortuna, tulit ue,
Sed quid ferre potest animo metire sagaci.
Nil facies rectè, nisi cum spes uenerit illinc
Hinc metus occurrat, tibi sin uictoria forsan
Cesserit, & quantum est proprijs quod laudibus addit
Victor es, & uincis, uixq; unum mille triumphis
Addictis, at si fortè diu comitata repentè
Destituant te fata, tuis pereuntq; labores
Innumeri, spesq; ampla simul, consultor & hostis
Vnus adest, odium sileat res firmet utrinq;
Vtile consilium, & si nulla pericula terrent.
At retrahat saltem studium te nominis alti,

Altius ire nequit, nunc conseruare laborat:
Magnus enim labor est, magnæ custodia famæ.
Viuine tot egregios actus, & tempore tanto
Quæsitum decus, unius committere casus
Arbitrio: cauis ne una dies tot subruat annos.
Fortunam frenare suam, finemq́ secundis
Ponere consilium est, nec parua ac cessio magnæ
Fortunæ est tenuisse modum. si frena relaxas
Auferat in præceps, possem te multa monere,
Namq́ exemplorũ magna est mihi copia. Quãtus
Vir fuerat Cyrus, tamen is dum fine sine ullo
Credulus insequitur fortunam, turpiter alto
Excidit è solio, cumulus fuit ille pudori
Fœminea cecidisse manu, fœlicia Pyrrhus
Arma tulit, quanta potuit cum laude reuertĩ
In regnum, uobis etiam mansisset amicus
Vereor, illa animi tanta dulcedine, talĩ
Dignus amicitia: sed dum nec frena tenere
Nec cursum cohibere potest, collapsus ad ima
Corruit, hic medio si permansisset abundè
Sparserat Epyri celebrem per secula famam.
Ah quotiens Italo Rex formidatus in orbe
Trinacriæ diadema tulit, mox cognitus orto
Sceptra etiam Macedũm arripuit, sed sistere nusquã
Dum ualet ille uiris inuictus gloria uulgi
Fœminei, Argolico ruit ingens uictima saxo.
Sed quia uostra magis fortassè exempla mouebũt
Hac ipsa in patria Regulum fortuna supremis
Aequarat Ducibus, sed dum conscẽdere ad astra
Nititur in tergum iacuit resupinus acerbo
Fine decus partum claudens aliena renarro.
Meq́ libens taceo, fato iactatus utroq́.
Quid sim, quid fuerim cernis, uix notius usquam
Inuenis exemplum, fortuna uolubilis in quo
Læserit ulla magis, tutum est discedere sensim
Illius è gremio, nimium nec fidere blandis.
Vin' tu illi præstare fidẽ, quæ soluere nunquam
Desinit instabilem uiolento turbine rotam?
Quæ non cæca modò est, sed cæcos efficit illos
Quos complexa sinũ est, nunquamúe attollit & implet
Muneribus falsis, nisi quos de culmine summo
Vertere præcipiti fuerit meditata ruina.
At fuerit suspecta tibi iam fœdere fracto
Punica fortè fides, sed tu desiste uererĩ
Tempus pacis adest, & uos nisi falsa relatu
Audiui, pactum fœdus spreuistis auorum
Tempore, quod minimè dignis autoribus ictum
Esse uideretur. Nos si fortuna malignĩ
Strauit humi, seris forsan cecidisse decoris
Omne simul studium, non sic nos lumina læuo
Sydere prospiciunt, fateor non omnibus æquè
Publica fata uelim, & patriæ committere casus.
Nunc autem de pace agitur, tractantibus illis
Quorum primus honos pacis belliq́ futurus
Et labor, & requies equidem: quia bella mouendĩ
Autor eram donec meturum fata tetendi
Vt faustus foret euentus, sic fœdera certè
Consilia firmata meo, pacemq́ tuebor
Quæ nobis inhonesta quidẽ, sed uelle necessè est
At uobis speciosa uenit, sic dicere quanquam.

Victorum pacis leges, pœnamq́ iubere
Tu tamen hanc patiare reos imponere mulctam
Ore uelim proprio, nostris erroribus æquam
Hesperiæ tractus, atq́ arua nouissima mundĩ,
Aeoliaq́ triceps regio, & Sardinia, & omnis
Insula Thyrreno, aut Lybico persusa profundo
Vestra sit, hinc alia ex aliis conquirite regna
Ite per extremos axes, atq́ inuia ferro
Pandite fulmineo, Reges calcate superbos
Vestra sub occasu uictricia signa ferantur
In Boream, & Solis tandem uoluantur ad ortus:
Nos autem Lybicis arctari finibus, inde
Vos Dominos rerum, longinqua cuncta regentes
Imperia, & multum terraq́ mariq́ tremendos
Cernamus, superis postquam fatoq́ potenti
Est placitum. tantum ille graui sermone profatus
Subticuit. contrà Scipio cui talia reddit:
Certus eram quæcunq́ mihi promissa fuisset
Aduentu turbanda tuo, nec fœdere Pœnos
Iusúe hominum, uel sacra Deúm seruare paratos
Ni cogente metu. Prius hic grauis astra uolatu
Scandet equus, prius hic solidus per inania collis
Ascendet, cœlumq́ cano subsidet auerno
Quam uobis sit amica fides, sed iusta Deorum
Vltio persequitur sontes, stirpemq́ profsuam
Verberat, & claudo quanquam pede iussa fugaces
Præuenit interdum scelerum spectator ab alto,
Perfidiaq́ Deus, quanquam tibi fabula uana est,
Hannibal esse Deum. quotiens rubicunda cruentæ
Litora pulsarunt absorptis classibus undæ?
Viscera bellantum pelago quot sparsa natarunt?
Quot truncæ atq́ laceræ afflictum super æquora puppes?
Quot tabo undantes æstu iactante carinæ?
Quot clypeĩ, & tetro stillantes sanguine postes?
Credis adhuc non esse Deum, sic pectore prorsus
Ingratis abrasit, non multum annosa uetustas
Bis prius aduersum nos arma nefanda tulistis
Nosq́ lacessistis semper, sociisq́ fauentes
Id meritis contra fletimus certare coactĩ
Nos pietas quondam Siculis succurrere iussit
Nunc autem Hispanis, in quos tua maxima quantum
Sæuitia exarsit, dolor est meminisse pudorq́
Sera tamus miseris, quoniam Romana fuerunt
Auxilia atq́ ingens infamia nostra Saguntum est.
At Deus, ille Deus, quem uos contemnitis, æquas
Exegit pœnas meritis, belliq́ prioris
Exitus ille fuit, quem uos sensistis, & idem
Huius erit, nisi iusta Deum uindicta fatigat.
Si qua tamen medio tulimus, quæ multa fatemur
Vulnera, præmisit forsan rectissimus ultor
Exercens, purgansq́ pios, sed prisca relinquos
Si tibi cura mouet, ne pax tua ciuibus obsit,
Et mihi perfidiæ, ne præmia fortè reportent
Est animus, quid enim, cum uos & fœdera & omnem
Spem pacis uiolasse palàm est, nunc fœdera rursus
Et pacem, indignos quos prima iniuria fecit
Conditione pari petitis leuiore secundam.
Nec pudet, & quantis sese fortuna reuoluat
Casibus admoneor, quàm sit uia lubrica magnæ
Fortunæ, iubeor Reges meminisse Ducesq́.

Quos

Quos mutata gradu subito deiecit ab alto.
Exemplisq́ premor, scio quòd mortalia nobis
Corpora sunt, animi æterni, scio multa sepultis
Supplicia, & longos scelerum superesse dolores.
Hic famam restare bonis, æternaq́ cœlo
Præmia, uis'ne aliud docilem uir docte monere?
Casibus expositum scio me, teq́ armipotentem
Egregiumq́ Ducem fateor, desiste minari,
Scimus, & hinc maior nostris speratur ab armis
Gloria, nec regnum fortunæ ignoro iocantis
Rebus in humanis. at nulla potentia summo
Est æquanda Deo, solet hic pia bella fouentes
Auxilio firmare suo, ac ne fortè moremur
Hunc totum per uerba diem. Si fœdera nobis
Prima placent, ratibusq́ recens iniuria nostris
Legatisq́ illa aliqua purgatur, habetis
Quod petitis, neu polliciti putes inscius ingens,
Munus habet pacem, quoniam fortuna reuersa est.
Vestra uides, si dum Latio tua fama tonabat
Tempestate graui bellorum, mitior hostis
Optasse eadem precibus tunc fortè superbum
Non præstare fuit, nunc cum propè uictus & omni
Pulsus ab Italia, metuensq́ & bello subactus
Pacem ores, poterat recta cum fronte negari.
Et tamen ut mundus uideat non aspera nobis
Deiecisse animos, non tollere prospera bella,
Fortuna'ne pares habitus consistere in omni,
Posteritasq́ notet, non nos dulcedine prædæ
Prælia non odijs, sed pacis amore mouere.
Pax dabitur, fuerit nobis si pura uoluntas.
Sed quid uana refers, hæc est Hispania dextra
Si nescis multoq́ mihi iam parta cruore.
Cætera nostra uides, stulta est iactantia dantis?
Quod retinere nequit, de nostro munera fingis?
Proinde aliud paci, pactisq́ prioribus ultrò
Adijce, si quid habes, quod si nimis illa uidentur
Importuna animis, gladios atque arma parate,
Indociles tollerare togam pacemq́ perosi.
Dixerat, & tremula tellurem percussit hasta.
His dictis retro redeunt, ceu cornua postquam
Obnixè tenuere diu, grauibusq́ tumentes
Impleuere animos odijs, uisuq́ maligno
Digressi tacito referunt uestigia tauri,
Vt grauius toto coëant cum pondere rursus:
Mugituq́ ferro complent nemus omne frementes
Circumstant, ducesq́ acuunt in bella iuuencæ
Quemq́ suæ: talis Ducibus redeuntibus ore
Spiritus, & talis tumido sub pectore sermo.
Postquam ad uicinas ambo rediêre cohortes
Arma animosq́ parant, in bella nouissima tandem
Ediciunt, alacri cœlum tonat omne tumultu.
Tum uerò urgentes stimulos uirtutis & æstus,
Irarumq́ faces, grauiterq́ minantia uerba
Flammantesq́ oculos, ardentiaq́ ore uideres
Haud aliter quàm cum stipulis immittere flammam
Fortè ex composito latè distantibus aruis
Discedunt gemini agricolæ dispersus in agros
Horridus alternos, nunc hic, nunc cernitur illic,
Et trepidante sono subitus micat ignis utrinque.
Vt uerò ad castra est reditum, clamore fauenti
Qualis apum strepitus Regem circumstant ouantem
Pro se quisq́ Ducum excipitur, cupidumq́ uidendi
Funditur inquirens certatim singula uulgus.
Vnus in amborum castris discurrere sermo,
Fatalem uenisse diem, nec præmia belli
Qualia præteritis soleant sperare periclis
Nec pœnas instare pares, uictoribus orbem
Terrarum, imperiumq́ sequentes per cuncta parere
Secula, tum uictis extremos affore casus.
Semianimis quod uicta metu, propiorq́ cadenti
Carthago, nondum icta tremas, fatoq́ premente
Amplius immensam nequeat differre ruinam.
Romanis non esse fugæ, non collis amici
Præsidium, obstursaq́ abitus maris æquore circum
Alarum cælitq́ fugam restare patentis.
Hinc igitur quoniam terror, spesq́ excitat illinc,
Imperiumq́ Ducum uario permixta fragore,
Castra modis reboant miris, hic corrigit hastam
Ille acuit gladios, agiles probat ille sagittas.
Induit hic galeam capiti, cristasq́ trementes
Excolit, hic blando permulcens murmure fortem
Frenat equum, phalerisq́ tegit, studet ille recurvum
Ferratos aptare pedes, unguemq́ cauatum
Verberat, ac crebris tinnitibus inde fauillas
Eiicit. hic pictum clypeum textamq́ cathenis
Loricam exiguis tenuisq́ rigentia ferri
Tegmina circum humeros, & fortia pectora ducit
Implicat hic ocreas femori, tibiasq́ pedesq́
Armat, & aurata præfulget imagine poples.
Hic mihi Pyerides: quoniam maiora pusillis
Viribus aggredior) si uos ab origine semper
Dilexi, coluiq́ libens, si rite uocaui.
Hic præbete animos, totoq́ Helicone fauete
Auia Castaliæ sitiens conuexi peretro,
Vrget amor, famaq́ trahit spes blanda decore.
Lux ea terribili hinc illinc consumpta paratu
Cesserat, & uersa radiebat sydera cœlo:
Inclyta magnificis opibus cultuq́ uerendo
Aethereas matrona uirens perlabitur auras.
Stat capiti diadema sacro, turritaq́ frontis
Effigies, sceptrumq́ manu sed sparsa capillos
Et trepido festina gradu, xui feruida contrà
Multa, minax mulier medioq́ per ustior axe
Ac succincta sinus, pauloq́ animosior ibat.
Illa quoq́ sceptrum, & regni uiolenta gerebat
Signa, Deos hominesq́ omnes, Regemq́ Deorum
Aspernata animis, ambæ simul alta tenebant
Quaq́ rubens Martis metuendi luminis astrum,
Scorpio, chelarum amplexu caudaq́ tegebatq́
Vtraq́ cœlestes pariter tempusq́ sub unum est
Introgressa fores, illas mirantur euntes
Cœlicolæ rapidus tenuerunt sydera cursus:
Vt summo solio coram stetis, altera raptim
Incipit: Heu quantum facinus Iunoma longum
Hospita, & æternum fato sternente funera
Tentor ab Italia, nec tot sua uulnera profuit
Nec quod, si qua fides gladijs, letale putaui
Cannarum memoranda dies, ô fata Deorum
Dura bonis liceat iustas inferre querelas,
Et cœlo non ficta loqui, natura benignè

Mecum

Mecum egit fateor, superi inuidistis acerbi.
Aequoris immensi pulcherrima litora clemens
Illa mihi circumdederat, portusq́ decorem
Addiderat, caeliq́ aderat clementia blandi,
Et uespertino ueniens ab axe Fauoni
Dulcior afflatus Zephyriq́ tepentior aura.
Littoris aduersi frigus glaciale uidebam
Et post terga graues exurere cuncta calores
Ipsa meo contenta situ, mediisq́ fruebar
Laeta bonis, poterat terrae caelestis imago
Vera, nisi fallor, spectantibus illa uideri.
Adde tot illustres natos Martisq́ secundi
Tot titulos, tot gesta Ducis, famamq́ sonoram.
Non tibi Mars illum fratrem fateare pudendum
Hunc quo fata uirum rapuerunt inuidia furtim
Tempore uulgatum est, quantus tum ille paratus
Orsus erat, nomenq́ meum quo ferre putabat
Infelix quanto flagrans genitricis amore.
Mitto alios, nam magna mihi numerosaq́ turba est
Quanta mihi nuper qualisq́ nouissima proles
Contigerat, fateor superi mordaxq́ fatenti
Inuidia absistat, non ullum regia pascit.
Maiorem generosa Iouis, quis feruor in illo
Par fuit ex quo Prometheus subduxit ab astris
Particulam, caecisq́ infudit pectoris antris
Accendisq́ homines, quanta est constantia menti
Insita quàm praeceps per cuncta pericula fertur?
Credite corporeo nisi mentem carcere clausam
Sarcina membrorum premeret, foret ille Deorum
Ex numero, solioq́ altus radiante sederet
Nomine non opus est, ubi soli conuenit uni
Quod loqueris, factisq́ satis iam cognitus orbi est
Hannibal, ante suos perdent errantia calles
Sydera, & Aethyopes niuibus grauis obruet aestas
Riphaeumq́ gelu Borea tepefacta loquenti
Soluet hyems, quàm foeda uiro perduxeris illi
Terra parem, nec fallit amor, sed uera fatebor.
Parcite caelicolae, uereor ne tristis alumno
Inuidia, & caecus noceat fauor, aspice terras
Iupiter Italiae, uiden' inter strata colonis
Arua suis, uiden' indigena uariata cruore
Flumina, & ignotis multum distantia terris.
Busta Ducum potuit latum effudisse per orbem.
Hannibal ista meus potuit disiungere montes
Et saxis arctare uagis, uerum obuius illi
Nunc Deus est aliquis, quis enim mortalia contra
Arma feret. puer aduerso uenit agmine nobis.
En pudor ô superi, sed nec puer ille nec omnis
Terreat Ausonia tellus, non illa superbo
Quam tacitam hic modo meditantem grandia uultu,
Aduersamq́ meis fatis, hanc scilicet ipsam
Et formidatum mundo puerumq́ patremq́
Vna acie quondam collatis uicimus armis.
Nos nec adhuc tanto melior fortuna fauore
Coeperat amplecti, nunc tot firmata triumphis.
Quid metuam? nisi fors te Deos, succurrite famae
Atque arcete nefas, moriar nisi clauditur ille.
Nescio quid puero, quid me iubet usque timere,
Dixerat: at contrà uultu ueneranda modesto
Altera procedit paulum, manibusq́ coram
Abiicit, ac sceptrum pedibusq́ affusa tonantis
Sic ait, ô magni suprema potentia mundi,
Si tua Roma potest, lachrymis perfundere sacros
Te patiente pedes, precibus inflectere iustis.
O superumq́ hominumq́ sator, rerumq́ creator
Optime, parce tuis, fer opem & moderare labores,
Aspice placatus tandem, & miserere precamur.
Quanta per Hesperiam rapidis urgentibus austris
Flamma latus, nimboq́ nocens undante procella
Saeuierit, mundo notum est, & notius astris.
Nec mihi quod misero insultans nunc illa uirago
Obiicit infestior, candentes ossibus agros
Italiae, terrisq́ Ducum dispersa sepulchra.
Et quicquid miser armorum fert impetus orbi
Sustinui, solioq́ pater tu passus ab alto es:
Crimina sic meruisse mea, respice tandem
Natus afflictos, & si mea crimina nondum
Sunt purgata satis, tua fulmine dextra chorusco
Hoc caput inuisum, & Tarpeias uerberet arces,
Hannibalem euertat, iamq́ auertisse uideris
Et grates actura tibi pro munere tanto
Aduenio, timui, fateor, furiasq́ dolosq́
Infandi Ducis, & laqueos simulataq́ bella.
Ille etenim sacra quem genitrix caelo tenus effert
Atque ipsis insana Deis, tot laudibus aequat.
Fraudibus insidiisq́ magnis confidere in armis
Quàm uirtuti soles, possem sibi multa meorum,
Funera natorum, dolor impedit, heu heu quanta
Saeuitia est summumq́ nephas, quibus illa superbit:
Sic tales cecidisse Duces, sed tempus apertè
Nunc uirtutis adest, iuuenem nisi fata uirentem
Quem puerum uocat, ipsa odiis immitibus urgent.
Quod tu summe parens prohibe & pessimae parenti
Id modo sollicitè, cesset fraus, arma ferantur
Iusta acie liceat plano confligere campo.
Vel nati me fallit amor uel mira uidebis
Praelia: & infames aequantia uulnera Cannas.
Diuinos noui ipsa animos humanaq́ subter
Omnia cernentes, non quod mihi fabula mundi
Persuadeat natum esse Deum, licet improba fando
Excitat inuidiam, diuino tentet honore
Praedones, licet ipsa suos celebrare Deisq́
Adnumeret, mihi sufficiat decor ille uirorum
Scipio magnanimus, similem cui nulla tulerunt
Tempora, nulla ferent, non haec me uera negabo
Credere, nempe animos diuinam accendere mentem
Illius, ac nullum sine numine posse benigno
Egregium reor esse uirum, non astra morabor
Amplius, aut nato faueas, aut patribus aequis,
Sis medius, fraudemq́ ueta, si cesserit illa
Vicimus, haud dubiè, sed enim Iunonia iactat
Hospitia, & superos hac sperat uoce mouere.
Fallitur, infans, stat semper nube sub ista
Vel simili stabit equidem mihi pulchra tonantis.
Tarpeio stet colle domus, cui thura precesq́
Deferimus, sed rite utinam pia sacraq́ docere
Tu potes & facies, nisi in limine caeli
Fatorum uox intrantem exaudita fefellit.
Ergo age supplicibus pateant pia pectora uerbis
Celse parens, hominum spes summa, & sola bonorum

Audieram

Audieram imperium terræ pelagiq́ supremum
Et circumfuso quicquid quocunq́ sub axe
Clauditur Oceano, Latio de sanguine natis
Promitti, sed quid nisi tàm grandia præstat
Nunc autem non regna peto, sit tuta merentum
Libertas, liceat furentem sanguine hostem
A iugulis arcere meis, si digna rogaris.
Si mihi non parcis, populis ignosce nepotum.
Quos noua relligio faciet tibi forsan amicos.
Finierat, stringensq́ pedes atq; oscula rursus
Ingeminans lachrymis hærebat, & ore madenti
Subrisit uultu tacito stillantis olympi
Rector, ad alterius tactus præsagia secli
Tandem uerba parat: tremuit conterritus æther,
Conticuere poli, siluit tellusq́ chaosq́.
Nullo unquam ingenio patuit mortalibus inquit,
Quid pareret uentura dies sic nostra premuntur
Consilia, arcano sic iussa silentia cælo.
Et tibi quæ patrem memoras audisse futurè
Intra syderium potuit contingere limen
Exterius sonuisse nequit, ni si forsitan ardens
Spiritus huc aliquis flammis purgatus & unda
Venerit, hinc tenui quædam penetrantia rima
Erumpunt, multa quoniam pietate coactus
Vim patior, uerum quo longius omnia uoluam
Pauca mihi è cunctis quæ iam sub Sole geruntur
Pauca placent, quoniam terris incognita uirtus
Huc refugit, totiens de nobis questa: quod inter
Millia tanta hominum sibi uix contingat amicum
Inuenisse aliquem. me purpura uestra monebit
Forsitan an aurum præfulgens ceruice cæli
Hoc spatium. geminus forsitan contingat Eoie
Hinc oriente alio, & circumradientibus astris
Delector, meq́ ipse magis, comitumq́ chorais
Corpora qui placeant oculis mortalia nostris
Aut fragiles artus, aut forma fugacior umbris
Omnia sunt æterna mihi splendorq́ decorq́.
Diuitiæ stabiles, mansuraq́ gloria regni.
Ac ne cuncta sequar, uirtus mihi clara placere
Sola potest, animiq́ habitus, quam dicere sedem
Ipse meam nunquam erubui, sed rara per orbem
Hospitia inuenio, nunc uestra addiscite fata.
Est labor hinc illinc, per secula multa paratus,
Mutuaq́ alternas tentabunt funera gentes
Quem fortuna premat, cui stet uictoria partè
Non est nosse prius, nisi quòd cui conscia mens est
Iustitiæ: nostrumq́ licet sperare fauorem.
Ast alium timuisse par est, ab origine rerum
Præmia digna pijs, atq; aspera multa malignis
Edixi, sed enim uobis nunc maxima cura est
Natorum, ueniet tempus quando utraq; tristi
Exilio patiare tuum senescere longè
A patria, nec busta petet non gloria tanta.
Non decus, aut pietas aut fortia facta mouebunt
Amborum, nimium mortalia corda uolutat
Ambitio, spem non sobolem mihi credite amatis.
Largior in uerbis solito sum, maxima namq;
Res agitur, meritò sermonis & indiga tanti
Imperium, mundiq́ caput, maiore canendum
Voce aliud superest, dociles auertite mentes.

Est mihi propositum, quoniam caligantia mundo
Lumina sunt propius uestris accedere terris
Et pondus nexusq́ hominum mortalia membra
Sponte subire mea uestrosq́ leuare dolores.
Quantus amor, mortemq́ etiam tolerare pudendam,
Ingratæ, duræq́ animi conuiuia quanquam
Munera sint uobis, tamen hæc fœlicior illa est.
Fauerit hoc equidem cui nunc uictoria campo,
Hanc penes imperium simul & mea maxima sedes
Semper erit, sic fixa etenim sententia sanxit.
Ne'ue diu dilata nimis spes uestra putetur
Cuncta prius cuncti mortales ista uidebunt,
Quàm decies latum Saturnus cinxerit orbem
Limite retrogrado, placida sic uirgine captus
Iam rapior, sacri sic mulcent ubera lactis.
Talia narrantem cuncti gaudentibus alis
Cælicolæ umbrabant, atq; agmina nuncia pacis
Attonita audiuit, non uno tramite matres
Spe uaria incertæ redeunt iam littus Eoum
Sanguinolenta dies casus uisura supremos
Lustrabat radijs, iam classica crebra sonabant
Et matutinum per castra frementia murmur.
Consurgunt hinc inde duces, nec tanta sub astris
Vlla fuit Romana dies, per secula cuncta
Nec fuit in campis ullis ductoribus æquis
Aut paribus certatum odijs, aut artibus aut ui.
Nec metus in præsens tantum, sed millia multa
Armorum ante oculos aderant, quemcunq; dedisset
Hac acie fortuna gradum, patriamq́ domumq́
Et stirpem, & genus, & seros sperare nepotes.
Scipio distinctam campis inducit apertis
Ordinibus miris aciem, dextramq́ gubernat
Masinissa latus, Numidis instructus, & illum
Hispanus sublimat equus, cristataq́ signat
Cassis, & aduerso sinuatur purpura uento.
Lælius at læuum moderatur in agmine cornu,
Quem sequitur Latijs equis atus ductus ab oris.
Hunc Apulus sonipes, rapidum propiorq́ uolanti
Fert circum, rigidoq́ effulgent pectora ferro
In medio Romana fremit prædura iuuentus.
Eminet his altè imperitans legionibus ingens
Scipio: iamq́ auro, iam ferro, clarus & ostro
Clarior est animis, & spe clarissimus ampla,
Obscuratq́ alios. Surgentis lumina Phœbi
Ferre uelut comites nequeunt, hinc lucifer almus
Inter hebes radios, illinc Cyllenius ore
Pallidus ambiguo: nam cætera sydera circum
Non expectato fugerunt omnia sole.
Excitat ipse alios animos, atq; omnia firmat
Per medias uolitans acies, nitidisq́ tremendum
Fulmen inest oculis, quod uerberet ora tuentum.
Signiferis instare suis, equitumq́ phalanges
Hortari, trepidos uerbis solidare, pauentes
Erigere ac dubios, hos obtestatur, at illos
Orat, & in medium pulcherrima facta recenset
Vel sua, uel generis nomenq́ inculcat auorum.
Hos laudat blandis castiget uocibus illos,
Obiurgatq́ moras, & amico uerbere inertes
Instigat, docet ille decus, docet ultima belli
Præmia, quàm prope sint, discriminis atq; pudoris

Admonet, his stimulis animos impellit & urget.
Omnibus ille locis festinat adesse, nec ullum
Perdere supremi momentum temporis ardet.
Postquam cuncta satis circum prouisa, suisq;
Præsidijs firmata uidet, Dux maximus acri
Cornipede excelsus niueo, si Iuppiter inquit,
Hunc animum qui nostra mouet præcordia cũctis
Nunc nobis notum esse uelit, dubitasse pudebit
Quis finis seu quæ nostros fortuna paratus
Exciperet, nullis oculis Sol clarior unquam
Apparuit, mihi quàm uictoria cernitur ingens.
Vicimus, agnosco trepidantis turbida uulgi
Murmura, & ambiguos motus, aciesq; labantes.
Vicimus, hic animos cerna, stas horrida cædes
Ante oculos, taboq; tument, & sanguine torrens:
Et cumuli ingentes patris tellure iacentum
Ipsum ego iam uideo iactatis turpiter armis,
Excessisse Ducem uideo latebrasq; petentem.
Atq; utinam hesterna patuissent cominus aures
Cunctorum alloquio, licuisset noscere apertè
Degenerem fractumq; animũ, non iste profectò est
Hannibal ille prior, nisi nomen territet ipsum.
Imò ille est equidem, sed enim Dux callidus arma
Nota tremit, sentitq; alijs tractanda lacertis,
Consilioq; noui Ducis imperioq; mouerí.
Non sibi Cannarum consul temerarius ibit
Obuius hoc campo, nec quem pugnare uetabat
Omnia clara Deum manifestaq; signa futuri
Si mens sana foret, neq; nunc Sempronius alter
Præsides his castris, mecum non puluis & æstus
Solq; oculis infestus cum uentusq; iuuabunt
Non nebula insidias Cannisq; palustribus idem
Obstruet, aut aciem uictam corpore nuali
Obruet, & calido perfundet corpus olimo.
Hic mecum gladio pectus tentabit acuto,
Ense latus rigido, ualidamq; incumbet in hastam
Hoc metuit, pacem quotiens petiere pauore,
Et quotiens rupêre dolis, si temnimus illos.
Hos odisse decet, uos nunc ad talia bella
Fœlices igitur dextras, atq; arma mouete.
Primus in inuisos ego iam nunc inferor hostes,
Inde fuga & terror, sic dij promisistis omnes,
Sic mens saga boni, strictiq; auidissima ferri
Dextera, & indomiti generosus pectoris ardor.
At nobis tanto calcata Hispania cursu,
Et nostrum iuuenile decus, tot regia bella,
Ruraq; perpetuis, ardentia Punica flammis.
Occurrant, ætas, actus iam plena uiriles
Incipit à nobis, ueros q; aptare triumphos.
Iam mihi bellorum stimulus radixq; malorum
Hannibal, & tanti debetur gloria cœpti.
Quacunq; ingressus pelagus Dij signa dederunt.
Quando Egathis petiere patres, ac plura fauetes
Ostendunt, equidem tempus mihi perdere semper
Displicuit, tum præcipuè, cum regna geruntur.
Terror abest, certa est uictoria, pergite mecum,
Nil moror, & reditus fœlix, qui uisere gestit,
Et patriam, & natos, & amicæ coniugis ora.
Hac iter est Romam, uictori talia certo
Non pugnantura similis. post quam ille profatus,
Subticet, hortanti læto simul agmina uultu,
Vnanimesq; alacri respondent uoce cateruæ.
Haud aliter quàm si capitolia celsa tenerentur.
Curribus in niueis, salsco clamore sequantur
Hannibal extremi fatalem temporis horam
Præcipitare uidens, confestim elephante relicto.
Prærapidum conscendit equum, uultuq; minaci
Terribilis, qualis pastor Polyphemus ab antro
Turbidus Aeolio, uel qualis ab æthere tristis
Nuncius imperijs solet apparere cometa.
Instruit ingentes acies, cunctosq; elephantes,
Vt grege monstrifico turbatum territet hostem:
Prima fronte locat, turresq; in terga trementes
Cernuntur totidem, colles iuge summa mouere
Dixeris, ac totidem nutantes rupibus arces.
Hunc clypeum totis prætendit uiribus hostis,
Mox Ligures, Gallosq; acie consistere prima,
Imperat, auxilijs illa balearibus implens.
Ac Mauris, acie Pœnos locat inde secunda
Atq; Afros, Brutio complectur tertia tantum
Milite, qui mœstus magnaq; ex parte coactus
Castra sequebatur, latis cum cornibus agros
Occupat, immenso circundans agmina gyro
Ad dextram Pœnas Italis concurrere iussos
Ordinat, at læuam Numidæ tenuere rebelles,
Optantesq; armis inuiso occurrere Regi.
Hæc ubi disposuit, quoniam sibi castra coacta
Gentibus ex uarijs fuerant, & dissona linguis.
Nunc interpretibus, proprio nunc ore cohortes
Accendit, stimulatq; suo non segnior hoste.
Omne simul Ducis egregij, seu militis, idem
Implet opus, primas acies ac signa ferentes
Instruit, hinc alas, cursuq; nouissima lustrat.
Itq; uagus blandis, permiscens aspera uerbis.
Si fortuna mihi nota est mea, uicimus inquit,
Nec uicisse sat est. tumidum deleuimus hostem,
Romanumq; genus, maneant modò pristina nobis
Pectora Cannarum, aut Trebiæ memorantia tempus.
Nullus ab aduerso uenit obuius, agmine quem non
Mille locis Italo pridem saturata cruore
Fuderit hæc acies, cui non fratremue patremue,
Aut natum abstulerit. Dux ipse ferocior annis,
Et pater Ausonij, tunc gloria nominis ingens
Hos timuit gladios laudataq; signa cruore
Infecit, nostros fugiens rediturus in enses.
Ni forsan, procul à patria melioribus iste
Militat auspicijs, aut nos peioribus urbis
Ante fores patriæ, non sic Carthaginis almæ
Immemores rear esse Deos, ut fortia Romæ
Mœnia non ausi ferro defendere nostris
Manibus insultent, furor huc attraxerit illos
Hæc fortuna potens populo spectacula Pœno
Miserit, ut quondam digitis auulsa cruentis
Tot spolia, ut modios curuo compleuimus auro.
Contenti patriæ rerum transmittere famam
Tantarum, sic formoso nunc uincula collo
Læta Ducis Latij uictrix Carthago uidebit.
Sic circumductos pecudum de more per urbem,
Romanas errare greges, Leliumq; loquacem,
Et uarium Regem atq; inopem, qui nostra reliquit

Arma

Arma fugax, huiusq; hodie per numina testor
Vos Mauri, Numidæq; iugum uitate superbum
Masinissa suos reperit pro uerbera seruos.
Vos Galli certate odijs, hostemq; uetustum,
Nunc gladijs urgete nouis, hic campus in orbe
Collectas alio longæuas expiet iras.
At uos ô Ligures, quos me & mea fata secutos
Per mare, per terras, nulli cessisse labori
Hic uideo, pugnate precor, si digna manebunt
Præmia uictores, non uos mihi credite ualles
Hispida, nec regio abruptis imperuia saxis,
Sed campi pingues, & diuia cura manebunt
Italiæ, uesterq; pauor stimulusq; silebit.
Roma ferox, uos ò hæc mihi dilectaq; multum
Agmina, uosq; mei ciues impulsibus ullis
Non opus, aut monitis, patriã spectare trementem,
Hostilesq; faces, atq; impia pila pauentem,
Et notos muros, ubi prima infantia uobis
Exacta est, ubi tot meriti duxistis honores.
Tot lætos festosq; dies, ubi busta auitiq;
Maiorum, & memori stant scripta in marmore laudes
Omnis in armatis patriæ fiducia dextris,
Et nostra uirtute sua est, succurrite fessæ
Vxores nobis, dulcesq; occurrere natos
Deprecor, & trepidas matres, sacramq; parentum
Canitiem, & patrij curam superesse sepulchri.
Nondum finierat, magnusq; in uerba ferebat
Impetus ardentem, subitò cum classica & omnes
Romanæ cecinere tubæ, clamorq; tremendus
Ortus ab aduerso, cælum compleuit & auras,
Ac strepitu horrisono uolucres hæsere uolantes
Quo cunctæ concussæ acies, trepidiq; elephantes
In sua præcipiti redierunt agmina cursu.
Turbaruntq; loco, compulsaq; cornua retrò
Cesserunt, ô cæca hominum mens, inscia rerum,
Consilijsq; illusa tuis, quos agmine primo
Præsidium tanti ducis anxia cura locarat.
Hi stragem peperere suis, primamq; ruinam.
Hic fragor Hannibalem medio sermone loquẽtem
Auertit, ueluti subitum si fortè canenti
Obstrepat, & scisso descendat Iuppiter axe.
Ille silet, tremulosq; modos sub gutture frangit,
Attollitq; oculos, & cælum suspicit altum.
Verum tam uarijs totiens Dux casibus olim
Iactatus, totiens dubijs exercitus armis
Præstat, & aduersos speculatur turbidus hostes
Increpitansq; metus, uires animasq; fluentes
Colligit, excurritq; fremens seq; obuius offert.
Sicut aper rapidis postquam latratibus actus.
Vulnificos instare canes, atq; arma sequentum
Aduertit iam terga cigent, iam subrigit aures,
Hinc præceps in tela ruit: Sic feruidus ibat
Hannibal, egregijq; animam patris ore uocabat.
Stabat ab aduerso iuuenis tunc impiger acri
Masinissa animo, qui mox fluitantia cernens
Cornua Pœnorum, trepidos irrumpit in hostes.
Et quacunq; uiam facit ingens bellua, raptim
Insequitur, similiq; fretus duce Lælius, inter
Irruit armorum cumulos, tempusq; locumq;
Arripit, obstantes cædit, fugientibus instat.
Scipio magnanimus, uiolenti more leonis,
Qui catulis festinet opem syluasq; ferasq;
Obruat, in medios stricto penetrauerat ense.
Illum tota acies, illum miratur ab alto
Iuppiter, & nostro sibi non foret æmulus orbe.
Sol stetit ambiguus, rutilo sic totus in auro
Fulgebat, sic purpureo radiabat amictu
Sic rigidis nitidus immanis splendebat in armis.
Postquam est ad uerbos peruentum comminus hostes
Romanam Pœniq; manus miscere cruentas
Cœperunt, ingens & inexorabilis urget
Ira Duces populosq; duos, nec Martius usquam
Impetus asperior, nec acerbior ulla per orbem
Pugna fuit, nec enim pretio conducta gerebat
Bella cohors, aderant proprio qui sanguine uellẽt
Quas ipsi addiderãt odiorum extinguere flammas.
Vnus amor, cunctisq; adeò legionibus una
Mens erat, ulcisci iustos uel morte dolores.
Punica perfidia, & Romana superbia passim
Vocibus alternis uulnus iactantur ad omne.
Iurgia, & infames quæstus, & tempore eodem
Hic sonus, hic iugulis extorta silentia cessit.
Annua nunc Pœnis, & auara tributa subactis,
Nunc fraus, & capto strages indigna Sagunto.
Et quicquid rabies odio flammata uetusto
Armatis dictare solet, coit omnis in unum
Offensæ cumulus, longiq; iniuria belli.
Pectoraq; pectoribus tunduntur & ensibus enses,
Vulnera uulneribus, mortes quoq; mortibus atræ
Miscentur, iuuat inferis descendere ad umbras
Visceribus, manesq; nouo turbare tumultu,
Pugnantesq; animas Herebo transferre silenti.
Heu furor, & quanto satius uixisse quietus
Finibus in patrijs populus potuisset uterq;:
Non sinit ambitio, cæciq; superbia cordis,
Et sitis, æterna quæ spe succedit habendi
Martales, uritq; animos, & trudit in enses.
Cum, ligunt infensæ acies, nec publica tantum
Hos odia exagitant, credit sua uulnera quisq;
Et patris fratrisq; necem, dum percutit hostem,
Vlcisci, usq; adeò mentes offensa uetustas
Asperat, atq; odio leuius certare recenti
Impellunt sua castra Duces, & uocibus altis
Accendunt animos, & honesta pericula monstrant
Ac subeunt species, uisa est pulcherrima mortis
Pro patria pepigisse animam, uis ampla furorum
Armorumq; dabat strepitus, gemitusq; cadentum
Confusos horrore sonos, iam sanguinis altus
It fluuius, camposq; rigat fumantibus undis.
Iamq; furens operit uoluitq; cadauera torrens.
Mons quaq; corporibus prostratis surgit equorum,
Atq; uirûm, rapidosq; iugis iam separat hostes.
Non sic attonitos Aegæo littore nautas
Expauisse rear, quibus insula nata repentè
Est prope therasiam, quod monstrũ doctus aruspex
Romano dedit imperio, Macedumq; ruinæ.
Nauita, sed transtro rupis ac stupefactus adhæsit
Cœperat interea pugna tremefactus iniqua
Auxiliaris eques Pœnorum excedere campo.
Insequitur uictor profugos, iam sparsa sequendo
Ipsa uiam cumulos, inter reperire laborat

Cæsorum Romana acies, pars scandere in altum,
Et dubio timbare gradu, pars lubrica circum
Arua tenent, sparsis aditum tentare manipsis
Signiferi fluitare etiam armorumq́ magistri.
Et poterat uincendo uagus fœlicia miles
Bella repentinis præuertere cladibus, atq́
Illustrem fœdare diem. ni prouidus alti
Scipio consilij reuocantia signa dedisset
Cognita. nam postquam iusso tubicine campis
Vox sonuit, tenuere gradum, signumq́ secuti
In primos rediere globos, hinc agmina rursus
Turbine concurrunt alio, sed uiribus ijsdem
Aethera dispersos ueluti cum turbidus auster
Arctauit nimbos, siluitq́ repressa parumper,
Dum tonat, hinc pluuijs & grandine mixta resurgit.
Tempestas minaca satis, excesserat ardens.
Scipio iam colles immensa strage coactos.
Collarisq́ iterum signis & uiribus ambæ
Miscebant acies æquato prælia campo.
Sollicitum spectasse Deum tot funera gentis
Indomitæ, tantosq́ truci sub morte labores
Crediderim, seu quis ualidis foret exitus armis:
Hoc equidem mundi campis commissa cruentis
Nutabat fortuna die, quis iura supremi
Imperij, summumq́ gradum, quis sceptra teneret.
Fauisset si forte etenim sors ultima Pœno,
Quis dubitet, quin immensum dominata per orbem
Impia Carthago rerum tenuisset habenas?
Romanumq́ nihil foret hæc in tempora nomen?
Itala Barbaricis tellus lacerata colonis
Mutesset genus egregium, maiorq́ fuisset
Africa, si potuit nomen sibi Græcia inermis
Imposuisse suum, quanto magis Africa uictrix
Sed miserata pios diuina potentia nobis
Succurrit, talemq́ uirum peioribus annis
Italiæ dedit afflictæ, qui fortia bella
Fortior exciperet, qui non præsentia tantum
Sed uentura etiam discrimina pelleret unus.
Temporibus cui tuta suis innixa maneret
Et cui libertas seruanda sequentibus annis.
Iam media Sol almus equos regione trahebat
Aetherea, & tantas spectabat territus iras
Impiger, & nullo defessus membra labore,
Non æstu, non uulneribus, non nube colentis
Pulueris, extremas manibus tentare procellas
Scipio tendebat, cuneus quo densior illum
Et Ducis aduersi facies optata uocabat.
Flamma cauernosi conuexa trementia montis
Ac uelut Aethnæo descendens uertice uastat,
Et scopulos ruit obstantes, arbustaq́ frangit
Obuia, sulphureæ reboant simul undiq́ ualles
Sic ferus & similis prosternit turbine cuncta
Scipio. sæpe monens: miles Romane precor te,
Aut uince aut morere, & mecum nunc ultima tenta
Hæc uia uel Romam, uel recto tramite ducit
Ad superos. hæc uociferans intrabat in agmen
Hannibal, contrà ille graui cum mole ruentem
Excipit impauidus, confligunt fulmina Martis
Hic Scipio, hic Hannibal, cernensq́ ex æthere Mauors
Miratur tales terris superesse magistros
Militiæ, tales operum ferriq́ ministros.
His precor, ut mendax desistat Græcia tandem
Nominibus certare Ducum, pudeatq́ referre
Imbelles Asiæ populos, Gangemq́ subactum.
Parthorum fileant Reges & perfidis aruis
Exiguo spectata phalanx, nec conferat ipsa
Troia manum, Priamiq́ domus cantata Poëtis
Graiorum, & nostris. non Regum quisquis adoro
Crine fluens, atq́ Assyrio crispatus amictu
His campis non nuda acies, non fluxa per armos
Purpura, non leuibus tantum confisa sagittis
Turba fugax, uerum hinc armis innata uirtuti
Robore subsistens Italo Romana iuuentus
Arma tulit, contra assiduis exercita bellis
Agmina Pœnorum, quibus est Hispania testis
Virtutis, Latiumq́ magis, quæ mille per arua
Romanos hominum uictores omniaq́ ausos
Iam pessum ferro dederant, & fortibus armis
Has inter gentes alio certamine longè
Concursum est alijsq́ animis: iam uera fatenti
Viribus hæc acies præit, hæc leuitate, sed unum est
Parq́ odium ambabus, uix tandem fessa parumper
Cedebat Pœnorum acies. tum feruidus ira
Hannibal exclamat, non hæc tibi signa retrorsum
Furcifer ut referas dederam, quin pergis & illa
Hostibus in medijs potius discerpta relinque.
Heu mihi, quo ruitis? non est uia recta. uenite,
Hac hostem reperire licet, Carthaginis arcis
Sic memores? hac forte domum remeare putatis?
Erratis miseri ciues, hæc carceris una
Exilijq́ uia est, hæc dicens ibat in hostes
Solus & intrepidus cunctas sic ille pudore
Et uictas pietate ducis firmasse cohortes
Visus erat, bellumq́ ingens renouataq́ cædes
Cœperat, urgebat Scipio primusq́ premebat
Obstantes cuneos, & funera crebra ferebat
Perfidiam nunquid, tàm longam inferre uidebo
Prælia uirtuti, non sic pietatis auitæ
Oblitos rear esse Deos, concurrite fortes
Pectoribus, manibusq́ uiri, uictoria præsto est
Talia iactabat stricto mucrone tremendus
Iamq́ referre pedem paulatim exterritus hostis
Mox magis atq́ magis. nec iam reuerentia tanti
Vlla Ducis retinere diu potuisset in armis.
Ecce autem pariter redeuntes hoste fugato
Rex Lelius extro fessos
Improuisi à tergo inuadunt. Illicet ergo
Cœpta prius sensim laxis fuga pergit habenis,
Nec patriæ pietas proprij, nec cura pudoris,
Nec decus Hannibalis quicquam ualuere precesq́
Ille uidens fractas acies, & terga suorum
Versa metu, rapidum trepida formidine tandem
Voluit equum, campoq́ fugit lachrymosus aperto
Accusansq́ omnes hominesue Deosue. propinquum
Peruenit ad Rumetum, illic mœnibus urbis amicæ
Substitit, hinc iterum Pœno reuocante senatu
Digreditur postquam attonitæ sub mœnia uentum
Est patriæ, non ille forum, non publica templa,
Sed furtim petijsse larem contentus, & ima
Sæpe diu mœstus, latebris sese abdidit atris.

AFRICAE

AFRICAE FRANCISCI PETRARCHAE, LIBER VIII.

RONVS ad Oceanum supiens narrare profundis.
Antipodum populis nostro quæ uiderat orbe.
Sol rapidos stimulabat equos, nondum'q́ solutus
Scipio curarum laqueis, suprema uolutans
Excidia infandæ gentis tempus'q́ locum'q́.
Atq́ aditus formam'q́ rei, & discrimina secum
Cuncta simul tacitus uigili sub mente mouebat:
At quia Solis iter deuexum, atq́ hora monere
Grata uidebatur fessis daret ocia castris,
Instituit reuocare acies, meritam'q́ quietem
Tradere militibus nocturni tempora somni,
Et tamen hostili quàmprimum irrumpere uallo
Visum est, huc alacres igitur præit ipse cohortes
Ingreditur'q́ aditum nullo custode locorum,
Illic præda ingens
Præcipitem meditante fugam, & quid ulta ualeret
Non quid opes, passim'q́ iacens preciosa suppellex
Inuenta est, capitur cupidè Carthaginis aurum
Per maria & terras quæsitum sanguine multo
Barbaricæ Lybico quod uicta Hispania bello
Misit auaritiæ, Sardis quod fessa cauernis
Quod Siculis totiens extorserat impia templis
Quod medio percussa die, plaga torrida mundi
Et niger Aethiopum populus regnum'q́ perustum
Quod Mauri, Numidum'q́ olim per secula longa
Aut Reges misere alij, quod'q́ Itala tellus
Tot dederat damnis, id totum sanguine mixtum
Africa nunc renomit, quid tot ualuere rapinæ?
Raptor raptorem spoliat, nunc ite per ampla
Aequora, nunc ualidas prosternite turribus arces
Nunc aratrum antiquis insultet mœnibus, omnes
Vnus habet prædas hostis, mundi'q́ superbit
Tot spolijs, uestris'q́ simul. tandem agmine fesso
Scipio magnanimus referens uictricia retro
Signa sub occasum Solis sua castra reuisit,
Captiuos seruare iubet, quæ'ue ampla relatu
Ac speciosa forent, nam cætera præda uiritim
Sparsa erat atq́ animos mulcebat militis acres
Serus Atlantheo radiabat uertice pulcher
Hesperus, & nitido carissima sydera cœlo
Aggere gramineo considit læta iuuentus.
Celsior at cunctis Scipio, Rex'q́ additus illi
Herbosum tenuere torum, tum corpora curant
Fessa labore graui, bello'q́ exhausta diurno.
Vt dapibus compressa fames, primus'ne quieuit
Impetus edendi, placito facundior ore
Læliue ingreditur, postquam mihi fata dedere
Hunc tantum uidisse diem, contentus abibo
Quo iam cunq́ trahent, nec me natum esse pigebit
Dum tecum uixisse ferar fortissime Rector.
Hesperiæ, cui nostra salus benè credi'ne uni
Hoc fateor solo, mentem spes ultima lusit.
Nam cediens bello magna iam parte peracto,
Cum Masinissam cadentem terga uideram,
Te'q́ per aduerso tanta uirtute tonantem,
Actum de Hannibale est, tacito tum murmure dixi,
Nunc quibus ille uijs, aut quonam eruperit astu
Obstupeo, miror'q́ fugam, sed notior illis
Est regio, id'q́ hodie multis forte esse salutis
Causa fuit. medio abrumpens sermone loquentem
Rex ait: iste quidem meritò clarissimus omni
Posteritate dies, per secula longè feretur
Nominis Ausonij fuerit dum fama superstes.
Sed mihi crede Læli, noui mores'q́ animum'q́.
Hannibal, an'ne dolis uictus succumbat in armis,
Seruis incertum est unum mihi lumen in illo
Centum oculis, par est Argum quem sæpe uocare
Bellorum soleo: quia non est fallere cuiquam
Ingenium mentem'q́ uiri, tamen omnia uitæ
Consilia, atq́ omnem ancipitis discriminis artem
Verterat una dies: iam'q́ hunc prendisse uidebar,
Et comitem uiuo Romam misisse Syphaci.
Sed dum cuncta oculis lustro uigilantibus, ille
Aduolat, & noto decurrit tramite tutus:
Nec dubium ingentes, quoniam montes stragis altum
Sanguinis infandi pelagus, uel mole uel undis
Creuisset, nisi dilapsos per opaca uiarum
Vicina socijs cepissent mœnibus arces.
Excidit hunc Scipio uitam quæcunq́ per omnem
Aut uidi, aut legi fateor mihi parua uidentur
Fabula, dum memini Hannibali uidisse amici.
Quantus erat, quanta'q́ acies firmauerat arte
Ipse mihi aduersus ueniebat in agmine primo
Obijciens Pœnos Italis, Numidas'q́ rebelles
Masinissa tibi memor hos odio'q́ metu'q́
In Regem pugnare suum, Latiam'q́ cohortem,
Ecce ubi constituit, quoniam uenisse coactam
Nouerat in frontem stetit Indica bellua pugnæ
Getuli'q́ greges horum terrore putauit
Romanam turbare aciem, quorum impetus illi
Profuit innumeris bellis, sed amicior omnem,
Hunc nobis fortuna mecum detraxit, eram'q́
Ipse ego sollicitus, quibus hoc eludere monstrum
Artibus, aut tollerare feras quo robore possem,
Atq́ ideo primam rara regione cateruam
Impleui facili, pesti quæ transitus esset
Vt cursu diffusa suo contentior iret
Innocua feritate ruens, sed Iuppiter alme,
Quàm forti stetit ille animo, dum fracta uideret
Cornua, quam nihil extimuit, quotiens'q́ labantem
Restituit, uirtute aciem interdum'q́ coëgit
Spem titubare meam solitum iactare profectò
Mentio clarorum fuerit si fortè uirorum
Audiui ipse omnis bello quod territus æui
Orbe sit in toto, peragit'q́ hæc. ordine primum
Ponit Alexandrum, Pyrrhum locat ille secundum,
Et sequitur mox ille duos, sed uera fateri
Non liuor uetet aut odium, mihi maximus omni
Hannibal ex numero est, Darium nisi fortè Porum'q́
Est uicisse magis quam quos numerare laborem

Tat nostros fuisse Duces, nisi praestat inermem
Barbariem superasse manu, quam caede cruenta
Romanas strauisse acies: distantia longè
Acta Ducũ memoro? quid morẽ moribus aquem?
Hunc Regem laudare piget, stes tegmine famae,
Clarus apud populos, ac dignis laudibus acrem
Hunc hostem celebrare uacat, quis bella subire
Promptior, aut medio quis cautior esse periclo
Quis uic cibi aut somni, quis uini parcior illa est?
Hoc admirari soleo quod saepe relatum
Est mihi longaeui post prima exordia belli
Sollicitum assiduè & facinus sub mente profunda
Voluentem egregium nunquam cernasse sedentem.
Iam quid ego armorum curas areemq; supremam
Militiae, terramúe, Ducem, clypeumq;, cubile,
Neglectaq; decus uestis studiumq; frementis
Cornipedum memorare uelim? patientia quanta
Frigoris atq; aestus, cursusq; sitisq; famesq;.
Quanta Ducũ miles, quanta est Dux militis idem
Spes animis quòd primus erat s uiturus in hostem
Vltimus excedat campis hae omnia pridem
Nominis experti, si quid modò pectore in illo
Aut ueri, aut fidei melior natura locasset
Optarem nostro genitum natumq; sub orbe
Quis mihi ductorem laudet quem caeca gubernet
Ebrietas fugienda uiro cuicunq;, sed altis
Principibus funesta lues. quis sparsa cruore
Communia & plenis elata eadauera mensis
Perq; astum ancipites algenti in flumine saltus,
Barbaricus cui luxus iners, & Persica sortis
Blandimenta nouae placeant, aut purpura mollis
Caetera praetereo, sed enim non moribus istis
Hannibal Italiam bello uastasse trilustri
Eualuit. sic fatus erat, cum pauca modestè
Massinissa refert: Depressor magne tuarum
Atq; alienarum mirator maxime rerum,
Si mihi das fandi ueniam, stat dicere contrà
Noscendi studio famae, si credis auita
Magnus Alexander nullis non uictor in oris
Orbe peragrato tandem peruenit ad ortus
Fortunamq; simul clausit cum tempore uitae
Hannibal, & spatio breuior uictusq; cruento
Est hodie ille Asiam, tentataq; contra subegit
Innumeros docuit populos, urbesq; Ducesq;.
Vt lupus immensum qui toto irrumpit ouile,
Is timet aduersum longe spectasse leonem.
Vicit Alexander populos Rex, optimè nosti,
Quos adijt Graios titulis, aut ille paternis
Subtrahat, ast Asiam quo uinceret ille paratam
Scimus, & imbelles Galatas & inertia Bactra
At non Arctoas gentes, quas uergere primum
Commoditate loci poterat. non Punica regna,
Non Italos mundi caput, Gallosq; & Hiberos
Attigit, hos extra quid dignum laude uidens
Egregia & tantis titulis, tantoq; beatu
Regibus Eois domitis, Indoq; cruore
Vicisse hunc omnes liceat fudisse quod usquam est
Quatuor obit in Latio confecta potenti
Praelia, uic ne grauem & memorandum in secula testem?
Alter Alexander Rex Epirensis & huius
Non minor ipse animus & auunculus orbe uiritim
Diuiso Italiam uenit, belloq; subactus,
Dum latus Ausonia transfixa cerneret hasta
Haec ait expirans: Heu quam diuersa nepoti
Et mihi bellorum cecidit sors, ille iucoũ
Foemineum subigit nullo certamine uulgus,
Durior armatis mea me discrimine tanto
Obiecit fortuna uiris, cum talibus ergo
Hannibal iste uiris, tot iam fera bella per annos,
Qua uirtute gerat noscis, namq; illa perennis
Gloria magnifici Regis, fortunaq; semper
Prospera, & in finem simili comitata fauore
Non nihil externis, sicut splendoribus addit
Omnia sic studio uigili meditantibus aufert
Iuditium uteriq; meum, pars altera namq;
Fortuna latet ambigua, nec uosetre promptũ est
Quantus in aduersis breuitas quoq; temporis illi,
Nec tribuit morsq; uiro properata, nec illum
Maius habet fortuna bonum, quam laeta sub uno
Et uitam clausisse diem. Sic tempus utriq;
Indultum excusias, tute fateare necesse est.
Hannibal ut plures uincendo exegerit annos,
Quã uiuendo alius Macedum quo uita tyrannum
Tempore destituit toto quis protinus orbe
Vicerat Hannibalem, si tunc cessisset ad umbras
Ibat honorato uisurus tartara curru
Quaesito non de Persis Galatisq; triumpho
Qui Rex longaeua traxisset fila senecta
Quis fuerit certus uenturo tempore uates.
Non fortuna senem excipiet, non rara secundis
Fortè fides seros mansisset firma sub annos
Praecipuè si quot fuerat iam saepe inmatur
Italiam sauior tentasset & Africa bella
Singula uersanti, quoniam nox alta soporis
Admouet, hic illo maior belloq; uidetur
Clarior, atq; hodie plus uera laudis adeptus
Si famam egregiam das fortuna nec aufert
Quã uincendo alius licet omnis Graecula circum
Obstrepat, & testes inculcet turba libellos.
Dixerat, astabant intentis auribus omnes
Miles in his grauior paululumq; annosior unus
Incipit, haud dubiè, quem magnum dixerit ille,
Maximus est, nec parua tibi miranda uidentur,
Nec uulgare aliquid solitum laudare tenemus,
Hoc unum petijsse uelim, si territus ille est
Quem tandem claro tanta uirtute relictum
Scipiade putat esse locum quoue ordine sese,
Insereret si fortè acie uictricia signa
Quod procul auertant superi meminisset, ab ista
Pactus. Ad haec Laelius, ut siquis sydera coeli
Dinumerare uolens hoc digerat ordine primum
Luciferum, post Arcturum, gelidumq; Booten
Hic alios ignes Solem fortasse putabis
Praeterijsse, uno stat per se solus & inde
Nomen habet, nec sum ignarus quid callidus ille
Responderet, ad haec, acie si uictor abisset
Hesterna Macedum Regem Pyrrhumq; secundos
Esse sibi cunctosq; alios, quos clara per orbem
Fama Duces loquitur, sed enim se dicere quartum
Noluit erubuitq; aliis inserere superbum

Syderibusq;

Syderibusq́ diem. sic ille effatus & omnes
Assensere animis nutuq́ & murmure læto.
Talibus atq; alijs noctem sermonibus illam
Insomnem traxere diu iamq́ Hesperus alto
Mersus erat pelago, mediumq́ rotunda loquendo
Transierat iam luna polum, te undiq; passim
Defessi in uiridi deponunt aggere membra:
Sic ubi tristis apes cœlo commisit aperto
Impetus, & magnæ cædis pluit æther aceruos
Pars uictrix & repetit sedes procul hoste remoto
Et circa Regem coëunt, ac murmure plaudunt.
Postremum in cygno dant corpora fessa sopori,
Atq; omnes pariterq́ silent pariterq́ quiescunt.
Vix dum exorta dies, iterumq́ ascendere classem
Lælius & Romam læto rumore iubetur:
Sollicitosq́ implere patres. iamq́ æquore fœlix
Nuncius ingrediens austro dat uela ferenti
Hic status in castris, at quis Carthagine terror,
Quis dolor aut quænam trepidi noua chara Senatus
Plebe subitis percussa malis prætoria circum,
It patrum, afflictisq́ iubes succurrere factis
Pœnorum, & patriæ miseram prohibere ruinam.
Illi autem dubij consultant, qualiter olim
Dum scupulo collisa ratis gemit, atq; supremum
Naufragium impendet, coeunt, atq; ultima tandem
Consilia expediunt, trepidi sub nocte magistri.
Omnibus una salus, uisaq́ exquirere quænam
Mens foret Hannibali Ducis an spectata supremi
Virtus sub tantu cecidisset uicta periclu,
Staret an aduersis animus spesq́ ulla sub alto
Pectore & ambigui quæ sit sententia belli.
Ille diu renuens, tandem populiq́ patrumq́
Imperijs obstare nequit, mœstissimus ergo
Confususq́ pudore graui, memorare latebris
Egreditur, qualis rapto matrona decore
Quæ quamuis culpa careat sibi conscia tanti
Dedecoris, silet ipsa tamen refugitq́ uideri.
Exhorret uiri aspectum faciemq́ suorum.
Vt trepidu stetit ille foro, confusa repente
Turba Ducem uisura suum quem tempore tanto,
Tam procul à patria longinqua bella gerentem
Audierat populusq́ omnis concurrit, & ingens
Curia, & innumero complentur compita uulgo
Aspiciensq́ suos ciues generosus & asper
Spes in tumuit, tandemq́ silentia tristi
Fronte mouens, uno siquidem plus uiximus inquit,
Quam decuit placuitq́ die, et mensq́ fatebor
Ipse meum: pridem tacitus me prælia sensi
Aduersis tractare Deis, sed me ultra per omnes
Gloria præcipitem casus famæq́ libido
Cæca tulit, testes facto quos sensimus hostes
Esse Deos actum, quicquid uel arma uel artes,
Vel nostra ualuêre manus, nec defuit unquam
Cura operi egregio, uicerunt numina nostros
Conatus, cecidi totus, nec iam ulla relicta est
Spes mihi, uos precibus Romanam exposcite pacem.
Consilij hæc est summa mei sic fatus in imas
Rursus abit latebras, cœlumq́ uidere recusat.
Inde pudor, mixtusq́ dolor, simul ira pauorq́
Cum quaterent animum assiduò tutaq́ negaret

Pœna moras hostisq́ odium secreta parauit
Effugia occultosq́ habitus lucemq́ per omnem
Multus adesse foro populo se inferre frequenti.
Vespere thesauros ad proxima littora mittit
Ingentes, seq́ ipse uagus cen manibus effert.
Dumq́ poli medium nox intempesta teneret
Conscendit puppim tacitus, tum carbasa uentis
Pandit, & infaustæ commendat littus arenæ.
Iam procul Italiam pelago spectabat ab alto
Suspirans, reputansq́ sui primordia facti.
Stat Regum tentare fidem feriq́ quod usquam est
Et bellum reuocare ferum, mundumq́ procellis
Exagitare alijs, iam pridem magnus in armis
Rex erat Antiochus, Syriæ iam tractus & omnis
Hellespontiaci feruebant littoris urbes.
Iamq́ Ephesum belli sedem Rex ipse tenebat.
Aequore iam classes, campis equitatus apertis,
Dux deerat cœpit huc retro tramite proram
Hannibal, huc clauum iubet, huc & carbasa flecti
Iam Drepanū properè iam littora nota Panhormi
Prætereunt, curuosq́ sinus Zephyroq́ fauente
Vulcanum Liparumq́ secant, fumumq́ fauillis
Nigrantem horrificis geminumq́ ardere cacumen
Suspiciunt pauidi, fugiunt immanibus undis
Et sinus Italicum latus inter & arua propinqua
Trinacriæ solitus spectantes fallere nautas
ac faciem ostendere terræ
Abstulit, id dubium donec longæuus usus
Paulatim: nam continuo duo littora tractu
Dixeris hærere, & geminos se tangere montes.
Quod quondam fecisse ferunt, huc uela Peloris
Seu casu seu sponte dabat, namq́ ille magister
Puppis erat, timuit fraudem Dux callidus, & se
Obiectum cæcis insidijs, ut sale merentem
Obtruncat subitusq́ errorem, agnouit, & acris
Pœnituit facti, Siculo tum monte cadauer
Deposuit, bustumq́ super construxit, & aram
Addit, ac statuam memorem nomenq́ sepulti
Nunc etiam mox ipse tenet. semperq́ tenebit.
Paucibus emergens dubijs ratis impia uastu
Sulcat iter pelago Cephalen prior obuia surgit
Ac uicina pari spatio contenta Hyacinthus
Cederet ac gemini limes maris alta Corinthus.
Inscius exemplo nouus hic fortasse recenti
Supplicium erroris potuit timuisse magister:
Ergo gubernaculum flectit, iamq́ æquore ab alto
Littorea Methonæ uidens, ubi fortè Philippus
Rex Macedum fuerat iam lumine captus eodem
Contigit hic animum uiduaq́ iniuria frontis
Et dolor atq́ Italæ domuit locus illic paludis
Inde maris latè scopulos emensus Achæi,
Voluitur eximia qua palmite fertilis extat,
Innumerasq́ sacro sparsas legit æquore terras,
Atq; Ephesum festinus adit, Regisq́ furentis
Excitat admotis ardentia pectora flammis.
Vtq́ alias Aeoli uentis urgentibus undas
Occupat, interdum niuibus, qui grandine postquam
Hus uastauit agros, illo ciet orbe procellas
Ingeminans, longeq́ tonans, sic pulsus ad ortus
Italiæ uastator erat, quos ille tumultus

Excivit, quantas strages ferus ense parabat.
Si fortuna foret metuens id scilicet unum
Dijs falsum iurasse suis, nempe omnia fando
Si sequar, excutiat coepto labor iste sequentum
Et decus ingenij fatis incumbere Boit,
Atq́ Asia Lybia fratremq́ adiungere fratri
Scipio muneribus Divûm, tentoq́ favore
Fretus, ad extremum invisae Carthaginis ardens
Excidium intendit: stat enim quocunq́ vocentem
Fortunam mens certa sequi, nec mittere tempus
Incassum quo facta dabant victricia signa
Octavio commissa Duci, totasq́ phalanges.
Terrestri iubet ire via, & sub moenia saeva
Urbis agi petit ipse uti tam quo Lentulus illis
Missus ab Italia magna cum classe diebus
Appulerat, veteresq́ novis ubi miscuit alnos
Impetit aequorea Poenorum tramite portam,
Scilicet ausuros pelago ratus ultima victos
Siquis adhuc reliquus faceret fortuna retusis
Viribus, aut animus, si spes foret ulla sub armis
Littoribus cunctis iam formidata subibat
Hostia: iam littus stridentibus aequora circum
Omnia, iam scopuli, iam concava saxa fremebant.
Ipse repercussus confusis vocibus aether
Horrisonum late terrorem in moenia iactat.
Frondibus ecce oleae circum redimita virentis.
Supplicibusq́ onerata viris, venit obvia puppis
Ac pacem veniamq́ petens, nil vocibus illis
Responsum est aliud, fermo sub littore iussi
Adventum expectare Ducis, Romanaq́ castra.
Ipse sub invisae classe tamen admovet urbis
Moenia, & aërias speculatur cominus arces.
Conspicit & celsas solido de marmore turres
Luminibus superastantes, ac ferrea claustra
Portarum tetis & propugnacula muris.
Admirans, Romamq́ putans vidisse secundam.
Urbs circumfuso vallatur maximo ponto,
Et murus & tuta situ nisi falsa parumper
Angusti à tergo pepulissent littora campi,
Insula tota foret iuxta latissima portus
Planities, immota iacet, fauces q́ catenis
Nectuntur validis, crebrae stant littore turres.
Ipse oculis metitur opus, libratq́ periclum,
Explorasq́ aditus, ubi pronum prendere terram,
Qua penetret portum, quae sit via tuta sub arcem
Invisam veluti cupiens prosternere rupem.
Cultor agri aut segeti damnosam avellere quercum
It circum, tentatq́ modos, facilemq́ ruinam
Cogitat, innocuamq́ alijs campoq́ sibiq́.
Iam satis immensam terrore impleverat urbem.
Inde fretum remis, coelum clangore tubarum
Intonat, & signis resonant crepitantibus aurae:
Digrediturq́ minax, illum stupefactus euntem
Mercurij collis, montisq́ inscriptus Apollo
Prospiciunt, plebsq́ ipsa tuens horrescit ab alto.
Attonitaeq́ gemunt matres, ac multa precantur
Anxia: sic volucris tentantem prendere nidos
Pastorem aspiciens trepidis se verberat alis,
Multa querens, truncoq́ pavens suspenditur alto,
Iamq́ Uticam appulerat, iunctisq́ in littore tandem
Agminibus socij; uno quo tempore circum
Duxerat Octavius Tunetis moenia versus
Carpit iter clamemq́ cavo sub monte recondit.
Non procul inde aberant subitus cum nuncius hostem
Adventare refert Syphacis filius ulerò
Vermina fortis casusq́ paterni
Intempestivus vindex ferumq́ coactis
Auxilijs aderat minime spernendus, in illo
Venisset si forte die, magnasq́ trahebat
Nunc equitum peditumq́ ferox in bella catervas
Nescius Hannibalis victi non arma capessens
Scipio militibus vallum tum castra revelans
Imperat, aut acies moveant, aut signa sequantur
Recta acie stabant armisq́ animisq́ parati
Flectere lora manu, pervertere gressibus hostem.
Accelerare iubet, parent, & vale latenti
Improvisa acies termine occurrit, at illa
Angustis deprehensa locis parat arma suosq́
Explicat ut licitum est, concurritur atq́ cruentum
Bellum oritur caedesq́ ingens, gemitusq́ dolorq́.
Atq́ loco claudente fugam truncatur ad unum
Tota ferè iuvenis acies, ast ipse fugaci
Raptus equo medios inter delabitur hostes
Solus, & adversi petit avia confraga montis
Infoelix, quanto melius sub strage virorum
Casurus, miseroq́ patri si facta tulissent
Carcere in Albano comes & Tiburte sepulchro.
Scipio victrices acies praedamq́ trahentes
Innumeram: arma & equos vestes cursusq́ iugales
Intextasq́ auro tunicas, tristesq́ micantes.
Ad coeptum conducit iter, velut obijce parvo
Egreditur paulum ripas, mox omnia victor
Obvia prosternit furibundo vertice torrens
Indignasq́ moras primo se dirigit alveo.
At postquam passim tota Carthagine victus
Regulus, & casus sonuit fortuna recentis
Exemplo terrore gravi tremuere, minosq́
Luctus maioris renovavit vulnera damni.
Puppe velut fracta remo tum tristis adhaesit
Nauita, iactaturq́ vadis cui littora longè
Spes fuste exiguo titubat, si forte malignus
Fluctus & hunc rapiat, mortem gemit, atq́ secundum
Naufragium, tanta ex parvis momenta supremum
Tempus habet pacem latos veniamq́ petitum.
Ter denos placet ire viros, quos vultus & aetas
Et genus & virtus populo praeferret in omni.
Talia per Lybiam belli, sed fama peracti
Nondum Romana serpens penetrarat ad urbem
Sollicitosq́ patres Poeni quos fama rebellis
Moverat, ac plebem attonitam portenta Deorum
Plurima terrebant, medio Sol aethere visus
In minimum sensimq́ iubar decrevit & ingens
Contremuit tellus, arbustaq́ multa dehiscens
Sorbuit, horrificoq́ palam subsidit hiatu
Tybris agens sylvas riparum iura furenti
Amne supergressus magnam conterruit urbem
Diluvia insolito, subitumq́ horrendis in ipso
Monte Palatino descendit saxeus imber.
Ergo Sybillinis editis responsa petentes
Sacra Deis iussu peragunt, summusq́ sacerdos

Succinctus de more, Iouem superosq́ fauentes
Iunonisq́ minacis opem, Latoniaq́ astra
Inuocat, & Martem pingui mollire iuuenco
Romanum patrem imperij toruamq́ sororum
Ledaeosq́ parat fratres furiasq́ cabasq́
Telluremq́ Deum, nisi falsa est fama parentem
Et Nymphas matres fluuiorum ac Nerea magnū
Nympharum patrem sic religiosus opima
Certatim trepidis altaribus aggerat esca.
Postquam rite minas iussum est placasse Deorum
Consul ab urbe nouus discedens Claudius Afrum
Littus adire parat, miserum torquebat inanis
Ambitio, laudem ac tantam reperire putabat
Posse uiam aeternam si permittente senatu
Scipiade magno aequa tum gessisset honorem
Inq́ graui bello partes tenuisset easdem.
Is populo prorsus licet aduersante senatum
Flexerat assiduis precibus, quod saepe sepulsus
Ambitus efficitur, quantoq́ labore pudendus
Constat honos uictor properabat plebis & aequi
Participem se ferre duci, natura profecto
Erubuit, clausitq́ uias, elementaq́ pontum
Indignata graui perturbauere tumultu
Loretana retro linquebant littora nautae
Securi uentorum & carmina nata canentes
Applaudente freto remis frangentibus aequor:
Vndiq́ respondent nostrisq́ secantibus undae
Horrida tam subitis consurgunt uersa procellis
Aequora, & Aeolio prorumpunt carcere fratres
Indomiti, quatiuntq́ polos terramq́ fretumq́
Inde repentinis panduntur carbasa uentis
Ne quicquam uario feruescunt caerula motu
Huc illuc rapitur classis, fatoq́ rotatur
Quolibet, ac nullas spectant naualia proras.
Hinc Aquilo uiolentus agit, frangitq́ rudentes
Inde furens Auster perfundit lintea nimbis
Et tumidos lato deducens aequore fluctus
Littus in Ausonium frangit fastigia mali
Subsidunt pelago, quotiens in nubila surgit
Et terrena salo spumante cacumina pulsat
Ac quotiens retro furiosa relabitur unda
Crescit in immensum Thuscū latus aruaq́ fundo
Sicca patent, nudaq́ tremunt delphines arena
Et crebris sonat in scopulis allissa carina
Nox caelum tenebrosa tegit, cum fulgura circum
Saeua micat, toto descendunt fulmina caelo.
Aequor agit montes, & torrens unda nigrescit.
Claudius ancipitis permotus imagine facti
Diriguit, tremuitq́ metu, nunc improba damnat
Vota sua mentis, tantosq́ aptasse labores
Poenitet, armorum malles uitasse tumultus
Magnanimoq́ decus proprium titulosq́ decoros
Scipiadae, & belli famam liquisse perennem,
Ac mansisse domi & patria iacuisse sepulchro.
Talia uoluentem Calabris ex montibus Eurus
Horrifer impellit fessam populonia classem
Prima uidet saxis post hanc spumantibus ilua
Corsica post scopulis minitantibus excipit inde
Sardiniae arthoum latus attigit, inde frementi
Infelix agitur pelago, & crescente procella
Magna pars classis fluctu superante fatiscit
In medijs subsedit aquis, pars cautibus atris
Dissoluit durisq́ allisis frigida saxis
Corpora nautarum, pars turbine iacta retrorsum
Littus ad Etruscum reddit solatia busti
Italica tellure petens. at Claudius amens
Et paucae mortis ex media rapientibus undis.
Vix Calarim tetigēre rates, hic classe nouanda
Consulis: nitendumq́ asinum, memoremq́ pericli,
Attonitumq́ inuenit: hyems non Punica uidit
Littora, non belli rumores territus ullos
Auribus excepit, lapsoq́ inglorius anno,
Atq́ fatigata ne quicquam classe uirisq́
Fascibus absumptis redijt priuatus in urbem
Felicem Romam, interea laetissima belli
Fama uenit, totum referentur templa per orbem
Fitq́ Deis immensus honos, solennia ciues
Quas sibi ante aras persoluunt uota frequentes.
Finibus audisse hostes ceruicibus asprum
Excussisse iugum, cladem transisse metumq́
In caput, inq́ trucis muros Carthaginis ipsum
Perdomitum bello fontem causamq́ laborum
Succubuisse Ducem, nil iam superesse timendum,
Ambitus hinc alter maiore autore, magisq́
Exarsit, populumq́ omnem, cunctumq́ senatum
Inualuit consul, siquidem Cornelius alter
Lentulus imperium Lyrici discriminis belli,
Atq́ animum nomenq́ suum illustrare parabat.
Scilicet hoc meditans, seu pax instaret haberi
Pacis honorata princeps, seu bella manerent
Perfacilem exhausti forè iam certaminis omnem
Euentum, & praegrande decus. sic ille labori
Incumbens alieno, indignum ardebat honorem
Semine non proprio messem rapturus opimam.
Heu pestis damnosa homini & funesta libido
Nominis, imperio nocuisti saepe Latina.
Hic ego, nam calamum fert impetus atq́ perumpet
Abstrahor incepto, uos quos Romana loquendo
Externas aequare iuuat precunctor ubi uam
Gente pares animi totoq́ aduersantibus ullas
Vos mihi nunc populos Regesq́ Ducesq́ potentes
Obijcitis, sed cesset amor, liuorq́ malignus
Quis gessit tam magna Ducum Regumue, nec illis
Aemulus obstrepuit, mediosq́ irrupit in actus
Inuidiae conflata lues non omnis egentes
Fortia destituit, ueruitq́ domesticus hostis
Imperium extendi, non illos castra mouentes
Detinuit populos, non sero in bella profecti
Ante diem rediere domum reuocante senatu.
Aut equitum prohibente aciem, peditumq́ nouarē
Aut classem, & meritò stipendia digna labori.
Consilijs Reges moderantur regna, trahuntq́.
Non ipsi ex alijs pendent, alijsue trahuntur
Arbitrijs, finem belli & primordia norunt
Dum libet accipiunt, & dum libet arma reponunt,
Liberiori uia, seq́ & sua signa ferentes.
Non illos praecessor iners, reparandaq́ ferro
Segnities fessos in finem pertulit anni:
Non collega fuit cladis temerarius autor,
Inuitas rapiens in aperta pericula turmas.

Non successoris nocuit metus, alta mouenti
Gloriaq́ in præceps tulit, & celebrare coëgit.
Nec mihi nunc quisquam referat de nomine litem
Virtutis, uanúsq́ illam seiungat ab umbris,
Aut extrema sibi ceu non sua præmia tollat.
Credite, cunctarum longe blandissima rerum est
Gloria, nec leuibus stimulis agit insita, fortes
Egregiosq́ animos generosáq́ pectora pulsat.
Quæ cui sit dubium, quin solitudine dempta
Hoc duce Carthago fuerit sensura supremum
Excidium, & meritam fortuna urgente ruinam:
Quod quæsitum est persæpe ferunt post bella reuersum
Scipiadam, in cineres casuram à culmine Byrsam,
Inuisasq́ domos, stirpemq́ genusq́ Deosq́
Pœnorum, & nomen in cæca Claudius ardens
Ambitione prior, post Lentulus alta ruentis
Ambo humeris diræ subijssent mœnia terræ.
Consulto tamen ad superos seruare nepoti
Reliquias, famamq́ reor, nomenq́ secundum.
Verum ego peruideo quo sim progressus, & unde
Nunc redeo. Postquam uinctis, uictor ad arcem
Scipio peruenit, legati tramite recto
Huc adeunt tristes, genibusq́ trementibus una
Affusi, miseris uerbis & supplice uultu
Fortunam, errores q́ suos, rabiemq́ furentis
Hannibalis, patriæq́ graues sine crimine casus
Deplorant, ueniamq́ petunt. præcluserat aures
Victorum temerata fides, ac Punica fraudis
Exempla, abruptaq́ recens iniuria pacis.
Res in consilium perlata est, omnibus idem
Ardor erat, ferro instandum, & uindice flamma
Perfidiæ, ac pacis nullas admittere uoces.
Cunctorum uotis aberat longæuus in illa
Obsidione labor, perdendaq́ gloria tantæ
Summa rei Ducis aduentu quem fama canebat.
At minimè ingentes animos, fixumq́ mouebant
Scipiadæ ingenium uentosæ nomina famæ.
Altius aspirans, cœlum spectabat, & astra,
Virtutisq́ decus mundum, tamen omnia fidi
Pectora consilij pariter permota, seuero
Proposito flexêre Ducem, lachrymisq́ petitam
Vberibus, placuit tandem permittere pacem
Et bellum finire ferum. Sic uillicus olim
Nocturnos metuens fures, legit arbore poma
Immatura sua, sic pastor pendula ramis
Hospitio & nidos spoliat, pullosq́ reportat
Implumes, properans serpentum auertere pestem
Postera lux iterum legatos multa precantes
Rettulit, hos Scipio dictis compellat amaris:
Impia gens credent tandem tot cladibus ullum
Esse Deum cœlo, qui nostros iudicet actus,
Cui scelus omne odio, cui sint mortalia curæ.
Effera gens, infensa bonis, mitescere serò
Incipe, docta malis, rabiemq́ aliquando nocendi
Exue, semper erit tibi summa & sola uoluptas.
Fallere, nec fraudis studium gens perfida linquere
Nos equidem, quamquam extremas merebare ruinas,
Parcimus indignæ, meritasq́ remittimus iras.
Hactenus ut steteris stabis, nec strata uidebis
Mœnia, nec uictor quicquam de finibus aufert.
Libertas meritis Seruilia cuncta manebit.
Hannibalem causam belli fontemq́ furorum
Poscimus utilius uobis, uestræq́ quieti,
Quàm nobis, illum abijcitis quo sospite pacem
Nec sperare licet, bellorum semina pectus
Illud habet, tanto quæ nobis sanguine constant
Hoc Italas strages, hoc ipso ulciscere mortes
Gens afflicta tuas mundumq́ Deosq́ per illum
Elusos totiens, geminis hoc insuper uno.
Vrbibus æternum, populisq́ auferre pauorem.
Nullus ad hæc Lybicis elephas mitescat in oris
Aptum animal bellis, & quos domuisse ad unum
Tradite, quinetiam uiolatis pacis in umbra
Legatis, illa palàm commissa dignus
Penset honos, captæ redeant hoc littore naues
Cætera conuenient facilè & sub legibus ijsdem
Quas olim edixi, cum me sub nomine pacis
Ludere uenistis, nec nos fortuna leuabit
Blanda, nec asperior franget. uos ista referte
Patribus ac populo, & si semper fallere dulce est,
Fortunam tentate iterum, sic ille pauentes
Affatur.
Vrbe miser trepida populo uariante tumultus
Exoritur, discorsq́ diu sententia tandem
Omnia suscipiunt tristes, sic fata iubebant
Vltima, condensis uolucris ceu uepribus hærens
Accipitrem superastantem uidet anxia, nec se
Ausa mouere loco, patitur laqueumq́ manumq́
Aucupis, impendens tanti est differe periclum.
Altera Romuleam legatio tendit ad urbem
Pœnorum, princeps noti cognominis Hædus
Hasdrubal infestusq́ armis & pacis amator
Vix uita senioq́ grauis facieq́ uerendus
Annosa Hannibalis multum fautoribus impar
Tres secum comites Itali uenêre secuti
Romani Ducis imperium, sed Lentulus æger
Ambitione sua, legatos arcuit urbe
Nam belli cupidus Consul fugiebat honestum
Pacis iter, donec uicto mollimine tandem
Aede sacra Bellona patres, hostesq́ recepit
Postquam lætati pleno introire Senatu
Longæui, multa cum maiestate silentes
Canitiesq́ graues uultus & colla reflexis
Crinibus exornans miro squalore refulsit.
Cunctorum mouere animos, nunc pacis amicos
Venisse affirmant, animisq́ & moribus illam
Orantes, nunc uera peti. tunc Hasdrubal Hædus
Incipit: Erratis ueniam si numina nunquam
Exorata negant, spes me tenet optima patres
Conscripti, superis quos fama potentibus æquat
Et pietate pares fateor mihi fessa senectus
Iampridem attulerat longæ fastidia uitæ
Præcipuè postquam egregium, noua bella parentem
Aspexi iuuenem, timui, casusq́ futuros
Ante diu agnoui, linguæ sed forte peperci,
Aut tacui metuens, sed enim me serior ætas
Fecerat audacem, testis mihi Iuppiter esto:
Cœlicolæq́ alij, testis mihi maxima quondam
Carthago, hunc etiam solitam transcendere famam
Auguror, infestis studijs iuuenilibus atq́

Consilij, quotiens fuerim, quotiens'q́ periclis
Obiulerim, mortiq́ caput, sanctissimus Hanno
Et comes, & testis superest, quem pareet Hamilcar
Africa terra tulit, nulli ratione secundum.
Cum primùm puer ille ferox, Hispana gerentem
Bella patrem blandis conatus flectere uerbis,
Vt secum perferret eum, lustratus ad aras
Constitit, heu monstrum horrendum, nos multa uicissim
Contulimus, tunc ancipitem trepidare fauillam
Cœpimus, at ueniam dedimus puerilibus annis,
Sed rapto genitorem, utinam quem fata tulissent
Maternum dum pondus erat, funestaq́ mundo
Sacra præcepti puer hic memor ire parabat
Hesperiam, iam dira tumens, uesana fauebant
Ingenia, atq; animos laudabat turba paternos
In puero, uultus mirata & uerba sepulti.
Obliuiscimur tunc ambo palàm, nec profuit, inij
Assueuitq́ malo imperio, & feralibus armis.
Et magnam tenui flammam accendente fauilla
Quanta per Ausonium ruerint incendia mundum
Vidistis, nunc nos incendia nostra uidemus.
Inq́ suas sedes tandem uaga flammis reuersa est.
Vix mihi danda fides fuerit, sed numina iuro
Conscia, non alio uestras me pectore clades
Ingemuisse olim, quam nostra uulnera gentis
Nunc lugeo, quoniam semper rectissimus ordo
Hei mihi uisus erat, seriesq́ immota malorum
Ex Latio in Lybiam, nos'q́ ut fera flamma relinquens
Nos peteret nostras'q́ domos, ignoscite patres
Funestum memorare diem, cui sanguine multo
Reddidimus modò nempe parem, quo tempore cladis
Cannensis cupidam compleuit nuncius urbem
Publica lætitiæ duo nos spectacula soli
Voce parum fausta, & mæsto fœdauimus ore
Tunc quoq; magnanimus quæ post mala sensimus Hanno
Vaticinatus erat, sed tunc inimica trahebant
Infortunatam sub digna pericula plebem.
Iam miseras monitis fortuna salubribus aures
Clauserat, atq; oculos uelo fallente tegebat
Parcite Romani, Deus & fortuna priores
Eripuere animos, quod uis humana nequibat.
At pudet accusare Deos, errauimus omnes
Culpaq́ cunctorum fuerit, sed uera fatebor,
Carmine turba caret, malesani pectoris ardor,
Ac furor ille fuit, duraq́ potentia fortis.
Nanq; ego me rigidum, quantum uocet atq; seuerum
Absoluo populum, paucos sed crimine uero
Condemno, paucos'q́ dolus me iudice nectit
Grandiloquos, tumidos'q́ animis qui gesta suorum
In populum iactare solent, statuasq́ ruentes
Ostentare situ, reliquorum carpere uerbis
Omnia, seq́ Duces uulgo præstare furenti.
Nec pudet aduersus primordia uestra iocari
Alpinos habuisse patres, populumq́ uocare
Pastorum non impropriè: nam iudice Marte
Hactenus indomitos Reges & bella professos,
Vt totidem tractatis oues, populiq́ uidentur
In pauidos abijsse greges, sat cognita mundo
Sunt generis elementa noui, & Mauortis origo
Quem factis uerum esse patrem & uirtute probatis.

Nunc sibi turba nocens, latebris quibus abdita torpet
Degeneri pellente metu, cur magna locuti
Non redeunt miseros, & hiantem fallere plebem
Pallicitus: utinam ueniant, patriamq́ reuisant
Vt liceat sontes meritis innectere uinclis,
Et iuuenes raptare senem, non lætior amplo
Scipio conscendet Capitolia uestra triumpho.
Quod nostri scelerata Ducis compressa cathenis
Huc traheret mea colla manus, summumq́ putaret
Me patriæ infando duxisse ex hoste trophæum.
Nec minus Hasdrubalem, siquid mihi creditur, odit
Perfidus ille animo, quam quos sibi prædicat hostes.
Nec magis horreret uestros præcedere currus,
Iudicio quàm stare meo, uerùm ipse per umbras
Effugit noctis medio, nec cernere uultus
Sustinuit nostros, causam quibus esse malorum
Se norat, patriam timuit spectare ruentem.
Ergo abijt tacitus læsa contentus ab urbe,
Exilium peperisse sibi, decreta suorum
Nempe nocens pariet uultusq́, irasq́, manusq́
Et meritò crucibus penderet uictima tristis.
Ille modò uolucres pascens informe cadauer
Piscibus aut pelagi medias effusus in undas
Esca foret, canibus dignus cibus ille marinis.
Aut aliquid monstri Lybici censura rigoris
In caput id meritum studio certante nouasset.
Deniq; non frustra nobis foret ille petitus
Debitus ambobus populis, & debitus orbi.
Ipse ego uel uiuum, uel frusta cruenta dedissem
Semesumq́ caput, nobis hic nostra uoluntas.
Sic satis oramus, concors nam iussa libensq́
Cætera Pœnorum complectitur omnia uulgus,
Quæ nostro placuere duci, spectate tabellas,
Singula conueniunt, pulchra est uindicta precanti
Parcere prostrato. nulla est uictoria maior
Quàm uicisse animum, nam fœlicissimus ille est,
Qui se fœlicem uultuq́ animoq́ modesto
Agnouit, tenuitq́ modum, quod forte uidetur
Difficile insuetis stimulis, quos gaudia tangunt
Parua repentinis animos, nec frena regentes
Præcipitant, ac perpetuis fastosa triumphis.
Pectora sunt nobis, parcendi summa uoluptas
Nec minus imperium uenia, quàm foribus armis.
Romuleum auxistis, uestra pietate uegetes
Nos sumus, & ueniam positis exposcimus armis.
Parcite supplicibus, satis est potuisse nocere
Magna sumus uobis æternum gloria uicti
Maxima seruati. Quòd si uos fortè merentum
Pœna iuuat, iustusq́ dolor, nisi fallor abunde est
Quàm memores flatuere Dei, quoq; intulit ingens
Scipio, siquid adhuc superest ignoscite uictis
Victores, fuerit uobis pars ultima magnæ
Vindictæ affusum hic uitam, ueniamq́ precantem
Hasdrubalem uidisse senem. sic ille locutus
Conticuit, tacitum ueneranda fronte dolorem,
Ac comites passim prostrati in limine uerbis
Flebilibus tenuere patres, lachrymisq́ senatum
Impleuere suis nati, seu funus acerbum
Stet, dum aspiciens, lachrymas nec spargit auiles
Ac luget, interitus genitrix resoluta capillos,

Mœsta iacet, tunditq́ genas, gemituq́ madentes.
Aethera fœmineis uacuum mugitibus implet.
Cœperat auditis iam mitior ira senatus
Inflecti, & sensim lenito pectore iustas
Exaudire preces, tu non ex partibus unus
Perfidiæ infensus Pœnorum, dicite per quos
Subsistet pax ista Deos, fœdusq́ secundum
Nam primos spreuistis ait, tunc fronte modesta
Hasdrubal assurgit, paulum perq́ inquit, eosdem
Periuris adeò infestos iurabimus istam
Pacem alia seruare fide, uox illa querelis
Imposuit finem, uultusq́ animosq́ serenans
Et responsa patrum pacem sensere frequentes.
Hasdrubal hic iterum: Dij nobis iusta rependent
Præmia, Romam nostro qui digna fauori
Supplicia aufertis, meritasq́ remittitis iras.
Nunc ego, nam ueteres non amplius aliquos hostes
Sed Dominos sociosq́ nouos hoc deprecor unum
Nos nostræ cupidos admittere mœnibus urbis,
Captiuosq́ uidere date, & cognoscere ciues,
Sat mihi longarum solatia magna uiarum
Hæc fuerint sæuiq́ decus mercesq́ laboris.
Quodq́ libens longinqua petam super æthera Romam,
Et mundi uidisse caput quodcunq́ petebat
Admissum, & magnam admirans ingressus in urbem est
Non aliter stupuit, nisi falsa est fabula cælum
Ingrediens uiridi subito translatus ab Ida
Laomedonteus puer, ut uaga sydera circum
Hæsit, & illicitas despexit ab æthere syluas.
Appia marmoreo suscepit limine porta
Prima uiros magno mox obuia mœnia gyro
Pallantea uident, qui structa est regia monte
Euandri, primusq́ nouæ locus inclytus urbis.
Hic elementa uocis impressa, hic Archadis almæ
Diuinum ingenium, & miracula maxima rerum.
Monstrator docet ipse uiæ, librosq́ repertos
Fatidicæ Carmentis opus, quantumq́ Latinis
Contulit, ingenijs mulier ueneranda per æuum
Cœlius ad dextram remanet fastigia læuam
Collis Auentini, ualidasq́ in rupibus arces
Suspiciunt, antrumq́ uident, hic fabula Caci
Herculeusq́ labor, placido sermone morantes
Detinuit, lotæq́ boues in gurgite Thusco.
Hic quoq́ supplicij pontis pila discolor atris
Coelitis admonuit, statuaq́ insignis equestri.
Ille locus tenuit fixos in uirgine toruæ.
Hinc sedem solis mirantur, & aurea templa,
Tellurisq́ domum, capitoliaq́ alta petentes
Ascendunt, & quæ q putant contingere cœlum,
Hic hominis caput inuentum fodientibus altè,
Audiuere prius patria portenta coacta.
Et bubulam damnare suem, subigendaq́ turpi
Colla iugo, & duri præsagia certa laboris.
Hic Cœlum uidere Iouis, qua ditior usquam
Nulla fuit, censumq́ alta sub rupe repostum
Lumina, quam innumeris iam tunc calcata triumphis,
Et niueos currus, & rapta ex hostibus arma
Aurea magnorum, nec non diademata Regum,
Sceptraq́, & armillas & dempta monilia collo.
Gemmatosq́ frenos sellasq́ ex ordine eburnas
Hic clypeos, fractasq́ rates, ac punica signa.
Et phaleras mouere suas, tacitusq́ per omnes
Luctus ijt ueteris referens uestigia belli,
Tum uolucris per templa, uagos argentea paulum
Occupat incursu gallorum, & uoce canora
Procedunt, fortesq́ uiros, habituq́ uerendas
Matronas, amplasq́ domos, uarijsq́ grauatos
Bellorum exuuijs arcus, & crebra uidentes
Signa triumphorum, solidoq́ in marmore pugnas:
Atq́ sepulchrorum pompas, monstrantur aquarum
Sub terram cœloq́ uiæ. iam ualle Saburra
Cæsaream uidere domum, cui summa potestas
Debita, cui rerum princeps. hinc ualle relicta,
Exquilias fessi dictum de uimine, collem
Inde Quirinalem superato uertice montem
Transierant, nudosq́ duos astare Gigantes
Corpore conspiciunt, en quot certamina famæ
Praxitelis opus Phidiæq́ insigne supremi
Scipiadum, hic laus excelsa, palatia muris.
Atq́ arces tremuere feras & cognita bello
Signa nimis Lybiæ, nomenq́ genusq́ superbum.
Hinc læua flexere uiam, flammea iam tunc
Porta uocabatur, quæ Thuscum recipit orbem
Martius ac reduces uicino flumine campus
Excipit, hic longo traducens ordine rerum
Planities sine fine patet. quis fascibus altis
Primus honos, quonam pectus matrona pudicum
Vulnere traiecit, cui sic commissa uirorum
Libertas: & qua natos ferus ille securi
Percutit, ac pulsos uiolata ex urbe Tyrannos
Accipiunt, ac cuncta notant læuaq́ Mineruæ
Amplaq́ cunctorum monstrantur templa Deorum
Ventura ad meliora domus iam Tybridis alti
Surgite transmisso dextra super aggere ripæ.
Hetruscum tetigere latus, ductorq́ uiarum
Romuleam immensa designat mole sepulchrum.
Progrediturq́ lacus, quo ductus ad astra Quirinus
Turbine transierit, qua tempestate senatum
Obruerit, trepidum metuensq́, ut palluerit Sol,
Et procul inuisum memorat capreamq́ paludem,
At crimen silet ille patrum, iam fl. mina præter
Descendunt, collemq́ uident ubi regia Iouis
Prisca fuit, iuxtaq́ domus Saturnia quondam
Ausoniæ, hic Regum & Latiæ primordia gentis
Vltima conscendunt, & nomina clara uirorum.
Hic Italus prior æterni ex nominis auctor
Italiæ Picusq́ comes stirpisq́ omnis auorum.
Narratur, populiq́ noui monstratur Asylum,
Inferius longi tenuit certaminis illos.
Historia & clauso redeuntes robore Reges
Castraq́ Porsennæ, ut incumbens Sceuola flammis
Supplicia erranti infligat non debita dextræ.
Inde Licaonia gemino breuis insula ponte
Peruia transitur, poterat uix ulla relatis
Esse fides monstris, tentaq́ in flumine moles,
Regia præda olim Populo spargente dedisset.
Iam campana iterum læua confinia ripæ
Calcabant, Fabiasq́ domos, miserandaq́ tanti
Funera discebant generis cameramq́ nocentem.
Vt capitolino redeuntes uertice tandem

Defessum

Defessum tenuere gradum, cum protinus ingens
Visa reuoluentes stupor arripit inde sedentes,
Attoniti siluere diu, mox facta uidendi
Copia captiuos stabant horrentia longo
Agmine, mœsta situ, pallentiáq; ora tumebant
Nudáq; perplexis onerabat terga capillis
Cæsaries incompta, diu squaloŕq; tegebat
Luridus effigiem, tristemq; ferebat odorem,
Ferrea uincla gradum lento suspendere tractu
Cogebant, manicæq; graues, complexibus illos
Cæterum ueteres frui, tum uerba uicissim
Dulcia permiscent, sed perstrepit ære cathenis
Reditus excussis stridor lachrymaq; per ora
Egregia pietate fluunt, quæ fata, quis urbis
Si status inquirunt, patriæ quæ numina uictos
Respiciant, uelut inferius ubi manibus olim
Vmbra recens nostroq; ruens descendit ab orbe
Supplicijs onerata suis, illum anxia circum
Agmina funduntur, noua quæ nã annunciet hospes.
Hæc uati petit euentus, ast illa relicta,
Coniugis explorat uitam, seniumq; parentum
Hæc deserte gemens, aut dulci inquirit amico
Publica cura omnes, supero quis uiuus in orbe,
Vna tenet, quis sceptra regat, quis flectit habenas
Imperij, quid bellorum, quæ nimiúmq; quietis
Oráq; sollicitis exsanguia rictibus hiscunt
Noscendi studio, sic carceris hispida turba
Hospitibus instare nouis, & quærere multa
Postquam finis erat lachrymis, petit ipse suorum
Vt redimenda darent aliquot modo corpora blandus
Hasdrubal, ac uili uictores nulla negarunt
Munera qui noscent, scriptis quæ nomina uellet
Addere præcipiunt, lectos dedit ille ducentos,
Quos posito squalore pius faciliśq; senatus
In Lybiam præferre iubet. si fœdera pacis
Firma forent nullis pretijs pro munere solo
Reddendos patriæ, cunctis fieri peractis,
Hasdrubal inuisa quondam nunc mœnia chara
Vrbis amica retrò rediens hac uoce salutat:
Vrbs accepta Deis, caput orbis, & unica mundi
Gloria, terra ferax clarorum sola uirorum.
O patria armipotens, tuq; ô domus optima rerũ
Roma uale, iam lætus eam quocunq; uocabunt
Fata, senem uidi, quantum uisurus in orbe
Hoc fueram dixit, tum Tybridis hostia linquens
Nauigat in patriam uictor, captiuaq; secum
Agmina mittuntur, liceat terrestria cœlo
Aequare, æternis mortalia, maxima paruis
Sic prope descendens cœlo, sua uincla resoluit
Captiuis auriqua potens & Tartara fregit
Voce Deus, secum in patriam miseranda reducẽs
Agmina, & exhaustas longis cruciatibus umbras
Scipio pacifico redeuntem suscipit ore,
Pax populis. Ducibusq; placet, fœdusq; feriunt
Ante arasq; testesq; Deos, cæsisq; litantur
Terga suis: dextraq; ducum iunguntur inermes
Rursus in Italiam reditum, & firmante senatu
Acta Ducis pax in libros relata uetusto
More patrum, legesq; datæ, iurataq; uerba
Scipio longæuo gaudens posuisse labori.

Iam finem, reditumq; parans in præmia totus
Vertitur ac laudes, & dona ingentia soluit
Militibus, carthan Syphacisq; omnia Regi
Donat & emeritum regni confinibus ultrò
Ampliat immensis uictor ex fœdere damnat
Reddere Rex regi socio pactumq; tributum
Soluere Romanis, hinc ad condigna reuersus
Supplicia, & iustas uario discrimine pœnas
Mutus in seruos egit, seruile putauit
Esse fugam, non nosse fidem, quicunq; repertus
Liber militia deserto protinus ille est
Supplicio extremo affectus, qui iura fidemq;
Te pater tam dubio iurataq; liquerit arma
Romanos crucibus rigidis dedit atq; Latinis
Abscidit merita trepidantia colla securi.
His actis classem soluit comitante senatu
Extremum in littus Pœnorum, & supplice turba
Victorem mirante suum, quos ille benigne
Digrediens dictis postremum affatur amicis
Viuite contenti proprio, memoresq; Deorum
Viuite. nec cæcus iterum inuidus arma*
Induat, imperium antiquis stat finibus amplum
Et leges patriæ cum libertate relicta
Gloria sit quanquam latum imperitare per urbem
Tutius est parere bonis mihi credite uobis
Id longum quæsita quies, uos dura laborum
Sarcina sollicitos ullo sine fine tenebit
Hostis erit quicunq; usquam nudauerit ensem
Quis noua bella manus, bellorum aut uerba mouebit
Cura laborq; grauis scelerum censura per orbem
At uobis tranquilla salus sine litibus ullis
Præsidium in uobis, nisi temnitis omne peractum
Semper erit Pœnos inter nostrumq; senatum
Sponsor ego placidam tandem condiscite uiam,
Semote placitas mentes, deponite ferrum
Ex animis, tales tanto usi turbine frustra
Vis docuit fortuna uiros, dimittite tandem
Aequoreas tentare uias discrimina quanta
Præcidi, quantumq; mali, quantumq; laborum
Exuerim classem, quæ uos per cuncta furentes
Littora raptabat, quæ uobis prima malorum
Materiam dedit, Ausoniq; incumbere regnis
Compulit ac tumidos docuit transcendere fluctus
Hunc nostris fortasse oculis spectacula dura
Si fuerint, cohibere animos membrumq; putate,
Abscindi uita infestum satis ampla tenetis
Regnorum spatia & septi confinia mundi.
Sat terris errare licet funesta uoluptas
Cursorum est, omni statui succurrite nostro,
Consulite, & uobis curamq; auferte metumq;
Hannibalis, rabiemq; suam sibi linquite soli.
Siquid erit dubij quod publica facta mouebunt
Hos audite senes dixit, dextramq; prehendit
Illorum, ambo autem deflexis genibus unà
Ante ducis cecidere pedes. hinc maximus Hanno,
Hasdrubal hinc hædus tota iam classe soluta
Scipio prouectus paulum subsistit & omnes*
Imperat hostiles flammis absumere puppes,
Non aliter tanta pelago fluxere fauillæ
Aut Tethys extimuit late torrentibus undis

Defectum

Defectum, quàm dum currus optata paterni
Lora puer rapuit Phœbus, & æthera flammis
Accendit, mundumq́ magis. & secula retro
Omnia percurrit. sola hæc incendia sensit
Neptunus metuenda sibi, non Punica quondam
Romanis facibus bello consumpta priore,
Spartanisq́ prius non Attica littore classis
Vsta Syracuso tantas dedit æquora flammas.
Torpuerant miseri ciues sua damna gementes
Haud aliter quàm si subitò prædulcia cunctis
Coniugia & nati atq; arces & templa Deorum
Ipsaq́ Carthago flammis arderet in illis.

AFRICAE FRANCI SCI PETRARCHAE, LIBER IX.

CIPIO prouectus pelago Romanaq́ classis
Iam placidum sulcabat iter, non rauca procellis
Aequora feruebant, uentesq́ silentibus undas
Victorem sensisse putes tranquillior illis
Vultus erat, cœlo facies composita sereno,
Sic hostile fretum, sic cuncta elementa uideres
Obsequio mulcere Ducem, iam littora longè
Africa linquebant alacres, & bella canentes
Ibant, ac ualido frangebant remige fluctus.
Puppe Ducis media tacitus meditansq́ sedebat
Ennius, assiduus rerum tristisq́ comesq́
Scipiadæ, quem tandem aggreditur uerbisq́ benignis
Excitat incipiens, nunquam 'ne silentia rumpes,
O mihi multorum solamen dulce laborum
Fore precor, nam perpetuis tabentia curis
Pectora nostra uides, placido sermone leuare
Illa soles, faciesq́ modo, tantum ora resolue
Si tibi nascenti quo polles summus Apollo
Ingenium cœleste dedit, si turba Dearum
Castalio infantem demersum gurgite lauit
Helicone sacro collesq́ eduxit in altos,
Et calamum & uocem tribuit, mentemq́ Poëtæ
Ennius auditus caput extulit, atq; ita fatur:
O flos Italiæ iuuenis, stirpisq́ Deorum
Certa fides, quid nunc nostro places ore moueri,
Quid'ue iubes? equidem tacito modo pectore mecũ
Voluebam, quod nulla ferent iam secula manus.
Eximiæ uirtus opus quàm nostra quod ætas
Læta uidet, nullusq́ unquam sub mente mouebit
Grande aliquid, cui non magnas spes inter honestũ
Nomen in ore sonet, qui non uenturus ad actum
Scipiadæ meminisse uelit, pro munere uultus
Non cupiat uidisse tuos, maiorq́ sepulchri
Post cineres te fama manet, mortalia liuor
Carpit enim, ac mors inuidiam consumit & arcet
Ac procul à bustis abigit, tua gloria pridem
Vicerat hanc pestem, iamq́ altas tuta per auras
Fugit humum morbosq́ hominum, moresq́ malignos
Seq́ parem tulit alma dies, tamen ecce supremum
Incrementa diem famæ tibi multa daturum
Promisi expertus quoq; ipse à morte recedes
Longius, hoc maior meritum te fama sequetur
Tempore crescet honos perq́ ultima secula mundi
Clarus eris, uirtus quoniam non altius ibit
Descensum uereor, sed nostra peritia fandi
Nondum propositam ualuit contingere metam
Nuper ab exiguis radicibus orta, nec antè
Cognita per Latium, Argolicis contenta colonis
Hoc igitur mecum indignans sub mente mouebam
Præcones meritos tua quòd notissima uirtus
Non habitura foret, Macedum Rex magnus amici
Fortè nitentis saxum Aeacidæ titulosq́ sepulchri
Fortunate, inquit iuuenis, cui nominis illum
Præconem reperire fuit, non parua profecto
Est claris fortuna uiris habuisse Poëtam
Altisonis qui carminibus cumulare decorem
Virtutis queat egregiæ, monimentaq́ laudum.
At tibi summe Ducum claro quo nullus Homero est
Dignior, in reliquis blanda inq́ hoc durior uno
Me solum fortuna dedit, currentibus annis
Nascetur forsan digno qui carmine cœlo
Efferat emeritas laudes & fortia facta,
Et enim mellifluo melius resonantia plectro
Calliope dei fila lira, uocemq́ sonoram
Parce precor uerbis, tibi nam me indice uates
Mæonius, nec iure tibi præponitur alius
Euripides, aut quos clara cognomine Graij
Concelebrant, alio nolim me carmine dici
Si dicendus quem quid te poscimus, inquit,
Scipio prosequere, & quæ sint permissa Poëtis
Famosæq́ rei certos agnoscere fines
Te licet monstrante mihi quid laurea signet
Tam Ducibus claris, quàm uatibus addita sacris
Ne ue tibi indignus uidear cui talia forte
Narrentur, nobis animum dulcedine quadam
Pulchra mouent, & continuis hoc pectus ab armis
Dulcia concussum placidè capit ocia linguæ.
Ille autem, nulla est fateor tam dura feroxq́
Mens ait, alme Ducum, cui non sit pulchra uoluptas
Interdum curas inter uitæq́ labores
Pyerios audisse modos, dulcesq́ Dearum
Irrepsisse choros, sed enim hæc præcordia nunquam
A musis auersa reor, non talibus Afris
Tam magnum genuisse uirum natura uidetur
Errasset, si cui dederat cupidissima famæ
Pectora Musarum non ingessisset amorem.
Quisquis enim se magna uidet gessisse, necesse est
Diligat æternos uates, & carmina sacra.
At nunc quod nostro possis sermone doceri
Accipe quàm breuibus, non illa licentia natum est
Quam multis placuisse palàm est
Scripturum iecisse prius firmissima ueri
Fundamenta decet, quibus inde innixus amœna
Et uaria sub nube potest abscondere sese
Lectori longum cumulans placidumq́ laborem
Quæsitu asperior quo sit sententia uerum
Dulcior inuentu, quicquid labor historiarum est
Quicquid uirtutum cultus documentaq́ uitæ,

Naturæ studium quicquid licuisse Poëtis
Crede,sub ignoto tamen ut celentur amictu.
Nuda alibi & tenui frustrentur lumina uelo,
Interdumq́ palam ueniant,fugiantq́ uicissim
Qui fugit quodcunq́ refert,non ille Poëta
Nomine censendus, nec uatis honore,sed tum
Nomine mendacis.potes hinc perpendere quicquid
Scire petis,nostri quæ sit mensura laboris
Et lætos fines,& quanta licentia nobis
Laurea restat adhuc,cuius dignare parumper
Participes nos esse tibi,si gloria bello
Nec minus ingenio constat partiere uirenti
Fronde duces uatesq́ simul sacra tempora cingant
Immortale decus uiror immortalis utrisq́
Indicat,& longæ promittit tempora uitæ
Hinc Deus ingenij Lauros amat almus Apollo
Pyeridum solitus cythara modulante choreas
Incola Cirrhæo totiens duxisse sub antro.
Præterea hanc frondem tepido non fulmine uexat
Iuppiter ex cunctis talemq́ meretur honorem
Laurus ab æthere,tanta est clementia Regi
Iam famæ quod fulmen erit nisi sola uetustas
Omnia prosternens,hunc gloria nostra pauorem
Non habet,atq́ ideo spernentis fulmina frondis
Serta gerit,sanctosq́ legit de stipite ramos
Dixerat,ac Scipio subridens,omnia mulcens,
Sed ledis breuitate tua,& dum dulcius inter
Ista sonant,medio sitientes calle relinquis.
Ergo age,nam nullum iam littus cernitur,& Sol
Transiuit cœli medium,tu dulcia promè
Verba quibus mens alma scatet,placidoq́ uolentes
Et longo sermone feras,partemq́ dieî
Et partes pelagi r[illegible]ens,tunc ille coactus
Incipit,hic omnes tenuerunt murmura nautæ
Et comites siluere Ducis,uestigia famæ
Rara sequens,quantum licuit per secula retro
Omnia peruigili studio uagus ipse cucurri
Donec ad extremas animo rapiente tenebras
Peruenium,primosq́ uiros quos fama perenni
Fessa uia,longè ignotos post terga reliquit
Hic quisquis meritò fulgens fuit e huius illum
Amplexu tenuisse animi,mihi gloria summa est
Inq́ locum chari semper coluisse parentis
Præcipuè illustres calamo florente Poëtas
Admisi,atq́ una cordis sub parte recondi
Milibus ex tantis unus mihi summus Homerus
Vnus habet quod suspiciam,quod mirer,amemq́;
Ille mihi è cœlo ueniens tam sæpe uidetur
Vt stupeam potuisse hominem sic alta tenere,
Astrorum sic nosse uias,sic clymata terræ.
Qui licet ante nouos Reges & tempora Romæ
Floruerit,tamen hoc in tempus mente reduxi.
Præsentemq́ animo ficta sub imagine feci.
Hoc sine ulla dies abijt,nox nulla sine illo.
Ille breues cœnas in longum traxit,& idem
Nunc longam breuiare uiam,nunc tramite plano
Edocuit rigidi transire cacumina montis
Deniq́ quicquid agens,nullo discrimine secum
Sopitus,uigilansq́ fui noctemq́ diemq́
Hic mihi nunc etiam dubij sub tempore belli
Affuit in somnis,quis somnum dixerit illum.
Peruigil astabam,fracta nam pace sub armis
Omnia feruebant,seroq́ in castra reuersus
Contigeras animum iubeas si uera fateri
Non timui,tamen in dubio spes fessa pependit.
Vsq́ sub occasum Solis,tum maxima pernox
Cura animum tenuit,quid secum postera ferret
Tot motus clausura dies,hic nocte sub alta
Aspicio aduentare senem,quem rara tegebant
Frusta togæ,& canis immixta & squalida barba:
Sedibus exierant oculi, * caua frontis imago * calua
Horrorem multa cum maiestate ferebat.
Dirigui,tunc ille manu,similisq́ uidenti
Occupat incipitem,Graioq́ hæc more profatur:
Salue chare mihi Latiæ telluris amica
Vnice,quodq́ diu uotis animoq́ petisti
Aspice,qualis erat quondam dum uixit Homerus
Hunc ego uix tandem reserato carcere ditis
Emersi tacitè perrumpens uiscera terræ
Procubui,uoluiq́ pedes contingere prenus.
Vmbra fuit,unda'q́ hæserunt oscula terræ
Surge,inquit,mecum ex æquo,nam dignus es ultro
Congredere & dum tempus habet tam sæpe negato
Colloquio satiare meo,tum protinus ardens
Exurgo,generisq́ ingens ô gloria dixi
Argolici,summumq́ decus quis talia tanto
Supplicia inflixit sacræ,quis lumina frontis
Naturæq́ duces rapuit,tantumq́ nocere
Sustinuit mundo,non hic mihi creditus olim
Limea quum acies animo occursabat amanti
Visq́ oculis immensa tuis,quos Græcia portus
Diues habet,geminum latus circunflua ponto
Quos colles quæ rura colit,quæ uallibus imis
Antra tenet,quænam frondosa cacumina syluis
Aut pelago scopulos,quos non mihi lumine certo
Monstraris cernenda alijs longinqua dedisti.
Ipse propinqua uidens minimè miracula mentî
Quanta mea,Ægæo diffusas æquore profundo
Cycladas hinc numero,uiden quot littore flexus
Hellespontiaco,tu me nequis ipse tueri
Ostendens tam multa mihi,tum suscipit ille.
Vera quidem memoras,sed non miranda quid ergo
Qui mihi corporeos Deus abstulit ille nequibat
Restituisse alios quibus hæc arcana uiderem.
Desine iussa Dei solitis onerare querelis
Mortalis,namq́ ista hominum stultissima lis est.
Iusta facit quæcunq́ facit,sed noscere cuncta
Vestra nequit grauitas sub opaci carceris umbra.
Quàm multis nocuere oculi uisumq́ negari
Compulit,& carpen forsan semouit honesto
Hinc ea sponte quidem,grauis ut nocituraq́ multis
Sarcina deposita est,quoniam huc modo pergimus ultra
Tu captum ne sperne Ducem,forsitasse uidebis
Multa animo placitura tuo,nec cura futuri
Sollicitet casus,quoniam lux crastina campos
Sanguine Pœnorum Latio uictore rigabit
Prosequor augurio lætus.
Si iuuenem iuueni medijs auellere flammis
Contigit incolumen tumidasq́ efferre per undas
Percipe,sum iam facta senex precor ista canere.

Post

Post mea facta uelis, quotq́ omnia poterit unum
Tempus edax, rapidosq́ dies, Solemq́ uorantem
Secula, & inuidiæ tristes contemnere morsus.
Hic ego nam longè clausa sub ualle sedentem
Aspexi iuuenem, Dux ô charissime quisnam est
Quem uidea teneras inter consistere Lauros
Et uiridante comas meditantem incingere ramo.
Nescio quid, nisi fallor enim, sub pectore uersat
Egregiumq́ altumq́ nimis. non falleris, inquit,
Agnosco iuuenem sera de gente nepotum
Quem regio Italiæ, quemue ultima proferet ætas
Hunc tibi Thusca dabit latis florentia muris
Romulea radice oriens, urbs inclyta quondam
Nunc nihil, ut nequeas ortus confinia nosse
Diuitiis exiguus muros interluet urbis
Arnus, in Ausoniæ descendens littora Pisæ
Ille diu profugas reuocabit carmine Musas
Tempus in extremum, ueteresq́ Helicone sorores
Restituet, uario quamuis agitante tumultu
Francisco cui nomen erit qui grandia facta
Vidisti quæ cuncta oculis ceu corpus in unum
Stringet, & Hispanas acies Lybiaq́ labores
Scipiadamq́ tuum, titulusq́ Poëmatis illi
Africa quin etiam ingenij fiducia quanta
Quantus aget laudum stimulus, seroq́ triumpho
Hic tandem ascendet capitolia uestra, nec ipsum
Mundus iners, studijsq́ alijs tunc ebria turba
Terrebit. quin insigni frondentia Lauro
Tempora descendens referat comitante senatu
Hic modò tantus amor, tanta est reuerentia Lauri
Omnibus ex syluis iam nunc sibi gratior una est
Delphica, iamq́ nouas discit connectere frondes
Serta gerens iam uenturi præsagia mulcens
Iste senescenti tantum illo in tempore Romæ
Charior annosæ quantum contingere matri
Filius iste solet, quem post lachrymosa sepulchra
Natorum uiduæ sterilis tandem attulit aluus
Illa quidem quæ iam lustris nil tale ducentis
Viderit, hunc magno spectabit læta fauore.
Laurea dum capiet, dum templis serta relinquet
Primitiasq́ suas sanctas affiget ad aras.
Florentina omnis magis ut sit grata propago
Idem unus tibi Roma dabit, nec protinus urbem
Pœniteat Tusci fundasse ad gurgitis undam.
Hic quoq́ magnorum laudes studiosus auorum
Digeret extrema relegens ab origine fortes
Romulidas uestrumq́ genus, sermone soluto
Historicos, titulosq́ uiris & nomina reddet
In medio effulgens nec corpore paruus eodem
Magnus erit Scipio, seq́ ipse fatebitur ultrò
Plus nulli debere uiro, at si uita manebit
Longior, & nullo præuerter turbine coeptum
Impetus alter iter tunc ampla uolumina cernet
Magnarum rerum uario distincta colore,
In tempus producta suum, quis cuncta renarret
Quæ clausa sub monte gerit, pulsabat anhelo
Pectore uisendi cupidus, cupidusq́ loquendi
Interea, & magnum quis credere posset Homerum
Dulcibus optabam uerbis imponere metam
Iam mihi charus erat, te propter & alta relatu

Cætera procedo sensim, propriorq́ parumper
Conspicio curis grauidum sub flore iuuentæ,
Et calamo hærentem, uiridiq́ in gramine septum:
Arboribus uarijs nitidissima flumina iuxta
Ac gelidos inter fontes, rupesq́ præaltas
Respice Dux inquit, quæ sint umbracula ruris
Effigiesq́ sui, namq́ hinc ad talia primum
Eriget ingenium uarijs mox partibus orbis
Et terra pelagoq́ uagus, concepta per annos
Desperata sinet, uix rerum turbine tandem
Explicitus, magno transibit plurima cursu.
Singula mirabar, uix audita q́ salute
Sustulerat grauis ille oculos, & uerba parabat
Cum matutino litui clangore repente.
Excutior uisis, somnusq́ recessu inanes:
Teq́ aciem uideo medijs educere campis
Sublimen, hortantemq́ Duces & signa mouentem.
Ennius interea dum talibus ore disertus
Aequoreum permulcet iter, iam fessus anhelos
Phœbus Athlanteo recreabat gurgite currus:
Haud aliter quàm qui placidus per plana quadrigis
Vectus, & irriguo perfusus membra sopore
Non sentit transire diem, longamq́ repente
Decreuisse uiam, stupet & uix credulus audit.
Hesperio lenis Zephyrus surgebat ab axe:
Vela leuat classis, tum dextro tramite proræ
Voluuntur, fratrisq́ in locum Cynthia pernox
Inuigilat, laxisq́ datum requiescere nauis
Remigis ut strepitus siluit stridorq́ rudentum,
Scipio mitis ait, seu sunt, seu talia fingis
Dulcia sunt fateor: sensusq́ & pectora mulcent,
Illum equidem iam nunc iuuenemq́ nouumq́ Poëtam
Complector, tibi nunc uisum quondamq́ parenti
Promissumq́ mihi gemino sponsore profecto
Diligo quisquis erit, si nullus, diligo nullum.
Dixerat, & facili præbebant corpora somno.
Sol pelago rediens ubi primum emersit Eoo
Ingentesq́ procul iactabat carbasus umbras
Littora prospiciunt alacres Lilybæia nautæ
Trinacriamq́ pari concordes uoce salutant.
Iam Drepanum prætervecti iamq́ omne remensi
Inde latus Siculum, solidæ telluris in aruis
Vt primum posuere pedes pulcherrima rura
Terrestri secuere uia, non carmine nostro
Lætitia Italiæ, non occursantia possum
Agmina uictori, populi non urbibus haustis
Seruata grates pro libertate canentes
Stare queant, donec patriæ sub mœnia uentum est.
Et luxit sperata dies, tempusq́ triumphi.
Hic quoque Calliope, quanquam sub fine uoceris
Dextra ueni, seroq́ fauens assiste labori.
Pulchrior Ausonio nunquam surrexerat orbi
Vlla dies, roseo uultum suffusa rubore
Phœbeos frenabat agens aurora iugales
Lætior ipse quidem solito & formosior alte
Imperijs urgebat equos, iam lumine Romam
Appennigenæ spectans de uertice syluæ.
Conueniunt proceres portis ruit obuia turba
Sexus uterq́ frequens, ætas se proripit omnis
Omnis honos, omnisq́ gradus, substernitur auro

Omne

Omne solum, & uarijs resplendent pulpita gemmis.
Purpura per muros sparsa est, & purpura tectis
Ostenta facitura uiris ucctoribus umbras.
Inde senum uati descendunt agmina uultu
Hinc iuuenum phaleratus phalanx, in lumine primo
Exceptura Ducem, facie subit ille serena
Ardua purpureo residens sua mœnia curru
Et niueis inuectus equis, generisq; ferebat
Aetherei frons alma fidem, tum millia iunctis
Post tergum manibus captiui tristia uulgi
Procedunt Macedum proceres, quo bella Philippus
Fouerat auxilio, Sopater Dux primus & ipsum
Sanguine contingens Regem mœstissimus ibat:
Post omnis legio grauibus connexa cathenis
Insequitur, tum parte alia spectacula magni
Syphacis miseranda habitu, nanq; obruta uinclis
Maiestas, lachrymis pectus terramq; rigabat
Flensq; retro ad magnum referebat lumina crebro
Humida, uictorem, qualem spreuisset amicum.
Mente notans tacita praeter tot dura ruina
Angebat miserum pudor ingens, turba suorum
Regia consequitur tremulo uestigia gressu.
Hinc merito ciues, laqueis gens perfida iussit
Pœnorum perplexa necti, pulcherrima Romæ
Mœnia suspiciens Dux frater Hannibalis illic
Primus erat. Mauræ subeunt post agmina gentis
Gallorumq; manus, Italus namq; ordine in illo
Nemo fuit, digna meritos mulctauerat omnes
Morte simul, terraq; hostes mandauerat Afra
Indignos patriæ aspectu, & tellure sepulchri
Ante ebur & radians aurum & pretiosa suppellex
Et uestes Ostro insignes, penitusq; potentum
Diuitiæ Regum pompa celebrante uehuntur.
Inde graues clypei praereptaq; fortibus arma,
Signaq; & horrentes galeæ cristaq; trementes
Post tristes ducuntur equi, domitiq; elephantes
Demissa ceruice graues, puerilia circum
Millia funduntur, turba obstrepit inscia rerum
Bellua barbarico quòd tanta ueniret ab orbe
Hinc illinc Romana acies erepta nefando
Seruitio, lætumq; canens ex more triumphum
Concelebrat, nequeunt oculos satiare uidendo
Seruatore suo, prior it Terentius horum
Culeo, uir clarus Latia tunc urbe senator
Libertus uelut hic charum coluisse patronum
Scipiadam fertur, uitam obsequiosus in omnem
Vltimus it uictor Latij exercitus armis
Atq; equitum peditumq; acies, uelut obuius esset
Hannibal in primo uenturus limite contra
Tumq; tubæ horrisonis uictricia classica late
Perstrepuere modis, tremueruntq; Tybridis undæ
Ac circum pauet omne nemus, fragor horridus albam
Argolicumq; quatit Tibur gelidumq; Soracte
Et Prænestinis rigidas in collibus arces.
Sic tandem insueto capitolia celsa triumpho
Ingreditur, gratesq; Deis persoluit amicis
Immensumq; auri montem ingentesq; recondit
Thesauros in templa Iouis, tempusq; per omne
Ditauit patriam, sibi sed cognomine solo
Contentus, nihil his proprias inuexit in ædes
Nec dubium quin ad reliquos per bella triumphos
Strauerit ense uiam, atq; orbis patefecerit ubi
Imperium, puduit ueruntam Carthagine uicta
Subdere colla iugo, dominosq; agnoscere mundi
Romanos, bello indomitos populumq; Quirini
Ipse coronatus lauro frondente per urbem
Lætus ijt totam, Tarpeia rupe reuersus
Ennius ad dextram uictoris, tempora fronde
Substringens parili studiorum almæq; poësis
Egit honoratum sub tanto autore triumphum.
Post alij atq; alij, studio certante secuti
Ipse ego trecentum labentibus ordine lustris
Dumosam tentare uiam & uestigia rara
Viribus imparibus fidens utrunq; peregi.
Frondibus atq; loco, simul & cognomine claro
Heroum ueterum tantos imitatus honores
Irrita ne Grai fierent præsagia uatis.
Nunc ego non ausim nos hinc ad tristia diua
Materiamq; trucem, post tot modò læta uocare.
Quin potius longè fugite, atq; auertite uultus
Certè ego nobiscum fugiam, tristesq; querelas
Inuidiæ, procerum crimen, culpamq; senatus
Non referam populiq; nefas, ac sponte receptum
Exilium, mortemq; Ducis, titulumq; dolentis.
Aspera marmoreo subscriptaq; iurgia busto,
Hæc memorent alij, mihi nam certissima mens est
Hic metam posuisse operi, patiarq; nec unquam
Carmine tam mœsto sacras maculare sorores
O mea non paruo mihi consummata labore
Africa dum crescis, dum te relegensq; comensq;
Mulceo, magnanimum mors importuna Robertum
Intempestiue mundo subtraxit egenti:
Et mihi prærepta penitus dulcedine uitæ,
Speratum tibi clausit iter, quo tramite perges
Infelix? monstrabo uiam, non atria luctu
Turbida funereo, non dulcia limina quondam
Parthenopæa petes, tepidi noua saxa sepulchri
Tristis adi, lachrymisq; riga cum uideris illic
Ingentem exigua Regem tellure iacentem
Te sibi uiuenti promissam redde sepulto
Ac cineri persolue sacro, nam spiritus astra
Iam repetens, recensq; retro despectat inertes,
Sceptra caduca fugit, mortales negligit actus
Ille tamen quanquam regni diadema relictū
Rideat, & curas ueteres, miniosq; labores
Erroresq; hominum, solio miseratus ab alto.
Nos nisi fallor amat, nostri mitissimus olim
Arbiter ingenij, quo terris sydere rapto
Heu heu quam uereor ne quid tibi durior ætas
Obstrepat, & titulis insultet cæca decoris
Hospes Pyeridum nostro iam solus in æuo
Redde promeritum studijs qui nosset honorem
Interijt, secumq; simul spes nostra recessit.
Fœlices quos illa prius meliora tulerunt
Tempora, nosq; uetant ne quicquam uana precamur
Non licet ire retro, nos cuncta nouissima seros
Et ferus aduerso prospexit Iuppiter axe
Vtendum forte est, & sydera nostra sequenda
Quà ducunt, ne forte trahant, mihi degere uitam
Impositam, uaria rerum turbante procella.

At tibi fortassis, siquid mens sperat & optat
Et post me uictura diu, meliora supersunt
Secula, non omnes ueniet lethaeus in annos
Iste sopor, poterunt discussis fortè tenebris
Ad purum priscumq́ iubar remeare nepotes.
Tunc Helicona noua reuirentem stirpe uidebis
Tunc Lauros frondere sacras, tunc alta resurgent
Ingenia atq; animi dociles, quibus ardor honesti
Pieridum studij, ueterem geminabit amorem
Tum nomen renouare meum studiosa memento
Qua potes, hac redeat. saltem sua fama sepulchro
Et cineri reddatur honos, mihi dulcior illo
Vita erit in populo, & contempetrix gloria busti
Interea tamen hoc iubeo, per inertia transi
Agmina sollicito populorum incognita passu
Vix procul extremo conspecta in limine linquent
Heu paucas habitura domos & rara per orbem
Hospitia, at si quem uerae uirtutis amicum
Augustumq́ precare locum sub paupere tecto
Atq; ibi sola quidem potius peregrinaq́ semper
Quam comitata malis, annosa fronte senesces
Donec ad alterius primordia ueneris aeui
Tunc iuuenesce precor, cum iam lux alma Poëtis
Commodiorq́ bonis cum primum affluxerit aetas.

FRANCISCI PETRARCHAE. V. C. EPISTOLARVM LIBER I.

BARBATO SVLMONENSI.

I MIHI fata pium seruassent sydera Regem
Pars animi Barbate mei, non litera cordis
Nuncia per uastos, tractus telluris & unda
Ambiguum tentaret iter, tua lumina praesens
Aspicerem, uox uiua tuas contingeret aures
Mors uetat, heu uarij quos quondã largus honores
Contulit ille mihi uultus heu blanda sereni
Maiestas placidaq́ decus pondusq́ senectae
Heu praerepta mihi frons augustissima coelo
Reddita iam patrio, uox heu doctissima melle
Dulcior Hiblaeo, quae prehensa tenacibus hamis
Corda uirum rapiebat humo, quae laudibus amplis
Ingenium celebrare meum calamumq́ solebat
Calcar agens animo ualidum. Non omnia terrae
Obruta, uiuit amor, uiuit dolor, ore negatur
Regia conspicere, at flere & meminisse relictum est
Haec duo lethaeis nunquam de pectore nostro
Eripiet mors atra uadis, uerùm ordine uitae
Proposito excutimur. Mundi pars una placebat
Spargimur hac illac, pelago obrumpimur alto
Alpibus ac medijs, quotiensq́ fauentibus astris
Reddimur Ausoniae bustum tibi forte Maronis
Obtigit in partem uatis, mihi cessit origo
Amnibus ac toto disiungimur Apennino
Hinc mea uox mittenda tibi est, & credere curas
Cogimur arcanas clàm, nec pauca silenti
Causa labor, sed plura metus ne nostra prophani
Abdita perspiciant oculi, uulgata uideri
Non metuunt. Memor ergo precum dilecte tuarum
Institui exiguam sparsim tibi mittere partem
Carminis exacta percurrens aetate iuuentae
Perlege, cognosces animum sine uiribus alas
Ingenij explicuisse leues, nam uera fatebor
Implumem tepido praeceps me gloria nido
Expulit, & coelo iussit uolitare remoto.
Poenitet incepti, cursum reuocare iuuenta
Si liceat, mansisse domi cum tempore neruos
Consolidasse uelim, laetè iam noscor & audax
Fama praeit meritum, laxisq́ effertur habenis
Affectus animi uarios belluamq́ sequacis
Perlegis inuidiae curasq́ reuolueris inanes
Quas humilis tenero stylus olim effudit in aeuo.
Perlegis & lachrymas, & quod pharetratus acuta
Ille puer puero fecit mihi cuspide uulnus
Omnia paulatim consumit longior aetas,
Viuendoq́ simul morimur, rapimurq́ manendo.
Ipse mihi collatus enim non ille uidebor
Frons alia est, moresq́ alij noua, mentis imago
Voxq́ aliud mutata sonat, nec pectibus ijsdem
Virga, erubuit liuar cessitq́ labori
Cessit an incaluit longisq́ recruduit annis
Laude tumens actia, & mecũ cum tempore creuit
In dubia est, certè hunc didici contemnere ab alto
Das calamo, atq; animo. Iamq́ obseruatio uitae
Multa dedit lugere nihil, ferre omnia: Iamq́
Paulatim lachrymas rerum experientia tersit.
Iam quod non potuit ratio, natura diesq́
Longa potest, uicere duae cui cesserat una
Tempus edax, minuit quem mors extinxit amorem
Flamma furens animis tumulo cessere fauillae
Nunc breue marmor habet longum quibus arsimus ignes
Pectore nunc gelido calidos miseramur amantes
Iamq́ arsisse pudet. Veteres tranquilla tumultus
Mens horret, relegensq́ alium putat ista locutum
Sed iam ne quicquam latebras circũspicit ardens
Turba premit comitum, quos par insania iactat
Dulce quibus conferre suis aliena nec illos
Submouisse sat est, acies nam maior apertam
Protrahit in lucem, durum, sed & ipse per urbes
Iam populo plaudente legor nec Musa regressum
Secreti iam callis habet, uetitumq́ latere est
Prodeat impexis ad te festina capillis
Ac fluxo discincta sinu, ueniam precetur
Non laudem, ueniet tempus dum fortè superbis
Passibus atq; alio redeat spectanda paratu
Nunc tibi qualis erat sub prima aetate priusquam
Figeret in thalamo speculum, uultumq́ comasq́
Inciperet cohibere uagas, occurrit amicè
Cui semper, Rex quantus amor, non seria tantum
Sed nugae placuere meae, tu consule quaeso
Parua licet magni nam dum maiora parantur
Hunc tibi deuoueo studij iuuenilis honorem.

FRAN.

Benedicto XII. Pont. Rom. S.

TE cui telluris pariter pelagiq́ supremum
Contulit imperium uictus, meritumq́ pudorq́,
Et Deus omnipotens & ineuitabile fati
Arbitrium, mundiq́ dedit quas uoluit habenas.
Eu ego te supplex passis miseranda capillis
Et sacros complexa pedes, & dulcia figens
Oscula, sic dominum & sponsum confessa Ducemq́
Alloquor, alme parens solus qui cuncta gubernas,
Quem stupet, & flexis genibus gens omnis adorat
Si mihi quæ niguit iuuenili in corpore quondam
Forma foret, roseusq́ color, si pectore sanguis
Feruidus, aut sponsis item comitata duobus:
Ipse habitus notam faceret summusq́ uerendam
Principibus, nomenq́ meum tacitura fuissem
Squalida, sed quoniam facies neglectaq́ cultu
Cæsaries, multisq́ malis lassata senectus
Eripuit solitam effigiem, uetus accipe nomen
Quo nullum toto memoratur notius orbe
Roma uocor, uultum ne pater cognoscis anilem
Gutturis ac tremuli sonitum, & deforma segni
Membra mora inualidis uix consistentia plantis?
Sic anni nocuêre mihi qui fortia uincunt
Et sinum clara decussit fronte decorem.
Quid quæro? ô nimiũ simplex licet irrita tempus
Cuncta ferat, cœliq́ labor requiesq́ negata
Syderibus, fortis nondum superantur ab æuo
Multa tamen longè, quibus altior extat origo
Vrbibus Argolicis Latijsq́ ingentia persistant
Mœnia, & indomito cernuntur uertice turres
Quas decuit rapido primum succumbere seclo
Si series seruata foret longinqua dierum.
Nam prius infans quam lamberet ubera matris
Egregius fama uenturus ad astra Quirinus,
Mantua iam steterat uarijs habitata colonis:
Iam Patauũ Antenor flammas emensus & undas
Addiderat Pisana procul submota Sicano.
Vrbs erat Alpheo, Tibur, Præneste, Latinis
Flos erat in populis. quid singula persequor? ergo
Non uenit è cutis uitio quod ruga senilis
Canitiesq́ premat, sed enim te nulla remoto
Illuxit mihi pulchra dies nullaq́ rebelles
Deuinxit fraternus amor dulcedine natos
Haud satis annosam ueritos contemnere matrem
Decolor hinc facies hinc præcipitata senectus
Hinc mihi continuusq́ dolor lachrymæq́ recentes
Semper & ad superos nequicquam mixta querelis
Murmura cum precibus, uel manis uota ferũtur.
Postquam à complexu sum chari abiecta mariti
Et patris & domini, solus namq́ & omnia nobis
Solus eras per quem poteram formosa manere.
Heu terrenorum decus & spes falsa bonorum,
Illa ego sum infœlix totiq́ cognita mundo
Nuper honorato pulsabam uertice cœlum
Cætera calcabam currentia flumina fontes
Et mare littoribus flexum terrasq́ patentes
Arma, urbes, armenta, uiros, quæcunq́ sub usus
Humanos natura dedit Romana fuere.
Me dominam latè regnantem uidit Eoi
Consurgens aurora procul de gurgite ponti.
Me quoq́ uictricem Zephyri sensere tepentes,
Flatus, & algentes Boreæ pluuialis, & Austri,
Et quæcunq́ uago tellus obsessa profundo
Despicit aut fluctus, nitidas aut suspicit auras.
Me Dacus inmitis timuit, me durus in armis
Germanus, grauisq́ loquax, atq́ asper Hiberus
Non fuga præcipitis Parthum mihi fulta sagittis,
Nec labor ipse uiæ subduxit cladibus Indum
Aethiopemq́ iugo non torridus abstulit æther
Frigora nec Tanaym, nec senior unda Britãnum
Me mala Carthago tribus est experta ruinis
Bellaq́ sunt Macedũ totidem, totidemq́ labores.
Prælia quis nescit multos agitata per annos,
Et Regem Ponti dominum in præcordia tandem
Vix uetitas reserare uias per membra ueneno
Anthiochum. Pyrrhumq́ grauem, uariumq́ Iugurtham
Prætereo, Regesq́ alios, nec cognita pridem
Ac uulgata satis timido sermone reuoluam
Sed postquam fortuna ferox quæ uertere ad imum
Summa solet gaudens ualidissima frangere regna
Instabiles turbata pedes à flumine Thusco
Auertit, seroq́ domum reditura recessit.
Exemplo uarijs hinc illinc acta procellis
Per scopulos & saxa feror, namq́ omnis auita
Maiestatis honos uiduatam coniuge sancto
Deserit, ac tantum inuidiæ mea gloria uiuit
Et meminisse premit, & desperatio torquet
Vnde etenim aut quonam miseræ spectare relictum
Te precor ut qui cuncta potes præstante salutem
Ciuili hinc semper scelus ô lachrymabile dextra
Dilanior cupidæ illinc sum præda Tyrannis
Infames uenere proci, qui nostra petentes
Coniugia, inuitam uiolarunt corpus inerme
Nempe erat indignum auditu, nec corpore robur
Fœmineo, aut usquam pauidæ fuga tuta patebat
His fisus, quanquam pudeat pigeatq́ capistro
Succinctus rigido tenuiq́ inductus amictu
Cornarie obscœnus quid non est ausus alumnus
O furor & rationis inops, ac cæca libido
Quo pergis? quæ mõstra paras? ieiunus ab ungue
Nudus adusq́ genu, solitus syluestribus herbis
Longæuam recreare famem, & radicis amaræ
Cortice non timuit senior, iam turpis adulter
Luce, nec erubuit sacrum incestare cubile
Circumfusa equidem fletis impia turba prophanis
Vocibus exclamans, nimios iam despicit annos
Vir tuus, & fugiens albas sibi iungit amicas.
At neq́ blanditijs, nec me terrore minisq́
Flectere cum posset, cupidam compulsus in iram
Vi rapuit, tenuitq́ diu, dum forte cruento
Theutonicum lateri sibi cingere contigit ensem
Si potes ista pati, poterunt simul ignis & unda
Insolitis hærere modis, poteritne ferocem
Agna fugare lupum, fuluumq́ capella leonem
An ne senem refugis meliori tempore amatam?
An cessas præbere manum? lapsamq́ iuuando
Erigere, & fidus fragili comes esse senectæ
Te sine nulla manent dulcis solatia uitæ.
Nam qualis matrona uiri spoliata fauore

Quem triste exilium longinquas traxit in oras,
Mœsia dom[us] fessisq; sedens lachrymosa diebus
Expectat, cupidosq; oculos trans æquora iactat:
Talis ego, & nostris thalamis te erumpere cernens
Indolui, uates utinam non certa futuri
Post autem assiduè te praeclarissime coniunx
Nocte dieq; uocans rauci uix fessa precando
Faucibus ista loquor, uix uerba nouissima formo.
Sedibus auulsos possem si ostendere colles
Et pectus nudare meum, per mille uidendo
Vulnera me laceram fleres nisi saxeus esses.
Nunc tamen ut licitum est absentia mente tueri
Aspice templa Dei multo fundata labore,
Vt ruitura tremunt, nullisq; altaria gazis
Accumulata silent modico fumantia thure.
Aspice quàm rarus subeat penetralibus hospes
Quamq; inopi sub ueste petat delubra sacerdos
Et miserere pater, meritam nec forte negabis:
Nam mihi si fandi ueniam das, absit ut ista
Improperare uelim, sed prisca recurrere dulce est
Quum summo fortuna loco ne læta locasset
Regnaq; sub pedibus nostris prostrata iacerent
Nullum passa parem, dominum te sponte petiui
Si dubitas non paruus adest mons ille Soractis
Testis & unanimi proclamant murmure syluæ
Si dicet non solus ego, fuit alter in arce
Regnator sponsusq; tuus, stat uera fateri
Mens mihi, nam foribus figmentum hæc submouet ætas
Ille uagus profugusq; sinu discedere nostro
Sustinuit, nostriq; illum Germania secum
Abstulit immemorem, uulnus iam longa cicatrix
Astrinxit, lachrymasq; ualens siccare uetustas
Intulit antiqui paulatim obliuia damni.
Tu uitæ spes una mihi, baculusq; cadenti
Quo steteram subnixa diu, tu grata laborum
Et tranquilla quies, clypeus tu sæua tonantis
Flumina fortunæ excutiens, portusq; salutis,
Quæ quassam & tanto iactatā aduertere proram
Naufragio contenta fui, solabar ut uno
Lumine dum poteram, sic nunc orbata duobus
Non possum tacitas ultra perferre tenebras
Verbaq; si libeat curarum audire mearum
Spero animum motura tuum. nam fama locuta est
Nescio quid gratum miseræ te semper in ore
Nomen habere meum, necnon de coniuge tristi
Multa solere loqui, uiduam quoq; sæpe uocare:
Hæc eadem nunc fama meas perduxit ad aures
Pellere te, ut proprias sedes ac tecta reuisant
Prælatos ex urbe tua, nec ue lle putandum est
Externis præbere tuis, sua iura negare.
Quid? quòd egestatem nostram miseratus opemq;
Non expectatam iam nunc dilecte dedisti
Qua tegerem latus ipsa meum, ne scilicet essem
Nuda reuerenti sic occursura marito.
Adde quòd et fletum renouans interuenit omnem
Est breue tempus adhuc quum te durissima morbi
Vis tenuit, multiq; putant te uita carere
Terribilem si uera ferunt in limine mortem
Vidisti intrepidus, nobis tunc ossa referri
Iussisse, ac patrio pallentia membra sepulchro
Diceris, & claustro Vaticani corpus humandum
Si moriens uenturus eras, præcordia quando
Vita regit calidoq; agitantur sanguine fibræ.
Cur dubitem secura diem promittere faustum.
Gentibus Ausonijs? rutilos iam cernere currus
Iam niuei candoris equos phalerisq; superbos,
Iam strepitum uideor comitum sentire tuorum.
Auribus arrectis stans semper, & an quis è Thusca
Parte sonans, tuus ille redit mihi nuncius, adsit.
Ergo rubere genas, fluxos & in ordine crines
Colligere incipio, mœsto manantia planctu
Vda supercilia abstergens, nec sola placere.
Artibus his studeo, sed & ipsa sororibus orno
Permulcens studiosa comas, ac talibus hortor
Accipite ô mundi dominum, qui longa reuertens
Certa salus patriæ Latio suspiria pellet
Ille autem herbosos colles, & littora passim
Complērunt uallesq; cauas, pars rupibus altis
Prominet ac uultus auide spectare serenos
Obsedere uias, micenesq; lumina seruant
Quum primum ducente Deo transcenderis alpes
Italiæq; tuæ pulcherrima, culta tenebris
Occurent miranda animis, speciesq; locorum
Effigies hominum, tepidi clementia ueris
Blandaq; temperies, ne frigore pulsa nec æstu
Teq; nouum aspiciens intrasse fatebere mundum
Vrbibus exhaustis omnes diffusa per agros
Agmina deuotas tollent, & sydera uoces
Certatim nomenq; sacrum celebrare iuuabit
Tunc uerè benedictus eris benedictaq; talem
Quæ peperit genitrix tantum ut uideare profecto
Lætior & tantum tete fœlicior ipso:
Quantum pura oculis oriens post nubila lux est.
Sed quia perpetuas mentem timor angit amantis
Admoneo metuensq; precor ne nostra per urbes
Gaudia distuleris rebus distractus amœnis
Ianua nam quamuis primus in finibus astans
Limine te excipiat placeatq; Placentia forsan,
Alliciatq; bonis redimita Bononia tantis,
Filia uel quamuis moneat mea pulchrior illis
Floribus & uario renitens florentia cultu
Innumeraq; alia nulla hinc obliuia surgant
Coniugis antiquæ, qua non formosior ulla
Aut erit, aut uisa est modò sinu te læta recepto
Iamq; age pelle moras, sibi summa cacumina mōtes
Inclinant, nullusq; uiæ labor obstat eunti
Ac bene pacatas substernat classibus undas
Aequor & impellant placidi tua carbasa uenti

Aeneæ Senensi S.

PEr iuga Parnassi scandentem summa uidebis
Arneam, missamq; feres sibi iussa salutem
Post grauidum gemitu narrabit epistola carmen
Nam dabit is facilem nostris sermonibus aurem
Heu mihi quo fessæ traxerunt stamina uitæ
Insignes ueritate Deæ, quod flebile sydus
Vt mala conspiceret uiuacei protulit annos,
Quo lachrymas de fonte traham: suspiria dignè
Nectere quis ualeat numeris, patriaq; ruentis

Infandum

Infandum excidium meritis æquaſſe querelis
O utinam mihi cuncta forent reſonantia membra
Vocibus humanis, aut ferrea lingua, dolores
Vt mundus ſentire meos, ac triſtia poſſet
Murmura, uerū animam uox deſerit ipſa, nec unde
Incipiam noui fateor: pròh fata pudendis,
Angimur imperij patimurq́ in uiſcera paſſim
Noſtra triumphatos fractosq́ accingier enſes
Ah pudeat mundi dominam fortuna maligni
Seruitij damnare iugo, manibusq́ reuinctas
Quas toties poſt terga dedit, tentare potentem
Auſoniam Ducibus Pœnis fœdamq́ ſeuero
Hannibali, ſiccisq́ oculis quam nulla uideret
Barbaries Gallus, ubi tectum ferre tributum
Quorum ſi qua fides tumuerunt ſæpe cruore
Flumina, cerulea rubuerunt ſæpe phel'æ.
Feruidus infœlicem dum frangit Iulius iram,
Effera dum ualidis rabies contunditur armis
Nec ſatis eſt Nymphas Faunosq́ agreſtia priſcis
Numina quin ipſum facimus quoq́ Nerea teſtem
Nanq́ per errata ut uentum eſt ad limina terræ
Ingredimur pelagus patriaq́ in gurgite magnus
Horruit Oceanus Romana uerbera remi
Atq́ ſepulchra dedit fuluis miſeranda Britannis
Quid referam hoſtilis poſitas in littore terras
Oppidaq́ & uictas nutantes ciuibus urbes
Italiæ uirtutis opus, monumentaq́ noſtri
Cæſaris æternum imperij teſtantia nomen
Torquatum tranſire libet ne ſanguinis iſta
Sit laus & patrem, cedat uictoria famæ
Maiorum cineri, iuuat hinc tacuiſſe Camillum,
Et quem nigra uirum uolucris contexerat, & te
Tertia qui reuehis ſpoliato ex hoſte trophæa
Suffigens ad templa Iouis Marcelle ſilebo
Ruſticus Arpini Marius qui uomere collem
Scindere, & inculto tellurem uertere raſtro
Doctus erat, ſæuū ut tetigit manus aſpera ferrum,
Quas ſtrages, nouum ut faceres nempe Itala bello
Ruſticitas, quantum extrema præſtantior omni
Nobilitate foret, ſed nunc heu cuncta retrorſum
Ire parant pulchrum ueluti ſurgentibus aſtris
Eripiet nox cæca diem, nec cognita nautis
Viſa nec aſtrigeri ſplendeſcant lumina cœli.
O pudor ô plus quàm pudor, en hoc tēpore ſurgit
In dominum ſeruus, patroni in colla cruentus
Libertus, uulgare odium poſt uerbera ſemper
Acrior ardeſcit famulus, quis carcere lapſum
Cuſtodem rectis cernentem uidit ocellis.
Taurus ab inuiſo furtim diſtractus aratro
Optat aratorem toruus dum cornibus ornos
Verberat, & magnis implet mugitibus auras.
Ante petet Lybicas ſyrtes denſiſſimus Atlas
Caucaſeumq́ caput fluctus perfundat Hiberus
Ante aquilam blandæ uincent feritate columbæ
Et cornix pluma niueos tranſcendet olores
Quàm dum ſeruiles meditatur ſæpe cathenas
Flagraq́ dum ſubeunt mentem, uirgasq́ tremiſcit
Furcifer, in frontem metuat. mi triſtis herilem
Liuentesq́ humeros laxataq́ brachia uinclis
Non moueat, ſeu iuſta trucem reuerentia tangat
Et noceat interdum fœlicis tempora poſtquam
Ceſſerunt rebus nimium affluxiſſe ſecundis
Nanq́ abeat fortuna licet, menſura ſuperſtes
Inuiata exercet lapſas fragmentaq́ fati
Atterit exhauſti repetens tormenta fauoris.
Nos quoq́ ſentimus ueteris diſpendia palmæ
Vndiq́ conſurgunt populi pœnamq́ repoſcunt
Et niſi fors obſtet celſoq́ ſerenus olympo
Iuppiter aſpiciat peragent cur gentibus eſſe
Ludibrium domitis miſeri properamus & orbis
Fabula fœlicem populum quem libera dudum
Et uictrix tondebat humus, nos utilia buſta
Barbaricis pedibus iamiam calcanda ſuperbas
Expectant, olim regnorum iniuſta cupido
Vrbibus Heſperiis, ciuilia bella nefasq́
Quorſum abijt? quæ nam quæſiis cōcordia rebus?
Omnia diſparibus rumpuntur fœdera uotis
Et uitæ turbata quies ueſana magiſtros
Sic quondam inuadit rabies, quum feſſa procellis
Voluitur infœlix abies, dumq́ alter in Eurum
Nititur, in Zephyros alter, neglecta tremendos
Incidit in ſcopulos, nobis nunc iſta Charybdis
Imminet, hos ſcopulos metuo diſcordia noſtra
Hoſtibus hoc animi tribuit, tutela perielit
Linquitur, in medijs rimisq́ admittimus undam
Aduerſis ferimur uentis, iam naufraga puppis
Huc illuc præceps agitur, nec dextera tantum
Læuaq́ concutitur penetrat, ſed prorſus in aluum
Iam nimium uicina lues, mediumq́ moleſta
Corripuit corpus Latij fibrasq́ per omnes
Ibit peſtifero mox infectura ueneno
Terrenum ſupeeumq́ fretum ſolemq́ ſerenum
Mox tenebris clauſura nouis, ſublimis ab alpe
Ille minax animo iam præmetitur auaro
Diuia rura procul, quæ ſe pulcherrima rerum
Porrigit Heſperia armipotens, circūſpicit urbes
Inſtar regnorum, quarum uix nomina quiſquam
Scire queat caſtella manu tot ſtructa magiſtra
Sydera quot cœlo, pelagoq́ feruntur harenæ.
Marmoris hunc uarij congeſta palatia tangunt
Mœniaq́ in nubes ſolidis ſubuecta columnis
Obſtupet omnigenum uenis fulgere metallum
Aſpiciens portusq́ maris per utrunq́ cauatos
Anfractum, Cererem campis, & rupe Lyæum
Pendentem aërea, grauidas ſub uitibus ulmos
Inflexa ceruice premi, uidet ille boumq́
Compedumq́ greges pratis errare uolantum
Aetheris & placidi ſpacium, montanaq́ Tempe
Atq́ lacus ſtagnantis aquæ, fontesq́ ſalubres
Inualidis medios & opacis uallibus amnes
Dulcia poma legens diuinæ frondis odorem
Omnibus in locis miratur neſcius. Alma
Sed nihil in patria magis admirabile cernit
Quam ſtudiū mores hominum'ue, habitataq́ multo
Corda Deo. ignauos ægre paſſura Tyrannos.
Hæc facies rerumq́ decor, dulcedine captum
Impellunt, glomerantq́ auida ſub pectore flamma
Incenduntq́ ſitim, nihil illum ſacra uidendi
Corpora, nil patrum tumulos nil ſanguine tincta
Innocuo loca mouit amor: terrena ſupernis

Sceptra etenim potiora putant extendere fines
Tegmine sub pacis rapidus lupus inchoat: alte
Crescere ab exiguis radicibus orta cupressus
Perniciesq́ solet, non hic mihi crede quiescet
Longius aspirat funesta iniuria quæ nunc
Inuasit uerè deserta mœnia luce
Quid loquor ah demens, forsan patet una salutis
Hæc uia, quæ mores referat iam sera uetustas.
Certè animo spes una sedet, sors impia, bella
Cessabunt, subitum pigeat dum cernere Regem
Nam gladios ac pila tenet quis terruit orbem
Itala posteritas exemplis diues auorum.
Non tulit in bellis numerosum Græcia Xerxem,
Aut Darium Thamaris Persarum colle secare
Imperiosa Ducis nati non funere fracta
Substitit, aut sexu facinus pergressa uirile.
Nos ubi? quo uirtus? seu quo Mauortius ardor?
Quis netat aut armare manus? aut uoluere cāpis
Quadrupedes? cœlo quis tela? quis æquore classes?
Qui uelut oblitus generis solumq́ beatum
Et Regem Dominum toto se iactat in orbe.
Mille illinc Reges, uictus diadema perenne
Fert equidem, inueniet discetq́ haud falsa locutum
Cyneam, forti quamuis male credita Pyrrho
Cautius ut fuerat syluis captare fugaces
More patrum ceruos, belloq́ lacessere damas
Quam pede uulnificos excire ac dente leones.
Nam si longæuo disponit retia somno,
Sopitosq́ parat circundare, fallitur, & nos
Peruigiles fecit solitam'ue aliquando remouit
Segnitiem, uulnusq́ recens, sensusq́ doloris.
Erratum satis est, ueniet modò latius æuum
Vt cogar lentis dum demum ignoscere Parcis
Visurusq́ iterum Romanos ire triumphos
Trans Rhenum, & Latio possessas milite ripas
Secana quas stringit, quas abluit unda Garumnæ
Exposcam tremulæ longissima fila senectæ
Sed metus in terra stimulat, qui semper amori
Est comes, atq́ procul Rhodani semotus ad arua
Pelago longinquo prospectans fata parentis.
Haud aliter quā si charam stans littore matrem
Aspiciam medijs iactatam mœstus in undis
Spes igitur mixtusq́ pudor: quia tristia lætis
Alternant, mixtis claudatur litera uerbis
Incertum est lætar, doleam, speram, metuamńe
Tam uaria excruciant trepidum præsagia pectus
Iamq́ uale, & si quid monstrant tibi fata, resolue
Solamen dubio gratum laturus amico.

Dionysio de Burgo sepulchro S.

SI nihil aut gelidi facies nitissima fontis
Aut nemorum conuexa cauis arcana latebris
Ac placidis bene nota feris, Dryadumq́ cateruis
Et Faunis accepta domus, nihil ista Poëtis
Opportuna sacris sub apricis rupibus antra
Permulcent animum, nec clementissimus aër
Allicit, ac montis præruptus in æthera uertex
Liberiore situ liquidas extentus ad auras
Collibus aut Bromius frondens, aut sylua Mineruæ
Gratior aut Veneri, nec utramq́ tegentia ripam
Herculeis umbrosa comis, distinctaq́ subter
Floribus innumeris & dulce uirentibus herbis
Prata trahunt oculos, aut hic qui separat arua
Atq́ soporifero clausam qui murmure uallem
Implet in exhausto descendens alueus amne
Et uidet hinc illinc Nympharum mille choreas
Musarumq́ audit totidem per littora cantus.
Nil mouet aut turtur metientem raucus amicam
Dum gemit, has chara inferias, quasi mittat ad umbram
Aut fatum philomena ferum, linguamq́ reuulsam
Ereptamq́ pudicitiam, Thereumq́ superbum
Dum canit, atq́ altè frondosa pendet ab ulmo
Ingeminans lachrymosa piam dulcemq́ querelam
Et noctes agit insomnes, refugitq́ quietem
Aut quæ sub lucem uolitans rabiemq́ mariti
Et facinus miseranda suum, casumq́ sororis,
Funus & immeritum uati, simul omnia plangit.
Maternum memori pectus maculata cruore
Et medias operosa domos, atq́ atria semper
Circuit accelerans uelut hostem cernat hirundo
Si nihil ista mouent, nec te Narcissus hianti
Plurimus ore puer, faciem qui fonte decorem
Miratur, speculoq́ amens incumbit aquoso.
Nec iuuat Actæon per deuia confraga syluæ
Cornibus arrectis fugiens sociosq́ canesq́.
Nec quæ purpureum patris secuisse capillum
Dicitur assurgens tremulo sub nebula cantu
Vt procul ultorem speculetur ab æthere Nisum.
Nec raptā Hesperiā memorans qui littore ab alto
Mergitur assiduè, mortemq́ optare uidetur:
Nec Iouis æthereus scopulis stans armiger istis
Annua uenturis reparatq́ cubilia natis.
Præterea si noster amor, pietasq́ rogando
Non potuere patris rigidum flexisse parumper
Propositum, fixamq́ adeo conuellere mentem,
Ocia Romanis opibus quòd nostra relictis
Aspiceres, paucis quòd limina fida diebus
Ingressu dignata boni pedibusq́ magistri
Cernere solivagum uelles miseratus amicum.
Tot nostri periere preces, en ultima tandem
Iniectura manus, hæc duro uincula cordi
Afferet, ac ualido cunctantē huc pertrahet unco.
Populus est ingens muro conterminia fonti,
Quæ simul & fluuiū, & ripas, & proxima campi
Iugera ramorum densa testudine opacat.
Hic olim multaq́ loci dulcedine captum
Et rerum nouitate oculos animumq́ mouente
Aggere florigero magnum posuisse Robertum
Membra diu lassata ferunt, curisq́ grauatum
Pectus & exigui laudasse silentia ruris.
Tum consors Regina thori cui nulla Dearum
Seu formæ certamen erit, seu sanguinis almi
Auferet emeritam iusto sub iudice palmam.
Coniuge quin etiam spoliata clementia magno
Tunc aderat, procerūq́ chorus, magnūq́ uirorum
Agmen, & egregijs acies conferta puellis.
Dumq́ alij per prata uagis leuibusq́ recursant
Passibus, & ludos ineunt manibus'ue recentes
Contrectare iuuat latices, comitumq́ per ora

Spargere.

Spargere. pars properat denſas inuiſere ſaltus,
Et canibus turbare feras, pars piſcibus hamos
Impiscat, aut longo diſtendit retia iactu.
Pars bibit & laeto propellit taedia Baccho:
Aſt alij placidam nunc ſternere feſſa per herbam
Corpora, nunc oculos tenui componere ſomno.
Solus agens curas alias ſub mente profunda
Rex erat, & frontem defixaq́ lumina terrae
Seruabat, ſiue ille rei tam uoluere cauſas
Coeperat, & ſecum tacitus quo ſydere tantus
Surgere, unde iterum ſubſiſteret impetus amnis
Veſtigabat, & immenſa telluris in aluum
Ingenio monſtrante aditum penetrabat anhelus:
Noſcendiq́ auidus, ſeu tunc altiſsima uerba
Fortunae dabat ille ſuae. quid dulcia falſo
Suggeris, & facili blandiris perfida uultu?
Mortalem memini fore me, licet omnis ad unum
Deferat unanimi mundus diadema fauore.
Et tibi rara fides maneat, quantumq́ Metello
Sis nobis blandita diu, tamen omnia mors haec
Auferet, atq́ uno franget tua dona ſub ictu.
Flumina nulla quidem curſu leuiore fluunt quam
Tempus abit uitae, ſuperant tamen illa per aeuum
De ſcatebris renouata ſuis, nos uita relinquens
Quo fugit unde unquam poſthac reditura fuiſſet
Ni domitor mortis qui quondam tartara uictor
Ingreſſus rediit clauſo ſua membra ſepulchro
Vt repeteus, ſecumq́ trahens foelicia patrum
Agmina, & exhauſtas longis cruciatibus umbras
Abſtulit ad ſuperos, meminiſſet cordi pauerem
Spemq́ reſurgendi poſt funera noſtra dediſſet.
Hic ſapiens Rex cuncta animo fortaſſe mouebat
Vel memor indignae fraudis Scyllam atq́ Charybdim
Littore quae Calabro Siculas diſterminat oras
Pontus & horriſona refluens interſecat unda
Magnanimus paruo pingebat flumine dignum
Supplicium Aeolio mutant, ac triſte tyranno.
Deniq́ quicquid erat, nihil id niſi grande putandum eſt
Et ſuper humanum ingenium, quod tantus agit uir
Cuius adhuc memores uiridi ueſtigia ripa
Ruricolae oſtentant, & agreſtum uulgus adorat
Si potes ergo mane, ſi non potes ô mihi luce
Charior, atq́ ideo multum pater optime fruſtra
Exoptate ueni, non me ſed amaena uerendi
Nondum fracta annis ſpectare ſedilia Regis
Quae digito monſtrabat ouans gens illa nepotum
Et mundus mihi crede alio celebrabit honore
Poſtquam pulſa retro praeſens haec ceſſerit aetas.

Benedicto XII. Pont. Rom. S.

EXul inops horrensq́ habitu deſpectaq́ nuper
Foemina ſummae patrũ tua ſancte ad lumina ſupplex
Procubuit, tum forte aderam comes ulla uiarum
Non erat, heu nihil auſa fides & triſtis amicos
Abſtulerat fortuna ſuae, iam iuſta precari
Coeperat, & uacuam dederat iam queſtibus aurem
Admirans praeſaga homini uatura, uidebar
Matronam mihi noſſe facem: namq́ horrida primo
Congreſſu licet, & canos incompta uagantes,
Alma tamen facies multoq́ uenerabilis aeuo
Plurima ſeruabat ſortis monumenta uetuſtae.
Nil quoq́ plebeium, nil uile, ſonantia uerba
Argumentum animi, & generoſo ſpiritus ore
Scintillans, quae ſumma uiae, quae cauſa gemendi
Vnde ageret ſeſe, nomen patriamq́ genusq́
Quaerere mens fuerat, quod quum ſermone latino
Iunctus erat Latius ſermo iam tritus amictus
Ter fuit in foribus, ſed ter reuerentia uocem
Continuit. maeſto interea ſub murmure nomen
Roma erat inſonuit. ſtupui quorſum ue ſecundis
Fidendum exemplo didici, quo clarius uſquam
Nulla dies habuit: nam quamuis cuncta rotare
Regna potens uario ſoleat fortuna fauore,
Et ſeruos ad ſceptra leuet, ſolioq́ Tyrannos
Praecipitet, nihil illa tamen manifeſtius unquam
Aedidit, ut rerum dominam coguoſcere poſsis,
Quàm dum tot partas bellis, tantoq́ labore
Romuleas euertis opes, caput abſtulis orbi
Graecia uerborum genitrix, laudumq́ magiſtra
Attollat uentoſa duces, natumq́ fatiget
Ingenis Aeacides praecone ſuperbus Homero
Maeonio, ex calamo facilem ſibi fecerit haſtam
Amphitrioniadem ſacris & thure ſalutent,
Ad caelumq́ ferant Thebae: Lacedaemone fratres
Ledaeos inuidis populi fauor ingerat aſtris.
Impia regna Iouem, pulſum fuga ſola parentem
Nobilitat, ſenſu Neſtor ſenioq́ uerendus
Codrus amans patriae fuerit, gnarusq́ futuri
Tireſias, hirſto famoſus ſanguine duae
Titides, rapto ſit uellere clarus Iaſon.
Tigribus inuectus rapidis, tirſumq́ coruſcans
Liber, ad extremos uictor peruenerit Indos
Atrides ſua fama canat, uotoq́ furore
Aiaces, Ithacumq́ dolis pelagiq́ biluſtri
Circuitu, nomenq́ uagis erroribus addat.
Cinigerum morſu illuſtrem, clarumq́ loquantur
Miltiadem, Marathone ſua, natumq́ catenis
Conſpicuum, & tanto redimentem buſta parenti
Sint quoq́ magnanimi iuuenes laudata ſub arctis
Prandia Termophilis, torrensq́ Themiſtoclis aura
E Salaminiaco ſurgat ſale blanda ſub armis
Lingua Piſiſtratum commendet unda Periclem
Tydea prompta manus, doctum experientia belli
Longa Philopemenem celebre, ducibusq́ ſupremis
Miſceat, Eliſeos cenſores clara coronet
Iuſtitia, extincti ſerpentis fabula Cadmum,
Forma decens Alcibiadem, ſyluisq́ deſertè
Theſea tartareis reducem uenerentur Athenae,
Adde duces Phrygios, accendant Dardanus & Tros
Et Priami cantata domus, placet addere Reges
Aſſyrios, Perſasq́ ſimul, Cyprumq́ truare
Vndantem, fluxamq́ Pharon, placet addere ſiccam
Barbariem, terrasq́ ſequi quae pendet ad auſtrum
Orbis, & ignotas latebris conuellere gentes
Hannibalem maleſida ſuum fratresq́ patremq́
Inſignem bello atq́ alium cognomine Martem
Carthago ter uicta iterum tranſmittat in arma?
Quid Lybiae populosq́ loquar turmasq́ fugaces
Occiduumq́ diem, calcem totamq́ reuolue

 Heſperiam,

Hesperiam, furtoq́ diu, raptoq́ probatus
Dux placeat bello: uix de tot millibus unus
Hinc feror Oceano, qua nobilis insula uiuum
Prædicat Arcturũ, & quicquid sibi fabula mendax
Persuadet syluas, fontes, mirandaq́ uulgo
Prælia, & insanos equitum decantat amores
Gallia qua magnum Carolum, duodena uirorum
Præsidia, & regnum tot opimis dotibus auctum
Ostentat, longaq́ iacet iam fessa quiete.
Hinc te Germanos populos omnemq́ sub Arcto
Mortis amatorem liceat perquirere, quicquid
Inuenies ubicunq́ iacet, Mæcdumq́ per ora
Finibus, & iuuenem horrendum, patremq́ Philippum
Elice cunctorum post acta recollige: certè
Romanos citra laudes te iudice multum
Subsistent, nisi fallat amor. spectanda triumphis
Hæc olim innumeris mulier, nunc orba uerendis
Coniugibus gemina exemplum memorabile mũdo
Fortunæ, portus miseris, scopulusq́ superbis.
Ludibriumq́ eadem cunctis modò mœsta peregit
Ante pedes sua uerba tuos memor omnia seruas
Te tamen illa grauis tum quæstio forti tenebit
Carcere corporeo, & mortalibus eruta uinclis
Quid uideat bene nata cohors cessante serenum
Nube iubar faciemq́ Dei, seu cernere purè
Corpora dum fractis surgent rediuiua sepulchris
Hæc prius incipiens, sed dum uigil omnia librans
Singula dum relegens per mille uolumina curris
Responsi dilata dies accendit amorem:
Suspendit'q́ hominum mentes, dubiasq́ reliquit,
En modò tempus adest, iam quæstio longa quieuit
Consilio sopita tuo, iam Roma futuri
Anxia te sponsum repetit, te cuncta parentem
Italia expectat, succurre precantibus ultrò
Si uideas totum Christum celebrarier orbe
Te magnum pascente gregem, sic sacra Deorum
Et simulachra ruant sic te Duce uicta fatiscat
Falsa superstitio, & nullas caligine mentes
Occupet: alma fides & amor tranquillaq́ terris
Pax uigeat, toto cedat pirata profundo
Cedat pestis aquis, cedant coniugia cœlo.
Sit fœlix successus agris, sint læta per urbes
Ocia, sic uulgo uirtus formosior auro.
Paupertate magis scelus omne & morte timendum
Videris ista senex, postquam laudandaq́ retro
Tempora respiciens, tunc sit tibi lenis ad astra
Transitus, hic æternus honos, ibi uisio summi
Plena boni, cui suspirat plebs illa fidelis
Hierusalem, peregrina exul nocteq́ dieq́
Quæ requies lassis, mercesq́ erit ampla laborum.

Philippo Patho Cardinali, S.

Exul ab Italia furijs ciuilibus actus,
Huc subij, partimq́ uolens partimq́ coactus.
Hic nemus, hic amnes, hic ocia ruris amæni,
Sed fidi comites absunt, uultusq́ sereni.
Hoc iuuat, hoc cruciat, nihil illis dulce remotis,
Gratulor at, licuisse locis insistere notis.
Hic puer, hic iuuenis, hic sit mea serior ætas,
Nam res, fama, nouas properat nisi pãdere lætas,
Rure tuo statui, quæ restant tempora uitæ,
Degere: nec bellis, nec tristi turbida lue.
Hic patria tellus, præsul uenerande Philippe:
Hic mihi mons Helicon, hic sit mihi fons Aganippe.
Hic profugas, fessasq́ dedi requiescere Musas,
Et tibi nobiscum locus est, nisi forte recusas.
Sic tibi curarum ferias præstare libelli,
Ac mihi pestiferi poterunt obliuia belli,
Hic tibi Parthenope, dulcis mihi reddita Parma,
Quas non insidiæ quatiant, nec clamor ad arma.
Diuitiæ placeant alijs, mihi uita quieta,
Huic rex, illi quies, mihi sufficit esse Poetas
Nec rarum nomen, ne sit noua fama pudori:
Tu requiem lasso, nunquam'ne parabis honoris?
Is, redis, attrita pelagis sulcantes carina
Nonne uides, mortis quam sit metuenda ruina?
Nonne uides aulæ, quæ sint discrimina duræ?
Quàm fauor ambiguus? quot circum limina curæ?
Consulo fige pedem, miseriq́ pericula mundi,
Effuge, dum uenti tenent, tua uela secundi.
Hic mihi crede Pater, tranquilla in pace manebis,
Ad tua te reuoco, quod postulat usus, habebis
Cura superuacui, trepidis linquatur auaris.
Dulce nitens aurum, laqueis cor nectit amaris
Non nuecos aulæa tegent, sed corpora uestis.
Et cibus altor erit stomachi, non fercula pestis
Nõ thorus ordinibus surget, scandendus eburnis,
Membra sed accipiet, rebus quassata diurnis.
Non tibi sollicito, splendebis purpura lecto,
Nec niueus thalamus fulgebit, marmore secto.
Non gemmas, ostrumq́ premes, sed læta uirenti
Gramine, sed fluuio circundata prata recenti.
Videris ipse tamen de te, cui cœlitus almum
Contigit ingenium, fragilem subducere scalmum.
Nam mens certa mihi, monet hora nouissima mortis,
Ne nimus alta petam, modicis ditissimus ortis.
His tamen, ignaui superant monimenta coloni,
Et senio conuulsa petunt, arbusta reponi
Vt cum tempus mortis erit, ad iuuenilia læuum
Nostra sit hic requies. si tantum tenditur æuum.
Vmbra ex pomiferis ueniet gratissima ramis.
Dum curuos scopulos, uncis seruabimur hamis.
Cætera Clausa quidem Vallis præstabit abundè
Persica, mala, pyra, mensæ decus adde secundæ.
Tu precor ista, tuos iubeas perquirere, nec te,
Arma parum ualidæ pigeat conferre senectæ.
Hæc tibi per syluas scripsit, dignissime Præsul,
Ille tuus, Sorga dicam peregrinus an exul?

Iacobo de Columna Lomberiensi Episcopo, S.

Quid faciam? quæ uita mihi, rerumq́ mearum
Quis status est audire petis, nec uera silebo
Nec tibi ficta loquar, mihi nã loquor, absit inanis
Gloria, nil cupio, contenta est uita paratis.
Hoc primum placitis mecum concordat egestas
Aurea fœderibus, non sordida, nec grauis hospes
Si libet exigui fines mihi seruet agelli,
Augustamq́ domum & dulces fortuna libellos.

Cætera

Cætera ſecum habeat, uel ſi libet, omnia nullo
Auferat hinc ſtrepitu, ſua ſunt, non rura requiro,
Diuitiasq́ patris, pondus graue celſa petenti,
Vincláq́ dura animi, et cunctorum alimenta mala
Ciræas nõ tangat opes, neu noſtra laceſſat (rum.
Ocia, ſollicito non ambitioſa paratu.
Nil uſquam inuideo, nullum ferientium odi
Nullum deſpicio niſi me, licet hactenus idem
Deſpicerem cunctos, & me ſuper aſtra leuarim.
Sic res humanæ uoluuntur, plurima quid ſim
Iam documenta habeo, niſi mea ſomnia fallunt?
Nam mihi quid confert Muſarum in fronte parumper
Leniuiſſe ſitim, ſi me ſitis altera maior
Vrit, & æternum ſubter præcordia ſæuit
Quidue Helicone iuuat recubanti ſæpe profundo
Eminus inſanos uulgi riſiſſe labores
Si labor alter habet? cui merces nulla, quiesue?
Quid faciet præclara iuuat, ſi turbida mens eſt?
Multa quidem meritasq́ ſibi pro munere laudes
Pendere, non noſtræ fateor fiducia linguæ eſt.
Sunt quæ felicem facerent, niſi forte maligna
Roderet infauſtum pectus ſua cura perennis
Iamq́ genas ſpectare tuas pietate madentes
Hinc uideor longo benè ſi mihi cognitus uſu es
Sed quia more patris noſtra omne noſſe uolebas,
Vrget amor calamum, nec fas obſtare iubenti
Eloquar, & tu conſilio fortaſſe iuuabis.
Et mihi Duce graui mentem exonerare querela,
Eſt mihi poſt animi mulier chariſsima tergum
Et uirtute ſuis, & ſanguine nota uetuſto.
Carminibusq́ ornata meis auditáq́ longè
Sed redit in frontem, & uarijs terroribus implet
Inſultans, nec adhuc ſolio ceſſura uidetur
Artibus hæc ullis, ſed ſimplicitate placendi
Cœperat olim animum & rara dulcedine formæ.
Iam duo luſtra grauem feſſa ceruice cathenam
Pertuleram indignãs, tantũ in me acolla tot annis
Fœmineo licuiſſe iugo, iam tabe latenti
Confectus, iamq́ alter eram, iam fomite molli
Ignis ad extremas penetrauerat uſq; medullas:
Optabamq́ mori, uixq́ arida membra ferebam.
Libertatis amor miſeri dum pectus amantis
Cœpit, & auerſas cordi ſuffigere curas
Erigor, & multa iuga ui diuellere nitor.
Durum opus euentu, dominam pepuliſſe decennẽ
Hoſpitio, & fractis hoſtem tentaſſe potentem
Viribus et g[r]edior tamen, & Deus ipſe labarẽ
Affuit, & collum ueteri diſſoluere nodo
Præbuit, ac tanto uictorem euadere bello.
Iniecit illa manum profuga dum ſaucia ſeruo,
Incurſatq́ dolens, oculos dum dulce micantes
Inſtruit & facibus tectis & cuſpide blanda:
Heu quotiens cœpto dubium procumbere calle
Compulit, erga iterum quid agam, quibus artibus illi
Occurram? uincla illa iterum aſperiora parabit.
Diffugio, toto uagus circumferor orbe
Adriacas, Tuſcasq́ auſus ſulcare procellas,
Ereptumq́ iugo caput hoc committere cimbæ
Nõ ueritus tremulæ: quid enim properata noceret
Mors mihi ſupplicijs uicto, uitamq́ peroſo?
Vertor ad occaſus, & me Pirenes ab alto
Vidit in aprica latitantem gramine uertex:
Vidit & Oceanus, qua Sol defeſſus eundo
Abluit Heſperio fumantes gurgite currus.
Quáq́ Meduſeo duratum lumine montem
Proſpiciens longam celſis de rupibus umbram
Proijcit, & Mauros feſtina nocte recondit.
Hinc Arcton Boreamq́ petens, & diſſona lingua
Murmura, ſoluit eo, dubias qua turbida terras
Aeſtibus ambiguis pelagi terit unda Britanni.
Quáq́ ſolum glaciale iacens non ſentit amici
Vomeris obſequium, Bromiumq́ à collibus arcet
Et cererem ſterili nix hoſpita terra mirice.
Quid mihi reſtabat, niſi ſolis adulta ſequentem
Serpentem ſubijſſe domos immania rura,
Et procul Aethiopes medio uidiſſe ſub axe
Nigra per ardentem nudantes terga leonem,
Aut ignaratum per tot iam ſecula Nili
Quæſitumúe caput, quo nam telluris opacæ
Abdiderit natura ſinu, lenteſcere fluctus
Abſentis cœpere animi, dolor, ira, metusq́.
Humida trãquillus mox lumina claudere ſomnus
Rarus & inſalita riſus ſplendeſcere fronte
Iam minor occurſu minus imperioſa relictæ
Senſibus in noſtris obſeruabatur imago
Heu heu quid referam, ſed cogis? acerba uidebar,
Vulnera & inſani ſtimulos iam tutus amoris
Temnere, fallebat leuiter ſuperducta cicatrix
Et requies inſueta mali, tentoria uelo,
Ac certam ad mortem redeo. ſic fata premebant
Impia, ſic animum, ſic me meus error agebat
Vix benè conſtiteram dilectæ finibus urbis
Dum ſubijt uacuum curarum ſarcina pectus.
Illa prior redière trucis contagia morbi.
Quid loquar? unde miſer, lachrymas narrare ſecundas
Incipiam: quis credat enim. qua carminis arte
Expediam, quotiens precibus depoſcere mortem
Me dolor impulerit, quotiens grauiora parare.
Quos mihi libertas iterum quærenda labores
Attulerit. ſubſiſtam igitur, uerum ultima tandem
Poſtquam ceruici ceciderunt uincula noſtræ
Omnis ad arma fugæ ſpes eſt mihi uerſa, nec unquam
Nauta nocturnum ſcopulum ſic horruit, ut nunc
Illius & uultus, & uerba manentia mentem
Et caput auricomum, niueiq́ monilia colli
Atq; agiles humeros oculosq́ in morte placentes
Horreo nunquid ergo admiſſam quo tertia demum
Irato facienda Deo ſine irrita uota?
Dimidium, ut ſacro ſuſpendam limine remum,
Seu tunicæ fragmenta udæ, tum cerea noſtri
Corporis effigies tabulis ſubſidat eburnis.
Supplicis in morem accliuis, comitantibus ergo.
His animum curis dum ſingula mente reuoluo.
Hoc procul aſpexi ſecreto in littore ſaxum.
Naufragijs tutumq́ meis aptumq́ putaui,
Huc modo uela dedi, nunc montibus abditus iſtis
Flens mecum è numera tranſacti temporis annos
Inſequitur tamen illa iterũ & ſua iura retentans,
Nunc uigilantis adeſt oculis, nunc fronte minaci
Inſtabilem uano ludit terrore ſoporem.

Sæpe etiam, mirum dictu, ter lumine clauso.
Irrumpit thalamos media sub nocte reposcens
Mancipium secura suum, mihi membra gelari
Et circumfusus subitò concurrere sanguis:
Omnibus ex uenis tutandam cordis ad arcem.
Nec dubium si quis radiantem forte lucernam
Ingerat, horrendus quam pallor in ore iacentis
Emiserat, multum'que animæ noua signa pauentis
Expergiscor agens lachrymarum territus imbrem,
Excutior'que toro, nec dum Tithonia sensim
Candida lucifero coniunx prospexerat axe
Operiens suspecta domos penetralia linquo
Et montem syluas'que peto, circum'que retro'que
Collustrant oculis, si quæ turbare quietum
Venerat incumbens eadem prauerterat euntem.
Inuenit uix uerba fidem, si saluus ab istis
Eruar insidijs, ut sæpe per auia syluæ
Dum solus reor esse magis, uirgulta tremenda
Ipsa representant faciem, truncus'que repostæ
Ilicis, & liquido uisa est emergere fonte
Obuia'que effulsit sub nubibus aut per inane
Aëris, aut duro spirans erumpere saxo.
Credita suspensum tenuit formidine gressum.
Hos mihi nectit amor laqueos, spes nulla superstes
Ni Deus omnipotens tanto me turbine fessum
Eripiat, manibus'que suis de faucibus hostis
Auulsum, hac saltem tutum uelit esse latebra.
Hactenus hæc, sed plura capis, nunc cætera uitæ
Accipe cunctorum breuiter distincta dierum.
Est mihi chara leuis, cui condimenta fames'que
Et labor, & longi præstant ieiunia Solis
Villicus est seruus, mihi sum comes ipse canis'que
Fidum animal, reliquos'que locus hic exterruit omnes.
Vnde cupidineis telis armata uoluptas
Exulat, atque frequens opulentas incolit urbes
His mecum exilio reduces statione repostæ
Pyerides habitant, rarus superaduenit hospes.
Nec nisi rara nocent noti miracula fontis.
Vix mora nostra quidem, licet annua bis 'ue semel 'ue
Congregat optatos clausi sub ualle sodales.
Sic pietas est uicta locis, at crebra reuisit
Litera me, longa solum sub nocte loquuntur
Ante ignem gelidas me solum æstate per umbras
Sermo diuturnus eis: idem sum fabula pernox
Nil coram conferre datum, dumeta niues'que
Exhorrent nostras'que dapes, iam'que urbe magistra
Mollitiem'que didicere pati: me dura professum
Destituêre pij comites, seruiq́ fideles.
Et si quos attraxit amor, seu carcere uictum
Solantur fugiunt'que citi, mirantur agrestes
Spernere delitias ausum quam pectore metam
Supremi statuere boni, nec gaudia norunt
Nostra, uoluptatem'que aliam, comites'que latentes
Quos mihi de cunctis simul omnia secula terris
Transmittunt lingua, ingenio, bello'que toga'que.
Illustres, nec difficiles quibus angulus unus
Aedibus in modicis satis est, qui nulla recusant
Imperia, assidue'que adsint, & tædia nunquam
Vlla ferant, abeant iussi, redeant'que uocati.
Nunc hos, nunc illos percunctor, multa uicissim
Respondent & multa canunt, & multa loquuntur.
Naturæ secreta alij, pars optima uitæ
Consilia & mortis, pars inclyta gesta priorum:
Pars sua præteritos renouant sermonibus actus.
Sunt qui festiuis pellant fastidia uerbis.
Qui'que iocis risum reuehant: sunt omnia ferè
Qui doceant, optare nihil cognoscere sese,
Sunt pacis, sunt militiæ, sunt arua colendi
Artifices, strepitus'que fori, pelagi'que uiarum.
Deiectum aduersis releuant, tumidum'que secundis
Compescunt, rerum'que iubent aduertere finem.
Veloces meminisse dies, uitam'que fugacem
Pro'que tot obsequijs precium leue, limen apertum.
Coniunctum'que petunt, quibus hostis cara per orbem
Hospita. & segnes fortuna relinquit amicos
Vix usquam admissi trepidant atque atria ducunt
Qualibet interea latebras, dum frigida cedant
Nubila Pyeria, studiorum æstate reuersa
Non lapides calcem'que tegant aulæa necesse est
Serica seu calido fumens sudore popina.
Non caua multifido famulum tonet aula fragore.
Splendida dum crebris celebrant conuiuia mensis.
Sobria turba coit propria contenta suas'que
Quæ mecum partitur ope, fessum ue cubili
Solatur roseo, & mensa dignatur egenum:
Atque cibis reficit sacris & nectare dulci.
Hic solum comes esse domi, sed prompta per omnes
Ire simul saltus ac prata domestica Nymphis.
Et uulgus querulum, atque urbes odisse sonoras.
Sæpe dies totos agimus per deuia soli,
In'que manu calamus dextra est, at carta sinistram
Occupat, & uariis complens præcordia curæ.
Imus, & ah quotiens ignari in lustra ferarum
Incidimus, quotiens animum dimouit ab alta
Cura, auis exigua, & post se importuna retorsit.
Tum grauis est, si quis medio se callis opaci
Offert, aut si quis submissa uoce salutet,
Intentum'que alijs maiora'que multa parantem
Et iuuat ingentis haurire silentia syluæ
Murmur & omne nocet, nisi uel dum riuus harenæ
Lucidus insultat, uel leuis aura papyrum
Verberat, & faciles dant carmina pulsa susurros.
Sæpe mora increpuit, serum'que in tecta reuerti
Longior admonuit proprij nos corporis umbra.
Interdum'que referre pedem nox ipsa coëgit:
Monstrauit'que uiam, & uepres signauit acutos
Hesperus aut oriens Phœbo pereunte Diana
Sic sumus, hæc agimus grauior si cura quiescat
Felices, læto'que nimis sub sydere nati
Breue panegyricum defunctæ mariti
Suscipe funereum genitrix sanctissima cantum
Atque aures auerte pias, si præmia cœlo
Digna ferens uirtus, alios non spernit honores
Quid tibi pollicear, nisi quòd uelut alta tonantis
Regna tenes electa Dei tam nomine quàm re:
Sic quoque perpetuum dabit hic tibi nomen honestas.
Musarum celebranda choris, pietas'que suprema,
Maiestas'que animi, primis'que incepta sub annis
Corpore in eximio nullam intermissa per horam
Tempus ad extremum uitæ nouissima clara

Cura pudicitiæ: facie miranda sub illa
Iam breuis innocuæ præsens tibi uita peracta
Efficit in populo maneas narranda futuro.
Aeternum ueneranda bonis, mihi flendáq; semper.
Nec quia contigerit quicquam tibi tristè dolemus
Sed quia me, fratrémq; parens dulcissima fessos
Pythagoræ in biuio, & rerum sub turbine linquis.
Tu tamen instabilem fœlix ô transfuga mundum
Non sine me fugies, nec stabis sola sepulchro.
Egregiam matrem sequitur fortuna relicta
Speíq; domus, & cuncta animi solatia nostri.
Ipse ego iam saxo uideor mihi pressus eodem
Hæc modò pauca quidem pectus testantia mæstum
Dicta uelim, sed plura alias, tempusq; per omne.
Hac tua fida parens resonabit gloria lingua.
Has longum exequias tribuam tibi postq; caduci
Corporis interitum quod adhuc uiget, optima sub quo
Viuit adhuc genitrix, cum iam compresserit urna
Hos etiam cineres, nisi me premat immemor ætas
Vincemus pariter, pariter memorabimur ambo
Sin aliter sors dura parat, morsq; inuida nostram
Extinctura uenit fragili cum corpore famam.
Tu saltem, in sola precor post busta superstes
Viue, nec immeritò uocant obliuia Lethes
Versiculos tibi nunc totidem, quot præbuit
Annos uita damus, gemitus & cætera digna tulisti
Dum sentit feretrum ante oculos miserabile nostros
Ac licuit gelidis lachrymas infundere membris.

Lælio suo S.

C Ontigit extinctum qui suscitat ortulus ignem
Dulcia præterita renouans suspiria uitæ,
Siue tibi uernu qui pingunt gramina flores
Siue per æstatem mediam dum summa tenet Sol
Vmbra frequens, siue autumno tibi dulcia poma.
Siue tibi aprici placeant sub frigore soles.
Siue magis uolucrum dulces per opaca querelæ
Pictáq; terga iuuant, illic Regina canentum
Plebeium Philomena canit, sic parua uolucris
Gutture mellifluo supra quam sæpe per umbram
Dum sequor aërea latitantem fronde notaui
Nescio, tu lecta fortassis imagine reddes
Nigra caput, sed glauca latus, sub palmite gaudens
Ludere pampineo, non maior corporis usquam
Spiritus exigui, & mulcere potentior aures.
Hæc mihi dum tepidam, assiduè sub corde fauillam,
Singula concutiunt, incendia uota pauesco
Desieram iam tempus erat, tamen omnia rursum
Contrahit arma dolens, auratáq; tela cupido.
Vt uidi ego letiferos tendentem molliter arcus
Innixumq; genu modò cornua curua prementem
Et modò uulnificos agitantem pollice neruos
Quo fugiam? quid agam? si nec maria alta nec alpes
Nec longæ ualuere moræ, iam lenior ætas.
Incipit, & pacem pharetratum poscimus hostem.
Abnegat ingeminans bellum, mirumq; relatu
Omnibus ecce locis, atq; omnibus improbus horis
Hostis adest uolucer, nec me trepidare negabo.
Nec ueteris illa noua rescindat harundine uulnus
Tam sibi multa fauent partes, uel sola locorum
Ipsa facit facies, animum sic cantibus obstat
Aura loquax, grato'q; color sic blandus odori
Frondibus & florum species, & floribus herba
Lilia narcisso, uiolisq; rosaria certant
Quid loquar, aut uiride riparum in gramine molles
Accubitus, tenerosq; leues in gramine somnos.
Quid strepitum fugientis aquæ, flexusq; sonoros
Carmina quid dulcesq; modos quas noctie serena
Quos oriente die, uel quos moriente decora
Concinit angelico trans riuum murmure nympha
Aethereos motura Deos, iaculumq; tonanti
Excussura Ioui rigidumq; adamanta modestiæ
Effractura oculis læsi, quibus ampla potestas
Cordis inest, tacitaq; faces, & conscius ardor
Vnde iacit flammas & tinctas igne sagittas
Ille puer nostroq; alacer circumuolat orto
Hæc memini & meminisse iuuat sit cætera nutrix.

AMICO S.

Q Visquis es indignam uatum cui flere ruinam
Exiliumq; uacat profugas qui carmine sistis
Pyerides, æquasq; grauem sermone dolorem
Gratus es haud dubiè, messem uam diues opimam
Cirrea de ualle refers, sterilemq; dolendi
Cernere causa tibi est, sacrumq; arescere fontem
Qui puerum dulci sitientem proluit haustu
At me quid mæstis iuuat exagitare querelis
Auxilij spes nulla mei, uis si qua fuisset
Ingenij cecidat uulgo calcata furenti
Si petis hunc gemitus comitem, fortuna quod optas
Obtulit afflictis, si me succurrere musis.
Abstulit arma dolor, murmurq; reliquit inane,
Iamq; ignotæ uale res prorsus mira relatu
Diligo nescio quem, sed honesta silentia signant
Quantus is est almum, qui dat sine nomine carmen.

Ioanni Columnæ Cardinali S.

H Eu quid agā domus āpla Iouis concussa tremiscit
Cardine mota suo ruit alti ianua cœli
Terribili clamore sonans sub nube propinqua
Fulmina, fulminibus concurrere dura trisulcis
Visa leuem media fregerunt nocte quietem,
Ignibus alternis polus exarsit uterq;
Nubila rupta tonant, luxq; impia territat orbem
Examinasq; hominum mentes & corda ferarum.
Iuppiter Australi uibrat metuendus ab arce
Spicula dira manu, flammas uomit ore minasq;
Omnia nymboso fugientia sydera uelo
Obduxere oculos, ne publica fata uiderent.
Confusum chaos ante diem referentia mundo
Iam Venus ante alias toto pulcherrima cœtu
Effugit, indignans contraria tanta benignis
Moribus ire satis, stimulus non actus amoris
Vt soles insequitur profugam mors tristis amicam
Arma suis grauiora timens, talaria nunquam
Ocyus implicuit Cillenius aurea plantis
Imperio chari totiens repetenda parentis
Athlantis domus omnis abest, nec cernitur usquam
Turba puellarum, quarum latet ultima semper,

Nunc

Nunc omnes fugêre simul, perit obrutus umbra
Lacteus innumeris redimitus circulus astris
Prascius et cladis, lugensq́ sub æquora Titan
Ante abijt quàm saua diem corrumperet almum
Tempestas, iuuenem linquens post terga sororem
Pracipiti tamen illa gradu conterrita cessit
Nec longas sine fratre moras dedit innuba nocti.
Gnosia deserta prorsus laniata puella
Serta iacent, geminaq́ ingens distentus ad Arcton
Condit in Oceano squamosa uolumina serpens,
Occidit Arctophilax, inuitus plaustra reliquit
Et fugit in latebris post sydera cun:ia Bootes
Solus ab umbrifera pellens regione per umbras.
Despicit obliquo Saturnus lumine terras,
Nempe grauis senio, madido discinctus amictu
Canaq́ cæruleo substringens tempora nymbo.
Tardus ad omne bonum, diros festinat ad actus
Et stupor unus habet, quibus is circumdatus alis
Hesterno cum forte die longinqua teneret
Immensos cœli tractus enanerit unde
Tam subitò damnosus ei sit aquarius hospes:
Ipse reluctanti similis, nec cedere uento
Certus adhuc cui quam nec uim petis melytus acer
Tantam ferre tremuit, quoniam Rex illa Sicano
Laxat in arma ferox reserato carcere fratres
Incutit & calcar rabidis, & frena remittit.
Nunc iubet ut terras quatiant, cœlumq́ ruina
Inuoluant, plumasq́ ferant, ut floribus arua
Depopulent, agitentq́ uagos ad littora pisces.
Et scopulis miseros properent impingere nautas
His etiam adiungens, ut in æthere proximus alto
Confligant inter sese, fraternaq́ bella
Adijciant uario lassatis turbine rebus.
Irritatq́ animos monitis, atq asperat iras.
Vectes deinde manu lacerat, limenq́ sonorum
Pandit, & ingeminat stimulos, mora nulla furentes
Inde cateruatim prorumpunt, iussaq́ complent.
Hos horret natura parens, & tristis habenas
Deserit, arcanos repetens lachrymosa recessus.
Terra pauet, spectatq́ graues peritura tumultus
De Ioue questa suo, iam iam cessata procellis
Nutat, & aëreos humero deponere montes
Cogitat, ac medio uictum caput abdere centro.
Dum loquor in modicis per inania fluctibus imbres
Præcipitant, nunc tecta sonant, & grandine crebra
Circum pampinea bromio cecidere corona,
Syluarumq́ cadit omne decus, torrentibus atris
Antra gemunt, saxisq́ immixta regurgitat unda.
Fluminis insolita turpant caligine uultus
Virgineos nymphis abijt decor ille repentè
Quem laudare soles miror maxime pulchri.
Diluuium redit antiquum. stupefactus arator
Quem modò sulcabat, pedibus contingere campum
Non ualet, ac pelago trepidantia brachia iactat.
Iamq́ boues, & aratra uidet, culmenq́ reuulsum,
Spesq́ suas omnes parili sub sorte natantes,
Et queritur falsum ueteres cecinisse Prophetas
Aduentare diem quæ flammis perderet orbem
Supremam impositura manum lusumq́ putat se.
Flent passim attonitæ matres, & ad ubera paruos
Stringunt, infœlix oritur per mœnia luctus.
Pauperis hinc uulgi strepitus sua damna gementis
Auditur, picta tremulum canus inde sacerdos
Multa uouens tunica, ceu nubibus imperet illa
Aeraq́ nodoso certatim rauca fatigat
Fune trahens, nec plura metu, namq infima fessa
Fundamenta domus tremuerunt, atq superna,
Irrumpunt memores querulo cum murmure Nymphæ
Vlciscíq́ parant quam nuper fecimus illis
Offensam, & nostro iam nos pepulere cubili,
Iam digitis calamum tremor excutit atq tabellas
Aut ego fallor enim & falsa formidine turbor.
Aut modò namq oculis inimici fulguris ignes
Dant aditum, memora inuertens atq obuia quæq
Parua reuulsurum lapidosum mœnia flumen
Vertice contigui montis descendit ab omni.
Interea fragilis nunc nunc in culmina tecti
Aut totum simul, aut cedit pars maxima cœli
Et trabibus iam nulla fides manifestaq́ mortis
Vndiq terrificant, & propria signa patescunt
Ipsa quoq in tanto mens consternato periclo
Exigit ut sileam, sed ut modò si qua salutis
Est uia pande mo, dubijsq́ in tempore fatis
Præsidium mihi semper ades, si carmine forsan
Flectitur ira Iouis, scriptum mihi dirige carmen
Si ualet Eoo lectos habuisse lapillos
Littore & hos adhibe digito miseratus inermi.
Sin magis herba iuuat notas pia pergat ad herbas
Dextra precor gelido quæcunq occurro pauori,
Et fer opem misero qua sim securior olim
Si non ista mihi mundoq́ nouissima nox est
Quod si consilij noua nunc sententia non stat
Antiqua experti cur non redeamus ad arma.
Tu mihi fasciculum iubeas pater optime ferri
Frondes Apollinea, namq istos pulchra per agros
Tam longinquus amans hũc non terit æthera curru.
Laurea nulla uiret cuius iacuisse sub umbra
Dulce sit, aut gremio charas abscondere frondes
Aut ramum tenuisse manu, dum fulminat ingens
Iuppiter, & cœlo clypeum monstrasse furenti.

AMICO S.

HVnc tibi quem toto repetit pro munere cornum
Pulsa remittet hiems, cupidis accingitur alis
Vere nouo moturus eas subitoq́ uolatu
Dulcia deserti reuidebit pignora nidi.
Nix alpes licet alta premat, licet æthera nymbi
Tunc teneant superabit amor, tu pace querelis
Et mœstam solare domum spes ista pudica
Coniugis extenuet lachrymas, minuatq́ dolorem.

Mastino Scaligero S.

SI libet occidui rumores noscere mundi
Accipe quàm breuibus qui nunc sunt, cætera nanq
Fatorum sub nube latent, cum uenerit hora
Collatura Duces, tantosq́ in bella paratus:
Quem fortuna premat cui stat uictoria parti:
Cuncta libens calamo perstringam, cœpta sequantur.
Conuocat innumeras Germania dura cateruas,

Dives inexhauſtum reſeratq; Britannia cenſum,
Aſperat indomitam bello Brabantia gentem,
Flandria perpetuo ſequitur ſubiecta duello
Et quæ prima petit cœpti libamina belli
Proxima puluereo ſtrepit omnis Aonia campo.
Gallia multifido quatitur percuſſa tumultu,
Regnaq; ſanguineo trepidant contermina Marti
Et coeunt omni contracto robore gentes.
Fluctuat, ut uario uibratus turbine pontus,
Quem gelidus Boreas hinc, illinc humidus Auſter
Verberat inſultans, hinc claſsibus horritur Eurus
Iam ſcopuli iam ſaxa fremunt, naualia nautæ
Tuta petunt, glomerantq; fugam delphines ab alto
Nec dum ſumma mali eſt, ſed iam reſonantia latè
Littora ſurgentes feriunt longinqua procellæ.
Haud aliter placidum turbantibus æthera uentis
Nunc furit occaſus, longè plebs dedita paci
Et facie rerum inſolita, & terrore laborat.
Conſurgunt urbes, iuuenes uocat ira ſeneſq;.
Cuncta procul rapido ferueſcunt littora motu
Neúe morer nimium, conſpirat in arma fugacem
Quicunq; Oceanum, Latiasq; interiacet alpes.
Finis erit quem fata dabunt, ſed magna parantur.
Hæc utinam noſtræ ueniant monumenta ſalutis,
Italia infelix domus, irrequieta laborum,
Sicut pacifico ſemper pugnauit in orbe.
Sic modò fortuna mundum iactante quieſcat.

Roberto Regi Siculo, S.

F*Lere libet, ſed flere uetor, lachrymasq; parantem*
Hinc pudor, hinc pietas ſubeunt, hinc ira dolorq;
Hincq; cateruatim ueniunt exempla dolorum.
Talia multa animo, quoniam non gloria non uis,
Nec potis eſt uirtus ne uiui obſiſtere morti
Hæc mihi nota prius modò, ſed notiſsima tandem
Iudicio patuere nouo, mors improba quantum eſt
Auſa Italis rapuiſſe uirum, ſibi fortior illum
Fama ſed æternum rapuit longumq; per æuum
Viuere iuſsit eum, & totum uolitare per orbem
Ille olim felix modò feliciſsimus idem
Carcere membrorum fugiens tenebroſa reliquit
Clauſtra libens: nulla ſiquidem dulcedine uitæ
Tangitur, inſtabiles quiſquis bene computat annos
Quod ſi quem feciſſe erat, fuit ille profunda
Mente ſacer, curſus naturæ conſcius omnis
Et procul humanos ſolitus præноſcere caſus
Quo minus ergo rei mentem applicuiſſe fugaci
Creditur hoc facile magis aſcendiſſe uolatu
Ad ſuperos cœliq; domos, & regna piorum
Crediderim, nihil ergo uiro: nihil impia tanto
Mors nocuit, mihi ſæua dolos, mihi flebile damnum
Intulit, ac mundo ueri tulit inuida fontem
Qui ſibi tot nitidos potuiſſet ſpargere riuos
Abſtulit, & Muſis fulgur radiantis alumni.
Qualem poſteritas, alium uix longa uidebit
Nobilis hunc igitur fato ſpoliata decore
Auſonia, hunc Burgus ſancti gemit ipſe ſepulchri
Ciue diu tali peregrinus notus in oris
Tu quoq; ſi fas eſt tam clari principis ora,
Sed maduiſſe oculos, lachrymas dabis inclyta regum
Progenies Roberte pias, quem iure coronant
Europaq; Aſiaq; ſimul duo maxima regna
Solamen uitæ quoniam Rex optime perdis
Non mediocre tuæ, quis tecum conſulet aſtra
Fatorum ſecreta mouens, aut ante notabit.
Succeſſus belli dubios, mundiq; tumultus
Fortunasq; Ducum uarias, quis lenibus aures
Mulſeris eloquijs aut te mulcenet quis uſquam
Sufficiens aderit teſtis, quam gaudia uerbis
Exponet arcana poli tripliceınq; ſub una
Maieſtate Deum, quam partum uirginis almæ
Quam dominam mortem, reſerataq; tartara iuſſu
Et quæ multa ſoles tui tibi cognita Regum.
At mihi præcipuè & Muſis: quia flere neceſſe eſt.
Ilete ſimul mecum niduato Helicone ſorores.
Flete ſacris memoris lauri, fle grandis Apollo
Altiſono præcone carens, nunc collis uterq;
Parnaſi & rauco ſtrepat arens murmure uallis
Caſtalijq; gemant latices, deſertaq; Cyrrha
Hoſpite tam magno, reſonent ululatibus antra
Pyeridum, quæ dum nixis mulcere ſolebat
Dulcibus ille modis, quis nunc poſt fata ſuperſtes
Stabit honos meritò quæ præmia grata ſepulto.
Quid tibi pro tanto reddemus munere digni?
Nempe ego nil habeo, uos carmen reddite uati
Pyerides titulumq; breuem conſcribite ſaxo
Qui fuit Heſperiæ decus & noua gloria gentis
Cultor amicitiæ fidus, charisq; benignus
Conuictu placidus, uultuq; animoq; ſerenus
Religione pius, factis habituq; modeſtus
Altus & ingenio facundo ſplendidus ore
Flos uatum, cœli ſcrutator, cognitus aſtris.
Rarus apud ueteres, noſtro rariſsimus æuo
Vnicus ex mille iacet hic Dionyſius ille.

Ad ſeipſum.

H*Eu mihi quid patior quo me uiolenta retorquent*
Fata retro: uideo per euntis tempora mun
Præcipiti tranſire fuga, morientia circum (di
Agmina conſpicio, iuuenumq; ſenumq;, nec uſquam
Tuta patet ſtatio, non toto portus in orbe
Panditur, optatæ non ſpes patet ulla ſalutis.
Funera crebra quidem quocunq; pauentia flecto
Lumina, conturbant aciem, perplexa Pharetris
Tipla gemunt, paſsimq; ſimul ſine honore cadauer
Nobile, plebeiumq; iacet, ſubit ultima uitæ
Horum animum caſusq; mei meminiſſe coactus
Heu charos abiſſe greges, & amica retracto
Colloquia & dulces ſubito naneſcere uultus
Tellurenq; ſacram aſsiduis non deeſſe ſepulchris
Hoc gemit Italia populus tot mortibus impar
Hoc exhauſta uiris defectaq; Gallia plorat
Hoc aliæ quæcunq; iacent ſub ſydere gentes
Siue eſt ira dei, quod crimina noſtra mererı
Certè ego crediderim, ſeu ſola iniuria cœli
Natura uariante uices, hic peſtifer annus
Humano generi incubuit, flendumq; minatur
Excidium mortiq; fauet denſiſſimus aer
Sæuus ab infecto proſpectat Iuppiter axe.

Inde pluit

Inde pluit morbos & tristia funera terris
Staminaq́ immites properant abrumpere Parcæ.
Omnia si possent pariter uereorq́ superne
Quod cupiunt nec posse datum, tot pallida uulgi
Ora uidens miseri, tot tartara nigra petentes.
Hæc meditans fateor trepido, mortisq́ propinquæ
Auguror insidias, ubi nam caput abdere possim
Nec mare, nec tellus, nec opacis saxa cauernis
Ostendunt profugo, quoniam mors omnia uincit.
In'q́ parum tutas uenit impetuosa latebras.
Sic uelut in dubijs deprehensus nauta procellis
Quum ferus ante oculos socias absorbuit alnos
Neptunus, fragilem qui utero crepuisse carinam
Sentit & illisos scopulis confligere remos.
At procul horribiles clamum uidet ire per undas
Haeeo consilij incertus, certusq́ pericli.
Nec secus annosas ubi sæua incendia furtim
Corrupuere trabes tabulataq́ pinguia lambit
Flamma uorax, surgit subitò exanimata tumultu
Turba domus, pater ante alios ad culmina tecti
Euolat aspiciens circum, natumq́ trementem
Complexus, primum ancipiti subducere pesti
Cogitat, obiectosq́ oneratus abire per ignes.
Sæpe ego permetuens, animamq́ amplexus inertem
Cogito, si qua uia est medios auferre per æstus
Corporeasq́ unda lachrymarum extinguere flammas
Sed retinet mundus trahit imperiosa uoluptas
Funestisq́ ligat nodis uiolentior usus.
Ecce ubi sum, gelida sic me formidine densæ
Texerunt tenebræ, nam qui meminisse putat se
Mortis & impauido spectasse nouissima uultu
Fallitur, aut furit, aut multum sibi conscius audet.
Sæpius ambiguam grauis indignatio mentem
Digna subit iustusq́ dolor, mecum meus & extra
Colluctans, clara uincor ratione, sed illam
Impetus exuperat, captoq́ resistit honesto
Sic teneor, multumq́ fleo, meq́ ipse frequenter
Percontor, quid uane paras? quo pergere tendis
Ah miser? aut quo nam tantis anfractibus ire
Posse putas? moriere quidem, semper úe quietis
Spe labor iste iuuat, sterili quid semina arenæ
Committis, quid litus aras, spes blanda sequentem
Ludit & in gyrum uoluit: iam tempora retrò
Candidiora uides, iam sensim tempora cani
Inuadunt, quid lentus agis, puer inscie semper
Crastina pertractans animo præsentia perdes
Semper ab incerta pendebis sorte futuri
Teq́ tuumq́ bonum fugiens aliena sequeris
Siste age, siste fugam cur non inniteris isti
Quam datur aspexisse diem, nam postea forsan
Non tibi clara uenit facili nigrescere casu
Si noscis mors cuncta facit, solet illa uenire
Improuisa equidem cur non modò si qua tibi stat
Cura tui, quodcunque animus per secula differt
Aggrederis longos fortassis cautus in annos
Consilia extendis, post bustum magna paramus
O cæci, potes ætatis rapidissima nostræ
Curricula expertus, spes hic intexere longas
Venturaq́ aliquid prorsus confidere luci
Vultur & obscæni laniabunt uiscera uermes

Nunc potius, nunc tempus erat dum membra mouere
Dumq́ animum frenare potes, quando optima rerum
Libertas, & uita manet cessura repente,
Nonne uides uolucri labentia secula cursu
Impellunt momenta leue successibus horam.
Illa diem noctemq́ fugat fugientibus illis
Luna peterrato tenuata reuertitur orbe.
Illa rapit soles & magnos conficit annos
Hi senium mortemq́ ferunt, sic omnia miscens
Tempus, & instabili transcurrit uita meatu.
Nec reditura ruit, non propellentibus undis
Ocyus ex alto cliuosi gurgitis amnes
In mare præcipitant, neruoq́ tremente sagitta
Pulsa per oppositas penetrant uelocior auras
Si meminisse uelis postquam genitricis ab aluo
Nudus, inops, querulus, miser & miserabilis infans
Emergens tremulo uagitus ore dedisti
Et labor, & lachrymæ, & gemitus, & tristis curæ
Pectora torquentes, habitarunt corde sub isto
Nulla fuit tibi læta dies qua posset anhelus
Spiritus innumeris finem posuisse querelis
Respirare cupis, sed sors aduersa repugnat
Quam uereor ne tota tibi sit agenda dieta
Ante salutari accubitu quàm posse parumper
Defessum recreare latus contingat eunti
Præteritisq́ tuæ tibi iam pars magna diei
Iam ruit æternæ prænuncia uespera mortis
Tu longum senior curas extendis in æuum.
Tu dormis moriture grauis sub mole soporis
Securusq́ iaces, properantem respice Solem
Litus ad occiduum, & male perdita tempora defle
Dum licet, & patriam uersus uestigia uolue
Lumen adhuc cælo breue dum tibi fulget olympo
Vixisti in pelago nimis irrequietus iniquo
In portu morere & languentia comprime uela,
Collige disiectos iam tempestate rudentes.
Talia dum mecum perago, sæpe ira laborq́
Exclamare iubent, Quis me de faucibus hostis
Eripiat? Quis me mortali carcere raptum
Restituat cælo? Quis rectum monstret ad astra
Inter tot laqueos, tam multa per inuia callem?
Heu mihi, quàm longè patriam uideor 'ue uidere
An uideo pacis, ceu monte remotus ab alto.
Omnia circumstant sed uepribus obsita duris
Prædones rapidi infestant, qui signa superni
Deseruere Ducis quondam, frustraq́ recordor
Heu quotiens tentasse uiam, semperq́ repulsus
Hæreo suspirans quo non licet ire, quis ergo
Succurret misero tuto quis, tramite ducet
Fœlices ubi sunt animæ populusq́ beatus
Et si carne premor mea me si crimina tradant
Quis dabit, ut pennas posita grauitate columbæ
Induar alta petens & post tot dura quiescam.
Nunc status hic rerum mihi sed quem prascia finem
Fata parant nondum uideo, spes longa tremorq́
Hactenus assidui nostro de pectore certant.
At breue tempus erit quando exitus ipse docebit
Quis fuerim uerè quàm fausto subditus astro.
Quam celer aut tardus monstrato calle uiator
Qualis ad extremum moribundi temporis hospes.

FRAN.

FRANCISCI PETRARCHAE EPISTOLARVM LIBER II.

IOANNI BARRILI Militi Neapolitano, S.

VID mea fata mihi toto specio
sius æuo
Dulcius aut animo poterant melius'ue tulisse
Quam si forte tuis capiti noua laurea nostro
Pressa foret manibus fateor tunc alma sororum
Ex Helicone sacram ueniens huc turba sororum
Duxisset, cytharam melius sonuisset Apollo
Serta gerens adamata sibi Xeneia primum
Post longum dilecta mihi spectasset ab astris
Lætus honoratam placato numine frondem
Iuppiter, & rapidi posuisse fulminis iras
Denique nulla dies fulsisset lumine tanto
His oculis cunctos nec fulserat ulla per annos
Obstitit heu uotis semper mihi dura paratum
Imminuens fortuna decus, tantoq; fauori
Inuidit, ubi me propter tam multa uiarum
Aspera, tot laquei soli mihi nempe tetendit
Insidias, desiste queri, meà tota querela est:
Agnosco expertus fraudem, moresq; malignos,
Mortales quibus illa feros intercipit actus
Omnia permiscens, pròh, sacra licentia monstri
Quin aliam mihi tunc eadem fortuna parabat
Me quicquam præuenta dolum, ne nobilis Vrsus
Scilicet ipse meo præsens foret autor honori
Vix tridui spacium restabat, ut omne Senatus
Tempore ius hausto flueret, breuiorq; potestas
Quæ quondam sine fine fuit, Deus ipse nocenti
Occurrens direxit iter, uix fine sub ipso
Temporis immensæ peruentum ad limina Romæ
Obuius intranti fueras comitemq; ducemq;
Pollicitus uetuit, quoniam fors esse nequisti
Torqueor, & cunctas qui lustrat nuncius oras
Mittitur, ille autem Campanis fessus in aruis
Seq; nec inuento rediens, spem sustulit omnem
Vltima iamq; dies aderat, nec postera tempus
Lux dabat, urgebat consumpti terminus anni
Me quoq; magnanimus Comes accelerare monebat
Iam grauidus curis pepererit quas sonibus actis
Post modo, nosti hominem, expeditur subitumq; uocanti
Romulei proceres coeunt, capitolia læto
Murmure complentur, muros tectumq; uetustum
Congaudere putes, cecinerunt classica, uulgus
Agmina certatim glomerat cupidumq; uidendi
Obstupuit, ipse etiam lachrymas ni fallor amicis
Compressit pietate animus in pectora uidi
Ascendo, siluere tubæ, murmurq; resedit
Vna quidem nostri uox primum oblata Maronis
Principium dedit oranti, nec multa profatus
Nam neq; mos natum patitur, nec iura sacratum
Pieridum uiolasse leue est, de uertice Cyrrhæ
Auulsas paulum medijs habitare coegi.
Vrbibus ac populis, post facundissimus Vrsus
Subsequitur fando, tandem hic mihi Delphica serta
Imposuit, populo circumplaudente Quiritum.
Hinc Stephanus, quo fata uirum iam tempore nostro
Maiorem non Roma tulit, me laudibus amplis
Accumulat, rubor ora mihi mentemq; premebat
Indignum tales onerabant pectus honores
Mulcebantq; simul, Siculo nempe omnia Regi.
Nil mihi, nam quis ego? uerumtamen illius alto
Iuditio dignatus eram, tum regia festo
Vestis honesta die me circumfusa tegebat
Et dominum referens, & tanti testis amoris
Quam lateri exemptam proprio Regum ille supremus
Rex dederat gestare suo solusq; loquentis
Iste animo ingenium labijs mulcentia uerba
Sufficiebat honos, coràm, mihi nanq; uidebar
Eloquij spectare Ducem, Regemq; serenum
Vellere qui primum se continuisset in illo
Impetus hinc, spesq; alta nimis fiduciaq; ingens
Seu præsens is ferret opem, descendimus unà
Omnibus explicitis, atq; hinc ad limina Petri
Pergimus, & sacras mea Laurea pendet ad aras
Primitijs gaudente Deo, sua lumina testor
Hac inter tot læta, oculis tu solus amice
Tu deeras, uotis quotiens precibusq; petitus
Mente tamen memoriq; animo, tua dulcis imago
Certe aderat, semperq; aderit, nec tempore se det
Deseret acceptas, sic illam pectore in alto
Vna quidem nostri uox primum oblata Maronis
Principium dedit oranti, nec multa profatus
Hunc uerbis (quia iam uereor ne longius æquo
Carmen eat) finem statuo, tuq; optime Regi
Dum uacuum inuenies curarum, meq; fidemq;
Commendare meam, placido sermone memento
Sum suus ex merito, sibi me meaq; omnia soli
Deuoui, ingenium, calamum, linguamq; manumq;
Mens mea, nunc alis quoniam sibi reddere maius
Nil ualeo pro tot magnus sub nomine crescit.
Africa nostra suo tenuis, nisi gloria sordet
Parua quidem, at grandi studio longoq; labore
Inuigilanda mihi iamq; ipsa superbior ardet
Ad sacros properare pedes, noctemq; diemq;
Orat iter comitemq; uia uocat eminus ambos
Inclyta Parthenope, sed adhuc nos Gallia uinclis
Nostra tenet blandis, tandem tamen ibimus & nos
Limine suscipiet pariter, pariterq; uidebis
Viue uale, nostriq; memor lege dulcis amice
Hæc calamo properante breui quæ scripsimus hora.

Bernardo Ruthenensi S. R. E. Cardinali, S.

AVdio quod studium sacros tibi nosse Poëtas
Cœperit alme pater, dulcis labor ardua cura,
Gratulor, & laudo quid enim solatia uitæ
Plura fatigatæ, quid'ue ocia tanta dedissent
Haud equidem me fallit amor, scio quanta sub antris
Aonijs inuenta quies mundiq; procellis
Iactato quotiens rupes Helyconia portum
Obtulerit latebrosa mihi, nec nomine uatis

Glorior;

Glorier, arcanis tremulum miscere choreis
Pieridum plebiq́ gradum. sed amœna uidendi
Me tulit huc prægrandis amor, tu quantus in altis
Parnasi potes esse iugis, nisi septa relinquis.
Iam tibi serta nouem studio certante sorores
Laurea texentes uideo. Iam uertice rubro
Frondis honoratæ uiridem pendere coronam
Cardine Romano Graiáq́ ornante poesi.
Iam nemus omne tibi reboat, tibi concinit unda
Cirrhæo de fonte cadens, tibi pulcher Apollo
Corripit auratam cytharam pedibusq́ manuq́
Tellurem neruosq́ ferit, cantare uicissim
Ne pudeat comitemq́ nouum plaudentibus offer.
Neu te uulgus iners, neu per uulgata retrorsum
Mendaces mentita ferat te fama Poëtas
Ludimus, & uario tegimus speciosa colore
Quo uulgus penetrare nequit, iuuat alta profundis
Occuluisse locis, ne fortè iacentia passim
Vilescant, magno quæsitum quippe labore
Charius inuentum est, imis quod terra cauernis
Abdiderat, uenit in lucem preciosius aurum
Dulcius ignoto iacuit quæ littore iaspis
In digitos translata micat, sic blandius æther
Post nebulas pluuiamq́ nitet, sic nocte fugata
Expectatus adest, & gratior aspicitur sol
Ergo age propositum quæ fert nouus impetus urge
Et studijs incumbe sacris, ubi lucida ueri
Effigies alta latitat, quam spiritus acris
Eruet ingenij sensim, scissáq́ parumper
Nube per obstantes cernet radiata tenebras.
Hoc iter ingresso, magnum tibi munere paruo
Auxilium conferre uelim: Transmittitur ergo
Seruius altiloqui retegens arcana Maronis
Suscipe tranquillus, nec iam uariante senecta
Lurida permoueat facies, uel turpis amictus.
Frons decet ista senem, dabit hic tibi semina rerum
Pauca sed immensam segetem, si ritè colantur
Temporibus latura suis, si parua lucerna
Flamma ualet monstrare uiam sub tempore noctis.
Vnda uel exigui rapidam compescere fontis
Aestiuo feruore sitim, non uilia fortè
Non inamœna pater munuscula nostra putabis

EIDEM.

TErrificas tam magna moues, teq́ omnia nosse
Teste probas calamo sapienter quærere pars est
Maxima notitiæ, dubitans agnoscere certè
Multa prius dubitata facis: lux quanta tonantis
Eloqui tenebras alieno in corde serenat
De tenebris con questa suis, sed uera fatebor
Ingenue, non astrigerum me turbida callem
Permittunt mea fata sequi, non tantus ab alto
Contigit ingenij uigor, hoc nec grauia linguæ
Adde quòd æstatis nocet inclementia, & ingens
Mœnibus augustæ fremitus circumtonat urbis
Non turbat capiente solo, non murmura cœlo
Tam diuersa sonant, gelidis hunc montibus arthos
Angulus orbis habet distissimus Anglia misit
Hūc procul Oceanus dedit hunc Hispania cinctum
Sic populis confusa nouis, urbs parua redundat.

Quos simul exigui tulit huc spes improba lucri
Partibus ex uarijs, & carcere clausit in uno
Hic ego nanq; horum uix impatientior alter
Indignans stomachansq́ feror, piget illa referre
Quæ patior per cuncta uagus, strepit obuia turba
Hic gemit, ille canit, ruit hic, leuat ille ruentem
Hic uerbis, hic uerberibus furit, ille quadrigas
Temperat, & fœdo contristat compita cœno
Hac peregrina phalanx, hac pleno calle uiator
Puluerulentus adest, rapidum regit alter habenis
Cornipedem, quem calce ferit, manet ille cruëtus
Immeritiq́ bonis premit in præcordia cultrum
Externas terit hic species, atq; ære sonanti
Verberat ille forum, & prætoria litibus implet.
Ille solœcismum ingeminans, & barbara uerba
Examen subit, & trepidat, titubatq́ legendo.
Et tremulos ciet ore sonos, hic funus amici
Coniugis hic tædas sequitur, sonat undiq; creber
Malleus artificum solidáq́ incude laborat
Hic stupet in triuijs atq; importunus oberrat
Ille cibum tristi poscit sine fine querela.
Singula quid memorē, spes hic mihi nulla quietis
Curiator curis laceras, quacunq; reuoluor
Omnia terribili feruent reboantq́ tumultu
Hic rerum status, egregium mihi quando poëma
Sufficiet, quando illustres contexere uersus.
Syluæ placet Musis urbs est inimica Poëtis.
Hæc inter tam multa petis: quid quærere restat
Ni terræ pelagiq́ modum, quot in æquore uerso
Tritones, quot mōstra natant, quot littus harenas
Quot freta pisciculos immensi gurgitis unda
Abscondant, quot sylua regat uolucresq́ ferasq́
Quot fumi uomat Aethna glomos, quantasq́ fauillas
Hæc mihi nota parum fateor, nec notius illud
Qui status est cœlo, quæ sydera lege mouentur
Quando ego per cunctos agilis circumferor axes
Quis dabit æthereas moriturus ut induar alas
Et mundi secreta noscam, centrumq́ polosq́
Metiar, id paucis (prorsus nanq; ardua res est)
Millibus ex multis hominum uix contigit uni
Inuenies alios quos astrorum arcana professos
Metiriq́ ausos cœlum, terrasq́ fretumq́.
Ignaros quo nostra tamen corpuscula limo
Subsistant seu quis clausus sit spiritus umbris
Heu furor, heu funesta lues, heu flebilis horror,
Omnia malle hominum quàm se discernere, sic'ne
Vltima cura sui est, quam par fuit esse priorem.
Non peregrina quidem, sed me mihi noscere tantum
Iussit Apollinei celebris sententia templi
Meñe Tolomeos Siculiq́ ignota magistri
Signa parum fausto descripta in puluere forsan
Sollicitum tractare putas, non ista relinquit
Ocyamors festina mihi, cui tempora furtim
Et rapidos auferre dies mea cura suprema est
Sed cogis si fortè loqui, scio sydera septem
Ire retro æternos cœli frenantia cursus
Cur totidem potius pulcherrima quærere non est
Lumina præ rapidos animæ moderantia motus
Principe Sole suo, radijs contemperat orbem
Atq; orientis iter repetit, quo sydere merso

Pallida

Pallida nos terras & frigida poſsidet umbra.
Fixa quoq; in tergum ſenſim licet aſtra moueri
Nouimus, ac magnum compleri curſibus urbem
Nec pudet unius tam paruis finibus anni
Concluſos agitare animos æterna ſuperbis
Immemores quàm uita breuis, quàm labile tempus.
An medium Sol ipſe locum teneat ue ſecundum
Ambigitur medium uirtutis temnimus almæ
Iſta Aegyptus Chaldeę́q; diſcrepat omnis
Iſta Syracuſij ductu ſenis, illa Platonis
Nititur auxilio, pudeat diſquirere quantum eſt
Sol maior tellure uacat. Mens corpore quantum
Nobilior, meminiſſe labor: iam fabula uulgi eſt
Quid Iouis & natę proſpectibus aſtra benignis
Quid ue rubens Martis ſenis aut glaciale proteruũ
Sydus agat ſatius fuerat candiſcere quid nos
Quid Deus in nobis ageret, quàm pigra noceret
Sarcina membrorum, ſeu quos uiolentus Auernũ
Tenderet in biuio laqueos, quæ retiar aptor.
Cynthia fraternis radijs ſuccenſa refulget.
Alternaś́q; uices, nec ſurgit & occidit unà
Sæpe etiam ſine luce latet renouataq́; rurſus
Cornibus emergit tremulis, iterumq́; ſeneſcit.
Mercuriusq́; Deum interpres uariabile ſydus,
Lætus ut eſt lætis, ſic triſtia triſtibus affert
Nouimus hæc omnes, animæ illuſtrator opaca
Qualis & inſtabiles motus, crebrasq́; ruinas
Negligimus, cui res proſint, noceant ue ſecundæ
Cui mors læta uiro, cui ſit mœſtiſsima rerum
Hic mihi nunc ſeptem cognata ſtirpe ſorores
Obicis hæc longum proprijs ſermonibus omnes
Stringere, tu Senecam ualeat quid quemlibet acrem
Conſule ſed noſti, niſi quòd me eas nunc tentas
Illa nouem me uirginibus conſerta chorea
Sic curas inter uarias & prælia mulcet
Fortunæ ut fatear placidis me plurima Muſis
Debere, aſt immenſa uni quæ tramite dextro
Subuehit ad ſuperos, unamq́; in tempore ſiſtat
Nunc alia uenerande pater mea carmina flecto
Da ueniam fandi, licuit ſermone ſoluto
Quidlibet amplecti, poteras ibi nempe negari
Et labor unus erat, ſed ſi iuga prendere dulce eſt
Parnaſsi & uiridi ſubſtringere tempore lauro
Incipe carminibus leges adhibere modumq́;
Syllaba liberior diſcat pede carcere certo
Neu pudeat tenui tempus conſumere cura
Maximus Auguſtus domito tribus orbe triumphis
Pyerios cantus, & amœnas nouit artes
Nobilis ille animus, qui mundi frena ſubacti
Quiq́; Duces populosq́; manu Regesq́; tenebat
Fortunæ dominus geminæ, uitæq́; necisq́;
Subdidit imperium Muſis, capuloq́; regentes
Tranſtulit ad numerum digitos, inhiansq́; notauit
Quem correpta locum, quem ſyllaba longa teneret.
Carmen adhuc ſupereſt quo Cæſaris atq; Poëtæ
Maieſtas ſtudiumq́; uigent, ſemperq́; uigebunt.

EIDEM S.

O Bruor immenſa rerum ſub mole tuarum
Et fragiles humeros onus importabile frangit
Quære pares animos alibi mihi paruus ab aſtris
Spiritus, atq; inopis piger impetus obtigit oris.
Dij tecum uberius, quoniam tibi conſcia cœli
Vox adamantina eſt, calamus quoq; ferreus omnes
Promptus ad inſultus, pleno tibi carmina cornu
Copia ſuppeditat, uerſus breuis hora trecentos
Et ſeptem decies excudit, longa quid ergo
Quot dabit una dies, quod menſis & integer annus
Multiplicare labor mihi paucula carmina Phœbi
Solſtitiale iubar ſub tarda crepuſcula ſæpe
Traducant, ſic tota dies conſumitur, at quì
Poſteritatis honos animum & uentura nepotum
Iudicia exagitant, liberrima uerba tremiſco
Ac uereor iaculis multorum occurrere inermis
Non precio, non blandiitijs, nec amore nec ulla
Arte ſatis tutus, niſi me ſpectata futuris
Scripta tegant, quum iam ſperſus cinis iſte ſepulchro
Officio ſpoliata ſuo cum lingua iacebit
Et calami ſpes omnis erit ſic inſita menti
Segnities q́; metusq́; moræ ſunt cauſa, nec unquam
Scribere concipio, quin ſecula cuncta paranti
Occurrant tibi fortè oculis impleſſe legentis
Eſt ſatis atq; alto famam tibi calle paraſti
O fœlix maiore animo ſtudijsq́; ſequutus.
Ipſe obſcurus ero, proprio niſi carmine noſcar
Hinc timor, hinc ſtudium decies dum ſcripta relegi
Hæreo contineoq́; domi, prohibensq́; negari
Arceo, tum licet ingeminat ad limina pulſet
Nuncius ac properet uacuum dimittere mali
Dedecus ille meum quam ſi ferat, huc modò morem
Poſthabui certus uenia, properata parumper
Iſta mihi tibi, ſed nimium dilata uidentur.
Sci icet hoc unum diſconuenit inter amicos.
At pauci ne multa meis tua carmina forſan
Inſultent, tua ne'ue meum lux rideat annum
Pace bona ſubſiſte precor meminiſſe decebit
Eloquium Euripidis quondam atq; Alceſtidis unum,
Sed ſileo, ſubitum uidi ſtupuiq; poema
Protinus hic muſis tacito cum murmure diuî
Imperat, & totum ſtruens Helycona gubernat
Metra dein numerans, bis, ter, quaterq́; quaerit
Calle fatigatus medio, mox ſingula mecum
Sedulus excutiens ſocijsq́; ex more coactis
Oſtentans, unum cunctis mirabile ſenſi.
Quot uariatat metra gradu nec paſsibus ijſdem
Sic coëunt, tempusq́; petunt mea tecta ſub unum
Et tamen incedunt pariter uelox q́; morantem
Expectat, uolucremq́; grauis contingere certat,
O utinam noſtro quondam tàm larga Maroni
Copia dicendi, nunquam mihi crede laborem
Lentus inexpletum ſeros, traxiſſet in annos.
Nunc lætar doleam' ne prius natura Poëtam
Pertulerat, ſed iura uocent ciuilia muſis
Diſtrahiturq́; animus, ſed enim fragmenta benigni
Sufficit ingenij ſtudijs conferre Latinis.
Arripe tu calamum, dextramq́; armare potentem
Iliadas famam & præclaram Aeneada uictor
Nec longus uiciſſe labor poſt terga relinquet
Hactenus hæc: quæſita tibi tua dines habeto
Neſcio quid perplexa uelint ſphyngoſaq́; nulli

Aedipode soluenda reor, tibi peruia soli
Hinc seu mille nos uersus, seu millia mille
Fundat inexhausto uemens & pectore flumen
Quamuis pulchra quidem: quamuis sint ampla relatu
Ni placeant paritate pedum, seriéq; modesta
Dulcia ni fuerint animosq́ auctura: silebo.
Nec numerare uelim, numerus tua cura decusq́
Sit licet, & celeri placeas tibi nempe Camœna.

Clementi VI. Romano Pontifici, S.

SPes mihi longa nimis pater ô sanctissime patrum
Obfuit, expectans senem, sponsumq́ morantem
Increpitans, reuocansq́ domum, non litera supplex
Eualuit mouisse loco, non ora relictæ
Coniugis, aut lachryma quotiens sibi tristis & amens
Occurri, gemituq́ genas madefacta recenti.
Heu Parthis miseranda prius quàm chara marito
Qui mihi labenti in cineres & sæpe roganti
Auxilium aut sera saltem solatia mortis
Nil nisi blanditias tempusq́ trahentia uerba
Reddidit, ac miseram tenui spe pauit amicum
Nunc reditum morbus, nunc quæstio lenta retardat
Quid uideant animæ fœlices, corpora postquam
Exierint nunc perplexas componere leges
Aut mores formare nouos, nunc destruat arces
Aërias, cœloq́ parat attollere turres
Interea dum multa parat, dumq́ ultima semper
Cura mei externis nimium, dum torpet in oris
Tempus abit fugiuntq́ dies morsq́ impia tandem
Abstulit æterna præfixum lege tributum
Sic uiduæ uiduata domus tenebrisq́ tenebræ
Accessere meis, sed enim miserata superne
Te pietas diuina mihi seruabat egenti
Sæpe dolet mens cæca hominum, trepidatq́ gemitq́
Est ubi gaudendum, rumor modò mortis acerba
Intulit haud merita subitum pietate dolorem.
Mox superaduenient misera mihi nuncius alter
Detersit lachrymas, atram deponere uestem
Iussit & eximio fœlicem coniuge dixit.
Obstupui auditis, & uix bene credula ueri
Multa sub ambiguo uersabam pectore mecum
Gaudia non capiente animo, certissima postquam
Nuncia magnanimi nomen Clementis ad aures
Fama tulit nostras timui ne læta repentè
Opprimerent fragilem nimia dulcedine mentem
Lætior haud charo genitrix fuit obuia nato
Quem perijsse truci quondam sub Marte putabat
Ergo iter arripiens glacialem transuehor alpem
Lætitiam minuente uiam, & mulcente laborem
Ante pedes uentura tuos, dulcissime coniunx
Alme parens miserere precor, nostrámue querelam
Suscipe, neu uiduam sponsæ patiare senectam.
Non ignara quidem, nec rerum nescia ueni.
Est mihi longinquæ fateor telluris origo
Et patriæ prædulce solum, seriesq́ iuuentæ
Est alijs traducta locis, sunt agmina Regum
Chara nec exiguo et tibi Gallia iungit amicos
Hæc nocitura mihi poterunt fortasse uideri
Sed sponsæ superabit amor, pietasq́ decusq́
Sedis honoratæ, quanquam tibi proximus uni
Omnia subiaceant dominum licet ultima norint
Regna suum, Herculeis quæ consignata columnis
Hellespontiaca tellus dyrrhachinus æstu
Hæc tamen est tua prima domus, tua maxima sedes
Quam sacri tenuere patres, quam corpore Petrus
Innocuo pressit quàm clemens nomine presit
Tu clemens qui Petrus eras hanc cernere sedem
Nónne uoles, cupiesq́ caput contingere mundi?
Nónne pedis uiuat in solido uestigia saxo
Fixa salutiferi, faciemq́ agnoscere Christi
Vel quæ fœmineo seruatur condita panno
Vel populo quæ uisa olim sub uertice templi
Emicuit perstatq́ minax horrore uerendo
Quid referam nostræ cunabula parua salutis.
Et sacros postes, ubi rerum conditor ingens
Conticuit somnos blandè suadente Maria.
Lac quoq́ uel puero optatum, uel uirginis almæ
Laue puerperium, puráq́ ex carne recisam
Particulam infanti, pretiosáq́ fragmina uestis
Et custodiat in secula nostra capillos
Quid digitum agnetis, & nunc quoq́ fulgidus ornet
Annulus impositus cupida quem mente minister
Prorsus mardescens sacroq́ asseruerit illa
Coniugio, ac tali placarit fœdere flammas.
Quid Petri trepidantis iter dominiq́ monentis
Occursu posuisse fugam, & reduxisse uolentem
Compresso terrore senem, cunctisq́ paratum
Exequar? ipse oculis spectacula pulchra uidebis
Extat opus, lateritiq́ tremuit domus arca caduci
Et testis pictura rei, cui maxima quamuis
Causa nocet celerans impendet sæpe uiator
Nec se uicta quidem, sed uiuos cernere uultus
Colloquiumq́ audire putans, & territus hæret
Tristis imago Dei. Romana palatia uersus
Tendit enim contra ille humilis similisq́ precanti
Flectitur, & pauido gradientem suspicit ore
Si mortis se cura igitur uestigia flexit
Ille retro, nec pertimuit tormenta crucemq́
Me repetens, tu quid dubitas, cui dulcia mecum
Omnia, cui placide patet augustissima uita
Conditio? & summum tranquillum, culmen honoris
Quid capita heroum memorem, claramq́ Ioannis
Ore cicatricem rigido, duramq́ Leuitæ
Craticulam, & gemino fœcundum martyre bustum
Collegæ cessisse locum, quo maximus hospes
Traditur, immotis ubi nunc amplexibus ambo
Fœlices sine fine iacent, quis cuncta Calisti
Funera dinumeret, cumulis surgentia miris
Ossibus est paries, illic ubi terra cruentis
Imbribus & sacra distillans tabe cauerna.
Quis ue uaticana latitantia corpora claustro
Expediat, quæ sume parens agnoscere coram
Quid tibi cœlestis fuerit regionis imago?
Condita quin etiam supremo mœnia monte
Aestiuæ niuis indicio, delubráq́ partu
Obruta uirgineo, & fontes torrentis oliui
Ac Tybridos commixta uadis noua flumina cernes
Quasq́ dedit scatebras Pauli sanctissima ceruix
Dulcis aquæ, quo siluester latitarit in antro

Quæ

Quæ Conſtantino ſpecies oblata Deorum
Inſomnijs, ueneo quas idem marmore cruſtas
Liqueris infantem monſtrato gurgite morbum
Propellens, ut cœpta Deo les teſte quiêris
Quod Magus infando maculariter corpore fœxum
Fluxerit offenſa, quiſnam de numine ſanguis
Quaſ́q; facre tellure cruces, quis undice cœlo
Sanctorum capitum per maxima mœnia fures
Nexibus implicuit, foribuſq́; euertis apertis
Ac trepidos meritam ad mortem circumtulit error.
Non ego nunc Aron uirgam, nec fœderis arcam
Nec teſtamenti ueteris mea pignora, quot ſint
Quoiq́; noui monimenta ſequar, prius aſtra ſerenæ
Noctis, & Oceani numero ſtringentur harenæ
Illa libens ſileo quæ ſponſa magna minori
Quæ uel prima ſlorent, tam multis clara triumphis
Lumina, tot celebres domnis regionibus arcus
Inſculptoſq́; Duces inſcriptaq́; marmore bella
Iſta nihil moueat animum, & uulgata relinquo
Hæc quidem ex multis reor admiraberis actus
Cæſareos, ut Tarpeio ueſtigia colle
Fatidica quondam ductu montiſq́; Sybillæ
Preſſeris Auguſtus Cæſar, uiſoq́; ferarue
Obſtupuiſſe Deo, quid tum niſi talia uoluens
Alme puer, decus æthereum, ſtirps certa tonantis
Iſta tibi ſimul atq; tuis urbs inclyta ſemper
Præſtabis ſedem, cœliq́; uocabitur ara
Iſte locus, ſurgens matris ſub nomine templum
Tu dominum rerum, charoſq́; habitare nepotes
Omnipotens hac arce iube populoſq́; ſubeſſe,
Atq; Duces, ualidaſq́; urbes, Regeſq́; ſuperbos.
In manibus Deus ecce tuis, & fata locarunt
Profuerint ue preces, en ſparſeris irrita uentus
Tam pia uerba Ducis, quem tu de pectore noſtro
Pereinctos age cœlicolae auerte pauorem
Nobilis ætherei ſupereſt natiq́; patriſq́;.
Vltio terrigenis nato commiſſa patriq́;
Cuius non animum moueant tam grandia rerum
Nomina ſub noſtras Hieroſolyma ducta ſecures
Vilis & Auſonia uenalis turba ſub haſta
Nec minus admirans Romani frena tenentem
Principis accipie uiduam natiq́; perempti
Poſcere uindictam, ſimul illum fronte benigna
Impendere pium miſerè dare uerba gementi
Pollicitis captare moras, nempe ipſe reuertar
Lege caput fontis feriam. Contea acrius illam
Obniti, & cohibere manu, Spes iſta futuri,
Qui niſi fortè redit, meus hac ſucceſſor honori
Quid uires aliena tuo. Qua uoce coactum
Siſtere præcapidas acies & figere ſigna.
Nec prius auerti quàm iuſto colla nocentis
Supplicio afficeret, lenito pectore tandem
Fœmineo tenuiſſe uiam, uictricibus aſtris
Quo meritò infernis ualida prece raptus ab umbris
Nunc fœlix cœlo fruitur, ac fortius ullo
Exemplo flectendus eris, pro coniuge ſupplex
Aduenio, ne temne preces, neu debita differ
Tempus in alterius. Quid quod prius ipſa placebam
Quam tibi uincta forem, pigeat niſi uera fateri
Et niſi ſordet inops, uetus eſt niſi nupta pudori

Congreſſus optare meos faciemq́; ſolebas
An uerear ne chara minus tibi ſim tua, quam dum
Alterius fueram, uulgi mos iſte prophanus
Inſperata petit cupide, poſſeſſa relinquit
Et probat, & damnat temerè, & faſtidit, & ardet.
At tibi mens alta eſt, nunquam uulgaria tanto
Corda dedit natura uiro, cur publica differs
Gaudia? cur ceſſas tibi me mihi redde quietem
Italia mundoq́; decus, finemq́; malorum.
Quem ſi fata uetant, abſentem proſpice ſaltem,
Et memor eſto mei, nutant ingentia longo
Templa ſitu, laſſiſq́; tremunt iam membris arces.
Prætenduntq́; grauem nullo reparante ruinam,
Rara mihi ueteres ſuperant inſignia formæ
Effigieſq́; antiqua perit, uix illa putatur
Si propè conſpiciar, ſic me fregêre labores
Aſsidui, longuſq́; dolor, uiduumq́; cubile
Coniugibuſq́; orbata domus, tot triſtibus una
Maieſtas inuicta uiget, finiſq́; omnia poſtquam
Obruta, ſupremus uenit per ſecula ſaxis
Eſt mihi ſacra domus gemino fundata Ioanni
Heu dolor, heu pietas heu uerſus ad arma uetuſtæ
Relligionis honor, flammis abſumpta uelandis
Tecta diu neglecta iacent, ſuccurre, nec ultra
Nix ſacrum premat alta ſolum, parieſq́; nec imbri
Nec uento aſsiduè circum quatiente fatiſcat.
Impleat hic factis meritum Clementia nomen,
Et tua tangentur noſtro præcordia damno
Quod quondam caput exanimis miranda relatu
Vera tamen memoro, & pallentia contigit ara
Quo furibunda die ſanctis incendia muris
Hæſerunt tremefacta nouo pia turba tumultu
Et circum ſua damna frequens afferre parabat
Auxilium fruſtra namq; hinc uiolenta fauillas
Hinc fumi per inane globos ſimul aura ferebat
Arcebatq́; aditu, iam tum penetralia captus
Dum uacuat trepidus pereant ne cuncta ſacerdos
Pancratij caput extulerat, medioſq́; per ignes
Geſtabat uoti compos. generoſa ſupellex
Splendidior gemmis, rutilo precioſior auro
Sanguineo ſudore palam lachrymiſq́; uiciſsim
Largiter interea monſtrum memorabile ſemper
Manebat, proceresq́; & turbam exterruit omnem
Teſtis adeſt populus. quid ſpem mihi præripit ergo
Lumina uiua negent lachrymas quas protulit horrens
Sinciput, & ſicci ſudarunt uerticis oſſa
Quin & Achillei, & ſocij domus inclyta Nerei
In titulos erecta tuos ſuprema minatur
Arcus effigies, ſed adhuc ſpecimenq́; superni
Quatuor alterno radiant ſplendore columnæ
Ille etiam ſuprema tremunt, cuſtode ſine ullo
Auxiliumq́; tuum expectant, miſerere, nec illam
Celſior arx memori tulerit de pectore ſedem.
Non etenim noſtro quamuis cœlum omne tonanti
Pareat, aſtrorum quamuis regat ille meatus
Neglexit terras ideo, rerum ue minorum
Cura fugit meminitq́; ſibi quæ cunabula mundus
Obtulit infanti, quidnam uaga præbuit unda
Obſequij. Quid terra manens, quid flamma, quid æther
Nec tibi iam cœliq́; gradus & ſumma tenenti

Excidat affatus ueteris cognominis unde
Vectus es ad superos: solio saluator ab alto
Spectat Auentini disiectum uertice templum
Teq́ parum faustis succurrere menibus orat
Infirmata sequor. Quot sunt mihi tēpla, quot arces
Vulnera sunt totidem: Creebris confusa ruinis
Mœnia relliquias immensæ & flebilis urbis
Ostendūt, lachrymasq́ mouēt spectantibus his tu
Affer opem, qui cuncta potes, cui debita soli
Nostra salus, uiduæ casus miserere malignos
Hoc unum post multa precor, breuiore recursu
Annus eat redeatq́ sacer, mundoq́ salubris
Stat morbis medicina patens, sit proxima culpæ
Spes ueniæ pelagusq́ graui iactante procella,
Sit prope naufragium portus, ne littora longe
Dum petimus miseri medijs moriamur in undis.
Nam quis ad extrema longissima tempora uitæ
Peruenit, aut æui centenos conficit annos?
Non modò tantorum corpuscula nempe dierum
Præstat iners natura homini, præteruolat ætas
Viuimus & morimur oculi trepidantis in ictu
Ergo retro metam statuas, quæ crimina mundi
Diluat, absoluatq́ reos, & uincula soluat
Nec noua res petitur, nec scriptis dissona sacris
Quæ tibi nota nimi, nisi me tua fama fefellit
Certè ego commemini, dū quinquagesimus annus
Sanctus in orbe fuit, dominiq́ hæc iussa notaui
Sanctificabis eum, qui noxia cuncta remittet
Et iubileus erit, sed quid loquor, annue tandem
Quod tua Roma gemit genubusq́ affusa precatur
Nam mihi deuotas quādo omnia regna cateruas
Transmittent, Italisq́ pluent à finibus urbes
Lumina sanctorum cupidam.q́ uisere matrem
Tunc dominum licet absentem complexa uidebor
Ipsa meum. dulcis genitrix uelut anxia natos
Coniuge longinquo circum sua pectora cernens
Seq́ uirum spectare putans complectitur illos
Quos uidet & presso suspirat conscia uoto
Sic ego conspiciens quorum sumus ambo parētes
Meq́ laresq́ meos solabor prole frequenti
Perdita possessis mulcens & tristia lætis

Nicolao Alfinensi Siculo, S.

PArthenopea mihi quondam dulcissima sedes
Nunc animo, sed amara eadem nimiumq́ molesta est
Atq́ oculis inimica mei, hic nempe solebant
Cernere magnanimi fulgentia lumina Regis,
Quem modo nequicquam mors abstulit atra requirunt
Seu feror in thalamos solio mediterq́ sedentem,
Seu dum templa peto sacras accliuis ad aras
In mentem sacer ille redit, seu uertice ab alto
Qualis erat dum multa loquens mulcentia cœlum
Doctorumq́ animas hominum spectabat in undas
Seu grauiter uiridi ludentem in gramine cerno
Ambiguosq́ simul populorum absoluere nexus
Et corpus recreare suum, seu sobria festa
Lætaq́ larga fluæ memini sollemnia mensæ,
Seu dum bella parans uictritia feruidus arma
Corripit ætatem supra seniōq́ resistens.

Seu dum forte uagus magna per mœnia fertur
Vrbis, equo residens niueu procerumq́ suorum
Larga acie cingente latus, populoq́ fauente,
Denq́ quicquid erat recolens quocūq́ reuoluor
Horrorem locus omnis habet, uix alma cœlitæ
Coniugis ora tuens gemitum ratione repressi
Heu quanto spoliata bono, quo fulgure rapto
Quas tenebras heu iussa pati, uiciata planctu
Sola patris misero domum solamen adempti
Hic affusus enim & uario sermone iacentem
Compellens, de more queror nihil ille uicissim
At mihi libertas superest spaciosa gemendi
Iam fletu saxum omne madet, si longa manendi
Fit mora, consumet lachrymis ut Byblida turpis
Sic me iussus amor, sed tu miserere fugæq́
Autor ades, meq́ his tandem eripe pœnis.

Barbato Sulmonensi, S.

IAm mihi Parthenope sic Rex iubet alti olympi
Inuisam mors sæua facit, mea gloria quondam
Nunc domus exilij est, miser hic reperire uidebar
Posse mihi requiemq́ mali gemitusq́ leuamen
Addidit heu lachrymis stimulos alimenta dolorī
Ipse locus crucior, mecum quoq́ fessa laborum
Flet regio, quoniam cupidis euanuit ingens
Sol oculis fuscaq́ diem sub nube reliquit
Nunc mihi syderum dolor est nouisse Robertum
Aut uultum spectasse polo terrisq́ uerendum
Quo subitò cariturus eram, nam dulcis amanti
Frons memori sub corde uiret, nec regia desunt
Munera quæ luctum renouāt facientq́ perennem
Linquere dilectas terras & littus amatum
Consilij mihi summa fuit Regina benigno
Alligat imperio, sibi me parere sepultum
Ille iubet, fuerat nostri cui summa potestas,
Sed dum iussa sequor noctes cunctando diesq́
Præterijt mihi tempus iners, non carminis ulla
Cura sacri, nullo sparsas modulamine Musas
In gyrum reuocare iuuat, libet usq́ negari
Mœnia dum fugiam, dominiq́ palatia rapti
Te comitem mens ægra cupit, non dulcior alter
Colloquioq́ graues mulcere potentior curas
Et mihi Pyeridum studium, tibi cœlitus oris
Spiritus altisoni, titulus ne despice uatis
Te manet extremo, uertit nisi terga labori
Quod uereor minimum, calamum precor ergo parumper
Pone fatigatum, & propera, neu forsan amicus
Pes iter ignotum trepidet, dilecta Lieo
Littora, quaq́ biceps aperit iuga celsa Vesæuus
Sit satis aspexisse procul, cui flammiger olim
Fumabat uertex, Siculæ uelut æmulus Aethnæ
Obruit infausta Pleiadum membra fauilla
Insula nec caprea placeat: nam præripit Auster
Aequora permiscens aditum, nec longius ire
Hinc habitus promissa dies, templiq́ propinquum
Hinc dominæ mandata sunt, uicina Maronis
Busta tui, ac tanti cinerem meus certa Poëta
Siquis adhuc superest longis inuictus ab annis
Visere & horrifico pertusum tramite montem

Barbato

Barbato monstrante meo, Baiasq; tepentes
Lucrinúq; situm, faciemq; informis auerni
Vnde iter ad stygias sedes, manantiaq; torui
Sceptra ducis, si uera canunt, mihi saeua uidere
Hostia sufficiat, neu tristia limina tangam
Eminus ostendens digito, quo calle profundas
Aeneas transnauit aquas, comitante Sybilla
Cui socium commisit humo nomenq; sepulti
Quis modo collis habet ueteri mihi cognita fama
Pars est enim, iussu quondam pars altera regis
Visa quidē propere, quoniam dum dulcia semper
Flumina uerborum sitiens sequor ipse suorum
Desinis incepto spacium periisse putabam
Tempus ab illius facie quodcunq; fluebat
Longius inuidit nostra fortuna quieti
Praeciditq; moras, nec dum satiatus ab illo
Distrahor, hinc foelix paruo quod tēpore quanquā
Haud alio permixta fuit mea sacra uoluptas.
Praeterea partem in pelago cupidissimus hausi
Multa mihi rauco puppis memorante magistro
Nil nisi Misenum toto cum littore nossēt
Pars scriptis credenda fuit, tu cernere coram
Cuncta dabis rariq; diem mihi muneris instar
Solis ad occasum tribues peregrinus ad ortum.

Nicolao Alfienensi S.

IMmemor haud uestri quamuis me longa uiarum
Taedia per dubios casus nimiosq; labores
Mente fatigatum potius quàm corpore tandem
Reddiderint patriae, pes ut sua presserat arua
Dextra labans calamū rapuit, sed magna parantē
Viribus exiguis, oneri succumbere par est.
Qui solem lippis oculis tentare putabam
Lumine confusus stupui tua iussa precesq;
Tangebant, urgebat honos meritumq; perempti
Regis & assurgens signarem carmine bustum
Ingenium tardabat iners, res maxima Regem
Et Siculum laudare satis, stupor ora ligarat
Cunctantem, pungebat amor quid multa coactus
Grande opus aggredior, paucis perstringere uerbis
Sed dum coelestem mortali carmine famam
Prosequor, eloquium medio me liquit in actu
Si breue, da ueniam, quòd si te iudice forsan
Augustum uerbosa prement epigrammata marmor
De me superuacuum me permittente, tuoq;
Temperet arbitrio titulum mansura sepulchri
Denique uersiculos quos mens lachrymosa peregit
Qualescunq; putas placido precor aspice uultu,
Si tibi charus erat, quem mors modò tristis abegit.

EPITAPHIVM ROBERTI, HIerusalem atq; Siciliae utriusq; Regis, Fran. Petrar. V. C. Authore.

HIc sacra magnanimi requiescunt ossa Roberti
Mens coelum generosa petit, nunc gloria Regum
Interijt, nostriq; ruit decor unicus aeui.
Militiae flos summus erat, specimenq; uetustae
Indolis, egregius bello, sed pacis amicus
Hoc duce Barbaricum poteras Hierosolyma collo
Excussisse iugum, poteras hoc arma mouente
Pellere pestiferos Trinacria serua Tyrannos
Rex erat ambabus, mors impia clausit utriq;
Libertatis iter, meritòq; gemit utraq; tellus
Seruitio damnata fero, haec gratia linguae
Nec minor ingenij laus, hūc quam gloria dextrae
Extulerat, solus sacra tuba maxima legis
Qui superest alius naturae conscius usquam
Herbarumq; potens, nitidi spectator olympi
Morte sua uidua septem concorditer arces
Et Musae fleuere nouem, dulcedine morum
Angelicus facilisq; fuit, patientia templum
Pectoris huius habens illo pereunte peribat
Omnis in hoc uirtus secum iacet orba sepulchro
Acceptus fuit ille Deo, uenerabilis orbi
Transcenditq; hominē, gemitu prohibete maligno
Digna nequit calamus tanto praeconia Regi
Reddere, sed terras canit hūs sua fama per omnes
Aeternumq; canet nullum tacitura per aeuum.

Gabrieli Zamoreo Parmensi S.

SOlus eram, dulcesq; aberant mea cura sorores
Castaliae quas morbus iners à limine longè
Expulerat nostro, patriumq; Helicona tenebant.
Cura animum, scabies dextram importuna negantem
Huc illuc uersabat agens, lux alma quietem
Nulla diu dederat, tacita nec tempora noctis
Absq; dolore truci, nec somnus amicior umbris
Transierat, calamusq; piger, squalensq; papyrus
Puluereoq; obducta situ & manus aegra iacebat
At rari stratis aderant ueteresq; libelli
Inuisi medicina mali, titulumq; secutus
Illustrem, Ciceronis opus, finesq; bonorum
Attigeram, tanta implicitos caligine rerum
Vt nisi diuini qua lux intermicat oris
Hanc patriam errorum uarijs ambagibus illo
Tempore possessam fatear, sed latius ista
Sunt alio tractanda loco, nunc uertitur unde
Sermo abijt, sic ergo inhians auidusq; notandi
Quid syluam tanta pugnantia multa loquentum
Verius haerebam chartis tacitusq; manebam
Meq; ipsum, curasq; alias oblitus inanes
Cum mihi uisus enim uolucres audire Camoenas
Et redijs spectare chorum, dulcedine mira
Impleor, ecce autem tua diues epistola blande
In gremium delapsa meum nisi fallimur in quam
Haec fert grande aliquid reditus sic ille sororum
Improuisus enim sic nominis ampla meretur
Fama tui, nunquamq; alias, uox consona tua uulgi
Nam facies mihi nota parum, nec aperta fefellit
Nec decies perlecta quidē, tamen ora legentis
Inuasit pudibunda rubor, testesq; uocaui
Pierides, mihi tam magna praeconia famae
Non optata quidem, nec debita sufficit unum
Parnasi tetigisse latus, collisq; supremo
Vertice praeclaros procul aspexisse Poetas
Si tamen asperior ferias fortuna dedisset
Nec mundus strepuisset iners fortasse parumper
Ascensurus eram nunc me super astra locantem
Irridere putem, nisi te tua cognita uirtus

Suspicione leuet, sed in his non immemor ultra
Nam laudes damnare suas peruersa uoluptas
Esse solet multis, dum quod fugiuntq; negantq;
Calle petunt alio, quoniamq; his pondere paruo
Prægrauat inualidum calamus, crescensq; fatigat
Iam tremulâ scriptura manû stat claudere carmen
Prora fretum, facilem puppis iam spectat harenam
Fœdus amicitiæ, uotis mihi nempe petendam
Exposcis, uereor nequid modo fama uetusto
More loquax mentita tibi, præsentia uero
Neu faueat noceatq; mihi tamen ecce precantî
Occurro, cumuloq; preces, tu uideris ante
Quæ cuperes quâ parua forent, contra ipse secûda
Sorte fruar, cui mille dolos, cui mille rapinas
Vulnera mille uolens tanto pro munere dono
Vtq; animi tibi signa mei manifesta patescant
Mittitur errorem quæ purget epistola certû
Nuncia, quàm fragili conscendimus alta uolatu
Remq; supergrediens quantum spes pectus amici
Luserit hac autem intrepidus iam factus amoris
Iudicij tam tutus ago, nam sera profectò
Quos semel elegit damnat sententia mores
Partius aut solito, sed dilige certior ergo
Vt sumus absimili quanquam secernimur astro
Nec factis, nec uoce pares diuersa sub unum
Mittit enim duo colla iugum qui maxima paruis
Aequat amor, Regem seruis, inopemq; potentis
Hic catulum magno commendat sæpe leoni
Hic olim Augusto Flaccum dedit atq; Maronem.
Euripidê Archelao, nec Barbarus obstitit horror
Iussit & ut nostro rudis Ennius ille placeret
Scipiadæ in patrem lauri uenturus opimæ
Et uitæ mortisq; comes, custosq; sepulchrî
Hoc Duce si tantis sim connumerandus, amauit
Me quoq; Rex regum fuerat dum uita Robertus
Et modò magnanimus humilem non despicit iste
Deniq; fœderibus ligat hic elementa polosq;
Herbis conciliat pluuias atq; astra lapillis
Vallibus hic montes sociat terrasq; profundo
Hic hominemq; Deo & cælum connectit auerno.

ZOILO S.

*D*Istrahis atq; animum curis melioribus aufers
Et calami peruertis iter, fuerasq; tacere
Cautius, at stimulis residem pungentibus urges,
Da ueniam, si uera loquor, licet aspera dictu
Cogor enim, studijs emitur, sequiturq; laborem
Laurea perrarum decus, atq; hoc tempore soli
Speratum optatumq; mihi, quis nescit agrestum
Præmia post meritum, pudet hoc dubitata diserto
Si dubitas uere, quod si tentare libebit
Certe alio tentandus eram tibi fortius ictu
Vt quaterer, quid enim lux ergo nouissima forsô
Expectanda fuit iungendaq; pompa sepulchrî
Ac pretium studij, si debita fine laborum
Laurea non aliter, non hanc Aeneide sacra
Virgilius meruit non qui Pharsalia tempe
Sanguine compleuit Latio, licet ille negato
Calle petens, alia tulerit ratione repulsam
Cognita commemoro. quid? quod ceu sponsa decoram
Arguor Hæmonia lauro gestasse coronam
Florea uirginibus sunt laurea certa Poëtis
Cæsaribusq; simul parq; est ea gloria utrisq;
Arguor improprie, sed quid uir prouidus addis
Vidimus ornatum lauro, quem protinus inquit,
Non prius audieram uelis omnia pulchra relatu
Audieris, quàm multa mihi licet ampla tibiq;
Non audita putas, nam quantula portio rerum
Vnius ingenij laus est, decet alta modeste
Cernere seq; prius, sed enim mea carmina nunquâ
Sunt audita tibi, uerum legit illa Robertus
Conciuis meus egregius, quem Iulia nostro
Tempore Parrisios studiorum tertia nutrix
Suspicit, & toto ueneranter ab orbe magistri
Tuscus & Aeneas legit, & Rainaldus in antris
Altus Apollineis, ingens legit illa Ioannes
Barbatus legit illa meus, socijq; fideles
Auribus excipiunt cupidis & pectore seruant
Vt cunctas liuor, seu sors obstruxerit aures
Ipse mihi Musisq; canam plausorq; pudendus
Ingenij nec frena mei, nec calcar habebit
Cur redis in dubium totiens mea laurea? num quid
Nô satis est meminisse semel? decuitne per urbes
Circumferre noua uiridantia tempora fronde?
Testariq; greges hominum populiq; fauorem
Infami captare uia? laudarier olim
A paucis mihi propositum, quid inertia uulgî
Millia contulerint, quid murmura uana theatri?
Ergo ne Trinacrio minor est mihi carmine Regî
Gloria quàm turba passim placuisse furenti,
Reginaq; minus capitolia prosuit urbis
Scandere, quàm uacuas lustrasse paludes
A uia quàm nemorum rudibus quàm rura colonis
Atq; inopes sparsasq; casas, incognita nostro
Carmina nostra foro, quid rustica menia nobis
Obijcimt, quo ire frement, satis esse putauî
Terrarum petisse caput, qui uictor in arcem
Signa tulit summa securus sede quiescat
Extremas ni forte iubes ambire cloacas
Fingentem obscænis uictricia postibus arma
Noscor ubi placitû, laudat mea carmina Tybris
Parthenope studiosa probat, nec terra Nasonis
Respuit aut Flacci, nec qui Cicerone superbit
Ciue simul Marioq; locus, nec Gallia nostri
Inscia, nec Rhodanus, quid inepta Colonia tantis
Vna nocet titulus, fului cui gratia nummi
Ventris amor studiumq; gulæ somnusq; quiesq;
Esse solet potior sacra quàm cura poësis.
Mantua Virgilium genuit, Verona Catullum.
Et Plinios nostrosq; aliquos seruauit in annos
Vrbs Antenoridum quantos celebrauit alumnos
Nûc, quôdâ numerare labor, quot Cimbria nuper
Secula Pergameum uiderunt nostra Poëtam
Cui rigidos strinxit laurus Paduana capillos
Nomine req; bonum Latijq; in finibus orbis
Pierios animos alpis tulit ora niuosa
Parma suo collapsa sui monumenta Macrobî
Ostentat, uetus usq; nouo me carmine saxum
Nobilitare iubens, eadem nec degener urbe est
Castitus hac inter docta urbs tua sola carebat

Vate diu proprio, nisi te sibi fata tulissent
Purgantem patrias calami splendore tenebras
Longaq́ carnificis abolentem oblivia terris.
Caucaseum Romana iugum transcendere fama
Distulit, Europae iam tunc Asiaeq́ tremenda
At mea quod uestrae nondũ sit cognita plebi
Cum tenebris damnata iacet, si redua pridem
Est ratio reddenda iterum, noua gloria Regum
Rex Siculus coelo pro me respondet ab alto
Qui modò dum terris habitat mihi numeris autor
Maximus insoliti famam inuidiamq́ relinquit
Adijciens causam, quòd opuscula iudice tanto
Nostra forent tanti, melius sibi cognita forte
Quam tibi, nocturnas studijs grauioribus horas
Surripiebat eum uigiliq́ ingesta lucernae
Immemor interdum, coenae somniq́ legebat
Meq́ tibi ignotum tanto dignatus honore est
Vt procerum primis sub regia tecta uocatis
Plurima nostrarum caneret praeconia laudum
Vera utinam, quàm uera tamen Rex uiderit ipse
Quin etiam magno pro munere petita est
Africa nostra sibi memini suprema benignus
Oscula, & heu nunquam satis iteranda parabat
Quum duo dona pio placidissimus ore poposcit
Obstupui, quid enim immenso donare pusillus
Posse uidebatur, sed quid nisi carmina uellet
Largus opum, diuesq́ animi & uirtutis amator?
Carmina mensurae sedem tribuentia famae
Hoc petijt primum, pectus calamumq́ pudenter
Excuso, fragilesq́ humeros sub pondere tanto
Instat ab aduerso, dubio lis fine resedit.
Concessisse sibi ut uidear mihi prima negasse
Proxima dona libens tribuo cui dignius aulae
Scipiade mittendus erat, at perfida & altis
Inuida principijs illum fortuna repentè
Sustulit interea, nunc tanquam lumine rapto
Nescius in tenebris liber est: quo flectere cursum
Cogitet & toto nullum uidet aequore portum
Heu cineres bustumq́ petet, qui turbine quanquã
Dilatus uario, multos absumpserit annos.
Si foret hic uestram tantum mittendus ad urbem
Iam satis exornatus erat mihi crede superq́.
Sed dum multa timet uenturaq́ secula terrent
Haeret adhuc tacitus, cuius si laurea serum
Expectasset iter quod mens praesaga timebat
Mortis ab insidijs iam circumuenta fuisset
Hinc prior ille abijt, cuius post funera nullum
Examen subiturus eram, nam maximè nondum
Tu mihi notus eras, fateor mea crimina tempus
Anticipasse iuuat, quamuis nec pauca uiderem
Scripta mihi iam tum laudari carmina Vati
Nulla meos feriunt oculos, tamen inclyta pectus
Fama ferit, scriptis ego sum tollendus in altum
His sine nullus ero, nunquid tamen illa probari
Est opus & uulgo, sileo caruisse Poëtae
Abiecisse graues spoliato uertice ramos
Maluerim & longis latuisse inglorius annis
Hactenus haec noua lis oritur quo tramite uertar
Conquerar an taceam, risumq́ refellere risu
Sufficiat, risum moueo, sic uita meretur

Nostra quidem fateor, sed nunquid carmina risum
Promeruere etiam lachrymas quae saepe seueris
Extorsere oculis, sic tristia fortè uolutant
Nunc mea fata uices, ut qui reuerentia uidi
Inclyta Romulei dum proloquor ora senatus
Rapit & indomitus frontem pietate remissam
Rideat ignauo, proh sors malefida popello
Altera legitimae superest mihi causa querelae
Quis modus audendi, quae uè ista licentia fandi
Tela frement Helicone rapis, quibus agmina uatũ
Ineptis & nostros in nos accingeris enses
Ante alios Flacci, cuius te scripta mouere
Occiput ut scabitur, tenero nec parcitur ungui
Vate sacrum decies clam castigante poëma
Debuerant, rigidamq́ notis adiungere limam
Mendaces uocitare quidem insanosq́ Poëtas
In primis furor est, mendaxq́ infamia, uerè
Vera canunt, aures quanquam fallentia surdas
Has etenim spreuisse licet puerilia natum
Hinc studia appellas puerilis ineptia quorsum
Impulit errantem calamum, puerilia Caesar
Iulius & toto regnans Augustus in orbe
Tractarunt igitur, quaedam diuina Poësis
Vis animi est ueloq́ tegunt pulcherrima rerum
Ambiguum quod non acies, nisi lyncea rumpat
Mulceat exterius tantum, alliciatq́ tuentes
Atq́ ideo puerisq́ placet, senibusq́ uerendis
Insanire licet, fateor mens concita clarum
Seq́ super prouecta canet, uulgaria oportet
Linquere sub pedibus, magnũ hic subsistere nullũ
Censuit ingenium, nisi sit dementia mixta
Iudice qui populo, dicti cognomen habere
Capit, & altisonum liquit post terga Platonem
Dixit idem cunctis, qua tanta infamia uatum
Qua ruis ulterius media nos pellit ab urbe
Sed paulum expecta, iam sponte recedimus omnes
Et nemorum secreta placent, turbamq́ nocentem
Odimus, ac laeti campis spatiamur amoenis
Hinc quia prospexit cui primum publica cura
Res fuit, aduersos populi nos moribus illum
Moribus infestum nostris studioq́ futurum
Discreuit populo strepitum, rus uatibus almum
Soliuagis, nemusq́ bonus reddit ocia sylua
Liberiusq́ solum, nam quae mixtura perennis
Hos stupor attonitos alti caligine ueri
Hos autem maestos semperq́ quietis egentes
Turbida sollicitis tenuissent taedia uulgi
Consultum hinc, illinc, igitur non urbibus, acri
Pellimur exilio sequimur meliora uolentes
Nonne Deum primos olim quaesisse Poëtas
Inquit Aristoteles, num sanctos coelitus aura
Diuina afflatos & munera cara Deorum
Marcus ait Cicero, famorq́ domesticus omnis
Exules, externi causam tueantur honestam
At nostros nisi fortè uetat ad rostra uenire
Vicimus haud dubiè, quis praeclarissima bella
Heroum, moresq́ graues & nomina nosset?
Quis stimulis animos ageret per mille labores
Perq́ altum uirtutis iter, quis tristia uitae
Demeret implicitae dulci fastidia cantu

Ora forent, quasi muta hominum, si spiritus orbi
Deforet Aonius, uirtus ignota lateret
In se clara licet, studiosiq; improbus omnis
Torperet linguæ nam fundamenta Latinæ
Nulla forent, quibus egregiæ stant sedibus artes
In quibus omne procul uobis ostenditur æuum
Nostraq; uenturis longum seruabitur ætas
Hic tamen occurret Cherilus, uel Aquinus ait qui
Tempus in infami multum posuere libello
Scriptorum plebeia cohors, sed dic mihi quæso
Quę nam turba hominum multos non pascit inertes
Rara quidem ingenij bona sunt semperq; fuerunt
Semper erunt, paucos altum tenuisse uidemus
Aspice Virgilium, numquid pueriliter unum.
Terrarum cœliq; plagas & sydera lustrat
Ista palàm quam multa latēt, quid fratribus atris
Aeolus imperitat, aut quid superaddita moles
Montis & ipse sedens sublimi uertice rector.
Quid pius Aeneas, socius quid signat Achates
Quid Venus ambobus mediæ uelut obuia syluæ
Quo peregrina uirum circumdet corpora nymbo
Qua nubem sub nube tegat, quid cantat Iopas
Quid Bitheas magno patere bibat impiger haustu
Quid uehat asper equus, miseraq; incendia noctis
Insultansq; Sinon, genitrixq; effusa furenti
Inter tela duci, mox ut digressa per umbras
Apparere Deos infestaq; numina Troiæ
Quo feror? hic nullum inuenies sine tegmine uersum
Prætereo reliquos, quid Flaccus Horatius ardens
An læuam dextramue uiam monstrare uidetur?
Et magnum formare uirum sed nostra relinquo
Orpheus, Amphion, uel natus Apolline Linus
Atq; parens Musæus, & quos mirata Deorum
Græcia subscribit Statius pueriliter æuum
Tam longum peperere sibi quid protinus alto est
Alsine Euripide, magno quid maius Homero
Quæ loca, quos portus, gemino quæ littora ponti
Quæ freta, quas classes quæ prælia quosue feratum
Quos hominum motus, oculis, quibus ipse carebat
Non subiecit, enim mores populiq; Ducumq;
Pinxit & è numero plebis secreuit Vlyxem.
Quem mihi non uana circumtulit arte Charybdim
Sirenumq; modos & amantis pocula Circes
Quid moror in uerbis sacri, nec dogma Platonis
Nec Socrates aliud, titulum nec nacta sophia
Cætera turba docet, quam quod cantare solemus
Dicet ad hæc aliquis, cur per iuga celsa fatiger
Huc uita fert humilis, mens delectata laborem
Spernit ad hæc breuitas memorem succincta reliquit
Et dulces iterare sonos iuuat usq; legendo
Certus abhinc ueniæ pueros uocitare memento
O famose senex atq; inclinare caueto
Cœleste ingenium, & uatum uestigia uita
Insanum hoc genus hominum, piget illa deinceps
Vana sequi, uisis nobis ut pascitur hircus
Nescio cui merces ea sufficit, est mihi famæ
Immortalis honos, & gloria meta laborum
Corniger at quæ non tegat hic sub pellibus hircus
Quod nescire putas, soccos bonus atq; cothurnos
Præmia musarum, tandem statuisse uideris
Falleris, est habitus quem secula nostra licenter
Postposuisse uides, postquam deferbuit ardor
Pierius ersitiq; retro, quo nomine signer
Respondere iubes, an ne ad prætoria uentum est
Iure agitur mecum, consignatisq; tabellis
Qui sim, quem'ue sequar callem sily'ne ipse tacente
Me loquitur, num plura iubes, sed epistola finem
Longa petit, dabitur quam si tonuisse putabit.
Alsius excuses parcant aures oculiq;
Gloria nulla etenim uerbis optata superbis,
Nulla petita mihi, tua me uiolentia adegit
Nec loquor, ut læsi uindex Heliconis an ille
Hoc eget auxilio tantis armatus alumnus?
Præcipuè, quia quo secum pugnare parasti
Plumbeus est gladius faciliq; retunditur ictus
Nec uelut assertor proprij cognominis arma
Musarum pro parte tuli, sed turpiter illas
Maiestate sua sacro spoliarier ausu
Quis tacitus perferre queat quæ perlegis autem
Non tibi dicta putes, sed qui te bella mouere
Compulit, agnosco ingenium Musisq; sacratum
Inscriptis delecte tuis, illumq; profectò
Quisquis erat mordax nunquā tibi cognita pestis
Inuidia urebat, sic nobilis Africa surgat,
Sic mihi uirgineus clausæ penetralia Cirrhæ
Rite chorus referet faueatq; supernus Apollo.
Tu tamen hoc illi nostris charissime uerbis
Dic precor, ut quotiens alieno inuidit honori.
Inuideat studijs pulchro inuideatq; labori.

Luchino Vicecomiti Mediolani domino, S.

ARgolicas si fama uolans uulgata per urbes
Arboris Ausoniæ quondam dum splenduit ætas
Aurea Saturno terris regnante fuisset
Vt reor Euristeus nunquam tot ferre labores
Cogeret Alcidem, sua ditia poma draconi
Horrendus Hesperidum male custoditus haberet
Hoc potius mandaret opus, nec uinceret aurum
Natiui dulcoris opes, fœlicius omni
Ast Latium tellure quidem præfertilis ora
Italiæ, quam fulua Ceres uiridisq; Minerua
Purpureus quā Bacchus amat, tu frondea capris
Florea mellificis apibus, pecorisq; uicissim
Pascua, & irriguis late pulcherrima pratis
Tu redolens hortis, uarijs scatebrosa metallis
Arboribusq; uirens, syluis umbrosa uetustis
Alitibusq; ferisq; frequens, uenatibus apta
Aucupioq; placens, lacubus piscosa profundis
Fluminibus distincta uagis & portubus omne
Tuta latus duplicīq; sedens circumflua ponto
Mirificis insignis aquis, & aprica recuruis
Vallibus, assurgens iugis æstate niuosis
Perq; hyemes medias ad littora uere benigno
Temperieq; fruens, cœlo tranquilla sereno
Semper odoriferis nebulas purgantibus Euris
Vrbibus ampla tuis atq; arcibus alta tremendis.
Consilioq; uigens, populisq; inuicta superbis
Et terra pelagoq; potens ac rite supremum
Imperium testata situ, ceu calcibus orbem

Concutiat

Conuertias stimuliq; loco prætendis Hydruntem
Brundusiumq; biceps arthois obijcis undis
At matutini quæ prospicis hostia Phœbi
Plexa Crotona tegit, Graiumq; à stirpe Tarentum
Planta pedis, regium Zephiros à pollice frangit
Neapolis sure medium, femur occupat altum
Ianua, & extantes thyrreno in flumine pisce,
Vrbs Venetum diuersa tenet, ueterisq; Rauennæ
Mœnia, & Ariminum terrarum terminus olim
Ac salis Hadriaci rabies quam despicit Archon
Quid Mediolanum medias, quid grande medullas
Robur alit, Patauumq; potens, fortemq; Veronam
Quid modò te memorem studiosa Bononia, uel quid
Te genitrix mea chara loquar Florentia quondam
Squalida nunc, populiq; manu lacerata furentis
Ac nunquam iam stare ualens, quid carmine longo
Litus utrunq; maris, medij quid prosequar imum
Montis utrunq; latus series immensa Rheate
Centrum habet ualidoq; ingens stat poplite Roma
Cuncta mouens, rerumq; caput domus alta tonantis
Ac sedes terrena Dei, terrorq; subacti
Orbis, & innumeris cœlo exæquata triumphis
Salue belli potens regio, pacisq; magistra
Ingenijs ornata sacris quæ condita dulci
Eloquio excellens cunctas quas maximus ambit
Oceanus, mollíq; satis laudata uirorum
Et longum generosa parens, mihi latius ipsi
Fortè alio cantanda loco, nunc obtulit arbor
Materiam fœcunda breuem, quòd dulcia tellus
Itala de ramis legeret non aurea poma
Iudice certo loquor gustu pars ultimo laudum
En glaciale pirum sese commendat abundè.

Paul Hannibalensi Romano S.

D*Vm memini moresq; tuos faciemq; benignam*
Verbaq; magnanimum liquido testantia pectus
Tædia longarum & discrimina mille uiarum
Comminuisse iuuat, terris optatus de undis
Tantus amicis erat nimia constare labore.
Nec poteras penetramus enim peregrina furentes
Littora, nec scopulos pelagi, nec monstra timemus
Vrget auaritiæ stimulus, proh quantula mortis
Præmia Barbaricis aurum rapuisse cauernis,
Maternoq; sinu nitidos pepulisse lapillos.
Vel piger exiguum ramo legisse migranti
Sordet amicitiæ studium, contraria longè
Mens mihi, nam fido nullus par census amico
Nullo auro pensanda fides, tua cognita latè
Fama quidem tibi me, mihi te, nec fama profectò
Nec uirtus, sed fata dabant, traxisset ad Indos
Spes tanti longinqua boni, natura pepercit
Hos mihi circuitus, terrasq; habitare propinquas
Nos uoluit, tempusq; dedit concurrere in unum
Obfuit ac rerum cumulus, nec longa uidendi
Libertas & sera fuit, raptumq; reuellor
Ex oculis optare tuis, hoc præstitit autem
Præsentem uidisse semel quantum libet absens.
Vt præsens uideare mihi, & quæ plurima mecum
Dulcia mellifluo gradiens simul ore ferebas
Mœnia dum laceræ specimen miserabile Romæ
Monstrares digito, meq; inter singula uerba
Aspiceres oculis rorantibus, ultima dicens
Hæc mihi labentis patriæ fragmenta reseruat
Sors mea, suspirioq; libens, ne sospite paulo
Funditus ita ruent manibus conuulsa nefandis.
Latabar, memoriq; nihil sub pectore sedit
Altius, agnosco Romani principis ingens
Propositum, mentemq; piam, nunc pacta reposcent
Roma senex iuuenem rogitat miserere cadentis
Pollicitisq; mane, celsum decet ardua rerum
Cura animum, decet euentus ex corde secundos
Vrbis amare suæ sæuos prohibere malignos.
Sustentare manu fessam releuare iacentem
Non tibi sed patriæ satus es, cui insitus armos
Subijciet oneri, quæ sarcina pulchrior usquam?
Nec te parua manet seruatis fama ruinis
Quanta quòd integræ fuit olim gloria Romæ
Reliquiæ testantur adhuc, quas longior ætas
Frangere non ualuit, non uis, aut ira cruenti
Hostis, ab egregijs franguntur ciuibus heu heu
Quare rabies occurre malis, hos scilicet unum
Est ubi te prorsus maiorum à stirpe tuorum
Degenerare urbem uigeat Mauortia uirtus
Militiæq; decus, nitidi sit larga metalli
Sit ferri secura manus, perduret equorum
Ingit amor, studiumq; canum culturaq; syluæ
Artes nobilium liceat prosternere turres
Immeritas patriæq; in uiscera mergere dextras
Si nescit hostile opus est, sed forsitan error
Huc patres tulit ille suos, ut mœnia sacræ
Eruerent urbis, quòd se de sanguine natos
Hannibalis iactare solent. mirabile non est
Hæredum si iura tenent, quodq; ille nequiuit
Perficit hic aries, tua fortia pectora mendax
Gloria non moueat, quanquam clarissimus ille est
Artibus armorum, magnum tamen impia nomen
Acquat acta Ducis parq; est infamia laude.
Nota loquor. fuerit potius tibi sanguinis auctrix
Scipiadum diuina domus, noua nomina sumens
Hostibus à domitis, Afroq; ex more subactus
Hannibal hæc domi dederit cognomina uestræ
Ergo age tantorum uestigia fortis auorum
Ingredere & patriam supremo in tempore serua
Ac pius annosæ baculus precor esto parenti.

Lancelotto Placentino S.

M*Irabar quo te subitum præceps ue tulisset*
Impetus, ut cultos diuum tibi more Poetas
Semper, ob unius odium fortasse procaci
Vulnere tentares potuissem parcere si me
Non Helicona simul totum furor ille notasset.
Cœperat indignans calamum manus, ira iuuabat
Aspera mordaci componere carmina uersu
Sed trabe nodosa grauior passusq; per omnes
Subsistens hæc uerba dabat, uiolenter amicum
Armor & immeritum, scelus at patiemur inultum
Duc age, duc quo iure licet, dum talia mecum
Ille ageret sonuit querulo sub carmine lumen
Nuncius ante foras aderit tuus omne jenis

Quid uerberet, tete purges, & crimina certa
Vertis in Autorem, frons est uitiſsima uero
Illicet agnoſcóq dolum, calamumq́ morantem
Abſoluo, moxq́ hunc alacrem cupideq́ ſequentem
Quo ſe cunq trahan, detectum leſus in hoſtem
Dirigo nec paucis purgata calumnia uatum eſt.
Ille tamen fruſtra tacitus mihi ſemper abibit,
Speratumq́ meo nec habebis carmine nomen.
Nunc ad te redeo, quod nondum transfuga colles
Aonios, fontemq́ colis turbamq́ profanam.
Effugis ingenuas calcantem ac deſpicis artes
Gratulor, hac uia te ſuperas attollet ad arces
Seruabitq́ diu populo pereunte caduco
Concepti ueniamq́ precor ſermonis, at ille
Obſtrepitor ſi liuor eum tam feruidus urit
Supplicium, ut tacuiſſe putet, ſi tanta uoluptas
Ocia noſtra ſuis ſtudiumq́ laceſſere uerbis
Quid ſtruit inſidias, campo ſe credat aperto,
Subſcribat nomenq́ ſuum, nec ſe tegat umbra
Nominis externi, proprijsq́ occurrat in armis.
Nanq Menœciades galea mentitus Achillem
Cuſpidis Hectoreæ cecidit male genitus ictu.

Ioanni de Columna Cardinali S.

IMpia mors quotiens oculos calamumq́ fatigat
Carmen & in lachrymis, lachrymas in carmine miſcet
O genus humanum, & longè ſors peſsima uitæ
Cernere charorum pallentia corpora ſaxis
Obruta, fundendos totiens auellere canos,
Et uiduam longa traducere morte ſenectam.
Lumina quis morientis erit, qui condat humetq́
Si pergis ſæuire ferox, hoc ſæua parabant
Aſtra nefas cogar, ne igitur ſine fine ſuperſtes
Omnibus eſſe meis, nec me dolor ipſe necabit.
Heu domus illuſtris ſolitum ſtylus impleat actum
Nunc domus infœlix exuſta funere crebro
Heu germana fides prædulcia pectora fratrum,
Heu miſerande parens, deſertaq́ turba ſororum
Vnde tot accipies gemitus quis ſufficit humor
Cladibus aſsiduis, quæ per querimonia damnis
Bellica marmoreæ domus imperioſa Columnæ
Nec cœli concuſſa nimis, nec fulmine tortū
Victa Iouis quondam, nec turbine feſſa biluſtrī
Vrbis honos, ſummumq́ decus, belliq́ domiq́
Perfugiumq́ bonis fueras, terrorq́ ſuperbis.
Nunc in fruſta ruis, tacitis intuta triſtē
Moribus & rapido natorum ſtamina fuſo
Præcipitant Parcæ, uirtus hæc nota per orbem
Hunc ne tot egregij finem meruere labores?
Talia funereis iterans ſuſpiria uerbis
Fundebam, lachrymisq́ genæ pectusq́ madebant
Ecce autem cœli uox è regione ſerena
Incertum quibus acta uijs, ſic impulit aures
Ecce quid aduerſus ſuperos & ſydera fruſtra
Inſanire iuuat, iuuenes mors æqua ſenesq́
Demetit, & nullus mortalia temperet ordo
Aeternis neſane paras uim legibus, an tu
Hactenus indomita neſcis ut ferrea Parca
Arbitrio nens penſa ſuo, ſcinditq́ trahitq́

Nec modus aut requies, miles cui gloria cordi eſt
Fida ſub extremo non deſerit arma periclo
Nauta gubernaculum ſtringit rapiente procella
Intrepidosq́ uidet ſparſos ſuper æquora remos
Et prius hunc pelagi quàm terreat, opprimat unda
Sunt qui conſpecto tergum dent turpiter hoſti
Sunt quos ſurgentis murmur leue ſubruat Auſtrī
Et noua tempeſtas, & ſibila prima rudentum
Hi proprium diſcrimen habent ignaua pauentem
Mors fortem generoſa manet, tu pauca tremiſcis
Spicula fortunæ uitaq́ in fluctibus altum
Deſeris, exiguo pauefactus turbine potuit
Et gemitis facis arma ueſet quid profuit ergo
Lectio, quid ſtudium, nunquam tranquilla magiſtrum
Vnda probat, nec militiæ pax lenta peritum
In dubijs ars certa patet, turpiſsimus error
Ille hominum peritura uelut manſura tenetis
Hinc dolor amiſsis inconſolabilis imo
Corde oritur, laceratq́ animum, ſtat gratia nulla
Præteriti, ſubeunt cunctarum obliuia rerum
Illicet, & magna eſt iniuria finis habendi
Quod ſatis eſt habuiſſe ſemel, condiſcite eodem
Reddere depoſitum cupidi, quo ſumere uultu
Et quoniam non certa dies eſtote parati
Semper ad imperium dominæ ſua iura petentis
Intranti monſtrata uia eſt, hoc triſtia calle
Multa quidem inuenies, hoc dulcia pauca uidebis
Incertus placida laturus fronte uiator
Quicquid erit quod fata parent, hæc uerba parentem
Naſcenti dixiſſe puta, natura profecto
Omnib. hæc loquitur, quicquid dulceſcit amaro
Fine perit, fugit omne bonum quo ueſtra furit mens
Proq́ breui longus ſequitur dulcedine mœror
Paupertas concludit opes, natosq́ ſenectus
Orba gemit, fidos mors diuidit inuida fratres
Nec minus unanimes ſubitò diſiungit amicos
Dum latus illa placens acies cingebat utrunq
Fortunate diu, dum mutua uerba benignis
Frontibus hinc illinc & pura mente ſonabant
Nonne tibi interdum propria fuit obuia ſortis
Conditio, & tecum cogitatus ut iſte ſupremo
Mox gemitu ſoluendus erit, cur proxima quæſo
Cui breuis hæc promiſſa dies, quem ueſpere pallens
Spirantem, præſens quem tandem proxima hora
Integra, & inſidijs mortis caritura uidebit?
Sumite lætitiam ſemper fugientis amici,
Et fratres natiq́ alio ſpectentur ituri
Dumq́ licet celerate frui, neu perditè tempus
Quod uolat, & rapitur uobis præſentia ſordent
Amiſſas lugetis opes, & ſors ſua nulli
Ante placet, quam ſubtrahitur mors ueſtra repentè
Iuditia alternat, quem faſtiditis ab urna
Suſpicitis, quia nulla regit conſtantia mentes
Haud unquam præſente ſatis gaudetis amico
Perſtrepit aſsiduè mœſtis ululatibus aër
Ante oculos ueſtros tremulo tot pallida cantu
Funera prætereunt nec diſsimulare poteſtis
Nanq hoc prima dies, qua lucis limina uidī
Cum gemitu intraſtis, ſi mens tua firma fuiſſet
Venturiq́ capax monuit, primamq́ ſequentes

Haud

Haud dubiam feceris fidem, ſed uaſta uoluptas
Alligat, & uita nunquam ſatiata cupido
Atq; ideo in hac ui hæretis, lachrymasq́; pudendas
Spargitis amplexi medicorum colla manusq́;
Quodq́; diu feciſtis iter complere timetis.
Vt neſtros ſic alterius muliebriter autem
Fletis ad euentus, quia nulla exempla profundis
Inſedere locis, animum ſpes blanda fefellit
Neſcio quid ſegnes agitis, dum tempora currunt
Nec ueterum meminiſtis enim, & præſentia lenti
Spernitis, & nunquam uenientia cernitis ante
Vſq; ſub extremum pueri, ſed publica mitto,
Quid quereris? calcata uia eſt, aut uertere retro
Si licet atq; hominis, ſed non licet exue formam
Aut bonus æquanimi fer quælibet obuia fronte,
Quiſquis iter longũ ingreditur feret aſpera multa
Nunc cœnum, nunc puluis erit, nunc uentus & unda
Nunc calor immodicus, glacies nunc horrida nixq́;
Nunc limoſa palus, montis nunc ſaxa præalta
Omnia ſunt patienda uiro, quia uita laborum
Nec patria eſt, feſſosúe quies manet ultima buſta.
Quocunq; in toto tua lumina flexeris orbe
Aſpicies parium ueſtigia crebra malorum,
Tu gemis in proprijs, potius communia defle,
Et totum mortale genus, neu multa graueris,
Vilia neu ſpernas, pauci generoſa ſequamur,
Nunc redis in mentem, quas gẽs Cornelia ſummis
Clara uiris, quas Aemilij ſenſere ruinas
Vt geminos fratres poſt tot modò proſpera bella
Hunc ferro, hunc facibus mors circumuenit & alumnum
Scipiadem exilio rapuit, ſed fraude nepotem
Coniugis in fide, finxit quæ crimina remo
Mœnia cognato iam tum ſparſura cruore
Abdidit ut rapidi corpusq́; animamq́; Quirini
Vtq́; ferum ſubitò per cuſsu fulmine Tullum
Vt Brutum fortemq́; ſimul calliſit Aruntem
Obtulit ut Decios gladijs hoſtilibus ultro
Sabinum Chæreamq́; ſuo rigidumq́; Catonem
Marcellumq́; dolis Regulum uigilando peremit
Eripuitq́; animam mixtam cum ſanguine Syllæ
Diſcerpſit Marium ferro, Bebiumq́; cruentis
Vnguibus, Antoni menſas ceruice nefandas
Fœdauit trunci Ciceronis ſanguine roſtra
Extinguens Italiæ duo maxima lumina linguæ.
Transfixit Craſſum medicatis mille ſagittis
Et ferum optato impleuit rutilante metallo
Calce ſub ardenti Catulum, tellure profunda
Crucion Albinum lapidoſo immerſit aceruo
Sparſit Pompeios, Fabios contraxit in unum
Inſidioſa locum quo fulmine contigit arces
Cæſareas, strauitq́; domum quæ ſtrauerat omnes
Ac ne ſola putes exempla domeſtica mortis
Hæc eadem Reges ſolio furioſa ſuperbo
Depulit hæc populos momento temporis hauſit
Ilion, hæc ingens, hæc ipſa fidele Saguntum
I[illegible] aditus atq; tuas Numantia diruit arces
Et te Byrſa potens, & te ſpecioſa Corinthus
Hæc & in humano demerſit ſanguine Cirrum
In flammis Alcibiadem, Xantippum in undis
Pyrrhum fœminei contriuit pondere ſaxi,
Carcere Milciadem, & longo ſqualore peredit
Hannibalem, pontiq́; Ducem, Macedumq́; ueneno
Vicit Alexandrum, Socrati nec cruda pepercit
Euripidem canibus lacerandum præbuit illa
Aeſchylon ex alto miſſæ teſtudinis ictu
Illa animi mœrore ſacrum confecit Homerum
Contra lætitia Sophoclem conſumpſit inani
Si modò ſuſpitio eſt de tantis digna Poëtis
Pindaricam ſomno, riſu Philomenis inepto
Expulit hinc animam, fragili ſtatione ſedentem
Nomina deficient, laqueis innexuit atris
Hunc cruce ſuffixit, hunc liquit in axe rotarum
Obruit hunc niuis immodica ſub mole rigentem
Hunc rupis tectiq́; graui ſub ſtrage uetuſti
Illum præcipitem ſcopulo deiecit ab alto
Hunc herba tactu, fungiq́; hunc abſtulit eſu,
Hunc capite alliſo, & ſparſo uiolenta cerebro,
Hunc animæ ſolitos, præcludens ore meatus,
Hunc quoq; uermiculi facili ſine ſanguine morſu
Hunc auium roſtris cupidis, hunc piſcibus eſcam
Miſit, & hunc ſæuo laniauit dente ferarum,
Hunc æſtu, triſtiq́; fame duroq́; labore,
Hunc requie nimioq́; cibo diſtendit anhelo,
Hunc Venere exhauſtum fœdo liquefecit in actu,
Hunc ſenio carieq́; diu laſſauit inerti
Febribus hunc rapidis morboq́; ſubegit acuto,
Sed quid ego mortes hominum, uel regna, uel urbes
Perſequar? & lato proſtratas turbine gentes
Cum mundi peritura ſuo ſit tempore moles
Terra ſimul pelagusq́; ruent, cœlumq́; chaosq́;
Singula flere uacat, ſolatia magna perire
Cum toto, pariterq́; rapi, properare uidentes
Omnia ad occaſum corpuſcula ueſtra putatis
Hic ſtabiles habitura domos, ſi iura reuoluas
Mortis & imperium quod dura exercet in omnes
Aequus hanc patiare tuam tetigiſſe colu mnam,
Quæ ſi perpetua firmam ſe mole teneret,
Inuidioſa nimis poterat fortaſſe uideri
Creuerat uſq; adeo, deus hanc moderatur ab alto
In latera extenuat, ſed enim ſolidiſsima perſtant
Fundamenta ſolo, & rutilans micat æthere uertex
Quid mirum, ſi celſa petunt ex more procellæ
Ventus agit nymbos, ferit alta cacumina fulmen
Ima ſilent, habitatq́; quies in ualle repoſta
Mitius haud paruis tamen eſt mors, notius alta
Verberat, & longe ſpectantia lumina turbat
Tu ſibi da ueniam, ſi poſt cœleſtia terris
Poſtq́; Deum ſtat dura homini flectiq́; recuſat
Quanquã ô ſi tandem incipiat ſine nubibus alma
Lux caligantes oculos, uel fera ferire
Morte nihil melius, uita nil peius iniqua
Optima mors homini requies æterna bonorum,
Tu ſeruile iugum domino nolente relaxas
Victorumq́; graues adimis ceruice cathena
Exiliumq́; leuas & carceris oſtia frangis
Eripis indignis, iuſtis bona partibus æquas
Nil agis imperio, prece nil, precio'ue, uiuisúe
Atq; immota manes, nulla exorabilis arte
A primo præfixa die, tu cuncta quieto
Ferre iubes animo, promiſſo fine laborum.

Te sine supplicium ulta est carcerq́ perennis
Sic meritam ingrate lacerant sine fine querela
Vel miseris inuisa nemis, fortuna beatos
Aucibus haec audita meis lenire dolorem
Vox aliquantisper uisa est, tunc lumina tollens
Virgineos audire choros & cernere coepi
Nomina nota nouem, uultusq́ & uerba notaui
Visa loquens Eratho reuerenter in ora puella
Versus ut hos monitus illa dictante liceret
Membranis mandare precor, nil egimus inquit,
Calliope nisi nostra sonet, cantuq́ decorat
Inuentum de more meum. tum blanda sororem
Arripuis dextra, post haec concorditer ambae
Exactum carmenq́ sequens cecinere, morasq́
Inter uerba breues calamo cunctante dedere,
Dumq́ canunt scripsi, sed quae communia nobis
Hactenus audisti, nunc quod te respicit audi
In primis uitanda tibi est spectantis ab astris
Ira Dei, ne forte suum damnasse puteris
Iudicium, cui uita hominum, morsq́ optima curae est
Te quoq́ quicquid ages Romani proxima cernent
Lumina Pontificis, cuius mihi crede cauto
Vultus nube tui frontem turbare serenam
Nulli maior inest clementia, nomen ab ipsa
Dignum rebus habet, qualem tibi uiderit oris
Induet ipse habitum, teq́ illachrymante tenere
Non poterit lachrymas, igitur moderare dolorem
Humentes absterge oculos, mitissimus ille
Ne qua tui sentire queat uestigia luctus
Consilio illius, quis enim consultior alter
Affectus compone tuos & uerba tenaci
Corde loca, monitusq́ sacros, namq́ ille docebit
Vt miser hic, quem iure regit, cui praesidet orbis
Est gemitus mortisq́ domus, ne mortis ad ictum
Flere uirum deceat, nemorem quo pergit &, unde.
Quin & grandaeuum forti pietate parentem
Surgentemq́ noua charum probitate nepotem
Concussamq́ domum, & moestos solabere fratres
Vnus es exemplum multis, quo uulnere tristi
Ter pupugit fortuna nocens, tria damna suorum
Ter sparsi cineres, atq́ ossa tepentibus urnis
Alter & alterius uestigia nuncius urgens
Pestifer ex uultu pandebunt omnia uultus
Ista tui, si flere uetas non flebitur usquam
Si flet cunctorum laxabis frena dolori
Extorquenda etiam mala gaudia fortiter hosti
Inuidiae calcanda lues, te sospite uondum
Sentiat indomitam mundus cecidisse Columnam
Adde quod in toto late iam nosceris orbe
Nec genus egregium, nec te tuta clara latere
Vita sinit, mundusq́ tuo qui cardine pendet.
Et quae non alio iam Roma superbit alumno
Nunc mores animumq́ notent, status altior omnes
In te nempe oculos atq́ ora loquacia uertit
Multorum dominis, multorum seruus iniquo
Subditus imperio linguae popularis in altum
Dum tonat assurge, & nomen seruare labora
Magnus enim labor est magnae custodia famae
Ergo tuae fratrumq́ simul succurre saluti
Ingressosq́ uiam uitae coelumq́ petentes
Ne gemitu impediat, nam si mala plurima circum
Et anbios casus inter quos degimus omnes
Mortales, quocunq́ gradu fortuna locarit
Si tumidos fluctus, narioq́ agitata tumultu
Aequora peruideas, forsan fatebere portum
In sola iam morte situm, uel fratribus ergo
Inuidus es, tuta tandem statione receptis:
Vel tua damna gemis, primum pietate secundum
Ingentis uirtute animi & ratione uictaris.
Restat ut arescant lachrymae neu flebilis ordo
Fatorum occurrat, quoniam prius ultima dona
Mors capiat, tulit illa suum, nascentibus una est
Conditio, non una dies adiecta tributi.
Computat haec annos celeres, nec praeterit horas
Non differt, non anticipat, stat terminus aeui
Quem fixit natura parens, hic ultimus ille
Primus obit, sed uterq́ suum tenet ordine tempus
Nec tamen à puero multum distare senectus
Sera potest, spatioq́ breui distinguitur aetas
Quanta libet, iuuenes abierunt, scilicet illis
Expediebat enim forsan tibi nescia rerum
Mens hominis, semperq́ metu suspensa futuri
Quid iuuet aut noceat caligine cernit opaca
Quid modò sollicito multum sermone fatiger
Vt similes casus referam tibi, uel quid acerbo
Commemorem fratres diuulsos funere pauci
Ad summum uenere simul, memor ergo decoci
Parce precor lachrymis oculosq́ animumq́ serena
Stultum flere diu breue & irreparabile damnum
Irreditura cupis, nil possunt uerba precesq́
Nil surdis ingesta iuuant conuitia fatis
Interea trepidi dum circumuoluimur, ecce
Finis erit flendi, desiderium'ne quiescat
Quomodo torquemur, uolucri namq́ ocior umbra
Fausta dies properat. quo commigrare coacti
Praemissos fratres, & pignora chara sequamur.

Rainaldo de Libero pago Veronensi Poëtae, S.

NVper ab aetherei qui temperat astra tonantis
Missus habente uices, dulcem claramq́ reuisi
Parthenopen, celerante gradu, res inde trahebat
Ardua nec dubij fortuna incerta laboris
Hinc reditus urgebat amor uix limine noto
Constiteram tepuere animi, fractusq́ uidendi
Impetus, strepto solum spectare uidebar
Sole gemens, Sicula modo pulcherrimus aula
Exciderat solio, quo cum lux clausa sepulchro
Et sine quo uideo nox est, quasi publica regno
Nobilium lachrymae, populi miseranda dolentis
Murmura, & effigies lacerae moestissima terrae
Singula torquebant, quod adhuc stant moenia: uerum
Non ea Neapolis, quam quaeris uoluitur annus
Ausonias inter florentem uidimus urbes
Trunca caput, spoliata latus, belloq́ uolentes
Exarmata manus, quos subruit hora paratus
Quid ualet unus homo, quid mors uehit una mala
His ergo concussus, singultibus omnia crebris
Vt mihi conspicue patuerunt coniugis aures
Interrupta loquens breuiter commissa peregi

Quaesta

Quæsta parum magni mecum de morte mariti
Cætera consilio procerum, dum credita differt
Expectare iubet, sed ne mihi tempus inane
Diffluerét, segnisq́ sopor consumeret horas
Dum libros mens lassa fugit, calamumq́ recusat
Per loca nobilibus multum celebrata Poëtis
Ire uagus statuo, comitum choris omnia circum
Norat & ardebat studio mihi quisq placendi
Proxima fatiloquæ domus est habitata Sybillæ
Sulphureoq́ grauis moles impendet Auerno
Fessa æuo, metuenda situ, centum hostia uocum
Vatis Apollineæ, partim sub strage ruinæ
Sparsa iacent partim solido se limine seruant
Muta tamen, soluêre Dei, Syluáq sacerdos
Vnus enim cælo & terræ Deus omnia fatur
Tecta colunt uolucres uacia, lacus ipse nigrantē
Fernet aqua, cernas picto sub gurgite fuscos
Ludere pisciculos, uicinaq́ tartara signat
Tristis odor, faciesq́ loci, mons peruius imos
Inde petit manes, & nomine Barbarus & re.
Si comperta ferunt, ego procul atria ditis
Contentus uidisse fui irremeabile lumen
Præter enim quod fama uetus, quod carmina tererē
Huc eudis agricola timet, huc accedere pastor
Nauta nec æquorea sitiens telluris ab unda
Hoc audet calcare solum, uicinia narrat
Nescio quos auri stimulante cupidine nuper
Quod curuis sine fine putant latitare cauernis
Irreducem tentasse aditum, uotiq́ potitos
Forsitan atq atræ tenuos dulcedine uallis
Errasse seu forte uiæ, seu compede mortis
Infernum coluisse larem, ciuesq́ manere
Tartareos. sed uisa sequor, stant ordine colles
Vndiq contiguo, fontesq́ tepentibus undis
Antra rigant, rorantq́ salubri aspergine campī
Circumfusa quatit Tyrrhenus littora pontus
Qui quotiens tumuit salso tenet omnia fluctu
Rura lacumq́ simul reuomit quas sorbuit ultrò
Germano Neptunus aquas, pars altera montis
Despiciens acheronta uidet, pedibusq́ sub ipsis
Ipse ego supremo de uertice tristia uidi
Stagna, nec horrifici deerat nisi cymba Charontis
Vt uerum legisse rear: nam cætera prorsus
Conueniunt, Styx alta latet, Rexq́ impius orcī
Portitor annoso sessus temone quiescit
Interiore loco, siquidem iam nouimus omnes
Illud iter transire uado, nec flectere contum
Est opus, aut tenui suspendere carbasa malo
It sibi quisq pedes, sed ne sermone fatigem
Lumina chara mihi quicquid spectare licebat
Aspexi, uixq́ ulla dies transierat æuo
Lætior, aut tàm læta meo uix ulla redibit
Tam niueo signanda mihi, & memoranda lapillo
Nam præter quæ multa libens auidusq́ notarā
Paucaq́ iam uacua mediocris nomina Cirræ
Hoc primum mihi blanda die contraxerat una
Illustres fortuna duos, par nobile uatum
Quo dextrum læuumq́ latus ualente Maronis
Egregios hac aure sonos, hac nempe uidebar
Mæonios captare sonos, iam nomina quæris
Et genus, & patriam, Barilidos ille Ioannes
Quem primum Capuana uirum tulit inclita gestis
Pieridum armatus Latio iam solus amicus
Solus honor patriæ, postquā mors inuida Regem
Abstulit hunc Siculum, cæloq́ uiuentis egenū
Hic autem barbatus erat, cui pectus & ora
Nectare cæsalio redolent laurumq́ meretur
Sed decus emeritum uoto reddit ille modesto
Musarum interea mihi quàm grati, simus hospes
Atq meus quotiens Capuam, terrasq́ laboris
Imperiosa iubet mea me fortuna uidere
Sulmo patria est, atq his mihi crede pelignis
Naso secundus adest, igitur sic multa serenus
Tres uario sermone diem transegimus unum
At minime mirum, si dum Phœbea loquendo
Tempora sublimus ades quartumq́ loquentibus offers
Blanditijs precibusq́ meum conuellere pectus
Tentârant multisq́ uijs, ut sistere tandem
Erres uellem ipse meos, secumq́ manerem,
Sed quoniam instabilis proprio circumferor astro
Et requiem mihi fata negant, tu posteris unus
Fores tuum meum meruis super æthera nomen
Laudibus exaltetam stupuit percussus uterq
Vere nouo, nomenq́ iubens iterare, quid ultra?
Vt sibi te socium tribuam perdulce uenusta
Nomen amicitiæ, perq́ omnia chara requirant
Pollicitiq́ sumus honos & præmia larga
Te maneant, tenuisq́ labor, nec cura perennis
Paupertas nec dura senem, nec uox puerorum
Garrula, sollicitæ frangent, nec tædia uitæ.
Ocia læta trahes illis comitantibus, ac te
Restituisse tibi saltem sub fine licebit
Sunt quorum promissa fidem mereantur opimam
Magna ualent, maiora uolunt, & nomine tecum
Coniuncti, studioq́ paci qui pectora nexus
Alligat, ignotosq́ procul connectit amicos
Aude, age, nam si fama iuuat tibi clarior illa
Est nusquam, si grata quies tranquillior orbe
Nulla patet nostro, si libertatis amore
Tangeris aut censu, illis tua fera reseruant
Fata tibi quodcunq cupis, non ardua busti
Cura animum si forte monet cui gratius ore
Membra dabis quam quæ uatis tegit ossa supremī
Conciuisq́ tui, solamen dulciaq́ ingens
Hæc iuga Virgilius, Plinius tenet illa secundus
Tu medius iacuisse time, hoc Mantua colle
Hoc Verona sedas, patria est non horror Hiberum
Non Indum uisurus eas peregrinus Ydaspem
Italico ne temne solo cæloq́ fruerie
Italicas potabis aquas, non astrifer Athlas
Aethereouè tumens calle superandus Olympus
Non Aerimanthea, Nemeaq́ pericula syluæ
Lerneæ, nec monstra tibi tentanda paludis
Nec mare Carpathium, nec littora syrtis iniqua
Sed Padus æstiuis solito nunc uitior undis
Frondifer inde iugis sacer Apenninus apricis
Transuehet & campo incolumem te reddet Etrusco
Sexta dies, postquam patrio discesseris aruo
Hinc humiles colles, & amœnas collibus urbes
Transiliens, Romam spatio uir quinq dierum

Intrabis,

Initabis, Tybrimq́ inhians & sancta uidebis
Limina quæ tali ingenio uidisse decebat
Iam pridem, mundiq́ caput spectasse propinquum
Inde breuis tractus Campana per arua diebus
Quatuor optatum expectantibus ardet amicis
Heu propera, uicture tibi & moriture, meoq́
Vtere consilio, uersus relegens alienos
Nanq fatebor enim dum te Galathea tenebit
Nec spes libertatis erit, nec cura peculi.

Barbato Sulmonensi S.

DVlcis amice uale, tua si mihi semper imago
It præsens, mecumúe sedet, mecum ue quiescit
Redde uices, non atra palus Acherontis opaci
Turbida somnifero dirimat, nec gurgite lethe
Omnipotẽs quos iunxit amor, nũc corpore paulum
Distrahimur, sic fata iubent, sic uelle necesse est
Tu Capuam tergo, Capreasq́ à pectore semper
Puteolos dextra, & Phrygij tibicinis ossa,
At læua Silerimq́ procul, bifidumq́ Veseuum
Aspicis, æquorea resonantia littora fluctu
Næniaq́ ampla tenẽs, quibus est à uirgine nomen
Vrbibus atq ubi iam fuerat gens una duabus
Nunc gentes una urbe duæ, populusq́ biformis
Hic sine me remanet, imò mecum omnibus horis
Omnibus atq locis, sed enim me dextera Regis
Ripa Padi, læuumq́ patrie latus Apennini
Aruaq́ pontifrago circum contermina Parmæ
Nunc reducẽ expectant, planeq́ umbracula syluæ
Namq ibi Pierius gelidum me contigit ardor
Africa nostra mihi longum intermissa iacebat
Excitat locus ingenium, Iaspumq́ repente
Restituit calamum, memini me nulla profecto
Ingratum factura dies stat colle uirenti
Sylua ingens planeq́ tenet licet ardua nomen
Hic Solem procul aërias auertere fagos
Ac teneras uariare solum concorditer herbas
Mensibus æstiuis uideas, hic brachia cancri
Temperat unda recens, atq ora iubamq́ leonis
Dulces uicinis feriunt ex montibus auræ
Impendent iuga celsa super cœlumq́ lacessunt
Gallia sub pedibus iacet Itala tota sedenti
Contra autem Hesperiæ cernũtur terminus alpes
Mille nemus uolucrum species ac mille ferarum
Circumeunt habitant sacrũ, gelidusq́ per umbrã
Fons ruit, irriguo pubescunt gramina flexu
Florens in medio chorus est, quem cespite nullo
Erexit manus artificis, sed amica Poëtis
Ipsa suis natura locum meditata creauit.
Hic auium cantus fontis cum murmure blandos
Conciliant somnos, gratum parat herba cubile
Fronde tegũt rami, mons flamina submouet austrĩ
Horridus hunc metuit pedibus uiolare subulcus
Rusticus hunc rastris, digitoq́ hunc signat, & alto
Syluarum trepidus ueneratur ab aggere custos
Intus odor mirus, statioq́ simillima campis
Elysijs, profugisq́ domus placidissima Musis
Deferor huc solus furtim, sociosq́ fefelli
Tunc quũ prima mihi quæ strinxit tempora lauro
Aruerat nondum flexum uix Cynthia callem
Postquam Roma nouum tulit ad capitolia uatem
Transierat, pompaq́ tumens fortasse recentĩ
Nescio quid tacita insolitũ sub mente mouebam
Obstupuit, redijtq́ uaga uetus Africa mentĩ
Cætera reijcies operi mea dextra relicto
Redditur, inde loco locus hic mihi charior omnĩ
Hunc reuidere uelim cæpti mihi conscius altĩ
Extremamq́ manum longo imposuisse laborĩ
Quem traxit fortuna diu, si dextra fauebunt
Sydera, cum tandem incipiet secura uagarĩ
Africa per Latium studio redimita supremo
Scipiadesq́ meus quòd si uiuacior annos
Partha trahit quid mens agitet fortasse requires
Hoc unum tibi subtrahimus, sed amare laborem
Propositum, & segnes à limine pellere somnos.

ZOILO S.

SIn tua per longam saltem semel inuide uitam
Limina uirgineis essent calcata choreis
Cirreas si quando dapes, fontisq́ sonorĩ
Pocula gustasses poterant mea carmina limam
Aequo animo tolerare tuam, nunc censor inepte
Quid tibi cum Musis? quid mecũ? claudicet omnis
Versus enim quanquam te iudice tutus abibo
Aethera conscendam nunquam tibi cæcs uidebor
Quid tibi cũ Musis, quid mecũ, census honestus?
Est mihi Musarum studium, mens semper in actu
Has melior largitur opes Cyllenius ardens
Quid tibi cũ Musis? Quid mecũ publica fama est
Edictis te Vergilium comitesq́ pudendis
Exclusisse domo, metuunt ea nomina seruĩ
Quosq ais urbe Plato pepulit nos pellimus aula
Quid tibi cum Musis? quid mecum? pellere porrò
Non opus absfuerunt semper limenq́ superbum
Horruerant, frustra precibus mihi crede uocatæ
Tendentes alio, melioraq́ claustra sequentes
Quid tibi cum Musis? quid mecum? parce Poëtis
Exulibus iam parce tuis, sacrisq́ prophanum
Pierijs auerte caput, linguamq́ coerce
Ignotis ne caeca uijs calcaribus acta
Corruat inuidia, si fercula pinguia uentri
Dulce merum, mollisq́ thorus contingat inertĩ
Si tibi turgẽtes auro Rhamnusia fiscos
Aggeret, argenti montes superaddat & æris
India si thalamos crustis circumdet eburnis
Et premat Oceanus spolijs te nobilis Alga
Imbellesq́ manus illustret iaspide crebra
Nulla tuos hedera constringant brachia truncos
Non segetẽ myrtus, nõ Delphica laurus obumbret
At ficus, oleasq́ tibi uinetaq́ tellus
Sufficiat, largoq́ fluat uindemia Baccho
Vinitor ipse nihil fessus, nil poscat arator
Sic cumulent omnes tua gaudia, nullus egentĩ
Sit locus, atq fores inopi claudantur amico
Solus hians, fœlixq́ tibi, nullisq́ grauatus
Hospitibus, numeres Gazas obsessus ab illis
Semper crescentis sitiens speculator aceruĩ
Pone modum uerbis crasse te redde quietũ
Vel nostros damnare ferox iam desine uersus
Vel dictum ratione proba, si displicet autor

Illa placebit enim, sed quid rationis ad hostem
De ratione loquor? quin desine censor inepte
Et duo sub memori prouerbia pectore uersa
Artem quisq; suam, doceat sus nulla Mineruam.

Gullelmo Veronensi S

SI quid agam quæris, quod gens humana laboro
Quid mediter? requiem, quæ spes? mihi nulla quietis,
Qua uager? hac illac: quo pergam? tramite recto
Ad mortem festinus eo: qua mente? profecto
Intrepida, promptaq́ graui de carcere solui
Qui comites? mortale genus, quæ meta? sepulchrum
Proxima quæ cœlum, uel si prohibemur abyssus,
Hanc tamen, hunc superi casum prohibete precamur
Nunc ubi sum? Parmæ, quæ sit mea tota diæta?
Hortulus, aut templum, nisi me nimius extrahat urbe
Quis uictus? solitus, licet indulgentior ambas
Det fortuna manus, gremioq́ inuitet aperto
Quæ frons? clara minus, quæ premia in pectore curæ?
Africa, quod studium uehemens, quis fructus inanis?
Gloria, nam solidam uirtus uel sola meretur
Cura secunda domus mihi par, quã marmore raro
Sæpe tuos operi questus procul, absore montes
Aut Athesim rectis non hæc descendere ripis
Exorno, coloremq́ nego, sed carmine Flacci
Terreor ac busti admoneor, cogorq́ supernæ
Interdum meminisse domus, & parcere saxis
Inq́ iis uis seruare aliot, tunc impetus ille
Et cœpti lentescit amor, tunc tecta perosus
In syluis habitare uelim, tenuissima forte
Effugiensq́ oculos emersit rimula muro
Hanc animaduertens, operum culpare magistros
Aggredior, multisq́ rudem sermonibus artem
Respondent non arte hominum consistere terram
Quam tantũ curuaret onus, modò iacta parumper
Fundamenta nouit subsistere molibus, atqui
Nil penitus firmum, nil immortale per æuum
Mortales fecisse manus, ea mensa uitæ
In longum satis esse uiæ, uitæq́ nepotum
Dirigui, mox ipse mihi, ni rusticus autor
Temnitur, hi uerum memorant quin cassa caduci
Fundamenta tui circumspice corporis amens
Eripe te in tutum nunc dum licet, omnia nec sint
Te semper potiora tibi, domus ista manebit
Corruet hoc corpus, sedem uacuabit utranq.
Talibus increpitus sylui, pudor obstitit unus
Desereret ne cœpta metus, n. in machina pendens
Prætereuntis erat digito monstranda popelli
Ergo opus insistens celero, tamen omnia discors
Mens uariat, nunc recta placent angusta catenis
Quantus & ingenti Curio fuit hortulus olim
Quantus Epicuro, coeunt exempla, senexq́
Virgilianus adest, quem se sub turribus altis
Ebaliæ uidisse refert, nunc æmula cœlo
Mœnia Romulidum tecturaq́ culmina nymbos
Vrbe Semiramia meditor modo, omnis agelli
Sordet, & immensis uaga mens anfractibus errat
Aruaq́ fluminibus distinguit montibus amnes
Ruraq́ circumdant pelago, redit inde modesta
Nitatrix, luxusq́ odio flammata superbi
Iugiter ista mihi de me certamina surgunt
Hæc me multiuolum pectus sub nube uolutat
Hos inter fluctus mens est, sed uulgus ineptum
Absq́ gubernaculo maioribus errat in undis
Id sibi solamen proprias amat ipsa procellas
Naufragium populare uidens, tandẽ omnia librãs
Rideo meq́ simul mortali quicquid in orbe est.

FRANCISCI PETRARCHAE V. C. EPISTOLARVM LIBER III.

IOANNI DE COLVMNA Cardinali, S.

EST mihi cum Nymphis bellũ de finibus ingens
Auditum fortasse tibi, mons horridus aurae
Excipit ac nymbos et in æthera cornibus exit
Ima tenent fontes, Nympharũ nobile regnum
Sorgia surgit ibi, querulis placidissimus undis
Et gelida prædulcis aqua spectabile monstrum
Alueus, ut uirides uitreo tegit amne smaragdos
Hic mihi saxosæ rigidus telluris agellus
Contigit, hinc lites, hinc semina prima duelli
Namq́ ego quod profugis sedes erat apta Camœnis
Conciues hic esse meas, meeumq́ tumultus
Insulsiq́ dedi conuitia temnere uulgi
Cõtra ille, indignum facimus grauiterq́ ferendum
Exulibus sua iura dari, nouus aduena toto
Orbe quod expulsas alienæ inuaderet arci
Atq́ nouem præferret anus, quòd mille puellis
Iam mihi facta manu nitido breuis area fundo
Stabat, & aduecto ridebat gramine pratum.
Nympharum uerrea rapidum de rupibus agmen
Prosilit, ac fragilis ualido molimine cœpti
Fundam senta ruit, fugimus scopulũq́ propinquum
Prendimus, & saxo trepidi speculamur ab alto
Præsidioq́ loci fruimur, nec tempore longo
Congredimur patulisq́ iterum nos credimus aruis
Sic puduit fugisse semel, transtuerat orbem
Delius obliquum, iamq́ altera uenerat æstas
Humida Pierio passim insultare labori
Agmina conspicio nostrisq́ habitare sub antris
Quid facerẽ? indignor, sed quanam fata gubernãt
Consilium curasq́ fide, quo uana retorquent
Orsa hominum dum multa paro, dum bella retẽto
Forte peregrinas longum usque ire per oras
Cogor, & inceptum causa cum ualle relinquens
Attonitas comite post secula multa reduxi
In Latium celsaq́ super capitolia Romæ,
Sextus ab his annus agitur quid multa, cedimus
Per mare iam totiens mensum, totiensq́ remẽsum
Perq́ nimis notas alpes, rapit omnia mundo
Prorsus auara dies, & sensim labilis ætas
Dum rus nempe silens, & opaca reuisimus antra
Mira loci facies, operis uestigia nusquam
Omnia calcabant hostes sparsusq́ iacebat

Agger & undiuagis præstabat piscibus aulam
Rursus in ambigui redeo discrimina belli
Et dabat arma dolor, uires cumulauerat ira
Conueniunt duri agricolæ, pastoria nec non
Exiguo conducta cohors succinctus & alte
Piscator madidus posito mihi militat hamo
Voluimus ingentes scopulos, ac uiscera matris
Carpimus omnigenæ, & squalentia uellimus ossa
Paulatim & ferro montem tentamus adunco
Pellimus his tota Nymphas regione subactas
Erigimusq; sacris mensura palatia Musis
Fluminis in ripa, præterlabendo uicissim
Hinc sua damna gemens, hinc gaudia nostra uidebunt
Nil aliud nisi fortè minas & murmur inane
Exitus hic tantorum operum, ne ue omnia nobis
Attribuam, manifesta canis, manifesta leonis
Sensimus auxilia Phœbi peperere fauorem
Ille Palem nostris mouit pro partibus arma
Atq; arcum pharetramq; leuem, æstiferasq; sagittas
Pugnauitq; die medio uicitq; supernæ
Per noctem obsequiosa soror uelut æmula fratris
Addidit ac lucri spacium tenebrasq; repressit
Sentio propositum tamen hinc fraudemq; latentem
Dum glaciem nymbosa ferat, uentosq; niuesq;
Sydera & undantem, dum uersat Aquarius urnam
Expectans, tunc meauto mihi multa minatur
Tum specus hæc uasto rapidum uomet ore fluentum
Gurgitibus mixtis properans succurrere uictis
Omnia sunt prouisa mihi, iam parte reuulsa
Rupis & aggestis uicino è littore saxis
Hybernum præstruxit iter mea lecta iuuentus
Nec nos aut fracto ueniens Padus aggere multum
Terreat, aut rupti contemptor pontis Araxes
Iam uictor, iam pace fruens tutusq; futuri
Pannosos comites uix serum in flumine puro
Exposui, lauiq; uadis hic sæpe precanti
Antiquos renouare modos, contingere lauros
Nectere serta manu, sacras spectare choreas
Permissum sileat quanquam indignatus Apollo
Cirraq; muta iugo iam pridem subsit hiberno
His ego non plausum uentosaq; festa theatri
Nec murmur turbæ uarium, sed rara bonorum
Pectora pollicitus mœrentia corda leuaui
Hospitio mensaq; fauens, castoq; cubili
Iamq; Helicon, collis biceps, iamq; ungue caballi
Fons oriens, nemusq; uirens iam sylua uideri
Incipit, & miseris melior fortuna reuerti
Hac age uisurus propera, par siqua quietis
Cura tibi cernes bellis hæc otia quantum
Vrbanis præferre uelis, neu dura timeto
Fercula, & horridulis inculta cubilia culmis
Regibus alternare uices, gratissima res est
Fastiditur idem semper, uariata uoluptas
Blandior est aliumq; refert dilata saporem
Adde quòd & lautas, epulas & uina rubenti
Monte uel ardenti dudum transuecta Vesæuo
Argentumq; nitens, gregis ac preciosa Britannis
Vellera odorato demersas murice uestes
Ferre breui potes ipse uia, de cætera nobis
Herba thorum ramus tectum uiridantibus arbor
At cytharam Philomena feret, quam nulla libido
Flexit adhuc, tremulo permulcens gutture syluas
Innuba uirgineo canit, & non sibilat anno
Nos tibi multiloquos, si fert ea cura libellos
Musarumq; choros, domitisq; insistere Nymphis
Nos tibi pampineos colles grauidosq; racemos
Deniq; mellisflua ficus, unoamq; recentem
Gurgite de medio offerimus, cantusq; uolucrum
Innumeros, montisq; sinus, sinuosq; recessus
Et nemorum gelidas udis in uallibus umbras.

Rainaldo de Libero pago Veronensi Poëtæ, S.

E St puer hic nobis latis demissus ab astris.
Atq; Mose ad ripam genitus, tenerisq; sub annis
Altus aquis sequanæ Rhodanum nunc hospes ad undã
Acceptus Musis, digito doctissimus omnes
Organicos miscere modos, curasq; nocentes
Pellere pectoribus, syluasq; impellere cantu
Sistere præcipites pluuias, compescere uentos
Hunc ego post patrios amnes, ut amœna uicissim
Flumina nostra bibat, Athesimq; Padumq; parentem
Hortor, & Ausonia Duce me respiret in ora
Pollicitis precibusq; animum flexisse uidebar.
Spes titubat maiore minor, postquam attigit aulas
Pontificum celebras quos cardine Roma corusco
Consilij subsedit inops, quo tramite uergat
Vereat has inter Gazas, auriq; nitorem
Nos ne fidemq; sequi nostram uelit, unde niualem
Horret & aëriam saxosi uerticis alpem,
Ac putat Italiam toto distare profundo
Hinc requies promissa trahit, terrasq; uidendi
Famosos impellit amor, iuuenilia quorsum
Consilia euadant dubium, sibi funditus ipse
Persuade uel hoc animi modulante tumultus
Iuris habere sui, pax est ubi iusserit ille
Gaudia sub digitis habitant, dulcedine mira
Vincuntur tristes & uertunt terga querelæ,
Si sequitur mulcebit agros & pascua late
Eridani uestrosq; lacus, fontesq; decores!
Quos paris & uitreo mittit mons aureus amnĩ
Te tamen ante alios curis absoluet amaris
Solamenq; feres studijs calamumq; iuuabis
Iudice te Philomena sibi iam luce propinqua
Cedet, inexpletos iuuenis dum cantat amores
Cedet olor cantu senior iam morte sub ipsa
Nubila diffugient cœlo pelagoq; procellæ
Partim electrum flentes stillare sorores
Incipient, fratrisq; minus meminisse ruinam.

Gulielmo Veronensi Oratori S.

T Vrbida nos urbis species, & dulcis amœni
Ruris amor tulerat nitidos inuisere fontes
Mirandumq; caput Sorgæ, quod uatibus ingens
Calcar, & ingenio generosas admouet alas
Hic ubi te mecum conuulsa reuoluere saxa
Non puduit, campumq; satis laxare malignum
Venantem uarijs uideas nunc floribus ortum
Natura cedente operi, pars amne profundo
Cingitur ad partem præruptis rupibus ambit

Mons gelidus calidumq́ iugis obuerſus ad Auſtrum
Hinc medio ruit umbra die pars nuda tepenti
Porta foret Zephyro, ſed & hinc procul arcet agreſtis
Murus, ab acceſſu prohibens pecudesq́ uirosq́
Aërias, ſed enim ramis uiridantibus a te
Littoreas uolucres ſcopulis intexere nidos
Has muſco uelare domos, ſed frondibus illas
Progeniemq́ inopem fidis trepidare ſub alis
Aſpicias, atq ore cibos captare trementi
Concaua tum querulis complentur uocibus antra
Et color hinc oculos illinc ſonus aduocat aures
Certatim, dulci ſpectacula plena tumultu
Suſpendunt, gratæúe quies condita labore
Hic unus cum pace dies exactus Auenti
Vix totus, tot me laqueis, tot curia curis
Implicat, id meritum quin uincula nota libenter
Infœlix, tritaq́ iugum ceruice recepi
Nunc tamen illius iuuat hic meminiſſe diei
Dum latices, dum prata uagos, dumq́ inſita miror
Arbuta, dum lauros alia regione petitas
O buia Gulelmi facies truncisq́ uadisq́
Inq́ oculis tu ſolus eras, hoc ag gere feſſi
Sedimus has tacito accubitu compreſſimus herbas
Luſimus hic puris ſubter latentibus undis.
Hic longo exilio ſparſas reuocare camœnas
Hic Graios Latiosq́ ſimul conferre Poëtas
Dulce fuit, ueterumq́ ſacros memorare labores
Noſtrorum immemores, hic cœnam in tempora noctis
Traximus alterno pariter ſermone relicti
Singula dum repeto, lux illa breuiſſima furtim
Labitur, & clauſa uix ſerum ualle reuoluor
Faucibus egreſſus, quum iam ſyluestria tempe
Vmbroſosq́ ſinus ſpectans poſt terga uiderem
Lucidus ac mecum ad læuam deſcenderet amnis
Surgit ab aduerſo uulgus muliebre uirisq́
Inter mixta acies, formæ diſcrimina longæ
Nulla putes, habitum confudit Gallicus olim
Luxus & ambigui texit ueſtigia ſexus
Congredimur magis atq magis uultusq́ pateſcunt
Et uitæ tenues, & texta monilia gemmis
Et crinalis honos, diſtinctaq́ purpura limbo
Stellantesq́ micant digiti, propiusq́ per agmen
Intuitus, ſolitæ poſt mutua uerba ſalutis
Obſtupui, tuus ignis erat, tua cura, iocusq́
O qualis facies oculis habitare ſub illis
Viſus eras, ſaluere iubens, & prendere dextra
Et mecum de more loqui, quo pergeret ultrò
Percunctor comites, fontis quo fama uocaret
Reſponſum, ſed fortè alio de fonte latenter
Cauſa petita uiæ, quas non ſe uertis in artes
Ingenioſus amor? quid non didiciſtis amantes?
Forſan in his pridem tua nouerat ocia terris
Et quia te nuſquam ueſtigia nota legebat
Te recolens, fingensq́ tuos in imagine uultus
Talis erat, ſic uiſa mihi eſt, & quiſquis amaſſet
Diceret hac ardet, reduciq́ occurrit amico
Ibat enim cupide, ſtudioq́ accenſa uidendi
Lætior ac ſolito, & dulcedine capta locorum
Tentaui reditum quaſi te uiſurus in illa
Et iam uerſus eram tecum remeare putabam
Et uoces audire tuas, & cernere geſtus
Virginis Hemoniæ Phœbo mirante uidebat
Aut indignantem Actæoni ſpectare Dianam
Si foret arcus ei, pendensq́ in terga pharetra
Arma ferūt oculi, dulces iacit inde ſagittas
Spicula nota tibi, nec amantū incognita turbæ
Digredimur tandem, ueniens nox uerba diremit.

Ioanni Columnæ Cardinali. S.

IVlius alter adeſt, adeat ſimul altera limen
Littera noſtra tuum, curas quæ narret agreſtes
Quo tandem lis longa breuis peruenerit orti
Quæ mihi cum Nymphis bellorum ex ordine cauſa
Cunctos noſſe reor, quā ſe mea carmine fama
Extendit, nomenq́ noui tulit aura Poëtæ.
Aſpera iam luſtris certamina nempe duobus
Crebraq́ conferimus, non plures Troia per annos
Obſtitit aut Graium cœptis, aut Gallia noſtris.
Omnia tentaui, ſpem quam mihi præbuit æſtas
Proxima fregit hyems, auctisq́ potentia fontis
Vicerunt, & operum faſtidia, ceſſimus ultrò
Reddidimusq́ uiam, ſcopuloſa repagula nuſquam
Nuſquam indignanti tranſuerſæ in flumine moles
Ac conuulſa ſonant rupis fragmenta uetuſtæ
Vnda tulit partem, partemq́ tulēre coloni
Et nouus antiqui labor impulit acta laboris
Propoſitum ceu nauigium moderator ut ipſa
Tempeſtas rerum hortatur, nunc urget in Auſtrum
Nunc Boream, ſeptemq́ iubet ſpectare triones
Quo uocat illa ſequar, ne ui trahar, omnia fruſtra
Miſſus in aduerſum, proram diuerſa mouebo
Littora reſpicere, & uentis patere Hetruſcis
Atq gubernaculum partes uerſatile in omnes
Intenta frenabo manu, gratiſſimus olim
Ludus erat, querulas Nymphas cum murmure multo
Sedibus è proprijs & auito expellere regno
Annuus hinc labor & bellum immortale fauente
Bruma illis, æſtate mihi, cui mixta uoluptas
Plurima molliri, captum dulcedine quadam
Compulit uſq adeò, quòd ſi licet infima ſummis
Et pelago anguſti componere gurgitis undam
Ac Regum uatumq́ inopes conferre paratus
Perfida ſic quondam nauali ponte ſuperbus
Helleſpontiaco Xerſes traiecerat æſtu
Sic etiam armipotem longo poſt tempore Cæſar
Cornua Brunduſij ualidis uincire catenis
Auſus, & edomito genitum prohibere profundo
Sic quoq Baiano temerarius æquore Gaius
Tertia conſtruxit tumidi ſpectacula faſtus
Quæ nunc ſparſa uidens nauta, numerantq́ ſub alto
Hic helleſpontus Baiæ mihi Brunduſiumq́
Hic ferro fodiendus Athos, nunc altera pectus
Cura ſubit, uideo naturam uincere quantus
Sit labor, ergo ſuum ſeruant elementa tenorem
Amnis iter ſolitum, ſed enim breuis angulus hæret
Rupibus, ille quidem Nympharum ab origine ſedes
Nunc mea Pyeridumq́ domus ſatis ampla, quod hoſpes
Adueniet rarus, ſordent quia carmina uulgo
Vitaq́ noſtra furor, ſub iudice facta furenti

Hanc modo uallamus quam nulla reuellit aqua uit
Ni montem oppositum à radicibus eruat imis
Si tibi cura animum dederit, si curia tempus
Omnia mutato nostrum decus ordine rerum
Me Nymphis, Nymphasq; mihi cessisse uicissim
Et cecidisse minas, compressaq; bella uidebis
Retia nunc sunt arma mihi & labyrinthius error
Viminea contextus acu, qui peruius undis
Piscibus est carcer, nulla remeabilis arte
Pro gladijs curuos hamos, fallacibus escis
Implicitos, tremulasq; sudes, paruumq; tridentem
Piscator modò factus ego, quo terga natantum
Sistere iam didici, duroq; affigere saxo
Primitias en fluminea transmittimus artis
Et uersus quot clausa domos habet artaq; uallos
Quæ tibi pisciculos & rustica carmina pascit.

EIDEM S.

CVncta dies minuit, tua munera tempore crescunt
Atq; usus meliora facit, tibi Regius aulæ
Assuetus mensæq; canis, somnosq; superbos
Purpureis captaret oris, transmissus ab ora
Occidua, patrios mores, Hispanaq; raptim
Lumina Romuleis opibus, somnumq; cibumq;
Post habui sortemq; nouam, melioraq; cernens
Omnia tranquilla lætus statione quieuit
Hunc mihi digressus supremaq; uerba parandi
Solamen comitemq; uiæ largiris, at ille
Sublimi de sede licet uenturus ad imam
Paret & miectis mœstus dat colla cathenis
Et sequitur nec spernit heri mandata memoris
Paulatim minus atq; minus meminisse relictas
Delitias iam prata iuuant iam lucida tranans
Flumina, mordet aquas, ludit in gurgite puro,
Pocula iam sibi nostra placent, & libera curis
Ocia, deserti non ampla palatia Regis
Antefert, uariasq; dapes iam panis & unda
Sufficiunt ac parua domus, iam membra refulgent
Lota, feri cecidit scabies in fronte salubri
Torpenti contracta situ, iam uertice toto
Altior it solito, ceruixq; generosior extat
Iamq; tumet phaleris, iam uisa monilia mulcent
Ampla q; Zona rubens niueisq; intexta columnis
Seq; suum recolens quondam secum ipse superbit
Multa minax fugit nostro de gramine pastor
Seq; suumq; gregem procul addidit, atria custos
Formidatus habet, plebs importuna procaxq;
Hactenus obsessum metuit contingere limen
Liber ego, meus assertor, mihi scilicet unus
Est comes assiduus, quotiens lassata diurnis
Sub noctem curis thalamo mea membra silenti
Composui, facilemq; oculis dedit ora quietem
Excubat ante fores, quotiens me longior æquo
Somnus habet fessum queritur, solisq; reuersi
Admonet increpitans, & concutit ostia planctu
Illicet egressum uultu plaudente salutat,
Meq; præit, loca nota petens, & lumina uoluens
Sæpe retrò, laui postquamq; in margine ripæ
Procubui & foliis curis insistere cœpi
Vertitur huc illuc, aditus circumspicit omnes
Candida tum uiridi proiectus pectora terræ
Tandem terga mihi obuertit uenientibus ora
Est inter fontes gelidos locus, undiq; solis
Peruius alitibus, scopulis & flumine cinctus
Hac gressu trepidante feror, malet ille, uiamq;
Occupat & magno tegit arctum corpore saxum
Latratu exiguo conspectos nunciat ante
Inde ruit, nisi forte uetes: nam plurima seruat
Si quis cuncta notet sensus uestigia nostri
Iussus inardescit strictis lentescit habenis
Toruus, ut aduersus reliquos, sic blandus amicis
Auribus abiectis tremulaq; occurrere cauda
Prospicit hunc medio transuersum calle tremiscens
Rusticus & legum nodos perplexaq; iura
Consiliumq; domus inops connubia nate
Me percontari solitus, uelut Appius alter
Acilius 've forem, & Musas turbare quietas
Nunc secum sua solus agit mihi maxima uita
Commoditas mecum esse licet quæ cuncta fatebor
Muneribus debere tuis, solatia mille
Præterea, saltu colles amnemq; fatigat
Arguta pueros imitatur uoce canentes
Et risus motura facit, penitusq; uadosis
Anseribus grauis hostis adest, per littora & altos
Insequitur scopulos fundo, nec tutior imò est
Aliger infœlix, medio nam flumine prensum
Extrahit & pingues cœnas uolentibus offert
Sæpius, atq; epulas uenatibus ornat agrestes
Sed iocus est, aut ira leuis seu grata natanti
Præda est, seu strepitu offendunt, nam mitior agno
Esse soles paruis nunquam mihi crede uel hædum,
Vel fragilem tentabit ouem, profugamq; capellam
Occursu trepidi leporis quasi territus hæret
At fœtas laniare sues ualidosq; iuuencos
Audet, & arreptas conuellere morsibus aures
Morsibus his quondam diuersi à finibus orbis
Missus Alexandro canis est, & regius idem
Et contemptor erat, quem non plebeia mouerent
Bellua, non damas, non apros ille, nec ursos
Tangeret, alta suos sæuens in uulnera dentes
Quæ male cum præceps nouisset dona tyrannus
Non generosum animal meritum meliora peremit
Mittitur hinc alius sæuos mactare leones
Doctus & euerso tellurem elephante subactam
Concutere hunc inuenis tandem miratus amauit
Erroremq; suum nouit ferrumq; perempti
Pœnituit, quem non digno prius hoste probasset,
At mihi nota mei uirtus, impune catellus
Mordeat hunc lactens, quem non grauis ira leænæ
Terreat, orbatæ nec feruens tigridis ardor.
Tu præsens, nisi fallor eras quando alta supremi
Atria Pontificis subitò completa tumultu
Mouit, ubi insonuit uillisq; rigentibus horrens
Ibat, ut ostensi lacerares claustra leonis
Vix inde abductus mœrens magnumq; dolorem
Testatus gemitu rauco longis ue querelis
Sed multum res parua tenet, sit finis ut unum
Non sileam si fortè aliquem uidet ille tuorum
Seu casus, seu iussa ferant, quòd scilicet absens
Semper adesse tuis non desinis, incipit aulam

Suspirare tuam uallesq́ & rura perosus
Fortunaq́ nemos ueteris, sors libera detur
Mallet ad excelsam meritò remeare Columnam.

Ad arbores suas.

SYlua precor generosa seges per secula tanti
Viue nemos Domini fœlices surgite plantæ
Tendite pomiferos sub nubila tendite ramos
Herbosumq́ solum frondosis palmitis umbra
Dum fremit ore leo, dum sicca reuertitur æstas
Protegite, & solis nimios arcete furores
Iam Zephyro fluxêre niues, iam bruma recessit
Floriger ecce aries, iam piscibus instat aquosis
Vere habitum mutare nouo uiridiq́ colore
Vestiri & lætos pro tempore sumere uultus
Ille iubet qui iam uestri sibi poscere partem
Dignatur fœtusq́ grauet dignabitur olim
Crescite magnifica forsan contingere dextra
Maximus ille uirum, quos suspicit Itala tellus
Ille inquam aëriæ parens, cui protinus alpes
Cui pater Apenninus erat, cui ditia rura
Rex Padus ingentis spumas intersecat amnis
Atq́ coronatos altis in turribus angues
Obstupet & dominum hinc illinc ueneratus eundem
Adriaci quem stagna maris tyrrhenaq́ latè
Aequora permetuunt, quem transalpina uerentur
Seu cupiunt sibi regna Ducem qui crimina duris
Nexibus illaqueat, legumq́ coherces habenis
Iustitiaq́ regit populos quisq́ aurea fessa
Tertius Hesperiæ melioris secla metalli
Et Mediolano Romanas consulit artes
Parcere subiectis & debellare superbos.

Petro Dantis Florentino, S.

SI sapientis habent aliquid phantasmata certi
Sper mihi magna boni, longos Deus ille labores
Forsitan ætherea spectans miseratur ab arce
Et lachrymis iam finis adest, ô sera quietis
Tempora grata tamen, sed quòd prior ista uideres
Fecit amor patriæ, quam quo melioribus astris
Nascimur, hoc animo colimus meliore parentem
Et tua nunc igitur uigilantia pectora curæ
Sollicitant, memoremq́ sopor suspendit amantem.
Tu mihi da ueniam, breuior sum, dextera dolore
Segnis habet calamumq́ mouens sibi fessa uidetur
Nodosam uersare trabem, tibi cognita causa est.

Zenobio Florentino Grammatico, S.

O Fœlix cui uel uiduam spectare parentem
Contigit atq́ uagas deserto in monte sorores
Vidisti quod mundus iners, quod uulgus auarum
Posteritas quod cæca nequit spectacula carò
Ingenijs permissa sacris, tot millia rerum
Tot curas formasq́ hominum speciesq́ laborum
Cernere sub pedibus poteras tranquillus ab alto
Me procul in tenebris per deuia longa uiarum
Errantem uidisse fuit, sed te axit amare
Frondis honos, libuitq́ sequi quam iure licebat
Spernere Pyerias ausum decerpere lauros
Potior ignauum miles sic signa ferentem
Doctus inexpertos obseruat nauta magistros
Propositi tamen egregij uotiq́ modestis
Quisquis es in nostrumq́ adeò propensus amorem
Te late cupidisq́ animi complectimur ulnis.

EIDEM S.

DVlce iter in patriam dulcis fuga rarior hospes
Attrahit, at nota retrahunt fastidia turba
Quid faciet animæ, locus is quo pergimus inquam
Fert mala iuncta bonis & dulcia miscet amaris
Cuncta quidem subeunda simul fugiendaq́ nobis
Cuncta simul, neq́ enim facilis discretio rerum
Elegit ille fugam quid quòd nec aperta uolenti
Ianua in exitium ciues egere superbi
Claudit inquam urbem qui ius ibi supprimit æquum
Est genus exilij tacitum, sunt uulnera cæca
Miraris? cui non paucorum iniuria nota est
Quam fouet immemoris populi patientia nostri
Vel ui rapta domus, uel pascua ruris auiti
Amissaq́ preces, & tot per inane querelas
Indignor ne uera negem tecum ne licebit
Gloriet? amplexa est gremio nos aurea Roma
Et ciuem dignata suum, dulcisq́ Maroni
Parthenope sacro fœdus feriente Roberto
Quid referenda mihi, seu docta Bononia legum
Seu Salis inferni decorantes litora Pisæ
Atq́ Adria imperitans, alterq́ Venetia mundus
Historiaq́ parens Patauum, seu Smyrna latinis
Mantua siderea nutrix longæua poesis:
Parma uel imperij clypeum si credimus olim
Romuleos dum dura Duces fortuna premebat.
Quid loquar Hesperias urbes atq́ oppida nostrum
Inter honoratos numeranda nomine alumnos
Vestra quod una fuit abolet Florentia festis
Longius impellor, balanum sæpis ira calentem
Gallia me uoluit, proles generosa Philippi
Non urget, extremi proprium uoluere Britanni
Immeritum fateor, sed in hoc mihi sydera saltem
Dextra fauent, leuis mulcentia lumine astrum
Quo tulit, esset dolor læso tu parce loquaci
Non fugimus patriam, sed nos fugat illa profectò
Mox uetus exemplis illustribus, aspice busta
Sparsa uirum, patria uetitum tellure iacere
Quos ciues quem nam peregrino in puluere saxa
Quot cineres quæ membra premunt, solabimur ergo
Et monitis leuiora animo tolerabimus æquo

Bruno Florentino, S.

PYerias comites & plectra sonantia Phœbi
Hemoniamq́ alio laurum procul ore relictum
Noueris antiqui precium prædulce laboris
Tristia pro Musis habitant præcordia curæ
E quibus infaustas mors imperiosa choreas
Fortuna modulante ciet, non aridus agnos
Dente lupus rapido teneros non fæta iuuencos
Tygris & imbelles Iouis armiger ungue columbas
Acrius insequitur, quam me trux illa meosq́
Me linquens rapiensq́ illos quo Musa dolore
Captum liquit opus elegos & flebile carmen

Fessus erat calamus siccis sitit Africa glebis
Nostra, fatigato longum deserta colono
Castalij nec fontis opem, nec frondis odorem
Sentit Apollineæ, sed cobora dira cupressos
Funereosq́ rogos lachrymarum proruit imbri.
Quem nymbi tristesq́ animum peperêre procellæ.
Heroas canerem, insisteras conatibus obstant
Sydera magnificis, alio leuis orbita calle
Ingenij transuersa mei male sanus ad agros
Ducor, & heu mærens aliorum lumina tergo
Cogis enim fortuna nocens, en tempore quanto
Qum q sepulchra uirum quales si prisca dedissent
Secula Mæonio uigilatum carmen Homero
Clara uel Ausonijs celebrasset Mantua Musis
Ergo Deas alibi, sed quid loquor omnia tecum
Et Phœbum, & comites totumq́ Helicona require
Ars mihi iam gemere est & castigare gementes.

Gulielmo Veronensi Oratori, S.

FEbribus obsideor ualidis, mortemq́ propinquam
Suspicor, hac inter turri uigil improbus alta
Excubat, & rauco pernox obmurmurat ore
Classica dira fremunt, belli circumuolat horror
Ditia Barbaricis uacuantur rura rapinis
Innocuusq́ cruor per dulcia funditur arua.
Vulgus inane gemit, taciti flent limine patres
Fœmineaq́ sonant per compita mæsta querelæ
Singula dum premerent celsam rationis in arcem
Euasi, fateorq́ libens hac tempora linquo
Hactenus hic animi status est mihi cætera morbo
Si nequeam uictus pro me uaga fama loquetur.

EIDEM S.

ACtum erat extremam uictus rapiebar ad horam
Potio, ni tristis bilem domuisset amaram
Artifici prætenta manu, mox limine ab atro
Mortis ad astrigerum uideor mihi uersus olympum
Nunc terram titubansq́ premo noxq́ ipsa fatetur
Semianimem pallorq́ grauis, spes reddita uitæ
Cætera conueniunt morti, tu uiue diuq́
Quicquid erit lætum nostri memor exige tempus.

Ioanni Barili Neapolitano Militi, S.

DOctus ad horrificam delectus nauta procellam
Grande onus & cari mecum sibi sentis honoris
Materiam imponi, famam nisi fallor amabat
Qui iussit tam magna tuam, uerum ocia contra
Oderat ac requiem, spectati dextra magistri
Poscitur ad clauum quotiens uiolentior Auster
Incubuitq́ uadis scopuloq́ illisa maligno
Ingemuit raucum tam peruia fluctibus aluus
At quotiens cœlo mitis iacet unda sereno
Blandus & Hesperio Zephyrus suspirat ab axe
Cura gubernandi minor est, minus indiget artis
Atq opere fragili quamuis credenda lacerto
Tu syrtim ambiguam uentis frangentibus æquor
Littoreos ue canum strepitus, refluam ue charybdim
Euxinumq́ fretum rapidi sub faucibus Istri
Ingressum te chare puta, tamen omnia uirtus
Vincet & ancipiti tua carbasa certa profundo
Vis animi generosa teget, mirabere forsan
Spes ea, uester amor, desideriumq́ metusq́
Sollicitant, quo calle queant de littore tuto
In puppim transire tuam uisurus ab alto
Monstra maris tumidi, & portum subiturus eundem.

Nicolao Florensi S.

SI iuuat agricolam ruris spectata subacti
Gloria dum flauas oculo metitur aristas
Diuitiasq́ suas tamen idem in colle benigno
Dulcius aëriam quercum, fagumq́ comantem
Pampineisq́ notat uestitam uitibus ulmum.
Pastorem si fama gregis uulgata superbum
Efficit, ac toto fecerint ab agmine magnum
Lætior herbosa ludentem in ualle iuuencum
Hunc colit ante alios mulcens hunc nomine crebro
Signat odoratis intexens cornua sertis
Quanta mihi gentisq́ putas tu gloria nostra
Quantaq́ lux patriæ, quem tot tolerare laborum
Aspera tot laqueos cauto transcendere gressu
Hostibus horrendum, charumq́ uidemus amicis
Quem nec torua minus claro nec perfida cœpto
Blanditijs fortuna mouet, tam tristibus anum
Quam lætis mirata uirum, sibi carbasa cymba
Et clauum lassata sua Trynacria tandem
Credidit extrema sic tempestate magistro
Eligitur dubio miles sic sæpe duello
Sorte sub ancipiti generosis lecte periclis
Viue tui nostriq́ memor, quas insita uirtus
Quas animo spes nostra faces tibi prima placendi
Proxima cura bonis, turbaq́ accendet amanti
Quot intermonerare tuum dignabere uatem.

Floriano Ariminensi Musico S.

ORpheus Euxinios solitus, uel carmine fluctus
Vel Thracum mulcere feras, truncosq́ sequentes
Clarus auis proauisq́ fuit seclôq́ loquaci
Inter semideos habitus, sed tempore nostro
Orpheus alter adest, si quid mihi credere tutum est
Non minor antiquo, nisi quod modò surda canenti
Monstra parit tellus, redeat licet ille nec iram
Nox luxum frenare queat, uictusq́ tenaci
Cedet auaritiæ, tanto fæcundior ætas
Sera mali tantum hac acie uincêre nepotes
Vt longo postliminio consumpta reposcant
Membra senes, stygiaq́ datum sit ualle ceuerti
Tangere iam dubias mensas dextrasq́ cruentas
Permetuant, tectoq́ negent habitare sub uno
Aut simul inualidæ retinacula soluere puppis
Adde quòd ignauo calcar locus incutit auo
Et mundi sentina grauis sic pestibus una
Musica cum geminis bello concurrit iniquo
Cellipus his Rhodope multum me iudice multum
Impar erit feritate sua, nec Thracius Hebrus
Certet aquis Rhodani sunt hic prædura metallum
Pectora sunt silices animi, sunt uiscera flamma
Semiuiros per prata boues, per atria cernas

Bembo.

Semibouem errare uiros, non unus opacam
Minotaurus habet perplexi tramitis aulam
Plurima permixtæ cæcæq; libidinis extant
Signa per infames partus sobolemq; nefandam
Et natos furor exagitat rabiesq; famesq;
Dira nec unmites cessant à sanguine fauces,
Nec septena uirum, sed iam millena uorantur
Corpora iustorum, nec sola urgentur Athenæ
Sed cupidus totus laceratur dentibus orbis.
Hortor abire locis, Itala tellure daturum
Ingenij documenta sui, non currere quercus
Saxaq; mota sono blandosq; uidebimus ursos.

EIDEM S.

C*Esseras assidua uictus prece plectriger Orpheus*
Orpheus hic præsens æuo non arte secundus
Ausus opes spreuisse inopes ignobile pondus
Iamq; animo carpebat iter, sed uasa legenti
Occurrit uiolentus amor dextramq; superbam
Inijcit inualido, mirum meretricula tanto
Imperat ingenio, cessit reuerentia, cessit
Alma fides, cessere preces, sic uincimur omnes
Vinti illecebris, & musica seruit amori
Cui mare, cui, tellus cui seruit Iuppiter ipse.

Ioanni Boccatio Florentino Poëtæ S.

O *Ego si qualem tu me tibi fingis amando*
Sors daret, ut uigiles suspirem carmine curas
Qualia nubiferæ scopulosa per aurea Cirræ
Qualia Castalij modularer ab aggere fontis
Solamen latura tibi, sed crede fatenti
Fallit amor, qui sæpe Deos hominesq; fefellit
Iudicij aduersa lues, sic carmina uulgus
Nostra legit, quæ causa tibi nunc summa querela est
Quod passim uulgata auido celentur amico
Nil mihi uel nostris poterat contingere Musis
Tristius, id primum moturos nempe libellos
Admoneo, ut uulgus fugiant, paucisq; placere
Contenti hospitibus, penitus fallentibus auris
Abstineant, plaususq; leues, & murmura tenent
Ingenio sin fata fauent ut forte per ora
Docta uirûm uiuus uolitem, licet ardua semper
Hæc uia sit tentata mihi tamen ipse mearum
Conscius obstupeam rerum, dum scribimus ecce
Horrendum uiolenta tonas, misceris dolores
Et uarios fortuna metus tot uulnera rerum
Totq; minas perferre graue est, hinc nuncius atq; hinc
Tristis adest, illum mors abstulit atra sodalem
Hunc gladij rapuere truces, hunc carcer at, illum
Morbus habet, uolucres alius rabiemq; ferarum
Aequoreosq; alius pascit sub gurgite pisces
Cor mihi non Adamante rigens nec ferrea mens est
Permoneo, taceo propriam quæ longa malorum
Historia est, quibus hoc signum petat illa sagittis
Pectus & hoc quanto pertentans ariete pulset
Obnixi contra stamus tum pondere nostro
Tum simul exemplis quis nostrum fortiter illud
Vicerit interdum trepidi titubamus ita omnem
Corpoream requiem mentis labor atq; uitiisum

Pacem animi internam fortunæ prælia turbant
Vincemus tamen ut spero clarumq; trophæum
Victa ferox nimium dabit, sed stante duello
Turbidus ingenij status est, uix temporis huius
Acta probare ceat doctos uerum omnia postquam
Nostra placent, uoti compos breue suscipe carmen
Et fessa lege signa manus ac mitte querelas.

Barbato Sulmonensi, S.

R*Vs mihi tranquillum media contingit in urbe*
Rure uel urbs medio, sic prompta frequentia soli
Promptus & in latebras reditus dum tædia turbæ
Offendunt hos alternos urbs una regressus
Hos dedit una domus senium quæ pellit in iram
Nam desiderium ualuas transgressus abundè
Lenio, semper adest oculis animoq; uicissim
Quod placeat poscit graues auertere curas
Rursus, & ut strepitus pertæsum limen amicum
Transeo multa uno fugiens fastidia passu
Et querulum obuerso secludens cardine uulgus
Hic mihi tanta quies quantam nec ualle sonora
Parnassi nec Cecropia per mœnia uilla
Inuenit studiosa cohors heremoq; silenti
Vix Aegyptiaca cinet nisi fallor arena
Angelici sensere patres, fortuna latenti
Parce precor, paucoq; uolens à limine transi
Et Regum metuenda fores inuade superbas.

EIDEM S.

S*Ors sua quemq; uocat. rigidam transire per alpem*
Sole niuem radio nondum frangente iubemur
Obscenosq; locos, infoemisq; claustra malorum
Atq; feram Rhodani totiens contingere ripam
Heu quas agit mea fata Deus, quis sydera uoluit
Noxia? si patrium fesso fortuna sepulchrum
Inuidet, extrema licuit iacuisse sub artho.
Aut ubi serpentes habitant, ubi nascitur Auster
Caucaseasub ualle libens Athlante sub alto
Et uiuam & moriar, modo sit dum uiuitur almus
Cuius ab alterius respirem tractibus aër
Barbara dum morior saltem cui reddere corpus
Terra queam nihil i toto plus posceris orbe
Hoc etiam fortuna negas huc uoluis & illuc
Nullaq; iam tellus nullus mihi permanet aër
Incola ceu nusquam sic sum peregrinus ubiq;
Siste precor quacunq; libet regione, meoq;
Ludibrio laxare ferox non munera regni
Multa tui non ampla peto, permitte quieta
Paupertate frui patere hanc in rure reposito
Aetatem transire breuem, iam proxima mors est
Libertasq; simul, medium sine turbine tanto
Tempus eat non ambitio nec auara trahit mens
Tu longos sine fine adigis perferre labores
Qui quoniam assidui rapido cum tempore crescunt
Quis mihi portus erit? qualem sperare senecta
Linquitur, ô miseris perplexum ambagibus orbem
Celsa tremunt, pendet medium, calcamur in imo
Iam placent, tamen aërio ceu uertice semper
Mens tremit, & medio pendet uelut anxia calle
Id queror in primis, quæ nam hæc discordia rerum

Si nymbos seuumq́ iugis seuisse tonantem
Si pelago fluctus tempestatesq́ profundo
Naufragiumq́ gemam, desit patientia & aequi
Iuditium arentis, sed enim modò gurgitis undis
Obruor indignis, humiliq́ in puluere uentis
Fluminibus premor, sic nil mihi profuit altum
Sollicite uitasse locum, uerum ista profecto
Iusta sed & sera est, & longa, & uana querela
Sors igitur mea repetit tutumq́ uiator
Prendere iussus iter, charosq́ relinquere amicos
Vrgeor alpinum raptim penetrare tridentum
Danubiumq́ nouum, iuuenemq́ ab origine Rhenum
Germanosq́ lacus, claudit nanq́ hostis apertas
Ense uias, quid agam? rebus parere coactum
Durius est, & ferre iugum sine murmure praestat
Pareo tranquillum dulcis mihi fluxerat annus
Sed breuis heu nimiumq́ fugax oblitaq́ fortè
Tantisper fortuna mei dum caetera gaudet
Praecipiti uersare rota mihi grata relinquit
Ocia, nunc eadem sphyngosa negocia reddit
Et labor inuisus placitam fugat ecce quietem
Tu faelix Barbate tuum ne desere nidum.

Gulielmo Veronensi Oratori, S.

AVsonias spectare domos adamante Superbo
Non silice extructas, nisi te sine dulce fuisset
Vidi etenim limenq́ rigens & claustra supremi
Artificis firmata manu Nymphasq́ sonoras
Catuleumq́ Athesim subeuntem gurgite blando
Flectitur ille uolens alpini conscius ortus
Et supplex melioris adit confinia mundi
Naturaeq́ humiles grates agit alta Veronae
Moenia frondosos colles pulcherrima Mrtis
Pascua & Adriaci famosas aequoris urbes
Non Istrum Teucemq́ feram glacialia rura
Littora nec Scytici uisurus turbida ponti
Non modò res nostras igitur pecudumq́ ferarum
At terras fluuiosq́ uagos inuicta regit sors
Vidi, & terrificam solido de monte ruinam
Atq́ indignantes praecluso tramite Nymphas
Vertere iter dextramq́ uadis impellere ripam
Et didici insano prouisa pericula uati
Oppressum subita populum sub strage misellum
Mors inopina hominum, & proprij mens inscia fati.

Ioanni Barili Neapolitano, S.

REs ingens tempusq́ breue est, haec summa malorum.
Inscius in laqueos recidi, quid singula uerbis
Expediam caecumq́ charos laberinthia claustra
Erroresq́ nouos & inextricabile septum
Sollicito quòd turba gradu miserabilis ambit
Amissumq́ semel nequit unquam attingere limen
Hic me declusum totiens, nunc sydere maesto
Carcer habet miseriq́ uagor pars una popelli
Ipse mihi impignans, inamoenaq́ compita lustro
Rex tonat horrendus, stat sortibus urna maligna
Quis iussus prior ire mori, quem fata secundam
Saeua uocent, nec fila ferunt, nec uerba puellae
Regina miserantis opem, nec Dedalus usquam est.

Francisco Priori sanctorum Apostolorum de Florentia, S.

MIraris quae causa mora laberinthus in arui
Niliacis gnosoq́ fuit, mox tertius error
Lemnius, extremus clasim gloria regni
Omnia succumbunt senio, ruit ecce quaternus
Carcer, & auroram caeca uidere cauerna;
Sed toto dictaea domus famosior orbe
Iam nomen uel sola tenet, solusq́ repertor
Consilij uulgo clarus cautissimus idem
Et genitricis enim, & natae solator amantis
Armenti regina Ducem miserabilis arsit
Et subiecta fero mendacis tegmine uaca
Optauit ui- um esse pecus, sed honestior ignis
Corripuit sobolem salua pietate furenti
Ignoscendus amor, ruit horrens machina postquam
Dextra uiri fortis monstis armata puellae
Perculit informe: squalentia pectora monstri
Ipse faber fraudum penna trepidante per auras
Fugit, & amisso maestus super aequora nato
Fessus & Euboica demum requieuit in ora
Quà secat argolico campanas uomere baias
Aduena calcidicus fruiturq́ salubribus undis
Sed quorsum tibi nota trahens ignota profari
Demoror? utq́ uolens alium delatus in orbem
Dedalus ad Rhodani leuam, noua monstra nouasq́
Ambagum formas & plena doloribus antra
Struxerit, ut nullus reduci uestigia filo
Dux incerta regat laqueos, ut nuper in istos
Inciderim, nequeam ùe pedem cum laude referre
Non hinc egider, non hinc minoia proles
Dedaleo ingenio freti, non ipse magister
Exeat, ira uiam faciet, dolor induet alas
Hinc ego uel nudus fugiam nisi Barbara busti
Sors mihi seruatur, fugiam similisq́ uolanti
Iam Ligurum colles, facilemq́ remetior alpem
Limina Pontificum totiens damnata relinquens.

EIDEM S.

SCilicet immense quod Flaccus dixerat urbi
Bellua multorum est capitum, sibi uendicat omnis
Villula, famosis sunt oppida moenibus unde
Pastor & hirsutus quondam ueniebat arator
Nunc uagus impostor quiq́ omnia littora lustret
Insomnis mercator adest, quiq́ omnia sulcet
Aequora & excisum patrio de stipite remum
Ignotis qui uersat aquis, qui sydere in atro
Peruigil instantes mundo notet ante tumultus
Publica praesagis, aut funera cernat in astris.
Aut simules qui uel tristi radice parentem
Aegrotum uel morte leuet, qui puluere & herbis
Improbus ex uarijs medicatum spondeat aurum
Vulnera qui curet uerbis & credula fallat
Artibus innumeris insani pectora uulgi
Soluere qui legum laqueos & uincla professus
Ludat, & attonitum teneat sub rostra clientem
Quid loquar, artifices scelerũ, quos surgere passim
Cernimus inuites humili de stirpe Tyrannos

Iam quecunq; palus Syllas alit atq; Nerones
Portentum regale prius ſic flumine longo
Aſsirium noſtras diffluxit uirus in oras
Nos miſeri uenale pecus uiliſq; lupinæ
Præda fames ſequimur dominos dominarier orbi
Quos magni docuere patres, nec tuta dolendi
Libertas iuſtæq; fouent impune querelæ
Supplicium dolor ipſe timet, nec parua gemendi
Materia eſt non flere palam, maria horrida uelo
O mea Calliope, & remis fugiamus adactis
Securum Carpamus iter, ſpeciesq; laborum
Et curſus uitæ uarios populumq; canamus.
Læditur hic gratis, cuius diſcrimina mille
Mille artes, & mille uiæ parq; omnibus error
Quilibet ancipitem pariet ſibi ſylua ſophiſtam
Vepribus eliciet doctum nemus omne Platonā
Quolibet argutus procedet Tullius antro
Aliger ex omni ueniet tibi Dædalus alpe
Si ſtatus hic ruris quæ nam confuſio uaſto
In populo qualis magna laberinthus in urbe
Quæ ſi uiſa premunt animum, ſi dulcia turbant
Ocia contamur triſtes abrumpere nodos
Ac latam tentare fugam, ueſtigia uulgus
Nota ſequatur iners at nos Helicone ſub alto
Secretos longè uitamur carpere calles.

Ad Italiam ex Gallijs remeans.

SAlue chara Deo tellus ſanctiſsima ſalue
Tellus tuta bonis, tellus metuenda ſuperbis
Tellus nobilibus multum generoſior oris
Fertilior cunctis, terra formoſior omni
Cincta mari gemino, famoſo ſplendida monte
Armorum legumq; eadem ueneranda ſacrarum
Pyeridumq; domus, auroq; opulenta uirisq;
Cuius ad eximios ars & natura fauores
Incubuere ſimul, mundoq; dedere magiſtrem
Ad te nunc cupidè poſt tempora longa reuertor
Incola perpetuus, tu diuerſoria uitæ
Grata dabis feſſæ, tu quonam pallida tandem
Membra tegant præſtebis humum, te lætus ab alto
Italiam uideo frondentis colle gebennæ
Nubila poſt tergum remanent ferit ora ſerenus
Spiritus & blandis aſſurgens motibus aër
Excipit, agnoſco patriam gaudensq; ſaluto
Salue pulchra parens, terrarum gloria ſalue.

Ildebrandino Paduano Epiſcopo. S.

NVper ab Oceano multa cum laude reuerſum
Occiduo, nunc & ſyluas, & rura frequentem
Aſpera, quæ fluctu glacialis proluit Hiſter
Conſcius ingenij iam te ſatis arbitror omnem
Europæ ſpectaſſe ſitum, te iudice pauca
Diſſeruiſſe uelim, quantum ſeu Gallica tempe
Seu fera teuthonæ tellus, orbisq; Britanus
Diſtet ab Auſonio, quantum ſimul inter utranq;
Heſperiam interſit, nanq; & mihi multa uidendi
Cura fuit, terrasq; labor penetrare remotas
Nec nouus hic mentem ſubiit impetus, acta Poëtis
Iam pridem, rerumq; alijs memorata magiſtris
Præcipuè noſtro res decantata Maroni eſt
Et mihi poſt alios, rauco ſed murmure dicta
Nunc iterum aggredior, non me eius hanc mihi cauſam
Multorum forsitan odij ſi uere profecto
Sunt tanti ut pariant hoſtem, mihi nullus amicus
Eſſe poteſt, nullam quærendi contulit artem
Ingenium ſtudiumq; mihi, nec conferat oro
Ergo ego uera loqui ſi errem ne publicus hoſtis
Haud uentus moueo ac teſtor qui forſitan ægrè
Hæc legerent, oculos auertant, perlege ſolus
Nanq; tibi Muſis cano nulgumq; relego
Iam primum quacunq; animus regione uagemur
Siue per has noſtris habitatas gentibus urbes
Siue per Aſsiriæ populos, nam longius ardor
Euehit, Aegyptumq; magnam quos ſubdolus ille
Nuntius mandeta Dei mulcendo ſefellit
Siue per ignotos ritus ubi cæca prophanis
Templa Deis cultroq; ferox ubi dira ſacerdos
Exta ſecant, fœdis miſeros inhiare ſacellis
Gaudet, & attonitos cura ſuſpendit inani
Quo te cunq; moues quocunq; ſub æthere ſiſtis
Multa tibi occurrent proprijs metuenda colonis
Multe tibi uariarum aderit penuria rerum.
Muſa gradum cohibe, quorſum temeraria pergis?
Conſpuet inſanum iam iam tua carmina uulgus
Turba ſuos teneat mores, nos noſtra loquamur
Gallia nec uitam nec munera Palladis ante
Nouerat, hos ſerum meruit guſtare liquores
Poſtquam Roma fuit, ſed adhuc ibi rarus oliuæ
Frondet honos nam poma quidem fragrantia noſtri
Orbis & aurato nuſquam uirgulta colore
Hæc quoq; diuerſis mirum fœcunda mirtellis
Non ſoluit ſcatebrisq; caret, quibus ægre lauentur
Corpora, nec gregibus tondetur læta ſuperbis
Muſa gradum cohibe, quorſum temeraria pergis?
Germanas tranſire niues, atq; horrida noſtri
Frigora Danubij placitum, & quos dextera Rheni
Ripe procul fixo ſubiectos reſpicit arci
Dulcius è rapto uicturos pane Sueuos
Cæruleos albis quos irrigat amne Bohemos
Quos Hypanis parua gignens ammantia uita
Aut uagus algenti Tanais diſterminet nuda
Hæc loca nil Baccho debentia nilq; Mineruæ
Atq; parum Cereri ſileant, pars magna Britanni
Littoris aut meſſem bibit, aut liquefacta Lyæi
Poma loco, ſano rarum, niſi chara uehantur
Vina mari precio miſeræ magis dulcia uitæ
Flandria quid ſitiens haurit niſi pocula mellis
Aut aliunde graui uenientia uina labore
Quid niſi telluris cumulos iam ſole recoctos
Quos operoſa æſtas brumæ tranſmittit inerti
Terrarum pars illa cremat, nimis ordine longum eſt
Enumerare plagas quas frigida contigit urſa
Fertilis at Zephyro ſitus eſt, & fertilis Euro
Et ſua fertilitas nymboſo contigit Auſtro.
Quis tamen ignorat, quantum eſt quod deſit ubiq;
Natura retrahente manum, quantum ne quod obſit
Hinc decor omnis abeſt nemorum, illinc dulcis aquarum
Copia damnoſa uaſtant hæc arua paludes
Illa urcant ſentes, uel putris aceruus harena

Ille locus Tygres syluis errare profundis
Ille uidet gelido uolitantes æthere gryphes
Ille truces Pardas rapidos habet ille leones
Ille uenenosos stirpes, herbasq́ malignas
Germinat hic morbos, hic pullulat aspide multa
Contra autem, bona uera animi imperiumq́ supremum
Aoniamq́ lyram quæ Græcia uicta Latinis
Tradidit innumerasq́ libens, prætereo hos artes
Italiæ quid obest, nisi Mars uiolentus obesset?
Quidúe deest Italis, nisi pax non deforet una?
Nostra patent nostris, aliena reuoluere mens est
Musa gradum cohibe, quorsum temeraria quorsum
Vlterius transire ueto, ter iussa quiesce.

Andreæ Mantuano Poëtæ, S.

IDuce uecta Pado leuis est descensus amici
Gurgitis auxilio, donec deflectere cursum
Obuius admoueat Benaci filius alti
Inde sinistrorsum perges, eque amne secundo
Ibis in aduersum qua clara Maronis origo
Mantua Pieridum, quondam domus alma sacrarum,
Nunc sedes inuicta Ducum, quæ classica plectris
Miscuit, & uincto ueneratur Apolline Martem
Vnum ibi nostrarum præconem litera rerum
Inuenies, hunc tu nostris solabere uerbis.
Nam nostram dolet ipse uicem, facilesq́ susurros
Rumoras insulsæ permotus murmure turbæ:
Læta sibi in primis uultuq́ occurre sereno
Hisq́ indignantem loquere, & si nulla sine hoste
Gloria parua tamen nobis oblata duelli
Materia est quos iam lustris ablata duobus
Torserit inuidia, non inuenisse quid hi facerent
Conceptum quæ parte uomant è pectore uirus
Vna uenit natis uix tandem syllaba uerbis
Ostendit fecitq́ uiam, pro crimine summo
Produxisse breuem arguimur, sed cæca profectò
Inuidia est, cumulant nostræ præconia laudis
Eximiæ iudicium formæ uix pauca, nec æquo
Iudice quæ damnant inter tam multa notari
Næuus ut insigni quanquam leuis eminet ore
Deformes facies mendam tegit, omnia quando
Offendunt oculos, uitium non cernitur unum
Nos igitur quæ summa rei est, an carmine longam
Fecimus imò breuem, quod carmine constat eodem
Annē autem geminam dedit addita consona tempus
Sic animis, sic ingenio torpere uidemur.
Hæc nobis ignota putant, id Musa mereri
Nostra potest teneritq́ Elyson dilectius ab annis
Esto ignota putent duo, nam pugnantia sæpe
Mente simul loquimur? iuxta an longamq́ breuemq́
Ponimus haud equidem censorem id credere nostrum
Crediderim, quamuis soleat sibi fingere multa
Sponte præcipiti, torrensq́ insana Baccho.
Somnia mira uident uigiles, & febre sine ulla
Occupat inualidum cerebrum, uiolenta Phrenesis.
Falsum autem si sæpe uidet mens ægra quid ille:
Quid uidet ille furens Bromij Venerisq́ sacerdos
Phryx uetus semperq́ cibo somnoq́ sepultus,
Extremamq́ trahens uina inter dulcia noctem
Nota canit rabies, sunt argumenta uidebis
Horrentem fetus, oculos ardere nagantes.
Latrat in absentes, metuit contingere lymphas
An Breis est? quid ais? quod monstrum fata minantur?
Quæ schola Grammaticum, uatemq́ remittit asellum
Vna dedere annos fecerunt una Poëtam
Sentio, pica merum tetigit rostroq́ madenti
Decertare audet Musis, iam simia tigres
Audebit tentare feras, & aranea telas
Texere palladias, cignosq́ lacessere coruus
Vis uini omnipotens tenerum fugat ille pudorem
Excitat ingenium, mutas facit esse disertos
Qui modò uix calamo commissa negocia ruris
Clamosi seu bella fori trepidante notabat
Conductus precio tenui, nunc sydere mœsto
Carmina nostra notat, nunc consultore Cratino
Humida uerbosis cruciat metra tabernis
Venit in Aonios subitò rudis incola montes
Infecitq́ locos, illo spectante choream
Virgines soluêre chori, peneia laurus
Aruit & faciem mutauit Castalius fons
Allisit saxa cytharam turbatus Apollo
Collega regnante sua, Nixcia uictrix
Ars & uterq́ Deo collis sumitur uni
Rusticus en censor nouus, en proiectus ab astris
Venit Aristarchus, obelis armatus acutis
Nil atramentis unquam quod carpere possit
Sæpe, sed ad mensam Reges, & prælia Troiæ
Victaq́ non modico describens Pergama mœsto
Nec pudet insultare alijs, ea gloria fusco
Visa animo, fumum cœlo nebulamq́ sereno
Obliquis captare oculis, & digna triumpho
Syllaba nec cernit primum se falsa uidere
De nihilo insultat maculas in lumine demens
Fert proprio quæritq́ alibi, sic illa tenebras
Cæca suas putat esse domus quæritur ue puella
Commigrare petens, nota tibi fabula dico
Quæ Senecæ risum mouit, sed callidus iste
Nostra scripta manu seruare pœmata fertur
Syllaba monstratur uulgo nostrumq́ patenter
Arguit errorem, mirum nam syllaba nobis
Hæc eadem seruata domi est ibi cauta tenorem
Et tempus tenuisse suum, si missa retentis
Discordant, cur peiorem sententia uergit
In partem, cur non potius properantis in actu
Error erit calami? quod sæpius accidit alta
Tractanti, ingenio culpam hanc ascribere mordax
Aemulus audebit? uerum audeat unica nobis
Sit nota quæ crebra est alijs, & crebrior ipsi
Virgilio, feruens quandoq́ tepescit & alget.
Et quandoq́ Maro currens pede claudicat uno
Diuinum est quod labe uacat mortalia nunquam
Reprehensione carent igitur, sileat licet Latino
Accusator agit petimur, si crimine uero
Crimen erit ueniale tamen, liuorq́ sinister
Lentus iners studijs prætendens retia nostris
Torqueat in girum sese pariatq́ subinde
Quod premat infamem grauiori uulnere famam:
Tristis enim inuidia quales effundit abortus?
Ridiculus partus, spacio breuis unà decenni

Syllaba, turrigeros citius tres unica natos
Indica Barbaricis peperiſſet bellua ſyluis.

Amico Tranſalpino S.

PErdis amice operam ment eſt mihi certa manere,
Hic ubi ſum non me ualidis rapidiſsimus undis
Impulerit Rhodanus, recta non Circius aura
Mœnia concutiens, ubi tu tibi tempora uitæ
Deligis, ac buſtum, non compita ueſtra terentes
Mille ſimul parua quæ ſtridunt urbe quadrigæ.
Anchora fixa ſolo eſt, moueant, tu calcar amoris
Incutis abſenti, quo frena morantia rumpam.
Dum meminiſſe iubes, quod ut obliuiſcerer omni
Exhortandus eram ſtudio, tu dulce caducum
Ingeris ex porto, formæq́ fugacis honorem,
Et ueterum mihi multa nouas monumenta dierum
Hae tamen ipſa olim, quæ ſpes erat ultima uicto
Cauſa fuere fugæ, iamq́ hæc puerilia retro
Linquimus, ad metam rapimur properantibus annis.
Vna fuit quondam de pectore cura capillos,
Impendere diu ſpeculo, componere uultum
Multorum placuiſſe oculis, ſed tranſijt ætas
Illa mihi in tergum, & nunquam reditura uolauit.
Iamq́ animum maiora trahunt, quid precibus ergo
Conſilio 'ne tuo ſenior iam ſegnis amator
In flammam laqueosq́ ruam, & iuga nota ſubibo.
Dij meliora boni, licuerunt multa iocoſa
Tunc puero, nunc pauca uiro, ſuntq́ illa pudori.
Fabula quòd populo fuerim, digitoq́ notatus
Iſta precor ſileant igitur ne carpere mores
Nunc etiam uideare meos, ſi pauca iuuentæ
Blanda putes motura ſenem, tua dulcis amice
Interpellat item facies, ſed forſitan æquum
Id fuerat tua quum totiens me traxerit illinc,
Vt mea te tandem ſemel huc rapuiſſet imago.
An me Romam dignatio ſacra moueret
Pontificis, quem ſæpe meos ait ordine greſſus
Et longas quæſiſſe moras, frons mitis ab alto
Proſpicit illa ſuos, quibus annumerare puſillum
Me licet, en quorſum ſtilis immortalis habendi
Voluet in exhauſto mortalia corda labore:
Sit parto ſine lite frui ſi plura petuntur,
Nec bene fundatum locus interrumpit amorem
Et patulas habet ille manus, & brachia longa
Cum quibus & & terras regit, & freta tranſilit ampla
Præcluditq́ fores Erebi, cœlumq́ recludit
Spes autem me nulla trahit, quia nulla cupido
Alligat, & nullis ardent præcordia flammis
Ingenioſus amor, quas non te uertis in artes?
Quæ tibi non tentata uia eſt, horroribus implet
Quam uarijs hinc bella fremunt, hinc arma parantur,
Omnia peruideo, ſed quis locus abſq́ periclo?
Quæ magna cum laude quies? ſtat iuncta labori
Gloria languentem ſpernens operoſa ſoporem
Deſpicientiq́ minax, at qui te detinet inquis.
Et mortalis homo, uita ſic pendet ab una
Sors tua, ſed quænam quæſo non pendula ſors eſt
Stamine pendemus tremulo morituri amici
Immortale caput uoto ueſanus inani
Optarem non tanta premunt obliuia rerum
Sum memor ipſe mei, ſed enim pars magna ſuperſtes,
Huius erit, multum adiecit lux ultima famæ.
Clara quidem longos uirtus uentura ſub annos
Viribus ipſa ſuis ſublimis ad æthera ſurget
Nõ aliena petens inopis ſuffragia linguæ.
Si tamen & præſens calamus promittere quicquam
Auderet promeret, nec ſarcina nominis ingens
Afforet auxilio, uerum hinc grauioribus urget
Inde latus ſtimulis, ſiquidem modo rara per omnes
Et ſuſpecta fides animos, clariſsima certè
Aes, uirtus, doctrina, fides rariſsima ſemper
Nunc tamen ex raris ſiquid mihi credis habeto.
Fruſtra igitur terrere pares, ſi tempore uirtus
Priſca uiget noſtro, ſiqua eſt probitasq́ fidesq́.
Pectore in hoc habitant, olim concorditer unà
Viximus, & reliquum parili ſtat uiuere nexu,
Tempora partimur, varioq́ expendimus uſu
Et noctem longoq́ diem ſermone morantem
Ducimus, obrepit quotiens aſſueta uoluptas.
Solus ego populum fugiens, & rura peteream.
Solus, & ad ripam tenera reſupinus in herba.
Ardentes tranſire dies, rabiemq́ leonis.
Curarum liber uideo, uacuusq́ malorum
Dum grauidus cedit autumnus, uolucrumq́ cateruis
Rura complentur, Breue ſic comitante chorea,
Pyeridum in ſyluis & labile uoluitur æuum.
Hæc mihi uita placet, non ambitionis in aulam
Inuidiæq́ ſacram, poſt tot documenta reuerti
Gratius iſte quidem, quanquam iam feſſus eundi
Per Itala n calcabit humum, purumq́ ſerenum
Lætius his oculis, & ſydera noſtra uidebo.
Poſt ubi longæuo finem factura labori
Affuerit ſuprema dies, ſolamen & ipſum
Mortis erit, tanti ingenio lachrymantis amici:
Laſſatum poſuiſſe caput, manibusq́ ſepulchro
Inuectum iacuiſſe pijs poſt prælia tanta
Fortunæ, Auſonia ſaltem tellure recondi
Dulce mihi, & patrijs longum requieſcere ſaxis.
Seraq́ quum fragilem tumulum conuulſerit ætas
Lenius Heſperia cinis hic agitabitur aura.

EIDEM S.

QVando erit obſcuris laribus contentus Amicle
Cæſar, & imperium ſpernet, bellumq́ timebit,
Apinæ inuiſa metuet certamina plebis.
Mutus erit Cicero, formſus Galba, fidelis
Hannibal, inſidus Scipio, Catilina pudiens
Ac pius, armatum Therſites ſternet Achillem
Cherilus altiſono carmen dictabit Homero.
Solſtiga perrumpet radio, & mirantibus umbris
Tartaream ſubitò complebit lumine uallem.
Aethera hos facilè penetrabis & aſtra uolatu
Oceanum forminea uado, Tanaisq́ repente
Ibit aqua, ſtringet glacies denſiſsima Nilum
Nix æterna teget Meroen, nunquamq́ carebunt
Imbre Meduſæis infecta cruoribus arua
Surget ab occaſu uiridis aurora capillis
Retrogradumq́ diem fuſcos tranſmittet ad Indos.
Et Padus ad fontem Veſuliq́ redibit ad arcem
Ethna uomet fluctus gelidos & Sergia flammas.

Aura mouebit agros, contemnent nubila uentos,
Montibus errabunt pisces, pelagoq́ leones.
Tunc tua propositum conuellens carmina nostrum.

GENETHLIACON MARCI
Mediolanensium Principis.

MAgne puer dilecte Deo, titulisq́ parentum
Præfulgens populis olim uenerande superbis
Sit modò uita comes, teneris sit spiritus annis
Expectare diu nobis patriæq́ patriq́
Læta ueni uitæq́ uiam fœlicibus astris
Ingredere, & rebus gaudens accede secundis.
Te Padus expectat dominum, qui flumina Regem
Nostra uocant, te purpureo Ticinus amictu
Et magno genitore tumens, te gurgite Lamber
Innocuo lateq́ secans pulcherrima rura
Abdua, cæruleus, uolucerq́ sonantibus undis,
Ollius ac diues Tanarus, te Trebia nobis
Iam melior, saluus te ripis lætior æquo
Te durus, rapido torrens, te uertice Taron.
Exiguis te Parma uadis, atq; entia uerno
Imbre furens, teq́ amne minor tamen æthere Rhenus
Blandior Ausonio, quanquam quid flumine uerbis
Parua sequor? Thirreni maris æstus & omnes
Iam nunc littus amat crebriq́ in littore portus
Quum procul indomitas gentes sceptrisq́ potitas.
Non pudet è gremio dominum sibi poscere uestro
Ingens principium tibi sic uirtusq́ tuorum
Sic tua sors, sic fama domus, sic lumine amico
Astra fauent, hominumq́ Deus, qui prouidet actus
Tu quoq; tranquillo uotiuum pectore natum
Suscipe magneq́ parens, & per uestigia gentis
Ire doce generisq́ sequi monimenta uetusti
Historias alij memorandaq́ nomina longe
Asiaq́ clara uirûm repetant uulgataq́ bella
Sufficiunt alijs exempla domestica famæ
Inueniet puer iste domi calcaria laudum
Plurima magnanimos proauos imitetur auosq́
Mirariq́ patrem docili condiscat ab æuo
Quum tamen egregius uiuendo adoleuerit infans
Hanc habeat pateram, & roseo bibat ore iubeto
Parua decent paruos, minimus sum, maximus ille
Parua, sed est ætas lucis noua limina nuper
Attigit, & cœlum trepido suspexit ocello
Ætati, non fortunæ munuscula dantur
Apta sua ludet nitido mulcente metallo
Spernet idem ex alio fuerit, dum plenior ætas
Et rutilam terræ fecem sciet esse profundæ
At fortasse sibi tunc carmina nostra placebunt.
Perleget & secum, sacro dum fonte leuabar
Tanto humilem excelsus genitor dignatus honore est
Hic quoq; deuotam generoso uertice dextram
Apposuit, procerum magnæ pars parua cateruæ
Et faustum læto Marci dedit omine nomen
Ornatum celebri magnorum laude uirorum
Vt siue ingenij lingua seu palma Latinæ
Mulceat insigni geminum mihi lumine cellem
Ostendens Latij Marcus duo sydera Varro
Marcus item Cicero, cui se lux tertia Marcus
Aggeret Antonius, sin ardua rura uideri
Pieridumq́ audire modos Pacuuius almum
Signet iter Marcus, patriæ si uerus amator
Nec læto rumpenda fides sit Marcus utrunq;
Regulus exemplum soli, si forte supremi
Spes & amor moueant, surgant uestigia Marci
Principis alta sequens, atq; hic seu moribus actis
Seu studio iuuat agnosci sint undiq; clari
Sceptriferiq́ Duces, si bellica gloria tangit
Et rigor, & uirtus animi cultusq; decoris
Et contemptus opum, Marcos Curiū atq; Catones
Intueat, Reges acie calcare potentes
Si meditet Marcus Glabrio, si uincere gentes
Nobilior memori uersetur pectore Marcus,
Hosq́ inter patris patruus quum nostra tulerunt
Tempora uictorem, Marcos accepimus omnes
Hunc dedimus, si templa uelim struxisse uel urbes
Aut si nauali certamine uictor haberi.
Marcus ad audendum stimulos Agrippa ministret
Si placeat fraternus amor, pietasq; modesti
Pectoris aut maior rediens in tempore fama
Spreta suo, Marci Fabij uictoria testis
Neglectusq́ Duci populo mirante triumphus
Publica fata manu patriosq́ arcescere casus
Inq́ suum transferre caput proprioq́ eruere,
Commune imperium fundare, & turpia nulla
Posse pati Marci facinus, commendat Horati
Nobilitas humili quæ sit gratissima plebi
Concilietq́ animos, se Marcus Horatius alter,
Insigne exemplum, Marcusq́ Valerius offert
Esse Ducem fortemq́ uirū inter uulnera Marcus,
Pompilius, cautum in dubijs euadere Marcus
Ceso docet, stabilem Liuij constantia Marci.
Hostis colla iugo, sociorum mœnia paci
Subdere coniuncto Marcus Geganius ausu
Hostiles aperire fores uirtute uel armis
Immeritosq́ iugo ciues patriamq́ maligno
Eripere, & senium crebris ornare tropheis.
Singula de Marci discam probitate Camilli.
Consilio proprius, si castigabitur error
Marcus erit Ruffus monitor, si dulcis agetur
Libertas animum Marcus Castritius armet.
Si ferro cohibere fugam, & conuertere in arma
Consternatam aciem, Dux Marcus Aemilius esto.
Pellere si patrijs scandentem mœnibus hostem
Vltima sors adigat Marcus sit Manlius autor
Reddere si uitam patriæ, casusq́ tremendo
Sponte subire, pijs Marcus conspectus in armis
Curtius hortator fuerit, quam debita fido
Inconuulsa fides Marcus Lucullus amico
Quanta hosti pietas alter post funera Marcus
Antonius, Marcusq́ pium me Cotta parenti
Marcus item Scaurus nato monet esse seuerum
Marcus Rutilius moderari & spernere honores
Si magnas fortasse opes, sed labe carentes
Mens humana uolet impleri nescia rerum.
Marcus adest Crassus, quod si de sede superba
Imperia & tumidos libeat prosternere reges
Marcus adest Brutus, stomacho metuēdus amaro
Dextera si pollens, & clari fama duelli

Sollicitet

Sollicitet pariliq; ducet sub Marte cadentes
Armaq́; cæsorum templis affixa sacratis
Tunc animum Marcus subeat Marcellus, & ille
Cui tulit excidium demissus ab æthere coruus.
Multa unum aduersus multas audere cohortes
Marcus Sceua docet, totiq; accurrere bello
Crebra per aduersum generosaq; uulnera pectus
Sergius ostendit, Marcus tum corpore trunco
Et spolia, & titulos, uel miquo quærere Marte
Religione pia cœlum si cura mereri est
Quatuor ex numero Christi præcone secundo
Exciter, alati signat quem forma leonis
Et cui nunc locuples Veneto stat littore templum
Vndiq; multiplici hic prorsus honore uerendum,
Marcus uiuifica positum mihi nomen ab unda
Ille quidem hæc fecum, sed tu tibi magne uidebis
Me uelut esse suum, si sum tuus inuida forsit
Conspectum fugitiua uirum mihi subtrahet ætas
Fac precor absentis memorem, si munera multi
Certatim maiora parant, feruentior igne
Commendet me pura fides, & carmina captim
Ingenio deprompta inopi, sub iudice tanto
Sit precium rebus iustum, laudetur amantis
Lucida mens, tenebris effossum sordeat aurum.

Guidoni de Gonzaga Mantuæ domino. S.

ITala quam reliquas superet facundia linguas
Vir præstans Graiam præterq; fama sequenda est
Si Cicero nullam excipio breuis iste libellus
Testis erit clara eloquia, quem Gallia cula
Attolliq; fautus summisq; æquare laborat
Scilicet hic uulgo cecitat sua somnia Gallus
Quid zelus, quid possit amor, quid pectus ephebi
Ignis alat, quid ludat amor, quibus artibus amens
Certat amans Veneris, tot sint in limine pestes
Quis labor atq; dolor, requies quæ mixta labori
Quæ risus, gemitusq; uices, ut gaudia crebræ
Rara rigens lachrymæ, poteras quod latius ergo
Vberiusq; dari, fandiq; capacius aruum?
Somniat iste tamen, dum somnia uisa renarrat
Sopitoq; nihil uigilans distare uidetur
Vt tuus ille olim melius conciuis amoris
Explicuit sermone pathos, si fabula diues
Inspicitur, frigidaq; expiceans cuspide Dido
Seu uates Verona tuus, seu nudus amœnum
Fertilis, ac notus lasciuo carmine Sulmo
Vmbria siue Ducum ingenio largita Pelegno,
Vt sileam reliquos, uel quos antiquior ætas,
Vel quos nostra recens latialibus extulit oris
Nec minus hunc læte excipies, nec munera temnes
Nostra ideo, uulgaria enim & peregrina petenti
Nil maius potuisse dari, nisi fallitur omnis
Gallia Parisiosq; caput, mihi crede, ualeq;.

Amico bonæ indolis adolescenti. S.

GRatulor ingenio quod me stimmantibus usq;
Sollicitasse iuuat stimulis, mea gloria tales
Vel fecisse manu, uel adhuc doctore carentes
Inuenisse operum comites, atq; arma dedisse
Tu captum preme magnificũ & feruentius urge
Victor eris, celsoq; sedens sub uertice Cyrræ
Dissona despicies trepidantis murmura uulgi
Vnum istud, nam uerba tibi, sensusq; profundos
Suppeditat natura parens, ut sedulus arti
Des operam admoneo, neu sit tet mensa pudori
Syllaba & in digitos iterumq; iterumq; reuersa
Hoc age ne minimi contemptor maxima paruis
Aspergens maculis, frondem fœdare serenam
Sustineas modico meq; hæc tibi crede locutum
Ore pio fando uideor genuisse, meamq;
Rem gerere, optati uenient in tempore fructus
Cultor ubiq; feras, nec tu dilecte negabis
Hinc fateor mihi cura tua non ultima famæ.

Socrati suo, S.

ARtibus, ut uarijs agitur breuis orbita uitæ
Et per mille uias, metam properamus ad unam.
At ideo optatum pariter non prendimus omnes
Altum iter, & durum imprimis, nec mole grauatis
Altum iter, & durum imprimis, nec mole grauatis
Corporeo ascensus facilis, scopulosaq; saxis
Vndiq; præruptis, anceps uia turbat euntes
Vndiq; terribiles lapsus, atq; undiq; mors est.
Per medium securus eas, hoc tramite pauci
Incedunt, plures uideas in ualle profunda
Errantes, passim cæcos ad tartara gressus
Ferre, quid heu tantum fessis mortalibus obstat?
Quid Samij senis in biuia deflectere cogit
Ad læuam atq; iter usq; adeo cõtinere dextram?
Excelso stat uita loco, nos ima sequentes
Vergimus ad mortem, fulgentia sydera circum
Voluuntur lege æterna, nos lumina proni
Figimus in terram, terrena semper amamus.
Sru gaudemus opes tacitis fodisse sub antris
Pallentes cœliq; sacrum fugisse decorem
Ac manes turbasse atros, dum flaua Metallum
Vena uomit curatq;, & magnum ac dulce periclum
Siue gulæ imperio terras uexamus & æquor
Aëriasq; plagas, quas si spectare liberet.
Pulchra fames, alias cupido sub pectore mensas
Volueres interdum corpuscula uilia, quantum
Perditis impensæ fragilem, quid rumpitis aluum?
Quæ modico tranquilla foret, nimioq; laborat
Singula si numeres studium uix inepius illum
Quid loquar hos qui rostra colunt, quos uulgus adorat,
Quos fauor ambiguus turbæ plaususq; fatigant,
Quid quos cædis amor miseros, speiq; improba Martis
Præcipitat, letis mæsto spumantia tabo
Tela uident oculis, & campum strage rubentem
Buccina non illos, non ulla pauoris imago
Non gladij ancipites, non uulnera sæua, nec imber
Sanguinis, aut fœde laniata cadauera terrent
Quid quibus alma fides, pietas quoq; uiluit omnis
Atq; Dei atq; hominum, dubito dum calle supremum
Ac tremulum properant fortunæ scandere culmen,
Quos furere in triuijs compellit inutilis omnis
Quam longa est ætas, & perdere littera tempus
Quos operosa domus ruituraq; tecta morantur
Immemores busti, quos durum uxoris iniquæ

Imperium exercet, nulloq; labore domandum
Ingenium nati indocilis, seruiq; trilinguis
Quos senecsus ager, quos grex moribundus anhelos
Aut apium fugitiua cohors & mellis amari
Curam facit damniq; metus, spesq; arida lucri
Atq; arsura sitis parto quos languida messis
Institor aut tardus, pugnat Aquilonibus Auster
Exanimant tristesq; infami nomine Syrtes
Aut hinc Sylla fremens illic uiolenta Charybdis
Ac medio uentura ratis fortunaq; semper
Fluctibus ac uentis tortisq; rudentibus acta.
Quid quos flamma auri laribus propellit auitis
Per maria & scopulos uoluens, quis uita per undas
Degitur infœlix, quibus apparat unda sepulchrum
Et ieiuna auidos expectans uiscera pisces
Prætereo ridenda magis, quos retia fusca
Tendere nocte iuuet, bellumq; indicere syluis
Quos aper attonitos habeat, dum uulnifer uda
Valle furit, quos ceruus agat per deuia saltu
Per frutices, quos parua uagos gressuq; silenti
Ducat auis, lento prohibens suspiria freno
Erigat ad cœlum, quos nubibus anser aquosis
Inuolitans quos piscis acu captandus ad unca
Ceu rigidum incuruet gelido de marmore corpus
Quos habet aut fœdus fornix, aut umbra tabernæ
Anxia damnosa, quos atterit alea ligno
Turbida quosq; tenax ligat ad spectacula circus
Oblitosq; cibi sub tarda crepuscula seruat
Quid quos cæca Venus, quos inconsulta uoluptas
Tempus in omne rotant, insomnes ducere noctes
Cogit iners & blanda lues trepidumq; soporem
Carpere & aut niuibus medijs, aut imbribus ultro
Ponere inermæ latus sub limine tristis amicæ
Ac proprijs gaudere malis, dum credula mentes
Spes alit interea, stimulisq; ferocibus urget
Seu quos forma fugax fulgor breuissimus oris
Præcipidumq; decus speculo suspendit inani
Sic suus urit amor, sic fert suâ quemq; cupido
Efficere & uitæ tranquillum sternere callem.

Francisco Priori sanctorum Apostolorum de Florentia. S.

V*Iuo, sed indignans, quæ nos in tristia fatum*
Secula dilatos prioribus intulit annis
Aut prius, aut multa decuit post tempore nasci
Nam fuit & fortassis erit fœlicius æuum
In medium sordes in nostrum turpia tempus
Confluxisse uides, grauium sentina malorum
Nos habet, ingenium, uirtus & gloria mundo
Cesserunt, Regnumq; tenent fortuna, uoluptas.
Dedecus ingenti uisu, nisi surgimus, actum est.
Ibimus in scopulos, torrente rotabimur atro
Ossa rigens tellus, & inania nomina bustum
Conteget exiguum, longo mox parta labore
Fama cadet, cinerum custos intercidet urna
Aura feret cineres, attrito in marmore nomen
Vix leget acclinis concisum in frusta uiator
Cuncta premet tempus, si mens abstare prementi est
Attollamus humo spes fessas nulla carinas
Anchora mobilibus suffixa moretur harenis
Hoc Elicone meo circum uiridantibus herbis
Fontis & ad ripam queruli sub ripa silenti
Atq; inter geminas properatum perlege lauros
Quas tibi sacrata forsan fessure sub umbra
Dum sererem heu quotiens suspirans crescite dixit.

Gulielmo Veronensi Oratori S.

T*V quid agis? sacram'ne paras inuisere Romam*
Iam tandem, poteris ne pio dare terga labori
Aut segnem patiare moram? Verona tot annis
Possedit, longoq; suum te dulciter auo
Pasit dea? serumue tibi paret alma sepulchrum
Roma nihil? meliora Deus, si tempore tanto
Ingenij mihi cura tui, si pectoris ardor
Notus ab experto, pridem generosa uoluptas
Egregium monstrabat iter, stimulosq; latenti
Vrgebat, sed frena domus studiumq; tuorum.
Vt patriæ stringebat amor, nunc maior in altum
Cura uocat, cessas? in dum potes arcta salutis
Semita quam strauit Christi pius ore minister
Quam Cymbro permixtus Hiber, Graiusq; Britannus
Permeat, extrema coniunctaq; Cyprus hibernæ
Et Dacus, & rutilo perplexus crine Sueuus
Stabis iners Italus? sic semper proxima sordent?
Sic longinqua iuuant fœlix peregrinus ad astra
Ire potes saltu facili, contemnis an ipsum
Id nimis est, an dum redeat iubileus & errans
Quinquagin ta magis iterum sol flexibus orbes
Expleat, ac reuehat quas nunc male perdimus horas
Expectamus adhuc? cœli quicunq; uiator
Longum iter est propera, tempus breue, nulla futuri
Sollicitudo premat, neu te mentita dolentum
Impediat pietas, affusam in limine matrem
Despice, nec teneri moueant te dulcia nati
Oscula, grandæuum fugiens sine flere parentem
Et sine, uentus agat suspiria tristis amici
Non nate, seu forma uirens, seu nubilis ætas
Non Germanus amans, trepida non uerba sororis
Candida nec blando teneat te murmure coniunx.
Cuncta tibi calcanda simul, pulcherrima merces
Proposita est, sed quem moneo? iam lætus amata
Respiciensq; in terga nihil te proripis æde
Feruida deuotum rapuit, iam dextra bacillum
Perq; salutantum tacitus petis agmina Romam.
Me ne oro comitem refugis? comes esse uolenti
Institui meliore uia, iam mundus & omne
Quod placuit iuueni domita uix carne ualete.

E X E M

EXEMPLVM TESTAMENTI A' FRANCISCO PETRARCHA CONDITI.

SAepè de eo mecum cogitans, de quo nemo nimis pauci satis cogitant, de nouissimis scilicet, ac de morte, quæ cogitatio neq; superflua esse potest, neq; nimium festina, cum & mors omnibus certa sit, & hora mortis incerta. Vtile, ac honestū credo, antequàm me mors impediat, quia mors ipsa, q̄ per uarios & ambiguos rerū casus, semper nobis impendet, perutilè breuitatē procul esse non potest. Nunc Dei gratia, dū corpore simul, atq; animo sanus sum, de meipso ac de rebus meis testando, disponere. quamuis ut uerum fatear, tàm paruæ, & tàm paucæ res sunt meæ, ut de his quodammodo pudeat me testari, sed diuitum atq; inopum curæ, de rebus licet imparibus pares sunt. Volo igitur hanc meam uoluntatem ultimam ordinare, & scriptis committere, & propter quandam honestatem, & ob id maximè, ne de huiusmodi rebus meis, propter meam incuriositatem, post meum obitum litigetur. In primis animam meam peccatricem, sed diuinam misericordiam implorantem, & de illa sperantē, commendo humiliter IESV CHRISTO eiq; flexis ipsius animæ genibus, ut à se creatā suiq; sanctissimi sanguinis pretio redemptam, protegat, effusus supplico, nec permittat, ad suorū manus hostium peruenire. Ad hoc etiam auxilium beatissimæ uirginis Matris suæ, & beati Michaëlis archangeli, reuerenter, & fideliter imploro, & sanctorum reliquorum, quos intercessores apud CHRISTVM inuocare sum solitus, ac sperare. Corpus aūt hoc terrenum, ac mortale, nobiliū grauem sarcinam animorū, terræ unde sibi origo est, uolo restitui, & hoc absq; omni pompa, sed cū summa humilitate, & abiectione, quanta esse potest, de quo hæredem meū, & amicos omnes, rogo, obsecro, & obtestor, & adiuro, per uiscera misericordiæ Dei nostri, & per charitatem, si quam unquam ad me habuerunt, nec falsi spe honoris hoc negligant, cum sic omninò me deceat, ac sic uelim, ita ut si fortè (quod absit) contrafecerint, teneantur Deo et mihi, de graui utriusq; offensa in die iuditij respondere. Et hoc quidem, de dono sepulturæ, hoc addito, q̄ nemo me fleat, nemo cū lachrymas, sed p̄ me CHRISTO preces, & qui potest CHRISTI pauperibus charitatem, pro me orare monitis, porrigat. hoc mihi prodesse poterit. Fletus aūt, & defunctis inutilis, & flētibus est damnosus, de loco aūt, non magnopere curo, contentor poni ubicunq; Deo placuerit, & his, qui hanc curam suscipere dignabuntur, si tamen expressius, mea de hac uoluntas exquiratur, sepeliri uelim. Si Paduæ ubi nunc sum moriar, in ecclesia sancti Augustini quam fratres prædicatores tenent, quia & locus, animo meo gratus est, & iacet illic is, qui me plurimū dilexit, inq; has terras pijs precibus attraxit, præclarissimæ memoriæ, Iacobus de Carraria, tunc Paduæ dominus. Si aūt Arquade, ubi ruralis habitatio mea est, diē clausèro, & Deus tantum mihi concesserit, quod ualdè cupio, capellam ibi exiguam, ad honorem beatissimæ Mariæ uirginis extruere, illic sepeliri eligo, alioquin inferius in aliquo loco honesto, iuxta ecclesiam plebis. sin Venetijs moriar, poni uolo in loco sancti Frācisci de uinea, il'ic ante ostium ecclesiæ. sin Mediolani ante ecclesiam beati Ambrosij, iuxta primum introitum, qui ciuitatis muros aspicit. Sin Papiæ, in ecclesia sancti Augustini, ubi fratribus uisum fuerit. Si autem Romæ, in ecclesia sanctæ Mariæ maioris, uel sancti Petri, ubi fuerit opportunius uel iuxta ecclesiam hanc, uel illā, sicut canonicis placebit. Nominaui loca quibus per Italiam conuersari soleo, at si Parmæ, in ecclesia maiori, ubi per multos annos Archidiaconus fui, inutilis & semper ferè absens. sin ubicunq; terrarum alibi, in loco fratrū minorū, si sit ibi, sin minus in quacunq; alia ecclesia, quæ uicinior fuerit loco mortis. Hæc de sepulchro plura fateor, quàm uirū doctū deceat, licet ab indocto dicta sint. Nunc accedo ad dispositionem earum rerum, quæ uocantur bona, bonorum cum potius sint sæpe impedimenta, & animi. et primò equidem, huic sanctæ ecclesiæ Paduanæ, unde percepi & cōmoda & honores, ordinaui animo iampridem, pusillum terræ emere, quod eidem testamento dimitterem,

Imperium exercet, nulloq; labore domandum
Ingenium uati indocilis, seruiq; trilinguis
Quos fenerosus ager, quos grex moribundus anhelos
Aut apium fugitiua cohors & mellis amari
Curam facit damniq; metus, speiq; arida lucri
Atq; arsura sitis parto quos languida messis
Institor aut tardus, pugnas Aquilonibus Auster
Exanimant tristesq; infami nomine Syrtes
Aut hinc Sylla fremens illic uiolenta Charybdis
Ac medio uentura ratis fortunaq; semper
Fluctibus ac uentis tortisq; rudentibus acta.
Quid quos flamma animi laribus propellit auitis
Per maria & scopulos uoluens, quis uita per undas
Degitur infœlix, quibus apparat unda sepulchrum
Et ieiuna auidos expectant uiscera pisces
Prætereo ridenda magis, quos retia fusca
Tendere nocte iuuat, bellumq; indicere syluis
Quos aper attonitos habeat, dum uulnifer uda
Valle furit, quos ceruus agat per deuia saltu
Per frutices, quos parua uagos gressuq; silenti
Ducat auis, lento prohibent suspiria freno
Erigat ad cœlum, quos nubibus anser aquosis
Inuolitans quos piscis aeu capiendus ad unca
Ceu rigidum incuruet gelido de marmore corpus
Quos habet aut fœdus fornix, aut umbra tabernæ
Anxia damnosa, quos atteris alea ligno
Turbida quosq; tenax ligat ad spectacula circus
Oblitosq; cibi sub tarda crepuscula seruat
Quid quos cæca Venus, quos inconsulta uoluptas
Tempus in omne rotant, insomnes ducere noctes
Cogit iners & blanda lues trepidumq; soporem
Carpere & aut uinibus medijs, aut imbribus ultro
Ponere inermæ latus sub limine tristis amicæ
Ac proprijs gaudere malis, dum credula mentes
Spes alit interea, stimulisq; ferocibus urget
Seu quos forma fugax fulgor breuissimus oris
Præcipitemq; decus speculo suspendit inani
Sic suus urit amor, sic fert sua quemq; cupido
Efficere & uitæ tranquillum sternere callem.

Francisco Priori sanctorum Apostolorum de Florentia. S.

V Iuo, sed indignans, quæ nos in tristia fatum
Secula dilatos prioribus intulit annis
Aut prius, aut multo decuit post tempore nasci
Nam fuit & fortassis erit fœlicius æuum
In medium sordes in nostrum turpia tempus
Confluxisse uides, grauium sentina malorum
Nos habet, ingenium, uirtus & gloria mundo
Cesserunt, Regnumq; tenent fortuna, uoluptas.
Dedecus ingens: uisu, nisi surgimus, actum est.
Ibimus in scopulos, torrente rotabimur atro
Ossa rigens tellus, & inania nomina bustum
Conteget exiguum, longo mox parta labore
Fama cadet, cinerum custos intercidet urna
Aura feret cineres, attrito in marmore nomen
Vix leget accliuis concisum in frusta uiator
Cuncta premet tempus, si mens obstare prementi est
Attollamus humo spes fessas nulla caducas
Anchora mobilibus suffixa moretur harenis
Hoc Elicone meo circum uiridantibus herbis
Fontis & ad ripam queruli sub ripa silenti
Atq; inter geminas properatum perlege lauros
Quas tibi sacrata forsan sessure sub umbra
Dum fererem heu quotiens suspirans crescite dixit.

Gulielmo Veronensi Oratori S.

T V quid agis? sacram'ue paras inuisere Romam
Iam tandem, poteris ne pio dare terga labori
Aut segnem patiare moram? Verona tot annis
Possedit, longoq; suum te dulciter auo
Possideat serum'ue tibi paret alma sepulchrum
Roma nihil? meliora Deus, si tempore tanto
Ingenij mihi cura tui, si pectoris ardor
Notus ab experto, pridem generosa uoluptas
Egregium monstrabat iter, stimulosq; latenti
Vrgebat, sed frena domus studiumq; tuorum.
Vt patriæ stringebat amor, nunc maior in altum
Cura uocat, cessas? ni dum patet arcta salutis
Semita quam strauit Christi pius ore minister
Quam Cymbro permixtus Hiber, Graiusq; Britannus
Permeat, extremæ coniunctaq; Cyprus hibernæ
Et Dacus, & rutilo perplexus crine Sueuus
Stabis iners Italus? sic semper proxima sordent?
Sic longinqua iuuant fœlix peregrinus ad astra
Ire potes saltu facili, contemnis an ipsum
Id nimis est, an dum redeat iubilæus & errans
Quinquagenta uagis iterum sol flexibus orbes
Expleat, ac reuehat quas nunc male perdimus horas
Expectamus adhuc? cœli quicunq; uiator
Longum iter est propera, tempus breue, nulla futuri
Sollicitudo premat, neu te mentita dolentum
Inpedias pietas, affusam in limine matrem
Despice, nec teneri moueant te dulcia nati
Oscula, grandæuum fugiens sine flere parentem
Et sine, uentus agat suspiria tristis amici
Non natæ, seu forma uirens, seu nubilis ætas
Non Germanus amans, trepida non uerba sororis
Candida nec blando teneat te murmure coniunx.
Cuncta tibi calcanda simul, pulcherrima merces
Proposita est, sed quem moneo? iam latus amata
Respiciensq; in terga nihil te proripis æde
Feruida deuotum rapuit, iam dextra bacillum
Perq; salutantum tacitus petis agmina Romam:
Me ne oro comitem refugis? comes esse uolenti
Instituí meliore uia, iam mundus & omne
Quod placuit iuueni domita uix carne ualete.

EXEM

EXEMPLVM TESTAMENTI A' FRANCISCO PETRARCHA CONDITI.

Aepè de eo mecum cogitans, de quo nemo nimis pauci satis cogitant, de nouissimis scilicet, ac de morte, quæ cogitatio neq; superflua esse potest, neq; nimium festina, cum & mors omnibus certa sit, & hora mortis incerta. Vtile, ac honestū credo, antequàm me mors impediat, quia mors ipsa, q̃ per uarios & ambiguos rerū casus, semper nobis impendet, perutilè breuitatē procul esse non potest. Nunc Dei gratia, dū corpore simul, atq; animo sanus sum, de meipso ac de rebus meis testando, disponere. quamuis ut uerum fatear, tàm paruæ, & tàm paucæ res sunt meæ, ut de his quodammodo pudeat me testari, sed diuitum atq; inopum curæ, de rebus licet imparibus pares sunt. Volo igitur hanc meam uoluntatem ultimam ordinare, & scriptis committere, & propter quandam honestatem, & ob id maximè, ne de huiusmodi rebus meis, propter meam incuriositatem, post meum obitum litigetur. In primis animam meam peccatricem, sed diuinam misericordiam implorantem, & de illa sperantē, commendo humiliter IESV CHRISTO eiq; flexis ipsius animæ genibus, ut à se creatā suiq; sanctissimi sanguinis pretio redemptam, protegat, effusus supplico, nec permittat, ad suorū manus hostium peruenire. Ad hoc etiam auxilium beatissimæ uirginis Matris suæ, & beati Michaëlis archangeli, reuerenter, & fideliter imploro, & sanctorum reliquorum, quos intercessores apud CHRISTVM inuocare sum solitus, ac sperare. Corpus aūt hoc terrenum, ac mortale, nobiliū grauem sarcinam animorū, terræ unde sibi origo est, uolo restitui, & hoc absq; omni pompa, sed cū summa humilitate, & abiectione, quanta esse potest, de quo hæredem meū, & amicos omnes, rogo, obsecro, & obtestor, & adiuro, per uiscera misericordiæ Dei nostri, & per charitatem, si quam unquam ad me habuerunt, nec falsi spe honoris hoc negligant, cum sic omninò me deceat, ac sic uelim, ita ut si fortè (quod absit) contrafecerint, teneantur Deo et mihi, de graui utriusq; offensa in die iudicij respondere. Et hoc quidem, de dono sepulturæ, hoc addito, q; nemo me fleat, nemo cū lachrymas, sed ꝓ me CHRISTO preces, & qui potest CHRISTI pauperibus charitatem, pro me orare monitis, porrigat. hoc mihi prodesse poterit. Fletus aūt, & defunctis inutilis, & flētibus est damnosus, de loco aūt, non magnopere curo, contentor poni ubicunq; Deo placuerit, & his, qui hanc curam suscipere dignabuntur, si tamen expressius, mea de hac uoluntas exquiratur, sepeliri uelim. Si Paduæ ubi nunc sum moriar, in ecclesia sancti Augustini quam fratres prædicatores tenent, quia & locus, animo meo gratus est, & iacet illic is, qui me plurimū dilexit, inq; has terras pijs precibus attraxit, præclarissimæ memoriæ, Iacobus de Carraria, tunc Paduæ dominus. Si aūt Arquade, ubi ruralis habitatio mea est, diē clausero, & Deus tantum mihi concesserit, quod ualdè cupio, capellam ibi exiguam, ad honorem beatissimæ Mariæ uirginis extruere, illic sepeliri eligo, alioquin inferius in aliquo loco honesto, iuxta ecclesiam plebis. Sin Venetijs moriar, poni uolo in loco sancti Frācisci de uinea, ilic ante ostium ecclesiæ. Sin Mediolani ante ecclesiam beati Ambrosij, iuxta primum introitum, qui ciuitatis muros aspicit. Sin Papiæ, in ecclesia sancti Augustini, ubi fratribus uisum fuerit. Si autem Romæ, in ecclesia sanctæ Mariæ maioris, uel sancti Petri, ubi fuerit opportunius uel iuxta ecclesiam hanc, uel illā, sicut canonicis placebit. Nominaui loca quibus per Italiam conuersari soleo, at si Parmæ, in ecclesia maiori, ubi per multos annos Archidiaconus fui, inutilis & semper ferè absens. Sin ubicunq; terrarum alibi, in loco fratrū minorū, si sit ibi, sin minus in quacunq; alia ecclesia, quæ uicinior fuerit loco mortis. Hæc de sepulchro plura fateor, quàm uirū doctū deceat, licet ab indocto dicta sint. Nunc accedo ad dispositionem earum rerum, quæ uocantur bona, bonorum cum potius sint sæpe impedimenta, & animi. et primò equidem, huic sanctæ ecclesiæ Paduanæ, unde percepi & cōmoda & honores, ordinaui animo iampridem, pusillum terræ emere, quod eidem testamento dimitterem,

terem usque ad summam uidelicet ducẽtarum librarũ, huius paruæ monetæ, uel plus si plus possim. Sed ad hanc summam habeo iam uerò licentiam à magnifico Paduæ domino, ac meo domino Francisco de Carraria, quam uel in uita mea, uel post obitum, quotiens seu quandocunque petita fuerit, daturum esse non dubito. sicut ille cuius non actus modò, sed uerba multũ habeant in ꝓposito ueritatem, firmitatẽ, huiusmodi aũt terrã hactenus in teruenientibus alijs impensis, emere nõ ualui. Si ergo ipsam emero, ut spero, faciam in instrumento emptionis poni, quod ipsam emo animo ecclesiæ relinquendi, ex nunc ita facio, quamuis eiusdem terræ situm, nondũ possim in scriptis inserere. sin aũt, quoniam non nunquam piæ uoluntates, propter peccata hominũ deduci nequeant ad effectum, dictam terram emere, uel propter impotentiam, uel propter negligentiam omisero, lego ipsi ecclesiæ Paduæ, ducatos ducentos auri, ad emendum aliquantulum terræ, ubi melius fieri poterit, de cuius prouentibus perpetuum anniuersarium animæ meæ fiat, & ipso domino supplico, si tunc uiuet, sicut cupio, & Deum precor, ut multos postea annos lætus & fœlix uiuat, uel si, quod Deus auertat, tũc ipse nõ uiueret, precor aliũ quemcunque penes quem rei huius erit arbitriũ, quatenus ob reuerentiam beatæ Mariæ uirginis, & mei licet indigni & pusilli hominis respectum, concedat hoc fieri, et decretum suum super hoc fauorabiliter interponat. Lego aũt ecclesiæ, apud quam sepeliar ducatos *XX*. alijs aũt ecclesijs, quatuor ordinũ mendicantium si ibi fuerint, ducatos quinque pro qualibet. Pauperibus CHRISTI leges centum ducatos distribuẽdos, ut uidebitur Ioanni à Bocheta, custodi Ecclesiæ Paduanæ, & hoc si hic moriar, sin alibi, ad arbitrium Prælati illius ecclesiæ, in qua reconditus fuero, ita tamen, ut de dicta quantitate, nullus ultra singulos ducatos accipiat. Transeo ad dispositionẽ aliarũ rerũ. Et pdicto igitur magnifico Domino meo Paduano, quia ipse p Dei gratiã non eget, & ego nihil habeo, dignum se, dimitto tabulam meam siue Iconam beatæ Virginis Mariæ, operis Iottij pictoris egregij, q̃ mihi ab amico meo Michaële Nauis de Florentia missa est, cuius pulchritudinẽ ignorantes, nõ intelligũt, magistri aũt artis stupẽt, hanc Iconam ipsi magnifico domino lego, ut ipsa Virgo benedicta, sit sibi propitia ad filium suum IESVM CHRISTVM. Amicis minoris status, sed charissimis, mihi libenter magna dimitterem, si facultas esset uberior, sed affectũ librabũt. Magistro Donato de Prato, ueteri Grammaticæ præceptori, nũc Venetijs habitanti, si qd uel debet ex mutuo, ꝙ quantum sit nescio, sed utique parũ est, remitto & lego, nec uolo ꝙ hæredi meo, hanc ob causam ad aliquid teneatur. De equis meis, si quos habuero, in tempore transitus mei, qui placeant, Bonzanello de Vigoncia, & Lorbardo à Serico conciuibus Paduanis, uolo ꝙ inter eos sortiantur, qui primũ eligat, quis secundũ, & præter hoc dicto Lobardo, q rerũ suarum curam deposuit, ut res meas ageret, obligatũ me confiteor in. *CXXXIIII* ducatis auri, & solidis *XVI*. quos expendit in utilitatibus meis, & multò amplius. sed facta ultima inter nos ratione, dictæ quantitatis debitor, remansi, quã si ante acceperit, sicut spero cito facere, benè erit. alioquin uolo, quod hæres meus, ante omnia sibi satisfacere teneatur, de quo debito Chirographum meum habet, ꝙ restituat hæredi meo ipse Lorbardus. Item lego eidem Lobardo cyphũ meum paruũ rotundum, argenteũ, et auratũ, cũ quo bibat aquam, quam libenter bibit, multo libentius quàm uinũ. Præsbytero aũt Ioanni à Bocheta custodi Ecclesiæ nostræ, breuiarium meũ magnũ, ꝙ Venetijs emi precio centũ librarum. Ea tamen lege, illud ei dimitto, ut post eius obitum remaneat, in sacristia ecclesiæ Paduæ, ad obsequium perpetuũ Præsbytetorum, ut ipse præsbyter Ioannes, et alij orent si eis placeat CHRISTVM & beatam uirginem Mariam, pro me. Domino Ioanni de Certaldo seu Buccatio, uerecundè admodum, tanto uiro, tàm modicum lego quinquaginta florenos auri, de Florentia, pro una ueste hyemali, ad studium lucubrationesque nocturnas. Magistro Thomæ Bambasiæ de Ferraria, lego leutam meum bonũ, ut eum sonet, non pro uanitate sæculi fugacis, sed ad laudem Dei æterni. Prædicti autẽ mei amici, de paruitate huiusmodi Legatorum, non me accusent, sed fortunam. si quid est fortuna. propter hunc respectũ, distuli ad ultimum, quem primum esse decuit, Magistrum Ioannem de horologio, Physicum cui lego quinquaginta ducatos auri, pro emendo sibi unum paruum annulum digito gestandum, in memoriam mei. De familiaritatibus autem domesticis, sic ordino, Bartholomeo

de Senis,

de Senis, qui dicitur Pancaldus XX. ducatos, quos non ludat. Zilio de Florentia domicello meo, supra salarium suũ, si quid tibi debetur, XX. ducatos, & si haberem plures, aut alios plures, pauciores ue domicellos, supra salarium suum, pro quolibet florenos seu ducatos XX. famulis duos pro quolibet, coquo duos. Et si isti uel amici obijssent, uel domicelli, seu famuli obijssent priusquàm moriar, quod eis legabam, uolo ut redeat ad hæredem meum. Omnium sane bonorũ mobiliũ, & immobilium, quæ habeo uel habiturus sum, ubicunq; sunt uel erunt, unum solum hæredem instituo Franciscolum de Borsano, filium quondam domini Amicoli de Borsano ciuem Mediolani, portæ Verzelinæ. et ipsum rogo non solum, ut hæredem, sed ut filium charissimum, ut pecunia quantacunq;, siue sit plurima, siue minima, quia magna utiq; non erit, meis rebus inuenerit, diuidatur in duas partes, et unam sibi habeat, & alteram numeret, cui scit me uelle, & de ea fiat, q̃ me etiam uelle scit. Duo antequàm finiam hanc scripturam, addenda sunt, unum est quod modicum illud terræ, q̃ habeo ultra mõtes, in comitatu Vensini in uilla seu castro Valcluse, diocesis Caualicensis, quia sine dubio eundo illuc, uel etiam mittẽdo, quodamodo plus expenderetur, quam res ualeat, uolo quod sit hospitalis dicti loci, & in usus pauperum CHRISTI, & si fortè hoc fieri non posset, impediente aliquo iure, uel statuto, uolo quod sit Ioannis & Petri fratrũ, filiorum quondam Raimundi Clarimontis, qui Monetus communiter dicebatur, & fuit obsequiosus, & fidelis mihi ualdè. Et si dicti fratres uel eorum alter obijsset, uolo quod ueniat ad filios, uel nepotes in memoria dicti moneti. Alterum quod illud modicum, quod habeo de bonis immobilibuus, in Padua uel territorio Paduano, uel in posterum habiturus sum, uolo quod sit hæredis mei, ut cætera, sed hac lege, quod nec per se nec per alium possit horum aliquid alienari uenditione, aut donatione, aut perpetua emphiteosi, aut quouis alio modo, nec etiam pignorari usq; ad completos XX annos, à die mei obitus computandos, quod per utilitates ipsius hæredis ordino, qui ex ignorantia rerum labi posset. quas cum pleno nouerit, puto non libenter alienabit. Si autem fortè, quia omnes sumus mortales, nec omnino nullus est ordo moriendi, dictus Franciscus de Borsano (quod auertat Deus) ante me moreretur, tunc hæres meus esto Lorbardus à Serico prædictus, qui plenè animum meum nouit, quem ut in uita fidelissimum expertus sum, non minus fidelem spero post obitum. Hæc iure testamenti seu alterius ultimæ uoluntatis, seu quocunq; alio modo melius ualitura conscripsi, manu propria, Paduæ in domo Ecclesiæ, quam habito anno Domini M. CCCLXX. pridie nonas Aprilis. et Nicolaum filium quondam Ser Bertolamei, ac Nicoletum filium Ser Petri notarios, infrascriptos rogaui, prout in eorum subscriptionibus infrascriptis continetur. Vnum addo, quod statim post transitum meũ, hæres meus scribat, super hoc meo fratri Germano Petrarchæ monacho Chartusiensi, qui est in conuentu de Materino propè Massiliam, ut det sibi optionem, utrum uelit centum florenos auri, an singulis annis quinq; uel decem sicut sibi placet, & quod ipse eligeret illud fiat. etc.

EGO FRANCISCVS PETRARCHA SCRIPSI, QVI TESTAMENTVM ALIVD FECISSEM, SI ESSEM DIVES, VT VVLGVS INSANVM PVTAT.

OPERVM FRAN. PETRARCHAE TOMI TERTII FINIS.